ea
E
with front.
port. of Welser
2 maps (folding, one of Venezuela)
Peutinger map on 28 leaves
37 text-engravings
num. engs. head- and tailpieces

The
Robert E. Gross
Collection
A Memorial to the Founder
of the
Lockheed Aircraft
Corporation
Business Administration Library
University of California
Los Angeles

50.000 (CPL) d/5

240/8

MARCI VELSERI
OPERA
IN UNUM COLLECTA. 27

PONTIFICIA BIBLIOTECA LEONTINA ANTIENSE
D. DR JOSEPHUS BENAVIDES ANTISTES DOMUS PONTIFICIAE
BIBLIOTH. S. CAROLI AD QUAT. FONT.

SEdet hîc, ſedata temeritate hoſtium,
(dum aliæ ſtant civitates ac provinciæ)
Illa Jovis, Junonis, Neptuni mater, Saturni uxor Cybele,
turribus comas cincta.
Magnam matrem magna decet filia,
ſalvo BOJORUM *clypeo inſignis*, alta, & ſtrenua,
quem ideò tenet, quia nunquam abjecit.
Antiquo robore *pinus* ingentes tendit ramos,
denſis hoc montis culmen *obumbrans*
frondibus, & nulla lucos agitante procella:
In quam *puram & caſtam* arborem *Atys* converſus eſt,
velut arctius dilectam *Cybelen* Deam brachiis ſuis complexurus.
Eſt ſuccincta comas, hirſutaq; vertice pinus
grata Deûm matri; ſiquidem Cybeleius Atys
exuit hac hominem, truncoq; induruit illo.
Hinc *pinus* coepit eſſe certiſſimum *virginitatis* ſymbolum,
hinc pronuba *caſtos* accendit *pinus* amores,
& *februa* poſcenti *pinea* virga data eſt.
His *Cybeles pomis* ſuus itaq; ut honos eſſet,
VELSERUS *pineam nucem* fregit nucleum eſſe volentibus.
A dextris dexterrimè *Tempus* pariter ac *Virtus*
ad calamum dictant Hiſtorico, quod factitatum eſt ad gladium;
Dictum! Factum!
Flaminii caſſis, Gargeno detracta, non caſſa annuit fide,
munita Viro cui vertice ſurgens
triplex criſta, jubas effundit crine SUEVO:
Aurea cæſaries ollis,
auro virgatæ veſtes, manicæq; rigentes
ex auro, & ſimili vibrabat criſta metallo.
HIC LABOR, HOC OPUS EST!
A ſiniſtris haud ſiniſtrè res *Vindelicorum* agitur,
confluvio pari atq; conſilio *Vindonis* ac *Lyci*,
queis aqua nunquam hæret:
Ad ſacras illorum origines Rætia ſua ſic pandit retia,
ut capere poſſis, quod capit.
Nunc Druſi victoria, mox detruſi Vindelici;
hinc in Alpibus *trophæa*, illinc *roſtratæ* ad lacum *ſtatuæ:*
Donec *Muſarum volucres*, parcæ, fideles, in coloniam miſſæ,
has pedibus confinxerunt ceras, queis opera ac labores ſuos
otio haud marcidus MARCUS manu ſua inſcriberet,

G.C.Eimmart delineavit et ſculpſit.

93 VELSER(WELSER), M.-Opera historica et philologica.Acc.P.Optatiani Porphyrii Panegyricus,Constantino M.missus,à P.Velsero divulgatus.Nec non vita,genus et mors auctoris accurante Chr.Arnoldo.Norimbergae,W.Mauritii & Filiorum J.Andreae, Endterorum,1682;(XX)-68,(40),908,(92)pp.;with engr.front.,portr.of Velser,2 folding maps(one of Venezuela and the Lesser Antilles),the Peutinger map on 28 leaves,37 text-engravings and numerous engraved head-and tailpieces;in-folio; contemp.calf,back gilt;back wormholed,corners somewhat dam.;stamps on french title. 850.--

Only collected edition of the valuable works of the renowned Augsburg scholar and patrician M.Welser(1558-1614),worthy of mention are especially his "Historia Boica",the learned history of his home town:"Rerum Augustanarum Vindelicarum"and the treatise on the Peutinger world map, which he was the first to publish.

Of American interest is the "Vita" by the celebrated Christian Arnold, which includes an account of the Welser family,an important Augsburg merchant house.They governed Venezuela under authority from Charles V. for their own profit from 1528-'55.-Sabin no.102615.See also:K.Haebler, Die Überseeischen Unternehmungen der Welser(1903).

MARCI VELSERI,
MATTHÆI F. ANT. N.
REIP. AUGUSTANÆ QUONDAM DUUMVIRI,
OPERA HISTORICA ET PHILOLOGICA, SACRA ET PROFANA.

In quibus

Hiſtoria Boica, Res Auguſtanæ, Converſio & Paſſio SS. Martyrum, Afræ, Hilariæ, Dignæ, Eunomiæ, Eutropiæ, Vitæ S. Udalrici, & S. Severini, Narratio eorum, quæ contigerunt Apollonio Tyrio, Tabulæ Peutingerianæ integræ, Epiſtolæ ad Viros Illuſtres Latinæ Italicæque, & Proteus ſatyra continentur.

Acceſſit

P. Optatiani Porphyrii Panegyricus,
Conſtantino M. miſſus,
ex optimo Codice à PAULLO VELSERO divulgatus,
unà cum *Spicilegio Critico* Chriſtiani Daumii.

Præmiſſa his fuit

Præfatio ad Lectorem, de ſingulis ſcriptis nunc recuſis, juxta Virorum eruditiſſimorum ſententias:

Nec non

VITA, GENUS, ET MORS AUCTORIS NOBILISSIMI.

Accurante

CHRISTOPHORO ARNOLDO.

NORIMBERGÆ,
Typis ac ſumtibus WOLFGANGI MAURITII, & Filiorum
JOHANNIS ANDREÆ, ENDTERORUM.
ANNO cIↄ Iↄc LXXXII.

AD

STUDIOSUM LECTOREM PRÆFATIO CHRISTOPHORI ARNOLDI.

V*Erè ac præclarè Tacitus* : Suum cuique decus poſteritas rependit. *Hic enim mortuorum memoriæ propagandæ labor eſt ſuſcipiendus ob eos, qui dum mortalem hanc vitam incolerent, cum ſapientia atque doctrina cæteris anteirent, ad ſcribendum ſe contulerunt ea, quæ ab ipſis eſſent inventa & excogitata divinitus. Benè igitur de Repub. literaria mihi mereri videntur, qui illuſtrium Virorum ſcripta, noſtra ætate florentium, quæ (ſicut alia omnia) vetuſtas obrueret, omnium ſeculorum poſteritati commendare, atque ab oblivione vindicare nituntur : Hæc ipſa, inquam, Cognatorum diligentia fuit, ne aliquo in angulo MARCI VELSERI cimelia, olim evulgata, pulvere ſituq; marceſcerent ; aut inedita muribus blattisq; cibum præberent. Quamobrem gaudeo, mihi, ad poſteros recreandos, id eſſe oblatum, quod & lectoribus gratum fore non dubito; cum ſummi illius Viri Opera, conquiſita & collecta, publicæ luci reſtituo. Cæterum in hæc ipſa Amicorum cohortatione incitabar, qui & mihi manus porrigebant, operamq; ſuam ſedulò addebant. Inter primos aut primus occurrit Venerabilis Vir, & exactæ jam ætatis,* Joachimus Camerarius, *unicum poſteritatis ſuæ decus ac ornamentum ; ſic enim is fatur in literis ſuis :* Ann. IV, 35. 3. Mitto epiſtolas Magni Velſeri ad Avum meum, quas non ingratas fore ſpero Illuſtri Familiæ; cui me quàm plurimum commendo, dum in parte felicitatis pono, extare monumentum amicitiæ Illius erga meos. Valdè lætor de adornatione editionis, quam mihi ſignificas; cui an fortè aliquid ſucceſſurum ſit de Vita Viri magni, deinceps intelligam. *Et poſt nonnulla :* Porrò quin, quæ paratur editio opuſculorum illorum, futura ſit elegans, ut fuit Velſerus pater elegantiarum, dubitare me non ſinit Typographi ſtudium; qui Auguſtanis & Venetis, ut puto, cedere non volet. Heidelb. 5. April. 1678 *Tam in omnia pariter intenta bonitas & accincta* Nic. Heinſii *erat, ut incunctanter in ſuis etiam fateretur, ſe auxilio mihi affuturum :* De Marci Velſeri, Viri & dignitate & doctrina conſpicui Operibus in unum colli- Viana, Non. Nov. 1678.

gendis ac permittendis luci conſilium veſtrum non poſſum non vehementer approbare. Memini quidem in ſcriniis meis extare complures ejus epiſtolas, ad Joſephum Scaligerum τὸν πάνυ exaratas, quæ ex hæreditate jam olim paterna ad me devenerint; conquiſiturus cum cura has ipſas, ut animus multo torpore immerſus, ex anguſtiis funeſtiſſimorum ac valetudinis diuturnæ incommodis emerget. *Præterea ſalivam tantùm nobis movit, dum epiſtolam his obſignavit verbis:* Videor vidiſſe olim apud Pariſios, in Mazariniana bibliotheca Marci Velſeri commentarios in KALENDARIUM ROMANUM, cujus exemplar edidit Petrus Lambecius è bibliotheca Cæſaris Vindobonenſi; ejus libelli an apographum extet apud Velſeri hæredes, haud ſcio. *Nec quicquam omiſit Vir amiciſſimus (quo ante multos annos in celeberrima Batavorum Academia uſus ſum valdè familiariter) ut commodis noſtris ſtrenuè inſerviret; quare V. Cl. Emericum Bigotium mihi adjuncturus, alio tempore, de eodem*

Viana, 1679 Eid. Febr. *Kalendario ſubindicavit ſequentia:* Idem amicus meus, *ait*, cum ſcribat, ſe brevi excurſurum rure, ubi ſedem nunc fixit in Neuſtria, ad Pariſios; atque illic partem quadrageſimæ potiſſimam à ſe fore exigendam, per literas mox rogabitur, ut bibliothecam aditurus Mazarinianam, inquirat in Kalendarium, de quo proximè agebam; ſi illic etiamnum aſſervetur. Nam ex quo mihi à Gabriele Naudæo exhibebatur, ipſam bibliothecam, auctione publica diſtractam fuiſſe, ſed poſtea majori ex parte ad veterem rediiſſe dominum audiviſti credo. Porrò, ubi primum licebit per otium & valetudinem, ſcrinia omnia excutiam; etiam ea, quæ paternæ hæreditatis iure ad me pervenerunt, ut Marci Velſeri τοῦ πάνυ Epiſtolas ad Joſ. Scaligerum exaratas, & ſi quæ præter has offerentur, eruam; tibique, immò poſteris vindicem. De his in tranſcurſu nunc te monendum duxi. *Nec feſellit opinionem meam, ſed fidem ſuam (per candidas* Carpzovii *manus) mihi præſtitit Vir integerrimus: Immò non ſatis habuit explere, quæ promiſerat; hoc videlicet ſtudio parum contentus, niſi*

Viana, 1680 m. Sept. *gemmas auro quoque includeret:* Vir Illuſtris, *inquit*, Conſtantinus Hugenius Zulichemius poſſidet ſyllogen haud parvam literarum, à Viris clariſſimis illorum temporum exaratarũ ad Juſtum Lipſium; quas inter Velſerianæ complures comparent. Harum ne gravetur copiam nobis facere, poſſeſſorem, parentis mei, ut ſcis, amicum veterem rogavi. *Neque rogatio hæc in irritum redacta fuit; Illius enim conceſſu & beneficio, filius meus, ad Batavos tunc flectens iter, in ædibus Hugenianis, ex aureo illo Epiſtolarum tomo ab An. 1594. uſque ad An. 1602. omnes illas amantiſſimè deſcripſit (nihil enim potuit fieri amantius) quas hîc publicavimus. Gratias laudesq; divino Seni agimus, ac porrò acturi ſumus, quod benevolentiam ſuam in nos navare voluit; tranquillam Neſtoris ætatem ſemper precaturi. Easdem Heinſio etiam poſt mortem debemus, quem Virum principem celerius, quàm opus fuerat, rebus humanis ſua ingentia in cœlum merita evocarunt: Plura enim edidit veræ eruditionis monumenta, quàm quisquam alius, qui una eſſet ætate: Ita doctè, ita eleganter, ita com-*

commodè ſcripſit, tum ſoluta oratione, tum verſibus, ut ſit difficile judicare, utrum ille melior fuerit Orator, quàm Poëta: Verum obiit is, Hagæ Comitis magno Viris in Gallia, Anglia, Germania, Suecia, & Italia eruditiſſimis (quibus erat unicè charus) dolore nuper ac luctu relicto. Præterea huc acceſſit exhortatio doctrina pariter ac prudentia Nobiliſſimi Viri F. B. Carpzovii, *(cujus amor & auctoritas hoc ipſum mihi negotium imperare poterant) ut verba Epiſtolæ Illius penſiculatius æſtimarem, & forti imperio facilè obtemperarem, dum ait:* A doctiſſimo Daumio relatum accepi, te novam Velſeri Monumentorum Auguſtanorum & aliorum Operum editionem moliri; quo labore nec meliorem nec utiliorem, adde nec ſplendidiorem ſuſcipere poteris; famamque nominis tui ultra Monumentorum ipſorum ætatem extendes, & opus exiges, quod nec Jovis ira nec ignes: noſti cætera. Quæſo, nihil te ab hoc propoſito dimoveri patiaris, neque ulla antiquior tibi cura ſit, qua ſtudeas, ut tanti Boni citiùs compotes reddamur. *Venit mihi in mentem Magni Hetruriæ Ducis Bibliothecarius, ſummis laudibus ad cœlum efferendus; tanta enim ſollicitudo & cura (quam ipſemet ſibi in hac nova Operum Velſerianorum editione ſtruxerat) Illius fuit, ut ſempiternæ gloriæ meritò commendari debeat: Omnes eruditi, in univerſo orbe, videntur mihi perſpicere ipſius animum propenſum ad ſalutem Rei literariæ; dum hoc unicè ac ſemper agit, & acturus eſt, ut cunctis ultrò inſerviat, qui literis ſe totos involvunt, quosque in altum doctrina miſit. Nomina feci, quæ ego verſura facta ſolvere haud queo: Debemus enim Illi Epiſtolas ad Nobiliſſimam gentem ſuam, hujusq; ad Noſtrum, perſcriptas; debemus varias, ex inſtructiſſima ipſius bibliotheca, eclogas, manu ſua deſcriptas; nec aliam certè ob cauſſam, quam ut celebre Velſeri nomen dignis laudibus veneraretur; aureamq; huic Heroi ſtatuam, ab Italis longè gratiſſimis adhuc ponendam, politiſſimis ad me literis ultrò polliceretur. In prioribus Illum hoc decoravit elogio:* Pochi Vomini hà avuto queſto ſecolo equali ad eſſo, e forſe niuno ſuperiore, per le tanti doti, che congiuntamente in eſſo riſplenderono, di dottrina grande, ed univerſale; giudizzio purgatiſſimo; bontà di vita; nobiltà di ſangve; cariche onorevoliſſime; affetto, e protezzione verſo tutti i Letterati più celebri di tutte le profeſſioni. Solo in queſto è ſtato sfortunato, che niuno ne hà ſcritta una Vita, come sì doveva, e fattolo vedere, per quel grande Vomo che eſſo è veramente ſtato. *Poſtea inſatiabili gaudio compleri ſe teſtatur, quod commodare ſe nobis poſſit:* Oh come mi rallegro di poter contribuire al meno con queſta piccola pietruzza, alla nobil fabbrica della nuova edizzione di un Vomo inſigne per Naſcità; per Letteratura; per Dignità; per bontà di coſtumi; per corteſia; per beneficenza verſo di ogni ſorta di Letterati; per il quale non cede la gloria la Germania alla Francia per il Peireſchio, ne all' Italia pel Pinelli. *Verbo ſatis digno tam operoſa induſtria appellari nullo modo poteſt; neque commodior deſiderii ſui explicator mihi videtur, quam ipſe Magliabechius, cujus iterum verba conabor exprimere:*

Lipſiæ, d. 15. Nov. A. 1678.

Firenze, li Decemb. 1680.

Li 7. Decemb.

Li 21. Dicemb. Avevo deliberato di ſcrivere ſolamente ſei fogli, mà tanta e tanta roba mi viene intorno à quel grand Vomo alla memoria, che ne hò ſcritti dodici, e ne aurei potuti ſcribere anche cento. Spero però che da queſti dodici, come dall' ugna del Leone, chi non aveſſe quella gran cognizzione di queſto grand' Vomo, conoſcerà, che maggior li eſſo non hà forſe prodotto il noſtro ſeculo. Ben sò, che in diverſe coſe hà avuto de' ſuperiori ad eſſo, mà certo, che non sì troverà un altro, nel quale foſſero inſieme congiunte tante ſingolariſſime doti, e virtù, ed anche ognuna „ di eſſe con eccellenza. Niuna coſa hò mai fatta tanto volentieri, quan- „ to lo ſcrivere queſti fogli, per pagare queſto piccol tributo, alla memo- „ ria immortale di un Vomo, anzi UN EROE, AL QUALE DOU- „ REBBE LA NOSTRA ITALIA INNALZARE UNA STA- „ TUA D' ORO. Furono Letteratiſſimi, non ci è dubbio, nel ſuo „ tempo frà gl' altri Giuſeppo Scaligero, Giuſto Lipſio, ed Iſaaco Ca- „ ſaubono; ma Dio buono, i due primi particolarmente, come poco „ amici, anzi nemiciſſimi della gloria nelle Lettere de gl' Ingegni Ita- „ liani. Pel contrario, il Velſero, quanti amici eruditi, ed in ogni pro- „ feſſione, aveva in Italia? Con quanta ſtima ne parlava? Con che affetto? *Et ne impudenter feciſſe, meoq; nomini ex aliorum cimeliis libare laudem voluiſſe videar, gratus agnoſco officioſè & peramanter factum,* *quod* Frid. Spanhemius & Jac. Gronovius (*quanta, & quàm amica nomina!*) *ex ſcriniis bibliothecæ Batavæ, nec non paternæ, Velſerianas cum filio meo benigniſſimè communicarunt. Habuere illos ſibi documento* Henr. Meibomius, *nec non* Henr. Gunth. Thulemarius; *qui huic Operi quædam adjumenta atq; ornamenta cupidè & libenter ſubminiſtraverunt.*

Auctoris, nunquam ſine laude nominandi, libros uno hoc volumine comprehenſos, ordinatim, velut exhibiti fuere, numerando percenſebi- „ *mus: His antecedit* Hiſtoria Boica, *quæ veluti Sol, aſtrorum obti-* „ *nens principatum, habet aliquid, quod huic ordini prævertendum putet:* „ *Illam dein ſubſequuntur* Res Auguſtanæ: Converſio & Paſſio SS. Mar- „ tyrum, Afræ, Hilariæ, Dignæ, Eunomiæ, Eutropiæ; Vita S. Udalrici, „ Auguſtanorum Vindelicorum Epiſcopi: Vita S. Severini, ab Eugip- „ pio Abbate ſcripta: Narratio eorũ, quæ contigerunt Apollonio Tyrio: „ Tabulæ Peutingerianæ: Epiſtolæ ad Viros illuſtres: & Proteus, ſatyra.

Viſus eſt HISTORIAM BOICAM acri ſubtiliq; ingenio & judi- Epiſt. 269. *cio percenſuiſſe Iſ. Caſaubonus, Thuanum procul dubio ſecutus:* Habent igitur tandem, *ait*, Boji tui hiſtoriam rerum ſuarum ea diligentia è tenebris erutam, ea ſtili felicitate compoſitam, ut quid amplius in ea quidem parte deſiderent, reliquum ſit nihil. Utri potius gratuler? illine genti, an tibi, neſcio: Sed gratulor certè utrique ex animo; tibi, quod opus ſuſceptum, ut erat dignum, graviter & ex fide perfeceris: genti Nobiliſſimę & noſtræ συγγενεῖ, uti probas, quod virtutum ſuarum dignum tandem ſit nacta præconem. Præſes THUANUS, Vir omni laude major, cum ex indicibus Francofordienſibus de libri hujus editione cognoviſſet,

viſſet, non quievit prius, quàm totum εἰς πόδας ἐκ κεφαλῆς devoraſſet. Ex quo potes intelligere, quod ſit ipſius de iis, quæ à te proficiſcuntur, judicium. *Idem omninò fecit Lingelshemius, ceu ipſe fatetur in ſua, ad Bongarſium:* Boica Velſeri devoravi, nihil jam diu eſt, ita me rapuit in admirationem. Mirum mihi, quod toties P. Æmilium veſtrum notet, qui tamen accuratus valdè Scriptor; ſed iſtius hominis diligentiam nihil fugit. *Summa, ut autumo, eorum voluntate factum eſt, ut unum atque idem ſentiret Jac. Bongarſius:* Boica tua legi cum admiratione & diligentiæ & elegantiæ, qua veteres certè æquas, veteres inquam notæ melioris: Itaque & quod me exemplo privatim donaveris, exulto; & quod tam accuratum opus publicum feceris, huic ſeculo noſtro gratulor. *Exultat animus, maximorum Virorum teſtimonia percurrens, quæ ſilentii ſipario involvenda haud exiſtimo; ſed ne diu in eorum enumeratione verſer, verba ipſa citabo, prætextis ſemper nominibus. Læl. Biſciola:* Hæc tibi parum videbuntur, Amice Lector, erudita & ſolida, ſi cum iis contuleris, quæ diu pòſt ſcripta legi ejus Hiſtoriæ initio, quam de rebus Boicis prudenter, doctè & eleganter ſummo judicio Vir, atque doctrina, cum pari Nobilitate conjuncta, Marcus Velſerus condidit, & ad me ex Germania liberaliſſimè dono miſit, hominem ſibi planè ignotum. *Haut aliter, in Vitis Germanorum Politicorum Melchior Adamus:* Annales Boicos ſcripſit tanta perſpicuitate, tanta fide, tanta prudentia, tanto nitore; ut meditanti videantur adſtitiſſe hinc Muſæ & Gratiæ: hinc Conſus, Apollo, Suada, Venus. *Nec non Nic. Serarius, in Moguntiacis Rebus:* Hæc Auguſtanus ille, Boicusque TACITUS. *Haud aliter Andr. Brunnerus in Annalibus Boicis:* Atque hactenus Nobiliſſimus idemque doctiſſimus Vir, Marcus Velſerus, Reip. Auguſtanæ Duumvir, Bojorum res narrando perduxit; quos ego eodem jure felices appellem, neceſſe eſt, quo Achillem Alexander; quod & ipſi talem laudum ſuarum nacti ſunt præconem, digniſſimum certè, qui LIVIO, veterum Bojorum res Romanæ hiſtoriæ inſerenti, ſucceſſor daretur; eoque minus moleſtè fero, eum ſeculi noſtri TACITUM à quibusdam indigitari: Etſi enim eo nomine non ampliſſimè laudatum intelligo, Bojis tamen glorioſum erit, ſuæ quoque genti LIVIUM & TACITUM laudatores obtigiſſe. At enim quia illi egregiè cœpti curſus metam mors invidit, nos, quo poſſumus pede, certiſſimo duce deſtituti, cujus Manibus benè precamur, iter proſequemur. *Boh. Balbinus, Vir in ſtudiis doctrinæ multi atque celebrati nominis, & Amicus noſter vel Lælio comior, jucundiorq; (quid enim obſtat, quo minus digno optimum Virum elogio proſequar, qui in variis ſcriptis ſuis omnes bonos juxta ac eruditos juſtis dignatur præconiis?) plus ſimplici vice, & quidem plena manu Hiſtorici noſtri laudes in aſtra ſuſtollere, nulla ſatietate defatigatur:* Poteſtne, *inquit*, his tam vetuſtis originibus ad gloriam illuſtrius quidpiam adjici? poteſt; & magnis quidem authoribus nixum. Obſervant egregii Familiarum & antiquitatis Boicæ & Bohemicæ indagatores; quos inter cho-

Epiſt. 38.

Epiſt. ad Velſer. an. 1602.

Tom. II. Hor. Subſ. lib. III. cap. 7. num. 84.

Lib. III. Notat. 28.

Part. II. lib. VI. pag. 117. 118.

Syntagm. Hiſt. de Fam. Gutenſt. fol. 6.

rum

rum ducit M. Velſerus, V.Cl. Patricius Auguſtanus, & rerum Boicarum, quæ etiam nos attingunt, Scriptor illuſtris, cujus laudationem habes apud Cardinalem Baronium, Anno Chriſti 924. *Idem, de priſcis Bohemiæ populis ſcribens* [*Lib. I. Epit. Rer. Bohem. cap 20.*]: Hæc Velſerus, cui tanta Veterum authoritate ſuffulto, Hiſtoriam Boicam ſcribenti, qui fidem habere nolit, eum ego infra omnes Hiſtoricos pono. [*Dec. I. lib. I. Miſcell Reg. Boh. cap. 5. & lio II. c. 1. 2. 3. 4. 6. & 18.*] *Poſtquam Virum hunc Celeberrimum, ceu* accuratiſſimum Boicæ antiquitatis examinatorem, & omnis hiſtoriæ ſcientiſſimum *de vetere Bojorum nomine conſulendum ſuaſerat, ad demonſtrandam Marcomanniæ notitiam, uſus eſt* Weleslavio & Velſero Viro Clariſſimo potiſſimum, ex optimis quibusque Romanorum ejus ætatis Scriptoribus, velut accenſam facem præferentibus. *Interdum audit* Boicæ hiſtoriæ princeps, [*Lib eod. cap. 11.*] *mox dignitas ejus ac fides confirmatur*: Hæc affirmat Hiſtoriæ noſtræ non ignarus aliquis, ſed peritiſſimus, qui veterum Bojemorum, in hac regione noſtra degentium Hiſtoriam accuratè examinavit, & quinque eruditiſſimis libris complexus eſt; in quibus nihil traditum invenias, quod non multiplici veterum Scriptorum, Romanorum æquè ac aliorum authoritate & teſtimoniis confirmet. *Cumq́ ſocii putandi ſint, quos inter doctrina & eruditio omnis communicata eſt, collegium Hiſtoricorum inſtituit, ut Noſter in eorum ingeniorum comparationem evectus, magis eniteſceret, & poſteri ſcirent, quinam* accuratiſſimi [*Lib. eod. c. 5. 7. & 22.*] *forent* tres Scriptores, Cromerus, Velſerus, Weleslavinus; *immò* tres egregii Scriptores; *nec non* Cromerus & Velſerus, præſtantiſſimi duo, & chronologiæ ſtudioſiſſimi Scriptores. *Nec dubitavit literarum & antiquitatis bene peritus, Sim. Rettenbacher, in legibus Bojorum à Theoderico Clodovei filio conditis, docta ſequi veſtigia* [*Lib. 1. Annal. Cremiſ. cap. 4. & 7.*]: Non erit injucundum, ut opinor, ob antiquitatis notitiam, nonnullas eruditiſſimi Velſeri verbis huc afferre. *Super hæc fœdus ſancitum inter Epiſcopos & Abbates, de cura pro mortuis gerenda*, ab eruditiſſimo Velſero ex veterrimis membranis deſcriptum, in priſcæ religionis, & charitatis argumentum, [*Aug Vind. A.C. 1605.*] *ex Hiſtorica quoque Boica in Noricam ſuam tranſtulit. Sed ne verſionis videar oblitus, de hac modò addam, ſimillimum Marci fratrem,* Paullum *videlicet* Velſerum *eandem Hiſtoriam veſte Germanica adornaſſe; ceu lato clavo Romanorum haud contentam. Neq; etiam illud mihi negligendum eſt, quod ad librorum eorundem numerum pertinet; Raderus enim, in Bavaria Sancta, ſæpiſſimè mentionem facit* libri ſexti Annalium Boicorum [*Velit. Epiſt. El. Ebing. pag. 266. 267.*]: *Meminit quoque Ebingerus in ſuis ad Raderum epiſtolis ejusdem, hoc voto*: Hiſce in Domino vale, mi Radere, meque (quod facis) amare perge; & bea aliquando libro ſexto ἀνεκδότῳ M. Velſeri τοῦ μακαρίτου Annalium Boicorum, ſaltem ut legam. *Cui id reſponſi dat Raderus*: Mitto cum his M. Velſeri librum Rerum Boicarum ſextum, ineditum. *Sed tantò majorem mihi fruſtratio dolorem attulit, quantò acriùs intentiusq́; perveſtigavi.*

Ac ne longius abeam, ut de REBUS AUGUSTANIS ſermonem habeamus neceſſe eſt. De his igitur egregie Ant. Poſſevinus: At Marci Velſeri,

Matthæi

Matthæi F. Hiſtoria rerum Auguſtanarum venit ad manus meas integra, ſeriùs quàm cupieram. Quam attentè legens, atque perpendens, non ſolùm Germanicis, verum etiam Romanis rebus, præſertim (coloniis pernoſcendis perutilem ſi quis neget, maximè erraverit. Dictio Romanam dignitatem ſine ullis ambagibus ſapiens. Nil in ea turgidum, nil laxum; ſi qua in re immoratur, id ad rem ſolidè explicandam facit. Hiſtoricorum porrò lapſus (Aventini præſertim) planiſſimè retegit. Quod ſi reliqui Hiſtorici (dicam fidenter) etiam antiqui celebriores adeò accuratè cum geſtorum ipſorum narratione chronographicas tabulas rectè delineatas, & antiqua monumenta ſive Nummorum, ſive Marmorum, & Inſcriptionum antiquarum conjunxiſſent, non ita fuiſſet ſequentibus ſeculis laboratum: Quin & ſemel perſpecta memoriæ tenacius inhæſiſſent, eadem autem opera ingens eruditis ingeniis ſupellex veterum notitiæ rerum acceſſiſſet. Venetiis autem hæc Latina Hiſtoria cuſa eſt anno 1594. apud Aldum, Paulli F. Ea verò res Auguſtanas & Rhæticas per quingentos quinquaginta annos à Colonia Auguſta deducta continet, quibus paruit Romanis & Gothis; donec denique ſub Francorum Imperium ditionémque recidit; ſed & noviſſimè Hiſtoriam Boicarum rerum è typographia Auguſtana edidit, tanto dignam ingenio, &c. *Ne Caſaubonus quidem nos de ſe tacere patitur, qui ſimpliciter & candidè, ceu juſtus rerum æſtimator, judicium inclutum judicavit, de rebus Auguſtanis, ad Auguſtanum:* Ubi primum ſcripta illa tua videre mihi contigit, quibus patriæ gloriam auxiſti, tibi autem æternum decus comparaſti, ſimul mirari excellentiſſimum illud ingenium tuum cœpi & amare. Nihil dabo auribus tuis, ſed profectò ita lectio ejus operis totum cepit, itáque tibi adjunxit, ut videar mihi jure meo poſſe à te poſtulare, habeas me deinceps in eorum numero, qui te amant juxta & obſervant: nam equidem nemini conceſſero illorum, quos novi habere te plurimos tuarum virtutum admiratores. Deus bone, quàm mihi placuit ille candor, illa φιλαλήθεια, quæ nuſquam non apparet in eo ſcripto. Liceat mihi per te veram vocem mittere, unus tu mihi adhuc repertus es, qui ad ornandam patriam ſimul & veritatem inveniendam defendendamq; acceſſeris. Cæteros enim, qui de antiquitatibus veſtræ Germaniæ libros ediderunt, quis eſt judicio aliquo præditus, quin videat pleroſq; omnes, dum cupiunt patriæ ſplendorem adjicere, ἀφειδῶν τῆς ἀληθείας; ſive is cœcus quidam patriæ amor, ſive judicij imbecillitas, aut potius utrumq;, hoc puto verius: nam & τὸ φιλοῦν τυφλοῦσθαι περὶ τὸ φιλούμενον certum, & plures eſſe, qui ingenio valeant quam judicio, aſſenſurum te mihi non dubito. *Paganinus itaq; Gaudentius, in ſingulari tractatu, de favore Principum erga literas & literatos, maximas Vindelico Livio, pro Rhætis popularibus ſuis, gratias egit, ſpecioſo hoc ritu verborum:* Gravementi peccarei, ſe di te non faceſſi commemorazzione, o Marco Velſero, ſplendentiſſimo lume della tua Germania, e principal direttore della Republica Auguſtana. Tu con l'ampio poſſedere de' beni paterni, e con la

Tom II. Biblioth ſelect lib XVI. c. 48.

Epiſt. 74.

L'Anima degli Studi, cart. 493.

priſca ſtirpe della naſcità, accopiaſti tanto recondito ſapere. Tu ſgombraſti le tenebre, che folte regnavono nelle rimote memorie de' Vindelici e de' miei Rheti. Alla tua diligenza, ed eſattezza tanto dee la mia dolciſſima Patria, che da te ricevuto hà ſegnalatiſſimo benefizio. *Atq; hæc procul dubio cauſſa fuit, ob quam melioris ingenii ac ſincerioris animi homines operæ pretium fore exiſtimarunt, qui interpretum functi munere Res Auguſtanas, de Latino converſas, diverſis in locis, & hinc tomis duobus Germanicè loqui inſtituerunt. Georg. Hieronymo Welſchio (qui ſæpius literatiſſimas ad me literas dedit) monumentis quidem Auguſtanis nonnulla addere curæ fuit, quæ Illuſtris quondam Marcus Velſerus, fato abreptus vidiſſe non potuit, quia ſerius eruta & cognita fuerunt; ſed de his nihil ſibi conſtare D. Lucas Schröckius, in Memoria commmunis noſtri amatoris ſcribit. Nec tamen ea breviter referre ſuperſedebo, quæ Vir ille eruditiſſimus circa eadem Monumenta circumſpectè ſatis ac modeſtè monuit: In marmore ſcilicet quadrato Rhætico* Draconatium *conſpici, ſed ex parte Vindelicorum, qui cum Romanis ad lacum Acronium conflixerunt*, ab Auguſti, *ut videtur*, ævo; *quo his dum* inſueta ſigna *fuiſſe putat: Idoli præterea* caput, *quod Noſter non tam* Ciſæ, *quàm* Meduſæ *ſuſpicabatur, is ſua opinione numen potius triforme Ægyptiorum repræſentare exiſtimat: Deniq; trocho, perquàm egregiè delineato inibi & expoſito, iſtud etiam ex conjectura ſua addit, cum trochus in marmore illo minor appareat, quem puellus elata manu aut verſare, aut jacere videtur; fuiſſe haut dubiè etiam majores graviorésque, quos pueri adultiores circumagerent; nec enim aliud ſibi velle innuit Martialis epigramma alterum 168. lib. XIV:*

Francof. An. 1594. Baſil. An. 1595.

Memor. Welſch. c. 9. num 64.

Welſch. de Ven. Medin. cap. 3.

Ibid. c. 12.

Inducenda rota eſt, das nobis utile munus;
iſte trochus pueris, at mihi canthus erit.

Dicerem modo, quid de AUGUSTANIS MARTYRIBUS ſcripſerit Marcus, niſi hoc ſatis liquere ex dictis Cardinalis Baronii crederem, quæ ſilentio involvi non debent. Annotavit is ad Martyrologium Romanum, editionis ſecundæ (in prima enim, nec non Antverpienſi A. C. 1613. elogium illud, fideliter monente Magliabechio, non habetur) verba ſequentia: Quod ad tempus perſecutionis ſpectat, ſub Diocletiano potius paſſam in Annalibus profeſſi ſumus, quod ex antiquioribus in lucem prodidit Marcus Velſerus Auguſtanus, Vir ſanè doctiſſimus, in Actis eorundem Auguſtanorum Martyrum, quæ nuper edidit. *Idem & de Udalrici memoria ſic ſcribit:* Quo nomine benè precamur Viro maximè pio, atq; diſerto, Marco Velſero Auguſtano; qui latentem & pænè obrutum terra fonticulum, ut iterum flueret, laboravit: Dum, inquam, ejuſdem Udalrici Vitam primitus ſcriptam ab Autore, qui eum oculis vidit, & cum eo converſatus eſt, jam oblivione ſepultam, typis cudendo, & notis illuſtrando revocavit ad vitam, &c. *Nec non poſtea:* Habes omnia, ad eundem Sanctum ſpectantia, in unum redactum volumen, lucubratum, & notulis illuſtratum, à diſerto Viro Marco Velſero, Nobili Auguſtano

Roma, An. 1630. die 18. Mart. fol. 144.

Tom. X. Annal. ad A. C. 914. & 972.

ſtano, de quo ſuperius mentio facta eſt. *Bœclerus* βραχεῖ λόγῳ *comprehen-* Bœcler. in
dit: Anno 924. Udalricus, *Nobiliſſimo genere ortus, Auguſtæ Vindelico-* Henrico I.
rum Epiſcopus factus eſt; cujus Vitam *æqualis temporum ejus Anony-* pag. 275.
mus rudi ſermone expoſuit; interpolatam ab aliis, ſed à Marco Velſero,
citra immutationem, *cum notis editam. Laur. Pignorius, in Epiſtola ad*
Andr. Chioccum: De Draconibus hactenus, de quibus accuratè & co- Symb.
pioſè disquirit, ut ſolet, Velſerus noſter, illud Margaritum Germaniæ Epiſt. 13.
ſuæ, in Commentario ad Converſionem S. Afræ.

Vitam S. SEVERINI, ab Eugippio deſcriptam, docto hoc dignatus eſt
judicio ſuo C. Barthius: Veterem & ſatis probum, niſi quòd Germaniſmis Lib. XIX.
aliquibus detorta phraſis ipſius, Scriptorem Eugippium ſummo Viro, Adverſ. c. 7.
Marco Velſero, cui & alia non pauca, grati volentésq; debemus. Eum
nuper legere per otium aggreſſi paucula iſta, nec indigna tamen hoc in-
ſtituto opere, primo aſpectu notanda offendimus. *Explanavit autem*
Vir incomparabilis loca aliquot obſcura interpretando, apertiſſiméq; ex-
poſuit; quem vide.

APOLLONII TYRII Hiſtoriam, ab erudito quopiam monacho, Lib. eod.
ante multa ſecula, Latinitati traditam debemus, *ait idem Barthius*, edito- cap. 20.
ri Clariſſimo, Marco Velſero. Eam verſibus Græco-barbaris politicis
deſcripſit anno M. D. Conſtantinus quidam, ut ab eruditiſſimo Viro, Jo-
hanne Meurſio didicimus, editis ante hoc ſeculum. Deſcripſit & Latinis
hexametris quinq; circiter ſecula numerans Gotfridus Viterbienſis, in
Pantheo Chronico; ſed adeò ineptis, & putidorum rythmorum affe-
ctantibus, ut vix lectione quis dignos arbitretur. *Hæc ille, cujus anno-*
tationes conſule, ſi vis, quas chartæ inibi commendavit. Præclarè inſu-
per de Scriptore illo meritus eſt Gronovius pater, ὁ θαυμάσιος, *dum aliquot*
menda, apud eundem Hiſtoriæ illius interpretem, feliciter correxit; pri-
ſciśq; Geographis facem præferens, pro civitate Curia *reſtituit* Teuchri-
am, *eam videlicet Pentapoleos partem maritimam, quæ pòſt &* Arſinoës
nomen accepit.

Verum ne ab ipſo ſcriptorum ordine, velut à recto tramite deviaſſe
videar, ad ITINERARII ſchedas Peutingerianas aggrediar: Provin- Expoſit.
cias, & urbes, *inquit Pignorius,* videmus in libro, cui titulus eſt Notitia Menſ. Iſ.
utriusq; Imperii; & in Tabula Itineraria, quam debemus Marco Velſe- cap. 3.
ro, Clariſſimo Viro; cujus beneficio factum eſt, ut nobile illud Antiqui-
tatis monumentum in lucem prodiret. *Unde nec mirum videri nobis*
debet, quod Celeberrimus Juriſconſultus, Pancirolus, nominis Velſeriani Infra in
memoriam in Commentario ſuo in Notitiam aliquoties cohoneſtârit. Ad- Monum.
ſtipulator hujus gloriæ Cardinalis quoq; Baronius rurſus iterumq; id Peregr. fol. 434.
ipſum confirmavit: Quibus accedant, *ait,* quæ Vir Nobilis, & cum- Tom. IV.
primis diſertus, Marcus Velſerus, in Fragmentis Itinerariæ antiquæ Ta- Annal. ad
bulæ, ſumma peritia illuſtratis, haud pridem edidit; ubi agit de Præto- A.C. 383.
rio Agrippinæ, ad mare ſito: cujus ſententiæ antiquorum monimentorũ
fide certa teſtatæ haud inviti ſubſcribimus. Tu, velim, ipſum conſulas.

 Quantò

Quantò Paul. Merula præclarius? quantò frequentius? qui cum intelligeret, quid Heros ille literarum præſtitiſſet, non ſolum in præfatione Coſmographiæ ſuæ, verum etiam per ſingulos ferè libros Peutingerianum illud cimelium perpetuis laudibus honeſtavit : Tripartitam hanc Orbis terrarum diſtributionem primùm per chorographiam oſtendiſſe Divum Auguſtum, ſcribit incertus Autor libri de Menſura Orbis terræ; quem manuſcriptum mihi transmiſſione liberali communicavit Vir, cum Nobiliſſimus, tum doctiſſimus, & rerum Geographicarum aliarumq;, quod Monimenta ab ipſo edita planè loquuntur, peritiſſimus, Marcus Velſerus, Patricius & VII-Vir Auguſtanus. *Quare non potuit, quin faceret* commiſſionem *non ſolùm* cum iis, quæ ad idem iter extant in Tabula Peutingeriana, *verùm etiam* cum hodiernis urbium oppidorumque, *quantum in re tam ab ævo noſtro remota fieri poteſt, nomenclaturis.* Incertus quidam Scriptor, nondum editus, quem ad me miſit anno cIↃ IↃ xcix, menſe Septembri, Vir cum Nobiliſſimus, tum humaniſſimus & doctiſſimus (*inquit aliàs*) ſua manu exſcriptum ex Codice membranaceo, quo Notitia utriusque Imperii, Itinerarium Antonini, & quædam alia, quæ conjungi plerumq; ſolent, continebantur. *Theoph. Raynaudus cum cura innuit*, in Notitia utriusq; Imperii, & in Tabula Itineraria per M. Velſerum edita, viſi provinciarum & urbium imagines diadematas. *Videre præterea nos jubet Lindenbrogius*, quæ de hoc caſtello, accurato ſtudio, annotavit Clariſſimus, & inter præcipua Virtutis atq; Doctrinarum exempla nominandus, Marcus Velſerus, IIVir Aug. in explicatione Schedæ Itinerariæ antiquæ. *Nihil jam de Marq. Frehero loquar, qui de vetere Francia hæc annotavit:* Unicè huc facit inſpectio Tabulæ illius Itinerariæ, in cujus expoſitione belliſſimè hunc locum adducit, & illuſtrat D. Marc. Velſerus cap. III. cui *Barbarica* titulum fecit. Addo tamen: Diverſa ſunt, FRANCIA, & CHAMAVI, etiam in Tabula illa, ut ibi apparet. *Deinde Francos inter & Germanos diſcrimen indicans, pergit:* Et differentiam diſtantiámq; optimè oculis exhibet Tabula vetuſta Itineraria Velſeri. *Plura de hac, ex optimis auctoribus, ſub finem, velut in acervum conjeci. Tandem Pignorius, in Annotationibus ſuis, ad Cartari Imagines Deorum, ſuum quoque calculum adjecit :* Di queſta deſcrizione di Solino sì vede ancora qualche veſtigio nell' antica Tavola Itineraria pubblicata dà Abr. Ortelio, ad inſtanza del Nobiliſſimo Sig. Màrco Velſero, Gentiluomo di rariſſime qualità, al quale i Letterati non anno queſto ſolo obligo.

Part II. lib. I. cap. 1. — *Part. II. lib. II. cap. 15.* — *Part. II. lib. III. cap. 19. & 20. lib. IV. c. 21.* — *Tract de Pileo, ſect. 18. ſub fin.* — *Ad lib. 17. Amm Marcellini.* — *Not. in Auſon. Moſel. Verſ. 434. & 435.* — *Annot. all' Immagini de gli Dei del Cartari, dell' II. parte, cart. 3.*

Sed ne inſtitutæ narrationis fines & cancellos præfatio mea transgrediatur, de EPISTOLIS *deniq; (quarum ab initio multa mentio facta eſt) dicendum adhuc erit, quod teſtatur, apud Melch. Adamum vel unicus Janus Gruterus; qui penes ſe* ultra trecentas adſervavit epiſtolas, *quibus Velſerus eum fermè hebdomatim ſuaviter compellare ſolitus. Salivam, ut puto, omnibus movet Pet. Gaſſendus, de amicitia Velſeri erga Peireskium hæc inter alia memoriæ prodens:* Velſerus literis ad Peireskium datis teſtatus eſt, tanti ſe facere ipſum, ejusque amicitiam,

Lib. de Vit. Germ. Juriſc. & Polit. pag. 480. ſeqq — *In Vita Fabr. de Peiresk. lib. I.*

tiam,ut nihil ſibi fuerit ex totaPinelli hæreditate expetibilius.Quin etiam ipſe quoque illum non modò virtutum Pinelli hæreditate exhæredem agnoſcens, ſed futurum quoque ſuarum ſucceſſorem conjiciens, diligere cœpit, tanquam filium, & literarum frequentia, quoad vixit, non deſtitit teſtatum facere affectum. *Sed tabulas collegiſſe, poſt naufragium, abundè ſit. Italorum operam, & ſedulitatem ſatis laudare non poſſum; Franc. enim Sparaverius, Nobilis Veronenſis, Vir acutiſſimus, Epiſtolas Velſeri ad Medicum* Chioccum, & Nicherolam *Canonicum, Auguſt Oldoinus, S. J. Peruſiæ ſimiles ad* Bonciarium, *Franc. Vanni, S. J. Romæ quaſdam ad* P. Bencium *aliosq;, Ang. Mar. Arcionius, Abbas & Præſes Generalis Benedictinorum nonnullas ad* Ang. Grillum, *in gratiam ac favorem Illuſtris Magliabechii ſui, ſedulò inveſtigabant, ſed fruſtra: Verum & illis maximis Viris, in Germania quoq; noſtra dudum celeberrimis, gratiæ debentur; nam voluiſſe ſat eſt.*

De cætero quod non ſatis exploratè perceptum eſt, & cognitum, ſine ulla dubitatione defendere quidam conantur; mihi autem tenebræ ſunt. Jo. Rhodius pro certo affirmat, quod incertiſſimũ eſt: Marcus Velſerus, *inquit,* auctor SCRUTINII VENETI, liber editus & Latinè & Italicè aliquoties diverſis formis, Libertatem Venetam oppugnat, & totam hanc Remp. Imperio Romano vendicat. Eum M. Velſero Auguſtano deberi, in vita ipſius Melchior Adamus ſilentio præteriit. *Benè factum; neq; enim ſuſtinuit Vir prudentiſſimus temerè atq; inconſultè ea affirmare, de quibus ipſe, unà cum aliis, vel maximè dubitabat. Sed illum ſecutus eſt porrò Vinc. Placcius, haud indiligens talium ſcriptorum indagator; qui quoque Pet. Scavenii, idem cum vulgo ſtatuentis, Catalogum nonnullorum librorum (qui vel ſuppreſſo vel ficto auctorum nomine prodierunt) libro ſuo inſeruit. Ante hos verò Henr. Ernſtius ea de re confidentius ita ſcripſit:* Libellus Italica hac inſcriptione, *Squitinio della Libertà Veneta*, ſcriptus eſt à Viro Ampliſſimo M. Velſero. Oſtendit in eo, Remp. Venetam non ſemper fuiſſe liberam, ſed Imperio Rom. Germanico ſubjectam, contra Bern. Juſtinianum, Sanſovinum, aliosq; Hiſtoricos Venetos. *Scrutinio huic (monente Rhodio) oppoſiti libri peculiares extant publicè; nimirum* Theod. Graswinkelii Libertas Veneta, *ſeu Venetorum in ſe ac ſuos imperandi jus, contra Anonymum Scrutinii Scriptorem. Item Italicè* Squitinio della Rep. di Venetia Squitiniato, *id eſt, Scrutinium Venetum Scrutatum à* Raph. de Turri, *Genuenſi. Patavii, apud Theatinos, extat etiam* Refutatio MS. Anonymi, *qui aliorum (queis pectus ſapit) judicio, Welſerum prorſus haud aſſecutus eſt. Herm. Conringii (cujus obitum ingens Amicorum examen meritò mecum luget; hoc enim Sole, è cœlo Eruditorum ſublato ignorantiæ tenebras valdè metuimus) ea fuit modeſtia, ut* Anonymum *ſaltim* auctorem Scrutinii *appellaret, nempe conantem oſtendere, Venetos ante annum milleſimum trecentiſimum pro liberis ſeſe nunquam geſſiſſe: Poſtremò argumentis Anonymi probè & accuratè perſpectis, litem iſtam componit hoc epiphonemate:* Quicquid ſit, ſaltim Rudolfum, aut ejus ætatis Cæſares, in Venetos ipſos nihil ſibi arrogaſſe,

In Auctor. Suppoſ. pag. 20. 21.

In Script. Anon. & Supp. c. 15.

Lib II. Obſ. Var. cap. 36

Lugd. Bat. a. 1634.

Genuæ, a. 1654.

Tract. de Fin. Imp. cap. 23.

CLARUM ADEO EST, UT PUTIDUM SIT, VELLE ID NEGARE! *Vox, Veneta Majeſtate digna! Quamobrem Venetiis, ſub graviſſima pœna prohibitum eſt, iſtud Scrutinium venditare; quod tamen in Patrimonio Petri liberrimum eſſe perhibent: Ut illic viciſſim* Prophetiam Abbatis Joachimi, *in ſedem Romanam, ejusq; Præſules virulentiſſimam, obtrudi ſæpe emtoribus neminem latet. Scioppium ſchediaſma iſtud ab auctore noſtro profectum credidiſſe, Vir magni nominis, ſed majoris tamen eruditionis, Oct. Ferrarius, anno ſuperiore, his me lineolis docuit:* M. Velſeri ſcripta eo plauſu à ſtudioſis excipientur, quem ingens Viri fama

Patav. Id. Mart. 1681

& celebre nomen meretur. Nollem tamen illis inſeri V. Reip. Scrutinium, cujus illum auctorem fuiſſe, ſæpè mihi Scioppius firmavit. *Verum id ipſum, ut incompertum (quia tam anceps conjectura eſt) in medio relinquens, verecundè dubitanterq; Gaſſendus rem ſuam agit; dum innoxios purgavit, firmiſſimo hoc velut propugnaculo decenter uſus:* Prodiit per hæc tempora liber Italicè ſcriptus, *titulo Squitinii,* quo Libertas Veneta ab ipſis Reip. fundamentis fuit diſcuſſa. Is, quia viſus eſt continere eximiam quandam Imperii Gothorumq; Regum Hiſtoriæ notitiam; idcircò ſtatim creditus fuit (quæ etiamnum eſt multorum perſuaſio) *Peireskium* habere auctorem. Enimverò teſtari licet, nihil tale ipſi veniſſe in mentem. Quin potiùs ſic ſemper reveritus fuit Reip. Majeſtatem, quosq; in illa amicos habuit, ut ad præſtandum obſequium potiùs, quàm ad contumeliam fuerit comparatus. Ac non disquiro quidem, an auctor hujus libri fuerit *Ant. Albizius*, Nobilis ille Florentinus, qui Chriſtianorum Principum ſtemmata ediderat ante duos annos, ut nonnullis perſuaſum eſt; an, ut videtur veroſimilius, inſignis ille *Marcus Velſerus*, cujus ſæpius meminimus, ob conſummatam eruditionem, propenſionemq; ſingularem erga domum Auſtriacam: Addo duntaxat, immeritò videri quosdam ſuſpicatos, tam *Gualdum* quàm *Pignorium,* aut contuliſſe operas in eo opere conſcribendo, aut communicaſſe cum Peireskio, quos digereret commentarios. Ii fuere enim magis ingenui, patriæq; ſuæ magis amantes, quàm ut ea impietatis labe commaculari voluerint. Utcunq; ſit, Peireskius certè nihil ſimile unquam cogitavit. *Quid? quod auctor libelli Gallici,* Conjuration des Eſpagnols contre la Republique de Veniſe, *ſub finem (ubi de inſtructione Legati Hiſpanici agitur)* Marchionem de Bedemar *pro auctore ac veluti patre fœtus iſtius haud obſcurè habet. Verba hæc ſunt potiſſima:* L' autre point étoit,

Lib. III. de Vita Peir.

Conjur. de Eſpagn. pag. 176.

que dans toutes les affaires, qu'il auroit à negocier touchant les Droits & les Préeminences de la Republique, il ſe ſervit pour tous memoires, du *Squitinio della Libertà Veneta*, à quel le Marquis de Bedemar renvoye dans pluſieurs endroits de cette Inſtruction, & en des termes, qui, bien que retenus, découvrent aſſez L' AMOUR PATERNELLE, QU'IL AVOIT POUR CE LIBELLE. *Verum quàm falſus etiam hic auctor fuerit, ex Inſtructione ſecreta, ab Alfonſo della Cueva, Hiſpanico apud Venetos Legato, ſucceſſori ſuo Lud. Bravo data, cuivis uni ad oculum ſtatim apparet; prout Laur. Bank eandem cum Scrutinio evulgavit:*

vit: E perche in tempo mio, fù divulgato un libretto, intitulato *Squitinio della Liberta de Veneziani,* opretta veramente degna d'eſſer letta. *Deinde omnem iſti derogat fidem, ob multas fallacias, veritati inimicas, quæ inibi occurrunt; ac vivos magiſtros mortuis longè præferendos cenſet:* Queſto ancora vorrei, che ſi tropaſſe apreſſo di lei, ſcoprendoſi per la lettura di quello, molte fallacie introdotte dà gli Hiſtorici moderni, che traſcurando la pura verità, contenute nelle Chroniche antiche, hanno dato ad intendere, à poſteri, tutto quello, che gli è parſo à propoſito, per ſtabilire la loro libertà. Ne minor profetto ſarà, che Voſtra Excellenza potrà trarne dà libri vivi, che s' harà cavato dà Volumi morti, vuoglio dire, che l'informatione à bocca di perſone prattiche ſolite à frequentar la caſa noſtra, &c. *Sed quid pluribus verbis opus eſt? Mentis acies ſe ipſam intuens nonnunquam hebeſcit.*

Bizzar. Polit. num. 14. 15 pag 85. ſeqq.

Hieronymus quidem Ghilinus ILLUSTRIUM IMAGINES ex Bibliotheca Peutingerorum, per Marcum Velſerum, ære inciſas, inter Hujusdem ſcripta commemorat, ſed nobis prorſus ignotas; & fortaſſis monitu vel inſtinctu Ejus, ab artificibus Auguſtanis in lucem protractas; quas Operibus inſeruiſſe nil attinet. Opera Illius omnia recenſentur in Bibliotheca Auguſtana, in voce, Marcus; *præterea* ciſtas *ibi juvat inſpicere* Welſerianas, *literis alphabeticis, per Facultates, & linguarum idiomata, ex ordine diſtinctas.*

Part. 1. de Teatr. d'Vom. Letter. cart. 163.

P. OPTATIANUM deniq; PORPHYRIUM à Nobiliſſimo Paullo Velſero, Marci fratre concordiſſimo, in lucem protractum, quam circumſpectè, quam exactè cum Pithœi editione *Chriſtianus Daumius, Vir in ſtudiis literarum egregius contulerit, ex Spicilegio Ejusdem Critico clariſſimè emicabit. Lil. Greg. Gyraldus, ne iſtunc docta ignoraret poſteritas, hæc de illo retulit:* Hac eadem Conſtantini ætate Porphyrius, poëta quidam Latinus fuiſſe perhibetur, qui variis de rebus poëmata ſcripſit; inter quæ librum Conſtantino ipſi Cæſari dedit, quo munere, ipſum relegatum ab exilio revocavit, ut eſt ab Hieronymo & Beda in Chronicis obſervatum. Meminit hujus & Fulgentius, qui epigrammata citat, ex quibus hic eſt verſiculus: *Nudus, egens Veneris, naufragus in tabula.* Citat item Rhabanus in mirabilium carminum prologo, eum enim ait punctis quibusdam verſus notare ſolitum; & propterea illius ſe exemplo verſus facturum pollicetur. *Non abſimilem huic fortunam expertus eſt Theodulphus, Aurelianenſis Epiſcopus, qui compoſuerat in carcere ſuo, quem conſpirationis in Ludovicum ſocius meruit, hymnum, ab Eccleſia in feſto Palmarum, pòſt cani ſolitum:* Gloria, laus, & honor Tibi ſit Rex Chriſte Redemtor, &c. *Hunc hymnum cum, prætereunte Ludovico Pio, ſuavi voce captivus decantaret, mox libertatem recuperavit. Sed rurſus ad Porphyrium, ex hoc diverticulo, revertor: Laudat hunc Beda de metris. C. Barthius liberrimè de eo judicavit:* Felicior, quàm ſuavior, atq; eruditior Scriptor fuit Optatianus Porphyrius, qui Panegyrico ſuo exilium evadere potuit. Præmiſſæ illi epiſtolæ ſunt duæ, quarum, quæ Porphyrii eſt, mendoſiſſima eſt; nec placent emaculationes Pithœanæ editionis, ni-

Lib. II. Dial. 4. de Poët. Hiſt. fol. 188.

Bœcler. in Ludov. Pio, pag. 92.

Pag. 2380. edit. Putſch

Lib. XXII. Adv. cap. 18

mium confidentes, ut de collatione Manuſcripti Velſeriani facilè deprehendimus. *De ſtudiis Conſtantini, quæ etiam à Poëtica laudat Porphyrius, multa Euſebius. Is verò bis edidit hæc logodædala poëmata, ut ex fine epiſtolæ ad Imperatorem conſtat: Priorem editionem putat Barthius expreſſiſſe exemplaria, quibus uſi ſunt Pithœus & Juretus; poſteriorem* Velſeri codicem, qui auctior, & illa ipſa melius pleniusque concipit; ad quæ augenda Imperatorem ſe excitaſſe, ait ipſe poëta. *Cæteras ſuſpiciones hîc recenſere, nec tempus nec locus patiuntur. Eruditorum princeps, Voſſius, P. Optatianum Porphyrium miſiſſe Conſtantino M. Panegyricum tradit, quo meruit ab exilio revocari: Nec tam ingenium, vel ſpiritum poëticum in eo laudandum judicat, quàm ingentem laborem atq; induſtriam. Sed valdè deceptus fuit doctiſſimus Baronius, cùm putaret, carminis hujus auctorem fuiſſe Porphyrium illum, qui contra Chriſtianos ſcripſit: Ac longè etiam minus aſſentire potuit Voſſius doctiſſimo illi Annaliũ Eccleſiaſticorũ Scriptori ad annũ 325, qui jam ſenẽ denuò ex gentilio Chriſtianũ factũ putat. Nempe propter Hieronymi hæc verba ad annum 2345, in Chronicis:* Porphyrius miſſo ad Conſtantinũ inſigni volumine exilio liberatur. *Sanè hodieq; extat laborioſiſſimum carmen panegyricum ad Conſtantinum Auguſtum; quod Chriſtiani hominis eſt, ac Porphyrio tribuitur: Sed alius à Porphyrio philoſopho eſt Publilius Optatianus, carminis ejus pater; ut jam dudum Scaligero ad Euſebium eſt obſervatum. Nunquam enim Porphyrius philoſophus in exilium miſſus fuit, nunquam ſua retractavit; neque, ſi feciſſet, veniam à Chriſtiano quoquam Imp. impetraſſet. Similem verò laudem Aldhelmus, Juſtiniani junioris temporibus ſibi peperit XXXVIII. verſibus heroicis, quorum primæ literæ deſcendendo, ultimæ aſcendendo efficiant verſum illum, unde incipit carmen:* Metrica tirones nunc promant carmina caſtos. *Immò & ultimus verſus, retrogrado ſi ordine literas legas, eundem efficit ſenſum. Talis denique eſt Eugenius, à Sirmondo editus.*

Lib. de Poët. Lat. cap. 4.

Lib. II. de Hiſt. Græc. cap. 16.

Lib. de Poët. Lat. cap. 5.

Fruere his mecum,** Erudite Lector, **quæ haud vulgaris ENDTERORUM, in luce Germaniæ, in oculis totius Europæ clariſſimorum, induſtria (nam didiciſſe fideliter artes, & varias luſtraſſe terras admodum juvat) nobis veterum librorum cupidiſſimis, renovavit atq; revocavit. Oblivionem ſæpenumero celebriori famæ occaſionem dediſſe, multaq; cecidiſſe, ut ornatiora reſurgerent, non tantùm parietinæ deſertæ, ac neglecta diu rudera, quæ vetuſtate depoſita, novam faciem & auguſtiorem formam induunt; ſed ingenii etiam monumenta, quæ indies caſtigantur, emendatiora eduntur, & Typographorum ſedula diligentia è ſitu & pulvere rurſus in lucem ac diem protrahuntur, fidem faciunt, & abundè teſtantur. Poſtremò Taciti verbis, ceu gemma præfationem hanc obſignabo, idem de Noſtro, quod ille de ſuo, dicturus: Quicquid ex *Velſero* amavimus, quicquid mirati ſumus, manet, manſurumq; eſt in animis hominum, in æternitate temporum, fama rerum. Nam multos veterum velut inglorios & ignobiles oblivio obruet, *Velſerus* poſteritati narratus, & traditus, ſuperſtes erit!

Tac. in Agric. cap. ult.

VIRI

VIRI ILLVSTRIS,
MARCI VELSERI,
VITA, GENVS,
ET
MORS,

PER

CHRISTOPHORVM ARNOLDVM

DESCRIPTA.

ANNO M.DC.LXXXII.

MARCUS VELSERUS S. CÆS. MAIEST. A CONSILIIS ET REIPUBL. AUGUSTANÆ DUUMVIR.
Elias Hainzelmann Sc. Aug. Vind.
NAT. CIↃIↃLIIX
DUM SILET VIRTUS.
LOQVITUR FAMA.
DENAT. CIↃIↃCXIV

REfert Fl. Vopiſcus, Junium Tiberianum ex ſe quæſiviſſe, an quis Aureliani Imperatoris vitam literis conſignaſſet? & Vopiſco negante, in hæc verba erupiſſe: *Ergo Therſiten, Sinonem, cæteráq; prodigia vetuſtatis & nos benè ſcimus, & poſteri frequentabunt? Divum Aurelianum, clariſſimum Principem, ſeveriſſimum Imperatorem, per quem totus Romano nomini orbis eſt reſtitutus, poſteri neſcient?* An non jure bono & nos cum Boëthio interrogemus: *Ergò multorum humani generis catharmatum & peſtium extant publica monumenta, & poſteritati transmiſſa ſuperat memoria? Solus* Velſerus, Vir Nobiliſſimus, ſummeq; eruditus, de Auguſtana Republica, *déq; bonis literis & earum cultoribus optimè meritus, Muſarum Evergetes opt. max. neminem virtutum ſuarum præconem, vitæq; & rerum geſtarum ſcriptorem potuit invenire?* Mentio Viri apud eruditos orbis univerſi non infrequens, laudes crebræ: Quapropter operæ pretium me facturum ſemper putavi, ſi, quod perficere alii inſuper habuerunt, laborem eum mihi ſumerem; quæq; de Muſarum hoc Hercule (ut verba alterius mea faciam) ſparſim in antiquiſſimis Familiæ monumentis, variisq; Scriptoribus ſuperſunt, in unum collecta & coagmentata, omnium oculis exponerem. *Propoſitis magnorum virorum exemplis*, ait Sulpicius, *non parva æmulatio legentibus excitatur:* Ho-

In Aureliano.

Lib. II. de Philoſoph. Conſol. proſ. 7.

Proœm. de Vita B. Martini.

Horum enim, ingenia non tantùm, & ſcripta, aut facta moréſq; laudamus; ſed & cætera notare non omittimus, quæ adhæſerunt. Rationem pro nobis addit Fl. Vopiſcus, quod illorum etiam *minima quæq; jucunda ſint, & habeant aliquid gratiæ, quando leguntur.* Quo ſenſu congruè ac convenienter Damis, apud Philoſtratum: *Etiam ea, quæ de menſis Deorum deciderent, colligi oportere; ne ambroſiæ illius pereat quidquam.* Nihil itaq; prætermiſſum eſt à me, quod quidem ad notitiam meam (curante id Celeberrimo Magliabechio) pervenerit. At fuit optanda vis ingenii & orationis, qua quidquid noſtro Semoni libitum erat, ita aptè, ita affabrè, ita concinnè elegantérq; verbis, tanquam coloribus, expreſſit; ut illud non tam deſcribere, quàm oculis ſubjicere videretur: Verùm vim eloquentiæ longè eſt optare, quàm ſperare facilius. Mihi ſat erit, non ignobilem obtigiſſe materiam; neque ego nunc facultatem eloquentiámq; polliceor, ſed Viri clariſſimi ſcripta atque *famam nominis cum laude & bonis recordationibus proſequendo*, efficiam, ut multa ac bona facta immortalem apud animos omnium gloriam Ipſi concilient; ut Tiberii, ex Tacito, verbis hic utar.

In Proculo.

In Vita Apoll. lib. I. cap. 13.

Lib. IV. Ann. cap. 38. §. 4.

AVGVSTA VINDELICORVM, optimorum ſemper ingeniorum, ad omnis eruditionis, ac præſertim ad antiquitatis & hiſtoricæ facultatis laudem effloreſcentium, feraciſſima extitit; atque ut innumeros taceam, quos, ex ſuperiorum ſeculorum memoria edidit, uberrimo demum fœtu ager ille fertiliſſimus MARCVM VELSERVM extulit. Sed hujusmodi, quæ ad locum pertinent, decoris quidem aliquid afferre videntur; attamen ferè communia ſunt infimis juxta ac ſummis: Quare in tanta laudum copia ea potius conſectemur, quæ magis propria Marco fuerunt; quale eſt illud, quod ei præclara adeò ſtirpe contigerit naſci. Numerabatur tum à Chriſto nato annus ſeculi quintidecimi octavus & quinquageſimus, dies affulgebat duodecima Cal. Quinctil. cum ſcenam hujus mundi, qua perſonam ſuam decenter ſuſtineret, ingreſſus eſſet. Parens fuit Nobiliſſimus *Matthæus Velſerus*, Secretioris Conſilii Senator fulgentiſſimus; qui ut pietatis, ita prudentiæ omnes explevit numeros; pérque Laboris templum progreſſus, trophæa perennaturæ gloriæ in Honoris fano feliciter ad Memoriæ aram ſuſpendit. Mater, propter quam ſuaviſſimam hanc lucem aſpexerat,

Anna Rumelia fuit, tam genere inſignis, quam virtute nobilis: Ab avo ortus eſt *Antonio*, aviaq; *Paumgartneria*, multas inſignésq; familias, paternaNobilitate complexa.

Patent jam longè latéq, ſpatia producendi porrò in hunc famæ campum originem dignitatémq; Velſerorum, qui longa ſerie in numerato habentur; quare cum ea non minus pulchra ſint præcláráque, ſummatim exponam, ut ad capita rerum perveniam. Ab ipſo *Beliſario*, homine Germano, *Velſerorum* nomen pariter ac familia omnis defluxit; cujus ipſeMarcus in RebusAuguſtanis meminit, his verbis: *Romani Beliſario potisſimum & Narſe uſi, quorumpriorem Germanum fuiſſe, Hubertus Giphanius edito proximè de Juſtiniano commentario docuit; tum nominis notationem, tum multò magis Procopii auctoritatem ſecutus.* Oriundus autem erat ex ea Germaniæ parte, quę inter Thraciam & Illyricum ſita eſt. Neque id novum videri debet, ſed jam ab Imp. Conſtantino (teſte Zoſimo) receptum, Germanis & militares & civiles honores ſummos mandari. Huic maximè imputamus teſtimonio cauſſam fuiſſe, quod Romanus Conſul Tacitus dudum perhibuit: *Nullos mortalium armis aut fide ante Germanos eſſe.* Verum ut ex hoc diverticulo in viam revertar, Beliſarii illi per multas ætates Romani fuere Patricii & Conſules; qui tandem, ob invaſiones Gothorum, Hunnorum, Longobardorúmq;, in tutiora *Valleſiæ* (Germ. Wallis aut Walliſerland/Galli *Valley* aut *Valez* vocant) loca, montibus veſtita, ſeceſſionem fecere, *Valliſii*, ſive *VValliſeri*, & *Velſeri* poſtea dicti. Literis teſtata ſunt omnia, quas *Johannes Bartholomæus Velſerus*, Imperatoris Ludovici V. Bavari, Conſiliarius, & Argentinenſis EccleſiæCanonicus, in Comitiis Spirenſibus, A.C. 1336. ad hunc ipſum Cæſarem ſcripſit; pro vetuſtisſimæ Familiæ ſuæ gloria ac dignitate non rogans ſolùm, verùm etiam obſecrans, ut Germanicam libelli verſionem ſigillo annuli ſui confirmaret; quē auctoritate ac juſſu ipſius Imperatoris, Stephanus Colonna, Summi Pontificis tunc Vicarius, & Cardinalis, ex omnibus inſtrumentis, tabulis, literíſque publicis ab A. C. 545. usq; ad *Johannem Velſerum*, Joh. Bartholomæi fratrem germanum, omni cura & diligentia complexus eſt: Hunc verò idem Bartholomæus, A. C. 1327. Romæ Latina veſte primùm induerat, cū Ludovicus Imp. præſente officio Palatino in regia Romana temporibus illis degeret. Id ipſum robo-

Lib. VIII. fol. 341.

Edit Norimb. pag. 126. ſeqq.

Lib. XIII. Ann cap. 55. 5.

Plantin. in Helvet. nov. & antiq. pag. 321.

roboravit *Emmanuel Velſerus*, Baſilienſis Eccleſiæ Canonicus A.C. 1071. a Burkhardo Epiſcopo ſollemniter conſtitutus, epiſtola ſua ad fratrem *Octavianum*; agitata inibi mentione de *Carolo Beliſario*, qui una cum conjuge *Paula Vrſina*, Valleſiam verſus, ad Rheni fontes, A.C. 620. ex urbe Roma, ob ſævisſimos & violentisſimos in omnem Nobilitatem Longobardos, exemplo aliorum, egreſſus eſt. Sæpe etiam majores, in tabellario ſuo, *Philippi Valliſeri* meminere, qui Caroli M. gratia, inter ſubſidiarias Germanorum cohortes, floruit: Cadaver ejus conditorium accepit in Cœnobio Diſertinenſi, cui Otto I. Imp. in Ducatu Alemanniæ, Comitatu Hattonis, & provincia Rhætiæ Curienſis multa donavit: Poſteri verò ſacra etiam ſepultura in Monaſterio *Campidonæ* (quæ urbs Germaniæ in Algoia eſt, vulgò *Kempten*) honorati ſunt.

Fort. Sprecherus lib. VII. Pallad. Rhæt. pag. 196. & ſeqq.

Caput ac fundator Equeſtris hujus proſapiæ fuit FRANCISCVS BELISARIVS, qui circa A.C. 564. *Antoniam, Pompeji* filiam, ſororis Anaſtaſii I. Imp. conſobrinam, in matrimonio habuit; duobus filiis *Petro* & *Carolo* auctus: Quorum ille uxorem accepit *Mariam Colonnam*, Mediolani decedens ſine prole; *Carolus* verò is ipſe eſt, qui ſeceſſum montium (ceu diximus modò) dilexerat, ſepultus in agro Sedunenſi, ubi arcem Valeriam cum ſuis longè poſſedit.

Sed cur tam diu OCTAVIANVM VELSERVM, Julii, Ductoris Generoſisſimi (de quo plura ſumus dicturi) filium, ceu *primum Auguſtanæ Civitatis Patricium*, commemorare ſuperſedeo? Sive enim paternam originem, ſive conjugis nobilitatem penſiculatius æſtimemus, laude ſua certè privandus non eſt: Matrimonium ejus tenebat *Sibylla VVildeccia*, veterrimæ apud Bavaros Nobilitatis fœmina: Sive animo luſtremus officia, Conradi Franconiæ Ducis Conſiliarium, Auguſtæ Capitaneum Reique militaris Curatorem fidisſimum fuiſſe intelligimus. Fatis idem conceſſit A.C. 1074. ritè completis ibi ad tumulum ſollemnibus.

Jam quis inter *primos* urbem *Norimbergam* initiò habuerit, protinus exequamur: JACOBI nomen in proclivi eſt, qui A. C. 1493. ardore quodam ſe ad hanc civitatem rapiebat; dum ita canente Læto, Cimbrico vate doctisſimo, & Academiæ Hafnienſis Profeſſore olim clariſſimo,

Lib. II. Noribergicorum, pag. 31. Francof. a. 1574

In-

Interea variis urbs ſortibus auctior altè
ſurgit, & extenſo protendit cu mina muro:
Contrahitúrq; virûm numerus, quibus æmula magni
pectora ſucceſſus totas implere cohortes,
urbanáſq; habitare domos, & tecta laborant.

Mirum, niſi integerrimum Virum priſca ac venerabilis Reipublicæ hu us facies invitavit: Magna laus, honeſta ratio. Nobilitatem ſine probro actam civitati noſtræ conſultò & de induſtr a intulit, ob ipſam morum ſimilitudinem, quæ in aliis nos delectat: Imaginem, credo, illorum temporum vidit in rebus ſuis. Velim, nolim, in lætisſimi Poëtæ de Norimberga verſiculis cedro dignisſimis adhuc hæream, neceſſe eſt: Eundem ad teſtimonium rurſus iterúmque citare quis vetet, qui *egregiam prorſus Rempublicam* oculis animiſque noſtris ſubjecit:

- - - - - - - Honeſtis Ibidem, pag 33. & 34.
quæ legum morúmq; modis compoſta labantis
jam paſſim virtutis opes, ſecliq; vetuſti
integritatem animis & agendi more reducit.
Vnica, quæ mundo jam lucem præbeat, hanc ſi
quis tamen aſpicere, & complecti pectore lucem
vellet, & optandos animis inducere motus.
Principio conſenſus enim ter maximus illis
in ſua lucra manet: Lucrum Reſpublica vera
definit bonitate; ubi non injuria, non vis,
non quemquam damno fraus circumſcribit inani.
Aſt animis quæ recta colit; operáſq; beatis
promovet officiis, & mutua commoda firmat.
Omnis in hoc conatus abit, quo quiſq; ſecundis
utatur vitæ propria in certamina votis;
& nusquam alterius quæ ſit fortuna, moretur:
Cui nunc penè malo totus vacat orbis, ubi omnes
omnibus invideant; nec quenquam excellere quisquã,
aut præſtare velit: Tantum improbitate malóq;
peccatur genio, & ſtudiis peccatur acerbis.
HAS DAMNAT NORIBERGA VIAS: hæc monſtra luémq;
peſtiferam tota virtutibus arcet ab urbe;
& commune bonum officiis molitur honeſtis.

Hactenus laudator ille temporis acti, qui dixit tanquam in Platonis πολιτεία, non tanquam in Romuli fæce ſententiam.

tiam. Hinc audire mihi videor monentem, & auribus meis inſuſurrantem Jacobum illud auctoris Thebaidos:

Act.II. v.9. *Ego ille ſum, qui ſcelera committi vetem;*
Ego ſum magiſter juris, ac moris probi.

Quare etiam adjutu Dei optata proceſſére; præſtitit enim divinus favor Nobiliſſimam atque optimam uxorem, in ipſa urbe Norimberga, *Ehrentrudem Tummeriam*; neque Is à conjugio ſic abhorruit, ut quidquam libero lectulo negaret eſſe jucundius: Sed ſicut agros imber ubertat, ita cœli benignitas tanta erat, ut fertile conjugii ſolum impenſam coloni laborémq; magno fœtu remuneraretur. Ex Ehrentrude enim *filios ſex, & filias undecim* tulit: *Johannem, Jacobum, Antonium, Sebaſtianum, Gabrielem, & Ludovicum*; de cætero *Catharinam, Annam, Vrſulam, Helenam, Magdalenam, Ehrentrudem, Apolloniam, Barbaram, Brigitam, Felicitatem*, alterámq; *Brigitam*. Tantum verò abfuit, ut re uxoria impeditus, religioni minus vacaret; ut potius de ſacris æquè ac privatis ædibus ſuis maximè ſollicitus eſſet: Quoties enim ipſe in Sacello Sanctiſſimæ Dei Genetricis nomini dicato, res divinas facio, toties Aram principem grata & humili mente ſuſpicio; quam Jacobus ille, Patriarcham (ut autumo) imitatus, glorioſiſſimè & magnificentiſſimè confecit: Nam fornicibus cælatis, auro, vitro, colorúmque pulchritudine inſtructa eſt egregie; & picturis miris veterum artificum circumſecus variegata: Vt multos etiam apud nos Polygnotos & Parrhaſios fuiſſe, quivis unus facilè intelligat. Dignum profectò opus, quod ſartum & tectum, ut ajunt, ab omnique incommodo, ruina, detrimento ſincerum integrúmque conſervetur! Digniſſimus ſanè Evergeta, cujus gloria vivat per omnem ſeculorum memoriam; perpetuámque obtineat ævitatem! Atque haud ſcio, an vaſa, reditus, ſacráque veſtimenta proferre neceſſe ſit, hæc enim liquent. Manum erogandæ ſtipi non ſolùm porrigebat, ſed pia & recta voluntate donum pauperibus ponebat, quod ſingulis crucifixi Servatoris noſtri diebus, in domo *Velſeri Senioris*, precibus Deum percolentibus dabatur: Verum citius Is vivere deſiit, quam benè facere; fato perfunctus A.C.1544. & in cœmiterio, ad templum S. Johannis, molliter ſitus. Ne multa; nomen Ejusdem in urbe noſtra maximè viruit, & quodam flore virtutis ita exarſit ac ferbuit, ut apud Nobiliſſi-

Gen. xxxv, 7. (margin note beside "mente ſuſpicio")

liſſimas gentes hodienum eniteſcat; & in Illuſtris hujus Reipub. ſanctiſſimo Conſilio ſententiam perpetuò dicat.

Jam verò quis vel diſertiſſimus Familiarum clariſſimarum multitudinem explicet, quas maximè VELSERI propinqua cognatione, affinitate, aut neceſſitudine aliqua attingebant? Cæſar Auguſtus, cum cenſorem ageret, cenſoriam auctoritatem ſuam contra Romanum Equitem uſurpavit; qui contra legem matrimonium recuſârat. Conjugium tolle, deſinet eſſe, cui cœli & elementa, & quicquid in natura usquam eſt rerum, famulentur: Ruent inſuper familiæ, urbes, reſpublicæ, exercitus; quæ hominum conſtant collectione & numero. Ipſæ res rationis expertes paris conjugii ideam præ ſe ferunt; arbor arborem, frutex fruticem amplectitur; LILIA LILIIS gaudent: Horrent a ſolitudine feræ, cum leone leæna, cum ovibus dux gregis aries ambulat: Jam pridem concidiſſet imperium illud Romanum, niſi Pompilios, Brutos, Horatios, Scipiones, Fabios, Catones generoſiſſimæ matres edidiſſent. ITALIAM inſpicientibus occurrunt gentes fulgentiſſimæ, *Pompeja* ſcilicet, *Colonna, Vrſina, & Colatina*; ex hac enim *Philippam* duxit uxorem *Ottorgius*, qui terræ redditus fuit A.C.749. in S.Mauritii monaſterio, ſuperioris Valleſiæ. Dicámne modò de HELVETIA? neq; hæc Beliſariis ſua denegavit conjugia: *Philippus* enim, Ottorgii F. Miles fortiſſimus *Annam de Rapoltſtein*; *Antonius*, Philippi F. *Kunigundam ab Haſelen*, haud procul à Bulavv, agri Tigurini oppido, ad fluvium Glattam ſito; *Julius*, Antonii F. Vir altus & excellens, magno animo, verè fortis, & infra ſe omnia humana ducens, *Catharinam à Romanshorn*, Caſtoris ac Pollucis, hoc eſt, Octaviani & Emmanuelis fratrum matrem feliciſſimam; & *Lucas Velſerus*, Paulli F. Octaviani N. *Eliſabetham à VVartenſee*; item *Bartholomæus*, Seifridi F. *Margaretam VViltenbergeriam*, conjuges domum feliciter duxerunt. Neq; diutius ſilere de ſe patitur BAVARIA, perfectæ cumulatæq; Nobilitatis officina: In medium ergò prodeat *Leonora VVildeccia*, conjux *Philippi Velſeri*; & *Maria de Schembach*, Antonii Barth. F. ſocia; nec non *Chriſtophorus à Moſau*, maritus *Eliſabetæ Velſeriæ*; ſuccedant *Catharina Pertina*, uxor Bartholomæi, Conradi F., memorabilis *Radigunda Selmannia*, quæ *Bartholomæo*, Johannis F. Bartholomæi N. A. C. 1336.

deſponſata fuerat; quo unico Velſerorum familia, quaſi fato labefactata, firmiter fulciebatur. *Nicolaus Abendörferus*, Nobilis Bavarus, *Catharinam* quoq; *Velſeriam*, & *Antonius à Scharpfenberg Eliſabetham* matrimonio ſecum junxere: *Emmanuel Velſerus*, Hieronymi F. (quid enim ceſſo Nobilitati nomen ſuum reddere?) *Brigitam* duxit *Tauff kirchiam*; & filius Hujusdem *VVilhelmus Georgius* à Meitinga, Ferdinandi II. Imp. nec non Caroli ac Leopoldi Archiducum Auſtriæ quondam Conſiliarius, *Suſannam Metzgerin*, in matrimonium aſſumſerunt. *Joh. Erneſto Rambsbeccio*, in Rohrenfels, ad Neoburgum conjunctionem filiæ ſuæ *Catharinæ* ſpondebat *Joh. Lucas Velſerus*: Quemadmodum & *Chriſtophorus Erlabeccius*, ad Danubium, haud procul à Neoburgo, *Annam Mariam*, *Joh. Jacobi* filiam, nuptiis ſibi adjunxit. Quid *Sebaſtianum Crantzium*, in ipſa FRANCONIA Nobili genere natum, & *Julianæ Mariæ* (quæ *Antonii Velſeri* filia fuit) maritum; quid Martham, *Caroli de Schernberg* maritam, commemorem? Quid Nobilitatem SVEVIÆ proferam? *Anna Velſeria* in manum *Seb. Ambergeri* convenerat, *Catharina Joh. à Blindheim*, *Eva Hieronymo à Richtenberg*, & *Afra Joh. Paulo Truchſes*, locabantur: Præterea *Seifridus Velſerus* pater *Annam Spathiam*, dein *Seifridus* filius *Martham ab Eberhartvveiler* in matrimonium adſcivére. Quod ad eum finem memoravimus, ut prudentiores intelligant, quæ digna ſcilicet cauſſa fuerit, cur Carolus V. Imp. Velſeros, nunquam ſine ſingulari à nobis honore nominandos, A. C. 1525. Imperii Romani ſexto, cæterorúmque Regnorum decimo, Madriti, Nobilibus, *Francis* pariter ac *Svevis* exæquare voluerit, præceperítque. Quæret fortaſſe quiſpiam, nullæ igitur regiones aliæ Illorum coruſcant Nobilitate? In SILESIA utique *Joh. Georgius Velſerus* primò quidem cum *Suſanna ab Adelſpach*, Henrici a Lagavv, fratris Epiſcopi Vratislavienſis, ſummíque Principatus Neiſſenſis Præfecti vidua; poſtea verò cum *Eliſabeta Schyroftzkia*, *de Schyrof*, connubio coivit; & Nobiliſſimum Schädervvizenſe prædium, in circulo Niſſæ ſitum, per omnem ætatem coluit. Neq; verò STIRIA ignobilior erat; inde enim *Paulus Velſerus Eggenbergeriam*, item *Henricus Eliſabetham*, gentis ejusdem dominam, acceperunt. Ponamus nunc nobis ante oculus terras Hiſpano-Belgicas: *Antonius ab Hojo* conjugem ſibi

elegit

elegit *Suſannam*, Felicis filiam: *Otto Velſerus* animum ad *Catharinam Baillincourt, de Varlet*, ex Arthesia ortam, appulit: Cum *Carolo Velſero de Stepperg* maximis vinculis propinquitatis non ſolum conjuncti fuere *Baillincourtii*, verùm etiam *Vignacourtii, Bernencourtii, Fontaines, Ghiſtelli, Habarcæ*, alii. Familiam igitur Velſerianam flumini rectè aſſimilavit carminum gloria præcellens *Joh. Chriſtianus Keckius*, Durlacenſis Conſiliarius, dum ait: In Nupt. Dn. Dan. Velſeri & Reg. Kochiæ.

Tale tot à ſeclis, ipſáq; ab origine Patrum,
qui tenues ſtruxere lares, auctore Quirino,
quos EQVITES orbis coluit poſt Roma ſubactrix,
VELSERI gens flumen agit. Tot crevit in undas,
prodiga diviſi tot in amnes exiit alvei,
tot Procerum Regúmq; domos penetravit, & aulas.

Pergit poëta diſertisſimus, atque inſequitur longius, eadem rurſus iterúmque uſus ſimilitudine:

Prorſus ut ignota (tanta eſt diſtantia fontis)
è ſcatebra fert Nilus aquas, ſeptemplice curſu,
par tamen usq; ſibi; nec aquarum copia deſit,
aut minor eſt fluvius, quamvis tot in oſtia ſciſſus:
Sic VELSERORVM latè ſata pignora terras
FRANCONICAM SVEVAMQVE replent, & fertile ſtemma,
longinquum incertæ quod fecit originis ævum.

Certè Dei conſilio & providentia, qua mundus adminiſtratur, inter Familias octo veterrimas primam ſervavit (Zeilero teſte) *Velſerorum*, unà cum cæteris, *Ilſungorum Rehlingerorum, Hörvvarthorum, Hofmeyerorum, Langmäntellorum utriusq; lineæ, & Ravenspurgerorum*; cum anno 1538. a rebus humanis Auguſtana Nobilitas abire prorſus videretur. Jam verò omnis illa Claritudo conjugium PHILIPPINÆ maximè conjunctum habet: Duxerit ſanè Marchio Saluſtiarum puellam ruſticam Griſelidem: Inciderit quidem Bohemorum Dux Vldaricus à venatu revertens, in puellam ruſtici cujusdam hominis filiam, linteolorum tunc ſordes ad fontem eluentem: Erici Sueciæ Regis matrimonium tenuerit Catharina, lictoris filia: Apage iſtas à fulgentisſima Viragine noſtra; quid enim huic negotii, Piccarte politisſime, cum plebeja fæce ſellulariorum? Potéſtne perſonarum major eſſe diſſenſio? Benè ac prudenter Comicus: *Divortunt mores virgini longè ac lupæ!* Quid ad Heroinam illam lex Julia & Papia

Mich. Praun. lib. de Famil. Civit. Imper. cap. x. pag. 99.

Decad. ix. Obſerv. Hiſtorico-pol. cap. I.

pia Poppæa, de ſponſa videlicet, *cujus pater matérve artem ludicram facit, fecerítve?* Velſeros cogitaſſe oportuit, quos Carolus M. Otto I. & Carolus V. ſummo loco, ſummóq; genere prognatos, ob tot virtutis & induſtriæ ornamenta, (his enim generoſisſimis Viris fortia facere ac pati tam proprium fuit, quàm lucere Soli) æternùm Nobiles eſſe juſſerunt. *Franciſci* (neque *Antonii,* per errorem iſtorum, qui ſciunt, quod neſciunt) *Velſeri*, Baronis à Zinnenberg, filiam; *Caroli,* Burgavienſis Marchionatus Gubernatoris, ſororem Illam fuiſſe, conſtat inter omnes. Sed benè habet, quod omnium noſtræ memoriæ Philoſophorum acutisſimus, *conjugium legitimum* fuiſſe judicat: *Andreas alter filius,* inquit, *ut in collegium Cardinalium cooptaretur, a Gregorio XIII. facile obtinuit; quodſi pro conjugio legitimo Pontifex non habuiſſet, facturus id ſanè non fuiſſet; cùm Cardinalitius honos non niſi ex legitimo matrimonio procreatis attribui ſoleat.* Thuani, quem ſecutus eſt, narrationem in medium quoque

Sub. fin. Lib. 71. afferamus: *Roma,* ait, *quod inter Germanos ducitur contubernium, pro legitimo matrimonio reputatum eſt; propterea quod accedente Eccleſiaſtici ritus auctoritate id contractum eſſet.* Placet omninò inculpatum Martini Cruſii teſtimonium, quod Illi ultrò denuntiavit: *Oeniponte*

Part. III. Añal. Suevic. lib XII. fol. 773. *April. 24. inter 4. & 5. horam pomeridianam die Dominico S. Georgii, Illuſtrisſima Herois PHILIPPINA, ex genere Auguſtanorum nobili & clarisſimo nata: Cujus incomparabili pulchritudine captꝰ Serenisſimus Archidux Auſtriæ FERDINANDVS, anno 1548. in Comitiis Auguſtanis, conjugio ejus carere non potuit.* Νικᾷ ἢ ϗ σίδηρον ϗ πῦρ, καλή τις οὖσα, *ut Anacreon ait. Celebravit eam oratione prolixa*

Valent. Schönigk imprimebat Aug. Vindel. Anno 1580 Georgius Roner, *V. J. Doctor (Raimundi Roneri, affinis mei, civis Vlmenſis, frater) jam dicti Archiducis Conſiliarius.* Funebris verò Orationis illius, quam ipſemet vidi legíque, titulus oſtendit, ſcriptam fuiſſe *in obitum Serenisſimæ Principis ac Dominæ D. PHILIPPINÆ, Serenisſimi ac Potentisſimi Principis ac D. Domini FERDINANDI, Archiducis Auſtriæ, &c. Ducis Burgundiæ, &c. & Comitis Tyrolis &c. Conjugis dilectisſimæ.* Acceſſere Dialogus & Epitaphia quædam, eidem Serenisſimæ Principiſſæ inſcripta, hoc ipſo auctore. Nuncupavit is eandem Orationem ſuam *Reverendisſimis, Illuſtrisſimis & Amplisſimis Principibus ac Dominis, Domino ANDREÆ*

Car-

Cardinali de Auſtria, ac Domino CAROLO, fratribus Germanis, Sacri Romani Imperii Marchionibus in Burgovia, Landgraviis in Nellenburg, & Comitibus in Hochenberg &c. hoc eſt, duobus filiis Philippinæ, genetricis defunctæ. Mittamus nunc ſaltim in compendium Juris atque eloquentiæ conſultisſimi Viri verba, quæ maximè conſervanda putamus: *Fuit hæc,* ait inter alia, *clarisſima Princeps noſtra virgo glorioſa, & ILLVSTRI GENERE NATA, atq; ab ipſis incunabulis in fide Chriſti benè informata & inſtituta. Poſtquam verò pubertatis annos eſt egreſſa, tum mira & eximia fuit pulchritudine, támque excelſo animo, & tam ſingulari prudentia, tantísque laudibus probitatis, pudicitiæ, & modeſtiæ ornata, ut maximus Reip. Chriſtianæ Princeps, Serenisſimus D. Ferdinandus, Archidux Auſtriæ, EAM SIBI MATRIMONIO COPVLARE NON DVBITAVERIT.* Et poſt nonnulla: *Dominum ac MARITVM ſuum caſto & CONIVGALI amore ſemper eſt complexa.* Super hæc venuſtatem muliebrem, membrorum compoſitionem, omniúmque conformationem lineamentorum, quam ingenuè, quam ornatè in aſtra ſuſtulit? *Si ad exteriores,* inquit, *corporis dotes quis reſpicere velit, quis non in illa inſignem & admirandam corporis pulchritudinem celebravit? Quis non in Principe noſtra plus quam heroicam totius corporis ſpeciem, procul etiam Principiſſam oſtentantem, laudavit? Quis non eximiam illam & decentisſimam proceritatem & ſtaturam talem, qualis tantam Principiſſam decet, prædicavit? Quis non inſignem capitis honorem, quis vividum oculorum vigorem, regiam oris dignitatem, cum amabili quadam venuſtate pariter ac majeſtate temperatam, ſumma cum jucunditate non inſpexit? Ut mihi planè in hanc Principem noſtram omnia naturæ, mentis & corporis bona congeſta, meritóq; illa vel Serenisſimis Reginis & Principisſis,* D. Eliſabethæ, *quæ Regi Daciæ potentisſimo,* D. Mariæ, *Hungariæ Regi Ludovico nupta; &* D. Leonoræ, *quæ Luſitaniæ Regi copulata; imò etiam Beatæ* Eliſabethæ, *Hungariæ Reginæ, quæ Comiti Provinciali Thuringiæ matrimonii lege juncta fuit, conferenda eſſe videatur.* Cúmque illa perſolviſſet, quæ pulchritudinis erant, reliqua vitæ pariter ac mortis commemoravit: *Quàm providè & Chriſtianè Serenisſima Domina noſtra mortua ſit, breviter perſtringemus; neq; proferemus in me-*

 dium

dium, niſi quæ ex hominibus fide dignis accepimus. Cum igitur 14. die Aprilis piiſſima Princeps ægrotare inciperet, ac 23. die dicti menſis Aprilis adverſa valetudo magis magiſq; augeretur, deceſſit infra quartam & quintam horas pomeridianas, die 24. menſis Aprilis, in die Dominica, qua celebratur feſtum S. Georgii Martyris, anno Salutis humanæ M.D.LXXX. Exequias Illius idem Ronerus verbis cohoneſtavit ſequentibus: *Corpus mortuum triduò (nî fallor) cunctis cujuscunq; & quantumvis infimæ ſortis hominibus paſſim (priusquam ſarcophago includeretur) palam ut conſpiceretur, permiſſum. Poſt hæc ligneæ ciſtæ, ſtagneo ſarcographo obductæ, incluſa, ſepulta eſt honorificè, & ſolenni pompa 29. die dicti menſis Aprilis Oeniponte, in Capellæ S. Crucis templo & monaſterio ampliſſimo contigua, à Sereniſſimo ac Potentiſſimo Principe & D. Domino Ferdinando, Archiduce Auſtriæ, &c. ſumtuoſiſſimè conſtructa.* Nec poſſum mihi temperare, quin majus etiam epitaphium, proſa oratione conceptum, ſtatim ſubnectam; nam rectè Cato apud Ciceronem de Senectute teſtatur, ſe legendis ſepulcris in memoriam redire mortuorum: *Sereniſſima Princeps ac Domina, D. PHILIPPINA, Marchioniſſa Burgoviæ, Comitiſſa Provincialis de Nellenburg, & Comitiſſa in Hochenberg, &c. Sereniſſimi & Potentiſſimi Principis ac Domini, D. FERDINANDI, Archiducis Auſtriæ, Ducis Burgundiæ, Brabantiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Luzenburgiæ & VVirtenbergæ, Landgravii Alſatiæ, Principis Sveviæ, Comitis Habspurgi, Tyrolis, Goriciæ, & Sorretis in Kyburg, Marchionis S. R. I. in Burgovia, Domini Marchiæ Sclavonicæ, Portus Naonis & Salinarum, SVAVISSIMA DILECTISSIMAQVE CONJVX; quam benigna DEI manus ex iſta fragili & caduca rerum humanarum conditione, non diutius calamitoſis & tumeſcentibus ærumnarum procellis vexari volens, fœliciter eripuit: Deceſſit ex mortalis hujus vitæ lugubri & navifrago pelago, ad portum æternæ ſalutis, Anno Domini 1580. menſe Aprilis 24. die, circiter horas quartam & quintam pomeridianam, in ipſa die Dominica, qua celebratur feſtum S. Martyris & Equitis Georgii. Sepultum eſt autem magnifico Mauſolæo, in hoc Sacello, à præfato Sereniſſimo D. Archiduce ſumtuoſiſſimè constructo, quod idem D. Archidux D. Mariæ Virgini devotiſſimè dedicavit, ac in honorem ejus, per Reverendiſſimum in Chriſto*

FERDINANDUS. DEI. GRATIA.
ARCHIDUX. AUSTRIÆ. DUX.
BURGUNDIÆ. COMES. TIRO
LIS. PHILIPPINÆ. CONIUGI.
CHARISSIMÆ.. FIERI. CURA
VIT. OBIIT. XXIIII. MENSIS.
APRILIS. ANNO. SALUTIS.
MDLXXX.

ſto Principem ac Dominum, D. Joannem Thomam Epiſcopum Brixienſem, Anno 1579. proximè elapſo, in ipſa die Conceptionis Deiparæ Virginis Mariæ, quæ erat 8. menſis Decembris, conſecrari fecit; cujus defunctæ Principis anima in æterna pace quieſcat. Amen.

Neq; abs re fuerit, ipſum hoc loco monumentum, accuratè æri inciſum, integra fide ideò exhibere, ne Illa, quæ viventium oculis morte ſubtracta eſt, oblivione etiam cordibus ſubtrahatur: Id enim, nomine ipſo nos admonens, ad memoriam magis ſpectare debet poſteritatis, quàm ad præſentis temporis gratiam; cujus mutationes viciſſitudinésq; dudum cognovimus. Eadem ſolitæ inſcriptionis verba, quibus mortalitas iſta depicta eſt, oculis legentium Merianus quoque, in Topographia Provinciarum Auſtriacarum, integra fide ſubjecit, & formam totius ſepulchri miſit expreſſam; de cætero unita ſepultura ibidem PHILIPPINÆ conjugi FERDINANDVM maritum ad latus fuiſſe datum, diligenter ſubindicavit. Jaſonis vocem ſuam feciſſe tunc viſus eſt Ferdinandus:

Comit. Tyrol. fol. 141. a.

Reſtat, ait, charas humus hæc non dividet umbras.

Val. Flacc. lib. V.

Quid multis? CONJVGI CHARISSIMÆ FIERI CVRAVIT. Marmor ipſum teſtor, quod loquitur veritatem: Idem præterea Roneri fatentur epitaphia, & *generoſam*, nec minus *illuſtrem* Conjugis defunctæ confirmant Nobilitatem.

- - - Jacet hoc tumulo PHILIPPINA potentis
Auſtriaci FERNANDI Principis INCLYTA CONJVNX,
Sueviacæ fuerat quæ quondam gloria gentis,
Herois clemens, ILLVSTRI STEMMATE NATA.

Et poſt nonnulla:

Sic obiit quondam PHILIPPINA, piiſſima Princeps,
Quæ fuit Auſtriaci FERNANDI Principis uxor,
Herois ſapiens, GENEROSO STEMMATE NATA.

Nunc aliud quoque elogium ſequitur:

Quæ licet ILLVSTRI fuerit de STEMMATE NATA,
Digna Ducum thalamis, digna Jovísq; thoro;
non tamen illa fuit pol facta ſuperbior unquam,
aut unquam criſtas extulit illa ſuas.

An

An verò nunc de Nobili matrimonio quidquam omiſſum? non opinor: velut ex abundanti tamen adjiciam *D. Jacobi Menlii* teſtimoniũ, qui *uxorem priorem* vocat *Illuſtriſſimã Dominam Philippinam*, eamq; *in matrimonio cũ Archiduce Ferdinando 24. & eò amplius annos vixiſſe* memorat. Neq; veritus eſt *Didacus de Lequile*, Concionator & Hiſtoriographus Aulicus, in Domo ſua Auſtriaca, quam in partem Proceres, quod erat ſcripturus, acciperent; dum de matrimonio Ferdinandi II. Archiducis Auſtriæ, (cognomẽto *Hilaris, Heroici, Splendidi, Magnificiq;*) Cæſaris Ferdinandi I. alterius poſt Maximilianum II. Imp. geniti, illud cũprimis hunc in modum annotavit: *Vxorem priorem duxit Illuſtrimam Dominam Philippinam ex Nobili & Patricia Velſerorũ Auguſtæ familia. De anno hujus prioris matrimonii turpe mendum apud Kilianum; eſt enim ibi 1530. & tamen Ferdinandi nativitas contigit 1529. die 14. Junii, in oppido Lintz. Itaq; comperta in hoc conjugio tria: nempe thori maritalis duratio, proles, & Philippinæ extinctio: De primo & ſecundo idem Menlius: Vixit prima uxor, cum conjuge Ferdinando, 24. & eò amplius annos, liberis ex conjuge relictis Cardinale & Marchione. De tertio in errore eſt ejusdem Menlii typographus, qui obiiſſe Philippinam anno 1550. aſſerens, annos 30. minus poſuit; exſtinctionem etenim ejus, prout in lapide ſepulchrali, excellenti manu, & ab eadem, quæ Maximiliani I. Imp. Mauſoleum effecit, ſculpto legi his verbis:* Ferdinandas Arch. Auſtr. Dux Burgundiæ, Comes Tyrolis, Philippinæ Conjugi chariſſimæ fieri curavit. Obiit 24. menſ. Aprilis, anno ſalutis 1580. *Quas verò hæc pulchra mulier Viro ſuo peperit proles, thori imparilitatem minimè imitatæ ſunt; & aliis contentæ, multa cum honeſtate Archiducali titulo abſtinuerunt. De primogenito Cardinali, qui creatus à Gregorio XIII. electioni Sixti V. Ordinis Minorum interfuit anno 1585. ut habetur ex vita ipſius Pontificis, à Cicarella conſcripta, (niſi fortè de Cardinali patruele Alberto loquatur auctor) quiq; Princeps fuit, ac Prælatus pius, ac commendabilis, hæc breviter indagavi. Andreas Cardinalis ab Auſtria titulo S. Mariæ Novæ, Epiſcop⁹ Conſtantienſis, & Brixinenſis, ac Adminiſtrator Murbacenſis, Gubernator Belgii: Priorem Epiſcopatum adeptus eſt a. 1590. poſteriorem 1591. Provincias Belgicas adminiſtravit 1598. & a. 1599. diſceſſit de vita.* Hæc ex libro MS. ubi mox ſubdit auctor de fratre: *CAROLVS ab Auſtria, Marchio Burgoviæ, duxit uxorem Sibyllam, VVilhelmi*

Lib. de Major. D. Maximiliani II. Imp. ſepulchris &c. pag. 85 b.

Part. III. Excurſ. VII fol. 362, 363.

helmi Juliæ, Cliviæ, Montium Ducis filiam, Joh. VVilhelmi ſororem, multis rebus in Belgio, & per Hungariam fortiter P. Joh. Gäs in Arboreto Geneal. fol 9.b. *geſtis digna patre ſoboles, & dignus gente.* Dolendum ſanè, quod *ambo ſine liberis extincti* ſint, velut infinita poſteritate digniſſimi: Gloriam certè maximis in orbem Chriſtianum meritis, præſtantisſimíſq; rebus geſtis conſecutus eſt CAROLVS, reverà nominis ſui Princeps: Sunt fata Ipſius verbis difficiliora. Quare cum inopi ſtylo, & infacundus ſim, in eorum enumeratione tantùm verſabor, dulcedine quadam gloriæ Velſerianæ commotus, quæ Viri fide digniſſimi oculis uſurpata, manúq; deſcripta, in Güntzburgenſi diæta (*Güntzburgum* enim Burgoviæ oppidum, veteribus *Guntia* vel *Contia* dictum, Caroli regia fuit) ex ordine leguntur, quem ſequar; integram inſcriptionem enumeraturus fidiſſimè.

CAROLVS II. Marchio Burgoviæ XVI. Landgravius Nellenburgi, Comes in Hochenberg, Dominus Veldkirchii, Bricantii & Hoheneccii.

CAROLVS, & ANDREAS Cardinalis, filii FERDINANDI SECVNDI, ex Philippina, antiqua juxta ac nobili Velſerorum familia orta, quam ſibi ob eximiam formæ elegantiam, animi indicem, raráſq; virtutes, propter quas Principibus perſonis, cæteríſq; inſigniter commendata fuit, eáſq; memorabili & perſancto fine comprobavit, invitis Parentibus & Fratribus matrimonio junxit, eiq; nihil ad tantam dignitatem defuit, præter cæcam fortunam. Quare filii pacto à Parentibus inito, poſſesſione paterna privati, Marchiones Burgoviæ declarati ſunt; Carolúsque poſt multa impedimenta exploratam & comprobatam fidem & patientiam, variámq; Sereniſſimæ Domui in rebus arduis fidelem præſtitam operam, tandem Anno Domini 1609. cum id ipſum Anno 14. à parentum morte omni cura ſollicitasſet, in Marchionatum cæteráſq; ditiones immisſus eſt. Hic Patri „ Ferdinando in omnibus heroicis virtutibus, æquè ac in forma „ & viribus æmulus, adultiore & toroſis lacertis robuſtiore „ adoleſcentia, ſtudium variorũ exercitiorũ amplexus, equos in gyrum circumegit, palæſtram exercuit, multa luctatus eſt arte, ingentis ponderis ſaxum jactavit, ferreum jaculatus eſt vectem, & omnis generis equeſtria ludrica cum mira „ dexteritate & robore edidit; quin & tum, & progrediente tem-

tempore Dianæ ſtudioſus cultor altisſimos & quaſi inacceſ- „
ſos montes, horridáſq; ſylvas venationis & exercitii cauſſa „
non exiguo cum labore & periculo peragravit; iisdémq; „
ſæpius octiduo integro immoratus eſt. Sacra loca longè di-
ſtantia, ob æterni Numinis Divorumq; Ejus piam venera-
tionem longis itineribus pedibus adiit. Ætatis vigore flo-
rentem Caroli V. Patrui magnum * *ad exercendam milita-* * exemplum
ris operis diſciplinam extimulabat. Totum igitur militiæ ad-
dictum primò Hiſpaniarum Rex Philippus II. legioni Ger-
manicæ quinq; millium ſummo Tribunatu honeſtavit, quam
ad Alexandrum Farneſium, perpotenti claſſe Angliam in-
vaſurum, direxit, evocationem in Germania operientibus
mille & ducentis equitibus, ſclopetariis, Regis ſtipendio con-
ductis; ſed conatu irrito Farneſium, montem ad Scaldim ob-
ſeſſurum ex Flandria in Brabantiam ſecutus eſt. Violato ab
Amurathe III. induciarũ jure, Rudolphus II. Auguſt. Mar-
chionem, ſupremum exercitus Legatum in Croatiam deſtina-
vit, Jaurino à Sinan Baſſa, Turc. exercit. Imper. obſeſſo, ſum-
mus equitum Magiſter declaratus. Commoravio, poſt captũ
Jaurinum, (vix Marchione in caſtra appulſo) preſſo, cum ali-
quot ſuæ Legionis Tyrolenſis in maximo periculo ſuppetias
tulit, illúdq; ſua diligentia ſervatum eſt. In Strigonienſi obſi-
dione conflictúq;, iterum equitum Magiſter ſuburbiũ aqua-
rium cum ſuis legionariis & aliis expugnavit, pertinaciámq;
Turcarum adeo fregit, ut arcem paulò poſt dederent. Vien-
nam deinde à Cæſare deſtinatus, veritus hoc potisſimum Im-
perii propugnaculum obſeſſum iri. Agria à Mahomete III.
obſeſſa, & re ad conſerendam pugnam vergente, Marchio eò
contendit, & in prælio ſine munere impigram operam nava-
vit; Cæſareanóſq; bis victores, tandem verò Cicalogli Baſſæ
impulſu in fugam effuſos ſiſtere, & aciem inſtaurare labora-
vit. Continuo quaſi decennio tunc temporis rebus bellicis ma-
gna cura & induſtria invigilans, multis aliis in locis & pu-
gnis fuit. Sæpius in ſubita & gravisſima pericula incidens,
nunquam animum amiſit; ſed, celeriter invento & inito con-
ſilio, ſeſe cum admiratione expedivit, reverſus tandem non
absq; ſingulari cauſſa ad ſua, ſago, quoad res fert, valedicto.
In toga ſpirituali militæ operam dat, habétq; conjugem * *Si-* *Aliàs *I-*
byllam, Juliæ & Cliviæ Duciſſam, ſine hæredibus, quos Deus *ſabellam.*
Optimus Maximus ex votis fortunet!

Multa verba fecimus, neq; ὑπερβολικῶς, ſed veriſſimè
locuti ſumus; dum nos cum ipſa Hiſtoria in ſermonem de-

dimus, virtutes ac filios Philippinæ non ſatis dignè proſecuti; ſed noſtram vicem rurſus explebit molliſſima dulcedine carminum memorabilis Keckius:

Quid? quod adorandis complexa Penatibus orbem
juncta PHILIPPINÆ ſolennibus AVSTRIA votis,
non thalamis indigna ſuis hæc ſtemmata duxit?
Salve divinæ ſpecimen mirabile formæ,
Nympha, nec ingenio faciei dotibus impar,
Virtutum ſed luce jubar transgreſſa gemellum!
Te geniti HÆREDES, alter ditione potitus
MARCHIO Burgaviæ, regalis Myſta ſacrorum
Alter coccineo decorarunt ſtemma galero.
Horum equidem breve vita genus de matre profectum
PATRICIA clauſit; ſed adhuc in pluribus extat
ſtirpibus, & ſerum ridet vigor arboris ævum
VELSERIÆ, ſuccíq; tenax in ſæcula durat.

Ne *Benignæ* quidem *Velſeriæ* memoriam ab hoc exemplo ſeparare debemus, in qua tantus animi vigor, tanta gentis adorea fuit, ut Illuſtris & Generoſiſſimus Dominus *Albertus à Kolovvrat*, Magnas Bohemiæ veterrimus, pacto matrimonii Illam vinciret. Quid? quod pares cum paribus, veteri proverbio, facilè congregantur; cum ſit ad connectendas propinquitates vel tenaciſſimum vinculũ, generis ſimilitudo: Siquidem Philippinæ fratrem *Carolum* Archidux Ferdinandus, ob egregiam virtutẽ, Lib. Baronis nomine dignatus eſt, in cujus matrimonium Domina *Eva L. Baroniſſa de Schönburg, in Hirſchvverd*, A.C. 1560. animo ivit libentisſimo. Cúmque in alio ſua etiam quemque dignitas delectet, Domina *Rebecca, L. Baroniſſa de Ravensburg* A.C. 1571. mulier facta eſt ex viro *Joh. Georgio Velſero*, Archiducis ejusdem Conſiliario intimo. *Rehlingeros & Hörvvarthos* (quibus per affinitatem dudum innexi erant Velſeri) hoc loco commemorare quid opus eſt? maximis enim ſemper auctibus Illi crevere, donec ad ſummum venere, incremento vix relinquentes locum.

Non invitus his ſubnecto INSIGNIA, ne quis ignoret, quantum interfuerit, impigrè ſe periculis militiæ obtuliſſe; & Mercurii induiſſe talaria. Magnos magna decent; quare & Carolus ille Imperator, magna molitus belli ac pacis negotia, PHILIPPVM VALISERVM, Familiæ hujus effulgentis caput fundatorémque, ob illuſtria, in bello Langobardico, merita, maximis donavit privilegiis,

legiis, & eximio inſignium ſplendore decoravit; velut lectiſſimum bellicæ Nobilitatis florem. Dadit enim LILIA TRIA, in clypeo & alis, galeæ ſuperimpoſitis, valdè conſpicua, ſed *diviſis utrinq; coloribus*, ita ut altera pars *albicaret, rubente* per vices altera. De his *Mich. Piccartus* in libello, quo Inſignia Gentilitia Familiarum Patriciarum, inclutæ urbis Imperialis Norimbergenſis, eleganti & acuto ſæpè expoſuit epigrammate: Altd. edito a. 1614.

Liliolum *mirare, viden'? nix mixta* rubori *eſt*:
Candorem *exornat ſic* pudor *ingenuus*.

Non ergò mirum, ſi hic flos eſt oblectamentum virginum: Quare Theocritus facit Europam carpentem LILIA, & Idon ſuam Donacem inducit legentem hunc florem. Certè hic, ſicuti roſa, *Flos florum* dicitur; tantæq; eſt gratiæ & pulchritudinis, ut Junoni quoque ſit dilectus: Cum enim Jupiter id ageret, ut Alcumenam mortalem (ex qua Herculem ſuſceperat) immortalitate donaret, infantem ſuppoſuit uberibus Junonis, tunc quidem dormientis: Infans ſuctu ſatur ſugere deſtitit, cum tamen è mamma lac adhuc uberrimè ſtillaret. Quicquid ex eo lacte cœlo ſparſum eſt, confecit lacteum circulum; ſed illa pars, quæ terram humectavit, genuit LILIVM, quod colore eſt conſimile lacti: Eſt enim inſignis pulchritudo illius lactei candoris, ſive alboris intaminati; usque eò ut, ſi quidpiam notabili candore viſendum ſit, cum LILIO comparemus. Eſt tamen & *rubens*, ſive *purpureum*, de quo diſcrimine Tertullianus agit, cum nominat utraque LILIA: *Et utriſq; liliis,* inquit, *& omnibus violis coroneris.* Sunt autem purpurea illa, quæ *monſtrificis hominum ingeniis fieri, & ita tingi, ut naſcantur infecta,* Plinius tradit. Vix me contineo, quin Philippo tunc florentiſſimo dicam:

Clem. Alex. lib. II. Pædag. c. 8.

Car. Paſchal. lib. III. Coron. cap. 8.

Lib. de Cor. Mil.

Plin. lib. XXI. Hiſt. Nat. cap. 5

- - - - *Tibi LILIA plenis*
Ecce ferunt Nymphæ calathis!

Quid multa? Virtus ipſa ſecum æmulatur; quam ob rem nec poſteri ſibi ac ſuis defuere, quo minus dignitatem Majorum velut è veſtigio aſſequerentur. Neq; Imperator deſeruit Imperatorem, ſed quod *Carolus M.* in diplomate ſuo affirmavit, hoc ipſum *Otto M.* rurſus iterùmque confirmavit: *Julium* enim Velſerum, Antonii F. Philippi N. Rei militaris Conſiliarium A. C. 950. cooptavit; ob egregiam virtutem Equeſtri honore A.C. 971. digna-

gnatus eſt, *corona* redimens ſcutum, & *caſſide torneamentorum* exornans; ut *flos* ille *coronarius*, ab herbariis ſic appellatus, magis magiſque eluceſceret. Caroli poſtremò & Ottonis Auguſtorum diplomata Carolus V. Cæſarea auctoritate ſua roboravit, dignationem Velſerorum confirmatiorem effecit; ita ut immediati Nobiles coram Imperatore tantùm actione conveniri poſſent.

Cic. 2. Fin. *Varietas Latinum verbum eſt*, inquit Tullius, *idq; propriè quidem in diſparibus coloribus dicitur:* Ita Eorundem ſcuta non eodem modo, ſed variè mutata, & aliis conjugiorum inſignibus diſtincta fuere: Poſteri enim ipſius *Bartholomæi Velſeri*, in ſcuto quadripartito, *Felicitatis Granderiæ*, quam gentis ſuæ ultimam ſecundis nuptiis Idem ſibi junxerat, inſignia, gratia ac favore Caroli V. Velſerianis A.C. 1540. ita adſtruxerunt, ut (inſtar Petronii) *roſas, lilia*, violáſque ſociarent:

Emicuere ROSÆ, violæq;, & molle cyperon,
albáq; de viridi riſerunt LILIA prato.

Lib. XVI. Geogr. Strabo memorat, Babylonios geſtare ſigillum, & inſigne ſceptrum, in cujus ſuperiore parte eſt malum, aut ROSA, aut LILIVM; ac ſi dicat, tantam támque arctam eſſe inter roſam & lilium cognationem, ut utrum ex his decori & ornamento adſumatur, utique nihil referat. Quippe hi flores videntur à natura ſic ſociati, ut propemodum

Epiſt. ad Salviam. ſint individui; ceu apud Hieronymum: *Jungitur ei germana ROSARVM ET LILIORVM calathus, eboris oſtriq; commercium.* Prudentius deſcribens ſceptrum Sa-

Pſychom. pientiæ, illud ornat *roſis*, quibus mixta ſunt *lilia*, dum ait:

In manibus dominæ ſceptrum non arte politum,
ſed lignum vivum eſt, viridi quod ſtirpe reciſum,
quamvis nullus alat terreni ceſpitis humor,
fronde tamen viret incolumi; tum ſanguine tinctis
intertexta ROSIS candentia LILIA miſcet.

Grande decus Granderiæ innuo, quæ TRIGAM ROSARVM in *albo* campo *rubentium*, cum totidem *liliis* copulavit. Creſcente fortuna, creſcunt ipſa inſignia: Filius enim haud degener Bartholomæi, *Leonhardus*, quem ſui ſimillimum ex illuſtri Granderiæ matrimonio A. C. 1542. produxerat, prioribus geminis *binos* quoque *malleos*, conjugis ſuæ *Sibyllæ Hemmerlinæ* poſteritati honeſtiſſimè uſurpandos reliquit. Franciſco, Marchioni Burgavienſi *ſex candidas pinnas* (quas Vitruvius acroteria vocat) *in rubris*

ex

ex diverſo *areis* poſitas, jure acceptas referunt; ceu *Carolo Barone* dignisſimas. Deniqe *Lucas* Velſeris ſuis *Vrſulæ Goſenbrothiæ* matris certiſſima paternæ Nobilitatis argumenta atque indicia, hoc eſt, *barbatum ſenem, rubro capitis tegumento, & præſidiaria* coloris ejusdem *toga,* quæ pænula videri poteſt, *in cœruleo campo* valdè conſpicuum, ſupremo quoque ſuffragio impetravit.

Sed neſcio, quo pacto ad Inſignia monſtranda devenimus; quamobrem *villas, prædia & arces* (vera ac veneranda priſcæ Nobilitatis Capitolia) à Majoribus dudum poſſeſſas, paucis exponemus: *Chriſtophorus Velſerus,* Bartholomæi & Granderiæ F. nobile prædium *Ambergam,* item *Johannes,* Reipub. Auguſtanæ Duumvir meritisſimus, *Spilsbergam & Ober-Schvvainbach* diu tenuerunt: *Joh. Lucas* in poſſeſſione caſtri *Rorenfels* fuit, quod ad Danubium, non procul à Neoburgo, ſitum eſt: Ibi etiam locorum *Joh. Jacobus* haud ignobilem domum *Steppergenſem* habuit: *Joh. Georgius,* Eliſ. Schyrofzkiæ maritus, hæredium *Schädervvitz,* viduæ ſuæ, poſt mortem, reliquit. Convenientem ac dignam hodiernis poſſeſſoribus ſedem, *Neunhof,* quæ olim Nobilisſimæ gentis Geuderorum erat, commemorare quid attinet? Neminem enim latet, opinor, eandem ante hos viginti annos *Sebaldum Velſerum,* Reip. Norimbergenſis Senatorem, dum viveret, Prudentisſimum, ac Scholarcham (ipſum Apollinem teſtor) Eruditisſimum, cum omnibus Regalibus & (verbo Prudentum utar) Pertinentiis, pro Familia ſua, Cujus commodis ſemper velificatus eſt, ab Imperatoria Majeſtate, ceu *fundum proprium,* ab omni clientela liberum, unà cum *mero imperio* deportaſſe: Muſarum quondam ſedes hæc erat, quam Pirckheimerianæ *Novenſiles,* ob ſacrum ſibi numerum, hîc viciniæ elegerant. Tunc temporis *Daniel* quoque *Velſerus,* in Incluta Rep. Auguſtana Intimioris Curiæ Senator Fulgentisſimus (pariter unáque cum Nobilisſimo Viro, Joh. Chriſtophoro Ammano) tres ſimul pagos, *Defertingen, Hirblingen, & Neuſes* ab Illuſtrisſimo Comite, Joh. Franciſco Fuggero, in ſolutum obtinuit.

Atque haud ſcio, an plus in poſteris gloriæ, an in majoribus animi fuerit; Melchior enim Adamus hæc memoriæ tradidit: *Velſerorum Familia, in verè Auguſta Vrbe Auguſtana, jam non ab uno ſeculo celebris, eſt una de primariis* In Vitis JCtor. & Polit. pag. 480.

mariis opibus juxta & virtutum, doctrinæque eruditæ decoribus præſtans. *A rei nummariæ nervis apprime inſtructam, vel hoc docet: Quod cum Carolus V. pace cum Gallo facta transegiſſet, ut duodecim auri tonnas Rex Imperatori dependeret; Fuggari ac VELSERI tantam pecuniæ vim bipartitò ſe repræſentaturos promiſerunt.* Paullò clarius rem ipſam expoſuit Mart. Cruſius, ceu ſolet:

Part. III. Svevic. Annal. lib. XI. cap. 3. & 4. *Hoc anno (1528.) BARTHOLOMÆVS VELSER, & ſocii ſuis impenſis naves aliquot in Hiſpania armarunt; & in novas inſulas occiduas emiſerunt. Vbi in confiniis Peru magnam, ac divitem regionem invenerunt, VENEZVELAM nominatam, aut VENETIOLAM: Quam, conſentiente Carolo Cæſare, occuparunt; & magnis laboribus ac ſumtibus (initis non multò pòſt cum eodem Cæſare pactis) ad XXVIII. annos tenuerunt. Tum inter Reginæ Eliſabethæ (uxoris Regis Philippi) publicanos, & VELSERORVM illis in locis Gubernatorem (cui nomen* Georgio de Spira) *contentio exorta eſt: Primò, de vectigalibus & decimis: Poſtea, de limitibus & terminis: Poſtremò totius ditionis jus in controverſiam venit, & cauſſa diu apud Hiſpanienſem aulam agitata: Tandem totum illud peramplum Regnum anno 1555. Velſeris abjudicatum eſt. Primus ejus inventor, & nomine Velſerorum Gubernator, nominabatur* Ambroſius Dalfinger, *patria Vlmenſis, quem Hiſpani ibi interfecerunt: quam cædem ſequenti tempore Cæſar ſeverè vindicavit.* Hæc Cruſius, ex Gaſſaro & Henningo; qui ſequenti capite de eadem inſula, ut orſus erat, ſcribere peragit: *Dictum eſt ſuperiore proximo capite de inſula VENECVELA, ſive VENEZVOLA, regione Americæ (quartæ partis orbis terrarum) è regione Hiſpaniolæ, meridiem verſus ſita. Quomodo eò navigaverit, quid ibi fecerit, & paſſus ſit* Nic. Federmannus *junior, Vlmenſis, Velſerorum miniſter, de iis extat Germanica hiſtoria, à die 2. Octob. 1529, usq; ad 31. Aug. 1532. deſcripta ab* Joh. Kifhabero, *Vlmenſi, affine illius, poſt mortem ejus edita; & Nobili Viro, Joh. VVilhelmo* von Lou-benberg / ꝛc. *Conſiliario Imperatorio, 1555. dedicata.*

Part. III. Auguſt. Chron. f. 14 Werlichius, in Chronico ſuo Auguſtano de poſſeſſione hac, quam ultra XVVI. annos Velſeri magnis ſumtibus, nec minore fructu uſurparunt, fermè eadem refert; cauſſam amiſsionis haud obſcurè innuens, quæ diſcordia fuit inter publicanos *Iſabellæ* (quam Cruſius modò *Eliſabetham*,

tham, more & aliis uſitato, nominavit) Hiſpaniarum Reginæ, & Velſerorum Gubernatorem Georgium von Speyer; qui, contra fas, expulſi ſunt iniquè, poſtquam in aula judicium verè paſſi fuerunt. Sed longè devium iter à veritate tenuiſſe dicendus eſt Hier. Benzo; qui terrarum Dominos, ſine mente, ſine ſenſu *mercatores* vocat: *VALENTIOLA*, ait, *ditisſimæ provinciæ oppidum, quam Cæſar anno 1528. Velzaris mercatoribus Germanis oppignoravit: Illi primùm in eam provinciam Gubernatorem* Ambroſium Alfingerum *miſere, qui auri reperiendi cupidine crebras in eas gentes excurſiones, multa ſævitiæ exempla, edidit, ſed eo tandem ab Indis occiſo, ſuffecere alterum ſtirpis ſuæ Præfectum, cui* Georgio *nomen erat. Hunc Hiſpani, qui ei aderant, noctu per inſidias incautum in lectulo adorti, vulneribus confoderunt; mox excarnificatum & domo extractum multis eum probris ac contumeliis per viam rapuerunt: Poſtremo ejus cadaver in proximum ſaltum abjecére; donec orta luce humaretur. Verum haud ita multò pòſt, Cæſaris mandatu, noxii ut noviſſima exempla meriti, exquiſitisſimis pœnis affecti ſunt.* Nunquam delirare deſinit, qui ſemel cœpit; ſiquidem vano iſtius judicio & Reges & Principes magnarii negotiatores erunt, & delicatarum mercium inſtitores: Hercules tuam fidem! *Velzari (id eſt Velzarorum, ij Germani mercatores ſunt, procuratores, ſeu mancipes) audito tam ingenti lucro oblato è VALENTIOLA profecti & ipſi, ac terreſtri itinere aſperrima loca, & nivoſos San-Marthæ montes ducibus Indis gnaris locorum prætergresſi, tandem in Smaragdorum provinciam perveniunt. Inde excurſionibus factis, & direptis aliquot gentibus, ſpoliis onuſti in ſuam provinciam remeant.* Ergóne Magnates aurum atque argentum, gemmas ac lapides pretioſos è fodinis ſuis colligentes, ad mercatum eunt, dum ad bellum contra Barbaros proficiſcuntur? Ignoſcite judices; erravit, lapſus eſt, non putavit.

Lib I Hiſt. Nov. Orb. cap. 25.

Ibid. lib. II. cap. 6.

Veniat in medium modò VENEZVELA, & ſuam nobis appellationem *(propriis Joh. de Laët verbis)* fertilitatémque oſtendat, cujus *Delineationem* hìc damus: Duæ omninò redduntur rationes ab Hiſpanicis Scriptoribus, cur hæc præfectura & provincia dicta fuerit *Venezuela*, id eſt, *parvæ Venetiæ*; prima quidem, quia *Alfonſo de Oreda*, qui inter primos ad illam appulit anno 1499. hic inve-

Lib. XVIII. cap. 8 & 9. ex eo Dapperus lib. III. Amer. part. VII. fol. 620. 621.

invenit municipium indigenarum barbarorum ; cujus ædes omnes in ipſis undis, arboribus & tignis erant inædificatæ, quemadmodum *Venetiæ* ex ipſis fluctibus eductæ cernuntur ; ſubliciis autem pontibus è continente commeabant ad ædes, pluresq; ſimiles pontes ab unis ædibus ad alteras erant perducti: Altera autē, quod Germani cum primùm hanc præfecturam ab Imperatore Carolo V. accepiſſent anno à Christo nato 1528. deſtinaverant, ſecundum oſtium magni lacus *Maracaybo*, ſuper collem imminentem oſtio, oppidum moliri nomine *Venetiolæ*, fauſto omine, licet nunquam res effectum fuerit ſortita. *Acceperant autem hanc provinciam Nobiliſſimi VELSERI, cives Auguſtani, uti BENE DE IMPERATORE GERMANIÆ MERITI*, hiſce limitibus, ceu ex Herrera diſcimus, concluſam, ab ortu quidem *Maracapana*, ab occaſu autem promontorio, quod vocant *de la Vela*, patentem *in longitudinem* ſecundum orarum ductum, *circiter leucas ducentas.* Solum hujus præfecturæ admodum eſt fertile, & frugum feraciſſimum, ut *quotannis duas hic meſſes* colligant: Adhæc abundat paſcuis, ita ut hic ingens numerus armentorum, nec non pecudum paſcatur. Vnde meruit nomen granarii, apud cæteras provincias; magna enim copia farinæ triticeæ, plurimum panis biſcocti; multi caſei, ſuilla quoque; & grandis numerus pannorum goſſypinorum hinc deducitur, ad vicinas & remotiores provincias. Ad hæc immenſus numerus tergorum bovillorum & magna vis *Sarzaparillæ*, à portu *Guayra* & *Caracis* infertur Europæ. Abundat regio omnis generis feris, ita ut venatio imprimis hic ſit opportuna: Amnis *Vnare* valdè piſcoſus eſt ; ita ut Barbari indigenæ, ſuperiori ſeculo, crebrò inter ſe *bella* geſſerint, *ob piſcandi* limites & opportunitatem. Nec metallorum inops creditur ſolum in variis provinciis, *præſertim auri*, & quidem *ſatis abſoluti*, viginti duorum & ſemis caratiorum, ut loquuntur. Nihilo tamen ſecius Imperator Carolus præfecturam & cæteras immunitates, in ejusmodi conceſſionibus tribui ſolitas, *ampliſſimo dpilomate indulſit Velſeris Auguſtanis*; *vel, ſi propriè loqui volumus, provincias haſce illis oppignoravit.* Agebant tum res Velſerorum, in aula Hiſpaniæ, *Ambr. Alſingerus*, *Hier. Saylerus*, *& Georg. Evigerus.* Quorum quidem Alfingerus, aſſumto ſibi Legato *Barthol. Saylero*, rebusque omnibus ritè præparatis, atque

Lib. II. Deſcript. Indiar. c. 19.

atque quadringentis militibus, & octuaginta equis in naves impoſitis, ſolvit ex Hiſpania anno 1529. Et cùm hîc feliciter appuliſſet; *Joannem de Ampues* (qui ante biennium Provinciam hanc, ex mandato Conventus Juridici Inſulæ Hiſpaniolæ, eſſet ingreſſus) ſtatim ſubmovit, tribus tantummodo Inſulis, *Curacao*, *Bonaire & Aruba*, quæ haud longè hinc continenti objacent, illi relictis. Deinde Barbaris, qui lacum *Maracaybo* accolunt, quem Hiſpani tunc vocabant *de Noſtra Sennora*, ad obſequium cogendis nonnulla opera impenſa, omnes conatus ſuos convertit *ad auri aut argenti venas* indagandas: Et cùm illud ex voto minus ſuccederet, tum demum aliquot expeditiones in Mediterraneas provincias ſuſcepit; in quibus ita fuit verſatus, ut ſummam, quaqua tranſibat, agris inferret vaſtitatem, & Barbaris indigenis magnas clades incuteret, & vicisſim ab illis pateretur: Inſtituerat iter ſuum per *Cupiaren*, & per longa terrarum ſpatia penetravit usque ad vallem *Eupari*. Idem *Alſingerus* alteram expeditionem ſuſcepit anno 1530. & iter ſuum inſtituit ad Barbaros, qui *Pocabuyes* appellabantur, & *plurimum auri* credebantur posſidere, quod cum vicinis ſuis permutabant: Ab his tranſiit ad aliam Barbarorum nationem, qui *Alcoholadi* vocabantur, & *auro* ad eundem modum *abundabant*: Horum ager ſolo erat haud infœcundo, ipſique pro captu Barbarorum, ingenio haud inurbano; ita ut in ipſorum provincia pedem figere, & municipium aliquod moliri, ſi rebus ſuis rite conſuluiſſet, omnino tempeſtivum fuiſſet: Potuiſſet enim tum quàm facillimè inde in *Novum Regnum*, quod poſtea *Granatenſe* fuit dictum, penetrare, & Dominorum ſuorum res egregiè ſtabilire; verum id ſusque déque habens procesſit inde ad flumen Grande, atque ita deinceps ad *Tamalemequen*, omnes regiones miſerum in modum pervaſtans, usque ad *Lebrixam*: A qua divertens ſubiit montanam & frigidam regionem, quam ab infinitis Barbaris invenit cultam; à quibus cum inſigni clade fuit repulſus, & vulnere hic accepto remeavit ad *Corianam* ſive *Coranam*, hujus præfecturæ metropolim, & ibidem decesſit è vulnere, anno à Chriſto nato 1535. Huic deinceps ſucceſſor à Velſeris fuit misſus *Joannes Allemannus*, qui nullas expeditiones in provincias ſuſcepit, ſed brevi è vita excesſit: In illius locum itidem fuit ſuffectus *Georgius de Eſpira*, cum Legato ſuo

Nicolao Federmanno, vel *Vredemanno*, anno a Chriſto nato 1535. Hic cum trecentis peditibus & centum equitibus movit è *Coriana*, menſe Majo, verſus Auſtrum iter agens, & veſtigiis Alfingeri inſiſtens, Legato ſuo, ubi ante coloniam collocaſſet juxta promontorium *de la Vela*, cum reliquis copiis ſequi juſſo. Legatum interim ſibi ſumſerat *Franciſcum de Velaſco*, Hiſpanum; qui cum jam pænè ducentas leucas proceſſiſſent, milites (quod Hiſpanis familiare eſt, cum peregrinis parent) ad ſeditionem tentavit permovere; verum dux molitiones illius maturè animadvertens, illum munere ſuo movit, & ibidem deſtituit, nullo alio ſupplicio irrogato. *Federmannus* autem illum ſecutus, & vaſta terrarum ſpatia emenſus, penetravit in vallem *Tucuyo* anguſtam & undiquaque montibus cinctam, in qua hybernavit; & interea quoque adiit provinciam *Bariquizemeto*, ita dictam ab amne, qui illam permeat. Hybernis in *Tucuyo* abſolutis, & pro Præfecto hic conſtituto *Franc. Vanega*, hinc promovit *Federmannus*, menſe Decembri, & magnis itineribus, per aſperos montes & denſas ſylvas, atque impeditiſſima loca tandem penetravit in *Novum Regnum Granatenſe*. Dum hæc in America in diverſis partibus a Germanis hiice geruntur, *Eſpira* præfectura ſua movetur, & *Federmannus* in illius locum ſubſtituitur: Verum cum plurimæ quoque querelæ contra hunc fuiſſent inſtitutæ, denuo fuit amotus, & *Eſpira* in priſtinum locum & gratiam reſtitutus. Is anno 1538. Corum revertens, expeditionis ſuæ pænè triennalis hanc reddidit rationem, quam ad Regem Hiſpaniarum deſtinavit; ſe *ad quingentas pænè leucas* cum copiis penetraſſe in Mediterranea, & perveniſſe ad fines barbarorum, qui *Choques* nominantur: Licet autem tantùm viginti quinque leucis abeſſet, uti opinabatur, à loco, quem hactenus inveſtigaverat, reverti tamen fuiſſe coactum, ut neceſſaria militibus compararet. Obiit autem paullò poſt, nulla alia re memorabili geſta. Denique dum Velſeri cunctantur alium Præfectum mittere, manum admovit huic negotio Conventus Juridicus Inſulæ Hiſpaniolæ, qui in oppido *S. Dominici* reſidebat; varióſque huc deſtinavit Subpræfectos, quorum quidam obierunt, quidam ob provinciam malè adminiſtratam fuga ſe ſubripuerunt. Hæc in compendium miſiſſe & ſummatim expoſuiſſe, quæ Vir magno rerum Jndicarum uſu præditus,

tus,

tus, & ipſe Occidentali Indiæ Præfectus, dilatavit nobis atque expoſuit, ſatis & abundè erit.

His rebus & ſuam rem familiarem auxiſſe, & facultates ad largiendum magnas comparaſſe, ſemper prudentis eſt habitum: Sed quid opes, ſine virtutibus? cum veriſſima fronte dixerim: Hac Familia nulla virtutum feracior fuit, & quaſi lumen aliquod, extinctis cæteris, ſanctitas ac RELIGIO Illius elucebat. *Julius*, Conradi F. ob glorioſiſſima facta, in Expeditione Sacra anno 1225. fortiter ac feliciter edita, propitia voluntate Friderici II. Imp. Eques creatus & gloriam maximis in patriam quoque meritis, præſtantiſſimisque rebus geſtis conſecutus, anno 1243. datu benevolentiaque Conradi, Haſſiæ Landgravii, Summique Ordinis Teutonici tunc Magiſtri, hunc ipſum in Boruſſia adeptus eſt: Forti occubuit morte anno 1278, cum Imp. Rudolphus I. Ottocarum Bohemiæ Regem, in ipſis S. Bartholomæi vigiliis, prælio ſuperaſſet. Epitaphium Ipſi Elbingæ Boruſſorum, in templo primario, datum, & clypeus Ejusdem Norimbergam, in Sacellum S. Ordinis transmiſſus fuit: Similis quoque in cœnobio Hailsbrunnenſi, prope Onoldum, effulſit. *Antonius* Freiſingæ, *Hieronymus Chriſtophorus & Antonius* Ratisbonæ, *Præpoſiti* fuere Canonicorum: *Canonici* ipſi non incelebres occurrunt *Emmanuel* Baſilienſis, *Hieronymus* Wirtzburgenſis, *Paullus* Argentoratenſis, *Joh. Antonius* Eichſtadienſis, *Joh. Bartholomæus* Argentoratenſis, Ludovico IV. Imperatori á Sacris Confeſſionibus, intimisque Conſiliis; *Fridericus* Ratisbonenſis, *Severinus* Conſtantienſis, & *Paullus* Auguſtanus. *Albertus*, Ratisbonenſis Canonicatus, ceu vocant, Primarius, Ingolſtadii degens, in Danubio ſubmerſus & in æde S. Salvatoris ſepultus fuit. *Philippus*, Canonicus Regularis, Ordinis S. Auguſtini, Baumburgi in Bavaria, Salisburgum inter & Waſſerburgum, anno 1617. ibidem fatis conceſſit. Nec *Fridericus*, Ottonis & Catharinæ de Baillecourt F. Cameracenſis Canonicus omitti hoc loco debet. Ex his (qui quidem omnes cum doctrina aliquid habuerunt commercii) in omnium bonarum artium diſciplinis egregii laudantur quatuor illi: *Emmanuel* (in Sacra Scriptura, ex aſſidua Bibliorum lectione, verſatiſſimus) nec non *Hieronymus, Paullus, & Severinus*; quorum veſtigia anxio quidem pede premere *Antonius*, Conradi F. animo obſtinaverat, magnumque religionis

æquè ac eruditionis impetum ceperat; ſed immatura morte præventus eſt. Sic enim in Eccleſia olim res gerebatur, ut doctrinam cum ſanctitate morum veteres diligenter conjungerent; nec querela hac opus erat, qua dolorem ſuum, de his temporibus, impertit nobis Nic. Vernulæus, in Academia Lovanienſi, dudū Hiſtoriographus & Profeſſor Regius, Jac. Pontano cenſore: *In Eccleſia*, inquit, *ſimiles fraudes inveniuntur; nam cum ad dignitatem* InTac.lib. XI.Ann. Obſ. 7. *Epiſcopalem nemo admitti debeat, niſi Theologiæ aut Canonum Doctor, vel Licentiatus, quidam ſine harum Facultatum cognitione, & aliquando vix Latinam linguam callentes, uno die Doctores vel Licentiatos ſe renuntiari curant, & ſic Epiſcopatum conſequuntur.* Verùm quid ego de cæteris Ordinibus loquar? *Joh. Antonius* fraternitatem Societatis Jeſu amplexus, res ſacræ Confeſſionis primò apud Reginam Hiſpaniarum, deinde apud Seneriſſimum Ducem Wolfgangum Wilhelmum curavit, ceu Rector illius Societatis, Neoburgi ad Danubium. *Alexander*, anno 1466. ſoleas, ſive ſandalia, quibus Capucini Patres utuntur, rite ſubligavit. Majorem hominum religioſorum, hodiéque ſuperſtitum, copiam fortaſſis afferre poſſem; ſed nec Nobiliſſimæ lectiſſimæque feminæ (queis mira quoque pietas eſt) ſanctitudine ſua viduari debent: Ecquis virtutes ac merita cujusque ſatis dignè proſequatur? Aliæ ſummum, aliæ medium inter Religioſas locum habuerunt. Super eas erat *Barbara*, in Auguſtano S. Catharinæ monaſterio *Abbatiſſa*: Multum etiam ſororibus ſuis ad honorem antecellebant *Priores* binæ, *Vrſula* in eodem, *Juliana* in Ruſſenbacenſi Suevorum cœnobio. Monialium nomina percenſebo tantùm: *Eliſabetha* hanc vitæ ſectam tenuit Ottiliæ-burgi, in Aſſatia, anno 1278; *Anna*, Auguſtæ Vindel. anno 1461. *Vrſula* major, Dillingæ, anno 1472. *Vrſula* ſecunda, Auguſtæ, anno 1541. nata; *Brigita*, in ſolitudine Billenreuthenſi, anno 1511; *Anna*, Auguſtæ, anno 1588; *Helena* Eichſtadii: Item tres illæ ſorores *Maria Jacobina*, Geiſſenfeldæ Diaconiſſa, in ſuperiore Bavaria; *Renata*, in Valle beatorum prope Landshut; nec non *Scholaſtica* Kühbachii, in Bavaria: Porrò *Catharina*, Meſſinæ in Sicilia: *Maria Johanna*, in Valle S. Catharinæ: *Cæcilia & Afra*, Kühbachii; denique *Maria Anna & Maria Franciſca* (ætate noſtra) Zickenhovii. Apagete vos, cum profanis im-

impietatibus veſtris, Meliſſa Cybeles, Hypecauſtria Minervæ, Iphigenia Dianæ, Mera Veneris, Thyades Eleidésque Bacchi ſacrificulæ; nil has moramur!

Non patiuntur me Sacerdotibus inſiſtere fortiſſimi Duces, ſiquidem tanta eſt VIRTVS MILITARIS, ut latius mihi circumſpicienti ante omnia ſe VELSERORVM fortitudo offerat: Hi enim caſtra ſecuti ſunt, non ut quondam Eretrienſes, quos ſalsè ajebat Themiſtocles ſimiles eſſe piſcium, qui gladioli vocantur; quippe uti enſem hi habent, ſed corde deſtituuntur: ita & illos fuiſſe quidem armatos, ſed animatos non item. At *Julius* Antonii F. ut verſiculum Mœonii vatis in Latiale eloquium hîc meum faciam, erat

Plutarch. in ejus Vita.

Hoſti non tergo, ſed forti pectore notus.

Strenuam enim navans operam, non modo gloriam obtinuit excellentiſſimi Ducis; ſed Viri quoque continentiſſimi immortale adeptus nomen fuit. Tres militum chiliades fidei Ipſius concreditæ erant ab Ottone M. Cæſare, à quo divortium nunquam faciebat,

-- *Phalaris licet imperet, ut ſit*
falſus, & admoto dictet perjuria tauro.

Nempe ſcitum illud Socraticum animo inſcripſerat peniſſimo: Vt ſtatua ſemper inſiſtit baſi, ſimiliter Virum bonum inſtituto niti honeſto; nec inde vel periculis, vel promiſſis dimoveri unquam. Miles paucis contentus, nihil rapiebat, quod ſanctis uſibus majores conſecraſſent; ceu iſtud Siciliæ everriculum Verres ſolebat, qui cum ſigna & imagines deorum è ſacrariis plurimas abſtuliſſet, dixit de eo Tullius: *Plures eſſe à Syracuſanis iſtius adventu Deos, quam victoria Marcelli homines deſideratos.* Mira profectò, ſi quæ unquam, in ſectante ejusmodi vitam, abſtinentia; a qua ferè milites noſtri quam longis diſtant ſpatiis! Quippe iis ſi Pegaſi darentur, in cœlum adſcenſuros dixeris, & prædam acturos uncatis manibus, ante thronum DEI, in Sanctorum omnium conſpectu; utpote quibus

Cic. II. & IV. in Verrem.

-- *ibi fas, ubi maxima merces.*

Sed in eo quoque vitæ genere habet Deus, qui plurimos cujusvis Ordinis longiſſimè Numinis reverentia poſt ſe relinquant. O fides alma, quam inviolatam Imperatori ſuo ad Lycum, in prælio adverſus Hunnos præſtitit! Servavit enim & fortunam & vitam Illius, ac equo ſeſſorem

ſuum

ſuum reſtituit: Quamobrem tantæ fidelitatis memor Otto, hunc in conſiliis militiæ capiundis Neſtorem ſemper habuit ſecum, quem anno *971.* crearat Equitem; annua XXXV. marcarum argentearum penſione pro Eodem liberaliter conſtituta. Cum autem, imperante Henrico II. rurſus nova legio ex Bavaria & Suevia conſcriberetur, primum pilum Lauingam duxerat quidem; ſed in tentorio ſuo, vitæ pariter ac militiæ ſatur, ſexto & nonageſimo ætatis anno, ardente febri extinctus, ad perennem fonticulum, vitæ rediturae indicem, in agro quodam, inferias à filio ſuo Octaviano ſibi datas, humili ſepultura accepit. Generis hanc celebritatem virtute ſua plurimum, in regno Neapolitano & Siculo, adauxit *Philippus*, Eques ab Henrico VI. Imp. anno *1196.* clementiſſimè declaratus; cui inſuper chiliademm ilitum Teutonicorum tribuit conceſſitque. De *Julio II.* Conradi F. Chriſti milite, in numero Religioſorum jam dixi, nec dixi ſatis; nam militiæ nomen apud alios dare noluit, quam eos, qui tum ſuo & optimi cujusque judicio optimam foverent cauſſam (ne forte pro bello latrocinium ſectaretur) tum etiam, qui rei totius militaris ſupra alios eſſe intelligentes perhiberentur: Erant illi Mariani Equites, paganos ſubigentes, Chriſtianæque religionis pomœria longius proferentes. Sub horum auſpiciis ac ſignis ita meruit ille ſtipendia, ut non modò victrici manu varias reportaret coronas, ſed dignitate etiam Equeſtri ab Illuſtrisſimo Ordine, magno Friderici II. Imp. ſtudio, & omnium applauſu, anno 1225. fuerit ornatus. *Omnium iſtorum*, inquit Romanus Sapiens, *quos incedere altos vides, bracteata felicitas eſt*; ſed *Felix* ea ſemper uſus felicitate, quæ pro ſpecie ac cruſta aliquid ſolidi habet, eandem ab Imp. Ludovico V. dignitatem, ſimul ac turmam quingentorum peditum, ob fortia facta, anno 1327. pro eo, ac meritus eſt, Romæ recepit. De *Carolo* autem ſic habeto; Sanctæ hic Crucis Dominus, & S. Stephani Eques, natus anno 1614. in mari, ubi Mars eſt atrocisſimus, pugnam iniit cum Turcis, & corpore adverſo vulnera excepit; donec de genu pugnans, fortisſimam mortem anno 1648. oppeteret: Quia pro Chriſto mori, pulcherrimum eſt!

Seneca ep. 115.

Nos quia jam initia procurſúsque Virtutis patefecimus, actum ipſum perſequemur; cujus ponderoſiſſima

ma vis, & efficacisſimi lacerti, in longa poſteritate conſiſtunt: Nec præterit me, principatum *Joh. Bartholomæo*, Johannis F. hoc in genere laudis asſignari oportere; qui cum per annos benè multos in Gallia, Hiſpania, ac Luſitania vixiſſet, Angliam, Scotiam ac Hiberniam amfractu maritimo intuitus, ad ſuos ſe recepit: Sed quia virtus impatiens moræ ac quietis eſt, patria denuo relicta, Romam commeavit ad Cardinalem Ludovicum Madrucium; mox aulam Archiepiſcopi Salisburgenſis, Wolf. Dieterici à Rottenau inſpectavit; ſed caſtra omnibus aulis antehabuit, atque hoc egit, ne ignavus ac ſine animo miles eſſet: Quapropter anno 1594. Capitanei haud incelebris, Tiberii Coſtedi, Tridentini, Signifer factus eſt, in legione Illuſtrisſimi Comitis Hieronymi de Ladron: Anno *1607*. Centurio Illuſtrisſimi Comitis, Joh. Gaudentii Madrucii (qui Ludovici Cardinalis è fratre nepos, Fortunati filius erat) plurima enumeravit ſtipendia: Quid? quod per annos ſeptendecim de equeſtri ſimul ac pedeſtri militia Vrbis Auguſtæ (ſalario ſibi decreto) curam geſſit; donec anno *1614*. conſilio ac ſapientia ipſam gubernare Rempubl. cœpit. Reddendus etiam nunc eſt Velſerianæ juventuti debitus honos, & gloriæ titulus, quæ eodem Virtutis genere uſa fuit: *Johannes*, frater Illius & *Johan. Carolus*, Joh. Lucæ F. hoc loci nobis occurrunt, quorum propoſito, opere, exitu nihil fortius; alter enim Ductoris à Schönau, ſub Seb. Hudleri ſigno, miles impavidus, in oppugnatione Strigonienſi, vehementiore lapidis ictu, decorè in terram cecidit; & Poſonii, remiſſa humana vita, à bello requievit: Alter adverſus infenſiſſimos hoſtes in Hungaria belligerans, inter arma, vitam immatura morte finivit. *Otto Henricus*, Emmanuelis F. celebri copiarum duce Rusvvormio, Hungarica quoque cum Turcis militia perfunctus, Poſonii defunctus eſt. *Philippus* Johannis & Reginæ Manlichiæ F. ex eodem bello Viennam reverſus, purpuream inibi animam efflavit: *Hieronymus*, Johannis & Jacobinæ Weiſſiæ F. vexillum duci ſuo, Henrico Julio, Saxoniæ Principi Strenuiſſimo, reſtituens, in Imperatoris Ferdinandi II. armis deinceps fuit. *Johan. Fridericus* integrum quadriennium in Hungaria æquè ac Belgio, ſemper illud cogitavit: *Diſce miles militare!* nec fefellit ipſum hæc cogitatio, ſed id effecit, ut in Vrbis patriæ Capitaneum quoque evaderet. Quodſi pulchrum

ducitur, paternas imitari virtutes; unde Amaſim apud Ægyptios legem ſanxiſſe accepimus, ut patris artem faceret filius, ac ſtatum conditionemque vitæ ejus ſequeretur; *Joh. Albertum*, Joh. Friderici F. meritis laudibus quare non feremus, qui militaris rei callidior, in obſidione Peſti, cum hoſte ſimul ac morte in æquum deſcendit, ipſamque neceſſitatem fortiter toleravit. Nec alias quidem terras præterire poſſumus; in quibus Velſeri ſenes æquè ac juvenes arma ſua circumtulere: Siquidem *Otto*, Joh. Jacobi F. Regis quondam Hiſpaniarum Centurio, poſtea verò Sereniſſimi Ducis Neoburgici Wolfg. Wilhelmi Locumtenens, usque ad annum 1620. ſenectam diem obiit. Cum *Ferdinandus*, Georgii F. ſub Gallicis Engelharti Curtii ſignis militaſſet, in febriculam pariter ac mortem incidit. Italia quoque militaribus Velſerorum operibus inſerenda eſt, quia eandem laudem, *Chriſtophorus*, Henrici F. meretur: Venetis ſervire, ſumma libertas eſt! Quid enim *divinius* Illorum *Republica aut Superi terris commodare, aut homines optare potuerunt? Ad quam condendam non paſtorius grex, non flagitiis onerata colluvies, non facinorum omnium aſylum; ſed vetuſtiſſimæ Nobilitatis (quod olim de ſe Athenienſes jactarunt) eodem ſolo editæ cœtus confluxit: In qua exornanda contendiſſe Virtus ac Fortuna videntur. Et ut cæteris pænè partibus cum Romana majeſtate contendat, ita libertate, qua nihil majus in terris*
Prolus. I. *eſſe conſtat, multò antecellit.* Aurea hæc Ferrarii verba ſunt, qui non ſine gravi ſuſpiritu meo, cum plenus annis, plenus honoribus, in altiſſima tranquillitate ſibi vixiſſet, qui aliis vixit, famámque in tuto collocaſſet, poſt graviora ſenectutis incommoda, vi morbi oppreſſus, vitam, nec gloriam amiſiſſe modò nunciatur. *Sauciavit me longè altius* (ait M. Ant. Bonciarius in epiſtola ad M.
Lib. XI. Ep. 36. Velſerum, de Lipſii obitu) *& longè immanius, quàm unquam putaſſem, nuntius acerbiſſimus de amiſſo* Ferrario: *Quamquam enim erat valetudine perimbecilli, & jam adeo tenuata, ut minimum ſpei ſupereſſet vitæ longioris; tamen mihi animus blandiebatur interdum, & quod vehementer optabam, id nimirum fore facilè credebam, ut longùm perennaret.* Clarus vixit, clarior deceſſit, culmen gloriæ tranſcendit; quò rari Veterum, nulli Recentium adſpirarunt: Juvit cum vivos, tum poſteros, quàm qui maximè: Laudavit Germaniam, æterna Germanorum laude

laude digniſſimus: Amavit Norimbergam, & Proceres ejus coluit, meo cordi chariſſimus! Sed amor ſimul ac dolor quaſi ex compacto rem gerunt, ut in oblivionem adducar, nec tamen cogitatio mihi omnino excidit eorum, quæ dicenda adhuc reſtant: *Chriſtophorus*, inquam, in caſtro, *Cividad di Friuli* dicto, quod ſub jurisdictione Venetorum eſt, (apud Hos enim bellica laus, & militaris gloria clariùs ſemper effulſit) tamdiu operam militiæ navavit, donec fatalis inibi & ſuus dies veniſſet. Ita ſe habent vota ac fata mortalium; alii armorum, quidam ſtudiorum atque itinerum honore & gloria ducuntur; parum ſcilicet curantes (dum calet ſanguis) quod

-- *calor intuſo decedat frigore mortis.* Val. Cato in Dir. v. 126.

Quoties enim Italia in mentem venit, quoties Venetiarum recordatio ſubit, toties *Vlrici VVilhelmi* SCHLÜSSELFELDERI à Kirchenſittenbach, Hieronymi Wilhelmi, Senatoris ac Scholarchæ olim Graviſſimi F. immatura mors animo repræſentatur: Secutus hic caſtra Apollinis, velut ille (de quo modò diximus) Martis, per omnem Italiam, Galliam, Belgium, Germaniamque doctrinam æquè ac prudentiam, genti ac menti ſuæ congruam convenientemque, anxio pede inveſtigavit quidem, ſed ſua ipſe oſſa in patriam non reportavit. Dolentiùs quidni deplorem, qui à puero dedit operam literis; & quia erat ei ingenium docile, quicquid traditum fuit, didicit: Cumq; ſtatim ab ineunte ætate multa ac magna celeris ac peracris ingenii ſigna oſtenderet, in *Altdorfinam* Univerſitatem celeberrimam (quæ ſemper optimorum ingeniorum, domi foriſque præſtantium, fœcunda genetrix extitit) à familiaribus ſuis miſſus, demigravit; ubi per triennium ferè, omnibus ut doctrinis, quibus juvenilis ætas informari ad veram eruditionem ſolet, inſtitutus eſt. Illic non ſolùm oratione, jucundiſſimæque ſuæ conſuetudinis dulcedine, verùm etiam aſpectu ipſo, ubi mirè probitas elucebat, potuit cunctos adigere, ut ſe diligerent: Erat enim animus mitis, apertus, nulláque ſimulationis arte fucatus; quæ res magnum ſibi omnium amorem & ſtudium conciliabat. Nunquam præponere ſe aliis, neminem contemnere, ſed omnes vereri, atque diligere; nemini in amicorum conventibus oblocutor, nemini orationem præripere, ac velle ſolus omnia dicere; ſed juſtam partem orationis exequi, ſuam itidem partem aliis re-

relinquere: Quibus rebus aſſequebatur, ut omnes ejus amicitiam expeterent, ſemper cum eo eſſe cuperent, nunquam expleri liberalisſima ac jucundiſſima ejus conſuetudine poſſent. Quacunque iter fecerat, plura virtutum ſuarum, quam adventus ſui veſtigia relinquebat. Nullius pænè ſermonis fuit expers; nam plurimum notitia linguarum, univerſæ eruditionis oram luſtrare cupienti, utilius nihil eſſe cognoſcitur. Sed iniquo planè jure fieri videmus, ut, quibus ſingulare atque admirabile ingenium natura tribuerit, mors illis ejusdem augendi declarandique ſpatium ademerit; & egregia ac præclara multorum, quæ ab illis, ad illuſtrandam Patriam æquè ac Familiam, effici aliquando potuiſſent, tanquam ſemina enecaverint. Ex hoc numero, noſtra ætate (ut de aliis taceam) proferre poſſumus SCHLÜSSELFELDERUM anno 1655. natum, atque ex itinere Neapolitano ſimul ac Romano, ſub finem anni ſuperioris, Venetias reverſum: Sed inibi, cum ſe ita haberet, ut DEO videbatur, cujus voluntatem antepoſuerat ſuæ, die primo Martii anno 1682. circa lucis ortum, illud eſt iter ingreſſus, quod neceſſariò ſuſcipiendum eſt omnibus. Sic in æternam & planè in ſuam domum remigravit, dignus, ut nunquam ex hominum memoria labatur & cadat, ſed in omnium ſermone ac celebritate perpetuò verſetur, qui funere magnifico Venetiis elatus ſepultusq; eſt.

Immemorem me propoſiti mei lugubris lamentatio pænè facit; ſed nemini mirum videri debet, quoniam cum mortuis, ceu vivis adhuc, mihi res eſt: Vt ſuperius priorum ita nunc etiam poſterorum clarum decus, *Julium*, Johannis itidem Velſeri & Jacobinæ Weiſſiæ F. certiſſimam veræ virtutis effigiem repræſentemus. Non omnibus in locis omnes plantæ naſcuntur, nec eadem magnitudine, forma, ac ſuavitate, ex ſe fructus educunt; ſed pro ſoli cœlique varietate, aliæ in Italia plantæ, aliæ in Sarmatia, aliæ in Africa, aliæ in India gignuntur: At ingenia, ubicunq; ea ſeveris, ſive ad armorum, ſive ad literarum ſtudia in primis apta, ſemper benè feliciterque proveniunt. Atque res hæc ita eſt aperta ac perſpicua, ut eorum exemplis illuſtrari non poſtulet, qui vel in remotiſſimis terræ regionibus, vel in barbaris nationibus, & ab omni prorſus humanitate ſejunctis, totum terrarum orbem ſua luce luſtra-

ſtrarunt atque complerunt. Quid enim *Julius* ille *III.* genuina Palladis proles, in literis æquè ac armis intactum reliquit Mirificè ſtudiis flagrans haud quicquam in bellis omiſit; ſed Regis Catholici, in Belgio ſuo, ſigna per integrum ſexennium conſtanter aſſectatus eſt: Poſtea Unionis Norimbergenſis Signifer conſtitutus fuit. Super hæc Amſtelodamenſium navibus in Indias transvectus, cum Barbaris acie certavit; quadriennio autem confecto, in patrias oras anno 1618. reverſurus, ceu Capitaneus navis illius, cui *Concordiæ* nomen erat, haud procul à Bonæ Spei promontorio, legem fati ſui expectavit, undæ nec terræ redditus; exploſis inſuper tormentis aliquot bellicis, quibus cadavera Nobilium funerantur.

Ipſi etiam Velſeri Magnatibus ſe aſſeclas præbere haud inglorium arbitrabantur: Ita eſt profectò, nemo imperat felicius, quàm qui parendo illud didicerit prius. Dabat verò ſe *Ludovicus* in aulam familiamque Sereniſſimi Bavariæ Ducis Alberti, cujus nomen in publica recenſione Aulicorum legitur, qui Dominum ac Principem ſuum anno 1562. Francofurtum comitabantur; cum Maximilianus II. in Regem Romanum eligeretur: Cum eo ſocietate conjuncti erant, *VVilhelmus Schenck, Jacobus Blumenthal, Ludovicus Velſerus*, alii. *Sebaſtianus*, Johannis itidem ex Weisſia F. defuncto patre, conſilio ac iuſſu tutorum, in aulam Pragenſem Rudolphi II. Imper. annorum duodecim puer, ad Illuſtriſſimum Comitem Fridericum à Fürſtenberg abiit: Cujus imperiis cum aliquandiu ſerviſſet, Illuſtrisſimus Comes à Sulz ipſum in Hungariam ſecum deduxerat: Tandem & voluntate Superiorum in aulam Polonicam, ad Regem Sigiſmundum, verſus Moſcoviæ oppidum Smolensko emiſſus fuit. Vbi verò Norimbergam ſe retuliſſet, ob exortas tunc in regno Bohemiæ turbas, equeſtribus Norimbergenſium, deinde Ulmenſium copiis inſertus, tandem cataphractis centum Fürſtenbergianis præfuit. Neque *Vlricus* aulam Eminentisſimi Cardinalis à Dietrichſtein averſatus eſt, apud quem paullatim animum confirmabat præceptis optimis ad diſciplinam militarē; quam deinceps in officiis Ferd. II. ſincera fide præſtitis diligenter exercuit. Sed quod ad excellentem *Marci Antonii* virtutē attinet, Sereniſſimi Electoris Bavariæ Dapifer *(il Sig. Velſer, Scalco)*

Bernh. Herzog lib. II. Chron Alſat. cap. 90

Gal. Gualdus lib. II. Hiſt. de Reg. Suec. pag. 35.

unà cum Comite de Maiſchbraun, Barone à Gersheim, & ſex aliis aulæ Electoralis Proceribus, Glorioſiſſimam Sueciæ Reginam Monachii demisſiſſimè excepit, & in colloquiis miniſtrum ſe præbuit.

Relatis Aulicorum laudibus, offerunt ſe mirificæ PRUDENTIÆ Viri, qui vel à Principibus in conſilium advocabantur, vel in Senatum legebantur. Audaciter hoc dixit Keckius, nec temere confirmavit, gravi plenóque carmine:

- - - - - - Jam ſanguinis hujus
inter honoratas quot habentur nomina ceras,
quæ MAIESTATEM mundi juvere SUPREMAM
conſilio, aut PROCERES? quorum ſapientia felix
vel Patriam rexit, vel iniquas arcuit iras
à populis animoſa manus? ſors vota ſecuta eſt,
VELSERIS humeros oneri ſupponere jusſis;
Hi Domino fecere ſatis, vis indolis Horum
Promovit commune bonum! Quæ ſidera verò
laude feram, quæ Muſa genus ſatis æquet Olympo,
unde per annorum tot longa volumina creti
VINDELICUM radiis illuſtravere SENATUM
Obruor Heroum ſerie, dúmq; acta per omnes
Lumina VELSEROS nil non venerabile cernunt;
præcipuas dotes JOANNIS, & alta DAVIDIS
pectora mirantur, quorum Reſpublica letho
fulcra ſibi ſubducta dolens firmisſima flevit.

Adeò autem magna charitate Patriæ omnes tenebantur, ut multi ex his in ordinem Senatorium ab Auguſtanis (quorum potiorem hic meritò rationem habendam eſſe arbitror) optimo jure allegebantur; quamvis nec ejusdem laudis commemorationem externis invideamus. Quid *Lucas* Paulli F. Octaviani N. Senator? potéſtne hæc Ipſius dignitas à quoquam magis verè magisque propriè demonſtrari, quàm ab ipſis Annalibus expreſſa eſt? Nam anno 1140. mutavit calceos, & Pater conſcriptus repentè factus eſt: *Bartholomæus* major Magiſtratus ſive Conſul anno 1196. dicebatur: *Conradus*, unus ex Duumviris, vel Conſulibus Auguſtanis Patricius nominatur (inquit Achilles Gaſſarus, MS. Chronico) ut & anno 1246. *Henricus*, qui dicitur ſummum Magiſtratum inter cives Auguſtæ geſſiſſe; ex indicio Marci Hennin-

Cruſ. l. II. part. III. Suev. Annal. cap. 7. & 15.

gi.

gi. Is ipſe, inquam, literis de area, inædificandis ædibus, beneficii nomine Othoni Bogenario Auguſtano civi à Gottefrido Comite Hohenloënſi tradita, teſtis affuiſſe ab ipſo Marco perhibetur. Præſes Auguſtenſis anno 1264. erat *Sifridus Velſerus*, Gaſſaro rurſus id affirmante. Sequitur dein *Bartholomæus*, Conſul, anno 1326. Ejusdem proſapiæ ac nominis Senator poſt decennium, voto aliis relicto, deceſſit anno 1425. *Bartholomæus* III. ex ordine Conſulari vivere ibidem deſiit anno 1477: Summam hanc poteſtatem, votis quoque civium ſuorum, *Lucas* hujusdem Bartholomæi F. usque ad annum 1498. dignè ac modeſtè uſurpavit: *Bartholomæus IV.* Antonii F. intimus Caroli V. & Reip. Auguſtanæ Conſiliarius, Venetiolæ pignus cuſtodivit: *Johannes* Conſulatum geſſit: *Matthæus*, Antonii F. interioris quoque Senatus particeps factus poſt annum 1550. longè ab altero *Matthæo* disjunctus, qui anno 1589. Epiſcopo Conſtantienſi à ſecretioribus conſiliis fuit. *Johannes*, Dominus à Spilsberg & Ober-Schvvainbach, Cæſaris Rudolphi II. Conſiliarius, hunc ſepulchri titulum vivus merebatur, qui in Monaſterii, ceu vocant, Prædicatorum choro legitur, Auguſtæ, hac poſt mortem facta epigraphe: M. Velſ. lib. V. Rer. Aug. f. 263.

DEO. ÆTERNO
JOANNES. VELSERVS. BARTHOLOMÆI. F
CÆSARI. A. CONSILIIS. AVG. VIND. II VIR
REMP. QVAM. SVPERIORVM. TEMPOR. MOTIB
TVRBATAM. ACCEPERAT
OMNIBVS. ORDINIBVS. CONSENTIENTIBVS
TRANQVILLATAM. RELIQVIT
VIXIT. ANN. LXVI. MENS. II. DIES. XXVII
PRÆFVIT. PATRIÆ. ANN. XII.
OB. AN. P. CHR. N. MDXCVI. III. K. SEPT
PRVDENTIA. MODERATIONE. ET. INTEGRITATE
CIVIVM. BENEVOLENTIAM. VIVVS
DESIDERIA. POST. MORTEM. MERITVS
NVLLIVS. VNQVAM. INVDIAM
PASSVS. EST
FELIX. QVÆ. EXEMPLVM. SEQVERETVR. POSTERITAS

Sapienti ſat; inſipienti plus, quam ſatis. *Matthæus*, Matthæi F. Antonii N. Senator, conſiliorum quoque Rudolphinorum miniſter, & S. Imperii Quæſtor ſive Rationalis fuit: *Paullus*, Matthæi F. Senator & Conſul, paterna quæſivit veſtigia. De *Davide* pariter ac filio ipſius cognomine, plura dicere lubens ſuperſedeo; neque de *Johanne Bartholomæo*, inſigni milite plura addere conſtitui: *Jòhannem* denique *Fridericum* anni fores trabeatum aperuiſſe, clara res eſt. Verùm impius ego ſim, nec ferendus, ſi *Danielem* prætermittam ac negligam, velut Intimioris Curiæ Senatorem Prudentisſimum, Ærarii Publici Præfectum Fidelisſimum, Rerum Eccleſiaſticarum Ephorum certè Sanctisſimum, Collegiique Evangelici Adminiſtratorem Religioſisſimum; quem ipſa Pietas ſuum appellat. Dicat pro me vates, vel ſi mavult, canat egregiè, ceu in ſecundis Viri maximi nuptiis ſolebat Keckius:

O pede non tactas æquans candore pruinas,
macte loco, quem ſorte tenes, virtute mereris!
Sic tua ſe niveis ad cœlum Gloria pennis
evehat, & Patriæ mox admoveare DVVMVIR
faſcibus, Auguſtæq; regas, Neonymphe, tribunal!

Sed hujus generis dignitas etiam in *Norimbergenſibus* præcipua apparuit; de quibus pauca in medium proferre me jubet ſingularis Ipſorum modeſtia: Rogarunt enim, qui imperare poterant; obſequii gloria mihi relicta eſt, utpote qui non novi palpare, & adulando ineptus eſſe. Præter *Jacobum*, qui genus ſuum, velut ex arbore per ſurculos, in terram noſtram detulit, & in urbem Norimbergam feliciter demiſit, *Sebaſtianum* F. & *Jacobum* (ex Barbara Nützelia venerandæ Nobilitatis domina) N. latum clavum induiſſe, neminem latet; & *Sebaſtianus* quidem Illuſtris hujus Reipub. Septemvir, non ſine acerbiſſimo civium luctu, anno 1566. è vita diſceſſit; veniente pauperibus æterna hæreditate. Neque alter Ejusdem filius, *Johannes*, Patriæ ſuæ conſilio defuiſſe cenſendus eſt, quem Summum in arce Norica Duumvirum atque Prætorem venerabundi omnes ſuſpiciebant; donec ex illa in arcem cœlorum anno 1601. beatè demigravit. *Sebaldus*, Sebaſtiani II. & Mariæ Halleriæ (quam gentem nominaſſe, ſatis ſupérque eſt) F. de ſalute publica domi fo-

foriſque vehementer ſolicitus, anno 1589. ad Circularem Conventum, Ulmæ tunc agi ſolitum, acceſſit; ſed ibi gravitas morbi fecit, ne patria licet gratiſſima Ipſius oſſa haberet. Studiorum ac ſtudioſorum fautor benigniſſimus tam propenſum ad rem literariam animum habuit, ut probos ac ſedulos doctrinarum cultores anno 1582. binis afficeret ſtipendiis; quos rectè Duplicarios dixeris. Reverendo Presbyterorum *Ægidianæ Eccleſiæ* Collegio doctas novæ bibliothecæ primitias anno 1581. benigna manu conſecravit, ſymbolo ſuo inſignitas: ASYLVM MEVM DEVS. Et quoniam in *Ægidiana Schola* (ceu Ipſe fatetur) ſtudiorũ ſuorum prima fundamenta jecerat, *mirũ videri non poteſt* (inquit de fine inſtitutionis librorũ dono datorum) *ſi hunc locum, ut ita dixerim, mutum, qui ſupereſt, Magiſtris & Præceptoribus meis, QVORVM MEMORIAM NVLLA VNQVAM EX ANIMO DELEBIT OBLIVIO, ad beatiſſimam illam vitam evocatis, grata memoria in omnem perennitatem proſequar. Quò verò hanc animi mei gratitudinem aliquo ſaltem modo declararem, viſum mihi fuit, vix gratius, optatius, aut magis accommodatum eſſe quicquam poſſe, quàm ſi ultra Stipendium, quod paucis poſt annis, annuente D. O. M. initium ſumet, libros aliquot uſui & utilitati hujus Scholæ deſtinarem: Primùm ut ii, qui ob rei familiaris anguſtias & tenuitatem libros ad ſtudia neceſſarios ſibi comparare nequeunt, his aliuqantulum adiuti, eò faciliùs progredi, & ad maturam frugem pervenire poſſent: Deinde ut ne Præceptoribus ipſis opus eſſet multa cumulare ſcholia; quæ obruere potiùs, quam juvare diſcentium ingenia certum eſt; nec ſingulorum verborum apponere interpretationem, id quod non ſine faſtidio & temporis jactura fieri poteſt: Sed ut ſtudioſi adoleſcentes à Magiſtris ad verborum origines, & etymologias in his libris, luculenter ſatis, ut opinor, expreſſas & enucleatas, remiſſi, ipſi per ſe eas legere, & alia multa, quæ Præceptoribus dictare ita non ſemper in mentem venirent, notare ſimul & obſervare asſueſcerent. Quod majori etiam cum voluptate ipſos facturos, cum purius ex ipſo fonte bibantur aquæ, mihi etiam atque etiam perſuadeo.* Hæc Ille Nobiliſſimorum doctiſſimus, de optimo inſtituto ſuo, quod Ampliſſimis Prudentiſſimisque Septemviris DD. Philippo Geudero, & HieronymoPaumgartnero valdè probari tùm tempo-

ris advertit. Nec fortaſſis de *Collegio Altdorſino* dicere otioſum erit, ubi *muſeum Velſerianum*, quod anno 1580. cœptum eſt, Occidentem ſpectans, ipſa inſignia indicant: *Auditorium Velſerianum*, Jurisprudentiæ ſtudio in primis, cunctisque actibus publicis deſtinatum, anno 1583. unica molem hanc ſuſtinente columna, Mæcenas ille, ſuis ſumtibus ſplendidè exædificari atque effici curavit. Quas verò Ipſi gratias perhibituri ſumus, niſi ut Deo vota faciamus, pro infinita CAROLORVM poſteritate; quam illa antiquisſima & rerum omnium princeps Natura terris diu commodet! Nomini Velſeriano benè ac feliciter eveniat, Deo approbante, quod agunt, acturique ſunt!

Hæc eſt magna ac vetus illa Proſapia, jam prope in nongenteſimum annum propagata, quam à ſtirpe ad hanc ætatem ordine Virorum Illuſtrium enumeravimus: Verùm nunc res, locus, ordo ac propoſitum exigere & poſtulare videntur, ut de MARCO VELSERO, qui ad Illos originem ſuam refert, reliqua dicamus. Prima ſtatim ætate humanisſimas illas elegantiſſimasque literas, quibus, tanquam Jovis poculo, pectus alebat, cum aliarum pulcherrimarum liberalisſimarumque artium ſtudiis copulavit atq; conjunxit. Illam Germanorum olim eruditricem Italiam ingreſſus, magiſtrum prælectoremq; habuit in arte dicendi Muretum, & Marcum Antonium Bonciarium commilitonem ſuum; cujus ex epiſtola ad Noſtrum Marcum verba citabo: *Heri veſperi cum clariſſimis adoleſcentibus, arctisſima Tecum propinquitate conjunctis*, Jo. Baptiſta Reimboldo, & Joh. Baptiſta Velſero, *longum ſermonem habui, Lud. Miglioriο ante tibi cognito probatóq;, amicitiam conciliante. Quo quidem in congreſſu cùm multa fieret de Te mentio, cujus ego ſingularem probitatem, doctrinam, dignitatem, prius fama, mox è ſcriptis Lipſianis cognitam haberem; paullatim eò ventum eſt conjectando, ut etiam in condiſcipulatu notuiſſe alter alteri videremur. Fuimus enim Romæ luſtrali anno anteproximo; & ſimul MVRETO DOCENTI operam dedimus: ego ad totum ſeptuageſimum ſextum, Tu biennio amplius, ut quidem Tui memorabant. Nec eſt dubium, quin interea ſæpè locuti fuerimus inter nos; cùm & Tu eſſes Mureto familiarior, & ego ad illum crebrius cum Laurentio Pariſiolo, vel cum Angelo, & Gisberto de Oddis ventitarem. Quanquam ego (ne mentiar) propter illam*

Bonciar. Lib. IX. ep. 12.

lam planè puerilem ætatem, memini non memini, Nobiliſſimum adoleſcentem à Germania Romam iccircò advectum, ut AVDIRET magnum MVRETVM. Poſtea verò quàm fuiſſe illum ipſum Te ſuſpicor (ut ſibi amor favet interpretando) certas reperi conjecturas de facie, de oculis, de ſermone. Cognomen ipſum Tuum in memoriæ angulo latens erui, & Te totum mihi repinxi; qualem ſive antea vidi, grata eſt recordatio; ſive non vidi, gratus error, & ſpecies quædam recordationis. Nicolaus quoque Alemannus peregrinatorem hunc ſummis in cœlum laudibus extollit, præ aliis, qui Italiæ gazas vel non curant, vel prorſus ignorant; ita enim is ad diſſertationem ſuam de Lateranenſibus Parietinis præfatus eſt: *Quid noſtros hîc ego dicam*, inquit, *cum è Galliis vel è Germania eruditus Vir nullus Romam profectus ſit, qui hujusce muſivi ſpectaculum præterierit. Duos commemoro omnis antiquitatis curioſiſſimos juxta atque ſcientiſſimos, Marcum Velſerum Duumvirum Auguſtanum, cujus in diſſertatione teſtimonium extabit, & Nicolaum Fabricium Peireſcium.* Neque teſtimonium illud adducere piget: *Id, ut præfatus ſum, plerique ante nos Viri gravisſimi non otioſè ſunt contemplati; ex quibus Marcus Velſerus, cum abhinc annos fermè quadraginta Romæ, ſapientum olim hominum more, peregrinaretur, ita oculis ac animo id perluſtrare ſolebat, ut exemplum ſumma diligentia ac fide ſibi deſcribendum curaverit, doctisq; Viris pasſim ejus videndi copiam fecerit.* Hujus igitur veſtigiis, quæ Romam ducunt, euntes, inſiſtebant & fratris & ſororis filii; quos commemoravit. Bonciarius, ad Lipſium de his ſcribens: *Viſus eſſem facere inſipienter, ſi nactus certam mittendi facultatem per ingenuos adoleſcentes*, Remboldum & Velſerum, *Prætoris Auguſtani, hominis Tibi amicisſimi, alterum ſororis, alterum fratris filium, ea non uterer, & per ignaviam, ſtylo parcerem.* Sed mirari poſthac deſinant, qui linguæ Italicæ nitorem in Marco attoniti ſtupent; Orlandus enim Peſcetti, in Reſponſione ſua, ad Anticruſcam Benii, Florentinam Illius puritatem ſimul ac elegantiam exoſculatur, dum ait: *Se'l Cavalier Guariſii, Vomo pur Ferrareſe, prega come nelle ſue Lettere sì vede, il Cavalier Salviati, che purghi il ſuo Paſtor Fido da Lombardiſmi; e dell' Illuſtrisſimo Sig. Marco Velſero, Duumviro della Rep. Auguſtana*

Differt. de Lat. Pariet c.10. f. 70.

Bonciar. l. XI. ep. 6.

Nella Riſpoſta all' Anticr. del Beni, cart. 16.

na, e chiariſſimo lume della Germania, ſcrive all' Eccellentiſſimo Sig. Chiocco, che le ſue Lettere gli paiono dettate da
Riſpoſt. cart. 112. 113. *Vomo nato, ed allevato in Firenze.* Immò judicium Velſeri de lingua Italica mille aliis præfert cenſoribus: *Quando ogn' altra vi mancasse, quella del Sig. Marco Velſero addietro mentovato, mi varebbe per mille; il quale in una Lettera ſcritta all' Eccellentiſſimo Sig. Chiocco, dice, che nel legger le coſe del Caſa, ſente tanto diletto, che non vorebbe, che aveſſer mai fine.* Haud aliter Nic. Manaſſes librũ de Viciſſitudine rerum Lud. Regii, e Gallico Italicè verſum ab Hercule Cato, nullam aliam ob cauſſam communi huic Oraculo nuncupavit, quàm ut verſionis iſtius judex foret: *Il preſente libro della Viciſſitudine, e mutabile varietà delle coſe del Mondo, tradotto dalla lingua Franceſe nell' Italiana, non potevo piu convenevolmente per ogni riſpetto dedicarlo ad altri, che a V.S. Molto Illuſtre, come parto nuovo delle noſtre ſtampe; poſcia che oltre alla cognizzione, che ella hà delle più gravi, & antiche Lingue, e poſſedendo anco quella particolarmente nella quale l'Opera fù dà principio ſcritta, non meno che queſta della ſua nuova traduzzione; ed oltra di ciò, avendo (merce del ſuo elevato ingegno, e de' continui ſtudii) fatto acquiſto di una ſcelta erudizzione, potra eſſere egualmetne ottimo conoſcitore, e gjudice di queſti Idiomi, ed inſieme delle belle materie, e ſcienze che vi ſi contengono.* Galilæus de Galilæis tres de Maculis Solaribus ad Eundem Epiſtolas cur Italicè ſcri-
Lettera terza, cart 103. & 104. pſerit, hanc innuit cauſam: *Mà in oltre ci hò avuto un altro mio particular intereſſe, ed è, il non privarmi delle Riſpoſte di V. S. in tal lingua, vedute dà me, e dagl' Amici miei, con molto maggior diletto, è meraviglia, che ſe foſſero ſcritte del più purgato ſtile Latine; e parci nel legger Lettere di locuzzione tanto propria, che Firenze eſtenda i ſuoi confini, anzi il recinto delle ſue mura, ſino in Auguſta.* Hieronymus Ghilinus, in Theatro Eruditorum, laudat exquiſitiſſimis verbis & ingenium & ſtylum epiſtolicum, in lingua Hetruſca nitidè uſurpatum: *Marco Velſeri, figliuolo di Mattheo, nato di nobiliſſima, ed antichiſſima Famiglia in Auguſta, città principale dell' Alemagna, della quale ſua Patria fu perpetuò Governatore; ebbe un ingegno acuto, ſublime, e vivace, col quale dilettandoſi non meno delle belliſſime Lettere Latine, che della*

la Toſcana eloquenza, divenne con lo ſtudio continovo di maniera eccellenti, che fece al ſuo nome grandiſſimo acquiſto di riputazzione tra gl' altri Letterati.

Benè educatum & rectè inſtitutum eſſe oportuit, qui in ſtudiis ſimul ac itineribus ingenii opes mirificè auxit; ſingulare juventutis prudenter inſtituendæ exemplum, quod utinam omnes penitiùs intuerentur, qui bonas literas diſcere, vel docere ſatagunt: *Extinguuntur generoſiſſimi igniculi*, ait Barlæus, *confertis ſtudiis; & uti vaſcula anguſtioris orificii ſuperinfuſum copioſius humorem reſpuunt, nimio lectionum numero obruitur avidiſſima ſciendi ætas.* Hæc enim maximè obſervanda eſt à præceptoribus in diſcipulis, qui ſæpiùs geſtare boves, quam vitulos edocentur. Oſtentationem iſtanc noſtro ſeculo nimis familiarem, exprobrat magiſtris ſummus ille ingeniorum æſtimator, in ſequentibus: *Vti corporum nervis robur accedit ab ætate, ita judicii, memoriæ, phantaſiæ, ingenii organis. Hæc fatigata intempeſtivè languent citius, & ſpem ſolidæ & maturæ eruditionis incidunt. Herbas vide, & olera, quæ ſub initia veris ab avaris colonis fornacum calore & fimo fervidiore tepefacta germinant ocyus; at mox adultiora deficiũt & exareſcunt. Eſt illud ſeculi noſtri cacoëthes: Gloriamur parentes, ſi videamus præſtare poſſe puerulos, cruda adhuc ætate, quæ non poſſunt alii amnis aliquot majores. Ideóque atteri patimur ingenia & ſpirituum fontes exſiccari per pædagogos, ac affligi rationales potentias, quæ ubi adoleverint illi, marcent & ſtupent, attrita ad perpetuarum & crebrarum lectionum cotem ingenii acie.* Nihil tale contigit Marco, qui *à teneris* (Mel. Adamo teſte) *artium ac virtutum ſtudiis excoctus, maturitatem ingenii, judicii, & doctrinæ feliciter eſt conſecutus. Itaque ut mens generoſa cœlo affinis motu gaudet: ita & ipſe, in Italiam progreſſus, edidit Antiquitates Auguſtanas, felix famæ ſurgentis auſpicium, & pium.*

In Method Stud. Duc. Megapol. præſcript. p. 494. 595.

Poſſem modò de ſtyli Latini puritate in epiſtolis, quam Mureto acceptam referimus, infinita tradere, ſi ſingula ſectari vellem: Lingelshemius ad Bongarſium pro me dicat: *Dictio ejus pura, propria, conſtricta; ſuperat (ita rapit me iſtius hominis vis) antiquos* Annales Boicos, fatente rurſus Adamo, ſcripſit *tanto nitore, ut meditanti videãtur adſtitiſſe hinc Muſæ & Gratiæ; hinc Conſ?, Apollo, Suada, Venus.* Epiſt. 38.

Lib.III. Rer. Mog. Notat. 28. Nic. Serarius Velſerum, *ut alia omnia, nitidè ornatéq;* narrare de Erenuolfo perhibet: dumque verbis Ipſius utitur, hæc à ſe *velut in rudi ac depexo centone dibaphum, aut purpuram, & gemmam inſeri* haud diffitetur. Joh. Adlsreitterus (vel, ſi mavis, *P. Joh. Fervaux*, Lotharingus, in cujus nomine, ob certas cauſſas, Annales illos Prudentiores apparere noluerunt) in præfatione ad lectorem tomi primi Annalium Boicæ gentis, minimè ſibi ait polliceri *Velſeri nitorem, Raderi claritudinem, Brunneri numeroſam, & vix ulli imitabilem celſitatem.* Præterea Lib.II. Amphith. Hon pag. 207. Car. Scribanius, qui Amphitheatrum Honoris ſub nomine *Clari Bonarſcii* in lucem edidit) adverſarium quendam ſic affatur: *Quid dicis Phrygiæ monſtrum? non tantùm tria Galliæ jugera, ſed & Auguſtam Vindelicorum egeſto polluis fimo? Magnum Velſerum damnabis infantiæ? Vide paginam perpetuo thymo odoratam, quæ moroſisſimi etiam lectoris acetum detergat; quæ ſtomachi quantacunque eſuritione exaſperati, ſuper dapales cœnas, convivia Saliaria, faſtidia levet.*

Principum ille Doctor, idémque doctorum omnium facilè princeps Plato, oraculo quaſi quodam declaravit, nunquam beatas fore Reſpublicas, niſi aut illi, qui jam ad earum gubernacula ſederent, literis ſapientiæq; ſtudio operam darent; aut contrarii, qui jam literati eſſent, ad commune bonum procurandum promoverentur: Præceptum itaque hoc ſecuti complures Senatorum, in Auguſtana Republica, eóque tanquam Ariadnæo quodam filo ad adyta civilis Prudentiæ deducti videntur. Senſit in primis hujus dicti veritatem MARCVS, qui quam ingenio felix, quàm mentis cultura gnavus & diligens fuerit, vel ſoli librorum conſcriptorum ab Illo tituli ſatis ſuperque indicarint. Pedetentim verò ad cauſſas Dicaſterii anno 1589. acceſſit; deidne latum clavum, quæ veſtis Senatoria eſt, anno 1592. impetravit; poſtea ſanctiſſimo ſecretioris Senatus conſilio adſcriptus anno 1594. tandem Generoſiſſimo ac Illuſtri Viro, Octaviano Euggero, more majorum, juſtè ac legitimè in Prætorem, anno 1600. lectus fuit: Honores hoſce gradatim ſingulos aſſecutus, ſuis cervicibus tanta munia atque Rempub. ad annnum usque 1614. conſideranter & manſuetè ſuſtinuit; ſimul ac S. Cæſar. Majeſtatis Conſiliarius enituit. Senator hic imitatus eſt Agricolam, *qui ſtudio ſcientiæ flagran-*

grantem animum coërcuit tenuitq́, quod eſt difficillimum, ex ſapientia modum. Docuit & Virum ſapientiſſimum longa vita, uſusque rerum maximarum, ut Peireskio non modò ob Senatoriam dignitatem Aquis-Sextiis anno 1604. congratularetur, ſed admonitionem etiam, adhortationémque paternam adhiberet, ac inter cætera: *Non eſſe animo ipſi deſpondendum; munus Senatorium tametſi ſpinoſum, id tamen prima fronte dumtaxat; principium ſolum moleſtum eſſe, lenire tempus cætera: Nihil ſupra vires exactum iri; fore Numen propitium, deberi patriæ operam*; & quædam alia in eundem ſenſum ſubjunxit ad ſuadendum paratisſimus. Delenificam Ipſius facundiam omnes ſunt admirati, qua ſola nos à natura armatos referebat Ariſtides; putabat enim juſtisſimus rerum arbiter, orationis vim nobis conceſſam pro ferocientibus cornibus, pro petulcis calcibus, pro mordacibus dentibus, aliisque, quæ aminantibus mutis natura tribuit, armamentis: Hac P. Valerius inſolita libertate exultantem populum ad ſaniora conſilia revocavit, & Senatui ſubjecit: Nec diſpari ſucceſſu, eadem in re, iisdem remediis uſi Menenius & Læna: Hac denique omnis eloquii parens M. Tullius, & faſces Romanos, cum inquilinus eſſet, eſt aſſecutus, & Vrbem ab infandæ conjurationis periculis liberavit. Niſi me omnia fallunt, nec fallunt tamen, in mentem Velſero ſemper fuit illud Quintiliani, ut videtur, de Oratore: *Vos verò diſertisſimi, ut poteſtis, ut facitis, illuſtrate ſæculum noſtrum pulcherrimo genere dicendi!* Id verò pulcherrimum genus eſt, quod *vitæ, nec ſcholæ* diſcitur. Hinc Belga ille prudentisſimus, Daniel Eremita, in Epiſtola ad Camillum Guidium Equitem, ſcripta de legatione Magni Hetruriæ Ducis ad Rudolphum II. Cæſarem Auguſtum, & aliquot Germaniæ Principes atque Reſpublicas: *Auguſtam mox Vindelicorum appulimus, ſtatimq́ aderant Vrbis Duumviri; in quibus flos hominum* Marcus Velſerus, *Vir, in quo nec invidia invenit, quod calumnietur. Legationis officio levi oratione peracto, in alia ſermonum itum; in quibus ferè* ſolus Velſerus *auditus eſt, reliquis admiratione Viri, & diſparitatis metu tacentibus. Nulla ea civitas benevolentiæ & humanitatis officia intermiſit; quod & Illi imputandum, quem Patrem Patriæ, ſicut TOTIVS GERMANIÆ ORNAMENTVM, non ineptè indigites.*

Tac. in Agric. 4. 6.

Gaſſend. l. II. pag. 92.

Tac. vulgò in Orat. c. 23, 5.

Sen. epiſt. 106.

Sub fin. Status Regim. Ferd. II. p. 362.

tes. Quid? quod Petrus Paullus Boſca Bibliothecarius ex Sodalitio Sacerdotum Oblatorum, in Hemidecade de origine & Statu Bibliothecæ Ambroſianæ, Olgiati pariter ac urbis Auguſtæ dum meminit, mores & vultum & humanitatem & civilem prudentiam Duumviri Noſtri

Paul.Boſc. deOrig. & & Stat. Bibl.Amproſ.p. 21.

vivis depingit coloribus: *Huc fama Vrbis invitavit Olgiatum; Vir literatisſimus coluit Marcus Velſerus, alter ex Duumviris. Junxerant quidem jamdudum amicitiam Velſerus & Olgiatus, misſitatis invicem literis; ſed eminuit lætitia utriusque oculis primùm: Tum, erectis in admirationem ac reverentiam animis, ventum eſt ad officia humanitatis, & obſervantiæ. Gravisſimis erat moribus Velſerus, ingenio ſpectabili, tanta literarum fama apud exteros, ut ab iis etiam ſibi laudem quæſierit: Conſilii autem experientia præfectus fuerat Auguſtæ, ea lege, ut vivo nunquam abrogaretur imperium. Et quidem nos cum pictam tabulam, quæ expreſſam Ipſius imaginem refert, in Ambroſiano Muſeo ſpectamus, gravitatem eam ex oculis conjicimus, & ex oris ipſius majeſtate vim literaturæ, ac conſilii in adminiſtranda Vindelicorum provincia deprehendimus. Conceperat igitur de Velſero ſpem optimam Olgiatus, quà conjunctione literarum & animorum, qua dominatu, & imperio, cum ſuo arbitratu regere rem cunctam poſſet.*

Lib. I. de Vita Peiresk. pag. 66.

Hoc uno ipſi Peireskio durus fuit, Gaſſendo memorante, quod ſui effigiem conſtantisſimè denegavit, pro eo, quo omnibus aliis ardentisſimè flagitantibus denegaverat, inſtituto. Et Peireskius tamen, ut alios nonnullos, ſic illum neſcientem pingi procuravit, conducto artifice, qui ipſius vultum e clandeſtino ſpectaret. Sic obtinuit, quod illi Occo ſperare nefas prædixerat; cum id abs Velſero tuliſſet reſponſum: *Cato major poſteros volebat quærere, cur ſibi ſtatua nulla poſita; mihi contra, quantum video, cavendum, ne quis aliquando miretur, ſi non & indignetur, qua ambitione conſortio magnorum virorum, quorum imagines ſe colligere Fabricius oſtendit, irrepſerim.* Nec præteribo, quam præclarè Peireskius illud exceperit; quippe ad Occonem reſcribens: *Dixit quidem*, inquit, *Cato non minus argutè quàm ſapienter, ſe malle, ut poſteri quærerent, quare ſibi non eſſet, quàm quare eſſet poſita ſtatua; nunquam tamen, quod legerim, ſe pingi aut fingi renuit; cujus rei teſtes eſſe poſſunt Icones ejus non paucæ, quæ in hodiernum diem*

circum-

circumferuntur. Igitur nec Velſerus, vera Catonis imago, id abnuere deberet & ne abnuat, precor preceris; ores ipſum, atque exores, iterum oro.

Benè factum! cur enim Is, qui nullam reliquit effigiem morum ſuorum, virtutis, doctrinæ, pietatis, ingenii filium, (quem Tullius imaginem animi & corporis vocat) non in ære ſtet, ut monumentum hoc ſuæ formæ ac nominis nos veneremur? Quamvis jucundiſſimam atque utiliſſimam vitæ inter conjuges ſocietatem animo haud ſit aſpernatus; de qua præclarè Columella proœmio: *Apud Græcos*, inquit, *& mox apud Romanos, usq; in patrum noſtrorū memoriam fere domeſticus labor matronalis fuit; tanquam ad requiem forenſium exercitationum, omni cura depoſita, patribus familias intra domeſticos penates ſe recipientibus: Erat enim ſumma reverentia, cum concordia, & diligentia miſta, flagrabátque mulier pulcerrima diligentiæ æmulatione, ſtudens negotia viri cura ſua majora atque meliora reddere.* Quin imò ejus ſum ſententiæ, aptiores eſſe ſtudiis, addo & conſiliis, conjugatos, quam cœlibes, cum illi de re domeſtica minus, hi magis ſolliciti ſint: Nec enim habent, in quam curam hanc tutò rejiciant. Et quid durius, aut ab omni humanitate alienius, quàm Timonis inſtar fugere congreſſus bellisſimæ honeſtisſimæque conjugis? Hanc ob cauſſam finguntur à Poëtis Gigantes improbo conſilio cœlum affectaviſſe, quod à mulierum in terris connubiis abhorrerent homines barbari & agreſtes: Nec aliud ſibi vult Orphei fabula, uxorem ab inferis revocantis, & facundia ſua feras lenientis, quàm Virum ſapientiſſimum juxta & diſertiſſimum à vago concubitu deterruiſſe efferos Thraces. Apud Poëtarum turbam tanta conjugii dignitas, ut Deos Deasque hoc vinculo conſtringant, Jovi ſuam jungant Junonem, Vulcano Venerem, Neptuno Thetyn, Plutoni Proſerpinam. Vagæ libidines non libertatis, ſed ingloriæ ſervitutis nomina ſunt: Vera libertas eſt, Deo, rationi, legibus paruiſſe; quibus devinctus eſſe nec Auguſtanus Sapiens recuſavit, connubia ſcilicet lege cum *Anna Mayin* ſociatus. Liberat ſe à fœdis voluptatibus, qui ſe uni thoro devovet: Si ſervile conjugium, profectò ſuavisſima ea eſt ſervitus, è qua conjugum neuter ma-

Colum. lib. XII.

numitti cupiat; quam ſtabilem ambo perpetuámque eſſe volunt. De ea, Noſtris haud indigna, Horatius:

Lib I. Car. od. 13.

Felices ter & ampliùs,
quos irrupta tenet copula, nec malis
divulſus querimoniis
ſuprema citiùs ſolvet amor die!

Amavit igitur conjugem, & mirificè dilexit fratres, velut ejusdem partes animæ, & ejusdem pondera uteri, immò ejusdem eruditionis ac diligentiæ ſodales chariſſimos. De his Schottus, in nuncupatoria Bibliothecæ Photianæ: *Quod utinam exemplum Dynaſtæ, ac Reges ſecuti, in iisdem pedem veſtigiis ponerent, ac libros SS. Patrum ineditos cognoſci atque evulgari ſinerent; næ plures longè Græcarum literarum uſum interpretando revocarent, nec ampliùs veluti mutæ tacerent; quæ in denſis hodiè tenebris, tineas paſcendo, deliteſcunt. Sed id optare citiùs, quàm ſperare liceat; niſi ſi Velſerorum ſimiles exoriantur, qui concordisſimi fratres (Vos enim bona venia appello, ANTONI, MATTHÆE, AC PAULLE) rem literariam longè latéque provehitis, diſciplinarum pomœria effertis, doctisque hominibus, doctisſimi ipſi, opem re conſilióque ferre non ceſſatis: Vt jam ubiq; gentium non ſit*

- - - - Phœbo gratior ulla,
quàm quæ VELSERI præſcripſit pagina nomen.

Raderus Martialem ſuum inſcripſit *Nobilisſimis & Ampliisſimis VVV. Dominis Velſeris, MARCO Duumviro, Vrbis Præfecto, MATTÆO Ædili, PAVLLO Conſuli, Matthæi FFF. Antonii NNN. Patriciis Auguſtanis, B. R. natis.* In ipſa verò dedicatoria eleganti doctrina pares hunc in modum alloquitur: *Veſtrorum nominum titulis inſignibus hanc Camœnam meam prodire volui, ut illuſtrior & auguſtior in publico appareret, majorémq; fidem apud Senatum Palatinum mereretur; ſi frons ipſa ANTISTITES ERVDITIONIS, veluti vindices & aſſertores ſtudiorum meorum præſeferret. Invitatus ſum elegantia ingeniorum Veſtrorum, omni diſciplinarum genere excultorum; quæ quantò ſublimiora, tantò ſimul modeſtiora humanioráq; experiebar: Vti non ſolum, ad Vos Muſæ omnes, ut quondam ad Herodotum, divertiſſe, ſed cum Gratiis ipſis penitùs in Veſtra domi-*

domicilia immigraſſe, aut potiùs inter Vos natæ & educatæ videantur. Et poſt nonnulla: *Eadem elucet virtus in admodum Rev. & Ampliſſimo Viro, ANTONIO VELSERO, Spalatenſi Præſule, Canonico Friſingenſi, literis juxta Græcis ac Latinis divinis & humanis inſtructiſſimo. Eadem in JVLIO elucet, & eluxiſſet eadem in HIERONYMO, Ornatiſſimo adoleſcente; cujus ſpem Nobiliſſimæ indolis immatura fata præter ſpem nobis eripuerunt.* Olgiatus (Boſca referente) Auguſtam cum perveniſſet; *aſſectari etiam per Vrbem ANTONIVM ſuum Velſerus, humaniter habere domi, oſtendere principibus Viris.* Henr. Caniſius, de lectiſſimo Menologii opuſculo loquens, cui ſimul id acceptum refert: *Non minores gratiæ habendæ Rev. & Nobili Domino ANTONIO VELSERO, Marci fratri, quos quotiescunque nomino, ſi eos debitis encomiis ab exquiſita & admiranda eruditione repetitis non afficiam, ſcito cauſſam eſſe, quia illa nomina ipſum præfert.* Idem in nuncupatoria ſua Hiſtoriæ Miſcellæ Paulli Diaconi, ad Baronem Joh. Fuggerum: *Porrò taceri non debet Nobilis & Ampliſſimus Dominus Marcus Velſerus, Reip. Auguſtanæ Duumvir, & frater germanus Illius, Admodum Rev. & Nobilis Dominus ANTONIVS VELSERVS, Cathredalis Eccleſiæ Friſingenſis Canonicus, Viri omnia eruditiſſimi, quorum Ille ſubmiſit membranas MSS. Hirsfeldenſes Paulli Diaconi, unà cum variis lectionibus in Miſcellam Jac. Bongarſii, & MS. Anaſtaſium Bibliothecarium Rom. interpretem Theophanis, ex quo in Hiſtoriam Miſcellani pleraque inſerta ſunt; cum quibus & illam contuli: Hic verò ſubmiſit exemplar Petri Pithœi Miſcellæ. Quibus meritas habemus gatias.* Hac re motus inſuper Dav. Hœſchelius, vitam Antonii Eremitæ, ab Athanaſio Græcè ſcriptam, unà cum interpretatione ac notis, Eidem Græca etiam προσφωνήσει dicavit: Nec non Hier. Wolfius *Matthæo*, Scholarum Curatori diligentiſſimo, Orationes Iſocratis conſecravit. Neque *Johannes* ſui obliviſci ſinit; nam asſiduè occurrit mihi Collegium Lauinganum Mich. Fendii, in quo Auguſtanum, inter complures diſcipulos, cohortatus eſt ad diligentiam, hoc epigrammate:

Tom. II. Ant. Lect. fin.

Aug. Vind. a. 1611.

Lauingæ, a. 1587.

Sic animum, Velſere, ſacris intende Camœnis,
ut proprio nomen creſcat honore tuum.

Nec patrii tantùm placeant nummíve genúsve
ut minor Aonidum cura ſit inde tibi.
Mæcenas primo ſtudium dilexit ab ævo,
cum poſſet nummos vix numerare ſuos:
Et ſibi præclarum nomen quæſivit ab arte,
cum fuerat magnæ Nobilitatis Eques.
Vile genus, nummiq; leves, niſi pondera Virtus
adjicit; hæc, Muſas qui colit, illa tenet.

Exciderat fermè animo *Chriſtophorus*, de quo ſcribere ſuprà propoſui: Reginoburgi enim ſummæ Ædis Præpoſitus graviora ſtudia politioribus literis condire ſolitus, in templo Cathedrali, ad parietem, ſub clypeo Gentilitio, ſuperimpoſito galero Præpoſitis uſitato, marmoreos hosce titulos pro merito ſuo accepit:

R. D. CHRISTOPH. VELSER. ECCL. R. PRÆPOSITVS. ET. CANON. NON. TAM. OPVM. QVAM. VIRTVT. DIVES. AC. RARA. CORP. MAJESTATE. PRAEDITVS. HOSPITALITATIS. EXEMPLVM. PAVPER. PR. MAGNUMQVE. FAMILIAE. SVAE. DECVS. CVM. INTER. GRAVES. ECCL. PROCELLAS. ANNOS. LVI. M. V. D. XXIV. PIE. INTEGRE. AC. MAGNIFICE. VIXISSET. MORTE. RAPTVS. HIC. VT. VIVENS. DISPOSVIT. CONDITVS. JACET. OBIIT. ANNO. SALVT. M. D. XXXVI. D. XXI. AVGVSTI.

In progignendis elegantiſſimis hominum ingeniis, ad præſtantiſſimas omnes artes à natura factis, Auguſtæ civitas ſemper felix eſt habita; itaque quæ olim Marcum, ac paullò ſupra noſtram memoriam doctiſſimos Viros genuerat, hac ætate DANIELEM, Operum Velſerianorum promotorem benigniſſimum, edidit: Muſas omnes Senator ille rectiſſimus de facie novit, adeò nullius rei rudis, ut maximarum, præſtantiſſimarúmque artium ſcientia pectus refertum completumque geſtet. Jam verò me verborum pudet, cum verſiculos Keckii rurſus attendo:

- - - - Adultius ævum
per Latii leges ſtudia ad civilia, curas

Ma-

MATERNI Te duxit AVI, poteráſq; tiara,
non ut eam pretio rudis emendicat aſellus,
diſcipuli faſtum, ſordes explente magiſtri;
ſed tanquam in caſtris Aſtrææ lege ſevera
exactorum operum juſta mercede potiri.

Nec ſatis eſt, Nobiles cum Nobilibus ſangninem & genus miſcere, niſi etiam eruditio animos eorum conſociet. Mora nulla: Haud gravatim Illi ex templo ſe applicuit CAROLVS, Inclutæ Reipubl. Norimbergenſis Provincialis ac Senator Graviſſimus. Hos, inquam, Dominos ac Mæcenates meos, novæ editionis hujus ſtudioſisſimos cupidiſſimosque grata ſignificatione appello, & honoris gratia ſubjectisſimè nomino; qui Opera hæc inter prima gloriæ Velſerianæ numeranda poſteritati famæque tradiderunt. Sed artes, quæ quoniam ingenii non corporis viribus conſtant, liberalium nomine nuncupantur (ceu Pictura, Geographia, Antiquitatis & Literarum ſtudia) dudum in paterna *Sebaldi* domo locum invenerunt, ſuæ ſaluti convenientem; quam Pater æquè ac Filius domum, pro ſuo erga probos ac literatos viros ſtudio ac voluntate, non minus patens ac tutum afflictæ eruditionis perfugium conſtitutum eſſe voluerunt: Pergit Vtrumque veſtigiis ſequi Nepos, qui optimis diſciplinis eruditus, ingenii cum probitate conjuncti laude jam floret; cui par ingenio ætas contingat precor, ne deſint Velſeri poſthac, qui Muſas in ſinu atque in deliciis habent!

Hactenus de conjuge & familiaribus egi, de amicis porrò videamus: Sanctiſſimum amicitiæ vinculum, quo nullum in terris arctius inveniri poteſt, tunc inexplicabili nodo connectitur, cum illud non ambitio, non cupiditas, non quæſtus, ſed virtutis amor adſtrinxit; nullum enim gluten ad amicitias conglutinandas tenacius exiſtit, quam eorundem voluntas ſocietásque ſtudiorum: Hæc autem cum in Noſtro admirabilis exiſteret, ita Celeberrimorum ætatis ſuæ virorum ad ſe animos rapuit, ut eo amicitiæ nexu ſe Illi implicarent; quem, niſi mors, nemo dirimeret. Verum quantæ in Marco literæ, quanta vis doctrinæ, quanta diſciplinarum omnium notitia ineſſet, illud convinit, quod in tanta doctorum hominum copia, atque ad omnium do-

ctrinarum gloriam efflorescentium, potiſſimùm eligeretur Velſerus: Ciere modò nomina ſingulorum, honeſtatis amplitudinisque gratia, ſatis eſt. Prædicari ſe ac nominari volunt *Aleander, Baldus, Bencius, Biſciola, Bonciarius, Brantius, Brovverus, Caniſius, Caſaubonus, Chioccus, Clavius, Cluſius, Contarenus, Delrio, Freherus, Galilæus, P. Gualdus, Gentiles, Gretſerus, Grillus, Gruterus, Hœſchelius, Livinejus, Lipſius, Lollinus, Meibomius, Mercurialis, Migliorius, Muretus, Nicherola, Occo, Olgiatus, Pancirolus, Peireſcius, Pignorius, Pinellus, Pontanus, Raderus, Remus, Rittershuſius, Rubenius, Rycquius, Scaliger, Scheinerus, Schottus, Scioppius, Titius, Vandermylius, VVindeckius, VVotonus*, ad Venetam Remp. olim Legatus, alii. Adverſarios, quosdam obtrectatores laudum ſuarum habuerat; idque ob ſingularem hominis excellentèmque virtutem: Sed Roſerii ineptiſſimas nugas, ſuaſu Scaligeri & aliorum, facilè contemſit. Aſſiduè animo obverſatur, Amandi Roſacii de his ſententia, in epiſtola ad Conr. Ritterhuſium JC. qua poëtaſtro Biloviano, id eſt, Weſthovio reſponſum fuit: *Videtur fato quodam hac tempeſtate noſtra ita evenire, ut non posſit eſſe Scaliger ſine Clavio & Titio, non Douſa ſine Tragora & Brasſica, non Lipſius ſine Diodoro Domanno, & qui nuper iſti ſuccesſit, Lampugnano; non Scriverius ſine Meurſio; non deniq; Ritterhuſius ſine VVeſthovio*; neque Velſerus ſine Cluverio, qui in Germania antiqua mortui leonis barbam vellicare (res admiranda) auſus eſt; altero nempe poſt obitum Illius, anno. Sed neque Cluverius ſine Pontano fuit, qui Diſceptationum chorographicarum de Rheni divortiis & accolis populis adverſus eundem partes duas, unà cum reſponſionum ad ea, quæ idem Cluverius Germaniæ ſuæ paſſim inſperſit, ſylloge. Nec placet iſtud hominum genus, quibus indocti prorſus videntur veræ eruditionis cultores, niſi ſuo, hoc eſt, naſutulorum more Facultatẽ aliquam cum Philoſophia pariter ac Philologia tàm arctè, tàm cõtulè, tam accuratè ſocient, ut quivis unus Tricipitinã hanc aperto capite ſalutare in via, in tramite teneatur. Imitari hos credo Rutilium Gracchum, qui Romæ tres ſibi pileos, aptè inter ſe cohærentes, ita ut unus ſeorſim ab altero extrahi poſſet, concinnavit, inque eos caput inſeruit; atque inferioris amicis unum, ſuperioris duos,

Hardeivici, an. 1617

Joh. Nicol. Erythræus Pinacoth. I num. 120.

duos, ſummo verò loco poſitis tres ſibi è capite detrahebat; hoc ordine, ut dextera manu unum, ſiniſtra alterum apprehenderet, tertium in collum rejiceret: Ob quod inventum à S. P. Q. R. per epiſtolam petiit, ut ei victus quotidianus in Capitolio præberetur; quod civitatem tam pulchris moribus exornaſſet, ubi nullum ferè in honoribus habendis diſcrimen adhiberi querebatur. Stultior ſtulto foret, qui iſtis fabulatoribus crederet; ſed horum inſcitiæ libenter ignoſcimus, quia & juvenes aliquando delirant.

Tantum certè abſuit, ut doctiores Velſerum, ob ineptos vilitigatores iſtos, minoris æſtimarint; ut potiùs reſtituta auctoribus ſuis ſcripta, in domo Ipſius, ceu ſpolia in æde Jovis ſollemni dedicatione quàm ſæpisſimè dono fixerint. Nonne *Galilæus Galilæi*, Nobilis Florentinus, Philoſophus & Mathematicus princeps Magni Heturiæ Ducis Coſmi II. Illi dicavit epiſtolas tres *de Maculis Solaribus*, diſquiſitione *ficti Apellis* ſub finem addita? In quo ipſo opere epiſtolæ quatuor Velſeri ad Galilæum extant. [Iſtoria e Dimoſtraz. Rō. A. 1613. Bon. 1655. cart. 9. 29. 97. 98.] *Angelus de Filiis Linceo*, in nova dedicatione ad Phil. Salviatum porrò ſic ait: *L' Illuſtrisſimo Sig. Velſeri, fortisſimo d' ogni ſcienza, e virtù, come quello che ben la conoſce, ed ama, prenderà contento patricolare.* Idem Angelus ſub finem præfationis ad lectorem: *Gl' invidi, e detrattori s' aſtenghino pur dà tal lettura, non sendo ſcritte per loro; anzi eſſendo dall' Autore inviate privatamente a un ſolo, dotato di molta intelligenza, e di mente ſincera.* Inde & *Chriſtophorus Scheinerus* tres de maculis iſtis epiſtolas ad Eundem exaravit, velut *Apelles latens poſt tabulam*: Super has tres alias multò longiores, *de Maculis ſolaribus, & ſtellis circa Jovem errantibus*, dedit, accuratioris titulo diſquiſitionis fulgentes; tertiam hoc obſignans ænigmate: *Apelles Tuus tibi ſoli notus, aliis ignotus luceat; vel, ſi mavis, Vlyſſes ſub Ajacis clypeo.* De his verò literis Leo Allatius, in Apibus Vrbanis, annotavit ſequentia: [Apes Vrb. pag. 68.] *Epiſtolæ hæ manuſcriptæ, unà cum aliis multis, poſt mortem Velſeri, pervenere in Bibliothecam Archiepiſcopalem Mediolanenſem, ut mihi relatum eſt; in qua etiam dicuntur aſſervari.* Hinc erroris reum Pet. Scavenium agit Celeberrimi per omnem quoque Germaniam nominis Vir, Magliabechius: [In Catal. nonnull. libb. p. 376] *Res clarior Sole*, ait in ſuis, *quod P. Scheinerus non ſit Galilæus,*

ceu

ceu vult Scavenius; *verum quidem eſt, Galilæum ſcripſiſſe de Maculis Solaribus, ſed ſub nomine proprio, nec ſub iſto Apellis.* Nunc autem ad alios quoque progrediamur: *Bernardinus Baldus*, Guaſtellæ Abbas, dedicavit Velſero *Lib. de Vitruvianorum verborum ſignificatione.* In dedicatoria (quam in Amſtelodamenſi editione Vitruvii omiſſam dolet, ceu ſolet, Magliabechius) Baldus favorem ac benevolentiam, qua Magnus Hetruriæ Dux Velſerum dignatus eſt, his inter alia expoſuit verbis: *Mitto*, inquit, *probante etiam Sereniſſimo Duce noſtro, Mæcenatéque meo, immò & ſtudiorum meorum patre; cui cum deſiderium Tuum, & animum meum hunc commentarium Tibi dedicandi, occaſione arrepta aperuiſſem, Is non modò utrumq; laudavit, ſed me ad efficiendum, quod ſtatueram, honorificis de Te verbis interpoſitis, prorſus impulit.* Cardinali Dominico Pinello *Paul. Gualdus*, Patricius Vicentinus, conſecravit quidem *Vitam Joh. Vincentii Pinelli*, Patricii Genuenſis; in qua ſtudioſis bonarum artium proponitur typus Viri probi & eruditi; poſtea autem in diverticulum hoc abiit, Velſero ſimul eandem, hoc verborum honore nuncupans: *Me verò hæ* (Amicorum) *preces ut non permulcebant, gnarum videlicet tenuitatis meæ, ita in eam ſententiam traxerunt, ut fœtum hunc meum diſpiciendum traderem examinandumque Tibi Viro Clariſſimo, Pinelli amico, bonarum artium patrono, qui prudentia, eruditione, & animi candore in conſilium advocatis, tum demum pronuncies, an è re Pinelli, an è re literarum, an è mea ſit, ut in lucem hominum prodire ſinam qualescunq; haſce ſubſecivarum horarum reliquias. Hoc tibi arbitrium ut deferam, faciunt multa, &c.* Petrus Scavenius, in Catalogo Auctorum, qui ſuppreſſo vel ficto nomine prodierunt, ſcribit: *Vitam Pinelli in Latinum traduxiſſe Laur. Pignorium.* Sed ego fidem ipſi non habeo, inquit haud indiligens talium rerum ſcrutator Magliabechius, quoniam Gualdus homo fuit eruditiſſimus, & quod ſuper omnia eſt, in lingua Latina verſatiſſimus: Quid? quod ipſe Pignorius poſt annos duodecim, Gualdum admonet, ut in altera Vitæ illius (quam *plauſu ingenti Eruditorum conſcripſerat*) editione quædam adjiciat: *Illam*, ait, *Tu recudas oportet, quando exemplaria propè omnia divendita ſunt: Et multa mihi fuerunt adnotata Tuo juſſu, de Joh. Vincentio, clarorum ho-*

Amſtel. a. 1649.

Pignor. in Symb. Ep. 21.

hominum teſtimonia, quæ ad poſteritatem transmitti, uno veluti faſciculo comprehenſa, publicè intereſt privatímq;. Fieri ſanè potuit, cenſente Magliabechio, ut Gualdus Pignorio, ſuo æquè ac Pinelli quondam amico, ceu correctori atque emendatori commiſerit: Verùm quid hæc ad verſionem, quam affirmat Scavenius, familiariter hîc admonendus? Hæc ille. Ab hoc aditu januáque patefacta, Gualdi occaſionem captans *Aloyſius Lollinus*, Patricius Venetus, & Belluni olim Antiſtes, (quem Cardinalis Baronius in Annalibus ſuis maximè laudat) Velſeri amicitiam his ſibi conciliare literis ſuſtinuit: *Facit nominis Tui claritudo, ut etiam Tibi ignotis innoteſcas; nemóque hodie eorum ſit, qui Numen, ſacráque Muſarum ritè colunt, qui Te, faciente amorem eruditione ac virtute, non in oculis ferat, haberíque Tuorum in numero vehementer cupiat. Hanc ego conjecturam de me ipſe facio, qui, ex quo primùm Clariſſimorum Virorum de Te elogia perlegi, ſermonibúsq; laudum Tuarum refertiſſimis interfui, mirifico Tui deſiderio flagrare cœpi; neq; id immeritò. Neceſſitudo mihi fuit cum* Pinello, Bencio, Aicardo, Guillandino, *ſumma*; Quærengo, Gualdo, Bello *adhuc utor perfamiliariter. Vnus Tu reſtabas ad ſacrum illum, & concordiæ dicatum numerum explendum; cujus ego in amicitiam admitti ſicuti nunc expecto, ita inpoſterum enitar, ut [ſi doctrinam exceperis, cujus quàm ſim expers, planè ſentio] nullum in me ſtudium, nullum grati animi officium ſis unquam deſideraturus.* Gualdo *ipſi in Tui amorem effuſiſſimo vix ceſſero, reliquos, nî vota deſtituant vires, anteibo omnes: Tu modò Tuæ famæ non abſimilis nos Tui cupidiſſimos mutuò ama.* Verùm amicitiis dedicationes porrò jungamus, quas eædem pariunt: *Elias Putſchius* Nobiliſſimo huic Mæcenati *Diomedis de Oratione, & partibus Orationis, & vario Metrorum genere libros III.* cum codice Fuldano diligentisſimè collatos, transmiſit: *Joh. Meurſius* annotationes ſuas ad *Bacchides Plauti*, quem tantopere olim in deliciis ipſæ Muſæ habuerunt,

Ep. Miſc. Luduni a. 1642. edit. p. 101. 104.

Belluni Non. Febr. 1611.

In Exerc. Crit. Lugd Bat. a. 1599.

Eidem obtulit: And. *Schottus* exhibuit *Vitas compara-*
Aug. Vind. a. 1603. *tas Ariſtotelis ac Demoſthenis*; nec non Latinam *Bi-*
bliothecæ Photii interpretationem, annotationibus illu-
Col. Agrip a. 1602. ſtratam: *Arnoldus Mylius Opera*, quæ reperiri po-
tuerunt omnia, *Joh. Geneſii Sepulvedæ*, Cordubenſis, SS. Theologiæ Doctoris, Caroli V. Imperatoris Hiſtorici, nominis Velſeriani auſpicio, publicavit: *Inſcriptiones* antiquas totius Orbis Romani, in corpus abſolutisſimum redactas, velut æternum opus, auſpiciis Joſephi Scaligeri aç M. Velſeri, in lucem prodire voluit *Gruterus*: Qui
Hanov. a. 1611. ipſe præterea *Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores Latinos minores*, à Jul. Cæſare ad Carolum M. Velſero ſimul ac Remboldo inſcripſit: *Joh. Livinejus*, Gandenſis, notis
Antverp. a. 1599. illuſtravit *XII. Panegyricos veteres*, quos Heroi huic Literatorum vovit: Fulgentisſimæ Illorum bigæ *Hœ-*
Aug Vind. a. 1610. *ſchelius* commendavit *Annæ Comnenæ Alexíada*, quam quidem Hiſtoriam Galli ſub incudem revocarunt, cum
Pariſ. an. 1651. vetere dedicatione; ſed obſtetricem infelicisſimam nacta eſt: Quamobrem Petrus Seguierius, Galliæ quondam Cancellarius, liberè ac verè in literis ad Amicum de iſta judicavit: *Hœſchelianorum Excerptorum Auguſtanam emiſſionem illam nemo æquus opinor magis gratulandam Cæſariſſæ putaverit, quàm puerperæ abortum paſſæ infelicem ejectionem fœtus monſtroſè mutili & mortui.* Idem inſuper *Hieroglyphica Horapollinis* Marco earundem παλαιοτήτων, quas vocant, inſtauratori atque interpreti jure dicanda duxit: *Marq. Freherus* ad Eum miſit *Sapphirum Conſtantii Imp. Aug.* expoſitam; unde Gruterus in epigrammate ſuo:

Jure Tuæ illa modò famæ, VELSERE, dicantur,
Teutona quo majus non habet ora decus.

Figuras *Bayerianas ethnicas*, ſeparatim excuſas, & Illuſtribus Duumviris, Quirino Rehlingero ac Marco
Addend. pag. 102. Velſero inſcriptas, Velſchius in Addendis ad Ruznamen Naurum commemorando quaſi renovavit.

Atq;

Atque utinam iſtorum voces audire poſſemus, qui Magni illius Viri ope multa publici juris fecerunt; tum quod unus propemodum in Germania literas literatósque foveret:

Solus enim triſtes hac tempeſtate Camœnas

reſpexit; tum quod in eruendis Codicibus, & explorandis Bibliothecis, ſaltem ut doctos homines juvaret, nihil prætermitteret, *Heronis Cteſibii Belopœeca*, Bern. Baldo interprete, item *Heronis vita*, eodem auctore, ut ornatè prodirent, humaniſſimè procuravit: Inter alias lucubrationes Divinationem in Tabulam Eugubinam, lingua Etruſca veteri perſcriptam, evulgavit idem, ſed ſimul opera Marci Velſeri (Schoockio judice) Viri cæteroquin judicioſiſſimi abuſus fuiſſe dicitur. Georgius Ritterhuſius in Vita Conradi patris (quæ Salviano præmiſſa eſt) inter alia de Iſidori Peluſiotæ epiſtolis ex MS. Ducis Bavariæ editis loquitur, cujus copia aliter impetrari nō poterat, quàm ſub cautione mille florenorum: *Hanc vir Nobilisſimus pariter ac Literatisſimus Marcus Velſerus*, inquit, *inſcio Parente noſtro præſtiterat.* Hinc ipſe Rittershuſius in ſua ad Gruterum, de Iſidoro hoc, ne quis pro ſua laude & gloria defraudetur, reticendum non putavit, quorum beneficio manuſcriptus ille codex Bibliothecæ Principis Bavariæ ſuis uſibus impetratus eſt: *Sciant illi*, ait, *qui antea neſciebant, debere iſtius beneficii gratiam Viris Magnificis, atque Ampliſſimis, Marco Velſero, Reip. Aug. Duumviro, & Joh. Georgio Herwarto ab Hohenburg, Cancellario Bavarico, qui & per literas & per interpretem ac proxenetam optimum ac gratioſisſimum Dav. Hœſchelium noſtrum à me rogati uſum pulcherrimi illius Codicis, quem Monaci extare inaudieram, non difficiles ſeſe mihi præbuerunt; quin eum mihi ab Sereniſſimo & Celſiſſimo Bavariæ Principe impetrarent.* Neque Gretſerum pudet fateri, in præfatione ad alterum de Cruce tomum, per quem profecerit: *Hanc*

Aug. Vind. a. 1613.

In Fab. Hamel Part. III. cap. 4.

ipſam quam ſubii moleſtiam, multum, ut id, quod res eſt, ingenue confitear, levavit Nobilis & Clariſſimus Dominus, Marcus Velſerus, Reip. Auguſt. Septemvir; qui pro ſua inſigni in ſacroſanctam Crucem religione, & in omne Literarum & Literatorum genus ſingulari amore, & humanitate, hoc opus operámque meam ſtrenuè adjuvit; cujus beneficio non tantum ex Reipub. Auguſtanæ Bibliotheca aliquot calamo exaratorum Codicum copia mihi facta eſt; ſed etiam à Maximo Margunio, Epiſcopo Græco, Græcè & Latinè perquam docto, Homilias non paucas adeptus ſum; quibus hoc volumen plenius & ornatius effectum, & Crucis gloria celebratior reddita. Viro huic, præconiis noſtris majori, poſteritatem debere *Conſtitutionem D. Caroli III.* Imperatoris Aug. Craſſi dicti, *de expeditione Romana*, libens profitetur *Freherus*; quam Idem in Codice manuſcripto benè veteri, in quo cum Bojorum leges illæ caſcæ, tum ſacra quædam continebantur, primus invenit, fideliter deſcripſit, & liberaliter cum Frehero communicavit. Poſteaquam *Geographica Marciani, Scylacis, Artemidori, Dicæarchi & Iſidori* in Velſeri manus inciderunt, illa primo quoque tempore, imprimenda eſſe cenſuit, cura Hœſchelii; non neſcius, Hiſtoriarum & in primis Geographiæ Scriptoribus plurimum inde lucis afferri poſſe. Illius beneficio typis adeò elegantibus myſtica Horapollinis πονημάτια prodierunt. Vinc. Pinellus Eidem *Malchi vitam Pythagoræ* manuſcriptam miſit, teſte Hœſchelio ad Photium; & Woverius eam ſe editurum fuiſſe promiſit, ſed dum editionem differt, C. Rittershuſius primus illam è tenebris produxit: Ejus liberalitati, fatente rurſus Hœſchelio, *Eclogæ* debentur *Legationum Dexippi Athenienſis, Eunapii Sardiani, Petri Patricii & Magiſtri, Priſci Sophiſtæ, Malchi Philadelphienſis, Menandri Protectoris*, cũ corollario *Excerptorum* è libris *Diodori Siculi* amiſſis: Quanquam gravioribus occupatus cu[r]is, tamen de quibuscunque Ipſum conſuluit in *Photii* Bibliotheca Hœſchelius, ſcrupulum huic omnem, nullo negotio exemit, neque iis conferre gravatus fuit. *Jac. Pontanus* in annotationibus ſuis ad *Joh. Cantacuzeni* Hiſtoriam, Pariſiis editam, principium epiſtolæ, ſive titulos, quibus Imperatorem cohoneſtat, lingua veteri ſcriptos eſſe monuit; reliqua tota, lingua, quam nunc

Confer. Scip. Gent in Jure Publ Diſp. de Regal. th. 156.

Aug. Vind. a. 1600.

Aug. Vind. a. 1595.

Eclog. 259. Polymath. c. 28.

Not. ad Phot. fol. 919.

nunc vulgare Græcum appellant : Itaque ſtudio M. Velſeri factum, ut ea ab homine utriusque ſermonis, Græci & Scholaſtici, inquam, & vulgaris periti Græco puro puto redderetur, quò eam Pontanus convertere in Latinum poſſet. Dan. Furlani *Theophraſtus* ad Joh. Vincentium Pinellum, omnis liberalis doctrinæ, & pulcherrimarum artium, dum vixit, patronum delatus, ab illo ad Noſtrum, quo amiciſſimo Pinellus uſus eſt, pervenit; Is Claudio Marnio vulgandum credidit, hac lege, ut Cardinali Borromæo inſcriberetur. *Henric. Savilius*, Operum *Chryſoſtomi*, Græcè tantùm, *voluminibus octo* conſtantium, editor nobiliſſimus, in præfatione ad lectorem mente grata agnoſcit, & deprædicat, ſe inter alios adjutum fuiſſe opera M. Velſeri & Hœſchelii; quorum nomina cæterorum cum elogio ſingulari apponit, hujus etiam in ſubjunctis annotationibus non paucam facit mentionem; quod laudabili memoriæ viri aliàs etiam celebratisſimi cum mundo duraturæ inſervit: Hinc gratitudinis debitæ documentum redhoſtimenti loco in illuſtri Auguſtanorum Bibliotheca extare voluit, illa Chryſoſtomi volumina ſingulari inſcriptione eidem conſecrando. Quanta, ſed quam inani diligentia manuſcriptum *Annæ Comnenæ* Codicem (ut ex epiſtola ad Robr. Titium ſatis apparet) in Medicéa Laurentiana latitantem, cunctis precibus expetiit, ut deſcriberetur? ſed ſurdis narravit fabulam. Pro Moguntinis verò editoribus, ex Heidelbergenſi Bibliotheca binos *Anaſtaſii* Codices, hiſtoriola iſtac de Johaña Papiſſa haud carentes, opera Marq. Freheri, ab Electore Palatino, facillimè impetravit; neque iſti tam fuere ingrati, quin excuſa duo exemplaria unà cum Codicibus reſtituerent, eandem exhibentes narrationem, quæ tamen in cæteris prorſus omiſſa fuerat: Cujus facti allegare teſtes opus eſt Moyſen & Dav. Blondellos fratres, nec non Salnaſium, Rivetum, & ſine controverſia eruditiſſimum ac politiſſimum Colomeſium. Primus etiam au-

Etonæ a. 1613.

Reiſer in Ind. MSS. Bibl. Aug. n. 36. ſeqq.

Melang. Hiſt. r. p. 55.

auctor fuit Velſerus, ut ex Auguſtana Bibliotheca recenſerentur Patrum Græcorum manu exaratorum nomina, & inſcriptiones; hæcque in Catalogo ſic proponerentur, ut impuris auctoribus ſemotis, tanquam gemmæ, in quibus catholica (*inquit Poſſevinus*) fides elucet, oculis omnium, qui Chriſtianam Rempubl. ſartam tectam copiunt, objicerentur. Neq; hoc officio contentus Catalogo præfixit hæc animi candidiſſimi verba:

Append. ad Tom. III App. Sacr. fol. 83.

Quisquis reip. literariæ faves, horum omnium Codicum, ſive interpretandi, ſive conferendi, ſive edendi, ita tibi futura copia eſt; ſi de iis incoluminibus reſtituendis caveris.

Quare Velſchius, in procemio Diſſertationis de Tabulis æquinoctialibus novi Perſarum & Turcarum anni, ſedulò cogitare cœpit, qua ratione Præfectis & Senatui Auguſtano perſuaderet; ut Marci Velſeri Duumviri exemplo, tot præclaris Codd. Græcis, quos *Hier. VVolfius & Xyſtus Betulejus*, quondam *ab Antonio Eparcho*, Epiſcopo Corcyrenſi, inganti ære, juſſu & munificentia Illius publica redemiſſent, hos quoque Orientales adderent. De cætero gratias, quæ habendæ ſunt ipſis auctoribus, qui rerum memoriam ſcriptis ſuis ſignarunt, easdem meritò deberi cenſet Caniſius iis, qui ejuscemodi libris, altis tenebris immerſos, in lucem vindicant, & reſtituunt: *Inter quos eminent hodie*, inquit, *Marcus Velſerus, reconditæ eruditionis laude notisſimus; Ejusque germanus Antonius Velſerus, Vir ſine ambitione doctisſimus.* Idem in præfatione ad lectorem, exquiſitæ eruditionis Ocellum vocans Marcum, miſiſſe ſibi prædicat Codicem MS. Auguſtani Monaſterii SS. Afræ & Vdalrici, ubi *Euſebii & S. Hieronymi Chronicis ſubjunctus Proſper*: Nec non ex eodem, *Henr. Steronis Altahenſis Annales*; item *Metelli Quirinalia*, ex Codice MS. Tegerſeenſi. Præfationem ſecundi tomi his concludit gratiis: *Vt autem & eos nominemus, quorum ope MSS. Codices nacti ſumus, habuimus pleraque beneficio Nobilisſimi Marci Velſeri; de quo, quid aliud dicam*

Dedic. ad Tom. I. Ant. Lect.

cam, quàm illud Plinii? Alius aliud, ego beatiſſimum exiſtimo, qui bonæ manſuræq́; famæ præſumtione perfruitur; certúsq́; poſteritatis cum futura gloria vivit. Gruterus de *Hiſtoria Miſcella* differens, quædam tam pueriliter verſa eſſe in *Latinum ſermonem* dixit, ut vix intelligi queant, ſine inſpectione *Codicis Græci*; quem ſperabat paullò poſt proditurum in lucem auſpiciis Viri illlus Summi, collatum accuratè cum membranis Bibliothecæ Palatinæ. Friderici II. Imp. *libri duo de Arte venandi cum avibus*, inter alia præclarum monumentum eruditionis ſingularis & rari ingenii, cura itidem Marci (qui illos Maximo Prinripi Ferdinando Caroli F. Auſtriæ Archiduci, tunc Germaniæ Spei dedicavit) editi ſunt Auguſtæ Vindelicorum, ex autographo manuſcripto membraneo, quod Joachimus Camerarius, Joch. F. in Bibliotheca ſua habuit; adjecto etiam Alberti M. de Falconibus, Aſturibus & Accipitribus tractatu. *Capitulare Gregorii II.* datum Martiniano Epiſcopo, Georgio Presbytero, in Bavariam ablegatis, ex vetuſtiſſimo Codice MS. Monaſterii Weingartenſis à laudatiſſimo quoque Duumviro communicatum Lud. Jac. à S. Carolo prædicat: Ex quo rarioris doctrinæ ac ſublimis judicii Vir Gerh. à Maſtricht falli Ant. Auguſtinum probat, qui *Capitularis* vocem inventam ſtatuit Caroli M. Anſegiſi & Theodulfi temporibus, qui vixerunt ſeculo nono; nam ſeculo octavo ineunte occurrit Capitulare iſtius Gregorii; qui anno 714. ad Epiſcopatum Rom. evectus eſt. Primas Hiberniæ, Jacobus Vſſerius (quem vivum coluiſſe in colloquiis, mihi curæ cordíque erat) gratus agnovit, quod ſingularis Auguſtini ad Aurelium tractatus (quem periiſſe exiſtimaverat Baronius) de Dioſpolitanæ Synodi Actis, & inter alia Pelagii geſtis, apud Feſulanos, in Bibliotheca Canonicorum Regularium Abbatiæ S. Bartholomæi, à D. Rothæo Hiberno primùm repertus, indéque à P. Lombardo item Hiberno, extractus, M. Velſeri D. Hœſchelii opera, Auguſtæ Vindelicorum in lucem poſtea protractus fuerit. Placet etiam Primati de Lucio Rege Britanniæ loquens *Sig. Meiſterlini Chronicon*, quod commemoravit Velſerus in Rebus Auguſtanis; id verò *Sigiſmundi Religioſi* eſſe autumat, à Velſero rurſus acceptum, & cum aliis Rerum Germanicarum Scriptoribus à Joh. Piſtorio poſtea evulgatum. Eodem animi fervore & amœniorum ſtudioſos

Annot. ad lib. XVII. cap. 5.

Pancirol. in Nov. Rep. tit. 23.

Lib. I Bibl. Pontif. p. 88.

In Hiſt. Jur. Eccl. & Pont. p. 229. 230.

In Brit. Eccl. Antiqq. cap. 10. & Append. pag. 994.

Ib. c. 6. & App. p. 980

dioſos literarum juviſſe, nuncupatio alterius tomi Orationum M. Anton. Mureti verbis exponit diſertisſimis: *Tanti Viri reliquias, partim à Te ſtudiosè collectas, partim ab amicis acceptas, magnáq; cura conſervatas, non Tuas eſſe ſolius voluiſti; ſed, quæ vis bonitatis eſt atq; natura, communes omnium, qui earum deſiderio tenentur, & amore devincti. Bene Te Superi ament ob hanc tam inſignem, támq; beneficam voluntatem; nec non ob indefeſſum illud Tuum inflammatúmq; ſtudium, quo rem literariam tam Tuis quam aliorum eruditorum hominum vigiliis, in publicum proferendis, florentiorem illuſtrioremq; non deſiſtis efficere!* Cauſſam verò nullam aliam ſubeſſe crediderim, quam Oratorem illum excellentem & gravem, Muretum, quem audierat docentem; uti *Chriſtophorus Fürerus* eundem Romæ πρὸς σῆμα veneratus eſt. Quanta alacritate Inſcriptiones promovit Gruterianas? *In primis virgula mihi fuit* (Gruteri verbis utar) *plusquam divina Marcus Velſerus, Germaniæ ſuæ verè Phœnix, hoc eſt, omnibus virtutis doctrinæq; numeris emendatiſſimum exemplar. Tali enim in me fuit candore, tali comitate, tali propenſione, tali etiam vultu, tali lingua, tali manu; ut præ pudore neq; oculos attollam, neq; vocem: Quippe ante ullas preces, depoſita perſona, quam gerit in Urbe ſua Principis, & candidati & proxenetæ induit; illéq; alias ad vitium usq; verecundus,*

ultra decori tranſilire limites,

donec univerſas Librariarum Italicarum Epigraphas, unà cum pulvisculo converriſſet in hunc meum ſinum; ac tanquam parum eſſet ei rei impendere veredarios ſuos, etiam peculiaribus ſemper epiſtolis hoc ſuum donum proſequendum ſtatuit: Tam anxie qidem aut potius ſuperſtitiosè, ut ſi vel unica forte obveniſſet Inſcriptio, ne unicam illam quidem ſine literis ſuis ad me dimitteret. Huic ergo uni ſit gratia! Annales, Inſcriptiones, & Menſuras provinciarum ſingulari ſtudio conjunxit, ne unquam prodeſſe deſineret; orbem enim terrarum a Geometris juſtis dimenſionibus deſcribi curavit Theodoſius, cujus rei *MS. Dicuilis libellus*, de ſe ipſo loquens, meminit:

Memor. Furer. pag. 40.

Dicuil accipiens ego facta auctoribus iſta
pauca loquar, ſenis metro de montibus altis.

In Aula Theod. Jun. c. 4.

Quem à M. Velſero acceperat Matth. Raderus, docens, Dicuilem verſu octavo, operi præmiſſo (*dum ſcribit*

ſcribit, pingit & alter) conjectura admodum probabili, Tabulam antiquam Itineriam reſpicere, ex qua Noſter, omni genere doctrinæ cumulatiſſimus primùm fragmenta notis additis vulgavit; dein integram in nobili Peutingerorum Bibliotheca repertam Abr. Ortelio edendam miſit. Eam vel à Theodoſio M. vel à filiis curatam putavit, eſſe tamen Theodoſii Junioris, poſtea animadvertit, & Raderum ex B. Rhenano docuit; qui ad Bonifacium Amerbachium præfatione ad Procopium meminit duarum deſcriptionum Orbis, quarum altera Junioris Theodoſii, niſi titulus fallat, juſſu facta ſit, altera non multò poſterior videatur. De hoc ipſo *Dicuile* ad Scaligerum ſcripſit Velſerus, & ad Cluſium; ne theſaurus ille diutiùs lateret. Rem verò nummariam in certum ordinem redigendo plurimùm juvit *Occonem*, cujus *numiſmata* Velſerianis hinc inde referta & illuſtrata, quis non miretur? Vidit Raderus, apud Illum, quem jure antiquitatis theſaurum dicas, *nummum*, qui *Arſacis* os præfert: Sive nummum, ſive ſigillum hominis nudi, ſervi, ut apparet ſtantis, ore camo obturato Andr. Schottus à Velſero ſe accepiſſe notat, ad Proverbia apppendicis Vaticanæ: Marſyæ videri iconem eruditum par fratrum Rubeniorum opinabatur, ſed Marſyas ut & Satyri plerumque barbati pingebantur: quidam Sigalionem & Harpocratem ſilentii Deos ſomniabant: Sed nummum illum Velſeri meliore jure ex eo ritu explicari poſſe, quo cantores labia & faciem capiſtris conſtringebant, ne tumeſceret, Gisb. Cuperus, & cum eo Caſp. Bartholinus rectè pertendunt. Ezech. Spanhemius Noſtro libenter aſſentitur, in nummo, qui pinum in tractu Coloniæ Auguſti frequentem *exhibet*; ubi & imago ſedens dextra Cornucopiam tenet: Eundem obſervavit Jac. Oiſelius, & explicationem Coloniæ valdè probavit. Ad hæc libro ſexto Rerum Auguſtanarum, & in aliis eruditiſſimis operibus nonnulla repræſentavit numiſmata magno ſtudio collecta celebrante Labbeo. Adhortatione Marci Pignorius *menſæ Iſiacæ* explicationem tum inſtituit, tum abſolvit: Aleander in accurata explicatione *Tabulæ marmoreæ, Solis effigie ſymbolisq; exculptæ*, ex pavimento teſſellato Velſeri, quod Auguſtæ Vindel. extat, quomodo tyrones ad palum ſe exercebant, libenter didicit: Val. Chimentellius veram Illius ſen-

Epiſt. V. & XXX.

Ad Mart. lib. IX. ep. 26.

Ad Prov. 75.

Cup. lib. I. Obſ. c. 12.

Barth. lib. III. de Tib. Vet. cap. 3.

Diſſ. IV. de Vſu Num. pag. 268.

Tab. XIV. n. I.

ſententiam, contra Pomponium, ambabus amplectitur, & reprehenſionem laudat; nam alioquin tot fuiſſent *Decuriones* nonnunquam in ulla *Colonia*, ac civitate, quot Roma Senatores nunquam habuiſſet.

In Marm. Vil. c. 37.

Tom. II. Annal. an. 303. n. 125. Nec dubitavit Baronius ſcribere, ex mendoſo Codice factum, ut cum loco *Diocletiani*, *Domitianus* poſitus legeretur, in prima editione Romæ facta primi Annalium tomi, ſub Domitiano iidem paſſi dicantur; quod in ſecunda editione ab ipſo eſt emendatum, *admonitione Viri Clariſſimi, & Eruditi, D. Marci Velſeri; qui res geſtas Sanctorum Auguſtanorum egregiè illuſtrandas ſuſcepit.* Quapropter ingenuè fallus eſt Scioppus in epiſtola ad Eundem, nec ſe, nec quemvis alium de ejusmodi antiquitatibus veri aliquid judicare poſſe; de quibus ipſe veriſſimus, præter cæteros omnes, illarum æſtimator dubitare ſoleat. Denique tam probus, tam ingenuus bonorum ac doctorum Virorum fautor extitit, ut non ſolùm de Auguſta ſua, ſed aliis etiam civitatibus Academiisque ſollicitus, ſui ſimiles amaret: Quare & *Hæſchelio* ſuaſit, ut Illuſtribus Viris, *Chriſtophoro Fürero* (ſolidæ eruditionis Atlanti) & *Paullo Harsdörfero*, cæterisque Septemviris *Procopium* nuncuparet: Sine dubio ut in Academiam Norimbergenſem evocaretur; *Furerus* enim æquè ac *Velſerus* de ſtudiorum incrementis ſemper fuere ſolliciti, æternæ laudis gloria digniſſimi.

Lib. II. ep. 1

Sed nullus erit ſcribendi finis, ſi ſit conſilium omnia exponere, quæ Ille rectè ac ſapienter in vita fecit: Ad ſenectutis terminos cum tandem perveniſſet, podagra confectus, Patriæ ſuæ ſidus, & Orbis eruditioris decus illuſtre, cum jactura rei literariæ ſempiterna, anno Chriſti milleſimo ſexcenteſimo, decimo quarto, die decimo tertio Junii, rebus humanis eximebatur; cum vixiſſet annos quinquaginta ſex, memoria nominis ſui relicta immortali: Nam *mortem omnibus ex natura æqualem, oblivione apud Poſteros, vel gloria diſtingui*, monet Tacitus. *Ingrata* quidem laus *temporibus, quibus ſiniſtra*

Lib. I. Hiſt. c. 21. n. 5.

ſiniſtra erga eminentes interpretatio; nec minus periculum ex magna fama, quàm ex mala: A. Agric. 5, 6. Sed prava quorundam judicia ne hili quidem facimus. Scribi non poteſt quod factum non eſt: Illuſtre factum non eſt, quod in gloriam agenti non cedit. Nec cedit, niſi ſit, qui ſcribat; niſi, quod ſcriptum eſt, alii ſequantur. Itaque deſinere liceat in recepta olim formula: POSTERI VIRTVTEM IMITANTOR! Particulatim ante me id egere quidem *Melchior Adamus, Zeilerus, Königius*, & alii fortè in Germania; *Poſſevinus, Ghilinus, Rhodius, Ricciolus, Boſca, & Cinellus* noviſſimè in Italia: Scanzia III. Bibl. Vol. Verùm, an plus effecerim, judicabit poſteritas equidem ſpero; ſin autem, ſaltem bonæ voluntatis conſcientia me conſolabor: Solet enim in rebus omnibus, ſi minus effectus ſequitur, conatus placere, laudaríque. Induxit hanc legem naturæ humanæ imbecillitas; nam labimur plerunque, cum minimè volumus, & maximè contendimus, ut ſtemus. Socios mortalitatis eodem habuit anno, qui feralis fuit amicorum Illuſtrium morte, *Contarenum* Procuratorem Venetiis, & *Lælium Paſchalinum* Romæ, & Veronæ *Nicherolam*. Gaſſend. in Vit. Peir. l. III. p. 211. Ad ultimum inter omnes flores, quibus Veteres ſepulchra ſua accumulabant, principatum quendam obtinuiſſe videntur LILIA: Kirchm. l. IV. de Fü. Rõ. cap. 5.

Tu Velſerus *eris; manibus date LILIA plenis!* Virg. 6. Æn.
Purpureos ſpargam flores, animámque Beati
His ſaltem accumulem donis.

Ecquid adumbrandæ SPEI aptius unquam poteſt excogitari? LILIVM (ſive *candidum*, ſive *rubrum* ſit, nihil refert) Spei ſingulare eſt hieroglyphicon. Bald. de Calc. c. ult. Id docent plerique veteres nummi, in quibus una parte LILIVM, altera verba hæc, SPES POPVLI ROMANI, expreſſa videntur. Et ſignificationis illius ratio non à colore petenda, ſed ab eo, quod LILIVM etiam EXCISVM efflorescat: Hoc

Hoc enim Spei familiare, quod rebus afflictis meliora ſemper expectanda ſuadeat. *Etiamſi occiderit me Deus*, inquit ille, *in ipſum ſperabo!* Hæc ipſa Spes cum vita ſemper efflorescit: *Vita enim mortuorum*, inquit Cicero, *in memoria poſita eſt vivorum.* Et quanquam, uti Silius Italicus loquitur,

Philip. IX. Lib. XIII.

Ipſa quidem Virtus ſibimet pulcherrima merces:
Dulce tamen venit ad manes, cum Gloria vitæ
Durat apud Superos, nec edunt oblivia laudem!

JV-

JUSTI RYCQUII
GANDENSIS

PIETAS
IN

FUNERE
AMPLISS. ET CL. V.

MARCI VELSERI
R. P. AUGUSTANÆ VINDEL.
PRÆF. PERP.

AD

CL. V. JOANNEM BRANTIUM,
SENATUI ANTVERPIENSI
AB ACTIS.

C. Plinius Cæcilius Epiſtolâ ad Maximum libro V.

QUi voluptatibus dediti quaſi in diem vivunt, vivendi cauſſas quotidie finiunt: qui verò poſteros cogitant, & memoriam ſui operibus extendunt, his nulla mors non repentina eſt, ut quæ ſemper inchoatum aliquid abrumpat.

Pindarus Iſthmiis, Ode I.

Κοῦφα δόσις ἀνδρὶ σοφῷ,
ἀντὶ μόχθων παντοδαπῶν ἔπος εἰπόντ' ἀγαθὸν,
ξυνὸν ὀρθῶσαι καλόν.
Levis donatio eſt VIRO SAPIENTI,
pro omnibus ei laboribus honorifica loquendo,
commune bonum ſtabilire.

Appulejus in Floridis.

O CELERES BONORUM HOMINUM DIES!

JO. BRANTIUS LECTORI.

HIC verò M. VELSERI Muſarum & Virtutum patroni memoria mihi manum injicit, ſuoque quodammodo jure flagitat, ut Elegiam & Lacrymas, quibus illi parentavit inſignis noſtri Poëta temporis I. Rycquius, pro re nata ſubjiciam. Idque tibi, Lector, qui V. Cl. de Rep. hac etiam noſtrâ litterariâ quàm optimè meritum meritiſſimo juxtà mecum amaſti, minimè fore injucundum, meo ipſe ex animo perfacilè metior. Vale.

JUSTUS

JUSTUS RYCQUIUS JOANNI BRANTIO V.C.

S. D.

QUOD debebam SANCTIS VELSERI noſtri MANIBUS, occupatiſſimus perſolvi, nullam enim occupationem adeò gravem eſſe putavi, quæ tale mihi officium eriperet. Dabunt alii alia, grandiora gravioraq;, ego farre meo & mola ſalsâ contentus ſum; & erit etiam is, (ita ſpero, O BEATA ANIMA!) cujus exſequiis hæc *Parentalia* perſolvi. Quidquid hujus eſt, CL. BRANTI, ad cognitionem tuam defero & Cenſuram, hoc eſt: Primus PIETATEM meam noſces, qui DOLOREM iſtum primus nuntiaſti. Scio vix dignum eſſe, quod deferatur homini adſueto elegantiſſimi RUBENI Muſis: ſed jucundum interdum eſſe vidimus Primatibus viris, ab inſtructiſſima mensâ ad horridulam & incomptam venire. Neq; ſummus ille Deorum ideò minor eſt, quia Arcadiæ tuguriola, aut Baucidos tabernulam aliquando intravit. Itaq; V.C.

- - - *te quoque dignum*
Finge Deo; - - - -

Muſasque noſtras, quo cœpiſti oculo, id eſt, candido benignoque ſemper reſpice. Ego ſatis me beatum felicemque putabo, ſi PIETATE complacui, qui VENUSTATE inter tot negotia placere vix poſſem. Have mi BRANTI, cum Optimo Doctiſſimoque Viro P. ANDREA SCHOTTO, & illo ævi noſtri Apelle PETRO-PAULLO RUBENIO genero tuo. Lovanl (ut volunt) in Grudiis, Eid. Decembr. CIↃ. IↃC. XIV.

ELEGEIA IN FUNERE

Viri Ampliſſ. & Clariſſ.

MARCI VELSERI

Reipubl. Auguſt. Vindel.

PRÆF. PERP.

OMNIA, quæ miſero facere & præſtare neceſſe eſt,
Cùm venit extremæ littera mœſtitiæ:
Cùm ſubitò ingentis narratum eſt funus AMICI,
Aut iſto ſiquid nomine amabilius;
Omnia præſtitimus, cùm te VELSERE fuiſſe
Nuntiat infauſtum nuper Epiſtolium,
Quod mihi ab ADVATICA facundus BRANTIUS orâ
Conſcriptum lacrymis miſerat & gemitu.
Ipſe quoq; ingenti exſternatus corda dolore,
Et cunctis animi ſenſibus attonitus:
Ut neq; jam dulceis Muſarum viſere cœtus,
Nec Charitum lubeat dona beata ſequi.
Nec jucundum aliquid triſti comprendere mente
Tantis hei! curarum æſtibus obruitur.
It comes, & rigidis accuſat Numina verbis,
Numina quæ Mundi Fata vicesq; regunt,
SCHOTTUS, Hiantæi lux & decus omne ſuperſtes
Conſilii, ingenti pectora cordolio
Ipſe etiam attactus, nec quiſquam eſt munere in ullo
Pieridum, aut aliquo nobilis ingenio,
Quin fleat audaci correptum funere MARCUM,
Et pullas veniat mœſtus ad INFERIAS.
Et meritò; quis enim teneras lugere Camœnas
Suſtineat ſiccis cernere luminibus?
Quis niſi Marmaricâ duratus pectora caute, aut
Tygridos Armeniæ paſtus ab uberibus,
Aſpiciat lacrymas tibi, Rex Pataræe, fluentes,
Aſpiciat doctis undiq; Virginibus?
Non aliter Phrygio porrectum vulnere ACHILLEM,
Cæruleis flevit mater in æquoribus.
Multos illa dies luctu confuſa ſedebat,
Fluctibus, & rapidis multa querens Zephyris:

Quamvis

Quamvis fata ſui prænoverat omnia Nati,
Parcarum rigidis edita ſtaminibus.
Non aliter cari miſerabile funus amici
Pelides tonſâ flerat inantè comâ.
Hectoreo donec ſaturati ſanguine Manes
Senſerunt magni Vindicis officium.
Quam ſibi vindictam non longo tempore abeſſe
*Divinus cecidit ipſe * Menætiades,* * Iliad. ϱ.
Prælia cùm circum morientem plurima Graij
Pugnarent miſto Dardanidûm generi:
Ipſe ſed exuviis per vim fraudatus Achillei
Purpuream querulo funderet ore animam.
Quo tibi tum caſu fortiſſime Tyndaridarum
Ereptum eſt, eheu! dulce ſodalitium.
Quod nuper ſancti nexum tibi vinculo amoris,
Vitâ etiam dulci dulcius, atq; animâ
Conſtiterat; cum quo nigrum Briſeïdos ignem
Atridæque dolos, Priamidæq; minas,
Et cunctas ſolitus animo deducere curas.
Nunc unà pereunt omnia veſtra bona.
Et mea, VELSERE, heu! tecum trahis omnia, tecum
Gaudia, & oppreſſi delicias animi.
Jam tua nec noſtras ſolatur epiſtola curas,
Nec blandis mentem paſcit imaginibus.
Jam neq; me Sacro collaudas Monte furentem,
Quod Tragoras numquam Fuſidiusq; probent;
Aut modò Romulidûm ſaxis inſculpta ferentem
Nomina, ſacrilegus quæ tibi ſalva furor,
GRUTEROq; tuo, & lepidis dedit eſſe Camœnis.
(Heu! quantum potuit hic nocuiſſe furor.)
Sic quoq; non viſum fidè complexus amantem,
Quantum nec veteres Attica Peirithoos
Progenies coluit: nec, tu Thebana, furentis
Ductorem Pyladen ſemper - amicitiæ.
O! mihi Dî ſaltem tribuiſſent antè benigni,
Stelliferis quàm te ſedibus impoſitum,
Sordibus eriperent miſeræ mortalibus auræ,
Semideosq; inter pænè Deum facerent;
Lumina luminibus junxiſſem, atq; oribus ora,
Una meis dudum vota cupidinibus!
Ah! quoties crudumq; gelu, infeſtumq; pruinâ
Alpis inacceſſæ molle putavit iter
Noſter amor, cùm te optatarum fine viarum
Speraret patriis viſere VINDELICIS!

VINDELICIS, queis te Duce reddita Fama, Decusq;,
Nomen & æternâ nobile in Hiſtoriâ.
Tunc licuit Perſas opibus ſuperare Tyrannos,
Et plus quam Attalicâ conditione frui.
Sæpè quò (ah! memini) ſanguis tuus ipſe movebat
** REMBOLDUS juſto pectora conſilio.*
*Sæpè etiam tua me * FEDERICE audita voluntas,*
Quem roſeo annumerat Curia Flaminio:
Omnis & Auguſtum venerata INSUBRIA Patrem,
Inter cœleſtes pænè recenſet Heros.
*Sæpè * FABRI voceſq; piæ, ſuadelaque GRAVI;*
Sæpè ſed adverſi diſtinuêre Dei.
Votaq; tantorum rapuit levis aura virorum,
Inſperſitque Notis impia ludibria.
At tu, PRIMA VIRUM, ſeu Te plaga vitrea cœli
Auguſtum magnâ in parte recepit onus,
Seu frondoſa pios recreant viridaria Manes,
Quâ piger occultâ rivus inerrat aquâ,
HEROUMq; manet ſeries generoſa priorum,
Sive aliâ atque aliâ ſede Beatus habes;
Sis memor, & noſtro faveas quicumq; labori,
Si quis adhuc priſcæ ſenſus amicitiæ.
Si neq; noſtrarum tangunt te oblivia rerum:
Nec tangent; fidus ſic mihi dictat amor.
Intereà exutæ quæ ſervat pignora vitæ,
Inque roſâ tellus, inq; natet violâ.
Semper Achæmenio conjungat cinnama coſto,
Aut iſto ſiquid dulcius eſſe potè.
Semper & aſſiſtat, qui mollem MANIBUS urnam
VELSEROq; levem dicat humum cineri.

* JOANNES BAPT. REMBOLDUS XII-VIR litib. in urbe judicand.
*FEDERICUS BORROMÆUS Cardinalis, VELSERO addictus.
* JOANNES FABRI & HENRICUS GRAVIUS amici Romani.

THRE-

THRENUS.

QUALIS in aërıæ nemoroſis vallibus Idæ,
Mobilis arboreo fraxinus in populo,
Quam circum Nymphæ alternas duxêre choreas,
Et ſeptemgeminos Pan dedit ore ſonos:
Quam teneræ verno decorabant flore corollæ,
Nympharum niveis compoſitæ manibus:
Delicium populi, & turritæ gaudia Divæ:
Paulatim ſuperis nubibus inſeritur.
Multi illam pueri, multi accubuêre capellæ,
Arcentem capiti torrida ſolſtitia.
Sæpè ſua in vegetis fixerunt tympana ramis
Sacra Cybellæo turba miniſterio.
At ſimul hanc rigido ſecuit manus impia ferro,
Aut animæ furor impervius Æoliæ,
Frondiferis jacet heu! cervicibus inclinata,
Et jam pallidulis emoritur foliis.
Non illi patriæ divinus rivulus undæ,
Nec dulci potis eſt munere Terra parens
Reddere vitaï, quem jam deperdidit, uſum;
Nec celſis iterùm nubibus inſeritur.
Solæ (quod poſſunt) lacrymarum munera Nymphæ,
Aſperaq; in rigidum vota ferunt Boream.
Sic tua, VELSERE, nos circum funera mœſti
Exiguum ſurdas carmen ad inferias
Fundimus: hei! miſeri vana argumenta laboris!
Non exorata ſed tibi vita manu
Frangitur intereà, vacuæq; infunditur auræ,
(Heu! non tam paucos currere digna dies!)
Et tecum *Probitas*, noſtroq; incognitus ævo
Candor, & antiquæ *Simplicitatis* opes.
Et blandæ *Charites*, tenerorum & vita *Lepôrum*,
Et ferè numquam aliis *Suada* locuta labris.
Et formoſa *Salus* & pleno *Copia* cornu,
Quæq; tuus Patriæ commoda multa favor,
Quæq; tuis ſanctis amor indulgebat Amicis,
Quæ nunc fruſtrà atro quærimus Elyſio.
Sed qualis levis, & ſolitis ſine viribus ignis
Nequidquam arenti perfurit in ſtipulâ:
Perfurit ille tamen, ſolitasq; videtur in iras
Tendere: cùm intereà fumida materia

Deficit,

Deficit, & toto langueſcentem aëre liquit.
Haut ſecùs accenſi pectora mœſtitiâ
Nil profecturas miſeri laxare querelas
Cogimur, & rigidis increpitare Deis.
Nequidquã; quia quem retulerunt luminis uſum,
Non ullâ redimunt Numina mœſtitiâ.

TUMULUS.

QUIS locus hic? CHARITUM. Quæ circum Numina? MUSÆ.
Quis Tumulo hos flores addidit? ipſa VENUS.
Qui circum Faſces? Auguſti præmia HONORIS.
Quæ Laurus? Sacri Symbola APOLLINEI.
Quæ coma? de flavo ſecuit GERMANIA crine.
Quæ lacrymæ? AUGUSTÆ deciderunt oculis.
Quæ Dea tam miſerùm lugens? SAPIENTIA, ſed quæ
Mœroris comes eſt addita? PALLAS Hera.
Quis ſitus heic? MARCUS VELSERÆ gloria gentis.
Nil poteras majus dicere: nunc abeo.

JUSTUS RYCQUIUS
VIRO MAGNO
EXIGUUM MONIMENTUM
P. P.

MARCI

MARCI VELSERI

Aug. Vindel. II. Viri, Præfectiq;

VII. Virûm Collegio,

MANES,

AB AMICIS MANIBUS.

Et hoc quidem pacto exſequias ivimus,

NORIMBERGÆ.

ξὺν Θεῷ.

Viro Clariſſimo

DAVIDI HŒSCHELIO,

Auguſt. Vindel. Gymnaſiarchæ Annæo, de Græcis literis optumè promerito, civi meo & amico Pyladeio, &c.

Hoſce pios M. Velſeri MANES, Hiſtorici ſummi, & in omni Antiquitate verſatiſſimi, Bonarum artium ac diſciplinarum Mæcenatis bene merentiſſ. ab Amicis omni officio pietateq́ parentantibus conſcriptos, totidem amoris ſine offuciis σφραγῖδας, *ne perirent, congeſtos-modò editos* G. Remus *neminis candidi & boni offenſam ſubveritus: neque inanem-adplauſum expetiſcens,*

CONSECRAT.

IN

IN OBITUM

Nobiliſſ. & Incomparabilis Viri,

DN. MARCI VELSERI,

Curatoris Reip. Auguſt. II. Viri:

die 23. Junii: hor. 4. matut. An. 1614. defuncti.

THRENUS.

CUria cum Patribus, Cives, Respublica, plangunt:
Et Fora, cum Templis plena dolore gemunt.
Compita mœſtitiis, tota Urbs caligine ſqualet:
Flet meritò quævis, triſtia fata, domus.
Occidit *AUGUSTÆ* Sol, manè abeuntibus aſtris,
Phœbus ubi Cancri cœpit adire viam.
MARCUS obit, Lumen Patriæ, *VELSERUS*, ocellus
Europæ; Clarii gloria prima Chori.
Cui Genus antiquum, Pietas, Prudentia, acumen
Ingenii, Mentis dexteritate vigens;
Atque animi candor, Morum probitate, fideque
Conſpicuus, ſummo ſtare dedêre loco.
Quem penes Hiſtoria omnis erat; quæcunq; vetuſtas
Alma ſuo occuluit, nec latuere, ſinu.
Thucydidi gravitate ſtyli par, parq; Maroni:
Ut faciunt certam plurima ſcripta fidem.
Principibus paſſim Summis, Doctisq; per Orbem
Omnibus, eximio gratus honore fuit.
Singula quæ multos decorant, cumulata videres;
Nec tamen elati ſigna animi ulla dabat.
Felicis Genii laudes numerare, perinde eſt,
Ac mare curvata continuiſſe vola.
Spiritus ætherias lætus remeavit ad auras:
Corporis exſuvias lenta tuetur humus.

SIMON TOELMAN, Pom. D. Reip. Auguſt. Vind. Conſiliarius, fac. 24 Iunii, 1614.

I.

SI mihi Praxitelis foret ars, ſi fucus Apellis,
Cælaq; Lyſippi, Phydiacæve manus:

Omne forum, VELSERE, *tuâ ſub imagine vivat;*
Templorumq́ decus ſtes geniale tholis.
Ærea ſed nequeam cùm ſigna polire, meoq́
Pollice molliri læve recuſet ebur:
Sed cùm peniculo deſperem animare colores,
Et vitam lapidum ſuppeditare choro:
Unum, quod ſupereſt, peragam, Velſere, rudiq́
Te tabulis carbone effigiabo meis.
Innumeris tabulis, quibus ipſe deinde, Cupido
Poſtremæ imponat jura fidemq́ manus.
Parva mora: unaquamq́ dabit volitare per Orbem,
Quacumq́ Oceani circulat humor humum.
Nec ſatis hoc: illas etiam linet unguine tali,
Quò pluviam ſpernant deſpiciantq́ faces;
Quò ſenio, quòq́ invidiæ, ferroq́ reſiſtant;
Nec fures metuant, ſacrilegáſve volas.
His placeam, VELSERE, *tibi, ſi ſedulus auſis;*
Ingrati effugiam forſitan ipſe notam.
Sin minus: at vel ſic, mundo teſtabimur omni,
Nil in me officiis par meritisq́ tuis.

II.

SI verum eſt, Erato, *quod plurima fama ſuſurrat;*
Velſerum involvit jam Libitina peplis:
Illeq́ honos & amor terræ cœliq́ puſillum
Sandapilæ fit onus, Perſéphoneſque rubor.
Ah! ah! ſi noſtrum decus unum atq́ unicum obivit,
Muſa, animis opus eſt pectoribusq́ novis:
Non ut ei inferiæ fiant gemitu ac ſingultu,
Pectus & invadas unguibus atque genas:
Non ut eum Oceano lacrimarum pallida inundes;
Et tua vel ſurdos vulneret Oda Deos.
Mons nihil heic Helicon; nihil heic Permeſſidis humor,
Muſa, valet: Funus ſic triviale colas.
Inſolito de more mihi Velſerus *amicus,*
Mortuus inſolito more colendus erit.
Scilicet, ex animo ſi conjux ſe Inda marito
Jungere amat, præbens pectora viva rogis;
Tute etiam, eia, Erato conjungere viva ſepulto:
Velſeri tumulum læta lubensq́ ſubi.
Omnis honos, decus omne tuum ſi venit ab illo,
Quid dubitas cum ipſo viva vidensq́ mori?
Viva vidensq́ ſubi Velſeri, Muſa, ſepulcrum,
Cum pare velle mori vitaq́ luxq́ nova eſt.

Vitaq́

Vitaq; luxq; nova eſt, cui mors nequit ulla nocere:
Imò ipſam Mortem quæ dabit inde neci.

III.

V*Elſere Marce*, ſeu colis Deûm inſulas
Menſis celebres, ac capace amyſtide,
Excludis omneis artuum moleſtias,
Quæ tot ab annis te arcuêre ſomnio:
Sive incola axis gemmei recens, caput
Illuſtre magnis adderis Quiritibus;
Admitte juſta hæc facta Manibus tuis
Planctu inſolenti, flebilique murmure.
Non ceu quietis gloriæque nos tuæ
Tantilla poſſit tangere invidentia.
Corde eſt adhuc tuus,tuusque pectore eſt,
Janus Gruterus: nec movere eum gradu
Integritatis ulla vel Mentis bonæ
Fortuna quibit; non ſi Olympi miſceat
Ignes Stygis mari profundo, & ad chaos
Priſcum reducat omne mundi hujus latus.
Virtus tua ingens parque ei eruditio
Nobis dolores atque luctus ſuſcitat,
Crudos dolores atque luctus perpetes,
Velſere Marce, ob longulam hanc abſentiam,
Quâ nos relinquis,orbitatis compotes,
Cæcis tenebris lucidiſque noctibus.
Doctrina quippe, quippe Virtus ut tua
Regale terris abſtulit procul jubar,
Germaniæ Sol occidit ſimul tuæ;
Doctosque cunctos ac probos, heu deſtinat
Cæcis tenebris lucidisque noctibus.
Illosque major quò terat crux, heu dehinc
Germaniæ Sol nullus unquam erit tuæ:
Nullus tuæ unquam Sol erit Germaniæ.

IV.

E*Rgò jaces vili vix corporis umbra feretro*,
Velſere? *at tecum lux quoq; noſtra jacet,*
Te duce,Germanas quâ ibam velut alpha per urbeis
Invidiâ major,major & exſilio.
Ah! ah! non ego nunc Hermæ talaria, Perſei
Non ego nunc alas, curriculúmve Jovis;
Non ego nunc Veneris capiar conſidere bigâ,
Junoniſve vehi, Delphicolæq; rotis.

Plutonis piceo magis optem inſiſtere curru
Cornipedeisq; manu Nox regere atra tuos:
Squallidus ut pectus mentemq; & pullus amictum,
Velſeri Auguſtam ſiſtar ad inferias.
Non ut ibi leſſus, vel inania murmura ſudem,
Dum populos laſſat præfica, voxq; tubæ:
Sed rapiam Velſere *tuum celeri axe cadaver;*
Suppeditante ſuas heic mihi Amore manus.
Magne Cupido, Cupido *hominum impetrabile numen,*
Æternæ quos fax nutrit Amicitiæ;
Velſeri exuvias ſtat olenti excludere cippo,
Aëris & medio dulce locare decus:
Dulce decus, curvo quod adorent poplite gentes,
Quotquot Sol oriens occiduusq; fovet.
Tu rege Ditis equos, tu lucis coge micanteis
Ore pati radios, purpureumq; diem.
Aeolidûmq; ubi tranſieris pomæria fratrum,
Vis ubi fulminibus, vis ubi nulla nivi eſt;
Velſero exonera plauſtri curvamen, & ipſi
Inde ſuam, eia, animam, ſitq; Cometa recens:
Stella, inquam, roſeo fiat ſpectabilis ore;
Sed quæ nil tetricum crine mináxve ferat.
Tantum ſub facie primâ aut meliore perennet,
Par bonitate Jovi Cyprigenæve, caput.
Uſq; adeò exemplar ſtet ut omni nobile mundo,
Quod reliquas ſonteis non ſinat eſſe faces.
Hœdus & Arcturus mites reddantur ab illâ,
Sitq; ſalo Orion, ſitq; ſolo æqua Canis.
Ipſe gelu Saturnus, Ares ipſe exuat æſtum:
Cuncta Nape irroret, cuncta ſerenet Hyas.
Deniq; perpetuum toto Ver proferat Orbi.
Cui faveat ſemper Chloris, & alma Ceres:
Cui Pomona frequensq;, frequensq; appareat Evan,
Paxq; oleæ feſtum cincta virore caput.
Fallor? an aſpiceris micidum jam alto aëre ſidus?
Sive ſit hoc, ſeu meme entheus error agit,
Præſidio Aönidum vives, Velſere, *perennè,*
Donec erit cœlum, ſidera donec erunt.
Quâq; patet Nereo tellus circumflua, tete
Poſteritas duplici nomine ſera canet.
Nam quis te melior jus dicere civibus, atque
Haud dominum, ſed eis exhibuiſſe patrem?
Nam quis te melior Cyrrhæ penetrare receſſus,
Et meditari unctâ non niſi digna cedro?

Nam quis te melior? Sed jam mihi deficit; & ſic
Eſt quoq; vox meritis nulla ſat ampla tuis,
O Velſere: *es enim Oceanus decumanus honorum;*
Virtutis littus nec reperire tuæ eſt.
Salve igitur, longéq; vale, vale ô unice noſter,
Exemplumq́; ſupra omne, Unio amicitiæ.

V.

ERgò jam ſuccisus atrâ falce Fati funditùs,
Omnium domi foriſque vir jacet virtutium?
Ergò jam *Velſerus* expers luminis Marcus ſui eſt,
Unde tot docti probique fœnerabant lumina?
Triſte fatum! dira Parca! ſic item cœli queas
Aſtra mille mille mille Sole in uno tollere:
Sic queas occidere uno Numina omnia in Jove.
Sic: ſed actum, imò peractum eſt. Sol periit Germaniæ,
Unioque Europæ, & Orbis cæteri Carbunculus.
Excidit Moneta regno prole cum ter triplici.
Excidit: ſed jam peractum eſt. Ergò Muſa, quod tibi
Relliquum unum eſt, ante fatum triſte; Manibus piis
Saltem amici luculenti, præbe te munem ac piam;
Præbe te piam atq; munem: idq; unum ubi peregeris.
Viva mortem obi vidensq;; mortem obi viva ac videns.
Dulce commori illi amico eſt optimo atq; maximo,
Optimo illi maximoq; commori vita altera eſt.
Digna ſed quæ munera ejus erues virtutibus?
Digna ſed quæ munera ejus erues ſcientiis?
Digna ſed quæ munera ejus erues adoreis?
Digna cuncta, indigna Marci ſunt piis virtutibus.
Digna cuncta, indigna Marci ſunt meris ſcientiis.
Digna cuncta, indigna Marci ſunt ratis adoreis.
Ergò quid? quid ergò? parce Muſa linguæ, os obſera
Muſa, nec vel ſyllabam ullam de palato proferas:
Sed comâ teſtata vulsâ, lacrimiſque luminum,
Sed genis teſtata ſciſſis, lividoque pectore,
Sed piis teſtata palmarum artuumq; flictibus,
Cordis intimum dolorem, mentis ac vulnus ferum.
Igne Velſeri rogali viva jungere ac videns:
Viva eia vidensq; jungere oſſeo cadaveri.
Dum cinis fiatis ambo; ſic ſed, ut circumflua
Turba colligat, nequire te illud ore ullo eloqui,
Orbis hic cui exprimendo vix quit eſſe ſat duplex.

VI.

Digna ſi Velſere, *dignis obvenirent; non brevi*
Iam recondaris ſepulcro, plebis unus ceu fores:
Candidi ac fulvi coloris te metallum multiplex,
Gemma crebra te, unioq; plurimus condat ſinu
Delicato, ô Gemma, ô ingens Unio Germaniæ.
Et tamen ſi numine ullo prædita eſt Virtus, ſuos
Eruditioq; myſtas non relinquit mortuos;
Haud bibes, Velſere, *Lethes pocula unquam, nec peplo*
Totus involvêre Fati nigricante: ſed velut
Sidus ingens, ſidus igne liberali lucidum,
Orbe vives hoc & illo; ſæculisq; pluribus
Lingua docta, lingua nullo felle livida, haud minus
Te celebrabit coletq;, quà mare exit ac ſubit
Lucifer, quâ ſolis æſtus fervet, ac fervet gelu;
Quàm ſi Ionicæ Dianæ creditum templo inclito,
Candidi ac fulvi coloris te metallum multiplex
Gemma crebra te unioq; conderet creber ſinu
Delicato, ô Gemma, ô ingens Unio Germaniæ.

VII.

HOc ergò vili tegeris, *Velſere*, ſepulchro,
Europæ ille prius totius almus honor?
Hoc, inquam, recubas tenui ſub pondere ſaxi,
Qui tot eras Divûm vivus inante domus?
Ah! Parcarum expers debebas vivere: vel ſi
Cuncta ſuo tandem Mors fera falce metit;
Debebas ſaltem Pylii ſuperare ſenectam,
Cumæasq; dies vincere vatis anus.
Imò debebas potius, poſt ſecla volucris
Aſſyriæ, è proprio te reparare rogo:
Phœnicemq; Orbi renovatum reddere, ſicut
Orbis eras Phœnix totius ante vetus.
Id quamquam tibi vis Fati, *Velſere*, negavit;
Arbitrii ipſius non tamen omnis eris:
Sed tua te Virtus, tua te Doctrina per æthram
Remigio ſemper perpetuante vehet.
Te Virtus Doctrinaq; ovantibus efferet alis,
Quaq; oritur Titan æquore, quaq; cadit.
Quamq; diu Virtus vivet Doctrinaq;, Phœnix
Per latus omne orbis hujus & hujus eris.

VIII.

VIII.

DUm Mors dolet Livorq́ Velſerum ſuis
Virtutibusq́ atque eruditionibus
Illuminare Teutonum fuliginem
Caliginoſam, hic Sortis immiſit feræ
Altas procellas, illa Morbum, cui foret
Impar mederi dextera Æſculapii.
Oppugnat ergò, ecce, hic & illa viribus
Unum artibusq́, nec quietis quidpiam
Noctu diûve largiuntur; hinc duo
Unum opprimunt, nec opprimunt: nullam enthea
De mente dum ejus exprimunt victoriam,
Virtutibusq́ atque eruditionibus.
Nunc, ut priùs, ſuæ præeſt Germaniæ.
Tantum trophæum ſpiritus de ergaſtulo
Macro excitatur, ipſe nam alite impetu
Se luminoſis floribus cœli intulit,
Pulcrumq́ paret lacteâ Sidus viâ.
Io, io, triumphas morte de ipſa, de ipſo ovas
Livore Marce, hoc Oſculanum prælium eſt.
Livore Major, Morte major jam es: quia
Perſona non obivit, aſt infirmitas:
Promotus es, Velſere, *fato, haud perditus.*

IX.

CUi feſtâ genito Majeſtas Junoq; luce
  Explicuit gremii molle calentis ebur.
Cui dedit infanti Pallas cunabula, mammam
  Cui Themis exhibuit, Mnemoſydumq; parens.
Cui puero ambroſiam almus Honos, Aſtræaq; nectar,
  Oſcula ſed tetulit millia mille Lepos.
Cui Cytherea adoleſcenti Parnaſia pandit
  Antra, cui Bacchus Bellerophontis aquas.
Cui Phœbus, cui Muſa viro ter terna perennis
  Adfuit, Atlantis cœliferiq; nepos;
Hoc canus nondum abriperis, *Velſere*, ſepulcro.
  Gloria nempe Orbis heic jacet ante diem.

X.

OSſa Velſeri tuetur perpuſillum vaſculum;
Vaſculum tamen vocari perpuſillum ſi queat.
Quod Deos decem, decemq́ continet ſinu Deas.
Quippe Suada, Gratiæq́ quippe Comus & Jocus,

Et Lepos Honorq́, nec non cum Pudore Delius.
Quippe Conſus ac Moneta, cumq́ filiâ Themis,
Et Minerva cum Cupidine, & Venus cum Atlantio,
Oſſibus ſe miſcuêre principis nutricii.
Vaſculum ergò perpuſillum nominari ſi nequit
Quod Deos decem, decemq́ continet ſinu Deas;
Oſſa Velſeri tuetur multiplex mundi orbita;
Oſſa Velſeri tuetur cælitum fulgens domus.
O novum fatum Orbis! Orbis ô novum miraculum!
„ *Urna parva, grande cœlum eſt: grande cœlum, urna eſt brevis.*

XI.

CUncta ſunt repleta fraude, plena cuncta ſunt dolo;
Eque terra ad alta cœli Candor ac Fides abît.
Nemini id fas eſt negare: ſed tamen ſi qua eſt Fides,
Si quis eſt Candor ſuperſtes noſtro in orbe, orbe impio
Prorſus ac vano, reſedit corde utrumq; adhuc tuo,
Marce, Velſere: hunc & illam mille epiſtolis mihi
Indicaſti luculenter, per recurſus bis decem
Solis atque Lunæ ovanteis: ô cor, ô mens, ô jecur
Clarius quovis criſtallo, clarius carbunculo!
O manus, ô dexteram, ô os igne magno fervidum
Multi Amoris, multi Honoris! ergò quid queam minùs,
Quam tibi modo viciſſim me exhibere mortuo,
Ipſe qualem te exhibebas vivus? haud is ſolum amor
Eſt habendus igne forti qui benignius micat
Quamdiu in vitâ eſt amicus, & perit cum mortuo.
Is mage eſt amor vocandus, qui faces quoque exſerit
Præpotentes, cùm cadaver factus eſt compar, nihil
Ætheri debens & aſtris. Candor, inquio, ac Fides
Vera adhuc vivit valetq; poſt ſuprema funera.
Ergò quid tibi ipſe quæſo, quid tibi ipſe debeo?
Imò quid non debeo ipſe, *Marce*, Manibus tuis;
Qui me amore, qui me honore proſecutus maximo es,
Per decem decemque meſſes? cuncta certè debeo,
Quæ poteſt debere amicus, quæque amicus non poteſt.
Cuncta debeo: at grave unde nomen hoc ſolvam tibi?
Solvere id nullâ profectò eſt parte: non ſi defluat
Júra ſub mea unda Hidaſpis aurea, ac liquor Tagi
Fulgidi: non ſi uniones atque gemmas ingerat
Aequoris ſui univerſas terriquaſſatrix Thetis.

Ah quid, ah *Velſere*, dignum ſit tuis amoribus?
Ah quid, ah *Velſere*, dignum ſit tuis honoribus?
Vix ſit iis ſat unda, vix ſit æthra, vix ſat ſit ſolum,
Vix polus, poliq; Divi, vix ſit univerſitas.

JANUS GRUTERUS, JC. Antverp. jure meritoq; Viro incomparabili dedicavit L. M.

MARCE VELSERE,

TE*fortem, pium, beatum Cœlo receptum ſi lugeamus, nefas: At publica damna, publicam jacturam niſi lugeamus, quantum nefas?*
Tibi Religio, cui tu patronus, pietas, cui tu vindex, ſtudium Boni & Aequi, cui tu aſſertor nuper fueras, certatim funus ducunt.
Dicunt tuas laudes, uno ore, Modeſtia, Candor, Ingenuitas.
Tibi patria effuſis comis demiſſo vultu lacrumabunda præfert clavum ſolutum, faſces inverſos.
Ponit eadem tibi titulos amoris & Caritatis ſupra omnia exempla,
Titulos lectiſſimi Civis, qui patrem induerat:
Titulos optimi Patris, qui Dominum exuerat:

Merito Merito

Te Germania ſidus ſuum ſibi extinctum:
Te Italia alumnum ſuum ſibi ereptum juſtiſſimis fletibus conqueruntur:
Subeunt feretrum tuum Fama per te conſtantior,
Honos per te illuſtrior,
Virtus per te nobilior,
Gloria per te ſolidior.
Te illæ tibi congenitæ, illæ tibi coalitæ ſolertia & elegantia florem ingeniorum, Suadæ medullam, faſtigium literarum fuiſſe, notis perpetuò manſuris conditorio inſcribunt.

Ah nimis ex vero illud fuiſſe!

Fuiſti enim, & tecum unà fuerunt, Deliciæ, Lepores, Veneres ſobriæ & caſtæ eruditionis, vis doctrinæ, pondus ſapientiæ, quæ tu aliò migrans tecum extuliſti omnia.
Heu perniciem! Heu cladem!
Heu nos in tuâ felicitate infelices!
Studia laudata, artes ingenuæ, Theſauri eloquii, & mentis æternùm abiiſtis; Philologia, Muſæ, Charites, æternùm periiſtis.

LAURENTIUS PIGNORIUS, Patrono & amico optimo, inferias calamo ſolvebat XVI. Kal. Aug. M.DC. XIV. Patavii Euganeorum.

Excerpta è Sylva D. BENEDICTI SOSSAGI Inſubris.

ECce Palatinas doctis probat auribus arces
Velſerus, quo jam pridem Germanica tellus
Attollit cœlo fœlix caput, atque minorem
Italiam tanto deſpectat Rhenus alumno,
Sublatisq; fremens perfundit cornibus Urbes.
- - Nemorum *Feronia* præſes
Et ſyncera Pales, Sylvanusq; arbiter Umbræ
Obſtupeant tecum, & latè mirentur amica
Robora ſecta manu, libabunt oſcula Nymphæ
Arboribus cæſis, tua totq; illuſtria facta
Sæpè legent oculis, & mecum ad ſydera tollent,
Velſerum paſſim reſonare per avia diſcent
Inſubrum montes, *Velſerum* ſylva loquetur.
Velſerum fluvii, rupes, vaga nubila clament.
Intereà me nulla tui lux arguet unquam
Immemorem: priùs æſtivis immugiet Auſtris
Caucaſus, ante premet Libyæ deſerta Boötes.
O quando niveam roſeis Titonia lucem
Maturabit equis, notos qua denique vultus
Hauriam, & intenta poſſim bibere aure loquentem.
Non lateri patiar divelli, non tua noſtro
Pectore labetur facies, ſed mente ſub alta
Hærebit penitùs longo indelebilis ævo.
Si verò ante tuos conſpectus neſcia flecti
Mors immaturo rumpet mihi funere vitam;
Ilicet hæc anima abruptis compagibus ad te
Emicet, & propiùs divina tuebitur ora:
Durabit gelida tecum irrequieta ſub Arcto.

Ejuſdem.

- - - Ah vos abſcindite ſaltem
Aërii Montes, quibus inſedêre potentes
Vindelici, ſaltem noſtras deſcendite in oras,
Et veterem mutate ſitum, confinia ſaltem
Jungite, & Inſubriæ *Velſerum* immittite terræ
Vindelicis mixtos Inſubres. Utraque tellus
Una ſit, atque Lyco fraternas miſceat undas
Abdua, gurgitibus ſociis duo flumina currant.
O quoties oculorum aciem convertere ad oras
Arctoas juvat, & Borealia ſydera viſu
Dulce ſequi, quamvis ſpacioſo tramite cœli
Caligent oculi, vincantur & aëre longo.

Oppoſitos

Oppoſitos quoties immani vertice montes
Adverſos humeros, laterumq; opponere molem
Indolui, charasq; oculis avertere terras,
Quin etiam ſtudio tete, *Velſere*, tuendi
Mente pererratos compellor diſcere mundos,
Quos manus exiguo pictoris claudere gyro
Auſa fuit, pictasq; animare coloribus Urbes.
Inter tot populos, inter tot regna, tot Urbes
Tu tantùm, *Velſere*, lates, nec te mihi ſaltem
Crudeles referunt tabulæ, nec pictor adumbrat.
Proximus hærerem lateri, propiùsq; tuerer
Ut te Vindelici Proceres, utq; ambiat omni
Prole Lycus, denſo ſtipet Germania cœtu,
Et circumſeptum trabeis *Auguſta* coronet.
Ut ponas Leges populis, culpasq; ſerenâ
Fronte domes, nec ſydereos vis ignea vultus
Aſperet, aut oculis tranquillos turbet honores,
Non auri maleſana fames, non gratia flectat
Ignaros animos, & neſcia pectora lucri.
Ut Tu Tartareas peſtes detruſeris Orco
Luxum, fraudesq; & maculoſum carcere cæco
Clauſeris omne nefas, veteres revocaveris artes,
Et niveos mores invexeris, ut tibi crebros
Ingeminent plauſus cives, collesq; remittant,
Forſan & hæc audax æquarem facta canendo, *&c.*

Idem.

Adſpires mihi tu, *Velſere*, perennibus auris:
    Aurum quippe tui nominis aura dabit.
Ergò fove patriis Phœbeas artibus arteis:
    Inde tui me me ſanguinis eſſe probem.

Atque hæc quidem cIↃ.IↃ.C.VII. ſuperſtite adhuc VELSERO à SOSSAGO ſcripta, quæ his adnectere viſum

CL. V.

GEORGIO REMO JCto.
Conſiliario Norico.

QUid REME, ô columen DICES,
REME ô NORIACI Conſe Synedrii,
Cordis dimidium mei,
Et rebus dubiis cognite plurimùm,
Et lætis quoq; plurimùm:
Quid deſiderii vulnera refricas
Obducta heu leviter modo?
Sicne unguem tenero figis in ulcere,
An viſus meus eſt dolor
Tracto jam fieri tempore languidus,
Et, ceu ſat lacrymis datum
VELSERO fuerit, carmina poſtulas?

Quæ laudes meritas viri
Virtutum & ſolidum commemorent merum
Non, non: quin dolor acrius (decus
Scindit cottidiè pectoris intima:
Ægrâ ſollicitudine
Semper cura iecur dilacerat recens.
Non flenda hæc brevibus viri
Jactura eſt lacrymis, qui propius ſuo
Contingens animo DEUM, illuſtravit Patriam mentis acumine,
Et ſcriptis Patriæ decus.
Quæ terrâ egregiè geſſerit aut mari;
Pacem & prælia dicere
Auſus Vindelicûm, Bojici item ſoli.
Doctorum Pater unicus,
Phœbus Pieridum, qui & Charitum fuit.
Pondus corporis exſuit,
Liber remigio vectus in æthera
Diæ mentis & ingeni,
Quà per ſideream lacteus enitet
Noctu circulus orbitam;
Ipſus ſideribus nunc magis omnibus
Sidus conſpicuum nitet
Divûm concilio redditus, atque ibi
Nectar perpetuum bibit
Et ver perpetuum cum ſuperis agit.
At deſiderium ſui
Leſſumq; & lacrymas, cordolium merum
Nobis liquit & omnibus
Virtutem pretiis qui reputant ſuis.
Qui dona ingenii ſtupent
Velſeri Patriæ luminis & Patris.
Incaſſum at queruli diu
Sublatum ex oculis quærimus heu virum!
Nec ſi viſceribus dolor
Tamdem deſineret, mœſtitiæ dies
Si pauſam faciat, tamen
Sudores hominis carmine didere
Non eſt ingenii mei,
Nec Muſæ hic operam ludere me ferant.
GRUTERUS faciat meus,
Pater Pieridum, frater Apollinis:
Aut REMUS faciat meus.
Cujus ſtat niveo vertice laurea,
Pulchrum munus Apollinis,
Qui faſceis etiam ſubdidit huic ſuos.
Semones mihi ſeculi
Suſpexiſſe datum eſt altius, haud loqui.
Sic ſalve ô columen DICES
REME, ô Noriaci Conſe Synedrii.
Cordis dimidium mei,
Et rebus dubiis cognite plurimum,
Et lætis quoque plurimùm,
Et rectè valeas uſque tibi ac mihi.

MICHAEL PICCARTUS FRANC.

Aliud.

AUguſtâ, fateor, vix quicquam auguſtius urbe eſt,
Quæ ſic Vindelicos inter honora micat,
Lucidulos inter pictaï noctis ocellos
Ceu Phœbes pleno lumine fulget honos,
Utque alto feriens Urbs Norica vertice cœlum,
Teutonicis latè ſplendet & ipſa plagis.
Sed tamen Auguſtæ fors mœnia deſtruet olim,
Cui ſenſim cedunt omnia, tempus edax.
At quæ, *MARCE*, tibi victuris condita chartis
AUGUSTA, haut ullâ eſt interitura die.
Jure igitur totum volitat tua fama per Orbem,
O patriæ columen grande decusq; tuæ!
Jure tuos celebrat manes nunc doctior Orbis
Poſt cineresq; viget gloria, vivit honos.

Michaël Virdungus f.

Aliud.

AUGUSTÆ, venerande decus, VELSERE, ſenati,
Cui Sophiæ dulci lingua madet latice.
Quæ tibi ſe inſinuat nunc Mors, & te invida terris
Surripit & geſtit jungere Cœlitibus;
Ut Sophiæ Themidosq; piæ reſponſa poteſſis
Tradere Cœlitibus, maxima cura Jovis?

O reſpon-

O reſponſa tua! Scripta ô digniſſima Cedro!
O docta! hauſta puto Mercurii è cerebro.
Hæcce vehunt niveis nomen tuum ad aſtra caballis;
Terraï recinunt omnibus inque plagis:
O ſalve, VELSERE, *ter inclute* MARCE, *valeque!*
O tellus mollis contegat oſſa tua.

Georg. Mundius, Francus.

ALIUD.

VIrtuti debentur eburneus axis, & albi
Equi, atq; honos triumfi.
VELSERO non Vindelicûm mihi doctior alter,
Fors nec cluebit olim.
Marcus ἀμιμήτῳ calamo, ſi noſtis, Amici,
Civesq́;, quotquot eſtis,
Vindelicas ivit res ſedulus illuſtratum;
(*ATE* calumniatrix
Quicquid garriat, aut obganniat, oblatretvè:)
Præcone non egebit
URBS alio Patria. Hoc meritorum plus ſatis exſtat.
Opus perenne durat.
Cetera prætereo diis memoranda Poëtis,
QUÆ poſteris ſacravit.
MANIBUS ergò piis ſolvamus juſta, favillæ
Terram levem adprecati.
Sedibus ætheriis immixtus, *MARCE*, quieſcas,
HAVE, *VALE*: vale ævúm.

Hoc quicquid eſt metrorum, TIBI, *Hiſtoricorum Principi & Patri,* MARCE VELSERE, *patriæ ſidus illuſtre, adeoque orbis eruditioris decus immortale, ob reconditam admirandamque doctrinam, quam Juſtus Lipſius, ocellus Europæ, M. Freherus, Scip. Gentilis, Andr. Schottus, I. Douza, F. I. Gruterus, L. Pignorius, alii ſexcenti, totusque* τῶν πεπαιδευμένων *Senatus in Cœlum laudibus evexêre, quam divinis ingenii monumentis prodidiſti, cui paria nemo civium fecit: anne faciet quisquam? ambigo:* TIBI, *inquam,* VELSERE *næ* MAGNE,

ΞΥΜΠΟΛΙΤΗΣ, καὶ φίλη πάλαι κεφαλὴ,

Tuus eheu GEORGIUS REMUS; LUB. MER. *ac mœſtiſſ. affectu puro cano pectore poſuit, dum Cives, exteri, amicive potiora-pretioſiora parent;* QUID? *Te Pario marmore ærevè Corinthio ſiſtant.* VIVET, VIVET *tua fama, honos, nomen tuum,* VELSERE, *ſeros ad Poſteros, dum Bonæ Litteræ erunt, dum Hiſtoria vivet, dum Gratiæ cum Muſis & Apolline doctos complectentur viros: dum* AUGUSTAM VINDEL. *rapidus ille Lycus alluet, & in* ISTRUM *fluviorum maximum, exonerabit,*

Alpesq́ nivibus caneſcent. Sed moleſtus ne ſim; æternum vale: vale æternum.

VIVITUR INGENIO:
Huic ſtat ſine morte decus.

Elogia Juſti Lipſii, Freberi, Douzæ & aliorum, quibus exornarunt Velſerum vivum, paſſim in omnium manibus verſantur; Petas (qui voles & ſi libido,) ex Epiſtolis Lipſianis, Carminib. Douzanis, &c.

Cenotaphium Velſeri.

PRo re pauca loquar: jacet hâc VELSERUS *in urnâ;*
Aſtrææ, Charitum, Mnemoſynesq́ jubar.
Vir; quo nec quis erat, nec erit, (ſit gratia dictis!)
Conſiliis melior, moribus, arte, ſtilo.

Chr. Hœfflichius P.L. facieb. Norimb.

CATALOGUS LIBRORUM,

Quos partim M. VELSERUS edidit; partim edendos procuravit novos; aut veteres politiores, emendatioresq́; dum contulit Symbolam, Editiones ope conſilioq́ juvit, auctoritate, auſpiciisq́ ſuis prodire juſſit, voluitq́.

RERum Auguſtanarum Commentarii, Venetiis & Francofurti editi.
Annales Bojorum, Auguſtæ excuſi.
Opus inſcriptionum Vetuſtarum, à Jano Grutero collatum.
Annæ Comnenæ Hiſtoria Græca: &
Procopius, Græcè, operâ D. Hœſchelii:
Itemque Hieroglyphica Horapollinis: ejusdem ſtudio.
Demoſthenis & Ariſtotelis Paralleli, And. Schotti opus.
Tabula Itineraria antiqua ex Bibliotheca Peutingerana.
Publii Optatiani Porphyrii Panegyricus Conſtantino Magno dictus.
Rabani Mauri Opus ſingulare.
Hiſtoria Apollonii Tyrii.
Hiſtoria Eugippii de S. Severino Noricor. Apoſtolo.
Vita D. Ulrici.
Converſio & paſſio S.S. Martyrum, Afræ, Hilariæ, Dignæ, Eunomiæ, Eutropiæ, cum Commentario M. Velſeri. Venet. 1591. apud Aldum.
Photius, Græcè & Latinè, Operâ Hœſchelii & Andr. Schotti, Auguſtæ editus.

Synopſis

Synopſis Conciliorum VII, œcumenicorum, è Bibliotheca Aug. Græcè.

Gennadius Scholaris, Patriarcha Conſtantinop. de Prædeſtinatione, Græcè.

Vita Antonii Eremitæ, à D. Athanaſio ſcripta, Græcè, Latineq;

Adriani Iſagoge S. literarum, Græcè, Auguſtæ V.

Phrynichi Epitome dictionum Atticarum, cum Notis.

Philonis opuſcula prius ἀνέκδοτα, è Bibliothecâ Aug. & Andr. Schotti.

Siracides è m. ſ. cod. Auguſtano.

Jambi Naz. ὅροι παχυμεροῦς, & alia ejus poëmatia.

Geographica opuſcula Marciani Heracleotæ, Scylacis Caryandenſis, Dicæarchi Meſſenii, Iſidori Characeni, &c. Græcè. Auguſtæ.

Appiani Illyrica, è Cod. Aug. Græcè, quorum anteâ non niſi extabat fragm.

Eclogæ legationum Dexippi, Eunapii, Petri Patricii, Priſci Sophiſtæ, Malchi Philadelphienſis Menandri Protectoris, Græcè.

Alia pluria Græcorum Patrum: imprimis Gr. Nazianz. Nyſſeni, Baſil. M. Jo. Chryſ. & Homiliæ non paucæ.

Laurentii Pignorii de Servis.

Ceterum natus eſt M. Velſerus Salutis anno cIc Iↄ LIIX. XII. KL. Quinctil.

Idem denatus Gratiæ anno, cIↄ Iↄ CXIV. IX. KL. Quin.

Icona Velſeri non exhibemus: quod ſe neq; fingi neq; pingi unquam paſſus ſit: ſed ex animi dotibus ſe æſtimari, & ſcriptis cedro lini dignis de ſe judicare mortales voluerit. Fallax eſt cælum glyptarum pictorumq; peniculus: fit, ut Therſites pro Nereo ſæpe numero venditetur, pro Helenâ non rarenter Hecuba obtrudatur. Evolve Rer. Commentarios Vindelic evolve VELSERI *Boica, quantus vir fuerit, perſpicies: neque ſcrupuloſius (aut fallor) de fronte, oreq; toto, quo fuit liberaliſſimo compoſitoq; vultu Velſerus, inquires. Sectentur alii hoc ad immortalitatem nominis compendium fragile ac lubricum. Quin capita vilia ſibi viam ſternunt hodie ad famam, Apellis aut Lyſippi opera: non hoc cordi aut volupè fuit noſtro Semoni, qui eruditionis ſuæ remigio aſtra petivit: cujus virtutes fama loquetur anus: ringatur, rumpatur invidia:* SED, TU LIVOR, poſt fata quieſce: quieſce, & rumpere. Expliciunt juſta.

CENSURA.

Carmina hæc exequialia cedro, nec dum typis plumbeis digna, nî publici juris fiant, Remp. litterariã detrimenti quid capere cenſeã.

M. MELCH. RINDERUS, Norimb.

ELOGIA
VELSERIANA
VIRORUM ILLUSTRIUM.

JUSTUS LIPSIUS.

In Muſis Errant. pag. 54. & 55.

MARCE, diſpeream, niſi inter omnes
Quos amo, te ego amo; idque jure ſive
Virtutem videam tuam, aut amorem.
Virtus, Solis ad inſtar: illa lucet:
Nec tuæ modò Rætiæ, ſed omni,
Quàm lata eſt, Alemanniæ, & propinquæ
Galliæ, Italiæque Iberiæque.
Addamne ipſam Aſiam? addere hanc quoq; auſim.
Et ſplendor tuus ora inhoſpitalis
Ponti percutit, ipſaq; urbs Byzantis
Te novit ſimul & colit merentem.
Quid jam porrò ego debeo? qui amorem
Tam largum mihi candidumque defers.
Certè debeo, quod nec ulla lingua,
Quod nec concipere ipſa mens potiſſit.
Ergò me tibi ſiſto mancipandum:
Et habe tibi, quidquid eſt, eritque
JUSTUS LIPSIUS, hoc ab ævo in ævum.

TOBIÆ SCULTETI I. C. ac CONS. CÆS. PARODIA.

VIX Roma tantis ſoſpes ab ignibus
Sibi ipſa credit: tam lepidè omnia
Redegit in priſcos decores
Verus hic Italiæ ruentis
Aſſertor: etſi *Scaliger* hinc ſuam
Fert jure partem; nec minus incluta
Debetur, ob jus auſpicale
VELSERIO capiti Corona.

ANTONIUS MAUCLERQUIUS.

AC *Janus Quadrifrons* eſſe, gemente vel
Ter triſti invidia: præcipuè decus,
Suſtentante tuum grande *Duumviri*
Illis Cecropidum ac Romulidum rei:
Planè *Scaliger* hinc dum juvat, hinc ſuis

VELSE-

VELSERUS ſtudiis, auſpicio pari;
Theſeus unus adeſt, alter & Hercules.
Quos dum cogito; non amplius iſtius
Molem ingentem operis, comparo Sæculi
Miraclis veteris ſeptem: id Olympicum
Sed cœlum potius dixero: quin id eſt
Cœlo Cœlum etiam majus Olympico,.
Quod tanti ille *Duplex* æſtimii putas
Atlas, ut humeris ſuſtineat ſuis.

CUNR. RITTERSHUSIUS,

De

OBITU FULVII URSINI ROMANI,

Ad

ILLUSTR. MARCUM VELSERUM REIPUBL. AUGUST. II. VIRUM.

TE quoq;,quem impoſitũ fulgenti Gloria curru
Pieridum haud vulgò per loca nota rapit,
Auguſtâ, VELSERE, nihil quo Auguſtius Urbe
Jurat ſe Aonidum noſſe loquive Chorus,
Vidimus humenti tergentem lumina dextra,
Dum deſiderio carperis icte pio,
Suſpirasque tuos luctu deperditus ignes,
Et bona, quæ pariter commoda Mors rapuit:
Ità bona, præ quibus ignores Jovis altitonantis
Nectareos latices Ambroſiasque dapes.
Vivebat quippè ille tibi notiſſimus,& tu
Pendebas veris, hæc bona ponderibus.
At nunc parce oculis tandem, VELSERE, fugato
Et gemitu pectus ſolve age lætitiâ.
Hem, luctum qui mutet adeſt in gaudia, præſtetq;
Ubertim Urſini funere damna data.
Gruterus, cujus cata mens opus arduum & ingens
Molitat, à tenebris vindicat atque ſitu.

IDEM POST PAULLO:

QUod facis, huic, VELSERE, operiq viroq; faveto,
Præbet cui liquidum & *Scaliger* auſpicium.
Sint modo Patroni ſtudiis, artesque vigebunt:
Urſinosque etiam Teutonis ora dabit.

IDEM

In Elegia, pro Criticis Operibus Gaſp. Schoppii:

SIve tua, VELSERE, Auguſtæ qui Pater Urbis,
Conſul conſiliis hanc regis usque bonis:
Qui tàm multa tenes antiqua, ſepulta, vetuſta,
Ut ſtupeat meritò, qui tua ſcripta legat:
Annales Patriæ clara qui in luce locaſti,
Optime Bojaricæ conditor Hiſtoriæ.
(Verùm ego quò laudũ feror abripientibus undis,
Quæ condignè aliud dicere tempus erit.)

JOHANNES MEURSIUS.

JUpiter æternam Veneri promiſerat Urbem,
Cœperat ille tamen penè carere fide.
Nam miſerè collapſa, ſuâque ſepulta ruinâ
Nunquam poſſe caput tollere viſa fuit.
Quæq; tot attulerant extremam gentibus horam,
Fata timebantur conteritura ſemel.
Et meritò, ſi non aut enthea Scaligeri vis,
Labentem prompta ſuſtinuiſſet ope.
Aut tua per ſeros pietas memoranda nepotes
Maxima Vindelici gloria MARCE ſoli.
Aut etiam flagrans ſollertis cura Gruteri,
Quem tenero eduxit Calliopéa ſinu.

PETRUS SCRIVERIUS.

RElliquiæ ſuperant: ſed quas quoq; tollere Tempus
In barathrumq; Ignes, vel dare Bella queant:
Ni vetet antiqui reparator Scaliger ævi,
VELSERUSQUE atavis nõ minor ipſe ſuïs.

HUGO GROTIUS.

Quæ prodeunt auſpiciis SCALIGERI & VELSERI.

AT tu, ſupremum *Stirpis Antiquæ* jubar
Alumne Cœli, *Cæſaris Magni* genus,
Qui das vetuſta poſt-futuris ſecula
Bataviæque gentis Eoæ tonos,
Polumque terris, teque nobis, dum licet
Succurre Mundi *Scaliger* damno. Tuum
Te Tempus audit. Te decet Luſtris dare
Leges, & annis. Ille felici manu
Ferventis Ævi raptus ex *Incendio*
Theſaurus, Orbis naufragi lectæ tuâ

Dextra

Dextrâ Tabellæ, parq; VELSERI labos
Peroſa dudum clauſtra privati Laris
Ibunt in auras, Regna ne poſthac ferant
Nocturna, ſeq; mancipabunt publico, &c.

JANUS GRUTERUS.

In novam Photii editionem Auguſtanam.

HOeſchelii gemino nam perſuaſere Patrono,
Æquoris Hœſchelium per vaga terga ſequi.
VELSERO reſidere datur Cythereide concha,
Non modo uti conto tentet iniqua vadûm;
Vocis at & ſudæ dia dulcedine, cæte,
Neptuniq; feras non ſinat eſſe feras.

Tandem Is longiſſimam elegiam ſuam his obſignavit verſiculis;

Te te præcipuè celebret, Velsere *Duumvir,*
O Patriæ jam non unio vere tuæ,
Totius aſt Orbis quacunque vigentibus alis
Enceladi & Cœi regnat opima ſoror.
Non quod avis proavisq; potens, & divite cenſu,
Non fratrum niteas quod potiore choro;
Sed mage, quòd colis ingenuas inſigniter artes,
Hujus ſupra ævi præteritiq; Viros;
Sed mage, quod legis Hiſtorias genus omne vetuſtas
Quasq; tulit Latium, Græcia quasq; tulit:
Sed mage, quod columen vatum culmenq; vocari
Non pudet, id titulis ſed titulum eſſe putas.
Macte animis, Marce *ô iſtis* Velsere *per Orbem,*
Ob quos es Phœnix Ordinis une tui.
Sintq; alibi ſanè, qui vena ſanguinis alta;
Sint auri certent qui potiore modo.
Sint, qui præcellant numero graviore clientum
Atque aliis, quorum ſors mera habetur hera;
Dummodo tu præeas doctrinæ fulgure cunctos,
Ingeniique palam luce perenne premas,
Qualiter aut roſa flos urticæ ignobile germen,
Qualiter aut adamas turpia fruſta molæ.
Hæc verè tua ſint, tua ſint hæc, Fortunarum,
Velsere, *unde nihil arroget ulla ſibi:*
Unde nihil laudis communicet ille vel iſte,
Unde nihil poſſit demere & ipſa dies.
Non ſi Mulciber Oceanusq; eat omnis in unum,
Mavortisq; inſtet hinc furor, inde Jovis.

JAC.

JAC. BIDERMANUS è S. J.
Lib. III. Epigr. XXXVI.

MARCI VELSERI

eruditiſſimæ epiſtolæ :

PYrrhus Erythreo quoties digitum induit auro,
Vidit in aſpecta totum Helicona manu :
Parvus enim palæ in gremio lucebat Achates,
Phidiacus poterat quem ſecuiſſe labor.
Non eguit ſectore lapis, natura ſed illo
In lapide eſt cælo doctiùs uſa ſuo.
Namq; ibi gemmatas Heliconia turba ſub umbras
Propria cognatis abdidit ora notis.
Muſicus in bacca Phœbus requievit eadem,
Facundoq; ſuum pectine mulſit ebur.
Hæc Pyrrhi non pala mihi, ſed fabula viſa eſt;
Fabula jam tandem deſiit eſſe mihi.
Nam tu, MARCE, doces hodieq; hanc vivere gemmam :
Signat enim chartas annulus ille tuas.

BENEDICTUS SOCIAGUS,
DOCTOR COLL. AMBROS.

AD

MARCUM VELSERUM.

Libr. Epigramm. pag. 171. Mediol. An. 1616.

JUſſerat intonſi genitor me devia Pindi,
Inq; ſalutatas deſeruiſſe Deas.
Quis tibi nate furor primævum abſumere florem,
Dixerat, & cantu continuare dies;
Ah ego ſi poſſem tali pubeſcere vultu,
Gorgoneo valeat potus ab amne liquor.
At juvet aſſiduis legum impalleſcere chartis,
At juvet in medio dicere jura foro.
Tu mihi VELSERI *doctos irrepere ſaltus*
Auctor, & Aonio mergere fonte ſitim.
Ergo fove patriis Phœbeas artibus artes,
Mi fuerit certè mens tua mente Patris.

ANT.

ANT. QUÆRENGUS,
ad Vitam
Joh. Vincentii Pinelli, Patricii Genuenſis,
Auctore Paulo Gualdo, Patricio Vicentino ſcriptam,
curaque ac beneficio *M. Velſeri* Aug. Vind. editam.

GLoria Germanæ gentis Te VELSERUS heros,
ante alios per docta Virûm
agmina dimittat celebrans: illo auſpice tutam
ad Gades, ad Bactra viam
carpe volans, famæq; diu te crede vocanti, &c.

PHILIPPUS MENZELIUS P. L.

Medicinæ Doctor & Profeſſor Ordinarius Acad. Ingolſtadienſis,
in Carmine ad Jac. Gretſeri S. J. tomum ſecundum
de S. Cruce.

------- tum Vindelicorum
Nobilis illa Auguſta, potens opibusque viriſque,
Et pacis ſtudiis, & recti inſignis amore,
Marce tuum, Velſere, ſolum natale, tuæque
Patritio quæ conſurgit de ſanguine gentis.
Salve, Marce, Decus Patriæ, virtutis ocelle,
Doctrinæ columen, Graji Latiique lepôris
Candide flos, lux Hiſtoriæ clariſſima Bojæ.
Cui pietas ignota tua eſt? cui pectoris ardor
In Muſas? ſtrepitu licet obturbante forenſi,
Hinc atque hinc curis, ad commoda publica natus,
Nocturnis agitere frequens: agitere diurnis.
Multa tibi debent, Muſarum ſacra ferentes,
Ob meritum in commune alii: ſed plurima longè
Gretſerus ſeſe ante alios debere fatetur.
Nam ductu, ſtudioque tuo, non pauca tenebris
Eruit, eſtque adeò Græca exemplaria nactus,
Abdita theſauris, ævoque inviſa priori,
Nec deinceps, (ni tu faceres) fortaſſe videnda.
At quò, Marce, tuæ ſuccenſum laudis amore
Me rapis? O mentem Superi dent pluribus illam,
Ut faſtu procul inſano, livoreque caſſi;
Quæ ſervant tineis, quæ longi dentibus ævi,
Doctorum monumenta Virûm, non edita luci,
Laxatis ultrò pedicis, & carcere rupto,
In vulgus prodire ſinant, uſuque ſecundo,
Qua licet illuſtrent humanæ commoda vitæ.
Gratia theſauri quænam queat eſſe ſepulti?

MATH.

MATTH. ZUBERUS
MARCO VELSERO,
Patritio, & Duûmviro Auguſtano.

Part. 1. Poëmat. p. 99.

SI quis muneribus cupiat contendere tecum:
Audeat ille etiam Carmine, quando placet.
Nullus ego ambobus, vinciq; paratus, honorem
Do, Velſere, tibi; juncta Duûmvir habes.
Vilia cur igitur mittamus Carmina, quæris?
Credimus Alcinoo poma fuiſſe data.

IDEM EIDEM

SI magni ſtirpem facimus, Velſere, beatum
Cur non te liceat dicere? Nobilis es.
Si magni linguas, majoris pendimus artes:
Humanis major rebus, acuta ſapis.
Si miramur opes, Patriæ ſi munia, dives
Conſul es, & Cives Judice-lege regis.
Hæc in te valdè ſunt pulcra, at pulcrius hoc eſt,
Inter quòd faſtu tam bona magna cares.

MARCI

MARCI VELSERI
RERUM BOICARUM
LIBRI QUINQUE.

Hiſtoriam à gentis origine, ad Carolum M. complexi.

PRINCIPES BOICI.

Qui quæve ſive apud Bojos, ſive exteros dominati ſunt: tum plerique qui hos, ſive ſanguine ſive affinitate, attigerunt. Intermixtis qui Bojis exteri imperarunt. Utrobique interdum conjecturis indultum, quarum rationes explicatæ.

Libro primo.

SIGOVESUS. *pagina.* 5.
BRENNUS. 7.
ATES & GALATUS. 12.
BRITOMARUS. 18.
GARGENUS. 19.
MATALUS *ſive* MAGILUS. 21.
CHRIXUS. 22.
DUCARIUS. 23.
CAROLAMUS. 29.
DORULACUS. 30.
BOJORIX, CUM DUOBUS FRATRIBUS. 31.

Libro ſecundo.

Quibus T.B. *additum, Toliſto-Bojos ſpectant. Quibus* M. *Marcomanos, ſub quorum nomine Boji aliquamdiu latuerunt.*

THESSALONUS, *ſive* THESSALORUS. 38.

T.B. TOLISTUS, *ſive* TOLISTO. *38.*
T.B. ORTIAGON. *40.*
T.B. CHIOMARA, *Ortiagontis uxor. 41.*
T.B. PÆDOPOLITES, *Ortiagontis filius. 42.*
T.B. SINATUS & SINORIX. *ibid.*
T.B. CAMMA, *Sinati uxor. ibid.*
CLONDICUS. *44.*
BOJORIX. *46.*
T.B. DEJOTARUS. *47.*
T.B. BOGO-DIATORUS. *ibid.*
T.B. ADO-BOGION. *ibid.*
CRIXUS. *48.*
T.B. DEJOTARUS, *Deiotari filius. 53.*
T.B. STRATONICA, *Deiotari majoris uxor. 53.*
T.B. TARCUNDARIUS CASTOR, *Deiotari majoris gener. 54.*
T.B. CASTOR, *Tarcundarii filius, Deiotari majoris ex filia nepos. 54.*
T.B. BROGITARUS, *Dejotari majoris alter gener. 55.*
T.B. CASTOR, *Dubium an idem cum ſuperiore. 56.*
T.B. AMYNTAS. *ibid.*
T.B. M. LOLLIUS. *ibid.*
T.B. BOAMUNDUS & INGRAMUS. *ib.*
CRITASIRUS. *57.*
M. MAROBODUUS. *58.*
M. CATUALDA. *62.*
M. JUBILLIUS. *63.*
MARICUS. *ibid.*
M. TUDRUS. *64.*
T. AURELIUS FULVIUS BOJONIUS ANTONINUS PIUS. *64.*
M. AURELIUS BOJONIUS ANTONINUS. *ibid.*
FULVIUS BOJUS. *66.*
M. SALONIA PIPARA. *ibid.*
M. ATTALUS, *Saloniæ pater. ibid.*

ADAL-

ADALGERUS. 67.

M. FRITIGIL. 69.

KREINHILDIS, *Bojorum reguli filia, Attilæ uxor.* 71.

Libro tertio.

Quibus B. P. *additum, Boicæ principatum tenuere.* *Quibus* L. R. *Langobardorum Reges ex Bojis fuere.*

B. P. THEODO, AGILOLFINGORUM PRIMUS. 77.

B. P. UTILO, &

THEODO VACARUS, *Theodonis primi filii.* 84. 96.

B. P. THEODIBALDUS, *Theodonis Vacari filius.* 95.

B. P. GARIBALDUS, *Alienus ab Agilolfinga familia, ut videtur.* 98.

THEODELINDA, *Garibaldi filia, Autharis uxor.* 100.

GUNDOALDUS, *Garibaldi filius.* 101.

GRIMOALDUS, *Garibaldi filius.* 101.

B. P. THASSILO, *Theodibaldi filius.* 101.

GAILA, *Giſulfi filia, Principis Bojorum uxor. Incertum an Garibaldi ſecundi.* 108.

B. P. GARIBALDUS SECUNDUS, *Thasſilonis filius.* 108.

GUNDOBERTUS, *Gundoaldi filius.* 109.

Libro quarto.

B. P. THEODO TERTIUS. 110.

REGINODRUDES, *Childeberti an Theodeberti filia, Theodonis tertii uxor.* 110.

B. P. THEODIBERTUS, *Theodonis tertii filius.* 113.

B. P. HUGIBERTUS, *Theodiberti filius.* 116.

PLECTRUDIS, *Hugiberti filia, Pipini Heriſtalli uxor.* 116.
RODOALDUS. 117.
AGILOLFUS. 117.
B. P. THEODO IV. 119.
UTA, *Theodonis quarti filia.* 119.
LANTBERTUS, *Theodonis quarti filius.* 120
L. R. ARIBERTUS, *Gundoaldi filius, Garibaldi nepos.* 121.
L. R. PARTHARITUS, &
L. R. GUNDEBERTUS, *Ariperti filij.* 121.
RODELINDA, *Parthariti uxor.* 122.
SOROR PARTHARITI & GUNDEBERTI, *Grimoaldi uxor.* 122.
L. R. CUNIBERTUS, *Parthariti filius.* 125.
HERMELINDA, *Cuniberti uxor.* 126.
L. R. LIUTBERTUS, *Cuniberti filius.* 130.
L. R. REGINBERTUS, *Gundeberti filius.* 130.
L. R. ARIBERTUS, *Reginberti filius.* 130.
S. PETRUS, *Liutberti conſanguineus.* 131.
B. P. THEODIBERTUS II. *Incertum an Theodonis quarti frater.* 131.
GUNDEBERTUS, *Reginberti filius, Ariperti frater.* 132.
REGINBERTUS & DUO FRATRES, *Gundeberti filij.* 132.
GUNTRUDA, *Theodiberti ſecundi filia, Luitprandi uxor.* 132.
B. P. THEODO V. 132.
B. P. THEODIBALDUS, *Theodonis quinti filius.* 133.
B. P. GRIMOALDUS, *Theodonis quinti filius.* 133.
B. P. HUGIBERTUS II. *Theodonis quinti filius.* 133.
PILIDRUDES, *Franca, Theodibaldi uxor.*

Libro

Libro quinto.

B. P. UTILO SECUNDUS, *Incertum an Hugiberti filius.* 142.

HILTRUDIS, *Caroli Martelli filia, Utilonis ſecundi uxor.* 145.

B. P. THASSILO SECUNDUS, *Utilonis filius.* 145.

LUITPURGA, *Deſiderii filia, Thasſilonis ſecundi uxor.* 159.

GUNTHERUS, *Thasſilonis ſecundi filius.* 159.

B. P. THEODO SEXTUS, *Thasſilonis ſecundi filius.* 159.

NAAMAN. 167.

B. P. CAROLUS MAGNUS. 174.

EPISCOPI.

JUVAVIÆ, *ſive* SALISBURGI.

Rupertus. 110

Vitalis. 114

Anſologus. 142

Savolus. 142

Ezius. 142

Flobargiſus. 142

Joannes. idem Aquila ab Alcuino appellatus. 143

Virgilius. 158

Bertricus. 170

Arno. 170

REGINOBURGI.

Lupus. 111

Emmerammus. 119

Ratharius. 139

Garibaldus. 143

Simpertus. 160

LAUREACI.

Laurentius. 91

Ierardus. 91

Eutherius. 91

Maximilianus. 91

Quirinus. 91

Conſtantius. 93

Theodorus. 94

Philo. 114

Vivilus ſive Vivilo. idem Adda. 141. 143

BATAVIS.

Valentinus. 93. 135

Erchenfridus. 114

Bruno. 116

POST HÆC LAUREACENSIS ET BATAVENSIS SEDES COALUERE.

Sidonius 158

Antelmus. 160

Viſericus. 160

Valdericus. 166

FRISIN-

FRISINGÆ.

COrbinianus. 133
Erimbertus. 143
Joſephus. 160
Aribo.idem Heres & Cyrinus. 160
Atto. 169

NUENPURGI.

MAnno. 160

TIBURNIÆ, *ſive* TIGURINÆ.

PAulinus. 93

EISTADII.

VIlibaldus. 146
Gerochus. 169

SABIONÆ IN BRIXENTIBUS.

CAſſianus. 93
Ingenuinus. 102
Conſtantius. 160
Præconius, ſive Procopius. 160
Conſtantius. 160
Urſus. 160
Pigencius. 160
Proiechus. 160
Maturninus. 160
Marcellus. 160
Valerianus. 160
Agnellus. 160
Anribanus. 160
Antonius. 160
Laurentius. 160
Joannes. 160
Alimus. 160

ARGUMENTA.

Libro primo.

GEntis origo. Nomen. Inſignia. Tranſitus in Italiam, & res ibi potiſſimùm, per annos circiter quadringentos, geſtæ.

Libro ſecundo.

REs in reliqua Europa, & Aſia, ante conſtitutum in Boica principatum, à Bojis geſtæ. Bavariæ nomen unde natum, & ejus ad Bojos analogia.

Libro tertio.

PRincipatus à Theodone in Boica conſtitutus, anno poſt Chriſtum natum DVIII. *Boicæ deſcriptio: quiq; eam populi ante Bojos habuerint. Res geſtæ ad annum uſque* DCXVI.

Libro quarto.

REligio Chriſtiana, Ruperto docente, recepta. Res in Boica, & à Bojis in Italia geſtæ ad annum DCXXX.

Libro quinto.

REliquum hiſtoriæ ad annum DCCLXXXVIII. *Thaſſilo cum Theodone filio à Carolo Magno exauctoratus.*

MARCI

Septentrio.
VENEZUELA
Provincia in America Occidentali. Quam olim Dni. Velſeri Patricij Auguſtani poſsidebant, a CAROLO. V. Imperatore ipſis Conſignata.
I. Dominica
I. Matalino
Sta Lucia
S. Vincente
Beckia
Vogel Eyland
Granada
Tabaco
Cabo dela Vela
C. Coquibocoa
Monios
I. Aruba
Quaraçao
Bonayre
I. d'Aves
Rocca
Orchilla
I. Blanca
Torguta
I. Margarita
Frailes
Cola
Testigos
Coro
Golfo de Venezuela
Paragoana
La Rancheria
Rio della Hacha
Sierras de Xibaharas
Lago de Maracaybo
Pocabuies
Populi
Axaguas Pop.
Provincia
S. Iago de Leon.
de los Caracas.
C 3 puntas
Bocca del Drago
Pta de Galera
I. dlla Trinidad
Golfo de Paria
Achoholados Populi
Laguno
Portilla de Carora
Nueva Xerces
VENEZUELA.
Indios Palinques.
Monopado
Bobures Populi
Bariquicemeto
Provincia
NUEVA ANDALUSIA.
Iuarepice.
Worinoque.
Prov. de Cuyca.
Milliaria Germanica 15 in uno gr.
Em. Stenglin D.
Meridies.
Occidens
Oriens.

MARCI VELSERI RERVM BOICARVM LIBRI QVINQVE, *AD* MAXIMILIANVM BOJORVM DVCEM.

Liber primus.

Pietatis tuæ in patriam fuit, Sereniſſime Princeps, univerſam Bojorum gentem, quæ ſive jam nunc eſt, ſive poſt hac ſequetur, ſed & quæ præteritis annis unquam uſquam extitit, ab omni antiquitate, benefaciendo velle demereri. Quod vivis atq; præſentibus repræſentare, promptum & proclive, religione, prudentia, juſtitia, æquitate, clementia, virtutibus regiis aliis, quarum fructus deinceps ad poſteros permanaturi ſunt, cum memorabili nominis tui commendatione. Sed quà majores, morte dudum functos, poſſint attingere, via nulla retrò eſt; niſi quod hoſce, in beatis etiam nunc ſedibus, ubi æternum ævum felices agitant, te talem tantumque genuiſſe, lætari exiſtimandum.

Cæteroqui ad illos privatim , unum beneficii genus pertinet, quod nemo unquam bonus contempſit, nominis rerumque geſtarum famam, diuturni temporis vetuſtate langueſcentem, atque intermorientem, ex ſitu & tenebris , in vitæ quodammodo lucem & ſplendorem revocare. Seriò enim, mortuorum vita, in vivorum memoriâ poſita , memoria , ſine litterarum monumentis, obſcura & caduca eſt. Hiſtoriam itaque ſcribi voluiſti: iſti primùm fini, poſterùm inde exemplo, documento, Boici generis bono universè. Piè hoc. Illud prudenter; cum ſub imperio tuo degerent homines eruditionis laude florentes, magna etiam exterorum quorundam fama eſſet, antetuliſſe cæteris & legiſſe præ omnibus , ſcriptorem ex amica & fœderata potiſſimùm civitate, qui malevolentiæ, & invidiæ, & adulationis cauſſas , procul haberet. Veritatis hæc nimirum fiducia virtutis conſcientia eſt , narratori nullis affectibus obnoxio, res tuas tractandas credere. Nam nos ſanè liberum pectus afferimus, nec inania ſcientes captaturi , nec rectè cujusquam facta volentes preſſuri, nec quæ ſecus evenere, ut in longo temporis curriculo multa utrimque accidere neceſſe eſt, parſuri prodere, publicè intereſſe rati, fugienda ſequenda juxta noteſcere. Cæterum non ſuſtineamus affirmare dubia , non item ſubducere, quæ vero accepimus ſimilia. Magnitudinem oneris aſpectu æſtimavimus, verſatum libratumque deinde, ſenſimus multò magis : ſuperiorum annorum ſcriptores Boici , feramus ſi non ſublevant , niſi verò aggravant etiam, quamquam nullius labores obtrectamus, res in confeſſò eſt: humeros tamen non ſubduximus , ſed tuo freti maximè judicio, memoriæ populi amici, belli pacisque artibus incluti, pro virili parte lubentes conſuluimus.

IN Europę diviſione, veteres multò maximam partem Celtarum populis tribuiſſe comperio. Regionem ad ambas Rheni ripas , quod Dio ſcripſit, (Dio lib.39) tum hinc omnem quæ poſtea Gallia & Hiſpania fuit, Gades uſque, uti Ephorus , inde porrò quicquid terrarum ad Scythas jacet. (Eph. apud Strab. lib.4) Celtiberiæ & Celtoſcythiæ clara utrimque nomina , rei fidem ad poſteros propagarunt. Extremas etiam ſub Septentrione oras , Celtas tenuiſſe ex Hipparcho pâret ; (Hipp. apud Strab. lib.2) hic ſolem æſtivas noctes perpetes in Celtica lucere memorat, quod, præterquam ſi qui ad ipſum prope cæli cardinem colunt , nulli hominum generi poteſt contingere. Ad miraculi ſpeciem in fabulam auxit Eudoxus Rhodius, eſſe gentem circa Celticam, quæ noctu videat, interdiu non videat. (Eud. apud Apollon. hiſt. mirab. 24.) Sed Celticæ appellationis fama, vetuſtate hebetata, de cæteris eſt obſcurior: in Gallia, & quæ, nomine ſero mutato, nunc Germania

eſt,

eſt, diutius tenuit. Ultra tamen Rhenum arctata paulatim, acciſis poſtmodum magis magisque finibus, in ultima demum Gallia hæſit, partem ejus complexa circiter tertiam. Nec eſt vocabulum Celtico vetuſtius, aut omninò aliud, quo Germanos Græci Latinique homines, ante inventum Germaniæ nomen, universè appellarint, cum privata Celticarum gentium ſuperſint. Nam quod ſacrarum litterarum interpretes fere conſentiunt, Aſcenezem, natum Gomero Japheti filio, cui Noë pater, imperium hac extendiſſe, univerſæ genti nomen feciſſe, & Hebræi ex vetuſtiſſima antiquitate hodieque uſurpant, reliquorum populorum linguæ nunquam ſequutæ ſunt. Scio Cimmerios & Cimbros nuper in hac cauſa ſuffragatorem inveniſſe, qui eos non Germanis tantùm et Gallis, ſed innumerabilibus præterea gentibus, Aborigines auſus eſt aſſerere, ſecundis multorum ſententiis, qui novitatis ubique amor eſt. At præjudicatæ opiniones evaluere, nec Cimmeriæ tenebræ ullis ingenii & litterarum luminibus ſatis potuere diſpelli. Ego Celtas, qua longiſſimæ ætatis memoriam reſpicio, Galliam & Germaniam complexos reperio. Et præpoſteram ambitionem interpretor, Germanorum Gallorumque, principatum hac illac trahentium, quando uterque populus uno nomine olim cenſus, iisdem originibus ortus cenſendus eſt. Græcos auctores habeo (quos penes tam vetuſtæ tamque incertæ rei fides erit) conditorem fuiſſe Celtum, filium ſive Herculis ex Celtô, aut Celtine, aut Sterope, ſive Polyphemi ex Galatea: Timagenes, ſimpliciter regem dixit. Sanè Herculem apud ſe egiſſe, Germani credi voluere, auctor Tacitus. Qui patria tamen ſequutus carmina, originem Manno, filio Tuiſtonis, Dei terra editi, tribuere maluit. Nos hoc genus narrationes, quo merentur loco, ſeponimus, operam iis ad aliquam veri ſpeciem conformandis, non luſuri. Joſephus Moyſeæ hiſtoriæ interpres non malus, Aſchanaxem retulit (Aſcenezem appellavimus) condidiſſe Aſchanaxas, ſive Régines: eo nomine ſi Rheni accolas reſpexit, ut videri hominibus eruditis intelligo, jam Aſchanaxes Celtarum generatim ſit conditor, ſiquidem Galli & Germani Rhenum æquè accolunt.

Celticam autem vocem, Cæſar indigenam eſſe pronuntiavit: inde tot ejus notationes atque explicationes, haud ita dudum exortæ ſunt, quot hominibus otio juxta & ingenio abutentibus, vacavit excogitare. Earum ut una aliqua vera ſit, fieri fortaſſe poteſt, ut certa & comperta nobis habeatur, fieri, quantum video, vix poteſt, itaque cogitatò prætereo. Porro Celtarum gentes, quod pro terrarum ſpatio neceſſe, fuere multiplices. Neque nunc facile explicatu ſit, quam quæque regionis oram,

Cæſ. de bel. Gall. lib. 3.

Geneſ. c. 10

Joan. Gor. Becan.

Etymol. v. Κελτοί.

Parthen. amat. c. 30.

Etymol. in Celtica.

Appian. Illyr. Timag. ap. Ammian. Marcel. lib. 15.

Tac. de mor. German.

Joſ. antiq. lib. I. c. 1 r.

Cæſ. bel. Gall. lib. 1.

utram ſaltem Rheni ripam, primum occupaverit: nam nullis reliquis domeſticis litteris, obſcurum, atque incertum adeò eſt, ſi quid hîc exteræ ſuppeditant. Bona fide Polybius, quæ à Narbone ad Tanaim in Septentriones vergunt, illa etiam tum ætate inexplorata fuiſſe omnia, ſomniorum loco quorundam de iis dicta, ſcripta, habenda monuit. Id quam vellem ſibi certi, hujus & ſuperioris memoriæ, ſcriptores, perſuaderi paſſi, hiſtorias quæ dudum periere, duxiſſent perditas, jam illi nimium quantum operæ, quod inanibus conjecturis excogitandis exornandiſque poſuere, potuiſſent compendi facere, lectores ſimul incredibili tædio, moleſtæ & abſurdæ lectionis, ut meus ſaltem ſenſus eſt, levare. Taciti ſententia, hominis rerum noſtrarum apprimè callentis, ſua ſe veriſimilitudine approbat, antiquitus utriusque partis populos, ut quisque evaluerat, occupaſſe permutaſſeque ſedes, promiſcuas adhuc, & nulla regnorum potentia diviſas; quantulum obſtaret enim Rheni alveus, pari maximè utriusque tunc temporis ripæ libertate? Itaque, non, ſi alicujus aliquando gentis ſedes, ultra citráve Rhenum, videbimur idoneis teſtibus poſſe conſtituere, conſequetur ideò, primas illas fuiſſe & perpetuas, ab uſque ultima origine: quandoquidem multas retrò migrationum viciſſitudines latêre, veriſimile admodum, ſed memoriæ, infiniti prope temporis diuturnitas, velum obduxit.

Pol. lib. 1.

Tac. de mor. German.

Celtarum Boji habiti, gens ampla & valida. Nomen Tarquinio priſco Romæ regnante, in Italia primùm auditum eſt. Vetus poeta Simylus, Romulo olim Rege, Capitolium à Tarpeja Bojis & Celtis proditum ſignificat,

Sim. ap. Plut. Romulo.

Ἡδ' ἀγχοῦ Ταρπηΐα παρὰ Καπιτώλιον αἶπος
Ναίουσα, Ῥώμης ἔπλετο τειχολέτις.
Κελτῶν ἣ στέρξασα γαμήλια λέκτρα γενέσθαι,
Σκηπτούχων πατέρων οὐκ ἐφύλαξε δόμους.

Et paullò poſt,

Τὴν δ' οὔτ' ἂρ Βόϊοί τε καὶ ἔθνεα μυρία Κελτῶν
Χηράμενοι, ῥείθρων ἐντὸς ἔθεντο Πάδου.
Ὅπλα δ' ἐπιπροβαλόντες ἀρειμανέων ἀπὸ χειρῶν,
Κούρῃ ἐπὶ στυγερῇ, κόσμον ἔθεντο φόνου.

Sed palam falſus, illa quippe Sabinis prodidit. Tarquinii regno, primus Belloveſus, pleroſque Galliæ populos, Elitovius inde Cenomanorum manum in Italiam duxit. Sequuti Boji & Lingones, incertum quibus profecti ſedibus, & quo duce ex Celtica veniſſe convenit. A Boijs quæ Laus Pompeja poſtea dicta, condita, & Pado trajecto, Etruſcis atque Umbris pulſis, magnus agri modus, & urbes opulentæ perplures, intra Apenninum inſeſſæ ſunt. Etruria media Italia, ad utrumque tunc littus porrecta, cum ſapientiæ ſtudio, atque religionis opinione, tum ingenti-

Liv. lib. 5.

Plin. lib. 3. c. 17.

gentibus terra marique claruit opibus; & verò populum, cui Etruſci loco ceſſerint, animis manibusq; valuiſſe oportet. Belloveſo SIGOVESUS frater fuit, impigri ambo juvenes, Ambigati ſorore geniti (Ambigatus Celtico Rex erat) avunculi conſilio, prægravantem domo multitudinem, hominum trecenta omninò millia, ductis coloniis exonerare aggreſſi, cum alteri Italia obveniſſet, Hercynii ſaltus huic ſortitò dati ſunt. Quæ Sigoveſum gentes ſequutæ, à Livio, omnis hujus hiſtoriæ ſcriptore, non eſt proditum, nec enim ſuſcepti operis argumentum eò pertingebat: De Belloveſo proditum, maximas peditum equitumque copias, ex Biturigibus, Arvernis, Senonibus, Aeduis, Ambarris, Carnutibus, Aulercis coactas, Italiæ intuliſſe. Proclive verò conjecturam ducere, fratrem, cui aſpera Hercyniæ peterentur, neque pauciores numero, & æquè bello bonos ac ſtrenuos, ſub ſignis habuiſſe, quod Ambigati voluntate, utrique, quantum hominum vellet, licuerit legere. Tectoſages nimirum potiſſimum, & Helvetios & Bojos: quando ex omnibus Galliæ populis, hæc ad Hercyniam nomina claruere, extra ſylvam Tectoſages & Helvetii, Boji intra, quâ mediâ Germaniâ, magnum terrarum tractum, perpetua vaſti nemoris corona, in orbem cingit. Tum Bojohemo nomen regioni ex re inditum: prioris appellationis, ſi qua fuit, veſtigium omne deperiit, iſthæc poſtea, quantumvis mutatis cultoribus, manet. Belloveſus autem & Sigoveſus, expeditionem, annos circiter ſexcentos totos ante Chriſtum natum, ſuſcepere. Initia ſiquidem Priſci Regis, cui illi æquales, hunc numerum ſuperant, vitæ exitus non aſſequitur. Atque ea antiquiſſima eſt Bojorum memoria, certis litterarum monumentis conſignata. Multis prius ſeculis conditos, vires paullatim, ut habentur res mortalium, extuliſſe crediderim, quæ reſeratis hinc Italiæ alpibus, Hercynii inde ſaltus latebris, fortiſſimis utrimque nationibus pulſis, duobus imperiis felici audaciâ, una tempeſtate conſtituendis, potuerint ſufficere. Verum enimverò hæc ſcriptorum ſilentio preſſa jacent. Quin nec illud promptum explicare, quibus Boji ea ætate in Gallia finibus uſi, & num hos continenter tenuerint, an prioribus aliis aliquando expeditionibus alicunde profecti, illuc immigrarint. Quod Julius multis poſt ſæculorum curriculis, Bojorum aliquos in Æduorum confinio collocavit, id de quo quærimus, longo intervallo non attingit, & ea ſanè manus ex Germania in Gallias retrò redierat.

Memorare poſſim, qui auctores Bojos, magnis emenſis terrarum ſpatiis, iter ex Armenia uſque tenuiſſe aſſerunt. Sed ij neque quem ſequantur, neque quod tantæ, & tam vetuſtæ rei teſtimonium laudent, idoneum ullum nominant, neq; eorum de reli-

Marginalia: Juſtinus lib. 24. — Cæſ. de bel. Gall. lib. 1. — Tacit. de mor. German. — Strabo ex Poſſid. lib. 7 — ANN. ANTE CHR. NAT. DC. — Omnes chronol. — Cæſar. bel. Gall. lib. 1. — Vitus Arenpek. And. Monachus manuſcr. alii paſſim.

reliquo oratio, quo quidem modo ab ipſis concepta eſt, veri faciem, probabilemque ſpeciem obtinet. Quamquam enim, Noëticum alveum, humani generis divino conſilio ſervatorem, poſt univerſi orbis eluviem, in Armeniæ montibus conſediſſe, inde mortales omnes effuſos eſſe, convenit: Ex quo fit, non hoc tantùm, quod iſti de Bojis ponunt, ſed quicquid præterea hominum, ubi ubi terrarum degit, ex Armenia prodiiſſe: Atque ſi antiquiſſimæ populorum profectiones, terra & pedibus, non mari & claſſe, ſuſceptæ ſunt, quod planum exiſtimo atque expeditum, conſectarium, Germaniam ante Galliam & Hiſpaniam, hominum paruiſſe cultui, quippe quæ ex Armenia huc proficiſcentibus occurrat prior: Quamquam inquam hæc teſtata ſint, res tamen eò redit, ut ſi ſemel approbetur, Boicum nomen tam vetuſtam antiquitatem attingere, reliqua ordine conſequantur, & ex Armenia originem trahere, & in Germania prius quam in Gallia auditum eſſe: ſin rurſus priſcæ adeò memoriæ indicium certum nullum extat, nam nullum proferri video, tam fieri poteſt, Bojorum gentem, hiſce demum regionibus, habitata jam Germania & Gallia, ſive conjunctim Celticâ verius, quam antea in Armenia fuiſſe conditam. Quod dum fidei & pudori conſultum imus, in medio relinquimus, Bojos universè Celticam gentem appellaſſe ſatis habentes, nam hoc tutò & rectè poterat. Cordi nobis geographorum ratio, quorum tabulæ, extremum terræ marisque limbum, ignotæ oræ nomine præſcribunt, tantò pudentius, quàm ſi incomperta & irreperta, pro certis exploratisque afferant.

Geneſ.c.8.

De nominis notatione, eadem mihi mens. Etſi fidenti alicui conjectori, non prorſus inane videri queat, quod memini legere, neque antehac obſervatum eſſe, admirationem habet, Bojaros an Bojeros, quæ Germanis puta Bojorum appellatio, iſta etiamnum ætate, apud Moſchos, qui ad Armeniam in orientem vergunt, claritudinis & nobilitatis adhuc haberi vocabulum, quippe quod ampliſſimo gentis ordini tribuatur. A bobus qui duxere, Bœotico invento, aut Bavaro aliquo, ſive Bojoario, qui ex Armenia venientium princeps fuerit, næ illi oppidò ineptiunt. Niſi Brutum Armeniæ & Chaldææ regem, & Archelaum, & filiam principis de Griffis, & Hectorem, & Jonnam, & Simpilionem cum Salandra Ægyptia, Bavari majores, ferre poſſumus. Inſciti item illi, qui Bojum Herculis filium fuiſſe narrant, fratrem Norici, Hunni & Helvetii, natu minimum, Rhomum, tunc Galliæ imperantem, regnum inter malè concordes diviſiſſe. Jam quid eos producam, niſi ut rideantur profectò, qui Bojos in Jobabo Jectanis filio, Heber nepote, quærunt! Heber autem Salem patrem, Arphaxad, Semo Noë filio natum, avum vocavit.

Herberſtein Poſſev. Heidenſtein, alii. Manuſcripti obſcuri. Meminit Arenpek. Manuſcriptorum quorundam ineptiæ variæ.

Saltem

Saltem Jobus nugaturis in mentem veniſſet, ut quo ſe jactarent homines harioli haberent, excogitato nomine, cujus totidem litteræ trajectæ, Bojum exprimunt. Probabiliores fortaſſe aliquantò alteri, acutiores equidem, certiores nihilò, Boger, unde Bojer & Boji prodierint, dictos dixere, qui arcubus pugnarent, quod Bogen patria lingua arcus ſit. Ab imperando alii & ab offerendo, Boji nomen traxere bifariam. Inventi denique, qui Avarum appellatione huc abuterentur, nam Bavaros ex Bojis & Avaribus coiiſſe exiſtimant. At Bavarorum appellationem recentem, à Bajoariis fluxiſſe, Bojoarios nomen Bojis debere, erit cum docebimus. Nunc ad ea, quæ certorum auctorum teſtimoniis comperta, redeo. Bec. Hermath.

Occupatis ergo uberrimis Italiæ campis, victores Galli, ſive illi Celtæ, (Polybius utrumque nomen promiſcuè tribuit) regionem patriuntur. Bojis, quorum centum & duodecim tribus erant, locus inter Padum, Apenninum & Ariminum obtigit, Ananibus, Aegonibus & Senonibus proximus. Ibi omnes pagatim & vicatim habitare, nec ſalutem mœnibus, ſed virtuti concredere, cætera rudes incultique, in herbarum toris cubare, ferina veſci, non artibus, non apparatui paullò humaniori indulgere, duas tantùm res induſtriè proſequi, viros ſcires, militarem diſciplinam, & agrorum cultum, nullas priores pecoribus & auro divitias ducere, quod hæ dominum nimirum peregrè etiam comitentur. Amicitias & clientelas magna ambitione parare, multo ſtudio tueri, neque id temerè & nullo conſilio, qui plurimis clientibus ſtipatus, Devotos, Soldurios, Ambactos & Comites, Cæſar atque Tacitus variè appellant, unus reliquos potens percellere, omnibus terrori eſſe; nam incredibilis iſtius ordinis in patronos affectus, quorum ne dum vitæ & ſaluti, ſed etiam famæ, propriam poſthabere, ſacramentum erat, ſuperſtitem verò principi ex acie decedere, probroſum in omnem vitam reliquam, nec fere repertus, qui eo interfecto cujus ſe amicitiæ devoviſſet, mori recuſaret, illum defendere, tueri, ſua quoque fortia facta gloriæ ejus aſſignare, hoc demum in prima commendatione poſitum. Cum ejusmodi inſtitutis Boji Celtæque cæteri, in Italia viverent, & vicinorum plerique ſive metu agerent obnoxii, ſive vi & armis ad exitium & vaſtitatem everterentur, anno quo Veji à Camillo capti, qui fuit, antequam Chriſtus naſceretur, trecenteſimus nonageſimus quartus, & illo prorſus die, Melpum, opulentia præcipuum in Tranſpadanâ oppidum, ab Inſubribus, Bojis & Senonibus deletum eſt, uti Cornelius Nepos retulit. Sexennio non toto interjecto, Galli (tum Cluſium BRENNO duce obſidebant) Fabiorum injuria accenſi, qui cum legati veniſſent, ſe palam pro hoſtibus geſſe-

Pol. lib. 2.

Cæſ. de bel. Gall. lib. 3. & 6. Tac. de mor. German.

ANN. ANTE CHR. NAT. CCCXCIV.

CCCXXCIIX.

BRENNVS.

Nepos ap. Plin. lib. 3. c. 17. Rom. hiſtoriæ ſcriptores paſſim.

geſſerant, relicto Cluſio, Romam recto itinere petierunt, fuſoq; & fugato ad Alliam obvio exercitu, urbem propemodum vacuam & deſertam nacti, inflammarunt, reliquias Romani ſanguinis, & ſpem imperii, quod terrarum inde orbem tam latè complexum tenuit, Capitolinæ arcis anguſtiis concluſas circumſidentes, ad deſperationem ferri adegere, proque vita & libertate auro coëgere cernere. Fama Senones vulgo ſequitur, an ad Bojos aliquâ pertineat, Livius dubium fecit, eſt enim ambigens, num Senones ſoli venerint, num à reliquis omnibus Ciſalpinorum Gallorum populis adjuti. Sed adjutos veniſſe à plerisque, vero propius. Nam ſive Etruſcum, ſive Romanum bellum, præ Melpino quî potuêre contemnere? cum Melpino Inſubrum & Bojorum auxilia aſciverint; deinde Polybius, accuratus inter primos, & religioſus, & vetuſtus auctor, Ananes, Bojos, Ægones atque Senones, hoc loci & temporis conjunxit, quas nobiliſſimis Celtarum in Italia gentibus accenſuit: Strabo Bojos, Inſubres & Senones, maximas appellavit: ferociſſimorum elogium Boij, eximiè ab Appiano tulere, quamquam homo Græcus, militarem virtutem aſperiore paullò vocabulo perſtrinxit. Scriptor belli Punici medii poeta Silius, Chrixum Bojorum ducem, Brenni ſtirpe ſuperbientem memorat,

Liv. lib. 5. Plin. lib. 3. c. 15. Strabo lib. 5. alii.
Pol. lib. 2.
Str. lib. 4.
Appian. Celtico, Βοϊοὶ κελτικὸν ἔθνος θηριωδέςατον.
Sil. lib. 4.

Bojorum ante alias, Chrixo duce, mobilis ala,
Arietat in primos, obicitq; immania membra.
Ipſe tumens, atavi Brenni ſe ſtirpe ferebat
Chrixus, & in titulos Capitolia capta trahebat,
Tarpejoq; jugo, demens, & vertice ſacro
Penſantes aurum Celtas umbone ferebat.
Colla viri fulvo radiabant lactea torque,
Auro virgatæ veſtes, manicæq; rigebant
Ex auro, & ſimili vibrabat criſta metallo.

Quæ ſi ad hiſtoriæ fidem ſcripta ſunt, ut pleraque Silii, Bojos Romæ capiendæ non interfuiſſe tantùm, ſed præfuiſſe quoque oportet, qui ducem dederint. Certè Virgilius, cui nullum temerè verbum excidit, Gallos Capitolii obſeſſores eodem corporis cultusque habitu, quo Silius Bojum hunc deſcripſit,

Virg. Aen.

Aurea cæſaries ollis, atque aurea veſtis,
Virgatis lucent ſagulis, tum lactea colla
Auro innectuntur. ———

Sive gentis morem ſequutus, ſive tabulam antiquam pictam aliquam, utrumque potuit. At virgata ſagula quæ ſint, lævè explicavit grammaticus interpres. Verſicoloria appellavere Tacitus & Sidonius. Barbarus, inferioris ævi ſcriptor, Gallos illis ad Caroli ætatem uſque, uſos eſſe oſtendit. Ex Diodoro pâret, fuiſſe in teſſellatam prope ſpeciem, interſtincta, & coloribus varie-

Servius. Tacit hiſt lib 2 Sid. lib 4. ep 20 Barb. Scriptor Sangallenſ. de vita Caroli M. ſub finem lib. 1. Diod. lib. 5. c 9.

variegata, ut ſi quem retium plagas & maculas, pictis tabellis explere, & ſolidare delectet, funiculi decuſſati virgarum vicem ſint, ſic futurarum viæ in ſegmentatis veſtimentis iſtis, quas ſi auratæ lineæ ad ornatum clauderent, omne enim Gallicum nomen auro apprimè delectabatur, veſtes auro virgatæ dictæ, quod de Chrixo Silius ſcripſit. Ab areolarum autem hoc modo, vetuſtiſſima Boicorum inſignium pars, cæruleo & candido alternata, perparum abit, quadris modicè in rhombos nimirum compreſſis, cujus generis virgato ſagulo, miles Thoracomachus, in priſco de rebus bellicis libro, ornatus viſitur. Atque ego compertum habeo, pleraque inſignia quorum meri colores, ex militari primò habitu manaſſe, ſeu quod hactenus eodem recidit, in militum ſaga migraſſe ex clypeis. Eant ſi qui fabulam de Pſammetichi panibus probare adhuc poſſunt, commento vix poëtis decorè uſurpando. Rhombos plerique ter ſeptenos obſervavere, alii aliter conſtituere: in cauſſas ejus numeri, uti colorum itidem naturam & præſtantiam, atque inde ſignificatum, ſubtilius inquirere, vereor fruſtra fieri, etiamſi antiqua eſt numerorum ſuperſtitio, & benigna otioſis hæc omnis ad diſſerendum materia. Tenuit apud Germanos mos deinde perpetuo, Tacitus genti univerſim tribuit, ſcuta lectiſſimis coloribus diſtincta, præcipuum cultum credere, in quem etiam ſenſum ſcribit, Germanorum ſcuta viminum textus eſſe, vel tenues, & fucatas colore tabulas.

Liber qui Notitiæ utriuſq; imperii ſubjunctus.

Herod. Eut.

Tacit. de mor. German.

Tac. Annal. lib. 2.

Galli Româ poſt ſeptem menſes profecti, cauſſæ variè jactatæ ſunt; ſive peſtilentia abactos & fame, ſive Romani exercitus ſuperventu pulſos; ſive patriæ denique charitate revocatos, quam Veneti, per eorum abſentiam occaſionem nacti, popularentur, icto cum Romanis fœdere, urbe relicta, domum rediiſſe incolumes. Quod Polybio accredimus. Camilli victoria, & extorta hoſtibus præda, nec Romæ fidem invenit, Druſus quippe demum, qui Drauſo cæſo primus cognomen reperit, Proprætor aurum Capitolinum ex Gallia retuliſſe dictus, multis poſt annis, quod, ſi Camillus in re præſenti recepit, fieri quî potuit? Atque hoc ſemel exemplo, quam proni ſcriptores, res ſuorum tollere, hoſtium premere (verè falsò, famæ ſecuri plerique, juxta habent) qua vetuſtatis præſertim licentia, audendi animos adjicit.

Pol. lib. 1.

Suet. Tib. c. 3.

Gallos inde domeſtica diſſidia exercuere; quod enim Italicorum felicitas & potentia, permagnam apud inalpinos haberet invidiam, in gente irritabili & bellicoſa, ſæpe ad cædes deventum eſt. A quibus cum primùm quies, arma in Romanos iterum verſa, repetitis ſæpe adeò vicibus, & tanta virtutis obſtinatione, ut Romani, cætera fidentes virium, & invicti animorum, aduſque

Pol. lib. 1.

Salluſt. Catilin. & Jugurth. aduſque extrema Reipublicæ tempora præ ſe habuerint, alia omnia virtuti ſuæ prona, gloria belli Gallos ante ſe eſſe, cum quibus non de gloria, ſed pro ſalute certaretur, & quantumvis victores pleriſque iis bellis, timorem adeò non poſuere, ut eum, Feſt. v. tumultuari. Cic. Phil. 8. peculiari propemodum tumultus nomine, quo in nullo præterea externo hoſte uſi ſunt, fateri neutiquam verecundum duxerint, quo & ſacerdotum vacationes, & privilegia ceſſare voluere, Cæſ. de bel. Gal. lib. 5. unde metus magnitudinem æſtimes. Nam Cæſar, acer inprimis, & nulli gratiæ obnoxius in hac cauſſa judex, Gallos virtute belli, omnibus gentibus prælatos, ſcriptum reliquit. Quarum Celticarum Gallicarumve gentium, quæ præcipua tunc extiterint ad laudem facinora, raris litteris conſignatum reperire eſt, & abſurdi proinde conatus Boica divinando ſingillatim proſequi velle atque eruere. Cum tamen magnam eorum partem ad Bojos ſpectaſſe, ut ut rerum & temporum definitione incomperta, pro comperto exploratoque ſit. Nos quæ in eam aut alteram partem obſervavimus, deinceps exſequemur.

Liv. lib. 7. Eutr. lib. 2. Oroſ. lib. 3. c. 6. Frontin. lib. 2. c. 4. Appian. Celtico. Memorabilis habita inter primas Gallorum expeditio, anno ante Chriſtum natum trecenteſimo quinquageſimo ſexto, ANN. ANTE CHR. NAT. CCCLVI. Cajis Fabio & Plauto Coſs. quam Bojorum ductu & auſpiciis motam Appianus ſcripſit. Hi cum Præneſte veniſſent, porrò progreſſi circa Pæſtum conſederant. Romæ C. Sculpitius Peticus Dictator dictus, M. Valerium magiſtrum equitum cooptavit, & robore militum ex duobus conſularibus exercitibus lecto, in adverſos duxit. Bellum trahere Sulpitio conſilium erat, quando nulla res cogeret ſe fortunæ tradere, hoſte neque commeatu inſtructo, neque munimentis firmo, iis præterea animis corporibusque, nam hæc de Celtis omnibus Romanos habebat opinio, quorum quia in impetu tota vis eſſet, ea exigua interjecta mora, ſponte langueſceret. Sed militum ardore & ferocia impulſus, in aciem tamen deſcendit. Ubi cum ſuis plus animorum quàm virium eſſe cerneret, hoſtem inſidiis captare aggreſſus, agaſones mulis impoſitos, & armis ornatos, aliquot intermiſtis equitibus, clam in proximos montes jubet ſuccedere, ibi ſe ſylvis occulere, quouſque conſerto jam prælio, ſignum movendi oſtendendique daret. Atque pugnâ ad montium radices commiſſâ, primi Romanorum, emiſſis pilis ſubſedêre, donec ſecundi, tertii & quarti mitterent, quibus itidem poſt jactum ſubſidentibus, Bojorum eo invento tela ab illis vitata ſunt, poſtquam verò poſtremi miſiſſent, jam omnes ſimul coorti, clamore ſublato, in hoſtes agmine facto irruere occuparunt. Boji contra, dextrum Romanorum cornu acriter invadere, nec ſuſtineri poterant, ni præſens Dictator, cohortando increpandoque ſuos confirmaſſet; præcipuè pudorem valuiſſe memorant, ne ullum

periculi

periculi genus defugere videretur miles, qui certamen paullò ante tam avidè concupiſſet, impreſſione itaque rurſus factâ, Boica acies turbari, & inclinari adeò cœperat, cùm ſe vanus è monte terror, accepto ſigno oſtendit, ſpecie, ut hoſtium caſtra petere crederetur, quo metu pugnâ omiſsâ, effuſa paſſim ad caſtra fuga ſequuta eſt. Illic quoniam magiſter equitum præverterat, fugientes ad montes ſylvasque verſi, victori ſe eripere nequivere, ab agaſonibus quippe excepti, & atrox admodum ubique cædes, in ſylva maximè edita, ut Appianus omnem illum Bojorum exercitum, tunc deletum prodiderit. Sulpitius triumphans urbem ingreſſus, magnum auri pondus ex ſpoliis conflatum, ſaxo quadrato ſeptum, in Capitolio dedicavit. Bella poſtmodum Gallica, interpoſita etiam aliquando triginta annorum pace, complura ſequuta ſunt, non uno fortunæ tenore: quæ ſciens prætereo, quando Boicum illis nomen nullus ſcriptorum intexuit. Polyb. lib. I.

ANN. ANTE CHR. NAT. CCXXCII. Anno demum ante Chriſtum natum ducenteſimo octuageſimo ſecundo, cum Galli Romanos, ſub Arretinis ferè mœnibus, magna pugna viciſſent, qua L. Cæcilius, ſive Prætor ſive Conſul occubuit, Tribuni præterea ſeptem, viri nobiles multi, & militum cæſa fuere tredecim millia. Liv. epit. 12. Oroſ. lib. 3. c. 22. CCXXCI. Poſtero, P. Cornelio Dolabella, Cn. Domitio Coſs. Romani inſtaurato exercitu, irâ, quam ignominæ pudor acueret, accenſi in Gallorum fines progreſſi, Senones habuere obvios, quos collatis rurſus ſignis, versâ retrò belli alea, fœda adeò ſtrage caſtigavere, ut ſi qui prœlio ſuperfuere, patriis ejecti ſedibus, regionem victori vacuam reliquerint. Romana colonia in urbem Senonum principem deducta eſt, ea Senæ Gallicæ nomen retinuit. Ex Pol. lib. I. ut pleraque etiam ſequentia. Bojis, quod exemplum ad ſe pertinere exiſtimarent, magnam ea res curam injecit, prope enim Senones colentes, ſatis intelligebant, unâ Gallici nominis gente excisâ, Romanis adverſus reliquas auctos animos, odia non imminuta eſſe. Occupandum ergo rati, coactis quàm maximis potuere copiis & Etruſcis aſcitis ſociis, quibus perpetuæ item in communem hoſtem inimicitiarum cauſſæ ſupererant, Romanis ad Vadimonis lacum occurrunt, mox congreſſi, ſummam rerum unius certaminis pugnæ inclinandam commiſere. Feſtinatæ expeditionis & præcipitis conſilii, ſera, quæ ſolet, pœnitentia comes fuit, multis Etruſcorum cæſis, Bojis plerisque omnibus. Neque fracti eo ſucceſſu Bojorum ſpiritus, ſequenti anno, C. Fabricio, Q. Æmilio Coſs. collectis iterum viribus, & omni juventute quæ arma ferre poterat excitâ, Romanis ſe ſe finibus denuo intulere, conatu ingenti, eventu magis etiam funeſto, dum bellum majore animo quàm conſilio geſtum eunt,

internecione prope deleti, miſſis legatis, pacem temerè turbatam invitis animis repetere coacti ſunt. Quæ permultos poſtea annos tenuit, non antea irrita, quàm iis, qui priorum bellorum fortunam præſentes ſpectaverant, morte extinctis, exorta temeraria juvenum factio, rerum omnium rudis, diuturnæ pacis luxu corrupta, uti fit, adverſa quæ experiendo nondum didicerat, nec evenire poſſe crederet, ergo præſentia faſtidire, rebus novis delectari, earum occaſiones quærere, atque ultrò moliri, facilè irritari, & leves quaſque ex Romanis cauſſas, quoquo modo in calumniam trahere. Principum erant hoc genus conſilia, plebe neque volente, neque omninò ſciente. Illi clam ſuos, externis potiſſimùm fidere, & tranſalpina popularium auxilia confirmandis augendisque domeſticis opibus, evocare. Quæ Ariminum uſque proceſſerant, Romanam jam tunc coloniam, ante annos XXX. victis Picentibus deductam, cum Italici, multitudine perterriti; & vicinitate periculi admoniti, ſumptis armis, ATEM & GALATVM, reges ipſi ſuos, rei tantæ privatim auctores, occiderunt, novos inde hoſpites aggreſſi, mutuâ ſe cum illis cæde confecerunt. Pulcherrimum viſum Romanis ſpectaculum, maximi belli metu, nullo ſuo periculo, ſola hoſtium opera defungi; nam ad primum ejus motus nuntium, habito delectu exercitum eduxerant, quem populari Bojorum conflictu audito, domum ſtatim revocaverunt. Et hæc quidem contigêre anno poſt pacem initam fere quadrageſimo quinto, quem ducenteſimum trigeſimum ſextum fuiſſe reperio ante, quam Chriſtus naſceretur, Ti. Sempronio Graccho, & P. Valerio Faltone Coſs. Valerium illo anno bis cum Gallis congreſſum, primò adverſa fortuna uſum, poſtea victorem extitiſſe, Zonaras & Oroſius ſcripſere, verum ſi Polybio fides, ea certamina ad Bojos nihil pertinuerint oportet.

Perottus Polybii interpres hæc nomina omiſit.

ATES ET GALATUS.

AN. ANTE CHR. N. CCXXXVI.

Atque hic operæ pretium monere, Atem & Galatum, antiquiſſimos Bojorum reges eſſe, quorum poſt Sigoveſum, & ſi fortè Brennum, certæ auctoritatis memoria extet; quo magis Boicorum ſcriptorum negligentiæ piget, à quibus cum iſti præteriti, tum quos præterea ex Polybio, Livio, Silio, poſtea memorabimus, tot aliis contra, impudenter confictis nominibus ſubſtitutis, quando proximus ab imperitia ad temeritatem & fabulas flexus eſt.

Biennio interjecto, C. Licinio, Varo P. Cornelio Lentulo Coſs. Zonaras auctor eſt, Gallos multitudine fretos, quam maximam coëgerant, in ſpem veniſſe, Romanos terrore perculſos, deſponſis ultrò animis, nec tentatis armis poſtulata facturos. Miſſis ea fiducia legatis, Ariminenſem agrum à Conſulibus repetiere, colonos illa urbe, quam ſui juris eſſe, injuriâ à Romanis occupa- CCXXXIV.

occupatam detineri dicerent, juſſerunt cedere. Conſules ancipiti cura ſuſpenſi,nec importunæ legationi concedere, nec irritam auſi aſpernari, quod exiguas circa ſe copias haberent, & ſubitum bellum formidarent,extrahendo tempori ad Senatum rejecere,pactis induciis,dum legati irent redirent. Hi neutro eorum quæ petebant Romæ impetrato, in caſtra reverſi, res domeſticas interim afflictas, & prope perditas reperere. Plerique enim ex fœderatis,reputatione Romanæ potentiæ,& proinde timore, ſententia interim demutata deſciverant, atque in Bojos populares ipſos ſuos, levi ingenio verſi, magnum eorum numerum,inopinato aggreſſu conciderant,quamquam non impunè, multis quippe ſuorum viciſſim deſideratis, reliqui ſe ſe domum, unde venerant,recepere. Boji, ſociorum ſcelere & perfidia in hunc modum deſerti, & Romanis proditi atque objecti, pacem longè duriſſimis conditionibus,magna agri parte mulctati,inierunt.

ANN. ANTE CHR. NAT. CCXXX.

Anno ducenteſimo trigeſimo,M.Æmilio Lepido M.Poblicio Malleolo Coſs. C. Flaminius Tribunus plebis,legem Romæ, patribus quantumvis invitis, tulit, qua ager Picenus & Gallicus militibus viritim dividebatur. Ex Piceno Senones ante aliquot annos ejecti, uti ſuprà oſtendimus; Gallicus is fuerit credibile eſt, quem Varus & Lentulus Bojis proxima pactione abſtulerant. Id verò pleriſque Gallorum, Bojis inprimis, qui Senam coloniam ægrè jam inde ab initio paſſi,Romanis contermini, injuriæ proximi agerent,prorſus non ferendum videri. Quid enim? infinitam eſſe Populi Romani cupiditatem, nullo victoriarum curſu, nec quantumvis prolatis imperii finibus exſaturandam,domos devictarum gentium,agros,fortunas univerſas,ſanguinem denique ſitire, nec hominum more inimicitias atq; bella gerere, qui imperio populos ſubjungere ſatis habeant, illum, niſi aut everſis aut deletis,& ſtirpitus exciſis iis,quos ſubjunxerit, nunquam conquieſcere. Eundum maturè obviam latius in dies ſerpenti incendio, & quoniam periculi metus ad omnes pertineat, communi conſilio conjunctiſque viribus eſſe reſtinguendum,priusquam proximis quibusque comprehenſis,longè diſſitos amburere incipiat. Moti his vocibus Inſubres,ſe Bojis ſocios adjungunt. Quod verò plurimis retrò bellorum experimentis, ſciri poterat, qualis quantúſque hoſtis Romanus futurus eſſet, placuit fœderatorum nomine legatos trans Alpes ire, auxilia à Gæſatis petere. Valida ea ad Rhodanum, & inſigni fortitudinis opinione gens, virtutem bella gerentibus ſtipendio proſtituere ſolita, Concolitano & Aneroëſti tunc Regibus ſuberat. Quibus in præſens magnum auri pondus dono miſſum, in poſterum oſtentatæ Romanorum opes, tot bellorum prædis cumulatæ,quæ victores ſequerentur: nec dubiam futuram victoriam,

Præter Polyb Cic. Lucullo, Bruto,2.de invent. & Catone. Etſi hic Flaminium Q.Fabio Max. iterum Coſ. Tribunum Pleb. fuiſſe ſcripſit.

riam, Bojis & Inſubribus, maximis & florentiſſimis gentibus auſpicibus, anniterentur modo, animos manusque jungerent, quod cognatos populos, quod adverſus perpetuum Gallici nominis hoſtem deceat: majores cogitarent, quandoquidem illis orti eſſent, qui cæſo ad Alliam Romano exercitu, primo impetu urbe nullo labore potiti, eam præda, ferro, flamma vaſtaverint, poſt ſeptem menſes faſtiditam, æſtimatis pretio victis, quod pro capitibus ſolvêre, ſponte ſua reddiderint, ipſi opulentiſſimis ſpoliis onuſti, in patriam redierint: nihil eſſe cur non paria nunc ſperentur omnia, ceſſuras profectò, Diis patriis bene juvantibus, hoſtium inſidias & tectos dolos, apertæ Gallorum virtuti. Inflammati legatorum verbis Reges, ſumma animi contentione cogendis copiis incubuere, ut ſatis conſtet, neque majores, neque florentiores bellóque meliores, ex illis Galliæ partibus unquam prodiiſſe. Expeditio, ſive apparatus magnitudine, ſive quod aliud objectum impedimentum, in aliquot annos dilata eſt. Per quos Romanos perpetuus ejus timor tenuit, emanarant enim pleraque Gallorum conſilia, quædam etiam conjectando facile erat aſſequi. Conſules itaque, modo militum habere delectum, modo commeatum convehere, tela & arma fabricare, alia omnia, quæ ad maximum bellum neceſſaria, expedire, quin exercitum, inani terrore perculſi, aliquando eduxêre, veluti jam præſentibus Gallis, fines mox irrupturis, qui è patria tamen nunquam adhuc moverant. M. Æmilio Barbula M. Junio Pera Coſ. enixius veriti, quod Gallos venundatione multarum rerum, captivorum præcipuè, pecuniam corrogare animadverterent, ne quis in poſterum homini Gallo, vel aurum vel argentum datum vellet, callido conſilio vetuere, nec enim mercenaria Gæſatorum auxilia, interceptâ pecuniâ, motura videbantur. Anno ducenteſimo vigeſimo tertio, C. Atilio Regulo L. Æmilio Papo Coſ. bellum tandem, tot annorum ſpatio utrimque, adornatum, exarſit. Gæſatorum Reges, trajectis Alpibus, Bojos & Inſubres, ad Padum fluvium ex fœdere paratos inveniunt: contracta peditum quinquaginta millia, equitum & eſſedariorum viginti; niſi numerus in Polybio male corruptus, exiguus ſcilicet ad id, quod paulò ante dictum, fuiſſe multò maximum, eorum omnium qui ex Tranſalpina Gallia in Italiam unquam venerint. Veneti & Cenomani, à Romanis per legatos ſollicitati, illis auxilio eſſe maluere, neque cognati ſanguinis reſpectus Cenomanos tenuit. Collectis viginti armatorum millibus, & totidem Vmbris atque Sarſinatibus aſcitis, uterque populus Alpes inſedit, inde, quæ prima ſe offerret facultas, impetum in Boicum agrum facturus. Quæ res, diſtractis Gallorum copiis, coacti enim fuere relinquere præſidia, quæ provinciam à tergo tutarentur, grande expeditioni

Ann. ante Chr. Nat. CCXXIIX.

CCXXIII.

tioni

tioni præpedimentum attulit. Romani contra quâ cura bellum paraſſent, incredibilis exercitus moles oſtendit, quanta neque ad eum diem, neque poſtea, unquam in Italia conſpecta eſt: equitum octoginta, peditum ſeptingenta, hominum omninò circiter octingenta millia fuiſſe narrant, idque à Fabio hiſtorico traditum, qui bello interfuit, frumenti præterea, & omnis generis armorum telorumque vim tanto parem exercitui, immenſam. At ego Polybium in eam ſententiam accipio, quæ vero videtur propior, im̃anem numerum non ad eos qui arma tulerint, ſed qui à Romanis deſcripti, ferre potuerint, eſſe referendum. Neque verò Romam ſolum imminentis periculi metus invaſerat, quem memoria captæ olim urbis, & obſeſſi ab hoc hoſte Capitolii, magnopere augebat, ſed & reliqui Italiæ populi, Celtico nomine adæquè perterriti, quæ quique poterant certatim conferebant, tanquam pro aris & focis atque ſalute ipſi ſua, non jam pro Romanorum imperio & magnitudine pugnaturi. Copiæ autem diviſæ trifariam, pars in Sardiniam abiit, cum C. Attilio Coſ. quod provinciales ibi turbarent, pars cum Æmilio Coſ. Arimini proximè hoſtes conſedit, ad omnem occaſionem prompta futura & parata, pars denique in Etruriam, Prætore duce miſſa, quod inde maximè irruptio timebatur. Rata ea conjectura fuit, Galli tranſcenſo Apennino in Etruriam delati, agros populati, ingentes latè prædas egere, nemine qui prohibere poſſet obviam auſo progredi. Placuit ergo porrò tendere, & belli arcem majorum exemplo, rectà petere; jamque Cluſium venerant, quæ civitas tridui ſpatio Roma abeſt, unde Brennus ante annos centum ſexaginta quinque, urbem capturus moverat, cum nuntius affertur, coiiſſe Romanorum per Etruriam præſidia, & infeſto agmine à tergo ſequi. Eo rumore converſa ſubito Gallica acies, omiſſa in præſens Roma, iter in hoſtem propinquum flexit, & die ad occaſum inclinante, caſtra juxtim poſuit. Nocte autem ingruente, accenſis ad ſpeciem ignibus, & equitatu omni in caſtris relicto, Fæſulas verſus clam progreſſa, loco opportuno ſubſedit, equites prima luce palam, ut convenerat, ſubſequuti, Romanos opinione fugæ falſos, in inſidas attraxere; ubi ingentibus aliquamdiu animis, dubio Marte, utrimque pugnatum, Celtis tandem, & numero & virtute vincentibus, ſecunda prœlii fortuna fuit, Romanorum cæſa ad ſex milla, reliqui ſibi fuga conſuluere. Demiror quos auctores Oroſius ſequutus prodiderit, certamen prope Arretium commiſſum, Atilium Coſ. cum tribus hominum millibus occiſum, octingenta millia in fugam acta fuiſſe: quæ à Polybii fide, longè apud me potiſſima, multis modis abſcedunt. Fugientium plerique ſe in tumulum recepere, natura munitum, cujus obſidione Celtæ tunc abſtinuere, quod

Plin. lib. 3. c. 20. Apud Eutrop. lib. 3. Oroſ. lib. 4. c. 13.

Lib. 4. c. 13.

prӕteritӕ noctis vigiliis & itinere, atque diei prælio feſſi, reliquum temporis curandis corporibus exiſtimarent largiendum, miſſi tamen equites collem cuſtodire, ut inpoſterum, niſi deditio ſequeretur, obſidionis adhuc conſilium maneret integrum. Æmilius Coſ. quem Arimini reſediſſe diximus, cum primùm hoſtes exercitum per Etruriam ducere, & Romæ appropinquare audiſſet, quàm maximis potuit itineribus opem ſuis ferre contendit, & cum pugna jam commiſſa ſuperveniſſet, caſtra prope Celtas metatus eſt. Illi qui in collem confugerant, adventum ejus ex crebris nocturnis ignibus conjectantes, receptis aliquantum animis, miſere ſilente nocte per denſa nemorum inermes, quo hoſtiles excubias fallerent, quo rerum ſtatu degerent nuntiatum. Tum Æmilius trahendis conſiliis nullum locum eſſe, omnia in celeritate poſita intelligens, Tribunos primo diluculo peditatum inſtructum jubet educere, ipſe cum equitibus ad verrucam iter tenet. Hoſtes animadverſis itidem per tenebras ignibus, Conſularem exercitum adeſſe æquè ſuſpicati, coacto concilio quid porrò agendum deliberant. Ibi Aneroeſtes Rex, ſententiam omnium aſſenſione comprobatam dixit, Videri in præſens certamine abſtinendum, neque periculo exponendam prædam, quam multò maximam omnis generis peperiſſent, quin domum referendam, & in tuto collocandam eſſe, ſi tum deinde Romanos iterum aggredi placeat, ſe tantis ſarcinis allevatos, paratiores & expeditiores redituros. Signa itaque ante lucem mota, Galliam retrò verſus, ſecundum Etruſcum mare. Æmilius iis qui in tumulum evaſerant receptis, victores, quamquam abeuntes, aperto Marte non auſus laceſſere, ſubſequebatur, temporum locorumq; occaſiones captans, ſi quâ vel extremum agmen carpere, vel ex præda aliquid daretur recipere. Interea temporis alterum Coſ. C. Atilium contigit ex Sardinia redeuntem Piſas appellere, inde rerum huc uſque omnium ignarum, iter cum exercitu Romam tenere. Gallorum pabulatores ad Telamonem obvii, inferi maris promontorium id & portus eſt, ab ejus præcurſoribus intercepti, interrogati de prœlio indicant, exercitus præterea ecce utroſque inſtare, citeriorem quidem Gallicum, Romanum pone ſequi. Inexſpectatus is nuntius, Atilii animum variè affecit, adverſæ quippe pugnæ dolore perturbatum, præſens bene gerendæ rei ſpes recreabat, quod fortuna hoſtem id loci clauſum, duobus Conſularibus exercitibus veluti ad lanienam ultrò deſtinaſſe videretur. Tribunis ergo aciem mandat inſtruere, & paullatim progredi, frontem, quam maximè locorum ſpatia patiantur, extendere. Ipſe conſpicatus collem im̃inentem viæ, qua Galli procedere neceſſe habebant, effuſo ad eum curſu cum equitatu latus, occupavit. Galli, qui Atilium ex Sardinia redi-

rediiſſe neſcirent, rati Æmilium noctu cum equitibus præcurriſſe, & tumulum inſediſſe, ipſi etiam equites ſuos, expeditis aliquot peditibus intermixtis, illum deturbatum mittunt; ſed ut Atilium adeſſe ex captivis intellectum, jam pro re nata conſilium capiunt, quod duplici ſe bello urgeri animadverterent, ancipitem aciem conſtituunt, à tergo & fronte eodem ſimul tempore pugnaturi. Æmilius hoc uno plus Gallis ſciebat, collegam Piſas curſum tenere, de ejus adventu nihil dum inaudierat, verum ex ea quæ ſub oculis ad collem pugna, promptum erat conjecturam capere, quare equites ſuis illicò auxilio ſubmittit, ipſe cum quadrato legionum agmine mox in hoſtem pergit. Ei Galli Gæſatos & Inſubres averſos retrò, Atilii legionibus Tauriſcos & Bojos à fronte opponunt, carpenta cum impedimentis longè extra aciem collocant, prædam in propinquo tumulo, relicto quod ſatis eſſe crederent præſidio. Atque ea inſignis viſa Celtici exercitus ſpecies, non ad terrorem modo, ſed & ad firmitatem ac robur. Inſubres & Boji brachati ſagatique, cætera expediti conſtiterant, Gæſati ſtolida jactantia feroces, abjectis veſtibus, nudi ante ipſam aciem exſultabant, veſtium involucra conſtringere corpora & implicare rati, locis præſertim aſperis. Equitum interim in colle certamen, ingentibus enim animis, irarum ſpeique pleni, ante ora trium exercituum concurrebant, eximium præbuit ſpectaculum. Ibi Atilius Cos. temere dimicans cecidit, abſciſſum caput Gallorum Regibus allatum eſt. Quæ res Romanos adeò non fregit, ut acrius connixi, Gallos paullò poſt loco pellerent. Æqua verò campi planitie, in Gallos medios legiones utrimque tendebant, quo maximè memorabile prœlium habitum, & difficulter conſtituas an Galli, an verò Romani potiore conditione pugnaverint; nam Galli obverſis quidem tergis ſe ſe mutuò tutabantur, ut cum in hoſtes pectore omnes æquè ferrentur, nulla cuiquam retrò effugiendi ſpes ſupereſſet, qui confirmandis animis præcipuus bifrontis aciei uſus eſt: Romanis geminus exercitus, & in medio tanquam indagine concluſi hoſtes, ſpiritus addebant, metum objiciebat contra ipſe Gallorum ornatus, & incredibilis buccinatorum atq; tubicinum multitudo, trucibus & horribilibus militum ululatibus, cantuq; adjuta, ut non tubarum clangor, hominumque modo clamor, ſed claſſicum proximis montium jugis vaſtisq; ſaltibus, à terra matre videretur emiſſum, terribiles viſu in prima acie Gæſati, viribus & magnitudine præſtantes, corpora patrio ritu motantes cætera nudi præter ſcutum, torquibus & armillis fulgebant aureis, ea ſpecies cum Romanorum animos pavore & ſtupore perſtringeret, cupiditate ſpoliorum & ſpe prædæ ſimul accendebat. Pugnâ à ſagittariis cœptâ, mox apparuit, Gæſatos futile con-

 ſilium

ſilium ſequutos, cum interiorem aciem ſaga protegerent, iſti omnibus paſſim miſſilium jactibus inermes eſſent expoſiti, quæ grandinis ritu denſa cadebant, exiguo quippe immanibus corporibus in Gallico ſcuto præſidio, itaque turbari primò & fluctuare, pleriſque jam vulneratis, deinde cum ſagittarios eminus jaculantes aſſequi non poſſent, & telorum copia aſſiduè obruerentur, magna pars ſalutem deſperare, in confertiſſimos hoſtes ultrò, furore acta irruere, atque ſe certæ & deſtinatæ morti objicere, reliqui manifeſtam fugam fractis animis capeſſere, & ſociorum retrò ordines confundere. Ut Gæſatorum eo prœlio ingens oſtentatio, uſus nullus extiterit. Romani hac velitatione defuncti, ſagittarios recepere, & agmine promoto, ſtatariam deinde cominus pugnam cum Inſubribus, Bojis, Tauriſcis commiſere, quorum omnium virtus atque opera enituit, ſed virtutem arma deſtituêre, ſiquidem Gallorum tum ſcuta tum gladii, ad Romanos comparati, longè erant impares, ſcuta illis ex cortice aut vimine infirma, Romana ex tabulis, nervo ferroque munita; gladii inde prælongi ac ſine mucronibus, quibus miles cædendo fere fruſtra fatigaretur, hinc brevitate habiles, mucronibus acutis & validis, punctim crebra & anguſta, ſed mortifera vulnera inferebant. Ad eum modum multi Gallorum exanimabantur, ſed pertinax reliqui in ſpe mala prœlium ſuſtentabant, donec Romani equites ex colle decurrentes, in alterum cornu acerrimam impreſſionem fecerunt, qua primùm pulſus Gallicus equitatus, terga vertit, peditatus uſque reſiſtens, ita conciſus eſt, ut quem quiſque pugnæ locum vivus cepiſſet, eum etiam mortuus, proſtrato corpore tegeret. Interfecta hominum circiter quadraginta millia, capta non pauciora decem millibus, inter captivos rex Concolitanus inventus, Aneroeſtes cum paucis fugiens, voluntaria ſua ſuorumque morte, vinculorum ludibria prævertit. Æmilius Coſ. ſpolia victor legit, Romamque miſit, prædam receptam prioribus dominis dilargitus eſt. Poſt illa cum exercitu per Liguriam profectus, Bojorum fines invaſit, atque tantam vaſtitatem repoſuit, ut ingentes populationes vel infinitæ militum cupiditati ſufficerent. Paucos dies moratus, Romam reverſus, ſigna cum torquibus & armillis aureis in Capitolio ſuſpendit, reliqua ſpolia & captivos, præ ſe triumphans egit. Apud Zonaram lego, Æmilium ſuperatis Bojis triumphantem, captivorum principes armatos in Capitolium perduxiſſe, acerbo irriſu inſolenti voto inſultantem, quo ſe ferebantur obſtrinxiſſe, thoraces niſi in Capitolio non poſituros: paullò aliter Florus, juraſſe Gallos BRITOMARO duce, non prius ſe baltea ſoluturos, quàm Capitolium aſcendiſſent, factum, victos ab Æmilio ibi diſcinctos eſſe. Britomari nomen alibi non

Armorum comparatio ex diverſis auctoribus petita.

Flor. lib. 2. c. 4.

BRITOMARUS.

non invenio, Florum Zonaramque ſi conjungas, Bojorum regem fuiſſe intelligas. Atque eo quidem rerum ſucceſſu Gallicus tantus motus repreſſus, ad nihilum recidit, qui paullò ante urbem præcipuè Romam, tum reliquam Italiam, terrore & tumultu concuſſerat univerſam.

ANN. ANTE CHR. NAT. CCXXII. Romanis proinde crevere ſpiritus, & fiducia addita, Gallos agris circa Padum poſſe ejici. T. Manlio & Q. Fulvio, ambobus Coſſ. eam provinciam, anno ducenteſimo vigeſimo ſecundo, antequam Chriſtus naſceretur, decernunt. Conjunctis uterq; maximis & apparatiſſimis copiis, in Bojos ducunt, ſed cum eos pellere majoris operæ & laboris eſſe coram cernerent, imminutos ad tempus ex præterita calamitate animis, in fidem deditionemque recipiunt. Varia deinde fama eſt, Conſules ſive trajecto Pado multa millia Inſubrum cæcidiſſe, ſive quod Polybius credidit, imbrium & peſtilentiæ magnitudine deterritos, à reliquis Gallis tunc bello perſequendis abſtinuiſſe. (Oroſ. lib. 4. c. 13.) CCXXI. C. Flaminio P. Furio Coſs. Bojos, religio nuperi fœderis, & acciſarum virium conſcientia, quietos continuit, domi quidem; nam quorum nondum perdomiti ſpiritus, turbulenta adhuc coquebant conſilia, GARGENVS. eos foras in Inſubriam GARGENI regis ductu militatum abiiſſe, Silius indicat, quo loco Flaminii caſſidem, Gargeno detractam, deſcribit. (Sil. lib. 5.)

Ære, atque æquorei tergo flavente juvenci,
Caſſis erat munita viro, cui vertice ſurgens
Triplex criſta, jubas effundit crine Suevo,
Scylla ſuper, fracti contorquens pondera remi,
Inſtabat, ſævosq; canum pandebat hiatus,
Nobile Gargeni ſpolium: quod rege ſuperbus
Bojorum cæſo, capiti illacerabile victor
Aptarat, pugnasq; decus portabat in omnes.

Sanè Flaminium rem in Inſubria hoc anno geſſiſſe conſtat: ſed maximam belli partem Bojos fuiſſe, ipſius apud Silium oratio, extra dubium ponit.

Siccine nos, inquit, Bojorum in bella ruentes
Spectaſtis, cum tanta lues, vulgusq; tremendum
Ingrueret, rupesq; iterum Tarpeja paveret?
Quas ego tunc animas, dextrâ quæ corpora ſudi,
Iratâ tellure ſata, & vix vulnere vitam
Reddentes imo? jacuere ingentia membra
Per campos, magnisq; premunt nunc oſſibus arva.

ANN. ANTE CHR. NAT. CCXX. Anno ſequenti M. Claudius Marcellus, Cn. Cornelius Scipio Coſs. Inſubres adverſis prœliis fatigatos, in poteſtatem redegere. Marcellum adverſus Gallos Inſubres & Gæſatos certaſſe, omnium ſcriptorum conſenſus eſt, uni Capitolini lapides, DE GAL-

LEIS. INSVBRIBVS. ET. GERMAN. triumphaſſe oſtendunt: unde quod antea à nobis dictum, Celticum & Gallicum nomen uſurpatum olim promiſcuè, in Germanico quoque verum eſſe apparet. Marcellus ſpolia opima Virdumaro Gæſatorum Regi detracta, legit: Virdumarum genus à Rheno jactantem, virgatas brachas indutum pugnaſſe, Propertius memorat.

Propert. lib. 4. el. penult.

Redactis in ordinem Bojis & Inſubribus, longum res Gallicæ, quæ horum potiſſimum populorum virtute in Italia viguiſſent, quieturæ videbantur: cum vix toto exacto quadriennnio, P. Cornelio Scipione, T. Sempronio Longo Coſs. novæ irarum cauſſæ exortæ, præſenti bene gerendæ rei ſpe, & præclara in ſpeciem occaſione ulciſcendi Romanos, quam Boji ſibi inexſpectatam obveniſſe gaudebant, magnopere accenſæ ſunt. Geminas Romani colonias, Placentiam cis Padum in Bojorum agro, Cremonam ultra, Inſubribus coërcendis, reprimendiſque Gallis decreverant, ſcriptis duodecim colonorum millibus, C. Lutatio, C. Servilio, T. Annio Triumviris, quamquam Triumvirorum nomina ab auctoribus aliter atque aliter prodita. Has perpetuæ ſervitutis compedes interpretati Boji, gravius aliquantò quam agrariam Flaminii ante legem accepere, nullum tandem injuriarum finem fore rati, ita alias ex aliis oriri, ſi ſe Romanorum fidei permiſerint, non vinciendos tamen ideo nectendoſque dediſſe, nam hoc manifeſtò agi, extremum dominantium faſtidii gradum eſſe, mancipia ſub vicariis habere, colonias huic rei delectas, & ne quid contumeliarum abſit, Latinas, erat enim Latina utraque, tam fœdi dedecoris maculam, & Bojis, & Celtis, & viris denique, vel ſanguine profectò eſſe eluendam.

AN. ANTE CHR. N. CCXVI.

Aſcon. in Piſon. Liv. lib. 21. Polyb. lib. 3.

Annibal tunc temporis capta exciſaque Sagunto, trajecto Ibero flumine, iter per Hiſpaniam & Galliam in Italiam tenebat, Romanos totius Africæ viribus oppugnaturus. Magna ducis, magna exercitus virtutis fama, Bojos defectionem maturare impulit, & ſolicitati Inſubres, ſe ineundæ protinus ſocietati, promtos paratoſque juxta reſponderant, quod optima ſpe uterque populus duceretur, rem Romanam, & Gallorum, & Carthaginienſium antehac incurſu atque illiſu ſæpius inclinatam, conjunctis amborum viribus, aliquando prolapſuram, everti poſſe. Romani proxima pactione fœderum obſides à Bojis exegerant, quorum tunc ſalus, præ indignationis impetu vindictæque cupiditate, neglecta. Arreptis enim derepente armis, tantum terroris ac tumultus in Placentinum agrum illatum eſt, ut non agreſtis modo multitudo, ſed ipſi Triumviri, qui agrum aſſignandum venerant, diffiſi novæ coloniæ mœnibus, Mutinam confugerint. Habent quidam annales, legatos ad expoſtulandum miſſos, à Bojis violatos, cæteri in Triumviros agrum metantes,

Ex Polybio, Livio, Silio, aliis.

tantes,factum eſſe impetum. Mutina confeſtim obſidione cincta,quæ cum diutius traheretur, ſimulari cœptum de pace agi, evocatique à Gallorum principibus Triumviri, per colloquii ſpeciem comprehenſi ſunt. Romani queri,non jus modo gentium, ſed & fidem, quæ in id tempus data eſſet, violatam, Galli negare eos ſe,niſi redditis obſidibus,dimiſſuros. Cum de legatis reſciſſet L. Manlius Prætor, Mutinamque & præſidium in periculo eſſe intelligeret,ira accenſus, effuſo agmine obſeſſis ſubſidium ferre accelerat. Id quamprimùm Bojis nunciatum, inſidias in ſilva,quæ circa viam erat, collocant,in eas Manlius,inexploratò profectus,præcipitatus,plurimis ſuorum deſideratis, ægrè in apertos campos emerſit: ibi communitis caſtris, quamquam accifis rebus,militum animi refecti, quod hoſtem oppugnatione abſtinere cernerent. Iter deinde de integro cœptum, per patentia primùm loca, ubi ſilvæ rurſus intratæ, Boji à tergo iterum apparuere, tum poſtremos adorti, cum magna trepidatione ac pavore omnium, octingentos ex Romanis occiderunt, ſex ſigna ademere. Finis cædis fuit, ut ex ſaltu invio atque impedito evaſum, inde Romani per aperta præcipiti fuga Tanetum, vicum propinquum Pado, contendêre,ubi à Bojis circumſeſſi, ſe munimento ad tempus, commeatibusque fluminis, & Brixianorum Gallorum auxilio, adverſus creſcentem indies multitudinem hoſtium,tutabantur. Romam tumultu perlato, Senatus, veritus ne Manlius diuturna obſidione periclitaretur, C. Atilium Prætorem cum una legione Romana, & quinque millibus ſociorum, delectu novo à Coſ. conſcriptis, auxilium ferre jubet: qui ſine ullo certamine Tanetum pervenit, Boji enim eo non exſpectato,abſceſſerant. Annibal interea ſuperato Rhodano,incertus utrum quod cœperat iter, rectâ in Italiam intenderet,an cum Scipione conſule, cujus ſub oculis coram exercitus,manus conſereret, Bojorum legatos, regulumque MATALUM,ut nomen à Livio ſcriptum eſt, Polybius Magilum appellat, tempore obvios habuit, qui ſe duces itinerum, ſocios periculi profeſſi, Italiam integro bello,nuſquam ante libatis viribus, aggredi perſuaſere. Poſtquam ſententia ſtetit pergere ire, advocata concione legatos producit, ad multitudinem itidem verba jubet facere,illi per interpretem eadem conſilia ferre, ad tranſitum Alpium hortari inſiſtunt, ſe cæteroſque Galliæ populos auxilio futuros polliceri, ſine metu eſſe iter his ducibus, ut ut aſperum,certè non inexſuperabile, commeatum præterea affatim promittunt,&uberes Italiæ campos,quibus ſtatim abAlpibus potituri eſſent,oſtentant. Subſequutus Matalum legatoſque Annibal,exercitum viæ difficultate & Alpium nomine conſternatum, oratione confirmat, argumento inter prima uſus, ne in-

MATALUS.

Perottus Polybii interpres Magili nomen omiſit.

ne invias crederent, quas illi ipſi quos cernerent legati, non pennis ſublime elati, ſed pedibus eſſent tranſgreſſi, nec majores quidem eorum indigenas, ſed advenas Italiæ cultores, ingentibus ſæpè agminibus cum liberis ac conjugibus, migrantium modo, tutò tranſiiſſe. Incitatus exemplo & adhorationibus miles, in poteſtate fuit. Alpes decimo quinto die, difficili hominum jumentorumque labore, magno utrorumque deſiderato numero, ſuperatæ ſunt. Annibal prima caſtra ad Alpium radices, in Taurinis metatus, refecto exercitu, in Inſubres movit. P. Cornelius Scipio, ut ſe deluſum à Pœno, & ad Rhodani ripas nequicquam deſtitutum vidit, miſſo in Hiſpaniam Cn. fratre, cum optima copiarum parte, ipſe admodum paucis comitatus, Italiam defenſurus mari repetiit. Piſis exſcenſione facta, per Etruriam movit, & accepto tirone, quo Prætores Manlius & Atilius adverſus Bojos uſi, maximis itineribus ad Padum contendit, hoſtem omnia imparatum, priuſquam ſe ex via colligeret, aggreſſurus. Inter Padum & Ticinum uterque exercitus in conſpectum venit, congreſſis, victoria à Carthaginienſi ſtetit. Eo ſe prœlio Annibali Bojorum virtus, CHRIXO duce probavit, CHRIXUS. neque illi ferocius ad Rhodanum loquuti, quàm fortius ad Ticinum pugnaſſe viſi, tanta animorum vi, quod à Silio poëta proditum, ut reliquæ aciei ne certandi quidem ſpatium relinquerent.

> *Nec locus eſt Tyriis belli, pugnæve, ſed omnem*
> *Celticus implevit campum furor: irrita nulli*
> *Spicula torquentur, ſtatq́ omne in corpore ferrum.*

Sive ea ambitio fortitudinis & audaciæ, adverſus novos hoſpites, ſive ira furorque in Romanos fuit. Sed longum ſit omnes Silii verſus exſcribere: paucos iſtos non pigebit, quibus Chrixus Scipioni Romam captam objicit,

> *Nemóne incenſæ, captæq́ ſuperfuit urbi,*
> *Vt tibi, quas Brenni populus ferremus in arma,*
> *Narraret dextras? ——*

Et verò regerit Scipio,

> *—— Ferre hoc umbris, proavoq́ memento,*
> *Quam procul occumbas Tarpeja à ſede, tibiq́*
> *Haud licitum ſacri Capitolia cernere montis.*

Quæ Chrixum Brenni propinquitatem, quod ſupra diximus, attigiſſe, idque per illa tempora clarum exploratumque habitum, profectò oſtendunt: neq; nos Brennum Bojis tralatitio illo more vindicare, quo pleræque & Germaniæ & Galliæ, & Britanniæ quoque gentes ſolent. Chrixus multorum cæde inſignis, à Scipione haſta eminus confixus, occiſus eſt. Tum demum populares ſe recipere, reliquos in laudis & victoriæ conſortium admittere.

tere. Annibalem, trajecto Pado cedentes hoſtes inſequentem, Bojorum iterum legatio adiit, & quo magis rata promiſſa crederet, Triumviros Romanos, Mutinæ interceptos, vinctos tradidit, erant ii Conſularis unus, Quæſtorii duo. Pœnus collaudata egregia voluntate, data acceptaque fide, fœdus icit, cæterum Triumviros remiſit, recipierent per eos ſanè obſides ſuos Boji, ſibi ſatis jurisjurandi ſanctitate, religione numinum confirmata, & ſpectata gentis benevolentia cautum eſſe. Bojorum exemplum reliqui Gallici nominis in Italia populi ſequuti, ſe ſe Carthaginienſibus, præter unos Cenomanos, omnes adjunxerunt. Inde cum altero Conſule Sempronio ad Trebiam, eâdem quâ ad Ticinum fortunâ, pugnatum eſt. Proximus annus Cn. Servilium & Cn. Flaminium II. Conſules habuit, tertia Romanorum ad Traſumenum clade, Flaminii temeritate contracta, celebris. Ominoſum eventu æſtimari potuit, nam omnia ex eventu conjici, quàm contra verius eſt, quod Flaminius prius quam pugna committeretur, Bojos à ſe olim victos ferociter gloriatus, tremendum vulgus, animis & corporibus juxta ingentibus, Tarpejæ etiam iterum rupi horribile appellavit, oratione quàm paullò ante ex Silio attulimus: DVCARIVS quippe Bojus, Flaminium armis & manu inſignem tota acie volitantem conſpicatus, facie quoque noſcitans, ad populares ſuos converſus, hic hic eſt Bojorum terror Conſul exclamat, qui legiones noſtras cecîdit, patres ante ſe vinctos triumphans egit, jam ego hanc victimam Dis patriis ultoribus, & peremptorum fœdè civium manibus devoveo, ſubditisque calcaribus equo, per confertiſſimam hoſtium turbam impetum facit, atque obtruncato prius armigero, qui ſe infeſto venienti objecerat, Flaminium lancea transfixit, ſpoliare cupientem, triarii objectis clypeis arcuere. Eo haud dubiè momento victoria ſtetit, nulla inde pugna, diverſis diſſipatisque Romanis, effuſa in omnes partes fuga ſequuta. Sed Inſubrem Ducarium Livius appellat. Credo quod ante ſex annos Inſubribus cum Gargeno auxilio venerit, ubi Flaminium noſſe potuit. Silius diſertè Bojum dixit,

ANN. ANTE CHR. NAT. CCXV.

DVCARIVS.

Advolat ora ferus, mentemq; Ducarius acri
Nomen erat gentile viro, fuſisq; catervis
Bojorum quondam patriis, antiqua gerebat
Vulnera barbaricæ mentis, noſcensq; ſuperbi
Victoris vultus. ———

Conſulem autem à Ducario transfixum, ex Livio eſt, Silius incertis telorum jactibus obrutum ſcripſit. Traſumenum Cannæ excepere, exitiabile prope rei Romanæ vulnus. Tum L. Poſtumius Albinus & Ti. Sempronius Gracchus conſules deſignati. Verum Poſtumius antequam iniret, cum Galliam provinciam Prætor obtineret, à Bojis cum exercitu occiſus eſt, callido ex-

ANN. ANTE CHR. NAT. CCXIV.

do excogitato conſilio, quod fidem difficilè inveniat, niſi Romani ipſi ſcriptores proderent. Sylva vaſta erat, Litana nomine, qua Romanus exercitus tranſiturus, ejus dextra lævaque circa viam arbores, Boji ita inciderant, ut exigua parte ſuſtentatæ, donec impellerentur immotæ ſtarent, levi momento impulſæ corruerent. Legiones duas habebat Poſtumius, ſociorum tantum, ut viginti quinque armatorum millia conficeret, eæ copiæ ubi ſaltum intravere, Boji ſylvæ oras circumſedentes, extremas arborum ſucciſarum protrudunt, illæ alia aliam cadendo impellunt, itaque propagata ancipiti ſtrage, arma, viros, equos obruunt, ut vix decem homines effugerint, nam cum plerique exanimati eſſent arborum truncis, fragmentisque ramorum, cæteram quoque multitudinem Boji, inopinato malo trepidam, occaſione uſi trucidarunt, pauci è tanto numero capti, qui pontem fluminis, ab hoſtibus antea obſeſſum, petentes, intercluſi ſunt. Poſtumius omni vi obnixus ne caperetur, pugnando occubuit, ſpolia corporis caputque præciſum, Boji ovantes, templo quod ſanctiſſimum habebant intulere, & purgato capite, calvam patrio more auro cælavere, ſacri vaſis vicem, quo ſolemnibus libarent, & poculi, ſacerdoti ac templi antiſtibus. Atrox viſum Romanis in mortuum hoſtem ludibrium, & barbaræ feritatis facinus, qui ſuperioribus tamen annis, per religionis & ipſi ſpeciem, Gallos in foro boario vivos defoderant, adeò de aliorum quàm ſuis quisque moribus inclementius arbitratur. Præda Bojis haud minor quàm victoria fuit, quamquam magnam animalium partem ſtrages ſylvæ oppreſſerat, cæteræ tamen res, quod fuga nihil diſſipaſſet, ſtratæ per omnem jacentis agminis ordinem inventæ ſunt. Romæ autem tanta nuntium trepidatio ſequuta, ut Senatus, qui Cannenſi ruinæ non ſuccubuerat, ad hanc calamitatem animos, ſecundioris fortunæ deſperatione, prope ſubmitteret, populus per dies multos clauſis tabernis, veluti nocturna ſolitudine, ferale juſtitium ageret, donec Ædiles aperiri tabernas, & publicæ mœſtitiæ faciem urbi demi juſſere, Ti. Sempronius Senatum, oratione conſolatus, erexit. De bello adverſus Carthaginienſes continuando agitatum, Gallicum ſive Boicum, quamquam ſtimulante ira, dilatum eſt, quod Pœno Italiam armis vaſtante, multorum diſſimulandæ injuriæ, gentis propinquæ & validæ animi amplius irritandi non viderentur.

Polyb. Liv. Zonaras, Frontin. lib. 1. c. 6.

Plut. Marcello, & quæſt Rom Oroſ. Zonaras.

Anno belli undecimo, C. Servilius (filius C. Servilii, qui Triumvir agrarius in Placentinæ coloniæ deductione captus) cum Tribunus plebis Romæ fuiſſet, Aedilis plebejus factus eſt, pleriſque nega..tibus, jure aut Tribunum plebis fuiſſe, aut Ædilem eſſe, quod patrem, quem occiſum à Bojis circa Mutinam, opinio per decem annos fuerat, vivere, atque in hoſtium poteſtate eſſe, ſatis conſtabat.

Liv. lib. 27.

AN. ANTE CHR. N. CCVII.

Anno

ANN. ANTE CHR. N. CCV. Anno duodecimo, Aſdrubal Annibalis frater cum maximis copiis in Italiam venit, & Placentia in Bojorum gratiam fruſtra tentata, ad Senam Gallicam à Claudio Nerone & Livio Salinatore Conſulibus, cum exercitu deletus eſt. Eo prælio, uti & per reliquam Punici belli hiſtoriam, multa eſt apud ſcriptores Gallorum generatim mentio, facili negotio ad Bojos privatim plerumque derivanda, ſed ancipitib⁹ conjecturis certam fidem adjungere, ego nemini ſim auctor. Illud manifeſtam interpretationem habet, cum cæſo Aſdrubale, victoria, non jam unius alicujus prœlii, ſed totius belli, à Pœnis ad Romanos, etiam Annibalis confeſ-
CCIV. ſione inclinaret, itaque ſe ſe occaſio priores injurias ulciſcendi aperiret, eoq; juſſus eſſet Q. Manlius Thurinus Prætor, L. Veturio Philone, Q. Cæcilio Metello Conſulibus, agros Gallorum, qui Aſdrubalem ſub ejus adventum juviſſent, populari, eâ procella Bojos præcipuè fuiſſe involutos; quippe cum ſe Annibali non in Italia, ut alii plerique, adjunxerint; ſed eo veniendi fuerint auctores, quam cupidè fratrem ſubſidio ſubeuntem exceperint, ne conjectura quidem indiget. Ad Bojos & Inſubres quoque illud pertinet, quod Livius ſcripſit, Placentinorum & Cremonenſium legatos, queſtos Romæ iis Conſulibus, agrum ſuum ab accolis Gallis incurſari ac vaſtari, magnamq; partem colonorum dilapſam eſſe, & infrequentes ſe urbes, agrum vaſtum ac deſertum habere. Placentiam enim Boji, alteram Inſubres accolebant, Manlio Prætori mandatum, ut colonias ab hoſte tueretur. Liv. lib. 28.

CCI. Anno poſt Annibalis in Italiam adventum decimo quinto, C. Servilius Conſul, patrem C. Servilium, & C. Lutatium patruum, ex Bojorum demum ſervitute liberatos, Romam reduxit; qua id verò occaſione, quibusq; conditionib⁹, à nemine proditum invenio, neque quis tertii Triumviri agrarii T. Annii, fue- Liv. lib. 30.
CIC. rit exitus. Annibal ſecundum hæc in Africam, Carthaginienſium juſſu revertit. Biennio poſt, Punicum bellum, omnium quæ populus Romanus unquam geſſit, in omnem partem maximè memorabile, pace finitum eſt. Eodem anno P. Ælius Poetus Conſul, cum audiſſet à Bojis incurſiones in agros ſociorum factas, duabus legionibus ſubitariis, tumultus ejus cauſſà ſcriptis, & additis ad eas quatuor cohortibus de exercitu ſuo, C. Appium ſociorum præfectum, per Vmbriam Bojorum agrum juſſit invadere, ipſe eodem aperto itinere per montes duxit. Appius Bojorum fines ingreſſus primo populationes ſatis proſperè ac tutò fecit, delecto deinde ad caſtrum Mutilum idoneo loco, ad demetenda frumenta (jam enim maturæ erant ſegetes) profectus, neque explorato circa, nec ſtationibus ſatis firmis, quæ armatæ inermes atque operi intentos tutarentur, poſitis, improviſo hoſtium impetu cum frumentatoribus eſt circumventus, inde pavor fugaque Liv. lib. 31.

etiam armatos cepit. Ad ſeptem millia hominum palata per ſegetes, ſunt cæſa, inter quos ipſe C. Appius Præfectus, cæteri in caſtra metu compulſi, inde ſine certo duce, conſenſu militari proxima nocte, relicta magna parte rerum ſuarum, ad Conſulem per ſaltus prope invios profugere. Conſul magno ſuorum malo, Bojorum fines populatus, Romam rediit.

Cæterum pacatis Carthaginienſibus, ſuperfuere ex magno bello reliquiæ, & reſtincti incendii quodammodo ſcintillæ; ſubſtiterat in Liguria Pœnus Amilcar quidam, incertum ex Aſdrubalis an Magonis exercitu, eo duce proximo año Inſubres, Cenomani & Boji, parati ſequi omnem, quæ Romanis adverſa eſſet, novitatis auram, excitis Sallyis Ilvatibusque, & cæteris Liguſticis populis, Placentiam invaſerunt, & direpta urbe, ac per iram magna ex parte incenſa, vix duobus millibus hominum inter incendia ruinasque relictis, trajecto Pado ad Cremonam diripiendam pergunt. Vicinæ urbis audita clades ſpatium colonis dedit ad claudendas portas, præſidiaq; per muros diſponenda, ut obſiderentur tamẽ prius, quam expugnarentur, nuntiosq; ad Prętorem mitterent. L. Furius Purpureo, provinciæ Galliæ Prætor præerat, cætero exercitu ex Senatusconſulto dimiſſo, præter quinq; millia ſociorum ac Latini nominis, cum iis copiis in proxima regione provinciæ circa Ariminum ſubſtiterat. Is tum Senatui Romam ſcripſit, duarum coloniarum, quæ velut clauſtra ad cohibendos Gallicos tumultus oppoſitæ, ingentem illam tempeſtatem Punici belli ſubterfugiſſent, alteram captam ac direptam ab hoſtibus, alteram oppugnari; nec in exercitu ſuo ſatis præſidii colonis laborantibus fore, niſi quinque millia ſociûm quadraginta hoſtium millibus, tot enim in armis eſſe, trucidanda velit objicere, & tanta ſua clade jam inflatos excidio coloniæ Romanæ augere animos. Litteris in Senatu recitatis, non contemnenda res viſa, juſſus C. Aurelius Conſul exercitum, cui in Etruriam ad conveniendum diem jam edixerat, Arimini eadem die adeſſe jubere, & aut ipſe ad opprimendum tumultum Gallicum proficiſceretur, aut L. Furio Prætori ſcriberet, cum ad eum legiones ex Etruria veniſſent, proficiſceretur ipſe ad coloniam obſidione liberandam. Legati item in Africam ad Carthaginienſes miſſi, Amilcarem civem eorum, excito ad arma contra Populum Romanum Gallorum, Inſubrum, Cenomanorum, Bojorum, Ligurumque exercitu bellum contra fœdus facere, eum, ſi pax placeret, revocandum & dedendum eſſe. Reſponſum à Carthaginienſib⁹, nihil ſe de Amilcare ultra facere poſſe, quam ut exilio eum mulctarent, bonaq; ej⁹ publicarent. Traducto verò conſulari exercitu ex Etruria Ariminum, quinq; millia ſociorum ex Gallia in

Liv. Oroſ. Zonar.

ANN. ANTE CHR. NAT. CXCVIII.

Etru-

Etruriam tranſierunt. Itaque L. Furius magnis itineribus ab Arimino adverſus Bojos & reliquos fœderatos populos, Cremonam adhuc obſidentes, profectus, caſtra mille quingentorum paſſuum intervallo ab iis poſuit. Creditum Gallos opprimi potuiſſe, ſi protinus de via ad caſtra oppugnanda duxiſſet, palati enim vagabantur per agros, nullo ſatis firmo relicto præſidio, ſed laſſitudini militum timuit, quod raptim ductum erat agmen. Galli clamore ſuorum ex agris revocati, omiſſa præda, quæ in manibus erat, caſtra repetivere, & poſtero die in aciem progreſſi, nec Romanus moram pugnandi fecit, ſed vix ſpatium inſtruendi fuit, eo curſu Galli in prœlium venerunt. Primo Galli omni multitudine in unum locum connixi, obruere atq; obterere ſe ſe dextram Romanam alam, quæ ex ſociis erat ſub M. Furio, ſperarunt poſſe: ubi id parum procedebat, circumvenire à cornibus & amplecti aciem, quod multitudine ſuperantibus facile videbatur, conati ſunt. Id ubi vidit Prætor Romanus, ut & ipſe dilataret aciem, duas legiones ex ſubſidiis, dextra lævaque, alæ, quæ in prima acie pugnabat, circundare M. Cæcilio Legato mandat, ipſe ædes Jovi duas vovet, ſi eo die hoſtes fudiſſet, quære dubia & ancipiti Romanorum religio: L. Valerio item Legato imperat, ut altera parte duarum legionum equites, altera ſociorum equitatum in cornua hoſtium emittat, nec circumvenire eos aciem patiatur, ſimul & ipſe, ut extenuatam mediam aciem Gallorum diductis cornibus vidit, ſigna inferre confertos milites, & perrumpere ordines jubet, ita cornua ab equitibus, & medii à pedite pulſi, ac repente, cum omni parte cæde ingenti ſternerentur, Galli terga vertêre, fugaq; effuſa caſtra repetierunt; fugientes perſequutus eques, mox & legiones inſequutæ, in caſtra impetum fecerunt. Magna ea ſtrages, nec Romanis incruenta fuit, Bojorum ſociorumq; minus ſex millia inde effugerunt, cæſa & capta ſupra quinque & triginta millia, cum ſignis militaribus ſeptuaginta, carpentis Gallicis multa præda oneratis, plus ducentis. Amilcar dux Pœnus, & tres imperatores nobiles Gallorum cecidere, nomina non extant. Ad duo millia captivorum Placentinorum liberata. Romanorum ſociorumque circiter duo millia deſiderata, plurimi dextræ alæ, in quam primo impetu ingens vis hoſtium illata eſt. Conſul Aurelius, confecto jam bello, quod difficillimum appellavit Oroſius, in provinciam venit, & indignatus Prætorem ſe abſente rem geſſiſſe, in agrum hoſtium legiones induxit, populandoque, cum præda majore quam gloria, bellum geſſit. Romæ ſupplicatio per triduum fuit, L. Furio triumphus decretus, is trecenta viginti millia æris, argenti centum ſeptuaginta millia pondo, in ærarium tulit, neq; ſpolia prælata, neque milites ſequuti, quos penes ſe retinuerat Conſul. Oroſ. lib. 4. c. 20.

Zonaras auctor eſt, fœderatos legatos de pace miſiſſe, quæ Liguribus data ſit, Gallos nihil impetraſſe, neque Amilcarem illo anno occubuiſſe, quo duce poſtea Galli multas Romanis clades intulerint, & Placentiam ſequenti demum anno fuiſſe oppugna-
Liv.lib.32. tam; verum ego Livii fidem ſequi malo. Sequenti Cn. Bæbius ANN. ANTE CHR. NAT.
Pamphilus Prætor, temere Gallorum Inſubrum fines ingreſ- CXCVII.
ſus, prope cum toto exercitu circumventus, ſupra ſex millia
& ſexcentos milites amiſit. Sex. inde Ælius Pætus Conſul, cum CXCVI.
duos in provincia exercitus ſub ſe ſubq́ue C. Ælio Prætore haberet, nihil tamen memorabile adverſus Gallos geſſit, totum prope annum Cremonenſibus Placentinisq; cogendis redire in colonias, unde belli caſibus diſſipati erant, conſumſit.

Zonaras. Galli lentitudine animati, ſpiritus tollebant, nec mediocria agitare, ſed ad veterem majorum fortunam aſpirare viſi, Roma-
nis curam addidere, ut ambos contra illos conſules, C. Cornelium CXCV.
Cethegum, L. Minutium Ruffum mitterent. Cornelius recta ad Inſubres via, qui aſſumptis Cenomanis in armis erant, profectus eſt; L. Minutius ad inferum mare flexit iter, Genuamq; exercitu adducto, ab Liguribus bellum orſus, brevi plerisque eorum civitatibus atque oppidis potitus eſt. Et jam omnia cis Padum, præter Gallorum Bojos, Iluates Ligurum, ſub ditione erant, quindecim oppidis, hominum viginti millium deditis. Inde in agrum Bojorum legiones ductæ. Bojorum exercitus, haud ita multò ante Pado trajecto, junxerat ſe Inſubribus & Cenomanis, quod acceperant Conſules conjunctis legionibus rem geſturos, ut & ipſi collati in unum firmarent vires. Poſteaquam fama accidit alterum conſulem Bojorum agros urere, ſeditio extemplo orta, poſtulare Boji, ut laborantibus opem univerſi ferrent, Inſubres negare ſe ſociorum cauſſà ſua deſerturos, ita diviſæ copiæ, Bojis in agrum ſuum tutandum profectis, Inſubres cum Cenomanis ſuper amnis Mincii ripas conſederunt. Ibi Inſubres Cenomanorum perfidia proditi, magna pugna à Cornelio Conſule victi ſunt. Amilcarem Pœnum imperatorem, qui belli cauſſà fuiſſet, quemque ante triennium cecidiſſe, Livium ſecuti ſcripſimus, tunc demum vivum in Romanorum poteſtatem veniſſe, quidam auctores habent. Minutius primo effuſis populationib⁹ peragraverat fines Bojorum, deinde ut relictis Inſubribus ad ſua tuenda receperunt ſe ſe, caſtris ſe tenuit, acie cum illis dimicandum ratus. Nec Boji detrectaſſent pugnam, ni fama allata victos Inſubres, animos fregiſſet. Itaque relicto duce & caſtris diſſipati per vicos, ſua ut quique defenderent, rationem belli Conſuli mutarunt: omiſſà enim ſpe per unam dimicationem rei de-
Liv.lib.33. cernendæ, rurſus populari agros, urere tecta, vicosq́ue expugnare cœpit, oppidorum aliquot & vicorum, in tempus ſimulatas ullo

ullo pignore deditiones extorſit, magno interim etiam militum numero amiſſo,inter quos T. Juventius, & Cnæus Labeonis frater militum tribuni,cum multis aliis viris fortibus, civibus ac ſociis, adverſa pugna ceciderunt. Inde Liguſtini Ilvates, ut Inſubres acie victos, Bojos territos audivere, ita ut ſpem certaminis tentare non auderent,in poteſtatem veniunt. Romæ ob res proſperè geſtas ſupplicatio quatridui decreta eſt. Cornelius de Inſubribus Cenomanisque in urbe, Minutius de Liguribus & Bojis,injuſſu Senatus & populi, in Monte Albano triumphavit. Sed Minutii Triumphus ut loco, ita fama rerum geſtarum, & quod ſumptum non erogatum ex ærario omnes ſciebant, inhonoratior fuit, ſignis carpentisque & ſpoliis alterum ferme æquavit,pecuniæ etiam prope par ſumma fuit, æris translata ducenta & quinquaginta quatuor millia,argenti bigati quinquaginta tria millia & ducenti, ſeptuageni æris militibus diviſi,duplex equiti, triplex centurioni.

Liv.lib. 32.

Liv. lib. 33.

AN. ANTE CHR. N. CXCIV.

Proximus annus L. Furium Purpureonem,quem Prætorem cum Gallis pugnaſſe diximus, & M. Claudium Marcellum Conſules habuit,uterq; contra Gallos profectus eſt. Marcellum Bojorum fines ingreſſum,fatigato per diem totum milite via facienda,caſtra in tumulo quodam ponentem,COROLAMVS regulus Bojorum,cum magna manu adortus,ad tria millia hominũ occîdit, & illuſtres aliquot viri in illo tumultuario prœlio ceciderunt,inter quos præfecti ſociûm T. Sempronius Gracchus, M. Junius Syllanus, & tribuni militum de legione ſecunda A. Ogulnius & P. Claudius. Caſtra tamen à Romanis permunita retentaque, cum Boji à proſpera pugna nequicquam oppugnaſſent. Stativis deinde eisdem per dies aliquot ſe Marcellus tenuit, dum & ſaucios curaret, & tanto terrore animos militum reficeret. Boji ad moræ tædium minimè patientes, in caſtella ſua vicosque dilapſi ſunt. Marcellus inde emiſſus,Pado confeſtim trajecto, adverſus Inſubres & Comenſes rem feliciter geſſit.Quamquam inter ſcriptores ambigitur, utrum in Bojos prius an Inſubres exercitum duxerit,adverſasq; proſperæ res obliteraverint,an victoria trans Padum parta, deformata ſit clade in Bojis accepta. Sub hæc tam varia fortuna geſta, L. Furius Purpureo alter Conſul, per Vmbriam in Bojos venit. Jam caſtro Mutilo appropinquabat, cum veritus,ne intercluderetur ſimul à Bojis Liguribusque,eadem via qua adduxerat reduxit,& magno circuitu per aperta eaque tuta loca ad collegam pervenit. Dein junctis exercitibus, primum Bojorum agrum, uſque ad Felſinam oppidum, populantes peragraverunt. Ad Bojorum decus pertineat,quod Felſinam Bononiæ appellationem à Bojis traxiſſe ſunt qui ſcripſerint,nam conjecturam qua ſitus, qua fluvius ibi Rheni nomine,

COROLAMVS

Raph. Volat. comment. lib. 4. P. Marſus in 8. lib Silii, & recentiores alii plerique.

 juvat.

juvat. Sed nobis vera præ ſpecioſis ſint ; Bononia appellata cum hæc urbs,tum aliæ alibi terrarum,Latina origine, à bene ominantibus colonis,uti Placentia,Pollentia, Valentia, Florentia, Beneventum,& ejus generis pleræque. Felſina tamen,Bononiæ nomen undecunque habeat,Bojorum fuit. Eam tunc cæteraq; caſtella, & Bojos ferè omnes , præter juventutem, quæ in armis erat (in devias ſylvas receſſerat) in deditionem veniſſe Livius

Liv,lib.33. auctor eſt. In Ligures deinde traductus exercitus. Boji obnoxiam pacem averſi , & negligentius coactum agmen Romanorum , quia ipſi procul abeſſe viderentur,improviſo aggreſſuros ſe rati,per occultos ſaltus ſequuti ſunt, quos non adepti,Pado repente navibus trajecto,Lævos Lebuosq; cum pervaſtaſſent,redeuntes inde extremo Ligurum fine , cum agreſti præda in agmen Romanum incidunt. Celerius prœlium acriusq; commiſſum,quam ſi tempore locoq; ad certamen deſtinatis, præparatis animis concurriſſent. Bojus qui laceſſitum venerat,Romanorum ferocia perterritus,pulſus eſt.Ibi quantam vim ad ſtimulandos animos ira haberet apparuit , nam ita cædis magis quàm victoriæ avidi pugnarunt Romani,ut vix nuntium cladis Bojis reliquerint.Marcellus de Inſubribus Comenſibusq; triumphavit; Purpureoni collegæ Bojorum triumphi ſpem reliquit , quia ipſi propriè adverſa pugna in Bojis evenerat,collegæ ſecunda. Apud

Oroſ.lib. 4.c.20. Oroſium lego , Marcellum in Etruria à Bojis oppreſſum , magnam partem exercitus amiſiſſe , quod ad Corolami victoriam referendum , alterum poſtea Conſulem Furium auxilio acceſſiſſe, itaque ambos univerſam Bojorum gentem igni ferroque vaſtantes,ad exitium propemodum uſque deleviſſe.

Liv.lib.33. M.Porcio Catone, L. Valerio Flacco Coſſ. fractis proximo anno quadamtenus Inſubrum & Bojorum animis, uni Valerio AN. ANTE CHR. N. Conſuli Gallia provincia decreta eſt. Is per æſtatem cum Bojo- CXCIII.

Liv,lib.34. rum exercitu propter Litanam ſilvam, quæ L. Poſtumii Conſulis clade, Bojorum victoria, ante annos xx nobilitata fuerat, ſignis collatis ſecundo prœlio conflixit. Octo millia Bojorum cæſa traduntur , cæteri omiſſis in præſens armis, quæ proxima quaque occaſione reprehenderent, in vicos ſuos atque agros dilapſi. Valerius reliquum æſtatis quieta provincia , circa Padum Placentiæ & Cremonæ exercitum habuit, reſtituens, quæ in iis CXCII. oppidis bello diruta fuerant. P. Cornelio Scipione Africano II. T.Sempronio Longo Conſulibus , ambobus rurſus Gallia provincia decreta eſt. Eo anno L. Valerius Flaccus Procos. circa Mediolanum cum Inſubribus & Bojis,qui DORVLACO duce,ad DORVLACVS concitandos Inſubres Padum transgreſſi erant,ſignis collatis depugnavit,decem eorum millia cæſa ſunt. Sempronius poſtmodum Conſul in provinciam profectus , in Bojorum etiam agrum

grum legiones duxit. Boiorix tum regulus eorum,cum duobus fratribus, tota gente concitata ad rebellandum, caſtra idoneis locis poſuit,ut appareret dimicaturos,ſi Romani fines intraſſent. Conſul ubi quantæ copiæ, quanta fiducia eſſet Bojo ſenſit,nuntium ad collegam mittit,ut,ſi videretur ei,maturaret venire,ſe tergiverſando rem in ejus adventum extracturum. Quæ cauſſa Sempronio cunctandi, eadem Bojis, præterquam quod cunctatio hoſtium animos faciebat, rei maturandæ erat, ut priuſquam conjungerentur conſulum copiæ, rem tranſigerent. Per biduum tamen nihil aliud, quàm ſteterunt parati ad pugnam, ſi quis contra egrederetur, tertio ſubiere ad vallum, caſtraq́; ob omni ſimul parte aggreſſi ſunt. Conſul Romanus extemplo arma capere milites juſſit, armatos pauliſper continuit, ut & fiduciam hoſti augeret, & diſponeret copias, quibus quæque portis erumperent. Duæ legiones duabus principalibus portis utrimque ſigna efferre juſſæ, ſed in ipſo exitu ita conferti obſtitere Boji,ut clauderent viam. Diu in anguſtiis pugnatum eſt, nec dextris magis gladiisq́; res gerebatur, quàm ſcutis corporibusq́; ipſis obnixi urgebant,Romani ut ſigna foras efferrent, Boji ut aut ipſi in caſtra penetrarent, aut exire Romanos prohiberent; nec ante in hanc aut illam partem moveri acies potuerunt,quam L. Victorius primi pili centurio,& C. Atinius Tr. mil. quartæ hic,ille ſecundæ legionis, ſigna adempta ſigniferis in Bojos jecerunt,dum repetũt enixè ſignum,priores ſecundani ſe porta ejecerunt. Jam hi extra vallum pugnabant,quarta legione in porta adhuc hærente, cum alius tumultus à diverſa parte caſtrorum eſt exortus,in portam Quæſtoriam ſive decumanam irruperant Boji,reſiſtentesq́; pertinacius occiderant, L. Poſtumium Quæſtorem,cui Tympano fuit cognomen, & M. Atinium, & P. Sempronium Præfectos ſociûm, & ducentos ferme milites. Capta ab ea parte caſtra Romana erant, donec cohors extraordinaria miſſa à Conſule,ad tuendam Quæſtoriam portam, eos qui intra vallum erant,partim occîdit,partim caſtris expulit, & irrumpentibus obſtitit. Eodem ferè tempore & quarta legio cum duabus extraordinariis cohortibus porta erupit. Ita ſimul tria prœlia circa caſtra locis diſtantibus erant, clamoresq́ue diſſoni,ad incertos ſuorum eventus,à præſenti certamine animos pugnantium avertebant: Uſque ad meridiem æquis viribus, ac prope pari ſpe pugnatum eſt,labor & æſtus, & ſitis inter hæc intolerantia, cum decedere pugna coëgiſſet,in paucos reſtantes impetum fecerunt Romani,fuſosq́; in caſtra compulerunt. Signum inde receptui à Sempronio datum eſt, ad quod major pars receperunt ſe ſe, pars certaminis ſtudio, & ſpe potiundi caſtris Boicis, perſtitit ad vallum,quorum paucitate contempta,Boji univerſi ex caſtris

BOIORIX CVM DVOBVS FRATRIBVS.

erumpunt, fuſi Romani, quæ imperio Conſulis noluerunt, ſuo pavore ac terrore caſtra repetunt. Ita varia hinc atque illinc, nunc victoria nunc fuga eo die fuit, Romani tamen ſcriptores Bojorum XI millia, Romanorum V millia occiſa fuiſſe prodidere. Sanè Boji in intima finium ſe ſe receperunt, Sempronius Placentiam legiones duxit. Africanum alii cum Sempronio conjuncto exercitu, Bojorum Ligurumque agros populatum iſſe, quoad progredi ſilvæ paludesque paſſæ ſint, ſcribunt, alii nulla memorabili re geſta, Romam rediiſſe. Et Aſiaticum, Africani fratrem, cum Bojorum gente, viginti millibus interfe-

Annotavit Frid. Sylbargius.

ctis, conflixiſſe, habent manuſcripti quidam codices, ejus libelli, qui de viris illuſtribus conceptus eſt. At verò, cum nec temporis nec loci rationem aſcribant, & multò plurima exempla ejus ipſius libri iis verbis careant, fit ut germana ab auctore eſſe, fidem non impetrent.

L. Cornelio Merula, Q. Minutio Thermo Coſs. Cornelius ANN. ANTE CHR. NAT. CXCI.

Liv. lib. 35.

Galliam provinciam ſortitus, per extremos Ligurum fines exercitum in agrum Bojorum duxit. Boji, quamquam in aciem prodeunte eo, pugnam detrectare, Romanos ipſorum artibus, neque feliciter, neque cautè ſatis, petere, Romani ubi nemo obviam exiret, diſcurrere. Sed diripi ſua impunè, quàm tuendo certamen conſerere Boji malebant, ut contemptum & incuriam ea ratione Romano augerent, per quæ occaſionem ſecundiori pugnæ ſperabant. Poſtquam omnia ferro igniq; ſatis evaſtata erant, Conſul agro Boico exceſſit, & ad Mutinam agmine incauto, ut inter pacatos ducebat. Boji ubi egreſſum è finibus ſuis ſenſere, ſequuti ſilenti agmine, locum inſidiis quærentes, nocte prægreſſi caſtra Romanorum, ſaltum inſederunt, qua Conſuli prætereundum erat. Id cum parum occultè feciſſent, Conſul, qui multa nocte ſolitus erat movere caſtra, ne nox terrorem in tumultuario prælio augeret, lucem expectavit, & cum luce moveret, tamen turmam equitum exploratum miſit. Poſteaquam relatum eſt, quantæ copiæ, & in quo loco eſſent, totius agminis ſarcinas, multa præda graves, in medium conjici juſſit, & triarios vallum circumjicere, cætero exercitu inſtructo ad Bojos acceſſit. Idem & Boji fecerunt, ubi apertas eſſe inſidias, & recto ac juſto prœlio dimicandum viderunt. Hora diei ſecunda ferme concurſum eſt, ſiniſtra ſociorum equitum ala & extraordinarii prima in acie pugnabant, præerant duo conſulares legati, M. Marcellus & T. Sempronius prioris anni conſul. Cornelius nunc ad prima ſigna erat, nunc legiones continebat in ſubſidiis, ne certaminis ſtudio prius procurrerent, quàm datum ſignum eſſet, equites earum extra aciem in locum patentem L. & P. Minutios Trib. milit. educere juſſit, inde cum ſignum dediſſet, impetum ex aperto facerent.

Hæc

Hæc agenti, nuntius à Sempronio venit, non ſuſtinere extraordinarios impetum Bojorum, cæſos permultos eſſe, & qui ſuperſint, partim labore, partim metu remiſiſſe ardorem pugnæ, legionem alteram ex duabus, ſi videretur ſubmitteret, priuſquam ignominia acciperetur. Secunda legio miſſa eſt, & extraordinarii recepti, tum redintegrata eſt pugna, cum & recens miles, & frequens ordinibus legio ſucceſſiſſet, & ſiniſtra ala ex prœlio ſubducta eſt, dextera in primam aciem ſubiit. Sol ingenti ardore torrebat, nullius rei æquè atq; æſtus impatientia corpora Bojorum, denſis tamen ordinibus, vigentibus animis, in ſpe bona, nunc alii in alios, nunc in ſcuta incumbentes, impetum Romanorum ſuſtinebant. Quod ubi animadvertit Conſul, ad perturbandos eorum ordines C. Livium Salinatorem, qui præerat alariis equitibus, quàm concitatiſſimos equos immittere jubet, & legionarios equites in ſubſidiis eſſe. Hæc equeſtris procella, confudit & turbavit, deinde diſſipavit aciem Boicam, non tamen ut effuſa fuga terga daret, obſtabant duces, haſtilibus cædentes terga trepidantium, & redire in ordines cogentes, ſed interequitantes alarii non patiebantur. Conſul ut fluctuantem, & in fugam inclinatam animadvertit, obteſtabatur milites, paullulum adniterentur, victoriam in manibus eſſe, dum perturbatos & trepidantes viderent, inſtarent, ſi reſtitui ordines ſiviſſent, integro rurſus eos prœlio, & dubio dimicaturos, ſimul inferre vexillarios juſſit ſigna, itaque omnes connixi, tandem averterunt Bojos. Poſtquam terga dabant, & in fugam paſſim effundebantur, tum ad perſequendos eos legionarii equites immiſſi. Quatuordecim millia Bojorum eo die cæſa ſunt, vivi capti mille nonaginta duo, equites ducenti viginti unus, tres duces, ſigna militaria ducenta duodecim, carpenta ſexaginta tria. Nec Romanis victoria parvo ſtetit, ſupra quinque millia militum, ipſorum aut ſociorum, ſunt amiſſa, centuriones tres & viginti, præfecti ſociûm quatuor, & M. Genutius & M. Martius Trib. militum ſecundæ legionis. Cornelio Coſ. triumphus negatus eſt, quod fortuna populi Romani & militum virtute, non ſua ipſius opera & conſilio viciſſe, ſua verò potiſſimum culpa magnum militum numerum amiſiſſe, hoſtem qui deleri poterat, è manibus emiſiſſe crederetur, eo quod laborantibus ſubſidia tardius ſubmiſſa, & equitibus legionariis ſignum ſerò datum, nec fugientes perſequi licuerit.

Quam Bojorum ea pugna res afflixerit, ſequens annus aperuit, quo L. Quinctius Flamininus, Cn. Domitius Ahenobarbus fuere Coſs. cum unus per Ligures, alter ab Arimino in Bojos veniſſet, & duobus diverſis agminibus agrum latè pervaſtaſſent, illos tamen quieſcentes non excitarunt, quin etiam primo equites eorum pauci cum præfectis, deinde ſenatus univerſus cum liberis, ANN. ANTE CHR. NAT. CXC.

beris,

beris, poſtremo, in quibus aut fortuna aliqua aut dignitas erat (ſumma omnium mille quingenti) ſe ſe transfugio Romanis credere, quam armati vim repellere maluere. Flagitium inter ea crudelitate & libidine fœdum atque immane, à Quinctio perpetratum eſt, quod cenſoriam M. Catonis notam poſt novem inde annos meruit. Philippum Pœnum puerum à ſe adamatum, ab Roma in provinciam, ſpe ingentium donorum perduxerat: is per laſciviam cum cavillaretur, exprobrare Quinctio perſæpe ſolitus, quod ſub ipſum ſpectaculum gladiatorum abductus ab Roma eſſet, ut obſequium amatori jactaret. Forte epulantibus illis, cum jam vino incaluiſſent, nuntiatum in convivio, nobilem Bojum cum liberis transfugam veniſſe, convenire Conſulem velle, ut ab eo fidem præſens acciperet. Introductus in tabernaculum, per interpretem alloqui Conſulem cœpit, inter cujus ſermonem, Quinctius puero, Vis tu, inquit, quoniam gladiatorum ſpectaculum reliquiſti, jam hunc Gallum morientem aſpicere? Et cum is vix dum ſeriò añuiſſet, ad nutum pueri Quinctius, ſtricto gladio, qui ſuper caput pendebat, loquenti Bojo caput primum percuſſit, deinde fugienti fidemq; Pop.Rom. atque eorum qui aderant imploranti, latus transfodit. Atrox haud dubiè, & barbarum facinus, animos Bojorum, ad omnem jam pacis patientiam compoſitos, avertit. Itaq; P. Cornelio Naſica, M. Acilio Glabrione Coſs. bellum, quanta ante eam diem maxima contentione recruduit, exitu neque pro æquitate cauſſæ, neque pro Bojorum virtute, ſed pro una omnium gentium victoris populi fortuna. Naſicæ demandatum eſt, qui legionibus in hoſtilem agrum inductis, Bojos obvios, ſignis collatis, ingenti victoria ſuperavit. Antias Valerius retulit, duo de triginta millia Bojorum cæſa, capta tria millia & quadringentos, ſigna militaria centum viginti quatuor, equos mille ducentos triginta, carpenta ducenta quadraginta ſeptem, ex Romanis mille quadringentos octoginta quatuor cecidiſſe. Naſica, in hanc fere ſententiam, oratione quam pro triumpho habuit, plus partem dimidiam ex quinquaginta millibus hoſtium cæſam, neque cum tot millibus Bojorum quenquam ante ſe imperatorem pugnaviſſe, multa millia capta, ſenes puerosq; ſupereſſe, dixit. Caſtra etiam in Romanorum poteſtatem venere. Boji tot continentibus cladibus attriti, nullis reliquis quas victori objicerent viribus, ſe poſt adverſam pugnam coacti extemplo dedere, imperatis obſidibus, dimidia fere agri parte mulctati ſunt, quo ſi vellet Pop.Rom. colonias poſſet mittere. In triumpho, Gallicis carpentis arma ſignaque & ſpolia omnis generis tranſvecta, & vaſa ænea Gallica, & cum captivis nobilibus, equorum captorum quoq; greges traducti,

aurei,

Liv lib.39. Alii paullo aliter, ſed fides habēda Livio, qui Catonem ſequitur.

Liv. lib. 36.

ANN. ANTE CHR. NAT. CXIC.

aurei torques tranſlati mille quadringenti ſeptuaginta, ad hæc auri pondo ducenta quadraginta quinque, argenti infecti factique in Gallicis vaſis, non infabrè more gentis factis, duo millia trecenta quadraginta pondo, bigatorum nummorum ducenta triginta quatuor, militibus, qui currum ſecuti ſunt, diviſi triceni viceni quini aſſes, duplex centurioni, triplex equiti. Plautus, Latinorum poëtarum feſtiviſſimus, ſive Naſicæ triumphum, ſive ſuperiora bella Boica ſpectans, Capteiveis comœdiâ Stalagnum Bojum ſervum induxit, & in ambiguo Bojæ nomine jocatus eſt. Gnarus ſcilicet popularis artifex, animos afficere & delectare validius ea, quæ in præſenti uſu & quodammodo conſpectu ſunt, itaque fabulis ſuis non tantum Bojos, ſed & Pœnos, & Reges Philippum, Attalum, atque Antiochum, aliaq; ejus temporis aſperſit.

ANN. ANTE CHR. NAT. CLXXXVIII. L. Cornelio Scipione, C. Lælio Conſulibus, Lælio Gallia provincia decreta. Placentinorum & Cremonenſium legati in ſenatu queſti inopiam colonorum, aliis belli caſibus, aliis morbo abſumptis, quoſdam, quod & antea contigerat, tædio accolarum Gallorum reliquiſſe colonias, ſupplementum impetravere. Lælius Conſul ex Gallia Romam reverſus, non ſolum colonos in id ſupplementum ſcripſit, ſed ut novæ coloniæ duæ in agrum qui Bojorum fuiſſet deducerentur, retulit, atque eo auctore ſenatus cenſuit. Liv. lib. 37.

CLXXXVII. Anno proxime ſequenti imperium cum exercitu in Gallia prorogatum. Ante diem tertium calendas Januarias Bononiam Latina colonia deducta eſt, deduxerunt L. Valerius Flaccus, M. Attilius Serranus, L. Valerius Tappus, Triumviri, tria millia hominum ſunt deducta, equitibus ſeptuagena jugera, cæteris colonis quinquagena ſunt data, ager captus de Gallis Bojis fuerat, Galli Tuſcos expulerant, uti à nobis ſuis locis memoratum, Boici nomen tenuit, etiam poſtquam in Romanorum poteſtatem venit, quod Sextus Pompejus ex Verrio Flacco retulit. Bononiam, olim Felſinam, Etruriæ quondam principem Plinius appellat. Sext Pompej. v. Boicus ager. Lib. 3. c. 15

CLXXXVI. M. Valerio Meſſalla, C. Livio Salinatore Coſſ. Boji, cum Romana arma annos ſupra ducentos ab urbe capta exercuiſſent, multis prœliis victores, pluribus fortaſſe victi, bello demum inferiores, quæ omnium populorum adverſus Romanos fortuna fuit, anno circiter quadringenteſimo, poſtquam in Italiam commigrarũt, ea exceſſerunt. Sive ſponte id ipſi ſua, qui ea carere mallent, quam obnoxiam pacem, reliquarum Italicarum gentium exemplo, atque ſervitutem fœderis ſpecie colere: ſive quæ Strabonis ſententia, vi pulſi. Julius Obſequens ſine prœlio ejectos eſſe ſcripſit: Bojos Gallorum nomine complexus, nec enim cæteræ Gallicæ gentes Italiam tum reliquere. Sed utrovis modo Strabo. lib. 5. Cujus rei vel illud argumentũ

res

eſt, quod ſequentibus ſtatim Coſs. Gallia provincia M.Furio Prætori decreta. Liv.lib.38.

res geſta,eſt ad gloriam eximium,& neſcio an exempli unici , aut tam conſtantem in univerſa gente fuiſſe libertatis reſpectum, aut populum Romanum,tantis jam tunc opibus, ut maximi quique Reges, & florentiſſimæ orbis terrarum civitates,obſequium certatim deferrent. Italiæ ſibi tamen nunquam ſatis certam & fixam poſſeſſionem deſtinaſſe , quamdiu Bojus cis Alpes conſiſteret. Notæ hæc & expertæ fortitudinis confeſſio. Cujus à nobis hoc omni libro documenta prodita,ſed ea haud dubiè pauciora & exiliora quam pro re,quod nullis domeſticis monumentis adjuti,teſtimonia à Romanis,propalam hoſtibus, & à Græcis, qui Romanis vixere obnoxii , habuimus neceſſe emendicare.

Liv.lib. 39.

Mútina poſthæc & Parma, coloniæ civium Romanorum, in reliquum agri Boici ſunt deductæ , bina millia hominum octona jugera Parmæ , quinta Mutinæ acceperunt, M. Æmilio Lepido, T. Ebutio Caro, L. Quinctio Criſpino trimviris.

MARCI

MARCI VELSERI RERVM BOICARVM

Liber ſecundus.

AEtate, qua Bojos in Italiam transgreſſos diximus, Hercyniam ab iis quoq; ſylvam inſeſſam, ſupra demonſtratum eſt. Hæc Eratoſtheni & Græcis fere cæteris Orciniæ nomine cognita, incredibili tunc temporis magnitudine erat & vaſtitate. Cæſari tanto poſt proditum, latitudinem novem dierum iter patere, longitudinem incompertam eſſe, cum ad ſexaginta dierum iter quidam proceſſerint, neq; tamen ad ejus exitum adierint, certè oriri ab Helvetiorum & Nemetum & Rauracorum finibus, rectaq; fluminis Danubii regione pertingere ad fines Dacorum & Anartium, hinc ſe flectere ſiniſtrorſus, diverſis à flumine regionibꝰ, multarumq́; gentium fines propter magnitudinem attingere. Boji in medio ſaltu ad Albis fontes, loco aperto, uberes agros, manſuro Bojohemi nomine tenuere. Elati inde ſucceſſibꝰ, porrò per ſylvam pergentes, plurium populorum armis conſociatis imperium protendêre. Nam quod Trogus memorat, ex trecentis hominum millibus, quæ Galli, veluti ver ſacrum, ad ſedes novas quęrendas misêre, partem in Italia conſediſſè, quæ urbem poſtea Romam captam incenderit; partem Illyricos ſinus penetraſſe, quæ in Illyricum venit, illa fuerit oportet, cui Livius Hercynios in Germania ſaltus, Sigoveſo imperatore, deſtinatos ſcripſit, unde trajecto Danubio breviſſimus eſt in Illyricum tranſitus. Hanc avibus ducibus iter feciſſe creditum, perq́; barbarorum ſtrages in terram Pannoniam perveniſſe. Principes Boji, monumentum in adverſa ripa, ad ipſum ſtatim Danubii trajectum poſuere, Bojodurum, qua Oenus Vindelicos & Noricos inter-

Lib. 1. pag. 5.

Cæſ. lib. 6. de bel. Gal.

Juſtin. lib. 24.

Ptolem. Notit. Itin. Anton.

ſum, Germaniæ magnæ objectos utroſq; : magnus præterea circa agri modus, à Vindelicorum quippe finibus ad Pannoniam, Norici longitudine fuſus, genti attributus eſt, quem ob eas, quæ poſtea rerum varietates conſequutæ, Bojorum deſerta Strabo & Plinius appellavere. Domandis Pannoniis varia cum finitimis populis bella à Gallis geſta, per multos annos, & reſederit forte an Boici nominis veſtigium in Biis, Pannoniæ populo, aut Boeis, ut Latini quidam Ptolemæi codices præferunt, quos ex Bojis Græcorum natos, manifeſtum. Tandem perpetuis animati victoriis, diviſis agminibus, alii Macedoniam, Belgio aut Bolgio aliquo duce, Thraces & Triballos alii, ſub Cerethio, reliqui multò maxima manus, Græciam ſub Brenno & Acichorio & Emano & Theſſaloro, aut THESSALONO, omnia ferro proterendo, petiere. Brennum Prauſum natione fuiſſe Strabo auctor eſt, reliquorum patria ſilentio diſſimulata: ſed Theſſaloni nomen, ſiquidem cum Thaſſilone idem eſt, gentile Boicum inde ſcias, quod hoc plerique Bojorum principes uſi, neque ulli, quod conſtet, præterea. Bellum variè geſtum. In Macedonia Ptolemæus Ceraunus captus occidit: Thraciæ expeditionis memoria nulla ſupereſt: Brenni exercitum Delphos aggreſſum, Græci narrant, ſacrilegii pœnas luiſſe, per omnia humanæ patientiæ exempla. Interim ſatis conſtitit, ſi Brennus Theſſaloni & Emani conſilio uſus, hoſtes imparatos aggredi maturaſſet, ſerum Apollinis & ſororum fuiſſe futurum auxilium. Delphica autem clades annos centum totos poſt Romam captam contigit, quod tum Polybius indicat, tum aliàs oſtendere proclive eſt; ut admodum abſurdè ſenſerint, qui cum Camillo iſtum ipſum Brennum compoſuere. Sed magna vis hominum, viginti admodum millia, priusquam Brennus Græciæ ſolum contingeret, ſeditione in Dardanis orta à reliquo exercitu abruperant, & ſeceſſione facta, in Thraciam averterant. Ii Toliſtobogii, Trocmi & Tectoſages fuere: Lomnorius & Lutarius reguli memorantur, ut hic, quantum exiſtimare licet, Tectoſages, ille Trocmos duxerit: primis, TOLISTVM an TOLISTONEM præfuiſſe, non dubia habentur indicia. Toliſtobogiorum enim, longum contortuplicatumque nomen, à ducis appellatione tractum, Strabo ſcriptum reliquit. Idem cum prodiderit, nullos in tota Gallia, citra ultráve alpes, Toliſtobogios populos reperiri, unde Aſiatici originem duxiſſe credendi ſint, quam tamen hinc manifeſtè traxerint, facile fuit intelligere, primores ſyllabas ad ducem privatim pertinere, reliquas populum reſpicere; Bogiorum nimirum & Bojorum tam nullo diſcrimine, ut unam eam eandem gentem eſſe, ne monendum quidem videatur. Non longè Appianus atque Stephanus abeunt, qui Toliſtobios vocavere, aut Ptolemæus, qui Toliſto-

Margin notes: Strabo lib. 7. — Plin lib. 3. c. 24. — Editio Rō. an. 1478. — Juſtin. lib. 24. — Pauſan. lib. 10. — THESSALONVS. — Pol. lib. 2. — Liv. lib. 38. — TOLISTVS, ſive TOLISTO. — Strab lib. 12. & 4. — Ap. Syriac.

Toliſtobogos, ut Stephanus tamen Toliſtobogios ab Eratoſthene dictos annotaverit. Sed quando nulla, in aſſerendo eximio gentis ornamento, auxilia aſpernanda, graviſſimum teſtimonium, quamtumvis nuperi ſcriptoris, non præteribimus. Carolus Sigonius, homo noſtræ ætatis inprimis certus & diligens, obſervavit veteres manuſcriptos codices, quibus ille optimis uſus & quorum præcipua debet eſſe auctoritas, Toliſtobojorum vocabulum, totidem prorſus litteris planè & explicatè exaratum præferre. Nos Bojos & Tectoſages conterminos ad Hercyniam coluiſſe, ſuperiori libro oſtendimus, quam ſimul proficiſcendi, & copias conjungendi occaſionem fuiſſe, credibile. Polybius, circa paludem Lychnidiam in Illyrico, Bojorum, ad ipſam prope Dardaniam meminit, quos reliquias eorum qui longius progreſſi, gentile nomen, aſcita ducis appellatione adauxerunt, exiſtimamus. Quamquam vernacula alia vocabuli origo excogitari poterat: cum enim Doll ſive Toll ferocem, & prope furentem, Tolliſt & Tolliſte, ferociſſimum atque ferociſſimos ſignificet, me verum ſcribere ſermonis periti ſciunt, quantum abeſt ut ferociſſimi Celtarum Boji, quod ex Appiano ſupra attulimus, Tolliſte-Boji, & paullò inde mollius, Toliſto-Boji fuerint appellati? Confido conjecturam amatores reperire poſſe: quæ nobis tamen callida, illa altera, Strabonis fulta teſtimonio, viſa potior. Sed utrovis modo, ad Bojos profectò pertinent, nihilo minus quam aut Oſtro-Gothi aut Veſo-Gothi, quamvis compoſitis etiam nominibus, Gothi cenſentur.

Schol. ad 38 lib. Livii.

Pol. lib. 5.

Lib. 1. pag. 14.

Toliſto-Boji ergo, cæteriq; fœderati populi, cum reſiſtentibus pugnando, pacem petentibus ſtipendium imponendo, cum Byzantium perveniſſent, aliquamdiu oram Propontidis vectigalem habendo, regionis ejus urbes obtinuerunt. Neq; ſatis ſcio, quod toto propemodum itinere ab Herciniis nemoribus in Aſiam, Boici nominis veſtigia per intervalla ſparſa eſſe videam, an Bojon in Taurica Cherſoneſo oppidum, ad hanc quoque memoriam pertinere interpreter; ſcio in ea peninſula hodieque gentem vivere, quæ ſermone, moribus, ore denique ipſo & corporis habitu, originem Germanicam referat, quæque etiam nunc arcum Bogam nominet. Inde audientes quanta Aſiæ ubertas eſſet, eo transmiſerunt, Ilium primò, nudatam mœnibus urbem, mox iterum deſerendam tenuerunt, ut Hegeſianax auctor. Non plus ex viginti millibus hominum quam decem armata erant, tantum tamen terroris omnibus, quæ cis Taurum colunt, gentibus injecerunt, ut quas adiſſent, quasque non adiſſent, pariter ultimæ propinquis, imperio parerent. Poſtremò, cum tres eſſent populi principes, minores enim plures Plinius enumerat, in totidem partes, qua cuique Aſia vectigalis eſſet, diviſerunt, Toli-

Extat apud Ptol.

Ex Aug. Busbequi. epiſt. 4. legat. Turc.

Hegeſ. ap. Strab. lib. 13.

Plin. lib. 5. c. 32.

ſto-Boji Æolida atque Ioniam ſortiti ſunt. Horum urbes à Ptolemæo referuntur Germa, Peſſinus Vindia, Andrus, Vegiſtum Tolaſta vicus, ducis credo Toliſti monumentum: à Strabone Blucium additur, quod Cicero Lucejum appellavit, & Pejum, à Memnone Tabia. Ambigo an eo quidquam faciat, fidem enim ut impetrare poſſit vereor, quod Aſiatica Friderici Ahenobarbi expeditione populos repertos eſſe ajunt prope Armeniam, qui ſermone Boico uterentur. Regio univerſim ad Sangarium & Halym fluvios, Galatia, & Gallogræcia dicta. Reipublicæ ratio fuit fere ejusmodi, ut ſingulis gentibus in quatuor quodammodo tribus diſtinctis, omnes ſimul duodecim tribus conſtituerent, quarum præfecti & judices leviores cauſſas deciderent, de cæde ad commune concilium CCC virorum, quod Drynæmeti cogebatur, referrent. Galatici verò nominis terror indies adeò increſcebat, multitudine etiam magna ſobole aucta, ut Syriæ ad poſtremum Reges ſtipendium dare non abnuerent. Sequutis inde temporibus varia fortuna, ſæpe vincentium, ſed & interdum victorum fuit.

Cic. orat. pro Deiot. Memnonis fragmenta in Photii bibliotheca extant. An. 1190. Strabo lib. 12.

Toliſto-Bojos quod propriè ſpectet, unum apud Memnonem, qui Toloſtobogios appellat, reperio, Zeilæ Bithyno Nicomedis filio, paternum regnum repetenti, eſſe opitulatos, neque quidquam præterea: quousque transgreſſis in Aſiam Romanis, & ſuperato Antiocho, tum Toliſto-Boji tum Trocmi atque Tectoſages, à Cn. Manlio Vulſone Conſule, quod auxilia Regi præſtitiſſe dicerentur, bello petiti ſunt. Erant tunc trium populorum reguli, ORTIAGON & Combolomarus & Gaulotus. Ortiagon præ cæteris liberalitate & rei militaris peritia inclytus, conſilia de Galatarum principatu in ſe unum transferendo, cui ingenita animi altitudine, & longa exercitatione par eſſet, agitare creditus. Eo duce Toliſto-Bojorum civitas Olympum montem cepit, convectis omnibus, quæ ad uſum quamvis longi temporis ſufficerent: tædio ſe fatigaturos Romanos cenſebant, nam neq; auſuros per tam ardua atq; iniqua loca ſubire, & ſi conarentur, vel parva manu prohiberi ac deturbari poſſe, nec quietos in radicibus gelidorum montium ſedentes, frigus aut inopiam laturos. Et cum ipſa altitudo locorum eos tutaretur, foſſam quoq; & alia munimenta verticibus iis, quos inſederant, circumjecere, minima apparatus miſſilium telorum cura fuit, quæ poſtea negligentia male vertit, quod ſaxa affatim præbituram aſperitatem ipſam locorum credebant. Manlius contra, qui pugnam non cominus, ſed procul locis oppugnandis futuram prçceperat animo, ingentem vim pilorum, velitarium haſtarum, ſagittarum glandisq;, & modicorum lapidum qui funda mitti poſſent, paraverat. Subeuntibus itaque montem Romanis, & procurrentibus ad adi-

Liv. lib. 38. ORTIAGON. Suid. v. Ortiagon.

ad aditum prohibendum Toliſto-Bojis, miſſilibus ex intervallo loci prœlium commiſſum eſt, primò par, Bojos loco adjuvante, Romanos varietate & copia telorum, procedente inde certamine nihil æqui erat, ſcuta longa, ſed ad amplitudinem corporum parum ampla tegebant Bojos, nec jam tela alia habebant præter gladios, quorum eminus nullus uſus, cum manum hoſtis non conſereret, cæterum rudibus nec præparatis ſaxis, ut cuique temerè ad manus veniſſent, inconditè utebantur, ſagittis ex adverſo, glande, jaculis incauti ab omni parte configebantur, nec quid agerent, ira & perturbatione obcæcatis animis cernebant, quod iniquiſſimo pugnæ genere eſſet comprehenſi; nam quemadmodum cominus, ubi invicem pati & inferre vulnera licet, Romanis non ceſſuri videbantur, ita cum ex occulto & procul levibus telis vulnerarentur, nec hoſtis, quem ulciſcerentur, copiam ſui faceret, & jam pauci ſupereſſent, caſtra in vertice montis ſita repetere coacti ſunt, quæ pavoris & tumultus plena reperere, ut ubi fœminæ puerique & alia imbecillis turba permiſta eſſet. Neque Manlius cunctatus, legiones eo duxit, Boji ne parum ſe munimenta ſua tegerent, armati pro vallo conſtiterant, obruti deinde omni iterum telorum genere, cum quo plures ac denſiores erant, eo minus vani quidquam teli intercideret, mox intra vallum compelluntur, ſtationibus tantum firmis ad ipſos aditus portarum relictis. In multitudinem compulſam in caſtra, vis ingens miſſilium telorum continenter conjiciebatur, & vulnerari multos, clamor permiſtus mulierum atque puerorum ploratibus ſignificabat. Etiam qui portas ſtationibus clauſerant, ſcutis pilis transfixis, plerique inter ſe conſerti hærebant, nec diutius impetum Romanorum ſuſtinuerunt. Priusquam verò ii patentibus jam portis caſtra irrumperent, Toliſto-Bojorum fuga è caſtris in omnes partes facta eſt, per vias per invia, perque præcipitia ſaxa, qua quemque ſors aut impetus tulit, itaque pleriq; præcipites per vaſtam altitudinem prolapſi, inter vepres & rupes exanimati ſunt, multi in equites, qui ad radices montis ſe continuerant incidentes, cæſi aut capti. De interfectorum numero immodica eſt tradentium diverſitas, Quadrigarius, qui bis in Olympo pugnatum auctor, ad quadraginta millia hominum cæſa ſcripſit, Antias, largus alioquin in augendo, non plus decem millia, captivorum quadraginta millia fuere, quod Quadrigarium fallere potuit, quia Boji omnis generis ætatisque turbam ſecum traxerant, demigrantium magis quàm in bellum proficiſcentium modo. Ortiagon Rex ipſe gentis evaſit. CHIOMARA uxor, miræ pulchritudinis fœmina, in hoſtium poteſtate fuit. Cuſtodiæ centurio præerat, libidinoſus juxta atque avarus, is primò ejus animum tentavit, quem cum abborrentem à voluntario ſtupro videret, corpori quod

CHIOMARA

Præter Liv. Plut. de clar. mul. Florus. Et auct. de viris illuſtr.

ſervum fortuna erat, vim fecit. Deinde ad leniendam indignitatem injuriæ, ſpem reditus ad ſuos mulieri facit, & ne eam quidem ut amans gratuitam, certo auri pondere pactus; ne quem conſcium ſuorum haberet, ipſi permittit, ut quem vellet, unum ex captivis, nuntium ad ſuos mitteret, locum prope flumen conſtituit, quo duo, ne plus, neceſſarii captivæ cum auro venirent nocte inſequenti, ad eam accipiendam. Forte Chiomaræ ſervus inter captivos ejusdem cuſtodiæ erat, hunc nuntium primis tenebris extra ſtationes centurio educit. Nocte inſequenti, & duo neceſſarii mulieris ad conſtitutum locum, & centurio cum captiva venit. Cumq; Chiomara dato auro, quod ſummam talenti Attici explevit, tanti enim pepigerat, liberata eſſet, patria lingua ſuis, ſtringerent ferrum, & centurionem ipſam tum amplectentem valedicentemq; occiderent imperavit. Jugulati præciſum caput involutum veſte ad virum Ortiagontem domum tulit. Quem priusquam complecteretur, caput ante pedes abjecit, mirantiq; facinus haud quaquam muliebre, & exclamanti, O conjunx, præclara res fides eſt! ſuſpicabatur centurioni fidem de pretio non ſervatam, ideò cæſum eſſe: Omninò, illa inquit, hoc verò pulchrius, unum te marite in terris vivere, qui corporis mei habueris copiam, inde injuriam centurionis, & ultionem violatæ per vim pudicitiæ, viro confeſſa eſt, & reliquæ vitæ ſanctitate ac gravitate, hujus matronalis facinoris decus ad ultimum conſervavit. Polybius ſe cum ea Sardibus collocutum, animi magnitudinem & prudentiam admiratum ſcripſit. Vtrâque re haud dubiè Romanæ pudicitiæ principe Lucretiâ Boja tanto intervallo ſuperior, quanto & caſtitate vicit, captiva probrum vi paſſa, liberam infamiæ metui ſponte ſuccumbentem. Ortiagonti PÆDOPOLITES filius fuit. [Margin: Suidas.] [Margin: PÆDOPOLITES.]

Proxima & germana pudicitiæ laus, conjugalis amoris fides eſt, cujus eximium alterum in Galatarum gente ſpecimẽ editum, cum omnibus priſci ævi heroidum exemplis contendere non verear: Toliſto-Bojorum proprium eſſe, neque pro vano, neq; pro comperto poſuerim, ſed Plutarchus cum Chiomaræ & Stratonicæ Toliſto-Boicarum mulierum memoria conjunxit: neque qua temporis circumſcriptione definiam ſatis ſcio; ut iſto tamen loco narrem, nihil aberraturus ſum, quando is, qui patrum memoria inter poëtas Italos princeps habitus, ſola egregii facinoris magnitudine adductus, pulchrum exiſtimavit carminibus in nobili poëmate celebrare. SINATVS & SINORIX gentis principes, potentia inclyti, iidem ſe ſanguinis conjunctione attingebant. Horum Sinato uxor erat, quam virginem duxerat, CAMMA nomine, cum forma & ætatis flore ſpectanda, tum ob robur animi & virtutis indolem, multo etiam magis, præcipua maritum chari- [Margin: Areoſt. cant. 37. Druſillæ nomine.] [Margin: Plut. de clar. mul.] [Margin: SINATVS, SINORIX.] [Margin: CAMMA.]

charitate complectens. Venerationem augebat Dianæ ſacerdotium, viſebatur in obſequio Deæ, cujus cultui Galatæ inprimis dediti, ſacerdos ipſa, inter pompas & ſacrificia, ornatu religioni numinis & ſplendori principalis fortunæ convenienti. Cammam deperivit Sinorix; nequicquam, ſatis ſciebat, ſive vim ſive blanditias vivo marito paraturus, quod ergo proximum, Sinatum dolo aggreſſus, necat. Statim à mariti morte, ne lugendi quidem relicto ſpatio, impotens amator uxorem ambit, ſceleris confeſſione ad amoris commendationem impudenter uſus, ſe Sinato nulla alia re inferiorem, amore etiam ſuperiorem petitorem venire, qui cognati hominis ſanguinem nuptiarum ſpe, nullis præterea inimicitiarum cauſſis impulſus, non horruerit fundere. Camma mariti caſum nec abjectè ferre, nec muliebriter lamentari, ſed magno & erecto animo vindictæ intenta eſſe, aſſiduas Sinorigis preces neque præfractè aſpernari, neque planè admittere; donec in ſpeciem iis amicorumque conſiliis victa, aſſenſit, veniret, nuptias in templo, teſte Dea, cujus illa antiſtita, auſpicaretur. Sinorix confeſtim affuit, blandè exceptus ad aram ductus eſt. Ibi cum Camma Deæ ex patera libaſſet, partem hauſit, reliquum Sinorigi ebibendum propinavit, erat autem plena mulſi veneno miſta. Quamprimùm bibiſſe vidit, claro ſublato ejulatu, Deam procidens ſupplex adorat, & Te te, exclamat, ſanctum & præſens mihi numen, te Diana teſtor, hujus me diei cauſſà vitam à Sinati morte traxiſſe, acerbam utique & ærumnoſam, niſi qua me vindictæ ſpes ſolata ſuſtentavit, cujus nunc pleno voto potens, ad chariſſimos mariti manes, læta & exultans deſcendo: Ad Sinorigem ſimul converſa, Tu verò teterrime, ſcelere omnes mortales vincens, age fac, tui tibi jam pro nuptialibus tædis & geniali thalamo, funereas faces & tumulum, te dignam conjugii pompam apparent. Ille triſtiſſima verba accepit attonitus, & cum vim veneni ſe in omnes corporis partes inſinuare, perſentiſceret, currum conſcendit, ut agitatione malum vel vinceret vel rejiceret; cum fruſtra utrumque eſſet, eo relicto, ante proximum ſolis occaſum in lectulo mortuus jacuit. Camma per totam noctem obluctata, cum Sinorigem vita functum audiviſſet, circa ſolis exortum, hilaris & gratulabundæ ſimilis expiravit.

Nec infra mulierum virtutem viri. Toliſto-Bojos & Tectoſages captivos (poſt Toliſto-Bojos, Tectoſages victi & Trocmi) miraculo fuiſſe proditum, adeò catenas etiam morſibus & ore tentavere, ſuffocandas fauces invicem præbuere, omnia præ ſervitute toleranda, pro libertate decora exiſtimantes. Romani quamtumvis victores, pacem fortiſſimis gentibus non duriſſimis legibus dederunt, morem vagandi cum armis finirent, agrorum ſuorum ſe terminis continerent, tributi aliquid nomine pen- *Flor. lib 2. c. 22.*

 derent;

Machab. lib. 1. c. 8. derent; poſtremum enim caput, ex ſacra Machabæorum hiſtoria eruimus; ea Judæos Galaticâ victoriâ magnitudinem Romanæ potentiæ æſtimaſſe indicat. Quo ipſo tempore Boji Italia exceſſere, ſiquidem anno poſt Meſſallæ & Salinatoris Conſulatum, quibus Conſulibus eos exceſſiſſe oſtendimus, Manlius de Gallis Aſiaticis triumphavit. ANN. ANTE CHR. NAT. CLXXXV. Pag. 35.

Italici autem Boji, ut unde deflexit redeat narratio, trans Alpes in Tauriſcos abiere, ad Iſtrum flumen, Norici tractu conſidentes, quo aliam ex Germania magna Boicam coloniam, multo ante immigraſſe, initio libri dictum eſt. Tauriſcorum, quod inter pauca admirandum, nomen interiit, nominis interpretatio in alia lingua manſit, Stiri ſunt, ut ut mutatis aliquantum finibus, quod plerisque omnibus populis accidit, Stieri Germanis Tauri. Hic cognatas utrimque ab una Bojorum ſtirpe gentes, brevi coaluiſſe, & conjunctis inter ſe animis armorumque viribus, veterem adverſus vicinos virtutis atque potentiæ exiſtimationem aſſeruiſſe, credendum. Quod conſtat, anno poſtremo belli Perſici, priusquam Chriſtus naſceretur centeſimo ſexageſimo quinto, valida & expedita Gallorum manus ab Iſtro profecta, Macedonibus auxilio venit; quam Boicam fuiſſe, incertum Tauriſcam an Dardanam, ut nullius certi ſcriptoris teſtimonium evincat, re perſuademur, & temporis atque locorum ratione, neque non validis in Romanos irarum cauſſis, qua veteri multiplici, qua recenti graviſſima offenſione exaſperatis, tum eo demum multo maximè, quod Livius quem ſequimur, Gallos generatim pro Bojis frequens ſoleat uſurpare. Venere CLONDICO regulo duce decem millia equitum, par numerus peditum, & ipſorum jungentium curſum equis, & invicem prolapſorum equitum vacuos equos ad pugnam capientium. Hi pacti erant, eques denos præſentes aureos, pedes quinos, dux mille. Venientibus Perſeus profectus obviam, ex caſtris quæ ad Enipeum habebat, cum dimidia copiarum parte, denuntiare per vicos urbesque quæ viæ propinquæ ſunt cœpit, ut commeatus expedirent, frumenti, vini, pecorum ut copia eſſet. Ipſe equos phalerasque & ſagula, donum principibus ferre, & parum auri, quod inter paucos divideret, multitudinem credens trahi ſpe poſſe. Ad Almanam urbem pervenit, & in ripa fluminis Axii poſuit caſtra. Circa Deſudabam in Medica, quæ Thraciæ regio eſt, exercitus Gallorum conſederat, mercedem pactam opperiens. Eo Perſeus Antigonum mittit, ex purpuratis unum, qui juberet multitudinem Gallorum ad Bylazora Pæoniæ locum caſtra movere, principes ad ſe venire frequentes, ſeptuaginta millia ab Axio flumine & caſtris Perſei aberant. Hæc mandata ad eos cum pertuliſſet Antigonus, adjeciſſetque quanta per viam Regis curâ omnium rerum copia multitudi-

Marginal notes: Strabo lib. 5. — Pag. 37. — CLXV. — Liv. lib. 44. — CLONDICVS.

titudini præparata foret, quibusque muneribus veſtis, argenti equorumque principes advenientes excepturus eſſet, homines rudiores, quam qui iſtis artibus fallerentur, de his quidem ſe coram cognituros reſpondent, illud quod præſens pepigiſſent, interrogant, ecquid aurum, quod in ſingulos pedites equitesq; dividendum eſſet, ſecum adduxiſſet. Cum ad id nihil reſponderetur, Clondicus, Abi, renuntia ergo Regi, inquit, niſi aurum obſidesq; acceperint, nuſquam inde Gallos longius veſtigium moturos. Hæc relata Perſeo cum eſſent, advocato conſilio, cum quid omnes ſuaſuri eſſent appareret, ipſe pecuniæ quam regni melior cuſtos, inſtitit de perfidia & feritate Gallorum diſſerere, multorum jam ante cladibus expertum, periculoſum eſſe tantam multitudinem in Macedoniam accipere, ne graviores eos ſocios habeant quam hoſtes Romanos, à quibus ſibi unis tunc cavendum, quinque millia equitum ſat eſſe, quib' & uti ad bellum poſſent, & quorum multitudinem ipſi non timerent. Apparebat omnibus non multitudinem, ſed multitudinis mercedem timere: verum cum, quod uſus poſceret, ſuadere conſulenti nemo auderet, qui primus ad dominantium pernicem gradus eſt, remittitur Antigonus nuntiatum, quinque millium equitum opera tantum uti Regem, contemnere multitudinem aliam. Quod ubi Galli audivere, cæterorum quidem fremitus fuit, indignantium ſe fruſtra excitos ſedibus ſuis, Clondicus rurſus interrogat, Ecquid ipſis quinque millibus quod convenerat numeraret: Cum adverſus id quoque miſceri ambages cerneret, inviolato fallaci nūtio (tanta animi moderatio, jurisq; gentium publici reſpectus fuit, quod Antigonus vix ſperaverat poſſe contingere) retro ad Iſtrum, perpopulatus Thraciam, qua vicina erat viæ, rediit. Perſeus præſenti auxilio, illiberali malignæ tenacitatis vitio nudatus, quo ſubnixus Romanos vel vinceret, vel profectò ſuſtineret, hoſtibus prædæ, aliis documento fuit, blandas Regum aſſentatrices, perjuria & avaritiam, certas regnorum peſtes eſſe.

Boji, qui in Hercynia interea ſylva, regione Bojohemi nomine, reſtiterunt, eorum obſcuram & intermortuam fere hiſtoriam eſſe oportet, quod ab Romanis & Græcis magnis terrarum tractibus diſſiti, procul egerint, eæ verò, nec aliæ in Europa tunc gentes, litteras aut habuerint, aut ad noſtram ætatem propagaverint, neque ſine litterarum monumentis ulla uſquam certa diuturnaque eſſe queat memoria. Vnum Poſidonium mirari habeo, unde hauſerit, quod in litteras ab eo relatum, ad Bojorum gloriam eximium eſt, Cimbros, homines prædones & vagos, in Hercyniam ſilvam delatos, fortiter à Bojis repulſos eſſe. Inde Iſtrum & Scordiſcos & Teuriſtas ac Tauriſcos petiviſſe, tum Helvetios, auri per ea tempora divitem, cęterum pacatum populum, Helve-

Poſid. apud Strab. lib. 7.

Helvetiorum Tigurinos Tugenosque præſertim, ſplendore Cimbricæ copiæ perpetuis bellis partæ perſtrictis oculis, ſe ſe proficiſcentibus in Italiam adjunxiſſe, ubi à Romanis internecione cæſi omnes fuerint. Difficile temporum rationem in tantis tenebris omninò conſtituere, proclivi interim conjectura, rem inter Bojos & Cimbros multis prius annis geſtam eſſe, quam Cimbri in Italiam vel etiam Galliam venerint, interjectis quippe Scordiſcorum & Teuriſtarum atque Tauriſcorum bellis. Venere autem in Galliam tranſcenſo Rheno Cimbri, armatorum millia trecenta, mulierum & infantium multo major adhuc numerus, C. Cæcilio Metello, Cn. Papirio Carbone Coſs. multis inde Romanorum cladibus nobiles, inter quas longè eminent Cn. Mallius Conſul, Q. Servilius Cæpio Proconſul victi fugatique, & binis caſtris exuti, cæſis octoginta Romanorum ſociorumq;, ſexaginta calonum ac lixarum millibus, decem ex omni omninò exercitu hominibus reliquis. Alliam & Cannas ea dies vicerit, ad cujus nuntium omnis Italia metu contremuit, qui ſine Mario fuiſſet, in exitium verterat. Marius quartum & quintum Conſul, victores magna ſtrage caſtigavit, rem Romanam inclinatam erexit. Cimbrorum ibi virtutem, verſa jam fortuna, mulieres, ingentibus animis nec credenda fortitudine æmulatæ, fuſa acie victisque maritis ſe certamini accinxerunt, & objectis undique plauſtris atque carpentis, altæ deſuper quaſi è turribus, lanceis contisq; pugnarunt. Egregiam pugnam ſpecioſa mors ſequuta, cum deſperatis demum rebus, miſſa ad Marium legatione, libertatem, ac ſacerdotium auſæ ſperare, neutrum impetraſſent, ſuffocatis paſſim eliſisq; infantibus, aut mutuis concidêre vulneribus, aut vinculo è crinibus facto, ab arboribus jugisq; plauſtrorum pependerunt. Tantus ergo à Bojo hoſtis, integer adhuc, nec ullis bellorum adverſis fractus, pulſus abiit. Quod quantum fuerit, & in quam magna tunc temporis laude poſitum, Belgarum exemplo, Cæſaris docemur teſtimonio. Eſt quippe apud hunc, omni Gallia à Cimbris & Teutonibus vexata, ſolos eos Belgas intra fines ſuos ingredi prohibuiſſe, quare factum eſſe, ut præ cæteris etiam Gallis Belgæ poſt illa auctoritatem ſibi atq; ſpiritus in re militari ſumerent. An Bojorum aliqui Cimbros ſponte ipſi ſua, eodem quo Helvetii conſilio, & veterum præterea ſedum deſiderio, in Italiam migrantes ſequuti fuerint, quod in gente magna & bellicoſa fieri potuit, interdum ambigo, ſanè inter Cimbros BOIORIGEM tunc Regem egiſſe, qui Marium die & loco præſtituto ad pugnam vocaverit, idoneum auctorem Plutarchum habeo, eum in acie cecidiſſe, Oroſium, neque ambitioſius Bojis Bojorix, quam Teutonibus Teutobocchus tranſcribatur.

Vell. lib. 2. Tac. de mor. German. Obſequēs. Flor. Oroſ. & alii. Plut. Mario.

AN. ANTE CHR. N. CXI. CIII.

C. IC.

Cæſ. lib. 2. de bello Gall.

BOIORIX.

Plut. Mario. Oroſ. lib. 5. c. 16.

Elapſis

ANN. ANTE CHR. NAT. Elapſis aliquot annis, bellum à Pop. Rom. in Mithridatem Plut. Appian.
LXXXVI. Ponti Regem decretum, Luciis primum Sulla, inde Murena & Livii. epit.
LXXIX. Lucullo ducibus, geſtum eſt. P. quoque circa illa tempora Ser-
LXXII. vilius Iſauros domuit. Neque utroque bello, tum cæteris in Aſia
gentibus, tum Galatarum populis otioſis ſpectatoribus eſſe li- Strabo. lib. 12.
DEIOTARVS. cuit; DEIOTARVS maximè Toliſto-Bojus Tetrarcha (alius à De- Strabo.
jotaro Paphlagone, qui vel tunc, vel non multo poſt, Philadel- Plut. Dio.
phi cognomine vixit) virtute & fide erga Romanos conſtanti,
egregium ſe ſocium ſuarum copiarum ſtrenuum ducem præbu-
it, atque omnibus, quos diximus, Imperatoribus operam volun-
tatemque ita probavit, ut ab iis Romam reverſis, ampliter & Cic. Phil. II
magnificè in Senatu fuerit laudatus. Sub Lucullo Eumachum Appian. Mithridat.
Mithridatis præfectum, Phrygiam incurſantem, magna clade re-
LXIV. preſſit. Cn. Pompejum Luculli ſucceſſorem poſtmodum adeò
demeruit, ut is eum pulcherrimo elogio, unum in toto orbe ter- Cic. loco
rarum ex animo amicum vereque benevolum, unum fidelem ſ. cit.
LXI. Pop. Rom. judicatum, ornaverit, bello confecto, Trocmos & Cic. de Divin.
Gadilonitidem, qua ad Pharnaciam & Trapezuntem pertinet, Strabo lib. 12.
& Colchos ad minorem Armeniam, atque Armeniam eam de- Eutrop.
nique ipſam, paternæ ditioni adjecerit, Regemq; appellarit. Ille lib. 6.
tantis provinciis auctus, regni caput veterem ſedem Toliſto-Bo-
jos eſſe voluit, regia Luceji conſtituta, Peji Gaza recondita: ne- Strabo.
que latius alio tempore à Bojis in Aſia regnatum eſt.

BOGO-DIATORVS. BOGO-DIATORI præterea cujusdam Galatæ, quem Pom- Strabo lib. 12.
ADO-BOGION. pejus Mithridatio urbe donaverit, & ADO-BOGIONIS ex tetrar-
charum ſtirpe, Strabo meminit: de quorum, deq; Dejotari no- Strabo lib. 13.
minis origine, quæ veroſimilia exiſtimo, ſic afferam, ut judici-
um & fidem in medio, apud me unum eſſe nolim. Quamquam Δειάτορος,
interpretationem Græcam Diatorus palam, Dejotarus obſcuri- penetrans.
us, aptè uterque ad bellicæ fortitudinis laudem recipiat, mihi ta- Δηιώτερος bellicoſior.
men ex Galatarum Diethero nati ambo videbantur, appella-
tione à Græcis paullatim, uti fit, ad aliquem ſui ſermonis ſen-
ſum modicè inflexa. Dictum & Dietherum autem antiquiſſi-
mum Bojorum nomen eſſe, ſequenti libro demonſtrabitur, in
quo mutando corrumpendoq; variè ſcriptorum imperitia luſit;
nam & Deudorix Sicamber Bætoritis filius, quem à Germani-
co in triumpho ductum Strabo ſcripſit, Diethericus populari- Strab. lib.
bus ſuis fuit, haud dubium ex hoc fonte. Itaque primores Bogo- 7.
Diatori ſyllabas ad Bojos pertinere, tam mihi liquet, quam To-
liſto-Bojorum & Ado-Bogionis poſtremas; nec quidquam u-
trimque intereſt, niſi quod qui Toliſto-Bojorum exemplo Diet-
hero-Bojus, is verſa præpoſterè vice, Bojo-Dietherus eſt appella-
tus. Jam Ado Germanicum, non Græcum eſſe, nemo in con-
troverſiam adducet.

Mithri-

Plurimi Rom. hiſt. ſcriptores. Oroſ. lib. 5. c. 24.

CRIXUS.

Mithridatico bello Spartacium in Italia, gladiatorium idem atque ſervile, ætate compar, Spartaco & Crixo & Oenomao ducibus geſtum Thrace illo, his Gallis, uti diſtinxit Oroſius. Crixum adverſo prœlio à Gellio Conſule oppreſſum, collega Spartacus inferiis trecentorum captivorum muneravit. Quod ego hîc non aſcriberem, niſi Silium Chrixi nomine inter Boica uſum eſſe jam ſupra meminiſſemus; & verò Oroſius, tum Gallos tum Germanos, inter Spartaci auxilia retulit, Cæſar ſervilem tumultum Germanis non dubiè tribuit, Plutarchus, Germanos à Gellio cæſos eſſe diſertè ſcripſit. Quod ſi cui hæc humilis videtur atque obſcura, nec pro cætera fortiſſimi populi majeſtate narratio, Primùm nos vera, non ſpecioſa ſcribere profeſſi, deinde, ſervitus atque libertas, fortunæ ſunt nomina, ad laudem aut ignominiam nihil pertinent; & ſi fidum Plutarchi teſtimonium, nam nihil erat, cur in ſervorum gratiam falleret, hos nullum ob flagitium, ſola emptoris iniquitate in gladiatorium Lentuli ludũ, quo effracto profugerunt, datos eſſe, multa prudentiæ & fortitudinis exempla edidiſſe, inter quæ inſigne unum, quod cæſis memorabili pugna duodecim illorum millibus atque trecentis, duo tantum à tergo vulnerati reperti, reliqui omnes verſis in hoſtes frontibus & pugnaverint & ceciderint; quid ſit, cur non virtutem fortunæ ſuccubuiſſe fateamur, hos quantumvis ſervos & victos, præ Romanis & dominis & victoribus, veris pretiis æſtimemus? Cato huic bello miles claritudinem attulit: qui inde in Macedoniam, atque porrò Aſiam profectus, ibi paterno Dejotari Regis hoſpitio uſus eſt. Dejotarus declivi jam ætate, cum ei liberos ſuos atque omnem familiam commendaret, ut munera, quæ Regio more offerebat, vel ipſe acciperet, vel ſuorum quenquam accipere pateretur, omni conatu enixus, impetrare nunquam potuit.

Lib. 1. pag. 22. Cæſ. lib. 1. bel. Gall. Plut. Craſſo. Plut. Catone.

Juxta hæc Boji, Hercynia iterum egreſſi, trajecto Danubio in Noricum, cui Voccio Rex præerat, venere, auxilio nimirum popularibus, qui id loci dudum conſederant. Ibi Norejam oppugnarunt, incertum quo eventu, ut habentur pleraque in tam caliginoſa vetuſtate. Plinius urbem interiiſſe, ſub Veſpaſianis ſcripſit, ſed an Bojorum iſta oppugnatione, verius conjicere, quam conſtituere poſſumus. Noreja Tauriſcorum fuit, auri lavacris ferrariiſq; ſecturis nobilis, Tauriſci in Norico, eo antiquiſſimus ſcriptor Homerus, æs Noropium cognominat, quod alioverſus ſcimus traxiſſe grammaticos; ſed diſertè Clemens Alexandrinus, Noropes ait, qui poſtea Norici appellati ſint, æs elaboraſſe, & ferrum primos purgaſſe. Nunc, quoniam Norici frequens deinceps mentio accidet, neque iidem ejus ſemper fuere fines, ſemel dicendum, regionem, quo Romanis modo uſurpata eſt,

Cæſ. lib. 1. bel. Gall. Plin. lib. 3. c. 19. Strab. lib. 5. Hom. Iliad. lib. 2. & 11. Euſtath. & Didymus νώροψ explicant per λαμπρὸν ſplendidū, ut ſit compoſitum ex νω privandi particula & ὄψ oculus, vel ὄψις viſus. Clem. Alex. Stromat. lib. 1.

eſt, dirimi ſeptentriones verſus à Germania magna Danubio, in meridiem Italiæ Alpibus committi, ad occidentem ſolem qua Rhætiam & Vindeliciam ſpectat, flumen Oenum, ad orientem qua Pannoniam, Cetium montem limites accepere. Magnum terrarum tractum eſſe, multorum olim populorum ſedem, ingenti rerum viciſſitudine exercitum. Nomen à Noreja urbe fluxiſſe vero ſimile, ſed plerisque domeſticis ſcriptoribus Norix an Noricus, Herculis filius feciſſe creditus, cui quam externarum litterarum monumentis fidem aſtruam non invenio, neq; omninò hujus ſoni vocabulum inter fabulas, præterquam quod Theodontius aliquis ſcripſit, Noracem quinto Mercurio ex Oſchyra nympha Pyrenæi filia natum, Tarteſſo in Sardiniam veniſſe, ubi cum Sardum Herculis filium inſulam indigitaſſe repeṙiſſet, ipſe conditam à ſe urbem Noram dixerit; at hæc narratio nimium quantum ab illa altera diſſidet.

Ptolemæus.

Arenpekius, Trithemius, alii.

Theodont. citatur à Boccatio geneal. lib. 7 c. 37 fabulæ etiam Solin meminit. c. 10.

AN. ANTE CHR. N. LVI.

Bojis domum reverſis, cum L. Piſone, A. Gabinio Coſſ. Helvetii regionis ſuæ anguſtias cauſſati, tectis domi incenſis, novas per Galliam ſedes inſtituiſſent quærere, & aliarum gentium auxilia ei fini aſciſcerent, Bojorum valida manus, capitum admodũ triginta duo millia, quorum quarta pars arma ferret, ſe ſe illis conjunxerunt, & ut nuper Danubio, ſic nunc Rheno trajecto, Galliam, veterem, ut multorum habet opinio, patriam, poſtliminio repetiverunt. Vbi ad Rhodani ripam perventum, eos Cæſar, qui tunc Gallias Pop. Rom. nomine provinciam obtinebat, progreſſu arcuit. Hac ſpe dejecti, in Sequanos flectunt, perq; eorum fines, Santones petituri, datis inter ſe obſidibus ſine maleficio & injuria tranſeunt; Æduos & Ambarros & Allobrogas, qui trans Rhodanum vicos poſſeſſionesq; habebant, ubi primum attigere, populantur. Ii, cum ſe ſuaq; defendere non poſſent, legatos ad Cæſarem mittunt, auxilium rogatum. Cæſar ad Ararim flumen, quod per fines Æduorum & Sequanorum in Rhodanum influit, hoſtes ratibus ac lintribus junctis tranſeuntes nactus, cum tres jam copiarum partes tranſduxiſſent, quartam partem reliquam, quæ ex Helvetiis pagus Tigurinus fuit, multa nocte cum tribus legionibus è caſtris profectus, impeditam & inopinantem aggreſſus, fere concidit. Inde pontem in Arare faciendum curat, ut reliquas copias conſequi poſſit, atque exercitum traducit. Helvetii ſociiq; populi repentino adventu commoti, legatos de pace mittunt, quibus re infecta reverſis, proximum deinde prœlium Romanis, equitatu pulſo, adverſum fuit. Compluribus interjectis diebus, prope Bibracte, maximum & copioſiſſimum Æduorum oppidum, iterum pugnatum eſt. Cæſar copias ſuas in collem ſubduxerat, equitatumque, qui Helvetiorum impetum ſuſtineret, miſerat, ipſe interim in colle medio tripli-

Cæſ. lib. 1. de bel. Gall.

cem aciem legionum quatuor veteranorum inſtruxit,ita ut ſupra in ſe ſum̃o jugo duas legiones, quas in Gallia citeriore nuper conſcripſerat, & omnia auxilia collocaret , ac totum montem hominibus compleret,ſarcinas in unum locum conferri, & eum ab his,qui in ſuperiore acie conſtiterant,muniri juſſit. Helvetii cum omnibus ſuis carris ſequuti, impedimenta in unum locum contulerunt, ipſi confertiſſima acie, rejecto Romano equitatu, phalange facta , ſub primam Cæſarianam aciem ſucceſſerunt. Cæſar primum ſuo, deinde omnium equis è conſpectu remotis, ut æquato periculo ſpem fugæ tolleret , cohortatus ſuos, prælium commiſit. Romani è loco ſuperiore miſſis pilis , ſubeuntem hoſtium phalangem perfregerunt , ea disjecta, gladiis diſtrictis in eos impetum fecerunt. Helvetiis magno ad pugnam erat impedimento & loci iniquitas,& quod pluribus eorum ſcutis uno ictu pilorum transfixis & colligatis, cum ferrum ſe inflexiſſet, neque evellere,neque ſiniſtra impedita ſatis commodè pugnare poterant,ut multi diu jactato brachio,præoptarent ſcutum manu emittere & nudo corpore pugnare: tandem vulneribus feſſi, & pedem referre, & quod mons ſuberat, circiter mille paſſuum,eo ſe recipere cœperunt. Capto monte,& ſuccedentibus Romanis, Boji & Tulingi, qui hominum millibus circiter quindecim agmen Helveticum claudebant, & noviſſimis præſidio erant,ex itinere Romanos latere aperto aggreſſi,circumvenerunt: id conſpicati Helvetii,qui in montem ſe receperant,erectis animis rurſus inſtare, & prœlium redintegrare cœperunt. Romani converſa ſigna bipartitò intulerunt,prima ac ſecunda acies ut Helvetiis jam victis ac ſummotis reſiſteret, tertia ut venientes Bojos atque Tulingos exciperet. Ita ancipiti prœlio diu atque acriter pugnatum eſt: cum Romanorum impetus diutius ſuſtineri non poſſet, Helvetii ſe ut cœperant in montem receperunt, Boji & Tulingi ad impedimenta & carros ſuos ſe contulerunt. Illud præcipuum virtutis atque fortitudinis argumentum in Helvetiis cæterisq; fœderatis gentibus fuit,quod toto prœlio, cum ab hora diei ſeptima ad veſperam pugnatum eſſet, quenquam eorum averſum videre nemo potuit. Ad multam noctem, etiam ad impedimenta pugnatum eſt, propterea quod pro vallo carros objecerant, & è loco ſuperiore in Romanos venientes tela conjiciebant, & nonnulli inter carros rotasq; mazaras ac tragulas ſubjiciebant,Romanosque vulnerabant. Diu cum eſſet pugnatum, Romani impedimentis caſtrisque tandem potiti ſunt. Et quamquam magna cædes extitit,ex eo tamen prœlio circiter millia hominum centum triginta ſuperfuerunt, eaque tota nocte continenter ierunt, nullam partem noctis itinere intermiſſo, in fines Lingonum die quarto pervenerunt, cum Romani & propter

pter vulnera militum, & propter ſepulturam occiſorum triduum morati, eos ſequi non potuiſſent. Cæſar ad Lingones litteras nuntiosq; miſit, ne eos frumento, néve alia re juvarent, ſi juviſſent, ſe eodem loco illos quo Helvetios habiturum. Ipſe triduo intermiſſo, cum omnibus copiis eos ſequi cœpit. Helvetii omnium rerum inopia adducti, legatos de deditione ad eum miſerunt. Cæſar præter pagum Vrbigenum, hominum circiter ſex millia, qui noctu effugere tentauerant, reliquos omnes, obſidibus, armis, perfugis traditis, in deditionem accepit. Helvetios, Tulingos, Latobrigos, ſociorum ea populorum nomina, in fines ſuos, unde erant profecti, reverti, oppida vicosq; quos incenderant reſtituere juſſit, ne in eam regionem, ſi vacare contingeret, Germani trajecto Rheno tranſirent, & finitimi Romanorum provinciæ Allobrogibusque eſſent.

Vnis Bojis eximium ab hoſte teſtimonium obtigit: quod egregia erant fama, & proximo bello virtute cogniti, in finibus petentium Æduorum collocati, Gergobinam & Bojam urbes habuere, Ædui datis agris in parem juris libertatisque conditionem, atq; ipſi erant, receperunt. Erant olim totius Galliæ factiones duæ, harum alterius principatum tenebant Ædui, alterius Arverni atque Sequani. Æduos fratres conſanguineosq; Romani ſæpe numero appellaverant, ſoliti quippe has blanditias, ſervitio ſive parando ſive velando, nuperæ gentium patientiæ prætexere. Cum de potentatu utrimque multos annos magnopere contenderetur, factum uti ab Arvernis Sequanisq; Germani mercede accerſerentur. Cum his Ædui ſemel atq; iterum armis congreſſi, magnam calamitatem pulſi acceperant, omnem Senatum omnem equitatum amiſerant. Quibus prœliis calamitatibusque fracti, in Sequanorum, & proinde Germanorum ditionem coacti fuerant concedere. Sequanos mox ſatias Germanorum cœpit, quod Arioviſti Regis, nihilo in ſe æquiora mitioraque, quam in hoſtes ipſos Æduos imperia experirentur. Alienatos animos amborum populorum defectio ſequuta eſt, Cæſaris maximè auctoritate & pollicitationibus confirmata. Ædui quod ſe ingenti bello illigaſſent, occaſionem rati, fœderis qua diximus ſpecie, Bojorum ſibi præſidium adjunxerunt. Atque id deinde memorabile, cum Æduorum nomen dudum interciderit, hoſpitum adhuc Bojorum, illuſtre uſque adeò ſupereſſe iis locis (ſiquidem Gallicarum rerum ſcriptores Borbonios inde haberi fere conſentiunt) ut Regium totius Galliæ decus in Boicis, ſive quod iſti idem eſſe rentur, Borboniis regulis hodieque reſideat. Bojos præterea in extrema Aquitania reperio, ad Garumnam flumen ſitos, quos poëta Chriſtianus antiquus Paullinus, piceos cognominat, ob vim nimirum picis, quam excoquunt; veſtigium periti re-

Cæſ. lib. 7. de bel. Gall.

Cæſ. lib. 1. & 6. de bel. Gall.

Paul. epiſt. 3.

Vinet. & Scal. in Auſon.

gionis, homines eruditi, reſtare affirmant. Sed quâ caſuum varietate eo pervenerint, mihi conſtare non poteſt, nam ut iſto Helvetico bello, nec veroſimile eſt, nec propemodum fieri potuit; tantum ſuſpicari habeo, cum P. Craſſus Cæſaris Legatus, tertio poſt victos Helvetios anno, omnes propè Aquitaniæ populos ad deditionem coegerit, eo bello Boicorum auxiliis uſum, præſidia collocaſſe, quæ ſequutis temporibus in gentem excreverint. ANN. ANTE CHR. NAT. LIV.

Libellus provinc. Scal. in Auſon. lib. 1. c. 7.

Bojates etiam in Novempopulana populus, aut cum Bojis idem fuerit, aut originis ſaltem ejusdem, unde Bajonæ nomen manaſſe credunt, quaſi Bojonam dicas, quod per me quidem in ambiguo, fides conjecturæ apud auctores erit.

Quadriennio interjecto, pleræque Galliarum gentes, Pop. Rom. imperium conatæ excutere, defecere, bello Vercingentorigem Arvernum legêre ducem. Is Gergobinam Bojorum oppidum in Æduorum finibus, ſub hyemis fere exitum oppugnare inſtituit. Quæ res Cæſari magnam difficultatem ad conſilium capiendum afferebat, ſi reliquam partem hyemis legiones in hybernis contineret, ne Bojis expugnatis, cuncta Gallia deficeret, quod nullum in eo amicis præſidium videretur eſſe poſitum, ſin maturius ex hybernis educeret, ne ab re frumentaria, difficili ſubvectione, laboraret. Præſtare viſum omnes difficultates perpeti, quam tanta contumelia accepta, omnium ſuorum voluntates alienare. Itaque cohortatus Æduos de ſupportando commeatu, præmittit ad Bojos, qui de ſuo adventu doceant, hortenturque ut in fide maneant, atque hoſtium impetum magno animo ſuſtineant, ipſe cum exercitu ſubſequitur. Adventus Gergobinæ ſaluti fuit, nam ubi Vercingetorix Cæſarem adeſſe cognovit, oppugnatione dimiſſa obviam profectus eſt. Ab altera Bojorum urbe Boja (niſi certè Cæſariani commentarii, ex quibus iſta haurimus, in hoc nomine corrupti, quod nonnemo ſuſpicatur) vici atque ædificia quoquo verſus, quouſque Romani pabulandi cauſſa adire poſſe videbantur, Vercingetorigis hortatu ſunt incenſa. Romani Bojorum deinceps opera aliquamdiu fideli uſi ſunt, eo tenujori tamen, quod cum frumentariis ſubvectionibus præcipuè indigerent, Boji nova illis regionibus, ideoque infirma gens, tractandis armis promptior, quam colendo agro aptior, nondum facultatibus uterentur quæ, tanto præſertim exercitui, alendo ſufficerent. Verum maximis Galliarum ſequutis motibus, factum ut Boji tandem plurium auctoritati cederent, ſeque iis adjungerent, qui patrium libertatis decus, atque vetuſtam bellicæ fortitudinis laudem, ſpecioſa rebus novis nomina prætexentes, Pop. Rom. imperium armis ibant imminutum. Contulere ei rei Boji una cum Rauracis, nam utrorumque ratio ſimul habita, hominum triginta millia, cæteræ

Cæſ. lib. 7. de bel. Gall. — L.

Fulv. Urſinus *ab hoſte* legit, pro, *à Boja.*

quæ

quæ conjuraverant gentes, ad portionem quæque virium. Sed bello non diutiſſimè tracto, Vercingetorigis deditione Gallis manifeſta iterum ſervitutis confeſſio expreſſa eſt.

M. Craſſo interea temporis, cum magna exercitus parte in Aſia à Parthis deleto, grave vulnus Pop. Rom. accepit. Vbi ſcitũ eſt, quod narrant, proficiſcenti ad expeditionem Craſſo, & Dejotarũ Toliſto-Bojum, quod ſumma prope ſenectute novam urbem conderet cavillanti, ô Rex, duodecima demum hora ædificare incipis! ſalsè à Dejotaro relatum eſſe, Nec tu quidem, quantum video Imperator, valde matutinus contra Parthos proficiſceris, erat enim natus Craſſus hæc loquens annos ſupra ſexaginta, & plus aliquanto vultu præ ſe ferebat; neq; irritum omen cecidit, ſive Dejotarus belli exitum, auſpicia ſequutus conjecit, mirè enim eam diſciplinã coluit, ita ut nihil unquam niſi auſpicatò geſſerit, perſæpe etiã reverterit ex itinere, cum jam progreſſus eſſet multorum dierum viam, ſemel aquilæ volatu admonitus, ſe ab ejus tecti uſu abſtinuerit, quod nocte inſequenti ruina ſolo æquatum eſt, ſive veroſimilius, quãdo auſpicia vanitatis manifeſta, Parthorum hinc vim, inde Craſſi imperitiam & temeritatem æſtimaſſe.

Plut. Craſſo, Appian. Parth. 1.

Cic. 1. & 2. de Divin. Val. lib. 1. c. 4.

AN. ANTE CHR. N. II.

Anno à Cæſaris de Vercingetorige victoria, poſt Craſſi cladem biennio, Cicero Proconſul in Ciliciam cum imperio venit, rebusq; proſperè geſtis, Imperator appellatus eſt. Ibi Dejotarum in caſtris habuit, cujus benevolentiam & fidem erga Romanos ſingularem, tum præſtantem magnitudinem & animi & conſilii, ornatiſſimis verbis ſæpe comendavit, tantiq; fecit, ut Cicerones apud eum, ſuum fratrisq; filium ſeponeret, credo quod Dejotarus literarum etiam ſtudiis teneretur, nam à Varrone proditum, Diophanem, Magonis Carthaginienſis libros duodetriginta de re ruſtica, ad ſex redactos, ei miſiſſe. Adduxit autem cohortes quadringentarias, ut apud Ciceronem lego triginta, ut legendum exiſtimo viginti, equites quadringentos, etſi is quoque numerus variat; atque eæ mihi legiones videntur fuiſſe duæ, quas ex commentario belli Alexandrini cognoſcimus, habuiſſe Deiotarum ex genere civium ſuorum, diſciplina atque armatura Romana complures annos conſtitutas, cum id ipſum Cicero ſignificet. DEIOTARVS filius, cui Artabaſdis filia pacta erat, tum Rex à Senatu appellatus eſt, quantumvis matre ancilla editus. STRATONICA enim patri uxor fuit, quæ cum matrimonium ſuo vitio ſterile animadverteret, marito liberos ex quacunque muliere tollere perſuaſit, conciliata etiam elegantis formæ ancilla Electra nomine, cujus filios, ſumma charitate complexa, pro ſuis educavit.

Cic. lib. 15. epiſt. fam. epiſt. ad Catonem.

Cic. lib. 5. ad Attic. ſæpe.

Var. de re Ruſt. lib. 1. c. 1.

Cic. lib. 6. ad Attic.

DEIOTARVS FILIVS.

STRATONICA DEIOTARI MAIORIS VXOR.

Plut. de Clar. mul.

ANN. ANTE CHR. NAT. XLVII.

Sequuto civili inter C. Cæſarem & Cn. Pompejum bello, Dejotarus, Pompeji legatis atque litteris evocatus, cum Senatus con-

Cic. pro Dejot.

Cic. 1. & 2. de divin. Cæſ. 3. de b. l. civ. Tarcundarium Cæſ. appellat, Strabo lib. 12. Saocondarium. De Caſtore Dejotari nepote Cæſ. Cic. Strab. Plut. Pomp.

Comment. bel. Alex.

TARCVNDARIVS CASTOR. CASTOR MINOR.

ANN. ANTE CHR. NAT. XLVI.

XIV.

conſentientis auctoritate arma ſumpta audiret, auſpicia eum præterea impellerent, auxilio ſexcentos equites adduxit, octingentos gener TARCVNDARIVS CASTOR, & Donilaus dedere, Gallogræci ambo. Donilaus una venit, Caſtor CASTOREM filium ex Dejotari filia genitum miſit. Dejotarus, quamquam exacta jam ætate viribus defectus, ut quem à pluribus in equum ſublatum, quo in eo hærere poſſet mirarentur, Pharſalico tamen prœlio interfuit, & rebus perditis Pompejum profugientem proximè aſſequutus, ab eo in navim cum paucis receptus eſt. Inde verò in regnum ſuum abiens, ſpem infinitam perſequi noluit, ſed fortunæ obſequutus, Cæſari ſe applicavit, eumq; bello Alexandrino deinde juvit. Cn. etiam Domitium Calvinum, cui Cæſar Aſiam finitimasque provincias adminiſtrandas tradiderat, cum exercitu tectis & copiis ſuſtentavit. Huic de Pharnace Mithridatis filio queſtus, qui captato tempore civilium armorum, pleraſque paternas ditiones in poteſtatem reduxerat, oravit ne Armeniam minorem, regnum ſuum, néve Cappadociam regnum Ariobarzanis, eum poſſidere vaſtareque pateretur, quo malo niſi liberaretur, imperata ſibi facere, pecuniamque promiſſam Cæſari ſe non poſſe perſolvere. Motus Domitius, tum præſenti damno, tum quod turpe Pop. Rom. & Cæſari victori, ſibique infame eſſe ſtatueret, regna ſociorum atque amicorum ab externo occupari, Pharnacem primò per legationes aggreditur, quibus cum parum proficit, manifeſtum hoſtem diutius diſſimulandum non exiſtimat; ducto igitur adverſus eum exercitu, & commiſſo ad Nicopolim Armeniæ minoris oppidum prœlio, male omninò acceptus eſt, altera quippe ex legionibus, quas proprias duas habuit, pæne tota amiſſa, & Dejotarianis etiam totidem magnam partem interfectis. Pharnaces ſecundo ſucceſſu elatus, occupato protinus Ponto, omnia ſævitiæ exempla in cives Romanos edidit. Cæſar ordinata Ægypto, hujus rei curam ſuſcipiendam ratus, cum propius Pontum finesque Gallogræciæ acceſſiſſet, Dejotarum, depoſitis Regiis inſignibus, non tantum privato veſtitu, ſed etiam reorum habitu, ſupplicem obviam habuit, orantem, adeò offenſio præ meritis, in metum quàm ſpem validius inclinabat, ut ſibi ignoſceret, quod in ea parte poſitus terrarum, quæ nulla præſidia Cæſaris habuiſſet, exercitibus imperiisque in Cn. Pompeji caſtris fuiſſet, neque enim ſe judicem eſſe debuiſſe controverſiarum Pop. Rom. ſed parêre præſentibus imperiis. Contra Cæſar, cum plurima ſua commemoraſſet officia, cumque defenſionem ejus nullam poſſe excuſationem imprudentiæ recipere coarguiſſet, ſe tamen concedere dixit id factum ſuperioribus ſuis beneficiis, veteri hoſpitio atque amicitiæ, dignitati ætatique hominis, precibus eorum qui frequentes

tes concurrerant, hoſpites atque amici Dejotari, ad deprecandum, inter quos M. Brutus ornatiſſimè & copioſiſſimè egit, Regioque veſtitu ei reſtituto, legionem quam diſciplina Romana inſtructam habebat, ex duabus paullò ante commemoratis reliquam, equitatumque omnem ad bellum gerendum adducere juſſit, de controverſiis Tetrarcharum, qui maximam Gallogræciæ partem à Dejotaro, præter leges moresque gentis, teneri querebantur, poſtea ſe eſſe cogniturum oſtendit. Victo itaque ad Zelam Pharnace, remiſſisque domum auxiliis, minorem Armeniam Dejotaro ablatam, Ariobarzani dedit, Trocmorum Tetrarchiam jam aliquot ab illo annis poſſeſſam, Mithridati Pergameno jure cognationis adjudicavit, ſed Regium tamen nomen tum ipſi reliquit, tum filio.

Cic. de clar.orat. Plut. Bruto, vertente & corrigente Xylandro.

Cic. Phil. 2. de divin. lib. 2. Comment. bel. Alex. Dio. lib. 41. qui quod indicare videtur Cæſ. Dejotaro plura tribuiſſe quã abſtuliſſe, vereor ut verum ſit, certe cum Cic. non convenit.

AN. ANTE CHR. N. XLIII.

Cujus jacturæ detrimentum, exitiabilis propemodum, quæ ſequuta eſt, calamitas oblitteravit. Nepos Dejotari Caſtor, avum inſidiarum crimine, quas Cæſari paraſſe diceret, in capitis periculum arceſſivit: Cum Pharnacis bello Cæſar in caſtellum Lucejum veniſſet, & domum Dejotari hoſpitis Regis divertiſſet, locum fuiſſe quendam, in quo fuerint ea compoſita, quibus ipſum Dejotarus munerare conſtituiſſet, huc illum è balneo priusquam accumberet, ducere voluiſſe, ibi enim fuiſſe armatos, qui eum interficerent, in eo ipſo loco collocatos; Cæſarem ſua, qua ſemper uſus fortuna, & tunc, & repetitis poſtea inſidiis, ſervatum eſſe. Additæ criminationes aliæ, & quo adverſariis præcipuè viſus confidere, Regius medicus Phidippus index. Dejotarus contra, miſſis Romam legatis, defendente Cicerone, oratione, quæ omnium manibus teritur, abſolutus quidem eſt, ſed Cæſaris tamen odium & offenſionem meritus, quoad hic vixit, nunquam lenire potuit. Interfecto, cum legati, ſi Ciceroni omnia credimus, vendente Antonio, decretum emiſſent, quo Cæſar, quæ Dejotaro vivus abſtulerat, mortuus redderet, ipſe nihil eo exſpectato, ſua ſponte, ſimul atque Cæſaris interitum audivit, & ſuo Marte, res ſuas recupaverit. Tum generum Caſtorem, quem Philoromæum ab amore Romanorum cognominatum, pleraque litteraria ingenii monumẽta poſteris reliquiſſe Suidas prodidit, quod illo auctore accuſatio inſtituta, regio more ultus, nam regni arctior quam ſanguinis plerumque neceſſitudo, una cum uxore, filia ſua, interfecit: in liberos & aliâs crudelis, quorum cum plures haberet, & ſolum Dejotarum in ſpem ſucceſſionis aleret, reliquos filios necare ſuſtinuit, ne uni regnum aut dubium, aut imminutum relinqueret, Gorbejum, quod genero caſtellum ſedes, diruit, maximam etiam pagi partem vaſtavit. Brogitarum alterum Dejotari generum, Matris Deorum Peſſinunti aliquãdo P. Clodii conceſſione ſacerdotem, Cicero nominat, de quo nobis

Cic. Phil. 2.

XLII.

Strabo lib. 12.

Suid. v. Caſtor.

Plut. de Stoicor. repugnant.

BROGITARVS.

Cic. de aruſpic. reſponſ. pag. 40. bis præterea nihil conſtat. Peſſinuntem verò ad Toliſto-Bojos pertinuiſſe, ſupra oſtenſum.

Reſumentibus civilia arma Bruto & Caſſio, Dejotarus ab
Dio lib. 47 utroque ſollicitatus, cum huic negaſſet, illi in memoriam ſuſce-
Dio lib. 47. 49. pti apud Cæſarem patrocinii aſſenſus, eâdem ſe qua prius fortuna Romanis iterum rebus miſcuit, Amynta ſcriba auxiliorum ANN. ANTE CHR. NAT. XL.
duce miſſo, qui ſtatim à Philippenſi pugna ad Antonium tranſiit,
perfidiæ præmium amplas poſt aliquot annos in Galatia, Pam- ANN. ANTE CHR. NAT. XXXVIII.
Strab. lib. 12. Dio. 48. phylia atq; Lycaonia ditiones nactus. Extincto enim Dejotaro,
anno ante Chriſtum natum trigeſimo octavo, CASTOR quidam, CASTOR, *dubium an idem cum eo, quem minorem pag. 54. appellabimus.*
dubium an is quem nepotem ex filia paullò ante diximus, ſucceſſit, credo quod Dejotarus filius prior obiiſſet; Caſtorem quadriennio poſt AMYNTAS excepit, Antonii beneficio, cui peſſimam
Actiaco bello gratiam retulit, non exſpectato prœlio ad Cæſa- XXXIIII.
rem verſus. At nono principatus anno, Antipatro Derbæo per in- AMYNTAS. XXIII.
ſidias cæſo, multisq; caſtellis captis, dum in Homonadenſes expeditionem parat, Cilicum inſidiis uxoris dolo & ipſe interceptus,
Strabo, Dio, Rufus. fidei toties flagitioſè proditæ pœnas luit. Cujus morte Galatia in provinciæ denique formam ab Auguſto Cæſare redacta, primus Lollius Proprætor datus eſt, anno centeſimo ſexageſimo LOLLIVS.
quarto, poſteaquam Cn. Manlius Vulſo Romana eo primum arma intulit, cum Galli centum circiter antea annos in Aſiam tranſiſſent; quæ propemodum Galatici, atque adeò Toliſto-Boici in ea terrarum parte imperii ſumma.

Facio non invitus, ſi quæ patriis Bojorum annalibus, ob ignoratas, ſuperiorum ſcriptorum errore, rerum temporumque rationes, inconcinnè & obſcurè, atque eo incredibiliter ſunt poſita, ad germanam veri ſpeciem interpretatione revocare licet, ea
Arenpek. Andr. Ratiſpon. Trithem. alii. verò ut revocem. BOAMVNDVM & INGRAMVM memorant, ſive BOAMVNDVS. INGRAMVS.
Julii ſive Auguſti ſive Tiberii ætate, nec enim conſentiunt, Armenia, cujus provinciæ nomen neſcio quomodo, frequens eſt in omni priſca Bojorum hiſtoria, ſive pulſos, ſive ſponte profectos; nam & ea fama variat, viâ progreſſos illâ, qua primus Boici nominis conditor, in has oras veniſſe, ubi gentem Duces rexerint. Hîc ego, quod ſociorum populorum auxilia in Romanis caſtris verſari ſolita, Toliſto-Boji reliquiq; planè Galatæ, majeſtate Pop. Rom. comiter conſervata fuerint ſocii, & in Toliſto-Bojorum poteſtate Armeni minores, deſcendo, ut bellorum aliquo, quæ Auguſtus & Tiberius in Rhætia Vindeliciaq; & Norico atq; omni Illyrico complura geſſere, Toliſto-Bojos Principes, adductis popularibus Galatis, mixtimq; Armenis, militare potuiſſe,
Tac. annal. lib. 5. mihi patiar perſuaderi. Neque disjunctior Armenia quàm Parthia, neque Romano nomini hæc illa amicior, Ornoſpadem tamen Parthum bello Dalmatico Tiberium juviſſe ſcimus, Pannonico, frequenti regio equite eum uſum Vellejus ſcripſit, quod ad

auxi-

auxilia fœderatorum Regum nimirum pertinet. Et inferioribus temporibus Rhætorum cohortem Analibæ in Armenia ſtativa habuiſſe, in Notitia annotatum, ut idem de Armenis in Rhætia credere, eo etiam minus abſurdum ſit. Aut his ergo cauſſis occaſionibusque Boamundus & Ingramus impulſi, iter ex Armenia huc tenuere, aut mihi quidem potiores præterea nullæ ſuppetũt. Nominum origo ex patrio ſermone eſt, Boamundo ad Bogodiatori quodammodo formam compoſito. Memini apud Vopiſcum legere, Aurelianum longo poſt hanc ætatem temporum tractu, inter auxilia habuiſſe cum Hartomundum, Haldegaſtem, Hildemundum & Carioviſcum, tum Armenos ſagittarios ſexcentos, quæ mihi certa & præſens viſa imago eorum, quæ de Boamundo ſuſpicionibus veſtigamus & conjecturis.

Vop. Aureliano.

Armis inter hæc Boji, Tauriſcorum in Norico accolæ, cum Dacis contendêre, quamquam longè diſſiti, & medio inter utroſque fluente Danubio: ſed ſuperior belli memoria vetuſtate excidit. Sub Auguſti ætatem, Bojorum regnum ad CHRITASIRVM, Dacorum ad Bœrebiſtam Getam recidit. Bœrebiſta regios animo complexus ſpiritus, populum, quem bellorum incommodis atque difficultatibus afflictum acceperat, brevi temporis ſpatio, prudentibus conſiliis, & perpetuis militaris diſciplinæ exercitiis, adeò erexit, ut finitimis plerisq; gentibus imperio ſubjunctis, jam Romanis timendus, rerum ſuarum curam injiceret. Gnarus quantas religionis opinio ad continendos animos vires haberet, Ceneum ſibi præſtigiatorem hominem adjunxit, qui per Ægyptum vagatus, atque arcana ſacra edoctus, ſecretiora cum Diis alloquia agitare creditus, parum aberat quin Zamolxidis exemplo, pro Deo coleretur; hunc ſibi eorum, quæ aggredi pararet, auctorem ſimulans, tam certam ſuis addiderat fiduciam, ut præſenti numinum ductu omnium ſibi rerum lætos felicesq; exitus pollicerentur. Iſtro itaque trajecto, Thraciam ad Macedoniam uſque & Illyricum perpopulatus, Celticas ibi gentes Thracibus & Illyriiis permiſtas evaſtavit, Bojos & Tauriſcos ita attrivit, ut agri eorum vacui atque deſerti, vicinis Illyrici populis paſcendis pecoribus fuerint contributi, quæ Bojorum inde deſerta & ſolitudo, non ſemel à nobis commemorata. Neque ego quidquam hujus præterea apud veteres ſcriptores invenio: nuperos ſcio quoſdam omnia licentius, & proinde fuſius tradere, quorum fidem, quod poteram, non damno, quod debeo non ſequor, confidentiam & temeritatem impensè miror. Annum Dacicæ expeditionis Dio mihi ſignare viſus, quo loco retulit, decreto Romæ facto Julo Antonio, Q. Fabio Coſſ. de claudendis Jani portis, pace ubique terrarum parta, Dacorum motibus eſſe interceſſum, qui Danubium frigore conſtrictum tranſgreſſi,

Strabo lib. 5. & 7.

CRITASIRVS.

Strabo de Bœrebiſta narrans, ſe ſui temporis hiſtoriam ſcribere indicat, tum Auguſtum adverſus Bœrebiſtæ ſucceſſorem exercitum miſiſſe.

Jornandes pro Bœrebiſta Boroiſtam, pro Ceneo Diceneum habet.

Dio lib. 54.

AN. ANTE CHR. N. VIII.

præ-

prædas ex Romanis provinciis egerint, ſatis enim credo, victores Romano ſolo non abſtinuiſſe. Fuit verò is annus ab eo, quo Boji ex Italia ad Tauriſcos primum venere, centeſimus prope octogeſimus.

Alia tum in Germania magna calamitas, ipſum gentis jugulum aggreſſa petiit. Documento, imperiorum vices atq; converſiones, proviſo & conſtanti ſupremæ mentis conſilio, haudquaquam incertis & fortuitis occaſionibus circumagi; quippe quod, ut iidem fere caſus unius gentis diverſas propagines, ſemel atque iterum, nam antea quoque, Bojos uno tempore Italia pulſos, & in Aſia victos eſſe obſervavimus, ſimul complexi affligerent, temere profectò contigiſſe non exiſtimandum. MAROBODVI Regis præcipua ferebatur in Germania auctoritas, qui cum juvenis Romæ beneficiis ab Auguſto affectus vixiſſet, dominandi artes ita imbibit, ut in patriam reverſus maximo facinori, parando regno, animum privatus adjecerit, aderant tantæ rei conandę inſtrumenta, genus nobile, corpus prævalens, animus ferox, ingenium rationis capax, ſupra quam Romani ab homine Germano exſpectarent, adeò illi conceperant, trans Alpes corpora naſci, quæ ſonum ederent, & externum aſpectum præferrent, hominum intus mentem non haberent. Maroboduus cum Marcomanos ſibi ſubjeciſſet, quorum, quæ antiquiſſima memoria apud Cæſarem eſt, expeditione Arioviſti Gallica, tum Luios, Zumios, Butones an Gutones, Mugilones, Sibinos, & ex Suevis Semnones (nunc veſtigia gentium deperdita, nomina ægrè ſuperant) principatum inter eas conſtituit, non tumultuarium neq; fortuitum, neque mobilem & ex voluntate parentium conſtantem, ſed certum & ſtabilem, ſuis nixum radicibus, regiumq; faſtigium animo complexus, finitimis omnibus aut bello domitis, aut conditionibus ſui juris factis, aſcitis corpori cuſtodibus, & cæteris pæne ad Romanæ majeſtatis effigiem conformatis Romanos vario ingenio, ipſis illorum artibus ita petebat, ut cum metui propiores haberet, bello tamen non laceſſeret, at ſi laceſſeretur, ſupereſſe ſibi vim ac voluntatem reſiſtendi declararet, legati quos mittebat, interdum ut ſupplicem comendabant, interdum ut pro pari loquebantur, gentibus hominibusque deſciſcentibus tutum apud eum erat perfugium, exercitum ſeptuaginta millium peditum, quatuor equitum fecerat, quem aſſiduis adverſus finitimos bellis exercendo, majori quam quod habebat operi præparare videbatur. Illud altiſſimæ prudentiæ hominis memoratur conſilium, cum Romanos trajecto Rheno Germaniam ex illa potiſſimùm parte aggreſſos, victis Sicambris, Vſipetis, Friſiis, Cauchis, Cheruſcis, Cattis, ad Viſurgim & Albim progredi, ſe ſe mox petendum, jam imminentibus victori-

MAROBODVVS.

Cæſ. lib. 1. bel. Gall.

Dio lib. 54. Vell.

ctoribus imparem, nondum confirmatis viribus animadverteret, ne obnoxius ageret, excîta Marcomanorum gente ſedibus ſuis patriis, eam procul à Romanis avocavit, eò potentiora arma refugiens, ubi ſua faceret potentiſſima. Placuit campos Hercynia ſylva incinctos veluti arcem legere, quod inde Germaniam à læva & in fronte, Pannoniam ad dextram, à tergo haberet Noricos, & tamquam in omnes ſemper venturus, ab omnibus timeretur: nam Pannoniam trajecto Danubio etiam vexaſſe, Rufus indicat, qui Marcomanos tractu inter Danubium & Dravum pulſos prodidit. Hercyniæ hanc oram Boji à Sigoveſo inde tenuerant, annos plus minus ſexcentos, eos Maroboduus tunc pepulit, pulſis, præcipuam Marcomanis virium virtutisque gloriam cum ſede peperit.

Verum illud ad eam omnem memoriam, Boïcamq; inprimis hiſtoriam illuſtrandam, perincommodè accidit, ſi qui antiquitus ſcriptores rerum Germanicarum occaſione, horum bellorum eventa ſtudiò enarranda ſumſere, eorum monumenta dudum periiſſe, reliquis, qui aut brevitate inſignes, vix nos indicio tantum juvant, aut quorum in diverſum tendens oratio, huc obiter, & aliud fere agens, deflectit. Itaque, quod plerique ſæpe nec neceſſariò, nec probabili cauſſa admiſere, nos judicio & ratione jam nunc iſto loco facturos opinor, ut in eas delapſi anguſtias, conjecturis quadamtenus indulgere, quam ſubſiſtere exiſtimemus ſatius, eæ, dabitur opera, quando certæ eſſe non poſſunt, nec enim nomen, nec ipſius rei natura patitur, veroſimiles habeantur, & certis proximæ. Atque ut ab iis quæ exploratò primùm conſtant, iterum exordiamur; Marcomani pepulere ſanè Bojos, cujus rei fides, Taciti nixa teſtimonio, dubia eſſe non poteſt: excivit autem Marcomanos ſedibus ſuis, inq; ſaltuoſa Hercyniæ loca duxit, Maroboduus, quod diſertè admodum à Strabone & Vellejo ſcriptum: Maroboduo ergo duce Boji pulſi ſunt. Jam Maroboduum, antequam regnaret, Romæ cum Auguſto vixiſſe, Strabone auctore diximus: ſupereſt, ii rerum temporumque connexiones planiſſimè perverterint, quibus viſum prodere, Julio in Galliis agente, Bojos à Marcomanis ejectos, transq; Danubium pulſos, cum Norejam fruſtra oppugnaſſent, errore vago tandem ad Helvetios, excidium Galliarum tunc meditantes, eſſe delatos, cujus ſententiæ longè maximum vitium, non mediocrem reliquæ hiſtoriæ offundat caliginem, erroremq; multiplicem poſt ſe trahat, neceſſe eſt. Nam ridenda illa altera, non confutanda, Tarquinio Priſco Romæ regnante, Bojos à Marcomanis fugatos in Italiam abiiſſe. Nos Vellejum ſequuti, oſtendimus, Maroboduum expeditionis conſilium, metu Romanorum cepiſſe, qui trajecto Rheno, per mediam Germaniam

Rhen. lib. 1. rer. Germanic.

maniam

maniam victricia arma circumferebant, Druſo nimirum & Tiberio viciſſim ducibus: ſed Druſus poſt Lollianam cladem in Germaniam miſſus eſt, ea Domitio & Scipione Conſulibus accidit, ſe ipſo & L. Quinctio Conſulibus, maximis rebus geſtis, fortiſſimisq; gentibus debellatis, mortem obiit: Tiberius ſucceſſor datus, proximo anno Rhenum tranſmiſit, quem omnes Germaniæ partes ſic perdomuiſſe Vellejus aſſerit, ut in formam pæne ſtipendiariæ provinciæ redigeret, elogio quantumvis ſupra verum, imperantis gratia inflato. Hoc itaque potiſſimum tempore, & poſtremis quidem duobus annis, quorum altero Caſſiodorus Germanos inter Albim & Rhenum, Tiberio omnes deditos retulit, Marcomanos deſperatione reſiſtendi, retrò ceſſiſſe, verum ſit, cum tentata prioribus fruſtra fortuna, manus infeliciter contuliſſent; ſiquidem Oroſius, ſemel pæne ad internecionem cæſos, Florus eorum ſpoliis tumulum in trophæi modum à Druſo excultum fuiſſe memorat. Atque hæc firma & conteſtata ſatis ſunt. Sed obſcura deinde & impedita altera diſquiſitio conſequitur, quo terrarum Boji, Bojohemo pulſi, conceſſerint; quos pulſos Tacitus perſpicuè, non deletos aut exciſos ſcripſerit. Nam in omnibus omnium priſcorum ſcriptorum commentariis, quantum eorum hodie eſt, hujus nihil extat, nec qui res Germanicas poſtea diligentiſſimè pertractavere, Strabo, Tacitus, Ptolemæus, Bojis ullum in Germania locum tribuunt. Vt quis Bæmos apud Ptolemæum, aut Buros (Burios appellavit Tacitus) eorum vicem habeat, erret, de utriſque ſecus eſt. Bæmi palam à Bojohemo, nec ambigendum, Ptolemæum gentis nomen pro regione poſuiſſe. Buris ſonus aliqua ſuffragatur, nimirum modicè à Bojeris, Bojris aut Bojaris divertens, prioris quippe tantum ſyllabæ vocalibus litteris mutatis, quæ frequens eſt & ſolens demutatio, manentibus conſonantibus, apud homines præſertim peregrinos, & linguæ exteræ. Accedit Lutorum cognomen, Buris à Ptolemæo tributum, quod cum Germanis Luti, Liudi, Leuti & Leudi, ut variat dialectos, populos ſignificent, quo ſenſu in vita Caroli, gentes ad Septentriones ſitæ, Normani vulgo ſcriptorum, Nord-leudi ſunt & Nort-liudi, non nemini probetur, Boicos populos Bojer-Lutos, & Buros inde Lutos fuiſſe appellatos. Sed nobis vera pro ſpecioſis. Tacitus Burios ſermone cultuque Suevos referre, Bojos Gallicam gentem eſſe ſcripſit; quo tanto intervallo, à prima uſque origine diſparatos fuiſſe fateamur oportet. Cæterum, ut eo revertamur, cum Marcomanorum vis, à ſeptentrione & occidente ſole ingruerit, Bojos fugientes in ortum aut meridiem declinaſſe neceſſè eſt: at neutrobi ſe tantæ rei aſſerendæ dant veſtigia, quin arcuerit à meridie Danubius, Romanis præſidiis prætextus, Rhætia & Norico jam tunc provinciis,

Marginal notes (left): Dio lib. 54 — Or. lib. 6. c. 21. — Flor. lib. 4. c. ult. — Vita Car. M. ſcripta à monacho S. Eparchi.

Marginal notes (right): AN. ANTE CHR. N. VII. — VI.

vinciis,ortum Bœrebiſta Dacus clauſerit. Quod ſi ſcriptor medii ævi ſemibarbarus Jornandes, Boiſcorum longè gentium, ad paludem Mœotidem meminit,inter monſtra illa populorum Alipzuros,Alcidzuros,Itamaros,Tuncaſſos,& BoiſcosBojos fuiſſe, ſimilitudini nominis largiri placet, qua ſcilicet forma Syriſci & Syriſcæ, Threciſci & Daciſci, pro Syris Threcibus & Dacis ab idoneis auctoribus uſurpati ſunt, & quo ſenſu Magidius Boiſcus in antiqua inſcriptione legitur, quod neque præfractè negandum exiſtimo, neque admodum fidenter ponendum, profectò ſit dubii ſoli fundamentum, tantis ſuperſtruendis molibus; ſed ut largiamur tamen, quis tandem nullius teſtis auctoritatem ſequutus,animo ultrò concipiat, eam coloniam,Bojohemo mille paſſuum millibus disjunctam, tot interjectis barbaris gentibus, Dacis inprimis, potentia id temporis & odio in nomen Boicum inclytis, à profugis tunc eſſe poſitam, veroſimilius, quam à Galatis & Toliſto-Bojis olim, quos permenſa Europa in Aſiam victores multis antea ſæculis migraſſe, compertum,non arbitrarium eſt? Quamquam me præterea reditus, ab uſque Mæotide in has iterum oras, per paſſuum totidem millia, juxta atque itus habet ſolicitum,& ut ratio excogitetur, Attilam reduxiſſe, ego excogitatæ fabulæ fidem non adjunxerim, qui abſurdam ſententiam exiguo negotio, commoda unius vocabuli interpretatione,vitari,Bojos non neceſſario tanto labore levari poſſe videam. Pulſos enim Tacito confirmanti aſſentior, verum regno & dominatu interpretor, non regione; quomodo ſi quis, quod non nemo fecit, Langobardos Italia à Francis pulſos narret,nunquam erret, tametſi Langobardi Italia nec exceſſère, neque ſedes omninò mutavere,& ut omnia conveniant,Langobardicæ regionis appellatio, regno ad Francos tranſlato,nihilo minus quam Bojohemi apud Marcomanos manſerit. Argumenta hujus rei duo maximè capio, quorum primum dixi, nullo ſatis certo monumento evinci, Bojos tunc ſolum vertiſſe; alterum me aliquanto etiam magis movet,Bojorum poſtea nomen à nemine ſcribentium, per aliquot centum annos,quibus Marcomani rerum potiti ſunt, uſpiam terrarum liquidò uſurpatum eſſe, (liquidò inquam & explicatè, cum ſubobſcura veſtigia certis deinde locis ipſi ſimus indicaturi) his everſis,ſtatim iterum emerſiſſe,ut flumina ſpecubus hauſta ſolent, magnis emenſis ſub terra ſpatiis,in apertum redire, aut quæ lacubus miſcentur,confuſis pleraque aquis nomen ab influxu mox ponunt,receptura,qua caſtigato rurſus alveo majore vi erumpunt;ſic Marcomanus victor,quamdiu rerum potitus eſt,Boicam famam preſſit, & ut in illis aquam fluminis à lacuſtri, difficulter diſtinguas, ita nemo pronuntiet, quæ Marcomanicis poſtea expeditionibus Bojorum

Jorn. de regnor. ſucc.

Syriſcus, Aus. in Eun. Syriſca Copa inter Catal. Virg. Threciſcus Capit. Maximin. Daciſcus Vopiſc. Aurel. & Not. ſub Ducib. Mœſ. ſec. & Dac. rip. Magid. Boiſc. inſcript. Grut. pag. 983. n. 10.

privatim fuerit opera, quando honor ad eos redit, apud quos imperium & auſpicia reſedere. Nam idem uſu veniat, Sabinorum aut Æquorum aut Volſcorum hiſtoriam meditanti ſcribere, cum Romani orbem terrarum non tam virtute ſua, quam ſociorum ope vicerint, & verò hi numero plerumque præſtiterint, unos tamen Romanos gloria ſequitur.

Cn. Cornelio Lentulo, M. Valerio Meſſallino Coſſ. extremo anni, omnium gentium exſpectatio IESVS CHRISTVS, Dei filius, Deus ipſe, ex Maria virgine natus eſt. Ad quem cum annorum hactenus numeros, uti antemeridianas umbras progrediendo contraxerimus, illos ab eo etiam deinde porrò extendemus. Anno poſt eum natum octavo, Tiberius Maroboduum duodecim legionum bello petens, Pannoniæ & Dalmatiæ motibus retractus, pax æquis conditionibus firmata eſt. Vndecimo, cæſis ab Arminio ad internecionem Romanis legionibus, Vari ducis capite potitus Maroboduus, Auguſto gentilitii tumuli ſepultura honorandum miſit. Poſt hæc, conſtituto firmatoq; diuturni temporis mora regno, & urbe principe, fluxo in futurum omine, à ſe appellata, cum ad omnes creſcendi occaſiones intentus, Germanicum Druſi filium, qui patris exemplo, magnis Germanos affecerat incommodis, à Tiberio revocatum in orientem abiiſſe, unum in Germania Arminium Cheruſcum eminere animadverteret, ne veterem virtutis famam ſeneſcere pateretur, eum ſibi ſumſit incurſandum. Cæterum Regis nomen Maroboduum inviſum apud populares, Arminium libertatis favor gratum reddere, huic ſe ex illius regno Semnones & Longobardi adjungere, illi contra Ingviomerus, Arminii patruus, cum magna clientum manu auxilium ferre. Anno poſt Chriſtum natum decimo nono acie congreſſis, virtus utrimq; ducum in æquo æmulatione gloriæ accendebatur, neuter aut jactantia ſui, aut probris in hoſtem abſtinere. Raró alias majore mole concurſum, neque ambiguo magis eventu, fuſis utrimque dextris cornibus. Exſpectari rurſus pugna, & pares diſceſſiſſe videri poterant, ni Maroboduus caſtra in colles ſubduxiſſet, id ſignum perculſi fuit. Inde transfugiis paullatim nudatus, retrò in Marcomanos conceſſit, miſitq; legatos ad Tiberium, auxilia ne quidquam oraturos: objectum, non jure Romana arma adverſus Cheruſcos invocare, qui Romanos in eos pugnantes nulla ope juviſſet. Fractus itaque, & occultis præterea inſidiis à Tiberio per Druſum filium petitus, qui illiciendis Germanis ad diſcordias, haud leve decus apud patrem quærebat, anno ſequenti à Catvalda regno pulſus eſt. CATVALDA nobilis apud Gotones juvenis, profugus olim vi Marobodui, tunc dubiis ejus rebus ultionem auſus, valida manu Bojohemum ingreſſus, corruptis ad ſocietatem Marcoma-

Marginal notes: IESVS CHRISTVS NASCITVR. — Vel. Tac. An. 2. — ANN. POST CHR. NAT. VIII. — ANN. POST CHR. NAT. XI. — XIX. — ANN. POST CHR. NAT. XX. — CATVALDA.

comanorum primoribus, regiam caſtellumq; juxta ſitum irrumpit. Maroboduo undique deſerto, non aliud ſubſidium quam Romanorum miſericordia fuit, transgreſſus Danubium, qua Noricum præfluit, ſcripſit Tiberio, non ut profugus aut ſupplex, ſed ex memoria prioris fortunæ, multis nationibus clariſſimũ quondam Regem ad ſe vocantibus, Romanam amicitiam prætuliſſe. Reſponſum à Tiberio, tutam honoratamq; ei ſedem in Italia fore ſi maneret, ſin rebus ſuis aliud conduceret, abiturum, fide qua veniſſet. Tiberius apud Senatum diſſeruit, non Philippum Athenienſibus, non Pyrrhum aut Antiochum Populo Rom. perinde metuendos fuiſſe, magnitudinem viri, violentiam ſubjectarum ei gentium, & quam propinquus Italiæ hoſtis, ſuaq; in deſtruendo eo conſilia efferens. Et Maroboduus in hunc quidem modum per blanditias & promiſſa extractus, nec unquam remiſſus, per duo de viginti annos Ravennæ honoratè habitus, conſenuit. Idem haud multò poſt Catualdam caſus excepit, idemque pulſo, IVBILLIVS. Jubillii ductu Hermundurorum opibus, perfugium, Forum Julium Galliæ Narbonenſis colonia exilium fuit. Suet. Tib. c. 37. Vell. lib. 2. Tac. An. 2. Vibillium, 12. Jubillium nominat.

ANN. POST CHR. NAT. XXXIV. Anno trigeſimo quarto, JEſu Chriſto cruci pro ſalute generis humani affixo, Stephano lapidibus obruto, cum Judæorum principes Chriſti doctrinam infenſiſſimis odiis proſequerentur, Chriſtianos omnes, præter unos tamen Apoſtolos, civitate Hieroſolymis exturbarent, variè ii per provincias ſparſi, propagandæ religioni navavere operam: pars in Galatiam delati, eccleſias conſtituerunt, ad quas principum Apoſtolorum extant epiſtolæ, nam eo pertinet, quod Petrus ad electos advenas ſcripſit diſperſionis Ponti, Galatiæ, aliarumq; provinciarum; & Paulus Galatas, quos in epiſtola illis inſcripta alloquitur, Hieroſolymis, quo tempore Chriſtus paſſus ſit, egiſſe oſtendit. Sed & alia habent ſacræ litteræ teſtimonia, de Galaticis tunc temporis eccleſiis, quibus conficitur, eas tum à Clemente Pauli diſcipulo, tum ab ipſo Paulo eſſe aditas. Atque hæc prima, & inter primos, Evangelii lux Bojos, enimverò Aſiaticos, illuſtravit, Europæis alta per multos adhuc annos caligine demerſis. Gal. 3. Ante quorum oculos Chriſtus proſcriptus eſt. Act. 18. ad Cor. 1. 16. ad Tim. 1. 4.

ANN. POST CHR. N. LII. LXXI. MARICVS. Apud Marcomanos pulſo Catualda, Jubillium victorem regnaſſe, crediderim, quem año quinquageſimo ſecundo ſuperfuiſſe conſtat. Septuageſimo primo, cum mortuo Nerone variè fluctuaret reſpublica, MARICVS quidam ex plebe Bojorum, quos Julius poſt Helveticum bellum in Æduorum finibus collocavit, numinum ſimulatione arma Romana provocare auſus. Jamq; aſſertor Galliarum, & Deus audiens, quod ſibi nomen indiderat, concitis octo millibus hominum, proximos pagos trahebat, cum Æduorum civitas electa juventute, adjectis à Vitellio cohortibus, fanaticam multitudinem disjecit. Captus prœlio Maricus, ac Tac. An. 12 Tac. hiſt. lib. 2.

mox feris objectus, quia non laniabatur, vulgo inviolabilis creditus, donec ſpectante Vitellio interfectus eſt. Domitianus, Titi fratris anno octogeſimo tertio ſucceſſor, Marcomanos, quod nulla ab eis in Dacos impetraret auxilia, bello aggreſſus, victus inque fugam conjectus abiit, ut à Dione quidem proditum; nam Statii perridicula eſt adulatio, Domitiani clementiã prædicantis,

XXCIII.

Dio in excerpt. Theod.
Stat. ſylv. lib. 3.

Quæ modo Marcomanos, poſt horrida bella, vagosq́;
Sauromatas, Latio non eſt dignata triumpho.

Reges illis porrò ex ſua ipſorum gente aliquamdiu, inter quos clarum TUDRI nomen, neque quidquam præter nomen tamen. Taciti primum ætate externos pati cœpere, quibus vis & potentia ex auctoritate Romana eſſet, corruptis jam tunc fractisque patriis inſtitutis, pecunia magis quam armis Romanorum; nam hoc etiam Tacitus, libello quem de Germanorum moribus, anno poſt Chriſtum natum centeſimo edidit, profeſſus eſt.

TVDRVS.

ANN. POST CHR. NAT. C.

Centeſimo quadrageſimo, mortuo Hadriano, T. Aurelius Fulvus BOIONIUS Antoninus, Senatus conſulto Pius appellatus, imperium adiit. Bojonii nomen unde tulerit, à nullo veterum proditum, ipſe quodammodo habitus & facies, à Bojis eſſe indicat, eo credibilius, quod Antonino paternum genus ex Transalpina Gallia, patre Aurelio Fulvo Conſule, avo T. Aurelio Fulvo bis conſule, cum Boici ſeminis reliquias in Gallia & manſiſſe olim, & hodie ſupereſſe, ſupra dixerimus; Fulvum autem aut Fulvium aliquem, poſt hos amplius centum viginti annos clarum, infra ſimus memoraturi, quem Vopiſcus planiſſimè Bojum nominat. Pio adoptionis jure M. Aurelius BOIONIUS Antoninus, orbis terrarum conſenſu Philoſophus cognominatus, ſucceſſit. Qui cum Bojonii appellationem patri fuerit gratificatus, fit ut duo optimi Imperatores, pulcherrimorum cognominum, quæ nullis devictarum gentium titulis invideant, Bojis quadantenus tranſcribantur. Romæ L. Bojonium Olympum, & L. Bojonium Gentilem in antiquis lapidibus legi ſcio, de quibus quod præterea afferam, nihil habeo.

Capitol. in vita, Eutrop lib. 8. Vict. epit.

CXL. T. AVRELIVS FVLVUS BOIONIVS ANTONINVS PIVS.

Vict. in hiſt. Cæſſ. M. Aur. & Conſtantino, atque ad eum Sylburg.

CLXIII. M. AVRELIVS BOIONIVS ANTONINVS.

Grut. inſcript. pag. 763. n. 10. & pag. 861. n. 13.

Oroſ. lib. 7. c. 15.

Imperatore Philoſopho, graviſſimum bellum, quantum nulla ætas meminerat exarſit, cui nomen Marcomani principes fecere, porrò Quadi præterea conjuraverant, Vandali, Sarmatæ, Suevi, haud dubium Boji, & quos Capitolinus his annumerat, Nariſci, Hermunduri, Latringes, Buri, Victovali, Soſibes, Sicobotes, Roxolani, Baſtarnæ, Alani, Peucini, Coſtoboci, omnis pæne denique Germania & Sarmatia, ut nummis, qui ad memoriam ejus expeditionis bene multi publicati, Germaniæ & Sarmatiæ victæ nomen universè fuerit impreſſum, ſed in vulgus, quin & penes ſcriptores, ſola Marcomanorum fama evaluit; quo unos ei

Bojos

Bojos conceſſiſſe, minus aut incredibile aut mirandum eſt. Coſtobocos (Ammianus Marcellinus Coſtobocas nominat) eoſdem Toliſto-Bojos eſſe, vereor levi conjectura à Sylburgio aſſeri. Anno centeſimo ſeptuageſimo primo, bellum ingenti apparatu cœptum, varia deinceps in utramque partem fortuna geſtum eſt, nam nos ſigillatim proſequi nihil neceſſe. Inter ipſa initia, incredibilis ejus apud Romanos exſpectatio, tum timor. Imperator undique ſacerdotes accire, Romanas peregrinasq; ſuperſtitiones implere, eo tandem deſcendere, ut Alexandro cuidam, impudentiſſimo homini, de oraculo fidem haberet, quod geminos leones Danubio certis ritibus immittenti, victoriam pollicebatur; atque ii quidem immiſſi, in adverſam ripam enatarunt, Marcomani ignotas feras, canum aut luporum vicem æſtimantes, fuſtibus coercuere, Romanorum, contra quam oraculum ſpoponderat, nihilo ſecius ingens cædes, cæſis viginti circiter millibus, ſequuta eſt. Quinquennio poſt, hoſtis ſuperati gloria penes Chriſtianos fuit. Chriſtianorum enim precibus divinitus impetrata tempeſtate, in Romanos ſecunda, hoſtibus exitiabili, Quadi, qui poſtremi reſtiterant, ſummo prœlio, magna accepta clade, ſuperantur. Sed & in Germania illâ ætate, aliquam Evangelii ſementem ſparſam fuiſſe, magni auctores, Irenæus & Tertullianus, tradunt. Quod ego de Marcomanis, illuſtri inprimis populo, ad Romanos fines colente, quæ Chriſtianis propagandæ religioni prompta & idonea occaſio, vel præcipuè interpretor, à Marcomanis ad Bojos deduco. Juſtinus utroque vetuſtior, nullum mortalium genus eſſe jam tum ſcripſit, ſive Græcorum ſive barbarorum, quocumque nomine, Chriſtianæ pietatis exors, ſed Germaniæ ille nomen non poſuit. Marcus ſucceſſu lętus, cum Marcomanos parta victoria cogitaret in provinciam redigere, Avidii Caſſii motibus, qui ſe in oriente Imperatorem appellaverat, revocatus, pacem dedit, plurimis Marcomanorum in Italiam translatis. Victo Caſſio, anno centeſimo ſeptuageſimo nono, in Germaniam reverſus, cum Marcomanis, & Hermunduris, & Sarmatis, & Quadis, per tres iterum annos bellum geſſit; quod de provincia prius animo agitaverat, tunc proximè perfecturus fuiſſe creditus, niſi ingentibus conatibus mors interceſſiſſet. Filium Commodum ægrotans ad ſe vocat, bello inſiſteret, nec reliquias prope confecti contemneret monet; eo enim Marcomani reciderant, ut neque jam juventus tot conciſa prœliis, ferendis amplius armis ſufficere, neque commeatus ex agris perpetuis populationibus vaſtatis, poſſet ſuppetere. Sed Cōmodus honeſta omnia poſt voluptates habuit, patre mortuo, ut ſe quamprimum Romam referre, urbanisq; deliciis vacuus frui poſſet, pacem Marcomanis poſtulantibus conceſſit, transfugas

Left margin: ANN. POST CHR. NAT. CLXXI. — ANN. POST CHR. N. CLXXVI. — CLXXIX. — ANN. POST CHR. NAT. CLXXXII.

Right margin: Amm. lib. 22. — Sylb. in Pauſ. lib. 10 — Lucian. Pſeudon. — Meminere plerique Chriſt. & gent. ſcripr. Ex Chriſt. antiquiſ. — Tertull. apol. c. 5. ad Scapul. c. 4. Imp. etiam epiſt extat. — Iren. lib. 1. c. 3. — Tertul. adverſ. Jud. c. 7. — Juſt. dial. cū Tryph. — Capitol. Dio.

fugas & & captivos cum frumenti modo annuo, & armorum militumque numerum pactus. Monſtro deinde hominis Antonino Elagabalo, bellum poſt an̄os circiter quadraginta retentaturo, quod ejus perficiendi gloriam Antoninum aliquem, ex veteri reſponſo manere inaudiſſet, fama obſtitit, qua ferebatur M. Aurelius Marcomanos Chaldæorum & magorum opera, ſecreta carminum devotione obligaſſe, ne à Romana amicitia unquam deſciſcerent: vulgo credo eo trahente victoriam Chriſtianorum precibus impetratam, cum Chriſtianos plerique magorum nomine cenſerent.

Lamprid. — CCXXII.

Anno poſt Chriſtum natum ducenteſimo quinquageſimo ſecundo, cæſis Gallo & Voluſiano Imperatoribus, Valerianus cum Gallieno filio imperium tenuit. Quo tempore Marcomani, longiſſimis in ſolum Romanum factis excurſionibus, & Theſſalonica obſeſsa, ingenti terrore omnem Græciam concuſſerunt. Borani paullò poſt, neque eo minus Gothi, Carpi & Vrugundi, quas gentes Zoſimus ait propter Iſtrum colere, perpetuis populationibus Italiam & Illyricum ſimul vaſtavere. Borani longius progreſſi, Aſiam trajecto Boſporo adiere, ibi, Pityuntis caſtello, & maxima opulentiſſimaque urbe Trapezunte expugnatis, præda latè circumacta, domum regreſſi ſunt. Quod aſſeverem non habeo, tamen Borani Bojorum ad Iſtrum manus eſſe potuit; nam quos latina fini Bojeros ſupra diximus, illi ſe patriâ Bojeren, aut Boiren plurium numero, appellant, & à Boranis haud dubiè nullo conſonantium, ſolo vocalium litterarum ſono diſſident. Quod ſi Zoſimus Scythas appellat, ſcimus Germanicas origine Scythicaſque ad Iſtrum gentes appellatione paſſim confuſas, & omninò mirum, ut Boji non fuerint, tam potentis populi nullum alibi ſupereſſe veſtigium, neque enim nomen præterea legere memini.

CCLII. — Zoſim. lib. I.

Anno poſt Chriſtum natum ducenteſimo ſexageſimo primo, FVLVIVS BOIVS Rhætici limitis Ducem egit, quem Valerianus Imperator inter amicos habuit. Proximo, Valeriano à Perſis capto, Gallienus imperio ſolus potitus, SALONIAM PIPARAM, Marcomanorum Regis, cui ATTALVS nomen fuit, filiam uxorem accepit, & perditè adamatam, Auguſtam appellavit, ſocero ſuperioris Pannoniæ partem pactione conceſſit.

Vopiſ. Aurel. — Vict. in Cæſſ. & epit. Trebelli. nummi. — ANN. POST CHR. NAT. CCLXI. FVLVIVS BOIVS. CCLXII. SALONIA PIPARA. ATTALVS.

Annus ducenteſimus ſeptuageſimus primus, Aurelianum Imperatorem habuit: ſub quo Marcomani, Italiam omni denuo malorum genere exercuere. Prima prope Mediolanum contracta clades, Aureliani ipſius errore, quem venientes fefellerant; hanc ingens circum populatio, Romæ tanta trepidatio ſequuta eſt, ut jam extrema quæque deſperatis animis timerentur, & aditis Sibyllinis carminibus, procurata ex eorum præſcripto certis locis

Vopiſc. Aurel. — ANN. POST CHR. NAT. CCLXXI.

locis ſacrificia, ne hoſtes ulterius progrederentur; qui reſtitere ſanè paullisper, & minutis carptim prœliis ab Aureliano conciſi ſunt, ſed ad Placentiam contractis rurſusutrimq; copiis, ſumma iterum vi concurſum, Marcomani ſylvis denſiſſimis, quibus ſe condiderant, ſub veſperam erumpentes, Romanos aggreſſi, immenſa adeò ſtrage confecerunt, ut is dies maximo poſt homines natos imperio, prope poſtremus illuxerit. Sed fortuna brevi vertit, belli exitus ſecundum Romanos ſtetit. Vopiſcus Marcomanos monſtris quibuſdam, divinisq; ſpeciebus per ſacrificia implicatos, victos ſcripſit, quod fabulæ opinor propius. Subit interim, in reputatione hujus narrationis, animum admiratio, Romanos omnibus bellis ſtatas ſollennesq; Deorum cæremonias coluiſſe ſedulò, nullo ſuperſtitionibus largius indulſiſſe hoc uno, quippe qui in Marcomanos nec damnatis toties magorum artibus, neque, quam haud paullò pejus odere, Chriſtiana religione abſtinuerint, faſſi profectò, etſi ſentio ut hoc turgidum & inflatum, ſed rem æſtimemus, ſe ſibi de hoſtibus, humanis opibus victoriam non ſpondere, adverſus quos majorem humana vim & potiora auxilia aſciſcerent.

ANN. POST CHR. NAT. CCLXXXIV. Sub Diocletiano, qui imperium anno poſt Chriſtum natum ducenteſimo octogeſimo quarto iniit, vigeſimo inde poſuit, Marcomanos quoq; cæſos reperio, loci temporisq; ratione non deſignata. CCCIV. Vict. in Cæſſ. Domeſtici Bojorum annales, quorum ego fidei, niſi ſi qua probabili præterea auctoritate ſublevantur, in tanta antiquitate, quam vetuſtiſſimi eorum ſcriptores, nulla ex parte potuerunt attingere, timidè aſſentiri ſoleo, cum præſenti editos conſtet, ab hominibus omnis elegantioris doctrinæ rudibus & imperitis, annales hi inquam, ADALGERVM Bojis præfuiſſe indicant, quo tempore Severus apud Romanos imperaverit, & cum Severi nomine Imperatores plures fuerint, illum deſignare exiſtimantur, qui à Galerio Maximiano Cæſar appellatus, Italiæque præfectus, anno poſt Chriſtum natum treceteſimo ſeptimo, Maxentii juſſu, occiſus eſt. Sed operæ ſit pretium narrationem totam detexere, quæ fabulæ de Theodorico Gotho apud Aimoinum, aliquâ reſpondens, habet exemplum prudentiæ, ad omnem vitam utibile. Adalgerum qui ſub Romanis tunc viveret; an pactione victis à Diocletiano Marcomanis inita, an ſtipendia inter auxiliares merens, parum comperimus, malim tamen ſtipendia inter præſidia meruiſſe credere, & habet Notitia, Tribunum gentis per Rhætias deputatæ, Teriolis, gentium autē gentiliumque nomen per hæc jam tempora, nationibus exteris promiſcuè tribuebatur; Adalgerum ergo memorant, magnorum criminum reum Severo delatum, accitum, quod capiti timeret, difficulter animum induxiſſe ut ſe ſiſteret, vix tandem, ad-

Margin notes: Manuſcripti. — ADALGERVS. — Arenpek. lib. 1. c. 21. — CCCVII. — Aim. lib. 1. c. 10. Idac. lib. 3. c. 9.

hibito veteris amici conſilio,paruiſſe. Cæſarem objecta neganti,
gravioris ſupplicii feciſſe quidem gratiam, cæterum ſuccīſis per
contumeliam genuum tenus veſtibus, & coma circumtonſa
hominem dimiſiſſe. Eo graviter commotum, nam omnis Germania
capillitio inprimis gaudere, amici tamen monitu iram repreſſiſſe.
Poſtridie populares,quos comites habebat,ad eandem
omnes ſpeciem ornatos tonſosq; produxiſſe. Qua re,cum cultus
novitas hominũ in ſe oculos verteret, & corpora magna & procera
eo etiam augeri viderentur, demiranti, cauſſamq; quærenti
Severo,reſpondiſſe,ſic eſſe Bojos,nemini illorum uni fieri injuriam,
quæ uni fiat,omnes communem ducere.Domum reverſum,
hunc oris veſtiumq; habitum ſubditis lege præſcripſiſſe,quæ fuerit
perpetua. Amicum,nam nomen non addunt,obſidis vicem apud
Severum relictum,poſtea quoq; fuiſſe uſui ; cum enim Adalgerus
à Severo iterum evocatus, rurſus conſiliũ peteret, amicum
nuntio per tectas ambages reſpondiſſe, credo quod rectâ &
palam parum tutum, fuiſſe olim hortum à gnavo patrefamilias
cultum,oleribus diligenter conſitum, quem cervus forte intromiſſus,
adeſis protritisq; paſſim herbis,vaſtaverit,hunc primò captum,
accīſis cauda & auriculis,laſciviæ pœnas dediſſe, neq; tanto
tamen damno admonitum, commeaſſe denuo, donec ſtultitiam
morte luerit. Jacentis cor vulpeculam, de proxima ſepe procurrentem,
clam ſurripuiſſe, id cum uxor patremfamilias inter
exta fruſtra quærentem animadverteret,Tu porrò, ſubintuliſſe,
mi marite, cervum credis ſi cor habuiſſet, unquam huc fuiſſe regreſſurum,
unde tam fœdè mulctatus,ægrè antea elapſus eſt? Intellexiſſe
Adalgerum,quo pertineret apologus,neque in Cæſaris
poſtea veniſſe conſpectum.Cæſarem indignatum bellum moviſſe,
ſed armis abiiſſe repulſum. Præfectos nominant,Geraldum,
Rudolphum & Virentum, quorum ductu Adalgerus Brennium
etiam Suevum, Oſinuchum apud Bojohemos Regem, &
Hunnos vicerit.Ea re claritudinem Boici nominis omnia pervaſiſſe,
quæ Adalgero mortuo iterum retrò lapſa ſit, victis Bojis,
Amm. Marc. & Zoſim. à Conſtantino primùm, deinde Juliano Imperatoribus. Ego
quicquid hujus, pro certo ponere verear ; quamquam exteros
auctores habeo, Conſtantium Conſtantini filium, & Julianum
cum Quadis congreſſos eſſe,neq; ferme bellum Quadi ſine Marcomanis
geſſerint, & Marcomanica ad Bojos pertinuerint, atque
proclivis à Conſtantio ad Conſtantinum lapſus ſit. Con- ANN. POST
ſtantinus autem mortem obiit anno poſt Chriſtum natum tre- CHR. NAT.
centeſimo trigeſimo ſeptimo,Conſtantius trecenteſimo ſexage- CCCXXXVII. CCCLXI.
ſimo primo, ſexageſimo inde tertio Julianus. Id conſtat, ſub CCCLXIII.
Ammian. lib. 29. Valentiniano & Valente, qui Julianum non toto interjecto an- CCCLXIV.
no ſequuti, Marcomanos & Quados unâ, maximis injuriis
irri-

irritatos; quod Romana præſidia ultra Danubium in Quadorum jam ſolo excitarentur, Gabinius Rex, ne quid novaretur modeſtè petens, tantum non inter hoſpitalis menſæ ſacra, à Marcellino Valeriæ Duce, per ſummæ perfidiæ ſcelus impune necatus eſſet, fluvio trajecto, omnia ferro & igni populantes, incredibili celeritate progreſſos, tentatâ Sirmio, occupatâ Opitergio, Aquileja obſeſſâ, ægrè aſperitate Juliarum Alpium, qua Maricus quidam Primicerius occurrerat, Italiæ aditu fuiſſe prohibitos.

CCCLXXV. Valentiniano anno trecenteſimo ſeptuageſimo quinto vita defuncto, exitiabile conſilium, quo Romanum imperium jam tunc nutans, præcipiti ruina concideret, ſub Valente & Gratiano erupit, receptâ cis Danubium innumerabili barbararum gentium multitudine, à Marcomanis, & Quadis longiſſimo terrarum Ammian. lib. 31. tractu ad Pontum uſque, cujus numerum comprehendere illi ipſi qui transvexere, ſępe conati, nunquam potuere, cum diligens navaretur opera, uti graviter Am̄ianus queritur, ne quis everſurus rem Romanam, in adverſa ripa relinqueretur. Patriis ea pulſa ſedibus, agrum per legatos petebat; quietam & innoxiam pace vitam, bello fortem & utilem inter auxilia operam pollicita. Impoſuit ignaviæ ſperatum laborum ſumptuumq; compendium, & ſpecioſus viſus inertibus color, civium ſanguini parcere, ſtipendia lucri facere, bella hoſtium, & periculo, & in utrumque caſum damno, conficere, verum res, gliſcentibus barbarorum viribus, atque proinde audacia, in Romanorum perniciem, uti dicere inſtiti, perbrevi vertit, Romanos, quos defenſum venerant, novi ipſi accolæ reliquis exuere agris, urbibus & præſidiis & totis denique pellere provinciis.

Ann. post Chr. nat. CCCXCVI. Anno poſt Chriſtum natum trecenteſimo nonageſimo ſexto, quod Ambroſius Mediolani Epiſcopus inſigni ſanctimoniæ laude floreret, fama univerſum terrarum orbem pervagata, ad Marcomanos pertigit. Horum Regina tunc FRITIGIL, cum Chriſtianum hominem ex Italia profectum, de eo narrantem audiviſſet, inſolitæ virtutis admiratione capta, Deum cui vir tantus ſerviret, ſibi colendum ſtatuit, miſſisque Mediolanenſi eccleſiæ muneribus, rectæ fidei formulam, ad quam ſe componeret, ab Epiſcopo petiit. Am̄broſius copioſa epiſtola, quæ hodie non extat, reſcripſit, tum fidei quæ petebantur capita proſequutus, tum hortatus Reginam, marito pacem cum Romanis perſuaderet, quod illa diligenter curatum, effectum dedit. Sequenti anno, doctorem ſuum coram viſura, Mediolanum adiit, quo priuſquã illa perveniret, is rebus humanis exemptus eſt. Paulinus Ambroſio à manu, vitę ſcriptor, Fritigildis maritum, ſe ſe populumque Romanis tradidiſſe prodit: credo quod trajecto Danubio, acceptis aliorum exemplo agris, Romanam ripam coluerit, nam id inſtitutæ à Regina Mediolanenſi profectioni eſt conſentiens.

Margin notes: Fritigil. — Paulinus in vita Ambroſii. — CCCXCVII.

Et

Et Illyricum, Illyrico autem attributæ Noricum & Pannonia, in quarum alterutra provincia Marcomanos collocatos oportuit, ad Ambroſii curam pertinuiſſe ſcimus, cum is Avennium Sirmii epiſcopum initiaverit. Nam Illyricum Galliæ Ciſalpinę ſtante adhuc republica, lege Vatinia adjectum. Neque abſurdum ſuſpicari, Fritigildis populares ex Bojorum potiſſimum fuiſſe poſteritate, qui in majorum memoriam, Bojorum rurſus deſerta, à Vindelicia ad Pannoniam, Romanorum voluntate tenuerint. Niſi quod hæc ſimpliciter conjectura eſt, ego conjecturis, præterquam quod ſua ſponte veriſimilitudinis pondus habent, nolim à me auctoritatem accedere. Meruere poſt illa Marcomani pedibus & equo inter Romana auxilia, pedites in ſeniores junioresque tributi, Imperatoris Honorii deinde appellatione honeſtati, Honoriani Marcomani cognominati ſunt. Ad hæc quoque tempora Hieronymi epiſtola ad Heliodorum ſcripta pertinet, qua vir ſanctus, gentibus Romanum imperium, à viginti & eo amplius annis incurſantibus, Marcomanos annumerat: ſive epiſtola data, antequam Fritigil ad Chriſtiana ſacra tranſiit, ſive aliæ illæ fuere Marcomanorum manus; quod plerique olim Germaniæ populi, pluribus ſimul parerent regibus, nominibus forte aliquâ diſtincti, quæ Romani, indiligentes externæ hiſtoriæ, annotare neglexerint.

Suet. Jul. c. 22.

Notit. Imp. occid. inter auxilia Palat. vexillat. Comitat. & alibi.

Hieron. epiſt. 3. *Viginti & eo amplius anni ſunt, quod inter Conſtantinopolim & Alpes Iulias quotidie Romanus ſanguis effunditur. Scythiam, Thraciam, Macedoniam, Dardaniam, Daciam, Theſſaliam, Achaiam, Epiros, Dalmatiã, cunctasq; Pannonias Gothus, Sarmata, Quadus, Alanus, Hunni, Vandali, Marcomani vaſtant, trahunt, rapiunt, &c.*

Annis jam ante hæc Hunni, gens cultu fœda & barbara, fera atque immanis, ſupra ſuam unde orta eſt Scythiam, imperante Valente, ex Aſiatico Mæotidis littore in Europam tranſgreſſi, Boiſcis, & cæteris quos ſuprà memoravimus populis, turbinis confeſtim more correptis, latè quaqua verſus vagati, in regnum brevi coaluere magnum & præpotens, quod cum multas nationes fortitudinis laude inſignes preſſerit, tum reliquis, & Romano inprimis oppugnando imperio par eſſe videbatur. Cum anno poſt Chriſtum natum quadringenteſimo quadrageſimo quarto, Attilæ & Bledæ ſimul fratrum, quibus pater Mundzuccus fuit, imperio regerentur, Attila conſortis impatiens, fratrem dolo necat, & regno ſolus potitus, homo animo vaſto & violento, horrido corporis habitu, truculenta facie, voce terribili, in exitium humani generis natus, certè ei caſtigandŏ ab infeſto numine manifeſtò immiſſus, quod nec ipſe diſſimulare, efferatæ crudelitatis per pleramque omnem Europam ferro, flammis, populorum maximarumq; civitatum ſubverſionibus, tam lugubria veſtigia impreſſit, ut infauſti nominis recordatio, in vulgus etiam nunc cum execratione perduret. Numerabantur in ſubjectis nationibus præter Hunnos, Marcomani, Suevi, Quadi, Heruli, Turcilingi, Gothi, Gepidæ, & Alani, quosque Sidonius adjungit, Rugi, Geloni,, Scoti, Burgundiones, Bellonoti, Neuri, Baſtarnæ

ANN. POST CHR. NAT. CDXLIV.

Ammian. lib. 31. Jornandes. S. pag. 61. Proſper. in chron. alii.

Hiſt. miſcel. lib. 15. Jornand. Sid. paneg. Aviti.

ſtarnæ, Bructeri, Franci, magnarum ex ſe virium, & celebratæ potentiæ populi, ut fides ſit militari carmini, funebri decurſione ad mortui cadaver jactato, ſolum Attilam, inaudito ad eum diem exemplo, poſſeſſionem Germanicorum Scythicorumq; regnorum conjunxiſſe. Vngarorum annales KREINHILDEM, Bojorum reguli filiam, in magna numeroſi conjugii licentia, uxorem fuiſſe memorant, ex eo matrimonio Aladaricum natum, egregiæ indolis juvenem, qui Chabam majorem natu fratrem, regno aggreſſus dejicere. Mortuo enim Attila, anno poſt Chriſtum natum quadringenteſimo quinquageſimo quarto, ingentes bellorum motus ſequuti ſunt, cum inter tot filios, quorum incredibilis numerus propior populo, nemo de herciscunda hereditate cogitaret, ſinguli ſolidam vellent cernere. Eminuere principes, hinc Chabas, Jornandes Ellacum credo nominat, inde Aladericus, Chabæ favêre Hunni, fratrum maximo, quem pater in eam ſpem deſtinaſſe credebatur, Aladarico, in maternæ originis memoriam, Germanici populi, Rex inprimis fama inclytus, annales Detrico nomen faciunt, ego Ardaricum Gepidam interpretor, quem Jornandes tum gloria, tum vivo Attila fide & auctoritate floruiſſe ſcripſit: pleriq; de Theodorico Gotho, Italiæ poſtmodum victore ſenſere, prænimis abſurdè, qui Attila jam defuncto demum natus ſit. Prœlium commiſſum in campis prope Sicambriam, tanto utrimq; irarum ardore, & per plures dies pertinacia, ut Danubium cæſorum ſanguine tinctum, rubuiſſe annales prodiderint. Neutra acies læta abiit, Aladaricus fortiter pugnans, armatus cecidit, qua re ſuppreſſo paulliſper partis impetu, cum victoria Chabam ſpectaret, Ardaricus valida rurſus facta impreſſione, ſuos erexit, Hunnos in manifeſtam fugam conjecit, perterritosq; egit, ut non prius conſiſterent, quam ſe victoris oculis ſubduxiſſent. Vngari Chabam effugiſſe credunt, Jornandes Ellacum, quem ipſum videri diximus, pugna periiſſe. Hoc habet, fractis eo prœlio Ardarici potiſſimum virtute, Hunnorum viribus, gentes triſti ſervitio ſubditæ, importuno jugo excuſſo, ſe in priſtinæ libertatis ſplendorem vendicavere.

KREINHILDIS.

Vngar. annal. quos ſequutus Nicol. Olahus in Attila c. 17.

ANN. POST CHR. N. CDLIV.

Auctorem habeo, ſed vanitatis manifeſtum, de quo quæ mea privatim ſententia, alias erit explicatius exponendi occaſio, Bojorum populos Schiracios, Hirros, Schiros, Tranos, Salios, Salingos, Stiros, Stiriacos, Halios, Buros, regnum Adalogerioni, Hunni Veliphonis filio, tum detuliſſe, viro forti & prudenti, qui paterna origine Alemanum Herculem contingeret. Verum hujus omninò narrationis, in annalibus paullò vetuſtioribus, domeſticis etiam, nihil comparet. Et ut conniveamus ad Herculis Alemani fabulam, quæ eſt iſta porrò tam pravæ ambitionis ſpecies, aggerere tot hæc gentium nomina, partim huic nunc

maxi-

maximè fini excogitata,certè nova incude formata, cætera à Bojis aliena adeò, ut cum iis commune habeant prorſus nihil? Ne

S. pag.72. eamus per ſingula,de Buris dictum, & Tacitum præ nuperis ſcriptoribus fidem impetrare æquum eſt: Schiros ſive Scyros, &

Plin. lib.4. c.13. Hyrros, Plinius cum Sarmatis & Venedis conjunxit,tum idoneus valde teſtis Jornandes, Schiros mortuo Attila volentibus Romanis, cum Satagariis Alanisq; cæteris,in minori Scythia & inferiori Mœſia, Candace duce conſediſſe retulit, quod illum nimirum ſciſſe oportuit, qui avo Candacis ſcriba ortus ſit. Quid ergo Boicæ hiſtoriæ inſerere attinebat? At Scheirenſis inter Bojos familia floruit;rectè,ſi quis prius evincat hanc à Schyris eſſe,nam de cætero, frigidum ſoni argumentum, quod nullo alio fulcitur tibicine; niſi eâdem facilitate nobis permittimus, Bojos, à Bœotia deducere, quæ Græcis Βοιωτία ſcribitur,aut his etiam ineptiora comminiſcimur. Adalogerionis nomen, inſcita affectatione ex Adelgero natum, ſive cum eo confuſum eſt, cujus paullò ante ſub Severo meminimus, ſive cum Aladarico Attilæ filio, parum ſcio, Aladericum enim pleræque Germanorum gentes ſequutæ ſunt. Pergit porrò,Bojos hoc Rege nunc Gothis ac Suevis, nunc Hunnis & Rugiis conjunctos, trajecto identidem Danubio, Romanas provincias, quacumque prædæ ſpes vocaret, eſſe populatos. Orto inter Suevos & Oſtro-Gothos abactis pecoribus certamine, Bojos Suevis affuiſſe,Valomarum Gothorum Regem pugna interfectum, interfecti fratrem Theodomarum,cum magnitudo frigoris hyemeDanubium glacie conſtrinxiſſet,flumine transmiſſo,Bojis Suevisq;, quos tunc unum Alemanorum nomen comprehenderit,cladem repoſuiſſe. Venedos quoque per ea tempora per Germaniam interiorem cœpiſſe invaleſcere, finitimosq; populos, Suevos & Bojos præcipuè, infeſtaſſe, qui cum Bojohemo pulſi cederent, Zechum & Crocum Venedorum Reges,ſucceſſiſſe. Bojos ad Nariſcos abiiſſe, qua iſti lævam Danubii ripam inGermania magna, Vindeliciam contra prætexunt.Ibi controverſias cumFrancis incidiſſe,quodChildericus & Clodoveus Reges, latè per omnem Galliam, & prope Germaniam, rerum potientes, novos advenas æmulos non ferrent,àClodoveo demum Bojos & Suevos,Alemanos uno verbo, cæſis Adalogerione & Alarico Regibus, memorabili pugna ad Tolbiacum victos eſſe. Bojos ex eo obnoxium cum Francis fœdus iciſſe, Boji principem ex ſuo corpore legerent, Ducis nomine, Francorum Reges auctores fierent, Boica arma Francis auxilio eſſent, iisdem amicis atque inimicis uterentur, cætera ſuis legibus viverent. Hujus hiſtoriæ ut quædam probabilem veri ſpeciem præferunt, ita vana ſunt pleraque, & illud perquam inane, quod ſibi ratum & confeſſum ſumit, Bojos & Suevos ad

Alema-

Alemanorum nomen utroſque pertinere. Scimus Alemaniæ appellationem Germanis interdum universè tribui,& eo ſanè ſenſu Bojos,nihilo minus quam Francos, Saxones, & alios quoſcumq; Germaniæ populos complecti,ſed qui Bojos privatim & propriè Alemanos vocaverit, quomodo Suevi crebrò uſurpati ſunt,præterea nemo eſt, quin contra ab Alemanis tam multi,tam diſertè, tam certo limite diſtinxerunt, ut, niſi ſi quem de rebus ante oculos poſitis ambigere delectat, in diſquiſitionem ultra venire non debuerit. Jornandes in Getica hiſtoria, ex qua ſuperioris narrationis anteriorem partem,variè inquinatam, derivatam eſſe apparet, Alemanos & Suevos conjunxit, verum id ad Bojos nunquam quidquam pertinet, nihil item auxiliares Schiri, quorum eo loco mentio,ne Germanici quidem nominis populus, neque ſeſe ulla hinc aperit ſuſpicio, Bojos cum Gothis per ea tempora armis eſſe congreſſos: Bojorum hactenus meminit, ut prope Suevos in Germania magna, ad orientem ſolem, coluiſſe ſignificet. Quod ipſum eos qui temerè confundunt, erroris poterat admonere. Incidit autem Jornandis de Bojis mentio,in annum poſt Chriſtum natum quadringenteſimum ſeptuageſimum ſecundum, ratione ſic inita. Theodericum Italiæ Regem, anno à Chriſto nato quingenteſimo vigeſimo ſexto mortem obiiſſe comperio, quam cum ætatis ſeptuageſimo ſecundo obierit, quadringenteſimo quinquageſimo quarto natum eſſe conſequitur,atque decimus octavus ætatis,à Jornande eo loco memoratus, numerum à nobis indicatum attingat oportet. Nam hæc intentè & diligenter viſum rimari, quod poſt priſca Romanorum Imperatorum tempora, vetuſtiorem iſto uſque adhuc neminem repererim, qui Boici nominis liquidò & diſertè meminerit. Marcomanicum contra, poſthac extinctum funditus periit, neque renatum unquam eſt; quo probabilior & confirmatior ſuperior conjectura, Bojos ſub Marcomanorum & imperio & nomine delituiſſe, quibus afflictis iterum emerſerint. Porrò Jornandes delineaturus Suevos, quibus Alemani conjuncti, eos ab oriente Bojis, ab occidente ſole Francis, meridie Burgundionibus, ſeptentrione Thuringis claudi ſcriptum reliquit,eo tanto circuitu, hodieque trans Danubium Sueviam, cum proxima Franconia, longè lateque fuſum terrarum ſpatium,exprimens,quod in alio opere pluribus docuimus. Conſectarium itaque, Bojos ſive Hercyniæ ſylvæ campos à Marcomanis inſeſſos, jam olim cognomines, tum adhuc coluiſſe, ſive quod vero opinor propius, illis paullò ante ejectos, Danubium, qua inferiorem Rhætiæ partem & Noricum præterfluit,prætexiſſe,quæ hodieque item Tranſdanubiana Boica eſt. Atque hic exin maximè gradus fuit, ad Romanas provincias, trajecto flumine

Paul. Diac. lib.3. c.18. *Iſte ex Suavorum, hoc eſt, Alemanorum gente oriundus.* Alii paſſim Suevos & Alemanos confundunt. Bojos viciſſim à Suevis & Alemanis omnes diſtinguunt.

Eginhart. in Caroli M. vita, *Ad Lechum amnem cum maximo venit exercitu. Is fluvius Baioarios ab Alemanis dividit.*

ANN. POST CHR NAT. CDLXXII.

Rer. Auguſt. Vind. lib.8.

mine occupandas. Illud dubitationem non habet, Marcomanos ſociosq; populos, pulſos eſſe interiore Hercynia, à Slavis Sarmatica gente, quæ ducis Zechi, ut ipſi ſibi perſuadent, nomine privatim dicta, nunc appellationem retinet: ſed temporis ratio in controverſia. Nobis probabilis viſa, Cromeri accurati ſcriptoris, multiplex ad Attilæ ævum derivata ratiocinatio; niſi credibilius, Attilâ demum mortuo, cum unius regni interitu multa paſſim nova orirentur, Sarmaticis primùm in Germaniam irruptionibus viam patuiſſe: quod utro modo habuerit, cum alterutro accidiſſe oporteat, in tam obſcura vetuſtate, neque aſſeveraverim, neque in magno poſuerim diſcrimine. Nariſcos autem initio hunc inter Hercyniam & Danubium tractum obtinuiſſe, priusquam Zechi Marcomanis & Bojis, Boji viciſſim Nariſcis ſuccederent, conſtanter creditum, nos non abnuimus.

Crom. rerum Polon. lib. 1. c. ult.

Interea ſubit admirari, cum ab Attilæ morte, labefactata jam dudum Romani imperii majeſtas, omnibus nationibus fuerit ludibrio, quarum quæq; proximis provinciis totis viribus incubuerint, & verò Germanicæ ſibi Rhætiam & Noricum palam diripiendas deſtinarint, Alemani præſertim, Rugii, Heruli, Thuringi, hæc quippe extant apud Eugippium, qui tunc vixit, nomina, quî factum ut ſolis Bojis nihil iis locis rei fuerit, quibus illos unius fluminis latitudo arceret, ſaltem memoria nullis litterarum monumentis conſignata celebretur; nam Marcomanorum ſpecie, quorum nec ipſum illis bellis nomen reperias, & interiiſſe antea diximus, amplius tegi non potuere. An credibile, Bojohemo nuper ejectos, vagos palantesq; de tuendis, quas fors dederat, ſedibus, magis quam de propagando imperio & gloria, deq; vicinis laceſſendis fuiſſe ſolicitos? An fœderis cum Romanis usque eo tenaces, ne injuriæ quidem paratos atque obnoxios, violare ſuſtinuerunt? Sed & utraque cauſſa conjungi potuit, quod nullus diuturnior inter confines populos fidei cuſtos, quam imbecillitatis utrimq; conſcientia. An caſu evenit, quo fere propendeo, ut cum nihilo cæteris pacatiores, manus non magis continuerint, memoria tamen in tanta ſcriptorum ſtrage exciderit: nam ſine Eugippio eſſet, de Rugiis, Herulis, Thuringis æquè neſciremus. Et verò barbaros is memorat, non expreſſo gentis nomine, qui Romanas urbes præſidio fœderati tenuerint, hos Bojos fuiſſe, nihil vetat credere, ſobolem fortaſſis illorum, qui Fritigildis juſſu fluvium tranſgreſſi ſunt. Ego incerta ſuſpicionum affirmare abſtineo.

Eugip. in vita S. Severini.

Eugipp. c. 2

Sed reſtant ex narratione, quam cenſendam ſuſcepimus, Francica Bojorum cum Childerico & Clodoveo bella, ſequutumque fœdus: quorum in omni antiquitate, nullum impreſſum veſtigium invenio, tametſi Francis plures quam plerisq; populis ſcriptores,

ANN. POST CHR. NAT. CDIC.

ptores, & tanta profectò res ſcriptione digna erat. Anno poſt Chriſtum natum quadringenteſimo nonageſimo nono Alemanos à Clodoveo victos invenio, memorabili ſcilicet pugna, quæ prima apud Francos adaperiendo Chriſtianæ religioni aditui fuit occaſio, verum eam Bojos ulla ex parte attigiſſe, nemo veterum prodidit. Gregorius Turonum epiſcopus, annos non totos quinquaginta poſt hanc pugnam natus, Alemanos in fugam verſos, Regem eorum interemptum, hoc tantum narrat; eodem ſenſu Theodericus Gothus, Clodoveo victoriam gratulaturus, Regem cum gentis ſuæ ſuperbia cecidiſſe ſcribit. Vt impensè mirer, nunc demum in mentem cuiquam veniſſe, Bojos & Alemanos, Alaricum Adalogerionemque Reges miſcere, omnia congeminare. Non equidem pernegem, Francorum majeſtatem, quæ totâ quam latè patet Germania, longè erat maxima, jam tunc, aut etiam antea, certè non multò poſt, comiter à Bojis conſervatam fuiſſe, ſaltem illis qui in Germania magna trans Danubium colerent; nam leges Boicæ argumento ſunt, quas Theodericum Regem Clodovei filium tuliſſe, prooemium oſtendit, nec eas ab æquali quiſquam accipit. Rei interim originem, nec in tanta annalium penuria eruere atque conſtituere potui, neque ingenio fingere & excogitare pulchrum putavi, hoc nimirum etiam, inter ea, quorum vetuſtate memoria periit, incompertum repoſiturus.

Verum enimverò, præter cætera vulnera, quæ temporis diuturnitas, & ſcriptorum barbaries, Boicæ hiſtoriæ multa inflixit, fœdiſſimè in ipſum Bojorum nomen graſſata eſt. In Jornande Boibaros, aut Bajobaros, aut ex veteri libro Baibaros legas. Pervulgatum enim apud Germanos, ut prima & quarta, vaſtæ ambæ vocales, inter ſe migrent. Itaque Paulus Diaconus etiam promiſcuè, Bajoariam & Bojoariam uſurpat, ſed extrita B littera, quod in gentis quoq; legibus & vetuſtis diplomatis invenire eſt, Metellus poëta inter Bojos antiquiſſimus, Bajaricam patriam, & Bajaricum ſolum dixit. Venantius Fortunatus, Bojoariam, Bajovariam, Baivariam, nec enim manuſcripti codices ſatis ſibi conſtant, & apparet B. aut V. temerè interjectas à craſſiori pronunciatu, quomodo in Romanis aliquando lapidibus, POSTERISQ. EVORVM eſt, aut ÆVORVM, pro EORVM. Quin eo deventum, ut reperirentur, qui omnium ineptiſſimè, Vvaivvariam nominarent & Vvavvariam. Guntherus Ligurino, Baugariam, G. novo exemplo, pari cauſſa inſerta. Auctor vitæ S. Vdalrici, & Bajoarios, & Bauuarios, & Bauuuarios, triplici V, variè habet, unde porrò Bavaria paullatim nata. Multiplicis ſcriptionis varietatem, & ultimarum ſyllabarum productionem, ex vernacula appellatione, Bojeris aut Bojaris, tanquam rivos ex fonte duci,

Greg. lib. 3. c. 90.
Theod. in variis Caſſ. lib. 2. ep. 41
In mſ. & in edit. Pariſ.
Prologus legis Bujariorum. In Heroldi edit.
Prologus legis Salicæ.
Verba ſic habent: *Theodericus Rex Francorum ---- juſſit conſcribere legem Francorum, Alemanorum & Bajoariorum.*
Theodericum autem Clodovei F. ſignari, ex iis, quæ ſequuntur, poteſt intelligi.
Quidquid Theodericus Rex, propter vetuſtiſſimam paganorum conſuetudinem, emendare non potuit, poſt hæc Childebertus Rex inchoavit, ſed lotarius Rex perfecit, Hac omnia Dagobertus Rex glorioſiſſ. per viros inluſtres Chlado, Chadoindo, Magno & Agilulfo renovavit.
Grut. inſcript. pag. 980. n. 1. & antiq Boiſſ.
Manuſcr. quidam.

 mani-

manifeſtum: iis nimirum præeuntibus, quorum aures & linguæ erant barbaræ, Jornandem Paulumque, & ejus præterea claſſis ſcriptores intelligo. Nam aliam etymi notationem comminiſci, fruſtra ſit. Neque hinc obſcurum, cum Boji idem Bojeri Bojarique eſſent, quibus gradibus ad Bajoaros ſive Bojoarios & Bajoarios, ab his ad Bajovarios atque Bavaros tandem itum. Si qui enim ſcriptores paullò vetuſtiores ſunt, Bojoarios & Bajoarios præferunt, Bavariæ nomen poſterioribus plenè debemus. Audaci nimis deflexu, cum à priſco vocabulo, tum à vernacula pronuntiatione, in qua Bojorum veſtigia, ut ut confuſa comparebant, atque adeò comparent, quæ in Bavaris prope nulla ſunt. Vixit ante annos ab hinc amplius ſeptingentos, poſt Jornandem trecentos circiter, Otfridus monachus, qui Germaniæ ſermonem omnium primus litteris tractare aggreſſus, linguam appellavit ſcriptu perdifficilem, propter ſonum incommodum, & litterarum plerumque congeriem, multis in eam ſententiam collectis argumentis: tum vocalium creberrimum, præ eo quod nunc fit, uſum fuiſſe, perpetuum veluti teſtimonium ejus ſcriptio dicit: quæ meo ſenſu cauſſa longè planiſſima, mutatæ, pro ſcribentium libidine & inſcitia, orthographiæ. Qui Bavariæ nomen ex Bojis & Avaribus, Avares autem Hunni ſunt, compoſuere, aut alioqui Bavaros cum Avaribus confudêre, næ illi palam nugantur, Scythica hæc, illa Celtica gens, & raro duo aliqui populi æquè pertinacibus odiis ſeſe exercuerunt. Neque Paullus Æmilius, gravis alioqui & circumſpectus ſcriptor, tam ſupini erroris veniam meretur. Nos difficillimam & impeditiſſimam operis partem, tanquam in mari ſcopulos, prætervecti, liberiori porrò curſui aſueſcemus; ſic ut tamen vada, quæ complura enaviganda reſtant, cavenda meminerimus.

Otfrid. in prol. Evang. ad Luitbertum Archiep. Mogunt.

MAR-

MARCI VELSERI RERVM BOICARVM

Liber tertius.

THEODO.

POſt eam rerum converſionem, quæ ſuperiori libro explicata eſt, primum ex Bojis Thedonem, trajecto Danubio, Romanam provinciam, principatus ſpecie tenuiſſe, Boicorum annalium conſenſus habet: conſtanter adeò, ut ſuum expeditioni annum aſſignent, nulla variationis levitate. Quod in re magna & antiqua, quæ olim per manus tradi potuit, externis teſtimoniis confirmari nunc non poteſt, evincendæ veritatis opinioni non nihil eſt. Neque enim ſuſpicari animum induxerim, tot quantumvis domeſticos auctores, eundem errorem de compacto erraſſe, quâ præſertim privatæ unius gentis memoriæ publica aliarum monumenta non adverſantur. Qui Theodo Latinè ſcribentibus, Dioto & Dieto populari ſermone eſt, nomine antiquè Celtico, quod excellentem virtutem exprimit, qualis heroum priſcis temporibus credita. Eo olim primum gentis conditorem uſum, Cæſar mihi auctor, qui Gallos ſe Dite prognatos dicere, ſcriptum reliquit. Vnus idem Teuto opinor apud Tacitum, non Tuiſto, Deus terra editus, cui gens nomen debet. Idem Theutates, an Theutanes Lucano. Itaque is ipſe Tacitus, maximum à Germanis honorem Mercurio haberi credidit, quod Mercurius aliquando Theut appellatus ſit, uti Plato in Phædro & Philebo ſignificat. Sed verò Lipſius quem inter prima ſæculi ornamenta non nos uni numeramus, ex vetuſta pſalmorum verſione obſervavit, Thiede & Thiadon gentes nationesque olim universè dictas, quod ego in Otfrido quoque reperio. Dieti ſonus in compoſitis manet, Diethero, Dieterico, Diethaldo, Dietmaro, quos Theodoros, Theodericos, Theodibaldos & Theodoma-

Conſenſus omnium qua editorum qua ineditorũ: uno aut altero excepto, nec rei, nec fidei ullius.

Diotonem & Theodonem Arnolfus Comes promiſcuè uſurpat.

Diet, pro viro forti in l. Heldenbuoch.

Cæſ. lib. 6. bel. Gall.

Tac. de mor. Germ.

Luc. lib. 1. *immitis placatur ſanguine diro Theutates.*

Lipſ. Poliorcet. l. 1.

Otfrid. l. 3. c. 13. *fremidemothiote*, ſignificat gentes exteras.

odoma-

Garibaldus nobis nunquã viſus, ſed ex mſſ. quibusdã, qui ipſius auctoritate nitũtur, facile fuit conjecturã capere, hominem eſſe mirè nugacem, ut qui illum audire poteſt, ei Anniana tota cohors, & Hunibaldi ineptiæ ſordere non debeant. Primus nimirum in Boica hiſt. fabularum ſementem fecit, quam pluribus poſtea culmis ſcriptorum vanitate fruticavit.

odomaros uſurpamus. Theodonem ſunt qui Adalogerionis filium fuiſſe cum dicant, tam non evincunt, quam aut de Adalogerione ipſo, aut de Herculis in Adalogerione ſtirpe nullam fidem faciunt. Alteri Garibaldo obſcuri nominis ſcriptore freti, longa retrò ſerie permultos alternis fere Theodones & Thaſſilones, cum priſco Ingramo conjungunt, cujus ſupra illata mentio. Nobis in neutram partem liquet, & in tantis tenebris ad ſcopum fruſtra collimemus. Illud pro comperto ponere non verear, quibuscumque parentibus & majoribus ortum, genere ac nobilitate ſuæ gentis fuiſſe primum, cum ejus rei certa documenta habeam. Nam hîc ſit operæ pretium admonere, præcipuæ claritatis familias priſcis olim temporibus plures apud Bojos extitiſſe, quarum nomina in Boicis legibus perſcripta, longitudine temporis corrupta, nunc obſcura, interpretationis incertæ ſunt, eas inter Agilolfingam Ducum ſeminarium, principe præ omnibus loco eminuiſſe. De qua Dagobertus Francorum Rex, cum Boicum jus multis poſt annis corrigeret & digereret, in iſthæc verba edixit,

Agilolfingi verò, uſque ad Ducem, in quadruplum componuntur, quia ſummi principes ſunt inter vos. Dux verò, qui præeſt in populo, ille ſemper de genere Agilolfingorum fuit, & debet eſſe, quia ſic Reges anteceſſores noſtri conceſſerunt eis, qui de genere illorum fidelis erat & prudens, ipſum conſtituebant Ducem, ad regendum populum illum.

Cum ergo ex Theodonis poſteritate multi Francis volentibus Bojis præfuerint, eum ex legis ſententia ad Agilolfingos pertinuiſſe, neceſſe eſt.

Anno poſt Chriſtum natum quingenteſimo octavo, Bojos ANN. POST CHR. NAT. DVIII.
ſuperato Danubio Romanam provinciam Theodonis ductu ingreſſos eſſe, auctores quos ſequor conſentiunt, cætera diverſi abeunt. Qui ſcribendo nos proximè anteceſſit, & omnium nunc maximè manibus teritur, rem Francorum auſpiciis, Clodovei Regis conſilio & hortatu, armis geſtam ſcripſit, relatâ videlicet Theodoni gratia, ob adducta adverſus Alaricum Gothico bello auxilia. Juviſſe Bojos, præter Francos Irino aliquo duce, Abares & Avares, atq; Angilos Giſone, Charinos Giſalone, ductoribus, variis locis minuta ſæpe prœlia, Bojis fere ſecunda commiſſa, pleraſque urbes citra ultraque Danubium captas; promorant enim Romani limitem jam antiquitus trans flumen, & quoſdam imperio velut ſinus adjecerant; captas igitur Piſonium, Auguſtam, Aciliam, Mocæniam, Caſtra vetera, tum æſtiva, Batavis, & Quintanis antea deletis, Aureatum & Cæſaream disjectas, Lycoſtomam, Calatinum, Attiliam, habitatoribus metu perculſis, ultrò deſertas, Eponam, Cœnum, & omnium maximam Artobrigam expugnatas eſſe, poſtremam Auguſtam Tiberii, quamquam

quam magnis viribus defenſam, quod eam Romani bello arcem legerint, Bojis ceſſiſſe. Victoriam crudeliter exercitam, victores ſacra prophana juxta habuiſſe, cædibus & incẽdiis omnia miſcuiſſe, nullo aut ſexus aut ætatis aut dignitatis denique diſcrimine. Theodonem rebus compoſitis, cum alias civitates inſtauraſſe, tum Auguſtam Tiberii inprimis, quam novo uxoris Reginobirgæ nomine appellaverit. Severinum, Remedium, Servatum Romanos præſides, ſe ſe in Noricum inque Vindeliciam alpibus ſubjectam recepiſſe, ibi oppida, ut quodque opportunum, Pontes Oeni præcipuè, præſidio munitionibusq; firmaſſe. Theodonem dum illos omni prorſus provincia pellere conſtitutum habet, in ea molitione, quarto anno à trajecto Danubio mortem obiiſſe. Duos ei fuiſſe filios, Theodonem cognominem, qui Magnus ex virtute dictus, & Vtilonem. Vtilonem fratri domeſtico principatu ultrò ceſſiſſe, re & gloria armis peregrè quæſita. Nam cum Theodeberto Theoderici Francorum Regis filio (magnum tunc Francorum imperium, præclara fama erat) adverſus Danos opitulatum iſſet, commiſſa ad littus Belgicum ſecunda pugna, & occiſo hoſtium Rege Cochilario, victorem Marchionis Antuerpienſis titulo honeſtatum, Theoderici ſororem uxorem accepiſſe. Ex eo matrimonio Hugobertum natum, qui Aſopertum crearit, Aſoperto & Pluthylda Clotarii Regis filia Arnulphum, patrem Arnulphi Epiſcopi, qui in ſanctorum numerum relatus eſt, Arnulpho Epiſcopo, priusquam ſacris initiaretur Angiſum, Angiſo Pipinum, Pipino Carolum Martellum, Martello item Pipinum primum ex hac gente apud Francos Regem, Pipino denique Regi Carolum Magnum Imperatorem fuiſſe filium. Quæ ambitioſius vereor quam verius, aſſerendis Boico ſanguini Carolinæ ſtirpis originibus excogitata, fidem abſque antiquis certisq; ſuffragatoribus nec mereantur nec inveniant. Puerile enim eſt, quod Palatini Comites in Caroli majoribus numerantur, id de Bojis interpretari. Theodonem Magnum inter populares pro patre regnaſſe, legatos Anaſtaſii Imperatoris ad eum veniſſe, tentaturos adoleſcentis animum, ut quem armis minus poſſent, callida oratione circumventum Romanis ſubjungerent, ſed irrito conatu domum reverſos eſſe. Theodonem reliqua provinciæ perrexiſſe debellare, Pontes Oeni cepiſſe, plerasq; urbes evertiſſe; Romanos multis prœliis conciſos, deſperatione rerum ſuarum actos, in Italiam rediiſſe, occubuiſſe tum viros virtute præſtantes, Divum Anianum ſacerdotem, & Divum Marinum Epiſcopum, dum hic ſacris ante aram operatur, mortui cadaver abs quercu pependiſſe, Severinũ Præſidem à Volcovino Theodonis ſignifero cæſum, Servatum captum ab ipſo Theodone, in crucem actum, Remedium pulſum effugiſſe, Divum quoque Vigilium

Marchionis nomen tam antiquum eſſe, mihi non conſtat, ſenſu P. Æmil. Marchionatum Antuerpienſem ſub Othone demum II. inſtitutum ſcripſit l. 3. Scio recentiores quosdam ab hac ſententia non abhorruiſſe, fidẽ ejus, quem hic noto, parum fidam ſequutos. Gorop. orig. l. 1. & 7. Molan. de milit. ſacra Ducũ Brab. c. 2. Laz. de migrat. gentiũ, Guicciard. de reb. Belg. Apud antiq. hoc unum reperio, Cochilaicum à Theodeberto cæſum, nulla Vtilonis memoria. Greg. l. 3. c. 3. Aim l. 2. c. 2. Ado, Sigeb.

lium Tridentinorum Epiſcopum, & Theodorum Laureacenſem Archiepiſcopum, everſa urbe interfectos. Theodonem Vindelicia & Norico latè victorem Eſelprunnam ad Atheſim regni terminum Italiam verſus conſtituiſſe, regionem bello captam ſociis populis contribuiſſe, præfectis, qui limites quaquaverſus Marchionum nomine tutarentur, Adalgerione nimirũ cognato homine ad Atheſim, ad Lycum Heroldo, Hirando ad Anaſſum, ultra Danubium in Nariſcis Rudolpho quodam cum filio, ipſum ſedem Reginoburgum habuiſſe, fato functum, poſtquam ſex & viginti poteſtatis annos expleverit, imperio æquis portionibus inter tres ſuperſtites filios diviſo, Theodonem tertium, Vtonem & Theodovaldum.

Ego multiplicis hiſtoriæ partes, etſi reprehenſionibus non uno nomine vehementer opportunas, ſigillatim nec affirmare nec abrogare neceſſe habeo, niſi quid res ipſa ſubinde, & orationis noſtræ deinceps curſus obiter pervertet, quod interdum futurum eſt. Vnum in præſens moneo, & ſemel dictum, ſæpe poſtea memoria repeti, ſemper valere velim, ſcriptam eſſe ab homine in veſtiganda & excutienda omni vetuſta annalium memoria, diligentiæ nonnullius, conjiciendis affirmandisque quæ ſibi quibuscumque veſtigiis indagaſſe viſus, audaciæ multæ & præcipitis; fieri itaque potuiſſe, quod factum eſſe ſit magnopere veriſimile, ut aliqua eruerit certis antiquitus litteris conſignata, quæ poſtmodum ſive perierunt, ſive noſtram quidem cognitionem ſtudiosè conquiſita effugerunt, fidem neutiquam dubiam meritura, ſi de primis auctoribus aliquando conſtet, quod nunc ſecus eſt; hæc cum ex parvis, vel certè ex mediocribus, maxima effecerit, tum plura deinde adjeciſſe alia, aut ex leviſſimorum hominum commentariis temere hauſta, in quibus Garibaldus ille neſcio quis, familiam ducat, aut conjectando recens inventa, aut ancipiti origine ab omni vetuſtate, nunc demum libero arbitratu ad res Boicas detorta. Iſta enim capita, vera falſis, certa incertis mixta, accuratius proſpicienti apparent, cæterum promiſcuè & confusè, ut præter ea, quorum eſt manifeſta vanitas, quid antiquum quid novitium, quidq; genuinum aut omninò cōmentitium ſit, nemo ſatis queat diſtinguere; niſi illis ipſis monumentis inſtructus, quæ cum is præ manib⁹ habuerit, quod jam non comparent, periiſſe, ſuſpicor. Sed judicium in medio: nos, ut ut res habeat, pro pudore & religione, quam operis aggreſſu recepiſſe meminimus, non egerimus, ſi tantarum rerum teſtem unum, nuperum, fabuloſitatis non ſemel compertum, cætera incertum, temere ſequamur.

Arenpek. lib. 2. c. 1. Antiquior Arenpekius, Theodonem anno itidem quingenteſimo octavo narrat, nam hactenus unus omnium conſenſus

eſt,

eſt, nullis Francorum auxiliis ſubnixum, milliaria tantum popularium cohorte comitatum, veniſſe in provinciam, & Romanis vectigal exigentibus ſuperbo reſponſo ludibrio habitis, Imperatorem adiiſſe; Theodericum Gothum Regem magis credo, rerum in Italia & trans Alpes tunc potientem; Anaſtaſii enim Imperatoris nomen, ut temporum ratio congruat, rebus Italicis & tranſalpinis iſtis, imperitè inſeritur: à quo raſo primum capite, ſuccisiſque veſtibus dimiſſus, quod aliorum annalium fidem ſequuti, ad Adalgerium priori libro retulimus, deinde in amicitiam receptus, egregiaque inter auxilia navata opera liberaliter donatus, tum aliquot annorum tributo levatus ſit, quibus decurſis, cum tributum per legatos iterum urgeretur, iique enixè inſtarent, ut ſe Principi præſens ſiſteret, illum fabellam de cervo, paullò aliter quam à nobis ſupra memorata eſt, ſubjeciſſe. Bellum irritatis hinc inde animis ſequutum, Theodonem copias Oetingæ cõtraxiſſe, quæ Huodinga dicta antiquitus, & flexo vocabulo, feroci alluſione, ad vernaculi ſermonis ſenſum, identidem jactaſſe, hîc me qui quærit inveniet; porrò cõſcium quàm paucos contra quam multos duceret, ne re cognita ſuorum animi labaſcerent, prœlium conſultò nullis præ ſe miſſis exploratoribus commiſiſſe, perpaucos Bojorum deſideratos, ingentem hoſtium ſtragem fuiſſe. Anno poſt Chriſtum natum quingenteſimo vigeſimo, Beurnæ in Alpibus iterum decertaſſe, ubi Juſtinum Imperatorem cruenta victoria coram vicerit: quod de Juſtino equidem perſpicuè vanum eſt. Exin majeſtatem Boici nominis mirificè auctam, Langobardorum Francorumque populis æquo fœdere ſociatis, ad regium faſtigium excreviſſe. Theodonem annos fere triginta à Danubii trajectu imperaſſe, ſupremum diem obiiſſe quingenteſimo trigeſimo octavo poſt Chriſtum natum, Vtone relicto filio, quem & Vdonem, & Odonem, & Vtilonem dicunt, aliiſque præterea litterarum modis variant, ut vix ullius nominis ſcriptio inconſtantius fuerit habita. Atque quod tres ordine Theodones prior numerat, Arenpekius in unum contrahit, & cætera in omnes partes profectò moderatior, niſi quod ne ſic quidem ſatis, patriæ quædam charitati, uti fit, ſupra veri fidem indulſit. Ingentibus nimirum quos variè uterque narrat motibus, nemo paullò cordatior modo, in conſentiente publicorum ejus ævi ſcriptorum ſilentio, fidem adjunxerit. Quid enim? Theodericus omnis memoriæ Regum dignitatis retinentiſſimus, florentibus maximè Gothorum rebus, ad quos Rhætias & Noricum pertinuiſſe, Caſſiodorus in epiſtolis tam certus tamque locuples index eſt, ut veteris hiſtoriç inſcitiam pæne palam profiteantur, qui per ea tempora Romanum his oris imperium, niſi qua ſibi id Gothi aſcivere, aut pugnantes pro imperio

[Margin notes: S. pag. 67. — ANN. POST CH. NAT. DXX. — DXXXVIII. — Caſſiod. de Rhæt. lib. I ep. I. & l. 7. ep. 4. de Nor. lib. 3. ep. 50.]

perio

perio Romanos ſomniant, Theodericus inquam, Bojorum contemptum & injurias inultus tulerit? aliquoties pulſatus animum demiſerit? pulcherrimas provincias hoſtili manu occupari ſiverit, occupatas pro deſertis habuerit? Vanus fuerit oportet Ennodius, cujus extant ad Theodericum verba, Minui æſtimas, quod non creſcit imperium: Varius magnopere & inæquabilis Theodericus ipſe, qui alienam Pannoniam ſive Gepidis ſive Bulgaribus, ſola animi ductus magnitudine extorſerit, ſui contra juris negligens, poſſeſſionem jam partam Bojis in Italiæ finibus ceſſerit, tantò ignavius, quo hoc majus dedecus eſt, quam omnino non paraviſſe: Viſigothos ruentes, ſubmiſſis in Galliam & Hiſpaniam uſque auxiliis, ſuſtinuerit, Francorum inimicitias nihil veritus eo nomine ſubire, tantum ſub oculis acceptum detrimentum muſſitaverit? Inanis fortitudinis opinio, qua hinc Imperatores Conſtantinopoli, inde Vandalos in Africa Reges continuit, Germanicarum gentium munera & legationes ab uſque extremo Oceano excivit, noſtris adhuc hominibus Veronenſis cognomine inter Alexandros & Cæſares canitur. Verum præſtat, de abſurda & incredibili narratione, teſtibus non credere, qui alio præterea egent teſtimonio, hoc eſt, qui rem præſentes, multis poſtea ſęculis nati, comperire non potuerunt, quæ in cenſenda hiſtoricorum fide, prudentiſſimorum hominum perpetua habetur cautio; quin ea iſtis tanquam ducibus veſtigare, quæ rerum temporumque naturæ & conditionibus apta ſint, atque conſentanea. Interim frontem eorum miraturi, qui cum Bojos Alemanorum olim nomine cenſos aſſeverare auſi ſint, quam opinionem ſub ſuperioris libri fere finem propoſitam, falſitatis convicimus, iidem Bojos victores fuiſſe pergunt pertendere, cum Caſſiodorus & Ennodius Alemanos à Theoderico ſuperatos eſſe, palam adeò & explanatè prædicarint, ut iſtos alterutrius ſaltem erroris debuerit puduiſſe. Sed nos jam nunc ſuperioris narrationis luxuriam caſtigemus, & ad probabilem veritatis ſpeciem, quâ fieri poterit, temperemus.

Ennod. paneg. Theoder.

Procop. lib. 1. Gothic. Caſſiod. faſtis, Cethæo Coſſ. Hiſtoriæ paſſim.

De Imperatoribꝰ nullum certius teſtimoniū, quam quod de recuperanda Italia Theoderico vivente nunquam cogitarunt.

De Vandalis Caſſiod. in faſtis Olybrio Coſ.

De legationibus Oceanicis Caſſiod. Variar. l. 5. ep. 2.

S. pag. 73.

Caſſiod. Var. l. 12. ep. ult. Ennod. Paneg.

Theodonem, quod primum erat, cur in provinciam veniſſe narrantibus aſſentiendum exiſtimem, cauſſa initio explicata eſt. Reliqua quæ ſequuntur pleraq; commodè accepta modo, nihil etiam admodum credere prohibet; aut milliariam cohortem duxiſſe, aut vectigalem agrum coluiſſe, aut Theoderico denique inter auxilia meruiſſe, ut pacem cultu juverit, arma delectu, quod vetus ſcriptor de Francis, in Gallia à Conſtantino collocatis, ſimili re uſurpavit. Heruli & Gepidæ militavere Theoderico, quid ſit cur non eodem exemplo Boji? cum Paulus aſſerat, omnes Italiam accolentes populos, aut affinitate, aut fœderis pactione ei fuiſſe conjunctos, haud dubium ęquo majores, obnoxio reliquos;

Paneg. Conſtantino dictus. Caſſiod. Var. l. 4. c. 45. l. 5. c. 11 Paul. continuat. Eutr. l. 16.

reliquos; argumento, quam certæ & teſtatæ vanitatis ea plena ſint, quæ de Bojorum adverſus Italos expeditionibus & victoriis, ſplendidè, cæterum temerè prænimis, jactantur. Theodo interim & evocari potuit, quo modo cognominem Theudam Præfectum, res novas in Hiſpania molientem, ſub Theoderici fere mortem in Italiam evocatum fuiſſe Procopius ſcribit, & certorum annorum tributa illi remitti, in quo præſertim munificentiæ genere ſe Theoderici liberalitas ſæpe magnificè exeruit, & ea poſt aliquot annos iterum repeti, & exactores durius agentes repelli, hæc diſcordiæ, deinde jurgiorum & armorum atq; tumultus eſſe occaſio, inter quæ cohors Quæſtoria imbelle hominum genus, male mulctari, aliqui illius ordinis occidi, alii provincia pelli: fieri ſolent iſta talia, & egregiè credibilia ſunt, de gente militari & feroci, cui in aliena provincia non æquiſſimis conditionibus agenti, ſuperfuerint tamen animi priſco decori tuendo, ne quid patria libertate non dignum in ſe committeret. Sic Breones per ea tempora, cum in Rhæticis quoque præſidiis eſſent, placet enim teſtandæ rei, ſaltem explicandæ & perſuadendæ, propinquo exemplo uti, Maniario neſcio cui, reculas ſuas vi abſtulere, quos Caſſiodorus gravis ſententiæ cenſura proſequitur, Militaribus officiis aſſueti, civilitatem premere dicuntur armati, & ob hoc juſtitiæ parere deſpiciunt, quoniam ad bella Martia ſemper intendunt, dum neſcio quo pacto, aſſiduè dimicantibus difficile eſt morum cuſtodire menſuram. At hos nihilo tamen minus Theoderico ſubjunctos paruiſſe, ex eodem Caſſiodoro intelligas, ut in tota comprehenſione verbum prope nullum ſit, quod rerum quadam ſimilitudine, ad Bojos non traducas, quin Breon propemodum Bojus credi poterat, mutato vernaculo vocabulo litterarum tranſpoſitione, in iſtam faciem, niſi Fortunatus Epiſcopus, utriuſque populi nomen diſtinctè in carmine & ſeparatim poſuiſſet. Nec abſurdum porrò, ut quod de ſcriptorum ejus ævi ſilentio, maximis prœliis & inſignitis victoriis paullò ante objecimus, amoliamur, turbas & rixas iſtiusmodi verius, non bella, nec fortaſſe gravius à Theoderico vindicatas, nec omninò magnæ rei in commune, nullis publicis annalium monumentis conſignatas, privata gentis memoria ad poſteros permanaſſe, qui quo omnia majorum auguſtiora redderent, temporum locorumque deſcriptiones, & Imperatorum nomina interjecerint, varioſque ex ingenio caſus ambitioſè affinxerint, pietatis ſpeciem interpretati, Boici nominis claritudinem hac commendatione in vulgus augere, quantumvis ſive falſa eſſe ſcire poterant quæ prodebant, ſive vera eſſe ſcire non poterant. Perniciabili inter primos errore, qui non jam ſingulos homines; ſed populos pleroſque totos faſcinat, bonam famam ex malo mentiendi faci-

Caſſiod. Var. l. 1. ep. 16. l 2 ep. 29. 30. 38. l. 3. ep. 32. 40. l 4. ep. 26. 36. 50.

Caſſiod. l. 1 ep. 11.

Fortun. l. 4. de vita S. Martini, *Si vacat ire viam neque te Bojarius obſtat, Qua vicina ſedent Breonum loca.* Editio Calarit. perperam habet, *Breorum.*

facinore aucupantes, cum omnia contra ſint, & is rerum priſcarum ſplendori peſſimè conſulat, qui præclaram veritatis lucem fœda fabularum fuligine auſus corrumpere, inanium fidem impetrat quidem ab imperitis, ſed prudentioribus quantumvis vera, vix atque difficulter perſuadet, auctoritate ſemel proſtituta, ille viciſſim rectè, cui tenuis veri ſtrictura, ante craſſas nugarum nubes eſt. Theodoni VTILONEM & THEODONEM filios fuiſſe perſuadeor: ſed ut alter in Italiam Gothis militatum abiverit, VACARVS idem dictus, uti paullò poſt ſumus explicaturi: major Boicam ſolus tenuerit, quæ Arenpekio fratris prætereundi occaſio. De Belgica expeditione, nihil allucet, nec quam de Theodone tertio ejusq; fratribus ſaltem conjecturam proferam habeo.

VTILO, THEODO, VACARVS.

Theodoricus Rex an. 526. obiit.

Rex Theodericus interim, annos plus decem ante majoris Theodonis obitum, vitæ finem fecerat. Ex quo ſtatim tempore, adeo unius hominis virtus ad continendum tantum Gothorum imperium omnia contulit, regia nutare, res omnes retrò labi; regno primum ad Athalaricum puerum & Amalaſuentam matrem, quamquam ingentis ſpiritus feminam, inde ad Theodahatum delato, qui dubium ingratior an ignavior, in eo gerendo ita verſatus eſt, ut Juſtinianum Imperatorem utraque cauſſa ad inferenda arma commoverit. Sub quorum initio Theodahatus morte ſublatus, Vitigem, Theodibaldum, Araricum, Totilam, Tejam Reges deinceps ſucceſſores habuit. Hos Beliſarius & Narſes continenter exercuere multorum annorum bello, diu ancipiti, Gothis tandem exitiabili. Ea proximis quibusq; gentibus exuendi ſe ſe eorum jugo, dominatusque rejiciendi, viſa occaſio, nonnulla, ut Agathias ait, ipſorum Gothorum voluntate. Cum enim magnitudinem periculi animo æſtimarent, & ſibi non jam pro gloria & potentia in exteros, ſed pro ea quam patriam habebant Italia, pro libertate, pro vita certamen eſſe cernerent, contractis adverſus inſtantem hoſtem undique in unum viribus, facile de cætero paſſi ſunt, populos pleroſque ſubditos, contineri rebus afflictis minus opportunos, aut in aliorum poteſtatem concedere, Francorum præſertim, quibus delinitis illis opus erat, aut ſua ſibi ſponte, qua cuique commodum conſulere. Itaque Procopius, Carnos & Noricos Gothis ad uſque motum bellum paruiſſe, profitetur, moto nimirum deſciviſſe ſignificans. Vbi mihi Norici vocabulo complexus videtur, præter priſcum Noricum, Vindeliciæ ſive Rhætiæ partem Lyco fluvio tenus, hoc eſt, omnem cis Danubium Boicam: Recentiores equidem à Procopio ſcriptores, rationem quam dico apertè ſequuntur, quo probabilius originē ab illius ævo ducimus, ipſumque in eam ſententiam interpretamur. Cauſſam rei nullam admodum

Agath. lib. 1.

Procop. lib. 1. Κάρνιοι Νωρικοί. Interpres depravatè habet. Carni Muricique.

modum certam ſcio; ſive Nortgojæ trans Danubium appellatio pro Norico habita, citeriori tota provincia recepta eſt, ſive Boji Norico ante Rhætiam occupato, dum in hanc ex illo migrant, nomen qua imperium protulerunt, ſive demum unius interdum ſcriptoris inſcitia atque temeritas, incurioſa ſequentium credulitate evaleſcit, & obiter etiam mendoſè vitioſeque dicta, conſenſu in uſum tranſeunt. Hactenus liquet, cum Boji partem veteris Norici, recens verò totum, ad ipſum Lycum tenerent, pleroſque auctores Bojorum Noricorumque appellationes habuiſſe promiſcuas. Reliqua Rhætiæ & Vindeliciæ à Lyco in occaſum, Alemani occupavere, ſive Suevi, Germanici itidem ſanguinis, potens & latè fuſa natio; quæ cum in Germania magna prope Bojos ad orientem coluerit, trajecto Danubio, eodem tenore in Romanis provinciis conſedit, & Lyci exinde fluminis alveus, à tot jam annis, ratus & perpetuus utriuſq; populi ſermoniſque limes manet. Nec Alemanorum una fuit conditio, pars immunis & ſui juris, pars à Clodovei victoria Francis paruit, reliquos Theodericus Gothorum imperio ſubjunxit, quos tum rerum inclinatione adducti, Francis accedere paſſi ſunt. Et Bojorum populus jus à Francicis Gothicisque Regibus bifariam, fluminis diſcrimine petiit; cujus diſtinctionis animadverſio, ad explicandam reliquam hiſtoriam, magnas utilitates habet. In Francorum fide manſiſſe apparet, qui in Germania magna trans Danubium reſtitere, his leges quæ extant, à Theoderico Clodovei filio datas interpretor: qui verò ſuperato Danubio Gothicas provincias, Noricum atque Rhætiam, novâ coloniâ inſedere, hos in Gothorum auctoritate eo florente imperio fuiſſe neceſſe, & iis quæ Procopius narrat, quæque nos diſſeruimus, conſentiens ac reſpondens eſt, labantibus rebus, ſibi privatim conſuluiſſe, plenæque libertatis guſtum cepiſſe exiſtimo. Nec enim hac verbi modeſtia uti pœnitet; nihil in quantavis rerum probabilitate, quarum certus auctor, iſta annalium paucitate & jejunitate deſignari non poteſt, temerè affirmaturi. Ad hos etiam, haud certè transdanubianos Paullus Æmilius reſpexerit, cum in Childeberto Theoderici fratre prodidit, Francicum imperium ad uſque Bojorum fines pertinuiſſe. Hi demum Italico iſto bello pro Romanis, adverſus Francos & Alemanos Gothorum auxiliares, ſtetere, Francis ſanè nondum obnoxii. Ad quos tamen poſtea, ditione omnes tandem Germanici nominis gentes complexos, reciderunt, uti loco exequemur.

Paul. Diac. l.3.c.31. *Noricorum ſiquidem provincia, quam Bajoariorum populus inhabitabat, habet ab oriente Pannoniam, ab occidente Suaviam &c.*

De Alemanis plenius Rer. Auguſt. Vind. l.8.

Theodibaldus Bojus Narſeti auxilio fuit, quod hoc ipſo libro narrabitur.

Illud fortaſſe difficilem explicationem habeat, ſiquidem Arenpekius de numero vera narrat, cum Theodo milliaria tantum cohorte inſtructus venerit, qui potuerint tam pauci tam citò, tantæ provinciæ, quantumvis vacuæ, & à prioribus dominis

deſertæ, poſſeſſionem uſurpare atque tueri. Viſum credere, plures Boicos regulos Danubium una tranſiiſſe, quorum memoria diuturnitate temporis paullatim effluxerit, ſolius Theodonis nomen, qua nobilitatis qua virtutis opinione eximium, permanaſſe ad poſteros. Accedunt ſuſpiciones antea ſparſim perſtrictæ, plerasque popularium manus trajeciſſe multò prius, non una occaſione, quarum ſucceſſiones præſentem fortunam ſequutas, ad victores ſe tunc turmatim aggregaſſe veriſimile: quin & in Germania conſtitutos, ad tam certam, tamque opulentam & vicinam prædam, certatim magnis transmiſſis copiis accurriſſe rear. Natæ videlicet res ſecundæ conciliare amicos, nec utiq; verendum vincentibus, ne ſocietas in partem præmiorum ultrò venientium aliquando deſiat.

Verum enimverò res hortari videtur, quoniam de regione recens occupata tempus admonuit, ejus ſitum atque naturam paucis exponere, & qui populi, quibus inſtitutis, domi militiæque olim habuerint, ſupra repetere. Vt gens Bojohemo ceſſit, extraq; ſe ſylvam tenuit, fines ultra Danubium à ſeptentrione in Germania magna, ſylva ipſa Hercynia, hinc citra fluvium in meridiem effuſa, ad Alpes Italiæ imminentes pertigit, ab ortu ſolis Aneſus aut Anaſſus flumen, vernaculo ſermone Enſum dicunt, Hunnos arcere, ab occidente Alemanos Lycus. Nam in ortum olim Boji ad Anaſſum uſq;, annalium fide, in meridiem ad Italiæ limen Tridentinum agrum, ubi Paulus Boicum præſidium Bauzani ſub Comite fuiſſe, manusq; cum Langobardo Tridenti Duce contuliſſe ſignificat. Nunc utrimque ſecus eſt, finibus longè mutatis, retroque ſubmotis, quo his tradendis ſumus diligentiores. Regionem Paulus universè Pannonia, Suevia, Italia & Danubio circumſcripſit, cætera propemodum rectè, niſi quod permagnum trans alveum tractum, qui inter Danubium & Hercyniam medius, Lyci fere & Oeni oſtiorum tenus porrigitur, Danubio excluſum præterit. Neque id meo animo temerè; Boicum regnum ſub Garibaldo deſignaturus, Bojorum ultra flumen rationem non habendam cenſuit, quod ij Francis, ut paullò ante dictum, contributi parerent, nec ſui juris eſſent. At ea antiquiſſima poſt Bojohemum ſedes, iter & gradus ad citeriora fuit, Nortgoja, aut contractius Norca, & Palatinatus duplici argumento dicta, quod Aquiloni obverſa, qui Germanis Nortus eſt, quodq; ſub Palatinis Bojis principibus, poſtea exortâ dignitatis ſpecie, habita. Et manent nomina; non item Sudergojæ vocabulum, meridianam plagam interpretêre, quod à Danubio ad Italiam quondam uſurpatum, nunc obſolevit. Terra ad utramque ripam, præterquam qua aut montibus attollitur, aut aſperatur ſaltubus, fertilitate inter paucas nobilis, nullius rei ad hominum victum neceſſariæ

Annal. Franc. ſub Ludovico Pio ſcripti, Anno 791. *Prima caſtra ſupra Aneſum poſita ſunt Nam is fluvius inter Bojoariorum atque Hunnorum terminos medius currens, certus duorum regnorum limes habebatur.*

Paul. Diac. l.5.c.36. *Dum Dux eſſet in Tridentina civitate, cum comite Bajoariorum, quem illi Gravionem dicunt, qui Bauzanum & reliqua caſtella regebat, conflixit.*

Paul. lib.3. c.31.

ſariæ indiga, multis ad ornatum & voluptatem abundat. Frumenti primum copia, quanta cum ſibi ſatis, tum in exteros plerumque populos redundat, itaque & Pannonicos exercitus, & ingraveſcentem Italiæ annonam, hoc ſubſidio proximis ſupra annis ſæpe levari vidimus. Vini quoque multum, ſed illis maximè locis, quæ ab aliquot centum retrò annis Bojo exuto, Auſtriæ & Tirolis nomina receperunt. Arbores frugiferæ, præter oleam, omne genus, campi herbidi, magna vis pecoris, neque non ſylvis ſua gratia, quicquid ferarum, quicquid avium, aut guſtu placet aut ſpecie. Montibus omnis coloris marmor extat, eruitur ſtibium, ſulphur, alumen, chalcanthum, magnes, molochites, quæq; vetus Norici gloria, æs atque ferrum, & valida ſupra hæc, multorum damnata conviciis, paucorum irretortis præterita oculis, aurum & argentum; auri quidem quantum omnium Germanicarum fodinarum mereatur invidiam, inexhauſta per multa ſæcula fertilitate, Polybio quippe ante tot ætates celebrata. Soli divitiis certant aquarum bona. Medius fertur Danubius, ille fluviorum Europæ maximus & altiſſimus, importandis exportandisque mercimoniis maris prope vice, amnes receptans utrimq; frequentes, quibus regio latè irrigatur, ratium pleroſque patientes, nonullos navium, pars auri ramentis celebres, margaritis quidam, orientem interdum magnitudine & colore æmulantibus, omnes lectiſſimorum piſcium incredibili vi ac varietate. Lacus numero multi, ambitu & amœnitate ſpectabiles, quorum navigatione & piſcatu nihil aut jucundius, aut uſquam fructuoſius. Fontium ſcaturigines alibi frigidæ, alibi calidæ, ad pleraque inveterata morborum genera ſalutares, tum naphtæ præcellens ſpecies, petrolei nomine, in hos ipſos uſus medicis laudata. Salis proventus aqua terraq; uberes, & magnum inde vectigal. Sed qui populi Boicam regionem prius habuerint, quiq; poſtea acceſſerint, & quę rerum imperiorumq; converſiones ſequutę ſint, dicam quam quidem potero breviter, ſaltem qua annalium durat memoria, gnarus quantum alii ſupra vetuſtatis ex inanium ſcriptorum fabulis adjiciant, opera, ut prudentiores exiſtimare video, ſupervacanea. Germaniæ magnæ quam diximus trans Danubium Boicam oram, Nariſci tenuiſſe crediti, incertum an eodem cum Nortgoja vocabulo, quod Romani non intellectum perverterint. Origo in obſcuro, neque de fine liquet, qui excidium fuerit oportet, aut in Boicum nomen tranſitus, quod equidem opinari malim: virtutem, non vanus auctor Tacitus affirmat, ſermo & mores cum reliqua haud dubiè Germania conſenſère. Adverſa ripa à Lyco ad Oenum Vindelicis Rhætisq; culta, hinc ad Anaſſum Noricis. Vindelicos Amazonum propaginem plerique putavere, Thracum alii, quos Amazones vi & armis

Pol. ap. Strab. l. 4.

Tac. de mor. Germ. Hæc pleraque l. 1. & 2. rerum Auguſt. Vind. diſputata uberius, laudatis auctoribus.

mis domo ejecerint, utriuſque ſententiæ fides penes ejus auctores
erit, ego in diverſum iverim, Vindelicos Rhætorum familiam
ab initio arbitratus, privatam nuncupationem à confluenti-
bus reperiſſe. Rhætorum certè gente atque nomine plerumque
cenſos, manifeſtum ac compertum habeo, quod multis itidem in
hoc tractu minoris rei populis ſcimus contigiſſe; quorum deſi-
gnatione antiquitatis ignoratione, verum enim fatendum eſt, ab-
ſtinemus, aliorum deſcriptiones in medio. Rhęti à Tuſcis conditi,
ante Gallorum in Italiam adventum imperio & gloria florenti-
bus, Rhæto duce: in originis fidem patrii ſermonis ſonus manſit,
per multa ætatum curricula. Poſtquam res eorum viſæ adoleſce-
re, domeſtica potentia, ut eſt fere hominum ingenium, in extero-
rum vertit injuriam. Carpſere perpetuis incurſionibus proximos
Italiæ campos, tum Gallorum Sequanos & Helvetios, & ipſos in
Germania magna Bojos, immani ſupra omnem barbaram ferita-
tem, cęterum provida crudelitate. Cum enim hoſtiles iræ, aut eo-
rum qui arma ferunt, aut puberum, aut ut maximè progredian-
tur, infantium ſanguine exſatiatæ ſoleant conſiſtere, primis Rhæ-
tis in mentem venit, quo hoſtium non meſſem aut herbam, ſed
prorſus ſemen tollerent, nec dum natis, priuſquam in commu-
nem lucem ederentur, ejus ſpem occidione præripere, maribus
nimirum, ne temerarium crederes, quin certum deſtinatumque
ſcelus ſcires, quos vatum monitu atque prædictione, matrum u-
tero conditos à feminis dignoſcebant. De Noricorum initiis
S.l.2.p.48. 49. quæ viſa, utique rem ſe ſe habere cultores ejus terræ putant, ali-
Liv.lib.5. Pol.l.2. bi perſcripſimus. Si quem præterea Livii & Polybii auctorita-
tem huc trahere delectat, nihil refrager, Livius, præcipuè quidē
Rhætis, ſed & aliis Alpium populis Tuſcam eſſe originem indicat.
Polybius Tranſalpinos ab Alpinis loco differre, non genere, quod
Danubio tenus remur interpretandum. Eas ſententias ſi conjun-
gas, Rhæti, Vindelici, Norici, inter ſe populares, Tuſcis oriundi o-
mnes ſint; nos neque affirmandum magnopere, neque refel-
Suet.Tib.c. 16. Vel.l.2. lendum ſumimus. Sub Regibus vixiſſe Noricos, ex Suetonio
Cæſ. bel. Gall. l.1. & Vellejo doceri poteſt, extat Voccionis Regis nomen, cujus ſo-
bel. civ. l.8. ror Arioviſto nupta, ipſe bello civili Cæſari trecentos circiter e-
quites auxilio miſit. Inſtituta rituſq; , & adverſus vicinos popu-
los eadem cum Rhætis inhumanitas. Poſtrema in Hiſtros incur-
ſio paullò ante Chriſtum natum, qua concitatis in ſe Romano-
rum animis, cum multæ præteriti temporis injuriæ accederent,
Dio l.54. à Silio victi ſunt. Mox Rhæticum Vindelicumque bellum, Ti-
Hæc plene pertracta- berio & Druſo ducibus ſequutum. Vehementer autem viſum
ta in libris memorabile, Romana arma prius per omnem Africam circum-
rerum Au- guſt. lata, niſi qua immodicis ſolis ardoribus, & vaſta ſolitudine illa
invia,

invia, in Aſia ad extremas orientis oras penetraſſe, & Europæ cum alia, tum fortiſſimas Gallorum atque Hiſpanorum nationes domuiſſe, quin eam quæ alterius prope orbis inſtar crederetur, terruiſſe Britanniam, quam trans Rhæticas Noricasq; contiguas Italiæ Alpes, Rhætorum Noricorumq; populationibus toties laceſſita & provocata, conſpecta ſint. Magnitudinem belli multa produnt, gemini cum maximè tanti duces, qui legatorum præterea uſi opera, urbib⁹ & caſtellis variè oppugnandis, levibus certaminibus, quo plus terroris hoſti objicerent, ſparſim ſerendis, & inſtructa quoq; acie progrediendo, omni bellorum arte, fortem manuq; promptum, cæterum rudem ad hæc populum, magna edita cæde vicerunt. Sed quantamcumque virorum virtutem, longè ſuperavit mulierum, ſive furor ſive rabies, quamquam omne nomen infra facti horrorem eſt, quæ deficientibus telis, infantes humo afflictos, in ora Romanorum adverſa miſerunt, vita illis nihil opus eſſe ratæ, qui liberam ultra animam ducere non poſſent. Extat Ovidii carmen, quo Auguſtum omnium propemodum gentium jam tunc victorem, in exſpectatione belli ſolicitum, Rhætica arma timuiſſe neutiquam diſſimulat. Et incredibile dictu, quantum ille parta victoria gaviſus, quantumq; ad poſteritatis memoriam ex ea gloriæ ſperaverit. Itaq; Horatio, principi poetæ, luculentis verſibus, qui hodie leguntur, illuſtrandam demandavit, revocato in hujus unius argumenti gratiam, ad ſcribendi ſtudium, longo intervallo intermiſſum. Creditum etiam, quod Rhæti Sextili victi, Alexandria eodem menſe in poteſtatem venerit, utramque cauſſam, æquè ac primum Conſulatum valuiſſe, cur Sextilem præ Septembri, quo menſe natus erat, Auguſti nomine inſigniri paſſus ſit. Validiſſima juventutis pars, ne bellum retentaret, quod animo agitare poterat eſſe ſuſpicio, abducta, relicti qui colendis agris ſufficerent, nec reprehendendis armis pares eſſent. Regio in duas primo provincias diviſa, Rhætiæ Noricique nomine, totidem Præſides accepit, & idoneis locis, adverſus internos externosque hoſtes, alarum & cohortium auxilia. Vrbes deinde diverſis temporibus complures ſive veteres inſtauratæ, ſive novæ conditæ, inter quas Coloniarum dignitate aliquot, cum utraque provincia, civium Romanorum, militum, colonorum, negotiatorum, plena & referta eſſet, ex proxima quippe atque continente Italia immigrantium. Quarum hodie aut memoria clarior, aut veſtigia ſuperſunt, nomina indicabimus, quâ Boica quidem regio pertinet: reliqua Rhætiæ & Norici proſequi, neque hujus inſtituti eſt, & nos de Auguſta Vindelica colonia, principe Rhætorum Vindelicorumq; à prima provinciæ conſtitutione urbe, quæ ex antiquis monumentis obſervata eruere licuit, octo libris comprehenſa olim explicavimus.

Ovid. triſt. 2 *Rhætica nunc præbent Thraciaq́; arma metum.*

Horat. lib. 4. oda 4. & 14.

Reginoburgum ergo primum, Boicæ per multas ætates caput, Tiberii monumentum, Auguſtæ nomen tuliſſe creditur. Cujus rei fides, quamquam nobis nunquam conſtitit, opinio omnium mentes pervaſit. Juvavia, nunc Salisburgum, Hadriani; Ovilabis aut Ovilia, ut in tabula itineraria perantiqua legitur, M. Aurelii Antonini Imp. opus, Lambachum interpretantur; hujus Laureacum item, quæ proximè EnſumLorcha eſt, magnę quondam urbis tenue nunc veſtigium, niſi verius Aureliano tribuim[9].

Tabulæ itinerariæ autographum in Peutingerorum muſéo Auguſtæ viſitur.

Atque eæ liquidò coloniæ, extant enim inſcriptiones, Coloniæ Hadrianæ Juvaviæ, Coloniæ Aureliæ Antoninianæ Ovil. & Coloniæ Aurelianæ Laureacenſis. Quibus alias alii, levitate animi vereor, nullo certo teſtimonio nixi, addidere. Juvaviam à juvando dictam, aſſentior, & omen agnoſco. Secundæ etymon non vidi qui explicaret, ſed aliæ alibi quoque urbes ab animalibus nomina traxere. In poſtrema, qui Laureacum aut Lauriacum, quemadmodum in Theodoſii codice perſcriptum reperimus, à laureatis litteris deducunt, quid niſi ludibrium grammaticorum pueris debent? Nemo neget, neſciri modeſtius pleraque in hoc genere. A Romanis præterea Caſtra Regina, Auguſta aut Auguſtana, Quintana, Batava, quib[9] Danubii ripa prætenta. Regina Reginoburgo nomen fecere haud dubiè, nam Reginobirgæ Theodonis, nullus vetuſtior paullò ſcriptor meminit. Regen fluvius id loci manet, in caſtrorum nomen adoptatus, cujusmodi ad Quintana Quintanica etiam amnis fuit. Et ut Caſtra Regina aliquot paſſuum millium intervallo Reginoburgo aliquando abfuerint, loco pro re nata moveri, vocabulumq; potuere trahere: exemplo in libello cui utriusq; Imperii notitia nomen fecit, Præfectus qui ex caſtris etiam iſtis Reginis, Vallatum migravit. Batava in notæ celebritatis urbem, priſci fere nominis retinentem, abiere. Auguſtanorum & Quintanorum obſcurior memoria, ſed nec ea ex omni parte exolevit. Introrſus, Oeni pontes, Oetinga, ſupra memorati. Terioli in Alpibus, cujus præſidii appellatio, magnum paullatim terrarum tractum occupavit. Bojodurum, Artobriga, Abudiacum, Cambodunum, Inutrium, Parthanum, & plura ad eum modum, patriam originem præ ſe ferunt, Romanam prima fronte ejurant. Verum utriusque generis urbium nomina, qua ex doctorum hominum ſcriptis, qua lapidum monumentis, accuratè colligere, & ſuæ vetuſtati aſſerere, atque cum noſtræ ætatis rationibus aptè componere, notha & ſpuria, ex ſcriptoribus item, & lapidibus perperam lectis intellectisq;, inconſulta quorundam temeritate invecta, ſecernere & rejicere, alterius erit operæ, nunc nobis ab inſtituto curſu uſq; eo non deflectendum. Vtraque poſtea provincia rurſus bifariam ſecta, credo quod ſuſpectæ Imperatoribus, in uno aliquo

Theod. lib. 8. tit. 2. l. 1.

Notit. utriusque imp. Itinerar. Ant. Ptol.

aliquo Præſide tam validæ ex propinquo vires: Rhætia primæ & ſecundæ, Noricum mediterranei & riparii cognomina accepit, Hadriani Auguſti auctoritate, niſi meæ me conjecturæ fallunt.

Notitia Imp.

Primæ Rhætiæ Curiam caput extitiſſe, ſecundæ Auguſtam Vindelicorum, oſtenſum alibi.

Rer. Augu. 16.

In ripario Norico principem dignitatem Laureaco tribuimus, multis de cauſſis, in mediterraneo, Eugippium ſequuti, Tigurinæ aut Tiburniæ, quæ an Teurnia antiquorum, ambigimus.

Cauſſæ, magnitudo urbis, quam ruinæ oſtendunt, ſedes Epiſcopi, Claſſis, Fabrica ſcutaria. Notit. Imp. Eugip. c. 21

Quo verò tempore provinciæ in hunc modum bipertitæ, eodem poteſtas & imperium, quæ ad Præſides olim utraque pertinebant, pari cautione invicem diſparata & ſejuncta ſunt. Vt apud Præſides poteſtas maneret, hoc eſt, cognitio & curatio rerum provincialium, nam his vocabulis homines eruditi, poteſtatem definiunt, Imperium, quod procuratione rei militaris continebatur, alteri cuipiam, Comitis primo, deinde Ducis titulo, demandaretur.

Sigon. de provinc. jure l 2. c. 5

Et cum alarum cohortiumq; præſidio provinciæ parum tutæ viderentur, primus M. Aurelius Antoninus, quo imperante Marcomanicum immane bellum exarſit, Legiones induxit, ſecundam in Noricum, tertiam in Rhætiam, ambas Italicas à ſe inſtitutas.

Dio lib. 55

Hæ ad extrema Romanorum tempora iis locis perſtitere, ſed immixtis barbararum gentium auxiliis, quæ in Notitia ordine annotata videre eſt. Chriſtianæ pietatis ſplendorem, haud multò poſt Chriſti ſervatoris mortem illuxiſſe, fama obtinet, etſi aliæ aliorum ſunt narrationes, ut in tanta vetuſtate, perturbata multorum caſuum iniquitate annalium memoria, accidere neceſſe. Aut Petri principis Apoſtoli, aut Marci Evangeliſtæ, aut Hermagoræ miſſu (Hermagoras autem Aquilejæ Epiſcopus, Marci diſcipulus fuit) Laurentium quendam, cujus præter nomen, reliqua obſcura habentur & incerta, Laureacum veniſſe, primaque vera religionis fundamenta apud Noricos jeciſſe.

Hund. metrop. catal. epiſcop. Laureac. mſ. & mixtim alii.

Docuiſſe poſt hæc in provincia Lucium ex Britannicis Regibus, Arviragi nepote natum, qui Curiæ in Alpibus occiſus eſt. Laureaci ſucceſſiſſe plures Epiſcopos, deperditis fere nominibus, per magna enim annorum ſpatia, ſolos Jerardum & Eutherium memorari. Caro Imperatore Numeriano & Carino Cæſaribus, Maximilianum præfuiſſe, qui cognoſcente Ejulaſio Præſide, jugulum pro Chriſto in patria Celejæ præbuit.

Martyrol. Rom. iv. Id. Octobr. Cuſpin. in Auſtria.

Quirinus inde excepit, etſi aliis contra viſum, ſucceſſiſſe Quirino Maximilianum, ſed nos temporum rationem ex Imperatorum nominibus inivimus.

Vtrumque Quirinum martyrem martyrol. Rom. habet.

Hunc magno conſenſu Philippo Imp. natum ferunt, cætera ita narrant, ut hiſtoriam duorum hominum, vitæ ſanctitate mortiſq; conſtantia juxta illuſtrium, manifeſtò confundant, errore ex rerum nominumque ſimilitudine videlicet orto, qua ſummi itidem interdum ſcriptores decepti offenderunt. Nam quo noſtris venia paratior, & ut ex-

Greg. orat. in laudem Cypriani.

ut exemplo univerſum genus abſolvam, Gregorius Nazianzenus ad eum modum, Cyprianum Carthaginis Epiſcopum, & Cyprianum ex mago Chriſtianum Nicomediæ à Juſtina virgine redditum, pro uno accepit. Quirini autem inter divos relati plures, tum ex martyrum ordine duo fuere, quorum prior Claudii Gothici Imp. juſſu, Romæ VIII. K. Aprilis ferro interfectus, à Mario & Martha Perſis in Pontiani cœmeterio ſepultus, ſacræ corporis reliquiæ, poſt annos à perpeſſo ſupplicio propemodum quingentos, Bojorum Principum pietate ad Tegerenſes deportatæ, condito monaſterio, inſigni venerationis cultu hactenus habentur. Ante annos totidem & eo amplius, Metellus monachus, vitæ necisque hiſtoriam, & multa quæ deinde rerum miracula conſequuta ſunt, operoſiſſimo carmine, in quo ſibi, ſæculi vitio, moleſtas difficilesq; parodiarum, & ſimiliter cadentium verſuum leges præſcripſit, complexus eſt. Alter Diocletiano imperante, pro Chriſti fide in in Illyrico molari ſaxo alligatus, Prid. Non. Junias in flumen præcipitatus, egregia Prudentii, poetæ haud paullò melioris, oda celebratur, corpus, cum barbari provinciam poſtea vaſtarent, ne prophanis manibus violaretur, primùm Romam devectum, via Appia, loco quem catatumbas vetera martyrum acta appellant, inde Mediolanum, Angilberti Epiſcopi opera translatum, inque S. Vincentii Eccleſia conditum, præcipua hodieque religione colitur. Quantum undique inter duos diſcrimen, nimirum apparet, quos tamen miſcuere vulgò, eoq; rei antiquitatis caligine jam antea perobſcuræ, denſiores multò tenebras induxerunt. Nunc quoniam Laureaco alteruter tranſcribendus eſt, de poſteriore non ambigam, quem Sabariæ in proxima Pannonia occiſum, quemq; Epiſcopum fuiſſe, priſca monumenta conſentiunt, cujusmodi de priore nihil cuiquam unquam proditum. Vnum obſtat in ſpeciem, Siſcianum illum, haudquaquam Laureacenſem Epiſcopum dicunt. At Siſciæ natum, alibî Epiſcopi munere functum eſſe, neque novum videri debet, neq; alienum ab hac loquutionis formula; deinde, ſi quæ de Laureacenſis diœceſis olim magnitudine in litteras relata ſunt, admittimus, Siſcia Sabariaq; ad eam ambæ pertinuerint oportet: excuſari tertio loco poterat, aut ſedem mutaſſe, aut duas ſimul tenuiſſe, ut utrobique fuerit Epiſcopus, verum id præter ætatis conſuetudinem & diſciplinam poſitum, fidem non mereatur.

Errat Molanus, qui in notis ad martyrol. hæc ad Quirinum Siſcianum refert, Metellus enim monachus in Quirinalibus, & acta translationis, planè oſtendunt Romanum ad Tegerenſes trãslatum eſſe.

Prud. periſt. ph.

Mo. igia de rebus Mediolan.

His iisdem Imperatoribus in Chriſtianorum ſanguinem ſævientib⁹, cum Aquilinus riparii Norici Præſes Laureaci acerrimas quæſtiones exerceret, & ad quadraginta vinctos eo nomine in carcerem conjeciſſet, Florianus, quem Tribunum militum Cecię Norici oppido præfuiſſe ferunt, divinitus incenſus cupiditate quicquid pœnarum & cruciatuum pro pietate exhauriendi, ut erant

Martyrol. Rom. IV. Non. Maji. & auctores, quos citat Baron.

erant feracia hujuſcemodi exemplorum illa tunc tempora, in medium progreſſus, ultrò ſe ejus religionis cultorem profiteri inſtitit, quam tanto irarum æſtu perſequerentur, palam quidem vociferans, Quem alium quæritis? Ecce ego Chriſtianus ſum, ite, nuntiate Præſidi, hîc me adeſſe. Ductus itaque, quod interrogatus in confeſſione perſiſteret, fuſtibus ſemel iterumque acceptus, & ſcapulas ferro confractus, Anaſſo fluvio ſubmerſus eſt. Poſt illa, quamquam alta à Conſtantino eccleſiæ pax & tranquillitas reddita, rerum Laureacenſium per multos iterum annos memoria excidit, adeò plerumque plus claritudinis adverſa, quam ſecundæ res conferunt. Juliani imperio Sabionæ, quæ inter Brixentas in Alpibus, citra Bauzanum ſita, ad Boicam olim pertinuit, Caſſianum Epiſcopum docuiſſe proditum eſt, quem Foro Cornelii poſtea puerorum ſtylis confoſſum, Prudentius verſibus memoriæ commendavit.

Catal. epiſcop. Brixin. Baron. in notat. ad martyrol. Id. Aug. Prud. periſteph.

Ab Attilæ morte, cum in magna rerum converſione & perturbatione, barbarorum gliſceret ferocitas & audacia, Romani contra ignavia & inertia torperent, omnia plena luctus & terroris eſſent, Severinus multorum monachorum pater, vir vitæ ſanctimonia excellens, quam miranda opera, ſupra hominis conditionem ab eo edita, & multa priuſquam evenirent præcognita atq; prædicta, comprobarunt, ex iis regionibus, quæ ad orientem ſolem vergunt, profectus, Pannoniæ, Norico, Rhætiæ tamquam propitium & ſalutare aliquod ſidus affulſit, ſed præcipuè Norico, adeò ut Noricorum Apoſtoli nomen tulerit, quo elogio Romana Eccleſia illum adhuc proſequitur. Vitæ hiſtoria ab Eugippio graviter conſcripta extat, ex qua multa, quę ad Eccleſiarum tunc temporis in his oris conſtitutionem pernoſcendam pertineant, poſſint deſumi. Epiſcopi munus, quamtumvis rogatus, conſtanter detrectavit, ſibi verò ſufficere dictitans, quod abdicata ſemel ſolitudine, cujus longè maximo deſiderio teneretur, divino conſilio in hominum lucem protractus, tot præſens infelicium populorum ęrumnas cogeretur intueri. Monachorum interim collegiis inſtituendis, moribusque informandis, & vulgò omnium ordinum hominibus, qua conſilio qua auxilio ſublevandis, inſtruendis, ſolandis, operam impendens. Laureaci Conſtantius agebat Epiſcopum, Tiburniæ an Tigurinæ Paulinus. Valentinus ex Abbate Rhętiarum Epiſcopus paullò ante mortem oppetierat, quem Batavis officio aliquamdiu functum, at Arianorum factione ejectum, reliquum vitæ in Alpibus coluiſſe, antiquorum monumentorum auctoritate teſtatum habeo. Cæteris per provinciam locis fere presbyteros pręfectos apparet, qua quoq; conditione Batava pulſo Valentino fuiſſe crediderim, quamquam non neſcius, presbyteros & Epiſcopos à plerisque in hac hiſtoria

Severini vita ab Eugippio ſcripta.

Sur. tomo 4.

impe-

imperitè confundi. Meminit Eugippius presbyteri id loci, qui Severinum vaticinantem, & quæ deinde eventura eſſent cominantem, ſcurrili irriſu cavillatus, mox irruentib⁹ barbaris, ad ſacrum baptiſterium, quo confugerat, trucidatus, levitatis pœnas ſanguine luerit. Quintanis Silvinus memoratur, poſt mortem ſemel obitam pluribus inſpectantibus in vitam revocatus. Jopiæ ſive Juvaviæ, Maximus, vir notæ ſanctitatis, quem Severini vaticinio, & capeſſendæ fugæ hortatibus ſegnius parentem, Heruli urbe noctu capta patibulo ſuſpenſum necaverint, ſodalibus ſupra quinquaginta, ut eſt civium narratio, præcipitibus de rupe miſſis, locus memoriam retinet, & cadavera religiosè condita, in æde quæ prius S. Amandi, nunc S. Margaritæ nomine dicta, aſſervantur. Sed longior eſt Eugippii ſcriptio, quam quæ huc tota transferri debeat. Severinus, Odoacre rerum in Italia potente, mortuus eſt. Conſtantio Theodorus in Laureacenſi ſede ſuffectus, ad quem Symmachi Pontificis Maximi litteræ habentur, quarum exemplum infra ſcriptum proponimus.

Hund. in metrop. alii.

Symmachus ſanctæ Apoſtolicæ ſedis Dei gratia Epiſcopus, Reverendiſſimo & ſanctiſſimo fratri Theodoro, ſanctæ Laureacenſis Eccleſiæ Archiepiſcopo. Diebus vitæ tuæ pallii uſum, quem ad ſacerdotalis officii decorem, & ad oſtendendam unanimitatem, quam cum Beato Petro Apoſtolo univerſus grex dominicarum ovium, quæ ei commiſſæ ſunt, habere non dubium eſt, ab Apoſtolica ſede, ſicut decuit, popoſciſti. Quod, utpote ab eisdem Apoſtolis fundatæ Eccleſiæ, majorum more libenter indulſimus, ad oſtendendum te magiſtrum & Archiepiſcopum, tuamq; ſanctam Laureacenſem Eccleſiam provinciæ Pannoniarum ſedem fore metropolitanam. Idcirco pallium, quod ex Apoſtolia charitate tibi deſtinavimus, quo uti debeas ſecundum morem Eccleſiæ tuæ, ſolerter admonemus, pariterque volumus ut intelligas, quia ipſe veſtitus, quo ad miſſarum ſolemnia ornaris, ſignum prætendit crucis, per quod ſcito te & fratribus debere compati, ac mundialibus illecebris in affectu crucifigi. Vnde rogo, ut cum deforis hujusmodi inſigni indueris, intus in animo conſidera, quod hoc ſit magis oneris quam honoris, atque cor tuum, Deo regente, ab appetitu iſtius ſæculi ſic tempera, ut & commiſſam exequi gubernationem ſic ſtudeas, ut adeptæ dignitati, cujus ſublimaris officio, & probitate morum & vivacitate ſolicitudinis, ac cuſtodia integerrimæ fidei congruas. Quatenus tu ipſe à remuneratore omnium bonorum Deo, & benedictionis gratiam, vitamque æternam conſequi merearis.

Hinc Laureacenſis ſedis, ab Apoſtolorum ætate, antiquitas aſſeritur. Et cum Symmachus Theodorum pallio ſecundum Eccleſiæ ſuæ morem uti comonefaciat, oſtendit, contra quam qui-

bus-

buſdam viſum, Laureacenſes ejus decoris ornamento, quod myſticis ſignificationibus undiquaque venerabile, maxima ſemper exiſtimatione habitum, non tunc primum fuiſſe affectos. Speciem atque figuram Symmachus nimirum explicat, materiam, quæ lana & lino conſtat; Iſidorus Peluſiota, gravis inprimis & prudens auctor, pellem referre ovis, quam Dominus oberrantem quæſiverit, inventamq; humeris ſuſtulerit, quo Epiſcopi eo honore inſigniti admoneantur, ſe boni & magni paſtoris imitatores eſſe debere, qui gregis infirmitatem ſibi ultrò ſublevandam & ferendam propoſuit. Incidit Theodorus in Theodonis aut Theodonum tempora, anno poſt Chriſtum natum quingenteſimo vigeſimo quarto fato functus. Qui à Bojis necatum tradidere, quam inanibus conjecturis indulſerint, inde æſtimes, quod Vigilium Tridentinum adjicere non ſunt verecundati, quem una cum Remedio aut Rhomedio, quo Vigilius amico uſus eſt, annis totis centum priuſquam Theodo de trajiciendo Danubio cogitaret, vixiſſe comperio. De provincia, & ejus incolis, atque inſtitutis, anteaquam Boji immigrarunt, ad neceſſitudinem rei ſatis dictum.

Iſid.lib.1. ep.136.

Vigilius æqualis S. Ambroſii fuit, ſcripſit enim ad eum Ambroſ.epiſt.24.l.3. Vſuardus in martyrol.Stilicone Coſ.occiſum narrat. Rhomedium à Thauro Vigilii amicum nominat Pyrrhus Pinc. de vitis epiſc.Trid. Arenpek. alii.

Beliſarius igitur & Narſes, ut eo tandem redeuntes, narrationem dudum intermiſſam repetamus, rem adverſus Gothos geſſèrunt, ſic ut belli confecti gloria penes Narſem manſerit. Inſigne decus Gothos Italiæ dominatu dejectos, plerique noſtrorum in Theodibaldum Theodovaldámve Bojum (perpetua eſt hoc genus nominum inconſtantia) leviter tranſtulere. Vnus cæteris audacior, cujus nomini parcimus, quin peccata ſubinde pæne coacti proponamus, facere non poſſumus, Theodovaldam Theodone Magno natum, ſcripſit, haudquaquam adverſus Gothos, ſed verò in Romanos Narſis hortatu concitatum, occupatis multis cis Padum urbibus, Italiæ Regem appellatum eſſè, addito etiam alicubi, quod nulla vel temeritatis confeſſione excuſarî queat, viſas à ſe litteras bene multas, quibus Theodovalda nomen cum ea honoris adjectione præſcripſerit. Vanitatem hominis! Sed quam idoneus auctor Agathias, illorum temporum æqualis, opportunè refellat. Cæſo enim Teja, poſtremo ex Italicis Gothorum Regibus, anno, quod annalium fide conſtat, poſt Chriſtum natum quingenteſimo quinquageſimo ſecundo, cum gentis reliquiæ, Francorum Alemanorumque fiducia, arma reprehenderent, Agathias aliquem Vacarum fuiſſe narrat, Burnum genere, virum gravem & bellicoſum, inter Gothica auxilia ut apparet merentem, cujus tum mortui filius THEODIBALDVS, cum popularibus ad Romanos flexerit, & Ariminum iſtoc conſilio venerit, conceſſiſſe eo Narſem quoque, quo novum fœderatum coram exciperet, & auxiliarem manum liberali dona-

ANN. POST CHR. NAT. DLII.

Agath.lib. 1.

THEODIBALDVS.

tivo ad reliqua belli confirmaret. Atque ejus unum iſtud, antiquum, certum, explicatum teſtimonium extat. In quo, ne quid callidè diſſimulem, Græci nonnulli codices Varnos habent, quo nos loco Burnos, utrumque interpretem ſequuti legere maluimus. Eſt enim Varnorum, ſive Varinorum longè diverſa natio, cum Burni vernaculum Bojorum nomen proximè referant, & verò Theodibaldum Boico ſanguini domeſtica memoria per manus olim propagata, ſine controverſia aſſerat, vetuſtior quam ut ex iſtis libris manaſſe ſuſpicemur, quo tempore neque ii latinè legebantur, neque Græci, à noſtris certè hominibus, intelligebantur. Itaque in patris etiam appellatione differunt, quem Vacarum Agathias, noſtri Theodonem dixere, quo minus dubitabile, eis de Græco ſcriptore nihil unquam ſuboluiſſe. Diſcrimen in eam ſententiam accipio, Theodoni ſanè nomen fuiſſe, Vacarum militari cognomento, aut quæ Germanici ſermonis ratio, prænomine dictum eſſe, id enim verbum ad alacritatem pertinet. Qua Theodibaldus populareſque Boji, virtutis exiſtimatione fuerint, Narſes oſtendit, cum eorum amicitiam maximo bello adverſus numeroſiſſimas ferociſſimaſque nationes, profuſa liberalitate, & omni officiorum genere ambivit. Et ſufficere tantæ gloriæ cumulus, animis quantumvis excelſis poterat, Romanum, Boicis demum ſubnixum auxiliis, debellaſſe, certam Gothis ſervitutis confeſſionem expreſſiſſe, Francos Alemanoſque aut occidione cecidiſſe, aut Italia ejeciſſe; nam hæc conſequuta ſunt, ſi gloriam cum modo quidam habere ſcirent, quod cum minus fit, im̃oderata ejus aviditate, illa, quæ jam parta erat, corrumpitur. Sed feras priores utcunque, mediocris levitatis homines, laudem cujus pars Theodibaldo debebatur, univerſam tribuunt. Alteri quid facias? ſive cauſſam, ſive rem cum Agathia conferas, nihil omnium congruit: documento, quid de Theodibaldi fratribus, provinciæ inter eos diviſione, Saxonicis & Avaricis expeditionibus, atque aliis, quæ ſatietatem veriti, excutere ſuperſedimus, hîc alibi, ſcriptori prænimis confidenti ſit fidei. Me ſententiæ, quam in effuſam ejus conjectandi an ariolandi licentiam, ſupra tuliſſe memini, nunquam pœnitebit. Ægrè interim eſt, quædam inter hæc, neutiquam etiam vana reor, tot undique nugis obſepta, cum neque certis præterea teſtibus conſtare, nec ullo ſat plano indicio poſſint dignoſci, invito prætereunda elabi, veri æſtimatione, quæ prima in hoc ſcribendi genere.

Interpretes Christoph. Perſona & Bonav. Vulcanius.

Waker Dier.

Vacarus an Theodo, quo conſilio in Italiam venerit, ipſum ſe aperit, Gothis nimirum dominæ genti opitulatum venit, & mirum quam quæ de Theoderico & Bojis diſputavimus, omnia conſentiunt. Filius jurisjurandi religione Regum interitu ſolutus, Tejæ enim nemo ſuffectus eſt, curſum prudenter mutare,

quam

quam uno cum Gothis naufragio involvi maluit, aliorum in eâdem cauſſâ averſatus perfidiam, qui pacis conditiones à Narſe ſemel acceptas, ſub primam Francicorum auxiliorum occaſionem, iterum exuere non dubitarunt. Aberratum eſt autem ab añalium noſtrorum ſcriptoribus, in temporis etiam ratione nonnihil, qui Gothos à Theodibaldo, anno quarto aut quintodecimo poſt Tejæ obitum, Italia exactos litteris mandaverint, cum tertius à Tejæ morte, annus poſt Chriſtum natum quingenteſimus quinquageſimus quintus, Gothici belli fuerit ultimus. ANN. POST CHR. NAT. DLV.

ANN. POST CHR. N. DLXV.

Decimus exin, maximorum virorum Juſtiniani Imp. Beliſarii patricii, & Clotarii Francorum Regis morte funeſtus, Vtonem ſive Vtilonem Theodonis filium Bojis abſtulit, vigeſimo ſeptimo poſtquam regnare cœperat. Nominis monumentum Oetinga, quod Vtinum dicunt, fertur; parum mea ſententia conſiderate, ſiquidem eam appellationem tuliſſe, cum Theodo pater Danubium tranſmiſit, ex hiſtoria verum eſt.

Clarus per ea tempora Fortunatus Epiſcopus, cujus multa ingenii monumenta, carminum in primis libri celebrantur, cum voti damnatus, ex Italia in Galliam ad S. Martini tumulum religionis ergo proficiſceretur, iter per Noricum & Boïcam tenuit. Rei memoria tum apud ipſum extat, editis fluviorum quæ trajecit nominibus, tum apud Paulum. Et quod ſupra ſignificavimus, Bojos cis Danubium, neque tunc Francis, neque iis qui Italia potiebantur paruiſſe, Fortunatus quoque ſubobſcurè innuit, quo loco ſub finem eorum verſuum, quos de S. Martino ſcripſit, libellum in patriam remiſſurus alloquens, permenſi itineris manſiones retrorſus deſignat, poſito quippe Auguſtæ ad Lycum nomine, ita pergendum monet, ſi Bojus non obſtiterit. Qua cautione nihilo magis opus erat in Boica, quam in cæteris Galliæ & Italiæ omnibus provinciis, niſi Boji ſuo ſigillatim jure & arbitratu vixiſſent.

Fort. ep. ad Gregor. *Padum, Atheſim, Bruntam, Plabem, Liquētiam, Teliamentumq́ tranans, per Alpem Iuliam pendulus montanis anfractibus, Dravum Norico, Oenum Breonis, Licam Bajuaria, Danubium Alamannia, Rhenum Germania tranſiens &c.*

ANN. POST CHR. NAT. DLXVIII.

Anno quingenteſimo ſexageſimo octavo, Langobardi relicta Pannonia, quam vi & armis habuerant per annos duos & quadraginta, Italiam Alboino duce ingreſſi, Romanos pepulere, & regnum longè florentiſſimum in Ciſalpina Gallia conſtituerūt. Inter auxilia, præter complura gentium nomina, Suevi numerantur & Norici, Boji nimirum, quibus quod Alboinus parto regno vicos habitandos contribuit, ii appellationes traxere, quæ Pauli adhuc ætate, cum effluxiſſent anni circiter ducenti, perdurabant, neque nunc veſtigia exoluiſſe, in Aquilejenſium annalibus reperio. Itaque haud de nihilo eſt, quod à Paulo etiam proditum, Bojos patriis carminibus præter bellicas Alboini laudes, liberalitatem celebrare ſolitos. Et ab hoc principio, mutuis fere deinceps officiis inter utramque gentem certatum, ſi quæ

Paul. Diac. l. 2. c. 13.
Fort. verſus ex vita S. Mart. ſupra citatus eſt. pag. 83.
Paul. Diac. l. 2. c. 7.
Paul. l. 2. c. 26.
Joan. Candidus rer. Aquil. l. 1.
Paul. l. 1. c. ult.

ut inter vicinos offenſiones, nec eæ atroces fuere, neque diuturnæ. Pannoniæ poſſeſſio Hunnis ceſſit, lege dicta, quicumque Langobardos caſus pedem referre cogeret, ut omnia bellorum dubia & incerta ſunt, eo unde digrediebantur iterum receptus eſſet, Hunni moniti regionem ſtatim traderent. Verum id quidem uſu nunquam venit. Hunni ſive Avares, nam duo ſunt unius gentis vocabula, Anaſſo deinde tenus coluere, & quod fluminis tantum alveus diſtineret, occaſionem ſequuti, Boicam multis ſæculis, qua juſto bello, qua perpetuis excurſionibus & latrociniis, per omnia barbaræ & immanis crudelitatis exempla infeſtam habuere, ſed vice crebrò relata, cum nullo accolarum manus ſæpius conſertæ, nec plura invicem damna aut data aut accepta ſunt. Prima hoſtilem impetum ſitu proxima Laureacum excepit, & urbes circa, fines ex improviſò invaſi, multi mortales necati, multi cum pecore atque alia præda capti, agri vaſtati, ædificia incenſa, nulla denique res incolumis relicta, cui ferro aut igni noceri potuit. Auctores ſunt, Epiſcopum tanta calamitate admonitum, ſedem ad Batava tranſtuliſſe: quod ſive tum ſtatim, ſive aliquot poſt annis contigit, uti magis credo, Hunnorum vicinia Laureacenſem Eccleſiam disturbatam eſſe, dubitationem non habet.

Magni presbyt. chron. mſ. & Joan. Steindel. qui tamen hæc omnia ad an. 572. refert.

Theodopertum Theodone tertio prognatum poſt hac, & Theſſalonum Theodibaldi filium genti pariter imperaſſe, Theodoperto, Garibaldum aut Gariovaldum ortum eſſe, illis annalibus proditum video, quorum mihi fides perpetuo ſuſpecta eſt, eo placitum rem hactenus in medio deſtituere. Nam dubia reliquorum iſto loco, unius GARIBALDI illuſtre nomen, publicis auctorum monumentis poſteritatis memoriæ aſſeritur, ignorato tamen genere. Ego propior exiſtimanti ſim, ſuperiores eum principes nullo propinquioris cognationis vinculo attigiſſe. Itaq; domeſtici ſcriptores, eo ferme modo, quo de homine novo & ignoto, qui in alienam poſſeſſionem per vim & injuriam involaverit, ſermo ſolet inſtitui, Garibaldum quendam, hac enim appoſitione uſi, Boicam occupaſſe narrant, parum omninò aptè, ſi pater, avus, majores reliqui, eodem loco. Animus inclinat, Garivaldum Ducem credere, cui Clotarium Francorum Regem, annum circiter quingenteſimum quinquageſimum quartum, uxore Vuldotrada ceſſiſſe, Gregorius Turonenſis memorat, cum Epiſcopi eâ Regi interdixiſſent, quod fratris prius nepoti nuptā, cum defuncti mariti magno patruo conjugii jus per ſacras leges habere negarent. Paulus Valderadam, Vachone Langobardorum Rege editam, maritum Garipaldum nominat. Nam quod nuperus quidam, Garibaldo Bojo Alſuindam Martiam uxorem tribuit, Ilduino Martio Mediolani Duce, & Anicia Silvia Proba Tertul-

GARIBALDVS.

Arenpek: etiam Garibaldum Boicam *occupaſſe* ſcribit, non tamen *quendam* adjecto.

Greg. l. 4. c. 9.

Paul. 1. c. 21.

Thom. Porcachius lib. 3. de fam. Malaſpina.

Tertulli Conſulis filia ortam, neque auctor placet, & ut maximè placeat, diverſa matrimonia eſſe potuere. Verum inſtituti memores, conjecturam non urgemus, poſuiſſe ſatis ſit. Garibaldus ergo, quicumque & undecumque fuerit, ſive excitatus Rege ſocero, ſive virium fiducia, ſive qua alia cauſſa impulſus, quod inter omnes convenit, aſſumptis principalis fortunæ inſignibus, Bojorum ſe Regem dixit. De anno non una ſententia; Arenpekium ſequuti, ad eum qui poſt Chriſtum natum quingenteſimus ſeptuageſimus ſeptimus numeratur, referimus; neque ut ea ratio multum aberret fieri poteſt. Liberis auctus, quibus Vuldotradam matrem fuiſſe, temporis rationi congruat, regnum affinitatibus firmare aggreditur. Sequenti anno, quod Langobardi, occiſo paullò ante Clephone Rege, imperium Italicum in triginta Duces tribuiſſent, proximum ex iis Evinum, qui Tridento præfectus, Boicam ditione contingebat, generum legit.

Ann. post Chr. Nat. DLXXVII.

Ann. post Chr. N. DLXXVIII.

Paul. l. 3. c. 10. hæc ad tempora mortis Sigeberti Regis refert, quæ incidit in an. hunc 578.

Francis inter ea Reges fratres quatuor per tetrarchias dominabantur. Sigeberto natu minimo Mediomatrices, quod Auſtraſiæ regnum dicunt, ſorte obvenerant. Is cum Fredegundis ſcelere, à ſicariis confoſſus occubuiſſet, Childebertum filium ſucceſſorem habuit. Anno Childeberti ſecundo, Rupertus, homo ſummam generis nobilitatem, quam ad Reges referebat, virtute & ſanctitate ſupergrediens, Vangionum egit Epiſcopum. Omnibus ejus muneris partibus ita functus, ut magni plerique nominis viri, ex longinquis regionibus, famæ celebritatem ſequuti venerint, ſive de præcipuis Catholicæ religionis capitibus magno cum fructu diſputantem audituri, ſive rebus dubiis & afflictis, conſilium ſolamenq; relaturi. Ea re cum Catholici inſignes progreſſus facerent, ardebat invidia Arianorum factio, ſectatorum frequentia, & Beringerii Regii apud Vangiones Comitis indulgentia, tum præpotens: hæc multa molita, perfecit, ut vir planè divinus, indignis modis habitus, virgisq; per ſummam contumeliam cæſus, urbe pelleretur. Multis poſt annis Bojos, quod ſequenti libro narraturi ſumus, Chriſtianam pietatem docuit, ſacroque lavacro tinxit. Conſtat ex vitæ hiſtoria, ſub Childeberto Vangionum urbi præfuiſſe; ſed cum Reges duo eodem Childeberti nomine extiterint, quorum prior Clodoveo Magno natus, ſuperioribus annis Francis imperavit, fuere qui, ut omnem hiſtoriam perverterent, Rupertum eo retulere; abſurdè, cum Vangiones ad Mediomatricum regnum pertinuerint, Childebertus major regiam habuerit Pariſiis.

DLXXX.

Vita extat ap. Sur.

Langobardorum regnum, abdicato Ducum concilio, anno quingenteſimo octogeſimo aut quinto aut ſexto, ad Flaviū Autharim, Clephonis filium rediit: quem Garibaldo aſciſcendi huj⁹-

Ann. post Chr. Nat. DLXXXV. DLXXXVI.

modi obvenit occaſio. Childebertus Chlodoſindam ſororem,
Authari prius pactam, commutata derepente voluntate, Ri-
charedo Gothorum in Hiſpania Regi, anno quingenteſimo o-
ctogeſimo nono, nuptum tradidit, levitatis excuſatione in reli- DLXXXIX.
gionem verſa, qui Gothos pietate Catholica recens imbutos,
Langobardis ab hac alienis, præferret. Langobardum, poſt tan-
tam illatam contumeliam, quod Reges ſolent, omni conatu ſum-
pſit evertendum: accedebant Mauritii Imperatoris perpetuæ ad-
hortationes, qui de vindicanda Italiæ poſſeſſione ſeriò cogitans,
magnum putabat, Francum in Autharim impellere. Autharis
externa auxilia adverſus tantum hoſtem circumſpicienda intel-
gens, alteram Garibaldi filiam, THEODELINDAM nomine, per
legatos petit. Legati benignè accepti auditique, quod in rem
communem videbatur, non difficulter conficiunt. Apud eum
qui Gregorii narrationem produxit, lego, Theodelindam Chil-
deberto antea deſponſam, matris Brunechildæ conſiliis itidem
conjugio fuiſſe fruſtratum. Vt par extiterit Childeberti utrimq;
fidei neglectus, & ſimiles propemodum duorum regum adver-
ſus ſe odii cauſſas conciverit. Autharis viſendæ ſponſæ deſide-
rio, juvenile capit conſilium, per legationis ſimulationem in Boi-
cam proficitur, paucis expeditis ex popularium numero aſſum-
ptis comitibus, fido inprimis amico, qui ſe legationis principem
gereret. Hic cum ſalutato Garibaldo, verba feciſſet, accedens
Autharis propius, omnibus quippe de facie ignotus, ſe verò ab
Authari miſſum eſſe ait, ſpectatum futuram dominam, quo com-
perta de forma referret. Annuit Garibaldus, & filia in conſpe-
ctu fuit. Ille tacitus aliquamdiu contemplatus, ſubintulit, pa-
rem videri Regiæ fortunæ faſtigio, nunc ſe niſi aliud patri videa-
tur, unum præterea cupere, quod in poſterum, pro more gentis,
frequens futurum ſit, vini poculum ex illius manu capere. Neq;
ſe Garibaldus difficilem præbuit, Theodelindam principi pri-
mum legato, deinde Authari miſcere juſſit. Autharis, poſtquam
bibit, pateram redhibens, puellæ manum digito diſſimulanter at-
tigit, mox tamquam aliud agens, dextera univerſam faciem à
ſumo permulſit. Erubuit ea re virgo, & nutrici de hoſpite queſta
eſt; anus ętate callidior, alumnam monet, factum ſilentio preme-
ret, Autharim illum haud dubiè ſponſum eſſe, nullius alterius eo
proceſſuram fuiſſe audaciam, bene habere, quod dignus pro-
fectò qui unus regno & regia virgine potiretur; erat enim celſus
corpore, coma nitens, ætatis flore juxta & forma conſpicuus. Ac-
cepto commeatu legati domum redeunt, ubi ad utriuſque re-
gni fines ventum, cum Boji honoris ergo deductores additi, abi-
tum pararent, Autharis in equum erectus ſecuriculam quam ma-
nu geſtabat, quanto potuit conniſu proximæ arbori inflictam
fixam

Herman. & Sigeb. ann. 586. præferunt.

Ratio tempor. ſic habet. Langobardi Italiam duce Alboino ingreſſi an. 568. Alboinus regnavit, ſi ab ingreſſu cum Greg. l. 4. c. 35 numeres, an. VII. ſi à regno conſtituto cum Paulo l. 2. c. 28. & Aim. l. 3. c. 17. an. III. cum dimidio. obiit ann. 574. Clepho regnavit ſeſquiannum, ob. 575. ut Herman. prodidit, 576. ut Sigebertus. Hinc X annorum interregnum ſub Ducum conſilio, quod an. ſive 585. ſive [illegible] ſive 586. Authari Rege creato deſiit.

Paul. l. 3. c. 16. & [illegible]q.

Quidam anonymū, alii Fredegarium, alii Thoromachum volunt. c. 34.

Paul. l. 3. c. 31.

ANN. POST CHR. NAT. DXC.

fixam reliquit, adjiciens inſuper, Sic ferire ſolet Autharis, quæ eum primum vox Boicis prodidit. Langobardicam affinitatem maximi Francorum motus, & Boici imperii converſio ſequuta; Childebertus Garibaldum proximo anno bello aggreſſus eſt. Et promptum erat prætexere, pelli regno incubatorem, veros veteresq́; ex Agilolfinga familia dominos reduci. Theodelinda hujus calamitatis pericula declinatura, ad maritum in Italiam, una cum fratre GVNDOALDO proficiſcitur. Autharis maxima frequentia obviam properans, nuptias in campis Veronenſibus, quibus Sardis nomen, apparatiſſima pompa, inſigni omnium ordinum lætitia, Idibus Majis celebravit. Oborta inter earum ſolemnia valida ventorum & tonitruorum tempeſtate, cum fulmen regii tabernaculi tignum disjeciſſet, ariolus ex Agilulfi Taurinorum Ducis familia, vetitas artes doctus, dominum clam monuit, id lætum illi oſtentum, portendere mulierem, quæ nunc Regi nuberet, brevi in ipſius matrimonio futuram. Agilulfus invidiam veritus hominem graviter increpans, mortem minatur, ſi ea de re verbum præterea faciat. Vaticinator nihil territus, ego quidem occîdi inquit poſſum, fata mutari non poſſunt. Prædictionis fides eventu comprobata, ex admiratione memoriam meruit.

GVNDOALDVS.

Paul. obſcurè, *cum propter Francorum adventum perturbatio Garibaldo Regi advenisset.* Diſertè annales domeſtici.

Ann. ſive 590 ſive 591 variant enim Sigeb. & Herman.

In Gregorii appendice, GRIMOALDVS & Gundoaldus Theodelindæ fratres nominantur, domeſtici ſcriptores Gundoaldi meminere, quem pater regno collegam aſciverit, Grimoaldi nomen non habent. Belli hunc fuiſſe exitum, in mira annalium nuditate, res loquitur, ut Childebertus Garibaldo pulſo, regnum THASSILONI aſſeruerit. Thaſſilo Theodibaldo natus eſſe, eo quem Narſi in Italia militaſſe diximus, creditur.

GRIMOALDVS.

App. c. 34.

THASSILO.

Paul. Diac. l. 4. c. 7. Sigeb. & Herman. aliquot annis ſerius hæc contigiſſe inſinuare videntur, initia enim Thaſſilonis cum expeditione Slavica perperam conjungunt.

Bojis principum ambitio atque contentio magno conſtitit: inſinuavit ſe Francus haud multò ſecus, quàm Steſichori ad Himerenſes de equite ſermo habet, jus & æquum tuitur[9], per beneficii ſpeciem, quæ maximè regia ad fallendum via eſt, rerum interim ſuarum, & imperii proferendi primam rationem ducens. Et pactione inita, provincia poſthac proprios Duces ex Agilolfinga familia tenuit equidem, quin Thaſſiloni Regii nominis decus manſiſſe aliquantiſper, ut ſunt mollia rerum initia, ex Paulo comperimus, ſed iidem Francicis Regibus vixere obnoxii, acceptisq́ue ab his legibus, populum beneficiario fere jure moderati ſunt. Cum ſuperioribus temporibus Francici imperii ditio, quantum omnibus diſquiſitis veſtigiis licuit adhuc pernoſcere, Danubium Lycumq́ue nunquam tranſcenderit. Garibaldum Chriſtiana ſacra coluiſſe, noſtri retulere, & fidem Theodelindæ filiæ præclara pietas comprobat, neque opinari diſplicet, magnam fuiſſe novitatis invidiam, abalienatis ea re, adverſarii commodo, procerum populariumq́ue animis, priſcæ Deorum ſuper-

ſtitioni vulgò adhuc obſtrictis. Nam ne nunc quidem factum gratia ſequitur, primæ Chriſtianitatis gloria in Theodonem, qui ſecundo deinde loco regnavit, translata. Sive ejus, quod intra Garibaldi domum ſtetit, gentem nulla ex parte attigit, ratio non eſt habita, ſive alienum ab Agilolfingorum familia, poſteri principis honore non dignati ſunt. Quæ victo & ejecto fortuna, incertum: ſunt qui regno iterum potitum aſſeverant, poſtquam in Italia aliquamdiu exulaverit; falsò: nominis enim ſimilitudine errant. Quod ejus nulla porrò teſtatæ fidei extet memoria, rebus perditis diutius non ſuperfuiſſe crediderim. Gundoaldus filius, affinitatis ſuffragatione Aſtenſem apud Ligures Ducatum nactus, ex nobili fœmina liberos in ſpem alterius regni ſuſtulit, & Langobardis Boica ſtirps per multas Regum ſucceſſiones dominata eſt. Sed hæc quidem poſterius.

Paul. l. 3. c. 32.

Franci Boico bello defuncti, Langobardicum animo dudum conceptum aggreſſi, regione latè populata, pleraque in Alpibus oppida, facta deditione nihil jam hoſtile timentia, contra interpoſitam fidem excidêre, mortalibus omnibus in ſervitutem abductis; niſi qui Agnello Tridentino, & Ingenuino Sabionenſe Epiſcopis deprecatoribus, ſexcentis in virorum capita ſolidis redempti ſunt. Cæterum Italici cœli impatientia per æſtivos mēſes morbis tentati, multis ſuorum amiſſis, cum Langobardi munitionum mœnibus concluſi pugnæ copiam non facerent, neque ſine pugna victoriæ ſpes eſſet, nulla memorabili re geſta, domum redierunt. Autharis ſexto anno à regno adito, nonis Septembris, florente ætate, immatura morte, incertum cujus fraude, veneno extinguitur. Theodelinda interim præcellens adeò prudentiæ & moderationis ſpecimen ediderat, ut re ad interregnum delapſa, imperium novo exemplo, & fœminæ, & peregrinæ, omnium voluntate fuerit demandatum, facta ſimul optandi poteſtate, maritum quem vellet, quemq; tanto faſtigio parem crederet, ex univerſo Langobardorum numero. Illa exquiſitis primorum ſententiis, Agilulfum Taurinorum Ducem, Authari cognatione propinquum, bello fortem, & omnibus corporis animique virtutibus eo loco dignum, ſibi conjugem, genti Regem legit. Vocato craterem vini modicè libatum propinavit, quem ille accipiens, cum honore lætus, ſe ad dextræ oſculum venerabundus demitteret, Regina verecundè ſubridens, Tu verò ori, non manui, oſculum admove Agilulfe, inquit, & levatum complexa exoſculataque, conſilium de Regno & nuptiis aperuit, quarum dies initio menſis Novembris omnium approbatione conſtituta, Agilulfus ſequenti anno, menſe Majo, publico gentis conſenſu, Mediolani Rex appellatus eſt. At fœdam illuſtri conjugio notam Joannes Boccacius in amatoriis narrationibus ivit

Paul l. 3. c. 36. Herman. Sigeb. Quod ex epiſt. 17. l. 1. Gregorii Magni cōtra afferri poteſt, vim haberet, niſi conſtaret pleraſque epiſtolas trajectas eſſe, & mēſe Decembri, ut relata, nō ſcriptam, verba quæ ſequuntur oſtendunt, *In hac quæ nuper expleta eſt paſchali ſolennitate.*

ANN. POST CHR. NAT. DXCII.

ANN. POST CHR. NAT. DXCIII.

Boccac. Decameron. fab. 22

ivit inuſtum, ut ut flagitii dedecore erroris excuſatione in ſpeciem obducto. Verum qui univerſo operi fabularum nomen præſcripſit, quam ſibi in ſingulis ejus partibus credi non cuperet, nimirum ipſe oſtendit, neque nos fidem, quam petenti negaremus, reſpuenti adhibebimus. Maximum unum omnium ſine controverſia beneficium, Theodelinda apud Langobardos, atque univerſam Italiam collocavit, cujus gratiam nulla annorum unquam diuturnitas oblitteratura eſt. Cum Langobardi eouſque, Paul.l.4. c.6. aut inani Deorum ſuperſtitione occupati, aut nomine tenus Chriſtiani, perverſis Arianorum opinionibus implicati, neque ſalutem ipſi ſuam curarent, & eccleſiarum bona publicam prædam rati, res ſacras promiſcuè ubique popularentur, illa divinitus incenſa, maritum magno animo aggreſſa, monendo, ſuadendo, orando pervicit, ut Catholicam pietatem pectore admitteret. Quod conſilium quam multa & magna bona, publicè privatimque ſtatim conſequuta ſunt. Rex eccleſiis quâ poſſet ſatisfacturus, pleraſque poſſeſſiones ultrò largitus, Epiſcoporum exiſtimationem, quæ contempta atque abjecta jacebat, ad aliquem dignitatis ſplendorem erexit; populares exemplo incitati, priſtinam impietatem vulgò ejurare, ad eccleſiæ matris gremium, pœnitentia ducti, convolare, adverſus res miniſteriaque divina pariter affici. In qua cauſſa graviter & prudenter, à conſideratiſſimo ſcriptore, viro in tantum laudando, in quantum virtus & doctrina poſſunt intelligi, Cæſare Baronio, Romanæ eccleſiæ Card. Baron.an.591 Cardinali, obſervatum animadverto, ſic ſolere Deum, eligere infirma mundi, ut confundat fortia, tres fortiſſimas nationes, odio in nomen, ſive Chriſtianum, ſive certè Catholicum, inſignes, Francos, Gothos, Langobardos, à totidem regiis fœminis, Chrotilde, Ingunde, & Theodelinda, Burgunda & Franca illis, hac Boja, eodem propemodum modo, perſuaſis maritis Regibus ad veræ religionis cultum eſſe retractos.

Gregorius Pontifex, virtutis & pietatis magnitudine cognomen Paul.l.4. c.5. nactus, libros de Italicorum patrum vita & miraculis, dialogorum forma conſcriptos, eodem anno ad Theodelindam miſit, Dialogos anno 593. à Gregorio ſcriptos eſſe, oſtendit Baronius. ſic æſtimans, quæ fide & morum ſanctimonia præſtaret, ejus animo futurum id munus longè acceptiſſimum. Sed extitere, qui religioſiſſimæ fœminæ, per pietatis quoque ſpeciem obrepentes, voluntatem à Gregorio & Catholica ſimul eccleſia tantum non abalienarent. Agitabatur à Juſtiniani uſque temporibus, nobilis inter Epiſcopos controverſia, magnis utrimque animis, de tribus quibusdam capitibus à quinta ſynodo Conſtantinopoli reprobatis, quæ Gregorius & ſuperiores aliquot Pontifices palam item damnaverant: Id adverſarii contra Chalcedonenſis concilii decreta fieri, quamquam falsò criminati, Reginam induxerunt,

runt ut Conſtantium Mediolanenſem Epiſcopum, trium capitum damnationi aſſentientem, eo nomine averſaretur. Gregorius exemplum veritus, legatos miſit qui officii admonerent, & in hæc ad eam, atque Conſtantium, verba ſcripſit. Ad Conſtantium quidem,

Greg. lib. 3. ep. 2. Quod autem dicitur filiam noſtram Theodelindam Reginam, ſe ſe à communione tua hoc audito nuntio ſuſpendiſſe: conſtat per omnia, quia etſi pravorum hominum verbis ad paullulum ſeducta eſt, venientibus tamen Hippolyto Notario & Johanne Abbate, erit modis omnibus veſtræ fraternitatis communionem quæſitura. Cui etiam meas epiſtolas direxi, quas fraternitas veſtra ſine dilatione traſmittat. Ad Theodelindam verò,

Greg. l. 3. ep. 4. Quorundam ad nos relatione pervenit, ab aliquibus Epiſcopis gloriam veſtram uſque ad hoc ſcandalum contra ſanctam Eccleſiam fuiſſe perductam, ut ſe ſe à Catholicæ unanimitatis communione ſuſpenderet. Quod quantum vos purè diligimus, tantum de vobis fortius dolemus, quia vos imperitis ſtultisque hominibus creditis, qui non ſolum ea quæ loquuntur neſciunt, ſed vix ea percipere, quæ audierint p,oſſunt. Dicunt enim piæ memoriæ Juſtiniani temporibus aliqua contra Chalcedonenſem ſynodum fuiſſe conſtituta, qui dum neque legunt neque legentibus credunt, in ipſo errore manent, quem ſibi de nobis ipſi finxerunt. Nos enim teſte conſcientia fatemur, de fide ejusdem ſancti Chalcedonenſis concilii nihil motum, nihil eſſe violatum, ſed quidquid prædicti Juſtiniani temporibus actum eſt, ita actum eſt, ut fides Chalcedonenſis concilii in nullo vexaretur. Si quis autem contra ejusdem ſynodi fidem aliquid loqui præſumit vel ſapere, nos ejus ſenſum ſub anathematis interpoſitione deteſtamur. Cum ergo integritatem noſtram ex conſcientiæ veſtræ atteſtatione cognoſcitis, ſupereſt ut vos nunquam à Catholicæ eccleſiæ communione ſeparetis; ne tot veſtræ lachymæ, tantaque bona opera pereant, ſi à fide vera inveniantur aliena. Decet ergo gloriam veſtram, ad reverendiſſimum fratrem & coepiſcopum meum Conſtantium, cujus & fides & vita bene olim mihi approbata eſt, ſub omni celeritate tranſmittere, eique directis veſtris epiſtolis indicare, ordinationem ejus, quam benignè ſuſcepiſtis, & quia ab ejus eccleſiæ communione in nullo ſeparamini. Quamvis in hac re me vobis ſuperfluè dicere arbitror, quia etſi quid in veſtro animo dubietatis fuit, veniente filio meo Johanne Abbate atque Hippolyto Notario, ex corde veſtro arbitror fuiſſe ſublatum.

Verum altiſſimè in Theodelindæ pectus deſcenderat, obrogari abolitione trium capitum, Chalcedonenſi concilio, quod pro præclara animi pietate, piaculare facinus arbitrata, quintæ ſynodi men-

di mentionem vix æquis auribus admittebat, uti ex epiſtola, quam Gregorius ſequenti anno ad Conſtantium dedit, intelligimus; delectat enim ſanctiſſimi Pontificis complura verba illuſtrandæ hiſtoriæ identidem inſerere.

ANN. POST CHR. NAT. DXCIV.

Quod autem ſcripſiſtis, quia epiſtolam meam Reginæ Theodelindæ transmittere minimè voluiſtis, pro eo quod in ea quinta ſynodus nominabatur, ſi eam exinde ſcandalizari poſſe credidiſtis, rectè factum eſt, ut minimè transmitteretis. Vnde nunc ita facimus, ſicut vobis placuit, ut quatuor ſynodos ſolummodo laudaremus. De illa tamen ſynodo quæ in Conſtantinopoli poſtmodum facta eſt, quæ à multis quinta nominatur, ſcire vos volo, quia nihil contra quatuor ſanctiſſimas ſynodos conſtituerit vel ſenſerit, quippe quia in ea de perſonis tantummodo, non autem de fide aliquid geſtum eſt, & de his perſonis, de quibus in Chalcedonenſi concilio nihil continetur, ſed poſt expreſſos canones facta contentio, & extrema actio de perſonis ventilata eſt. Nos tamen, ſicut voluiſtis, ita fecimus, ut ejusdem ſynodi nullam memoriam faceremus. Sed & de Epiſcopis quæ ſcripſiſtis, prædictæ filiæ noſtræ Reginæ ſcripſimus.

Greg. l. 3. ep. 37.

ANN. POST CHR. NAT. DXCV.

Anno quingenteſimo nonageſimo quinto Thaſſilo Slavos, graves perpetuo & infeſtos vicinos, bello aggreditur: quorum præter Zechorum nationem, quæ Sarmatiâ effuſa, Bojohemum tenuit, Quarantanorum aut Carantanorum alia, Dalmaticis oris progreſſa, Norici partem ad Hadriaticum ſinum vergentem inſidens, Boicam premebat. Parta victoria, maximam omnis generis prædam domum retulit.

Paul. l. 4. c. 7. Herman. Sigeb. qui, quod Thaſſilonem tunc demum Regem conſtitutum fuiſſe innuunt, ex tēporum ratione & domeſticis annalibus refelluntur.

DIC.

Quadriennio poſt pax inter Romanos & Langobardos, allaborante maximè Gregorii hortatu Theodelinda, coiit, & gratiæ Reginæ à Pontifice, apparatiſſimis verbis in hunc modum actæ.

Quia excellentia veſtra ad faciendam ſe pacem ſtudioſius & benignè ſicut ſolet impenderit, renunciante filio noſtro Probo Abbate cognovimus, neque enim aliter de Chriſtianitate veſtra fuerat confidendum, niſi quia in cauſſa pacis laborem & bonitatem veſtram modis omnibus monſtraretis, unde omnipotenti Deo gratias agimus, quia ita cor veſtrum ſua pietate regit, ut ſicut rectam fidem tribuit, ita quoq; placita ſibi vos ſemper operari concedat. Non enim excellentiſſima filia de ſanguine, qui ab utraque parte fundendus fuerat, parvam te credas acquiſiſſe mercedem. Ex qua re voluntati veſtræ gratiam referentes, Dei noſtri miſericordiam deprecamur, ut bonorum vobis vicem in corpore & in anima, hic & in futuro compenſet. Salutantes prætereа paterna dilectione hortamur, ut apud excellentiſſimum conjugem veſtrum illa agatis, quatenus Chriſtianæ reipublicæ ſocietatem non renuat. Nam ſicut & vos ſcire credimus, multis modis eſt u-

Paul. l. 4 c. 8. Greg. l. 7. ep. 42.

eſt utile ſi ſe ad ejus amicitias conferre voluerit. Vos ergo more veſtro, quæ ad gratiam partium pertinent ſemper ſtudete, atq; ubi cauſſa mercedis ſe dederit, laborate, ut bona veſtra amplius ante omnipotentis Dei oculos commendetis.

Paul.l.4.c.21. Proximo, bis mille Bojorum in expeditionem adverſus Slavos ducti, Cacani Regis ſuperventu occidione cæſi, cladem ſuperioribus annis illatam recepêre. Paul.l.4.c.21. Sexcenteſimo primo, Theodelinda Modiciæ, quæ duodecim paſſuum millibus Mediolano abeſt, ſitu ſub Alpibus inprimis amœno, & ſalubribus auris per æſtivos calores temperato, regiam & templum condidit, Theoderici Gothi judicium ſequuta, qui prætorium ibi olim ſtruxerat. Regia, præter ædificii ſplendorem, picturâ veteres Langobardorum hiſtorias referente nobilitata, templum divo Joanni Bapiſtæ ſacrum, amplis vectigalibus locupletatum, atque omni aureorum & argenteorum ornamentorum ſupellectile cultum eſt, quorum adhuc partem ſupereſſe ferunt. Voto gentem Baptiſtæ univerſam obligavit, hac forma, ad veterem pietatis ſenſum, à Rege & regni primoribus nuncupato. *Hæc formula deſumpta eſt ex editione Aſcenſiana.* Vt ipſe ſanctus Johannes pro nobis interpellator ſit, ad dominum Deum noſtrum JEſum Chriſtum, nos omnes unanimiter pollicemur, illi omni anno in die nativitatis ſuæ, hoc eſt VIII. Kal. Julii, de noſtris facultatibus tranſmiſſuros honorificè, ad oraculum ejus, ut per illius interpellationem habeamus juvamen Domini noſtri JEſu Chriſti, tam in bello quam in aliis locis omnibus, quocumque ituri ſumus. Paul.l.5.c.6. Ratæ fuere preces, quamdiu cultus religio perſtitit. Memoriæ proditum, Conſtantem Imperatorem poſt hos annos ſexaginta, Langobardis bellum illaturum, cum Tarentum trajeciſſet, deque eventu ſolicitus, hominem ſolitariam vitam agentem, vaticinii laude clarum conſuleret, unius noctis petita mora, numine ſalutato, reſponſum tuliſſe, Nunc quidem vinci neutiquam poſſe, Reginæ exteræ factum obſtare, collocaſſe eam in Langobardorum finibus Baptiſtæ baſilicam, qui Deum perpetuis precib9 appellet, ſed futurum aliquando, ut templi neglectum, gentis exitium conſequeretur; cujus prædictionis fidem res temporum ſucceſſu firmavit. Theodelinda donationis tabulis horribilem ſanctionem adjecit, quæ filii nomen habet, Regis mariti non habet, itaque marito demum mortuo perſcripta ſit oportet. *Hæc etiam ex Aſcenſiana editione.* Offert glorioſiſſima Theodelinda Regina, una cum filio ſuo Adalvaldo Rege, ſancto Joanni patrono ſuo, de dono Dei, & de dotibus, chartulam ſuæ donationis, quam in ſuorum præſentia ſcribere fecit. Si quis quolibet tempore, hanc teſtem voluntatis ſuæ corruperit, in judicii extremi die cum Juda traditore damnetur.

ANN. POST CHR. NAT. DC.

ANN. POST CHR. NAT. DCI.

Anno ſexcenteſimo tertio, Theodelindæ Adalvaldus filius

ANN. POST CHR. NAT. DCIII.

DCIV. Modiciæ natus: quem illi Gregorius in ſequenti, pace ejus haud obſcurè opera iterum conſtitutâ, hac epiſtola gratulatus eſt.

Scripta quæ ad nos dudum à Januenſibus partibus tranſmiſiſtis, gaudii veſtri nos fecere participes, propter quod, omnipotentis Dei gratia, & filium vobis donatum, & quod valde excellentiæ veſtræ eſt laudabile, Catholicæ eum fidei novimus ſociatum. Nec enim de Chriſtianitate veſtra aliud credendum, niſi id ſtudere vos, ut quem divino munere ſuſcepiſtis, Catholicæ rectitudinis auxilio muniretis, ut & Redemptor noſter familiarem te ſuam famulam cognoſceret, & Langobardorum genti novum Regem in timore ſuo feliciter enutriret. Vnde oramus omnipotentem Deum, ut & vos in mandatorum ſuorum via cuſtodiat, & eundem excellentiſſimum filium noſtrum Adulauvaldum in ſuo faciat amore proficere: quatenus ſicut hîc inter homines jam magnus eſt, ſic quoque ex bonis actibus ante Deum ſit glorioſus. Illud autem quod excellentia veſtra ſcripſit, ut dilectiſſimo filio noſtro Secundino Abbati, ad ea quę ſcripſit ſubtiliter reſpondere deberemus: quis vel petitionem illius, vel veſtra deſideria, quæ multis eſſe profutura cognoſcit, ſi ægritudo non obſiſteret, duceret poſtponenda? Sed tanta nos podagræ nunc infirmitas tenet, ut non ſolum non dictare, ſed nec ad loquendum poſſimus aſſurgere, ſicut & præſentium portitores legati veſtri cognoverunt, qui nos & venientes infirmos invenerunt, & diſcedentes in ſummo vitæ periculo atque diſcrimine reliquerunt. Sed ſi omnipotente Deo diſponente convaluero, ad cuncta quæ mihi ſcripſit ſubtiliter reſpondebo. Eam tamen ſynodum, quæ piæ memoriæ Juſtiniani tempore facta eſt, per latores præſentium tranſmiſi, ut prædictus filius meus dilectiſſimus ipſam relegens, agnoſcat, quod falſa ſunt omnia, quæ contra ſedem Apoſtolicam vel Catholicam eccleſiam audierat. Abſit enim nos cujuslibet ſenſum hæretici recipere, vel à tomo ſanctæ memoriæ Leonis prædeceſſoris noſtri in aliquo deviare. Sed quæcumque à ſanctis quatuor ſynodis ſunt definita recipimus, & quæcumque reprobata ſunt condemnamus. Excellentiſſimo autem filio noſtro Adulauvaldo Regi tranſmittere phylacteria curavimus, id eſt, crucem cum ligno ſanctæ crucis Domini, & lectionem ſancti evangelii theca Perſica incluſam. Filiæ quoque meæ ſorori ejus, tres annulos transmiſi, duos cum hyacinthis, & unum cum albula; quæ eis per vos peto dari, ut apud eos noſtra charitas ex veſtra excellentia condiatur. Paterna præterea charitate perſolventes ſalutationis officium, petimus ut excellentiſſimo filio noſtro conjugi veſtro, pro nobis de facta pace gratias referatis, atque ejus animum ſicut conſueviſtis, ad pacem de futuro per omnia provocetis, quatenus mercedem populi innocentis, qui in ſcandalo perire

Greg. l. 12. ep. 7.

perire poterat, ante conſpectum Dei, inter multa bona, quæ agitis, invenire poſſitis.

Hæc Theodelindæ laudibus ex omni parte referta, teſtimonium ſanctimoniæ antea relatis conſentiens prrhibent; tum oſtendunt, eam, ut ut ad tria capita hæſitantem, Pontificiæ auctoritati præcipuam reverentiam detuliſſe, neque ſe à Catholicæ eccleſiæ communione, hujus offendiculi cauſſa, unquam abjunxiſſe. Gregorius paullò poſt, menſe Martio rebus humanis eximitur: Adalvaldus Julio, patris voluntate Langobardorum Rex appellatur.

Paul. l. 4. c. 38. — ANN. POST CHR. NAT. DCX.

Anno ſexcenteſimo decimo, Giſulfus Forojulienſium Dux, ab Avaribus oppreſſus, ex Romilda veſanæ ſalacitatis fœmina, filias pudicitiæ laude inſignes reliquit. Quæ cæſo patre, everſâ patria, captivæ ductæ, calamitoſiſſimo ſuo tempore invenerunt, quo virginale decus, quod ſervis corporibus vi minus poterant, fortunæ ingratiis ingenio tuerentur. Conditis enim ſub mammillari ſtrophio crudis pullorum carnibus, ut calore corruptæ immane fœterent, militum non effugêre vim tantum & contumeliam, quod morte tamen pleraſque redemiſſe, celebrata veterum exempla ſunt, ſed cogitationem omninò voluntatemque libidinis averterunt. Spretæ itaque venundatæ, pares & patre, & animo iſto, nuptias reperere. Quatuor ſororum duo nomina prodita, Appa & GAILA, totidem perierunt, cum matris, tenebris tanto dignius, adhuc extet: Vna Alemanorum Regi, altera Bojorum principi collocata, Chiomaris, & Cammis meritò annumeretur. An Garibaldo, qui rerum apud Bojos paullò poſt potitus, quod quidam ſcripſere, niſi de opinione certum nihil eſt. — GAILA.

Paul. l. 4. c. 7. & l. c. c. 41 — ANN. POST CHR. NAT. DCXI. DCXII.

Vno aut altero anno interjecto, Thaſſilo fato conceſſit. Cui Paulus, cum primùm ad Boicæ gubernacula admotus, Regis nomen tribuit, ſub finem Ducem appellat: nos ſub eo Bojorum Principum majeſtatem ſtatu motam, & Francicis Regibus ſubmiſſam eſſe, hoc quoque argumento perſuademur. Mortuo Thaſſilone, GARIBALDVS filius ſucceſſit. Quem qui, nomine ducti, eundem Theodelindæ patrem exiſtimavere, rediiſſe in imperium, tamquam poſtliminio, neque vera ſcripſere, neq; veriſimilia, itaque magnis difficultatibus, nulla neceſſaria ratione implicati, ut ſe ſe aliquâ expedirent, multiplicem hiſtoriæ caliginem, quod certos errores incertis conjecturis tuendo, fere fit, offuderunt; nam idem de Thaſſilone prius commenti, quo fabulam tuerentur, centeſimum ætatis annum attigiſſe, ſcriptum reliquere, cum res in eum modum quo à nobis narrata eſt, Pauli auctoritate potuerit conſtitui, qui Garibaldum diſertè Thaſſilonis filium nominat, quod ſi quis ſuperiori Garibaldo convenire poſſe exi- — Arenpek. l. 2. c. 3. — GARIBALDVS SECVNDVS. — Paul. l. 4. c. 41.

ſe exiſtimat, nimium ineptus eſt. Novus princeps paternum decus æmulatus, Sclavos, Carantanos nimirum, bello ſolicitans ad Aguntum Norici oppidum primo congreſſu infeliciter pugnat: hoſtes ſucceſſu læti & feroces, facta in Boicam impreſſione prædas egere, dum ille, collectis brevi iterum viribus, inopinantes adortus, omni præda exutos, finibus victor pepulit. Quod unum Garibaldi operum poſteritatis memoriam meruit. In Italia Gundoaldus, Aſtenſium Princeps, Theodelindæ frater, ſagittâ veneno illita, ex inſidiis incerto auctore miſsâ moritur. Sceleris ſuſpicio regiam attigit, jactatum, cumulaſſe Agilulfi & Theodelindæ odium, quo favorem maximè debuerat, alliciendis Langobardorum vel ingenio, vel arte, vel fortuna voluntatib⁹, nimiam viſam in homine peregrino tam prolixam popularitatem, cui ſi rerum novandarum aliquando voluntas accideret, dominantes contra nitenti, pares futuri vix eſſent. Sed nobis quidem, de ſorore præſertim, Gregorio toties laudata, tamque magnificè, & illa haud minus extera, quæ ſe domeſtico tanto præſidio cur orbaret? animus fraterni paricidii facinus refugit credere. Gundoaldo filios fuiſſe reperio, GVNDOBERTVM, de quo præter ipſum nomen, nihil extat proditum: & Charibertum ſive Aripertum, variè enim appellatur, qui regnum apud Langobardos poſt multos annos primus Bojorum tenuit, ut ſequenti libro narrabitur.

Paul. l.4.c. 42.

Appendix Greg. c.34.

GVNDOBERTVS.

Appendix. Greg.

MARCI VELSERI RERVM BOICARVM

Liber quartus.

Garibaldũ nondiu imperaſſe, ex collatione temporis, quo Thaſſilo Garibaldi pater obiit, quoque Theodo Boicã dotit is eſt, fit conſequens.

Jo. Steind. an. 623. Regentrant appellat, filiam Hildeberti Regis: recentior quidã, Theodeberti.

Vita S. Ruperti ap. Sur. tom. 2. brevius ant. lect. tomo item 2.

THEODO TERTIVS.

REGINODRVDES.

SAnctius deinde ſæculum aggredimur. Garibaldo cis paucos annos ſublato, THEODO prudentia & animi magnitudine inclytus, quẽ Garibaldi filium fuiſſe, ſuſpicari quam affirmare magis poſſumus, Bojorum principatum adeptus, ingens Evangelio oſtium aperuit. REGINODRVDEM uxorem annales Childeberto Franco natam ferunt: quod nomen Francicarum rerum auctores inter Childeberti Theodebertique Regum liberos, Theodebertum enim alii patrem maluere, omninò non habent, ſed illa ſtirpe explicãda & aliâs indiligentes, quo minus fides noſtris hominibus demenda eſt. Reginodrudem ergo familia dudum Chriſtianâ ortam, tot illuſtrium Reginarum exemplo, marito amplectendæ veritatis auctorem fuiſſe credimus: & ſupererant rei juvandæ, Chriſtianæ religionis igniculi à Romanorum imperio, per omnem provinciam. Acceſſit fama ſanctimoniç Ruperti Epiſcopi, & magnorum mirabiliumque operum, quæ illo adminiſtro divina virtute conſtabat patrari. Motus Theodo, ſummo viri coram videndi deſiderio incenſus eſt. Primos ſuorum mittit, qui honeſtiſſima legatione obnixè deprecantes invitarent, Veniret; Boicam conſpectu dignaretur, genti rectum fidei vivendique iter ingredi cupienti, docendo præiret. Rupertus expenſa tum oratorum amplitudine, tum orationis æquitate, gnarus hoc genus conſilia non niſi divinitus immitti, Deum ante omnia laudibus ac gratiis veneratus, qui in tenebris ſedentes æternæ lucis radiis inſtitueret illuſtrare, preces nihil averſatus, redeuntibus legatis ſtatim presbyteros adjunxit, ipſe paullò poſt ſubſequutus, Reginoburgi à Theodone, cum inſigni proce-

procerum comitatu obviam progreſſo, incredibili lætitia maximo applauſu excipitur: primus in ea urbe à Bojis conſpectus Epiſcopus, nam ante Boica tempora quosdam ſediſſe non ambigam, etſi memoria fere excidit, unius Lupi ſuperat, ſanctitatis famâ poſteritati commendata. Quem qui Zenone imperante à Theodone primo, pietatis cauſſa cæſum narrant, temporum rationem nullam habent. Neq; ego exemplum, quo Boji in Chriſtianorum ſanguinem unquam ſævierint, ullum proditum reperio. Abſurdius errant, qui Lupum hunc cum eo confundunt, qui Chetmarum Carantanorum principem Pipini ætate in fide inſtituit. Rupertus indicto jejunio, Theodonem Chriſtianæ fidei myſteriis erudit, eruditum & ſatis jam confirmatum, abdicato impio peſſimorum dæmonum cultu, ſalutari baptiſmate abluit. Nullus dies Bojis lætior, certè æquè ſalutaris illuxit. Principis exemplum plerique optimates ſequuti, & populi magna vis, nobilium ignobiliumque promiſcuè, una omnes voce, teſte quibus animi gaudiis intus perfruerentur, Dei benignitatem effusè celebrantes, quæ ex tetra caligine in eam claritatem, nihil tale promeritos evocaſſet. Annum, quo res tam magna conſtituta, ſimulachrorum cultus publico Ducis præjudicio damnatus eſt, dubium reddit annalium inconſtantia, nobis ſingulorum momentis æſtimatis, propior vero viſa ratio, ſexcenteſimum decimum ſextum poſt Chriſtum natum adſcribentium, aberrantibus facile longiſſimè, qui in Regum nominibus lapſi, hiſtoriam ad ſuperiores Theodones retraxere, ante annos octoginta circiter vita jam functos. Epiſcopus inde Principis hortatu ſecundo Danubio devectus, multam præterea pietatis ſementem fecit, Evangelio omnibus, qui ſecus ripam colerent, libero ſermone annuntiato, ad inferiorem uſque Pannoniam, ibi exſcendens iter retrò pedibus tenuit. Laureaci plerique à vana Deorum ſuperſtitione ad nos traducti, multi variis morborum generibus Chriſti nomine invocato levati. Hinc in interiorem Boicam digreſſus, iis inprimis locis potiori cura inſiſtens, quibus impietatem hactenus maximè graſſatam animadverteret, ſtatuas inanium Deorum ubique disjiciendo, & veræ religionis capita diligenter exponendo, rudes populorum animos ad unius Dei intelligentiam erexit. At Theodo circumſpiciens, quæ eſſent ornandis atque provehendis initiis bene poſitis, veritus ne non rectè ſtabilita brevi dilaberentur, inſtitit Ruperto, ſedem ſacrorum legeret firmaretque, ex qua ipſe & ſucceſſores Epiſcopi, ſubjectam provinciam ſalubribus præceptis informatam regerent. Placuit Juvavia, ſplendida olim Romani nominis colonia, tum afflicta ſuperiorum temporum barbaricis motibus & vaſtitate, in ruinis & ſolitudine cubans urbis verius cadaver. Magno ſtudio & alacri-

Catal. Epiſcop. Reginob. præter Lupum, Paulinum & Rhatarium habet. Sed Paulinū Tiburniæ an Tigurinæ fuiſſe Epiſcopum, ſupra oſtenſum pag. 93. Ratharium poſt Rupertum vixiſſe, infra narrabitur.

ANN. POST CHR. NAT. DCXVI.

Hunc annum Arenpekius habet, præter alios.

ſacritate inſtauratam, mutato veteri vocabulo Salisburgum dixere, à præfluente Salſa. Templum Deo & apoſtolorum principi Petro cum cœnobio poſitum, Rupertus dicavit, ſacerdotibus ſacerdotumq; miniſtris, & omnibus ſubinde rebus, quæ ad divinum cultum Chriſtiano ritu peragendum opportunæ, Ducis liberalitate fretus, ampliter inſtruens. Neque defuit Theodo conceptæ ſpei, largis ſubminiſtratis vectigalibus, pro illius præſertim temporis ſacrorum hominum parſimonia & moderatione. Æmulati factum poſteriores principes, multas certatim regiæ munificentiæ donationes adjecerunt, ut Salisburgenſes paullatim ad tantum ſplendoris faſtigium excreverint, quantum rari alii ubivis terrarum Epiſcopi ſupergreſſi. Extat donationum breviarium anno, quo Carolus Magnus Boica potitus, ab Arnone Epiſcopo conſcriptum, quod nos præclarum vetuſtatis monumentum rati ſæpe deinceps laudaturi ſumus. Tunc contributa præter urbem atq; agrum circa, ſylvarum & paſcuorum abundè, tum villæ coloniæq; ruſticæ variis locis complures, Manſos appellabant: Romani quidem cum manſis tributariis octoginta quinque, formula veteres Italici ſanguinis provinciales ſignificante, quos paullò incommodius habitos par eſt credere: Vineæ ad Danubium prope Reginoburgum aliquot: Salinæ, fornaces excoquendo ſali viginti, & decuma omninò vectigalium, quæ fiſcus id loci cogeret. Salinas tum primum inventas, quod vulgo fertur, ex hoc ſcripto intelligi non poteſt. Non illud item, quod magnos alioquin auctores, nec tamen vetuſtos habet, Vtonem & Theodibaldum fratres Theodoni fuiſſe, baptiſmate à Ruperto Oetingæ & Bauzani tinctos, Boicâ ſcilicet inter fratres veluti in trientes ſecta. Cujus rei neque in Arnonis tabulis, nec in Ruperti vitæ hiſtoria, ubi ſanè debebat, extat veſtigium, quin Salisburgum ad Theodonis ditionem pertinuiſſe, utrobique palam eſt, quæ ex iſta cretione Vtoni paruiſſet oportebat. Verum enimverò homines non mali, & quod probitatem fere conſequitur, minimè ſuſpicaces, fidem habendo ei, quem nos toties notavimus, in errorem perducti ſunt. Cum Tonazano & Vrſo auctoribus nuntiaretur, certo extra urbem loco nocturna lumina apparere, ſuaviſſimosq; odores diffundi, & multa ad hæc divinitus fieri prodigia; Domingus præcipuæ venerationis ſacerdos, rei explorandæ miſſus, veritate compertâ, viſa enim per tres continentes noctes quæ narrata erant, ligneam crucem ſolemni ritu conſecratam ſolo defixit, & tuguriolo pro præſenti copia texit. Rupertus Theodonis conſilio atque ope uſus, exciſo latè nemore, Maximiliano martyri templum ſacrat, peramplo monachorum collegio addito. An Maximiliani martyris reliquiæ id loci conditæ, an alia oſtento cauſſa, ſcribentium brevitas non expreſſit. Neque hîc ſe Prin-

Annot. Arnonis epiſcopi, tomo 1. ant. lect.

P. Caniſ. de M. virg. l. 5 c. 23. 29. Mart. Eiſengr. de ſacel. Oeting. c. 4. 5 & alii non pauci.

ſe Principis beneficentia deſiderari paſſa magnum terræ tractũ, patentem quaqua verſus tria paſſuum millia, attribuit : id vitæ ſcriptor ad Theodibertum filium retulit, credo qui patris factum ratum habuerit. Tonazanus & Vrſus religione tacti, omne patrimonium tranſcripſere, addictis monaſterio Vurmario & Ciſſimo nepotibus, litteris operam daturis, quibus Rupertus uſum fructum ex ſemiſſe donati patrimonii, beneficiario jure poſtea reddidit. Ruperti etiam opus Veltenburgum monaſterium creditur: ego, quod aſſeverem non, habeo.

Cum Agilulfus interea temporis in Italia vivendi finem feciſſet, Langobardici regni nomen ad Adalvaldum puerũ, procuratio ad Theodelindam matrem rediit, quæ magno eccleſiarum & religionis bono, eam per annos integros decem tenuit, quibus exactis, Adalvaldus mente alienatus, regno pulſus, privatus triennio circiter ſuperfuit, uti quidem unus nobis Sigebert[9] indicio. De Theodelinda nihil præterea, neque quouſq; vitam produxerit comperio, ſed eorum conjecturis acceſſerim, qui ante filii inſaniam obiiſſe exiſtimant.

Paul. l. 4. c. 14. Hermã. Agilulfum an. 616. Sigebertus 617. obiiſſe ſcribunt.

Sigeb. Agilulfum an. 617. mortuum, filium annos 10. regnaſſe, 630. obiiſſe ſignificat, itaque triennio privatum vixiſſe cõſequitur.

Neque quo anno Theodo naturæ ſatisfecerit exploratum, Epiſcopo ſuperſtite deceſſiſſe liquet. Moriturus THEODIBERTVM filium vocat, & principatu de manu tradito, ſuprema mandata adjicit, Obſequatur Ruperto, rem Chriſtianam propaganti omnibus auxiliis adſit, Salisburgenſem eccleſiam ſuo exemplo charam habeat, quâ poſſit dignitate augeat, ita felix fortunatumque futurum imperium. Paritum eſt optimis monitis, filius ſtatim à patris funere, primis ſuorum aſſumptis, divinum hominem venerabundus adit, & in vaſta ſolitudine ad divi Maximiliani conventum, amplis muneribus colit. Rupertus ſub hæc, rationem ſecum putans, meſſem multam, operarios paucos eſſe, quod quamquam Boji Chriſtiana ſacra vulgo admitterent, ſupererant plerique in veteris ſuperſtitionis cœno occæcatis animis obſtinatè hærentes, domum in patriam abiit, & evocata ſubſidiaria duodecim ſociorum cohorte, Cunibaldo & Giſilario presbyteris, ſanctiſſimis viris præcipuè ducibus, qui inſtruendis populis auxiliarem præberent operam, Salisburgum revertitur. Ibi Erendrudem neptem, nam perperam quibusdam ſoror credita, numeroſo ſacrarum virginum collegio præficit, ædificato à Reginodrude ad urbem monaſterio, anno poſt Chriſtum natum ſexcenteſimo vigeſimo tertio, Nonnarum montem etiam nunc appellant, vocabulo ex ultima Chriſtianorum antiquitate repetito, in quo liberaliter ornando Theodibertus patris pietatem adæquavit. Inde novo ſociorum comitatu fretus, omnem denuo Boicam circumiens, multos adhuc ſpicarum manipulos eccleſiæ horreo intulit, conſtitutis plerisque locis presbyteris, qui inſolentes

THEODIBERTVS.

P. Cratepol. de ſanctis Germ. Theodonem ſanctum cognominat, conjecturam, ut apparet, ſine ullius ſcriptoris teſtimonio ſequutus.

Arno diſertè neptiam appellat.

ANN. POST CHR. N. DCXXIII.

Joan. Steindel.

Nonnarum nomine uſus S. Hieron. ad Euſtoch. de cuſtodia virg.

tes mutatæ religionis animos ad Chriſtiana myſteria paullatim asſuefacerent. Neque fieri poteſt, quin per eam occaſionem ædes ædiculæq; ſacræ multæ paſſim dedicatæ fuerint, ſed memoria duarum præcipuè, Reginoburgi & Oetingæ manet, Mariæ virginis appellatione utraque. Quod in eam partem accipio, præ cæteris inſignes habitas, tum tutelari Mariæ nomine, tum quod Deorum prius fana, (hoc enim conſentiens vetuſtatis fama habet) Chriſtiano ritu expiata & conſecrata, veluti trophæa ex ſuperſtitione devicta viderentur. Secundum ea ſe Salisburgum iterum recipit, & ſupernè monitus mortalium laborum finem, æternitatis præmium prope eſſe, diſcipulis vocatis multumq; flentibus, qui ſe inter tot Chriſtianæ fidei tirones, tanto præſidio deſtitui vehementer dolerent, futuræ mortis diem prædicit, erectoq; Chriſti fiducia animo, Salisburgenſem ſedem & univerſam Boicam Deo precibus commendat, ſimul oſtendit, quem ex ſacerdotum numero ſibi ſucceſſorem ſubſtitui cupiat, Vitalem videlicet, notæ ſanctitatis, & apud omnes ordines gratioſum hominem. Ingraveſcente per quadraginta jejuniorum dies morbo, feſta Chriſti reſurgentis luce, quæ in VI. Kal. April. incidit, ſeſe ut potuit colligens, obita re divina, ſacrorumq; myſteriorum percepto viatico, multum de virtute hortatus diſcipulos, leniſſimo ſermone, paterno prorſus affectu, inter complorantium manus exſpiravit. Auditæ canentium voces, angelorum creditę, & viſi obverſari inter juſta funebria candidati hominum ſpecie, quos, quod eo officio functi diſparuere, angelos fuiſſe nemo dubitavit. Rupertus cœlo receptus, Boicæ Apoſtolus & tutela habitus. De anno immodicus eſt tradentium diſſenſus, ut nulli fere duo conveniant. Nos deprehenſo feſtum paſchæ diem, ab anno omninò quingenteſimo quadrageſimo quinto, ad annum ſeptingenteſimum ſextum, bis, neque eo ſæpius, ad VI. Kal. Apriles rediiſſe, ſexcenteſimo nimirum vigeſimo tertio & vigeſimo octavo, certum characterem ſequuti, de alterutro ſic pronuntiamus, ut æſtimata rerum geſtarum magnitudine in poſteriorem ſimus proniores. ANN. POST CHR. NAT. DCXXVIII.

Catal. epiſcopor. Laureacēſ. & Batav. Euſt. vita à Jona ſcripta, etſi quidam Bedæ tribuunt, ap. Sur. t. 2.

Æquales illorum temporum, Philo Româ ortus, Laureacenſis Eccleſiæ Archiepiſcopus, & Erchenfridus ex Laureacenſi clerico Batavenſis Epiſcopus, cui Othocarus Honorii Pontificis juſſu ſucceſſit. Abbas etiam Euſtaſius, qui Luxovienſi nobili inprimis monaſterio poſt Columbanum præfuit, Chriſti amore incenſus in Boicam per hos annos excurrit, multisque idolorum cultoribus meliore religione imbutis, & relictis, qui bene cœpta porrò urgerent, ſe ad Luxovienſem ſexcentorum monachorum procurationem retulit. Sequutus monachus Agreſtius nomine, ut invito & dehortante magiſtro, ita lævo ſucceſſu, homo tanto

tanto muneri per omnia impar, aliquamdiu apud Bojos ſine fructu verſatus, ad Aquilejenſes abiit,& ſe cum illis conjunxit, qui ab eccleſia Romana jamdudum apertè deſciverant, uti Jonas Euſtaſii diſcipulus prodidit. Cujus præterea luculentum extat teſtimonium, Bojoarios etiam tunc temporis, eoſdem Bojos eſſe habitos, ne cui ſuſpicari in mentem veniat, majores ea de re unquam dubitaſſe. Jonam enim, vetuſtum ſupra nongentos ipſos annos ſcriptorem, ejus loci & ordinis, adde peregrinum hominem, aut indulſiſſe ambitioſæ gentis vanitati, ſi qua fuit, ſed agreſti propemodum ſæculo quæ nam eſſe potuit? aut dubia & incomperta teſtatò voluiſſe ad poſteros tranſmittere, nec dici probabiliter, nec credi poteſt.

Apud Langobardos ejecto Adalvaldo, Arioaldus Taurinorum dux, regiæ affinitatis prærogativa regnabat, Gundebergæ quippe Adalvaldi ſorori matrimonio junctus. Hæc Theodelindæ matris laudes, pietatem inprimis æmulata, quod mater Modiciæ fecerat, ipſa baſilicam Joanni Baptiſtæ Ticini, auro argento & omnis generis ſacra veſte magnifice inſtructam, ædificat. Neque de cætero virtutem im̄unem colens, graviſſimarum ærumnarum caſibus variè exercetur. Pudicitia & pulchritudine juxta inſignem, Adalulfus inter principes Langobardos, de ſtupro appellare auſus eſt, illa execrata flagitioſi hominis impudentiam, in loquentis os exſpuit. Tum Adalulfus ignominiâ, néque proderetur metu incenſus, odio amorem mutat, Reginam marito ultrò deferre occupat, venenum parare, quo incautum tollat, dotale regnum ad Taſonem Etruriæ Ducem, res novas molientem, transferat, cum quo ſecretæ coitiones factæ ſint. Leves plerumque Regum ſuſpiciones, cum timor acuit, imperium præceps. Creditâ calumnia, carceri Gundeberga mancipatur. Clotarium Francum movit calamitatis indignitas, legationem expoſtulatum mittit, quid ita viſum fœminam Reginam, Reges Francos propinquitate attingentem, indicta cauſſa contumelia afficere. Langobardus jure factum tueri, & verò ſe leniter intraq; facinoris magnitudinem vindicaſſe: cum legatus ſubintulit, facilem hujus cauſſæ proponi exitum, ſi, qui mos gentis vulgo erat, placeat ſecretorum incerta armorum judicio definienda permittere. Accepta à Rege conditio, neque Adalulfus reperire, quî abnueret, quamquam nulla ſpe, in cauſſa plena ſceleris. Certamen Ariperto Reginæ amitino, propinquitatis jure obveniebat, is vicarium, quod & ipſum fieri aſſolebat, producit, qui cum accuſatore congreſſus, perfidiam in populi conſpectu victor ultus eſt, Gundeberga priſtinum dignitatis gradum tenuit. Aimoinus regio Francico genere ortam ſcripſit, ego rationem non reperio, niſi ſi Garibaldus avus illam cognationem attigit, cujus rei nulla

Aimoin. & app.Greg. inivit autem Arioaldus, ut eſt ap. Herman. ann. 626. Paul. l.4.c.49. Gundebergam Rodoaldo, qui poſt Rotharim regnavit, nupſiſſe ait, ſimilitudine nominis Arioaldi falſus, ſuperiores enim veriora ſcripſiſſe, temporum ratio evincit.

Propriè amitinus, natus enim Aripertus Gundoaldo Theodelindę fratre. Aimoin. l.4.c.10. conſobrinum dixit.

de cætero indicia. Fredegario an Thoromacho, Francorum parentem appellanti, magis credam, parentũ enim nomine cognati & affines universè vulgò jam tum veniebant, ut cum Vuldotrada primis ſecundisq; nuptiis Francicis Regibus fuerit collocata, nepti parentis Francorum appellatio, hoc ſaltem ſenſu, congruerit. Arioaldo anno poſt Chriſtum natum ſexcenteſimo trigeſimo octavo extincto, Gundeberga Rothari Harodo nupſit, matrimonio viâ ad regnum rurſus munitâ. Sed ut malo docta, eum prius ſacramento adigit, maximi inter homines beneficii memoriam, perpetuo amore & cultu conſervandam, nunquam poſiturum. Improbum animum verborum religione tenere fruſtra conêris, brevi res vertit. Rotharis cæſis plerisq; Langobardorum primoribus, cum & uxoris pertæſum eſſet, cuſtodia conditam ad privatæ vitæ modũ cogit. Vbi illa magno & Chriſtiano animo, â tanta fortuna in eam humilitatem iterum devoluta, per annos propemodum quinq; ſacris jejuniis & orationibus tempus fere terens, magna conſtãtiæ exempla edere perſeveravit. Francus rurſus auxilio fuit. Aubedo aliis de cauſſis miſſus, tactus miſeratione Reginæ, quam ſuperioribus aliquot legationibus florentem vidiſſet, Rotharim officii admonet, Francos injuriam, quæ & ipſos tangeret, non neglecturos, ſuum in Gundeberga beneficium aſſerturos oſtendit. Rotharis aut famæ reverentia, aut metu flexus, uxorem publico reddit, & inſigni comitatu ante omnium ora per divorum templa circumductam, maritali poſthac affectu, regali honore habuit. ANN. POST CHR. NAT. DCXXXIIX.

In Boica Theodiberto HVGIBERTVS filius ſucceſſit, omnibus annalibus præteritus, ſive ob imperii brevitatem, ſive quia nulla res geſta inſignem reddidit, ſive quæ aliȩ cauſſæ. Nos uno, ſed certo & locuplete teſte Arnone nitimur, qui quæ Salisburgenſibus patris & avi exemplo contulerit, diſtinctè perſcripſit. Thaſſilonem & Grimoaldum quidam ad hoc ipſum ævum referunt, obſcura nihilominus, & aliquando incertiore memoriâ. Vt frater Theodiberti Thaſſilo, Theodonem Theodibertumq; Bojorum poſt principes, & Grimoaldũ procreaverit, Grimoaldi filia PLECTRVDIS fuerit, quæ Pipino Heriſtallo nupta, Drogonem & alterum Grimoaldum peperit, nobiliſſima & ſapientiſſima fœmina ab Aimoino appellata, ſancta glorioſa & illuſtris à Marcellino. Imago cum inſcriptione Batavis in ſumã Stephani martyris æde, quam Brunonis Batavenſium Epiſcopi ætate Plectrudis condidiſſe fertur, ſuperioribus annis viſebatur, neq; certo neque nullo Boicæ originis indicio, nunc vetuſtate temporis exolevit. Sed utcumq; ea ſe conjectura habet, pater ſanè Hugibertus aliquis, non Grimoaldus fuit, id enim ex Pipini diplomate conſtat. Quod Marcellinus, qui illũ per ætatem videre potuit, Lotharingiæ ſive

HVGIBERTVS. PLECTRVDIS.

Auſtra-

Etiã multò ante parentes ſic uſurpati, Vopiſcus Probo, *Adoleſcentem nobilem parentem Valeriani.* Paul. Arioaldum 12. an. regnaſſe ait, eo eſt conſequens an. 638. obiiſſe. Herman. 7. tantum an. falſo tribuit. De Rotharis matrimonio append. c. 69. 70. Aubedonẽ Clotarii legatũ append. nominat, quod ratio temporum verum eſſe non patitur, Clotarius enim ante Rotharim Regem obiit. Arno in annot de Theodiberto loquutus ſubjungit, *Succeſſor namque filius ejus Hucbbertus Dux, tradidit in pago Rotaga &c.* Arnold. Vion. l. 4. c. 6. Thaſſilonem ſanctũ appellat, & cum Tutilone monacho S. Galli, qui circa an. 880. vixit, confundit. Catal. epiſcop. Reginob. in S. Emmerãmo, Steidel an. 6. 1. Schritov. & Hund. in catal. Batav. Plectrudem filiam fuiſſe dicunt Grimoaldi, Bavariæ & Campaniæ ſive Ducis ſive Regis, cujus rei cuperem teſtes vetuſtiores. Imaginis meminere Schritov. & Hund. inſcriptio hæc tum, *Plectrudis regina à dextris tuis, in veſtitu deaurato, circumdata varietate.* Diplom. meminit Brulch. in monaſt. S. Willibrordi. Marcellinus presbyter in via S. Suiberti ap. Sur. t. 2.

Auſtraſiorum Duciſſam nominat, Bojam fuiſſe nihil impedit, ut alterius tituli dignitas à marito fluxerit.

RODOALDVS

Apud Francos Auſtraſianæ Regiæ Dagobertus patris voluntate præerat: in qua clarus RODOALDVS Bojus, principum Agilolfingorum ſanguis, ſummis honoribus, annitente Arnulpho epiſcopo & Pipino Landiſio, auctus, perpetuum aularum vitium æmulorum invidiam effugere non potuit. Superbè avarè & impotenter agere delatum, Regis indignationi objiciunt. Tum ille vitæ metuens, ad Clotarium profugit, ibi patre deprecatore filiũ placaſſe viſus reſponſum tulit, bene de cętero ſperare poſſe, ſi quæ peccaſſe diceretur, corrigeret. Fidem habuiſſe exitio fuit ſtatim à reditu, Treveris pro ipſis regii cubiculi foribus obtruncatur. Aimoinus majoribus clarum, auctor Gregorianæ appendicis, nobili Agilolfingorum gente natum ſcripſere, ut Æmilio, diligenti alioqui & cauto, ex tenui loco fortunaque creviſſe, fides utique nulla ſit. Verum hoc facinus unius capite, illud plurium ſtetit. Dagobertus à patris morte novem annis regnaverat, cum Avares & Bulgaros forte tumultu, quod per interregnum utrique Regem ex ſuo corpore ambirent ſublegi, Bulgari victi patria regione pulſi, virorum admodum novem millia extremæ neceſſitatis vi adacti, cum uxoribus & liberis ſedes à Francis ipſis hoſtibus petunt. Rex ſe deliberaturum oſtendit, interim in proxima Boica hyemarent. Ibi ſparſim per vicos hoſpitio exceptos, una omnes nocte incautos jubet opprimi, neque ex tanto ſupplicum numero præter Alticeum quisquam ſuperfuit, qui coacta ſeptingentorum circiter manu, ad Valduccum Slavum Venedorum Ducem fugiens, inſidiantis perfidiam evaſit.

ANN. POST CHR. NAT. DCXLI.

Aimoin. l. 4. c. 11. App. Greg. c. 52. Append. Greg. c. 71. Aimoin. l. 4. c. 24. Vulgati Reginonis codicès perperam habent, *Rex ad Hemandum & Bajoariam recipere præcepit.* Corrig. ex mſ. *ad hyemandum ad Bai.* ne quis novum hinc Bojorum principem concinnet, ut eſt interdum ingenioſa inſcitia.

ANN. POST CHR. NAT. DCXLVIII.

AGILOLFVS.

Septimo exin Dagobertus è vita abiit, Rex famâ, quamquam inter manifeſta flagitia, ambiguâ, & ut beneficia crederentur plura. Omnium ejus operum maximum ad poſteritatis commendationem fuit, veteres ſubditarum gentium leges, à Theoderico Clodovei filio conditas, à Childeberto, & Clotario variè pro temporum ratione interpolatas, emendaſſe, quas illuſtrium virorum Chladii, Chadoindi, Magni, Agilolfi uſus opera, in melius novatas, ſcriptoq; comprehenſas edidit, ſingulis nimirum populis ſingulas & proprias. Boicæ diu tenuere, quarum AGILOLFVM potiſſimùm auctorem, eumq; ad Agilolfingos pertinuiſſe ſuſpicamur; quomodo Lotharienſium olim & Lotharingorum una natio, & eadem Carolingorum atque Carolorum ſtirps, etiamſi diverſo appellationis exitu, ſic unus idẽ Agilolfus Agilolfingusque videtur. Multa porrò in his legib⁹ de publico privatoq; jure, ad omnem æquitatis rationem egregia extant, ſed ut alicubi priſcæ quodammodo ruditatis ſitus, antiquiſſimo ævo, manifeſtis veſtigiis hæſerit. Quod Tacitus de Germanis abſolutè ſcripſit, & minora delicta & homicidia pecuaria mulcta lui, hîc pecuniâ

Varii codices Boicarum legum, variè habent hæc nomina. Chadoindus Brunechildis legatus ad Regem Clotarium nominatur append. Greg. c. 40. & referendarius Dagoberti c. 78. Bojis leges à Dagoberto datas, Otto etiam Friſ. ſcribit. l. 5. c. 9. Tac. de mor. German.

cuniâ mutatum, nulla præterquam Ducis capitali cæde. Si quis Ducem ſuum occiderit, anima ej⁹ pro anima illius, mortem quam intulit recipiat, & res ejus infiſcentur in publico, in ſempiternum. Cæteroqui aliæ aliàs æſtimationes, & leviores quidem reliquorum, cæſo Epiſcopo, tunica ex plumbo ad modum corporis concinnata, auro expenſa. Bojus non bonis non vita excidere, niſi conjurationis proditionísve, adverſus aut Ducem aut patriam convictus, quicquid præterea peccaſſet, pecunia anquirebantur omnia, qui judicatum non feciſſet, ſervitutem temporariam ita adibat, ut opera fungeretur quadam tenus mercenaria, cuj⁹ æſtimatio mulctam paullatim induceret. Duces ipſi ex nobilitate, quod apud Tacitum de Regibus eſt, neq; iis item infinita aut libera poteſtas. Lecti ex una Agilolfingorum familia, quod ſuperiori etiam libro monuim⁹, ſive Francicorum Regum auctoritate, ſive populi comitiis, nam utriuſq; inſtituti ratio habita in legibus, & quod mirere, regni ducatusq́; nomen manſit promiſcuum. Lege cautum, ne regnum à patre transferatur in filium, Dum adhuc pater ejus poteſt judicio contendere, in exercitu ambulare, populum judicare, equum viriliter aſcendere, arma ſua vivaciter bajulare, non eſt ſurdus, nec cæcus, in omnibus juſſionem Regis poteſt implere. Vt verò Regum vicem Duces ſubiere, ita deinde ordine Ducum loco Comites, Centenos Centurionum nomen excepit. Liberti utrobique non multum ſupra ſervos. Et ſtatis diebus coitiones, placita appellabant. Controverſiæ, quæ aliter definiri vix poſſent, armis dijudicatæ, quod ſacroſanctum habitum, Deiq́; judicium dictum reperio. Neque non plura utrimq; contendat licet, cui id negotium. Adjecta ex Chriſtiana religione præclara pietatis erga Deum teſtimonia. Omnibus inprimis eccleſiis aſyli jus tributum, cum elogio: Nulla ſit culpa tam gravis, ut vita non concedatur propter timorem Dei, & reverentiam ſanctorum, quia Dominus dixit, Qui dimiſerit, dimittetur ei; qui non dimiſerit, nec dimittetur ei. Et pleraq; ad eum ſenſum, de locis rebusq́; ſacris, de diaconis, presbyteris atque epiſcopis, de virginibus Deo dicatis, de matrimoniis, de diebus feſtis, de mortuorum ſepultura, reverentiſſimè cauta ſunt. Jam quod crebræ per provinciam profectiones religionis nomine inſtituerentur, ut calebant pietatis ſtudia, peregrinantium quoq; ſecuritati proſpectum: Nemo auſus ſit inquietare vel nocere peregrinum, quia alii propter Deum, alii propter neceſſitatem, diſcurrunt, tamen una pax omnibus neceſſaria eſt. Verum Dagoberti leges ſunt in manibus, neque eas huc transferre neceſſe.

Supra p. 78.

Ducatus paſſim occurrit, regni nomen edit. Pariſ. c. 2. tit 10. Baſil. poſt. tit. 11.

Samo per hæc tempora Carantanis imperat. Senonum civitate ortus, mercaturam apud Slavos faciens, cum Hunni gentem ſuperbo dominatu premerent, homo hoſpes animum ſupra fortunam gerens, fœdiſſimi jugi excutiendi indigenis auctor fit.

Aimoin. l. 4. c. 9. & 24 append. Greg. & vita S. Virgilii, antiq. lect. to. 2.

Et re

Et re ipſius potiſſimum qua conſilio qua virtute bene geſta, pulſis tyrannis, tanti beneficii præmium regnum tulit, quod per annos triginta ſex, magna fortitudinis laude tenuit, numeroſâ ex multiplici conjugio relicta ſobole.

Tum præclarum & excellens ſanctitatis lumen ſe ſe Hunnorum etiam occaſione, Bojis ex longinquo intulit. Fama percrebuerat, de Hunnica qua feritate in homines, qua impietate adverſus Deum. Ea excîtus Emmerammus Epiſcopus, ſanctiori charitate incenſus, ſibi ex ultima Aquitania Pictonum urbe, quæ Auguſtoritum antiquis fuit, longam in Pannoniam profectionem indixit, ſi imanes animos ad mitiorem cultum & ſalutarem Chriſti religionem poſſet revocare. Pluribus aſſumptis comitibus, paſſim per Germaniam, ut ferebat itineris ratio, de pietate verba faciebat, Vitalis interpretis uſus opera, linguæ ipſe imperitus. Vbi Reginoburgum ventum, ad THEODONEM rerum jam potientem; nam quo anno inierit, nihilo magis quam quo patre natus ſit comperio, conſilium aperit, conſtituiſſe Hunnos Chriſto lucrifacere, vel certè vitam in egregio conatu ponere. Bellum his cum Bojis tunc maximè erat, & latè ad Anaſſum vaſtati agri, exciſæ urbes, intuta itinera. Quod cauſſatus Theodo, hominis alias moribus & ſanctimonia captus, clementer reluctantem retinet, ſive Epiſcopi ſive Abbatis dignitate fungi mallet, Bojis eam potiſſimum operam impenderet, ſe hoſpiti nulla in re defuturum. Emmerammum præ Ducis verbis res ipſa movit, recentes in Chriſtiana fide Boji, à ſimulachrorum cultu vix temperabant, majores præſertim natu, ut eſt magna vis inveteratæ conſuetudinis, lucem tenebris miſcebant, liberis Chriſti dęmonumq; calicem promiſcuè hauriendum propinantes: quod ergò hîc ſe propoſiti finem, mutato tantum gentis nomine, aſſequi poſſe crederet, manere inducit animū, & impietatis reliquas fibras altè actas, radicitus evellere. Jamq; illi uni rei intentus, triennium magno cum fructu in provincia egerat, cum divino ſpiritu afflatus, iter Romam religionis nomine adornat. VTA Theodonis filia, ex Sigibaldo primariæ nobilitatis juvene, ventrem ferebat, neq; res diutius celari poterat, cum Emmerammum, de diſceſſu cogitantem, ſupplices adeunt, & ad pedes abjecti, opem miſerandum in modum implorant, extrema promeritis nullam præterea effugii ſpem eſſe, niſi quam à Deo ipſo interprete exſpectarēt. Epiſcopi animum adoleſcentum miſeratio ſubiit, graviter increpitis criminis in ſe transferendi poteſtatem facit, & verò accepto commeatu, viam ingreditur. Conſtitit omnia quæ exin ſequuta ſunt, divinitus ab illo præcepta fuiſſe, atque adeò præſignificata priusquam fierent. Vocato quippe Volfleto presbytero, & imperata ſe vivo ſilentii fide, ſubjungit, Si ob alienum aliquando ſce-

[Margin: THEODO QVARTVS.]

[Margin: VTA.]

[Margin: Emmerammi ſive Heimerammi vita extat ap. Sur. t. 5. ſcripta à Cyrino, ſive Herede, ſive Aribone, fuit enim trinomius, Friſing. Epiſcop. etſi Sur. Reginob. falſò nominat. Copioſè item de S. Emmeram. Meginfredus & Arnolfus ant. lect. t. 2.]

do ſcelus per duriſſimos cruciatus necatum audiret, ne inſimulatæ culpæ affinem crederet, quin inſontem ea paſſum jam nunc ſciret, & teſtari pergeret, apud ſacri præſertim ordinis viros; ne quis mentito doctoris exemplo conſternat⁹, rectum virtutis tramitem deſerat. Trium dierum iter progreſſus, nulla manifeſta de cauſſa exſpectabundus ſubſtitit, mirantibus comitibus. Vta interim ſtuprum faſſa, abſenti imputaverat. Pater ira tantum excanduit, ut vix ab amicis contineretur, quo minus eam ſtricto ferro in veſtigio occideret. Vt mentis potens fuit, bonis exutam in Italiam exulatum mittit. LANTBERTVS frater, juventa fervidus & ſororis contumelia accenſus, Emeramum citato curſu inſequitur, & ut Helfendorfi ſubſtiterat, loco nomen inter Iſaram & Oenum manet, brevi aſſequutus, ſtatis tertiæ horæ precibus, ante ſacras reliquias lucernis ardentibus, una cum clericis vacantem reperit. Mox productum acerbè irridens, Salve inquit Epiſcope, ſalve affinis. Hæc nobis pro tot beneficiis debebatur gratia? ſic principalem domum, & hoſpitii jus revereri didiciſti? Excuſandæ innocentiæ præ Lantberti furore locus nullus fuit. Scipione, quem manu forte geſtabat, in aſtantis pectus ferociter impacto, ſatellitibus excarnificandum tradit. Per omnia membra ſævitum, oculi eruti, lingua, aures, nares, manus pedesq;, & quæ honeſtè nominari non poſſunt, amputata, nullo interim lethali vulnere, quo mortem inter ſummos dolores in longum traherent. Neque eo minus Emmerammus non vocem modo, ſed & vultum & gemitus in poteſtate ſemper habuit, Deum laudibus & precib⁹ continenter venerans, multis viciſſim ſignis divinitus editis, numinis in eum propenſione comprobatâ. Et apparuere improvisò viâ publica equites ignoti duo, eximia ſpecie, qui de præciſis artubus multum ſciſcitati, repertos aſportavere, neque poſtea conſpecti ſunt. Viſum ſacro horrore aſtantes perfudit, nam & comites ſub initium metu dilapſi redierant. Lacerum ergo ſemianimumque corpus reveriti, Aſchaimum devehere properant, ſupremum ſpiritum in æde Petri Apoſtoli, honoris cauſſa exhalaturum. Novem paſſuum millibus progreſſis cum tria reſtarent, Emerammus primùm ejulaſſe auditus, de curru depoſit⁹ exſpiravit, immenſæ ſimul lucis ſplendore perfuſus, quæ morientis ore progreſſa, & recta in cœlum lata, ſpectantium oculos in fulminis morem perſtrinxit. In ſupplicii & mortis veſtigio eccleſiæ poſitæ: cadaver metu & veneratione attoniti, Aſchaimi pro tempore condidere, poſtea Reginoburgum, monitu eorum, qui ſibi per quietem imperatum dicerent, annuente principe, maxima celebritate, ad divi Georgii translatum eſt; hanc enim ille eccleſiam dum viveret frequentare ſolitus. Multa rurſus toto itinere miracula, Lantbertus ſive patris imperio, ſive ſceleris conſcientia,

[Margin: LANTBERTVS.]

[Margin: Meginfred. de S. Emmer. c. 14.]

entia & furiis actus, ſive facti invidiam non ferens, ad Avares profugus interiit, & cæteroqui manus Epiſcopo intuliſſe, nulli impune fuit. Lantberti ſtirpem numinis vindicta per annos amplius trecentos manifeſtè exercuit, neq; quisquam ex eâ, niſi demiſsè ſuppliciterq; deprecatus, per tot ætates im̃unis. Quod ego antiquiſſimo & graviſſimo Arnolfi Comitis Chamenſis & Vochburgii teſtimonio nixus, ponere non ſum veritus, cum is neptem in hanc ipſam familiam elocatam habuerit, & verò pœnarum exempla minutatim perſequatur. Emmerammum morte functum x. Kal. Octobr. ex martyrum faſtis conſtat, annus poſt Christum natum ſexcenteſimus quinquageſimus ſecundus epitaphio proditus. Leve & ridiculum eſt, quod deinde dicturi ſumus, ſed & ipſum ad claritatem eximium. Judæos, qui Reginoburgum olim frequentes incoluere, unum, ex omni divorum numero, conatos eſſe à Chriſtianis abſtractum, ad ſe impudenter transferre, quod neſcio an ulli præterea mortalium in iſto animorum & religionis diſſenſu contigerit: nam nominis indicio de gente conſtare poſſe contendebant, id ab Amramo fluere, Hebræa origine, cum & Moyſi pater ea appellatione fuerit. Vtq; nullus genti mentiendi modus, fabellam addidere, quod occiſi corpus adverſo Danubio incredibili facilitate pręter fluminis naturam ad urbem ſubvectũ diceretur, Moyſeæ legis volumen, quo Em̃eram̃us uſus, dum viveret, tum una latum, cauſſam fuiſſe miraculo, à Chriſtianis corporis reliquias ad cultum interverſas eſſe, codicem ab iis neglectum, ad ſynagogam rediiſſe.

ANN. POST CHR. NAT. DCLII.

In Italia mortuo Rothare, Rodoaldus filius Langobardis imperavit. Rodoaldo interfecto, Aripertus ſufficitur. ARIPERTVS Gundoaldo Aſtenſium Duce, Garibaldi Bojorum Regis filio prognatus, Regnum viris opibusq; inclytum, quod ſuperioribus annis cognatæ mulieres feliciter affectaſſe viſæ, primus Bojorum meliori ſexui vindicavit, firmum adeò & ſtabile, tamq; propenſis ſubditorum ſtudiis, tam nulla peregrinitatis invidia, quamquam variis de cætero in omnem partem exemplis, ut & ad poſteros transmiſerit, & ii caſuum varietate ſemel iterumq; ereptum, facile receperint, neq; omninò alia extet familia, cujus plura in Langobardica regia ſtemmata numerentur. Religionis ſtudium proprium Garibaldi ſtirpis bonum, ad majorum diſciplinam coluit, æde Salvatoris nomine Ticini condita, quam ornamentis & reditibus honeſtavit. Nono regni anno, poſt Chriſtum natum ſexcenteſimo ſexageſimo è vita diſcedens, filios adoleſcentes PARTHARITVM & GVNDEBERTVM heredes reliquit. Qui ſtatim initio proditis male conſentientium animorũ indiciis, diverſas Mediolani & Ticini regias inſtituere. Et obſecundans dominorũ affectibus aulicorum utrimque factio, dubias offenſiones turbidis conſi-

ARIPERTVS.

ANN. POST CHR. NAT. DCLX.

PARTHARITVS. GVNDEBERTVS.

Ex catal. epiſc. Reginob. nam vitæ ſcriptor Avares non expreſſit. Arnolf. l. 1. c. 11. & 12. de S. Emmer. item Meginfred. c. 15. Baron. in martyrol. ad an. 702. retulit. Verum monitus conſultusq; per epiſtolam, epitaphio, quod an. 572. pręfert, potiorem fidẽ habendam eſſe reſcripſit. Laur. Hochvartꝰ in catal. epiſcop. Reginob. l. 1. c. 6 qui ſe fabulæ à Judęis narratæ profitetur teſtem auritum.

Paul. l. 4. c. 49. Hermã. an. 647. obiiſſe ſcribit, Sigebertus 646. Rodoaldum ad an. 651. perveniſſe, quem Paulus etiam quinq; annis regnaſſe auctor eſt. lib. 4. c. 50.

Ex Garibaldi Bojorum Regis maſcula ſtirpe, ſeptem apud Langobardos Reges fuere, *Aripertus*, *Godebertus*, *Partharitꝰ*, *Gundebertꝰ* *Liutbertus*, *Reginbertus*, *Aripertus*: duo ex fœminina, *Adaloaldus*, *Garibaldus*: quatuor affinitate conjuncti, *Autharis*, *Agilulfus*, *Rodoaldus*, *Grimoaldus*. Paul. 4. c. 53. & ſequent.

conſiliis brevi ad apertas inimicitias deduxere, ut jam res arma & aciem ſpectaret; cum Gundebertus Taurinorum Ducem ad Grimoaldum Beneventanum, magna tum fortitudinis apud Langobardos exiſtimatione principem, auxilia adverſus fratrem petitum legat, ſororis in id pacto matrimonio. Taurinus fraterno ſceleri privatam multiplicem perfidiam adjicit; munerum, quæ deferre juſſus, parte interversâ, Grimoaldo propriam potiſſimum cauſſam agere auctor fit, ſtultum eſſe pro aliis pugnare ait, cum pro te poſſis, occaſionem ſimul oſtendit, quando germanorum juvenili vecordia res Langobardica palam peſſum iret, ipſe provecta ætate, conſilio inter primos & auctoritate pollens, regnum ne dubitaret invadere. Rarò eſt, qui ſe invitus eò vocari audiat. Grimoaldus ſpem oblatam cupido animo ſequutus, valida coacta manu, & conciliatis toto itinere popularium voluntatibus, opis ferendæ ſpecie Ticinum properat. Ibi ut cum Rege congreſſurus erat, novas fraudes Taurinus excogitat, utrumq; ſeorsùm conventum monet, malum caveat, inſidias ab altero parari, Regi etiam loricam diſſimulanter ſub veſte ferre perſuadet, idq; clam apud adverſarium in invidiam quantum poteſt rapit, ſive ut nutantem & facinus ex propinquo horrentem, periculi metu præcipitem impelleret, ſive ut ea eſſet neceſſitatis adverſus inſidiatorem in vulgus excuſatio. Primo complexu Grimoaldus Regem, quod futurum prædictum erat, armatum ſentiens, ferrum ſtringit, & doli, ut credi volebat, compertum, in veſtigio obtruncat. Reginbertum filiolum ſuorum fide ſervatum, tenerioris ætatis contemptus periculo ſubtraxit. Partharitus occiſi fratris nuntio conſternatus, altero à patris morte anno, ſumma celeritate ad Cacanum Avarum Regem profugit, RODELINDA uxore & Cuniberto filio Mediolani relictis, ut in re ſubita. Caput malorum Taurinus non longùm lætatus, ab infimæ ſortis homine ex Gundeberti familia, cervice luculenta plaga præciſa, ſanctiſſimo tempore & loco, Paſchæ feſto die, ad baptiſterium in templo, inter ſtipatores jacuit. Grimoaldus utraque regia uno eodem ictu potitus, Rodelindam & Cunibertum Beneventum exulatum mittit, ipſe regio nomine aſſumpto, ſuperiorum regum SORORem dudum pactam, uxorem accipit. De Partharito anxius, ad Cacanum mittit, profugum apud ſe eſſe ne pateretur, aut bellum exſpectaret. Supplicis reſpectus barbaro nullus fuit, iret quâ vellet, gentem invidia liberaret denuntiat. Prædicabatur ſingularis in Grimoaldo lenitas & manſuetudo, eam Partharitus adverſiſſimo ſuo tempore, extrema ſpe, experiri ſtatuit. Retrò ergo in Italiam reverſus, intimum amicorum Vnulfum Ticinum mittit, qui incolumitatis fidem paciſceretur. Ipſe ſubſequutus, ut in regis conſpectu fuit, cum ſe ad pedes abjiceret, non permiſſus,

Margin notes:

ANN. POST CHR. N. DCLXII.

RODELINDA

Partharitū an. 1. m. 3. regnaſſe ait Paul. & Herman. itaque conſequens fit perveniſſe ad an. 662. Sigebertus annum tātum habet. Currebat autem an. 662. indictio 5. eo Grimoaldus in præfat. edicti 11. indictionem ſextum regni an. appellat.

SOROR PARTHARITI & GVNDEBERTI.

ſus,oſculo benignè & humaniter exceptus eſt. Tum Grimoalde, inquit,ſervus advenio, qui cum alicubi inter paganos latêre potuerim, redire, & tuæ me fidei teſtatæq; clementiæ,qui Chriſtianus & pius eſſes,credere malui. Rex bene ſperare juſſo, jusjurandum conceptis verbis dedit, & tutò, & cum dignitate, apud ſe futurum, nunc corpus curaret, hoſpitium & victum de publico prolixè accepturus.Domum digreſſum, univerſa civitas viſendi ſalutandiq; ſtudio proſequitur.Nec Regem res clam eſſe poterat, & incendebant animum domeſtici aſſentatores: Num eum aut ſupplicis aut hoſpitis,aut cujusvis tandem comitatum videri, niſi regnum certè propalam repetentis? Partharitum jam ſine regno nec vivere, neque incolumi Grimoaldo regnare poſſe, aut faciendum ſcelus,aut exſpectandum, & quidem ſtatim, trahendis conſiliis in præcipiti periculo locum non eſſe. Credibilia viſi afferre, & monere ſalutaria,neque diutius dubitatum, recentem ſacramenti fidem poſt regni curam habendam. Quod ſerum diei eſſet, cædes rejecta in craſtinum, interim miſſa lautia, generoſa inprimis vina, quibus ſe incautus hoſpes ingurgitaret, ſomno meroque ſolutus opprimendus. Aſtabat inter menſæ miniſteria paternus amicus,& mirum quam multa fidei documenta in una domo, qui ſe ſalutaturi ſpecie ad aures demittens,inſidias conſcius detegit.Nihil eo mutatus Partharitus, præſenti ad omnia animo, vultum in lætitiam fingens,puero à cyathis clam mandat, ne ſibi præter puram aquam ea cœna miſceat,& facile fuit convivas,in Regis etiam gratiam largius invitantes,neque hujus quidquam ſuſpicantes, fallere;argentea quippe phiala fucum tegente.Rex ſucceſſu ut exiſtimabat lętus,auditus inter ſuos iacere,perpotaret heluo,cras ſanguinem mero mixtum refuſurus. At verò res aliò cecidit, Vnulfi ſagacitas opportunum fugæ conſilium in articulo expedivit. Is ſibi lectũ in Parthariti cubiculo clanculum ſterni juſſerat,inde omnibus à cœna digreſſis,cum regii domum, ne certam prædam è manibus amitterent, jam armis cinxiſſent, ſolis Partharito & ſervo à veſte, in cujus fide plurimum ponebat, intrò vocatis,cogitata aperit, ſervum manere, conclave occludere jubet, ipſe Partharitum urſina pelle in ſui diſſimulationem involutum,culcita & toralibus onerat, atque cum convicio extra januam ejicit, fuſte identidem ſuccidentem mulctans ante ſe agit,mirantibusq; ſatellitibus,quid hoc rei, Non ego furciferum ulciſcar,ait, qui mihi lectum ad temulenti Parthariti iſtius latus, crapulam toto pectore proflantis,ſtraverit? ſatis ſuperque hominis dementiam ſequutus, me mihi & meis vindicabo poſthac,neq; domo ultra abduci patiar, juramento per regis ſalutem addito.Fides habita,via ipſi &Partharito caput in ſervilẽ ſpeciem ſarcina præligato,data eſt. Atque Partharitus quidem, demiſſo

ex mœnibus fune, aſcitisq; quos ſors dederat comitibus, & conſcenſis equis ex paſtu raptis, maturè elabitur. Aſta illum ea nocte, referta veteribus amicis civitas, tum Taurinum excepit. Sed nulli in Italia loco ſatis confiſus, Alpibus trajectis ad Francos abiit. Servus ſe thalamo in multam lucem tenet, foresq; pulſantibus, & Partharitum Regis nomine inclamantibus, ut edoctus erat reſpondet, feſſum ex itinere alto adhuc ſomno preſſum jacere, quietem ne inviderent. Extractum per eam altercationem aliquantum temporis, donec non ferente moram Grimoaldo, fores effractæ fallaciam aperuere; tum demum de heri fuga confeſſus eſt. Præcipitem igitur ad regiam raptum, ſum̃o certatim omnes cruciatu perire dignum conclamant. Rex contra, ut narrantem audivit, ſe pro domini capite nihil veritum ſuam ſalutem vilem habere, collaudatum inter familiares ſcribit, multa pollicitus, ſi pari ſe fide proſequeretur. Vnulfo, qui ad Archangeli Michaëlis baſilicam fugiens, perniciem vitare ſatis habebat, præter incolumitatem, bona quorum extaret ratio, cum egregio etiam virtutis atq; prudentiæ teſtimonio reſtituit. Adeò luculenta facinora hoſtium plerumq; ipſos animos præſtringunt. Quin familiari poſtea ſermone diverſos compellatos, ecquid eſſet, cur exules in Parthariti comitatu palantes circumagi, quam regiam Ticini mallent colere, cum præſentem humanitatem nihil adulati, uterque reſpondiſſet, ſe verò, ſi ea ſibi detur optio, mortem in dominí conſpectu ſuaviorem habituros, quam vitam alibi omni voluptatum genere circumfluentem, libero ſermone nequaquam offenſus, fidei atque conſtantiæ admiratione ultrò captus, ad Partharitum ire, ſecumque, quæ velletſer, re permiſit.

Paul. l. 5. c. 33. Herman. & Sigeb. an. 670. notãt, quod & reliquæ hiſtoriæ congruit. | Paul. l. 4. c. 47. Regem Francum. | Paul. l. 5. c. 32. Dagobertum nominat, ſed Childericum fuiſſe, neceſſe eſt.

ANN. POST CHR. NAT. DCLXX.

Novem poteſtatis annis exactis, Grimoaldus moriens regnum ad puerum ex Ariperti filia ſuſceptum, proavitum, Garibaldi nomen referentem tranſmiſit, prætertito maternæ claritatis diſcrimine Romualdo, ante regnum aditum ex Itta nobili puella captiva genito. Paullò ante exceſſum Francicum fœdus novaverat, quæ res Partharito ſuſpicionem injecit, ne amicitiæ authoramentum ipſe fieret. Itaque ultra etiam Galliam, ad Saxones rerum in Britannia potientes, fugiturus, vix vela in altum dederat, cum vox à littore audita, veheretúrne ea navi Partharitus? & ajentibus nautis, reſponſum, curſum ergo inhiberet, extincto ante triduum Grimoaldo, quem fugeret. In portum revectus, auctorem nuntii non reperit, eo certius creditum, miſſum fuiſſe divinitus, & viſum ſpem blandientem ſequi, quam eventus brevi implevit. In Italiam enim regrediens, ad fauces Alpium primos Langobardorum, cum regiæ domus familia & magna de cætero multitudine ipſum præſtolantes reperit: quibus comitantibus Ticinum ingreſſus, puero facile exturbato, regnũ inter omnium

gratu-

gratulationes, tertio menſe à Grimoaldi obitu recepit. Vir ut corporis dignitate conſpicuus, ita pietate & fide magnus, æqui & boni ante omnes retinens, quo nemo egentium magis miſertus tenuitatem largius ſublevavit, ut in ſummis ejus laudibus unum fraternum diſſidium, multorum annorum ærumnis expiatum, meritò excipias. Rodelindam conjugem cum filio mox ab exilio revocat, neque quidquam prius habens quam Deo liberatori & vindici, maximas quas poſſet gratias referre, egregium ſacrarum virginum monaſterium ſanctæ Agathæ nomine eo loco condit, ubi Vnulfi olim conſilio evaſerat, uxor baſilicam Mariæ virgini ſacram extra urbis mœnia.

Paul. l. 5. c. 37. & c. 33.

Paul. l. 5. c. 34.

ANN. POST CHR. NAT. DCLXXVII. CVNIBERTVS.

Octavo poſthæc anno, ſuperiorum motuum reliquiis dudum tranquillatis, feſta pace florentē poſteritatis cura ſubiit, regnum cum CVNIBERTO filio communicat: & longum res quieturæ videbantur, niſi turbarum iterum ab Alachi Tridentino Duce extitiſſet initium. Bauzano & proximis circum caſtellis Boicus Comes præerat, quocum Tridentinis, ut inter vicinos fit, forte aliquid controverſiæ, & cum res conditionibus diſceptari nequiret, ubi ad manus ventum, Langobardus prœlio vicit. Cognatam gentē bello laceſſitam, Reges ægrè laturos ſuſpicari poterat, tum autē recenti victoria, quæ & moderatos de cætero animos plerumq; in inſolentiam corrumpit, ad ſuperbiam elatus, ab eorum imperio apertè deſciſcit; inde vindictæ metuens, Tridentum omni ope communit. Partharitus, quo ſubitum incendium inter initia opprimeret, celeriter accurrens, urbem obſidione cingit. Neque Alachis viciſſim ſibi deeſſe, ut regios omnium ſecuros negligentius agere exploratum habet, portis repente effuſus, caſtrorum munitione primo impetu proruta, eum tumultum terroremq; undique injicit, ut præterquam fugæ, obſeſſoribus ſpem nullam relinqueret. Rex ſalutem eâdem via expedire coactus. Vetus Cuniberto cum Alachi amicitiæ uſus intercedebat, cujus fructum eo potiſſimùm tempore à ſe deſiderari ſentiens, hominem poſt tam atrocem inuſtam regio nomini contumeliam, cum patre in gratiam tamen reducit. Poſtquam pace cōciliata in poteſtate fuit, Partharitum compluries cepit impetus, perfidiam morte vindicandi, cogitata ad rem ſtatim collaturus, niſi filius identidem deprecator interceſſiſſet. Qui ferum animū beneficiis mitigari poſſe nequicquam confidens, Brixiæ præterea, civitatis inter Langobardos opulentæ, Ducatum illi contribuendum à patre, invito atque reclamante, & multum monente, impetrat. Proſpiciebat quod res erat Partharitus, neq; id quidem clam habens, expertæ calliditatis hoſtem, à filio in ſui ipſius capitis perniciem opibus augeri, quarum fiducia regnum proxima quaque occaſione eſſet tentaturus, neque eo minus precum

Paul. l. 5. c. 35. & 36. Herman. Roſerius in hiſt. ſtemmatum Lotaring. diplomata Martini Ducis an. 673. & 679 ſcripta profert, quib9 Bertha Bavariæ Duciſſa ejus uxor nominetur. Sed dubiæ fidei ſcriptori credere multa prohibent, qui præſertim hiſt. capit. 50. res Boicas ineptiſſimè tractaverit. Et Bavariæ ſanè nomē nondum illo ſæculo auditum: ne quis à Martino in diplomata relatum, ſibi perſuaderi patiatur.

 aſſidui-

Paul.l.3. c. 37. Herman. & Sigeb. in an. 687. conſentiunt.

ANN. POST CHR. NAT. DCLXXXVII HERMELINDA.

aſſiduitate fatigatus, ceſſit. Patris morte poſt decem annos inſequuta, Cunibertus imperium continuat. HERMELINDA ex Anglorum Saxonum gente uxor erat, quæ Theodotis puellæ Romanæ inprimis nobilis formam, inter lavandum nudato corpore obſervatam, marito incautius prædicans, diſſimulantis animum mala libidine incendit, ille moræ impatiens, captata protinus occaſione, virgini ſtuprum per inſidias infert. Viſum divinum numen, quas à patre domeſtici odii pœnas expedierat, à filio ob externum amorem repetere.

Paul.l.5.c. 38.

Alachis adoleſcentem mutuæ benevolentiæ confidentia exarmatum nactus, ſcelus quod mente dudum conceperat, maturum ratus in apertum profert, duplicē in dominum inq; ſervatorem molitus perfidiam. Primos ſe Aldo, & Grauſo fratres, Brixia orti, præbuere duces, affluentibus deinde multis undiq; rerum novarum ſtudio. Et aberat cōmodùm Cunibertus, inſtantis periculi juxta ignarus & ſecurus, cum Ticinum urbem & regiam improvisò adorti, vacuas occupant. Cunibertum quo res inexſpectatior, & auctor is, qui unus omnium minimè debebat, eo gravius perculit: regno in præſentia deſperato, vitæ conſulturus, in inſulam lacus Larii, natura & arte cōmunitam, refugit. Tyrannus dominatum flagitiosè partum, ſuperbè & crudeliter habens, quoscunque Cuniberto amicos ſciret afflixit, ſacerdotes præſertim, adverſus quos ſingulari & eximio odio ferebatur, neque Damianum Ticinenſem ipſum epiſcopum reveritus, virum vitæ ſanctimonia & litteris clarum, cujus diaconum Thomam ſacræ benedictionis cauſſa ad ſe miſſum, ludibrio & contumeliis excepit. Magnam ſibi eo facto concivit invidiam, eccleſiaſtici ordinis hominibus metu ingenti incuſſo, quid porrò ſperandum exemplo videlicet admonitis.

Paul.l.5. c.39.

Acceſſit res dictu parva, momento non item; pecuniam forte annumeranti, nummus manibus elapſus in terram deciderat, eum Aldonis filius puerulus ludens ſuſtulit, cum Alachis, quæ puſionē nec animadverſurum nec curaturum crederet, in patrem jacit, abundare eum pecunia, qua ſe brevi potiturum eſſe confideret. Infans domum veſpere regreſſus, à patre per blanditiam de Rege interrogatus, audita refert. Cohorruit Aldo, quo verba ſpectarent ſatis intelligens, fratri quanto in periculo verſentur ſignificat, & vocatis amicorum certiſſimis, quid facto opus conſultant. Vt convenit, Alachim compoſitis dolis adeunt, quid ita domi totos dies otioſus deſideat, certè quod de civitatis & populi fide dubitet, non eſſe, neque quod à Cuniberto timeat, nihil illo lurcone deſertius & contemptius, quin egrederetur, venatui cum nobili juventute indulgeret, ſibi cuſtodiam civitatis curæ fore, & verò polliceri, ſe cis paucos dies Cuniberti caput ad eum delaturos. Vt credula res eſt ſpes inimicum vindicandi tam prope admota,

per-

perſuaſus exiit: conjurati ad Cunibertum in inſula latentem properant, ibi genubus advoluti, anteactorum veniam, quæ tum fortuna, celeriter impetrant, quo tyrannus in eos ſit animo, quæque ipſi adverſus illum conſilia agitent, docent. Fides data & accepta, manantibus utrimque lachrymis, die dicta Cunibertus Ticinum veniens, regnum haud majori molimine quam amiſerat, incredibili omnis ætatis & ordinis gratulatione recepit. Nuntius ad Alachim confeſtim excurrens, per ludibrium narrat, præſtitiſſe Aldonem & Grauſonem quæ ſpoponderint, adeſſe Cuniberti caput, ſed & corpus. Ille animo primò conſternatus, ut ſe collegit, in convicia & minas effuſus, regiam armis repetere conſtituit, reliquarum undique civitatum ſtudia, qua vi qua blanditiis colligens. Cunibertus valido item comparato exercitu, obviam progreditur: caſtris utrimque metatis, in campis, quibus Coronatæ nomen, adverſarium ad ſingulare certamen provocat, Paul. l. 5. c. 40. bellum alterutrius morte dirimi poſſe monet, parcerent tot mortalium ſanguini, ibi regnum fore, ubi victoria fuiſſet. Aderat Alachi Tuſcus, inter amicos habitus, qui ad idem cohortaretur, verum ille tergiverſari, hominem eſſe dicere Cunibertum, ut ingenio ſtupidum, & uni ventri per otium deditum, ſic ubi res poſcat, inter primos audacem, & incredibili corporis robore, meminiſſe cum in Ariperti aula adoleſcentes ambo verſarentur, eum prægrandes oves extenſo brachio villo apprehenſas, terra ſolitum ſuſtollere, ſe idem expertum nequiviſſe. Tuſcus confesſionem ignaviæ aſpernatus, ad Cunibertum tranſiit. Jamque aciebus eo promotis, unde pedem ſine prœlio referre neutra poſſet, Zeno diaconus baſilicæ Joannis Baptiſtæ à Gundeberga conditæ, Regem adit, & pro eximio, quo eum proſequebatur affectu, ſupplex rogat, quandoquidem in unius capite omnium ſalus verteretur, neque dubium, quin illo occiſo, Alachis in cæteros extremæ crudelitatis exempla editurus eſſet, pateretur ſe potius regiis armis ornatum id diſcriminis ſubire, utili in utrumque caſum conſilio, ſive cæſi, facilem fore jacturam, ſive victoris, gloriam in dominum redundaturam. Abnuentem Cunibertum, amici circum flentes, inſuetæ charitatis officio pæne invitum uti coegere. Zeno non ſuæ fortunæ cultu inſtructus, è regio tabernaculo prodiens, ut ſtatura corporiſque habitu compar erat, omnibus Regis ſpeciem præbuit. Commiſſo prœlio acerrimè pugnatum, Alachis inſignibus falſus, in unum latus, longè fide quam ulla militari arte paratiorem obtruncat, caputque conto ſuffigi & victoriam lætus acclamari jubet. Sed ut laxatis caſſidis vinculis errorem conſpectus aperuit, ira & pudore incenſus, ſe verò fœdas de omni clericorum ordine pœnas aliquando victorem repetiturum vovet. Cunibertus contra inſperato prodiens,

 turba-

turbatas ſuorum mentes, imperatore ut putabant cæſo fugam circumſpectantium, erexit. Et cum pugnam iterandā appareret, ad Alachim rurſus miſit, ſolus tandem congrederetur, neutri ſatis decorum, tot popularium millium ſibi cædem imputari, quin genti incolumi & florenti imperaret, cui Deus victoriam annuiſſet. Probantibus conſilium familiaribus, Alachis, Quî poſſum ait, qui inter inimica tela Archangelum Michaelem obverſantem conſpiciam, in cujus ego templo me Cuniberti ſacramento obligavi? Apparebat conſcientiam ſceleris jam ferre non poſſe, itaque confidentior ex amicis unus, tu quidem inquit pavore oculis præſtrictis, cernis quod nuſquam eſt, nam hæc olim meditata oportuit. Novum atque atrox prælium exarſit, quale irritatis in diverſum unius gentis ſtudiis, inter fidentes ſibi ambos exercitus, Rege hinc vivo, quem mortuum luxerant, inde victoria jam propemodum parta feroces. Res diu neutro inclinata ſtetit, donec Alachis pugnans confoditur. Senſit utraque acies, neque Cuniberti deinde vis ſuſtineri potuit, hoſtes paſſim fuſi, magna ſtrages facta eſt, multos nandi imperitos, aut feſſos & armorum pondere gravatos, Abdua propinquum flumen hauſit. Tyranni corpus fœdè laceratum, capite cruribuſque truncatum, feris & alitibus ludibrium jacuit, Zenonis diaconi, qui vicariam mortem oppetiiſſet, Ticini honeſtiſſimo funere, in veſtibulo baſilicæ cui præfuerat conditum, quo pugnatum loco, monumentum victoriæ, monaſterium Georgii martyris nomine, excitatum eſt. Annales annum ſexcenteſimum nonageſium ſecundum aſcribunt. Rebus pacatis, Cunibertus ingenii humani more, veteris injuriæ memoriam præ recenti beneficio retinens, Aldoni & Grauſoni inſidias comparat. Ferunt rem monſtri ſimilem, quam ego ut à Paulo proditam invenio referam, magis ne præteriiſſe videar, quam quod in eum modum geſtam narranti fidem accommodandam exiſtimem. Regem dum familiarium uni cogitata aperit, muſcam in feneſtra forte viſam cultro petiiſſe, quæ ictu corpore vitato, pede præciſo avolaverit. Aldonem ſub idem tempus ad regiam cum fratre tendentem, obvium habuiſſe hominem pede altero mutilum, enixè monentem, ne pergerent, certæ à Cuniberto neci deſtinati. Tum illos formidine attonitos, ſeſe in proximam Romani martyris ædem conjeciſſe. Regem re intellecta, fidem accuſaſſe ejus cum quo uno conſilium contuliſſet, Regis illum rurſus appellaſſe conſcientiam, quod poſt eum ſermonem habitum nuſquam digreſſus, neminem profectò mortalium alloquutus fuerit, neque id Rex inficiari poterat, nec omninò quis indicium ſupplicibus feciſſet ſuſpicari, donec ſpe impunitatis facta, ipſi profeſſi, ſe ab homine ignoto, utente genu tenus crure altero ligneo, de præſentis exitii periculo

[Left margin: Herman. Sigeb. — Paul. l. 6, c. 6.]
[Right margin: ANN. POST CHR. N. DCXCII.]

culo admonitos, ſaluti conſuluiſſe, reditum in memoriam muſcæ,& intellectum dæmonicum utrumque ſpectrum fuiſſe, fratribus ignotum eſſe.

Dum hæc in Italia geruntur, Emmerammi apud Bojos fama magis indies magisq; clareſcente, Theodo Princeps cædis noxiam, cujus pœnitentia dudum caperetur, aliquâ expenſurus, Georgii martyris ædiculam adjecto monaſterio, quo loco lucum olim Deorum religione ſacrum fuiſſe memorant, ampliat. Petri Apoſtoli & ipſius Emmerammi nomine indito, primus Apollonius Abbas, anno poſt Chriſtum natum ſexcenteſimo nonageſimo ſeptimo præfectus eſt. Tum Marinus atque Anianus pietatis etiam profeſſione inclyti, ad radices Alpium propter Oenum flumen mortem oppetiere. Qui quo tempore Martinus Pontifex Conſtantis Imperatoris ſcelere in Cherſoneſo occubuit, eccleſiæ ſtatu magnopere perturbato, peregrè ad Bojos venientes, ibi ſe, diſcretis uterque ſedibus, in ſolitudinem abdiderant, ſic ut neque tamen de rebus divinis quærentes aditu arcerent, & ultrò ſæpe progreſſi, religionis cauſa ad populum multo cum fructu verba facerent, Marinus Epiſcopi, Anianus Archidiaconi munere functus. Epiſcopatus nomen ſive intercidit, ſive quod magis opiner, nullum certum fuit, gentibus docendis quorundam olim exemplo generatim deſtinato. Omni virtutum laude eximii, cibi præſertim potusque abſtinentia, veterem Ægyptiorum patrum morem revocabant, jejunio bis admodum ſingulis hebdomadis, præter Dominicam diem, aquæ hauſtu & olerum cum pane ac ſale eſu, ſoluto, quantum vitæ trahendæ nimirum ſufficeret, ſolennior aliqua & ſanctior lux, pauxillum caſei & lenticulæ nonnihil adjiciebat. Tenuere inſtitutum ad Leontii imperium, per quadraginta circiter annos, cum barbaros tota provincia populabundos vagantes, ſpes prædę ad iſtas latebras adduxit. Vandalos fuiſſe memorant, qui Slavi, hoc eſt, Venedi de proximo fuerint oportet, nam eoſdem Vandalos appellare, vetus & vulgatus error eſt. Marinum ad aram ſacrificantem, numen, ſemel iterumq́ue apertè monuerat, pergeret alacriter, palmam prope eſſe, quâ ipſe & Anianus, ut parilem vitam vixerant, eâdem die munerandi. Latrones ergo eum in exſpectatione mortis pronis genubus orantem nacti, ad vultus oriſq; gravitatem primo territi, aliquantum reſtitere, brevi reditum ad ingenium, & cum reculæ obviæ cupiditati nulla ex parte ſufficerent, veriſimile autem videretur, hominem ſenem præcipuæ exiſtimationis, argentum alicubi occulere, multa minati promere jubent; Marinus, ſi divitias, inquit quæritis æternum, manſuras quærite. Illi ſermonem ad pietatis ſtudium vocantem nihil morati, inſtare Chriſti nomen ejuraret, & quoniam habitatorum latè tota regione

fuga

Hun. din metrop & mſ. de monaſteriis Boicis.

ANN. POST CHR. NAT. DCXCVII.

Ex actis horum ſanctorum, quæ extant in monaſt. Rot.

Id olim fieri ſolitum annotavit Molan. in natal. ſanct. Belgii die 25. Martii.

Crantius etiam hiſtoriam quam de Slavis & Venedis ſcripſit, appellavit Vandalicā.

fuga facta erat, quæ quis quibus locis defodiſſet indicaret, ſe ad ſcrutanda abdita alpium ducē præberet, nihil ejus viciniæ virum id ætatis latêre poſſe, renuenti mortem per extremos cruciatus paratam ſciret. Intentatum periculum, animum divinitus incenſum amplius inflammavit, neque ſe Chriſtum negare, neque vivum ex ea movendum ſede reſpondet, quam ſibi perpetuam legerit. Tum nudatum verberatumq; & ſervilem in morem tortum, igne necant. Auditus inter medios flammarum globos, multa Deum expanſis manibus precans, pro his etiam quorum ſcelere occidebat. Anianus morbo tenebatur, ne magiſtro adeſſe poſſet, de cujus obitu ut cognovit, jam lætus & exultans, eucharistia percepta, ea ipſa luce, quæ fuit XVII. Kal. Decembr. inter orationes & gratiarum actiones animam, futuri ſecurus, nulla externa vi adhibita exhalavit. Aliquot poſt annos Pipino & Carolomano rerum potientibus, ſpecie per viſum Priamo presbytero oblata, corporum reliquiæ detectæ, & conditâ eccleſiâ, curante Tolluſio Epiſcopo, in pagum, quem Auriſium appellant, multis miraculis inſignes translatæ ſunt. Poſterorum pietas monaſterium adjunxit, quod à præfluente amne Rota nomen reperit. Nos cum inde hiſtoriam teſtatis litterarum monumentis, quæ adhuc extant, eo quo narravimus modo deſcriptam, hauriremus, animadvertimus ſcriptorem, qui Marianum & Anianum ante annos paullò minus ducentos à Bojis cæſos prodidit, quod ſuperiori libro memoravimus, neque rerum, neque temporum rationem, quam debebat maximè, ullam habuiſſe.

Supra pag. 75. Paul. l. 6. c. 17. Sigeb. hunc an. aſcribit, Hermanni poſtrema editio ſequentem.

ANN. POST CHR. NAT. DCIC. LIVTBERTVS.

Anno unde ſeptingenteſimo Cunibertus naturæ ſatisfecit, eo majus ſui deſiderium Langobardis relinquens, quod LIVTBERTI filii ætatem, ne ea imperio nondum matura, rebus novandis locum præberet, verebantur. Pater Anſprandum teſtamento tutorem dederat, virum genere & virtute præſtantem, regno, quantum humanis conſiliis provideri poterat, firmamentū, cæterum evētu diſpari. REGINBERTVS enim Taurinorum Dux, quem Gundeberto Rege natum, patre occiſo ante annos quadraginta vitam miſeratione infantiæ emeruiſſe ſupra dictum, occaſionem repetendæ paternæ hereditatis, cui cogitatione ſemper imminebat, demum obveniſſe ratus, regno vi invaſo, octavo menſe à Cuniberti morte, Anſprandum in Novarienſi agro acie congreſſum fudit. Et rebus humanis anno à victoriâ adhuc vertente ereptus, ejus fructum ad ARIPERTVM filium transmiſit. Qui ſuperſtite Liutberto, omnia incerta & infida ſentiens, bello redintegrato, ſequenti Anſprandum atque auxiliares copias, magna iterum pugna ad Ticinum ſuperat, Liutbertum, quod inguine ſaucius vivus in poteſtatem veniſſet, cognationem nihil reveritus, balneo incluſum necat. Anſprandus ſe ex fuga Larii lacus inſula tuebatur,

REGINBERTVS. DCC. DCCI. ARIPERTVS. DCCII.

Pag. 122. Paul. l. 6. c. 18. & ſequēt. Sigeb. octavum menſem in an. 700. incidiſſe confirmat. Hæc Herman. ad an. 702. Sigeb. ad 701. refert.

Vita S. Boniti Arvernenſis Surii to. I.

batur, ubi obſidionem parari intellexit, inde elapſus per Rhæticas Alpes in Boicam abiit. Victor hac præda fruſtratus, in neceſſitudines verſus, Sigibrando filio oculos eruit, Theuderadæ uxori & Auronæ filiæ, naſum aureſque fœdo vulnere præcîdit, objecta matri ſpes regni, & voces in eam ſententiam muliebri levitate inſolentius fuſæ, ipſum inſulæ oppidum, quod receptum hoſti præbuiſſet, ſolo æquatum. Vni Liutprando parſum liberorum minimo, permiſſo paterni exilii errores, ingens ut in adverſis levamen, comitari. In memoriam credo regrediebatur Aripertus, eorum quæ ſibi eâdem ætate & propemodum cauſſa, à Grimoaldo contigerant: divino interim haud dubiè nutu, regno ſucceſſor deſtinatus, ſervatus eſt. Ex Liutberti propinquitate

PETRVS.

PETRVS ſupererat, quem priuſquam ſacris initiaretur, gentile aliud nomen habuiſſe, ſit veriſimile: huic Spoletum relegato, & ædem Sabini martyris religioſè frequentanti, reſponſum aliquãdo redditum, conſideret, futurum ut rediret in patriam, & Ticinenſem eccleſiam regeret. Oraculi fidem cum res longo poſt tempore comprobaſſet, Sabino poſito templo honorem habuit; & Epiſcopi munere ſanctiſſimè functus eſt, inſigni animi corporiſque caſtimonia & integritate, tum nullo non virtutis genere, atque miraculis divinitus editis inclytus. Nec prætereundum erat hoc Boicæ originis cœlo receptum ſydus, peregrè ſplendens, domi adhuc opinor ignotum.

Paul. l. 6. c. 56.

THEODIBERTVS SECVNDVS.

ANN. POST CHR. NAT. DCCXII.

Bojis poſt Theodonem THEODIBERTVS præfuit, an frater, quæ quorundam ſententia, parum liquet: Theodonis poſteritatem non regnaſſe, id conſtat; lege autem ex Agilolfingis ſuffici neceſſe erat, non qui defunctum proxima conſanguinitate contingeret, ſed fide & prudentia præſtantem. Theodibertus Anſprandum humaniter receptum, benignè aliquamdiu habuit. Decimo demum fugæ anno, ſive continentibus ſupplicis precibus victus, ſive hominis innocentis ſortem ultrò miſeratus, ſive pium ratus indignam Liutberti necem armis ulciſci, ſive ſibi amplum, reges regno per ſcelus parto dejicere, meliores imponere, nec præ eo, quod jus & fas proſceret, Boicam in Ariperto originẽ reſpectans, infeſtis copiis in Italiam venit. Langobardo cum exercitu obvio, încitatis utrimq; animis ſtatim acie congredi, & rem fortunæ ſemel inclinandam dare placuit. Acriter pugnantibus nox ſupervenit, & apparebat Bojos de victoria concedere, niſi Aripertus ſigno receptui dato, caſtra ipſe ſua pernicioſo errore prætervectus, Ticinum refugiens, ſuorum animos fregiſſet. Mirum quam eo facto verſa derepente in contrarium omnia, Langobardi ſe ducis exemplo pro victis gerere, Bojis audacia creſcere. Acceſſit vecors aliud juxta ac calamitoſum, nec pro priſtina Ariperti induſtriæ fama conſilium, quod voluntates popularium turpi fuga offen-

Arnolf. l. 1. c. 1. de S. Emmer. Theodonẽ hunc ſignare videtur, *Dioto ſcilicet vir illuſter, cui filii in regnum non ſucceſſerant.* Etſi ordine perturbato, Theodonem, ad quẽ S. Rupertus venit, poſt hunc nominet, atq; eum ipſum cum illo ad quem S. Corbinianus, confundat. De Theodiberto & Italica expeditione Paul. l. 6. c. 35.

ſas, hoſtes de proximo inſtare animadverteret, turbatus præcipiti metu, melioris eventus ſpem omnem præcidit, ſeq; ad Francos prorepturus, auro ex regia gaza quantum poteſt onerat, gravem eo, gurges fluminis, quod nando trajiciendum erat, haurit. Frater GVNDEBERTVS fugæ comes, in Franciam pervenit, reliquum ætatis in exilio cum tribus filiis acturus. Natu maximus REGINBERTVS, Aurelianenſis civitatis præfecturam regum benignitate geſſit; ultimus ex Garibaldi Bojorum Regis ſtirpe ſurculus, cujus ſaltem auctorum monumentis extet prodita memoria. Ariperti cadaver poſtero die repertum, certam victoriæ fidem aſſeruit. Et verò obſervatum, Boici ſanguinis apud Langobardos imperium, quo cœperat nomine, eodem deſiiſſe, nec virtute quidem impari. Nihil quippe ambigas, Aripertum, quâ religionis, liberalitatis, juſtitiæ, prudentiæ opinione vixit, ſi regnum omninò ipſum, non aditum item exitumq́; ſpectes, in præſtantiſſimis regibus numerare. Grandi juſtitiæ documento, civitates diſſimulato habitu per noctem circuire ſolitus, omnium de ſe deq; iis, quos juri dicundo præfecerat, rumores aucupabatur: Prudentia prope altiore, exteros legatos nullo apparatu, non vino, non epulis lautioribus, viles ipſe pelles indutus, contra quam Reges ſolent, excipiebat, ne domum ii reverſi, famâ Italicæ opulentiæ populares ad ejus ſoli cupiditatem exiſtimularent, quam Gallis Alpes trajiciendi aliquando cauſſam extitiſſe ſcire poterat. Anſprandus regno ſine controverſia, tres non amplius menſes ſuperfuit. Morituro Luitprandus filius, aſſiduus utriuſque fortunæ ſocius, multum ea re lætanti, ſublegitur. Hic gratiam relaturus familiæ, cujus beneficio regnaret, GVNTRVDAM Theodiberti filiam, matrimonio ſibi adjunctam, in regii faſtigii communionem vocat. Neque tot tamen vinculis pax diutius contineri potuit. Paulus Luitprandum fere initio regni narrat, pleraque Bojorum caſtella intercepiſſe: offenſionis cauſſas quas non explicat, ad finium controverſias, mortuo jam Theodiberto, pertinuiſſe crediderim.

GVNDEBERTVS. REGINBERTVS CVM DVOBVS FRATRIBVS.

Herman. Ariperti mortem in hunc an. 712. confert, quod reliquæ tẽporum rationi conſentaneum eſt, ſiquidẽ an. 702. iniit, & per decennium regnavit, quot ann. Anſprandum exulaſſe Paul. auctor eſt. Sigeb. 701. iniiſſe, novem ann. regnaſſe, 710. obiiſſe ſcripſit. Regino hactenus conſentit, Anſprandum novem tãtum annis exulaſſe. Paul. 6. c. 43. Paul. l. 6. c. 58.

GVNTRVDA.

Theodibertum Theodo rurſus excepit, quintus noſtra quidem ſententia; ſextum numerent oportet, qui à Danubii trajectu tres ordine Theodones poſuere. Grimoaldo Theodiberti fratre natum, Gliſonotham uxorem habuiſſe, iidem magis ſuo arbitratu, ne quid unquam ignorent ſcilicet, quam antiquis teſtimoniis confirmant, nobis in incerto relinquitur, quod & verum eſſe, & aptè ad continuandam ſtirpem fictum poteſt. Eo palam errant, cum Theodibertum ante ſeptingenteſimum annum obiiſſe produnt, nam Paulus Anſprandum à Theodiberto reductum ſcripſit, quod decimo aut duodecimo ejus ſæculi anno contigiſſe, vetuſti annalium auctores conſentiunt. Magna apud finitimos

Vita S. Corbiniani ap. Sur. to. 5.

THEODO QVINTVS.

timos principes potentiæ fama fuit Theodo, armis viriſq; validus, tum egregia trium adoleſcentum filiorum indole felix. Moribus ipſe ad omnem virtutis laudem compoſitis, pietate in Deum nulli majorum ſecundus, primus Bojorum religioſam peregrinationem ad Apoſtolorum limina inſtituit. Romam veniſſe Gregorio ſecundo Pontifice indictione decima quarta, ab Anaſtaſio annotatum eſt. Quo paullò ante Anglici reges eâdem de cauſſa venerant, & exemplum valuiſſe putandum, ne in Italiæ propemodum veſtibulo poſitus, ab extremis Britannis iſto officii genere vinceretur. Domi provinciam in quatuor partes tribuit, uni ipſe præerat, cæteras filiis procurandas ceſſit, THEODIBALDO, aut Theodoaldo nimirum, GRIMOALDO & HVGIBERTO ſingulas: nam qui quartum ſive Theodebertum, ſive Theodonem adjiciunt, neq; quem ſequantur habent, & ab Aribone abeunt, quo nullus, qui hodie extet, hæc certius ſcire potuit; Aribo enim patrem provinciam, ſe inter & liberos, in quatuor partes diviſiſſe ſcripſit, quæ ad iſtorum rationem quinquefariam fuerat partienda.

ANN. POST CHR. NAT. DCCXVI.

THEODIBALDVS. GRIMOALDVS. HVGIBERTVS SECVNDVS.

Paul. l. 4. c. 46.

Anaſt. in Greg. 2. Beda in epit. an. 688. Ceadualiam & an. 709. Conredum Romam veniſſe narrat. Idem habet hiſt eccleſ. l. 5. c. 7. & c. 20. Vbi Huum pręterea & Offam adjungit.

Aribo, Heres idem & Cyrinus dictus, vitam S Corbini, ſcripſit, tertius poſt ipſum Epiſcopus.

Corbinianus ea ætate pietatis ſtudiis apud Gallos floruit. In Melitonenſi agro natus, quem nomen à Meloduno Senonum urbe, ut eſt apud Cæſarem, corruptè traxiſſe ſuſpicor, monaſterium ad ſancti Germani eccleſiam condiderat; ubi cum annos quatuordecim vixiſſet crebreſcente ſanctimoniæ fama, quotidianis omnium ordinum adibatur concurſibus, qua conſilium & orationes poſcentium, qua munera inter egenos partienda afferentium; nam & Pipinus Heriſtallus Equitum magiſter, cujus maxima ſecundum Reges apud Francos auctoritas, miſerat hominem ex ſuis primarium, qui Corbiniani precibus illum ſubmiſsè ſuppliciterq; commendaret. Vt ex quietis tranquillitatiſq; portu, quem ſeceſſu petierat, in medios jam hominum negotiorumque æſtus videretur revectus. Offenſus ea re, & interpellantium frequentiam impedimentum ad beatiorem vitam interpretatus, Romam abit, ſolum aliquem ad divi Petri baſilicam angulum à Pontifice impetraturus, quo cum ſuis latitans, vita ſanctè inſtituta, uni Deo vacaret. Votis ad Apoſtoli ædem factis, ſeſe ad pedes Pontificis abjicit, copioſa oratione rationem itineris, quidq; quas ob cauſſas petitum veniſſet proſequens. Gregorius, ab homine quantumvis diſerto, in quam partem rogabatur flecti non potuit, in aliam ultrò motus eſt; animadverſo enim, quam mirifica contentione omnibus pietatis exemplis exercitus, pura & ſimplici mente in Deum ferretur, cum ea exterius accederent adminicula, quibus omnis & ætas & ſexus caperetur, inſignis oris facundia, morum incredibilis candor, faciles ſuaveſque congreſſus, intellexit eum altius evectum, & in hominum concilia,

Vita S. Corbin.

Cæſ. l. 7. de bel. Gall.

Falſus eſt Otho Friſ. l 5. c. 24. Corbinianũ ad tempora Pipini Regis referens.

quæ fugiebat, remiſſum, egregios & uberes fructus eſſe laturum. Nec mora, promotum per ſacrorum ordinum gradus, Epiſcopum creat, addito honoris cauſſa pallio, & ſacra benedictione ampliſſima formula, quâ exercendæ dignitatis ubicumque terrarum fieret poteſtas. Pontificis imperium detrectare non auſus, contra quam ſperarat, novum in Galliam onus invitus & coactus retulit. Ita verò geſſit, ut priorem ſanctimoniæ opinionem miracula divinitus edita exaugerent, illumq; vulgò etiam, ſed apud pios præcipuè, in magna admiratione & laude ponerent, ſupplices & munera indies copioſius circumfluerent. Quo homo ab omni ambitionis & avaritiæ ſpecie longè abhorrens, ad repetendum Melodunenſe latibulum compulſus eſt. Ibi ſeptennio cic iter acto, res eodem rediit, tanta virtus nullis parietibus cohi eri poterat, famâ quo ſtudioſius preſſa, magis magisq; erumpente, & adeuntium coitiones fiebant jam prope turmatim. Romam ergo quo prius animo, ſed clam devio & inſueto alio itinere, regredi cogitat, ne ſi recto, conſilium emanaret. Hæc in Germaniam deflectendi cauſſa. Vt ad Bojos venit, quos Noricorum nomine Aribo appellat, plerorumque ruditatem miſerans, officii delati memor, verba de rebus divinis ſæpe utiliter in publico fecit. Rumor brevi Theodonem attigit, qui quoſcumque ſacerdotes comiter excipere ſolitus, peregrini Epiſcopi deſiderio magnopere incenſus, eum ad ſe vocat, & coram omnia ſupra quam ſermonibus celebraretur expertus, quibus poteſt precibus contendit, Boicam de cætero ſedem legat, ſibi, ne obtemperaſſe aliquando pœniteat, curæ fore. Aſſenſus exprimi non potuit, muneribus itaque onuſtum dimittit. Nec de Theodone quidquam poſt illam diem, quod extet, proditum. Ab eo ad Grimoaldum filium ventum, cui pars provinciæ in Italiam vergens obtigerat, regiâ Friſingæ conſtituta. Non minori ibi ſive principis ſive popularium gratulatione acceptus, ad primum virtutis doctrinæque guſtum, majori etiam contentione ut ſubſiſteret rogatus eſt. Grimoaldus omnibus modis blandiendo ſupplicando, hereditate quin inter liberos pollicitâ, inſiſtere, ne ſe abiens deſereret. Cum nihil exoraretur, nec invitum retinere placeret, amplis item donato muneribus, comites additi, qui ad Italiæ fines honorificè deducerent, ſimul Venuſticæ vallis reliquisq; circa populis, ipſo inſcio imperarent, Româ revertentem obſervare, ad regiam reducendum. Nox euntes inter aſpera alpium in campis ad ſylvam, Breonum regione oppreſſerat, cum equum clitellarium incuſtoditum ab urſo raptum dilaniari contigit; tum Corbinianum ſarcinam, quæ prius jumenti fuerat, urſo imponi juſſiſſe ferunt, paruiſſe belluam, ſylveſtri ingenio depoſito, vicaria opera toto reliquo itinere functam. Illuſtre

ſtre viſum miraculum, dignum inter multa, quod poſteritatis memoriæ imaginibus additum repræſentaretur. Inde Tridentum Ticinumq; progreſſus, trajecto Pado iter per Hetruriam Romam tenuit. Vbique ſigna, quæ quam Deo charus eſſet oſtenderent, edita. Liutprandus Rex eunti redeuntiq; quantum maximum potuit honorem habuit, ut neque ad genua accidere, neque ſe ejus orationibus perquam demiſsè committere, infra Regium faſtigium putaverit. Romæ Gregorius appellatus, de concilii ſententia perſtitit reſpondere, non placere Epiſcopum privatam & reſidem in monaſterio vitam ducere, neq; munus, quod omnibus precibus orabat, abdicare, quin feliciter cœptum, pari cura proſequeretur, & eo rediret, ubi plurima bonæ frugis ſpes eſſet. Adjecta inſuper certa & dilucida ſacrarum litterarum teſtimonia, quibus hæc ipſa confirmabantur. Auctoritate & argumentis victus, cum aliquot dies Pontificis benevolentiæ dediſſet, accepto commeatu, quâ ierat, revertitur. Vt Tridento Majas, Boicæ tum ditionis primum ab Italia caſtellum, venit, caſtellanos non fefellit, juſſus ſubſiſtere, dum Grimoaldum conſulerent. Ille interim occaſionem ſequutus, ſancti Valentini Epiſcopi corporis reliquias veneratur. Valentinus enim Batavis olim pulſus, lætiori ſucceſſu in alpes delatus, eccleſiam Majis condidit, in qua mortuum humavere, ibi tunc Corbinianus ſupplicavit. Et montanam proximam regionem per otium luſtrans, ſolo ſylvis frugibusq; læto capiebatur, avio inprimis loco delectatus, cui incolæ Camina nomen fecerant, Timone & Finali amnibus utrimque irriguo, de quo jam tunc mercando, & exſtructo tuguriolo rebus divinis deſtinando, cogitabat. A Grimoaldo reverſi nuntiant, principem in ſumma ejus exſpectatione eſſe, ſibi adducendi negotium delegatum, quod ut ipſo volente propitio exequerentur, venerabundos rogare. Doluit latere non potuiſſe, cum verò diſſimulandi locus nullus reſtaret, invitus aſſenſus eſt. Theodibaldus Corbiniano Romam profecto, fato conceſſerat, PILIDRVDE uxore relicta, Franca origine, forma & nobilitate præſtante; quam Grimoaldus adamatam, ſpreta fama, & calcata fraterni thori reverentia, juſtæ conjugis loco domi habebat. Vt reſcivit Epiſcopus, averſatus ſcelus, præmittit, qui ſemel diceret, ſe in principis conſpectum neutiquam venturum, quamdiu probrum illud ei hæreat, gravi addita inter cætera Pauli Apoſtoli verbis comminatione, neque adulteros neque fornicatores regnum Dei poſſeſſuros. Prope fuit, ut procax fœmina veterem Herodiadis tragœdiam repeteret, & recentia Alpeidis in Lambertum, Geilæ in Chilianum exempla erant ante oculos; nam conſtitit, agitata eſſe id genus conſilia, non ignaro periculi Corbiniano, apertè profeſſo, ſe Joannis factum imitantem, niſi

Arenpek l.2.c.17. Majas Meraniam, quæ ad Atheſim eſt, interpretatur.

Supra pag. 93.

PILIDRVDIS.

1. Cor. 6.

S. Lambertus paſſus an. 609 S. Chilianus an. 698.

quodHerodes uxorem fratri viventi tuliſſe creditur,ejusdem exitum non perhorreſcere. Pergebat nihilo minus ablegatis amicis monere,obteſtari,tantum piaculum quamprimum à ſe amolirentur, variè oſtentata ſpe veniæ ad meliorem mentem redeuntib⁹, & quæ pœnarum ſupplicia pervicaces brevi manerent. Quadraginta dies contentio tenuit. Mollitis tandem animis,affuere ad pedes Epiſcopi ambo conjuges, humi paſſis brachiis ſtrati, peccatum confeſſi deteſtatiq; & diducturos inceſtum matrimonium, & quæ præterea juberet,omnia facturos polliciti. Cruce ſignatos expiatosq; ſublevat, multa monens,quam in poſterum vivendi rationem orando, jejunando, pauperibus largiendo,inſiſterent. Cibum inde una capientibus, Caminæ mentio injecta, Grimoaldus facile in rem præſentẽ venire perſuadetur, & amœniſſimum terrarũ tractum pretio à dominis redemptum, eccleſiæ S.Mariæ virginis Friſingæ,quæ Epiſcopo ſedes deſtinata, contribuit. Arenpekius Chriſtianorum baſilicã à Maximiliani martyris ætate id loci ſtetiſſe prodidit, Maximilianum autem Cari & filiorum imperio vixiſſe, ſupra dictum. In Camina Corbinianus templum ſanctorum Valentini & Zenonis memoria celebre ædificat,vitem circa & frugiferas arbores ſerit, opimum etiam de proximo agrum, Chories nomine,coemit, erogata pecunia, quam à Pipino Heriſtallo dudum dono acceperat. Illud priſcæ interim ſeveritatis exemplum edit,quod quam à noſtrorum morum remiſſione abit, tam vereor ne parum fidem inveniat: Vt menſæ aſſederat,ſolemni formula bene epulis precat⁹,principem cani panis fruſtum animadvertit projicere, tum ſella indignatus exſiliens,quæque parata erant propellens, argento humi voluto ſe ſe foras proripit, indignos ſacra benedictione clamitans, qui canes ea dignos crederent, ſibi conſtitutum & cibo & cura illius domus de cætero abſtinere. Pilidrudi divortium ægrè ferenti, cum ira & libidine ſuccenſa omnem nocendi aditum quæreret, plana & prompta viſa occaſio,& Grimoaldum irritatum erat veriſimile,tum illa urgere, nihil jam reliquum, tentatam à præſule principis patientiam atroci & inſignita injuria,quam quo animo ferat, multum multumque referre, ſi ſegni & remiſſo, omnibus appariturum alibi nomen imperii, alibi vim & poteſtatem eſſe, ſecus ſi majeſtati pares iras gerat, & principalem dignitatem unius exteri hominis ſanguine ſanciat. Nihil motus Grimoaldus fœminæ vocibus, miſit qui abeuntem clementer ſuſtinerent,ipſe cum proceribus ſtatim inſequutus,nullo non officii genere ſatisfaciens, vix placatum in palatium reduxit. In colle ad urbem eccleſia Stephano martyri ſacra jam tum ſtabat, quam Corbinianus orationis cauſſa viſere ſolitus: eo cum aliquando, ſive valetudine ipſe occupatus ſive negotiis, reliquum clerum matutinas

*Otho Friſ. Eccleſiam S. Benedicto dedicatam fuiſſe ſcripſit,ſc. quod monachi Benedictini incolerent. Arenpek.l. 2.c.18. S.pag.91.

tinas

tinas Deo laudes dictorum ablegaſſet, montem ſubeuntibus, canentium chori clarius clariusq; ab eccleſia auditi & mirifici ſplendores tecto feneſtriſque emicantes viſi, ingreſſis, lumen quidem evanuit, ſuaviſſimus verò latè odor diffuſus, tertio demum die remiſit. Epiſcopus certior de oſtento factus, clerici enim, qui ſacro horrore perculſi pars ante veſtibulū, pars illo vix ſuperato exanimes conciderant, ut ſibi quiſque redditus, ad eum recurrêre, animum ad locum adjecit, & modicas quas incoleret ædes eccleſiæ conjunxit. Ægrè ferre viſum famulitium, ob aquæ præſertim inopiam, nam difficiles in tantam tumuli altitudinem quotidianas ſubvectiones querebatur. Miſeratus ergo vir ſanctus, ſolus circumiens, ſe, qua mons in meridem vergit, humi abjicit, ſuppliciterque aliquamdiu orans terram ſcipione quo nitebatur effodit, ibi tanta aquarum vis erupit, ut & colentium uſibus largè ſufficeret, & toto abundè clivo deflueret, quamdiu ille quidem vixit; mortuo, per annos amplius quinquaginta, ut temporis ratio reſcribere poſtulat, nam in Aribone quadraginta ſunt, aruit, donec relato Friſingam corpore, quo miraculum eſſet teſtatius, ſe iterum oſtendit, adhuc perennis. Nec eo minus Mariæ virginis templum dignitate præſtabat. Quo ad veſpertinas forte preces tendenti, ruſticana mulier, veneficii jam antea delata, fit obviam, comitabantur viri aliquot onere graves. Interrogata nihil diſſimulat, munera ferri Principis liberalitate in ſe collata, quod filiolum dæmonum præſtigiis prope perditum, excantatione ſalvum & incolumem reddidiſſet. Rarò alias Corbinianus ſic viſus excandeſcere, equo ſe præcipitans fœminæ in os involat, & fœdè mulctatæ dona adimit, inter egenos ad urbis portam partienda, Grimoaldo, fidem Deo toties mutatam exprobrat. Pilidrudes, ut eam venefica cruentata facie flens atque lamentans adiit, furenti ipſa propior, humile & abjectum Grimoaldi ingenium aſpernari, hanc dicere unam eſſe Corbiniani confidentiam, ſe certiori via manifeſtarium inimicum ulturū. Ninum miniſtrorum fidiſſimum vocat, rem ferro expedire imperat. Et patratum fuiſſet facinus, niſi Epiſcopus clam monitus, tectum ea nocte mutaſſet. Adeſt ſummo mane ſicarius, domum armatis cingit, Epiſcopum in cædem depoſcit, nec multum tamen quæſitum reperit. Ædibus vaſtatis, dedecore & ignominia oppletus, ad dominam revertitur. Corbinianus ad Chriſti præſcriptum Matth. cap. 10.
perſequentes fugiens, provincia excedit, Majas una cum clero profectus, hujus enim caſtelli imperium ad Langobardos reciderat, inter ea quæ Liutprandum Bojis abſtuliſſe ſupra dictum, Principi ſimul per certum hominem denuntiat, pœnas morte perſolvendas exſpectaret, & Pilidrudem ea ruina collapſuram ſciret, quam ultrò innocentibus ſtrueret. At Grimoaldus muliebris

 flagitii

flagitii agebat ignarus, neque de Epiſcopi abitu adhuc cognove-
rat. Nuntio excitatus,propere ablegat qui orent,deprecentur,
obteſtentur,omnia faciant,ut quibus poſſint,precibus, quacum-
que conditione,reditum evincant. Nequicquam.Reſponſum,
Jezabelis cavendas inſidias. Deſignata Pilidrude Jezabelis no-
mine, quæ itidem prophetas olim feralibus odiis perſequuta.
Nec morata vindicis numinis ira ſe exſerere. Carolus Martel-
lus Francorum Princeps, anno poſt Chriſtum natum ſeptingen- ANN. POST CHR. NAT.
teſimo viceſimo ſecundo,trajecto Danubio in Bojos movit.Scri- DCCXXII.
ptores,ut nuda fere eſt omnis eo ſæculo hiſtoria, nec cauſſam ex-
peditionis,nec eventa tradunt: niſi quod duro & difficilii bello DCCXXIII.
Francum victorem defunctum eſſe convenit. Pace conſtituta,
ſequenti ſtatim anno rebellatum, & rebelles iterum victi. Tum
gaza ingens de Bojis parta, Pilidrudes cum Sonichilde nepte,in-
ter victoriæ præmia abducta.Ita Gregorianæ appendicis ſcriptor
auctor eſt: nam in Aimoino Plectrudis nomen, aſſuto etiam
gloſſemate, perperam pro Pilidrude legitur, quod utique Æmi-
lium, diligentem ſcriptorem, neque eum tamen ſolum,fefellit.
Aribo Pilidrudem Carolum in Galliam ſequutam ſcripſit, pòſt
faſtiditam,eo miſeriarum recidiſſe, ut quo diuturniore ſupplicio
ſcelerum pœnas expenderet,dignitate & bonis exuta, vitam per
extrema quæque ducens, veluti piaculare oſtentum aſello cir-
cumvectaretur,in Italiam tandem incertis erroribus delatam,in-
felicem ibi animam exhalaſſe. Et liberos paterna hereditate ex-
cidiſſe, matris fortuna per varias ærumnas ætatem preſſos. In-
fans, qui magico carmine luſtratus viſus revaleſcere, exſpiravit.
Grimoaldus conjuratorum factione percuſſus, Ninus fœda &
infami morte,dum alvum levat lancea trajectus,periere. Et vin-
dicta hactenus conſtitit. Domeſtici annales Grimoaldi mortem DCCXXVIII.
in annum ſeptingenteſimum ſive octavum ſive nonum refe- DCCXXIX.
runt. Ex Theodonis filiis Hugibertus ſupererat, ſolus jam Boi-
cæ potens. Cui benignè & humaniter revocanti, Corbinianus
non difficulter paruit, ſummo quo merebatur honore ab eo ha-
bitus; ſacri lavacri fœdere conjunctos fuiſſe, Aribo prodidit,cre-
do quod Principis liberos Epiſcopus tinxerit.Mortem ut ex pro-
pinquo imminere animo præſenſit, tam quidem certè & diſtin-
ctè, ut diem,& omninò horam familiaribus notaret, Erimber-
tum fratrem ad Liutprandum Regem legat, orat auctoritatem
interponat,qua Majenſium prædiorum poſſeſſio Friſingenſibus
ſit perpetua,mortui cadaver, quod S. Valentino dudum comen-
daverit,inibi condi patiatur. Alium ex diſcipulis ad Hugibertum
mittit, qui in eandem ſententiam, cadaver Majas deferri roget.
Octavo poſt die, lotus raſusque ſacram veſtem induit, ſacrifi-
cium

Añal.Fuld. Herman. Aim. l.4.c. 52.

Aimoin. *ad Danubium usque acceſſit, illoq́; transmeato, fines Baugarenſes occupavit. Subacta regione illa cum theſauris multis, & cum matrona Plectrude (quõdam uxore patris ſui Pipini) & nepte ſua Sonichilde, regreditur*, gloſſema videntur verba, quæ parentheſeos nota incluſa, abſunt enim ab appendice Gregor. c. 108.

cium offert: & myſteriis perceptis domum redit, ubi cum vinum popoſciſſet, vix guſtato, fronteque cruce ſignata, extremum ſpiritum, nulla cum doloris ſignificatione, reddidit. Funus à miniſtris Friſingæ ad D. Mariæ curatum. Apparuit Deo cordi eſſe, ſupremam morituri voluntatem non negligi. Totos triginta dies continens imber, inter vehementes procellas depluit. Tum Hugibertus corpus exhumari mandat, quo vivus juſſerat devehendum. Integrum repertum eſt, per omnia ſuaviter dormienti, quam aut mortuo aut ægrotanti ſimilius, & fuere in magna hominum ad ſpectaculum confluentium turba, qui vivere crederent, moto, calidus de naribus ſanguis fluxit, quem fictili exceptum, in caſtello, quod hoſpitium proxima nocte præbuit, terra condidere. Majis Langobardicum præſidium, inſidias à Bojis veritum, funus non niſi oſtenſo Liutprandi diplomate admiſit, tum quoque loculo ſcrutato, ſtragula ſudariumq; capitis ut evolvêre, cadaver ſpirantis habitu conſpectum, & integer iterum ſanguis naribus manavit. Acceſſere alia tum in itinere, tum Majis miracula. Vt ad S. Valentini humatus, triduo poſt intempeſta nocte in ea ipſa eccleſia viſa candidiſſima funalia tanto ſplendore exardeſcere, ut diem vincere crederentur, & jucundiſſimus odor

ANN. POST CHR. NAT. DCCXXX.

fuſus eſt. Annum ſeptingenteſimum triceſimum annales numerant. Ratharium adventitium Epiſcopum, hac ætate Reginoburgi egiſſe, quam ante Emmerammi tempora, quod quidam prodidere, verius eſt, cum Arnolfus Hugibertum Grimoaldi ſucceſſorem, monaſterio S. Emmerammi fundum, Pirchenwanch nomine, ſub Rathario dono dediſſe ſcripſerit, id verò niſi ad hanc rationem, profectò fieri non potuit.

Arnolf. de S. Emmer. l. 1. c. 1.

MARCI VELSERI RERVM BOICARVM

Liber quintus.

Vita extat apud Suriũ tomo 3.

AT verò Bonifacius, ſupra eos, qui rem Chriſtianam in Germaniâ unquam tractavere, ſive fama nominis, ſive pietatis profectu, longè omnes emicuit, gentem quippe ingenti animi conatu univerſam aggreſſus, quod cæteris abundè magnum per partes facere. Anglis parentibus apud Britannos orto, puero Vinifrido nomen fuit. Qui cum ſe Deo totum dediſſet, ex monacho ſacerdos, in Friſiam trajecit. Inde Romam ad Gregorium ſecundum Pontificem veniens, poteſtate donatus ſacram doctrinam ubivis gentium explicandi, in reditu Bojos attigit: ſed tum quidem progreſſus, præcipuam Toringis, Haſſis, Friſiis operam impendit: credo Corbinianum Boicæ ſuffecturum exiſtimans. Interjecto haud multo tempore, Romam revocatus, nominis aſperitate honoris cauſſa in Bonifacium verſa, Epiſcopus renuntiatur. Populos, quorum nomina poſuimus, & confines circa, incredibili ſucceſſu docuit, ut jam nec ipſe, neq; quos ſecum habebat presbyteros, tantæ Chriſtianorum multitudini pares eſſent. Suppetias ergo domo petit, quod Britannia religioſorum hominum illa ætate ſcaturigo haberetur & ſeminariũ: nam hæc quoque temporis diuturnitas immutat. Inde tum viros, tum fœminas, virtutis atque doctrinæ laude præſtantes, evocat. Ex quibus Vilibaldus & Vinibaldus, Valtpurgis & Cuniburgis, apud Bojos claruere. Gregorio ſecundo Pontifice mortuo, anno poſt Chriſtum natum ſeptingenteſimo trigeſimo primo, tertius eâdem appellatione ſucceſſor, Bonifacium Archiepiſcopi dignitate, miſſo ſacro pallio, honeſtavit. Tum ille ſe primum, anno ſive proximo, ſive proximum ſequenti ad Hugibertum, gravi de cauſſa

ANN. POST CHR. NAT. DCCXXXI.

DCCXXXII.

DCCXXXIII.

cauſſâ contulit. Vix obierat Corbinianus, cum infauſtum nomen Erenvolfus, homo hæreticus, primus, cujus memoria inter Bojos extet, ſi his quoque peſtibus annotandis operæ pretium facimus, flagitioſa impiorum dogmatum labe ſerendâ graſſari cœpit. Bonifacius, ut erat acri in divinum cultum ſtudio, propere accurrens, ne virus latius ſerperet, auctorem ſceleris, maturè ex ſacrorum canonum præſcripto damnatum, ab eccleſiæ communione rejicit, ſimul populum ſalutaribus concionibus admoni-
DCCXXXIIX tum, in viam revocat. Quinquennio poſt Romam tertio repetit, Francis, Britannis & jam Bojis magno numero comitantibus. Pontifex illum benignè & humaniter, cæteri admiratione virtutis, rerumque geſtarum magnitudine perculſi, venerabundi excepere. Honores qui maximi haberi potuere, habiti, ſacræ reliquiæ petenti prolixè conceſſæ, addita, diſcedenti munera alia, & Pontificis nomine litteræ, quibus auctoritas & reverentia apud Germanicos populos ampliſſimis verbis augeretur. Epiſtola ad Bojos & Alemanos in hæc verba concepta. In qua quæ nomina quibus ſedibus conveniant, difficulter conjectes, niſi quod Vivilum an Vivilonem, Laureacenſibus & Batavenſibus præfuiſſe conſtat, cætera Alemanicas ſpectare inde ſcias, quod Bonifacius Boicas vacantes reperit.

Dilectiſſimis nobis Epiſcopis, in provincia Bojoaria & Alemaniæ conſtitutis, Wigoni, Luidoni, Rudolto & Vivilo ſeu Addæ, Gregorius Papa.

Hæc nomina variè leguntur. Quæ verò Vivili & Addæ ſynonymia ſit, acutiores conjicient.

Catholica ſanctorum patrum auctoritas jubet, ut bis in anno pro ſalute populi Chriſtiani, ſeu exhortatione adoptionis filiorum, ſynodalia debeant celebrari, ut cauſſarum canonicarum exhortatio provenire poſſit, atque ut neceſſitas uniuscujusque poſcerit, pia educatio agatur. Vnde ſecundum Apoſtoli doctrinam, admoneo & hortor vos, chariſſimi, per miſericordiam Dei, ut dignè ambuletis vocatione qua vocati eſtis, ut miniſterium veſtrum perfectum ſit coram Domino. Opportunum eſt namque vos noſſe, fratrem ac coepiſcopum noſtrum præſentem Bonifacium, noſtram agentem vicem, cum digno ac debito honore pro Chriſti nomine ſuſcipere, & miniſterium eccleſiaſticum cum fide Catholica, ſecundum morem & normam ſanctæ Catholicæ & Apoſtolicæ Dei eccleſiæ, cui miſericordia Dei præveniente, præeſſe videmur, ſicut Apoſtolica auctoritate à nobis deſtinatus eſt, ab eo ſuſcipientes, dignanter teneatis, & gentilitatis ritum, & doctrinam vel venientium Britonum, vel falſorum ſacerdotum & hæreticorum, undecumque ſint, renuentes ac prohibentes abjiciatis, & ut populum vobis à Deo commiſſum piis admonitionibus edoceatis, & à ſacrificiis mortuorum omninò abſtineatis, & juxta quod fueritis à prædicto noſtro conſacerdote edocti, ita Catholicam & Apoſtolicam doctrinam tenentes,

Epheſ. 4.

nentes, Domino Deo ſalvatori noſtro placeatis, & in quo vobis loco ad celebranda conſilia convenire mandaverit, ſive juxta Danubium, ſive in civitate Auguſta, vel ubicumque indicaverit, pro nomine Chriſti parati eſſe inveniamini: quatenus cognoſcamus per ejus mandatum de veſtro conventu, ut in die adventus Chriſti JEſu, cum fructu boni operis ante ejus tribunal aſſiſtere mereamini, dicentes: Ecce nos & pueri, quos dediſti nobis Domine, non perdidimus ex eis quenquam. Vt & vos Dominicam vocem audire mereamini, Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi.

Iſ. 8.

Matth. 25.

Hugibertus ſequenti anno vita functus, VTILONEM, ſive Otilonem aut Odilonem, incompertum an ex ſe natum, cæterum ingentis ſpiritus principem, ſucceſſorem habuit. Erenvolfo quamvis repreſſo, multæ adhuc ejus generis peſtes tota provincia volitabant: pars ſe Epiſcopos mentiri, pars presbyteros, alii alia, ut cuique commodum fingere, eccleſias pervertere, populum, vulgus enim novando inprimis capitur, ſeducere. Sedes ſacræ per Boicam habebantur quatuor, Laureacum ſive Batava, Salisburgum, Friſinga, Reginoburgum. Sabionæ ratio non habita, quod Langobardicum imperium reſpiceret. Nuenburgum Reginoburgo credo accenſa. Verum eæ nec continentibus Epiſcoporum ſucceſſionibus, nec certa finium deſcriptione ſatis conſtitutæ. Soliti præterea Pontifices Romani legare homines perſæpe exteros, magna & excellenti virtute, Corbinianos & Bonifacios puta, qui Epiſcoporum munere ubique liberè ſine exceptione fungerentur. Fraudatoribus dolo obtegendo utraque cauſſa ſerviebat, poſterior maximè, quo peregrini & ignoti facilius irreperent, Pontificiam miſſionem credulis perſuadebant, ſi qui præſertim Britanni, fuci ejusdem cum apibus patriæ conſortes eſſent, quod ipſum ſuperior Gregorii epiſtola innuit. Vtilo tantam & tam latè patentem, tamq; pernicioſam improbitatem coercendam ratus, Bonifacii opem implorat. Is Roma reverſus commodum apud Luitprandum Ticini hærens, ſtatim vocatus affuit, & omni Boica perluſtrata, impuros nebulones profligavit, populum pravis opinionibus corruptum, Chriſtianis myſteriis ab ipſis iterum rudimentis inſtituit. Multum ei rei operæ multumq; temporis impenſum. Vt fructus reſponderet, & ne res ad hanc aliquando perturbationē relaberetur, placuit ſedibus, quorum nomina poſuimus, quod vacarent pleræque, Epiſcopos, Vtilone, & optimatibus volentibus, præficere, tum jurisdictionem, deſcriptis diœceſium limitibus diſtinguere. Salisburgenſibus poſt Rupertum & Vitalem, deinceps Anſologus, Savolus, Ezius, Flobargiſus præfuerant, Abbates omnes monaſterii Petri Apoſtoli, quod Rupertus in ea urbe inſtituit:

Arenpek. l. 2. c. 23. & manuſcr. plerique. Steindel an. 740. quidā 735 habet.

ANN. POST CHR. NAT. DCCXXXIX. VTILO SECVNDVS.

Catal. epiſcop. Salisburg. Hundii & aliorum.

tunc

tunc quoque Joannes inde datus eſt. Friſingenſibus Erimbertus Corbiniani nuper defuncti frater. Reginoburgo, Bojorum regiæ, Gaubaldus ſive Garibaldus. Laureacenſis & Batavenſis Epiſcopatus coaluerant paullatim, Philoni & Brunoni unus Theodorus ſucceſſerat, Theodoro Vivilum ſive Vivilonem Gregorius non ita dudum ſurrogarat, quem exciſa ab Hunnis Laureaco, ſub Hugiberti demum mortem, ſacra ſacerdoteſque in Batava tranſtuliſſe auctores habeo. Bonifacius de Vivilo, qui unus legitimus in Boica eſſet Epiſcopus, nihil mutavit, diœceſim perinde ac reliquas deſcripſit. Viſum Pontifici actorum rationem per epiſtolam reddere, quæ cum exciderit, capitum argumenta ex reſcripto intelligimus.

Catal Patav. Scritovini & Hūdii, qui tamen, quod Vivilonem à Gregorio 2. an. 722. Epiſcopum conſtitutū ſcribunt, errant.

Reverendiſſimo & ſanctiſſimo fratri Bonifacio coepiſcopo, Gregorius ſervus ſervorum Dei.

Doctoris gentium egregii & beati Pauli Apoſtoli vox eſt, dicentis: Diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum. Agnoſcentes itaque in ſyllabis fraternitatis tuæ, quia de Germaniæ gentibus, quas ſua pietate Deus noſter de poteſtate paganorum liberavit, & ad centum millia animas in ſinu ſanctæ matris eccleſię, tuo conamine & Caroli Principis Francorum, aggregare dignatus eſt, ſed & in Bojoariorum provincia quæ à te acta ſunt agnoſcentes, datori omnium bonorum Domino Deo noſtro, extenſis ad cœlum manibus gratias retulimus: quia januam miſericordiæ & pietatis in illis partibus Heſperiis, ad cognoſcendam viam ſalutis aperuit, & miſit angelum ſuum, qui præparavit viam ante te. Igitur quia indicaſti perrexiſſe te ad gentem Bojoariorum, & inveniſſe eos extra ordinem eccleſiaſticum viventes, dum Epiſcopos non habebant in provincia, niſi unum nomine Vivilum, quem nos paullò ante ordinavim⁹, & quia cum aſſenſu Vtilonis Ducis eorundem Bojoariorum, ſeu optimatium provinciæ illius, tres alios ordinaſſes Epiſcopos, & in quatuor partes illam diviſiſti, id eſt in quatuor parochias, ut unuſquiſq; Epiſcopus ſuam habeat parochiam: bene & ſatis prudenter peregiſti frater, quoniam Apoſtolicam præceptionem ex noſtra vice impleſti, & ſicut tibi præcepimus, ita egiſti. Itaque non deſinas frater reverendiſſime, docere eos ſanctam Catholicam & Apoſtolicam Romanæ ſedis traditionem, ut illuminentur rudes & viam ſalutis teneant, per quam poſſint ad æterna præmia pervenire. Presbyteros autem quos ibidem reperiſti, ſi incogniti fuerint viri illi à quibus fuerint ordinati, & dubium eſt eos Epiſcopos fuiſſe qui eos ordinaverunt, ſi bonæ actionis & Catholici viri ſunt ipſi presbyteri, & in miniſterio Chriſti omnique lege ſancta educati, ab Epiſcopo ſuo benedictionem bresbyteratus ſuſcipiant, & conſecrentur, & ſic miniſterio ſacro fungantur. Illi verò

Rom. 8.

Hinc palam eſt, Vivilum non à Gregorio 2. ſed à tertio ordinatum eſſe, quod paullo poſt iterum diſertè dicit.

qui

qui baptizati ſunt per diverſitatem & declinationem linguarum gentilitatis, ſi tamen in nomine ſanctæ Trinitatis baptizati ſunt, oportet eos per manus impoſitionem & ſacri chriſmatis confirmari. Nam Vivilus Epiſcopus à nobis eſt ordinatus. Hic ſi aliquid excedit extra canonicam regulam, doce & corrige eum, juxta Romanæ eccleſiæ traditionem, quam à nobis accepiſti. De concilio verò, ut juxta ripam Danubii debeas celebrare, noſtra vice, præcipimus fraternitati tuæ Apoſtolica auctoritate, te ibidem præſentari. Et inquantum tibi Dominus vires dederit, prædicare verbum ſalutis non ceſſes, ut religio Chriſtiana in nomine Domini creſcat & multiplicetur. Nec enim habebis licentiam, frater, pro incepti laboris utilitate in uno morari loco, ſed confirmatis cordibus fratrum & omnium fidelium, qui rareſcunt in illis Heſperiis partibus, ubi tibi Dominus aperuerit viam ſalutis, prædicare non deſiſtas. Et ubi locum inveneris, ſecundum canonicam regulam Epiſcopos ordina ex noſtra vice, & Apoſtolicam atq; canonicam traditionem eos tenere edoce. Ex hoc enim magnum mercedis præmium tibi præparabis, quoniam omnipotenti Deo facies plebem perfectam. Non pigeat, dilectiſſime frater, itinera carpere aſpera & diverſa, ut Chriſtiana fides longè lateq; tuo conamine extendatur, ſcriptum namque eſt, Arcta & anguſta via eſt, quæ ducit ad vitam. (Matth. 7.) Operare itaque frater opus bonum, quod cœpiſti, ut in die Chriſti Jeſu merearis dicere, Ecce ego & pueri, quos dediſti mihi, non perdidi ex eis quenquam. Et iterum, Domine, quinque talenta dediſti mihi, ecce alia quinque ſuperlucratus ſum. (Matth. 25.) Vt ſubſequenter merearis audire vocem Domini dicentis, Euge ſerve bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam, intra in gaudium Domini tui. Data IV. Kal. Novemb. imperante Domino piiſſimo Auguſto Leone, Imperii ejus anno XXIII. ſed & Conſtantini Imperatoris ejus filii anno XX, indictione VIII.

(Annal. Fuld. alii.) (ANN. POST CHR. N. DCCXLI.)

Anno ſeptingenteſimo quadrageſimo primo, Martellus Francorum Princeps obiit: bello longè quam pacis artibus clarior, Saracenicæ inprimis geminæ victoriæ aliorum operum faſtigia ſupergreſſæ, una in Aquitania, altera Narbonenſi provincia parta. Æmilius Narbonenſi Luitprandum Langobardum, Lantfredum Alemanum, ſimul & Otilonem Bojum, quem Odillonem ille nominat, cum popularium quemque copiis affuiſſe narrat, & egregiam adverſus barbaros navaſſe operam, diviſis inter ſe partibus, pulſo hoſte, ampliſſimis verbis collaudatos, cum muneribus domum remiſſos eſſe. Quæ domeſticis annalibus prætcrita. Juſta uxore nati Martello Carolomanus, Pipinus, Hiltrudis: Sonichilde Gripho, ut Aimoinus quidem auctor. Qui quod Sonichildem ſive Suanahildem, Vtilonis neptem dixit, an re-

(Æmilius Ægidium Rotomag. Archiep. inter Martelli liberos numerat. Sed tabulæ Rotomag. eccleſiæ id nomen non habent.)

an rectum & genuinum ejus vocis ſenſum ſequutus aſſequutusque ſit, ignorata ſtirpe parũ comperio, & fere ambigo. Hereditatem crevere Carolomanus & Pipinus, illi Auſtria an Auſtraſia & Turingia, huic Burgundia, Neuſtria, Provincia ceſſit: Vt Boica Carolomanum reſpexerit. Gripho excludi pro indigniſſimo habuit, mater præterea, ſaucium adoleſcentis animum magis incendens, paterni teſtamenti injuriam vi & armis vindicare exſtimulat. Lauduno ergo præcipiti conſilio occupata, fratribus pari temeritate bellum indicit. Nihilo illi ſegnius excipiunt, & urbe obſidione ſtatim cincta, brevi potiuntur. Parſum fraternæ neceſſitudini & ætatis lubrico, ratione enim ducta ab expeditione, qua mater capta fuit, Gripho duodevigeſimum vitæ añum nondum attigerat, Novocaſtrum ad Arduennæ ſaltum aſſervandus mittitur. Sonichildes hac ſpe dejecta, privignorum odio aliam

HILTRVDIS molitur machinam, Hiltrudi, oſtentatis Vtilonis nuptiis, trajecto clam fratribus Rheno, fugere perſuadet. Neque Bojus

ANN. POST CHR. NAT. nobiliſſimam virginem, benigne exceptam, ſibi deſpondere cun-

DCCXLII. ctatur. Altero anno ſtirps virilis ex novo matrimonio fuit, cui

THASSILO SECVNDVS. THASSILONEM parentes dixere nomen. Apparebat Carolomanum & Pipinum injuriam inultos non laturos: ſed Aquitanicum & Alemanicum bellum, Griphonis calamitatem conſe-

DCCXLIII. quuta, vindictam diſtulere. Vtroque victores defuncti anno ſeptingenteſimo quadrageſimo tertio, coactis quam maximis potuere copiis, in Bojos movent. Vtilo, quo fidem faceret, ſe Francis nulla ex parte obnoxium agere, exiſtimationem ſimul aucturus, Ducis nomen ponit, Regis aſſumit, & ad fines armatus occurrit. Conſederant exercitus in Lyci utrimque ripa, ut ſermones conſpectusque mutui ex propinquo eſſent, ne manus mox confererent, fluminis alveus diſtineret. Prior Francus, poſt ſegnem aliquot dierum moram, Bojorum conviciis irritatus, noctu pluribus agminibus, locis inobſervatis raptim trajicit, eâdem celeritate caſtra invadit, omnia clamore, tumultu, trepidatione complet, nec pugna in tenebris conſtare, nec fuga ſine magna cæde explicari potuit, Francis victoria, multo tamen ſanguine venit. Vtilo amiſſo exercitu, paucis comitantibus, ægrè ſe ultra Oenum eripuit.

Carolum, cui Magno poſtea cognomen fuit, in Boica per hæc tempora Pipino, ex Berta ſive Bertrada conjuge, natum eſſe, auctores ſunt, humiles illi quidẽ & obſcuri, qui tamen ſectatores repererint. Longa par ſomnio narratio, quam inter Gallicas & Italicas vernaculas etiam fabulas legere memini, ſed mutatis locorum appellationibus, ut id decus aliter atque aliter ad ſe quisq; trahit. Ego de Carolo plurimum Eginhardo credam, qui natalium ignorationem ultrò faſſus, eum anno decimoquarto noni

N ſæculi

In Aim. l. 4. c. 58. Gripho fratribus major legitur, librarii vitio, fuit enim omnium minimus.

Thoromach. 6.

Chiltrudis quoq; filia ejus, Martelli, faciente conſilio nefario novercæ ſuæ, fraudulenter per manus ſodalium ſuorum Rhenum tranſiit, & ad Odilonem Ducem Baguariæ pervenit. Ille verò eam ad cõjugium copulavit contra voluntatem vel conſilium fratrum ſuorum. Thaſſilonem an. 742. natum ſcribit Arenpek. l. 2. c. 23. & alii. Steindel habet an. 743. Annales pleriq; domeſtici de Regio Vtilonis nomine conſentiunt.

Annal. Fuld Frãc. anon. Reg. Aimoin. Mar. Sigeb. & omnium copioſiſſime Thoromach qui Oenum fluvium Igne nominat.

ſæculi, ætatis ſeptuageſimo ſecundo obiiſſe ſcripſit. Vnde fit,ut cum omnis de originis loco aſſeveratio dubia atq; incerta maneat,tum eum genitum oporteat,priusquam pater Vtilonem vicerit,anno qui Thaſſiloni natalis fuit. Neque ſi Boica alicubi locorum nomina , ad Pipinos & Carolos utcumque alludunt,Carolum ibi editum conficitur. Sed magnorum virorum ortus vel falsò vendicare,ſi minus virtutis,claritatis amor eſt.

Zacharias Pontifex eodem anno, Bonifacio poteſtatem, quam à deceſſore acceperat, firmavit, novisq; acceſſionibus ampliavit. Partem epiſtolæ à Zacharia Non. Novembr. datæ infra ſcripſimus.

Epiſt. Decret. tomo 2. ſed confuſus indict. numerus, Baron. xi. habet.

Suggeſſiſti etiam nobis,per alia tua ſcripta,quod in Bojoaria unum reperiſſes falſum ſacerdotem,qui & affirmabat,quod à nobis fuiſſet Epiſcopus ordinatus: & tua fraternitas hoc optimè egit,dum ei non credidit,quia falſus homo omnia falſa ſuggeſſit, & falſum reperiens,ſacerdotio ſuſpende.Sic enim auctoritate beati Petri Apoſtolorum principis tibi præcipimus,ut quemcumq; repereris à ſacris canonibus deviare,nulla ratione patiaris ſacrum miniſterium attrectare. Et quia ſi deberes in Bojoaria provincia jus habere prædicationis ſciſcitaſti, an non, quam à deceſſore noſtro habuiſti conceſſam: Nos denique,auxiliante Deo,ea quæ tibi largitus eſt deceſſor & prædeceſſor noſter,non minuimus,ſed augemus; & non ſolum Bojoariam , ſed & omnem Galliarum provinciam , donec te divina juſſerit ſupereſſe majeſtas , noſtra vice per prædicationem tibi injunctam , quæ repereris contra Chriſtianam religionem vel canonum inſtituta,ſpiritualiter ſtude ad normam rectitudinis reformare.

Annal. Fuld. Herman. ult. ed.

ANN. POST CHR. NAT. DCCXLIV.

Proximo anno pax iterum convenit, Hiltrudis ut videtur opera, hinc fratres, hinc maritum exorantis , ne paricidialibus propemodum odiis,affinitatis vinculum diducere pergerent , ſi qua ſit ejus coñubii culpa,ſuam eſſe, ſe belli cauſſam,aut in ſororem fratres iram verterent , aut eidem condonarent, puero ſaltem deprecatore. Vtilo ſe Francis minorem faſſus,ad Ducis nomen ex priſco fœdere rediit.

Annal. domeſti. mſ.

Anno ſeptingenteſimo quadrageſimo ſexto Carolomanus, pro egregia in rem Chriſtianam propenſione , cujus multa jam documenta dederat,luculenta pręſertim duo,coacto ſtatim à patris morte ſacerdotum concilio, & ædificato ad Fuldam amnem incredibili magnificentia Salvatoris nomine cœnobio,auctoritatem interpoſuit,quo Virceburgenſis & Eiſtadienſis Epiſcopatus, inſtante Zachariæ juſſu Bonifacio,conſtituerentur. Huic Vilibaldus,illi Burcardus,Britannici ambo generis,præfecti. Eiſtadienſi Suigerum Hirsbergenſem Comitem, volente & conſentiente Vtilone,quod Boica uſque eo pertingeret, multa liberaliter DCCXLVI.

Herman. Lamb. Marian. alii.

Catal. Epiſcop. Eiſtad. Hund. parte 1. general. Boic.

ter adeò contuliſſe ferunt, ut ejus uſque adhuc auctor habeatur & conditor. Frater Vilibaldi Vunibaldus, Heidenheimi virorum monaſterium, Valtpurgis ſoror fœminarum excitavit: ſumma omnes virtute & vitæ ſanctimonia. Vunibaldum Vtilonis gratia floruiſſe, & opibus ſublevatum eſſe, ex vetuſto vitæ ſcriptore didicimus. At verò Carolomanus rerum humanarum indies magis pertæſus, abdicatâ, inq; Pipinum omni principali poteſtate translatâ, ſe monaſticæ tandem vitæ addixit. Soractes illum mons primum, poſt Caſſinum habuit.

Catal. Epiſcop. Eiſtadienſ.

Mſ. codex de vita Vinibaldi ſic habet, *Otilonem Ducem inquiſivit, protinusq; ab illo magno ſuſceptus fuerat hon re, magnusq; ab illo dona us erat d.norum... dignitate, in r gione, in poſſeſſionibus, atque in aliis pecuniarum opulentia.*

In Boica jam tunc Virgilius & Sidonius pietatis docendæ cauſſâ verſabantur, quorum ſequentibus temporibus virtus & dignitas magnopere inclaruit. Virgilio Hibernia patria, quæ Sidonio fuerit, non eſt proditum. Iis gravis cum Bonifacio diſceptatio inciderat, de ſacerdote, qui latinitatis ignoratione, in ſacra baptismatis formula peccare ſolitus: re ad Pontificem delata, adverſus Bonifacii ſententiam, in hæc verba reſcriptum eſt.

Reverendiſſimo ac ſanctiſſimo fratri Bonifacio coepiſcopo, Zacharias ſervus ſervorum Dei. Virgilius & Sidonius viri religioſi, apud Bojoariorum provinciam degentes, ſuis apud nos litteras uſi ſunt, per quas intimaverunt, quod tua reverenda fraternitas eis injungeret, Chriſtianos denuo baptizare. Quod audientes, nimis fuimus conturbati, & in admirationem quandam incidimus, ſi habetur, ut dictum eſt. Retulerunt quippe, quod fuerit in eâdem provincia ſacerdos, qui Latinam linguam penitus ignorabat, & dum baptizaret neſciens Latini eloquii, infringens linguam diceret, Baptizo te in nomine patria & filia & ſpiritus ſancta. Et per hoc tua reverenda paternitas conſideravit rebaptizare. Sed ſanctiſſime frater, ſi ille qui baptizavit, non errorem introducens ac hæreſim, ſed pro ſola ignoratione Romanæ locutionis infringendo linguam, ut ſupra fati ſumus, baptizans dixiſſet, non poſſumus conſentire, ut denuo baptizentur: quia (quod bene tua compertum habet ſancta fraternitas) quicumq; baptizat⁹ fuerit ab hæreticis, in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti, nullo modo rebaptizari debeat, ſed per ſolam manus impoſitionem purgari debeat. Nam ſanctiſſime frater, ſi ita eſt, ut nobis relatum eſt, non amplius à te illis prædicentur hujusmodi, ſed ut patres ſancti docent ac prædicant, tua ſanctitas ſtudeat conſervare. Deus te incolumem cuſtodiat, reverendiſſime frater. Data Kalendis Julii, Imperante domino piiſſimo Auguſto Conſtantino à Deo coronato, magno Imperatore, anno viceſimo ſexto, imperii ejus anno quarto, Indictione decima quarta.

Meminit hujus controverſiæ, præter vitā S. Bonifacii, Gratian. de conſecr. diſt. 4. c. 86. item Burcard. & Ivo.

Sic eſt to. 5. Concil & to. 2. epiſt. Decret ſed Imperii an. VI. pro IV. reponendo videtur, ut an. 26. Cōſtant. & Indict 14. cōveniat.

Gripho cuſtodias elapſus, indignatus ſe ne cedente quidem Carolomano, in imperii partem vocari, ingenio juxta atque ætate ferox, anno quadrageſimo ſeptimo Saxones concitaturus profugit.

ANN. POST CHR. N. DCCXLVII.

Aimoin. l. 4. c. 58. Griphonem in cuſtodia permanſiſſe ſcribit, uſque quo Ca-

Colomanus Romam profectus eſt. Fluviorum nomina Fabric. orig. Saxon.l.1. Ocram & Muſſaham habet. Annal. Franc. anon. & Fuld. Aim. l.4.c.61. Sunithgerum habet.

fugit. Coacto exercitu caſtra ad Ovacræ alveum locat. Pipinus inſequutus, Saxonum legatos ad Miſſaham flumen obvios habet, quorum interventu pugna abſtinetur. Suſpicioſum viſum Griphoni, nec hoſpitum diutius fidei credere, nec ſe fratri auſus, & omnia poſt regnandi ambitionem habens, anno ſequenti, ſubitario ex popularibus collecto milite, valebat enim gratia apud pleroſque Francorum, Lantfredo & Suigero auxiliantibus, ſeſe magna vi improviſus in Bojos intulit. Facile fuit incautos imparatosq; opprimere. Hiltrudem omnia alia à fratre exſpectantem, in deditionem accipit. Vtilo, ſive provincia abfuit, captante mulieris ſolitudinem Griphone, ſive ſe fuga tutatus eſt.

ANN. POST CHR. NAT. DCCXLVIII

Diſcordia inter Bonifacium & Virgilium interim gliſcebat, improbis peſſimorum hominum rumoribus excitata auctaq;: tanto nimirum facilius, quod Moguntiaci unus Epiſcopus, alter apud Bojos, procul agerent, ſuffundit enim vires calumniæ longinquitas. Bonifacius Zachariæ queſtus, reſponſum ſibi honorificum, in adverſarium aſperum abſtulit. Cæterum Pontifex ſe Virgilium evocaturum, coram de cauſſa cogniturũ oſtendit. Caput epiſtolæ, quæ Kal. Maji hoc anno ad Bonifacium data, ſequitur.

Epiſt. integra in vita S. Bonifac. & alibi extat.

Intimatum eſt etiam à ſanctitate tua, quod Virgilius ille (neſcimus ſi dicatur presbyter) malignatus adverſum te, eo quod arguebatur à te, erroneus eſſe à Catholica doctrina, ſeminaret odium inter te & Vtilonem Ducem Bojoariorum, dicens quod à nobis accepiſſet licentiam, ut unius defuncti ex quatuor illis Epiſcopis, quos tua illic ordinavit fraternitas, diœceſim obtineret. Quod nequaquam verum eſt, quia mentita eſt iniquitas ſibi. De perverſa autem doctrina, quam contra Dominum & animam ſuam locutus eſt, quod ſcilicet alius mundus, & alii homines ſub terra ſint, aliusque ſol & luna, ſi convictus fuerit ita confiteri, hunc accito concilio ab eccleſia pelle, ſacerdotii honore privatum. Sed & nos ſcribentes prædicto Duci, evocatorias de prænominato Virgilio mittimus litteras, ut nobis præſentatus, & ſubtili indagatione requiſitus, ſi erroneus fuerit inventus, canonicis decretis condemnetur. Qui enim ſeminant dolores, metunt eos. Pro Sidonio & Virgilio ſupradicto presbyteris, quod ſcripſit ſanctitas tua, agnovimus: & illis quidem ut decebat comminando ſcripſimus, tuæ autem fraternitati credulitas plus quam ipſis admittetur. Si autem Deo placuerit, vita comitante ad ſedem Apoſtolicam eos, miſſis litteris ut prælatum eſt, evocabimus. Docuiſti enim eos & non ſuſceperunt, & factum eſt illis ſicut ſcriptum eſt in libro Sapientiæ, Qui docet fatuum, quaſi qui conglutinat teſtam arenâ. Non ergo ad iracundiam provocetur cor tuum frater, ſed in ſapientia ubi tales repereris admone, obſecra, increpa, ut convertantur ab errore ad viam veritatis. Et ſi converſi fuerint,

Pſal. 26.

Hæ litteræ interciderunt, ſi eas tamen Zachar. ut in animo habebat, ſcripſit, dubiũ enim ſit ex ſequentibus.

Eccl. c. 22.

fuerint, ſalvaſti animas eorum: ſi vero in malitia perſeveraverint, mercedem laboris tui non perdes.

Diſceptationis exitum non comperio. Fit veriſimile, aut purgaſſe ſe Virgilium Pontifici, ſive coram ſive per litteras: aut cognitis invidorum utrimque fraudibus, nam quâ Virgilius animi probitate & vitæ ſanctimonia fuit, quæ Bonifacio renuntiata, neque dixiſſe neque feciſſe potuit ultro, quod inter bonos ſolet, in gratiam eſſe reditum. Sanè Bonifacius toto deinde ſeptennio ſuperfuit, neque iſtius tamen diſſenſionis præterea veſtigium apparet. Quod quidam conjecere, non abnuerim, Virgilium de terræ ſpecie acutius, quam pro vulgi captu diſputaſſe, globoſam eſſe, & vivere è contraria parte, qui adverſis veſtigiis ſtent contra noſtra veſtigia, quos antipodas vocemus, hos perinde ac nos ſole & luna luſtrari: ea ignoratione audientium perperam accepta detortaq; longe & alio ſenſu ad Bonifacium perlata, offenſionum præbuiſſe ſementem.

Ne quis miretur, ſuſurronibus tantum inter Bonif. & Virg. liciſſe, quidē propemodum Bonif. à Zacharia Pontif. alienarunt. Cui rei fidem facit epiſt. 8. to. 2. epiſtolarum decret.

ANN. POST CHR. N.

DCCIL.

An. Fuld. Herman. Aimoin. alii.

Anno undequinquageſimo, Pipinus ſe bona & integra fide cum Vtilone in gratiam rediiſſe approbavit. Injuriam ſorori illatam ulturus, cum Gripho ſibi jam provincialium voluntates adjunxiſſet, & repugnaturum appareret, maximas florentiſſimasq; in Boicam copias duxit. Vt primum fines intrati, verſa rerum facies, potior belli pars nominis fama, & ſolo terrore confecta eſt, hoſtes imbecillitate ſua circumſpecta, animis mox concidentes ne pedem quidem conferre auſi, omni cis Oenum provincia decedunt, fluminis objectu ſe & conjugia liberosq; tuentur. Subſtitere Franci, contractis navigiis trajecturi. Boji ſemel perculſi, oratores de pace cum muneribus mittunt, ipſi imperatis obſidibus ſacramentum novant. Provincia tanta celeritate recepta, documento fuit, inanem & caducam eſſe, non ſua vi nixam, occaſionibus imminentem potentiam. Pipinus ſororem cum Vtilone reſtituit, Thaſſilonem ſimul puerulum Ducem appellat. Nec adverſus Griphonem quidem fratrem exuens, duodecim in Neuſtria comitatibus donatum, & ipſum Ducum loco habet. Nequam animus nullis beneficiis flectitur. Ad Vaifarium Aquitanum, qui Francis bellum indixerat, recta abit. Vt ibi nihil profectum, ne ullam alieno à Pipino gentem intentatam relinqueret, profectionem ad Langobardos parans, in alpibus valle Mauriena interceptus, occiſus eſt.

Thorom. l. 6. copioſe, ubi Oenum Igni vocat, propius ad vernaculum ſonum In.

Arenpek. l. 3. c. 23. an. 748. perperam habet, alii 749. conſenſu.

Thaſſilo hinc principatus annos numerare ſolito.

De Griphone ſcriptores Francici paſſim, cujus mors in an. 751. incidit.

DCCLII.

Anno quinquageſimo ſecundo, Merovea in Gallia ſtirps regnare deſiit, dejecto, inq; monachum tonſo Childeberto, Meroveorum omnibus nominibus poſtremo & ignaviſſimo, qui tantam contumeliam tacitus ferre potuerit, ſe tam luculenta hereditate, ſine majori ullo motu, ſit paſſus exui. Pipinum ſuffectum, & Pontificis auctoritate Regem appellatum, Bonifacius unxit.

De anno diſſenſus eſt, quidam 751. malunt, quod res eo anno cœpta, ſequenti perfecta eſt.

Quod

Quod Vtilonem quidam ejus conſilii auctorem ſcripſit, id verò hariolari eſt: neque quisquam ad regnum, qua plana & directa via, monitore eget, multi petiere per præcipitia. Childericum, ſive in Medardi monaſterium Sueſſionum urbe compactum, ſive Emmerammi Reginoburgi, ſive Noviéntum in Triboccis, ſive Germani aut Dionyſii ad Pariſiorum Lutetiam, variè proditum. Vxorem fœminarum cœnobio ad Cochelum Boicæ lacum concluſam. Ego in tanto diſſenſu, nihil mea fide affirmatum volo.

Irenicus l. 12. Arnold. Vion. l. 4. c. 12. 15. & manuſcripti.

Quinquageſimo tertio, Hidulphus Trevirorum Epiſcopus, monaſticæ vitæ deſiderio tactus, magiſtratu ultrò abiit. Fratres Erhardum & Albertum habuit: quos Nervios alii, alii Noricos hoc eſt Bojos, quidam, quib⁹, ſi verum amamus, rectius credim⁹, Scotos dixere: ſanctitate præſtitiſſe ſatis convenit. Hidulpho ſufficiendus Erhardus, Reginoburgum aufugit, ibi editis miraculis & vitæ innocentia clarus, monaſterio, quod vivo latibulum præbuit, inferius appellant, mortuus humatur. Albertus Romam religionis cauſſa profectus, & redux defunctus, eodem cum fratre ſepulchro conditur. Epiſcopos fuiſſe, uti non pernego, ſic profectò Reginoburgenſibus nemo rectè annumeret. Ante enim Garibaldum, quod iſti ponunt, temporis ratio referre non patitur, poſteriores autem Arnolfus ordine recenſet, nec inter eos iſta tamen nomina. De Velipholægo ſive Wolflaico, quem Erhardo & Alberto ſubjiciunt, in neutram partem liquet. Sequenti anno commentariolus perſcriptus eſt, quem in S. Emmerammi monaſterio autographum extare ajunt, cum epilogo. Scripſi ego ipſe Vhicterbus; quamquam peccator, Epiſcopus, jam ſenex, puto nonagenarius, aut ſupra, dolentibus membris & caliginantibus oculis, hoc non quaſi potens, ſed pro ſtudio charitatis quam circa te habeo. Quia volebam, dum ſæculi dignitatem regis, vitam æternam nunquam perdas. Pax tibi & vita à Domino augeatur. Amen. Et fiat, fiat. Tertio anno regnante Pipino filio Carli Rege Francorum, in menſe Junio, in diebus decem ſcripſi hunc libellum, hoc eſt, anno DCCLIIII. à nativitate Chriſti, ſeptima indictione.

ANN. POST CHR. NAT. DCCLIII.

Catal. epiſcop. Trevir. & Abbatum monaſt. S. Maximini. Catal. Reginob. Cratepol. perperam pro Erhardo Eberhardum habet.

Garibald. iniit an. 739. Hidulphus abdicavit an. 753. quæ res Erhardo Reginoburgum veniendi occaſio fuit.

ANN. POST CHR. NAT. DCCLIV.

Arnolf. de vita S. Emmer. l. 2. Extat Wicberthi nomen, cum Wera, Burgardo, Abelo & Wibaldo coepiſcopis, in epiſt. quam S. Bonifacius ad Athelbaldū Regem Merciorum ſcripſit an. 745 quam Baron. annalibus inſeruit.

Vhicterbum verò ubivis terrarum potius, quam Reginoburgi extitiſſe Epiſcopum, eædem rationes evincunt. Neque illos mirari deſinam, qui non expenſa tam diſtincta notatione temporum, Garibaldum Vhicterbo ſucceſſiſſe, nugari adhuc pergunt.

Vita S. Bonif.

Anno ſeptingenteſimo quinquageſimo quinto, Bonifacius impiorum latronum ſcelere in Friſia trucidatus, ſpiritum Deo jam olim devotum, ſanctè reddidit. Quem cum vita multis & præclaris exemplis acta, bonis omnibus commendaſſet, tum multò magis mors, pro religione conſtanter adita, & quæ mortem divi-

DCCLV.

divinitus prodigia conſequuta ſunt, in æterna laude poſuerunt. Quod ſi qui nunc demũ, virtutẽ quam venerari debebant, jejunis & ineptis calumniis inceſſère pulchrum exiſtimant, unum aſſequuntur, ut importunum irreligioſæ mentis morbum aperiant, Bonifacii memoria, ſupra omnem judiciorum aleam, Boicæ ſemper ſancta erit. Neque non fructus ejus doctrinæ conſtitit, nunquam pietas culta impenſius. Quod ipſum pleraque monaſteria per id tempus poſita indicant, poſt tot ſæculorum etiam ætates, & ſtructuræ dignitate, & vectigalium magnitudine adhuc miranda. Princeps Vtilo Altachium utrumque condidit: ſuperius & inferius ad nominis diſtinctionem appellant. Fama manet, nec à nominis ratione, nec à vero abhorrens, ſtetiſſe iis locis ad Danubii ripam prægrandes & añoſas quercus, Deorum ſuperſtitioni dicatas, quas victimarum ſanguis ſæpe reſperſerit, Bojos, poſtquam gentilem errorem excuſsêre, excidiſſe, eccleſiis Chriſtiano ritu ſubſtitutis. Nam Maximus Tyrius, ex Platonis ſchola philoſophus, altiſſimam olim quercum pro Jove Celtico cultam ſcriptum reliquit. Vtilonis item opus Manſeum ad lacum, Niderburgum, Pfaffenminſter, & quæ quorundam ſententia, Oſterhova. Quibus ædificandis Pyrminii ſanctiſſimi hominis conſilium ſequutum, Pyrminium ſive Meldenſem ſive Metenſem Epiſcopum ferunt. At fidem tabulæ eccleſiaſticæ neutrobi firmant: eo Meldis aut Mediomatricum urbe, ſive natum, ſive profectum, ſive utrumque nomen corruptum eſſe, quam in earum alterutrâ Epiſcopum extitiſſe, magis credam. Is peregrinis monachis comitatus, Martelli temporibus in Germaniam veniens, monaſteria complura, priuſquam Boicam attingeret, conſtituit: ampla & opulenta inprimis duo, Murbaci ad montem Vogaſum unum, cui Vivarium peregrinorum nomen ex re inditum, alterum in Acronii lacus inſula, qua olim Tiberium pro arce bello Vindelico uſum eſſe, Rhenanus ex Strabone conjicit, Augia dives ab opum magnitudine dictum eſt. Quod verò Martello patrono uteretur, Theobaldi Suevorum Ducis factione inde pulſus, multis poſt annis primum apud Vtilonem gratiæ locum tenuit. Vtilonis etiam ope monaſterium ad Iſeniſcum amnem Joſephus Epiſcopus, Erimberti in Friſingenſi eccleſia ſucceſſor, condidit. Pipinum auctorem Altenminſter laudat. Altoni Scoto, cui cœlitum honorem poſteri habent, Pipinus terrarum tractum, ſylvis vaſtum & horridum contribuit, Alto ſucciſis extirpatiſq; arboribus, ad hominum cultum purgavit. Sed Lanfridi, Valdrami, Elilandi, illuſtrium fratrum, in hoc genere monumenta, non tam laudem & admirationem habent, quam fere eſt, ut fidem vincant, quippe quibus maximorum hodie Regum comparata munificentia, tenuis ſæpe & modica videatur. Sunt, qui Valterio

Fere ex privatis monaſteriorũ annalibus, mſſ aliis, & Hũdii metrop.

Alt-aich, annoſa quercus.

Max. ſermone utrũ Diis dicanda ſint ſigna.

Privilegiũ Theoderici Regis, qui iniit an. 720. Datũ menſe Julio, die 13. an. regni 3. ſic habet: *Venerabilis vir Perminius, gratia Dei Epiſcopus, noſtris temporibus, cum monachis ſuis, Deo inſpirante, pro Evangelio Chriſti peregrinatione ſuſcepta monaſteriũ virorum in eremo vaſta, quæ Voſagus appellatur, in pago Alſacenſi, in loco, qui vocatur Vivarius peregrinorum, (qui ante appellatus eſt Murbach) in allodio fidelis noſtri Ebrohardi Comitis, cũ ipſius adjutorio, Deo donante conatus eſt conſtruere.* Hinc, quod quidam negant, certò confirmatur, Pyrminium ſive Perminium Martelli ætate veniſſ in Germaniã.

Bliantii Comite natos, Valterium cum Martello ex Gallia veniſſe tradant: alii Antorfæ & Loyſę Comites aliquanto probabilius exiſtimant, nam peregrinitatis fidem, potentiæ æſtimatio detrahit. Octo per omnem Boicam ſparſere monaſteria, quorum genuina, ut adhuc fecimus, ponemus nomina, dura quantumvis & aſpera, ne iis inflectendis molliendisq; ſpeciem ita comutemus, ut rebus ſua natura perſpicuis, non neceſſariæ tenebræ per elegantię colorem obducantur. Origines diſtinctè excutere, aliam hiſtoriam poſtulet. Beuren, Schlechdorf, Veſſesprun, Polling, ſuperſunt poſt annos paullò minus octingentos, ſive à primo ortu incolumia, ſive reſtituta: Siverſtat, Sandau, & Stafelſe, Cochelenſe, ad cognomines utrumq; lacus, perierunt. Bonifacius templa dedicavit, cœnobia legibus ad Benedictinam normam inſtituit. Prioribus monachi, poſtremis tribus virgines tranſcriptæ, Cochelenſi Gailſvindis, trium fratrum ſoror præfecta.

Arenpek. l. 2. c. 23.

Monaſterium ad lacum Tegerenſem per eadem tempora conditum, quod cætera quam latè Boica patet, ſplendore & dignitate multis modis ſuperat, foſſa & propugnaculis in regiæ ſpeciem cinctum; nam & Abbas miniſtris ex equeſtri nobilitate, Principum more utitur, & verò Principis aliquando nomen ab Imperatoribus tulit. Condidere Adalbertus & Otkarius Tegerenſes Comites, ſive Grimoaldo Duce, ſive patre Hartwico Burgundo, matre Boja nati, duplex enim hìc quoque fama eſt.

Tegerenſis monaſterii annales privati copioſe, quos qua ratione corrigendos cenſeam, explico.

Vetuſtorum diplomatum fide hactenus liquet, illuſtri genere ortos, quod Reges propinquitate attingerent, cætera fere obſcura ſunt. Romam religionis cauſſa profecti, cum omnia hoſtium incurſionibus vaſta, urbem luctu & pavore oppletam reperiſſent, commoti homines militares, qui primam pietatem interpretarentur, ſacrorum ſedem inultam indefenſamq; non relinquere, ſeſe Romanis duces eoſdem vindictæ, ſocios periculi præbuere. Nec mora, hoſtes aggreſſi, ſecundis aliquot prœliis, egregia virtute, ingentem gloriam pepererunt.

Ottonis 2. privil. *Germani fratres, & illuſtres comites.*
Henrici 6. privil. *Comites Otkarius & Albertus regali proſapia exorti.*

At hæc narratio quorundam temeritate in vanitatis ſuſpicionem traducta eſt, qui, quod ſæpe queri neceſſe habeo, ornandi ſtudio colorẽ fuco mentiti, nec rerum nec temporum rationi conſentanea aſſuerunt. Zachariam nominant, quo ego Pontifice Romam nec captam, nec omninò obſeſſam legere memini: operam, de qua quærimus, eccleſiæ ſub Gregorio tertio pręſtitam ſentio. Antequam iniret Zacharias, Traſemũdus Spoletanorum Dux, Langobardicum imperium detrectans, ad Gregorium profugerat, neque repetitus dedebatur. Indignatus Luitprandus, Romanum agrum cum infeſto exercitu invaſit, oppidis aliquot captis, urbem obſedit, auguſtam S. Petri baſilicam, quod mœnibus non contineretur, injuriæ expoſitam, ſpoliavit. Pepercerant ſuperioribus ſæculis victores Gothi, religione quamtumvis Ariani tacti, quo indignius in Catholicis viſum facinus.

facinus. Obſidione ſoluta, & Rege digreſſo, Traſemundus, Romanorum qua auxilio qua conſilio ſubnixus, id enim Anaſtaſius indicat, ſeſe diverſis itineribus in Spoletanorum fines inferens, univerſum Ducatum brevi recepit. Redit Luitprandus, pluribus exercitibus Romanos aggreditur: ut priori quidē bello Gregorius ad Martellum ſcripſerit, perſecutionem & oppreſſionem gentis Langobardicæ, jam ſufferri non poſſe, poſteriori epiſtolam ita orſus ſit, Nimia fluctuamur tribulatione, & lachrymæ diu noctuq; ab oculis noſtris non deficiunt. Horum igitur alterutro, & ſuperiori maximè, Comites Bojos Romanis opitulatos exiſtimo. Nam Zacharias à Langobardis itidem laceſſitus, rem precibus & legationibus, inermis confecit. Quod ſi extarent litteræ à Zacharia ad Bonifacium ſcriptæ, quas Metellus poeta ante annos amplius quingentos legit, & in quibus omnem ordine hiſtoriam, diſſimulatis tantum nominibus, deſcriptam fuiſſe ſignificat, haberetur temporis conjectura proclivior, & omnino confirmatior. Nunc quodcumque id tandem, magna factum ſequuta gratia, Pontifex egregii muneris loco, S. Quirini corpus petentibus conceſſit, quod in Tegerenſi eccleſia ſanctè adhuc colitur. Reverſos, ardens adeo religionis ſtudium ſubiit, ut poſthabitis quæ apud mortales cæteroqui prima ſunt, monachorum inſtituta, in monaſterio quod ipſi condiderant profiterentur. Nam id antiquitus à viris cum dignitate & potentia principibus, tum omni anteacta ætate militari fortitudinis laude florentibus, ſcimus factitatum, ſæpius quam nunc aut ſoleat, aut pro iſta temporum remiſſione & ſegnitie prope ſit credibile. Major fratrum Adalbertus, Abbas dictus, centum quinquaginta monachis præfuit. Sorore Adalberti Vto natus, avunculorum pietatem tam religioſo ſæculo pro viribus æmulatus, Ilmunſter ad Ilmum an Ilmonem amnem inſtituit: quod collegium dudum antequam hæc ſcriberemus, Monachium ad virginis Mariæ translatum eſt. Tot ergo tantarum molitionum & impenſarum ſacra ædificia, viginti fere annorum curriculo, intra unius provinciæ fines excitata, & annuis immenſis reditibus inſtructa, fidem pietati quam laudavimus aſtruunt: nec enim eorum ullum aut annum ſeptingenteſimum undequadrageſimum prævertit, vel ſexageſimum ejus ſeculi ſubſequutum eſt.

Anaſtaſ. in vita Greg. 3. & Zachar. is pleraque ſub exitum Greg. geſta, principio Zach. refert, quod parum attentos lectores fefellit. Epiſtolas. Gregor. habet Baron. an. 739. & 740.

Metell. Quirinalib. oda 20. de Zach. *Recitantur ſuper hæc ſua ſcripta, Data quondam tibi præſul Bonifaci pie martyr, Ea noſtram quoque firmant rationem.* Zachariam rem ſub Gregorio geſtam deſcripſiſſe ſuſpicor, & Metellum ad lapidē, ad quem pleriq; alii, impegiſſe.

Vtonem quidam Alberti & Ockarii fratrem, quidam ſororium dicunt, quos Metell. ſequitur. Sed in vetuſto Tegerenſium codice Alber. & Otkar. Vtonis avunculi diſertè nominantur. Vto ipſe Metello oda 23. Audon eſt.

ANN. POST CHR. N. DCCLVI.

Septingenteſimo quinquageſimo ſexto, Pipinus Aſtulfum Ticini obſidione cinxit, pœnas Langobardicæ perfidię ab eo exacturus. Ibi Thaſſilonem prope puerum in caſtris & procinctu habuit. Sigebertus gratiam tum inter eos reconciliatam ſcripſit: verum ut credamus non impetrat, cum nec inimicitiæ prius fuerint,

Ticinenſi obſidioni quidam an. 755. aſſignant, nos annales Francic. & Fuld. ſequimur. Thorom. l. 6. *Rex Pepinus cum nepote ſuo Thaſſilone Bojoariorum Duce, partes Italiæ uſque ad Ticinum iterum acceſſit, &c.*

fuerint, nec per alterius ætatem etiam eſſe quiverint. Sequenti, Thaſſilo primoribus Bojorum comitatus, Francorum conventum Compendii adiit, ſe ſuaque Pipino in clientelam, quam Vaſaticum veteres annales appellant, ſolemni gentis more tradidit, ſanctiſſimo juramento interpoſito, ſe in ipſius filiorumq; fore poteſtate, neq; officio unquam deceſſurum. Eadem fuit procerum formula. Et ſacramenta deinde ad tutelarium divorum corpora, Dionyſii, Ruſtici, Eleutherii, Martini, Germani repetita. Qui ſive teſtes jurisjurandi bona & integra fide culti, ſive eo violato, perjurii aliquando vindices eſſent atq; ultores. Decimumquintum annum agebat Thaſſilo, cautum verò feudorum legibus, quæ quamvis poſt hæc tempora perſcriptæ, ad antiquiſſimas conſuetudines conformatæ ſunt, ne minor ſacramentum præſtare cogatur, priusquam ætatem doli capacē attigerit, quam jurisconſulti anno decimoquarto exacto definiunt. Fœdus ſexennio ſacroſanctum perſtitit, Bojus Francis Saxonico atq; Aquitanico adverſus Vaifarium bello affuit, cum Carolus Pipini pari ætate filius Aquitanico tirocinii quoq; rudimenta poneret. Anno ſexageſimo tertio, cum Nivernenſi conventu iterum expeditio in Vaifarium pararetur, incertum qua re mutatus, exercitum per valetudinis ſimulationem deſerit, & ut primum in patriam reverſus eſt, defectionis conſilium palam nudat, conceptis verbis profeſſus, ſe verò in Pipini conſpectum poſthac non rediturum. Gallici ſcriptores, & fidei neglectum, & propinquitatis jus violatum objiciunt, tum beneficia, quæ ab ineunte ætate multa in eum Pipinus contulit, odioſè exprobrant, quod unum maximè par erat, offenſionis cauſſas non aperiunt: altum & acerbum equidem vulnus fuerit oportet, quod cicatricem aliquando viſum ducere, plenæ curationis fidem nunquam implere potuit. Vt Pipinum ea cura inceſſit, Francorum conſilium poſtero anno Vormatiæ cogit. Ibi fixum omnibus & deſtinatum, deſertorem ferro ulciſci: ſed dubii erat diſcriminis, gravibus duobus bellis, tanto præſertim locorum intervallo, uno eodem tempore implicari, Bojis ergo dilatis, cum Aquitano debellari placuit. Proximo, Vtilo fatis conceſſit. Sunt qui Oſterhovæ ferant cum uxore conditum, & monumenta monſtrantur. Alii Gengenbachi extra Boicam obiiſſe produnt. Ego illis credo, qui in monachum tonſum, Altachium inferius incoluiſſe, & ibi ſepultum ſcribunt. Quo tempore filius Pipino ſacramentum dixit, patrem religioſam vitam profeſſum, ditionem abdicaſſe, veriſimile fit, neque exin quidquam principis jure egiſſe comperio. Thaſſilonem ab Vtilonis morte, Pipini juſſu & voluntate imperaſſe, annales habent, ut in gratiam rediiſſe neceſſe ſit: quam quibus

ANN. POST CHR. NAT. DCCLVII.

DCCLXIII.

DCCLXIV.

DCCLXV.

Aimoin. l. 4. c. 64. Annal. Franc. Ado Fragmentum chron. ms.

Thaſſilo Dux venit Bojoariorum, in vaſatico ſe commendās per manus, ſacramenta juravit multa & innumerabilia, reliquiis ſanctorum martyrum manus imponens, & fidelitatem promiſit Regi Pipino, & ſupradictis filiis ejus, domino Carolo & Carolomano, ſicut vaſallus, recta mente & firma devotione per juſtitiam, ſicut vaſallus domino ſuo eſſe deberet &c.

De feud. l. 4. tit. 13. & ibi Cujac.

Largiter errant, qui 12. annos fœderi tribuunt, annal. Franc. ſub Ludov. ſcripti & Fuld. conſentiunt, Thaſſilonem fugiſſe an. 763. Carolum bello Aquitanico interfuiſſe, iidem habent, & Aim. l. 4. c. 65.

Annal. Franc. & Aimoin Regino ſuperiorem annum habet.

Arenpek. l. 5. c. 30. Joan. Steind. Vitus Eberſpergenſ.

bus officiis, poſt apertas & profeſſas inimicitias, emeruerit, veteres ſcriptores, qui quidem extant, nihilo magis quam quæ fuerint prima offenſionum initia, explicant, ſive Vtilo, contentionum caput, odia morte explevit, ſive Vaifarii arma, uti prius proferendo bello, ita nunc ſanciendo fœderi cauſſam præbuere: reliquum enim ætatis Pipini Vaifarius armis omne exercuit, hoc, anno poſt Chriſtum natum ſeptingenteſimo ſexageſimo octavo occiſo, ille paullò poſt vita etiam functus eſt. ANN. POST CHR. NAT. DCCLXVIII

De Samone ſuperiori libro dictum, humili loco natum Carãtanis Dagoberto Rege imperaſſe, ſtrenuè & fortiter. Impar ſucceſſorum virtus, ne tam ſplendido quidem exemplo excitari potuit. Pipini ævo principatus Boruto obtigit, qui Hunnicis iterum armis preſſus, imbecillitatis conſcientia Bojos implorat. Cum adverſus perniciſſimum hoſtem, omnia in celeritate eſſent poſita, auxiliis propere ſubmiſſis, Hunni facile pulſi ſunt. Sed grande victores operæ ſtatuere pretium, petito Francicorum Regum nomine imperio gentis, quæ ſe ſuis viribus tueri non poſſe fateretur. Proclive fuit, armatos à perculſis impetrare, quæ vellent. Ictum fœdus, obſides imperati, inter quos Karaſtus Boruto genitus, & Chetimarus fratris filius. Borutus utrumque inſtitui, & Chriſtiano ritu tingi voluit. Dubium an religione ſeriò tactus, an quo victoris populi animos obſequio demereretur. Mortuo Boruto Karaſtus ſucceſſit, Francorum voluntate Carantanis petentibus redditus. Quo intra tertium etiam annum extincto, Chetimarus Pipino auctore Dux appellatus eſt. Eum Lupus ſacerdos, inſulam quæ in Chimo lacu incolens, ex ſacro fonte ſuſceptum erudierat: tum ſanctis monitis abeuntem proſequutus, inprimis hortatur, Salisburgenſem eccleſiam venerari pergeret, inde ſacrorum doctrinam & ritus peteret, Majoranum presbyterum adjungit, Salisburgenſis monaſterii alumnum, ſibi ſanguine proximum, eadem coram uſque inſtillaturum. Religiosè paritum, Chetimarus annuis deinde obſequiis animum ſacræ ſedi obnoxium teſtatus eſt. Nam inſigni ſanctitatis laude Salisburgenſes ferebantur, quæ nedum vicinos, ſed magnis etiam terrarum ſpatiis diſſitos, in amorem atque admirationem raperet. Extat Alcuini an Albini in eam ſententiam epiſtola, quam exſcripſimus, eo libentius, quo luculentius & gravius eſt hujus viri teſtimonium, qui omnis tum doctrinæ princeps citra controverſiam habitus.

Pag. 118.

Mſſ. & vita S. Virgilii tom. 2. ant. lect.

Al. Cacatius.

Al. Chetumarus & Chetmarus.

Sanctiſſimis in Chriſto fratribus Juvavenſis eccleſiæ, humilis levita Albinus, in Chriſti charitate ſalutem. Audiens laudabilem in Chriſto unanimitatis veſtræ converſationem, multa animus meus lætitia gaviſus, multoq; anhelabat deſiderio præſentiali-

Alc. ep. 20. tom. 1. ant. lect.

tialiter ordinem videre veſtrum, & me ipſum humili devotione veſtris ſacroſanctis commendare orationibus. Sed quia hoc uſq; prohibuit variarum eventus rerum,& prolixa terrarum longinquitas,meæ parvitatis litterulas in hoc officium dirigere curavi, ut deſiderium cordis mei in apicibus cognoſcatis, quod & olim pio patri Aquilæ Pontifici, Germano meo, paſtori veſtro injungere ſtudui, cupiens ſpiritali præſentia unus eſſe ex vobis & unum eſſe vobiſcum, ut veſtra me ſanctitas à terrenis levaret cupiditatibus, & in cœleſti vobiſcum collocaret deſiderio. O quam felix eſt vita monachorum, Deo placabilis, angelis amabilis, hominibus honorabilis. Qui hac feliciter vivit inter homines, haud dubium feliciter regnat inter angelos. Hanc primitiva per A-
Act.2.& 4. poſtolos in Judæa initiavit eccleſia, quibus omnia communia fuiſſe leguntur,& nemo aliquid ſuum eſſe dicebat. Hoc non ſolum in ſæculari ſubſtantia ſervandum eſſe arbitror, ſed etiam in deſideriis ſpiritalibus, ut omnes unum concupiſcant, & obedientiæ bonum magis exſequantur, quam propriæ voluntatis affe-
Joan.5.& 6 ctum. Si Chriſtus ſuam non venit facere voluntatem, ſicut ipſe in evangelio teſtatur, ſed Patris; quanto magis monachus ſuam non debet facere voluntatem, ſed Chriſti, nec ſegnis in opere Dei, ſed ſtudioſus, nec tantum conſiderare quid jubeatur, ſed
Num.16. quomodo perſpiciatur quod jubetur. Nec ullatenus murmurationis malum creſcat in aliquibus. Si aliqui ex populo Dei in eremo propter murmurationis perierunt peccatum, quanto magis monachus monaſterii, ſpiritali plectatur vindicta, ſi murmurationis malo mentem inſoleſcere non metuit. Quapropter, cum gratiarum actione accipiat, quod ei paſtoris cura præviderit ſufficere. Sit enim ſanctæ pacis concordia inter ſanctos, vitæ caſtitas in adoleſcentibus, morum gravitas in ſenibus, fervor operis in juvenibus, nec quiſquam ſe canonicis horis vel regularibus pſalmodiis ſubtrahat. Melius eſt, cum angelorum cœtibus Chriſtum laudare, quam torpentem ſegnitia ſomno delectari, vel vigilando inania exequi deſideria. Et non ſolum verba ſanctæ lectionis reſonent in ore, ſed intima cordis compunctio ſequatur verba legentis vel cantantis. Et nullatenus horis competentibus ſacræ ſcripturæ lectio recedat de manibus, quia diverſæ nunc hæreſes, ſicut audiſtis, catholicæ fidei puritatem maculare nituntur. Quapropter armate voſmet ipſos ſcientia veritatis, ſententiis evangelicæ auctoritatis, ut reſiſtere valeatis contradicentibus veritati. Quomodo pugnat inermis? vel quomodo docere poteſt, qui diſcere noluit? Spiritales ſunt divitiæ, ſapientia in
Prov.21. corde, ut Salomon ait, theſaurus deſiderabilis requieſcit in ore prudentis. Sanctæ fidei veritatem diligenter diſcite, & agnitam cordis recondite theſauro, & ſpe firmiſſima vos retinete ad Dominum,

minum,& charitate ferventiſſima illum amate, honorate, & laudate, quia hæc eſt pars optima, quam Maria elegit, ſedens ſecus pedes Domini, quæ non auferetur ab homine in æternum. Sed tanto ardentius poſt hanc vitam amatur Chriſtus, quanto perſpicacius ejus intelligitur bonitas. Sed non eſt opus meæ parvitatis, vos admonere de ſingulis, dum habetis ſacrę inſtitutionis libros notiſſimos, & pium patrem paſtorem veſtrũ præſentem, qui vos viva voce melius admonere poterit, quam mea ſeries litterarum. Tamen, ut debitam vobis oſtenderẽ charitatem, paucis vos apicibus appellare ſtudui, ad cognoſcendam in vos meæ dilectionis fiduciam. Præfato itaque patri cum omni humilitate obedite. Ille habet rationem reddere ſolicitudinis ſuæ pro vobis, & vos obedientiæ veſtræ in illum æqualiter rationem reddere habetis. Ille pro vobis in magno poſitus eſt periculo: vos pro illo magna charitate intercedere ſtudete, ut mercedem pro vobis habeat apud Deum, & vos requiem cum illo habeatis in regno Dei. Filiorum eruditio laus eſt magiſtrorum, profectus gregis merces eſt paſtorum. Divina auxiliante gratia cuſtodite vos fratres, in omni caſtitate, humilitate, concordia & charitate, onera veſtra invicem portantes. Omnis ſermo malus & impudicus & impatiens, & inutilis ex ore veſtro non procedat, ſed quæ ſunt ſancta, pia & juſta, & veſtræ condigna ſanctitati, ad exhortationem audientium loquimini. Et ſemper Deus honorificetur in ore veſtro, & quæ ad pacem pertinent veram, tota ſectamini intentione, & Deus pacis erit vobiſcum. Luc.c.10.

Aquila Pontifex, quem Albinus germani nomine dignatum, Juvavienſium paſtorem appellat, Joannes eſt Epiſcopus, Salisburgenſi ſedi à Bonifacio, cum Bojas diœceſes diſtingueret, præfectus. Amat quippe Albinus hos ingenii luſus ſectari, Carolum fere Davidis, & alios item ſæpe aliis effictis nominibus compellans. In Aquila plana & manifeſta ratio, cum Evangelicæ hiſtoriæ ſcriptorem Joannem illa volucris deſignet. Eâdem figurâ ſequens epiſtola ab Albino ad Joannem ipſum ſcripta eſt.

Chariſſimo germano Aquilæ antiſtiti, Albinus ſalutem. Si mihi gerulus gratus occurriſſet, ſæpius tuæ ſcripſiſſem dilectioni, ut litteris implerem, quod verbis non potui, & charitatis dulcedinem, lingua tacente, apices monſtrarent. Hoc dedit Deus abſentibus in ſolatium, ut per chartas loqui potuiſſent, & neceſſaria proferre in cor alterius, dum animus gravi carcere corporis circumſeptus, ſuæ naturæ velocitatem explicare valet, indices litteras fraternus amor ſibi invicem dirigeret. Quid de gloria ſanctorum dicendum putas? Ubi nulla tarditas ſarcinæ corporalis, quæ voluntati obſiſtit, quin quod placeat impleat. Quid eſt hoc ſæculum niſi miſeria, & velut umbra fugax, & ſeducens Epiſt.35. f. non valet.

delectatio? Feſtinemus tota mentis intentione ad illam requiem, quam nullus dolor perturbat. Aſcendamus per gradus charitatis ad illam civitatem, in qua Deus ſolus Rex regnat in æternum, in qua tota beatitudo ſine ulla miſeria viget & valet. Vt ad illam pervenire mereamur, eodem auxiliante Rege, nos invicem exhortemur, & velocior charitatis curſu, tardiorem admonitionis ſedulitate trahat. Tum etiam fraterna diligentia ſocordiam caſtiga, vel tuæ ſanctitatis precibus jacentem releva, ut fraternæ dexteræ ducatu, non laſſeſcat in via veritatis, qui huc usque ſe volvebat in ſæculi cœno. Veniens veniebam ad ſancti Amandi protectoris noſtri dulciſſimas manſiones, quærens amatorem meum, ut ejus dulciſſimo eloquio refrigerarem animam meam: ſed quia necdum de nido Juvavenſi avis optata evolavit, miſi hanc invitatoriam obviam illi chartulam, ut noſtram agnoſceret proſperitatem, vel ſuam nobis præſentiam deſignaret. Fidelis amicus diu quæritur, vix invenitur, difficile conſervatur, cujus dulcedo omnes ſæculi ſuperat jucunditates. Quid divitiæ ſine amicis? Avarus aurum quærit, & quid in auro niſi ſpecies vana? Nonne unus panis eſurienti melior eſt, quam mons aureus? Aurum prodeſſe poteſt danti, non poſſidenti. Ideo demus divitias in præſenti, ut in futuro poſſideamus illas, nam pauperis manus gazophylacium eſt Chriſti. Nullus melior cuſtos divitiarum eſt, quam Chriſtus. Proficientem te, charisſime frater, divina auxilietur gratia in æternum.

Vt viſum hæc tantæ vetuſtatis monumenta Salisburgenſi eccleſiæ aſſerere, haud ab re duxi, verbis quoque ipſis, ut ab Albino tradita perſcriptaq; ſunt, referre. Neq; vereor, ne quis plus juſto à rerum ordine declinatum exiſtimet. Celebris Salisburgi S. Amandi ædes, dulcisſimæ appellationis nomine ab Albino deſignatur, in qua S. Maximi & ſociorum cadavera condita fuiſſe, libro tertio narravimus. Joannes verò Epiſcopus, Pipino adhuc vivente defunctus, Virgilium ſucceſſorem habuit. Comes Sidonius, Batavenſi cathedra poſt Vivilonem potitus eſt. Virgilius, etſi omnem paſtoris & curam & laborem gnaviter obiens, qua tamen erat animi demiſſione, ut Epiſcopi nomen dignitatemq; reciperet, toto biennio reluctatus, vix tandem, continuis provincialium Epiſcoporum precibus perſuaderi potuit. Interim vicaria Dobdæ cujusdam opera uſus, in iis quæ honori & ornamento Epiſcopis magis, quam oneri cenſentur, nam in hunc eum finem ſecum adduxerat. Epiſcopus appellatus, Dobdæ Chimenſis inſulæ procurationem contulit. Neque de cætero quidquam antiquius habuit, quam ſacra, ſacrorumq; ſplendorem aſſerere. Ingentis, & poſteris quoque admirabilis molis baſilicam, plurium annorum opere exædificat, Pontificiam cathedram, quæ

Pag. 94. Ex catal. Salisburg. & Batav. Vita S. Virg

Cum an. 1181. S. Virgilii ſepulchrum detegeretur, imago

depicta cũ carmine reperta eſt, *Virgilius templum conſtruxit ſchemate pulchro.*

Vita S. Virg. c. 5.

quæ ad D. Petri monaſterium adhuc fuerat, ibi collocat, Ruperti ſimul & Cunibaldi & Giſilarii corporum reliquias religiosè transfert, ut loco nimirũ reverentia accederet, tum ſibi ſucceſſoribusq; Epiſcopis tanquam ſpeculum, quod ante oculos ſitum ſemper inſpicerent, proponeretur. Sæpe à Chetimaro evocatus, recurrentibus identidem armorum motibus impeditus, venire diſtulit, ſed præſtanti virtute legatos in Carantanos miſit, Modeſtum Epiſcopum, Vatonem, Reginbertum, Gozarium, Latinum presbyteros, Richardum diaconum, & clericos præterea aliquammultos, qui Chriſtianam religionem per omnem provinciam ita procurarent, ut ne quâ à ſanctorum patrum decretis, præceptorumq; traditionibus diſcederent. Eccleſiæ Mariæ virgini in Solvenſis oppidi ruinis & Liburnia, tum aliæ alibi poſitæ. Latinus, qui Salisburgum redierat, poſt Modeſti obitum iterũ ac tertium remiſſus eſt, tum Madalous, & Varmanus etiam presbyteri. Recrudeſcente verò à Chetimari morte bello, ſacerdotibus ejectis, provincia Chriſtianis ſacris per aliquot annos caruit, donec poſtulante qui provinciam deinde tenuit Valtunco, Virgilius denuo Heimonem, Reginbaldum, Majoranum, Gozarium, Erchenbertum, Reginardum, Auguſtinum & Guntarium, nec enim piget tot nominum aſperitatem aſcribere, pluribus commeatibus ſubmiſit. Barbaricæ tandem ſuperſtitioni radicitus exſtirpandæ, & confirmandæ pietati, cujus fundamenta iſti jeciſſent, ſe ipſum itineri accingit. Mira omnium ordinum gratulatione exceptus, agris, vicis, oppidis tota provincia luſtratis, concionibus ad populum paſſim habitis, eccleſiis dedicatis, & clericis ad ſacros ordines lectis atque initiatis, ad Hunnorum usque fines, ubi Dravus Danubium illabitur pervaſit, tam crebra tamq; ſplendida ubiq; virtutis & ſanctitatis impreſſa relinquens veſtigia, ut eum omnis Carantanorum poſteritas Chriſtianæ fidei doctorem & Apoſtolum concelebret. Atque hæc certis annorum ſpatiis digerere, ſuſcepti operis ratio admonebat, ſed negligentia commentariorum unde haurienda fuere premimur. Hactenus liquet, in Pipini & Caroli tempora, quæ ſive exequuti, ſive mox exequuturi ſumus, incidiſſe.

Variè hæc nomina in antiquis codic. ſcripta extant.

ANN. POST CHR. NAT.

DCCLXX.

DCCLXXI.

Ado, Reg. Aim. l. 4. c. 68.

Pipinus Carolum & Carolomanum filios reliquerat, uterque Rex appellatus eſt. Berta mater, Langobardicas nuptias majori conciliatura, anno ſeptingenteſimo ſeptuageſimo in Italiam proficiſcens, iter per Boicam tenuit. Minore ſub finem ſequentis in ipſo ætatis & fortunæ flore rebus humanis erepto, imperii ſummam ad unum Carolum devolvitur. Thaſſiloni

LVITPVRGA GVNTHERVS THEODO SEXTVS. DCCLXXII.

Mſ. S. Emmer. Steind alii.

LVITPVRGA uxor erat, Deſiderio Langobardo Rege nata, ea GVNTHERVM prius, THEODONEM anno ſeptuageſimo ſecundo peperit. Theodonem Hadrianus Pontifex ſalutari lavacro abluit,

cum parentes Romam, religionis opinor cauſſa, adiiſſent. Nam qui Thaſſilonem in Caroli comitatu eo veniſſe pertendunt, præterquam quod duos annos interjiciant oportet, mihi haud temere perſuadent, ſive Bojum, quo erat in Francos animo, ſui ipſis tam prolixam poteſtatem feciſſe, ſive Carolum ejus opera Langobardico bello uſum, qui Deſiderii filiam in matrimonio haberet, quod tamen utrumque ſit conſequens, ex Ticinenſi enim obſidione Carolus Romam profectus eſt.

Joā. Steind. mſ. S. Emmer. & alii. S. pag. 93. Catal. Epiſcoporum Sabionenſium ſic habet. S. Caſſianus, S. Ingenuinus. S. Conſtantius. Præconius, ſive Procopius, Conſtantius. Vrſus. Pigmenius. Projechus, Maturninus. Marcellus. Valerianus. Agnellus. Aurihanus. Antonius. Laurentius. Joannes. Alimus.

Domeſtici annales, Carantanos eodem anno à Thaſſilone victos atque ſubactos memorant. Rem tantam, nam ea ingens fuit Boicæ potentiæ acceſſio, verbo ſtrictim ſignificaſſe ſatis habentes. Valtuncum, quem Bojis volentibus regnaſſe, Virgilii amicitia oſtendit, prius obiiſſe, in dubium, apud me quidē non venit.

Bojorum inde concilium Prid. Id. Octobr. Dingolvinguam indictum. Alium prius conventum Aſchaimi actum, ſunt qui ſcripſerint, cujus ego nulla adhuc ſatis certa detego veſtigia. Affuere Dingolvingæ Epiſcopi, primo loco Manno Nuenpurgenſis eccleſiæ, quæ poſtea Epiſcopos habere deſiit, dioeceſis magna pars Auguſtanæ Vindelicæ conjuncta & inſerta eſt. Alimus Sabionenſis poſt hunc. Quo fit, ut Sabionum in Thaſſilonis poteſtatem cum bona ſoceri gratia conceſſiſſe, & Boicæ rurſus contributam fuiſſe exiſtimem. Habuit illa à Caſſiano, quem puerorum ſtylis confoſſum narravimus, complures Epiſcopos, inter quos Ingenuinus & Conſtantius ſanctitatis fama claruere, reliquorum nuda tantum nomina, atque ea ſæpe incerta, ſuperſunt. Alimum Virgilius Salisburgenſis: hunc Viſericus Batavenſis ſequitur, qui Sidonium, & Antelmum deceſſores habuit. Reginoburgo Simpertus, Garibaldi ſucceſſor venit. Vltimus Heres, Friſingenſis poſt Erimbertum & Joſephum Epiſcopus, idem Aribo & Cyrinus, unus tribus nominibus appellatus: niſi verius unum idem nomen, trium linguarum interpretatio eſt. Nam hoc quoq; non præter inſtitutum enucleabitur. Erbon & arbon, majoribus heredes dictos, qui nobis erben ſint, eo Otfridum, Germanicorum ſcriptorum antiquiſſimum, Warbon voci erbon, tanquam ſimiliter cadenti, in carmine oppoſuiſſe: accreviſſe mediam i, ex priſci ſæculi conſuetudine, quod crebrum vocalium interjectum, contra quam hodie fit, noſtri olim aucuparentur. Aribonem itaque, Latinè nil niſi heredem eſſe. Quod is ipſum ſcilicet reſpexit, utroq; in vocabulo in Corbiniani vitâ conjuncto. Quin longius progreſſus, cum in ſyllabo Hebraicorum nominum, qui ſive Hieronymo, ſive Bedæ auctoribus tribuitur, Cyrinum cum heredis interpretamento reperiſſet, quam verè, ſacræ linguæ gnari ſciunt, hac quoque elegantia, ut tum ſentiebant, delectatus, ſe ſub finem vitæ S. Emmerammi Cyrinum dixit. Vnde nemini adhuc ſuſpi-

Otfrid. l. 4. 6. *iob then adaler von, Sid tho thesan Warbon.*

Cap. 39. *Ego vero Heres, licet indignus, ipſius Friſingenſis ſedis Epiſcopus.*

Hebræis *ioreſ* heres eſt. Sed Cyrini etymologiæ color ex Græco ſermone peti poteſt, ſiquidem Juriſconſulti heredem tanquam herum dictum contendunt. Inſtit. de her. qual. & differ.

ſuſpicari in mentem venit, eam ab Aribone ſcriptam : nec nobis equidem fortaſſe ſuboluiſſet, niſi lectione Arnolfi admonitis, à quo cum Cyrinum eundem Heredem eſſe didiciſſemus, facile fuit & Aribonem componere & tot diverſorum nominum cauſſas investigare atq; eruere, ipſius præſertim Cyrini indicio, qui Joſephum ſive Joſeppum, deceſſorem ſuum diſertè nominat, ad Joſephum Friſingæ ante Aribonem ſediſſe, ex illius eccleſiæ tabulis comperimus. Abbates præterea tredecim Dingolvingæ præſto fuere: qui quibus tranſcribendi monaſteriis, parum ex antiquis monumentis liquet, neque ſine his bene recentiorum fidei creditur. Reliquorum procerum nomina non ſunt prodita. Acta, ſive actorum fragmenta verius, magnæ navis laceras tabulas, ex veterrimis membranis, priſcam pietatem venerati, huc transferemus, mutato nonnihil ordine; hinc enim initium ducendum eſſe, res opinor loquitur.

Arnolf. Com‹e›s epiſt ad Burcardũ Abbatem to. 2. ant. lect. *In geſtis b. deiucet domeſticis clariſſimi patroni noſtri Emmerammi martyris, dudum à quodam, qui ſe Cyrinum & Heredem nominat, Friſingenſis Eccleſiæ Epiſcopo, ut puto rectè ſcriptis.*

Quidam XXII habent, ſcriptorum errore. Membr. XXIIII.

DE CONCILIO, quod Dux Thaſſilo apud Dingolvingam celebravit.

Regnante in perpetuum Domino noſtro JESV Chriſto, in anno vero XXIIII. regni religioſiſſimi Ducis Thaſſilonis gentis Bajoariorum, ſub die conſulem, quod erat II. Id. Octobr. atque anno ab incarnatione dominica DCCLXXII. Indic. X. Divina præſtatus inſpiratione, ut omne regni ſui prænotatus Princeps collegium procerum coadunaret, in villam publicam Dingolvingam nuncupatam, ut ibidem tam regulare moderaret in ſancto habitu cœnobium virorum & puellarum, quam Epiſcopales moderaretur obſequias, inſuper gentis ſuæ inſtitutiones legum per primatos imperitos, univerſa conſentiente multitudine, quæ reperit diuturna vitiata, & videbantur abſtrahendo evellere, & quæ decretis placerent componenda, inſtituerentur. Inter tot verò collegia ſacerdotum, devolutis Epiſcoporum & Abbatum in præſentia paginis, regularis ordines vitæ, atque canonum normas, vel decreta patrum, nullis comprobare quiverant teſtimoniis, ut monachis parochi commendari deberent, vel publica baptiſmatis obſequia, niſi forte pro periculo mortis, & nihil eorum implerent commorandi negotio. Excepto viciſſitudinis villarum propriarum ſingulis annis obedientialibus curis commiſſio, ab Abbate proprio fuerint determinata. Vnde ab univerſis Abbatibus facta profeſſio, ut minimè titulis popularibus ſe ingerere depellerentur, & hæc omnia, cui commiſſæ ſunt plebes, ſub poteſtate Epiſcoporum permanerent, ſicut in ſanctis ſynodis, vel decretis priſcorum patrum, perarata comprobatur conſcriptio. Ab Epiſcopis verò ſimili modo, & nihilominus prælatis ponderaverunt ſententiis, ut erga eos charitatis gererentur curæ, ita ut canonica auctoritas confirmat, & ſpiritualis concordia de-

Rectè; cum Thaſſilo an. 749. Dux appellatus fuerit. Pro *ſub die conſulem* fort. leg. *ſub die Caleſti* quæ Prid. Id. Oct. in idit. Etſi barbaro ævo, interdũ diem & conſulem, indefinitè ſcimus poſita.

primates & peritos.

diuturnitate.

parochiæ.

Excepto ſi.

deberent.

prolatis.

dia declarat. Hoc peracto concilio, & ab univerſis uno ore confirmato, it ſi quis de eâdem inſtitutione deviare præſumpſerit, â collegio eorum alienetur, uſque iterato examine, id eſt publico ſynodo.

HÆC SVNT DECRETA, quæ conſtituit ſancta ſynodus, in loco, qui dicitur Dingolvingen, Domno Thaſſilo mediante.

De die dominico ita conſtitutum eſt, ut tali honore habeatur, ſicut in lege ſcriptum eſt, & in decretis canonum, & ſi quid præſumpſerit frangere contra legem, aut decreta canonum, tali pœna ſubjaceat, ſicut ibi ſcriptum eſt. De hereditate, quæ tradita eſt ad eccleſiam, ita conſtituit, ut quisquis hereditatem ſuam ad eccleſiam ante donaverat, aut poſtea donaverit, ſi quid mutare voluerit, chartam ſuam habeat ita ſcriptam, ut locũ & tempus & perſonam habeat, aut tribus teſtibus fidelibus & nobilibus teſtificetur. Si ſacerdos non habeat chartam nec teſtem, ut prædiximus, tunc ſicut in lege Bajoariorum, & judex judicat, ſic defendat. De eo quod Epiſcopi juxta canones, & Abbates monaſteriorum juxta regulam viventes, ita conſtituit. De eo quod ſanctæ moniales, quæ in ſervitio Dei ſunt, ita conſtituit; Vt nullus auſus ſit in conjugium & in matrimonium ducere. Aut ſi quis auſus fuerit, contra decreta canonum, ita componat, ſicut canones decreverunt. De eo quod jus ad legem quam habuerunt in diebus patris ſui, nobiles & liberi & ſervi ejus ita donaverunt, ut firma fieret. De eo quod ut ſi qui de nobili genere de hereditate ſua dare ad ſanctuarium Dei, in ſua poteſtate eſſet, nec mutaret, in perpetuum. De eo, quod ut ſervi Principis qui dicuntur Adelſcalhe, ut ſuam habeant Weregeldam, juxta morem quem habuerunt ſub parentibus, & cæteri minores Weregeldi juxta legem ſuam, ita conſtituit. De eo, quod parentes principis, quodcumque præſtatum fuiſſet nobilibus intra Bajoarios, hoc conſtituit: Vt permaneret & eſſet ſub poteſtate uniuscujusque relinquendum poſteris, quam diu ſtabiles fœdere ſervaſſent apud Principem, ad ſerviendum ſibi, & hæc firma permaneret, ita conſtituit. De eo, ut nullus hereditate ſua privetur, niſi per tres cauſas, quas in pacto ſcribentur, propter homicidium, hoc eſt, ut quisquis hominem Principis ſibi dilectum occiderit, ob injuriam Principis, & ad calumniam, hominem componet ſecundum legem, tunc privetur hereditate ſua. De eo, quisquis mulierem nobilem acceperit in conjugium, & non præſcivit, ita conſtituit, ut iterum libera eſſet, dimittat ſervum, & poſtea non redigatur in ſervitium, ſed eſſet libera. De eo, quod etſi quis de quocumque reatu accuſatus ab aliquo, poteſtatem accipiat cum accuſatore ſuo pacificare, ſi voluerit, antequam pugnam quæ Wehadinc vocatur, permittat.

De eo

ut ſi quis

publica.

ſi quis.

pœnæ.

viventes ſint, ita cõſtituit. Cõſtitutio autem excidit.

ſanctimoniales, Hic quoque aliquid excidit.

Hęc manca & corrupta ſunt, ut etiã ſequẽtia pleraque.

dare vellent.

Adelſchalk, nobilis miniſter. Weregelda & Weregeldus, æſtimationis pretium. Pœnit. Rom. tit. 4. c. 17. *precium tuum, id eſt, Wirigeldum tuum.* Vbi perperam Wireldum legitur.

Grat. ſive Pal. 17. q. 4 c. 26. ex conc. Trib. etiam *Wirigildum* ha-

De eo, quisquis de nobili genere deprehenſus fuerit de illis IIII. cauſis, de quibus ſupra diximus, ſi ille hereditate ſua portionem pro illius criminis reatu perdat, uxor autem illius, ſuo jure non privetur, ita conſtituit.

conc. Trib. etiam *Wirigildum* habet, ubi vetuſt. edit. pro voce non intellecta, *Renaldum* præferunt.

De collavdatione, quam Epiſcopi & Abbates in Bajoaria inter ſe fecerunt, pro defunctis fratribus. In Chriſti nomine. Notitia, qualem convenientiam gentis Bajoariorum Epiſcopi & Abbates inter ſe fecerunt: quorum nomina infra perarare ſtylo decrevimus. Id eſt, Manno Nujuenpurgenſis civit. Epſ. Alim, Virgilius, Wiſerich, Sintpreht, Heres, Epiſcopi. Opportunus, Wolfpreht, Adalpreht, Ato, Vto, Lantfrit. Albune, Ruothart, Erneſt, Reginpreht, Volchanhart, Perhkoz, Sigido, Abbates. Vt eorum quis de hac luce migraret, unusquisque ſuperſtitum Epiſcoporum vel Abbatum, pro defuncto, in domo ſua Epiſcopali vel cœnobio c. miſſas ſpeciales, & eodem numero pſalterio cantare faciat: ipſe verò de propria perſona ſua xxx. ſpeciales miſſas compleat, vel à religioſis ſibimet ſubjectis, implere omnino prænotatum faciat numerum, presbyteris ſive monachis, cum de hoc ſæculo migraverint, Epiſcopus ſeu Abbas, uno presbytero vel uno monacho, xxx. miſſas ſpeciales, totidem pſalteria faciant celebrari.

quæ in pacto ſcribētur.
Secunda & tertia cauſſa cur quis hereditate privandus, videntur excidiſſe.
quisquis ſervus mulierem.
fort. Wehrdinc, pro Wehrding
illis III. cauſis, de quibus ſupra diximus, ille hereditatis ſuæ.
pſalteria.

De popvlaribvs legibvs.

Prænotatus Princeps, univerſo concordante collegio, hic conſtituit. Vt nullus à provinciæ ſuæ mancipium limine venundare, vel proprium vel fugitivū, præſumpſerit. Et ſi quis hoc decretum non obſervaverit, Weregeldo ſuo culpabilis remaneret. Vt nullus furtivam rem, tam in equis & aliis quadrupedibus, quam in reliqua ſupellectilia extra finem Bajoariorum venundare, vel machinis diabolicis extra minandi, inſidiis tegi, ut ſi quis hoc præſumpſerit, xl. ſol. componat in publicum. Vt quis domum, tam liber quam ſervus, altius effoderit, & ibi occiſus fuerit, ſine compoſitione in ſua damnatione permaneat. Si autem ſupellectilia abſtulerit de eadem domo, & eo fugiente in curtem vel extra curtem, hic cui damnum intulit conſequitur, & interfecerit, pari ſubjaceat ſententia. Similiter qui liberum vel mancipium ſuum furaverit, & cum comprehendere minimè quiverit, & ibidem interfecerit reum, ſuperior permaneat ſententia. Sed tamen ea genera trium homicidiorum, debita ſigna vicinis ſuis, & his qui aſſiſtunt, inſignet. De pugna duorum, quod Wehadinc vocatur, ut prius inſortiantur quam parati ſunt, ne forte carminibus, vel machinis diabolicis, vel magicis artibus inſidiantur. Qui ſupra prædictæ pugnæ, quod Chamfwic diximus, peracto judicio, ſe ſimili vindicta erigere contra querentem præſumpſerit, ſacramentum quod ante id dicitur, juret in eccleſia, cum

ſic conſtituit.
Deeſt aliquid.
Inſegnare. Ital. docere.
An Wehrdinc. dicimus.

Formula juramenti ſacrament. extat leg. Alcman. tit.6. ita dicat. debes. abſtuli. vice.

tribus nominatis ſacramentalibus. De eo quod Bajoarii Stapſaken dicunt in verbis quibus, ex vetuſta conſuetudine paganorum idolatriam reperimus, ut deinceps non aliter, niſi indicat qui querit debitum, Hæc mihi injuſtè abſtuliſti, quæ reddere debet. Reus verò contrà dicat, Nec hoc abſtuliſti, nec componere debeo. Iterata voce requiſito debito, dicat, Extendamus dexteras noſtras ad juſtum judicium Dei, & tunc manus dexteras uterque ad cœlum extendat. Vt nullus furtivam rem ſuſcipere, vel intra terminum abſcondere præſumat, qui hoc fecerit, XL. ſol. componat. Vt hi qui Ducali manu liberi dimiſſi ſunt, ad eadem cogantur judicia quæ Bajoarii Vrtella dicunt. Vt hi qui in eccleſia libertatem conquirebant, deinceps, tam ipſi quam eorum poſteritas, in ſecura libertate permaneant, niſi forte ſibi ipſimet inſolubile damnum inferant, quod componere minimè quiverunt. Qui ex eis occidentur, pretium eorum his ſolvatur eccleſiis, ubi liberi dimiſſi ſunt. Liberi qui ad eccleſiam dimiſſi ſunt liberi, vel per chartam acceperunt libertatem à Rege ſi occidantur, LXXX. ſol. componantur eccleſiæ, vel filiis eorum, in dominico XL. ſol compon. Si ancilla libera dimiſſa fuerit per chartam aut in eccleſia, & poſt hæc ſervo nupſerit, eccleſiæ ancilla permanet. Si autem libera Bajoario ſervo eccleſiæ nupſerit, & ſervile opus ancilla contradixerit, abſcedat, ſi autē ibi filios vel filias generàverit, ipſi ſervi & ancillæ permaneant, poteſtatem exinde non habeant. Illa autē mater eorum, quando exire voluerit ante annos III. liberam habeat poteſtatem; ſi autem III. annos induraverit opus ancillæ, & parentes ejus non exadomaverint eam ut libera fuiſſet, nec ante Comitem, nec ante Ducem, nec ante Regem, nec in publico mallo, transactis tribus Kalendis Martis, poſt hæc ancilla permaneat in perpetuum, & quicumque ex ea nati fuerint, ſervi & ancillæ ſunt. Qui furtivam, quod zougenzuht dicitur, ſuper furem comprobare nequiverit, furtivo compon. more. Qui reſiſterit domum ſuam, quod seliſuchen dicunt, qualem rem querenti reſiſtebat, talem compon. In publico XL. ſol. Qui manum immiſſionem reſiſterit, quod hantelod dicitur, XL. ſol. ſolvat in publico, & ipſam rem quærenti reddat. De his qui ſupradictis homiciis debita morte in furto repertis, Vt ſi quis hujus interfecti parentelæ, eum qui ſuo ſcelere captus eſt, vindicare tentaverit, à propria alode alienus efficiatur. Et ſi quis ſignum, quod eſt ſigillum, inhonoraverit, vel hujuscemodi injuncta minimè impleverit, prima vice arguetur, ſecunda XL. ſol compon. III. ſuum Weregeldum. IIII. extraminetur ab acto officio. Vt ſi quis judicium furti in bina vel terna reprehenſione non damnaverit, & eum diabolico lucro dimiſerit, ut per illum quaſi conparticeps, pauperum ſpoliis

Vrtheil, ſententia.

Bajoaria. ancillæ. exeundi.

Exadomaverint, hoc eſt, liberali cauſſa vindicaverint, & ex domo eduxerint. Mallum & Placitum conventus eſt. K. Martiis, quæ ſolemnes apud Francos, agendis cõventib. zeugenzucht. ſelbſuochen. homicidiis. reperti. Alode, prædium jure mancipi, opponitur bonis beneficiariis, ſive feudalibus. Extraminetur ab acto officio. Depellatur magiſtratu quem gerebat. & reum,

ſpoliis ditarentur, tot ſceleris,quod commiſerint ante oculos Dei & angelorum efficiatur, & nihilominus cujus fraudem fecerit, quaſi proprium componat debitum. Vt ſi quis in virtute conjunctus, à conjuge propria adulterina ſeparatus fuerit, ejusq́; ex cognatione conjugis, propter eandem dimiſſione, quæ eum perſequi tentaverit, à proprio alienetur patrimonio. Vt nullus poſt tonſuram, capillos uſu populari nutrire præſumat: nec velata, relicto velo, ſæcularem habitum ſumat. Vt ſi quis vel qua in hoc vitio reperti fuerint,aut corripiantur,aut excommunicentur.

ditaretur, tot ſcelerũ quot reus efficiatur cui fraudem.

dimiſſione quis.

Concilii acta & decreta hactenus. Quæ quamtumvis rudia,& pleriſq; locis obſcura,nec nobis ſatis intellecta, tamen mutari religio prohibuit, ne antiquitate conſecratis manus attuliſſe cenſeremur: qui enim hoc genus monumenta, ſuavi & Latino ſermone interpretari maluere,eos multo labore quæſitam eruditorum lectorum gratiam non tenuiſſe animadvertimus, quod ſibi quisque ipſi credere,quam alienam fidem ſequi malit. Porrò multa in iis ſunt, quæ Thaſſilonem, ut eſt inſatiabilis humanus animus, quamquam opum & potentiæ magnitudine, atque regia cognatione, Francicorum Ducum facile primum, altiora jam tum ſpiraſſe oſtendant, viam ad eos conatus munientem, qui poſtmodum erupêre. Nec regni vocabulum de nihilo interjectum, nam concilia conventusq; cogere, & leges condere, Regum nimirum apud Francos munus, à quorum etiam initiis annorum numerus iniri ſolitus; quod ſibi Thaſſilo propalam utrumq; ſumpſit. Principis idem & Ducis nomen promiſcuè ferens, Principis tamen libentius & crebrius uſurpavit, quod Ducis magis obnoxia appellatio haberetur.Itaq; Leo Oſtienſis,Herchempertum in Langobardica hiſtoria auctorem ſequutus, Archiſum memorat, cui Adalperga altera Deſiderii filia matrimonio juncta fuit, eâdem de cauſſâ abdicato Ducis titulo, qui ſuperioribus omnibus ſuffecerat, primum ſe Beneventi Principem nominaſſe,& ab Epiſcopis unctum, corona uſum eſſe,diplomatis ſacratiſſimo palatio,quod reges ſolent,aſcripto.

Leo chron. Caſin. l.1. c.10.

ANN. POST CHR. NAT. DCCLXXIII. Carolus anno ſeptingenteſimo ſeptuageſimo tertio, ab Hadriano adverſus Langobardos evocatus,in Italiam venit, Deſiderium,quod ſui copiam extra munitiones non faceret, Ticini obſedit. DCCLXXIV. Sequenti, deditionis neceſſitatem expreſſit, & regnum Langobardicum, quod ſupra ducentos annos in Italia ſteterat, ad Francos tranſtulit. Rex cum conjuge captivus ductus, Adalgiſus filius fuga Conſtantinopolim evaſit. Bojo & Beneventano ſoceri calamitatem miſerari licuit, Carolum virtute & fortuna florentem, palam laceſſere neuter tum auſus eſt, etſi ingentes de cætero ſpiritus alerent. Sed angebatur inprimis Luitpurga, ferox

Omnium ſcript. conſenſus.

Sangall. de vita Caroli l. 2. c. 26. hanc repudiatam inter causas belli Langobardici numerat.

& vindictę cupiens fœmina, quæ ſororis prius injuriam, cui Carolus anno poſtquam uxorem duxit repudium renunciaverat, nunc patrem de regio culmine ad tantam humilitatē dejectum indigniſſimè paſſa, virum nec nocte nec interdiu conquieſcere ſinebat, donec paulatim animum, à Francis antea etiam alienum, in conſilia traxit, quorum temeritas, Deſiderio nulla ex parte opitulata, Bojorum fortunam ad Langobardicæ modum depresſit. Quod quidam, fidem & auctoritatem veterum nihil reveriti, Thaſſilonem Langobardis à Carolo præfectum, atque adeò Regem appellatum prodidere, eos perſpicuè ineptire, neque tam vana, quam abſurda & ſtulta ſcribere compertum, qui dictis refutentur dignos non habeo. Virgilius baſilicam Salisburgi abſolutam, VIII. K. Octobr. dedicavit, & corpus S. Ruperti, de priori ſepulchro exemptum, una cum ſociorum presbyterorum corporibus, honoris cauſſà in eam intulit. Arenpekius Thaſſilonem eodem anno, quem regni ejus vigeſimum ſeptimum perperam habet, concilium Prid. Id. Octobr. coegiſſe narrat: nobis id unum videtur, quod ante biennium, veteris exemplaris fide retulimus. Septuageſimo quinto, Viſericus Bataveſis Epiſcopus morte functus, Valdericum ſucceſſorem habuit. ANN. POST CHR. NAT. DCCLXXV.

Jo. Steind. Magnus presb. & vit S. Virg. Hund. fundamenta an. 767. jacta, templū intra an. 12. abſolutum, 13. dedicatum ſcribit. Nos vetuſtioribus credimus. Aren. l. 2. c. 35. Steind. Catal. Batav. Ado, Reg. Ann. Fuldenſ. & Franc. Vita Caroli M. mon. Egoliſm. Eginh. Sigeb. Aven. l. 4. c. ...

Carolus triennio poſt, Ibanalarabi Saraceni accitu, florentisſimum exercitum duobus itineribus in Hiſpaniam duxit: pars cui ipſe præerat Pompelonem, munitam ſub Pyrenæis montibus urbem cepit, muros, ne qua unquam obſequium exuendi oriretur fiducia, ſolo tenus dejecit, victricia arma per omnem provinciam circumtulit. Ibero deinde vado trajecto, auxilia Bojorum, Langobardorum, cæterarumq; fœderatarū gentium, quorum longe maximus erat numerus, alia via progreſſa, ad Cæſaraugaſtam recepit. Ibi explicato agmine, & oſtentata obſidione, civitatem opulentiſſimam & potentiſſimam ſic terruit, ut datis obſidibus, & pacto grandi auri pondere, ultro ſe imperata facturam polliceretur. Ingens expeditionem ſequebatur gloria, niſi eam vulnus in reditu acceptum, hebetatam imminuiſſet. Longo agmine exercitus inter arcta Pyrenæi ducebatur, ubi ad ſummum evaſum, Vaſcones, tecti opaco nemorum, verticem inſidebant, ii primos taciti transmittunt, ad ſarcinas & impedimenta ex inſidiis conſurgunt, poſtremos ſumma vi invadunt, loco & armorum levitate ſuperiores, Francos in ſubjectam vallem agunt præcipites, ut magna cædes adita, eorum qui reſtitere nullus ſuperfuerit, impedimenta direpta ſint. Neq; Carolus anguſto præruptoque ſaltu, aciem veſtigio temporis in pugnam obvertere, nec, ingruente nocte dilapſis cum præda latronib⁹, cladem poſtea ulciſci potuit. Cecidere, præter promiſcuum vulgus, Eghartus regiæ menſæ præpoſitus, Anſelmus Palatii Comes, & Britannici DCCLXXIIX

Eginhard.

littoris

littoris præfectus Rutlandus, bellandi virtute inter primos illius ævi, ſed veras laudes monſtroſæ fabuloſitatis ſcriptores deterunt. Naaman. Iidem NAAMANVM Bojorum Ducem deſideratum tradunt: princeps Turpinus, Naamani cadaver in Galliam revectum, in campis Aylis ad urbem Arelatem, à ſe conditum aſſeverat, cœmeterio, quod multa præterea millia ceperit, eorum qui tunc cæſi ſint. Campi lapidei ad Rhodani oſtia, quorum crebra eſt apud veteres geographos, nec ea fabularum immunis mentio, levibus ingeniis fingendi materiam præbuere. Sed ſi tamen Naamani Boji nomen his auctoribus recipimus, quo propendeo, quando inaniter excogitando cauſſa non fuit, in eo ſaltem offenſum, quod genti imperaſſe creditus, eo ipſo tempore, quo Thaſſilo præerat, conſortis ſi quis unquam impatiens: cujus auſpiciis auxiliares copias in Hiſpaniam duxiſſe, & ſe, fortiter agendo, in Caroli amicitiam inſinuaſſe, poſterorumq; memoriam emeruiſſe, magis ex vero ſit. Nam etymon quoque, ſi quis hujus argumenti tenuitate capitur, vernaculo ſermone ſubmiſſionis notam continet. Atque hæc quidem foris. Domi alius interim luctus Principalem domum funeſtavit. Major filiorum Thaſſilonis Guntherus, Laureaco ſub brumam venatum egreſſus, in raræ magnitudinis aprum forte incidit, propter fontem & piſcinam, quam hinc nomen traxiſſe ajunt: comitibus per ſylvam dilapſis, animum ſolitudine non deſpondens, venabulo objecto, feram ſtrenuè excipit, & luculento vulnere conficit: ipſe viciſſim à dolore & furore percita conſauciatur, ambo in eodem veſtigio corruunt. Ibi canis latrantis indicio repertus, magnæ indolis adoleſcens, miſerandum ſuis in tam triſti exitu præbuit ſpectaculum. Pater quantum maximum potuit, ſepulturæ honorem habuit, templo cum monaſterio magnificentiſſimè excitato, & ampliſſimis reditibus inſtructo, quod à præfluente Chremſa nomen traxit. Valdericus, Virgilius & Simpertus Epiſcopi dedicarunt, Hadrianus Pontifex, Agapiti Præneſtini martyris corpus, Roma honoris cauſſa dono miſit. Veteres tabulæ dedicationem in annum Thaſſilonis triceſimum, Theodonis primum, indictione prima conferunt. Quo cum plerique annales refelluntur, de ſuperiori anno conſentientes, tum apparet, Theodonem fratris morte non dubium heredem, mox à patre collegam, in partem dominatus aſcitum eſſe. Sunt verò in antiquitatis memoriam injurii, qui levi ſuſpicione nixi, quod diploma de monaſterii conſtitutione (iſtis orationem appellare placuit) Guntheri nomen non habet, id ex omni narratione contendunt expungendum. Propenſus in religionem & ſacras cęremonias Thaſſilo, Salisburgenſi etiam ſedi multa ipſe contulit, multa aut ſubditi conferrent indulſit, quæ ab Arnone diligenter annotata ſunt. Matſeum præterea,

Turp. c. 30. & ex eo Vincent. l. 25. c. 13. & 21

Plin. l. 3. c. 4. Solin. c. 8. Mela l. 2. Strabo l. 4. citatis Aeſchyli verſibus.

Na-hman, ad verbum, poſt-virum vertas.

Mſ. de monaſt. Bojor. Annales Chremsmunſt.

Extat Friſingæ liber magnus tradition. ſcriptus ann. 1187. in quo etiam an. 30 Thaſſil. cum 1. Ind. comparatur, & ad eandem rationem an. 25. cum Ind. 11. Item an. 26. cum Ind. 13. ubi intelligere licet priorē partem anni 26. concurriſſe cū Ind. 12. poſteriorem cum 13. Quod verò in eodem libro comparantur anni Thaſſilonis 11. 12. 27. 32. cum Indictionib. 11. 12. 1. 12. alterutros numeros vitiatos, manifeſtū eſt.

præterea, Thierhauptum & Chiemſeum virginum, nam duplex eſt, monaſteria condidit: pleraque antea condita vectigalibus auxit, ſic ut horum quoque vulgo auctor habeatur. Fert enim & urbium & monaſteriorum ſæpe ratio, ut modica initiis, auctibus æſtimentur, & confuſa temporis diuturnitate memoria, poſthabitis conditoribus, eorum nomina celebrent, quorum maximè ope creverint. Quidam multa extra Boicam adjiciunt, de quibus nobis minus liquet: tum intra non pauca, quæ certiores commentarii, Thaſſilone recentiora eſſe evincunt. Sive qui huic tribuunt omninò errant, ſive quod priusquam monaſteria ædificarentur, eccleſiæ iis locis ſteterint, in quas ille munificus: excuſatione cum probabilitatis, tum adverſus ſcriptores humanitatis plena. Anno ejus triceſimo ſecundo, Adaluncus, Hiltipaldus, Kerpaltus & Otakirus fratres Schlierſeum inſtituerunt. Eodem Principe, annus in incerto eſt, Scheftlarium Walchericus, Garſium Boſo, Au Baldunus & Robertus presbyteri condidere. Hæc Arno Garoz & AWam nominat. Apud quem Zottinge quoque cellam (monaſteriorum ea antiquitus appellatio) à Guntario Comite, in S. Stephani honorem tum conſtructam, & cellulam ad Caoffſtain, ubi fratres manibus laborare ſcribit, reperio: vocabulis locisque mihi quidem adhuc ignotis, niſi ſi Zotinge Oetingam ex Arenpekio interpretamur, & Caofſtain Kopfſtein eſt. Per hæc tempora, nam ne de anno planè conſtiutam, ſcriptorum diſſenſus obſtat, quorum alii ad annum ſeptuageſimum ſeptimum, quidam ad octogeſimum quartum revocant; per hæc igitur tempora, corpus S. Valentini Epiſcopi, quod Langobardi Majis Tridentum tranſtulerant, Tridento ad Batava, agente Thaſſilone, ut quæ vivo debebatur, ſaltem mortuo ſedes redderetur, delatum, in crypta ante fores ædis maximæ, inter duos muros conditum eſt. Arenpekius reliquias Tivilonis quoque Epiſcopi, quem ſancti honore dignatur, Laureaco Batava devectas ſcribit. Aribonem de S. Corbiniano cura coquebat, cujus corpus Friſinga abeſſe eo indignius rebatur, quod ſatis compertum haberet, eum Majis ob unam Valentini venerationem ſepeliri voluiſſe, nunc conditione mutata, nihil eſſe, cur longinquo & deſerto loco diutius inhonorus jaceret. Synodo coacta, poſt triduanum jejunium & continentes preces atque ſacrificia, piorum plerique per ſomnum moniti ſunt, relationem à Deo probari. Tum provincialium Epiſcoporum & Thaſſilonis ipſius uſus conſilio, honeſtiſſimos eccleſiaſtici ordinis viros Majas legat. Quibus ad tumulum pervigilantibus, noctu ingens fragor, in tonitrui morem; ſereno cœlo auditus. Mane corpus à venerabundis exhumatum, integrum & incolume vivido colore apparuit, ut hominis magis ſomno, quam morte,

ante

Extat dipl. in cod. mſ. Friſ. quod etiam Hundius retulit. Datum, *Sub die Cōſul: quod fuit* XII. *Calend. Februar. Indict.* XII. *Regnante Domno Thaſſi.one An.* XXXII. Sed mendoſus inſcript. numerus, III. Indictio reponenda eſt.

Arno in annot. Arenpek l. 2. c. 34. Joan. Steindel, & magnus preſbyt. Arenpekius ab utroq; diverſus videtur.

Meminit hujus translationis incertus auctor, qui de invent. S. Valentini ſcripſit, Surii tom. 4. Sed is Thaſſilonē cum patre Grimoaldi perperam cōfundit.

Ex vita S. Corb. ab Aribone ſcripta c. 39. & ſequent.

ANN. POST CHR. NAT. DCCXXC.

ante tot præſertim annos depoſiti, ſpeciem ferret. Feretrum ſub-
iere viri religioſi, tanta alacritate, ut pedibus euntes equitatus ho-
nori & cuſtodiæ additus, ægrè aſſequeretur. Cum alia per viam
ſigna edita, tum illud inſignem admirationem habuit, ut pom-
pa eo loco ſubſtitit, quo Corbiniani ſanguinem conditum ſu- Pag. 139.
pra diximus, qui crucem præferebat, haſtile terræ fixurus, va-
ſculum forte imprudens pertudit, inde liquidiſſimus iterum ſan-
guis, colore à recenti nihil differens, fluxit. Res digna exiſtimata,
cujus memoria exſtructâ eccleſiâ ſervaretur. Friſingam appro-
pinquanti, Thaſſilo cum Epiſcopis & apparatiſſimo omnium
ordinum comitatu obviam proceſſit, ibi ſacrum pignus ædi Ma-
riæ virginis inter ſacros hymnos illatum eſt.

Atrox interea odii Luitpurga, quæ patre inulto vitam omni Sigebert.
exitio acerbiorem duceret, quod Carolus Romam religionis no- an. 780. Annal.
mine proficiſcens, Germania exceſſiſſet, vindictæ occaſionem Fuld.
obveniſſe exiſtimans, maritum ad rebellandum, nullo cauſſæ e-
molumento impulit. Vix enim animum nudavit Thaſſilo, cum
ANN. POST CHR. NAT. DCCLXXXI. Hadrianus Pontifex, gliſcens incendium veritus, interq; initia re-
ſtinguendum ratus, ſequenti ſtatim anno, Formoſum & Dama- Reg. Sigeb. Ann. Fuld.
ſum, utrumque Epiſcopum, legatos in Boicam mittit: Carolus Franc. & mſſ.
Richolfum Diaconum, & Eberhartum pincernarum præfectũ
adjungit. Hi Thaſſilonem, ſacramenti, quod Pipino & filiis di-
xiſſet, admonitum, facile ad officium revocant, ita ut fide & obſi-
dibus acceptis, vim abfuturam, Vormatiam ultrò veniens, ſe Ca-
rolo præſens ſiſteret, jusjurandum etiam novaret, & ſacramenti
ſanctitati duodecim delectorum obſidum pignus adjiceret, rata
fore promiſſa, tum adverſus Carolum, tum eos, qui in Caroli fi-
de eſſent. Et obſides quidem, Simpertus Reginoburgenſis Epi- Jo. Steind.
ſcopus Cariſiacum paullò poſt adduxit. Idem annus Vilibaldum Catal. epiſcop. Ei-
Eiſtadienſem Epiſcopum Non. Julii abſtulit, Vunibaldo fratre ſtad. Vunibaldum an.
& Valtpurgi ſorore longè ante defunctis: omnibus cœleſtes 760. Valtpurgim
ANN. POST CHR. NAT. honores decreti. Eiſtadienſem ſedem Gerochus tenuit. Octo- 776. obiiſſe
DCCLXXXII geſimo ſecundo Aribo Friſingenſis Epiſcopus fatis conceſſit, narrant.
Atto ſubſectus. Chimenſis virginum eccleſia Kal. Septembr. de- Catal. Friſing.
DCCLXXXIII dicata eſt. Tertio, S. Emmerammi magni operis baſilica Re- Jo. Steind. Arenp.
ginoburgi à Simberto abſoluta. Hildegardis Caroli uxor è vita Ann. Fuld. alii.
abiit. Quam ut domi pernobilem, Suevam origine fuiſſe ſatis Eginhard.
conſtat, ſic ſunt qui Andecſii in Boica, matre Regarda Andecſen- Bruſch. de monaſt.
ſi Comite natam eſſe contendant. Fidem adhibere Theganus Hund. in geneal.
vetat, à quo Imma, Gotofridi Alemaniæ Ducis proneptis, Hilde- Theg. de
DCCLXXXIV gardim peperiſſe, planè traditur. Anno octogeſimo quarto Vir- geſtis Ludov.
gilius, Epiſcopus inæſtimabilis ſanctitatis & meriti, id enim à vi-
tæ ſcriptore tributum elogium, poſteritas conſentiens approba- Chron. Magni presb.
vit, leni morbo v. Kal. Decembr. deceſſit. Multa & mirifica, eaq; Jo. Steind.

Catal Salisb. alii. Vita Virg. corrupte habet *an.* DCCCLXXX. *4. K. Dec. reponendum ann.* DCCLXXXIV *5. K Dec.* Ann. Hein. Steronis an. 1233. to. 1. ant. lect. Catal. Epiſc. Salisb. Catal. Reginob. habet Simpertum iniiſſe ann. 752. sediſſe an. 32. fit itaq; conſequens, obiiſſe an. 784.

ſalutaria pleriſque ſigna, ad mortui cadaver ſunt edita; verum ego nullum uni beneficio antetulerim, quod Carantanis Chriſtianæ fidei myſteriis erudiendis vivus præſtitit. Gregorius nonus Pontifex, divorum numero poſt aliquot ſæcula publicè aſcripſit. Salisburgenſibus juxta Rupertum, patronus & tutela colitur. Bertricus ſucceſſor, vix toto anno ſuperſtes, ſedem morte vacuam Arnoni tradidit; cujus primum opera & illuſtri apud Carolum Leonemque Pontificem gratia, Archiepiſcopatus dignitas in eam commigravit. Tum Simpertus quoque è vita diſcedens, triſte ſui Reginoburgenſibus deſiderium reliquit. Et verò tot continuata præſtantisſimorum antiſtitum funera, iram divini numinis, haud paullò certius, quam quævis prodigioſæ monſtrorum facies, denuntiabant, cum his tantis columnis, ruina qua Thaſſilo non multò poſt præceps concidit, validè ſuſtineri potuerit & fulciri. Male cum Carolo ſarta gratia, tanquam ruptis compagibus, ſubitò diſſiliit, Liutpurgæ rurſus impulſu, ſatis credo: etſi veterum annalium hîc quoque mira eſt jejunitas, neq; nos recentium ex ingenio copiam moramur. Thaſſiloni illud perincommodè accidit, quod anno ſeptingenteſimo octogeſimo quinto, Saxoniâ poſt diuturnum bellum ſubactâ, Franci ea cura liberati, toto dein pectore in res Boicas incubuerunt. Carolus ſub exitum ſequentis anni in Italiam profectus, Romam octogeſimo ſeptimo pervenit. Ibi Arno Epiſcopus & Henricus Manſeenſis Abbas, Hadrianum Thaſſilonis nomine adeunt, ut pacem iterum cōmunis pater conciliet rogant. Nec detrectavit operam Pontifex. Vt verò copioſa oratione Carolum perſuadere aggreſſus eſt, ſtatim ſibi eo labore ſuperſedendum intellexit, reſpondente quippe Rege, nihil ſibi pace antiquius vel antehac fuiſſe, vel nunc quoque eſſe, cujus rei luculenta dederit teſtimonia, quæ nihil opus cōmemorare, ſe multa expertum, quo Thaſſilonem religione fœderum in officio contineret, quod fruſtra fuerit, culpam certè præſtare non debere. Quin ipſe Hadrianus, pacis conditiones nunc coram inter præſentes diceret, eas ſe, pro veneratione, qua Apoſtolicam ſedem ſemper proſequutus ſit, recepturum polliceri. Tum tergiverſari legati, neque ſe ea mandata domo afferre, neque ſine mandato rem tantā, qua Principis obſtringatur fides, ſpondere. Apparebat magis moram bello, quam id quod prætexebatur, quæri. Iratus itaque Pontifex, Thaſſilonem, quiq; ejus partes ſequantur, diro anathemate percellit, niſi ſanctitatem ſacramenti, quo Pipino prius nexi, nunc Carolo teneantur, per omnia ratam habeant. Simul eum per hos ipſos legatos ſeria admonitione obteſtatur, etiam atq; etiam quo progrediatur cogitet, nam ſi porrò pervicacia & perfidia animo indulgere pergat, ſe Carolum & Francos, Deo

Ann. poſt Chr. Nat. DCCLXXXV.

Ann. Fuld. Regino, Sigeb. alii.

Ann. poſt Chr. Nat. DCCLXXXVI DCCLXXXVII

Ann. Franc. Regino, Aimoin. Steindel. Arenpek. Mſ. alii.

Deo & S. Petro auctore, jam nunc crimine ſolvere, cædes, incendia, rapinas, quæq; alia mala bellum ſemel motum conſequantur, in ipſius caput recaſura, ipſum omnium ſcelerum ſupplicia luiturum. Legatis dimiſſis, Carolus loca ſacra veneratus, benedictione à Pontifice accepta, in Germaniam revertitur. Ibi indicto Vormatiam conventu, proceribus, cum reliqua Italici itineris acta narrat, tum de ſubdola Thaſſilonis legatione, manifeſtis indiciis ab Hadriano deprehenſa, adjicit. Re quamtumvis compertâ, placuit tamen ire, qui Thaſſilonem adhuc percunctarentur, quid illi tandem animi, ecquid pareret poſtremis Pontificis monitis, jusjurandum vel nunc reſpiceret, & ſe concilio, imperium coram accepturus, ſiſteret. Cum nihil pro ſano reſponderetur, officium armis & metu viſum repetere. Bello ergo decreto, maximus trium exercituum apparatus fuit, quibus Boica, quacumque Francis adiri poſſet, (cum à tergo Hunni clauderent) peteretur. Rex primum in campis Lycatibus ad urbem Auguſtam caſtra poſuit; Thuringi, Saxones, quique Franci ad orientem colunt, Pferingam in Danubii ripa tenuere: Pipinus Caroli filius, Tridenti patris juſſu ſubſtitit, copias Italicas quas ducebat, Bauzanum præmiſit. Poſtquam ſe Thaſſilo undique tanquam indagine cinctum circumſpexit, nec quæ domi ſperarat præſidia reperit, Bojis Franco fidem ſemel datam, quod jus fasque inde ſtaret, non mutantibus, neque ullis artibus in defectionem trahendis, ſerò intellexit, quam non ſuarum virium hæc eſſet concertatio. Caroli clementiam tentare unum ſupererat, cui in caſtra veniens, peccatum faſſus, nec quidquam quod imperaretur detrectans, ſe ſuaque permiſit. Carolus, quanquam jure iraſci poterat, hominem cognatum pœnitentia ſatisfacere paſſus, veniam dedit. Clientelæ ſacramentum iteratum, & tredecim obſides, inter quos Theodo filius, præſens pignus fidei toties irritæ, traditi. Thaſſilonem Regem appellatum, domeſtici annales habent, & tumuli quoque carmen affirmat: ſed nec quo tempore, nec per quam occaſionem, ſat planum proditur. Ego ambitionem diu agitatam, demum in apertum exiiſſe cenſeam, cum Francico imperio palam excuſſo, manifeſtè rebellatum eſt, cujus rei Regium ipſum nomen quædam veluti teſſera, ut aptè Eginhardus in Caroli vita ſcriptum reliquerit, bello celeriter & excitando & finiendo, hoſtis qua ſuperbiam qua ſocordiam cauſſam præbuiſſe.

Quod quidam ſcripſit, Boicā à Thaſſilone Carolo cum ſceptro traditam, cui homo inſculptus, vereor ex ingenio eſſe. Otho Friſ. l. 1. c. 5. 6. de Frid. & Gunt. l. 1. Regna per gladium, provincias per vexillum, Epiſcopatus per ſceptrū tradi oſtendunt.

Conditur hac fovea, quem pie Chriſte bea. Thaſſilo Dux primum, poſt Rex, monachus ſed ad imum Idibus in ternis deceſſerat iſte Decembris.

Annal. Franc. & Fuld Reg. Sigeb. Eginh. Aimoin. Et præcipuè Mſ. anonymus, quem Theodulphum ſuſpicamur.

ANN. POST CHR. NAT. DCCXXXIIX.

Luctuoſus rei Boicæ annus ſubſequitur. Efferatior in dies Luitpurga, acuebat enim iras petitæ obtentæq; veniæ indignitas mirum in modum, maritum uſque muliebriter inculpare, mollitiem ignaviamq; objicere, qui ſervitutem ſub umbra fœderis pati paratus, nullo vindictæ, nec libertatis quidem deſiderio angeretur. Neque ille perpetuis conjugis querelis, ut erat uxorius,

Æmilius inter cauſſas odii Luitpurgæ fratrem Adalgiſum cæſum, erperam recenſet, A-

 diutius

dalgiſus enim hoc quidem anno, ſed Thaſſilone demum Principatu exuto, victus & cæſus eſt.

diutius repugnare ſuſtinens, jam nova conſilia coquebat. A quibus populares vehementer abhorrere, proximo tumultu expertus, eo deſcendit, ut nec Hunnorum inimiciſſimæ Bojis gentis opem adverſus Francos implorare dubitaret. Quamquam minus hoc, illud altioris indignationis, & impotentiſſimi animi indicium, quod admonitus periculi, quo obſides & Thedonem inprimis involveret, auditus profiteri, ſe facile decem etiam Theodonum capita, ſi totidem dentur liberi, infirmando Francico fœderi impenſurum, quo ut ſe teneri patiatur, ne propriæ quidem ſalutis aſpectu adduci poſſit, nam ut nunc res habeat, mori quam vivere utique ſatius ducere. Ab Hunnis auxilia prolixè promiſſa, nulli in tempore fuere uſui. Cum enim Carolum Thaſſilonis cœptum non falleret, quod dicta factaq; ejus multa, quæ non niſi ab inimico & irato proficiſci poſſent, emanaſſent, nihil moratus, concilium Ingelhemum indixit: Franci, Boji, Langobardi, Saxones, cæterique provinciales convenere. Thaſſilo accitus, nihil adhuc parati habens, ſe judicio neceſſariò exhibet. Ibi Bojorum potiſſimum teſtimoniis premitur. Objectum, quo tempore ſuperiori anno Regi fidem jurejurando aſtrinxerit, aliud ore promptum, aliud pectore habuiſſe conditum; nam & ſuos monuiſſe, qui conceptis tum verbis una jurarint, mentem eodem modo injuratam gererent. Additum de pactione cum Hunnis inita, de inſidiis amicis Regiis ſtructis, de vocibus ad violationem fœderis ſpectantibus, non perplexè jactis. Quorum omnium Luitpurga fons & caput ſit. Æmilius Vitechindum Saxonem, acerrimum Francici nominis hoſtem receptum, fruſtra adjicit, Vitechindus quippe ad Normanos, hoc eſt, Danos profugit, itague Normanos abſurdè Noricos interpretatus, eoſdem Bojos cenſuit. Cum nullum accuſationis caput negaretur, concilium præterea in memoriam rediret, exercitus ante annos viginti quatuor Pipino Rege, ab eo deſerti, quod ipſum (Heriſcliz Francorum leges appellant) capitale haberetur, reus confeſſus, majeſtatis omnibus ſententiis, acclamatione damnatus eſt. Interceſſit Carolus. Lenem animum reſpectus viciſſitudinis ſortis humanæ ſubiit, & miſeratio Principis nuper florentis, longè ſupra eos, qui nunc de ipſius capite judicarent, tum propinquitatis etiam maximè jus valuiſſe, proditum. Accidentem ad genua, neque jam quidquam excuſantem, quam rebus ipſe ſuis conditionem dicat, quod porrò vitæ genus inſtituere cogitet, interrogat. Ille cœnobio condi ſuppliciter orat, actæ ætatis delicta inter monachorum choros lachrymis piaturus. Aſſenſum. Habitum una cum filio attonſus mutat. Lauriſſa utrumque accepit, monaſterium in Rhenenſi pago, ut tum loquebantur, à Cancore Comite, ante annos amplius viginti ædificatum: nam qui Laureacenſe ad

Heriscliz ſive *Herislitz*, ſciſſio exercitus. Leg. Franc. l.4. c.73. & capit. Car. l. 3. c.70. *Quicumque abſque licentia vel permiſſione Principis, de hoſte reverſus fuerit, quod factum Franci heriscliz dicunt, Volumus ut antiqua cõſtitutio, id eſt capitalis ſententia, erga illum puniendum cuſtodiatur,*

Monach. Egoliſm. *Monachi ambo facti ſunt, in Olto monaſterio, ubi S. Bonifacius requieſcit.* Nimirum Lauriſſa in inſula Aldẽmunſter. Sed S. Nazarii nomẽ

ſe ad Danubium malunt, quod Thaſſilonem ſtruxiſſe ajunt, nominis ſimilitudine decepti errant. Nunquam fidem habuiſſet Carolus, quantumlibet monacho, in Boica ad Hunnorum fines degenti. Eginhardus diſertè, evocatum, non permiſſum redire narrat. Et ſepulchrum Lauriſſæ viſitur. Neque illi adverſus magnorum auctorum teſtimonia audiendi ſunt, qui pugna victum, captum, objectu ignitarum pelvium cæcatum tradunt. Reliquum vitæ tam religiosè Aimoinius egiſſe ſcripſit, quam lubenti animo monaſterium ingreſſus ſit: dubia apprimè & ancipiti ſententia, ſed quam domeſtici annales opportunè in commodiorem partem interpretantur, nimirum eluiſſe benefactis ſuperiores maculas, & propitiando numini aſſiduam adeò operam navaſſe, ut mortui etiam monumentum ſignis divinitus editis illuſtratum claruerit. Quod, quoniam ſe religioni lubens multumq; precatus mancipavit, etſi ſerò, atroci & difficili ſuo tempore, profectò ab Aimonii oratione non abhorret; nec à cætera quidem Thaſſilonis pietate, niſi qua illum odium in Francicum nomen tranſverſum egit, diſcrepat. Exitus Agilolfingorum imperii is fuit, anno ducenteſimo octogeſimo poſtquam Theodo primùm pedem in Boica poſuit: ſtirps inter Germanicas ſine controverſia vetuſtiſſima & nobiliſſima, in cognomine Theodone Thaſſilonis filio extincta eſt. Carolus paucos Bojorum, qui cum Thaſſilone ſenſerant, exilio multat. Luitpurgam monaſterio incluſam, magis conjicere, quam vetuſtis teſtimoniis confirmare poſſumus. Æmilius prius mortuam, quam maritus monachum indueret, ſcriptum reliquit; unde hauſtum, non ſatis comperio. Sanè nec veri ſpeciem obtinet, & ille cætera laudatus ſcriptor, multa ſibi in Boicis imperitè permiſit, haud dubiè in nulla hiſtoriæ parte negligentiùs verſatus. Bellum interea Hunni, pro eo ac cum Thaſſilone & Luitpurga convenit, ſumma ope paraverant, neque arma, quæ non tam Bojorum gratia, quam prædæ ſpes & cupido induiſſet, illis celeritate oppreſſis, exeunda, quin jam Franco accola, acrius etiam exercenda rati, ingentibus ſimul duobus exercitibus in Forum Julium & Boicam impetum faciunt. Vtrobique rejecti. Bojis victoriam ceſſiſſe in campo, cui Iboræ nomen, Grahamanum & Odoacrem Regios legatos, cum auxiliaribus nonnullis Francis affuiſſe, Regino auctor eſt. Hunnis ea res rabiem magis quam audaciam incendit, contumeliæ enim viſum propius, ab iis victos eſſe, quibus ſe auxilio veniſſe dicerent. Collectis iterum copiis, irarum pleni redeunt, & vindictam popularium ſuperbè profeſſi, primo concurſu à Bojis & Francis, haud majore momento quam antea pelluntur. Ibi cædes omnia obtinet, ſi quos fuga hoſti armato eripuit, pleroſque Danubius, tranare conatos, merſit.

pro Bonifacii reponendum, ex annal. Lauriſheim. conſtat.

Aim. l. 4. c. 80.

Vien. l. 4. c. 6 & 27. Thaſſilonē ſub veſte laica ita vixiſſe ſcribit, ut ſanctorum catalogo poſt mortem aſcribi meruerit. Theodonem presbyterii honore fuiſſe decoratum. Sed fides apud eos auctores eſt, quos ille non niſi recentiores nominat.

Multa in hac cauſſa Æmilius imperitè, multa perturbatè, multa abſurdè, ſed omnium caput eſt, quod Bojos eosdem Avares, eorumque conſanguineos Hunnos eſſe dixit.

Ado, Aimoin.

CARO-

CAROLVS magno tumultu levi opera compreſſo,Boicam adit, Reginoburgi recentē provinciam ordinat,deſcriptamq; Comitibus,hoc eſt Judicibus regendam tribuit,leges veteribus addendas proponit,quas ex membranis ſupra laudatis,ſubjicimus. CAROLVS MAGNVS.

Pag.161.

CAPITVLA QVÆ DNS KAROLVS SERENISSIMVS ADDERE IVSSIT.

Erant in eodem mſ. codice alia etiam Cap. quib9 præſcriptum, *In lege Salica mittēda ſunt.* Quæ quod privatim ad Bojos non ſpectarent, non viſum exſcribere. Eorum vero quæ hic proponuntur, nonnulla in collect.Capitulor. à Pithæo editor. extāt l.3.c.22 23.24. append.2 ad l.4.c 2 lib. 5.c.138. 139.140. 141.

Vt bannum ipſius quis libet irrumperet,componere debeat. Vt eccleſia, viduæ,orphani vel minus potentes, pacem rectam habeant, & ubicumque infractum fuerit, LX. ſol. componatur. Vt raptum vel vim per collecta hominum & incendia, infra patriam, nemo facere præſumat, & qui hoc commiſerit, LX. ſol. in bannum noſtrum compon. Similiter & qui juſſionem regiam in hoſtem bannitus irruperit. Hæc capitula in aſſiduitate, reliqua autem reſervata ſunt Regibus, ut ipſi poteſtatem habeant nominativè demandare, inde exire debent. De dineralibus,Vt ſi quis eos * Regi componantur. Similiter de his qui per chartam in eccleſia juxta altare dimiſſi ſunt liberi, cum XL. ſol. compon.Regi. Hi verò,qui per chartā ingenuitatis dimiſſi ſunt liberi, ubi nullum patrocinium, & defenſionem non elegerint, ſimiliter Regi compon. cum XL. ſol. Vt clericum nemo recipere audeat ſine conſenſu Epiſcopi ſui; & ſi eum aliquis acceptum habet,quando licentia ipſius Epiſcopi fuerit, aliter non faciat,niſi cum ejus præſentiæ,perſcrutandum ſi dignus fuerit, deducatur.

eos occiderit.

niſi ut ad ejus præſentiam.

HÆC CAP. NOSTRA MISSI NOSTRI COGNITA FACIANT OMNIBVS IN OMNES PARTES.

Vt nullus ad mallum vel ad placitum infra patriam arma,id eſt, ſcutum & lanceam portet. De latronibus, Quicumque poſt miſſam ſancti Joannis latroni manſionem dedit, ſi Francus eſt,cum XII. ſimilibus Francis juret, quod latronem, cum fuiſſet, non ſciret, licet pater ſit,fratres,aut propinquus. Si hoc jurare non potuerit, & ab aliquo convict9 fuerit,quod latronem in hoſpitio ſuſcepiſſet,quod & ipſe latro&infideles judicetur:quia qui latro eſt, infidelis eſt noſter & Francorum, & qui illum ſuſcipit, ſimilis eſt illi.Si autem,audivit quod latro fuiſſet, & tamen neſcit firmiter,aut ſolus juret,quod nunquam eum audiſſet,nec per veritatem nec per mendacium, eum latronem eſſe,aut ſit ſuperat9, ſi de illo latrocinio poſtea victus fuerit, aut ſimiliter damnetur. Vt nullus comparet caballum, bovem, jumentum, vel aliud quid,niſi illum homines cognoſcant,à quo venditur, aut de quo pago eſt, vel ubi manet,aut quis ejus ſenior. De adventitiis,Vt cum Miſſi noſtri ad placitum noſtrum venerint, habeant obſtrictè quæſitum quanti adventitii ſunt ad illorum miſſatico, & de quo pago ſunt,& nomina eorum, & qui ſunt ſeniores eorum.

Si Francus. Deſideratur alterū membrū, Si Bajoarius.

infidelis.

ut ſimil.

Senior pro domino.

in illorum.

Simi-

Similiter direximus Miſſos in Aquitaniam & Langobardiam, ut omnes fugitivos & adventitios ad noſtrum placitum adducant. Quicumque iſta capitula habet, ad alios Miſſos ea tranſmittat, qui non habent, ut nulla excuſatio de ignorantia fiat, & hoc Miſſi noſtri ante nativitatem Domini omnibus cognita faciant. Inprimis omnium jubendum eſt, ut habeant Eccleſias eorum juſtitias, tam in vita illorum, qui habitant in ipſis Eccleſiis, quamque in pecuniis & ſubſtantiis eorum. Aſt ut omnes Epiſcopi poteſtati, vel ſecundum regulam canonicam doceant & regant eorum miniſteria, tam in monaſteriis virorum quamque puellarum, vel in forenſis presbyteris, ſeu reliquo populo Dei. Vt viduæ & orphani & minus potentes, ſub Dei defenſionem, & noſtro mundeburdo pacem habeant, & eorum juſtitia. Epiſcopi cum Comitibus ſtent, & Comites cum Epiſcopis, ut uterque pleniter ſuum miniſterium peragere poſſit. Vt latrones vel homicidæ ſeu adulteri vel inceſtuoſi, ſub magna diſtrictionem & correctionem ſunt correpti, ſecundum eo Wabajoariorum velle. De rebus proprenſis, Vt ante Miſſos & Comites noſtros & Judices veniant, & ibi accipiant finitivam ſententiam, & in antea nullus præſumat alterius rebus proprendere, niſi magis ſuam cauſſam quærat ante Judices noſtros, ut diximus, & ibi recipiant quod juſtum eſt. Etſi aliquis voluerit dicere, quod juſtè ei non judicetur, tunc in præſentiam noſtram veniant. Aliter verò non præſumat in præſentiam noſtram venire, pro alterius juſtitia dilatandum. Quod non amplius de illis juſtitiis Miſſi noſtri ad præſens modo faciant, niſi de temporibus Thaſſilonis ſeu Luitpirgæ: exceptis illis qui avi & genitoris noſtri * vel ad nos venerint. Et marca noſtra ſecundum quod ordinatum vel ſcaritum habemus, cuſtodiant, una cum Miſſis noſtris.

hæc.
Eccleſiæ earum.
Hæc manca & corrupta.
forenſibus.
defenſione.
juſtitiam.
diſtrictione & correctione ſint.
ſecundum Bajoariorū leges, aut aliquid ſimile.
veniat.
hiatus videtur.
marcam.

Arno Notitiam ſive deſcriptionem prædiorum Salisburgenſium, cujus auctoritate non ſemel uſi ſumus, iſto etiam anno, volente, ut ait, Carolo, collegit.

Huc Reginonis verba pertinent, *Carolus Ratisbonam venit, ibiq; marcas & fines Bajoariorum diſpoſuit.*

Atque hæc nos nunc quidem habuimus, quæ priſcis monumentis eruta & in certos annos tributa deſcriptaq;, de rebus Boicis, à prima gentis origine ad Agilolfingos pulſos, memoriæ mandaremus. Quibus ſicubi levior & incertior aliqua alicui conjectura intermixta videbitur, nam conjecturis interdum, tanta rerum temporumq; caligine, ſanè nitendum fuit, is meminerit, nos neque eas præſtare unquam induxiſſe animum, & æquos tamen judices de illis ipſis ferre poſſe. Hac interim fidei conſcientia conquieſcere, quod nihil toto opere, pro certo non arbitrario à nobis pronunciatum confirmatumq; uſquam eſt, cujus gravis & locuples ex antiquitate auctor nō queat excitari. Id enim conſilium,

lium, magno popularis auræ detrimento, redimere tam non piguit, ut etiam fuerit ſtudium. Te nimirum, MAXIMILIANE Princeps, & ſecundum te cordatos lectores alios, quibus nihil ex vano hauſtum placere poſſit, non turbam ſpectavimus.

HOC INDICANDVM:

Extare locum l.2. Rhetoricor. ad C. Herennium, quem Turnebus cladem vetuſtatis perſenſiſſe meritò ait, *Quaſi ſi quis ad Olympiacum venerit curſum, & ſteterit, ut mittatur, impudentesq́ illos dicat eſſe, qui currere cœperint, ipſe intra carcerem ſtet, & narret aliis, quomodo Ladas Bojus cum Sicyoniis curſitarint.* Hunc nos, omnibus interpretibus depoſitum conclamatumque, etſi Bojus, aut Boiſcus, uti quidam legere maluerunt, Boica reſpicere videbatur, quod nihil ſani erui poſſe conſideremus, ſcientes præteriiſſe.

Turneb. Adverſ. l. 20. c. 25.

MARCI VELSERI
MATTHÆI F. ANT. N. PATRICII AVG. VIND.

RERVM AVGVSTANAR. VINDELICAR.
LIBRI OCTO.

VIRIS NOBILIBVS
ET ILLVSTR.
JOANNI VELSERO
BARTHOL. F.
CHRISTOPHORO ILSVNGO
MELCH. F.
AVG. VIND. II. VIRIS PRÆF.
VII. Virûmque collegio.

IAM olim mihi, Patres, dividiæ eſt, eam hiſtoriæ Auguſtanæ partem depoſitam quodammodo & deploratam jacere, vetuſtatiſque ſitu in dies magis ac magis obduci, cujus maximè claritudine omniũ oculi debebant perſtringi. Gentis & urbis initia dico, rerumque exinde ſeriem, quę per annos amplius quingentos quinquaginta ſub Romanis & Gothis, qui Romanos, veluti umbra corpus ſolet, conſequuti ſunt, ordine evenere.

Id dum ſæpe, dum diligenter cogito, factum aliquando, ut aliis ceſſantibus,

animum tandem adjecerim periculũ facere, quatenus in hoc genere progredi liceret, homini nec ingenio acri, nec doctrinâ præſtanti, neque otio profectò admodum diffluenti, qui ſolius diligentiæ fiduciam, reliquorum auxiliorum inops, in ſubſidium advocaret. Opus itaque audentius quam conſultius fortaſſe aggreſſus, quid promôrim, in neutram equidem partem debeo ſtatuere: Cæterum amici perſuaſere, editionem patriȩ dehoneſtamento non futuram. Credo quod in magnis interdum domibus viderint, dum marmor & æra, quæ ætatem ferant & perennent, apparantur, ſigna ex argillâ etiam, ne baſes vacent interim, pro tempore collocari. Ego me quantumcumque præſtare potuerim præſtitiſſe, hoc ſcio: exile dicat qui volet licet & tenue, nemo negabit, auſim tamen promittere, neq; eo elatus aut arrogans haberi verear, ſi eodem cives omnes enitantur, eâ quique viâ, qua ſe patriæ plurimum profuturos ſentient, nullam antehac fuiſſe Rempublicam, nullam futuram in poſterũ, cui

cui veſtra iſta ſit inviſura, quæ veſtræ non ſit inviſura. Supereſt tenello partui, nunc primùm in luminis oras enaſcenti, tutores petere, quorum ope fretus, pupillo rem ſalvam fore cõfidam. Ii vobis ſoſpitibus longiùs nimirũ non conquirendi: quippe cũ nemo adeo ex populo civis ſit, qui domum, liberos, fortunas deniq́ue univerſas, privatâ ſuâ curâ quam publico juſtitię, æquitatis, prudentiæ, fidei, moderationiſq́ue veſtræ præſidio tutiores exiſtimet, nihil mihi mentis, ſi potiores alios ullos patronos legere mavelim, ad illam pręſertim cauſſam tuendam, quę profeſſione pietatis in patriam, niſi ego mihi fruſtra blandior, ſive laudem, ſive ut etiam ſecius exierit, ſanè excuſationem meretur. Valete, bono omnium publico. Auguſtæ Vindelicorum, Anno poſt Chriſtum natum MDXCIII. IV. K. Octobr. qui eſt natalis à coloniâ deductâ, ut in his libris rationes inivimus, milleſimus ſexcenteſimus ſextus.

ARGVMENTA OCTO LIBRORVM RERVM

AVGVSTANARVM VINDELICARVM.

PRIMO, *exequuti ſumus Rhætiæ & Vindeliciæ deſcriptionem: utriuſque nominis & populi originem.*

SECVNDO, *hiſtoriam rerum Vindelicarum ante coloniam deductam.*

TERTIO, *diſputationem de Auguſtæ Vindelicorum ſitu, qua contra Aventinum præcipuè imus. Conjecturas de urbe Vindelicâ ante coloniam deductam.*

QVARTO, *quæ ad coloniam extra urbis mœnia pertinent. Inſignium Auguſtanorum uberem explicationem.*

QVINTO, *coloniæ Auguſtæ deductionem: Ædificia publica & privata; Reiq; publicæ conſtitutionem, quâ religioſam quâ civilem.*

SEXTO, *hiſtoriam ab anno coloniæ conditæ primo, ad annum uſque* CCLXVI. *qui fuit annus Chriſti* CCLIV.

SEPTIMO, *hiſtoriam inde ad annum* CHRISTI CCCXCV.

OCTAVO, *hiſtoriam ad annum Chriſti* DLII.

Adjecimus Vetuſtorum aliquot ſcriptorum teſtimonia, quorum in his libris uſus.

Antiqua præterea monumenta in tres partes tributa.

Quæ Auguſtæ extant,

Quæ in agro Auguſtano,

Quæ alibi ad res Auguſtanas ſpectantia.

MARCI

MARCI VELSERI
RERVM AVGVSTANARVM VINDELICARVM

Liber primus.

AVGVSTANAS origines ſcripturo, permagnum refert, Rhætiæ & Vindeliciæ ſitum primo loco conſtituere; id cum ignoratis confinium provinciarum terminis fieri nequeat, hinc potiſſimum ordiri placet. Italiam, qua continens, pleraque enim ejus mare ambit, jam inde à priſcis temporibus non uno modo acceptam reperio. Qui leges & fœdera, populique Romani uſum ſpectavere, Rubicone fluvio terminarunt: Qui rerum naturam & ſitum, fines ad alpes promoverunt. Quam ſententiam ſequuti Polybius, Dionyſius Halic. Pol.lib.2. Dion.lib.1
Strabo, Solinus, Ptolemæus, & ante omnes M. Cato, cujus de Str.lib.5.
alpibus verba apud Servium ſuperſunt, *muri vice tuebantur* Sol.c.8. Ptol.lib.3.
Italiam. c.1.

Serv.in 10. Æn. Alpes immittet.

Germaniæ magnæ terminus Italiam verſus optimis & probatiſſimis geographis Danubius eſt. Ita Strabo, Solinus, Ptolemæus: ita etiam Tacitus & plerique hiſtoricorum ſcriptum reliquere. Quos nobis ſequendos opinor: Etſi Plinius prodiderit, Aggrippam Germaniæ adjunxiſſe Rhætiam & Noricum, quæ cis Danubium provinciæ ſunt, & quo tempore Agrippa ſcripſit, Romanis, uti videtur, nondum parebant. Jam ergo, cum Italia ad alpes, Germania ad Danubium pertigerit, alpes & planities ab alpibus ad Danubium, inter utramque ſitæ

Strabo lib. 7. Sol.c.32. Pto.lib.2. c.11. Tacit.de Ger. Plin. lib.3.c.5.

fuerunt. Quidam ſcripſere, id omne ſpatium Illyricorum fuiſſe. Nam Herodianus prodidit, ſolos Illyricos diſcrimen inter Italiam & Germaniam facere: Strabo, Illyrica à lacu apud Vindelicos & Rhætos incipere: Appianus clariſſimè, *Romani verò non hos duntaxat, ſed Pæones ultra eos, nec non Rhætios, Noricos, & Myſios qui Europam incolunt, & quoſcumque alios his finitimos, qui Iſtrum à dextra navigantibus ſeſe offerunt, viciſſim ut Hellines à Græcis diſtinguunt, eosq́ propriis appellationibus ſeparatim nominant, cæterum communi vocabulo Illyricos omnes arbitrantur. Qua opinione à principio ducti, neutiquàm (adhuc in ea perſiſtentes) finem earum invenere nationum, ſed ab Iſtri ortu uſque ad mare Ponticum, quod ſub tributo obtinent, Illyrici fines eſſe voluerunt.* Verum hujuſce rei nulla apud Latinos ſcriptores prodita memoria, ideò vix certam affirmare auſim: Appiani eo levior auctoritas, quod ſub finem librorum de bellis civilibus, res Illyricas ſibi non ſatis compertas fateatur. Dionyſius Alexand. ad dextram Danubii ripam primo loco Gerras, proximè Noricos, poſtea Pannonios poſuit, ut totum hunc tractum, de quo nobis ſermo futurus, Gerræ occupent,

Herod. lib. 6.
Strabo. lib. 7.
Appian. Illyr.
Dion. de ſitu orbis v. 320.

Tot ſpectant Iſtro Boream vicinius axem.
At Notii Gerræ veniunt, & Norica caſtra.
Pannonii ac Myſi——————

Sed Gerræ, gerræ germanæ, neque unus Dionyſius, à quo omnium ſcripta diſſentiunt, me movere debet: propior exiſtimanti ſum, codicem ſive librarium, quam auctorem fallere.

Cæteri gentes alpinas permultas enumerant, & cum alpinas dico, ſentio tam gentes quæ alpes, quam quæ campos ab alpibus ad Danubium incolunt: nam Polybius olim ſcripſit, transalpinos ab alpinis non genere, ſed loci differentia differre: Has verò adeò confusè & perturbatè enumerant, ut iis diſtinguendis homines docti, haud ita magno cum fructu, hactenus operam dederint. Conſtat quidem inter omnes, ſic ut de eo non poſſit ambigi, quidquid à Danubii fontibus ad Oenum inter Italiam & Germaniam jacet, pertinere aut ad ſolos Rhætos, aut ad Rhætos una cum Vindelicis; iſto ordine, ut Rhæti ad occidentem, Vindelici ad orientem ſolem vergant, hi Oeno, illi Danubii fontibus propiores ſint. Sed cum utraque gens rurſus in multos minutos populos diviſa fuerit (civitates vocat Plinius) nemo hodie eſt, qui ſingulorum ſitus ſe exactè deſcripturum verè promittat: nimiopere diſſentiunt, quæ antiqui de illis ſcripta reliquerunt, idq́ue mirari magis, quam quid veri ſit, diſcernere queas. Imo cum, ut quisq; Rhætorum Vindelicorúmve continebatur imperio, ita Rhætorum aut Vindelicorum nomine

Pol. libr. 2.
Plin. lib. 3. c. 20.

nomine cenſerentur, jam neque iſtud de omnibus certò poſſumus cognoſcere, ad quam ex alterutrâ gente pertinuerint. Id unū haud quaquam diſcrepat, limites in univerſum fuiſſe, quos dixi. Fuere certiſſimi Danubius & Oenus: Italiam verſus variè à graviſſimis auctoribus definiti. Sic tamen, ut ea diſſenſio noſtram narrationem non perturbare poſſit, Ideò rem mirè impeditam accuratius examinare ſuperſedeo. Auctores qui hoc ſpatium ſolis Rhætis tribuere videntur, neque pauci neque obſcuri. Inprimis Ptolemæus diſertè ait, Rhætiam terminari ab occidente monte Adula, & linea, quæ inter Rheni & Danubii capita, ſeptentrione eâ Danubii parte, quæ eſt à fontibus ad Oeni oſtia, ab oriente Oeno flumine, à meridie alpium montibus ſupra Italiam extenſis. Idem confirmant, quicumque Rhætos Noricis confines, & Oenum inter utroſque fluere ſcribunt. Nam Vindelicos, qui inter Rhætos & Noricos conſtituendi erant, neceſſariò ſive negligunt, ſive Rhætorum partem arbitrantur. At in hac ſententia ſunt planiſſimè Plinius, Tacitus, Arrianus. Quorum potiſſima fides, quod priores duo Germaniam, poſterior etiam Oenum viderit. Sic Dio ſenſit, cum Rhætos inter Noricos & Gallos jacere tradidit; ſic Solinus, Æthicus, alii permulti.

Plin. lib. 3. c. 24. & lib. 4. c. 13. Tac. lib. 3. hiſt. Arr. in Indicis. Dio lib. 54 Sol. c. 34. Æth. coſm.

Eorum rurſus, qui inter Rhætos & Vindelicos partiuntur, neque numerus neque auctoritas ullâ ex parte inferior. Ptolemæus etiam hinc ſtat. Cum enim ſcripſerit Lycum Rhætos à Vindelicis diſcernere, oſtendit Vindeliciam inter Lycum & Oenum ſitam eſſe: in quâ ſententiâ quid ego deſiderem, pòſt videro. Plinius quoque inquit, Noricis conterminos eſſe Rhætos & Vindelicos. Strabo, Rhætos lacum paullum attingere, amplius Vindelicos. Rufus, Auguſtum conſtituiſſe limitem per Vindeliciam, Noricum, Pañoniam & Mœſiam. Denique hinc ſtant Vellejus, Suetonius, Eutropius, Horatius, cum prodidere ab Auguſto victos eſſe Rhætos & Vindelicos. Nam ut uno verbo abſolvam, puisquis Vindelicorum unquam meminit, inter Rhætos & Noricos ſitos eſſe ſenſit.

Plin. lib. 3. c. 20. Str. lib. 4. Vell. vol. poſt. Suet. Oct. c. 21. Eutr. lib. 7. Horat. Carm. lib. 4. Odis 4. & 14.

Quæ cum ſe hoc modo habeant, tamen neque tot probatiſſimos auctores inter ſe committendos, neque Ptolemæum & Plinium tam ſomniculoſos exiſtimo, ut à ſemetipſis diſſenſerint. Accidit Rhætiæ, quod pluribus aliarum regionum nominibus, duplicem ſignificationem recipere. Exempla illuſtria in promptu ſunt. Aſia tertia totius orbis portio, Aſia etiam pars Aſiæ, quam minorem plerique, Ptolemæus & Plinius Aſiam propriam vocavere. Varro, *Nam & Aſia, quæ non Europa, in qua eſt Syria: & Aſia dicitur prioris pars Aſiæ, in qua eſt Ionia, & provincia noſtra.* Sic Africa altera ex tribus orbis partibus, Africa quoque portio Africæ, ad mediterraneum

Var. de Ling. lib. 4.

mare,

mare, Ptolemæo Africa propriè. Ita Cæſar initio commentariorum ſtatim, omnem Galliam in Belgas, Aquitanos, & Celtas ſive Gallos dividit. Eodem recidit, quod de Italiâ diximus. Et ſimili plane ratione, Rhætia eſt totus iſte terrarum tractus, Rhætia etiam hujus tractus pars quædam, ad ſolis occaſum ſpectans, quam Rhætiam propriam vocabimus, Plinii & Ptolemæi de Aſia & Africa præjudicium ſequuti. Et cum Rhætia major, præter Rhætiam propriam, Vindeliciam complectatur, apertum eſt rectè ſcripſiſſe, tum eos qui Noricos à Rhætis, tum qui à Vindelicis tangi ſcripſerunt, neque has ſententias pugnare invicem. Vidit Horatius, quo loco Rhætos Vindelicos à Druſo ſuperatos
Hor.lib.Oda 4. indicat: ſignificat enim Vindelicos in majori, quam diximus, Rhætiâ ſitos eſſe,

Videre Rhæti bella ſub alpibus
Druſum gerentem Vindelici———

Interpretes hæc mirè torquent: Nonnulli copulam *& Vindelici* addidere, alii ſubaudiendam annotavere, quibusdam *Vidêre* denuo ſubaudiendum viſum. Interim fatentur, copulam ab optimæ notæ codicibus manuſcriptis abeſſe, neque mihi dubium ex Horatii mente abeſſe, ſenſus enim quem ſequimur ſimplex & apertus, tum eſt certiſſimus, & noſtras rationes aptè confirmat.
Virg.Æn.7 Ad eum modum Virgilius Heſperium Latium appellavit, quo-
Luc.lib.9. Gell.lib.9. c.12. Acr. & Porph. in Hor.Serv. in 1. Æn. atque intima tutus. niam in Heſperiâ Latium, Lucanus Libycos Mauros, Cinna apud Gellium Pœnos Pſyllos, & habentur hujus generis ſexcenta. Apud Acronem quoq; & Porphyrionem, quin & apud Servium Rhætos Vindelicos legimus, At unus omnium ſenſus eſt, omnes quippe Horatium ſequuti.

Atque hæc quidem ſatis clara & firma. Sed qui inter Rhætiam propriam & Vindeliciam limites ſtatuendi, diſſentientibus nobiliſſimis geographis, dubium. Ptolemæus de Lyco ſenſit,
Str. lib.4. & 7. uti retulimus. Strabo contra, Vindelicos ad lacum Brigantinum uſq; pertingere, non ſemel, *Rhenus quoque in magnas paludes, magnum lacum diffunditur, attingunt Rhæti & Vindelici.* Alio loco, *Prope hanc regionem origo eſt Iſtri & Rheni, ac lacus inter horum fontes ſitus, & paludes è Rheno effuſæ. Lacus in ambitu habet ſtadia amplius* CCC. (numeri correctione indigent, D. aut DC. ſubſtituamus licet) *inq; eo eſt inſula, qua pro receptaculo uſus eſt Tiberius, navali pugnâ cum Vindelicis certans.* Rurſus, *Lacum Rhæti exiguâ parte, majore Helvetii & Vindelici attingunt.* Denum, *Primum itaq; Illyrica exponamus, quæ & Iſtrum & alpes attingunt, ſita in medio Italiæ & Germaniæ, incipientia à lacu qui apud Vindelicos & Rhætos.* Hinc fit, ut Brigantium, quam urbem Ptolemæus Rhætiæ propriæ, iſte Vindeliciæ tribuat. Aventinus, & qui Aventinum

ducem

ducem clauſis oculis ſequi conſtitutum habent, quo Ptolemæo Strabonem concilient, admonent imperitos apud hunc Vindelicos legere, ipſum Vindoligos ſcripſiſſe, quæ privata ſub Rhætis gens ſit. Verum quid alienius à Strabonis mente excogitari potuerit, nondum reperio. Interdum cogito, Aventinum ineptiſſimo præcipuè commento, experiri voluiſſe, quam patientes aliquando nacturus eſſet lectores. Nec enim certum aut clarum quidquam uſquam, ſi quatuor hos Strabonis locos dubios & obſcuros videri permittimus. Abſurdum eſt id comminiſci, Strabonem tam multa tam diligenter de Vindoligis, obſcuriſſimi nominis populo (iis ſanè, qui nulli fuere, nihil poteſt eſſe obſcurius) cujus alius nemo meminerit, litteris conſignaſſe, Vindelicos, quorum maximè illuſtre per ea tempora nomen fuit, tacitos præteriiſſe. Adde quod Licatios illorum eſſe ait; Licatios aut Licates ad genuinos Vindelicos omninò pertinere, non Ptolemæus, non Aventinus dubitat: Tum quod optimi codices Vindelicos conſtanter habent: Denique quod eos Strabo Rhætis ubique opponit. Sed ego nimis fortaſſe ineptus, ſi hunc ſolem lucere perneganti, rem manifeſtam rationibus perſuadere aggrediar. Videndum potius, cum Ptolemæum & Strabonem diſſentire conſtet, utrius nobis ſententia ſequenda ſit. Neque magnopere ambigo, poſterioris auctoritatem multis momentis in causâ præponderare. Sive ætatem inſpicio, Strabo illius temporis æqualis, quo Rhæti & Vindelici ab Auguſto victi, & perſpicuè verum, utriuſque populi fines tunc liquidius cognoſci potuiſſe, quam cum in unam deinde provinciam conflati, alterum nomen, Vindelicum, ferme obſolevit: Ptolemæus longo intervallo ab hac memoriâ remotus. Si ſcribendi rationem, Ptolemæus pauculis verbis, quæ aliud cogitanti potuere excidere, has turbas commovit: Audio ea non nullos inducere tentaſſe, tanquam adulterina, quo conſilio nos moleſtiâ, illum fortaſſe notâ liberaſſent, ſed adverſus omnium codicum fidem, nunquam mihi tantum licere velim: Strabo ſententiam toties repetiit, ut ſi hanc aliquando controverſiam exorituram præſenſiſſet animo, vix puto explicatius & expreſſius quiviſſet teſtari: Quin & navalis pugnæ, quam Tiberius cum Vindelicis commiſerit, meminit. Hæc ſi vera, ad lacum igitur Vindelici, ſin falſa, vaniſſimum hominem exiſtimabimus, qui non ſatis habuerit nos falsâ deſcriptione ludere, inſuper mendacibus narrationibus in errore voluerit confirmare; cui tamen culpæ nemo unquam affinem ſuſpicatus eſt. Cum adverſario generatim & universè componere, atq; uter præferendus definire, non eſt animus: Niſi me tamen multa fallunt, valde apertum eſt, ut Ptolemæus in mathematicis diſciplinis palmam auferat,

Stra-

Strabonem in hiſtoricis, quæ geographiæ præcipua lux, longè præcurrere. Rhætica & Vindelica equidem ab his qui bello cum Tiberio & Druſo interfuere, accepiſſe veriſimile fit, adeò diſtinctè pleraque aliis prætererita in litteras retulit, Tiberium etenim eruditorum hominum comitatu in expeditionibus delectatum, oſtendit Horatius, & obſervavere grammatici, ad verſum hunc,

Horat. lib. 1. ep. 3. *Quid ſtudioſa cohors operum ſtruit?*

Reſpondendum deinde nonnullis, qui ut ambos culpâ liberent, Rhætos & Vindelicos aliter Strabonis, aliter Ptolemæi ætate diviſos, probè utrumque ad ſuorum temporum rationem ſcripſiſſe exiſtimant. Hi cum ſe aliquid putent dicere, nihil dicunt. Quod temere fingunt Rhætos poſt Strabonem terminos â lacu ad Lycum protuliſſe, Vnde hauriunt, aut quomodo nobis perſuadent? Imo quî fieri potuit, cum ſub Romanis utrique degerent? An Romani novam diviſionem inierunt? At quam latè Rhætia & Vindelicia patuere, unus præſes præfuit (quod docebimus) utroque populo in unam provinciam, Rhætiæ nomine coacto. Neque ſuberat cauſa cur in partes divideretur: ſi tamen aliqua, cur ab antiquâ diviſione, & priſcis terminis, qui ante conſtitutam provinciam, diſceſſum fuiſſet? Collibuerit ita, certè utraque pars Rhætiæ nomen retinuiſſet, neque altera Vindelicum poſtliminio repetiiſſet. Nam eventus longè poſt comprobavit, bipartita Rhætia, primæ & ſecundæ cognomina accepit, Vindelicum nunquam recepit. Quin igitur quod res eſt, Ptolemæi peccatum agnoſcimus liberè. Volens lubens fateor, nihil à quoquam de Ptolemæo tam magnificè & ſplendidè dictum, quin ejus excellens ingenium, & ſolers induſtria omnia exuperet: Perſpectum tamen habeo, multa hoc tantum ingenium latuiſſe, multa induſtriam ſubterfugiſſe. Neque mirabitur, qui conditionem rerum quas explicandas ſumpſit, Vniverſi orbis, tum univerſam, tum privatas deſcriptiones, poſuerit ob oculos. Si ipſe redivivus detur, cenſuram ultrò agniturum, atque inconſideratam eorum levitatem, ſi qui ſunt, qui aliter fieri potuiſſe perſuaſum habent, riſurum exiſtimo. Quot liceat illius errores manifeſtos colligere, ab iis qui Germanica, Gallica, Hiſpanica, Britannica ſcripſere obſervatos? Quoties hominem Alexandrinum in Italiæ deſcriptione, quâ unâ propter imperii ſedem nihil illuſtrius, ſuggillant? Exempli loco non prætereo, Apud Græcos Æthaliam, apud Latinos Ilvam inſulam Italiæ adjacere legerat, duas credidit, quæ re verâ una eademeſt, binomia Plinio teſte, & uti credidit, in tabulas retulit. Neque diſſimulo eundem in Strabone errorem, niſi codex corrupus, quem interpres eo loco aliâs ſuſpectum habet: nam & mihi vix fit credibilis, in homine

Plin. lib. 3. c. 6.

Strabo lib. 2.

homine qui ſe Corſicam, Sardiniam, Æthaliam ſuis oculis vidiſ- Str.lib.5.
ſe, alibi teſtatum reliquerit. Sed quidquid hujus ſit, Quidquid etiam Ptolemæus in reliquis provinciis vel rectè vel perperam deſcripſerit, horum quæ in alpibus & trans alpes ſunt, imperitiſſimum fuiſſe palam eſt, nec quisquam tam ineptè ejus fautor, quin fateri neceſſe habeat. Liquido affirmare auſim, nullum eſſe ab alpibus ad Danubium flumen, nullum populum, nullam urbem, in cujus deſcriptione multis paſſuum millibus non aberrarit; ſive metiendi rationem, quæ ab occidente in orientem geographis longitudo, ſive alteram, quæ à meridie ad ſeptentrionem latitudo eſt, reſpicimus. Latitudinis errorem Aventinus Avent. in chorogr. Vindel.
agnoſcit, ex eo pendêre arbitratus, quod maxima alpium pars, ad nos præſertim vergens, neglecta, extima, quæ ad Italiam pertinet, tantum obſervata ſit: Hinc eveniſſe, ut integer aſſis (gradum appellant) interciderit. Certum habeo, multo largius peccatum eſſe, & teſtes chorographicæ aliorum tabulæ diligentiſſimè confectæ in manibus ſunt. Sed demus; ſanè hic unus gradus aliquot centena ſtadia conficit. Quis ergo tam iniquus, omnes finium regundorum lites iſto arbitro decidendas adhuc contendet? Cum præſertim etiam lacum, quem Strabo inter Rhætos & Vindelicos conſtituit, ignoraverit, nam Rheni fontem id loci conſtituiſſe apparet: Atqui vix eſt, ut hujus provinciæ quidquam perſpectum habere potuerit, quem lacus fluctibus, (Virgilii verbis utar) & fremitu marino aſſurgens latuit. Mela & Solinus, quamvis geographica breviſſimis verbis expli- Mela lib.3. Solin.c.34.
carent, neutiquam prætereundum exiſtimavere. Nec alium credo Nicolaus Damaſcenus voluit hiſtoriarum libro centeſimo octavo, uti Athenæus retulit, *circa montes alpium lacum eſſe* Athen. lib. 15.
in multa ſtadia porrectum. Sic profectò eſt, Ptolemæus qui verum terminum lacum neſciret, & præter Lycum, nullius Rhætici fluminis nomen inaudiſſet, hoc ſubſtituit, quod veriſimile crederet, confines populos potiſſimum fluvii alveo diſcriminari. Vt itaque ad principium ſuum redeat oratio, Vindelici à lacu (Bigrantinum Plinii codices nonnulli, Brigantinum Plin. lib.9. c.17.
Solinus & Ammianus Marcellinus, Acronium ſive Acromum Amm.lib. 15.
Mela appellavit) ad Oenum, qua ſe in Danubium exonerat, pertingunt, hinc Noricum, inde Rhætiam propriam & Helvetios ſpectant: à Germaniâ magnâ Danubio arcentur: Fines in alpibus Italiam verſus vix exactè deſcribi poſſe opinor, Ptolemæus latiſſimo alpium vocabulo uſus eſt: Propius tamen vero, extremas tantum & humiliores coluiſſe, quod Strabonis hæc ſignificant, *Vindelici autem & Norici montana exteriora tenent,* fortaſſis hæc quoque, *Omnes, magis tamen reliquis Helvetii & Vindelici montanas incolunt planities.* Quæ cauſſa cenſenda

cur Vindelici Romanis ſero cogniti, neque eorum nomen ante Auguſti tempora & bellum auditum: Cum Rhætorum jam olim Polybius apud Strabonem meminerit. Proximum de utriuſque gentis origine, & quod conſequitur, nomine quærere. Diod. Sic. lib. 1. Ægyptiæ vanitatis eſt quod à Diodoro relatum, extare in Nysâ Arabiæ columnam Oſiridi Regi ſacram, quæ illum ad eos populos, *qui Arcto ſubjacent, usque ad Iſtri fontes* perveniſſe, & univerſum orbem peragraſſe ſignificet: niſi cui figmento velum demere, Oſiridem Solem interpretari libet. Fabulas etiam & obſcurorum auctorum excogitandi libidinem ſequuti, qui Adulam Iſtri filium Rhæticas alpes primum tenuiſſe prodidere: cum incorruptis hiſtoriarum monumentis, antiquiſſimi habitatores non niſi Rhæti tradantur. Liv. lib. 5. ab V. C. Plin. lib. 3. c. 20. Juſt. Lib 20. Stephan. in Onom. Quos Livius, Plinius, Juſtinus & Stephanus Tuſcorum propaginem conſentiunt: Livius ſonum linguæ, ut ut corruptum, Tuſcę originis teſtem citat. Id perperam quidam de Romano ſermone accipiunt, quod Rhæti ad urbem Curiam hodie, Italiciſſent nimirum: Aliter res habet, lingua latina Latio olim incluſa, cæteram Italiam non pervaſit, ſingulæ gentes privatâ utebantur, Tit. ap. Feſt. v. Oſcum. Titinnius, *Oſcè & Volſcè fabulantur, nam Latinè neſciunt*; neque modicum aliquod inter has diſcrimen, Gell. lib. 17 c. 17. quandoquidem Ennius tria ſeſe corda habere jactare auſus, uti eſt apud Gellium, quod loqui Græcè & Oſcè & Latinè ſciret: ſed proprii ſermonis, præcipuè Hetruſci, Liv. lib. 9. neque ejus rei poteſt eſſe dubitatio, Livius, *Cære educatus apud hoſpites, Hetruſcis inde litteris eruditus erat, linguamq; Hetruſcam probè noverat. Habeo auctores, vulgo tum Romanos pueros, ſicut nunc Græcis, ita Hetruſcis litteris erudiri ſolitos.* Si quid Rhætis latinum hæret, eſt id multo recentius, poſterioribus temporibus, cum ejus ſermonis uſus jam ad alpes proſerpſiſſet, à vicinis Italis, ſive poſt conſtitutam provinciam, à Romanis magiſtratibus & colonis invectum, Juſtinus à Gallis, qui Roma potiti Capitolium obſederunt, Tuſcos pulſos, ſe ad alpes contuliſſe ſcriptum reliquit. Diod. lib. 14. In quam ſententiam Diodorus, ab his Gallis mediam Apennini montis & alpium regionem, ejectis Tyrrhenis, qui tum illinc habitarent, occupatam. Notum enim, qui Græcis Tyrrheni, Latinis Tuſcos eſſe. Cum igitur Roma poſt annos amplius CCCLX. quam condita, capta & incenſa fuerit, efficeretur Rhætorum gentem eò non multo eſſe antiquiorem. Plinius Gallorum qui Tuſcos pepulerint meminit, nec tamen pâtet, num poſteriores hos, num priores alios, qui Italiam ante CC. annos Tarquinio Priſco regnante invaſerunt, accipiat. Plut. Camillo. Plutarchus certè Tyrrhenos multo ante captam Romam à Gallis ejectos tradit, ut ad primam illam irruptionem videatur reſpexiſſe. Polyb. lib. 1 Idem eſt Polybii ſenſus, Gallos poſt pulſos Tyrrhenos interjectis

terjectis temporibus bellum adverſus Romanos inſtituiſſe. Atqui primo Gallorum tranſitu victi ſunt Tuſci alpibus proximi, quos Rhætorum conditores exiſtimant, non æquè omnes interiores regno penitus exuti. Accedunt autem hac ſententiâ Rhætorum antiquitati anni circiter CC. Verum enimverò Livius adhuc altiores gentis radices oſtendit: Tuſcos nullâ vi coactos florente imperio, tum plures in Italiâ colonias deduxiſſe, tum Rhætis atq; reliquis alpinis gentibus originem dediſſe. Cui fidem adhibere me haud pœnitet, pleriſque quippe populis uſu venit rebus proſperrimè fluentib⁹, ob liberorum multitudinem juventutem apum more, quod Varro de Sabinis ſcripſit, in colonias emittere, idque pictor opinor in horum librorum ipſo veſtibulo voluit, alveo ſub Rhæti pedibus effícto. An alpes tunc temporis vacuas, an habitatas, pulſis prioribus incolis occupaverint, nullus ſcriptorum prodidit. Nomen à duce Rhæto inditum, plerorumque antiquiſſimorum conſenſus habet. Eorum potiſſima apud me auctoritas eſt, cum rectiſſimè facere videar, ſi eos ſequor, quos credibile eſt nihil temerè, ſed vetuſtis inſtructos commentariis, qui poſtea perierint, omnia explorata litteris conſignaſſe. Longè inferior ætate Caſſiodorus, Retias dictas iñuit, quod contra feras & agreſtiſſimas gentes (ſic loquitur) velut plagarum quædam obſtacula diſponantur. Niſi hanc alluſionem quam etymologiam interpretari malumus. Iſidorus planè ridiculus, ait Rhetiam quod ſit juxta Rhenum, Rhenum à Rhodani ſocietate, quod ex eâdem oriatur provinciâ, Rhodanum à Rhodo oppido, Rhodum à roſa, roſam quod rutilante colore rubeat, nomen accepiſſe. Becani recens conjectura, *Rheten* Cimbricâ linguâ neſcio quas rupturas & rimas, inprimis aquarum vi excavatas, ſignificare, Rhetos inde, qui canales alpium, exeſos vi torrentium fluminum, teneant. Trojanos aliqui advocavere, qui ex Euganeis, ubi Antenore duce conſedere, immigrarint, & Rhætos à Rhætejo Troadis urbe dixerint. Sed infinitum eſt, omnes omnium ineptias ſcribendo perſequi. In nominis ſcripturâ adeò variatum, ut in nullâ magis: *Retiam*, *Rhetiam*, *Rethiam*, *Roetiam*, *Rhoetiam*, *Rhaetiam*, *Raitiam*, & *Raetiam* invenio, Arrianus ῥετῶν pro ῥαιτῶν mendosè habet: At ex probatiſſimis nummis & marmoribus, *Raetiam* cæteris prætulerim. De Vindelicorum origine primi ſcripſere Servius & Porphyrio: Prior Liburnos, qui ab Amazonibus principium ducerent, ſomniat: Alter à Thracibus, quos Amazones patriâ ejecerint, derivat. Servii narratio, qua Amazones attingit, ad claritudinem eximia, avidè à noſtris hominibus excepta. Sed quando nihil ex vano hauſtum his commentariis illinere ſtatutum habeo, vereor ne intuenti diligentius, quæ de Amazonibus

Var. de re ruſt. lib. 3. c. 15.

Caſſ. Var. lib. 7. ep. 4.

Iſid. orig. lib. 13. c. 21 lib. 14. c. 4. & 6. lib. 17. c. 9.

Bec. in Venet. & Hyperbor.

Arr. in Indic.

Serv. in 1. Æn. intima tutus.

Porph. in Hor.

zonibus feruntur, fabularum loco ſint, ſive omnia ſive pleraque, certè pro rei magnitudine non ſatis comperta. Etſi quid in illis ſolidi, nemo tamen operæ pretium exiſtimet, fidem de Vindelicis his accommodare, quos apertum eſt nugandi anſam ex Horatii verbis nactos,

——————— *Vindelici: quibus*
Mos unde deductus, per omne
Tempus Amazoniâ ſecuri
Dextras obarmet, quærere diſtuli.
Nec ſcire fas eſt omnia.

Poëta quærere diſtulit, interpretibus divinare placuit, & Pentheſilea ſecurium inventrix menti obſervata eſt. Quam mallem Quintiliano paruiſſent, qui aliquid neſcire, inter grammatici virtutes numerat. Nam ſi tam tenues conjecturas admittimus, nullus porrò conjectorum licentiæ modus ſtatuetur. Aliquanto vaniores, qui Vandalum cum Vandalorum tum Vindelicorum conditorem pronunciant. In Plinio inter quinque Germanorum genera Vindelici pro Vandalis aut Vindilis aliquando lecti, errore à viris doctis dudum animadverſo. Aventinus Vindeliciæ incolas ſemigermanos à Livio appellatos annotavit, ego nihil hujus in Livio lego; quod ait itinera, quæ ad Penninum ferunt, gentib⁹ ſemigermanis obſepta eſſe, nimis licenter huc trahimus, veriſimilius de alpinis Gallis ſenſiſſe. Becanus cum miris argumentis, novâ prorſus ratione, omnium gentium Cimbricas texeret origines, Vindelicos quoq; illorũ coloniam contendit, colore ex Servii teſtimonio quæſito, quod Amazones à Cimbris ortas interpretetur. At verò, ſi ad Rhætos pertinent, quod iis, quæ exequuti ſumus eſt conſentiens, alias præter Tuſcorum origines nihil quærere attinet: ſin propria, & prorſus diſcreta natio, ſic quoq; Livii verba eos ſpectare poterunt; nam Livius reliquis alpinis populis (puta qui Gallici non ſunt) eandem à Tuſcis originem tribuit, & ex Polybio docuimus, transalpinos ad Danubium ejuſdem cum alpinis generis. Hæc ſi dubia, non video, quæ de adinveniendis primis conditoribus in noſtrorum ingeniorum conjecturis ſpes ſuperſit; quandoquidem antiqui nihil hujus, quod ad hanc memoriam pervenerit, præterea litteris conſignarunt. Cur non has ipſas, ignotas magis quam obſcuras origines (ut in myſteriis ſolenne) veneramur, & vetuſtiſſimæ nobilitatis indices recipimus? In nominis notione variè luſum. Viſum Aventino à Germanico *Vndenlec*, quod eſt infra Lycum: Quibusdam à Lyco & Vindis Bojoariæ pagis: Becano à *Ven* & Lyco, interjecto *deſs* articulo Germanico, *Ven* Cimbris eſſe loca aquis exundantia, hinc Venetos, Venedos, Venelos, Vennones, aquarum accolas. Sed hoc eſt, in tenebris ad ſcopum collimare.

Quintil. lib. 1. c. 8.

Plin. lib. 4. c. 14.

Liv. lib. 21.

Eorum

Eorum magis ſententiæ ſim, qui à Vindæ (ſive Vindonis rectius eſt) & Lyci confluentibus opinantur deductum. Quam etymologiam majoribus præcipuè placuiſſe reperio, & plerique litterarum opinione clari homines ſequuti ſunt. Ricardus, qui Imp. Maximiliani Friderici F. res geſtas, non ineptiſſimis verſibus illuſtravit, commodè expreſſit, Rica. Auſt. lib. 2.

Reſpicit & latè fluvios Vindamq; Lycumq;,
Miſcentes undas, & nomina littoris, unde
Antiquam gentem, populumq; urbemq; vocarunt
Vindelicam ——————

Clam me non eſt, hæc effusè rideri ab Aventino, & tot cavillis exagitari, ut verborum vehementiâ abſterruerit multos, ne ſibi in veteri ſententia perſiſtendum exiſtimarint. Iniquum eſſe, quodam loco, hoc ipſum attingens argumentum ait, imperitorum negligentiam & inveteratum errorem diligentiæ ac virtuti præſcribere, at quanto iniquius vim veritati cujusquam auctoritate fieri? Nam ſi rem putamus, tenue eſt, quo ille præcipuè nititur, Vindam quam dicimus, à Fortunato poëtâ Chriſtiano antiquo Virdonem nominari, uti Paulus diaconus in Longobardicis retulit, ſi Auguſtanam editionem ſequimur, Baſilienſis enim id omnino nomen non habet: Mirum, ni eâdem ratione Pauli *Lecham* pro Lyco cogat recipere. Fortunatus cum libellum è Galliâ in Italiam profecturum pluribus alloqueretur, his verbis uſus eſt, quorum impolitia quin aſcribamus non faciet, Avent. nomenclat. nomin. German. Paul. l. 2. c. 13 edit. Auguſtanæ. Baſil. c. 9. Fortun. lib. 4. de S. Martino.

Si tibi barbaricos conceditur ire per amnes,
Vt placidè Rhenum tranſcendere poſſis & Hiſtrum,
Pergis ad Auguſtam, quam Vindo Lycusq; fluentat,
Illic oſſa ſacræ venerabere virginis Afræ.
Si vacat ire viam, neque te Bajoarius obſtat,
Qua vicina ſedent Breonum loca, perge per alpes,
Ingrediens rapido qua flumine volvitur Oenus.

Quæ Paulus verſâ vice narrat, Fortunato per *Briones & Auguſtam civitatem, quam Virdo & Lecha fluentant, iter fuiſſe* in Galliam. Quamquam inverſio noſtrâ nihil intereſt. At quod *Virdo* protulit, ſive librariorum incuriæ debeat, ſive memoriâ lapſus ſit, ſive analogiam vulgaris ſermonis *Vverten*, aut quod idem eſt *Vvertaha* (nam Germani antiquitus fluvios *Aha* dixerunt, inde plerorumque nomina in has litteras deſinunt, quidam minoris rei *Aha* ſimpliciter dicuntur) ſequi maluerit, ſanè Fortunatus *Vindo* ſcripſit. Si poſtrema Veneta editio, ex Vaticano codice expreſſa, ſic habet altera vetuſtior ab Al. Lipomano emiſſa, ſic in Calaritana legi, mihi V. Cl. Cæſ. Baronius fidem fecit. Aſtipulatur qui ante annos paullo minus ſexcentos ſcripſit Berno, is Berno in vita S. Vdalr.

no, is terminatione diverſa eâdem primâ ſyllabâ *Vindicem* dixit, & ſit mihi talium teſtium ab aliquot centum retro annis copia, qui Vindam Vindicemque promiſcuè appellavere. Sed videor digitum ad erroris fontem poſſe intendere. Librariorum primum oſcitantiâ *Vindo* in *Virido* ceſſit, ut in manuſcripto Fortunato apud ſe extare Ab. Ortelius, quem honoris & amoris cauſſâ nomino, admonuit, id cum carminis lex non pateretur, ſciolus aliquis, extritâ alterâ I, *Virdo* ſubſtituit. Eſtque ejus rei argumentum, quod viri docti nobisque amici Giphanii codex manuſcriptus, qui unus quod ego ſciam *Virdo* præfert, ab homine utique imperitiſſimo eſt exaratus; totum enim verſum ſic conceptum habet,

Pergis Auguſtam, quâ Virdo & Licca fluentans.

Cui ergo hæc Vindelici nominis compoſitio dura aut coacta, imo cui non certa & neceſſaria probabitur? Simile apud Plinium exemplum in Onobâ Hiſpaniæ oppido, quod ab interfluentibus Luxiâ & Vrio Luſturia cognominatum. Eſt Lyci Vindonisq; confluvium (ad rem magnopere ſpectat) in mediâ Vindelicia, ut lacus & Oenus æqualibus utrimque ſpatiis, circiter M. P. LXXV. diſtent. Atque Vindo Lycum ab occidente illabitur: ut iſtam etiam nominis derivationem conſequatur, quod ſupra dictum, Ptolemæum, cum extremum Vindeliciæ terminum verſus occaſum Lycum fixit, erraviſſe. Ad ſcripturam quod ſpectat, quidam in Strabone *Vindoligos*, in Ant. itinerario *Vindelegos*, *Vimdelicos*, *Vendelicos* legunt, Pæanius Eutropii metaphraſtes Βενδελικὸς ſcripſit, errore manifeſto; emendatiores libri, & lapides antiqui, *Vindelicos* præferunt. Nec obſtat, quod Ypſilon à Lyco retinenda videbatur, quædam contra orthographicos canones ſibi uſus indulget, Licates exemplo, quos à Lyco eſſe, nemo negare animum inducit, tamen I. Latinâ ſcribi, Strabo, Plinius & Ptolemæus documento ſunt. Quin Licus à quibusdam eodem modo, apertè contra originationem, in quâ fluminis conditionem ſpectatam, quod rapacitatem & ingluviem luporum æmuletur, dubium nullum eſt. Neque enim abſurdum, Græco nomine aut à Romanis donatum, aut etiam ante Romanos uſum, ſiquidem Taciti ætate verum, *monumentaq; & tumulos quosdam Græcis litteris inſcriptos in confinio Germaniæ Rhætiæq; adhuc extare*: Sin à priſcis Vindelicis *Lechum*, aut *Lecham* appellatum, à Romanis demum, ſonus affinitatem, Græcamque ſignificationem ſequutis, in Lycum mutatum exiſtimare malumus, res eodem recidet; nam Vindelici & Licates omnino ad Lyci, haud quaquam Lechi vocem conformati ſunt. Ptolemæus *Lyciam* aut *Lycium*, hoc eſt, lupinum vocavit. Angelius

Plin. lib. 3. c. 1.

Tacit. de germ.

Bargæ-

Bargæus inter primos hujus ſæculi poetas, præcipuis Germaniæ fluviis annumeravit. Barg. Cyneg.2.

——pubes generoſa Albim, Rhenumq́, Lycumq́,
Quæ colit, & gelido ſeptem ſubjecta trioni eſt.

Vindonis quoque nomen, huic noſtro fluvio proprium, cæteroquin appellativum, ut grammatici loquuntur, fuiſſe, quamquam ſignificationem ignoramus, ex permultis compoſitis intelligimus, *Vindoniſſa, Vindomana, Vindobona, Vindocinum, Vindomora, Vindolana, Vindobola, Vindogladia*: præter ea, in quibus ſonus leviter mutatus, ex qua claſſe *Vindelum*, Galliæ Narbonenſis oppidum, à quo Florus præterfluentem fluvium, qui Straboni *Sulga* eſt, nec ad res noſtras quidquam pertinet, *Vindelicum* appellavit. Sed & aliquot per Vindeliciam pagi, *Vinda* nomen habent. Atque hæc in univerſum de regione, & primis incolis dicta; quæ interjectâ tabulâ clariora evadent: mox rerum geſtarum narrationem aggrediemur. Flor.lib,3. c.2. Str.lib.4.

SPECTATOR.

HÆC SCIRE TVA INTEREST.

NVLLVM in tabulâ nomen cujus antiquitas dubia, præter tria: HILARA, LOISA, ISARA. Inſerta, quod iſtorum fluminum mentio in hiſtoriâ obvia aliquoties, nec nomina priſca in promptu, niſi forte hæc ipſa, quod neſcio: ſcio Iſaram Strabonis diverſam eſſe.

Omiſſa quædam, non incuriâ, judicio: ſive antiquitatem nullus idoneus teſtis tueretur, & novis hominibus (Aventinum prçcipuè deſigno) fidem habere minus conſultum videretur: ſive quam de ſitu conſtituendo probabilẽ conjecturam ſequerer, non eſſet. Parumne ridiculus Aventinus, qui Eponæ votum ſolutum in lapide antiquo legiſſet, ex Deâ equili præfectâ Coloniam Romanam auſus eſt concinnare? Reſtituta contra alia, nunc primũ ex vetuſtatis ruderibus eruta. Pleraque variè jam antiquitus ſcripta. Exemplo pauca iſta; *Ambra Ambro: Iſeniſca Iſeniſco: Vimania Vemania*: fortaſſis hæc quoque, *Vinda Vindo: Hilara Hilarus.* In quibus, ne certò conſtituam, obſtat geographicorum ſcriptorum paucitas, codicum inconſtantia: Quo animus inclinabat, hoc ſequutus ſum.

Deſcriptione & poſitu locorum, variavi interdum nonnihil ab aliis ante me. Cauſſas ſingulatim exequi longum, verbo dicam, quidquid hujus, feci meditatè. En ſpecimen. Damaſiæ nominis reliquiæ eædem ad utramque Lyci ripam ſuperſtites ſunt: Cur illam, quæ apud Strabonem *Licatiorum veluti arx*, cis flumen in colle non reciperem, potius quam alteram ultra flumen in planicie, ad Ambræ ſeu Ambronis lacus oram? Batava ad Oeni oſtia, potius quam in alpibus auctoritate Eugippii, Bojodurum in adversâ Oeni ripâ Noricâ, ex eodem, contra Ptolemçum. Ibi Boitræ nomen rivulo adhuc manet. Intervalla ſuperſtitioſè ad podismum exigi non velim: non à me, non à quoquam antiquario chorographo: nullus præſtabit. Laudis ſpecies in hoc ſtudio, errare mediocriter. Memineris interim, aliqua falſa videri parum cogitantibus, vera multum. Et ſic habe, à Ptolemæo & Ant. itinerario nunquam temerè diſceſſum. Sed profectò Terentiani verbis universè fateri non pigebit, veritatem

Dumos inter, & aſpera,
Scruposis ſequimur vadis.
Fronte exile negotium,
Et dignum pueris putes:
Aggreſſus labor arduus,
Nec tractabile pondus eſt.

MARCI

Raetiae maior
p
29
49
Nicer fl.
SYLVA
MARTIANA.
Hercyniæ pars
quæ et
Helvetiorum
eremus.
48
Danubii fons.
Monumenta et tumuli Græcis literis in ſcripti in confinio Germaniæ ex Tacito.
OCCIDENS.
Confluentes.
Aquæ
castellum
HEL
Vindoniſſa
V E
Fines
Vitodurum.
47
TIAE
PRO
PR
et Rætia
Tarvesede.
Clavenna
Ticin
ITA
46
29

VINDELICIÆ VETERIS DELINEATIO.
Raetiae maioris pars: aliquando Raetia secunda appellata est. Terminos habet; Ab occidente, qua Raetiam propriam, sive primam, et Heluetios spectat, Brigantinum lacum: A septentrione, qua Germaniam magnam Danubium: Ab oriente, qua Noricum, Oenum fluvium: A meridie, qua Italiam, Alpes.
SEPTENTRIO.
MERIDIES.
OCCIDENS.
ORIENS.
MAGNAE GERMANIAE PARS.
RAETIVM DE LICI. SEMEL IN LACV. BRIGANTINO. NAVIBVS. ITERVM IN TERRA. AGE SVB ALPIB. CVM ROM. CONGRESSI AN. P. ROM. C DCCXXXIX
COL. AVGVIND. DEDVCTA.
Parmae campi.
Augusta sive Augustana castra.
Danubius fl.
FL. DANVBIVS
Nicer fl.
SYLVA MARTIANA.
Hercynia pars quæ et Helvetiorum eremus.
Suevi, qui et Alemanni.
Danubii fons.
Monumenta et tumuli Græcis litteris inscripti in confinio Germaniæ ex Tacito.
VINDELICIA.
Boiorum deserta.
Boiodurum.
Ioviacum.
Ovilabis
Isara fl.
Oenus fl.
Regium quæ et castra Regina.
Quintana.
Batava.
Vallatum.
Sumuntorium.
Abusina.
Insula noxiorum poenis destinata.
AVGVSTA VINDELICORVM
FL. VINDO.
LICA
FL. LYCVS.
Hilara fl.
Benlauni.
Confluentes Isaræ et Loisæ.
Cambodunum Ptol.
Abudiacum.
Albianum.
Laviacum.
Turum.
Bedaium.
Lovisum.
Castra.
Dravus fl.
BRENNI.
Masciacum.
Severus Imp. vias et pontes ab Aug. huc usq. restituit.
OENVS FL.
Veldidena.
ALPIVM PARS
RAETIAE PROPRIAE PARS. quæ et Rætia prima.
LACVS BRIGANTINVS
RHENVS FL.
HELVETII.
Curia.
Tinnetio.
Vipitenum.
Sublavio.
Teriolis.
Aguntum.
Loncium.
Littamum.
Sebatum.
Belunum.
Feltria.
Iulium Carnicum.
FORVM IV LII.
Aquileia.
CARNI.
Concordia.
Opitergum.
Ceneda.
Plavis fl.
Tergeste.
Frigidus fl.
MARIS HADRIATICI PARS.
HISTRI.
EVGANEI et VENETI.
DANÆ PARS.
TRANSPADANA.
ITALIÆ.
Endideium.
Summus lacus.
Addua fl.
Clavenna.
Fons Oeni.
Burgium.
Æmonia.

MARCI VELSERI RERVM AVGVSTANARVM VINDELICARVM

Liber Secundus.

PRIMVM omnium ſatis conſtat, Tuſcos, qui Rhæto duce im̃igrarunt, non ſtatim à principio totam regionem occupaſſe, ſed imperium protuliſſe paullatim. Ea enim maximarum rerum conditio, ut à primo ortu haud adultæ, temporis acceſſu evadant auctiores. Et finibus tam latè propagandis, magnum annorum numerum interceſſiſſe, pro comperto eſt. Verum quibus artibus, qua rerum viciſſitudine, quibusq; temporum intervallis contigerit, nos tanto poſt nati, in veterum ſilentio divinando non aſſequimur. Quin & eorum bellorum vetuſtate memoria abiit, quæ à Rhætis tum in reliquos vicinos populos, tum in eos, qui Romanis parebant, mota: creberrima fuiſſe, Strabo locuples teſtis, qui de Rhætis, Vindelicis & Noricis in universum loquutus, hæc addit, *Hi omnes cum Italiæ vicinas partes aſſiduis incurſionibus vexaverunt, tum Helvetiorum, Sequanorum, Bojorum, Germanorum. Petulantiſſimi Vindelicorum habiti ſunt Licatii, Claudinatii & Vennones: Rhætorum Rucantii & Cotvantii. Heſtiones quoq; Vindelicorum ſunt, & Brigantii: Vrbes ipſorum Brigantium & Campodunum, & Licatiorum veluti arx Damaſia. De horum latronum in Italos ſævitia hoc memoratur, eos pago aut urbe potitos, non modo puberes omnes necare, ſed ne infantibus quidem maſculis parcere: Imo ne hic quidem ſubſiſtere, ſed gravidas etiam mulieres occidere, quas eorum vates dicunt virilem fœtum utero ferre.* Hæc ſcio haud impune à Romanis lata, ſed ſcriptorum penuriâ premimur, & vix eſt, ut tenuibus conjecturis quædam hujus argumenti inveſtigemus. Ex Livio compertum, Cl. Marcellum Coſ. alpinos Gallos ſubegiſſe: Fuit is in magiſtratu anno V.C. DLXXXIIX. ad Var-

Str. lib. 4.

Liv. epit. 46.

ad Varronis chronologiam, quam ſequor. In Capitolinis ſcriptum, Marcellum triumphaſſe DE. GALLEIS. CONTRVBEIS. ET. LIGVRIBVS.-------------------------TIBVSQVE. In quibus verbis & ſi Rhætorum veſtigium nullum, tamen conjectura eſt, bellum alpinum aliquâ ex parte ad eos pertinuiſſe, cum præſertim de Contrubeis nihil præterea conſtet, & Rhæticum aliâs Gallico nomine appellatum obſervaverim; forte an quod Galliæ & Rhæticæ gentes miſtæ in alpibus habitaverint. Anno DCXI. Ap. Claudius de

Oroſ.lib.5. c.4. Salaſſis alpino populo triumphavit, Oroſius indicat. Anno DCXXXVI. Q. Marcius Rex Coſ. *Sarnios gentem alpinam*

Epit.62. (ſic habent vulgati Livianæ epitomes codices) *expugnavit:* manuſcripti aliquot *Stinos.* Anno DCLIX. Coſſ. L. Craſſus Q. Scævola. Craſſum alpinum bellum affectaſſe,

Cic.in Piſ. ex Cicerone intelligimus, *L. Craſſus homo ſapientiſſimus noſtræ civitatis, ſpiculis propè ſcrutatus eſt alpes, ut ubi hoſtis non erat, ibi triumphi cauſſam aliquam quæreret.* quamquam honore fruſtratus. An Cn. Pompejus, Magni pater, conſul Anno DCLXV. Rhætos armis aggreſſus, incompertum,

Str.lib.5. at cum Strabo prodiderit, eum Comum à ſupra colentibus Rhætis afflictam inſtauraſſe, opinamur, vel hanc unam ob cauſam ad manus ventum eſſe. Neque non annotatum à viro docto. Q. Metellum Celerem, Murena & Silano Coſſ. A. DCXCII. rem in alpibus geſſiſſe; ſed dubio teſtimonio nititur, Metellum

Epiſt. fam. lib. 5. ep. 1. nempe ad Ciceronem ſcripſiſſe, *Qui provinciæ, qui exercitui præſum, qui bellum gero.* Quis præſtet hoſtes Rhætos, aut ex alpinis ſaltem aliquos fuiſſe? Id de D. Bruto Coſ. Deſ. Anno DCCX. probabilius, ſic enim etiam iſte ad Cicero-

Epiſt. fam. lib.11.ep.4 nem, *Progreſſus ſum ad inalpinos cum exercitu, non tam nomen captans imperatorium, quam cupiens militibus ſatisfacere: quod mihi videor conſecutus. Cum omnium bellicoſiſſimis bellum geſſi: multa caſtella cepi, multa vaſtavi: non ſine cauſſa ad Senatum litteras miſi.* De L. Munatio Planco, fermè circa hæc tempora, planè certum reddit Cajetana inſcripto, TRIVMP. EX. RHÆTIS. AEDEM. SATVRNI. FECIT. DE. MANIBIS. Triumphum faſti Capitolini, & plerique ſcriptores, ex Gallia actum prodiderunt: ſive ob cauſſam quam antea innui, ſive quia Munatius Galliæ præfuit, cum rem adverſus Rhætos geſſit. Actus eſt An. DCCXI. IV. K. Jan. An. DCCXIII. L. Antonius K. Jan. ex alpibus triumphavit, & ſi nihil dignum triumpho geſſerat, neque omnino illis locis impe-

Dio lib.48. rium habuerat, uti Dio prodidit. Verum hæc, & quæ alia hujus generis ex annalium memoriâ poſſunt erui, ad Rhætos Italiæ & Galliæ imminentes pertinent: transalpinos noſtros,

ſive

ſive Rhætos, ſive Vindelicos, nequaquam attigere, niſi ſuſpicari placet, quod nullis indiciis aſſequimur, hos illis quandoque auxilia ſubmiſiſſe. De transalpinis, Imp. Cæſ. Auguſtum palma manebat: imperitè enim Appianus, dubiam inter Julium & Auguſtum ſtatuit, in Illyricis, *Rhætios igitur & Noricos exiſtimo C. Cæſarem, dum adverſus Celtas depugnaret, ſubegiſſe: aut Auguſtum, Pæones cum aggrederetur, bello ſuperaſſe. Nec ullũ in Rhetios aut Noricos bellum geſtum privatim reperi. Quamobrem cũ reliquis finitimis una devictos fuiſſe arbitror.* Cęteri omnes Auguſto adjudicant: Et ſubit mirari, clam Appiano bellum Rhæticum fuiſſe, cujus tot ante illum ſcriptores meminerint. Livius copiosè deſcripſit, ex epitome enim cognoſcimus, huic uni librum centeſimum trigeſimum ſextum prope ſolidum impendiſſe. Nos principis hiſtorici narratione, temporum injuriâ maximâ noſtrarum rerum jacturâ deſtituti, quæ ab aliis ſparſim prodita, in unum hunc locum collecta comportabimus. Id ut ordine, & ad temporum ſeriem aptè fiat, ſtatuemus inprimis Anno urbis DCCX. C. Julium Cæſarem Coſ. in magiſtratu occiſum. Poſtero DCCXI. Panſâ & Hircio Coſs. occiſo Panſâ, C. Cæſar Octavianus Coſ. ſuffectus eſt, ſive XIV. k. Septembr. ſive X. k. Octob. nam inter Dionem & Vellejum non convenit. Hinc ejus imperium auſpicamur. An. DCCXXIII. Antonium IV. Non. Septemb. ad Actium vicit. An. DCCXXIV. Alexandriâ captâ, Ægyptum Romanam provinciam fecit. Fuit is annus à primo conſulatu decimus tertius, vel decimus quartus, ſi Panſæ & Hirtii annum Octaviano integrum annumeramus, quod aliquibus placuit. Atque hæc inter auctores ſatis conveniunt. Nobis præterea, ad illa, quæ ſequuntur certius prodenda, dies captæ Alexandriæ conſtituendus. In kalendario veteri marmoreo Romæ, ad VI. k. Apriles ſcriptum, HOC DIE CÆSAR ALEXAND. RECEPIT. Id plerique omnes de hac Octaviani victoriâ interpretantur: ego mihi videor docere poſſe, ad patrem Julium pertinere. Hiſce rationibus pridie k. Octobr. Pompejum Magnum natum ſcripſit Plinius: pridie natalis ſui in Ægypto occiſum, conſentiunt Vellejus & Plutarchus, qui eſt dies III. aut propridie k. eo, & pridie k. ante aliquot annos triumphum de Mithridate duxit; nam triumphavit biduo, quod quendam fefellit, qui pridie k. cæſum obſervavit, quoniam apud Dionem forte legerat, interiiſſe die, quo de Mithridate & piratis triumphaſſet. Mortuo Pompejo, *Cæſar poſt tertium diem inſequutus*, ut eſt in Livianâ epitome. Mox Alexandrinum bellum motum: Ita ex commentariis belli civilis & Alexandrini conſtat. In quibus etiamſi temporum ratio minus dilucidè explicatur, rerum geſtarũ ſeries perſua-

[Margin notes: Dion. lib. 56. — Plin. lib. 37 c. 2. — Vell. lib. 2. — Plut. Pompejo. — Dion. lib. 42. — Epit. 112.]

perſuadet, bellum ultra quintum aut ſextum menſem nequaquam protractum, exitum in menſem Martium incidiſſe. Inde Suetonius ſcripſit, geſtum, *neque loco, neque tempore æquo, ſed hyeme anni.* Ac quod in Appiano, *Inter has contentiones menſes novem abſumpſit* (Cæſar) *donec Cleopatram loco fratris Reginam fecit Ægypti, in Nilumque una cum ipſa quadringentis navibus ſubvectus, perluſtravit regionem, & alioqui devinctus feminæ conſuetudine*, ſic accipiendum, Cæſarem omninò novem menſium moram in Ægypto traxiſſe: eoque probabilius, ſexto menſe bellum finitum, VI. K. April. Alexandriam receptam, reliquum temporis luſtrando regno impenſum. Receptam, non captam dixit (quamquam capi & recipi de re unâ eâdem aliquando dicitur, ut eſt in Auguſti nummis ARMENIA. CAPTA. ARMEN. RECEP.) quia à multis jam annis Ægyptus Romanis fœdere obnoxia, & Alexandria ante bellum haud dubiè in Cæſaris poteſtate fuerat: Simul illud innuit (nam ut Gabinium ſpectaverit, à quo Alexandriam captam, cum Ptolemæum reduceret, Cicero ſcripſit, aut neſcio quod teſtamentum, cujus hic etiam in agrariis meminit, *Quis enim veſtrum hoc ignorat, dici illud Regnum teſtamento Regis Alexandrini, Populi Rom. eſſe factum?* mihi neutiquam probatur) bellum cum tyrannis potius & latronibus (ita Cæſar appellat Photinum, Achillam, Ganymedem) quam cum civitate geſtum. Ejuſmodi apud Livium exemplum: Accuſabant Syracuſani Marcellum victoriâ impotenter uſum, cenſuit T. Manlius Torquatus, cum tyrannis bellum geri debuiſſe, hoſtibus & Syracuſanorum & populi Romani, *& urbem recipi, non capi.* Julii ergo victoria in kalendario expreſſa. Octavianum Alexandriam Kal. Sextil. cepiſſe, ex Oroſio, quiq; eum ſecutus eſt, P. Diacono in hiſtoria miſcellâ, certum. Inquit Oroſius, *Kalendis Sextilibus primâ luce, Antonius cum ad inſtruendam claſſem in portum deſcenderet, ſubitò univerſæ naves ad Cæſarem tranſierunt.* Neque obſcurum cum ex hoc ipſo Oroſio, tum ex Plutarcho, Octavianum, quo die claſſis ad eum defecit, Alexandriâ potitum eſſe. Pridie omina & prodigia præceſſere, quorum Plutarchus meminit; Antonius *inter cœnandum, ut fertur, imperavit ſervis, ut infunderent ſibi, & exciperent epulis ſe liberalius, incertum eſſe, idem ne facturi poſtridie eſſent, an aliis dominis miniſtraturi, ipſe verò extinctus jaceret & exanimis.* Paucisq; interjectis, *Circa noctis illius conticinium fama eſt, cum ſilentium & mœſtitia ex metu & expectatione eventus teneret civitatem, repente omnis generis organorum exauditam ſymphoniam, ſtrepitumq; turbæ cum clamore Bacchico, tripudiis Satyricis, velut ſacro liberi patris choro, non ſine ingenti tumultu erumpente, conceſſiſſe hanc turbam, quæ ingens*

Suet. Julio. c. 35.
App. Civ. lib. 2.
Cic. in Piſ.
Cic. agr. 2.
Cæſ. Civ. lib. 3.
Liv. lib. 36.
Oroſ. lib. 6. c. 19.
Plut. M. Ant.

gens eſſet, mediâ ferme urbe ad portam, quæ foras ad hoſtes ducebat, atq; ea evaſiſſe. Viſum eſt autem, prodigium hoc reputantibus, à Deo quem præcipuè effingere, & ad quem conſueverat ſe accommodare, eſſe Antonium deſtitutum. Dein ſummo manè claſſis defectio, Antonii fuga & mors, Cæſaris victoria, conſecuta ſunt. Huc Senatus conſultum reſpexit, quo Sextilis in Auguſtum mutatus, eſt inter reliquas cauſa relata, quod *Ægyptus hoc menſe in poteſtatem Pop. Rom. redacta ſit.* Quæ ad Actiacum prœlium qui referunt, in duplici errore verſantur: Neq; ad Actium menſe Sextili pugnatum, neque eâ pugnâ Ægyptus in poteſtatem pop. Rom. redacta eſt. Quamquam ex veteribus etiam Appianum, victoriam Actiacam cum Alexandrinâ confudiſſe, in aperto eſt: Cum ſcripſerit, Ciceronem oratoris filium, Conſulem, litteras de profligato ad Actium Antonio pro concione recitaſſe: At ex Plutarcho & Dione conſtet, Ciceronem non niſi Alexandriâ captâ, altero poſt profligatum Antonium anno, Conſulem fuiſſe. Et quidem Idib. Septembr. ſuffectum, ex antiquo fragmento municipalium faſtorum cognoſcimus: Vt non ſit incredibile, eum de victoriâ in Ægypto K. Sextil. partâ, Romæ ad populum Idibus Septemb. retuliſſe. Plutarchus narrat, eo conſule Senatum Antonii ſtatuas dejeciſſe, cæteraque ornamenta abrogaſſe, id nimirum Appiano impoſuit. In hiſce porro faſtis bellum Alexandrinum inter K. Julias & Idus Septemb. notatum reperio.

S.C. extat apud Macrob. lib. 1.c.13.
App. civ. 2.
Plut. Cic.

IMP. CAESAR. IIII. M. LICINIVS
K. JVL. C. ANTISTIVS
BELLVM ALEXANDR.
EID. SEP. M. TVLLIVS

Et cum Cæſar obſeſſâ Alexandriâ brevi potitus ſit, uti Suetonius ſcripſit, ejusq; rei nuntius ante Idus Septemb. Romam pervenerit (nam Idibus Auguſtum à Senatu obſidionali coronâ donatum, apud Plinium legimus) an non hinc quoque probabilem conjecturam de K. Sextilib. duceremus, ſi apertis Oroſii verbis deſtitueremur? Sed & Marianus Scotus atque Sigebertus, ſi qua horum eſt auctoritas, diſertè habent, Antonium & Cleopatram K. Aug. ab Octaviano victos eſſe: quod ad Alexandriam captam pertinet, cum ad Actium, Dione teſte, IV. Non. Septemb. victi ſint. Hæc fuſius explicanda fuerunt, propter ſummam eorum auctoritatem, qui de VI. Kal. April. ſentiunt. Poſt Actium & Alexandriam Octavianus Rempub. ſolus tenuit. An.

Suet. Octav. c. 17.
Plin. lib. 22. c. 6.
Mar. an. mundi. 4167. Sigeb. in Chron. an. 438.
Dio lib. 51.

DCCXXVII. Munatii Planci ſententia Auguſtus dictus, à nobis quoque hoc nomine deinceps appellabitur. An. DCCXXIX. Salaſſos, gentem alpinam, Terentius Varro devicit: quo loco caſtra habuit, urbem condidit, & tria millia colonorum ex cohortibus prætoriis deduxit, urbs Auguſta Prætoria dicta eſt. Quæ copioſe à Strabone & Dione narrata, viſum attingere, quod animadverterim, nonnullos cum rebus noſtris imperitè confundere. Ejus victoriæ cauſsâ Auguſto fornix trophæum ferens (Dio refert) in alpibus poſitus. Nam trophæum de alpinis gentibus, quod eſt apud Plinium, multo poſterius.

Str. lib 5. Dio lib. 53.

An. DCCXXXIIX. *Camuni & Vennonetes, gentes alpinæ* (Rhætis plerique annumerant) *arma contra Romanos ſumpſerunt, victiq; à P. Silio & ſubacti ſunt.* Quod etiam à Dione proditum.

Dio lib. 51.

Sequenti DCCXXXIX. M. Livio Druſo, Libone, L. Calpurnio Piſone Cæſonino Coſs. Rhæticum bellum motum eſt. Quod ſi non temporis circumſcriptione, ſed animis, & obſtinatione partium metimur, inter graviſſima numeremus licet. Verbi invidiam Romani victores lenient: quorum confeſſione palam eſt, fortiſſimam gentem militaribus potiſſimum artibus & inſidiis, non apertæ virtuti ceſſiſſe. Nam cum Auguſtus uni huic utrumque privignum, Tib. Claudium Neronem & Neronem Claudium Druſum duces præfeciſſet, præſtantiſſimos viros legatos addidiſſet, illi præfidentem, ſed inconditam, Rhætorum Vindelicorumq; fortitudinem eâ fregere ratione, ut bellum late per omnem provinciam ſpargerent, & hoſtium exercitum in multa minuta agmina diducerent; quo excogitato, diſperſos non admodum difficulter vicere, quorum unitæ vires invictæ erant futuræ. Iſta Paterculi & Dionis auctoritate confirmanda ſunt. Hunc in modum Paterculus, *Neronem Cæſar haud mediocris belli molem experiri ſtatuit, adjutore operis dato fratre ipſius Druſo Claudio, quem intra Cæſaris penates enixa erat Livia. Quippe uterq; diviſis partibus Rhætos Vindelicosq; aggreſſi, multis urbium & caſtellorũ oppugnationibus, nec non directâ quoque acie feliciter functi, gentes locis tutiſſimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, majore cum periculo quam damno Romani exercitus, plurimo cum earum ſanguine perdomuerunt.*

Paterc. l. 2.

Sic verò Dio, *Rhæti inter Noricum & Galliam, ad alpes Italiæ finitimas, quas Tridentinas nominant, ſedes ſuas habent. Hi vicinam Galliam frequenter populati, ex Italiæ finibus prædas egerant, Romanosq; & eorum ſocios, iter per ipſorum terras facientes infeſtaverant. Id quidem conſuetudine jam receptum erat, ut in eos, qui nullo eſſent fœdere juncti ita ſtatuerent: Sed præter hoc omnes maſculos quos comprehendiſſent, etiam in utero adhuc matrum (id enim quibusdam divinationibus inveſtigabant) moran-*

Dio lib. 54.

rantes necabant. Ea propter Auguſtus principio Druſum contra eos cum exercitu miſit, isq; Rhætos apud alpes Tridentinas ſibi obviam factos, prælio congreſſus, haud magno certamine fudit, ejusq; victoriæ ergo Prætorios honores (honores quidem tunc Prætorios Quæſtor, Præturam ipſam quinto poſt anno, quo res in Germaniâ geſſit, accepit, neq; id Dio annotare neglexit, cautè ergo Dio lib. 54. legendus Suetonius, *Druſus in Quæſturæ Præturæq; honore, dux* Suet. Claud. c. 1. *Rhætici, deinde Germanici belli,* & quod mox ait, confeſtim poſt Præturam Conſulatum iniiſſe, iniit namque Anno DCCXLV.) *adeptus eſt. Deinde cum ab Italia rejecti Rhæti nihilominus Galliam urgerent, Tiberium quoq; contra eos miſit. Proinde Druſus ac Tiberius ſimul, multis locis in Rhætiam irrumpentes, legatorum operâ, ac ipſe etiam Tiberius per lacum navigiis ſubvectus, exterruerunt eâ re barbaros: diſſipatos aggreſſi haud difficulter exiguis prœliis diſperſas eorũ copias deleverunt; reliquosq; inferiores exinde, ac animis collapſos, in ſuam poteſtatem redegerunt.* Denuo monendum vix exiſtimo, Dionem Rhætico nomine Rhætos & Vindelicos complecti. Nam Strabo Tiberium navalem pugnam in lacu cum Vindelicis pugnaſſe aſſeverat, loco quem jam antea produximus. Incredibile facinus, in quo neque patriæ & libertatis amor ſatis laudari, neque teterrima in liberos ſævitia, quam nulla belluarum feritas imitetur, ſatis vituperari poſſit, Cheruſcis, Suevis & Sicambris ab Oroſio tributum, Florus Vin- Oroſ. lib. 6. c. 2. delicorum, reliquorumq; alpinorum feminis aſcripſit, *Quæ fuerit callidarum gentium feritas, facile vel mulieres oſtendere: quæ deficientibus telis, infantes ipſos afflictos humo, in ora militum adverſa miſerunt.* Flor. lib. 4. c. 12. Ovidius in carmine abjectæ adulationis, Auguſtum duobus bellis, Rhætico & Threicio, timuiſſe haud quaquam diſſimulat, Ovid. triſt. 2.

Rhætica nunc præbent, Thraciaque arma metum.
Cum de reliquis multo lenius loquutus eſſet.
Nunc tibi Pannonia eſt, nunc Illyris ora domanda.

* * * * * * * *

Nunc petit Armenius pacem, nunc porrigit arcus
Parthus eques, timidâ captaq; ſigna manu.
Nunc te prole tuâ juvenem Germania ſentit,
Bellaq; pro magno Cæſare Cæſar habet.

Verum, etiamſi Rhætis dilaudandis omnium auctorum ingenia conſpirent, nullum à quoquam ornatius elogium excogitari poterit, quam quod eos

Devota morti pectora liberæ

Appellavit Horatius. Quem Acron & Porphyrio, veteres grammatici, prodiderunt poſt editos tres priores carminum libros, coactum ab Auguſto magno intervallo quartum ſcribere, ut prin-

 cipis

cipis poëtæ verſibus (Virgilius ante aliquot annos mortem obierat) victoria de Rhætis & Vindelicis parta illuſtraretur. Totidem prope verbis Suetonius in Horatii vitâ: Tam certam ſcilicet ſpem de verſuum ejus æternitate Cæſarem concepiſſe, *ut non modo ſæculare carmen componendum injunxerit, ſed & Vindelicam victoriam Tiberii Druſiq́, privignorum: eumq́, coëgerit propter hoc, tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.* Hujus rei duas graviſſimas odas teſtes habemus; quas, cum omnium manibus terantur, neq; rerum Auguſtanarum ſtudioſo adire grave ſit futurum, huc exſcribendas non putavi. Eſt ad commendationem fortitudinis inſigne, quod in iis Rhætos draconibus reluctantibus aquilæ comparat: quod Vindelicas catervas diu lateque victrices fuiſſe narrat: quod nunc hos nunc illos, *Implacidum genus, Veloces, Immanes, Agmina ferrata,* appellat: Et quamvis Neronum impetum Aquilæ, Auſtro, & Aufido flumini conferat, facere non poteſt, quin victoriam arte & conſilio potiſſimum extortam fateatur, De Druſo his verbis,

Horat.lib. 4.Car.oda 4. & 14.

——— ———*catervæ*
Conſiliis juvenis revictæ.
Iſtis ad Auguſtum,
Te copias, te conſilium, & tuos
Præbente Divos.——— ——— ———

Quin & quod de bello latè ſparſo diximus, innuit: Nam Druſum Genaunos, Brencos, & plerasq; alpibus arces dejeciſſe refert,
——— ——— ——— ———*plus vice ſimplici.*

Quibus incommodis Rhætorum vires valde acciſæ. Tamen neque generoſos ſpiritus, neque libertatis amorem poſuere. Imó quæ tot cladibus ſuperfuere reliquiæ, Romanos toties victores directâ acie aggredi auſæ, extremam fortunam eventu minus læto retentavere. Quod ex Dione vix eſt colligere, ſed Paterculus, ſi verborum ſeriem attentè conſideramus, non obſcurè, admodum manifeſtè oſtendit Horatius, ſubjungit enim,

Major Neronum, mox grave prœlium
Commiſit ——— ——— ——— ———

Et commiſſam pugnam multis, qui ſequuntur, verſibus mirum in modum amplificat. De loco quid certò aſſeverem non habeo. Et diſſimularem id totum, niſi conjecturas quoq; probabiles in medium proferre ſtatuiſſem; eæ prope eſt ut fidem faciant in campis ad Lycum, immenſum patentibus pugnatum eſſe. Mitto videri à Rhætis, qui ſe hactenus arte, non armis victos intelligerent, poſtremo congreſſu ampliſſimam planitiem, quæ nihil ad tegendas inſidias latebrarum haberet, teſtandæ virtuti delectam: Illud ſanè credibile, ut quæque Rhætiæ partes Italiam & Galliam propius contingebant, ita prius victas, atque

inde

inde conſequens, qui ex prœliis alpinis & navali pugna effugerant, ſe in planitie, cujus hoſtes poſtremo potiti, recollegiſſe. Adde quod Horatius priori oda ſcripſit, Druſum bella ſub alpibus geſſiſſe, poſteriori, Tiberium poſt alpinas demum victorias grave prælium commiſiſſe: Vtrumque de extremo certamine in campis interpretor. Et inde etiam ultimo huic prœlio utrumque Neronem interfuiſſe conjecto. Neſcio an ad locum quiddam faciat, quod interpretes ſive Vindelicos, ſive Rhætos Vindelicos eâ pugnâ ſuperatos memoriæ conſignarunt. Horatius ſemel Rhætos Vindelicos, iterum Rhætos tantum habet, Sed eo nomine (ſæpe dicendum eſt) uterque populus ſolet comprehendi. Eſt tandem nonnullius apud me ponderis, fama jam antiquitus de Romanorum prælio his locis per manus tradita: quantumvis ea incredibiliter, uti fit, corrupta, & nugaciſſimis fabulis contaminata, in diverſam prorſus ſententiam detorta fuerit. Sed hæc, ut quisque volet, accipiet. Cum victoria à Romanis ſtetiſſet, eâ omnino debellatum eſſe ex Horatii verſibus cognoſcimus,

——————— *Nam tibi quo die*
Portus Alexandréa ſupplex,
Et vacuam patefecit aulam,
Fortuna luſtro proſpera tertio
Belli ſecundos reddidit exitus:
Laudemq́, & optatum, peractis
Imperiis, decus arrogavit.

Non me latet quorundam explicatio: Quo die Auguſtus Alexandriâ potitus, mortuo Antonio, captâ Cleopatrâ, anno poſt Mutinenſe prœlium decimo tertio, fortunam proſperam omnium præteritorum bellorum ſecundos exitus reddidiſſe. Sed alia eſt poëtæ mens, qui totus in celebrandâ Rhæticâ victoriâ, cur eo revolveretur, ut civilium bellorum finem annotaret? Quin commonſtrat, quo die Alexandria capta, eo poſt tria luſtra Rhætos ſuperatos eſſe. Hanc ſententiam cauſſali particulâ, quam vocant Grammatici, proximæ antecedenti ita conjunxit, ut haudquaquam divelli, neq; aliorſum flecti poſſit. Ideo in re aperta minus certandum interpretũ numero & auctoritate: Vetuſtiſſimorum tamen verba adducam, Porphyrionis, *Evenit, ut poſt annos XV. Druſus eo die Rhætos Vindelicos vinceret, quo die Auguſtus Alexandriam vicerat.* Idem Acronis ſenſus, verum numeri corrupti, *Felicitati aſſignat Auguſti* (poëta) *Druſi victoriam, demonſtando ante annos XII. eo die Alexandriam ab Auguſto captã, quo Druſus Vindelicos ſuperavit.* Tria luſtra XV. annos conficiunt, & cum Alexandriam K. Sextil. An. DCCXXIV. captam docuerimus, conſequens Rhætos atq; Vindelicos iisdem K.

Anno DCCXXXIX. fuiſſe victos. Convenit quod Strabo Suet. Octav. c.31. ſcripſit, Nerones fratres unicâ æſtate debellaſſe. Et Suetonius, *Sextilem menſem è ſuo cognomine nuncupavit, magis quam Septembrem quo erat natus: quia hoc ſibi & primus conſulatus, & inſignes victoriæ obtigiſſent.* Plurium numero Alexandrinam & Rhæticam victoriam notavit. Eodem modo Dio, at in S. C. Ægyptiæ tantum mentio. Porro ineptiunt, qui duplices Rhætos commenti, quorum alteros Romani vicerint, alteros Suet. Octav. c.21. coercuerint tantum, ex Suetonii verbis perperam diſtinctis, *Domuit autem partim ductu, partim auſpiciis ſuis Cantabriam, Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiam, cum Illyrico omni: item Rhætiam & Vindelicos, ac Salaſſos, gentes alpinas coercuit. Et Dacorum incurſiones, tribus eorum ducibus cum magna copiâ cæſis; Germanosq; ultra Albim fluvium ſummovit.* Legendum erat, domuit *Rhætiam & Vindelicos, ac Salaſſos, gentes alpinas. Coercuit & Dacorum incurſiones.* Confecto bello milites victores honoris causâ ob virtutem donati ſunt: Indicãt apud Paterculum acclamationes Tiberio factæ, *ego tecum imperator in Armeniâ, ego in Rhætiâ fui: ego à te in Vindelicis, ego in Pannoniâ, ego in Germaniâ donatus ſum.* Quæ mirè etiam ſententiam noſtram, de decretoriâ pugnâ in Vindeliciâ ad urbem principem commiſsâ confirmant, nam milites ſe in Rhætiâ quidem cum Tiberio fuiſſe, at in Vindelicis demum donatos jactant, eoque belli finis quo loco fuerit oſtendunt. Regio victa in provinciæ formam redacta eſt, idem Paterculus de Auguſto, *Rhætiam autem & Vindelicos, ac Noricos, Pannoniamq; & Scordiſcos, novas imperio noſtro ſubjecit provincias.* Quod Italiæ proxi- Vlp. Dig. lib.50.tit. 6.l.99. ma & contigua, continentem ex Vlpiani ſententiâ cognominabimus, *Continentes provincias accipere debemus eas, quæ Italiæ junctæ ſunt.* Termini circumſcripti, quos in majoris Rhætiæ deſcriptione delineavimus. Nam Rhætiam propriam & Vindeliciam in unam provinciam coiviſſe, plerisque teſtimoniis confirmare poſſum, quibus ut in re clarâ abſtineo: multa in hanc ſententiam orationis noſtræ curſus ſponte ſuâ dabit, & eodem facit, qui mox ſequitur Taciti locus. Quod vir eruditus Noricum & Tac. hiſt. lib.1. Pannonias adjectas ſcripſit, æquè multis infirmare licet, ſed Tacito contenti ſimus: Noricum apertè à Rhætiâ disjungit, quo loco provinciarum motus poſt Neronis mortem narrat, *Duæ Mauritaniæ, Rhætia, Noricum, Thracia, & quæ aliæ procuratoribus cohibentur.* De Pannoniis minus adhuc dubitandum. Et qui hiſtorias cum curâ legit, haud rarò inveniet alios Rhætiæ, alios Norico & Pannoniis præfuiſſe. Cum verò provincia Rhætiæ nomine appellaretur, evenit ut Vindeliciæ vocabulum paullatim deſuetudine obſoleſceret, niſi qua Auguſtæ cognomen

cognomen manſit.Hinc eſt,quod qui poſt Auguſtum & Tiberium ſcripſere,nonnulli id nunquàm expreſſere,quanquam crebra eſſet occaſio,ſed ubiq; Rhætiæ nomine comprehenderunt,uti in Dione & Tacito,omnium diligentiſſimis obſervare licet. Nam quod Tacitus Vindelicarum cohortium ſemel meminit, alia ratio,proprium hoc illis à primâ inſtitutione nomen hæſit , neque fortaſſe ineptè , qui Auguſtanas cohortes interpretatus eſt. In Dione incredibiliter errat (obiter moneo) qui Vandalicos montes ex quibus Albis oritur,contra libros veteres,Xiphilini auctoritatem,rem ipſam, in Vindelicos mutat. Nonnulli expreſſere, ſed in hiſtoriis Auguſtæi ævi tantummodo,ut Suetonius,Eutropius,Victor,Rufus & Florus. Si qui extra iſtud diſcrimen eo uſi, præcipuè Martialis,Claudianus, Sidonius poëtæ (Ptolemæi privata cauſſa eſt, fecit enim neceſſariò , cum provinciam minutatim deſcriberet) non ideò minus verè in deſuetudinem abiiſſe dixi.

Tac.Annal. lib.2.
Dio lib.55
Xiphil. Aug.
Mart.lib 9. epigr.86.
Claud. de bel. Get.
Sid. Aviti paneg.

De conditionibus, quibus in fidem recepta, hæc obſervavi ex Dione, *Quia verò populoſa erat gens Rhætorum,videbanturque bellum retentaturi, maximam ejus & ætate validiſſimam partem inde abduxerunt,iis relictis,qui & colendæ ei regioni ſufficerent, & ad rebellandum non ſatis virium haberent.* Reliquos magnâ agri parte mulctatos, ne monendum quidem, & de coloniâ, cui agrorum diviſio adnata eſt, paullo poſt videbibimus. Tributis præterea immenſis afflictos , fidem faciunt Batavorum verba apud Tacitum , *Si Veſpaſiano bellum navaverint , Veſpaſianum rerum potiri : Sin populum Romanum armis provocent, quotam partem generis humani Batavos eſſe? Reſpicerent Rhætos Noricosq;,& cæterorum onera ſociorum: ſibi non tributa,ſed viros indici.* Non fruſtra à Rhætis & Noricis exempla ducta,præteritis Gallis propinquis, ſed quod illi durius habiti : nam populos eo inclementius poſt victoriam haberi,quo conſtantius bello reſtiterint,in confeſſo eſt : Quæ tamen ad coloniam, & coloniæ territorium non pertinere, ſuo loco indicabimus.

Tac.hiſt.

Juriſdictio, & rei militaris procuratio ſic ferme conſtituta. Cum Auguſtus imperium bifariam diviſiſſet (auctor Strabo) provincias barbaris finitimas ſibi continendas ſumpſit, populo Romano pacatas reliquit. Jam quoniam Danubii limes perpetuis excubiis contra Germanos tuendus erat,intelligimus Rhætiam Auguſto ceſſiſſe. Aliquanto apertius exDione,qui hanc diviſionem in añum urbis DCCXXVI.refert, & enumeratis utriusque partis provinciis,ſubjungit, *Quæ poſt id tempus ſub Romanam ditionem pervenerunt,ſemper Imperatori acceſſerunt.* Pervenit multò poſt Rhætia,in eam ergò Imperator Præſidem miſit. Quâ latiſſima ſignificatione,omnes omnium provinciarum Rectores continentur. In peculiari nomine

Str.lib.17.
Dio lib.53

quandoque variatum. Dio in Italiâ Proconſules & Proprætores, extra Præfectos inſtitutos ait, niſi nos interpres ludibrio habet; certè uſus obtinuit, ut multi etiam in provinciis Proconſules & Proprætores, apud Tacitum P. Oſtorius unus idem, Britanniæ Proprætor & Legatus, paucis interjectis verſibus dicitur: Prolegatum Rhætiæ in lapide vidimus, unde etiam legatum colligas: Procuratorem apud Tacitum; Judicem in Afræ actis, quod jurisdictioni nempe præeſſet. Julianus J. C. Prætorem hoc argumento judicem vocavit, & poſterioribus temporibus provinciarum Rectores promiſcuè eo nomine appellatos, crebra in Theodoſii codice teſtimonia obvia. Porro Præſides, Prætorios aut Conſulares fuiſſe (Equites rectè addit Strabo) eos, qui ab Imperatore mitterentur, jus gladii, in milites etiam vitæ necisque poteſtatem habuiſſe, atque militari habitu uſos, hoc eſt, paludatos in provinciam profectos, idem nos Dio docet. Accedebat, quod annuo tempore magiſtratus non circumſcribebatur, ſed quousque Imperatori collibuiſſet præeſſe poterant: Cauſſam Suetonius aperit, validiores provincias annuis magiſtratuum edictis regi, nec facile nec tutum eſſe. In Juriſconſultorum denique libris relatum, Præſidem majus imperium in ſuâ provinciâ habere omnibus poſt principem: ad ejus officium pertinere omnia provincialia deſideria, quæ Romæ varios judices habent: quandoquidem omnium Romæ magiſtratuum vice fungatur. Quæ verò liberâ Republicâ Quæſtoris partes, in eas Procuratores aut Rationales (fere equites aut liberti) ſub Imperatoribus ſucceſſere: Hinc provinciales querentes apud Tacitum, *ſingulos ſibi olim Reges fuiſſe, nunc binos imponi, è quibus Legatus in ſanguinem, Procurator in bona ſæviret.* Procuratoribus enim tributorum cura demandata, & quæ ad fiſcum præterea pertinent. Sed invaluit paullatim conſuetudo, ut certæ provinciæ Procuratorum nonnullis (quod genus Rationales nunquam dictos reperio) regendæ committerentur, nullo alio Præſide. Id multis exemplis compertum, quocirca unum Pontium Pilatum, Judææ Procuratorem Præſidis loco, nominaſſe ſufficiet. Et priores illos, qui de bonis tantum fiſco vindicatis ordinarium jus habebant Juriſconſulti, non vice Præſidis agentes, poſteriores, Procuratores qui vice Præſidis funguntur, aut qui vicem Præſidis tuentur appellaverunt. Et quoniam ex Tacito intelleximus, Rhætiam poſt Neronis mortem procuratore cohibitam, eum vice Præſidis fuiſſe perſpicuum eſt. Nec valde mirum, Præſidum appellationes ſub Imperatoribus ſæpius mutatas, quandoquidem ſtante etiam Republicâ eædem provinciæ pro re natâ aliàs, Conſulares, Prætoriæ aliàs. De militari præſidio, viſum Aventino prodere, cuſtodiſſe Vindeliciam præter au-

Tac. Annal. 12.

Jul. D. lib. 4. tit. 4. l. 41

Theod. C. lib. 1. toto tit. 6 & ſæpe alibi.

Suet. Oct. 47.

Dig. lib 1. tit. 18. l. 4. 11. 12.

Tac. in vita Agric.

Cod. lib. 3. tit. 3. l. 1. lib. 9. tit. 20 l. 9. tit. 47. l. 2.

ter auxilia, tres legiones, Martiam, Quartam, Quintam Batavam. Sed ejus rei fruſtra quidquam credi poſtulat, cujus teſtem nullum producit, novi quam frivolas conjecturas ſequi amet. Mihi perſuaſum, ſub Auguſto & deinceps aliquamdiu, nullam legionem in Rhætiâ ſtativa habuiſſe: etſi quaſdam interdum immigraſſe non negem. In quam ſententiam Taciti potiſſimum auctoritate pertrahor, hic auxilia Rhætica, alas, cohortes ſæpe, ſemel cohortes Vindelicorum nominat, Legionum nullibi meminit. Quin cum X X V. legiones quas Tiberius in armis habuit, enumeraret (neque plures ſub Auguſto fuiſſe Dio teſtis; nam XLIV. aut XLV. quas Auguſto paruiſſe victo Lepido, ſcripſere Oroſius & Appianus, miſſione reliquarum ad eum numerum redactæ) omnibus extra Rhætiam locum dedit: Rhenum octo contineri prodidit, tribus Hiſpanias, Africam duabus, totidem Ægyptum, Syriam quatuor, Pannoniam, Mœſiam & Dalmatiam binis ſingulas. Rhætiam ergo ſequentibus verbis comprehendit, *Apud idonea provinciarum ſociæ triremes, alæq; & auxilia cohortium: neq; multo ſecus in iis virium, ſed perſequi incertum fuit: cum ex uſu temporis huc illuc mearent, gliſcerent, numero, & aliquando minuerentur.* Eodem modo Dio legionum catalogum concludit. Quibus provinciæ locis, alæ & auxilia cohortium tunc fuerint diſpoſita, cum ſe Tacitus ob incertitudinem perſecuturum neget, nos inepti, ſi nunc ætate tanto inferiores inveſtigemus. Hoc tantum non leviter aſſeverare poſſe videmur, creberrima per Danubii ripam diſpoſita: qui *limes* (uti Rufus retulit) *inter Romanos & barbaros ab Auguſto per Vindeliciam, per Noricum, Pannoniam & Mœſiam eſt conſtitutus.* Inconditè nonnulli codices, *fineſq; inter Romanos & barbaros Auguſtus vindicans, per Noricum Mœſiamq; diſpoſuit.* Vnde corruptiſſima Jornandis lectio fluxit, *fineſq; inter Romanos & barbaros Auguſtæ Vindelicæ per Noricum Mœſiamq; diſpoſiti.* Quæ in Notitiâ hac de re ſcripta, ad aliud ſæculum pertinent.

Tac. hiſt. lib. 1. & 3. Annal. 2.
Tac. An. lib. 4.
Dio lib. 55.
Oroſ. lib. 6. c. 18.
App. civ. lib. 5.
Jorn. de regn. & temp. ſucc.

MARCI VELSERI RERVM AVGVSTANARVM VINDELICARVM

Liber Tertius.

> Tac. Ann. 12. de Camoloduno. Servii ſchedę quas à Fr. Modio habuim⁹ Æn. 1. Tyrii tenuere coloni.

COLONIA deinde *in agros captivos, ſubſidium adverſus rebelles, & imbuendis ſociis ad officia legum*, deducta. Quæ ſunt Taciti in re ſimili verba. Coloniæ autem quemadmodum apud Servium legimus, veteres definiere *cœtus eorum hominum, qui univerſi deducti ſunt in locum certum ædificiis munitum, quem certo jure obtinerent: Alii, Colonia eſt quæ Græcè ἀποικία vocatur, dicta autem eſt à colendo. Eſt autem pars civium aut ſociorum, miſſa ubi Remp. habeant ex conſenſu ſuæ civitatis, aut publico ejus populi unde profecta eſt conſilio. Hæ autem coloniæ ſunt, quæ ex conſenſu publico, non ex ſeceſſione ſunt conditæ.* Locus in latiſſimâ planitie clementer editus, prope Vindonis & Lyci confluvium, Danubio ad commoditates vicinus, nec expoſitus nimiâ propinquitate ad pericula Germanicarum incurſionum, Vindeliciæ meditullio lectus: Nomen Auguſtæ inditum, Vindelicorum cognomen additum, differentiæ aliarum urbium, quæ eodem nomine appellatæ. Sed ut ea, quæ ponimus, certiſſimè demonſtremus, copiosè & diligenter, de re ſuâ naturâ minimè obſcurâ, diſputandum erit: quod Aventinus antiquiſſimos terminos, primus quantum perſpectum habeo, loco movere, Auguſtam ad neſcio quos Iſaræ & Loiſæ confluxus transferre auſus, qui abſurdiſſimam ſententiam ſequerentur multos repererit. Adeo plerumq; intereſt, non quid dicatur, ſed quâ exiſtimatione qui dicit habeatur. Vt autem veritas ſibi ſemper conſtat, ſic contra mendacio evenit, in varios errores dilabi. Nam qui poſt Aventinum ſcripſere,

alius alio ineptior, mirificas in hac cauſsâ, multiplicesque nugas excogitarunt, nec omnes inter ſe, nec ſinguli ſibi ipſis conſentientes. Quorum diverticula mihi haud quaquam perſequenda opinor. Si evinco, quod in quæſtione poſitũ, Auguſtam Vindelicorum à primâ origine inter Vindonem & Lycum ſtetiſſe, conſequitur ad Iſaram, aut ubivis alibi non ſtetiſſe: ſimul illud, neque Auguſtam aliam, neq; caſtra Auguſtana, nec Druſomagum, nec quamvis præterea urbem, hoc loco ſtetiſſe. Id quod profectò ipſe iſte urbis ſplendor, tot & tanta antiquorum ædificiorum rudera, quæ effodiendis fundamentis occurrunt quotidie, fornices, cloacæ, pavimenta, præterea inſcriptiones, ſcalpturæ, ſtatuarum baſes, aræ, numismata, vaſcula fictilia, quarum rerum nec vola nec veſtigium ad Iſaram, non tenuiter indicare, teſtatò denunciare videri poſſent, niſi hoc argumentandi genus totum remitteremus. Nunc ne quidquam ſine locupleti teſte aſſeveremus, docebimus inprimis coloniam deductam, eamq; unicam. Vnus utrumq; Tacitus conficiet: Qui hujus eum in modum meminit, ut unam fuiſſe diſertè oſtendat. *Hermundurorum civitas fida Romanis, eoq; ſolis Germanorum non in ripa commercium, ſed penitus* (obiter verbo oſtendit coloniam longiuſculè à Danubio diſſitam) *atq; in ſplendidiſſima Rhætiæ provinciæ colonia: paſſim ſine cuſtode tranſeunt. Et cum cæteris gentibus arma modo, caſtraq; noſtra oſtendamus, his domos villasq; patefecimus non concupiſcentibus.* Si plures in Rhætiâ coloniæ (Rhætiam quo ſenſu accipiat explicavimus) næ ille aut colonias dixiſſet, aut nomen ejus, quam animo conceperat, expreſſiſſet. Præterea nulla in medio ratio, cur Hermunduri in unam admitterentur, excluderentur reliqui. Quod lapidum nummorumq; inſcriptiones, & ex iis complures Rhæticas colonias objiciunt: Intelligant, de quibusdam non conſtare, an ad Rhætiam & Vindeliciam omninò pertineant, exemplo COL. TIBERIA. AVGVSTA. in quâ nihil afferunt, præter opinionem ſuam, cur Reginóburgum potius credamus, quam aliquam earum urbium, quæ diverſis aliis locis Tiberio Imp. dicatæ, duarum Nicephorus Calliſtus meminit, *opus quoq; ejus eſt Judææ celebris urbs Tiberias, & quæ in Thracia eſt Tiberia*: at iſti noſtri, niſi conjecturis decipior, opinionem hauſerunt ex Leonis III. Pontificis diplomate Anno Chr. DCCIIC. perſcripto, cujus hæc verba ſunt: *Juxta muros Tiburniæ civitatis, quæ à Tiberio Cæſare Auguſto ædificata eſt, quæ modo vulgo appellata eſt Reginaſpurch*, cum Tiberiæ ſic ſatis confuſum, ſed nec Auguſtæ, nec coloniæ in iis extet veſtigium: De nonnullis conſtare quidem, ad nomen & ſitum quod ſpectat, coloniæ jus unquam adeptas non conſtare; eſt enim perabſurda perſuaſio, cum fœdâ antiquitatis ignoratione

Tac. de germ.

Nic. lib. 1. c. 17.

ratione conjuncta, omnes à Romanis urbes, aut colonias, aut municipia fuiſſe: Sint quædam reliquæ, de quibus liqueat hoc ipſum, Eæ non tantum Auguſto, etiam Tacito ætate inferiores cenſendæ. Neque quarundam cognomen Auguſtum obſtare poteſt. Quibus Auguſta proprium nomen, uti noſtræ huic accidit, ſi antiquæ ſunt (nolim enim nobis quiſquam de Auguſtâ Siculâ à Friderico II. conditâ negotium faceſſat) ad Auguſtum referendas non negaverim: Quibus nomen proprium aliud, Auguſta cognominis loco accedit, poſteriores eſſe nihil prohibet: Quandoquidem cognominum ambitio an adulatio, mirè poſt Auguſtum crevit, & ſingulæ urbes ſibi, quotquot vellent, propriâ auctoritate deligebant, uti Dio notavit. Maneat ergò, quod ex Tacito poſuimus. Coloniam Auguſtam appellatam, ex Ptolemæo cognoſcimus; Vindelicorum ille, Rhætorum alii dixere, Ambobus rectè tribui, ex iis, quæ diſputata ſunt, intelligitur. Vtriusque etiam cognominis rationem in lapidibus & nummis haberi, obſervatum. Ideò rectè conjunxit Notitia imperii, quo loco Auguſtam Vindelicenſem Rhætiæ urbem dixit. Nam incepta eſt quorundam diligentia, qui ex unâ geminam conſtituere maluere, ut ſi cui Auguſtam Prætoriam, Salaſſorum & Subalpinam, in tres urbes placeat diſtinguere. Vindelicorum autem Auguſtam eſſe, quam Tacitus Rhæticæ coloniæ circumlocutione deſignaverit, neutiquam obſcurum. Siquidem ſplendidiſſima colonia provinciæ caput extitit, & in eâ causâ Auguſta omninò. Mitto nomen, nullo argumentorum ambitu ſuffultum, de primariâ urbe fidem facere: Ptolemæus ad hujus meridianum Vindeliciæ diem metitur: Auctor itinerarii, nomen litteris grandiuſculis exprimit, & in inſcriptionibus itinerum, quæ illam attingunt, ejus ſemper peculiarem rationem habet: Notitia, Præpoſitum theſaurorum ibi collocat, cujus hodie veſtigium ſive manet, ſive reſtitutum eſt. At hæc præcipuæ urbi convenire omnes intelligunt. Accedunt nummorum inſcriptiones, in quibus coloniæ dignitas clarè, ſi ex ſcriptoribus fides conſtat, mihi neque nummos, neque eorum delineatam ſpeciem videre contigit. Et quâ ratione Tacitus Rhætiæ provinciæ coloniam Auguſtam intellexit, eâdem alibi Taurinam coloniam dixit, quæ Auguſta Taurinorum eſſet. Sequitur ſitum conſtituamus. Ptolemæus, quod Rhætiam propriam à Vindeliciâ Lyco ſemel diſtinxiſſet, facere non potuit (adeo fœcunda res error eſt, unus parit alterum) quin Vindelicas urbes omnes inter Lycum & Oenum, itaq; Auguſtam neceſſariò ad dextram Lyci ripam collocaret. Inde Aventinus opinionem hauſit, ut Auguſtam, quæ nunc eſt, & quæ lævam occupat, ad Vindelicum nomen non admitteret. Strabonem, quem obſtare videbat,

Vide Fazellium rer. Sicul. Dec. 1. lib. 3. c. 4.

Dio lib. 54

Obſervatum à Panvinio & Golzio.

Ptol. lib. 8.

Golz. in theſ. c. 18. ex Tib. nũmis.

Tac. hiſt. lib. 2.

debat, ridiculâ cautione eludere ſatis habuit. Verum ego, quid Straboni, quid Ptolemæo in hac cauſsâ tribuendum, diſſerui. Et cum ampliſſimâ Strabonis auctoritate conſtet, Vindeliciam ad lacum Brigantinum pertigiſſe, Ptolemæum ei valde magnum agri modum nullo jure abſtuliſſe; deinde rerum aſpectu doceamur, hunc imperitè in reliquâ deſcriptione verſatum eſſe, ne miremur, ſi maximis erroribus minutum iſtum adjunxit, urbem ex lævo fluminis latere (quantulum intereſt?) in dextrum temere trajecit. Commodum extat neſcio cujus dictum, ſi Ptolemaicas deſcriptiones cum regionum, fluviorum, montium, urbium ſitu, quavis jacturâ conciliare neceſſe, ſatius multò, & minoris operæ videri, tabularum lineas, quam rerum immutabilium mutare naturam. Eo reſpexere principes hujus ætatis geographi, quorum unus in veteris Germaniæ typo, alter in poſtremâ Ptolemæi editione, Auguſtam ad lævam delineantes, rei veritatem præ Ptolemæi præjudicio ſequi maluere. Et cur præſentem oculorum ſenſum, tot ſæculorum fide ſubnixum, præ uno hoc non ſequerentur? Si mediæ ætatis auctores reſpicimus, Auguſta, quæ nunc maximè inter Vindonem & Lycum jacet, itidem Auguſta eſt, ſine cognominis adjectione, Bedæ, Egolismenſi monacho auctori vitæ Caroli Magni, Scriptori incerto, qui annales ſub Ludovico Pio collegit, Frodoardo, Dietmaro, Vitichindo, Liutprando, Honorio, Lamperto, Gottefredo, multis præterea: quippe quibus nulla hujus, tanto poſt exorituræ, controverſiæ ſuſpicio in mentem venire poterat. At antiquus chronographus Rhabani Mauri temporibus æqualis, Hermannus quem contractum dicunt, Sigebertus, Otto Friſingenſis, Guntherus, Liechtenauius, Vindelicum nomen non dubiè recipiunt, etſi fere Rhætici ſoli urbem dicant. Si recentiores qui ſequuti ſunt colligere libeat, numerum conficiam, cujus invidia adverſarium nimiopere oneret. Plerique inter illos ſummæ auctoritatis atque eruditionis viri, & quod caput eſt, qui auctores Græcos & Latinos, quos Aventinus, omnes viderint. Antiquiores quærimus? Fortunatus ante proximos mille annos, verſibus quos produximus, nominat,

Ab. Ortelius. Ger. Mercator.

Beda Mart. 7. Id Aug. Egol à Pithæo edit. Incert. A. 787. Frod. A. 948. Diet. lib. 2. c. 6 Vitich. lib. 3. Liut. lib. 2. c. 3. Hon. in Chron. Lamb. Ann. 1047. 1073. 1076. 1077. Gotteſ. p. 17. Chron. ant. a. 832. Herm. a Diocl. 20 Otton. 15. Chr. 1047. 2052. Sig. a. 942. Otto lib. 3. c. 4. 45. Gunt. lib 7. biſ. Liecht. a. 1167.

——*Auguſtam, quam Vindo Lycusq. fluentat.*

Providè Vindonem adjecit, ne de adversâ Lyci ad orientem ripâ ſuſpicaremur. Et propiúsne poterat Vindelico cognomini alludere? Antiquior Fortunato Afræ martyris hiſtoria, (ſub Conſtantino Magno ſcripta videtur) etiam Auguſtæ ad Lycum meminit. Antiquiores Afrâ quatuor milliares lapides L. Septimio Severo & filiis inſcripti, quos meritò tot ſanctiſſimos teſtes appellem: Eorum tres prope Vrſinium antehac extabant, nunc in monaſterium illud translati ſic habent; Primus quidem,

VIAS. ET. PONTES. REST.
AB. AVG. M.P. XXXXI.

Secundus,

AB. AVG. M.P. XXXXII.

Tertius,

AB. AVG. M.P. XXXXIII.

Quartus Vilthaimi,haud procul Oeni—ponte,

VIAS. ET. PONTES. REST. AB. AVG.
MIL. PAS. CX.

Cum hæc ſpatia Auguſtæ hodie quoque conveniant, non video, quis de veteri ſitu ambigendi locus ſuperſit. Nam illa de Auguſta Rhætorum nebula, quam abſurdè oppoſuere Vindelicorum coloniæ, ut Vindelicis Vindoligos, & quod eſt in Amphitruonis fabulâ,omnia congeminarunt,hoc ſole diſcutitur. Vnam tantum in viciniâ Auguſtam fuiſſe, inde manifeſtè verum, quod Severus nullum cognomen addidit, addidiſſet ſi aliter res habuiſſet,ne dubium relinqueret,à qua pontes viasque reſtituiſſe intelligendum eſſet. Accedit ad hanc ſuſpicionem planiſſime eluendam,Itinerarii Ant. auctoritas, quam tum Ptolemæo,tum cæteris omnibus (Severi lapides excipuos habeo) tantum prætulerim,quantum experimentum præſentemq; intuitum,rationibus & auditui anteſtare æquum. Exempla quæ in manibus,Conſtantino quidem recentiora ſunt, nam meminere urbium, quibus à Diocletiano,Maximiano,& Conſtantinis nomina: Verum principium & inſtitutum , multò vetuſtius, & qui à Julio , Æthici verbis perſuaſi deducunt, me volente faciunt. Nec nuperæ urbium appellationes obſtant, cum ſequutis temporibus, pro re natâ, adjici potuerint. Itineraria autem, præſidiariorum exercituum uſui præcipuè à metatoribus parata, hinc fides certa: Quæ enim fallendi cauſſa ? Fuerit aliqua , tot millia militum , ſive fraus ſive error,in re præſenti num latuiſſet ? Itaque viri docti, quoties occaſio tulit (factum frequenter) hoc teſtimonium tamquam locupletiſſimum produxere : ipſe ille,cum quo nobis res eſt Aventinus. Vnus quidam admonuit,ei temere non fidendum. Quo verbo ſi errores reſpexit,qui à librariis multi , nihil moror. Eadem ratione nullius , quantumvis optimi auctoris libri ſine cautione legendi, hæc calamitas omnes pervaſit; neque negandum,hunc libellum ob vulgatiſſimum uſum, pejus plerisque aliis habitum : Sin itinerarium novitium, vel aliâs dubiæ fidei credidit, patietur eum potius leviter opinari, quam auctores itinerarii temerè ſcripſiſſe eligamus. Itinera autem quæ huc faciant, complura ſunt,idque cadit percommodè : Et cum Auguſtæ noſtræ ita reſpondeant,ut jam aptius non poſſint; quid eſt cur

cur rei claræ & compertæ tenebras offundere, de ruderibus ad Iſaram (quo hæc itinera nullo conatu, nullis machinis queant pertrahi) ſomniare quemquam delectet? Primum eſt *De Pannoniis in Gallias, per mediterranea loca.* Inde partem excerpſi, quæ ad hoc inſtitutum, & fere ex Aventino interpretor.

Juvavia. Aventino Salisburgum. Certè non procul abfuit.

Bedajo M. P. XXXVI. Nullam valde probabilem conjecturam habeo.

Ponte Oeni M. P. XVIII. Oetinga Aventino, & omnibus. Errat, quisquis analogiam ſequutus, Inſprugg, ad verbum Oenipontem vertas, accipit.

Iſiniſca M. P. XX. Iſem Aventino, fluvio & pago nomen manet.

Ambra M. P. XXII. Prugk an der Amber Aventino; plures hoc nomine vici ad eum fluvium, ſed itineris ratio illi, qui ad monaſterium Furſtenveld eſt, favet.

AVGVSTA VINDELIC. M. P. XXVII. Vindelicorum aut Vindelicûm: quidam codices Vindelicus. Nam Auguſta probè Vindelicus dici videtur Scaligero, eo modo, quo Mediolanum Santonum, Santonus, Lutetia Pariſiorum, Pariſius. Scal. in Auſon. lib. 2. c. 10.

Roſtro Nemaviæ. M. P. XXV. Nihil conſtituo. An. Roſſhaupten?

Camboduno M. P. XXXII. Kempten omnibus. Confirmat lapis antiquus Iſnæ. Differt à Campoduno Ptolemæi, aut hic inſignitè errat.

Vemania M. P. XVI. Neq; hic quidquam ſtatuo.

Brigantia M. P. XXIV. Bregenz ad lacum, Aventino & reliquis extra controverſiam. Proximum iter inſcribitur, *Per ripam Pannoniæ, à Tauruno in Galliam,* ejus quoque partem ſubjicio.

Quintanis. An caſtris? Videtur. Aventino Künzen, & Quintanorum colonia. De loco & nomine recenti aſſentior: de coloniâ amplio. Eſt ibi fluvius Quintanica, ex Eugippio.

Auguſtis. M. P. XX. Videntur Auguſtana Notitiæ: neq; dubium, hîc quoque caſtra ſubintelligi, quæ Danubii ripam tutarentur. Aventino Azelburg, & Auguſta Acilia, cujus tamen nominis nullum teſtem laudat. Ego Atiliam in Azelburg abiiſſe videri, dixi ad inſcriptionem Saturnini, quam inter monumenta agri Auguſtani XIX. loco poſui. Neq; tamen abhorret, ad id oppidum caſtra Auguſta fuiſſe.

Regio. M. P. XXIV. Caſtra Regina Notitiæ opinor. Aventino Roking, Diſtat à Reginoburgo M. P. XV. Quibusdam Reginoburgum ipſum eſſe, nomen perſuadet.

Abuſina M. P. XX. Aventino Abenſperg.

Vallato M. P. XVIII. Aventino Pfal.

Sumuntorio M. P. XVI. Aventino Hochwart.

AVGVSTA VINDELICVM M. P. XX.

Guntia M.P. XXII. Gunzberg ad fontes Guntiæ, fluvius enim nomẽ non mutavit. Quidam Gunzburg ad oſtia interpretati: Abſurdè, nec enim itineris ratio patitur. Tranſitus Danubii Guntienſis in panegyrico ad Maximianum Aug. is eſt.

Cœlio monte M.P. XVI. Quibusdam Kelmunz, ſonus enim accedit, ſi in Cœlio — mons C. antiquè pro K. proferas. At quoniam itineris ratio adverſatur, conjectura acutior eſt quam verior, mihi locus ignotus.

Camboduno M.P. XIIII.

Vemania M.P. XV.

Brigantia M.P. XXIIII.

Tertio itinere, Lauriaco Brigantiam aut Brigantium, per mediam Auguſtam Vindelicorum, Juvaviâ Brigantium uſque manſionum nomina à primo nihil differunt, interſtitiorum numeri differunt, neq; id nullo noſtro commodo: Docemur enim, ut loca ipſa ex inſcriptionibus antiquis, itinerum ductu, nominum ſimilitudine, fluviis & lacubus adjectis, rectè conjiciuntur, ita ſi intervalla, itinerarii numeris non prorſus reſpondeant, de errore haud ſtatim ſuſpicandum, quin exiſtimandum eſſe, hos corruptos, qui tam frequenter vacillent, aut viarum compendia mutata.

Juvavia.

Bedaio. M. P. XXXII.

Ponte Oeni M. P. XVII.

Iſiniſca M. P. XX.

Ambra M. P. XXXII.

AVGVSTA VINDELICVM M. P. XXXVII.

Roſtro Nemaviæ M. P. XXV.

Camboduno M. P. XXXIII.

Vemania M. P. XV.

Brigantia M. P. XIIII.

Vltimum Auguſtâ Veronam ſic habet.

Abuzaco M. P. XXXVI. Aventino & aliis Fueſſen, ad alpium fauces. Ejus rei cum alia indicia, tum fabula quam oppidani narrant, oppidum conditum à gigante, cui Abuzacus nomen fuerit.

Parthano M. P. XXX. Aventino Parthen — Kirch, Nomen fidem facit, & ſitus conſentit. De iis, quæ ſequuntur, mihi tenebræ: nec ſequi placet quorundam hariolationes, cum præſertim noſtræ rationes ſine illis conſtare poſſint.

Veldidena M. P. XXX.

Vipiteno M. P. XXXII.

Sublavione M. P. XXXII. An Sabona vel Sabiona? An Brixen, Brixina vulgo?

Endideio — M. P. XXIIII.

Tridento M. P. XXIIII. Notum.

Ad Pa-

Ad Palatium M. P. XXIIII. Reliquias in vico diruto Palazzo ſupereſſe ferunt.

Verona M. P. XXXVI. Nomen non mutavit. Jam ſi ad chorographicam tabulam oculos refero, animadverto manſiones unius itineris, haud equidem omnes in rectam lineam incidere: Fert enim exercituum ratio, pontes ob fluminum trajectus, civitates annonæ cauſsâ, etiam per ambages ſectari, cujus generis exempla in Ant. per omnes provincias obvia, in præcipuarum maximè coloniarum gratiam. Verum, uti hæ cauſſæ à rectâ ſæpius abducunt, ita retrogradi, & inſtitutæ peregrinationi contrariam viam ire, numquam cogunt. Et in Juvaviâ, Ponte Oeni, Iſiniſcâ, Ambrâ, mediores illos flexus animadvertimus, qui etiam Auguſtam, Cambodunum, Brigantiam commodè complectuntur. Si contra Auguſtam ad Iſaræ & Loiſæ confluentes ſtatuas, mirificos mæandros flexionesq; ſequaris oportet. Iſiniſcâ Ambram petens, Iſaram fluvium à tergo relinques, Ambrâ rurſus ad Iſaræ & Loiſæ confluentes profecturus, aliâ quidẽ viâ, nam ad lævam flectes, retrò tamen omninò redibis. Hujus itionis reditionis quæ, non dicam neceſſaria, veriſimilis eſſe cauſſa potuit? An Iſeniſcâ ad Iſaræ confluentes (Auguſta ibi ſtetiſſet) non rectum patebat iter, quod non fluvius, non alicujus nominis rivus impediret? Reliquorum itinerum ſimilis ratio eſt. Abuſinâ Vallatum, Sumuntorium, ad Lycum ducit, neutiquam ad Iſaram. Auguſtâ Abuzacum & hinc Parthanum, à Lyco non ab Iſarâ abducit. Quæ tam aperta, ut hodie pleraque non mutatis ſtationibus in uſu maneant. Sed nugas ago, ſi multus ſum, in re, quæ ſe inſpectis tabulis ſtatim explicat. Næ in illis, quæ Aventinus in Bojoariâ retulit, neminem præter ipſummet arbitrum dari velim, nam ipſius ferè, quæ mihi probiſſimæ viſæ, interpretationes ſequutus ſum. Vt ſæpe mirari ſubeat, quid illam tabulam deſcribenti, & itinerarium legenti, probanti, mentis fuerit, quin addo frontis, Auguſtam contra hujus ſenſum, & omnium ætatum conſenſum aliò transferre. Niſi tanti aut novandi lubido, aut quemquam unum hominem cum veritatis jacturâ ab erroris opinione vendicaſſe. Sed benè habet, nobis verum & rectum, omnibus Ptolemæis amicius. Stat itaq; poſt longiuſculas ambages, quod initio poſitum. Et cum demonſtraverimus, Ptolemæum in deſcribendo Auguſtæ ſitu erraviſſe, fit, ut hoc accedat argumentis, quibus eum in Vindeliciȩ deſcriptione lapſum antea oſtendimus. Nam principem provinciæ urbem extra provinciam ſtetiſſe, nemo concipiet. Neque non conſequens veriſimile, in Licatibus quoq; falſum, quos neceſſariò, iisdem veſtigiis inſiſtens (uti in catenarum complexione anulus anulum ducit) cum reliquis Vindelicis ad dextram Lyci rejecit. At quam longiſſimè annalium memoria retrò repeti

 poteſt

poteſt, proxima planities ad utramque ripam, lævam quidem præcipuè, Licates campi appellati: Et opinor cauſſa nulla eſt, cur Licates aliquando ultra flumen tantum habitaſſe ſuſpicemur, cum Vindelici, ad quos pertinebant, utrimque colerent. Cujus rei ignoratio Ptolemæo multis modis impoſuit. Quapropter ſumma hæc ſit: Auguſtam coloniam à primâ origine in Licatibus Vindeliciæ, quæ majoris Rhætiæ pars eſſet, deductam. Strabonis ſententiâ Licatii inter audaciſſimos & ferociſſimos Vindelicorum cenſi: ἰταμώτατοι, interpres non ſatis ſplendidè vertit, *petulantiſſimi.* Coloniæ porrò aliæ in veteres, in novas

Hyg. de lim. conſt. aliæ urbes mittebantur. Hyginus de Auguſto, *Quibusdam deletis hoſtium civitatibus, novas urbes conſtituit: quosdam in veteribus oppidis deduxit, & colonos nominavit.* Novarum urbium coloniis nova nomina indita, me tacente intelligitur. Antiquarum retenta quædam, adjectione quædam aucta, quædam omninò mutata. Retenta ſunt, frequentiſſimè; Aucta republicâ ſtante non ita ſæpe: Everſâ, plurimis Juliæ, Auguſtæ, Sebaſtæ, Cæſareæ, præter alia ambitioſa cognomina adjecta: Rarenter etiam ante Cæſarum tempora mutata, ferè ominis cauſſa, ſic Beneventum ex Malevento, Narnia ex Nequino, ex Epidamno Dyrrhachium orta: Poſtea in nominum mutatione, eadem quæ in adjectione ambitio invaluit. Quam harum conditionum Auguſta ſequuta ſit, exquiramus. Patriis annalibus proditum, antiquiſſimis temporibus Aborigines hoc ſolum tenuiſſe, Veriſſimi enim Aborigines, qui non interrruptâ ſerie principem hominem Adamum generis auctorem ciere poſſunt, quod Japheti filiis contigit. Iſtos poſt diluvium huc immigraſſe, urbem condidiſſe, ſive Vindelicam, ſive Ciſaram appellaſſe memorant: Vtrique nomini confluvium cauſſam præſtitiſſe. Vindelicæ ratio in aperto, Ciſaræ neſcio quam exoticam etymologiam ex Hebræorum ſermone proferunt. Verum hæc uti auctoribus placuit confictа, nullâ auctoritate, neque probabilis ſaltem conjecturæ ſpecie nixa, nemini paullo cordatiori imponere

Liv. lib. I. poterunt. Inventores ſi veniam accipiunt, ſatis habeant: Livio præeunte, his artibus majorum primordia auguſtiora facere, ſibi licere crediderunt, quæ illuſtrium urbium fortuna eſt. Nos aliâ cœpimus viâ, eâ pergamus: Altè ſedeat, nobilitatem originumque ſplendorem, nullâ re æquè ac veritate commendari: nec committamus, ut falſis ornamentis conquiſitis ac aſſutis, illorum fidem, quæ vera ac certa ſunt, labefactemus. Hinc quæ ſequuntur etiam, de Ciſarâ anno ante Romam conditam DC. à Marpeſiâ Amazonum Reginâ expugnatâ & reſtitutâ, atque totâ Vindeliciâ gynæcocratumenâ, poëticis fabulis fortaſſis non indecora, hiſtoriam veri amantem ne interturbent. Abſurdiora ſunt, quam

quam ut iis excutiendis operam ludamus. Neque non cenſendæ eodem loco nugæ planiſſimæ, de Trojanorum reliquiis, duce Priami nepote Priamo altero, urbe Genauniâ, & quæ ſibi præterea indulſit inſcita temeritas. Altera eorum ſententia, qui de Japheti filiis nihil ſolliciti, urbem quam iſti dicunt, ita retinent, ut de originis tempore non conſtituant, id aſſeverent, Ciſaram à religioſo barbari numinis cultu, Vindelicam à fundo dictam. Neq; hæc temere excogitaſſe videri volunt, quando ad ea, quæ de Ciſarâ narrant, firmanda, producunt fragmentum hiſtoricum, quod Auguſto an Paterculo olim ſcriptum dubii, nunc demum in lucem rediiſſe exiſtimant. Sed mihi conſtat, ab aliquot centum annis hominum manib⁹ verſatum, à Liechtenavio pæne verbatim in chronicis relatum, Ottoni Friſingenſi quoque lectum, & actis D. Afræ, multis phaleris auctum, inſcriptione hiſtoriæ Gallicæ præfixum eſſe; neq; Aventinum latuiſſe ſatis apparet, ſed is parcè illo & tectè, ſuis ſuſpicionibus firmandis uſus. In hanc autem ſententiam conceptum eſt. Germanos occupatis Rhætiis, urbem in planitie ſub alpibus, prope Noricorum fines, ad rapidiſſimorum amnium confluentes conſtituiſſe, vallo & foſſa ſepſiſſe: Ciſaram aut Ziſaram, à Cisâ vel Zisâ Deâ, cujus ligneum templum, etiam poſt deductam Romanam coloniam inviolatum manſerit, deinde vetuſtate collapſum colli nomen dederit, appellaſſe. T. Annium Prætorem, ut excurſiones cohiberet, eam Kal. Sextil. exercitu circumdediſſe. Ipſum cum legione Martiâ ad meridiem, qua ſolum æquo pede, nullo fluvio impeditus erat aditus, caſtra poſuiſſe: Avarem Bogudis Regis filium, eximiâ indole, græcis latinisq; litteris imbutum, cum equitatu, & auxiliaribus Macedonibus, ad occidentem, qua barbari timerentur, ultra flumen, vallo circumducto, loco anguſto conſediſſe. Poſt cœptam obſidionem die LIX. qui Ciſæ ſacer, ludum & laſciviam, non formidinem oſtentaret, incredibilem barbarorum multitudinem, ex proximis ſylvis derepente effuſam, caſtra irrupiſſe, equitatum omnem cum auxiliis deleviſſe, Avarem, qui regio habitu inſignis in poteſtatem vivus veniſſet, fœdè mactaſſe. Prætorem auxilio properantem, ab oppidanis interceptum, acri pugnâ congreſſum, oppidanorum principes Habbinonem & Caccum occidiſſe, parum abfuiſſe quin reliquos in fugam verteret, niſi illis ſocii, adversâ ripâ jam victoriâ potiti, opem ferre maturaſſent. Vtrosq; dein conjunctis copiis Romana caſtra perrupiſſe, Prætorem, qui tumulum fruſtra cepiſſet, & extremam fortunam fortiter tueretur, obtruncaſſe, legionem divinam, ut ne nuncius ſupereſſet, internecione occidiſſe, unum Verrem Tribunum, transmiſſo amne in paludibus deliteſcentem, honeſtam mortem ſubterfugiſſe: Quam non multo poſt Siciliæ proconſul,

Liecht. An. 1168. Otto lib. 3. c. 4.

conſul, immani avaritiâ turpem promeruerit. Hæc fragmenti narratio. Quam ad Auguſtam pertinere, valdè liquet: neque tot retro annis, ex quo primum prodiit, cuiquam ambigere in mentem venit, præter recentiſſimos perpaucos, quibus & iſta Iſaræ confluentibus tribuere placitum: Quod exiſtiment nec Auguſtam in Norici finibus ſitam, nec fluvios, qui ad eam confluunt rapidos, nec paludes, in queis Verres perierit, in propinquo. Sed omnia ſecus habent. De Norico non eo inficias, quod antea, multis confirmavi, antiquitus ad Oenum pertigiſſe, neque ultra progreſſum, quâ ratione Iſara nihilo verius in ejus finibus: At cum dein Boji Romanis Vindeliciæ partem, quæ inter Oenum & Lycum, abſtuliſſent, & ex Norico credo illuc immigraſſent, factum ut totus hic tractus cum Bojoariæ ſive Bavariæ, tum Norici nomen acciperet. Quod innumeris mediæ ætatis ſcriptoribus perſpectum, ſi unius Guntheri auctoritas hic firmabit, ſatis eſt, Gunth. Lig. lib. 2.

———————*Qua Norica lambit,*

Rura Lycus———————

Hinc Auguſta, ſolo fluminis alveo diviſa, Norico proxima. Lycum & Vindonem qui rapidos negat, rem manifeſtam negat, cujus Lycæum nomen admônere debebat, rectius norunt, qui ripas utrimq; ingentibus molibus nunquam ſatis munire poſſunt. Paludum quoque cauſsâ non eſt, cur ad lacus circa Iſaram nos vocent, quorum diverſa ratio, nos paludes ſtagnante Vindone in agro Auguſtano ſæpe intuemur. Verum enimverò, etſi fragmentum Auguſtam ſpectat, & Auguſta aliquid inde lucis expectat, cavendum tamen, ne à fumosâ nec lucidâ face, plus aliquanto fuliginis, quam fulgoris inferatur. Inprimis nimis obeſæ naris eſt, ſi quis Auguſtum aut Paterculum auctorem autumat. Prior ex membranis, quibus HIST. AVG. hiſtoria Auguſtæ, aut Auguſtana ſcilicet præſcripta, irrepſit. De poſteriori incertior conjectura; ſed quæcumque erroris cauſſa, plumbum iſtud longè eſt ab auro omnis illius ævi. Et ſi melioris metalli venæ intercurrunt, hoc tantum indicant, auctorem, in bonis ſcriptoribus, non prorſus fuiſſe hoſpitem. Ætatem Auguſti cur affingimus, quam ille non affectat? Quæ de templo narrat, multo poſt coloniam deductam, quæ tamen ſub Auguſto deducta, contigiſſe credi poſtulat: Rhætias numero plurium appellat, cujus rei Hadriani temporibus uſus obtinuit: & quæ de Norico notavimus, multis adhuc annis recentiorem, poſt ejectos demum Romanos ſcripſiſſe oſtendunt. Quin ab ejectis Romanis, aliquem temporis modum ad hanc ſcriptionem fluxiſſe intelligimus, qui ſciamus, iſta tunc ſtudia mirè jacuiſſe. Si divinare licet, eo feror, ut Caroli Magni tempora ſentiam,

quibus

quibus primum cogitationes de litterarum ſtudiis à noſtris hominibus ſuſceptæ, rudes quamquam & incompoſitæ, nam multa ab illo ſæculo falſa veris intermixta turbido quodammodo alveo ad nos fluxerunt. Neſcio an inſcriptio hiſtoriæ Gallicæ, quam fragmentum aliquando præferre dixi, ſuſpicionem adaugeat. Sanè Friſingenſis, qui ante annos plus minus CCCCL. ſcripſit, Quinctilii Vari cædem cum iis, quæ de Annio Præt. fragmentum narrat, vulgato pleriſq; errore confundens, *Tradunt Auguſtenſes hanc cædem ibi factam, oſtenduntq; in argumentum collem ex oſſibus mortuorum compactum* (inexplicabilis hujus commenti vanitas eſt, cum in hoc quidem colle, quem ex oſſibus totum conſtare ajunt, nemo ullum unquam oſſiculũ repererit) *quem in vulgari Perleich, eo quod ibi legio perierit, usq; hodie vocant, vicumq; ex nomine Vari appellatum monſtrant*, ſignificat famam, quæ ex fragmento tota fluxit, plurium ſæculorum curriculis jam tunc confirmatam, Carolo, aut ſi forte Ottonibus (nemo certum diem ſcripto tam vetuſto & obſcuro aſſignet) inferiorem haud eſſe. Atq; hanc temporum diſquiſitionem conſequitur, auctorem ut ut antiquum, qui Auguſto, & memoriâ rerum narratarum procul vixerit, in iis, quæ ab antiquiorib⁹ monumentis diſſentiunt, fidem neutiquam mereri: in reliquis, non niſi conſideratè & circumſpectè mereri. Nemo adeò hebes, Verrem Siciliæ Prætorem, Anno urbis DCLXXXIII. repetundarum damnatum, hic ferat. Nam Proconſulem imperitè appellatum, de morte irrogatâ falſa eſſe prodita, ne objicio quidem. Commodè ſcilicet interpretantur, & culpam in hominem ſtolidum, cujus temeritate iſta adjecta ſint, transferunt: quod mihi non difficulter perſuaderent, ſi tot præterea manifeſtæ vanitatis veſtigia, reliquæ hiſtoriæ impreſſa non cernerem. At præcipuum caput, clades Martiæ legionis, quam itidem vanum? Num credibile cædem laudatiſſimæ legionis, quæ una iſto cognomine ob virtutem honeſtata, ut Appianus notat, & quæ (utar Ciceronis verbis, nam fragmentum ea reſpexiſſe crediderim, cum divinam appellavit) *videtur divinitus ab eo Deo traxiſſe nomen, à quo Pop. Rom. generatum accepimus*, reliquis ejus ævi ſcriptoribus omnibus tacitam tranſmiſſam? Tacito etiam, qui clades à Germanis illatas ſimul comprehenſas, tamquam in tabellâ nobis ob oculos poſuit? Quin & iis, qui inter adverſa Auguſti Lollianam, *majoris infamiæ quam detrimenti* ait Suetonius, in qua una quintæ legionis aquila Vellejo teſte amiſſa, retulere? eam namque Tacitus, quod minoris momenti, præterit. Atqui nulla Martiæ hujus ab Auguſto in hiſtoriis memoria. Verum. Ego quoque Martias poſteriores, nihil ad iſtam pertinuiſſe, iſtam finitis civicis bellis in legionum numero eſſe deſiiſ-

Otto lib. 3. c. 4.

App. Civ. 4
Cic. Phil. 4.

Tac. de Germ.

Suet. Octav c. 23.

deſiiſſe ſentio: Sed aliis de cauſſis. Sive quod in Ionio mari perierit, die, qui Caſſio in campis Philippicis illuxit ultimus, & eſt
App.Civ.4. in eam ſententiam idoneus auctor Appianus: ſive quod naufragio an navali prœlio (in medio cum hoc Appiano relinquimus) ſuperſtites reliquiæ, mox emeritæ militiæ præmia perceperint, agris donatæ, in coloniam deductæ: auctores habeo, qui ſe coloniæ nomen certis conjecturis aſſequutos opinentur, ſi nobis id hîc quærere propoſitum. Quin conſtet, etſi contra eſt, Martiam à Germanis deletam, ſive inter Varianas tres, ſive alibi, nunquam erit, ut ejus ſuſpicio cadat in bellum Rhæticum. Rei geſtæ ſeries, quam ex graviſſimorum ſcriptorum auctoritate retulimus, neutiquam patitur: minimè omnium Velleji verba, Victoriam partam eſſe *majore cum periculo quam damno Romani exercitus*. Niſi levis jactura XIV. M. militum circiter, periculo quam damno propior. In legione enim pedites paullo ſupra VI. M. (aliâs alio numero fuiſſe non ignoro) equites DCC. tantundem plerumq; ex ſociis peditum, duplum equitum, ut eſt
Polyb.hiſt. lib.6. Polybius auctor, quin & pedites interdum geminati, ſic apud
Liv.lib.3. Livium, *Hernici & Latini juſſi milites dare ex fœdere: duæq; partes ſociorum in exercitu, tertia civium fuit*, ac ſæpe alibi. Id
Vlp.D.lib. 3. tit.2.l.2. eſt, quod fragmentum exercitum appellavit: Vlpianus, *Exercitum autem non unam cohortem, neq; unam alam dicimus: ſed numeros multos militum, nam exercitui præeſſe dicimus, qui legionem vel legiones cum ſuis auxiliis ab Imperatore commiſſas adminiſtrat*. Neq; item fieri poteſt, ut clades ante bellum: nam id commenti quidam, qui dum ſcribant, quid ſcribant nihil penſi habent. Strabo & Dio belli cauſſam memorant, frequentes & fœdas Rhætorum Vindelicorumq; populationes, ex Italicis & Gallicis agris: at multo ſpecioſior titulus ex vindictâ cædis nobiliſſimæ legionis, ſi cædes præceſſiſſet. Prætereo, quod Germani nondum tunc temporis in his oris, & quæ de Rhætiis ac Norico jam ſemel dicta. Sed nec poſt bellum locum vacuum reperiem9:
Str.lib.4. Pacata tunc omnia, Strabo, *jam agitur annus tertius ſupra trigeſimum, ex quo quieſcentes tributum legitimè perſolvunt*. Ad hoc, noſter coloniam poſt cladem deductam oſtendit: Colonia autem ſub Auguſto, ſtatim à bello. Hiſtoriam ergo, quæ omni tēpore excluditur, ſupereſt manifeſtæ fabuloſitatis damnemus.

Inde ineptiarum etiam, quod collem à Ciſæ templo nomen inveniſſe memorat. Frigidum commentum eſt, cuiquam homini Romano hæc curæ, ut ſcriberet in mentem venire potuiſſe. Appellationem quæ ad Ciſam forte fortunâ, uti fit, alluderet, fabulæ occaſionem dediſſe, & auctori aſſerendi audaciam addidiſſe, ſatis video, niſi cui tamen clivus à fabulâ demum, quod fieri nihilominus potuit, videatur indigetatus: nam in cenſualibus Rei

publicæ

publicæ libris, clivus *Zizenberg* inter D. Vdalrici & D. Dominici deſcribitur. Aliis *Eiſenberg* proximè Curiam, cujus originatio à publico carcere, apertè Germanica, viſum ſubſtituere, quod Ciſam eandem Iſidem eſſe comminiſcantur. *Zuſem, ZuſemeK, Zuſemalten, Zuſmerhauſen,* agri Auguſtani fluvium & pagos, certus ſum non niſi incogitantiâ præteritos, aptus enim hic ſe jactandi campus, affinitate inter I. & V. litteras notâ. Porrò quem *Zizenberg* diximus, ridiculo vulgo nomine *Affen-wald* Simiarum ſylva, eſt, & ſi nugis habenas libeat laxare, non diffidam aliquibus probari poſſe, quod nunc maximè in mentem venit, *Afræ-wald,* exiguâ unius alteriuſve litteræ mutatione primitus dictum lucum, in quo Afra Venerem Cypriam, plerique enim eam Ciſam exiſtimant, coluerit. At nos hæc ridere ſolemus, qui ſciamus nomenclatorium iſtud cacoëthes, poſt Carolum demum invaluiſſe, pervaſiſſe autem omnes qui reconditas hiſtorias docti videri volebant, ut locorum nomina effictis fabulis explicanda putarent, & iis inveniendis confingendisq; promptiſſimus, maximâ laude cenſebatur. Longius itaque progreſſi noſtri, non à Cisâ collem tantum, ſed ab Avare (Varus Friſingenſi eſt aut Avar hic, aut Verres, qui mox ſequitur) Habbinone, Cacco, Verre, proximas circa urbem villas, à legione quæ perierit, forum deduxerunt. Addidere in eum ſenſum carmina, ſine riſu non legenda, inſciti homines antiqua, marmoribus deſcripta, ſe perſuaſuros ſperabant. Mihi ægrius eſſet, niſi cognitum haberem, omnes propè alicujus rei & famæ urbes hac labe aſperſas. Quid ridiculum præ Italicis iſtis, Vicetiam dictam à Vicis centum, Papiam quaſi Patriam Piorum, Placentiam à Placentulo Trojano, Tridentum à tribus dentibus, Cremonam à crumena Jani, Veronam tamquam Romæ minantem, væ Roma, & ſexcenta, quorum origines ſi recenſere vacet, omnium fabellarum ineptias ſuperent. Barbaro ſæculo fidem inveniſſe vix patimur, in hac litterarum luce feramus? Nemo aures accommodet, neque noſtris, neque nuperis illis, qui ad Iſaram tranſtulere campos Perlaich à legionis pernicie, lacus Vvirm-ſee à Verre, Vvalhen-ſee ab Italis cæſis, à tegendo Teger-ſee, nihil eſt toto genere inſulſius. Verum, uti hæc apertè frivola, ita inſunt fragmento quidam non dubii veri radii: Rurſus alia, quæ item ex vero nata ſuſpicari libeat, ſed obſcurius. Sive auctor famam veterem, tunc temporis nondum adeo corruptam, ſive (quod potius reor) litteraria monumenta, quibus nos deſtituimur, præ oculis habuit, eaque additis, demptis, immutatis pleriſque, novis coloribus ad hanc ſpeciem, quam cernimus, adumbravit. Eo nomine de patriâ, cui optimè voluit, peſſimè meritus. Dum omnia in majus auget, Vindelicos contra quam res tulit, victores quàm victos narrare

rare mavult, aſſequutus eſt, ut ipſe quidem animo ſuo indulſerit, nos quid verè actum ſit, vix multa cogitando, legendo, conferendo divinare, quæ vero ſubſtituit, propemodum omnia commentitia eſſe, non difficulter ſcire poſſimus. De radiis quod dixi, Primo topographia tota probata eſt: Verum dein Germanos Rhætias occupaſſe, ſed longè alio ſæculo: tum coloniæ deductio non dubia: item pugna cum Romanis, diverſo eventu licet: Kalendæ denique Sextiles commiſſo prælio nobiles, uti pluribus diſſeruimus: At auctor prœlium, quod Vindelicis male ceſſit, declinatum volens, obſidionem ſubjecit. Suſpiciones obſcuriores iſtæ: Vrbem id loci ſtetiſſe, quæ & à ſolo, & à Deæ alicujus nomine binomia. T. Aññium aliquem, Prætorium forte an inter Neronum legatos fuiſſe, nobilis enim gens Annia multis imaginibus, nec iſto prænomine infrequens, Conſul Anno DCI. T. Annius T.F. Anno DCXXVI. T. Annius T. F. T. N. Candidatus Anno DCCII. T. Annius Milo, quem æternitati ſacravit Cicero, mitto alios, ſub Auguſto honoratam, indicio nummi Annii III. Viri A. A. A. F. F. Macedones dein auxiliares, nihil à Romanâ conſuetudine abhorrent: Nihil equites Mauri ſub Avare, & ipſus ſanè Avar quàm Numidicum ſonat, fere conſonant Aſpar & Dabar Salluſtii. Bogud notus Romanis hiſtoriis, cujus uxor Eunoe amata Julio, Methone ab Agrippa bello Actiaco interfectum prodidere Dio & Strabo, atque cum regno multò ante mulctatus fuerit, eo veriſimilius filium armis rem & famam quæſiviſſe: Talis apud Tacitum Ornoſpades Parthus, *exul quondam, & Tiberio, cum Dalmaticum bellum conficeret, haud inglorius auxiliator, eoq; civitate Romanâ donatus.* Litterarum quoque ſtudia (fragmentum horum in Avare meminit) non aliena à calidis Afrorum ingeniis, & quidem Regum: Juba Jubæ F. laudatus Plinio, Vitruvio C. Julius Maſſiniſſæ F. quo cum ſermones de philologiâ contulit, & eâdem famâ proximè Abdelmelecus Marocci & Feſſæ Rex, is qui cruentâ pugnâ cum Luſitanis congreſſus, victoriæ immortuus eſt. Poſtremò, quandoquidem Vindelicos ducibus uſos neceſſum, iis tam Habbinonis & Cacci, quam quævis alia nomina eſſe potuerunt, & qui rerum exitus, occiſos non incredibile. De numero LIX. dierum à Kalend. Sextil. alius dicendi locus incidet. Hæc ergo vera, hæc veriſimilia in cauſsâ: Sic ut veriſimilia, quantumvis quid contra dici debeat non video, vera præſtare nequaquàm audeam: facerem, ſi paullo gravior eſſet fragmenti auctoritas, nunc ſcio, teſti mendacii ſemel comperto, vera narranti fidem haud facile adhibendam. In urbe Ciſarâ equidem, cujus ergo huc progreſſi ſumus, teſtimonio de nomine tantum ſtamus, res ſine teſte in dubium vix venire poterat.

Sal. Jugurth.

Dio lib. 50 Str. lib. 8.

Tac. Ann. 5

Plinio ſæpe. Vitruv. lib. 8. c. 4.

rat. Nam iſtud camporum æquor, modicis collibus, tamquam laſcivientibus fluctibus interſtinctum, cœlo maximè temperato & ſalubri, ſolo paſcuis læto, agris frugifero, virentibus nemoribus, & piſculentis rivis amœno, intelligere poſſumus ex quo hominum cultum Rhætia regio accepit, habitatoribus non caruiſſe: Quorum urbem (frequentes per Rhætiam urbes, tum alii teſtes, tum Vellejus) in ipſius planitiei acie, ad confluentes majorum fluviorum Vindonis & Lyci, qui maximâ aquarum vi, foſſarum in modum pleraque latera muniunt, & commodo tamen interjecto ſpatio eluvionum metum procul habent, ſitam fuiſſe, ſitus propè, eſt ut fateri cogat. Sic ſanè, niſi quod de Megarenſibus Deus reſpondit, Vindelicos veteres cæcos fuiſſe arbitramur. Nam Germani haudquaquam auctores, quibus nihil tunc temporis rei cis Danubium, neq; ex illorum inſtitutis urbes: Tacitus, *Nullas Germanorum populis urbes habitari ſatis notum eſt, ne pati quidem inter ſe junctas ſedes:* Vindelicos magis eſt ut conditores demus. In ætate conſtituendâ nihil video, profiteor, cum plauſibiles etiam ſuſpiciones deſtituant: niſi quod antiquitatem, ſitus, quam diximus, prærogativa arguit. Gentis caput jam tunc extitiſſe, idem ſitus ſuadet, totius regionis umbilicus: tum quod huc coloniam deduxere Romani, cum primarias provinciarum urbes conſtituendis coloniis deligere conſueverint. Hinc Vindelicæ quoq; nominis fides conſtat, quando nihil in omni hiſtoriâ frequentius, quam principes urbes populorum nominibus appellatas obſervare. Adjutant diſputata de Vindeliciæ etymo, quod ex ſolo ab hac urbe inſeſſo originem traxiſſe indicavimus. Et Friſingenſis verba in iſtâ teſtium penuriâ non negligenda, *Druſus Moguntiam in Galliâ, & Auguſtam in Rhætia, quæ ante Vindelica dicebatur, ex nomine Auguſti vocatam, fundaſſe vel inſtauraſſe dicitur.* Neq; interim alterum Ciſaræ nomen locum habere non poterat, nihilo ſecius quam illa à confluvio Luſturia, proprium Onobæ retinuit. Si in re ſimili ludimus, auctor eſt Stephanus, etiam Syriæ Lariſſam binomiam, indigenis Zizaram appellatam. Quin creditum quibusdam, omnes omnino urbes duplici nomine uſas, publico nimirum ac vulgari, tum altero occulto, religioſo, & in vulgus ignoto. Quod Macrobius de Româ prodidit poſt Plinium; ego univerſè nolim aſſeverare. Id tamen ex Macrobio compertum, *omnes urbes in alicuj⁹ Dei eſſe tutelâ,* & à Diis tutelaribus pleraſque appellatas videmus. Non enumero Alabandum, Tenem, tot alios, in promptu cum ſit exemplum urbis binomiæ Terracinæ, quæ Anxur à Jove Anxuro dicta. Idem in Ciſarâ accidiſſe fragmentum (quem magis idoneũ teſtem producam, nunc nullus eſt) adeò narrat probabiliter, ut mihi cetè approbet. Sic interim,

Tacit. de germ.

Friſ. lib. 3. c. 4.

Macr. lib. 3 c. 9.

Plin. lib. 3. c. 5.

terim,ſi quis hanc conjecturam ad priores quas rejecimus, ablegare maluerit, nihil ſum ſuccenſurus: Exiſtimatio namque rei incertæ,in medio relinquenda. Ego,neſcio quî fit, teſtis etiam ſuſpecti, in re valde credibili fidei cogor credere, & cum non videam, cui bono nomen confingi debuerit, neque confictum eſſe poſſum animum inducere. Num enim abſurdior Ciſa apud Vindelicos, quam *Aſculanorum Ancaria Dea, Volſinienſium Nurſcia, Otriculanorum Valentia, Sutrinorum Nortia*, quas Tertullianus enumerat? Atqui Ciſam ex Tacito Iſidem interpretantur,quoniam is ſcripſerit, *pars Suevorum Iſidi ſacrificat*, errant largiter, & turpis chronologiæ lapſus, res Vindelicas cum Suevis, qui tanto poſt immigrarunt, confundere: cui inſcitiæ fragmenti tamen auctor obnoxius. Quod ſi Ciſa Suevorum Iſis fuiſſet,ineptirent adhuc de muliebri oris ſpecie, parumne teſtato Tacitus, *Signum ipſum in modum liburnæ figuratum, docet advectam religionem?* Et mox (quo etiam nugas de Cerere aut Cybele,aut etiam Venere refellit,quas Ciſæ nomine à Suevis cultas ali conjecere, argumento imagunculæ, ſub ſcapo coni, qui Auguſtanis inſignium loco) *Cæterum nec cohibere parietibus Deos,neq; in ullam humani oris ſpeciem aſſimilare, ex magnitudine cæleſtium arbitrantur.* Cujus rei à Maximo quoque Tyrio proditum exemplum ſermone, utrum Diis dicanda ſint ſigna, *Celtæ*, inquit, *colunt Jovem: Celticum verò Jovis ſignum,altiſſima quercus.* Ineptus caſſusque labor eſt, barbara numina Romanis & Græcis conferre velle: Quis Deus Alabando reſpondet? Aut ſi Germanica malumus, quis Tuiſconi & & Manno,quæ Dea Tanfanæ? Mihi Minerva Ciſſæa apud Pauſaniam lecta, Zizilia Venus Sarmatica apud Poſſevinum, & ſcio quibus Germaniæ oris *Zizen* mammæ ſint. Neque ut ad Ciſam aut Zizam (quam Camboduni quoq; Vindelicâ urbe cultam, veteribus annalibus conſignatum reperio) quidquam horum pertinere arbitrer,ideo inducor. Servius rectè annotavit, Topicos deos ad alias regiones numquam tranſire. Dixi de urbe Vindelicâ, ſive Ciſara fuit, quam potui maximè credibiliter. Illam Kal. Sextil. in Romanorum poteſtatem veniſſe,quidam in litteras retulêre, neq; quam auctoritatem ſequantur comperio. At convenit, quod his Kal. debellatum demonſtravimus, & ſi coniectura ſedet,in iſtis campis pugnatum, credibile uno impetu urbem captam fuiſſe. An quod Horatius Alexandriæ mentionem injecit,huc alluſit? Par utrimque ratio: Alexandriâ Kalendis captâ, Ægyptus in poteſtate fuit, ſic Vindelicia Ciſarâ. Victoria victæ urbi, quod rarò aſſolet, ſplendorem & ornamentum addidit. Nam quia coloniâ honeſtatam intelligimus,ſcire intereſt,præcellentem coloniarum dignitatem

Tertul. Apolog.

Pauſ. Corinth. Poſſev. in ep. ad R. Pol.

Serv. in 7. Aen. Laurente Marica.

extitiſſe:

extitiſſe : Adeo, ut cum præſtantiſſima eſſet municipiorum conditio, quippe quæ ſuo jure & legibus utentia, muneris tantum honorarii cum Pop. Rom. participia, potiori tamen, & præſtabiliori exiſtimarentur coloniæ, quæ jura inſtitutaque omnia Pop. Rom. haberent : nimirum *propter amplitudinem majeſtatemq́, Pop. Romani, cujus iſtæ coloniæ quaſi effigies parvæ ſimulachraq́, eſſe quædam videntur* : Gellii verba ſunt. Quo Suetonii locus de Auguſti coloniis ſpectat, *jure ac dignatione urbi quodammodo pro parte aliquâ adæquavit.* Cum enim in arce rerum humanarum Roma conſtituta eſſet, ut quæq; illam urbes arctiſſimis neceſſitudinis vinculis contingebant, ita ſeſe præ reliquis maximè extuliſſe videbantur. Hoc eſt quod in lege Mamiliâ, perpetuo primo loco coloniæ, deinde municipia, præfecturæ, fora, conciliabula ordine nominantur. Inde, quod ex Divi Hadriani oratione Gellius memorat, Italicenſes, Vticenſes, & quædam alia municipia antiqua, *cum ſuis moribus legibusq́, uti poſſent, in jus coloniarum mutari* voluiſſe. Hinc denique, quod inferioris ætatis & ſequioris ſæculi ſcriptores Municipiorum nomine minoris rei urbes tantum dixêre. Quoniam verò victoriam anno poſt Romam conditam DCCXXXIX. partam oſtendimus, indicio eſt illo coloniam deductam : Quatenus nihil attinet ambigere, hoc genus præſidia debellatis populis protinus impoſita. Colonias militares dico, cum ex Quiritibus ſcriptæ in aliquot interdum annos poſt victoriam dilatæ ſint. Et princeps provinciæ civitas Auguſti honori hunc in modum ceſſit; minoribus oppidis, privata victoriæ monumenta fixêre Nerones, à majore ſiquidem Tiburnia, aut ſi quo alio nomine rectius appellatur; nam hoc ſanè abſonum, Tiberina opinor concinnius, à minore Druſomagum, cujus Ptolemæus meminit, dicta ſunt. Quæ ſi à Strabone præterita, intelligere poſſumus eum ſtatum regionis, qui ante provinciam conſtitutam, & Romana nomina inducta, fuit, ſumpſiſſe deſcribendum. Vindelicę quoq;, quam ante provinciæ conſtitutionem ſtetiſſe, haud obſcuris freti argumentis oſtendimus, nullam rationem habuiſſe non valde miror, cum idem plerisque urbibus, quæ populis cognomines, accidiſſe ſciam, credo quia populorum editis nominibus ſatis indicatæ videbantur.

Gell. lib. 16 c. 13.
Suet. Octav. 46.

MARCI VELSERI RERVM AVGVSTANARVM VINDELICARVM

Liber Quartus.

SED circa coloniam multa præterea expedienda. Quæ quoniam hic locus à nemine ſatis perpurgatus eſt, quo poterimus ordine proſequemur. Primum, nulli niſi lege latâ deducere licuit: ut paullo latiore legis appellatione, tam Senatus, quam populi juſſiones comprehendamus. Et ſtante quidem Republicâ, ſingulis deductionibus, ſive una colonia deduceretur, ſive plures ſimul, ſingulæ leges ferebantur. At Senatus Populique poteſtate in unum transfusâ, peculiari lege nihil opus erat, quod eâ, quâ Populus in illum unum omne imperium & poteſtatem conferebat, de coloniis quoque caveretur. Plutarchus de Sullâ, *Omnium præteritorum data ei fuit ex lege impunitas: in futurum autem jus necis, publicationis bonorum, coloniarum deducendarum, urbium condendarum, & diruendarum, jus regna auferendi, & pro libito condonandi.* Hinc verba fluxerunt, quæ Neroni Seneca affingit, *Quæ ruant urbes, quæ oriantur, mea juriſdictio eſt.* Atque idem Julio & Octaviano tributum, definitè & nominatim opinor: quamquam quod Dio & alii, Imperatoribus à ſubditis nihil non conceſſum prodiderunt, universè jus iſtud, de quo loquimur, tum reliqua omnia complectitur. Supereſt in fragmentis legis Regiæ ejus ſententiæ formula, VTIQVE QVÆCVMQVE EX VSV REIPVBLICÆ, MAJESTATE DIVINARVM, HVMANARVM, PVBLICARVM, PRIVATARVMQVE RERVM ESSE CENSEBIT,

Seneca de Clem. lib. 1. c. 1.
Dio lib. 53.

BIT, EI AGERE FACERE JVS POTESTASQVE SIT. Quod in colonias, quæ iſtâ ratione à Sullâ, Julio & Octaviano deductæ, fere Veterani milites miſſi, eas Vellejus Militares nominavit, & à reliquis deductis *juſſu Senatus* diſtinxit. In Ancyrano lapide indice rerum ab Auguſto geſtarum, COLONIAS MILITVM appellatas video; Et verò eſt apertum, Auguſtam iſtarum numero cenſendam. Quæ etſi ſeparatim nullâ lege deduci juſſa, duplicem tamen colonicam legem accepit: Auguſtæam inprimis, cujus perſæpe apud auctores rei agrariæ mentio, quâ Auguſtus generatim præſcripſit, quæ in coloniarum collocationibus ſervata vellet: tum privam aliam; quam poſteriore loco excutiemus. Auguſtææ ſpecimen præbere poſſunt, cum aliarum hujus argumenti legum reliquiæ, præcipuè Mamiliæ: tum quod ipſius nonnullæ, apud auctores, quos jam nunc laudavi, ſuperant, tamen etſi maxima pars interciderit. Eâ enim cautum eſſe, ut ager aſſignetur, QVA FALX ET ARATRVM EXIERIT, Hygenus ſemel atq; iterum auctor: explicationem adjicit, *Hac lege, ſuâ interpretatione quidam putant, tantum cultum nominari: ut mihi videtur, utilem ait agrum aſſignari oportere: hoc erit, ne accipienti ſylvæ univerſus modus aſſignetur, aut paſcui. Qui verò majorem modum culti acceperit, optimè ſecundum legem accipiet aliquid ſylvæ, ad implendum accepti modum.* Deinde limitum latitudinem conſtitutam, ex Hygeno itidem percipimus: *Limitibus latitudines ſecundum legem & conſtitutionem Divi Auguſti dabimus. Decumano maximo pedes XXXX. Kardini maximo pedes XX. Actuariis autem limitib' omnibus decumanis pedes XII. Subruncivis pedes VIII.* Hæc quo intelligantur rectius: Primo duo limites in coloniarum deductione, agrorumq; aſſignatione, conſtituebantur: Decumanus Maximus, & Kardo item Maximus, ſeſe rectis angulis mutuò interſecantes, ille ab oriente ad occidentem, hic à meridie ad ſeptentrionem directus: Licet ea ratio nonnunquam mutata, interdum inverſa fuerit. Vtrimq; dein ſingulæ centuriæ (quarum modum non unum reperio, jugerum ſcilicet L. C. CC. idque frequentiſſimè, CCX. CCXL. & CCCC.) ſingulis limitibus, qui prioribus illis paralleli, diſtinguebantur: primus, ſecundus, tertius, & quartus à Decumano Maximo, Linearii ſeu Subruncivi appellabantur, quintus Actuarius ſive Quintarius, quem etiam ſextum non peſſimè diceres, ſi Decumanum maximum pro primo numerares, nam quinque centurias ſex limitibus comprehendi neceſſe eſt: hi autem prorſi omnes. Et quoniam poſt Kardinem maximum, eâdem ratione transverſi quatuor Subruncivi, poſtmodum Actuarius quinto loco ſuccedebat, ſequebatur ut Decumano &

Kardine maximis, atque duobus illis Actuariis, quatuor omnino rectis lineis, XXV. centuriæ circumſcriptæ eſſent. Quo deinceps ordine pergebant, Vt Decumanus & Kardo Max. non repeterentur (ſingulares enim erant, ad quorum normam reliqui exigebantur) ſed ſemper poſt quintam centuriam Actuarius duceretur: atque totus ager, ſi ſub unum aſpectum caderet, cancellatam teſſellatamque ſpeciem præbere poſſet. Quæ apud auctores, quos ſequor, diſtinctè prodita. Neque tamen perpetuò obſervata ſunt, quoniam agri natura & ſpatium aliud interdum ſuadebant. Atque hæc agrimenſorum erat curatio, qui agros perticâ ſive decempedâ, cujus in antiquis nummis adhuc forma viſitur, metabantur.

Val. Cato Diris.

Pertica, quæ noſtros metata eſt impia agellos.

Prop. lib. 4. el. 1. Et Propertius,

Abſtulit excultas pertica triſtis opes.

Cic. Phil. 3. A decempedâ, Cicero L. Antonium privati & publici agri decempedatorem dixit. Ligneam fuiſſe arguit, quod talis Quincu-

Mart. lib. 14. epigr. 92. peda apud Martialem.

Puncta notis ilex, & acutâ cuſpide clauſa.

Præter Decumanum autem & Kardinem Max. per Actuarios iter Populo deberi, jam olim lege Semproniâ Corneliâ & Juliâ cautum erat: Subruncivos itidem coloniarum conditores aliqui publicaverunt, fructus aſportandi cauſsâ. Sed nos Auguſtææ legis ollâ pergamus legere. Cum hæc, quæ diximus, non limitibus tantum circumſcribenda, ſed & terminis firmanda (propriè hic vocibus iſtis utimur, cum aliàs confundi ſoleant, & ut

Feſtus v. limites. Feſtus auctor, *limites in agris, nunc termini, nunc viæ tranſverſæ* ſint) ac à vicinorum injuriis vindicanda eſſent, videtur Auguſtus de terminorum genere & uſu pleraq; caviſſe. Certe non fruſtra eſt, quod agros, uti lege & limitibus Auguſtæis, ſic terminis Auguſtæis aſſignatos legimus: Latinus & Myſrontius, *In locis montanis terminos poſuimus rotundos, quos Auguſtæos vocamus, pro hac ratione, quod Auguſtus eos recenſivit, & ubi fuerunt, lapides alios conſtituit, & omnem terram ſuis temporibus fecit remenſurari, ac veteranis aſſignari.* Apud Hygenum nonnullorum ſpecies delineatas cernimus: apud alios foveas Auguſtanæas, foſſatosque Auguſtæos obſervamus, quod terminorum vice eſſent ſcilicet. Neſcio an ex eâdem lege Hygenus mutuatus, illa quæ in hoc genere, iis, quæ de limitibus antea attulimus, ſtatim ſubjungit, neque enim ſatis páret, *In mediis tetrantibus lapides defigemus ex ſaxo ſilice, aut molari, aut ne deteriore, politos in rotundum, craſſos pedem, in terram ne minus habeant pedibus II. S. ſuper terram ſeſquipedem.* Sed nobis de terminis iterum dicendum

dum erit. Nunc locum hunc concludemus, ſi prius annotaverimus, ea quæ Hygenus omnes diviſionum auctores ſanxiſſe ſcripſit, ab Auguſto non fuiſſe præterita, *Vti quæcumque loca ſacra, ſepulchra, delubra, aquæ publicæ, aquæ vicinales, fontes, foſſæq; publicæ; vicinalesq; eſſent, item ſi qua compaſcua, quamvis agri dividerentur, in omnibus* (ſic lego, pro, ex omnibus) *ejusdem conditionis eſſent, cujus antè fuiſſent.* Quamquam ſepulchra interdum colonorum cupiditati ceſſiſſe video, Suetonius Julio, *Cum in coloniâ Capuâ deducti lege Juliâ coloni ad extruendas villas ſepulchra vetuſtiſſima disjicerent, idq; eo ſtudioſius facerent, quod aliquantum vaſculorum operis antiqui ſcrutantes reperiebant, tabula ænea in monumento, in quo dicebatur Capys conditor Capuæ ſepultus, inventa eſt.* Neque plura hujus legis capita hactenus eruimus: nam quæ præterea in his ipſis libris ſuperſunt, & hinc manare ſuſpicamur, nullum nomen aſcriptum habent, ideo aſſeverare vetat religio. Edictis deinde pro re natâ obſcuriora nonnulla explicata fuiſſe, idoneus teſtis Hygenus eſt, *Sunt quoque quædam Divi Auguſti edicta, quibus ſignificat, quoties ex alienis territoriis ſumſiſſet, & aſſignaſſet veteranis, nihil aliud ad coloniæ jurisdictionem pertinere, quam quod veteranis datum aſſignatumq; ſit.* Præter perpetuam autem Auguſti omnium coloniarum legem, privam, quam dixi, ſingulatim unicuique à conditoribus præſcriptam, exploratum eſt. Siculus Flaccus, *Auctores diviſionis aſſignationisq; leges quasdam colonis deſcribunt:* Nec non alibi, *Leges datæ coloniis municipiisq; intuendæ:* Hygenus, *omnium coloniarum municipiorumq; leges ſemper reſpiciendæ.* Hæc fortaſſis multa continuit: duo aut tria potiſſimum capita, qua ratio, qua ſcriptorum auctoritas perſuadet. Nam cur non opinemur (etſi rei, quæ ad limitũ quæſtionem nihil pertineret, nullum appareat in noſtris auctorib' veſtigium) primo loco, cum diverſi eſſent coloniarum gradus, ejus cui lex ſcripta, conditionem expreſſam? Antiquitus aliæ civium Romanorum, Latinæ aliæ: At Italiâ totâ civitate donatâ, optimo fuere jure, quæ Italicum jus adeptæ, uti ex Juriſconſultis Vlpiano, Celſo, Gajo, Paullo haurio: peſſimo quæ, ut etiam Vlpianus monet, *nihil præter nomen coloniæ* haberent. Rurſus coloniæ quædam immunes, quædam neutiquam: Italicæ fuiſſe videntur immunes omnes, non contra. Quæ cauſſa, cur Plinius in Italiâ immunium non meminerit, in provinciis meminerit. Qui diversè ſentit, cogitet, num fieri potuerit, ut in Italiâ colonia immunis nulla, id enim ſequeretur: deinde num concedendum exiſtimet, Tyriorum coloniam, cui *Divus Severus & Imperator noſter, ob egregiam in rempublicam imperiumq; Romanum inſignem fidem, jus Italicum dedit,* atq; Berytenſem, Auguſti beneficiis, Vlpiani quoque

Suet. Jul. c. 81.

Dig. lib. 50. tit. 15. ll. 6 7. 8.

Cod.lib.11 tit.21.l.1. verba ſunt, gratioſam, quam cum poſtmodū Theodoſius & Valent. metropolim decernerent, *ſuis virtutibus coronatam*, appellaverunt, immunes non fuiſſe, quod in utraq; Italici tantum juris fiat mentio: Demum, quid ſibi Paulli hæc velint, *Divus Veſpaſianus Cæſarienſes colonos fecit, non adjecto, ut & juris Italici eſſent. Sed tributum his remiſit capitis. Sed Divus Titus etiam ſolum immune factum interpretatus*: Vt ego ſentio, ſi Veſpaſianus jus Italicum dediſſet, de immunitate nulla potuiſſet oriri quæſtio. Pleniſſima porro immunitas, omnium tributorum, ſoli & capitis, atq; publicorum munerum, extra coloniam, remiſſionem complectebatur. Atqui Auguſtam Italici juris fuiſſe, quod dubitemus nihil eſt: Niſi veterani poſt percepta præmia, aſſignatamque coloniam, pejori conditione quam milites in exercitu fuiſſent, vixêre: In legione namque jure Italico, cives Romani erant. Quin ut mea memoria eſt, non obſervo ab Auguſto coloniam deductam, præterquam Italicam. Si coloniæ Auguſtæ non Italicæ occurrunt, vel antiquiores Auguſto ſunt, ab illo nomine tantum Auguſtæo honeſtatæ, vel fortaſſis coloniæ dignitate nullâ deductione reſcripto auctæ. Hoc habet, in quas milites miſſi, quæq; exin Militares appellari poſſunt, Italicas fuiſſe omnes. Dabo Strabonis locum, qui edoceat, Militares quantumvis novas & tenues, clariſſimas reliquas dignitate & exiſtimatione præſtitiſſe. Quid enim cuiquam largiretur Auguſtus, ut abnueret militibus, quorum beneficio ſe imperio potiri, fateri neceſſe haberet? Strabonis iſta ſunt, *Hiſpalis claret, ipſa quoq; Romanorum colonia. Ac nunc quidem emporium durat: honore autem, & recenti militum Cæſaris eo miſſorum inhabitatione Bætis præcellit, quamvis non ſplendidè condita.* Sed in noſtrâ, exemplis & argumentis accedit Taciti auctoritas: Is cum ſplendidiſſimam cognominavit, verbo concluſit ornamenta, quæcumque poſſunt in coloniam cadere. Neque Apulejus (cujus ſummum circa ſermonis proprietatem ſtudium) quod Madauræ patriæ tribueret, præclarius elogium invênit, *Veteranorum militum novo conditu, ſplendidiſſima colonia ſumus*: Quæ item apud eum Hypata *civitas cunctæ Theſſaliæ antepollet*, honoris ergò *ſplendidiſſima & unica Theſſaliæ civitas* appellatur. Pari ſenſu Vlpianus, ſplendidiſſimam Tyriorum coloniam dixit, quæ cum jus Italicum haberet, uti vidimus, tum eſſet *nobilis regionibus, ſerie ſæculorum antiquiſſima, armipotens, fœderis, quod cum Romanis percuſſit, tenaciſſima.* Exſcripſi lubens, quæ ob dicta hactenus, & dicenda poſtmodum, in Auguſtâ æquè omnia agnoſcimus. Jam ſi coloni cives Romani, idque optimo jure, in tribum relati fuere: neque nos niſi de Fabiâ aut Scaptiâ, quas utraſque Auguſtus, Suetonio teſte obtinuit, aut Juliâ, quæ ex veterib⁹ una (ſive Fabia

Str.lib.3. (margin)

Apul. Apol.1. (margin)

Vlp. D.lib. 50.tit.15. l.1. (margin)

Suet. Octav.c.40. (margin)

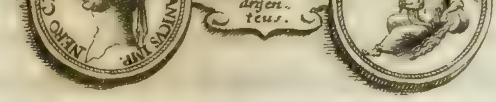
ſive Scaptia opinor) in Auguſti honorem, ut Dio auctor eſt, ap- Dio lib. 44.
pellata, ſuſpicari poſſumus, maximè omnium credibiliter de Juliâ. De linguâ, veſte, moribus, inſtitutisque reliquis Romanis ſi admoneam, ineptus videar. Sequebatur caput legis, quo coloniæ jurisdictio & coercitio mandabatur, certisque finibus circumſcribebatur. Operæ eſt, formulam ex Hygeno proponere, *QVOS AGROS, QVÆVE LOCA, QVÆVE ÆDIFICIA, INTRA FINES, puta illos, & intra flumen illud, intra viam illam, DEDERO, ASSIGNAVERO, IN EIS AGRIS JVRISDICTIO COERCITIOQVE ESTO COLONIÆ illius, cujus civibus agri aſſignabuntur.* Id ſpatium regionis nomine expreſſit Flaccus, *Regiones autem dicimus, intra quarum fines ſingularum coloniarum, aut municipiorum magiſtratibus, jus dicendi, coercendiq, eſt libera poteſtas.* Cæterum Territorii appellatio vulgatior eſt: Frontinus, *Quicquid enim ad coloniæ municipiive privilegium pertinet, territorii juris appellant:* Flaccus, *Territorium dixere, intra quos fines jus ducendi eſſet:* eleganter, etſi ſunt qui malint, *juris dicendi jus eſſet:* Et Pomponius, *Territorium eſt univerſitas agrorum, intra fines cujusq, civitatis.* Etymologia ſive deducēda, ut hîc Pomponius exiſtimat, *quod magiſtratus ibi jus terrendi habeat*, ſive quod *hoſtis terrendi cauſſa conſtitutum eſt*, ut Aggenus Vrbicus, ſive à terendo uti Varro, ſive à bobus, quaſi terribovium, quemadmodum Cato in originibus, ſive denique, quod Iſidoro placuit, à tauris tauritorium: nos non admodum laboramus. Hoc potius, quodnam Auguſtæ coloniæ territorium fuerit. Intelligo difficile ad fidem eſſe, in tam obſcurâ & reconditâ antiquitate, certos limites affirmare: Sed tamen, quod jam aliquoties rebus dubiis fecimus, conjecturas, quas verum proximè exiſtimabimus, aſſequi concipiemus. Viſum nonnullis, fines in univerſum quantum ſacram epiſcopi jurisdictionem porrigere: neque ego auctoritatem defugio. Homines enim Romanarum eccleſiaſticarumq; antiquitatum ex æquo periti, hæc veſtigia alibi lubentes ſectati ſunt: Cum rerentur, quod epiſcopis à civitatibus nomina indita, Auguſtæ hîc, alius alterius urbis vocatur Epiſcopus, ſatis eſſe indicio, Auguſtæ, rerumq; Auguſtanarum, quæ territorio proculdubio continentur, inſpectionem illi & curam demandatam. Quâ ego occaſione illos præterire non debeo, qui quas urbes epiſcoporum aliquando dictas inveniunt, in epiſcoporum poteſtate fuiſſe opinantur: Rectè ſi ſacram ſentiunt, ſin aliam, quam profanam differentiæ cauſa appellamus, nihil imperitius, cum eodem argumento epiſcopos civitatum paruiſſe imperio neceſſariò ſequatur

Pomp. D. lib. 50. tit. 16. l. 239.

Varro de lingua L. lib. 4. Cato apud Serv. in 5. Aen. Vrbem deſignat. Iſid. lib. 14. c. 5.

quatur, quod utiq; falſum eſt, nam ut epiſcoporum civitates, ita verſâ vice civitatum epiſcopi appellantur, nec obſcurus utriusq; locutionis ſenſus. Paulus Apoſtolus ad Corinthios ſcripſit, *In omni loco ipſorum & noſtro*, neq; ille tamen profectò Corinthio-
1.Cor.1. rum dominus, ſed ut ſignificanter admodum Cajetanus interpretatus, *addidit ET NOSTRO, ut quemcumque locum, qui eſt Corinthiorum invocantium nomen Chriſti, explicaret eſſe etiam Apoſtolorum; quod eſt verum, non ſolum propter unitatem charitatis, ſed etiam propter extenſionem jurisdictionis Apoſtolicæ.* Aliorum commentatorum ſententias, quæ variæ ſunt, nihil neceſſe afferre. At quoniam comperi, Carolo Magno Imp. Divo Simperto epiſcopo, Auguſtanæ eccleſiæ diœceſim, quam vocant, auctam, nec non idem ſæpius vel ante vel poſtea fieri potuit, vix opinor territorii modum hac viâ rectè inveſtigabimus, niſi primo loco de acceſſionibus ſigillatim (quod nunquam futurum vereor) cõſtiterit. Incredibiliter namq; errat, quisquis antiquas rationes, ad eum, qui nunc eſt, rerum ſtatum revocat. Huic itaq; ſubſidio, alia ex rerum naturâ, temporumque conditione petita, adjungenda ſunt. Kardinem palam eſt, ſeptentrionem verſus provinciæ limitem Danubium haudquaquam tranſiiſſe, neque agros in hoſtico aſſignatos eſſe, etſi in eam Germaniæ Magnæ partem, jam epiſcopi religioſa jurisdictio porrecta: Ad meridiem ab alpib⁹ initium ſumpſiſſe, neque profectò ullum veteranorum in iis (quamquam in alpes quoque ſacra epiſcope nunc penetret) agros accepiſſe: quin ad hunc locum pertinet, quod Hygenus quodam dixit, *Rupium multitudo limites accipere propter loci difficultatẽ non potuit: Sed relicta eſt, ut aut ſylvam Reip. præſtaret, aut ſi ſterilis eſſet, vacaret.* Aggenus, *Hæc autem ſunt loca quæ ſoluta* (ita lego, pro inſoluta) *dicuntur, quæ aut in ſaxoſis & ſterilibus locis ſunt, aut in paludibus, ubi nulla potuit exerceri cultura, quia dum non eſſet, quod excoli potuiſſet, nullis neceſſe fuit limitum regulis obligari, propterea & ſoluta loca vocata ſunt.* Et quamquam materiam olim etiam ſecundo Lyco ex alpibus devectam, Hygeni verbis conſentaneum ſit, quas tamen ſylvas colonia acceperit, non auſim definire, neq; eas extra territorii fines fuiſſe, abſurdum. In Decumano, priſcæ diœceſis certiora indicia apparent: Adeo, ut intra fluvios, Lycum, qui ab oriente, & Hilaram ab occidente conſtitiſſe, in dubium venire prope nequeat: Cum Hilara Auguſtanam à Conſtantienſi diœceſi hodieque diſcriminet, nec cauſſà ſit, cur fines variaſſe exiſtimemus, ab eo tempore, quo ante Conſtantiam conditam, epiſcopi ſedes Vindoniſſæ fuit: Lycum eccleſiaſticam provinciam altroverſum tunc terminaſſe, etiam perſpicuum, eo quod Simper-

Simperto demum epiſcopo (Aventinus Divo Vdalrico non rectè tribuit) Novoburgenſem jurisdictionem Auguſtanæ accenſam, Novoburgenſemque ad Lycum perveniſſe, annalium monumentis teſtatum. Hoc eſt, quod in vetuſto manuſcripto codice legere memini, Simpertum Auguſtanam diœceſim Noricorum finibus auxiſſe: antiquum namque Noricum (quod jam ſemel indicavimus) ad Oenum tantum, poſterius ad Lycum uſque pertigit. Decumani ergò longitudo XXX. M. paſſuum, plus minus, complectebatur: neque tamen exacta ratio, fluviis non uſque quaque parallelis, iniri poteſt: Kardinis ab alpinum radicibus ad Danubii alveum M. Paſſ. circiter LXX. Itaque tota territorii area habuit decies centena paſſuum millia bis millies, & id quod excurrit. Cum Siculus Flaccus ſcripſit, interdum territoria fluminibus finiri, interdum ſummis montium jugis, fieri poteſt, ut de noſtrâ colonia ne cogitarit quidem, ejus nihilominus terminos, uti omnino habuere, expresſit. Legem denique de rerum divinarum humanarumque curatoribus, ſacerdotibus & magiſtratibus nimirum, decurionumque ordine caviſſe, nemo ambigere inducet animum: Vnum ambigo, an privata iſta, an publica Auguſtæa caverit, & fere eſt ut Auguſtæam opiner. Sed quoniam totus hic locus ad colonicæ reipublicæ conſtitutionem pertinet, poſterius exequemur. Jam cum de legibus plura non occurrant, deinde admonendum eſt, Coloniam deductam juſſu, vel utriusque, Neronis vel quod credibilius multò, alterutrius; Cum patrato bello, ordinandæ & conſtituendæ provinciæ, ambo tempus non triverint. Ac malo equidem de Druſo verum eſſe, quod & plures tradidere auctores: tametſi antiquiores (ne fallam) Ottone & Honorio Auguſtodunenſe nondum reperio. Sed bonum factum, conditoris memoriam, inſertâ imagine apud noſtros homines novare. Otto Friſ. lib. 3. c. 4. Hon. in chron.

Triumviros qui deducerent (alio aliâs numero fuiſſe ſciens ſum) arbitror lectos ex legatis, quorum operâ Dio victoriam partam prodidit; neque his honor cuiquam haberi poterat juſtius. At hi ignoti ſunt, niſi qua Auguſti nummus ſuſpicioni rimam adaperit.

Tribu-

Tribunitia poteſtas cum anno DCCXXXI. V. K. Julii primum inſtituta ſit, fit ut annus ejus IX. nummo inſcriptus, ex iisdem K. anni DCCXXXIX. quo Auguſtam deductam diximus, ſumat initium. Id temporis coloniam aliam deductam, nemo opinor certo teſtimonio approbabit; eo minus leviter conjecero, ſi ad hanc coloniæ ſymbolum bovem retulero. Notæ II. VIR. de P. QVIN. VARO. M. TITIO. L. COR. BALBO. à quibus coloniam deductam ſuſpicor, accipi neque debent, neque poſſunt, quî enim tres Duumviri? Verum nummum auctoritate Duumvirûm, qui princeps coloniæ magiſtratus, ſignatum oſtendunt. Quod idem veſtigium (an æmulatione Romani moris, quo Senatus auctoritas hiſce notis S. C. aſcripta?) in multis præterea colonicis nummis, nec tamen omnibus, variè ſpectatur. Nudè interdum, nullo adjecto nomine, ut Cæſarauguſtanis quibusdam, CAESAR AVG. II. VIR. Binis nonnunquam additis nominibus, C. HEIO. POLLIONE. ITER. C. MVSSID. PRISCO II. VIR. quæ ipſorum Duumvirûm eſſe nihil ambigo: Ternis ſæpe etiam, exemplo præter noſtrum, Sebaſtæ nummus, L. FABATO. T. TAVRO. L. PISONE. COL. SEBAS. II. VIR. coloniæ incertæ alter, AP. PVLCHRO. T. TAVR. L. PISO. CN. F. II. VIR. quæ ad coloniæ conditores audacter refero. Nam cum Appium, Taurum & Piſonem, Conſules ſub Auguſto faſti prodant, quid illis in coloniâ ſimul rei eſſe potuit, præter hoc unum, ſi in ejus deductione collegæ? Extremè frigidum commentum eſt Appios, Tauros, Piſones alios à conſularibus, totidem nominibus in coloniâ unâ aiiquâ extitiſſe. Et ut ad noſtra revertar, P. Quinctilium Varum, qui poſt biennium ordinarius conſul cum Tiberio iniit, M. Titium Rufum, qui ante annos XVI. ex Kal. Majis ſuffectus eſt, & L. Cornelium Balbum, ſive majorem, qui ſuffectus extremo anno DCCXIV. ſive minorem, qui ex Africâ triumphum egit Procos. an. DCCXXXV. VI. K. Aprilis, III. Viros Coloniæ deducendæ, agrisque aſſignandis, à colonis Auguſtanis hoc nummo poſteritatis memoriæ piè & gratè commendatos interpretor. Nam conſularia & trium-

triumphalia ſingulorum ornamenta, de legatione quæ diximus probabiliter confirmant. A triumviris verò coloni ſcripti, Cato in M. Cœlium, *In coloniam mehercules ſcribere nolim, ſi triumvir ſim, ſpatiatorem aut feſcenninum.* Servius notavit, tranſcribere hac in re ſolenne verbum. *Tranſcripti enim in colonias deducebantur.* Ad colonorum numerum conſtituendum, in tantâ veterum ſcriptorum diſperditione, & omnis antiquæ memoriæ, quod toties conqueri neceſſe habeo, abolitione etiam hæremus. Aliqui ter mille miſſos ſcripſere: ſed hos ſimilitudo nominis in errorem duxit, ut quæ Strabo de Auguſtâ Prætoriâ prodidit, ad noſtram detorquerent. Alii duplum, vel paullo amplius volunt, nam integram legionem, ſine auxiliis, miſſam conjiciunt. Aut hîc, aut nullibi, Taciti verba locum habere, *Olim univerſæ legiones deducebantur, cum tribunis & centurionibus, & ſuis cujusq; ordinis militibus, ut conſenſu & charitate Rempublicam efficerent.* Ego frequẽtes ad firmitatem provinciæ miſſos aſſentio, & numerum VI. millium non abjudico. Quod ſi quis, probabili ſubnixus ratione, de ampliore cenſuerit, in ejus ſententiam me pedibus iturum, jam nunc profiteor. Si enim anno urbis conditæ CCCCL. nomine Æquorum prope ad internecionẽ deleto, proximo *Albam in Æquos ſex millia colonorũ ſcripta*, quod Livius annotavit, ſi anno DXXXVI. Placentiam totidem deducti, *in quibus equites deducendi fuit cauſſa, ut opponerentur Gallis, qui eam partem Italiæ tenebant*, quod ex Pædiano cognoſcimus, non eſt cur hic numerus in Vindelicâ coloniâ, quæ coërcendis provincialibus recens domitis, tum reprimendis vicinis Germanis, præcipuè Suevis, jam tunc imminentibus, inſtruenda eſſet, non exiguus exiſtimari debeat: eo potiſſimum, quod à militaribus præſidiis, per provinciam diſpoſitis, auxilium non adeò magnum, ex Italiâ interjectis alpibus, nullum omnino, niſi ſerum admodum ſperari poterat. Equites eadem quam in Placentiâ Pædianus cauſſam notavit, perſuadet, deductos, ut opponerentur Germanis, qui Gallis haud paullo acriores hoſtes eſſent. Colonorum nomina nemo expectabit. Si ex triumviralibus tabulis maximè in promptu eſſent, huc attexere odioſam diligentiam argueret. Indicabo tantum, monumenta antiqua, quæ noſtros cõmentarios ſequentur, videri nonnulla ad primos colonos pertinuiſſe, nonnulla ad eorum poſteros: ſed ut illa, quæ legionem tertiam Italicam, multo poſt inſtitutam reſpiciunt, non añumeremus. Hîc placet ſubſiſtere, & putare animo, quam fœdas plerasq; hiſtoriæ labes antiquitatis inſcitia aſperſerit, quæ levi ejus cognitione rurſus detergi poſſint. Ilio cremato Æneam profugum in Italiam veniſſe, regnum conſtituiſſe, poſteros Romam condidiſſe, omnium conſenſione convenit.

Cato apud Feſtum. v. ſpatiator.

Serv. 5. Aen. Tranſcribunt urbi matres.

Strabo lib. 5.

Tac. An. 14.

Liv. lib. 9. & 10.

Pæd. Orat. in Piſ.

Neque diſcrepat, qui à Romanis deſcenderint, ſibi & reliqua Romanæ nobilitatis decora, & Trojanam originem rectè ac merito aſciſcere. Quin coloni Auguſtani aſciverint, nihil cauſſæ eſt: nam cunctas gentes laudis appetentiâ vicêre Romani, nec laus ulla, publico populorum conſenſu, æquè ac Trojanæ originis fama appetita eſt, eo uſq; ut multi, qui verè non poſſent, per mendacium in eam inſeri voluerint, opinati credo, quod Plinius enuntiavit, *mentiri clarorum imagines erat aliquis virtutum amor.* Hujus ergo rumoris cum neſcio quid majores noſtros afflaſſet, neq; facile rationem invenirent, qua Trojani in has oras appuliſſent, excogitarunt inſcitiſſimam narrationem, cujus verbo ante meminimus, nunc uberius explicare nullum operæ pretium: Multo labore aſſequuti, ut rem perſpicuè veram, à Trojanis Auguſtanos ortos, nemini unquam fuerint perſuaſuri.

Plin. lib. 35 c. 2.

Neque verò Vindelicorum ſtirps ideò ſublata, ſed mixta Romano ſanguini, veluti læta arbor inſitione aucta eſt, cujus rei ſymbolũ in limine horum librorum ſub Druſi imagine expreſſum. Nam multas hoc genus colonias collocatas prioribus civibus nequaquam pulſis, certum. Exemplo ne longius abeam, Vbiorum oppidum, in quod colonia Agrippinæ nomine deducta, non eo minus ſe pleriq; civium Vbios, origine Germanos ferebant, ita Tencterorum legatis apud Tacitum reſpondent, *Vt vobis cæteriſq; Germanis conſanguineis noſtris jungeremur*, Et mox de Romanis colonis, *Deductis olim & nobiſcum per connubium ſociatis, quiq; mox provenêre, hæc patria eſt. Nec vos adeò iniquos exiſtimemus, ut interfici à nobis parentes, fratres, liberos noſtros velitis.* Atque in libello de Germanis, *Vbii quidem, quamquam Romana colonia eſſe meruerint, ac libentius Agrippinenſes conditoris ſui nomine vocentur, origine non erubeſcunt.*

Tac. hiſt. lib. 4.

Porrò colonos ſub militaribus ſignis deductos, ut exercitus ſpeciem præbere poſſent, obſcurius alii, apertè Hygenus ſignificat, *Cum ſignis & aquilâ, & primis ordinibus ac tribunis deducebantur.*

Territorium aratro ambiri conſueviſſe, videtur innuere Cicero, cum in Caſilini deductione Antonio portam Capuæ, aratro circumducto, vomere pæne perſtrictam, & florentis coloniæ territorium imminutum objicit.

Cic. Phil. 2.

Sequebatur territorii diviſio & aſſignatio. Nam agro, quâ ratione prius dictum eſt, centuriato & limitato (utroq; verbo Feſtus utitur) ſingulis colonis agri modus tribuebatur viritim, idq; ſortitò.

Feſtus v. centuriatus & limitatus.

Sortitionis morem pluribus verbis Hygenus, tum uno aut altero exemplo proſequitur. Neque tamen inquit Siculus Flaccus, *omnibus æqualiter datus, ſed & ſecundum militiam modus eſt datus.* Permagna autem territorii portio, colonis neq; diviſa, neq; aſſignata. Excipua enim primo loco, quæ complectitur

tur caput legis Auguſtææ,quod ultimum ex Hygeno poſuimus, & hîc paullum mutatis verbis,ex Flacco repetimus, cum lucem antiquariis tenebris collatione inferri exiſtimemus, *Qui agri delubris ſepulchrisve publicis,qui ſolis, itineris, viæ, actus, ambitus, ductusq; aquarum, qui publicis utilitatibus ſervierint, ad id uſq; tempus,quo agri diviſiones fierent,in eâdem conditione eſſent quâ ante fuerant.* Subſeciva deinceps,quorum duo genera, Flacco & Frontino;ſive cum in extremâ aſſignatione centuria expleri non potuit, ſive cum in mediâ aſſignatione, & inter ipſas centurias, ſpatia ſuperfuere, nomen manavit, quod à reliquo corpore ſubſecta eſſent quodammodo. *Evenit hoc autem ideò, quoniam militi veteranoq; cultura aſſignatur, ſi quid enim amari & incerti* (an inertis?) *ſoli eſt,id aſſignatione non datur.* Vt Aggenus prodidit, *hæc aliquando auctor diviſionis aut ſibi reſervavit,aut aliquibus conceſſit,aut Reip. aut privatis perſonis.* Veſpaſianus pleraq; vendidit,reliqua Domitianus,iis, qui tunc poſſiderent, donavit: Quod præter agrarios iſtos ſcriptores, Suetonius memoriæ conſignavit. Suet. Domit. 9. Ad hoc,Subſecivorum itidem conditionis erant,Relicta & Extracluſa:ſic dicta,quæ in aſſignationem omnino nunquam venerunt,ſive ob locorum aſperitatem,uti de Subſecivis dixim⁹, ſive quod conditori quacumque de cauſſâ ita collibuiſſet. Hæc ſi intra coloniæ fines ſita, territorio certè accenſebantur; ſed niſi alicui aut homini, aut urbi, aut locis ſacris & religioſis attributa eſſent, remanebant jure in ejus poteſtate qui aſſignare potuerat, re inquit Aggenus, *plerumq; proximi poſſeſſores invadunt, & opportunitate loci irritati, agrum obtinent.* Quaſi Subſeciva etiam Compaſcua, *ſive loca quæ proximi quique vicini,id eſt,qui ea contingunt,paſcua* habent, uti Flaccus: Tum fluviorum alvei, & ad ripas utrimque ſpatium,eo usque interdum, quousque inundationes poſſent alluere, uti hic ipſe Flaccus, & plenius Aggenus ſcriptum reliquere. Accedebant agri ſacerdotum collegiis,& certis ſacris dedicati,in quibus quoque luci,ædes,templa:Agri vectigales,ſive Pop.Rom. ſive coloniæ,qui mancipibus locabantur,vel in annos ſingulos, vel in luſtra, vel in annos centenos, ut fructus partem præſtarent quintam, aut ſeptimam, aut etiam pecuniam pro ſoli ubertate, proximi quiq; poſſeſſores rurſus à mancipibus conducebant,quod ex Hygeno affero: Agri præterea provincialium noñulli, nam provinciales non omnes pulſos, & patrimonio exutos,Siculus Flaccus oſtendit, *nec tamen omnibus perſonis victis ablati ſunt agri, nam quorundam dignitas, aut amicitia,victorem ducem movit,ut eis concederet agros ſuos.* Omnia denique loca publica,quæ Aggeni verbis enumerare ſatius eſt, *loca autẽ,quæ ſint publica,videam⁹. Sunt ſylvę,de quib⁹ lignorũ copia in lavacra publica miniſtrãda cęduntur. Sunt & loca publica,*

quæ in paſcuis ſunt relicta, quibuscumq; ad urbem venientibus peregrinis. Sunt in ſuburbanis loca publica, inopum deſtinata funeribus, quæ loca culinas appellant. (Feſto Culina vocatur locus, in quo epulæ in funere comburuntur) *Sunt & loca, noxiorum pœnis deſtinata.* (Capitales enim animadverſiones fere extra urbes, niſi quæ ſpectaculo in theatris & circis propoſitæ. Huic rei in Auguſtano agro antiquitus Lyci fluminis inſula, quæ poſtmodum in continentem abiit, addicta: quod ex Afræ martyris actis jam olim obſervatum, in Vindeliciæ tabulâ expreſſimus, Tacitus credo *locum ſervilibus pœnis ſepoſitum* Romæ appellavit.) *Ex his locis, cum ſint ſuburbana, ſine ulla religionis reverentiâ ſolent privati aliquid uſurpare, atque hortis ſuis applicare. Sunt autem loca publica coloniarum, ubi prius fuere conciliabula, & poſtea ſunt in municipii jus relata. Sunt & alia loca publica, quæ præfecturæ appellantur. Nam & pomœria urbium, de quibus jam ſuperius ſuo loco diſputavimus* (dixerat Pomœrium eſſe certæ menſuræ ſpatium ante urbis muros, aliquando etiam intra muros, propter fundamentorum cuſtodiam, quod privatis operibus occupari non oporteat, neq; ullo jure alienari poſſit) *publica eſſe noſcuntur.* Horum igitur omnium, cum nihil ad colonos privatim pertineret, ſingulorum nomine portionem aliquam detractam neceſſe eſt: multo maximam ſubſeciva & vectigales agros abſtuliſſe crediderim, nam ad Lycum multa millia ſterilis & amari ſoli jugera & vectigalib⁹ Auguſtum colonias ſuas largiter inſtruxiſſe, ſcripſit Suetonius. Hinc quamquam rei dubiæ nulla eſſe poteſt certa aſſeveratio, opinor tamen, colonis interdum minus, cum plurimum, ultra ſemiſſem agri colonici aſſignatum non eſſe. Quo Hygenum refero, *multis coloniis immunitas agri, vicit aſſignationem:* aperte namq; agros immunes, qui in aſſignationem non venerunt, denotat, cum alii immunes aſſignati eſſent. Acſi integrum territorium millies mille paſſus bis millies comprehẽdiſſe recte diſputavimus, aſſignationi non plus dimidio, paſſuum decies centena millia millies ceſſiſſe conſequetur. Pedum etiam rationem inde non difficulter inibimus: cum paſſus quinos pedes longitudine contineat, fit ut paſſui quadrato, cujus ſingula latera quinque pedum, pedes quadrati (planos quoq; & conſtratos appellabant, Varro pedes magnos) inſint viginti quinq;, itaque ex ſuperiori ſumma proveniant, vicies quinquies millies mille pedum millia: quorum numerorum ratio, niſi meditatò vix queat animo concipi: Jugera autem (ad quæ calculus revocandus eſt) paullo ſupra octingenta ſexaginta octo millia: ſiquidem jugerum Romanum, vicies & octies mille atq; octingentos pedes complectitur. Vnde apparet, ſex millibus colonis dari potuiſſe in ſingulos jugera centena, ut in univerſum ducenta ſexaginta octo

Feſt⁹ Paulli v. Culina

Tac. An. lib. 15.

Suet. Oct. cap. 46.

Var. de Ling. lib. 4

octo millia jugera ſuperarent, inter Centuriones, Equites, & Benemeritos partienda. Nam Centurionibus & Equitibus, liberâ etiamnum Republicâ, liberalius quam cæteris militibus aſſignari conſueviſſe, frequens teſtis eſt Livius; idem poſtea in reliquis militarium dignitatum gradibus obtinuiſſe, Flacci quæ attulim⁹ verba fidem faciunt. Benemeritis extra ordinem fundi modum quantus conditori placuiſſet conceſſum, addito inſuper privilegio, ne quo munere coloniæ obſtrictus eſſet; ex Hygeno in Auguſtæa lege cognovimus: eo referenda Aggeni verba, *Legimus in quibusdam locis ab uno mille & trecenta jugera fuiſſe poſſeſſa*, Et quod Cicero Antonio objicit, *Medico tria millia jugerum, quaſi te ſanum feciſſet; Rhetori duo, quaſi diſertum facere potuiſſet.* Nam ut quisquam exiſtimet, tam immodicas ullas diviſiones fuiſſe, quæ tot jugera aſſignarent viritim, fruſtra erit: quin de centenis adhuc exempla quæro, nunc præter unum Appuleji Saturnini, de quo auctor de viris illuſtribus, *ut gratiam Marianorum militum pararet, legem tulit, ut veteranis centena agri jugera in Africâ dividerentur*, aliud ad manus nullum eſt. Sed quod anno DLXIV. & DLXXI. in præpingui & opimo Italiæ ſolo, Bononiæ & Aquilejæ, quinquagena diviſa invenio, minus incredibile viſum tanto poſt, ætate, qua priſca parſimonia ita laudabatur, ut rideretur, in transalpinâ provinciâ, bello recens partâ, duplum ejus fuiſſe aſſignatum. Atq; hæc, quæ nos omnibus veſtigiis indagamus, olim in Cæſaris tabulario pinacibus delineata, & libris diſtinctè perſcripta, tum æneis tabulis, quas in Capitolio fixas opinor, inſculpta erant: Iſtas agrorum formas appellabant, ita Vlpianus, *Qui tabulam æneam legis, formamve agrorum continentem refixerit, vel quid inde immutaverit, lege Juliâ peculatus tenetur.* Plura ejusdem rei nomina adducit Sicul⁹, *Quamvis una res ſit forma, alii dicunt perticam, alii centuriationem, alii metationem, alii limitationem, alii cancellationem, alii typon; quod ut ſupra diximus, una res eſt forma.* De Cæſaris tabulario idem Siculus, *Omnium enim agrorum, & diviſorum & aſſignatorũ, formas & diviſionem, & commentarius & principatus in ſanctuario habet: qualescumq; enim formæ fuerint, ſi ambigatur de earum fide, ad ſanctuarium principis revertendũ erit.* Hygen⁹ æris libros nominat, atq; eorum exempla etiam in coloniis conſtituta ſignificat, *Libros æris, & typum totius perticæ, linteis deſcriptum.* (an lineis? verius eſt linteis, ad ænearum ſcilicet tabularum exemplar adumbratis, eodem modo Conſtantinus de lege quadam, æreis tabulis, vel ceruſſatis, aut linteis mappis ſcriptâ) *ſecundum ſuas terminationes, aſcriptis affinibus, tabulario Cæſaris inferemus: & ſi qua beneficio cõceſſa, aut aſſignata coloniæ fuerint, ſive in proximo,*

Liv. lib. 35. de Vibone lib. 37. de Bononia lib. 40. de Aquileja.

Cic. Phil. 2.

Vlp. D. lib. 48. tit. 13. l. 8.

Conſt. C. Theod. lib. 11. tit. 27. l. 1.

ximo,ſive inter alias civitates, in libro beneficiorum aſcribemus. Et quidquid aliud ad inſtrumentum menſorum pertinebit, non ſolum colonia, ſed & tabularium Cæſaris, manu conditoris ſubſcriptum,habere debet. Paullo ante dixerat, *Omnes ſignificationes & formas æris tabulis inſcribemus: Data,Aſſignata, Conceſſa, Excepta, Reddita, Commutata pro ſuo, veteri poſſeſſori,& quæcumq; alia inſcriptio ſingularum litterarum in uſu fuerit, & in ære permaneat.* Sed multa ad hæc apud auctores iſtos de æreis formarum tabulis loca extant. In Capitolio fixas ſuſpicatus ſum, quod id legum tabulis obſervatum ſcirem,eoque colonicæ leges indubitatè pertinuerint, neq; formarum cauſſa diverſa videretur. Inde Suetonius tria millia ærearum tabularum, quæ cremato Capitolio perierunt, & à Veſpaſiano, undiq; inveſtigatis exemplaribus reſtituta ſunt, *inſtrumentum imperii pulcherrimum ac vetuſtiſſimum* appellavit.

Suet. Veſp. c. 8.

Quoniam autem agrariæ ratiocinationis principium & originem à pede duximus, memoratu haud indignum fuerit, in pede, cujus nunc Auguſtæ uſus,certum antiquitatis veſtigium reſidere, neq; videri dubitabile, quin ad ejus menſuram colonis agri diviſi. Non quod exiſtimem hunc legitimum Romanum pedem eſſe, quem plerique omnes ſcriptores latini nudo pedis nomine intelligunt, qui Græco ſemunciâ brevior, & ad cujus rationem amphora, ſive quadrantal conſtitutum:nam video,quæ viri eruditi de iſtius modulo diſputant, nec improbo,& intelligo noſtrum tantillum longiorem eſſe: ſed quia pluribus præterea pedum generibus Romanos uſos ſcio, ad quorum aliquod unum noſter referendus. Nomina,cauſſas, & differentias ſigillatim exequi,nunc fortaſſis nemo poſſit,at res in univerſum ſicuti dixi habuit. Indicant cum pedes ſepulchris antiquis aliâ atque aliâ magnitudine inſculpti, tum eorum moduli ærei, quandoque è ruderibus Romæ eruti, affabrè confecti, palmis, unciis & digitis diſtincti,claviculis ita aptati ut complicari,& rurſus explicati,fibulâ contineri porrecti poſſint,qui commenſu inter ſe haud quaquam conveniunt.Præterquam quod Hygenus tres ſpecies expreſsè numerat,& nominibus diſtinguit, Monetalem, Ptolemaicum & Druſianum: quorum ſecundus primum ſemunciâ, tertius ſeſcunciâ excedit. Nam Druſianum ſaltem à Romanis eſſe,evincit appellatio. Ptolemaicus ſi idem cum Græco, quo inclinat animus, legitimus Romanus Monetalis erit, Græco ſemunciâ contractior; & hæc cauſſa fortaſſis,cur Hygenus iſtos poſteriores cum illo comparare voluerit. In nominis origine parum video, niſi inde eſt,quia in Capitolio, ad Monetæ menſura propoſita, ad quam hi pedes exigerentur: ſuſpicionem movent,quæ in congio antiquo leguntur, IMP. CÆSARE. VESPASIANO. VI. T. CÆS. AVG.

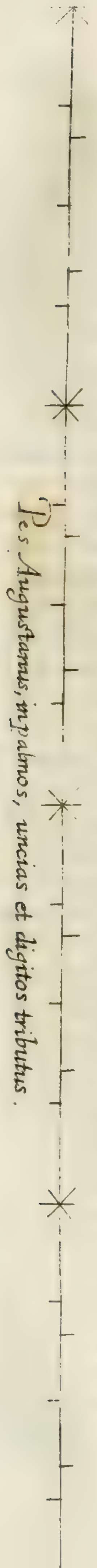
AVG. F. IIII. COS. MENSVRÆ. EXACTÆ. IN. CAPITOLIO. & quod amphoram ſimili de cauſsà in Capitolio poſitam memini, Fannius, Fan. de pond. & menſ.

——————quam, ne violare liceret,
Sacravere Jovi Tarpejo in monte Quirites.

Vnde Capitolinus pari ſenſu, Capitolinam amphoram dixit, quæ juſtæ & exactæ menſuræ eſſet. Capit. Maximinis Neque verò, quod ad pedum differentias præterea pertinet, placet quorundam cogitatio, labente imperio menſuras & pondera aucta, recentiſſima quæque maxima eſſe: Facilius dicuntur iſta, quam probentur. Rem nummariam ſenſim mutari, in pejus ſcilicet, pondere decreſcente, & vilioris metalli portione admixtâ, in plerisque Rebus publicis vidimus: At pondera & menſuras, raro niſi everſis imperiis & victoris populi legibus receptis, neque id ſemper. Vt apud Romanos aliter acciderit, eodem modo utraque imminuta, non aucta, ſuſpicaremur rectius. Cauſſas igitur quæremus alias: Vel diverſis artificum collegiis diverſos pedes fuiſſe, quo modo Græcorum medicorum pondera à veterinariis differunt: aut Romæ quidem unius generis fuiſſe, Romanis autem per varias provincias varios: cui ego potiſſimum accedo ſententiæ, & eo Hygenus, Ptolemaicum Cyrenaicæ, Druſianum Tungris aſcribit. Atque idem in ponderibus uſu veniſſe Symmachus innuit, cum Theodoſio *Mille ſexcentas auri libras* Senatus nomine offert, *urbanis ponderibus conferendas, id eſt, trutinæ largioris examine.* Sym. lib. 10. ep. 26. Nam quod diſſimiles pedum modulos Romæ erutos, & ſepulchris inciſos ſcripſi, nihil obſtat, neque conſequitur, in illâ urbe omnes uſitatos: Quin quod ex Theodoſii codice habemus, *In quinque pedibus & ſeptem unciis uſualibus delectus habeatur*, contra indicio eſt, pedes alios non uſuales fuiſſe. Lib. 7. tit. 13. l. 3. Vt porrò eo redeam, Auguſtanum à Romanis eſſe, ex Marliano, qui antiqua urbis monumenta diligenter obſervavit, deprehendi: prodidit enim columnam à ſe dimenſam, cujus Græca inſcriptio ΠΟΔΩΝ. Θ. novenos pedes ſignificaret, ejus longitudinem in tot æquales partes diviſam, menſuram confeciſſe, quam ille libro inſeruit, ego ad oram delineavi, quæ cum Auguſtanâ prorſus eſt eadem. Mar. lib. 1. c. 7. Meminit hujus Philander quoque, & ex Luca Pæto didicimus, ſupereſſe ex ære aut orichalcho antiquũ modulum, diligentiâ quam paullò ante memoravimus confectum, cum columnæ ratione conſentientem. Phil. in Vitruv. lib. 3. c. 3. Pætus de menſ. & pond. lib. 1. Quod vir doctus ex inſcriptione conjectat, columnam ad Græcorum pedem exactam, errat, quandoquidem legitimum Romanum, noſter iſte nonâ tantum, aut ſeptimâ, aut quartâ (variè hæc ſcribo, quia de legitimo Romano aliquot ſcrupulorum tenus, nondum convenit) aut ſi plurimum, tertiâ unciæ parte ſuperat, cum Romanum à Græco

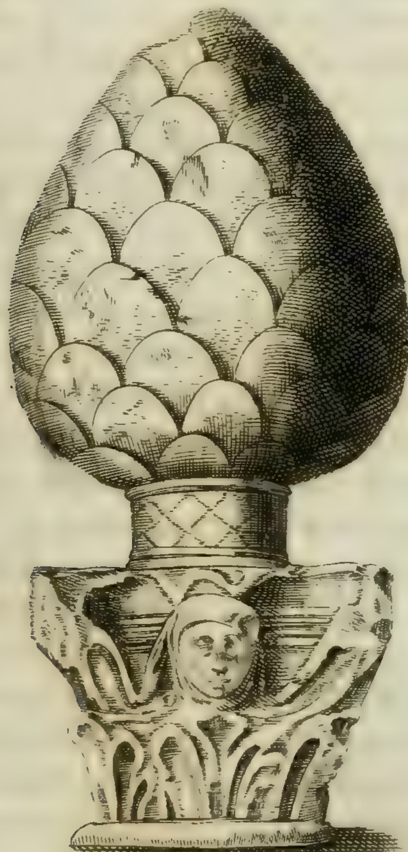
ſemunciâ vinci,ſit in confeſſo. Ac ne non omnes diviſionis reliquias perſequamur, extant in agro Auguſtano, ad certos pagos propter viam, colliculi exigui, quos manu aggeſtos ſatis apparet, ita in orbem compacti, ut torno raſi videri poſſint: Eos ad limitum rationem pertinuiſſe arbitror,adductus Fauſti & Valerii verbis,qui auctoribus,quos in hoc argumento crebrò laudavimus, ſuccenturiati accedunt, *In limitibus vero,ubi rariores terminos conſtituimus, monticellos plantavimus de terrâ, quos Botontinos appellavimus.* Et ſæpe præterea Botontinorum nomen per illos libros occurrit: neque aliter accipio, quod de agro Auſculino in Apuliæ & Calabriæ civitatum enumeratione proditum, *Finitur per terminos,& terrarum tumores.* Iis carbones,cineres,teſtæ contuſæ & calx ſubdi conſuevere, quorum fortaſſis adhuc aliqua,terrâ paullo altius effoſsâ,invenirentur. Aliis quoque terminis ejus generis, quæ tempori non facile cederent,ſigna (ſic appellabant) ſubſtrata fuiſſe obſervo,neque id tamen perpetuò. Siculus Flaccus, *Quibusdam placet & videtur, ut ſub omnibus* (terminis) *ſignum inveniri oporteat, quod ipſum voluntarium,non neceſſarium eſt. Si enim eſſent certæ leges, aut conſuetudines, aut obſervationes, ſemper ſimile ſignum ſub omnibus inveniretur: nunc quoniam voluntarium eſt, aliquibus terminis nihil ſubditum eſt, aliquibus vero aut cineres, aut carbones, aut teſtas, aut vitrea fracta, aut oſſa ſubcenſa, aut calcem, aut gypſum, invenimus; quæ res tamen, ut ſupra diximus, voluntaria eſt.* De carbonib⁹ egregiè,ut omnia,Auguſtinus, *Nõne miranda res eſt & tanta infirmitas,ut ictu leviſſimo frangantur, preſſu facillimo conterantur, & tanta firmitas,ut nullo humore corrumpantur,nulla ætate vincantur, uſq; adeo, ut eos ſubſternere ſoleant, qui limites figunt,ad convincendum litigatorem,quisquis poſt quantalibet tempora extiterit,fixumq; limitem non eſſe contenderit?* At ego cur jam non rideam perverſam impoſtorum hominum impudentiam,qui quo cupidis & credulis quibusdam os oblinant, excogitavere ſtropham iſtam, ubicunque, ſe dant obviam, latentium theſaurorum, qui non niſi impiis cæremoniis adhibitis in lucem poſſint erui,certa & indubia indicia eſſe,ab iis,qui pecunias olim condiderint,conſtituta. Quem pleriſque pernicioſum

Aug. de civ. lib. 21. c. 4.

erro-

errorem, antiquitatis etiam notitia eximit. Aliquanto illuſtrius à primâ coloniæ conſtitutione, & agrorum diviſione, uti ſentio, monumentum ſupereſt, quod cum in omnium oculos incurrat aſſiduè, à nemine hactenus ſatis eſt obſervatum, aut certè explicatum. Saxum intelligo, altitudine quinquepedali circiter, quod ante aliquot multos annos terrâ effoſſum, ad D. Vdalrici nunc ſpectatur; cujus effigiem vetuſtate arroſam hîc repræſentare fuerit optimum, cum præſertim Auguſtanorum inſignium ſpeciem referat, & nos de iis quoque, ſecus quam alii factitarint, diſſerturi ſimus.

Hanc formam quoniam in duo membra commodè partimur, nequaquam diſſentio, conum, qui ſcapo nixus eſt, reſiniferæ alicujus arboris (pini ſtrobilum ut definitè pronunciem non adducor) nucem exprimere: infra coni ſcapum, columnæ capitulum eſſe, cujus abaci mediæ areæ ſcapus inſiſtat, nemo ibit inficias, quisquis quid columna, quid capitulum, quid ejus abacus ſit, cognitum habet. Neque non fatebitur, quamquam rudi operâ elaborata ſunt omnia, ob lapidis ſcabritiem, nimirum, nam ex ſilicum genere eſt, Corinthiæ tamen, aut ſanè Italicæ architecturæ, quam mixtam vel compoſitam appellavere, manifeſta in capitulo

pitulo veſtigia extare. Jam columnam capitulo olim fuiſſe ſubjectam, ne monendum quidem, cui enim capitula uſui, niſi huic uni? Columnam, quæ capitulum iſtud ſuſtineret, nullum potuiſſe fulcire ædificium, veriſſimum quoque eſt, quando planum, in quo epiſtylia ſive trabes conſidere ſolent, ſcapo & cono occupatur: Reſtat ergo, ſub dio ſtatutam fuiſſe credamus. Quod ſi ſic eſt (nam mihi ſine ullâ dubitatione videtur) cogitabimus, quem porro uſum habuerit: Ego terminum fuiſſe mihi dudum perſuaſi. Mitto, antiquisſimos terminos conorum formam tuliſſe, tale eſſe apud Homerum ſaxum, quod Hector in Græcorum munitiones jaculatur, idq; Virgilium, qui Homerum æmulatus, terminum interpretatum,

Homer. Iliad. 12. Virg. Aen. 12.

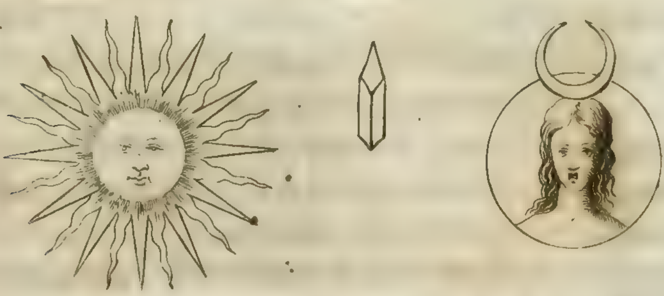
Saxum antiquum ingens, campo qui forte jacebat
Limes agro poſitus ————————

Noſtra ad Romanorum mores examinare magis eſt. His innumeras prope terminorum differentias fuiſſe hinc animadverto, quod pleraq; nomina auctores de limitum conſtitutione recenſuere, ſpecies ſupra quadraginta unus Hygenus delineavit, cum interim permultas iis præteritas Boëtius nominet. Ex Auguſti lege pauca & obſcura hujus argumenti fragmenta ſuperſunt, aliunde itaque auxilia corroganda. Flaccus ſcripſit, nonnullarum coloniarum territoria finiri *lapidibus poſitis preſignibus, qui à privatorum terminorum formâ differunt:* Interdum ararum ſpecie, Hygenus, *Aris inſcriptis conditoris nomine, & coloniæ finibus,* paullo poſt, *Aras lapideas ponere debebimus, quarum inſcriptio ex uno latere perticæ applicito, finem colonię demonſtrat.* Et mox, *Has utræq; civitates conſtituant. Ad fines enim eisdem locis, nomine Imperatoris, & finium ſuorum inſcriptionibus, aras conſecrare debebunt.* Sed id neutiquam perpetuum. Nam præter quod lapides pręſignes Flacci aræ non ſunt, videmus quoq; inter ſchemata, quæ Aggenus Vrbicus libello de limitibus ſubjecit, hujus generis terminos cipporum aut columnarum formâ, quibus vel ſtatuæ, vel neſcio quæ alia, nec enim ſatis diſcerni poſſunt, ſint impoſita. Exiſtimaverim autem territoria iis bifariam munita fuiſſe, prope coloniam ſtatim à pomœrio, ubi agrorum aſſignatorum principium, & ad fines, in agrorum extremitate. Atque quod dicere cœperam, eo tum capitulum & conum, tum columnam quæ periit refero: haud paullo credibilius, quam alii in Druſi cenotaphio, aut Cybeles ſimulachro luſerint. Nam Boëtio inter *nomina lapidum finalium,* eſt *circulatus pyramus, item acuto ſimilis. Item pyramus vitæ* (alii viæ legunt, mihi in utroque nomine tenebræ) *præciſæ ſimilis*: quæ de cono interpretemur licet. Quamquam in noſtro cauſſa accedit alia; uti à Fauſto & Valerio annotatum per Gallias & Africam, atque circa urbem Romam,

Boet. geom. lib. 2.

oliva-

olivaſtellum (minutam olivam accipio) & *cotoneum* (malus cydonia appicta eſt) terminorum loco fuiſſe; ita ſtrobilos apud nos eadem occaſione uſurpatos veriſimile eſt, quod Rhætia coniferarum arborum, Abietis, Pini, Pinaſtri, Piceæ, Laricis admodum ſit ferax. Quod ſi illæ per Gallias, Africam & Latium, oliva atq; cydonia malus, veræ fuere arbores, haudquaquam ex lapide imitatæ, non quidquam prohibet in Rhætiâ, quoque genuinas larices, pinus, abietes, ſimili ratione ſæpe ſtatutas: nec interim abſurdum, ab illis qui perpetuitati, quantum ejus fieri poteſt, conſulebant, lapideos terminos ſtrobilorum formâ poſitos, cum arbores totæ non ſatis commodè ex ſaxo fingerentur: & id præcipuè, qua publico coloniæ nomine fixi, præſignes, & formâ, uti Flaccus ſcripſit, à privatis terminis diſcretâ. Niſi lapides caput aquilæ, caput vituli, quorundam animalium ungues & ungulas (diſcimus ex Latini librorum de terminis reliquiis) præferre potuerunt, ſpeciem ejus fructus, qui per totam provinciam frequentiſſimus, non potuerunt. Nec icunculam in capitulo mirabitur architectonices peritus, varietatis enim lenocinio laudem aucupare ſoliti ſculptores: itaque videmus in capitulis antiquis Romæ ſigilla diverſorum generum, trophæa militaria, copiæ cornua, fulmina, equos alatos, aquilas, gryphes, ora monſtrorum quorundam, deorum etiam capita, denique quid non? Idq́; ſive temerè, ſivè certâ ratione: nam cum in Jovis æde, inter acanthi folia, aquilas ad capitulorum angulos, in medio fulmina ſub ipſius dei capite ſcalpſerunt, quid ſpectarint palam eſt: quid in noſtro conſilii fuerit, eo difficilior conjectura, quia parieti adhæreſcit, & unum tantummodo latus conſpicuum eſt, neque an reliqua ſimili formâ ſcalpta ſcire poſſumus. Subdubitandi anſam dedere verba ex Dolabellæ libris, ab iis, qui auctores de limitibus collegere excerpta, *Omnis terminus ab oriente limpidum latus habet, ab occidente roſcidum latus habet*, iſtæ dein ſubjectę figuræ,

Quæ in univerſum, de omnibus terminis vera non ſunt: Dolabella, credo, de aliquo terminorum genere, aut certis provinciis loquutus, eo *omnis terminus* retulit, & oſtendit, ortum verſus os ſolis radiatum, ad occaſum lunam cornutam ſcalpi conſueviſſe.

Quod

Quod ſi in capitulo de quo quærimus, averſum latus ſolem habet, imaginem quam cernimus lubens accipiam pro lunâ, quæ ſine cornibus frequenter ficta fuerit, & ſic qua hîc habuit, vetuſtate poſſint conjici detrita: Sin hanc eandem effigiem præfert, ſimpliciter ad architectorum quæ diximus ornamenta revocabimus. Elegans ejus generis antiquum capitulum Veronæ ad D. Cæciliæ extat, in quo etiam feminæ effigies pectore tenus, inter Amaltheæ cornua, quæ ad angulos excurrunt. Quam religiosè autem terminus coleretur, nihil attinet dicere, ejus rei veterum libri pleni ſunt: ex Siculo Flacco tantum ponendi ritum aſcribemus, *Cum enim terminos diſponerent, ipſos quidem lapides in ſolidam terram collocabant, proximè ea loca, quibus foſſis factis defixuri eos erant, unguento velaminibusq; & coronis eos coronabant: in foſſis autem, quibus poſituri eos erant, ſacrificio facto, hoſtiaq; immaculatâ cæsâ, facibus ardentibus, in foſsâ cooperti ſanguinem inſtillabant, eoq; thura & fruges jactabant; favos quoq; & vinum, aliaq; quibus conſuetudo eſt terminis ſacrum fieri, in foſsâ adjiciebant, conſumptisq; omnibus dapibus igne, ſuper calentes reliquias collocabant, atq; ita diligenti curâ confirmabant, adjectis etiam quibusdam ſaxorum fragminibus circumcalcabant, quo firmius ſtarent. Tale ergò ſacrificium, domini, inter quos fines dirimebantur, faciebant:* in publico, opinor, magiſtratus. Et quoniam hac ſuperſtitione termini omnes imbuti, odio impietatis à Chriſtianis, cum primum rerum potiri cœperunt, æquè ac Deorum ſimulachra ſublati ſunt, Prudentius,

Torellus Saraynа rerū Veron. lib 2. delineavit.

Prud. in Sym. lib. 2.

——————————— *lapis illic*
Si ſtetit antiquus, quem cingere ſueverat error
Faſciolis, vel gallinæ pulmone rigare,
Frangitur, & nullis violatur terminus extis;
Et quæ fumificas arbor vittata lucernas
Servabat, cadit ultrici ſucciſa bipenni.

Quæ obſervo, quo cauſſam aperiam, cur ex tanto terminorum numero, tam pauci ad nos pervenerint. At quamquam hæc fortaſſis non abſurdè diſputata ſunt, nihil tamen adhuc dictum, cur terminum in urbis ſymbolum abiiſſe ſuſpicemur: Nec ego illuc ibam. Verum, ſi de ſaxeo cono quæ diximus conſtant, probabilis de cætero ėrit exiſtimatio, in coloniæ ſymbolo easdem cauſſas valuiſſe. Provincias enim urbesque rerum, quarum maximè feraces ſunt, præferre ſymbola, incredibile dictu quot exempla in medio. Quis nummariam antiquitatem unquam attigit, quin perſpectum habeat Africam elephante, aut ſcorpione, Arabiam camelo, Ægyptum crocodilo, & has omnes, uti etiam Alexandriam, Tyrum atq; Judæam, palmâ, vel palmæ ramo deſignari? Quis piſces in nummis maritimarum urbium Syracuſanorum, Catanenſium, Thuriorum, Maſſilienſium: ſpicas &

cas & frumenti grana, fertilitatis argumento, in Hiſpaniâ, Africâ, ac pleriſq; Siciliæ & magnæ Græciæ urbibus non obſervavit? Propius ad res noſtras Mamertini, Martis capiti (Mars Oſcâ lingua Mamers dictus, ait Feſtus) piceæ fructum addiderunt, quia ad eorũ urbem *ſylva ferens picem optimam*, uti Strabo notavit. Feſtus v. Mamers. Str. lib. 6. Jam cum alpes, & Rhætia reliqua (uti dictum) plurimas coniferarum arborum ſylvas habeat, ac Plinius prodiderit, laudatiſſimam abietem in alpibus & Appennino naſci, eoq; forſan Virgilius reſpexerit, Plin. lib. 16 c. 10. Virg. ec. 7.

———*Abies in montibus altis,*

Deinde alpina larix Romanis prope miraculo fuerit, quippe quam flammis non obnoxiam, falsò licet, crederent, quod Vitruvius, Plinius, Palladius referunt: Ideo Tiberius, *concremato ponte naumachiario, larices adreſtituendum cædi ex Rhætia* juſſerit, inter quas fuit ampliſſima arborum ad id ævi Romæ viſa (Plinius memoriæ conſignavit) *trabs è larice, longa pedes CXX. bipedali craſſitudine æqualis. Quo intelligeretur vix credibilis reliqua altitudo faſtigium ad cacumen æſtimantibus:* Quid eſt cur dubitemus, quo ſtrobilus in principe provinciæ urbe pertineat? Vitruv. lib. 2 c. 9. Plin. lib. 11. c. 19. Plin. lib. 16 c. 39. & 40. Cauſſæ conjectionem nihilo difficiliorem autumo, quam ſi Tyrum & Alexandriam palmæ ſigno hactenus uti, ſemperque uſas fuiſſe conſtare poſſet: Nam neque nos antiquorum nũmorum auctoritate deficimur, quos poſtea videbimus. Quin pari de cauſſa M. Aur. Antonini nummus, uti Ortelius acutè obſervavit, abiete Germaniam deſignat, cum Germanicarum ſylvarum vaſtitas veterum ſcriptis celebrata ſit, & Tacitus terram frugiferarum arborum impatientem appellaverit, Strabo neſcio quam illius oram alpibus comparans, ejusdem materiæ feracem dixerit. Tac. de Germ. Str. lib. 7. Nam quod Plinius ſcripſit, in Germanicis inſulis pini lacrymam electrum gignere, fabuloſum. Plin. lib. 37 c. 3. Quæ ſi ſe hoc modo habent, in ſymbolo Auguſtano ſtrobilum tantum conſiderabimus, reliqua parergorum loco ducentes, ſive ſtrobilus columnæ capitulo imponatur, ſicuti elegantiæ cauſsâ vulgo fit: & capituli quidem icunculam turritam fingunt, quo ſi Cybelem hîc olim cultam innuunt, non probo ſi coloniæ, aut etiam provinciæ, illam imaginem eſſe volunt, non valde improbo; etſi malim nihil à ſaxeo termino, aut à nummis, utrumvis ſequi placeat, mutari, quod eam antiquitati venerationem deberi exiſtimem: ſive pediculo inſiſtat minoris operæ, tornatili ſpecie, qualem in nummis aſpicimus, qualemque majores prætuliſſe intelligimus, publicum quippe ſignum, quo Reſpublica etiam nunc utitur, ita ſculpendum curaverunt. Spicæ, quod exemplum laudavimus, etiam non uniusmodi, nunc ſingulæ, nunc plures, ſolutæ, colligatæ, caniſtro extantes, & per ſolum proje-

ctæ in nummis viſuntur, cum omnium una ſit ſignificatio, frumentariam ubertatem reſpiciens. Sed operam rectè colloco, ſi oſtendo cum ſymbolo, ſymboli quoq; nomen, utut mutilum, à Romanis ad nos perveniſſe. Patrio ſermone urbes *Pyr* dicimus, nec eam particulam ullâ caſuum inflexione variam⁹, eò pyrum, quod quidam opinati, ſignificare non poteſt, *Bir* enim, quo pro pyro in recto utimur, in obliquis *Biren* eſt, adde quod *Bir Biren* fœminino, *Pyr* neutro genere efferimus: & num luſcioſi adeo majores noſtri, qui pini conum pyrum putaverint? Verius multò, *Pyr* à *Pyramo*, quæ apud Boëtium termini rotundi acuti appellatio, eſſe reliquum, atque hinc generatim ad ſymbolum tranſiiſſe. Quoniam verò, ut nunc uſus habet, inſignia non tam rebus, quam certis coloribus conſtant, quibus & clypeorum, & ſymbolorum imagines diſtingui ſolent, videtur ejus rei initium à Romanorum ævo & moribus neutiquam petendum. Quamvis Romani, & omnis ante Romanos antiquitas, ſymbolis, quæ ſigna & inſignia dicimus, uti conſueverit, quippe nec exercitus ſine aquilis, draconibus, vexillis (muta ſigna Vegetio, ad diſtinctionem vocalium & ſemivocalium) neque fere heroës apud poëtas ſine clypeorum imaginib⁹, neque ſignatoriæ gemmæ ſine cælaturâ, neque pleræq; urbes absq; ſymbolis: hæc tamen ad unum aliquod idem præſcriptum cum noſtri ævi inſigniis non exigenda ſunt, falluntur admodum qui exigunt, & res, quas ex eodem fonte, naturæ parentis inſtinctu hauſtas fatemur, ſed alio atq; alio ritu, prout temporum ferebant conſuetudines, conſtitutas fuiſſe videmus, imperitè confundunt. Quin leges quæ hodie, opinione an certo jure, inſignia circumſcribunt, ut antiquiſſimæ ſint, Carolum magnum non prævertunt, à quo primum adumbratas, ſub Henrico demum Aucupe & poſteris, perpolitas arbitror. Fortiſſimi Imperatores, militarem virtutem, cui toto pectore incumbebant, hoc ornamento honeſtatam voluere: Vnde clypei & caſſidis nata ſpecies, nomen quoq;, nam vernaculis quibusq; linguis ARMA appellamus. A militibus, ad reliqua poſtea hominum genera fluxere, tam effuſè, ut cum Europam omnem pervaſerint, Aſiam usque penetrarint: Vidimus ex Sinis parmulam advectam, in quâ tum alia, tum auro pictum ſcutum erat, pantherâ conſpicuum, ſcuto incumbebat galea aperto hiatu, cancellis feneſtrato, laciniis ſive vittis utrimq; dependentibus tecta, ſupra galeam plumea criſta ſurgebat, prorſus ad Europæum morem. Sive cui credibilius Sinas hæc ab Europæis nequaquam accepiſſe, quin iis idem quod nobis ſuâ ſponte in mentem veniſſe; id enim profectò de bellicis tormentis & chalcographiæ arte nulla propemodum veriſimili ratione negari poteſt. Sed nobis in orbitam redeundum. Vti ergo in Cæſarum

Veg. lib. 3. c. 5.

Cæſarum aquilis Romanas veneramur, etſi alterum caput Conſtantinopoli ſerò adnatum, aureum clypei, nigrum aquilæ colorem à Francis aut Germanis eſſe ſcimus: Sic certum itidem habemus, coloniam jam olim ſtrobilum prætuliſſe, ut is viridi, qualem natura ante plenam maturitatem fert, ſcutum rubro & candido, jucundiſſimis omninò coloribus exornaretur, longo poſt tempore inſtituiſſe: eaque in re antiquos Germanorum mores eſſe ſequutam, de quibus Tacitus, *nulla cultus jactatio, ſcuta tantum lectisſimis coloribus diſtinguunt.* Vt præterea ad colorum ſignificationes diligentius expendendas, ac pleraque ſtrobilorum myſteria, etiam philoſophis, & nobili in primis theologo D. Ambroſio celebrata, explicanda digrediar, aut ut fabulam de puella à Borea & Pane amatá in pinum verſâ ex geoponicis, ſomniorum de pino, & ſtrobilis interpretationes ex Artemidoro afferam, utve pino Noëticam arcam hominum ſervatricem aſſeram, quod *Gopher* in ſacris litteris eo quidam modo interpretati, ut denique varios nucum in medicinâ uſus ex Theophraſto, Dioſcoride, Galeno conquiram, mihi non indulgebo: neque item, ut de æneâ pini nuce antiqui operis diſputem, quæ Romæ in Vaticano viſitur, quam nonnulli in faſtigio ſepulchri Hadriani Imp. ſtetiſſe, quidam ineptè prorſus, ex æneâ pinu, honorario Scipionis monumento ſupereſſe opinantur; cum nux in multorum pedum altitudinem aſſurgat, arboris immanis magnitudo animo concipiatur neceſſe eſt, quæ profectò, ænea potiſſimum, omnia totius orbis miracula longo intervallo viciſſet; ſed hæ nugæ ſunt, nec ad res noſtras pertinent, nihilo magis quam lapis ille glandis formâ, ut ajunt, Mogontiaci, quem Druſi cenotaphium exiſtimant: aut quod Tacitus de Paphiâ Venere ſcripſit, *Simulachrum Deæ non effigie humanâ. Continuus orbis, latiore initio, tenuem in ambitum, metæ modo exurgens, & ratio in obſcuro:* aut Herodianus de Elagabalo, *Simulachrum verò nullum Græco aut Romano more manufactū ad ejus Dei ſimilitudinem. Sed lapis eſt maximus, ab imo rotundus, & ſenſim faſtigiatus, propemodum ad coni figuram.* Nos quæ ad urbem pertinent, deinde proſequemur.

Tac. de Germ.

Vide Pier. Hierogl. lib. 7. Val. lib. 52.

Amb. Hex. lib. 4. c. 6.

Geop. lib. 11. c. 11.

Artem. lib. 2. c. 25. lib. 5. c. 74.

Oleaſter in geneſ.

Tac. hiſt. lib. 2.

Herod. lib. 5.

MARCI VELSERI RERVM AVGVSTANARVM VINDELICARVM

Liber Quintus.

ROMANÆ urbis effigies parvas ſimulachra-
que colonias appellavit Gellius, ut vidimus:
Inde uſu venit, ut pleroſque omnes ritus,
quos Romulus Româ condendâ vel primus
inſtituit, vel ut Varronem accipio, ab Etru-
ſcis eſt mutuatus, poſteri in coloniarum
Var. de ling. L. lib. 4. collocatione religioſè ſervarent. Eo Varro
generatim universeq; dixit, *oppida, quæ prius erant circumducta a-*
ratro, ab orbe & urbo, urbes: & ideò coloniæ noſtræ omnes, in litte-
ris antiqueis ſcribuntur urbes, quod item conditæ ut Roma: Nos
prolatis certorum ſcriptorum teſtimoniis, ſigillatim planum fa-
Cic. de div. I. ciemus. Hoc primum: cum Cicero ſcriptum reliquerit,
nihil publicè ſine auſpiciis, nec domi nec militiæ gerebatur, cõſen-
taneum fuit rem tantam, quanta coloniarum deductio ſemper
habita, auſpicatò aggredi: Varro, *hoc faciebant religionis cauſsâ*
Cic. agrar. 2. *die auſpicato*: Cicero contra Rullum, *Jubet auſpicii coloniarum*
deducendarum cauſsâ, Decemviros habere pullarios: in Antoni-
um, *Negavi in eam coloniam quæ eſſet auſpicatò deducta, dum eſ-*
Cic. Phil. 2. *ſet incolumis, coloniam, novam jure deduci.* Sed & ſa-
crificia adhibita: cui rei ara intra ſpatium, quo colonia conſtitu-
Ovid. Faſt. 4. enda, ſolemnibus cæremoniis, quas Ovidius explicat, poſita,

Foſſa fit ad ſolidum, fruges jaciuntur in ima,
Et de vicino terra petita ſolo eſt.

Fruges jactæ ubertatis omine: terra de vicino ſolo, terra eſt ex pa-
trio ſolo petita, in patriæ nimirum memoriam, nam Roma à vici-
nis populis condita.

Foſſa

Foſſa repletur humo, terræq́ imponitur ara,
Et novus accenſo finditur igne focus.

Plutarchus ejus foſſæ Romæ in Comitio meminit, quo intelligimus, aram futuræ urbis meditullium occupaſſe. Dein ambitus aratro circumſcriptus. Fidem faciunt permulti colonici nummi, in quibus arantis ſpecies, & in promptu aperta Varronis verba, quæ attulimus. Modum Servius ex Catonis originibus minutatim deſcripſit, *Condituri enim civitates taurum in dextrâ, vaccam intrinſecus jungebant* (futuræ fœcunditatis ſpe) *cincti ritu Gabino, id eſt, togæ parte caput velati, parte ſuccincti, tenebant ſtivam incurvam, ut glebæ omnes intrinſecus caderent. Et ita ſulco ducto, loca murorum deſignabant, aratrum ſuſpendentes circa loca portarum,* ne portæ eâdem qua muri religione conſecratæ manerent. Ex Plutarcho & Carminio habeo, vomer fuiſſe æreum: credo quod æs perpetuitatis ſymbolum, etſi alias cauſſas Macrobius profert. Boves albos lectos ex Ovidio,

Plut. Romulo.
Serv. 5. Aen V bem deſignat.
Carmin. 2. Italic. apud Macrob. ſat. lib. 5. c. 19.

Alba jugum niveo cum bove vacca tulit.

——————————————Vtrumq; circumaratâ coloniâ, cum multis præterea victimis mactatum, Dionyſius Halicarnaſſeus prodidit. Luſtratio ſequebatur, cujus apud Ciceronem mentio, *In luſtrandâ coloniâ ab eo, qui eam deduceret, & cum Imperator exercitum, Cenſor populum luſtraret, bonis nominibus, qui hoſtias deducerent, eligebantur:* Bona nomina, ex quibus fauſtum omen ducitur, qualia apud Feſtum *Valerius, Salvius, Statorius.* Luſtrationis hic ferme ritus. Hoſtiæ majores, taurus, aries, verres, circum condendæ urbis ſpatium ter ducebantur, eas Sacerdotes, Triumviri, & coloni fauſta ominantes ſequebantur, primus deinceps Triumvir, aut is cui ſors obtigiſſet, ſic enim de Cenſoribus Varro, *inter ſe ſortiuntur, uter luſtrum faciat,* Jovem, Martem, Veſtam, Deum vel Deam, in cujus tutelâ colonia, Deosq́; reliquos conceptis verbis veneratus, ad aram immolabant. Nam circuitum verbi etymon exprimit, ſiquidem luſtrare circuire eſt, quod Nonius notavit: inde ab urbis ambitu dictum Amburbium etiam, pari ſignificatione, Vopiſcus, *Luſtrata urbs, cantata carmina, Amburbium celebratum*; neque non Lucanus utrumque nomen, qua poëtæ licuit, conjunxit,

Dionyſ. lib. 1.
Cic. de div. 1.
Feſt. v. lacus Lucrinus.
Var. lib. 5. de ling.
Non. c. 4. v. Luſtrare.
Vopiſc. Aur. l.
Luc. lib. 1.

Mox jubet & totam pavidis à civibus urbem
Ambiri, & feſto celebrantes mœnia luſtro &c.

Ternarius numerus ex Dionyſio eſt, qui in luſtro Romano ſervatum ait, Virgilius in Ambarvali,

Dionyſ. lib. 4.
Virg. georg. 1.

Terq́ novas circum felix eat hoſtia fruges,
Omnis quam chorus, & ſocii comitentur ovantes.

Quorum verſuum poſterior, vulgus hoſtias faventibus linguis

comitatum confirmat: de ſacerdotibus, ratio vincit multò magis, & Lucanus in Romano Amburbio ſacerdotum ſeriem bene longam, per collegia diſtinctam, civibus conjungit. *Cantata carmina* Vopiſci, *chorus & ſocii ovantes* Virgilii, fauſta omina ſunt. Hoſtias Amburbiales dictas Paullus ex Feſto habet. Majores, exemplo Romani luſtri ſcire poſſumus: cum Ambarvalibus contra lactentes immolatas Cato fidem faciat, etſi Servius, *ſæpe de porcâ fœcundâ & gravidâ fieri* conſueſſe ſcripſerit. Suem, ovem & taurum mactatos, teſtes Feſtus & Aſconius; unde quoq; Suovetaurilia majora appellata, quemadmodum in Fratrum Arvalium monumentis legimus; Feſtus & Valgius maluere Solitaurilia. Jovi, Marti, Veſtæ & Diis tutelaribus ſupplicatum quod dixi, Ovidium (Dionyſius & Lucanus Martis tantum meminere, nec enim omnes omnia exprimunt) ſequor, apud quem Romulus,

Paul. v. Amburbiales. Cato de re ruſt. tit. 141 Serv. 1. georg. Felix eat hoſtia. Feſt. v. Solitaur. Aſcon. in divin. Fratr. Arval. inſcript. 12 ap. Vrſin. Valg. de quæſ. per ep. ap Chariſ. lib. 1. Ovid. 4. Faſt.

——————Condenti Juppiter urbem
Et genitor Mavors, Veſtaq; mater ades,
Quosq; pium eſt adhibere Deos ————

Poſtremis verbis tutelare numen comprehenſum interpretor, cujus neque præteritio in hoc ſacrificio ferenda, nec nomen ex Pontificum diſciplinâ enuntiandum, niſi nos à Plinio, Plutarcho, Macrobio fallimur. Inde tot aræ inſcriptæ Tutelæ urbium & Geniis, nullo expreſſo nomine, ſic & Tertullianus, *ille mihi Deos ſuos, vel coloniæ Genium propitios imprecetur.* Atq; eâdem precatione, cenſeo, coloniæ nomen inditum, nam non loco, non tempore commodiore fieri poterat. Exemplo etiam perſuadeor: luſtricis diebus luſtrabantur infantes, quibus nomina accepiſſe, Suetonius, Feſtus, & Macrobius referunt, Tertullianus inde ſolemnitatem nominalium appellat. Præeunte autem ſacerdote ſolemne carmen, Triumvir aram tenens, præfatus Janum, cui, ait Servius, *conſecratum eſt omne principium*, ideóq; mos, quem Ovidius tangit, obtinuit,

Plin. lib. 28 c. 2. Plut. Problem. Macrob. Sat. lib. 3. c. 9. Tertul. de Idolol. Suet. Ner. c. 6. Feſt. P. Luſtrici dies. Macr. Sat. lib. 1. c. 16. Serv. 1. Aen. Foribus cardo ſtrid. Ovid. 1. Faſt.

————Quamvis aliorum numina placem.
Jane tibi primum thura merumq; fero.

Deos inde quos diximus, hiſce verbis obſecraſſe creditur: Te Juppiter Opitule Stabilitor, Marſpiter Quirine, Veſta Mater, ſeu queis aliis nominibus appellari voltis, Et te, ſive Deus, ſive Dea es, in cujus tutelâ hoc ſolum, vos cæteros item Deos Deasq; immortales omnes precor, quæſo, obteſtor, utei ſitis volentes propitii: Quæ à me, collegisq; meis geſta ſunt, geruntur, poſtq; gerentur, ea Imp. Cæſ. Divi, F. Auguſto P.P. Pontif. Max. conjugi, liberis, gentiq; ejus, Pop. Rom. Quiritibus & Decurionibus, Colonis, Incolis Coloniæ Auguſtæ Vindelicorum agriq; Auguſtani Vindelicorum, intra regionem & fines, quos me ſentio dicere,

uteiq;

uteiq; rectiſſumè ſentio, conjugibus, liberis, familiisq; eorum, bene verruncent, vos omnia ſalva ſervaſſitis, ſicut velim ea ſalva ſervata ſint, bene juvetis, proſperetis, bonis auctibus auxitis: Viduertatem, vaſtitudinem, famem, morbos, peſeſtatem, intemperias, calamitates, vim, populationem hoſtilem & obſidium, prohibeſſitis, defendatis, averruncetis: Perduelles terrore, fugâ, ſqualitate, miſeritudine, morte afficiatis, eorum ulciſcendorum copiam faxitis. Harumce rerum ergo, coloniæ agrique luſtrandi, luſtrique faciundi ergo, macti hiſce Suovetaurilibus majoribus immolandis eſtote. Auguſtæ nominis obſervatio tacitè non transmittenda. Scio quibus urbibus conditores, quod eas florentes, potentes, valentes & pollentes futuras aut ſperarent aut optarent, inde nomina indidêre, at auguſtum, auſpicatiſſimis quibuſcumque grandius ſonare & ſanctius, palam eſt. Majeſtatem eo æſtimare poſſumus, quod maximus principum, diſerti oratoris conſilio, eruditiſſimo ſæculo, *Auguſtus, quaſi hominis naturâ amplior*, inquit Dio, *cognominatus eſt:* Dio lib. 53 *Auguſta enim ea, quæ honore dignisſima ac ſanctisſima ſunt, dicuntur.* Neque me interim præterit, eâ urbes eſſe conditione, ut non primigenio, ſed derivato ab Octaviano honore, hoc nomine fuerint inſignitæ: Verum inter præcipuas dignitates id ipſum cenſum, Octaviani præcipuè ætate, cum quorundam poſtea licentia, nimium multum in hoc genere ſibi indulſerit, utrumque Dionis fide, *Paphiis terræmotu afflictis, largitus eſt* (Auguſtus) Dio lib. 54. *jusſitq́ ut urbem Auguſtam nominarent. Id non eò à me refertur, quaſi non aliis quoq; urbibus multis, prius ac poſtea, in ſimili infortunio Auguſtus ac Senatores auxilium tulerint, quas ſi quis omnes enumerare velit, res in infinitum ſe extenderit: ſed quod cognomina etiam urbium honoris cauſsâ Senatus eis impoſuit, & non, quod nunc fit, ipſæ ſibi nomina quotquot vellent delegerunt.* Paphus anno, quo colonia noſtra condita, inſtaurata eſt. Nec Virgilius hunc imponendæ concedendæq; appellationis morem annotare neglexit, Virg. 5. Aen.

Vrbem appellabunt, permiſſo nomine, Aceſtam,

Vt verò Auguſti nomen honoris ergò inditum, ſic contra contumeliæ pœnæq; aliquando ademptum, cujusmodi Agrippæ exemplum apud Dionem, *cum multos milites amiſiſſet, multos propter rem male geſtam ignominiâ notaſſet, nam præter cætera, totam legionem quæ Auguſta vocabatur, eo nomine uti prohibuit.* Dio lib. 54. Jam illud ab aliis obſervatum, nullam dubitationem habet, quæcumque urbes Auguſtæ à populis cognomina accepere, quemadmodum Taurinorum, Veromanduorum, Rauricorum, multis præterea, inprimis Vindelicorum aut Rhætorum Auguſtæ accidit, iſtorum eas populorum principes fuiſſe & capita, uti Æduo-

Tac.An.3. rum Auguſtodunum appellat Tacitus. Viſum verò memorabile, ex innumeris prope hujus ordinis, quarum ſplendore pleraſq; provincias Octavianus illuſtravit, unam Vindelicorum ſupereſſe, quæ nomen non mutaverit, & coloniæ dignitatem poſt tot ſæculorum ætates adhuc tueatur: Cum reliquæ quotquot fuere, omnes aut perierint funditus, aut nomine, aut libertate, aut utrâq; re mulctatæ fuerint. Subvereri interdum ſoleo, ne, quæ diſſerimus, parum propria & accommoda argumento inſtituto videantur: Quod quidam liberâ Rep. non multo aliter habuiſſe, ritusq́; quos protulimus ſervatos, fortaſſe conſentiant, ſed non perinde opinentur ad Auguſtum referendos, cujus ævo pleraque veterum inſtituta ſint perverſa, leges contemptæ. Rurſus alii neque antea quidem colonias, quæ in vetera oppida ducerentur, circumarari conſueviſſe, ſed eas tantum, quibus nova ædificabantur, quod Cato ſcripſerit, *Qui urbem novam condit, tauro & vaccâ aret, ubi araverit, murum faciat.* Utrisque occurrendum: noſtrâ enim intereſt, quæ ſcribimus vera & ſolida videri, uti ſunt, non ad inanem ſpeciem & oſtentationem conformata. Priores, quod Reip. formam verſam ajunt, nihil errant, palam eſt ſub Julio & Auguſto imperium à pluribus ad unum migraſſe: Verum publicas privataſq́; conſuetudines, præſertim condendarum coloniarum rationes, idcirco immutatas, quî ſit conſequens? Nemo unus Auguſto antiqui moris retinentior, ut Suetonius obſervaverit, *etiam habitum veſtitumq́; priſtinum reducere* ſtuduiſſe: In religione ſuperſtitioni quam neglectui propior, neq; ômina & auſpicia, neq; ſomnia vel ſua, vel aliena de ſe neglexit, & cæremonias *veteres ac receptas reverentiſſimè coluit.* Atqui quæ circa coloniæ deductionem fiebant, ad religionem pertinuiſſe vident omnes: Nihil ergò cauſſæ, cur quas jure optimo deductas voluit, aut non auſpicatò deduxerit, aut non circumaraverit, aut non luſtraverit, in iis denique eorum quæ enumeravimus minimum aliquid prætermiſerit. Poſterioribus Varro ſatisfacit, quem aſſerentem audivimus, colonias omnes urbes dici, quod eo quo Roma modo ſint conditæ: cum uno verbo omnes comprehenderit, fieri non poteſt, ut quæ in vetera oppida miſſæ, quæq́ue novas numero longè ſuperabant, excluſerit. Adde quod Berytum, Cæſarauguſtam, alias quasdam, antequam coloniæ fierent, diu ſtetiſſe exploratum habemus, quarum tamen nummi nihilominus boves junctos cum aratro, pone neſcio quem ſtivæ innixum præferunt, & circumarationem perſpicuè ſignificant. Nec iſtud Cato convellit: ut ſcriptum reliquerit, quo ritu novæ urbes condendæ ſint, non indicavit, eo uti nefas eſſe, deducendis coloniis in oppida jam extructa: Quin ſi nomen preſsè accipimus, & in Varronis etymologiam intuemur, hæ quoq;

Cato apud Iſid. lib. 15. c. 2.

Suet. Octav c. 40.

Suet. Octav c. 90. 91. 92

quoque novæ urbes ſunt, ideo uſus obtinuit, ut coloniæ in antiquiſſima oppida miſſæ, non minus condi dicerentur, quam quibus nova à ſolo & fundamentis fuere exædificata: ſic Apulejus, cum Madauram Syphacis oppidum appellaſſet, novo dein conditu, coloniam evaſiſſe ſubjunxit. Vno differebant vetera, muro jam antea uſa, quod is in ſulco noviter ducto ſtatui non poterat, ſed aratrum vel muro applicitum, vel proximè pomœrium circumactum exiſtimo: ſin muro carerent, nam quædam aggere tantum, aut ſi forte vallo munita (hæc de Vindelicâ fama manet, etſi vetuſtate obſcurior) mœnia ex ipſo ſulco excitabantur, prorſus ad eum modum, quem Cato præſcripſit. Primum coloniæ ambitum ut tamquam radio deſcribam, nemo exiget, ejus enim memoria cum veterum mœniorum veſtigiis deperdita: quæ mediâ prope urbe murorum reliquiæ à S. Crucis ad Marianam portam, & hinc ad D. Ægidii ſuperant, Auguſti ævum longo intervallo non attingunt: quique conjecere muros ab Ægidii, per clivum, cui hinc nomen *Maurberg* manſerit, ad turrem, quam Regiam appellant, inde per forum olitorium, ac per depreſſum vicum, Valleculam ex re dictum, ad S. Crucis portam rurſus pertigiſſe, Triumviros hoſce fines circumſcripſiſſe, nimis tenuiter de ampliſſimâ coloniâ, tot ornamentis inſtructâ ſentiunt: Commodius ſenſuri (fuerit is aliquando ambitus) ſi poſterioribus temporibus tribuere maluiſſent, quibus, collabente imperio, & afflictis provinciarum præſidiis, multarum urbium cives, munitiones quo facilius tueri poſſent, in arctum contraxêre, ſi occaſio ferret, iterum ex porrecturi. Quod & noſtrâ ætate Romæ accidiſſe ſcimus, cum nonnullis locis novo opere urbs muniretur. Inter Marianam quam diximus portam, & novos muros, tot antiquorum ædificiorum rudera effoſſa vidimus (neq; plura ullibi) ut id ſpatium ad coloniam olim pertinuiſſe, nihilo magis quam de coloniâ ipsâ ſit ambigendum; Et ſi profectò D. Vdalrici ætate, qui anno Chriſtiano CMLXXIII. obiit, urbe neutiquam fuerit comprehenſum, annales enim eum templum S. Stephani *non longè à civitate* conſtruxiſſe memorant, quod nunc intra muros eſt, & hoc ipſo ſpatio, quod coloniæ tribuimus, continetur. Momentum adjicit D. Galli ædicula (hoc nomine nunc celebris eſt, cum antiquum ignoremus) quam omnium primam Chriſtianis ſacris Auguſtæ dicatam, multorum ſæculorum conſentiens fama prodidit, ea longè extra interiorem ambitum, proximè novos muros poſita. Id non negaverim, qua ſe urbs in meridiem erigit, aliquantum ultra veterem modum eſſe porrectam: argumento etiam, quod id loci, ubi SS. Vdalrici & Afræ templum jam viſitur, Chriſtiani ſepulcra (aream aut cœmeteriũ,

Apul. apol. I.

antiquis

Ex XII. tab. Cic. 2. de div. Imp. Hadr. ab Ulp. D. lib. 47. tit. 12. l. 3. Impp. Diocl. & Max. C. lib. 3. tit. 43. l. 12.

antiquis eccleſiæ vocibus, appellemus licet) Diocletiani ætate habebant, cum in civitate ſepelire neq; per XII. tabulas, neque per Imperatorum reſcripta liceret. Item aliis ſæpe locis pro rerum temporumq; rationibus ſive promotam ſive contractam fatendum. Porrò quoniam circumaratione, & cæteris illis ritibus coloniæ conſtituebantur, ratione factum, ut natalem inde auſpicarentur. Et quamquam paucis omninò certum originis diem aſſignare poſſumus: nam præter Brundiſium, quam

Cic. ad Attic. lib 4. ep. 1. Liv. lib. 37. Paed. or. in Piſ. Feſt. v. Satic.

Non. Sextil. conditam ex Cicerone intelligimus, Bononiam, quam III. Kalend. Jan. ex Livio, Placentiam Prid. Kal. ex Pædiano, & ipſis Kal. Jan. Saticulam ex Feſto, neſcio num aliæ litterarum monumentis conſignatæ: unum tamen Brundiſinorum exemplum, cujus Cicero meminit, dubitare nos non patitur, quin & reliquæ natalem ſanctum celebratumq; habuerint, ac Romana Palilia aliqua ex parte fuerint æmulatæ. Vt in noſtrâ ex obſoletâ antiquitate eruere, & ad fidem queamus conſtituere, metuo: at ne qua ſuſceptum munus deſtituam, quærere & indagare pulchrum exiſtimo. Repetamus ergo animo, Rhætici belli exitum in Kal. Sextil. incidiſſe, videtur conſequi deductionem ante proximam hyemem maturatam, medium autumnum huic curæ impenſum. Ac cum vulgatâ famâ, aliquibus etiam monumentis teſtatum ſit, IV. Kal. Octobr. ex omni memoriâ religiosè Auguſtæ cultas, quid eſt cur non hæc potiſſimū coloniæ encænia ſuſpicemur? Incidunt in LIX. diem à Kalend. Sextilib. quem Ciſæ ſacrum tertii libri fragmentum monuit: Vti pleraq; reliqua narratio, ita fortaſſis hæc pars, veri iſtud refert veſtigium, etſi perturbatum & confuſum. Perſpeximus Kalend. Sextilium annotationem haudquaquam inanem fuiſſe, quantumvis fragmenti auctor ad frivolam fabuloſamq; narrationem detorſerit) eo minus erit, ut LIX. dierum numerum, accuratè adeò proditum, ex vano hauſtum adducar credere. Nam quod poſtea princeps eccleſia eo die Chriſtiano cultui dedicata, certo conſilio factum autumo: Fuit jam olim in more poſitum, ſuperſtitioſos Deorum cultus, ſubſtitutis Chriſtianis cæremoniis, quæ priorum loco in vulgi oculos incurrerent, publico conſenſu abrogare, ſive verius expiare. Cujusmodi, ſi res poſtulet, multa ſuppetant exempla. Hìc piâ prudentique cogitatione, quæ ſacra Jovi Regi, Terræ matri, & Genio coloniæ fiebant annuè, in Deum Opt. Max. Virginem matrem, & Spiritus cœleſtes tutelares, quibus omnibus eccleſia ſacrata eſt, ſanctiori ritu verſa interpretor. Quin & ludos, qui equorum decurſu celebres ad noſtram ætatem prope urbem duravere, ab uſq; Coloniæ conſtitutione eâdem occaſione originem ducere exiſtimaverim. Niſi conjecturis plus æquo indulgeo, quod mihi quidem non videtur.

detur. Mœnibus delineatis, ſequebantur platearum directiones, ędium ſacrarum, fori, & reliquorum locorum, quæ ad publicum uſum pertinent deſignationes, arearum privatis domibus ædificandis diviſiones. Quæ quia natali abſolvi omnia nequivere, in poſteros dies rejecta ſunt. Viæ (nam reliquiæ indicio ſunt) *ſilice in urbe, glareâ extra urbem* ſtratæ, ad Romanum exemplar, quod ex Livio cognoſcimus. (Liv. lib. 41.) Earum cæteroquin rationem, ut nunc res habet, nullam inire poſſumus, (Liv. lib. 5.) formâ urbis (quod Livius Romæ quoq;, poſt bellum Gallicum inſtauratæ, accidiſſe ſcriptum reliquit) occupatæ magis quam diviſæ ſimili. Sive prior urbs nullo certo ordine ædificata, curam vicos dirigendi non admiſit: Sive, quod vero propius reor, quæ â conditâ coloniâ multa & fœda ſequuta ſunt incendia, bella, vaſtationes, & ipſe tot ſæculorum curſus, priſcam deſignationem ita immutavêre, ut ejus vel nulla, vel obſcura, nec agnoſcenda veſtigia ſuperſint. Ad ædificia quod ſpectat, in publicis interdum à coloniis non res tantum, ſed & appellationes ad Romanum exemplar conformatas animadverto, ſive dominæ urbis imitatione, & ad ejus quodammodo præjudicium, ſive tacito naturæ inſtinctu, quo ad patrii ſoli memoriam omnibus modis revocamur. Sic Helenus apud Virgilium, (Virg. Aen. 3.)

——— parvam Trojam, ſimulataq; magnis
Pergama, & arentem Xanthi cognomine rivum
Conſtituit, & Æneas,
————— hoc Ilium, & hæc loca Trojæ
Eſſe jubet. ————————— (Virg. Aen. 5.)

Inde eſt, quod in quibuſdam coloniis campum Martium, & neſcio quæ hujuș generis reperimus, ſed frequentiſſimè Capitolia: nam Capitolia habuiſſe illuſtres urbes Capuam, Beneventum, Nolam, Pompejos, Ravennam, Brixiam, Florentiam, Mediolanum, Carthaginem, Conſtantinopolim, Nemauſum, Toloſam, Narbonem, Auguſtodunum, Treveros, Santones, Agrippinam, locupletes teſtes prodidere: Neque nos eo ornamento deſtituti, meminere Capitolii Auguſtani acta Afræ martyris ſemel atque iterum. Quâ urbis regione ſteterit, nullis ſuſpicionibus aſſequor, niſi quod ſummam, Vitruvii auctoritas tuetur, *Ædibus vero ſacris, quorum Deorum maximè in tutelâ civitas videtur eſſe, & Jovi, & Junoni, & Minervæ, in excelſiſſimo loco, unde mœnium maxima pars conſpiciatur, areæ diſtribuantur*: In Capitoliis quippe cum conjuge & filiâ cultus Juppiter. Vnde ad Capitolium primam noſtrarum inſcriptionum pertinuiſſe autumo, Jovi optimo maximo, æterno, conſervatori, & cæteris diis deabusque ejus loci, à neſcio quo Præſide provinciæ Rhætiæ dedicatam,

(De lap. capit. Suet. Tib. c. 40. Cajo. 57. Benev. Id. de gram. Orbilio. Nol. Ado. martyr. 14. Jan. Pomp. Vitruv. lib. 3. c. 2. Raven. Rub. hiſt. 1. Brix. acta SS. Fauſt. & Jovitæ. Flor. & Med. Borgin orig. Flor. Carth Cyp. ep. 55. & d. lapſ. Conſtant. Gyl. Top. lib. 3. c. 7)

Nemaús. Pold.antiq Nem. c. 16 Tolo. Greg. Tur. de glor. mart. cap. 48. Narb. Sid. de laud. Narb. Auguſtod. Eun. paneg. Trev. vita S. Tyrſi. Sant. Pith. adverſ. lib. 2. c. 18. Agrip. nomẽ adhuc manet. Vitruv. lib. 1. c. 7. Arnob. lib. 4. Varro de ling. lib. 4. Hier. de locis Hebr. & comment. in Iſ.

tam, ut ego quidem lego. De filiâ Arnobius, *Nonne vides in Capitoliis omnibus virginales eſſe ſpecies Minervarum?* de patre & Junone conjecturam à Romano mutuamur: hinc Varro auctor, Capitolium vetus (diverſum à Capitolio Tarpeji montis) nomen accepiſſe, *quod ibi ſacellum Jovis, Junonis, Minervæ*, & ad hoc exemplar in Auguſtodunenſi, ut eſt apud Eumenium, aras habuere *Jupiter pater, & Minerva ſocia, & Juno placata.* At quamvis Capitolium Romæ multa comprehenderit, Arcem, Aſylum, Curiam Calabram, Romuli caſam & pleraq; templa; unum tamen inter hæc Jovis Capitolini à Tarquinio Priſco votũ, à Superbo exædificatum, ita enituit, ut Capitolii nomen ſæpe ſolum ſuſtinuerit, quod, qui antiquos ſcriptores attigerit, non eſt negaturus. Eâ ratione in reliquis urbibus, Capitolium fortaſſis interdum arcem complectebatur, eò S. Hieronymus Babyloniæ arcem Capitolium vocavit, ſed id neutiquam perpetuum, nec ſcio an in noſtro verum: de templo certè primario & maximè ſplendido, ubi ubi Capitolii nomen occurrit, dubitare non poſſumus, tum quod ſcriptores, quorum ad oram nomina hoc indicant, ex quibus Eumenius in panegyrico, Apollinis templum atque Capitolium Auguſtoduni, appellat *fana longè omnium in hac urbe pulcherrima*, tum quod concilium Eliberi habitum, prohibet, ne quis *ad Idolum Capitolii ſacrificandi cauſsâ aſcendat:* S. Zeno, Judæorum Synagogas, & gentium Capitolia Chriſtianorum eccleſiis comparat: & ad Auguſtanum ut accedens ſacrificaret, Gajus judex Afram hortatus eſt: Neque aliter Saturninus Apollinarem martyrem Ravennæ, uti acta habent notæ vetuſtatis; quæ eo libentius exſcribo, quod de templo, ejus ſplendore, Jovisque cultu dicta, ſimul confirmant, *An ignoras ſacrum nomen Jovis, qui magnus eſt habitator Capitolii urbis hujus, cui te oportet ſupplicem fieri? B. Apollinaris reſpondit: Quis ſit ille habitator neſcio, nec templum ejus novi. Pontifices dixerunt: Veni ergo, & vide magnificum fanum, mirificeq; exornatum, videbis illic invictiſſimi Jovis ſimulachrum.* Extra Capitolium ædes ſacræ præterea aliæ, quarum non omnium memoriam intercidiſſe, inſcriptionibus, quæ hos commentarios ſequuntur, debemus. Silvani templum, cum ſigno vetuſtate collapſum (quod ex illis cognoſcimus) Sext. Attonius Privatus reſtituit: Plutoni & Proſerpinæ ædem Flavia Veneria Beſſa, viſu monita ſtatuit: Mercurio, cujus ſedes à tergo ejus inſcriptionis fuere, Appius Claudius Lateranus votum ſolvit, item M. Baſſinius Vitalis: Marti Criſpus Rhæci filius: Marti & Victoriæ, contubernium Marticultorum: Diis Deabusque omnibus, Adjutorius Romanus. Quamquam marmora, quæ votum ſolutum tantummodo indicant, ad templa pertinere affirmatè non dixerim, quod

Concil. Elib. can. 59. Zeno ſerm. de ſpirit. ædif. dom. Dei.

Vide inſcript. Auguſt. parte 1.

quod vota perſæpe, poſitis ſimulachris loco non ſacro reddita. Ædis incertæ neſcio cujus, nomen enim temporis injuriis conceſſit, cum ſuis ornamentis, meminit Antonii Æliani lapis: De Ciſâ ſuſpiciones in medio: Veneris aliquod delubrum extitiſſe, Afræ hiſtoria innuit: Auguſti, Suetonii verba, *Provinciarum pleræq; ſuper templa & aras, ludos quoq; quinquennales pæne oppidatim conſtituerunt*, nam inter pleraſq; has provincias, eæ ſine controverſiâ imprimis numerandæ, quæ etiam totas civitates Auguſtæo nomini dicatas habuere. Sed templa profectò complura alia, deperditis jam nominibus, partim cum coloniâ nata, partim ſequentibus temporibus conſtituta ſunt. Situm vix ſcio an ullius rectè indicabimus. Viam eò munirent lapidum inſcriptiones, ſi quibus locis ſingulæ erutæ, annotaſſent majores, nunc eo auxilio deficimur. Mercurius tamen credo in foro cultus, ſententiæ Vitruvium auctorem habeo: qui, quod Martis & Veneris fana extra urbem, Hetruſcam diſciplinam ſequutus, collocat, video ejus ne Romæ quidem ſemper rationem habitam. Plutonis & Proſerpinæ haud procul à Salvatoris templo ſtetiſſe, viſum aliquando, argumento arulæ illiteratæ exiguæ, in proximo Societatis Jeſu collegio erutæ; memineram Vitruvium Jovi, omnibusq; cœleſtibus excelſiſſimas præſcribere, humiles Veſtæ, Terræ, Mariq;, inde humillimas inferis tribuendas procul dubio cenſebam. Sed quam ancipites & incertæ hariolationes iſtæ, nec ignoro, nec diffiteor. Ineptè etiam quidam, quoniam Silvano lacte factum legerant, in lacticiniorum ei foro quod nunc eſt, locum dedere. Fori colonici area ſtatim à principio deſignata, ad ędem maximam Virginis genitricis, niſi nos veſtigia quæ odoramur decipiunt. Occupaſſe cenſeo, cum ſpatium quod id loci ad orientem ſolem hodieq; patet, tum quidquid ędi poſt primam conſtitutionem ex eâ parte adjectum, Magni operis ædificium intelligo, quod ab alterno divinarum laudum concentu chorum, ab ætate novum, cum vulgo dicimus. Favet Vitruvius, qui foris media urbe locum tribuit: multo validius fama vetus, cujus fidem perſæpe nugis & fabulis intermixtis dubiam, rarò ex toto vanam mendacemq; expertus, qua ferri poteſt, nunquam elevare conſuevi: narrat hæc, ubi nunc ædes eſt, ſtetiſſe Romanis temporibus Xyſtum, amplamve porticum, ego baſilicam interpretor, in quâ magiſtratus jus dicerent, & mercatores maximè per hyemem convenirent; nam *baſilicarum loca adjuncta foris*, ex Vitruvii præſcripto ſcio, quem in architectonico argumento ſæpius laudare neceſſe habeo. Et quidni fuerit baſilica porticus, quam baſilicarum dimenſionibus conſtitiſſe ex veſtigio colligimus? Siquidem chalcidicum novum (chorum appellavimus) & extremas utrimq; teſtudines (cum ædes quin-

Suet. Octav. c. 60.

Vitruv. lib. 1. c. 7.

Vitruv. lib. 4. c. 8.

Vitruv. lib. 1. c. 7.

Vitruv. lib. 5. c. 1.

cuplex ſit) latitudine inter ſe haud quaquam conſentientes, cogitatione paulliſper ſejungimus, harum enim ſymmetriæ vitium, certo mihi argumento, à Romanis non eſſe. Reliquæ interiores tres, ſimul junctæ, duplam longitudinis ad latitudinem proportionem habent, & mediana, triplâ fere latitudine ſingulas laterales excedit: ad occidentem in hemicyclo, ubi jam Epiſcopi ſolium lapideum, tribunalis locus. A quibus rationibus nihil diſſentiunt baſilicarum ichnographiæ, in architectorum libris deformatæ. Verum, etiamſi areæ circumſcriptio convenit, abſurdè tamen, quisquis æſtimat teſtudines tres interiores, quas diximus, cum Romanam architectandi rationem neutiquam referant, ex baſilicâ ſupereſſe: ferri poſſit, quod quidam probabilius conjecêre, ſupereſſe ex eâ pilas quadratas, ſive columnas Atticas lapide ſtructas, utrimque octonas aut novenas, quibus fornices incumbunt ad dimidiam circinationem arcuati, medianam teſtudinem ſuſtinentes; nam antepagmenta lateritia pilis adpreſſa, hinc medianæ, lateralibus inde teſtudinibus ſubſervientia, poſtea acceſsère, quod apertum eſt, cum per ipſa epyſtilia hac de cauſsâ inciſa excurrant: Reliquam baſilicam omnem dudum disjectam, ejus fundamentis eccleſiam inædificatam exiſtimamus, exterioribus porticibus jam tunc, at longo poſt tempore chalcidico, adjectis, cum de chalcidico ex annalium monumentis conſtet. Quod enim Chriſtianis uſibus eccleſiæ in longũ porrectæ etiam antiquitus aptæ viderentur, cujus rei teſtimonium Apoſtolicæ conſtitutiones dicunt, *ſit ædes oblonga, ad orientem verſus navi ſimilis,* ſubinde accidit, ut vel baſilicę, utpote hac formâ, in eccleſias verterentur, quo fortaſſe Auſonius reſpexit, *Baſilica olim negotiis plena, nunc votis:* vel eccleſiæ dirutarũ baſilicarum ſpatia occuparent. Et hinc potiſſimum manaſſe crediderim, quod maximis & ampliſſimis quibusq; eccleſiis id nomen paſſim inditum: quamquam Iſidorus, & quidam ſacrorum rituum interpretes, aliam appellationis cauſſam aſſignant. Num quæ præterea veteris baſilicæ reliquiæ extent, diu multumq; veſtiganti, occurrit fruſtum columnæ ſtriatæ in proximo epiſcopii atrio, craſſitudine diametri duorum pedum cum quadrante circiter, quod inde eſſe conjiciebam: ejus altitudinem ad Corinthium genus æſtimantibus, ſcapus columnæ cum baſi & ſtylobatâ, cumq; capitulo, epiſtylio, zophoro & coronâ, in triginta ſex pedes aſſurrexerit, aliquanto minus, ſi ad Doricas, aut Ionicas, aut etiam Hetruſcas dimenſiones vocemus. Quia verò Vitruvius oſtendit, baſilicas ſupra contignationem columnas habuiſſe inferioribus minores, hanc ſuperiori ordini tribuo, Atticis quippe illis longè graciliorem. Conjuncta deinde foro ærarium, carcer, curia: de ærario & carcere nihil præterea affero, niſi cui

Clem. Apoſt. conſtit. lib. 2. c. 57.

Auſ. orat. ad Gratiã.

Iſid. orig. lib. 15. c. 4. Ammal. lib. 3. c. 2. Walfrid c. 6. & 7. Io. Steph. Durant. lib. 1. c. 1.

Vitruv. lib. 5. c. 2.

cui tamen credibile, monetæ officinam, quæ proxime ædem maximam ſtetit, ad annum usque abhinc centeſimum quinquageſimum plus minus, ærarii locum occupaſſe. Curiam profectò in viciniâ ad turremRegiam fuiſſe, prodidere majores, & eo argumento conjecturæ de fori regione minus pœnitet. Hanc ipſam turrem (reperio aream id loci inædificandis ædibus, tradidiſſe beneficii nomine, Othoni Bogenario Auguſtano civi Gottefridum comitem Hohenloënſem, anno poſt Chriſtum natum MCCXLVI. IV. K. Septembr. Conrado *illuſtri, Romanorum in Regem electo* coram, uti in litteras relatum, quib⁹ ſcribendis Henricus Velſerus teſtis affuit) hanc inquam turrem, ſunt quiRomanum opus opinentur, nec ejus rei præter vetuſtatis ſpeciem indicium ullum habent: mihi Germanicum aut Francicum, aut ut vetuſtiſſima ſit, Gothicum ſapit, & vel Theodorici, vel Pipinorum & Carolorum tempora ſubolent. Curia ubi nunc eſt, Prætorium, Præſidum antiquitus uſui paratum, fuiſſe certis rationibus perſuadeor, atq; ita interpretor, quod in vetuſtis tabulis *Amthaus* appellatur. De thermis & amphitheatro non certus index, non ſatis clara indicia ſuperant, argumentis in ſuſpiciones trahimur: nam ut tunc mores erant, illæ ad lavandi uſum voluptatesq;, iſtud ad oblectamenta ſpectaculorum propemodum neceſſaria: Et paucæ ſine utrisque coloniæ, tenuiores dico, ne de maximâ florentiſſimaq; ambigamus. Salvianus epiſcopus, qui ſe vixiſſe oſtendit quo tempore *Romana Reſpublica vel jam mortua, vel certè extremū ſpiritum* agebat, in theatra & ludos aſperius invectus, diſertè ait, illas ſolas ludis carere urbes, quæ vel in barbarorū poteſtatē redactæ, vel miſeriâ & egeſtate ita attenuatæ, ut faciendis ſumptibus vires non ſufficiant; ſupereſſe tamen in his adhuc *loca ipſa, ac diverſoria ludicrorū,* hoc eſt theatra; quam ego nunc vocem generatim capio. Ante non multos annos, in hortis ad D. Stephani quibusdā, ſcrobe altitudine trium aut quatuor pedum forte effoſsâ, detectum apparuit pavimentū teſſellatum ſectile egregii operis, in quo quadratis ſpatiis delineati gladiatores, aſcriptis nominibus, bigæ, metæ, alia id genus, ut ſatis appareret ædificio ſplendido, qualia in opulentis urbibus, homines præpotentes & perdivites, ad luxum atque magnificentiam comparare ſolent, inſeruiſſe, hoc cum per aliquot menſes nivib⁹, gelicidiis & omni hyemis injuriæ, magno antiquitatis neglectu ſub dio patuiſſet, terrâ iterum eſt obrutum: Mihi aliud ex alio cogitanti, in mentem venit, thermarum videri poſſe veſtigia, ſed rei incertæ certus eſſe auctor nolim, etſi probè cognitum habeo, balnearum loca omni ornamentorum genere, pavimentorum inprimis, fuiſſe veſtita; & memini apud Plinium legere, Agrippam in thermis, quas Romæ fecit, pavimenta novo invento,

Salv. de provid. lib. 4. & 5.

Plin. lib 36 c. 25.

ex humo etiam in cameras tranſtuliſſe. Amphitheatrici cadaveris nec oſſa conſpici, non velim quiſquam nimis miretur: quot eâ fortunâ Romanæ urbis monumenta, inſanis ſumptibus in ſpem æternitatis ſtructa, præ quib9 quid fuerint ædificia coloniæ, quantumvis ſplendidæ? Pleraq; ſenium ſolvit, nam & ſaxis ſua mors imminet, multa ſubruerunt manus inimicæ, quædam amicæ: En

Tac.hiſt.2. amphitheatra, Placentinum Vitelliano bello, Tacitus teſtis, obſeſsâ urbe incenſum conflagravit: altâ pace Catanenſe, Theodo-

Caſſ. lib.3. ep.49. rici Regis conceſſu (reſcriptum in Caſſiodori variis legitur) reficiendis mœnibus impenſum. Et ſcio hanc frugalitatem pluribus antiquis operibus fuiſſe exitio. Lapideorum tamen membra, quamquam alio translata, formâ quadantenus agnoſcendâ manſere, lateritiorum neutiquam. Quæ meo animo cauſſa inter primas, cur pauca veterum ædificiorum fragmenta Auguſtæ poſſimus oſtendere, plura alibi, in quibusdam minoris rei & famæ urbibus. Cum enim in propinquo lapicidinæ nullæ eſſent, lapides magno conſtitiſſe verum eſt: à colonis itaque (etſi impenſæ cum uſus ferret non peperciſſe, & pilæ ex baſilicâ reliquæ, & columna ſtriata, præter alia indicant) factum prope neceſſariò, quod Reges & civitates locupletes nonnullas, firmitatis

Vitruv.lib. 2.c.8. Plin.lib.35 c.14. perpetuitatisque gratiâ feciſſe conſulto Vitruvius & Plinius ſcripſere, ut lateritia pleraque opera, publica privata, ſtatuerent: quibus ſemel disjectis, uti excisis arboribus nihil niſi radices, ſic præter fundamentorum veſtigia, nullius rei indicium relinquitur. Nam quæ ex lapide ornamenta acceſſiſſe credibile eſt, cum pro modo ſingulorum ædificiorum pauca fuerint, in calcem ſoluta, aut alios uſus verſa, priori formâ amiſsâ minus apparere, non videtur incredibile. Fundamentorum verò rudera multa & magna, duritiâ ut ferro vix cedant, diverſis urbis locis fodientibus nunc quoque occurrunt, ex quorum accuratâ obſervatione, periti architecti inædificatorum olim operum ſpeciem, non difficulter animo conciperent, ſi hæc eâ, quâ æquum eſſet, curâ curarentur. Eſt, exempli cauſſa, haud ita procul à pavimento quod thermis tribuimus, vicus in creſcentis prope lunæ modum incurvus hortorum utrimq; parietibus incluſus, quibus ſi fundamenta ſubſint, quæ tanti ædificii fidem ſuſtinere poſſint, de amphitheatro profectò conjecturam ex formâ ſumam. Ductus demum inducendis educendisque aquis, à primis colonis videntur. Rivos, qui perpetuis foſſis, ex Lyco & proximis quibusdam amnibus, magno civium commodo in urbem derivati, atque cloacas eluendis ſordibus ſubterraneas fornicatas intelligo. Nam rivos, tacentibus domeſticis annalibus rei inſignis auctorem, cui quam Romanis tribuimus rectius? quibus hoc genus opera mirè uſitata, ut à ductis foſſis nonnullæ urbes nomẽ invene-

invenerint: hinc Eumenius, Imperatores ſui temporis comendat, qui *reſides aquas, & novos amnes, veluti aridis feſſæ urbis* (Auguſtoduni) *viſceribus infundant.* Cogitavi aliquando Fortunatum eò ſcripſiſſe, Auguſtam à Vindone & Lyco fluentari, quod de Lyco per canales iſtos verum ſit, in Vindone poëticâ phraſi propinquitatem ſpectaverit. Non nego poſterioribus ſæculis novos rivos additos, veteres variè mutatos eſſe, ſed hìc principium indicamus. Cloacarum, præter ſordium expurgationem, eædem quæ Romæ cauſſæ, *Has primum Romæ feciſſe dicunt* (ait Iſidorus) *Tarquinium Priſcum, ut quotiens pluviarum inundatio exiſteret, per eas aquæ extra civitatem emitterentur, ne maximis perpetuisq; tempeſtatibus, planitiem vel fundamenta urbis ſtrages aquarum ſubverteret.* Etſi Plinio Romanas *operum omnium dictu maximum* appellare viſum, nec Auguſtanæ quidem pro coloniæ modo contemnendæ: nam quod ille miratur unicè, *durant tamen à Tarquinio Priſco annis DCCC. propè inexpugnabiles*, altero tanto noſtræ, & aliquanto amplius, à condita coloniâ ad hanc ætatem perſtitere. Quod Livius de Romanis prodidit, ut *primò per publicum ductæ, nunc privata paſſim ſubeant tecta*, iſtis itidem contigit, certo antiquitatis indicio, formâ urbis hodie valdè immutatâ. Atque publica in hunc ferme modum habuere. De privatis unum moneo, domos aut domorum areas, ſorte fuiſſe diviſas, ita Æneas apud Virgilium,

Eum. pro ſchol. inſtaur.

Iſid. lib. 15. c. 2.

Plin. lib. 36 c. 15.

Liv. lib. 5.

Sortiturq; domos ——————

Virg. Aen. lib. 5.

In quem locum Donatus, *dabantur autem ſorte, propter locorum differentiam*, ut enim quæque foro proxima, ita ſitu maximè commoda & opportuna cenſebatur. Nunc, quoniam coloniæ corpus, quâ fieri potuit delineavimus, reſtat animam (Reipublicæ conſtitutionem me dicere palam eſt) deſcribere. Hæc in duo membra diſparata, divina & humana complectitur. Nobis de religione univerſim eo minus dicendum, quod colonos patria ſacra, Romana videlicet, coluiſſe nemo ambigat: ludis tamen, feſtisque quibusdam diebus variaſſe docet Cicero, quod inter Romanæ urbis commoda, ludos & feſtos dies numerat, quibus Quirites in colonias miſſi ſint cariturі. Et Tertullianus ait, aliquas ludorum ſpecies ex *municipalibus faſtis ſuperſtitionibusque cauſſas originis* habere. Curatio ſacrorum Sacerdotibus demandata, inter quos eminuere Pontifices. Extant faſti marmorei Pontificum coloniæ Juliæ Sutrinæ; C. Virius quidam PONTIF. ET DECVR. in antiquâ inſcriptione legitur, & plura hujus generis, præter Ciceronis verba, quæ mox dabimus, nos de colonicis Pontificibus dubitare non patiuntur. Singulorum deinceps Deorum Flamines, Augures, Haruſpices, Æditui etiam, Tibicines, Popæ, miniſtri alii.

Cic. agrar. 2.

Tert. de Spectac.

Vide inſcript. Smetii f. 44 n. 15. & f. 159 n. 10. & ſæpe capite Magiſtratuum municipalium

Quorum omnium numerum grandiorem fuiſſe, quam hodie quiſquam facile cogitatione concipiat, perſuaſum habeo. Nec

Pac. in paneg. Theod. defuere dignitatis ornamenta: Latinus Pacatus Naronenſes Theodoſio Imp. gratulantes deſcribens (Illyrici ea colonia) nominat *Reverendos municipali purpurâ flamines, inſignes apicibus ſacerdotes:*

Tertul. de Idol. Tertullianus, cognoſcendæ antiquitati inprimis bonus auctor, addit auream coronam, quæ provincialium ſacerdotum inſigne fuerit proprium, uti prætextæ, vel trabeæ, vel palmatæ, certis dignitatum generibus Romæ: inde apud Epictetum ne-

Arriani Epict. lib. 1. c. 19. ſcio quis, Auguſti ſacerdotium Nicopoli ambiens, *At auream coronam geſtabo.* Ad politiæ rationem quod ſpectat, coloniam leges ab Imperatore & Triumviris accepiſſe dixi, nec muto: Sed & alias à colonis, pro re natâ latas, compertum, ſic

Virg. Aen. 5. eſt ad Virgilii verba,

——————— *patribus dat jura vocatis,*

Apud Servium, *Dat condendi juris poteſtatem, his quos appellaverat patres:* res firmat, nam quî proſpicerent Triumviri eventura tam acutè, ut novis in dies legibus opus non eſſet? Superant quædam hujus generis æreæ & marmoreæ reliquiæ, ſive decretorum ſive legum nomine inſcriptæ, ſive coloniarum ſive municipiorum, quod eodem in hac cauſsâ recidere arbitror. Legum porrò cura ad publicum conſilium pertinuit: publicum conſilium Decurionibus conſtitit. Hos nomen accepiſſe exiſtimant

Pomp. D. lib. 50. tit. 16. l. 239. quidam, ait Pomponius, *quod initio cum coloniæ deducerentur, decima pars eorum qui ducerentur, conſilii publici gratiâ conſcribi ſolita ſit.* At errant profectò iſti quidam, nec eſt ut in bene conſtitutâ Republicâ ullâ, decimus quisque civis Senator ferri poſſit. Scilicet Romæ ad Sullæ Dictaturam usque Senatus trecentorum numerum non exceſſerit, in coloniis nonnullis quadrin-

Cic. agrar. 2. gentorum, quingentorum, ſexcentorum expleverit? Cicero Rullo objicit, *Quinque millia colonorum Capuam ſcribi jubet:* Si decimam deducimus, quingenti proculdubio Decuriones provenient, At aliter ille, *Huc iſti Decemviri, cum numerum colonorum ex lege Rulli deduxerint, centum decuriones, decem Augures, ſex Pontifices conſtituerint.* Totidem ego Auguſtæ crediderim conſtitutos. Ad Romanæ originis hâc quoq; in parte ſi-

Prop. lib. 4. el. 1. militudinem, Propertius,

Centum illi in prato ſæpe ſenatus erat.

Nam Capuæ exemplo opinionis alterius ineptiæ ſatis ſuperque patefactæ. Etymon igitur à curiâ, quæ eſt Iſidori in originibus

Iſid. lib. 2. c. 4. interpretatio, aut de curiis deducere verius. In decurias enim Decuriones tributos ſuſpicor; inde Decemprimi nati, quorum præſignis præ reliquis dignitas, meminit Cicero oratio-

Liv. lib. 29. ne pro Sex. Roſcio Amerino: Livius in hiſtoriâ ſecundi belli Punici,

nici, *Decreverunt ut Conſules magiſtratus, denosq́ principes Nepete, Sutrio, Ardeâ, Calibus, Albâ, Carſeolis, Sorâ, Sueſsâ, Setiâ, Circeis, Narniâ, Interamnâ (eæ namq; coloniæ in eâ cauſsâ erant) Romam accirent:* & hiſce Julius Firmicus, *Faciet claros, & glorioſos, civitatibus præpoſitos, aut maximarum civitatum Decemprimos;* hinc Hermogenianus Decemprimatum dixit. In curiâ conveniſſe, clarum: Itaque poſteriores, Curiales pro Decurionibus promiſcuè appellavere, uti eſt in Arcadii & Honorii lege, tum ſæpe alibi. Primos à Triumviris coloniæ deducendæ lectos conjicio: vacantibus deinceps locis allecti vel à Cenſoribus, quod minoris Plinii auctoritate aſſero, vel ab ordine ipſo, uti lapis antiquus habet, HVIC. ORDO. SENIENSIVM. ORNAMENT. DECVR. PRIMO. DECREVIT. ſiquidem Decurionum ornamēta decernere ad eos, qui legerent, pertinuit: vel à Decurionibus, Auguſtalibus, & Plebe, ſic eſt in Sueſſanâ inſcriptione, HONOREM. DECVRIONATVS. GRATVITVM. DECREVIT. ORDO. DECVRIONVM. ET. AVGVSTALIVM. ET. PLEBS. VNIVERSA. Imperatorum deniq; juſſu pleroſque Decuriones & magiſtratus conſtitutos, ſcio neminem ambigere, at id præter conſuetum morem contigit, nec nobis hoc loco de Principum auctoritate, quæ infinita fuit, diſputandum. Allecti pecuniam quandoque erogabant, ita Cn. Sulpitius in vetuſto marmore, DEDIT. DECVRIONATVS. NOMINE H-S. *I Ↄ Ↄ C I Ↄ.* ſportularum ſcilicet ratione, *pro introitu* ait Plinius: ex quo intelligo, in quibusdam civitatibus lectos à Cenſoribus, hoc honorarium non intuliſſe, ſed ſupernumerarios tantum, Imperatoris indulgentiâ adjectos, in quibusdam utroſque; Trajanus reſcripſit, *id ergò quod ſemper tutiſſimum eſt, ſequendam cujusq; civitatis legem puto.* Ex Plinio conſtat, Decurionum cenſum centum millium fuiſſe: ex Diocletiani & Maximiani reſcripto, libertos in curiam non admiſſos, niſi qui jus aureorum annulorum aſſequuti, vel natalibus ſuis reſtituti eſſent: Ex Juriſconſultorum libris, neque lectos minores vigintiquinq; annis, niſi ex certâ cauſsâ, qui tunc ſportulas quidem Decurionum accipiebant, interim ſuffragium ferre non poterant: nec majores quinquagintaquinque invitos, niſi illis conſuetudo obſtaret: nec in totum ſurdos & mutos: nec relegatos ad tempus & reverſos, niſi Principis accederet permiſſio: nec navicularios. Cicero ſignificat, excluſos item, qui præconium facerent, non qui feciſſent. A Gratiano & collegis Imperatoribus, Decuriones Senatores ſuæ curiæ nominatos obſervo, additâ cautione, *ſi ſic dici oportet*, quod Senatoriæ vocis majeſtatem, præterquam principi principis urbis conſilio, convenire vix exiſtimarent:

Firm. lib. 3 c. 12.
Hermog. D. lib. 50. tit. 4. l. 1.
Arca. & Hon. Cod. lib. 1. tit. 3. l. 12.
Plin. lib. 10 ep. 113. 116
Inſcript. Smet. f. 161 n. 9. f. 83. n. 5.
Sulpicii inſcr. in Aldi Orthogr. v. circumvenio.
Plin. lib. 10 ep. 113. 116.
Plin. lib. 1. ep. 19.
Diocl. Cod lib. 10. tit. 32. l. 1.
Juriſc. D. lib. 50. tit. 2. l. 2. 3. 6. 7. 9. 11. 13. & tit. 4. l. 8
Cic. fam. lib. 6. ep. 18
Grat. C. li. 10. tit. 31. l. 33.

Nov. lib. 4. Nov. 1. marent: à Leone & Majoriano minorem Senatum, *Curiales nervos eſſe reip. ac viſcera civitatum nullus ignorat, quorum cœtum rectè appellavit antiquitas minorem Senatum*: eſt in lapidibus diſertè, SENATVS. P. Q. TIBVRS. S. Q. NOLAN. SENATVS. POPVLVSQVE. SIGNINVS. & plura ad hunc modum, quibus ſanè Decuriones Senatus appellatione dignati, quod Plinium pariter atque Trajanum ſequutum video, & ôlim Livium, ubi de XII. coloniarum defectione agit: abſtinuere tamen pleræque coloniæ, aut Ordinis, aut Decurionum inſcriptione contentæ. Cicero de Puteolanis verba faciens, ampliſſimum ordinem vocavit. Plinius in Bithynicis & Ponticis civitatibus, Græcâ Buleutarum appellatione uſus eſt. Quo quisque loco in album relatus ſententiam dixerit, Vlpianus docet, *Decuriones in albo ita ſcriptos eſſe oportet, ut lege municipali præcipitur: ſed ſi lex ceſſat, tunc dignitates erunt ſpectandæ, ut ſcribantur eo ordine, quo quisque eorum maximo honore in municipio functus eſt: puta qui Duumviratum geſſerunt, ſi hic honor præcellat* (utitur exceptione, propter municipia, in quibus Dictatores, aut ſummo loco Ædiles, id enim Arpini conſueviſſe, ex Cicerone ſcimus, *is enim magiſtratus in noſtro municipio, nec alius ullus creari ſolet*; & credo etiam in aliis interdum municipiis, non item in coloniis, quæ Dictatores nullos, Ædiles infra Duumviros habuere) *& inter Duumvirales antiquiſſimus quisque prior is: deinde hi qui ſecundo poſt Duumviratum honore in Republica functi ſunt: poſt eos qui tertio, & deinceps: mox hi, qui nullo honore functi ſunt, pro ut quisque eorum in ordinem venit. In ſententiis quoq; dicendis idem ordo ſpectandus eſt, quem in albo ſcribendo diximus.* Sed intererat, quâ quis ratione dignitatem aſſequutus, *Nomina ante ſcribi oportet eorum, qui dignitates principis judicio conſecuti ſunt: poſtea eorum, qui tantum municipalibus honoribus functi ſunt.* Et *patrem, non habenti filios anteferri*, Diocletiani & Maximiani lege cautum. Decurionum partes duas, totius curiæ inſtar exhibere, Arcadio & Honorio placuit. Quod major pars curiæ effeciſſet, pro eo haberi, ac ſi omnes egiſſent, Scævola interpretatus eſt. Nam Decreta, quæ non legitimo numero Decurionum coacto facta ſunt, non valere Marcianus annotavit: & ordinem non aliter habendum, quam duabus partibus adhibitis, ante Arcadium ex municipali lege Vlpianus prodidit. Vti verò Senatus conſulta Romæ duabus ſingularibus litteris S. C. ita Decurionum Decreta totidem D. D. notabantur: eò L. D. D. D. in fragmento Auguſtanæ inſcriptionis, monumento Locum Datum Decurionum Decreto ſignificant. At quoniam Decuriones pleraque Reipublicæ munera ſuo periculo tractare cogebantur, inferioribus maximè temporibus, eis militiâ,

Plin. lib. 10 ep. 83. 84. 115. 116.
Liv. lib. 27.
Cic. pro Cælio.
Vlp. D. lib. 50. tit. 3. l. 1. 2.
Cic. fam. lib. 13, ep. 12.
Diocl. C. lib. 10. tit. 31. l. 9.
Arc. C. lib. 10. tit. 31. l. 46.
Scæv. D. lib. 50. tit. 1. l. 19.
Marc. D. lib. 50. tit. 9. l. 2. Vlp. l. 3.
Vide C. lib. 10. tit.

militia, vectigalium publicorum, alienarumque rerum omnium conductione & procuratione interdictum, ne hiſce curis à proprio munere avocarentur. Itaq; uſu venit, ut honor tot oneribus implicitus, à paucis ambiretur, eum plerique enixè fugerent, etſi prærogativis quas enumerabimus auctum: Statuere ideo Imperatores plurimis conſtitutionib⁹, ne publica munera negligerentur ſcilicet, Decurionum filios curiis neceſſario obnoxios, cujus rei antiquitus nec ſuſpicio incidit: quin nec Chriſtianos eximos habuerunt, Chriſtianos namq; Judæorum nomine intelligit Vlpianus, quo loco ſcripſit, *Eis, qui Judaicam ſuperſtitionē ſequantur, Divi Severus & Antoninus honores adipiſci permiſerunt: ſed & neceſſitates eis impoſuerunt.* Arcadius & Honorius omnium ſuperſtitionū aſſeclas admiſere; Julianus clericos etiam invitos adſcripſit: adixit, ut eſt apud Sozomenum. Poſtea prohibitum à Gratiano & collegis, ne quis ſupplicii loco curiæ deputaretur, gravi addita ſententiâ, *cum utique unumquemque criminoſum, non dignitas debeat, ſed pœna comitari.* Prærogativis præter ſportulas, hiſce propemodum uſi ſunt: Nullum in coloniâ magiſtratum majorem niſi Decurio gerere poterat, *quia Decurionum honoribus plebeji fungi prohibentur*, quæ Paulli verba ſunt: Extraordinariorum munerum omnium immunitate fruebantur: & Theodoſii lege, mortuo Decurione, extraneis relictis heredibus, qui ad curiam non pertinerent, quarta facultatum portio cedebat beneficio reliquorum Decurionum; nullo legitimo ſucceſſore relicto, bona omnia ordinis utilitati proficere Conſtantinus reſcripſit: *Decurionibus facultatibus lapſis alimenta decerni permiſſum*, Hermogenianus prodidit: Non fuſtibus, non quæſtioni ſubjiciebantur, niſi majeſtatis rei, capitali propoſitâ pœnâ judici, qui contra tentaſſet: non in metallum dabantur, nec in opus metalli, nec in opus publicum, vel ad beſtias; nec furcæ ſubjiciebantur, nec vivi exurebantur: ac omnino capite non damnabantur, niſi ſi qui parentem occidiſſent: gravioris facinoris rei, à Præſidibus non puniebantur, ſed carceribus tantum diligentioris cuſtodiæ cauſsâ mancipabantur, deque iis ad Imperatores referebatur. Vlpianus ait, Decurionem *punire ſibi Præſes permittere non debet; ſed recipere eum in carcerem, & principi ſcribere de pœna ejus.* Quæ privilegia & Decuriones, & eorum parentes atque liberos complectebantur, quod ex Imperatorum, Juriſque prudentum ad oram notatis locis planum. Sed & alia pleraque de Decurionibus aſcribi poterant, nos capita delibavimus. Auguſtanorum mentio in noſtris monumentis obvia aliquoties, duorum tantum, aut ſi plurimum trium nomina reliqua, Antonii Æliani, C. Juliani Julii, & Adjutorii Romani, nam de poſtremo mihi minus conſtat. Magiſtratus colonici fuere multiplices:

31.l.38.51 55 D.lib. 50.tit.8.l. 2.lib.e.tit. 2.l.6.C. lib.4.tit. 65.l.30.

Impp. C. lib.10.tit. 31.l.22.26. 32.35.36. 37.41.43. 48.50.62. 66

Vlp.D.lib. 50.tit.2.l.3

Arc.C.lib. 10.tit.31. l.49.

Soz.lib.5. c.5.

Grat.C.lib. 10.tit.31. l.38.

Paul. D. lib.50.tit. 2.l.7.

Vide C.lib. 10 tit.31. l 21. ti.34. per totum, lib.2.tit.11 l.5.lib.9. tit.41.l.16. D.li 48.tit. 19.l.9.15. 18.lib.50. tit.18.l.3. lib.28.tit. 3.l.6. lib. 49.tit 4.l.2 C.Theod. lib.5.tit.2. l.unicâ D. lib.50.tit. 2.l.8.

tiplices: Majores, minores. Majores hîc voco, qui rem publicam reſpiciebant univerſam, minores, qui certa corpora & collegia. Priores, ut obſervaſſe videor propemodum annui, eſt in fragmento municipalium faſtorum, ab Apiano edito, ſępius præſcriptum, EX. K. IVL. AD. K. IVL. & EX. K. IAN. AD. K. IAN. interdum EX. K. IVL. AD. K. FEB. aut EX. K. IVL. AD. K. IAN. Credo quod ii, quorum nomina ſubſcripta, in magiſtratu mortui, vel ſe ante ſtatum tempus abdicaverint. Excipio tamen Quinquennales, quos inter majores infra numerabimus, cum alii minores ſint: & Duumviros, qui nominati aufugiſſent aut latitaſſent, hos repertos, *biennio integro onera Duumviratus* ferre, Conſtantinus coëgit: à ſummo quippe philoſopho ſapienter proditum, magiſtratus dignis tribuendos eſſe, ſive volentib⁹, ſive nolentibus etiam. Magiſtratus in curiâ à Decurionibus ex ipſo ordine lectos, Diocletiani lege ſatis liquet. Prout quisque Decurio creatus, ita magiſtratum adipiſceretur, Divorum fratrum reſcriptum cavit: Vlpianus interpretatus, non locum habere, niſi cum omnes æquè idonei & ſufficientes: Modeſtinus, ita quoque municipales leges intelligendas, quæ de certorum hominum honoribus conſtituant. *Vt gradatim honores deferantur, edicto, & ut à minoribus ad majores perveniatur, epiſtulâ Divi Pii ad Titianum* expreſſum. *Majoribus honoribus functos, ad minores devocari non oportere, rationis* eſſe, viſum Diocletiano & Maximiano: Neminem item ad eadem munera revocandum, ſi aliorum civium ſit copia. Prætextæ honore uſos, Livius docet, *Magiſtratibus in coloniis municipiisq;, hîc Romæ infimo genere magiſtris vicorum, togæ prætextæ habendæ jus permittemus, nec id ut vivi ſolum habeant tantum inſigne, ſed etiam ut cum eo crementur.* Veſtis purpurâ prætexta, cæterum alba, nam de municipali magiſtratu apud Juvenalem eſt,

Conſt. C. lib. 10. tit. 31. l. 18. Ariſt. 2. de Rep. c. 7.

Diocl. C. lib. 10. tit. 31. l. 2. Vlp. D. lib. 50. tit. 4. l. 6. Mod. tit. e. l. 11.

Diocl. lib. 10. tit. 42. l. 2. & 3.

Liv. lib 34.

Juven. ſat. 3.

————— clari velamen honoris
Sufficiunt tunicæ ſummis Ædilibus albæ.

In tunicis ne quis vim faciat, generatim pro veſte poëta dixit. Ineuntes quandoq; ſpectacula edebāt; exemplo Thyaſus Corinthius in Apuleji Mileſiis, *Vt ejus proſapia atq; dignitas poſtulabat, gradatim permenſis honoribus, Quinquennali magiſtratui fuerat deſtinatus: & ut ſplendori capeſſendorum reſponderet faſcium, munus gladiatorium triduanis ſpectaculis pollicitus, latius munificentiam ſuam porrigebat*: Et L. Fladii Pieri baſis Alliſæ, QVI. OB. HONOREM. DECVR. EODEM. ANNO. QVO. FACTVS. EST. GLAD. PARIA. XXX. ET. VENATION. BESTIARVM. AFRICANAR. ET. POST. PAVCOS. MENSES. DVVMVIRATV. SVO. ACCEPTIS. A. REP. H-S. XMX.

Apul. lib. 10.

Smet. f. 82. n. 13.

XMX. N. VENAT. PLENAS. ET. GLADIATORVM. PARIA. XX. EDIDIT. ITEM. POST. ANNVM. LVDOS. SCÆNICOR. P.S.F. AGI. Quod ne cui mirum, privati quoque & extremæ conditionis homines, ambitioſâ tantum vanitate impulſi, munerum interdum in coloniis editores, Martialis,

Mart. lib. 3. epig. 58.

Sutor cerdo dedit tibi culta Bononia munus,
Fullo dedit Mutinæ, nunc ubi caupo dabis?

Summus autem magiſtratus Duumviri, quorum per omnia litterarum monumenta, ſcripta, ſculpta, percuſſa, frequens memoria, ut ſtultum ſit inhærere ſingulis. Nihil planius Ciceronis verbis, quibus Campanum faſtum notat, *cum cæteris in coloniis Duumviri appellentur, hi ſe prætores appellari volebant.* Cæteræ coloniæ, coloniæ omnes ſunt, nec contra eſt, quod in quibusdam tum coloniis tum municipiis Quatuorvirorum graves ſcriptores, aut etiam lapides meminere, quod Cicero IV. Viros Neapolitanos, Cumanos, Larinates, & Fregellanos nominat, quod in lapidib⁹ Nepeſini, Spoletini, Vrbinates, Veronenſes, alii multi ſunt: neutiquam enim conſequitur, quod nonnullis placuit, diverſis Rebuspublicis II. Viros aut IV. Viros præfuiſſe: forſan potior ſententia utroſque fuiſſe in omnibus, certè in aliquibus, principe loco Duumviros, inferiore Quatuorviros; quin & III. Viros & IIIII. Viros quos non raro obſervamus. Neapolitanos ſiquidem, quibus IV. Viros Cicero tribuit, II. Viros habuiſſe, multorum marmorū ſcimus teſtimonio, & Patavinæ inſcriptiones II. Viros IIII. Viroſq; promiſcuè præferūt, nec plura exempla colligo. Sed præfuerint alicubi IIII. Viri (non enim pernegandum credo eſt) cogitavi fieri potuiſſe, ut nomine à II. Viris differrent, re eſſent iidem, & bini per vices annuum, omnes ſimul integro biennio magiſtratum gererent. Leviter in hanc cogitationem traxit exemplum VI. Virorum Mediolanenſium, quos in Seniores Junioresque tributos ex inſcriptionibus compertum, nec ſat ſcio, an iſtâ de cauſsâ, Seniores ſcilicet, qui anno ſuo jam functi, nam hoc diſtinctionis genus in magiſtratibus pleræque hodie etiam Germaniæ Respublicæ tuentur. Confirmavit aliquantò validius tabula ærea, in qua Veſpaſianus Imp. SALVTEM. DICIT. IIII. VIRIS ET. DECVRIONIBVS. SABORENSIVM. cum ad finem duorum tantum expreſſa ſint nomina, II. VIRI. C. CORNELIVS. SEVERVS. ET. M. SEPTIMIVS. SEVERVS. PVBLICA. PECVNIA. IN. AERE. INCIDERVNT. Simile propemodum eſt, quod apud Fulvium Vrſinum in æneâ item tabellâ Senatuſconſulti municipalis, M? ACILIVS. PLACIDVS. L. PETRONIVS. FRONTO. IIII. VIR. I. D. appellantur.

Cic. agr. 2.

Cic. ad Att. c. lib. 10. ep. Epiſtola tua orat. pro Cluent. fam. lib. 13 ep. 77. Inſcript. Smetii. f. 73. n. 6. f. 74. n. 13. f. 77. n. 1. f 159 n. 18. f. 160. n. 16.

II. Viri. Neap ap. Smet. f. 84. n. 1. 9. f 164 n. 15. 18. Pat. inſcript. apud Scardeon.

VI. Viri Mediol. ap. Smet. f. 158 n. 16. 17.

Inſcript. Hiſp. Occonis pag. 27. n. 1. Fabric antiq. monum. lib. 1. Mariana hiſt. Hiſp. lib 4. c. 4.

Aſinii

Pol. ap. Cic. fam. lib. 10. ep. 32. Aſinii Pollionis apud Ciceronem de Balbo verba an ad hanc ſententiam faciant, neque pro confeſſo, neque pro vano poſuerim, *Quatuorviratum* (Gadibus) *ſibi prorogavit: comitia biennii biduo habuit.* Eandem fere rationem habet, quod in Republicâ noſtrâ nunc quoque experimur, Conſules, ut vulgo appellant, ſive Prætores ſi ad Romanos mores accommodamus, VI. Viri Juredicundo ſi ad colonicos verius, ſex, annum ita partiuntur, ut quaternis viciſſim menſibus bini jurisdictionem exerceant. Juriſconſultorum absque dubio libri, Duumviros maximum inter municipales magiſtratus uſurpant, minimum duodecies, Quatuorviros, quod ſciam, ſemel. Cæſar etiam generatim, *Duumviris municipiorum omnium imperat, ut naves conquirant, Brũduſiumq; deducendas curent.* Quod Jurisdictionem exercerent. II. Viri Juredicundo appellati ſunt: quamquam & alii magiſtratus, puta IV. Viri & VI. Viri, Juredicundo: Iſti etiam eximiè II. Viri Præfecti, & II. Viri Præfecti juridicundo, quod lapidum auctoritate fiſus profero, itaque fruſtra eſt quidam, qui in numis coloniæ Victricis Juliæ Leptis L. NER. L. SVR. PR. II. VIR. & A. P. SALPA. M. FVLV. PR. II. VIR. Prætores Duumviros interpretatur: frequentiſſimè tamen nudè II. Viri. Quod vir doctus Conſulum nomen affectaſſe annotat, non perſuadet, & nimis elatè Auſonius, ſi ſe Burdigalæ II. Virum lectum verbis iſtis intelligi voluit,

I. C. D. lib. 2 tit. 3. l. unica. lib. 3. tit. 4. l. 6. lib. 15. tit. 1. l. 3. lib 27. tit. 8. l. 1. lib. 38. tit. 2. l. 4. lib. 47. tit. 2. l. 52. tit. 10. l. 13. lib. 50 tit. 1. l. 38. C. lib. 3. tit. 1. l. 16. lib. 6. tit. 9. l. 9. lib. 10. tit. 31. l. 53. lib. 11. tit. 35. l. 3. lib. e. tit. 29. l. unica Alexander A. IIII. Viris & Decur. Fabret. Cæſ. de bel. civ. lib. 1. IV. Viri I. D. ſæpe. VI. Viri I. D. ap. Smet. f. 158. n. 9. f. 159. n. 12. II. Viri Præf. ap. Occon inſcrip. Hiſp. pag. 13. n. 9. p. 15. n. 5. p. 16. n. 2. 9 Auſ. de urb. 13. Cic. agr. 2. Apul. de Aſin. lib. 3. Arc. lib. 10. C. tit. 31. l. 53.

Diligo Burdigalam: Romam colo: civis in hac ſum,
Conſul in ambabus. ———————

Mihi perplacet, -- *Conſul in hac ſum, Civis in ambabus*— eſt enim ad veritatem expeditius, & proximo confirmatur hemiſtichio— *cunæ hîc, ibi ſella curulis*, ſed librarius varium pronominis uſum non percepit. Duumviros antiquitus lictores duo cum bacillis anteibant, nam id ex Cicerone colligo, & Apulejo, qui poſtea auctâ ambitione in faſces crevere, ſi Arcadio & collegis Impp. credimus, *Duumvirum impune non liceat extollere poteſtatem faſcium, extra metas territorii propriæ civitatis.* Etſi Cicero idem jam olim Campanos auſos indignatus. Auguſtanorum Duumvirûm puto antiquiſſimam memoriam extare in Auguſti nummo, quem quarto libro expreſſimus: ad eos præterea refero imagines duas togatas, quas inſcriptionibus inſeruimꝰ. Quinquennales coloniarum Cenſores, non obſcuris uſus argumentis, interpretor. Parum cautè confundit cum ſummis Duumviris, vir eruditus, quem paullò ante diximus: diſtinguit clarè C. Hedii lapis. II. VIR. II. VIR. QVINQ. Rurſus alii à Quatuorviris, en C. Veſidieni iſte, IIII. VIR. IVR. DIC. IIII. VIR. QVINQ. A. Quintilii alter, IIII. VIR. IVRE. DIC. IIII. VIR. QVINQ. & quos præterea recenſere longum: in quibus Quinquennales tum Duumviros, tum Quatuorviros obſervo. Cogitabimus

tabimus,an eà ratione, quam deII. Viris & IV. Viris Juredicundo
propoſimus. cenſores cenſumque in coloniis fuiſſe, vel ex S. C.
de XII. Coloniis quæ Quintis Fabio & Fulvio Conſulibus ab- Liv.lib.29.
nuiſſent milites dare, quod apud Livium extat, in promptu
eſt, *Cenſumque in iis coloniis agi ex formulâ à Romanis Cenſoribus
data: dari autem placere eandem, quam Populo Romano: defer-
riq́; Romam ab juratis cenſoribus coloniarum, priusquam ma-
giſtratu abirent.* Hæc quia his coloniis nominatim juſſa, ap-
paret de cætero, cenſorias coloniarum tabulas Romam non fuiſ-
ſe delatas. Plinius ſcripſit, in Bithynicis civitatibus Senatum à Plin.lib.10 ep.83.
Cenſorib9 lectum, ut indicavimus. Legimus in marmore, CEN- Smet. f.85. n.2.
SITOR. CIVIVM. ROMANORVM. COLO-
NIÆ. VICTRICENSIS. item CENS. ET. DV-
VMVIRATV. BENE. ET. E. R. P. ACTO. Præci- Occ. in-ſcript. p.23 n.2.
puam eam dignitatem fuiſſe, cui primores, fere Duumvirales pręfecti,
Romanum exemplar monet: hinc Apuleji verba fluxere,
permenſis honorib9, Quinquennali magiſtratui fuerat deſtinatus;
cæteroquin enim hic idem Apulejus, ſum̃um honorem Duum-
viratum fuiſſe, diſertè confirmat, *In qua coloniâ patrem habui lo-* Apul.apol. 1.
*co principe Duumviralem, cunctis honorib9 perfunctum. Cujus ego
locum in eâ republicâ exinde ut participare curiam cœpi, nequa-
quam degener, pari ſpero honore & exiſtimatione tueor:* atq; Spar-
tianum de Hadriano ita accipio, *In Hetruriâ Præturam Impera-
tor egit: Per latina oppida Dictator, & Ædilis & Duumvir fuit:
Apud Neapolim Demarchus: in patria ſuâ Quinquennalis: & i-
tem Hadriæ Quinquennalis, quaſi in alia patriâ: & Athenis Ar-
chon fuit.* Nomen nactos quod Romanorum more per quin-
quennium magiſtratum geſſerint, non video cur dubitemus:
cum præſertim coloniarum luſtra ex lapidibus alii dudum ob-
ſervaverint. Sed accedat conjecturæ pondus à Conſtantini lege, Conſt.Theod. C. lib. 13. tit. 3. l.1.
quâ medicis & profeſſoribus im̃unitatem tribuit, *Si quis eos ve-
xaverit, centum millia nummorum ærario inferat, à Magiſtratib9
vel Quinquennalibus exactus.* Magiſtratuum nomine ſummos, id
eſt II. Viros (neq; hoc infrequens) Quinquennalium Cenſores,
ad quos cenſus ratione immunitatis cognitio & tuitio pertineat,
omnino complectitur. Faſcibus uſos, non eſt cur denuo ex Apu-
lejo repetamus. Jam in Ædilibus, coloniæ matrem Duo Ædil. in faſtis municipa- lib. Apiani.
non minus imitatæ ſunt; quos itidem binos quaternosve, variæ
inſcriptiones indicant, quamquam quaternos ſæpius, hoc non-
nunquam modo, IIII. VIR. AED. POTEST. & breviori Quatuor. ap. Smet. f.73. num. 10. f. 75. n 11. f.92. n. 7. Tab. Cær. ap. Smet. f.15.
ſcripturâ, A.P. Ædilitiâ poteſtate: tabula municipii Cæritum, u-
num AED. IVRIDIC. alterum AEDIL. ANNON. ha-
bet, & eſt apud Suetonium, C. Albutium Silum Novarienſem æ-
dilitate in patriâ fungentem, jus pro tribunali dixiſſe. Annonæ Suet. de clar. Rhet.

Apul. de Aſ. lib. 1. certè illis cura mandata, Apulejus, *Annonam curamus, ait, & Ædilem gerimus: & ſi quid obſonare cupis, utiq; commodabimus:* Alf. D. lib. 19 tit. 2. l. 30. & balnearum, Alfenus, *Ædilis in municipio balneas conduxerat, ut eo anno municipes gratis lavarentur.* Ædificiorum præterea curam geſſiſſe: à nobis ne monendum quidem, nomen monet. Sed & hos virgis Apulejus ornat, *Et lixas & virgas, & habitum prorſus magiſtratui congruentem in te video.* Auguſtæ Ædilis & Ædilitius fortaſſe fuerit (quamquam Quinqueñalitium quoque ſuſpicari licet) C. IVLIANIVS. IVLIVS. IIII. VIRALIS. cujus in vetuſtis noſtris monumentis nomen ſuperat. Quæſtores demum in coloniis & municipiis: C. Gracch. ap. Gell. lib. 10 c. 3. Gracchus oratione de legibus promulgatis, *Quæſtori Sidicino M. Mario datum eſt negocium, uti balneis exigerentur, qui lavabantur,* paullo poſt, *ſuæ civitatis nobiliſſimus homo M. Marius,* deinde, *Ferentini ob eandem cauſſam Prætor noſter Quæſtores arripi juſſit.* In lapidibus hac notâ Q. crebri ſunt. Miror fefelliſſe Turn. Adverſ. lib. 11 c. 10. eum, qui in titulo quodam, AEDIL. Q. IIII. VIR. I. D. maluit Ædilem quinquennalem, quam Ædilem, Quæſtorem & Quatuorvirum interpretari: Quinquennales cum breviſſimè, duplici tamen Q. Q. ſcripti. Atque Duumviratum, Quin-Smet. f. 82. n. 11. quennalitatem, Ædilitatem, Quæſturam, diſtincta munera eſſe, per ſe clarum, clariſſimum Allifanâ M. Granii inſcriptione redditur, II. VIRO. TER. QVINQ. AED. Q. nam hic omnibus functus. Quæſtores annuos fuiſſe, in municipalibus faſtis videmus. Cum pecuniæ publicæ & ærarii cu-Smet. f. 157 n. 19. ram geſſerint, fit ut eos ipſos II. VIR. AER. in Genevenſi inſcriptione dictos autumem. Auguſtales quo lo-Tac. An. 1. co reponerem dubitabam: inter Sacerdotes, ſuadebat Tacitus, *Idem annus novas cæremonias accepit addito Auguſtalium ſodalium ſacerdotio;* vetabant lapides, in quibus ſodalium nomen Smet. f. 80. n. 6. nunquam additum, & à Flamine Auguſti unus apertè diſtinguit, FLAMINI. DIVI. AVG. VI. VIRO. AVGVSTALI. Nec enim unus aliquis ejuſdem numinis flamen & ſodalis: diverſum ergò viſum Taciti ſacerdotium, cum unum nomen Veget. lib. 2. c. 7. multas ſignificationes admiſerit, Vegetius Auguſtales in legione milites vocaverit, qui ordinariis ab Auguſto juncti, & notus Auguſtalis Ægypti præfectus ſit: Inter magiſtratus, juvabant quædam alia, tum in ſpeciem validè Petronianus locus, *Quod præcipuè miratus ſum, in poſtibus triclinii faſces erant cum ſecuribus fixi, quorum unam partem embolum navis æneum finiebat; in quo erat ſcriptum: G. POMPEIO. TRIMALCIONI. VI. VIRO. AVGVSTALI. CINNAMVS. DISPENSATOR.* Obſtabant multa, in primis duo, quod eos ubique non tam poſt magiſtratus, quam poſt Decuriones etiam

poſitos

poſitos reperi, DECVRIONES. ET. AVGVST. ET. POPVLVS. DECVR. AVGVST. ET. POP. DECVR. AVG. PLEBS. idem eſt, DEC. VI. VIR. PLEBS. quodque iis ſportulas parcius datas, OB. DEDICATIONEM. EARVM. DEC. XV. VI. VIR. XIII. PLEB. X. II. DARI. IVSSIT. item, DECVRIONIB. SING. H-S. XXX. SEX. VIRIS. ET. AVGVSTALIB. SING. H-S. XII. PLEBI. SIN. H-S. IIII. &, DECVRIONIB. MVLSVM. ET. CRVST. ET. SPORTVL. H-S. X. N. ITEM. PVER. CVRIAE. INCREMENT. ET. VI. VIR. AVG. QVIBVSQ. V. V. E. CRVST. MVLSVM. ET. H-S. VIII. N. Quæ eos infra Decuriones collocant. Petronii ſecures facile hebetamus, nec enim Auguſtalitatis inſigne, ſed ad oſtendandum mirificum Trimalcionis luxum & faſtum, atque uti neſcio quis annotavit, ad terrorem & ſupplicium ſervorum, à mimico Rege id loci fixas, præcipua illa narrantis quoque admiratio innuit. Eo facit ipſum Trimalcionis nomen regium aut triregium verius, Eunapius quippe prodidit, Malchum Syrorum linguâ Regem ſonare, inde Martialis ridiculè de Zoilo,

Smet. f.73. n.1.4.& 11 f 74.n.13. Smet. f.74. n. 14. f.75. n.12.f.81. n.7.

Hos Malchionis patimur improbi faſtus.

Eun.vit. philoſ.Porphyr.Mart. lib.3. epig. 81.

Cum de cętero patronos Reges à clientibus adulatoribus audiſſe, multa hujus epigrammata oſtendant. Iſtius originis ſunt in ſacris literis etiam Melchias, Melchon, Melchiſedech, & in communi credo uſu Melchior. Quod itaque de Auguſtalium officio minus liquere poteſt, in medio ſit: Hæc ſatis liquent, dignitatis id genus inter Senatum, ſive Decurionum ordinem & plebem conſtitiſſe, ſex numero fuiſſe, quod tam multa marmora loquuntur, ut nec Duumvirûm, nec Cenſorum, nec Ædilium, nec Quæſtorum, neque planè horum ſimul omnium plura meminerint: A Decurionibus creatos, VI. VIR. AVGVSTALIS. QVI. INTER. PRIMOS. AVGVSTALES. A. DECVRIONIB. AVGVSTALIS. FACTVS. EST. Pecuniam ejus cauſsâ quandoque ſolviſſe, Hic. PRO. SEVIRATV. IN. REM. P. DEDIT. H-S ∞ ∞. Eam interdum remiſſam, HVIC. ORDO. DECVRIONVM. OB. MERITA. EIVS. HONOREM. AVGVSTALITATIS. GRATVITVM. DECREVIT. item IIIIII. VIRO. AVGVSTALI. GRATVITO. D. D. Perpetuos demum non fuiſſe, at honorem aliquos repetiviſſe. FAVSTVS. TITIVS. LIBERALIS. VI. VIR. AVG. ITER. Apud nos Auguſtales, Sext. Attonius Privatus, qui Silvani templum reſtituit, & Tib. Cleuphas purpurarius. Equitum

Mart.lib.1. ep.113. lib. 2.ep.18.68. lib.3.ep.7. lib.4 ep.84 lib 5.20.23 lib.10,ep. 96.

Alc.in 10. lib.C.

Smet.f.74. n.4.f.83.n. 7.f.159.n. 17.

Smet. f.49. n.7.

duo fuiſſe genera,quorum unum in re militari peditibus reſponderet, alterum in civitate ſenatui & plebi, notius eſt quam ut hîc exequar. Prius illud, locum in coloniis habuiſſe dudum diximus,neque aliter capiendus Livius toties, *tria millia & ſeptingenti pedites ierunt, trecenti equites.* & *tria millia hominum ſunt deducta, equitibus ſeptuagena jugera, cæteris colonis,quinquagena ſunt data.* Item, *tria millia peditum quinquagena jugera, centuriones centena, centena quadragena equites acceperunt.* Cauſſa, cur Auguſtam hujus claſſis equites deductos exiſtimare debeamus,ſuo loco explicata. Sed nec de poſteriori genere in coloniis dubitemus,cui Equitum Romanorum,Equeſtriſq; ordinis nomina peculiari modo fuere propria,Monobricenſis lapis, II. VIRI. VNACVM. ORD. EQVEST. ET. POPVLO. Lugdunenſis, DECVRIONIB. ORDINI. EQVESTRI. [IIII]. VIRIS. AVG. Plures paucioresve, pro coloniarum ſplendore & magnitudine fuiſſe, Curiis multum dignitatis iis Decurionibus acceſſiſſe, nemo neget. Senatorium etiam Romæ locum perſæpe aſſequutos, innumeris per omnes ſcriptores locis in comperto, nobis uno aut altero comprobare ſatis: Tacitus, *Cn. Julius Agricola,vetere & illuſtri Forojulienſium coloniâ ortus, utrumq; avum Procuratorem Cæſarum habuit: quæ equeſtris nobilitas eſt. Pater Julius Græcinus Senatorii ordinis.* Expreſſius Claudius Imp. oratione ſuper civitate Gallis dandâ, quæ æneis tabulis inciſa Lugdini extat, DIVVS. AVG........................ET. PATRVVS. TI. CÆSAR. OMNEM. FLOREM. VBIQVE. COLONIARVM. ET. MVNICIPIORVM. BONORVM. SCILICET. VIRORVM. ET. LOCVPLETIVM. IN. HAC. CVRIA. ESSE. VOLVIT. paucis interjectis,ORNATISSIMA. ECCE. COLONIA. VALENTISSIMAQVE. VIENNENSIVM. QVAM. LONGO. IAM. TEMPORE. SENATORES. HVIC. CVRIÆ. CONFERT. EX. QVA. COLONIA. INTER. PAVCOS. EQVESTRIS. ORDINIS. ORNAMENTVM. L. VEST]NVM. FAMILIARISSIME. DILIGO. Apud nos, ANTONIO. AELIANO. EQVITI. ROMANO. quem inter Decuriones Auguſtanos numeravimus,vetuſta inſcriptio teſtimonium præbet.Et alium noſtrorum quempiam (nomen periit) cui PEREGRINIVS. BELLICO*ſus* titulum poſuit, Conſularibus ornamentis auctum, ex fragmento, quod in hunc modum reſtituendum videbatur, CONSVLARES. HO*nor. adept.* colligebam. Minores magiſtratus collegiorum licitè coëuntium appellamus. Hos

Liv.lib.34. lib.37.lib. 40.

Monob ap. Oc.p.25.n. 8.

Lugd ap. Parad.

Tac. vita. Agric.

Ex Paradino.

Hos per quinquennium præfuiſſe, indicio nomen Quinquennalium, aut Magiſtrorum Quinquennalium, nam utroq; uſi; & inde eſt luſtrorum mentio in lapidib⁹, qui ad illos pertinent, MAG. Smet.f.32.
QVINQ. COLL. FABR. TIGNAR. LVSTRI. n.5.f.96.n.
XXVII. item, MAGISTER. QVINQVENNALIS. 2.
FABRORVM. TIGNVARIORVM. OSTIENSIVM. LVSTRI. II. Videntur iidem, quos Lampridius in Alexandro Defenſores dixit, *Corpora omnium conſtituit, Vinariorum, Lupinariorum, Caligariorum, & omninò omnium artium, hiſq; ex ſe ſe Defenſores dedit.* Gratianus & collegæ Impp. quin- Grat.C.lib.
quennii ſpatium Defenſoribus diſertè præſcribunt, *In defenſori-* 1.tit.51.l.
bus univerſarum provinciarum erit adminiſtrationis hæc forma, 4.
& tempus quinqueñii ſpatium metiendum. Quamquam ea lex Defenſores generatim univerſos, non hos collegiorum privatim complectitur. Collegia quod pecuniam communem haberent, Quæſtores etiam habuere, Q. COLLEGI. CENTONA- Smet.f.159
n 15 Vlp.
RIOR. Vti ab Vlpiano proditum, *Divus Marcus omnibus col-* D.lib. 40.
legiis, quibus coëundi jus eſt, manumittendi poteſtatem dedit. Au- tit.3.l.1.
guſtæ multa hujuſcemodi collegia eſſe potuere, & verò fuere, ſed de ſingulis difficiles obſcuræq; conjecturæ. Negotiatorum certè collegium aliquod extitiſſe credibile, niſi eos in multa collegia diviſos credibilius; meminere lapides noſtri negotiatorum aliquoties, MVNICIPI. AEL. AVG. NEGOTIATOR. quantumvis hujus nomen vetuſtate evanuit, FLABIA. CVNANIO. SERENO. NEGOT. item, VICTO*ri*O. VICTOR*i*ANO. *ne*GOTIATORI. A*ug*. In duobus negotiorum genus expreſſum, IVL. VICTOR. NEGOTIATORI. QVONDAM. VESTIARIO. TIB. CLEVPHAS. IIIIII. VIR. AVG. NEGOTIATOR. ARTIS. PVRPVRARIÆ. Quinquennales autem magiſtros, non à Decurionibus, quod in majoribus magiſtratibus obſervatum diximus, ſed à collegiis creatos crediderim; ex ipſis collegiis lectos, Lampridii verba oſtendunt. Non ignarus ſum, plures præterea utriusq; generis magiſtratus in coloniis fuiſſe, ſed neque perpetuos, quin pro re natâ variè mutatos, neq; eosdem in omnibus: nos illos enumeravimus, quibus fere Reipublicæ conſtitutio comprehenſa. Judicia ab ordine univerſo in curiâ exercita, Judices non alii à Decurionibus: ſic de Oppianico Cicero, *Illum tabulas publicas Larini* Cic. pro Cluentio.
Cenſorias corrupiſſe, Decuriones univerſi judicaverunt. At operę Apul. lib.
pretium eſt judicandi formam in rei capitalis cognitione, ex A- 10.de Aſ.
pulejo afferre, id compendi facturi, ut obiter nonnulla etiam, quæ antea diximus, comprobemus: *Magiſtratus interim, metu periculi proprii, ne de parvis indignationis elementis, ad exitium*

diſciplinæ civitatisq; ſeditio procederet, partim Decuriones deprecari, partim populariter compeſcere: ut ritè, & more majorum judicio reddito, & utrimque ſecus allegationibus examinatis, civiliter ſententia promeretur, nec ad inſtar barbaricæ feritatis, vel tyrannicæ impotentiæ, damnaretur aliquis inauditus: & in pace placidâ tam dirum ſæculo præberetur exemplum. Placuit ſalubre conſilium, & illico juſſus præco pronunciat, Patres in curiam convenirent. Quibus protinus dignitatis jure conſueta loca reſidentibus, rurſum præconis vocatu, primus accuſator intendit: tunc demum clamatus inducitur etiam reus. Vtriusq; partis orationes ſibi parũ compertas eſſe ait; *ſed quæ planè concepi, ad iſtas litteras perferam. Simul enim finita eſt dicentium contentio, veritatem criminum fidemq; probationibus certis inſtrui, nec ſuſpicionibus tantam conjecturam permitti placuit: atque illum promptiſſimum ſervum, qui ſolus hæc ita geſta eſſe ſcire diceretur, ſiſti modis omnibus oportere. Nec tantillum cruciarius ille, vel fortunâ tam magni judicii, vel confertæ conſpectu curiæ, vel certè noxiâ conſcientiâ ſuâ deterritus, quæ ipſe finxerat, quaſi vera aſſeverare atque aſſerere incipit.* Deinceps ſubdolam confeſſionem proſequitur. *Nec quisquam Decurionum tam æquus remanſerat juveni, quin eum evidenter noxæ compertum, inſui culleo pronunciaret. Cum jam ſententiæ pares, cunctorum ſtilis ad unum ſermonem congruentibus, ex more perpetuo, in urnam æneam deberent conjici: quo ſemel conditis calculis, jam cum rei fortuna transacta, nihil poſtea commutari licebat, ſed mancipabatur poteſtas capitis in manum carnificis: unus è curiâ ſenior, præ cæteris compertæ fidei, atque auctoritatis præcipuæ medicus, orificium urnæ manu contegens, ne quis mitteret calculum temerè, hoc ad ordinem pertulit:* Sequitur medici oratio, de ſervo quæſtio, & pueri, quem mortuum credebant, in judicium productio: *Jamq; liquido ſervi nequisſimi, atque mulieris nequioris patefactis ſceleribus procedit in medium nuda veritas: & novercæ quidem perpetuum indicitur exilium, ſervus verò patibulo ſuffigitur; & omnium con-*

Apul. lib. 2. *ſenſu, bono medico ſinuntur aurei, opportuni ſomni pretium.* In theatra interdum judicia translata ob loci amplitudinem Apulejus alibi oſtendit, *Jamq; ſublimi ſuggeſtu magiſtratibus reſidentibus, jam præcone publico ſilentium clamante, repente cuncti conſonâ voce flagitant, propter cœtus multitudinem, quæ preſſuræ nimia denſitate periclitaretur, judicium tantum theatro redderetur.* Populi partes in his rebus publicis quæ fuerint, non admodum clarè diſpicio; videtur in nonnullis leges juſſiſſe, Decuriones legiſſe: ad utrumque pertinere potuit lex tabellaria, quam M. Gratidium in Arpinati municipio

Cic. 3. de leg. tuliſſe, Cicero ſcriptum reliquit, & ſupra adduximus inſcriptionem,

nem,quæ popularem Decurionum lectionem confirmaret. Sed hæc vetuſtiorum temporum,poſtea poteſtas omnis, ſi rectè obſervo,in Senatum,& Magiſtratus translata : quod ſi qui lapides Senatus populique,aut Decurionum & plebis meminère,opinor populi aſſenſum applauſumque, haudquaquam ſcitum ſignificant. Quamquam fatendum, iſta conjecturis probabiliora, quam auctoritate nobis compertiora. Nunc, quoniam tota hac diſputatione, municipiorum & coloniarum exemplis uſi, rationes ex iis promiſcuè collegimus,cum differentia, à Gellio potiſſimũ prodita,in omnium ore verſetur, edocendum profectò accuratius,quid nobis ita viſum confundere. In primis cauſſa illa honeſtiſſima, quod itidem veteres probatosque ſcriptores feciſſe animadvertebam. Neq; hi colonias tantum ſed & Præfecturas & Fœderatas civitates, uno municipiorum nomine complexi. Haud equidem quod minus luculenta ſit Gellii diſtinctio, nihil eâ verius, verum quia vocabulum ipſum multiplicem vim laxioremque interdum ſignificationem obtinuit, Livius, *per Appiæ municipia, quæq; propter eam viam ſunt, Setiam, Soram, Lavinium præmiſit* : At Setia & Sora coloniæ jam tunc temporis. Cicero oratione pro Plancio, *Nemo Arpinas non Plancio ſtuduit, nemo Soranus, nemo Caſinas, nemo Aquinas*, & mox, *iisdemq; nunc è municipiis adſunt Equites Romani.* Idem in epiſtolis, *L. Caſtronius Pætus, longe princeps municipii Lucenſis* : Cum Luca Anno urbis DLXXVI. colonia deducta fuerit, Livii etiam auctoritate. Item pro L. Vareno, niſi levis Priſciani fides eſt, *C. Ancharius Rufus fuit è municipio Fulginate*, poſt hæc, *in præfecturâ Fulginate*. Fœderatam demum Neapolim (Neapolim antequam civitatem acceperit fœderatam, ut nullus alius, idoneus teſtis Polybius eſt) municipium Cicero vocavit, *L. Manlius eſt Suſis; is fuit Catinenſis, ſed eſt una cum reliquis Neapolitanis civis Romanus factus, Decurioq; Neapoli, erat enim aſcriptus in id municipium, ante civitatem ſociis & Latinis datam.* Sed ut elevemus horũ nonnulla, quando cognitũ municipia in colonias interdum mutata, & viciſſim colonias in municipia, nihil omnino apertius iis verbis, quib⁹ Paulus in Pompejanâ epitome municipia tripliciter ita diſtinguit, ut tertium genus, municipia propriè dicta, & colonias ſimul comprehendat, *Tertio, cum id genus hominum definitur, qui ad civitatem Romanam ita venerunt, ut municipia eſſent ſua cujusque civitatis, & coloniæ, ut Tiburtes, Præneſtini, Piſani, Arpinates, Nolani, Bononienſes, Placentini, Nepeſini, Sutrini, Lucenſes* : Quibus ſi ſubjunxero unum Gellii locum, *Quotus enim fere noſtrum eſt, qui cum ex coloniâ Pop. Rom. ſit, non ſe municipem eſſe, & populares ſuos municipes eſſe dicat?* Vlpiani alterum, *Nunc abuſivè muni-*

Gell. lib. 16 c. 13.
Liv. lib. 26.
Cic. fam. lib. 13. ep. 14.
Liv. lib. 40.
Priſc. lib. 7.
Polyb. lib. 6
Cic. fam. lib. 13. ep. 31.
Paul. in v. Municipium.
Gell. lib. 16 c. 13.
Vlp. D. lib. 50. tit. 1. l. 1.

municipes dicimus, ſuos cujuscumque civitatis cives, ut puta Campanos, Puteolanos: Nullus qui nos pungat ſupererit ſcrupulus, quin permulta de municipiis allata teſtimonia, ab eorum auctoribus de coloniis dicta fuiſſe conſentiamus. Nam & Auguſtam coloniam in noſtris inſcriptionibus municipium appellatam ſæpe invenio, nec neceſſe, rei claræ & teſtatæ aliarum lapides in eundem ſenſum conceptos aſcribere. Non abſurdior illa, quam deinde cauſſam ſequuti ſumus: Vt municipia etiam propriè, & quâ à coloniis differunt conſideremus, rerum publicarum formæ, quantum veſtigiis odorari potuimus, perparum plerumque à coloniarum rationibus diſtabant, & oppidò credibile, iis quotidie propius conformatas, ſive quod coloniarum politiæ à Romanis conditoribus ſapientiſſimè inſtitutæ, & ut pulcherrima quæque æmulemur naturâ fit: ſive quod in dominæ præcipuè urbis gratiam, diſparilitatem quæ intercederet exuere, & ſe ad ſimilitudinem harum, quæ Romæ effigies & ſimulachra eſſent, componere, quam à majoribus tradita inſtituta retinere maluerint, nam & hoc naturâ fit. Sanè Dictatores municipiorum ſenſim obſoluere, nec de cætero aliæ differentiæ valde in conſpicuo. Vnde nimirum fluxit, quod cum Juriſconſultis de civitatum conſtitutionibus ſæpe præſcribendum fuerit, municipalium legum nomine, tum municipales, tum colonicas intellexerint. In tranſcurſu admonendum, quod Vlpianus colonias contra municipia diſtinguit, *Si quis negotia ſua non in coloniâ, ſed in municipio ſemper agit: in illo vendit, emit, contrahit: eo in foro, balineo, ſpectaculis utitur: ibi feſtos dies celebrat, omnibus denique municipii commodis, nullis coloniarum, fruitur: ibi magis habere domicilium, quam ubi colendi causâ* (quidam codices, colendi ruris causâ, legunt) *diverſatur;* non ad urbanas colonias, ſed ad ruſtica prædia pertinere, quo ſenſu alibi, vias *quæ poſt Conſularem excipiunt, in villas, vel alias colonias ducentes, putem etiam ipſas publicas eſſe*: & ſic quoque Paullus eâ voce uſus eſt, *nec enim ſemper liberabitur dominus, eo quod ſecundo vel tertio anno patietur fundo frui. nam & qui expulſus à conductione, in aliam ſe coloniam contulit, non ſuffecturus duab', neque ipſe penſionum nomine obligatus erit*: item Scævola, *quæſitum eſt, an reliqua colonorum, qui finita conductione, interpoſitâ cautione de coloniâ diſceſſerant, ex verbis ſupraſcriptis legato cedant.* Neque porrò diſſimulabimus, quantumvis coloniæ, Reipublicæ conſtitutione quam explicavimus uſæ, non obſcuram libertatis ſpeciem aſpexerint, multis tamen modis Præſidum poteſtati fuiſſe obnoxias. Id in noſtrâ hiſtoriâ approbant acta Afræ martyris, quam Præſes Auguſtæ capitis damnavit: Et multo creberrima ſunt Juriſconſultorum teſtimonia, ex

Vlp. D. lib. 50. tit. 1. l. 27.

Vlp. D. lib. 43. tit. 8. l. 2.

Paul. D. lib. 19. tit. 2. l. 24.

Scæv. lib. 33. D. tit. 7. l. 20.

quibus

quibus id ipſum conſtituamus. Quod Strabo ſcripſit, Nemauſo nihil negotii eſſe cum præfectis Româ miſſis, aut abſolutè verum non eſt, aut eximium ejus coloniæ privilegium fuit, nam & Plinii epiſtola & Trajani reſcriptum oſtendunt, Præſides coloniarum rationes cognoviſſe, niſi privilegium, aut mos vetuſtus, arbitrio ſuo Rempublicam adminiſtrandi obſtaret. Quod ſi placet ſimilitudine quâdam conferre inter ſe, res magnitudinis differentiâ valde diſſitas, ut colonia, Decuriones, Duum viri & maſtratus reliqui, Dominæ urbis, Senatus, Conſulum, totiusq; Rom. Reip. veſtigium referebant, ſic præſides Imperatorum vicem præſtabant, & quem Imperatores Romanis libertatis modum largiti, eo propemodum colonias per Præſides uſas ſentiendum. Nec poſtremò illud diſconvenit, quod Imperatores ſedem imperii orbis terrarum Romæ, præſides provinciæ in coloniâ, ſi una eſſet, aut in coloniarum præcipuâ, ſi plures, figere ſoliti, quod multis exemplis in promptu: ſic tamen, ut pro rerum temporumque ſtatu, reliqua ſuæ jurisdictionis loca peragrare non intermiſerint. Vtrumque ex legum præſcripto; *Vnusquisque judex in his locis ſedem conſtituat, in quibus oportet omnibus præſto eſſe rectorem.* Et, *Provinciis præſidentes per omnium villas ſenſim atque uſitatim, vicosq; cunctos diſcurrant.* Morabantur in civitatibus, quibus palatia aut prætoria erant, in his ipſis, cæteroquin in privatorum civium ædibus. Rhætiæ Præſides Auguſtæ ſedem habuiſſe cum in dubium revocandum non ſit, neque argumentis hîc nobis comprobandum video. At deinceps, converſo Romani imperii ſtatu, in provinciis Præſidum loco Reges aut Principes ſucceſſere, & factum eâdem occaſione, ut innumeræ per omnes regiones coloniæ, mero illorum dominio concederent. Auguſta, & paucæ præterea, admirabili & memorabili in omni fortunâ fortitudine, per tot ſæculorum ordines eluctatæ, una cum cæteris civitatibus, quas liberas vulgò quoque appellant, iis hodie legibus vivunt, quibus nec Præſides, qui iſto ſenſu jam nulli ſunt, neque Principes, præter ſummum unum, cui imperanti Romanus orbis pâret, reſpiciant: Quin communi probataq; doctorum hominum ſententiâ, ipſæ Principis jure habeant, Principisq; vicem obtineant. Et quandoquidem terminos, quos nobis ab initio panximus, Romana ſcilicet & Gothica tempora, orationis quodammodo curriculo ſumus prætervecti, viſum iſto deinde loco, priusquam ad lineam redimus, annotare exortæ poſtmodum dignitatis genus, quod cum non tam iis, quæ memoravimus ſæculis, quam conſtituto etiam in Germaniâ Imperio planè ſit recentius, antiquum tamen eo usque eſt, ut auctoris &, omninò originis memoriâ vetuſtate abierit, conſtet interim aliquot multis retrò ætatibus hominum

Strabo lib. 4.

Plin. lib. 10 ep. 56 57.

Cod. Theod. lib. 1. tit. 6 l. 4. & 5.

Cod. Juſt. lib. 1. tit. 41. l. 14.

Vide Ant. Gail. Obſerv. lib. 2. Obſerv. 57. num. 7. & Doctores quos allegat.

minum exiſtimatione apprimè viguiſſe. Lecti nimirum quaterni ex ſingulis, quos hoc Imperium complectitur ordinibus, ii qui auctoritate & potentiâ cæteris ſui ordinis anteſtantes, tanti Imperii majeſtatem columnarum veluti more fulcire, ſive in membrorum modum illi ſubſervire poſſent, nam utrâque appellatione honeſtatos reperio: cœptum à Ducibus primùm, quorum ſumma poſt Imperatorem habita poteſtas, per omnes ordine gradus deſcenſum eſt. Inventæ itaque quatuor ex liberarum urbium omni numero (is ſuperiori quidem ævo aliquantò quam nunc eſt fuit amplior) quæ reliquo uti par eſt credere conſentiente & deferente collegio, columnis quas, appellavimus, accenſæ, eximiè urbes, ſive ut quidam vertendum exiſtimarunt metropoles dictæ ſunt. Eas inter Auguſtâ relatâ, magnum id ipſum dubio procul haberi poterat, at cum relata fuerit præterea loco omnium principe, quid Germaniæ de illâ univerſitas ſenſerit, abundè profecto teſtatum reliquit, neq; ei rei cujusquam interpretatione opus. Nobis ad Romanos maturè revertendum.

MARCI VELSERI RERVM AVGVSTANARVM VINDELICARVM

Liber Sextus.

QVONIAM verò inter egregia Romanorum inſtituta, illud ab usque Romulo manavit, quod *coloniarum & ſociarum ac amicarum civitatum, & bello ſubactarum quæque*(Dionyſii verbis hæc referimus)*ſuos habebat Patronos,quoscumque vellet è Romanis civibus,& ſæpenumero Senatus controverſias civitatum ac gentium, ad earum Patronos remiſit, eorumque judicia rata habuit*, cujusmodi tum multa, ex libris, tum infinita numero ex lapidibus ſuppetunt exempla; quin Auguſta Druſum potiſſimum adoptaverit, in cujus ſe clientelam dederit, in ambiguo nimirum eſſe non debet. Is provincialibus & colonicis rebus compoſitis, redux exquiſitis honoribus ab Italicis urbibus acceptus eſt,quod verſus in ejus funere Liviæ conſolandæ ſcripti innuunt,

Dionyſ. lib.2.

Funera ducuntur Romana per oppida Druſi,
(Heu facinus) per quæ victor iturus erat,
Per quæ deletis Rhætorum venerat armis,
Hei mihi,quam diſpar huic fuit illud iter.

Prætoria ornamenta Auguſtus,durante adhuc bello,ob pugnam in Tridentinis alpibus feliciter commiſſam detulerat, uti ex Dione cognovimus. Triumphus non ipſi,non fratri Tiberio,quidquid cauſæ fuerit, decretus, neque omnino Vindelici unquam triumphati ſunt. Quod Euſebius anno Auguſti XXXVIII. retulit, *Tiberius de Rhætiis, Vindelicis, Armeniis ac Pannoniis triumphavit;* de Pannoniis (etſi diverſo anno) verum eſt,de Armeniis,

Dio lib.54.

meniis, Rhætis & Vindelicis neutiquam, ſiquidem in hoc argu- Vel. vol. 2. mento potior Velleji auctoritas, & Vellejus diſertè narrat, Tiberium ter triumphaſſe, bis ex Dalmatiâ, & Pannoniâ, ex Germaniâ ſemel, quatuor præterea triumphos meruiſſe, nec egiſſe, unum minorem, *ex Armeniâ receptâ, & ex Rege ei præpoſito*, tres majores, *Vindelicorum Rhætorumq́,* victorem, & rebus in Germaniâ iterum tertiumque bene geſtis. Quid ergo Euſebio de Suet. Tib. c. 9. Armeniaco ſcribere in mentem venit? In Rhætico & Vindelico, ex Suetonii verbis errandi anſam accipere potuit, quæ de Tiberii bellis hæc ſunt, *Rhætico atque Vindelico gentes Alpinas, Pannonico Breucos & Dalmatas ſubegit, Germanico XL. millia dediticiorum trajecit in Galliam, juxtaq́, ripam Rheni, ſedibus aſſignatis collocavit. Quas ob res & ovans & curru urbem ingreſſus eſt*: At neutrum ad Rhæticum & Vindelicum, utrumque ad Pannonicum & Dalmaticum, atque Germanicum bellum re- Oroſ. lib. 6. c. 21. hiſt. miſcel. lib. 7. Frecul ph. tomo 1. lib. 7. c. 16. Vel. lib. 2. Dio lib. 55. Flor. lib. 4. c. 12. ferre debebat. Oroſii etiam errorem, quem plerique ſequuti, hac occaſione notare fuerit operæ: Cum ſcripſerit Piſonem adverſus Vindelicos miſſum, quibus ſubactis victor ad Cæſarem Lugdunum venerit, Thraces ex Vellejo, Dione, Floro ſubſtituendi, Vindelici ex pungendi ſunt. An hominem fefellit, quod Vindelici Piſone conſule à Neronibus victi? Anno poſt Romam conditam DCCXLV. à coloniâ deductâ VI. (temporis rationem, ex numero annorum Tribuniciæ poteſtatis Auguſti inimus) numiſmata, quæ hodieque extant, hac ſpecie ſignata,

Ea quin ad Auguſtæ ſymbolum, quâ conum præferunt, referam, Auguſtæque percuſſa fuiſſe exiſtimem, cauſſæ nihil eſt, cur ita exiſtimem, cauſſæ graves ſunt aliquot. Nam quod coloniæ nomen non expreſſum, ſymbolum pro nomine eſt: Quomodo Julii nummos, qui parte adverſâ Bellerophontem & Chimæram habent, Corinthiis omnes tribuimus, etſi Conrinthiorum nomen non omnes exhibent, & Antonii Triumviri leone inſignes, Lugdunenſium ſunt, tam qui coloniæ nomen habent, LVGVDVNI. A. XL. quam qui eo deſtituti, ANTONIVS. IMP. A. XL. Fit nimirum propriarum rerum fiduciâ, ut noſtra æquè omnibus nota, æternumque futura nobiſmet facile perſuadeamus. Nec quod his annis bellum in Germaniâ geſtum, cui Druſus immortuus, & quod Germaniam abiete notari dixi-

diximus, ideo ſtrobilus, Germaniæ tribuendus. Victos populos nummi hoſtilibus ferè expreſſis armis & trophæis deſignant, aut alatis victoriis & coronis, aut captæ provinciæ ſpecie, aut captivis & ſupplicibus barbaris, aut arcuum fornicibus, & quadrijugis curribus, denique litteris rei bene geſtæ indicibus, quorum hîc nihil eſt. Accedit, quod TI. SEMPRONI. TI. F. GRACCVS. LEG. PROCOS. (Graccus ſine aſpirationis notâ, antiquitatis affectatione, Quintilianus, *Diu deinde ſervatum, ne conſonantibus aſpiraretur, ut in Graccis & triumpis)* Germanico bello intereſſe non potuit, ſiquidem id Druſus primum Prætor, dein Conſul geſſit, cum Gracchus interim legatus Proconſulis fuerit, & ut legatum Proconſule interpretari malimus, ineptientis eſt opinari, Prætorem aut Conſulem legatis Proconſulibus uſos. At Gracchum utrovis nomine Rhætiæ Præſidem egiſſe, non quidquam vetat, cum conſtet, quod de III. Viris docuimus, colonias Præſidum quoque nomina nummis honoris cauſsâ impreſſiſſe, fidem Auguſtæi iſti aſtruunt, P. CARISIVS. LEG. PROPR. COL. TOLET. P. CARISIVS. LEG. PROPR. EMERITA. prior caput fæminæ turritum, poſterior muros coloniæ & portas pręferunt, ſic neſcio cujus coloniæ nummus, laureæ coronæ inſcriptum habet, SISENNA. PROCOS. ſubjectis Duumvirorum nominibus. Cæterum Sempronius Gracchus is ipſe videtur, qui Juliæ Auguſti F. adulterio nobilis, in Cercina Africi maris inſulâ exul ſub Tiberio cæſus: meminere Vellejus & Tacitus; nummi alii Quæſtoris & IIII. Viri titulos adjiciunt. Numiſmata Auguſtæ ſignata poſuimus, ſequuti præter vulgarem unam rationem, quâ non eſt credibile, colonicos nummos, extra eam coloniam, cujus aut nomen aut ſymbolum gerunt percuſſos, privam aliam; quia videlicet certæ in provinciis conſtitutæ urbes, quibus non tantum honorarii nummi iſti, ſed & pecunia ad quotidianos uſus, publicè feriretur (eo Ciceronianum pertinet, *cum ſignaretur argentum Apolloniæ)* atque Auguſta inter eas opinor: ſuadet tum ſplendor coloniæ, tum multo maximè Notitia, quâ Romani imperii forma poſt Conſtantinum deſcripta, nam nominat Præpoſitum theſaurorum Auguſtæ Vindelicenſis, quem & vectigalibus Rhæticis, & pecuniæ ſignandæ præfuiſſe; non incommodè conjicio. Neque illis accedo, qui perpaucis tantum locis, quibus Notitia Procuratores Monetæ conſtituit, pecuniam percuſſam ſentiunt, cum numiſmatum notæ pleraſque præterea urbes indicent. Inventa Conſtantii Londinio, uti Camdenus obſervavit, ſic inſcripta, P. LON. S. quod pecunia Londinio ſignata nimirum, cum tamen Notitia Procuratorem monetæ in Britanniâ nullum habeat, habeat verò præpoſitum theſaurorum

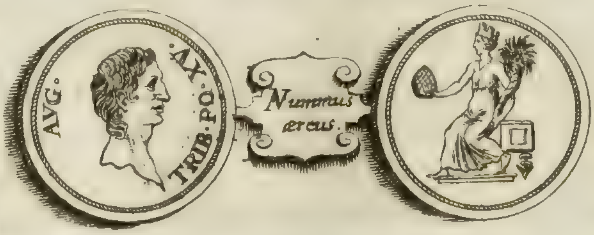
Quint. lib. 1. c. 5.

Vell. lib. 2. Tac. An. 1.

Cic fam. lib. 13. ep. 30.

Cambd. Britan.

rum Auguſtenſium, ſiquidem Londinium Auguſtam dictam Marcellinus auctor. Sequentis anni hunc nummum habemus, Marc.lib. 27.

Quem nemo imperitus adeo Germaniæ tranſcribet. Mulier ſellæ quadratæ inſidens, turribus comas cincta, dextrâ pineam nucem, lævâ cornu copiæ oſtentans, planè florentis quieſcentisque coloniæ, haudquaquam barbaræ & hoſtilis, bello oppreſſæ provinciæ ſigna prætendit. Tales Μ Η Τ Ρ Ο π Ο-λ Ε ω C. δ Α Μ Α C Κ Η Ν ω Ν. ſub Antonino Pio, & Α δ Ρ Ι Α Ν Ο π Ο λ Ε Ι Τ ω Ν. ſub Caracallâ ſignatos nummos vidimus, niſi quod altera pro nuce victoriolam, altera dextram inanem porrigit. Prætereo plerasque ſive civitates ſive provincias, ſtantes cum Amaltheæ cornu expreſſas, ſed ſemper amicas, honoris commendationisque ergò, inimicas nunquam; idque comprobarem pluribus, ſi cui hæc aliquando in dubium ventura addubitarem. Iam unum non invitus conceſſero, coniferam imaginem non tantum coloniam Auguſtam, quamquam hanc inprimis, verum Rhætiam quoque omnem deſignare, quemadmodum Alexandrini nummi Ægyptum non minus reſpectant, utique ob conſenſionem inter caput & corpus reliquum. Ad annum coloniæ VIII. (annos Tribuniciæ poteſtatis cum annis coloniæ deductæ ita concinnamus, ut quamvis illa V. K. Julii occeperit, hæc, ut exiſtimamus, IV. Kal. Octobr. deducta fuerit, ejus tamen differentiæ nobis rationem non habendam putemus) nummus, qui ſubjectus eſt, pertinet,

Vindelicum eſſe ſi mihi liquere pronunciem, fallam, ſin me non inaniſſimis adductum ſuſpicionibus, hunc in modum arbitrari, fidem merear, & ſpero faciam. Libro ſecundo oſtendimus Præſides

ſides Rhætiæ pluribus annis præfuiſſe, ne quis ſolidum triennium à Graccho in magiſtratu exactum aſpernetur, ut hac depoſitâ provinciâ, mox aliam regendam acceperit, nimiò minus probabile eſt. At ſi hactenus Rhætiæ Præſes, quænam alia à Vindelicorum urbe colonia Julia Auguſta, quando idoneus valde auctor Tacitus, unam hanc Rhætiæ coloniam id temporis fuiſſe perdocuit? Julii nominis adjectio, Auguſti honori, quem in Juliam gentem adoptatum ſcimus, tributa, quâ ratione Juliam Berytum, Juliam Corinthum, Juliam Carthaginem, Juliam Parmam, Juliam Dertonam, Juliam Fidentiam, Juliam Valentiam, denique Juliam Auguſtam Taurinorum, & multas ad hunc modum in antiquis monumentis legimus; quin ſatis credo, colonias Auguſti Julium cognomen omnes aſciviſſe, ad ſplendorem ſaltem & pompam, haudquaquam ad quotidianum uſum & conſuetudinem. II. VIR. ITER. nummum juſſu Duumvirûm, qui refecti eſſent, ſignatum oſtendit. EX. S. C. Senatusconſultum reſpicere nemo neſcit, ſed id quod vulgò adeò conſentiunt, hujus notæ numiſmata omnia Romæ percuſſa, palam falſum eſt, niſi ſi quis ferre poteſt, Duumvirorum & coloniæ potius Romæ, quam Senatus conſulti in coloniâ rationem habitam, cum hoc profecto conveniens, illud abſurdum ſit. EX. S. C. nos interpretamur, Senatum ejus facti, quod Auguſtani honeſtando Graccho nummo impreſsêre, extitiſſe auctorem; neque non quale id fuerit, ex Julii Cæſaris nummo quodam intelligere poſſumus; cum enim ille parte alterâ ſic inſcriptus ſit, COL. CASILIN. TI. SEMPRON. GRACCVS. Q. DES. ITER. indicat Gracchum Caſilini deductioni (Caſilinum coloniam à Cæſare deductam Cicero ſcripſit) præfuiſſe, & eo in noſtro boves juncti aratro, cum arante ritu Gabino cincto pertinent, ne quis de coloniâ ipsâ Auguſtâ ſuſpicetur, nam & alii Gracchi hujus nummi viſuntur, coloniarum ſymbolis vexillo, aquilâ, aratro, decempedâ inſignes. Eodem anno Tiberius Claudius Nero Conſul II. Imp. II. Kal. Januariis de Germanis triumphavit, uti eſt apud Dionem & cæteros, cuj⁹ ergò nummus hîc cuſus.

Vide Goltzii theſaurum.

Cic. Phil. 2.

Dio lib. 55

Apertè noſter: Quî enim ad Germaniam hunc ſtrobilum vocemus (in quâ me tamen opinione aliquando verſatum, non diffiteor)

teor) cum utiq; rei natura, devictarum gentium ſymbola triumphantium curribus imponi, cogitare non patiatur: rectè illud, imponi eorum ſymbola, qui nummos ſignavere; ad manum exemplum L. Aquilii Flori, is quo cognominis originem oſtenderet, aut ad illud, uti fit, alluderet, quibusdam nummis florem bene magnum impreſſit, uni, quo Auguſto triumphum aliquem gratulatus, nam hæc eſt inſcriptio, AVGVSTVS. S. C. & parte alterâ, L. AQVILLIVS. FLORVS. III. VIR. quadrigam triumphalem impreſſit, & quadrigæ floſculum minutum impoſuit. Cui omnino geminum Auguſtanorum conſilium, Tiberii triumphum effictâ quadrigâ coluere, interim additâ pineâ nuculâ, nummus ubi percuſſus eſſet ſignificarunt. Quod ſi hoſtile ſolum pinea referret, imo erat ſine dubio loco ponenda, quemadmodum in navalibus interdum triumphis navium roſtra, & in Siculis ſpicas ſub equorum pedibus videmus. currui honoratiſſima quæq; impoſita, aut victores ipſi, aut numina, quorum ope ſe viciſſe crederent, aut ſymbola quæ nummorum auctores indicarent, nihil inimicum, niſi victor triumphans hoſtium ſpolia manu prætenderet; opima præſertim Virdumaro detracta in Marcelli nummis obſervo. Anno demum coloniæ IX. ſi nobis in numeris Pliniani librarii non imponunt, Auguſto, QVOD. EIVS. DVCTV. AVSPICIISQVE. GENTES. ALPINÆ. OMNES. QVÆ. A. MARI. SVPERO. AD. INFERVM. PERTINEBANT. SVB. IMPERIVM. P.R. REDACTÆ. SVNT. trophæum à S.P.Q.R. poſitum, in eo perſcripti LICATES noſtri, & nomina præterea gentium XLII. Anno X. aut duobus proximè ſequentibus, nimirum ante Conſulatum Auguſti XIII. nummus iſte exiit,

Plin. lib. 3. c. 20.

Quem nobis eo minus audacter vendico, quod pleræque coloniæ Juliæ Auguſtæ; indicandus tamen viſus, quoniam & noſtra inter illas. Manus junctas, caduceum & copiæ cornua, concordiæ, pacis, abundantiæque eſſe argumenta omnes ſcimus. Anno coloniæ XIII. Cn. Cornelio Lentulo, & M. Valerio Meſſallino Cotta Coſs. VIII. Kal. Januarii IESVS CHRISTVS Domi-

Cæſ. Baronii rationes in an-

Dominus Deus noſter ex virgine Mariâ natus, proximis Kal. Januarii Imp. Cæſ. Auguſto XIII. & M. Plautio Silvano Coſs. circumciſus eſt. A circumciſione faſti Chriſtiani initium capiunt, quos mihi porro ſequendos ſumo, cum omnis externæ hiſtoriæ collatio ex iis in proclivi ſit. Annos colonicos qui annumerare maluerit, intelliget à natali coloniæ ad Chriſti natalem interceſſiſſe annos XII. menſes II. dies XXVII. ad circumciſionem annos totidem, menſes. III. dies IV.

no nativitatis Chriſti ſequimur.

Annus Christi.

I

Anno Chri-

16 ſti XVI. XIV. K. Septembr. Auguſtus obiit. De quo ſi rectè opinatus Suetonius, *non eſt, ut opinor, provincia, excepta duntaxat Africâ & Sardiniâ, quam non adierit*, eum Rhætiam adiiſſe conſequitur, atque de coloniâ inde quod ſuſpicemur habebimus. Eſt apud Suetonium, eum vino Rhætico maxime delectatum, quo Virgilium reſpexiſſe nonnulli ſentiunt,

Suet. Octav. c. 47.

Suet. Oct. c. 77

Virg. georg. lib. 2.

——————— *& quo te nomine dicam*
Rhætica? ———————

Quamquam alioverſum trahat Servius. Sed quidquid hoc vini, Catoni quoq;, Straboni, Plinio, & Martiali laudati, in Rhętiâ quæ ad Italiã vergit naſcitur, ad res noſtras minus pertinet. L. Piſonem Rhætiæ Præſidem ſub Auguſto retulit Aventinus, primum ait poſt Claudios Tiberium & Druſum: quod cum ſcriberet, Oroſii locus, à nobis correctus paullò ante, menti obverſatus eſt, nam præter eos quos fefellit Oroſius, Piſonis in Rhætiâ nemo meminit, nec quiſquam item Claudios Rhætiæ Præſides unquam dixit. Sunt tamen apud hunc, & apud quendam, qui vaniſſimâ item temeritate perpetuum Rhætiæ Præſidum catalogum edere profeſſus, alii adhnc inanioribus nixi ſuſpicionibus, de quibus ſi ſigillatim ſuis quibusque locis dixero, meo me ſimul & lectorem otio video abuſurum: Quid enim, exempli cauſsâ, in eo verba perdas, qui M. Antonium Præſidem ſub Imp. Claudio auſus obtrudere, quod in Euſebii chronico legiſſet, *M. Antonius Liberalis Latinus Rhetor*, profeſſionis hoc nomẽ ad Rhætiam pertinere arbitratus? quapropter ſemel moneo, quos Aventinus & alter ille prodidit, omnes à me viſos, omnes penſiculatè examinatos, eos tantũ receptos, quorum fides certis probatorum auctorum teſtimoniis ſubſiſteret. Cæterum tempora nominibus Imperatorum, quibus Rhætia paruit, & annorum numeris diſtinguere ſatis habui. Auguſti locum Tiberius tenuit, cujus initia legionum ad Rhenum ſeditio excepit; eâ per Germanicum compoſitâ, inquit Tacitus, *Veterani haud multò poſt in Rhætiam mittuntur, ſpecie defendendæ provinciæ, ob imminentes Suevos; cæterum ut avellerentur à caſtris, trucibus adhuc, non minus aſperitate remedii, quam ſceleris memoriâ.* Vidi, qui hoc loco ad pſeudo-Vellejanas nugas firmandas abuteretur,

Cato apud Serv. Strab. lib. 4 Plin. lib. 14. c. 1. 2. 6. Marc. lib. 14. ep. 100.

Tac. An. 1.

mirè ineptus, nec enim ullum eſt verbum, ex quo Suevos provinciam irrupiſſe appareat; Germanicus imminentes tantum verbo prætexens, cum verior alia ſubeſſet cauſſa, præſidium non neceſſarium ſubmittere voluit, quo colore quæſito caſtra exhauriret. Prætereo quantivis ſtuporis eſſe, hæc cum illis, quæ ante coloniam deductam contigerunt, confundere, & Tacitum tam ſupinum hiſtoriæ ſcriptorem exiſtimare, ut veteranos in Rhætiam ablegatos accuratè litteris conſignaverit, internecione paullo poſt cæſos ſilentio diſſimularit. At nec imminentes quidem Suevi otioſè tranſmittendi, qui jam id ævi Rhætiæ proximi coluerint, ad Martianum videlicet nemus, quod Hercyniæ ſylvæ
Auſ.epigr. 4. pars eſt prope Danubii fontem, cui Auſonius aliquot poſt ſæculis hæc verba affinxit,

——————— *fontem mediis effundo Suevis.*

Strab.lib.7. Nam & Strabo, maximam Suevorum gentem, partim in Hercyniâ, partim extra habitare, à Rheno ad Albim, atque adeo ultra
Tacit.de germ. Albin pertingere ſcripſit, & Corn. Tacitus, Suevorum non unam ut cæterorum gentem eſſe, *majorem enim Germaniæ partem obtinent, propriis adhuc nationibus nominibusq́ diſcreti, quamquam in commune Suevi vocentur.* Nos in tabulâ Suevos, qui poſtea Alemani appellati, eo ſanè loco poſuimus, nec procul inde confinium Germaniæ Rhætiæque, ab hoc quoque Tacito memoratum. Et hæc monuimus, ne quem ancipitem haberent, Suevi à diverſis auctoribus ad Rhenum, ad Danubium, ad Albim, ad Oceanum Suevicum, quin & in Sarmatarum finibus collocati. Vt item proclive eſſet intelligere, quid ita Danubii fontes auctores Rhætiæ, Sueviæ, Germaniæ promiſcuè aſcripſerint. Anno XVIII. poſt Chriſtum natum, Germani- 18
cus Arminium ad Viſurgim flumen magnâ pugnâ vicit, qua bonam fortemque operam Romanis Rhæti & Vindelici navave-
Tac.An.2. re, Tacitus, *Inſignis Arminius manu, voce, vulnere, ſuſtentabat pugnam: incubueratq́ ſagittariis, illa rupturus, ni Rhætorum Vindelicorumq́ & Gallicæ cohortes ſigna objeciſſent. Niſu tamen corporis & impetu equi pervaſit, oblitus faciem ſuo cruore, ne noſceretur. Quidam agnitum à Chaucis inter auxilia Romana agentibus, emiſſumq́ tradiderunt.* Dixi dudum, videri cuidam, Vindelicor. cohortes pro Auguſtano Vindelicis accipiendas eſſe, nec vanè: Hoc planè indubiū, ut Rhæticæ & Vindelicæ cohortes milites interdum peregrinos, qui provinciæ præſidio erant, ſignificent, ſicuti Syriacæ & aliarū gentium legiones eâ de cauſsâ dicuntur, ita Rhætorum Vindelicorumq; cohortes de provinciali-
Strabo lib. 4. bus ipſiſmet intelligendas. Anno XX. Strabo de Rhæ- 20
tis, Vindelicis, Noricis prodidit, *Jam agitur annus tertius ſupra trigeſimum, ex quo quieſcentes tributum legitimè perſol-*

vunt.

34 *vunt.* Anno XXXIV. IESVS CHRISTVS, Do-
minus Deus noſter cruci affixus, pro hominum ſalute mortuus
39 eſt. Anno XXXIX. Tiberius obiit: cujus nummos Golz thes.
hiſce inſcriptionibus extare, COL. AVGVSTA. VIN- c.18.
DELICOR. & COL. AVGVSTA. RHÆTORVM.
alienâ fide ſcribo, ſi bona & certa, leviter enim ſubdubito, uter-
que noſtram coloniam, quamquam diverſo cognomine in-
tuetur: cauſſas differentiæ multò ante explicavimus. Sub
eo, qui ſucceſſit Cajo Caligulâ, nihil de rebus Rhæticis, quod ad
noſtram cognitionem pervenerit, litteris conſignatum. Etſi
enim Aventinus Fabianum neſcio quem Tiberii & Caji tempo-
ribus Vindelicorum Rectorem ex patriis annalibus, quos faciles
nimis & obſequentes habere ſolet, eruit, aſſenſum ſuſtineo: ſi-
quidem annales iſti, antiquiſſimi ut ſint, antè aliquot centum an-
nos, non adeo multos, ab imperitis hominibus ſcripti ſunt, nec
nos alia ad commentandum potior cauſſa impulit, quam ut eo-
rum rubiginem & ſitum detergeremus. Adde quod ſæpenume-
ro obſervo, quædam ex carioſis iſtis obſcurorum auctorum ſcri-
ptis à nonnullis audacius quam conſideratius colligi, quæ tan-
tum ab ipſorum ſententiâ, quantum ipſi à veritate abſce-
43 dant. Anno XLIII. Cajo occiſo, Claudius iniit: quo
imperante Petrum Apoſtolum Romam veniſſe, innumeris ſan-
ctiſſimorum hominum teſtimoniis à ſacræ hiſtoriæ ſcriptoribus
56 comprobatum video. Anno LVI. Nero rerum po-
titus: ſub quo Paulus in Italiam appulit. Atque ab his Apoſto-
lorum principibus, Chriſtianæ religionis radios aliquos jam
tunc temporis in Rhætiam immiſſos, non eſt improbabile. Præ-
cipuè à Petro, ſive per miniſtros, quos Romæ ſedens ablegaverit,
ſive per ipſum, quo tempore edicto Claudii, cujus Suetonius Suet.Claud c.25.
meminit, cum cæteris Judæis Româ pulſum, evangelii lucem
per Italiam vinicasque provincias circumtuliſſe credendum.
Nam Pauli nobilis locus, *Ita ut ab Hieruſalem per circuitum us-* Paul. ad Rom. 15.
que ad Illyricum repleverim evangelium Chriſti, vereor ne ad res Paul. ad Rom 10.
noſtras parum faciat. Sed quod in eâdem epiſtolâ Davidis va- ex. pſ. 18.
ticinium, *in omnem terram exivit ſonus eorum*, effectu vel tunc
confirmatum aſſeverat, oſtendit profectò, plerasque provincias
jam aut apoſtolos, aut apoſtolorum diſcipulos, qui homines ad
pietatis ſtudium cohortarentur, inaudiviſſe: Et ſi conjecturis
quidquam licet, id de Italiâ, Italiæque proximis, inprimis exiſti-
mare æquum, cum de perlonginquis multis indubium ſit. Sin
verò de Petro, Petrique diſcipulis non ita liquet, Petri tamen ſuc-
ceſſoribus evangelium à Rhætiâ deberi pro comperto eſt; his e-
nim Innocentius Pontifex, epiſtolâ ante annos prope mille du-
centos ſcriptâ, omnium Italicarum eccleſiarum conſtitutionem
diſertè tribuit, Italiæ autem Innocentii ætate Rhætia accenſa, Innoc.ep. 1.ad Dec.

Manifeſtum, in omnem Italiam, Gallias, Hiſpanias, Africam, atq; Siciliam, inſulasque interiacentes, nullum inſtituiſſe eccleſias, niſi eos, quos venerabilis Apoſtolus Petrus, aut ejus ſucceſſores conſtituerint ſacerdotes. Aut legant, ſi in his provinciis alius Apoſtolorum invenitur aut legitur docuiſſe. Nec quisquam tam abſurdi ingenii eſt, quin monitus ſibi perſuadere patiatur, permultas illuſtres civitates, Chriſtianæ religionis cultores, eorumque præfectos epiſcopos, dudum ante ea tempora habuiſſe, quæ nunc ex privatis annalibus vetuſtiſſima poſſunt erui, nam memoriam tot ſæculis intercidiſſe num mirum? cum præſertim Diocletiani dein Imp. juſſu incredibilem numerum librorum, quibus eccleſiaſtica monumenta comprehenſa, ignis abſumpſerit. Neronis apud nos nuper æreus nummus effoſsus, circa caput hiſce notatus litteris, NERO. CAESAR. AVGVSTVS. parte aversâ ſub figurâ ſedente & dexterâ pateram prætendente, SALVS. S.C. Ejus interitum anno LXX. Galbæ 70
paucorum menſium imperium conſecutum eſt, à quo deſciſcendi initium Germanicæ legiones fecere: eas ſequuta Rhætia, *contactu valentiorum* agebatur, ait Tacitus, neq; in militaribus copiis per provinciam diſpoſitis *mora, quo minus ſtatim adjungerētur.* Itaque à Galbâ (Othone nunquam recepto) principio anni
ſequentis LXXI. in Vitellii nomen juravere, Porcio Septimio Procuratore præeunte. 71
Aventinus Septimium & Sevaſtum Rhætiæ Vindeliciæque legatos ſub Nerone nominat, cum Sevaſtum Aquilejæ Fori Julii civitati præſediſſe acta Hermagoræ epiſcopi oſtendant. Porro iis bellis, quæ Vitellius cum Othone & Veſpaſiano geſſit, fortem fidelemq; Rhætorum operam expertus eſt, adverſantibus Noricis. Cum partium Vitellianarum dux Cæcina, per Helvetios in Italiam iter faceret, tumultuantibus Helvetiis, *miſſi ad Rhætica auxilia nuncii, ut verſos in legionem Helvetios à tergo aggrederentur. Illi ante diſcrimen feroces, in periculo pavidi, quamquam primo tumultu Claudium Severum ducem legerant, non arma noſcere, non ordines ſequi, non in unum conſulere. Exitioſum adverſus veteranos prælium, intuta obſidio, dilapſis vetuſtate mœnib⁹. Hinc Cæcina cum valido exercitu, inde Rhæticæ alæ cohortesq;, & ipſorum Rhætorum juventus, ſueta armis, & more militiæ exercita; undiq; populatio & cædes. Ipſi in medio vagi, abjectis armis, magna pars ſaucii, aut palantes in montē Vocetium perfugêre. Ac ſtatim im̃iſsâ cohorte Thracum depulſi, & conſectantibus Germanis Rhætisq;, per ſylvas, atq; in ipſis latebris trucidati. Multa hominum millia cæſa, multa ſub coronâ venundata. Cumq; direptis omnibus, Aventicum juſto agmine peteretur, miſſi qui dederent civitatem, & deditio accepta.* Hic obſervo Rhæticas alas cohortesque, à Rhætorum juventute diſtingui, illas

Tac. hiſt. lib. 1.

Vide acta Hermag. apud Vincent. lib. 8. c. 116. Pet. de Nat. lib. 6. c. 86. lib. 8. c. 291. Candid. hiſt. Aquil. lib. 2.

illas eſſe alas & cohortes inter auxilia conſcriptas, hanc non ſcriptam provincialem voluntariorum juventutem, cui egregium militaris fortitudinis teſtimonium perhibetur. Pergens in itinere Cæcina, *quia præſidio alæ unius latiſſima pars Italiæ defendi nequibat, præmiſſis Gallorum, Luſitanorum, Britannorumq́ cohortibus, & Germanorum vexillis, cum alâ Tauriana ipſe paululum cunctatus, num Rhæticis jugis in Noricum flecteret, adverſus Petronium Procuratorem, qui concitis auxiliis, & interruptis fluminum pontibus, fidus Othoni putabatur. Sed metu, ne amitteret præmiſſas jam cohortes alasq́, ſimulq́ reputans plus gloriæ retentâ Italiâ, & ubicumque certatum foret, Noricos in cætera victoriæ præmia acceſſuros, Pœnino ſubſignanum militem itinere & grave legionum agmen, hibernis adhuc nivibus, traduxit.* Othonis autem exercitu Bedriaci victo, ipſoque mortuo, Fl. Veſpaſianus de imperio cogitans, ſibi quoque Rhætiam occultis artibus adjungere tentavit, *deprehenſi cum litteris edictisq́ Veſpaſiani, per Rhætiam & Gallias militum & centurionum quidam, ad Vitellium miſſi necantur: plures feſellêre, fide amicorum, aut ſuomet aſtu occultati.* Conſilium id tamen fruſtra fuit, Rhætiâ in fide perſiſtente; itaque occupata à Flavianis Veronâ, magno adjumento ſummæ rerum exiſtimatum, obſtruxiſſe ſaltem aditum *per Rhætiam Juliasq́ alpes.* Atque labentibus Vitelli deinde rebus (ſive hæc ante Veronam captam, quod viro docto & amico I. Lipſio non ab re videri video, contigêre) Veſpaſiano adjunguntur, & *trahuntur in partes, Sido atque Italicus, Reges Suevorum* (eorum qui apud Sarmatas & Iazyges, haud quaquam in Rhætiæ finibus, nam de Sidone apertè ex Taciti annalibus colligas) *quibus vetus obſequium erga Romanos, & gens fidei commiſſæ patientior. Oppoſita in latus auxilia, infeſtâ Rhætiâ, cui Porcius Septimius Procurator erat, incorruptæ erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Felix cum alâ Aurianâ & VIII. cohortibus, ac Noricorum juventute, ad occupandam ripam Oeni fluminis, quod Rhætos Noricosq́ interfluit, miſſus; nunc illis aut his prœlium tentantibus, fortuna partium alibi transacta.* Quibus explicandis mirificè quidam nugatur, cum lectori non ignavo ſenſus ſatis conſtet: oppoſita ſcilicet à Flavianis auxilia, quod illis Rhætia adverſa, cui Septimius Procurator Vitellianarum partium præeſſet, miſſum ergo Felicem, Oeni ripam Noricam inſediſſe. Flavianis autem quotidie magis invaleſcentibus, & Cæcinæ proditione jam patefactâ, adhuc *ingens Germanorum vis per Rhætiam timebatur*, auxilium latura Vitellio, Rhætiæ Præſide tranſitum per provinciam perlubenter conceſſuro: ſed hæc maturato Vitellii exitio irrita, idque Antonius Primus, ut ſuâ virtute perfectum, Veſpaſiano inter præcipua

Tac. hiſt. lib. 2.

Tac. hiſt. lib. 3.

Lipſ. no. ad 3. lib. hiſt.

Tac.

Tac. An. lib. 12.

Tac. hiſt. lib. 3.

pua beneficia imputavit, *ſuâ conſtantiâ perruptas alpes, occupatam Italiam, interſepta Germanorum Rhætorumq́ auxilia.* Vitellio demum occiſo, Rhætia cum reliquâ Republicâ in Veſpaſiani poteſtate fuit. Neque inde fidem Germanico bello, quod Civili Batavo duce motum, exuit: eo Sextilius Felix, Romanis ad Rhenum ſubſidia adducens, ex Norico *cum auxiliariis cohortibus,*
Tac. hiſt. lib. 4. *per Rhætiam* iter tenuit. Anno LXXII. Hieroſolyma à Tito, Veſpaſiani filio, capta & exciſa: ejus rei hanc in Hebræorum libris chronicis memoriam reperio, *Venit Aſpaſianus* (Veſpaſianus eſt) *devaſtans templum, tranſtulitq́ Iſrael, & familias multas de domo David & Jehuda in Aſpamiam, quæ eſt Hiſpania.* Quid hic ſibi Hiſpania ſola velit neſcio, niſi auctor Hiſpanus patriæ tantum rationem habere voluit: Rectius Joſippus, *Veniens Veſpaſianus Cæſar atque Titus filius uxoris ſuæ, devaſtaverunt domum ſecundam, tranſtuleruntq́ Iſraelem Romam,* Romæ nomine Romanum imperium intelligit; nam Judæos illa clades non tam in unam Hiſpaniam, quam reliqua terrarum ſola, quæ præſertim Romanis parerent, disjecit, 72

Seder Olam Zuta.

Ioſ. de deſē captiv.

Prud. Apoth. adv. Iud.

——————— per omnes
Terrarum pelagiq́ plagas tua membra feruntur,

Rutil. Itiner.

Ait Prudentius, totam gentem alloquens: quo Rutilius ſcripſit,
Latius exciſæ peſtis contagia ſerpunt.

Nec improbabile credo eſt, eâdem occaſione nonnullos Auguſtam delatos, ubi diutiſſimè conſediſſe multis Hebraicis characteribus inſcriptis monumentis, & privatorum annalium auctoritate compertum. Benjamin quidam Tudelenſis, qui ante annos CD. ſcripſit, inter Germanicas urbes, quæ Judæorum Synagogas habeant, *Davir Asburk* poſuit vulgarem *Augsburg* enunciationem, uti videtur, ſequutus, ſubjungit autem, *in quibus etiam metropolibus multi ex Iſraelitis ſunt, ſapientum diſcipuli ac divites.* Quo fortaſſe *Davir* reſpicere cuipiam videatur, nam Hebræorum lexica *Dabir* interpretantur oraculum. Porro ſi ex primis Judæis unum aliquem tamquam protento digito indicare cogar, TIB. CLEVPHAS. IIIIII. VIR. AVG. NEGOCIATOR. ARTIS. PVRPVRARIÆ. cujus titulus apud nos extat, certè extitit, hujus potiſſimum conditionis videatur; Cleuphæ enim vel Cleophæ nomen Hebraicum eſſe, divinarum litterarum monumentis proditum, Tiberii prænomen, in Romani alicujus clientelâ fuiſſe indicat, ſic Flavii Joſepho accrevit, & purpurariam factitaſſe ab homine Palæſtino non alienum. Anno LXXXI. Titus patre mortuo imperavit. Ad utrum horum pertinuerit baſis prægrandis, Veſpaſiani nomine elegantiſſimis litteris inſcripta, quam ante annos circiter XX. cum horreorum ad Marianam portam fundamenta 81

Ben. Itiner.

Luc. c. 24. Joan. 19.

damenta locarentur inventam, terraque denuò operarum incuriâ adobrutam, & ei inædificatum eſſe audio, non admodum ſcio; quandoquidem quos magiſtratuum titulos numerosque prætulerit tunc, haudquaquam obſervatum, neque nos nunc comperire poſſumus. Filii eſt nummus æreus inter pulcherrimos, qui unquam Auguſtæ eruti, T. CAES. VESPASIAN. IMP. PON. TR. POT. COS. II. parte averſâ eques, CÆSAR. DOMITIAN. DES. COS. II. S.
83 C. Poſt Titum Domitianus anno LXXXIII. imperium ſuſcepit; à quo L. Antonius, ſuperioris Germaniæ Præſes, ut Suetonius habet, defecit, quem L. Maximus, ait Xiphilinus, bello vicit & cepit. Suet. Dom. c. 6. Xiph. Domit. Eo bello Norbanum (Præfectum Prætorio poſtea) pro Cæſare ſtetiſſe, *& Vindelicis in oris* degiſſe, cum apud Martialem reperiam, fortaſſis eum Rhætiæ Præſidem fuiſſe minus inſulsè ſuſpicer, quam de plerisq; aliis quidam fecerint; ſed multæ præter hanc cauſſæ Norbano eſſe potuerunt veniendi in Rhætiam, quapropter nihil affero, Martialis verſus iſti ſunt, Mart. lib. 9. epigr. 86.

Cum tua ſacrilegos contra Norbane furores
Staret pro domino Cæſare ſancta fides:
Hæc ego Pieriâ ludebam tutus in umbrâ,
Ille tuæ cultor notus amicitiæ.
Me tibi Vindelicis raptum narrabat in oris,
Neſcia nec noſtri nominis Arctos erat. &c.

Niſi quis tamen amphiboliam illuc trahat, ut haudquaquam *tibi Vindelicis narrabat in oris*, verum *me Vindelicis raptum in oris* componat, quod à poëtæ ſenſu exiſtimo alienum. Quæ Aventinus de Vindeliciâ, Rhætia, Norico, his temporibus à Germanis vaſtatis, nullus veterum prodidit, ideo nec memoratu digna
98 credidimus. Occiſo Domitiano anno XCVIII. Nerva imperium non toto biennio tenuit. Vidimus ejus nummum argenteum, in Auguſtano agro repertum, IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. COS. III. P.P. parte averſâ manus junctæ, cum ſignis militaribus, CONCORDIA. EXERCITVVM. Et quamquam aliorum etiam Imperatorum nummi, ſive Auguſtæ, ſive in viciniâ reperti multi extent, eos tamen, qui argumentum noſtrum nihil juvarent, parcè, neque niſi ſi qui dum hæc maximè commentaremur eruti forte quadam in manus veniſſent, indicandos duximus. An-
100 no C. Trajanus excepit: is quamvis vigeſimum annum attigerit, nihil tamen eo Principe de rebus Rhæticis annotatum a-
119 nimadverto. Hadrianus anno CXIX. ſucceſſit. Qui pleraque in imperii conſtitutione novavit, Victor in epitome, & auctor hiſtoriæ miſcellæ eum ſecutus, *officia ſanè publica & palatina, nec non militiæ, in eam formam ſtatuit, quæ paucis per Conſtanti-* Hiſt. miſc. lib. 10.

ſtantinum immutatis, hodie perſeverat. In Rhætia multa ejus rei veſtigia obſervo: quæ tum aliunde, tum ex Notitia imperii cautè ſublegenda, nec omnia promiſcuè confundenda ſunt; uti illi procul dubio fecerunt, qui dimidiam Notitiam edentes, hoc eſt indicem occidentis tantum, Hadriani ei ætatem aſcripsêre, cum interim Gratianenſes, Valentinianenſes, Honoriani, alia ſexcenta inſcripta nomina, totis ſæculis Hadriano poſteriorem eſſe vincant. Nam quod Notitia Conſulares octo per Italiam deſcribit, Spartianus de Hadriano palam diſſentit, *quatuor Conſulares per omnem Italiam judices conſtituit*, & quædam alia hujus generis, ab illis non animadverſa minus miror. Verum quod ex hac ipsâ Notitiâ appâret, Italiam diviſam in ſeptendecim provincias, quarum Rectores Præfecto Prætorio Italiæ, ſive ejus Vicariis omnes paruerint; & quidem duas fuiſſe, Rhætiam primam, & Rhætiam ſecundam, ſub ſingulis Præſidibus ſingulas; Rem militarem procuratam ab uno Duce in utrâque Rhætiâ, qui Rhætici inde limitis Dux dictus, ſub diſpoſitione Magiſtri peditum fuerit: Fiſcum à theſaurorum Præpoſito, qui Auguſtæ conſtitutus, Comiti ſacrarum largitionum rationes reddiderit: Horum ut opinor nihil eſt, quin ex Hadriani inſtitutione, etſi leviter fortaſſis poſtmodum mutatum inflexumque, ducat originem. Quæ maximè inſignia, Provinciæ diviſionem, & militaris ſive Comitis ſive Ducis inſtitutionem, ab Hadriano manaſſe, hâc potiſſimum ratione colligo, quod cum imperii deſcriptionem ſemel atque iterum poſt Auguſtum mutatam cognitum habeam, ab Hadriano primum, à Conſtantino ſecundo loco, neceſſe ſit ea, quæ poſt Hadrianum denique, neque antea, ante tamen Conſtantinum obtinuiſſe obſervamus, Hadriano aſcribere: At Rhætiam unius numero, auctores Hadriano vetuſtiores conſtanter ubique omnes habent, Strabo, Vellejus, Plinius, Tacitus, Suetonius, & qui Livianas epitomes ſcripſit, quem non ex ſuo, ſed ex Liviano ævo cenſeo: niſi cui tamen Taciti locus ſcrupulum objicit, *Germania omnis à Gallis Rhætiisq; & Pannoniis, Rheno & Danubio fluminibus, à Sarmatis Dacisq; mutuo metu, aut montibus ſeparatur*; ſed intuenti diligentius, apparet hæc gentium, haudquaquam provinciarum eſſe nomina, & eâdem inflexione nonnulli apud Juſtinum legunt, *ex nomine ducis gentes Rhætiorum condiderunt*, ubi ego tamen *Rhætorum*, in Tacito *Rhætis*, longè malim. Alioquin Tacitus Rhætiam novies minimū, ſingulari numero diſertè ſcripſit, plurali nunquam. Poſt Hadrianum autem Rhætiam & Rhætias promiſcuè reperio: certè Capitolinus in Pertinace, Vopiſcus in Probo Rhætias nominant, neque, eorum qui poſt Conſtantinum ſcripſere, Ammiani, Zoſimi, Caſſiodori, plurimo-

Tac. de germ.

Juſt. hiſt. lib. 21. Tac. An. lib 1. hiſt. 1. 2. 3. ter. 4. de Germ. biſ.

rimorum aliorum, nunc mihi ratio habenda. Vti ergo cum Galliam & Hiſpaniam interdum, ſæpe Gallias & Hiſpanias apud auctores legimus, utramque multiplicem fuiſſe intelligimus, ſic abſurdum eſt, ex quo tempore Rhætiæ nominatæ, ſimplicem provinciam cogitare: quod ſi duplex, duos itidem Præſides habuiſſe conſequitur. Neque ob id negandum, utramque, prout Imperatoribus collibuiſſet, uni potuiſſe committi, cujusmodi & alibi gentium exempla prodita. In agro Veronenſi lapis extat, quem inter externa monumenta, quæ ad res Auguſtanas pertinent, retulimus, inſcriptus Q. CAICILIO. CISIACO. SEPTICIO. PICAI. CAICILIANO. PROCVR. AVGVSTOR. ET. PROLEG. PROVINCIAI. RAITIAI. ET. VINDELIC. ET. VALLIS. POENIN. Is Hadriano poſterior, ſiquidem Auguſtorum meminit, nec omnino anterior M. Antonino & L. Vero, qui primi Auguſti pariter appellati, indicat Cæcilium Rhætiam, Vindeliciam & vallem Pœninam ſimul rexiſſe (nam ſingulas deinceps rexiſſe vereor nemini probare poſſe) ſed eum in modum indicat, ut diſtinctis nominibus tres provincias ſignificet, Alpium ſcilicet partem, quæ ſeptendecim Gallicis provinciis in Notitiâ hoc titulo annumerata eſt, *Alpes Pœninæ* (Penninæ quibusdam codicibus) *&* *Grajæ*, atque Rhætias duas, primam Rhætiæ ipſius, ſecundam Vindeliciæ nomine: nam C. Ligurius qui inſcriptionem poſuit, antiquitatis uti videre eſt affectator, priſco Vindeliciæ vocabulo pro Rhætiâ alterâ, non aliter ac AI diphthōgo pro AE uſus. Atque hinc in illas conjecturas ſum propenſior, quæ Rhætiam ſecundam iisdem, aut planè non multum diverſis terminis, quibus olim Vindeliciam conſtitiſſe volunt. Memini cum motus voculâ PROVINCIAI. Rhætiam Vindeliciam Vallem Pœninam, unam Provinciam accepi: nimis leviter: nunc corrigo. Sic eſt in lapidibus PROCVRATOR. PROVINCIAE. LVGDVNENSIS. ET. AQVITANIAE. item PROCVRATOR. AVGVSTAE. VIAE. OSTIENS. ET. CAMPANAE. cum Lugdunenſis & Aquitania duæ tamen provinciæ, Oſtienſis & Campana duæ viæ ſint. Sed & illud muto, quod PROCVR. Procuratorem, qui vice Præſidis jus dixerit, aliquando interpretatus; verius eſt ex Rationalium claſſe fuiſſe, cujus generis quod Notitia Præpoſitum theſaurorum appellat, Auguſtæque Vindelicorum in ſecundâ Rhætiâ ſedem habuiſſe oſtendit. Quandoquidem PROLEG. eo ſpectat, illum abſentibus aut mortuis harum provinciarum Præſidibus Legatisve, eorum officio pro tempore eſſe functum, idque à PROCVR. utique diſtinguit. Vtramque Rhætiam Italiæ attributam, Notitiæ auctoritate dixi, cujus

Goltz. theſ. c. 12.

Cc fidem

fidem per ſe certam & ſpectatam, firmat provinciarum libellus.
Paul. lib. 2. c 15. edit. Aug. lib. 2. c. 11. edit. Baſil. & Longobardica Pauli hiſtoria; neque enim hunc auctorem ſoleo contemnere, quem multis optimis libris, quibus nos deficimur, uſum ſciam. Cauſſa cur hæc, & quædam aliæ provinciæ ſectæ, cur item rei militaris procuratio ſeparatim ſub duce habita, fuerit vel ambitio, quo magiſtratus & honores ad plures pertingerent, vel Imperatorum cautio, ut vires immodicæ Præſidibus acciderentur, quo nimirum pacto Ariſtophanes in Platonis Sympoſio homines inſoleſcentes à Jove in duas ſectos partes memorat: nam infamis illa poſtremorum temporum, quam Claud. in Eutr. lib. 2. Claudianus elegantiſſimis verſibus, ſub Auroræ perſonâ, in Eutropii eunuchi invidiam expreſſit,

Aula choris epulisq́; vacat, nec perdita curans,
Dum ſupereſt aliquid: ne quid tamen orbe reciſo
Venditor amittat, provincia quæque ſuperſtes
Dividitur, Geminumq́; duplex paſſura tribunal,
Cogitur alterius pretium ſarcire peremptæ.
Sic mihi reſtituunt populos, hac arte repertâ,
Rectorum numerum terris pereuntibus augent,

Hadriani ætati, rebus Romanis maximè florentibus, minus convenit. Quantumvis autem Notitia Præſidum ſedes non expreſſit, quoniam tamen Auguſta Rhætiæ ſecundæ attributa, pro explorato credo afferre poſſumus, illius partis ibi Præſidem conſediſſe: Primæ tribunal Curiæ fuiſſe, & nomen indicio eſt, & quod ea urbs perpetuo ejus provinciæ caput habita. Nam quod quidam Conſtantii demum ætate conditam exiſtimant, infirmis admodum ſuſpicionibus perſuaſi ſunt. Alterum caput, Ducis nimirum inſtitutio, ex Notitiâ æquè in aperto eſt. Sed hîc etiam docendum, Rhæticos Duces ante Conſtantinum fuiſſe, quod ex Notitiâ, cum poſterior Conſtantino ſit, ſcire non poſ-Vop. Aurel. ſumus, Vopiſcus oſtendet, *ex libris Acholii, qui Magiſter admiſſionum Valeriani Principis fuit libro actorum ejus IX. Cum conſediſſet Valerianus Auguſtus in thermis apud Byzantium, præſente exercitu præſente etiam officio Palatino, aſſidentib'* tum aliis quos enumerat, tum inter eos, *Fulvio Bojo Duce Rhætici limitis:* Et in Bonoſo, *duxit ordines, tribunatus egit, Dux limitis Rhætici fuit.* Inde eodem argumento quod in provinciæ diviſione ſequuti, originē ad Hadrianum referimus, quando Valerianus & Bonoſus ante Conſtantinum. Neque tamen inficias imus Comitem rei militaris primum appellatum, qui poſtea nomine tantum muta-Acta S. Fauſt. ap. Sur. tom. 1. Martyr. Adon. 15. Febr. Spar. Hadr. to in Ducem abierit, quandoquidem acta Fauſtini & Jovitæ, qui ſub Hadriano pietatis rei, Italici Comitis Rhætiarum meminere. Atque Spartiani de Hadriano verba ad hanc rem universè facere crediderim, *poſt Cæſarem Octavium, labantem diſciplinam incuriâ ſu-*

riâ ſuperiorum principum, retinuit, ordinatis & officiis & impendiis: Propriè nummum iſtum,

In quo minutum quiddam obſervo, inter militaria ſigna nullam conſpici aquilam, quoniam necdum ulla legio in Rhætiâ ſtativa habebat, legiones autem tantum aquilis uſæ, & ſi forte Prætoriæ cohortes, uti ex Antonii Triumviri nummis cognoviſſe videor: apud Tacitum Germanicus, aquilas *Romanas aves, propria legionum numina* appellat. Tac. An. 2. Eques dextrâ elatâ Hadrianus eſt, ut vel hinc certi reddamur, ejus quod jam antea ex hiſtoriis ſubolebat, Xiph. Hadr. Hadrianum Rhætiam adiiſſe; ait Xiphilinus, *Hadrianus in alias ex aliis provincias, regionesq; & urbes proficiſcitur, viſendi cauſsâ.* Spartianus, *peregrinationis ita cupidus, ut omnia quæ legerat de locis orbis terrarum, præſens vellet addiſcere,* Gallicam Germanicamque profectionem præter cæteras, nominatim memorat, quarum utrâque Rhætiam attingere potuit. Victoris epitome, *Immenſi laboris, quippe qui provincias omnes pedib' circumierit.* Sed & coloniam adiiſſe, quin & ornaſſe credimus. Hæc in commune ex Dione Xiphilinus, *Socias urbes, atque ſubditas imperio Romano, ex quibus multò plures, quam ullus unquam Imperator vidit, magnificè juvit, easq; aquis, portubus, frumento, operibus publicis, pecuniâ, honoribus, cæterisq; rebus auxit, atq; ornavit.* De Augſtâ privatim fidem facit, quod Ælium ab illo prænomen mutuata, ſic enim in antiquo apud nos lapide bis legitur, AEL. AVG. Aelia Auguſta, cum credibile neutiquam ſit, urbes hujus generis nomina, niſi inſignitis beneficiis affectas aſciviſſe, ſic eſt in Veronenſi lapide, COLONIA. AVGVSTA. Smet. fol. 145. n. 8. VERONA. NOVA. GALLIENIANA. quod MVRI. VERONENSIVM. FABRICATI. EX. DIE. III. NON. APRILIVM. DEDICATI. PR. NON. DECEMBRIS. IVBENTE. SANCTISSIMO. GALLIENO. AVG. N. Quodnam Hadriani in noſtram beneficium extiterit, definitè pronunciari non poteſt. Sciens ſum Imperatores præterea aliquos Ælios dictos, quin & Cæſarem Hadrianus Ælium adoptavit, cujus æreum numiſma inventum Auguſtæ, L. AELIVS. CAESAR. inde ſpei typus, TR.

POT. COS. II. S. C. ſed civitates Æliæ, quantum obſervo, Hadrianum qui id nomen privatus tulit ſpectarunt, teſtes,
Golz.theſ. c.18.
COL. AELIA. CAPITOLINA. COL. AEL. HADR. AVG. COL. AELIA. HADRIANA. AVG. ZAMA. REGIA. MVNICIPI. T. AELI. HADRIANI. AVG. CIVILITAN. & opinor, COLONIA. AELIA. AVGVSTA. THAENIT. quarum omnium æra & marmora meminere. Sed neq; quod antea Auguſtam Juliam appellatam conjecimus, nunc Aeliam dictam, lapidi non credere nequimus, novum eſt; aſcititia enim hæc nomina, quaſi exemptilia emblemata, pro tempore ſumebantur, ponebantur, Pleraſq; multò etiam magis iſtâ ambitione luxuriaſſe videmus; Aventicum, aut Avanticum, ut Ptolemæus habet, eſt in Domitiani nummo, COL. IVLIA. AVANTICOR. in lapide,
Lipſ. auct. ad Sinet p. 26.
COLONIA. PIA. FLAVIA. CONSTANS. EMERITA. AVENTICVM. HELVETIORVM. FOEDERATA. Contra in antiquiſſimo marmore ſimpliciſſimè, COL. HEL. Colonia Helvetiorum, proprio nomine non expreſſo, quomodo videlicet Tacitus Rhæticam coloniam dixit.
Stumf. lib. 8.
Matidiæ, quæ Sabinæ Hadriani uxori ſoror fuit, ſtatua hoc tempore Auguſtæ poſita, cujus baſis nunc quoq; supereſt.
Anno Chriſti CXL. Antoninus Pius imperare 140
cœpit. Sub quo Juſtinus, Chriſtianus Philoſophus & martyr ſcripſit, *ne una quidem natio, vel Græca vel barbara, vel quocumq; tandem cenſenda vocabulo, ne ex his quidem, quæ pro domib' plauſtris utuntur ac tentoriis, agentes vitam paſtoricam, tam aliena eſt à Jeſu crucifixi nomine, ut nec preces, nec gratiarum actiones in eâ dirigantur, ad omnium patrem conditoremq;*.
Juſt. colloq. cum Tryphone.
Ergo conjecturæ de Claudii & Neronis ætate ut minus ſedeant, ſub Pio tamen homines Chriſtianos in utrâq; Rhætiâ, pæne ſuburbanis provinciis, fuiſſe, ne disquirendum quidem amplius. Pius Fauſtinam Annii Veri F. uxorem habuit, cujus nummus argenteus, dum hæc commentamur, Auguſtæ repertus, nobis allatus eſt, DIVA. FAVSTINA. AVG. parte unâ inſcriptus, alterâ AETERNITAS, ipſius Pii æreus magnus, ANTONINVS. AVG. PIVS. P. P. TR. P. XII. inde, ANNONA. AVG. COS. IIII. S. C. uti enim Capitolinus ait, *vini, olei & tritici penuriam per ærarii ſui damna emendo, & gratis populo dando ſedavit.* Avidium Caſſium Rhætiarum legatum tunc temporis annotavit Aventinus, ex Vulcatio Gallicano venatus, cujus de Caſſio verba ſunt, *Cum exercitum duceret, & inſcio ipſo manus auxiliaria, centurionibus ſuis auctoribus, tria millia Sarmatarum negligentius agentium, in Danubii ripis occidiſſent:* at piget pudetq; ineptiarum, quas facere non poſſum quin,
Vulc. Avid. Caſſ.

præter

præter quod propoſueram, interdum caſtigem. Vt quis nimirum exercitum prope Danubium duxit, Rhætiæ ſtatim legatus aut Præſes fuit? Quamquam ferrem conjecturas utcumque, ſi pro conjecturis ſe ipſæ ferrent; nunc tam tenuia nugamenta pro certo & comperto, velut ex tripode pronunciari, neque lectori dubitandi inveſtigandique occaſionem relinqui, ferendum non
163 eſt. Anno CLXIII. M. Aurelius Antoninus Philoſophus & L. Verus ſimul iniere. Sub his fieri poteſt, ut Q. Cæcilius Ciſiacus Septicius Pica Cæcilianus, Rhætiarum Prolegatus, Auguſtorumque Procurator fuerit. Etſi enim ſæpe poſthac duo pluresque ſimul Auguſti, antiquaria tamen ſcribendi ratio, quam in iſtius elogio notavimus, inferioris ſæculi vix videtur. Cum Catti in Rhætiam irrupiſſent, contra eos Aufidius Victorinus, vir Senatorii ordinis præcipuus, Marciq; condiſcipulus, miſſus eſt, uti apud Capitolinum legimus. Philippum e- Capi.M. Ant.
piſcopum hâc tempeſtate ſupplicio ob Chriſtianam fidem Auguſtæ affectum, prodidere Primus Cabilonenſis, & Franciſcus I- Prim. in topogr.
renicus: quorum tamen non graviſſima apud me fides, quod au- Iren. in exeg.
ctores quos ſequuti non laudant, quod hujus epiſcopi in noſtrarum eccleſiarum monumentis memoria nulla extat, quod denique his ipſis Imperatoribus Philippus Gortynæ in Creta epiſcopus vitâ & litteris illuſtris vixit, cujus Euſebius, Hieronymus & Euſ. hiſt. lib. 4. c. 24.
martyrologia meminere; atque fieri potuerit, ut affinitas inter Hier. de
Cretæ & Rhætiæ nomina impoſuerit, nam id aliâs contigiſſe ſcript. eccleſ. marr.
171 certus ſum. Anno CLXXI. L. Vero mortuo, Mar- Rom. Bedæ. Vſuar.
cus imperium ſolus tenuit; quodque barbari provinciam denuo Adon.
incurſarent, P. Helvium Pertinacem, qui Commodo in imperio Maur. 3. Id. April.
ſucceſſit, Prætoriis auctum ornamentis, cum legione primâ ſubmiſit, is confeſtim *Rhætias & Noricum ab hoſtibus vindicavit.* Capit. Pertin.
Ex quo, eminente induſtriâ, ſtudio Marci Imperatoris conſul eſt deſignatus. Pertinacem conſulem ſub Marco faſti nulli habent, itaque nec ordinarium, ſed ſuffectum interpretor, anno Chriſti CLXXVII. quo Piſo & Julianus ordinarii conſules, nam in Didio Juliano Spartianus ait, *fuit conſul cum Pertinace;* inde credi-
176 bile rem in Rhætiâ geſtam, anno priori CLXXVI. qui victoriâ contra Marcomanos & Quados, Chriſtianorum militum precibus divinitus impetratâ celebris. Quamnam primam legionem Pertinax adduxerit, cum plures fuerint, non auſim definire. Quoniam verò Marcus Germanos Rhætiis & Norico magis magisque inhiantes animadvertit, neque ſufficere populationibus prohibendis auxilia per præſidia diſpoſita, nec vicinarum provinciarum copias adeſſe in tempore, novas legiones inſtituit duas, Secundam & Tertiam Italicam, quarum prior in Norico, in Rhætiis poſterior ſtativa haberet, ſic enim Dio prodidit. Neque Dio lib. 55

 moror

moror inſcitiam cujusdam, qui legiones tertias Italicam, Auguſtam, Alpinam & Felicem differre non ſenſit. Italicæ, aliqua in agro Auguſtano, ſed & frequentia in urbe monumenta extant, quæ Legatum, Tribunum, Aquiliferum, Alæ Decurionem Militesque reſpiciunt. Verum ab inſtituto nihil diſceſſero, ſi rem omnem militarem Rhæticam, oblatâ occaſione ex Notitiâ breviſſimè deſcripſero; quantumvis enim non eam inficias, à Marco ad Notitiæ ævum quædam mutari potuiſſe, & verò mutata fuiſſe, quia tamen de iis ſigillatim per temporum momenta non conſtat, hic commodus viſus locus totius illius rationis ſemel explicandæ. Omnes ergo copiæ Duci, (qui à Præſidibus proculdubio diverſus, nonnunquam tamen Principum voluntate idem erat, ſic Valerianus apud Pollionem, *Transrhenani limitis ducem, & Galliæ Præſidem Poſthumum fecimus)* Dux Magiſtro peditum, qui quod prope Imperatorem ageret Præſentalis dictus, parebat. Spectabilis viri nomine inſignitus, Perfectiſſimis & Clariſſimis ſuperior, Illuſtribus inferior erat, nam has dignitatum differentias, ex Imperatorum legibus, Juriſconſulti obſervant. Officium, id eſt, cohortem comitatumq;, hocce habebat; *Principem ex officiis Magiſtrorum militum præſentalium, alternis annis* (viciſſim ſcilicet ex officio Magiſtri peditum & Magiſtri equitum) *Numerarios duos, ex utriſq; officiis præſentalibus ſingulos. Commentarienſem, ex utriſq; officiis alternis annis. Adjutorem. Subadjuvam. Regerendarium. Exceptores. Singulares. Et reliquos officiales.* Peditum equitumq; præſidia circiter viginti utriusq; provinciæ locis diſpoſita, Coloniâ Auguſtâ im̃uni. Nam id inſignis beneficii loco quibusdam aliquando urbibus conceſſum, eſt in plebiſcito, quo Thermenſes Majores Piſidæ immunes facti, NEI. QVIS. MAGISTRATVS. PROVE. MAGISTRATV. LEGATVS. NEV. QVIS. ALIVS. MILITES. IN. OPPIDVM. THERMESIVM. MAIORVM. PISIDARVM. AGRVMVE. THERMESIVM. MAIORVM. PISIDARVM. HIEMANDI. CAVSSA. INTRODVCITO. NEIVE. FACITO. QVO. QVIS. EO. MEILITES. INTRODVCAT. QVOVE. IBEI. MEILITES. HIEMENT. NISEI. SENATVS. NOMINATIM. VTEI. THERMESIVM. MAIORVM. PISIDARVM. IN. HIBERNACVLA. MEILITES. DEDVCANTVR. DECREVERIT. Simili propemodum formulâ Auguſtanis Vindelicis cautum crediderim. Cæterum legionem Italicam in quinque Præfecturas tributam video, cum Præfectus ejus unus ſive Caſtris Reginis, ſive Vallato egerit; alter Sumuntorio, cui cura ripæ Danubii, inibi primæ ut vi-

Vide Briſſ. & Hotoman. de verb. ſignif.

ut videtur appellatæ, credita: Tertius Camboduni, qui Vemaniâ Caſſiliacum usque curavit: quartus Fœtibus, ſpecierum transvectioni præpoſitus; nam quæ antiquitus fruges, frumentum, vinum, oleum, poſtea ſpecies dictæ: quintus Terioli, hoc ipſo titulo fuit, præpoſitus ſcilicet annonæ, quam ex Italiâ Transpadanâ importatam credimus, meminit Annonæ Rhæticæ D. Auguſtinus, etſi commentator in clarisſimâ luce cæcutiens, ne- Aug. de civit. lib. 18. c. 18.
ſcio quid pro eâ nugarum obtruſerit, *Quaſi ſomnia narraſſe, quæ paſſus eſt, caballum ſe ſcilicet factum, annonam inter alia jumenta bajulaſſe militibus, quæ dicitur Rhætica, quoniam ad Rhætias deportatur:* Extra legionem deinde, Præfectus militum Vrſarienſium Guntiæ: Præfectus numeri Barbaricariorum Confluentibus aut Brigantiæ, quamquam ad meum ſenſum Barcariorum rectius, cum & alibi claſſem Barcariorum Notitia nominet, & barbaricarii non milites, ſed fabri fuerint, qui caſſides auro, argento, ære ornabant. Tribuni Cohortium ſeptem, Cohortis nimirum Novæ Batavæ Batavis: Cohortis III. Brittonum Abuſinæ: Cohortis VI. Valeriæ Rhætorum Venaxamadoro, niſi nomen corruptum: Cohortis I. Herculeæ Paroduni, quod pro Parthano accipio: Cohortis V. Valeriæ Phrygum Pinianis: Cohortis III. Pannoniorum Cælio: Cohortis Herculeæ Pannoniorum Arbore. Quibus octavum addamus licet, Tribunum gentis per Rhætias deputatæ Teriolis. Notum autem inferioribus temporibus gentes & gentiles dictos barbaros, quorum magna vis in Romanorum caſtris; id indignatus Syneſius, Reipublicæ aliquando interitum allaturum prævidit, & luculentâ illâ oratione, quæ eſt de regno ad Arcadium, prædixit. Equitum, Stableſiani ſeniores Auguſtanis, Juniores partim Ponte Oeni aut Febianis, partim Sumuntorio: Alæ præterea tres ſub totidem præfectis, Ala I. Flavia Rhætorum Quintanis: Ala II. Valeria Singularis Vallato; Ala II. Valeria Sequanorum Vemaniæ. Atque has ſtationes in chorographicâ tabulâ ſingulas notavimus, paucis omnino exceptis; nam Fœtibus, Venaxamadoro, Pinianis & Febianis, quis ſitus tribuendus ſit, necdum ſcio. Quendam, qui pleraſque præterea legiones temere in Rhætiâ collocat, & omnium ineptiſſimè magnam vim peditum equitumque, quam Notitia Magiſtro militum præſentali Orientis tribuit, ex alio orbe huc tranſcribit, nihil moramur, quandoquidem ea motæ mentis ſomnia ſunt; Celſus ait, *Fere verò antiqui tales ægros in tenebris habebant*, idem ſi ad rem nunc litterariam conferantur, ma- Celſ. lib. 3. c. 18.
gno reipublicæ bono fiat.

179 Anno CLXXIX. Eleutherus Pontifex Soteri Romæ ſubrogatus: Sub quo Lucius Britannicus Rex, cui patrem Coillum, avum Marium aut Manium, proavum Arviragum ejus gentis hiſtorici prodidere, Chriſtum pro- Hanc reg. ſucceſſ. vide apud Galf. Mon. lib. 4. c. 16. 17. 18. 19.

Pontic. Vir.lib.5. Polid.lib. 2. Beda hiſt.lib.1. c.4.& de ſex æt. Ado in chron. Mar Scot. in chron. lib.2. Sigeb. in prol.chrō. Dam. in Pontif. Martyr.3. Id. Dec. Sig. Meiſterlin. chron. m. 5.p.4.c.1. Aeg. Scud. de Rhæt.c. 15.Stumf. chron.lib. 10.c.15. ex tabulis eccleſ.Cur. Martyr. R. 3.Id.Dec. Pet.de Natal.lib.1. c.24. Act.c. 13. Rom,c.16.

feſſus eſt, uti vetuſtus valde auctor Beda, præter multos alios ſcriptum reliquit.Itaque ejus rei dubium nullum eſſe poteſt. Sed quod Britannici ſcriptores eum in patriâ ſine liberis deceſſiſſe affirmant, neque cum annalibus privatis noſtris, neque cum tabulis eccleſiæ Curienſis, quæ nonnullis publici juris auctorib⁹ juvantur,convenit.His quippe relatum,Lucium relicto regno,cujusmodi exempla priſca ætas plura tulit, magna terrarum ſpatia obiviſſe,ut pietatem, quâ ipſe imbutus,alios doceret.Eâ occaſione in Rhætiam & Auguſtam veniſſe,ubi cum de religione ſermones ſerenti fidem multi adhiberent, inter quos Campeſtrii viri primarii nomen hodieq; celebratur,cives reliquos odio Chriſtiani nominis adactos,hominem hoſpitem primo conviciis inceſſiſſe, lapidum dein jactu petiiſſe, in puteum demum male mulctatum deturbaſſe,unde piorum auxilio ægre ſemianimis extractus, in alpinam Rhætiam conceſſerit,ibique poſt diligentem operam, revocandis ab impietate populis impenſam, demum occubuiſſe. Vtriusque narrationis disſidium ut quidam tollerent, ſibi aſſerendum exiſtimarunt,Lucium qui Auguſtæ,& in reliquâ Rhætiâ egit,diverſum à Britannico, ætate priorem, aut Cyrenenſem fuiſſe,cujus Lucas in actis meminit, aut alterum illum, ſi tamen alter,cujus Paulus in epiſtolâ ad Romanos; neque ego non æquo animo aſſentirer, ſi opinioni, quam verbo ponunt, pondus ab auctoritate gravioris antiquiorisq; alicujus teſtis adderent, nunc cum ejus nihil ſit, quid definiam incertus feror, & in rebus vetuſtis & obſcuris adeo,interdum caligare fas eſſe arbitror. Eorum nugæ, qui Cyrenenſem cum Britannico miſcent, nec temporis quanta intercapedo ſit vident, reſponſione indignæ ſunt. Æediculam, quam ſecundo ab hoc libro Auguſtæ antiquisſimam haberi diximus, hoc tempore poſitam autumant: ea perexigua nunc quoque,minor aliquanto à principio conſtituta, multis poſt ſæculis aucta, à Leone IX. Pontifice Max. Anno Chriſti MLI. D. Gallo Abbati dicata eſt, dedicationi Henricus III.
Imp. affuit. Anno CLXXXII. M. Aur. Anto- 182
nino mortuo,filius Commodus ſucceſſit. Vtrum Lucius Chriſto ſub eo demum, an ſub patre nomen dederit,quidam in diverſum auctores trahunt, de patre tamen plures tradunt: qui Veri nomen adjiciunt, in errore verſari hinc apparet, cum Eleutherus,ad quem Lucium ſcripſiſſe omnes conſentiunt,non niſi octavo anno poſt Veri mortem inierit, & Comodi poſtremum attigerit.

Plat. præter citatos.

Annus CXCV. tres Imperatores vidit, P. 195
Helvium Pertinacem, M. Didium Julianum, cujus hic argenteus nummus Auguſtæ ad S. Crucis erutus, IMP. CAES. M. DIDIVS. IVLIAN. AVG. RECTOR. ORBIS. & L. Septimum Severum: Priores duo paucorum menſium, poſte-

poſterior multorum annorum fuit. Ejus maxima beneficia extitere, tum generatim in univerſam Rhætiam, tum privatim in Auguſtam coloniam. Aventinus Vindelicorum legatum ſub Commodo fuiſſe quod ſcribit, errat ut ſolet, largiter; Xiphilinus quippe & Herodianus, Pannoniis præfuiſſe prodidere, Spartianus Carnunti imperatorem appellatum, Capitolinus ab exercitu in Illyrico, quæ eodem pertinent. Aventinus ſi patria carmina opponit, hæc enim ſemper in tempore morigera ad manus ſunt, nemo ſtomachum cohibeat. Ego ea non hic tantum contemno, ſed omnino in Romanâ Rhætiæ hiſtoria (quod ſemel dicendum eſt) nullibi audienda exiſtimo. Scio, eſſe qui contra ſentiant, cum Tacitus carmina unum apud Germanos memoriæ & annalium genus appellet: At cisdanubianæ provinciæ nondum tunc temporis Germanicæ: ſumpſerint à Germanis vicinis morem, aliâ ſunt uſæ linguâ: condonemus id etiam, num porro credibile, tot ſæculis vertentibus, tot barbarorum gentibus inundantibus, tot urbibus everſis, & quidem toties, carmina, quæ nullis litteris, ſolâ memoriâ æternitati mandabantur, hominibus curæ fuiſſe? Sed fuerint (quamquam non fuerunt, nam quæ habemus, ætatem Longobardicam vel Gothicam, ut antiquiſſima ſint, loquuntur) iis tamen ab auctoribus inſcitiæ involucris, veri falſique commixtione, rerum, nominum, temporum perſonarumque perturbatione convoluta ſunt; ut qui nudam intro aſpicere veritatem, mihi Lynceus, idem ex anilium fabularum narratiunculis, penitiſſima philoſophiæ arcana eruere poſſe videatur.

Xiphil. Sev. Herod. lib. 2. Spart. Sev.

Capitol. Albino.

Tac. de germ.

Rhætiam tamen Septimio in adipiſcendo imperio faviſſe, inde fit ut credam, quod id Herodianus non obſcurè de exercitibus omnibus ſenſerit, *qui pro ripis Danubii Rhenique excubantes coërcendis barbaris, Romanum tuentur imperium.* Ex Spartiano diſcimus, illum magnificentiæ dignitatisque, quæ ab ædificandi ſtudio eſt, fuiſſe percupidum; *ſunt*, inquit, *per plurimas civitates opera ejus inſignia*, exempla dein ſubjungit. Et Auguſtæ ſupereſt fragmentum inſcriptionis, poſitæ anno
197 CXCVII. ut ego conjicio, pro incolumitate Imperatoris, ob reſtitutos aut muros, aut pontes, aut fornices collapſos, aut denique quidquid aliud, nam rei reſtitutæ nomen abeſt. An-
198 no CXCVIII. Claudius Lateranus, quem Victor inter præcipuos Severi amicos numerat, XV. Vir Sacris faciundis, Conſul deſignatus, Legatus Proprætore Legionis III. Italicæ, Mercurio votum apud nos ſolvit, cujus titulus adhuc viſitur. An-
203 no CCIII. Severus & Antonini filii, inſigni provinciæ commodo, vias & pontes per Rhætiam reſtituerunt, ab Auguſtâ quidem Italiam verſus paſſuum millia minimum CX. nam hoc numero inſcriptus cippus in alpibus extat, præter proximiores tres, qui

XXXXI.

XXXXI. XXXXII. XXXXIII. præferunt: à Camboduno millia paſſuum XI. lapidis etiam auctoritate, qui à reliquis unâ in re differt, quod Septimii & Aur. Antonini nomina habet, Getæ non habet. Reſtituerunt autem, quoniam jam antea à prioribus Imperatoribus inſtitutæ munitis terreis aggeribus & injectâ glareâ. Aggerum credo per provinciam alibi multæ ſuperſunt reliquiæ, ſed inſignes, quod conſtat, ad Auguſtam urbem, ſtratæ vernaculâ quoque linguâ appellatæ, cum vias publicas, Conſulares, Prætorias & Militares, poſterius ſaltem ſæculum ſtratas dixerit.

Cod. lib. 11. tit. 74. l. 4. Iſid. lib. 15. cap. 16.

Anno CCXIII. Q. Epidius Ru- 213
fus Lollianus Gentianus, & Pomponius Baſſus Conſules fuere, ad quos jam olim ſuſpicatus ſum pertinuiſſe litteras pergrandes & pulcherrimas marmori inſculptas, & ſic integritati reddendas, *gentian*O. ET. BASSO. COS. ex Zophoro ædificii alicujus publici, ſi rectè æſtimamus, Auguſtæ reliquas. Iſto ipſo anno Severus (cujus nummos argenteos in agro Auguſtano, & urbe ollulâ fictili conditos, effoſſos vidimus, parte averſâ FORTV. REDVC. IVSTITIA. & typo BONI. EVENTVS. inſignes) in Britanniâ mortuus, filios ſucceſſores habuit; quorum major M. Aur. Antoninus Caracalla an-
no proximo CCXIV. fratre Getâ per ſummum ſcelus occiſo, 214
ſummam rerum ad ſe traxit. Ejus ſtatuæ baſim mancam habemus, Antoninorum, Hadriani, Trajani & Nervæ, quos ſibi pater majores adoptaverat, nominibus præſcriptam. Collocatam credo, quo tempore *circa Rhætiam non paucos barbaros interemit*, Spartianus auctor, *militesq́; ſuos, quaſi Syllæ milites & cohortatus eſt & donavit.* Barbari, Alemanni fuiſſe videntur, nam & alibi Spartianus Caracallam Alemannicum dictum aſſerit, quod Alemannos vicerit. Ad Syllæ mentionem quod ſpectat, Herodianus, *Laudabat autem ex omnibus ducibus præcipuè Syllam Romanum & Afrum Hannibalem,* Spartianus, *Tiberium & Syllam in conventu plerumq; laudavit*, rurſus, *Syllam ſe etiam oſtendens futurum.*

Spart. Carac.

Herod lib. 4.

Anno CCXIX. Macrinus & Dia- 219
dumenianus Imperatores facti. Anno CCXX. An- 220
toninus Elagabalus, quem fere Heliogabalum ſcriptores appellant; Aviæ memoria in nummo argenteo apud nos reperto extat, IVLIA. MAESA. AVG. parte alterâ femina ſedens,
cum epigraphe PVDICITIA. Anno CCXXIV. 224
Severus Alexander, Juliæ quoque Mæſæ nepos: Qui primus ex Imperatorib⁹ Chriſtum coluit, impiè tamen cum Apollonio, Abraha, Orpheo, & quibuſdam aliis in larario conjunxit, quod Lampridius tradidit, quin & Chriſto templum facere voluiſſe, quod Hadrianus jam antea cogitaverit. Res eo principe in Mauritaniâ Tingitanâ à Furio Celſo geſtas, apud hunc quoque legimus.

Lamp. Alex.

mus.

mus. Quo fieri poteſt, ut T. Varii Clementis Rhætiæ Procurato-
ris inſcriptiones reſpexerint, PRAEF. AVXILIARIO-
RVM. TEMPORE. EXPEDITIONIS. IN. TINGI-
TANIAM. MISSORVM. item PRAEF. AVXILI-
ORVM. IN. MAVRET. TINGITAN. EX. HI-
237 SPANIA. MISSORVM. Anno CCXXXVII.
Julius Maximinus Thrax à militibus lectus. Anno
240 CCXL. Gordianus Gordiani Africani nepos, à Senatu. Nam
Gordianorum priorum duorum, uti & Balbini atque Pupieni,
qui Maximino vivo Imperatores fuere, hic rationem non haben-
246 dam duximus. Anno CCXLVI. Philippus rerum
potitus. Quem cum filio, Imperatore quoque Chriſtianum fuiſ-
ſe, antiquiſſimi auctores Euſebius, Oroſius, Vincentius Lirinen-
ſis, & martyrologia conſentiunt. Quod ejus in Gordianum perfi-
diam fidem abrogare quidam exiſtimant, fruſtra opinor ſunt:
quot enim perfidi ex Chriſtianis? Quamquam eſt etiam credi-
bilius, eum poſt ſcelus demum patratum Chriſtianum effe-
ctum. Sub Philippis fortaſſis Varius Rhætiæ Procu-
rator fuit, cujus proximè meminimus, nam in lapide AB. EPI-
STVLIS. AVGVSTORVM dicitur, nec id à tempore Tin-
253 gitanæ expeditionis abhorret. Anno CCLIII. utroq;
Philippo interfecto, Decius cum filio imperavit. An-
254 no CCLIV. Gallus & Voluſianus ſucceſſere. Galli nummum
his annis, una cum quibusdam aliis poſteriorum Imperatorum,
Auguſtæ erutum vidimus, ſic utrimq; inſcriptum, IMP. C.C.
VIB. TREB. GALLVS. AVG. LIBERTAS. PV-
BLICA. Video jejunam & ſterilem hanc ſcriptionem plerum-
que videri poſſe, multorum Imperatorum nudis propemodum
aſcriptis nominibus, ſed ejus in nobis culpa nulla reſidet: cum de
Auguſtanis Rhæticisq; rebus plura quæ proderemus non eſſent,
neque profecto erat, cur de cætero copioſi haberi vellemus; cui
enim bono Cæſarum hiſtoriam, quà ad res noſtras nihil pertinet,
inani oſtentatione exequeremur? Quod id vulgo etiam à pri-
vatæ urbium populorumque hiſtoriæ ſcriptoribus
fieri animadvertebamus, ſequi
von viſum.

Euſ. lib. 6. c. 27. Oroſ. lib. 7. c. 20. Vinc. adverſ. hær. cap. 23. Mart. 14. Maji in Pontiano.

MARCI

MARCI VELSERI
RERVM
AVGVSTANARVM
VINDELICARVM

Liber Septimus.

RHÆTIA deinde anno Chriſti CCLV. Romano orbi Imperatorem Valerianum de- 255
Or. lib. 7. c. 22. dit: Oroſius, *Valerianus in Rhætiâ ab exercitu Auguſtus eſt appellatus*, totidem verbis
Eut. lib. 9. Euſebius in Chronico. Eutropius, *Licinius Valerianus in Rhætiâ & Norico agens, ab exercitu Imperator, & mox Auguſtus eſt factus.* Quæ verba interpretatus Aventinus, *Bataviæ, in confinio Rhætiarum, Vindeliciæ & Noricorum* lectũ exiſtimaavit. Abſurdè admodum: nec enim *in Rhætiâ & Norico agens*, ſibi aliud vult, quam eum Rhætiis & Norico ſimul præfuiſſe, cum uni plures interdum mandarentur provinciæ, uti jam antea obſervavimus, viris primariis præſertim, qualis Valerianus, S. C.
Treb. Pol. Valer. auctoritate, quod apud Pollionem extat, *Primus genere, nobilis ſanguine, emendatus vitâ, doctrinâ clarus, moribus ſingularis, exemplum antiquitatis.* Simile eſt, quod ab hoc Valeriano Ragonium Clarum Illyrici ſimul & Galliarum Præfectum conſtitu-
Pol. Baliſta. tum Pollio ſcripſit. Nam ut quo tempore imperium adiit, in Rhætiâ & Norico una fuerit, intelligi non poteſt, ne ſi in Batavis quidem. Minus fortaſſis aberrat noſtra ſuſpicio, adiiſſe in urbe Rhætiæ principe, Auguſtâ coloniâ. Id à plerisque Imperatoribus factitatum ſcio, qui Romæ non poſſent, ut in ſplendi-
De Vitel. Tac. hiſt. lib. 1. Sev. Spart. Nigro. Herod. lib. 2. Saturn. & Procul. Vopiſc. diſſimis urbibus, quarum claritudine ſibi commendatio accederet, imperium auſpicarentur. Nam exempli cauſſâ, Vitellius in colonia Agrippinenſi iniit, Severus Carnunti, Niger Antiochiæ, Saturninus Alexandriæ, Proculus Lugduni. Adde ex Victoris hiſtoriâ Auguſtâ locum, *milites, qui contracti undique apud Rhætias*

tias

tius ob inſtans bellum morabantur, Licinio Valeriano imperium deſerunt: Quippe cum Æmilianus in Mœſiâ res novas molitus, Italiam infeſto agmine peteret, Gallus, ut Zoſimus refert, Valeriano negotium dederat Gallicas Germanicasque legiones trans alpes cogere, & auxilio adducere, unde Zonaras Valerianum transalpinarum legionum ducem appellavit: Jam in Rhætiâ colligendis copiis locus aptior nullus, quam qui prope Auguſtam ad Lycum campi ſunt, ubi etiam Germani Cæſares poſterioribus temporibus, in Italiam moturi fere exercitum contrahere ſoliti. Senatus interim Romæ Gallienum Valeriani F. Cæſarem primò, dein Auguſtum dixit. Cujus initia, quod inter auctores ſatis conſtat, laudatis Imperatoribus conferenda, reliquum vitæ ignaviſſimum fuit & fœdiſſimum. Patre enim an-

262 no CCLXII. à Perſis capto, luxui ſe totum mancipavit, Rempublicam incredibili inertiâ & ſocordiâ prope peſſundedit, ut eum Julianus in Cæſaribus aptè ſtolâ & inceſſu molliori mulierum ritu utentem introduxerit. Itaque triginta per omnem Romanum orbem tyrannis imperatorium nomen invadendi audaciam addidit, & occaſionem rati barbari, provincias quique finitimas populati ſunt. *Germani* (Oroſius ſcriptum reliquit) *Alpibus, Rhætia totaq́, Italiâ penetratâ, Ravennam usque pervenerunt.* Vrbes ubiq; plurimæ captæ, direptæ, dirutæ, paullatim poſtmodum à popularib' inſtauratæ, in priſtinum ſplendorem aſſurgere non potuere; hic ipſe Oroſius, qui annis circiter centū quinquaginta poſterior vixit, *extant adhuc*, inquit, *per diverſas provincias in magnarū urbium ruinis, parvæ & pauperes ædes, ſigna miſeriarum & nomina ſervantes.* Rhætiæ tamen minora tantum oppida hoſtium injuriis patuiſſe, coloniam Auguſtā reſtitiſſe; inde fit ut credam, quod non adeò multos poſt annos gravi obſidione cincta, par eſſe, & ſuppetias ab Aureliano Imperatore expectare potuit, quod incolumis & florentis urbis indicium habeo. Defenſam opinor præſidio Legionis III. Italicæ & reliquarum militarium copiarum quæ per provinciam diſpoſitæ, ſive à Fulvio Bojo, quem Rhætici limitis Ducem fuiſſe Memmio Fuſco Conſule, id eſt, anno Chriſti CCLXI. ex Vopiſco ſcimus, ſive ab Aureolo tyranno ex XXX. quem Victor in hiſtoriâ prodidit, imperium contra Gallienum ſumpſiſſe, *cum per Rhætias legionibus præeſſet*, Trebellius Pollio, cum regeret *Illyricianos exercitus*, ſed utrumq; ſimul verum eſſe nihil vetat, nam ſolius Rhætiæ viribus ſubnixum purpurā auſum attentare, ſupra ſidem. De Aureoli fortaſſe Tyrannide ſenſit incert' auctor in Maximiani panegyrico, cum Rhætiam ſub Gallieno amiſſam ſcripſit, niſi veriſimilius Germanicam irruptionē reſpexiſſe, & rem oratoriè verbo auxiſſe. Quod eſt in Victoris epitome, Aureolum Mediolani dominatū invaſiſſe, cautè legendum, cum Imperii inſignia ibi non ſumpſerit,

Vict. edit. Schotti.
Zoſ. hiſt. lib. I.
Zonar. Aemil.
Oroſ. lib. 7. c. 22.
Vop. Aurel.
Vict. edit. Schotti.
Treb. 30. tyr.

rit,ſed pugnâ victus ſive Mediolani, ſive ad pontem Aureolum prope Mediolanum occubuerit. Et longè credibilius, Mediolanum ex proximâ Rhætiâ, quam ex Illyrico veniſſe. Anno CCLXIX. Claudius imperium accepit. 269
Anno CCLXXI. Claudii frater Quintillus: eoque intra XVII. diem interfecto, Aurelianus. 271
Quem liberatorem eſt Auguſta experta, ſiquidem Vopiſco teſte *Vindelicos obſidione barbaricâ liberavit*, neque hæc verba de gente generatim capi poſſunt, ſed ad urbem principem pertinent, uſitatâ bonis auctoribus ſcribendi ratione. Idem inter Aureliani elogia poſt mortem in Senatu jactatum, *Ille Vindelicis jugum barbaræ ſervitutis amovit.* Vt inde, quo admodum delectari ſoleo, ſimul coloniæ dignitatem, cujus periculum Imperatorem auxilio exciverit, liberatio illi ornamento fuerit, ſimul oppugnationis impetum, qui leviori operâ depelli nequiverit, liceat æſtimare. Hoſtes Vopiſcus non nominat, ex Zoſimo Alemanni credendi, *Imperator intellecto, Alemannos cum remotioribus & finitimis ſibi nationibus Italiam incurſionib' vexare decreviſſe, non abs re de Româ viciniſq; urbi locis magis ſollicitus, ſatis magno Pannoniæ relicto præſidio, verſus Italiam perrexit* (Italiam Rhætias tunc complexam memoriâ repetendum) *& in extremis ad Iſtrum partib' conſerto prœlio, multa barbarorũ millia delevit.* Convenit Alemannos, cum alpes tranſcendere & Romam verſus inſtituiſſent pergere, Auguſtam, quæ prima obſtaret, obſidione cinxiſſe, eâ Aureliani adventu ſolutâ, domum repetentes circa Danubii fontes eſſe cæſos. At hæc Zoſimus ante Zenobiam victã, Vopiſcus poſtea cõtigiſſe ſcripſit. Addit Zoſim' Aurelianũ Rhæticis auxiliis adverſus Zenobiã uſum. Anno CCLXXVIII. Tacitus: 278
Ducenteſimo ſeptuageſimo nono Florianus: 279
Eoque ipſo paullo poſt, Probus Imperatores dicti. Hic Germanos Galliâ exegit ultra Albim & Nicrum fluvium, urbes & caſtra in hoſtico poſuit: etiam barbaros qui Rhætias denuo laceſſerent, repreſſit, quod Vopiſcus, ejus ex Galliâ in Illyricum iter deſcribens, innuit, *poſt hæc Illyricum petiit: & priusquam veniret, Rhætias ſic pacatas reliquit, ut illic ne ſuſpicionem quidem ullius terroris relinqueret.* Saturninum, Proculum & Bonoſum tyrannos extinxit. Quorum Bonoſus aliquando *Dux limitis Rhætici fuit*: &, ſi id quoque ſcire intereſt, *bibit quantum hominum nemo. De hoc Aurelianus ſæpe dicebat, non ut vivat natus eſt, ſed ut bibat. Quem quidem diu in honore habuit cauſsâ militiæ, nam ſi quando legati barbarorum undecumq; gentium veniſſent, ipſis propinabat, ut eos inebriaret, atq; ab his per vinum cuncta cognoſceret, ipſe quantum libet bibiſſet, ſemper ſecurus & ſobrius, & ut Oneſim' dicit ſcriptor vitæ Probi, adhuc in vino prudentior. Habuit præterea rem mirabilem,*

Vop. Aurel.

Zoſ. lib. 1.

Vop. Probo.

Vop. Bonoſo.

bilem, ut quantum biberet, tantum mingeret, neque unquam aut ejus pectus, aut venter aut veſica gravaretur. Quod Auentin⁹ Bonoſum ſub Aureliano Rhætiarum fuiſſe Ducem aſſerit, à conjecturâ eſt: Quod hîc Ducem Legatumque confundit, paſſim alibi Duces, Legatos, Præſides & Procuratores, ab imperitiâ. Probi nummum Auguſtæ erutum vidimus SOLI. INVICTO. inſcri-
283 ptum. Anno CCLXXXIII. Carus Auguſtus, filii Carinus & Numerianus Cæſares appellati. Sub iis Ejulaſium Vindelicis & Noricis præſediſſe tradit Aventinus, quoniam ſcilicet in actis Maximiliani martyris nomen Ejulaſii, qui Celejam (Norici aut Pannoniæ eſt oppidum) Præfectus à Numeriano miſſus; ſed id ad Vindeliciam quid pertinet? niſi quod Aventino familiare, Rhæticis & Vindelicis Norica, interdum quoque Pan-
284 nonica miſcere. Annus Chriſti CCLXXXIV. primus Diocletiani fuit, qui collegam Maximianum, Auguſtum, Cæſares plures aſcivit: Sibi immani ſævitiâ, qua religionis odio in omne Chriſtianum nomen eſt graſſatus, æternas infamiæ notas, cæteroqui non peſſimus princeps, inuſſit. Maximiano occidens demandatus: ea occaſio Alemannos perpetuos Rhætiæ hoſtes invadendi fuit, quos in propriis ſedibus aggreſſus, capto Rege, vaſtatis agris vicit. Facinus memorabile panegyricorum ſcriptores variè celebrarunt, *captus ſcilicet Rex ferociſſimæ nationis, inter ipſas quas moliebatur inſidias: & à ponte Rheni* (Magontiacenſi) *usq; ad Danubii tranſitum Guntienſem* (lectionem iſtam Rhenano debemus, cum prior Continenſem aut Continentem ineptè haberet) *devaſtata atq; exhauſta penitus Alemannia:* Item, *Partho quippe ultra Tigrim redacto, Daciâ reſtitutâ, porrectis usq; Danubii caput Germaniæ Rhætiæq; limitibus.* Danubius à capite, hoc eſt à fontibus, ad Oeni usq; oſtia vetus Germaniæ & Rhætiæ limes, quem Alemannos perrupiſſe appâret: Maximianus reſtituit, neque reſtituiſſe ſatis habens, ulterius promovit; hinc in alio panegyrico eſt, *Ingreſſus es nuper illam quæ Rhætis eſt objecta Germaniam, ſimilique virtute Romanum limitem victoria protulit.* Mamertinus in Genethliaco, *Taceo trophæa Germanica, in mediâ defixa barbariâ: tranſeo limitem Rhætiæ repentinâ hoſtium clade promotum.* Eâdem ratione Rhæticæ laureæ expeditionisq; ſemel atq; iterum meminit, huc videlicet reſpiciens. Quæ Rhætis objecta Germania, nunc quoque, ob limitem tunc prolatum, Rhætiæ nomen circa Nerlingam imitatur, *Rieſs* vernaculo ſermone appellata. Atque hoc genus incrementa provinciarum Tacitus attigit, de agris decumatibus ſcribens, *non numeraverim inter Germaniæ populos, quamquam trans Rhenum Danubiumq; conſederint, eos qui Decumates agros exercent. Leviſſimus quisque Gallorum, & inopiâ audax, dubiæ poſſeſſio-*

Vide Cuſpin. Auſtr. Bruſch. de Laur. veteri lib. 1. Hundii metrop. de epiſc. Patav.

Paneg. incerti Maxim. dict. Rhen. rer. German. lib. 3.

Paneg. Maxim. dictus à Mamert. ut exiſtim.

Tac. de germ.

nis ſolum occupavere. Mox limite acto, promotisq; præſidiis, ſinus imperii, & pars provinciæ habentur. Tale eſt, quod de Probo paullo ante memoravimus: & hæc cauſſa, cur multa trans Rhenum transque Danubium Romani nominis monumenta. Rhætiam verò Transdanubianam non multò poſt in Germanorum iterum poteſtatem conceſſiſſe, Alemannicæ quæ conſecutæ ſunt expeditiones reddunt credibile: ſic tamen, ut & Romani non raro, prout belli alternabat alea, ibi rurſus pedem figerent. Imperatores porrò, quamquam Chriſtianis nullo non tempore infenſi, eos ſemper afflixerint, multisque modis miſeros habuerint, omnem tamen humanitatis ſenſum non mox à principio exuere, neque ſtatim in deterrimas belluas converti potuere, ſed ſe ipſis paullatim truculentiores efferatioresque effecti, ultimam demum impietatis & crudelitatis lineam anno CCCII. attigêre, cum novis in piorum perniciem 302
excogitatis edictis, innumera extremæ diritatis exempla improbiſſimorum Præſidum miniſterio, provinciatim & oppidatim, pæneque vicatim edidêre, nulloneque ætatis, neque ſexus, neque dignitatis habito reſpectu: niſi quod Epiſcopos, quorum operâ rem Chriſtianam potiſſimum contineri, & in dies augeri ſcirent, acrioribus quam cæterum vulgus odiis proſequuti, atrocioribus etiam cruciatibus exercuere. Ejus ergo
Matt. c. 10. ordinis multi, divini præcepti memores, *cum autem perſequentur vos in civitate iſtâ, fugite in aliam*, quo tam tetram procellam declinarent, longè disſitas regiones, patriis relictis ſedibus adierunt. Quæ cauſſa Narciſſo epiſcopo cum Felice diacono Auguſtam veniendi fuit. Is dum latebras profugus quærit, certâ Dei voluntate, quod poſtea apparuit, mulieris meretricis domo, omnium ignarus receptus eſt. Mulieri nomen Afra, mater Hilaria, Hilariæ majores Cyprii fuere. Hi Auguſtam quacumque occaſione delati (nam bellum, quod quidam inter Cypri Atticæque Reges commenti, nec extitiſſe, nec iſtis temporibus extare potuiſſe, nemo ab omni hiſtoriæ cognitione tam alienus, quin perſpectum habeat) Cypriæ ſimul Veneris myſteria attulere. Quibus initiata Afra matris conſilio, patrium ſequuta morem Deam vulgato corpore coluit. Narciſſi verò, tum accommodatis ad pietatem ſermonibus, tum oſtentis quibusdam permota utraq;, Venere valere juſsâ, Chriſto nomen dedit. Acceſſere Afræ ancillæ, Digna, Eunomia, Eutropia, & Hilariæ frater Dionyſius, cum reliquâ omni familiâ. Narciſſus Hilariæ domum in eccleſiam vertit, Philippo & Jacobo Apoſtolis, ut vetus fama habet, ſacravit, eam quæ poſtea S. Martini dicta; nam templorum nomina mutari novum non eſt, & Martini præſertim memoriæ Franci multis poſt ſæculis, quod eum enixè colerent, ubi-

ubicumq; rerum potiti, cum nova exędificarunt, tum vetera perſæpe addixerunt, quo exemplo Curiæ Hilarii epiſcopi ædes etiam Martini titulum accepit. Narciſſus præterea Dionyſium preſbyterum conſtituit (in Auguſtanorum inde epiſcopum evaſiſſe, noſtræ eccleſiæ tabulis credimus) ac nono quam Auguſtam venerat, menſe in Hiſpaniam profectus, Gerundæ ſupplicio affectus eſt. Anno, quantum ego certis rationibus æſtimare

Vita S. Fridol. auct. Caniſ. & Scud. de Rhæt. Alp. c. 15.

303 poſſum, CCCIII. Gajus Præſes vel utriusque Rhætiæ, vel ſecundæ tantum, Auguſtæ juriſdictionem exercuit; & cum in Chriſtianos acerbam quæſtionem haberet, Afram, cujus ſanctimonia inprimis eminebat, minis blanditiisque variè tentavit, neque tamen ut diis honorem deferre, aut Chriſtianam religionem ullo vellet pacto lædere, quivit impellere, quocirca vivam exuri præcepit. Quem illa dirum ſæviſſimæ mortis cruciatum, non ſolum forti conſtantique, ſed & lubenti atque gratanti animo, futuri certa, ſuſtinuit, eo loco, qui noxiorum pœnis deſtinatus, olim Lyci fluminis inſula, nunc in continentem abiit, & conditâ eccleſiâ veteris facti memoriam tuetur. Matrem & ancillulas ad ejus ſepulchrum excubantes, brevi poſtea igne quoq; extinctas proditum: nec non Dionyſium epiſcopum eodem lethi genere interiiſſe creditum; Afrum Afræ patruum jam antea capite plexum, quod Præſes eo potiſſimum ſpectaculo mulieres frangi poſſe ſperaret. Verum quæ nos hîc jejunè & tenuiter per capita conſultò attingimus, diſtinctè & copiosè in vetuſtâ hiſtoriâ explicata, quam ad calcem horum librorum rejecimus, inde lectores priſcam & ſimplicem, non calamiſtratam, non ceruſſatam pietatis ſpeciem hauriant cenſeo. Neque perſecutionis tempeſtas intra hunc numerum detonuit: ſed quod per reliquas item provincias contigit, innumeros præterea, quorum memoria ſive temporum ſive adverſariorum injuriâ funditus deperdita, abripuit. Id ſibi verba initio paſſionis Afræ non dubiè volunt, *Apud provinciam Rhætiam, in civitate Auguſtâ, cum Chriſtianorum eſſet ſæva perſecutio, & omnes pro Chriſti nomine variis ſuppliciis afflicti ad ſacrificia traherentur.* Vigintiquinque eo, quo Hilaria, die exuſta, capite obtruncatos ferunt, nomina duodecim, vel ſi plurima quindecim ſuperant, variè edita, quæ in vetuſtis codicibus invenimus, hæc ſunt, virorum quidem, Quiriacus, Largio, Creſcentianus, Eutychianus, Charito, Philadelphus, Petrus. feminarum Nimmia, Juliana, Diomeda, Leonide, Agape, addidere quidam Emblaſium, Eyriam, Fauſtam, Reliqua X. intercidêre. Nos olim, cum uberes commentarios in Afræ acta ſcriberemus, pleraque conſtituendæ & interpretandæ huic omni hiſtoriç accuratè obſervavimus, quæ qui adire operæ pretium exiſtimat,

quandoquidem rebus Auguſtanis illuſtrandis faciunt, in promptu habet, nam publici juris dudum ſunt, cur huc denuo aſcriberemus, & actum ageremus, non erat. Vnum quod tunc timidè attulimus, nunc viſum firmare validius: ſpatium baſilicæ Afræ & Vdalrici, in quâ tum horum martyrum, quod ſatis conſtat, corpora condita, tum plurimorum aliorum pro Chriſto necatorum (niſi levis cenſenda quæ de re tantâ ſemper obtinuit, & nobis à majoribus per manus tradita opinio) ex eo jam tempore Chriſtianorum ſepulchris fuiſſe dicatum. Incidi in librum manu ſcriptum, cujus auctor ante annos paullò ſupra centum vixit, at antiquiſſimis uſus codicibus (majori vellem interdum judicio) id de quo quærimus ſæpe & diſertè affirmat: quibusdam etiam locis ſubobſcurè & tamquam aliud agens, mihi tamen illis æquè fidem facit ac apertis aliis, nam AREAE voce abſolutè utitur, quam cœmeteriis convenire ſcio, Tertullianus ad Scapulam, *Cum de areis ſepulturarum noſtrarum acclamaſſent, areæ non ſint, areæ ipſorum non fuerunt, meſſes enim ſuas non egerunt.* Sic eſt in actis Hippolyti & ſociorum martyrum, *Finxit ſe Chriſtianum eſſe, ac ſtipe egentem, & veniens in Cœlium montem ad aream Carbonianam, manſit ibi mendicus.* Item in geſtis purgationis Cæciliani Felicis, *cives in areâ martyrum fuerunt incluſi*, & poſt aliquot pagellas, *tollat aliquis de veſtris in area, ubi orationes facitis.* Deinde, hanc diu Epiſcopis noſtris ſedem vivis, ſepulchrum mortuis fuiſſe reperio, quod à cœmeterii conditione nihilo plus abhorret, qui enim iſtud argumentum diligenter exequuti, annotarunt epiſcopos in cœmeteriis antiquitus ſynodos coëgiſſe, myſteria diviſiſſe, de rebus divinis ſermonem feciſſe, omnia quæ ad pietatis cultum pertinerent egiſſe, multos in eis Romanos quoque Pontifices habitaſſe, & monumentis locum legiſſe. Demum, quod ſacram ædiculam ſtatim ab Afræ morte inædificatam liber quem ſequimur refert, quis neſcit cœmeteria eccleſias habuiſſe? Hæc pro temporum varietate ſæpe disjecta, ſæpe reſtituta, in baſilicæ denique amplitudinem quam nunc oculis conſpicimus excrevit, & urbe pomœrio prolato recepta eſt. Neque ego tamen idcirco Chriſtianos ejus ævi in hoc omnes cœmeterio ſepultos contenderim, quin contra ſuſpicor pleroſque etiam martyres intra urbem, legibus quantumvis vetantibus, in privatis piorum ædibus clam conditos, cum hoc genus exempla crebra paſſim alibi per ſacras hiſtorias ſint obvia. Atque quod certorum hominum fide ad me perlatum, ante non plurimos annos, cum fundamenta jacerentur domus, quæ templo D. Joannis adhæret, inventum fortè cadaver clavo trabali transfixum, cogitabam hominis videri poſſe illo ſupplicio Chriſtianæ pietatis cauſsâ mactati. Nam nulla eſt tam immanis crudelita-

Liber ms. ex biblioth. S. Vdal.

Tert. ad Scap. c. 3.

Acta Hipp. apud Baron. an. 259

Geſta à Maſſon. edita.

Vide Panvin. de cœmet.

delitatis ſpecies quâ impietas in Chriſtianos graſſata non ſit, iſtâ quidem ut eſt in Romanis martyrum faſtis, & Dionyſii Alexandrini epiſcopi epiſtolâ apud Euſebium, Iſchyrion, *præacutâ ſude per media viſcera transverberatus*, interiit. Accedit quod Chriſtiani inſtrumenta ſuppliciorum (qui item Judæorum mos, uti ex Thalmudicis libris obſervatum, nec gentis opinor præterea alterius ullius) una cum martyrum corporibus condere ſoliti, nam ejus rei inprimis illuſtre documentum Domini noſtri Jeſu Chriſti crux cum clavis ab Helenâ reperta, ſic Ambroſius de Agricolâ, *nos legimus martyris clavos*, Maffejus lanceæ cuſpidem cum Thomæ Apoſtoli corpore inventam prodidit, & Coloniæ Agrip. aliquot Britannicarum virginum capitibus ſagittas adhuc inhærere audio. Quæ uti à me cogitata prolata ſunt, non inſcio nihil temerè ſtatuendum in cauſsâ, religionem ullà ex parte attingente. Ne quid autem incuriâ præteriiſſe videamur, monendum, eos qui Victorem inter martyres Auguſtanos ſub Diocletiano numerāt, ſequutos eſſe codicē Reginonis perperam diſtinctum, *Alban' apud Maſſiliam: Victor apud Auguſtam: Afra cum matre ſuâ Hilariâ in Rhætiâ.* Meliores libri habent, *In Britanniâ Albanus : apud Maſſiliam Victor: apud Auguſtam Afra cum matre ſuâ Hilariâ in Rhætiâ.* Maſſiliæ Victoris memoria hodieque celebris. Anno CCCIV. Diocletiano & Maximiano abdicatis, imperium in Conſtantium & Galerium translatum, Conſtantio Italia, quâ utraque Rhætia comprehenſa Africa, Gallia, Hiſpania & Britannia ceſſit, Galerio Oriens, Aſia, Ægyptus & Illyricum. Atque Chriſtianorum vexatio in Conſtantii provinciis remiſſa paullulum, nec omnino ſublata: licet Imperator piorum cauſſæ non obſcurè faveret, averſi adhuc erant populorum & Præſidum multorum animi. Anno CCCVI. Conſtantinus Conſtantii filius patri ſucceſſit. Is anno CCCXII. contra Maxentium, urbem Romam intolerandâ tyrannide prementem movit. Dum exercitum cogit & bellum inſtruit, Auguſtę interdum moratum, auctor libri manuſcripti quem laudavimus aſſerit, inque eam rem citat epigramma tunc temporis repertum, quod nunc nullum extat, ut exemplo doceamur, ſcriptoribus non vetuſtiſſimis fidem nec temere habendam, nec ſemper abrogandam, ſi quid cujus aliunde auctoritas neutiquam conſtet proferunt, nam multa omnis generis monumenta quorum illi veſtigia ſequuti, noſtrorum hominum negligentiâ perierunt. Zoſimus explicans Maxentii de bello conſilia hunc in modum ait, *viâ quâ itur ad Rhætos proficiſci cogitabat, velut hac natione tam Galliæ quam Illyricanis exercitibus proximâ.* Quod itidem Conſtantinus, cum Auguſtæ ageret, ſpectare potuit. Victo Maxentio, & Lici-

[Margin: Mart. R. 22 Dec. Euſ. lib. 6. c. 34. — Amb. exhort. ad Virg. — Maff. hiſt. Ind. lib. 8. — Reg. lib. 1. — 304 — 306 — 312 — Zoſ. lib. 2.]

Licinio poſtmodum, leges Reipublicæ ſalutares in Chriſtiano-
rum commodum, jam Chriſtianus ipſe, multas condidit. De mar-
Euſ. de vita Conſtant. lib. 2. c. 21. tyrum bonis æquiſſimam unam, quæ eſt apud Euſebium, *Sancto-
rum Dei martyrum fortunas, qui in fidei confeſſione ſupremum
diem vitæ egiſſent, à cognatis poſſideri præcepit. Quod ſi nullus
ipſis ſupereſſet ſanguinis communione conjunctus, ut eccleſiæ eo-
rum hæreditates adirent.* Eccleſiæ itaque opibus valde auctæ.
Afræ & Vdalrici eccleſia plerarumque circa domorum ſola, quæ
ſolarii penſionibus nunc obnoxia habet, hac tunc lege adjudica-
ta accepiſſe ſentiendum, cum Afram poſſeſſiones id loci habuiſſe
famâ ſit proditum. Ad hoc etiam ævum refero, quod
libro quinto de Coloniæ baſilicâ in primarium templum verſa
diſputavimus, incredibile namque Imperatoris ſtudium in iſtud
Euſ. de vita Conſt. lib. 3. c. 49. pietatis genus extitit, *Civitates item*, ait Euſebius, *quæ apud cæ-
teras gentes videbantur vel maximè propter ſplendorem excelle-
re, templis egregiis magnificisq; exornandas curavit.* In noſtro in-
dubia vetuſtatis veſtigia apparent, cum ſedes epiſcopi marmorea
aliquot gradib⁹ ſublimis, affixa abſidi chori ut appellant veteris,
quæ maximè occidentalis templi pars eſt, tum è regione non
longè ara ſumma, ad quam ſacerdos ſacris operaturus orientem,
uti & ſedens epiſcopus reſpiciat, omnemque per eccleſiam po-
pulum proſpiciat, populus autem eò obverſus, ſacerdotis & epi-
ſcopi vultus adverſos ſolemque occidentem intueatur. Quæ con-
ſtitutio eſſe ſolet antiquiſſimarum ædium, aut earum quæ ſemel
collapſæ, ad veterem quodammodo ſpeciem reædificatæ ſunt: te-
ſtimoniũ dicunt nobiles illæ tres Salvatori, Petro & Paullo à Con-
ſtantino Romæ hac formâ poſitæ: atque de epiſcoporum ſedi-
Aug. ep. 203. bus ſub tholis collocatis Auguſtini preterea verba, *In futuro Chri-
ſti judicio, nec abſides gradatæ, nec cathedræ velatæ,* quod nimirũ
ſtragulis honoris cauſsâ integerentur. Conſtantini
nummos ſive ſingulos, ſive plures ſimul Auguſtæ erutos in-
ſpeximus, ſic interdum notatos, D. N. CONSTANTI-
NI. MAX. AVG. VOT. XX. item, GLORIA. EX-
ERCITVS. multorum litteræ ærugine exeſæ legi non pote-
rant. Obiit anno CCCXXXVII. tribus filiis re- 337
lictis hæredibus: Maximus natu Conſtantinus Galliæ, Hiſpaniæ
& Britanniæ imperavit, medius Conſtantius Aſiæ & Orienti,
minimus Conſtans Italiæ, Africæ & Illyrico: In hujus ergo po-
teſtate Rhætia & Auguſta fuit. Neque diuturna fratrum con-
cordia, Conſtantinus diviſionis fidem primus labefactans, pro-
vincias quæ Conſtanti obtigerant aggreſſus (Rhætiam, Vindeli-
ciam & Noricum interpretatur Aventinus, neque ea interpre-
tatio incredibilis, quoniam hæ ex Conſtantis provinciis Con-
ſtantino proximæ) anno CCCXL. prope Aquilejam cæſus 340
eſt. Conſtans inde Galliam cum Hiſpaniâ & Britanniâ ſibi adjun-
xit.

350 xit. At decimo poſt anno Chriſti CCCL. imperio vitaque ſimul exutus Magnentii fraude periit. Magnentium Rhætici Vindelicique limitis ducem appellat Aventinus, ſequutus hoc unum, quod homines nonnulli docti, errore nominis decepti, Auguſtæ purpuram ſumpſiſſe prodidêre, cum Auguſtoduni Hier. in chron. O-
ſumpſerit, id quippe magnis conſtat & certis teſtibus Hieronymo, rof. lib. 7
29.
mo, Oroſio, Zoſimo, præter minorum gentium innumeros; Zo- Zoſ. lib. 2.
naras urbem Auguſtalem nominat, quod neſcio an quosdam fefellerit. Magnentius porrò (Eutropius & Oroſius conſenti- Eutr. lib. 10.
unt) Africam, Gallias & Italiam, quodque conſequitur Augu-
353 ſtam obtinuit: quousque anno CCCLIII. à Conſtantino multis prœliis victus, tyrannidi, quam ſceleratè invaſerat, fœdâ morte finem impoſuit. Ad Conſtantium igitur totius Reipublicæ cura devoluta, quæ Alemannorum incurſionibus miſerè afflictabatur. Hi latè per ea florentes tempora, à Mœno utpote flumine ad Guntienſem uſque trajectum Rheni Danubiique ripas prætexentes, Romanis provinciis imminebant. Et quamquam Gundomadus & Vadomarius illorum Reges, qui
354 proximas vaſtaverant Gallias, anno CCCLIV. obviam profecto Imperatore pacem componere non detrectaſſent, paullo tamen poſt Lentienſes pagi (partem Alemannorum eam eſſe ex Ammiano Marcellino, quem in hac hiſtoriâ ſequimur, ſcimus, Am. lib. 15
hodieq; gentis reliquiæ nomine non admodum mutato in Rhætiâ, in quam poſterioribus ſæculis cum reliquis plerisque Alemannis immigrarunt, ſuperant) Romanis denuò perruptis limitibus Rhætias populati ſunt. Qua injuriâ excitus Conſtantius, in campos ſive Caninos ſive Cavinos cum exercitu progreſſus, inde Arbetionem Magiſtrum Equitum, validiſſimâ exercitus parte attributâ, ad lacus Brigantini legendam oram præmiſit. Qui non exploratis hoſtium conſiliis profectus, mox in paratas inſidias incidit, ut magno militum numero, & decem deſideratis Tribunis, vix ipſe opacæ noctis beneficio evaderet. Alemanni ſublatis fauſto principio animis, Romana caſtra indies licentius inſultare, ſtrictisque in conſpectu gladiis, minas impunè jactare: cum moti rei infamiâ ſcutarii, omnium primi temerè palantes aggreſſi, aliquot ſupervenientium cohortium auxilio in manifeſtam fugam vertêre, reliquus inde exercitus caſtris effuſus, victoriæ paucorum virtute partæ inſtitit, & ſtragem eâ die ingentem dedit: Neque Alemanni fortunam ulterius tentare auſi. Conſtantius itaque lætus ovansque Mediolanum in hiberna rediit. At pervicax quietisque impatiens hoſtis,
356 provinciam anno CCCLVI. infeſtus repetiit. Imperator Romæ agens, *aſſiduis nunciis terrebatur & certis, indicantibus Suevos Rhætias incurſare.* Nempe Suevorum aliqui Alemanniâ com- Am. lib. 16.
prehen-

prehenſi, plurimi ſejuncti, atque hinc eſt, quod illuſtres auctores Alemanniam Sueviamq; ſive miſcent, ſive diſtinguunt. Tum quoque à Conſtantio coërciti pacem impetraſſe videntur, quod Ammianus in hiſtoriâ proximè ſequentis anni oſtendit, nam comparans eum cum *anno nuper emenſo*, id eſt cum eo; de quo nobis hîc ſermo, ait hoc Alemannos tum aliis modis, tum *Imperatore urgente per Rhætias*, variè fuiſſe diſtentos, *poſtea vero pa-*
Am. lib. 17. *ce datâ* Imperatorem diſceſſiſſe. Anno CCCLVIII. 358
nova barbarorum manus erupit, *Iuthungi Alemannorum pars, Italicis conterminans tractibus* (Rhætiis ſcilicet, nam pleriq; Alemannorum Galliæ viciniores,) *obliti pacis & fœderum quæ adepti ſunt obſecrando, Rhætias turbulentè vaſtabant, adeò, ut etiam oppidorum tentarent obſidia præter ſolitum.* (quod huc ſpectat, Rhætias excurſionibus permultis divexatas, Auguſtam ab Aureliani ævo ſpatio annorum circiter LXXX. obſidione nunquam tentatam invenio.) *Ad quos repellendos cum validâ manu miſſus Barbatio, in locum Silvani peditum promotus Magiſter: ignavus, ſed verbis effuſior, alacritate militum vehementer erectâ, proſtravit acerrimè multos, ita ut exigua portio, quæ periculi metu ſe dedit in fugam, ægrè dilapſa, res ſuas non ſine lacrymis reviſerit & lamentis. Huic pugnæ Nevita poſtea Conſul, equeſtri præpoſitus turmæ, & affuiſſe, & fortiter feciſſe memoratur.* Conſtantius poſt illa, *communitis aditibus Rhæticis*, quod in oratione, quæ apud Ammianum extat de ſe ipſo narrat, in Pannoniam abiit. An- 360
no CCCLX. Julianus Cæſar Galliæ præfectus, quem multæ & inſignes de Alemannis relatæ victoriæ clarum reddiderant, à militibus Pariſiis Auguſtus appellatus eſt. Sequen-
Am. lib. 21. ti CCCLXI. Alemanni à Vadomarii pago *vaſtare confines Rhætiis tractus* exorſi, re primum bene geſtâ Vadomario inde ſimulatione amicitiæ per fraudem à Romanis capto, repreſſi, pacē pepigêre, firmam ratamque habituros polliciti. Confines Rhætis 361
Am. lib. 22 item lib. 18 Rauraci, Marcellini teſtimonio, *amnis verò Danubius oriens prope Rauracos montes, confines limitibus Rhæticis;* è Rauracorum regione, ut is quoq; ait, Vadomarii regnum, cum univerſæ genti octo minimum Reges præeſſent, tot enim Regum nomina uno ſimul loco edidit, Sumarii, Hortarii, Macriani, Herobaudi, Vadomarii, Vrii, Vrſicini, Verſalpi, præter quos Regales & Regulos appellat. Julianus tum deinde æſtate jam provectâ,
Am. lib. 21 Greg. in Jul. invect. 1. è Rauracis contra Conſtantium in oriente agentem movit, *Profecturus itaque per Martianas ſylvas* (quod Gregorius Nazianzenus voluit, *mirâ celeritate tum regionem ſuam, tum nonnullam barbaricæ oræ partem emenſus, tranſituq́ fallendo potius quam vincendo patefacto,* Alemannorum enim Martiana ſylva) *viasq́ junctas Iſtri fluminis ripis, inter ſubita vehementer incertus,*

certus id verebatur, ne contemptus ut comitantibus paucis, multitudinem offenderet repugnantem: quod ne fieret, conſilio ſolerti prævidit, & agminibus diſtributis, per itinera Italiæ nota, quosdam properaturos cum Jovino miſit & Jovio, alios per mediterranea Rhætiarum, Magiſtro equitum Nevitæ commiſſos, quo diffuſi per varia, opinionem numeri præberent immenſi, formidineq; cuncta complerent. Ipſe, cum *ad locum veniſſet, unde navigari poſſe didicit flumen* (ad tranſitum Guntienſem credo) *lembis aſcenſis, quos opportunè fors dederat plurimos, per alveū, quantum fieri potuit ferebatur occultè: ideò latens, quod toleranter & fortiter, nullius cibi indigens mundioris, ſed paucis contentus & vilibus, oppida forinſecus transibat incautè.* Non multò aliter Zoſimus, *Navigiis fluvialibus ædificatis, ipſe cum tribus* Zoſ. lib. 3. *millibus Iſtro ſecundo devectus eſt, viginti millia Sirmium itinere terreſtri petere juſſit. Et quia remigatio continua, cum fluminis impetu conjungebatur, etiam ventis adjuvantibus, quos Eteſias, velut anniverſarios vocant, undecimo die Sirmium venit.* Sed longè elatius Mamertinus, ut videre ſit, quid ab hiſtorici fide oratoris encomium differat, *Longiſſimo curſu placuit Iſtrum navigari: proh ſancta divinitas, quæ navigationis illius fuit pompa, cum dexteriorem* (Rhæticam, Noricam, Pannonicam) *inclyti fluminis ripam utriusque ſexus, omnium ordinum, armatorum atque inermium perpetuus ordo prætexeret: deſpiceretur ad lævam in miſerabiles preces genu nixa barbaria: omnes urbes, quæ Danubium incolunt, auditæ, omnium audita decreta, levati ſtatus, inſtaurataeq; fortunæ, innumerabilibus barbaris data venia, & munus pacis indultum.* In mediterraneum ite, rquod Nevita tenuit, Auguſtam incidere Anton. oſtendit, ea ergo Juliano tunc adjuncta; in cujus poteſtate mox ſimul ac Conſtantinus mortuus, imperium univerſum fuit. Quamquam ad modicum temporis ſpatium, eo quod anno CCCLXIII. bello Perſico impietatis in Chriſtum & perfidiæ pœnas luerit. Jovianum ſucceſſorem ſortitus, quem nummus apud nos nuper erutus præferebat, D. N. JOVIANVS. P. F. AVG. parte alterâ in coronâ querceâ habebat, VOT. V. Sed caduca fuere & irrita, nam VIII. imperii menſe obiit. Proximo CCCLXIV. Valentinianus Imperator lectus, Valentem fratrem allegit, eique oriente attributo, ſibi occidentem retinuit, Mamertinum Præfectum Prætorio Italiæ, Africæ & Illyrico præfecit. Variæ per ea tempora barbarorum gentes, veluti claſſico excitæ, ait Marcellinus, proximis perruptis quæque limitibus, ſe Romanis ſuperfudere provinciis: Pannonias Sarmatæ & & Quadi, Britannias Picti, Saxones, Scoti & Attacotti, Africam Auſtriani cum reliquis Maurorum populis, Thracias Gothi, Perſæ Ar-

Marginalia: Mam. paneg. (beside "oratoris encomium"); Anton. itiner. (beside "Auguſtam"); 363 (beside "cum temporis ſpatium"); 364 (beside "& irrita"); Am. lib. 26. 27. (beside "co excitæ").

ſæ Armenias infeſtas habuere, neque defuere occaſioni ſtati rerum noſtrarum hoſtes, *Gallias Rhætiasq́; ſimul Alemanni populabantur.* Quorum anno poſtero CCCLXV. acrius exarſere iræ, quod miſſis ad Imperatorem legatis, conſueta & præſtituta munera parcius & illiberalius ſolito præbita, ea cum ſordes averſati projeciſſent, Vrſacius officiorum Magiſter, homo aſper, impotens, iracundus, verborum inſuper contumelias addiderat, neque gens bello innutrita injuriam moderatè ferendam, ſed armis quam primum vindicandam ſtatuit, Gallico Rheticoq; bello decreto. Quomodo expeditio in Rhætiam ceciderit, nullis, quæ ad noſtram memoriam duraverint, litteris conſignatum: Gallicæ is fuit exitus, ut barbaros prædâ & ſecundis aliquot prœliis exultantes, demum Jovinus equitum Magiſter, primò & ſecundò imparatos, tertiò paratos aggreſſus, plurimis occiſis in fugam verteret, Regem captum milites ducis injuſſu patibulo ſuffigerent. Anno CCCLXVII. Gratianus Valentiniani filius Cæſar, Auguſtus à patre appellatus. Trecenteſimo ſexageſimo octavo Valentinianus bello Alemannico ingenti apparatu ſuſcepto, Rhenum una cum filio trajecit, & regione latè vaſtatâ, ad Solicinum pugnâ difficili & diu ancipiti victoriam conſecutus eſt: quâ, ſi Marcellino fides habenda, univerſam gentem delere potuit, niſi paucos aliquot noctis tenebræ per fugam abſtuliſſent; Auſonius ſub Danubii nomine eam pugnam celebrat,

365 (right margin, beside "Quorum anno poſtero CCCLXV.")
367 (right margin, beside "Anno CCCLXVII.")
368 (right margin, beside "Trecenteſimo ſexageſimo octavo")

Am. lib. 30. (left margin)
Auſ. epigr. 4. (left margin)

Salvere Auguſtos jubeo, gnatumq́; patremq́;,
Armiferis alui quos ego Pannoniis.
Nuntius Euxino jam nunc volo currere ponto,
Vt ſciat hoc ſuperûm cura ſecunda Valens:
Cæde, fugâ, flammis ſtratos periiſſe Suevos,
Nec Rhenum Gallis limitis eſſe loco.

Auſ. edyl. 7. (left margin)

Ejus belli præda credo fuit Auſonii delicium, quam Suevam virgunculam appellat,

Biſſula, trans gelidum ſtirpe & lare proſata Rhenum,
Conſcia naſcentis Bisſula Danubii.
Capta manu, ſed miſſa manu ————————

Imperator verò prudens & cautus, edoctus præteriti temporis experimentis, barbaris facultatem & vires deeſſe poſſe, voluntatem animosque invadendi Romanas provincias ſuperfuturos, neque ſperandum, ut iis cohibendis fœderum religio & jurisjurandi reverentia ſufficiat, *magna animo concipiens & utilia, Rhenum omnem à Rhætiarum exordio ad usque fretalem Oceanum magnis molibus communiebat:* quod Auſonii quoque verſus indicant, *nonnunquam etiam ultra flumen ædificiis poſitis, ſubradens barbaros fines.* Atque eo tempore, qui fuit annus CCCLXIX

Am. lib. 28. (left margin)

369 CCCLXIX. immenſi operis munimentum ad Nicrum ſta-
tuit, flumine interim militari potiſſimum labore averſo. Id ul-
tra Danubium inter Alemannos, haud ita procul Nicri fontibus
ut conjecto, Rhætiæ ampliandæ & tuendæ poſitum. Nomen,
niſi valdè aberro, apud Auſonium extat Lupodunum, nam ver-
ſum, qui ſequitur de victoria Alemannica, ita interpretor, ut ſi-
mul memoriam operis, quo ſe Valentinianus mirè extulit, con-
ſervatam exiſtimem,

Hoſtibus exactis Nicrum ſuper & Lupodunum. Auſ.Moſel.

Eis ergò, qui Lupodunum cis Danubium collocant, non accedo.
Non item illis, qui pleroſq; Alemannorum populos jam tum ſe-
des in Rhætia fixas habuiſſe ſcripſere, quorum ſententia nec au-
ctoritate nititur, nec rationibus, nec omninò vera eſt. Verum A-
lemannos Rhætiam perpetuis incurſionib⁹ fatigaſſe, agros & in-
defenſa quæque vaſtaſſe, ſed vitatis fere munitis locis, in quibus
præſidia quæ enumeravimus diſpoſita, & ut interdum oppido-
rum expugnationes tentaverint, id enim ſub Gallieno, Valeria-
no, Conſtantio contigiſſe obſervavimus, prædam tamen do-
mum avexiſſe, de provincia incolenda non cogitaſſe. Quod fru-
ſtra docerem pluribus, cum unus ex Auſonio verſus conficiat,
Danubius Auguſtos alloquitur,

Totus ſub veſtrâ jam ditione fluo. Auſ.epig.5

Intelligimus Romanam ripam Imperatoribus totam paruiſſe à
fontibus ad oſtia, quod ſequentes verſiculi per partes expli-
370 cant. Anno CCCLXX. Valentinianus Burgundio-
nes in Alemannos excivit, neque tamen illis, quod pollicitus, in
tempore auxilio affuit. Interim *Alemannos gentis antedictæ metu* Am.lib.28
*diſperſos, aggreſſus per Rhætias Theodoſius, eâ tempeſtate Magi-
ſter equitum, pluribus cæſis, quoſcumque cepit, ad Italiam juſſu
principis miſit, ubi fertilib⁹ agris acceptis jam tributarii* (ait Mar-
cellinus) *circumcolunt Padum.* Clades haud dubiè ad Nicrum
illata, quo Rhætiæ limites nuper promoti, non enim fieri potuit,
ut Alemanni hoſtium terrore maximè perculſi, Danubium tra-
jecerint, & ſe in veterem provinciam Romanos ultro laceſſituri
intulerint. A Latino Pacato, oratione ad Theodoſii hujus fili- Pac. paneg.
um Theodoſium Auguſtum dictâ, cenſetur inter bellicas pa-
tris laudes, *compulſus in ſolitudines avias omnis Alemannus*, in
Martianæ videlicet ſylvæ latibula. Sed & ſequenti-
bus annis res geſtæ in Alemannia inferiori illa ad Rhenum Gal-
liæ objectâ, quarum narratione abſtinemus. An-
375 no CCCLXXV. Valentinianus ſupremum diem obiit. E-
jus filii Gratianus jam olim, Valentinianus minor tunc primùm
Auguſti dignitate aucti, Occidentis Imperium partiti ſunt, Gra-
tiano Gallia, Hiſpania & Britannia, Valentiniano Italia, Illy-

Zoſ.lib.4. ricum & Africa ceſſit, quod Zoſimus retulit; nam nobis hæ diviſiones diligenter annotandæ, quo appareat, in cujus poteſtate res Auguſtanæ, & univerſim Rhæticæ usq; fuerint. An-
Am. lib.31. no CCCLXXVII. *Lentienſis Alemannicus populus, tractibus Rhætiarum confinis, per fallaces diſcurſus, violato fœdere dudum concepto, collimitia* populatione turbavit, fiduciâ inflatus, quod Gratianum Valenti patruo auxilio in Orientem profecturum intellexiſſet. Proximo CCCLXXVIII. occaſioni inſtandum rati, non tam uni Lentienſes, quam & pagi reliqui, Rheno per Februarium menſem glacie ſtrato, in Galliam ingenti conflato exercitu trajecere, XL. millia hominum fuiſſe, qui minimum, LXX. qui plurimum, Imperatoris gloriæ faventes prodidêre. Eos Gratianus coactis quas potuit, & revocatis quas Pañonias verſus præmiſerat copiis, ad Argentariam memorabili prœlio devicit, adeò, ut Rege Priario interfecto, ex reliquâ tantâ multitudine vix V. millia fugâ evaſerint. Quod quidam exiſtimant de hac pugnâ Auſonii verſus paullò antè adductos accipiendos, parum vident, quod palam eſt, eos Valentiniano majore vivo editos. Gratianus poſtmodum inſtitutam in Thracias profectionem proſequutus, per Rhætiam iter tenuit; Arborē felicem, ad Brigantini lacus oram oppidum eſt, attigiſſe Marcellinus ſcripſit, neq; præterea ſignificavit, an inde Danubii littus legerit, an per mediam provinciam perrexerit; duplicem enim militarem viam, his regionib⁹ diſtinctam, inter Pannonias & Gallias Antoninus deſcripſit, quarum quoniam utraq; tum Arborem tum Auguſtam ducit, Gratianum Auguſtam tunc veniſſe neceſſe eſt. Valens eo non expectato cum Gothis congreſſus, miſerè periit, & Reipublicæ vulnus prope lethale inflixit. Initio inſequentis anni CCCLXXIX. cum Gratianus ſe unum fulciendis ruinis collabentis Imperii imparem, nec fratris Valentiniani ætatem tantis curis idoneam cerneret, conſilium non tam ſalutare, etſi ſalutare maximè, quam neceſſarium iniit, Theodoſium, cujus inprimis togatæ armatæque eminebant virtutes, in Valentis locum ſubſtituit, illique Orientem tuendum commiſit. Ipſemet incredibili celeritate iter per Illyricum, Venetiam,
Auſ. grat. act. & *inſuperabilia Rhætiæ*, ut eſt apud Auſonium, remenſus, ſe in Galliam retulit, Alemannis pro more turbantibus obviam iturus. Aventinus Majorianum, avum ejus, qui poſtea imperavit, Vindeliciæ Præſidem ſub Gratiano annotavit, quod Sidonius ſcilicet ſcripſerit, illum

Sid. pan. Major. *Illyricum rexiſſe ſolum, cum tractibus Iſtri.*

Limes Myſiacus & limes Scythicus Cod. At clarum eſt verſum ad Orientis Imperium pertinere, cui pars Iſtri & Illyrici attributa, limitis Myſiaci Scythiciq; titulo, Theodoſio enim Majorianus utriusq; militiæ magiſter. Anno

377 378 379

380 no CCCLXXX. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA. ad Hypatium P. P. de excuſationibus munerum reſcripſere V. Id. Decemb. Antonio & Syagrio Coſſ. *Sordidorum verò munerum talis exceptio ſit, ut patrimoniis dignitatum ſuperius digeſtarum, nec conficiendi pollinis cura mandetur, aut panis excoctio, aut obſequium piſtrini: nec paraveredorum hujusmodi viris, aut parangariarum præbitio mandetur: exceptis his, quibus ex more Rhæticus limes includitur, vel expeditionis Illyricæ, pro neceſſitate vel tempore, utilitas adjuvatur.* Senſus eſt, eos qui privilegio à muneribus excuſentur, non ideo excuſari à præbendis equis & vehiculis transvehendis hominibus, armis, annonæ, Rhętici limitis & Illyrici uſui, quod nimirum quotidianæ hoſtium incurſiones hiſce locis vacationem nullam admitterent. Quæ velim impenſius cōſiderent queruli quidam, priorum temporum laudatores, cum noſtram ætatem eò miſeriarum recidiſſe exiſtimant, ut præ illâ omnis antiquitas perpetuum Saturni ſæculum appellari mereatur.

Th. lib. 7. tit. 17. l. unicâ De luſoriis Danuvii. Cod. Theod. lib. 11. tit. 16 l. 15 Cod. Juſt. lib. 10. tit. 47. l. 12.

383 Anno CCCLXXXIII. ineunte Theodoſius in Oriente Arcadium filium imperii conſortem aſcivit.

Gratiano tunc bellum contra Alemannos gerente, quemadmodum Sozomenus prodidit, Maximus in Britanniâ tyrannidem arripuit. Merobaude & Saturnino Coſſ. qui in hunc annum incidêre, contigiſſe Marcellinus Comes in chronico, & Socrates in hiſtoriâ ſcripsêre, Caſſiodorus & Proſper in proximè ſequentem rejecerunt. At Gratianum prope Lugdunum in Galliâ dolo circumventum occiſum fuiſſe, pleriq; omnes conſentiunt, Hieronymus, Rufinus, Oroſius, Socrates, Proſper, Marcellinus & Caſſiodorus: Vnus Zoſimus de militum proditione, Imperatorisq; fugâ eadem quæ reliqui, de mortis loco valde diſſentit, ait enim, *verſus alpes aufugiebat. Eas cum nullo præſidio munitas reperiſſet, verſus Rhætias, & Noricum, & Pannonias, & Myſiam ſuperiorem tendebat. Hac illius fugâ non neglectâ Maximus, Magiſtrum equitum Andragathium, oriundum è Ponto Euxino, qui eſſe peramico in ipſum animo videretur, cum equis laborum tolerantisſimis, ad eum perſequendum mittit. Is impetu continuo Gratianum perſequens, cum Sigiduni pontem tranſiturum apprehendiſſet, occidit.* Singidunum Ptolemæus appellat, & in Myſiâ ſuperiori collocat. Sed ego ad plurium ſententiam tranſeo. Gratiani nummi Auguſtæ inventi hanc inſcriptionem præferunt, D. N. GRATIANVS. AVG. à tergo, GLORIA. NOVI. SÆCVLI. milite dextrâ litteras implexas, quæ Chriſti nomen denotant, ſuſtollente.

Soz. lib. 7. c. 13.

Socr. lib. 5. c. 11.

Hier. epit. Nepot. Ruf. hiſt. lib 11. c. 14 Oroſ. lib. 7. c. 34. Socr. lib. 5. c. 11. Proſ. Marc. & Caſſiod. in chron. Zoſ. lib. 4.

Ejus anni feracitas præteritorum aliquot ſterilitatem compenſavit, tum alibi, tum præſertim in Rhætia, ſed eadem barbaros allexit, uti ex Ambroſio cognoſcimus, *Fœcunda*

Amb. Reſp. Symm. relat & epiſt. 27.

Amb. Reſp. Sym. relat. & epiſt. 27. Sol. c. 34.

Rhætia fertilitatis ſuæ novit invidiam : nam quæ ſolebat tutior eſſe jejunio (annis proximè præteritis nimirum, cum cæteroquin ſoli naturam Solini verba, *ager Rhæticus bonus frugibus, opimus & ferax*, ab hac infamiâ ſatis vindicent) *fœcunditate hoſtem in ſe excivit.* Et alio loco, *In medio Romani Imperii ſinu Iuthungi populabantur Rhætias.* Quibus Valentinianus, prudenti & felici Bautonis conſilio, Hunnos & Alanos oppoſuit. Victoriâ tamen quæ præ manibus erat uti non auſus, ne Maximo, quem minimè offenſum vellet, ſuſpicionum anſa præberetur; eleganter itaque Ambroſius ad Maximum, *Adverſus Iuthungum Hunnus aſcitus eſt: Idem tamen, quia de finitimo proterebat Alemanniam, etiam de viciniâ mali urgebat Gallias, coactus eſt triumphos ſuos deſerere, ne tu timeres.* Et acrius inſiſtens, *Tu feciſti incurſari Rhætias*, ſive re verâ Maximi fraus intervenerit, ſive quod credo verius, barbari fiducia civilium armorum, quæ ille commorat, limitem perruperint. Victorem poſtea filium Cæſarem Auguſtumque deſignavit: & conſtitutis in Galliâ atque cæteris Gratiani provinciis rebus ex ſententiâ, animum adjecit Valentinianum Italiâ exturbare, & Occidentem univerſum in poteſtatem redigere. Quod anno CCCLXXXVII. non ad- 387
modum difficulter conſecutus, Valentiniano famâ ſolâ perterrito, neque hoſtem exſpectare auſo, ſed una cum Juſtinâ matre fugâ in Illyricum elapſo. Quia verò Maximum Rhætiam & Auguſtam coloniam, cum reliquâ Italiâ ſubegiſſe neceſſe eſt, neque credibile illum hoſtili provinciâ à tergo relictâ, ad Siſciam uſque Pannoniæ urbem progreſſum (ubi cum Theodoſio pugnam commiſiſſe ex Pacato haurimus, eo forte loco, quo proximâ æſtate Rudolphi Cæſaris copiæ, numero exiguæ, florentiſſimum Turcarum exercitum occidione occidêre) conjiciebam filii nummum argenteum, qui apud Peutingeros ſic inſcriptus, D. N. FL. VICTOR. P. F. AVG. VIRTVS. ROMANORVM. A. V. P. S. Auguſtæ eſſe percuſſum: nam ſi S. M. TR. ſignatam monetam Treviris, S. M. LVG. ſignatam Lugduni, aut TR. P. S. AQ. P. S. Treviris & Aquilejæ pecuniam ſignatam, ac pleraq; alia ad eum modum in numiſmatum inſcriptionibus interpretamur, non video in quæ verba notæ A. V. P. S. aptius mitti queant, quam ſi item Auguſtæ Vindelicorum Pecuniam Signatam explicemus. Reliquas pariter urbes hoſce tyrannos adulationibus demeruiſſe, indicio columna, quam primo à Bononiâ lapide hoc titulo ſupereſſe Sigonius ſcripſit, DD. NN. MAG. C. MAXIMO. ET. FL. VICTORI. PIIS. FELICIBVS. SEMPER. AVGVSTIS. BONO. R. P. NATIS. Anno CCCLXXXVIII. Maximus aliquot prœliis victus ad 388
tertium

Sig. de occid. Imp. lib. 9.

tertium ab Aquilejâ lapidem, Victor in Galliâ cæſus, Valentinia-
no Occidentis Imperium à Theodoſio reſtitutum eſt. Victoriâ
miti & clementi admodum, ſi Pacato credimus, *nullius bona
publicata, nullius mulctata libertas, nullius præterita dignitas
imminuta, nemo...... affectus nemo notâ, nemo convicio, aut de-
nique caſtigatione perſtrictus, culpam capitis aurium ſaltem mo-
leſtiâ luit. Cuncti domibus ſuis, cuncti conjugibus ac liberis, cuncti
denique innocentiæ (quod eſt dulcius) reſtituti ſunt.* Neq; hæc
præter inſtitutum añotamus, cum Auguſta adverſarum partium
390 fuerit. An. CCCXC. Imppp. Valentinianus, Theodo- Cod.Theod.lib.11.
ſius & Arcadius AAA. III. Non. Jul. Mediolani ad Tatianum P. tit.16.l.18
F. denuo reſcripsêre, paraveredorum & parangariarum præbi-
tiones, *quas Rhætiarum limes, expeditiones Illyricæ, quas paſtus
translatio militaris, vel pro neceſſitate vel pro ſolemnitate depo-*
392 *ſcunt*, nemini omnino remittendas. An. CCCXCII.
Valentinianus Arbogaſtis, ut tunc creditum, fraude interiit. Eu-
genius in Galliâ tyrannidem invaſit. Huic totus Occidens, quâ
in Valentiniani poteſtate fuit, paruiſſe videtur. Quod ad res Au-
guſtanas pertinet, Italiam faviſſe, multis argumentis manifeſtum
eſt; Rufinus prodidit, Romæ homines paganos, Præfectum ur- Ruf.lib.11
bis inprimis Flavianum, pro ejus ſalute impia ſacrificia inſtauraſ- c.33.
ſe, qui S. Ambroſii vitam ſcripſit Paulinus, illius conceſſu Vi-
ctoriæ aram in curiâ eſſe reſtitutam. Cum Alemannorum &
Francorum Transrhenanis Regibus fœdera iniiſſe, Gregorius Greg.hiſt.
Turonenſis ex Sulpitii Alexandri hiſtoriâ retulit. Se- lib.2.c.9.
393 quenti CCCXCIII. Theodoſius alterum filiorum Honorium
394 Auguſtum dixit. Hinc CCCXCIV. Eugenium ad
fluvium Frigidum, divinis potiſſimum, quod apertè conſtitit, u-
ſus auxiliis, imperio dejecit, & vitâ privavit. Itaque uuiverſus
Romanus orbis in unius iterum jura conceſſit. Ipſe
395 initio CCCXCV. non tam annis, etſi ſexageſimum ætatis attige-
rat, quam rerum geſtarum gloriâ onuſtus, rebus humanis exem-
ptus, omnibus bonis magnum ſui deſiderium reliquit, quod eæ,
quæ ſub adoleſcentibus Imperatoribus calamitates
conſecutæ ſunt, indies magis exa-
cuerunt.

MARCI VELSERI RERVM AVGVSTANARVM VINDELICARVM

Liber Octavus.

Zoſ.lib.5. HONORIVS patris voluntate occidentem, Arcadius orientem regendum accepit; nomine quidem tenus, ait Zoſimus, uterq; , re autem verâ, occidens in Stiliconis, oriens Rufini fuit arbitrio, quousq; ambo numini ſuperbiæ & perfidię vindici meritas pœnas dederunt. Cod.Theod.lib.11. tit.19.l.ult. Anno CCCXCVIII. Imperatores Firmino Comiti ſacrarum largitionum reſcribentes, Valentiniani conſtitutiones de Rhæticis oneribus iterum ratas eſſe juſſerunt: Reſcriptum Mediolani VIIII. Kal. Jun. in hæc verba datum, *Qui prædia patrimonialia & emphyteutica, privatæ quoque rei, perpetuo jure retinent, & dominici actores, augmenti, & ſuperindictiicii, & onerum Rhæticorum dicuntur mediam nolle ſolvere penſionem. Igitur jubemus, ut moniti rationales, ſciant ea, quæ à divæ memoriæ Valentiniano conſtituta ſunt, quam primitus eſſe ſervanda.* 398 Per ea tempora Stilico, fœdera cum Transrhenanis barbaris icturus, iter fecit per Rhætiam, Claud.de 4 Conſ.Hon. uti Claudianus ad Honorium ſcripſit,

Hunc tamen inprimis populos lenire feroces,
Et Rhenum pacare jubes. Volat ille citatis
Vectus equis, nullaq; latus ſtipante catervâ.
Aſpera nubiferas quâ Rhætia porrigit alpes
Pergit, & hoſtiles, tanta eſt fiducia, ripas
Incomitatus adit. Et paucis interjectis,
——— ——— *juratur Honorius abſens,*
Imploratque tuum ſupplex Alemannia nomen.

Sicam-

Sicambros præterea, Francos, Baſternas, Bructeros, Cimbros & Cheruſcos, quibus pax data ſit, recenſet. Annus quadringenteſimus Gothorum Alarico duce in Italiam irruptione memorabilis, Rhætiæ non minus bellorum motibus infeſtus fuit, quod & Claudianus oſtendit,

——————*perfidiâ nacti penetrabile tempus,* De bel. Get.
Irrupêre Getæ, noſtras dum Rhætia vires
Occupat, atque alio deſudant Marte cohortes.

Conſuetos hoſtes Alemannos provinciam vaſtaſſe credibile eſt: Verum ut ego ſentio, acceſsêre inſueti alii, Vandali, quod ex Claudiano itidem colligo, in enumeratione copiarum Stiliconis hæc ſcribente,

Accurrit vicina manus, quam Rhætia nuper
Vandalicis auctam ſpoliis defenſa probavit.

Sequor enim vetuſtam lectionem, cum vulgo *Vindelicis* habeant, idque ferri vix poſſit, nam Rhætia quî defenſa, ſi Vindelicis ablata ſpolia? Nominum affinitas credo impoſuit uti aſſolet, ſic alibi in legionum catalogo à nonnullis Rhæti, Claud. editio Vicetina Anni 1482.

Quæ ſævis objecta Rhetis—————— Epith. Pal. & Ser.

Pro Getis recepti, carminis lege imperitè neglectâ. Vandalos Gallias paucis exin annis, atque Hiſpanias poſtmodum invaſiſſe compertum, & cum Jornandes ſit auctor in Pannoniâ à Conſtantini (malim Conſtantii) ætate ſedes tenuiſſe, neutiquam mirum, ſi intermediam Rhætiam impreſſionibus aliquando infeſtavere. Certè hic idem Jornandes ait, *finitimos deprædantes, non adeò fixas ſedes habuere*, quin eos jam antea ſub Gratiano in Galliam irrupiſſe oſtendit, neque hoc genus irruptiones ſine interjectarum provinciarum malo & damno. Addere poteram Celtis conjecturam, Vindam fluvium à Vandalis dictum, ſed ea multis nominibus abſurda eſt. Sin quis tamen *Vindelicis* tuetur, intelligendum ſpolia Vindelicorum à barbaris capta, à Romanis recepta eſſe, ſic Sidonius quodam loco, Jorn. de reb. Getic. Celt. lib. 3. oda. 20.

Prædæ præda fuit—————— Sid. pan. Major.

401 Video qui in litteras retulerit hoc anno, aut proximo CDI. (non exigendum, ut in tam dubiæ vetuſtatis tenebris temporum ratio inter omnes æquè conſentiat) Rhætos Gothici belli fiduciâ ab Honorio deſciviſſe: ſed ego nihil adhuc ex monumentorum antiquorum memoriâ eruere potui, quod ejus fidem faceret. Eſt apud Claudianum,

——————*jam fœdera gentes* De bel Get.
Exuerant, Latiiq; auditâ clade feroces
Vindelicos ſaltus, & Norica rura tenebant.

At ſignantur fœdera, quæ ante triennium à Stilicone pacta, nunc Alemanni occaſione abuſi rupêre. *Gentes & Gentiles* illa ætas,

Cod. Th. lib. 1. tit. 14. l. unicâ lib. 7. tit. 15. l. 1. lib. 12. tit. 12. l. 5.

quod jam antea monuimus, abſolutè barbaros dixit, uti videre eſt in Notitiâ paſſim, & in Theodoſii Codice, neque aliter quædam in Claudiano capienda, cum

De 4. Conſ. Hon.

——————————miſto turbine gentes
Jam deſerta ſuas in nos transfunderet Arctos.

Item,

De bel. Get.

Diſcite veſanæ Romam non temnere gentes.

Leg. Rip. tit. 38.

Hinc nimirum fluxit, quod cum barbari poſtmodum in devictis provinciis meliori quam Romani jure uterentur (cujus vel una hæc ex Ripuariis legibus fidem facit, *Si quis Ripuarius advenam Francum interfecerit, CC. ſol. culpabilis judicetur. Si quis Ripuarius advenam Burgundionem interfecerit, CL X. ſolidis mulctetur. Si quis Ripuarius advenam Romanum interfecerit, C. ſolidis mulctetur. Si quis Ripuarius advenam Alemannum, ſeu Friſionem, vel Bauvarium, vel Saxonem interfecerit, CLX. ſolid. culpabilis judicetur.*) gentilitatis nomen dignitatis exiſtimationem induerit, paullatimque res eò prolapſa ſit, ut gentiles homines abſolutè pro nobilibus dicerentur, quæ in Italiâ & Galliâ conſuetudo, item Hiſpaniâ & Britanniâ quodammodo, ad hoc ævi tenet, atque ut ineptias inanium opinionum rideas, ſi quem ibi gentilem compelles, honori deputet, ſi, quod idem eſt, barbarum, inſignitam ſibi illatam contumeliam opinetur. Alia ſcio originatio eſt à Budæo allata, quanto magis antiquaria & elegans, eo à barbarie ſæculi, quo hoc vocabulum uſurpari cœptum, alienior. Sed ad Claudianum redeo; etiam exemplum quo Stilico oratione ad hoſtes uſus, Romanis & Carthaginienſibus de ſummâ rerum dimicantibus, Philippum, Regem temerè tumultuantem, pœnâ non dilatâ caſtigatum eſſe, rectè Alemannis, qui Romanis non parebant, uti nec Philippus paruit, Rhætis provincialibus minus convenit. Eadem ratio carminum, quæ ſequuntur,

Bud. in pand.

Hoc motu pariter naſcentia bella repreſſit,
Et bello quæſivit opes, legitque precantes
Auxilio, menſus numerum, qui congruus eſſet,
Nec gravis Italiæ, formidandusq; regenti.

Siquidem de barbaris loqui, quorum magnus contra Alaricum uſus fuit, admodum manifeſtum. Sed quoniam Stilico Alemannorum motus pacaturus, per Rhætiam rurſus proficiſci neceſſe habuit, non pigebit verſus adſcribere, quib' Claudianus occaſionem nactus, regionis ſitum eleganter ob oculos poſuit: Partem primò quæ Germaniæ magnæ obverſa,

——————————ſublimis in Arcton
Prominet Hercyniæ confinis Rhætia ſylvæ,
Quæ ſe Danubii jactat Rheniq; parentem,

Vtra-

Vtraque Romuleo prætendens flumina regno.
Alteram deinde alpinam, quæ veterem Italiam reſpicit,
Sed latus Heſperiæ quâ Rhætia jungitur oræ,
Præruptis ferit aſtra jugis, panditq; tremendam
Vix æſtate viam, multi ceu Gorgone viſâ
Obriguere gelu, multos hauſere profundæ
Vaſtâ mole nives, cumque ipſis ſæpe juvencis
Naufraga candenti merguntur plauſtra barathro.
Interdum ſubitam, glacie labente, ruinam
Mons dedit, & tepidis fundamina ſubruit aſtris,
Pendenti malefida ſolo——————

402 Anno CDII. Alaricus adverſis prœliis fatigatus, belli reliquias
ex Italiâ ultra Alpes in Rhætiam aut Galliam transferre cogita-
vit,
——————*occulto tentabat tramite montis,* In 6. Hon. Conſ.
Si quas per ſcopulos ſubitas exquirere poſſet,
In Rhætos Gallosq; vias ——————
Verum Stiliconis conſiliis excluſus, in Illyricum, unde venerat,
pedem referre coactus, Rhætiam turbine & procellis tempeſtatis
407 jam jam impendentis, liberavit. Anno CDVII. ali- Soz. lib. 9. c. 10. Zoſ.
quot in Britanniâ & Galliâ contra Honorium tyranni exorti, ex lib. 6.
quibus Marcus & Gratianus ſtatim occiſi, Conſtantinus rem-
publicam diutius afflixit, filium Conſtantem quoque Imp. di-
408 xit. An. CDVIII. Arcadius cum ſupremum diem obiiſ-
ſet, Theodoſium filium orientis hæredem reliquit. An-
409 no CDIX. Maximum tyrannum Hiſpania dedit; Attalum ſena-
tus Romæ Alarici juſſu in Auguſto ſolio, ut Zoſimus ait, colloca-
vit. Mihi hæc, & quæ poſtea evenere intuenti, ad Gal-
lieni quodammodo ætatem, innumeris propè tyrannis divexa-
tam, videor revolutus: ſed ut in morbo multum intereſt, à flo-
rente & valente, an à corpore ſive conſtitutione languido, ſive æ-
tate attenuato excipiatur, ita rei Romanæ accidit, ut ægritudi-
nem ſub Gallieno contractam, Claudii & Aureliani virtute non
difficulter depelleret, priſtinumque colorem mox recuperaret,
ſub Honorio autem ſemel inclinata, & in pejus ſemper prolapſa,
antequam ad extremum præcipitium delata eſt, non ſubſiſte-
ret. Rhætia interim, tot ebullientibus bellorum moti-
bus, præter morem pacata, altâ & ſecurâ quiete ſub Generido,
homine quantumvis barbaro, & vanâ Deorum ſuperſtitione
imbuto, perfruebatur; hunc enim Honorius, ut Zoſimus auctor, Zoſ. lib. 1.
*Dalmaticis militibus univerſis præfecit, eundemque cæteris et-
iam, quicumque apud Pannoniam ſuperiorem, & Noricos, &
Rhætos, & quidquid horum eſt usque ad alpes in præſidiis erant,
ducem conſtituit.* Is cum milites continuis laboribus exercita-

tos,

toſ, beneficentiâ atque liberalitate benevolos haberet, *formidini barbaris finitimis erat, & omnem ſecuritatem nationibus, quarum ei commiſſa fuerat defenſio, præſtabat.* An. CDXI. 411
Jovinus: Quadringenteſimo duodecimo ejus frater 412
Sebaſtianus, tyrannidem invaſere: nec non & Heraclianus Africæ Comes hoſtis appellatus. Attalus per hoc tempus purpurâ ſæpius indutus exutusque, in quo *Alaricus Imperatore facto infecto, refecto ac defecto, citius his omnibus actis pæne*
Oroſ. lib. 7. c. 42. *quam dictis* (Oroſii verba ſunt) *mimum riſit, & ludum ſpectavit Imperii,* anno demum CDXVII. ab Honorio in triumpho 417
ductus, & in exilium eſt actus. Anno CDXX. Ho- 420
norius Conſtantium, cujus virtute & prudentiâ tyrannos ferme omnes extinxerat, & pleraſque barbarorum gentes devicerat, Imperii conſortem dixit. Is poſtero CDXXI. non 421
exacto vitam cum morte commutavit. Eumque
Socr. lib 7. c. 23. Honorii exitus conſecutus anno CDXXIII. Poſt 423
quem Joannes, princeps inter Imperatorios ſcribas, ut eſt apud Socratem, regnum ſperare auſus, Occidentem invaſit. Neque verò dubium, hunc Italiam cum Rhætiâ in poteſtate habuiſſe,
Proſp. in chron. quandoquidem Proſper retulit, animum adjeciſſe longè diſſitam Africam à Bonifacio, qui eâ potiebatur, bello repoſcere. Ve-
Procop. de Vand. lib. 1. rum anno CDXXV. trucidatus (Procopii, qui quinq; annis præ- 425
fuiſſe ſcripſit, contra ſcriptores reliquos omnes nulla eſſe poteſt auctoritas) Valentiniano, Conſtantii nuper Imperatoris, ex Placidiâ filio, locum ceſſit. Ad iſtud ævum Theoneſtum ſociosq; martyres Sigebertus refert, cum aliam alios temporis rationem inire ſciens ſim: Ex quibus Vrſum, Mediolano Magontia-
Vide Pet. de Nat. lib. 5. c. 133. lib. 10. c. 97 cum proficiſcentem, Auguſtæ ab Arianis occiſum, ut ut quædam in reliquâ hiſtoriâ vacillent, ſatis convenit. Sed vereor, noſtrorum aliquos nominis errore ductos de Vindelicorum urbe perperam interpretari, quæ ad Prætoriam Salaſſorum pertineant. Pro Prætoriâ enim argumenta non obſcura ſunt aliquot: Conſultæ tabulæ eccleſiæ Buraniæ, quæ ſub Torcellenſi epiſcopo prope Venetias eſt, & hos ſanctos, quod pleraq; eorum corpora ibi condita, ſolemni cultu veneratur, planè habent, *civitatem Auguſtam, quæ ſita eſt ad radicem montis, qui dicitur Jovis:* deinde locuples auctor Antoninus, in itinerario iter Mediolano Magontiacum deſcribens, Auguſtam Prætoriam quintæ manſionis loco poſuit: tum antiquiſſimum ad eam monaſterium titulo S. Vrſi ſupereſſe audio: nobis contra, neque itineris ratio ſuffragatur, neque ullam noſtra eccleſia Vrſi memoriam retinet. Quocirca (quod huc usque cavere curæ fuit) ornamento peregrino abſtinemus. Anno circiter CDXXXIII. ante victoriam ſci- 433
licet, quam Aëtius de Burgundionibus reportavit, in Rhætiâ

tumul-

tumultuatum eſſe, Sidonii verſus indicant, niſi nos librarii fallunt, quod propter incredibilem ejus auctoris ſcabritiem, & obſcuritatem perſæpe accidit,, Sid. Avit. paneg.

Jam poſt Vithungos, & Norica bella, ſubacto
Victor Vindelico, Belgam, Burgundio quem trux
Presſerat, abſolvit ——————

Loquitur, uti exiſtimo, de Aëtio, in cujus comitatu Avitus: Rhenanus credidit de Avito, qui Vithungos Norico & ſecundâ Rhætiâ, hoc eſt, Vindeliciâ expulerit, ſenſiſſe. Quod ſi obtinet, impropriè valde Vindelico ſubacto victorem appellavit eum, qui Vindelicos hoſtibus pulſis liberavit. Neſcio an credibilius, Vindelicos tot calamitatibus coactos, cum Romani lenta & invalida auxilia ſubmitterent, quarundam provinciarum exemplo ſuâ ſibi ſponte conſuluiſſe, nec conſulto Imperatore fœdera cum barbaris pepigiſſe, quæ Aëtius utrorumque clade irrita fecerit: neſcio inquam, an hoc credibilius, mihi nihil admodum liquere, Rhen. german. lib. 1.
450 id unum ſcio. Anno CDL. Theodoſio vitâ functo,
451 Marcianus Orientis accepit imperium. Sequenti CDLI. Attila Huñorum Rex, maximum & apparatiſſimum in Galliam exercitum duxit: ex Pannoniâ moviſſe Gregorius Turonum epiſcopus ſcripſit; an per Germaniam Magnam, an per Romanas provincias Noricum & Rhætias iter tenuerit, inter auctores parum convenit; quando enim antiqui id minus diſertè explicarunt, poſteri temerè hac illac, qua ſuſpicionum aura impelleret, conjecturis divagati ſunt. Mihi inprimis probatur, numeroſiſſimas copias utramque Danubii ripam oppleſſe, nam de Romana Procopius fidem facit, cum ait, Attilam ſubvertiſſe propugnacula, ab Imperatoribus olim fluvio impoſita. Aventinus Theodericum Veronenſem Triarii filium, & Macrinum Anthemium, qui dein imperavit, Conſulem, Valentiniani Imperatoris generum, Danubiani limitis Duces, harumque provinciarum Legatos, pacem cum Hunnis firmaſſe, & exercitui clauſis oppidis itineris faciundi poteſtatem conceſſiſſe prodidit. At brevi verborum gyro tot in unum errorum nævos coëgit, ut per immenſum opus ſparſi, haud dubiè toti ſimul dehoneſtando corpori ſatis futuri fuiſſe videantur. Theodericus Italiæ poſtmodum Rex, Veronenſis vulgo (de quo multæ & inſulſæ apud Aimonium fabulæ) poſt Attilam demum mortuum, patre Theodemiro ex Amalâ gente, matre Erelievâ natus, uti apud Jornandem eſt: longè diverſus Theodericus Triarii filius Strabo (Scytham Evagrius appellat, & bellum, quod Zenoni movit, mortisque genus, eodem fere, quo Jornandes & Marcellinus, modo narrat) eum ne gentis quidem cognatione attigit; nam quod Ado in chronicis Theodericum Italiæ victorem, quem Vala-

Greg. hiſt. lib. 2. c. 7. Procop. de ædif. Juſtin. lib. 4. Aim. lib. 1. c. 10. Jorn. Get. & de Regn. ſucceſs. Evagr. lib. 3. c. 25.

Valamerem uti & Marcellinus cognominat, Triarii filio in regno ſucceſſiſſe ſcribit, falſum. Sed neque Strabo, quamquam Marciani amicitiâ floruit, ab Orientis tamen Imperatore Occidentis provinciis præfectus credendus. Æquè commentitium, quod in Vngarorum annalibus reperio, Theodericum Veronenſem ſub Attilæ ſignis militaſſe, quî enim potuit nec dum natus? Theodemirum patrem ex Jornande ſubſtitutum oportuit. In Anthemio multis itidem modis lapſus Aventinus, cui cur Macrini nomen addiderit, inquirere non vacat: alibi Perhennum dixit, Sidonium perridiculè interpretatus, *Interveni etenim nuptiis patricii Ricimeris, cui filia perennis Auguſti in ſpem publicæ ſecuritatis copulabatur*, codices nonnulli nihili vocem *perhennum* habent, cum Sidonius *perennem*, eo modo, quo perpetuum Auguſtum illa ætas, dixerit: ſanè conſulem non niſi quadrieñio poſt Gallicam Hunnorum expeditionem lectum, ex faſtis ſcire poterat, Vxorem habuiſſe non Valentiniani ſed Marciani Imp. filiam, ex Jornande, Evagrio, aliis: Indeque conſectarium, Sidonii verba,

Bonfin. Dec. I. lib. 4. Ritius lib. I. Olahus Attilæ c. 4.

Sid. lib. I. ep. 5.

Jorn. Get. Evagr. lib. 2. c. 16. Sid. Pan. Anth.

———— *Comitis ſed jure recepto,*
Danubii ripas, & tractum limitis ampli
Circuit ————

Spectare Danubium quâ ad Orientis imperium pertinuit, neutiquam, quod Aventinus exiſtimavit, ad Rhæticum limitem. In quam ſententiam plures is panegyricus verſus apertè habet. Quid quod conditionem de clauſis oppidis, Attila, omnium poſt homines natos mortalium maximè ferox & ſuperbus, qui obvia quæque fulminis in morem protrivit, disjecit, nequaquam admiſiſſet. Quapropter nihil eſt quare excogitatas fabulas pluris faciamus, quam privatos Auguſtanorum annales, qui conſentiunt Vrbem ejus tempeſtatis vi concuſſam, fœdè vaſtatam, ædiculam, quam cœmeterio poſt Afræ mortem additam diximus, inflammatam, nec quidquam præterera de tantâ clade memorant. Inter anni propemodum initia contigiſſe, perſuadet, quod Gregorius narrat, Hunnos *in ipsâ ſanctæ Paſchæ vigiliâ ad Metenſem urbem, reliqua depopulando* perveniſſe, itineris enim curſum ob incredibilem gentium colluviem, & perpetuas Vrbium oppugnationes, expugnationesq́;, crebrò impeditum retardatumq; neceſſe eſt; eleganter Beda, *adeo intolerabilis Reipublicæ remanſit hoſtis* (Attila) *ut totam pæne Europam exciſis invaſisque civitatibus atque caſtellis corroderet*, quibus oſtendit, longè plures eam calamitatem civitates afflixiſſe, quin & oppreſſiſſe, quam quarum famam publica hiſtoriarum monumenta ad hanc ætatem prorogarunt. Eſt autem corrodendi verbum ad Rhæticas Vrbes perappoſitum, quandoquidem hæc provincia Italiæ in limbi

Beda. eccleſ. hiſt. lib. I. c. 13.

limbi modum prætexta. In Oriente per ea tempora Chalcedonenſe concilium celebratum, cui Gradum presbyterum vice Euſtachii Auguſtæ Vindelicorum epiſcopi interfuiſſe, nimis leviter à quodam creditum, litteriſque conſignatum. Res ſe hoc modo habuit: Euſebius Mediolanenſis epiſcopus, coacto coëpiſcoporum conventu, aſſertionem fidei, quam Leo Romanus Pontifex ad Orientem transmiſerat, approbavit, & rei teſtandæ epiſtolam emiſit, cui cum primus ipſe, tum cæteri qui interfuere ordine ſubſcripſere; inter hos ergo, *Gratus* (ſive Gradus, ſive ut quidam legunt, Gerardus) *presbyter directus ab epiſcopo meo Euſtaſio eccleſiæ Auguſtanæ, vice ipſius in omnia ſupraſcripta conſenſi, & ſubſcripſi.* Sed cum Mediolanenſis epiſcopus conventui præſederit, Grati ſubſcriptionem Ticinenſis, Taurinatis, Eporedienſis nomina antecedant, Laudenſis, Comenſis, Curienſis ſubſequantur, quis niſi locorum vehementer imperitus, non videat, Auguſtam Prætoriam ſignificari? Proclive erat multos præterea ex conciliorum libris Auguſtanos Epiſcopos enotare, ſed qui, cum Auguſtæ prope iñumeræ fuerint, id ad noſtram urbem nihilo magis pertineant. Extat apud Molanum Grati etiam confeſſoris nomen, neſcio an hujus, nam Auguſtenſem eum epiſcopum cognominat. Anno CDLV.

Arnold. Merman. theat.converſ.gent.

Extat inter epiſtolas Leonis, tomo Concil. 2.

455 Valentiniano occiſo, Maximus Maximi nepos imperium Occidentis invaſit. Eoque mox ſublato, Avitus ſucceſſit.

Mol. Vſuard martyr.edit. ſec. 7. Sept.

457 In Oriente Marcianus anno CDLVII. diem obiit: Cui Leo ſuffectus eſt. Is Marcellino teſte Majorianum, à Marciano antea deſtinatum, ut ex Jornande licet colligere, Occidentis Imperatorem dixit, quoniam Avito à Ricimere abdicare coacto, in Italiâ interregnum erat. Quam ſuis cupiditatibus feneſtram Alemanni apertam rati, provinciam, cui animis ſemper inhiabant, tacitis dolis aggreſſi ſunt,

Sidon. Major. paneg.

———————*Conſcenderat alpes*
Rhætorumque jugo per longa ſilentia ductus,
Romano exierat populato trux Alemannus,
Perque Cavi quondam dictos de nomine campos,
In prædam centum novies demiſerat hoſtes.

Sed à Burtone, quem Majorianus ante ſumptam purpuram, militum adhuc Magiſter illis obviam miſerat, repreſſi & in fugam acti, unde Sidonii ad Majorianum verſiculi,

Jamque Magiſter eras: Burtonem dirigis illo,
Exiguâ comitante manu, ſed ſufficit iſtud,
Quod pugnare jubes, certa eſt victoria noſtris
Te mandaſſe acies, peragit fortuna triumphum,
Non populo, ſed amore tuo. Nolo agmina campo,
Quo mittis paucos, felix te reſpicit ille

Eventus belli: certatum eſt jure Magiſtri,
Auguſti fato ——————————

Alemannos nihilominus ex illo jam tempore, Romanis quantumvis invitis, in Alpibus reſediſſe, Jornandes indicio. Cum enim Suevos & Alemannos Leone imperante à Theodemiro Gothorum Rege inopinatâ irruptione victos memoret, his eos quodammodo lineis circumſcribit, *Regio illa Suevorum ab oriente Bajobaros habet, ab Occidente Francos, à meridie Burgundiones, à ſeptentrione Thuringos. Quibus Suevis tunc juncti Alemanni etiam aderant, ipſique Alpes erectas omninò regentes, unde nonnulla fluenta Danubio influunt, nimio cum ſono vergentia.* Neque ego nego fieri poſſe, ut Alemanni Alpium Rhæticarum partem aliquot ante annis, ſub Attilæ fortaſſe tranſitum occupaverint, ſtabilemq; ibi ſedem fixerint, ſed veſtigiũ iſto vetuſtius nullũ reperio. *Regio illa Suevorum* eſt latè quaqua verſus porrect⁹ tractus, quem Sueviam Alemanniamq; priſci auctores promiſcuè dicunt, hodie & Suevia magnæ Germaniæ, & Franconia credo; unde Alemanni veluti colonias in Rhæticas Alpes atq; proximam cis Rhenum Galliam duxêre. Habuit tunc (nam ob Germanicarum gentium frequentes ex migrationibus mutationes, nihil fere perpetuum in limitum ratione poteſt conſtitui) ab Oriente Bojos, qui ſive intra ſylvam cognominem Bojohemi regionem colebant, ſive extra Danubium, quâ ille infimam Rhætiæ partem & Noricum præfluit, prætexebant: ab Occidente Francos, maximæ Galliarum partis dominos: à meridie Rhætos Jornandi præteritos, & Burgundiones, quorum laxi fines, plurimam ejus, quæ jam Helvetia eſt, portionem complexi: à ſeptentrione Thuringos, qui Thuringiam propemodum Haſſiamq; ſimul, uti nunc loquitur, tenuiſſe videntur; ſiquidem Gregorius Turonenſis *Duisburg* ad Rhenum infra Agrippinæ coloniam, *Diſpargum caſtrum* appellat, *in termino Thuringorum.* Idem auctor eſt, Francos, priusquam in Galliam migrarent, Rheni primum littora, poſtmodum Thuringiam habitaſſe, *ibiq; juxta pagos vel civitates Reges crinitos ſuper ſe creaviſſe*, quæ hiſtorica prolepſis eſt; nam Francia tunc dicta, à Thuringis ſucceſſoribus demum Thuringæ nomen accepit. Procopius delineatâ priſcâ Francorum regione ad Oceanum circa Rheni paludes & oſtia, ait inde adverſo flumine verſus orientem ſolem Thuringos ſedes habere, & ab iis haud procul Burgundiones ad Notum vergentes, Suevos deinceps & Alemannos gentem validam, liberos omnes, qui ea loca jamdiu incolant. Itaque haud difficulter intelligimus, cur aliquando Franci, aliâs Thuringi, ſecus Rhenum Alemannorum confines. At nobis via ex diverticulo repetenda.

Greg hiſt. lib. 2. c. 9.

Proc. Goth. lib. 1.

Crebræ poſthac Imperatorum mutationes ingenti

461 genti Reipublicæ malo conſequutæ. Anno CDLXI.
Majorianus Ricimeris perfidiâ extinctus, Severus ſubſtitutus
465 eſt. Poſt Severi exceſſum, qui in annum CDLXV. in-
cidit, interregnũ in Occidente priore diuturnius fuit. Do-
467 nec anno CDLXVII. Anthemius, Leonis potiſſimum nixus
auctoritate, rerum habenas ſuſcepit. Hunc anno
472 CDLXXII. Anicius Olybrius: Olybrium CDLXXIII.
473 Glycerius ſequutus. Anno CDLXXIV. Leo Orien-
374 tis Imperator obiit, Leonemque juniorem, nepotem ex filiâ, ſuc-
ceſſorem habuit. Cui paullo poſt defuncto, Zeno pater, etſi à Ba-
ſiliſco interpellatus, heres fuit. Julius Nepos Occi-
dentis Imperator à Leone majore dictus, Glycerium purpurâ ex-
475 uit. Et ipſe quoque abdicare coactus, anno CDLXXV. Momyl-
lo Auguſtulo locum fecit. Quis interim Rhæticarum rerum ſtatus, definitè & diſtinctè deſignare in tantis priſcorum monumentorum anguſtiis nemo, generatim conjecturam capere perfacile omnes queant: Nihil ad ſummum calamitatis & miſeriæ cumulum defuiſſe, cum & Transdanubianis hoſtibus, & iis, qui in alpibus proximè nidulati, inde paullatim proſerpentes omnem cis Lycum provinciam ſunt poſtea adepti, animi inſolenti audaciâ quotidie augeſcerent, eorum contra, qui Romanis rebus præerant, vires, diſcordiâ ſocordiaque pariter jamdudum attenuatæ, ad nihilum propè recidiſſent. Hinc provinciæ populationes continuæ, provincialium, qui ſibi vel fugâ vel munitionibus minus conſulerent, captivitates & mortes, frequentes cum hoſtibus pactiones, iniquæ, fœdæ, calamitoſæ, ad eorum libidinẽ ratæ irritæ. Ab Eugippio profecto iſtorum temporum æquali, Norici & Rhætiæ quæ trans Lycum eſt, ærumnæ vix credibiles narrantur: At in dubium nemo vocet æquè deploratam cis Lycum conditionem fuiſſe. Nam cum Alemanni, quorum tunc in his oris reges Gibuldus & Chunimundus, Rhætiam ulteriorem ad usq; Quintana & Batava, quin & longè diſſitum Noricum perpetuis incurſionibus turbaverint, pleraque oppida ceperint, capta diripuerint, quod Eugippius in deſcribendâ vitâ S. Severi- Eugip. c. 19.22.25.
ni, qui illis tunc populis in tantâ rerum caligine tamquam pro- 27.31.
pitium ſidus affulſit, commemorat, fieri non poteſt, ut citerior hæc provinciæ pars, Auguſtam coloniam circum, Alemannis hoſtibus proxima, quæque eos ſinu quodammodo contineret, non miſerrimè habita, innumera barbaræ crudelitatis exempla experta fuerit, prohibente quippe nemine. Anno
476 CDLXXVI. Odoacer Rugus (Jornandes auctor) Turcilingo-
rum, Scyrorum, Herulorum inſtructus copiis, Momyllum poteſtate exuit, privatamque vitam adegit vivere, ipſe primus Italiæ Rex appellatus eſt. Quo nomine Rhætias quoque, quâ Romanis ad-

nis adhuc paruerant, rexiſſe intelligimus,nam Theodericus ejus poſtmodum ſucceſſor,harum etiam adiit poſſeſſionem. Alemanni ſub eos dies Rhæticis Noricisq; populationibus minus obſaturati,cum Italiæ partem pervaſiſſent,à ChildericoFrancorum Rege,& Odoacre ſive Rugo,ſive Saxonum quodam regulo, quod
Greg.lib.2. c.19. Gregorius Turonenſis ſenſit,victi ſunt. Theodericus autem anno CDLXXXIX. Italiam Zenonis auſpiciis aggreſ- 489
ſus Odoacrem ad Sontium primò, ſecundò prope Veronam vi-
Caſs.chron cit, quemadmodum à Caſſiodoro proditum, qui huic bello per ætatem intereſſe potuit.Poſt iteratam victoriam *Veronam illicò,*
Diaconi hæc laudat Cuſpin. in Coſs. *pavore civibus conſternatis invadit,* uti Paulus diaconus retulit: Et quam veriſimile eſt, Veronenſis cognomen tunc vulgi appellatione nactum, quod hanc primam Italicarum urbium, maximum ad reliqua momentum, occupaſſet: Ennodius eò credo in panegyrico illũ alloquutus, *Veronam tuam* dixit. Anno CDXC. Odoacer ad Abduam tertiò victus. Quar- 490
to,anno CDXCI. noctu Ravennâ erumpens,cum arctâ obſidio- 491
ne premeretur. Zenone interim mortuo, Anaſtaſius in Oriente Imperator appellatus eſt. Ravennate autem obſidione in annum CDXCIII. extractâ, Odoacer Italiæ imperium, 493
icto fœdere cum Theoderico communicavit. Theodericus ſive deprehenſis collegæ inſidiis, quod credi volebat, ſive impatiens conſortis falſo calumniam intendit, Odoacrem paucis interjectis diebus ſuſtulit,& Gothorum in Italiâ Regnum princeps con-
Sigeb.chronogr. ſtituit. Anno CDXICX. (Sigebertum ſequimur) 499
Clodoveus Francus, Alemannorum Rege cæſo,gentem difficili & cruentâ pugnâ vicit,cum rebus ſuis jam inclinatis, aciem illuſtri edito voto reſtituiſſet; Chriſto enim, quem Crothildis uxor coleret, victor nomen dare pollicitus, Chriſti præſentem opem
Greg.lib.2. c.30. expertus eſt. Neque tamen, quod plerique Gregorium parum cautè interpretati exiſtimant,victoriæ Alemanni omnes ceſſere, ex Procopio quippe vidimus,Alemannos Juſtiniani adhuc ætate liberos,& ut huic quantum quisque volet tribuat,illud certis teſtibus compertum,quod paullo poſt ex Agathia viſuri, Theode-
Procop. Goth.lib.1 Agath.lib. 1. rico quosdam fuiſſe ſubditos. Nam quamvis tam Procopius quam Agathias infinitè de omnibus ſcripſerint (niſi interpretes fallunt)rerum tamen diverſiſſimarũ natura cogit utrumq; finitè de aliquibus accipere. Theoderico paruêre,qui Rhætiam incolebant,& in viciniâ fortaſſe,qui Danubium prætexebant, nonnulli: Clodoveo,tum ii qui cis Rhenum in Galliâ Argentoratenſem tractum occupaverant (cujus rei multa ſunt indicia) tum,ſi quid conjecturæ in rebus dubiis licet, qui proximam Thuringis oram tenebant,quam Franconiæ eò nomen accepiſſe credimus, (non neſcii,quas nugator Hunibaldus hujus vocabuli occaſione fabu-

las obtrudat) cum antiquæ Sueviæ & Alemanniæ pars fuerit; inter utriusq; autem Regis ditionem prioris libertatis reliquiæ ſupereſſe potuere. Sed aliorum quidem nobis ratio præterea non habenda, de Theoderico Agathiæ verba dilucida ſunt, *Hos nimirum* (Alemannos) *Theodericus olim Gothorum Rex, cum totius Italiæ potiretur imperio, tributarios fecerat, & gentem hanc ſubegerat univerſam,* quæ quomodo intelligenda ſint diximus. At iſti rurſus in duplici differentiâ; partim ultrò ſe in Gothorum clientelā dedere, quo à Francis horū patrocinio tuti agerent, quod ex Theoderici ad Clodoveum epiſtolâ perſpicuum, *Jure gratiæ merentur evadere, quos adparentum veſtrorum defenſionem reſpicitis confugiſſe. Eſtote illis remiſſi, qui noſtris finibus celantur exterriti.* Mox, *Et meis petitionibus ſatis feciſſe videamini, nec ſitis ſolliciti ex illâ parte, quam ad nos cognoſcitis pertinere.* Partim cum hoſtilem impreſſionem feciſſent, bello victi in Italiam translati, quod Caſſiodorus & Ennodius oſtendunt; hoc modo Caſſiodorus, *Additur Alemannorum nuper fugata ſurreptio, quæ in primis conatibus ſuis ſic probatur oppreſſa, ut ſimul adventum ſuum junxiſſet & exitum, quaſi ſalutaris ferri execatione purgata: quatenus & male præſumentium vindicaretur exceſſus, & ſubjectorum non omnino graſſaretur interitus.* Sic verò Ennodius, *Quid quod à te Alemanniæ generalitas intra Italiæ terminos ſine detrimento Romanæ poſſeſſionis incluſa eſt? cui evenit habere Regem, poſtquam meruit perdidiſſe. Facta eſt Latiaris cuſtos Imperii ſemper noſtrorum populatione graſſata. Cui feliciter ceſſit fugiſſe patriam ſuam, nam ſic adepta eſt ſoli noſtri opulentiam, adquiſita eſt iis, quæ noverit, ligonibus tellus adquieſcere.* Atque

506 hanc irruptionem & victoriam in annum DVI. quo numerabatur indictio XIV. incidiſſe, alius Caſſiodori locus perſuaſit, *Illi vel illi, Suevorum incurſione vaſtatis fiſcum decimæ quintæ Indictionis ſerenitas Regalis indulſit:* Alemannos in Italiam translatos per Noricum iter tenuiſſe, Theoderici ad Noricos edictum, *Præſentibus decrevimus inſtitutis, ut Alemannorū boves, qui videntur pretioſiores propter corporis granditatem ſed itineris longinquitate defecti ſunt, cōmutari nobiſcum liceat, minores quidem membris, ſed idoneos ad labores: ut & illorum profectio ſanioribus animalibus adjuvetur, & veſtri agri armentis grandioribus inſtruantur.* Quibus porrò limitibus Theodericus Alemanniam ſive Sueviam à Rhætiis diſtinxerit, certò conſtituere nunquam potui: Credibile viſum, Sueviam aut Suaviam, ut plerique codices habent, appellaſſe tum quicquid ejus regionis in Germania magna poſſidebat, tum portionem aliquam Rhæticæ provinciæ, quam circa Danubii fontes & in alpibus Alemanni dudum invaſerant. Id planè conſtat, diverſos

Agath. lib. I.

Caſs. Var. lib. 2. ep. 41

Caſs. Var. lib. 12. ep. ult.

Ennod. paneg.

Caſs. Var. lib. 12. ep. 7.

Var. lib. 3. ep. 50.

Var.lib.4. ep 49. lib.5.ep.14. 15. Rhætiæ & Sueviæ Rectores præfeciſſe, ſcribens *Univerſis provincialibus & capillatis, defenſoribus & curialibus Suaviâ conſiſtentibus*, Fridiladum eis quendam præfecit; *Univerſis* item *poſſeſſoribus in Suaviâ conſtitutis* Severinum aut Severianum; lib.7.ep.3. Comitis quoque Gothorum in Suevia & Vicedomini meminit, ſed ex formula Comitivæ intelligimus, hos Comites Gothos tantum ſpectaſſe, ut inter duos Gothos ſoli jus dicerent, inter Gothum & Romanum collegâ Romano adjuncto, cæteroqui in provinciales imperium non haberent. In priori autem epiſtolæ præſcriptione, provinciales, defenſores & curiales qui ſint, in promptu, Capillati fortaſſe non adeo: etſi promiſsâ cæſarie Plin. lib.3. c.5. & 20. Jorn. de reb.Get. Germani olim prope omnes, & in his Suevi, Capillatos tamen abſolutè dictos non reperio, neque huc quidquam pertinent populi circa Liguriam, quos Plinius Capillatos non tam nominat quam cognominat; ex Jornande ergo interpretatio petenda, qui oſtendit, eo vocabulo Gothorum vulgus ſignificari, ait Diceneum ſacerdotes apud Gothos inſtituiſſe, Pileatosque appellaſſe, *reliquam verò gentem capillatos dicere juſſit, quod nomen Gothi pro magno ſuſcipientes, adhuc hodie ſuis cantionibus reminiſcuntur*. Rhætiis proprius Dux datus, quẽ cum procuratione rei militaris jurisdictionem quoque exercuiſſe, ex *Formulâ Ducatus* Caſs. var. lib.7.ep.4. *Rhætiarum*, quæ apud Caſſiodorum legitur, [& quam totã aſcribere operæ duximus, poteſt intelligi, *Quamvis Spectabilitatis honor unus eſſe videatur, neque in his aliquid aliud niſi tempus ſoleat anteferri, tamen qualitate perpensâ, multum his creditum videtur, quibus confinales populi deputantur. Quia non eſt tale pacatis regionibus jus dicere, quale ſuſpectis gentibus aſſidere: Ubi non tantum vitia quantum bella ſuſpecta ſunt, nec ſolum vox præconis inſonat, ſed tubarum crepitus frequenter inſultat. Rhætiæ namque munimina ſunt Italiæ, & clauſtra provinciæ. Quæ non immerito ſic appellatas eſſe judicamus, quando contra feras & agreſtisſimas gentes, velut quædam plagarum obſtacula, diſponuntur. Ibi enim gentilis impetus excipitur, & transmisſis jaculis ſauciatur furibunda præſumptio. Sic gentilis impetus veſtra venatio eſt. Et ludo geritis, quod vos aſſiduè feliciter egiſſe ſentitis. Ideoq; validum te ingenio ac viribus audientes, per illam Indictionem Ducatum tibi credimus Rhætiarum: ut milites & in pace regas, & cum eis fines noſtros ſolenni alacritate circumeas. Quia non parvam rem tibi reſpicis fuiſſe commiſſam, quando tranquillitas regni noſtri tuâ creditur ſollicitudine cuſtodiri. Ita tamen, ut milites tibi commiſſi vivant cum provincialibus jure civili, nec inſoleſcat animus, qui ſe ſentit armatum, quia clypeus ille exercitus noſtri quietem debet præſtare Romanis. Quos ideo conſtat appoſitos, ut intus vita felicior ſecurâ libertate carpatur.*

Qua-

Quapropter noſtro reſponde judicio, fide nobis & induſtriâ placiturus: ut nec gentiles ſine diſcusſione ſuſcipias, nec noſtros ad gentes ſub incurioſitate transmittas. Ad neceſſitatē ſiquidem rarius venitur armorum, ubi ſuſcepta ſurreptio cuſtodiri poſſe ſentitur. Privilegia vero dignitatis tuæ noſtris tibi jusſionibus vindicabis. Sed & hæc Theoderici ad Servatum Rhætiarum Ducem extat epiſtola, *Decet te honorem quem geris nomine, moribus exhibere: ut per provinciam cui præſides, nullam fieri violentiam patiaris: ſed totum cogatur ad juſtum unde, noſtrum floret imperium. Quapropter Maniarii ſupplicatione commoti, præſentibus te affamur oraculis, ut ſi reverâ mancipia ejus Breones irrationabiliter cognoveris abſtuliſſe, qui militaribus officiis aſſueti, civilitatem premere dicuntur armati, & ob hoc juſtitiæ parêre deſpiciunt, quoniam ad bella Martia ſemper intendunt, dum neſcio quo pacto aſſiduè dimicantibus difficile eſt morum cuſtodire menſuram: quapropter omni proterviâ remotâ, quæ de præſumptione virtutis poteſt aſſumi poſtulata facies ſine intermisſione reſtitui. Ne per dilationis incommoda, eorum videatur ſupplex odiſſe victoriam.* Var. lib. 1. ep. 21.

Breones aut Briones qui fuerint, ex iis quæ ſequuntur auctorum verbis quadantenus capimus: Fortunatus cum Auguſtam nominaſſet, hæc addit: *Quâ vicina ſedent Breonum loca.* Fort. de vita S. Mart. lib. 4.

Paulus Diaconus, *In regione quoque Brionum ſanguis de nubibus fluxit, & intra Oeni* (ſic legendum) *fluvii aquas rivulus cruoris emanavit.* Itaque conſectarium, eos inter Lycum & Oenum ſitos. Gregorius Turonenſis, *Brionas Italiæ caſtrum* appellavit, credo quod Italiæ Rhætiæ accenſæ. A Freculpho *Ripariolibriones* inter gentes Aëtio contra Attilam auxiliares numerantur, ubi *Ripariolі Briones*, non dubiè reſtituendi, & ad eundem modum apud Jornandem *Riparioli, Ibriones, quondam milites Romani, tunc verò jam in numero auxiliatorum exquiſiti*, lego *Riparioli, Briones.* Diac. edit. Aug. lib. 4. c. 4. Greg. de glor. martyr. lib. 1. c. 42. Frec. tom. 2. lib. 5. c. 14. Jorn. de reb. Get.

508 Anno DVIII. Bojos Theodone Duce irruptionem in Vindeliciam, quæ inter Lycum & Oenum, feciſſe, atque ejus multò maximam partem ejectis Romanis occupaſſe, Aventinus annotavit: Sed expeditionis conſilia, aggreſſionem, progreſſionem, & denique exitum ſatius ex illius annalibus hauriri, quam ad ipſius præſcriptum hîc pertexere; nam mihi quidem Q. Scęvulæ apud Valerium perplacet ſententia, *Ita ſibi credi oportere, ſi & alii idem aſſeveraſſent: quoniam unius teſtimonio aliquem credere peſſimi eſſet exempli.* Ad quam rationem cum me expendi non nolim, tum ego viciſſim non unum Aventinum, ſed omnes hiſtoriarum ſcriptores, qui res ſuâ memoriâ multis temporum ſpatiis anteriores ſine vade, ſine teſte proferunt, ſoleo expendere: Vt enim ipſis fides conſtiterit fieri fortaſſe poteſt, ut ipſi nobis conſtare faciant, neuti- Val. lib. 4. c. 1.

quam poteſt. Nec is tunc rerum temporumque curſus fuit, ut
Gothos, quorum res agebatur, inultos à Bojis laceſſitos faci-
le credendum, quin ſi quis hujus quidquam perſuadere volue-
rit, locupletum & gravium teſtium auctoritate evincat opor-
tet. Anno DXVIII. Anaſtaſius Imperator Conſtan- 518
tinopoli fulmine ictus periit, atque Juſtinum ſucceſſorem ha-
buit. Anno DXX. Aventinus Boici belli eventa nar- 520
rare pergit, Legiones Romanas internecione in campis Peri-
lachis cæſas, Auguſtam Vindelicorum everſam & ſolo æqua-
tam eſſe: Neque verò noſtram hanc, ſed commentitiam illam al-
teram ad Iſaræ & Loiſæ confluentes, quam quâ facilitate inani-
ter architectari, eâdem, cum libitum, è rerum naturâ evellere po-
tuit: Voluiſſe, eſt, cur patriæ quodammodo nomine gratias ha-
beam. Rex Theodericus anno DXXVI. rebus huma- 526
nis exemptus, Athalarico ex filiâ Amalaſuentâ nepote, admo-
dum puero herede deſtinato. Multæ & magnæ Theoderici
virtutes enituere, ſed liventibus interdum vitiorum maculis fu-
ſcatæ. Animus in homine Gothico priſcæ Romanæ magnitu-
dinis capax, ac gloriæ oppidò avidus: ergo & veteris ſplendoris
ædificia cum curâ ſervavit, reſtituit, & ad eorum imitationem
nova, quâ per ſæculi barbariem licuit, inſtituit, verè opinatus,
Caſs. Var. lib. I. ep. 28. quod quodam loco ſcripſit, laudem eſſe temporum, reparatio-
nem urbium vetuſtarum. Totius præterea regni conſtitutionem
ad eam, quæ ſub Imperatoribus fuit, formam proximè attempe-
ravit, quippe qui ſe Imperatorum in Italiâ vices tamquam benefi-
ciario jure agere videri vellet. In præcipuis urbibus Curiales, atq;
antiqua magiſtratuum nomina Duumviros & Quinquenna-
les, item Defenſores ſive Syndicos retinuit, quod ex duobus ca-
Edict. Theod. c. 52. 53 pitibus edicti ab illo propoſiti cognitum, obſervatione dignum
exiſtimavimus. Athalaricus ſub regni initia Oſum an
Oſvinum Comitem Dalmatiæ ſimul & Suaviæ præfecit: non-
Caſs. Var. lib. 9. ep. 8. 9. nulli Caſſiodori codices Sueniciam habent, quidam Saviam,
quæ Pannoniæ pars, probabiliter corrigunt; ſed eſt apud Jornan-
Jorn. de reb. Get. dem locus, qui priorem lectionem juvet, *Dalmatiis Suevia vici-
na erat, nec à Pannoniis multum diſtabat, præſertim ubi Go-
thi reſidebant*, quo incredibilis Sueviæ amplitudo datur intelli-
gi. Anno poſtero DXXVII. Juſtinianus Impera- 527
tor, ille Juris quo hodie utimur conditor, Juſtino avunculo ſuc-
ceſſit. Athalaricum Theodahatus, Amalaſuentæ di-
gnatus conjugio, in Italiæ regno anno DXXXIV. ſubſequu- 534
tus. Extant nummi argentei, in quibus D. N. JVSTINIA-
NVS. AVG. hinc ſcriptus, inde D. N. ATHALARI-
CVS. REX. atq; etiam D.N. THEODAHATVS. REX.
ii, quod innuimus, Gothos Imperatorum majeſtatem comiter
conſer-

conſervaſſe,teſtimonio ſunt.Ad hæc quidem tempora usq;,quod
enim poſtea Gothis à Juſtiniano bellum illatum, quodque hunc
Theodahatum inprimis, dein quinque qui ordine ſucceſſere Re-
ges exercuit, neque niſi regno exciſo,gente ſubactâ conſtitit , o-
mnia obſequii & reverentiæ juxta atque amicitiæ vincula dſiru-
pit. Vitiges,Theodahato, interfecto regnum anno
536 DXXXVI. auſpicatus. Ildobaldus DXL. Araricus, & mox
540 Totilas DXLI. Omnium ultimus Teias DLII. cujus prope-
541 modum morte bellum per annos circiter XVIII. variâ fortunâ
552 continenter geſtum,finitum eſt. Romani Beliſario potiſſimum
& Narſe ducibꝰ uſi,quorum priorem Germanum fuiſſe , Huber-
tus Giphanius juris ſcientiâ,omnique politioris litteraturæ laude
clarus, nam hoc teſtimonium veritati, non amicitiæ damus, edi-
to proximè de Juſtiniano cōmentario docuit,tum nominis nota-
tionē,tum multò magis Procopii auctoritatē ſequutꝰ. Te-
ritur quorundam manibus epiſtola Juſtiniani Imp. nomine in-
ſcripta,quæ centū viginti Titiones ſub hæc tempora , Gothicam
Vandalicamque crudelitatem peroſos , ſponte ſibi ipſis indicto
exilio,Româ relictâ Vindelicos Rhætiosque petiiſſe narrat : E-
jus nos exemplum poſt hos libros dedimus. Sed nemo quisquam
tam obeſæ naris, ſi attentius paullò inſpiciat , quin ſuppoſititium
fœtum multis actutum indiciis deprehendat.Ego ex diplomate
Philippi Mediolanenſium principis,anno Chriſtiano MCCCC-
XVIII. ad faciendam fabulæ fidem,uti fit perſcripto , cognitum
habeo,Titionum illuſtrem apud Inſubres familiam eſſe , quæ
antiquæ nobilitatis famam his originibus tueatur , ut jam in-
de neutiquam obſcurum,in cujus gratiam mimus non ſatis con-
cinnus ſit excogitatus. Quem primi nominis Jurisconſulto cui-
dam imponere potuiſſe , impensè miror. Gothi in-
terim Italici belli curâ præpediti,transalpinis provinciis animum
adjicere non potuere : excuſſo itaque jugo, & diſpulſo qui prius
coërcuerat timore , Alemannorum in Rhætiâ res valde invalu-
iſſe veriſimile, neque mihi dubium tunc primum facultatem na-
ctos,quod crebris prius excurſionibus ſæpe tentaverant,omnem
fere, quæ cis Lycum provincia eſt, Germaniæ magnæ quodam-
modo prolato pomœrio , tamquam vacuam poſſeſſionem oc-
cupaſſe, ratumque ad poſteros Alemanniæ ſive Sueviæ nomen
transmiſiſſe , Rhætico in eas iterum circa Curiam alpium angu-
ſtias coacto, ex quibus olim prodiiſſe proditum. Idem de Bo-
jis ultra Lycum , probabilius aliquantò quam quod Aventinus
ſcripſit,opinari non pigeat,uſq; adeo,donec certorum auctorum
fide de opinione deducar.Rem equidem in controverſiam nemo
vocet, de temporis ratione leviter fortaſſe poſſit ambigi. Huc
ſpectat,quod Paulus Diaconus habet, *Inter hanc* (Liguriam) *&* Paul.lib.2. c.15.edit. Aug.
Sueviam,

Sueviam, hoc eſt, Alemannorum patriam, quæ verſus Septentrionem eſt poſita, duæ provinciæ: id eſt, Rhætia prima & Rhætia ſecunda intra alpes conſiſtũt, in quib' propriè Rhæti habitare noſcuntur. lib.3.c.29. Item, *Noricorum ſiquidem provincia* (Rhætiæ partem, quæ ultra Lycum eſt, Norici etiam nomine complectitur) *quam Bajoariorum popul' inhabitat, habet ab Oriente Pannoniam, ab Occidente Sueviam, à meridie Italiam, ab Aquilonis verò parte Danubii fluenta.* Eginhartus in Caroli vitâ, *Ad Lechum amnem cum maximo venit exercitu. Is fluvius Bajoarios ab Alemannis dividit.* Cum jam antea ex Jornande cognoverimus, Suevos iſtos & Bojos in Germania magnâ ſic confines coluiſſe, ut Suevi occidentem ſolem verſus, Boji ad Orientem vergerent, hinc intelligimus ſuperato Danubio Romanas provincias eodem ſervato plagarum diſcrimine diviſiſſe; quod & deinceps ad hoc ævi, per annos amplius mille, tenuit. Quantumvis autem Auguſtam coloniam Alemannis, à quibus undecumque cingeretur, obnoxiam fuiſſe vix negandum, mores tamen dediſſe quam accepiſſe magis credam, nam profectò hos manſuefactos, illam non efferatam videmus: Idcirco quæ de gentis barbarie Agathias, quæ alii retulere, ut aliena prætereo. Agath. lib. 1. Franci porrò ad omnem prolatandi imperii occaſionem parati, Alemannorum ſpem diutius luxuriare non paſſi, Gothorum auxiliis deſtitutos opportunè aggreſſi, armis brevi univerſos ſubegere. Agathias hunc in modum de Theodeberto Theoderici F. Francorum Rege verba facit, *Paterno ſuſcepto jam regno, & Alemannos bello proſtravit, & gentes alias viciniores pervicit, nam & audaciſſimus erat, & turbulentiſſimus, ac præter modum cupidus diſcrimen omne adibat.* Diſtinctius poſtea, cum rationem, quâ Alemanni in Theoderici Gothorum Regis poteſtatem veniſſent, indicaſſet, hæc ſubjungit, uti ſcilicet à rudi interprete incultè admodum & horridè reddita, *Vbi verò is humanis exceſſit, & Juſtinian' Romanorum Imperator & Gothi bella inter ſe vel acerrima gererent, Gothi ipſi, cum Francis interea adulando gererent morem, & enixè quavis arte machinarentur, ut amicos hos ſibi & benevolos conciliarent, quam maximè vel ex aliis pluribus ſuis ejecti ſunt locis: Jamq; Alemannorum gentem reliquerant, nam undequaque cogendas ſibi tunc vires eſſe exiſtimabant, & ſubditos omnes, quos ſupervacaneos ducerent & nil opportunos, mox omittendos, perinde haud quaquam de imperio & gloriâ decertaturi, proque ipsâ Italiâ, ne ad internecionem deperderentur, propulſaturi diſcrimen: Vnde cum futuri temporis periculum animo percepiſſent, voluntariam fecerant neceſſitatem. Sic itaque Alemannorum gentem per Gothos dimiſſam, Theodebertus in deditionem accepit. Quo mortuo (ut ſupra jam diximus) ad Theodebaldum*

baldum filium cum cæteris & hi ſimul in poteſtatem ceſſere. Nec ulterius in hoc ſenticeto progredi fert animus. Eâdem operâ Auguſta ,quæ per annos à colonicâ deducta circiter quingentos quinquaginta Romanis & Gothis paruiſſet, ſub Francorum imperium ditionemque recidit. Quam ab initio usque iſtius ſcriptionis propoſitam metam quoniam ſemel attigimus, curſum ſiſtimus. Non ignari,pleraque popularius tradi potuiſſe, ſi quæ veriſimilia & probabilia nos arbitrari, ſuſpicari, conjecturis aſſequi,ſæpenumerò teſtati, pro compertis afferre, plauſibiles quorundam exemplo fabulas recipere, & ſcriptorum verbis,quæ orationem identidem interſecant,abſtinere, perpetuoq; ſermone uti maluiſſemus. Sed neque vulgi auram captare didicimus , neque ingenii & doctrinæ lumina oſtentare noſtrum eſt; ſi in argumento difficili &, verè dicam,aliis ſive incuriâ, ſive contemptu , ſive quod vero maximè ſimile honeſtiſſimumque videtur,ſucceſſus deſperatione intentato, paucis meliorum probamur, ſi omnes fidei & pudoris , quibus locupletum teſtium verbis identidem allatis, relictisque in medio ſuſpicionum cauſſis abundè conſultum,aliquæ diligentiæ & laboris rationes conſtabunt,ſatis ſuperque habituri ſumus. Si quis verò plura, certiora,meliora denique , aut cultiora ſaltem & elaborata magis afferet, adeò non ægrè laturi,ut hoc quidem unum omnis in hos libros collatæ operæ præmium flagitemus.

VETV-

VETVSTORVM ALIQVOT SCRIPTORVM

TESTIMONIA,

QVÆ

IN HIS LIBRIS SIVE SEQVVTI SVMVS, SIVE REIECIMVS;

VISVM SVBIVNGERE, VT EO LECTORI FIDES CONSTARET CERTIOR.

LIBRO tertio uſi auctoritate Itinerarii Antonini Auguſti, itinerum nonnullorum particulas attulimus, quæ nunc damus integra, cum alias rationes ſequuti, tum unam inprimis, ut quod tunc diximus apparêret, in inſcriptionibus itinerum, quæ Auguſtam attingunt, ejus nominatim rationem habitam. Lectionem in magnâ codicum varietate illam reddidimus, quam probiſſimam credidimus.

DE PANNONIIS IN GALLIAS PER MEDITERRANEA LOCA, ID EST, A SIRMIO PER SOPIANAS TREVIROS VSQVE.

*A SIRMIO LAVRIACO M. P. * CCCCXXXVII.* * CCCCXXXII.
*AVGVSTA VINDELIC. M. P. * CCXVI.* * CCIX.
*AD FINES M. P. * CXXXVI.* * CXXXVII.
*AD TREVIROS M. P. * CCXXXI.* * CXCI.

Vlmos M. P. XXVI. Pannonia inferior.
Cibalis M. P. XXIIII.
Murſa M. P. XXII.
Antianis M. P. XXIIII.
Sopianis M. P. XXX.
Limuſa M. P. XXII.
Cilicenis M. P. XVI.
Valco M. P. XXVIII.
Mogetiana M. P. XXX.
Sabaria M. P. XXXVI. Pannonia ſuperior.
Scarabantia M. P. XXXIIII.
Moteno M. P. XII.
Vindobona M. P. XXII. Al. *XXV.*
Comagenis M. P. XXIIII.
Cetio M. P. XXIIII.
Arlape M. P. XXII. Noricum.
Laco Felice M. P. XXVI.
LAVRIACO M. P. XX.
Ovilabis M. P. XXVI.
Laviaco M. P. XXXII.
Iuvavia M. P. XXVIII.
Bedajo M. P. XXXVI.
Ponte Oeni M. P. XVIII. Vindelicia.
Iſiniſca M. P. XX.

Ambra M. P. XXII.
AVGVSTA VINDELIC. M. P. XXVII.
Roſtro Nemaviæ M. P. XV. Al. *XXV.*
Camboduno M. P. XXXII.
Rhætiæ. *Vemania M. P. XVI.*
Brigantia M. P. XXIIII.
Arbore Felice M. P. XX.
AD FINES M. P. XX.
Gallia Maxima Sequanorum. *Vindones Leg. M. P. XXX.*
Artalbino M. P. XXIII. Al. *XXVI.*
Monte Briſiaco M. P. XXX.
Argentorato M. P. XXXVIII.
Tabernis M. P. XIIII.
Decempagis M. P. XX.
Belgica prima. *Divodoro M. P. XX.*
TREVIROS M. P. XVI. Al. *XIII.*

ITEM PER RIPAM PANNONIÆ A TAVRVNO IN GALLIAS AD LEG. XXX.

*DCXXVIII. *A TAVRVNO LAVRIACO M. P.* * DLXXXVII.*
*CCXXIII *INDE AVGVSTA VINDELICVM M. P.* * CCXXI.*
*CCCXXXIII. *ARGENTORATO M. P.* * CCCXXII.*
*CXLI. *AD LEG. M. P.* * CXL. SIC A TAVRVNO,*

Ritti. M. P. XXXIII.
Pannonia. *In medio Acimınci M. P. XXV.*
Cuſi M. P. XXX. Al. *XXXIII.*
Bononia M. P. XVI.
Cucci M. P. XVI.
Cornaco M. P. XVI.
Teutiburgo M. P. XVI.
Murſa M. P. XVI.
Ad Novas & Aureo Monte.
Antianis M. P. XXIIII.
Valeria. *Altino, in medio Leg. M. P. XXV.*
Ad ſtatuas, in medio Aliſca, ad latus Ripa alta M. P. XXVIII. Al. *XXXVIII.*
Luſſunio M. P. XVIII.
Anamantia, in medio Intercisa. M. P. XXVIIII.
Vetus Salina, in medio Matrica M. P. XXI.
Campona, in medio Aquinquo Leg. II. Adjut. M. P. XXIIII.
Lacu Felicis, in medio ...... M. P. XXXIII.
Crumero Aſao, in medio Bregetione Leg. I. Adjut. M. P. XVIII.
Pannonia interior. *Ad muros & ad ſtatuas, in medio Arrabona M. P. XXX.*
Quadratis, in medio Flexo M. P. XXII.
Gerulata, in medio Carnunto M. P. XXX.
Leg. XIIII Gem.
Æquinoctio & Ala nova, in medio Vindobona M. P. XXVIII.
Leg. X. Gem.

Comma-

Commagenis M. P. XXX.
Cetio M. P. XXX. Noricum.
Arlape M. P. XX.
Laco Felice M. P. XXV. Al. XXII.
LAVRIACO M. P. XXV. LEG. III.
Ovil bis M. P. XVI.
Ioviaco M. P. XXVII.
St naco M. P. XVIII.
Bojoduro M. P. XX.
Quintanis M. P. XXIIII. Rhætia ſecunda.
Auguſtis M. P. XX.
Regio M. P. XXIIII.
Abuſina M. P. XX.
Vallato M. P. XVIII.
Sumuntorio M. P. XVI.
AVGVSTA VINDELICVM M. P. XX.
Guntia M. P. XXII.
Cœliomonte M. P. XVI.
Cambeduno M. P. XIIII. Rhætia prima.
Vemania M. P. XV.
Brigantia M. P. XXIIII.
Arbore Felice M. P. XX.
Finibus M. P. XX. Gallia Sequanic. Provinc.
Vitoduro M. P. XXII.
Vindoniſſa M. P. XXIII.
Rauracis M. P. XXVII.
Artalbino M. P. XVII.
Vruncis M. P. XXII.
Monte Briſiaco M. P. XXIII.
Helveto M. P. XXVIII. Germania prima.
ARGENTORATO M. P. XXIX.
Brocomago M. P. XX.
Concordia M. P. XVIII. Al. XX.
Noviomago M. P. XX.
Bingio M. P. XXV.
Antonaco M. P. XVII. Germania ſecunda.
Bodobrica M. P. XIX.
Bonna M. P. XXII.
COLONIA AGRIPPINA LEG.
Durnomago Leg. VII. Ala.
Burungo Leg. V. Ala.
Noveſio Leg. V. Ala.
Gelduba Leg. IX. Ala.
Calone Leg. IX. Ala.
Veterib. Leg. XXI.
Caſtra Vlpia Leg. XXX.
Burcinatio Leg. VI. Ala.
Aranatio Leg. X. Ala.

*ITEM A LAVRIACO PER MEDIVM AVGVSTA VINDELICVM BRIGANTIAM M. P. * CCCXI. SIC,*

* CCCXII.

Noricum. *Ovilabis M. P, XXVI.*
Laviaco M. P. XXXII.
Iuvavia M. P. XXVIII.
Bedajo M. P. XXXII.
Ponte Oëni M. P. XVIII.
Vindelicia. *Iſiniſca. M. P. XX.*
Ambra M. P. XXXII.
AVGVSTA VINDELICVM. M. P. XXXVII.
Roſtro Nemaviæ M. P. XXV.
Camboduno M. P. XXXIII.
Vemania M. P. XV.
BRIGANTIA. M. P. XIIII. Al. *XXIIII.*

ITEM AB AVGVSTA VINDELICVM VERONAM M. P. CCLXXII. SIC,

Abuzaco M. P. XXXVI.
Parthano M. P. XXX.
Veldidena M. P. XXX.
Vipiteno M. P. XXXVI.
Rhætia. *Sublavione M. P. XXXII.*
Endidejo M. P. XXIIII.
Tridento M. P. XXIIII.
Ad Palatium M. P. XXIIII.
VERONA M. P. XXXVI.

Libro itidem tertio, de fragmento hiſtorico, quod Martiam Legionem cæſam narrat, variè in utramque partem diſputavimus. Ejus diſputationis cum J. Lipſium judicem legiſſemus, hoc nos reſponſo vir magnus per litteras honeſtavit: *Pſeudo-Vellejana illa vidi. An ego diſſentiam? primo oculo deprehendi falſum illud & vile metallum, quod miramur (imo non miramur, ut homo fuit) Lazium venditaſſe pro auro. Sed tu ad Lydium lapidem judicii affricuiſti, ſine blanditiâ dico, accuratè & doctè. Nihil addo, nihil muto.* Quos præterea noſtræ ſententiæ ſubſcriptores habeo, homines quantumvis doctos poſt Lipſium nominare abſtineo. Lazius hiſtoriæ auctorem ſive Cæſarem, ſive Vellejum credidit; à ſe repertam jactat in pervetuſto codice membraneo, litteris antiquisſimis ſcriptam, hoc titulo.

Laz. Reip. Rom. lib. 1. c. 8 l. 2. c. 5. lib. 5. cap. 5. de migr. gentium lib. 8.

VELLEII EXCERPTA EX GALLICA HISTORIA

Flor. lib. 3. c. 11. Dum Gallos per Cæſarem in Septemtrione debellat, interim ad Orientem grave vulnus à Parthis Pop. Rom. accipit.

*Dum hæc circa Rhenum geruntur, in Noricorum finibus grave vulnus Romanus Populus * accepit. Quippe Germanorum gentes, * quod Rhætias occupaverant, non longe ab alpibus, tractu pari, patentibus campis, ubi duo rapidisſimi amnes inter ſe confluunt, in ipſis * Noricis finibus, civitatem non quidem muro, ſed vallo foſſâq; cinxerunt, quam appellabant Ciſara, ex nomine Deæ * Ciſæ, quam religioſisſimè colebant. Cujus templum quoque ex li-*

* accipit. Nam.
* quæ, qui.
* Norici.
* Cizæ.

ex lignis barbarico rito conſtructum, poſtquam eo colonia Romanorum deducta eſt, inviolatum permanſit, ac vetuſtate conlapſum, nomen colli ſervavit. Hanc * urbem Titus Annius Prætor, ad arcendas barbarorum excurſiones, Cal. Sextil. exercitu circumvenit. Ad meridianam oppidi partẽ, quæ ſola à continenti erat, Prætor ipſe cum Legione Martiâ * operoſiſſimè communivit. Ad Occidentem verò, qua barbarorum adventus erat, Avar Bogudis Regis filius, cum equitatu omni & auxiliaribus Macedonum copiis, inter flumen & vallum, loco caſtris parum amplo, infelici temeritate extra flumen conſedit. Pulchra indoles, non minus Romanis quam Græcis litteris inſtructa. Igitur quinquageſimo nono die quam eo ventum eſt, quum is dies Deæ* Ciſæ celeberrimus, ludum & laſciviam magis quam formidinem oſtentaret, immanis barbarorum multitudo, ex proximis ſylvis repente erumpens, ex improviſo caſtra irrupit. Equitatum omnem, & quod miſerius erat, auxilia ſociorum delevit. Avar cum in hoſtium poteſtatem Regio habitu vivus veniſſet, pecudis more mactatur. Oppidani verò non minori fortunâ, ſed majori virtute Prætorem in auxilium ſociis properantem adoriuntur. Romani haud ſegniter reſiſtunt. Duo principes oppidanorum* Habino & Caecus in primis pugnantes cadunt. Et * jam inclinata res oppidanorum erat, ni maturaſſent auxilium ferre ſocii, in altera ripa jam victoria potiti. Denique coadunatis viribus caſtra irrumpunt. Prætorem, qui paullo altiorem tumulum fruſtra ceperat, Romana vi reſiſtentem obtruncant. Legionem divinam, ut ne * nuncius ſupereſſet, funditus * delerunt. Verres ſolus Tribunus militum amne tranſmiſſo, in proximis paludibus ſe occultans, honeſtam mortem ſubterfugit. Nec multo poſt Siciliæ Proconſul immani avaritia turpem mortem promeruit.*

* Romana. * urbem Annius. * caſtra operioſiſſimè. * Ciza apud barbaros celeberr. * Habbyno. * inclinata jam. * nuncius. cladis. * delent.

Salluſt. Iug. Vallo foſſaque mœnia circumvenit. Sall. Iug. Ea parte qua Regis adventus erat. Sal. Iug. litteris Græcis juxta ac Latinis doctiſſimè eruditus. Sall. Iug. Poſt dies quadraginta, quam eo ventum erat. Ib. quod is dies feſtus celebratusq; per omnem Africam ludũ & laſciviam magis quam formidinem oſtentabat. Sal. Catil. Mallius & Fæſulanus inprimis pugnantes cadunt. Liv. lib. 10. Deletam quoque ibi legionem, ita ut nuncius non ſupereſſet, quidam auctores ſunt.

Notitiæ provinciarum utriusque imperii tum aliâs, tum libro ſexto crebrò meminimus: Ea quoniam in illâ parte quæ de Occidentis Imperio eſt, res Rhæticas perſæpe attingit, placuit ſingula loca ordine ſubſcribere, lectione hîc etiam quam maximè probavimus expreſsâ.

Præfectus Prætorio Italiæ. Et infra, *Duces Duodecim.*

Limitis Mauritaniæ Cæſarienſis. Limitis Tripolitani. Pannoniæ primæ, & Norici Ripenſis. Pannoniæ ſecundæ. Valeriæ ripenſis. Rhætiæ primæ & ſecundæ. Sequanicæ. Tractus Armoricani & Nervicani. Belgicæ ſecundæ. Germaniæ primæ. Britanniæ. Magontiacenſis. Et infra,

Præſides triginta unus.

Per Illyricum quatuor, Dalmatiarum. Pañoniæ Primæ. Norici mediterranei. Norici Ripenſis. Per Italiam ſeptem, alpium Cottiarum. Rhætiæ primæ. Rhætiæ ſecundæ. Samnii. Valeriæ. Sardiniæ. Corſicæ. Per Africam duo, Mauritaniæ Sitifenſis. Tripolitanæ. Per Hiſpanias quatuor, Tarraconenſis. Carthaginenſis. Tingitaniæ. Inſularum Balearium. Per Gallias undecim, Alpium Maritimarum. Alpium Pœninarum & Grajarum. Maximæ Sequanorum. Aquitanicæ primæ. Aquitanicæ ſecundæ. Novempopulanæ. Narbonenſis primæ. Narbonenſis ſecunda. Lugdunenſis ſecundæ. Lugdunen-

ſis tertiæ. Lugdunenſis Senonicæ. Per Britannias tres. Britanniæ primæ. Britanniæ ſecundæ. Flaviæ Cæſarienſis. Et infra,

Sub diſpoſitione Viri Illuſtris Præfecti Prætorio Italiæ, Diœceſes infraſcriptæ.

Italiæ, Illyricum, Africæ.

Provinciæ Italiæ decem & ſeptem.

Venetiæ. Aemiliæ. Liguriæ. Flaminiæ & Piceni Annonarii. Tuſciæ & Vmbriæ. Piceni Suburbicarii. Campaniæ. Siciliæ. Apuliæ & Calabriæ. Lucaniæ & Brutiorum. Alpium Cottiarum. Rhætiæ primæ. Rhætiæ ſecundæ. Samnii. Valeriæ. Sardiniæ. Corſicæ. Et infra,

Sub diſpoſitione Viri Illuſtris Magiſtri peditum præſentalis, Comites militum infraſcriptorum.

Italiæ. Africæ. Tingitaniæ. Tractus Argentoratenſis. Britanniarum. Littoris Saxonici per Britannias.

Duces limitum infraſcriptorum decem.

Mauritaniæ Cæſarienſis. Tripolitani. Pannoniæ ſecundæ. Valeriæ ripenſis. Pannoniæ primæ & Noriciripenſis. Rhætiæ primæ & ſecundæ. Belgicæ ſecundæ. Germaniæ primæ. Britanniarum. Magontiacenſis. Et infra,

Auxilia Palatina ſexaginta quinque.

Cornuti Seniores. &c.* *Auguſtæi.* &c. *Rhæti.* &c.

* Auguſtæos & Auguſtanos ſcio alio quam ad res noſtras trahi poſſe, ac fortaſſe plerumque deberi, ſed aſcripſi, quia & ad noſtras poterant.

Legiones Comitatenſes triginta duæ.

Menapii ſeniores, &c. *Tertiani, ſive tertia Italica.* &c. *Tertio Auguſtani.* &c. Et infra,

Intra Illyricum cum viro Spectabili Comite Illyrici.

Sagittarii Tungri &c. *Rhætii.* &c. Et infra,

Intra Africam cum Viro Spectabili Comite Africæ.

Celtæ Iuniores. &c. *Tertio Auguſtani.* &c. Et infra.

Sub diſpoſitione Viri Illuſtris Comitis ſacrarum largitionum. Et infra,

Rationales.

Rationalis Summarum Pannoniæ ſecundæ, Dalmatiæ & Saviæ. Rationalis Summarum Pannoniæ primæ, Valeriæ, Norici mediterranei & ripenſis. Rationalis Summarum Italiæ. Rationalis Summarum urbis Romæ. Rationalis Summarum trium provinciarum, id eſt, Siciliæ, Sardiniæ & Corſicæ. Rationalis Summarum Africæ. Rationalis Summarum Numidiæ. Rationalis Summarum Hiſpaniæ. Rationalis Summarum quinque provin-

provinciarum. Rationalis Summarum Galliarum. Rationalis Summarum Britanniarum. Præpoſitus Theſaurorum Salonitarum Dalmatiæ. Præpoſitus Theſaurorum Siſcianorum Saviæ. Præpoſitus Theſaurorum Sabarienſium Pannoniæ primæ. Præpoſitus Theſaurorum per Italiam Aquilejæ. Præpoſitus Theſaurorum Mediolanenſium Liguriæ. Præpoſitus Theſaurorum urbis Romæ. Præpoſitus Theſaurorum Auguſtæ Vindelicenſis Rhætiæ ſecundæ. Præpoſitus Theſaurorum per Gallias Lugdunenſes. Præpoſitus Theſaurorum Arelatenſium. Præpoſitus Theſaurorum Nemauſenſium. Præpoſitus Theſaurorum Trevirorum. Præpoſitus Theſaurorum Auguſtenſium in Britanniis. Et infra,

Sub diſpoſitone Viri Spectabilis Ducis Pannoniæ ſecundæ Riparienſis ſive Saviæ.

Cuneus equitum Scutariorum. &c. *Auxilia Auguſtenſia contra Bononiam in barbarico, in caſtello Onagrino.* &c. Et infra,

Sub diſpoſitione Viri Spectabilis Ducis Provinciæ Rhætiæ primæ & ſecundæ.

Equites Stableſiani ſeniores, Auguſtanis. Equites Stableſiani juniores, Ponte Oeni, nunc Febianis. Equites Stableſiani juniores, Sumuntorio. Præfectus Legionis Tertiæ Italicæ partis ſuperioris, Caſtra Regina, nunc Vallato. Præfectus Legionis Tertiæ Italicæ partis ſuperioris deputatæ ripæ primæ, Sumuntorio. Præfectus Legionis Tertiæ Italicæ pro parte mediâ, prætendentis à Vemaniâ Caſſiliacum uſque, Camboduno. Præfectus militum Urſarienſium, Guntiæ. Præfectus Legionis Tertiæ Italicæ, transvectioni ſpecierum deputatæ, Fœtibus. Præfectus Legionis Tertiæ Italicæ, transvectioni ſpecierum deputatæ, Teriolis. Præfectus Alæ primæ Flaviæ Rhætorum, Quintanis. Tribunus Cohortis novæ Batavorum, Batavis. Tribunus Cohortis Tertiæ Brittonum, Abuſina. Præfectus Alæ ſecundæ Valeriæ Singularis, Vallato. Tribunus Cohortis ſextæ Valeriæ Rhætorum, Venaxamadoro. Tribunus Cohortis primæ Herculeæ Rhætorum, Parroduno. Tribunus Cohortis quintæ Valeriæ Phrygum, Pinianis. Tribunus Cohortis Tertiæ Herculeæ Pannoniorum, Cælio. Tribunus Gentis per Rhætias deputatæ, Teriolis. Præfectus numeri Barcariorum, Confluentibus ſive Brigantiæ. Præfectus Alæ ſecundæ Valeriæ Sequanorum, Vemania. Tribunus Cohortis Herculeæ Pannoniorum, Arbore.*

* Al. Barbaricariorum.

Officium autem habet item Vir Spectabilis Dux, hoc modo.

Principem ex officiis Magiſtrorum militum præſentalium alternis annis. Numerarios duos, ex utriſque officiis præſentalibus ſingulos. Commentarienſem ex utriſque officiis alternis annis. Adjutorem. Subadjuvam. Regerendarium. Singulares. Et reliquos officiales. Et infra.

Sub juriſdictione Viri Perfectiſſimi Præſidis Dalmatiæ. Provincia Dalmatia.

Officium autem habet hoc modo.

Principem ex eodem officio. Cornicularium. Tabularios duos. Commentarienſem. Adjutorem. Ab actis. Subadjuvam. Exceptores, & reliquos cohortalinos, quibus non licet ad aliam tranſire militiam, ſine annotatione clementiæ principalis. Cæteri Præſides ad ſimilitudinem Præſidis Dalmatiæ officium habent.

Hæc aſcripſimus, ut appareret, quis modus Præſidalis cohortis Præſidum Rhætiæ primæ &

Ex No-

Rhætiæ ſe-cundæ [illegible]-ræ, [illegible] quod m c-mmum Præſidium una eadem extitit ratio.

Ex Notitiâ Provinciarum Orientalis Imperii.

Sub diſpoſitione Viri Illuſtris Magiſtri militum per Thracias. Et infra, *Legiones Comitatenſes.*

Solenſes ſeniores &c. *Auguſtenſes.* &c. Et infra,

Sub diſpoſitione Viri Illuſtris Magiſtri militum per Illyricum. Et infra, *Legiones Comitatenſes VIII.*

Martii Conſtantes. &c. *Lancearii Auguſtenſes.* &c. Et infra,

Sub diſpoſitione Viri Spectabilis Comitis rei militaris per Ægyptum.

Legio quinta Macedonica, Memphi.&c. *Ala quinta Rhætorum, Scenis Veteranorum.* &c. Et infra,

Sub diſpoſitione Viri Spectabilis Ducis Armeniæ.

Equites Sagittarii, Sabu, &c. *Ala prima Auguſta Colonorum, Chiacæ,* &c. *Cohors quarta Rhætorum, Analibæ.* &c.

Vulgo numerantur, *Sub diſpoſitione Viri Illuſtris magiſtri militum Præſentalis,* inter *Auxilia Palatina, Vindices,* at And. Alciatus & Ant. Sconhovius, *Vindelici,* legerunt.

Libro præterea ſexto laudavimus provinciarum libellum, Cujus hic repræſentamus inſcriptionem, & quâ nobis uſui eſt, initium.

LIBELLUS PROVINCIARUM ROMANARUM, IN QUO SUNT REGIONES UNDECIM, C. ET XIII. PROVINCIAS INTRA SE CONTINENTES.

Italia.
Gallia.
Africa.
Hiſpania.
Illyricum.
Thracia.
Aſia.
Oriens.
Pontus.
Ægyptus.
Britannia.

Italiæ provinciæ XVII.

Campania, in quâ eſt Capua.

Tuſcia

Tuſcia cum Umbriâ.
Aemilia.
Flaminia, in quâ eſt Ravenna.
Picenum.
Liguria, in quâ eſt Mediolanum.
Venetia cum Iſtris, in qua eſt Aquileja.
Alpes Cottiæ.
Samnium.
Apulia cum Calabriâ, in qua eſt Tarentum.
Brutia cum Lucaniâ.
Rhætia prima.
Rhætia ſecunda.
Sicilia.
Sardinia.
Corſica.
Alpes Grajæ. &c.

Diximus libro ſeptimo, extare hiſtoriam vetuſtam D. Afræ & ſociarum martyrum, quam *ſub finem Rerum Auguſt. Vind.* daturi ſumus; planè illuſtre eccleſiaſticæ Auguſtanæ antiquitatis monumentum. Etſi eam, ut tempora & mores ſunt, non omnes eodem interpretaturos modo ſatis prævideo; nobis tamen rerum fides præ vanis opinionum ſequenda.

Significavimus quoque *in commentario ad Afræ acta*, alterius auctoris & ætatis videri, quæ mox de Narciſſo ſequuntur: At vera tamen eſſe, firmat Eccleſiæ Grundinenſis hodieq; auctoritas. Ibidemq; monuimus ea, quæ de Afro & Dionyſio ſubjecta, ſatis apparere inferioris ævi eſſe: Reliqua de XXV. martyribus ferro obtruncatis, antiquitatis opinionem melius tueri.

Libro octavo diſſertum de epiſtolâ, ſive privilegio ab Imp. Juſtiniano Titionum familiæ conceſſo: Cujus exemplum apud Jacobum Cujacium I. C. extat obſervationum libro 10. cap. 12. hunc in modum.

*FLAVIVS IVSTINIANVS CAES. IMP. * ALANICVS, GOTHICVS, ALANICVS, WANDALICVS, AFRICANVS, SEMPER AVG. NARSETI PATRICIO IN ITALIA S.* (* fort Anticus.)

Mira ægritudine percepimus urbem noſtram Romam ſuperioribus temporibus exinanitam, deſertam ac fere deſolatam diutius perſtitiſſe, ex eaque ad diverſa orbis climata infinitas pæne illuſtres familias migraſſe, Gothorum Wandalorumq; diram crudelitatem ac feram rabiem fugientes. Inter quos honeſtiſſima ac pernobilis Titionum familia, relicta urbe, in quâ permulta ante ſæcula, in glorioſo equeſtri ordine feliciter floruerat, ad exteras nationes fugere compulſa eſt. Ex eâ enim familiæ ſuper centum & XX. capita ad Vindelicos Rhætiosq; migrarunt, malentes dura pati fortiter exilia, quam in patriâ cum hoſtibus Rom. Imp. propriis fruendo bonis, turpem* (* quas.)

*& inhoneſtam ſervire ſervitutem. Volentes nos igitur tot calamitatibus & miſeriis occurrere, glorioſiſſimum Beliſarium patricium contra Gothos in Italiam expedivimus, ut per eum à tantâ ſervitute, captivitate & ſtrage ipſam urbem ipſamq; Italiam liberaremus. In eo autem conflictu quem apud Ravennam Beliſarius cum Victige Gothorum Rege, * & in quo capto eodem Rege vivo victor extitit, ſtrenuus fortis ac nobilis L. Galbinus Titio tribunum militum agens, fortiter dimicando glorioſè occubuit, tribus poſt ſe relictis filiis ſuperſtitibus, Aulo Anduatio, C. Tuberone, & L. Reiciardo, qui omnes ſub ducatu tuo in Italiâ pro nobis ac Romano Imperio contra hoſtes noſtros honeſtis ſtipendiis ſummâ fide militant. Quapropter cum nil clementius, nil decentius, nil glorioſius in principe exoptari poſſit, quam eorum habere rationē, ac juſtis eos & gratis proſequi favoribus, quorum parentes viriliter dimicando, pro imperio ac patriâ ſanctisſimè ceciderunt, cumq; hi fratres ac eorum progenitores ab impiis Rom. Imp. hoſtibus ſpoliati ſunt omni amplo eorum cenſu, quem in urbe & in Cenomanis, maximè Inſubribus, Vercellen. Taurinis ac Liguribus per longa temporum ſpatia posſidere ſoliti erant, volumus, mandamus ac jubemus, in quantum gratiam noſtram cari pendis, ac noſtrum zelas honorem, ut diligenti inquiſitione factâ, eos in cenſu ſuo ac gentilitiis bonis inſtaures, nulla eorum habita ratione per quosvis occupentur, eosdemq; fratres urbi, honoribus, dignitatibus, & equeſtri potisſimum, in qua ab atavis proavisque ſumma cum laude claruerunt, reſtituas, in ædibusq; ſuis, quovis remoto detentore, per te integrentur. Omnes enim, qui ab initio per vim posſidendo iniqua faciunt fundamenta, per uſum temporis non æquam adquirunt poſſesſionem, nec & hi, qui ab eis actionem habent, nolumusq; eosdem occupatores ulla præſcriptione juvari, quamvis longisſimi temporis, cui omnino derogamus, ac plenitudine poteſtatis noſtræ derogatum eſſe volumus, ut iidem fratres ea fide & virtute quam à feliciſſimo parente traxerunt, nobis ac Rom. Imp. deſerviant. Hanc igitur noſtram voluntatem, ac potius juſtam ac meritam inſtaurationem, inviolabiliter obſervari volumus, ſub pœna librarum C. auri, imperialiq; ſigillo noſtro muniri jusſimus. Ex urbe noſtra Conſtantinopolitana Id. Feb. Imperii noſtri anno XXXVI. à natali Chriſtiano DLXV.*

* Videtur deeſſe commiſit, aut aliquid ſimile.

Juſtinianus.

Procopius

ANTI-

ANTIQVA
QVÆ AVGVSTÆ
VINDELICORVM
EXTANT
MONVMENTA,
ET AD EA
MARCI VELSERI
MATTHÆI F. NOTÆ.

VIRO PERILLVSTRI
ET GENEROSO
MARCO FVGGERO
ANT. F.
KIRCHBERGÆ & VEISSENHORNI
DOMINO,

CÆSARI à Conſiliis, Aug. Vind. II. VIRALI.

PATRIAM, Marce Fuggere, quam conſilio & auctoritate ſæpe juviſti, nominis tui ſplendore in hac ſuſcepti operis parte ornari permittes. Eſt, cum ſcriptores magnorum virorum nomina tutelæ prætendunt: Ego ſi me mihi legendis patronis, quos in primo limine affatus ſum, quin & rerum ſcriptarum ſcribendarumque argumento iſto, parum caviſſe ſuſpicer, injurius videar adverſus maximè cives meos, in quorum gratiam labor omnis, ut ut ceciderit, deſudatus. Eſt, cum invidiæ placandæ: At hîc nunquam quidquam, quod invidiam aut ſperet aut metuat. Eſt, cum ſe gratos, uti ajunt, beneficium rependere profitentur: Me quid publicè, quid tibi privatim debeamus, non fugit, ſed rerum cauſſarumq; lon-

 gè ſim

gè ſim rudis & imperitus, ſi tantillam opellam referendæ ullâ ex parte gratiæ valere confidam. Eſt denique illud poſtremum quorundam genus, cum in eorum laudes, quibus libros inſcribunt, effuſi, æternandæ famæ ſpecie quodammodo obrepunt: Mihi nec fiducia ſulcare virtutum tuarum pelagus, quod enavigare quî queam? & ut ſit, perennitatem hinc promittere nullam equidem auſim, eam facta ipſa tua, atque litterarum ſimul claritas conciliabunt multo meritiſſimo, quando hanc primus in veſtram gentem laudem invexiſti, ut ſcribenda faceres, & verò ſcriberes facienda. Ad unam itaque, quam principe loco commemoravi, rationem revolutus, niſi falſum colorem fuco mentiri, & favoris aurulam per confictas ambages captare velim, fateri neceſſe habeo, me præterquam ut radios ex nominis tui ſplendore rebus noſtris immitterem, conſilium aliud non ſequutum eſſe, idq; cæteris ſcio faventibus omnibus, ut te etiam uno volente, humanitatis tuæ erit, quam obteſtor. Vale.

AVE

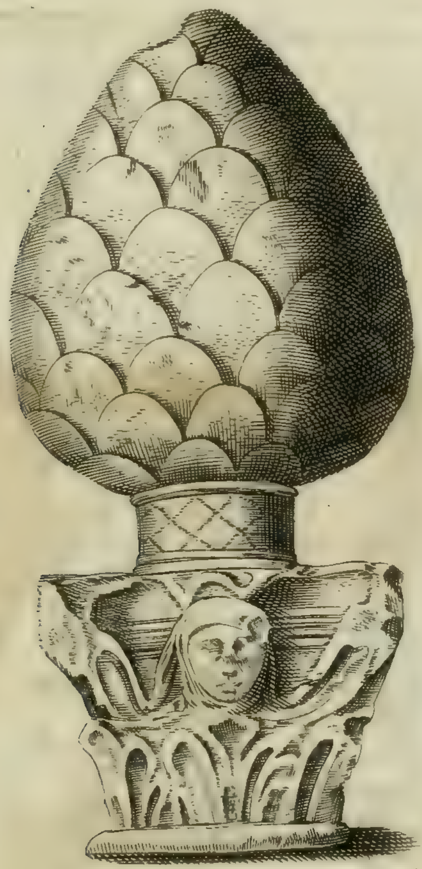
AVE LECTOR,

RELIQVIAS Auguſtanarum antiquitatum antehac, nec civibus noſtris invitis, dedimus: Jam vulgamus iterum, illis item ſpero probantibus. Quo bono iidem eadem? Magno, ne dubita. Verſus ordo juſtis de cauſſis. Correcta ad fidem lapidum non pauca, quæ alienâ prius fide non fidè exſcripta, quibusq; explicandis plurimum aliquando operæ fruſtra poſuimus. Addita litterata nonnulla, vel incognita, vel irreperta antea, dies enim diem, ſi uſpiam, hîc docet; neq; nos terminum figimus, adjiciant poſteri, quorum diligentiæ ſors favebit, quidquid præterea eruent: Additum totum mutorum monumentorum genus. Siquidem ea tempus æquè ac litterata deterit & ambedit quotidie, noſtræ in patriam pietatis erat, librorum ſaltem ope, qualia ipſi inſpicimus, ad poſteros transmittere. In notis detracta multa, adjecta, mutata. Detractæ primò variantes lectiones, ſicubi de verâ, quæ non niſi una eſt, conſtaret: ſingularium dein litterarum, & reliquorum ſcribendi compendiorum interpretationes, quas in unum caput ſub finem cogere viſum aptius: obſervationes ad hoc vulgares & protritæ aliquot, nam quod tunc profeſſi, nos mediâ die lucem illaturos, nunc minus placuit: denique pernecesſariæ etiam aliæ, quoniam in libros rerum Auguſtanarum ſemel relata, iterandæ non erant. Adjectæ contra, tum lapidum, quos nunc primum damus explicationes integræ, tum cæterarum interdum auctaria. Mutata, & in melius reſtituta, quæ mi-

nus commode exterant, nam neq; hoc diſſimulo. Habes ſtrictim cauſſas, editionis novæ quam innovatæ verius, multas, probas, tibi credo probatas. Supereſt, nos hoc quoque loco ſanctè veneremur memoriam optimi principis Maximiliani I. Imp. Aug. cujus juſſu bonam partem inſcriptionum noſtrarum Conradus Peutingerus, ante annos circiter XC. primum collegit, & ab interitu vindicavit: Ego, cum crebra Maximiliani in hanc urbem beneficia extiterint, iſtud profecto inter eximia numero, majus ſcilicet, quam ut humiles quædam mentes poſſint capere. Tu vale.

Ad D.

Ad D. Vdalrici.

Rerum Auguſtanarum libro IV. diximus copioſè tum de cono, tum de columnæ capitulo, cui conus inſiſtit.

I. In hortis, qui è regione collegii ſocietatis JESV.

i. O. M
aet E R N O
côn S E R V A T O R I
c æ t e r i s q u e
dis. D E A B V S Q V E
huj V S. L O C I
. . . .
. . . . . P. P. R E T I E
uot O. C V M. S V I S
om N I B V S
susc. I I I. N O N A S
. . . . *d d*

Quidquid in his monumentis annorum prærosit injuria, nos quâ licet, ingenii repoſituros beneficio, jam hinc à limine præmonemus: ſic tamen, ut litterarũ ſpecies primo oſtendat oculo, quid inter veterem purpuram, & novitium aſſutum pannum interſit, ne quis fucum vereatur. Diximus libro V. iſtud videri in Capitolio ſtetiſſe. Quod Deos Deasq; loci præter ſummum Jovem nominat, eſt à Romano exemplo, ſic Manlius apud Livium, *Jupiter Opt. Max. Junoq; Regina, ac Minerva, cæteri Dii Deæq; qui Capitolium arcemq; incolitis.* Præſidis provinciæ Rhætiæ nomen abeſt, menſis itidem, & fortasſis Conſulum nomina, quæ divinando reſtitui non potuere. Quod verò RETIE ſimplex E pro diphthongo Æ bis habet, fabrile procul dubio erratum, & ſequioris ſæculi indicium eſt.

Liv. lib. 6.

Ad portam D. Jacobi.

Hanc etiam tabulam ex Capitolio reliquam ſuſpicamur, quod in eâ videatur expreſſus Jupiter ſedens, & quidam ante illum ſupplicantium habitu. Sed id neminem fugiat, nos hujus generis ſuſpiciones uti cogitantibus, in mentem venère, veriſimilitudinis cauſsâ, haudquaquam ad neceſſitatem perſuadendi afferre.

II. In

II. In Peutingerorum ædibus.

I N. H. D. D. D E O S I L V A N O
T E M P L. C V M. S I G N O. V E
T V S T A T E. C O N L A B S V M
S E X T. A T T O N I V S. P R I V A T V S
C I V E S T R E V E R. [IIIII]. V I R
A V G V S T A L I S P E C V N I A
S V A ꝗ R E S T I T V I T.

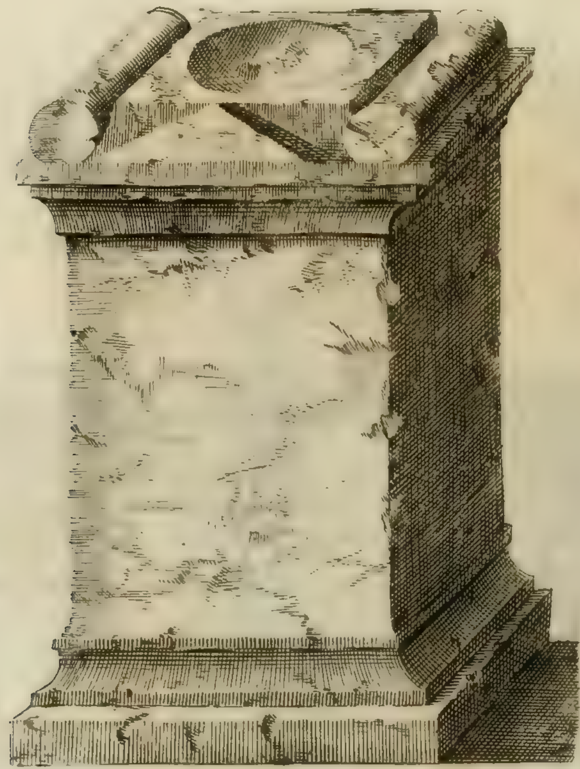
Cives pro Civis antiquè. Trevirenſis etiam quam Treverenſis uſitatius. Neque verò Attonius Treviris civis, Auguſtæ itidem civis eſſe, & honoribus fungi non potuit: retulimus inter inſcriptiones peregrinas C. Valerii Mariani titulum, qui cum Tridenti & Brixiæ Decurio, Reip. Mantuanæ Curator fuerit, harum omnium urbium civem fuiſſe clarum eſt. De Silvani templo & Auguſtalibus, diximus libro V. rer. Auguſtan.

III. In Peutingerorum ædibus.

P L V T O N I. E T
P R O S E R P I N
AE. F L A V I A
V E N E R I A.
B E S S A. E X
V I S V. AE D E M
D. S. P. V. I S. L. M

Ex viſu, eſt per viſum monita. Meminimus hujus ædis libro V.
Ara ſine litteris, proximis annis in collegio ſocietatis JESV eruta. Eam in Plutonis & Proſerpinæ æde ſtetiſſe, libro V. ſuſpicati ſumus.

IIII. In

IIII. In Peutingerorum ædibus.

MERCVRIO
CVIVS. SEDES. A. TERGO
SVNT
APPIVS CL. LATERANVS
XV. VIR. SACR. FAC
COS. DESIGN
LEG. AVG. PR. PR
LEG. III. ITAL
V. S. L. M.

Vide, quæ ad hanc inſcript. obſervavimus libro V. & VI. In Appii nomine inſolens character pro duplici P. eſt.

In ædibus Peutingerorum.

Hoc

Hoc ſignum quidam in templo,cujus proxima inſcriptio meminit,ſtetiſſe non abſurdè conjiciunt Mercurium ſe eodem quo,ille apud Apulejum,habitu,exceptis tantum pinnulis, prodit ; *Adeſt luculentus puer nudus , niſi quod ephebica chlamyda ſiniſtrum tegebat humerum : flavis crinibus uſquequaque conſpicuus: & inter comas ejus aureæ pinnulæ,cognatione ſimili ſociatæ prominebant,quem caduceum & virgula Mercurium indicabant.* Virgulâ ſiniſtrâ, nummarius ſacculus dextrâ,id nimirum ſignificant,quod apud Plautum eſt,

Apul. metam.lib.10

Plaut. Amphit.

Nam vos quidem id jam ſcitis,conceſſum & datum
Mihi ab Dis aliis,nuntiis præſim & lucro.

Gallus vigilantiam,quæ inprimis amica lucrum ſectantibus. Hircus,ſive quod Penelope Pana ex Mercurio in Hircum mutato conceperit, ſive quod mercium involucra & crumenæ ex pellibus, ſive genitalem vim, hircinæ ſalacitatis argumento,nam & Hermæ naturâ obſcœnius excitatâ fingebantur , idque ad orationis vim & poteſtatem referebant. Vſus eſt hujus lapidis teſtimonio Ant. Auguſtinus,in dialogis,quos de nummis antiquis patriâ, hoc eſt, Hiſpanâ linguâ ſcripſit.

Ant. Aug. dial.5.

V. Prope forum & curiam.

MERCVRIO
AVG. SACRVM
M. BASSINIVS
VITALIS
V. S. L. M.

Audio inventam haud procul eo loco, ubi nunc viſitur ante annos LX. Id quamquam antiquitus forum magnum coloniæ fuiſſe neutiquam opinemur, potuit eſſe forum aut piſcarium,aut piſtorium,aut holitorium , aut quodvis aliud ; nam in foris fere cultus Mercurius,unde & nonnulla apud Græcos cognomina accepit. Auguſtus hîc dicitur,quomodo in aliis lapidibus Juppiter, Neptunus, Mars & Apollo etiam Auguſti, adulatione nimirum in Imperatores reflexâ.

VI. Ad clivum, cui à foro nomen.

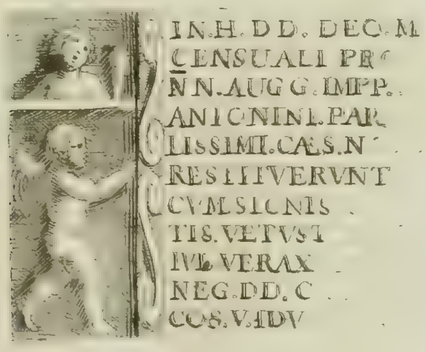
MERCVRIO
. . . .
. . . .

Neque ullæ præterea agnoſci poſſunt litteræ. Id quidem cum ex his, tum ex iis quæ in agro Auguſtano extant,inſcriptionibus appâret, Mercurium eximiè in hac viciniâ cultum: duabus præcipuè de cauſſis, quod mercaturæ, quodque viarum præſes, cum ei & negotiatores , quorum magnus in provinciâ numerus, & qui quâcumque aliâ occaſione hac iter haberent, ſacra facerent. Indicio etiam epigramma Reginoburgi nuper effoſſum , quod quamvis extra Auguſtanos,intra Vindelicos tamen fines , eo libentius aſcribam , quoniam ignotum antea Mercurii cognomen affert.

IN

I N. H. DD. D E O. *Mercurio*
C E N S V A L. P R O. *Salute dd*
N̄ N̄ A V G G. I M P P. *Sept. seu. et*
A N T O N I N I. P A R TH. *max. et nobi*
L I S S I M I. C AE S. N. *sept. getae*
R E S T I T V E R V NT. *templum*
C V M. S I G N I *s. consump*
T I S. V E T V S *tate........et*
I V L. V E R A X...............
N E G. DD. C *Ilone. et libone*
C O S. V. I D. *Septembr*

Vnus & idem videtur lapis eſſe, quem *Ratisbonæ* effoſſum, & muro inſertum Collegii S. J. *prope portam B. Petri*, nobilitate pariter ac eruditione Nobiliſſimus ibidem Juvenis nobiſcum benigniſſimè communicavit:

Hunc ipſum verò lapidem (cujus etiam *Gruterus fol. LIV. inſcriptione IV.* meminit) *P. Alexander à Wiltheim, S. J.* Vir rerum literarumque veterum diligentiſſimus, (quid enim ceſſemus fateri nomen Illius, per quem profecimus?) ut conjectura præſagiri poteſt, ſic legit:

I N. *Honorem* D*omus.* D*ivinæ.* D E O. M*ercurio*
C E N S V A L I. P R O. S*alute*
N̄N*oſtrorum.* A V G G*uſtorum. duarum.* I M P P*eratorum*
A N T O N I N I. P A R *thici. et. nobi*
L I S S I M I. C Æ S *aris.* N *oſtri*
R E S T I T V E R V N T
C V M. S I G N I S. *et. ornamen*
T I S. V E T V S T *ate collapſis*
I V L *ius.* V E R A X
N E G *otiatores* DD*edicarunt.* C
C O S. V. I D V *s.*

Nec piget, Senis doctiſſimè eruditi, & in intelligẽdis penſitandiſq; antiquitati-

bus benè callidi, notas, ad familiares olim perſcriptas, (venia gratiaq; poſtulata) integras dare; ut bona agamus fide, & ſuum cuiq; tribuamus:

DOMVS DIVINA eſt familia Auguſta, quæ per adulationem omnibus ferè operibus dedicatis cuicunq; Deo inſerebatur; uti & Salus Impp.

MERCVRIO hoc opus dedicatum oportet, quia id fecere negotiatores, quorum ipſe præſes.

MERCVRIVS CENSVALIS dicitur, quia & cenſibus regendis & pendendis, & mercimoniis præerat. Cæterum hoc epitheton CENSVALIS nunquam Mercurio attributum reperitur, niſi in hoc lapide, quod rarum.

DVO AVGVSTI ſunt Antoninus Pius & Lucius Ælius, ejus frater; NOBILISSIMVS verò CÆSAR M. Aurelius Antoninus, Pii filius.

Opus, quod RESTITVTVM eſt, debuit fuiſſe aliquod fanum Mercurii; idq; non inelegans, ſed SIGNIS ſeu ſtatuis & aliter ORNATVM.

Ex reſtituentibus unus eſt JVLIVS VERAX, alter latet: Fuere autem uterq; NEGOTIATORES ad Danubium alicubi, & probabiliter exactores cenſuum & vectigalium.

Eorum, qui opus reſtitutum dedicarunt, nomina deſunt: uti & CONSVLIS, ſub quo dedicatio facta; nec non etiam MENSIS.

IMAGINEM cum CLAVA non intelligo; non videtur HERCVLES. (fortè Deus Titanus, *aut Dea* Cila.*)*

Hactenus, in his ſtudiis, multi atq; celebrati nominis Wilthemius: Contulit autem, & compoſuit utramq; inſcriptionem Amicorum doctiſſimus (cui jam, præter ætatem, ſenile judicium eſt) ac ſingulas voces conſideratè atq; aptè junctis & alternis literis commiſit. In altera ſtatim linea S. nimirum PRO *Salute* non apparet in monumento amplius, neq; extitiſſe unquam ex eo tempore, ex quo fuit erutum, perſuaderi poteſt; cum litera O. in voce PRO directò reſpondeat M. in ſuperiore linea: In qua quia neque tum (ut vidit) aliquid amplius lectum fuit, quod ad integritatem MERCVRII vocis pertineret; quoniam lapis recta linea diſcisſus eſt. Sic in tertia rurſus literæ S. quod habetur in Velſerianis, nullum animadvertitur veſtigium; quod induxit Virum Nobilisſimum, ut, cum fortè fidem haberet deſcriptoris diligentiæ, verba de Sept. Severo, & Antonino Caracalla & Geta filiis ejus, interpretatus fuerit. Pronum autem præterea id fuit credere, quoniam Severum PARTHICI cognomen, propter debellatos Parthos, meruiſſe ſcribit Spartianus; cui expeditioni intererat Antoninus, & poſtea loco patris triumphavit. Getam quoque milites CÆSAREM dixiſſe, idem auctor eſt. Sed appellatio DVORVM AVGG. rem ſuſpectam poterat facere, ſolus enim Severus Auguſti nomen geſſerat: Et quanquam Baſſianus nomen Auguſti acceperit aliquando à militibus, patre ægro pedibus; id intra paucos tamen dies depoſuiſſe rurſus intelligitur, cum ægerrimè tuliſſet pater, omnibus, qui filio actores ejus rei extiterant, graviter punitis. Idem ex cap. 20. Spartiani patet, ſolum Severum tenuiſſe Rempubl. cum Auguſti titulo. Quare nobis certum eſt & indubitatum, *L. Ælium Verum & M. Antoninum* hîc intelligendos eſſe; malumus enim cum Goltzio & pleriſque aliis, à quibus ſeceſſionem quidem ſe facere profitetur Jul. Capitolinus, *Verum Marco* præponere. Nec ſilentii ſipario involvendum μνημονικὸν ἁμάρτημα, ſcribere Wilthemius pro-

procul dubio *M. Antoninum* voluit; hic enim primus eſt, qui conſortem imperii *L. Ælium* fratrem habuit, ſimulq; Auguſtum appellavit. Sic Jul. Capitolinus, in vita Marci, cap. 7: *Poſt exceſſum divi Pii* (Marcus) *à Senatu coactus regimen publicum capere, fratrem ſibi participem in imperio deſignavit, quem* Lucium Aurelium Verum Commodum *appellavit, Cæſarem atq; Auguſtum dixit; atq; ex eo pariter cœperunt Rempub. regere. Tuncq; primum Romanum imperium* DVOS AVGG. *habere cœpit.* Deinde Marcus cognomen PARTHICI ſortitus eſt. Julius cap. 8: *Fuit eo tempore etiam Parthicum bellum, quod Vologeſus, paratum ſub Pio, Marci & Veri tempore indixit.* Idem cap. 9: *Profligato autem bello uterq;* PARTHICVS *appellatus eſt.* Filius Marci fuit Commodus Antoninus, cap. 18. qui precibus Lucii CÆSAR appellatus eſt, cap. 12. Petiit præterea Lucius, ut filii Marci CÆSARES appellarentur. Pertinere autem ad *Marcum*, præter hæc reddunt inſuper probabile, quod is legionem à ſe conditam ibi locorum habeat; quod multa alia, ad *Marcum* attinentia, monumenta his in terris inveniantur. Sic Aventino teſte, prope *Weilheim* ingens, in ſaltu, jacet lapis, cum inſcriptione: M. ANTONINVS. IMPERATOR. AVGVSTVS. In penultima denique CI*lone*, exiguum & fallax litteræ I. veſtigium eſt, & ſatis longè à C. remotum. Nec dubitamus, NEGOTIATORES fanum iſtud Mercurii (qui Græcis Κερδῷος à lucro nimirum dicitur) ibi locorum reſtituiſſe; illorum enim lapides Auguſtani aliquoties meminere, & Auguſtæ multa hujuscemodi collegia eſſe potuiſſe, haud obſcurè *Velſerus* noſter *lib. V. Rer. Aug. Vind. fol. 277.* indicat. Reſtat denique *caput*, quod ad latus expreſſum eſt cum *clava*; ſed eſto, ſit illius Dei (inquit Amicus noſter) quid *Mercurio* cum *clava?* Ego quidem nemini Deorum clavam appoſitam eſſe memini, præterquam *Herculi:* Jam verò cum Hercules lucri quoque præſes fuerit, quid obſtat, quin credam, placuiſſe mercatoribus Deum adjungere, qui idem cum Mercurio munus obibat? Sed reſponſum (nî fallor) in proclivi eſt: quod *Natalis Comes lib VII. Mythol. cap. 1.* reddidit: *Fama eſt*, ait, *poſt è Gigantibus victoriam* HERCVLEM *ſuam clavam* MERCVRIO, *cognomento Polygio conſecraſſe; quam dicunt fuiſſe ex oleaſtro, & repullulaſſe, actisque radicibus inſignem arborem factam fuiſſe.* Verum ex hoc diverticulo in viam nunc revertimur.

VII. In domo quâdam.

MARTI
CRISPVS. RAE
CI. FIL. V. S. L. M.

Incidit mentio inſcriptionis iſtius, & ejus, quæ proximè ſequitur lib. V.

VIII. In Peutingerorum ædibus.

IN. H. DD.
DEO. MARTI
ET. VICTORIÆ
CONTVBERNI
VM. MARTICV
LTORVM POSVE
RVNT. V. S.
L L. M.

Contubernium dicitur contubernalium habitatio, ait Feſtus, *Contubernales* Feſt. v.

 autem

Contubernium & Contubernalis, Veg. lib.2.c.10.

autem, *dicuntur à tabernis, quæ fiebant ex tabulis.* Vegetius videtur contubernium decem militum numero definire. At hîc paullo aliter accipio, pro corpore aut collegio, quod Martis colendi cauſsâ coiret, pecuniam conferret.

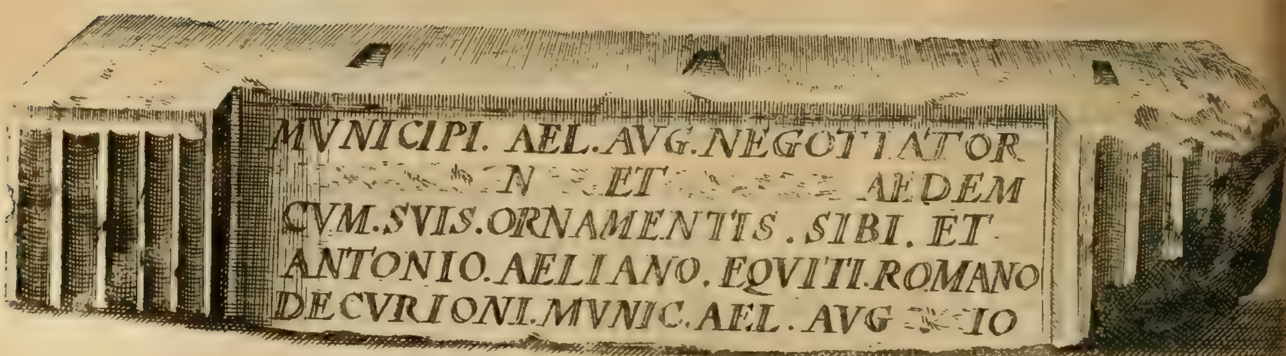
IX. In hortis, qui è regione ſunt collegii ſocietatis JESV, ibidem anno Chriſti MDL. effoſſa.

cETERIS ♀ DIIS
DEABVSQVE
OMNIBVS ♀
ADIVTORIVS
ROMANVS. D. M
V. S. L. L. M

Cic.act.5. in Ver.

Dei Deæve alicujus pluriumve nomina præceſſere: ſic Cicero in Verrem, poſt Jovem, Junonem & aliquos præterea nominatim invocatos, *Cæteros item Deos Deasque omnes imploro atque obteſtor.* Diximus lib. V. Adjutorium Romanum Decurionem municipii videri fuiſſe, nam ſic interpretor ſingulares litteras quæ ante verſum ultimum.

X. In ædibus Peutingerorum.

Tac.hiſt. lib. 2.

Planum fecimus libro V. colonias (colonia enim certè Auguſta) plerumque municipia dictas, & in eam ſententiam optimorum auctorum teſtimonia multa adduximus, quibus etiam nunc Tacitum licet adjungere, qui uno orationis filo Placentiam coloniam, cives *municipale vulgus* appellat, quocirca lapidum auctoritate in re ſatis ſuperque teſtatâ abſtinemus. Eodem libro de ſacris ædibus, de Decurionibus, de Equitibus loquuti, hanc ipſam inſcriptionem laudavimus. Libro autem VI. de Aelio prænomine, quod Auguſtam ab Hadriano traxiſſe exiſtimamus, diſputavimus. Fragmentum ex æde eſſe, cujus nomen vetuſtatis injuriâ extritum, dubitationem non habet; ſi rectè conjecturam à columnis utrimque ſtriatis capio, ipſius hyperthyri pars.

Ad D. Vdalrici.

Vulgus Ciſæ εἴδωλον interpretatur. Nostum de Ciſâ libro III. multa dixerimus, an ejus tamen nominis Dea aliquando Auguſtæ culta fuerit, in medio reliquimus, neque item libro IV. de templo quidquam definire auſi. Hæc equinem imago Meduſæ eſt, cujus ſe jam olim admonitum à Chriſtophoro Velſero, qui Reginoburgi ſummæ ædis Præpoſitus graviora ſtudia politioribus litteris condire ſolitus, Peutingerus in convivalibus retulit, & memini pæne geminam videre in Carpenſibus hortis Romæ. Num ex Palladis æde aliqua, númve ex Capitolio noſtro ſit reliqua, quis certò ſtatuat? Scio Gorgones multasq; præterea maniarum & larvarum ſpecies ſepulchris etiam inſculptas.

XI. In ædibus Canonici cujusdam.

p A R C I *s*
S A C R *um*
C . . . .
C O S S I T I V S
P R I M V S
V. S. P
L. L. M

Veronæ lapis, LOCO. PVBLIC. DAT. DD. PARCIS. AVG. SACRVM. nec omnino primæ hujus fragmenti litteræ quatuor aliorſum trahi poſſunt.

XII. In ædibus Peutingerorum.

. . . . . V R I . . S C . . .
. . . . . R I V I . . . . . .
V. S. L. L. M

Etſi præter ultimum verſum,qui voti ſolutionem continet, nihil intelligo, vel eo tamen nomine,hoc & ſequens fragmentum, inter ſacra retuli.

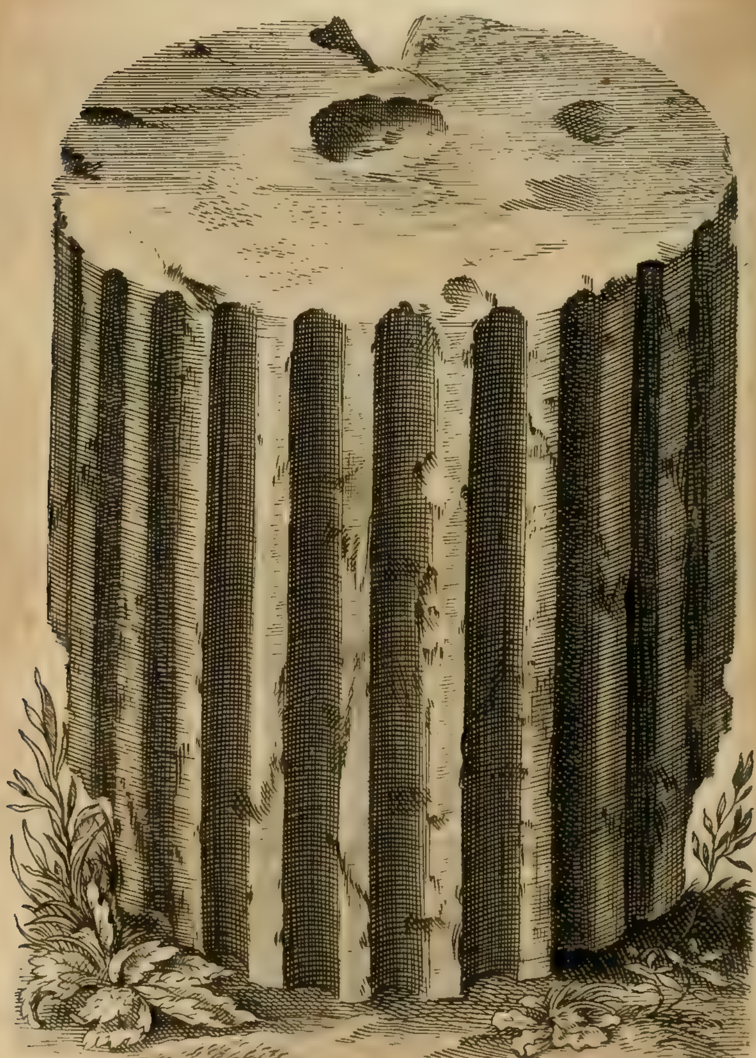
XIII. In horto è regione collegii ſocietatis Jeſu.

....

....VS. OPTIO.....
....RAETERI.....
V. S. L. M

Optiones antiquitus Tribunorum, Centurionum & Decurionum quodammodo vicarii, *tamquàm adoptati eorum*, inquit Vegetius, *ab optando appellati.* Veg.lib.2. c.7.

XIIII. In epiſcopii atrio.

Libro

Libro V. rationes adduximus, quæ nobis perſuadent, columnæ fragmentum ex baſilicâ ſupereſſe.

XIV. In domo quadam privata.

....

....

DEC. MV*nicipi*
FRATRIS. EI*us*
FILIVS
HERES
L. D. D. D.

Nomen demortui periit, uti & ejus, qui titulum poſuit: appâret autem priorem Decurionem municipii, deque patriâ rectè meritum, quippe cui locus ſepulchri publicè datus, alterum ejus ex fratre nepotem & heredem fuiſſe. Quod Decreti à Decurionum ordine facti hîc mentio, viſum collocare ſtatim poſt ædium ſacrarum & baſilicæ monumenta.

XV. In ædibus Peutingerorum, illuc translata ex æde D. Nicolai, quæ ante urbis muros ſtetit.

PERPETVÆ. SECVRITATI
C. IVLIANIVS. IVLIVS. DEC. MVN
IIII. VIRALIS. SIBI. ET
SECVNDINAE. PERVINCAE
CONIVGI. CARISSIMAE
ERGA. SE. DILIGENTISSIMAE
FEMINAE. RARISSIMAE
SINGVLARIS. EXEMPLI
PVDICITIAE
QVAE. VIXIT. ANNOS. XXXXV.
MENSES. VII. DIES. XXI. ET
IVLIANIIS. IVLIO. IVNIORI. ET
IVCVNDO. ET IVSTO FILIIS
VIVIS. VIVOS. FECIT

C. Julianius Julius Quinquennalitius, hoc eſt, Cenſorius fuiſſe, aut Ædilitius, hoc eſt IIII. Vir Ædilitiâ poteſtate functus videtur, uti dictum rerum Auguſtanarũ libro V. Diximus etiam in Cõmentario ad acta S. Afræ martyris, ſuſpi-

cionem eſſe, pertinuiſſe ad Julianiorum gentem Julianam, quæ ſub Diocletiano Chriſtianitatis rea capitis Auguſtæ damnata; quod ſi ſedet, Julianiam legemus rectius. Vivis vivos fecit, antiquum, ſed non infrequens, eſt pro Vivus.

In ædibus Canonici cuſtodis ſummi templi.

Dixi libro V. Duumvirorum videri imagines. Tametſi nomina intercidêre, conjecturæ cauſſas aliquas afferre poſſumus, quod duo ſunt, & alter quidem manu jubentis geſtu, quod togati, quod neſcio quid chartaceum prætendunt, ordinis fortean decreta, quod pinea nux publicum coloniæ ſymbolum inter utrumque addita, quis enim id ſibi ſumeret privatus, aut in minori magiſtratu conſtitutus? Et quamquam hæc interdum eodem quo cupreſſus modo mortis indicium, quippe quæ ſemel exciſa nunquam repullulet, in priorem tamẽ conjecturam neſcio quomodo videor pronior. Eam loc⁹ juvaret etiam, ſi lapidem ibi aut in viciniâ inventum conſtaret, coloniæ enim illîc forum, & in foris illuſtrium virorum imagines, ſenatorum præſertim & oratorum, unde Licinius mathematicus apud Vitruvium Alabandeos inſipientes eſſe judicatos ait, *quod in gymnaſio eorum quæ ſunt ſtatuæ, omnes ſunt cauſſas agentes, in foro autem diſcos tenentes, aut currentes ſeu pilâ ludentes.*

XVI. Anno Chriſti MDLXVII. Ad D. Vdalrici, ſub turre inventa.

PERPETVÆ. ME. SECVRIT. TIB
CLEVPHAS. IIIIII. VIR. AVG. NEGOTIATOR
ARTIS. PVRPVRARIÆ. QVI VIXIT
ANNOS. LXXVI. SENILIÆ. LASCIVAE
CONIVGI. ET. CLAVDIAE. FORTVNENSI
ET. EPIGONO. APRO. FILIIS. VIVOS. VIVIS
FECIT.

Hanc inſcriptionem, cum paucis quibusdam aliis, non vidi: interim in hac auſus facinus, quod in nullâ aliâ, cum exemplum, quod deſcripſi, haberet IIIIII. VIR. AVG. NEGOTIATORVM. ARTIS. PVRPVRARIÆ. inane additamentum audacter reſcidi, & NEGOTIATOR. reſtitui, nam ut Cleuphas Sexvir Auguſtalis negotiatorum illius artis fuerit, nugæ. Adi, quæ libro VI. de Cleupha obſervavimus. Nec te conjugis & liberorum nomina, quæ nihil Judaicum ſonant, ſententiâ dimoveant, Agrippas, Berenices Druſillas Regia ejus gentis familia habuit. Conſtantius negotiatores purpurarios qui Imp. deſervirent, immunes eſſe juſſit. Conſt. C. lib. 10. tit. 47. l. 7.

XVII. Ante ædes Peutingerorum.

....
....*t*RIBV*no*...........
.......E...................
CONSVLARES. HO*nor. adept. et*
ATINIAE GEMINAE...............
PEREGRINIVS. BELLICO*sus. f. c*
HOMINIBVS. BONIS

Præter quod libro V. diximus, nihil eruo: nam quod olim de procuratore Rhætiæ aliquo conjiciebam, nunc damno, & litteras RIBV, de tribuno opinor rectius accipio.

XVIII. In D. Vdalrici templo fruſtillatim effoſſa, anno MDXCI.

D. M. ET.
PERPETVAE. SE
*cu*RITATI. VICTO
*ri*O. VICTORIANO
*ne*GOTIATORI. *Aug*
...SCRETARIA....
..TVRARIAE. SI....
..CA. MAT*er*.........
..VIXIT. AN*n*........
..C....................

Quæ

Quæ aſſequi potui, reſtitui, reliqua mihi æquè cum ignotiſſimis ignota.

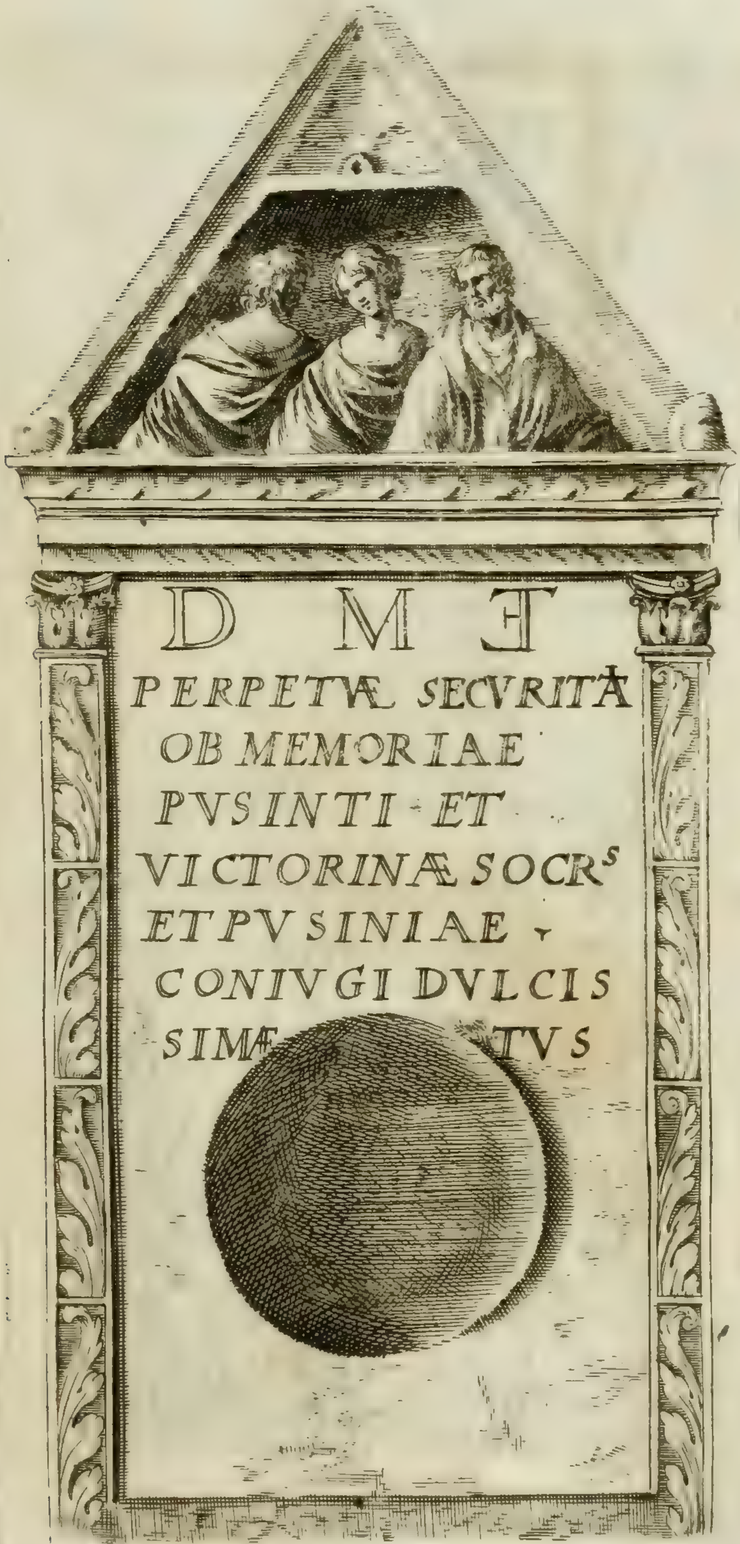
XIX. In turre S. Crucis, quâ hortum ſpectat.

IVL. VICTOR
NEGOTIATORI
QVONDAM. VESTIARIO
TESTAMENTO. EIVS
IVLIVS. CLEMENS
AQVILIFER. LEG. III. ITAL
FRATER. EIVS.
F ♡ C
D . D

Multa olim in hunc locum non neceſſaria ſcripſimus, ejus errore decepti, qui SPOLIATORI. pro NEGOTIATORI legerat, nunc liquent omnia. Aquilas præcipua inter Romana ſigna, ſingulas legionibus ſingulis fuiſſe, non monendum.

XX. In

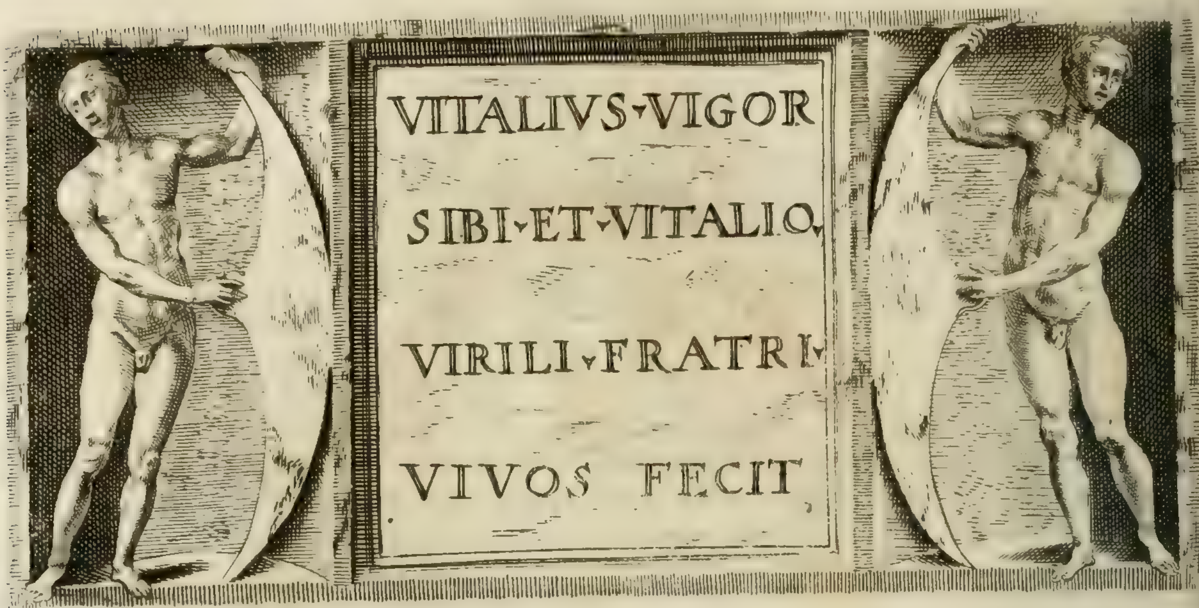
XX. In Peutingerorum ædibus.

Puſinti,

Puſinti, Victorinæ & Puſiniæ imagines faſtigium oſtendit. OB. MEMORIÆ. & CONIVGI. ſculptoris videtur error, pro MEMORIAM. & CONIVGIS.

XXI. Ad D. Vdalrici, ſub Michaëlis archangeli ædiculâ.

Boni hæc ominis nomina, uti & quæ præteriere Victoris, Victoriani, Clementis, Victorinæ, atque ex ſequentibus Conſtantini, Clementis, Fortunati. Eximia his deligendis Romanorum religio, in maximarum præſertim rerum initiis, quod dudum ex Cicerone & Feſto obſervavimus. Sic eſt apud Tacitum
Tac. hiſt. lib.4. in Capitolii reſtitutione ſub Veſpaſiano, *Ingreſſi milites, quibus fauſta nomina, felicibus ramis.*

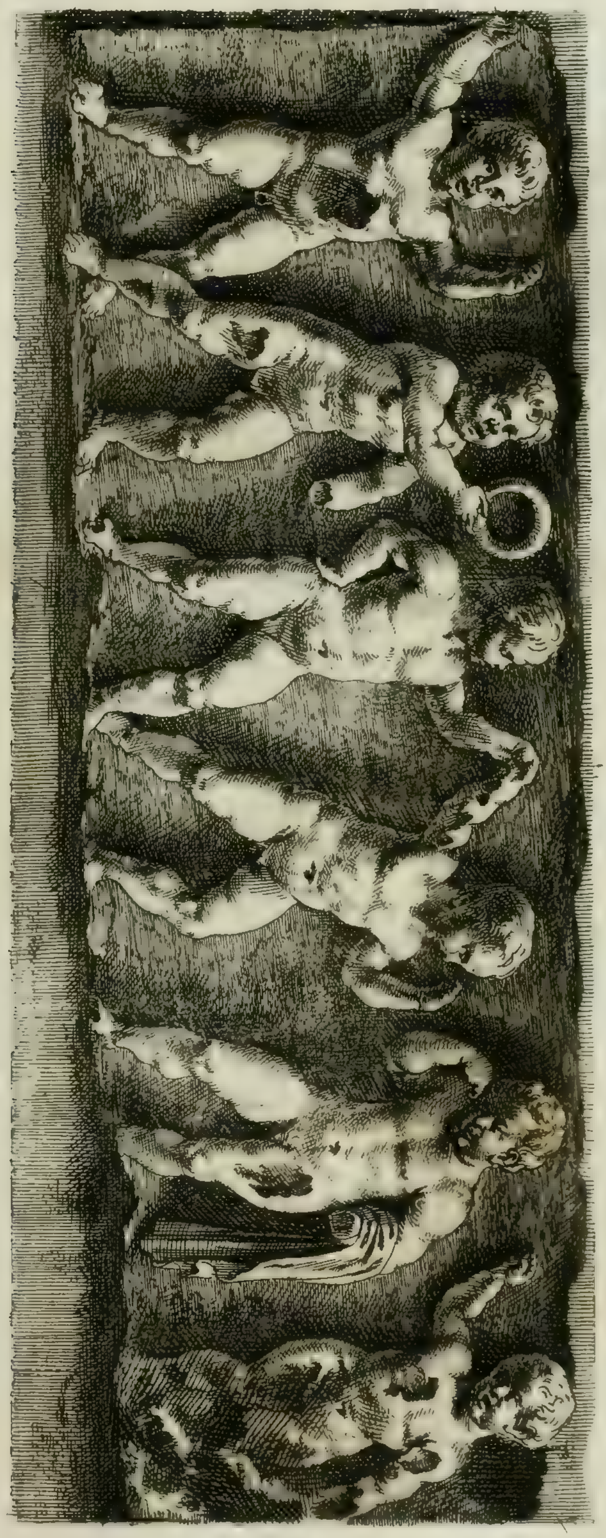
XXII. In ædibus Peutingerorum.

D. M. ET
PERPETVÆ. SECVRITATI
CRASSICIO
CONSTANTINO
INFANTI. DVL
CISSIMO. QVI
VIXIT. ANNOS. VII.
AELIVS. AELIANVS
ET CRASSICIA. VRSA
PARENTES. FACI
ENDVM. CVRAVERVNT

Notandum, Craſſicium Conſtantinum alterum nomen à matre, neutrum à patre traxiſſe.

Ad pon-

Ad pontem viæ novæ mediæ.

Ineptas plebejasqu quorundam fabulas nihil moramur : Hæc ex ſepulchro tabula eſt, Infantis fortaſſis, nam eam cogitationem puerorum ludentium ſpecies injecit; nec tamen quidquam nimis affirmo, cum & aliæ explicationes locum habere queant. Secundus trochum credo manu jacit, trochum quippe Mart. lib. 14. ep. 148. 149. Martialis pueris tribuit, eumque anulum orbi inſertum habuiſſe oſtendit, ut ſpectatores ſono oblectaret, & obvios viâ decederent, admoneret,

Iſte trochus pueris, at mihi cantus erit.
Garrulus in laxo cur anulus orbe vagatur?
Cedat ut argutis obvia turba trochis.

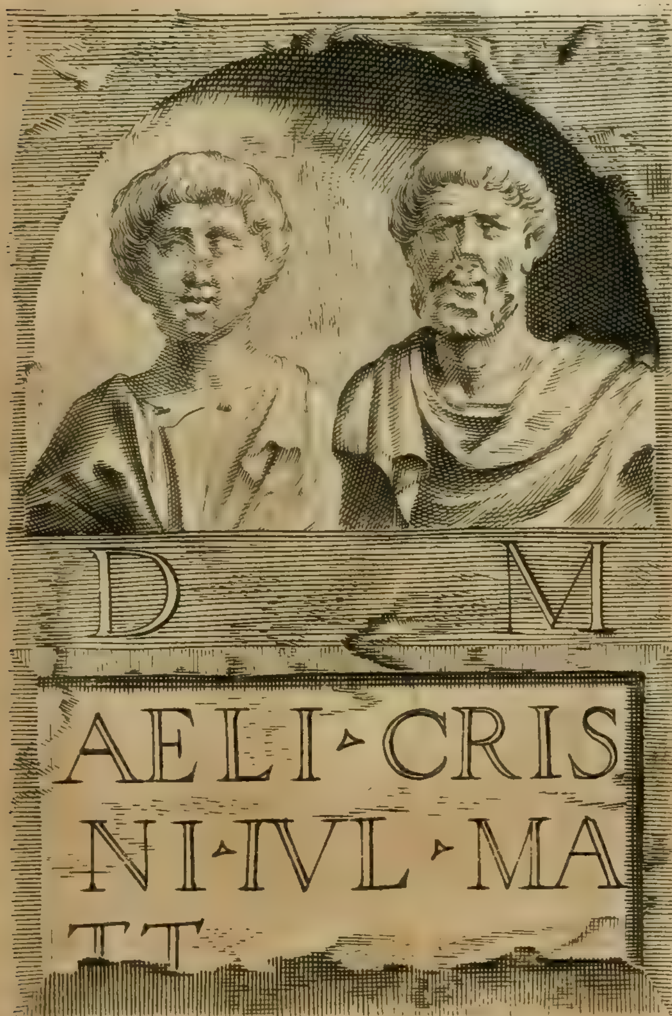
Virg. Aen. lib. 7. Vt eos admodum falli neceſſe ſit, quibus trochus idem viſus, quod
————————*torto volitans ſub verbere turbo.*

XXIII. In horto quodam.

....
MATRI. PIENTISSIMAE
LVCRETIVS. CLEMENS
ET. FL. FORTVNATVS. FILI
FACIENDVM. CVRAVERVNT

Matris nomen abeſt, nec ei filiorum pietas ad memoriam profuit.

XXIIII. In Peutingerorum ædibus.

Juliæ matris, quæ titulum poſuit, & Aelii Criſni, cui poſitũs, hæ effigies.

XXV. Vbi extet, neſcio.

D. M
PERPETVAE
SECVRITATI. AVL
SILVANO. VETERANO
MIL. ITAL. MVL. V. P
IVL. PACON. V. CL. CAT
N. STA. CL. CA. CLEMENS
POSVIT

Vereor parum peritè deſcriptam, eò minus conjecturis licere volo.

XXVI. In Peutingerorum ædibus.

d. *m.*
E T. P E R P E T V Æ. S E
C V R I T A T I. T I B. A C
V T I A N O. V R S A C I O
V E T E R A N *o*............
Q V I. V I X I T. A N N O S....
V I I. M E N S. S E X. D I E S
V I I I. H O C. F A C I E N D V
M. C V R A V I T.........
L I C I A. P I E N T I A
....C O N I V G I. B E
N E M E R E N T I
F E C I T

Ex poſtremis notis, nihil cui acquieſcam exſculpo, cætera, quâ legi poſſunt, clara ſunt.

XXVII. In Peutingerorum ædibus.

D. M
....A R I N I. M O N T A N
E X. 7. V E T. P O M P E I V S
S A L T V I N V S. H E R E S
F A C I E N D V M. C V R A
E X. SS....N

Notum centurias à centurionum nomine dictas, Montanus ergo ex centuriâ Veturii alicujus miles. Vltimus verſus ſepulchri ſumptum indicabat, ſed numerorum notæ corruptæ.

XXVIII. In

XXVIII. In hortis V. Ill. Marci Fuggeri, reperta anno MDLXXXII. in Vindonis alveo.

D. M.
SEROTINI
ET. PISTAVCI
ISAVRICAE
IVL. STATV
TIANVS. ET
IVL. CONCESI
F. C.

An Iſauricæ, ſive legionis ſive cohortis milites Serotinus & Piſtaucus? Legionis primæ Iſauricæ Sagittariæ nomen in lapide ſupereſſe ferunt.

XXIX Ad D. Joannis, in muro cœmeterii.

SVCCESSVS
ILVINI. F. EQ. AL
AVG..................
......STIP. XIIII.
VIXIT. ANN. XL

Succeſſus Ilvini filius eques alaris (Alares enim à legionariis diſtinguit Vegetius) Auguſtâ. Notum patriam ablativo caſu oſtendi in lapidibus, eodem modo, quo Aſconius de tribu ſcripſit: niſi cui eques alæ alicujus Auguſtæ aut Auguſtalis rectius. Veg. lib. 2. c. 1. Aſcon. in 2. Ver.

In S. Otmari vico.

Aut Succeſſi, aut equitis alicujus alterius hæc effigies. Flores ſepulchris additi creberrimè, humanæ imbecillitatis argumento.

XXX. In ædibus privatis.

C L A V D I...
L A V I A N..
...H E R E D

Lapidis hoc fruſtum, uti & quæ ſequuntur duo, nihil valde memorabile continent.

XXXI. In domo privatâ.

....
.... A I ....
..... I L N I V S ....
... S. HE R. E X. HS. XI...

Heres etiam monumenti impenſam aſcripſit.

XXXII. In baſilicâ D. Virginis ad portam æream.

....
..V E R E N. HE R E......
....

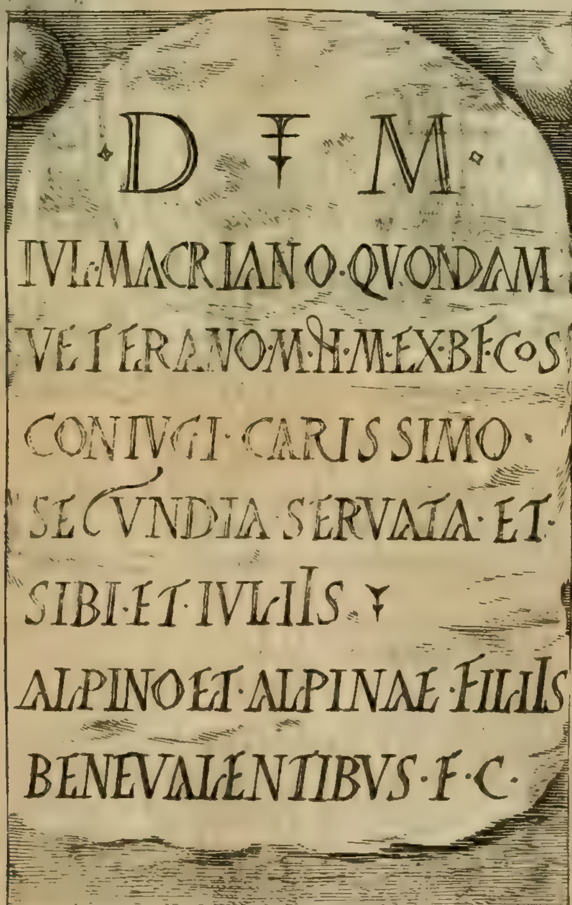
XXXIII.

XXXIII. Item in baſilicâ D. Virginis.

C L. I V C A N AE
E X. T E S T. P. C L
M A T E R N I. P A
T R I S. F. I. S I L V I
N A. V X O R. E T
H E R E S. F. C
N. I. F. L

Silvina, uxor & heres P. Cl. Materni, ex mariti teſtamento fieri juſſit, fierique curavit Cl. Jucanæ ejus filiæ; ut nos tamen exſcribentis incuria non fefellerit. Poſtremæ notæ mihi non notæ.

XXXIIII. Ad D. Vdalrici.

Litterarum informis ſpecies, quam proximè ad lapidis fidem exprimendam curavimus, à non optimo ſæculo eſt. Implexæ ſecundi verſus, Macrianū miſſum honeſtâ miſſione ſignificant, uti nos amicus noſter Jo. Vivianus, à Lipſio doctꝰ, monuit: Congruit, quod Exbeneficiarius Conſulis, quia eo munere jam de-

Tertul. de fuga in perſec. Cujac. in nov. 13. funċtus. De Beneficiariis quæ Vegetius, quæ alii, in promptu ſunt. Sed & diverſus à vulgato ejus verbi uſus interdum fuiſſe videtur, nam Tertullianus matrices Beneficiariorum & Curioſorum nominat, in quibus deſcripti tabernarii, lanii, fures balnearum, aleones & lenones: Itaque Cujacius Beneficiarios & Curioſos pro delatoribus accipit.

E regione prioris inſcriptionis.

Hæc ipſa Macriani opinor imago; manu fortaſſis indicem convolutum tenet, quem matricem Tertullianus dixit. Lapidi ad dextrum latus, à pictore non expreſſum, roſæ inſculptæ, conditioni humanæ vitæ teſtandæ.

XXXV. In privatâ domo.

M A T. I. D. *iae*
D I V AE. M A T I *diae*
a V G. F I L. D I *uae*
M A R C I A N A*e. aug*
ne P T I. D I V I. *tra*
ia N I. A B N E *pti*
D I V AE. S A B *inae*
hadr. aug. S O *rori*

Metidia,

Matidia, ſoror Sabinæ Hadriani uxoris, ex hoc & aliis lapidibus. Sabinam Trajani neptem per ſororem vocat Spartianus, ἀδελφιδῆν Dio & Zonaras. Hinc creditum, Matidiam & Sabinam ex Trajani ſorore natas. Quod, cum Matidiæ duæ fuerint, de majori verum eſt, de minori & Sabinâ ſorore, minimè. Quin Sabinam & alteram Matidiam, cui baſis poſita, doceo prioris Matidiæ filias, Marcianæ Trajani ſororis neptes fuiſſe, hoc modo,

Trajanus Aug. Maritus = Marciana Aug.

Maritus = Matidia Aug.

Hadrianus Aug = Sabina Aug. Matidia.

Si iſta Spartiani quoque mens, novi enim, qui nepotes ex fratre aut ſorore non pro fratris ſororisve filiis, quod vulgo fit, ſed pro horum nepotibus accipiant, neque ſe omnino aliter in probatis auctoribus obſervare potuiſſe ſcribant; ſi hæc ergo Spartiani & Græcorum mens, bene eſt, ſin diverſa, dicam clarè, erravere. Certè ex ipſo Spartiano facilè colligo, Hadriani ſocrum Marcianam non fuiſſe. Cum multa civiliter ab Hadriano erga amicos acta enumeraſſet, ſubjungit, *Omnia denique ad privati hominis modum fecit. Socrui ſuæ honores præcipuos impendit ludis gladiatoriis, cæteriſque officiis.* Ea ſive de ſocru vivâ capimus, quam honoribus in gladiatoriis ſpectaculis à genero affectam, argumento æquabilitatis *ad privati hominis modum* eſt conſentiens, ut cætera officia, officia ſint quæ in quotidianam vitam cadunt: ſive quod viris magnis placere video, funebre munus, & officia mortuorum memoriæ debita interpretamur rectius, utrumvis non niſi Hadriano imperante contigit. At Marciana jam antea defuncta & in Divas relata, quod arcus Anconæ Trajano Trib. Pot. XVIII. poſitus oſtendit, DIVAE. MARCIANAE. AVG. SORORI. Aug. Hadriani ergo nequaquam ſocrus, & quod conſequitur, Sabina Sabinæque ſoror, ejus neutiquam filiæ. Iſta per ambages. Rectâ idem conficit lapis Sueſſanus, MATIDIAE. AVG. FIL. DIVAE. MARCIANAE. AVG. NEPTI. DIVAE. SABINAE. AVG. SORORI. An obſcurè Matidia Auguſtæ filia, Marcianæ non filia, ſed neptis? Illud obſcurius, cujus Auguſtæ filia, niſi hunc ſcrupulum marmor noſtrum eximeret, in quo litterarum reliquiæ ſatis oſtendunt Matidiam Matidiâ natam; & extant nummi, MATIDIA. AVG. DIVAE. MARCIANAE. F. qui ad majorem Matidiam pertinent. Illa enim Auguſta, & poſt mortem Diva dicta. An minor iisdem honoribus aucta, ambigo, neque puto. De majori etiam accipio Spartiani locum, *Poſt hoc Antiochiâ digreſſus eſt, ad inſpiciendas reliquias Trajani, quas Tatianus, Plotina & Matidia deferebant.* Minorem Sabinæ ſuperfuiſſe dicamus oportet, ſi hic titulus vivæ ſtatutus, quod mihi veriſimile. Trajani abneptem timidè aſcripſi, coactus ſpatio lapidis, DIVI prænomine, & NI terminatione. Vt ſemel omnia dicam, ſuſpicor Marcianæ aut Matidiæ majoris maritos (quorum neque nomina neque nobis ſtemmata nota) aliquo modo ad Trajanum pertinuiſſe, inde abneptem dictam Matidiam minorem. Quamquam ſæpe à naturæ vinculis ad ambitionem diſceſſum, ideoque variatum. Exemplum in Severo, cui viſum in Marci familiam tranſire: Is in lapidibus nunc L. Veri Aug. nunc M. Antonini filius, Commodi frater, Antonini Pii Nep. Hadriani Pronep. Trajani Abnep. Nervæ Adnepos: Cum interim filius ejus M. Aur. Antoninus Trajani & Nervæ Adnepos appelletur. Quæ cuncta ſimul, ſi ad calculum revoces, vera eſſe non poſſunt. Vicentiæ viſitur inſcriptio, quæ Matidiarum quoque meminit; dubito an harummet, cum inter Hadrianum & Gordianum anni plusquam centum interſint, etſi nihil prohibet ex uſuris ſortis à Matidiis legatæ aut donatæ, ſtatuam Gordiano tanto poſt poſitam. Inſcriptio hæc eſt,

Hotom. de verbor. ſignif.

IMP.

IMP. CAES
MARCO. ANTONIO
GORDIANO. PIO
FEL. AVG. P.P. COS. II
PROCOS. TRIB
POTEST. V. PONT
MAXIMO
RESPVBLICA
EXLIBERALITATE
MATIDIARVM
D. D

XXXVI. Ad D. Stephani.

C. MANAGNIO
IVSTO. T. LEG. III.
ITALIC. ❦ MANA
GNIA. FABIANA
FILIA. ET. HERES
FACIENDVM. CV
RAVIT. INSTANTE
MANAGNIO. NI
CITATE. LIBERTO
EX. HS. N. XVI.

M. Antoninus Imp. legionem tertiam Italicam in Rhætia inſtituit, uti libro VI oſtendimus. Laterani legati nomen extat inſcriptione IV. ædium ſacrarum, Julii Clementis Aquiliferi XVIII. inter negotiatores. Hic ordine Tribunus, Decurio, & milites, quorum alter Librarius etiam. Inſtante liberto, id eſt, quod cæteroquin CVRANTE, aut AGENTE, aut CVRAM AGENTE. Quot ſeſtertiis nummis monumentum conſtiterit, numerorum notæ oſtendunt.

XXXVII. Ad D. Vdalrici.

....
*de*CVRIONI. AL. III. L. ET
*bf.*COS. ET. FL. DECORATo
mil. LEG. III. ITAL..............
VS. V........................

Vegetius

Vegetius *Equitum alæ dicuntur, ab eo quod ad ſimilitudinem alarum ab utrâque parte protegant acies.* Alarum partes turmæ, quaſi termæ aut terdinæ, quod ex terdenis conſtarent equitibus, ut eſt apud Varronem & Feſtum. Hinc Decuriones ſingulis turmis tres. Atque id quidem antiquitus. Vegetii ævo turma equites XXXII. ſub uno Decurione habuit. Veg. lib. 2. c. 1. Var. de Ling. lib. 4. Feſtus Turma. Veg. lib. 2. c. 14.

XXXVIII. Ad D. Dominici.

D. M.
IVL. AMANDO MIL
LEG. III. ITAL. LIBRARI*o*. COS.
VIXIT. ANNIS. XXX.
IVLIA. PATERNA. MATER
FECIT. SIBI. ET FILIO
PIENTISSIMO. VIVA. EX.
PECVNIA. SVA. FECIT

Librarii, qui libros & inſtrumenta ſcribunt. In caſtris, ait Vegetius, qui in libros referebant rationes ad milites pertinentes. Veg lib. 2. c. 7.

XXXIX. Sub portâ D. Virginis.

....
pro. INCOLV*m. imp. caes. l. sept. seu*
aug. tr. p. III. IMP. V. COS. *ii. procos. p. p. feliciſſimi*
princ. TOTIVSQVE. *domus. diuinae. quod...*
colla BSOS. RESTITV*it*..................
................VS. SVRVS..... ....

Sept. Severum ſive muros, ſive pontes, ſive fornices reſtituiſſe videri, diximus libro VI. In ultimo & penultimo verſu ejus, qui inſcriptionem, poſuit maxima nominis portio deeſt, nullis conjecturis reponenda. Porro cum duos tantum Imperatores Trib. Pot. III. Imp. V. dictos repererim, Domitianum Coſ. X. & Severum Coſ. II. hanc poſteriori tribuere ideo viſum, quod Severi in Col. Auguſtanam multa, Domitiani quod ſciam beneficia nulla extent. Initium abeſſe judicavimus, quia quæ pro alicujus ſalute aut incolumitate ſtatutæ, fere certis numinibus dicatæ, habes ejus generis apud Smetium. LVNAE. AETER. SACR. PRO. SALVTE. IMP. CAES. L. SEPTIMI. SEV. Item, VIR. DIANAE. SACR. PRO. SALVTE. IMP. CAESARIS. L. SEPTIMI. SEVERI. Item, I. O. M. SARAPIDI. PRO. SALVTE. IMP. L. SEPT. SEVERI. & alias aliorum.

XL. Ad

XL. Ad D. Vdalrici.

*gentian*O. ET. BASSO. CO*s*.

Litteræ grandes & elegantes, ut liceat exiſtimare inſcriptas fuiſſe operi alicui publico egregio. Præferunt nomen Baſſi Coſ. & appâret alterius Coſ. nomen præceſſiſſe. Cum ergo VI. vel VII. Baſſos poſteriori loco conſules renunciatos inveniam, ſcilicet anno urbis DCCXI. cum C. Albio Carrinate (mortuo in magiſtratu Q. Pedio) P. Ventidium Baſſum: anno DCCCXVII. cum Craſſo Baſſum, uti habet Caſſiodorus: anno CMLXIV. cum Q. Epidio Rufo Lolliano Gentiano, Pomponium Baſſum; anno MXI. cum M. Aurelio Memmio Fuſco, Pomponium Baſſum: anno MXII. cum Fulvio Æmiliano, Pomponium Baſſum II. Anno MXXIV. cum Aureliano Pomponium Baſſum; & anno MLXIX. cum Ovinio Gallicano, Septimum Baſſum: difficulter ſtatuo, ad quem inſcriptio pertineat. Eſt tamen tenuis conjectura, pertinere ad Pomponium Baſſum anni CMLXIV. quo Conſule Severus in Britanniâ obiit, quem Victor inter præcipuos Severi amicos numerat, & cui Domitium Dextrum in urbana præfecturâ ſucceſſiſſe Spartianus narrat. Nam Ventidius ante coloniam noſtram deductam iniit. Baſſum anni DCCCXVII. (fuit is C. Lecanius Baſſus) reliqui faſtorum ſcriptores M. Licinio Craſſo Frugi præpoſuere, ſolus poſtpoſuit Caſſiodorus, at præponendus Taciti præjudicio. Cæteros poſt annum CMLXIV. excludit litterarum elegantia, nam ex hâc lapidum ætates periti dijudicant.

Victor Sev. Spart. Sev. Tac. An. 15

XLI. In turre S. Crucis, quâ eccleſiam ſpectat.

imperatori. caeſari
l. SEPT. *imi. ſeueri. aug*
*a*RAB. AD*iab. filio. diui.*
MARCI. ANTO*nini. germ. ſar*
*ma*TICI. NE*p. diui. antonini. pro*
*n*EPOTI. *diui. hadriani. ab ne*
*p*OTI. DIV*i. traiani. par*
T*hici.* ET. *diui. neruae*
*a*D NEPOT*i. m. aurelio. anto*
*n*INO. PIO. *felici. aug. trib*
*pot.....*PROC*os. p. p. imp.....*

Diximus libro. VI. quo tempore, & quâ de cauſsâ, ſtatuam cujus, hæc baſis collocatam credibile.

XLII. Lapis Auguſtæ inventus, inde Smiham translatus: demum Ill. Comiti Vdalrico à Montfort à Hieronymo Fuggero dono conceſſum audio.

D. M.

D. M. ET
PERPETVÆ. SECVRTATI
CL. CONSTANTINO. QVI
VIX. ANN. XXX. ET IPSAN
ILLE. CONIVGI. EIVS
QVE. VIX. ANN. XXVI
ET. RETICIO. FILIO. EORVM
QVI. VIX. ANN. IIII
CLAVDIA CONSTANTI
NA. SOROR. ET. HERENS
FRATRI. DVLCISSIMO
AC. PIENTISSIMO
F. C

Pleraque barbarè & contra latinitatis leges ſcripta, ut tulit uſus rei Romanæ collabentis.

XLIII. In monaſterio D. Vdalrici.

P O M P

Saxum eſt grande, in quo quatuor hæ tantum pulcherrimæ litteræ, quæ quid ſibi velint, ego me neſcire fateor; reliquum ſpatium purum eſt.

In domo privatâ.

D. M. S
CAECILIO
EVPHROSINO
AN. LV
S. T. T. L

Lapis peregrinus, non originarius, ex ultimâ Luſitaniâ Auguſtam allatus, ideo hîc extra numerum poſuimus.

In Peutingerorum ædibus.

Pro tecto ſepulchri alicujus fuit.

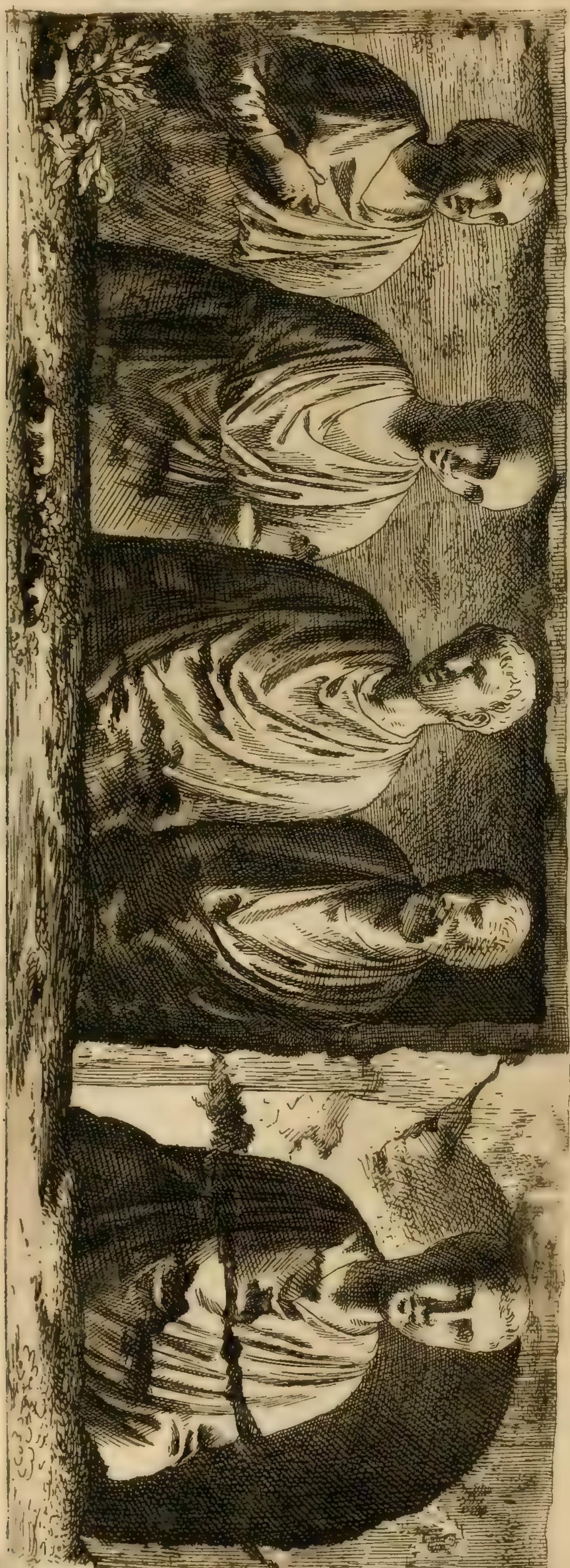
Ad portam

Ad portam, quâ Geggingam itur.

Lapis quadratus, cujus quartum latus muro affixum. Videtur pertinuiſſe ad ſepulchrum hominum non armatæ, ſed palatinæ & curialis militiæ, uti ſub poſterioribus Imperatoribus appellabant. Nam ejus rei eſt conjecturam capere ex libellis, convolutis quos prætendunt.

Ad portam item Geggingenſem.

Hîc, quod explicationis nomine afferam, nihil eſt.

En poſtre-

En poſtremo loco pavimentum, de quo libro V. ſcripſimus. Huic cum brevem denuo lucis uſuram ab horti domino impetraſſemus, imbrium niviumque glacie valde corruptum invenimus, pleraſque teſſerulas loco motas, reliquarum etiam coagmentationem ſolutam, ut jam ſpes nulla ſuperet, incolume poſterorum oculis cujusquam accuratione ſervari poſſe. Narrabant repertas aliquando id loci non unius generis marmoris cruſtas, oſtiorum antas, & egregii operis hyperthyron, lapidis item gypſei aut cretacei maſſam bene grandem, ad hæc fragmentum euripi ſaxeum, præterea gemmam boream an aërizuſam, anulo inſertam aureo, lychnum atque ampullam vitream, liquore plenam ſpiſſo neſcio quo rubro: quorum nos tamen præter maſſam illam & canalem nihil vidimus, liquore, quem ſervatum unicè exoptaremus, temerè effuſo, reliquis alicujus pretii rebus dudum divenditis. Balneorum interim veſtigia, quæ prius ſubodorati, nunc palam agnoſcimus. De marmorum incruſtatione Seneca, *pauper ſibi videtur ac ſordidus, niſi parietes* (balnei) *magnis* Sen. ep. 87. *& pretioſis orbibus refulſerint, niſi Alexandrina marmora Numidicis cruſtis diſtincta ſint.* Statii & Martialis in hunc ſenſum verſus de Etruſci & Tuccæ Stat. ſylv. lib. 1. thermis aſcribere nihil neceſſe. Neque veſtibulorum & thyromaton (uti Vitruvius nominat) magnificentiam inde æſtimare difficile. Mart. lib. 6. epig. 42. Quin ſi verum volumus, nullius uſpiam externi teſtis auctoritas, ad cognoſcendum, qui totius lib. 9. ep. 77 antiquitus ædificii ſplendor fuerit, nobis hîc conquirenda: Æſtimatori non Vitr. lib. 4. ſtolido iſtud ipſum quod præ manibus pavimenti veſtigium, nimium quan- c. 6. tum de inædificati olim operis ſpecie promittit. Ego equidem, qui priſcæ Romanorum majeſtatis reliquias, quæ in Italiâ ſunt, non otioſè ſpectavi, de iis quæ habentur alibi diligenter quæſivi, prorſus profiteor me non oculis, non auribus quidquam debere, quod in hoc quidem genere cum iſto uno contendi mereatur, & ex quo æquè uberes antiquæ ſcientiæ fructus hauriri poſſint. Quod ſatis ſcio alios quicumque inſpexerint, iridem mecum ſenſuros. Antonini adeò & Diocletiani Romæ thermæ, quarum vel parietinæ & rudera poſt tantâ ævi vetuſtatem, etſi hominum perpetuo propemodum damnatæ neglectu, crebris ignium tentatæ injuriis, & barbararum gentium ſæpe repetitis furoribus oppugnatæ, molis adhuc ſuæ miraculo ſpectantium oculos tenent, & animos quodam horrore perfundunt, hujusmodi tamen deliciarum nihil hactenus detectum dedêre. Nam quæ in illis pavimenta vidimus, cum argumenti profectò ſpecie, tum artificum iſti peritiâ valde concedunt. Majores nimirum noſtri enitendum putaverunt, ut quibus ſtructuræ & impenſæ magnitudine pares eſſe non poterant, ab iis ſaltem elegantiæ laude ne vincerentur. Et cum in hanc partem eâ quâ cernimus curâ incubuerint, nemo de cætero dubitet, reliqua quoq; ornamenta, quæ in thermis varia plerumque & eximia, ad parilem ſplendorem fuiſſe conformata. Sed & univerſi ædificii eum extitiſſe modum, qui quamquam magno intervallo infra Romanorum exemplariũ faſtigia conſiſteret, opulentæ tamen florentisque apprimè coloniæ decus tueretur. Atq; hinc fidem proniorem ſpero inveniant quæ nos Capitolio, templis, baſilicâ, amphitheatro, quorum nunc nihil ſuperat, attulimus, ſequuti, ut nonnullis fortaſſe videbatur, exiles admodum & dubias ſuſpiciones, quæ vel voculis aliquot hinc inde ex priſcorum ſcriptorum libris corrogatis, vel neſcio quibus vetuſtorum lapidum litterulis innixæ. At hæc apud homines qui aut eruditi ſunt, aut erudiri ſeriò volunt, ſatis omninò ſuâ ſponte habent ponderis: Bonum tamen factum iſtiusmodi præterea comprobari monumentis, quorum ſpecies ante oculos poſita, ab uſu hujus ævi mirè remota, tacitam quodammodo vim habet, ut imperitos etiam quaſi manu ducat, illi ſibi de veteri rerum ſtatu nunquam viſa, nunquam videnda facilè perſuaderi patiantur; quibus aliâs eam propemodum erant habituri fidem, quam homini ſermones de Platonis alicubi Republicâ & Atlantis inſulâ inſtituenti accommodarent. Verum enimverò intra cancellos nobis redeundum, atque ea porro thermarum indicia, quæ ſupra diximus, hoc loci reperta eſſe, proſequenda.

Terræ candicantis plures ſpecies cuti curandæ adhibitas ex Plinio ſcimus, in- Plin. lib. 35 c. 16. primis ſanè cretam ex Martiale,

Pedis Auguſtani modulus.

Nomina quæ punctis indicata tantum, nos legere non potui=mus, quidam se iam olim hoc modo legiſse affirmabat SIBI PUS. SPICIUS. ALPUS. LYTRA.

Mart. lib.6 ep.93.
Depoſitâ quoties balnea veſte petit,
Pſilothro nitet, aut acida latet oblita cretâ.

Aquas in thermas ductas, non mo: en ium; ſed & anulos loturos poſuiſſe, & lychnorum ibi uſum fuiſſe, Martialis,

Mart. lib. 3.ep.92.
——— *lucernâ balneator extinctâ.*

Ampullâ quid ſuſpicer, niſi unguentum conditum? mira in thermis unguentorum copia, Plinius, *aliquem ex privatis audivimus juſſiſſe ſpargi parietes balnearum unguento, atque Cajum principem ſolia temperari: ac ne principale videatur hoc bonum, & poſtea quendam ex ſervis Neronis*, ſiquidem, ut Alexis verba Athneæi interpres reddidit, *maxima bonæ valetudinis pars, odores cerebro bonos objicere.* Hæc in ampullis ſervata, Martialis,
(Plin. lib. 13.c.3. — Ath.lib. 15)

Mart. lib. 3.ep 81.
——— *Coſmianis ipſe fuſus ampullis,*

Quarum optimæ ex alabaſtrite Plinio, auctore; vitreis attamen fidem abrogare non debemus, cum Antiochum Epiphanem pretioſiſſima unguenta fictilibus in balneum intuliſſe Athenæus prodiderit; planè Martialis,
(Plin. lib.13 c.2. lib.36. c.10. — Ath.lib.5.)

Mart.lib.3. ep.54.
——————— *quacunque venis, Coſmum migrare putamus,*
Et fluere excuſſo cinnama fuſa vitro.

Conjecturam ipſius quoque liquaminis color commendat, *hujus cauſsâ adduntur cinnabari & anchusâ* ait Plinius, mox, *ſimilis ratio & in crocino, additis cinnabari, anchusâ, vino*: atque ſpiſſitas, *quoſdam craſſitudo maximè delectat; id ipſum approbantes, liniquejam, non ſolum perfundi unguentis gaudent.* Nam quod *unguenta vetuſtate meliora* evadere ſcripſit, ejus experimenti capiendi nobis poteſtatem præreptam, id verò ſeriò doleo. Jam ad pavimentum quod ſpectat, Vitruvius & Plinius totius generis originem, differentias, componendique rationes explicavere, nos privatim de iſto hoc uno dicturi ſumus. Quatuor coloribus variegatum, lapillis candidis, luteis, rubellis & ſiliceis nigricantibus conſtat, ſpecie de cætero, quam pictor expresſit. Ævum optimum artificii elegantia affirmat, neque centeſimum credo à coloniâ deductâ annum excedit. An ad lavationem aliámve thermarum partem pertinuerit, nemo aſſeveret. Emblematum argumenta à gladiatoribus petita, à circi metis & quadrigis, abſque avibus aliquot, ſingula congruè loco voluptati parato. *Pingi autem gladiatoria munera, atque in publico exponi cœpta à C. Terentio Lucano*, Plinio annotante, *isq; avo ſuo, à quo adoptatus fuerat, triginta paria in foro per triduum dedit, tabulamque pictam in nemore Dianæ poſuit.* Exemplum poſt alii ſequuti, Davus Horatii,
(Plin. lib.13 c.5. — Lib e.c.3. — Lib.e.c.2. — Vitruv.lib. 7 c.1. — Plin.lib.36. c.25. — Plin.lib.35 c.7.)

Horat. lib. 2.ſat.7.
——————— *Fulvi Rutubæque,*
Aut Placidejani contento poplite miror
Prælia, rubricâ pictâ aut carbone; velut ſi
Re verâ pugnent, feriant, vitentque, moventes
Arma viri ———————

Et Neronis libertus apud Plinium, *cum daturus eſſet Antii munus gladiatorium, publicas porticus inveſtivit picturâ, ut conſtat, gladiatorum miniſtrorumque omnium veris imaginibus redditis.* In pavimenta inde migraſſe neutiquam mirum, quando horum admiratione æquè ac ſignorum & tabularum inſanicre Romani, adeò ut quod Suetonii verbis de ſummo duce affero, monſtri videatur ſimile, Julium Cæſarem *in expeditionibus teſſellata & ſectilia pavimenta circumtuliſſe.* Antiquus ſcriptor Chriſtianus, quem D. Cyprianum plerique exiſtimant, ad ſignificandum interiorem hominis ornatum hac figurâ uſus eſt, *ſterne pavimenta pigmentis.* Ex noſtro diſcimus, gladiotores repræſentandi ratio quæ fuerit. Per paria ſcilicet, per paria enim illi, quoad fieri poterat, parilia componebantur, ut jure indignetur Lucillius ſatyrâ IV.
(Plin. lib.35 c.7. — Suet. Jul. c.46. — De cardin. op.chr. de ſpir.ſan.)

Lucil. ap. Non. c.4. bis.
Aeſerninus fuit Flaccorum munere quidam
Samnis, ſpurcus homo, vitâ illa dignus locoque,
Cum Placidejano componitur, optimus multò
Poſt homines natos gladiator qui fuit unus.

Et Seneca, *ignominiam judicat gladiator, cum inferiore componi*: Super ſcriptis nominibus, quod ex Horatio poterat colligi: Toto corporis habitu *velut ſi re verâ pugnent.* Quin inſignitis ferè pugnarum eventis expreſſis, cum
(Seneca de provid.)

quidem

quidem edito jam munere pingebantur. Quod in ſtatuis itidem obſervatum
notat Æmilius Probus, Chabria, factum eſt ut poſtea athletæ, cæterique arti-
fices, his ſtatibus in ſtatuis ponendis uterentur, in quibus victoriam eſſent ad-
epti. At quod hîc in unâ quadam areolarum eſt adoleſcens inermis unus, no-
mine nec aſcripto, truncum feriens, tiro is eſt, ad palum ſe exercens, & ſeriæ
pugnæ parans; Vegetius, *Palorum enim uſus non ſolum militibus, ſed etiam* Veg. lib. 1. c. 11.
gladiatoribus plurimùm prodeſt, nec unquam aut arena aut campus invictum Sen. ep. 18.
armis virum probavit, niſi qui diligenter exercebatur ad palum. Et eleganti
tralatione Seneca, *Exerceamur ad palum, & ne imparatos fortuna depre-*
hendat, fiat nobis paupertas familiaris. Quamquam verò Vegetius ſcuta Juven. ſat. 6.
viminea & ligneas clavas magni ponderis huic exercitio præſcribit, Juvenalis
galeam & reliqua arma addit,

——— quis non vidit vulnera pali,
Quem cavat aſſiduis ſudibus, ſcutoque laceſſit
Atque omnes implet numeros digniſſima prorſus
Florali matrona tubâ; niſi ſi quid in illo
Pectore plus agitat, veræque paratur arenæ.
Quem præſtare poteſt mulier galeata pudorem?
Quæ fugit à ſexu, vires amat hæc tamen ipſa
Vir nollet fieri, nam quantula noſtra voluptas?
Quale decus rerum, ſi conjugis auctio fiat,
Balteus, & manicæ, & criſtæ, crurisque ſiniſtri
Dimidium tegmen, vel ſi diverſa movebit
Prælia tu felix ocreas vendente puellâ.

Paucis interjectis verſibus,

——— quæ ludia ſumpſerit unquam
Hos habitus, quando ad palum gemat uxor Aſylli:

Credibile tamen, prima artis rudimenta leviori rude à tirunculis cætera iner-
mibus poſita, eosque graviori paullatim dein armaturæ aſſuefactos: ſcholia-
ſtes vetus ſecundum verſum, unà immutatâ litterâ, legit,
Quem cavat aſſiduis rudibus interpretatus, *obtundendo illum ferulis, in me-*
ditatione pugnandi. Sed & qui in thermas ventitabant, aliquando ante lo-
tionem ad palum exercitos Martialis indicat, Mart. lib. 7. ep. 31.

Non pila, non follis, non te paganica thermis
Præparat, aut nudi ſtipitis ictus hebes.

Eò hoc ſchema referri poterat, niſi aliud ſuaderet adnixus palo tridens, qui Juven. ſat. 2. & 8.
inter gladiatoria retiariorum arma, Juvenalis de Gracco retiario,

——— tunicati fuſcina Gracci,
Item, *——— movet, ecce tridentem,*

Operæ autem pretium, pali hinc primùm formam hermæ ſpecie agnoſcere. Et
ſi acutè ex Dione & Lampridio pervidit Lipſius, Palum principem gladiato- Lipſ. ſat. lib. 2. c. 7.
rem dictum, quia in pali modum oppugnantibus immobilis & invictus, quid Mart. lib. 5. ep. 15.
ni ab hermâ Martialis Hermes originatione ſimili?

Hermes inquam *& gladiator & magiſter,*

Nam totum epigramma exſcribere longum, in reliquis areolis nullum ma-
gnopere armorum diſcrimen, niſi quod pugnantium plerique ſcutum ha-
bent, latum qua pectus atque humeri teguntur faſtigio æquali, ad imum cu-
neatius mobilitatis cauſsâ, quod Samnitibus Livius tribuit, pauci aliquod Liv. lib. 9.
duo tresve, illam quam Varro parmam dictam ait, *quod è medio in omneis* Var. de ling. lib. 4.
parteis par ſit. Hanc inter Threcidica alii obſervavere, ſed additâ ſicâ, cum
hic gladios rectos videam. De eventis quod dixi, bini trium areolarum gla-
diatores in gradu conſtant, manusque maximè conſerunt; eos miſſione im-
petratâ pares abiiſſe rectè puto ſuſpicamur, ita quidem pares, ut tamen alter
altero vulnerum numero fortaſſis inferior, Seneca. *ſolet enim fieri, ut etiam* Sen. de benef. lib. 5. c. 3.
cum alter multis vulneribus confoſſus eſt, alter leviter quidem ſaucius, pa-
res exiſſe dicantur, quamvis alter videatur inferior. Quæ inter duos me-
dia viri ſpecies obſcura, nec confuſis lineis ſat diſtinctè incluſa, laniſtæ opinor
(Martialis proximo verſu magiſtrum appellavit) aut maſtigophori alicujus
eſt, qui, ut Tertullianus ait, *gladiatorem ad homicidium flagellis & virgis*
compellat Tertul. de ſpectac.

Sen. in ludo. *compellat invitum*; Seneca *proximo munere inter novos autoratos ferulis vapulare placet.* Eſt præterea areola, in quâ fugiens gladiator in tergum ſupinus cadit, adverſario inſequente. Alia, in quâ proſtratus ſuberectusque ferrum vitabundus expectat;
Sen. de tranq. vitæ. c. 11. Seneca, *eo magis convulneraberis, & confodieris, quia neſcis præbere jugulum. Vives diutius, & morieris expeditius, qui ferrum non ſubductâ cervice, nec manibus oppoſitis, ſed animosè recipis.* Alia denique,
Sen. ep. 37. in quâ victus ſubmiſſis, quin projectis armis latus præbet, quæ Senecæ quoque verbis quando ſemel cœpimus illuſtremus, *licet arma ſubmittere, miſericordiam populi tentare*, turpior aliquantò projectio, *dummodo arma non*
De benef. lib. 5. c. 2. *projicias.* Nomina, quæ liquidò legi potuere, hæc ſunt, CRISPVS. LEONIDES. APRIVS. AIAX. ANTONIVS. MANLIVS. PALVMBVS. ASTIR, hæc dubia, SIRIPVS. SPICIVS. ALPVS. LYTRA.
Cic. Phil. 3. Firm. lib 7 c. 23. Tert. de ſpectac. Gladiatorum profectò nobilium ut Cicero appellat, celebrium ut Firmicus, ut veriſſimè Tertullianus atrocium, quos in coloniâ depugnaſſe nihil dubito. Atque ii quantumvis laudati, infames tamen ab his ipſis, quibus laudati habiti, vir fortis gladiator in declamatione apud Calphurnium Flaccum, *Virum*
Calp. decl. 50. *igitur gladiatorem negat, negat aliquis infamem?* Et ſex ſeptem interjectis verbis, *Neque enim conditione gladiatoriâ quidquam eſt humilius in vulgò,*
Suet. Claud. c. 21 Ner. c. 30. Juven. ſat. 6. *nec meo nomine quidquam nobilius in ludo.* Singulorum cauſſas exquirere ineptientis ſit; at in Suetonii Claudio Palumbum obſervo, in Nerone Specillum, quorum imitatione tum Palumbum hunc noſtrum, tum Spicium an Specium dictum ſentio; nam Specius & Specillus unum idem eſt nomen, quemadmodum Sergius apud Juvenalem per blandiloquentiam idem Sergiolus. Neque hæc ab ævo, quod pavimento tribuimus, abhorrent.

Ad metas & quadrigas venimus. Videmus agitatorem non unum,

Stare levi curru, moderantem quatuor ora,
Spumigeris frænata lupis, & flectere equorum
Prævalidas vires, ac torto ſtringere gyro,

Man. lib. 5. Et quod in Manilio interjecto verſu ſequitur, non tam calamo ſcriptum, quam penicillo pictum,

Exagitare feros pronumque anteire volantes,
Vixque rotis levibus ſummum contingere campum.

Hier. vita Hilar. Quâ ſpecie ſi perſuaſi coloniæ circum tribuamus, non nemo aſſentiatur, eo pronius, quod universè D. Hieronymus ſcripſit, *In Romanis urbibus jam inde ſervatur à Romulo ut propter felicem Sabinarum raptum, Conſo, quaſi conſiliorum Deo quadrigæ ſepteno currant circumitu, & equos partis adverſæ fregiſſe victoria ſit*; Nos Auguſtanæ gloriæ non inviti favemus, ſed quoniam veri ſtudium præponderare ſæpe teſtati, rem ita capimus, ut in provinciis metas ſtatutas, quadrijugosque currus agitatos non negemus. Nec quidquam eſt, quare equeſtre curſus certamen, quod natali Auguſtæ die celebrari ſolitum, noſtrâ demum memoriâ deſitum libro V. ſcripſimus, ad hoc principium non vocemus, paucas attamen fuiſſe urbes opinemur, quæ ſtadium porticibus & gradibus Romano exemplo cinxerint, nec omninò quod mihi conſtet, hujus generis ædificiorum ruinæ præter Romam & Conſtantini urbem
Auſ. urb. catal. viſuntur alibi. Quod ſi Mediolanenſis circi Auſonius meminit, *populique*
Cor. hiſt. Med. par. 1. *voluptas Circus*, quem à Friderico demum Ahenobarbo dirutum Bernardinus Corius prodidit, argumentum à civitate tot Imperatorum ſede ad reliquas vulgo colonias non rectè ducitur, multo ineptius ab Antiochiâ aut Alexandriâ aliquâ. Sidonius Narbonem luculento carmine dilaudans, atque à muris, tabernis, portis, porticibus, foris, theatro, delubris, Capitoliis, monetis, thermis, arcubus, horreis, macellis, fontibus commendans, Circum tacuit.
Tertul. de ſpect. Tertullianus diſertè de circenſium apparatibus, *minore curâ per provincias pro minoribus viribus adminiſtrantur.* Itaque valde labor credere, pleroſque circos provinciales fuiſſe temporarios, pleroſque etiam extra urbes, quo curriculi intervallum nimirum commodius laxaretur. Virgilius,
Virg. Æn. 7.

Ante urbem —— ——
—— ——*domitantque in pulvere currus.*

At quan-

At quandoquidem in hoc ſumus, demus formam hippodromi ex heliotropio, quæ affabrè ſculpta apud nos eſt, qua cœli acumen argumentum multiplex in tantillo ſpatio quivit aſſequi,

Notæ agitatorum factiones alba, ruſſata, veneta & praſina, eas quatuor currus in gemmâ exprimunt: ad reliqua explicanda non divagabimur. Volucres demum paſcentes artificis luſum interpretor, ſed qui temerè neutiquam luſus, principi argumento alludat; nam id præcipuum peritæ elegantiæ documentum, ingenio manus attemperare Avium galli pugnæ maximè avidi, *nec finis*, ait Plinius, *ſæpe commorientibus*, ideò aptè gladiaturæ hinc ſymbolũ: quin prope eſt ut gladiatores ipſi, *Pergami omnibus annis ſpectaculũ gallorum publicè editur, ceu gladiatorum.* Adde quod ſectam à Gallis antiqui dixere Myrmillonum, ut eſſe Fſtus auctor, quo tamẽ etſi gallinaceos non ſpectarint, ſed armaturæ genus Gallicum, nihilo ſecius gallinaceus appellationis ſaltem ſonum ſignificare potuit: Gallina etiam apud Horatium gladiator,

Plin. lib. 10 c. 21.
Feſtus P. v. Retiario.

——————*Thrax eſt Gallina Syro par.*

Hor. 2. lib. ſat. 6.

Corvi aut cornices quî ſcimus an ad aurigarum aliquem pertineant, quibus nomina cæteroquin nulla aſcripta? Eſt apud Ammianum Marcellinum Corax auriga, quem Gallus Cæſar coronavit, Corvini quoque & corniculæ pari forte notatione dicti. Corollarii vicem ſermoni qui à thermis cœpit non negabo, verſus aliquot concinnos, feſtivos, ſcitos totos, inſcriptos marmori, ante annum unum aut alterum Romæ ad D. Petri effoſſo, qui inprimis lucem inferent balneari exercitationi, à paucis ſcriptorum memoratæ, à nullo lectorum ante hac intellectæ: Indicium Ab. Ortelio debeo,

Marcel. lib. 14.

VRSVS

VRSVS TOGATVS VITREA QVI PRIMVS PILA
LVSI DECENTER CVM MEIS LVSORIBVS
LAVDANTE POPVLO MAXIMIS CLAMORIBVS
THERMIS TRAIANI THERMIS AGRIPPAE ET TITI
MVLTVM ET NERONIS SI TAMEN MIHI CREDITIS
EGO SVM OVANTES CONVENITE PILICREPI
STATVAMQVE AMICI FLORIBVS VIOLIS ROSIS
FOLIOQVE MVLTO ADQVE VNGVENTO MARCIDO
ONERATE AMANTES ET MERVM PROFVNDITE
NIGRVM FALERNVM AVT SETINVM AVT CÆCVBVM
VIVO AC VOLENTI DE APOTHECA DOMINICA
VRSVMQVE CANITE VOCE CONCORDI SENEM
HILAREM IOCOSVM PILICREPVM SCHOLASTICVM
QVI VICIT OMNES ANTECESSORES SVOS
SENSV DECORE ADQVE ARTE SVPTILISSIMA
NVNC VERA VERSV VERBA DICAMVS SENES
SVM VICTVS IPSE FATEOR A TER CONSVLE
VERO PATRONO NEC SEMEL SED SAEPIVS
CVIVS NVNC LIBENTER DICOR EXODIARIVS

Sen.ep.57. Jam nihil planius Senecæ verbis. quæ hactenus varias mangonum artes fruſtra experta *Si verò pilicrepus ſupervenerit, & numerare cæperit pilas*, quotquot
Stat. Sylv. lib.3. excidiſſent crepitaſſentque ſcilicet, item Statii,

Quid nunc ſtrata ſolo referam tabulata, crepantes
Auditura pilas ————

Sequitur hypocauſti deſcriptio, exercitationis locus, quod ſcio quam læve accipere ſoliti interpretes, neque miror aut indignor, ſine enim lapide Romano fuiſſet, cui in mentem pila vitrea veniſſet unquam?

ANTIQVA
AGRI
AVGVSTANI
MONVMENTA.

I. Laugingæ. Auguſtanæ diœceſis oppidum ultra Danubium, ad Germaniam magnam pertinet, uti & alia nonnulla quæ ſequuntur loca. Rhætico nomini is tractus acceſſit, quo tempore Maximianus limitem protulit, uti ex panegyricis libro VII. obſervavimus. Quædam porro ex his inſcriptionibus ad avorum usque memoriam ſuperſtites, barbaro dein antiquitatis contemptu periere: quædam etiamnum ſalvæ.

APOLLINI. GRANNO
M. VPLIVS. SECVNDVS
T. LEG. III. ITAL. ARAM
CVM. SINGNO
ARGENTEO
V. S. L. M

Vnde Apollini Granni cognomen, adhuc quæro. Sed liquet hoc titulo præcipuè apud Rhætos cultum. Quamquam & Romæ lapis extat ſic inſcriptus, APOLLINI. GRANNO. ET. SANCTAE. SIRONAE. SACRVM. & Brettæ Dacorum, uti obſervavit Zamoſius, APOLLINI. GRANNO. ET. DIS. SIRONAE. PRAESENTIBVS. Viderint eruditi, an urbs illuſtris Aquisgranum huic nomen debeat. Profecto Conrad. Celtes, in cujus carminibus eſt interdum auri grumos invenire, eo reſpexit, *Vrbs ubi fumat aquis Craneo ab Apolline dictis*, etſi litteris nonnihil mutatis. Accedit Panegyricus Conſtantino Conſtantii F. dictus, in quo ſub finem rhetor Belga (Belgam ex ductu orationis Rhenanus, aliis non improbantibus, ſolus Sigonius Æduum putavit) patriam ſuam antiquè nobilem, ferventes aquas, quibus perjuria puniantur, Apollinis lucos & ſacras ſedes habere jactitat. Quæ ſi ad Aquisgranum referas (referes, niſi aliam Belgicæ urbem vetuſtã, in qua hujus generis aquæ proferas) eo probabilior Celtis opinio evadet. Bibracte Sigonii nullo modo accipi poſſe puto. Mediæ ætatis ſcriptores dixerunt palatium Grani, thermas Grani, etiam Aquas nudè, & fabulam non ferendam de Grano Neronis fratre produxerunt. Peutingerus noſter in convivalibus me docuit, hauſtam ex diplomate Imp. Friderici I. Anni Chriſtiani MCLXIV. in quo Caroli Magni verba laudantur, *Inveni thermas calidorum fontium, palatiaque reperi, quæ quondam Granus, unus de Romanis principibus, frater Neronis & Agrippæ à principio conſtruxerat*. Abſolutè vana & frivola. Quamquam non nego, tam fieri potuiſſe, ut nomen à duce Romano, quam ut ab Apolline acceperit, plures enim Granii. Sed hæc præter inſtitutum: Arbitrium eſt in medio. SINGNO contra Grammaticorum leges ſculptum, ſi ſic tamen in lapide eſt.

Zamos. analect. antiq. Daciæ cap. 8.

Celt. 3. Amor.

Sig. de occid. imp. lib. 2.

II. Laugingæ.

DEI. APOLLINIS. GRANNI
REL*igioni. sacrum*
...........PP............
DIONYSIVS. LEG. AVG. PR. PR
raetiae....KAL. IVNIAS. *dd*

Religioni Apollinis, quomodo alibi, SANCTITATI. IOVIS. ET. AVGVSTI. SACRVM. & PRAESENTIAE. MATRIS. DEVM. Quo tempore Dionyſius Legatus in Rhætia fuerit, nondum conjiciendo aſſequor.

III. Lau-

III. Laugingæ, lapis ex ruderibus arcis Faingenſis.

APOLLINI
GRANNO
SIGNVM. CVM
BASE. MIRPA

IV. Feningæ ſive Finingæ.

APOLLINI
GRANNO
SABINVS
PROVINCIALIS
L. D. S.

V. Faingæ.

IN. D. H. H
APOLLINI. GRANNO
..........................*et*
BAIENIBVS. VICTOR. ET
BAIENIBVS. VICTORINVS
FILII. EIVS. EX. IVSSV
SIGNVM. CVM. BASE

Patris nomen ab eſt. Bajenibus pro Bajenius, ut altera B. abundet. Faingæ à Bajeniis nomen eſſe aſſentior, qui norim B. ſæpe in F. abiiſſe, unde bruges pro frugibus Ennio.

VI. Laugingæ.

DEO. MERCVRIO. SIGN
EX. VOTO. IVL. GALLICVS
ET. AVR. SIBVLLA. P. L. L

In ſummâ baſe imi Mercurii pedes ſuperſunt, eo magis injurius Heroldus, qui libello de Romanorum in Rhætiâ littorali ſtationibus, multis nominibus ineptiſſimo, ad hanc inſcriptionem temere retulit, Mercurii ſignum, quod in ædibus Peutingerorum Auguſtæ viſitur, Laugingâ ſcilicet illuc translatũ ſomnians. Quomodo & Julianorum & Amandi & Victoris & Macriani monumenta Feningâ Auguſtam advecta leviſſimè auſus aſſerere. Alieni profecto majores noſtri ab hujus criminis invidiâ: ut alienis inhiarint, quorũ incuriâ tot patriæ inſcriptiones periere, vel in calcem ſolutæ, vel in ædificiorum fundamenta cõjectæ? Non fit veriſimile. Quid quod earum quæ publicis locis ſuperant, pleræque muris tam contẽptim inſertæ, litteris ſæpe non rectis, ſed in latus inclina-

tis, ut ſatis appareat, operas præter ſtructuræ uſum nihil ſpectaſſe. Privatas omnino quinque peregrinas habemus, fateor, urbicam unam Cæcilii Euphroſini, agrarias quatuor, ſi ſic tamen appellare lubet, Priſci, Chriſidis, Spediæ & Maximæ Felicis; ſed hæ unde, & à quibus, & quo tempore advectæ, annotatum eſt: neque ulla ante Peutingeri ætatem, cujus primum monitu iſtius generis reliquiæ aliquam obtinere dignitatem cœperunt.

VII. Laugingæ.

I N H D. *deo*
M E R C *urio*
V R O C I.....
V I C T o R.....
E X. V o T. P o S
L. L. M

VIII. Vitaslingæ.

M E R C V R I O
Q. V I T A L I S
Q V I N T I O N I S. F I L
V. S. L. M

A Vitale Vitaslingam non ineptè deducunt. Audio ſimilem Inſcriptionem Angleriæ prope Mediolanum extare. Nec abſurdum, Vitalem Mercurio votum pro itu in provinciam unum, alterum pro reditu ſolviſſe.

IX. Faingæ, ad ripam Danubii, ut non niſi flumine decreſcente legi poſſit.

.... D E I
M T I T. A V.
.....*s* V O. S V M
P T V. I N D V I
fe C E R V N T

Multæ mihi hîc tenebræ. Audio Faingæ etiam lapidem eſſe ſatis magnum, in medio fractum, in quo ſol pileo flammeo tectus leoni inſiſtit.

X. Vrſinii,columnæ milliares tres, altitudine octonum circiter pedum,quarum prima ſic inſcripta,

IMP. CÆSAR. LVCIVS. SEPTIM
IVS. SEVERVS. PIVS. PERTIN
AX. AVG. ARABICVS. ADIAB
PARTHICVS. MAXIMVS
PONTIF. MAX. TRIB. POT.
VIIII. IMP. XII. COS. II. P.P
PROCOS. ET. IMP. CAESAR
MARCVS. AVREL. ANTON
INVS. PIVS. AVG. TRIB
POT. IIII. PROCOS. ET. IMP
P. SEPTIM. GETA. ANTON
VIAS. ET. PONTES REST
AB. AVG. M. P. XXXXI.

Quadraginta columnas hanc præceſſiſſe,ex poſtremis numeris colligimus, eæ omnes perierunt. Pertinent ad hujus generis cipporum inſcriptiones Arcadii & Honorii Impp. verba, *Abſit ut nos inſtructionem viæ publicæ, & pontium ſtratarumque operam, titulis magnorum principum dedicatam, inter ſordida munera numeremus.* Cod.Theod.lib.15. tit.3.l.6.

XI. Vrſinii, columna ſecunda.

IMP. CÆSAR. LVCIVS. SEPTIM
IVS. SEVERVS. PIVS. PERTIN
AX. AVG. ARABICVS. ADIAB
PARTHICVS. MAXIMVS.
PONTIF. MAX. TRIB. POT
VIIII. IMP. XII. COS. II. P. P
PROCOS. ET IMP. CÆSAR
MARCVS. AVREL. ANTON
INVS. PIVS. AVG. TRIB
POT. IIII. PROCOS. ET. IMP
P. SEPTIM. GETA. ANTON
VIAS. ET. PONTES. REST
AB. AVG. M. P. XXXXII.

XII. Vrſinii, columna tertia, quæ fracta eſt.

IMP. CÆSAR. LVCIVS. SEPTIM
IVS. SEVERVS. PIVS. PERTIN
AX. AVG. ARABICVS. ADIAB
PARTHICVS. MAXIMVS
PONTIF. MAX. TRIB. POT.
VIIII. IMP. XII. COS. II. P.P
PROCOS. ET. IMP. CAESAR
MARCVS. AVREL. ANTON
INVS. PIVS. AVG. TRIB
POT. IIII. PROCOS. ET. IMP
P. SEPTIM. GETA. ANTON
VIAS. ET. PONTES REST
AB. AVG. M. P. XXXXIII.

Meminimus horum lapidum libro III. & VI. In numeris IMP. XII. fabrile peccatum hæret, tum hîc, tum lapidibus Iſnenſi & Vilthaimenſi, eodem modo inſcriptis, quos omnes ab unius ſculptoris manu exiſtimo. Ratio temporum TRIB. POT. VIIII. IMP. XI. COS. II. reſcribendum docet. Nam anno urbis CMLIV. L. Annio Fabiano M. Nonio Muciano Coſſ. dictus eſt L. Sept. Severus Trib. Pot. IX. Imp. XI. Coſ. II. Eo pertinet inſcriptio. Sequenti Coſſ. fuere L. Sept. Severus III. & Imp. M. Aur. Antoninus. Cum ergo permulta ſuperſint monumenta, quæ Septimium III. Conſulem Trib. Pot. X. XI. XII. XIII. XIV. adhuc Imp. XI. dicant, apertè conficitur, id Trib. Pot. IX. Coſ. II. multo magis convenire, neque ullâ ratione Imp. XII. ante tertium Conſulatum poſſe conſiſtere. Congruit etiam cum anno urbis CMLIV. Antonini Trib. Pot. IIII. ut ex faſtis in promptu eſt. Cippus Iſnenſis, qui vias & pontes à Camboduno eousque reſtitutos monet, ſic habet, Vilthaimenſem in peregrinis retulimus, IMP. CAESAR L. SEPTIMIVS. SEVERVS. PIVS. PERTINAX. AVG. ARABIC. ADIAB PARTHICVS. MAXIMVS. PONTIFEX. MAX. TRIB. POT. VIIII. IMP. XII. COS. II. P. P. PROCOS. ET. IMP. CAESAR. MARCVS AVREL. ANTONINVS. PIVS. AVG. TRIB. POT. IIII. PROCOS. VIAS. ET. PONTES. RESTI. A. CAMB. M. P. XI.

XIII. Bergæ prope Auguſtam ,; in altari, quod eſt introeunti templum ad læ-vam, peſſimo charactere.

MEMORIÆ. ET. PERP
ETVÆ. SECVRITATI. FL*a*
BIA. CVNANIO. SERENO
NEGOT. QVI. VIXIT. ANNI
S. XXXXV. ET. M. VIII. D. VI. HOC
FACIENDV. CVRA. CVNAN
IVS. VRSACIVS. PIENTISS
IMO. PATRI. ∃T. BENEMERNT*i*
FECIT

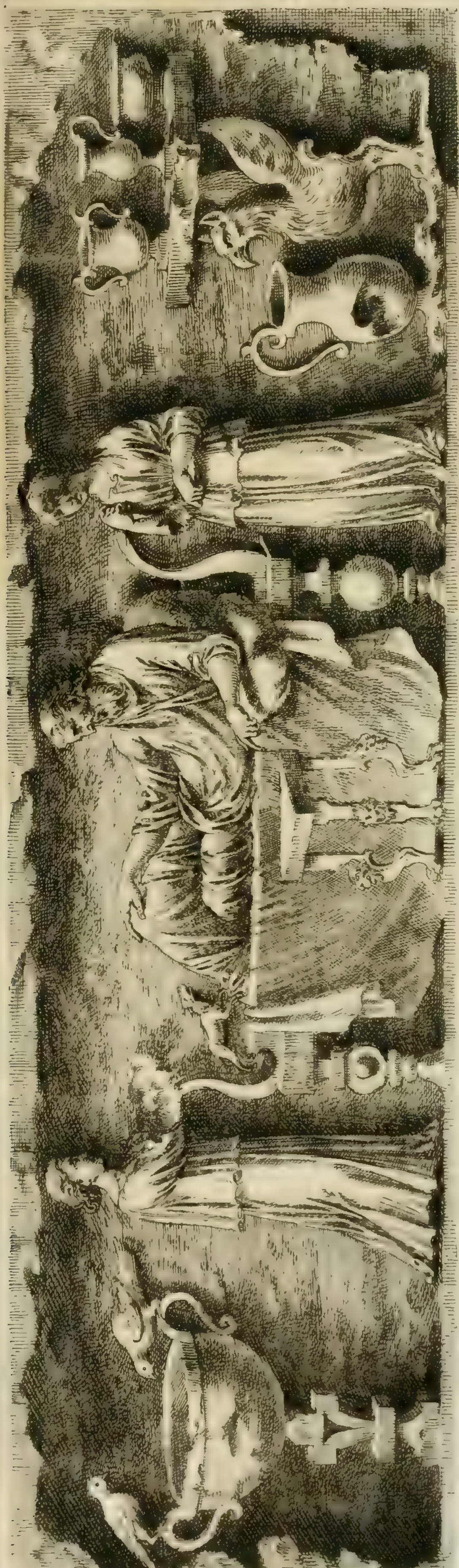
FL*a*BIA CVNANIO. eſt pro Flaviano Cunanio. Et FACIENDV. CVRA. pro faciendum curavit, uti in nummis antiquiſſimis PREIVER-NVM. CAPTV. pro captum.

Bergæ in cœmeterii mūro.

Simulachrum haud dubiè conjugalis concordiæ eorum, quorum olim ſepulchro impoſitum. Extat Romæ monumentum bene antiquum, M. Æmilio quippe & Munatio Planco Coſs. Q. Furfanio Nigrino & Furfaniæ Floræ conjugibus factum figurâ prope geminâ, niſi quod conjuges dextras conſerunt, & medius puerulus duplici face utrumque videtur urere. In noſtro puer unum neſcio quid præfert, vetuſtate ita detritum, ut facemne, an ſpicarum manipulum, an denique carduum interpreter, dubius maneam, pictor pro carduo accepit: Et cardui florem ſcolymon rerum humanarum infirmitatem, vitæ inprimis, referre ajunt, quo nomine ſepulchris rectè convenit, nam eo etiam roſæ in alio lapidis latere pertinent. Spicæ cum pacis, tum fœcunditatis indicio matrimonio junctos decent. Sed mihi tamen facis ſimplicior, aptior, veriorque viſa explicatio, ſiquidem puer Amor eſt. Non valdè differt FIDEI. SIMVLACRVM. quod Romæ quoque viſitur, HONOR, & VERITAS (nomina aſcripta ſic habent) dextras jungunt, AMOR conſiſtit medius.

Bergæ quoque in cœmeterii muro; Apianꝰ & Amantius Smihæ falsò tribuerunt.

Sepul-

Sepulchralis cœnæ ſpecies. Cubat quidam cœnatoriâ veſte indutus, effultus ſubereétusque in cubitum; in ſcimpodio pluteis utrimque munito, torali pulvinisque ſtrato, ad pedes catellus ludens, cujusmodi delicias cœnis adhibebant, paraſitus in Plauto,

Plaut. Sticho.

Tantillum loci, ubi catellus cubet, id mihi ſat eſt loci.

Hor. lib. 1. ſat. 3.

Ante lectulum menſa eſcaria, cibilla Varroni, qualem Tigellius apud Horatium optat, *modo ſit mihi menſa tripes.* Vtrimque famulæ miniſtrantes, quod & in aliis lapidibus obſervo, earum altera manibus ferculum prætuliſſe videtur. Paullò remotior poculorum menſa, ſic enim appellat Servius, cylibantum Varro, græca origine ἀπὸ τοῦ κύλικος cæteroquin vulgus abacum, Juvenalis.

Serv. 1. Aen. menſæque remotæ. Varro de ling. lib. 4. Iuven. ſat. 3.

——urceoli ſex
Ornamentum abaci, nec non & parvulus infra
Cantharus, & recubans ſub eodem marmore Chiron.

In quem locum vetus ſcholiaſtes, abacum interpretatur, *quod nos Delphicam dicimus,* Martialis,

Mart. lib. 12. ep. 67.

Argentum atque aurum non ſimplex Delphica portat.

Chiron menſam ſuſtinuit, quomodo gryphus hanc noſtram, & aliam apud Juvenalem,

Iuven. ſat. 11.

——magno ſublimis pardus hiatu.

Virg. ecl. 3.

Virgilio,

Et gravis attritâ pendebat cantharus anſâ.

Miſtarius credo Lucilio apud Nonium,

——longâ geminus miſtarius anſâ.

Iſid. lib. 20. c. 5. Mart. lib. 14. ep. 105. Mart. lib. 14. ep. 110.

In ipſo abaco, fortaſſis crater primo loco, ſi verè Iſidorus, *cratera calix eſt duas habens anſas,* deinde verceolus, quem miniſtratorium vocat Martialis: calicis demum quoddam genus aliud, ſive ampullam potoriam, cujus Martialis quoque meminit, & quam Iſidorus ſimilem ait *rotunditate bullis quæ ex ſpumis aquarum fiunt,* ſive orcam, ſive cymbium, ſive quodcumque tandem divinare malumus. E regione autem abaci, vas grande uno tantum pede fultum, eſt loco opinor tertiæ Varronis menſæ, quam ille urnarium vocatam tradit, quod urnas cum aquâ poſitas haberet, nam hujus vice ſinus iſte aquarius rectè fungi potuit. Aviculas ei inſidentes bibentesque aut turtures, aut cornices, conjugum ſymbolum accipio, & monumentum marito ab uxore poſitum autumo,

---

XIV. Camboduni,

L V C I A N O. E V G I L I
A N O. F I L I O. C A R I S
S I M O. V I X I T. A N N O S
XIX. L V C I A N V S. I N G
P A T E R. F E C I T. S. S

Pater filio monumentum inſcripſit, quod ſibi ſuisque commune.

XV. Laugingæ.

D. M.
P R E N C I V S. A. V E. III. L E G
C I V E S. B R I V I N E S
V I X I T. A N N I S. L X X
M O N I M E N T V M. F E C I T

Cives

Cives Brivines pro civis Brivinenſis, tale eſt, DOMVNARBES, pro Narbonenſis. Brivinenſium memoria cæterum funditus periit.

XVI. Liezheimi in latere.

LEG. ITALICÆ. III. M

Liezheimi nomen à Legione Heroldus deducit. Quod per omnes prope provincias lateres, in quibus legionum nomina deſcripta, inveniantur, Crediderim illos terminorum uſum præbuiſſe agris militibus aſſignatis.

XVII. Liezheimi in alio latere.

LEG. ITALICIANÆ. III. M

Italicianam legionem ſub poſtremis Imperatoribus dictam veriſimile.

XVIII. Ad Lyci in Danubium fluentis oſtia.

D. I. M
IVL. IVSTV
S. V. A. XXVI
AMABILI
S. MATER
F. C

Manes, aït Feſtus, *deos ſuperos atque inferos dicebant*, ideo non fruſtra eſt, ſi quando in ſepulchris Manibus inſerorum nomen additur.

XIX. Novoburgi ad Danubium.

P. AEL. T. SATVRNINVS
ATILI. CV. ET. CIVIS. VET
VIXIT. A. LXXV.
SATVRNINVS. CRESCENS
IIII. KLENDS. IAN

Primæ quinque litteræ, vereor ne parum fidè deſcriptæ. Cæterum Saturninus Atiliæ Curator, & civis Veteranus fuit. *De officio curatoris Reipublicæ* Vlpianus ſingularé librum ſcripſit, qui periit. Atiliam adhuc Azelburg tueor, etſi longiusculè à monumento diſſitam; nec enim neceſſariũ, civem in patriâ mori, tumulari. Scimus, quam affines litteræ T. & D. rurſus D. & Z. ut ſæpe alternent, *Sed Set, Idcirco Itcirco, Dietha Zetha*, apud Chriſtianos ſcriptores ve-

teres,

teres, *Diabolus Zabolus.* Quæ Aventinus de Atilienſi coloniâ, quam eandem opino, alibi Coloniam Auguſtam Aciliam dixit; gerræ, niſi quid ſolidi, quod nos in aſſenſum trahat, proferatur; nam hactenus nihil video.

XX. Novoburgi.

D. M
TIB. CASSIO. CONSTAN
TINO. IVNIORI. MISER
RIMO. QVI. VIXIT. ANNOS
III. MEN. IIII. D. XXII. FECIT
TIB. CL. CONSTANTINVS
PATER. FILIO. DVLCISSI
MO. A. QVO. SIBI. FACIEN
DVM. OPTAVERAT. ET
CASSIAE. VERAE. MATRI
EIVS. ET. CLAVDIIS. IANV
ARIO. VICTORI. ET
MARCELLINO. LIBERTIS
FIDELISSIMIS. VIVIS. FECIT
ITEM. FIDELI. QVONDAM
ET. CARO. ET. MODESTO
SVIS. KARISSIMIS

Monet Aventinus, plures alios Novoburgi ſupereſſe litteratos lapides, ſed quos legere nemo poſſit, partim fractos, partim obſtructos litteris introrſum verſis. Matthæus Langus, Auguſtæ patricio genere natus, à Julio II. Pontifice in Cardinalium collegium cooptatus, Epiſcopus primum Gurcenſis, dein Salisburgenſis Archiepiſcopus lectus, inſcriptiones quæ ſequuntur, quatuor ſupernumerariæ, ex agro Patavino, dum Patavium Maximiliani Imp. auſpiciis obſideretur, Velenburgum ad Vindonem prope Auguſtam tranſtulit.

D. M
AEMILIAE
CHRISIDI. LIB
ET. CONIVG
V. A. XXXII
C. AEMILIVS.
CALPVRNIAN
VET. N. SVR
ET. SIBI. V. P

Niſi

Niſi ſe Æmilius Veteranum, natione Surum, id eſt, Syrum proderet, videri poterat familiâ Calpurniâ ortus, in Æmiliam adoptione transiiſſe.

C. IVL. PRISCI
V. A. VI. M. X. D. VIII
IVL. GERMANVS
ARMORVM. CVST
ET
VAL. MARCIANE
PARENTES

Hier. Rubeus hiſt. lib. 1. prope geminam inſcriptionem Ravennæ ad ſacrarium D. Apollinaris, Mazochius Romæ ad S. Stephanum in Ægypto extare ſcripſerunt.

D. M
SPEDIAE
PANNYC Ђ
P. CASSIVS
VERVS
CONIVGI
PIENTISSIM

Ignotus character tertii verſus, libertam credo ſignificat. Pannychidi
— lineâ priori pro H ut ſæpe, D & I. iunctis in Ђ

D. M
PORTITORI PLVTO
NI. ET PROSERPIN
HAVE. IVLIA. C. FIL
MAXIMA. FELIX. DOM
TROMENT. SALON
ANIMVLA. DVLCIS
ANIMVLA. SVAVIS
ANIMVLA. IND EoRVM
NVMERVM. RECEPTA
VNDE. TALE. QVANDO
TALE. ET. CVI. TALEM
V. A. LIX. MEN. VI. D. XII.
HOR. NOC. IX. T. SCRI.
BONIVS. BARBVLA
CONIVGI. IN CON
PARABILI. B. M. C
ET. INFRASCRIPTIS
VV. C. ARRIO. MARIN

Inſcriptio tota nectarea,ſed molliſſimæ deliciæ ridiculè in animulam ſexagenariam impenſæ. *Vnde tale,quando tale* quidquam unquam ortum, *& cui talem* conjugem habere contigit ? Horatium de Auguſto in memoriam revocat, Horat.lib. 2. ep. .1

Nil oriturum alias,nil ortum tale———

Scribonia gens, Romæ plebeja imaginibus illuſtris, ex quâ Auguſto aliquando uxor. *Infraſcriptis* quoque, tunc temporis vivis,de ſepulturæ jure cautum: eorum plura fuiſſe aſcripta nomina credibile,in alio fortaſſis lapide , nam in iſto nihil ſpatii reliquum. Quæ muta præterea tum Velenburgi,tum alibi viſuntur monumenta,ex Italiâ item allata,exprimere curæ non fuit.

ANTI-

ANTIQVA
MONVMENTA
PEREGRINA

Quæ meminerunt
Auguſtæ,
Vindelicorum,
Rhætorum,
Legionis III. Italicæ.

I. Prope Vilthaimum.

IMP. CÆS. L. SEPTIMIVS
SEVERVS. PIVS. PERTINAX
AVG. ARABIC. ADIABEN. PAR
THIC. PONT. MAX. TRIB. POT. VIIII.
IMP. XII. COS. II. P. P. PROCOS. ET. IMP
CÆS. M. AVRELIVS. ANTONINVS
PIVS. AVG. TRIB. POT. IIII. PROCOS
ET. IMP. P. SEPTIMIVS. GETA
ANTONINVS. VIAS. ET. PONTES
REST. AB. AVG. M. P. CX

Quæ ad inſcriptiones X. XI. XII. agri Auguſtani monuimus, huc etiam pertinent. Milliares lapides inter quadrageſimum tertium, & hunc centeſimum decimum, periere quinquaginta ſex; nam unius tantùm, quem ego loco ſexageſimo ſexto ſtetiſſe conjicio, Parthani ſuperſunt fragmenta, ſic integritati reddenda,

IMP. *caes*
L. SEPTIM*ius. ſeuerus. pius*
PERTINAX. *aug. arabicus*
ADIAB. *parthicus. maximus*
PONTIF. *max. trib. pot. uiiii*
IMP. XII. *cos. ii. p. p. procos. et*
IMP. CA*eſar. m. aurelius. an*
TO*ninus. pius. aug. trib. pot*
iiii. procos. et. imp. p. ſeptim
geta. anton. uias. et. pontes
reſt. ab. aug. m. p. lxui

II. Dinzelavi, prope Ingolſtadium.

MERCVRIO
TEMPLVM
EX. VOTO. SVS
CEPTo. CL. AV
GVSTAVVS
L. L. M

Cl. Auguſtani nomen ab urbe Auguſtâ videtur tractum.

III. Romæ

III. Romæ in eccleſia S. Ioannis ante portam Latinam extitiſſe, Jac. Mazochius ante annos amplius LXX. ſcripſit, neque tamen ibi nunc viſitur. Lazius ſimilem in ruinis Laureacenſibus legi auctor eſt.

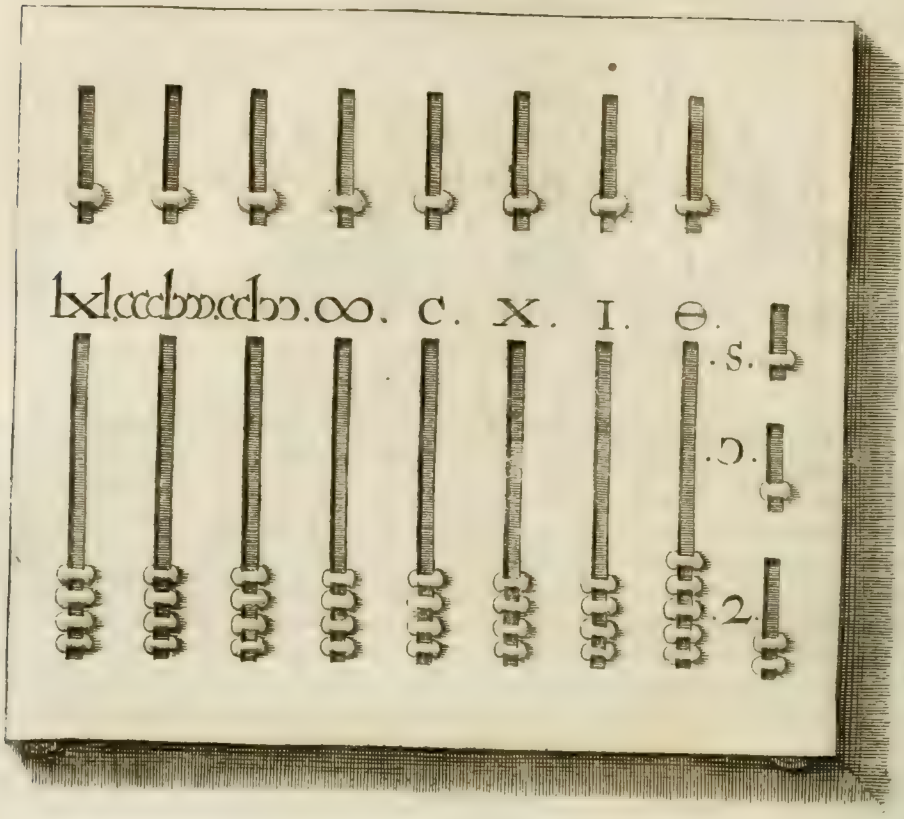
D. M
C. IVLIO. VETTIO
AVG. VINDELICVM. MIL
ER. LEG. VIII. AVG
VIXIT. ANN. XXIII
MILITAVIT. ANN. VI
H. F. C

C. Julius Vettius (quidam Vectium, nonnulli etiam Vehilium malunt) Auguſtæ Vindelicorum natus, Miles aut Frumentarius (ſunt enim qui FR. legant, ſiquidem F. & E. litteræ valde affines) aut Eraniſta Legionis octavæ Auguſtæ fuit. Frumentarii, ait Victor in hiſt. Aug. Dioclet. *ad explorandum annunciandumque, qui forte in provinciis motus exiſterent, inſtituti.* Quorum poſtea agentes rerum ſimillimi fuere, eodem auctore: Juriſconſultis Agentes in rebus, Græcis Magiſteriani. Eraniſtæ ſunt lexicis ſymbolorum collatores, qui pecuniam conferunt ad convivia paranda, ἔρανος cœna collatitia. Præterea ἔρανος quæcumque contributio: Vnde Alciatus pecuniam Eraniam pro Heroſa in Scævolâ reſtituit. Et mihi fit veriſimile, Eraniſtas eſſe in legionibus, qui curam gerunt pecuniæ à militibus quavis de cauſsâ collatæ, fortaſſe præfectos ei, quæ ſepulturæ cauſsâ: ait Vegetius, milites dimidium donativi apud ſigna ſequeſtrare conſueviſſe, & ei rei decem folles ſive ſacculos per ſingulas cohortes poſitos, additum dein ſaccum undecimum, *in quem tota legio particulam aliquam conferebat, ſepulturæ ſcilicet cauſsâ, ut ſi quis ex contubernalibus defeciſſet, de illo undecimo ſacco ad ſepulturam ipſius promeretur expenſa.* Etſi hæc apud ſigniferum depoſita, nihil vetat, illi adminiſtrandæ quempiam à ſignifero præpoſitum, qui accepti & expenſi rationes putaret. Occaſionem ſequuti, gratificabimur lectoribus parergi loco formam abaci numerarii ænei antiqui, cujus nobis amicè copiam fecit clariſſimus Medicus Adolphus Occo civis noſter, Hygiæ & ſeveriorum Muſarum ita cultor, ut nec elegantioris hujus litteraturæ honeſtæque Volupiæ contemptor. Neque enim inanis eorum, quæ ad numerorum rationes pertinent, conſideratio, quando Plato in graviſſimo opere ſcripſit, *ſi numerum ex humanâ naturâ eximeremus, nunquam ſapientes evaderemus.*

Alcia. diſpunct. lib. 2. c. 25.

Veg. lib. 2. c. 20.

Plato Epinom.

Adverſa iſta abaci pars, XIX. foraminibus oblongis diſtincta, nos alveolos dicemus. Horum octo ſuperiores, ſinguli ſingulos claviculos ductiles habent, utrimque capitatos ne excidant: Septem inferiores, claviculos quaternos habent, octavus quinque. Notæ interjectæ Θ. I. X. C. ∞. ccIↃↃ cccIↃↃↃ. IxI. Præter duplicem ordinem iſtum, ad dextrum latus tres etiam alveoli, quorum qui S. & Ↄ. ſignati, ſingulos, 2. duos claviculos habet; Claviculi itaque XLV. omninò, omnes mobiles. Partis averſæ eadem ſpecies, & quod pro foraminum ratione neceſſe, totidem alveoli, claviculi item hinc quoque capitati ſeu umbellati, cæterum notæ nullæ necnumeri, ſed ad abaci angulos pro pediculis lunulæ quatuor, paullò magis quam claviculi extantes, quo hi ſcilicet liberè duci & reduci queant. Vſus, quantum datur intelligi, ut in XIV. alveolis, quibus numeri interjecti, claviculi ſinguli inferiorum alveolorum, tot ſive aſſes, ſive quid aliud, cujus calculus ponitur, ſignificent, quot inter ſcriptus numerus; ſuperioris alveoli claviculus unicus, uno plus quam inferiores omnes ſimul accepti. Exempli causâ, claviculi ſub I. ſinguli ſingulos, nam I. unum eſt, omnes ſimul quatuor, ſuperior autem quinque ſignificat, ergo junctim novem colligunt: ſit addendus decimus, reducentur iſti claviculi, & primus ſub X. movebitur, inde ſecundus, tertius, quartus, ad XL. usque, ſuperior addet L. ut colligantur XC. In centenariis, millenariis & reliquis par ratio, cum abaci numeri per claſſes diſpoſiti ad novies centena dena millia excurrant. Alveolus ſub Θ quinque claviculos habet, totidem unciarum indices, ſuperior unâ amplius, hoc eſt, ſex uncias exprimit, ut unciæ XI. conficiantur, quibus ſi duodecima adjicienda explendo aſſi, reducentur iſti, & ducetur ſub I. unus. In tribus alveolis ad dextrum latus, ſingularis claviculus S. ſemunciam notat; ſingularis item Ↄ. ſicilicum, hoc eſt quartam unciæ partem, nam Demetrius Alabaldus Ↄ. ſicilici notam eſſe ſcripſit: duo demum 2. ſinguli duellas ſingulas, id eſt

Demet. de minutiis.

id eſt,tertias unciæ partes. Admonuit Cæſ. Baronius,cujus ſummâ eruditione humanitas nihilo inferior eſt,ad æreas hujus generis tabulas,æreosq; ſive claviculos ſive calculos pertinere Nonii verba, *Aera numeri nota Lucil lib.* Non.c.1.
XXIX. Hæc eſt ratio,perverſa æra ſumma,& ſubducta improbè. Videri poſſe, æra ſumma quæ in ſuperioribus alveolis. Illuſtriorem etiam alium Non.c.3.
Nonii locum eſſe, *Aera neutri. Marc.Tull. Hortenſio: Quid tu,inquam,ſoles, cum rationem à diſpenſatore accipis,ſi æra ſingula probaſti, ſummam quæ ex his confecta ſit, non probare?* Hinc æram à Fauſto Regienſi ſupputationem Fauſt. de
appellatam: quamquam tum Fauſtus, tum Fulgentius, Eulogius & Hiſpani ſpiritu ſan-
reliqui, eo quidem à nominis analogiâ receſſerint, quod æram ſingulari nu- cto.
mero dixerint.

IV. Reginoburgi.

D. M
T. MEMORIE
MISERRIMORVM
VINDELICIS
PARMOGENIANO
T........... VICTORI
T........... RE. FIL
VINDEL. SVRINVS
INFELIX. PATER. F. C

Multis hæc modis barbariem ſpirant. Sed nos amici,qui deſcripſit,fidem ſequimur.

V. Romæ.

MARCO
GERMANICIANO
TI. CÆSARIS
GERMANO
NATIONE. VEIN

An hæc ad Vindeliciam pertineant non ſtatuo, etſi antiquis frequens. EI. pro ſimplici I. ſic *eidus. leibertas* Scrupulum injicit, quod Macer NATIONE. VEIN. TI. Cæſaris Germanus, ex Germanorum ſcilicet ſatellitio,neque enim Strabone & Ptolemæo auctoribus in Germanis Vindelici. Verum hæc principum geographorum ſententia, quantumvis vera, non apud omnes obtinuit. Plinius Rhætiam,quo nomine Vindeliciam complectitur, cum Germaniâ quodammodo ex Agrippæ ſententiâ conjunxit. Præterea non facilè occurrit ex Germaniâ magnâ natio alia, cujus nomen antiquum à *Vein* ſive *Vin.* ſumat initium. Xiphilinus Severo, inter principis ſtipatores Noricos nominat, quo minus abſurdum,vicinos etiam Vindelicos quandoque adhibitos.

Plin. lib. 3. c. 20.

VI. In Alpium trophæo, uti Plinius auctor eſt.

IMP. CÆS. DIVI. F. AVGVSTO
PONT. MAX. IMP. XIIII. TRIB. POT. XVII
S. P. Q. R
QVOD. EIVS. DVCTV. AVSPICIISQVE
GENTES. ALPINÆ. OMNES
QVÆ. A. MARI. SVPERO. AD. INFERVM. PERTINEBANT
SVB. IMPERIVM. P. R. REDACTÆ. SVNT
GENTES. ALPINÆ. DEVICTÆ
TRIVMPILINI. CAMVNI. VENNONES. VENNONETES
HISARCI. BREVNI. NAVNES. FOCVNATES
VINDELICORVM. GENTES. IIII
CONSVANETES. VIRVCINATES. LICATES. CATTENATES
ABISONTES. RVGVSCI. SVANETES. COLLVCONES
BRIXENTES. LEPONTII. VIBERI. NANTVATES
SEDVNI. VERAGRI. SALASSI. ACITAVONES
MEDVLLI. VCENNI. CATVRIGES. BRIGIANI
SONTIONTII. EBRODVNTII. NEMALONI
EDENNATES. ESVBIANI. VEAMINI
GALLICÆ
TRIVLATTI. ECTINI. VERGVNNI
EGVITVRI. NEMENTVRI. ORATELLI
VERVSI. VELNANI. SVETRI

Trophæum anno verbis conditæ DCCXLVII. ſive DCCXLVIII. poſitum, nam id ex numeris Tribunitiæ Poteſt. liquet, cum Rhæti & Vindelici nono decimove ante anno victi eſſent. Sunt qui elogium verbis, *ſub imperium. p. r. redactæ ſunt.* comprehendi finirique exiſtiment, at Plinii profecto mentem non aſſequuntur. Pleraque de Alpibus ſcripſerat, cum ſubjunxit, *non alienum videtur hoc loco ſubjicere inſcriptionem è trophæo Alpium.* Cui fini nisi ut Alpinarum gentium indicem daret? cum trophæis devictarum gentium nomina inſculpi, rei etiam natura ſatis perſuadeat. Quæ verò poſtremo loco omiſimus, *Non ſunt adjectæ Cottianæ civitates XII. quæ non fuerant hoſtiles, ſed item attributæ municipiis lege Pompejâ*, Planè Plinii narrantis verba cenſenda, neque ad elogium pertinent. Quin & ternas compellationes, quas tamen loco non demovimus, *Gentes. alpinæ. devictæ.* &, *Vindelicorum. gentes. IIII.* & *Gallicæ.* gloſſemata ſuſpicor, quæ ex orâ irrepſerint. Quî enim ferat candor Auguſtæi ævi, inanem iterationem, *Gentes. alpinæ. devictæ.* cum præceſſerit, *Gentes. alpinæ. omnes quæ à mari. ſupero. ad. inferum. pertinebant. ſub. imperium. p. r. redactæ.* Dein, ſi gentes Vindelicæ & Gallicæ diſtinguendæ, cur Rhæticæ præteritæ? Tum quid eſt, quod Vindelicæ ſequuntur, Gallicæ præcedunt ſuam compellationẽ, & niſi Vindelicarum numerum largiter augemus, quædam inter utrasque ſuperant, neutro nomine comprehendendæ? Ego etiam atque etiam cogitan-

cogitandum exiſtimo, an prorſus eliminandæ, an ſaltem in alium locum hæ voculæ revocandæ ſint. Gentium deſcriptionem aggredi, non eſt hujus brevitatis, Scudius, Simlerus, Stumfius & Ortelius quæ præſtitere, in omnium manibus & oculis,

Nec quemquam incuſo, potuit quæ plurima virtus
Eſſe, fuit ———

Hoc dico, exactam ne ſperes, non ſi quidquid hodie geographorum & antiquariorum eſt, conſpiret.

VII. Floriani, in agro Veronenſi.

Q. CAICILIO. CISIACO
SEPTICIO. PICAI
CAICILIANO
PROCVR. AVGVSTOR. ET PROLEG
PROVINCIAI. RAITIAI. ET. VINDELIC
ET. VALLIS. POENIN
AVGVRI FLAMINI. DIVI. AVG
ET. ROMAI
C. LIGVRIVS. L. F
VOL. ASPER
7. COH. I. CR. INGENVOR

Illis, quæ libro VI. diſputavi, addo, Romæ nomen aliâs Auguſto præponi, ſic infra eſt de Valerio Mariano, FLAMINI. ROM. ET. AVG.

C. R.

VIII. In promontorio Cajetano.

L. MVNATIVS. L. F. L. N. L. PRON
PLANCVS. COS. CENS. IMP. ITER. VII. VIR
EPVL. TRIVMP. EX. RÆTIS. ÆDEM. SATVRNI
FECIT. DE. MANIBIS. AGROS. DIVISIT. IN. ITALIA
BENEVENTI. IN. GALLIA. COLONIAS. DEDVXIT
LVGDVNVM. ET. RAVRICAM

Mauſoleum, cui elogium inſcriptum, copioſè deſcripſit Pighius in Hercule Prodicio. Munatii conſulatus & Cenſura multorum auctorum ſcriptis illuſtres; triumphus etiam, quamquam hunc ex Galliâ actum conſentiunt, cujus rei cauſas libro II. aperuimus, & ne quis hæreat ſcrupulus, locuples auctor eſt ipſe Plancus, Gallos ſui Proconſulatus tempore quietos egiſſe, quippe qui ad S. P. Q. R. ſcribat, ſe habere *provinciam omnium civitatum conſenſu parátiſſimam, & ſummâ contentione ad officia certantem;* Rhætos captatâ occaſione civilium bellorum, excurſionibus Galliam infeſtaſſe, eo veriſimile eſt, quod hunc in omnes vicinos morem genti fuiſſe Strabo ſignificat, & mihi idem Plancus innuere videtur, ad Ciceronem ſcribens, *Interim maximâ hic ſolicitudinem curamque ſuſtineo, ne inter aliena vitia, hæ gentes noſtra mala*

ſuam

ſuam putent occaſionem. Ob Rhætos ergo in Galliâ cæſos Imperator dictus, triumphavit. Imperator ſecundùm quo tempore quave de cauſsâ, non reperio. Nam quod Appianus Plancum bello Peruſino legionem Cæſarianam, quæ Romam peteret, in itinere concidiſſe prodit, nequaquam exiſtimo ex tam invidioſâ victoriâ titulos quæſitos, aut ſi qui quæſiti, confecto bello, Cæſare victore retentos. Abſterrêre poterat ab ambitione plenâ periculi exemplum in Nurſinos editum, à Dione memoriæ conſignatum, *cum eos, qui in prælio (conflixerât enim cum Cæſare) ceciderant, ſepelientes, eorum monumentis inſcriberent pugnantes eos pro libertate occubuiſſe, tanta ab eis mulctæ nomine exacta eſt pecunia, ut urbe agroque omni ceſſerint.* Epulones antiquitus Epolonos dictos Feſtus auctor, datumque *his nomen, quod epulas indicendi Iovi cæterisque Diis poteſtatem haberent.* Ædem Saturni à Planco factam, apud Suetonium eſt. In MANIBIS. producta I. ſe æquiparat duabus diviſim ſcribendis, quod Lipſius annotavit. Velius Longus, C. Cæſarem Manibias per I. ſcripſiſſe, Auguſtum per V. Manubias, & utriusque inſcriptiones teſtes citat; hæc etſi Auguſti non eſt, ſub Auguſto tamen poſita, Manibias habet. Lugudunum pro Lugduno antiqua ſcriptio, quam in M. Antonii nummis videmus, cujusque Dio meminit, qui cauſſam deducendæ coloniæ explicat. Raurica multis poſt annis Auguſto nomine aucta, nam quo tempore Plancus Galliæ præfuit, Anno DCCXI. id necdum Octavio acceſſerat. Cæterum hoc genus exemplis perſuadeor, privatis noſtris Annalibus non invitus aſſentire, Auguſtam, quæ nimirum Vindelicorum princeps urbs eſſet, primitus Vindelicam purè appellatam.

Ap. Civ. lib. 5.

Dio lib. 48

Suet. Octav. c. 29. Vel. de orthogr.

Dio lib. 46

IX. Magontiaci.

ATTIO. LANI. F
MONTANVS
MIL. COH. RAITORVM
ANNORVM. XLV
STIP. XIX.
H. S. E

Aſtat in lapide Attio militari habitu, dextrâ ſcuto oblongo impoſitâ, ſiniſtrâ bina tenens haſtilia. Rhætorum ſimplicia nomina fuiſſe ſentio, MONTANVS ad patriam pertinere cognominis loco poſt patris nomen poſitum, eâ formulâ, quam ex baſi antiquâ in Mediceis hortis Romæ exſcripſi,

SERASPADANES. PHRAATIS
ARSACIS. REGVM. REGIS. F.
PARTHVS
RHODASPES. PHRAATIS
ARSACIS. REGVM. REGIS. F.
PARTHVS

Strab. lib. 16. Lipſ. in 2. An. Tac.

Strabo Phraatis filios Auguſto obſides datos Saraſpadem, Ceropasdem, Phraatem & Boonem nominat, quorum poſteriores Lipſius in Phraatem & Vononem reformat, rectè, nos jam hinc priores in Seraſpadanem & Rhodaſpem. Atque hæc præter rem monuiſſe fraudi non erit.

X. Meſſa-

X. Meſſanæ.

L. BAEBIVS. L. F
GAL. IVNCINVS
PRÆF. FABR. PRÆF
COH. IIII. RÆTORVM
TRIB. MILIT. LEG. XXII.
DEIOTARIANÆ
PRÆF. ALÆ. ASTYRVM
PRÆF. VEHICVLORVM
IVRIDICVS. ÆGYPTI

Cohors quarta Rhætorum deſcribitur in Notitia, ſub Duce Armeniæ Analibæ. Legionis Dejotarianæ neſcio an alibi nomen extet: Certum autem habeo, alteram eſſe ex duabus, quas Dejotarus diſciplinâ atque armaturâ Romanâ conſtitutas habebat, ut eſt in Commentario belli Alexandrini. Vna videtur cæſa prœlio, quo Pharnaces Domitium vicit, & quo *Ponticâ legione pæne totâ amiſsâ, magnâ parte Dejotari militum interfectâ, triceſima ſexta legio in loca ſe ſuperiora contulit.* Hinc eſt, quod cum Cæſar Dejotarum in gratiam reciperet, non niſi unius legionis facta mentio, *Legionem autem, quam ex genere civium ſuorum Dejotarus naturâ diſciplinaque noſtra conſtitutam habebat, equitatumque omnem ad bellum gerendum adducere juſſit.* Præfectus vehiculorum, qui curſui vehiculari præpoſitus, cujus Juriſconſultorum libri meminere: Vti & Juridici Ægypti, quem Alexandriæ Juridicum appellant.

Dig. lib. 50 tit. 4. l. b. 18 Dig. lib. 1. tit. 20. l. 2. Cod. lib. 1. tit. 53. l. unicâ.

XI. Romæ in S. Blaſio de pagnottâ.

DIS. MANIBVS
FOSSIÆ. GNOME
L. VICIDIVS. L. F. CAM
PRÆSENS. RAVEN
E. COH. VI. R
MATRI. PIENTISSIMÆ

An hîc Cohors ſexta Rhætorum ſignificetur, dubitare poſſumus.

XII. Pætovione.

T. VARIO. CLEMENTI
PROC. PROVINCIARVM
BELGICÆ. GERMANIÆ. SVPERIORIS
GERMANIÆ. INFERIORIS. RÆTIÆ
MAVRETANIÆ. CAESARIENS. LVSITANIÆ
CILICIAE. PRAEF. EQ. ALAE. BRITAN
NIC. MILIAR. PRAEF. AVXILIORVM
IN. MAVRETANIAM. TINGITANAM
EX. HISPANIA. MISSORVM. PRAEF. EQ.
AL. II. PANNONIOR. TRIB. MIL. LEG. XXX. V
PRAEF. COH. II. GALLORVM. MACEDONICAE
CIVES. ROMANI
EX. ITALIA. ET. ALIIS. PROVINCIIS
IN. RÆTIA. CONSISTENTES

Quo tempore Varius Rhætiæ Procuratorem egiſſe, & quæ Tingitana hæc expeditio fuiſſe videatur, diximus libro VI.
Nam vetus conjectura de Antonini, & Veri ævo non placet, quod iis Imperatoribus res contra Mauros in Hiſpaniâ, non in Tingitaniâ geſtæ. Ala miliaria à numero equi tum circiter mille, ſic apud Vegetium cohors miliaria, ***habet pedites mille centum quinque.*** Cives Romani ex Italiâ & aliis provinciis in Rhætiâ conſiſtentes negotiorum cauſsâ, diverſi à Colonis.

Vig.lib.2. c.6.

XIII. In Valeriæ agro.

T. VARIO. CLEMENTI
PROC. PROVINC. BELGICAE
ET. VTRIVSQ. GERMANIAE
RÆTIAE. MAVRETANIAE. CAESAR
LVSITANIAE. CILICIAE
PRAEF. EQ. ALAE. BRITAN. MILIAR. ET
II. PANNONIORVM. TRIBVNO. MIL
LEG. XXX. VLPIAE
CIVES. ROMANI
EX. ITALIA. ET ALIIS. PROVINCIIS
IN. PANNONIA. CONSISTENTES

Aut ego cæcus, aut parum ii perſpicaces, qui Varium Pannoniæ Præſidem hinc auſi aſſerere.

XIV. Cele-

XIV. Celejæ.

T. VARIO. T. FIL
CLEMENTI. CL. CEL
PROC. AVG. PROVINCIAR
RÆTIÆ. MAVRITAN
CAESARIENSIS. LVSITANIAE
CILICIAE
PRAEF. AL. BRITANNICÆ. MILIAR
PRAEF. AVXILIARIORVM. TEMPORE
EXPEDITIONIS. IN. TINGITANIAM. MISSORVM
PRÆF. ALÆ. II. PANNONIORVM
TRIB. LEG. XXX. VLP. PRÆF. COH. II
GALLORVM. MACEDON
VALERIVS. VRBANVS
LICIN. SECVNDINVS
DECVRIONES
ALAR. PROVINC
MAVRETAN. CAESARIENSIS

Claudia Celeja Vario patria. Meminit Celejæ in Noricis Plinius, quæ tamen Pannoniæ verius. Pleraque marmora municipium appellant, unum quoddam coloniam, ſi Panvinio fides. Claudium prænomen, à Divo Claudio opinor accrevit, eo modo, quo Aelium Auguſtæ ab Hadriano, & fortaſſis Julium ab Octaviano. Plures viſuntur lapides, in quibus CL. CEL. id qui Claudiam tribum, Celejam patriam interpretantur, non vident tribum ante cognomen poni conſueviſſe, Q. SVLPITIVS. Q. F. LEMONIA. RVFVS. Eſt etiam in lapide DEC. CL. CEL. Decurio Claudiæ Celeiæ.

XV. Græcii, quod fortaſſe Graicum.

T. VARIO. CLEMENTI
AB. EPISTVLIS. AVGVSTOR
PROC. PROVINCIAR. BELGICAE
ET. VTRIVSQ. GERM. RAETIAE. MAVRET
CAESARIENS. LVSITANIAE. CILICIAE
PRAEF. EQVIT. ALAE. BRITANNICAE
MILIAR. PRAEF. AVXILIORVM. IN. MAVRET
TINGITAN. EX. HISPANIA. MISSORVM
PRAEF. EQVIT. AL. II. PANNONIOR
TRIB. LEG. XXX. VLP. PRAEF. COH. II
GALLORVM. MACEDONICAE
CIVITAS. TREVERORVM
PRAESIDI. OPTIMO

Cur hi tituli Celejæ, vicinisq; circùm Pannoniæ locis poſiti, potius quam ubi Varius honores geſſit, & ii qui poſuere degebant, cauſſa una eſt, quod in patriâ & apud ſuos inclareſcere omnes magni æſtimant.

XVI. Fuziazi Styriæ ſiue Valeriæ.

L. COMINIVS. L. M. L. NATIRA
L. PHILOSTRATVS. L. L. V. F
SIBI. ET. SVIS. L. L. L. CILO
L. L. L. RAETVS. L. L. L. PRIN
CEPS. COMINIA. L. L. L. VRBANA
L. L. L. GALATA. *l. l. l*

Rhæti nomen hîc liberti proprium, à gente tractum eſt. Totius autem inſcriptionis hæc complexio: L. Cominius Natira Lucii & Marci libertus, & L. Philoſtratus Lucii libertus, Viui fecerunt ſibi & ſuis libertis libertabus, quorum nomina ſubſcripta, L. Cilo duorum Luciorum, Cominii ſcilicet & Philoſtrati libertus, L. item Rhætus duorum Luciorum libertus, Princeps Cominia, Vrbana, & Galata, ſingulæ duorum Luciorum libertæ.

XVII. Romæ in Capitolio, columella rotunda.
NOMINA. LEG

II. AVG*uſta*	I. ADIVT*rix*	IIII. SCYTH*ica*
VI. VICT*rix*	IIII. FLAV*ia*	XVI. FLAV*ia*
XX. VICT*rix*	VII. CLAVD*ia*	VI. FERRA*ta*
VIII. AVG*uſta*	I. ITALIC*a*	X. FRETE*nſis*
XXII. PRIM*igenia*	V. MACED*onica*	III. CYREN*eica*
I. MINER*via*	XI. CLAVD*ia*	II. TRAI*ana*
XXX. VLP*ia*	XIIII. GEM*ina*	III. AVG*uſta*
I. ADIVT*rix*	XII. FVLM*inatrix*	VII. GEM*ina*
XIII. GEM*ina*	III. GALLIC*a*	III. ITALIC*a*
I. PARTH*ica*	II. PARTH*ica*	III. PARTH*ica*

Qui ſequitur legionum catalogus, trium numero auctior eſt.

XVIII. Romæ apud Maffeos, columella itidem.
NOMINA. LEG.

II. AVG*uſta*	II. ADIVT*rix*	IIII. SCYTH*ica*
VI. VICTR*ix*	IIII. FLAV*ia*	XVI. FLAV*ia*
XX. VICTR*ix*	VII. CLAVD*ia*	VI. FERRA*ta*
VIII. AVG*uſta*	I. ITALIC*a*	X. FRETE*nſis*
XXII. PRIM*igenia*	V. MACED*onica*	III. CYREN*eica*
I. MINER*via*	XI. CLAVD*ia*	II. TRAIAN*a*
XXX. VLP*ia*	XIII. GEM*ina*	III. AVG*uſta*
I. ADIVT*rix*	XII. FVLM*inatrix*	VII. GEM*ina*
X. GEM*ina*	XV. APOL*linaris*	II. ITALIC*a*
XIIII. GEM*ina*	III. GALLIC*a*	III. ITALIC*a*
I. PARTHIC*a*	II. PARTHIC*a*	III. PARTHIC*a*

Panv. Reip. Rom. lib. 3

Panuinius haſce ſub Alexandro Imp. per limites fuiſſe diſpoſitas, opinatur. Ego reliquas prætereo, Italicam tertiam à M. Antonino in Rhætiâ conſtitutam dixi libro VI.

XIX. Bri-

XIX. Brigantii repertum.

IN. H. DD
DEO. MERCVRIO
ARCECIO. EX. VO
TO. ARAM. POSVIT
SEVERIVS. SEVE
RIANVS. SVB. COS
LEG. III. ITAL. F
GORDIAN
BE. CO
S. L

An Arcecius à malis arcendis, quomodo Dii depulſores? Hoc ut aliis placeat, mihi valde diſplicet. Sed & plura in poſtremâ inſcriptione ſunt, quæ non niſi per nebulam diſpicio.

XX. Romæ.

D. M
GN. POMPEIO. POMPEIANO
EQVO. PVBLICO. TRIBVNO. LEGIONIS
III. ITALICAE. PRAEFECTO. COHORTIS
AFRORVM. IN. DACIAM
POMPEIA. CLEOBVLA. ET. CLEOPATRA
FRATRI. KARISSIMO

Meminit equitum equo publico Cicero in Philippicis; illis equum à Cenſorib. aſſignatum appâret ex Livio. In Daciam (ut lapis ſic habeat) antiquè, pro In Dacia, ſic in lege Agrariâ, ager IN. TERRAM. ITALIAM. Cic. Phil. 6.

XXI. Inter Bauzanum & Tridentum.

C. VALERIO. C. F
PAP. MARIANO
HONORES. OMNES
ADEPTO. TRIDENT
FLAMINI. ROM. ET. AVG
PRÆF. QVINQ. AVGVR
ADLECTO. ANNON. LEG. III
ITALIC. SODALI. SACROR
TVSCVLANOR. IVDICI
SELECTO. DECVR. TRID
DECVRIONI. BRIXIÆ
CVRATORI. REIP. MANT
EQVO. PVBL. PRÆF. FABR
PATRONO. COLON
PVBLICE

Romæ & Auguſti templum VI. urbis regione habet Rufus. Quinquennales, Cenſores fuiſſe diximus libro V. & opinionem minus vulgatam rationibus firmavimus. Annonarius ex vi verbi, qui legionis annonam procurat. Eſt apud Juriſconſultos Annonaria cauſsa, Annonarius titulus, Annonaria collatio, Annonaria ratio & præfectura.

XXII. Romæ opinor.

CN. LAVDIVS. CN. F
FAL. THALLVS
MIL. COH. X. PR
7. LIMI. ITEM. TESSE
RARIVS. IN. LEG. III
ITALICA. AN. VI. TRA
IECTVS. IN. COH. XI. PR
7. P. SATRI. QVI. MIL
ANN. XXIIII. VIX. ANN
XLII. H. F. C

Miles cohortis X. Prætoriæ, Centuriâ Limi. Et Teſſerarius legionis tertiæ Ital. (teſſerarii qui teſſeram, hoc eſt, ducis præceptum per contubernia nunciant, Vegetio & Plutarcho) demum trajectus in Coh. XI. Præt. Centuriâ P. Satri.

XXIII. Abudiaci ad Danubium.

I. O. M. STATORI
....
LEG. III. ITA. AR EVER
SVS. AB. EXPEDIT. BVRICA
EX. VOTO
POSVIT

Tac. de mor. germ. Miles reverſus ab expeditione Buricâ. Tacitus, *Nec minus valent retro Marſigni, Gothini, Oſi, Burii: terga Marcomannorum Quadorumque claudunt. è quibus Marſigni & Burii ſermone cultuque Suevos referunt.* Buros Ptolemæus nominat, uti Capitolinus, nam numerat inter gentes, qui bello Marcomannico contra M. Antoninum conſpiravere, ut jam obſcurum eſſe non poſſit, quo hæc inſcriptio referenda. Buri aut Burri inter ſocios Trajani bello Dacico apud Dionem, & in Theodoſii ex Dione Excerptis, quæ Leunclavius vulgavit, proditum, Buris pacem à Commodo conceſſam, cum antea ſæpius rogatus negaſſet, *tum quod vires eis adhuc eſſent, tum quod non pacem, ſed laxamentum ad faciundos apparatus conſequi volebant* Porro ſecundum verſum omittere ſatius duximus, quam imperiti exſcriptoris ineptias reddere.

XXIV. Celejæ.

SECCIVS. SECVNDIN. VET
LEG. III. ITAL. PETEIVLA. SEVERIO
CONI. EIVS. SIBI. ET. SECCIÆ
SECVNDINAE. FIL. ET. MARIIS
MAXIMO. ET. SECVNDO. NEPOTIBVS
SVIS. VIVI. FECERVNT. ET
IVL. APRICIO. FIL
MIL. LEG. SS. B F. PRAEF
STIPEN. VI. Θ. AN. XXV

Reliquis, quorum aſcripta nomina vivis, ſolus Apricius, ſtipendiorum ſex, obierat anno ætatis vigeſimo quinto. Sunt verò qui LEG. II. ITAL. hîc legant.

Has etiam rerum Vindelicarum Rhæticarumque à Panvinio & Golzio collectas aſſulas, viſum aſſervare, & poſterorum memoriæ transmittere. Sed præmoneo, ut neutrius fidem accuſo; ita cum quid ex iſtis fruſtulis producitur, cujus aliunde auctoritas non conſtat, aſſenſum conſuevi ſuſtinere, quippe qui perſpectum habeam, cum Panvinium tum Golzium, litteras, non ſemper ad marmoris exemplar reddidiſſe, ſed ſuppleſſe interdũ, & explicaſſe ex ingenio verba contractius per compendium ſcripta. Cui inſtituto ſi tantillum audaciæ accedat, magno antiquæ puritatis periculo fiat neceſſe eſt.

COLONIA. AVGVSTA. VINDELICORVM I.

Habet Panvinius Comment. Reip. Rom. lib. III. ex lapide veteri. Suſpicor deſignare monimentum C. Julii Vettii, in quo AVG. VINDELICVM. Coloniâ non aſcriptâ.

COL. AVGVSTA. VINDELICOR II.

Golzius in theſauro rei antiquariæ cap. XVIII. ex Tiberii nummo. Subdubito, an eum notet, quem nos libro V. expreſſimus, Tiberii nomen, & Auguſtæ ſymbolum, pini conum, currui triumphali impoſitum præferentem. At epigraphe neq; coloniæ neq; Auguſtæ meminit.

LEG. X. VINDELICOR. VICTRIX III.

Golzius cap. VII. ex vetuſtâ inſcriptione. Ptolemæus in Pannoniâ Legionem X. Germanicam poſuit, Ant. in itinerario Geminam dixit, atque inter Vindebonam & Commagenas ſtatuit. Indico, ſi cui credibile, videatur primas Vindebonæ litteras in Vindelicos abiiſſe.

AVXILIA. VINDELICORVM IV.

Golzius cap. VI. ex vet. inſcript. Notitia habet ſub diſpoſitione Magiſtri militum præſentalis orientis, inter Auxilia Palatina VINDICES. qui Alciato & Sconhovio VINDELICI.

COH. XXIIII. VINDELICORVM. IN. PHRYGIA V.

Golzius cap. VIII. ex vet. inſcript. Cohortes Vindelicorum Tacitus ſemel nominat, loco quem nos libro V. adduximus. Tac. An. 2.

COLONIA. AVGVSTA. RHETORVM VI.

Panvinius libro III. ex vetuſto lapide. Vereor, ne alienâ fide ſcripſerit; nam V. per Rhætiam Colonias ſtatuit, Auguſtam Quintanorum, Auguſtam Tiberii, Auguſtam Rhetorum (Rhætorum rectius) Conſtantiam & Curiam, unam in Vindeliciâ Auguſtam Vindelicorum, & ſingulas lapidum auctoritate confirmat, cum mihi, mirum, haud indiligenter hæc veſtiganti, nullum unquam marmor, nummus nullus, aut marmoris omnino nummive deſcriptio occurrerit, cujus fide vel unam ex tot coloniis tutò liceret aſſerere. Nam de Auguſtâ

Vindelicorum, quæ Rhætorum eadem, aliunde conſtitit, uti libro III. multis exequuti ſumus; ſimul Taciti teſtimonio tunc planum fecimus, ad ejus usque ætatem, aliam præterea coloniam in provinciâ non fuiſſe, ne quis quatuor aut quinque Auguſtas (Aventinus Auguſtam Aciliam addidit) ſomniet.

VII. COL. AVGVSTA. RHAETORVM

Golzius cap. XVIII. ex Tiberii nummo. Aperio quid. neſcio quam verè, veriſimiliter ſentio. Hic ipſe Golzius auctor, extare Tiberii nummos à tergo COL. AVGVSTA. PRAETOR. inſcriptos, horum aliquis rubigine exeſus, conjectorem audacem impellere potuit, ut parum mutatis primis litteris vetuſtate fugientibus, RHÆTOR. ſubſtitueret; ſuſpicioni viam munit R. litteræ aſperatio, quod ſcilicet extritis duabus in PRAET. ſimplex R. ſpatium non explere videretur.

VIII. LEG. VI. GEM. RHAETICOR.

Golzius cap. VII. ex vet. inſcript. Nullum hujus legionis veſtigium invenio. At in Mœſiâ ſuperiori eſt Anton. Ratiaria, Ptolemæo Rætiaria aut Rhætiaria: Ibi Ant. Leg. Gem. conſtituit, ſed numeros XIIII. aſcribit. Cogitandum tamen, an ad hujuscemodi ſcopulum impegerit Golzius. Extat in Juſtiniani codice reſcriptum Diocletiani & Maximiani Impp. Retiariæ datum, cujus me commodum admonuit clariſſimus Jurisconſultus, Pancirolus, commentario in Notitiam nuper edito, quod mihi ſub ipſum lucubrationum finem videre, & nominis mei memoriam in eo aliquoties amicè cohoneſtatam, obſervare contigit.

Cod. lib.6. tit.58.l.8.

IX. COH. VI. RAITORVM

Tac. Annal. 2. hiſt. 1.

Golzius cap. VIII. ex vet. inſcript. Meminit Tacitus Rhæticarum cohortium bis. Et in Notitia eſt ſub diſpoſitione Rhætiarum Ducis, Cohors VI. Valeria Rhætorum, item in Vicidii lapide COH. VI. R

X. ANNONA. LEG. III. ITALICAE

Golzius cap. VI. ex vet. inſcript. Puto ex elogio C. Valerii Mariani, in quo eſt, ANNON. LEG. III. ITALIC. nos Annonarium ſententiâ ita volente interpretabamur.

LITTERÆ SINGVLARES, ET DICTIONES CONCISE SCRIPTÆ, EXPLICATÆ.

A. *Aulus. anni.*
ADIAB. *Adiabenicus.*
AEL. *Aelius.*
AEL. AVG. *Aelia Auguſta.*
AL. *Ala.*
AN. *Anni.*
ANN. *Anni.*
ANNON. *Annonarius.*
ANTON. *Antoninus.*
ATILI. *Atilia.*
AVG. *Auguſta. Auguſtus. Auguſtalis.*
ARAB. *Arabicus.*
AVL. *Aulus.*
AVR. *Aurelia. Aurelius.*
AVREL. *Aurelius.*
BF. CO. fort. *Beneficiarius Conſulis.*
BF. COS. *Beneficiarius Conſulis.*
B. M. *Benemerenti.*
BF. PRAEF. *Beneficiarius Præfecti.*
C. *Cajus.*
7. *Centuria.*
CAES. *Cæſar.*
CAM. *Camiliâ* ſive *Camillinâ* tribu.
CAMB. *Camboduno.*
CAT. N. fort. *Catalus natione.*
CENS. *Cenſor.*
CL. *Claudius. Claudia.*
CL. CA. Ignoro.
COH. *Cohors. Cohortis.*
COLON. *Colonia.*
CONI. *Conjux.*
COS. *Conſul. Conſulibus.*
COS. DESIGN. *Conſul deſignatus.*
CR. fort. *Cretenſium.*
CV. *Curator.*
CVST. *Cuſtos.*
D. *Dies.*
DD. NN. AVGG. IMPP. *Domi-norum*

norum noſtrorum Auguſtorum Imperatorum.
DD. *Dedicatum. Dedicavit. Dedicarunt.* Item *Decurionum Decreto.*
DEC. MVN. *Decurio Municipii.*
D.I.M. *Dis inferis manibus.*
D.M. *Dis manibus.* fort. etiam, *Decurio municipii.*
D.M.S. *Dis manibus ſacrum.*
DOM. TROMENT. SALON. fort. *Domo Troment. Saloniana.* Saloniana Dalmatiæ urbs Ptol. De Troment. quid dicam non habeo, ne tribum interpreter, impedior quod hanc Romani ſemper ante cognomen ſcripsêre, neque opinor feminarum nominibus addidêre.
D.S.P V.I.S.L.M. *De ſua pecunia votam, jam ſoluit lubens merito.* Aut, *illis ſolvit lubens merito.*
EQ. *Eques. Equites.*
EQ. AL. *Eques alæ*, aut, *alaris.*
ER. *Eraniſta*, opinor.
EX. BF. COS. *Exbeneficiarius Conſulis.*
F. *Filius, filia.*
FAL. *Falerina* tribu.
F.C. *Fieri curavit.*
FEL. *Felix.*
F.I. *Fieri juſſit.*
FIL. *Filius.*
FL. *Flavius.*
GAL. *Galeria* tribu.
GERM. *Germanicus.*
HADR. *Hadriani.*
HER. *Heres, heredes.*
HERED. *Heredes.*
H.F.C. *Heres fieri curavit.*
HOR. NOC. *Horas noctis.*
H.S.E. *Hic ſitus eſt.*
I. *Prima*, cohors.
II. *Secunda. Secundum.*
III. *Tertium.*
IIII *Quartum.*
IIII. VIRALIS. *Quatuorviralis.*
IIIIII. VIR. AVG. *Sexvir Auguſtalis.*
HS. Seſtertii nota.
INCOLVM. *Incolumitate.*
IN.D.H.H *In Dei hujus honorem.*
ING. fort *Ingenuus*, aut, *Ingilianus.*
IN H. DD. *In honorem dedicatum.*
INHDD. Idem.
IMP. CAES. *Imperator Cæſar.*
I.O.M. *Jovi optimo maximo.*
ITAL. *Italica*, legio, *Italico*, militi.
IVL. *Iulius. Iulia.*
KAL. *Kalendæ.*
KLENDS.IAN. *Kalendas Ianuarii.*

L. *Lucius, Legio, Lætus, Lubens*, in numeris *quinquaginta.*
LEG. *Legio, Legatus.*
LEG. AVG. PR. PR. *Legatus Auguſti Pro Prætore.*
L. D. D. D. *Locus datus Decurionum decreto.*
L. D. S. *Locum de ſuo. Lubens de ſuo.*
LEG. III. ITAL. *Legio tertia Italica.*
LIB. *Liberta.*
L. M. L. *Lucii & Marci libertus.*
L. L. L. *Luciorum duorum libertus*, aut, *liberta.*
L.L.M. *Lubentes merito.* aut, *Lætus lubens merito.*
M. *Marcus, Menſis, Miles.*
M E. *Memoriæ.*
MEN. *Menſes.*
M.H.M. *Miſſo honeſta miſſione.*
MIL. *Miles. Militavit.*
MIL. ITAL. *Militi Italico.*
MILIAR. *Miliaria* ala.
MIRPA. Ignotum, niſi nomen proprium ſit.
M. P. *Millia paſſuum.*
M VL. V P. *Multis victoriis potito.* Neque placet, neq; melius ad manus quidquam eſt.
MVNIC. *Municipium. Municeps.*
N. *Noſter. Noſtri. Nepos. Natione. Nummi.*
NEG. *Negotiator.*
NEGOT. Idem.
NEP. *Nepos.*
N.I.F.L. Non liquet.
N. SVR. *Natione Surus.*
Θ. *Obiit.*
P. *Publicus.*
PACON. *Paconius.*
PAP. *Papia* tribu.
PARTH. MAX. *Parthicus maximus.*
P. C. *Poni curavit.*
P. L. L. *Poſuerunt lubentes. Poſuit lætus lubens.*
POM. *Pomptinâ* tribu.
POMP. fort. *Pompejus, Pompilius*, aut, *Pomponius.*
PONT. *Pontifex.*
PONTIF. MAX. *Pontifex maximus.*
P. P. *Pater Patriæ. Procurator Provinciæ.*
PRAEF. FABR. *Præfectus fabrûm.*
PRAEF. QVINQ. *Præfectus Quinquennalis.*
PROCOS. *Proconſul.*
PROC. *Procurator.*
PROCVR. Idem.
PRINC. *Princeps.*

PROLEG.

PROLEG. *Prolegato*, aut *Prolegatus*.
PRON. *Pronepos.*
Q. *Quintus.*
QVIN. *Quinquennalis.*
R. fort. *Ratorum* cohors.
RAVEN. *Ravenna.*
REIP. *Reipublicæ.*
REST. *Reſtituerunt.*
ROM ET. AVG. *Romæ & Auguſti.*
S. *Solvit.*
SECVRIT. *Securitati.*
SEPT. SEV. *Septimius Severus.*
SEPTIM. *Septimius.*
SEXT. *Sextus.*
SIGN. *Signum.*
S. P. Q. R. *Senatus populusq́ Romanus.*
SS. *Supraſcriptæ* legionis. *ſibi ſuis.*
SS. Seſtertii nota.
STA. ignotum.
STIP. *Stipendiorum.*
S.T.T.L. *Sit tibi terra levis.*
SVB. COS. obſcurum.
T. *Titus*, *Tribunus.*
TEMP. *Templum.*
TEST. *Teſtamentum.*
TIB. *Tiberius.*
TREVER. *Treverenſis.*
TR.P. *Tribunitiâ poteſtate.*
TRIB.POT. Idem.
TRID. *Tridenti.*
TRIVMP. *Triumphavit.*
T. VX. S. M. P. F. *Titulum uxor ſuo marito poni fecit.* Etſi animo meo non ſatisfacit.
V. In numeris, *quinque*, *quintum.*
V. *Vlpia* legio.
V. A. *Vixit annis.*
VAL. *Valeria.*
V. CL. *Vir clariſſimus.*
VE. *Veteranus.*
VEIN. fort. *Veindelico.*
VET. *Veteranus.*
V.F. *Vivus fecit. Vivi fecerunt.*
V.ID. *Quinto Idus.*
VII. VIR. EPVL. *Septemvir Epulonum.*
VINDEL. *Vindelicus.*
VIX. *Vixit.*
VLP. *Vlpia* legio.
VOL. *Voltinâ tribu.*
V.P. *Vivus poſuit.*
V.S.L.M. *Votum ſolvit lubens merito.*
V.S.L.L.M. *Votum ſolverunt lubentes merito*, aut, *Votum ſolvit lætus lubens merito.* Plautus Stycho, *Salſipotenti* &c. *Lætus lubens laudes ago & grates gratiasq́ habeo.*
V. S. P. L. L. M. *Votum ſolvit publicè lætus lubens merito.*
VV. *Vivis.*
X. In numeris *Decem.*
XV. VIR. SACR. FAC. *Quindecimvir ſacris faciundis.*

CON-

CONVERSIO
ET
PASSIO
SS. Martyrum
AFRÆ, HILARIÆ, DIGNÆ, EUNOMIÆ, EUTROPIÆ,
QUÆ
AUGUSTÆ VINDELICORUM PASSÆ SUNT.
CUM
MARCI VELSERI
COMMENTARIO.

Clemens Rom. Apoſt. Conſtit. lib. 5. c. 7.

De martyribus verò pręcipimus vobis, ut in omni honore ſint apud vos.

LECTORI. S.

QUIS cultus ſanctis tutelaribus debeatur, optimè expreſſit D. Maximus Taurinenſis Epiſcopus : qui non multo poſt D. Ambroſium vixit, cujusque plurimæ lucubrationes aliquando Ambroſii nomine cenſæ ſunt. Et ſi autem ſententiam verbis non breviſſimis comprehenderit, operæ pretium tamen erit locum integrum, quatenus huc facit, exſcribere. Ait itque, Cum omnium ſanctorum martyrum, fratres, devotiſſimè natalem celebrare debemus, tum præcipuè eorum ſolennitas tota nobis veneratione curanda eſt, qui in noſtris domiciliis proprium ſanguinem profuderunt. Nam licet univerſi ſancti ubique ſint, ſpecialiter illi tamen pro nobis interveniunt, qui & ſupplicia pertulere pro nobis. Martyr enim cum patitur, non ſibi tantum patitur, ſed & civibus. Sibi patitur ad requiem, civibus ad ſalutem. Exemplo enim eorum didicimus Chriſto credere : didicimus contumeliis vitam æternam quærere : didicimus mortem non timere. Videte ergo, quid martyribus debeamus; in quo alter tortus eſt, ut alter ſalvaretur. Alter carnificem pertulit, ut alter Chriſtum agnoſceret. Alter morti addictus eſt, ut alius vita potiretur æterna. Et ad poſtremum, ſanctus occiſus eſt, ut peccator evaderet: Beati igitur martyres nec ſibi vixerunt, nec ſibi mortui. Exemplum enim nobis reliquerunt bene vivendo, converſationis; tolerando fortiter, paſſionis. Nam ideo Dominus, per totum mundum, diverſis in locis, pati martyres voluit, ut tanquàm idonei teſtes, nos præſenti quodam fidei exemplo ſuæ confeſſionis, urgerent: ut humana fragilitas, quæ prædicationi dominicæ, aditu longiore vix credit, vel præſenti oculorum teſtimonio, martyrio crederet beatorum. Cuncti igitur martyres devotiſſimè percolendi ſunt: ſed ſpecialiter ii venerandi ſunt à nobis, quorum reliquias poſſidemus. Illi enim nos oratione adjuvant, iſti etiam adjuvant paſſione. Cum his autem nobis familiaritas eſt. Semper enim nobiſcum ſunt: nobiſcum morantur: hoc eſt, & in corpore nos viventes cuſtodiunt, & de corpore recedentes excipiunt. Hic, ne peccatorum

Serm. de nat. ſſ. Octavii Advent. & Solut.

nos labes abſumat : ibi, ne inferni horror invadat. *Huic ſententiæ, quiſquis probè erga pietatem affectus, libens ſubſcribet. Majores certè noſtri, homines antiquè boni, qui rectè facere, quam contentioſè de rebus ſacris diſputare prius ducerent, eam præclaro exemplo confirmarunt. Relatum eſt enim in annales, Henricum Imp. quem IV. dicunt, ab Hermanno Auguſtano epiſcopo partem corporis ſanctæ Afræ expetiiſſe, eccleſiæ, quam Spiræ Nemetum condiderat, inferendam. Nemo dubitabat, quin precibus ejus, qui cogere poſſet, & vero etiam ſoleret, parendum eſſet; quam parciſſimè tamen faciendum exiſtimabant omnes. Accedit igitur ad ſepulchrum martyris epiſcopus; reſerat loculum; illa, qua par fuit, religione, unum ex pollice pedis aufert articulum. Hunc publicè prius oſtenſum, magni muneris loco Imperatori tranſmittit. Cives interea, qui chariſſimo pignori timerent, baſilicam inſedere frequentes, fores etiam armati obſervavere, ne plus quam conſtitutum erat, aſportaretur. Eo tunc ardore in Deum, & in ſanctos, quos Dei amicos eſſe ſcirent, ferebantur. Ut res ſuas privatim tanta diligentia nullus, quanta ſacras reliquias publicè aſſervarent univerſi. Quod etiam privatim, & publicè bene vertit. Rideant hæc, qui omnia rident. Mihi certum eſt laudatiſſimis veſtigiis inſiſtere. Et quando optimis martyribus aliud obſequij genus nunc præſtare non licet, veterem hiſtoriam, qua potui ratione illuſtrandam ſumpſi. Exemplum, quod fidiſſimum videbatur, ſequutus. Nam à diverſis deſcriptoribus aliud atque aliud habemus: Ut tamen verba, & hæc modicè, non res diſſentiant. Auguſtæ Vind.*

[1] INCIPIT [2] CONVERSIO [3] SANCTÆ [4] AFRÆ, [5] & puellarum ejus.

A[6]PUD provinciam Rætiam, [7] in civitatem Auguſtam [8] Narciſſus [9] epiſcopus veniens, [10] tempore, quo perſecutio Diocletiani fervebat, neſciens quo intraret [11] profugus, ad mulierem quandam ingreſſus eſt, nomine Afram, [12] cum diacono ſuo [13] Felice. Illa autem, videns honeſtos viros, exiſtimans adventores impudicos, parat cœnam, & omnia, quæ ſolito more, cum tribus puellis, [14] parare amatoribus conſueverat. Epiſcopus autem, veniens ut cibum caperet, [15] orare cœpit, & pſallere. Afra autem, quia nunquam hæc audierat, ſtupefacta cœpit inquirere, quis eſſet. Et [16] ediſcens hunc eſſe Chriſtianorum epiſcopum, [17] procidit ante pedes ejus, dicens: [18] Domine, indigna ſum valde, & in iſta civitate nulla me turpior poteſt inveniri. Cui ait Narciſſus epiſcopus: Salvator noſter [19] à turpiſſimo tactu inquinari non potuit, illius enim tactus omnes ſordes diluit, atque mundavit, & ſordes non poterant inquinare Domini claritatem. Nam & [20] lux de cœlo veniens, & ſplendor ſolis, dum circa cloacas, & lutulentas plateas funditur, mundus funditur de cœlo, & mundus levatur in cœlum. Unde & tu, [21] filiola, [22] ſuſcipe in te lumen fidei: [23] ut purificata ab omni peccato, poſſis de meo introitu perpetua [24] claritate gaudere. Dicit ei Afra; [25] ego quidem, quæ plura capillis meis peccata commiſi, quomodo poſſum à tantis ſordibus ablui? Reſpondit Narciſſus epiſcopus: [26] Tantum crede, & baptizare, & ſalva eris,

Poſt hæc Afra convocans puellas ſuas, dixit: Iſte homo, qui ad nos intravit, epiſcopus eſt Chriſtianorum: & dixit mihi, Si credideris Chriſto, & baptizata fueris, ab omni poteris emundari peccato. [27] Quid vobis videtur? Reſpondentes autem [28] Digna, Eunomia, & Eutropia dixerunt: Tu noſtra domina es, & ſi ſequutæ ſumus te ad inquinamenta facinorum, quomodo te non ſequemur ad indulgentiam peccatorum? Tu caput noſtrum es, quocunq; ierit caput, membra neceſſe eſt ut ſequantur.

Interea dum hæc loquerentur, nox initium ſumpſit. [29] Incipiens autem hymnos Deo canere cum diacono ſuo epiſcopus, totam noctem orando, & pſallendo pertranſit, [30] ſimul habens Afram cum ſuis puellis conſortem. Mane autem facto, epiſcopus Narciſſus cœpit inquiri. Dictumq; eſt Afræ: Ubi ſunt, qui ad te introierunt? Illa autem dixit eis: Hoſpites amatores mei [31] manſerunt hic, & abierunt ad ſacrificium. Illi autem audientes illos iſſe ad ſacrificium, putabant eos ad [32] Capitolium [33] vel ad templum abiiſſe. Aliis ergo diſcedentibus, remanſit unus ex eis, qui diceret: Ego cognovi eos ſero ad te veniſſe, & ſcio, quia Chriſtiani erant, nam [34] omni hora ſignabant frontes ſuas ſigno crucis, in qua Chriſtus eorum paſſus eſt. Dicit ei Afra: [35] Ad me meretricem haberent intrare, ſi Chriſtiani eſſent? Ad me non veniunt, niſi qui mei ſimiles ſunt. Abiit ille, & nunciavit omnia, quæ dixerat, quæque audierat, his qui quærebant eos.

His ita geſtis, [36] abiit Afra ad matrem ſuam [37] Hilariam, & dixit: Epiſcopus Chriſtianorum venit ad me, neſciens quo intraret, & per totam noctem, [38] expandens manus ſuas ad Deum ſuum, cantans quod novit, nos fecit ſimul orare: [39] Circa verò pullorum cantum extinctum eſt lumen candelæ: & cœpi feſtinare, ut eam accenderem, & non potui. Tunc dixit mihi diaconus ejus: Noli quærere lumen extinguibile, modo tibi [40] oſtendetur lux, quæ extingui non poteſt. Et cum dixiſſet epiſcopus: [41] Veni lux mea de cœlo, oſtende faciem tuam, & ſalvi erimus, [42] Venit fulgor de cœlo ſicut ſol, & ſicut coruſcatio, ante tonitruum, & non receſſit ante, quam aurora inciperet. Et [43] dum orationem finiſſet, juſſit nos ſibi reſpondere, & dicere, Amen. Et lux fulgoris illius paulatim receſſit. Poſt hæc miſi me ad pedes ejus, & dixi illi: [44] Domine, injuriam tibi grandem feciſti, quod ad me introiſti, ſum enim mulier peccatrix. Et ille dixit: quo me Deus meus juſſit ingredi, introivi. Circa diei verò horam tertiam, oſtenderunt ſe mihi, qui eis ante lucem inſidiati fuerant, ut exeuntes tenerent eos, & occiderent. Sed cum non exiſſent, convenerunt me. Ego verò [45] faſces lini habeo, ſub quibus abſcondi eos, & timeo, ne ſcrutentur locum illum. Sed ſi jubes, domina mater, huc eos tranſire faciam. Quia promiſit mihi epiſcopus dicens: Faciam

am te Chriſtianam, & omnia peccata tua diluentur. Audiens hæc [46] mater ejus, gaudio repleta dixit: Præſtet Deus, ut & mihi hoc contingat. Cui dixit Afra: Ergo nocte veniente ducam eum huc. Reſpondit mater ejus: Etiamſi noluerit, roga eum.

Veſpere autem facto, rogavit ſanctum Narciſſum epiſcopum Afra, ut iret ad matrem ejus. Ingreſſo autem eo domum, factum eſt gaudium magnum, ita ut Hilaria [47] per tres horas teneret plantas ejus, & diceret: Obſecro te domine, ut & me facias mundari à peccatis meis. Tunc ſanctus Narciſſus epiſcopus dixit ei: Beata eſt fides tua, quæ [48] antequam diſceres verbum veritatis, ipſam veritatem, quam per verbum vix poſſunt homines agnoſcere, in tua mente fundaſti. Veruntamen quia video vos capaces eſſe verborum Dei, [49] hodierna die ſimul incipite jejunare, & per ſeptem dies jejunantes audite ſermonem veritatis: Octava autem die purificabimini ab omni peccato, & eritis ab omni pollutione immunes. Dixit ei Hilaria: Si jubes domine, [50] dicimus quid colimus, & ita demum doce nos, quid colere debeamus. Dixit ei Narciſſus epiſcopus: In hoc apparet, quia bene poteris ſuſcipere, quid colere debeas, ſi quid huc uſque colueris, evidenter exponas. Dic ergo culturam tuam. Hilaria reſpondit: [51] Parentes mei genere Cyprii fuerunt, & [52] inde venerunt cum ſacris Veneris. Et [53] Venus coli non poteſt, niſi ab his fœminis, quæ fuerint fornicatæ. Ideo ego deniq; filiam meam ſacris Veneris conſecravi, quaſi Deæ Veneri ſervituram, & de opere meretricio placituram, in proſtibulo manere permiſi. Credens, quod mihi eſſet propitia Venus, ſi filiam meam divinis ejus imitationibus occupaſſem. Nam [54] quanto plures amatores habere potuerit mulier, quæ Veneri ſervit, tanto plus Veneri placere poſſe à ſacerdotibus affirmatur. Audiens hæc vir Dei Narciſſus epiſcopus, [55] ingemuit, & lacrymas fudit, dixitq; ad Diaconum ſuum: Surge frater, & demus lamentum ſuper culturam talem. Et rogemus Dominum, ut [56] ubi abundavit iniquitas, ſuperabundet & gratia.

Factum eſt autem, cum oraſſent, [57] apparuit Ægyptius quidam nigrior corvo, nudus, & [58] vulneribus elephantiæ corpore toto plenus, & dare cœpit mugitum, dicens: [59] O Sancte Narciſſe epiſcope, quid tibi cum cauſſa mea? [60] Quid tibi cum ancillis meis, quas ego ſemper in mea familia habui? Deus tuus mundas animas, & munda corpora diligit. Iſtæ jam [61] meæ ſunt, alius eſſe non poſſunt. [62] Nunquid ego intro, ubi caſtitas regnat? Nunquid locum invenio, ubi eſt ſpiritus caſtitatis? Hic tu quid intraſti, ubi inquinata ſunt corpora, & pollutæ ſunt animæ? Tunc ſanctus Narciſſus epiſcopus dixit ei: [63] Jubeo tibi immunde ſpiritus, ut des mihi reſponſum de eo, quod te interrogavero. Dic mihi damnate, [64] Scis Chriſtum Jeſum Dominum noſtrum Na-

zarenum tentum, flagellatum, ſputis in facie illitum, ſpinis coronatum, irriſum, ligatum, felle & aceto potatum, affixum cruci, mortuum, & ſepultum, die tertio reſurrexiſſe? Scis hoc factum eſſe? Reſpondit dæmon, & dixit: Utinam mihi hoc neſcire licuiſſet. Nam ex ea hora, qua crucifixus eſt, [65] princeps noſter [66] fugit à facie ejus, quia virtutem perſequentis ferre non potuit. Tunc ſaxa illa ſolida ſcindebantur, & monumenta aperta ſunt, & ſurrexerunt ſancti viri, qui viderunt hoc factum, quando princeps noſter, ab eo qui crucifixus eſt, [67] tentus eſt, & catenis religatus. Reſpondit ſanctus Narciſſus, & dixit: Quod nomen eſt principis veſtri? Dicit ei dæmon: [68] Sathan nomen eſt ei: Quod interpretatur initium mortis. Dicit ei Narciſſus epiſcopus: Dic mihi, quid peccavit Dominus Jesus Chriſtus, ut tanta pateretur? Dicit ei dæmon: Nunquam peccavit. Dicit ei Narciſſus Epiſcopus: Et qui nunquam peccavit, quare tanta perpeſſus eſt? Reſpondit dæmon: Non pro ſuis peccatis paſſus eſt, ſed pro alienis. Dicit ei Narciſſus Epiſcopus: [69] Ex ore tuo condemnaris immunde ſpiritus. Cum ergò ſcias Dominum meum, Jeſum Chriſtum, non pro ſuis, ſed pro alienis peccatis occiſum, diſcede ab his mulieribus, quia etiam pro iſtis paſſus eſt, quæ ad ejus fidem, & gratiam confugerunt. Dicit ei dæmon; [70] Quia docet lex, & jubet, ut res alienas non tollat aliquis, tu qui ſanctus es, res meas quare tollis? Quid mihi tollis animas, quas lucratus ſum? Dicit ei Narciſſus epiſcopus; [71] Effractor, & fur, [72] ab initio damnate, & in malitia [73] inveterate, quia iſtas animas à Deo ſuo tu ſeparaſti, ego te modo furem teneo, & creatori creaturam ſuam reſtituo. Reſpondit ei dæmon: Et ego creatura ejus ſum, [74] & me ergò creatori meo reſtitue. Dicit ei Narciſſus: [75] Tu ipſe ex ore tuo hoc confeſſus es, Chriſtum pro peccatis hominum paſſum eſſe: ſi, quomodo pro hominum peccatis paſſus eſt, etiam pro dæmonum [76] impietatibus paſſus eſſet, reſtituerem te creatori tuo: Nunc autem, quia ſic paſſus eſt pro peccatis hominum, ut veſtrum principem religaret, vade tu ad principem tuum. Dicit ei dæmon: [77] Fac pietatem ſuper me, & [78] da mihi vel unam animam in poteſtatem. Dicit ei Narciſſus Epiſcopus: Si dedero tibi animam in poteſtatem, quid de ea facies? Dicit ei dæmon: [79] Interficiam eam, & lucrabor animam ipſius. Dicit ei Narciſſus epiſcopus: Cras prima luce, dabo tibi poteſtatem hanc ut facias. Dicit ei dæmon: [80] Dic mihi ante Deum tuum, quia das mihi animam intra corpus incluſam, quam ego lucrer. Dicit ei Narciſſus: Ante Deum meum, dabo tibi [81] animam intra corpus incluſam, manducantis, & bibentis, & dormientis, & iterum vigilantis. Dicit ei dæmon: Modo jube me hic manere iſta nocte. Dicit ei Narciſſus: [82] Si potes nobiſcum manere, mane. Dicit ei dæmon: [83] Si non expan-

expandis manus tuas ad cœlos, & non pſallis Deo tuo, poſſum hic manere. Dicit ei Narciſſus: Nunquam ſit tibi bene, immunde ſpiritus! Non ſolum autem ego, ſed & iſtæ omnes mecum, per totam noctem Deo noſtro flectent genua, & laudes ei nobiſcum canent. Tunc dæmon ululatum teterrimum diræ vocis emiſit, & nuſquam comparuit.

Sanctus autem epiſcopus fecit poſt jejunium refici Afram cum matre ſua, & cum puellis ſuis. Quæ trementes pro eo, quod audierant, & viderant, ejus monitis confortabantur. [84] Ipſe autem cum Felice diacono ſuo non refecit ſe, ſciens ſe iterum mane cum dæmone luctamen habiturum. Tranſiit itaque nox tota orationibus, & pſalmorum canoribus plena. Die autem orto affuit dæmon dicens: Memor eſto ſancte epiſcope juramenti tui, quod dixiſti ante Deum tuum. [85] Da mihi animam, cujus corpus occidam, & animam ejus mecum habeam. Reſpondit ſanctus Narciſſus epiſcopus, & dixit: [86] Et tu jura mihi in nomine Dei mei, quia ſtatim interficias, quem tibi dedero in poteſtatem, & ſi eum non interficias [87] jubeat te Deus ire in abyſſum. Dixitque ei dæmon: Per ipſum, qui nos cum principe noſtro vicit, juro: [88] ſi non, me jubeat ire in abyſſum, quia ſtatim interficiam eum, quem mihi dederis in poteſtatem. Dixitq; ei Narciſſus epiſcopus: [89] Vade juxta flumen fontis alpium Juliarum, unde nemo poteſt aquam bibere, non homo, non pecus, non fera aliqua, quia [90] Draco ibi habitat, & [91] de flatu ejus, omnes qui ad fontem acceſſerint, moriuntur: hunc interfice, & [92] in tuam poteſtatem redige animam ejus. Tunc exclamavit dæmon, dicens: [93] O epiſcopum mendacem! Inſuper me ligavit juramento, ut [94] amicum meum occidam: quem ſi non occidero, compellet me ire in abyſſum. Tunc dæmon aſſenſit; & [95] occidit draconem: & liberatus eſt fons, ad uſum omnium, [96] uſq; in hodiernum diem.

[97] Per dies autem plurimos docuit eas verbum Dei, ſanctus Narciſſus epiſcopus. Et baptizata eſt Hilaria, cum filia ſua Afra, & cum puellis ſuis, & [98] cum generatione ſua, & cum omnibus amicis ſuis. [99] Fecitq; domum Hilariæ eccleſiam. Et [100] ordinavit eis presbyterum Dionyſium, avunculum Afræ.

[101] Ipſe autem epiſcopus Narciſſus, perfectis ordine rebus, poſt menſes novem, ad Hiſpaniam profectus eſt, ad civitatem [102] Gerundam. In qua multum populum Deo acquiſivit [103] per tres annos. Et ita demum [104] martyrij palmam cum diacono ſuo Felice attigit.

AD

AD CONVERSIONEM SANCTÆ AFRÆ,

& puellarum ejus,

COMMENTARIUS.

A*UCTOREM hujus hiſtoriæ (quæ prima ſolet eſſe commentatorum diſquiſitio) ignoramus quidem; veriſimiliter tamen ſuſpicamur, fuiſſe aliquem ex clero Auguſtano, cui publico eccleſiæ decreto id muneris injunctum. Nam conſtat, inter præcipuas curas eccleſiis olim incubuiſſe, res à ſanctiſſimis martyribus præclare geſtas, fortiterq; paſſas, litteris conſignare. Id eſt diſcere ex Fabiani Pontificis epiſtola, quam* Dilectiſſimis ubique catholicæ eccleſiæ comminiſtris *ſcripſit. Cum enim Romanæ eccleſiæ diligentiam, in colligendis martyrum geſtis per ſubdiaconos, & notarios, expoſuiſſet, adjungit,* Quod etiam vos omnes agere monemus, ne in poſterum aliqua ex his dubitatio fiat, quæſtioque oriatur, quoniam omnia, quæ ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt. Et quæ noſtris temporibus veraciter ſcribuntur, ad futurorum doctrinam diriguntur. Et ideo fideliſſimis hæc negotia committi præcipimus, ne aliqua in eis illuſio inveniatur, ex qua fidelibus ſcandalum (quod abſit) oriatur. *Quæ fidem & auctoritatem hujuſcemodi hiſtoriarum mirè confirmant. Hoc tamen non à Fabiano primum inſtitutum, ſed ab Apoſtolorum temporibus obſervatum, oſtendit, quæ adhuc extat,* Paſſio ſancti Andreæ Apoſtoli, per presbyteros & diaconos eccleſiarum Achaiæ ſcripta. *Et apud Euſebium de morte Polycarpi elegans epiſtola, quam ſcribit* Fe-cleſia Dei, quæ Smyrnam incolit, eccleſiæ, quæ eſt Philomi[?]i: *Item epiſtola de martyribus Galliæ ſub Vero, inſcripta,* Servi JEſu Chriſti, qui Viennam, & Lugdunum Galliæ incolunt, fratribus in Aſia & Phrygia: *Atque nonullæ aliæ hujus generis ſcriptiones. Quarum multo plures & integriores haberemus, abſque Diocletiano fuiſſet. Hic nihilo minus in Chriſtianorum libros, quam in corpora deſæviit. Uti, præter alia teſtimonia, argumento eſt hactenus celebrari ſolita* IV. *Non. Jan.* Romæ commemoratio plurimorum ſanctorum martyrum, qui ſpreto Diocletiani Imp. edicto, quo tradi ſacri codices jubebantur, potius corpora carnificibus, quam ſancta dare canibus maluerunt. *Innumeras iſta calamitas ſanctorum hiſtorias affixit. At ſi qui ſub ipſo Diocletiano paſſi, illorum hiſtoriæ, pace eccleſiis per Conſtantinum reddita, recenti adhuc memoria facile reſtitui potuere. Idq; huic, quam præ manibus habemus, contigiſſe credendum. Cum ſemel atque iterum perſecutionis jam præteritæ meminerit. Ne inferiorem Conſtavtino Magno exiſtimem, ſtylus neque purè latinus, neque ex poſteriorum temporum fæce plane barbarus, me movet. Præterea, ſimplex & nuda rerum geſtarum narratio: quæ abſque dubio primum autographum, nullis dum colorum pigmentis illitum, & priſcæ pietatis ingenuos ſpiritus redolet. Surius miror cur mutaverit. Mihi aliqua verba minus pura, & phraſes paullo rudiores, tanti non videntur.*

Euſ. hiſt. eccl. lib. 4. c. 14.

Lib. 5. c. 1.

Ex mart. Ro.

Prudent. de Hen. ii. & Cheled. Chartulas blaſphemus olim nam ſatelles abſtulit, &c.

1. INCIPIT] *Quæ in nonnullis exemplaribus prologi nomine præcedunt, pio ſtudio à viro bono collecta eſſe non iverò inficias. At cum dubiæ famæ innitan-*

innitantur, imperitis conjecturis pleniſſima, à candore reliquæ hiſtoriæ aliena, non ejuſdem auctoris, non ætatis ſint, omittere placuit. Nullo lectorum damno.

2. CONVERSIO.] *Hujus vocabuli abſolutè poſiti Chriſtianus uſus eſt, de illis, qui peccatis valere juſſis, ad meliorem frugem ſe conferunt. Ita paſſim ab eccleſiaſticis ſcriptoribus uſurpatur. Cauſſam reddit D. Auguſtinus,* Illi convertuntur, qui rectè vivere incipiunt: hoc eſt enim ad Deum redire. Qui autem concupiſcentias ſuas perſeveranter ſequuntur, dorſum quodammodo habent ad Deum.

Evang. quæſt. Matth. quæſt. 11.

3. SANCTÆ] *Multo latius olim Sancti nomen, quam hodie, patuit. Epiſcopi vulgo Sancti, Sanctiſſimi, Beatiſſimi dicebantur; quæ jam ſolius ſummi pontificis eſt appellatio. Reliqui etiam Chriſtiani, certe probatæ vitæ Sancti: quamquam adhuc mortales. Conſtantinus orationem, quam ad Chriſtianam eccleſiam ſcripſit,* Ad Sanctorum cœtum *inſcripſit. Is nunc honor mortuis tantum, in apotheoſim relatis habetur. Hoc loco* Sanctæ *nomen utraque notione rectè acceperis.*

4. AFRÆ] *Homines antiquitus crebro ſibi nomina ab urbibus, & populis mutuati ſunt. Quod primum videre eſt in ſervis Getis, Syris, Syriſcis; dein in familiis Romanis Tarquiniis, Cominiis, Gabiniis, Norbanis, Volſciis, Numiciis, Vatiniis. Ut interim cognomina hujus generis prætercam. Et in martyrologiis noſtris ſæpius occurrunt Germanus, Germana, Gallus, Galla, Sabinus, Sabina, Syrus, aliaque ad hunc modum. Quibus perſuaſus, non vereor Afram ab Africa deducere. Variæ enim illi hujus nominis cauſſæ eſſe potuerunt, ſicuti & Afro patruo. Julius Firmicus me monet, Venerem ab Aſſyriis, & Afris eodem ritu cultam. Aſſyrius autem cultus idem cum Paphio Cyprio, Pauſania teſte. Atqui hac ratione Afra, non Affra, neque Aphra ſcribendum. Africam enim faſti Capitolini, lapides alij, nummi antiqui, & libri manuſcripti præferunt. Ita etiam Afranios gentem Romanam.*

De myſt. proph. rel. c. 4.
Paul. in Atticis.

Porro alteram S. Afram martyrem reperio in martyr. Rom. IX. Cal. Junij, Brixiæ ſub Hadriano Imp. paſſam. Quæ cum noſtra nihil commune habet, præter nomen.

5. ET PUELLARUM EJUS] *Præter quod inſcriptio promittit, hiſtoria Hilariæ matris converſionem complectitur.*

6. APUD PROVINCIAM RÆTIAM] *P. de Natalibus inſigniter lapſus, per omnem hiſtoriam Cretam pro Rætia habet. Etiamſi Adonem Trevir. ſequi profiteatur, Ado autem Rætiam diſtincte præferat. Idem audio in M. Marulo peccatum eſſe quem mihi videre non contigit. Vicelius non minus abſurdè,* Provinciam Regenas. *Antoninus in Chronico Rætiam & Cretam confundit, utrumque enim nomen habet: niſi error ſit à librariis, quod exiſtimo.*

In catal. lib. 7. c. 28. 54. & 55.
Ado in martyr.
Marulum ſequitur Zvinger. in theatro Vol. 7. lib. 3.

Cæterum Rætia (quæ ſub Auguſto in provinciam redacta) variè à diverſæ ætatis auctoribus deſcribitur. Sed conſtat ex Ptolemæo, qui Diocletianum multo anteivit, jam tunc à fontibus Rheni, & Danubij ad Aeni oſtia uſque pertigiſſe. Hinc Tacitus, & Arrianus prodidere Aenum inter Rætos, & Noricos fluere. Quibus terminis etiam Vindelicia cujus memoria ante Diocletianum obſoleverat, quæq; in Ræticum nomen conceſſerat, comprehenditur. Hodie obtinent præter Rætos, Suevi, & Boij, qui cis Danubium colunt.

Lib. 2. c. 12.
Lib. 3. hiſt.

7. IN CIVITATEM AUGUSTAM] *Plurimæ civitates Auguſtæ per orbem Romanum: Non paucæ etiam per Rætiam extitere, ſi fides habenda noſtræ ætatis ſcriptoribus. Sed Fortunatus, poëta Chriſtianus, qui ante mille annos vixit, aſcriptis fluviis, qui eam, de qua hic ſermo eſt, alluunt, nomine ambiguo nos falli non patitur,*

Aventino, & qui Avent. ſequuti.

Pergis ad Auguſtam, quam Virdo, Lycusq; fluentant,
Illic oſſa ſacræ venerabere virginis Afræ.

Fort. in Vita S. Mart. lib. 4.
Baronius legit, Vindo Licusq;.

An illi Vindelicum cognomen debeatur, ante Aventinum nemo dubitavit. Is primus de alia Auguſta Vindelicorum ſuſpicionem commovit. Non ſatis firmis ad eam evincendam uſus argumentis. Quod commodiore loco pluribus docebimus. Neque in hoc commentario quæſtionem non neceſſariam ediſſerendam putamus.

8. NARCISSUS] *Quidam Hieroſolymorum epiſcopum arbitrantur. Qui à Nicephoro Conſtantinop. in Chron. trigeſimus primus, & trigeſimus quintus, ab Epiphanio trigeſimus & trigeſimus quartus, unus idem, ejus*

Epiph. in Panario hæreſi 66.

urbis

Euſ. lib 6 c. 8. 9. Nic. lib. 5. c. 9. 10. Mart. 29. Oct. Euſ. lib. 6. c. 32. Lib 7. c. 13. 26.

urbis epiſcopus cenſetur. Nam auctoribus Euſebio, & Niceph. Calliſto, ſemel in eremum ſeceſſit; dein ſedem iterum cum Alexandro collega tenuit: Denique, quod habetur in martyr. Rom. Sanctitate, patientia, ac fide laudabilis, centum & ſexdecim annorum migravit ad Dominum. *Martyr, ut ait Nicephorus in Chron. Verum cum neque ipſe, neque collega Alexander, quin nec ſucceſſores, Mazabanes, Hymenæus Zambdas, Hermon (qui ſinguli pluribus annis præfuerunt) Diocletiani perſecutionem attigerint: ita enim refert Euſebius: Fit ut à S. Afræ temporibus magnis ſpatiis excludatur. Solidior Auguſtanæ eccleſiæ auctoritas, quæ ſemper diverſum hunc noſtrum Narciſſum interpretata eſt, Gerundæ Tarraconenſis Hiſpaniæ urbe paſſum. Quod hæc ipſa hiſtoria inferius ad finem converſionis comprobat, & eccleſiæ Gerundenſis epiſtola, quam eo loco dabo, Martyr. item Rom.* XV. *Cal. Aprilis, & ex Hiſpanis Villegaſius in Flore ſanctorum, Beuterus atque Vaſæus in Chronicis. Liber Chronicus Regum Arragoniæ abſque auctoris nomine Hiſpanice editus, meminit reliquiarum Sancti Arſiſi, quæ Gerundæ in eccleſia S. Philippi conditæ, miraculis illuſtres ſint. Ubi vernaculam Hiſpanorum enuntiationem agnoſcas, pro S. Narciſo,* San Arcio, *deperdita N, quæ in principio repetenda erat, reddentem. Sunt enim reliquiæ Narciſſi, de quo agimus.*

Beut. lib 1. cap 25. Vaſæus poſt An. 260.

Ancyrano concilio circa hæc tempora Narciſſus Neroniadis Ciliciæ epiſcopus ſubſcripſit. Sed diverſus ab hoc noſtro.

Vide martyr. 31. Oct. 17 Sept. & 2 Jan.

Tres alij Narciſſi in ſanctos relati. Primi meminit D. Paulus in epiſtola ad Rom. Alterius fit mentio in actis S. Laurentij. Tertium Licinius Imp. martyrij corona donavit. At de nullo Afræ converſæ ſuſpicio oriri poteſt.

9. EPISCOPUS] *Notius eſt apud Chriſtianos epiſcopi nomen, quam ut hic interpretemur. Multa de illo paſſim obvia. Quædam non protrita reperies in Pammelij annotationibus ad D. Cyprianum.*

10. TEMPORE, QUO DIOCLETIANI PERSECUTIO FERVEBAT] *Aliqui nonam, alij (quorum maximus eſt numerus) decimam, quidam duodecimam perſecutionem numerant. Quæ enim retro, non ab omnibus uno eodem modo diſtinguuntur. Illud convenit, hanc præ reliquis diuturnitate temporis, numero martyrum, immanitate ſuppliciorum, longè inſigniſſimam fuiſſe. Quod Euſebius, Oroſius, Sulpitius, Nicephorus, Zonaras, Cedrenus, Manaſſes, hiſtorici alij, denique omnia martyrologia, & innumeræ ſanctorum vitæ copioſè docent. Superſunt in Hiſpania inſcriptiones Diocletiano poſitæ,* NOMINE. CHRISTIANORUM. DELETO. QUI. REMP. EVERTEBANT. *Item,* SUPERSTITIONE. CHRISTI. UBIQUE. DELETA. ET. CULTU. DEORUM. PROPAGATO. *Hæ quamvis uti impiæ, ita vanæ & mendaces, tamen ex illis videre eſt, qua animi contentione tyrannus adverſus Chriſtianum nomen graſſatus fuerit, qui imperatorios inde quæſierit titulos. Sed de perſecutione, re ſatis ſuperq; teſtata calamum contineo.*

Vide Occonis numiſmata in Dioclet.

De tempore perſecutionis, quando cœperit, quando deſierit, auctores valde diverſa ſentiunt. Sive ad annos Chriſti, ſive ad Diocletiani imperium reſpicimus. Quamquam de annis à Chriſto nato Panvinio & Sigonio, qui noſtra ætate diligentiſſimè, & aptiſſimè ad conſtituendam ſeriem temporum ſcripſerunt, ſtabimus. Illi conſentiunt, Diocletianum imperium iniiſſe Ann. Chriſti CCLXXXIV. *Poſt Romam conditam* MXXXVI. *Parilibus, id eſt* XI. *Cal. Maji. Perſecutionem aliqui mox cœptam putant: Alij poſt Maximianum collegam aſſumptum: Alij ab annis Diocletiani ſive* IX. *ſive* XI. *ſive* XIII. *ſive* XIV. *ſive* XVI *ſive* XIX. *Et facile credam, inveniri auctores, qui ab his omnibus diverſa ſcripſerint. Quorum diſſenſio commoda explicatione concilianda eſt. Neque enim pleroſq; falli, aut temere de re tanta, & tam clara, ſcripſiſſe exiſtimandum. Refert igitur intelligere, perſecutionis nomen varie acceptum differentiæ cauſſam eſſe. Tempore D. Auguſtini vulgata erat opinio, decem plagis Ægyptiacis, ſignificatas fuiſſe decem perſecutiones, quæ à Nerone ad Diocletianum. Eam ille ita convellit, ut oſtendat eccleſiam ante Neronem tum in capite Chriſto, tum in Stephano, Jacobo, Petro, fratribus reliquis perſecutiones paſſam. Nec aſſertores denarij iſtius numeri negare poterant, hæc vera eſſe. Sed apparet, explicatione verbi vim argumenti evitaſſe. Ut ſcilicet inter perſecutiones, quæ plagis Ægyptiacis prædictæ, nullam ante Neronem cenſendam contenderent: Forte quod Neroniana prima imperatoris juſſu indicta, aut exceptione aliqua alia, nam de hoc non conſtat.*

Panvinius in faſtis Sigon. de occid. Imp. Quos ſequuntur Scaliger de emend. tēp. & Baron. in Annalibus.

Aug. de civit Dei lib. 18. cap. 52.

conſtat. Secundam numerabant Domitiani: Tertiam Trajani: Quartam Antonini Philoſophi: Quintam Severi: Sextam Maximini: Septimam Decii: Octavam Valeriani: Nonam Aureliani: Decimam Diocletiani & Maximiani. inter has quædam à nonnullis prætcritæ, ut Maximini & Aureliani à Sulpitio, quamvis inquit Maximinus nonnullarum eccleſiarum clericos vexavit: Valeriani à permultis, quod eandem cum Deciana ducerent. Aliæ contra inſertæ: cum Impp. Hadrianus, Antoninus Pius, Alexander, Aur Claudius manus ſanguine Chriſtiano nequaquam abſtinuerint. Et ſi omnis, quæ Chriſtianis propter religionem vexatio accidit, perſecutio dicenda, indubium eſt, multo adhuc plures ſub Impp. extitiſſe. Sed non æquè ab omnibus in numerum redactæ, vel quod leviores viſæ, vel quod novis edictis non uſæ, vel quod à deceſſoribus cœptæ, non intermiſſo curſu continuatæ, vel denique alia quavis de cauſſa. Et prorſus iniquus eſt, qui diverſos auctores propterea reprehendendos putat. Cum enim de rebus convenit, cur in verbis non ſuo quiſque judicio utatur? Similis eſt in conſtituendis perſecutionum principiis ratio.

Sac. hiſtor. lib. 2.
A[u]r. Sulpit. loco citato.
Mart. 1. 5. 15. 30. Jan. Et ibi Baron.

Nam ut ſermonem ad Diocletianum referamus, fuit is in Chriſtianos animo ſemper infenſiſſimo. Cujus rei cauſſæ multæ eſſe potuerunt, principi ſupra humanum morem ſuperbo. Et quamvis initio tectius, & quaſi per cuniculos egerit, neque Chriſtianum nomen (quod conſtet) cuiquam criminis loco objecerit, tamen multos ejus nominis, falſis affictis calumniis ſubvertit. Ideò nihil aberrabit, qui totum Diocletiani imperium perpetuam perſecutionem dixerit. Poſtmodum, cum ſuam temeritatem aliena vellet invidia explere (ait Eutropius) allegit Imp. Maximianum, propalam ferum natura, ardentem libidine, conſiliis ſtolidum, ortu agreſtem, aſperitatem ſuam etiam vultus horrore ſignificantem (his elogiis hominem exornant Eutropius & Victor) qui prima expeditione, quam in Galliam movit, exercitum juramento adegit, Chriſtianos Deorum inimicos, iisdem animis, quibus Bacaudas imperii hoſtes ulturum: Quod cum legio Thabæa detrectaret, primo decimata, poſt internecione deleta eſt. Si quis à tam immani facinore perſecutionem auſpicatam putavit, profecto neque molliter ſenſiſſe, neque leviter ſcripſiſſe videtur. Ann. IX. Euſebio teſte, Diocletianus adorari ſe ut Deum juſſit. Caſſiodorus duobus annis differt. Quandocunq; contigerit, certiſſimum eſt, Chriſtianis per religionem non licuiſſe nefario edicto obedire. Hinc multos malè habitos, & lege majeſtatis damnatos ſuſpicandum. Eò fortaſſis referendum, quod apud Cedrenum legimus, IX. anno Impp. edixiſſe, omnibus Chriſtianis interſectis, Romanum imperium rebus proſperis affluxurum. Anno XI. Cedrenus prodit horribilem perſecutionem excitatam, multaq; millia martyrum facta. Poſtero, qui fuit Diocletiano VI. Conſtantio II. Coſſ. Cajus Pontifex, gentilis Diocletiani, martyrii coronam conſecutus eſt, tradente Damaſo. XIII. aut XIV. (utrumque habet Cedrenus, & Euſebius) Chriſtiani milites exauctorati, per Veturium militiæ magiſtrum. Euſebius in chronicis annotavit, inceptam paulatim ex illo jam tempore perſecutionem adverſum nos. Ubi non pœnæ atrocitatem, quâ infamia irrogabatur, nullus corpori cruciatus inferebatur reſpexit: ſed quod illa omnes fines Romani imperii pervagata, nullam provinciam, quæ militari cuſtodia contineretur, immunem habuit, cujusmodi nihil dum hactenus contigerat. De anno XVI. neſcio quem ignotum auctorem Cuſpinianus citat. At XIX. demum omne virus ſimul in eccleſiam effuſum eſt, ut nullo præterea incremento locus relinqueretur. Tunc impia decreta, quorum Nicephorus, Euſebius, Zonaras meminere, audita primum: Eccleſias ſolo æquari, libros comburi, epiſcopos interfici, Chriſtianos reliquos, dignitatibus præditos in ordinem redigi, privatos in ſervitutem dari placere. Quæ poſtea pœnæ morte ut plurimum commutatæ ſunt. Excitati eo claſſico omnium provinciarum præſides, ut Chriſtianos quiſque diligentiſſime conquiſivit, inventos immaniſſime excruciavit, ita operam Impp. maximè approbavit. Et ſi qua eſt malorum comparatio, præterita quæcumque levia atque ferenda, hæc denique ſeriæ perſecutionis origo videri poterat. Ad quem modum ſtatuere auctores plerique. Euſebius in hiſtoria eccleſiaſtica, & Chronicis diſertè, iterum oblique in vita Conſtantini, cum ait Diocletianum imperio ſe abdicaſſe poſt annum perſecutionis primum, quod eſt utique ſecundo anno. Ita etiam Oroſius, & multi recentiorum. Nam etſi Victor in epitome Diocletiano annos XXV.

Hiſt. lib. 9.
V. de actæ Thabæorum mart. & Sigon. de occid. Imp. lib. 1.
Cuſp. in Coſſ.
Euſ. in hiſt. lib. 8. c. 3 de vita Conſtãt. lib. 1 c. 12.
Oroſ. lib. 7. cap. 25.

Nic. lib. 7. c. 17. XXV. *Nicephorus*, *& Michaël Glycas* XXII. *tribuant*, *tamen optimi ſcriptores de* XX. *annis tam frequentes conſentiunt*, *ut ejus rei nulla poſſit eſſe dubitatio. Et quæ duobus ante abdicationem annis contigere*, *incidunt* Ep. de menſ. & pond. *in principium anni* XIX. *Epiphanius privatam ſententiam tuetur*, *enumerans enim Imperatorum ſeriem*, *inquit*, Diocletianus cum Maximiano, & Conſtantio annos tredecim. Quorum tempore magna perſecutio fuit, quæ duodecim annis duravit. Cum autem ceſſaſſet perſecutio, regnavit Diocletianus unum annum, & depoſuit imperium. *Hæc multis modis à fide hiſtoriæ illorum temporum recedunt. Et niſi culpam in interpretem*, *aut librarium rejicimus*, *fateamur oportet Epiphanium memoria lapſum*, *ipſemet in Ancorato*, *Diocletiano* XX. *annos tribuit.*

Porro nihil ad priores Diocletiani annos Afræ converſionem pertinere, *ex verbis*, Diocletiani perſecutio fervebat, *elicio. Quanquam Euſebius neque his duobus annis integris Italiam*, *Siciliam*, *Galliam*, *& reliquas occidentem ſolem verſus provincias* (*qua deſcriptione Rætia comprehenditur*) *perſecutionem ſuſtinuiſſe dicat. Ego interpretor*: *Cum Impp. menſe Martio ſanguinarium in Chriſtianos edictum Nicomediæ propoſuiſſent*, *ad reliquas inde provincias miſſum*, *ut quæque maximè diſſita*, *ita uno vel altero menſe tardius perveniſſe.*

Etſi verò Diocletianus poſt motum eccleſiæ publicum hoc bellum, *altero anno imperio ceſſerit*, *tamen perſecutio* per decem continuos annos plebem Dei depopulata eſt. *Quæ Sev. Sulpitii verba ſunt. Quibus Euſebius*, *Oroſius*, *Nicephorus*, *hiſtoria miſcella*, *Freculphus*, *alii conſentiunt. Et evenit*, *ut cum varii Impp. ſuccederent*, *à primis auctoribus Diocletiano*, *& Maximiano*, *etiam poſteriore octennio perſecutioni nomen hæſerit. Tulere nomen imperatorium per ea tempora*,

Fl. Val. Conſtantius Chlorus Aug.
C. Gal. Val. Maximianus Aug.
C. Aur. Valerius Licinianus Licinius Aug.
C. Gal. Val. Maximinus Aug.
Fl. Val. Severus Aug.
M. Aur. Val. Maxentius Aug.
Fl. Val. Aur. Conſtantinus Magnus Aug.

An horum quis nomini Chriſtiano penitus pærſerit, *neſcio*: *Conſtantio & Conſtantino aliqui eam palmam tribuunt*, *ſed Conſtantius tertio perſecutionis anno obiit*: *Et dum vixit*, *credibile eſt ſatis habuiſſe proprias manus continere*, *collegarum Diocletiani*, *& Maximiani injurias à Chriſtianorum corporibus repuliſſe*, *non eſt credibile*: *De Conſtantino Magno*, *quem maximè* In not. ad mart. 22. Aug. *alienum ab hac culpa exiſtimare par erat*, *contrarium docet Baronius. Cæteros pleroſq; teterrimos hoſtes extitiſſe*, *qui ſubdolis induciis non minus quam aperto bello* (*hæc tunc alternis per provincias viciſſitudo*) *damnum intulerint*, *certum eſt. Id interim fatebimur*, *in oriente multo fœdius quam in occidente ſævitum eſſe*: *Quod etiam Euſebius alicubi innuit.*

Atque ita colligimus, *Diocletianum imperium iniiſſe Anno Chriſti* CCLXXXIV. *Perſecutionem multo ſæviſſimam cœpiſſe anno* CCCII. *deſiiſſe* CCCXII. *Quæ ad mentem eorum Chronographorum*, *quos me ſequi profiteor*, *calculata ſunt. Cum ſatis cognitum habeam*, *de annorum numeris alios aliter ſentire. Converſionem S. Afræ intermedio tempore contigiſſe*, *aſſeverare licet. Annum proprium aſſignare non licet. Sed ſi quis conjecturæ locus*, *ego eam lubens anno* CCCII *adſcripſerim. Cum exiſtimem*, *Narciſſum mox à principio ſæviſſimæ perſecutionis Auguſtam profugiſſe. Abdicato Diocletiano*, *perſecutio in occidente non quidem penitus ceſſavit*, *multum tamen remiſit*, *probè erga Chriſtianos affectis Conſtantio Chloro*, *& filio Conſtantino*: *Inde fit ut exiſtimem hac periphraſi*, Tempore quo perſecutio Diocletiani fervebat, *& alterâ illâ initio paſſionis*, cum Chriſtianorum eſſet ſæva perſecutio, & omnes pro Chriſti nomine variis ſuppliciis afflicti ad ſacrificia traherentur, *non niſi ultimum Diocletiani biennium ſignificari*, *quod eſt à menſe Martio anni* CCCII. *ad Palilia uſque anni* CCCIV. *Et cum Afra menſe Auguſto paſſa ſit*, *uti ex eccleſiaſticis tabulis liquet*, *ejus paſſio ad annum* CCCIV. *referri non poteſt. Refero ad annum* CCCIII. *Jam ſi à converſione ad paſſionem interceſſere menſes fere decem*,

quæ

quæ eſt Auguſtanæ eccleſiæ traditio, plane ſequitur Converſionem ad annum
CCCII. *pertinere, Coſſ. Fl. Valerio Conſtantio Nobiliſſ. Cæſ.* IV. *C. Galerio Va-*
lerio Maximiano Nob Cæſ. IV.

11. PROFUGUS] *Etſi Tertullianus peculiari libello docuerit, in perſe-*
cutione non fugiendum, ejus tamen nulla eſt in hac ſententia auctoritas. Ele- De lapſis.
ganter ait D. Cyprianus, cum corona de Dei dignatione deſcendat, nec poſſit
accipi, niſi fuerit hora ſumendi: quiſquis in Chriſto manens, interim cedit,
non fidem negat, ſed tempus expectat. *Alibi, ſi quis in fuga occiderit,*
eum inter martyres cenſendum oſtendit, ſi fugientem in ſolitudine ac mon-
tibus latro oppreſſerit, fera invaſerit, fames, ac ſitis, aut frigus afflixe-
rit: vel per maria præcipiti navigatione properantem, tempeſtas ac pro- Ep. 56. edit.
cella ſubmerſerit: ſpectat militem ſuum Chriſtus ubique pugnantem; & Pam.
perſecutionis cauſſa, pro nominis ſui honore morienti, præmium reddit,
quod daturum ſe in ſurrectione promiſit. Nec minor eſt martyrii gloria,
non publicè nec inter multos periiſſe, cum pereundi cauſſa ſit, propter
Chriſtum perire. Sufficit ad teſtimonium martyrii ſui teſtis ille, qui probat
martyrem & coronat. *Quæ tamen ad gregem, non ad paſtorem referenda.*
Quando epiſcopis (ex quorum claſſe Narciſſus) fugere liceat, accurate di-
ſputat Auguſtinus, epiſtolâ ad Honoratum epiſcopum, & in hæc ſe verba
colligit, premente perſecutione fugiendum eſſe Chriſti miniſtris, quan- Ep. 180.
do ibi aut plebs Chriſti non fuerit, cui miniſtretur, aut poteſt impleri per
alios neceſſarium miniſterium, quibus non eſt eadem cauſſa fugiendi. *Idq;*
S. Pauli, Athanaſii, & Hiſpanorum epiſcoporum exemplis confirmat. Cur
Narciſſus fugerit, expeditum non habeo. Nullam niſi probatiſſimam cauſ-
ſam ſubfuiſſe, viri ſanctitas perſuadet. Et rectè ſubjunxero S. Pontii dia-
coni verba, quibus ſimilem Cypriani fugam excuſat, vultis ſcire, ſeceſſum In Vita S.
illum non fuiſſe formidinem? Ut nihil aliud excuſem, ipſe poſtmodum paſ- Cyp.
ſus eſt: quam paſſionem utique ex more vitaret, ſi ante vitaſſet. *Narciſſus enim*
ſimilem vitæ finem impoſuit.

12. CUM DIACONO SUO.] *Diaconos epiſcoporum & presbytero-*
rum miniſtros eſſe, habetur in concilio Carthaginenſi IV. *Tamen crebrius* Cap. 37.
epiſcopis quam presbyteris inſerviſſe, hinc apparet, quod B Hieronymi æta-
te aliqui Diaconos presbyteris æquabant. Quanquam male, nam & Hiero- Hieron. ep. ad Euagr.
nymus refellit. Clemens Rom. diaconos vocat epiſcopi aurem, oculum, os, cor, Clem. Con-
& animam. D Ignatius profert exempla S. Stephani, qui beatiſſimo Jaco- ſtitut. Ap.
bo, Timothei & Lini, qui Paulo, Anacleti & Clementis, qui Petro, diaconi lib. 2. c. 44.
epiſcopis miniſtraverint. Idcirco exclamavere Feliciſſimus & Agapitus dia- Igne p. ad
coni, cum Pontifex Sixtus Imperatori ſiſti juberetur, & nos ſine patre noſtro Tral.
quo ibimus? *Atque Archidiaconus Laurentius ad eundem*, quo progre- Ex actis S. Laur.
deris ſine filio pater, quo ſacerdos ſancte ſine diacono properas? Tu nunquam Apoſt. Con-
ſacrificaſti, nec offerre conſueveras ſine miniſtro. *Quod Clemens exemplo* ſtit. lib. 2.
confirmat, ut enim Chriſtus ſine patre nihil agit, ſic neque diaconus ſine epi- cap. 30.
ſcopo.

13. FELICE] *Illuſtre Gerundæ Felicis martyris nomen ſemper fuit. Nu-* Hym. 18.
merat Prudentius inter ſanctos, quos variæ urbes in noviſſimo judicio Chriſto mart. Cæ-
oblaturæ ſunt, ſaraug.

Parva Felicis decus exhibebit,
Artubus ſacris locuples Gerunda.

Hunc mart. R. Uſuardus, & Ado, atque Vincentius confirmant paſſum Mart. 1.
Gerundæ, perſecutione Diocletiani, Præſide Daciano. Cum igitur nomen, Aug. Vinc. in ſpec.
locus, tempus martyrii conveniant, permulti eundem cum noſtro Felice cre- Hiſt lib. 12.
diderunt. Sed obſtat inprimis eccleſiæ Gerundenſis auctoritas, pro qua Be- c. 131. 132.
rengarii epiſcopi epiſtola jam ſemel à nobis laudata, teſtimonium dicit. Nar-
rat enim perſpicuè, Felicem, quem ſuæ eccleſiæ doctorem, Apoſtolum, & prophe-
tam appellat, diverſum eſſe à S. Felice Narciſſi diacono, qui dudum à Franco-
rum Rege Carolo translatus, Pariſiis quieſcat. Et quamquam hæc plana aper-
ta, accedunt tamen alia argumenta. Ado & Vincentius, qui prioris Felicis
vitam copioſe ſcripſerunt, Ræticæ peregrinationis non meminere: Immò ne-
que Narciſſi epiſcopi, cum quo noſtrum paſſum eſſe, ex hac hiſtoria & martyrol. Mart. 18.

 liquet, Mart.

Vaſæus poſt An. 306. ait Cucufatem à quibuſdam Felicis fratrem exiſtimari. Multi etiã in martyrologiis Feliciſſimi, Feliciani, Fortunati, Fauſti, Fauſtini, exiſtimo Chriſtianos veteres bona omina horum nominum ſequutos.

liquet; quin Cucufatem illi ſocium Vincentius tribuit: Demum Diaconatus honor à nullo aſcribitur: Quorum profectò nihil omittendum erat. Ipſa etiam S. Cucufatis vita, attentius perpenſa, nos facile ab errore vendicat. Statuamus ergò, quod res eſt, duos Felices martyres Gerundenſes diſtinctos, quorum uterq; ſub Diocletiano occiderit. Ac ne ejus rei nos admiratio capiat, ſcire refert, id nomen Chriſtianis admodum familiare fuiſſe. Quippe ſupra LX. Felices martyrologia exhibent, quorum non pauci in Diocletiani tempora incidere. Et conſtat interim, infinito plura ſanctorum nomina excidiſſe quam in martyrologia relata ſint. Ita ut Genebrardus, explicans illud Pſalmi, effuderunt ſanguinem eorum tanquam aquam, in circuitu Hieruſalem: & non erat qui ſepeliret, obſervarit, aliquos in ſingulos anni dies XXX. Millia martyrum numerare. Deo enim martyres (inquit S. Gregorius) numerabiles, nobis ſuper arenam multiplicati ſunt: qui quanti ſint, à nobis comprehendi non poſſunt. Apto exemplo utitur Auguſtinus contra Donatiſtas, in re ſimili, mirum non eſſe inquiens, ſi in turba Romanorum clericorum, duo vel plures Stratones aut Caſſiani reperirentur, cum in XII. Apoſtolis non ſolum duo Judæ, ſed etiam duo Jacobi legerentur. Id verò ſæpius contigit, quod factu admodum facile, ut bini, aut plures ejusdem nominis martyres confunderentur, & eo ipſo alterius memoria premeretur. Sic Baronius admonuit, Prudentium, hominem minimè ex vulgo, tres Hippolytos, militem presbyterum & epiſcopum, conflaſſe in unum, ut quæ ſinguli geſſerint, uni adſcriberet. Sic duobus quoque Cyprianis, & aliis permultis accidit. Ambr. Moralis Chronic. Hiſpaniæ lib. 12 c 42. narrat, Recaredum Regem, qui vixit ante annum Chriſti DC. obtuliſſe ſepulchro S. Felicis martyris Gerundæ auream coronam: quam multis exinde annis Paulus quidam, tyrannidem adverſus Bambam Regem moliens ſuſtulit, & cum ſeſe illa coronandum curaſſet, mox impietatis pœnas luit. Sed hæc ad noſtrum Felicem non refero.

Pſ. 78.
Hom. 27.
Brevic. coll. die 3.
In mart. 30. Jan.

14. PARARE AMATORIBUS CONSUEVERAT] Aframante converſionem mulierem peccatricem fuiſſe (ut modeſtè de ſe ipſa paulò poſt, & de Maria Magdalena ſacra ſcriptura loquitur) compertum eſt. Ne quis autem Fortunatum erraſſe exiſtimet, in eo quem adduximus verſu,

Illic oſſa ſacræ venerabere virginis Afræ,

Animadvertere oportet, Virginem aliquando ætatis, non integritatis nomen eſſe. Tradidere enim Grammatici, Virginem à viridiori ætate dictam. Præivere optimi latinitatis auctores. Horatius, --- miſeræque nuper Virgines nuptæ -- Virgilius de Hero, & moritura ſuper crudeli funere virgo. Clarius de Paſiphae, trium liberorum matre, Ah virgo infelix --- Etſi Junius Philargyrius diverſam regulam prodidit, apud Terentium virgo dicitur, quæ peperit, ut in Adelph. Puer natus, nihil habet virgo. Sic Virgo quæ parit. Ideo ad ſecundum partum virgo dicitur, poſtmodum mulier. Hiſce Fortunatus ſatis tueri poteſt, maximè in carmine; ubi credibile eſt eum venerationem Afræ hoc nomine conciliare voluiſſe. Molanus aſſerit, viduas ſanctimoniales, aliquando virgines dictas, quòd in virginum collegium cooptatæ eſſent. Talis eſt in martyrologio ab illo poſtremo edito, Idib. Febr. Ermenilda virgo in Britannia, & VI Non. Julij Monegundes virgo Turonis. Prorſus alia ratio Ambroſii, Chryſoſtomi, Origenis, qui eccleſiam gentium ex meretrice virginem factam eſſe, figuratè dixerunt. At Phil. Bergomatem, qui in hiſtoria Hilariam Afræ ſanctiſſimæ virginis matrem, Dignam, Eumeniam, & Euprepiam ſacras virgines nominavit, nihil reconditi ſenſiſſe, ſed ſimpliciter erraſſe, memoriæ lapſu, exiſtimo. Nam de claris mulieribus, ipſemet aliter ſcripſit.

Serv. in 4. Virg. ecl.
Iſid. orig. lib. 11. c. 2.
Hor. Car. lib. 2. ode 8.
Virg. Georg. 3. & ecl. 6.
Phil. in 3. ecl. Virg.

Ambroſ. de Salom. cap. 5. Chryſ. Ser 26. de Pen. Orig. ſup. Joſeph. Hom. 6.
Phil. in 15. ſuppl lib 8. de clar. mul. cap. 112.

15. ORARE COEPIT, ET PSALLERE] Agnoſce antiquiſſimum inſtitutum. De quo Tertullianus, Chriſtianorum cœnas deſcribens, non prius diſcumbitur, quam oratio ad DEum prægustetur. Et paucis interjectis, poſt aquam manualem, & lumina, ut quiſque de ſcripturis ſanctis, vel de proprio ingenio poteſt, provocatur in medium Deo canere: hinc probatur, quomodo biberit: Æquè oratio convivium dirimit.

Apol. c. 39.
Vide in hanc ſententiam Cl. Alex. Pædag. lib. 2. cap. 4.

16. EDISCENS HUNC ESSE CHRISTIANORUM EPISCOPUM PROCIDIT, &c.] Ut Afra Narciſſum & Felicem, homines

nes peregrinos, ignotos domo acciperet, facile ſactu fuit; Amatores enim, Venere propitia miſſos credidit. At quod epiſcopi nomine audito ſtatim reſipuerit, errorem, in quo nata, alta tot annos vixerat, agnoverit, id vero mirabile. Ejusq; rei abſolute cauſſam aliam nullam, quam ſancti Spiritus divinam gratiam proferre poſſumus. Hæc ubi vult ſpirat. Hujus afflatu Matthæum, Zachæum, Latronem puncto temporis immutatos ſcimus. Quoniam autem ſapientia diſponit omnia ſuaviter, cogitare licet, Chriſtianorum non nomen tunc primum, inauditum antea, Afræ auribus accidiſſe. Multo ante ſacra doctrina Romanum orbem pervaſerat, & ad pleraſque barbaras nationes excucurrerat. Ac Chriſtianiſmo tam multi omnium ordinum viri, fœminæ, nomen dederant, ut Tertullianus ſub Sept. Severo ad Scapulam præſidem ſcripſerit, Carthaginem decimandam eſſe, ſi Chriſtianos ejus urbis delere velit. Prolixius in apologetico, ſi hoſtes exortes, non tantum vindices occultos agere vellemus, deeſſet nobis vis numerorum & copiarum? Plures nimirum Mauri, & Marcomanni, ipſique Parthi, vel quæcumque, unius tamen loci, & ſuorum finium gentes, quam totus orbis? Externi ſumus, & veſtra omnia implevimus, urbes, inſulas, caſtella, municipia, conciliabula, caſtra ipſa, tribus, decurias, palatium, ſenatum, forum. Sola vobis relinquimus templa. *Et paulo poſt*, potuimus & inermes, nec rebelles, ſed tantummodo diſcordes, ſolius divortij invidia adverſus vos dimicaſſe. Si enim tanta vis hominum, in aliquem remoti orbis ſinum abrupiſſemus à vobis, ſuffudiſſet utique damnationem veſtram, tot qualiumcunque amiſſio civium, immo & ipſa deſtitutione puniſſet. Proculdubio expaviſſetis ad ſolitudinem veſtram, ad ſilentium rerum, & ſtuporem quendam quaſi mortui, urbes quæſiſſetis, quibus imperaretis. Plures hoſtes quàm cives vobis remanſiſſent. Nunc enim pauciores hoſtes habetis præ multitudine Chriſtianorum, pæne omnium civium. *Iſta ſub Severo. Poſtea numerus etiam auctus. Adeo, ut ante Diocletiani perſecutionem, Chriſtianorum conventus, infinita hominum turba frequentatos, multitudines in ſingulis civitatibus coactas, illuſtres hominum in templis concurſus, nulla fere oratione explicari poſſe, exiſtimarit Euſebius.* Unde cum in antiquis illis ædificiis non ſatis loci haberent, ampliores eccleſias in univerſis urbibus, fundamentis eorum ad majorem laxitatem dilatatis, erexerunt. *Chriſtianum igitur nomen, quaqua verſus illuſtre, in Rætiâ, provinciâ vel Italiæ accensâ, vel certè proximâ, & quaſi ſuburbana, obſcurum eſſe non potuit. Præſertim Auguſtæ, urbe metropoli.*

Lib 8. c. 1.

Annal Sigiſ. Meiſte. part 4. c. 1. & alii plerique.

Sed hæc conjecturæ ſunt. Accedit hiſtoriæ fides. Antiquis monumentis proditum eſt, Lucium quendam jam olim Rætos evangelium docuiſſe, ejusq; profeſſionis cauſſa apud nos puteo demerſum, ſemivivum inde extractum, in interiori Rætia martyrium conſummaſſe, iis ipſis locis, quibus Curia urbs poſt hæc condita eſt. Illorum, quos Auguſtæ ſacræ fidei adjunxit, ſolius Campeſtrii, viri primarii nomen ſuperat. Et quamquam ambigitur an Lucius Cyrenenſis fuerit, cujus extat memoria in actis Apoſtolorum & epiſtola Pauli ad Romanos, quemque Dorotheus Laodiceæ Syriæ epiſcopum nominat: An (quod pluribus placuit) Britanniæ Rex, ab Eleutherio ſummo Pontifice, per legatos Fugatium, & Damianum Chriſtiano nomini aſcriptus, Cujus meminere martyrologia, Damaſus, Beda, & Ado Viennenſis: quem Polydorus Virgilius Arviragi (Juvenalis carmine nobilitati) pronepotem ſcripſit, ex filio Mario, nepote Coyllo: Tamen utrumvis accipimus, S. Afræ tempora multo anteceſſit; & ex eo Chriſtianos Auguſtæ fuiſſe, non eſt cur dubitemus.

Act. cap 13. ep ad Rom. c. 16. Dor. in Syn. Mart. 3. Dec. Dam. de Pont. Beda de ſex ætat. in M. Ant. Vero. Et hiſt. eccl. lib. 1. cap. 4. item in epit. Ado. Chron. Vero Polyd. hiſt. lib. 2. Juven. ſat. 4

Obſcurior fama eſt de Philippo epiſcopo, quem ſub Antonino, aut ſub Vero Auguſtæ Vindelicorum paſſum tradidere. Primus Cabilanenſis in topographia, & Irenicus in exegeſi Germaniæ. Neſcio quam idonei teſtes. Me dubium habet, quod auctores, quos ſequuntur, non laudant; & quod nulla hujuscemodi memoria extat apud eccleſiam Auguſtanam, cujus maximè intererat. Vixit ſub M. Antonino, Vero, & Commodo Philippus, vita & doctrina illuſtris; verum is Gortynæ in Creta fuit epiſcopus, uti Euſebius, Hieronymus, & martyrologia III. *Id. Aprilis produnt, atque ſcribendis libris claruit, neque eum martyrio affectum conſtat. Nihil itaque de Philippo Auguſtano epiſcopo aſſeveraverim.*

 Satis

Satis jam habeo docuiſſe, ante Afræ converſionem Chriſtianos Auguſtæ fuiſſe, eosq; ad rationem cæterarum provinciarum, non paucos. Quo etiam illa in principio verba pertinent, perſecutio Diocletiani ſervebat, *neque enim de nullis, aut perpaucis numero poſſunt accipi. Chriſtianis verò etſi gentiles fœdiſſima quæque affingerent, fieri nihilominus non poterat, quin ſe veritas exereret, & innocentia vitæ in vulgus celebraretur. Nam apologiarum ſcriptores frequentes erant in eo argumento. Et appoſitè ad hunc locum* Apol. c. 3. *Tertullianus de oſoribus Chriſtiani nominis inquit:* Quid? quod ita plerique clauſis oculis in odium Chriſtiani nominis impingunt, ut bonum alicui teſtimonium ferentes, admiſceant nominis exprobrationem. Bonus vir Cajus Sejus, ſed malus tantùm, quod Chriſtianus. Item alius. Ego Lucium ſapientem virum repente factum Chriſtianum defero. Nemo retractat, non ideò bonus Cajus, & prudens Lucius, quia Chriſtianus: aut ideò Chriſtianus, quia prudens, & bonus. *Et deinde*, alii quos retrò, ante hoc nomen vagos, viles, improbos noverant, ex ipſo denotant quo laudant, cæcitate odii in ſuffragium impingunt. Quæ mulier, quàm laſciva, quàm feſtiva? Qui juvenis, qui Lucius, quàm amaſius, facti ſunt Chriſtiani? Ita nomen emendationi imputatur. *Ubi multis oſtendit nihil Chriſtianis verè obiici præter nomen, & religionem. Quod antea S. Juſtinus, & Athenagoras dixerant. Porro nominis nullum crimen eſſe; in religione, neglectum inanium deorum etiam laudem mereri. Quæ cum ita ſint (ut eò redeamus, unde digreſſi ſumus, utq; oſtendamus, quàm ſvaviter hanc converſionem ſapientia diſpoſuerit) nihil profectò magis rationi conſentaneum erat, quàm ut dimoto Dei benignitate Idololatriæ velo, & perſpecta fœditate illecebroſi cultus, Afra ſe illorum fidei crederet, quos reliquis mortalibus integritate ac pietate præſtare crebrò audiviſſet.*

17. PROCIDIT ANTE PEDES EJUS] *Summæ venerationis,* Luc. 8. *& extremæ demiſſionis actus. Ita in evangelio, mulier ſanguinis profluvium* Marc. 5. *patiens, cum ſe non latere animadverteret, ad Chriſtum* tremens venit, & procidit ante pedes ejus. *Item Syrophœniſſa gentilis*, procidit ad pedes ejus. Marc. 7. *Et mulier peccatrix, quam Afræ comparavimus*, lacrymis cœpit rigare pe- Luc. 8. des ejus. *Id explicans S. Ambroſius ait*, Peccator ad pedes, juſtus ad caput. Ambr. in Luc. lib. 6. c. 7. *Paulo poſt*, ubicumque audieris Chriſti nomen, occurre. In cujuscumque interiorem domum JEſum intraſſe cognoveris, & tu ipſe feſtina. Cum repereris ſapientiam, cum repereris juſtitiam in alicujus penetralibus recumbentem, accurre ad pedes, hoc eſt, vel extremam partem quære ſapientiæ. *Atque iterum*, ſi ad caput Chriſti accedere non potes, tangat pedibus ſuis caput tuum Chriſtus. Et fimbria ejus curat, & pedes curant. *Quæ non aliena hoc loco exiſtimanda, cum Narciſſum Chriſto, ſervum Domino, quâ ejus vices agit, conferre nihil prohibeat. Et certum eſt hanc humilitatis ſpeciem ſpectaſſe Chriſtianos antiquitus, cum ſacerdotum, & epiſcoporum pedibus acciderent, etiam veſtigia lamberent: ne mirentur quidam id hactenus in ſummo pontifice obtinere.*

In Joan. tract. 12. 18. DOMINE INDIGNA SUM VALDE, &c.] *Auguſtinus ait*, Qui confitetur peccata ſua, & accuſat peccata ſua, jam cum Deo facit. *Et mox*, Initium operum bonorum eſt confeſſio operum malorum. *Chryſoſtomus*, Pœnitentem iraſci non oportet, neque ſævire, ſed conteri tanquam condemnatum, tanquam non habentem fiduciam, tanquam judicatum reum, tanquam ex ſola ſalvari miſericordia debentem, tanquam ingratum erga benefactorem redargutum, tanquam injucundum & reprobum, tanquam innumeris dignum ſuppliciis. *Confer Afræ verba, & omnes hos affectus invenies.*

19. A TURPISSIMO TACTU INQUINARI NON POTUIT] *Hæc ad peccatores omnes quibuscum Chriſtus, calumniantibus Phariſæis, converſatus eſt, rectè referimus, nihil enim peccatore inquinatius; tamen de Maria Magdalena, in effuſione unguenti Domini corpus tangente, potiſſimum intelligenda. Similitudine perquam accommodata.*

20. LUX DE COELO VENIENS ET SPLENDOR SOLIS, &c.] *Elegans ſimilitudo, qua Athanaſius de incarnatione Verbi uſus*, nam ſi ſol ab eo creatus, & noſtris oculis ſubjectus, circumambulans in cœlo, non ſordeſcit attactu terrenorum corporum, neque à tenebris obſcuratur, ſed potius eas illu-

illuſtrat, & purificat: multo magis ſacroſanctum illud Dei Verbum (quod ſolis eſt conditor, & dominus) cum in corpore innoteſceret; non maculas in ſe corrivabat, ſed incorruptibile erat, corpusque mortale, quod aſſumpſerat, vivificabat, & à ſordibus defæcabat. Qui peccatum (inquit) non fecit, neque dolus inventus eſt in ore ejus. *Peccata autem ſordium & luti nomine denotare frequens eſt. Unde Ambroſius Joannis illud, de cæco curato per Chriſtum*, tulit lutum, & linivit ſuper oculos ejus, *lutum illitum, datam cognitionem peccatorum explicat; & Gregorius inter varias luti ſignificationes inquit*, per lutum quoque deſiderium ſordidæ voluptatis exprimitur, ſicut pſalmiſta deprecans ait, eripe me de luto, ut non inhæream. Luto quippe inhærere, eſt ſordidis deſideriis concupiſcentiæ carnalis inquinari.

De ſacram. lib. 3. cap 2.
In Job lib. 34. cap. 8.

21. FILIOLA] *Blandientis verbum. Ita Joannes Evangeliſta diſcipulos filiolos appellare ſolitus, multò intenſiorem animi affectum, quam filiorum nomine exprimens, ut annotavit P. Damianus.*

Dam. Serm. 1. de Joan. Evang.

22. SUSCIPE IN TE LUMEN FIDEI] Fides principium Chriſtiani, *ait Ambroſius. Hinc prima ad gentilem convertendum vox*, CREDE. *Quod irridet apud Gregorium Nazianzenum Julianus Imp. Unum* CREDE *ſummam Chriſtianæ ſapientiæ dictitans. Nomina etiam Chriſtianis hinc hæſere*, CREDENTES & FIDELES. *Fides verò cur lumen dicatur, oſtendit Ambroſius*, Lucerna fides eſt, juxta quod ſcriptum eſt, Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, Verbum enim Dei fides noſtra eſt: verbum Dei lux eſt, lucerna fides. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Lucerna enim lucere non poteſt, niſi aliunde lumen acceperit.

Amb. in 22. Pſ. 18.
Serm. 21.
Greg. orat. 1. in Jul.
In Luc. lib. 11. cap. 52.

23. UT PURIFICATA AB OMNI PECCATO] *An per ſolam fidem, excluſo etiam baptiſmo, cujus hactenus non meminit? Nequaquam. Ait enim paulo pòſt*, Crede & baptizare. *Sed ſenſus eſt, Purificandam ſuſcepta fide, per ea, quæ à fide præſcribentur.*

24. CLARITATE] *Obſervandum, ſimilitudini lucis cœleſtis, & ſplendoris ſolaris metaphoram luminis, & claritatis optimè convenire.*

25. EGO QUIDEM QUÆ, &c. QUOMODO POSSUM, &c.] *Vide ut verè pœnitens timori ſpem conjungat. Multum peccavit, ideò timet multum. Sed mox ac remiſſionis ſpes oſtenſa, oculos in eam conjicit, & purificationis modum inquirit, verbis quæ cupiditatem ſimul, & admirationem exprimant*, quomodo poſſum à tantis ſordibus ablui. *Gregorius Magnus quatuor alas homini datas eſſe ait, quibus ad cœlum feratur. Binæ præteritis conveniunt, ſcilicet timor, & pœnitentia: binæ ad futura reſpiciunt, Spes, & amor.*

Sup. Ezec. lib. 1. hom. 4

26. TANTUM CREDE, ET BAPTIZARE, ET SALVA ERIS] *Quid fides, quid baptiſmus in homine operentur, figurata loquutione D. Pacianus pulchrè oſtendit*, Chriſti ſemen, id eſt, Dei ſpiritus, novum hominem alvo matris agitatum, & partu fontis exceptum, manibus ſacerdotis effundit, fide tamen pronuba. Neque enim aut inſertus videtur in eccleſiam, qui non credidit, aut genitus à Chriſto, qui ſpiritum ipſius non recepit. *At ne quis* tantum crede, *perperam accipiat, ſciendum eſt, hic fidem non operibus, ſed infidelitati opponi. Ac ſi explicatius dixiſſet, adjunge te tantum Chriſtianæ fidei. Præterquam quod jam monui, fidei nomine quandoque comprehendi, quidquid per fidem jubetur.*

Pac. de bapt.
Vide Vegam de juſtif. lib. 11. c. 23.
Quo ſenſu doctores eccleſiaſtici aliquando dixerint, fide nos ſola juſtificari, & ſalvari.

27. QUID VOBIS VIDETUR] *Non conſilium Afræ, ſed aſſenſum quærit. Conſtitutum enim habebat, quid factura eſſet, quod ex puellarum reſponſo apparet, cum illam ad amplectendam indulgentiam non hortentur, ſed ſe in ea amplectenda comites futuras ſpondeant*, ſi ſequutæ ſumus te &c. *Atque hoc loco iterum agnoſce digitum Dei. Quid mirabilius, quàm puellas peccatorum ſordibus hactenus demerſas, ad primum ſalutis nuntium animos tam alacriter erigere.*

28. DIGNA EUNOMIA ET EUTROPIA] *Martyrol. R. habet*, Digna & Eutropia & Eunomia. *Beda*, Digna & Eumenia & Euprepia, *ita quoque Uſuardus, Ado, Maurolycus, Antoninus in Chron. & Phil. Bergomas. P. de Natalibus*, Digna, Eumenia, & Eutropia. *Eccleſia Auguſtana Dignam, Eunomiam, Eutropiam agnoſcit. Conſentiente Vincentio in Spec. hiſt. & quicumque Vincentium ſequuti. Quod propriæ & privatæ res cuique notiſſimæ, ideò Auguſtanæ eccleſiæ libens fidem adhibeo. Et fieri potuit, ut inventis olim ſan-*

Mart. 12. Aug.
Uſuar. Ado Maur. in mart.
Berg. hiſt. lib. 8. Pet. lib. 7. cap. 18. 54.

Vinc. lib. 12. c. 147. 150.

ctarum martyrum corporibus, inſcriptiones, quæ ſcrupulum eximerent, fuerint adjunctæ.

De Digna conſtat, Embricone epiſcopo repertam in loculo laminam plumbeam, ſic inſcriptam, CORPUS SANCTÆ DIGNÆ MARTYRIS.

Martyr. 11. Aug. 22. Sept. 14. Jan. Mart. 15. Jun. 30. Oct. 15 Sept 14. Dec. Mart. 30. N. S. Pi ... ep. ad Juſt.

Diverſæ ſunt ab his noſtris, Digna virgo, quæ Tuderti colitur. Digna virgo paſſa Romæ ſub Valeriano. Et Digna virgo paſſa Cordubæ Anno Chriſti DCCCLIII.

Item Eutropia puella martyr Palmiræ. Eutropia martyr Alexandriæ. Eutropia vidua in Gallia. Ac Eutropia virgo martyr, ſoror S. Nicaſii epiſcopi Rhemis.

Denique Euprepis paſſa Romæ cum Caſtulo. Atque Euprepia cujus S. Pius Pontif. meminit, quod domum ſuam Romæ in titulum pauperibus aſſignaverit.

29. INCIPIENS AUTEM HYMNOS DEO CANERE, &c.] *S. Auguſtinus*, Hymni laudes ſunt Dei cum cantico, Hymni cantus ſunt continentes laudes Dei. Si ſit laus, & non ſit Dei, non ſunt Hymni. Si ſit & laus, & Dei laus, & non cantetur, non eſt hymnus. Oportet ergò ut ſi ſit hymnus, habeat hæc tria, & laudem, & Dei, & canticum. *Nocturnarum orationum, & cantionum antiquæ eccleſiæ, meminere multoties cum ſancti patres, tum auctores profani, ſi qui res Chriſtianas attigere. Harum in commune duplex erat ratio. Singulis noctibus, horis certis, ſurgebant homines pii, præſertim eccleſiaſtici ſemel, aut eo amplius, ad orandum, & canendum: Statis præterea temporibus, excubabat in eccleſia ſolidas noctes plebs univerſa, his ipſis ſtudiis intenta. Idq́; vigiliarum nomine ſignificabatur. Privatim deinde, ut quiſque Deum præcipua contentione, vel ob patrata crimina placandum, vel in poſterum exorandum ſumpſerat, ita pervigilio præ cæteris ſtudebat. Illuſtris locus eſt apud Hieronymum*, memini me clamantem diem crebro junxiſſe cum nocte, nec prius à pectoris ceſſaſſe verberibus, quam rediret Domino increpante tranquillitas. *Et in patrum, reliquorumq́; ſanctorum vitis, nihil frequentius occurrit. Cum igitur inter primaria Dei opera hominis peccatoris converſio numeretur, eam Narciſſus meritò tanto conatu expetendam putavit.*

In Pſal. 72. Ammian. Marcel. lib. 28. ſub finem teſto dte Chriſtiani ritus in Eccleſia pernoctabant.

Ad Euſtoch. de cuſt. virg.

30. SIMUL HABENS AFRAM CUM SUIS PUELLIS CONSORTEM] *Quid Narciſſus, & Felix, quid rurſus Afra, & puellæ oraverint, docebunt Chryſoſtomi verba, epiſcopum ſcilicet, & diaconum oraſſe pro catechumenis*, ut miſericordiſſimus, & miſerationum Deus, ipſe exaudiat preces illorum. *Et deinde*, ut Deus aperiat aures cordium illorum. *Quibus precibus hodie quoque eccleſia utitur.* Verum Catechumenorum deprecatio quænam poteſt eſſe, niſi ne maneant catechumeni. *Ita Chryſoſtomus.*

In ep. ad Cor. 2. c. 1. hom. 2.

31. MANSERUNT HIC, ET ABIERUNT AD SACRIFICIUM] *Manſerunt hic per noctem, deinde abierunt. Num Afra hoſpites falſa excuſatione celandos putavit? An potius epiſcopus cum diacono verè ſeceſſerat in aliquam domus partem, ad faciendum ſacrificium Chriſtiano ritu? Ut quæſitores non mendacio, ſed ambiguitate ſermonis decepti ſint. Etſi fortaſſè prius illud probabilius, nam poſtea matri narrat*, ego verò falces lini habeo, ſub quibus abſcondi eos.

32. CAPITOLIUM] *Unus ex ſeptem montibus Romæ, primò Saturnius, deinde Tarpejus, poſtremò Capitolium appellatus eſt:* Quod heic cum fundamenta foderentur ædis Jovis, caput humanum inventum dicitur, *inquit Varro. Accidit Tarquinio Superbo rege, uti Livius, & copioſius Dionyſ. Halicarnaſſeus narrat. Caput Toli Vulcentini fuiſſe, Arnobius ex Sammonico, Granio Valeriano, & Fabio docet. In hoc monte præcipuè arx, & templum Jovis. In templo tria delubra, Jovis, Junonis, Minervæ. Poſtea etiam ſimulachra omnium deorum, auctore P. Victore. Cui aſtipulatur Tertullianus,* Capitolium omnium dæmonum templum eſt. *Et rhetor ille, qui orationem Ciceronis nomine, ad equites antequam iret in exilium ſcripſit, primum Jovem, Junonem, & Palladem, deinde reliquos Deos, Deaſq́; qui Capitolium colunt, invocat. Comprehendebatur regione urbis* VIII *quæ Forum Romanum. Aliud erat Capitolium vetus in regione* VI. *alta ſemita. Cujus item meminit Victor & Varro* Capitolium vetus, quod ibi ſacellum Jovis, Junonis, Minervæ: & id antiquius quam ædis, quæ in Capitolio facta. *Sed nudo Capitolii nomine*

Var. de ling. lib. 4. cap. 7. Liv. lib. 1. 6. Dion. lib. 4. Arnob lib. 6 Vict. de reg. urb. Tert. de ſpect.

Lib. 4. c. 32.

primum

primum illud intelligitur. Ut vero occulta naturæ vis impellit homines, liberis parentum nomina imponere, ita etiam cogere ſolet colonias, relictarum urbium memoriam reddere, effictis ad harum ſpeciem locis, & nominibus, quam proximè fieri poteſt. Quod ſcitè expreſſit Virgilius in Heleno, & Aceſte. Hac ratione crebra per Romanas colonias Capitolia inſtituta. Quibus nullum inventum caput, ſed præjudicium dominæ urbis nomen fecit. Obſervavi in Italia Capitolium habuiſſe Capuam, & Beneventum ex Suetonio, Florentiam, & Mediolanum ex Vinc. Borgino, Ravennam ex Hieron. Rubeo, Nolam ex Adone; In Africa Carthaginem ex Cypriano: In Thracia Conſtantinopolim ex illius urbis deſcriptione: In Gallia Narbonem ex Sidonio, Toloſam ex martyrologio R. Treveros ex vita S. Tyrſi, Xanctones ex P. Pithæo, Auguſtodunenſes ex Eumenio; Agrippinæ Ubiorum Capitolii cognomen templo cuidam hodie quoque adhæret. Atque diligens inveſtigator fortaſſis plura inveniet. Multo enim frequentiſſimum Capitoliorum uſum, oſtendunt teſtimonia, quæ ſtatim ſequuntur. Tertullianus. Ecce annua votorum nuncupatio, quid videtur? Prima in principiis, ſecunda in Capitoliis. *Quamquam Fulv. Urſinus,* in Capitolio *corrigit, ſed ego cauſſam neceſſariam hujus correctionis nullam video. Arnobius:* Nonne vides, in Capitoliis omnibus virginales eſſe ſpecies Minervarum? *Concilium Elibertinum,* prohibendum, ne quis Chriſtianus aut gentilis ad Idolum Capitolii ſacrificandi cauſſa aſcendat. *Hoc in Hiſpania decretum, ne quis ad Romanum Capitolium pertinere exiſtimet. S. Zeno ſermone de ſpirit. ædif. domus Dei, de Judæis, & gentibus verba faciens,* ſi liceat, vel ſi velint, fortaſſis cultius ſynagogas ædificent; cultius erigant Capitolia. *Annotavit præterea Baronius, S. Hieronymum de locis Hebraicis, & Comment. in Iſaiam, Arcem Babyloniæ tanquam per ſynonymiam, Capitolium explicare. Quæ eo à me collecta ſunt, ne ad Capitolii nomen, in ſplendidiſſima Rætia provinciæ colonia, Auguſtâ Vindelicorum, hæſitemus. Qua parte urbis ſteterit, ægrè quiſquam definiet. Mihi quidem nihil hujus liquet. Cæterum ad Romanum exemplum, ubiq; Jovem Junonem, Minervam in Capitoliis conſueviſſe coli, opinari licet. De Minerva planum fecit Arnobius. De reliquis par perſuadet ratio.*

Æn lib. 3. 5. Suet Tib. c 40. Cajo cap. 57. de gram Orbilio. Borg orig. Flor. Rub. hiſt Rav. l. 1 Ado mart. 14. Jan. Cyp. ep 55. & de lapſis. Deſcr pt. Conſt. reg. 8. & Gyllius Topog lib. 3. cap 7. Sidon. de Laud. Narb. Mart. R. 29. Nov & ibi Baron. Vita S. Tyrſi apud Sur. t. 7. [illegible] Adverſ lib. 2. cap. 18. Tert. de corona. Urſ. in notis ad 7. frag inſcrip fratr. arval Arnob. l 4. Conc. Elib. Can. 59.

33. VEL AD TEMPLUM ABISSE] *In Capitolio ſanè templum: Sed templum: Sed templa etiam extra Capitolium. Mercurii, Silvani, aliorum, inſcriptiones hactenus Auguſtæ extant. Senſus eſt itaq;, vel ad Capitolium, vel ad aliquod aliud templum abiiſſe.*

34. OMNI HORA SIGNABANT FRONTES SUAS SIGNO CRUCIS] *De ſigno crucis multa ex Chriſtiana antiquitate in unum collegere, cum alii, tum Alanus Copus, quæ hic repetere ſuperſedeo. Sed addo D. Martialis locum, quo doceam ejus uſum ab Apoſtolicis temporibus originem ducere,* Crucem Domini, in quem credidiſtis, Deum verum, & Dei filium, ſemper in mente, in ore, in ſigno tenete. Crux enim Domini armatura veſtra invicta contra Satanam, galea cuſtodiens caput, lorica protegens pectus, clypeus tela maligni repellens, gladius iniquitatem, & angelicas inſidias perverſæ poteſtatis ſibi propinquare nullo modo ſinens. *Crucem in primis Julianus Imp. Chriſtianis objecit,* Crucis ſignum adoratis, imagines illius in fronte, & ante domos pingentes. *A quibus nobis hæc ipſa nunc objiciantur, nemini obſcurum eſt. B. Hippolytus epiſcopus, & martyr, cum ſe Antichriſti peculiaria facinora prædicturum promiſiſſet, verba illa Apocalypſis,* faciet omnes puſillos, & magnos, & divites & pauperes, & liberos & ſervos, habere characterem in dextera manu ſua, aut in frontibus ſuis: *Hac interpretatione imitatus eſt,* dabit characterem in dextra manu & fronte, ne quis dextra, ſua pretioſam illam crucem pingat in fronte.

Alan. dial. 4. cap. 6. Mart. ad Burdig. c. 8. Apud Cyril lib 6. contra Jul. Hippol. de conſum. mundi. Apoc. cap. 13.

35. AD ME MERETRICEM HABERENT INTRARE, SI CHRISTIANI ESSENT.] *Antea dixi, vitæ Chriſtinæ innocentiam, apud gentiles inimicos illuſtrem fuiſſe. Proinde hoſpitium meretricis ſatis ab opinione Chriſtianitatis vindicare videbatur: Cum Chriſtiani obtutum quoque ab hujuſmodi domibus revocarent. Tertullianus, quem toties laudo, inter commoda carceris numerat,* non in loca libidinum publicarum oculi tui impingunt. *Et alibi, cum juſſiſſet lectorem (ut argumento, quod præ manibus erat ſerviret) meretricium cultum inſpicere, mox ſe caſtigans ait,* etſi præſtat oculos abducere ab ejuſmodi propudiis occiſæ in publico caſtitatis.

Ad martyras. De Pallio.

36. ABIIT AFRA AD MATREM SUAM] *Majores noſtri credidere, Afram haud procul à templo, quod nunc illi & D. Udalrico ſacrum eſt, habitaſſe: Matris domum in eccleſiam S. Martini poſtmodum abiiſſe.*

De Afra ſi verum, eam in ſuburbio habitaſſe dicamus neceſſe eſt: neque enim illud ſpatium pomœrio antiquitus comprehendebatur. Idem, de S. Martini æde quibuſdam videtur. Mihi non admodum liquet.

Ali martyrol.

37. HILARIAM] *Diverſa ab hac eſt Hilaria, quæ cum Claudio marito* III. *Non. Decembr. colitur. Diverſa quoque, quæ Prid. Cal. Jan. utraq; Romæ paſſa. An noſtra veneri hoc nomine gratificari voluerit, aliquando dubito. Certè quæ* VIII. *Cal. April Hilaria feſta Deûm matri agebantur, ad Venerem etiam reſpiciebant. Macrobius enim ubi de Atti & Adoni, qui annue Veneris nomine plangebantur, ſic ait,* ſimulatione luctus peracta, celebratur lætitiæ exordium ad octavum Calend. Aprilis, quem diem Hilaria appellant.

Satur. lib. 1. cap. 21.

38. EXPANDENS MANUS SUAS AD DEUM SUUM] *Ut manus orando levemus atque expandamus, naturæ inſtinctu facere videmur. Ita David,* expandi manus meas ad te. *Atque innumera ſunt hujus moris exempla. In Chriſtianis accedit crucis myſterium. Quod innuit Tertullianus,* nos vero non attollimus tantum, ſed etiam expandimus, & dominica paſſione, modulantes & orantes, confitemur Chriſtum.

Pſ. 142.

De Orat.

39. CIRCA VERO PULLORUM CANTUM] *Omnibus animalibus pullorum nomen convenit, ſed avium generi præcipuè. Gallicinium itaq; denotat. Antiquitus, inquit Cenſorinus, tum noctem in quatuor vigilias dividebant, tum etiam plura noctis tempora propriis diſcernebant nominibus. Puta poſt crepuſculum, ſequitur tempus, quod dicebant luminibus accenſis, ſive antiquius prima face: Deinde concubium, cum itum eſt cubitum: Exinde intempeſta, id eſt multa nox: Tum ad mediam noctem; media nox: De media nocte: ſequitur gallicinium, cum galli canere incipiunt: Deinde conticinium, cum conticuere. Tunc ante lucem: Et ſic diluculum. Paulò igitur poſt mediam noctem lumen candelæ extinctum. Atque hæc omnis narratio, conſulto in hunc locum à ſcriptore hiſtoriæ dilata eſt. Nam ſi eam antea, illis verbis ſubjeciſſet,* epiſcopus totam noctem orando, & pſallendo pertranſiit, ſimul habens Afram cum ſuis puellis conſortem, *ubi rei geſtæ ſeries illam videtur requirere, hic omninò repetenda fuiſſet.*

De die nat. cap. 10.

40. OSTENDETUR LUX, QUÆ EXTINGUI NON POTEST] *Lux quæ ad preces epiſcopi mox de cœlo venit, ad auroram tantum, nec ultra luxit. Verum diaconus aliam præterea veram lucem, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, & quæ hac oculis perſpicua luce ſignificatur, intelligebat. Eadem fere ratione Chriſtus de aqua diſputans, mulierem Samaritanam ad veri cognitionem pertraxit.*

Joan. 4.

41. VENI LUX MEA DE COELO, OSTENDE FACIEM TUAM, ET SALVI ERIMUS] *Reſpexit ad ea, quæ in pſalmis leguntur,* Emitte lucem tuam & veritatem tuam, *Item,* Oſtende faciem tuam, & ſalvi erimus. *Vel quid aliud ſimile, etiamſi totidem verbis non reddiderit.*

Pſ 42.
Pſ. 79. ter.

42. VENIT FULGOR DE COELO] *Cum ea, quæ fides Chriſtiana proponit, omnem humanæ rationis captum excedant, & tamen adipiſcendæ æternæ felicitati omninò credenda ſint: Ideò noluit Deus homines ad credendum cogere, niſi per miracula prius credibilia reddidiſſet. Chriſti verba ſunt,* ſi opera non feciſſem in eis, quæ alius nemo fecit, peccatum non haberent. *Quæ cauſſa eſt cur primitiva eccleſia miraculorum dono tam largiter fuerit dotata. Hinc ait Joan. Chryſoſtomus, tunc utile fuiſſe, ut ſigna fierent, nunc verò minimè: Quin Auguſtinus,* neceſſaria fuiſſe priuſquam crederet mundus, ad hoc ut crederet mundus. *Cæterum cogita, quam apte opera Dei cohæreant. Conſolatus eſt Narciſſus Afram ſimilitudine ſplendoris ſolaris: Dein promiſit, ſi lumen fidei ſuſciperet, eam perpetua claritate gaviſuram: Jam nunc oſtendit lucem in mediis tenebris, præter naturæ vires emicantem: Poſtremo internam illuminationem perficit, cui exterior iſta arrhæ loco fuit. Et in plurimis ſanctorum vitis licet hoc miraculi genus obſervare, quamquam non ſemper eodem modo contigerit. In S. Sebaſtiano ſimile quid Zoe matrona viderat, & turpe putavit tam evidenti aſſertioni fidem non adjungere.*

Joan. 15.
Chryſ. ep. 1. ad Cor. c. 2 hom. 6.
Aug. de civ. Dei lib. 22, cap. 8.
Ex ejus actis.

43. DUM ORATIONEM FINISSET, &c. DICERE, AMEN] *D. Paulus ad Corinthios:* Cæterum ſi benedixeris ſpiritu, qui ſupplet locum idiotæ, quomodo dicet AMEN ſupra tuam benedictionem? quoniam quid dicas neſcit. *Chryſoſtomus idiotam promiſcuam plebem, vel laicum explicat. Et ſignificat poſt ſecula ſeculorum, qui finis precum ſit, Amen ſubjici ſolere. Juſtinus*, Præpoſitus quantum poteſt preces offert, & gratiarum actiones, plebs verò Amen accinit. *Quæ tamen hæreticis nihil patrocinari ad aſſertionem, vulgaris linguæ, in divinis officiis, & publicis precibus, diſcere potes ex Ledeſma, Hoſio, & Bellarmino, qui hoc argumentum explicant. Verbum ipſum* AMEN *Hebraicum eſt, de quo Hieronymus ad Marcellam*, Amen vero Aquila πεπιςωμένως exprimit, quod nos Fideliter poſſumus dicere, ductum adverbium ex nomine fidei. Amen Septuaginta γένοιτο, id eſt, Fiat. *Ep. 1. c. 14. Chryſ. homil. 35. Apol. 2.*

44. DOMINE, &c. SUM ENIM MULIER PECCATRIX] *Ita Petrus*, procidit ad genua Jeſu, dicens: Exi à me Domine, quia homo peccator ſum. Stupor enim circumdederat eum. *Ut verò Jeſus reſpondit*, Noli timere, *Sic Narciſſus*, Quo me Deus meus juſſit ingredi, introivi. *Nam hæc verba penitius conſiderata, omnem timorem abſtergere apta ſunt; cum utique Deus temere ingredi non juſſerit. Porrò ad illud Petri Ambroſius*, Dic & tu, Exi à me Domine, quia homo peccator ſum: Ut reſpondeat tibi Dominus, noli timere. Indulgenti Domino peccatum fatere &c. *Eſt etiam animadvertendum, quod hîc Afra narrat, ſe ad pedes Narciſſi projectam, hæc verba protuliſſe, nihil pertinere ad prius illud*, procidit ante pedes ejus, dicens: Domine indigna ſum valde, &c. *Id enim veſperi, ut primum intellexit Narciſſum Chriſtianorum epiſcopum eſſe, hoc verò mane contigit, cum novo miraculo iterum conſternata eſſet.* *Luc. 5. In Luc. lib. 4 c. 5.*

45. FASCES LINI HABEO, SUB QUIBUS ABSCONDI EOS] *Uti Afra legatos veri Jeſu, ita Rahab meretrix Hierichuntis, olim exploratores Joſue ſub lino abſcondit. Facile utrinque plura conferes.* *Joſ. c. 2.*

46. MATER EJUS GAUDIO REPLETA DIXIT, &c.] *Cum Deus Afræ domum ſemel benignis oculis aſpexiſſet, matrem Hilariam exortem divinæ gratiæ relinquere noluit, nam* Dei perfecta ſunt opera. *Et probè iterum accommodari poteſt*, Rahab meretrix vivat, cum univerſis, qui cum ea in domo ſunt; abſcondit enim nuntios, quos miſimus. *Obiter non eſt tranſmittendum, Hilariam, quamquam Idolorum vanitati adhuc deditam, tamen præſtationem voti ab uno Deo petere. Quod cum Tertullianus in aliis ethnicis obſervaſſet*, Teſtimonium animæ naturaliter Chriſtianæ *eſſe exiſtimavit. Lactantius idem argumentum multis proſequitur.* *Deut. 32. Joſ. c. 6.*

47. PER TRES HORAS TENERET PLANTAS EJUS] *Quam anxiè, & quam ardenter Hilaria animæ ſalutem concupierit, hinc cognoſcimus. Quæ enim ſequuntur ab ea prolata verba, pium animi affectum proculdubio ſignificant: Verum igneum illud deſiderium, nulla unquam lingua tam expreſſe eloquetur, quam per tres horas jacens corpus ad pedes epiſcopi. Merito reſponſum tulit*, Beata eſt fides tua. *Afferamus exemplum Pelagiæ pœnitentis ſub Imp. Theodoſio juniore. Cujus hiſtoriam à Jacobo diacono Heliopoleos, qui converſioni interfuit, graviter conſcriptam habemus. Et quoniam pleraque eorum explicat, quæ per trihorium inter Hilariam, & Narciſſum diſputata, hîc brevitatis gratia omiſſa videri poſſunt, ideò non gravabor plura ex illa verba deſcribere.* Venit illa (*Pelagia nimirum*) ubi ſedebant epiſcopi, ſeſeque in pavimentum prono vultu proſternens, apprehendit pedes beati Nonni, aitque ad eum: Rogo te, mi Domine, imitare magiſtrum tuum, Dominum Jeſum Chriſtum, & impertire mihi humanitatem, meque Chriſtianam effice. Ego enim ſum pelagus flagitiorum, & quædam iniquitatis abyſſus. Peto autem ſanctum mihi conferri baptiſma. Cumque vix ei perſuaſiſſet epiſcopus, ut à pedibus ſurgeret, ſic illi locutus eſt: Sacri epiſcoporum canones vetant baptizari meretricem, niſi fidejuſſores adhibeat, qui fidem dent, eam non redituram ad anteactæ vitæ turpitudinem. Hac epiſcopi ſententia audita, rurſus in pavimentum ſe abjicit, comprehenſoſque ſancti viri pedes rigat lacrymis, & capillis ſuis detergit, dicitque illi: Tu itaque rationem reddes juſto judici Deo pro anima mea, & tibi imputabo omnia ſcelera, & flagitia mea, ſi diſtuleris mihi impuræ, & turpiſſimæ, ſalutaris lavacri beneficium impertire. Non ſit tibi portio apud Deum inter ſanctos ejus, niſi me feceris alienam à male- *Apol. & de teſtim. An. Lact. divin. inſt. lib. 2. cap. 1.*

maleficiis, & peccatis meis. Negaſſe Deum, & idola coluiſſe cenſearis, niſi me hodie in Chriſti ſponſam renaſci feceris, & obtuleris Deo puram, & immaculatam. *Epiſcopi, qui in Nonni conſeſſu erant, pronunciavere:* Nunquam ſe talem vidiſſe fidem, tantumque obtinendæ ſalutis deſiderium. *Itaque Pelagia poſt confeſſionem, & exorciſmum, baptizata eſt. Ad ſpatium trium horarum, quibus Afra, Narciſſi pedibus provoluta jacuit, quod ſpectat, prodit Hieronymus, Antonium ante ſpeluncam Pauli eremitæ, ſex & amplius horas aditum precantem jacuiſſe.*

In Vita Pauli.

De Cor. mil. 48. ANTEQUAM DISCERES, &c.] *Similes eſt apud Tertullianum locus,* Laudo fidem, quæ ante credidit obſervandum eſſe, quam didicit.

De bapt. 49. HODIERNA DIE SIMUL INCIPITE JEJUNARE, &c.] *Ex antiqua eccleſiæ diſciplina. Tertulliani verba ſunt,* ingreſſuros baptiſmum orationibus crebris, jejuniis, & geniculationibus, & pervigiliis orare oportet, & cum confeſſione omnium retro delictorum. *Noſtra compara, invenies Confeſſionem: Orationes, quibus geniculationes comprehenſæ; Vigilias: & jejunia. Præterea, Catechiſmum,* audite ſermonem veritatis: *& exorciſmum, cum ſe dæmon paulò poſt excluſum fateatur. Quæ baptizaturi partes ſunt; nam Tertullianus de baptizandis tantum agit.*

50. DICIMUS, QUID COLIMUS, ET ITA DEMUM DOCE NOS &c.] *Narciſſus ſcivit proculdubio, has mulieres gentiles eſſe; ſed cum Deorum cultus varius eſſet, & multiplex, multum intererat cognoſcere, quam rationem iſtæ ſequerentur, ut intellecta vi veneni, antidota maximè neceſſaria adhiberentur.*

51. PARENTES MEI GENERE CYPRII FUERUNT, ET INDE VENERUNT] *Paucis verbis, quibus Hilaria non ſe ipſam, ſed parentes ſuos ex Cypro veniſſe aſſerit, illa pæne omnia convelluntur, quæ incerto rumore, prologo à nobis omiſſo ſunt prodita. Immò ſi ulla unquam conjectura probabilis exiſtimata, nihil omninò probabilius, quam quod hinc conjicio, Hilariam & Afram Auguſtæ natas eſſe; ſive ambas, ſive certe alteram, Afram ſcilicet. Id à nemine hactenus obſervatum miror, cum ad hujus urbis ſplendorem magnificè faciat. Ait Hilaria, parentes ex Cypro veniſſe, neque quo venerint exprimit. Cui dubium erit illum locum ſubintelligi, in quo ſermo enuntiatur. Quis enim alius ſenſus eſſe poſſit? Sed demus ipſam infantem Cypro à parentibus exportatam. Et hanc cauſam eſſe, cur illos potius, quàm ſe cum illis veniſſe dicat. Vel demus etiam in itinere natam: Idem equidem in Afram filiam nullo modo quadrabit. Sed hanc Auguſtæ natam prorſus fateamur oportet. Et ſi quid video, hinc apertiſſimè refelluntur prologi ineptiæ tum de hiſce quæ Romæ, tum multo magis de his, quæ in Cypro circa eas contigiſſe narrat. Quanquam eorum vanitas etiam aliunde certis rationibus demonſtrari poteſt. Nam Afram Reginam, patre Cypri Rege, matre item Reginâ natam eſſe, ut cæteroquin nihil obſtet, temporum ratio minimè patitur. Cum conſtet, Cyprum à M. Catone, lege P. Clodii, in provinciam redactam eſſe: Ultimum Regem Ptolemæum, fratrem Ptolemæi Auletis Alexandrini Regis, hauſto veneno ſibi mortem conſciviſſe: Idque ante annum urbis ſeptingenteſimum, multo prius quam Chriſtus ex virgine naſceretur, contigiſſe. Cui rei frequentiſſimi teſtes Cicero, Livii epitome, Plutarchus, Velleius, Appianus, Dio, Strabo, Valerius, Florus, Rufus, Ammianus, Lucanus. Singulorum locis immorari nihil eſt neceſſe, cum vix ſit Romanas hiſtorias attingere, quin in ea incurramus. Poſthæc M. Antonius inſulam quidem Cleopatræ donavit, ſed*
Plut. M. Ant. *ejus acta ſtatim à morte reſciſſa ſunt, quod tradit Plutarchus: Neque deinde ullus in Cypro Rex, quamdiu Romanum imperium ſtetit. Nam provincia univerſam inſulam complectebatur, ne quis Britanniam in exemplum trahat, quæ poſt conſtitutam provinciam aliquos adhuc Reges habuit. Quod de Rege Atticæ inſulæ, & de pugna cum Cyprio ſubjungitur, multo eſt nugacius. Sed videor intelligere, quid auctores fabulæ ſequuti ſint. Conſtabat illis ex hiſtoria, Hilariam, & Afram Cyprias origine fuiſſe, Imaginem utriuſque ex antiqua traditione coronatam aſpiciebant, quod ergò proximum, Matrem uxorem Regis, filiam Rege natam exiſtimavere: Et ut aliqua exilii cauſſa appareret, reliqua illa de patre pugna victo, & cæſo quæque conſequentia videbantur, affinxere. Nam qui omnium rerum, quæ in antiquis hiſtoriis leguntur,*

*cauſſas reddere conſtitutum habent, ineptias aliquando pæne aniles ſequan-
tur neceſſe eſt.*

*Quamquam de coronis multæ cauſſæ, præter unam, quam commenti ſunt,
& quam variis parergis exornarunt, afferri poterant. Quanto probabilius* Inde Pru-
eccleſiæ antiquam conſuetudinem appellaſſent, quæ martyrium Coronam no- dentii peri-
minare ſolita; certa nimirum juſtum judicem pro paſſionibus hujus ſeculi im- ſteph.
*marceſcibilem coronam ſuis retribuere. Hinc factum, ut ſancti omnes radiis
inſignirentur. Quid ſi regiam cognationem prætexuiſſent? Etſi diademata re-
gum reginarumq; propria, coronæ non item; diademata autem faſcia tantum
conſtent. Quod ex plerisq; hiſtoriis planum. Lyſimacho frontis vulnus diade-
mate ab Alexandro eſt obligatum, futuri regni omine. Pompejo vitio ver-
ſum, quod crus ulcere affectum faſcia circumligatum ferret, quaſi parum in-
tereſſet, qua corporis parte diadema geſtaret. Egregiè Seneca*, vides illum Epiſt. 80.
Scythiæ Sarmatiæve regem, inſigni capitis decorum? Si vis illum æſtimare, vel 81.
totumque ſcire qualis ſit, faſciam ſolve multum mali ſub illa latet. *Et Mo-
nima Mithridatis mori juſſa, cum ſe proprio diademate ſuſpendiſſet, illo dis-
rupto:* O execrandum, inquit, diadema, neque in tam triſti mihi miniſterio Plut. Lu-
protuiſti. *Si tamen hanc cauſſam noſtri prætuliſſent, nihil vetat mortuo* cullo.
*Ptolemæo, plerosq;, qui eum ſanguine attingerent, ſupervixiſſe: Inter eos
qui iſtarum mulierum majores ponat, temerè fortaſſis pronunciet; menda-
cii tamen non convincatur. Propius etiam ad veri ſpeciem, Hilariam ex
Cinyræ poſteris deduxiſſent. Ut coronæ inſigni regiam originem teſtatam fa-
cere voluiſſe crederetur. Certè Tacitus Cinyræ familiam ſua ætate ſuper-* Hiſt. lib. 2.
*fuiſſe, & procurationem ſacrorum Veneris in Cypro habuiſſe oſtendit. Neque
eſt cur opinemur, à Tacito ad Diocletianum intercidiſſe. Quin & de ſacris
initiis cogitare poterant. Nam Veneris myſteriis haſce mulieres initiatas
mox intelligemus. Initiati autem quandoque auro coronabantur. Decretum
Athenienſium inter epiſtolas Hippocratis*, viſum eſt populo ipſum publicè
magnis myſteriis initiare, quemadmodum Herculem F. Jovis, & coronare
ipſum corona aurea mille aureorum. *Annon etiam aureæ coronæ inter mu-* Poll lib. 5.
lierum ornamenta? Certè Pollux numerat. Et Lampridius in Alexandro, c. 16.
Matronas autem regias contentas eſſe debere uno reticulo, atque inauribus,
& baccato monili, & corona, cum qua ſacrificiũ facerent. *Quin nec meretrices
his abſtinuiſſe ex Cicerone cognoſcimus*, ut in hac lege (nihil enim prohibet De invent.
fictam exempli loco ponere, quo facilius res intelligatur) meretrix coronam lib. 2.
auream non habeto. Si habuerit, publica eſto.

*Sed quidquid hujus ſit, illud non dubiis conjecturis perſpicuum eſt, Hilari-
am & Afram Veneris Cypriæ ſacerdotes fuiſſe. Nam peregrino ritu Venerem
ab iis cultam ſignificant Hilariæ verba, cum ait, parentes ex Cypro cum ſacris
Veneris veniſſe. Peculiaribus ergò ſacerdotibus opus erat. Eæ quin ipſæmet
fuerint, nihil attinet dubitare, Hilaria de filia diſertè explicat*, ego denique
filiam meam ſacris Veneris conſecravi, quaſi Deæ Veneri ſervituram. *Alioquin
etiam Veneris ſacerdotes fæminas obſervare licet. Apud Plautum anum, quæ* Plaut. Rud.
Ampeliſcam & Paleſtram ſuſcipit; Nummiam Variam in antiqua inſcriptio- Urſ. in leg.
ne, quam Fulv. Urſinus emiſit & alias alibi. Sacerdotes autem coronari con- & S. Conſ. ant. n. 26.
ſueſſe, quam multi teſtes; Tertullianus, ipſæ deniq; fores, ipſæ hoſtiæ, & aræ, De Cor. mil.
ipſi miniſtri, & ſacerdotes eorum coronantur. Habes omnium collegiorum ſa-
cerdotalium coronas apud Claudium. *De Veneris ſacerdote eſt exemplum
apud D. Hieronymum. Cum S. Hilarion perveniſſet.* Eluſam eo fortè die, quo In vita Hi-
anniverſaria ſolennitas omnem oppidi populum in templum Veneris congre- lar.
gaverat, *Virum ſanctum* non prius abire paſſi ſunt, quam futuræ eccleſiæ line-
am mitteret, & ſacerdos eorum, ut erat coronatus, Chriſti ſigno denotaretur.
*Sed hæ coronæ fere ex floribus, ideò inquit Tertullianus, Cl. Saturninum libro
de coronis* nullam gratiam floris, nullam lætitiam frondis, nullum ceſpitem aut
palmitem, non alicui capiti *conſecraſſe. Et pleraq; hujus generis hauries ex
Clemente Alexandrino, & Athenæi Deipnoſophiſtis. Illud interim me idem* Clem. pæd.
Tertullianus monet, ſacerdotibus in provinciis aureas coronas fuiſſe. Loqui- lib 2. cap. 8.
tur ut de re vulgo nota, Purpura illa & aurum, cervicis ornamentum, eodem Ath. lib 15.
more apud Ægyptios & Babylonios inſignia erant dignitatis, quo more De Idol.
nunc prætextæ, vel trabeæ vel palmatæ, & coronæ aureæ ſacerdotum provin-
cialium. *Meminit Ammianus Marcellinus coronæ ſacerdotalis, quam ſub* Hiſt. lib 29.

Valente Imp. Firmus Maurus Romanis reſtituit, cum militaribus ſignis, & cæteris, quæ capto Icoſio oppido interceperat. Eam auream potius quam floridam fuiſſe, reſtitutio ſatis arguit. Atque hanc ego potiſſimam, & veriſſimam cauſſam cenſeo, cur imagines auro coronatæ. Ut tamen ſi quis probabilius diſſerat, non invitus ſim auſcultaturus. Scire etiam refert, inſignia crucibus, & leonibus diſtincta, quæ imagini S. Afræ appingi ſolent, nihil ad ejus familiam, nihil item ad ævum, quo illa vixit, pertinere: ſunt enim inſignia Luſinianorum, qui poſt exciſum Francicum in Palæſtina imperium, in Cypro rerum potiti ſunt, atque Jeruſalem & Cypri Reges dici voluere. Id tantum ſignificant, Afram ex Cyprio Regno originem ducere. Quæ indicanda non exiſtimaſſem, niſi animadverterem, hac quoque in re nonnullos, omnis antiquitatis imperitia deceptos, errare.

52. INDE VENERUNT CUM SACRIS VENERIS] *Venus* Æneadum genetrix, *ut poëtis appellatur, inter præcipuos Deos Romæ, & per omnem Romanum orbem ſemper eſt habita, Conſentibus annumerat Mart. Capella, Selectis Auguſtinus. Neque ferri poteſt, Hilariæ parentes ſacra Veneris in univerſum ex Cypro primum attuliſſe: Verum cum Veneri diverſis locis aliis atque aliis inſtitutis ſacra fierent, Cyprium cultum tunc primum Auguſtam appuliſſe, intelligendum eſt. Quo is ritu conſtaret, mox aperietur. Huc fortaſſe pertinet, cognoſcere ex Tacito, qua figura Veneris εἴδωλον Paphi in Cypro extiterit.* Simulachrum Deæ non effigie humana. Continuus orbis, latiore initio, tenuem in ambitum, metæ modo exurgens. Et ratio in obſcuro. *Quæ verba, cum conum, Auguſtæ ſymbolum, tam aptè deſcribant, ut jam expreſſius non poſſint, fateor me commoviſſe aliquando, ut cogitarem, an ea antiquitus ſymboli occaſio. Nam per multas urbes ſymbolis ſuis, religionem alicujus numinis expreſſiſſe, diſcimus ex nummis. Et erant alia quoque quæ conjecturam commendarent. Sed certis de cauſſis, illam omninò abdicavi; indicatam tamen volui.*

Cap. lib. 1. — Aug. de civ. lib. 7. cap. 2. — Hist. lib. 2.

53. VENUS COLI NON POTEST, NISI AB HIS FOEMINIS, QUÆ FUERINT FORNICATÆ] *De multiplici Venere mythologi adeundi. Nos conſuetudinem, cujus hic fit mentio, tantum explicabimus.*

Fuere qui Venerem caſtitate colerent. Narrat enim Pauſanias de Veneris templo apud Sicyonios, in quod ſolæ ingrediebantur æditua mulier, cui viri conſuetudine interdictum, & virgo, quæ annuo fungebatur ſacerdotio. Et Auguſtinus irridet gentilium vanitatem, qui Veſtam, cui virgines ſerviant, dicant Venerem eſſe. Verum qui contra Venerem meretricatu colerent, multo plures extitere, quam qui pudicitia. Strabo de Anaitide, quo nomine Armenis Venus, Illuſtriſſimi ejus nationis filias ſuas virgines ei dedicant, ac lex eſt, ut longo tempore apud Deam conſtupratæ, deinde nuptum dentur: nemine talis mulieris conjugium dedignante. Tale quippiam etiam Herodotus de Lydiis mulieribus ſcribit. *Extat locus in primo Herodoti. De Phœniſſis auctores habemus Auguſtinum, Athanaſium, & Val. Maximum. De Babyloniis rurſus Herodotum, & Strabonem. Item Herodotum de Naſamonibus, & Adyrmachidis. Nam ubicunque hi ritus, ad Venerem pertinebant. De Augilis Melam & Solinum. De Locrenſibus & Epizephyriis Athenæum. Qui præterea prodit, Veneris meretriciæ delubrum Abydi fuiſſe: Meretrices in Samo & Epheſi Veneri templa ædificaſſe: Corinthias meretrices ſalutem Græciæ à Venere exoraſſe: & Corinthiorum plebem vovere ſolitam, ſi quod precibus flagitaret impetraſſet, Deæ certas ſe meretrices adducturam. Inde eſt, quod Strabo lib. 8. ſcribit,* fanum Veneris Corinthi ita fuit locuples, ut plures quam CIↃ. habuerit ſacrorum famulas meretrices, quas Deæ viri, mulieresque dedicarunt. *Innumera ſunt, quæ apud poëtas Græcos & Latinos in hanc ſententiam habentur. Piletærus apud Athenæum, docet Venerem nullo nomine frequentius quam meretricio coli ſolitam. Verſus ita reddidit interpres,*

Pauſan. Corinth. — Lib. 11. — Aug. de civ. lib 4 c. 10. Athanaſ. contra Idola. Val. lib. 2. cap 7. Herod lib. 1. 4 Strabo lib 16. Mela lib. 1. Solin c 35. Athen. lib. 12. 13.

--- --- --- Ubique Veneri
Amicæ templum dicatum videmus,
At Maritæ nuſquam in tota Græcia.

Quæ

Quæ etſi rectæ rationi adeò refragentur, ut vix credibile videatur, cuiquam unquam tam craſſas tenebras ab humani generis hoſte potuiſſe objici, tamen in ethnicis hominibus minus mirum eſt, quia has idolorum ſuorum delicias eſſe credebant, *ait Salvianus : & Athanaſius*, cum viderent ſuos Deos iſtiusmodi rebus oblectari, ſtatim eos iisdem delictis æmulati ſunt. Egregium facinus arbitrati, ſi exempla eorum, quos ſummos cenſebant, imitarentur. Atque inde factum eſt, ut ſceleribus homicidiorum, parricidiorum, omniumque libidinum ſuccubuerint. Nam propemodum omnes civitates omnibus libidinibus ſcatent, ob immanitatem morum, quam in ſuis diis conſpiciunt. *An non multo fœdiora in hoc ipſo libidinum genere deſignarunt homines nomine tenus Chriſto dediti? Horrenda ſunt, quæ de Euchitarum ſacris Pſellus, & de Gnoſticorum colluvie Epiphanius ſcribit. Sed ad Venerem redeamus.*

Salv. de prov. lib. 5. Ath. contra Idol.

Pſel. de energ. dæm. c. 5. Epiph. hær. 26.

Cyprii cum inſulam maximè fertilem, nulli præſtantiâ cedentem, eaque de cauſſa aliquando Macariam dictam, ut Plinius index eſt, colerent, luxui ad miraculum uſque dediti fuere. In primis omnem fidem ſuperant quæ Athenæus de Regibus, de Reginis Valerius prodidit. Ea mollities cum in reliquum vulgus pro modulo fluxiſſet, meretriciæ religioni facillimè aditus patuit. Nam Lactantius, Athenæus, & Juſtinus Trogi abbreviator, indicant, Venerem à Cypriis mulieribus eadem ratione, qua à reliquis, quos enumeravimus, populis cultam eſſe. Accedebat, quod Dea origine Cypria, illique tota inſula ſacra cenſebatur. Sive quod de Venere, quæ olim inter homines vixit, ita verum ſit, ſive quod Voluptatis Deæ voluptaria inſula convenire crederetur. In teſtimonium perſæpe Cypriæ nomine, uti etiam cognominibus Paphiæ, Idaliæ, Golgiæ (Cypri loca ſunt) appellabatur. Et Lactantius eam primam meretricium in Cypro inſtituiſſe, ex ſacra hiſtoria ſcribit, Autor mulieribus in Cypro fuit, uti vulgo corpore quæſtum facerent. Quod idcirco imperavit, ne ſola præter alias mulieres impudica, & virorum appetens videretur. *Idem Athanaſius*, ex Venere meretricatum didicerunt. *Neque alio reſpicit Hilaria inquiens, ſe filiam divinis Veneris imitationibus occupaſſe. Si tamen hæc ſcriptura probatur, nam ſi libri adjuvent, lubens lègam* initiationibus.

Plin. lib. 5. cap. 31. Ath. lib. 6. Val. lib. 9. cap. 2. Lact. de falſa rel. c. 17. Athen. lib. 2. Juſt. lib. 18.

At quoniam certorum Deorum ſacra, quo ſanctiora crederentur, arcanis ritibus myſteriorum nomine conſtabant: Atque initiandi ſolemnibus ceremoniis allegebantur: Viſum eſt ea quoque, quæ circa Venerem impudicè fiebant, hoc velo oculis vulgi ſubducere. Quod ex nullo gentium tam diſtincte, quam ex Chriſtianis ſcriptoribus haurimus. Hi cæteroquin tacenda propalare voluere, quo infamium Deorum aſſeclis pudorem incuterent. Julius Firmicus Maternus, is qui de myſteriis, & erroribus profanarum religionum ad Conſtantinum, & Conſtantem Augg. ſcripſit, ſic inquit, Audio, Cinyram Cyprium templum amicæ meretrici donaſſe, ei erat Venus nomen: initiaſſe etiam Cypriæ Veneri plurimos, & novis conſecrationibus deputaſſe. Statuiſſe etiam, quicumque initiari vellet; ſecreto Veneris ſibi tradito aſſe, manum mercedis nomine Deæ daret. Quod ſecretum quale ſit, omnes taciti intelligere debemus. Quia hoc ipſum propter turpitudinem manifeſtiùs explicare non poſſumus. Bene amator Cinyras meretriciis legibus ſervit, conſecratæ Veneri à ſacerdotibus ſuis ſtipem dari juſſit ut ſcorto. *Clemens Alexandrinus*, Apertè autem dico, quæ ſunt occulta, non erubeſcens dicere ea, quæ non pudet vos adorare. Quæ ergò ex ſpuma, & in Cypro eſt genita, Cinyræ amica, Venerem dico, quæ φιλομήδης dicitur, quod exorta ſit ἐκ μηδέων, hoc eſt, ex genitalibus, ex ſalacibus illis inquam genitalibus, quæ Cœlo abſciſſa ſunt, quæ poſt abſciſſionem fluctui vim attulerunt, tamquã libidinoſis veſtris partibus dignus, fructus ſit Venus in ſacris myſticis. Marinæ hujus voluptatis generationis indicium; ſalis pugillus, & phallus traditur, iis, qui in hac mœchandi arte ſunt initiati. Nummum autem ei offerunt ii qui initiantur, ut amicæ amatores. *Arnobius*, nec non & Cypriæ Veneris abſtruſa illa initia prætereamus: quorum conditor indicatur Cinyras Rex fuiſſe: in quibus ſumentes ea, certas ſtipes inferunt ut meretrici, & referunt phallos propitii numinis ſigna donatos. *Gregorius Nazianzenus*, nec meretricia Veneris myſteria, turpiter, ut ipſimet aſſerunt, & pro-

Cap. 5.

In protrep.

Lib. 5.

Orat. 39. in S. Lumina.

& procreatæ, & cultæ: nec Phalli quidam, & Ithyphalli, tum forma, tum rebus ipſis fœdi, atque obſcœni. *Ad quem locum Nicetas*, ipſa turpiter progenita eſt, rurſusque turpiter honoratur per flagitioſos concubitus, atque exeranda myſteria. *Hæc ergò myſteria Cypria fuere, quæ Hilariæ verbis ſignificantur, quibusque Afra initiata inſervivit, hæc ſacra ex Cypro Auguſtam allata, ex quorum præſcripto.* Venus coli non poteſt, niſi ab his fœminis, quæ fuerint fornicatæ.

Subjungam, quid hæc commentanti in mentem venit. Afra, Veneri ſe totam dicaverat, uti vidimus: Venerem Græci Aphroditem appellarunt παρὰ τὸν ἀφρὸν, *quod ſpumam ſignificat: Hinc Afra nomen traxiſſe videri poſſit: Aut ab* ἀφρὶς, *quod myrtus eſt, nam Veneri myrtus ſacra. Sed etymologia, quam antea attulimus, ut multo ſimplicior, ita mihi magis probatur.*

54. QUANTO PLURES AMATORES HABERE POTUERIT, &c.] *Conſentaneum eſt illis, quæ hactenus dicta. Nam ſi ſtupra Deæ accepta, profectò quo numeroſiora, eo gratiora interpretanda erant. Minutii Felicis verba huc faciunt.* Alia ſacra coronat univira, alia multivira, & magna religione conquiritur, quæ plura poſſit adulteria numerare. *Infelices tenebræ.*

In Octav.

Ex Lucr. lib. 1.

Tantum religio potuit ſuadere malorum.

Sive veriùs ſuperſtitio, & impietas.

In Vita Ambroſ.

55. INGEMUIT, ET LACRYMAS FUDIT] *Ita conſuevere viri ſancti, quibus Dei honor cordi eſt. De S. Ambroſio Paulinus*, quotieſcumque illi aliquis ob percipiendam pœnitentiam lapſus ſuos confeſſus eſſet, ita flebat, ut & illum flere compelleret.

Ad Rom. 5.
Or. Com. lib. 5. c. 5.

56. UBI ABUNDAVIT INIQUITAS, SUPERABUNDET ET GRATIA] *Pauli Apoſtoli verba ſunt*, ubi autem abundavit delictum, ſuperabundabit & gratia. *Origenes gratiam ſuperabundare explicat, cum homo à præteritis peccatis non ſolùm abſolvitur, verum etiam à futuris communitur. Utrumq; his mulieribus plenè contigit.*

57. APPARAVIT ÆGYPTIUS] *Uti conſpecta virtus miros ſui amores, ita vitium maximum odium in ſe concitaret. At cum ejuſmodi habitus oculis uſurpari nequeant, fit tamen Dei benignitate, ut ſpiritus, qui nos utrimq; alliciunt, ea quandoque ſpecie appareant, quæ ſive erga bonos amorem, & admirationem, ſive erga malos odium, & contemptum commovere apta ſit. Neque id mihi exemplis quæ creberrima ſunt, confirmandum exiſtimo. Certè, quæ dæmonis inexpiabilis ſuperbia, & impoſtura eſt, nullam ille aliam quam præſtantiſſimam formam induerat unquam, niſi Dei imperio cogeretur. Sed Deus, qui formavit draconem ad illudendum ei exhibet ipſum nonnunquam, etiam corporeis hominum oculis, tam turpem, & fœdum, ut illi deſpicatui habeant, & ſummopere deteſtentur ſemel viſum qui incognitum veneratione, & cultu proſequebantur. Quod hic accidit. Ægyptii nomen ad atrum colorem, qui infauſtis ſpiritibus, uti beatis albus, proprius creditur, referendum eſt. Adde quod per Ægyptios peculiari figura dæmones in ſacris litteris exprimuntur. Gaudentius Brixianus epiſcopus*, eramus & nos aliquando in Ægypto, neſcientes Deum, ac luminis, & veritatis ignari: quos urgebant immundi ſpiritus, veri Ægyptii, laterem facere, terrenis videlicet inſervire figmentis: At ubi converſi ad Deum ſumus, reclamantes ab operibus duris verberati ſunt Ægyptii multiplicibus plagis, & primitiva eorum percuſſa ſunt, Salus enim noſtra dæmonum pœna eſt.

Albi Deorum filii. Apud Platonem S.
de Regno. Tract. 1. in Exod.

Lib. 3. c. 25.

58. VULNERIBUS ELEPHANTIÆ TOTO CORPORE PLENUS] *Elephantiam Corn. Celſus ſic deſcribit*, totum corpus afficitur, ita ut oſſa quoque vitiari dicantur. Summa pars corporis crebras maculas, crebroſque tumores habet. Rubor harum paulatim in atrum colorem convertitur. Summa cutis inæquabiliter craſſa, tenuis, dura, mollisque, quaſi ſquamis quibuſdam exaſperatur, corpus emarceſcit, os, ſuræ, pedes intumeſcunt. Ubi vetus morbus eſt, digiti in manibus, pedibusque ſub tumore conduntur, febricula oritur, quæ facile tot malis obrutum hominem conſumit. *Verbatim exſcripſi, quo fœdiſſimi morbi ſpeciem eleganter expreſſam, ob oculos ponerem. Eadem paucis complectitur Serenus Sammonicus,*

Eſt elephas morbus, triſti quoque nomine dirus,
Non ſolum turpans infandis ora papillis,
Sed cita præcipitans funeſto fata veneno.

Non-

Nonnulli medicorum eundem cum morbo gallico exiſtimaverunt. Quos erroris arguit Fracaſtorius, docens elephantiam convenire cum ea, quæ Arabibus, & vulgo lepra eſt. Nam antiqui lepræ nomine diverſum quid intellexerunt. Plinius Ægypto peculiare malum dicit. Lucretius aſſerit nullibi præterea gigni, De morb. cont. lib. 2. cap. 13. Plin. lib. 26. cap. 1. Lucr. lib. 6.

Eſt elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypti in medio, neque præterea uſquam.

Sed fallit. Illud obſervatu dignum, quod cum nullo ferè morbo totum hominis corpus adeò miſerè afficiatur, meritò dæmon impudicitiæ ſuaſor hac ſpecie oſtenſus eſt, ait enim D. Paulus: Fugite fornicationem, omne enim peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat. Cor. 1. c. 6.

59. O SANCTE NARCISSE EPISCOPE, QUID TIBI] *Dæmon, qui mulieribus tot annos ſub Veneris perſona illuſerat, ſe aperit. Ejusmodi exemplis vitæ ſanctorum ſcatent. Similia ſunt, quæ graviſſimi auctores Athanaſius de Antonio, Sulpitius de Martino, Jacobus diaconus de Pelagia de aliis alii prodidere. Quin ſanctum ſanctorum, Dominum noſtrum JEſum Chriſtrum, eâdem petulantia dæmones adoriri auſi,* quid nobis, & tibi JEſu Nazarene? Veniſti perdere nos? Scio, quod ſis ſanctus Dei. *Cæterum ne quis miretur à dæmone contra ſe ipſum teſtimonium dici, & propriam cauſſam prodi, dum ſe caſtitatis hoſtem, inquinatorum corporum, & pollutarum animarum dominum profitetur: id non ſua voluntate, ſed Dei nutu factum ſciat. Conſulens enim hominum ſaluti miſericos parens, hac ratione vaferrimum hoſtem hodie quoque aliquando detegit. Sed opinor frequentius in primitiva eccleſia. Ut nimirum homines ab Idolorum cultu revocaret. Id quod rectius ex D. Cypriano, alloquente Demetrianum audiemus.* O ſi audire eos, (*Deos tuos*) velles, & videre, quando à nobis adjurantur, & torquentur ſpiritualibus flagris, & verborum tormentis de obſeſſis corporibus ejiciuntur, quando ejulantes, & gementes, voce humana, & poteſtate divina, flagella, & verbera ſentientes, venturum judicium confitentur. Veni, & cognoſce eſſe vera, quæ dicimus. Et quia ſic Deos colere te dicis, vel ipſis quos colis crede. Aut ſi volueris, & tibi credere, de te ipſo loquetur, audiente te, qui nunc tuum pectus obſedit, qui nunc mentem tuam ignorantiæ nocte cæcavit. *Non quod Demetrianus energumenus, ſed quod item ut Afra, per idololatricum cultum animâ tenus à dæmone poſſideretur.* Videbis nos rogari ab eis, quos tu rogas; timeri ab eis, quos tu adoras: videbis ſub manus noſtras ſtare vinctos, & tremere captivos, quos tu ſuſpicis, & veneraris ut Dominos. *At quid tandem hæc dæmonum confeſſio proderit?* Certè vel ſic confundi in iſtis erroribus tuis poteris, cum conſpexeris, & audieris Deos tuos quid ſint, ad interrogationes noſtras ſtatim prodere: & præſentibus licet vobis, præſtigias illas, & fallacias ſuas, non poſſe celare. *Ante Cyprianum Tertullianus in apologetico,* edatur hic aliquis ſub tribunalibus veſtris, quem dæmone agi conſtet. Juſſus à quolibet Chriſtiano loqui ſpiritus ille, tam ſe dæmonem confitebitur de vero, quam alibi Deum de falſo. *Auſim dicere, hoc inprimis argumento plurimos ad Chriſtianiſmum animum appuliſſe. Disertè enim Tertullianus:* Hæc deniq; teſtimonia Deorum veſtrorum Chriſtianos facere conſueverunt, quia plurimum illis credentes, Chriſto Domino credimus. Matt. 8. 29. Marc. 1. 5. Luc. 4. 8.

60. CUM ANCILLIS MEIS, &c. IN MEA FAMILIA, &c.] *Mendacii pater, ſe pro patre familias in Hilariæ domo geſſit. Familiæ autem non una eſt apud Juriſconſultos ſignificatio: Huc illa quadrat,* Jure proprio familiam dicimus plures perſonas, quæ ſunt ſub unius poteſtate, aut natura, aut jure ſubjectæ. *Etſi hæ mulieres neq; naturâ, neq; jure, ſed dolo, & fraude in dæmonis poteſtatem conceſſerant.* Dig. de Verbor. ſign. l. 195.

61. MEÆ SUNT, ALIUS ESSE NON POSSUNT] *Veritati mendacium aſpergit. Verum erat, ſuas fuiſſe:* Quia omnis, qui facit peccatum, ſervus eſt peccati: *Sed liberæ fieri, & cum Deo in gratiam redire poterant. At hic idem ille calumniator eſt, qui S. Martino obganniebat:* Non pertinere ad veniam criminoſos, & ſemel lapſis, nullam à Domino præſtari poſſe clementiam. Joan. 8. Sulp. in Vita S. Mart.

62. NUNQUID EGO INTRO, UBI CASTITAS REGNAT, &c.] *Probata eſt theologorum ſententia, diſtincta dæmonum munia eſſe: Ut alius* provin- Vide mag. ſent. lib. 2.

diſt. 6. Caſſian. Collat. 7. cap. 17. Orig. ſup. Joſ. hom. 15. Cæſar. homil. 16.

provinciæ, alius certo homini, alius alicui vitio præſit. Quod loquendi etiam conſuetudine confirmant. Dicimus enim ſpiritum ſuperbiæ, ſpiritum luxuriæ, ſpiritum avaritiæ, & pleraq; ad hunc modum. Hinc Origenes, quem ſequitur Cæſarius Arelatenſis, exiſtimavit, quot vitiis homo deditus ſit, tot vitiorum præſidibus dæmonibus illum agitari. Idq; Cæſarius per plura peccata oſtendit. Unum ſubſcribam, nam quod & ille, qui fornicatur, à diabolo poſſidetur, canonica nihilo minus ſcriptura teſtatur. Sicut enim dicit propheta, Spiritu fornicationis decepti eſtis. *Hujus ordinis Ægyptium iſtum fuiſſe, tum effectus rerum, ad quas cultrices ſuas impulit, tum verba, quæ de ſe ipſo protulit, confirmant. Quod meretriciam domum tamquam propriam poſſeſſionem ſibi vendicat, Tertullianum in memoriam revocat:* Exem- *De ſpectac.* plum accidit, Domino teſte, ejus mulieris, quæ theatrum adiit, & inde cum dæmonio rediit: Itaq; in exorciſmo, cum oneraretur immundus ſpiritus, quod auſus eſſet fidelem adgredi: Conſtanter, & juſtiſſimè (inquit) feci, in meo eam inveni.

Matth. 10. Marc. 3. Luc. 9.

63. JUBEO TIBI IMMUNDE SPIRITUS] *Chriſtus ſemel Apoſtolis, & per Apoſtolos ſucceſſoribus, dedit* virtutem, & poteſtatem ſuper omnia dæmonia. *Quæ poteſtas hactenus in eccleſia viguit, & in poſterum vigebit. Idcircò viri ſancti non precario (quod impoſtorum eſt, de compa-* *Cajet. ſup. ſec. ſec. S. th. q. 90. artic. 1.* *cto agentium) ſed imperio ad id quod placitum eſt, adigunt dæmones. Eò recidit quod theologi definiunt, nullam ab hominibus cum dæmone licitam communicationem haberi poſſe, niſi expellendo tantum, & compellendo virtute divina. Quod utrumq; uno compulſionis nomine fortaſſis rectè enunciatur. Atq; hujus poteſtatis nullum eſt evidentius argumentum, quam quod dæmon,* Chriſtiano mentiri non audens, *inquit Tertullianus in apologia, ea coactus profert, quæ alioquin quavis arte tegere nititur.* Qui isto opere manifeſtius, quid hac probatione fidelius? *Exclamat Tertullianus. Illis, qui nullo unquam pacto auditum dæmonis verbis accommodandum exiſtimant, ſive vera, ſive* *De SS. Gerv. & Proth.* *falſa, ſive ſponte, ſive coactè loquatur, reſpondet S. Ambroſius:* Non accipio à diabolo teſtimonium, ſed confeſſionem, invitus dixit Diabolus & exactus, & tortus. Quod nequitia ſupprimit, extorquet injuria.

64. SCIS CHRISTUM JESUM DOMINUM NOSTRUM, &c.] *Epitome rerum à Chriſto JEſu in extremo vitæ actu, pro ſalute humani generis perpeſſarum. Quæ cum gentilibus Dei majeſtate valde indigna viderentur, & Chriſtus crucifixus illis ſtultitia eſſet, ſapienter Narciſſus, ab infenſiſſimo hoſte, de ſacratiſſimæ paſſionis fructu confeſſionem extorſit. Neq; dubitandum, quin mulierum fides mirè hac auditione confirmata fuerit.*

Mag. ſec. ſent. diſt. 6.

65. PRINCEPS NOSTER] *Hoc etiam ex theologorum ſcitis planum fit:* Sicut inter bonos angelos alii aliis præſunt, ita & inter malos alii aliis prælati ſunt, & alii aliis ſubjecti: quamdiu durat mundus, angeli angelis, dæmones dæmonibus, homines hominibus præſunt. Sed in futuro omnis evacuabitur *Matth. 12. Marc. 3. Luc. 11. Joan. 12.* prælatio, ut docet Apoſtolus. *Ideò regni Sathanæ meminit Dominus, & principis dæmoniorum ſæpe meminere ſacræ litteræ.*

66. FUGIT A FACIE EJUS, &c.] *Prædixerat Chriſtus*, Princeps hujus mundi ejicietur foras. *Nam per Chriſti crucem, & mortem omnis dæmonis poteſtas fugata eſt. Nonnulla exemplaria verba, quæ mox ſequuntur, interjecta habent.* Princeps noſter fugiens à facie ejus, in templum Dei ſe miſit, & ideò velum templi ſciſſum eſt, quia virtutem perſequentis ferre non potuit. *Quæ non ſatis video, quomodo conſtent. Ego à fide exemplaris, quod cæteroquin ſequutus ſum, diſcedere nolui.*

In Mat. homil. 29.

67. TENTUS EST ET CATENATUS] *Dæmonis vires conſtrictæ fuere:* Quomodo, aut ubi (*inquit Chryſoſtomus*) nec hominis eſt poſſe exponere nec intelligere. *Quamquam opinantur nonnulli, Luciferum in inferno religatum eſſe, ex illo tempore, quo tentavit Chriſtum in deſerto, vel in paſſione, & victus fuit ab eo: neque ſolvendum ante tempora Antichriſti, juxta* *Apoc. 20.* *Apocalypſis illud:* Cum conſummati fuerint mille anni, ſolvetur Sathanas de carcere ſuo.

Orig. ſup. Joſ. homil. 15 in Mat. homil. 1.

68. SATHAN NOMEN EST EI, QUOD INTERPRETATUR INITIUM MORTIS] *Sathanam adverſarium interpretatur Origenes, Theophylactus, Athanaſius, Contrariũ, idem Origenes & Hieronymus. Rurſus Origenes Reſiſtentem, vel Rebellem, aut etiam Contumacẽ. Irenæus Apoſtatam.*

Ana-

Anaſtaſius Nicænus Apoſtatam, id eſt, qui defecit. Tertullianus Hoſtem. Eucherius Adverſarium ſive Tranſgreſſorem. Beda Tranſgreſſorem vel Prævaricatorem, ſeu contrarium facturæ, aut Adverſarium plaſmationis. Moſes Bar--Cepha inquit, Sathanas quidem, & quia ipſus à Deo receſſit, & quia mortales à Deo abducit. *Ubi interpres And. Maſius notat*, Verbum Sot Syris, & Chaldæis ſignificat recedere, deflectere: Unde hic deducit Sathanæ nomen, quod verius ab Hebræo Sathan venit. *Juſtinus martyr*, Sathan Judæorum Syrorumque lingua deſertorem ſignificat: hæc autem vox Nas, quod interpretatur ſerpens, Hebræis idem quod Sathan valet, ita ex utroque unum vocabulum componitur Sathanas *Tot hujus nominis interpretationes reperio; quæ omnes ad duplicem etymologiam referri poſſunt. Qui verè Sathanam initium mortis explicet, nullus eſt. Ergò non vim verbi, ſed ipſius Sathanæ conditionem hac periphraſi deſcribi credendum.* Quia invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum. *Cauſſam reddit Theophylactus*: Quia enim peccare faciebat homines, ex prima illa inobedientia, ipſe fuit, qui mortem condidit. *Paulò aliter Theophilus*, Diabolus videns non ſolùm Adamum, & Evam vita frui, verùm & liberos procreare, quos cum non poſſet perimere, invidia ſtimulatus, inſtigavit Cain, ut fratrem ſuum Abel, qui gratus, & acceptus erat Domino, crudeliter enecaret. Hoc pacto diabolus principium, & origo fuit mortis. *Niſi malumus ſuſpicari explicationem,* quod interpretatur initium mortis, *totam ex orâ irrepſiſſe.*

69. EX ORE TUO CONDEMNARIS] *En cur diſputatio à ſancto viro inſtituta. Ad revincendum ſcilicet inimicum propria confeſſione, & confirmandas in fide mulieres, quemadmodũ diximus. Hoc eſt, quod D. Thomas inquit, licere aliquid inquirere à dæmone ſpontè occurrente, propter utilitatem aliorum, maxime quando divina virtute poteſt compelli ad vera dicenda.*

70. QUIA DOCET LEX ET JUBET, &c.] *Hactenus dæmon coactus verum reſpondit interroganti epiſcopo. Nunc ad ingenium & calumnias redit. Furtum, quod eſt, dolo malo rei alienæ contrectatio (ut Juriſconſulti definiunt) Narciſſo obijcit. Sed Narciſſus crimen in auctorem retorquet. Et ſe rem furto prius ablatam repetere oſtendit. Quàm condictionem furtivam appellant.*

71. EFFRACTOR ET FUR] *Effractores ſunt, qui fores & parietes furandi cauſſa vi effringunt. Qua ratione diabolus fur dicatur, & quomodo domos noſtras perfodiat, pulchrè explicat Chryſoſtomus. Ipſe enim furatur veſtimenta juſtitiarum, aurum intellectus, divinorum eloquiorum argentũ, linteamina gratiarum, cæterasq; ſpirituales divitias, dormientibus nobis.*

72. AB INITIO DAMNATE] *Verè, nam* ille homicida erat ab initio, & in veritate non ſtetit: *Cum ergò ab initio peccaverit, & pœna peccatum mox ſequuta ſit, utiq; ab initio damnatus eſt. Initium verò (ut Auguſtinus admonet) non ad principium creationis, ſed ad principium peccati referendum eſt.*

73. INVETERATE] *Ita bis in Apocalypſi*, Serpens antiquus, qui vocatur diabolus, & Sathanas.

74. ET ME ERGO CREATORI MEO RESTITUE] *Non hæc eo accipienda, quod dæmones reſtitutionem petant aut ſperent, nam* vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, *quod ipſi optimè norunt: Ideoque proditum eſt, S. Bernardo dæmoniacam exorciſanti, & à dæmone quærenti, num in gloriam redire, & in priſtinum gradum reſtitui vellet, dæmonem effuſo cachinno reſpondiſſe:* Hoc tardum eſt. *Verum hic calumniator epiſcopi verba, quibus ſe creatori creaturam reſtituturum profeſſus fuerat, per irriſionem cavillatur.*

75. TU IPSE EX ORE TUO, &c.] *In priori dæmonis confeſſione hominum nulla fit mentio, ſed verba ſic habent,* Non pro ſuis peccatis paſſus eſt, ſed pro alienis. *Itaq; aut ibi vox* hominum *excidit, aut Narciſſus* pro alienis *ſtrictè, & eo ſenſu, quem rei veritas requirit, accipit.*

76. IMPIETATIBUS] *Graviori verbo dæmones, qui ſcientes volentes, quam homines, qui decepti deſciverunt, notare voluit. Peccatum enim eſt, quidvis in quaq; re à recta ratione aberrat: impietas non niſi in Deum, & in parentes, aut qui parentum loco.*

& in Job. Theophyl. in Matth. c. 16 Marc. c. 8 Ath. in 2. ad Cor. Hier. quæſt. in Gen Iren. lib. 5 c. 21. Anaſtaſ. quæſt. 61. Tert. con. Marc. 3. Euch. quæſt. novi teſtam. cap 9. Beda de nomin Hebr. Moſes de par. par 1. ca 28 Juſt. Coll cum Tryphone. Sap. 2. In ep. ad Heb. cap. 2. Ad Autol. lib 3 In ſec. ſec. q 95. art. 4.

Paul. ſent. lib. 2 tit. 31.

Dig de cond ct. furt.

Vide de effractore Briſſon de verb. ſignif. Chryſ homil 51. in Matth. Joan 8. De civ. lib. 11 c. 15. 73. Apo. 12. 20. 74 Iſ. 66.

Ex Vilelmo Abb. in vita S. Bernardi.

De Idol. van. 77. FAC PIETATEM] *Fit tandem ſupplex, Cyprianus:* Hi tamen adjurati per Deum verum à nobis, ſtatim cedunt, & fatentur, & de obſeſſis corporibus exire coguntur. Videas illos noſtra voce, & oratione occultè flagellis cædi, igni torreri, incremento pœnæ propagandis extendi, ejulare, gemere, deprecari: unde veniant, & quando diſcedant, ipſis etiam, qui ſe colunt audientibus, confiteri: Et vel exiliunt ſtatim, vel evaneſcunt gradatim, prout fides patientis adjuvat, aut gratia curantis aſpirat.

78. DA MIHI VEL UNAM ANIMAM IN POTESTATEM] *Animæ nomine corpus animatum, hoc eſt animal, intelligo. Nam animam pro corpore etiam probati auctores dixere. Exemplũ habes ex Virgilio apud Nonium. Cur dæmones ab energumenis depellendi, corpora tum hominum, tum animalium reliquorum ingredi expetant, variæ cauſæ afferri poſſunt. Nobis in univerſum ſatis ſit, incredibilem malitiam, & perpetuum nocendi deſiderium ejus rei cauſam ſtatuere. Experimentum certè exorciſtæ quotidie capiunt. Apud Gregorium Magnum de virgine ſanctimoniali legimus, quæ* *Dial. lib. 3. cap. 21.* *dæmonem, obſidentem villicum, his verbis aggreſſa eſt:* Exi ab eo miſer, exi ab eo miſer. Ad cujus vocem mox per os vexati diabolus reſpondit, dicens: Et ſi de iſto exeo, in quem intrabo? Caſu autem juxta porcus parvulus paſcebatur, tunc ſanctimonialis fœmina præcepit dicens: Exi ab eo, & in hunc porcum ingredere. Qui ſtatim de homine exivit, porcum quem *Matth. 8. Marc 5. Luc. 8.* juſſus fuerat, invaſit, occidit, & receſſit. *Et ne longius abeamus, ex evangelio exemplum ſuppetit,* Dæmones autem rogabant eum, dicentes: Si ejicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum.

79. INTERFICIAM EAM, ET LUCRABOR ANIMAM IPSIUS] *Interficiam animal, quod mihi dederis, & lucro deputabo animam, ſive vitam, quam ei auferam. Anima enim vitam ſæpe ſignificat. Sic accipit D. Auguſtinus illud ex geneſi:* *Locut. de gen. lib. 1.* Non feriamus eum in anima: Hoc loco nomine animæ vitam corporis animati ſignificat, per efficientem id quod efficitur. Secundum hoc videri poteſt etiam ad diabolum dictum eſſe de Job, Animam ejus ne tangas, id eſt, ne occidas eum. *Quod verò exitivum interminatur dæmon, pertinet ad perverſitatem, quam antea indicavimus. Ita in evangelio,* exeuntes abierunt in porcos. Et ecce magno impetu abiit totus grex per præceps in mare: & mortui ſunt in aquis.

80. DIC MIHI ANTE DEUM TUUM] *Ante Deum dicere, eſt, Deum teſtem dictis adhibere, & tamquam Deo præſente loqui.*

81. ANIMAM INTRA CORPUS INCLUSAM, MANDUCANTIS, &c.] *Circumſcriptione multorum verborum animal exprimitur.* *De An. lib. 3. text. 63.* *Nam quod ait,* Animam intra corpus incluſam, *Ariſtoteles definit,* Animal corpus animatum eſt. *Quod ſubjungit,* Manducantis & bibentis, *certum eſt utique animal abſque nutrimento non ſubſiſtere.* Dormientis & iterum vigilantis, *De ſom. & vig. cap. 1.* *Ariſtoteles etiam docet, omnia animalia ſomno communicare, quæcumq; autem dormiant, vigilare quoque, cum ſomnus vigiliæ ſit quædam privatio.*

82. SI POTES NOBISCUM MANERE, MANE] *Hæc non ideò ab epiſcopo dicta, quod liberam manendi electionem dæmoni relinquere, ſed quod imbecillitatem illi exprobrare, & mulieribus oſtendere voluerit. Sic* *In vita Hilar.* *Hilarion apud Hieronymum dæmoni reſpondit:* Si Deus meus tibi concedit, ut maneas, mane. Sin autem ille te ejicit, quid mihi invidiam facis, homini peccatori atque mendico.

83. SI NON EXPANDIS MANUS TUAS, &c.] *Audientium utilitati conſulitur, & intenſæ orationis efficacia demonſtratur, quæ jejunio conjuncta, uti Narciſſus conjunxit, mirum quam valde dæmones expugnet, ipſius Domini noſtri JESU Chriſti teſtimonio, de lunatico aſſeve-* *Matth. 17.* *rantis.* Hoc autem genus non eijcitur, niſi per orationem & jejunium. *Ubi* *Chryſoſt. hom. 58.* *Chryſoſtomus JESUM univerſum dæmonum genus, non lunaticorum ſolummodò intellexiſſe ait. At quod dæmon præter orationem, ſe manus ex-* *Exod. 17.* *panſas epiſcopi non laturum oſtendit, in mentem revocat Exodi verba:* Cumque levaſſet Moyſes manus, vincebat Iſrael: ſin autem paululum remiſiſſet, ſuperabat Amalec.

84. IPSE

84. IPSE AUTEM CUM FELICE DIACONO SUO NON REFECIT SE, &c.] *Aptè dixit Leo pontifex*, ſemper virtuti cibus jejunium fuit. *Et Cyprianus, ſive quis alius de cardinalibus operibus Chriſti ad Cornelium Papam ſcripſit*, quotquot viros virtutum vidimus, ſine jejunio non legimus aſcendiſſe: nec aliquid magnum moliti ſunt, niſi prius abſtinentia præceſſiſſet. Quoties aliquid à Deo obtinere conati ſunt, jejuniis incubuere, & lacrymis, & pernoctantes in orationibus, ciliciis carni hærentibus, ſupplices beneficia poſtularunt. Nec defuit proventus, ubi ad pedes Dei ſacrificium contriti cordis offerens, ſe proſtravit humilitas: ſed prope fuit invocantibus ſe Deus, & porrexit manum naufragis, & ſubvenit afflictis. *Atque Athanaſius ad evangelii verba, quæ paulo aute produximus*, quiſquis igitur ab immundo ſpiritu vexatur, certum habere debet, hoc pharmaco, jejunio inquam, ſtatim ſpiritus malos afflictos abſcedere, vim jejunii metuentes. Valde enim dæmones oblectantur crapula. *Paucis interjectis*, Jejunium enim angelorum cibus eſt, & qui eo utitur, ordinis angelici cenſendus eſt. *Sed nimius ſim, ſi jejunii laudes ex ſanctis patribus velim pertexere: Sunt enim creberrimi in hoc argumento.*

S Leo Serm. 2. de jejun. 10. menſ. De jejun. & tent. De Virg.

85. DA MIHI ANIMAM, &c.] *Commoda explicatione hæc accipe. Non putandum eſt, dæmonem expectaſſe, ut illi epiſcopus hominem quempiam addiceret, cujus corpus occidere, animam æternis tormentis cruciare poſſet. Non ita conſuevere viri ſancti. Quamvis enim nonnunquam tradiderint homines Sathanæ in interitum carnis, id tamen factum eſt (ut Paulus de fornicatore Corinthio loquitur)* ut ſpiritus ſalvus ſit in die Domini noſtri Jeſu Chriſti. *Hic ergò ſenſus videtur: Da mihi promiſſum animal, cujus corpus interficiam, & cui animam, ſive ſpiritum (quod in idem recidit) auferam. Sin dæmonem humanam animam intellexiſſe omninò volumus, non magnopere ejus admiranda videbitur impudentia, qui etiam Chriſto præcipitium, & quod tetrius eſt, adorationem ſui ſuadere auſus.*

1 Cor. 5.

86. ET TU JURA MIHI, &c.] *Dæmones hodiè quoque ad jusjurandum in nomine Dei, ſolent ab exorciſtis adigi. Quod eſt videre apud energumenos. Et extant ei rei præſcriptæ formulæ, quibus item ut hic, pœna perfidis inferenda exprimitur.*

Adi praxim exorciſtarum Val. Polydori.

87. JUBEAT TE DEUS IRE IN ABYSSUM] *Quantopere dæmones infernum timeant, diſcimus ex evangelio*, rogaverunt illum, ne imperaret illis, ut in abyſſum irent. *Quamvis enim conſtat, eorum pœnam ſtatim à damnatione initium ſumpſiſſe, damnationem autem peccatum mox ſequutam eſſe, uti diximus, id tamen non impedit, quin tormenta, quæ nunc ſuſtinent, adhuc augeri poſſint. Nam locus pœnalis illis, vel aër caliginoſus eſt, vel infernus. Hic ratione culpæ, ille ad exercitium hominum. Et cum hominum exercitium uſque ad diem judicii ſit duraturum, eouſque nonnulli dæmonum hunc aërem incolent. Licet aliqui etiam nunc in inferno ſint, ad torquendum eos, quos in peccata induxere, ſecundum quod inter ſe habent deputata maledictionis officia, inquit S. Bonaventura. Sed in judicio omnes addicentur inferno, idq; erit pœnarum complementum. Interim mitius agi credendum eſt cum his, qui in aëre verſantur;* quantum ad accidentalia quædam ſupplicia. Unde videtur, quod cupiant extra infernum conſiſtere, non ſolùm ut hominibus noceant, ſed item, ut per hoc eorum relevetur tormentum. *Eaq; de cauſſa fere omnes exorciſmi comminatione inferni concluduntur. Nomen Abyſſi græcis aquam ſignificat immenſæ altitudinis. Sive ut Auguſtinus explicat*, Abyſſus eſt aquarum inæſtimabilis profunditas. *Quo ſenſu ſæpe in ſacris literis uſurpatur*, tenebræ erant ſuper faciem abyſſi. *Et alibi. Præterea adjectivè ſignificat profundus, in immenſum patens. Unde Auguſtinus alio loco*, Abyſſus eſt profunditas quædam impenetrabilis, incomprehenſibilis, *& poſt pauca*, quodam loco dictum eſt, Judicia tua abyſſus multa, hoc volens ſcriptura commendare, quia judicia Dei non comprehenduntur. *Quoniam autem, ut Iſaias loquitur*, dilatavit infernus animam ſuam, & aperuit os ſuum abſque ullo termino, *rurſus*, præparata eſt enim ab heri Tophet, à Rege præparata, profunda & dilatata, *ideò Abyſſi nomine infernus deſignatur à S. Luca in evangelio, & ſæpius à Joanne in Apocalypſi.*

Luc. 8. De loco vide S. Th. part. 1. q. 64. artic. 4. Verba ex Dion. Carth in ſec. ſent. d. 6. q. 3. Contra Fauſt. in lib. 22. Gen 1. In Pſ. 41. Iſ cap. 5. Iſ. cap. 30. Apoc 9. bis 17. bis. & 20.

88. SI

88. SI NON] *Oratio eſt abrupta. Subauditur, ſi, quod juro, non præſtitero: Si juramento non ſatisfecero: Aut aliquid ſimile. Quod ſi verba paululum tranſponantur, ſenſus efficietur dilucidior.* Per ipſum, qui nos cum principe noſtro vicit, juro, quia ſtatim interficiam eum, quem mihi dederis in poteſtatem. Si non: me jubeat ire in abyſſum.

In commẽt. de Alpib.

89. VADE JUXTA FLUMEN FONTIS ALPIUM JULIARUM] *An legendum:* Juxta fontem fluminis. *Alpes Juliæ, à Julio nomen ſortitæ, triplices ſunt, ex Simlero, qui diligentiſſimè de alpibus diſſeruit. Una apud Taurinos: Altera in Rætia: Tertia apud Venetos: Quamvis Simlerus poſtremis Venetis Julium nomen propriè convenire exiſtimat. De quibus Narciſſo ſermo fuerit, dubitare licet. Me certæ conjecturæ ad Ræticas trahunt. Quæ à Septimo usque ad Braulium montem latè patent, & in quibus Oenus fluvius oritur. Hæ etenim reliquis propinquiores: neque abſurdum eſt fluminis, vel fontis nomine Oenum deſignari. Aut ſi Ræticas alpes uſque ad Lyci fontem extendi placet, nihil diſplicebit eum ipſum hic intelligi. Proditum eſt D. Magnum* CCCC. *poſt annis Arbore felice (ubi in SS. Columbani & Galli contubernio vixerat) ad alpes, in quibus Narciſſi juſſu Draco occiſus, profectum, priuſquam Abuſiaci in alpium faucibus monaſterium conderet. Id profectò multo probabilius de Ræticis quam de Taurinis, aut Venetis accipitur.*

In vita S. Magni.

90. DRACO IBI HABITAT] *Cum in Draconem hiſtoria multa fabuloſa ſibi indulſerit antiquitas, rectè fit, quod homines cordati, omnibus rumoribus, qui de illis feruntur, temerè, atque indiſcriminatim fidem non adhibent. Verùm ſi quæ narrationes gravibus auctoribus nituntur, & pleraque ad conciliandam veri ſpeciem indicia concurrunt, obfirmatis in contrarium præjudiciis tantum tribuendum non eſt, ut quod ipſi nunquam conſpeximus, & quod raro neque noſtra ætate, præterq́; conſuetum rerum curſum accidit, fieri non potuiſſe exiſtimemus. Multa enim in omni hiſtoria hujus generis exiſtunt, quæ niſi præfractè ineptire malumus, nobis neceſſario perſuaderi patiamur. Id præfatum volui.*

Draconum nomen variè accipitur. Complectitur aliquando omnes omnium ſerpentum ſpecies. Aliquando ſacros tantum & hos univerſos. Nonnunquam inter ſacros, cicures illos ſolummodo, qui Æſculapio alebantur. Interdum proprium quoddam, & valde diſcretum à reliquis ſerpentibus genus. In quo deſcribendo auctores non conſentiunt: At conſentiunt in Africa, & India ſpectari potiſſimum, multasq́; ejus differentias produnt. Ut ſint alii montani, paluſtres alii: Pedibus incedant quidam, nonnulli ſerpant abſque pedibus: Alati ſint quidam, alis quidam careant: Nec non magnitudine, colore, criſta, hiatu oris inter ſe differant. Atque de his nugæ plurimæ confictæ ſunt. Poſtremo Dracones etiam appellantur ſerpentes quilibet immani, vaſtaq́; magnitudine præditi. Qua notione Draconis nomen hìc intelligo. Neque peregrinum aliquod monſtrum, quod alpes obſederit, animo concipio, ſed ſimpliciter exiſtimo, ſerpentem fuiſſe inuſitata corporis mole, qui maximam circumquaque vaſtitatem faceret.

Lib. 6. c. 3.

Id neque incredibile, neque admirandum adeò videri debet, ſi ea, quæ aliis locis, & temporibus contigère, conferamus. Nam ut non perſequar, quidquid ex ſerpentum genere ubivis terrarum immenſum extitit, ne in fabulas, quas fugio, incidam: Sanè fidem aliquam meretur, quod Tubero in noctibus Atticis narrat, Bello primo Punico, Attilium Regulum conſulem, in Africa caſtris apud Bagradam flumen poſitis, prælium grande, atque acre feciſſe, adverſus unum ſerpentem in illis locis ſtabulantem, inuſitatæ immanitatis: eumque magna totius exercitus conflictatione, balliſtis, atque catapultis diu oppugnatum: ejuſque interfecti longum corium pedes C. & XX. Romam miſiſſe. *Quæ auctoritate Val. Maximi, Livii, Flori, Silii Italici, Oroſii, Plinii, Arnobii, Senecæ firmantur. Adjicit Plinius, pellem ejus, maxillasq́; uſque ad bellum Numantinum Romæ in templo duraviſſe. Sed ſi cui hæc in Africa, monſtrorum altrice, veriſimilia videntur, in alpibus Juliis non item: Is ſaltem Italiam alius à nobis cæli non conſtituet. At Romæ in Italia, ſpectatus eſt ſub Auguſto pro comitio, anguis* L. *cubitorum. Peregrè ſcilicet advectus. Videamus in Italia natos. Plinius cum ex Megaſthene de Indicis, ex Metrodoro de Ponticis ſerpentibus mira retuliſſet, ſubjungit,* faciunt his fidem in Italia appellatæ boæ: in tantam magnitudinem exeuntes, ut

Val. lib. 1. c. 8. Liv. epit. 18. Flor. lib. 2. c. 2. Sil. lib. 6. Oroſ. lib. 4. c. 8. Plin. lib. 8. c. 14. Arnob. lib. 7. Sen. epiſt. ultim. lib 11. Suet. in Oct. cap. 43.

ut divo Claudio principe, occiſæ in Vaticano ſolidus in alvo ſpectatus ſit infans. *Neque diſplicet Albertus Magnus, qui Reguli ſerpentem Boam fuiſſe conjicit. Audi enim de immani bellua Solinum.* Calabria chelydris frequentiſſima eſt, & Boam gignit: quem anguem ad immenſam molem ferunt convaleſcere. Captat primo greges bubulos: & quæ plurimo lacte rigua bos eſt, ejus ſe uberibus innectit, ſuctuque continuo ſaginata, longo ſeculo ita fellebri ſatietate ultimo extuberatur, ut obſiſtere magnitudini ejus nulla vis queat: poſtremo depopulatis animantibus, regiones, quas obſederit, ad vaſtitatem cogit. *Addit de infante eadem, quæ Plinius. Neque vanus credendus Plinius, in re, quæ ſua ætate Romæ omnium oculis patuit. Quin de ipſis alpibus idoneus auctor Geſnerus erit. Hic certum eſſe ait, in Helveticis montibus maximos à venatoribus ſerpentes conſpici, de quibus mira referant legati, qui Badenam ad comitia conveniunt. Apud Stumfium duas ejus generis hiſtorias legere memini. Utroq; loco Draconis nomine utitur. Neque venatorum fidem, ſed certos annales ſequi profitetur: Et triginta annis antequam ſcriberet (elapſi ſunt anni non toti* L. *ex quo ſcripſit) plures horrendas ex ſerpentum ſpecie belluas in alpibus extitiſſe ait. Quod hiſce temporibus minus conſpiciantur, frequentiam hominum in cauſſa eſſe: quâ valde auctâ, omnia alpium loca aſſiduo cultu repurgari & ad frugem redigi. Rationes quoque probabiles adhibet.* Etiamſi (*inquit*) alpes perpetuis nivibus humectentur, habent tamen in multis locis ſaxa, & ſpecus ſolis ſplendori in meridiem obverſas: in quibus cavernis, ſolis calori expoſitis, pleraque Draconum ſunt domicilia, qui apricatione ſæpius caleſcere conſueverunt. *Atque ut Stumfii auctoritas in rerum geſtarum narratione aliquando dubia ſit (nam de pietate minus rectè ſenſit) tamen non ſit veriſimile, hominem in his regionibus ortum, in deſcriptione rerum naturalium mentiri voluiſſe, cum præſertim ad populares ſuos ſcriberet, quos mendacio fallere non poſſet. Idem de Geſnero dictum ſit. Coronidis vicem explebit narratio, quam à viro amico, cui iſta legenda tradideram, his ipſis verbis accepi. In arce Ulmerfelden, quæ Friſingenſis epiſcopi eſt, in Auſtria ſita, ſuperiori ætate ſæpe viſus eſt immenſa magnitudine ſerpens, pondere verò, ut captivum, in turris inferiorem partem, ubi ille ſtabulari ſolebat, conjectum ſupernè incumbens, & in ſpiras convolutus, valde premeret, alioqui innoxius. Stolidum vulgus gaudebat illo hoſpite, & fauſta ſibi ab eo omnia pollicebatur. Porro jam plures ſunt anni, ex quo videri deſiit. Fama verò hæc conſtantiſſima eſt. Et mihi de eo multa narravit probatæ fidei, quantum ego quidem judicare potui, ſenex, qui ſibi viſum ajebat, quales etiam plures arbitror ſupereſſe teſtes.*

Quod maximi quiq; ſerpentes ad aquas habitant, ut hic noſter, & ille ad Bagradam, item inſignis alter, Ptolemæo ſecundo Rege Alexandriam captivus adductus, nequaquam ſiti cauſſa tribuenda eſt: Cum probati auctores ſcriptum reliquerint, exiguum illis bibendi deſiderium eſſe, & abſque potu vivere poſſe, immò nullum omninò venenatum animal fame, aut ſiti interire: ſed potius exhalationibus aqueis, quæ reflexione ſolarium radiorum magis magisq; corruptæ, aërem ita inficiunt, ut ex putredine hujus generis monſtra oriantur, & in immenſum excreſcant.

91. DE FLATU EJUS] *Creditur certos ſerpentes aërem circumfuſum adeò venenare, ut vel halitu, vel viſu, vel ſibilo occidant. Eſtq;, ea fama in primis baſiliſci, aut Reguli; Oroſius ſerpentem ad Bagradam quoque halitu peſtifero multos exanimaſſe ſcribit. De noſtro, aut idem verum ſit: aut flatum (quo propendeo) accipiemus pro illo anhelitu, qui mordendo redditur. Sic Virgilius* ----- venenum Morſibus inſpirant --- *Niſi malumus celeritatem, & acrimoniam veneni hac ratione deſignari. Moyſes cum enumeraret beneficia Dei erga Judæos, inquit:* Ductor tuus fuit in ſolitudine magna, atque terribili, in qua erat ſerpens flatu adurens, & ſcorpio, ac dipſas. *At ubi hiſtoria narratur, plagarum fit mentio, quas mors conſequuta, de flatu nullum verbum.* Miſit Dominus in populum ignitos ſerpentes, ad quorum plagas, & mortes plurimorum &c. *Ubi Liranus oſtendit, aliquos in ea eſſe ſententia, ſerpentes ignitos dici, quod eorum morſu caro caleſieret, ac ſi igneſceret.*

92. IN TUAM POTESTATEM REDIGE ANIMAM EJUS] *Quis horum verborum ſenſus, antea aperui. Irridere autem videtur epiſcopus, quoniam ſibi dæmon fere hac ipſa formula caverat. Porrò multa ſunt immenſæ*

Dei

De anima. lib. 25. Sol. c. 8.

Hiſt. anim. lib 5. de ſer. pent. in gen.

Chron lib. 7. c. 2. & 7.

Diod. Sic. lib 3.

Geor 4.

Deut. 8.

Num. 21.

Dei bonitatis indicia, quæ cum alibi, tum hic obſervemus. Maxima illa, quod nulla eſt tam perdita cujuſquam perverſitas, quin Deus aliquid boni ex ipſa eliciat: Quod dæmones viris ſanctis ſubjecti, inſtrumenti loco ſerviunt, aliquando errore ducti, aliquando coacti, hic utrumq; concurrit: Quod per viros ſanctos, illis quorum animos ad virtutem inſtruunt, ſæpe etiam externa bona, quæ ad corporis uſus, & vitam commodè transmittendam ſpectant, conferuntur. Narciſſum, cum per alpes evangelium prædicaret, credibile eſt de Dracone inaudiviſſe, eum ergò, occaſionem nactus, ſublatum voluit.

De mend. ad Conſent.

93. O EPISCOPUM MENDACEM] *Mendacium Auguſtinus definit*, ille mentitur, qui aliud habet in animo, & aliud verbis, vel quibuslibet ſignificationibus enuntiat. *Quod à Narciſſo nequaquam factum eſt. Sed dæmon, qui epiſcopum calumniatur, ipſe ſemet in laqueos induit. Id enim dum ſanctos aſtu circumvenire nititur, illi crebro accidit, ex quo ſemel à ſancto ſanctorum proprio gladio jugulatus eſt. Verba ſunt Joan. Chryſoſtomi.* Tu verò mihi conſidera ubique, quomodo diabolus per quæ Dei ſervos impugnat, per hæc propriam vim deſtruit, non volens quidem, ſed Dei ſapientia, & providentia, illius armis, & artibus in ipſius caput utente.

Hom. 4. ad Ant.

94. AMICUM MEUM] *Notum eſt ſerpentes pro diis cultos à gentilibus.* Quos penes omne ſacrum eſt, quidquid formido tremendum Suaſerit ---- *Ut Prudentinus ait. Habetur ejus generis narratio in ſacris litteris, de Dracone à Babyloniis culto, per Danielem diſrupto. Certum eſt præterea (quod monuimus) ſacros ſerpentes peculiari ſignificatione Dracones dictos. Unde Servius.* Angues aquarum ſunt, ſerpentes terrarum, dracones templorum. *Leviter ergò ſuſpicari poſſumus, hunc in Juliis alpibus à rudibus populis pro Deo habitum. Et eam cauſſam eſſe, cur dæmon Amicum dicat. Quod ſi hæc cauſſa non eſt (neque enim contendo) ſunt pleraq; alia inter dæmones, & ſerpentes ſymbola à primo illo Evæ deceptore ſerpente: neq; non amicum aliqua ratione dæmoni eſſe poteſt, quidquid inimicum, & noxium hominibus.*

Contra Symmach.
Dan c. 14.
Serv. in 2. Aen.

95. OCCIDIT DRACONEM] *Hæc miniſterio dæmonis, juſſu & imperio Narciſſi acta. D. Chryſoſtomus inquit:* Pravi, & immundi dæmones, etſi propoſito defecerunt, jugo tamen ſervitutis ſubjacent: atque ut carnifices quidam jubentur mandata perficere. Et miraris Deum præcipere dæmoniis? Apoſtoli velut carnifice utuntur dæmonio: dicit enim Paulus: Quoniam ergò aliqui circa fidem naufragaverunt, hos tradidi Sathanæ, ut diſcant non blaſphemare. Et iterum de quodam, qui fuerat fornicatus, &c. *Viſum eſt duas ſubjungere hiſtorias ex probatæ fidei auctoribus, de occiſis per ſanctos viros Draconibus. Prior relata eſt à S. Hieronymo in vita Hilarionis. Quæ etſi ſe Hieronymi auctoritate ſatis tuetur, accedit tamen Gelaſii Pontificis teſtimonium, profitentis vitas patrum, quas Hieronymus conſcripſit, cum omni honore ab eccleſia ſuſcipi. Narratio ſic habet.* Duxerat itaque illum (*Hilarionem*) ad Epidaurum Dalmatiæ oppidum, ubi paucis diebus in vicino agello manſitans, non potuit abſcondi. Siquidem Draco miræ magnitudinis (quos gentili ſermone boas vocant, ab eo quod tam grandes ſint, ut boves glutire ſoleant) omnem latè vaſtabat provinciam, & non ſolùm armenta, & pecudes, ſed agricolas quoque & paſtores, tractos ad ſe vi ſpiritus abſorbebat. Cui cum pyram juſſiſſet præparari, & oratione ad Chriſtum miſſa, evocato populo, præcepiſſet ſtruem lignorum ſcandere, ignem ſuppoſuit. Tum itaque cuncta ſpectante plebe, immanem beſtiam concremavit. *Altera apud Sozomenum extat.* Hac memoria. (*Thedoſio Imp.*) multi multis in locis per orbem terrarum, inter epiſcopos præclari extiterunt. Ut Donatus Evoreæ Epiri, quem & alia multa mirabilia feciſſe teſtantur indigenæ, & illud maximè, quod in Draconis interfectione præſtitit, qui in Chamægephyris, quas vocant, ad viam regiam luſtrum habebat, & oves, & capras, & boves, & equos, nec non & homines, & alia raptabat. Neque enim ille vel gladium, vel haſtam ferens, vel aliud aliquod telum habens, hanc belluam adortus eſt. Sed cum illa eum adventantem ſenſiſſet, & caput velut impetum factura exeruiſſet, ſignum crucis adverſus ipſam aëri digito inſcripſit, & illi in faciem expuit. Illa ſputo in os accepto, ſtatim concidit, ac mortua jacens, amplitudine non minor apparuit iis ſerpentibus, qui viſuntur apud Indos. Siquidem, ut ego quidem

De pat. Job. hom. 3.
Hiſt lib. 7. c. 25. Vide etiam de Donato. Nic. lib. 12. c. 45.

quidem accepi, octo jugis in proximum campum extractam indigenæ combuſſerunt, ne putrefacta aërem inquinaret, & morbos peſtilentes gigneret. *Hic idem Sozomenus etiam de S. Arſacio Draconem diſruptum narrat. Sed ego plura non colligo. Et totum de Draconibus ſermonem B. Theodoreti verbis concludo, atque definio,* cum multa alia ſciam, quæ poſſim narrare, ea nolo ſcribere, ne imbecillioribus eorum multitudo cauſſa ſit incredulitatis. *Hiſt. SS. Patr. Jac. Poſter.*

96. USQUE IN HODIERNUM DIEM] *Hinc quoque apparet, hiſtoriam in re præſenti non eſſe ſcriptam. Niſi hæc verba poſtmodum addita dicamus.*

97. PER DIES AUTEM PLURIMOS DOCUIT, &c.] *Per dies ſeptem ante baptiſmum; dixit enim,* octava autem die purificabimini. *Sed poſt baptiſmum per multos adhuc dies verbum Dei neophytis prædicavit.*

98. CUM GENERATIONE SUA, ET CUM OMNIBUS AMICIS SUIS] *Horum nomina interiere; præterquam Afri, qui patruus Afræ, & Dionyſii, qui avunculus. Eadem quidem die, qua Hilaria, & puellæ, affecti ſunt martyrio cum viri tum mulieres* XXV. *ſed an ex Afræ generatione, & amicis fuerint, non liquet.*

Porrò neque illud prætereundum, converſionem S. Afræ ab eccleſia Auguſtana celebrari VII. *Cal. Novembr.*

99. FECITQUE DOMUM HILARIÆ ECCLESIAM] *Cum perſecutionum temporibus Chriſtianis publicæ eccleſiæ non permitterentur, aſſignabantur à piis hominibus ſacris uſibus domus privatæ, ſive integræ, ſive partes earum præcipuæ. De hac ipſa Diocletiani perſecutione, S. Auguſtinus contra Donatiſtas,* nam & domum privatam Chriſtianis congregandis præſtitam conſtitit tempore perſecutionis, ſicut in quibuſdam geſtis martyrum loquebatur. *Et multo vetuſtior Pius* I. *Pontifex ad Juſtum epiſcopum,* antequam Roma exiiſſes, ſoror noſtra Euprepia, ſicut bene recordaris, titulum domus ſuæ pauperibus aſſignavit, ubi nunc cum pauperibus noſtris commorantes, miſſas agimus. *Quin diligentes rerum eccleſiaſticarum obſervatores, hujus inſtituti principium ab Apoſtolicis temporibus uſque repetunt. Quid enim niſi eccleſia cœnaculum illud, in quod convenerunt poſt aſcenſionem Chriſti* XI. *diſcipuli,* perſeverantes unanimiter in oratione, & obſecratione, cum mulieribus, & Maria matre Jeſu, & fratribus ejus. *Quo urbis loco Hilariæ domus ſteterit, me in tanta antiquitate neſcire profiteor. Quæ obtineat opinio, jam indicavi. Ea quamquam certis teſtibus deſtituta, veram tamen eſſe nihil impedit. Ut neque illud abjudico, Narciſſum eccleſiam SS. Philippo, & Jacobo dicaſſe, quæ poſtea S. Martini nomen acceperit. Antiquiorem aliam Auguſtæ eccleſiam fuiſſe, conſtanti majorum fama proditum, & illis quæ de Lucio ſcripſimus conſentiens eſt. Hæc multis poſt annis S. Gallo ſacra, proximè inſtaurata, inſcriptionem habet hujuſcemodi.*

Brevic. collat. 3 diei. *Act. 1.*

CHRISTO. DEO. OMN. SÆCUL.
SACRAM. ÆDICULAM.
QUÆ. ANTE. ANNOS. AMPL. MCCC.
PRIMA. IN. H. URBE.
CHRISTIANO. CULTUI. DICATA. CREDITUR.
QUAM. AN. CHR. MLI. RESTITUTAM.
LEO. IX. PONT. MAX.
DEO. OPT. MAX. ET. S. GALLO. ABBATI.
SACRAVIT.
VETUSTATE. ITERUM. COLLABENTEM.
ET. AD. PROPH. USUS. DUDUM. REDACTAM.
INSTAURANDAM. C.
EUPHROSYNA. A. KREYT. COLLEGII. NOBILIUM.
VIRGINUM. AD. D. STEPH. ABBATISSA.
ANNO. P. CHR. N. M D LXXXIX.

Bruſchius de epiſc. Aug. & alii. 100. ORDINAVIT EVS PRESBYTERUM DIONYSIUM] *Sunt qui tradunt, Dionyſium primum Auguſtæ à Narciſſo conſtitutũ epiſcopum: Eumq; Sozimum ante baptiſmum dictum fuiſſe. Utrinq; iure mihi falli videntur. Caverunt Apoſtoli,* epiſcopus à duobus, aut tribus epiſcopis ordinetur. *Id latius habetur apud Clementem Rom.* *Can. 1. Apoſt. Conſtit. lib. 8. cap. 27.* Ego Simon Cananæus, conſtituo, à quot epiſcopis debeat ordinari epiſcopus, ſcilicet à duobus, aut tribus epiſcopis. Sin verò aliquis ab uno epiſcopo ordinatus fuerit, tum is qui ordinatus eſt, tum is qui ordinavit, deponatur. Quod ſi neceſſitas coëgerit ab uno ordinari, quod propter perſecutionem, aut aliam cauſſam, plures adeſſe non poſſint, afferatur decretum commiſſionis pluriũ epiſcoporum. *Confirmarunt poſtea Anacletus & Anicetus Pontifices*, ut nullatenus minus quam à tribus. *Immò Damaſus* *Diſt. 68. Cor. epiſcopi.* *(qui tamen poſt hæc tempora vixit) ait epiſcopos non eſſe, qui minus quam à tribus ordinati ſint: Prohibitum enim eſſe à Sanctis Patribus, ut qui ab uno, vel à duobus ſunt ordinati epiſcopi, non nominentur epiſcopi. Quæ Narciſſus nec ignorare, nec negligere potuit. Quod ſi exceptionem perſecutionis ex Clemente producimus, decretum plurium epiſcoporum oſtendendum erit, cujus nullum veſtigium. Sed multo me magis movet, quod Dionyſius hic diſertis verbis presbyter à Narciſſo epiſcopo ordinatus fuiſſe dicitur. Neque eſt, cur presbyteri nomine epiſcopum intelligamus; quod Apoſtolus Paulus nonnunquam ita loquatur, & quod Dionyſius Areopagita Athenarum epiſcopus, Timotheum Epheſinum epiſcopum compresbyterum compellet; multo enim ante Narciſſum noſtrum hæc loquendi ratio obſolevit, quæ in prima ſolùm eccleſia locum invenit, quantum obſervare potui. Simpliciter ergò, à Narciſſo Dionyſius presbyter ordinatus. Non tamen negaverim, eundem poſtea canonice in epiſcopum promotum. Nam eccleſiæ Auguſtanæ traditio, quæ illum epiſcopi nomine veneratur, nequaquam elevanda eſt. An primus in ea ſede ſederit non puto conſtare; verum primus dicitur, quod nullius anterioris memoria ſuperſtes. Certe Narciſſi temporibus proprium Auguſtæ epiſcopum non fuiſſe colligimus: ſive quod cathedra ob perſecutionem vacaret, ſive quavis alia de cauſſa: Nam per Anacleti conſtitutionem presbyter à proprio epiſcopo ordinandus fuiſſet.*

De Sozimo, ſive Soſimo, ſive Zoſimo ſive Zozimo (unum idem nomen variè ſcribitur) in Dionyſium mutato, conjecturæ non facile ſum aliquid conceſſurus, niſi teſtes videro. Non ſum neſcius barbariem, aut impietatem nominum *Lib. 8. c. 21.* *quandoque in baptiſmo correctam. Exemplum, præter alia, apud Euſebium, quinque Ægyptiorum martyrum, qui pro nominibus idolorum à parentibus impoſitis, aſciverunt nomina Prophetarum Eliæ, Hieremiæ Eſaiæ, Samuelis, & Danielis: Sed Sozimum, cujus nomen tum aptam interpretationem haberet, tum apud Chriſtianos uſitatum eſſet, nihil tale impellere potuit. Ζώσιμος Græcis vitalis eſt: Et plerique viri ſancti hujus nominis extitere.* *Ad Philip. Mar R. 18. Dec.* *In primis ille, quem D. Polycarpus imitandum proponit, beatiſſimis Ignatio & Rufo conjungens, quique ex iis diſcipulis fuit,* per quos primitiva eccleſia in Judæis, & Græcis fundata eſt. *Quare ergò mutandum ſuaſiſſet Narciſſus? Aut quid eſt cur Afræ, Hilariæ, & reliquarum nomina non mutaverit, Sozimi mutaverit? Ego ſic ſentio ſi Sozimus aliquis Auguſtæ epiſcopus fuit, vel circa hæc tempora vel multis poſt ſeculis, ſub Francorum Regibus, ut nonnulli ſcripſerunt, eum omninò diverſum à Dionyſio fuiſſe, nec cauſſam eſſe cur confundamus. Antoninus in Chronico de nomine mutato nihil prodidit, utroq; tamen, Dionyſii, & Sozimi promiſcue utitur, quod errore factum opinor. Nimis inepte Romana inſcriptio, quæ Sozimi primi meminerit, à quibusdam profertur hoc loco.*

101. IPSE AUTEM] *A filo reliquæ hiſtoriæ hæc ſeparata ſunt, quod alterius auctoris, & ætatis videantur. Neque tamen cujusquam opinionem præjudico.*

Pt l b. 2. cap. 6. Pl lib. 3. c 3 102. GERUNDAM] *Meminit Gerundæ, Ptolemæus in Authetanis Tarraconenſibus: & Plinius, qui Gerundenſes inter XLIV. Tarraconenſis Hiſpaniæ populos numerat. Hodie Girona eſt, quæ epiſcopatus dignitatẽ adhuc tuetur.*

103. PER TRES ANNOS] *Conſentit de tribus annis Villegaſius. Vidi ſancti viri hiſtoriam, ſed quæ fere ex hac B. Afræ converſione concinnata ſit. Nam genuina paſſionis deſcriptio dudũ periit, uti ex Berengarii Gerundenſis epiſcopi literis conſtat. Quas ante annos amplius quingentos perſcriptas,*

inte-

integras huc inſeram, cum antiquitatis ſtudio, tum ne memoria legationis, cujus in iis mentio ſit, & quæ cum commendatione priſcæ pietatis conjuncta eſt, intercidat.

Chariſſimo patri, Domino Sighardo Abbati, & univerſæ S. Udalrici, & S. Afræ martyris congregationi, Berengarius ſanctæ ſedis Gerundenſis epiſcopus, cum omni clero, & fideli populo, perfrui bonis omnibus ſemper in Chriſto.

Noverit, dilectiſſimi, venerandus veſtræ fraternitatis affectus, nos, & veſtrum nuntium vidiſſe, & delegatas nobis à veſtra fraternitate litteras pio reſpectu perlegiſſe: & veſtris precibus (licet id, quod nobis poſt Dominum charius eſt, expeteretis) nimia veſtri devictos devotione, libenter annuiſſe. Tanta eſt equidem à CHRISTO commendatæ dilectionis integritas, ut quod ſibi quis avidius retinendum elegerit, crimen eſſe perhorreſcat, niſi petenti celeriter obtulerit. Quapropter, chariſſimi fratres, hinc charitatis jura ſervantes, hinc (ſi dicendum eſt) præſumptionem facientes, beatitudini veſtræ, de ſacroſanctis ſalutis noſtræ theſauris, munificum munus dirigimus. Videlicet ex oſſibus, & carne, & cruore terra mixtis, ac veſtimentis ſanctiſſimi doctoris noſtri Felicis martyris CHriſti, ſcilicet illius, quem ut Apoſtolum, & Prophetam habemus. Non illius, qui beatiſſimi Narciſſi epiſcopi diaconus eſt dictus: quoniam ipſe translatus à piiſſimo Rege Francorum Carolo, apud Pariſiorum civitatem honorifice requieſcit. Item de glorioſiſſimi patris noſtri Narciſſi, pontificis & martyris Chriſti, veſtimento, & ſtola, cum quibus conditus eſt in ſepulchro. De corpore autem ejus vobis ideò mittere nequivimus, quoniam ita hactenus, Dei gratia, ſervatur incorruptum, ſicut ea die, qua ſpiritus ejus de hoc ſeculo nequam transvectus eſt ad Dominum. Mittimus etiam vobis de oſſibus capitis atque manus S. Romani pretioſiſſimi martyris Chriſti, ſocii videlicet prætaxati Felicis venerandi martyris Gerundenſis, Hiſpaniæque doctoris. Sanctarum verò reliquiarum, quas deſtinamus, loculos, adjunctis breviculis (ne quis inſcios error perturbaret) ita ſignando diſtinximus, ut quorum quiſque gerat pignora, indubitanter notificet ignorantibus. Lætamini igitur in Domino, dilectiſſimi, & exultate, & tantorum trium patrum pignora, ſub Trinitatis nomine vos promeruiſſe gaudete. Et ut parcè eloquamur, ſi non honorificentius, non tamen irreligioſius, quam à nobis cuſtodiuntur, munera fidei veſtræ credita conſervatæ: quatenus patrocinantibus ipſis, quorum pretioſiſſimum pignus in manibus habetis, & præſentis vitæ tranquillitate perfrui, & futuræ beatitudinis requiem conſequi valeatis. Paſſionem præterea Sancti Felicis vobis transmittimus, in qua natalis ejus diem, Calend. videlicet Auguſt. prænotavimus. De geſtis autem S. Afræ, nihil amplius quam vos, nos habere cognoſcite. De S. verò Narciſſo, dirigimus quod habemus: Paſſionis enim illius librum, & obitus ſui diem, irruentibus paganis, & eccleſias noſtras vaſtantibus, ac loca depopulantibus, irrecuperabiliter amiſimus. Tranſitus verò ejus feſtivitas à nobis annualiter ſolenni ſtudio celebratur IV. Calend. Novembr. Translationis autem V. Cal. Octobr. Valete. Et pro nobis omnibus omnipotentem Deum exorate.

Sacræ reliquiæ Auguſtam illatæ ſunt Anno Chriſti M L XXXVII. XII. *Cal. Aug.*

104. MARTYRII PALMAM, &c.] *Narciſſum martyrio occubuiſſe, nemo in dubium revocat. At in ratione temporis auctores diſſentiunt. Beuterus, quem Vaſæus ſequitur, ait paſſum imperante Valeriano, quamquam Vaſæus monet, aliquos de Diocletiano ſentire. Ferdinandus Caſtellius, in hiſtoria ordinis prædicatorii, quæ ante non multos annos Hiſpana, & Itala linguâ edita, Decium cum Valeriano conjungit. Villegaſius, & priores editiones martyrologii Rom. reſtituti ad novam Calendarii rationem, Aureliani perſecutionem præferunt. Sed in Plantiniana poſteriori editione, monuit Baronius inter errata, Aureliani nomen expungendum: Et rerum geſtarum ſeries ſatis oſtendit, Diocletianum ſubſtituendum eſſe. Quod etiam confirmant Chronica Hiſpanica, ſingulari diligentia conſcripta juſſu Regis Alfonſi Sapientis. Quomodo enim qui Afram Auguſtæ ſub Diocletiano inſtituit, poſtea in*

Beut. lib. 1. cap. 24. Vaſæus P. An. 260 & 306.
Caſtel. lib. 1. cap 1.
In flore S. Mart. 18. Martij.

Hiſpa-

Hiſpaniam profectus occubuit, ſub Valeriano, aut Aureliano occidi potuit? Erroris cauſſa exiſtimandæ, vel ea, quam de S. Felice attigimus, ut ſcilicet diverſi Narciſſi ſub Valeriano, Aureliano, & Diocletiano paſſi ſint, quos poſteri, cum obſcurior eorum eſſet memoria, confuderint: Vel nominum ſimilitudo in Impp. Nam VII. *Impp. qui tempore perſecutionis Diocletiani extitere, quosque ſuperius enumeravi, ad unum omnes* VALER. *tres eorum* AUREL. *nomen tulere. Et Victor in hiſtoria abbreviata (quo nomine Schotti editionem deſigno) Diocletianum vix aliter quam Valerium appellat: Vel denique præſidis nomen pro Imp. nomine acceptum quod facile factu, & quod crebro contigiſſe, mihi credibile. Reperio ſub Diocletiano Aurelium præfe-* Mart. 12. Junij. *ctum, qui Baſilidem, Cyrinum, Naborem, & Nazarium, ob Chriſtianæ fidei confeſſionem morte affecit; ſed is in Italia jus dixit. In Hiſpania alium quempiam Aurelium, vel Aurelianum in pios debacchatum conjicere licet, certo ſtatuere non licet. Et mihi ratio, quam ſecundo loco poſui, potiſſimum arridet.*

S. Narciſſi memoria colitur Auguſtæ, ſub titulo Epiſcopi, & Auguſtanorum Apoſtoli IV. *Cal. Novembr. puto ex auctoritate eccleſiæ Gerundenſis. In Rom. Martyrologio* XV. *Cal. Aprilis. Ubi Baronius appoſite notavit; mirum non eſſe ſi alio die in martyrol. Rom. alio alibi de eodem ſancto agatur: ſiquidem alicubi translatio, vel ejus eccleſiæ dedicatio, vel quod de epiſcopis accidit ordinatio celebretur.*

Refert ibidem, ejus tumulum multis miraculis illuſtrari, quorum illud ſit celeberrimum; ſub Petro Aragonum Rege, capta Gerunda per Carolum Siciliæ, & Philippum Francorum Reges, ex ſepulchro S. Narciſſi, quod milites violare attentarunt, muſcarum examen egreſſum, in exercitum infeſto agmine irruens, ingentem cladem intulit, & in fugam egit, atque ab incepto coegit deſiſtere, anno Domini M. CCLXXXVI. VIII. *Septemb. Ex quo muſcæ S. Narciſſi apud eos in proverbium abierunt. Hæc etiam ex Hiſpanorum annalibus fidem merentur.*

INCI-

INCIPIT [1]PASSIO SANCTÆ AFRÆ, [2]Martyris.

A[3]PUD provinciam Rætiam in civitate Auguſta, cum Chriſtianorum eſſet ſæva [4] perſecutio, & omnes pro Chriſti nomine variis ſuppliciis afflicti ad ſacrificia traherentur, contigit Afram, quam notam habebat fama publica, quod eſſet [5] lupanaria, à perſecutoribus comprehendi. Quæ cum fuiſſet [6] judici oblata, dum interrogaſſet judex, & [7] cognoviſſet, quæ eſſet, dixit ei: [8] Sacrifica diis, quia expedit tibi magis vivere, quam [9] inter tormenta deficere. Afra reſpondit: [10] Sufficiunt mihi peccata mea, quæ ignorans Deum, geſſi; hoc autem [11] quod me jubes facere, nunquam factura ſum. [12] Gajus judex dixit; Accedens ad Capitolium ſacrifica. Afra reſpondit: [13] Capitolium meum Chriſtus eſt, quem habeo ante oculos meos, ipſi [14] quotidie crimina mea, & peccata mea confiteor. Et quia [15] indigna ſum ipſi ſacrificium offerre, [16] me ipſam pro nomine ejus cupio ſacrificare, [17] ut corpus, in quo peccavi, dum pœnas pertulerit, abluatur. Judex Gajus dixit: Ut audio meretrix es, Sacrifica, [18] quia aliena es à Deo Chriſtianorum. Afra reſpondit: Dominus meus Jesus [19] Chriſtus dixit, ſe pro peccatoribus deſcendiſſe de cœlo. Nam [20] & evangelia ejus teſtantur, quod meretrix rigaverit lacrymis pedes ejus, & [21] indulgentiam acceperit: [22] Et meretrices, & publicanos nunquam deſpexerit, quos etiam ſecum manducare permiſit. Judex dixit: Sacrifica, [23] ut diligaris ab amatoribus tuis, ſicut ſemper dilecta eras ab ipſis, ut inferantur tibi pecuniæ multæ ab eis. Afra reſpondit; [24] Pecunias execrabiles jam

nunquam accipiam, nam & quas habui, quaſi ſordes abjeci, [25] quia non erant de bona conſcientia: Nam [26] nolentes accipere aliquos fratres meos pauperes, etiam precibus rogavi, ut à me dignarentur accipere, & pro peccatis meis orarent. Si ergò, quæ habui, à me abjeci, quomodo poteſt fieri, ut quæram accipere, quæ etiam quaſi ſordes abjeci. Judex Gajus dixit: [27] Jam te Chriſtus dignam non habet, ſine cauſſa vis eum Deum tuum dicere, qui te ſuam eſſe non cognoſcit. Meretrix enim quę eſt, dici Chriſtiana non poteſt. Afra reſpondit: [28] Chriſtiana ego quidem dici non mereor, nec vocari, ſed miſericordia Dei, qui non de merito, ſed de ſua pietate judicat, ipſa me ad hoc nomen admiſit. Judex Gajus dixit: Unde noſti, quia te admiſit ad hoc nomen? Afra reſpondit: [29] In hoc me cognoſco à facie Dei non eſſe projectam, quia ad glorioſam confeſſionem ſui ſancti nominis permittor accedere, [30] per quam me credo omnium ſcelerum meorum indulgentiam accepturam. Judex dixit: Hoc fabulæ ſunt: Magis ſacrifica diis, per quos [31] ſalutem conſequeris. Afra reſpondit: [32] Salus mea Chriſtus eſt, qui pendens in cruce, latroni confitenti bona paradiſi pollicitus eſt. Judex Gajus dixit: Porro ſacrifica, ne in conſpectu amatorum tuorum, [33] qui tecum turpiter vixerunt, [34] cathomis [35] te cædi jubeam. Afra reſpondit: [36] Confuſio mihi nulla eſt, niſi de peccatis meis. Judex dixit: Sacrifica diis, quoniam injuria mihi eſt, tot horas tecum certare: Si verò nolueris, occideris. Afra dixit: [37] Hoc eſt quod opto, ſi tamen merear, ut per hanc confeſſionem digna efficiar requiem invenire. Judex Gajus dixit: Sacrifica, nam [38] torqueri te faciam, & poſtea vivam incendi præcipiam. Afra reſpondit: [39] Corpus, in quo peccavi, accipiat diverſa tormenta, nam animam meam ſacrificiis dæmonum non coinquinabo. Tunc judex nequiſſimus [40] dictavit ſententiam, dicens: [41] Afram publicam meretricem, quæ ſe Chriſtianam profeſſa eſt, & noluit ſacrificiis participare, [42] vivam incendi præcipimus. Statim igitur [43] rapta eſt à miniſtris, & ducta [44] in inſulam [45] Lyci fluminis, ibiq; [46] eam expoliantes, [47] ad ſtipitem ligaverunt. Atque illa levans ad cœlos oculos ſuos, oravit cum lacrymis, dicens:

[48] Domine Deus omnipotens Jeſu Chriſte, qui non juſtos veniſti vocare, ſed peccatores ad pœnitentiam: Cujus promiſſio vera, & manifeſta eſt, quia dignatus es dicere, [49] qua hora converſus fuerit peccator à ſuis iniquitatibus, eadem hora te non rememoraturum peccatorum ejus: Accipe in hac hora paſſionis meæ pœnitentiam, & per hunc ignem temporalem, qui corpori meo paratus eſt ab illo igne æterno me libera, qui animam, & corpus ſimul exurit.

Et

Et iis dictis expletis, [50] circumdata ſarmentis, igne ſuppoſito, vox audita eſt, dicens:

[51] Gratias tibi ago Domine JEſu Chriſte, qui me dignatus es hoſtiam habere pro nomine tuo, [52] qui pro toto mundo ſolus hoſtia oblatus es in cruce, [53] juſtus pro injuſtis, bonus pro malis, benedictus pro maledictis, [54] mundus à peccato pro peccatoribus univerſis: Tibi offero ſacrificium meum: Qui cum Patre & Spiritu ſancto vivis & regnas Deus in [55] ſecula ſeculorum, Amen. Et hæc dicens [56] emiſit ſpiritum.

PASSIO SANCTARUM HILARIÆ, DIGNÆ, EUNOMIÆ, EUTROPIÆ, [57] ET SOCIORUM.

CUM autem beata Chriſti martyr Afra cœli gaudia ſic per [58] martyrii palmam intraſſet, [59] ſtabant juxta ripam fluminis Digna, Eunomia, & Eutropia, quæ fuerunt ejus ancillæ, ſimulq; fuerunt in peccato, & ſimul à ſancto Narciſſo epiſcopo baptizatæ. Quæ [60] rogaverunt deſcendentes de barca, ut ſe transferrent. Cumque eas transtuliſſent, [61] invenerunt ſanctæ Afræ integrum corpus. Puer autem, qui cum ipſis erat, transnatavit, & nuntiavit matri ejus Hilariæ. Et [62] venit nocte [63] cum ſacerdotibus Dei, & tulit corpus ejus, & [64] poſuit ſecundo milliario de civitate Auguſta, [65] in memoriam, quam ſibi, ſuisque conſtruxerat. [66] Nuntiatum autem eſt Gajo judici. Qui miſit ad ipſam memoriam, dicens: [67] Ite & tenete eas, & ſi conſenſerint ad ſacrificandum, [68] cum honore eas adducite ad me, ut remunerem illas cenſu digniſſimo. Si autem videritis eas animo pertinaci obſiſtere, & nulla ratione ad ſacrificandum præbere conſenſum, [69] implete memoriam cremiis, & ſiccis ſpinis, & [70] claudite ſuper eas ipſam memoriam, & ita demum ignem ſupponite, ut nulla ex eis evadat. [71] Euntes autem ad eas [72] milites, prius blando ſermone eas provocabant, poſt hæc terroribus impellebant. At [73] ubi videbant omnes ſimul contemnere ſacrificia, repleverunt memoriam ſarmentis, & ſiccis ſpinis, & clauſerunt ſuper eas, & [74] ſuppoſito igne abierunt. Sicque factum eſt, ut [75] eadem die, quando ſepulta eſt Afra, ſimul etiam mater ejus Hilaria, necnon & famulæ ejus ſecundum carnem, ſed etiam ſorores in Chriſto, Digna, Eunomia, & Eutropia ſimul martyrii coronam acciperent, & quæ ſimul unanimes in Chriſtum JEſum crediderunt, ad eum cum [76] palma martyrii pariter pervenirent.

[77] Beatus autem Afer, patruus ſanctæ Afræ (cujus dies paſſionis [78] pridie quam ipſius martyris Afræ colitur) credendus eſt ad exemplum terroris ei aliisque, præpunitus eſſe. Sed quo genere martyrii, non legitur.

De ſancto vero Dionyſio ipſius avunculo, quem novellæ plantationis fidei beatus Narciſſus ordinavit presbyterum, & plenius inſtruxit, [79] quamvis ſpecialiter ſcriptis non exprimatur, tamen non eſt dubitandum, quin ipſius glorioſæ Chriſti martyris Afræ exequiis, tamquam ſacerdos, & pontifex interfuerit, & pariter cum ſorore ſua Hilaria, aliisq; martyribus, per ignem paſſionis palmam victoriæ ſuſceperit.

[80] Ipſa quoque die [81] apud eandem urbem [82] paſſi ſunt alii XXV. pro nomine Chriſti capitis obtruncatione. Id eſt [83] Quiriacus, Largio, Creſcentianus, Eutychianus, Charito, Philadelphus, Petrus: Et fœminæ iſtæ, Nimmia, [84] Juliana, Diomeda, Leonide, & Agape: [85] Et alii XIII. quorum nomina Deus ſcit, per bonam confeſſionem benedicentes Dominum, qui glorificat ſuos. Cui eſt honor & gloria in ſeculorum, Amen.

AD PASSIONES

SANCTÆ AFRÆ MARTYRIS, & SS. Hilariæ,

DIGNÆ, EUNOMIÆ, EUTROPIÆ, ET SOCIORUM MARTYRUM.

COMMENTARIUS.

AFRÆ paſſionem ex actis publicis concinnatam eſſe, res loquitur. Et confirmat Cæſ. Baronius, cui in dijudicandis Chriſtianorum hiſtoriis uni omnium plurimum tribuo. Hic præterea annotavit eam, quæ à Vicelio in Hagiologio edita, ſinceriorem videri alterâ, quam Surius emiſit, puto ob immutatum à Surio ſtylum, ſententia enim eſt utrobiq; eadem. Me quoque exemplaria vetera hac de cauſſa ſequi, ſemet ſum profeſſus.

Not. ad martyr. S. Aug.

Ad acta quod attinet, certum eſt, uti Romæ, ita in provinciis conſici conſueviſſe. Meminit Modeſtinus ſcribarum, qui illo munere apud præſides fungebantur. Ea nomine, & uſu publica erant. Ideò Suetonius in Cæſſ. vitis ſæpe actorum teſtimonio utitur, quod apud alios etiam hiſtoriarum ſcriptores invenire eſt. Ex noſtris apud Pontium diaconum in S. Cypriani vita, & ſæpius apud Auguſtinum contra Donatiſtas. Chriſtiani, quod diligentiſſimi eſſent in conſervanda martyrum memoria, exſcribebant inde, quæ ad ſuos pertinerent. Habes exemplum in S. Suſannæ vita, de Thraſone viro Chriſtiano, qui occultè aſſidebat in publico, qui etiam geſta ſanctorum martyrum colligens, ornabat ea. *Et judicialium actorum formas in pleriſq; martyrum hiſtoriis agnoſcimus. At verò, hæc ſive acta ſive geſta (utrumq; nomen paſſim confunditur, præcipuè ab Auguſtino, & credibile eſt, martyrum hiſtorias ex hac origine geſta dici cœpiſſe) ab actuariis copioſius multo quam hodie extant, ſcripta fuere. Nam actuarii judicum interrogationes, & reorum confeſſiones verbatim excipiebant, cum notis ſcriberent, ut Modeſtinus ait. Neque quisquam dubitare poteſt, in judicio, quo Afra, exempli cauſſa damnata eſt, plura utrimq; prolata fuiſſe, quam paſſio præ ſe ferat, cum præſertim judex dicat,* injuria mihi eſt, tot horas tecum certare: *Sed Chriſtiani brevitatis ſtudio in compendium cogebant, ſummam ſectantes. Et quantum hujus generis hiſtoriolæ à legitimis actis differant, argumento eſſe poſſit codex ſatis magnus quæſtionis de S. Sebaſtiano habitæ, quem in monaſterio Caſſinenſi adhuc ſupereſſe, legere memini. Dein neque illud obſcurum, aliqua in iſta paſſione contineri, quæ ex actis non ſint ſumpta. Quomodo enim ſcriba ſævam perſecutionem, quomodo nequiſſimum judicem in tabulas retuliſſet aut cui fini orationes ab Afra in rogo poſita prolatas, excepiſſet? Orationes profectò à Chriſtianis, qui ſupplicio interfuere, obſervatæ, reliqua illa*

Dig. quib. cauſ. mai. in int. reſt. l. 33. Suet. Oct. c. 5. Tib. c. 5. Cajo c. 8. Tacit. An. 13. Votiſ. Tacito. & Probo. Ammian libr. 22. Aug cõtra Creſc. lib. 3. c. 29. in brevic. coll. die 3. & alibi.

illa à ſcriptore paſſionis interjecta ſunt. Ego itaq; actis publicis ea ſolum tribuo, quæ à comprehenſione Afræ, uſque ad prolatam ſententiam in judicio contigere. In his ipſis, auctorem nulla religione ad ipſiſſima pura puta actorum verba aſtrictum fuiſſe exiſtimo.

1. PASSIO] *Quidquid patimur paſſio, vel perpeſſio eſt. Unde animi affectiones, & perturbationes à Philoſophis paſſiones dictæ: à medicis animi, & corporis morbi. Sed quoniam omnium patibilium, quæcumque homines ante adeptam immortalitatem ſufferre poſſunt, mors ſummum, & extremum eſt, idcircò eccleſia martyrum neces, per duriſſimos cruciatus procuratas, rectè per excellentiam paſſiones nuncupavit. Ante omnes ſacratiſſimam Chriſti mortem, ab evangeliſtis deſcriptam, ſub hoc nomine veneratur.*

2. MARTYRIS] *Græca vox, teſtem Latinè ſignificat. Et ejus proprius apud Chriſtianos uſus de his, qui per tormenta examinati, fideles in perhibendo teſtimonio JEſu Chriſto perſtitere. Auguſtinus contra Fauſtum,* per quorum confeſſiones, paſſiones, & mortes hoc Deo placuit atteſtari, martyres appellantur, qui Latinè teſtes interpretantur. *Antiquitus martyres dicebantur, qui ſupplicia perpeſſi etiam non occubuerant. Poſtea conſuetudo obtinuit, illis ſolùm nomen gloriæ plenum tribuere, qui confeſſionem morte conſignaſſent. Id interim ſemper obſervatum, ut hæretici, quamquam graviſſimos cruciatus pro Chriſti nomine pertuliſſent, ad hunc honoris gradum non admitterentur.* Tales, *ait Cyprianus*, etiamſi occiſi in confeſſione nominis fuerint, macula iſta nec ſanguine abluitur. Inexpiabilis & gravis culpa diſcordiæ, nec paſſione purgatur. Eſſe martyr non poteſt, qui in eccleſia non eſt. Ad regnum pervenire non poterit, qui eam, quæ regnatura eſt, derelinquit.

Lib. 22. c. 76.

Tertull. & Cypr martyris nomen ita accipiunt.

De unit. eccl.

3. APUD PROVINCIAM, &c.] *Publicis actis conſules, & dies prænotari ſolebant; quæ hic excidiſſe dolemus. Exemplum apud Auguſtinum contra Creſconium de actis, quæ incipiebant,* Diocletiano VIII. & Maximiano VII. Coſſ. XIV. Cal. Junij. *Iterum in collatione contra Donatiſtas, de martyrum geſtis, quæ* Conſulibus facta ſunt Diocletiano IX. & Maximiano VIII pridie Idus Febr. *Ita apud Ammianum Marcellinum acta citantur, quorum initium,* Conſulatu Tauri, & Florentii. *Verum hæc accurata temporis obſervatio à deſcriptoribus quandoque omittebatur. Quod docet Auguſtinus contra Donatiſtas, hi calumniabantur literas à Catholicis ſine die, & conſule productas,* fieri poteſt ut in codicibus ſit varietas, dum alii etiam dies, & conſules diligentia majore deſcribunt, alii ſuperfluum prætermittunt. Sicut etiam codex, de quo primum legimus judicium Conſtantini, quo inter partes Cæcilianum innocentem, illos autem calumnioſiſſimos pronuntiavit, diem, & Conſulem non habebat. *Et minus mirum eſt, talia in his noſtris deſiderari, cum actorum verius epitome, quam integra acta ſint. Si verò conjectura ſedet, quam de Converſionis tempore produximus, Paſſioni Conſules aſcribendi erunt Diocletianus* VIII. *Maximianus* VII.

Amm. lib. 22.

Li. poſt col.

Cur, quæ in exordio converſionis de provincia, urbe, & perſecutione ſemel dicta ſufficere poterant hic rurſus repetantur, cauſſa videtur, quod Converſio, & Paſſio non perpetua ſerie, ſed diſtinctis diebus, quibus utraq; celebratur, in eccleſia Auguſtana jam tunc legerentur.

4. PERSECUTIO] *Diocletiani intellige, ſub quo etiam Converſio. Nam qui primus deinde Chriſtianos vexavit Julianus, non niſi quinquaginta annos poſt Maxentium, cujus morte Diocletiani perſecutio finita, imperium iniit. Eſt in errore manifeſto Regino, qui Afram Anno Chriſti* CCXLII. *ſub Diocletiano paſſam ſcripſit. Potior Hermannus Contractus, qui aſſignat annum* CCCIV. *Neque tamen preſſe intelligendus, nam in unum hunc annum omnes martyres qui ſub Diocletiano paſſi, conjicit. Baronius, qui ad annum* CCCIII. *retulit, prorſus cum noſtro calculo, cujus rationem reddidimus convenit. Verum id forte fortuna accidit, cum martyres ſub Diocletiano paſſos, quorum certum tempus aſſequi non potuit, hoc anno enumeret. Elapſi ſunt à Converſione S. Afræ ad Paſſionis diem Menſ.* IX. *Dies* XII. *Quidam integrum præterea annum adjiciunt, quod mihi nequaquam probatur, neque noſtræ chronographiæ congruit.*

De pallio.

5. LUPANARIA] *Meretrices olim lupæ dictæ. Tertullianus noſter,* aſpice lupas popularium libidinum nundinas. *Hinc,* lupari ut ſcortari, vel proſtitui, *Nonius: hinc lupanar pro meretricum luſtris: Atque ut à fornice forni-*

fornicaria, à ſtabulo proſtibulum, ſic à Lupanari Lupanaria (quam tamen vocem alibi non legere memini) ſive Lupanaris, ut aliqui codices habent, eadem forma Apuleius Lupanarem infamiam dixit, quæ ſuo pudore poſtpoſito, tori genialis calcato fœdere, larem mariti lupanari maculaſſet infamia. *Lupanarium obſervavit Rob. Conſtantinus ex Alex. Severo Lampridii, in quo hæc verba*, Corpora omnium conſtituit vinariorum, Lupanariorum, Caligariorum, & omninò omnium artium. *Sed mihi mendum ſubolet. Tiraquello* Lupinariorum *placet. Quid enim? laudatus princeps Lenonum corpora conſtituit, & lenocinium inter artes rettulit? At hæc obiter.*

De Aſ. lib. 9.
In ſupplem. ling. lat.
De nobil. c. 34 n. 44.

6. JUDICI OBLATA] *Provinciæ Præſidem intellige. Qui enim juriſdictioni præeſt, judex eſt: Atqui præſidum munus eſt jus reddere, & de omnibus cauſſis, de quib. vel Præfectus urbi, vel Præfectus prætorio, vel Conſules, & Prætores Romæ cognoſcunt, notionem habere: Omnia deniq; quæ Romæ varios judices habent, ad eorum officium pertinent, cum vice omnium magiſtratuum Romæ fungantur. Rectè ergò judices dicuntur.*

Vid. Juris Conſ. Dig. de judic. lib. 81. Item Dig. de off. Præſ. l. ge 10. 11. 12.

7. COGNOVISSET QUÆ ESSET] *Afra ad primam præſidis interrogationem, nomen, & profeſſionem Chriſtianitatis edidit. Hoc eſt, quod Tertullianus in Apologetico Chriſtiani conſtantiam prædicat*, ſi denotatur, gloriatur: ſi accuſatur, non defendit: interrogatus, vel ultro confitetur: damnatus, gratias agit. *Quin multi ſe ipſos denuntiabant, inde Profeſſores dicti. Talis fuit S. Gordius martyr, de quo extat Baſilii ſermo. Is in theatrum progreſſus, exclamavit:* Inventus ſum me non quærentibus, conſpicuus factus ſum me non interrogantibus.

8. SACRIFICA DIIS] *Conqueritur Tertullianus, judices gentiles duplici potiſſimum ratione in Chriſtianos injurios eſſe: quâ utraq; Chriſtianorum conditio longè diverſiſſima ſit à reis reliquis. Primò cum Chriſtianos omnium ferè ſcelerum colluvie nocentiſſimos eſſe dicerent, tamen neque defenſio pro illis, neque inquiſitio in illorum crimina admittebatur, quæ de cætero reis omnibus competebant.* Illud ſolùm expectatur, quod odio publico neceſſarium eſt, confeſſio nominis, & non examinatio criminis. Quando, ſi de alio nocente cognoſcitis, non ſtatim confeſſo eo nomen homicidæ, vel ſacrilegi, vel inceſti, vel publici hoſtis (ut de noſtris elogiis loquar) contenti ſitis ad pronuntiandum, niſi & conſequentia exigatis: Qualitatem facti, locum, tempus, conſcios ſocios. De nobis nihil tale, cum æquè extorquere oporteret, quodcumque falſo jactaret. *Iſta calumnia egregiè in Afræ judicio eluxit. Mox enim ac judex* cognoviſſet quæ eſſet, *Chriſtiana ſcilicet, nihil præterea moratus, id unum contendit (quod rurſus Tertullianus quæritur) ut de eo nomine excluderetur. Excluſa enim fuiſſet, ſi feciſſet, quæ faciunt non Chriſtiani, hoc eſt, ſi diis ſacrificaſſet. Alterum caput multo erat abſurdius*, nec in illo ex forma malorum judicandorum agitis erga nos, quod cæteris negantibus, adhibetis tormenta ad confitendum, ſolis Chriſtianis ad negandum. *Et poſt pauca*, cum præſumatis de ſceleribus noſtris ex nominis confeſſione, cogitis tormentis de confeſſo decedere, ut negantes nomen, pariter utique negemus & ſcelera, de quibus ex confeſſione nominis præſumpſeratis. Sed opinor, non vultis nos perire, quos peſſimos creditis (ſic enim ſoletis dicere) homicidas. Negatis laniari jubere ſacrilegum, ſi confiteri perſeveraverit. Si non ita agitis circa nos nocentes, ergò nos innocentiſſimos judicatis, cum quaſi innocentiſſimos non vultis in ea confeſſione perſeverare, quam neceſſitate, non juſtitia à vobis damnandam ſciatis. Vociferatur homo, Chriſtianus ſum; Quod eſt, dicit, tu vis audire quod, non eſt. Veritatis præſides, de nobis ſolis mendacium elaboratis audire. Hoc ſum, inquit, quod quæris an ſim. Quid me torques in perverſum? Confiteor, & torques; quid faceres, ſi negarem? Planè aliis negantibus non facile fidem accommodatis; nobis, ſi negaverimus, ſtatim creditis. *Iterum*, debito pœnæ nocens expungendus eſt, non eximendus. Deniq; illum nemo geſtit abſolvere, non licet hoc velle, ideò nec cogitur quiſquam negare. Chriſtianum hominem, omnium ſcelerum reum, Deorum, Imperatorum, legum, morum, naturæ totius inimicum exiſtimas, & cogis negare, ut abſolvas: quem non poteris abſolvere, niſi negaverit. Prævaricaris in leges. Vis ergò neget ſe nocentem, ut facias eum innocentem, & quidem invitum, jam nec de præterito reum? *Tandem concludit*, ideò torquemur confitẽtes, & punimur perſeverantes, & abſolvimur negantes, quia nominis prælium eſt. *Eadem prorſus in noſtra cauſſa licet animadvertere.*

Apol. c. 1. 2.

Judex

Judex totus eſt, non in eruenda veritate perpetratorum ſcelerum, ſed in eo, ut Afram à profeſſione Chriſtianitatis, ſive argumentorum pondere, ſive blanditiis, ſive minis excidere faciat. Omnes perſuaſiones, & intentata ſæpius tormenta, expedit tibi magis vivere, quam inter tormenta deficere: Cathomis te cædi jubeam: Si verò nolueris, occideris: Torqueri te faciam, & poſtea vivam incendi præcipiam: *Ad illud toties repetitum* Sacrifica *referuntur. Quamquam tormenta feſtinatione capitalis ſupplicii excluſa ſint. Neque verò obſcurum erat, Idolorum ſacrificio fidem Chriſtianam multo validius, quam nudâ voce negari. Porrò idem argumentum probandæ Chriſtianæ innocentiæ, urget Tertullianus ad Scapulam*, quid amplius tibi mandatur, quam nocentes confeſſos damnare, negantes autem ad tormenta revocare? Videtis ergò, quomodo ipſi vos contra mandata faciatis, ut confeſſos negare cogatis. Adeò confitemini innocentes eſſe nos, quos damnare ſtatim ex confeſſione non vultis. *Pluribus D. Cyprianus ad Demetrianum*, elige tibi alterum de duobus: Chriſtianum eſſe, aut eſt crimen, aut non eſt. Si crimen eſt, cur non interficis confitentem? Si crimen non eſt, quid perſequeris innocentem? Torqueri enim debui, ſi negarem: ſi pœnam tuam metuens, id quod prius fueram, & quod Deos tuos non coluerim, mendacio fallente celarem, tunc torquendus fuiſſem, tunc ad confeſſionem criminis vi doloris adigendus: ſicut in cæteris quæſtionibus torquentur rei, qui ſe negant crimine quo accuſantur teneri, ut facinoris veritas, quæ indice voce non promitur, dolore corporis exprimatur. Nunc verò, cum ſponte confitear, & clamem, & crebris, ac repetitis identidem vocibus, Chriſtianum me eſſe conteſter, quid tormenta admoves confitenti?

9. INTER TORMENTA DEFICERE] *Aliquando deliquium animæ: hoc loco Mori ſignificat. Quod ex oppoſito intelligimus*, expedit tibi ma-

Dig. de pœnis lege 8. gis vivere. *Ulpianus*, nec ea quidem pœna damnari quem oportet, ut verberibus necetur, vel virgis interimatur, nec tormentis; quamvis pleriquè, dum torquentur, deficere ſolent.

10. SUFFICIUNT MIHI PECCATA MEA] *Verbum ſufficere de iis rectè dicitur, quorum è diverſo egere poſſumus. At peccatorum nunquam ege-*

Ezech.44. *mus: Peccata ergò nobis propriè non ſufficiunt. Impropriè illa ſufficiunt, quibus omnino nihil addendum, id peccatis convenit. Ita Deus per Ezechielem*, ſufficiunt vobis omnia ſcelera veſtra domus Iſraël.

11. QUOD ME JUBES FACERE, NUNQUAM FACIAM] *Ingenuè dictum, & libere, ut Chriſtianam decebat. Neque enim tergiverſatio, aut ſimulatio in cauſſa fidei ferenda. Æquè rotundè Cyprianus, cum Proconſul ſacrificium imperaſſet*, non facio: *Et cum Proconſul inſtaret, Cyprianus denuò*, fac quod tibi præceptum eſt. In re tam juſta nulla eſt conſultatio. *Sic D. Ignatius*, non facturus ſum aliquando, quod mihi conſulitis.

12. GAJUS] *Prænomen à gaudio parentum ductum, ait Valerius Probus. Per G. proferri, & per C. ſcribi teſtatur Diomedes. Non nemo in ſcri-*

Emend. lib. 4.cap.3. *ptione G. retinet. Neque aliter in pandectis Florentinis, quod Ant. Auguſtinus annotavit. At cur præterito præſidis nomine, hìc prænomen edatur, cauſſam nullam niſi fortuitam ſubeſſe opinor. Ita pleriq; auctores Julium, & Caligulam Caſſ. Cajos tantum dixere. De noſtro nihil præterea memoriæ proditum. Aventinus Carum Aquilinum virum Conſularem, Ducem Vindelici limitis retulit; neſcio unde erutum. Faſti circa ea tempora Carum Aquilinum nullum, unum Vettium Aquillinum Conſulem habent. Neque mihi conſtat, cum poſtea hujus limitis ducem fuiſſe. Quamquam probè ſcio permultos Conſulares, qui nunquam Conſules. Sed fuerit Carus Aquilinus dux limitis, longè alius fuit à Provinciæ præſide.*

13. CAPITOLIUM MEUM CHRISTUS EST] *Reſpicit ad etymologiam Capitolii, quæ eſt à capite, uti monuimus. Chriſtus enim, lapis ille, qui reprobatus ab ædificantibus, factus eſt in caput anguli, ſæpe dicitur caput ec-*

Ephes.1.4. 5.Coloſſ.1. *cleſiæ, hoc eſt, fidelium. Paulus.* Ipſum dedit caput ſupra omnem eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius. Creſcamus in illo per omnia, qui eſt caput Chriſtus. Chriſtus caput eſt eccleſiæ, ipſe ſalvator corporis ejus. Ipſe eſt caput corporis eccleſiæ. *Quod verò Gajus hortatur Afram ad Capitolium ſacrificandi cauſſa accedere, id vulgò conſueverat capi experimentum de Chriſtianis ad paganiſmum relabentibus. Unde S. Cyprianus ad lapſos*, nonne quando ad Capitolium

tolium ſponte ventum eſt, quando ultro ad obſequium diri facinoris acceſſum
eſt, labavit greſſus, caligavit aſpectus, tremuerunt viſcera, brachia concide-
runt? *Et in epiſtolis*, Compelluntur adhuc inſuper lapſi, ut linguis atq; ore, quo *Ep.55.*
in Capitolio ante deliquerant, ſacerdotibus convitium faciant, &c.

14. QUOTIDIE CRIMINA, ET PECCATA MEA CONFITEOR] *Ut agnoſcamus diligentem Chriſtianitatis diſcipulã, ſingulæ fere, quæ ſequuntur, reſponſiones ex ſacris litteris petitæ ſunt: Hæc primo Davidis illud reſpicit, aut aliquid ſimile*, Laboravi in gemitu meo, lavabo per ſingulas noctes lectum *Pſal. 6.*
meũ, lacrymis meis ſtratum meum rigabo. *Nam ut S. Hilarius ait*, Pœnitentiæ *In Pſ.118.*
vox eſt, lacrymis orare, lacrymis ingemiſcere. *Cur autem confeſſio peccati olim* *Fe.*
commiſſi & jam deſiti, rectè iteretur, docet idem Hilarius, Confitendum ſem- *In Pſ.135.*
per eſt: non quod peccandum ſemper ſit, ut ſemper ſit confitendum, ſed quod
peccati veteris, & antiqui, utilis ſit indefeſſa confeſſio. Docet autem Spiritus
ſanctus ſemper confitendum, cum ait per Prophetam: Juſtus ipſe ſibi accuſa-
tor eſt in primo ſermone ſuo. Juſtus non ſe ex præſentibus, ſed ex præteritis ac-
cuſat. Cui enim adeſt præſentium accuſatio, juſti nomen aufertur. Et audiamus
ſe Apoſtolum Paulum ex præteritis arguentem, cum ait: Quia non ſum dignus
vocari Apoſtolus ea propter quod perſecutus ſum eccleſiam Dei. Gratia autem
Dei ſum, quod ſum.

15. INDIGNA SUM IPSI SACRIFICIA OFFERRE] *Corpus & ſanguis Domini noſtri Jeſu Chriſti, unicum novæ legis ſacrificium eſt, propriè ſumptum: C[illegible] oblationem minus ſibi licere rectè innuit Afra, cum ea ſacerdotibus tantum conveniat.* *Quid ſacrificium proprie, quid improprie, cognoſce ex Gulielm. Alano de ſacrif. miſſæ lib 2.cap.2.*

16. ME IPSAM PRO NOMINE EJUS CUPIO SACRIFICARE] *Sacrificii nomen translatè ſignificat omne opus bonum, quod in Deum refertur. Exempla ſunt ex pſalmis, de juſtitia:* Sacrificate ſacrificium juſtitiæ: Tunc acceptabis ſacrificium juſtitiæ. *De laude*: Circuivi, & immolavi in tabernaculo ejus hoſtiam vociferationis: Immola Deo ſacrificium laudis: Sacrificent ſacrificium laudis: Tibi ſacrificabo hoſtiam laudis. *De pœnitentia*: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus. *Auguſtinus dixit, nos fidem, ſpem & charitatem ſacrificare. Tertullianus ſacrificia Deo grata appellavit*, jejunia, & ſeras, & aridas eſcas. *Deinde ait*, Virginitas quoque, & viduitas, & modeſta in occulto matrimonii diſſimulatio, & una notitia ejus, de bonis carnis Deo adolentur. *Et alio loco*, Afflictatio carnis hoſtia Domino placatoria, per humiliationis ſacrificium. *Chryſoſtomus humilitatem ſacrificium maximum vocavit: Ita gratiarum actionem, mortificationem membrorum, orationem deniq; & eleemoſynam, & Auguſtinus*: Ipſe homo Dei nomini conſecratus, in quantum mundo moritur, ut Deo vivat, ſacrificium eſt. *Idem corpus per ſe, cujus rectus uſus ad Deum refertur, ſacrificium vocat multo autem magis animam: nec non totam congregationem ſanctorum univerſale ſacrificium appellat: At quoniam virtutes hominis Chriſtiani, in bonis operibus ſingulæ, in martyrio omnes emicant, quod D. Auguſtinus expreſſit, cum dixit, Chriſtum martyres in ſe transfigurare: Ideò martyrium in hac tralatione verbi, excellenti quodã modo Sacrificium: Immolatio, Libatio: Martyres Hoſtiæ, Victimæ, Holocauſta dicti. Ita omnes ad unum interpretati ſunt Pauli verba*: Ego enim jam delibor, *ubi alii legunt*, immolor: *Utraq; gloſſa, Hieronymus, Ambroſius, Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, Anſelmus, Bruno, Carthuſ. Quod tamen unico illi & vero ſacrificio nihil derogat. Immò Afra utramq; nominis ſignificationem ſatis diſtinxit, cum ſe indignam eſſe dixit, quæ ſacrificia offerret, & mox adjunxit, cupere ſe ipſam ſacrificare. Cyprianus quoq; duplicem ſacrificii notionẽ conjunxit, ad Nemeſianum, & reliquos martyres in metallo conſtitutos*: Sed nec in illo, fratres dilectiſſimi, aliqua poteſt aut religionis aut fidei jactura ſentiri, quod illic nunc ſacerdotibus Dei facultas non datur offerendi & celebrandi ſacrificia divina: *Hactenus ſacrificium in proprio ſenſu, mox in translato*; Celebratis immò, & offertis ſacrificium Deo, & pretioſum pariter & glorioſum, & plurimum vobis ad retributionem præmiorum cœleſtium profuturum, cum ſcriptura divina loquatur, & dicat: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum, & humilitatum Deus non deſpicit. Hoc vos ſacrificium Deo offertis, hoc ſacrificium ſine intermiſſione die ac nocte celebratis, hoſtiæ facti Deo, & voſmet ipſos ſanctas atq; immaculatas victimas exhibentes, ſicut Apoſtolus adhortatur, & dicit: Oro ergò vos fratres, per miſericordiam Dei, ut conſtituatis corpora veſtra hoſtiam vivam, ſanctam, placentem Deo, nec configuremini

De juſtitia Pſ.4.50. De laude Pſ 26 49. 106.115. De pœnit. Pſ 50. Auguſt. in Pſ. 55 Tertull. de reſur. De pudic. Chryſoſt in Pſ 50. hom. 2. in gen. hom 9 & 60. in Mat. hom 16. Aug de civ. lib.10 c 6. Ep.120. 2.Tim.4. Ep.77.

ſeculo huic, ſed transformamini in renovatione ſenſus, ad probandum, quæ ſit voluntas Dei bona, & placens, & perfecta.

Porrò uti hæc ſacrificandi interpretatio paſſim eſt obvia, ita & illud obſervationem meretur, quod tyranni interfectores, aliquando martyrum ſacerdotes dicti. Haymo D. Paulum explicans, Si immolor, id eſt, interficior à Nerone. Nero ipſe fuit ſacerdos Petri & Pauli, quia ipſe mactavit eos: mactavit quidem, ſed non obtulit, quia ipſi ſe ipſos obtulerunt. *Et eadem planè ratione in alium Pauli locum.* Ego enim jam delibor. Libare hic pro ſacrificatione & immolatione ponitur, ac ſi diceret: Ego enim jam immolor. Sacerdos Petri & Pauli extitit Nero, ſed ejus immolatio non eſt reputata ad gratiam, mors autem illorum gratiſſimum ſacrificium fuit Deo.

Apol. ſub finem. in ſcorpiaco. Cyp. ep. 52.

17. UT CORPUS, IN QUO PECCAVI, DUM POENAS PERTULERIT, ABLUATUR] *Nam omnia peccata vero martyrio eluuntur. Inde Tertullianus*, omnia huic operi delicta donantur. *Rurſus*, propriè martyribus nihil jam reputari poteſt, quibus in lavacro ipſo vita deponitur. *Atq; Cyprianus omnia peccata paſſione purgari ait.*

18. QUIA ALIENA ES A DEO CHRISTIANORUM] *Paulò poſt*, Meretrix enim quæ eſt, Chriſtiana dici non poteſt. *Egregia teſtimonia puritatis Chriſtianæ ab homine inimico. Nam priori commentario bis monui, Chriſtianam innocentiam gentilibus adverſariis notam fuiſſe.*

Matth. 9. Luc. 5.

19. CHRISTUS DIXIT SE PRO PECCATORIBUS DESCENDISSE DE COELO] *Apud Matthæũ & Lucã*, non veni vocare juſtos, ſed peccatores.

Cap. 7.

20. EVANGELIA EJUS TESTANTUR, QUOD MERETRIX, &c.] *Ex Luca*: Ecce mulier, quæ erat in civitate peccatrix, ut cognovit, quod Jeſus accubuit in domo Phariſæi, attulit alabaſtrum unguenti, & ſtans retro ſecus pedes ejus, lacrymis cœpit rigare pedes ejus, & capillis capitis ſui tergebat, & oſculabatur pedes ejus, & unguento ungebat. *Rectiſſimè Afra Mariæ Magdalenæ vitam, tamquam aliquod ſpeculum, inſpiciebat; cum nullum extet illuſtrius exemplum vel peccatricis converſæ, vel Dei convertentis, & peccata condonantis.*

21. ET INDULGENTIAM ACCEPERIT] Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata. *Rurſus*: Dixit autem ad mulierem: Fides tua te ſalvam fecit: Vade in pace. *Antiqua eſt in eccleſia vox Indulgentiæ, abſolutè poſita, pro peccatorum remiſſione. Quod Pammelius in Cypriano notavit.*

Luc. 15. Matth. 2. Luc. 5. Matth. 9. Luc. 5. 7. 15. Matt. 9. 11. Mar. 2. Dig. de publ. & vectig. l. 12. Hier. ep. 146.

22. ET MERETRICES ET PUBLICANOS, &c.] *De meretrice vidimus. De publicanis crebra ſunt teſtimonia:* Erant autem appropinquantes ei publicani & peccatores. *Item*: Multi publicani & peccatores ſimul diſcumbebant cum Jeſu, & diſcipulis ejus. *Unde calumniandi anſam nacti Phariſæi, ut Chriſtus ab illis audire cogeretur,* Amicus publicanorum & peccatorum. *Publicanorum verò nomen, cum ubiq; exoſum eſſet; adeò ut Ulpianus prodiderit, quantæ audaciæ, & quantæ temeritatis eorum factiones ſint, neminem neſcire, & Therſites interrogatus, quæ feræ ſæviſſimæ, reſponderit: In montibus urſi in civitatibus fœneratores, & publicani: maximè tamen infame habebatur apud Hebræos: Neq; ejus ulla eſt in ſacris litteris memoria, niſi cum nota ignominiæ conjuncta. Nam cum nefas crederent, ſi eſſet vectigal pendens ex filiis Iſrael, neceſſario profani & execrandi exiſtimabantur, qui illud exigebant.*

23. UT DILIGARIS, &c. UT INFERANTUR TIBI PECUNIÆ MULTÆ] *Judex duplicem machinam adhibet, quarum utraq; hominum mentes validè concutit. Voluptatem nimirum, & lucri ſpem. Quod enim cauſſæ diffidat, extra eam mixtim minis & blanditiis agit. Antea tormenta & mortem intentavit: Jam ad veteres libidines & quæſtum revocat. Fruſtra utrumque.*

24. PECUNIAS EXECRABILES, &c. QUASI SORDES ABJECI] *Pecunias execrabiles appellat, quæ ſcelere quæſitæ: Neq; illarum contemptum expreſſius, quam ſordium nomine oſtendere potuit. Hieronymus glorioſas ſordes vocavit.*

25. QUIA NON ERANT DE BONA CONSCIENTIA] *Hæc ex ora, ubi ab aliquo annotata, irrepſiſſe ſuſpicio eſt. Quamvis utcumq; ferri poſſunt.*

Deut. 23.

26. NOLENTES ACCIPERE ALIQUOS FRATRES, &c.] *Homines Chriſtianos fratres vocat. Erat ea frequens in prima eccleſia appellatio: Adeò ut infamis haberetur apud gentiles, ideoque purgare coacti ſint apologiarum ſcriptores, præcipuè Tertullianus, qui in eo multus. At cur fratres pauperes Afræ pecuniam accipere abnuerint, quæri poteſt. Eſt in lege veteri,* non offeres mer-

mercedem proſtibuli. *Et Philo ſingularem libellum ea de re ſcripſit. Quæ* *Vide gloſſ in*
poſtea Chriſtianorum quoq; moribus recepta. Videbatur enim rerum ſacra- *c. Oblatio-*
rum majeſtas imminui, ſi meretricia oblatio ad altaria admitteretur. Verum *nes diſt. 90.*
longè diverſa eſt eleemoſynarum ratio. In eas rectè erogantur bona quan- *& Sum Silv.* *in verbo*
tumvis illicitis, & inhoneſtis artibus parta, dum reſtitutioni non ſint obnoxia: *Meretrix.*
At meretriciæ pecuniæ redditioni nequaquam obnoxiæ, niſi extortæ ſint illis, quibus alienandi poteſtas non erat, aut alioquin fraus intervenerit: Tuto igitur eleemoſynæ à meretricibus, etiam in peccando perſiſtentibus, multo magis à pœnitentibus, accipiuntur. Tamen exiſtimo Chriſtianos antiquæ pietatis, qui ab omni ſpecie mala abſtinendum ſcirent, invitos, & non niſi cauſſa diligenter penſiculatâ, animum induxiſſe hujuscemmodi pecuniis ſublevari: Ne illis ſcilicet, propter alienum ſcelus, temere melius eſſet. Pleriſq; creditum eſt, Afram præterquam numeratâ pecuniâ, etiam prædiis urbanis, & ruſticis locupletem fuiſſe, quibus divenditis pretia piis uſibus deſtinarit. At ego quid certò aſſeverem, non habeo. Nec intereſt ad pietatis argumentum, ſcire quantum erogarit: ſatis illud eſt, omnia quæcumque poſſidebat erogaſſe, cum dicat: Quæ habui, à me abjeci. *Ad normam conſilii Evangelici:* Si vis perfectus eſſe, *Matth. 19.*
vade, vende omnia, quæ habes, & habebis theſaurum in cœlo.

27. JAM TE CHRISTUS DIGNAM NON HABET. SINE CAUSA, &c.] *Deſperationis venenum Gajus antea clam inſtillaverat:* Aliena es à Deo Chriſtianorum, *nunc palam effundit. Neque ignarus eſt ille, qui argumenta ſuppeditat, genius: Pleroſq; quos non cruciatuum, & mortis terrores, non voluptatum, & pecuniarum illecebræ, de ſtatu dejicere potuere, unâ divinæ gratiæ deſperatione excidiſſe. Sed Afra jam olim validis armis, contra omnes has inimici impreſſiones, à catechiſta Narciſſo inſtructa fuit. Quod reſponſiones ſatis oſtendunt. Nos, quoniam hæc mentio incidit, elegantem deſperationis deſcriptionem, ex libro de vera, & falſa pœnitentia, qui inter Auguſtini opera legitur, promamus:* Quid aliud eſt deſperare, quam Deum ſibi comparare? Nam qui de Deo non præſumit veniam, non animadvertit, plus peccato ſuo poſſe Dei clementiam. Si enim ſentiret Deum magis bonum, quam ſe malum, quidquid in ſe juſtitiæ non inveniret, à Deo magis bono expectaret: & quidem diffidit, quia ſummi boni bonitatem majorem ſua nequitia non ſentit. Ille enim ſolus diffidat, qui tantum peccare poteſt, quantum Deus bonus eſt. Cum ſit autem nullus, qui hoc poſſit, qui timet de ſe malo, præſumat de meliore.

28. CHRISTIANA QUIDEM EGO DICI NON MEREOR, &c. SED MISERICORDIA, &c.] *Objectum crimen non negat, non excuſat, ſed Dei miſericordiam appellat. Videor D. Paulum audire:* Ego enim ſum mini- *1. Cor. 15.*
mus Apoſtolorum: qui non ſum dignus vocari Apoſtolus, quoniam perſecutus ſum eccleſiam Dei. Gratia autem Dei ſum, id quod ſum. *Et rurſus*, Prius *1. Tim. 1.*
blaſphemus fui, & perſecutor: ſed & miſericordiam Dei conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate. Superabundavit autem gratia Domini noſtri, cum fide, & dilectione, quæ eſt in Chriſto JEſu. *Afra etiam dicere poterat:* Ignorans feci in incredulitate. *Ita paulò antea*, Sufficiunt mihi peccata mea, quæ ignorans Deum geſſi. *Quomodo autem miſericordia Dei omne humanum meritum antecedat, oſtendit S. Auguſtinus:* Nemo enim credit, qui non *Ad Simplic.*
vocatur: Miſericors autem Deus vocat, nullis hoc vel fidei meritis largiens, *lib. 1. q. 2.*
quia merita fidei ſequuntur vocationem, potius quam præcedant. Quomodo enim credent ei, quem non audierunt? Et quomodo audient ſine prædicante? Niſi ergò vocando præcedat miſericordia Dei, nec credere quisquam poteſt, ut ex hoc incipiat juſtificari, & accipiat facultatem bene operandi. Ergò ante omne meritum eſt gratia: Etenim Chriſtus pro impiis mortuus eſt. *Et quia Afra fatetur, ſe non mereri Chriſtianam dici, audiamus nominis dignitatem ex Chryſoſtomo:* Quemadmodum hi, qui in bello regia ſigna circum- *In ep. 1 ad*
ferunt, ut moris eſt, magnis laboribus indigent, & viribus, maximaque peri- *Tim. hom.*
tia, uti ne id hoſtibus prodant: ita & qui Chriſti nomen portant, non in bello *3.*
ſolùm, verum etiam in pace, ſummis viribus indigent, ne id maledicis linguis exponant, ſed id ſtrenuè ferant vexillo crucis armati. Ingenti enim profecto opus eſt robore, ut quis dignè portet Chriſti nomen. Nam qui indignum aliquid, vel dixerit, vel fecerit, aut etiam cogitaverit, Chriſti nomen non legitimè portat, neque habet in ſemetipſo Chriſtum. Porrò qui id congrue portat,

 is pro-

.. profecto triumphat, non in foro, ſed in cœlis, omneſque illi adſtant angeli, circumdantes illum, atque admirantes. *Quin Afra hoc nomen dignè tulerit, minimè dubitandum, & locupletiſſimum teſtimonium hæc paſſionis hiſtoria dicit: Eſt ergò humilitatis, quod ſe indignum profitetur.*

29. IN HOC ME AGNOSCO, &c.] *Neceſſaria collectio. Nominis confeſſio, martyrium, ſive teſtimonium eſt: teſtimonium nemo ab adverſario petit, ſed ab amico: Deus ergò, qui me ad ſui nominis confeſſionem admiſit, à facie ſua neutiquam projecit.*

30. PER QUAM ME CREDO, &c.] *Dixi hac de re. Cyprianus, ut*
De laude mart. *oſtenderet martyrium omnibus utile eſſe, inquit:* Vidimus quippe ad hunc nominis titulum fide nobiles veniſſe pleroſque, ut devotionis obſequium mors honeſtaret. Sed & alios frequenter aſpeximus interritos ſtetiſſe, ut admiſſa peccata redimentes, cruore ſuo loti haberentur in ſanguine, & reviviſcerent interempti, qui viventes computabantur occiſi. Mors quippe integriorem facit vitam. Mors amiſſam invenit gloriam. Nam hac ſpes jam amiſſa percipitur, hac ſalus cuncta reparatur. *Et quamquam Afra poſt baptiſmum ita vixerit, ut inter priores cenſenda eſſet, Chriſtiana tamen animi demiſſione, quæ ubiq; elucet, ſe poſterioribus adnumerare maluit. Cum bonarum ſit mentium (ut Gre-*
Eccleſ. 5. *gorius ait) ibi timere culpam, ubi nulla eſt. Et eſt Eccleſiaſtici ſententia,* De propitiato peccato, noli eſſe ſine metu.

31. SALUTEM CONSEQUERIS] *Spem veniæ oſtendit. Tertullianus:*
In Scorp. Ipſi deniq; præſides, cum cohortantur negationi, Serva animam tuam, dicunt, &, Noli animam tuam perdere.

Rom. 1. 32. SALUS MEA CHRISTUS EST, QUI PENDENS, &c.] Virtus enim Dei eſt in ſalutem omni credenti. *Ita Concordius presbyter ad Torquatum Tuſciæ comitem, qui illum itidem hortabatur, ſaluti ſuæ conſuleret,* Salus
Ado in mar. 1. Ja. mea Chriſtus eſt, cui quotidie ſacrifico ſacrificium laudis. *Et martyres aliâs ſæpe. Obſerva Afram exempla peccatorum, qui miſericordiam conſequuti, in numerato habere. Antea meretrices, & publicanos, nunc latronem profert. Meritò: Cum ipſa in eodem ſtadio curreret.*

33. QUI TECUM TURPITER VIXERUNT.] *Mira gentium ſtupiditas. Deorum cultum iis rebus conſtare credebant, quas ipſimet, naturæ ductu, turpes eſſe fateri cogebantur. Sunt apud Ovidium verſus, in quibus Cupidini Pietatem, & Pudorem apertè opponit,*

Metam. 7. --- --- ante oculos Rectum, Pietaſque, Pudorque
Conſtiterant, & victa dabat jam terga Cupido.

Et profectò verum eſt, quod Seneca ſcripſit lib. 4. de Benef. c. 17. Maximum hoc habemus naturæ meritum, quod virtus in omnium animos lumen ſuum permittit, etiam qui non ſequuntur illam, vident.

34. CATHOMIS] *Catomis quidam habent. Quidam Catenis ſubſtituerunt, pro voce non intellecta. At hæc frequentius in Chriſtianis hiſtoriis obvia*
In annot. ad mart. Iſuardi 15. Junii Editionis prioris. *eſt quam ut adulterina credi poſſit. Molanus hæret in explicando, & ſignificat ſe malle de ea doceri, quàm docere. Græcam enim etymologiam, quam producit à κατωμος. quod eſt demiſſis armis, ut ſcilicet Catomus cædi dicatur, qui demiſſis humeris, pedibus in altum ſuſpenſis vapulat, ipſe improbat. Neq; illa ullo pacto ad hunc locum pertinere poteſt, cum Gajus Afram non Catomam, ſed Cathomis cædere minitetur. Pronior eſt exiſtimare ex martyrum actis, quæ habent, Cathomo ſuſpendi. In Cathomo levari, Cathomum idem cum cataſta, aut equuleo fuiſſe. Quod fortaſſis hactenus ferri queat; ſed quid ad alteram illam ſignificationem. Cathomis cædi? Ubi de flagellis, plumbatis, fuſtibus, aut re quapiam ſimili ſermonem eſſe, ille non negat. Baronius aliquando de*
In notat. ad mar. R. 15 Junii. Ubi ait, pleroſque Iſidori codices habere Lautumnas. Ubi & ego lego. *Latomia cogitavit. Nam Latomiam ſupplicii genus ad verberandum aptum eſſe, ait Iſidorus. At quominus huic ſententiæ acquieſceret, obſtabant probati auctores qui Latomias, Latumias, & Lautumias, eo ſenſu nunquam accepere. In poſteriore Plantiniana martyrologii editione, novam opinionem profert, cujus D. Latinium auctorem laudat. Ea eſt hujuſmodi. Idem videri, Catomis cædere, quod ſolent ludimagiſtri pueros ad humeros alicujus appendere, & eorum natibus verbera infligere: Ideò cum Vitum tum Barulā, quod pueri eſſent, puerorum more virgis verberatos. Apud Victorem de perſecut. Vandal. lib. 1. haberi de Thoma ſanctiſſimo Epiſcopo:* Quodam tempore venerabilem ſenem in publica facie catomis cæciderunt. *Id videri factum majoris ignominiæ irrogandæ cauſa, ut ſenex puerorum more verberaretur. Confirmari conjecturā,*

quod

quod apud Hippocratem lib. 1. de Articul. eſt κατωμίζειν, *in humeros aliquem levare: Apud Joſephum Antiq. lib. 5. c. 10.* κατωμαδὸν *pro eo quod, latinus interpres, humeris impoſitas Gazæ portas à Sampſone, uti obſervat Suidas in verbo* κατωμαδὸν. *Hæc quantumvis ingenioſè excogitata (dicam pace viri magni, & docti) animum minus explent. Non quod neſciam, Barulam eo fere modo cæſum, Aſclepiades enim apud Prudentium,*

--- --- --- puſionem præcipit
Sublime tollant, & manu pulſent nates.
Mox, & remota veſte virgis verberent,
Tenerumque duris ictibus tergum ſecent,
Plus unde lactis, quam cruoris defluat.

De S. Romano.

Sed præterquam quod idem de Thoma, Afra, & Eulalia minime veriſimile: obſtat illud validiſſimè, quod martyres nequaquam Cathomæ aut Cathomi cæſi dicuntur, quod conveniens erat, ſi nomen à corporis poſitu; ſicuti ad Molani etymon diximus: Verum hiſtoriæ narrant Cathomo aut Cathomis cæſos. Quæ loquendi formula, niſi valde fallor, ea eſt, quam grammatici, Verbum cum ablativo inſtrumenti vocant. Et Cathomus ſive Cathomi, eadem prorſus ratione inſtrumentum cædendi ſignificant, qua gladius, pugni, lora, virgæ: Cum aliquem gladio, pugnis, loris, virgis cæſum dicimus. Neque Hippocratis, & Joſephi auctoritas magnopere huc facit. Quando ergò lis adhuc ſub judice, noſtras quoque cogitationes proferamus.

Inprimis Cathomi duplicē uſūm fuiſſe vidimus: Cogitandū, an res ipſæ diſtinctæ. Vinculorum, exempli cauſſa, varius eſt uſus, res una. Serviunt enim vinciendis, ſuſpendendis, verberandis noxiis. Contra plumbatæ tum uſu, tum re differunt. Et cum Juriſconſulti illas in verbera, & pondera diſtinguunt, intelligunt primo loco flagella, quibus glandes plumbeæ in ſummitatibus impactæ, ſecundo maſſas plumbeas quæ reorum pedibus alligantur, ut totius corporis juncturæ, magno doloris ſenſu luxentur. Simili ratione, opinor, Cathomos non minus re, quam uſu differre. Nec enim video, quam viam ineam, ut Molani exempla de uno eodem torſionis inſtrumento intelligam. Cathomo eum ſuſpendi, & verberari fecit. Juſſit miniſtris infantem in cathomo levari, & cædere. A Valeriano judice cathomis cæſus. Juſſit eam flagellari, & cathomis cædi, per officium curatoris: cumq; cathomaretur corpus ejus &c. *Priora duo profecto ad machinam pertinent, in qua rei ſuſpenſi torquebantur. Quam Ado in S. Romano ab equuleo ſecernit: Ut verear, me Molano aſſentiri non poſſe. Malo judicium ſuſpendere. Poſterioribus duobus ut etiam illo ex Victore quod antea attulimus, atq; iſto S. Afræ, quod præ manibus, non eſt ambigendum, verberis genus denotari. Videndum, quodnam illud. In re dubia licebit explicationem ab auctoribus quantumvis obſcuris mutuari. Quorum unus ait, Cathomum eſſe* flagellum ex virgis ferreis factum, vel flagellum ex virgis, in modum ſcopæ, quo utuntur religioſi in capitulis. *Et mihi de virgis ferreis fidem facit Nam obſervavi, illis aliquando in Chriſtianos ſævitum. Teſtantur acta SS. Gallinici, Quiriaci, Chriſtophori, Lycarionis. Item Philæas apud Euſebium de martyribus Alexandrinis. Subſcribunt Mammotreptus, & Luciani vocabularius. Quos ego in iſta litterarum luce laudatores non darem, ſi hæc aliunde haurire potuiſſem. Etymologiam nullus horum expoſuit. Si hariolari libet, ducemus à particula* καθὰ *ſive* καθὸ *&* ὠμὸς, *quod durum, ſævum, crudelem, immanem, uti* ὠμῶς *crudeliter ſignificat. Idque ad utrumq; Cathomi ſupplicium quadrabit. Non diſſimulo, Turnebum in Cicerone, & Laberio* Catomum *agnoſcere: Atq; ex veteri Juvenalis ſcholio, Vinculum & catenam explicare. Sed Victorius & Lambinus in Cicerone* Catonium, *Manutius* Catonem *ex mſ. habent. Neq; ſe dubitare ait Victorius, quin inferi, & ſedes mortuorum ea dictione intelligantur, fortaſſis à græco adverbio* κάτω. *Idem oſtendit ſe in priſco, & valde probato Gellii exemplari (extat Laberii verſus apud Gellium)* Catonum *legere. Henr. Stephanus* Charonium *edidit,* Tollet bona fide vos Orcus nudas in Charonium.

Dig. de pœnis l. 7 Vinculorum verberatio. Cod de exactor tribut. l. 2. Molanus habet in poſtremo exemplo, quod eſt ex S. Eulaliæ paſſione, Cacomis, & Cacomaretus Sed videtur erratum typographi. Vocabul. qui inſcribitur. Breviloquus. Euſ lib. 8 c. 11. Mammotr. & Luc. Voca. interpretantur Cathomos virgas ferreas. Adverſ lib. 1. cap. 32. Vict. in prio. & poſt. Cicer. caſtig. Gel. lib. 16. c. 7. Steph in fragm. poet. vet. Lipſ Satur. l. 2. c. 6.

Video tamen Lipſium Catomum *in Cicerone probare. Nam alluſit in Saturnalibus. Sed quæcunq; harum lectionum vera, Ciceronis & Laberii loca nihil ad noſtros Cathomos pertinent. Unus Juvenalis ſcholiaſtes, Catenarum & & vinculorum nomine, flagella ferrea ſignificare potuit, quæ reliqui virgas dixere. Et qui ſcio, an quandoque variatum? Vincula autem verberandis reis etiam fuiſſe, jam notavi.*

Cic ep. fam. lib. 7. ep. 25. Si libido ridendi eſt, vide quid Melancht. Amerbac.

& Rutil. de Catonio. commenti. De pict. ſacruc. 70.

35. TE CÆDI JUBEAM] *Pia antiquitas credidit, Afram ante ſummam ignium pœnam, ut Tertullianus loquitur, more Romano ad palum deligatam verberatam fuiſſe. Quod neq; ex hoc loco, in quo judex tantum minis agit neq; ex hac omni hiſtoria conſtare poteſt. Non tamen reluctor. Cum ſciam, Chriſtianis nihil de ſolitis ſuppliciorũ acceſſionibus remitti, quin plurimum adjici conſueviſſe. Et fortaſſis huc facit, quod Molanus inquit dum pictores imagines ex imaginibus depingunt, tradunt aliquando poſteritati, quod hiſtoriæ ſcriptor omiſit. Flagellis autem humiles tantum perſonas & ſervos verberari conſueviſſe ex pluribus juris conſultorum locis intelligimus, præſertim ex lege 10. tit. 19. lib. 48. Digeſt.*

Luc. 9.

36. CONFUSIO MIHI NULLA EST, &c.] *Altè imbiberat nihil turpe eſſe præter peccatum. Confuſio, Pudor & verecundia, quia erubeſcimus. S. Cyprianus locũ ex Luca:* Qui me erubuerit, & meos ſermones, hunc filius hominis erubeſcet, *ſic reddidit:* Qui confuſus me fuerit, cõfundetur eum filius hominis.

37. HOC EST, QUOD OPTO, SI TAMEN MEREAR] *Quam cupide martyrium amplexura ſit, oſtendit. Circumſpectè tamen conditionem adjicit: Cum non ignoret, quod priori commentario ex Cypriano adduximus, Coronam de Dei dignatione deſcendere, neq; poſſe accipi, niſi fuerit hora ſumendi. Simile eſt illud S. Ignatii:* Eligo enim pati, ſed neſcio, an dignus ſum

Ad Trall. Vide Duar. titul. de qu. c. 2. Cujac. obſerv. l. 14. cap 34. Reſcripti Had. meminit Dig. de qu. l 21. De var. torment. inferni tom 1. Ep. ad Rom.

38. TORQUERI TE FACIAM, ET POSTEA VIVAM INCENDI PRÆCIPIAM] *Peccat in leges Romanas: Per quas non licet quemquam pœnæ infligendæ cauſſa torqueri. Quod Juris conſulti ex Adriani reſcripto colligunt. Proinde Tertullianus ait :* Apud tyrannos enim tormenta pro pœna adhibentur, *in apologetico. Verum nullæ uſpiam leges Chriſtianis patrocinabantur.*

39. CORPUS, IN QUO PECCAVI, ACCIPIAT DIVERSA TORMENTA, &c.] *Ut conſtanter & infractè omnia contemnit, quo vitam æternam lucrifaciat. Verè B. Ephrem, de extremo judicio verba faciens, inquit :* Hanc quoq; diem mente volventes ſancti Dei martyres, non ſunt miſerati ſua corpora, ſed omne tormenti genus ſubierunt, ſpe coronarum gaudentes. *Et eſt locus in ignitis illis Ignatii epiſtolis :* Nulli æmulor viſibilium & inviſibilium, ut Jeſum Chriſtum merear adipiſci. Ignis, crux, beſtiarumq; conſtantia, abſciſſio, ſeparatio, confractio, diſſipatioque membrorum, interitus totius corporis, & flagella diaboli omnia in me veniant, ut Jeſum Chriſtum merear adipiſci.

40. DICTAVIT SENTENTIAM] *Erat judicis munus, ſententiam ſive ſua ſive aliena manu ſcribere. Ado de S. Sabina:* Præfectus dictavit ſententiam. *S. Cyprianus apud Pontium enarrans viſionem, qua illi martyrium prædictum:* Videbar mihi tribunali ſedentis tum proconſulis admoveri. Is ut in me reſpexit, annotare ſtatim in tabula cœpit ſententiam. *Sententia deinde à judice recitabatur, quod nos etiam Pontius docet :* Legit itaq; de tabula jam ſententiam judex *Et in Cypriani paſſione:* His dictis decretum ex tabella recitavit. *Niſi placet præconem ſubintelligere. Auguſtinus inquit:* Cum verba judicis præco pronuntiat, non ſcribitur in geſtis: Ille præco dixit, ſed, ille Judex. *Nam lex Valentis Valentin & Gratiani, qua cavetur, qui judices ſententias ipſi legere debeant, qui per officium recitare poſſint nondum erat lata. Morem quo judex ſententiam recitabat ponunt ob oculos Apuleij verba.* Præco cum Proconſule & ipſe tribunal aſcendit, & ipſe togatus illic videtur, & quidem perdiu ſtat, aut ambulat, aut plerumq; contentiſſimè clamitat. Enimverò ipſe Proconſul moderata voce rarenter, & ſedens loquitur, & plerumq; de tabella legit. Quippe præconis vox garrula miniſterium eſt, pro conſulis autem tabella ſententia eſt, quæ ſemel lecta neq; augeri littera una, neq; autem minui poteſt, ſed utcumq; recitata eſt, ita provinciæ inſtrumento refertur.

De trin. lib. 3. cap 11 Cod de ſent. ex lib recit. l 2. Florid. l. 1.

41. AFRAM PUBLICAM MERETRICEM] *Vertit in invidiã meretriciũ nomen, quod ante converſionem religioni tribuebatur. Cauſſam autẽ damnationis nullã comminiſci poteſt, præter unam Chriſtianitatis profeſſionẽ. Idcirco Tertullianus:* Quid de tabella recitatis illum Chriſtianũ? Cur non & homicidam? Sed homicida Chriſtianus. Cur nõ & inceſtus, vel quodcunq; aliud nos eſſe creditis? In nobis ſolis pudet aut piget ipſis nominib. ſcelerũ pronuntiare? Chriſtianus ſi nullius criminis nomine reus eſt, valde infeſtũ, ſi ſolius nominis crimẽ eſt.

Ad Scapulam.

42. VIVAM INCENDI PRÆCIPIMUS] *Chriſtianos crebro hac pœna affectos acta loquuntur. Et habemus teſtimonium ex Tertulliano. Cujus nomen identidem appellare libet, cum Chriſtiana antiquitas ex nullo auctore uberius, & rectius hauriri poſſit : Ut ego quidem ſentio.* Pro tanta innocentia,

tia, pro tanta probitate, pro juſtitia, pro pudicitia, pro fide, pro veritate, pro Deo vivo, Cremamur: Quod nec ſacrilegi, nec hoſtes publici veri, neç tot majeſtatis rei pati ſolent. *Inde cavillandi occaſionem nacti gentiles, uti mox videbimus. Porrò graviſſimum, præ reliquis omnibus, exiſtimatum eſt ignis ſupplicium. Quod P. Faber ex Pauli I C. verbis colligit, quibus magicæ artis conſcios ſumo ſupplicio affici placuiſſe, id eſt, beſtiis objici aut cruci ſuffigi: ipſos autem magos vivos exuri tradit. Et magnopere probabile eſt, quod Baronius conjicit. Quia Chriſtiani magicis artibus imbuti credebantur, ideò potiſſimum igni traditos. Quamquam adeò variis præterea ſuppliciis in eos ſævitum: Ut illa ad certas leges nequaquam revocari poſſint. Nam extra ordinem de Chriſtianis cognoſcebatur. Et judici extra ordinē cognoſcenti, quam vult ſententiā ferre licet, vel graviorē, vel leviorē (ait Ulpianus) ita tamē, ut in utroq; modū non excedat. Neq; verò periculū ſubeſſe verebantur, ne modum excederent in illis, quos omnium ſcelerum reos, immania exempla meritos exiſtimabant.* Fab. Semeſt. lib. 2 cap. 7. Paul. lib. 5. ſentent. tit. 23. Ad mart. 27. febr. Dig. de pœnis l. 13.

43. RAPTA EST A MINISTRIS, ET DUCTA] *Damnati, in quos ultimo ſupplicio animadvertendum, extra portam urbis, cum Romæ, tum in provinciis ducebantur. Quod pluribus exemplis, etiam Domini noſtri Jeſu Chriſti, docet P. Faber. De jectos è ſaxo Tarpejo, & objectos beſtiis excipit. Adjungendi ſunt reliqui populo in theatris, & circis exhibiti.* Semeſtr. lib. 2. cap. 8.

44. IN INSULAM] *Locus eſt ultra Lycum: Cui religionem hactenus ſervavit, condita poſtmodum eccleſia. Et quamquam hac ætate ſolùm continens, tamen olim inſulam fuiſſe neq; ſitus depreſſior, neq; fluminis conditio credere prohibet. Sive quod Lyci alveus illac quondam fluxerit, relicta in medio inſula, quod pleriq; exiſtimant: Seu quod emiſſus ex Lyco rivus, ſpatium illud, priusquam flumini rurſus conjungeretur, circumfluxerit. Nam hujus generis rivos curſum ſæpe mutare, quotidie experimur. Et eſt hic primus ex triplici inſularum modo apud Pomponium. Ait etiam Proculus:* Intelligo enim, cum ex altera parte inſulæ alveus fluminis exaruerit, deſiiſſe inſulam eſſe, ſed quo facilius res intelligeretur, etiā agrum, qui inſula fuerat, inſulam appellant. *Parum itaq; errabit, qui hoc argumento, locum iſtum etiamnum inſulam dicet. De eccleſiis dedicatis in veſtigiis paſſionis martyrum, exemplum in Victore Uticenſi. Narrat Carthaginem à Geiſerico captam, & eccleſias occupatas.* Quæ foras muros erant, quaſcumq; voluit occupavit, & præcipuè duas egregias, & amplas, S. Martyris Cypriani, unam ubi ſanguinem fudit, aliam ubi ejus ſepultum eſt corpus. Dig. de adquir. rer. dom. l. 30. § 56. De Vand. perſ. lib. 1.

45. LYCI FLUMINIS] *Lycus aliquibus, Lyciam Græci Ptolemæi codices præferunt monet Ortelius. Nobile flumen, quod in alpibus oritur, Auguſtam ab oriente præterfluit & in Danubium exit. P. de Natalibus Letheum habet: Sed male, ad Cretam reſpexit, in qua Lethæus.* In theſ. Geogr.

46. EAM EXPOLIANTES] *A Juriſconſultis dicuntur* Spolia, quibus indutus eſt, cum quis ad ſupplicium ducitur. *Illis ſpoliabantur damnati: Et pecuniæ ex venditione corraſæ, ad utilitatem officii deſerviebant.* Dig. de bonis damn. l. 2. 6.

47. AD STIPITEM LIGAVERUNT] *Cremandi quandoq; clavis affixi. Euſebius de Polycarpo:* Cum illū clavis vellēt affigere, dixit: Sinite me hoc modo, nam qui mihi patientiā ad ignis flammas ſuſtinendas, pro ſua clementia largitur, largietur etiam, ut ſine commiſſuris clavorū, quibus me affigere ſtatuitis, conſtans abſq; ulla corporis commotione rogo adhæreſcā. Idcirco illū non clavis, ſed vinculis ſolum colligarunt. *Item de Pionio martyre:* Quam acerbos clavorum confixus pertulerit, quantam in rogo animi magnitudinem oſtenderit. *Sed vinculorum uſus puto frequentior. Tertullianus in Apologetico.* Licet nunc ſarmentitios, & ſemaxios appelletis, quia ad ſtipitem dimidii axis revincti, ſarmentorū ambitu exurimur. *Ubi Pammelius annotavit mſ codices omnes ita habere, pro eo quod excuſi:* Semiſſios, & dimidii aſſis. *In Scorpiaco alius eſt axis ſenſus. At in libro de Pœnitentia eadem notione hunc ſtipitem axem dixit:* In axe jam incendio adſtricto, in ipſa dico ſecuritate, & poſſeſſione martyrii. Hiſt. lib 4. c. 14.

48. DOMINE DEUS, &c.] *Sanctæ Martyris humilitatem eximiam agnoſcimus: Quæ cum metu & tremore ſalutem ſuam operari didicerat. Nihil ſibi arrogat nuſquam ſe attollit ſed enixè deprecatur, & ad pœnitentiæ aram confugit. Sententiæ, quam antea judici objecit:* Non veni vocare juſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam, *tamquam fundamento innititur.*

49. QUA HORA CONVERSUS FUERIT PECCATOR, &c.] *Multæ extant hujus generis divinæ promiſſiones; Præcipue apud Ezechielem:* Cap. 18 Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus,

eſt,& cuſtodierit omnia præcepta mea,& fecerit judicium,& juſtitiam: vita vivet,& non morietur. Omnium iniquitatum ejus,quas operatus eſt,non recordabor; in juſtitia ſua,quam operatus eſt,vivet. *Alio loco idem propheta:* Impietas impii non nocebit ei, in quacumq; die converſus fuerit ab impietate ſua. *Et poſt pauca:* Si autem dixero impio, Morte morieris: & egerit pœnitentiam à peccato ſuo,feceritq; judicium,& juſtitiam,& pignus reſtituerit ille impius, rapinamq; reddiderit, in mandatis vitæ ambulaverit, nec fecerit quidquam injuſtum: vita vivet, & non morietur. Omnia peccata ejus, quæ peccavit,non imputabuntur ei: Judicium, & juſtitiam fecit: Vita vivet.

Cap. 33.

50. CIRCUMDATA SARMENTIS] *En ſarmentorum ambitus, propter quem Chriſtiani ſarmentitii dicti. Ubi etiam paganica crudelitas elucet. Nam ſarmenta languidum ignem concipiunt, quo aſſabantur martyres, extracta morte diutius per duriſſimos cruciatus. Cum validis flammis multo celerius præfocari,& extingui potuiſſent. Euſebius hanc ſævitiæ ſpeciem notavit in Urbano Palæſtinæ præſide, qui S. Timotheum,& in Firmiliano ejus ſucceſſore, qui martyres Porphyriũ,& Julianũ,lento,& remiſſo igni cremãdos tradidere.*

Lib 8. c. 13. & c 21. Prudent. hanc crudelitatẽ multis verſibus exequitur in S. Laur.

51. GRATIAS TIBI AGO DOMINE] *Afra tantum priore oratione profecit, ut jam in ſecuritate, & poſſeſſione martyrii conſtituta (ſic Tertullianus loquitur) plena fiduciæ non quaſi in incertum currens, neq; de divina gratia quidquam addubitans, ſemet hoſtiam Deo offerre audeat. Cujusmodi exempla permulta ex martyrum hiſtoriis liceret adducere: Sed uno contenti ſimus, illoq; maximè illuſtri. S. Polycarpus itidem in rogo conſtitutus, ſeſe hoſtiam offerens, pluribus hiſce verbis Deo gratias egit:* Pater dilecti,& benedicti filii tui Jeſu Chriſti, per quem tui cognitionem accepimus, Deus angelorum,& poteſtatum, Deus totius creaturæ, & juſtorum cujusq; generis, qui vivunt in conſpectu tuo: Tibi gratias ago, quod me hujus diei,& horæ celebritate donaſti, in qua cum in martyrum numero, tum in calice paſſionis Chriſti tui, tormentorum particeps fiam, in reſurrectionem vitæ æternæ, tam animæ quam corporis,per immortalem Spiritus ſancti virtutem. Inter quos quæſo martyres, hodie in conſpectu tuo, pro hoſtia pingui, & accepta admittar: ſicut præparaſti,præſignificaſti,& jam tandem compleviſti, qui Deus verus es, & omnis mendacii expers. Ac propterea præ cæteris omnibus te laudo, te benedico, te glorifico, per Jeſum Chriſtum dilectum tuum filium, pontificem æternum, per quem tibi, cum eo, in Spiritu ſancto gloria, nunc & in futura ſecula ſeculorum Amen. *Etſi verba evarient, tamen ſenſus cum Afræ oratione coincidit.*

Euſ. hiſt. lib. 4. c. 14.

52. QUI PRO TOTO MUNDO SOLUS HOSTIA OBLATUS ES IN CRUCE] *Hæc,& quæ ſequuntur, fere in centonis modum ex ſacris litteris collecta ſunt.* Chriſtus ſemel oblatus eſt: Unam pro peccatis offerens hoſtiam: Non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi.

Ad Hebr. 9. 10. 1. Joan. 2.

53. JUSTUS PRO INJUSTIS] Mortuus eſt juſtus pro injuſtis, ut nos offerret Deo.

1. Pet. 3.

54. MUNDUS A PECCATO, PRO PECCATORIBUS UNIVERSIS] Qui peccatum non fecit, neque inventus eſt dolus in ore ejus. Qui non noverat peccatum, peccata noſtra ipſe pertulit, in corpore ſuo ſuper lignum.

1. Pet. 2. 2. Cor. 5. 1. Pet. 2.

55. SECULA SECULORUM, AMEN] *Ita preces concludi ſolere, monuimus ex Chryſoſtomo: Et proximè in Polycarpi oratione vidimus. Æternitatem per ſecula ſeculorum ſignificari non eſt dubium. Rationẽ habes apud Albinum Flaccum.* Dicuntur Secula Seculorum, tamquam ſecula in ſapientia Dei firma ſtabilitate manentia, iſtorum, quæ cum tempore tranſeunt, efficientia ſecula ſeculorum. Aut certè ſimpliciter accipienda ſunt Secula Seculorum, velut conſequentia præcedentium, ut continuata ſibi connexione copulentur, quæ dicuntur Secula Seculorum, donec præſens, quod ex diverſis temporum ſeculis contexitur, perveniat ad finem, & ſuccedat futurum ſeculum, quod non habet finem: Ubi Deus videbitur, & laudabitur ſine fine.

De div. off.

56. EMISIT SPIRITUM] *Corpore illæſo. Quod poſtea puellis repertum, hodie quoq; integrũ colitur: niſi quod exiguæ particulæ ab Embricone, & Hermanno Auguſtanorum Epiſcopis ablatæ. Hujus generis miracula aliquot prodita ſunt. Julitta martyr Cappadox, de qua S. Baſilii oratio:* In ignem conjecta ſpiritum Deo reddidit, corpus autem à flamma manſit illæſum. *Agape, & Chionia virgines,* In ignem miſſæ, ſed à flammis intactæ, ibi oratione ad Dominum fuſa, animas reddiderunt. *Flavia Domitilla, Euphroſyna, & Theodora virgines, incenſo cubiculo mortem oppetiere: Poſtera die*

Mart. R. 30. Julii. Mart. R. 3. Apr. Mart. Ad. 7. Maij.

Cæſarius

Cæſarius invenit corpora ſanctarum virginum illæſa. In facies enim ſuas proſtratæ, orantes Dominum receſſerant. *Euſtachius, Theopiſtes, Agapius, & Theopiſtus, in bove æneo candenti exanimati ſunt, quo poſt tres dies aperto, corpora nullum ignis oſtenderunt veſtigium. Qui enim pueros in Babylone ex camino ardenti vivos educere, idem facile flammarum injuriam ab eorum corporibus prohibere potuit, quorũ animas per martyriũ ad ſe evocare voluit.*

Metaph. 2. Nov.

Dies paſsionis S. Afræ colitur Auguſtæ VII. *Id. Aug. Conſentientibus Beda, & Vandelberto: Romæ Non. Aug. Suffragantibus Uſuardo, Adone, & Maurolyco. Differentia hinc orta videtur, quod Auguſtæ Nonis de S. Afro patruo agatur. Cæterum rectè faciet, qui hac in re ſuæ regionis conſuetudinem ſequetur. Quod Innocentius III. Pont. Max. in S. Bartholomæi feſtivitate faciendum reſcripſit.*

Ex. de obſerv. Jejun. Conſilium.

57. ET SOCIORUM] *Hæc inſcriptioni adjecta ſunt, ab eo, qui S. Quiriacum, & reliquos* XXIV. *capite cæſos hiſtoriæ ſubjunxit. Nam manifeſtum eſt, Hilariæ, & puellarum paſſionem eo uſque non pertingere.*

58. MARTYRII PALMAM] *Figuratè victoriam, quam Afra moriendo conſecuta eſt, ſignificat. Palma enim ſemper victoriæ hieroglyphicum fuit. Hinc eccleſia martyrum mortes uti coronas, ita palmas nominare conſuevit. Et in imaginib9 peculiare martyrum inſigne Palmæ ramus eſt. Ambroſius,* Præmium quoddam eſt palma martyrii: quæ confitenti linguæ dulcem fructum tribuit, & victrici dexteræ glorioſum præbet ornatum. Eſt planè palma martyribus ſuavis ad cibum, umbroſa ad requiem, honorabilis ad triumphum, ſemper virens, ſemper veſtita foliis, ſemper parata victoriæ. Atque ideò non marceſcit palma, quia martyrum victoria non marceſcit.

Serm. de quadr.

59. STABANT JUXTA RIPAM FLUMINIS] *In citeriori Lyci ripa, ſtabant puellæ, ſupplicium dominæ eminus ſpectantes, quod fortaſſe propius accedere prohiberentur.*

60. ROGAVERUNT DESCENDENTES DE BARCA] *Intelligimus Lycum tunc ponte non fuiſſe junctum, ſed naviculas trajectui inſerviſſe. Eſt barca minoris navigii genus, cujus meminit Iſidorus, & Paulinus his verſibus,*

Ut mox ſalubri barca perfugio foret
Puppi ſuperſtes obrutæ.

Plura de Barcis ex Ethico, Hiſtro, & Herodoto collegit Gyraldus de re nautica. In Notitia eſt, Præfect. claſſis Barcariorum.

Iſid orig. lib. 19 c. 1. Paul Cyther.

61. INVENERUNT SANCTÆ AFRÆ INTEGRUM CORPUS] *Diocletianus, & Maximianus AA. reſcripſere:* Obnoxios criminum, digno ſupplicio ſubjectos, ſepulturæ tradi non vetamus. *Id multo ante Auguſtus obſervavit. Et quamquam poſtea obtinuit damnatorum corpora non aliter quam petita, & permiſſa ſepeliri, permittebantur tamen quibuslibet petentibus: excepto ſi qui majeſtatis rei damnati. Crematorum Ulpianus nominatim meminit.* Eorum quoque corpora, qui exurendi damnantur, peti poſſunt: ſcilicet ut oſſa & cineres collecta, ſepulturæ tradi poſſint. *Verum enimverò ut in rebus cæteris, ſic in hac etiam Chriſtiani longè deterrima, & iniquiſsima conditione vivebant. Martyrum corpora nullis precibus donabantur. Immò clementiæ ſpecies videbatur, pretio quantumvis magno concedere. Truncus, & caput S. Bonifacii in Cilicia paſſi, quingentis aureis redempta ſunt. Sæpius feris lanianda obijciebantur, quandoque in cineres ſolvebantur: vel eam ob cauſſam, ne ſanctis reliquiis meritus honor à Chriſtianis deferretur. Mortuo S. Polycarpo, inquit Euſebius:* Certi homines patrem Herodis, Dalcæ fratrem ſubmonebant, ut præſidem exoraret, ne corpus ejus cuiquam daret, ne Chriſtiani, inquiunt, Crucifixo illo derelicto, hunc venerari incipiant. *Centurio igitur gentili more comburendum curavit: Chriſtiani tamen oſſa ejus, potiora lapillis pretioſis, auroq; puriora (verba ſunt eccleſiæ Smyrnenſis) ex cineribus ſelegere, & eo loco repoſuere, qui illis erat conſentaneus. Ita quoque martyrum Lugdunenſium & Viennenſium corpora ſub Vero, cum ſex dies ſub dio jacuiſſent, diligentiſſimè obſervata, ne à fidelibus ſurriperentur, neq; precibus, neq; magna pecuniæ vi obtineri poſſent, tandem* ab impiis illis & facinoroſis carnificibus exuſta, inq; cineres redacta, in Rhodanum fluvium, qui illic in proxima defluit, ſpargebantur, quo nullæ quidem illorum reliquiæ ſuper terram amplius extarent. *Subjiciam egregium locum hujus argumenti, ex actis S. Hadriani & ſociorum martyrum, qui ſimul aperiet, quantopere ſanctorum reliquiis fideles antiquitus inhiarint,* Maximianus autem juſſit corpora eorum flammis

Cod de rel. & ſumpt. fun l. 11. Dig de cadav punit. l. 1. & 3.

Acta apud Sur. 5 Jun.

Hiſt. lib. 4. c. 14.

Euſ lib 5 c. 1 Eundem morem agnoſce apud Ammian.

Marc.libr. 22. in cauſſa Georgi, Draconti, & Diodori Arrianorum.

flammis exuri, dicens: Ne forte veniant Galilæi, & tollant ea. At beatiſſima Natalia abſcondit manum S. Hadriani in ſinu ſuo, ne ignibus abſumeretur. Itaque carnifices ad tyranni voluntatem aſportabant corpora martyrum, ut ea concremarent in fornace ardenti, quæ jam parata erat. Sequebatur autem eos beata Natalia, excipiens ſtillantem à martyrum corporibus ſanguinem, atque eo ſuum corpus liniens. Sequebantur etiam aliæ mulieres religioſæ, & honeſto loco natæ, martyrum ſanguinem in linteamina, & purpuram ſuſcipientes, atque aliæ in ſinu ſuo ſanguinem illum abſcondebant. Ipſas quoque carnificum veſtes, quæ ſanctorum martyrum ſanguine inſuſæ erant, clariſſimæ fœminæ multo auro, & gemmis, pretioſiſque ornamentis ſibi comparaverunt

Orat. in Jul. 1.

Hæc illi fidei innituntur, quam Gregorius Nazianzenus de martyribus profitetur: Quorum, *inquit*, vel ſola corpora idem poſſunt, quod animæ ſanctæ, ſive manibus contrectentur, ſive honorentur: quorum vel ſolæ ſanguinis guttæ, atque exigua paſſionis ſigna, idem poſſunt quod corpora. *Et cum ſe res ita haberet, nihil mirum eſt corpora martyrum inhumata, feris avibusque objecta, ſi quando minus accuratè cuſtodirentur, à Chriſtianis, etiam capitis periculo ſurrepta fuiſſe. Quod hic accidit. Et referta ſunt martyrum acta laudatiſſimis hujus generis furtis. Quibus nox præcipuè erat accommoda, quod per tenebras facilius laterent. Unde magnopere queruntur eccleſiæ Gallicæ apud Euſebium, in epiſtola quam citavimus, ob aſſiduam cuſtodum diligentiam nullam in nocte reliquam ſpem eſſe. Gravis enim ſententia eſt cleri*

Ep. 3.

Romani apud S. Cyprianum, Corpora martyrum, aut cæterorum, ſi non ſepeliantur, grande periculum imminet eis, quibus incumbit hoc opus.

62. VENIT NOCTE] *Etſi temporum ratio minus exactè diſtinguatur, tamen colligimus, hæc proxima nocte poſt ſupplicium non contigiſſe. Nam cum inferius narretur, Hilariam, & puellas ea ipſa die, qua Afra ſepulta, paſſas eſſe, harum autem martyrium prid. Idus Aug. celebretur, profecto conſentaneum eſt hic de nocte, quæ prid. Idus proximè antecedit, ſermonem ſeri. Neque abſurdum, Afræ corpus per aliquot dies inſepultum jacuiſſe; quod non niſi ſumma cautione, & captata occaſione ſepeliri poſſet. Simile eſt, quod*

Sur. 3. Aug. habet Luciani epiſtolam.

Luciano presbytero in ecſtaſim rapto, Gamaliel de S. Stephano narravit: Die ac nocte jacuit projectus, ut ſepulturæ non daretur, ſecundum mandatum impiorum principum, ut à feris conſumeretur corpus ejus. Ex Domini autem voluntate non tetigit eum unum ex his, non fera, non avis, non canis. Ego Gamaliel compatiens Chriſti miniſtro, & feſtinans habere mercedem à Domino, & partem cum ſancto viro fidei, miſi per noctem quantos poteram religioſos Chriſtianos, & in Chriſto Jeſu fideliter credentes, habitantes Hieruſalem in medio Judæorum; & hortatus ſum eos, & neceſſarias ſubſtantias miniſtravi, ac perſuaſi illis ire occultè, ut portarent corpus ejus meo vehiculo in villam meam, hoc eſt, in Caphargamalam, quod interpretatur villa Gamalielis, viginti millia habens à civitate. Et ibi feci illi planctum fieri diebus ſeptuaginta, & poni eum in meo monumento novo, in orientali theca, & præcepi meis, ut quæcumque neceſſaria erant pro ejus planctu, de meo darent. *Quæ ex veteri*

Bart. in notat. mart. 3. Aug.

hiſtoria, quam omnis eccleſia approbat, ut pluribus docet Baronius, deſcribere placuit, quod meram pietatem ſpirare, & ad res noſtras proximè accedere viſa. Sin cui hæc temporum digeſtio minus arridet, is exiſtimet licet, Hilariam corpus prima nocte abſtuliſſe, funus uſq; in diem ante Idus extractum fuiſſe.

63. CUM SACERDOTIBUS DEI, ET TULIT CORPUS EJUS] *Ex Dionyſio Areopagita conſtat, jam inde ab Apoſtolorum ætate, certos apud Chriſtianos ritus extitiſſe, quibus homines eccleſiaſtici defunctorum cadavera ſepulchro committerent. Eos cum enumeraſſet, & cauſſas explicaſſet, ſubjungit:* Iſta ſi viderint profani, latè puto ridebunt, noſtrumq; miſerebuntur errorem. Neq; eſt ſanè, cur miremur; niſi enim crediderint (juxta ſcripturæ fidem) non intelligent. *Notat ille quidem profano nomine gentiles, ſed qui præ-*

Eccleſ. hie. cap. 7.

terea has eaſdem cæremonias irrideant, palam eſt. Quomodo ipſa cadavera curarentur, diſcimus ex Dionyſio Alexandrino, Sanctorū corpora manibus erectis ſupiniſq; excipere, gremio ſuo reponere, occludere oculos, ora obturare, geſtare humeris cadavera, decenter ornare, illis adhæreſcere, amicè complecti, lavare accuratè, & linteo funebri involvere, non gravati ſunt. *Ornatus nomine, conditurā complectitur. Nā Chriſtiani, Judæos imitati (quibus cum aromatibus ſepelire mos erat, auctore S. Joanne, præter cæteros) mortuorū cadavera cōdire ſoliti.*

Apud Euſ. lib. 7. c. 17.

Euſ. c. 19.

ſoliti. *Hinc Gregorius Romanus, Pigmentarii, & medici in funere meminit.* Dial. lib. 4
Quamquam de Judæis ſcrupulum injicit, quod duo in ſacris litteris loca ſunt, cap. 36.
ex quibus facilius cadaverum uſtio, quam conditura probari videatur. Unus de Saulo: Tulerunt cadaver Saul, & cadavera filiorum ejus, de muro Bethſan: 1. Reg. 31.
veneruntque Jabes Galaad, & combuſſerunt ea igni: & tulerunt oſſa eorum; & ſepelierunt in nemore Jabes. *Alter apud Hieremiam:* Audi verbum Domi- Cap. 34.
ni Sedecia Rex Juda: Hæc dicit Dominus ad te: Non morieris in gladio, ſed in pace morieris: & ſecundum combuſtiones patrum tuorum, regum priorum, qui fuerunt ante te, ſic comburent te. *At Hieron. Magius oſtendit ex Rabbi-* Miſcel. lib.
norum commentariis, Saulum ideò contra conſuetudinem exuſtum, quia ca- 2. cap 11.
daver jam putridum, & vermibus ſcaturiens, ad condiendum erat ineptum. Cremationem, quæ Sedeciæ promittitur, non de ipſo cadavere, ſed de aromatibus, quæ ſupra cadaver urebantur, accipiendam. Ideò dictum: Secundum combuſtiones patrum tuorum. *Hujus combuſtionis extare exemplum in Rege Aſa:* Poſueruntque eum ſuper lectum ſuum, plenum aromatibus, & unguen- 2. Par. 16.
tis meretriciis, quæ erant pigmentariorum arte confecta, & combuſſerunt ſuper eum ambitione nimia. *Quin, & ſupellectilem regiam quandoque ſimul comburi conſueviſſe. Sed hæc obiter. Quibus unum adjiciam, Tacitum utut rerum Judaicarum imperitum, in eo non fallere, quod ſcriptum reliquit, Judæos* corpora condere quam cremare, è more Ægyptio. *Primus enim Jacob in* Hiſt. lib. 5.
Ægypto conditus aromatibus, ab Ægyptiis medicis, Joſephi ſervis. Ad Chri- Gen. 50.
ſtianos redeo. Illis condiendi rationem non unam fuiſſe liquet. Tertullianus Apol. c. 42.
ait, Sabæas merces carius profligari Chriſtianis ſepeliendis, quam diis ſuffumigandis. Et alibi de aromatibus loquens, etiam hominibus ad pigmenta medi- De Idolol.
cinalia, nobis quoque inſuper ad ſolatia ſepulturæ uſui ſunt. *Ita apud alios, ſæpe aromatum, & unguentorum mentio fit in hac cauſſa. At Eunapius ſali-* De Vitis Phi-
ta martyrum capita irridet. Atque veriſimile eſt pro locorum conditione, fa- loſ. Æd. ſio.
cultatum copia aut inopia, variatum eſſe. Quod etiam apud alios contigit. Hiſt. lib. 2.
Ægyptii quamvis aromatibus, & odoribus affluerent, tamen ex Herodoto diſcimus, eos triplici conditura uſos. Quarum prima conſtabat vino Phœnicio, farctura myrrhæ puræ, caſiæ, cæterorumq; odorum (excepto thure) & gummi illitu. Secunda (cujus Plinius paulò aliter meminit) nitro & unguine cedrino. Plin. lib. 16
Poſtrema, quæ minimi ſumptus, ablutionibus, & exſiccatione. Omnibus inte- c. 11. & lib.
rim ſalitura ſeptuaginta dierum adhibebatur. Strabo lib. 16. Ægyptios bitu- 24 c. 5.
mine quoq; ad mortuorũ conditaras uſos ſignificat. Babylonii melle condiebãt. Herod. de
Æthiopes mortuos arefactos gypſo inducebant. Scythæ Regum corpora cerâ; Baiyl lib.
quod Cicero de Perſis perhibet. In lapide, quem exſcripſit Morales antiquit. 1. de Æthi-
Hiſpanic. lib. 7. c. 3. legitur de C. Lælio, MATER. AD. LUCTUM. ET. GE- op. 3. de
MITUM. RELICTA. EUM. LACHRIMIS. ET. OPOBALSAMO. UDUM. Scyth. 4.
HOC. SEPULCHRO. CONDIDIT. *S. Afræ corpus, ab Embricone Epiſcopo* Cic. Tuſc.
repertum, quodam candidiſſimo cæmento obductum *fuiſſe proditum eſt. Co-* q lib. 1.
gitavi aliquando, an id ad conditaram pertineret. Magnus enim calcis in me- Plin. lib. 36.
dicina uſus, ut Plinius annotavit. Neq; fortaſſis ineptus huic fini. Sive caro ta- c 24.
befacienda (quod Ægyptios in nitro ſpectaſſe Herodotus innuit) Calcis vivæ mordax, & cauſtica vis eſt, ex Dioſcoride: Sive cadavera alioquin exiccan- Dioſc. lib.
da, Galenus tradit calcem ſæpius aquâ lotam, valde ſiccare, abſq; ulla morda- 5. cap. 91.
citate. Accedit, quod aptè temperatam, & illitam, aëris injurias nihilo minus Gal de ſim-
quam gummi, cedrium, bitumen, mel, gypſum, aut ceram prohibere credide- pl. med fac.
rim. Verum hæc ad rerum naturalium quæſitores rejicio. Iſtud tamen memo- lib. 9. Hiſt.
randum, quod Maffeius in Indicis prodidit: Sub Joanne III. *Luſitaniæ Rege,* lib. 8.
corpus D. Thomæ Apoſtoli fere eodem modo conditum, Meliapore in Coromandelio littore inventum eſſe. Scilicet immiſta calci, & arenæ, candidiſſima ſpecie oſſa: appoſitâ lanceæ cuſpide, & viatorii baculi fruſto, atque vaſe fictili. Linteum funebre quod Dionyſius Alexandrinus appellat, eſt etiam ex Judæorum moribus petitum. Sindonis, quâ ſanctiſſimum Chriſti mortui corpus involutum eſt, meminere omnes Evangeliſtæ. Chriſtiani interdum majoris pretii pannos adjiciebant, apud Gregorium Nyſſenum in funere Meletii Epiſcopi Antiocheni, habentur ſindones mundæ, & panni ſerici. Et S. Eutychianus Pontifex: Qui per diverſa loca CCCXLII. martyres manu ſua ſepelivit: *Ante hæc tem-* Ex Martyr.
pora conſtituerat: Ut, quicumque fidelium martyrem ſepeliret, ſine dalma- Damaſ.
tica, aut colobio purpurato nullatenus ſepeliret; dum tamen hujus Pont. c. 28.
conſtitutionis ad illum perveniſſet notitia. ***Eſt autem Dalmatica, ut explicat***

Iſidorus,

Orig. lib. 19. c. 22. Ammal. de eccl. off. lib. 2. c. 21. Albin. de div. off. Rab. de inſt. cler. lib. 1. c. 20. Cujac. obſerv. lib. 12. c. 39.

Iſidorus, tunica ſacerdotalis candida, cum clavis, & purpura, *ſive cum duabus lineis, ut Ammalarius, Albinus, Rabanus; quæ quod manicata ſit, crucis ſpeciem aliquo modo referre videtur, hiſdem auctoribus. Colobium veſtem ſine manicis eſſe Albinus ait, idem Iſidorus ſignificat. Cujacius annotavit Acronem Horatii interpretem Latum clavum, Purpuram, quæ in ſenatorum pectore extenditur, & colobium pro re una eadem accipere. Atq; alterutra iſtarum veſtium, potiſſimum colobio, Afræ corpus ornatum fuiſſe, perſuadet cum Pontificia conſtitutio, quæ multis annis præceſſerat, tum quod S. Dignæ corpus, inventum ſub eo, quem nominavi Embricone Epiſcopo, optima purpura (ita in literas relatum) involutum fuerit: Eam ego colobium purpuratum interpretor: Et idem de S. Afra credere par eſſe opinor. Romani etiam mortuos in honeſtiſſima veſte efferre ſoliti, Vulgus civium in vulgari toga, magiſtratus in prætexta, Cenſores in purpura: Quod Lipſius ex Juvenali, Martiali, Plutarcho, Artemidoro, Polybio, Livio, Apuleio obſervavit.*

Lipſ. elect. 1. c. 6.

Et neſcio, an Eutychianus eum morem reſpexerit. Porrò illud etiam ad obſervationes de cadaverum conditura pertinet, mulierum ſtudium in hoc pietatis officio præcipuè enituiſſe. Devotus ſexus (eſt ab eccleſia elogium) qui jam olim ad ungendum Chriſtum in ſepulchro poſitum properavit, Chriſti quoq; membra hoc venerationis genere proſequi voluit. Hinc in Actis SS. Tharaci, Probi & Andronici, quæ Baronius in ſecundo Annalium tomo edidit, Maximus Præſes dixit, Putas quia mulierculæ aliquæ corpus tuum habent aromatibus, vel unguentis condire iniquiſſime? nam de hoc eſt cogitatio, ut reliquias tuas perdam. *Paucis interjectis*: Nonne ſic te perdam, & ſicut antea prædixi, & reliquias tuas, ne mulierculæ in linteamine corpus tuum involvant, & unguentis, & odoribus adornent? Sed ſceleſte jubebo te comburi, & cineres tuos in ventum diſpergam.

64. POSUIT SECUNDO MILLIARIO DE CIVITATE AUGUSTA]

Vitr. lib. 10. cap. 14. Plin. lib. 2. c. 23. De Milliario Aureo Plut. Galba. Suet. Othone c. 6. Plin. lib. 3. c. 5. Tacit. hiſt. lib. 1. Lib. 16.

Notum eſt, Romanos itinera per milliaria menſos. Hæc mille paſſibus, ſive, ut Vitruvius ait, quinq; millibus pedum conſtabant. Nam Plinius quoq; paſſui quinq; pedes tribuit, & errant, qui eum ſex pedum ſtatuere. In Italia pleræq; viæ originem ſumebant ab urbe Roma; erat ei rei ſtatuta columna in foro, quam Milliarium aureum dicebant. In provinciis à præcipua colonia, ſive municipio. Superſunt tres lapides Urſinii, & unus haud procul Oeniponte, Vilthaimi, viarum indices ab Auguſta M. P. XXXXI. M. P. XXXXII. M. P. XXXXIII. & MIL. PAS. CX. *A Joanne Piſtorio Nidano V. C. accepi inſcriptionem Sev. Alexandri, in agro Badenſi effoſſam, in qua milliarii loco, Leucæ, ſive Leugæ poſitæ,* AB. AQ. LEUG. IV. *Cujuſmodi nullum præterea exemplum obſervare memini. Videndum in re præſenti, an quatuor Leucæ ſpatium ſex millium paſſuum ab Aquis (Badenas interpretantur) conficiant. Nam Ammianus Marcellinus* XIV. *leucas* XXI. *M. P. explicat.*

65. IN MEMORIAM, QUAM SIBI SUISQUE CONSTRUXERAT]

De invent. lib. 2. In actis S. Saturnini. Quorũ meminit Auguſt. in brevic. Smetius f. 121. n. 9. & f. 132. n. 2. Aug. de cura pro mort. c. 4.

Memoria eſt (*Cicerone definiente*) per quam repetit animus ea, quæ fuerunt. *Quæ hanc juvant, & excitant adminicula externa, figurata locutione interdum memoriæ dictæ. Ita reperias Memoriam, pro eo quod Memoriale vulgo. Hinc etiam apud Chriſtianos, ſepulchris Memoriæ nomen inditum. Quamquam idem nomen in inſcriptionibus non Chriſtianis legere eſt*, SERVILIUS. TROILUS. SE. VIVO. COMPARAVIT. MEMORIAM. SIBI. ET. SUIS. *Item* COMPARAVERUNT. SIBI. MEMORIAS. II. *Auguſtinus his verbis rationem reddit.* Non ob aliud vel Memoriæ, vel monumenta dicuntur, ea quæ inſignita fiunt ſepulchra mortuorum, niſi quia eos, qui viventium oculis morte ſubtracti ſunt, ne oblivione etiam cordibus ſubtrahantur, in memoriam revocant & admonendo faciunt cogitari: nam & Memoriæ nomen id apertiſſimè oſtendit, & Monumentum eo, quod moneat mentem, id eſt, admoneat, nuncupatur. Propter quod & Græci μνημεῖον vocant, quod nos monumentum ſeu memoriam appellamus, quoniam lingua eorum memoria ipſa, qua meminimus μνήμη dicitur. *Atq; ubi de martyrum Memoriis ſermo eſt, nonnunquam ita accipiendæ ſunt. Nonnunquam reliquiæ ipſæ ex eadem cauſſa, memoria nuncupatæ: Neq; aliter capies apud Auguſtinum Memoriam S. Stephani, quam Lucillus Epiſcopus manu portavit. At memoria, quam Afra* SIBI. SUISQUE (*obſerva ſolennem epitaphiorum formulam*) *conſtruxerat, ſepulchrum apertè ſignificat. Idq; grandiuſculum fuiſſe, ex illis, quæ ſequuntur, cognoſcimus. Fortaſſis in ædiculæ formam, quales permultas via Appia, & aliis viis prope Romam extitiſſe, ruinæ oſtendunt: In quibus ſingulorum cadaverum loculi diſtincti,*

De civ. Dei lib. 22. c. 8.

ſtincti, quod hic quoque ſuſpicor. Aut cella ſubterranea fuerit (quod mihi probabilius) Petronio Arbitro Conditorium & hypogæum: Non contenta vulgari more funus paſſis proſequi crinibus, aut nudatum pectus in conſpectu frequentiæ plangere, in Conditorium etiam proſequuta eſt: poſitum in hypogæo Græco more corpus cuſtodire, ac flere totis noctibus diebusq; cœpit. *Et martyrum corpora frequentiſſimè in his cryptis condita. Locum, quantumvis diligenti inveſtigatione, hactenus aſſequi, non potui, neque ſpes eſt in poſterum. Nam cum ſanctæ martyris corpus, perdiu ignoratum, ante annos amplius* DC. *in ea, qua hodie colitur, eccleſia à S. Udalrico Epiſcopo inventum fuerit, neceſſe eſt fateamur, tranſlationem ex primo ſepulchro, multo prius, priſcis retro temporibus contigiſſe: Et ex eo Memoriam negligi cœpiſſe. Quam dudum vetuſtate collapſam, & quidquid ejus ſupra ſolum extabat, ſi quid extabat, hoſtium incurſione (pleraſque ager Auguſtanus expertus eſt) dejectam crediderim. Profectò ſi ullius antiqui exemplaris lectione juvarer, lubens pro his verbis:* Poſuit ſecundo milliario de civitate Auguſta, *ſubſtituerem*, poſuit ſecundo milliario prope civitatem Auguſtam, *vel aliquid ſimile. Et intelligeremus prope civitatem Auguſtam, ſecundo milliario à paſſionis loco. Id conveniret ſolo eccleſiæ, in qua hodie Afra condita, quin ipſi cryptæ, quæ in eccleſia, religione celebris. Hæc enim loca extra urbē illo ſeculo. Sed cum libri manuſcripti omnes vulgatam editionē tueantur, correctio nimis fortaſſe audax. Cogitandū tamē.*

66. NUNCIATUM AUTEM EST GAIO JUDICI] *Nuntiatum eſt Afram ſecus, quam ille juſſerat, ſepulchro à familiaribus conditam: Et matrem cum ancillis in ſepulchro latere. Pro latibulo enim Chriſtianis ſepulchra erant. Chryſoſtomus, deſcribens perſecutionis tempora:* Hi quidem in monumentis, & ſepulchris, hi verò in deſertis latitabant. Mulieres teneræ & delicatæ, continua fame detinebantur. Itaq; conſidera, ſi qua tunc pretioſi ſumptus, ſi qua deliciarium erat delectatio. Subiit ne concupiſcentia unquam mulierem in ſepulchro latentem, & expectantem ancillulam, ut veniat prandium afferens, & ne forte deprehenſa ſit trepidantem, & in timore tanquam in fornace jacentem? *Hom. 40. ad pop.*

67. ITE ET TENETE EAS] *Iſta credam occaſionem præbuiſſe P. de Natalibus, cur ſcriberet Hilariam cum puellis catenis fuiſſe vinctas, quod ex hac hiſtoria cæteroquin non liquet. Unde verò hauſerit Memoriam ſive Monumentum ligneum fuiſſe, clam me eſt. Facilius perſuadear de lapideo, vel lateritio, quod utique conſervandæ memoriæ aptius. Neque aliâs facile ſepulchra ex ligno.*

68. CUM HONORE EAS ADDUCITE AD ME, UT REMUNEREM ILLAS CENSU DIGNISSIMO] *Perpauperes has mulieres fuiſſe, ex eo conſequitur, quod Afra bona ſua egenis donaverat, & ſi qua ſuperaſſent, fiſco ceſſiſſent eâ lege, quâ* bona publicantur, cum aut vita adimitur, aut civitas, aut ſervilis conditio irrogatur. *Ideo ſpes facta judici, poſſe illarum animos pecunia corrumpi. Quamquam etiam aliâs honorum & pecuniarum pollicitationibus martyrum conſtantia tentata. Gregorius Nyſſenus auctor eſt, judices ita ad S. Theodorum loquutos:* Scito, quod ſi conſilium noſtrum obedienter admittere volueris, protinus te ex obſcuro nobilem, ex humili, deſpectoque, & inglorio, honoratum efficiemus: ac tibi Pontificatus dignitatem promittimus. *De* XL. *martyribus D. Baſilius:* Ad hæc pecunias pollicebatur (*præfectus*) partimq; dabat: honores item à Rege, & dignitatum diſtributiones: & innumeris ipſos verſutiis debellare conabatur. *Dig. de bon. damn. l. 1.* *Orat. de S. Theod.*

69. IMPLETE MEMORIAM CREMIIS, &c.] *Iſta neque lege, neque more juſſa. Quis ferat damnari abſentes, cauſſa non cognita; Immò cognitionem, & executionem ſimul militibus demandari? Quæ apertè tyrannica. Sed hæc erat tunc temporis Chriſtianorum conditio, ut jam monuimus. Inde Baſilius narrat, S. Julittæ litiganti propoſitionem prætentam.* Negantem quidem Chriſtum, legibus fruituram eſſe, & utilitate ex ipſis; amplectentem verò fidem, neque foro judiciario, neque legibus, neque reliquæ Reipublicæ participem fore. *Hom. de Julitta.*

70. CLAUDITE, &c. UT NULLA EX EIS EVADAT] *Cautio minus neceſſaria, ſi catenis colligatæ erant. Ut vel hinc ea opinio vacillet.*

71. EUNTES AUTEM AD EAS] *Martyrologia habent, Hilariam ad*

ſepulchrum filiæ excubantem, igni traditam. At piæ hujus generis excubiæ, non niſi orationis cauſſa fiebant. Et ſi verſum ex Prudentio paululum immutamus,

De S. Romano, Memento matris, jam patrone ex filio.

Memento matris, jam patrona ex filia,

videri poterit compendium eorum, quæ Hilaria precata. Altera Hilaria Claudii tribuni uxor, eundem prope vitæ exitum ſortita eſt Romæ, Cum filiorum corpora ſepeliſſet, ad eorum ſepulchrum orans, paulo poſt à paganis tenta, migravit ad dominum.

Mart. 3. Dec.

Lib. 8. cap. 26.

Vide Polletum fori Rom lib. 5. c. 14.

72. MILITES] *Erant ex militum numero Spiculatores, ſeu verius Speculatores: hi gladio tantum in damnatos animadvertebant, Julius Firmicus*, Speculatores faciet, qui nudato gladio hominum amputent cervices. *Graviora, & fœdiora ſupplicia Romæ carnifex irrogaſſe creditur, Quem ea de cauſſa adeo averſabantur, ut neq; civitatis jus, neq; domicilium in urbe permitterent. At in provinciis hoc etiam munere milites functos certum eſt. Idq; non tam ex Hilariæ ſupplicio, in quo multis modis à Romanarum legum conſtitutionibus diſceſſum, quam quod Evangeliſtæ prodiderunt, dominum noſtrum Jeſum Chriſtum à militibus cruci ſuffixum.*

73. UBI VIDEBANT OMNES SIMUL CONTEMNERE SACRIFICIA] *Non multum aberrabimus, ſi ſanctas fœminas tali oratione uſas credamus, qualem D. Baſilius* LX. *martyribus tribuit, adverſus tyrannum. Hæc quidem longiuſcula, tamen eo pietatis ſucco condita eſt, ut æqui lectoris faſtidium facile effugiat*, Quid, inquiunt, ineſcas nos o hoſtis Dei, ut à Deo viventes diſcedamus, & pernicioſis dæmonibus inſerviamus, bona tua nobis offerens? Quid tantum dederis, quantum auferre conaris? Odi dona pœnas largientia, non ſuſcipio honorem ignominiæ matrem. Pecunias das remanentes, gloriam deflorentem. Notum facis Regi, verum à vero Rege abalienas. Quid parcè pauca ex mundanis rebus offers? totus nobis mundus contemptus eſt. Non ſunt cum noſtra ſpe comparanda omnia, quæ oculis videri poſſunt. Vides cœlum hoc quam pulchrum aſpectu eſt, quam magnum, & terra quanta, & quæ ſunt in ipſa admiranda? Nihil ex his adæquari poteſt beatitudini juſtorum: hæc enim prætereunt, noſtra autem manent. Unum concupiſco donum, Juſtitiæ coronam Circa unius gloriæ admirationem ſtupeo, Ejus videlicet, quæ eſt in regno cœlorum. Ambitioſus ſum ad ſupernum honorem. Supplicia metuo in gehenna, ille mihi ignis horrendus eſt: Quem verò vos intentatis, conſervus eſt, novit revereri idolorum contemptores. Spiculum puerorum reputo veſtras plagas: Corpus enim verberas, quod ſi quidem diutius reſtiterit, ac duraverit, ſplendidius coronatur: ſi vero citius renuntiarit, perit à tam violentis judicibus liberatum: Qui cum corporum miniſterium accipiatis, amplius etiam animis imperare contenditis: qui ſanè niſi etiam Deo noſtro præferamini, quaſi extrema ignominia à nobis affecti, ſævitis, & horrenda hæc ſupplicia intentatis, crimen nobis producentes pietatem. At enim non timidis, neq; vitæ amantibus, neq; qui facile perterrefiant pro dilectione ad Deum, congrediemini. Nos verò, & rotari, ac torqueri, & comburi, & omne tormentorum genus perpeti parati ſumus. *Hactenus ille Chriſtianæ eloquentiæ magiſter.*

74. SUPPOSITO IGNE ABIERUNT] *Accidit beatis martyribus quod de S. Afra retulimus: Ut corpora nimirum incolumia remanerent, quorum hodie etiam reliquias colimus. Fit veriſimile fumo præfocatas fuiſſe, incenſis cremiis ſarmentis, & ſpinis, in loco anguſto, undiq; clauſo.*

75. EADEM DIE QUANDO SEPULTA EST AFRA, &c.] *Quomodo hæc cohæreant, & quomodo temporum ratio cum traditione eccleſiæ Auguſtanæ collimet, jam explicavi. Galeſinius non rectè interpretatus eſt, has martyres eadem die qua Afra mortem obivit, paſſas. Qui præterea monet, extare epiſtolam Nicolai I. Pont. ad Tadonem Archiepiſcopum Mediolanenſem, de S. Afra, & ſociarum reliquiis. Mihi accuratè inveſtiganti eam videre non contigit, neq; hactenus editam exiſtimo. Gratianus quidem reſcriptũ Nicolai ad Tadonem retulit Cauſa 17. q. 4. De presbyterorum flagellatoribus.*

In martyr. Non. Aug. Et ibi in Notat.

76. CUM PALMA MARTYRII PERVENIRENT] *Vicelii exemplar hiſtoriam his verbis concludit,* Qui regnat cum Patre, & Spiritu ſancto in ſecula ſeculorum, Amen *Ea ego lubens recipiam. Sive quod in noſtro inferius eſt,* Cui eſt honor, & gloria in ſecula ſeculorum, Amen. *Hiſce enim, aut ſimilibus formulis martyrum paſſiones finiri ſolent. Neq; mihi dubium eſt, veterem narrationem*

rationem huc uſq; tantum pertingere: quæ ſequuntur de S. Afro, & S. Dionyſio alius eſſe auctoris, alius ætatis. Reliqua illa, de XXV. martyribus ferro obtruncatis, ſi quid judico, antiquitatis opinionem melius tuentur: ſed hæc quoque extra Afræ, & Hilariæ acta. In libro quem ſequutus ſum (ne quid fallam) omnia perpetua ſerie ſine diſtinctionis nota perſcripta erant. Primus ſejunxi. Non temerè, opinor.

77. BEATUS AUTEM AFER] Vides præter ſancti viri nomen reliqua omnia incerta eſſe. Credendus ad exemplum præpunitus: Non abjudico conjecturam, Sed tamen conjectura ideoq; neceſſario dubia, incerta eſt.

78. PRIDIE QUAM IPSIUS MARTYRIS AFRÆ COLITUR] Immo nudiuſtertius. Nam Non. Aug. de S. Afro agitur. Et vereor ignoratione latinitatis Pridie ſcriptum.

79. QUAMVIS SPECIALITER SCRIPTIS NON EXPRIMITUR, &c.] Bonum virum egit, quiſquis hæc de Afro, & Dionyſio capita aſcripſit. Fatetur ſe ea, quæ ipſe collegerit, & excogitarit, nullibi lecta proferre. Conjecturis autem quiſq; ex ingenio fidem demet, aut addet. Ego invitus adducor illa aſſeverare, quæ antiquitatis teſtimonio deſtituta. Veriſimile profecto eſt S. Dionyſium exequiis interfuiſſe, nam Hilaria venit nocte cum ſacerdotibus Dei. Sed quid prohibet eum peracto funere abiiſſe, Mulieres ſolas ſive latitantes, ſive orationi vacantes remanſiſſe? Si ſupplicium una luiſſet, Credibilene eſt auctorem paſſionis ſacerdotis nomen tacitum tranſmiſſurum fuiſſe, cum ancillarum exitum tam diligenter retulerit? Utut ſit, non fruſtra monebo, illos in errore manifeſto verſari, qui hunc cum Dionyſio Areopagita confundunt: Quod ab iis fit, qui eum ſpecie epiſcopi, abſciſſum caput manibus gerentis, delineant. De noſtro, agitur in breviario Auguſtano IV. Cal. Martii: eſt dies tranſlationis, conceſſis ab Alexandro IV. Pontif. indulgentiis celebris. Sacras ejus reliquias Carolus IV. Imp. donario argenteo inaurato coluit, Inſculptis verſibus parum elegantibus, quos tamen teſtandæ imperatoriæ pietati exſcribere placuit,

M.C. ter numerato, cum L. uno ſimul anno
Carolus eſt quartus regnans hoc nomine dictus:
Qui dedit ornatum, ſanctis petit hunc fore gratum.
Huic eſt incluſus terræ Dionyſius hujus
Præſul devotus, vita quam nomine notus.

80. IPSA QUOQUE DIE] Scilicet Prid. Id. Aug. Conſentiunt martyrologia Bedæ, Uſuardi, Maurolyci Galeſinii, Romanum. Sed Galeſinius de die conſentit, de anno longè diſſentit. Ait hos martyres ſub Domitiano paſſos. Neq; tamen novæ opinionis cauſam in Notationibus prodit: Hinc ſuſpicor Diocletiani nomen nequaquam conſulto mutaſſe, ſed memoria lapſum. Niſi error à typographo, quod credere fortaſſis humanius. Baronius etiam, in priori editione primi tomi Annalium eccleſiaſticorum, Galeſinii fidem ſequutus, ſacram Anno Chr. 98. hanc cohortem ſub Domitiano poſuit: Sed re melius perpenſa, expunxit iterum in altera Plantiniana editione. Sane, lectorem non pervicacem, loquendi ratio ſatis movet. Quis enim res diverſiſſimis annis actas, eadem die contigiſſe dicat, ſine ulla alia diſtinctionis ſignificatione?

81. APUD EANDEM URBEM] Auguſtam Vindelicorum. Suffragantur auctores, quos jam citavi. P. de Natalibus uti per omnem hiſtoriam, ita hoc Li. 7. c. 55. loco perperã, eandem civitatem Auguſtam in Creta habet. Falſus eſt, vir alioquin non indiligens, ſimilitudine quæ inter Cretæ, & Rætiæ nomina. Vicetium quoq; affinitas nominum in errorem traxit, ſed aliâ via. Aſcribit poſt finẽ paſſionis S. Hilariæ Eodem die paſſi ſunt etiam, non longe ab urbe Roma Cyriacus, Largus, Smaragdus, Memnia, Julia, & multi alii pro nomine Chriſti decollati ſunt. Quibus verbis noſtros ſanctos confundit cum Cyriaco diacono, Largo, Smaragdo, & aliis viginti paſſis Romæ ſub Maximiano XVIII. Cal. Apr. Quorum commemoratio fit VI. Id Aug. quod eo die corpora à Marcello Papa in prædium Lucinæ tranſlata. Sed hi nihil cum noſtris commune habent. Niſi quod Largionis nomen ad Largum alludit, Et Quiriacus prorſus idem cum Cyriaco ſono tenus: ſi Priſcianus verè ſcripſit K. Q. & C. etſi figura differant, Priſc. li. 1. ejuſdem poteſtatis eſſe. Ad quam rationem annotavit Muretus antiquè Acam, Loci, Coad, Cotidiè, pro Aquam, Loqui, Quoad, Quotidie ſcripta. Mur. Var. lib. 4 c. 14.

82. PASSI SUNT ALII XXV. PRO NOMINE CHRISTI CAPITIS OBTRUNCATIONE] De numero, & obtruncatione omnes conveniunt.

Quâ verò occaſione hac ipſa die damnati, à nullo proditum. Memini legere Lib. 7. c. 8. *de Diocletiani perſecutione in Nicephoro,* Animadvertere verò erat in hominibus noſtris alacritatem, & fidei in Chriſtum ardorem vividum: Cum enim vix contra priores ſententia condemnationis à judice prolata eſſet, alii aliunde confluentes, Chriſtianos ſe eſſe confitebantur, pro tribunali ipſo exultantes, neq; tormentorum acerbitatem reſpicientes: ſed interrita prorſus libertate pro Chriſto decertantes, cum magna animorum lætitia libentiſſimè ſupremam excipiebant ſententiam: uſque adeo ut cum gratiarum actione ad finem uſque perquam decenter hymnos, laudesq; Deo canerent. *Cogito an idem hic uſu venerit. Sed affirmare, & fidem facere quis poſſit?* Fere ſimile eſt, quod in actis Stephani Papæ apud Baronium legi. *Tunc accidit, ut duodecim ex clero Romano tenerentur, nempe Botus, Fauſtus, Maurus, Primogenitus, Calumnioſus, Johannes, Exuperantius, Cyrillus, Theodorus, Baſilius, Caſtulus & Honoratus, qui abſq; audientia* (idem noſtris accidiſſe ſuſpicor) *ſtatim capitibus truncari jubentur. Credidere aliqui martyres iſtos ex Hilariæ amicis fuiſſe, quos una cum Afra baptizatos ſub converſionis finem vidimus. Alii in famulitium etiam aſcripſere. Mihi neutri perſuadent. Perſuaſiſſimum enim habeo, utrumvis fuiſſet, nequaquam præteriiſſet paſſionis Hilariæ ſcriptor. Quin ex ejus ſilentio conjicio, Amicos, quorum in converſione mentio eſt, aut naturali, & ſua morte functos; fortaſſis jam reddita eccleſiis pace per Conſtantinum: aut ſi martyrio affecti, id diverſo tempore ab Afræ, & Hilariæ nece contigiſſe. A ſervitutis opinione vendicat, præter reliqua, ſupplicii genus, Quomodo enim credibile, in eodem crimine heras igni traditas, ſervos capite cæſos? Contrarium eſt apud Euſebium, de Pamphilo domino ſecuri* Lib. 8. c. 21. *percuſſo, Porphyrio famulo flammis exuſto. Cui aſtipulatur Ulpianus,* Majores Dig. de pœnis l. 28. noſtri in omni ſupplicio, ſeverius ſervos quam liberos: famoſos, quam integræ famæ homines punierunt. *Neque abſurdè opinamur, judicem hunc mo-* Eadem l. *rem ſpectaſſe in cremanda Afra. Nam idem Ulpianus ſignificat, liberos non, niſi plebeios, & humiles perſonas comburi. Gaius ut hoc innueret, in ſententia,* Afram publicam meretricem *vocare voluit: Cum exploratum ſit, infames haberi meretrices, niſi quæ in ſervitute quæſtum fecere, quas Severus notâ* Dig. de his qui not. infamia l. 24. *exemit. Atque hæc nos quaſi manu ducunt, ut intelligamus* XXV. *martyres non extremæ ſortis homines fuiſſe, quibus præſes ignium pœnam remiſerit. Immo quod in coloniis honeſtiſſimus quiſque vel Decurio, vel Decurionis filius, ſimile quid de his ſuſpicari nihil vetat. Magis eſt ut pœnarum iſta diverſitas confirmet. Nam Ulpianus Decuriones, & eorum liberos ignibus* Dig de pœnis. l. 9. *nominatim eximit.* Sed enim ſciendum eſt diſcrimina eſſe pœnarum, neque omnes eadem pœna affici poſſe. Nam in primis Decuriones in metallum damnari non poſſunt, nec in opus metalli, nec furcæ ſubijci, nec vivi exuri. *Et poſt pauca*, Parentes quoque, & liberi Decurionum, in eadem cauſſa ſunt. Liberos non tantum filios accipere debemus, verum omnes liberos. Sed utrum hi ſoli qui poſt Decurionatum ſuſcepti ſunt, his pœnis non afficiantur: an verò omnes omnino liberi, etiam in plebeia familia ſuſce- Dig. de veteran. l. 3. pti, videndum eſt. Et magis puto omnibus prodeſſe debere. *Quod ſi non omnes ex Decurionibus, fortaſſis ex veteranis aliqui. Ait Marcianus,* Veteranis, & liberis veteranorum, idem honor habetur, qui & Decurionibus. Igitur nec in metallum dannabuntur, nec in opus publicum, vel ad beſtias, nec fuſtibus cæduntur. *Quæ ego non certa, indubia, ſed veriſimilia videri velim. Neque obſtat, quod antea diximus, in Chriſtianorum cauſſa leges multis modis contemptui habitas. Eſt enim tyrannicum inter prima, in maximis ſceleribus, quæ adverſus humanas, divinasq; leges per ſummam injuriam de-* Spart. in Geta Xiphil. in Carac. D g. de pœnis l. 8. *ſignantur, juris, & æquitatis obſervantiam nihilominus prætendere. Quale Caracallæ illud: Juſſerat in Papinianum gladio animadvertere, Miles ſecuri percuſſit: Imperator juſſionis neglectum ægre tulit, quod Juriſconſultorum ſit ſententia, ſi quis damnatur, ut gladio in eum animadvertatur, animadverti gladio oportere, non ſecuri, vel telo, vel fuſti, vel laqueo, vel quo alio modo. Quaſi verò nihil triſtius in funeſto facinore iſto uno neglectu accidiſſet. Sed noſtra videamus. Primus ex Imperatoribus Nero in Chriſtianos immaniſſime ſæviit, tamen in ſuppliciis principum Apoſtolorum conditiones diſtinxit. Petrum, quod humilior perſona haberetur, cruci affixit: Paulum, civem Romanum gladio percuſſit. Ita in epiſtola Viennenſis, & Lugdunenſis*

dunenſis eccleſiæ, apud Euſebium, præſes ſententiam tulit, Ut qui municipes Romani eſſent, ſecuri percuterentur: reliqui autem amandarentur ad beſtias. *Nullus hunc locum planius executus eſt, quam Prudentius in Romano,* Lib. 5. c. 1.

Incenſus hic Aſclepiades, juſſerat
Eviſcerandum corpus equuleo eminus
Pendere, & uncis, ungulisq; creſcere.
Apparitores ſed furenti ſuggerunt,
Illum vetuſta nobilem proſapia,
Meritisq; multis eſſe primum civium.
Jubet amoveri noxialem ſtipitem,
Plebeia clarum pœna ne damnet virum.
Tundantur, inquit, terga crebris ictibus,
Plumboq; cervix verberata extuberet.
Perſona quæq; competenter plectitur,
Magniq; refert vilis ſit, an nobilis:
Gradu reorum forma tormentis datur.

Atque hæc quidem perſonarum diſtinctio, in torquendis & damnandis Chriſtianis ſæpe obſervata, non ſemper. Et ubi diligentiſſimè obſervata, tamen leges, & omnis æqui ratio in eo peſſum ibant, quod ſolo nominis odio, nullius criminis convicti, quovis modo torquebantur, damnabantur.

83. QUIRIACUS, LARGIO, CRESCENTIANUS, &c.] *In his nominibus valde variatum. Ego illa retinui, quæ maximè genuina credidi. Pleraque martyrologia, Romanum, Bedæ, Uſuardi, & Galeſinij, quinque tantum expreſſere: Quiriacum, Largionem, Creſcentianum, Nimmiam, & Julianam. P. de Natalibus duodecim habet; Quiriacum, Largum, Creſcentianum, Meminiam, Julianam, Leonidem, Eutychianum, Diomedam, Charitonem, Philadelphum, Agapem, Petrum. Et ſunt eadem cum noſtris, quamquam alio ordine, præter Largum, & Meminiam. Totidem præfert Maurolycus; Sed pro Quiriaco, Meminia & Diomeda; Cyriacum, Memmiam, & Diomedeam. Quidam pro Philadelpho & Nimmia ſive Memmia, ſive Meminia; Fidalſum, & Nimimam. Nonnulli tres adhuc adijciunt, Emblaſium, Eyriam, & Fauſtam. Ut editis* XV. *nominibus*, X. *tantum ignorentur. Nam de numero* XXV. *omnes conſentiunt.* Hæc tria nomina ex Meiſter. Chron. p 4. c 4.

84. JULIANA] *Moneo extare Auguſtæ inſcriptionem antiquam C. Julianii Julii Decurionis, & Quatuorviralis, in qua nonnulli Julianum legant. Ex ejus familia Julianam genitam uti non aſſevero, ita non video cur minus ſuſpicari liceat. Cumpræſertim conjecturâ, quam de pœnarum diſcrimine attulimus, juvemur.* Habes apud Smetium fol 170. n. 2. Item Aug. inſcript. parte 1. numer. 22.

85. ET ALII XIII. QUORUM NOMINA DEUS SCIT] *Quod horum nomina interierint, nemo Auguſtanam eccleſiam incuriæ accuſet: Cum in Romana, quæ martyrum memoriam omnium accuratiſſimè conſervavit, pleraq; deſiderentur: Multi ſolo numero, nullo nomine reliquo noti; Aliquibus ex eventu nova excogitata ſint. Exemplum eſt Adauctus. Ducebatur ſub Diocletiano Felix presbyter ad ſupplicium, factus quidam obvius, ſe Chriſtianum confeſſus, pariter cæſus eſt. Fideles nomen novi martyris ignorantes, Adauctum appellavere, quod Felici ad coronam auctus. Sic ex conſtitutione Melchiadis Pont. Quatuor Coronati dicti, ob propriorum nominum ignorationem. Et qui incredibilem martyrum multitudinem, quæ ſub Diocletiano paſſa, animo æſtimat, ſatis intelligit, nullius diligentiam illis deſcribendis ſufficere potuiſſe. Refert Ignatius Patriarcha Antiochenus apud Joſephum Scaligerum, ex edicto deciminoni Diocletiani anni, martyrio coronata eſſe* fidelium terræ Ægyptiacæ centum quadraginta quatuor millia, ſeptingenta autem in exilium acta. *Ut etiam hinc fidem mereatur Genebrardi calculus de* XXX *millibus martyrum in ſingulos anni dies. Cur enim non veriſimile videatur, centies centena millia, & quod excurrit, à Chriſto nato in hunc diem, univerſo terrarum orbe occubuiſſe, ſi ſola Ægyptus, una perſecutione* CXLIV. *mille palmas meruit? Verum profecto eſt, multo minus milleſima parte de martyrum nominibus in noſtris martyrologiis ſupereſſe. Cujus rei cauſſa una, numerus ipſe ferè innumerus: Altera quam dudum diximus, quod Diocletianus æquè internecinas inimicitias Chriſtianorum ſcriptis, ac eorum* Mart. 30. Aug. Ado 8. Nov. Scalig. de emend. temp. lib 5.

 corporibus

corporibus indixit. Eoq; horribili naufragio multa martyrum acta perierunt. Neq; ſat ſcio, an idem his noſtris contigerit: Quorum ſaltem tenuem memoriã, & nonnullorum nuda nomina tamquam in tabula enataſſe gratulamur.

Hanc porro inſcientiam rerum à beatis martyribus geſtarum, cauſſam judico, cur in eccleſia Auguſtana, ſtato die annuè de illis non agatur.

Sepulti ſunt in Baſilica, quæ poſtea S. Afræ, hodie SS. Udalrico & Afræ dicata: Cum plerisq; aliis illa perſecutione occiſis, ut veteri fama traditur. Quod horum omnium nulla unquam translatio facta (cujus quidem memoria extet) ideoq; aliunde non illati, ſed primitus ibi conditi fuiſſe videantur, In eam deſcendo cogitationem, ut exiſtimem aream baſilicæ, jam tunc temporis, Chriſtianis pro cœmeterio fuiſſe. Convenit, quod mœniorum ambitu non continebatur, ut antea attigimus. Nam cœmeteria extra urbes conſtituta. Sive quod nefas mortuos in urbe ſepeliri, ex XII *tabulis, & recenti lege Dioclet. & Maxim. quæ in Codice relata: Sive quod Chriſtiani extra facilius laterent, cum cuncta religionis officia in illis peragerent. Panvinius, Galeſinius, Baronius copioſè de Chriſtianis cœmeteriis ſcripſere, & doctè, quos non exſcribo. Afræ memoria, quam ſibi ſuisq; conſtruxerat, ſi extra hanc aream, noſtram ſententiam nihil labefactat. Neq; enim mihi dubium, præter publica cœmeteria, cuique privata ſepulchra habere licuiſſe: Sive in ipſis cœmeteriis, ſive etiam extra cœmeteria.*

Cod. de relig. & ſumpt. fun. l. 12 [illegible] de ritu ſep. [illegible] cap. 11. 12. 13. Galeſin in notat. 20 Ian. [illegible] in notat. 3. [illegible] De Viduis.

Atq; hæc quidem habui, quæ ad iſtius hiſtoriæ explicationem conferrem. Cui finem imponam, ſi D. Ambroſii verbis recedentem lectorem, de ſanctorum martyrum invocatione, & interceſſione, prius admonuero. Ægri enim, niſi ad eos aliorum precibus medicus fuerit invitatus, pro ſe rogare non poſſunt. Infirma eſt caro, mens ægra eſt, & peccatorum vinculis impedita, ad medici illius ſedem debile non poteſt explicare veſtigium: Obſecrandi ſunt angeli pro nobis, qui nobis ad præſidium dati ſunt: martyres obſecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vendicare. Poſſunt pro peccatis rogare noſtris, qui proprio ſanguine, etiamſi qua habuerunt peccata, laverunt. Iſti enim ſunt Dei martyres, noſtri præſules, ſpeculatores vitæ, actuumque noſtrorum. Non erubeſcamus eos interceſſores noſtræ infirmitatis adhibere; quia ipſi infirmitatem corporis, etiam cum vincerent, cognoverunt.

Felices animæ, fortunatæq; laborum,
Queis morte aſſertas cœli Deus annuit arces,
Tu Chriſto plena ante alias, generoſa virago,
O & præſidium, & præſens tutela precantis
Afra urbis, ſi templa pij, ſi ponimus aras,
Dicite, queis intus caluiſtis pectora flammis,
Quæ vires animis, quis mentibus additus ardor,
Cum belli ſonuere tubæ, cum turbine moto,
Horridus incubuit Libertino duce nimbus?
Non vos degeneres, fidei, & conſtantiæ egenas,
Impia ſacrilegi fregerunt juſſa tyranni.
Quamquam hinc, pollicitis dives, maleſuada Voluptas,
Pellaces fucata genas, hinc tela, faceſq;,
Et minæ, & exanguis ſtaret metus, Omnia contra
Erectæ, & triplici munitæ robore corda,
Enaſtis pelagi ſcopulos, portumq; ſequutæ,
Illuſtri æternas peperiſtis funere palmas.
Felices, queis parta quies, bellataq; bella,
Et quibus in tuta puppis ſtatione locata eſt.
At nos vimineis male nixi cratibus, acti
Per medias hyemes miſeris erroribus, alto
Namus, & immenſum reſtat maris æquor arandum.
Reſpicite huc (hominum nec amor, nec cura receſſit)
Quam dubiis, quam non noſtris impellimur auſtris,
Convulſis animis vitia in contraria verſi,
Et monſtrate viam, tantos evadere caſus,
Spumantes ſcopulos inter, ventoſq;, ſalumq;
Quâ licet, & ſalva terram tetigiſſe carina.

Diocletianus [illegible] Victor.

Memini-

Meminimus inventionis corporum S. Afræ, & puellarum aliquoties; Ideo viſum, illas narrationes ex antiquis codicibus hic deſcribere.

De Inventione Corporis Sanctæ Afræ.

Legimus in libro, qui de vita, & virtutibus Sancti Udalrici confeſſoris Chriſti, eſt conſcriptus, quod idem Dei famulus in jejuniis & precibus, cum cordis contritione, aliis quoque viris religioſis ſecum aſſumptis, ſe Deo mactare cœpit, ſupplicans devotè, quatenus omnipotens Deus, per ſuam miſericordiam, dignaretur ſibi manifeſtare locum, ubi ſanctiſſimæ martyris ſuæ Afræ corpus eſſet reconditum. Ergo ut Dominus verum comprobaret, quod per os ſancti David dixit, Ecce oculi Domini ſuper juſtos, & aures ejus in preces eorum: & in alio loco, voluntatem timentium ſe faciet, & deprecationem eorum exaudiet: Quadam nocte in viſu ei ſancta Afra apparuit, & locum collocationis ſui corporis in eccleſia demonſtravit. Cryptam etiam in illo loco fieri prohibuit, propter reliquias ſanctorum, illic in pace quieſcentes, & adventum juſti judicis expectantes.

S. Udalricus vixit ſub Henrico Aucupe, & Othone Magno Obiit Ann. 973. Pſ. 33. Pſ. 14.

Poſt hæc anno Dominicæ incarnationis MLXIV. *Embrico epiſcopus Auguſtenſis, datis ab anteceſſore ſuo quinquaginta talentis, eccleſiam beatæ Afræ à fundamentis deſtruxit & inventum eſt corpus ejus in lapideo ſarcophago, de quadro miræ magnitudinis, & locatum eſt in eo, ubi adhuc veneratur, loco. Anno autem felicis memoriæ Colonienſis Archiepiſcopus, prælibatum antiſtitem ſupplex rogaverat, ut munus aliquod de cineribus tantæ martyris, ſibi dignaretur impertiri, felicem fore credens ſuam civitatem, ſi talibus ditaretur reliquiis. Cujus precibus annuit epiſcopus. Et veniens Auguſtam convocat prælatos eccleſiarum, & fratres cœnobii ſanctæ Afræ, abſque illorum conſilio, & voluntate quidquam agere, inconſultum fore decernens. Igitur cum magno timore, aperto ſarcophago Chriſti martyris, Corpus ejus integrum repertum eſt, & quodam candidiſſimo cæmento obductum. Auferens ergo ſolum articulum pollicis in pede, venerandus Pontifex, teſte clero, & populo Coloniam cum ſumma direxit reverentia. Nec mora, clauditur ſarcophagus, & in loco, ubi nunc veneratur, ut prædiximus, decenter erigitur.*

Ann. Chr. 1060. Miſnæ à Reinero præſule, D. Afræ monaſterium conditum, & dicatum. Fabric. Annal. Miſnēſ. lib. 1. Anno Colon. epiſc. Obiit Ann. 1075. poſtea in ſanctos relatus.

Evolutis poſt hæc aliquot annorum curriculis, Henricus Imp. eccleſiam Spiræ conſtruxit, quam in honore beatæ Afræ dedicari fecit. Agebat ergo apud Auguſtanum epiſcopum Hermannum multis precibus, ut aliquid reliquiarum ſanctæ Afræ illo mitteretur. Pro qua re, licet epiſcopus pavore nimio angeretur, tamen Abbatem cœnobii ſanctæ Afræ, & clerum convocavit, Rogans, ut quid agendum eſſet, decernerent. Qui dixerunt, Imperatoriæ quidem majeſtati non contradicendum; Sed priuſquam ſibi magna portio corporis beatæ Afræ tollatur, mortem ſe velle ſubire in commune profitentur. Ventum eſt denique ad ſepulchrum martyris: Et milites quidem civitatis fores eccleſiæ armati cuſtodiunt, & in eccleſia circumquaque conſiſtentes, diligenter attendunt, ne magna pars corporis tantæ martyris ab epiſcopo, vel à ſacerdotibus auferatur. Audiens autem epiſcopus à ſenioribus cœnobii jam pridem unum articulum pollicis in pede ab anteceſſore ſuo ſublatum, decernit alterum articulum in eadem pedis parte auferendum. Modicum itaque revoluto lapide, quo ſarcophagus clauditur, alter articulus pollicis in pede aufertur, & ex templo lapis reponitur, ferreiſq; ligaminibus compaginatur. Aſcendens itaque epiſcopus eminentiorem locum, univerſis oſtendit particulam, ſublatam de corpore Chriſti martyris. Et ita omnes æquo animo redierunt ad propria. Cujus pars major tranſmiſſa eſt Spiram Imperatori, altera remanſit ibi.

Henricus quem noſtri IV. atq; etiam Seniorem, ſive Patrem dicūt, Condidit Spiræ baſilicam magni operis, B. Mariæ Virgini ſacrā, Cujus meminit incertus vitæ ſcriptor in proœmio, friſi g. in Frid. lib. 1. c. 10. Gotfrid Viterb. Chron. p. 17 Verum hic de eccleſia S. Afræ ſermo eſt. Puto ſignificari ſacellum S. Afræ, in quo cadaver Henrici aliquot annis inhumatum jacuit.

A die autem inventionis corporis beatæ Afræ, quæ eſt VI. *Cal. Aug. duabus tantum vicibus reſeratus eſt ſarcophagus: Et nihil amplius inde eſt ſublatum, niſi quantum hic commemoravimus. Hinc vetuſtatem hujus ſcriptionis colligo. Teſtes laudat monachos, qui rei geſtæ ſub Henrico* IV. *interfuere. Henricus autem anno 1106. mortuus eſt. Dodech. Sigeb. Addit. Lamb. Quod noſtræ memoriæ tradiderunt ſeniores hujus cœnobii, qui & rei geſtæ interfuerunt.*

Gotfridus; Afra capella fuit, quæ patris oſſa tulit. Et Eiſengrein Chron. Spir. l. 12. in eandē ſent.

De

DE INVENTIONE SANCTARUM DIGNÆ, EUNOMIÆ, ET EUTROPIÆ.

Principium abru tum, ſed apparet hæc circa An. Milleſimum contigiſſ. Nam ait poſtea pluſquam 60. annos ad Embriconem fluxiſſe. Embrico iniit An. 1064. Ex Lamberto S Stephan. monaſt. de inde in urbem receptũ prolato pomœrio.

IPſo quoque tempore in prædicta eccleſiæ ſtructura, Prid. Id. Aug. inventa ſunt ſanctarum Dignæ, Eunomiæ, & Eutropiæ corpora. Lapis autem ſuperpoſitus tumulo ſanctæ Eunomiæ, dum forte à latomis cæderetur, miri odoris fragrantiam emiſit. Corpuſculum verò ſanctæ Eutropiæ in ſarcophago plumbeo eſt repertum. Cujus pars maxima data eſt ad monaſterium ſancti Stephani protomartyris, quod beatus Udalricus non longè à civitate conſtruxit. Altera verò pars cum reliquiis ſancti Pauli Apoſtoli, in altari ſacelli ejusdem Apoſtoli, à nobilibus comitibus illic ſepultis conſtructi. & multis villarum reditibus dotati. in dedicatione ipſius eſt recondita. Corpora autem ſanctarum Dignæ & Eunomiæ, in ſingulis locellis de ligno factis pro tempore ſunt locata.

Poſt hæc, evolutis pluſquam ſexaginta annis, temporibus epiſcopi Embriconis, his omnibus, per incuriam tunc viventium, pæne in oblivionem verſis, dum huic loco in regimine præeſſet piæ memoriæ Udalſcalcus Abbas, ipſa martyre Chriſti Digna volente, & dignante manifeſtari, inventa eſt V. Id. Julii in arca lignea, quæ adhuc ſuperpoſita eſt tumbæ ſancti Dionyſii, in purpura peroptima. & rara, quæ poſtmodum limbo circumpoſito, ſuper poſtes eccleſiæ ad introitum in feſtis ſuſpenditur. Inventa eſt autem ſine alicujus ſcripturæ indicio. Unde dum nimia triſtitia Abbas, conventusq; percelleretur, converſus quidam nomine Gerungus, bonæ converſationis & famæ, diligenter in ipſa arca perſcrutans rimas & juncturas, repperit tandem inter parietem arcæ, & pannum, qui interius extentus fuit, laminam plumbeam, in qua inſculptum erat,

CORPUS SANCTÆ DIGNÆ MARTYRIS.

Quam cum magno gaudio detulit ad Dominum Abbatem Udalſcalcum. Quam ille deoſculans, & cum magna fide molaribus ſuis apponens, liberatus eſt à dolore dentium, quo multo tempore laboravit. Poſt hæc, præparato ſarcophago lapideo, eam retrò principale altare cum magno honore, & devotione relocavit. Et cum ea multas alias & pretioſas ſanctorum reliquias recondidit. Et principale altare arcubus illis & tabulis deauratis, ut adhuc cernitur, decoravit.

DE

DE VITA
S. UDALRICI
AUGUSTANORUM
VINDELICORVM EPISCOPI.

PLERAQUE ANTEHAC NUNQUAM EDITA.

HOC LIBRO CONTINENTUR

VITA ET MIRACULA S. UDALRICI, *ſcripta anno poſt ejus obitum xx. nondum exacto, ab auctore incerti nominis, de quo, quæ aliâs comperimus, in præfatione explicavimus. Nunc primùm ex tribus manuſcriptis codicibus bibliothecæ monaſterii SS. Udalrici & Afræ edita.*

BULLA CANONISATIONIS S. UDALRICI, *antea quidem edita, ſed jam ad manuſcriptum exemplar correcta.*

Vita Udalrici imperfecta, ſcripta à Gebhardo Auguſtano Epiſcopo. Ex mſ. bibliothecæ S. Udalrici nunc primùm edita.

Ditmarus Chronic. lib. 4. Anno, uti videtur, 995. vel 996.
In illo tempore Luidolfus Auguſtenſis Epiſcopus venerabilis 8. Cal. Aug. obiit, & Gevehardus Elabangenſis Abbas ordinatur.
Berno in præfat. vitæ S. Udalrici.
Venerandæ memoriæ Gebehardus, qui poſt beatum virum quartus ejusdem Vindelicæ Auguſtæ eccleſiam rexit, nulli modernorum doctorum ſecundus &c.
Trithem. de vir. illuſtr. ord. S. Bened. lib. 4. c. 237.
Gebehardus Abbas in Elvangen, in diœceſi Auguſtenſi (quod nunc ab ordine translatum eſt) & poſtea Epiſcopus Auguſtenſis, vir doctus & nobilis, qui moribus & ſcientia utrumq; cornu decoris ornavit. Claruit ſub Ottone Imp. III. Anno Domini 990.

VITA S. UDALRICI *à Bernone Augienſi ſcripta. Ex F. Laurentii Surii tomo IV.*

Hermannus Contractus in Chron. Bernardum appellat An. 1048.
Dominus Bernardus Abbas Augiæ, vir doctrina & moribus inſignis, anno promotionis ſuæ XL. in ſenectute bona morbo confectus VIII. Idus Junias diem ultimum clauſit, & in baſilica S. Marci ſepultus quieſcit.
Sigeb. de Eccleſ. ſcript. c. 157.
Berno Abbas Augienſis in humana & divina ſcientia claruit.
Plura Trithem. de viris illuſtr. Ord. S. Benedict. lib. 2. c. 77. de ſcript. Eccleſ. An. 1020.

INVENTIO ET TRANSLATIO *corporis S. Udalrici, cum miraculis quibusdam, auctore, ſive auctoribus incertis. Editus olim codex cum mſ. collatus.*

STEMMA KYBURGENSIUM *Comitum. Ex mſ. S. Udalrici.*

VENE-

VENERABILI CLERO SANCTÆ ECCLESIÆ AUGUSTÆ VINDELICORUM.

Eccleſia veſtra antiquiſſimis temporibus Martyrum ſanguine, quæ Dei bonitas, fundata & conſecrata, multos deinde Epiſcopos tulit, Exemplum fidelium in verbo, in converſatione, in charitate, in fide, in caſtitate: *quos cum religioſè vivos venerata, tum vita functorum nominis memoriam, ſacrasq; corporis reliquias, piè aſſervatas, eximio cultu eſt proſequuta. Unus autem præ cæteris Udalricus, natus ante annos abhinc amplius ſeptingentos, ita eminuit, ut cæterorum famam haud equidem fregiſſe, magnis tamen poſt ſe ſpatiis reliquiſſe videri poſſit. Apud Auguſtanos præcipuè: ſed & apud reliquas Chriſtiani orbis gentes univerſas. Auguſtani profectò à multis retrò ſæculis, ab eo fere tempore, quo is rebus humanis exemptus eſt, honorem illi, qui homini cœleſtium religioni conſecrato ſummus haberi poteſt, impartiti ſunt, nam* Civitatis Patronum *publico conſenſu appellavêre. Quo in conſilio quam illuſtres cauſſas ſequuti fuerint, nihil attinet hoc loco diſſerere, iſtæ, quæ præ manibus ſunt, commentationes explicabunt. De me habeo dicere, me qui Auguſtanus ſim, & fama tanti viri, & honeſtisſimo* Patroni *titulo excitatum motumq; eſſe, ut in ejus hiſtoriam mihi diligentius cenſuerim inquirendum.* 1.Tim.4.

Verſatur omnium manibus vita à Bernone ſcripta, qui cum quinto & ſeptuageſimo anno poſt Udalrici mortem diem ſuum obierit (obiit enim Berno anno MXLVIII.) ideoq; credi potuerit, pleraq; ab iis, qui Udalrico in terris agente familiariter uſi ſunt, accepiſſe; quoniam tamen ad hos teſtes non provocat, ſed ſe vetuſtiori niti commentario, quæ ille impolitiùs tradiderit, in paullò concin-

niorem ſpeciem mutaſſe profitetur, viſum eſt rudem quantumvis veterem, à tineis & blattis, ubicumq; lateret, vindicare: næ enim ego tam delicatus nunquam fui, ut ut de cætero ab aliqua orationis munditia non abhorreo, ut ſcriptores hiſtoriæ vetuſtos, incorruptos & horridos, adde etiam barbaros, politis aliis nuperis, qui cum à verbis diſceſſum ad res ventum eſt, priores illos ſequi neceſſe habent, poſtpoſuerim, frequentibus nimirum exemplis doctus, id præſentiſſimo veritatis periculo fieri. Commodùm itaq; reperi in bibliotheca monaſterii SS. Udalrici & Afræ exempla chirographa veteris vitæ omninò tria, membranea duo, chartaceum unum; ſed præter membraneum alterum, reliqua Bernonis quædam perperam habebant aſſuta. Tum verò primus propemodum aſpectus & attactus, mox documento fuit, quam me ratio non fefellerit, & quam non temerè neque fruſtra hæc à nobis opera impenſa fuerit; adeò multa Berno, brevitatis opinor cauſâ, intacta præteriit, quæ omnium ætatum memoria digna, antiquus ſcriptor accuratè collecta in litteras retulerat.

Cujus nomen & vitam ea occaſione ſedulò investiganti (ut gratiam hac ſaltem parte rependerem) de nomine nihildum mihi compertum eſt, fit veriſimile ſtudio celatum, pro illorum temporum modeſtia. Cæterum ſeſe aperit, fuiſſe Udalrico æqualem, & in illa eccleſia vixiſſe, quæ tunc adhuc temporis ſolius Afræ nomine noſcebatur, ſic enim perorat in epilogo, Eja nos, qui inquilini hujus Eccleſiæ ſumus, & tanti patroni faciem ſæpiſſimè vidimus, & ejus doctrinam benedictionemque ſæpiſſimè accepimus, & in eo optima exempla conſpeximus, & nunc in retributionem ejus bonorum operum, aſſidua miracula & diverſa ſigna in liberatione multorum videmus & audimus, &c. *Neque ſim difficilis ſuſpicari, Congregationis S. Afræ (ſiquidem illud collegium ante familiam divi Benedicti introductam ita appellabatur) fuiſſe Præfectum; eſt in præfatione, pleroſq;, qui res à S. Udalrico perpetratas averent cognoſcere,*

ſcere, legatos ad ſe hujus ergò miſiſſe, quod hominis ſcilicet auctoritati tributum exiſtimo. Scripſiſſe verò mox ab Udalrici morte, anno vigeſimo nondum elapſo, inde certum habeo, quia litteræ quibus Joannes XV. Pontifex Maxim. Udalrico cœleſtes honores decrevit, perſcriptæ Anno CMXCIII. meminere libelli De vita & miraculis venerabilis Udalrici ſanctæ Auguſtanæ Eccleſiæ dudum Epiſcopi, *qui hic ipſus eſt, cum auctor ſtatim ab initio oſtendat, ſe hoc argumentum principem aggredi. Fidei præclarum illi teſtimonium perhibuit, in ampliſſimo ſummi Pontificis & Cardinalium conſeſſu, Luitolfus tunc ætatis Auguſtanus Epiſcopus,* Spiritus ſancti teſtatur præſentia, & congregatio ſacerdotum, certum eſſe, quod legitur. *Ex bulla Can.* *Gebhardus deinde, ejusdem ſedis paullò poſt Epiſcopus, illuſtrem virum, ſanctæ ſimplicitatis & meriti appellavit, in quo præter ſtyli ruditatem & diffuſam prolixitatem, quod reprehenderet, invenerit nihil. Berno demum libellum* veraci quidem, ſed ſimpliciori quam oportuit ſermone editum *eſſe pronunciavit. Quæ elogia mixtimque cenſuras, non abjudico; & quod primum erat, auctorem ob teſtatam fidem ſimplicemq; veritatem enixius diligo: Quod alterum, ſermonis ſordes nemo excuſat, ego ultrò accuſo, imò quod Berno præterea de oratione humi jacente adjecit, mihi modeſtè moderateq; dictum, & ſe illa ſub terram potius condere, atque quodammodo illatebrare videtur, uſque adeò nihil unquam iſto charactere memini legere humilius, abjectius, inquinatius, & rara credo eſſe ſermonis vitia, quorum hìc exempla non ſint confertim obvia, ſive caſus & tempora perverſa reſpicimus, quod creberrimum peccatum eſt, ſive verba agendi patiendiq; ſignificatione promiſcuè uſurpata, ſive genera nominum mutata, & inflexiones tum nominum tum verborum corruptas, ſive pronomina & reliquas particulas præpoſterè poſitas, ſive idiotiſmos, ſive barbariſmos alios, ſive ſolœciſmos, ſive quodcumque denique, uti dicere*

 cœpe-

cœperam, orationis vitium. Verum enimverò prudens lector verborum delitias & ſententiarum floſculos quæret alibi, in hujus generis ſcriptionibus ſcit ſola rerum pondera eſſe ſpectanda. Teneris admodum utatur auribus oportet filius, qui patre peregrè mortuo, eligat de eo narrantem audire, hominem ſuaviore copioſum & diſertum, qui patrem cognorit nunquàm, de vita illius & obitu vix ea norit, quæ ex quorundam rumoribus hinc inde hauſta corrogaverit, præ cordato alio, qui quamvis infans, aut balbus & blæſus etiam, viventi morientiq́ præſens, individuus uſquequaque comes hæſerit. In hoc equidem ſcriptore, paucis pagellis evolutis, omnes intelligent, quam magna utilium rerum copia, quantamcumque verborum ſcabritiem & aſperitatem compenſet.

Egregiæ inprimis utilitatis eſt, publicam privatamq́ vitam ejus Epiſcopi, qui unus reliquorum exemplar & norma audire meruit, quiq́ à Romana Ecclesia encomium tulit, viri miræ abſtinentiæ, largitatis & vigilantiæ, ac miraculorum gratia illuſtris, *à puero ad extremam usque ſenectutem ſanctè & innocenter actam, minutatim introſpicere, difficillimis præſertim temporibus inſignitis caſibus, pace & bello, civili & barbarico, ut res fuit, continenter exercitam. Inde nullus futurus eſt, non modo veſtri ordinis, quod minus miretur aliquis, ſed omninò ex populo, cui maximum pulcherrimorum præceptorum cumulum quotidiano uſui non liceat depromere. Nam probè iis verbis erga Udalricum in cœleſtium ſedes receptum nunc uti poſſumus, quibus olim patres Ingelheimenſis ſynodi ſuperſtitem alloquuti,* Ex te Canonici, & monachi, & ſanctimoniales, & cæteri Chriſtiani, ad rectitudinis ſtatum debent conſtringi, qui ex ſemetipſis per climata cadere feſtinant; qui autem incautè ambulando ceciderunt, ex te Deo juvante erigi poſſe ſperandi ſunt. *Præſtantem præterea dignitatem habet, antiquitatem plerorumq́ Eccleſiæ veſtræ rituum hìc planè & diſtinctè*

Martyrol. Rom. 4. Julii.

Cap. 23. Vitæ veteris.

ſtinctè proditam recognoſcere; in quam rem ego non ſatis ſcio an alibi tam certa, tam clara, tamq́ vetuſta teſtimonia ſit reperire. Acceſsionis non pœnitendæ loco deputo, quod publicæ illius ævi hiſtoriæ illuſtrandæ nonnulla hinc eruenda ſuperſunt, quæ apud alios auctores, quantum horum vidi, fruſtra quæras. Sed ſatius eſt ſibi lector hæc omnia ipſius operis inſpectione approbet.

Quod noſtrum fuit, uti uſus fructusq́ promptu foret expeditior, appegimus oræ notulas, morantem interdum hærentemq́ lectorem moni turas: nam eam edentium comitatem & humanitatem aliâs commendari ſentiebamus.

Conſultum verò viſum, eodem libro reliqua, quæ de S. Udalrico ſuperſint, ſimul concludere. Addidimus itaq́ litteras Pontificias de illo, in ſanctorum numerum relato: Vitam à Gebhardo Epiſcopo inchoatam, at morte prævento non abſolutam, quam in manuſcriptis duobus veteri conjunctam repereramus: Vitam aliam à Bernone ſcriptam, hactenus legi ſolitam. Cum uterq́ horum veterem ſcriptorem præ oculis habuerit, interpretum quodammodo vice fungentur. Poſtrema inventio & translatio ſacri corporis, cum nonnullis diverſorum temporum miraculis: Inventionem & translationem manifeſtùm ſcriptam à monacho, qui rei geſtæ anno MCLXXXIII. interfuit: miraculorum non unus idem auctor videtur, ſed ea prout deinceps evenére, fuiſſe annotata, nam id vel ex ſcribendi ratione proclivè intellectu eſt.

Scio ad hæc, impuram neſcio cujus nebulonis epiſtolam Udalrici aliquando nomine venditatam. Sed cum ea Nicolao Pontifici inſcripta ſit, Nicolaus autem primus plusquam viginti annis ante Udalricum natum fuerit mortuus, Secundus Pontificatum octogeſimo & quod

excurrit anno poſt eum mortuum inierit, ferrei ſit oris oportet, qui tantum mendacium auſit aſſerere, plumbei cordis, cui poſſit imponere: In hoc ei certè opere locus nullus vacaturus eſt. At Æneæ Sylvii auctoritatem objiciunt, qui Pontificem ab Vdalrico de concubinis *reprehenſum ſcripſerit. Primum, vacillans illa lectio, neque omnium codicum fides hæc verba tuetur: deinde ut genuina ſint, malitia intellectum ejus valde mutaverit neceſſe eſt, qui ad impudentem epiſtolam, quam ad inſignem puritatis & caſtimoniæ laudem, qua Vdalricus per omnem vitam clarus habitus, referre malit. Vixit illo ævo Joannes XII. Pontifex, Alberici principis Romæ viri filius, fratrem etiam Albericum habuiſſe,* * *vetuſtus auctor ſcriptum reliquit: Hîc cum nulla dignitatis ratione habita, ſeſe libidinibus palam quodammodo mancipandum traderet,* adeò quod publicè etiam feminas tenebat (*eo nomine concubinas Archiepiſcopi Conſentini Chronicon barbarè deſignat*) frequenter per Imperatorem & clerum de ſua correctione *eſt admonitus. Qua id nimirum ſpe religioſus princeps fuerit aggreſſus, ejus apud Liutprandum Ticinenſem verba oſtendunt:* Facile bonorum immutabitur exemplo virorum. Spero eum objurgatione honeſta, ſuaſione liberali, facile ex illis ſeſe emerſurum malis. *Jam cum Vdalricus vitæ ſanctimonia & auctoritate inſigni, gratia apud Ottonem ſumma, Romæ crebrò verſatus,* * *Alberico familiariter uſus fuerit (liquent enim hæc omnia ex hiſtoria, quam damus) quid ſit, cur non eum potiſſimùm iſto officio adverſus Joannem functum eſſe, eoq; Æneæ verba, ſi is tamen illa unquam ſcripſit, pertinere credere debeamus? Verum longius non abeo.*

Æn. Sylv. Apol. ad Mayer.

Abſunt ea verba ab edit. Rom. anni 1584.

* *Fragmentum hiſt. Aquitan. à Pithæo editum.*

Liutp lib. 6. cap. 6.

* *Cap 14. vitæ vet.*

Hîc porrò cauſſæ demum reddendæ videbantur, cur vobis præſertim, alumnis Eccleſiæ martyrum conſtantia purpuratæ, confeſſorum innocentia candidatæ (utriusque decoris memoriam Eccleſiæ veſtræ inſignium colores conti-

nenter

nenter repræſentant) quicquid iſtud libri eſt, putaverim inſcribendum. At ea ſua ipſa ſponte manifeſta & perſpicua, etiam invitos ultrò oculos incurrunt, ut noſtra interpretatione nihil opus habeant, neque ego verba amo perdere. Majus operæ ſit pretium, orare & obſecrare veſtrûm deinde ſingulos, quod equidem facio vehementer, ſi quis ex hac editione ad vos fructus pervenerit (perventurum dubium nullum eſt, nam cum id in veſtra poteſtate ſitum ſit, vobis certè ipſi non deeritis) ut eum cujus illa ſtudio & cura elaborata, ſacroſanctis ſacrificiis & piis precibus, Deo non gravemini commendare.

Valete.

Is, qui hanc editionem procuravit.

TEM-

TEMPORUM RATIO.

STEPHANO, QUI QUINTUS DICTUS EST, ROM. PON. ARNOLPHO GERMANIÆ REGE,

ADALBERONE AUGUSTÆ VIND. EPISCOPO,

An.890. Udalricus natus. Puer in monaſt. S. Galli eruditus eſt.

An.899. LUDOVICUS ARNOLFI F. REX.

*An.*** Udalricus Adalberonis Epiſcopi Camerarius factus.*
An. 909. Romam adiit. Marinum poſtea Pontif. convenit.
Eo anno Adalbero Auguſtanus Epiſc. obiit. Hiltinus ſucceſſit.

An.912. CONRADUS REX.

An.919. HENRICUS AUCEPS REX.

An. 923. Hiltino mortuo, Udalricus Auguſtæ Epiſcopus ſuffectus, V. K. Jan. ordinatus eſt.

An.936. OTTO MAGNUS REX ET IMP.

An. 948. Ingelheimenſis ſynodus, cui Udalricus interfuit.
An. 953. Menchingæ obſeſſus eſt.
An. 954. Pacem inter Ottonem & Luitolfum filium conciliavit.
An. 955. Prælio affuit, quo Ungari IV. Id. Aug. internecione cæſi.
*An.*** Romam iterum adiens, ab Alberico honorificè acceptus eſt.*
An. 971. Denuò Romam adiit. Rediens Ottonem Ravennæ convenit.
Adalbero ex ſorore nepos, ſucceſſor illi deſtinatus eſt.
An. 972. Synodus Ingelheimenſis Adalberonis cauſa, circa autumnum.
An. 973. Adalbero circa Paſcha obiit.
Eo anno Ottone Magno Non. Maji mortuo, ſucceſſit.

OTTO SECUNDUS IMP.

Eod. anno Udalricus ætat. 83. ordinationis L. IV. Non. Jul. obiit.
An. 993. A Joanne XV. Pontif. in ſanctor. numerum relatus eſt.

VITA

VITA
S. UDALRICI,
AUGUSTANI EPISCOPI,

Auctore incerto, qui ei tum æqualis tum familiaris fuit. Ex codicibus membraneis duobus, chartaceo uno.

PROLOGUS IN VITAM SANCTI UDALRICI EPISCOPI.

AUres plurimorum cùm fama miraculorum Chriſti, quæ per ſervum ſuum ſanctum Udalricum in honorem ſuæ ſanctiſſimæ genitricis * Mariæ fieri conceſſit, frequentiſſimè pulſaret, & adhuc mentes eorum dubitatio occuparet, miſſis ad me legatis rerum veritates ex meis reſponſionibus cognoſcere cupiebant, rogantes me, ut ea, quæ ego in veritate ſcire potuiſſem, lucidâ deſcriptione eis manifeſtarem. Cumq; interrogantium tanta pluritas me undique interrogationibus cinxiſſet, ut omnibus ſingulariter reſponſa ſcriptis dare me non poſſe æſtimarem, cogitare tacitus cœpi intra memet ipſum, ut cum tacita experientia experiri ſtuduiſſem originem ortus ejus, ut deſcripto ejus ortu, vitam ſubſequentem & obitum veraci relatu interrogantibus & legere volentibus omnibus in commune notum facere potuiſſem, non meis antecedentibus meritis confidens, nec ſagacitati mentis meæ, ſed in Dei miſericordiâ omnipotentis ſperans, qui dixit, Aperi os tuum, & ego adimplebo illud, ut per merita præfati epiſcopi irrigatione Spiritus ſancti & divini ignis fervore ſenſum meum dirigere dignetur, ut id, quod ad excogitandum mihi inſpiravit, ad perficiendum vires non ſubtrahat, niſi prædeſtinatâ animo idoneâ taxatione edere concedat, ut diligentibus Deum exempla ædificationis anteponant, & Dei præcepta ſpernentibus converſionis emolumentum, vel damnationis interminationem adaugeant. Iſta pro certo in amore

* *Quæ ſcilicet princeps patrona Auguſtanæ diœceſis.*

amore Chriſti legentibus, auxilium Dei omnipotentis adeſſe confidimus, ut per ſervum ſuum ſint in iſto ſæculo freti, & eo juvante fiant ad æterna gaudia perducti.

INTERPRETATIO NOMINIS UDALRICI.

OPortet inprimis, ne reticeamus tanti talisque viri Spiritu ſancto juvante nominis interpretationem. Theuticâ itaque linguâ hæreditas à proavis derelicta Alt vodal dicitur, Ric divitias ſonat, ideò non incongruè * Vodalricus à paternâ hæreditate dives interpretari poteſt, nam æterni Patris hæreditate ditatus floret, de quo Patre quotidie in oratione noſtra dicimus, Pater noſter, qui es in cœlis, & reliqua. Ad cujus hæreditatis ſanctus Paulus poſſeſſionem in Dei voluntate perſeverantes conſolatur dicens, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, de quâ etiam hæreditate ſcriptum eſt, quod oculus non vidit nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparavit Deus diligentibus ſe; cujus compendio non ſolùm ſibimet fruitur, verum etiam plurimos multimodis beneficiorum conſolationibus in hac peregrinatione vivens traxit, & nunc melius vivens, multimodis juvaminibus & continuis miraculis ad hanc introducet, ſicut in ſequentibus reperitur.

** Aliæ aliorum etymologiæ ſunt: Avent. in Nomenclat. Ulricus, Hyldericus, Chyldericus pro eo item nomine accipit, & Amorem regit, ſive divitem amoris interpretatur.*

INCI-

INCIPIUNT CAPITULA.

PRimum Capitulum, De ortu S. Udalrici, & qualiter hebdomada XII. ablactatus eſt, & ubi ad ſcholam commendatus eſt, & quomodo Epiſcopatum accepit, & de viſione Ramberti presbyteri.

II. De alia viſione ejuſdem Ramberti.

III. De viſione ipſius Epiſcopi, quam ei ſancta Afra manifeſtavit, & de obitu Heinrici Regis, & ſublimatione Ottonis in regnum. Et de Adalberone Epiſcopi nepote. Et de conſuetudine quotidiana Epiſcopi.

IV. Qualiter quadrageſimæ tempus celebraret, & tempus indulgentiæ, diemq; Cœnæ Domini, & deinde uſque ad finem paſchalis hebdomadæ.

V. Qualiter inter loca ſua pergere, & quid ibi facere conſuetus eſſet.

VI. Qualiter pergeret, quando diœceſim ſuam viſitavit.

VII. Quanta commoditate eccleſias noviter ædificatas benediceret.

VIII. Quomodo pro eleemoſyna ſua in pago Albegaviæ quibusdam paupertate afflictis hominibus eccleſiam longè in ſylva ſitam conſecravit.

IX. De multiplici ejus admonitione. Et de ratione octo vitiorum, & de timore in die judicii, & de conſolatione juſtorum.

X. Cum Luittolfus & patruus ejus Heinricus inter ſe diſcordiam habere cœperunt, quam firma fide cum Imperatore permanſit, & quomodo in caſtello Mantachinga obſeſſus liberatus eſt.

XI. De vindicta, quæ ſuper deprædatores Auguſtenſis Civitatis venit.

XII. Qualiter S. Udalricus & Hardbertus Ottonem Regem & filium ejus pacificati ſunt. Et de occiſione Ungrorum.

XIII. De reverſione Imperatoris ad Saxoniam, & de commendatione propinquorum, & admonitione ædificationis eccleſiæ ſanctæ Afræ.

XIV. De Hortulano, qui ſenſum perdidit, & ab Epiſcopo liberatus eſt. Et de præparatione ſepulturæ ejus. Et de itinere

ejus ad Romam, & qualiter caput ſancti Abundii acquiſivit, & poſtea monaſterium ſancti Galli viſitavit, Eberhardum ſolitarium ultimâ vice vidit.

XV. De itinere quod ad Burgundiam pro reliquiis ſanctorum peregit.

XVI. De oleo ab eo in die Cœnæ Domini ſanctificato, & quam cito ipſe cum eodem unctus ſanatus eſt.

XVII. Qualiter ſuper fluvium Vindicenſem ab eluvione elevatum, comiti ſuo humectato, ſiccis veſtimentis venit: & in Danubio de immerſione liberatus eſt.

XVIII. Quanta commoditate Tar fluvium tranſivit, cui valde periculoſo advenit.

XIX. Cum congregationem ſanctimonialium ad eccleſiam ſancti Stephani componere cœpiſſet, qualiter una earum infirmabatur & ſanabatur.

XX. De conſtructione eccleſiæ ſancti Joan. Baptiſtæ.

XXI. De itinere ejus ultimo ad Romam.

XXII. De reverſione Epiſcopi ad Auguſtam.

XXIII. Qualiter Epiſcopus ad ſynodum Ingilunheim cum Adalberone vocatus eſt.

XXIV. De obitu Adalberonis.

XXV. De legatione ad Imperatorem pro abbatia Uttenburâ.

XXVI. Quam formosè Epiſcopus obitum ſuum in Auguſtâ expectaret.

XXVII. Qualiter Epiſcopus die nativitatis ſancti Joannis Baptiſtæ ultimam miſſam celebraret.

XXVIII. Qualiter Heinricus Succeſſor ejus ad Epiſcopatum venit, & qualiter interiit.

Caput I.

De ortu ſancti Udalrici, & qualiter hebdomadâ duodecimâ ablactatus eſt: & ubi ad ſcholam commendatus eſt: & quomodo epiſcopatum accepit: & de viſione Ramberti presbyteri.

Beatæ igitur memoriæ S. Udalricus excelſa proſapia Alamannorum ex religioſis, & nobilibus parentibus ortus, patre ſcilicet *Hupaldo & matre * Thetpirga nuncupata: qui ſolito more lactatus, & ſummo ſtudio nutritus, quamvis ſtatura corpuſculi elegans, tali tamen macilentia confectus erat, ut nutritoribus verecundia eſſet, ſi aliquis ignotorum faciem ejus inſpexiſſet.

* *Al. Hucpaldo & Dietpirch. Pater Comes Kyburgenſis, mater Burchardi Sueviæ ducis filia. Ex geneal. Comitum de Kyb. mſ. Vide etiam ſtemma hujus familiæ apud Stumpf. lib. 5. c. 30. Videtur hic Burchardus primus, is ipſe, quem Hermannus Contractus An. 911. in conventu ſuo occiſum ait: Errant, qui confundunt cum Burchardo 2. occiſo in Italia an. 926. vel 927. ut eſt apud Contract. Regin. & Urſperg. Porrò S. Udalricus natus eſt an. 890. Sigeb. habet an. 893. qui cur eum in Bajoaria natum ſcripſerit, neſcio.*

Mirantibus verò patre & matre, quare tanta tenuitate & informitate corporis occuparetur, & ſæpe inde cogitantibus, hebdomada interim duodecima ejus nativitatis quidam ignotus clericus caſu adveniens, ſupplicabat, ut ab eis aliquantos dies in hoſpitium reciperetur: qui benignè ſuſceptus, & cum eis in atrio domus ſuæ hora refectionis ſedens, audiebat in cubiculo infantulum vagientem, ſciſcitabatur quis aut cujus eſſet, præ pudore verò maciei illis nolentibus indicare, dixit, ſi ſalvum illum eſſe cupiatis, celeriter ablactetur. Qui parvipendentes ejus locutionem, eum lacti non ſubduxerunt. Altera verò die iterum audiens eum dixit, quare non feciſtis ſecundum conſilium meum:

qui adhuc contemnentes ejus conſilium non crediderunt ei. Tertia autem die audiens vagitum ejus infirmiorem quam antea, dicebat ad eos, pro incuria veſtra perditioni traditur infantulus iſte, pro certo ſciatis, quia ſi uberibus non ſubtrahitur, in iſta nocte morietur: ſi autem ſubtractus, ſalvabitur, in poſterum à Domino aliquid magnum in eo manifeſtabitur. Tunc demum ei obtemperantes aliis eum eſcis ſuſtentare cœperunt: qui ſtatim recreatus de die in diem proficiens, talem corpus formoſitatem accepit, ut ipſi ſui parentes gratantes eum intuerentur & aliis oſtenderent, qui laudantes Dominum die noctuque pro ſoſpitate pueri, & pro eo, quod talem ad eos direxit hoſpitem, qui iſtius rei diſcretionem cognoſcebat & illis innoteſcebat. De præteritis ergò futura credentes, tractaverunt ubi vitam religioſiſſimam & docendi ſtudioſiſſimam invenire potuiſſent, acceptoque conſilio commendaverunt eum ad S. Galli monaſterium, quia ibi nobilium Dei ſervorum multitudo, & religioſitas diſcendi docendique ſtudium tunc temporis habebatur. Commendatus verò cuidam religioſo viro grammaticæ artis edocto, Waning nuncupato, à quo bene procuratus quotidianam religionis atque lectionis doctrinam accepit, & in intimis ſui cordis inſeruit, adeò ut paulatim fratres in eo doctrinæ fructificationem nimis proficere ſentirent, & ob hoc eum in ſuæ fraternitatis conſortium flagitando aſſumere conarentur. Horum itaque petitionibus ſæpe commonitus, inducias reſpondendi poſtulavit. Tunc itaque ad quandam ibi commorantem incluſam * Wiberat nominatam conſilium quærendo acceſſit: quæ reſpondens dixit ei, poſt triduum ad me veniens, ſi Deo placet, meum poteris animadvertere conſilium.

* *Herman. Contracti edit. 916. Apud S. Gallum beata virgo Wiborada arctius eſt incluſa. Ergò etiam antea incluſa fuit, ſed non tam arctè. Udalricus eam conſuluit ante an. 916. imò ante an. 909. quod ex ſequentibus certum fit. Trithem. de vir. illuſt. Ord. S. Benedict. lib. 3. cap. 224. Wiberadem nominat, ait claruiſſe an. 920. Ab Ungaris perempta eſt an. 925. Contract. Cœnobiolum ejus nomine conditum, cujus meminit Bruſch. in deſcript. monaſt. Vinear.*

Inde illo recedente ipſa devotæ orationis ſtudio Dominum flagitabat, ut ſtatuto die certi veraciſque conſilii indicium ſibi manifeſtare potuiſſet. Cumque ille reſponſum accepturus adveniſſet, dixit illi, ultra hæſitatio tuam non occupet mentem, quia iſtius cœnobii ſpiritualis Pater â Deo decretus ad regendum nullo modo conſtituêris: Sed in orientali parte ubi quidam * fluvius duas dividit regiones, in futurum Epiſcopali miniſterio DEO militare debebis, & in eodem loco

** Lycus Sueviam & Bavariam diſcriminat.*

loco multa talia perpeſſurus es laborioſa, qualia nunquam anteceſſores tui ſuſtinuerunt à paganis & malis Chriſtianis, quæ tamen omnia DEO juvante in ultimis decentiſſimè ſuperabis. Hæc audita ſecretiſſimis fratribus intimavit, & eorum ſuaſionem ſuavi colloquio mitigavit, totamque ſpem priſtinæ deſtinationis in ſua mente depoſuit, & ob hoc tamen diſcendi ſtudium non omiſit, ſed inibi cum omnibus charitativè verſabatur; donec congruo tempore duplici ſagina ſcientiæ ac religionis repletus, communi omnium oratione conſolatus, & fraternitatis amore fretus, parentes ſuos amativè dimiſſus reviſitavit. Qui tunc ſapienti capto conſilio, eum præſulis Auguſtenſis eccleſiæ * Adalberonis dominio ſubdiderunt, quem multa tunc temporis ſapientia repletum, muſicaque arte præ cæteris præditum, gubernaculaque regni pæne omnia cum * Rege diſponentem agnoverunt. Ipſe verò propter nobilitatem parentum, & bonam ejus indolem & formoſitatem, læto animo ſuſcipiens, miniſterium * camerarii ſibi commendavit. Quo ſuſcepto, & aliis ſecundum ſuam dignitatem beneficiis, ſicuti præcoquus erat in omnibus, proſperè agens de die in diem proficiebat. Interim verò libuit eum limina viſitare beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli. Cumque illuc perveniſſet, à venerando Papa * Marino bene ſuſceptus eſt, & ab eo interrogatus, de qua provincia vel civitate eſſet nativus.

** Electus A. 887. Regino A. 895. concilio Triburienſi ſeptimo loco ſubſcripſit Cōc. tom. 4. Sedit ad an usque 909. Contr.*

** Rege Ludovico IV.*

** Onuph. de vocib. eccleſ. obſcuris, Camerarium interpretatatur, qui pecuniarum curā gerit, ego verò hic cubicularium intelligo.*

** Hæc Marino nondum Pontifice facta, iniit enim Pontificatum an. 942. Contigere hæc autem an. 909. quo Adalbero obiit, qua ratione Sigeb. etiam conciliandus in Chron. an. 942.*

Qui reſpondens dixit: De provincia Alamannia, & de Civitate Auguſta oriundus ſum, verſorque in ſervitio Adalberonis ejusdem civitatis Epiſcopi. Ne turberis inquit animo ô * frater, ille, de quo mihi dixiſti, Senior tuus Adalbero migravit à ſæculo, & Deo jubente te ejusdem * matriculæ decet eſſe paſtorem. Eo quidem renuente, infit, cur recuſas deſtinationem Dei? Si nunc inconcuſſam & indeſolatam accipere & gubernare refragaris in tranquillitate, inante verò deſtructam & deprædatam in perturbatione accipies, & cum labore gubernabis & reædificabis. Altera verò die ſine licentia Papæ, propter triſtitiam defuncti Domini ſui, & ne ab eo plus * verbis conſtringeretur, exivit è Roma, Auguſtamque reviſitavit, & invenit ita, ſicut præfatus Papa prædixit. Tunc Hiltine Succeſſor Adalberonis effectus eſt, qui tamen tantæ non fuit celſitudinis, ut ſuo ſe vellet applicare ſervitio. Interim verò patre ejus defuncto, rediens ſuſcepit procurationem matris ſuæ, recordans præcepti Domini dicentis, honora patrem tuum & matrem &c. Tanta itaque eam dili-

** Marinus ſi Pontifex fuiſſet, S Udalricum tunc temporis filium, non fratrem appellaſſet.*

** Eccleſiæ cathedralis.*

** Hoc etiam indicio eſt, Marinum tunc temporis nondum fuiſſe Pontificem, Pontifex enim nō tam verbis, quam re potuiſſet cogere.*

** A. Ch. 923. Errat Bruſch qui Hiltinũ 15. tantum menſes præfuiſſe ſcribit, tot enim an. præfuit, non tamen integris.*

** Burchard. 2. Sueviæ D. ob. 926. Cõtr. quo cognationis gradu S. Udalr. attigerit, nondum cognoſcere potui.*

** Henrico Aucupi.*

* Herrliche Præſentz.

** An. nimirum 924. ineunte, unde eſt in veteri Contr. edit. An. 924 S. Udalric Auguſt. Epiſc. ordinatur. Corrigendus Urſperg. qui Udalricum Hiltino Anno 925. ſucceſſiſſe ſcripſit.*

diligentia & omnia ſua cuſtodivit ac diſpoſuit, prout ei vires à Domino conceſſæ ſuppetebant. Poſt xv. annos * defuncto Hiltine Epiſcopo, machinatione nepotis ſui, * Burchardi Ducis, & aliorum propinquorum ſuorum, * Heinrico Regi præſentatus, ejusq; ſublimitati nota facta eſt deceſſio Epiſcopi, ſupplicatumq; eſt, ut præfato Domino Udalrico Epiſcopalis poteſtas ab eo concederetur. Rex verò intuens * herilitatem ſtaturæ illius, & comperiens doctrinæ ſuæ ſcientiam, petitioni eorum aſſenſum præbens, regio more in manus eum accepit, munereq; pontificatus honoravit. His verò ita peractis hilari animo de Rege revertentes, & ad Auguſtam pervenientes, ſecundum Regis edictum poteſtativa manu inveſtituram Epiſcopatus ſibi perfecerunt. Succedente verò tempore Nativitatis Domini, in die * ſolennitatis Innocentum conſuetudinario ritu ordinatio ejus peracta eſt. Inde verò proſpero reditu domum veniens, conſpiciensque muros eccleſiæ undique depoſitos, omniaq; ædificia nimis dilapſa, ſicut ſub priori antiſtite igne ſunt conſummata: nimia tunc mentis anxietate fluctuans, cogitabat, qualiter convenientiſſimè tam penitus deſtructa reædificare potuiſſet, quia maxima pars familiæ à paganis fuerat occiſa, & oppida exuſta & deprædata, pars autem familiæ, quæ remanſerat, in magno egeſtatis labore erat afflicta. Acquiſitis tamen architectis & multitudine congregata familiæ, cœpit ſagaciter diruta reſtaurare: ſatisq; ſenſibiliter ordinare, magnoq; animi fervore ſtudens, ut cœpta perficere non deſiſteret. Cum verò vir magnæ ſuavitatis inchoatum opus quamvis preſſâ ſupellectile, divino tamen fretus adminiculo ardenter implevit: omniaque ipſius templi interiora omnigeno, quantum valuit, decoramine ornare contendit: Nec non etiam frequenter ſagaci oculorum acie intus & forinſecus poſitiones eccleſiæ cautè perluſtrans, parvitatem non lucidæ cryptæ vilitatemq; ſibi nimis diſplicere conqueſtus, ſeq; profeſſus eſt competentius decentiusq;, ſi Deus annuerit, poſiturum. Cumq; opus cœptum ſatis creſcere videretur, Ramberto cuidam fratri in ecſtaſi mentis videbatur, ſe, ſicut ſolebat, cum illo pſalmos decantare debuiſſe, & interim Adalberonem Epiſcopum in aquilonari parte cryptæ miſſatico apparatu veſtitum, ſibi apparentem annuentemq; ut ad ſe veniret, ſed ille ancipiti timore ſeptus viventis atq; defuncti Domini, cœpit oculis pavens in eum conſpicari: interrogatusq; ab eo, quare ſic oculis in me inflecteris? At ille reſpondens dixit: Ecce video ſeniorem meum Adalberonem epiſcopaliter paratum ad miſſam, meq; vocantem ad ſe. At ille, feſtina, inquit, juſſionem ſuam implere. Cui venienti ad ſe dixit ad eum, Ramberte dic Domino tuo Epiſcopo, mercedem à Domino accepturũ pro orationibus & eleemoſynis,

quas

quas mihi fideliter transmiſit, & hoc ſignum dicito illi, quod * Fortunatus & ego in proxima Cœna Domini Domino concedente cum illo chriſma ſanctificabimus, & quod operatio hujus cryptæ eſt ruitura: ob hoc tamen non debet omittere, quin ſtudeat in poſterum ſtabiliter perpetrare.

* *Fortunati plures, hæc opinor de Fortunato Pictavienſi Epiſcopo accipienda, quem Auguſtæ aliquando fuiſſe ſcripſit Paulus Diac. lib. 2. cap. 9. ſive 13. Quod enim quidam neſcio quem Fortunatum Auguſtanum Epiſcopum prodidere, ex Epiſcoporum catalogis probari non poteſt.*

Fratres quoque recordari moneto, quod ſine vi & ſua ſponte, ſedula & aſſidua oratione pro me laborare ſpoponderunt, & quod ſic non fecerunt, & ſi hoc emendaturi non fuerint, ſciant ſe eſſe de hoc in conſpectu Domini rationem reddituros. Et tu quotidie unum pro me pſalmum cantabis, ſine cautela, & hoc te emendare monebo. Ipſe verò Epiſcopus interim Regiis occupatus obſequiis curſum direxit ad curtem, ibiq; apud aulicos digno honore diu retentus, tandemq; requiſita ſalubri licentia domum repedavit, opusq; cujus effectum ſeſe cernere ſperavit, totum penitus dilapſum reperit ac ſubverſum, ſecundum prædictam rationem præfati Ramberti. Tum verò cautioribus fundamentis poſitis, ſtabiliter perfecit.

Caput II.

Item de viſione ejuſdem Ramberti.

Alia autem vice cum in oppido Waringa vocitato primo mane conſuetudinario more pſalmodiam cum eodem Ramberto ſtuduiſſet explere, idem frater cœpit reflexis oculis timidè moveri. Interrogatusq; ab eo reſpondebat dicens, ecce video ſeniorē meum Adalberonem eodem modo, ſicut antea eum vidi præcipientem mihi, ut illi miniſtrem ad miſſam. Qui ſtatim ſurgens retractis foribus receſſit de eccleſia, donec hæc viſio finiretur. Aliam verò viſionem, quam de multis fratribus in veritate dicentibus accidiſſe didicimus, oblivioni nos tradere non oportet. Quia cum religioſus vir die ſancto paſchæ miniſterium ſacramentorum ſtudioſè perficere decertaret, multitudine clericorum adjuvante, & cuidam Heilrico presbytero cantore exiſtente, apparuit dextera cum dexterâ Epiſcopi ſacramenta ſanctificans. Expleta verò miſſa, ille præfatus Heilricus ſequens eum in cubiculum ſuum cecidit ad pedes ejus, & incautius quam debuiſſet in præſentia laicorum hanc viſionem explanavit. Cui ille reſpondens dixit: Utilius tibi fuiſſet, iſta reticere quam loqui. De hac verò reſponſione ſtupefactus receſſit ab eo, & in * ſcena, quæ ante cubiculum ejus eſt ſita, conſedit, & ſtatim oculi ejus

* *Porticu,* laubẽn.

ejus magna nimietate cœperunt lacrumas effundere, & in ea effuſione permanſerunt, uſque dum in totum præſenti lumine privati ſunt.

CAPUT III.

De viſione ſancti Epiſcopi. Et de obitu regis. Et de Adalberone, & conſuetudine ſuæ ſervitutis.

ALio tempore in nocte antecedente diem ſanctum Cœnæ Domini quaſi in ſomnis audivit vocem ſibi loquentem, Udalrice Epiſcope, ſcias te hodie hoſpites eſſe ſuſcepturum. Et expergefactus à voce, qui eſſent illi hoſpites cœpit tractare. Cum autem dormiret, loquentis ſibi verba audivit, Orationes tuas & eleemoſynas tuas oculi Domini conſpexere, & ideò binis * anteceſſoribus tuis Fortunato & Adalberoni es commendatus, ut tibi hodie & poſthinc in iſtis ſacris ſollennitatibus ſacra myſteria celebranti aſſiſtant, & ea tecum benedicant.

* *Hoc verbum largo modo ſumendum videtur, cum nullus Fortunati nomine in Auguſtanorum Epiſcoporum catalogo extet; cæterum Pictavienſis ille Epiſcopus CCCC. circiter annis ante S. Udalricum vixit.*

Mane autem facto aliis, ſicut mos eſt, peractis miniſteriis, circumſtantibus miniſtrorum ordinibus, cum ſacramenta conſecraret, ipſe & quidam de circumſtantibus devotiores viderunt dexteram Domini cum eo ſacramenta conſecrare, & ſignum crucis imponere, quibus, quia per ſpiritum eos ſciebat, cum viaticum ab eo accepturi accederent, digitum ori ſuperpoſuit, ut de viſione tacerent, quibus etiam poſtea ad ſe vocatis, quæ ei in nocte dicta ſunt, ſecreto nunciavit, & præcepit, ut eo vivente neque viſa neq; ab eo ſecretè audita alicui manifeſtarent, ſi præſentem adhuc vitam habere voluiſſent.

Majoris etiam viſionis ſibimet ipſi manifeſtata miracula ſub ſilentio recondendum bonum eſſe non æſtimo. Quia quadam nocte, cum corpus lectulo ad dormiendum collocaſſet, vidit ſanctam Afram in magna formoſitate, pulchra tunica indutam atque ſuccinctam, ſtantem ante ipſum dicentemque ſibi, Surge & ſequere me. Et hæc dicens eduxit eum in campum, qui vulgò dicitur Lechfeld. Ibi enim ſanctum Petrum principem Apoſtolorum invenit cum multitudine magna Epiſcoporum & aliorum ſanctorum, & eorum, quos ille ante non videbat, & tum nutu Dei cognoſcebat bene, ſynodale colloquium cum eis facientem, & magna & innumerabilia diſponentem, * Arnolfumq; Ducem Bavariorum adhuc viventem, dè deſtructione multorum monaſteriorum, quæ in beneficia laicorum diviſit, de multis ſanctis accuſatum legaliter judicantem, & enſes duos valdè * heriles,

** Otto Friſ. lib. 6. c. 18. ſimile illi elogium tribuit: Hic eſt Arnolf qui ecc.eſias & monaſteria Bajoariæ crudeliter deſtruxit, ac poſſeſſiones earum militibus diſtribuit.* * Herrlich.

les, unum cum capulo & alterum ſine capulo ſibi oſtendentem, & ſic loquentem, Dic regi Hainrico, ‘ ille enſis, qui eſt ſine capulo, ſignificat regem, qui ſine ** benedictione pontificali regnum tenebit, capulatus autem, qui benedictione divina regni tenebit gubernacula.

** *Friſing. lib. 6. cap. 18. & Gebhardus Epiſc in vita S.Udalric. enſe ſine capulo Arnolfum ducem ſignificatum exiſtimant, Ditmarus lib. 1. Henricum ipſum Aucupem, quod eſt utiq; verius, is enim Epiſcopalem unctionis benedictionem accipere neglexit. Hanc etiam explicat. ſecutus eſt Siffrid. Presbyt. epitom. lib. 1.*

Finita itaque ſynodo præfata, Dei martyr monſtravit illi loca caſtrorum, ubi poſtea Otto Rex adhuc manens regalem locutionem cum populis diverſarum provinciarum habuit, ubi Rex Perengarius de Longobardia & filius ejus Adalbertus cum multis Epiſcopis ſe præſentaverunt & ſuo Domino * ſubdiderunt. Indicavitque ei venturam ſupergreſſionem Ungarorum, & loca belli, & quamvis laborioſè, tamen victoriam Chriſtianis conceſſam eſſe nunciavit. Hac viſione peracta, reductum eum in lectulo collocatum dimiſit. Ipſe verò ad ſe reverſus cogitabat, reverenter in recordationem ſuam ducens illud illuſtris verbiſatoris rapti ad ſecreta tertii cœli dicentis, ſive in corpore, ſive extra corpus, & reliqua. Hæc verò viſio ab eo paucis prudentibus ac ſibi familiaribus manifeſtata eſt. Poſtea autem curtem regis adiens ſolito more ſervitio ejus ſubdebatur, uſque dum Rex Heinricus præſentem vitam * finiret. Ottoni itaque filio ejus in Regnum ſublimato, eandem quam patri ſedulitatem ſervitii & fidei firmitatem in cunctis impertiri ſtudebat. Tunc verò temporis habebat Epiſcopus Udalricus filium ſororis ſuæ Luitgardæ bonæ indolis, Adalberonem nomine, cuidam doctiſſimo Magiſtro Benedicto Monacho, ad erudiendum ſcientiam grammaticæ artis & aliorum librorum commendatum. Cumque ille ab eo in omnibus profectibus bonæ ſcientiæ & diſciplinæ doctus atque educatus in virile robur deveniſſet, ſtatim de ſchola exemptus, ab avunculo ſuo Epiſcopo Imperatori præſentatus, & in manus ejus miſericordiæ commendatus, regali ſervitio tam ſtudioſè atque decēter inſiſtebat, uſq; dum Imperatori ejus miniſterium in eccleſiaſticis & ſæcularibus bene placuiſſet. De hac pro certo ſedulitate ejus ſervitii quotidiani conceſſum eſt ejus avunculo ſancto Udalrico Epiſcopo, ut præfatus Adalbero in ejus vice itinera hoſtilia cum militia Epiſcopali in voluntatem Imperatoris perageret, & in curte Imperatoris ejus vice aſſiduitate ſervitii moraretur, ea videlicet cauſſa, ut præfato præſuli Dei ſervitio,

** Berengarius Rex una cum filio ſe Ottoni Auguſtæ dedidit an. 951. Contract. Witich. Dietmar. & alii.*

** An. 936.*

tio, & cuſtodiæ gregis commendati, & utilitatibus eccleſiæ, & orationibus, & eleemoſynis ſecundum ſuum deſiderium immorari licuiſſet. Ille verò quantum ſæcularibus curis ſe abſolutiorem eſſe perſenſit, tantum ſe ipſum in Dei voluntate facere nitebatur obligatiorem: Curſus ſcilicet quotidianus cum * matricularijs in choro ejusdem matriculæ ab eo cautè obſervabatur, quandocumq; ei domi manendum aliæ occupationes conſenſerunt. Inſuper autem unum curſum in honore ſanctæ Mariæ genetricis Dei, & alterum de ſancta Cruce, tertium de omnibus ſanctis, & alios pſalmos plurimos, tumq; pſalterium omni die explere ſolitus erat, niſi ſi eum impediret aliqua inevitabilis neceſſitas. Miſſas autem ** tres vel duas aut unam, ſecundum ſpatium temporis, cantare quotidiè non deſiit, ſi infirmitas corporis aut aliquod ſtudium bonum ei non ſubtraxit.

** Matricularii clerici matricis eccleſia.*

** *Liberum olim erat ſacerdotibus, quot vellent una die miſſas celebrare, quod ex Valafrido colligas c. 21. & fortaſſis ex D. Leonis etiam ep. 79. ad Dioſcor. c. 2. Concil. verò Salegunſtad. cui Bruno epiſc. Auguſt. interfuit an. 1023. conſtituit cap. 5. ne quis trium numerum excederet, Alex. 2. Pont. qui obiit an. 1073. cap. Sufficit, de conſecr. D. 1. ad unam revocavit. Etſi adhuc quoque aliquot caſus, quibus duas celebrare licet, excepti.*

Multis temporibus carne abſtinuit, ſed tamen aliis cum eo manducantibus abundanter donavit. In quotidianis refectionibus quando cum ſuis ad menſam ſedebat, prima appoſitio panum atque ciborum, ex maxima parte per aliquem clericum, cui hæc commendata ſunt, pauperibus dividebatur: exceptis his mancis atque debilibus, qui in grabatulis & in lectulis & in ſcamellis ambulantes, & in ſperulatis lectulis, quotidianum victum in ejus præſentia acceperunt de optimis eſcis & potibus. Aliorum * autem nemo qui in ſua præſentia, ſive notus fuiſſet, ſive ignotus, cibum ſumpſerunt, eſuriens aut ſitiens recedebat, niſi aliquando incuria aut tenacia miniſtrorum contigiſſet contra Epiſcopi voluntatem. Hoſpites autem cum ad eum deveniſſent, tripudio & tanta hilaritate vultus & animi ſuſcepti ſunt & in omnibus procurati, veluti eis optimè conveniebat, ſciens in eis Chriſtum ſe ſuſcepiſſe, illo dicente, hoſpes fui & ſuſcepiſtis me. * Vaſalli autem Imperatoris ab eo pergentes, vel ad eum redeuntes, ſummo honore ſuſcepti & in tantum ſunt opulentati, ut in nullo eos aut jumenta eorum ulla indigentia fatigaret, acceptisq; ſecum ſtipendiis itineris eorum neceſſariis, læti ab eo redirent. Monachos autem atque clericos & ſanctimoniales eum viſitantes more filiorum amavit, & ſpiritualibus eos atque corporalibus eſcis abundanter recreavit, & cum illo manere conceſſit, quamdiu eorum voluntati complacuit, & congruo tempore in omnibus hilaratos ire dimiſit. Clericos autem ſuos ex familia, vel libe-

** etiam.*

** Al. lectio habet, Vaſalli autem ejus in propria ab eo.*

liberos mediocres vel nobiliores, ſumma diligentia nutrire & docere præcepit, & quoſcumque inter eos honore dignos cognovit, miniſteriis & congruis beneficiis ditiores fecit. Laici autem ſuæ dominationi ſubjecti, ſemper cum eo omni honore & lætitia commorabantur, nullam deceptionis fraudem ab illo fieri timentes, ſed firmiter credentes atque certe ſcientes, quidquid eis promiſerat, hoc Domino annuente compendioſè perfecerat. De familia autem ei commiſſa quicumque ante eum venerat ſe exclamando injuſtè eſſe oppreſſum vel exſpoliatum, aut aliquo modo injuriatum de Domino proprio, cui in beneficium conceſſus erat, ſive de conſervo ejus, vel de alio aliquo, ad rationem ejus cautè auſcultavit, & ubi cognovit injuſtè contra eum factum fuiſſe, firmiter confeſtim præcepit, ut iniquitas ei facta citò emendaretur, & non omiſit, donec perficeretur. Legitimum verò jus totius familiæ, quo pro anteceſſoribus ſuis utebatur, firmiter eam tenere conceſſit, & nullius poteſtatis hominem ſub ſuo regimine degentem hoc ei tollere permiſit; & non niſi rectum cenſum de omnibus locis aliquem ſuorum miniſtrorum ab ea exigere non conſenſit. Otio inani nullo tempore animum ſuum ſubjacere patiebatur, niſi aliquid utilitatis excogitaret, aut perpetraret, ſive de eccleſia, quam undique dilapſam invenit, vel de ejus ornatu, vel de paraturis altarium & clericorum, & de diſciplina canonicorum & de ſchola, & de ſuſtentatione & ſalvatione familiæ, & qualiter civitatem, quam ineptis valliculis & lignis putridis circumdatam invenit, muris cingere valuiſſet, quia in his temporibus Ungarorum ſævitia in iſtis provinciis more dæmoniorum graſſabatur. Hæc verò omnia cum exterius ſuorum fidelium conſultu pertractaret, æſtu tamen interius divini amoris ſuccenſus, vigiliis & orationibus & jejuniis & eleemoſynis Deo ſe ſociare ſtudioſiſſimè feſtinabat, ſemper cuti ſuæ laneum apponens veſtimentum, & regulam ſequens monachorum. Poſt completorium nunquam propter ullius hominis petitionem eſcam vel potum, delectationi corporis ſuæ conſentiens ſumpſit. In mollitia plumatii non dormivit, ſed * pſiathio & ſago aut tapetiis ſuppoſitis requievit. In nocte primum ſonante ſigno ſurrexit, & prædictos curſus maxima cautela complevit.

* ψίαθος *ſtorea teges, utitur pſiathii vocabulo Caſſian. de gaſtrimarg. c. 35.*

CAPUT IV.

Qualiter quadrageſimæ tempus celebraret, & tempus indulgentiæ, diemq; Cœnæ Domini, & deinde uſque ad finem Paſchalis hebdomadæ.

TEmpus verò quadrageſimæ quanta devotione celebraret, ſermo mihi non ſufficit ad narrandum, ſed tamen ea, quæ vidimus, non decet nobis in totum omittere. Matutinis namque laudi-

laudibus expletis, aurora diei prima illuceſcente aliis orationibus expletis pſallere pſalterium cœpit, quo expleto & letania expleta, aliis orationibus firmiter inſiſtebat, uſque dum ſignum ad vigilias defunctorum ſonaret, quo audito ſtatim ſurrexit, & cum fratribus vigiliam celebravit & primam: prima verò expleta fratribus ſolito more crucem portantibus, ipſe remanens in eccleſia códiculum breviatum ex pſalmis cum aliis orationibus interim decantavit, uſque dum fratres cum cruce redirent, & miſſam ſacrificationis celebrare cœpiſſent, ipſe primum devotè Deo ſacrificium offerens, manum ſacerdotis humiliter oſculans. Expleta verò miſſa, tertiam cum fratribus explevit, fratribus verò ad capitulum pergentibus, ipſe ſolito more in eccleſia remanſit, donec ſignum ad ſextam ſonaret. Sexta autem hora expleta altaria circuibat cum venia, cantans Miſerere mei Deus, & de profundis, tunc demum ad cubiculum rediit ad lavandam faciem ſuam & ad miſſam ſe præparandum. Miſſarum autem celebrationibus expletis & veſperis decantatis, ad hoſpitiolum pauperum pervenit, & XII. pauperum pedes lavit, & unicuique eorum de urceolo pretium unius denarii donavit. Inde rediens ad menſam pranſurus conſedit, ibi lectio non defuit, nec prædictorum pauperum multitudo copioſa: appoſita cum gaudio ſumpſit, & cum eo manentibus maxima hilaritate diſtribuit, recordans illud Apoſtoli, Hilarem enim datorem diligit Deus. Unicuique enim præbebat, quod eum libentiſſimè ſumere æſtimabat. Cibo verò conſumpto, & omnibus cum eo commorantibus lætificatis, congruo tempore completorium recitavit, inſuper aliis orationibus peractis ſecreta cubiculi cum ſilentio repetivit, & omne colloquium, niſi cum Deo & ſanctis ejus, uſque ad alterius diei primam peractam omninò devitavit. Hoc modo dies quadrageſimæ explevit, uſque in diem indulgentiæ, quem dicunt Paſcha Palmarum, eo die mane diluculo ad ſanctam * Afram veniebat, ſi in præterita nocte ibi non manebat, miſſam de ſancta Trinitate cantabat, & ramos palmarum diverſarumque frondium benedicebat, evangelioque & crucibus & ** fanonibus, & cum effigie ſedentis Domini ſuper aſinum, cum clericis & multitudine populi ramos palmarum in manibus portantis, & cum cantationibus ad honorem ejuſdem diei compoſitis, & cum magno decore pergebat, uſque ad collem, qui dicitur Perleich, ibique obviam ei veniebat chorus canonicorum cum pulchritudine magna & cum civibus, qui in civitate remanſerant, & qui de oppidis circumjacentibus ipſis ſe jungere voluerunt, ibi ad imitandum humilitatem puerorum, cæterorumque populorum, ramis palmarum & veſtimentis ſuis viam ſternentium. Iis expletis vir ſanctus congruentiſſimam admo-

** Eccleſia S. Afra ea, quæ nunc vulgò S. Udalrici, cœnobium SS. Udalrici & Afræ dicitur, urbe tunc non comprehendebatur.*

*** Fanones vexilla.*

admonitionem de paſſione Domini ad omnes fecit, eouſq; ſæpe, ut ille fleret, fletuque ſuo multos flere feciſſet. Admonitione peracta omnes ſimul Deum laudantes ad eccleſiam matriculam pervenerunt, ibique miſſam cum eo celebraverunt, & inde omnes in ſua redierunt. Poſtea autem his tribus diebus contiguis ſynodale colloquium habere conſuevit, eo quod * canones bis in anno Epiſcoporum concilia fieri præcipiunt, unum XV. K. Octobr. & aliud quarta hebdomada poſt paſcha, hoc in iſto tempore perficere decrevit, ne in antea ei aliquod obſtaculum illud perficiendum impedimentum faceret, & ut in Cœna Domini cum eadem multitudine clericorum & populi plenius & honorificentius chriſma & oleum ſanctificaretur. Eo verò die hora tertia omnes clerici ſollenniſſimis paraturis induti venerunt in eccleſiam, & ipſe ſuo more glorioſiſſimè ad Dei ſervitium paratus, cum eis ſacrum myſterium agere devotiſſimè cœpit, perlectoq; Evangelio, & admonitione facta ad populum, & confeſſione populi accepta, indulgentiam humilimè eis fecit, & tota ſynodo oblationem offerente ſecundum ordinem, cautiſſimè implevit uſq; ad benedictionem chriſmatis & olei, hoc fecit magna reverentia ſibi apportari, cum crucibus & cum pueris portantibus ſub palliolo occultatis, & cereis, cum verſibus ad hoc miniſterium compoſitis formoſiſſimè decantatis, & cum proceſſione XII. presbyterorum, qui cum eo uſq; in finem miſſæ in ſuo miniſterio perſeverare debuerunt. Rite autem ſibi allato, humilimè ſuſcepit, & totam ſynodum rogavit, ut quando ille crucem benedicendo ſuper illud faceret, & ipſi cum eiſdem presbyteris qui in proceſſione erant & ſibi aſſiſtebant, benedicere non deſiſterent, cæterumq; populum Pater noſter cum magna humilitate decantare rogavit. Quo benedicto, & populo ſacro viatico recreato, veſperaq; expleta, ad ſacrarium venit chriſma & oleum clericis diſpenſandum. His diſpenſatis, ad hoſpitium pauperum venit, & eis ſolito more miniſtravit. Inde autem in eccleſiam ambulavit, & ante ſacrarium venit, ibiq; à camerario allatis veſtibus novis, XII. pauperes veſtivit, & acervulũ aceoli aliis diſpenſavit, & eo die nullum ab eo vacuum abire dimiſit, quamvis eorum multitudo magna adeſſet. Poſtea ad cibum venit, cibatiſq; omnibus cum eo manentibus, exemplo Domini pedes diſcipulorum ſuorum lavare cœpit. Lavationeq; cum antiphonis congruentibus & verſibus & lectionibus decentiſſimè peracta, pocula optima in ſuis cellariis recondita cum magna charitate & humilitate ſufficienter porrexit, & completorio expleto, membra in Dei ſervitio fatigata quieti lectuli commendavit. Die autẽ paraſceve horis ſecundum ordinem cautè expletis, omiſſis aliis curſibus ſicuti in Cœna Domini, niſi ad eundem diem pertinentibus, mane diluculo

** Diſtinct. 18 c.4 Primum poſt tertiam hebdomadam Paſchæ, ut in quarta compleatur: Secundum Idibus Octobris. Apparet itaq; hic 15 K. Octob. ſcriptũ pro 15 die Oct. quam phraſim etiam aliàs in ſcriptoribus parum latinis eſt obſervare.*

pſalterium explere feſtinavit, & ſacro Dei miniſterio perpetrato, populoque ſacro Chriſti corpore ſaginato, & conſuetudinario more quod remanſerat ſepulto, iterum inter eccleſias ambulando pſalterium explevit decantando, & veſpertina hora ſine menſa atque menſalibus in cubiculo ſuo pane & cerviſia ſe recreare cœpit, & unicuiq; qui ſecum erant panem & cerviſiam juxta eorum voluntatem exhibere præcepit. Sanctiſſimo autem ſabbati die expletis nocturnis officiis, & amando pſalterio perlecto, præparatum ſibi balneum intravit, quo nunquam uti ſolebat eo tempore, niſi in ſabbato ante quadrageſimam, & in media quadrageſima, & eo die. Lavatione autem corporis peracta, & præparatione veſtimentorum induta, ad ſacrum officium ſollenniter ſe præparavit, & totum clerum hora diei nona cum eo paratum eſſe deſtinavit, ſtatimq; perlecta trina letania, cereoque ſanctificato, lectionibusq; & tractis conſummatis, cum quina letania & cum omni honore ad baptiſmum conſecrandum ad eccleſiam ſancti Joannis Baptiſtæ perrexit, baptizatisque ibi ab eo tribus pueris cum ſeptena letania regreſſus eſt in ſacrarium ad miſſam ſe præparandum, clero interim pſallente in choro. Miſſarum verò ſolenniis ſollenniter cum veſpera peractis, corporeque Chriſti diſpenſato, & ſacris veſtibus depoſitis, eo die menſa appoſita ad refectionem cum magna multitudine conſedit, & omnibus abundanter refectis cum gaudio ad manſiunculas redire permiſit. Deſiderantiſſimo atque ſanctiſſimo Paſchali die adveniente, poſt primam intravit eccleſiam ſancti * Ambroſii, ubi die paraſceve corpus Chriſti ſuperpoſito lapide collocavit, ibique cum paucis clericis miſſam de ſancta Trinitate explevit: expleta autem miſſa clerum interim congregatum in * ſcena juxta eandem eccleſiam ſitam ſollenniſſimis veſtibus indutum anteceſſit, ſecum portato corpore Chriſti & Evangelio & cereis & incenſo, & cum congrua ſalutatione verſuum à pueris decantata per atrium perrexit ad eccleſiam ſancti Joannis Baptiſtæ, ibiq; tertiam decantavit, indeq; cum antiphonis ad honorem hujus diei congruentiſſimè compoſitis, ad * tuomum formoſiſſima proceſſione, binis & binis ſecundum ordinem ſimul ambulantibus miſſam celebraturus pervenerat; miſſa itaque devotiſſimè religioſiſſimeque decantata, cunctiſq; ſacramenta Chriſti accipientibus & in ſua revertentibus, ille ad cibum acceſſit, ibi menſas tres omni decore præparatas invenit, unam cui ille cum quibus volebat adſedere ſolebat, & aliam * matriculis, * tertiam congregationi ſanctæ Afræ. Sanctificato itaque cibo, carnes agni & particulas lardi inter miſſarum ſollennia benedicti omnibus diſpenſavit, & tunc demũ cibum cum eis omni gaudio ſumpſit. Tempore enim ſtatuto ſymphoniaci venerunt, quorum

** Hujus eccleſiæ memoria quod ſciam alia nulla ſuper eſt, videtur ſtetiſſe prope cathedralem,*

** Porticu.*

** Superſcriptum erat, ad ſummũ, Germanicum ſcilicet cathedralis eccleſiæ nomẽ reſpexit,* thuom.

** Hoc eſt Clero eccleſiæ cathedralis.*

** Clerici regulares id temporis eccleſiam S. Afræ, quæ nunc S. Udalrici eſt, obtinebant.*

rum tam copioſa multitudo fuit, ut pæne intercapedinem aulæ ſecundum ordinem ſtando impleviſſent, & tres modos ſymphonizando perfecerunt. His ita gaudiis multiplicatis, canonici præcipiente Epiſcopo charitatem accipientes & rogantes, unum reſponſorium de reſurrectione Domini interim decantaverunt. Et hac charitate expleta, ad alteram menſam congregatio ſanctæ Afræ ſimiliter fecit. Appropinquante verò veſpera, ille ſibi & ſecum ſedentibus lætanter pocula porrigere præcepit, & tertiam charitatem omnes charitativè bibere rogavit, acceptaque ea charitate, tertium reſponſorium omnis clerus ſimul cum lætitia decantavit. Quo decantato, hymnum decantando canonici ſurrexerunt, ut aptè præparati ad veſperam devenire potuiſſent. Veſpera autem peracta, Epiſcopus cum hoſpitibus & militibus ad ſuam ædem omnes exhilarandos revertebatur. Mane verò, quod eſt die lunæ, clerus totus ad ſanctam Afram congregabatur, ut Epiſcopum venientem formoſiſſimis paraturis indutus honorificè ſuſcepiſſet, quia ejus conſuetudo erat, ut eo die ibi ſacrarum ſolenniis miſſarum Deo militaret, & poſt peracta ſacrarum miſſarum ſollennia multitudinem populi illuc congregati, ſacro chriſmate confirmaret: Et his ita peractis ad civitatem rediit, & ibi totam paſchalem hebdomadam devotiſſimè celebravit.

CAPUT V.

Qualiter per loca ſua pergere conſuetus eſſet.

FInita paſchali ſollennitate, cũ alicujus rei neceſſitas popoſciſſet, ut ad alia loca vel ad monaſteria pertinentia ad Epiſcopatum legitimè pergere debuiſſet, * Vuhtinwanc, Staphenſe, Fauces, Wiſſintesteiga, Hewibach, quæ nunquam in beneficium laicorum conceſſit, niſi de exterioribus locis ad eadem monaſteria pertinentibus alicui de illo pago, in quo monaſterium ſitum eſt, conceſſiſſet, ut ibi advocatum monaſterii habere potuiſſet, ut eccleſiaſticæ ab eo res defenderentur, ſed ad ſuam poteſtatem optima quæque detinuit, ea videlicet cauſſa, ut facultatetm ea viſitandi & ibi manendi, & quæ neceſſaria erant corrigendi in ſtipendiis habuiſſet. Sedebat itaque in ſolio ſuper carpentum compoſito de humerulis plauſtri in ferro pendente, & cum eo unus clericus de capellanis ejus, qui cum eo totos dies pſalmos decantaſſet. Non ideò quando inprimis tali modo pergere cœpit, * niſi adhuc caballicare potuiſſet, ſed ut à populis ſequeſtraretur, ne à cantatione pſalmorum eorum colloquiis ineptis impediretur. Comitari vero ſemper cum illo aliquos ſuos presbyteros prudentiſſimos, & de capellanis tantum, ut quotidie ſervitium Dei decorè perficere potuiſſet, præcepit. Similiter

** Al. Staphen e, Wiſinteſteigia, Hobbi:ach, Fauces, Suichbbanc, bel Fuichbbanc Al. Scaphenſe, Vuiſinteſſbeia, Hobibibach, Fauces, Sinchbbanc.*

** Niſi pro quod non.*

& de vaſallis ſuis ſemper ſecum aliquos ſapientiſſimos habere voluit, ſi ei aliquod negocium de eccleſiaſticis rebus vel ſæcularibus ad tractandum deveniſſet, ut eorum conſilio cautè tractare & regere ſemper paratus eſſet. Fuerunt etiam electi de familia ſemper, qui trahentibus bubus ductores fuiſſent, & eum ante & retro ad dexteram & ad lævam cautè obſervaſſent, quibus ille quotidie tantam annonæ copiam per ſe ipſum & per miniſtros ejus dari fecit in præſentia ejus, ut triplici numero virorum ſufficere potuiſſet. Amantiſſimus quoq; comitatus pauperum ſemper cum eo inter ſua loca ibat, qui virtutem caballicandi habebant, in cautiſſimis ambulatoribus pergebant, alii autem his vehiculis, in quibus ſoliti erant pergere, cum carpentis epiſcopalia miniſteria portantibus perrexerunt, quorum * verò manſiunculas & totas procurationes ipſe per aliquem ſuorum fidelium quotidiè cautè diſpoſuit. Nunquam verò in aliquo prædictorum monaſteriorum otioſus manebat, niſi in ædificiis eccleſiæ, vel clauſtrorum, vel aliorum ædificiorum, vel murorum antea præparatis & collectis ſupellectilibus laboraſſet: vitam verò in eodem monaſterio Deo militantium monachorum ſive canonicorum & ſtipendia eorum omninò regere & componere ſtuduit, & jus familiæ diſſolvere omnimodò non conceſſit. Dona etiam ſancti Spiritus tradere, ubi neceſſitas fuit, cum confirmatione chriſmatis non omiſit.

** Abundat.*

CAPUT VI.

Qualiter diœceſim viſitavit.

GRatum autem & neceſſarium iter populis, cum * quarto anno ſecundum conſtitutionem canonum miniſterium ſuum adimplendum, cauſſa regendi & prædicandi atque confirmandi diœceſim ſibi commiſſam viſitare decreviſſet, eodem modo, ſicut ſuperius diximus, in ſolio carpenti ſuperpoſito ſedebat, pſalmosq; ſolito more decantabat, eunuchum illum imitans, qui legens Eſaiam Prophetam ſuper currum ſuum ſedens per viam pergebat, cui præcipiente Spiritu ſancto Philippus adjunctus eſt, qui ab eo prædicatus & baptiſatus fidem ſanctæ Trinitatis accepit, æſtimans pro certo quantum ſe colloquiis humanis ſubtraxiſſet, ut tantum ſe divinis propinquiorem facere potuiſſet. Ad loca autem illa cum perveniſſet, ubi concilia ſua denunciata fuerant, cum Evangelio & aqua benedicta & ſonantibus campanis & tanta honorificentia ſuſceptus eſt, quantum illis, qui ibi congregati ſunt, virtus ſuppetebat. Statim verò miſsâ celebratâ in concilio confidens populum ante ſe vocari fecit, prudentioresq; & veraciores ſacramento interrogare præcepit, quæ in illa parochia emendatione digna fuiſſent, & contra jura Chriſtianitatis perpetrata peccata, ut ei veraci relatu nota fierent

** Fort. quoque, pro unoquoque, Canones enim diœceceſes annuè ab Epiſcopis viſitari volunt. 10. q. 1 c. 9. & 10. Capitula etiam Caroli M. & Ludov. Pii conſentiunt lib. 7. cap. 360.*

fierent facta. Ut autem ab eis aliqua normam rectitudinis ſupergredientia cognita audivit, ſine perceptione perſonarum, ſecundum judicium clericorum ad tramitem rectitudinis, quantum omnipotente DEO juvante potuit, retrahere feſtinavit, & malè pullulata ſurcula vitiorum falcaſtro verbi DEI ſtudioſiſſimè reſecare, ne virgulta malorum germinum ſegetem Chriſti ſibi commiſſam ſuffocare licentiam habuiſſent, & morbis vitiorum aptiſſima fomenta emendationum oppoſuit, ſed tamen ſecundum Verbum Dei dicentis, argue, obſecra, increpa in omni patientia & doctrina. Ea verò quæ difficilia & inſuperabilia miniſtris ſuis eſſe ab eis comperit, in præſentia ſui omnium cum eo manentium adjutorio, percauta directione finiri contendit. Quæ autem ab eis ſine obtrectatione aliorum in ſtatum rectitudinis converti perſenſit, eorum regimini perficiendum firmiter commendavit. Ille autem ſequens regulam ſui miniſterii, Spiritus ſancti donum populo ad hoc illuc congregato, ſacræ unctionis confirmationem ſtuduit imponere. Si autem his adhuc imperfectis nox ſolito more ſubrepens advenit, ne aliqua pars ovium ſibi commiſſarum detrimento privationis cœleſtis doni gravaretur, incenſis luminaribus in Nomine Domini cœpta perficere decertavit. Interdum autem cum de refragatoribus juſtitiæ tanta contentio excreviſſet, ut decedente die tenebræ noctis funderentur in mundo, ne pro eo concilia inibi ventilata remanerent incorrecta, luminibus incenſis regulas Canonicas legere præcepit, ut feris juſtitiæ ora refragatorum opilarentur, & juſtis judiciis omnia in Dei voluntate conſummarentur. Cum autem completo concilio vel confirmatione ad manſiunculas rediit, corpus reficiendum non prius prandium guſtavit, quam pauperibus eleemoſynæ ab eo clerico, cui illa obedientia erat commendata, erogabantur. Debilibus autem cum eo advenientibus in ſua præſentia collocatis, abundantem refectionem apponi præcepit. In quibusdam autem diebus capitula cum clericis habere diſpoſuit in his locis, ubi hæc aptiſſimè fieri archipresbyteri putaverunt, & ubi eum ab aliis mundanis conciliis abſolutiorem eſſe arbitrabantur. Congregatis ante ſe clericis, archipresbyteros & decanos, & optimos quos inter eos invenire potuit, cautè interrogavit, qualiter quotidianum Dei ſervitium ab eis impleretur, & qualiter illis populus ſubjectus ex eis regeretur in ſtudio prædicandi docendiq;, quantaq; cautela infantes baptizarentur, infirmi viſitarentur & ungerentur, defunctorum etiam corpora quanta compaſſione ſepulturis traderentur, qualiter de decimis & oblationibus fidelium pauperes & debiles recrearentur, viduis & orphanis in univerſis neceſſitatibus ſubvenirent, quantoque ſtudio in hoſpi-

tibus & advenis Chriſto miniſtrarent: Si ſubintroductas mulieres ſecum habuiſſent, & inde crimen ſuſpicionis inciderent, ſi cum canibus vel accipitribus venationes ſequerentur, ſi tabernas cauſſa edendi vel bibendi ingrederentur, ſi turpes jocos in uſu haberent, ſi ebrietates & commeſſationes ſupra modum amarent, ſi rixis & contentionibus & æmulationibus deſervirent, ſi nuptiis ſæcularibus intereſſent, vel ſi aliqui eorum miniſteria indecentia in conſuetudine haberent, ſi per Calendas more anteceſſorum ſuorum ad loca ſtatuta convenirent, ibiq; ſolitas orationes explerent, ſuasq; eccleſias ad tempus reviſerent, ſi obedientiam eorum magiſtris præbuiſſent, & in toto ſuo miniſterio devoti & apti manere ſtuduiſſent. Reſponſione autem de interrogatis facta, & ratione veritatis percepta, ſtantibus in rectitudine dulciſſimæ conſolationis gratia gratificavit, & ut deinceps à normula juſtitiæ ne deviarent ſuavi colloquio admonuit, errones autem per devia incedentes fratres, dignis terruit correptionibus, & ut poſtea conſueta vitia omitterent, præcepit.

CAPUT VII.

De confirmatione Eccleſiarum.

HOrum autem, qui in ſuo epiſcopatu proprietates habebant, quiſquis religioſorum propter amorem Chriſti eccleſiam componere cupiebat, & cum conceſſa licentia ab eodem ſancto Epiſcopo eam ædificaverat, conſecrationemque habili tempore ab eo fieri flagitavit, aptiſſimè unius cujuſque petitioni præbuit aſſenſum, ſi confeſtim ille conſecratæ eccleſiæ legitimam dotem in terris & mancipiis in manum ejus celſitudinis dare non differret, in conſpectu civium ſuorum & teſtium veridicorum, ne poſtea geſtæ rei veritas offuſcaretur, ea etiam ratione, ut aliis circumjacentibus eccleſiis jura earum in nullis rebus propter illam novam minuerentur. Conſecrationeque peracta, doteque contradita, comprobato illic presbytero altaris procurationem commendavit, & eccleſiæ advocationem firmiter legitimo heredi * panno impoſito commendavit. Alicujus oblationem muneris non expoſcebat, niſi presbyter ejusdem eccleſiæ aliquid propter honorem ſuum, & bonam voluntatem ſuam ſponte eum accipere impetraret.

* *Obſerva ritum tradendæ advocationis eccleſiæ.*

CAPUT VIII.

*Qualiter in * Albegovve eccleſiam conſecravit.*

* *Vulgò Algoja* Allgew.

JESU verò quodam tempore præceptis obediendo, cum in pago Albegowe nominatum miniſterii ſui officium implere decreviſſet, venerunt quidam homines de eodem pago ad eum lamen-

lamentando dicentes, Patres noſtri in ſua proprietate, quam nobis reliquêre, de lapidibus & cæmento & lignis ædiculam conſtruxerunt, quam DEO & ſanctis ejus dedicari voluerunt, & ut ipſi ibi ſacrorum officiorum celebrationem audire meruiſſent, quia locus iſte in magna vaſtitate eremi eſt ſitus, ſed propter difficultatem viæ & pauperiem ſubſtantiæ eorum, nunquam Epiſcopum ad conſecrandam præfatam ædiculam introducere potuerunt. His auditis Dei Servus hilari vultu dicebat, poteſtis nunc ad tempus, quæ conſecrationi eccleſiæ ſunt neceſſaria, acquirere? Qui amicorum conſolationibus freti reſponderunt, poſſumus. Quibus ille infit, Cautum mihi viæ ductorem dimittendo antecedite, & quæ ſunt ordinanda ordinate, ecce veſtræ ſubveniendum neceſſitati illic perveniam, & DEO juvante eccleſiam conſecrabo. Die verò altera conſecratione peracta, cives ipſi ſecundum ſuam facultatem munera offerentes ante eum veniebant, quæ videns ſubridens dicebat, non propter amorem alicujus muneris, ſed ut veſtræ neceſſitati conſulerem, & ſervitium Dei in hoc loco multiplicaretur, huc veni, hæc nobis oblata veſtræ utilitati ſervantes & in DEI ſervitio creſcentes, manete in pace. Hæc dicens receſſit, & de ſcrupulo viæ nullam niſi quaſi lætando querimoniam fecit.

CAPUT IX.

De multiplici ejus admonitione; & de ratione octo vitiorum, & de timore in die judicii, & de conſolatione juſtorum.

HIS verò bonorum operum ſtudiis inſiſtens, omnes apud eum commanentes exhortatione benigniſſima ſpiritualiter recreavit, docens non ſolùm in verbis, ſed etiam in operationibus, ut uniusquisq; Dominum ex omnibus viribus perfectè diligeret, & ejus amori nihil præferret, & proximum tanquam ſeipſum, patrem & matrem honoraret, inſuper omnes bonæ voluntatis homines, de quibus angelica canit multitudo dicens: Et in terra Pax hominibus bonæ voluntatis; malignis autem in omnibus eorum malis actibus reſiſtere ſecundum ſanctum prophetam David dicentem, ad nihilum deductus eſt in conſpectu ejus malignus, timentes autem Dominum glorificat. Quod quisque ſibi noluiſſet, alteri non faceret, eccleſias Dei cum devotione mentis & humilitate, & cum oblationibus crebrò viſitaret, ibiq; cum effuſione lacrymarum & pro remiſſione peccatorum ſuorum, & pro omnibus juſtis ſuis neceſſitatibus DEUM flagitare ſatageret, inimicis inſuper indulgentiam poſtulare monebat, ſecundum orationem dominicam dicentem: Dimitte nobis

debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, & ſecundum Evangelium, ſic & Pater meus cœleſtis faciet vobis, ſi non remiſeritis unusquisque fratri ſuo de cordibus veſtris, & iterum, dimittite & dimittemini. Decimas omnium laborum ſuorum Domino & ſanctis ejus, eccleſiisq; quibus ſunt terminatæ, ne reatum Cain fratricidæ inciderent, cum magna cautela præſentare feſtinarent, dominicas etiam dies & cæteras ſolemnitates in anno, non ſolùm in abſtinentia ſervilium operum, ſed & omnium vitiorum devotiſſimè venerari monuit; Euchariſtiam quemque aſſidue accipere, atque ante acceptionem purgatum ſe exhibere, & poſt acceptionem mundum ſe cuſtodire certaret. Dies quadrageſimæ cæteraque jejunia antiquitus conſtituta, & noviter cum conſenſu inventa, omni monuit devotione ab omnibus cuſtodiri, abnegationem ſui facere & Chriſti veſtigia ſequi, corpus caſtigare, delitias non amare, eſurientes & ſitientes eſcis & poculis recreare, nudis veſtimenta præbere, infirmos & in anguſtiis conſtitutos viſitare, egenis & vagis manſiunculas concedere, & quæ ſunt neceſſaria propter amorem Chriſti præbere, pupillos & viduas in tribulationibus viſitare, atque in cunctis eorum neceſſitatibus ſubvenire, malitias in corde non retinere, & verbis aliquem ad iracundiam non provocare, iram deponere, vindictamque Domino concedere, nulli malum pro malo reddere, nec aliqua læſione exacerbare, maledicentes ſe non remaledicere, ſed magis benedicere, & perſequutionem pro juſtitia ſuſtinere, diſcordantes & inimicitias inter ſe habentes ad unanimitatis concordiam revocare, Deo reſiſtentibus reſiſtere, & ſibi cum fide militantibus juvamina præbere, nullo octo vitiorum principalium, quæ omne genus hominum infeſtant, ſcandalo laqueari. Quærentibus autem, quæ eſſent octo vitia principalia, reſpondit non ſolùm illis, ſed & his, qui adhuc in hæſitatione manent, quæ ſint octo vitia, dicens: *Primum eſt gaſtrimargia, hoc eſt, ventris ingluvies, cum ſua prole commeſſatione & ebrietate: Secundum eſt fornicatio, cum ſua prole turpiloquio, ſcurrilitate, ludicris, quæ etiam ſunt ſtultiloquia: Tertium eſt philargyria, hoc eſt, avaritia ſive amor pecuniæ cum ſua prole, mendacio, fraudatione, furto, perjurio, turpis lucri appetitu, falſo teſtimonio, violentia, inhumanitate, voracitate ac rapacitate: Quartum ira cum ſua prole, homicidio, clamore & indignatione: Quintum triſtitia cum ſua prole, rancore, puſillanimitate, amaritudine, deſperatione: Sextum accidia cum ſua prole, otioſitate, ſomnolentia, importunitate, inquietudine, pervagatione, inſtabilitate mentis & corporis, verboſitate & curioſitate: Septimum cenodoxia, hoc eſt, vana gloria cum ſua prole, contentione, hæreſi, jactantia ac præſumptione novitatum: Octavum ſuperbia cum ſua prole, contem-

** Hæc principalium vitiorum diviſio etiam Caſſiano & quibusdam aliis placuit.*

contemptu, invidia, inobedientia, blaſphemia, murmuratione, detractione, inimicitia. Beatum verò dicebat, qui in iſtis vitiorum pedicis non offendebat. Octo verò notiſſimas beatitudines à Deo in Evangelio enumeratas, auribus cordis cautè percipere, & intimis cogitationibus firmiter inſerere, ut in tempore tentationis malignis ſpiritibus eas evellere virtus non concedatur, ſed unusquiſque ad ſpem cœleſtium deſideriorum eorum conſolationibus ſublevetur, agno verò omnipotentis Dei Chriſto tollenti crimina mundi ſemper die noctuque multiplices laudes & gratias totis deſideriis & omnibus viribus referre, quia dignus eſt ſua incarnatione & nativitate, & baptiſmo, & crucifixione, & ſepultura, & reſurrectione, & aſcenſione ſolvere ſignacula ſeptem libri ſignati, in viſione ſancto Joanni Apoſtolo in Pathmos inſula oſtenſi. Intentè autem & ſubnixè omnium in commune benevolentiam poſtulavit: Si qui eſſent, qui in ſemet ipſis ſegetem aliquarum virtutum excreviſſe ſentirent, non ſuis meritis, ſed omnipotentis Dei miſericordiæ applicarent, ne ſubitò jactantiæ grandine in eis necaretur, ſed tempeſtiva maturitate, protegente Spiritu ſancto, in horreis Chriſti collocaretur. Os à malo vel pravo eloquio cuſtodire, lectiones ſanctas libenter audire, mala ſua præterita cum gemitu & lacrymis quotidie in oratione Deo confiteri & deinceps emendare, deſideria carnis non perficere, voluntatem propriam frangere, ſacerdotum præceptis obedire, etiamſi ipſi, quod abſit, aliter agant, eos imitantes, de quibus Dominus dicit: Dicunt enim, & non faciunt. Caſtitatem amare monuit, nullum odire, invidiam & zelum non habere, contentiones non colere, elationem odire, venerari ſeniores, diligere juniores, timorem Domini in corde & animo ſine intermiſſione habere, credere oculos Domini omnia videre, & aures ejus omnia audire, pſalmiſta dicente: Ecce oculi Domini ſuper juſtos, & aures ejus in preces eorum, vultus autem Domini ſuper facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum. Diem verò obitus ſui & diem extremi judicii, in quo dicturus eſt Dominus his, qui eum recreare & veſtire & viſitare in ſuis pauperibus quotidie feſtinant, qui ab auditione mala non timebunt, illud: Venite benedicti Patris mei, &c. Illis autem hæc negligentibus, & Deo in ſuis membris non miniſtrantibus: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui præparatus eſt diabolo & angelis ejus, ante oculos ſemper ſuſpectam & timidam habere, & pœnas maledictis præparatas oculis mentis ſæpiſſimè intueri, & locum peſſimum, qui ſemper eſt ſine refrigerio, & ſine ſplendore, & ſine dulcedine, & erit ſine fine, ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur, ubi fletus & ſtridor dentium ſine intermiſſione ſemper auditur, ubi urens flamma machinationibus diaboli ſemper renovabitur,

bitur, ubi conſolationis ſpes omninò non habetur, ſed de hora in horam triſtitia augetur, quia finem manendi invenire non poſſunt, ſed cum his, quibus in hoc ſæculo miniſtravere, in anguſtiis ſine fine perſeverant. Dei autem benedictis & in ejus dextera collocatis quanta gaudia atque tripudia maneant, ſemper, quantum humanis mentibus poſſibile eſt, cogitare oportet, de quibus ſcriptum eſt, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparavit Deus diligentibus ſe, ubi hymnidici angelorum chori inenarrabili claritate fulgebunt, ubi celſitudo patriarcharum digno honore remunerata gaudebit, ubi verax prophetarum ordo, prophetiis ſuis in toto expletis, Deo gratias agere non ceſſat, ubi judex Apoſtolorum chorus accepta ante promiſſa mercede perenniter exultabit, ubi martyres palma martyrii eorum coronati, conſolatione perfruuntur æterna, ubi confeſſores præmiis ſuis multiplicatis in Dei laudibus perſeverant, ubi virgines centeſimi fructus retributione abundant, & viduæ ſexageſimi fructus reſtitutione honorantur, ubi monachi ex reſignatione ſæcularium omnium, cum eſurientibus juſtitiam Dei expletis eorum deſideriis ſatiati, Dei laudibus inſiſtere non ceſſabunt, ubi pœnitentes depoſitis delictorum ſuorum oneribus ſine fine Deum laudantes congaudent, ubi pueri agnum in albis ſequentes ſub throno Angelis concordantes Deum laudare cantando non ceſſant, ubi glorioſiſſima virgo Dei genitrix Maria, ſuper choros Angelorum exaltata, inæſtimabili claritate & formoſitate omnes hilarans conſpicitur, ubi juſti ſicut ſol fulgebunt, & omnes ſancti creatorem ſuum & omnium creaturarum, in ſua claritate facie ad faciem gaudendo videbunt, ab eis auferentem omnem metum & omnem mœrorem & triſtitiam atque omnem adverſitatem. In illo regno lux ſolis & lunæ & ſtellarum non eſt neceſſaria, fames & ſitis nulli nocebunt, frigus vel æſtus nullum fatigabunt, infirmitas & dolor nulli adveniunt, venturæ ſenectutis miſeria non timetur, ſed ſicut in die judicii corpora mortuorum in menſura ætatis plenitudinis Chriſti reſurgent, in ea poſſibilitate & pulchritudine permanebunt. Nuptiæ ibi non celebrabuntur, & progenies hominum poſtea non multiplicabitur, ſed completus numerus juſtorum non minuitur, ſed ſine fine in gaudio ſervabitur, inſidias diaboli ultra non timet, indulgentia peccatorum ultra non indigebit, ſicut Angeli in primæ conditionis poſſibilitate permanebunt, ſic & homines poſt reſurrectionem æquales angelis, in ſobrietate & in commutabilitate perſeverant in civitate Dei noſtri, in monte ſancto ejus ædificata, quæ dicitur XII. lapidibus pretioſis eſſe ornata atque fundata, quorum nomina & ordinem ſanctus Joannes Apoſtolus & Evangeliſta in Apocalypſi enumerat, ubi jaſpidem in primo funda-

fundamento poſitum dicit, quem dicunt omnia phantaſmata fugare, in quo fidei viriditas deſignatur: Sapphirum in ſecundo, qui ſpem cœleſtis beatitudinis deſignat: Calcedonem in tertio, qui flammam internæ charitatis figurat: in quarto ſmaragdum, qui ejusdem fidei fortem inter adverſa confeſſionem figurat: in quinto ſardonichum, ſanctorum inter virtutes humilitatem ſignificantem: in ſexto fardium, in quo ſanctorum martyrum cruor exprimitur: in ſeptimo chryſolitum, in quo ſpiritualis inter miracula prædicatio figuratur: in octavo beryllum, in quo prædicantium perfecta operatio ſignificatur: in nono topazion, in quo eorundem ardens contemplatio monſtratur: in decimo chryſopaſum, qui beatorum martyrum opus pariter & præmium ſignificat: in undecimo hyacinthum, qui cœleſtem ad alta ſublevationem, & propter humilem ad humana deſcenſionem figurat: in duodecimo amethyſtum, qui cœleſtis ſemper regni in humilium animo memoriam deſignat. Hæc poſitio XII. lapidum figurat firmitatem Apoſtolorum, qui in fundamento eccleſiæ ſunt poſiti, ſicut Salvator mundi beato dixit Petro: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam. Hæc dicendo ad Petrum omnibus notum fecit Apoſtolis, quod ſuper eos eſſet eccleſia ſua ædificanda, quorum ſonus in omnem terram exivit, & in fines orbis terræ verba eorum. Si Apoſtoli fundamentum domus Dei ſunt, & omnis Chriſtianitas ædificatio ejusdem templi manere debet dicente Apoſtolo: Templum Domini ſanctum eſt, quod eſtis vos, & Dei ædificatio eſtis, & reliqua, ſtudeamus omnes totis viribus nos ædificatori & inhabitatori conjungere, ut doctoribus noſtris in fundamentum poſitis, eo donante ſuperædificari mereamur, ut inter electos lapides poſiti, & præfatis ordinibus juncti videamur, ut creatorem & redemptorem noſtrum judicem vivorum & mortuorum facie ad faciem videntes, cum eis laudare mereamur per infinita ſæcula ſæculorum, Amen.

CAPUT X.

Qualiter inter Luitolfum & Heinricum diſcordia oritur.

LOngè lateque cum fama ejus bonitatis dilataretur, & diabolus eum in hoc culmine virtutum ſtantem videret, omnigenis malitiæ ſuæ aſtutiis nitebatur in aliquam difficultatis voraginem immergere, & ab inceptis bonis impedire. His verò temporibus Luitolfus filius Ottonis glorioſi regis * Dux erat Alamannorum, cui pater ejus antea gentes omnes regionum ſuæ ditioni ſubjectarum ſacramento poſt finem vitæ ſuæ ſubjugaverat: Patruus autem ejusdem Luitolfi Heinricus frater regis, Dux exiſtit

** Ducatum adeptus matrimonio Idæ Hermāni Svevorum Ducis filiæ unicæ Luitp. Tic. Dietm. Witichind.*

** Abundat.* ** Cauſſas diſſenſionis habet Witichind.*

ſtit Noricorum, qui * verò inter ſe propter confinia regionum ex ſuaſione malignorum hominum * rixas & contentiones exercere cœperunt. Cumque eos Rex nullatenus ad concordiam & pacem revocare potuiſſet, objecit ſe filio, & in adjutorium fratris convertitur. Cum autem filius ejus cum univerſis, quos congregare potuerat, ei reſiſtere niteretur, atque extorrem regalis potentiæ agere moliretur, Heinricus præfatus dux, commendata civitate Ratiſpona, totaq; regione Noricorum * Arnolfo Palatino comiti, & cæteris inſuper ſuis fidelibus, perrexit ad Regem. Moram autem illo ibi faciente, præfatus * Arnolfus cum multitudine populi fraudulenter Ratiſponam cum cæteris urbibus, & cum frequentia populorum, & cum omnibus, quibus potuit, Luitolfi poteſtate ſubegit. Quibus compertis Rex cum fratre ſuo Heinrico Bajoariam hoſtiliter invaſit, ad reſtituendum eum in honorem prioris poteſtatis. Præfatus autem antiſtes Udalricus, cujus fidelitatis firma ſtabilitas nunquam ab adjutorio Regis ſeparata eſt, hæc comperiens, dimiſſa parte in Auguſta civitate vaſallorum ſuorum, cæterisq; rebus collocatis, cum quibus potuit, omiſſo vehiculo carpenti, equitando in ſervitium Regis in regionem Noricorum ſagaciter venit, * carmulaque prolongata, poſſibilitatem redeundi aptè non potuit habere. Arnolfus autem prædictus interim accepta multitudine * Auguſtam adiit, & deſpoliavit rebus omnibus, quas ſecum abducere potuit, comprehenſosq; quosdam milites Epiſcopi ſecum Bajoariam revexit. Rex autem cum de regione Bajoariorum revertiſſet, & Epiſcopus in ſua redire voluiſſet, non confidebat ſe in Auguſta civitate poſſe cum multitudine parva defendere, quia totum pæne epiſcopatum in beneficium extraneorum dividebatur à Luitolfo & ſequacibus ejus, milites autem Epiſcopi quidam comprehenſi, quidam verò ſollicitatione iniqua diviſi ab eo, quidam deprædationibus in pauperiem deducti, ita ut ei ſecundum ſuam voluntatem in adjutorio eſſe non potuiſſent. Hi autem, qui cum illo remanſerunt, ſuis colloquiis roborati ſalubre conſilium inierunt, ut relicta Auguſta civitate caſtellum quod dicitur * Menchingen ædificare, & ab adverſariis eorum ibi ſe defendere ſtuduisſent. Tum verò una tantummodo nocte in Auguſta civitate manebat incluſus, altera die ſtatim perrexit ad prædictum caſtellum, quod erat in toto interius exteriusque ſine ædificijs deſertum. Quamvis certè hyems dura fuiſſet, tamen in illo loco in tabernaculis & in tuguriis feſtinanter compoſitis, expectavere, donec congregata familia caſtellum ligno circumcinxere, & intus ſecundum poſſibilitatem eorum ædificia apta compoſuere. Arnolfus itaque, & omnes qui cum eo erant, regiæ poteſtati undique contradicentes, hæc comperientes legationes miſerunt, ſi ſoſpita-

** Filius Arnolfi ducis Bavariæ, Arnoldum vocat Reg. An. 953.*

** Hæc copioſè exequitur Witichind. lib. 3.*

** Auguſtani annales urbem A. 953. captam produnt.*

* Menchingen.

ſoſpitatem ſui ſuorumque habere voluiſſet, poteſtati Luitolfi ſe ſine dubio ſubdere non diſtuliſſet, & ut prædictum caſtellum cum ſuis componere deſeruiſſet; quia eo tempore in tota regione Suevorum nullus in Regis adjutorio remanebat, niſi Adalpertus comes cum ſibi ſubditis, & * Theodpaldus frater religioſi Epiſcopi, & ideo æſtimabant, ut eorum decreto virtutem reſiſtendi nullo modo adquirere potuiſſet. Qui ſapienti cum ſuis utens conſilio, diverſis promiſſionibus & humillimis reſponſionibus, & interdum obſidibus datis iterumque receptis ad ſe, eorum iras & obſidiones omnimodo mitigavit, donec ædificato caſtello vallibusque renovatis, in munitione ejusdem loci ab eorum cum ſuis ſævitia ſe poſſe defendere æſtimaret. Cum verò induciæ rationibus reſpondendi ultra prolongari non potuiſſent, tunc manifeſtè confeſſus eſt, ſe, ſicut cœpit, in voluntate Regis velle perdurare. Tunc præfatus Arnolfus filius Arnolfi ducis, congregata multitudine eorum infauſtorum, qui antea Auguſtam civitatem deprædati ſunt, & aliorum, in quorum tunc confidebat adjutorium, voluit obſeſſo caſtello venerandum Epiſcopum vi coactum cum ſuis ditioni ſubdere Luitolfi. Hac re comperta, Epiſcopus econtra legatis miſſis, multa pecunia promiſſa, flagitabat, ut revertentibus eis illi licuiſſet in pace ſubſiſtere, ſin autem pace contradicta redire noluiſſent, præcepit eisdem legatis ſuos parochianos banno Chriſtianitatis conſtringere, ne loca ſanctæ Mariæ in ſuo epiſcopatu ſita ullo modo invadere præſumerent. Qui verò pecunia contradicta bannoque Chriſtianitatis poſtpoſito, male incepta omittere noluerunt, ſed ad internecionem eorum ea * Dominica, in qua mos eſt clericorum ante quadrageſimam carnes manducare, & deinceps uſque ad ſanctum tempus Paſchæ devitare, hoſtiliter invaſerunt prædium ſanctæ Mariæ, & Epiſcopum obſiderunt. Qui verò die noctuque in Dei ſervitio ſtudioſè permanens, timore abjecto in Deum confidens, obſeſſiones eorum pro nihilo ducens, in prædeſtinatione inita firmiter perſeveraverat. Hæc verò obſeſſio ut comperta fuiſſet * Adalperto comiti & Theodpaldo fratri Epiſcopi, congregata phalange populi, prima die quadrageſimalis temporis, quod eſt dies lunæ, mane diluculo caſtra inimicorum invaſerunt. Sed illi hæc antea poſſe fieri non putantes, imparati ad bellum inventi ſunt, & repentino timore perculſi, relictis ſpoliis fuga inimicos evadere ſtuduerunt. Illi autem eos ſequentes, Hermannum fratrem Arnolfi apprehenderunt, quosdam in caſtris ceciderunt, quosdam verò ulterius ſubſequentes interfecerunt. Maxima autem parte eorum interfecta cæterisque fugatis, nullus eorum ad ſe defendendum fiduciam accepit, niſi unus nomine Egilolfus, fugiendo bra-

** Al. Dietpaldum.*

** Vulgò quinquageſima.*

** Geneal. Kyburg Albertum vocat alterum fratrem S. Udalrici, quod neſcio quam verũ ſit, ex hoc ſanè loco id non eſt colligere.*

* *Contractus à Piſt. editus habet an. 953. Adelbertus comes occiditur.*

chio * Adalperti comitis modicum vulnus infecit, de quo etiam vulnere mortuus eſt: vulnerator etiam ejus ſtatim occiſus eſt ab Luitperto, vaſallo ejusdem Adalperti. Pauciſſimi autem eorum ictibus contuſi ac diverſis modis vulnerati, periculum tamen mortis equis eorum eos aſportantibus, eo die vix evaſerunt, quidam verò eorum gelu miſerabiliter aſtringente, nudi in deſperatione vitæ proprias manſiunculas repetierunt. Corpus verò Adalperti in Dei voluntate occiſi, reverendus Epiſcopus ad Auguſtam civitatem vexit, & animam honorificè Deo commendans, in eccleſia ſanctæ Mariæ ſepelivit. Nullus * enim eorum, qui antea ſibi ſpolia Auguſtæ civitatis in contrarietatem ſanctæ Dei genitricis Mariæ vendicaverunt, impunitus evaſit, niſi qui ſe ſuis propriis rebus cum indulgentia reverendi Epiſcopi redimere non diſtulerunt.

* *Enim pro autem.*

CAPUT XI.

De His, qui Auguſtam prædati ſunt.

MAnus proprias unus ex his lacerando, vicinis ſuis in veritate dicentibus, perdito ſenſu ſpiritum exhalavit. Alius autem cum ablato de Auguſta civitate libro caballum ſibi bene placentem comparavit, & ſecum adduxit in domum ſuam, uxorique ſuæ monſtravit & dixit: Melius mihi placet iſtum formoſum caballum habere, quam librum, cum quo hunc comparavi, in Auguſta relinquere: Cujus verbis reſpondit uxor ejus dicens: Utile tibi forte fuiſſet, ſi manus tua hunc librum injuſtè non tetigiſſet, interim verò ille levigando manu in poſteriora tangebat caballum; & ſtatim ab eo percuſſus mortuus eſt. Novis & improviſis his cladibus, & aliis multis formidoloſis rebus in reis peractis à multitudine populi compertis, timor magnus invaſit eos, qui ſe eſſe reos cognoverunt de prædicta prædatione Auguſtæ civitatis, non ſolùm in eos, qui illuc pervenerunt, ſed & qui aliquid de injuſtè adquiſitis ab eis acceperunt, & ideò ad pœnitentiam & lamentationem converſi, digna emendatione & reſtitutione abſtractarum rerum, & cum efflagitatione indulgentiæ Epiſcopi, ſtuduerunt ſe cum Chriſto & cum ſancta Maria Matre ejus pacificare. Non poſt multum verò temporis præfatus Arnolfus, qui ſe præſumpſit res ſanctæ Mariæ hoſtiliter invadere, & incorrigibilis ſine pœnitentia perduravit, obſeſſa Ratiſpona civitate paratus ad prælium exivit, & ſtatim in articulo tumultus * occiſus eſt. Quidam etiam homo de epiſcopatu qui dicitur * Eihſtetten, partem viliſſimi menſalis inde ad ſuam proprietatem portavit, & ſtatim à dæmonio occupatus, nullum abſcondendi locum ab eo invenire potuit, neque in eccleſia neque extra eccleſiam, neque aſperſus aqua benedicta, quin

* *Witich. lib 3.*
* *Al. Eichſtetten.*

quin juxta eum ſemper videretur manere, donec Auguſtam regrediens, injuſtè inde rapta reportavit, & Epiſcopum cum ſcopis ei flagella imponere pro Chriſti nomine poſtulavit, & inſuper indulgentiam præfati delicti condonare, ſicq; liberatus à dæmonio ſalvatus receſſit.

Caput XII.

*Qualiter * ſanctus vir & Hartbertus Ottonem & filium ejus pacificarunt. Et de occiſione * Ungrorum.*

** Contractì enim edit. ſic quoq; habet, Ottonē & Luitolfum à ſanctis Epiſcopis reconciliatos.*

** ..l Ungarorum*

** pro ſtratagematum.*

NE diu me ab incepta taxatione ſubtraham, libet ſtylum retrahere ab enumeratione ex utraque parte obſeſſarum urbium & bellorum undiq; furentium, & viciſſitudine * ſtromatum diverſorum, ſed potius quomodo Dominus omnipotens per merita ſervorum ſuorum, ſuum dignaretur populum liberare, libet recenſere, ne diaboli machinationibus ad ſuum perveniret exitium. Cum Rex Otto in Alamannia, propter eos, qui cum Luitolfo filio ejus ditioni ſuæ regalis poteſtatis contradicere voluerunt, cum exercitu converſaretur juxta flumen, quod Hilara vocatur, in campo oppidi, quod dicitur * Tuſſa, & ibi ſæpedictus filius ejus Luitolfus cum alio exercitu obvius ad pugnandum contra eum deveniret, & cum tanta vicinitate conjuncti eſſent, ut nulla ambiguitatis ſpe detenti manerent in utrarumq; partium multitudine, ni bellum ab eis committeretur, tunc amabilis Deo Udalricus Epiſcopus in Deum tota fiducia confidens, aſſumpto Curienſis eccleſiæ * Hartberto religioſo Epiſcopo, legationes inter eos facere cœpit, & ad pacis concordiam exorare, & ne populus, qui à Deo illis commendatus eſt ad regendum, pro eorum reatu duceretur ad perditionem. Deo autem annuente duræ amborum mentes, patris ſcilicet Ottonis & filii ejus Luitolfi, de proficua admonitione & doctrina venerandorum Epiſcoporum in mollitiam verſæ, * pactum pacis inter ſe placitaverunt, & turbine belli mitigato, in ſua cum pace redierunt.

** Tüſſen ciṡ Hilara prope* Dietenheim/ *quod ultra eſt.*

** Hardobertus B..ſch. de Epiſc initi an. 948. ſedit an. 21.*

* *Pax conciliata an. 954. Mar. Scot. & Regino. 953. Contract. edit. n. Marianus diem conciliatæ pacis 16. K. Jan. notavit. Cæterum hæc paulò aliter videntur narrare Witich. & Dietmar. Luitolfum ſcilicet Reginoburgi pacem obtinuiſſe; ſed ex Witich. colligas eas inducias potius quam pacem fuiſſe, & omninò multa, quæ ad hiſtoriam illius temporis pertinent, intercidere.*

Tantis autem tunc præfatis tumultuum fatigationibus ſuperatis, æſtimaverunt ſe aliquod ſpatium temporis in pace poſſe quieſcere. Altero pro certo ſtatim anno, quod eſt anno incarnationis Domini noſtri JESU Chriſti * DCCCCLV. * tanta multitudo Ungrorum erupit, quantam tunc temporis viventium hominum nemo ſe antea vidiſſe in ulla regione profitebatur, & * No-

** In hunc A. 955 cōſentiunt ferè omnes hiſtorici. ſed Sigebert habet 957. Marian. 956.*

* *Regino. Ut non niſi terra eos dehiſceret, vel cælum eos obrueret, ab aliquo ſe vinci poſſe dicerent.*

Bavariam intelligit.

* Noricorum regionem à Danubio flumine uſque ad nigram ſylvam, quæ pertinet ad montana, ſimul devaſtando occupavit, & eum Licum tranſcenderet, & Alemanniam occuparet, eccleſiam ſanctæ Afræ concremavit, & totam provinciam à Danubio uſq; ad ſylvam deprædavit, & maximam partem uſq; ad Hilaram fluuium igne combuſſit, Auguſtam autem civitatem obſedit, quæ tunc * imis ſine turribus circumdata muris, firma ex ſemetipſa non fuit. Sanctus autem antiſtes magnam valde multitudinem optimorum militum ſecum intra ſepta civitatis collocatam habebat, ex quorum agilitate & audacia civitas fortiter firmata Deo juvante conſiſtebat: qui ut exercitium Ungrorum ad expugnandam civitatem circumdare viderunt, eis obviam exire voluerunt, ſed hoc Epiſcopus eis non conſentiens, portam, ubi maximus aditus intrandi manebat, firmiter occludere præcepit. * Porta autem orientalis plagæ, unde itur ad aquam, ſic à denſitate Ungrorum bello occupata eſt, ut ipſi æſtimarent, ſe ſtatim poſſe intrare, milites enim Epiſcopi ante portam viriliter pugnãtes eis reſiſtebant, uſque dum * unus Ungrorum, qui cæteros pugnando antecedebat, & ex cujus ductu & anteceſſione maximam præliandi in illa hora confidentiam habebant, occiſus occubuit, cæteri denique cum eum terra tenus mortuum cadere viderunt, magno clamore & lamentatione eum rapientes ad caſtra reverſi ſunt. Hora verò belli Epiſcopus ſuper caballum ſuum ſedens ſtola indutus, non clypeo aut lorica aut galea munitus, jaculis & lapidibus undiq; circa eum diſcurrentibus intactus & illæſus ſubſiſtebat. Bello verò finito regrediens circuivit civitatem, & domos belli in circuitu civitatis congruenter ponere, & in tota nocte eas ædificare, & vallos, quantum tempus ſuppetebat, renovare præcepit. Ille autem totum ſpatium noctis in oratione pernoctans, religioſas mulieres in civitate congregatas concitabat, ut una pars earum cum crucibus ad Dominum devotè clamando intra circumirent, & altera pars clementiam ſanctæ Dei genitricis Mariæ pro defenſione populi, & pro liberatione civitatis, ſtudioſiſſimè pavimento proſtrata flagitaret. Ipſe autem minimam particulam noctis ante matutinam horam corpus requiei ſoporis indulſit, ut matutinis laudibus expletis, aurora primum irrumpente ſalutaris ſacrificii hoſtiam Deo libare licuiſſet. Miniſterio ſacro peracto, viatico ſacro omnes recreavit, humilique admonitione perſuaſit, ut in fide recta perſiſtentes, ſpem ſuam in Dominum componere non dubitarent, indicens eis omnigenam ſponſionem conſolationis, & annuncians pſalmigraphi David verba dicentis: Si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Salutari autem admonitione Epiſcopi peracta, cum jubar radiantis ſolis primum

Humilibus

Porta quã Jacobæam dicimus.

Veteri famã proditũ, textores Auguſtanos egregiam hoc bello operã navaſſe, primario Ungarorum regulo occiſo (hic ipſe videri poſſit) cujus clypei inſigne luteo & rubro colore diſtinctum, Otto illis virtutis teſtimonium conceſſerit.

primum latitudinem telluris irradiaret, exercitus Ungrorum inenarrabili pluralitate ex omni parte ad expugnandam civitatem circumcinxit, diverſa ferens inſtrumenta ad depoſitionem murorum. Cumque undique parati eſſent ad bellum, & cuncta propugnacula civitatis repugnantium plena fuiſſent, quidam Ungrorum flagellis alios minantes ad pugnandum coëgerunt, & illi tantam multitudinem in propugnaculis reſiſtentium eis videntes, muris ſe conjungere adeò perterriti non audebant. Interim cum interius exteriusq; parati eſſent ad bellum, Perchtolfus filius Arnolfi de caſtello * Riſineſpurch vocitato, venit ad regem Ungrorum, adnuncians ei adventum Ottonis glorioſi Regis. Qui ut hoc audivit, ſuum claſſicum omni exercitui notum clangere præcepit, de cujus ſonitu exercitus totus pugnam civitatis omiſit, & ad colloquium eorum Regis ſe conjungere feſtinavit, qui cum eis autumatione facta Deo donante à pugna civitatis ceſſabat, & in occurſum glorioſi Regis ire cœpit, ea ratione, ut illo cum ſuis ſuperato, victor rediens civitatem & totum regnum liberè habere potuiſſet. Regi Ottoni venienti Dietpaldus comes frater Epiſcopi, cum * cæteris, qui in civitate erant, nocte exiens in occurſum venit. Rex igitur cum tantum exercitum Ungrorum perſpexiſſet, æſtimavit, non poſſe ab hominibus ſuperari, ni DEUS omnipotens eos occidere dignaretur, in cujus adjutorium confidens, ſuorumque conſolationibus principum roboratus, * bellum viriliter cum eis agere cœpit, & cum mutua cæde utrobique cecidiſſent, & his interfectis, qui ad occiſionem à Deo prædeſtinati erant, glorioſa victoria Ottoni Regi à Deo, cui nihil impoſſibile eſt, data eſt, ita ut exercitus Ungrorum in fugam verſus virtutem præliandi ultra non haberet, & quamvis incredibilis numerus illorum occiſus fuiſſet, tantus tamen adhuc exercitus eorum remanebat, ut hi, qui de propugnaculis Auguſtæ civitatis eos venire conſpexerunt, non pugna laceſſitos eos redire æſtimaverant, donec prætereuntes civitatem ulteriora Lici fluminis littora feſtinando repetere cognoverunt.

**Al. Riſineſpurich.*

**Inter quos fortaſſe S Udalricus quoq;, nam Diet'm. Ottonem ante pugnam ſacram communionem ab egregio porrectam Othalrico confeſſore ſuo ſumpſiſſe ſcribit.*

* *Hoc prælium in S. Laurentii feſtum incidit. Vide cum alios illorum temporum hiſtoricos tum præcipuè Witich & Dietmar. Regino ſcripſit, nunquàm ante apud noſtrates talem victoriam auditam. Incredibile eſt, quod Friſing. tradidit, ex omnium hoſtium num. 7. tantum effugiſſe; Viterb. unum etiam demit, ſex enim tantùm barbaros ſuperfuiſſe ſcripſit.*

Rex autem cum ſuis eos ſequens, & quibus ſe conjungere potuit occidens, veſpertina hora diei ad Auguſtam pervenit, ibique cum Epiſcopo illam noctem ducens, eique magnam conſolationis relevationem faciens, de Dietpaldo fratre ejus, qui in bello occiſus eſt, & de aliis ejus propinquis ibidem interfectis,

In Geneal. Kyburg. eſt Richwinus. * Rihgwinum filium Dietpaldi comitatibus patris honoravit, Epiſcopiq; fido adjutorio, in quibuscunque ejus deſiderium cognovit, dignam mercedem reſtituit. Mane autem facto fugitivas barbarorum acies ſequendo, regionem *Al. Babariorum.* * Bajoariarum reviſit, feſtinisque legatis miſſis, tota remigia & vada fluminum obſervare præcepit ad occiſionem eorum, quod & ita factum eſt. Illi autem nocte illuc venientes, quidam eorum ab his, qui in navibus erant fluminibus immerſi ſunt, quidam occiſi ſunt, qui autem ad littus pervenerunt, ab his qui littora obſervabant, interfecti ſunt, nulla eis via, & nullum devium ab eis inveniri potuit, quin in omni loco vindicta Domini ſuper eos manifeſtè maneret, ita etiam, ut non poſt multos dies * reges eorum & principes comprehenſi & ad Ratiſponam perducti, in ignominiam gentis eorum cum aliis multis eorum comprovincialibus, eculeo ſuſpenderunt.

* *Tres Ungarorum duces juſſu Henrici Bavariæ ducis ſuſpenſos habet Witich. Reges eorum in patibulis Ratiſponæ ſuſpenſos, eſt in edit. n. Contracti. Regulos appellat Sigeb.*

Caput XIII.

De reverſione regis ad Saxoniam, & de ædificatione eccleſiæ ſanctæ Afræ.

Rex autem * Otto potentiam in Deo tenens, Heinricum fratrem ſuum poteſtativa manu in regnum confirmavit, & ipſe in Saxoniam victor, ſicut ſolebat, revertebatur.

* *Otto Henricum fratrem ante pugnam Ungaricam in Bavariæ ducatum reſtituit: poſt victoriam autem in Saxoniam abiit. Witich. Atque Henricus eodem anno 955. obiit, Regino, Contract.*

Venerandus autem Epiſcopus Udalricus, cum Rex ab Auguſta diſcederet, abiit ad loca, ubi bellum peractum eſt, quærens prædictum Dietpaldum fratrem ſuum, & nobilem Reginboldum filium *Luitgarda.* * ſororis ſuæ, & inveniens eos ad Auguſtam perduxit, & in eccleſia ſanctæ Mariæ ante altare ſanctæ Waldpurgæ Virginis in ſede unius *ſepulchri.* * taphi ambos fideliter ſepelivit. His ita, ſicut prælibatum eſt, peractis, Epiſcopus quamvis multis adverſis fatigatus fuiſſet, ſicut optimè omni ſperanti in Deo decet, bonæ conſolationis effectum aſſumens, cum ſuis pertractare cœpit, qualiter imminentia damna aptiſſimè ſuperare potuiſſet. Inprimis qualiter deprædatam congregationem clericorum ſuſtentaret, ad implendum quotidianum miniſterium ſervitii Dei in eccleſia, ſciebat enim eos cibaria non habere, & ideò cum his, quæ ipſe ſic deprædatus habere potuit, & quæ à benevolis populis ei transmiſſa ſunt & oblata, aſſiduè in ſua præſentia eos ſecundum ſuam facultatem mandere & bibere fecit, & omnimodis adjutoriis ſtabilivit, eo uſque, dum ex ſemet ipſis deprædationis miſeriam temperave-

peraverunt, & loca eorum ex iterata laboratione ſuſtentationis ſubſidium attulerunt; ſua autem loca ignibus exuſta,& conſumptis frugibus in deſolationem redacta,ſtudioſis laboribus in agris & in ædificiis renovare præcepit, ſtrenuitas autem familiæ juſſioni ejus parendo ſic inchoabat, & congruo tempore utilitatis uſu, quantum poſſibilitas ſufficiebat,reſtituit. Eccleſiam autem ſanctæ Afræ,quæ à paganis fuerat cremata, adhuc reædificata non erat, ſed tugurium * gloſſibus tectum altaria ab imbribus & intemperiebus defendebat: ſepulchrum Simperti Epiſcopi in choro juxta gradus ſitum, adhuc ſine tecto remanebat, de cujus operimento in viſione admonitus, lignis more operculi arte conjunctis tegebat. Non poſt multum verò temporis decurſum, iterum admonitus, ut domum ſanctæ Afræ reædificare non tardaret. De cujus inſtauratione cum ſæpiſſimè tractaret, qualiter congruentiſſimè fieri potuiſſet, & qualiter ſub poſitione cryptæ orientalem plagam eccleſiæ convenientiſſimè decoraret, & nullus certitudinis effectus ei animo irrepſiſſet, continuis orationibus & jejuniis cum domeſticis & religioſis presbyteris, devotiſſimè miſericordiam Dei ſecretò deprecari cœpit, ut ei monſtraretur locus,in quo corpus ſanctæ Afræ collocatum fuiſſet, & ſi cryptam in eo loco, ubi voluntas ejus complacuit,fas componere maneret. Ut orationem ejus & jejunium ad aures Domini pervenire dubium non eſſet, ſecundum cantationem ſancti David Prophetæ: Ecce oculi Domini ſuper juſtos, & aures ejus in preces eorum, quadam nocte in viſu ei ſancta Afra apparuit, & locum collocationis corporis ejus, ſicut in ſcriptura paſſionis ejus eſt ſcriptum, ab Auguſta civitate,in ſecundo milliario * in eccleſia monſtravit. Cryptam autem in prædeſtinato loco fieri prohibuit, propter ſanctorum reliquias,quæ in illo loco in requie diem expectare debent judicii. Hac revelatione perdoctus,quid ſibi eſſet faciendum, muros ex maxima parte ab ignibus depoſitos cum magna feſtinatione reædificare fecit, & priori altitudini menſuram unius cubiti ſuperpoſuit, cryptaque congruenti occidentalem partem eccleſiæ decoravit,ſuper ædificia in ſua præſentia cautè menſurata, ſummo ſtudio incidere & adducere præcepit, & non tardavit,donec imbricibus eam ex toto cooperuit, & interius ædem eccleſiæ laqueariis veſtivit, & lucida pictura decoravit, & ornamenta eccleſiæ, quæ propter barbaros in civitatem fuerunt deportata, & in matrici eccleſia ſervata, reſtitui fecit.

** f. pro ſcandulis.*

** Autographum hîc alia manu ad oram habet, à loco ubi paſſa eſt.*

Caput XIV.

De Hortulano ejus, & de itinere ejus ad Romam, viſitatione Eberhardi ſolitarii.

QUam in magna obſervatione Dei ille locus orientalis partis eccleſiæ ſemper maneat, certis ſit indiciis manifeſtatum, hic mihi congruum videtur innectere. Quidam hortulanus nomine Adelpoldus, ibi deambulando inter gramina ſpeluncam invenit, in quam intrans formoſam ædiculam ſub terra muratam conſpexit, & veniens nunciavit Epiſcopo dicens: In hoc loco poſſum olera mea & alia neceſſaria reponere. Cui ille reſpondit denunciando dicens: Si hoc facis, ſenſum & ſoſpitatem membrorum tuorum te perdere dubium non eſt. Hortulanus autem verbis Epiſcopi non credens, ſine ejus ſcientia præfatas res in eandem ſpeluncam congregare cœpit; hoc faciendo ſenſum cum auditu & viſu perdidit. Hoc autem cum Epiſcopo nunciatum fuiſſet, juſſit adduci ſibi hortulanum, & dixit ei: Quare occupare voluiſti illum ſanctum locum, ſpernendo meum præceptum? Cui ille quamvis ſenſu careret, non inficior, ait, ſcio enim, quod pro illo reatu, quod mandatis tuis non obedivi, iſtam tribulationem incurri. Cujus tribulationibus benevolus Epiſcopus condolens, indulgentiam ei cum benedictione donans, Deo concedente ſanitati reſtituit. Mirabile dictu, ille hortulanus poſtea illam ſpeluncam nullo modo invenire potuit. Poſtea autem Epiſcopus pollinctoribus accerſitis, in auſtrali parte exterioris muri eccleſiæ ſepulchrum ſibi fodere, & exterius muro cingere, & perrupto muro eccleſiæ arcum muratum deſuper curvare præcepit, & arcam aptam componere ad cooperiendum corpus in ſepulchro, & inſuper tabulatum denſum longo tempore imputribile cauta conjunctione vinctum ſuperponi decrevit. His præparationibus exequiarum ſuarum perpetratis, omni hebdomada de hinc ipſum locum die Veneris viſitare, & ibi hoſtias immolare conſuetus erat, ſi alia aliqua ei occupatio vel abſentia impedimentum non fecit. Interea verò Dei donante clementia iſtas regiones concordia pacis illuſtrabat, & benevolas mentes turbo perſequutionum à ſervitio Domini non prohibebat, ideò ipſe Romam pergere decrevit, & illuc feliciter pervenit, liminaque beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli devotionis ſtudio humiliter viſitavit, ibique precibus profuſis, eleemoſynarumque largitate pauperibus diſpenſata, ab * Alberico Principe Romanorum honorificè ſuſceptus eſt, frequentique miniſterio & oblatione cumulatus, aliquantos dies ibi perduravit. Cumque ibi morando reliquias ſanctorum ſe velle comparare indicaſſet, quidam clericus ad eum veniens, perduxit eum in ſilentio noctis, ubi caput

De Alberico Liutpr. Tic. lib. 3. c. 12. lib. 4. c. 1. lib. 5. c. 1. item Sigeb. an. 930. Liutprand. ait, eum Romæ monarchiam obtinuiſſe.

caput ſancti * Abundi martyris in quadam eccleſia altari incluſum ſervabatur, cujus paſſionem ei oſtendens & caput præſentans, ſacramento firmitatem fecit ſuper reliquias, quas Epiſcopus ſecum attulerat, ejusdem Abundi caput eſſe, cujus paſſio præſentialiter fuit perlecta. Cum autem ſacramentum peractum audiſſet Epiſcopus, placitam mercedem clerico donavit, caputq; ſancti Abundi accipiens, ad Auguſtam ſecum reportavit, ibiq; ad conſolationem multorum glorioſè incluſit. Monaſterium verò ſancti Galli, ubi ille ſcientias litterarum fuerat perdoctus, aſſidue viſitavit, ibique Deo militantibus cœnobitis convivium fecit, & inde ad cellam ſancti Meginardi perrexit, ad videndum ſervum Dei ſanctum * Eberhardum, ejusque neceſſitatibus ſibique ſubjectis monachis ſubveniendum, in quibuscumque potuit eorum cognoſcere voluntatem. Ultima verò vice Eberhardo vivente, cum inde recedere debuiſſet, expleta multimodo amabilitatis loquutione, acceptoq; cum orationibus in eccleſia * permiſſo, ad vehiculum ſuæ reportationis egreſſus eſt, cumq; paratus eſſet ad pergendum, & eo die ſanctum Eberhardum amplius videre non putaret, ſubito poſt eum quaſi feſtinando veniebat, & oſcula charitatis iterans cum flebilibus oculis ajebat: Ex hac hora ultra me non videbis, donec exempti corporibus in præſentia Dei nos videre merebimur. Cujus verbis reſpondens Epiſcopus dixit: Dulciſſime Pater, nunc ſcis, me certè cito de hoc ſæculo eſſe migraturum, cui ille reſpondit, finis adhuc vitæ tuæ tibi non imminet, verba autem quæ tibi nunc dixi, vera eſſe non dubites. His verbis expletis Epiſcopus remeavit, & antequam iterum eandem cellam reviſitaret, Eberhardus feliciter migravit à ſæculo.

De hoc capite vide notas collegii Rom ſoc. Jeſu ad hiſtor. SS Abundii & Abundantii ſub littera C. fuere enim plures Sancti hujus nominis.

Eberhard. ex Decano Argentineſi eremita, Stumfius lib. 6 c 21. & Bruſch. de monaſt. Eremum ingreſſus An. 923.

* *Accipere permiſſum,* Urlaub nehmen.

Caput XV.

*De Itinere ad Burgundiam * pro reliquiis ſanctorum.*

REgionem quoque Burgundionum tempore alio adiit, & ad * Agaunenſium locum, ubi ſanctus Mauritius cum ſuis ſequacibus propter nomen Domini martyrium ſumpſit, magnæ humilitatis ſtudio viſitavit, qui antea à * Rege Burgundionum promiſſionem accepit, ut unum de ſanctis martyribus ex ejus datione & adjutorio inde ad Auguſtam referre mereretur. Et cum illuc die ſabbathi perveniret, monaſterium noviter à * Sarracenis exuſtum invenit, & nullum de habitatoribus ibi conſpexit, niſi unum ædis * ædilem, combuſtum monaſterium cuſtodientem. Cumq; ille ſacram noctem in Dei laudibus ibi permaneret, & mane cum radius ſolis primum latitudini terræ lucem diffun-

Gabr. Palæotus Archiep. Bonō. part. 4. de ſec translat. meminit S. Udalrici reliquias peregrè conquirentis.

* *Agaunenſe S. Mauritii cœnobium Sigiſmundus Rex condidit Vigner. Chron. an 515.*

* *Reges Burgundiæ fuerunt ab An. 912. ad an. 990. Rodulfus & Chonradus Vign. Chron.* * *De Sarracenis Burgundiam turbantibus tempore Conradi Regis vide Stumf. ex Eggardo lib. 4. c. 36. hiſt. Helvet.* * *Al. Senilem.*

diffunderet, miſſam de ſancta Trinitate celebravit, qua expleta, cum * alteram ſtatim venerationi diei Dominici congruentem celebrare cœpiſſet, duodecim clerici cum multitudine populi advenientes miniſterii ſui celebrationem audientes perſiſterunt. Quo peracto, ſanctus Epiſcopus eoſdem fratres ſalutavit & muneribus honoravit, & ob quam rem illuc deveniret notum fecit. Qui hilaritatis ejus dulcedinem & ſanctitatis religionem perſentientes, ne delectabili deſiderio privatus abiret, aperta collocationis ſanctorum ſpelunca in ſcopulo exciſo, plurima parte ſanctarum reliquiarum donatum lætificaverunt. Cum verò optabili licentia clericorum, & amantiſſima dimiſſione populi inde rediret, Conſtantiam civitatem cauſſa orationis viſitavit, & inde ad Augiam inſulam venit, & ab * Alewico Abbate charitativè ſuſceptus & omnimodis commodis bene procuratus eſt. Cumque amabili colloquio inter ſe ſermocinarentur, omnia, quæ ei in itinere acciderunt, nota fecit. Benevolentia autem abbatis, cum audiret eum pro amore ſanctarum reliquiarum exire, deſiderio ejus ſatisfaciens, non modicam partem de corpore ſancti Mauritii & de aliorum multorum ſanctorum reliquiis ei donans, lætum abire permiſit. Auguſtæ verò civitati cum appropinquaret, præmiſſis nunciis demandavit, ut ad * optivum donum ſanctarum reliquiarum, quod ſecum attulerat, honorificè clerici cum populo, & cum crucibus & incenſo pigmentorum, aquaque benedicta occurrerent, & ſuſcipiendo glorioſè, cum laudibus & melodiis congruis perducerent honorificè cum illo in eccleſiam in honore ſanctæ Dei genitricis Mariæ conſecratam. Illuc cum perductum eſſet, ab Epiſcopo cautè collocatum eſt in arcam auro & argento coopertam, ad laudem Dei omnipotentis, & in auxilium populi advenientis in nomine Domini noſtri JEſu Chriſti, cui eſt honor & gloria per infinita ſæcula ſæculorum, Amen. Talibus & his ſimilibus ſtudiis ſemper in Dei voluntate ſerviens, decertavit qualiter epiſcopatum, quem ad regendum ſuſcepit, omnigenis honoribus ſublimare potuiſſet, & ſervitium Dei & ſanctæ Mariæ Dei genitricis amplificare indefeſſus laborabat, & ideo ubique Gratia Dei præventus, ſicut in pſalmis ſcriptum invenitur: Voluntatem timentium ſe faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & ſalvos faciet eos: Et ſecundum Apoſtolum dicentem: Scimus, quomodo diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, & reliqua. Multiplicibus enim Dei magnificentiis honoratus, & firma fide confortatus, deſideria voluntatis ejus percipiens, multis in ſuis neceſſitatibus profuit, & poſſibilitatis ſuæ potentiam, quantum potuit, humiliter celavit, quia multi, qui caduco morbo vexabantur, ſanctitatis ejus benedictione percepta, ſoſpitati reſtituebantur, ſi pro qua re bene-

** Vide notata de pluribus una die miſſis ſupra ad cap. 3.*

** Bruſchio Alawicus Abbas Augienſis ab A. 933. ad an. 958 quo eũ obiiſſe Contracti vetus editio habet.*

** Pro exoptatum.*

re benedictionem expetivere, non indicavere, qui autem neceſſitatis eorum afflictionem manifeſtè nunciaverunt, benedictione ſubtracta, cauſſa humilitatis abire permiſit, dicens: Ego non ſum dignus de hac infirmitate vos poſſe liberare.

Caput XVI.

De Oleo à ſancto viro ſanctificato.

Sanctificatum verò oleum in die Cœnæ Domini ab eo tam ſalubre effectum eſt, ut multi in infirmitate poſiti, ab eo uncti celeriter ſanitati reſtituerentur, & multi caliginem oculorum habentes, & præſentis luminis ſe in hoc ſæculo manere carentes putavere, à tactu hujus olei ſerenitati oculorum iterum uti meruerunt. Hæc verò nemine dicente comperiebam, ſed propriis oculis in quam plurimis peracta conſpiciebam. De ipſius autem Epiſcopi * recuperatione non oportet reticere, quia cum quodam tempore de monaſterio ſancti Galli redire ad Auguſtam civitatem decreviſſet, Campidonam veniens tam gravi infirmitate detentus eſt, ut ex ſe ſine adjutorio aliorum ambulare non potuiſſet, & cibum ad recreationem corporis ſumere vires non ſufficerent; miſſis nunciis celeriter ad Auguſtam civitatem, oleum ab eo conſecratum ſibi inde reportare præcepit, cumque in vigilia Pentecoſten nunciis revertentibus hora diei nona, cum adhuc congregatio monachorum ſollenni officio miſſæ interfuiſſet, & ipſe intra cubiculum ſacrum myſterium auditum habuiſſet, oleum ei repræſentaretur, peracto ſacro myſterio monachi ad eum introducti ſunt, præſentibus clericis, qui cum eo illuc devenerunt, & cantatis pro ejus infirmitate ſeptem pſalmis, letaniaque devotè expleta, quendam ſanctum monachum Hiltine nominatum, ad clauſtrum revertentes fratres ad ungendum eum oleo ſancto cum ſuis duobus presbyteris dimiſerunt. Unctione verò peracta ſecundum doctrinam Jacobi Apoſtoli, infirmatur quis in vobis, inducat presbyterum eccleſiæ & rel. dixit Epiſcopus præpoſito, iſtis unctoribus meis cum cæteris meis comitibus, in mea vice ſervitium congruenter exhibete, cum his bonis, quæ nobis hodie conceſſit Deus. Cum verò ad menſam prandendum conſediſſent, & adhuc prandium peractum non fuiſſet, nuncius de Epiſcopo venit dicens: Læto animo eſtote, & recreamini cum gaudio, quia Dominus noſter Epiſcopus, quamvis hebdomada præterita vel buccellam panis ad refectionem accipere non potuiſſet, nũc Deo donante ſe reficit, & reducta ſanitate eſt melioratus. Qui audito delectabili nuncio omnes ſimul Deũ laudantes & Deo gratias

*Recuperatio, Erholung von der Kranckheit.

gratias dicentes hilares effecti ſunt. Veſpertina autem hora adveniente, & ſigno veſpertinali in primis ſonante, ſtatim ſurrexit & ad eccleſiam ambulavit, & ibi in Dei laudibus infatigatus permanſit, donec veſpertinalis laus à fratribus ſecundum curſum monachorum prolixè perficiebatur, & poſtea de die in diem confortatus, ex integro priſtinæ ſanitati citò reſtitutus eſt. O quam magna multitudo dulcedinis Dei, qui illi hoc tanta velocitate ad remedium conceſſit, quod ille aliis ad medicinam & ad indulgentiam peccatorum præparavit, ut cum ejus fide perfecta cæteris plurimis fides confirmaretur.

Caput XVII.

*Qualiter ſuper * Vindicem & in Danubio liberatus eſt.*

**Vindonem apellavit Fortunatus, quidam Virdonē, vulgò* Werten.

TRadere huic quoque me aliam rationem in hoc loco oportet, quam Herewigo Capellano ejus dicente comperi. Quadam die cum pro aliqua utilitatis cauſſa ſuper fluvium Vindicem nominatum caballicare debuiſſet, & ipſe ab illuvie elevatus fuiſſet, & comites Epiſcopi univerſi vadum rectitudinis devitarent, & alia vada aptiora quærerent, & idem ipſe prænominatus Herewigus ſolus cum eo remaneret, ipſe vadum, quod alii omiſerunt, ſine trepidatione tranſcendit, ſoccis de ſago factis indutus propter frigus, quia hyems erat. Præfatus verò Herewigus flumine transgreſſo, ex cingulo deorſum, quamvis ſuper altiorem caballum ſederet quam Epiſcopus, udus effectus eſt, & proſpiciens in veſtimenta Epiſcopi, ſi aqua infunderentur, ſed nec in ſoccis unum pilum humidum conſpexit, & ad Epiſcopum dixit, ego uditate perfuſus ſum, & tuæ celſitudini pilus in ſoccis non eſt madefactus: Cui dixit Epiſcopus, hæc, quæ vidiſti, me vivente nemini dicere præſumas. Alio verò tempore, cum ad colloquium Ottonis Imperatoris ad Ratiſponam civitatem navigando per Danubium venire decreviſſet, quodam die nautis incautè ante ſe conſpicientibus, navis cuidam ligno importunè conjuncta, aquis repleta immerſionē omnibus minabatur. Perturbati verò omnes & timore perculſi, ad littus magno ſtudio navem perducere feſtinarunt: Navi verò aridæ adducta, quæ intra erant ad littus portaverunt, illius verò Epiſcopi, in poſteriori roſtro navis ſedentis, obliti ſunt. Unus verò clericorum Meſi nominatus, magno ſtupore attonitus dixit: Heu nobis miſeris, quia ſeniori noſtro in iſto periculo adjutores non fuimus, & his dictis currens per profunditatem aquæ, quæ in navi fuerat congregata, aſſumptis brachiis Epiſcopi ſuper humeros ejus, evexit eum extra navem, omnibus itaque expoſitis & illo noviſſimè egreſſo, navis in poſteriori parte profunditati demerſa eſt. Quid mirum ſi navis onuſta

eo

eo inſedente mergi non potuit, ſed eo jubente ſuper aquam ſtetit, qui beato Petro Apoſtolo undas maris ad ſuper ambulandum propria voluntate firmavit? ſic non ex ſua conditione, ſed ex meritis in ea ſedentis navis interim ſuper aquas natare cogebatur, donec cunctis ſtipendiis & oneribus relevaretur, poſtea verò immerſa nunciabatur.

CAPUT XVIII.

*Qualiter * Tar fluvium tranſivit.*

*Tarus Plinio italiæ Ciſpadanæ fluv.

ROmam viſitare itaque cum quodam tempore æſtuanti animo deſideraret, & ad fluvium nomine Tar cum perveniret, tam periculoſum ex inundatione aquarum factum invenit, ut nullus ex utraq; parte advenientium eo die vel alio ſe poſſe * venire ſuper eum ſperaret: Sanctus Epiſcopus in Deum confidens, paratura miſſàtica ſe indui feſtinavit, & in littore fluminis cum ſuis comitibus miſſam devotè celebravit, & poſt miſſam præfatum fluvium tanta commoditate tranſivit, ut nulli ejus comitum aliquid adverſitatis eveniret, ſed omnes ſalvi & incolumes Deum laudantes gaudendo ibant per viam.

* Venire ſuper eum über ihn kommen.

CAPUT XIX.

Qualiter una ſanctimonialis infirmabatur & ſanata eſt.

MUltimodis Chriſti ſervitiis cum ferventiſſimè inſiſteret, & undique amplificare ſtuduiſſet, Deo donante excogitavit, propter cujusdam ſanctimonialis religionem * Emoza nominatæ, ad eccleſiam ſancti * Stephani protomartyris ſanctimonialium congregationem componere, & regulæ ſanctitatis ſubdere, & ſancto velamine Chriſto Deo deſponſatas conjungere.

* Al. Hicila, vel Lucila.

* *Bruſch. de monaſt. ſcribit, hoc monaſterium circa an. 966. conditum, ineptè verò addit, Stephanum Ungarorum regem ibi à S. Udalrico baptiſatum. Eleuſinia S. Udalrici ſive ſoror ſive cognata (utrumq; Bruſch. lib. de monaſt. & lib. de Epiſc. prodidit) prima Abbatiſſa præfuiſſe creditur.*

Quod cum factum fuiſſet, quædam mulier cum conſenſu connubia mariti deſpiciens, eidem congregationi ob futuræ beatitudinis mercedem obedientiam profeſſà ſe admiſcuit, litterarum verò ſcientia ad perfectionem docta non manebat, ad exteriora autem neceſſitatis opera ſtrenuitatem magnam habebat, & ideò aliæ ſanctimoniales eam cellerariam facere voluerunt, qua renuente, Epiſcopo nunciatum eſt, & ſupplicatum eſt, ut cum ſua poteſtate miniſterium cellarii commendaretur. Epiſcopus verò ſupplicationi aſſenſum præbens, præfatam ſanctimonialem cellerariam eſſe præcepit: Illa autem præcepto Epiſcopi non obedivit, ſed in priſtina refragatione conata eſt perſiſtere:

Sequenti verò nocte in ſomnis audivit vocem dicentem ſibi, quia non obediſti præceptis Epiſcopi, ideò uſu ambulandi privaris tamdiu, donec ab eo abſolveris. Expergefacta autem diſſolutam membris ita ſe eſſe perſenſit, ut nullum ambulandi effectum habere potuiſſet. Hac infirmitate ligata, laborioſè expectabat adventum Epiſcopi. Interim verò appropinquabat tempus ſynodalis colloquii, & Epiſcopus ad Auguſtam revertebatur; hoc cum infirma ſanctimonialis audiret, rogavit ſe portari in eccleſiam ſanctæ Mariæ, & obtutibus ejus repræſentari: Cumque ad ejus præſentiam veniret, humillimis precibus ejus miſericordiam deprecari cœpit, ut ab affligentibus alligationibus infirmitatis ab eo abſolvi mereretur. Audita ejus deprecatione Epiſcopus, de inobedientia eam increpavit, & munere benedictionis ſimul & indulgentiæ donatam dimiſit. Cumque ab ea reverteretur Epiſcopus, ſtatim ſanitati reſtituta currendo præceſſit Epiſcopum, antequam ille perambularet eccleſiam, & ante celſitudinis ejus præſentiam proſtrata, Deum pro reddita ſanitate laudando, promiſit de inobedientia ultra ſeſe fore emendaturam, & ad proprias manſiunculas læta rediit.

CAPUT XX.

De Conſtructione eccleſiæ Sancti Joannis Baptiſtæ.

**Pro honorans, colens.*

* HYmnizans ſanctus Dominum Epiſcopus, habili tempore poſtea eccleſiam in cœmeterio ſanctæ Mariæ in modum crucis ædificare cœpit, & ædificatione peracta, altaribusque quinque in ea compoſitis in honore ſancti Joannis Baptiſtæ dedicavit, & dolium baptizandi de petra exciſum in ea conſtitui fecit, & dote legitimatam, presbytero ad procurandum in divinis officiis commendavit, & præcepit, ut matricularii in omni hebdomada die ſabbathi & in aliis ſollennibus feſtivitatibus, cum Evangelio & crucibus & cereis cum Dei laudibus reverenter viſitarent, & in paſchali hebdomada, quam dicunt infra albas, quia tunc conſuetudo eſt tres cantare pſalmos ad veſperam, remanentes duos illuc deambulando cum antiphona & tono formoſa modulatione perpſallere, & ipſe perſæpe ibi ſalutares hoſtias Deo immolare conſuevit.

CAPUT XXI.

De Itinere ejus ultimo ad Romam.

** Zoam pro vita, vitam pro anima uſurpavit.*

* ZOam in ultimis temporibus ſuam ſalvare cupiendo, animo decrevit, quamvis vires corporis de die in diem decreſcere ſentiret, ut limina Apoſtolorum Petri & Pauli devota intentione laboraſſet viſitare. Cumq; aliquantulum itineris peregiſſet

giſſet in carpento, & ad difficiliores vias perveniret, non potuit ultra iter peragere, antequam in lecto collocatus equis ſuperpoſitus pergere cœpit: ſicque pergendo, quamvis comitibus ejus ubique periculoſum videretur, Deo juvante & ſancto Petro Apoſtolo, ſine periculo p rvenit ad Romam, votorumque ibi antea diſpoſitorum & promiſſionibus devotiſſimè expletis, & gratiſſimorum emolumentorum & indulgentiarum donis acceptis, * permiſſoque ſalubri à ſancto Petro & vicario ejus Pontifice, cæterisq; Deo ibi & ſancto Petro militantibus honorabiliter accepto, felicem reditum iniit, & Ravennam viſitare diſpoſuit. Illucque cum appropinquaret, Imperatorem glorioſum * Ottonem cum Imperatrice Adalhaida ibi manere comperit, & ante ſe miſſo nuncio adventum ejus illi indicavit, & ille ſtatim nuncium ſequendo ad oſtium cubiculi Imperatoris pervenit. Imperator verò cum eum in tanta vicinitate manere agnoviſſet, uno pede calceato & alio adhuc incalceato, cauſſa humilitatis & flagrantia divini amoris, eum ad ſuſcipiendum amabiliter feſtinavit. Cumque in cubiculo accerſita imperatrice ſuavi colloquio fruerentur, & alternis locutionibus diverſarum rerum proventus terminarent, vir ſanctus Imperatorem cum auxilio Imperatricis flagitare cœpit, ut filio ſororis ſuæ Adalberoni procurationem ſui epiſcopatus, regimenque ſuper familiam & omnia negotia ſæcularia ad eum pertinentia, fideliter firmiterque commendaret, & ut à celſitudine ejus Imperialis potentiæ promiſſum conſolationis accipere mereretur, ut poſt ejus diſceſſum cathedram epiſcopalis poteſtatis ei donaret, ut ſibi majoris otii ad ſtudium orationis & eccleſiaſtici regiminis & Chriſtianitatis ſtabilitatem facultas concederetur. Cujus petitioni glorioſus & benevolus Imperator aſſenſum præbens, ſæcularium negotiorum commercia * Adalberoni commendavit, & epiſcopalis honorem cathedræ poſt vitam Epiſcopi, ſi Deus vellet, ei donare permiſit, & inſuper multis libris auri Epiſcopum donatum, amabiliter abire permiſit, & ejus manſiones cum alio ſervitio neceſſario, cum ſuis fidelibus uſque ad finem illius provinciæ cautè diſpoſuit.

*Permiſſum Urlaub.

*Otbo ab A. 968. ad An. 972. in Italia egit. Sigon. de regno Italiæ.

*Contractt editio nova habet an. 971. Adalberoni epiſcopatum ab Imp. conceſſum, quod de hac nimirum promiſſione intelligendũ.

CAPUT XXII.

De reverſione ad Auguſtam.

EPiſcopus autem & præfatus Adalbero, cum lætabundi ad Auguſtam reverterentur civitatem, honorificè ſicut decuit ſuſcepti ſunt, & omnes qui ibi inventi ſunt, comperta eorum proſpera reverſione, & honorificatione ab Imperatore eis facta, valde lætificati ſunt. Tunc verò præfatus Adalbero congregatis militibus Epiſcopi, deſideravit ut ei ſacramenta fidelitatis

jurarent, quod & fecerunt in præſentia Epiſcopi, ſimiliter & familia per totum epiſcopatum fecit. Epiſcopus autem indumento more monachorum formato induebatur, quorum antea regulam multimodis virtutibus ſequi conſueverat. Cumq; hæc ita agerentur, propter quorundam clericorum æmulationem, qui ſe æſtimabant poſt obitum ſancti Epiſcopi, Imperiali celſitudine concedente epiſcopatum poſſe acquirere, ferulam epiſcopalem publicè portare præſumpſit, ut eis tota ſpes acquirendi epiſcopatus adimeretur.

Caput XXIII.

Qualiter ſynodus Adalberonem degradari voluit.

Poſtea verò revertentibus de Italia * Imperatoribus, patre ſcilicet & ipſius * prole ad Franciam, facta eſt * ſynodus in loco qui dicitur Ingilunheim, ad quam Archiepiſcopi cum cæteris ſuis ſuffraganeis ſanctum Udalricum cum ſuis legatis honorificè invitaverunt, Adalberonemque ejus nepotem cum eo venire decreverunt.

**Otto ex Italia in Germaniam poſtremum rediit A. 972. Sigon.*

**Otto ſecundus primi filius, Imperator appellatus vivente patre an. 968. Sigeb.*

* *Synodus Adalberonis cauſſa habita an. 972. Contract. in ea S. Udalricus & Adalbero tranſgreſſionis canonum accuſati, cauſſa dicta abſoluti ſunt. Alia autem fuit Synodus Ingelheim. an. 948. Cui etiam S. Udalricus interfuit, ut eſt in Frodoardi Chronico.*

Illuc verò cum pervenirent, & antiſtites ibidem congregati Adalberonem baculum Epiſcopalem publicè portare cognoviſſent, irati ſunt contra eum, & dicebant, ut contra canonicæ rectitudinis regulam in hæreſim lapſus fuiſſet, & quod Pontificalis honorem ſublimitatis vivente Epiſcopo ſibi plus juſto vindicaret, & ideò ultra eum Epiſcopum ordinari non deceret. Quibus ille auditis, prima die ſynodale colloquium intrare devitavit, & in alia domo cum cæteris clericis Epiſcopi remanebat: Antiſtes autem cum paucis ſuis capellanis ſynodum intravit. Cumque inter ſe Pontifices colloquia habere cœpiſſent, uniuscujusq; rationem per latinitatis locutionem voluerunt terminari: Cumque cauſſa ſancti Udalrici fuiſſet ventilanda, & ille pro * infirmitate, tam ſonora voce, ut tota ſynodus audire potuiſſet, rationem proferre non poſſet, advocabatur unus ſuus clericus nomine * Gerhardus, qui extra ſynodum cum Adalberone remanebat, ut pro eo deſiderii ſui rationem per latinitatis locutionem manifeſtaret. Cumq; vix pro denſitate multitudinis, in præſentia Imperatorum & Epiſcoporum præſens ſtetiſſet, interrogabatur, quid deſideraret Dominus ſuus. Quibus interrogationibus multiplicatis, dixit, non debeo interrogationibus veſtris reſpondere pro Domino meo, niſi illo præcipiente. Cui dixit Epiſcopus, frater, bene tibi notum eſt deſiderium meum, enarra hoc, & ob-

**Agebat enim annum octuageſimū ſecundum.*

**Codex mſ. hic alia manu ad oram habet, iſte Gerhardus ſcripſit legēdam, quod mihi neutiquam probatur, hic enim matricularius, uti auctor huj9 vitæ appellat, videtur, cum clericus S. Udalrici vocetur, vitæ verò auctor ex congregatione S. Afræ fuit, ut ipſemet in epilogo indicat.*

& obſecra, ut eorum conſiliis & permiſſionibus, Deo juvante, expletum fiat. Tunc præfatus clericus Gerhardus in præſentia omnium dixit: Excellentiſſimi Imperatores & religioſiſſimi antiſtites, deſiderium Domini mei eſt relinquere ſæculum, & ſecundum regulam ſancti Benedicti ſanctam inire vitam, & in contemplativa vita diem expectare obitus ſui, in indumento pro certo habitus exterioris, poteſtis cognoſcere voluntatem animi interioris. Iſtis & aliis rationibus in voluntate Domini ſui in finem deductis, terra tenus cecidit ante pedes Imperatorum & Antiſtitum, obſecrans ut petitionem Domini ſui ſecundum Dei voluntatem implere non dedignarentur. Qui ſimul reſpondendi inducias usque in craſtinum diem poſtulaverunt, & poſtea inter ſe æſtimaverunt, qualiter cauſſà Adalberonis terminaretur. Quidam verò Epiſcoporum adjutores Adalberonis fuerunt, ne prorſus à ſpe epiſcopalis ordinationis, poſt vitam avunculi ſui excluderetur. Hæc cum inter ſe prolixè ſermocinarentur, ultima in unum ratione coadunati, omnes ſimul firmaverunt, niſi Adalbero ſe ſacramento excuſaret, quod non ſciret hæreſim manere, quia epiſcopalem potentiam cum baculo arripuit, nullo modo ulterius legaliter Epiſcopus fieri potuiſſet. Altera verò die cum Epiſcopo etiam Adalbero ſynodali interfuit colloquio, & cum ei prædictum crimen imputaretur, multis objectionibus diverſorum colloquiorum cum ſuis adjutoribus à prædicto crimine ſe defendere ſtatuit. Hoc cum ei adunatio omnium Epiſcoporum non conſentiret, ſecundum prædictam deſtinationem Epiſcoporum ſacramentum perfecit, per nomen Patris & Filii & Spiritus ſancti ſuper quatuor Evangelia. Tunc iterum Epiſcopus Udalricus petitionis ſuæ reſponſa, quæ pridie procraſtinata fuerunt, per prædictum ſuum clericum expetivit, quia deſideravit, ut prædictus ſuus nepos Epiſcopus ordinaretur, & ille ſecundum regulam ſancti Benedicti, in monaſterio cum eorum conſenſu deſervire mereretur. Epiſcopi autem, quamvis eis ex toto non placeret, apertè ei in ſynodo contradicere noluere petitonem ſuam, ſed ſapientiſſimi ex ipſis, cum conſilio aliorum * extra ſynodum eum ambulare cum illis poſtulaverunt, ibiq; cum eo & cum ſuis clericis ſapientiſſimis ſecretam locutionem habuere, dicentes: Reverende Pater, cui nota eſt omnium eccleſiaſticorum librorum normula, qui ſemper callem rectitudinis ambulaſti non deviando, non decet, ut nunc iſtam viam, quam ſemper tenuiſti, omittens, ſeminarium ex te ſumat talis error, ut alius in loco tuo te vivente ordinetur, quia ſi ex te talis conſuetudo incipit perpetrari, in poſterum multis reverendis & bonis Epiſcopis, ab eorum nepotibus & clericis talia deſiderantibus, multa concreſcunt adverſa; melius

**extrà ambulare* außtretten.

 tibi

tibi eſt, ut in eo miniſterio, in quo cœpiſti, Deo ſervire permaneas, quam tuam voluntatem ſequens aliis plurimis ſcandalum facias, quia ex te canonici & monachi & ſanctimoniales & cæteri Chriſtiani ad rectitudinis ſtatum debent conſtringi, qui ex ſemet ipſis per climata cadere feſtinant, qui autem incautè ambulando ceciderunt, ex te, Deo juvante, erigi poſſe ſperandi ſunt. De nepote autem tuo Adalberone tuæ voluntati ſatisfaciendo, in commune firmamus, ut nullus alius à nobis poſt tuum diſceſſum, ad illum locum, in quo tu paſtor exiſtis, eo vivente ordinetur, niſi ipſe. His conſiliis conſentiens ſanctus Epiſcopus Udalricus, cum eis in ſynodum regrediebatur, & tunc cum conſenſu aliorum antiſtitum, fecit ab Imperatore Adalberoni commendari in eorum præſentia, procurationem ſui habere, & ſub ipſo totius epiſcopatus cautam diſpoſionem in omnibus adimplere. Taliter verò iſtis terminatis, finita ſynodo Epiſcopus & Adalbero cum ſuis ad Auguſtam revertebantur. *

** Miraculū quoddam in altero exemplo hîc ſequebatur, quod quoniam infra iterum repetitur, viſum omittere.*

Caput XXIV.

Qualiter Adalbero vitam finivit.

PRædicta verò ſynodus in autumnali tempore peracta eſt; & inantea Paſchali tempore adveniente & ſancta hebdomada finita, Epiſcopus & Adalbero, amabiliter vocante * Rinwino comite Dietpoldi fratris Epiſcopi filio, ad caſtellum Dilinga nominatum venerunt, ut ibi aliquantos dies charitativè cum eo, & cum * femina ejus Hiltegart nominata manerent. Paucis itaque diebus tranſactis, Adalbero ibi cum phlebotomo ſibi phlebotemando ſanguinem minui fecit, & poſtea cum Epiſcopo ad cœnam conſedit, & de cœna ſurgens in lectum ſe ad requieſcendum depoſuit: cumque unuſquiſque ad ſuas divertiſſet manſiones, eadem nocte ſubitanea morte Adalbero * defunctus eſt, * Herewingus ejus presbyter, cum ad nunciandum hoc Epiſcopo cubiculum ejus intraret, Epiſcopus ſermonem ejus præveniens, dixit illi: Ecce Adalbero defunctus eſt: Cui ille reſpondit: Ideò ego huc intravi, ut tibi hoc nunciarem, nullus alius me præibat ad te, & quomodo hoc ſcire potuiſti? Cui ille reſpondit: Vade & ſuſcita Riwinum & omnes, qui nobiſcum ſunt, ut cito præparent vehiculum, ut corpus ejus ad Auguſtam ducamus civitatem. Epiſcopus autem miſſis ad Auguſtam legatis, præcepit, ut in eccleſia ſanctæ Afræ ſepulchrum ejus juxta ipſius ſepulchrum præpararetur, quod & ſic factum eſt. Ille autem cum his, qui cum ipſo erant, impoſuit corpus carpento, & antepoſitis equis vexit ad Auguſtam cum frequentia populi. Matricularii autem, cum crucibus & aqua benedicta & cereis & incenſo, & cum magna multitudine familiæ, cæteriq; populi appropinquanti occurrerunt,

**Al. Ribvvino.*

**Femina* Weib/ *ideſt uxor.*

**An. 973. Contracti editio nova.*

**Al. Perevvicus.*

rerunt, & honorificè ſuſcipientes, cum congruis orationibus & modulationibus perduxerunt ad locum ſepulchri, & ibi expletis vigiliis, & ſalutaribus pro ejus anima Deo oblatis hoſtiis, Epiſcopo animam omnipotenti Deo commendante corpus devotiſſimè ſepelierunt. Commendatione autem corporis peracta, & Epiſcopo cum triſtitia redeunte, univerſi fletu & lamentatione & magna mœſtitia in ſuas reverſi ſunt manſiones, pro eo quod ex nobili genere ortum & formoſum, & grammaticæ artis bene doctum, & in Dei ſervitio ſtudioſum, & in bonis operibus ſtrenuum, & in eloquentia dulciſona cautum, in donando largum, in adverſis aliorum triſtem, multarum virtutum opulentia cumulatum, in adjutorio miſerorum feſtinum, multimoda benevolentia ornatum virum, tam citò depoſitum omiſerunt.

CAPUT XV.

Qualiter Utinburam abbatiam reddit.

Religioſus autem antiſtes, miſſo legato nunciavit Imperatori obitum prædicti nepotis ſui, & Abbatiam Utenbura nominatam, quæ * ipſi à ſua imperiali potentia conceſſa erat, poſtulavit ſibi donari, non cauſſa avaritiæ, ſed ea intentione, ut cœnobitis ibidem Deo ſervientibus deliberationem, quam ille eis antea conſcriptam & ſigillatam ab eodem Imperatore donari impetravit, reſtituere potuiſſet. Imperator autem per eundem nuncium * abbatiam conceſſit, & conſolationem magnam, & multimodam ſalutem remandavit. Nuncius autem cum reverteretur, invenit Epiſcopum in loco, qui dicitur Staphenſe, & hæc prædicta narravit. Paucis verò diebus poſtea revolutis, adhuc ipſi in eodem loco manenti, per nuncium quendam, orationis ſuffragia pro anima Imperatoris poſcentem, * obitus ejus illi annunciabatur. Inde verò cum ad Auguſtam rediret, venerunt nepotes ſui, Riwinus comes filius fratris ſui Dietpaldi, & Hupaldus comes filius fratris ſui Manegoldi, & rogaverunt illum, ut pergeret ad oppidum, quod nominatur * Witeſelinga, & illis monſtraret eccleſiam ibi ſitam, ubi corpora ſuorum * parentum terræ commendata fuerant, de qua ipſe ſæpe eos antea præmonuit, ut eam meliorarent, & eadem corpora in illam concluderent, ne ultra à pluviis * domatum infunderentur, ordinare, & quantæ magnitudinis eam facere debuiſſent. Sanctus verò Epiſcopus, quamvis certiſſimè ſciret in proximo manere ſequeſtrationem corporis & animæ ſuæ, tamen pro divino amore, & pro eorum amabilitate illuc perrexit, & provida ordinatione eandem eccleſiam ſuper præfata corpora amplificari perdocuit, ibique cum nepotibus ſuis aliquantis diebus moratus eſt, & inde ad caſtellum * Sunnemotinga nominatum, propter petitionem Manegoldi fratris

** Bruſch. de monaſt. ait Adalberonē an. 941. Abbatiæ præfect.*

** Bruſch. ait S. Udalricū Abbatiam A. 971. accepiſſe verum ex hujus hiſtoriæ ſerie apparet an. 973. reſtituendum eſſe.*

** Otto magnus Imp. ob. an. 973. Nō. Maij. Contractus.*

** Al. Witegislinga.*

** Parentes generatim videtur pro conſanguineis caſ ere. Cæterum Dietpaldus Riwini pater Auguſtæ ſepultus eſt, ſupra c. 13.*

** Al. Sunnēnotinga.*

prædicti Adalberonis pervenit. Cumq; in itinere, antequam illuc pervenirent, in campo propter herbam, juxta villam, quæ dicitur * Gerilehova caſtrametati fuiſſent, cum ſol occaſui radios ſuæ lucis inſerere cœpiſſet, venit quidam homo, qui dixit* Chunradum Epiſcopum certiſſimè defunctum fuiſſe, & nominavit diem obitus ſui, & diem collocationis corporis ejus in ſepulchrum. Hac fama audita, clerici & alii comites ejus ſtupefacti effecti ſunt, & ſtatim æſtimaverunt nuncium ad Auguſtam mittere, ut pro ejus anima ſolitæ orationes explerentur: quibus ſanctus Epiſcopus blando ſermone infit, certiſſimè rei veritatem ſciens, deſiſtite adhuc nuncium mittere, mane diluculo comperietis, qualiter circa Epiſcopum maneat. Craſtina verò die diluculo quidam de Conſtantia venit, & de obitu Epiſcopi veraciter contradixit, & ejus poſſibilitatem ſecundum ſuam conſuetudinem eſſe nunciavit. Sanctus autem Epiſcopus Udalricus cœptum iter peregit, & ibi quaſi ad convivium vocatus, poſt expletionem ſalutaris hoſtiæ, quam quotidie per ſe, quamvis viribus corporis valde eſſet deſtitutus, Deo perſolvere ſatagebat, cum convivantibus quotidie ad menſam ſedebat, & nullum corpori cibum exhibuit, niſi micas panis aquæ infuſas in os miſit, quas etiam ſæpiſſimè aquis exſpoliatas de ore rejecit, hauſtibus verò aquæ interdum corpus, cum adhuc ad menſam ſederet, reficiebat. Conſummatisq; ibi rebus, pro quibus illuc vocatus eſt, abire cœpit, altera die ad locum qui dicitur * Utiuntiga pervenit, & ibi ad ſe convocatis monachis de monaſterio Uttenbura nominato, autumare cum eis & cum ſuis fidelibus providè cœpit, quomodo deliberationem, quam eis antea ſicut prædixi, ab Imperatore impetraverat, reſtituere potuiſſet, & dixit eis: Eligite ex vobis unum ad Abbatem, qui in Dei ſervitio utilis, & veſtris neceſſitatibus poſſit cautus inveniri. Si illum eligitis, qui mihi ad hoc placet, commendabo illi Abbatiam uſque in præſentiam Domini mei Imperatoris: ſin autem alium niſi mihi placentem eligitis, non illi commendabo. Qui reſpondentes dixerunt: Nominet nobis ſanctitas tua hunc, qui tuæ dominationi placitus ſit ad electionem noſtræ unitatis. Tunc dixit eis, * Rudvugum fratrem veſtrum ad hoc nominabo miniſterium. Quibus auditis fratres inducias poſtulaverunt, donec omnes ſimul loquerentur, ſi hæc electio cum omnium fratrum conſenſu fieri potuiſſet. Cumque in loco deſtinato collecti fratres colloquia inter ſe habere cœpiſſent de præfata electione, quibusdam fratribus placuit, quibusdam diſplicuit, ſed tamen cum conſilio amicorum roborati, Epiſcopi voluntati parentes, in unum coadunati Rudvugum ad Abbatem elegerunt, & cum eo ad Epiſcopum regredientes, unitatis eorum electionem ei nunciaverunt. His auditis Epiſcopus, aſſumpto baculo

Al. Gerilihova.

Conradus Conſtantiæ Epiſcopus initA 934. obiit 974. Contract.

Al. Otinga.

Al. Ruodungum. Al. Rupertum, Bruſch. habet Rudungum electũ an. 972. reſtitue an. 973.

baculo commendavit abbatiam præfato Rudvugo usq; in præſentiam * Imperatoris, qui tunc in Imperio patri ſuo æquivoco ſucceſſerat, & illum commendavit ſuis nepotibus & aliis ſuis fidelibus, ut eum celſitudini Imperatoris præſentarent, & illis cum fide ei juvantibus, ab eo hæc confirmarentur. His ita expletis propriam ſui epiſcopatus reviſitavit ſedem.

*Ottonis ſecundi, qui iniit an. 973.

Caput XXVI.

Quam formosè obitum ſuum in Auguſta exſpectaret.

MOenia autem Auguſtæ civitatis introgreſſus, magna triſtitia ſeptus eſt pro morte Adalberonis ſui nepotis, & pro obitu Imperatoris, cui ſemper fidem in omnibus ſervavit, cujus etiam amor pectori ejus firmiter conglutinatus eſt. Pro requie verò animarum amborum multas eleemoſynas largitus eſt pauperibus, & multas orationes & preces ad Dominum quotidie effudit, ut eis miſereri dignaretur: miſſarum verò officia quotidie celebrare non deſiſtebat, quoad uſque vires corporis ſic ſubtrahebantur, ut nullo modo ultra per ſe ſtare potuiſſet. Ad menſam verò ſedebat, & ſedentibus cum eo convivium faciebat, & ille quaſi jejunus abſiſtebat, & poſtea in eccleſia vel in cubiculo ſuo dulci cantatione pſalmorum, vel auditione lectionum ſacrarum recreatus eſt. Vires verò corporis cum ei ita defeciſſent, ut per ſe miſſam cantare non potuiſſet, quotidie in eccleſiam introductus devotiſſimè eam audire, & interim orationibus intentis inſiſtere non deſiſtebat. Pro certo poſt miſſam expletam cum cubiculum intraret, repauſationi lectuli ſe non commendavit ante horam veſpertinam, ſed ſuper ſedile ſuum calceatus ſedit, & interdum ſe ſuper pulvillum in dexteram partem reclinavit, interdum ad ſiniſtram, & interdum ſedens ad dorſum ſuper poſteriora ſedilis, in quo ſedebat, reclinavit. Et poſt expletionem curſus & totius pſalterii, legente Gerhardo * Præpoſito ſacrorum lectiones librorum audivit, & interdum cum eo inde dulci eloquio fruebatur. Cuidam verò eloquio inter ipſos finito, præfatus clericus interrogavit eum dicens: Habes ſpem pro iſta infirmitate, Domine, obitum tuum tibi imminere? Cui ille quaſi eum increpando reſpondit: Quare ſic dixiſti? non ſpero, ſed certiſſimè cognoſco diem obitus mei non poſt multos dies mihi evenire. De qua re presbyter contriſtatus, indulgentiam poſtulavit & dixit illi, Domine, quem Epiſcoporum præcipis vocare ad commendationem corporis tui? Cui ille reſpondit: Eo tempore, quando anima mea derelictura eſt hoc corpus, non poteſtis ullum eorum huc advocare, quia * conprovincialis meus Chunradus Epiſcopus tanta infirmitate detentus eſt, ut huc venire non poſſit,

*Puto ſignificari præpoſitum eccleſiæ cathedralis.

* Auguſta enim & Conſtantia in eâdem provincia Moguntina.

poſſit, Epiſcopi verò * Bauuuariorum ad regale colloquium ad Franciam ſunt congregati.

* *Bavariorum, Otfridus monachus in præfat. Evang. quæ German. vertit, de proprietate ejus linguæ inquit, Interdum tria, uvu, ut puto, quærit in ſono, priores duo conſonantes ut mihi videtur, tertium vocali ſono manente.*

At ille inquit, Domine, quid tunc facere debemus? Cui ſanctus Epiſcopus dixit: Noſtis corpus hominis terræ commendare? At ille ait: Si talis perſona eſſet, ſuper quam commendatio noſtra fieri debuiſſet, timorem inde non haberemus. Cui Epiſcopus dixit: Facite de hac re, cum tempus advenerit, ſicut optimè poteſtis, Dominus commendatorem corporis mei providebit. Et his dictis præfatus presbyter iterum lectionis uſum aſſumpſit, & in ea ſicut ſolitus erat, uſque dum ſonante ſigno veſpertinalis laudis hora annunciabatur. Lectiones verò fuerunt Vitas patrum ſanctorum, & liber ſancti Gregorii, quem dialogorum vocant, cujus ultimus liber diſputat multum de his, qui de corpore rapti in ſpiritu multa viderunt, & iterum ad corpus redierunt. Taliter verò converſando formoſiſſimè exſpectabat diem obitus ſui, & interdum in Spiritu plurima videbat, de quibus pauca his, qui cum eo erant, narravit. Interea verò Werinhario Abbati de monaſterio * Vulta nominato, cauſſa viſitationis ad eum venienti, inter alia dixit: Tu poſt me hic deberes Epiſcopus fieri, omnes te elegerunt, niſi duo, hi verò duo ſi aliis concordarent, electio tua ſine dubio perfecta fuiſſet. Et his dictis manus Attelini tunc * Vicedomini, & manus Hiltini camerarii comprehendens ſuæ fidelitati commendavit, & cum charitate eum abire permiſit. Altera verò vice quadam die quaſi de gravi ſomno expergefactus, ei aſſidentibus & hæc audientibus ait: Heu, heu quod illum nepotem meum Adalberonem unquam vidi, quia pro eo, quod ei ſecundum ſuum deſiderium conſentiebam, nolunt me impunitum in ſuum recipere conſortium, & his dictis ſtatim tacuit. Virtus verò corporis de die in diem decreſcens, in tantum deficiebat, ut eccleſiam intrare niſi à duobus ſuſtentatus non potuiſſet. Cum verò in die natali ſanctorum Marci & Marcelliani, quod eſt XIV. K. Julii, eccleſiam introduceretur, ut miſſam audiret, peracta miſſa, ad ſanctam crucem tapetium ſibi deponi præcepit, & ſe ſuper illo proſternebat. Ibi verò cum quaſi dimidiam horam jacuiſſet, ſurrexit, & camerarium Luitpaldum presbyterum ad ſe venire fecit, & cunctas ſuas res, quas ille in miniſterio habebat, in præſentiam ſui portare præcepit, & ponere ante altare, niſi unam paraturam domus & menſarum, & unum coopertorium mardrinum ad ſervitium ſui ſucceſſoris dimiſit. Cum verò ante eum poſita fuiſſent, & ille ea conſpexiſſet, dixit: Quid mihi hæc omnia nunc debuerunt? Quamvis verò illi plurima viderentur, numerus

** Al. Fuldæ, rectè Bruſch. ait Werinharium filium fuiſſe materteræ S. Udalrici, Abbatem factum An. 969. ob 982*

** Vicentius Borg de eccl. Florent. obſervavit Vicedominos ante an. milleſimum fere ex clero fuiſſe, eam dignitatem poſt ad laicos transiiſſe, Onuph. de vocib. eccleſiaſt. obſcuris, ait etiam Majores domus appellatos. Verum diſt. 89. cap. Volumus. Gregor. Vicedominum à Majore domus diſtinguit, ibi gloſſa œconomum interpretatur.*

rus

rus eorum major non fuit niſi pauca camiſalia, & VII. vel octo menſalia, & duo ſarcilia, & x. ſolidi argenti, quos in manum Gerhardi Præpoſiti commendavit ſtatim ad erogandum pauperibus. Cætera verò omnia diſpoſuit dividi inter clericos ejusdem loci. De veſtimentis ſuis miſit * Antonio venerando viro, quem ille antea ad Utenburam in Dei nomine incluſit. Cuidam etiam * Ruozoni, mobilitate membrorum carenti niſi de brachiis ſurſum, cui domicilium in cœmeterio * Kampidonenſis monaſterii more lectuli à terra ſublevatum ædificatum erat, ut ea, quæ ab eo digeſta fuerant terratenus cadendo, à domicilio ſepararentur, veſtimenta transmiſit; quia antea * cum Epiſcopus in eodem monaſterio moraretur, prædictum pauperem per ſe ipſum ſæpe viſitavit, & ejus locutionis dulcedinem libenter audivit, quia idem ipſe prædictus pauper clauſo oſtiolo ſemper in Dei laudibus & orationibus die ac nocte morabatur. O quæ lingua virum tantæ benignitatis enarrare poteſt, qui in ultimis poſitus tanto ſpatio interpoſito Chriſtum veſtire non omiſit, pro eo certè, quia ei ſemper aderat, qui ab eo ſua membra veſtiri volebat. His verò prædictis diſpenſatis, præcepit Vicedomino cæterisq; quibus voluit ſuis fidelibus ac miniſtris, ut in cunctis locis ad ſuum ſervitium pertinentibus, cuncta quæ in eis inventa fuiſſent, in tres partes dividerentur, & tertia pars presbyteris pauperibusque provida diſpenſatione ſtatim eo vivente donarentur, quod & factum eſt. Pro certo quamvis corpus gravi infirmitate detentum fuiſſet, ſenſus & animus & voluntas occupari non potuerunt, * niſi piis inſiſterent intentionibus.

** Al. Hattoni, quod probo.*

** Al. Ruzoni.*

** Al. Campidonenſis.*

** Bruſch. ſcribit S. Udalr. Campid. monaſt. aliquandiu in commendis (uti vocant) habuiſſe, poſt annimirũ 941.*

** Pro, ut nõ.*

CAPUT XXVII.

Qualiter die nativitatis ſancti Joannis Baptiſtæ ultimam miſſam celebravit.

DIe itaque ſancto nativitatis ſancti Joannis Baptiſtæ hora diei prima, quaſi repente de ſomno beatus Udalricus ſuſcitatus, dixit camerariis ſuis, induite me veſtimenta mea & calceamenta: qui hæſitãtes propter magnam ejus infirmitatem, ſi hæc in ecſtaſi mentis vel incapacitate ſenſus ejus præciperet, implendo tamen præceptum ejus, induerunt eum veſtimenta ejus & calceos: ſtatim autem paratura ſe miſſatica indui præcepit, cumque paratus fuiſſet, perambulavit matricem eccleſiam, & ad eccleſiam ſancti Joannis Baptiſtæ, quam ipſe antea ædificaverat, & in honore ejus conſecraverat, pervenit, ibiq; * miſſam, quam anniverſariis ſollennitatibus mane diluculo conſueverat cantare, potenter & cautè explevit, illaq; finita ſtatim publicam miſſam iniit, & devotiſſimè Deo juvante in finem ſtando glorioſe peregit: ambas miſſas cum ſtando ſine adjutorio aliorum cum benedictionibus decenter

** Antiquitus tres miſſæ celebrabantur in feſtivitate S. Joã. Bapt. una ſe in vigilia reliquæ duæ*

in die. Vide Albinum & Amalarium lib. 3. c. 38.

ter ad finem perduceret, conſedebat, & aſtantibus ſibi clericis dicebat: Hæc miniſteria, quæ nunc Deo donante peregi, ex poſſibilitate corporis mei non aſſumpſi, ſed ex præcepto: hodie enim cum in lecto quaſi ſopitus ſomno jacerem, ſteterunt coram lectulo meo duo viri juvenes formoſiſſimi aſpectu, è quibus mihi uns dicebat: Quare non ſurgis, debes enim hodie ad ſanctum Joannem Baptiſtam miſſam celebrare: Cui alter reſpondit: Quomodo poteſt hoc fieri, quia pro impoſſibilitate corporis primam adhuc non explevit? At ille qui antea locutus eſt, ad me dixit: Surge, & ſecundum meum ſermonem Dei miniſterium in præfata eccleſia implere feſtina, quia hodie præter te nullus alius ibi miſſam cantabit, his verò dictis ad cubiculum regreſſus eſt. Cumque diem obitus ſui devota mente & læto animo, & ſecundum verba pſalmographi David dicentis: Quemadmodum deſiderat cervus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus, expectaret, quamvis verbis non dixiſſet, factis tamen manifeſtavit, quod de hoc ſæculo ſe migraturum eſſe in Vigilia Apoſtolorum Petri & Pauli putavit. Eadem die, antequam veſpertinalis laus inciperet, & cum à cuſtodibus omnes ſimul campanæ ad ſonandum moverentur, balneatus & paratura, quam ad obitum ſuum conſervatam habuit, indutus, ſe quaſi defuncturum depoſuit. Finita autem veſpertinali laude aliis juvantibus ſe à terra levavit, & quaſi ſecretò dixit: O ſancte Petre, nunc non feciſti, ſicut ego æſtimavi: Et quaſi animo aliquantum de hac re mente conſternatus manebat. Præfatus autem presbyter Gerhardus dixit ad eum, Domine noli contriſtari, ſed recordare, quia aliis ſanctis Epiſcopis ſimiliter contigit, ut enim dictum eſt: Circa natale Apoſtolorum de hoc ſæculo ad requiem es perducturus, is cum ſperaret ſe in natale Apoſtolorum obiiſſe, induciæ ei prolongabantur uſque in octavum diem, & tunc defunctus eſt. * Caſſio Narnienſi Epiſcopo per quendam presbyterum ab angelo flagellatum dictum eſt: Non ceſſet manus tua, non ceſſet pes tuus, age quod agis, operare quod operaris, natali Apoſtolorum venies ad me. Epiſcopus autem æſtimans in ſollennitate Apoſtolorum, quæ tunc proxima erat, ſibi obitum ſuum imminere, in quibuscumque potuit, ad depoſitionem corporis ſui præparare ſe ſtuduit. Sollennitate itaque adveniente ſanus permanebat, & incolumis, & ſic manſit, donec curricula ſeptem annorũ præterirent, & tunc in eodem die, ſicut ei dictum eſt, multis bonis præmiſſis, & ſacro miniſterio expleto, feliciter migravit à ſæculo. His auditis ſanctus Epiſcopus vera eſſe recordatus eſt, & reſpondit ei dicens: Benedixiſti frater, & relevatus mente bono animo manebat, & cum eo manentibus dulcem & commodum ſe exhibebat, nullum objurgans, nullum

** De Caſſio Greg. dial. lib. 4. c. 56. & homil. 37. in Evang.*

nullum increpans, nulli iratus, nulli moleſtus, nulli adverſus, nullum verbum alicujus lamentationis ab eo audiebatur, ſed bona omnia, quæ tunc potuit, præſentibus & abſentibus fecit. Nemini indulgentiam negavit, gratia ſuæ benedictionis omnes conſignavit. Prædictus verò Richuuinus comes nepos ejus, adhuc de regali locutione non revertebatur, de quo interdum dicebat: O Richuuine, utinam me vivente venires, ut te viderem. Eo anno ſollennitas Apoſtolorum Petri & Pauli dominica die eveniebat, de qua optimis moribus ſicut prædixi exſpectabat, donec dies quintæ feriæ pertranſiſſet; in illa nocte, antea quam aurora VI. feriæ bene cognoſci potuiſſet, aſperſo cinere in modum crucis, & aqua benedicta aſperſa, ſe deponi fecit, & ſic jacebat, uſque dum aurora cunctam latitudinem orbis illuminaret. Tunc Richuuinus de palatio rediens intravit, & legationem Imperatoris eo audiente recitavit. Eo ſcilicet viſo, legationeque audita, oculos levans ſecundum ſuam poſſibilitatem gratias agebat Deo omnipotenti, qui ſecundum dicta David prophetæ, voluntatem timentium ſe faciet &c. Richuuino autem exeunte, ſtatim eadem hora clericis letaniam devotè canentibus animam Deo commendans, * Anno incarnationis Domini noſtri JESU Chriſti DCCCCLXXIII. ætatis LXXXIII. ordinationis autem L. quarto die Julii IV. Non. ejusdem menſis, die veneris, felici obitu quaſi ſomno ſuavi ſoporatus, ergaſtulo corporis exemptus migravit ad requiem. Pro certo ſanctum corpus, cum ad lavandum more ſolito denudatum fuiſſet, ſuavi odoris fragrantia nares omnium ibi manentium replevit, & tam diu permanſit, quoad uſq; corpus levatum, prædeſtinatisq; veſtibus indutum, & feretro impoſitum, in eccleſiam portaretur. Clerus nempe cum audiret, quod Epiſcopi * Bauuuariorum de prædicto colloquio redirent ad ſuam provinciam, miſſo legato voluerunt Archiepiſcopum * Fridricum ad commendationem ſacri corporis vocare. Cumq; ad illum nuncius perveniret, invenit eum tanta infirmitate febrium detentum, ut nullo modo advenire potuiſſet. Miſſo autem cum triſtitia inde revertente, audivit quod venerandus Epiſcopus * Wolfgangus ad locum, qui dicitur Nordilingga, venire voluiſſet, in occurſum ejus feſtinavit. Ad eum certè cum perveniret, ſalutatus ab eo audivit, quod Auguſtam civitatem pergere voluiſſet, viſitare ſanctum Dei ſervum Udalricum in infirmitate detentum. Cui ille reſpondit, Dominus ſanctitati tuæ præcepit viſitare eum, & ego ad hoc veni, ut nunciarem tibi, quia defunctus eſt, & de omni congregatione ibi Deo militante te flagitare, ut feſtinè venires, & ſanctum corpus Deo commendares. Quo audito ſanctus Epiſcopus magna mœſtitia ſeptus eſt, in eadem nocte diluculo

** Conſentiē in omnibus utraq; Contracti editio, unde ii, qui aliter ſcripſerunt, corrigendi, præſertim Sigeb.*

** Al. Babarorum.*

** Al. Fridēcium, Hundius in metrop. Fridericum Archiepiſcopū Salisburgēſem habet electum an. 956 qui ſedit an 33.*

** Wolfgangus Epiſc. Ratiſbonen. electus an. 968. ob. an. 994. Hund.*

ſurrexit, & ad Auguſtam pergere cœpit. In itinere vero cum cognoviſſet, quod ad congruum tempus illuc pervenire non valeret, præmiſſo eodem legato nunciavit adventum ejus. Interim verò corpus in eccleſia ſanctæ Mariæ à congregatione die noctuque, cum orationibus & miſſarum celebrationibus, cautè & devotè cuſtodiebatur usque in diem Dominicam. Die verò Dominica poſt primam miſſam pro ejus anima celebrata, congregato clero, & ſanctimonialium congregatione adveniente, & magna de provinciis multitudine populi, presbyteri levaverunt corpus, & ad ſanctam Afram, ubi antea ſepulchrum ejus præparatum fuerat, portare cœperunt. Cumque venirent ad collem, qui dicitur *Pereleich, præfatus nuncius venit, & adventum Wolfgangi Epiſcopi nunciavit. Illi autem perducentes corpus in eccleſiam ſanctæ Afræ, & item miſſam ſacrificalem cum omni devotione pro requie ejus animæ celebravere. Epiſcopus verò cum adhuc non veniret, & hora diei non tardaret, niſi tempus celebrationis publici Dei miniſterii immineret, & hoc cum omni devotione à congregatione clericorum perficeretur, venit præfatus Epiſcopus, qui cum honorificè ſuſceptus fuiſſet, & orationi finem impoſuiſſet, ſalutatis à ſe fratribus dixit: Quid vobis videtur, an hodie ſacrum corpus commendamus, vel ad alterum diem procraſtinemus. Cui fratres reſpondentes dixerunt: Si tuæ ſanctitati placet, nobis bonum videtur, ſi omnibus, qui nunc hîc in præſentia ſunt, annũciatur, ut mane congrua hora huc ad commendationem ſacri corporis conveniant, & à te ſalutaris hoſtiæ munus nobis ſacrificantibus pro requie ejus animæ Deo offeratur, quia congrua hora præterita eſt, & tu es magna laſſitudine ſeptus. Quibus auditis Epiſcopus conſilio eorum libentiſſimè aſſenſum præbens, alterum diem exſpectavit. Ea verò nocte Hiltegart uxor præfati Richuuini comitis, quamvis nupta, tamen ſatis religioſa, venit camiſaleq; cera perfuſum attulit, & ſublimiſſimos clericos petiit, ut ſacro corpori cautè ſecretò circumdaretur, ne ſacerdotalis paratura, qua indutus erat, citò à terra conſummaretur, quia ipſe adhuc vivens præcepit, ne tabulatum lignum corpori ejus ſuppoſuiſſent, ſed puræ terræ imponerent, & ligneo operculo cooperirent: qui ſecundum ejus petitionem camiſale corpori ſacro circumdederunt. Mane autem facto magna multitudine populi adveniente, & clericis ſanctimonialibusque ibidem Deo militantibus congregatis, ſed & de provinciis multis ſacris officiis utentibus adjunctis, Antiſtes, cunctis pro ejus anima ſacrificantibus, magna contritione cordis & humiliatione ſalutarem obtulit hoſtiam Deo, inſuper etiam publica miſſa expleta, omnes in commune ſobrio & cauto ſermone admonuit, ut pro illa ſancta anima

*Al. Pereleub.

intima

intima intentione cordis devotè exorent, ut ab omni vinculo deliſtorum abſoluta, Deo donante perenni gaudio in ævum cum ſanctis & electis Dei perfrui mereretur. Oratione autem ſecundum verbum ejus ab omnibus peracta, Epiſcopus corpus * ſepelivit, & animam omnipotenti Deo devotiſſimè cum lacrymis commendavit.

* *Carolus à Baſilica Petri in vita Card. Borromæi lib. 5. c. 6. ſcribit, Mediolani in Baſilica SS. Apoſtolorum inventum eſſe corpus S. ſive Ulrici ſive Arderici, incertum an Mediolanenſis an Auguſtani Epiſcopi, an etiam alterius alicujus civitatis. S. Udalricum Auguſtanum Epiſcopum non fuiſſe, quisquis aliâs fuerit, ex hac tota hiſtoria ſatis liquet; ne quis tamen aliquando erret, monendum putavimus.*

Miniſtri autem, ſicut prædictum eſt, operculo ligneo corpus cooperuerunt, & ſuper hoc gradibus murati ſepulchri denſum lignum tabulatum ſuperpoſuerunt, in ſuperficie autem terræ cum lapidibus conjunctis firmiter clauſerunt. His ita peractis, Epiſcopus ad Auguſtam cauſſâ orationis perrexit. Orationibus multipliciter conſummatis, à fratribus per charitatem rogatus, paraturam miſſaticam quæ fuit ſancti Udalrici, quarum opulentia ille vivens abundabat, propter ejus ſanctitatem ſuſcepit, & honorificè, ſicut optimè dignus erat, dimiſſus, Deo comite ad propria reverſus eſt.

CAPUT XXVIII.

Qualiter Heinricus ſucceſſor ejus ad Epiſcopatum venit, & qualiter interiit.

POſt obitum ſancti Udalrici Epiſcopi, Heinricus filius * Purchardi comitis ſucceſſor ejus effectus eſt, non providè in ovile ovium intrando, ſed aliunde aſcendendo, quia * Purchardo duce Alamannorum, qui filiam materteræ ejus habuit uxorem, & aliis plurimis, ſed & quibusdam militibus, qui ab eo beneficia ſua augeri aſtuta arte cupiebant, conſiliantibus, ſubtili cœpit conſilio æſtimare, qualiter prædictum locum ſibi potuiſſet uſurpare; quamvis in ejus ſcientiam deveniret, quod Werinharius * abbas in quadam inviſibili carnalibus oculis congregatione, ubi ſanctus Udalricus in ecſtaſi mentis adjunctus, audivit: Si duo aliis concordarent, ab omni illa congregatione ad hoc miniſterium fuiſſet deſtinatus, ut ejus ſucceſſor efficeretur, ſicuti antea * prædixi. Quidam clerici, * Advocato & aliis quibusdam militibus de eodem Epiſcopatu ſecum comitantibus, ad curtem Imperatoris baculum Epiſcopalem ferendo iter agere cœperunt. Cumq; ad Wormacenſem civitatem ad monaſterium ſancti Cyriaci venirent, invenerunt ibi Purchardum ducem cum uxore ſua in infirmitate occupatum. Cumque ei indicarent ſtudium itineris ſui, quibusdam machinationibus callida ratione ab

** Al. Burch.*
** Burchard. 3. Luitolfo ſucceſſit in Suevia Ducatu A. 957. ob. 973. Ut Cōtr. auctor eſt. Primò Luitgardem ſororē S. Udalrici, deinde Hedwigem filiam Henrici Bojorum D. uxorē habuit cujus mater Herici Epiſcopi Auguſtani matertera fuerit fieri poteſt. Vide Stumf. lib. 4. c. 38.*
** Abbas Fuldenſis.*
** Supr. c. 26.*
** Advocatus Epiſcopatus Kaſtenvogt, defenſ. Meminere hujus muneris Capitula Karoli M lib. 2. c. 62. & lib. 7. c. 303.*
** Al. Wormacenſium.*

ab eo illuſi ſunt, quia dixit eis, Imperatorem his diebus prope in ultimis finibus regni ejus morari, & in ea via, quam pergere debuerunt, omnia ſupra modum chara, & herbam undique in defenſione manere, & ideò ſemetipſos & eorum caballos nulla commoditate poſſe ſuſtentari: non poſt multos dies Imperator noſter vult regale colloquium habere ad locum, qui dicitur * Erinſtein, illuc facile poteſtis ire, ideò revertimini nunc, & quando meus certus nuncius vobis prædictæ locutionis diem nunciaturus advenerit, illuc venire ne dubitetis, ibi enim me invenietis firmum vobis fore adjutorem, & in electione Epiſcopali ſine ambiguitate me ſciatis vobis concordari. His verbis auditis, vera eſſe æſtimantes, & conſiliis ejus conſentientes reverſi ſunt. Non poſt multum verò temporis nuncius ducis venit, & regale colloquium in prædicto loco manere indicavit, eosque illuc venire admonuit. Qui ſtatim aliis fratribus ſecum ſumptis, ad præfatum locum, pergere feſtinaverunt. Cumque appropinquaſſent ad locum, qui ad balneos nominatur, quidam nuncius ejus obvius dixit, Hainricus filius Purchardi, quem Imperator cum ſuis fidelibus, & dux Purchardus ad Auguſtam antiſtitem eſſe decreverunt, nunc citò occurret vobis. Hac ratione audita contriſtati fratres, eò quod de prædicta electione Epiſcopi privari debuerunt, ultra non ſunt progreſſi, ſed revertentes in loco opportuno exſpectaverunt, uſque dum præfatum Heinricum inde comitarentur. Eo ſtatim die, cum ad caſtra venirent milites, qui de duce Purchardo cum Heinrico venerunt, adjunctos ſibi clericos rogare cœperunt, ut Hainricum in commune Epiſcopum eſſe comprobarent in eodem loco. Qui inducias petierunt, uſque in communi capitulo domi cuncti fratres in unum ſe coadunarent. Cumq; milites hoc refutarent, & longa inter ſe locutione contenderent, reverſi ad Hainricum cum quibusdam clericis, elegerunt eum ſuper ſe eſſe Epiſcopum, quidam verò eum non eligentes ad Auguſtam pervenerunt ad cæteros fratres. Cumq; ad Auguſtam pervenirent ſic ſequeſtrati in electione ejus, venit quidam comes Wolveradus nomine cum aliis quibusdam hominibus, quaſi legationem ab Imperatore ferendo ad congregationem, dicens: Imperator demandavit vobis gratiam & miſericordiam & omnia bona, & poſtulavit, ut iſtum Dominum Hainricum, quem ille cum ſuis fidelibus decrevit in iſto loco eſſe paſtorem, ut & vos ob amorem ſui Antiſtitem vobis eligere unanimiter non renuatis. Legatio autem hæc fraudulenti conſilio compoſita erat. Cui reſpondentes dixerunt: Veniat ille cum vobis ad capitulum noſtrum, ad audiendum reſponſa noſtra. Cumq; vix obtinuiſſent, ut in capitulum intrarent, legebant lectiones canonicas de electione Antiſtitum. Præfatus

* Al. Eriſtein

fatus Hainricus cum audiſſet de lectionibus in præſentia recitatis, quod in poteſtate eſſet canonicorum eum eligere vel refutare, cum venia humiliter poſtulavit, ut eum Epiſcopum eligere non dedignarentur, promittens eis, ſi ejus poſtulationi conſentirent, in poſterum omnigenæ commoditatis impenſionem. Qui ejus promiſſionibus credentes, quidam verò ſponte, quidam verò diſſenſiones vitando, omnes tamen in commune decreverunt eum eſſe Epiſcopum. Hæc verò electio cum in eccleſia militibus & familiæ nota facta fuiſſet, ſonantibus campanis ab omnibus confirmabatur. Tunc demum præfatus Heinricus aſſumptis quibusdam canonicis perrexit ad Imperatorem, & in præſentia ejus aliorum teſtimonio roboratus, de electione ejus nunciavit, humiliter flagitans, ut à celſitudine ejus Imperialis poteſtatis Pontificium prænominatum ei concederetur. Imperator autem ejus petitioni non contradixit, neque continuo adimplevit, ſed promiſit, ut poſt quinque dies in ſollennitate ſancti Mauritii ejus petitioni aſſenſum præberet, ſicut & fecit. Poſtea verò ſtatuto tempore ad Magunciam venit, & à * Rudperto Archiepiſcopo & ſuis ſuffraganeis benedictionem Epiſcopalem accepit. His verò temporibus * Otto filius Luittolfi filii * Ottonis Imperatoris, Dux fuit Alamannorum, & Heinricus filius Hainrici * fratris ejusdem Imperatoris Dux Bauuariorum erat, qui quamvis ex vicina propinquitate charitate conjuncti fore debuiſſent, ex machinatione male ſuadentis Satanæ invidias & * diſſenſiones inter ſe exercere cœperunt. Heinricus itaque Epiſcopus æquivoco ſuo Duci aptior manſit in omnibus, & ipſius conſiliis plus conſentiens quam Ottoni Duci, quamvis civitas Auguſta in ſuo Ducatu ſita maneret. Pro hac verò re Otto Dux contra eum iratus eſſe cœpit, & cum fidelibus ſuis conſiliari, ut ei in quibuscumque potuiſſet adverſaretur, quod & fecit. Inſuper Epiſcopus quibusdam militibus nepotibus Sancti Epiſcopi Udalrici, Manegoldo & * Hulpaldo voluit beneficia abſtrahere, propter quorundam conſilia, ſine illorum reatu. Ipſi autem quia Epiſcopo Sancto Udalrico adhuc vivente ab eo miſſi ſæpe in auxilio Imperatoris cum * herili multitudine militum venerunt, & in ejus ſervitio voluntatem ejus ſtrenuè in omnibus adimplentes, tam diu permanſerunt, uſque cum illius gratia muneribus honorati redire dimiſſi ſunt, Regina etiam profitebatur eorum ſe eſſe propinquam, ideò beneficia accepta, Epiſcopo contradixerunt, & in eorum poteſtate eo nolente tenuerunt. Epiſcopus itaque his & aliis multis adverſis fatigatus, triſtis effectus eſt. Quodam tempore cum Imperator Otto gentem * Sclavorum cum exercitu invadere voluiſſet, & Otto, qui tunc dux erat Alamannorum & Bauuariorum, Heinrico depoſito, in

** Decimus ſeptimus à S. Bonifacio ejus ſedis Archiepiſcopus.*

** Burchardo ſucceſſit an. 973. Contract.*

** Ottonis Magni.*

** Henricus I. Bavariæ dux, frater fuit Ottonis Magni, uti ſupra vidimus.*

** Contracti edit. enim an. 977. Diſcordia inter Ottonem ducem Sueviæ & Henricum ducē Bajoariæ commota eſt*

** Al. Hucpaldo.*

* Herrliche Anzahl.

** Sigebert. an. 976. Otto Imp.*

contra Sclavos proficiſcitur.

in adjutorium ejus venire cum Alamannis & Noricis paratus eſſet, Hainricusq; Epiſcopus ire ſe cum illo promitteret, expectavit cum ſuis militibus, donec recederet exercitus, & ſicut antea conſiliati ſunt, occupavit cum militibus ſuis civitates, quas potuit, & ipſe in * Nuuuingburg intravit. Heinricus autem, qui antea Dux fuit, * Pazouuam civitatem introivit, ea ratione, ut Ottone cum exercitu recedente provinciam ſibi adjutorio nepotis ſui Epiſcopi ſubjugaret. Hoc itaque conſilium cum Ottoni duci notum factum fuiſſet, reverſus eſt cum exercitu ambarum provinciarum, & obſedit eum in præfata civitate Pazowa. Imperator autem Otto cum Dei clementia liberatus à Sclavis, venit poſt eum ad eandem civitatem in obſidionem ejus. Cumq; obſidione finita & carinula mitigata, Imperator ad Saxoniam reverteretur, poſtea ſtatuto tempore Heinricus filius Hainrici, & æquivocus ejus filius * Perhtolfi ad colloquium Imperatoris vocati ſunt, cum quibus etiam Heinricus Epiſcopus ad Imperatorem, ſe ad excuſandum de prædicto reatu venit, ut reſtitutus gratiæ ejus ad propria redire mereretur. Peracto itaque colloquio * Heinricus & æquivocus ejus in exilium miſſi ſunt: Heinricus autem Epiſcopus ad * Vurdinam, ubi ſanctus requieſcit Luitgerus, Abbati ad cuſtodiendum commendatus eſt. Cumque ibi de Paſcha uſque poſt nativitatem ſancti Joannis Baptiſtæ cum magna cautela cuſtodiretur, factum eſt Imperiale colloquium in oppido, quod dicitur Trutmanna, illuc venerunt duo presbyteri Gerhardus & Anamotus de Auguſta, & cum interventu Ottonis Ducis & Epiſcoporum ibi inventorum, ſupplicaverunt non ſolum de ſemetipſis, ſed de omnibus clericis & laicis in eodem Epiſcopatu habitantibus, ne diu Epiſcopali cuſtodia privarentur. Imperator autem petitioni Ottonis ducis & aliorum ſuorum fidelium præfatorumque clericorum ſatisfaciens, Epiſcopum de exilio reduci præcepit, & in præſentia ſua iterato fidelitatis ſuæ ſacramento, cum gratia ſua ad Epiſcopatum ſuum redire conceſſit. Reſtitutus autem in ſuum locum Epiſcopus, tractare in animo ſuo cœpit, pro quibus reatibus ei tam diverſa adverſa ſic frequenter accidiſſent, qui à Duce multipliciter plus quam anteceſſores ſui injuriabatur, & quia principes militum beneficia ſua contra voluntatem ejus habere præſumebant, & electiſſimi de paterna ſua familia miniſtratores diverſo modo repente interierunt, ſecreto à familiaribus clericis interrogavit, ſi ſanctus Udalricus de Werenhario Abbate diceret, ut ſucceſſor ejus fieri deberet, ſicuti ei antea dictum eſt. Cumque in veritate verum eſſe cognoviſſet, quod antea credere noluit, expavit ſe vehementer, ſed publicè non manifeſtavit, pro eo plus expavit, quia tunc frequenter ſigna magna & mirabilia ad ſepulchrum ſancti Udalrici Epiſcopi Deo conce-

** Al. Nuunburch, Neuburg.*

** Quæ vulgò Patavia, antiquis Batava.*

** Al. Pertolfi.*

** Contracti edit. vet. an. 977. habet Henricos duces & Henricum Epiſcopum miſſos in exilium.*

** Al. Wirdiam, Sur. in vita S. Ludgeri Werthinenſe & Werdenenſe monaſt. appellat.*

concedente fiebant. Tunc demum in meliora multipliciter mutatus, cum Deo ſe pacificare conatus eſt, & matricem eccleſiam novo tecto cooperire præcepit, & ſuper Licum fluvium ad ſanctam Afram pontem compoſuit, & ut nullus ex familia de ponte teloneum aut ullam redhibitionem acciperet, præcepit, ſed in eleemoſynam ejus, quicumq; voluiſſent, ſine contradictione & occupatione pergerent. Poſtea autem Romam & limina ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli pro remiſſione delictorum ſuorum viſitavit. Et antea quam illuc pergere cœpiſſet, proprietatem, quam pater ſuus * Purchardus in Geiſinhauſa habere viſus eſt, & quam Etichoni fideli ſuo ſub teſtimonio contradidit, ea videlicet ratione, ut eam illuc firmiter transfuderet, ubi eum filius ejus Heinricus Epiſcopus rogaret, tunc pro certo * Etih, poſtulante Epiſcopo tradidit cum manu ejus præfatam proprietatem legitimè ſecundum legem Noricorum, ſanctæ Mariæ ſuper altare ejus in Auguſta civitate ſitum, & ſuper capſam deauratam, lapidibusque incluſis decoratam, eum eccleſia & totis ædificiis, cum agris, pratis, paſcuis, molendinis, aquis, aquarumque decurſibus, viis & inviis, civitatibus, ſylvis, tonſis & intonſis, quæſitis & adhuc inquirendis, & cum familia, & cum omnibus ad eandem proprietatem jure pertinentibus, niſi xx. hubas extra traditionem dimiſit, & eas ſervituti ſancti Magni ad Fauces decrevit, Canonicisq; placitavit, ut poteſtatem haberent, ſi vellent easdem hubas xx. cum x. in iſta provincia in bono loco ſitis hubis concambire, in manum Werinharii advocati, & in manum Gerhardi præpoſiti, pro remedio animæ ſuæ, & patris matrisque ſuæ, & materteræ ſuæ, cæterorumque propinquorum & parentum ſuorum, in eam placitationem, ut in jure & poteſtate Canonicorum perpetualiter in oblatione permaneat, ſalvo in omnibus eorũ quotidiano ſtipendio, & ut ipſi pro requie ejus animæ annis ſingulis ante anniverſarium diẽ ad horam veſpertinam vigiliam plenam de voce celebrent, & in anniverſario die iterum vigiliam expleant, & celebrata miſſa altaris, hoſtiæ oblationem omnes in commune Deo offerant, & inſuper centum pauperes ſufficienti ſtipendio edendi & bibendi procurent, & ex eis XII. veſtiant, in uno anno lineis veſtimentis, & in altero anno laneis induant, & caligas calceamentaque præbeant. Si autem aliquis Succeſſor * ejus antiſtes hanc placitationem irrumpere tentaverit, & prædictam proprietatem Canonicis auferendo in ſuam utilitatem aliquo modo redigere conatus fuerit, & iſta ratione ei comperta ſtatim non reſtituerit, hæredes ejus legitimi liberam habeant poteſtatem, tres ponere ſuper altare denarios, & eandem proprietatem inde redimere & in jus proprium poſſidere, omnibus in futurum generationibus. Actum in Auguſta, in eccleſia ſanctæ Dei Genitricis Mariæ ante altare, Epiſcopo Hainrico perpetrante, in

*Burchardy in Geiſenhauſen, de Comitibus in Geiſenhauſen conſule Hundii Geneal. Bav.

*Al. Etbuch.

*Al. meus, & ſic poſteà.

præ-

præſentia Canonicorum, coram frequentia populi, & coram teſtibus ſubnotatis. Signum * Etih, qui hanc traditionem fecit. Signum Adalbero. Signum Jagob. S.Marahuurat. S.Willehalm. S. Hunurid. S.Engilmar. S.Wezzi. S.Pilgirim. S.Gundachar. S.Cadolt. Iſti de provincia Noricorum.

* *Al. exempl. hæc nomina habet, Etich, Adalbero, Jacob, Marahuuart, Willehalm, Hunfrid, Engilmar, Wezſi, Pilegrim, Gundechar, Cadolt, Werinhere, Gerhardi, Hiltepold, Gotepold, Reginhard, Suidger, Arebo, Vrolf. Dies & annus non eſt aſcriptus. Sed & hæ appellationes inverſæ ſunt, iſti de provincia Alamannorũ, iſti autem de provincia Noricorũ.*

Iſti autem de provincia Alamannorum. Signum Werenhere advocatus, qui hanc traditionem cum manu * Kerhardi Præpoſiti accepit. S.Hiltipold. S.Gotebold. S.Reginhar. S.Suidger. S.Aribo. S.Vrolf. Anno incarnationis Domini noſtri Jeſu Chriſti nongenteſimo octuageſimo, indictione VIII. IV. Nonas Octob. * & xx. die Jovis. Ego igitur Gerhardus indignus presbyter * notavi diem & annũ. His ita, ſicut prædixi, expletis ad Romã perrexit, & votis ſuis peractis ſanus ad propria venit. Adhuc autẽ intus magna anguſtia mentis angebat, pro eo quod à Duce Ottone, quamvis exterius pacificati eſſent, plus cogebatur, quam anteceſſores ſui, ei ſervitium facere de rebus ſanctæ Mariæ; & pro eo quod quidam milites beneficia eccleſiaſtica ad illius poteſtatem jure pertinentia contra ejus voluntatem poſſidebant. Quia ille ex nobilibus parentibus ortus eſt, & Grammaticæ artis aliorumq; librorum magnam ſcientiam habebat, ſuaviq; colloquio & bene ſonante loquela valde congruè exuberabat, in ſanctis ſollennitatibus in Dei ſervitio & in prædicatione ſtudioſus fuit. Herili ſervitio ad menſam ſuam utebatur, & cum eo manentibus copiam manducandi atq; bibendi hilari vultu & placida mente porrexit. Familiæ autem plus juſto ſævior extitit, eorum jus tollendo, & in quibuſdam locis novum cenſum creando. Tunc demum cognoſcebat, quod prælibata adverſa niſi Deo adjuvante, & Imperialis celſitudinis gratia machinante ſuperare non potuit, & toto niſu ſervitio Imperatoris ſe innectere ſtuduit, ut acquiſitione ejus gratiæ omnes contrarietates ei ab aliis undique imminentes, cum ejus clementia & cum ejus præceptis mitigarentur. Ideò igitur ſæpius cum Imperialibus muneribus eum viſitavit, & * drudes ſuos donis congruis ſibi complacare ſatagebat, & inſuper hoſtilia itinera cum eo pergebat, taliter ſicuti ei optimè æſtimabat placere. Anno itaque incarnationis Domini noſtri Jeſu Chriſti * DCCCCLXXXIII. Imperator cum exercitu Calabriam provinciam adiit, illuc etiam Epiſcopus Hainricus cum eo pervenit: Cumque ibi pugna cum Sarracenis ageretur, plurimis ibi ex utraq; parte occiſis, heu dolor, ſive captus, ſive occiſus, etiam ibi remanſit. Supra modum eſt lamentandum perditio ejus, quia locus ejus à clericis ſuis, & propinquis & cognatis & amicis inveniri & viſitari non poteſt.

Margin notes:

* *Gerhardi.*

* *Et xx. videtur delend.*

* *Hinc quibusdam creditum, Gerhardum hujus vitæ auctorem eſſe: Ineptè, eſt enim iſta inſtrumenti ſubſcriptio.*

* *In uno exempl. ſupra ſcriptũ erat gratos, in alio, conſiliarios; in tertio drudes ſeu conſiliarios. Videtur eſſe à Germanico* draut *antiq.* drut/ *quod fidem ſignificat.*

* *Contr. habet An. 982. Martã. Scot. 983. præliũ commiſſum Idib. Jul. Lãb. Schafn. III. Id. Dietmar.*

Peri-

Periculoſum eſt valde, decretum Dei per ſuos ſanctos revelatum ſupergredi,& prophetias ſpernere, dicente ſcriptura, Spiritum nolite extinguere, prophetias nolite ſpernere. Werenharius autem poſtea ab Imperatore interrogatus, ſi Epiſcopatum accipere vellet, ſicut S. Udalricus antea decrevit, qui cum adhuc eſſet ſanus & incolumis reſpondit, ſe ultra hunc Epiſcopatum non velle accipere. Poſt contradictionem autem Epiſcopatus, ut à miniſtris ejus comperi, paucis horis interpoſitis infirmari cœpit, & ad * Luggam vitam * finivit, & corpus ejus portatum eſt uſq; ad * ſanctum Domninum, & ibi honorificè eſt ſepultum. Otto autem dux etiam ad Luggam defunctus eſt, & à ſuis * ſuper montana portatus, & uſque ad Aſchaffenburg perductus, cum magno honore & nimia lamentatione ibi terræ commendatus eſt.

** Fort. Luca Hetruriæ.*
** Lambertꝰ auctor eſt, in prælio obiiſſe; ſi codex vitio tamen caret.*
** Nunc Burgum S. Domnini appellant prope Parmam.*
** Super mōtana, hoc eſt trans Alpes, ex Italia nimirum in Germaniā.*

MIRACULA SANCTI UDALRICI.

DE cereo, qui cecidit ſupra tapetium, miraculum primum.
De eo, qui de febre ibi liberatus eſt in primis. II.
De multitudine à febribus liberatorum. III.
De eo, qui unum de baculis abſtulit. IV.
De Adalgero presbytero. V.
De his, qui de baculis fulciebantur. VI.
De multitudine baculorum. VII.
De cujusdam mulieris filia ſanata. VIII.
De eo, cui aures & lingua ſolutæ ſunt. IX.
De ſimulario Epiſcopi Heinrici. X.
De eodem, qualiter de vulnere ereptus eſt. XI.
De Adalhardo, qui charitatem S. Udalrici bibere recuſavit. XII.
De Waldkero, qui etiam charitatē contempſi & mortuus eſt. XIII.
De Hereuunſo, qualiter ſanitati reſtitutus eſt. XIV.
De Hiltepaldo, qui lumen oculorum recepit. XV.
De Ruodperto, qui primum in itinere, poſtea ad ſepulchrum ſanatus eſt. XVI.
De Luiterico, qui viſum recepit. XVII.
De clerico, qui loquelam amiſſam recepit. XVIII.
De cæco, qui lumen in via recepit, & ductorem ſuum ad ſepulchrum portavit. XIX.
De matrona à dæmone liberata. XX.
De filio Woltzlawi ducis. XXI.
De Miſicone duce, quomodo liberatus eſt. XXII.
De muliere, quæ à dæmonio liberata eſt. XXIII.
De eleemoſynaria Abrahami Epiſcopi liberata. XXIV.
De cæco, quem ductor ſpoliatum dimiſit. XXV.
De puerulo, qui de ponte cecidit in amnem. XXVI.
De eo, cui fœnum in favillas mutatum eſt. XXVII.
De muliere, cui manus contractæ ſunt. XXVIII.
De claudo, cui caballus in pedibus vitiatus eſt. XXIX.
De infirmo, qui cōtra voluntatē portantiū de lecto exilivit. XXX.

CAPUT

Caput I.

Qualiter tapetium ſepulchro ſuperpoſitum ignis non tangebat.

POſt commendationem pretioſi theſauri ſacri corporis Udalrici, tapetium ſepulchro ſuperponebatur, & aſſiduum lumen appoſitum ſine intermiſſione ardebat. Quidam autem cuſtodum ardentem cereum incautè poſuit juxta ſepulchrum, quo recedente cereus cecidit in transverſum ſuper tapetium ſepulchri, & ardens permanſit, donec illa pars cerei, quæ ſuper tapetium jacebat, ab igne conſummebatur, & cum anteriori parte tapetii, quæ ſepulchro eminebat, conjunctus arderet, & flammam ſurſum per tapetium emitteret, cuſtos advenit, & hoc videns tremefactus obſtupuit, & quod adhuc remanebat de cereo timens abſtulit, tapetiumq; ſollicitè inſpexit, ſi ab igne aliquid læderetur, veſtigium ignis de minimis micis cerei invenit, unum verò pilum in ſuperficie & in latere ſepulchri in tapetio exuſtum invenire non potuit. Hoc miraculum cum magiſtro ſuo & fratribus nunciaret, & veſtigium cerei monſtraret, & tamen tapetium illæſum oſtenderet, admiratione & gaudio repleti Deum omnes glorificaverunt & ſanctum Udalricum.

Caput II.

De Reginuualdo ſanato.

QUamvis adhuc nullum inibi apertè fieri miraculum comperiretur, utriuſque ſexus familiæ multitudo jugiter pavimento proſtrata, poſitioni ſancti corporis adjuncta, neceſſitatis ſuæ ſuffragia precabatur, deprehendensque ei multa omnigenæ commoditatis auxilia inde evenire, frequentius eundem cœpit viſitare locum. Itaque cum ab aſſiduitate viſitantium, domino concedente, plurimis ille commendaretur locus, venit quidam homo de provincia Noricorum nomine Reginuualech, qui integro anno febre fatigatus ad nimiam infirmitatem deductus, ad Wicfredum Præpoſitum ejusdem loci venit, interrogans eum, ſi aliquod liberationis ſuæ medicamentum ei indicare potuiſſet. Qui reſpondens dixit: Vade & acquire tibi baculum, & porta eum ad ſepulchrum Domini mei ſancti Udalrici pro ſoſpitate tua. Qui ambulans inde concîdit ſibi baculum de ligno bidullaneo, & portavit eum ad præfatum Præpoſitum, qui ambulans cum eo duxit eum ad ſanctum ſepulchrum, & monſtravit ei baculum ponere ſuper illud, oratione etiam clericorum fretus, & doctrina eorum in fide confortatus, eadem hora à febre liberatus ſanitati manifeſtè redditus eſt.

Caput

CAPUT III.
Item de miraculis.

EOdem verò tempore in iſtis regionibus incredibilis multitudo populorum febribus fatigabatur: qui cum audirent præfatum hominem ad ſanctum ſepulchrum, ſicut prædixi, fore liberatum, quidam cum baculis, quidam etiam additis aliis oblationibus, feſtinaverunt pro ſanitate ſua ſanctum viſitare ſepulchrum, qui omnes, undecunq; venirent, celeriter ſanitati reſtituebantur.

CAPUT IV.
*De * Hiſenhardo à febre fatigato.*

** Al. Iſendardo.*

QUidam de familia ſanctæ Mariæ Hiſenhart nomine, unum de baculis, qui ad ſepulchrum de infirmis portabantur, tulit, & eum in manu portando inde ambulare cœpit: cumque ad collem, qui dicitur * Perileich, veniret, à febre acriter fatigari cœpit. Tunc perſentiens, pro quo reatu infirmitati concederetur, regreſſus ad ſepulchrum baculum reſtituit in locum, ubi eum tulit, votumq; fecit, ut ultra nullum inde auferre præſumeret, votoque peracto à febre dimiſſus eſt.

** Al. Perleich. al. berleich.*

CAPUT V.
*Qualiter * Aldilger bacellos à ſepulchro tulit.*

** Al Adalger.*

DE congregatione ſanctæ Afræ presbyter unus Adelger nominatus, tulit de ſepulchro duos bacellos ſpecioſos ad videndum, & aptos in manibus ad portandum, & ſui oblviſcens portavit eos in domum ſuam, ibiq; cum ſediſſet, invaſit eum oſcitatio crebra, & obripilatio cutis maxima, & omnia membra tædio occupata ſunt, ita ut virtutem ſedendi, neque ambulandi, nec ſaltem jacendi aptè non potuiſſet habere: qui intra ſemetipſum æſtimare cœpit, pro qua re tam ſubita ſolutione membrorum gravaretur, & ſurgens venit ad Wicfredum præpoſitum, & nunciavit illi eventum rei, cui ille dixit: Tu ne iſtos bacellos de ſancto ſepulchro tuliſti? Qui dixit: Ita feci. Feſtina, inquit ille, reponere eos in locum ſuum. Hoc cum factum fuiſſet, omni incommoditate corporis fugata, presbyter confeſtim ſanitati priſtinæ reſtitutus eſt.

CAPUT VI.
De his, qui de apportatis baculis in eccleſia tollere præſumebant.

QUicumq; etiam de multitudine vulgi de apportatis baculis in manus ſuas acceperunt, ut inter ſacra myſteria ſe ſuper eos inclinarent, ut facilius finem myſterii expectarent, repentina invaſione febris quaſſati ſunt, compertaq; cauſſa eventus, rejectis baculis eadem hora liberati ſunt.

CAPUT

Caput VII.

De baculis multiplicibus.

HIS caſibus divulgatis, & in notitiam undique omnium deductis, nullus præſumebat vel minimum bacellum ſine licentia inde auferre, & ideo tanta multitudo baculorum excrevit, ut facile dinumerari non potuiſſet, nec ſine impedimento in angulis eccleſiæ collocari. Unde factum eſt, ut ſuper trabes ejusdem exedræ, ubi ſepulchrum ſitum eſt, ponerentur. Manſionarii itaq; præcipiente eorum magiſtro frequenter eos ad focum portant, & eis ardentibus ceram in mollitiem redigunt, * candelas multiplicandas ad ſervitium Dei, ſuper trabes tamen plurimi ſemper remanebunt, & hi, qui eos conſpiciunt, non putant numerum eorum in aliquo minorari. Suſtentacula eorum, qui gratia Dei concedente per merita ſancti Udalrici à diverſis infirmitatibus ibi ſunt liberati, plurima pendent, & aliorum analogiæ ſecundum membra diverſa infirmantium figuratæ etiam plurimæ ibi videri poſſunt. Vehicula etiam eorum, qui carris ſuperpoſiti multimoda debilitate membrorum manci illuc veniebant, & in omnibus membris perfecta ſanitate donabantur, relictis ibi carris cum tuguriis, pedeſtri itinere læti redierunt, ante fores eccleſiæ conſpici poſſunt.

* deeſt ad.

Caput VIII.

De ſanata filia cujusdam mulieris.

CUjusdam verò mulieris filia in brachio in totum debilis facta in pago * Geltenſtein, cui quadam nocte in ſomnis dictum eſt: Quare filiam tuam cum lucerna non perducis ad ſepulchrum ſancti Udalrici pro ſanitate ſua? Quæ expergefacta ſomnium nunciavit filiæ ſuæ, & ut celerius potuit eam illuc cum candela perduxit, & perfecta ſanitate recepta, eam inde lætam ad propriam poſſeſſionem revexit.

* Al. Geltenſten.

Caput IX.

De quodam viro auditum recipiente.

DE eodem verò pago de oppidulo * Toningeuue vocato, quidam homo, cui aures clauſæ ſunt, ut nihil audire potuisſet, & lingua ligata ita, ut nunquam ullum verbum proferre potuiſſet, ad ſepulchrum ſancti Udalrici à fratribus ſuis deductus eſt, & ibi proſtratus diu jacuit lacrymas fundendo, elevatus autem à fratribus per altaria deductus eſt. Cumque ambulare cœpiſſet, & perveniret ante altare ſancti Donati, quod eſt ſitum ad occidentalem partem eccleſiæ, audivit ſonitum canentium in choro clericorum, & infirma adhuc voce dixit fratribus ſuis: Ecce audio & loqui poſſum. Qui cum peracto Dei miniſterio hæc clericis

* Al. Tuningeuue.

ricis annunciarent, & ipſi veraciter hæc ita eſſe cognoſcerent, campanas ſonare fecerunt, & ipſi in communem Deum laudare cœperunt, laudationeq; finita cum perfecta loquela & integro auditu donatus, præfatus infirmus abire promeruit.

CAPUT X.

De Luitnoto.

EX familia Epiſcopi Hainrici * ſimilarius quidam Luitnot nominatus, reatu proprio gratiam Domini ſui perdidit, pro eo, quia farra, per loca Epiſcopi ſibi commendata, magna incautela diſſipavit. Qui cum à miniſtris Epiſcopi vehementer territus maximum timorem incideret, ad ſepulchrum ſancti Udalrici pro liberatione imminentis anguſtiæ nudis pedibus acceſſit, & ibi diu cum lacrymis adjutorium ejus poſtulavit. Inde autem cum reverteretur, paucis diebus interpoſitis, facilius quam credere potuiſſet, gratiam ſui Domini recepit. Deinde in auxilium ejus firmiter ubique confidens, in recreatione ſua pro amore ejus frequenter bibebat, & alios bibere poſtulare conſuevit.

*Piſtor panis primarii, Semmelbeck.

CAPUT XI.

*De quodam * Razone.*

*A. Raſone.

IDem Luitnotus quadam die ad domum Razonis, qui tunc potens miniſter Epiſcopi fuit, in oppido * Pobingga venit, & ibi cum eo prandium ſumpſit. Qui cum ſaturatus abire voluiſſet, præfatus Razo cogebat eum plus ad bibendum. Cujus petitioni ille contradicere non audebat, ſed vas, quod illi porrigebatur, accepit dicendo, iſtam ſiceram bibere pro charitate ſancti Udalrici, per cujus adjutorium de maximis anguſtiis liberatus ſum, volo. Cumq; poculum hauſiſſet, & vas cum manu deorſum verteret, dixit: Cum iſta charitate ſignatus, certus ſum, quia nullius adverſitatis pravitas mihi hodie poterit nocere, ſed neque gladius corpus meum vulnerare. Cui Razo dixit, da mihi digitum tuum, ut videam, ſi cultellus meus tuum poſſit vulnerare membrum: Qui ſtatim magna fide digitum ſuum ei porrigebat, ipſe autem apprehenſo ejus digito, alia manu cultellum de vagina extrahere conabatur, ad vulnerandum digitum prænominati piſtoris, propriæq; ſuæ manui cum eodem cultello grande vulnus infecit, digitumq; apprehenſum ſimul & cultellum feſtinè dereliquit, & ſuam manum vulneratam lamentari cœpit, piſtor autem in fide confortatus ſanus receſſit.

*Al. Popinga.

CAPUT XII.

*De quodam * Adelhardo.*

*Al. Adalhardo.

ALius autem ex familia nomine Adelhardus, cum de Auguſta civitate ad ſuam manſionem, quæ eſt ſita in oppido * Eitingen nominato, pergere voluiſſet, ante portam civitatis qui-

*Al. Eitinga, al. Ltinga.

 dam

dam homo eum cum aliis bibere rogavit, cumque bibere cœpiſſent, quidam ibi manentium pro charitate ſancti Udalrici poſtulavit eos potum accipere, præfatus autem Adelhardus ſordidum verbum ex ore ſuo emiſit, & poculum rogatæ charitatis accipere renuit. Cumq; paululum inde recederet, in planitie viæ equo ſuo cadente crus ejus fractum eſt, & ita ad ſuam domum cum labore deductus longo tempore debilis permanſit. Poſtea verò votum ad ſepulchrum ſancti Udalrici vovit, & Deo donante ſanitati eſt redditus, & deinde charitatem, quam antea ſprevit, alios frequenter bibere poſtulavit.

Caput XIII.

Aliud.

IN præfata villa Eitinga quadam die cum multi ex familia ſimul ad bibendum in unum congregati fuiſſent, fuit inter eos unus nomine * Walterih, diſcipulus Wicfredi Præpoſiti de ſancta Afra, qui cum audiret ibi poſtulare ſancti Epiſcopi Udalrici charitatem, profano ore quaſi inſaniendo ſtultiſſimè locutus eſt: Quid mihi prodeſt charitas illius Epiſcopi, quia ille ſigna facere non poteſt pluſquam unus canis. Illo verbo emiſſo, diabolo conceſſus loquelam hominis amiſit, & more canis furendo ſonare cœpit, & ganniendo atque latrando parvo tempore evoluto heu miſerabiliter vitam finivit.

* *Al. Walterich.*

Caput XIV.

De Hereuunſo ſanato.

IN civitate Auguſta quidam faber * Hereuuns vocatus, longo tempore magna infirmitate totius corporis detentus, ita ut ambulare non poſſet, niſi aliis adjuvantibus, & interdum cum duobus ſuſtentaculis ſuſtentatus, prope terrâ tenus inclinato capite ad neceſſaria corporis vix pervenit. Qui cum audiſſet multos infirmos ad ſepulchrum ſanctum ſæpe ſanari, cœpit illuc ultra vires repere, & mane diluculo de manſione ſua exire, & illuc ante horam diei tertiam vix pervenire. Cumq; hoc frequenter feciſſet, quodam tempore in quadrageſima die Veneris, cum ad portã, cui cappella ſancti Michaelis eſt ſuperpoſita, veniret, ultra modum laſſus & univerſis viribus deſtitutus ſubſiſtit dicens: Domine Deus, Pater omnipotens, cognoſcere dignare, quanta difficultate nunc iſtum adii locum, & per merita ſancti confeſſoris tui Udalrici miſerere mihi, & aliquantulum pauſatus repſit uſq; ad ſepulchrum, finita ibi oratione, dum acceptis ſuſtentaculis adjuvante comite ſuo ſurgere voluiſſet, unum ſuſtentaculum in pavimento lapſum eſt, & ipſe ad terram iterum dejectus eſt, & in dejectione genua ejus retrò in contractione nervorum more fractorum malleorum ſonitum fecerunt, & crura per pavi-

* *Al. Hereuunſus. Al. Hartſtein.*

pavimentum extenſa ſunt. Comes autem illius cum ſolito more eum levare voluiſſet, dixit illi: Exſpecta pauliſper, ut mihi videtur, ex me ipſo ſurgere poſſum & ambulare. His dictis, dimiſſis in pavimento ſuſtentaculis ſurrexit & ambulavit. Qui ſtatim ibi accepta cruce, clericis civibusq; cæteris cnm eo comitantibus, ſine baculo potenter ad ſanctam Mariam in Auguſtam civitatem perambulavit, ibiq; Dei laudibus in commune peractis, eadem hora ad ſanctam Afram crucem portando regreſſus eſt.

CAPUT XV.

*De * Hiltipaldo illuminato.*

Al. Hildibaldo.

Nativus quidam pauper de oppido, quod dicitur * Meſslinga, Hiltibaldus nomine, cæcitate perculſus eſt, & in illa cæcitate duos annos perduravit: tertio autem anno quidam homines, de eodem pago, pergere decreverunt ad Auguſtam civitatem cauſſà orationis, qui invenerunt eum in eodem itinere cum duce ſuo victum per oppida quærentem, & dixerunt ei: Perge nobiscum ad Auguſtam civitatem & ad ſepulchrum ſancti Udalrici, forſitan ibi miſericordiam conſequi poteris. Quibus ille reſpondit, Stipendia mihi & ductori meo, & oblationes ad illa ſancta loca deferendum non habeo. Qui reſpondentes dixerunt: Si nobiſcum ieris, quantum poſſumus auxiliatores tui ſumus. Quorum conſentiens ſuaſionibus cum eis perrexit ad Auguſtam, & eadem nocte juxta ſanctum ſepulchrum foris eccleſiam diem expectavit futurum. Mane autem facto, infra eccleſiam ad ſepulchrum deductus devotè oravit, & antea amiſſum lumen oculorum Dei gratia donante recepit, levataq; cruce comitante cum eo magna multitudine populi, ad ſanctam Mariam pervenit, & qualiter ſit illuminatus, civibus ſuis ei teſtimonium dantibus recitavit.

Al. Meſſinga.

CAPUT XVI.

*De quodam * Ruperto ſanato.*

Al. Ruperto.

Quodam tempore cum ſanctus Epiſcopus ad ſynodum Ottonis Imperatoris in Ingilunheim congregatam pergeret, quidam pauper de oppido Affelterbach Rudpret vocatus juxta viam ei conjunctus eſt, ilia ſua de ventre prolapſa in loco umbilici portans in ſinu ſuo: cumq; ea aperto ſinu Epiſcopo oſtenderet, præcepit ei denarium dari & dixit illi: In pace Dei perge, qui non multo poſt tempore meliorari de die in diem cœpit, & ſanato ventre de prædicta infirmitate liberatus eſt. Poſtea autem idem ipſe claudus factus eſt, ita, ut niſi ſcamellis ſuſtentatus ambulare potuiſſet, utilitate etiam dextræ manus in lineamentis totus privatus eſt. Hac infirmitate cum quatuor annis detentus manſiſſet, deſideravit venire ad ſepulchrum ſancti Udalrici, & comparavit ceram

Hoc miraculum in uno exempl. etiam ſub finem cap. 23. Vitæ S. Udalrici relatum. Porro minimũ duabus Ingelheimenſ. Synodus S. Udalricus interfuit; Poſterioris, quæ acta a. 972 mentio ſit in Vita c. 23. Prioris meminit a. 948. 7. Id Jun. Frodoardus in Chron.

ceram, quam ſecum ad ſepulchrum deferret, comparata autem cera virtus ei in ſuſtentaculis baculorum, dimiſſis ſcamellis, ambulandi conceſſa eſt. Illuc autem taliter cum perveniret, manus ejus & genua ſanitati reſtituta munia ſua receperunt, ita, ut idē homo ſine ſuſtentaculis erectus gradiens tripudiando rediret.

Caput XVII.

*Qualiter quidam * Liutiricus viſum recepit.*

* Al. Luitharius. * Al Luitharii. * Al Luitarius.

DE regno etiam * Lottharii quidam * Lutericus, qui multo tempore luce oculorum caruit, ad ſanctum ſepulchrum venit, & orationibus peractis clarum viſum recepit.

Caput XVIII.

De quodam clerico ſanato.

CLericus quidā, qui in Auguſta civitate ſtudio diſcendi ſæpe inter ſcholares morabatur, cum ad propinquos ſuos reverteretur, mutus effectus eſt, cumq; ab eis ad ſepulchrum ſanctum deductus fuiſſet, emiſſis de ore ſuo duobus denariis ſuper ſepulchrum, loquelam, quam amiſit, recepit.

Caput XIX.

De quodam cæco viſu recepto.

* Al. Smuturam. al. Schmuturā.

CÆcus quidam cum valde parvulo ductore ad ſanctum locum hyemali tempore ſtuduit pergere, qui cum * Smutturam fluvium transgrederetur, & ad longum rivulum de fonticulis congregatum ſuper viam decurrentem veniret, ductor ejus ei auxilium præbere non potuit, ſed de frigore & laſſitudine defectis viribus cecidit. Cæcus autem ductore cadente magna cura & triſtitia per decurſum rivuli cum baculo undiq; palpando ambulavit, & magna voce clamando ad ſanctam Mariam & ſanctam Afram, & ad ſanctum Servum Dei Udalricum, adjutorium & miſericordiam ſibi dari intenta mente flagitavit, cumq; ſic palpando & clamando pæne uſq; ad finem rivuli perveniret, Dei donante clementia ſubito apertis oculis lumen aſpexit, & regrediens ductorem ſuum levavit, & uſque ad ſanctum ſepulchrum, omnipotentem Deum & ſanctos ejus laudando, portavit, ibiq; manifeſtè clericis & omnibus præſentibus, quæ ei in via acciderant, recitavit.

Caput XX.

De matrona ſanata.

FUit quædam matrona in Francorum provincia prædives & nobilis, quæ arrepta à diabolo nimiè laborabat. Ad cujus ereptionem quinq; Epiſcopi cum aliis plurimis convenerunt, qui cum diabolum orationibus & conjurationibus arctarent, ut obſeſſum corpus dimitteret, clamans & ejulans dixit, niſi aliquio de

rebus

rebus Epiſcopi Udalrici huc venerit, propter veſtrum præceptum poſſeſſum vas non dimitto. Cumq; iterum atq; iterum eadem reſponſa iteraret, æſtimare cœperunt, ut legatos ad Auguſtam mitterent, ut aliquid acquirerent de rebus Epiſcopi. Interim verò cum hæc inter ſe arbitrarentur, clamavit diabolus per os matronæ: Væ mihi, Væ mihi, hic in vicinitate eſt presbyter unus, qui habet humerale, quod fuit præfati Epiſcopi: quamvis non ſponte, ſed Deo jubente nominavit presbyterum & locum, ubi habitavit. Cumq; accerſitus presbyter cum humerali veniret, antequam domum intraret, dæmon dixit: Væ, væ nunc venit humerale Epiſcopi. His dictis, clamando & dolendo corpus matronæ valde fatigatum reliquit. Interrogatus autem presbyter, unde ei humerale veniret, reſpondens dixit: Epiſcopus aliquando ad regale colloquium pergendo, ad noſtram eccleſiam venit, & nos ſibi miſſam cantare rogavit, cumq; alba nos indui ſine humerale velle videret, dixit: Ubi eſt veſtrum humerale: Cui ego reſpondi, non habeo humerale, tunc ille iſtud humerale juſſit mihi donari. Matrona autem à dæmonio liberata, & ſenſui ſanitatiq; reſtituta, tota veſtimenta ſua, quibus eo die induebatur, cum caligis & calceamentis ad ſepulchrum ſancti Udalrici per nuncios miſit, quibus etiam præcepit, ut ibi nunciarent, qualiter Domino concedente per ejus merita eſt liberata. Wicfredus ejusdem loci præpoſitus, qui etiam & cuſtos eccleſiæ eo tempore manſit, de froco ejusdem matronæ dalmaticam fieri fecit, & alia ejus veſtimenta, ſicut congruum fuit, ad Dei ſervitium compoſuit, ut hoc ſignum miſericordiæ Dei frequentius poſteris in recordatione maneret.

CAPUT XXI.

*De filio * Wolezlauui ducis.*

IN regione * Sclavorum, filius * Wolezlauui ducis in valetudinem incidit, & in tantam infirmitatem deductus eſt, ut pater ejus & mater cæteriq; præſentes amici, præſentem vitam eum ulterius habere poſſe deſperarent. Cumq; pater in his anguſtiis verſaretur, admonitus eſt de * matre pueri & de aliis, quibus notum fuit, quam multipliciter multi per merita ſancti Udalrici de diverſis anguſtiis liberati eſſent, continuò votum vovit, ſi filius ejus ad vitam rediret, ut miſſis legatis ſepulchrum ſancti Udalrici cum oblationibus viſitaret.

**Al. Woleslaus.*
** Bojemiæ ſcilicet.*
** Boleslaum interpretor, Piũ cognomine, Bojemiæ principem, cui Boleslaus cæcus filius fuit. Vixit autẽ ſub Ottonibus. Vide Dubravium lib. 6.*

** Hemma ex Saxoniæ princip. uxor Boleslai. Dubrav. Viſitur Auguſtæ in eccleſia cathedrali donarium, cui hi verſus inſcripti ſunt,*
Hanc zonam Regina nitens pulcherrima Hemma,
Witgario tribuit ſacro ſpiramine plenum. Verum ea alia Hemma fuit, uxor Ludovici II. quod ex nomine Witgarii Auguſtani Epiſcopi conſtat, quem Regino an 887. obiiſſe ſcripſit.

Eodem verò die filius ducis converſus ad vitam, conſolationem patri non minimam obtulit. Qui cognoſcens miſericordiam Dei in filio, nuncios ſtatim mittere & votum ejus implere ſtuduit. Qui venientes ad ſepulchrum * obtulerunt v. libras argenti, & aureos quam plurimos, & de cera quantum unus fortis ſaumarius portare potuit: mater etiam pueri ſeorſum aureorum denariorum bonam partem pro filio miſit. Legati etiam altare ſanctæ Mariæ cum aureo & aliis oblationibus, ſicut eis præceptum eſt, devotè viſitaverunt, ſimiliter & altare ſanctæ Afræ, & narraverunt, pro qua re miſſi ſunt, dicentes, ante quam ipſi exirent de ſua provincia, ut filium Domini ſui ambulantem & ſanum dimitterent.

* *Boleslaus valde munificus in ſacra loca fuit, eccleſias viginti condidit & dotavit. Dubrav. in. Sylv. hiſt. Bojem.*

Caput XXII.

*De * Miſicone vulnerato.*

Alio quoque tempore quidam dux * VVandalorum * Miſicho nomine, cum ſagitta toxicata in brachio vulneratus eſt. Qui cum ſentiret ſeſe veneno nocivo eſſe percuſſum, & ſibi imminere mortis interitum eadem hora putaret, cum magna fide & conſtantia votum vovit, ut brachium argenteum cum manu quantocyus potuiſſet ad ſanctum Udalricum mittere non differret. Qui ſtatim poſt votum relevatus à periculo ad domum ſuam rediit, & brachium ſecundum ſuum votum componere præcepit. Cumque fabri brachium fabricare cœpiſſent, & manum in eo fingerent, dux continuo de imminenti periculo liberatus ſurrexit, Deum laudans, qui eum per merita ſui ſancti Epiſcopi de mortis periculo liberavit, votum ſuum perficiens, mittendo brachium cum manu ad viri ſancti ſepulchrum.

* *Al. Miſechone.*
* *Polonos ſignificat.*
* *Polonicis ſcriptoribus Michovio, Janic. &c. Mieska Mieſco & Miezislaus, ultimus Ducum ejus gentis, primus Chriſt. religionem in eam intulit, perſuaſus a uxore Dobrava, quæ Boleslai Bojemi ſoror fuit. Obiit an. 992. ut eſt apud Dietm. lib. 4. Polon. ſcript. habēt an. 999.*

Caput XXIII.

De muliere à dæmonio vexata.

Quædam mulier de Curienſi Rætia, relicto proprio marito cuidam viro de pago Albegeuue * Durinc vocato in matrimonium juncta eſt. Cumq; cum illo aliquantulnm temporis maneret, à dæmonio obſeſſa eſt, & ab eo nimiè vexabatur. Quæ cum in multis ſanctis locis liberationis ſuæ adjutorium quæreret, & non inveniret, conſilium accepit, ut ad ſepulchrum ſancti Epiſcopi Udalrici veniret, quod & fecit. Cumque appropinquaret Auguſtæ civitati, & eccleſiam ſanctæ Afræ bene aſpicere potuiſſet, clamans & fremens cecidit in terram, & facta eſt quaſi mortua. Præfatus autem Durinc cum comitantibus ſibi ſtuduit levare eam, levata autem, reddito ſenſu à dæmonio eſt liberata.

* *Al. Durinch al. During.*

Caput

Caput XXIV.

De eleemoſynaria Epiſcopi Abrahæ ſanata.

ELeemoſynaria quædam * Abrahami Friſingenſis Epiſcopi civitatis, de villa quæ dicitur Camera, cui maxilla pectori fuit inſerta, & loquela in toto negata, cui etiam manus brachiis replicatæ & conglutinatæ erant, ut figuræ digitorum vix cognoſci potuiſſent, cum veniret ad ſanctum ſepulchrum, & inde revertendo ſuper pontem Lici fluminis ambularet, quidam homo ei obvius venit, & interrogavit eam, unde pergeret, cui illa reſpondere non potuit, ſed vertebat ſe inclinando ad eccleſiam ſanctæ Afræ, ut ei monſtraret, unde pergeret: cum autem ſe ad illum verteret, maxilla de pectore ſolvebatur, & loquela ei ad reſpondendum conceſſa eſt.

** Abraham Epiſcopus Friſ. ob. an. 992. Hundiæ metrop.*

Item Caput XXV.

QUidam cæcus cum perveniret cum ductore ſuo ad fluvium qui dicitur Vindex, interrogavit eum, ſi adhuc videre potuiſſet civitatem & * monaſterium. Cumq; audiret in proximo fuiſſe ſanctum locum, abſtrahere ſibi fecit caligas & calceamenta, ut nudis illuc perveniret pedibus, ductor autem ejus raptis calceamentis & aliis rebus ejus, furtivè receſſit ab eo; qui æſtimans, ut pro aliqua neceſſitatis cauſſa oppidum juxta ſitum intraret, & ſtatim ſibi in adjutorium rediret, cumq; diu expectaret, vociferando eum nominare cœpit, ut veniret. Interim etiam quæſivit zabernas & calceamenta, & non invenit, tunc perſenſit à ductore ſuo ſe eſſe deſpoliatum, flendo & orando clamare cœpit ad ſanctam Mariam Matrem Domini, & ad ſanctam Afram, & ad ſanctum Udalricum, ut ſibi aliquod conſolationis ſupplementum eveniret. In hac cum prolixè afflictionis tribulatione laboraret, ſubito ignotum conſpexit oculis lumen, & ſtatim crucicula de viminibus facta eundem denotavit locum, & tunc lætus deſtinata viſitavit loca, gratias omnipotenti Deo & ſanctis ejus agens pro perceptione luminis, cives autem de * Houarchuchuſa in eodem loco, ubi cruciculam monſtratam invenerunt, majorem crucem pro ſigno poſuerunt.

** Monaſterium hoc olim clerici regulares tenuere, Benedictini Monachi introducti demum an. 1012 à Brunone Epiſcopo Bruſch. de monaſt. & privati annales.*

** Al. Houarahuſa, nũc eſt Oberhauſen.*

Item Caput XXVI.

QUodam tempore cum populus undique concurreret ad Auguſtam in vigilia nativitatis ſanctæ Mariæ, ut ſanctum diem ibi ſollenniter celebrarent, quædam mulier inter alios cum puerulo ſuo parvulo ſtuduit & illuc venire, ut illum ad ſepulchrum ſancti Udalrici * cum oblationibus ibi præponderaret pro ſua ſoſpitate. Cumq; ſuper pontem Vindicis carpento ſuperpoſitum puerulum cum aliis rebus ducere voluiſſet, pro inæqualitate pon-

** Cum oblationibus præponderare, eſt ceram offerre ejuſdem cũ puero ponderis.*

pontis carpento inclinato, puerulus cecidit in amnem, qui prô nimia illuvie vehementer elevatus, univerſis ſuper eum meantibus exitium minitavit. Cumque mater triſtiſſima in perniciem ſui in amnem poſt puerum cadere voluiſſet, & vix à circumſtantibus comprehenſa teneretur, populi in utraque parte fluminis in ripa feſtinaverunt in adjutorium infantis. Qui cum à nemine eorum adjuvari potuiſſet, flumine ſubmerſus ob oculis omnium occultabatur. Mater autem ab amne vi abducta, & quantum poſſibile fuit, conſolatione recepta, flendo & lamentando adjutorium ſanctiſſimæ Dei Genitricis Mariæ inprimis quæſivit, & poſtea ad ſepulchrum ſancti Udalrici cum oblationibus, quas antea pro ſoſpitate filii ſui illuc referre decrevit, & eas pro requie animæ pueruli cum bona fide donavit. Sequenti verò nocte cum triſte corpus mulieris ſopor occuparet, quidam valde venerabilis ſenex in veſtitu Epiſcopali apparuit ei dicens: Pœnitet ne te mulier valde infantulus tuus? Quæ reſpondit: Etiam Domine. Cui ille, Mane diluculo, inquit, vade ad fluvium, & ubi ultima vice in amne videretur, quære eum in ripa fluminis inter frutices. Quæ expergefacta venturum cras vix expectans, cum adjuvantibus ſibi ripam fluminis adiit, & ſecundum verbum ſancti viri infantem ſuum ſanum & incolumem invenit. Tunc læta Deum laudans rediit, & rem geſtam in civitate & ubique publicè recitavit.

Caput XXVII.

De eo, qui feſtum non celebravit.

QUidam verò homo juxta Danubium, cum cunctus populus ſua ſponte natalitium ſancti Udalrici ſollenniter celebraret, fœnum cum raſtellis congregavit in cumulos, diem ſanctum ſpernendo. Qui cum altera die cum plauſtris veniret, ut hoc in fœnarium ſuum duceret, exterius formoſum invenit, cum autem bidenti ligno interius tangeret, totum in favillas immutatum invenit, & diem ſanctum, quem antea celebrare non voluit, poſtea præ timore contemnere non audebat.

Caput XXVIII.

*De * Gerbirt.*

** Al. Gerbirga.*
** Al. Gerbirch.*

EOdem verò tempore ancilla cujusdam matronæ * Gerbirc nuncupatæ, telum ſuum dum in texendo laboraret, ſubitus dolor cœpit contrahere manus ejus, quod cum lamentando aliis diceret, reſponderunt ei, depone textile ferrum, quia pro reatu hodierni operis hic labor tibi accidit, quæ vix manibus de ferro abſolutis lectum intravit. Cumq; ibi requiem non haberet præ contractione manuum, conſervæ ejus nunciaverunt Dominæ ſuæ: illa verò præcepit, ut mane diluculo duceretur pro libera-

liberatione ſua ad ſepulchrum ſancti Udalrici. Cumq; in itinere laſſæ circa horam nonam in planicie Lechfeldici campi ad reficienda corpora conſediſſent, dolor cœpit minui in manibus laborantis, ita ut antequam de ipſo loco ſurgerent, uſui prioris rectitudinis redderentur. Quæ tunc lætæ pervenerunt ad prædeſtinatum locum: & inde in civitatem ad eccleſiam ſanctæ Mariæ Genitricis Dei poſt veſperam venientes, hæc ſicuti geſta ſunt nobis annunciaverunt, & lætæ ad propria redierunt.

*CAPUT XXIX.

** Quæ ſequuntur in duobus exempl. non habentur.*

NObilis quædam matrona de Burgundionum provincia, dum decreviſſet pergere ad Auguſtam civitatem cauſſa orationis, quendam claudum eleemoſynarium præcepit comitari ſecum, cujus caballum duobus miniſtris ſuis commendavit, ut pedes ejus, ſicuti mos eſt pergentibus, ferro munirent. Qui fraudulenter pedes caballi cum clavis vulneraverunt, ne delator eorum in itinere actuum ſuorum pro fidelitate Dominæ ſuæ, ſicut ſolitus erat, maneret. Dixeruntque claudo, caballus tuus claudicat, & ideo hîc te neceſſe eſt remanere. Quibus claudus reſpondens dixit, quamvis caballus claudicet, tamen non conſentio hic me remanere, qui omnia poteſt Deus omnipotens, etiam me valet, ſicut ſibi placet, ad loca perducere deſtinata. Cumque cum aliis pergere cœpiſſet, ſano & apto caballo ad Auguſtam pervenit. Cumq; ibi ad ſepulchrum ſancti Udalrici devotam orationem prolongaret, & firma fide pro ſoſpitate ſua clementiam Dei imploraret, in præſentia multorum ſanitati redditus eſt. Hoc videntes præfati homines, qui impedire iter ejus in caballo voluerunt, ceciderunt terra tenus, confitentes clericis cæteriſq; qui in præſentia aderant delicta ſua, veniam poſtulantes, quod eum claudum impedire voluerunt, ne perveniret ad locum, ubi Dominus per merita ſancti Udalrici eum ſanare dignatus eſt. Et accepta pœnitentia ſequuti ſunt claudum, ſanatum crucem portantem, uterque ſaxum tantæ magnitudinis portans, quantum levare potuit, uſq; in eccleſiam ſanctæ Dei Genitricis Mariæ, quæ eſt ſita in civitate, ibiq; peccata ſua lamentabantur multum cum lacrimis veniam poſtulantes. Cumq; hoc ſignũ in præſentia omnium recitatum fuiſſet, clerici Te Deum laudamus, & populi Kyrie eleiſon cantantes, gratias & laudes Deo referebant.

CAPUT XXX.

QUidam homo juvenis cujusdam filius Comitis, tanta infirmitate eſt detentus, ut nec in lecto niſi ab aliis adminiculatus in aliud ſe vertere potuiſſet latus, nec cibum multo tempore valeret accipere, niſi paucis oblatis refocillaretur. Cum verò immani labore fatigaretur, à fidelibus ſuis in lecto ad ſepulchrum

chrum ſancti Udalrici deductus eſt, oblationibus oblatis lacrymabiliter ibi miſericordiam deprecatus eſt. Cumq; eum in lecto ad ſanctamMariam portare cœpiſſent,in medietate viæ cœpit rogare portantes,ut deponeretur ad ambulandum.Qui non credentes eum poſſe ambulare, noluerunt deponere. Ad portam verò civitatis iterum rogavit, ut deponeretur, dicens, ſe poſſe ambulare, qui iterum ei non conſenſerunt.Ad gradus verò atrii eccleſiæ cum perveniret,in nomine Dei omnipotentis omnes in commune flagitavit,ut depoſito lecto eum ambulare dimitterent. Ipſi verò in fide hæſitantes petitioni ejus aſſenſum non dederunt. Ille autem cognovit infirmitatem ab eo eſſe ſeparatam, & virtutem nutu Dei conceſſam, exilivit de lectulo, & inde ſtrenuo greſſu ad eccleſiam pervenit,& ſoſpes ad propria rediit.

Hæc pauca prælibata miracula ſufficiant ſtudioſis ad bona exempla lectoribus, ita ut etiam tardis & ſegnibus nimii * nauſii faſtidium non inculcent. Quomodo ſi cœpero cuncta beneficia adeuntibus ad ſepulchrum ſancti Udalrici & inde revertentibus, vel juxta ſepulchrum infirmis atq; debilibus à Deo conceſſa ſigillatim enumerare, nullius adjutorio niſi ſoliusDei,qui omnia poteſt,poſſum perficere. In tantum namq; multiplicia ſunt, ut ſenſibilitas humanæ agilitatis dinumerare ea non poſſit. Quia quibuſdam poſt vota devotè peracta illuc cum oblationibus veniendi, ſtatim in laribus ſuis donata ſunt, quibusdam in itinere adhuc longè poſitis, quibusdam illuc appropinquantibus,quibusdam illuc pervenientibus, quibusdam inde redeuntibus compendioſè adimpleta ſunt. Quorum auditus bono rumore non ſolum propinquas, verum etiam longè ſitas regiones advolavit, quod frequens frequentia adventantium undiq; populorum ſæpiſſimè manifeſtat, indicans in iſtis locis in ſuis regionibus multa magnaliaDei per merita ſanctiUdalrici facta,quorum vera cognitio nos propter noſtras neceſſitates ad iſta loca veniendum incitavit. His auditis,eja nos qui inquilini hujus eccleſiæ ſumus,& tanti patroni faciem ſæpiſſimè vidimus,& ejus doctrinam benedictionemq; ſæpiſſimè accepimus,& in eo optima exempla conſpeximus, & nūc in retributionem ejus bonorum operum aſſidua miracula & diverſa ſigna in liberatione multorum videmus & audimus , cur non expergiſcimur , & tædium noſtri deſidii non deponimus? Eum verò,de quo loquimur, quantum Deo donante poſſumus imitantes,ejus adjutorio iter rectitudinis ineamus, per quod pervenire mereamur ad eum,qui in tribus perſonis in divinitatis æqualitate unus,incommutabilis,omnipotens Deus permanet, ſine fine in ſæcula ſæculorum, Amen.

*Pro nauſea.

BULLA

BULLA CANONISATIONIS S. UDALRICI EPISCOPI, AD FIDEM MANUSCRIPTI EXEMPLI RESTITUTA.

IOannes Epiſcopus Servus Servorum Dei, omnibus Archiepiſcopis, Epiſcopis & Abbatibus in Gallia & Germania commorantibus ſalutem in Domino, ac Apoſtolicam benedictionem. Cum conventus eſſet factus in palatio Lateranenſi pridie Kalendas Februarias, reſidente Joanne ſanctiſſimo Papa cum Epiſcopis & presbyteris, aſtantibus diaconibus & cuncto clero, ſurgens reverendiſſimus Luitolfus Auguſtæ Epiſcopus inquit, Domine ſanctiſſime præſul, ſi vobis placet, & omnibus Epiſcopis & presbyteris hic reſidentibus, libellus, quem præ manibus habeo, coram vobis legatur, de vita & miraculis venerabilis Udalrici ſanctæ eccleſiæ dudum Epiſcopi, & quid libitum vobis fuerit decernatur, quia Spiritus ſancti teſtatur præſentia & congregatio ſacerdotum, certum eſſe, quod legimus, quia nec poteſt veritas noſtra mentiri, cujus in Evangelio iſta ſententia eſt: Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi & ego ſum in medio eorum. Quod cum ita ſit, nam nec huic tam brevi numero Spiritus ſanctus deeſt, quanto magis eum nunc intereſſe credamus, quando in unum convenit turba ſanctorum, ſanctum namq; eſt pro debita veneratione collegium. Cumq; perlecta eſſet vita prædicti ſanctiſſimi Epiſcopi, ventum eſt ad miracula, quæ ſive in corpore, ſive extra corpus geſta ſunt, videlicet cæcos illuminaſſe, dæmones ab obſeſſis corporibus effugaſſe, paralyticos curaſſe, & quam plurima alia ſigna geſſiſſe, quæ nequaquam calamo & atramento illuſtrata ſunt. Quæ omnia lepida ſatis urbanitate expolita recepimus, & communi conſilio decrevimus memoriam illius, id eſt ſancti Udalrici Epiſcopi, affectu piiſſimo & devotione fideliſſima venerandam, quoniam ſic adoramus & colimus reliquias martyrum & confeſſorum, ut eum, cujus martyres & confeſſores ſunt, adoremus, honoramus ſervos, ut honor redundet in Dominum, qui dixit: Qui vos recipit, me recipit, ac perinde nos, qui fiduciam noſtræ juſtitiæ non habemus, illorum precibus & meritis apud clementiſſimum Deum jugiter adjuvemur. Quia divina ſaluberrima præcepta, & ſanctorum canonum ac venerabilium patrum inſtabant efficaciter documenta, omnium eccleſiarum Dei pio conſiderationis intuitu, imò Apoſtolici moderaminis anniſu, utilitatum commoditatem, atque firmitatis perficere integritatem, quatenus memoria

*Decimus quintus hujus nominis, Platina XVI.

moria

moria Udalrici jam præfati venerabilis Epiſcopi divino vultui dicata exiſtat, & in laudibus Dei diutiſſimè perſolvendis ſemper valeat proficere. Si quis interea, quod non credimus, temerario auſu contra ea, quæ ab hac noſtra autoritate piè ac firmiter per hoc privilegium conſtituta ſunt, contraire tentaverit, vel hæc, quæ à nobis ad laudem Dei, pro reverentia jam dicti Epiſcopi, ſtatuta ſunt, refragari, aut in quoquam transgredi, ſciat ſe autoritate beati Petri principis Apoſtolorum, cujus vel immeriti vices agimus, anathematis vinculo innodatum. At verò qui pio intuitu obſervator extiterit, benedictionis gratiam à miſericordiſſimo Domino Deo noſtro multipliciter conſequatur, & æternæ vitæ particeps efficiatur. Scriptum eſt per manum Stephani * notarii regionarii & ſcriniarii ſanctæ Romanæ eccleſiæ, in menſe Februario, indictione ſexta, Anno nongēteſimo nonageſimo tertio.

** Notarii regionarii, quod per ſeptem regiones diſtincti, idē frequenter Scriniarii erant. Onuph.*

Ego Joannes, ſanctæ Romanæ catholicæ & Apoſtolicæ eccleſiæ Epiſcopus, huic decreto à nobis promulgato conſenſi & ſubſcripſi.

Joannes Epiſcopus ſanctæ Anagninæ eccleſiæ conſenſi.
Benedictus Epiſcopus ſanctæ Pipernienſis eccleſiæ conſenſi.
Dominicus Epiſcopus ſanctæ Ferentinæ eccleſiæ conſenſi.
Creſcentius Epiſcopus ſanctæ ſilvæ candidæ eccleſiæ conſenſi.
Anniſo Epiſcopus ſanctæ Cerenſis eccleſiæ conſenſi.
Bonizo Archipresbyter & Cardinalis ſanctæ Luciæ conſenſi.
Benedictus Presbyter & Cardinalis ſancti Stephani conſenſi.
Leo Presbyter & Cardinalis ſancti Nerei conſenſi.
Joannes Presbyter & Cardinalis ſancti Damaſi conſenſi.
Leo Presbyter & Cardinalis ſancti Sixti conſenſi.

Joannes Presbyter & Cardinalis ſanctorum Apoſtolorum conſenſi.

Joannes Presbyter & Cardinalis ſanctorum quatuor coronatorum conſenſi.

Joannes Presbyter & Cardinalis ſancti Clementis conſenſi.
Creſcentius Presbyter & Cardinalis ſancti Calixti conſenſi.
Benedictus Archidiaconus.
Joannes Diaconus & * oblationarius.
Benedictus Diaconus.

** Oblationarius ſuſcipie: at oblationes Pontifici ſacrificanti factas. Onuph.*

Joannes Diaconus: Hi omnes conſenſerunt & ſubſcripſerunt. Data tertio * Kalendas Februarii, per manum Joannis Epiſcopi ſanctæ Nepeſinæ eccleſiæ, & * bibliothecarii ſanctæ ſedis Apoſtolicæ. Anno Pontificatus Domini noſtri Joannis ſanctiſſimi xv. Papæ octavo, menſe dicto, & indictione ſexta.

** Legerim Nonas, nam in principio dictum conventum Pr. K. Febr. factum, & ſub finem, has litteras menſe Febr. ſcriptas. * Idem Cancellarius, Onuph.*

STEMMA

STEMMA KYBURGENSIUM COMITUM,

Ex codice manuſcripto vetere bibliothecæ S. Vdalrici. Cujus fidem præ quibuſdam aliis ſequi viſum.

Hartmannus I. Comes de Kyburg. — *Burchardus I. Sueviæ Dux, ob. 911. Uxor Regis Burg filia.*

Hupaldus I. natus circa 865. ob. 908. ═ *Ditperga nata circa an. 870.*

Diopoldus. ob. 955. | *Manegoldus I.* | *S. UDALRICUS. nat. 890. ob. 973.* | *Albertus. I.* | *Luitgarda prima ux. Burchardi 3. Sueviæ D. qui ob. 973. Stumf. lib. 4. c. 38.*

Richvvinus, Hiltigardis ux. (of Diopoldus)

Hupaldus 2. Adelbero Canon. Aug. S. Udalrico deſtin. ſucceſſor. (of Manegoldus I.)

Reginbaldus. ob. 955. | *Hupaldus.* | *Manegoldus.* | *Kunigunda, monialis.* (of Luitgarda)

Luitgardæ liberi etſi Kyburgenſes non ſunt, annotati hîc tamen, quod eorum crebra mentio in hiſtoria S. Udalrici.

Hupaldus 3. | *Irmentrudis Abbatiſſa Vuerdeæ.* | *Manegoldus 2. Gutta uxor.*

Albertus 2. | *Hartmannus.* (of Hupaldus 3.) | *Manegoldus 3. Medildis de Schvvabek ux.* | *Gunderada Abbatiſſa Vuerdeæ.* (of Manegoldus 2.)

Hupaldus 4. (of Albertus 2.) | *Benedicta Comitis de Vuitelſpach. ux.* | *Manegoldus 4. Vuurza ux.* (of Manegoldus 3.)

Hartmannus 3. an. 1078. Adelheidis ux. | *Manegoldus 5.*

Hartmannus 4. monachus ante obitum ob. 1141. | *Udalricus 2. Epiſc. Conſtantienſis ob. circa 1139.*

Albertus 3. monachus ante obitum.

Albertus 4.

Hartmannus 5.

Albertus 5. ob. circa 1229.

Hartmannus 6.

Udalricus 3. | *Albertus 6.*

Hartmannus 7.

Ludovicus. ob. circa 1263. | *Hartmannus 8. Epſ. Aug. ob. 1286.* | *Albertus 7.* | ** Uxor Comitis de Zolleren.* | ** Uxor Comitis de Helfenſtein.* | ** Uxor Baronis de Hellenſtain.*

Circa annum 845. Comes Wollo Comitis de Kyburg F. nutriebatur ad S. Gallum, matrem habens ſororem B. Nothberti monachi, cujus avia ſoror erat Karoli Magni.

INCIPIT PROLOGUS IN VITAM S. UDALRICI EPISCOPI ET CONFESSORIS, A GEBEHARDO, AUGUSTANO ETIAM EPISCOPO SCRIPTAM. MANUSCRIPTIS DUOBUS CODICIBUS COLLATIS.

AMantiſſimi Patris noſtri diſcendæ vitæ deſiderio diu multumq; ſuſpirans, hanc tandem reperi à quodam illuſtri viro non inconvenienter quidem compoſitam, ſed ita nominum virorum ac mulierum, villarum etiam confuſione fuſcatam, ut non ſolum, ſi in pace dicere liceret, prudentioribus tædium, ſed pæne videretur puerile ludibrium: Cujus inſuper operis increvit adeo diffuſa pluralitas, ut potius bellorum eventum, Regum Cæſarumq; hiſtoriam, quam propoſitum videretur ordinare negotium. Quod nequaquam improbando, vel per hoc mea, quod abſit, præferendo dixerim, ſed vir ſanctæ ſimplicitatis & meriti non aliter dictis ſuis æſtimavit accommodari fidem, niſi tot nominum ſibi conſciſceret velut aſtipulationem, nec veritatem ſubſiſtentium rerum judicavit plus propriè quam facillimè ac ſimpliciter exprimi poſſe. Opuſculum ergò iſtud aggredientes, ſuperfluis quibusque poſtpoſitis, obſcura prolata clarius & competenter enodare, prolixius verò digeſta quantum congruere videtur, abbreviare contendimus, quatenus lectori compendioſius pateat, quicquid virtutum Chriſti confeſſoris ſcire, vel imitari delectat. Schedula utraque præ manibus, quid quis velit nemine urgente vel improbante deliberare poterit: Sed illud meritò dignitate præſtabit, quod jam libitina ſacravit.

INCIPIT VITA SANCTI UDALRICI EPISCOPI ET CONFESSORIS.

BEatiſſimi Patris & Domini noſtri converſatio ſi altius ab ineuntis ætatis ſerie quæritur, clariſſima Ducum & Comitum Alemanniæ proſapia oriundus extitiſſe dignoſcitur: quorum licet potentia ſæcularis ubertim emineat, religioſitatis tamen prærogativa apud religioſos incomparabiliter ac ſupernè præponderat. Hoc igitur taliq; religioſæ propaginis ſurculo ſuccreſcens in medium pretior palmes, lignum ſecus decurſus aquarum plantandum, jam divinum redolens quiddam præmaturæ virtutis ſpirabat opobalſamum. In baptiſmate ergò vocabuli ſui nomine Udalricus adepto, ignoto quodam clerico ſuperveniente, vagientisq; pueri meritum per ſpiritum deprehendente, fœmineis

 etiam

etiam uberibus paſci (nihil enim his ſpectatæ indolis pignus huc uſque profecerat) interdicente, duodecima ablactatus hebdomada, ſatis magna parentibus dedit intempeſtivi profectus miracula. In eo ſiquidem, quantum in id ætatis puero, grata luculentas, una cum affectuoſa proceritate conveniens, magnum aliquid præſagiens, omnium conciliabat obtutibus. Quocirca nihil aliud dignius quam divino ſervitio hunc mancipari judicantes, ſancti Galli cœnobitis ipſum erudiendum crediderunt attentius. Ubi duplici, litterarum videlicet diviniq; cultus inſtitutione proficiens, ab adamantibus monachis in ſui conſortium eſſet fere perſuaſus, niſi à quadam inibi incluſa commonitus, de ſuſcipiendo quoque Epiſcopatus edoctus regimine, quamvis ingratè, deſiſteret ab appetitu vitæ theoricæ. A qua etiam quantum à paganis perverſiſq; Chriſtianis perpeſſurus eſſet laboris, quam decentiſſimè etiam hæc cœlitus aſpirante gratia ſuperaturus foret, audivit, fervore tamen, quo cœperat, in ſtudio liberali perſiſtens. Adepta tandem non minima litterarum notitia, parentum reviſit limina. Dehinc Adelberonis Epiſcopi, qui tunc præerat Auguſtæ Vindelicæ, dominio traditus, ad omnia ſibi credita virili præcluebat induſtria. Interim Romam adiens, vota perſolvens, à venerando Papa Marino & obitum præſulis triſtis agnovit, ac ſe ſuccedente tempore ejusdem loci fore paſtorem ingratus expavit. Inde poſt quindecim annos Hiltine antiſtite, qui eidem eccleſiæ per hæc ſpatia præerat, obeunte, Heinrici Regis munificentia, imò cœleſtis Imperatoris gratia, Domino Udalrico Auguſtæ ſedis ceſſit regenda monarchia. Huc uſque puerilis indolis florem, juvenaliſq; proceſſus vigorem ſtilo quaſi feriante prælibavimus, protinus moralitatis ejus dicturus inſignia, longè viribus majora vereor attentare negotia, quippe quibus probè differendis nec ſubtilitas Ariſtotelica, nec ſufficeret Tulliana facundia. Vir quidem tantæ ſublimitatis ac meriti non niſi à digno condignè valet effari. Sed licet oneri profecto ſuccumbam, per arduam materiæ ſemitam, quamvis intricatis inſcitia pedibus, pedetentim cœptis inſiſtam. Prædeſtinatione ergò divina in Epiſcopatus promotus munia, opum quietis & commodi tot ac tanta præ manibus offendit oppoſita, ut hæc incidiſſe apprime defleret, ac triſtem incluſæ illius prophetiam in munere ſentiret. Muros namq; eccleſiæ dirutos, dilapidata mœnia civitatis, occiſam à paganis familiam, villas exuſtas, inopiam rerum, & obſtupeſcens ingemuit, & ingemiſcens flevit. Quibus tamen inſtaurandis quam ſtrenuus ac impiger fuit, nullatenus explicari poterit. Theſauro ſacrarii nullo, ſed divino hinc inde ſuffultus auxilio, quod ſupellectilis anguſtia negabat, providè rationis ſedulitate ſupplevit. Sic importunus properavit ad ſingula, velut ſui negligentia inacta eſſent

eſſent omnia. Dici omnimodo nequit, quanta in familiam ſibi creditam ſuavitas, quanta familiaritas fuerit, ſciens ſcriptum: Eſto in illis quaſi unus ex illis. Injunctum à prædeceſſoribus cenſum nuſquam augeri permiſit, quod ſi ipſum præ inopia minorari contigit, pepercit, æquanimus tulit. De gubernatione verò Canonicorum, de rudimentis puerorum, ſic operosè fervebat, velut immunis à cæteris quibusq; vacaret, dicitur enim, qui Deum timet, nihil negligit. Singulis competentem honorē, omnibus paternum exhibebat amorem. Diſciplina eccleſiaſtici vigoris, excepto ſicubi hanc forte ratio flagitabat, nulli gravis, nemini importunus inſtabat. Quid verò referam ejusdem præcipuam in divites ac mediocres hoſpitalitatem, in pauperes officioſam liberalitatem? Hi quidem è contiguo caballis inſidentes, illi autem plauſtris innitentes, tanti pontificis nuſquam deeſſe videbantur hoſpitiis: quibus alacer indefeſſus adeò magnificis miniſtravit impenſis, ut præter hos illum nihil aliud attendere crederes: multoties fere nihil habens, tantum erat in erogando profuſus, ut ipſum Crœſi regis divitias alicubi occultaſſe putares, ſed quod eſt verius, in manus piſtici diſpenſatoris, quod fideliter prærogaret gratia divina transfudit. Sed jam de illuſtris viri activa qualitate quibusdam ſuccinctè præmiſſis, quis vel quantus in contemplationis faſtigia creverit, licet ordine præpoſtero commemorare delectat, alternantibus quippe flagrantium commatum ſertis, ad ea quæ pauliſper intermittimus è veſtigio redire maturabimus. In tantum namq; lectionis ſedulitate profecerat, ut cum ratione conveniente facundia, nulla viderentur deeſſe probitatis inſignia. Otio nunquam reſolutus inani, vel eccleſiaſtici quippiam negotii, vel ſpiritualis aliquid palato ruminabat exercitii. Totus itaq; in ſe ſe teres atque rotundus, nihil rancoris, nihil admiſit inæqualitatis, hinc inde velut immota ſilex unus & idem perſtabat ad omne diverſum, facies quoq; lætabunda notabat, quis Spiritus intus agebat. Mundani ergò ſapientes milleformem Protheum poëticis extollant næniis, Chriſtiana verò ſimplicitate gaudentes uniformem antiſtitem hymnidicis præferant ad æterna præconiis. Quæ autem orationis aſſiduitas, quæ compunctionis & lacrymarum gratia, divina ſibi largiente clementia fluxerit, quis unquam dignè explicare poterit? His videlicet noctem in diem, huncq; vertebat in illam, quarum niſi ex divino amore concepta limpidiſſima ſcaturiret vena, vel ipſe lacrymarum liquor actutum aruiſſe, aut vir deſideriorum jam dudum totus per diſtillantes ſinus poterat effluxiſſe. Quod verò in illo magis mirabere, incolatus ſui diuturnitate ſuſpirans, hilaritatem, ridens etiam vultu prætendebat gravitatem. Sic enim quadrifidæ virtutis ſpecierum temperabat amorem, ut nullam præ ceteris appetere, nullam

videretur omnino deſerere, nulla denique in eo ſolivaga bonitas, una quæque parilem gaudebat inveniſſe jugalem. Vir quippe clariſſimus, unus de propheticæ viſionis animalibus, alis pennatorum operum utrimq; diſtentis, duabus etiam faciem contemplativè levantibus, adeò binis, timoris ſcilicet ac pœnitentiæ tegebat, quin imò affligebat corpus, ut apud ignaros veri, omnium reus poſſet æſtimari. Quis ipſo feſtivos miſſarum apparatus exquirente temperaret à lacrymis? quis ſaxei cordis rigor non liquefieret tanti patroni ſuſpiriis? Tantus ſanè compunctionis increverat ardor, ut nimirum cunctis eſſet venerabilis horror: de quo quid plura conferimus? inceſſus ejus & habitus vitæ cujuslibet informandæ proponebant monitus, doctrina verò vel exhortatio, erat lucidiſſima veteris noviq; prolatio, & ut innumera ſtrictim tentemus exprimere, in illo cernere erat, quicquid apud ſe quis minus habebat. In his igitur ac talibus indefeſſa ſpiritus devotione perſiſtens, divina ſe viſitante gratia jam ſenſim fulgurantium miraculorum eventibus paſci, jam ſpiritualium viſionum dulcedine viciſſim cœperat refoveri. Quadam namq; dominicæ reſurrectionis die inter ſacramentorum ſolennia, ad quæ, ſi fieri poterrat, plus ſolita devotione fervebat, cuidam presbytero apparuit quaſi dextera, quæ ſacroſancta myſteria una cum tanto pontifice videbatur benedicere. Quam viſionem dum expletis miſſarum officiis idem inprovidè in præſentia laicorum manifeſtaret clericus, magis, inquit Epiſcopus, tibi conpeteret hęc reticere, quam minimè profutura garrire. Cujus increpationis jaculo dirè perculſus, vix dum cubiculi limen exceſſit, cum primò lippientibus, dehinc cæcutientibus oculis, jam ſibi penitus diſparuit viſus. Inter quæ animadvertere libet, quanto tunc mentis exceſſu venerabilis Pater cœli ſecreta penetraverit, cum in celebrando myſterio ſuffragia ſibi viſibiliter ſuperna conſcivit. Nimirum hic cum Apoſtolo dicere poterat: Noſtra autem converſatio in cœlis eſt. Protinus intercalato modici temporis interſtitio, dum quadam noctium paulatim conniventibus oculis membra quieti locaſſet, ſanctam martyrem Afram videre ſibi videbatur induviarum mira venuſtate ſuccinctam, ſeq; ut propere ſurgens ſequeretur hortantem. Sub nocturni igitur conticinii divûm prævia duce progreſſus, innumeram ſanctorum reperit multitudinem, quorum aliquot in carne quondam viventes noverat, plures verò tunc primum viſos in ſpiritu ſe cognoviſſe ſtupebat: in quorum medio principem Apoſtolorum mirabatur Petrum, velut cum æthereo collegio habito ſynodali colloquio de plurimis & arduis rebus admodum diſtricto examine decernentem, duosq; ſibi congruæ proceritatis gladios oſtendentem, & ad Heinricum regem hujuſcemodi verba mandantem: Hîc, inquit, enſis

enſis capulatus regem ſignificat, qui benedictione divina poſſidebit imperium, fruſtratus verò capulo, illum denotat, qui ſine benedictione pontificali regni invaſor exiſtet, Arnolfum ducem Noricorum profectò ſignificans, qui poſt hæc malignorum toties votorum caſſus, regias leviter involaverat partes: Hujus enim deteſtabilis ambitio à multis arguebatur in præſenti concilio, præſertim de eccleſiarum deſtructione, quarum reditus in beneficium ſuæ dedit habere militiæ. Rareſcente itaq; ipſo ſynodali conventu, à præfata comite ſeſe producente Pannonicam didicit ſuperventuram barbariem, loca etiam belli, graviſſimum utrimque diſcrimen, cœlitus tamen conceſſum Chriſtianæ parti triumphum. His ac ſimilibus ſufficienter inſtructus, & in lectulo, à quo ſibi videbatur egreſſus, inopinatè repertus, ſatis de qualitate viſione admirans, illud ſecum tacitus reputabat Apoſtolicum: Sive in corpore, ſive extra corpus, neſcio. Interea vir Apoſtolicus omnigenæ probitatis elegantia dietim ad interiora proficiens, per exteriora nequibat occultari miracula, quantum hunc interius ſuperna illuſtraſſet clementia, tantus namq; divini cultus hunc comitabatur & inſignibat effectus, ut olei, quod in Cœna Domini conſecraret, attactus caligantibus viſu, obtuſis auditu, cæterisq; diverſa infirmitate gementibus diceretur medicina perhabilis. Ipſe quoq; aliquando trahens ægra ſuſpiria, ac fere ad extrema uſque perveniens, hujus liquoris inviſibili ſuavitate delibutus, priſtina ſoſpitate eſt improviſè donatus. Qua in re creperum ſaperes, utrumnam medicinalis effectus, an plus infirmitatis accelararet excurſus. Legitur etiam multoties irradiaſſe virtutibus, quarum nec ipſe potentiam, nec in ſe aliquam attendit periergiam: frequenter namq; epileptici deſiderata ab ipſo benedictione potiti, mirabātur, ſe nequaquam ulterius execrabili peſte jactari; qui ſi incautius ſubſiſtentium malorum exprimerent afflictionem, benedictione ſubtracta nullum gaudebant obtinuiſſe remedium, diligentia quidem humilitatis exterritus, ajebat hoc operis Apoſtolicæ ſingulariter dignitati, non ſuæ congruere parvitati. O mira hominis iſtius excellentia, qui idcirco in ſummis potenter enituit, quandoquidem tutus ſic providè humilitatis convalle ſubſedit.

Auctor morte præventus non abſolvit.

VITA S. UDALRICI EPISCOPI AUGUSTÆ VINDELICORUM, EDITA A BERNONE ABBATE AUGIENSI, EX F. LAURENTII SURII TOMO QUARTO.

PROLOVS.

REverendiſſimo Patri Frideboldo, ac vero ſanctæ Matris Afræ alumno, Berno Dei Matris mancipium, cum omni contubernio Augienſium fratrum, ſummum & indeficiens bonum: Miræ charitatis virtus, ex dulcifluo pectoris tui emanans fonte, id exiguitati meæ injunxit officii, ut libellum de vita ter quaterque beati Patroni noſtri Udalrici, veraci quidem, ſed ſimpliciori, quàm oportuit, ſermone editum, cultiori ſtylo reddam luculentum. Pius quidem jubentis affectus eſt, ſed non æquè facilis parentis eſſe poterit effectus: quippe cùm tarditas ingenii & exteriorum curæ, amaro, ut ſic dictum ſit, ſapore conditæ, me prohibeant tam arduum opus aggredi.

Accedit etiam, quòd venerandæ memoriæ Gebehardus, qui poſt beatum virum * quartus ejuſdem Vindelicæ Auguſtæ eccleſiam rexit, nulli modernorum Doctorum ſecundus, idem negocium corrigendi ſtudio attentavit, ſed infectum, morte præventus, dereliquit. Cui ſi ipſe manum extremam impoſuiſſet, parvitas mea omninò ſuper hoc digitum ori impoſuiſſet. Idipſum tamen, quod compoſuit, licet eloquii venuſtatem redoleat, tamen ita verborum ac ſententiarum ſublimitate ſe in altum extollit, ut vix aliquis exinde aliquid percipere poſſit. Alterius verò oratio, etſi rerum veritate ſubnixa, ſic tamen penè videtur humi jacere, ut quiſquis ſapientium ſemel hinc potuerit quiddam guſtare, pigeat ſe ulterius ad hanc inclinare. Quocirca, venerande Pater, tibi tuiſque placuit hujuſmodi onus mihi imponere, ut inter utroſque medius incedens, talem moderato ſermone materiam componam, ut ex utraque parte ad ſe venientes, media charitate conſtrata, & parvuli lac, quod ſugant, & fortes valeant invenire cibum, quem comedant. Quod ego omnimodis abhorrerem, niſi ſcriptum eſſe ſcirem: Melior eſt obedientia, quàm victimæ. Nunc verò ſi data interceſſionis tuæ manu, manui meæ ducatum præbere ſpoponderis, adjunctis tecum beati viri meritis, omnipotentis Verbi, quod aperuit os mutorum, & linguas infantium fecit diſertas, fretus auxilio,

**Convenit cũ Bruſchio, qui poſt S. Udalricum Epiſcopos Henricum, Eutychum, Luitholſum, & Gebhardũ habet. Aliqui duos præterea interſerũt, quibus Gebhardus ſextus eſt. Sed Bernonis tã vetuſti ſcriptoris non nulla eſt auctoritas: Cũ præſertim antiquiſſ. Auguſt. Epiſcopo. catalogo bibliothecæ S. Udalrici confirmetur.*

auxilio, obedire tentabo, initium narrandi ab ipſius viri Dei infantia ſumens, ac orationis curſum ita ad finem uſque perducens, ut nihil de propriis addam, præter exempla antiquorum Patrum, atque ſententias ſanctarum ſcripturarum, quæ ſuo decore ſolent dictorum ſeriem venuſtare. Hoc tamen ſolum mihimet ex proprio ſudore injunxi, ut latius diffuſa, modeſta brevitate arctius coërceam: ſtrictius digeſta, moderata prolixitate dilatem: minus regulariter prolata, ad rectitudinis lineam corrigam. Quæ tamen omnia tui examen judicii expectant, ut te benigno judice valeant rata conſiſtere. Opto Pater beatiſſime, ut in Chriſto valeas, meiq; memor ſemper exiſtas.

VITÆ HISTORIA.

EGregius Chriſti Confeſſor Udalricus, ex Alamannorum proſapia extitit oriundus. Cujus parentes, Hupaldus ſcilicet ac Thietburga, ambo quidem ſecundum ſeculi hujus dignitatem clari & nobiles, ſed fide atque divina religione multò clariores fuerunt atque nobiliores. Qui talis ac tantæ prolis fœcunditate divinitus ditati, mox eandem cuidam fideli ad alendum, ut Moyſen, commendaverunt nutrici. Ubi inter ipſa nativitatis primordia, cœleſtia non defuêre auſpicia. Nam licet blando nutriretur affectu, fœda tamen macies quædam apparebat in vultu. Qua ex cauſa dum nimiùm triſtes ejus efficerentur parentes, ac in anguſtis illorum pectoribus curæ verſarentur ingentes: quidam hoſpes peregrinus, officio clericus, ſecundum quod illorum oſtium ſemper viatori patuit, benignè ab ipſis ſuſcipitur, per aliquod temporis ſpatium humanè tractatur: dum interim quadam die hora refectionis reſidens, prædictum infantulum nondum duodecim hebdomadarum dies ab ortu ad plenum habentem, audivit inter vagitus vocem emittentem. Ex qua providus futurorum, tale edidit oraculum: Niſi, inquit, iſte infans celerius fuerit ablactatus, non poterit eſſe ſalvus. Cumque ſemel ac ſecundò admoniti, minus tanti præconis dicta vellent exequi, tertia demùm die cum prædictum ac ſæpè dicendum infantulum adhibita aure perſenſiſſet adhuc infirmiorem, hanc præſagam coram omnibus intulit vocem: Sciatis pro certo, quòd niſi continuò à lacte fuerit ſuſpenſus, hac nocte erit moriturus. At verò ſi eo, quo dixi, ordine morti ſubtractus fuerit, magnus in futurum coram Domino erit. Hujus prophetiæ myſteria qualiter ſint adimpleta, non noſtri ſtyli eget officio deſignari: quod tam aſſiduè ad ejus ſepulchrum coruſcantibus miraculis poteſt probari. *Cap. 1.*

Tandem igitur amotus à lacte, cœpit corpore & animo in admirationem omnium ita proficere, ac circumquaq; manentibus *Cap. 2.*

tibus tantum de ſuo profectu gaudium conferre, ut id, quod de Iſaac ejusq; Patre Abraham ſcriptum eſt: Crevit igitur puer, & ablactatus eſt, fecitq; Abraham grande convivium in die ablactationis ſuæ: non incongruè ejus quoque poſſit perſonæ aptari. Meritò tantus patriarcha in ablactatione filii, quem ex promiſſione à Deo ſuſcepit, grande convivium fecit. Meritò Pater cœleſtis ſanctæ Matris Eccleſiæ filiis in iſtius ablactatione convivium fecit grande, invitans eos hujuſmodi voce: Comedite amici, & inebriamini chariſſimi. Hic itaque myſteriorum Dei diſpenſator futurus, jam ſolido cibo opus habebat confortari, ut in menſa altaris Chriſti, velut ad cœleſte convivium quandoq; conſiſtens, poſſet in tempore ſuo tritici menſuram dare conſervis ſuis. Incipiebat enim tunc inter coævulos modeſtè converſari, timorem Dei habere, honorem parentibus deferre, laſciviam declinare, ac in quantum poſſibile tali adhuc erat ætati, in corporis motu, geſtu, inceſſu foris oſtendere, qualis habitus formaretur intus in mente. Videntes autem parentes ejus tantam Dei gratiam in eo fulgere, commendaverunt eum in monaſterium ſancti Galli fratribus religioſis, ut eorum magiſterio tam ſæcularium literarum ſtudiis, quàm cœleſtibus inſtrueretur diſciplinis. Ubi inter egregios regularis diſciplinæ magiſtros, dulces theoriæ carpebat quotidie fructus, cùm verba, quæ in ſacris codicibus legebat, mox in opera vertebat. Jam ſummitatem illius Jacob ſcalæ virtutum gradibus aſcendendo tangebat: jam à Salvatore audiebat: Vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus: & veni, ſequere me. Et jam tunc monachicæ converſationis habitum ſumpſiſſet, niſi divina revelatione admonitus deſiiſſet.

Cap. 3. Erat tunc temporis in eodem monaſterio quædam ancilla, pro Chriſti nomine incluſa, Vuiberata nuncupata, quæ die noctuq; jejuniis, orationibus ac vigiliis vacans, caſtum in arcano pectoris ſui Domino præparabat templum, in quo gratum creatori omnium mactavit ſemper holocauſtum, dicens cum Pſalmiſta: In me ſunt Deus vota tua, quæ reddam laudationes tibi. Huic ſanctus adoleſcens dum ſui deſiderii ſecretum panderet, illa rem à Deo quærendam ſtatuit, ac trium dierum inducias ſuper hoc poſtulavit. Poſt triduum verò Spiritu inſtructa divino, hujuſmodi uſa eſt reſponſo: Non, inquit, vir religioſe, divinæ eſt voluntatis, ut hoc in loco detinearis: ſed eſt in plaga Orientali locus, ubi quidam fluvius duas dividit regiones, in quo, Deo jubente, Epiſcopalis apicem dignitatis debes conſcendere. Et licet multa tam à paganis, quam à malis Chriſtianis ſis paſſurus adverſa, tu tamen, confiſus in eo, qui dixit: Confidite, ego vici mundum: ſuperabis univerſa, dicens cum Pſalmiſta: In Deo faciemus virtutem, & ipſe ad nihilum deducet inimicos noſtros. Hæc auditu perci-

percipiens ac mente pertractans, quibusdam, qui ſibi familiariùs amicitiæ cauſa adhærebant, ſecretò pandit, & ut interim ſilentio tegerent, admonuit. Ipſe verò per diverſos ſacrorum librorum campos, ceu prudentiſſima apes, flores ſententiarum carpens, ac in alveario pectoris ſui recondens, ſumma cœpit ope niti, ut ſpiritualia poſſet mella conficere, quæ poſtmodum in populos illum deceret eructare, juxta illud Pſalmiſtæ: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel & favum ori meo. Et quod de prædicatoribus dicitur: Memoriam abundantiæ ſuavitatis tuæ eructabunt. Dehinc ad unguem inſtructus, cum omnium fratrum conniventia remeavit ad propria. Parentes verò de ejus profectu nimiùm gaudentes, ac Deo gratias agentes, iterum commendant eum Adalberoni, Auguſtenſis eccleſiæ præſuli venerando, viro fidei dote ac vitæ merito multis præferendo: quatenus reverendæ illius præſentiæ jugiter aſſiſtens, velut in quodam diſciplinæ ſpeculo conſpiceret, ſi quid in ipſius moribus adhuc corrigi deberet. Quem ut prædictus Dei pontifex fide firmum, ſpe robuſtum, charitate radicatum & fundatum, omniq́ue morum probitate decoratum agnovit, familiarius illum aſcivit, ejusq́; domi forisq́; in omnibus uti conſiliis cœpit, quatenus ejus prudentia, totius Epiſcopatus diſponerentur negocia, tam publica, quam privata.

Libuit interim viri Dei animo Romam pergere, Apoſtolorum limina viſitare, ut ſe ſuaq́; omnia ipſorum aliorumq́ue ſanctorum precibus poſſet attentius commendare. Quò cum veniſſet, ab Apoſtolicæ ſedis Præſule, nomine Marino, apud Deum & homines magnifico & glorioſo, officioſè ſuſceptus, ac requiſitus, quis eſſet, aut unde veniſſet, reſpondit, ſe ex Alamannorum ſtirpe progenitum, Adalberonis Auguſtenſis eccleſiæ eſſe clericum. Ad hæc Apoſtolicus: Ne durè, inquit, accipias, quæ dico: quia idem, de quo retuliſti, tuus pontifex Adalbero jam migravit de hoc ſeculo, ac Dei ordinatione diſpenſante, oportet te hujus regiminis curam ſuſcipere. At ille propriæ conſcius infirmitatis, imò non immemor illius mandati: Quanto magnus es, humilia te in omnibus: judicavit ſeipſum indignum fore, ut tanti honoris pondus ſubiret. Tunc Papa divino Spiritu repletus ait: Si nunc deliteſcendo ſubterfugis, quo minus in hoc pacis ac tranquillitatis tempore Eccleſiæ navem gubernes, veniet dies, in qua nullo modo ſtatuta Dei præterire valebis, verùm etiam inter multiplices ac fluctivagas varii laboris, mœroris, anxietatis undas regendam ſuſcipies, ac Deo præſule, ad littus placidæ quietis ac ſi nimiū feſſus, perduces. His auditis, ad metatū perrexit, atq; inter ſacra orationum libamina, tam ſe, quàm defuncti *Cap. 4.*
ſenio-

ſenioris animam cum lacrymis Deo ac ſanctis Apoſtolis ejus commendavit: ſicq; poſtera die, neſciente Papa, latenter diſceſſit, etiam in hoc Dominicæ actionis exemplum ſequens, de quo ſanctus Johannes Evangeliſta refert, quia cum voluiſſent eum rapere & regem conſtituere, ſtatim fugit. Sed mox, ut bonæ memoriæ Adalbero ex hac vita migravit, Hiltinus ei in Epiſcopatu ſucceſſit. Quo poſt quindecim annorum curricula ex hac luce ſubtracto, volente Domino hoc, quod de ſervo ſuo Udalrico per ora ſuorum fidelium antea prædixit, adimplere, totius cleri ac populi voto in unum concurrente, & Henrici regis voluntate in idipſum conſentiente, idem vir Dei ſanctus in cathedram Epiſcopalem hac in urbe eſt ſublimatus.

Cap. 5. Adepto verò tantæ dignitatis honore, qualis quantusve extiterit, nullius ſermo ad integrum explicare valebit. Totus erat ſemper in oratione, totus in lectione, & maximè attendens, quibus virtutum ornamentis Apoſtolus deſcribebat Epiſcopum decoratum eſſe debere, ubi ſic ait: Oportet enim Epiſcopum eſſe ſine crimine, ſicut Dei diſpenſatorem: non ſuperbum, non iracundum, non vinolentum, non percuſſorem, non turpis lucri cupidum: ſed hoſpitalem, benignum, ſobrium, juſtum, ſanctum, continentem, amplectentem eum, qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonem: ut potens ſit exhortari in ſana doctrina, & eos, qui contradicunt, arguere. Harum duarum virtutum ita vicaria utebatur ſucceſſione, ut niſi inevitabili alicujus neceſſitatis articulo intercedente, nullum tempus tranſire ſineret ocioſum, quo minus aut orationi inſiſteret, aut lectioni operam daret: ſicque penè ſemper optatis Rachel amplexibus uteretur, niſi Liæ interpoſitione interim à tantæ ſedulitatis dulcedine ſuſpenderetur. Suberant ei curæ maximæ de reparandis eccleſiæ muris, de reædificandis domorum ac ipſius civitatis ædificiis, quæ ſub anteceſſorum ſuorum temporibus aut nimia vetuſtate dilapſa, aut igne fuerant conſumpta. Sed & familia maxima ex parte à paganis occiſa, & pars, quæ remanſerat, egeſtate nimium erat afflicta. Inter hæc venerabilis heros, velut ante & retro oculatus, cœpit cauta mentis intentione circumſpicere, providam omnium curam gerere: ac ſapienti uſus conſilio, materialibus quidem ædificiis prudentes ac idoneos magiſtros præfecit: ipſe verò quaſi ſapiens architectus, cum Apoſtolo Chriſtum fundamentum poſuit, ſuper quod ædificavit aurum, argentum, lapides precioſos, & cætera hujusmodi: ut ſanctarum animarum ædificatio, per ejus prædicationem conſtructa, creſceret in templum ſanctum Domino. Et quoſcunque ad tale ædificium verbo & exemplo præparabat, cætera humanitatis officia, prout illi facultas ſuppetebat, præbere non deſinebat, non ſolùm his, qui præſentes aderant,

manum

manum miſericordiæ porrigendo, verum etiam eis, qui ægritudine præventi, vel carceribus incluſi longè aberant, miniſtrando.

Nulli itaq; avarus, omnibus extitit largus, ita ut illud beati Job poſſet dicere: Benedictio perituri ſuper me veniebat, & cor viduæ conſolatus ſum. Et paulò poſt: Oculus fui cæco, & pes claudo: pater eram pauperum. Et iterum: Flebam quondam ſuper eum, qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi. Unde in refectione quotidiana ſemper ejus menſæ chara ſibi intererat pauperum turba, quam & victu pavit, & indumentis veſtivit. Seipſum verò nimia maceratione caſtigavit, ita ut carnem non manducaret, & intrinſecus ſuper nudam cutem laneam veſtem portaret, illud Apoſtoli opere proclamans: Caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo, ne fortè cum aliis prædicaverim, ipſe reprobus efficiar. Et nocte quidem in oratione pervigil, ſeipſum in ara cordis per orationis ſtudia mactavit: die verò ſuper altare viſibilem ac ſalutarem hoſtiam Domino immolavit, quò ejus ſacrificium redemptori omnium eſſet gratum & acceptum. Die cum Martha Domino in membris ſuis miniſtrabat: nocte verò cum Maria ſedens ſecus pedes Jeſu, audiebat verbum illius, ſciens ſcriptum: Qui appropinquant pedibus ejus, accipient de doctrina illius. Erat ei ſolennis conſuetudo, poſt Completorium nil cibi aut potus ſumere, ſilentio ſtudere: ſciebat enim à Domino dictum: Ex verbis tuis juſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. Unde jugiter à Domino poſtulabat: Pone Domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantiæ labiis meis. Sed ſi quando neceſſario ei loquendum fuit, erat illius ſermo ſapientiæ ſale conditus, modeſtus, humilis, & ad perſuaſionem utilis, &, ut quidam ſapiens dicit, in ſermone pondus, atq; in verbis modus. Quando verò membra in Dei ſervitio fatigata neceſſe habuit quiete aliqua recreare, non hoc in plumarum mollitie, ſed ſubterpoſito pſiathio, tapete, vel ſago, parum quid indulgebat ſomno. Et ut brevitatis compendio utar, ſic exteriùs gerebat officium ſacerdotis, ut interius non omitteret religionem monaſticæ converſationis. Erat etiam ei moderata ciborum parcitas, ac quidam ſingularis abſtinentiæ modus, quo ſolebat religioſa arte ſecum convivantes circumvenire. Sæpius enim ſperantibus, quod cum illis manducaret, ipſe ablata carnalium epularum menſa ſurgens, ad eccleſiam perrexit, Miſſarum ſolennia celebravit. Unde adhuc quaſi recenti ſit actum memoria, ore multorum refertur, quod dum quadam die ipſe venerandus pater cum Conrado divæ memoriæ Conſtantienſis eccleſiæ Epiſcopo, ad prandium apud ſanctam Afram martyrem conſediſſet: poſtquam conſumptis cibis ab utriſque diſceſſum eſt, quædam cauſa extitit, qua prædi- Cap. 6.

ctus pontifex ad virum Dei mittere debuiſſet. Ad quem cùm legatus ipſius veniſſet, invenit eum ſacro altari adſtantem, ac ſalutarem hoſtiam Domino immolantem. Quo peracto, nuncium audivit, atque abſolutum redire ad Dominum ſuum permiſit. Cumq; reverſus interrogaretur, cur tamdiu moratus fuiſſet, reſpondit, quia virum Dei tandiu expectaſſet, donec ter Miſſarum ſolennia peregiſſet. At ille ipſum verbum ab illius ore arripiens: Miſſarum, inquit, ſolennia celebravit? Tunc quaſi ſubridendo intulit: Et verè nullus illo ſaturior ad menſam altaris hodie acceſſit. Sed utrumnam joco, an ſeriò hoc protulerit, tamen verum fuit, quod dixit. Cibavit namque Dominus illum pane vitæ & intellectus, & aqua ſapientiæ ſalutaris potavit illum, ita ut rectè cum Pſalmiſta poſſit proclamare & dicere: Eructavit cor meum verbum bonum, & iterum: Et poculum tuum inebrians quàm præclarum eſt? Vox pſalmodiæ tam jugis in illius ore dulciter reſonabat, ut non ſolum ipſe, ſed & illi, qui eam ſoliti erant cum illo pura mentis intentione cantare, tantam cordis munditiam ex ea conciperent, ut quædam ex revelatione divina occulta cognoſcerent, quæ aliis manifeſtarent. Unde exempli cauſa quædam ſubternotabo, quatenus vera eſſe approbentur, quæ dico.

Cap. 7. Quodam tempore cum artifices eccleſiæ cryptam in melius reparare vellent, erat quidam clericus nomine Rambertus, ſancti viri obſequio deditus. Hîc quadam die in exceſſu mentis effectus, videbatur ſibi cum Domino ſuo Epiſcopo ſolito more Pſalmos canere, necnon Adalberonem quondam, ut ſupra diximus, pontificem ad Aquilonarem ejusdem cryptæ plagam ſacerdotalibus indutum veſtibus propè aſſiſtere, ſibique, ut ad ſe veniret, innuere. At ille mente perculſus, ac inter vivum & mortuum quid ageret, dubius & anceps, tandem in viventem pavens figit obtutus, velut ſciſcitans quid eſſet facturus. Tunc Epiſcopus: Ut quid, ait, ſic in me oculos defigis? Cui ille reſpondens, dixit: Ecce Dominus meus Adalbero Epiſcopus ad celebrandum divinum myſterium paratus adſtat, & me ad ſe vocat. Cui Epiſcopus: Feſtina, inquit, ire, ejusque juſſis in omnibus obedire. Qui mox ut propius acceſſit, hęc ab eo audivit: Ramberte, dic Domino tuo, quia magnam à Domino mercedem habebit, pro orationibus ac eleemoſynis, quas pro me fideliter exhibuit. Et hoc ſibi ſit in ſignum, quod ego & Fortunatus in proxima Cœna Domini, concedente Deo ſacroſanctum chriſma cum illo ſanctificabimus: Inſuper ædificatio iſtius cryptæ ruet citiſſimè. Ipſe autem propter hoc ab incepto non deſiſtat opere, quin illud firmioribus ſtudeat fundamentis ſtabilire. Fratres quoque admonere curato, quia orationes, quas ſua ſponte ſe facturos pro me ſpoponderunt, nequaquam, ſicut promiſerunt,

rant, impleverunt. Et niſi hoc ſtuduerint emendare, ſciant ſe pro hoc in conſpectu Domini rationem reddituros eſſe. Epiſcopus autem à civitate regia revertens, (nam tunc temporis ibi morabatur) ita de crypta contigiſſe reperit, ſicuti per viſionem Ramberto oſtenſum fuit. Tunc ille impatiens moræ, non antea à labore ceſſavit, quàm omnia in meliorem ſtatum reparaſſet. Iterum alia vice cum prædictus Rambertus juxta morem in oppido Vuaringa cum ſancto viro Pſalmodiam decantaret, cœpit terrore nimio concuti, ac reflexis oculis Deo dignum antiſtitem intueri. A quo requiſitus quidnam ſibi eſſet, reſpondit ſeniorem ſuum Adalberonem eodem, quo & antè, ornatu paratum ſe videre, ſibiq; præcipere, ut illi ſacri altaris myſterium celebranti aſſiſtat, ſolitæque ſervitutis officium impendat. Verè impleta eſt prophetia, quæ dixit: Cum ſancto ſanctus eris, & cum viro innocente innocens eris.

Nec prætereundum puto, qualiter cœleſtis ſigni viſione ipſum etiam voluerit Dominus mirificare. Nam in ipſa ſolenni die ſancti Paſchæ, multa fratrum caterva adſtante, dum ſanctus ſacerdos divina celebraret myſteria, dextera quædam apparuit ſuperna, quæ cum ipſius dextera divina ſanctificavit ſacramenta. Expletis verò Miſſarum ſolenniis, quidam Henricus presbyter, qui eo die cantoris officium agens, tanto interfuit miraculo, ſequens Epiſcopum uſque in cubiculum, ad ejus pedes cecidit, atque in præſentia popularium perſonarum eandem viſionem minus cautè explanavit. Cui vir Dei: Melius, inquit, tibi eſſet tacere, quàm talia in aures vulgi proferre. Mox ille rubore perfuſus exiit, & in veſtibulo cubiculi reſidens, tantas lachrymas emiſit, ut ex illarum ſuffuſione cogeretur lucis hujus diſpendia ſuſtinere. Vir autem Dei memor ſuæ fragilitatis, cavebat favorem humanæ laudis, ne caderet in præcipitium elationis, ſemper gratias agens Deo ſuper inenarrabili ejus dono: & ſicut de ſanctis ſcriptum eſt: Ibunt de virtute in virtutem, velut cœleſte animal, ante faciem ſuam gradiebatur, ut eò mente conſcenderet, quò eum impetus ſpiritus duceret. His virtutum gradibus ad alta proficiens, quadam nocte, quæ antecedebat diem ſanctum, quem diem indulgentiæ vel Cœnam Domini Chriſtiana religio vocare conſuevit, vox quædam beato ſic ait in viſu: Udalrice Epiſcope, ſcias te hoſpites ſuſcepturum eſſe. Expergefactus, cœpit ſecum admirando tractare, quinam illi hoſpites futuri eſſent. Non enim erat inanis ſopor ille, qui ſolet aliquoties hominum mentes illudere: ſed talis potius, quali ſponſa ſe dicit in amoris Cantico obdormire: Ego, inquit, dormio, & cor meum vigilat. Talis igitur ſomni dum vir Dei frueretur quiete, iterum vocem in hæc verba meruit audire: Orationis tuæ Cap. 8.

& eleemoſynæ, Udalrice, Deo ſunt acceptæ, qui binis anteceſſoribus tuis, Fortunato ſcilicet atq; Adalberoni, te commendavit, ut tibi hodie & deinceps ſacra myſteria celebranti aſſiſtant, & ea tecum benedicant. Mane autem facto, hora, qua inclytus myſteriarches divina ſacramenta celebravit, quibusdam etiam, qui ad videndum digni erant, cernentibus dextera Domini denuò apparuit, quæ cum ſancto Epiſcopo ſigno Crucis imponendo eadem conſecravit. Iidem ipſi cùm ad percipiendam ſacram communionem ad ſacrum altare accederent, & ſanctus Dei illos hujus ſecreti conſcios eſſe per ſpiritum non ignoraret, quando panem eis Dominicum porrexit, ori ſingulorum digitum ſuperpoſuit, ut per hoc intelligerent, quod viſa minimè divulgare deberent: quin etiam expleto ſacrorum officio, ad ſe vocatis revelati ſibi in nocte præterita myſterii ordinem expoſuit, & tam hoc, quàm quod ipſi viderant, alicui dicere, donec ille maneret in carne, interdixit ſub interminatione præſentis vitæ.

Cap. 9. Alio verò tempore, dum iterum ſub cujusdam noctis ſilentio membra quieti commendaret, ſancta Afra martyr pulchra facie, veſte decora, tunica ſuccincta apparuit, eiq; dixit: Surge, & ſequere me. Et ſtatim eduxit illum in campum, qui ex nomine ibidem decurrentis fluvii, Lecfelt dicitur, ubi ſanctum Petrum Apoſtolorum principem velut in ſynodali colloquio ſedentem invenit cum magna Epiſcoporum aliorumq; ſanctorum multitudine, vel quos olim in carne vidit, vel tunc primùm, revelante ſibi gratia divina, cognoſcere cœpit. Ibi inter alia, quæ tractabuntur, ſicut olim in Apocalypſi ſancti Johannis, audita eſt vox animarum, de ſuis interfectoribus vindictam expetentium: ita tunc clamor ortus eſt ſanctorum de Arnulpho Duce Noricorum adhuc vivente, ob deſtructionem eccleſiarum atq; monaſteriorum, quorum res diſtribuit in beneficia laicorum. Quapropter dictante omnium ſententia, damnatus eſt pœna. Proferebantur in medium etiam duo enſes: unus quidem cum capulo, alter verò abſque capulo. De quibus princeps Apoſtolorum ait ad beatum virum: Dic Regi Henrico: Enſis absque capulo, ſignificat illum, qui ſine unctione regnat in populo. At alter capulatus, illum, qui per ſacræ benedictionis ordinem divinitus fuerit coronatus. Finito ſanctorum concilio, prædicta Dei martyr ſanctiſſima monſtravit illi adhuc loca, in quibus Otto Rex poſtea caſtra poſuit, & generale colloquium cum ſuis habens, Berengarium regem Longobardorum, cum multis aliis præſentatum, in ſuum ſuſcepit dominium. Prædixit etiam efferæ gentis Hungarorum irruptionem, duriſſimamq; cum noſtratibus congreſſionem, nec non & loca certaminum: & licet cum

cum magno ſuorum detrimento, tamen victoriæ triumphum promiſit populo Chriſtiano. O beatum virum, cœleſti viſione dignum, in talibus etiam ſanctis Apoſtolis, Petro videlicet ac Paulo, conferendum: quorum alter in linteo cœlitus demiſſo, electionem gentium per viſionem didicit: alter verò, ſive in corpore, ſive extra corpus, uſq; ad tertium cœlum raptum ſe eſſe aſſerit, ubi & arcana Dei audivit & vidit. Iſte verò ſanctus & in oſtenſione dextræ ſacræ ſuper altare, & in hac viſione, & poſtmodum in aliis, ut ante exitum noſtri ſermonis ſatis patebit, & arcana Dei vidit & audivit, & ſalvationem non tantum ſuæ gentis, ſed & multorum populorum cognovit. Hæc non paſſim tunc vulgi auribus ſe inaniter jactando divulgavit, ſed paucis, quos ad hoc dignos duxit, ſecretò manifeſtavit. Ipſe verò ſentiens ſe tanto divinæ gratiæ dono præventum, non ſe erigebat in altum, ſed omnia referebat ad illum, à quo acceperat, quicquid boni habebat, vel eſſe poterat, dicens cum Apoſtolo: Gratia Dei ſum id, quod ſum.

Cœpit igitur commiſſi ſibi gregis curam agere, talentum ſibi creditum non ſudario illigatum terræ commendare, ſed ut bonus verbi Dei diſpenſator, ad uſuram accommodare. Unde ſuæ dioeceſios terminos ſæpius luſtravit, ac congregatis coram ſe clericis ac laicis, pervigili ſtuduit cura inveſtigare, inprimis qualiter ipſi eccleſiarum presbyteri cum ſuis miniſtris viverent: utrum populum rectè ac ſecundum catholicam doctrinam docerent, ac quod prædicabant ore, & opere implerent: ne forte aliis prædicantes, ipſi reprobi efficerentur, & ob hoc à ſuis auditoribus contemnerentur. Deinde diſcutiebat, ſi laici eorum doctrinæ obedirent, ſi in Dominicis diebus & aliis ſanctorum ſollennitatibus ab opere illicito vacarent, ſi eccleſiarum limina ea, qua deberent, devotione frequentarent, aut decimas rectè darent: multaque id genus. His ita inveſtigatis, quæque erant rata & bene ordinata, laudavit & confirmavit: quæ verò aliter, correxit & emendavit. Simoniacorum hæreſin quaſi pernicioſam peſtem devitandam eſſe admonuit, aſſerens perpetuæ tradendos pœnæ, qui hæreſi huic nequiſſimæ ſtuderent animos inclinare. Unde nunquam pro clericorum ordinatione, vel eccleſiarum conſecratione quippiam muneris accepit: ſed ſicut in ſacri chriſmatis unctione per impoſitionē manus Spiritum ſanctum paracletum gratis dedit, ita & iſta conceſſit, ſciens à Domino præceptum: Gratis accepiſtis, gratis date: niſi fortè ipſi eccleſiarum fundatores aliquid pro bona voluntate offerrent, & hoc illum pro gratiarum actione ſuſcipere rogarent. Jus verò legitimum ſanctæ Mariæ ſemper virginis familiæ, ab anteceſſoribus ſuis antiquitus conceſſum, ſtatuit inviolabiliter conſervandū, nec quenquam in Cap. 10.

ſua ditione degentium lædi permiſit oppreſſione præpoſitorum: ſed ita inter ſuos omnia ad æquitatis ac juſtitiæ normam perſpicaciter correxit, ut nullum alteri aliquid inferre ſineret, quod ipſe ſibi fieri nollet, juxta illud præceptum: Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris. Et Dominus in Evangelio: Omnia quæcunq; vultis, ait, ut vobis faciant homines, eadem & vos facite illis.

Cap. 11. Cum in his & hujusmodi virtutum gradibus ſanctum virum ſemper ad altiora conſcendere omnium bonorum hoſtis invidus cerneret diabolus, quacunq; potuit arte, cœpit ſatagere, ut ejus animum vel quantulumcunq; poſſet impedire. Accidit igitur tunc temporis, ut inter Luidolphum Ottonis Magni Imperatoris filium, qui Alamannorum genti præerat, & ejus patruum Henricum Noricorum Ducem, oriretur lis odiumq; per inſtigationem ſatanæ, & ex malignorum hominum perſuaſione. Quos cum Imperator ad concordiam minimè revocare potuiſſet, fratri adjutorio contra filium fuit. Tunc quidam Arnulphus Comes Palatinus, Arnulphi quondam ducis filius extitit, cujus fidei prædictus Dux Henricus totam Bajoariam cum ipſa metropoli Ratiſpona commendavit, ac in Saxoniam ad Imperatorem ſe contulit. Ibi eo moram faciente, ille velut perfidus transfuga, ſe cum ipſa civitate & multitudine populi, Ludolphi ſubegit poteſtati. Hæc cum ſancto Pontifici comperta fuiſſent, relicta militum cuſtodia in civitate Auguſta, in Noricorum regionem properè contendit, ubi tunc Imperatorem cum exercitu conſiſtere audivit. Præfatus verò tyrannus Auguſtam adiit, ac rebus circumquaque direptis, quibusdam Epiſcopi militibus captis, præda onuſtus, & quod verius eſt, peccati pondere gravatus, in Bajoariam eſt reverſus. Interim verò ipſum Dei famulum poſtquàm comperit à regia ſervitute reverſum, in caſtello, quod Mantachinga dicitur, non timuit obſidere: ſed non ceſſit ei in proſperum, quod talia præſumpſit contra Dei Servum. Nam parvo interjecto dierum ſpatio, à Comite Adalberto ac Epiſcopi fratre Thietbaldo ab obſidione cum detrimento ſuorum coactus eſt ſecedere, & debita reſperſus confuſione, in patriam redire, etiam ibi capto ejusdem fratre Herimanno. Sed & fortiſſimus pugnator Adalbertus, velut alter Machabæus, pro Eccleſia Dei acriter dimicando, cecidit in eodem bello, ut veraciter eſt credendum, per mortalitatis diſpendium tranſiens ad immortalitatis compendium. Cujus corpus ſanctus Udalricus Auguſtam deferens, in eccleſia ſanctæ Mariæ ſemper Virginis condidit: Spiritum verò per ſacræ immolationis hoſtiam Domino commendavit.

Cap. 12. Ex hoc tantus omnium mentes timor invaſit, ut nullus de rebus eccleſiæ ſanctæ Mariæ ſemper Virginis ad Auguſtam pertinentibus, aliquid uſurpare præſumeret: quia nullus eorum, qui

qui antea inde aliquid injuſtè abſtulerunt, vel in ſanctum Dei deliquerunt, impunitus evaſit, niſi qui per dignam ſatisfactionem per miſericordiam Dei, Epiſcopo intercedente, promeruit abſolutionem. Ut enim ex pluribus pauca exempli cauſa proferamus, unus ex his, vicinis in veritate conteſtantibus, tandiu perdito ſenſu proprias manus laceravit, quousque vitam finivit. Alius verò librum quendam de civitate Auguſta rapuit, ex cujus precio caballum emit. Quem cum domum perduxiſſet, uxori ſuæ ait: Melius mihi fuerat, ut iſtum tam præſtantis formæ equum emiſſem, quàm librum, quo illum comparavi, in Auguſta dimiſiſſem. Cui illa: Utilius, inquit, ut ſpero, tibi fuiſſet, ſi nunquam manus tua ipſum librum tetigiſſet. Ille verò, dum molli tactu per poſteriora dorſi, ut aſſolet, equo blandiri voluit, mox ab eodem percuſſus interiit. Poſt non multum temporis præfatus Arnulphus pro injuriis, quas viro Dei ingeſſit, etiam ipſe juſti judicis iram ſenſit. Obſeſſa namq; civitate Ratiſpona, paratus ad prælium exiit, ibique occiſus interiit.

Quidam homo de Epiſcopatu, qui Eiſtete dicitur, partem viliſſimi menſalis de ſæpedictis rebus injuſtè uſurpavit, ſecumque aſportavit. Sed mox à dæmonio occupatus nullum neque intra neq; extra eccleſiam abſcondendi locum invenire potuit: nec benedicta adſperſus aqua, carere valuit ejus præſentia, quin ſemper juxta eum videretur individuus comes manere, donec Auguſtam rediens, rem injuſtè ablatam reddidit, ſeſeque emendari obnixè rogavit. Cui Epiſcopus, ut totus erat viſceribus pietatis plenus, & indulgentiam pro Chriſti amore tribuit, & à dæmone liberatum, ad propria redire permiſit.

Interea dum contentio inter Ottonem Imperatorem, propter fratrem ipſius Henricum, ut ſupra diximus, & Ludolphum exorta, in tantum accreviſſet, ut non aliter niſi ferro finiri potuiſſet, jamq; acie utriuſq; partis ordinata, ut cominùs committi deberet pugna, athleta Dei Udalricus, ſciens quia beati ſunt pedes pacem portantes, & quod ipſe Dominus in Evangelio ait: Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur: aſſumpto Hartberto, Curienſis eccleſiæ Epiſcopo religioſo, ſe in medium injecit: ac tanta eos arte ſuadendi aggreſſi ſunt, ſpiritu patris in amborum ore loquente, ut facilè ad pacis fœdera revocarent, & veræ charitatis donum firma ſtabilitate in illorum pectoribus conſolidarent. Non aliter tunc Otto pœnitentem Ludolphum, quàm ille evangelicus pater olim ſuſcepit revertentem filium. Uterque enim filius mortuus fuerat, & revixit: perierat, & inventus eſt. Fit gaudium ingens & exultatio in exercitu cuncto. Laus & gratiarum actio reſonat in ore omnium: quia per ſervos ſuos liberavit Dominus populum ſuum. *Cap. 11.*

Cap. 14. Sequenti verò anno, id eſt, Dominicæ incarnationis nongenteſimo quinquageſimo quinto, gens Hungarorum omni bellua crudelior, juxta quod viro Dei cœlitus antè fuerat revelatum, cum innumerabili multitudine erupit, omnemq; Noricorum regionem à Danubio uſq; ad nigram ſylvam, quæ ad montana pertinet, & partem provinciæ Alamannorum uſque Hilaram fluvium, devaſtando occupavit. Quæ Licum tranſiens, eccleſiam ſanctæ Afræ igne combuſſit, atq; civitatem Auguſtam obſidione circumdedit. Sanctus autem Dei pontifex nequaquam, viſis tot lupis, inſtar mercenarii, ſui gregis cuſtodiam fugiendo dereliquit, ſed ex adverſo ſe oppoſuit ac totam cauſam Domino commendavit. At militibus circumquaque per murum & ante portam acriter contra hoſtes dimicantibus, ille ſuper equum ſedens, non clypeo protectus aut galea, ſed ſtola indutus, intra lapidum ac ſagittarum imbres incedebat ſecurus. Videres novum Joſue arcam Domini circumferre, buccinis concrepare: niſi quod Joſue extra muros urbis Jericho, iſte verò intus erat cum Dei populo. Sed meritò noſter Joſue, jam coruſcante gratia Chriſti, intus in domo Rahab ad Deum converſæ, hoc eſt, Eccleſiæ, manebat, & civitatem diaboli foris manentem expugnabat. Joſue duce ſacerdotibus, qui arcam Domini ferebant, buccinis clangentibus, ac cunctis populis clamantibus vociferatione maxima, muri Jericho funditus corruerunt. Iſto arcam Domini in pectore mundo gerente, & cum ſacerdotibus ac Levitis tubis, id eſt, pſalmis, hymnis & canticis ſpiritualibus ſonantibus, cunctiſque populis maxima prece ad Deum & ad ejus ſanctam Genitricem Mariam ſemper Virginem pro ſua ereptione clamantibus, Hungari, qui erant civitas diaboli, ceciderunt. Comperto namq; Ottonis glorioſiſſimi Imperatoris adventu, retracta obſidione, obviam pergunt, armiſq; decertare contendunt. Inito prælio, Deo, juxta viri Dei præſagium, victoriam populo Chriſtiano donante, multa millia Hungarorum ceciderunt: cæteri fugam arripuerunt. Quos Chriſtianorum exercitus tandiu cædendo perſecutus eſt, donec principes eorum cum aliis multis una caperentur, atque Ratiſponam perducerentur, ubi ad ignominiam ſuæ gentis poſtmodum ſuſpenſi ſunt in eculeis. His ita geſtis, præſul venerandus Deo in omnibus gratias agens, velut ex arce quadam mentis cœpit diſpicere, ac ſubditorum neceſſitates pertractare, non ſibi ratum æſtimans, ſi ſolummodò ea, quæ ſua eſſent, quæreret, ſuorumq; cauſas negligeret, juxta illud Apoſtoli: Qui ſuorum, & maximè domeſticorum, curam non habet, fidem negavit, & eſt deterior infideli. Unde ſuorum congregationes clericorum, quæ hoſtium deprædatione ad tantam fuerunt inopiam redactæ, ut ad quotidianæ refectionis uſum nil poſſent habere,

ſecum

ſecum retinuit, ac inquantum potuit, pauper ipſe præſentis vitæ neceſſaria pauperibus miniſtravit: & non ſolùm illis, ſed & omnibus ſe petentibus, prout habuit, miſericordiæ manum porrexit, juxta illud Dominicum præceptum: Omni petenti te, tribue.

Eo tempore admonetur in viſione, ut eccleſiam ſanctæ Afræ, quæ à paganis fuerat concremata, non tardaret reparare, nec non & Simperti Epiſcopi ſepulcrum, quod ſitum erat juxta gradus in choro, congruo procuraret tecto. Ex hoc cœpit Dei famulus in jejuniis & precibus cum cordis contritione, aliis quoque viris religioſis ſecum aſſumptis, ſe Deo mactare, ſupplicans devotè, quatenus omnipotens Deus per miſericordiam ſuam dignaretur ſibi manifeſtare locum, ubi ſanctiſſimæ martyris ſuæ corpus eſſet reconditum, vel ſi in parte orientali crypta eo loci eſſet ædificanda, ubi ſuadebat ei voluntas ſua. Ergò ut Dominus verum comprobaret, quod per os ſancti David dixit: Ecce oculi Domini ſuper juſtos, & aures ejus in preces eorum: & in alio loco, Voluntatem timentium ſe faciet, & deprecationem eorum exaudiet: quadam nocte in viſu ei ſancta Afra apparuit, & locum ſui corporis in eccleſia demonſtravit. Cryptam verò illo in loco fieri prohibuit propter reliquias ſanctorum, qui illic in pace quieſcentes, adventum juſti judicis expectant. Hac revelatione perdoctus, cœpit deſtinato operi vigilanter inſiſtere, eccleſiæ muros inſtaurare, cryptam in occidentali parte conſtruere: nec antea à labore ceſſavit, donec brevi omnia perfecto decore conſumavit. *Cap. 15.*

Dignum eſt nunc demonſtrare, qua veneratione dignus ſit locus ille, in quo ſancta Dei martyr prohibuit cryptam fieri. Erat quidam hortulanus, qui inter gramina ibi deambulando, ſpeluncam quandam reperit, in qua & transformatam ædiculam ſub terra muratam conſpexit. Et veniens, Epiſcopo nunciavit, eique dixit: Si tuæ placeat ſanctitati, hîc olera mea & alia, quæ mihi ſunt neceſſaria, poſſunt recondi. Cui ille in ſpiritu dixit: Si hoc feceris, mox ſenſu & membrorum ſoſpitate carebis. Sed miſer hæc parvi pendens, ſupellectilem ſuam in prædictam ſpeluncam congregavit, ſtatimq; ſenſum cum viſu & auditu perdidit. Qui ad ſanctum Dei perductus, ut reatum ſuum agnovit, veniam petiit, ac indulgentiam cum ſanitate promeruit. Mira dicturus ſum. Ex illa namq; hora nunquam ab hortulano ipſa reperiri potuit ſpelunca. Ex eo tempore cœpit vir Dei ſanctum illum locum magis frequentare, ſibiq; ſepulcrum ibi præparare. Ubi omni ſexta feria, ſi domi eſſet, ſolebat ſalutarem hoſtiam Domino immolare.

Interea orationis cauſa Romam perrexit, ubi & caput S. Abundii martyris acquiſivit, ſecumque religioſa cum devotione Auguſtam reportavit. Solebat loca ſancta viſitare, ac præcipuè *Cap. 16.*

mona-

monaſterium ſancti Galli, ubi nutritus erat & eruditus. Inde cum quodam tempore ad cellam S. Meinradi, ad videndum ſervum Dei Everhardum veniſſet, poſt ſacra orationum libamina, poſt fraternæ collationis dulcia colloquia, cùm jam prælibatis oſculis ſanctus Epiſcopus diſpoſuiſſet redire in ſua, & ea vice ſperaret Dei famulum non amplius eſſe viſurum, jamque ire cœpisſet, feſtinatò anhelus cucurrit, atque iterans oſcula charitatis, in hanc vocem lachrymabundus erupit: Ex hac hora non videbimus nos ulterius in hac vita, donec corporibus exempti, videre nos mereamur in præſentia Dei. Cui Epiſcopus dixit: Pater venerande, ſcis nunc pro certo tempus meæ reſolutionis inſtare, quo debeam ex hac vita migrare? Cui ille reſpondit: Finis quidem vitæ tuæ adhuc non erit: ſed verum eſſe quod dico, exitus rei comprobabit. Tunc diſceſſum eſt. Sed antequam Epiſcopus eandem cellam iterum viſitavit, ille Dei famulus Everhardus de hoc ſeculo migravit. Proceſſu quoque temporis locum Agaunenſium, ubi S. Mauricius cum ſacra legione quieſcit, orandi gratia adivit, ac non modicas Thebæorum martyrum reliquias acquiſivit. Quas cum ſummo honore Auguſtam attulit, ac in oratorio ſanctæ Dei Genitricis cum hymnis & pſalmodiis religiosè collocavit. His quoque diebus venerabilis heros ad monaſterium Inſulanenſe, quod Augia dicitur, venit, ubi tunc temporis Dominici gregis vir venerandus, nomine Aluuigus, curam geſſit. Qui eum digno, ut par erat, honore ſuſcipiens, multiplicibus ſanctarum reliquiarum, quarum gratia illo advenerat, pignoribus donavit, ſicq; ad propria lætum redire permiſit.

Cap. 17. Nec prætereundum, quod propter ipſius merita, plurima infirmis præſtabantur beneficia: & maximè qui caduco gravabantur morbo, per ejus benedictionem à tanto liberabantur incommodo. Quod ita humilitatis cauſa ſtuduit occultare, ut ſi fortè aliqui illorum hanc ſanitatis gratiam palam poſtularent, donum benedictionis ſubtraheret, hoc magis aſſerens Apoſtolicæ dignitati, quàm ſuæ congruere parvitati. Per oleum, ab eo in Cœna Domini conſecratum, variis languoribus detenti, priſtinæ reſtituti ſunt ſanitati: nec non & oculorum caligine obtenebrati, hujus ſancti olei unctione merebantur illuminari.

Operæ precium eſt inferre, qualiter etiam ipſe per efficientiam hujus ſancti liquoris, conſecutus eſt gratiam ſoſpitatis. Quodam itaque tempore ad monaſterium Campidonenſe veniens, tanta infirmitate tenebatur, ut non niſi inter aliorum manus ſuſtentatus, quoquam poſſet greſſum movere, vel quid cibi pro recreatione virium percipere. Tunc ſub omni celeritate Auguſtam mittitur: oleum, ab eo conſecratum, defertur. Quo in ipſa ſancta Pentecoſtes vigilia hora diei nona delibutus, intantum

tum

tum per gratiam Dei contra ſpem omnium ſubitò convaluit, ut ſe reficeret cibo, ac cum fratribus veſpertinæ ſynaxi incolumis intereſſet, totamq; inſtantis feſtivitatis diem ſpiritali jucunditate celebraret. Sicq; omnibus in commune gratulantibus, ipſe ſoſpes in ſuam ſedem eſt reverſus.

Quodam tempore cùm vir Dei Vindicem fluvium eſſet tranſiturus, intantum alvei ejus curſum excreviſſe invenit, ut nullus ſuorum auderet tranſire per illum. Tunc ſociis ſui itineris abeuntibus, & vadum, ſicubi poſſet reperire, ad tranſeundum quærentibus, ipſe cum uno clerico ſolus remanſit, ac prædictum fluvium ſine aliqua trepidatione in nomine Domini tranſivit. Et ut magis mireris, clericus altiori caballo reſidens, à cingulo deorſum ſe totum in aqua infuſum: de Epiſcopi autem ſoccis è ſago factis, quos propter frigus induerat, nec ſaltem unum pilum madefactum perſpexit. Cui valdè ſuper hoc admiranti interminatus eſt, dicens: Cave, me adhuc manente in carne, hoc alicui dicere: humilitatis magiſtrum ſequens, qui de ſemetipſo diſcipulis præcepit, ut viſionem, quam vidiſſent, nemini dicerent, donec filius hominis à mortuis reſurgeret. Tua ſunt hæc ô Chriſte opera, tuarum gratiarum inſignia, qui in ſanctis tuis etiam nunc antiqua coruſcare facis mirabilia. Qui enim illi antiquo Hebræorum populo quondam diviſo mari rubro aridum iter præbuiſti: tu hunc famulum tuum per idem elementum ſiccis veſtibus traduxiſti: niſi quod illis aquæ erant pro muris à dextris & à ſiniſtris, ut ſiccis veſtigiis per medium tranſirent: iſte verò per medias tranſiens aquarum undas, in nullo madefactus, te duce, pervenit ad litus. Alio item tempore dum Ratisbonam navigio per Danubium tenderet, ex incuria nautarum navis ſuper quoddam impingitur lignum: ex quo patentibus rimis cœpit paulatim impleri aquis. Timore perterriti nautæ, ad litus contendunt properè. Quo pervenientes, omnibus quæ in navi erant, exportatis, obliti ſunt Epiſcopi in puppi reſidentis. Tunc unus ex clericis trahens ſuſpiria ex intimo cordis, ait: Væ nobis miſeris, quia in tanto periculo obliti ſumus noſtri ſenioris. Et hæc dicens, velociùs cucurrit, & humeris impoſitum ad litus expoſuit. Quo egreſſo, navis in poſteriori parte mergitur, & mirum in modum navis, quæ plena hominibus cæteriſque ſupellectilibus ſuper aquas nataverat, viro Dei cum ſuis egrediente, non potuit diutius, quin mergeretur, ſubſiſtere: ut inde colligeretur, quia hanc omnipotens Deus ſua manu tenuerat, quando vir Dei cum ſuis in ea manebat. Item alia vice vir Dei Romam pergere deſiderans, venit ad fluvium Tar nominatum: quem tam periculoſa reperit inundatione effuſum, ut nec equo, nec navigio aliquis poſſet tranſire illum. Sed ſanctus

Cap. 18.

ſanctus pontifex fiduciam habens in Deo, celebratis in ipſius fluminis ripa Miſſarum ſolenniis, prædictum fluvium tranſuadavit cum incolumitate omnium ſuorum.

Cap. 19. In illis diebus electus Dei pontifex ſacræ religionis ſtudio incitatus, divini amoris igne ſuccenſus, cœpit in eccleſia S. Stephani protomartyris Chriſti, quæ extra urbis mœnia ſita eſt, religioſas fœminas congregare: quatenus in ſancto propoſito tanto liberius ibidem Deo ſervirent, quanto longius à mundanæ actionis labore diſtarent. Ad quod monaſterium dum quædam matrona ad converſionem veniret, & à congregatione ſuſcepta fuiſſet, cœpit in Dei ſervitio manere devota: & licet literarum ſcientia minus inſtructa, tamen ad exteriora providenda ſatis erat idonea. Unde ſorores ei voluerunt officium cellerariæ commendare, ſed illa noluit conſentire. Tunc res ad Epiſcopum defertur. Qui cum eidem juberet obedire, noluit, ſed in obſtinatione mentis perduravit. Sequenti verò nocte hujuſmodi verbis corripitur in ſomnis: Quia, inquit, non obediſti Epiſcopi præceptis, tamdiu ambulandi uſu carebis, quouſq; ab illo abſolvi mereberis. Expergefacta, omninò permanſit debilis & clauda: & revertente ad civitatem Epiſcopo, ante ejus præſentiam in lectulo eſt deportata. A quo de inobedientia pariter correpta eſt & ſanata. Ipſa autem, ut ſe ſenſit ſanatam, currendo antequam ad eccleſiam Epiſcopus veniret, præceſſit eum, laudans & benedicens Deum.

Quodam tempore dum omnipotentis Dei famulus ad ſynodum Epiſcoporum, quæ in villa regia, Ingelenheim dicta, erat congreganda, pergeret, quendam pauperem nomine Rotbertum, obvium habuit, qui ventris ſui interiora foris prolapſa, in ſinu geſtavit. Quem ut conſpexit, miſericordia motus, ei denarium dari juſſit, dicens: In nomine Domini accipe, & vade in pace. Qui mox eleemoſynam accipiens, perrexit ac meliorari in tantum cœpit, ut poſt aliquod temporis ſpatium ſoſpitati redderetur ad integrum. Idem etiam poſt mortem viri Dei, aliis iterum præoccupatus infirmitatibus, ad ſepulcrum ejus veniens, ſanari meruit, ſicut lector ſuis locis plenius ſcriptum invenire poterit.

Cap. 20. Igitur ſanctus Dei, cœleſti deſiderio afflatus, cœpit ea, quæ ſunt hujus mundi, faſtidire, terrenarum rerum lucra Chriſti amori poſtponere: & licet hîc retineretur corpore, in cœleſtibus tamen converſabatur mente: ut meritò in illorum cenſeretur numero, qui dicere poſſent cum Apoſtolo: Noſtra converſatio in cœlis eſt. Unde zelum Dei habens, licet non ſecundum ſcientiam, cœpit apud terrenas poteſtates totis viribus agere, ut quidam clericus, Adalbero nomine, ſuæ ſororis filius, totius Epiſcopatus curam ſuſciperet: ipſe autem ſub monachicæ religionis habitu ſoli Deo vacaret, quod & impetravit. Sed ille miſerandus neſciens,

ens,aut ſcire nolens, à ſapientiſſimo Salomone dictum : Hæreditas, ad quam in principio feſtinatur, in noviſſimo benedictione carebit : milites Epiſcopi,totamque familiam ſtatim ſacramento ſibi ſubjiciebat, ac virgam paſtoralem publicè manu geſtabat. Quod cæteri Epiſcopi indignè ferentes, ambos ad ſynodum vocaverunt, atque prædictum Adalberonem hæreticæ arguunt præſumptionis, quod Domino ſuo adhuc ſuperſtite, talia non pertimuiſſet uſurpare. At ille dum de objectis ſibi criminibus ſe vellet purgare, ab omnibus inventum eſt, id aliter fieri non poſſe, niſi allatis ſanctorum Evangeliorum in medio libris, ſacramento firmaret, ſe neſciſſe hæreſin fuiſſe, quod talia præſumpſiſſet facere. Quibus omnibus, quæ ad hoc negocium pertinebant,expletis, in ſua redierunt ambo Epiſcopus & Adalbero, tali à ſancta ſynodo conſolatione percepta, ut Epiſcopo decedente ab hac vita, nullus pro eo alius eſſet ordinandus, niſi ipſe Adalbero. Sed non eſt ſapientia, non eſt prudentia, non eſt conſilium contra Dominum. Nam eodem anno poſt aliquot menſes, dum quadam die jam ad veſperam inclinante prædictus clericus ad menſam cum viro Dei noviter ſecta vena reſideret, ac quiddam moleſtiæ propter inciſionem venæ ſuſtineret, è conſeſſus medio concitus ſurgens, cubitum ire perrexit, ſtatimque in ipſa nocte præſentis vitæ terminum clauſit. Quod Epiſcopus mox per ſpiritum cognoſcens, eum, qui ad annunciandum mortem ſibi intraverat, præveniendo dixit : Scio,quod Adalbero mortuus eſt. Feſtina, & fac vehiculum præparari, ut poſſimus illum Auguſtam deferre. Morabantur autem tunc temporis in caſtello, quod Dilinga dicitur. Corpus verò ejus exanime à ſancto Pontifice Auguſtam perlatum, in eccleſia ſanctæ Mariæ eſt humatum. Inter cætera miſericordiæ bona, quæ pro requie animæ ſui nepotis agebat,etiam Abbatiam, Utenbura dictam, quam ille dum viveret, in beneficium tenebat, ſibi adquiſivit, & tandiu tenuit,quousq; ipſius ſtudio donata eſt libertatis privilegio.

Die quadam ſancto Dei iter agenti homo quidam adſtitit, *Cap. 21.* qui Conradi Conſtantienſis Epiſcopi obitum certiſſimum indicavit. Illis verò, qui aderant, ſperantibus, quod ſtatim pro requie illius ſolita exequiarum officia vellet celebrare, ille per ſecretum nuncium, ſibi adeſſe ſolitum, ſciens quid ex hoc eſſet verum, ait eis : Manete interim animæquiores, manè comperietis, quid inde credere debeatis. Craſtina die diluculo quidam Conſtantia venit, qui prædicti viri ſoſpitatem annunciavit. Et omnipotentis Dei famulus, licet tempus reſolutionis ſuæ jam inſtare non ignoraret, tamen quandiu potuit, vehiculo ſuperpoſitus, divini verbi ſemina in audientium corda ſpargere

non ceſſavit. Quem equitandi uſum, etiam dum adhuc ſanus eſſet, habebat, ut quocunque ſibi eundum fuiſſet, ſella ſuper quadrigam poſita ſolus ſederet, comite uno tantum clerico, cum quo, absque impedimento aliorum, poſſet liberius vacare decantationi pſalmorum. Feſtinabat autem quantocyus Auguſtæ civitatis mœnia ingredi, ut ibi, ſicut bonus mercenarius, præſtolaretur finem operis ſui. Quò cum perveniſſet, quamdiu vires ſufficiebant, inter quotidiana Miſſarum ſolennia, ſalutarem hoſtiam Domino exterius immolabat, ac ſeipſum interius victimam in ara cordis mactabat. Ad menſam cum aliis ſedens, illis manducantibus & bibentibus, ipſe benè manebat jejunus. Erat ei cibus aut dulcis pſalmorum ſuavitas, aut ſacrarum lectionum aſſiduitas: inter quas maximè delectabatur audire ex quarto libro Dialogorum ſancti Gregorii, qualiter multi è corporibus exempti, in ſpiritu rapiebantur, ac iterum revertebantur. Inter hæc præcepit ſuarum rerũ procuratoribus, ut in omnibus omninò locis, ad ſuum jus propriè pertinentibus, quæcunq; invenire poſſent, in tres portiones partirentur, & unam ex his, ipſo adhuc vivente, presbyteris & pauperibus largirentur. Ipſe autem quadam die ſe ad audiendam Miſſam in eccleſiam deferri juſſit. Qua audita, unum tapete coram ſancta Cruce ſterni fecit, ſeſeq; ſuper hoc in orationem dedit, & quaſi poſt dimidiam horam ſurgens, quicquid ſupellectilis habere potuit, coram ſe importari præcepit, præter paraturam unius domus ac menſarum, & unum opertorium, quæ reliquit ad ſui ſucceſſoris ſervitium. Cætera cum perſpexiſſet, ingemiſcendo dixit: Ah, quid mihi hæc omnia? Fuerunt tantum pauca camiſalia, & ſeptem vel octo menſalia, duo ſarcilia, & de argento decem ſolidi: quos ſtatim per manus præpoſiti præcepit inter pauperes dividi, cætera verò clericis erogari, ſicq; vigilanter ſtuduit ſe ad hoc præparare, ut pulſanti confeſtim poſſet aperire.

Cap. 22. Talia meditando, aliquoties ad ſuperna rapiebatur in ſpiritu, ac quædam vidit & audivit, quæ etiam ex parte ſibi aſſiſtentibus narravit. Nam Wernhero Fuldenſium Abbati ſe viſitanti annunciavit, ut ſi duo in electione ejus cæteris concordarent, ſibi in Epiſcopatu ſucceſſurus eſſet. Item alia vice quaſi de gravi ſomno excitatus, ait coram omnibus: Heu, heu, quod illum Adalberonem nepotem meum unquam vidi: quia pro eo, quod ei conſentiebam ſecundum ſuum deſiderium, nolunt me impunitum in ſuum recipere conſortium. Legimus huic ſimile, ſancto Gregorio in libro Dialogorum referente, quod quidam Paſchaſius, Apoſtolicæ ſedis miræ ſanctitatis Diaconus, cujus poſt mortem dalmatica feretro ejus ſuperpoſita, dæmoniacum tetigit, & ſanatus eſt: loco pœnali deputatus eſt, ob nihil aliud, niſi

quod

quod in illa contentione, quæ inter Symmachum Papam & Laurentium facta eſt, ad Pontificatus ordinem Laurentium elegit, & omnium poſt unanimitate ſuperatus, in ſua tamen ſententia uſque juxta diem ſui exitus perſtitit, illum amando atque præferendo, quem Epiſcoporum judicio præeſſe ſibi Eccleſia refutavit. Qua in re quia ſimilis penè fuerat amborum culpa, (nam ſicut ille Laurentium, etiam Symmacho ordinato: ita & iſte, ſe adhuc in carne manente, licet ſimplici oculo minus rectum intuendo, voluit contra ſtatuta Patrum Adalberonem fieri Epiſcopum) hoc idem ſentire poſſimus de hoc viro ſanctiſſimo, quod ille de Paſchaſio. Nam Petro ſuper hoc quæſtionem moventi, cur is, qui tantæ ſanctitatis extiterat, quod ejus feretri veſtis tangi potuit, & malignus ſpiritus ab obſeſſo homine fugari, poſt mortem ad pœnalem locum ductus ſit, ita reſpondit: Hac in re magna debet omnipotentis Dei diſpenſatio, & quàm ſit multiplex, agnoſci, cujus judicio actum eſt, ut idem vir Paſchaſius & ipſe intus aliquanto tempore reciperet, quod peccasſet, & tamen ante humanos oculos mira per corpus ſuum poſt mortem faceret, qui ante mortem eis quoque cognoſcentibus pia opera feciſſet: ut nec hi, qui ejus bona viderant, de eleemoſynarum illius æſtimatione fallerentur, neque ipſi ſine ultione laxaretur culpa, quam nec eſſe culpam credidit, & idcirco hanc fletibus non extinxit. Sic quondam dux ille magnus Iſraëliticæ plebis Moyſes, cum quo, ſicut ſcriptura refert, loquebatur Dominus facie ad faciem, ſicut loqui homo ad amicum ſuum, & Aaron frater ejus ſacerdos, propter culpam incredulitatis, à Domino audire meruerunt: Quia non crediḋiſtis mihi, ut ſanctificaretis me coram filiis Iſrael, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis: ut infirmiores quidam perpendant, qua pœna in ultimo examine diſtrictus judex graviter delinquentes feriat, cum etiam ſic eos hîc corrigat, quos in electorum numerum ante ſecula prædeſtinavit. Sed de his hactenus; nunc ad intermiſſa redeamus.

Aderat namque toti orbi venerandus dies, videlicet Præcurſoris Chriſti natalitius, & vir Dei gravi infirmitatis oppreſſus languore, quaſi de ſomno evigilans, cœpit adſtantibus dicere: Veſtibus me induite, & calceamenta pedibus meis præbete. Qui licet illum per exceſſum mentis putarent talia præcipere, tamen ſtuduerunt obedire. Inſuper etiam pontificalibus indutus ornamentis, cum omni, ut mos eſt, Clericorum officio contra ſpem omnium proceſſit in publicum, & ſic ad Eccleſiam beati Johannis Baptiſtæ, quam ipſe conſtruxit, veniens, tandiu ſine aliquorum ſuſtentatione hominum invictus perſtitit, donec bis, ſicut ea die ſtatutum eſt, ſacra Miſſarum ſolennia celebravit. *Cap. 21.*

 Qui-

Quibus ritè expletis conſedit, atque coram adſtantibus clericis dixit: Hujus celebrationem officii non mearum virium poſſibilitate, ſed ex divinitate præſumpſi Chriſti atq; juſſione. Nam hodie cum dulci quieſcerem ſomno, adſtiterunt coram lectulo meo juvenes duo aſpectu formoſi, quorum unus dixit mihi: Quare non ſurgis? debes enim hodie ad S. Johannem Miſſam celebrare. Cui alter reſpondit: Quomodo poteſt hoc fieri? quia pro impoſſibilitate virium adhuc Primam non explevit? Tunc ille, qui prius: Surge, ait, & ſecundum meum ſermonē in præfata eccleſia divinum myſterium feſtina implere: quia præter te nullus ibi cantabit hodie. His dictis, ad cubiculum rediit, atque imminentem vocationis ſuæ diem lætus expectavit, atque illud Pſalmiſtæ ſæpius iterando dicebat: Quando veniam, & apparebo ante faciem Dei mei? Interim dum ab eo, qui coram ſe lectoris fungebatur officio, interrogatus fuiſſet, utrumnam præ infirmitate, qua detinebatur, ſe de hoc ſeculo migraturum ſperaret, reſpondit: Certiſſimè ſcio, quia brevi de hoc tranſiturus ſum mundo. Cui cum mœrens diceret, quem Epiſcoporum vellet ad corpus ſuum ſepeliendum vocare, maximè cum nullus comprovincialium remanſiſſet antiſtitum, qui non eſſet invitatus ad regale in Francia colloquium, ait: Noſtis terram terræ commendare. Vos tantum, cum tempus fuerit, quod veſtrum eſt, facite: Dei eſt, mei corporis commendatorem providere.

Cap. 24. Paucis verò diebus interpoſitis, in vigilia Apoſtolorum, quæ illo anno evenit quarta feria, certiſſimè ſperabat ſe migraturum de hac vita. Quod licet nominatim non exprimeret, verbis tamen quibusdam aperuit, ac ſignis evidentibus declaravit. Sanè ſignis omnibus ad veſperam circumquaque ſonantibus, ipſe balneatus & ſacris veſtibus ad hos uſus paratis indutus, humi ſe proſtravit, ac ſi hora eadem moriturus. Finita ergò ſynaxi veſpertina, cum aliorum adjutorio ſe levavit, & quaſi quodammodo mente conſternatus, dixit: O ſancte Petre, nunc non feciſti, ſicut ego æſtimavi. O beatum virum omni laude proſequendum, cujus ſpiritus quidem erat promptus, licet caro infirma: cui vivere Chriſtus fuit, & mori lucrum. Unde tantoperè corporeæ inhabitationis molem velut carcerem quendam abhorrens, cupiebat diſſolvi & eſſe cum Chriſto. Iterum ſpiritu recreatus, per continuos quinque dies manſit quietus, petens ab omnibus indulgentiam, & benedictionem tribuens, donec finita quintæ diei feria, ac veſpere luceſcente in ſextam ſabbati, aurora iam diei latitudinem terræ illuminante, clericis canentibus & flentibus, in manus Domini ſpiritum ſuum commendans, anno incarnationis Domini noſtri JESU Chriſti nongenteſimo ſeptuageſimo tertio, ætatis ſuæ octogeſimo tertio, ordinationis verò

verò quinquageſimo, velut in Jubileo, hoc eſt, plenæ remiſſionis anno, verus Hebræus tranſit de hujus mundi Ægypto liber, in æternum victurus cum Domino ſuo. Tranſiit autem 4. Nonas Julii, tempore Ottonis ſecundi Imperatoris Auguſti. Cujus corpus cum ex more ad lavandum eſſet denudatum, tanta de eo manavit ſuaviſſimi odoris fragrantia, ut cunctorum ibi adſtantium perfunderet nares & pectora. Cujus odoris ſuavitas tandiu permanſit, quousq; lotum ac veſtibus indutum, in eccleſiam fuit deportatum. Poſt hæc autem adveniente Vuolffgango, Ratisbonenſis civitatis Epiſcopo venerando, ſancti viri corpus in eccleſia ſanctæ Afræ martyris cum magna gloria eſt humatum: ubi ipſe, dum adhuc viveret, ſibi ſepulcrum præparari fecit. In quo loco multa per ejus merita fiunt aſſiduè miracula, multa infirmis præſtantur beneficia, donante Chriſti gratia: Qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat per infinita ſæcula ſæculorum, Amen.

Hæc tui examen judicii expectant, ut te benigno judice valeant rata conſiſtere. Opto, Pater beatiſſime, ut in Chriſto valeas, meiq́; memor ſemper exiſtas.

Quædam editio vitæ à Bernone ſcriptæ ſequens caput inſertum habet, quod etſi neque Surius edidit, & Bernonis eſſe mihi non conſtat, quoniam tamen ad hiſtoriam pertinet, & ſpeciem imaginis S. Udalrici explicat, placuit hoc loco adjicere.

Quodam autem tempore, cum idem ſanctus Pontifex cum felicis recordationis Antiſtite Conſtantienſi beato Conrado, die Jovis apud ſanctam Afram cœnaturus conſederat, ambo de cœleſtibus rebus continuum habentes ſermonem, corruptibilis immemores cibi, ſpiritu refecti, uſq; in ſequentem ſextam feriam divina habuere colloquia, non appoſitas attendentes carnes. Unde contigit Bajoariæ Ducum bajulum quendam ſanctum accedere virum. Cui, abſoluto pro quo venerat negotio, abeunti carnis fruſtum dedit, non advertens ſextæ obſervantiam feriæ. Qui nuncius Dominum adiens proprium, volens malitia ſtimulatus ſanctos diffamare Epiſcopos, quaſi ſexta ab carnium eſu feria non abſtinuiſſent, in teſtimonium illico carnis partem à ſancto viro acceptam protulit, & ecce, dictu mirabile, ſpecies carnis in piſcis ſpeciem eſt converſa, temerarii arguens bajuli detractionem, & ſanctorum oſtendens innocentiam. Qua de cauſa glorioſi effigiei Pontificis piſcis in perpetuum hujus miraculi memoriam conpingi ſolet.

DE INVENTIONE ET TRANSLATIONE CORPORIS S. UDALRICI; EDITO CUM MANUSCRIPTO CODICE COLLATO.

ANno Dominicæ incarnationis MCLXXXIII. Indictione prima, XVI. Kal. Julii circa horam nonam, cum nimius eſſet æſtus, fabrica quædam in valle poſita vicinas domos, & inde omnes officinas, tandem clauſtrum & eccleſiam ſancti Udalrici & ſanctæ Afræ mira celeritate in favillas redegit, ita ut proxima cœna nec panis ad victum ſupereſſet, nec tugurium, in quo proxima nocte fratres quieſcerent. Diſperſi ergò per civitatem fratres, præ nimia afflictione ſpiritus tædebat eos vivere, donec reſumptis viribus, domicilia cœperunt ædificare, in quibus ad divinum ſervitium & ad cultum religionis peragendum ſe pro poſſe receperunt. Sepulchrum etiam beati Udalrici trabibus deſuper cadentibus confractum, & à ſanctiſſimo ipſius corpore vacuum inventum eſt, niſi quod quatuor tabulæ, ſicut ſolent fieri in loculis mortuorum, aromaticum habentes odorem ibidem repertæ ſunt. Unde opinamur, quod in illis reconditum fuiſſet ſacratiſſimum corpus ejus, quando à ſæculo deceſſit. Pro eo igitur, quod non eſt inventum corpus ejus in ſepulchro, dubietas magna cœpit oriri, & mœror maximus tenuit animos omnium. Ex præcepto autem & conſilio * Hartuigi Epiſcopi, quæſitum eſt corpus beati Udalrici pæne per duas ſeptimanas, & inventa eſt ſpecus murata quadris lapidibus, & ſub illa alia ſpecus murata, minor tamen ſuperiore, & utraque tamen erat vacua, quæ res auxit dubietatem & mœrorem, adeò ut pleríque dicerent, corpus beati Udalrici in illo loco non haberi. Tandem, quando placuit ſancto confeſſori, in anniverſaria nocte ſancti patris ſui Hupaldi voluit revelari, in tertia videlicet ſpecu murata, quæ & minima & ſub duabus ſuperioribus erat. Ceſſatum eſt igitur uſque ad diem S. Laurentii, in quo ad præceptum memorati Epiſcopi vocato Præpoſito S. * Georgii & aliis religioſis, & clauſis eccleſiæ januis inducti ſunt biblii & cæmentarii * confeſſione & flagellis curati: per totum igitur diem laboraverunt, ut locum mundarent, & lapides quadros admodum magnos de illa magna profunditate ejicerent, & vix imminente nocte opus compleverunt. Quid ibi miraculi Dominus per merita ſui confeſſoris oſtenderit, operæ pre-

*Bruſch de Epi c. ſcripſit hunc an. 1167. iniiſſe, obiiſſe an 1184.

* In mſ. eſt Georii.

* Editus habet confeſſione & pœnitentia.

pretium ſcribere eſt. Cum lapidem quadrum miræ magnitudinis cæmentarii ad ſuperiora funibus traxiſſent, funibus ruptis lapis ipſe ruit ſuper quendam bonæ indolis adoleſcentem nomine Cunradum, in inferioribus ſtantem, & eum ita proſtravit, ut jam non ſolum mortuum, ſed etiam per membra & per articulos totum diſſipatum & confractum crederes. Heinricus, qui tunc Prior cœnobii erat, & alii religioſi ad pedes ſancti Udalrici in fovea ſtantes & pſalmis operam dantes, mente conſternati ſunt, & omne conſilium penitus ab eis receſſit. Porro viri, qui in ſuperioribus ſtabant, præcipites ſaltus in foveam dederunt, ut jam non vivo corpori, ut ſperabant, ſed exanimi & colliſo per membra ſubvenirent. Mira dicturus ſum, avulſo lapide adoleſcens quaſi in extaſi vivus invenitur, ac de terra ſublatus ſanus & incolumis, cum pauſare aliquantulum juberetur, ipſe indefeſſus ad opus rediit, & mœrorem gaudio commutavit. Benedictus Deus, qui eſt in ſæcula. Ipſa die Epiſcopus ſolo pane & aqua contentus rei expectabat eventum. Imminente autem nocte purgatis omnibus, & aditu patefacto ad ſepulchrum, vocatus venit cum paucis in eccleſiam. Epiſcopus ſacris veſtibus indutus, cum magna reverentia nudis pedibus dimiſſus eſt in foveam, & ibi ſtans ſuper ſanctum ſepulchrum, oratu Prioris cœnobii ſub anathemate interdixit, ne quis furtim de tantis quippiam ſubtraheret reliquiis. Inventum eſt igitur corpus ſanctiſſimi confeſſoris ſuper aurum & topazion pretioſum, cum quibusdam particulis pontificalium induviarum necdum vetuſtate conſumptarum, & in dextro latere ad caput pixis argentea admodum nitens in ſaccello holoſerico, & in pixide (ut quidam dicebant) ſanguis Domini & alia ſancta continebantur. Inventa eſt etiam ciſtella ſerata admodum magna, quæ omnia plena erant & referta reliquiis ſanctorum. Corpus igitur beati Udalrici cum univerſis reliquiis oſtro involutum, in geſtatorio ligneo recluſum eſt, donec aliud geſtatorium cupreum ex toto firmum factum eſt, in quo ſanctiſſimum corpus diligenter eſt reconditum, pixide argentea ad caput poſita cum cæteris reliquiis. In ipſo ſepulchro Epiſcopus os quoddam de coſta ſancti confeſſoris temerè ſurripuit, & in fruſta comminutum indecenter pro reliquiis marſupio impoſuit. Per omnia etiam animo immutatus, valde infeſtus loco extitit, & quod reliquiarum ſancti Udalrici pro ſua voluntate compos exiſtere non potuit, congregatione ſanctæ Afræ vehementer renitente, perſecutionem magnam adverſus locum movit, unde & Dominus eum eodem * anno vita privavit, ſicut in conſequentibus patebit. Quidam Udalſcalci famulus Præpoſiti majoris eccleſiæ, qui poſtmodum

**Anno nimirum ſeptente.*

dum Epiſcopus factus eſt, à quo & hoc ipſum quod narramus audivimus, vidit beatum Udalricum in viſu, quaſi turbatum & ira commotum: Cui inquit, O ſancte Udalrice, quid cauſæ extitit, quod ſic in mœrore & non in vultus tui hilaritate videris? Ad hæc beatus Udalricus, ſuper Epiſcopo illo, qui os de coſta mea arroganter comminuit, & cum aliis reliquiis corporis mei temerè & indignè egit, moveor, & movebor, & tamdiu divinitati conquerar, donec ipſe pœnas exſolvet. Non multo poſt, cum ſanus & incolumis eſſet, ſubito arreptus febribus infra paucos dies defunctus eſt: & poſt mortem viris religioſis ſæpius apparuit, exponens, quali judicio ſubderetur, & quibus tormentis afficeretur, pro eo quod in ſanctum Udalricum peccavit, & locum ipſius ac fratres ſæpius infeſtavit, frequenter monens & rogans, ut ab ipſis indulgentiam conſequi poſſet. Qui fratres, intuitu miſericordiæ, ſicut pro inimicis jubemur orare, ſæpius veniam optant & pro ipſo preces fundunt. Libet etiam inſerere, quod Præpoſito ſancti * Georgii in ipſa inventione corporis ſanctiſſimi, ut ipſe nobis teſtatus eſt, accidit. Dum ſibi innotum foret in adjutorio & teſtimonio eſſe prædictæ inventioni ſancti confeſſoris, omni deſiderio æſtuabat, ut majorem digitum pedis pio quodam ſubtraheret furto, & fratres ſui, eodem deſiderio laborantes, ſacculum holoſericum, in quo reconderet eaſdem reliquias, ſibi præſtabant. Igitur dimiſſus in foveam & ruinam paſſus, ſuum articulum in pollice pedis, ſecundum quod ipſe ſancto Udalrico voluit furto ſubtrahere, magnum paſſus dolorem confregit, unde ipſe hodie, ſicut aſſerit, debilitatus eſt. Marſupium etiam, quod habuit clam collo dependens, palam amiſit, unde adeò verecundatus eſt, quod pæne doloris oblitus eſt. Non ſunt tamen fraudati à deſiderio ſuo idem Præpoſitus & venerabiles ſui fratres, quia de ſacroſanctis cineribus, & dentem unum fratres cœnobii ſancti Udalrici pro reliquiis contulerunt. Interim longè lateque fama percrebuit corpus ſancti Udalrici inventum, & cœperunt exſtruere & dedicare eccleſias & altaria in honore ipſius, quibus etiam de ſacroſanctis reliquiis, quantum auſi ſunt prædicti fratres cœnobii, intuitu charitatis diſpertiti ſunt. Concurſus etiam tam de longinquis quam de vicinis locis tantus factus eſt, ut dictu ſit incredibile. * Præter illa etiam quæ in occulto facta ſunt miracula per merita ſanctiſſimi confeſſoris, quorum non eſt æſtimatio, plurima ſunt, quæ in publico ſunt celebrata, quorum aliqua digna duximus paginæ commendare.

**Al. Georii.*

**Hæc ſuſpicor recentiora eſſe, addita pio ſtudio præteritæ ſcriptioni.*

* *In mſ. codice nullum ſequebatur miraculum, in edito autem ſequebantur, cum illa quæ nos ſupra poſt vitam incerti auctoris dedimus, tum alia quoque intermixta, quæ huc aſſcripſimus; ea variè hinc inde collecta, non eodem tempore ſcripta videntur.*

In

In vigilia Aſſumptionis ſanctæ Dei Genitricis Mariæ, dum diverſi ſexus, ætatis & conditionis homines in eccleſiam ſancti Udalrici confluerent, mulier quædam ex regione Noricorum, ſacrificium ſancto confeſſori oblatura venit in pontem Lyci, qui tunc temporis adeò ſuccreverat, & ab alveo ſuo tam valida inundatione ſe diffuderat, ut omnibus ſive hominibus ſive jumentis in ipſo venientibus non niſi interitum minaretur. Prædicta ergò mulier à turba concurrente impulſa, cecidit de ponte, eo videlicet loco, quo fluvius profundiſſimus & vehementiſſimus erat. Mox omnium clamor tollitur ad ſydera, pedites & equites deſcendunt juxta alveum rei finem præſtolantes. Sed miro modo & dictu mirabile, ex virtute Altiſſimi & meritis ſanctiſſimi confeſſoris, à ſuperiori ponte uſque ad inferiorem (quibus intereſt fere milliarii ſpatium) ipſa mulier deducta, ita ſana & incolumis in arena quievit, ut nullum corporis vel rerum, ſed & * ſacrificii, quod in manibus ferebat, pateretur diſpendium. Teſtata eſt advenientibus ſibi beatum Udalricum in aquis viſum, ſe ſuaque uſque ad littus deduxiſſe. Interea tota pæne ruit civitas ad ſpectaculum, mulieremq; primo cum laudibus ad ſanctum deducunt Udalricum, deinde ad matricem eccleſiam, benedicentes Deum, qui eſt glorioſus in ſanctis ſuis. r.

* Donarii ſcilicet.

Circa tumulum venerandi patris credi non poteſt, quanti infirmi, quanti præcipuè energumeni jacuerint, ut aliquod ſuæ miſeriæ remedium conſequi poſſent. Nam ſi univerſa velim ſtylo perſtringere, quæ per merita beati Udalrici frequenter Dominus operatur, nimietas forte pareret faſtidium, quia nunquam deerit copia narrandi, ſemper enim illius ſepulchrum novis mirabilibus fœcundatur, nec deeſt gratiæ impertitor, ſi adeſt exquiſitor in veritate. Illa ergò tantum, quæ videntur in publico celebrari, poſteritati commendanda ſunt, ne, ut diximus, offenſam tædii incurramus.

Catervatim per ſingulos dies eccleſiam beati Udalrici populorum turmis adeuntibus, homines variis languoribus detenti pariter cum illis inferuntur. Ex illis ergò quædam mulier arreptitia, dum prolixæ orationi ferventius intenderet, ſopore deprimitur, cruorque de naribus prorupit. Ille igitur ab initio homicida, oſtendit ſe ipſum eſſe, qui primo ſuaſit terram fraterno ſanguine pollui, neque enim hic ſine ſauguinis effuſione à plaſmate Dei receſſit. Evigilans autem mulier clamare nititur, ſed vox ejus quodam ſecreto dolore intercipitur. Accurrunt igitur turbæ, jamq; morituram æſtimant, ſed ſubito per merita B. Udalrici ab omni moleſtia corporis & animæ liberatam conſpiciunt. Mirantur itaque potentiam confeſſoris beatiſſimi, quam ſpecialiter adverſus immundos ſpiritus exercet, quoniam ſ.

& ipſi

& ipſi meritis ejus ſe vehementer affligi proclamant. Iſtum credimus & ſperamus noſtris ſubvenire animabus contra ſpirituales nequitias, cum corruptibile hoc carnis depoſuerimus indumentum. Verum ut talis noſtra ſpes augeatur, aliquid de hujuscemodi rebus breviter intimare curabimus.

3. Erat in pago * Uttenbura dicto temporibus felicis memoriæ * Ruperti Abbatis quidam dæmoniacus, qui univerſa fratrum commiſſa in eodem loco commanentium, quodam occulto Dei judicio prædicto Abbati revelabat: ſiquidem & ipſe Abbas quadam potenti virtute imperabat dæmonibus. Quadam ergò die dum prædictus dæmoniacus mitius ſe haberet, & altera die juxta ſolitum torqueretur, ille beatus Abbas, ubi heri fuerit, percunctabatur. At ille, in orientalem, inquit, regionem properavimus, quendam de corpore exeuntem, & innumeris obrutum flagitiis excipere volentes, ſed Udalricus Auguſtenſis antiſtes & Vitus * Lucanus, qui diſcurrunt per omnem terram, magnum nobis impedimentum in acquirendis animabus facientes, etiam hunc monachali habitu per quendam religioſum inveſtientes, noſtræ ſubtraxerunt poteſtati. Hoc quia piè credenti nihil obeſt, ſed magis fidem & ſpem in Deum & ſanctum ejus auget, in fine ſignorum, quæ uno & eodem anno Dominicæ incarnationis MCXLV. facta ſunt, annotavimus, quia & ipſum veraci relatione ab iis, qui audierant & viderant, agnovimus: De iis ergò, quæ dicta vel dicenda ſunt, nullus dubietatis anfractus cuiquam in corde reſideat, quoniam auditus & viſus nos minimè fefellit.

** Eſt ibidem monaſt. Ordinis S. Bened.*

** Rupertus, quem Uttenburani ſanctum nominant, electus in Abbatem an. 1104. ob 1145. Bruſch. de monaſt.*

** S. Vitus paſſus in Lucania ad flumen Silarum. Martyrol.*

4. Libet etiam huic operi inſerere, quod uno dierum illorum quando tantæ virtutes ad ſepulchrum B. Udalrici factæ ſunt, duæ mulieres à ſpiritibus immundis afflictæ ultra ſolitum confuſis clamoribus eccleſiam replebant, unde colligi poterat, quod ipſarum redemptio inſtabat. Etenim turbis attentius orationi vacantibus, * ſonitus, qualem ſupra deſignavimus, duabus vicibus circa laquearia templi exoritur, & mulieres à maligno poſſeſſore eripiuntur. Interea talis timor ac tremor omnes in eccleſia conſiſtentes obtinuit, ut dictu ſit incredibile. Porro extra eccleſiam manentibus mirabile viſum eſt prodigium: Cernebant namque ſupra tumbam confeſſoris Chriſti quaſi circulum apertum, circulum videlicet rubei, & poſtmodum crocei coloris, & de circulo aquilam magnarum alarum in partes orientis properantem. Sed quid hoc fuerit, nobis non licet definire: viderint ipſi, qui merita B. Udalrici vilipendunt, quantus apud Deum habeatur, cujus cineribus talis honor cœlitus defertur.

** Multis indiciis fit credibile ordinem in his miraculis eſſe perturbatum, iſtud crediderim collocandum infra poſt mirac. II. in quo fragoris ejusmodi fit mentio.*

5. Judicia tua abyſſus multa, ô clementiſſime Deus, & quis agnoſcet ea? Ibi humana excluditur prudentia, ubi divina ſapientia omnem creaturam ineffabili & incomprehenſibili gubernat

nat providentia. Sunt enim quædam indicia ſive diſpenſationes divinæ humanis ſenſibus abſconditæ, & quamvis occultæ, tamen nulli dubium quin juſtæ, unde magis laudari quam temerè, imo periculosè inveſtigari debent. Hæc autem ideò prælibavimus, quia narraturi ſumus rem mirandam, rem ſtupendam, rem inauditam noſtris temporibus, in qua illud Prophetæ poteſt agnoſci, Terribilis Dominus in conſiliis ſuper filios hominum.

Erat in pago Riedlingen dicto quædam puella, quæ ſub æſtivo tempore, ut mos eſt ruſticorum, ad colligendam mentam montes ſylvasque petiit. Habebat autem in comitatu plerosq; ſervulos & ancillas, prædictæ rei gratia ſecum convian-tes. Et ecce vir quidam nudus, ac toto corpore niger horrendusque aſpectu, ut nihil aliud videretur niſi diabolus, de proxima egreditur ſylva, pileum capite geſtans. Qui ex omnibus arripiens per capillos memoratam puellam, iter unde venit repedavit. At illa præ magnitudine doloris incurrens oblivionem mentis, dum neſciret quid faceret, tandem miſeratione divina recordatur, quod mancipium eſſet B. Udalrici, & hac ſolummodo voce proclamat, O ſancte Udalrice: tum ferus ductor, heu me inquit, quoniam ad invocationem tanti nominis furorem in te meum minimè valeo exercere. Hæc dixit, & relicta puella nuſquam comparuit. O quanta beatiſſimi præſulis Udalrici ſanctitas, ad cujus invocationem nominis ita nequitiæ contremiſcunt ſpirituales. Hic eſt tui laboris fructus ô electe Dei palmes Udalrice, quoniam manſiſti in vite, quæ eſt Chriſtus, unde & opera, quæ ipſe fecit & tu facis, & majora horum facis. Et quia honor tuus redundat ad Dominum, quid in prædicto miraculo egeris, plenius exequemur. Igitur memorata puella ad domum reverſa, illo quidem die nil moleſtiæ pertulit, altera verò die locuta eſt aliena, tertia die à dæmone cœpit vexari. Ecce hæc ſunt judicia, quæ ſuperius diximus, inſcrutabilia. Quis enim inde audeat diſputare, quod puella pridem erepta, iterato in poteſtatem dæmonis ceſſit? Ad ſepulchrum ergò beati Udalrici feſtinato deducitur, ut ſubveniat miſeræ, quam & antea miſericorditer liberavit. Ubi dum ſero cogeretur templum egredi, illa cum magna animi contritione caput ſub pallium altaris occultans, non egrediar, inquit, donec miſericordiam B. Udalrici experiar. Et protinus per auras inſtar cujusdam horrendi ſpiraminis egreſſus eſt humani generis inimicus.

Alia quoque miracula quamplurima circa hos dies facta perhibentur, quæ ideò calamo non ſunt illuſtrata, quia certiori aſtipulatione illa non agnovimus. Igitur clerus & populus Auguſtenſis exiit à matrice eccleſia cum crucibus & letaniis, ad referendum grates Salvatori noſtro JeſuChriſto, & ejus almifico confeſſori

feſſori Udalrico. Teſtati ſunt autem Auguſtanæ civitatis ſeniores proceſſionem ſe talem nunquam vidiſſe vel auditu didiciſſe, in qua tanta cleri ac populi multitudo convenerit. Verum congregatio ſanctæ Afræ obviam illis proceſſit cum decenti apparatu, pariterq; intrant eccleſiam, & ſic tota illa dies in Dei laudibus expenditur.

6. * Anno Dominicæ incarnationis MCXLVI. præſidente Abbate * Udalſcalco eccleſia beatorum Udalrici & Afræ multis divinæ gratiæ illuſtrata eſt beneficiis, pro quibus teſtimonio non eget noſtri ſtili officium, dum non ſolum Auguſtenſis provinciæ, ſed & totius Germaniæ populi, qui ſuperſunt, noſtræ ætatis horum meminerint. De illis ergò pauca narrabimus, ut omnes noverint, quam ſacer ſit iſte locus, in quo tantæ virtutes exuberant.

** Apparet hic principium eſſe alterius commentationis.*
** Udalſcalcus init an. 1125. ob. 1151. Bruſch. de monaſt.*

Inter catervas hominum ex diverſis regionibus ad memoriam venerandi patris Udalrici confluentium, clauda quædam affuit paupercula, quæ recto inceſſu carebat, & vix baculi ſuſtentaculo iter aliquo modo carpebat. Hæc fere totius diei ſpatium ſpe recuperandæ ſalutis juxta mauſolæum B. Udalrici ſola decumbebat: ſole autem jam ad occaſum vergente, cum omnes limen templi cogerentur egredi, illa quaſi fruſtranda foret patrocinio B. Udalrici ingemiſcens, quid faceret ignorabat. Tandem altiori uſa conſilio baculum arripit acriter, in gyro tumbam confeſſoris Chriſti peragrat, quaſi tanti mercedem laboris exoptans. Vincit ergò clementiſſimum confeſſorem magna fides mulierculæ, & protinus ſanitatem integerrimam conſecuta eſt.

7. Extitit quædam mulier de Dachofen à maligno ſpiritu nimium fatigata, quæ cum vicinis ad eccleſiam B. Udalrici veniens tota die illa voces dabat ineptas. Certum enim habebat, qui voces per illam emittebat, quod cum magno tormento ad obſeſſa propellendus foret. Maximum namque tormentum ſpiritus immundi patiuntur, cum eos deſerere coguntur, quorum vexatione paſcuntur. Igitur evoluto magno diei ſpatio, mulier arreptitia per merita B. Udalrici ſalvatur, & grates ei referuntur, qui ſanat contritos corde, & alligat contritiones eorum.

8. Erat quidam languidus in civitate Auguſta, qui non potuit venire de domo, niſi portaretur in geſtatorio, infirmitatis exigente moleſtia. Hic ad eccleſiam beati Udalrici delatus, ante ſepulchrum ipſius in modum crucis, ſub ſpe quæ non confundit exponitur. Interim ipſo orante pro incommodo, quo laborabat, adeſt virtus divina, & obtinentibus meritis beatiſſimi præ-

ſulis

ſulis in momento eſt ſanitati reſtitutus. Surgit denique, & repentinam in ſemetipſo virtutem admirans, benedixit Deum, qui in ſanctis ſuis eſt mirabilis.

Supervenerat univerſali eccleſiæ veneranda dies Cathedræ ſancti Petri, in qua utriusque ſexus & ætatis ad eccleſiam B. Udalrici innumerabiles irruunt turbæ, miraculorum gloria invitatæ. Erat enim quaſi commercium nundinarum per integrum fere annum in civitate Auguſta, undique adventantibus populis propter famam miraculorum, quæ fines totius Galliæ & Italiæ reſperſerat. In præfata itaque die ad memoriam confeſſoris Chriſti veniunt duæ mulieres, quarum ſingulæ à muto vexabantur dæmonio, & pro illis enixius turbæ invocant gratiam Redemptoris. Nec mora, urgentibus meritis beatiſſimi Antiſtitis exeunt dæmonia, & omnes in commune grates referunt Salvatori. Calumnientur nunc ſi poſſunt Scribæ & Phariſæi, quod Jeſus in Beelzebub principe dæmoniorum ejiciat dæmonia, & viderint, in qua poteſtate ſervus ejus beatiſſimus Udalricus, trabea carnis abſolutus, hæc ejecerit. 9.

Nam ut magis erubeſcant infideles, eadem die illuminatæ ſunt duæ mulieres, quarum una cæca fuerat à nativitate. Cauſabantur enim, quod à ſæculo non eſſet auditum, quia quis aperuerit oculos cæci nati, niſi Chriſtus: Udalricus hoc potuit, potuit autem per Chriſtum. 10.

Altera die duæ mulieres à malignis ſpiritibus obſeſſæ, ſepulchrum confeſſoris Chriſti expetunt una fide parique devotione. Et ecce juxta fidem ipſarum actum eſt, nam miſericordia Redemptoris per meritum alumni ſui Udalrici, & illas à poteſtate ſpirituum immundorum eripuit, & vaſa munda ſpiritui ſancto effecit. Erat autem una illarum de oppido, quod vulgo Bobingen, altera de vico, qui Silembach vocatur. Et mirum in modum, dum una ex eis liberatur, inauditus fragor circa tabulas eccleſiæ generatur, omnesque intra ſepta templi conſiſtentes nimio timore percelluntur. Indicium hoc miſeriæ, imò nequitiæ ſuæ dederunt ſpiritus nequam, qui dum nocere moliuntur, & cum in pœnis hominum delectentur, ipſi ſine intermiſſione cruciantur, vinculis igneis reſervandi in diem magni judicii Dei. 11.

Contulit denique mira Dei providentia per ſancti ſui merita & aliud ægris medicamen corporibus. Nam graviter febribus laborantes, à rabidisque offenſi canibus, ſi ex calice, qui in ſarcophago ſupra ſacrum divi patroni pectuſculum inventus eſt, devotè biberint, ſanctum Udalricum cordialiter oraverint, miſericorditer eis ſanitatis gratiam conferri conſuetum eſt. Nec non 12.

peregrinari volentibus tutamen utriusque hominis collatum multoties compertum eſt.

13. Poſtremo & miſeris mulierculis partu laborantibus, remedium ſanctum conferre præſulem exploratum eſt ſæpiſſimè. Eædem namque lethiferè pariendo deficientes, ac omni humano deſtitutæ auxilio, mox ut prædicto ex calice biberint, ſeu vinum calici prius infuſum acceperint, benignè tantis à periculis liberantur. Atque cum varias propter cauſas ſecundina pellicula non exeundo parturientes dirè ſuppreſſerit, & ad mortales coanguſtaverit moleſtias, eodem potu miſericorditer curantur, & omni incolumitati illicò reſtituuntur.

14. Conceſſum eſt denique huic ſancto Pontifici & alia quam maxima à Deo prærogativa, contra offenſivos glirium incurſus. In toto namque territorio, quod inter Vindam & Lycum fluvios ſitum eſt, nullum unquam vivum permanere poſſe manifeſtiſſimè comprobatum eſt, quod meritis glorioſi Pontificis impetratum eſſe nulli ſit dubium. Sæpius enim à nonnullis curioſis, ſancti potius tentatoribus, experientia inventum eſt, ut quam cito ultra præfatos deportati fuere fluvios, illico fuiſſe mortuos, & hoc in toto communi territorio.

15. Eſt verò & alia quaſi miraculoſa contra prædictos ſubventio glires, in toto pæne orbe promulgata. * Terra namque (quæ ſancti Udalrici dici conſuevit) in qua ſanctum ejus corpus mediantibus ſacris veſtibus (quæ omnes inconſumptæ, omnique ſine læſione cum eo inventæ fuerunt) humatum fuit, ſi cui fidelium donata, ab eoque dignè, ut ſanctorum Dei reliquias decet, venerata fuerit, mox omnes ac ſi peſtem fugientes habitationem relinquunt, & eidem nequaquam deinceps appropinquare audent. Hæc toties ubique terrarum vera eſſe inventa ſunt, ut numerum excedere videantur. Nonnunquam etiam complures proprias relinquere voluerunt habitationes, ſeu igni cremare, propter maximam prædictorum infeſtationem animalium, qui prænominata acquiſita terra, devotè eam venerantes, auxilium Dei omnipotentis per meritum ſui confeſſoris impetratum ſenſere, adeò ut eorum deinceps nullus approximare audere viſus ſit domibus. Nec non aliquando tanta eorum multitudo mortua eſt inventa, ut te lectorem, ſi in hoc veritatem proferre conarer, incredulum reddere timerem. Ad hanc verò impetrandam gratiam plurimum profecit, cum quis ſe ſolum per vitam ſuam annali obligavit cenſu, ac eleemoſynas aliaque pia opera in laudem & honorem ſancti Pontificis eſt largitus. Nec tamen aliquem moveat, ſi non ſemper, nec omnibus eandem largiatur omnipotens

** Plura hujus generis exempla in ſanctorum hiſtoriis obvia, illud valde illuſtre de Hieremia propheta, ad cujus ſepulchrum fideles (ut refert S. Epiphanius) ſupplicare conſueverũt, indeq; ſumpto pulvere, aſpidũ morſibus medentur. Sic eſt in martyrol. Rom.*

potens ſubventionem. Nonnunquam enim poſſeſſas ſemel non derelinquere videntur manſiones, quod ex occultis talium hominum demeritis, vel ex divina ſic diſponente providentia evenire credendum eſt. Nec mirum, nec ſancto debet eſſe detractivum, cum non omnes apud aliorum ſepulchra ſanctorum & loca ſanari videmus, nec omnia inde tolli morborum genera, ſed his tantum præſtari incolumitatem, qui bonis operibus ſe dignos reddiderunt. Nulli igitur inde detrahendi ſumenda eſt occaſio, ſi frivolè judicantis non vult incurrere cenſuram.

Hæc hactenus ex edito codice miracula; quibus tamen pleraque ex prioribus illis, Vitæ incerti auctoris à nobis ſubjunctis, intermixta erant, ſed perverſo ordine, nobis ea iterare non placuit. Viſum verò hoc loco addere ſupernumerarium unum, ex Chronico Pauli Langii monachi Bozavienſis, edito à V. C. Joanne Piſtorio inter illuſtres Germaniæ hiſtoricos veteres. Capitis inſcriptio ſic concepta eſt.

Ex Chronicis Doringorum excerpta.

ANno Domini MLXV. Luduicus Saltator, filius Luduici cum barba, ſecundus Comes Doringorum, interfecit Fridericum Comitem Palatinum, fundatorem monaſterii Goſetzen, qui habitabat in caſtro Schipplitz, propter uxorem ſuam venuſtiſſimam, quam amabat Adelhaidem. *Et aliquibus interjectis*: Cæterum cur Luduicus Saltator nuncupetur, cauſam dicunt, quod inſtantia Adelberti Archipræſulis Bremenſis, qui occiſi Germanus fuerat, ipſe Luduicus captus ſit, & ab Henrico Imperatore in caſtro * Gibelſtein in turri quadam biennio cuſtodiæ mancipatus: tandem ſemel ob recreationem ad ſuperiora turris poſitus, voto ſancto Udalrico facto per feneſtram in Salam uſque ſaltaverit, indeque enatans in Sangerhauſen veniens dominium ſuum, in rei memoriam eccleſiam pulchram in honorem dicti ſancti conſtruxerit.

** Infra eſt Gebichenſtein, Gibichenſtenium appellat Groizius in deſcript. Salæ flum.*

Hiſtoria Erpheſfordenſis anonymi ſcriptoris de Landgraviis Thuringiæ, cap. 15.

ANno Domini MLXX. Archiepiſcopus Bremenſis, frater Friderici Comitis Palatini Saxoniæ, interfecti à Ludovico Comite Thuringiæ, & alii cognati & amici ſuper morte ejus dolentes, querelas Regi Romanorum Heinrico quarto de Ludovico comite Thuringiæ offerunt, qui juſſu Regis per inſidias captus in caſtro Gebichenſtein absque mancipatione cippi per biennium

nium cuſtoditur & detentus eſt. Ibique interemptus fuiſſet, ſi non ſuffragiis beati Udalrici, * cui voluit baſilicam ædificare in Sangirhauſen, civitate fratris ſui Beringeri. Nam audiens ſe non poſſe evadere mortem, per famulum ſcilicet, qui Epiſcopum reſpexit, ordinavit, ut duos equos certa hora prope Salam fluvium adduceret. Qui cum vidit expletum per famulum, mox de cœnaculo ejusdem caſtri ſeipſum cum veſte ampla, qua fuit indutus, vento intrante, in Salam præcipitavit, & ſic liberatus diſceſſit.

**Supple evaſiſſet, aut aliquid ſimile.*

HISTORIA
AB
EUGIPPIO
ANTE ANNOS
CIRCITER MC.
SCRIPTA.

Qua

Tempora, quæ Attilæ mortem conſequuta ſunt, occaſione vitæ S. Severini, illuſtrantur.

Ex Bibliotheca S. Emmerani Reginoburg. nunc primùm edita, cum ſcholiis.

ADMODUM REVERENDO ET PRÆSTANTI VIRO,

D. GEORGIO LAUTERIO

SS. Theologiæ Doctori, Præpoſito Monachienſi, Canonico Batavenſi, Sereniſſ. Bojorum Duci à conſiliis, Scholiaſtes S.D.

ETSI opera à me in hac editione poſita, Vir Reverende, tanti non erat, ut nomen meum adderem, tanti tamen erat Eugippius, ut ei tuum præſcriberem, tanti tu ipſe ut Eugippius in tuo potiſſimùm, poſt tot iterum ſæculorum curricula apparere vellet. Accedebat mei reſpectus (ſiquidem conſilium non diſſimulo) cui cum jam diu occaſio quæreretur teſtandi affectus, quo te valde merentem mirificè veneror, iſta quæ ſe primùm ſub manum dedit, negligenda ſcilicet non fuit. Neque credo huic fini intereſt meum in vulgus nomen neſciri, de quo tibi interim conſtet uni, docuere enim nos rerum divinarum periti, etiam in ſacris donaria, quæ offerentium nec nomen nec inſignia præferunt, Superis nihilòq; minus accepta, quin contra quibus illa adſint, dedicantium ſæpenumerò videri ambitione, non pietate extorta. Locus hîc deinde erat recepto ſollenniq; more in virtutum tuarum laudes excurrere, quod quam copiosè, quam verè, quam faventibus omnibus, quam invidente nemine facere mihi facultas ſit, omnes norunt, quam te non volente, ego ſcio; auſculto itaque modeſtiæ huic, & te (qui pulcherrimus laudandarum actionum fructus eſt) conſcientiæ tuæ relinquo: Tu hominem tui obſervantem, & incredibiliter amantem ne omninò negligas, unum rogo; ut enim Deum pro me depreceris, quod maximi beneficii loco deputo, inde ultrò conſequetur. Vale. Auguſtæ Vind.

SCHOLIASTES LECTORI S.

A*Uctor hujus hiſtoriæ Eugippius; de quo Iſidorus Hiſpalenſis Epiſcopus, libro de viris illuſtribus cap. 13. ſcripſit,* Eugippius Abbas *(Eugipium nonnulli, nonnulli Eugypium legunt, Lazius Eugippum, Sabellicus Ennead. 8. lib. 2. Egiſippum perperam, ineptius Irenicus, Exegeſ. Germaniæ lib. 3. c. 14. Cregiptium appellavit)* ad quendam Paſchaſium diaconum libellum de vita Sancti monachi Severini transmiſſum, brevi ſtylo compoſuit. Scripſit etiam regulam monachis conſiſtentibus in monaſterio ſancti Severini, quam eisdem moriens quaſi teſtamentario jure reliquit. Claruit poſt conſulatum Importuni junioris *(Importunus conſul anno Chriſti 509. aut ſanè circiter)* Anaſtaſio Imperatore regnante. *Iſidorum ſequutus Honorius Auguſtodunenſis, de luminaribus eccleſiæ cap. 13.* Eugippius Abbas compoſuit vitam ſancti Severini monachi & regulam monachis. *Scio Lazium jactaſſe Herulorum Eugippi hiſtoriam, & de eorundem in Norico ſedibus: ſed & compertum habeo, Severini hanc vitam iſto verborum ambitu ſignificaſſe. Quæ Fulgentii Ruſpenſis Epiſcopi de charitate ad Eugippium quendam epiſtola extat, ad hunc ipſum noſtrum pertinet, opinor, ſiquidem temporum ratio congruit. Noricum Aventinus dixit, Batavis quidem natum, uti in Germanicâ Annal. editione retulit: mihi conſtat in Norico aliquamdiu moratum, hanc illi patriam fuiſſe non conſtat.*

Alius Eugippius, itidem Abbas, ætate paullò inferior, ſub Tiberio Thrace vixit, uti annotatum à Sigeberto cap. 39. de viris illuſtrib. Is hortatu Renducis Neapolitani Epiſcopi, quædam ex Auguſtino collecta Probæ virgini inſcripſit: Plerique, inprimis Trithemius, cum priore temere confundunt.

Severini ſanctitatis opinione clari plures fuere; hujus, qui monachus in Norico egit, meminere hiſtoriarum ſcriptores Paulus Diaconus, Sigebertus, Gotfridus, Vincentius, Otto, Liechtenavius: poſteriores nihil neceſſe enumerare: Martyrologium præterea Rom. VI. Id. Jan. quod fidei faciendæ, cum totius vitæ epitomen quandam complectatur, exſcribam: Eodem die apud Noricos ſancti Severini Abbatis, qui apud eam gentem Evangelium

lium propagavit, & Noricorum dictus eſt Apoſtolus. Ejus corpus ad Lucullanum prope Neapolim divinitus delatum, inde poſtea ad monaſterium ſancti Severini translatum eſt. *Meminit reliquiarum S. Severini Gregorius Magnus Pont. lib. 2. ep. 58. & lib. 7. ep. 85. Monaſterii & oratorii S. Severini in caſtro Lucullano lib. 2. ep. 40. & lib. 8. ep. 18. Quin Gregorium Severino Romæ eccleſiam dicaſſe, quæ prius Arianorum fuerit, ex lib. 2. ep. 40. cognoſcimus. Quod porrò Gotfridus Viterb. & Otto Friſing. Severinum iſtum Ravennatem Epiſcopum nominavere, eos erraſſe palam eſt, idq; à Cuſpiniano & Lazio, qui auctoritatem ratam habuere, non animadverſum miror. Mitto argumenta alia. Eugippius utiq; cap. 1. eum ex orientis partibus in Noricum & Pannoniam veniſſe, cap. 9. Epiſcopatus honorem delatum recuſaſſe, diſertè ſcripſit. Qui paullò poſt Severus Ravennas ſanctimoniæ laude illuſtris vixit, Severinum equidem à quibusdam appellatum Hier. Rubeus hiſt. lib. 4. prodidit, ſed neque Epiſcopus lectus eſt, neque in Noricum venit. Aventinus Annal. lib. 2. Severinum Africâ oriundum, fratrem Victorinum habuiſſe retulit: Æquè in utroq; falſus, Africa quippe Norico ad meridiem eſt, neutiquam ad orientem: deinde, etſi unus aut alter Severinus, & quidam in Africâ Severus, fratres Victorinos habuere, ii tamen longè alii à Norico Apoſtolo, quod ex martyrologiis in promptu.*

Pleraq; autem Eugippii Aventinus Annalibus ſuis paraphraſi quadam intexuit. An ſententiam ubique proximè aſſequutus, cum fide reddiderit, jam nunc ipſius Eugippii editio optimè commonſtrabit, conſtaturum eſt enim pretium operæ illis, qui collationis laborem non defugerint.

Cuſpinianus etiam Auſtriæ deſcriptioni vitam Severini ex Eugippio, compendio excerptam inſeruit.

Eum Lazius item in commentariis Reip. Rom. & libris rerum Viennenſium perſæpe teſtem laudat, duplici exemplo uſus, uti Viennenſ. lib. 1. cap. 4. ait, vetuſto uno membraneo, ante ducentos fere annos ſcripto, altero papyraceo recentiori, ante annos octoginta. Sigonius præterea libris de occidentali imperio ſive Eugippium ſequutus eſt, ſive eos, qui ſequuti Eugippium.

Primus verò Surius quædam Eugippii capita, hiſt. ſanctor. tomo 1. edidit, plura vitio codicis, quem mancum nactus erat, omiſit, idq; cum ipſemet facile ſubodoraretur, lectori ſignificavit. Cæſar Baronius eadem, quæ à Surio edita, apud ſe quoque manuſcripta eſſe, aucta epiſtolâ Paſchalis (Paſchaſii reſcribendum) diaconi, teſtatur in notis ad martyrologium.

Nos adepti amicorum beneficio librum chirographum veterem, ex bibliothecâ monaſterii S. Emmerani Reginoburgenſi, in quo cum plerisq; aliis ſanctorum vitis, Severini quoque perſcripta erat,

erat, gratiam inituros ſperavimus, apud priſcæ primùm pietatis ſtudioſos, inde apud homines antiquæ hiſtoriæ amantes, quæ ex fontibus, non dubium eſt purius quam ex deductis rivulis hauritur, ſi auctorem multis laudatum, pluribus expetitum, publico hactenus non viſum, primi integrum vulgaremus. At quoniam codicem quibuſdam ſubinde locis corruptum, quibuſdam hiulcum animadvertimus, viſum conferre Surii capita, & ſanè quædam ad eorum præſcripta correximus, aliqua explevimus, ut tamen illa, quæ utrovis modo legerentur, ad ſenſum nihil intereſſet, non attingenda, neque variantem ſaltem lectionem, præterquam propriorum nominum, annotandam duxerimus, quando eum auctorem tractaremus, apud quem non verborum & ſermonis elegantiæ conquirendæ, ſed rerum momenta penſitanda eſſent. Ubi a Surio deſtituti, ibi ingenii interdum conjecturis nitendum fuit: parcè omninò, neque eatenus, ut vel in hominum locorumq́ nomina, vel cæteram hiſtoriam nobis quidquam licere voluerimus, unam aut alteram aliquando voculam, conſtituendæ ſententiæ, quæ pendêret, reſtituiſſe contenti.

Scholia demum adjecimus. Etſi autem uberrimus ex ſanctorum hiſtoriis excitandæ & promovendæ inprimis pietatis fructus eſt, & verò hæc multa complectitur, quæ tum ad cognoſcendos antiquos Chriſtianæ eccleſiæ ritus pertinent, tum inflammandæ pietati igniculos, imò faces ſubijcere poſſunt, nam pleraq́ profectò omnia Severini dicta, facta, aptè prorſus conveniunt, qui nunc rerum ſtatus, iis propemodum ipſis regionibus, quibus ille olim vitam egit, & verè Thraſeæ illud apud Tacitum uſurpare licet, Omen quidem dii prohibeant, cæterum in ea tempora *nati ſumus*, quibus firmare animum expedit conſtantibus exemplis: *nos tamen certo conſilio eam partem in præſens non delibavimus, alteram ſolum proſequuti, quæ ſecundarii quodammodo fructus loco haberi poßit, ac chorographiæ, & publicæ temporum hiſtoriæ ferè illuſtrandæ faciat, uvis nimirum muſtum non expreßimus, ſed lotis acinis loram facere nunc temporis ſatis habuimus.*

Vale.

PRÆ-

PRÆFATIO
IN
VITAM SANCTI SEVERINI.

DOmino ſancto ſemperque chariſſimo Eugippio presbytero Paſchaſius diaconus. Frater in Chriſto chariſſime, dum nos peritiæ tuæ facundiâ & otii felicitate perpendis, amaritudines occupationesque multiplices peccatorum retracta, & ne condemnes, pudoris jacturam dilectione ſuſtine. Direxiſti commemoratorium, cui nihil poſſit adjicere facundia peritorum; & opus, quod eccleſiæ univerſitas poſſit recenſere, brevi reſeraſti compendio, dum beati Severini finitimas Pannoniorum provincias incolentis, vitam moresque verius explicaſti, & quæ per illum divina virtus eſt operata miracula, diuturnis manſura temporibus tradidiſti memoriæ poſteritatis. Neſciunt facta piorum præterire cum ſæculo, ut omnes præſentem habeant, & ſecum quodammodo ſentiant commorari, quibus eum revelatio pervexerit lectionis. Et ideò quia tu hæc, quæ me narrando poſcebas, elocutus es ſimplicius, explicaſti facilius, nihil adjiciendum labori veſtro ſtudio noſtro credidimus: Siquidem aliter audita narramus, aliter experta depromimus, facilius virtutes magiſtrorum à diſcipulis exponuntur, quæ ſuggeruntur crebrius converſatione dicentium. Divinis chariſmatibus inſpiratus, ſcis ſanctis bonorum mentibus excolendis quantum geſta ſanctorum utilitatis impertiant, quantum fervoris attribuant, quantum puritatis infundant, de qua re Apoſtolicæ vocis auctoritas latius innoteſcens, forma, inquit, eſtote gregi, & beatus Paulus Timotheo præcepit, forma eſto fidelibus, unde idem Apoſtolus juſtorum catalogum ſummâ brevitate contexens, ab Abel incipiens inſignium virorum pergit narrare virtutes; ſic & ille fideliſſimus Mathathias, morti glorioſiſſimæ jam propinquans, filiis ſuis hæreditario jure ſanctorum exempla diſtribuit, quorum certaminibus admirandis celerius excitati, animas ſuas pro legibus ſempiternis ſanctitatis fervore contemnerent. Nec paterna liberos fefellit inſtructio, tantum enim profuerunt memoratis facta piorum, ut apertiſ-

ſimâ

ſimâ fide armarentur, principes deterrerent, caſtra ſacrilega ſuperarent, cultus arasque dæmoniacas longè lateque diruerent, civicamque coronam, ſertis decoratam perennibus, ſplendenti patriæ providerent. Unde & nos ornamentis ſponſæ Chriſti quiddam fraterno miniſterio providere gaudeamus, non quod ullis, ut credo, temporibus defuerit clarior vita majorum, ſed quod domum magni regis plurima vexilla trophæorum habere conveniat. Non enim vera virtus excluditur numeroſitate virtutum, ſed optatis exceſſibus eâtenus ampliatur.

Explicit prologus.

INCIPIT VITA S. SEVERINI, ab Eugippio Abbate ſcripta.

Caput I.

TEmpore, quo Attila Rex Hunnorum defunctus eſt, utraq; Pannonia, cæteraq; confinia Danubii rebus turbabantur ambiguis: ac primum inter filios ejus de obtinendo regno magna ſunt exorta certamina, qui morbo iniquæ dominationis inflati, materiam ſui ſceleris accepere patris interitum. Tunc itaque ſanctiſſimus Dei famulus Severinus de partibus orientis adveniens, in vicinis ripenſis & Pannoniorum partibus, quod Aſturis dicitur, oppido morabatur, vivens juxta Evangelicam Apoſtolicamque doctrinam, omni pietate & caſtitate præditus, in confeſſione Catholicæ fidei venerabile propoſitum ſanctis operibus adimplebat. Dum ergò talibus exercitiis roboratus palmam ſupernæ vocationis innocuè ſequeretur, quadam die ad eccleſiam proceſſit ex more, tunc presbytero, clero, & civibus requiſitis, cœpit totâ mentis humilitate prædicere, ut hoſtium inſidias imminentes orationibus ac jejuniis, & miſericordiæ fructibus inhiberent: ſed animi contumaces ac deſideriis carnalibus inclinati, prædicentis oracula infidelitatis ſuæ diſcrimine probaverunt. Famulus autem Dei reverſus ad hoſpitium, quo ab eccleſiæ fuerat cuſtode ſuſceptus, diẽ & horam imminentis excidii prodens, de contumaci, ait, oppido & citius perituro feſtinus abſcedo. Inde ad proximũ, quod Commagenis appellabatur, oppidum declinavit. Hoc barbarorum in-

trinſecus conſiſtentium,qui cum Romanis fœdus inierant,cuſtodiâ ſervabatur arctiſſimâ,nulliq; ingrediendi aut egrediendi facilis licentia præſtabatur. A quibus tamen Dei famulus, cum eſſet ignotus,nec interrogatus eſt,nec repulſus.Itaq; mox ingreſſus eccleſiam, cunctos de ſalute propriâ deſperantes, jejunio & orationibus atq; eleemoſynis hortatur armari,proponens antiquæ ſalutis exempla, quibus divina protectio populum ſuum contra opinionem omnium mirabiliter liberaſſet.Cumq; ſalutem omnium in ipſo diſcriminis articulo promittenti credere dubitarent, ſenex qui dudum in Aſturis tanti hoſpitis ſuſceptor extiterat,venit,atq; à portarum cuſtodibus ſollicitâ interrogatione diſcuſſus,interitũ ſui oppidi habitu verboq; monſtravit, adjiciens eâdem die, quâ quidam homo Dei prædixerat, barbarorum vaſtatione fuiſſe deletum.Quo audito ſolliciti reſponderunt:Putás ne ipſe eſt,qui deſperatis rebus Dei nobis ſubſidia pollicetur? Mox igitur in eccleſiâ recognito Dei famulo, ſenex ejus pedibus proſtratus ajebat, ipſius ſe meritis liberatum,ne cum cæteris oppidaneis ſubiret exitium.

Caput II.

HIS auditis habitatores oppidi memorati incredulitati veniam poſtulantes, monitis viri Dei ſanctis operibus paruerunt, jejuniisq; dediti in eccleſiâ per triduum congregati, errata præterita caſtigabant gemitibus & lamentis.Die autẽ tertio, cum ſacrificii veſpertini ſolennitas impleretur,facto ſubito terræ motu, ita ſunt barbari intrinſecus habitantes exterriti, ut portas ſibi Romanos cogerent aperire velociter. Exeuntes igitur cuncti diffugerunt,æſtimantes ſe quam vicinorum hoſtium obſidione vallatos, auctoq; terrore divinitus,& noctis errore confuſi; mutuis ſe gladiis conciderunt. Tali ergò adverſariis internecione conſumptis, divino plebs ſervata præſidio, per ſanctum virum armis didicit pugnare cœleſtibus.

Caput III.

EOdem tempore civitatem nomine Favianis ſæva fames oppreſſerat,cujus habitatores unicum ſibi remedium affore crediderunt, ſi ex ſupradicto oppido Comagenis hominem Dei religioſis precibus invitarent.Quos ille ad ſe ventum ire prænoſcens, cum hæſitaret,utrum pergeret cum eis, necne,à Domino,ut cum eis pergeret,commonetur. Quo cum veniſſet,cœpit civibus ſuadere dicens,poteritis pœnitentiæ fructibus à tantâ famis pernicie liberari. Qui cum talibus proficerent inſtitutis, beatiſſimus Severinus divinâ revelatione cognovit, quandã viduam nomine Proculam fruges plurimas occultaſſe, quam productam in medium arguit vehementer.Cur,inquit, nobiliſſimis natalibus orta, cupiditatis præbes te ancillam, & extas avaritiæ mancipium, quæ eſt

docente

docente Apoſtolo ſervitus idolorum? Ecce Domino famulis ſuis miſericorditer conſulente, tu quid de male partis facias non habebis, niſi forte frumēta diu denegata in Danubii fluenta projiciens, humanitatē piſcibus exhibeas, quam hominib' denegaſti. Quamobrem ſubveni tibi potius quam pauperibus, ex his, quæ adhuc te æſtimas Chriſto eſuriente ſervare. Quibus auditis magno mulier pavore perterrita, cœpit ſervata libenter erogare pauperibus. Igitur non multo poſt rates plurimæ de partibus Retiarum mercibus onuſtæ quam plurimis, inſperatè videntur in littore Danubii, quæ multis diebus craſsâ Eni fluminis glacie fuerant congelatæ: Quæ Dei imperio mox ſolutæ, ciborum copias fame laborantibus detulerunt. Tunc cœperunt omnes Deum inſperati remedii largitorem continuatâ devotione laudare, qui malo diuturnæ famis interire credebant, fatentes rates extra legitimum tempus à glaciei reſolutas frigore ſervi Dei precibus adveniſſe.

Caput IV.

PEr idem tempus inopinatâ ſurreptione prædones barbari, quæcumq; extra muros hominum pecudumq; repererant, duxere captiva. Sicq; plures de civibus ad virum Dei cum lachrymis confluentes illatæ calamitatis exitium retulerunt, ſimul oſtēdentes indicia recentium rapinarum. Ille verò Mamertinum percunctatus eſt, tunc Tribunum, qui poſt Epiſcopus ordinatus eſt, utrum aliquos ſecum haberet armatos, cum quibus latrunculos ſequeretur inſtantius. Qui reſpondit, Milites quidem habeo pauciſſimos, & ideò non audeo cum tantâ hoſtium multitudine confligere. Quod ſi tua veneratio præcipit, quamvis auxilium nobis deſit armorum, credimus tua nos fieri oratione victores. Et Dei famulus ait; Etiamſi inermes ſunt tui milites, nunc ex hoſtibus armabuntur: nec enim numerus aut fortitudo humana requiritur, ubi propugnator Deus per omnia comprobatur, tantum in nomine Dei perge velociter, perge fidenter, nam Domino miſericorditer præeunte, debilis quiſq; fortiſſimus apparebit, Dominus pro vobis pugnabit, & vos tacebitis. Vade ergò feſtinus, hoc unū ante omnia ſervaturus, ut ad me, quos ex barbaris ceperis, perducas incolumes. Exeuntes igitur in ſecundo milliario ſuper rivum, qui vocatur Dicuntia, prædictos latrones inveniunt, quibus in fugam repente converſis, arma omnium ſuſtulerunt: cæteros verò vinctos ad Dei famulum, ut præceperat, adduxerunt captivos. Quos abſolutos vinculis, cibo potuq; refectos paucis alloquitur: Ite, & veſtris denunciate complicibus, ne aviditate prædandi ultra huc audeant propinquare, nam ſtatim cœleſtis vindictæ judicio punientur, Deo pro ſuis famulis dimicante, quos ita conſvevit divina virtute protegere, ut tela hoſtium non eis inferant vul-

nera,ſed arma potius ſubminiſtrent. Dimiſſis itaq; barbaris,ipſe de Chriſti miraculis gratulatur, de cujus miſerationibus promittit, nunquam illud oppidum hoſtium prædas ulterius experturum, ſi cives tantum ab opere Dei nec proſpera nec adverſa retraherent.Deinde beatus Severinus in locum remotiorem ſecedens, qui ad vineas vocabatur,cellula parva contentus, ad prædictum oppidũ remeare divina revelatione compellitur, ita ut quamvis eum quies cellulæ delectaret,Dei tamen juſſis obtemperans,monaſterium haud procul à civitate conſtrueret, ubi plurimos ſancto cœpit informare propoſito,factis magis quam verbis animas inſtruens auditorum. Ipſe verò ad ſecretum habitaculum,quod Purgum oppidum appellatur ab accolis,quinq; à Favianis diſtans milliariis, ſæpius ſecedebat, ut hominum declinata frequentia, quæ ad eum venire conſueverat,oratione continua Deo protinus inhæreret. Sed quanto ſolitudinem incolere cupiebat, tanto crebrius revelationibus monebatur,ne præſentiam ſuam populis denegaret afflictis.Proficiebat itaq; per ſingulos dies ejus meritum, creſcebatq; fama virtutum, quæ longè lateq; diſcurrens, cœleſtis gratiæ in eo ſigna pandebat. Neſciunt enim latere,quæ bona ſunt, cum juxta ſententiam Salvatoris, nec lucerna ſub modio contegi, nec in monte poſita civitas poſſit abſcondi.Inter cætera enim magnalia, quæ illi Salvator indulſerat, præcipuũ abſtinentiæ munus accipiens, carnem ſuam plurimis ſubjugabat inediis, docens corpus,quod cibis abundantioribus enutritur,animæ interitum protinus allaturum. Calceamento nullo penitus indutus,ita mediâ hyeme, quæ in illis regionibus ſæviore gelu torpeſcit, nudis pedibus ſemper ambulare contentus, ſingulare patientiæ dabat indicium. Ad cujus immanitatem frigoris comprobandam, teſtem conſtat eſſe Danubium, ita ſæpe glaciali nimietate concretum, ut etiam plauſtris ſolidum tranſitum ſubminiſtret.Qui tamen talibus per Dei gratiam virtutibus ſublimatus, intimam humilitatem fatebatur dicens: Ne putetis mei meriti eſſe, quod cernitis, veſtræ eſt potius ſalutis exemplum. Ceſſet jam humana temeritas, elationis ſupercilium comprimatur, ut aliquid boni poſſimus,eligimur, dicente Apoſtolo: Qui elegit nos ante conſtitutionem mundi,ut eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu ejus. Orate imò pro me,ut non ad condemnationis cumulum, ſed ad juſtificationis augmentum Salvatoris mei dona proficiant. Hæc & his ſimilia ſolebat proferre cum fletibus, miro erudiens homines humilitatis exemplo, cujus virtutis fundamento munitus, tanta divini muneris claritate fulgebat,ut ipſi quoq; hoſtes hæretici reverentiſſimis eum officiis honorarent.

CAPUT

Caput V.

RUgorum ſiquidem Rex, nomine Flacciteus, in ipſis regni ſui cœpit nutare primordiis, habens Gothos ex inferiore Pannonia vehementer infenſos, quorum innumera multitudine terrebatur. Is ergò beatiſſimum Severinum in ſuis periculis tanquam cœleſte conſulebat oraculum. Ad quem dum vehementiſſimè turbaretur adveniens, deflebat ſe à Gothorum principibus ad Italiam tranſitum poſtulaſſe, à quibus ſe non dubitabat, quia hoc ei denegatum fuerat, occidendum. Tunc ergò à viro Dei hoc reſponſum prædictus accepit. Si nos una Catholica fides annecteret, magis me de vitæ perpetuitate debuiſti conſulere, ſed quia de præſenti tantum ſalute ſollicitus, quæ nobis eſt communis, interrogas, inſtruendus auſculta. Gothorum nec copia nec adverſitate turbaberis, quia cito ſecurus eis diſcedentibus tu deſiderata proſperitate regnabis, tantum ne humilitatis meæ monita prætermittas. Non te itaque pigeat pacem appetere etiam minimorum, & nunquam propriis virtutibus innitaris. Maledictus, inquit ſcriptura, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum, & à Domino recedit cor ejus. Diſce igitur inſidias cavere, non ponere, in lectulo quippe tuo pacifico fine transibis. Qui cum tali admonitus oraculo lætus abſcederet, perlato ſibi quod turba latrocinantium & barbari aliquos captivaſſent ex Rugis, ad virum Dei miſit protinus conſulendũ, qui ſanctis eum mandatis, ne prædones ſequeretur, Domino ſibi revelante præmonuit, dicens: Si eos ſequutus fueris, occidêris, cave, ne amnem tranſeas, & inſidiis quæ tibi tribus locis paratæ ſunt, inprovida mente ſuccumbas: nam cito nuncius fidelis adveniet, qui te de his omnibus efficiet certiorem. Tunc captivorum duo ab ipſis hoſtium ſedibus fugientes, ea per ordinem retulerunt, quæ à beatiſſimo viro, Chriſto ſibi revelante, erant prædicta. Igitur fruſtratis inſidiis adverſantium Flacciteus incrementis auctus proſperioribus vitam rebus tranquilliſſimis terminavit.

Caput VI.

POſt hæc autem quidam Rugus genere, per annos duodecim incredibili oſſium dolore contritus, omni caruerat incolumitate membrorum, cujus cruciatus intolerabilis, circumquaq; vicinis factus erat ipſa diuturnitate notiſſimus. Itaque nihil proficiente diverſitate remedii, tandem vidua mater ad ſanctum virum vehiculo filium deduxit impoſitum, & ante januam monaſterii projiciens deſperatum, continuatis fletibus reddi ſibi unicũ filium precabatur incolumem. Sed vir Dei ſentiens à ſe magna depoſci, fletu commotus ajebat: Quid opprimor opinione fallaci, cur æſtimor poſſe, quod nequeo? Non eſt virtutis meæ præſtare

tam grandia, conſilium tamen do, tanquam miſericordiam conſecutus à Domino. Tunc mandat mulieri, ut pauperibus aliquid pro ſuis viribus largiretur. Illa nihil morata, veſtem qua induta erat, ſe velociter exuens, egenis dividere properabat. Quo audito vir Dei, fervorem ejus admirans, iterum mandat, ut ſuis operiretur amictibus, dicens: Cum tuus filius tecum Domino ſanante perrexerit, opere vota ſupplebis. Igitur indicto paucorum dierum de more jejunio, fuſis ad Deum precibus, illico ſanavit infirmum, atque incolumem ſuis greſſibus ambulantē remiſit ad propria. Qui cum poſtea nundinis frequentibus intereſſet, ſtupendum miraculum cunctis videntibus exhibebat: nonnulli enim dicebant: Ecce ille, qui fuerat corporis putredine fractus: Aliis autem, quod ipſe eſſet omninò negantibus, grata contentio naſcebatur. Ex illo enim tempore, quo eſt reddita ſanitas deſperato, univerſa Rugorum gens ad Dei famulum frequentans cœpit gratulationis obſequium reddere, & opem ſuis poſtulare languoribus. De aliis etiam gentibus, ad quas tanti miraculi fama pervenerat, multi Chriſti militem videre cupiebant.

CAPUT VII.

QUA devotione etiam ante hoc factum quidam barbari, cum ad Italiam pergerent, promerendæ benedictionis ad eum intuitu diverterunt: inter quos & Odovachar, qui poſtea regnavit Italiæ, viliſſimo tunc habitu, juvenis ſtatura procerus advenerat. Qui dum ſe, ne humile tectum cellulæ ſuo vertice contingeret, inclinaſſet, à viro Dei glorioſum ſe fore cognovit. Cui etiam valedicenti, Vade inquit ad Italiam, vade, viliſſimis nunc pellibus coopertus, ſed multis citò plurima largiturus.

CAPUT VIII.

FElecteus quoq; Rex, qui & Fava, memorati filius Flacitei, paternam ſequutus induſtriam, ſanctum virum cœpit pro regni ſui frequentare primordiis. Hunc conjux feralis & noxia nomine Giſa, ſemper à clementia remediis retrahebat. Hæc ergò inter cætera iniquitatis ſuæ contagia, etiam rebaptizare quoſdam eſt conata Catholicos, ſed ob ſancti reverentiam Severini, non conſentiente viro, à ſacrilega quantocyus intentione defecit. Romanos tamen duris conditionibus aggravabat, quosdam etiam Danubio jubebat abduci. Nam cum quadā die in proximo à Favianis vico veniens, aliquos ad ſe transferri Danubio præcepiſſet, viliſſimi ſcilicet miniſterii ſervitute damnandos, dirigens ad eam vir Dei, ut eos dimitteret, poſtulabat. Verum illa facibus fœminei furoris exæſtuans, mandata reportari juſſit aſperrima, Ora, inquit, tibi ſerve Dei in tua cellula deliteſcens, liceat nobis de ſervis noſtris

ordi-

ordinare quod volumus. Hæc igitur audiens homo Dei, confido, inquit, in Domino JeſuChriſto, quia neceſſitate compellitur explere, quod prava voluntate deſpexit. Velox itaq; ſequuta correptio, animum proſtravit arrogantis, quoſdam enim aurifices barbaros, pro fabricandis regalibus ornamentis clauſerat arcta cuſtodia, ad hos filius memorati regis admodum parvulus nomine Fridericus, eodem die, quo regina ſervum Dei contempſerat, puerili motu concitus introivit. Tunc aurifices infantis pectori gladium impoſuere dicentes, quod ſi quis ad eos absq; juramenti præfixo ingredi conaretur, parvulum regium primitus transfigerent, & ſemetipſos poſtea trucidarent, quippe cum ſibi nullam ſpē vitæ promitterent, macerati diuturnis ergaſtulis. His auditis regina crudelis & impia, veſtibus dolore conſciſſis, talia clamabat: O ſerve Dei Severine, ſic à Deo tuo illatæ vindicantur injuriæ? Hanc mei contemptus ultionem effuſis precibus poſtulaſti, ut in mea viſcera vindicares? Itaq; multiplici contritione ac miſerabili lamentatione diſcurrens, fatebatur ſe pro ſcelere cōtemptus, quod in ſervum Dei commiſerat, plagæ præſentis ultione percelli; confeſtimq́; directis equitibus veniam petitura, & Romanos, quos ea die tulerat, pro quibus rogantem contempſerat, transmiſit, & aurifices protinus accipientes ſacramentum, ac dimittentes infantulum, pariter & ipſi dimiſſi ſunt. His auditis reverentiſſimus Chriſti ſervus gratias creatori referebat immenſas, qui ob hoc interdum differt vota petentium, ut fide, ſpe & charitate creſcente, dum minora petuntur, majora concedat. Id namque egit virtus omnipotentis ac ſalvatoris, ut dum liberos ſæva mulier ſubjecit ſervituti, ſervientes cogeretur reddere libertati. Quibus mirabiliter impetratis, regina ſtatim ad ſervum Dei properans cum marito, monſtrat filium, quem fatebatur illius orationibus de mortis confinio liberatum, promittens, ſe ejus nequaquam ultrà juſſionibus obviare.

CAPUT IX.

MAgna quoq; Dei famulo, prophetiæ gratiâ prædito, in redimendis erat captivis induſtria. Studioſius etenim inſiſtebat barbarorum ditione vexatos genuinæ reſtituere libertati. Interea cuidam cum conjuge liberisq́; redempto, præcepit tranſvadere Danubium, ut hominem ignotum in nundinis quæreret barbarorum: quem in tantum divinâ revelatione didicerat, ut etiam ſigna ſtaturæ, capillorumq́; colorem, vultus ejus ac veſtis habitus indicaret, & in quâ parte nundinarum reperturus eum foret, oſtenderet, addens, ut quiquid reperta ei diceret perſona, reverſus ſibi maturius intimaret. Profectus itaq; cuncta, ſicut vir Dei prædixerat, miratus invenit. Is ergò ab eodem homine, quem reperiſſe ſe

mirabatur, interrogatus audivit dicente: Putasne poſſum inveni-re hominem, qui me ad virum Dei, cujus ubiq; fama diffunditur, quâ voluerit mercede perducat? Diu eſt enim, quod ipſos ſanctos martyres, quorum reliquias fero, ſuppliciter interpello, ut à tali miniſterio tandem aliquando ſolvar indignus, quod huc uſq; non temerariâ præſumptione, ſed religioſa neceſſitate ſuſtinui. Tunc nuncius hominis Dei, ejus illum aſpectibus præſentavit, qui debito ſanctorum Gervaſii & Protaſii martyrum reliquias honore ſuſcipiens, in baſilicâ, quam in monaſterio conſtruxerat, collocavit officio ſacerdotum. Quo in loco martyrum congregavit ſanctuaria plurimorum, quæ tamen præeunte ſemper revelatione promeruit, ſciens adverſarium ſæpe ſubrepere ſub nomine ſanctitatis. Epiſcopatus quoq; honorem ut ſuſciperet poſtulatus, præfinitâ reſponſione concluſit, ſufficere ſibi dicens, quod ſolitudine deſideratâ privatus, ad illam divinitus veniſſet provinciam, ut turbis tribulantium frequentibus intereſſet. Daturus nihilominus monachis formam, ſollicitior admonebat beatorũ patrum veſtigiis inhærere, quibus ſanctæ converſationis adquireretur inſtructio, adhibendamq́; operam, ne is, qui parentes reliquit & ſæculum, pompæ ſæcularis illecebras retrorſum reſpiciendo cuperet, quas vitaverat, & ob hoc uxoris Loth exemplum terribile proponebat. Memorabat etiam timore Dei mortificanda eſſe incentiva libidinum, nec aliter ſuperanda corporalis delectationis aſſeruit incendia, niſi fuiſſent per Dei gratiam lacrymarum fonte reſtincta.

Caput X.

QUidam verò nomine Maurus Baſilicæ monaſterii fuit æditu-us, quem beatus Severinus redemerat de manibus barbarorum; huic quadã die præcepit vir Dei dicens, Cave, ne hodie transgrediaris alicubi, alioquin imminenti periculo non carebis. Hic ergò contra præceptum tanti patris, ſæcularis cujusdam hominis perſuaſu, meridie ad colligenda poma in ſecundo à Favianis milliario egreſſus, mox à barbaris Danubio transvectus eſt cum ſuo perſuaſore captivus. In illâ horâ vir Dei dum in cellulâ legeret, clauſo repente codice, Maurum, ait, cito requirite: quo nuſquam reperto, ipſe quantocyus Hyſtri fluenta prætermeans, latrones properanter inſequitur, quos vulgus Scamaros appellabat. Cujus venerandam præſentiam non ferentes, ſupplices, quos ceperant, reddidere captivos.

Caput XI.

CUm adhuc Norici ripenſis oppida ſuperiora conſtarent, & pæne nullum caſtellum barbarorum vitaret incurſus, tam celeberrima ſancti Severini flagrabat opinio, ut certatim eum ad

ſe ca-

ſe caſtella ſingula pro ſuis munitionibus invitarent , credentes quod ejus præſentiâ nihil eis adverſi eveniret. Quod non ſine gratia divini muneris agebatur, ut omnes ejus monitis quaſi cœleſtibus terrerentur oraculis , exemploq; illius bonis operibus erudirentur. In caſtellum quoque, cui erat Cucullis vocabulum, devotionibus accolanis vir ſanctus venerat advocatus, ubi factum grande miraculum nequeo reticere , quod tamen Marciani poſt presbyteri noſtri, cujus ejusdem loci ſtupenda miracula , relatione cognovimus. Pars igitur plebis in quodam loco nefandis ſacrificiis inhærebat. Quo ſacrilegio comperto vir Dei, multis plebem ſermonibus alloquutus, jejunium triduanum per presbyterum loci ſuaſit indici, ac per ſingulas domos cereos afferre præcepit , quos propriâ manu unuſquiſq; parietibus affixit eccleſiæ. Tunc pſalterio ex more decurſo, ad horã ſacrificii presbyterum & diaconum vir Dei adhortatus eſt, totâ cordis alacritate ſecum communem Dominum deprecari, quatenus ad ſacrilegos diſcernendos lumen ſuæ cognitionis oſtenderet. Itaq; cum multis largiſſimis fletibus, cumq; fixis genibus precaretur, pars maxima cereorum, quos fideles attulerant, ſubitò eſt accenſa divinitus, reliqua verò eorum, qui prædictis ſacrilegiis infecti fuerant, volentesq; latêre negaverant, inaccenſa permanſit. Tunc ergò qui eos poſuerant divino declarati examine, protinus exclamantes ſecreta pectoris ſuis factionibus prodiderunt, & ſuorum teſtimonio cereorum manifeſtâ confeſſione cuncti propria ſacrilegia teſtabantur. O clemens potentia creatoris, cereos animosq; inflammans, accenſus ignis in cereis refulſit & in ſenſibus. Viſibilis lux liquabat ceras in flammas, at inviſibilis corda fatentium ſolvebat in lacrymas. Quis credat, amplius eos, quos ſacrilegus error involverat, poſtea claruiſſe bonis operibus, quam eos, quorum cerei fuerant accenſi divinitus!

Caput XII.

ALio rurſus tempore in finibus ejuſdem caſtelli, locuſtæ frugum conſumptrices noxiis morſibus cuncta erant vaſtantes. Tali ergò peſte perculſi, mox presbyteri cæteriq; manſores ſanctum Severinum ſummis precibus adierunt dicentes, ut tantæ plagæ auferatur atrocitas, orationum tuarum experta ſuffragia poſtulamus, quæ magno dudum miraculo in accenſis cereis multum apud Dominum valere conſpeximus. Quos ille religioſius allocutus, non legiſtis, ait, quid auctoritas divina peccanti populo præceperit per Prophetam , Convertimini ad me in toto corde veſtro, in jejunio & fletu, & poſt pauca, Sanctificate, inquit, jejunium, vocate cœtum, congregate populum, ſanctificate eccleſiam, & cætera quæ ſequuntur, hæc explete, ut dignis operi-

operibus malitiam præſentis temporis facile evadatis; nullus à me ad agrum exeat, quaſi humanâ ſollicitudine locuſtas vetiturus, ne divina amplius indignatio provocetur. Nec mora: ergò omnibus in eccleſiam congregatis, unusquisq; in ordine ſuo pſallebat ex more. Omnis ætas & ſexus, quæ etiam voce non poterat, precem Deo fletibus offerebat, eleemoſynæ fieri non ceſſabant, quidquid bonorum operum præſens neceſſitas exigebat, ſicut Dei famulus præceperat, implebatur. Omnibus ergò hujuscemodi ſtudiis occupatis, quidam pauperrimus opus Dei cœptum deſerens, ad agrum propriæ ſegetis inviſendæ cauſſa, quæ perparva inter aliorum ſata jacebat, egreſſus eſt, totaq; anxius die locuſtarum nubem impendentem, quâ potuit, exturbavit induſtriâ, moxq; eccleſiam communicaturus intravit; ſed ſegetem ejus exiguam, multis vicinorum circundatam frugibus, locuſtarum denſitas devoravit. Quibus eâ nocte ab illis finibus exterritis imperio divino, probatum eſt, quantum valeat fidelis oratio. Mane quippe ſancti operis temerator atq; contemptor, rurſus ad agrum ſuum malè ſecurus egrediens, eum locuſtarum pernicie funditus invenit abraſum, & omnium circumquaq; ſationes integras vehementer admirans, ad caſtellum lamentoſa vociferatione revertitur, cumque id, quod acciderat, indicaſſet, ad hujuscemodi videndum cuncti exiêre miraculum, ubi quaſi ad lineam regularem contumacis hominis ſegetem locuſtarum morſus oſtenderant. Ob quam rem monendi occaſionem homo Dei reperiens, docebat univerſos, ut omnipotenti Deo diſcerent obedire, cujus imperiis obtemperant & locuſtæ. Pauper verò prædictus flebiliter allegabat, poſſe ſe mandatis obedire de cætero, ſi ulla ſpes, quâ viveret, ſibi remanſiſſet. Tunc ergò vir Dei cæteros allocutus, juſtū eſt, inquit, ut qui proprio ſupplicio humilitatis vobis & obedientiæ dedit exemplum, liberalitate veſtra anni præſentis alimenta percipiat. Collatione itaq; fidelium correptus homo pauperrimus & ditatus, didicit quantum diſpendii incredulitas inferat, quantumq; beneficii ſuis cultoribus divina conferat largitio.

Caput XIII.

ITem juxta oppidum, quod Juba appellatur, cum quadam die intrantes baſilicam, æſtatis tempore, ſolemnitatem veſpere reddituri, ad accendenda luminaria ignem minime reperiſſent, flammam concuſſis ex more lapidibus elicere nequiverunt, in tantum alterutra ferri ac petræ colliſione tardantes, ut tempus veſpertinę ſolemnitatis efflueret. At vir Dei genubus humi fixis orabat attentius. Mox igitur in conſpectu trium ſpiritualium, qui aderant tunc, virorū, cereus, quem idem Severinus ſanctus manu tenebat, accenſus eſt. Quo lucente, ſacrificio veſpertini temporis ex more

ſupple-

ſuppleto, gratiæ Deo referuntur in omnibus. Quod factum, licet vir memoratus hos, qui huic interfuere miraculo, celare voluerit, ſicut & multa magnalia, quæ per illum divinis ſunt effectibus celebrata, claritas tamen tantæ virtutis occultari non potuit, ſed ad magnam cæteros fidem excellenter accendit.

CAPUT XIV.

ACcidit etiam ejusdem loci quandam mulierem diutino languore vexatam jacere ſeminecem, exequiis jam paratis, cujus proximi mœſto ſilentio voces funereas quodã fidei clamore preſſerunt, & ante oſtium cellulæ ſancti viri corpus jam exanime pæne depoſuêre. Videns ergò homo Dei clauſum aditum oppoſitione lectuli, ait ad eos: Quidnam eſt, quod facere voluiſtis? Reſponderunt: Ut oratione tua vitæ reddatur exanimis. Tunc ipſe lacrymabundus exclamans ait: Quid à parvo magna depoſcitis? Cognoſco me prorſus indignum, utinam merear veniam pro meis invenire peccatis. Et illi, Credimus, inquiunt, quod ſi oraveris, reviviſcit. Tunc ſanctus Severinus fuſis illico lacrymis, in oratione proſtratus eſt, & muliere protinus reſurgente allocutus eſt eos: Nolite quidquam horum meis operibus applicare, hanc enim gratiam fervor fidei emeruit, & hoc fit in multis locis & gentibus, ut cognoſcatur, quod unus ſit Deus, faciens in cœlo & in terra prodigia, excitans perditos in ſalutem, & mortuos vitæ reſtituens. Mulier verò ſanitate percepta, opus ſacrale die tertio juxta morem provinciæ propriis cœpit manibus exercere.

CAPUT XV.

QUintanis appellabatur ſecundarum municipium Retiarum ſuper ripam Danubii ſitum, huic ex alia parte parvus fluvius Quintana nomine propinquabat. Is crebra inundatione Danubii ſuperfluentis excreſcens, nonnulla caſtelli ſpatia, quia in planum fundatum erat, occupabat. Eccleſiam etiam loci ejus manſores extra muros ex lignis habuere conſtructam, quæ pendula extenſione porrecta, defixis in altum ſtipitibus ſuſtentabatur & furculis, cui ad vicem ſoli tabularum erat levigata conjunctio, quam quoties rivus exceſſiſſet, aqua ſuperfluens occupabat. Quintanenſium itaq; fide ſanctus Severinus illuc fuerat invitatus, ubi cum tempore ſiccitatis veniſſet, interrogabat, cur tabulata nudatis obſtaculorum tegminibus apparêrent. Accolæ reſponderunt, quod frequenti fluminis alluvione, quidquid fuiſſet ſuperſtratũ, cõtinuo laberetur. At ipſe, ſternatur, inquit, ſuper tabulata in Chriſti nomine nunc pavimentũ, nam videbitis amodo fluvium cœleſti juſſione prohibitũ. Pavimento itaq; perfecto, ipſe vir Dei acceptâ ſecuri ſubter deſcendens, poſtes factâ oratione percuſſit, atq; ad

ad aquam fluminis, venerandæ crucis expreſſo ſignaculo dixit: Non te ſinat Dominus meus Jeſus Chriſtus hoc ſignum crucis excedere. Ex illo itaq; tempore cum ex more fluvius creviſſet in cumulos, ambiſſetq; viciniam, quam ſolebat, ita ſpatiis eccleſiæ erat inferior, ut nunquam ſancti patibuli ſignaculum, quod impreſſerat homo Dei, prorſus excederet.

Caput XVI.

ACcidit autem, ut caſtelli presbyter memorati admodum venerabilis, Silvinus nomine moreretur, & cum in eccleſiâ feretro poſito noctem pſallentes duxiſſent ex more pervigilem, jam creſcente diluculo, rogavit vir Dei feſſos presbyteros & diaconos univerſos parumper abſcedere, ut poſt laborem vigiliarum ſomno ſe aliquantulum recrearent. Quibus egreſſis, Dei homo oſtiarium Maternum nomine interrogat, utrum omnes, ut dixerat, abſceſſiſſent. At illo reſpondente cunctos abiiſſe, nequaquam ait, ſed latet hîc quidam. Tunc janitor eccleſiæ ſecundo perluſtrans, nullum intra eam manſiſſe teſtatur. Verum Chriſti miles Domino ſibi revelante, neſcio quis, ait, hic deliteſcit. Tertio itaque diligentius perſcrutans, quandam invenit virginem conſecratam locis ſe occultioribus abdidiſſe, hanc ergò memoratus ſic increpavit æditus: Cur iſtic famulo Dei poſito tuam credideris potuiſſe latêre præſentiam? At illa, pietatis, inquit, me amor talia facere perſuaſit, videns enim cunctos foras expelli, putavi mecum, quod ſervus Chriſti invocatâ divinâ majeſtate præſentem mortuum ſuſcitaret. Exeunte igitur memoratâ virgine, homo Dei cum presbytero & diacono janitoribusque duobus, in oratione curvatus poſtulavit fletu largiſſimo, ut opus ſolitæ majeſtatis divina virtus oſtenderet. Tunc oratione completâ à presbytero, ita cadaver vir beatus alloquitur: In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti ſancte presbyter Silvine loquere cum fratribus tuis. Et ſubitò oculos defunctus aperuit. Vix verò præſentibus homo Dei tacere præ gaudio perſuaſit, & denuo ad eum: Vis, inquit, rogemus Dominum, ut te adhuc ſervis tuis in hac vitâ condonare dignetur? At ille ait: Per Dominum te conjuro, ne diutius hîc tenear, & frauder quiete perpetua, in qua me eſſe jam cernebam. Statimq; reddita oratione quievit exanimis. Hoc autem factum ſancti Severini adjuratione ita celatum eſt, ut ante mortem ejus non potuiſſet agnoſci, ego tamen hæc, quæ retuli, Marci ſubdiaconi & Materni janitoris relatione cognovi. Nam presbyter & diaconus tanti teſtes miraculi, ante ſanctum virum, cui juraverunt nulli ſe, quod viderant, prodituros, obiiſſe noſcuntur.

CAPUT XVII.

TAlibus igitur beatus Severinus per Chriſti gratiam opulentus muneribus, captivorum etiam egenorumq; tantam curam ingenita ſibi pietate ſuſceperat, ut pæne omnes per univerſa oppida vel caſtella pauperes, ipſius induſtria paſcerentur, quibus tam læta ſollicitudine miniſtrabat, ut tunc ſe crederet tantummodo ſaturari, vel abundare bonis omnibus, quando videbat egentium corpora ſuſtentari. Et cum ipſe hebdomadarum continuatis jejuniis minimè frangeretur, tamen eſurie miſerorum ſe credebat afflictum. Cujus largitionem tam piam in pauperes plurimi contemplantes, quamvis ex duro barbarorum imperio famis anguſtias ſuſtinerent, devotiſſimè tamen frugum ſuarum decimas pauperibus impendebant. Quod mandatum licet cunctis ex lege notiſſimum ſit, tamen quaſi ex ore angeli præſentis audirent, grata devotione ſervabant. Frigus quoque vir Dei tantum in nuditate pauperum ſentiebat, ſiquidem ſpecialiter à Deo perceperat, ut in frigidiſſima regione mirabili abſtinentia caſtigatus, fortis & alacer permaneret. Pro decimis autem, ut diximus, dandis, quibus pauperes alerentur, Norici quoq; presbyteros miſſis exhortabatur epiſtolis. Ex qua conſuetudine cum nonnullam ad eum erogandarum veſtium copiam direxiſſent, interrogavit eos, qui venerant, ſi ex civitate quoque Tiburnia ſimilis collatio mitteretur. Reſpondentibus etiam inde protinus affuturos, vir Dei nequaquam eos venire ſignavit, ſed dilatam eorum oblationem prædixit barbaris offerendam. Itaque non multo poſt cives Tiburniæ, vario cum obſidentibus Gothis certamine dimicantes, vix initi fœderis pactione inter cætera etiam largitionem jam in unum collatam, quam mittere famulo Dei diſtulerant, hoſtibus, ut prædixerat, obtulerunt.

CAPUT XVIII.

CIves quoq; ex oppido Lauriaco crebro quondam ſancti Severini exhortatione commoniti, frugum decimas pauperibus offerre diſtulerant. Quibus fame conſtrictis, jam maturitate meſſium flaveſcente, vicina ſubſidia monſtrabantur. At ubi rubiginis improviſa corruptio frugibus nocitura comparuit, mox ad ipſum convenêre proſtrati, pœnas ſuæ contumaciæ confitentes. Miles verò Chriſti, feſſos verbis ſpiritualibus allevabat dicens: Si decimas obtuliſſetis pauperibus, non ſolum æterna mercede frueremini, verum etiam commodis poſſetis abundare præſentibus: Sed quia culpam confeſſione propria caſtigatis, de Domini pietate polliceor, quod rubigo præſens tam validè penitus non nocebit, tantum fides veſtra non vacillet. Verum cives ad perſolvendas ex illâ die decimas hæc promiſſio reddidit promptiores.

ptiores.

ptiores. Tunc, ut ſolebat, hortatus eſt indici jejunium,quo expleto,placidus imber deſperatæ meſſis amputavit incommoda.

Caput XIX.

PAtavis appellatur oppidum,inter utraq; flumina,Enum videlicet atq; Danubium conſtitutum,ubi beatus Severinus cellulam paucis ſolito more fundaverat , eo quod ipſe illuc ſæpius rogatus à civibus adveniret , maximè propter Alamannorum incurſus aſſiduos , quorum Rex Gibuldus ſummâ eum reverentiâ diligebat. Qui etiam quodam tempore ad eum videndum deſideranter occurrit , cui ſanctus obviam , ne adventu ſuo eam civitatem prægravaret, egreſſus eſt, tantaq; conſtantiâ regem allocutus eſt, ut tremere corã eo vehementius cœperit, ſed & poſtea ſuis exercitibus indicavit, nunquam ſe nec re bellica nec aliqua formidine tanto tremore fuiſſe concuſſum. Cumq; Dei famulo daret optionem imperandi quæ vellet, rogavit doctor piiſſimus,ut ſibi potius præſtaturus, gentem ſuam à Romana vaſtatione cohiberet, & captivos,quos ſui tenuerant, gratanter abſolveret. Tunc Rex conſtituerat,ut ex ſuis aliquem dirigeret, ad id opus maturius exequendum ; ſtatimq; miſſus Amantius diaconus, è veſtigio regem ſubſequitur,ejusq; pro foribus excubans,multis diebus non potuit nunciari. Cui pro re, qua directus fuerat, non peracta triſtiſſimo revertenti , apparuit quidam effigiem ſancti præferens Severini, qui eum minaci appellatione perterritum ſequi ſe juſſit.Cumq; pavens atq; concitus ſequeretur, pervenit ad januam regis , ſtatimq; dux ille prævius ex oculis mirantis evanuit. Verum regis iterum nuncius diaconum,unde eſſet,& quid ſperaret,interrogat: Ille rem breviter inſinuans,oblatis regi, receptisq; remeavit epiſtolis. Dimiſſus igitur,revexit fere ſeptuaginta captivos, inſuper promiſſionem regis gratam deferens, qua ſpopondit ſe,cum diligenter provinciam peragraverit,remiſſurum quantos in eadem reperturus fuiſſet numero captivorum. Pro qua re poſtmodum ſanctus Lucillus presbyter deſtinatus magnam miſerorum copiam à captivitate revocavit.

Caput XX.

PEr id tempus,quo Romanum conſtabat imperium , multorum milites oppidorum pro cuſtodia limitis publicis ſtipendiis alebantur. Qua conſuetudine deſinente, ſimul militares turbæ ſunt deletæ ; cum milite Batavino utcumq; numero perdurante, ex eo perrexerunt quidam ad Italiam,extremum ſtipendium commilitonibus allaturi , quos interemptos à barbaris nullus agnoverat. Quadam ergò die,dum in ſua cellula legeret ſanctus Severinus,ſubito clauſo codice,cum magno cœpit lacrymare

mare ſuſpirio, aſtantes juvenes juſſit ad fluvium properanter excurrere, quem in illa hora humano firmabat cruore reſpergi, ſtatimq́; nunciatum eſt, corpora præfatorum militum fluminis impetu ad terram fuiſſe delata.

Caput XXI.

PAulinus quidam ad ſanctum Severinum fama ejus latius percurrente pervenerat, hic in conſortio beati viri diebus aliquot remoratus, cum redire vellet, audivit ab eo, Venerabilis presbyter feſtina, quia ſcito dilectionem tuam, populorum deſideriis, ut credimus, obluctantem, dignitas epiſcopatus ornabit. Mox remeante ad patriam, ſermo in eo prædicentis impletus eſt. Nam cives Tiburniæ, quæ eſt metropolis Norici, coegerunt prædictum virum ſummi ſacerdotii ſuſcipere principatum.

Caput XXII.

BAſilicæ extra muros oppidi Batavini, in loco nomine Boitro trans Enum fluvium conſtitutæ, ubi cellulam paucis monachis ipſe conſtruxerat, martyrum reliquiæ quærebantur. Ingerentibus ergò ſe presbyteris, ut mitterentur ad ſanctuaria deferenda, hęc beatus Severinus monita proferebat: Quamvis cuncta mortalium opere conſtructa pereant, hæc tamen ædificia præ cæteris celerrimè relinquenda ſunt; & ideò pro reliquiis ſanctorum nullum laborem debere ſuſcipere, quia ultro ſancti Joannis eis benedictio deferetur. Interea beatum virum cives oppidi memorati ſuppliciter adierunt, ut pergeret ad Favianam Rugorum principem, mercandi eis licentiam poſtularet. Quibus ipſe, tempus, inquit, hujus oppidi appropinquavit, ut deſertum, ſicut cætera priora caſtella cultore deſtituta, remaneat. Quid ergò neceſſe eſt locis mercimonia providere, ubi ultra non poterit apparere mercator? Reſpondentibus illis, non ſe debere contemni, ſed conſueto ſublevari regimine, quidam presbyter hæc diabolico ſpiritu repletus adjecit, Perge quæſo ſancte, perge velociter, ut tuo diſceſſu parumper à jejuniis & vigiliis quieſcamus. Quo dicto, vir Dei lacrymis urgebatur ingentibus, quod in ridiculam vanitatem cunctis audientibus ſacerdos eruperat. Aperta namque ſcurrilitas latentium eſt teſtificatio delictorum. Sanctus itaq; vir, cur ita fleret, interrogatus à fratribus; Video, inquit, plagam graviſſimam nobis abſentibus huic loco protinus eventuram, & Chriſti ſacraria, quod non ſine gemitu cogor exprimere, humano ſanguine redundabunt, in tantum, ut etiam locus iſte violandus ſit, nam in baptiſterio loquebantur. Ad antiquum itaq; & omnibus majus monaſterium ſuum, juxta muros oppidi Favianis, quod centum & ultra millibus aberat, Danu-

bii navigationibus deſcendebat. Mox igitur eo diſcedente Chunimundus paucis barbaris comitatus, oppidum, ut ſanctus prædixerat, Batavis invaſit, ac pæne cunctis manſoribus in meſſe detentis, quadraginta viros oppidi, qui ad cuſtodiam remanſerant, interemit. Presbyterum quoq; illum, qui tam ſacrilege contra famulum Chriſti in baptiſterio fuerat elocutus, ad eundem locum confugientem, inſequentes barbari peremerunt. Fruſtra enim illuc offenſo Deo veritatis inimicus acceſſit, ubi tam imprudenter exceſſerat.

Caput XXIII.

IGitur ſanctiſſimus Severinus dum in monaſterio Favianis evangelium legeret, oratione ſuppleta conſurgens, ſcapham ſibi illico jubet præparari, & mirantibus his, qui aderant, ait: Sit nomen Domini benedictum, reliquiis beatorum martyrum oportet nos occurrere. Nec mora, transmeant Danubium, inveniunt hominem conſidentem in ripa ulteriore fluminis, ac multis eos precibus poſtulantem, ut ad ſervum Dei, ad quem fama vulgante olim venire cuperet, duceretur. Mox itaq; ei Chriſto ſervi demonſtrato, ſuppliciter ſancti Joannis Baptiſtæ reliquias obtulit, multis apud ſe ſervatas temporibus. Quas Dei ſervus debita veneratione ſuſcipiens, baſilicam ſancti Joannis, ſicut prædixerat, ultronea benedictione collata, ſacravit officio ſacerdotum.

Caput XXIV.

AD habitatores præterea oppidi, quod Jopia vocabatur, ſeptuaginta & amplius à Batavis millibus diſparatum, ſolitâ vir Dei revelatione commonitus, Moderatum nomine cantorem eccleſiæ deſtinavit, præcipiens, ut habitationē loci illius omnes ſine cunctatione relinquerent, mox enim perituros fore, ſi contemnerent imperata. Aliis ergò de tanto præſagio dubitantibus, aliis non credentibus prorſus, iterum miſit Quintaſium quendam, cui lacrymans ait, Perge velocius, denuncians eis, ſi in hac nocte remanſerint, ſine dilatione capientur. Sanctum quoq; Maximum ſpiritualis vitæ presbyterum inſtantius imperat admonere, ut ſaltem ipſe contemptoribus derelictis, properaret à cœleſti miſericordiâ liberari, de quo ſibi Dei famulus magnam dicebat ineſſe mœſtitiam, ne forte ſalutiferum differendo mandatum, imminenti ſubjaceret exitio. Prædictus itaq; pergens imperata ſupplevit, & reliquis incredulitate nutantibus, nuncius viri Dei presbytero retinenti ſe, atq; hoſpitalitatem præbere cupienti, nullatenus acquievit. Quâ nocte Heruli inſperatè protinus irruentes, oppidumq; vaſtantes, plurimos duxere captivos, presbyterum verò memoratum patibulo ſuſpenderunt. Quo audito ſervus Dei graviter doluit præmonitus non curaſſe.

CAPUT XXV.

DEinde quidam de Norico, Maximinus nomine, ſervum Dei frequentare ſolitus erat. Et cum pro familiaritate quam meruerat, in monaſterio ſancti viri diebus aliquot moraretur, ejus informatur oraculis, patriam ſuam grave repente exitium ſubituram. Qui acceptis litteris ad ſanctum Paulinum Epiſcopum deſignatis, remeavit inſtantius. Igitur memoratus antiſtes litterarum tenore perſtructus, univerſas diœceſes ſive caſtella, ſcriptis propriis vehementer admonuit, ut triduano jejunio quod litteræ viri Dei ſignaverant, exitio venturæ cladis occurrerent. Quibus juſſa complentibus, terminato jejunio ecce Alamannorum copioſiſſima multitudo feraliter cuncta vaſtavit, caſtella verò nullum ſenſere periculum, quæ lorica fidelis jejunii, & laudanda cordis humilitas adverſus hoſtium ferociam fidenter armaverat.

CAPUT XXVI.

POſt hæc leproſus quidam Mediolanenſis territorii, ad ſanctum Severinum, famâ ejus invitante perrexerat, hunc ſanitatum remedia implorantem ſuppliciter, monachis ſuis indicto jejunio commendavit, qui continuo Dei gratiâ mundatus eſt. Cumq; recepta ſanitate redire ſuaderetur ad patriam ſuam, proſtravit ſe pedibus ſancti viri, petens ne ulterius ad ſua redire cogeretur, cupiens ſcilicet, ut lepram quoq; peccatorum, ſicut carnis effugeret, vitamq; in eodem loco fine laudabili terminaret. Cujus animum vir Dei vehementer admirans, paucis monachis paterna juſſione præcepit, frequentatis cum eo jejuniis in oratione continua permanere, ut Dominus ei, quæ eſſent opportuna, concederet. Tantis itaq; remediis præmunitus, intra duorum menſium ſpatium vitæ mortalis eſt compedibus abſolutus.

CAPUT XXVII.

EOdem tempore manſores oppidi Quintanenſis, creberrimis Alamannorum incurſionibus defeſſi, ſedes proprias relinquentes in Batavis oppidum migraverunt. Sed non latuit eosdem barbaros confugium prædictorum, qua cauſſa plus inflammati ſunt, credentes duorum populos oppidorum uno impetu prædarentur. Sed beatus Severinus orationi fortius incubans, Romanos exemplis ſalutaribus multipliciter hortabatur, prænuncians hoſtes quidem præſentis Dei auxilio ſuperandos, ſed poſt victoriam, eos, qui contemnerent ejus monita, perituros. Igitur Romani omnes ſancti viri prædictione firmati, ſpe promiſſæ victoriæ adverſus Alamannos inſtruxerunt aciem, non tam materialibus armis, quam ſancti viri orationibus præmuniti. Qua congreſſione victis ac fugientibus Alamannis,

nis, vir Dei ita victores alloquitur, Filii, ne veſtris viribus palmam præſentis certaminis imputetis, ſcientes vos Dei nunc præſidio liberatos, ut hinc parvo intervallo temporis, quaſi quibusdam conceſſis induciis diſcedatis mecum. Itaq; ad oppidum Lauriacum congregati deſcendite. Hæc homo Dei plenus pietate commonuit. Sed Batavinis genitale ſolum relinquere dubitantibus, ſic adjecit: Quamvis & illud oppidum, quo pergimus, ingruente barbarie ſit quantocyus relinquendum, hinc tamen nunc pariter diſcedamus. Talia commonentem ſequuti ſunt plurimi, quidam reperti ſunt contumaces, nec defuit contemptoribus gladius inimici. Quicunque enim ibidem contra hominis Dei interdictum manſerunt, Thuringis irruentibus in eâdem hebdomade alii quidem trucidati, alii in captivitatem deducti, pœnas dedere contemptus.

Caput XXVIII.

IGitur poſt excidium oppidorum in ſuperiore parte Danubii, omnem populum in Lauriacum oppidum transmigrantem, qui ſancti Severini monitis paruerant, aſſiduis hortationibus præſtruebat, ne in ſuâ virtute confiderent, ſed orationibus & jejuniis atque eleemoſynis inſiſtentes, armis potius ſpiritualibus munirentur. Præterea vir Dei quadam die cunctos pauperes in unâ baſilicâ ſtatuit congregari, oleum, prout poſcebat ratio, largiturus, quam ſpeciem in illis locis difficillimam negotiatorum deferebat advectio. Igitur tamquam benedictionis accipiendæ gratiâ major egenorum turba confluxit, pretioſum quippe ibidem hujus liquoris alimentum, auxit turbam numerumq; poſcentium. Tunc beatus oratione completa, ſignoq; crucis expreſſo, ſolitum ſibi ſcripturæ ſanctæ ſermonem cunctis audientibus exprimens ait: Sit nomen Domini benedictum. Tunc cœpit oleum propriâ manu miniſtris implere portantibus, imitatus ſervus fidelis Dominum ſuum, qui non miniſtrari venerat, ſed potius miniſtrare, ſequensq; veſtigia Salvatoris, gaudebat augeri materiam, quam officio dextræ ſiniſtrâ neſciente fundebat. Completis itaq; vaſculis pauperum, nihil minuebatur in manibus miniſtrantium. Tantum igitur Dei beneficium dum circumſtantes tacitè mirarentur, unus eorum, cui nomen erat Biennius, magno timore perterritus exclamavit dicens, Domine mi, creſcit hic cacabus olei, & in modum fontis exundat. Sic liquor ille gratiſſimus, proditâ virtute, ſubtractus eſt. Cui ſtatim Chriſti famulus exclamans ait: Quid feciſti frater? Obſtruxiſti commodum plurimorum, ignoſcat tibi Dominus Jeſus Chriſtus. Sic aliquando mulier vidua debitis onerata, Heliſei Prophetæ juſſis inſtruitur, ex olei ſtillâ quam habebat, vaſa replere quamplurima. Quod cum feciſſet, & adhuc

adhuc vaſa à filiis depoſceret, ubi audivit numerum defeciſſe vaſorum, mox ſtetit oleum.

Caput XXIX.

PEr idem tempus Maximus Noricenſis, cujus fecimus ſuperius mentionem, fidei calore ſuccenſus, mediâ hyeme, qua regionis illius itinera gelu torpente clauduntur, ad beatum Severinum audaci temeritate, vel magis, ut poſtea claruit, intrepidâ devotione venire contendit, conductis plurimis comitibus, qui collo ſuo veſtes, captivis & pauperibus profuturas, quas Noricorum religioſa collatio congregaverat, bajularent, itaque profecti ad ſumma alpium cacumina pervenerunt, ubi per totam noctem nix tanta confluxit, ut eos magnæ arboris protectione vallatos, velut ingens fovea demerſos includeret. Et cum de vita ſua penitus deſperarent, vidit ductor comitum per ſoporem in effigie virum Dei, ſtantem ac dicentem ſibi: Nolite timere, pergite quo cœpiſtis. Hac verò revelatione protinus animati, cum cœpiſſent etiam fide magis quam greſſibus proficiſci, ſubitò divino nutu ingentis formæ urſus è latere veniens viam monſtraturus apparuit, qui ſe tempore hyemis ſpeluncis abditare conſuevit, & mox cupitum gerebat iter, & ducenta fere millia non ad ſiniſtram devians, non ad dexteram, viam demonſtravit optabilem. Tanta enim eos intercapedine præcedebat, quanta regente veſtigio ſemitam præpararet. Itaque progrediens beſtia per heremi vaſtitatem, viros, qui egenis deferebant ſolatia, non reliquit, ſed uſq; ad habitacula hominum, qua potuit, humanitate perduxit, & mox in unam partem officio divertit expleto, oſtendens tanto ducatus officio, quid homines hominibus præſtare debeant, quantumque charitatis impendere, cum deſperantibus iter beſtia ſæva monſtraverit. Igitur cum ſervo Dei nunciarentur qui venerant, ait, Ingrediantur, quibus viam, qua venirent, urſus aperuit. Quo audito illi ſtupore repleti, mirabantur enim virum Dei referre id, quod in abſentia provenerat.

Caput XXX.

CIves item oppidi Lauriaci, & ſuperiores transfugæ caſtellorum, ad ſuſpecta loca exploratoribus deſtinatis, hoſtes, quantum poterant, humana ſollicitudine præcavebant. Quos ſervus Dei divinitatis inſtinctu commonitus, præſaga mente præſtruxit, ut omnem paupertatis ſuæ ſufficientiam intra muros concluderent, quatenus inimicorum feralis incurſio, nihil humanitatis inveniens, ſtatim fame compulſa immania crudelitatis cœpta deſereret. Hæc per triduum conteſtatus, adveſperaſcente jam die,

Valentem nomine monachum mittens ad ſanctum Conſtantium ejusdem loci pontificem, & ad cæteros commanentes. Hac, inquit, nocte diſpoſitis per muros ex more vigiliis diſtrictius excubate, ſupervenientis hoſtis caventes inſidias. At illi nihil adverſi per exploratores ſentire ſe affirmabant. Sed Chriſti præco præmonere non deſinens, dubitantibus voce magna clamabat, eadem nocte eos aſſerens capiendos, niſi imperiis fideliter obedirent, ſæpius repetens, me, inquit, lapidate, ſi mentitus fuero. Itaq; tandem aliquando muris invigilare compulſi, expleta conſueti operis in noctis principio pſalmodia, cum celeberrimo cœpiſſent vigilare concurſu, acervus fœni cominus poſitus, ex facula bajuli nolentis accenſus, lumen, non incendium reddidit civitati. Qua occaſione vociferantibus cunctis, hoſtes ſylvarum occultatione morantes, ſubito ſplendore clamoreque perterriti, putantes ſe præcognitos quieverunt, ac mane facto circumdantes civitatem & ubique diſcurrentes, cum nihil victualium repeririſſent, diripuerunt animalium gregem cujusdam hominis, qui ſervo Dei prædicente contumax, ſua fugare contempſerat, & receſſerunt. Illis autem abeuntibus cives portas egreſſi, haud procul à muris ſcalas jacentes inveniunt, quas ad urbis excidium præparantes barbari, vigilantium clamore turbati in nocte jactaverant. Quapropter memorati cives veniam à Chriſti famulo precabantur humiliter, confitentes corda ſua lapidibus eſſe duriora, qui rebus præſentibus agnoverunt in ſancto viro gratiam viguiſſe propheticam, atq; in uno impetu eſſet plebs inobediens univerſa captiva, niſi eam liberam viri Dei conſueta conſervaſſet oratio, Jacobo Apoſtolo proteſtante, Multum, inquit, valet deprecatio juſti aſſidua,

CAPUT XXXI.

FEletheus Rugorum Rex, qui & Fava, audiens cunctorum reliquias oppidorum, quę barbaricos evaſerant gladios, Lauriacū ſe per Dei famulum contuliſſe, aſſumpto veniebat exercitu, cogitans repente detentos abducere, & in oppidis ſibi tributariis atq; vicinis, (ex quibus unum acceperat Favianis) quæ à Rugis tantummodo dirimebantur Danubio, collocare. Quamobrem graviter univerſi turbati, ſanctum Severinum adiêre ſuppliciter, ut in occurſum regis egrediens, ejus animum mitigaret. Cui tota nocte feſtinans, in viceſimo ab urbe milliario matutinus occurrit. Rex ergò adventum ejus protinus expaveſcens, teſtabatur illius ſe fatigatione plurimum prægravatum, cauſſam repentinæ curſionis inquirit. Cui ſervus Dei, Pax tibi, inquit, Rex optime, Chriſti legatus advenio, ſubditis veniam precaturus. Recole gratiam, divina beneficia recordare, quibus pater tuus ſe frequen-

frequenter ſenſit adjutum. Nam cunctis regni ſui temporibus nihil me inconſulto gerere præſumebat. Qui monitis non reſiſtens ſalutaribus, crebris proſperitatibus recognovit, quanti valeret obedientis animus, quantumq; triumphatoribus proſit, ſuis non tumêre victoriis. Et Rex, inquit, hunc populum, pro quo benivolus precator accedis, non patiar Alamannorum aut Thuringorum iniquorum ſævâ deprædatione vaſtari, vel gladio trucidari, aut in ſervitio redigi, cum ſint nobis oppida & caſtella, in quibus debeant ordinari. Cui ſervus Chriſti conſtanter ita reſpondit, Nunquid arcu tuo & gladio homines iſti à prædonum vaſtatione creberrima ſunt erepti, & non potius Dei munere, ut tibi pauliſper obſequi valeant reſervatiùs? Nunc ergò Rex optime conſilium meum ne reſpuas, fidei meæ hos committe ſubjectos, ne tanti exercitus compulſione vaſtentur potius quam migrentur: Confido enim in Domino meo, quod ipſe, qui me fecit horum calamitatibus intereſſe, in ducendis eis idoneum faciet promiſſorum. His auditis, Rex modeſtis legationibus mitigatus, cum ſuo remeavit exercitu. Igitur Romani, quos in ſua ſanctus Severinus fide ſuſceperat, deſcendentes de Lauriaco pacificis diſpoſitionibus, benivolâ cum Rugis ſocietate vixerunt. Ipſe verò Favianis degens in antiquo ſuo monaſterio, nec admonere populos, nec prædicere futura ceſſabat, aſſerens univerſos in Romani ſoli provinciam abſq; ullo libertatis migraturos incommodo.

CAPUT XXXII.

HIſdem temporibus Odobagar Rex ſancto Severino familiares litteras dirigens, ſi qua ſperanda duceret, dabat ſuppliciter optionem, memor illius præſagii, quo eum expreſſerat quondam regnaturum. Tantis itaq; ſanctus alloquiis invitatus, Ambroſium quendam exulantem rogat abſolvi. Cujus Odobagar gratulabundus paruit imperatis. Quodam etiam tempore dum memoratum regem multi nobiles coram ſancto viro humana, ut fieri ſolet, adulatione laudarent, interrogat, quem regem tantis præconiis prætuliſſent, reſpondentibus Odobagarum Regem. Odobagar, inquit, interim inter tredecim & quatuordecim annos videlicet integros regnabit, finem verò regni ejus ſignificans, & his dictis adjecit, citius illos, quod ipſe prædixerat, probaturos.

CAPUT XXXIII.

AB oppidaneis Comagenſibus, apud quos primùm quondam innotuerat beatus Severinus, ſuppliciter rogatus advenit. Cujus compertâ præſentiâ, unus ex optimatibus Felethei Regis filium ſuum adoleſcentem diuturno languore vexatum, cui

jam

jam parabat exequias, transjecto Danubio pedibus ejus projecit, & lacrymans, credo, inquit, homo Dei, te filio meo velocem impetrare divinitus poſſe ſanitatem. Tunc data oratione, qui ſemivivus allatus fuerat, ſtatim patre mirante ſurrexit, & perfecta protinus revertitur ſanitate.

Caput XXXIV.

ELephantioſus quidam, Telo nomine, de longinquis regionibus ſancti Severini invitatus virtutibus venit, rogans ejus orationibus mundari. Accepto itaq; ex more præcepto, jubetur Deum totius gratiæ largitorem ſine ceſſatione lacrymabiliter exorare. Quid plura? precibus beati viri idem leproſus divina opitulatione mundatus, dum commutat mores in melius, mutare meruit & colorem, regis æterni magnalia tam ſuis quam plurimorum vocibus longè lateq; denuncians.

Caput XXXV.

BOnoſus quoq; monachus beati Severini, barbarus genere, qui reſponſis ejus inhærebat, oculorum imbecillitate plurimum prægravatus, medelam ſibi præſtari ejus oratione poſcebat, ægrè ferens adventitios & externos ſalutaris gratiæ ſentire præſidia, ſibiq; nullam remediorum opem aliquatenus exhiberi. Cui ſervus Dei, non tibi, inquit, expedit fili corporeis luminibus aciem habere perſpicuam, & exterioris oculi clarum præferre conſpectum, ora magis, ut obtutus vegetetur interior. Talibus ergò monitis informatus, dedit operam corde magis videre quam corpore, meruitq; absque ullo faſtidio mirabiliter in orationibus perfici jugitate continuus, & per quadraginta fere annos in monaſterii excubiis perſeverans, eodem, quo converſus eſt, fidei calore transivit ad Dominum.

Caput XXXVI.

IN loco Boitro ſuperius memorato, quoſdam tres monachos ſui monaſterii doctor humilis ſuperbię fœditate reſperſos, dum pro ſuis ſingulos exceſſibus increpatos, durare in pernicie comprobaſſet, oravit, ut eos Dominus in adoptionem recipiens filiorum, paterno dignaretur flagello corripere. Prius ergò quam orationem effuſis lacrymis terminaret, uno momento iidem monachi dæmone corripiente vexati, contumaciam ſuam pectoriſque faſtum, ac ſuperbiam cordis miſerabilibus vocibus fatebantur. Abſit, ut cuiquam hoc crudele videatur aut noxium, quia traditi ſunt hujuſmodi Satanæ in interitum carnis, ſicut docet beatus Apoſtolus, ut ſpiritus ſalvus ſit in die Domini

noſtri Jeſu Chriſti, cum beatus Ambroſius Mediolanenſis Epiſcopus ſervum Stiliconis, auctorem falſarum epiſtolarum deprehenſum, dixerit oportere tradi Satanæ, ne talia impoſterum auderet admittere, quem eodem momento, cum adhuc ſermo eſſet in ore ſacerdotis, ſpiritus immundus arreptum cœpit diſcerpere. Severus quoq; Sulpitius refert ex relatione Poſthumiani, virum quendam magnis virtutibus ſignisq́; mirabilem, ad expellendam de corde ſuo jactantiæ vanitatem quam incurrerat, exoraſſe, ut permiſſa in ſe menſibus quinq; diaboli poteſtate, ſimilis his fieret, quos ipſe curaverat. Idem poſt pauca, Itaq; correptus à dæmone, tentus in vinculis, omnia, quæ energumeni ferre ſolent, perpeſſus, quinto demum menſe curatus eſt, non tantum à dæmone, ſed quod illi erat utilius atq; optatius, ab elationis vanitate. Prædictos itaque monachos vir Dei delegatos fratribus per dies quadraginta arduis abſtinentiæ remediis mancipavit. Quibus expletis, datâ ſuper eos oratione, à poteſtate dæmonis eruit, nec ſolùm corporis ſanitatem, ſed & mentis impertit. Quo facto ſancto viro reverentia & terror accrevit, & cæteros major diſciplinæ metus obtinuit.

Caput XXXVII.

MArcianum monachum, qui poſtea presbyter ante nos monaſterio præfuit, ad Noricum cum Renato fratre direxerat. Et cum dies tertius laberetur, ait fratribus, Orate chariſſimi, quia gravis hac horâ Marcianum tribulatio comprimit & Renatum, de quâ tamen citius Chriſti liberabuntur auxilio. Tunc monachi quæ ab eo dicta ſunt protinus annotantes, illis poſt menſes plurimos redeuntibus, diem horamq́; periculi quâ barbaros evaſerant, indicantibus, ſicut ſignaverant, approbaverunt.

Caput XXXVIII.

ITem beatiſſimus Severinus monacho Urſo nomine, repente præcepit quadraginta dierum diſtrictiore jejunio, venturæ calamitati, abſtinentia ciborum & lamentis occurrere, dicens: Imminet tibi corporale periculum, quod Dei præſidio parvi panis & aquæ remediis expiabis. Quadrageſimo itaq; die mortifera papula in brachio jejunantis apparuit, quam mox ad ipſum ingreſſus ſuppliciter demonſtravit. Cui ſanctus Dei famulus, Noli metuere prænunciatum tibi ante dies quadraginta diſcrimen, ſtatimq́; propria manu ſigno crucis obducto, mirantibus, qui aderant, papula lethalis evanuit. Hoc unum de domeſticis ſanitatibus narrare ſufficiat, prolixi operis faſtidium declinando. Nam ſæpius ſuorum ægritudines monachorum Chriſto ſibi revelante prænuncians, hiſdem quibus prævidebat muneribus & ſanabat.

Caput XXXIX.

A Diſcipulorum ſuorum quoq; cellulâ ſpiritualis doctor non longius habitabat, in orationibus & abſtinentia jugiter perſeverans, cum quibus tamen matutinas orationes, & propriam noctis principio pſalmodiam ſolemniter adimplebat, reliqua verò orationum tempora, in parvo complebat oratorio, quo manebat. In quibus ſæpe cœleſtibus informabatur oraculis, multa futura per Dei gratiam prædicabat, multorum etiam occulta cognoſcens, ut opus erat, proferebat in medium, & ſingulis remedia, prout poſcebat modus ægritudinis, providebat. Stratus ejus unum erat in oratorii pavimento cilicium, omni tempore ipſo quo veſtiebatur amictu, etiam dum quieſceret utebatur. Nunquam ante ſolis occaſum niſi certa ſolvit feſtivitate jejunium. Quadrageſimæ verò temporibus una per hebdomadem refectione contentus, æquali vultus hilaritate fulgebat. Aliena quaſi propria errata deflens, quibus poterat præſidiis temperabat.

Caput XL.

DEinde poſt multos agones & diuturna certamina, cum ſe beatus Severinus de hoc ſæculo tranſiturum Deo revelante ſenſiſſet, memoratum Rugorum regem Favam cum uxore ejus crudeliſſima nomine Giſa ad ſe venire commonuit. Quem cum ſalutaribus exhortatus eſſet affatibus, ut ita cum ſibi ſubjectis ageret, quo ſe jugiter cogitaret pro ſtatu regni ſui rationem Domino redditurum, aliisq; verbis intrepidè monuiſſet, protenta manu regis pectus oſtendens, reginam interrogationibus arguebat his: Hanc, inquit, animam Giſa an aurum argentumq; plus diligis? Cumq; illa maritum ſe diceret cunctis opibus anteferre, Vir Dei ſapienter: Ergò, inquit, deſine innocentes opprimere, ne illorum afflictio veſtram magis diſſipet poteſtatem, etenim tu ſæpe manſuetudinem regis convellis. At illa, Cur, inquit, nos ſic accipis ſerve Dei? Cui ipſe, Conteſtor, ait, vos ego humilis, jam profecturus ad Deum, ut ab iniquis actibus temperantes, piis mores honeſtetis operibus. Huc uſque regnum veſtrum auctore Domino proſperatum eſt, jam ex hoc vos videritis. His monitis Rex cum conjuge ſufficienter inſtructi, valedicentes ei profecti ſunt. Tunc ſanctus non deſinebat de ſuę migrationis vicinia ſuos alloqui dulcedine charitatis, quod quidẽ facere nec ante ceſſaverat. Scitote, inquit, fratres, ſicut filios Iſraël conſtat ereptos eſſe de terra Ægypti, ita cunctos populos terræ hujus, oportet ab injuſta barbarorum dominatione liberari. Etenim omnes cum ſuis facultatibus de his oppidis emigrantes, ad Romanam provinciam abſq; ulla ſui captivitate pervenient. Sed memẽtote præcepta ſancti Joſeph Patriarchæ, cujus ego vos indignus & infimus atteſtatione convenio,

venio, viſitatione viſitabit vos Dominus, & tolletis oſſa mea hinc vobiſcum, quod non mihi, ſed vobis eſt profuturum. Hæc quippe loca nunc frequentata cultoribus, in tam vaſtiſſimam ſolitudinem redigentur, ut hoſtes æſtimantes auri ſe quippiam reperturos etiam mortuorum ſepulturas effodiant. Cujus vaticinii veritatem eventus rerum præſentium comprobavit. Levari ergò ſuum corpuſculum pater ſanctiſſimæ probitatis providis argumentis præcepit, ut dum generales populi transmigrationes provenisſent, indiviſa fratrum, quos adquiſierat, congregatio proficiſcens, obtentu memoriæ ejus in uno ſocietatis vinculo permaneret.

Caput XLI.

DIem etiam, quo tranſiturus eſſet idem beatus Severinus è corpore, ante duos & amplius annos, hac ſignificatione monſtravit. Epiphaniorum die cum ſanctus Lucillus presbyter abbatis ſui ſancti Valentini, Retiarum quondam Epiſcopi, diem depoſitionis annua ſolemnitate in craſtinum celebraturus ſollicitus intimaſſet, idem famulus Dei ita reſpondit: Si beatus Valentinus hęc tibi celebranda ſolemnia delegavit, ego quoq; tibi in eodem die vigiliarum mearum ſtudia obſervanda migraturus è corpore derelinquo. Ille his ſermonibus tremefactus, cum ſe magis, utpote homo decrepitus, enixius commendaret, quaſi primitus tranſiturus, adjecit: Hoc erit, ſancte presbyter, quod audiſti, nec enim Domini conſtitutum humana voluntate præteriet.

Caput XLII.

PRæterea cum Friderichus à fratre ſuo Rugorum Rege Fava ex paucis, quę ſuper ripā Danubii permanſerant, oppidis unū acciperet Favianis, juxta quod ſanctus Severinus, ut retuli, commanebat, & ad eum idem Friderichus ex more ſalutaturus accederet, cœpit ei miles Chriſti iter ſuum enixius indicare, ſub conteſtatione hæc proloquens, Noveris me, inquit, quantocyus ad Dominum profecturum, & idcirco commonitus præcaveto, ne me diſcedente aliquid horum, quæ mihi commiſſa ſunt, attaminare pertentes, & ſubſtantiam pauperum captivorumque contingas, indignationem Dei, quod abſit, tali temeritate ſenſurus. Sed Friderichus inſperatâ commonitione perculſus, cur, inquit, hac conteſtatione confundimur, cum non optemus tantis orbari præſidiis, & ſanctæ largitioni tuæ, quæ omnibus nota eſt, conferre aliquid nos deceat, non auferre, quatenus ſolitâ, ſicut & pater noſter Flacci theus, tuâ merear oratione muniri, qui experimento didicit ſanctitatis tuæ meritis ſe fuiſſe ſemper adjutum. Et ille, qualibet, inquit, occaſione meam cellulam volueris lædere, & hîc

ſtatim probabis,& in futuro ſolves,quam non opto,vindictam. Tunc Friderichus promittens ſe Chriſti famuli monita ſervaturum,remeavit ad propria. Doctor verò dulciſſimus non ceſſabat ſuos alloqui per monita diſcipulos , dicens , Confido de gratiâ Chriſti mei Jeſu,quia vobis in opere ſuo durantibus , & meæ memoriæ pacatâ ſocietate conjunctis,æternæ vitæ bona tribuet, nec ſolatia præſentium denegabit.

Caput XLIII.

Nonis itaq; Januariis cœpit tenuiter lateris dolore pulſari,quo durante per triduum , medio noctis tempore fratres adeſſe præcepit, quos de corpore ſuo commonens , & paternâ informatione corroborans inſtanter ac mirabiliter talia proſecutus ajebat,Filii in Chriſto chariſſimi, ſcitis quod beatus Jacob conditione mortis inſtante,filios ſuos adeſſe præcipiens,propheticæ benedictionis affatibus ſingulos quosq; remunerans , myſteriorum arcana prodidit futurorum. Nos verò infimi ac tepidi, tantæque impares pietati, hanc prærogativam noſtris uſurpare viribus non audemus, unum tamen, quod humilitati congruit , non tacebo , mittens vos ad exempla majorum, quorum intuentes exitum converſationis , imitamini fidem , Abraham namque vocatus à Domino,fide obedivit,ut exiret in locum, quem accepturus erat in poſſeſſionem, & exiit neſciens quo venturus eſſet. Hujus igitur beati patriarchæ imitamini fidem, imitamini ſanctitatem , terrenam deſpicite patriam , cœleſtem ſemper inquirite. Confido autem in Domino , quod mihi de vobis æterna lucra provenient. Video enim vos gaudiũ meum fervore ſpiritus ampliaſſe , amare juſtitiam , fraternæ charitatis vincula diligere , caſtitati operam dare , humilitatis regulam cuſtodire , hæc quantum ad hominis ſpectat intuitum , laudo confidenter & approbo. Sed orate, ut quæ humanis aſpectibus digna ſunt, æternæ diſcretionis examinatione firmentur,quia non,ſicut videt homo,videt Deus. Ille ſiquidem,ſicut divinus ſermo denunciat , omnia corda ſcrutatur, & omnium mentium cogitationes antevenit. Aſſiduis ergò precibus hoc orate,ut oculos cordis veſtri Dominus illuminet,eosq;,ſicut oravit beatus Heliſeus,aperiat, quo poſſitis agnoſcere,quanta nos circumſtent adjumenta ſanctorum,quanta fidelibus auxilia præparẽtur,Deus enim noſter ſupplicibus appropinquat. Non deſit militantibus jugis oratio,non pigeat agere pœnitentiam , quos non puduit facinus perpetrare , non pigeat lugere peccantes, ſi quomodo offenſa divini judicii lacrymarum veſtrarum inundatione placetur , quia ſpiritum contribulatum ſuum eſt dignatus vocare ſacrificium. Simus igitur corde humiles, mente tranquilli, delicta omnia præcaventes,ac divinorum ſem-

per

per memores mandatorum, ſcientes non prodeſſe nobis cum humilitate veſtis nomen monachi, vocabulum religionis, ſpeciem pietatis, ſi circa obſervantiam degeneres inveniamur & reprobi. Mores igitur, filii chariſſimi, propoſito ſuſcepto conſentiant, grande nefas eſt peccata ſectari hominem ſæcularem, quanto magis monachos, qui blandimenta ſæculi quaſi atrocem beſtiam fugientes, Chriſtum cunctis affectibus prætulerunt, quorum inceſſus & habitus creditur eſſe documentum. Sed quid vos ultra demoror, filii chariſſimi, longi ſermonis affatu? Supereſt, ut beati Apoſtoli ultimâ oratione vos perſequar, ita dicentis: Et nunc commendo vos Deo, & veræ gratiæ ejus, qui potens eſt conſervare vos, & dare hæreditatem in ſanctificationibus. Ipſi gloria & imperium in ſæcula ſæculorum, Amen.

CAPUT XLIV.

POſt hujuſmodi igitur ædificationis alloquium, cunctos per ordinem ad oſculum ſuũ juſſit accedere, & ſacramento communionis accepto fleri ſe penitus prohibet, totumque corpus ſigno crucis extenta manu conſignans, ut pſallerent imperavit. Quibus mœroris effuſione cunctantibus, ipſe pſalmum protulit ad canendum, Laudate Dominum in ſanctis ejus, omnis ſpiritus laudet Dominum. Sextis itaque Januarii Idibus, nobis vix præ fletu reſpondentibus, in hoc verſiculo quievit in Domino. Quo ſepulto, credentes omnimodo ſeniores noſtri, quæ de transmigratione prædixerat, ſicut & multa alia, infecta præterire non poſſe, locellum ligneum paraverunt, ut cum prænunciata populi transmigratio proveniſſet, prædictoris imperata complerent.

CAPUT XLV.

FRiderichus verò beati Severini morte comperta, pauper & impius, barbarâ cupiditate ſemper immanior, veſtes pauperibus deputatas, & alia nonnulla credidit auferenda. Cui ſceleri ſacrilegium copulans, calicem argenteum, cæteraq; altaris miniſteria præcepit auferenda. Quæ cum impoſita eſſent ſacris altaribus, nec auderet directus villicus ad tale facinus ſuas manus extendere, quendam militem Avicianum nomine compulit diripere memorata. Qui quamvis invitus præcepta perficiens, mox tamen inceſſabiliter vexatus omnium membrorum tremore, dæmonio quoque corripitur. Is ergò velociter conſilio meliore correxit errata, ſuſcepto namq; profeſſionis ſanctæ propoſito, in inſulę ſolitudine armis cœleſtibus mancipatus, militiæ commutavit officium. Friderichus autem immemor conteſtationis & præſagii ſancti viri, abraſis omnibus monaſterii rebus, parietes tantum, quos Danubio non potuit transferre, dimiſit. Sed mox in

eum ultio denunciata pervenit,nam intra menſis ſpatium à Friderícho fratris filio interfectus, prædam pariter amiſit & vitam. Quapropter Rex Otachar Rugis intulit bellum, quibus etiam devictis, & Friderícho fugato, patre quoque Fava capto, eum ad Italiam cum noxiâ conjuge ſupra memoratâ, videlicet Giſa transmigravit. Poſt audiens idem Odachar Fridericum ad propria revertiſſe, ſtatim fratrem ſuū miſit cum multis exercitibus Aonulfum, ante quem denuo fugiens Fridericus, ad Theodoricum regem, qui tunc apud Novam civitatem provinciæ Meſiæ morabatur, profectus eſt, Aonulfus verò præcepto fratris admonitus, univerſos juſſit ad Italiam migrare Romanos. Tunc omnes incolæ tamquam de domo ſervitutis Ægyptiæ, ita de quotidianâ barbarie frequentiſſimæ deprædationis educti, ſancti Severini oracula cognoverunt. Cujus præcepti non immemor venerabilis noſter presbyter Lucillus, dum univerſi per comitem Pierium compellerentur exire, præmiſſa cum monachis veſperæ pſalmodiâ, ſepulturæ locum imperat aperiri. Quo patefacto, tantæ nos ſvavitatis flagrantia omnes circumſtantes accepit, ut præ nimio gaudio atq; admiratione proſterneremur in terram; deinde humaniter æſtimantes oſſa funeris invenire disjuncta, nam annus ſextus depoſitionis ejus effluxerat, integram corporis compagem reperimus. Quo miraculo, immenſas gratias retulimus omnium conditori, quia cadaver ſancti, in quo nulla aromata fuerunt condita, cum barbâ pariter & capillis usq; ad illud tempus permanſiſſet illæſum. Linteaminibus igitur immutatis, in loculo multo jam tempore ante præparato funus includitur, carpentum trahentibus equis mox evehitur, cunctis nobiſcum provincialibus idem iter agentibus, qui oppidis ſuper ripam Danubii relictis, per diverſas Italiæ regiones varias ſuæ permigrationis ſortiti ſunt ſedes. Sancti itaq; corpuſculum ad caſtellum nomine Montem Feletem multis emenſis regionibus apportatum eſt.

CAPUT XLVI.

PEr idem tempus multi variis occupati languoribus, & nonnulli à ſpiritibus immundis oppreſſi, medelam divinæ gratiæ ſine ulla mora ſenſerunt. Tunc & mutus quidam ad id caſtellum ſuorum miſeratione perductus eſt, qui dum in oratorium, quo ſancti viri corpuſculum ſuper carrum poſitum adhuc permanebat, alacer perveniſſet, ac ſub eo clauſo oris ſui oſtio in cordis cubiculo ſupplicaret, illico lingua ejus in oratione reſoluta laudem dixit Altiſſimo. Cumq; reverſus ad hoſpitium, quo ſuſcipi conſveverat, interrogatus fuiſſet ex more, nutu ſignoq; pulſatus, & oraſſe ſe, & laudē Deo obtuliſſe clarâ voce reſpondit. Quo loquente pavefacti, qui eum noverant, ad oratorium cum clamore

curren-

currentes, ſancto Lucillo presbytero, ſimulq; nobis, qui cum illo eramus, ignorantibus quid evenerat, indicarunt. Tunc omnes exultantes in gaudio, divinę clementię gratiarũ retulimus actiones.

CAPUT XLVII.

IGitur illuſtris fœmina Barbaria beatum Severinum, quem fama vel litteris cum ſuo quondam jugali optimè noverat, religioſa devotione venerata eſt. Quæ cum poſt obitum ejus audiens corpuſculum ſancti in Italiam multo labore perductum, & uſq; ad illud tempus terræ nullatenus commendatum, venerabilem presbyterum noſtrum Martianum, ſed & cunctam congregationem litteris frequentibus invitavit. Tunc ſancti Gelaſii ſedis Romanæ Pontificis auctoritate, & Neapolitano populo exequiis reverendis occurrente, in caſtello Locullano per manus ſancti Victoris Epiſcopi, mauſoleo, quod prædicta fœmina condidit, ex parte collocatum eſt. Qua celebritate multi languoribus diverſis afflicti, quos recenſere longum eſt, receperunt protinus ſanitatem. Inter quos quædam venerabilis ancilla Dei Proceſſa nomine, civis Neapolitana, cum graviſſimum ægritudinis pateretur incommodum, ſancti funeris provocata virtutibus, in itinere properanter occurrit, ingreſſa ſub vehiculum, quo corpus venerabile portabatur, ſtatim caruit omnium languore membrorum. Tunc & Laodicius quidam cæcus, inopinato pſallentis populi clamore perculſus, ſollicitè ſuos, quid eſſet, interrogat, reſpondentibus, quod cujusdam ſancti Severini corpus tranſiret, compunctus ad feneſtram domus, in qua manebat, ſe duci rogat, de qua poterat à ſanis eminus multitudo pſallentium atq; vehiculum ſancti corporis contemplari. Cumq; feneſtræ enixius incumberet atq; oraret, protinus proſpicit ſigillatim demonſtrans omnes notos atq; vicinos. Quo facto, cuncti, qui audierant, gratias Deo lacrymantibus gaudiis retulerunt. Marinus quoq; primicerius ſanctæ eccleſiæ Neapolitanæ cum ſanitatem poſt immaniſſimum capitis dolorem recipere non poſſet, caput vehiculo credens appoſuit, & mox à dolore liberum ſublevavit, memorq; illius beneficii, ſemper in die depoſitionis ejus occurrens, devotum ſacrificium Deo cum gratiarum actione reddebat. Verum multis plura ſcientibus, ſufficiant iſta de innumeris, quæ in ingreſſu ejus geſta ſunt, beneficiorum virtutumq; retuliſſe miracula. Monaſterium igitur eodem loco conſtructum ad memoriam beati viri hactenus perſeverat, cujus meritis multi obſeſſi à dæmonibus curati ſunt, & diverſis obſtricti languoribus receperunt ac recipiunt operante Dei gratia ſanitatem: Cui eſt honor & gloria per infinita ſæcula ſæculorum, Amen.

SCHOLIA IN VITAM
S. SEVERINI,
ab Eugippio ſcriptam.

AD PRÆFATIONEM.

EX *inſcriptione pâret, hanc Paſchaſii diaconi eſſe, cui Eugippius Severini vitã commentarii, ſive, ut ipſe loquitur, commemoratorii vice transmiſerat, rogans pro illorum temporum modeſtiâ, ut diligenter politam, & copioſè ornatam, in litteras referre vellet : at eam Paſchaſius provinciam deprecatus, cauſſam addidit*, quia tu hæc, quæ me narrando poſcebas, elocutus es ſimplicius, explicaſti facilius, nihil adjiciendum labori veſtro ſtudio noſtro credidimus. *Deceptus ergò Vigul. Hund, qui in metrop. Salisburgenſi prodiderit, Paſchaſium diaconum ſcripſiſſe Severini vitam, ad petitionem Eugippii.*

AD PRIMUM CAPUT.

Attila Rex Hunnorum defunctus eſt) *Anno Chriſti 454. aut ſi forte uno alterove prius, neq; enim auctoribus admodum convenit.*

Inter filios ejus de obtinendo regno magna ſunt exorta certamina) *Hæc fuſius apud Jornandem de rebus Geticis*, Ut ſolent animi juvenum ambitu potentiæ concitari, inter ſucceſſores Attilæ de regno orta contentio eſt, & dum inconſultè imperare cupiunt cuncti, omnes ſimul imperium perdidêre. Sic frequenter regna gravat plus copia quam inopia ſucceſſorum. *Filiorum autem Attilæ ex innumeris uxoribus, ut hic ait*, per licentiam libidinis pæne populus fuit. *Maximus natu Ellac nomine.*

De partibus orientis) *Oriens poſtremis rei Romanæ temporibus triplici fere ſignificatione acceptus, ſive pro omni eo terrarum ſpatio, quod ad Conſtantinopolitanum, hoc eſt, orientis imperium pertinebat. ſive pro parte illius imperii, quæ ſub proprio Præfecto Prætorio quinq; diœceſes complectebatur, ſive etiam deniq; pro unâ iſtarum quinq; diœceſium, cui quindecim provinciæ inerant, puta Palæſtina, Phœnice Syria, & reliquæ in Notitiâ enumeratæ, ex qua hæc diviſio petita eſt. Iſto loco ſi primam, eamq; maximè univerſalem orientis interpretationem accipimus, minimè errabimus.*

In vicinis ripenſis & Pannoniorum partibus) *Liquet legendum* in vicinis Norici ripenſis, *uti habet Lazius Comment. Reip. Rom. lib. 12. ſect. 6. cap. 8 ubi plura Eugippii verba refert, atq; ea vocula tutò interſeri poterat, niſi nobis in præfatione legem præſcripſiſſemus, in hominum locorumq; nominibus nihil mutare. Noricum autem ripenſe eſt, quidquid ab Oeno, Rætiarum & Vindeliciæ termino ad Pannones uſque in Danubii ripâ jacet.*

Aſturis) *Surius legit Caſturis: ego noſtram lectionem præfero, quoniam in Notitiâ ſub Duce Pannoniæ primæ & Norici ripenſis Auſturis invenio, ubi Ortelius in theſ. Aſturis agnoſcit. Aventinus Annal. 2. Aſturum in confinio Norici ripenſis & Pannoniæ oppidum tunc periiſſe ſcripſit. Cuſpinianus in Auſtriæ deſcript. vitâ S Colomanni, Aſturum nunc Stokerau eſſe. Lazius Caſtuns hic. paulò pòſt Caſturis legit, & primo quidem loco Caſtuns corruptè pro Auguſtis, ſecundo Caſturis pro caſtris ſcriptum opinatur, ut ſcilicet Caſtra Auguſta aut Auguſtana ſignificentur: Sed hæc audax, & infelici nimium conatu huc detorta conjectura.*

Commagenis) *Rectius alii Comagenis, puta caſtris. Horum meminere Notitia & Antoninus. Multa de iis Lazius, hodie Holenburg vocari ad ripam Danubii octavo aut nono ſupra Viennam milliario, & ad Friſingenſis Epiſcopi ditionem pertinere. Cuſpiniano Kaumberg videbatur, quod Lazius minus probat.*

Hoc

Hoc barbarornm intrinſecus conſiſtentium , qui cum Romanis fœdera inierant,cuſtodia ſervabatur arctiſſima) *Quam miſera & deplorata illis temporibus harum provinciarum fuerit conditio, ex iſto uno fœdere ſatis ſuperq; colligi poterat, niſi reliqua omnis hiſtoria in id argumentum conſpiraret. Romanos verò accipio tum præſidiarios milites, tum provinciales etiam omnes.*

AD CAPUT III.

Civitatem nomine Favianis) *Surio, & Lazio Comment. lib. 12 ſect. 3. c. 7. Item ſæpe libris rer. Viennenſ. Fabianis, quam ego differentiam tanti non æſtimem, notum quippe B. & V. viciſſim commutari. Cuſpinianus Flavabis Gothico vocabulo dictam ſcripſit, perſuaſus opinor à codice parum emendato. In confeſſo, quod pluribus oſtendit Lazius, Fabianis, truncatis extremis utrimq; ſyllabis, & A. in E. mutatâ, Wien vulgo eſſe, Vindobona aliàs; Caſtra Fabiana dicta à cohorte fortaſſis Fabiâ aut Fabianâ, quam ſtativa ibi habuiſſe antiqua inſcriptio indicio, caſtrorum inde nomine obſoleſcente, quod aſſolebat, Fabianæ, aut Fabianorum verius, ſolùm manſit. Quæ de reliquis clariſſimæ urbis nominibus Lazius diſputat, ſcholiorum brevitas non capit. Iſtud capit, ut admoneam, hunc capite de Vindobonâ egregiè dormitaſſe, cum retulit Severinum à Gelaſio Pontif. & Juſtiniano Imp. in Noricum & Pannoniam ad Feletheum Herulorum Regem miſſum, quod nec verum eſt, nec per temporum rationem eſſe potuit.*

De partibus Retiarum) *Rhetiarum Sur. lapides antiqui Ratiam habent; quæ poſterioribus temporibus, ut ex Notitiâ eſt intelligere, in primam & ſecundam ſecta, plurium numero appellari cœpit.*

Eni fluminis) *Melius Oeni, quidam Æni, Oenus Ratos à Noricis diſtinguit, & ad Batava miſcetur Danubio, ad cujus ripam Fabiana, id eſt, Vienna.*

AD CAPUT IV.

Mamertinum percunctatus eſt, tunc Tribunum , qui poſt Epiſcopus ordinatus eſt) *Aventinus Mamertinum & Pierium Vindeliciæ & Norici præſides fuiſſe ſcripſit. De Pierio poſt videbimus. In Mamertino hunc Eugippii locum ſequutus, malè prorſus interpretatus eſt: liquet ex Notitiâ, quod ex rerum ipſa conditione intelligi poterat, multos fuiſſe per provinciarum præſidia Tribunos, uti Præfectos quoque, at Præſidem unum tantum. Lazius Mamertinum primum Viennæ Epiſcopum hinc eruit , ſuffragatorem nactus ut ait, librum Chronicum bene veterem; cujus ego auctoritati eo minus debeo accedere, quod profectò Eugippius, ſi noſtrum codicem ſequimur , Mamertinum Epiſcopum ordinatum univerſè dixerit, de Fabianis nihil addiderit: Sin Surianum inſpicimus, hunc in modum conceptum,* Mamertinum tribunum percunctatus eſt, utrum aliquos ſecum haberet armatos, *appareat illam de Epiſcopo narrationem ex gloſſemate irrepſiſſe , quod credibile natum occaſione Mamerti, Viennæ in Gallia Epiſcopi, qui hoc ævo ſanctitate celebris, illis maximè ſupplicationibus innotuit, quæ ante diem Aſcenſioni Chriſti ſacrum celebrari conſuevere. Meminere ejus Gregor. Turon. hiſt Franc. lib. 2. c. 34. Ado Vien. in Chron. an. 396. & 452. Sidonius in epiſtolis aliquoties, præter etiam alios multos.*

Dicuntia) *Sur. Taguntia. Veſtigent regionis periti, cuinam ad ſecundum à Vienna milliarium fluvio alterutrum ex his nominibus conveniat.*

Ad vineas) *Lazius comment. lib. 12. ſect. 6. c. 9. prodit, rudera cellæ S. Severini ad Vineas ſupereſſe in pago Siferingâ, magno milliario à Vienna diſſito, ſub jugo Cetii vitifero. Villam Severini Cuſpinianus appellat, pulchram, populoſam, vineis & hortis excultam, quam ipſemet poſſidebat, veneratione memoriæ S. Severini ad eam emendam impulſus.*

Monaſterium haud procul à civitate) *Lazius ait, haud procul à cella cœnobii rudera conſpici. Sæpe verò poſthac iſtius monaſterii mentio, interdum nudè Monaſterium, nonnunquam Monaſterium Favianis appellatur, cap. 22.* antiquum & omnibus majus monaſterium ſuum, juxta muros oppidi Favianis.

Purgum oppidum) *Burgum Cuſpinianus, Burckensdorf interpretatur, & Flaccitheum Rugorum regem ibi habitaſſe aſſerit, credo iis adductus, quæ initio proximi capitis narrantur. At ea Burgi contigiſſe qui conſtat? Et contigerint Burgi, non conſequitur Flaccitheum ibi habitaſſe, ſiquidem ad Severinum adveniſſe dicitur. Minimè verò omnium regiæ civitati conveniunt,*

 quæ

quæ Eugippius, verba ſubdit, Burgum ſæpius ſecedebat, ut hominum declinatâ frequentia, quæ ad eum venire conſueverat, oratione continua Deo protinus inhæreret.

AD CAPUT V.

Rugorum) *Sur. Rugiorum; quæ præferenda ſcriptio, cum Tacitus libro de morib. German. Rugios ad Oceanum habeat. Inde illi profecti (quamquam non omnes, manſere enim reliquiæ in ſemen) prope Danubium conſedere, Paulus Diacon. lib. 1. de geſtis Langobard. cap. 19.* (Feletheus *Rugorum Rex Flaccitei filius*) illis diebus ulteriorem Danubii ripam incolebat, quam à Norici finibus idem Danubius ſeparat. *Aliquot interjectis verſibus, eum tractum appellat* Rugiland, quæ Latino eloquio Rugorum patria dicitur. *Jornandes, deſcribens provincias, à populis Attilæ parentibus poſt ejus obitum variè diſcerptas & occupatas*, Rugi verò aliæq; nationes nonnullæ Biozimetas, Scandiopolim, ut incolerent, petivere. *Quæ verborum monſtra quid ſibi velint, ego non capio: Neq; quorundam interpretatio, Biozimetas Europææ Scythiæ populos Scandiopolim habitare, videtur exſculpi poſſe, ut exſculpatur, vix intelligo quid id ad Rugios.*

Flacciteus) *Sur. Flacitheus, infra cap. 8. Flaciteus, cap. 42. Flaccitheus; ſed nimia forſan noſtra diligentia, minutas haſce differentias in barbaris nominibus annotare.*

Gothos ex inferiore Pannoniâ) *Sur. Gotthos, quod non probo. Jornandes auctor, Gothos poſt Attilæ mortem Romanis volentibus in Pannoniâ conſediſſe, ſub tribus Regibus fratribus*, nam Walemir inter Scarniungam & Aquâ nigram fluvios, Theodemir juxta lacum Pelſodis, Widemir inter utroſq; manebat.

AD CAPUT VII.

Odavachar) *Cap. 32. Odobagar, c. 45. Otachar, Jornandi Odovacer, Surio Odoacer, quam uſu dudum receptam orthographiam, quicquid de etymo ſit, ſequendam exiſtimamus. Odoacer porro Anno Chriſti 476. Italiæ Rex appellatus.*

AD CAPUT VIII.

Felecteus quoq; Rex qui & Fava, memorati filius Flacitei) *Sur. Feletheum, uti quoq; Eugippius infra cap. 31. Paulus Diac. c. 19. Feletheum & Fethiam, Caſſiodorus in conſulibus Febanum, Aventinus Filitheum, Faviam & Favianum appellat.*

AD CAPUT IX.

In nundinis quæreret barbarorum) *Nundinæ non ex conſuetudine latini ſermonis, ſed pro vico hic pagano accipiendæ, quod ſcilicet Germanis* Marckt *appellentur tum nundinæ, tum vici ejusmodi, Emporium Græcorum.*

AD CAPUT X.

Hyſtri) *Surius rectè Iſtri.*

Scamaros) *Sur. hoc nomen omiſit, quod nec gentis alicujus, ſed latrocinii, etſi vim & originem non invenio. Eſt in Longobard. legib. tit. 1. de publicis criminibus paragr. 5.* Si quis Scaram (*ubi quidam codices Scamuram*) intra provinciam celaverit, aut annonam dederit, animæ ſuæ incurrat periculum. *Germanis* Schar *turba eſt.*

AD CAPUT XI.

Nullum caſtellum barbarorum vitaret incurſus) *Senſus apertus, nullum ex his caſtellis à barbarorum incurſionibus fuiſſe eximium. At Sur.* barbarorum intraret incurſus, *quod planè rejicerem, niſi didiciſſem ex primo cap. eo tunc has cisdanubianas provincias miſeriarum rediſſe, ut interdum finitimos etiam barbaros intra munitiones recipere coactæ, quorum præſidio nihilo tutius agerent, quam ovium greges lupis in caulas admiſſis. Et ne quis hæc nimium miretur, an non idem exemplum publicè provinciarum fuit, in quas Imperatores Gentes & Gentiles hoc eſt barbaros tutelæ nomine admiſere, at illi captata occaſione veteres inde dominos exegere.*

Cucullis) *Sur. Cocullis, Lazius Catullis; quæ mihi lectio vix eſt ut probari poſſit, ineptis præſertim conjecturis firmata: nam qui ſit credibile, caſtra Catulina à Valerio Catulino dicta, quem in has oras unquam veniſſe nemo ſerio affirmare queat! Spartianus in Juliano, eum à Senatu ſucceſſorem Severo in Illy-*

Illyricum deſtinatum quidem ait, ſed fruſtra, quod Severus jam antea captis armis deſciviſſet. Eſt tamen mirum, quantopere nonnullos quantumvis abſurdæ hujus generis fabulæ delectent. Lazius hodie Tulnam eſſe arbitratus.

Marciani poſt presbyteri noſtri) *Hinc Lazius auſus aſſerere, Marcianum ex monacho cœnobii S. Severini Fabianenſium Epiſcopum, proximè poſt Mamertinum conſtitutum, quod profectò Eugippius non ſcripſit.*

AD CAPUT XIII.

Oppidum, quod Juba appellatur) *Lazius legit unâ ſyllabâ auctius Juvavo, & Juvaviam interpretatur, at id mihi ſuſpectum, Eugippium enim ab initio cap. 11. ad finem usque cap. 14. res in Norico ripenſi geſtas ſcribere exiſtimo, quo Juvavia non pertinet: deinde, ſi narratio cap. 24. Juvaviam ſpectat, nam Lazio, Aventino & multis aliis videtur, nec ego præfracte negare auſim, clarum opinor Jubam hic aliam eſſe, Eugippius quippe iis ibi verbis utitur, quæ urbi, de quâ jam antea ſermo fuerit, non ſatis aptè conveniant. Riſi Lazium, qui in montium anfractu poſitam collegerit, ex iis, quæ de lapidibus eliciendo igni colliſis narrantur. Ego, an extet, quæq; ea ſit, amplius quærendum cenſeo.*

AD CAPUT XIV.

Opus ſacrale) *Agnoſce vulgare* fronen/ *ad verbum opus ſacrale* Fron-Arbeit/ *gloſſa ſpec. Saxon. lib. 1. artic. 53.* Fronbote: heiſt der Frone aus zweyerley Urſachen. Zum erſten: Daß er zu ſeinem Amt ſchweren muß. Zum andern / daß er GOttes Rächer iſt. *Sacrum ergò* Fron *eſt.*

AD CAPUT XV.

Quintanis) *Anton. Quintianis, Notitia Præfectum alæ 1. Flaviæ Ratorum ibi collocat. Küntzen Aventino & Lazio, quibus hactenus accedo: At quod cum iſti, tum Panvinius, Coloniam Auguſtam Quinctanorum id loci ſomniant, nihil planè eſt, quo nobis perſuadeant; habeat vetus lapis & Nervæ nummus hoc nomen, docendum erat, id ad Quintana iſta caſtra pertinere, nam de cætero Quintanæ, Quintiana, Quintianum in Italia etiam fuere, & plura ejusmodi alibi vel fuere, vel certè eſſe potuere.*

Secundarum municipium Retiarum) *Non neceſſe municipiorum conditiones ex antiquitate repetere, cum proprius uſus hujus vocabuli dudum ante iſtud ſcriptum exolverit: Municipia poſtea dicta urbes, quarum exiguitas urbis aut civitatis nomen vix ſuſtineret. Secunda Rætia (Vindelicia olim) à lacu Brigantino ad Oenum pertingebat, nec ea appellatio, ut antiquiſſima ſit, Hadriano videtur anterior. Scio alios Rætiam ſecundam, ſive, quod idem fere eſt, Vindeliciam, Lyco & Oeno definire, quorum ſententiam etſi inprimis gravi auctore Ptolemæo nixam, nos nunquam probare potuimus, ſed cauſſas in hac ſcriptionis brevitate exequi longum. Eæ ex Velſeri rerum Auguſtanarum Vind. libro 1. petendæ.*

Fluvius (Quintana nomine) *Placet Surii Quintanica, nomen enim à Quintanis derivatum.*

AD CAPUT XVI.

Caſtelli) *Cogitent, quorum inter eſt, an hæc loquutio Coloniæ conveniat.*

Caſtelli presbyter memorati admodum venerabilis, Silvinus nomine) *Lazio Silvinus, Sylvinus & Sylvius, variè enim variis locis ſcribit. Magnam autem rerum eccleſiaſticarum imperitiam oſtendit, cum Sylvinum Epiſcopum nominat, qui caſtelli presbyter, & à Severino quidem conſecratum ait, cum Severinus, uti in præfatione docuimus, Epiſcopus ipſe nunquam fuerit. Minimè omnium ferendum, quod decipiendis lectoribus maximè valet, hæc tamquam ex Eugippio hauſta, proferri. Aventinus addit, templum id loci extare, ubi Sylvinus humatus colatur.*

AD CAPUT XVII.

Oppida vel caſtella) *Obſerva Eugippium oppida & caſtella diſtinguere, nec temerè per totam hiſtoriam confuſa reperies, quod vellem Lazius & alii quidam animadvertiſſent.*

Norici) *Cum ripenſis adjectio abeſt, fere mediterraneũ Eugippio ſignificat. Noricũ univerſum circumſcribitur à Ptolemæo occaſum verſus Oeno, ſeptentrionem Danubio fluviis, ortum Cetio, meridiem Carvancas montibus provinciis vero, ad occaſum Rætiâ, Germaniâ magnâ ad ſeptentrionem, ad orientem*

 & meri-

& meridiem Pannoniâ atq; Italiâ: Ea pars, quæ ad Danubium vergit, ripenſis, reliqua mediterraneum dicta eſt, Poſterioribus ſæculis (cauſſam non neceſſe nunc exquirere; Norico nomini adjecere barbari ſcriptores, quidquid Bojorum ditione contineretur, eum ſcilicet inprimis Rætiæ ſecundæ tractum, qui inter Oenum & Lycum, nam Paulus Diac. ſcripſit lib. 3. c. 19. Noricorum liquidem provincia, quam Bajoariorum populus inhabitat, habet ab oriente Pannoniam, ab occidente Svaviam &c. *Guntherus Ligurini lib. 2.*

——————— Qua Norica lambit
Rura Lycus ———————

Et ſunt multa in hanc ſententiam paſſim obvia. Sed Eugippii ævo eam conſuetudinem nondum tenuiſſe, quin illum Norici appellationem propriè uſurpaſſe, certum ſit ex cap primum 3. ubi narrat glacie Oeni fluminis ſoluta; rates ex Rætiis in Danubium delatas, quod fieri non poterat, ſi utraq; Oeni ripa Norica; deinde ex cap. 15. ubi Quintana, quæ inter Lycum & Oenum ſita, ſecundarum Rætiarum muncipium appellat.

Tiburnia) *Sur. Tigurina, Lazio Tiberina & Tiberia. Ut Surii lectionem veram præſtare nolim, ita noſtram & Lazianas falſas eſſe nihil dubito. Erroris cauſſas has deprehendi; cum cap. 21. Tigurina Norici metropolis dicatur, Reginoburgum autem ſive Ratiſpona Bojorum itidem, aut quod pro uſu temporum eundem ſenſum habuit, Norici ducatus metropolis fuerit, ſic enim appellat Otto Friſing. de reb. geſtis Friderici primi lib. 2. c. 6. & 28. atq; Guntherus lib. 1.*

——————— hac Noricus urbe ducatus
Præcipua gaudet ———————

Porrò Reginoburgum Tiburniam (Tiberinam opinor rectius) à Tiberio olim dictam, diploma Leonis III. Pont. quod apud monachos S. Emmerani eſt, confirmet, neutiquam viſum dubitabile, Eugippium de ea loquutum eſſe: Leviter profecto, nam Reginoburgum inter Lycum & Oenum ſita, proximum proinde ſcholium evincit Eugippii ætate ad Rætiam, non ad Noricum pertinuiſſe. Aventinus Tiburniæ nomen agnoſcit, verum caput extitiſſe ait Norici, quod Charini, Chariones & Carni nunc poſſident, *non prorſus male; etſi hi populi antiquum Noricum neq; ſolùm, neq; ſoli obtinent, certum eſt tamen, magnam illos ejus partem obtinere. Cæterum an hæc civitas mutato nomine adhuc ſuperſit an perierit, an cum Teurniâ, cujus Plinius & Ptolemæus in Norico meminêre, quidquam commune habuerit, non habeo aſſerere. Aventinus quidem, Tiburniæ veſtigia apud Charionas ſupereſſe, regionis peritos affirmare ait Annal. 2. in Tiberio, Editionis Germanicæ libro item 2. interpretatur* S. Veit in Kernten.

AD CAPUT XVIII.

Ex oppido Lauriaco) *Quidam Laureacum uſurpant, & ita in antiquo lapide legi affirmant. Sæpe id nomen Anton. habet & Notitia, quæ præter claſſem & militare præſidium, ſcutariam ibi fabricam conſtituit. Lorch videtur Simlero, qui ad Anton. itinerarium ſcripſit, Enſium Lazio multis argumentis, vulgo nimirum poſtremas tantum Laureacenſium ſyllabas aſſequente. Cum vero Noricum in duas provincias ſectum, duos præſides acceperit, quod ex Notitiâ conſtat, Laureaci ripenſis Norici Præſidem conventus egiſſe valde eſt credibile, atq; eò facit, quod æquè ac Tigurina, mediterranei Norici caput, Epiſcopum habuit, id enim tum ex 30. Eugipii capite, tum aliunde liquet.*

AD CAPUT XIX.

Patavis appellatur oppidum) *Infra cap. 20. 22. 24. & 27. Batavis, rectè, à cohorte nempe novâ Batavorum, præſidio illic collocatâ, ut eſt in Notitiâ: Nunc vulgò Patavia.*

Enum) *Lege Oenum.*

Alamannorum incurſus aſſiduos) *Alemannorum validæ per hæc tempora res, qui ultra Danubium in Germaniâ magnâ latè imperarent, & in Romanis etiam provinciis, Argentoratenſi nimirum tractu, ac Rætiâ, quæ inter Brigantinum lacum & Lycum pedem fixiſſent, inde tam proximos, quam longius etiam diſſitos infeſtos haberent. At paucis poſt annis, à nato Chriſto 499. Clodoveus Francorum Rex illorum ſpiritus, memorabili pugna, ad Tolbiacum commiſſa, fregit, pars ſub jugum coacti, pars ſe in Gothorum, qui in Italia flore-*

ſlorebant, clientelam contulerunt, pauci priſtinum libertatis decus tuiti, aliquantiſper refloruere: demum omnes, Gothorum exciſo regno, ſub Francorum imperium conceſſere.

Rex Gibuldus) *Cujus, quod ego ſciam, nomen alibi non extat. Gentile Alemannis fuiſſe plures habere ſimul Reges, ex Ammiano Marcellino diſcas.*

Sanctus Lucillus presbyter) *Meminit ejus iterum c. 41. & 45. Mirum quid Lazio in mentem venerit, cum hiſce omnibus locis presbyter appelletur, Epiſcopum primo Batavenſem, deinde etiam Fabianenſem dicere. Inaudierat credo Epiſcopos aliquando presbyteros dictos, verum id Severini ætate in uſu non fuit, & qua in uſu fuit neutiquam tamen conſequens, quicunque presbyteri nominantur, omnes Epiſcopos extitiſſe.*

AD CAPUT XX.

Perrexerunt quidam ad Italiam, extremum ſtipendium commilitonibus allaturi) *Auguſtinus lib. 18. de civitate Dei cap. 18. ait Ræticam annonam appellari, quæ militibus in Rætiis conſtitutis ex Italia deferatur, credibile ſtipendium eadem opera delatum.*

AD CAPUT XXI.

Paulinus, &c.) *Ab hoc Epiſcoporum ſuorum catalogum auſpicantur Reginoburgenſes; omnino temere, nam ex iis, quæ ad caput decimum ſeptimum annotavimus, liquidò conſtat, Tigurinam Norici metropolim, Reginoburgum non eſſe. Conradus quidam Reginoburgenſis canonicus, qui ante ducentos annos vixit, primus iſtius ſententiæ auctor, eum cæteri, uti fit, re parum examinata ſequuti. Ne ſibi verò Reginoburgenſes, quorum beneficio Eugippium vulgamus, expuncto Paulino injuriam fieri conquerantur, genuinos duos, pro ſuppoſititio hoc uno, Epiſcopos dabimus, in illorum faſtos hactenus non relatos, Joſeppum primum, cujus iſto loco nemo meminit, Cyrinum deinde, cujus Hund. in metrop. ſubobſcurè, at is in vita S. Emmerani, quam ſcripſit, ſive Heimerammi, ut antiqui codices habent, ſub finem Joſeppum Epiſcopum deceſſorem ſuum diſertè appellat, & ex hac ipſa vita colligas Gaubaldo, qui ſub Pipino, utrumque fuiſſe ſupparem.*

Tiburniæ) *Sur. hic quoque Tigurinæ.*

AD CAPUT XXII.

Boitro) *Sur. & Lazius Bojotro. Bojodurum Ptolemæi, qui Vindeliciæ aſcribit, perperam, nam Norici eſt, Oeno Norici & Vindeliciæ limite inter Batava & Bojodurum fluente. Antonius una aut altera littera peccante Boloderum. Notitia Bojodorum. Audio rivulum ibi ſupereſſe, in cujus nomine veteris vocabuli veſtigia agnoſcas, eccleſiam item S. Severino ſacram, quæ cellæ, cujus hîc Eugippius meminit, memoriam ſervat.*

Enum fluvium) *Sur. in contextu peſſimè Rhenum, rectè ad oram, Oenum.*

Ultrò ſancti Joannis benedictio deferetur) *Severino hæ reliquiæ, regreſſo ad magnum illud monaſterium prope Favianenſium muros, demum allatæ; promittit enim eas presbyteris & monachis, quos ſecum fugientem abduxiſſe credibile, haudquaquam Bojoduriis. Atque hoc ex ſequenti capite apparet.*

Favianam Rugorem principem) *Reſtitue Favam Rugorum.*

Monaſterium ſuum, juxta muros oppidi Favianis, quod centum & ultra millibus aberat) *Batava & Bojodorum utique ultra centum milliaria à Fabianis ſive Vindebona abſunt, Antonius circiter CC. numerat, hoc modo,*

Vindobona.
Comagenis M. P. XXX. *ſive XXIV.*
Cetio M. P. XXX. *ſive XXIV.*
Arlape M. P. XX. *ſive XXII.*
Lacu Felice M. P. XXV. *ſive XXII. ſive XXVI.*
Lauriaco M. P. XXV. *ſive XX.*
Ovilabis M. P. XVI. *ſive XXVI.*
Joviaco M. P. XXVII.
Stanaco M. P. XVIII.
Bolodero *ſive Bojoduro* M. P. XX.

Quæ ratio fere iis convenit, qui hodie quadraginta milliaria Germánica *plus minus conſtituunt, numeratis in ſingula quinque Romanis milliaribus.*

Chuni-

Chunimundus) *Hunimundus Jornandi, Svevorum Rex, qui à Theodemiro Gotho, quem laceſſierat, victus & captus, pro filio adoptatus eſt, neque ea tamen facilitate flexus, cum Scyris deinde, Alarico itidem Svevorum Rege, & pluribus præterea adverſus Gothos conſpiravit.*

Presbyterum quoq; illum, &c.) *Hunc Aventinus cur Pontificem appellet, cauſſam non habet, Eugippius de eo paullò etiam ante loquutus dixit, quidam presbyter, quo verbo in Epiſcopo uſus non fuiſſet.*

AD CAPUT XXIV.

Oppidi quod Jopia vocabatur, ſeptuaginta & amplius à Batavis millibus diſparatum) *Pro Jopia Juvaviam legunt (ea nunc nomine mutato Salisburgum eſt) Lazius & Aventinus, quos ſequuti Münſterus, Hund. in metrop. & alii quidam: Ego ad horum omnium auctoritatem hæreo; ſed ſi tantilla Salisburgenſis eccleſiæ accedit auctoritas, ſi hæc nimirum Maximum, qui poſt deinde ſequitur, & reliquam narrationem ad ſe trahit, quod innuit opinor Aventinus, cum Maximum & ſymmyſtas in æde inibi olim D. Amandi, jam D. Margaritæ, humatos haberi ſcribit, verbum non addo.*

Moderatum nomine cantorem) *Pſaltes Bataventis Aventino, mihi non conſtat Bataventem fuiſſe, quamvis eum Severinus ad oppidum LXX. amplius paſſ. m. à Batavis diſparatum miſerit. Quod verò Lazius Comment lib. 12. ſect. 6. c. 9. Juvaviam agnoſcit, quæ hîc nobis Jopia, eodem lib. ſect. 7. c. 3. Vilobiam legit, & Ovilabis interpretatur, ac Moderatum ibi Epiſcopum à Severino conſtitutum auſus aſſerere, uno uti videtur Eugippii verbulo,* deſtinavit, *inductus: quid tandem eſt, ſi hoc non eſt, ſuo otio, aliorum abuti patientia, neque mentem neq; frontem ſcribendis libris afferre?*

Sanctum quoq; Maximum ſpiritualis vitæ presbyterum) *Juvavienſem hinc Epiſcopum aut Archiepiſcopum Aventinus & Lazius nunquam eruent, etſi uterq; Eugippium ſententiæ auctorem laudat.*

Heruli inſperatè protinus irruentes) *Lazius hanc irruptionem Alemannis tribuit Gibolpho duce, leviſſimam ſuſpicionem ſequutus, quod cap. 19. Gibuldi facta mentio; Aventinus, Gothis, Herulis, Turogis, Alemannis, Nariſcis, & aliis Germanorum nationibus Vidomaro duce, neſcio qua conjectura uſus, nos Eugippii Herulis (quos Germanos fuiſſe nemo tamen ambigat) contenti ſimus, & minimũ in iſto genere audere, pulcherrimum exiſtimemus. Meminit Paulus Diac. lib. 1. c. 20. edit Aug. Rudolfi Herulorum Regis, qui his temporibus ſi rectè conjicio, paullò inferior, tametſi æqualem quoque credere nihil fortaſſe impedit. Heruliam, ſic appellat. Rugis & Longobardis propinquam fuiſſe idem oſtendit Diaconus, atq; iſtud illis demum tribuit elogium:* Erant ſiquidem tunc Heruli bellorum uſibus exercitati, multorumque jam ſtrage notiſſimi. Qui **, ſive ut illatum ab hoſte vulnus contemnerent, nudi pugnabant, operientes ſolummodo corporis verecunda. *Odoacer Rugius Herulos inter auxilia habuit, ut eſt apud Jornandem.*

Presbyterum verò memoratum patibulo ſuſpenderunt) *Aventinus,* Maximum in crucem agunt, amplius quinquaginta quinque cum ipſo ſymmyſtas contrucidant, è rupiumque cavernis, quo fugerant, ſicut adhuc monſtratur, præcipites agunt. *Hæc cum ex Eugippio hauſta non ſint, fide eccleſiæ Salisburgenſis prodita exiſtimo.*

AD CAPUT XXV.

Maximinus) *Hic cap. 29. Maximus. Quod ſupra diximus, Paulinum Epiſcopum fuiſſe, non Reginoburgi, ſed alicujus in Norico mediterraneo civitatis, collatione etiam hujus capitis, & capitis infra 29. ſciri poteſt, hoc enim Paulinus Maximini Epiſcopus dicitur, at Maximinum in mediterraneo Norico vixiſſe, inter ipſas quidem alpes, quisquis lecto cap. 29. dubitat, oculos & animum parum intenderit neceſſe eſt.*

Alamannorum) *Aliâ manu ſupraſcriptum erat,* Swaba, *& ſanè Alemanni Svevorum pars.*

AD CAPUT XXVII.

Eodem tempore manſores, &c.) *Hæc Aventinus contigiſſe prodit ante illa, quæ cap. 22. narrantur, & aliâs etiam Eugippii ordinem invertit, credo quod Eugippium qui vitam ſcriberet, temporum ordinem ſervare nihil neceſſe habuiſſe, ſibi pro captu & libitu omnem hiſtoriam demutare atque retexere*

xere licere putaret. Verum id ſine gravi cauſſâ ne conandum quidem, cap. 22. Batava à Chunimundo capta & direpta narrantur, non excisa, neque barbarorum præſidio firmata, quos prædâ onuſtos, urbe relictâ abiiſſe credibile eſt, eam à provincialibus dein receptam ex hoc cap apparet, & cum prior calamitas ab Alemannis, iſta poſterior à Thuringis, aut ſi forte Turcilingis, illata fuerit, urbem his captam quomodo poteſt ambigi?

Thuringis) *Ii longè hinc diſſiti, malim Turcilingis, quos Jornandes & Paulus una cum Rugiis, Herulis & Scyris Odoacri paruiſſe narrant, in proximis itaq; Germaniæ trans Danubium oris coluiſſe videntur, quamquam novi Rhenanum & pleroſq; alios Thuringos & Turcilingos pro uno eodem populo accipere. Mirari autem ſoleo Bojorum nomen, inter tam diverſas gentes, quæ Noricum & Rætias provincias tunc infeſtas habuere. non commemorari. Nam quod Aventinus principio 3. Annal. aſſerit. Suevos & Bojos communi vocabulo Alamannos vocatos, vereor paucos probare poſſe.*

AD CAPUT XXIX.

Maximus Noricenſis) *Is, qui cap. ſupra 25. Maximinus.*

AD CAPUT XXX.

Ad ſanctum Conſtantium ejusdem loci pontificem) *Aventinus Archiepiſcopum appellat. Ex iſto loco, & cap. 21. item 25. atq; 41. diſcant Lazius & reliqui, Eugippium Epiſcopos à presbyteris rectè ſciviſſe diſtinguere.*

Hoſtes &c.) *Iſta paullò aliter Aventinus, qui hoſtes Alemannos, Suevos, Nariſcos, Turogos fuiſſe, unde reſcire potuit?*

AD CAPUT XXXI.

Feletheus Rugorum Rex) *Flaccitei filius. Vide ſupra cap. 8.*

In oppidis ſibi tributariis atque vicinis, ex quibus unum acceperat Favianis) *In oppidis provinciæ Norici & Pannoniæ, Danubio proximis, quæ transdanubianis barbaris tributa coacta penſitare. Eſt verò paullo obſcurius id, quod ſequitur:* Ex quibus unum acceperat Favianis, *& quod cap. poſtmodum 42. narratur, Favianis oppidum Friderico fratri à Rege Feletheo eſſe conceſſum; nam Lazii ſententia, Rugios Favianis regiam conſtitutam habuiſſe, non placet, cum Eugippius Rugios etiam tunc trans Danubium habitaſſe oſtendat, & infra cap. 45 ſignificet Fridericum deſpoliato monaſterio S Severini quod Favianis proximum, prædam trans Danubium avexiſſe Lucem ergò huic rei ex ipſius Eugippii capite primo, & ex ſcholio noſtro capitis undecimi fœnerer, atq; exiſtimem, Feletheum icto cum Romanis fœdere, præfecturam tuendi ejus oppidi, pacto ſtipendio recepiſſe, quam in fratrem poſtea transtulerit, ſiquidem amico illum in Romanos animo fuiſſe, ad ſpeciem ſaltem, totum hoc caput comprobat.*

Thuringorum) *Forte hic quoq; melius legas Turcilingorum.*

Aſſerens univerſos in Romani ſoli provincias &c.) *At jam tum in Romanâ provinciâ agebant: Certè nomine tenus, re in mediâ barbariâ, barbarorum quippe inimicorum perpetuis populationibus expoſiti, amicorum nihilo minus perfidiam vereri cogebantur.*

AD CAPUT XXXII.

Odobagar inquit interim &c.) *Surius,* Odoacer integer erit inter tredecim & quatuordecim annos, videlicet integrum regnum ejus ſignificans. *Hæc commodam explicationem habent, Odoacer anno 476. Italiam ingreſſus, eam ad annum uſq; 489. ſolus tenuit, exin, etſi ad annum 493. ſuperfuerit, Theoderici tamen armis regnum divexatum & quodammodo conſciſſum eſt. Noſtra lectio manifeſtò corrupta, quam repræſentavimus, quod in eâ videbamur agnoſcere veſtigia tum ejus prædictionis, quam Surius commemorat, tum alterius præterea de regni omninò fine, quæ tamen, ſi qua fuit, librarii vitio nunc in litura eſt, ſic enim propemodum legendum conjiciebamus,* integer erit inter tredecim & quatuordecim annos, videlicet integer regnabit, finem verò regni ejus ſignificans.

- - - - - - - - - - - - - - - - - - & his dictis &c.

AD CAPUT XXXIV.

Telo) *Sur. Thegio.*

AD

AD CAPUT XXXV.

Bonoſus) *Sur. Bonos.*

AD CAPUT XXXVI.

Boitro) *Sur. Barotro. Vide, quæ diximus ad cap. 22.*

AD CAPUT XL.

Ut ita cum ſibi ſubjectis ageret) *Meminit hujus orationis à Severino ad Feletheum Regem & uxorem Giſam habitæ Paulus Diac. lib. 1. c. 19.*

AD CAPUT XLI.

Abbatis ſui ſancti Valentini, Rætiarum quondam Epiſcopi) *Sur. Rhetiarum; quam lectionem antiqui lapides præferant, cap. 3. oſtendimus. Rætiarum Epiſcopus appellatur hic, qui certæ in Rætiis ſedis Epiſcopus, uti ab Adone Vien. in Chron. Donatus Epiri Epiſcopus, qui Sozomeno & Martyrologiis Evoreæ Epiri Epiſcopus, à Hieronymo in Chron. Paulinus & Rhodanius Galliarum Epiſcopi, Gregorius Hiſpaniarum Epiſcopus, atq; eodem modo ab aliis alii aliâs. Valentinum autem ex Abbate Epiſcopum lectum videmus, & Epiſcopum quidem, quod liquet ex antiqua hiſtoria, quam Surius in 4. tom. retulit, Batavenſem, ut mirari ſubeat quid illo catalogo adhuc usq; exulet Batavis pulſus, in Alpibus poſtea vixit, ibiq; mortuus, in caſtro Magienſi (Aventin⁹ Majis habet) ſepultus, inde Taſſilone Duce ad Batava translatus eſt. VII. Id. Januarii obiiſſe ex iſto capite clarum, Molanus ejus meminit in additionibus ad Uſuardi martyrol. cum hac die, tum iterum IV. K. Novembr. Auctor vitæ apud Sur. Prid. Non. Aug. Credibile poſteriores translationes reſpexiſſe, bis enim eſt translatus. Quod in Surio Batava Norico tribuuntur, ad illam rationem pertinet, quam cap. 17. explicavimus.*

AD CAPUT XLII.

Unum acciperet Favianis) *Ad cap. 31. noſtram de his verbis ſententiam explicavimus, quæ ſi cui minus placet, eum ſanè ſenſum ſequatur licet, quem prima frons oſtendit.*

AD CAPUT XLV.

Friderichus) *Sur. Fridericus.*

Avicianum) *Sur. Anicianum.*

Parietes tantum, quos Danubio non potuit transferre) *Obſervavimus cap. 31. hinc videri Friderici ſedem ultra Danubium fuiſſe, cum Faviana citra ſint.*

A Fridericho fratris filio) *Regium Rugiorum ſtemma, quæ ex Eugippio ſciri poteſt, ſic habuit, mirè autem ab Irenico lib. 3. c. 14. inverſum & confuſum eſt.*

Flacciteus Rex = ...

Feleteus, qui & Fava, ſive Febanus, Rex, ab Odoacre captus. =	*Giſa uxor, ab Odoacre capta.*	*Fridericus, occiſus à Friderico fratris filio.*
Fridericus, patre captivo in Italiam abducto, ad Theodericum Gothum fugit.		

Rex Otachar Rugis intulit bellum &c.) *Anno Chriſti 487. Boetio Conſule, Caſſiodorus,* Hoc Cos. Odoacer Febano Rege Rugorum victo captoq; potitus eſt. *Vetuſtus Chronographus, à Cuſpiniano primum repertus,* Boetio unico conſule, pugna facta eſt inter Odoacrem regem, & Febanum Regem Rugorum; & vicit Odoacer, & adduxit captivum Febanum regem, ſub XVII. Cal. Decembris. *Paulus Diac. lib. 1. c. 19.* Adunatis igitur Odoacar gentibus, quæ ejus ditioni parebant, id eſt, Turcilingis (*Baſil. editio habet Turgilingis ſeu Turingis*) & Herulis, Rugorumq; partem, quos jam dudum poſſidebat, nec non etiam Italiæ populis, venit in Rugiland, pugnavitq; cum Rugis, ultimaq; eos clade conficiens, Feletheum inſuper eorum regem extinxit (*cæteri captum dicunt*) vaſtataq; omni provinciâ, Italiam repetens, copioſam ſecum captivorum multitudinem abduxit. *Aimonius, ſi tamen Aimonius eſt, mihi enim ex multis pannis cento conſutus videtur, hanc victoriam Odoacri ante captam Italiam perperam aſcribit, & ea, quæ Eugippius cap. 7. narravit, huc transfert, cap. 9. lib. 1. de geſtis Franc.* His quoq; diebus Odoacer, qui Herulis aliisq; nationi-

nationibus,qui Danubii ripas incolunt,imperitabat,victoria elatus,quam Feletheo Rugorum rege bello devicto adeptus erat, Italiam à parte Pannoniorum invadere cogitabat.Cumq; fines Noricorum ingrederetur,colloquium cujusdam ſervi Dei nomine Severini petiit : qui his in locis monaſterium ſibi conſtruxerat. A quo petitâ benedictione & impetrata, dum domum egredi vellet, & ſe ad limen oſtii,ne caput offenderet,inclinaſſet (erat enim ſtatura procerus) hæc ab eodem viro Dei audivit. Vade Odoacer vilibus nunc animantium pellibus veſtitus,Italiæ Dominus mox futurus. Qua viri Dei prophetia ille audita, Italiam ingreſſus non ut debuit,ſed ut voluit, cædibus ac rapinis cuncta vaſtavit. *At Odoacrem & regem & victorem vili ſcortea veſtitum quis credat? Eugippii narratio uti verior,ita etiam eſt credibilior.*

Poſt audiens idem Odachar &c.) *Cum Feleteus anno 487. captus fuerit, ea,quæ hic narrantur,non multò poſt contigiſſe neceſſe,contigere enim procul dubio ante Theodorici in Italiam ingreſſum, is verò in annum 489.incidit.*

Aonulfum) *Sur. Onulfum, Avent. Anulfum.*

Apud Novam civitatem provinciæ Meſiæ) *Sur.* Nonas civitatem provinciæ Meſiæ. *Notitia Novas & ad Novas in Pannoniâ & Mæſiâ plures habet, hæc illa Mæſiæ ſecundæ eſt,quam Marcellinus Comes in Chron.voluit,de Theoderico itidem rege verba faciens,* ad Novenſem Mæſiæ civitatem, unde advenerat remeavit, *paullò ante dixerat,* creditam ſibi ripenſis Daciæ partem, Mæſiæq; inferioris,cum ſuis ſatellitibus pro tempore tenuit. *Ubi creditas provincias eodem ſenſu interpretor,quo traditum oppidum cap.31.*

Per Comitem Pierium) *Sur. Pigerium. Hunc inter Vindeliciæ & Norici Præſides refert Aventinus,quemadmodum ad cap. 4.monuimus; ſed fruſtra, niſi Noricum & Vindeliciam rectores Comitum nomine tunc habuiſſe docere poterit,quod non poterit; ejusdem ſcilicet fidei Pierium Præſidem,& Lucillum aut Lucilium Epiſcopum affirmare. Cum pleraq; autem Comitum genera fuerint,uti ex Notitiâ & poſteriorum Imperatorum legibus pâret, ego hic Comitem aliquem militarem aut militum,quem vocabant, accipio, qualis Bracila Comes ab Odoacre occiſus, item Viator & Ovida Comites,qui Nepotem peremere,quorum Marcellinus in Chron.meminit.*

Annus ſextus depoſitionis ejus effluxerat) *Migratio poſt Feleteum captum,ante motum à Theoderico bellum in annum forte 487.an.488.incidit Severini mors ſexennio anterior,in annum credo 481.aut 482. Aventinus 481. definit,Sigonio lib.15.de an.490.quomodo ratio conſtare poſſit,non video.*

Caſtellum nomine Montem Feletem) *Aſteriſco notavit hoc nomen Surius: Ego nihil expedio,Montefeltre Piceni Umbriæve oppidum nunc quidem eſt, ſono qui huc alludat, at id olim Montem Feretrum aut Feretratum dictum ex Procopio & Luitprando ſcimus.*

AD CAPUT XLVII.

Martianum) *Sur. Marcianum. Quod Lazius Viennenſem Epiſcopum appellat,conſuetæ temeritatis eſt.*

Sancti Gelaſii ſedis Romanæ Pontificis auctoritate) *Gelaſius Pontificatum an.492.iniit,cum verò S.Severini corpus minimum quadriennio antea in Italiam venerit,quemadmodum ad 45.cap. diximus,exiſtimare licet ad Montem Feletem interim ſervatum,ſub Gelaſio demum in Lucullanum translatum.*

In caſtello Locullano) *Melius Sur. Lucullano. In præfatione lectorem monuimus,meminiſſe Lucullani caſtelli* Gregorium *Magnum Pontif. Marcellinus ſcripſit Auguſtulum illuc in exilium ab Odoacre actum. Qua hodie appellatione utatur,quærendum,mihi veriſimile fit,S.Severinum eſſe nomine à tutelari divo ducto, uti plerumq; contigit, id verò ſive caſtellum ſive oppidum, in Campaniâ Picentinorum, proxime Nuceriam, illuſtri inprimis Severinatum gente nobilitatum eſt*

Laodicius) *Sur. Laodiceus.*

Marinus quoq; primicerius ſanctæ eccleſiæ Neapolitanæ) *Sur. Marianus quoq; primicerius cantorum.*

ELEN-

ELENCHUS CHRONICUS.

Anni Chr.

454. Attila mortuus eſt cap. 1.
Eo tempore S. Severinus in Pannonia & vicinis regionibus verſabatur.

476. Odoacer Italiæ Rex appellatus.
Is antequam eo proficiſceretur, S. Severinum convenit.

481. aut 482. S. Severinus VI. Id. Jan. in monaſterio prope Favianenſium muros obiit. cap. 44.

487. Odoacer Rugios vicit, Rege Feleteo capto. cap. 45.

487. aut 488. Odoacer Aonulfum fratrem adverſus Fridericum Feletei Regis F. miſit, qui eo non expectato ad Theodericum Gothum in Mæſiam profugit. Aonulfus autem Romanos in provincia agentes abduxit: qua occaſione S. Severini etiam corpus eo pervenit. c. 45.

489. Ad hunc annum Odoacer regnum in Italia ſolus tenuit, uti Severinus futurum prædixerat. cap 32.
Eodem anno Theodericus Gothus Italiam ingreſſus eſt.

492. Gelaſius Pontificatum iniit Cujus auctoritate corpus S. Severini per manus S. Victoris Neapolitani Epiſcopi, in caſtello Lucullano, mauſoleo, quod Barbaria Illuſtris fœmina condiderat, collocatum eſt. cap. 47.

493. Odoacer interiit. Theodericus Italiæ Rex dictus eſt.

NAR-

NARRATIO
EORUM, QUÆ CONTIGERUNT
APOLLONIO TYRIO.
EX MEMBRANIS VETUSTIS.

EDITORIS CENSURA.

SI quis aurum paratus & gemmas ex ſtercore legere, is demum aptus huic libello continget lector: quem nos, alia occaſione excuſsis armariis bibliothecæ SS. Udalrici & Afræ (celebre hic Auguſtæ cœnobium eſt) forte quadam invenimus, & Apollonii allecti nomine cum avidè cœpiſſemus evolvere, ſtatim à princicipo apparuit, quod veteri verbo dicunt, Carbones theſaurus erant. Multa in ipſa fabula abſurdè excogitata, multa in ſermone barbarè poſita, quæ tamen quibusdam melioris interdum notæ ſtellulis diſtincta, & antiqui moris ritusq; veſtigiis nonnullis interſperſa: tanti ſanè viſa, ut, ne intercident, editionis placuerit conſilium.

De auctore vix hoc ſolum aſſerimus, græcè ſcripſiſſe, nam id multis ſe aperit indiciis, unò maximè, quod Latinus interpres aliqua prioris ſermonis verba retinuit, tribunarium pro veſte ſordidâ, quæ Græcis τρίβων eſt, ſabanum pro balneari linteo, apodixin pro ſpecimine, aporiatum pro turbato dixit. Græcum exemplar Byzantii adhuc ſupereſſe exiſtimo, quæ enim in Conſtantinopolitanâ bibliothecâ inter Manuelis Eugenici libros memoratur, Hiſtoria Apollonii ſapientiſsimi & fortiſsimi viri, cum figuris, hujus profectò Apollonii credenda eſt, cujus hic toties ſapientia prædicatur: Sed & in catalogo Cæſareæ Viennenſis bibliothecæ, Apollonii de Tyro hiſtoriam reperio. Figuris noſter quoque codex ornatus erat, omninò Græciſſantibus, cæterum oppidò ineptis.

Interpretem Chriſtianum fuiſſe ſcias, qui Dei nomine nunquam plurium utatur, & quodam loco Apollonium ab angelo in ſomnis monitum narret.

Stylus, uti dixi, plerumque barbarus, ſed ſi quid judico, neutiquam novitius, quin morienti propemodum rei Romanæ ſynchronus, plures namq; ejus ævi formulas eruditus lector me tacente obſervabit.

Quædam inter deſcribendum obiter mutavimus, volente nimirum ſententiâ, & veteri lectione ad oram notatâ, quantumvis ferè apertè falſa, ne cui de noſtra tamen fide querendi relinqueremus locum, quam lectori ubiq; probatam cupimus.

NARRATIO
EORUM, QUÆ CONTIGERUNT APOLLONIO TYRIO.

IN civitate Antiochia fuit quidam Rex Antiochus, à quo ipſa civitas Antiochia nomen accepit. Hic accepit ex amiſſa conjuge filiam virginem ſpecioſiſſimam, in qua nihil rerum natura erraverat, niſi quod mortalem ſtatuerat. Quæ cum ad nubilem perveniſſet ætatem, & ſpecies pulchritudinis accreſceret, multi eam in matrimonium rogabant, cum magnâ & inæſtimabili dotis quantitate. Sed cum pater deliberaret, cui potentiſſimo filiam ſuam daret in matrimonium, neſcio quâ iniquâ concupiſcentia, crudelitatiſque flamma, in amorem filiæ ſuæ incidit, & cœpit eam amplius diligere, quam patrem oporteret. Qui dum luctatur cum furore, pugnat cum pudore, vincitur amore. Excidit illi pietas, & oblitus ſe eſſe patrem, induit conjugem. Sed cum ſævi pectoris ſui vulnus ſufferre non poſſet, quadam die prima luce evigilans, irrupit cubiculum filiæ ſuæ, & omnes longè ſecedere juſſit, quaſi cum filia ſua ſecretum colloquium habiturus. Stimulante furore libidinis, diu repugnanti filiæ ſuæ nodum virginitatis * rupit, perfectoq; ſcelere evaſit cubiculum. Sic ſceleſti patris impietatem puella mirata, cœpit celare, ſed in pavimento coitus ſigna videntur, ubi guttæ ſanguinis ceciderunt. Cumque puella quid faceret, cogitaret, nutrix ſubitò introivit ad eam. Quam ut vidit flebili vultu, pavimentumq; roſeo rubore perfuſum, ait: Quid tibi vultus turbatus vel animus tuus? Puella ait, chara nutrix, modo hîc in cnbiculo duo nobilia nomina perierunt. Nutrix ait ignorans, Domina, quare hoc dicis? Puella ait: Quia ante legitimum nuptiarum mearum diem ſævo ſcelere violata ſum. Nutrix hoc cum audiſſet atque vidiſſet, inhorruit & ait: Et quis fretus tanta audacia virginis thorum & reginæ auſus eſt violare? Puella ait, impietas

* *erupit.*

tas fecit hoc ſcelus.Nutrix ait:Cur ſtas &non indicas patri?Puella ait:Et ubi eſt pater? Si intelligis,periit nomen patris in me.Itaq;ne hoc ſcelus genitoris mei gentibus pateat, mortis mihi remedium placet.Nutrix ut audivit eam mortis remedium quærere, blando eam ſermonis colloquio revocavit, ut à propoſito ſuo recederet, & invita patris ſui voluntati ſatisfaceret, cohortatur.

Inter hæc impiiſſimus pater, cum ſimulata mente oſtenderet, ſe civibus pium genitorem, intra domeſticos parietes maritum ſe filiæ lætatur. Et ut ſemper impius filiæ thoris frueretur,ad expellendos petitores novum genus nequitiæ excogitavit. Quæſtiones verò proponebat dicens: Si quis quæſtionis meæ nodum vel ſolutionem invenerit, filiam meam in matrimonium accipiet, alioquin decollabitur. Plurimi undique Reges & Principes patriæ,propter incredibilem & inauditam puellæ ſpeciem, contempta morte properabant. Et ſi quis forte prudentia litterarum quæſtionis ſolutionem inveniſſet, quaſi nihil dixiſſet,decollabatur, & caput ejus ad faſtigia portæ ſuſpendebatur, ut advenientes imaginem viderent mortis,& conturbarentur,ne ad talem conditionem venirent.Et cum tales crudelitates exerceret Antiochus, interpoſito brevi temporis ſpatio, adoleſcens quidam Tyrius patriæ ſuæ princeps,locuples valde,Apollonius nomine, fidens abundantia litterarum, navigans attigit Antiochiam, ingreſſusq; ait: Ave Rex. Et Rex ut vidit,quod videre nolebat, ad juvenem ait:Salvi ſunt nupture parentes tui? Juvenis ait: Ultimum ſignaverunt diem, & addidit, Regio genere ortus filiam tuam in matrimonium peto.Rex ut audivit,quæ audire nolebat,reſpiciens ad juvenem ait:Noſti nuptiarum conditionem? Juvenis ait,novi,& ad portam vidi.IndignatusRex ait,audi ergò quęſtionem;Scelere vehor,materna carne veſcor, quæro fratrem meum, matris meæ virum,nec invenio.Puer accepta quæſtione paullulum ſeceſſit,& cum docto pectore quæreret,luctatur cum ſapiētia.Dumq; ſcrutatur ſcientiam,Deo favente invenit quęſtionis ſolutionem,&reverſus ad regē ait: Bone Rex propoſuiſti quæſtionē,audi ergò ſolutionē:Nam quod dixiſti,ſcelere vehor,nō es mentitus,te ipſum intuere,materna carne veſcor,filiam tuam reſpice.Rex ut audivit quæſtionis ſolutionē,juvenem ſolviſſe,timens ne ſcelus ſuum patefieret,irato eum vultu reſpiciens ait: Longè es juvenis à quęſtione, erras, nihil veri dicis, decollari quidem promerueras, ſed ecce habebis xxx. dierum ſpatiū,recogita tecum,reverſus dum fueris, & quæſtionis ſolutionē inveneris, accipies filiam meam in matrimonium,ſin aliàs,legem agnoſces. Juvenis conturbatus,accepto commeatu navim aſcendit, tendens in patriam Tyrum. Sed poſt diſceſſum adoleſcentis,vocavitRex diſpenſatorem ſuumThaliarchum nomine, cui ait, Thaliarche ſecretorum meorum miniſter fidiſſime,ſcias,quiaTyriusApollonius invenit quæſtionis meæ ſolutio-

lutionem: aſcende ergò confeſtim navim ad perſequendũ juvenem, & cum perveneris Tyrum, quære inimicum ejus, qui eum ferro vel veneno interficiat, reverſus dum fueris, præmium magnum accipies. Thaliarchus ſtatim ſumens pecuniã, ſimulq; petiit navi innocentis patriã. Apollonius verò prior attigit patriã ſuam, introivit in domum, apertoque * ſcrinio codicum ſuorum, inquiſivit omnium quæſtiones auctorum, & philoſophorum, & pæne omnium Chaldæorum. Cumq; nihil aliud inveniſſet, quam quod reperierat, ait ad ſemetipſũ: Ni fallor Antiochus Rex impio amore diligit filiam ſuam, & recogitans ſecum dixit: Quid agis Apolloni? quæſtionem regis ſolviſti, filiam non accepiſti, ideò * dilatus es, ut neceris. Continuoq; juſſit ſibi naves præparari, & eas centum millibus modiorum frumenti onerari, & multo pondere auri & argenti, & veſte copioſa, & cum paucis ſecum fidiſſimis hora noctis tertia navim aſcendit, tradiditq; ſe alto pelago. Alia verò die quæritur à civibus, & non invenitur, mœror ingens naſcitur, quod amantiſſimus princeps patriæ nuſquam comparuit, ſonat per totã civitatẽ planctus. Tantus verò amor civiũ circa eum erat, ut multo tempore tonſores ceſſarẽt, publica ſpectacula tollerentur, balnea clauderentur, nõ templa, nõ tabernas quiſquã * ingrederetur.

**Scrineo codicorum.*

**dilatatus es, ut non neceris.*

** ingrediatur.*

Et cum hæc Tyro agerẽtur, ſupervenit Thaliarchus, qui à rege ad necandum eum miſſus fuerat: & videns omnia clauſa, dixit cuidam puero, Indica mihi ſi vivas, ex quâ cauſſa hæc civitas in luctu moratur. Puer ait, ô hominem improbum, ſcis ne & interrogas? Ideò civitas hæc in luctu moratur, quia Apollonius princeps patriæ hujus ab Antiocho Rege regreſſus nuſquã comparuit. Tunc Thaliarchus hoc ut audivit, gaudio plenus redit ad navim, & certâ navigationis die attigit Antiochiam, ingreſſusq; ad Regem ait, Domine Rex lætare, quia Apollonius timens regni tui vires, ſubitò nuſquam comparuit. Rex ait, fugere quidem poteſt, ſed effugere non poteſt, continuoq; hujusmodi edictum propoſuit. Quicumq; * Tyrium mihi Apollonium, regni mei inimicum & contemptorem, vivum exhibuerit, accipiet quinquaginta talenta auri, qui verò caput, centum accipiet. Hoc edicto propoſito, non tantum inimici, ſed etiam amici, cupiditate ſeducti, ad perſequendum juvenem properabant. Quærebatur verò Apollonius per mare, per terras, per ſylvas, per univerſas indagines, & non inveniebatur. Tunc Rex juſſit ſibi claſſes navium præparari ad perſequendum juvenem. Sed moram facientibus, qui claſſes navium præparabant; Apollonius Tarſum devenit, & deambulans juxta littus, viſus eſt à quodam cive ſuo Hellanico nomine, qui ſupervenerat in ipſa hora, & accedens ad eum ait: Ave Rex Apolloni. Ille ſalutatus, fecit ut potentes facere conſueverunt, ſprevit hominem plebejum. Tunc ſenex indignatus eſt valde, & iterum ſalutavit eum, & ait, ave Apolloni, reſaluta, & noli deſpi-

**Tyrum Apollonium, & ſic deinceps.*

cere paupertatem honeſtis moribus decoratã, ſi enim ſcis, cavendum eſt tibi, ſi verò neſcis, moneo te, audi, forſitan quod neſcis, quia proſcriptus es. Cui Apollonius ait: Et quis patriæ ſuæ proſcripſit principem? Hellanicus ait, Rex Antiochus. Apollonius ait, quâ ex cauſſa? Hellanicus ait: Quia quod pater eſt, tu eſſe voluiſti. Apollonius ait: Et quanti me proſcripſit? Hellanicus ait: Ut quicumque te illi vivum exhibuerit, quinquaginta talenta auri, qui verò caput pertulerit, centum * accipiat, atque ita moneo te, fuge in præſidium. Hæc cum dixiſſet Hellanicus, diſceſſit. Tunc juſſit Apollonius rogare ſenem & ad ſe venire, & centum talenta auri ei dari, & ait: Accipe exemplum paupertatis meæ, quia meruiſti, & puta te ut paullò ante dixiſti, caput mihi à cervicibus amputaſſe, & pertuliſſe gaudium regi, ecce habes centum talenta auri, & puras manus à ſanguine innocentis. Cui ſenex ait: Domine, abſit à me, ut hujus rei cauſſa ego præmium accipiam: apud bonos homines præmio amicitia non eſt comparanda, & valedicens diſceſſit. Poſt hæc Apollonius cum ſpatiatur in eodem loco ſupra littus, vidit hominem contra ſe venientem, dolentem & mœſto vultu, Strangulionem nomine. Is ut acceſſit ad eum, protinus ait Apollonius, Ave Strangulio, & ipſe ait, Ave Domine Apolloni, & rurſum ait: Quid itaque his in locis turbatâ mente verſaris? Apollonius ait, proſcriptum me vides * ab Antiocho. Strangulio ait, quæ eſt cauſſa? Apollonius ait, quia filiam ejus, & ut verius dixerim conjugem, in matrimonium petivi. Itaque ſi fieri poteſt, in patriâ veſtrâ volo latêre. Strangulio ait, Domine Apolloni, civitas noſtra pauperrima eſt, & non poteſt tuam nobilitatem ſuſtinere; præterea duram famem, & ſævam ſterilitatem patimur annonæ, nec etiam civibus ulla ſpes ſalutis, ſed crudeliſſima mors eſt ante oculos noſtros. Apollonius ait, agite gratias Deo, qui me profugum veſtris finibus applicuit. Dabo civitati veſtrę centum millia frumenti modiorum, ſi fugam tantum celaveritis. Strangulio ut hæc audivit, proſtravit ſe ad pedes ejus & ait, Domine Apolloni, ſi eſurienti civitati ſubveneris, non ſolùm fugam tuam celabimus, ſed ſi neceſſitas fuerit, pro tuâ ſalute dimicabimus. Aſcendensq; Apollonius tribunal in foro, præſentibus cunctis civibus ejusdem civitatis dixit, Cives Tarſenſes, quos annonæ penuria turbat & opprimit, ego Tyrius Apollonius relevabo. Credo enim vos hujus beneficii memores fugam meam celaturos; Scitote enim, non me * legibus Antiochi eſſe fugatum, ſed veſtra felicitate faciente huc ſum delatus. Dabo itaq; vobis centum millia frumenti modiorum, eo pretio, quo ſum in patria mercatus, octo æreis ſingulos modios. Audito hoc, cives Tarſenſes, quod ſingulos modios æreis octo mercarentur, hilares effecti ſunt, ac gratias agentes ſtatim frumenta portabant.

** accipiet.*

** deeſt, ab Antiocho.*

** i legibus.*

Tunc

Tunc Apollonius , ne depoſitâ regiâ dignitate mercatoris
magis quam donatoris nomen videretur aſſumere , pretium,
quod acceperat, ejusdem civitatis utilitatibus redonavit. Cives
autem , ut tanta viderunt ejus beneficia, bigam ei in foro ſtatue-
runt, in quâ ſtans dextrâ manu fruges daret, ſiniſtro pede modi-
um calcaret,& in baſe ſcripſerunt, CIVITAS. * TARSUS. TY- **Tharſia, ſic & deinceps.*
RIO. APOLLONIO. DONUM. DEDIT. EO. QUOD.
CIVITATEM. A. SÆVA. FAME. LIBERAVERIT.

Deinde interpoſitis paucis diebus, hortante Strangulione &
Dionyſiade ejus conjuge, ad Pentapolim Cyrenorum navigare
propoſuit, ut illîc lateret, eo quod bene firma, cum opulentiâ &
tranquillitate * ageret. Igitur cum ingenti honore deducitur **agerentur.*
ad mare , & valedicens omnibus aſcendit ratim. Sed tribus die-
bus noctibusque totidem ventis proſperis navigans , ſubitò mu-
tatum eſt pelagus,poſtquam littus Tarſi reliquit. Nam pau-
cis horis ventis concitatis , Aquilone vento Euroque inſtante,
clauſo cœlo nimia * pluvia erupit,Populus * Tyri procellâ cor- ** ſe pluvia.*
ripitur , ratis pariter diſſolvitur , Zephyri fretum perturbant, ** Tyriæ.*
grando ac nubes tenebroſa incumbebant, flant venti fortiter, ac
crebris fulminibus micantibus pelagus intonat , fit mugitus in-
gens , & * mortis timor cunctos occupat. Tunc unusquis- ** mors ſedula.*
que rapuit ſibi tabulas mortem morantes. In illâ verò caligine
tempeſtatis omnes perierunt. Apollonius verò unius tabulæ be-
neficio in Pentapolitanorum * littora eſt pulſus. Stans autem in ** littore.*
littore nudus, intuens mare tranquillum,ſic ait, ô pelagi fides ! ô
crudelitas Antiochi ! facilius incidam in manus crudeliſſimi re-
gis,quam patriam quæram. Quis notus huic ignoto auxilium
dabit ? Hæc dum loqueretur Apollonius , aſpexit juvenem
venientem contra ſe, quendam robuſtum piſcatorem ſordido
ſago coopertum. Cogente neceſſitate proſtravit ſe ad ejus pe-
des, profuſisque lacrymis ait, Miſerere quicumque es, ſuccurre
nudo naufrago, non humilibus natalibus genito, & ut ſcias,cui
miſerearis, ego ſum Tyrius Apollonius , patriæ meæ princeps.
Audito nunc trophæo meæ calamitatis,* aſpice, quomodo ge- **deeſt aſpice.*
nibus tuis provolutus deprecor auxilium vitæ. Piſcator ut vi-
dit ſpeciem juvenis,miſericordiâ motus erigit illum,& duxit * in- ** infra.*
tra tecta domus,poſuit epulas,quas habere potuit. Et ut plenius
pietati ſuæ ſatisfaceret , exuens ſe tribunarium in duas partes di-
viſit, & unam dedit juveni dicens: Tolle quod habeo, & vade in
civitatem,ibi invenies forſitan,qui tui miſereat: ſi non inveneris,
huc ad me revertere,paupertas quæcumque ſufficiat nobis,piſce-
mur ſimul.Illud tamen admoneo te , ut ſi quando dignitati tuæ
redditus fueris,ne deſpicias tribunarii paupertatem.

Apollo-

Apollonius ait, ſi non memor tui fuero, iterum naufragium patiar, nec tui ſimilem inveniam. Et hæc dicens, demonſtratâ ſibi viâ ille carpens iter, portas civitatis ingreditur. Dumq; cogitaret, unde vitæ peteret auxilium, vidit per plateam puerum nudum currentem, oleo caput unctum, ſabano præcinctum, ferentem ludos juveniles ad gymnaſium pertinentes, voce magna clamantem & dicentem: Audite cives, audite peregrini, ingenui & ſervi, qui ablui vult, gymnaſium patet. Audito hoc Apollonius, exuens ſe tribunarium ingreditur lavacrum, utitur liquore, & dum ſingulos intuetur, quærit parem, nec invenit. Et ſubito * Alciſtrates Rex totius illius regionis, ingreſſus cum turba famulorum eſt. Cum Rex ludum * ſphæræ cum ſervis ſuis exerceret, admiſit ſe Apollonius Regi, & decurrentem ſuſtulit ſphæram, & ſubtili velocitate percuſſam ludenti Regi remiſit. Tunc Rex ſuis famulis ait: Recedite, hic enim juvenis, ut ſuſpicor, mihi comparandus eſt. Apollonius ut audivit ſe laudari, conſtanter acceſſit ad Regem, & accepto ceromate cum docta manu circum lavit ei cum ſubtilitate, deinde in ſolio gratiſſimè fovit, & eo exeunte, ab officio diſceſſit. Dixitq; Rex ad amicos ſuos poſt diſceſſum adoleſcentis, Juro vobis per communem ſalutem, melius me nunquam abluiſſe quam hodie, beneficio adoleſcentis neſcio cujus: & reſpiciens ad unũ de famulis ait, Juvenis ille, qui mihi officium fecit, vide quis ſit. At ille ſequutus juvenem vidit eum ſordido tribunario indutum, reverſusq; ad regem ait: Juvenis ille naufragus eſt. Rex ait, unde ſcis? famulus ait: Tacente illo habitus indicat cauſſam. Rex ait, vade celerius & dic ei, rogat te Rex, ut venias ad cœnam. Apollonius, ut audivit acquievit, & deducente famulo pervenit ad regem. Famulus prior ingreſſus ad regem ait: Naufragus adeſt, ſed propter ſordidum habitum introire confunditur. Statimq; juſſit eum Rex veſtibus dignis indui, & ad cœnam ingredi. Ingreſſus Apollonius triclinium regis, contra regem aſſignato loco diſcubuit. Infertur prandium, deinde cœna regalis. Apollonius cunctis epulantibus non epulatur, ſed aurum & argentum in miniſterio Regis diu flens intuebatur. Tunc unus de diſcumbentibus ad regem ait, ni fallor juvenis iſte fortunæ tuæ invidet. Rex ait, male ſuſpicaris, nam meæ fortunæ non invidet, ſed plura perdidiſſe teſtatur. Et reſpiciens Apollonium hilari vultu ait, Juvenis epulare nobiſcum, & meliora de Deo ſpera.

** Alciſtratis.*

** ſpera, ſic etiam deinceps.*

Et dum hortaretur juvenem, ſubito introivit filia Regis, virgo jam adulta, deditq; oſculum patri ſuo, deinde cunctis diſcumbentibus amicis. Quæ dum oſcularetur ſingulos, reverſa eſt ad patrẽ & ait, Bone Rex & pater optime, quis eſt iſte juvenis, qui contra te locum honoratum tenet, & neſcio quid flebili vultu dolet? Rex ait: Nam dulcis juvenis iſte naufragus eſt, & * gymnaſtico mihi officio

** gymnaſio.*

officio gratiſſimè fecit, propter quod ad cœnam vocavi illum, quis, aut unde, ſit, neſcio, ſed ſi vis ſcire interroga eum, te decet omnia noſſe, & forſitan dum cognoveris, miſereberis ei. Hortante verò patre puella venit ad juvenem, & verecundo ſermone ait: Licet taciturnitas tua ſit triſtior, generoſitas tamen nobilitatem oſtendit, ſed ſi moleſtum non eſt, indica mihi nomen & caſus tuos. Apollonius ait: Si nomen quæris, in mare perdidi, ſi nobilitatem, Tyro reliqui. Et ait puella, Apertius dic, ut intelligam. Tunc Apollonius nomen ſuum & omnes caſus expoſuit, finitoq́; ſermonis colloquio fundere lacrymas cœpit. Quem ut vidit Rex flentem, reſpiciens ad filiam ſuam ait: Nata dulcis peccaſti, dum vis nomen & caſus adoleſcentis agnoſcere, veteres ejus dolores renovaſti. Ergò dulcis filia quatenus agnoviſti veritatem, juſtum eſt, ut liberalitatem quaſi regina oſtendas. Puella ut audivit à patre ultrò promiſſa, quæ illi præſtare volebat, reſpiciens ad juvenem ait: Noſter es Apolloni, depone mœrorem, & quia hoc indulgentia patris mei permittit, locupletaberis. Sic Apollonius cum gemitu ac verecundia gratias egit. Tunc Rex ait filiæ ſuæ, defer lyram, ut cantu exhilares convivium. Puella juſſit afferri ſibi lyram, & cœpit cum omni dulcedine chordarum miſcere ſonum. Omnes laudare cœperunt & dicere, non poteſt melius, non poteſt dulcius. Inter quos ſolus Apollonius tacuit. Ad quem Rex ait: Apolloni, fœdam rem facis, omnes filiam meam in arte muſica laudant, quare tu ſolus vituperas? Apollonius ait: Bone Rex, ſi permittis, dicam quod ſentio, filia tua in artem muſicam inceſſit, & nondum didicit. Igitur jube mihi tradi lyram, & ſtatim ſcies, quod neſciſti. Et ait Rex, Apolloni, video te eruditum eſſe in omnibus. Et juſſit * illi tradi lyram, & egreſſo foras, corona capitis eum decoravit. Accipienſq; * Apollonius lyram introivit in triclinium, & ita ſtetit, ut diſcumbentes cum rege non Apollonium, ſed Apollinem exiſtimarent. Etenim diſcumbentes cum Rege dixerunt, quod nunquam melius audiſſent nec vidiſſent, & placuit homo regi & omnibus diſcumbentibus.

* *ſibi.*

* *deeſt Apollonius.*

Inter hæc filia regis ut vidit juvenem omnium artium ſtudiorumq́ue eſſe cumulatum, incidit in amorem infinitum, & ait ad patrem ſuum, Chare genitor, permiſeras mihi paullò ante, ut quidquid voluiſſem de tuo juveni darem. Et ait Rex, & permiſi & permitto. Puella Apollonium reſpiciens ait, Magiſter Apolloni, accipe ex indulgentiâ patris mei auri ducentas, argenti libras cccc. veſtemq́; copioſam, ſervos xx. ancillas x. quibus ait, afferte quod promiſi, & præſentibus amicis exponite in triclinio. Juſſu reginæ illata ſunt omnia, laudant omnes liberalitatem puellæ, peractoque convivio levaverunt ſe omnes, & valedicentes regi & reginæ diſceſſerunt. Apollonius ait: Bone Rex miſerorum miſe-

r i[illegible]ors, & tu regina amatrix ſtudiorum,valete. Et reſpiciens famulos, quos ſibi regina donaverat, ait: Attollite hæc famuli, quæ mihi donata ſunt, & eamus, hoſpitium quæramus. Puella timens,ne amatorem perderet,triſtis eſt facta, & reſpiciens ad patrem ait: Bone Rex & pater optime, placet tibi,ut Apollonius hodie ditatus abſcedat,& quod illi donavimus,à malis hominibus rapiatur? Tunc Rex feſtinus juſſit illi aſſignari aulam, ubi dignè quieſceret.Puella verò amore incenſa inquietem habuit noctem, nec ſomnum oculis,nec membris cura dat quietem,primaq;luce evigilans irrupit cubiculum patris. Quam ut pater vidit, dixit: Quid eſt,quod præter conſuetudinem tam mane evigilaſti? Puella ait, heſterna ſtudia excitaverunt me, peto itaque pater chariſſime,ut me tradas hoſpiti noſtro, ſtudiorum percipiendorum gratiâ. Rex gaudio plenus juſſit ad ſe juvenem vocari, cui ait: Apolloni,filia mea ſtudiorum tuorum à te artem diſcere cupit, itaque ſi deſiderio parueris, & ei oſtenderis ſtudia litterarum & cætera, quæ noſti, quidquid tibi iratum mare abſtulit, ego reſtituam. Apollonius hoc audito,docuit puellam, ſicut ipſe didicit. Interpoſito brevi tempore, cum puella non poſſet vulnus amoris tolerare,multâ infirmitate * membris pervictis, cœpit imbecillis jacere in thoro. Rex ut vidit filiam ſuam ſubitaneam incurriſſe valetudinem,ſollicitus adhibuit medicos.Qui venientes tentant venas, tangunt ſingulas corporis partes, nec aliquas inveniunt ægritudines.

** membra pertractans.*

Poſt paucos dies cum Rex cum Apollonio loqueretur, tres juvenes nobiliſſimi, qui per longum tempus filiam ſuam in matrimonium petierant,regem una voce ſalutaverunt pariter:Quos intuens Rex ait: Quid eſt, quod una voce me pariter ſalutatis? Unus ex illis ait, petentibus nobis filiam tuam in matrimonium, tu ſæpius differendo crucias, propter quod hodie ſimul venimus, cives tui ſumus,locupletes & bonis natalibus geniti,itaque de tribus elige,quem vis habere generū. Rex ait, non apto tempore me interpellatis,filia mea ſtudiis vacat, & ob amorem ſtudiorum imbecillis jacet.Sed ne videar vos ſæpius differre,ſcribite in*codicillis nomina veſtra,&dotis quantitatē,quæ transmittam filię meæ, ut ipſa eligat,quem voluerit. Scripſerunt illi nomina ſua,& dotis quantitatem. Rex accepit codicillos & legit, ſignavitque & dedit Apollonio dicens: Tolle magiſter præter injuriam hos codicillos,&perfer diſcipulæ tuæ,hic enim locus te deſiderat.Apollonius acceptis codicillis introivit cubiculū.Puella ut vidit,quem diligebat,ait,Magiſter, quid eſt, quod ſolus introiſti cubiculum? Apollonius ait:Sume hos codicillos,quos miſit tibi pater tuus,& lege. Puella reſignavit codicillos & legit trium nomina petitorum, perlectiſque codicillis reſpiciens Apollonium dixit: Magiſter

** codicellis, & eodem modo ſæpe poſtea.*

ſter Apolloni, ita non * tibi dolet, quod ego alii nubam? Apollonius ait, imò gratulor, quod abundantia ſtudiorum docta me * docente nubis. Cui puella ait, Magiſter, magiſter, ſi me amares, doleres. Hæc dicens reſcripſit & ſignavit codicillos, tradiditque Apollonio, ut eos regi deferret; ſcripſerat autem hæc: Rex & pater optime, quoniam clementia tua permiſit mihi, ut reſcribam, reſcribo: Illum volo conjugem naufragum, fortuna deceptum, & ſi mireris facti, quod pudica virgo tam imprudenter ſcripſit, quæ indicare non potui, per ceram mandavi, quæ ruborem non habet. Rex perlectis codicillis ignorans, quem naufragum diceret, reſpiciens ad juvenes ait: Quis veſtrûm naufragium paſſus eſt? Unus ex illis nomine Andronius dixit: Ego ſum paſſus naufragiũ. Alius ex illis ait, tace, morbus te conſumat, nec ſalvus nec ſanus ſis, cum ſciam te coætaneum meum mecum litteris eruditum, portum civitatis nunquã exiſſe, ubi naufragium feciſti? Rex cum non inveniſſet, quis eorum naufragium feciſſet, reſpiciens Apollonium ait, tolle codicillos & lege, poteſt enim fieri, quod ego non novi, tu intelligas, qui præſens fuiſti. Apollonius acceptis codicillis velociter perlegit, & ut ſenſit ſe amari, erubuit. Cui Rex ait, Apolloni, inveniſti naufragum? Apollonius ait: Bone Rex, ſi permittis, inveni. Et his dictis videns Rex Apollonii faciem rubere, intellexit & ait: Quod filia mea concupivit, votum meum eſt. Et reſpiciens Rex tres juvenes ait: Certè dico vobis, cum nubendi tempus fuerit, mittã ad vos, & dimiſit eos à ſe. Ipſe verò introivit ſolus ad filiam ſuam & ait, quem tibi elegiſti conjugem? Illa autem proſtravit ſe ad pedes patris ſui & ait: Pater chariſſime, quia cupis audire deſiderium natæ tuæ, illum volo & amo naufragum Apollonium magiſtrum meum, cui me ſi non tradideris, amiſiſti filiam. Itaq; cum Rex lacrymas filiæ ſuæ ſufferre non poſſet, erigit eam à terra & alloquitur dicens, nata dulcis, noli de aliqua re cogitare, quia talem concupiſti, quem & ego, ut * eum vidi, cui & amando factus ſum pater, diem ergò nuptiarum ſine mora conſtituam. Poſtera die vocantur amici vicinarum urbium ditionis regni ejus, quibus conſidentibus ait: Amici, qua ex cauſſa vos vocaverim, diſcite, ut ſciatis: Vult filia mea * nubere Apollonio Tyrio præceptori ſuo, peto itaq;, ut omnium ſit lætitia, quia filia mea prudenti viro ſociatur. Hæc igitur dicens diem conſtituit nuptiarum. Numerantur dies, & convivia prolixa tenduntur, celebranturq; nuptiæ regiæ dignitatis. Interpoſitis autem diebus & menſibus, cum haberet puella ſexto jam menſe ventriculum deformatum, Rex Apollonius dum ambularet in littore juncta ſibi puella, vidit navim ſpecioſam, & dum utriq; laudarent, cognovit eam Apollonius eſſe de patria ſua, & converſus ad nauclerum ait: Dic mihi, ſi valeas, unde venis? gubernator ait, à

** te.*

** dolente.*

** enim vidi quod.*

** nubi.*

Tyro, Apollonius ait, patriam meam nominaſti, gubernator ait, ergò Tyrius es tu? Apollonius ait,ut dicis,gubernator ait: Noras aliquem patriæ illius principem Apollonium nomine ? Apollonius ait, quaſi me ipſum , gubernator ait, peto,ubicumque illum videris,ut gaudeat & exultet, quia Rex Antiochus fulmine percuſſus arſit cum nata ſua, opes autem regni Antiochi Apollonio reſervantur. Apollonius ut hoc audivit, gaudio plenus ad conjugem ſuam ait : Quod aliquando mihi naufrago credidiſti, modo probaſti, peto itaque, ut me abire permittas ad regnum percipiendum. Illa ut audivit,profuſis lacrymis ait, Chare conjux, ſi alicubi in longinquo itinere eſſes conſtitutus, ad partum meum feſtinare debueras, at nunc cum ſis præſens , diſponis me relinquere? Sed ſi hoc velis, pariter navigemus : & veniens ad patrem ait,Chare genitor,lætare & gaude,quia ſæviſſimus Rex Antiochus,cum filia concumbens,Dei fulmine percuſſus eſt, opes autem & diadema ejus compari meo reſervantur, permitte me navigare cum viro meo. Rex autem exhilaratus naves jubet produci in littus, & omnibus bonis impleri, præterea nutricem ejus nomine Ligoridem , & obſtetricem propter partum ejus, ſimul navigare præcepit. Et data proficiſcendi copiâ deduxit eos ad littus,oſculaturq; filiam & generum, & ventum eis optat. Aſcenderunt naves cum multâ familiâ multoq; apparatu,& vento proſpero flante navigant. Qui dum per aliquantos dies totidemq; noctes Auſtris flantibus * pelago detinerentur , ſeptimo menſe,cogente infirmitate enixa eſt Lucinâ favente puella;ſed ſecundis ventis mox euntibus , coagulato ſanguine concluſoque ſpiritu effecta eſt ſicut mortua.Quod cum videret familia,exclamavit voce magna & ululatu. Concurrit Apollonius,& conjugem ſuam vidit exanimem jacentem , & ſcidit à pectore veſtes, unguibus primas adoleſcentiæ genas diſcerpſit , & profuſis fletibus jactavit ſe ſuper corpus ejus & ait , Chara conjux , Alciſtratis regis filia, quid reſpondebo patri tuo pro te, qui me naufragum & egenum ſuſcepit? Et cum hæc dixiſſet , introivit ad eum gubernator & ait,Domine, tu pietatis cauſſâ facis, ſed mortuum corpus navis ſufferre non valet, jube hoc corpus in pelagus mitti,ut poſſimus evadere. Apollonius dictũ hoc indignè ferens ait ad eum : Quid narras,peſſime hominũ? Placet tibi ut hoc corpus mittam,quod naufragum me & egenum ſuſcepit?Erant autẽ ex ſervis ejus fabri navales, quibus convocatis jubet conſecari & conpaginari tabulas , rimas & foramina bitumine liniri præcepit, & facere loculum, & charta plumbea intus poſita obturari juſſit. Perfecto loculo,regalibus ornamentis exornat puellam, & in loculo poſuit, & xx. * ſeſtertia auri ad caput ejus poſuit , & dedit oſculum funeri, fundens ſuper eam lacrymas.Tunc infantẽ juſſit

** piè pelago.*

** ſeſtertias, uti & poſtea ſemper.*

juſſit tolli & diligenter nutriri, ut haberet in malis ſuis jucundum ſolatium, & pro filia neptem regi oſtenderet. Et juſſit loculum mitti in mare cum magno fletu. Tertia verò die unda maris ejecit loculum ad littus Epheſiorum, non longè à prædio cujusdam medici * Chæremonis nomine, qui cum diſcipulis ſuis eâdem die **Cerimonis.* in littore ambularet. Tunc vidit loculum effuſis fluctibus jacentem ad oram maris, & ait ſervis ſuis, tollite hunc loculum cum omni diligentia, & ad villam perferte. Quod cum ita feciſſent ſervi, medicus leniter aperiens vidit puellam, regalibus ornamentis decoratam, & ſpecioſam valde, & in falſa morte jacentem, obſtupuit & ait: Quas putamus lacrymas hanc puellam parentibus ſuis reliquiſſe? Et vidit ſubtus caput ejus pecuniam poſitam, & ſub pecunia chartulam ſcriptam, & ait, perquiramus, quid deſiderat aut mandat dolor: * quod cum reſignaſſet, invenit titu- ** quos.* lum ſcriptum: Quicumque hunc loculum inveneris, habes xx. ſeſtertia auri, peto ut x, habeas, x. funeri impendas, hoc enim corpus multas lacrymas reliquit parentibus, & dolores amaros: quod ſi aliud feceris, quam quod dolor expoſcit, ultimum diem incidas, nec ſit, qui corpus tuum ſepulturæ commendet. Perlectis autem chartulis ad ſervos, ait, præſtemus corpori, quod dolor expoſcit, juro vobis per ſpem vitę meæ, in hoc funere amplius me erogaturum, quam dolor imperat. Continuò jubet inſtrui rogum; ſed cum rogus ædificatur atque componitur, ſupervenit diſcipulus medici, aſpectu adoleſcens, & quantum ad ingenium pertinet ſenex. Hic cum corpus ſpecioſum ſuper rogum vidiſſet poſitum, * intuitus magiſter eum, ait: Bene veniſti, hæc ** intuitus magiſtrum.* enim hora expectavit te, tolle ampullam unguenti, & quod ſupremum eſt, defunctæ beneficio, ſuperfunde ſepulturæ. Venit juvenis ad corpus puellæ, detraxit à pectore veſtes, * fudit unguen- ** fundit.* ti liquorem, tractans manu corpus omne, præcordia vivere ſenſit & obſtupuit, pulpat venas & indicia rimatur narium, labia labiis probat, ſenſit vitam cum morte luctantem, & ait ad ſervos ſuos, ſupponite faculas per quatuor angulos, lenteque & temperatè ſupponite. Quo facto, ſanguis ille, qui coagulaverat, liquefactus eſt. Quod ut vidit juvenis, ait magiſtro, puella, quam dicis mortuam eſſe, vivit, & ut facilius mihi poſſis credere, experimento ſatisfaciam. His dictis tulit puellam, & in cubiculum ſuum poſuit, calefaciens oleum madefecit lanam, & poſuit ſuper pectus ejus, ſanguis verò ille, qui intus coagulatus fuerat, accepto tepore liquefactus eſt, cœpitque ſpiritus per medullas deſcendere, venis itaque patefactis aperuit oculos, & recipiens ſpiritum leniebat verbum, lentoque ſermone ait: Quisquis es, ne contingas me aliter, quam oportet tangere regis filiam, regisq; uxorem. Juvenis ut vidit, quia magiſtrum fallebat, gaudio plenus ait ad

 eum,

*Accipe. *apodexen. eum, Magiſter *incipe diſcipuli tui * apodixin præclaram laudare. Et introivit magiſter cubiculum, & vidit puellam vivam, & ait diſcipulo ſuo, probo artem, laudo prudentiam, miror diligentiam, & audi diſcipule, nolo te artis tuæ eſſe ingratum, accipe mercedem, hæc enim puella multam pecuniam ſecum attulit: & juſſit eam ſalubribus veſci cibis, & fomentis optimis recreari. Poſt paucos dies ut cognovit eam genere regio ortam eſſe, adhibitis amicis filiam ſibi adoptavit, & ut rogabatur ab ea cum lacrymis, ne ab aliquo contingeretur, inter ſacerdotes Dianæ templi eam cum fœminis miſit, ubi inviolabiliter ſervaretur.

Inter hæc Apollonius dum navigat cum ingenti luctu, gubernante Deo applicuit Tarſo, & deſcendens à rati petiit domũ Strangulionis & Dionyſiadis. Quos cũ ſalutaſſet, omnes caſus ſuos expoſuit eis dolenter, dicens: Quantum in amiſſa conjuge flebam, tantum in reſervata mihi filia conſolabar; & intuens Strangulionem & Dionyſiadem ait ad eos, Sanctiſſimi hoſpites, poſt amiſſam conjugem, regnum, quod mihi ſervatur, accipere nolo, neque ad ſocerum revertar, cui in mari perdidi filiam, ſed agam potius opera mercatoris, ideoq; vobis commendo filiam meam, ut cum
*Philonitate. filia veſtra * Philomatia nomine nutriatur. Quam ut bono animo ſuſcipiatis, peto, ut patriæ veſtræ nomine agnominetis Tarſiam, præterea nutricem uxoris meę Ligoridem nomine, cura ſua puellam cuſtodire volo. Hæc dicens tradidit Strangulioni infantem, deditq; aurum & argentum veſteſq; copioſas, & juravit neq; barbam neq; capillos nec ungues tonſurum, niſi prius filiam ſuam dediſſet nuptum. At illi ſtupentes, quod tam graviter juraverat, cum magna diligentia educaturos ſe puellam repromittunt. Apollonius autem navim aſcendit, altumq; pelagus petens, ignotas & longinquas terras petiit Ægypti regiones. Interea puella Tarſia expleto quinquennio traditur liberalibus ſtudiis, una cum Philomatiâ filia eorum coætanea ſua, & docebantur grandi inge-
*adjutorio. nio. Cumq; ad XIV. annos veniſſet, reverſa de * auditorio invenit nutricem ſuam Ligoridem, ſubitaneam valetudinem incurriſſe, & ſedens juxta eam cauſſas infirmitatis plorat. Cui nutrix, audi nutriculæ morientis verba ſuprema, domina Tarſia, hæc pectori tuo commenda: Interrogo namque te, quem tibi putas patrem aut matrem vel patriam? Puella ait, patriam Tarſum, patrẽ Strangulionem, matrem Dionyſiadem. Nutrix ingemuit & ait: Audi ſtemmata & originem natalium tuorum, ut ſcias, quid poſt mortem meam agere debeas. Eſt tibi pater nomine Apollonius, &
*Lucina Alciſtratis. mater * Alciſtratis regis filia, quæ cum te enixa eſt, ſtatim præcluſo ſpiritu ultimum diem deſignavit, quam pater tuus Apollonius, effecto loculo, cum ornamentis regalibus in mare miſit, & XX. ſeſtertia auri poſuit ſub caput ejus, ut ubicumque fuiſſet devoluta

luta * ipſa ſepulta fuiſſet. Navis quoq; luctantibus ventis cum patre tuo lugente, & te in cunabulis poſita, pervenit ad hanc civitatem. His ergò hoſpitibus Strangulioni & Dionyſiadi una mecum te commendavit Tyrius Apollonius pater tuus, votumq́; fecit, nec capillos nec ungues detonſurum, niſi prius te nuptum tradiderit. Nunc ergò moneo, ut ſi poſt mortem meam hoſpites tui, quos parentes tuos appellas, aliquam forte tibi injuriam fecerint, aſcende in forum, & ibi invenies ſtatuam patris tui ſtantem, apprehende illam & proclama, filia ejus ſum, cujus eſt ſtatua. Cives verò memores beneficiorum patris tui, injuriam tuam vindicabunt. Cui Tarſia, chara nutrix, Deum teſtor, quia ſi forte aliquis humanus caſus eveniſſet, antequam hæc mihi dixiſſes, ego penitꝰ non ſcirem, unde eſſem. Et cum hæc invicem loquuntur, nutrix emiſit ſpiritum. Tarſia verò corpus nutricis ſuæ ſepelivit, atq; die annuo lugebat. Poſt depoſito luctu, induit priorem dignitatem, petiit ſcholas ad ſtudia liberalia reverſa; non prius ſumebat cibum, quam nutricis monumentum introiſſet, & ferens ampullam vini ingrediebatur, & ibi manes parentum ſuorum invocabat. Et cum hæc agerentur, quadam die Dionyſiades cum filiâ ſuâ Philomatiâ & Tarſiâ tranſibat per publicum: videntes omnes cives ſpeciem Tarſiæ & ornamentum dixerunt, felix pater, cujus filia Tarſia eſt, illa verò quæ adhæret ei, turpis eſt & dedecus. Dionyſiades ut audivit Tarſiam laudari, ſuam filiam vituperari, verſa in inſaniam furoris, ſola ſedens ſecum cogitavit, Pater ejus, ex quo hinc profectus eſt, habet annos XIV. non venit ad recipiendam filiã ſuã, nec litteras miſit, reor, quod mortuus ſit, nutrix ejus * deceſſit, neminem habeo æmulum, tollam eam de medio, & ornamentis ejus filiam meam ornabo. Et hæc cogitans, nunciatur ei villicus veniſſe de villâ, nomine Theophilus. Quem convocans ait: Si cupis libertatem cum præmio accipere, tolle Tarſiam de medio. Villicus ait, quid peccavit innocens virgo? Scelerata eſt, ait, jam mihi negare non potes, fac quod jubeo, ſi negligis ſententiam meã, me tibi ſcias iratam. Villicus ait, qualiter, domina, hoc fieri poteſt? At illa, conſuetudo illi eſt, mox ut venerit de ſcholis, nõ prius ſumere cibum, quam nutricis ſuę monumentum introierit, ibi te cum pugione * acutiſſimo paratũ inveniat, * crines ex occulto comprehendens à vertice aſtringe & interfice, & corpus ejus mitte in mare, cum adveneris, & de facto nunciaveris, libertatem cum præmio accipies. Villicus tulit pugionem, & latere ſuo celans intuetur cœlum & ait: Ego non merui libertatem, niſi per ſanguinis effuſionem innocentis virginis? Et gemens & flens ibat ad monumentum, & ibi latêre cœpit. Puella autem rediens de ſcholâ tulit ampullam vini, & ingreſſa in monumentum caſus ſuos exponebat: & dum invocat manes parentum, villicus impetũ fecit,

*ipſa ſibi fuiſſet.

*diſceſſit.

*altiſſimo.

*cujus.

 & appre-

& apprehendens crines puellæ jactavit eam in terram, dum autẽ vult percutere, ait ad eum Tarſia, ô Theophile, quid peccavi, ut in manu tuâ moriar? Cui villicus ait, tu nihil peccaſti, ſed pater tuus, qui te cum magnâ pecuniâ & ornamentis regiis reliquit. Cui puella ait, peto Domine, ut ſi nulla ſpes eſt vitæ meæ, permittas mihi Deum teſtari. Villicus, teſtare, & Deus ipſe ſcit, me coactum facere hoc ſcelus. Sed cum precatur, apparuerunt piratæ, & videntes puellam ſub jugo mortis ſtare, hominem armatum volentem percutere eam, clamaverunt, Parce, crudeliſſime barbare, hæc noſtra præda, non tua victima eſt. At ille ut talia audivit, fugiens poſt monumentum latuit in littore maris. Piratæ verò raptâ virgine petunt mare. Villicus rediit ad dominam ſuam, & ait: Quod juſſiſti, factum ſcias: tu verò propter civium curioſitatem ad præſens indue lugubrem veſtem, ſicut & ego, & falſis lacrymis dicamus eam ſtomachi dolore fuiſſe imbecillem, & prope ſuburbanos exitus fuiſſe defunctam. Strangulio ut audivit, tremor & ſtupor cepit eum, atq; ita dixit: Equidem da & mi-

** ſcelere.* hi veſtes lugubres, ut lugeam, quia tali * ſceleri ſum junctus. Heu

** cum ſuſcepiſſ.* quid faciam! Cum * Apollonium ſuſcepiſſem, & civitatem à

** dee,q illo.* periculo mortis & famis * ille eripuiſſet, * hanc quaſi ſuam ingreſ-

** & hanc.* ſus eſt civitatem. Propter hanc naufragium pertulit, bona perdidit, exitium & penuriam perpeſſus eſt. Adeò verò reſtitutum eſt ei malum pro bono, filiam ſuam, quam nobis commiſit bonâ fide

** cujus.* nutriendam, * cui nomen cauſſa noſtri amoris impoſuit noſtrę civitatis, ſceleſta & ſæva lea devoravit. Heu cæcatus ſum, Lugeam puellam innocentem & me, qui junctus ſum ad peſſimam venenoſamq; ſerpentem: & in cœlum oculos elevans ait, Deus tu ſcis, quia purus ſum à ſanguine Tarſiæ, & requiras in Dionyſiade, & intuens Dionyſiadem ait: Quomodo ſuffocaſti filiam regis, inimica Dei, hominumq; opprobrium? Dionyſiades induit ſe & filiam ſuam lugubres veſtes, falſasq; lacrymas fundunt, & unito populo, ad cives clamavit & ait: Cives chariſſimi, ideò ad vos clamamus, quia ſpes oculorum noſtrorum Tarſia, quam bene à nobis educatam ſcitis, dolore ſubitò defuncta eſt, & nobis cruciatus & amaros fletus reliquit, quam dignè ſepelire facimus. Tunc pergunt cives ubi figuratum erat, & pro meritis fabricant loculum

**collatum.* ex ære * collato, & ſcripſerunt DII. MANES. CIVES. TARSIÆ. VIRGINI. PRO. BENEFICIIS. PATRIS. EJUS. SEPUL-

**collatum.* CHRUM. EX. AERE. * COLLATO. FECERUNT. Igitur qui Tarſiam rapuerant, advenerunt in civitatem Mitylenen. Deponitur illa inter cætera mancipia venalis. Audiens eam leno infauſtiſſimus, mollis & impurus & dives, contendere cœpit; ut emeret eam. Sed Athenagoras princeps ejusdem civitatis, nobilem & ſapientem & pulchram cernens puellam, obtulit x. ſeſter-

tia

tia auri. Leno ait: Ego dabo xx. Athenagoras dixit, ego xxx. Leno, ego xl. Athenagoras l. Leno, lx. Athenagoras lxx. Leno octoginta, Athenagoras xc. Leno: Ego in præſenti c. ſeſtertia auri, & ait, ſi quis amplius, x. dabo ſuper. Athenagoras ait: Ego ſi hîc cum lenone contendere voluero, ut unam emam, plures venditurus ſum, permittam eum emere, & cum eam proſtituerit, in lupanar intrabo prior ad eam, & eripiam nodum virginitatis, & erit mihi, ſicut emerim eam. Quid plura? Advertitur in ſalutatorium, ubi * leno habuit Priapum aureum ex gemmis, & ait, ** deeſt leno.* Adora præſentiſſimum numen; at illa: Nunquam tale numen adoravi, & ait: Domine nunquid civis Lampſacenus es tu? Leno ait: Quare? At illa, quia cives Lampſaceni Priapum colunt. Leno ait, neſcis miſera, quia in domum lenonis avari incurriſti? Puella ait, proſternens ſe ad pedes ejus: Miſerere, Domine, virginitatis meæ, ne proſtituas hoc corpus ſub tam turpi titulo. Cui leno ait, neſcis, quia apud lenonem & tortorem nec preces nec lacrymæ valent? Et vocavit villicum puellarum & ait, Ancilla, quæ præſens eſt, exornetur diligenter, & ſcribatur ei titulus: Quicumque Tarſiam deviolaverit, mediam libram dabit, poſtea ad ſingulos ſolidos populo patebit. Villicus fecit, quod juſſum fuerat. * A lenone **cum lenone.* tertia die, antecedente turba cum ſymphoniacis deducitur ad lupanar. Sed Athenagoras princeps civitatis primum ingreditur velato capite. Introivit cellam & aſſedit. Et adveniens Tarſia procidit ad pedes ejus, & ait: Miſerere mei Domine, per juventutem tuam & per Deum te adjuro, ne velis me violare, contine impudicam libidinem tuam, audi caſus infelicitatis meæ, & originis meæ ſtemmata conſidera. Cui cum univerſos caſus ſuos expoſuiſſet, princeps confuſus & pietate plenus ait ei: Erige te, ſcimus fortunæ viciſſitudines & caſus, homines enim ſumus: habeo & ego filiam tibi ſimilem, de quâ ſimiles caſus metuo. Hæc dicens, dedit ei xl. aureos dicens, ecce habes amplius, quam virginitatis tuæ propoſitum ſit, dic advenientibus ſimiliter, quousq; libereris. Puella profuſis lacrymis ait: Ego pietati tuæ gratias ago, & * rogo, ne alicui narres, quæ à me audiſti. Athenagoras ait, ſi ** deeſt rogo.* narravero, filia mea, cum ad talem venerit ætatem, ſimilem * caſum patiatur, & cum lacrymis diſceſſit. ** deeſt caſum.* Cui exeunti obvius ejus collega ait: Quomodo tibi convenit cum puellâ? Athenagoras ait, non potuit melius, erat enim triſtis. Exeunte Athenagora intrat juvenis, & puella more ſolito oſtium clauſit. Cui juvenis ait, quantum tibi dedit juvenis ille? Puella, xl. aureos. Juvenis ait, accipe integram libram auri. Athenagoras audivit & ait, quanto plus dabis, tanto plus plorabit. Puella ut accepit nummos, procidit ad pedes ejus, & caſus ſuos indicavit. Aporiatus juvenis ait, Domina alleva te, homines ſumus, caſibus ſubjacemus. Hæc di-

cens exiit. Vidit itaq; Athenagoram ridentem, & ait illi, Magnus homo es, non habes, cui lacrymas propines, niſi mihi? Et jurabant ne hæc verba cuiquam proderent, & cœperunt aliorum eventum expectare, * inſidiantes per occultum aſpectum: omnes qui introibant dantes pecuniam flentes exibant. Poſtea * puella obtulit lenoni pecuniam dicens: Ecce pretium virginitatis meæ. Leno ait, vide, ut tantas quotidie pecunias afferas. Alterâ die item ait ad eum, ecce pretium virginitatis meæ, quam lacrymis & precibus cuſtodio. Iratus leno, audito quod virgo manſiſſet, vocat villicum puellarum & ait: Duc eam ad te, & eripe nodum virginitatis, ſi virgo tantum, quantum mulier * offeret? Cumque eam villicus duxiſſet in cubiculum, dixit ad eam, dic mihi, adhuc virgo es? At illa, quam diu Deus vult, virgo ſum. Villicus ait, unde tantam attuliſti pecuniam? Puella ait, lacrymis profuſis, exponens omnes caſus meos, rogavi homines ut miſererentur virginitatis meæ, & proſternens ſe pedibus ejus ait: Miſerere mi Domine, ſubveni captivæ regis filiæ, ne violes me. At ille, nimiũ avarus eſt leno ille, neſcio, ſi poſſis virgo manere. At illa, ſtudiis liberalibus erudita ſum, & in lyra poſſum modulari, duc me in forum, ibi facundiam meam poteris audire, proponam quæſtiones populo, * propoſitas ſolvam, & hac arte quotidie pecunias applicabo. Quod fecit villicus, & omnis populus cucurrit ad virginem videndam. At illa aggreditur facundiam ſtudiorum, quæſtiones ſibi proponi jubet, & acceptas cum multo favore ſolvit. Tunc ingens clamor populi circa eam excrevit, ut multa pecunia ei ab omnibus daretur. Athenagoras verò illam integrâ virginitate ut unicam filiam cuſtodiebat, ita ut eam villico donis multis commendaret. Cum hæc Mitylene agerentur, venit Apollonius decimo quarto anno jam transacto, ad domum Strangulionis & Dionyſiadis in civitatem Tarſum. Quem cũ vidiſſet Strangulio, perrexit rapido curſu, dixitq; Dionyſiadi uxori ſuæ, certè dixeras Apollonium naufragium feciſſe, ecce venit ad repetendã filiam ſuam, quid dicturi ſumus patri de filia? Et illa dixit, miſer conjux, confiteor, noſtram cum diligerem, perdidi alienam: accepi, verò conſilium, ut veſte lugubri induerer, fictas funderem lacrymas, & dicerem in villâ ſuburbanâ periiſſe Tarſiam, cum nos ipſe viderit tali habitu, credet nobis. Cum hæc ita diceret, introivit Apollonius, ut verò vidit eos lugubri indutos, ait: Fideliſſimi hoſpites mei, quid in adventu meo tam longas funditis lacrymas? aut certè iſtæ lacrymæ non ſunt veſtræ, ſed meæ. Sceleſta mulier cum mœrore expreſſit lacrymas, & ait: Utinam ad aures tuas alius pertuliſſet, & non ego, aut conjux meus, nam Tarſia filia tua ſubito dolore ſtomachi defecit. Apollonius hoc audiens, totum corpus ſuum contremuit, diuque defixus ſtetit, tandem reſumpto ſpiritu intu-

** inſidiantibus.*
** deeſt puella.*
** offert.*
** propoſita ſolve.*

intuens mulierem ait: Dionyſiades, ſi filia mea, ut dicis, mortua eſt, nunquid & pecunia ac veſtes, ſimulq; ornamenta perierunt? Sceleſta ait, ex parte ſunt, ex parte perierũt: tunc aliqua ex eis proferuntur, dixeruntq; Apollonio: Crede nobis, quia credidimus, ut filiam invenires; & ut ſcias nos non eſſe mentitos, habemus teſtimonium, cives enim noſtri memores beneficiorum tuorum, in proximo littore ex ære * collato filiæ monumentum fecerunt, quod potes videre. Apollonius credens eam defunctam, ad famulos ait: Tollite hæc famuli & ferte ad navim, ego vadam ad filiæ meæ monumentum. Et ubi venit, legens titulos, CIVES. TARSENSES. TARSIÆ. APOLLONII. FILIÆ. OB. BENEFICIUM. EJUS. MONUMENTUM. EX. AERE. * COLLATO. DEDERUNT, Perlectis titulis ſtupente mente conſtitit, & dum ſe non flere miraretur, maledicens oculis ait: O crudeles oculi, potuiſtis titulum filiæ meę cernere, non potuiſtis lacrymas fundere! Et veniens ad navim, famulis ſuis ait, projicite me quæſo in ſentinam navis, cupio enim in undis exhalare ſpiritũ. Et dum proſperis navigat ventis Tyrum reverſurus, ſubitò mutatum eſt pelagus, & per diverſa maris diſcrimina naves jactabantur. Omnibus autem Deum rogantibus, ad Mitylenem civitatẽ venerunt. Gubernator cum omnibus dedit plauſum. Apollonius ait, quis ſonus hilaritatis aures meas percutit? Gubernator ait, gaude Domine, quia hodie Neptunalia celebrantur. Apollonius ingemuit & ait: Ergò omnes diem feſtum celebrent præter me. Tunc vocavit diſpenſatorem ſuum, & ait illi: Ne nõ lugens, ſed avarus, videar, ſufficiat famulis meis ad pœnam, quod tam infelicẽ ſortiti ſunt Dominum, dona x. aureos, & emant, ſi quid volunt, & diem feſtũ celebrent, me autem veto à quocumq; vocari, quod ſi quis fecerit, crura illi frangi jubebo. Diſpẽſator itaq; emit neceſſaria, & rediit ad navim. Cum igitur inter omnes navis Apollonii honoratior foret, & cum * diem feſtum magno convivio melius cæteris * celebrarent nautæ Apollonii, Athenagoras, qui Tarſiam diligebat ut filiam, deambulabat in littore, viditq; navim Apollonii, & ait: Amici, ecce illa navis mihi placet, quã video paratã. Nautæ ut audiunt ſuã navim laudari, dicunt: Invitamus te, princeps magnifice, ſi dignaris. Athenagoras aſcendit navim, & libenti animo diſcubuit, poſuitque x. aureos in menſa, & ait: Ecce, ne fruſtra me invitaveritis. Omnes dixerunt, bene accipis nos Domine. Videns autem Athenagoras omnes unanimiter diſcumbentes ait: Quis Dominus eſt navis? Et ait gubernator, Dominus navis in luctu moratur, jacet in tenebris ſub ſentinâ navis, & mori deſtinat, in mari conjugem perdidit, & in terris filiam. Athenagoras ait ad unum de ſervis Ardalium nomine, dabo tibi duos aureos, tantum deſcende, & dic ei, rogat te Athenagoras princeps civitatis hujus, procede de

tenebris

** collatum.*

** collatum.*

** abeſt, diem feſtum.*

** celebrat.*

tenebris ad lucem. Juvenis ait, non poſſum aureis mea crura reparare, quære alium, quia juſſit, ut quicumque eum appellaverit, crura ejus frangantur. Athenagoras ait, hanc legem vobis conſtituit, non mihi, quem ignorat, ego ad eum deſcendam, dicite, quomodo vocatur. Et dixerunt famuli, Apollonius. Athenagoras audito hoc nomine ait intra ſe, & Tarſia patrem appellavit Apollonium. Tunc pueris demonſtrantibus pervenit ad eum. Quem ut vidit barbâ capite ſquallidum, & in tenebris jacentem,

*ſubmira. *ſubmiſſa voce dixit: Ave Apolloni. Apollonius ut audivit, putans ſe ab aliquo ſervorum appellari, turbulento vultu reſpiciens, vidit ignotum ſibi hominem, mœſtum & decorum, furorem ſilentio texit. Athenagoras ait: Scio, te mirari, quod ignotus te appellavi, diſce, quia princeps ſum hujus civitatis, Athenagoras nomine, deſcendi in littus ad naves contuendas, inter cæteras vidi navim tuam decenter ornatam, & amavi aſpectum ejus, dum aſpicio, invitatus ſum à nautis tuis, aſcendi & libenti animo diſcubui, inquiſivi Dominum navis, quem dixerunt in luctu grandi eſſe, quod & video. Prodeſt ergò, quod veni ad te, procede de tenebris ad lucem, diſcumbe paullisper, ſpero autem, quia dabit tibi Deus poſt hunc ingentem luctum amplius gaudium. Apollonius levavit caput & ait: Quisquis es, Domine, vade in pace, ego autem non ſum dignus epulari, & amplius vivere nolo. Athenagoras confuſus, aſcendit in ſuperiora navis & dixit, non potui perſuadere Domino veſtro, ut vel ad lucẽ exiret, quid faciam, ut eum revocem à propoſito mortis, & ait ad unum de pueris ſuis: Vade ad lenonem & roga eum, ut mittat ad me Tarſiam, habet enim ſapientiam & ſermonem ſuavem, poteſt eum forſitan exhortari, ne talis taliter moriatur. Leno cum audiſſet, permiſit eam. Venit igitur puella ad navim, ad quam ait Athenagoras, veni ad me Tarſia domina, hic neceſſaria eſt ars ſtudiorum tuorum, ut conſoleris Dominum navis in tenebris ſedentem, atque horteris, provoces eum exire ad lucem, lugentem conjugem & filiam, hæc eſt cauſſa pietatis, pro qua Deus propitius eſt hominibus. Accede ad eum, & ſuade ei venire ad lucem, forſitan per nos Deus vult eum vivere; ſi enim poteris facere, dabo tibi xxx. ſeſtertia argenti & totidem auri, & xxx. dies redimam te à lenone. Puella hæc audiens conſtanter ad hominem deſcendit, & mira voce ſalutavit eum dicens: Salve, quicumque es, ſalve & lætare, non enim ad te conſolandum polluta venit, ſed innocens virgo, quæ virginita-

*conſervavi. tem ſuam inter naufragia & caſtitatem inviolatam *conſervavit. Tunc in carminibus cœpit modulatâ voce cantare:

Per ſordes gradior, ſed ſordium conſcia non ſum,
Sic roſa de ſpinis neſcit violarier ullis.

Corri-

Corripit & raptor gladii ferientis ab ictu:
Tradita lenoni non ſum violata pudore.
Vulnera ceſſaſſent animi, lacrymæque deeſſent,
Nulla etenim melior, ſi noſſem certa parentes,
Unica regalis generis ſum ſtirpe creata:
Ipſa jubente Deo lætari credo aliquando.
Fige modo lacrymas, curam diſſolve moleſtam,
Redde polo faciem, mentemque ad ſydera tolle.
Nam Deus eſt hominum plaſmator, rector & auctor,
Non ſinet has lacrymas caſſo finire labore.

Ad hæc Apollonius levavit oculos, & ut vidit puellam ingemuit, & ait: Heu mihi miſero, contra pietatem quam diu luctabor! Erigens ſe Apollonius reſedit & ait: Gratias ago prudentiæ tuæ, & nobilitati hanc vicem rependo, ut memor tui ſim, ſi quando lætari licet, & regni mei viribus levabo: Forſitan, ut dicis, regio genere orta es, natalibus parentum tuorum repræſentaberis. Nunc accipe centum aureos, & ac ſi me in lucem reduxeris, læta diſcede, noli me appellare, recente enim luctu renovatâ calamitate tabeſco. Puella acceptis aureis abire cœpit: & ait ad eam Athenagoras, quo vadis Tarſia? ſine effectu laboraſti? non potuiſti facere miſericordiam, ac ſubvenire homini interficienti ſe? Et ait Tarſia, omnia, quæcumque potui, feci, & datis mihi centum aureis abire rogavit, & ait renovati ſe luctus dolore cruciari. Athenagoras ait, dabo tibi ducentos, deſcende, redde, quod dedit, & dic: Salutem tuam, non pecuniam quæro. Deſcendens Tarſia ſedit juxta eum & ait: Si in iſto ſqualore & in tenebris permanere deſtinaſti, permitte me tecum ſermonem miſcere: Si ergò parabolarum mearum nodos * ſolveris, vadam, ſin aliâs, refundam tibi pecuniam & abſcedam. Tunc Apollonius, ne reciperet pecuniam, ſed etiam puellæ prudentes ſermones audiret, ait, licet in malis meis nulla mihi cura ſuppetat niſi flendi & lugendi, tamen ne ornamento lætitiæ caream, quod interrogatura es * breviter interroga & abſcede, peto enim ut fletibus meis ſpatium tribuas. Et ait Tarſia:

** abſolveris.*

** deeſt breviter interroga es.*

Eſt domus in terris, quæ nobis clauſa reſultat,
Ipſa domus reſonat, tacitus ſed non ſonat hoſpes;
Ambo tamen currunt, hoſpes ſimul & domus una.

Et ait, ſi rex es, ut dicis, convenit te nihil eſſe prudentius, ſolve quæſtionem. Et ait Apollonius: Ut ſcias me non eſſe mentitum, domus quæ in terris reſonat, unda eſt, hoſpes tacitus, piſcis eſt, qui cum domo ſuâ currit. Et ait Tarſia:

Longa feror velox formoſæ filia ſylvæ,
Innumerâ pariter comitum ſtipante catervâ:
Curro vias multas, veſtigia nulla relinquo.

Apollo-

Apollonius ait: O ſi licitum eſſet,oſtenderem tibi,quæ tu ignoras: tamen reſpondebo quæſtionibus tuis, miror te tam tenera ætate mirifica prudentia eſſe imbutam, namq; arbor ſtipata catervis, vias multas currens,& veſtigia nulla relinquens, navis eſt. Et

** deeſt Tarſia.* *Tarſia addidit:

Per totas ædes innoxius introit ignis,
Eſt calor in medio magnus, quem nemo removit:
Non eſt nuda domus,nudus ſed convenit hoſpes,
Si luctum * ponas, inſons * intrabis in ignes.

** poneres. * intrares.*

Apollonius ait, intrarem balneum, ubi hinc inde flammæ per tabulas ſurgunt, nuda domus,in qua nihil intus eſt, nudus hoſpes convenit, nudus ſudabit. Cum hæc & his ſimilia diceret, puella miſit ſe ſuper Apollonium, & diſtractis manibus eum amplexabatur dicens: Quid me tantis malis affligis, exaudi vocem deprecantis, reſpice virginem, talis prudentiæ virum mori nefarium eſt: Si conjugem deſideras, Deus tibi reſtituet, ſi filiam, ſalvam & incolumem invenies.Et tenens eum conabatur trahere. Apollonius in iracundiam verſus, ſurrexit & Tarſiam calce percuſſit. Impulſa virgo cecidit, & genæ ejus ruptæ ſunt, cœpitq; ſanguis effluere. Conturbata virgo cœpit flere & dixit: O ardua cœlorum poteſtas! tu * me tantæ calamitatis anguſtiis ab ipſis nativitatis meæ exordiis fatigas, nam ut nata ſum inter fluctus & procellas, mater mea doloribus conſtricta periit, & mortuæ ſepultura negata eſt in terra, ornata à patre meo dimiſſaq; in loculo cum xx. ſeſtertiis auri, Neptuno tradita eſt. Ego infelix Strangulioni & Dionyſiadæ impiiſſimis hominibus à patre commiſſa, cum ornamentis & regalibus veſtibus, uſque ad necem ſuperveni, per invidiam juſſa ſum puniri à ſervo eorum ac occidi. Tandem*cum ferro intra jugulum prope condito, ut Deum teſtaret, poſtulaſſem, piratis ſupervenientibus ſum rapta, & in hunc locum deducta.Deus reddet me Apollonio patri meo. Apollonius audiens hęc ſigna,exclamavit voce magna & ait: O Domine miſericors, qui conſpicis cœlum & abyſſum,& omnium ſecreta patefacis! Et hæc dicens,cecidit ſuper amplexus Tarſiæ, & vehementius clamavit dicens:Currite famuli,currite amici,anxietati meę finem imponite.Audito clamore famuli cucurrerunt,cucurrit etiã inter illos Athenagoras princeps, & deſcendentibus illis in navim,invenerunt flentem ſuper collum filiæ ſuæ,& dicentem: Ecce filia mea,quam lugeo.Tunc erigens ſe Apollonius,projectis veſtibus lugubribus, indutus eſt veſtibus mundiſſimis. Cui filia narravit,quomodo à lenone comparata, in lupanari poſita eſt. Audiens hæc Athenagoras, timens ne alii filiam in matrimonium daret, miſit ſtatim ſe ad pedes Apollonii dicens: Adjuro te per Deum vivum,qui te patrem filiæ reſtituit, ne alii des filiam tuam niſi mihi : ſum enim

** me pater tanta.*

** ejus. * cum intra jugulum ut.*

prin-

princeps hujus civitatis, mea ope virgo permanſit, & me ducente patrem agnovit. Cui Apollonius ait: Ego huic tantæ pietati & bonitati non poſſum eſſe contrarius, imò opto, quia votum vovi, non me depoſiturum luctum, niſi filiam meam nuptum tradidero, hoc enim reſtat, ut filiam meam vindicem à lenone, quem ſuſtinuit inimicum. His auditis Athenagoras citò cucurrit ad curiam, & convocatis civibus dixit: Ne pereat civitas propter unum impium, ſciatis Apollonium regem ad hoc veniſſe, ecce claſſes navium properant grandi cum exercitu, everſurus civitatem lenonis ob impietatem, quia Tarſiam filiam ſuam in lupanari conſtituit. Mox, ut dictum eſt, concurſus factus eſt & tanta commotio populi, ut nec viri nec fœminæ remanerent, quin concurrerent ad Apollonium regem. Et dixit Athenagoras: Ut liberetur civitas, deducatur ad eum leno. Vinctis ergò manibus poſt tergum deducitur leno. Apollonius regiâ veſte indutus, tonſo capite & omni ſquallore depoſito, diadema impoſuit, tribunal aſcendit, civibusq; audientibus ait: Vidiſtis Tarſiam à patre ſuo hodie cognitam, quam cupidiſſimus leno ad vos deſpoliandos uſq; hodie depreſſit. Ut ergò pietati veſtræ plenius gratias referam, filiæ meæ procurate vindictam. Omnes unâ voce dixerunt: Leno vivus ardeat, & divitiæ ejus puellæ dentur. Adducitur leno protinus, & igni traditur arſurus. Tarſia ait villico, dono tibi libertatem, quia beneficio tuo & civium virgo permanſi, & donavit ei ducentos aureos & libertatem: libertatem verò cunctis puellis coram ſe præſentatis * donavit, & dixit, & quidquid de corpore veſtro hactenus ſerviſtis, ex hoc liberæ eſtote. Erigens etiam ſe Apollonius ad populum loquitur dicens: Gratias pietati veſtræ refero venerandi & piiſſimi cives, quibus longa fides pietatem præbuit, & quietis ſalutem exhibuit, nunc ergò tribuo vobis auri pondera quinquaginta. Quod cum in præſenti fieret, fuderunt ei ſtatuam ingentem, & in baſe ſcripſerunt,

* *perdonavit.*

TYRIO. APOLLONIO
RESTAURATORI
DOMUUM. NOSTRARUM
ET. TARSIAE
SANCTISSIMAE. FILIAE
EJUS. VIRGINI.

Tunc intra paucos dies Apollonius tradidit filiam ſuam in conjugium Athenagoræ, cum ingenti lætitiâ totius civitatis. Et cum eodem navigans inde cum ſuis omnibus, volens per Tarſum proficiſcendo redire ad patriam ſuam, in ſomnis admonitus eſt

per angelum, ut Epheſum deſcenderet, & intraret templum Epheſiorum cum filiâ & genero ſuo, ibique omnes caſus ſuos exponeret, quos paſſus eſſet, poſtea veniret Tarſum, & vindicaret innocentem filiam ſuam. Apollonius expergefactus, indicavit hæc omnia genero & filiæ ſuæ. Et illi dixerunt, fac, quod tibi videtur. Tunc juſſit gubernatori tendere Epheſum. Qui cum deſcendiſſet ratem cum ſuis, templum petiit, ubi conjux ſua inter ſacerdotes principatum tenebat. Rogavit, ut aperiretur ſibi ſacrarium; dicitur prius ſacerdoti: Venit quidam neſcio quis, cum filiâ & genero ſuo & nimiis donis, & petit ſibi aperiri ſacrarium. Hoc audito, Alciſtratis * regis filia gemmis regalibus ornavit caput, & veſtivit ſe veſte purpureâ, venitque ſtipata catervis, erat enim effigie decora, & ob nimium caſtitatis amorem, aſſerebant omnes nullam tam gratam eſſe virgini. Quam videns Apollonius cum filiâ ſuâ & genero, miſit ſe ad pedes ejus, tantus enim ſplendor ejus pulchritudinis imminebat, ut ipſa eſſe Diana videntibus putaretur. Aperto itaque ſacrario, obtulit multa munera pretioſa, & poſt hæc cœpit Apollonius dicere: Ego ab adoleſcentia Rex natus, Tyrius Apollonius nominatus, cum ad omnem ſcientiam perveniſſem, regis iniqui Antiochi quæſtionem exſolvi, ut ejus filiam acciperem, ſed ille fœdiſſimâ ſorde ſauciatus eſt, ita ut * cui pater fuerat conſtitutus per naturam, ei fieret conjux per impietatem: nam & me conabatur occidere. Quem dum fugio, naufragus ad Cyrenem à rege Alciſtrate gratiſſimè ſuſceptus, in tantum benevolentiam ejus ſum expertus, ut filiam ejus mererer accipere. Deinde mortuo Antiocho, cum properarem ad regnum percipiendum, ipſa mecum comitante, hanc filiam meam, quam coram te magna Dea Diana repræſentari juſſiſti, angeli juſſu, poſtquam in navi peperit, ſpiritum emiſit. Quam ego regio habitu indui, & cum xx. ſeſtertiis auri, in loculo clauſam in mare miſi, ut inventa dignè ſepeliretur. Et hanc filiam meam nutriendam nequiſſimis hominibus commendavi, & ſuperiores Ægypti partes petii. Quartodecimo autem anno adveniens, ut filiam meam expeterem, dixerunt eam eſſe defunctam. Et dum credidi, vivo in luctu in lugubribus veſtibus, & mori cupiens, mihi filia mea reddita eſt. Cum hæc & his ſimilia narraret, Alciſtratis * filia, uxor ipſius, levavit ſe, & rapuit eum in amplexum. Apollonius autem repulit eam à ſe, at illa cum lacrymis dicebat: Ego ſum conjux tua, Alciſtratis regis filia, & tu es Tyrius Apollonius, tu es meus magiſter, qui me docuiſti, tu es qui me à patre Alciſtrate accepiſti, tu es, quem naufragum adamavi, non cauſſa libidinis ſed ſapientiæ, & ait ad eum, ubi eſt filia mea? Et ipſe oſtendens ei Tarſiam dixit,

*deeſt regis filia.

*deeſt cui.

*deeſt filia.

dixit, hæc eſt filia, quam vides. Tunc reſonat in tota Epheſo, Tyrium Apollonium regem uxorem * ſuam in templo offerentem cognoviſſe, fit lætitia ingens in tota civitate Epheſiorum. Ipſe verò aſcendit navim cum uxore & genero & filia, revertens ad patriam ſuam. Veniens igitur Tyrius Apollonius Antiochiam regnum ſibi reſervatum recepit, & pergens Tyrum conſtituit in loco ſuo Athenagoram generum ſuum. Deinde cum ipſo genero & filia ſua, & cum exercitu regio veniens Tarſum, juſſit comprehendi Dionyſiadem & Strangulionem, & duci ante ſe, & coram omnibus civibus ait: Beatiſſimi cives Tarſenſes, nunquid Apollonius Tyrius alicui veſtrum extitit ingratus? Et omnes dixerunt: Te regem & patrem patriæ omnes diximus, pro te mori libenter optamus, hoc ſtatua à nobis facta teſtatur. Et ait Apollonius, Commendavi * filiam meam Strangulioni & Dionyſiadi uxori ejus, & eam mihi reddere noluerunt. Infelix mulier ait: Bone Domine, nunquid non tu ipſe titulum monumenti ejus legiſti? Apollonius juſſit venire Tarſiam in præſentiam civium, & revelata facie Tarſia maledixit mulieri, Dionyſiades ave, ſaluto te Tarſia ab inferis revocata. Infelix mulier toto corpore contremuit, cives mirantur & gaudent: Et juſſit Tarſia venire villicum, cui ait, Theophile, ut poſſit tibi ignoſci, clarâ voce reſponde, quis me tibi interficiendam obligavit? Villicus ait, Dionyſiades domina mea. Tunc cives rapuerunt Strangulionem & Dionyſiadem, extra civitatem trahentes lapidaverunt, volentes & Theophilum occidere, ſed interventu Tarſiæ non tangitur, quæ ait, niſi ad teſtandum mihi ſpatium dediſſet, modo mea pietas illum non defenderet, quem manu miſſum abire præcepit. Infelicem filiam occiſorum etiam Tarſia depulit. Apollonius dedit munera ad reſtaurandam civitatem, & moratus eſt ibi menſibus ſex. Navigans inde Pentapolim civitatem, curiam ingreditur ad Alciſtratem regem gaudens. In ultimo ſenectutis rex vidit filiam ſuam, & neptem cum marito ſuo, integer annis. Poſt hæc moritur perfectâ ætate, in manibus eorum dimittens hæreditatem regni ſui Apollonio, in medietatem filiæ ſuæ.

*ſuam Alciſtratem.

*hanc filiam.

Omnibus his peractis, dum ambularet Apollonius juxta mare, vidit piſcatorem, à quo naufragus fuerat ſuſceptus, juſſitq; eum apprehendere & ad palatium duci. Videns piſcator à militibus ſe comprehendi, putavit occidi. Ingreſſus Apollonius juſſit eum adduci ad ſe, & ait: Hic eſt paranymphus meus, qui mihi naufrago opem dedit, & ad civitatem venire oſtendit, & dixit ei: Ego ſum Apollonius Tyrius, cui dimidium tribuiſti tribunarium, & donavit ei CC. ſeſtertia argenti, & ſervos & ancillas, &

fecit eum Comitem ſuum, uſque dum vixit. Hellanicus verò, qui de Antiocho nunciavit, obtulit ſe Apollonio, & procidens ad pedes ejus ait, Domine, memor eſto Hellanici ſervi tui, Apollonius apprehenſa manu Hellanici, erexit eum, fecitque divitem, & ornavit Comitem. His expletis genuit Apollonius de conjuge ſua filium, quem in loco avi ſui Alciſtratis conſtituit regem. Vixit verò Apollonius cum conjuge ſua annos LXXIV. & tenuit regnum Antiochiæ & Tyri & Cyrenenſium. Quietè vixit & feliciter. Caſus ſuos ipſe deſcripſit, duo volumina perfecit, unum in templo Epheſiorum, alterum in ſuâ bibliothecâ collocavit.

Explicit feliciter.

FRAGMENTA
TABULÆ ANTIQUÆ,
IN QUIS
ALIQUOT PER ROM.
Provincias Itinera.

Ex Peutingerorum bibliotheca.

Edente, & explicante

MARCO VELSERO
Matthæi F. Aug. Vind.

VIRO ILL. ET NOBILI

JACOBO CURTIO

A

SENFTENAU,

S. R. I.

PROCANCELLARIO

Marcus Velſerus

S.

VT tibi hanc expoſitionem inſcriberem Vir Ill. multa me impulere. Mitto externa. Intra te ſunt: Virtus etiam ignotis non ignota: Prudentia à natura indita, præſtantiſſimarum diſciplinarum doctrina, & maximarum rerum uſu exculta: Auctoritas tanta, quantam neceſſe fuit excellentem virtutem, & eruditam prudentiam conſequi: Amor & ſtudium in elegantiores litteras vehemens adeò, ut profecto in incredibili diverſiſſimorum negotiorum mole planè ſit incredibile. Impulere iſta: Perpulit mirifica humanitas, qua una reliqua illa ita exornas, ut ſingula per ſe magna, maxima & præclariſſima perficias. Hanc omnium ore celebrem, ut ante annos viginti coram cognoſcerem, melior mihi fortuna indulſit. Neque me ejus exinde oblivio cepit, aut erit, ut in poſterum capiat. Fatebor tamen proximis diebus illuſtriorem ſolito ob oculos verſatam:

Cum intellexi tam diuturno decurſo tempore, tibi non modo recentem memoriam, ſed ex veteri conſuetudine propenſam adhuc in res noſtras voluntatem conſtare. Cui gratiam referendi quoniam quam aliam rationem ineam non video; Hanc tabellam, AMORIS, OBSERVANTIÆ, GRATITUDINIS MONUMENTUM, tuo nomini dicatam pendere patieris: Ego lætus lubens merito (ut habet vetus formula) conſecro. Vale.

Auguſtæ Vindelic.

PRÆFATIO
IN FRAGMENTA TABULÆ ITINERARIÆ ANTIQUÆ.

Meminit B. Rhenanus in libris rerum Germanicar. aliquoties tabulæ antiquæ, quam apud Chunradum Peutingerum amicum ſuum Auguſtæ viderit: Chartam provincialem, itinerariam, militarem, diverſis locis appellat: Ait ſub ultimis Imperatoribus depictam, à Celte in quadam bibliotheca repertam eſſe, planè veterem. Ex ea cum teſtimonia nonnulla produxiſſet, plerosq; illius videndæ deſiderio vehementi incendit. Exiſtimabant homines eruditi, hoc finium regundorum judice, qui omnem exceptionem ſuperaret, multas tantum non immortales geographorum diſſenſiones componi, multos inextricabiles in hiſtoricorum libris nodos ſolvi poſſe. Verum Peutingerus, dum vixit, tabulam non emiſit; neque illa eo mortuo, quod mihi conſtet, in cujusquam conſpectum venit, quamvis ſæpius diligenter quæſita. Inventa ſunt autem, inter reliqua litteraria cimelia, ſchedæ duæ, quas ex tabula iſta delineatas appareret: ita ut altera, altroverſum plus ſpatii exprimeret, neutra totum autographum referret, quod certis indiciis liquet. Hæ cum ad manus meas perveniſſent, committendum non exiſtimavi, ut publico inviderē. Vulgavi itaq; ea fide, quæ alicui nimia videri poſſit (nam maxima minima pari diligentia exprimenda curavi, etiam errores manifeſtos, in explicationibus, quàm in ſchedis, corrigere malui.) Sed profecto, reddendis antiquis monumentis nemo ſatis religioſus eſt, qui ſuperſtitioſus haberi metuit. Editionis conſilium non eſt, cur pluribus commendem: Sive autographum periit, ſive deliteſcit, aliquando lucem viſurum (quod ominari placet) interim fragmentis hiſce frui, gratiæ apponent docti omnes, certò ſcio. Explicationem addere viſum neceſſariò. Non quod de illis rebus hariolandum ſit, quæ nullis veſtigiis indagari poſſunt, qualia pleraque nomina nunc primum in lucem rediviva, quæ ferè intacta transmitto: ſed quod mihi attentè cogitanti nonnulla in mentem venerint, quæ tum in univerſum, tum per partes monita, lectores eo

labore videbantur levare. Et periculum fuerit, ſi ſchedas nudas emitterem, ne permulti, quibus illæ jam uſui erunt, vix inſpectas abjicerent, tædium non laturi corrigendi, quæ à deſcriptoribus errata, commodè explicandi, quæ ab auctore inconcinnius poſita, confirmandi, quæ in ſpeciem dubia incerta, annotandi denique, ſi qui ab autographo errores viderentur. Nam aut ego fallor, aut his ipſis ſalebris impeditus Peutingerus, quo nemo antiquitatis ſtudia promovit cupidius, ab editione abſtinuit. Monebo itaque non pauca paucis, ſine oſtentatione, ſine inſectatione. Cur enim aut mihi nimis placeam, ſi his ducibus viam tenuero, aut aliorum elevem diligentiam, ſi illis deſtituti, in tam denſis antiquitatis tenebris interdum aberravere? Quidquid hujus, profectò neque iis fraudi, neque mihi laudi erit: Quam adeò non capto, ut me uberrimos fructus percepiſſe exiſtimaturus ſim, ſi commentatione iſta ſchedarum inſpectoribus aliquam lucem prætulero. Dicam autem primo loco, quæ de auctore, de tabula, de ſchedis, de lineis, & numeris mea ſententia: Ad ſingulorum deinde locorum nomina accedam.

Auctorem geographiæ imperitum, mathematicas litteras in univerſum non doctum fuiſſe, neceſſariò fatendum, res enim loquitur: Cum neque provinciarum circumſcriptiones, & figuræ, neque littorum extremitates, neque fluviorum decurſus, neque locorum intervalla geographicis canonibus reſpondeant. Inde fit, ut non temere ſuſpicer, hæc in turbido caſtrenſi, potius quam erudito ſcholarum pulvere nata, manu Metatoris alicujus deſcripta eſſe. Metatores ſunt Vegetio lib. 2. cap. 7. qui præcedentes locum eligunt caſtris: *eum deinde menſores militibus ad podiſmum dimetiuntur. Verum uſus obtinuit, ut Metatores dicantur, etiam qui in civitatibus diverſoria, & hoſpitia deſignant. Ita Cod. lib. 2. tit. 8. l. 3. & 5. lib. 12. tit. 19. l. 9. tit. 41. l. 1. 2. 5. 9. & 11. Domus attributæ Metata, per totum hunc poſtremum titulum. Metatoribus autem neceſſaria cognitio Itinerum, Trajectuum, Civitatum, Interſtitiorum: Et quæ multa præterea ad id inſtitutum pertinent. Nam mihi dubium nullum eſt, deſignandæ itinerum rationi Metatores à ducibus conſilio adhibitos. Exempli cauſſa producamus Lampridii verba ex Alexand. Severo:* Itinerum autem dies publicè proponebantur, ita ut edictum penderet ante menſes duos, in quo ſcriptum eſſet: Illa die, illa hora ab urbe ſum exiturus, & ſi dii voluerint, in prima manſione manſurus. Deinde per ordinem manſiones, deinde ſtativæ, deinde ubi annona eſſet accipienda. *Hujuscemodi edicta non niſi à perito Metatore inſtrui poterant, qui manſiones, earumq;*

rumq; intervalla, magnitudinem, & annonæ copiam in numerato haberet, quo præſcriberet, quanta exercitus pars in unaquaque commodè manere poſſet. Et ea apud me veriſimillima eſt opinio: Itinerarium provinciarum, quod Ant. Aug. tribuitur, cujus auctoritate perſæpe uſuri ſumus, à Metatoribus originem ducere. Nam id, quod Lampridius edictum appellat, à D. Ambroſio ſerm. 5. in pſalm. 118. Itinerarium dicitur. Placet totum locum exſcribere, mirè enim ad inſtitutum noſtrum facit. Miles qui ingreditur iter, viandi ordinem non ipſe diſponit ſibi, nec pro ſuo arbitrio viam carpit, nec voluptuaria captat compendia, ne recedat à ſignis: Sed Itinerarium ab imperatore accipit, & cuſtodit illud; præſcripto incedit ordine, cum armis ſuis ambulat, rectaque via conficit iter, ut inveniat commeatuum ſibi parata ſubſidia. Si alio ambulaverit itinere, annonam non accipit, manſionem paratam non invenit; quia Imperator his jubet hæc præparari omnia, qui ſequuntur, nec dextra nec ſiniſtra à præſcripto itinere declinant. Meritoque non deficit, qui Imperatorem ſequitur ſuum, moderatè enim ambulat, quia Imperator non quod ſibi utile, ſed quod omnibus poſſibile conſiderat; Ideò & ſtativas ordinat, triduo ambulat exercitus, quarto requieſcit die, eliguntur civitates, in quibus triduum, quatriduum, & plures interponantur dies, ſi aquis abundant, commerciis frequentantur. Et ita ſine labore conficitur iter, donec ad eam urbem perveniatur, quæ quaſi Regalis eligitur, in qua feſſis exercitibus requies miniſtretur. Hanc legem eſſe præſcriptam, Chriſto ducente, ſanctis commeantibus, recognoſcas velim. Profecti ſunt enim & patres noſtri de terra Ægypti, per longa ſpatia terrarum, quorum ſtativæ omnes, manſionesque deſcriptæ ſunt, donec Cades, id eſt, ad ſanctorum terram perveniretur. *Vides, quis itinerarii uſus, qui etiam ab aliis eſt obſervatus. Verum enimvero, quoniam*

Segnius irritatnt animum demiſſa per aurem,
Quam quæ ſunt oculis commiſſa fidelibus, & quæ
Ipſe ſibi tradit ſpectator.

Hinc credibile, libellos itinerarios quandoque delineatis tabulis explicatos; quo nimirum itinerum, & manſionum conſtitutio in tabulis uno intuitu ſub imperatorum oculos veniret. Neque id nulla de cauſſa, quando hæc inprimis Imperatoribus cura curanda. Fuerit exercitus Lugduno Batavorum, Noviomagum movendus, ob magnitudinem, vel alia quavis occaſione divi-

dividendus : Multum intererat hanc cognitionem oculis præcipere, binas eſſe vias, quæ illo ducant, dexteriorem ſex manſionibus diſtinctam, dextro flumine, ſiniſteriorem novem manſionum, lævo flumine uti, huic ultra alveum hoſticum, illi pacatum eſſe. Et noſtram tabulam huic fini paratam, non dubiè innuunt dicta hactenus : Clarius adhuc oſtendunt lineæ viarum, numeri ſpatiorum indices : & quod illæ tantum manſiones expreſſæ, quæ in vias delineatas incidunt, præteritis aliis non obſcuri nominis urbibus. Quorum nihil commiſiſſet auctor, ſi ipſas provincias, non certa in provinciis itinera deſcribenda ſumpſiſſet. At privatum inſtitutum reſpexit, Metatorem non geographum præſtitit. Idq; vel idcirco animadvertendum, ne antiquitatis nomine decepti, tabulæ auctoritatem, quam auctor non petit, non meretur, tribuamus. Si quis enim hinc eum uſum ſperat, quē ex geographicis pinacibus diligentiſſimè & ſcientiſſimè confectis, fallitur: ſi quis item hanc delineationem Ant. itinerario, & nudis manſionum nominibus in eo perſcriptis, nihil præſtare judicat, non minus errat : Commodiſſimè ſentit, qui medium locum tabulæ tribuit: Ejuscemodi ſibi deſcriptionem promittens, cujusmodi ab homine illarum diſciplinarum, quas initio diximus, rudi, proficiſci potuit.

Magnitudinem ex fragmentis ita æſtimo, ut mihi perſuadeam, tabulam integram, totius Occidentalis imperii præcipua itinera complexam. Nimis certè in aperto eſt, perexiguam partem in noſtris apographis reliquam, multo maximam deſiderari. Rhenanus ſatis oſtendit, Rhenum ab oſtiis ad fontem uſque deſcriptum : at ex ſchedis, illa quæ in hanc partem ſe longius porrigit, Coloniam Trajanam non excedit. Franciſcus Irenicus meminit Itinerarii cujusdam Auguſtani, quod ab Ant. itinerario differat : ego elenchum ex hac tabula exſcriptum ſignificari interpretor : in quo, præter pleraſque ad Rhenum urbes, continentur Danubianæ omnes, quaſcumque antiquitas vidit. Nomina multarum, quæ in Rhætiis, Norico, Pannoniis ſitæ, deſcribit, Sirmium uſque. In ſchedis ſuperſunt reliquiæ itinerum per Galliam, Britanniam, Hiſpaniam, & Africam. Jam ergò : Cum Rhætiæ ad Italiam, Noricum, & Pannoniæ ad Illyricum pertinuerint : Occidentale autem imperium, ex quo Conſtantius, & Galerius rempublicam diviſere (primi inquit Oroſius) Italiam, Africam, Hiſpaniam, Galliam, Britanniam, & Illyrici partem comprehenderit : Fit, ut ex ſingulis hujus imperii partibus veſtigia ad indicinam reliqua ſint : Ideoq; non magnopere dubitandum exiſtimem, ea quoque, quæ inter tam miſerè diſcerpta membra

membra media, in autographo expreſſa eſſe. Eo gravior, & acerbior tam inſignis monumenti jactura accidit: quod cum Ant. & Notitia provinciarum conjunctum, incredibile quantum ad omnem antiquam hiſtoriam illuſtrandam, & reſtituendam ſubſidium afferre poterat.

In ætate conjicienda aſſentior Rhenano, qui de ultimis Imperatoribus ſenſit. Sunt plura ei rei argumenta, Unum afferam: Francicum nomen, quod in priori ſcheda extat, ſerò Romanis cognitum, ante Trebellium & Vopiſcum à nemine in litteras relatum, & falluntur egregiè, qui Ciceronem ejus meminiſſe aſſeverant: Uti etiam in errore verſantur, qui manifeſtarium gloſſema recipiunt in Joſepho, ex Hebræo verſo, lib. 5. cap. 42. Herodis interfuiſſe funeri ſatellites Germanos & Gallos, qui ſint Francigenæ. Ultimos autem Imperatores capio, non qui poſtremi imperatorio nomine in occidente uſi, ſed qui poſtremo provinciarum, quarum hic itinera, potiti. Ad quam rationem, dicam obſoleto verbo, poſtremorum poſtremiſſimi cenſendi Theodoſius major, ejuſq; filii. Neque fieri poteſt, ut iſta deſcriptio Theodoſio & filiis ſit recentior. Theodoſio enim mortuo, barbari pleraſque provincias mox ſub Honorio & Arcadio, alias non multo poſt in poteſtatem redegere. Quod certis hiſtoriarum teſtimoniis conſignatum. Cum verò nemo ſuſpicaturus ſit, Romanos itinera per provincias à barbaris jam occupatas deſcripſiſſe, omninò conficitur, quod poſuimus.

Ex ſchedis, ea, quam primo loco damus, venuſtè & eleganter, altera rudiuſculè, & negligenter deſcripta erat. Atque hac non difficulter caruiſſemus, ſi, quæ continet, in priori omnia expreſſa, & ſi locorum nomina clara, firma fuiſſent, neque alterius lectionis collatione eguiſſent: Verum, præterquam quod quædam Galliæ, Hiſpaniæ & Africæ itinera in priori non extant: Conferenda etiam in reliquis erat ſcripturæ ratio. Hæc in pleriſque incredibiliter depravata, ſive ipſius tabulæ, ſive deſcriptorum, ſive utrorumque vitio. Nam in tabula quædam errata eſſe, cur negemus? Sed alia à deſcriptoribus vulnera addita, ſignificat in primis ſchedarum diſſenſio: Quæ faciliorem veniam meretur, quod originem ducere videatur ex litteris in autographo obſcuris & dubiis, vetuſtate exoleſcentibus. Nos his explicandis & reſtituendis, quam fieri poterit, diligentiſſimam operam navabimus.

Linea.

Linearum ductus, quibus ſtationes aut manſiones (ſunt ea ſolennia Metatoribus nomina) conjunguntur, Vias publicas exprimunt; quas Conſulares, Prætorias & Militares appellabant. Dig. lib. 43. tit. 8. l. 2. Publicas vias dicimus, quas Græci ΒΑΣΙΛΙΚΑΣ, noſtri Prætorias, alii Conſulares appellant. *Militares dicuntur lib. c. tit. 7. l. 3. Ubi earum uſus deſcribitur:* Viæ militares exitum ad mare, aut in urbes, aut ad flumina publica, aut ad aliam viam militarem habent. *Quas ſingulas exitus ſpecies in noſtris ſchedis obſervabis. Publicæ autem non omnes his nominibus comprehenſæ. Ait Ulpianus lege, quam priorem adduximus:* Quæ poſt conſularem excipiunt, in villas, vel alias colonias ducentes, putem etiam ipſas publicas eſſe. *Verum ego in ſchedis nullam non conſularem, aut quod idem eſt, militarem delineatam opinor. Haſce tribus modis munitas reperio: Sive ſtratis lapidibus, ſive intecta glarea, ſive congeſtis terreis aggeribus. Dig. lib. 43. tit. 11. l. 1.* Neque latiorem, neque longiorem, neque altiorem, neque humiliorem viam, ſub nomine refectionis, is, qui interdicit, poteſt facere: vel in viam terrenam glaream injicere, aut ſternere viam lapide, quæ terrena ſit, vel contra lapide ſtratam terrenam facere. *Quamquam Iſidorus viam terrenam, cum ea, quæ lapidibus ſtrata, videtur conjungere, cum ait, Aggerem eſſe mediæ ſtratæ eminentiam, coacervatis lapidibus ſtratam, ab aggere, ideſt, coacervatione dictam, quam hiſtorici viam militarem dicant. Abſolutè autem viæ publicæ, Aggeres. Ammianus Marcell. lib. 19.* tamquam itinerario aggere, vel ſuperpoſito ponte complanatum ſpatium. *Et 21. de Juliano*, Morarum impatiens, percurſis aggeribus publicis, Succos, nemine auſo reſiſtere, præſidiis occupavit.

Curatores porro viæ accipiebant: Quos ab Auguſto excogitatos Suetonius innuit cap. 37. At Pomponius l. 2. de Orig. juris, initium longè altius repetit. Illud etiam obſervavi, interdum ſingulis viis ſingulos curatores datos, ut ex multis lapidibus conſtat: Interdum unum hominem multarum viarum curam geſſiſſe. Fidem facit marmor, quod Auximi ſupereſt, in quo C. Oppius CUR. VIAR. CLODIAE. ANNIAE. CASSIAE. CIMINAE. TRIUM. TRAJANARUM. ET. AMERINÆ. *Per redemptores muniebantur, uti Siculus Flaccus ſcripſit. Rei quandoque ad has munitiones condemnabantur, quod ex Suetonii Cajo cap. 27. colliges. Lapideis columellis diſtinguebantur, quibus milliarium numerus adſcriptus, unde nomen accepere; in vetuſta inſcript.* MILLIARES. LAPI-

LAPIDES. RESTITUTI. *Etiam Imperatorum nomina addita, quod horum juſſu munirentur : Nummi Auguſti fornicibus, quadrigis, & trophæis inſignes,* QUOD. VIAE. MUN. SUNT. *Sidonius in propempt.*

Antiquus tibi nec teratur agger,
Cujus per ſpatium ſatis vetuſtis
Nomen Cæſareum viret columnis.

Multa extant in hanc ſententiam auctorum loca , & certiſſimi teſtes lapidei cippi, qui reliqui. Ex iis interſtitia locorum itinerariis adnotabantur. Et hoc ipſum ſibi numeri in ſchedis volunt. Quorum tamen nos perraro rationem inire potuimus, adeò cum Ant. itinerario non coincidunt, cum quo uno conferre licebat. Cujus rei culpam non omnem in exſcriptorum negligentiam rejicio. Etſi hæc mirum quantum ſibi indulſit , tamen multæ præterea differentiæ cauſſæ accedere potuere. Ipſa dies pleraque immutat : Aliqua itinera contrahuntur novis inventis compendiis. Producuntur alia, neceſſariis de cauſſis ambagibus additis. Deinde, numeri Ant. ſemper manſionem, quæ proximè anteceſſit, reſpiciunt, ſchedarum fortaſſis non item : Cum etiam in cippis obſervem aliquando numeros à ſplendida aliqua colonia, per centum paſſuum millia, & eo amplius continuari, neglectis intermediis oppidis minoris nominis ; exemplo eſt cippus haud procul Oeniponte, Severo & filiis inſcriptus, in quo numeri ad Auguſtam Vindelicorum , longè diſſitam referuntur. VIAS. ET. PONTES. REST. AB. AUG. MIL. PASS. CX. *Demum, quæ in libello certo ordine perſcripta, ea in tabula tam ad anteriora , quam ad poſteriora referre , quin & dextrorſum aut ſiniſtrorſum trahere nihil vetat , & duplex numerus quibuſdam manſionibus additus , indicio eſt illas diverſa itinera reſpicere. Quibus omnibus rationibus hæc conjectatio valde obſcura atque impedita redditur : Et ſi mihi divinationem rei tam incertæ ſumam, meo merito ridiculus habear. Aliis eam palmam lubens cedo.*

Ne quid prætercam , moneo in poſteriori ſcheda itinerum lineas omnes, & hæc nomina, CREPSTINI. NAMAVI. Fl. Renus. Fl. Batabus. Oſini. Fl. Riger. ICAMPENSES. *rubrica deſcripta , intervalla numeris Romanis , quæ in priori barbaris characteribus , notata eſſe. An ad autographi fidem, non aſſeveraverim; quamquam de numeris minus ambigo. Quomodo enim barbaros characteres referret autographum,*

cum

cum nullus dum tunc temporis eorum uſus eſſet ? Verum prioris ſchedæ deſcriptor hac in re ſcribendi compendium ſequi maluit : Nos, uti in ſchedis invenimus, ita reddidimus : Rubricam nonniſi atramento exprimere potuimus. Sed ecce prior ſcheda in manibus.

SCHE-

PRIORIS SCHEDÆ EXPLICATIO.

PARTITIO ET ORDO. Cap. I.

SCHEDAM *aptè dividimus in partes Britanniæ, Barbarici, Bataviæ, Belgicæ, Lugdunenſis & Aquitaniæ. Ordinem interdum ex Ant. mutuamur; cum illo deſtituimur, normam certam habemus nullam. Itinera etiam nonnulla ob intermedia flumina incidere, & in diverſa capita referre coacti fuimus.*

BRITANNICA. Cap. II.

E*Xtrema Britanniæ, quæ Galliæ objecta, deſcribuntur, nomine non expreſſo. In iis hæc loca,*

AD MUM. 22. *Scheda poſterior,* AD MUM. XX. *Nullam lucem præferunt geographi, neque ego hariolus: Quid ſi* AD MUNICIPIUM. *Cujus nomen proprium vix inveniemus in tanta ignoratione priſcorum fœderum, & cujuſque urbis privata conditione. Ex Ant. tamen quiſpiam* Ventam Icinorum *ſuſpicetur. Camdenus veſtigia aliquot Romanarum viarum per Britanniam ſupereſſe prodit, ex quibus fortaſſis in re præſenti conjecturam cum hic tum alibi capere liceat.*

SIMOMAGI. 15. *Scheda poſt.* SINOMAGI. *Ant.* Sitomagi. *Semel dico, me reſtituendis iis nominibus, quæ cum uno Ant. conferre licuit, operam non luſurum. Cum Ant. codicem nihilo caſtigatiorem his ſchedis habeamus, non erat, cur in alterutram partem conjecturis propenderemus. Vetera etiam recentibus conferre abſtinuimus: Quod in nominibus jamdudum notis, aliorum labore, qui ante nos ſcripſerunt, & vulgo leguntur, abuti nollemus, certiora, quæ proferremus, non haberemus: In illis verò, quæ ex his primum ſchedis in lucem prodeunt, periculoſum videretur homini peregrino, qui illas provincias præſens nunquam aſpexiſſet, tenuibus conjecturis (cujuscemmodi fere tota iſta divinatio)*

SCHEDA PRIOR.

nimium confidere. Neque tamen diſſimulavimus, ſi quando in explicationem valde probabilem incidimus.

AD CŌVECĪN. 15. *Sch. poſt.* CONVETRONI. *Ant.* Combretovio, *aut* Combretonio.

AD ANSAM. *Conſentit Ant. Sch. poſt. perperam*, AD ANSANI.

CAMOLODUNO. 5. *Ant.* Camoloduno. *Ptolemæo* Camudolanum *in Trinoantibus. Alia à* Camuloduno *Brigantium. Lipſius in Tacitum profert lapidem, qui* Camaloduni *præferat.*

CAUNONIO. 8. *Ant.* Canonio.

BAROMACI. 12. *Deſcriptorem oculos parum intendiſſe, B. loco S. accepiſſe, priores litteras in lituris deliteſcere, &* CAESAROMACI *pro* Cæſaromagi *reſtituendum eſſe contenderim. Suadet Ant. qui præter primam manſionem, reliquum iter iisdem ſtationibus, numeris diverſis deſcribit. Itinere à Venta Icinorum* Londinio, *Ant.*

Ant.	*Scheda.*
A Venta Icinorum,	Ad Mum. 22.
Sitomago M.P. XXXI.	Simomagi. 15.
Combretovio M.P. XXII.	Ad Covecin. 15.
Ad Anſam M.P. XV.	Ad Anſam
Camoloduno M.P. VI.	Camuloduno. 5.
Canonio M.P. IX.	Caunonio. 8.
Cæſaromago M.P. XII.	Baromaci. 12.

Ordinem, quem ſequutus ſum, ab eodem Ant. didici. Nam poſtrema tria nomina in ſcheda ita accipieuda, ac ſi obverſa lineæ, quæ ab Anſa deſcendit (eſt via militaris, exitum habens ad alteram militarem, quæ ad mare ducit) primis litteris in eam inciderent: Qua ratione, Camuloduno Caunonium, & Baromacum, ſive verius Cæſaromagum, poſteriora; quæ aliâs, contra quam res eſt, Camulodunum antecederent.

Fluvius

Fluvius, qui in utraque ſcheda ſine nomine ſequitur, Thameſis eſt. Meminit ejus Cæſar 5. belli Gallici.

MADUS. 17. *Eſt in Notitia* Adurnum, *littoris Saxonici in Britannia locus: Ubi* Præpoſitus numeri exploratorum, *Ortelius* Madurnum *in membraneo codice legi annotavit, quod nomen ad noſtrum videtur alludere: Sed in Notit. portus adſcriptus, noſtrum mediterraneum oppidum fuiſſe apparet. An* Noviomagus *Ant. aut Ptol.* Neomagus, *ut priores litteræ perierint, G in D verſa ſit?*

ROIBIS. 7. *Scheda poſt.* RORILUS. *Quid ſi Ant.* Durobrovis, Dubobrus, aut Durobius? *Nam unum idem nomen variè apud hunc legitur. Et fieri potuit, ut primâ ſyllabâ extritâ, reliqua contractè ſcripta deſcriptorem fefellerint. Itineris ordo convenit.*

DUROLEVO. 7. *Confirmat Ant. Ideo in poſt. ſch.*

BUROLEVO. *erratum videtur.*

DURAVERUS. *S. poſt.* DUROAVERUS. *Ant.* Duror Verno, & Duraruenno. *Ptolemæi* Daruenum *videtur.*

DUBRIS. *Ita Notitia, à qua* Præpoſitus militum Tungricanorum *ibi conſtituitur Ant.* Ad portum Dubris.

RAVIPIS. *S. poſt.* RATUPIS. *Ant.* Ad portum Ritupis, *vel* ad portum Ritupium. *Ptolemæo* Rutupiæ. *Quæ vera lectio. Sic Ammiano Marcellino 20. & 27. atque aliis multis. Notitiæ* Rutupis & Ruttupis, *ubi* Præpoſitus legionis ſecundæ Auguſtæ. *Sed placet ſimplex T. pleriſque teſtimoniis, etiam poëtarum. Lucanus 6.*

-------Rutupináve littora fervent. *Auſon. parent. 8.*

------- tellus, quem Rutupina tegit. *Item 18.*

Præſide lætatus, quo Rutupinus ager. *Et de urbibus 6.*

Puniſti Auſonio Rutupinum Marte latronem.

Quibus locis Rutupinum pro Britannico accipio. Ita apud Juvenalem Sat. 4.---Rutupinóve edita fundo

Oſtrea --- *non niſi in univerſum Britannica, quæ nunc quoque in deliciis. Poëtæ appellationis cauſſam nacti, quod qui in Britanniam navigabant, fere Rutupias ſolebant appellere: Erat enim eò frequens ex Gallia trajectus, qui nunc Dubrim eſt, uti cognoſci poteſt ex Marcellini locis, quæ indicavimus, & ex itinerario maritimo, in quo à portu Geſſoriacenſi Rutupias uſque* CCCCL. *ſtadia notantur. Sed jam Ant. conferamus. Itinere à Vallo ad portum Ritupis,*

Ant.	*Scheda.*
Durobrovis M. P. IX.	Roibis. 7.
Durolevo M. P. XVI. Al. XIII.	Durolevo. 7.
Duror Verno M. P. XII.	Duraverus.
	Dubris.

Ad

Ad portum Ritupis M. P. XII.	Ravipis.
Mox alio itinere à Londinio ad portum Dubris.	
Dubobrus M. P. XXVII.	Roibis. 7.
	Durolevo. 7.
Duraruenno M. P. XV. Al. XXV.	Duraverus.
Ad portum Dubris M. P. XIV.	Dubris.

Præteriit hîc Ant. Durolevum. Ne miremur, ſi quandoque manſiones in ſchedis interjectæ, quas ille non habet: Ipſemet iisdem itineribus nonnullas aliâs annotavit, aliâs omiſit.

LEMAVIO. *Ant.* Lemanis. *Notitiæ* Lemannis, *quo loco* Præpoſitus numeri Turnacenſium. *Ant. huc itidem, ut ad portum Dubrimi, ter deſignat per Durobrium ; & Duraruennum. Eſt* Novus portus *Ptolemæi, quod acutè obſervavit Camdenus.*

RIDUMO. 15. *Rectius poſt. S.* RIDUNO. *Prima ſyllaba periit, eſt enim* Muriduno *Ant. quod ille manſioni* Scadum Nunniorum, *aut* Iſcadum Nunniorum *(utroque modo corruptè habet) bis proximè anteponit. Lemanis autem portus à Muriduno, & Iſca multo plus diſtat, quam ſcheda præferat.*

ISCADUMNOMORUM. *S. poſt.* ISCADUMNONIORUM. *Ant. lectiones indicavimus. Ex noſtris, poſterior genuina, ſi nomen diffindimus,* Iſca *enim apud Ptolemæum* Dumnoniorum *urbs.*

Inſula quæ inter Britannicum & Gallicum littus deſcripta, in S. poſt. omiſſa, Vectis aut Vecta eſt. Cujus meminere Plinius, Suetonius, Ptolemæus, Eutropius. Plinius inſigni errore inter Britanniam & Hyberniam collocavit. Noſter etiam nonnihil peccavit: Cum mediam ſtatuerit eam, quæ à Gallia maximè diſſita, Britanniæ proxima eſt. Litteras aſcriptas,

A. ALLAME. NASENUR. *aſſequi non potui, neque ſatis perſpectum habeo, an ad inſulam omnes pertineant: Si tamen ita eſt, crediderim certa loca, non ipſum inſulæ nomen exprimere, Vectam enim poſterioribus ſeculis nomen non mutaſſe, indicio eſt Panegyricus Maximiano dictus.* Medenam *olim in ea emporium fuiſſe ſcribit Ortelius ex Nevyllio.*

BARBARICA. Cap. III.

B*Arbari Romanis dicebantur, quicumque Romano imperio non parebant; eorum ſolum Barbaricum, aut Barbaria: Quam appellationem hîc ſequimur.*

Qqq Romani

Romani autem Imperii limes, inter Gallos & Germanos, Rhenus: quod multis & certis teſtimoniis liquet. Non ſum neſcius, Romana arma ſæpe ultra Rhenum prolata, caſtella interdum in hoſtico ſtatuta: ſed fere infelicibus auſpiciis, quæ multo conditorum ſanguine expiata, neque Rhenus propterea limitis nomen amiſit. Et quamdiu ſolidus, uno alveo labitur, Romanam barbaramq; ripam non dubiè diſtinguebat. Ex quo diviſus (haud procul à mari, inquit Mela, apud principium Batavici agri Tacitus: quod ſpatium Plinius C. *Cæſar* LXXX. *paßuum millibus definit) non admodum conſtanter conſtitui poteſt, quis diſtinctis temporibus, ex adverſis alveis limitis loco fuerit. Ut Romanorum Barbarorúmve res prævaluere, ita variatum. At nos, cum omnia ad illam ætatem referamus, qua tabulam delineatam diximus, vetuſtiora excutere nihil opus habemus. Imperante Theodoſio, & aliquot ante Theodoſium principibus, extrema Romani juris erat Batavia (quamquam poſſeßione à Francis ſæpius turbatâ & interruptâ) quidquid ultra Bataviam Barbaris cedebat.*

Rhenum conſtat ante ductam à Druſo foſſam (novi & immenſi operis vocat Suetonius in principio Claudii) duobus tantum oſtiis, quibus Bataviam circumſcribebat, in Oceanum fluxiſſe, poſtea occaſione Druſianæ foſſæ tertium additum, orientem ſolem verſus. Illud non minus certum eſt, medium alveum, cui læva Bataviæ inſula, & quem privati Bataviæ ſcriptores jam dudum obſtructum tradunt, Rheni nomen conſtanter retinuiſſe, reliquos duos (occidentalem & orientalem Ptolemæi exemplo vocare licebit) aliis atque aliis nominibus appellatos. Id Plinius vidit lib. 4. c. 15. cum deſcriptis extimis oſtiis, ſubjunxit: Medio inter hæc ore, modicum nomini ſuo cuſtodiens alveum. *Atque hæc nominum diverſitas in cauſa fuit, cur plerique auctores, alterutro laterum oſtio neglecto (medium omnes retinuere) duplicem Rhenum prodiderint. Mela occidentale oſtium, Tacitus Annal. 2. orientale præteriit. Quamquam de Tacito aliter ſenſit Junius in Batavia, ſed non ad Taciti mentem. Aſinius etiam Quadratus apud Strabonem lib. 4. duobus tantum oſtiis in mare ferri ſcripſit. Ita Auſonius,*

--- --- Dicére Bicornis,

Claudianus,

------ Te Cimbrica Tethys

Diviſum bifido conſumit Rhene meatu.

& Virgilius,

--- --- Rhenuſq; bicornis.

Imò

Imò Æthicus Rhenum abſolutè Bicornium vocavit, duobus locis, qui tamen valde luxati: ſic panegyriſta quidam ad Conſtantinum: Noſtri greges flumine Bicorni merſantur. *Et ſi rectè ex panegyriſtis, Ammiano, Zoſimo, obſervo, tertii orientalis oſtii non facile poſt Diocletianum ratio habita: Rheni nomine, aut ſolus medius alveus, cui in noſtris ſchedis* FL'. RENUS, *pro Fluvius Rhenus aſcribitur, expreſſus: aut cum medio, alter occidentalis, de quo pluribus agemus proximo capite. Non quidem, ut ego ſentio, ignoratione tertii orientalis oſtii: quomodo enim ad eundem ſcopulum omnes impingerent? ſed ſive quod Barbarica negligerent, Romana tantum deſcriberent: ſive potius quod tertius alveus in lacus & paludes effundatur, quibus ita abſorbetur, ut non tam Rhenus, quam lacus & paludes illæ in Oceanum videantur fluere. Certè Claudianus hoc non ignoravit, cum eodem verſu bifidos Rheni tractus, & ora paludibus intermorientia conjunxit, Paneg. 1. in Stil. laudes,*

Ad bifidos tractus, & juncta paludibus ora.

Ammianus lib. 28. ſolùm medium alveum ſignificat de Valentiniano Imp. verba faciens, Rhenum omnem à Rhætiarum exordio, adusque fretalem Oceanum magnis molibus communiebat. *Nam neque de occidentali, qui inter Gallos & Batavos inpacato, nec de orientali, qui inter barbaros in alieno ſolo fluebat, capiendus eſt. Paneg. Maximiano & Conſtantino dictus, narrat Conſtantium Chlorum multa Francorum millia, qui Bataviam aliasque cis Rhenum provincias invaſerunt, interfeciſſe. Si ad plura Rheni oſtia reſpicias, Batavia interjecta neque ulterior, neq; citerior rectè dici poterit. Latinus Pacatus ad Theodoſium:* Quæ Rhenus aut Vacalis vidit, aggrediar. *Ubi vides Vacalim, quod eſt occidentale oſtium, à Rheno diſtingui. At Zoſimus duos Rheni alveos non obſcurè denotat, ut tamen medium & occidentalem intelligat, ad orientalem nequaquam trahendus, lib. 3.* Quam *(Bataviam)* diviſus Rhenus inſulam efficit. *Neque aliter Maximiani panegyriſta,* Divortio ſui Rhenus amplectitur, *Et plura ſunt in hanc ſententiam paſſim obvia, quæ non colligo.*

Porro orientalem alveum (Plinio etiam ſeptemtrionalis) Mela Flevo, *Plinius* Flevum, *Servius in Virgilium* Jambal *appellat; niſi nomen apud Servium corruptum, ut ſuſpicari lubet, cum ejus nullum alibi extet veſtigium. Is per occaſionem Druſianæ foſſæ natus, incidebat in lacus, quorum Tacitus, Plinius, Mela meminere; diſtinctè præ reliquis, Mela:* Ad dextram primo anguſtus & ſui ſimilis, poſt ripis longè ac latè recedentibus, jam non amnis, ſed ingens lacus, ubi campos implevit, Flevo dicitur, ejusdemque nominis inſulam amplexus, fit iterum arctior, iterumque

rumque Fluvius emittitur. *Lacus iſti à poſterioribus ſcriptoribus, qui Rhenum hactenus non extendêre, paludum nomine ſæpius appellati: Vidimus in Claudiani verſu, & paullò poſt pluribus docebimus: Hi in ſuprema parte noſtræ ſchedæ, nullo adjecto nomine exprimuntur. Haud prorſus adſpeciem, quam Mela deſcribit, fateor, ſed jam dixi, quid ab auctoris diligentia in hiſce rebus ſperandum, cum pleraque rudi penicillo adumbrare ſatis habeat. Accedit, quod poſt Melæ ætatem tum reliqui Rheni meatus, tum præcipuè hic orientalis, magnopere immutatus: Adeò, ut frequentibus eluvionibus, lacus & paludes omnes, demum in unum maris ſinum abierint: Eâ magnitudine, quæ Meridionalis maris nomen hodie ſuſtineat, Lipſius ad Tacitum notavit. Foſſam autem Druſianam, quæ in ſcheda non expreſſa, Junius ſcripſit ſupra Arenacum (quo nomine* Arnheim *intelligit) ductam, appellationemq; manere: Et Ortelius in veteris Belgii typo ſic delineavit. Nos fidem habebimus hominibus doctis, locorum peritis.*

Nunc populos conſideremus, qui inter orientale & medium Rheni oſtium ſiti. Plinius ſcriptum reliquit: In Rheno ipſo prope C. M. paſſuum in longitudinem nobiliſſima Batavorum inſula, & Cannunefates, & aliæ Friſiorum, Cauchorum, Friſiabonum, Sturiorum, Marſatiorumque ſternuntur inter Helium ac Flevum. *Jam cum conſtet, Batavos omne ſpatium inter medium & occidentale oſtium occupaſſe: Conſequens eſt, reliqua nomina ad interamnium, de quo quærimus, pertinuiſſe. Verum iſta vetera. Poſterioribus ſeculis pleraque mutata, Validiſſimæ fuere his ipſis locis Francorum res. Video quosdam Friſios inter Francos & Batavos ſtatuiſſe: quod ego, quamvis permulti aliter ſentiant, non abnuo quandoque verum eſſe potuiſſe: Sed id perſpicuum, poſt Diocletianum, ſive Friſii patrio ſolo ceſſerint, ſive (quod mihi magis arridet) in Francicum nomen conceſſerint, Francos Bataviæ proximos fuiſſe, ut ſolo Rheno (medium alveum intelligo) diſtinguerentur. Quod Panegyrici ſcriptores non ſemel oſtendunt. Ita etiam in ſcheda* FRANCI *notati. In archetypo Rhenanus* FRANCIA *legit. Quæ unius litterulæ adjectio obſervationem meretur, ob eam cauſſam, quam poſtea aperiam. Et Franci quidem longè lateq; ultra orientalem Rheni alveum, & ultra noſtræ ſchedæ limites imperitabant. Quin multò ante, quam ad Rhenum accederent, in ulterioribus illis regionibus habitaſſe, docent qui gentis origines inveſtigavere, & ego facile adducor credere Panegyrici verbis:* Quid loquor rurſus intimas Franciæ nationes, non jam ab his locis, quæ olim Romani invaſerant, ſed à propriis ex origine ſuis ſedibus atque ab ultimis Barbariæ littoribus avulſas. *Ac cum lacunoſum ſive paludoſum illum Rheni alveum utrimque attingerent: Non mirum, ſi paludes nominen-*

tur fere ſemper, ubicumque Francorum mentio incidit. *Vopiſcus in Probo:* Franci inviis ſtrati plaudibus. *Sidonius de Narb.* Francorum & penitiſſimas paludes.

Omnium planiſſime Procopius lib. 1. belli Gothici: In oceanum Rhenus immittit. Paludes præterea hiſce in locis non paucæ, ubi primitus Germani, gens barbara, habitabant, nec magni tum primum momenti viri, qui Franci nunc vocitantur. *Hinc denique fabella nata de antiquiſsimis Francorum ſedibus ad Mæotidem paludem. At verò, uti in hoc latus lati porrectiq; Francorum limites, ita etiam ſecus Rheni ripam Oceanum uſque pertingebant.*

gebant. Quâ occaſione uſi piraticæ incubuere, ut Ammianus & Eutropius ſignificant: & in panegyricis legimus Hiſpanias & Britannias eorum incurſionibus afflictas. Et cum ad hanc rationem Franciæ tribuendum ſit, quidquid in noſtra ſcheda ultra Rhenum jacet, liquidò apparet, cur auctor reliquorum populorum, non regionum nomina, Franciæ contra regionis, quæ hos populos omnes comprehenderet, non populi, nomen aſcripſerit. Atque hæc illa Francia eſt, quam Nazarius Conſtantinum alloquens, ſub barbariæ nomine his verbis deſcribit: Jacet in latere Galliarum, aut in ſinu tuo fuſa Barbaria: per ſe ipſa potens natio, & poſt Roma-

Romanam magnitudinem in terris ſecunda. *Cujus populos non omnes origine Francos dixerim, plerique jure belli in victorum nomen tranſiere: Quod obiter moneo.*

Chaci. *Rhenanus* Chauci. *neque mihi dubium, ita legi in autographo. Quidam auctores* Caucos *aut* Cauchos, *Claudianus* Chaycos, *Lucanus, uti videtur,* Caicos, *nomine triſyllabo appellavere. In ſitu deſcribendo etiam variatum. Spartianus in Didio Juliano ſcripſit, Albim fluvium accoluiſſe. Ptolemæus in duo genera dividit, Majores inter Albim, & Viſurgim, Minores inter Viſurgim & Amaſium poſuit. Plinius cum noſtra ſcheda conſentit, ſedem enim inter Rheni alveos tribuit.*

Vaplivarii. *Rhenanus legit,* Vapluarii. *Quam differentiam in nomine barbaro non magni æſtimem. Majoris momenti illud, Prima litera V. omninò rejicienda, ex reliquis una leviter transmutanda, &* Apsivarii, *aut* Apsvarii, *legendum videtur. Mirè enim affines l & ſ in minutis characteribus. Apſivarii autem ſunt, quos Marcellinus* Anſuarios, Anſibarios *Tacitus,* Amſivarios *Iſidorus vocat, ut ego lego, locus enim corruptus,* Samſi, Variquadi, Tungri, *lectiones variant, mihi liquet reſtituendum,* Amſivari, Quadi, Tungri. *Hos Notitia proximè ad ſchedam accedens* Ampſivarios *appellat. Ab illis hos agros ſub Nerone occupatos diſcimus ex 13. Annal. Taciti. Et quamquam ab Avito iterum exactos, juventutem cæſam, imbellem ætatem in prædam diviſam narret, tamen reliquias gentis, propagando ſemini ſuperfuiſſe Marcellinus argumento eſt, cum pacem à Juliano datam ſcribit Francis, quos Anſuarios vocant; ubi nonnullis Atthuarii placent. Sub imperatoribus inter auxilia Palatina meruiſſe Notitia ſignificat. Anſibarios autem Chaucis proximos fuiſſe, nemo dubitare poteſt, qui Tacitum legit. An iidem cum Angrivariis, variè diſputatum eſt, à me ſententiam ferri nihil opus.*

Crhepstini. *S. poſt.* Crepstini. *Rhenanus* Chrepstini. *Ut indignemur delineatorum oſcitantiam & temeritatem, in trajiciendis litteris, neque miremur paulò ante* Chaci vap. *pro* Chavciap. *ſcriptum. Cæterum Chrepſtinorum nomen mihi nunquam auditum, nunquam lectum, cui neque explicando, neque corrigendo ſim. Significavit quidem mihi V. C. Vido Pancirola, quem honoris cauſſa nomino, in Notitia ſub Duce Britanniæ Equites Criſpinianos legi, qui ex his populis videri poſſint; verum meus codex Criſpianos habet: Et neſcio, an credibilius ſit nomen à Criſpo Cæſare duxiſſe: Eo modo quo Conſtantiaci, Honoriani, Valentinianenſes, Gratianenſes.*

Chamavi qui erpranci. *Sch. poſt. malè* Namavi. *C. extritâ, N. pro H. ſubſtitutâ. Rhenanus,* Chamavi qui elpranci. *Cujus auctoritas perſuaſit Ortelio, (quem ego non tam*

Regi-

Regium geographum , quam Regem geographorum appellare ſoleo) ut huic populo in veteris Belgii tabula locum daret. Chamavis quidem rectè: Elprancicum autem monſtrum nominis , uti Vaplivarium, facile eliminaturos confido , quibus hæc lucubratio in manus venerit. Tacito & Marcellino Chamavi , *Auſonio* Camaves, *Ptolemæo* Camani, *niſi librarii imponant,* Clamaſi *corruptè Panegyrico, quod notat Lipſius & Ortelius. Eos in hac viciniâ habitaſſe planum fit ex Tacito & Marcellino. Ego ad Francos pertinuiſſe ajo. Auctorem, qui totidem verbis aſſeveret, ne fallam, nullum habeo: Verum id ex Franciæ deſcriptione, quam protulimus, conficitur. Accedit Marcellinus, ſi rectè capio: Scripſerat lib. 17. Francos, quos Salios appellant, à Juliano Cæſ. invaſos; ſubjungit,* Chamavos itidem auſos ſimilia adortus, eadem celeritate cecidit. *Aut egregiè fallor, aut Francos Salios, & Francos Chamavos hiſce verbis diſtinctos voluit. Si quis Auſonii ex Moſella verſum opponet,*

> Accedent vires, quas Francia, quaſque Camaves,
> Germanique tremant ------

Ubi Camaves extra Franciam videtur conſtituere , fruſtra erit: Cur enim non eâdem opera, ex iisdem verſibus Francos Germanos neget? Deinde, cui unquam dubium fuit, Salios Francos eſſe? tamen Sidonius alia Franco, alia Salio tribuit,

> ------ Francuſque natatu,
> Sauromatæ clypeo Salius, pede ------

In quorum explicatione ad figuratas loquutiones confugimus. Nulla ergò religione præpeditus, Franciæ Chamavos reſtituo : Et in ſcheda CHAMAVI QUI ET FRANCI *corrigo.*

BATAVICA. Cap. IV.

B*. P. & conſonantem V. litteras affines eſſe, P. & V. ſæpius loco B. ſcribi, jam olim à grammaticis obſervatum. Ejus generis in lapidibus*, Pleps. Apſens. Probincia. Serbus. *pro* Plebs, Abſens, Provincia. Servus. *Ex eodem capite in ſchedis* PATAVIA. FL⁹. PATABUS. *aut* BATABUS. *pro* Batavia. Fluvius Batavus.

Bataviam autem inſulam eſſe, quam duo Rheni alvei, medius & occidentalis circumſcribant, antea diximus, & quæ ad medium pertinent, planè explicavimus.

Occidentalis, cum nonnumquam Rhenus appellatus ſit, varia etiam præterea nomina accepit. Helium, Vahalim, *aut* Vacalim, *aut* Walim, & Moſam *dictum reperio. A ſcheda* Batavi *nomen accedit. Helii ſolus Plinius meminit, neque cauſſam ejus appellationis, quam tradam, habeo. Vahalis & Moſæ meminere plerique omnes. Moſa ex monte Vogeſo profluens , priuſquam*

Oceano illabatur, ait Cæſar, parte quadam Rheni recepta, quæ appellatur Walis, inſulam efficit Batavorum. *Hinc Rheni, Vahalis, & Moſæ nomina confuſa. Moſa autem infra Noviomagum Vahalim recipit: quæ ſupra ſunt, quæq; Vahalis alveo excluduntur, ad reliquam Belgicam ſpectant, ad Bataviam non ſpectant. Sed hic Vahalis decurſus, & in Moſam illapſus, in ſcheda non exprimitur. Et nos, quidquid inter Rhenum & Moſam, hoc uno capite abſolvemus, ita enim viſum commodiſſimum.*

Batavus fluvius eo modo dicitur, quo Tuſcus amnis à Virgilio non ſemel. Et ſi mei judicii res ſit, exiſtimem eam appellatio-

nem

nem à vulgo & militibus potiſſimum fluxiſſe, ob trajectum in Bataviam. In libris certè nullibi extat. Ut hac etiam in parte firmetur opinio, quam de tabulæ auctore concepi.

Itinera duo per Bataviam deſcribuntur: Utrumque Lugduno Noviomagum, alterum uſque Trajanam coloniam pertingit. Sunt in iis pleraque nomina, quorum cæteroquin nec veſtigium ſupereſt. Ideò Batavi plurimum his ſchedis debituri, quarum prælatâ face, non paucas antiquarias inſulæ tenebras illuſtraturi ſunt.

LUGDUNO. 2. *Sic Ant. qui Germaniarum caput, hoc eſt initium, vocat. Primum enim ab Oceani littore oppidum duobus* tan-

tantum paſſuum millibus diſſitum, quod aſcriptus numerus ſignificat. Ptolemæo Lugodunum.

PRETOR IV. AGRIPPINE. 3. *Caſtigatior poſt. S.* PRAETOR IV. AGRIPPINAE. *Tacitus Annal.* 12. Agrippina, quo vim ſuam ſociis quoque nationibus oſtentaret, in oppido Ubiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci impetrat, cui nomen inditum ex vocabulo ipſius.

Ego eandem ambitionem in coloniæ & hujus Prætorii nomine valuiſſe ſentio: neque enim valde ambigo, Prætorium, etiam ad Agrippinam Germanici F. pertinere. Certo fortaſſis conſilio Bataviam oſtentationi delegit, imperioſa & ſagax mulier, quo apud illam gentem venerationem augeret, ex qua Auguſtorum Auguſtarumq́ corporis cuſtodes. Reliquiæ in Romæoburgo ſupereſſe videntur. Situs convenit: Et nomen Romanam antiquitatem præfert. Junius c. 18. Batavicæ hiſtoriæ oſtendit, ante annos LXXX. *refoſſis fundamentis, varia antiquitatis monumenta id loci eſſe eruta: præter imbrices litteratos, & figlina opera, etiam ærea ſigna, atque argentea numiſmata, quin & prægrandem gemmam: quæ fidem faciunt, aliquid ſupra militare præſidium ibi ſtetiſſe. Adde Corn. Aurelium, is à Romanis ſcholam addiſcendis latinis litteris ibidem conſtitutam ſcripſit: Cujus etiam Bonav. Vulcanius meminit. Etſi ego ſine gravi, & antiqui auctoris teſtimonio, nihil hujus meo periculo aſſertum velim. Ab aliis Telonium Rom. dictum animadverto.*

Ad hoc Prætorium revocanda eſt cædes virginum Britannicarum, quam ab Hunnis Coloniæ Agrippinæ patratam, famâ ex nominis errore orta, proditum. Id Gaufredi Aſaphenſis vetuſti ſcriptoris fragmentum ſuadet, quod Cæſar Baronius, omnis antiquitatis peritiſſimus, & reſtituendæ præcipuè eccleſiaſticæ hiſtoriæ natus, ex Vaticana bibliotheca dedit, nos huc transferemus. Cum Maximus *(qui Gratiano imperium & vitam ademit)* proximas Gallias invaſiſſet, ac vicinos Armoricos ſedibus expuliſſet, vacuam provinciam, uberes glebas, Britannicis militibus novæ coloniæ tribuit ac diviſit. Unde & eidem provinciæ comparatum eſt nomen *(meam fidem hîc non interpoſuerim)* ut minor Britannia diceretur. Quo verò eorum etiam poſteritati conſuleret, ex magnæ Britanniæ inſula ſingulis uxores quæri juſſit: ſingulis militibus ſingulæ virgines ex gentilibus ſuis ſunt in matrimonium poſtulatæ. Erat autem prædictorum militum præcipuus poſt Maximum, dux Connanus, unus ex Britanniæ regulis, cui paris nobilitatis conjunx deſignata eſt, filia Dionoci Regis Cornubiæ, nomine Urſula. Londini itaque cunctis coactis, invitæ licet, patrium ſolum, charoſque ſuos relinquentes, imponuntur navigiis: dumque regionem Armoricorum cogitant

nautæ,

nautæ, mox ſæva procella naves impulit in Germanicum littus. Ubi dum eſſent Melga Pictorum, & Gaunus (*Sigeberto Gnamus*) Hunnorum piratæ, qui comparata claſſe, icto fœdere cum Gratiano Imp. adverſus Maximum, ut vel hac arte eum à cœptis deturbarent, cum ad infeſtandam Britanniam tenderent, in has ad littus jactatas virginum naves incidentes, ſic in Britannas virgines, ut in hoſtes graſſati ſunt, ut vim inferendi illorum pudicitiæ conſilium caperent. Quæ omnes hortatu Urſulæ, mortem duriſſimam potius oppetere, ac gladiis obtruncari, Chriſtiana conſtantia decreverunt, quam ignominioſum quid pati. Cumque ea perſiſterent animi firmitate, mox illorum libidine in barbaricum furorem mutatâ, cum aliò properarent, ne longiori mora diſtinerentur, ſingulas crudeliſſimè trucidarunt: Indeque in Britanniam navigarunt, nactamque eam militibus vacuam aggreſſi: Sed confeſtim miſſis illuc à Maximo duabus militum legionibus, inde pulſi ſolverunt in Hiberniam. *Habes narrationem illuſtrem, quæ multorum frivolis conjecturis hactenus miſerè lancinata eſt. Nam quod diſerti homines dicendo efficiunt, ut res incertas, dubias, falſas etiam & temerè confictas, elegantibus verborum coloribus circumveſtitas, pro certis & firmis perſuadeant: Ejus in his ipſis, & in multis prætereа martyrum actis, quorundam ſcriptorum infantiâ & inſcitiâ contrarium accidit. Cum temporum rationem, hominum, locorum, dignitatum nomina permutent, pleraque inepta ex vulgi rumuſculis hauſta aſſuant, fit ut graviſſimas hiſtorias lectorum ludibrio exponant, & in fabularum opinionem traducant. Non negaverim Virginum hiſtoriæ id quoque incommodi acceſſiſſe, quod Gratiani reverentia, cui Melga & Gaunus militarunt, diu preſſa, ſerò in litteras relata eſt. Imperitè autem, quisquis auctor fuit, quod Hunnorum & Agrippinæ nomen inaudiſſet, ad Athilam & Coloniam Agrippinæ rettulit, magno temporum & locorum errore. Ad tempus quod pertinet, Gratiani & Maximi ævum perſpicuè ex Gaufrido intelligimus: Ad locum, Germanicum littus. Lindanus apud Baronium, Aeſtuaria Germanica ad Rheni oſtia, me approbante interpretatur. Sed ea Coloniam uſque pertingere cui fidem faciat? Profecto qui ſchedas noſtras ſemel inſpexerit: Prætorium Agrippinæ longè rectius accipi, fateatur neceſſe eſt. Et ſi jam tunc temporis Romæoburgum à provincialibus vocabatur (quod quidem non valde affirmo, verum tamen eſſe nihil impedit) probabilis erit conjectura, hinc opinionem de Romana peregrinatione natam. Nam Bonna ex Veronæ nomine fluxit: Cum virgines Veronam primum appuliſſe antiqua hiſtoria narret: Et Verona in hoc littore, urbs opulenta & florens ſteterit. Quod Hadr. Iunius, atque Suffridus lib. primo de Friſiis obſervavere. An &*

[illegible] à Prætorio, (Baſileam enim uſq; Urſulam adverſo Rheno navigaſſe volunt) non affirmatè dixerim. Unum Agrippinenſibus libentes largimur, pleraq; Virginum cadavera ad illorum urbem, quæ imprimis ampla & potens, atq; cum reliqua Gallia in Maximi poteſtate eſſet, venerationis cauſa delata.

MATILONE. 5. *Nullibi legere memini.*

ALBAMANIS. 2. *Ant. ambigue* Albimanis, Albinianis. *Iunius extra controverſiæ aleam poſitum arbitratur caſtra Romana Albiniana ibi ſtetiſſe. Golzius in theſauro habet ex vetuſta inſcriptione,* Coh. III. Albiniana.

NIGRO

NIGRO PULLO. 5. *Nomen fortaſſis caſu inditum : Uti à gallina alba Cæſarum villa.* Ad gallinas *dicta Plin. lib. 15. c. 30.*

LAURI, 12. *Si numeros conferas, incidit in Trajectum Ant. Quid ſi ejus urbis ſuburbanum, ut Daphne ad Antiochiam Syriæ?*

FLETIONE. 16. *Aut cum Ant. Manaricio convenit, aut non procul abeſt.*

LEVE FANO. 8. *Niſi fallunt geographicæ tabulæ, hujus fani memoria in* Lee *ad Rhenum, nomine fere nihil mutato ſupereſt.*

CARVONE. 13. *Conſentit Ant. Rhenanus* CARVO *in recto poſuit.*

CASTRA

CASTRA HERCULIS. 8. *Horum meminit Ammianus Marcellinus lib. 18. Cum ſeptem civitates, quæ ad Rhenum ſitæ, à Juliano Cæſare receptas narrat, eas adverſo flumine hoc ordine enumerat,* Caſtra Herculis, Quadriburgum, Triceſimæ, Niveſio, Bonna, Antenacum, & Bingio. *Rhenanus rer. germanic. lib. 3. pro Triceſimis Utriceſium recipit, atque Utrechtum videri ſcribit, inſigni topographiæ errore. Batavia autem hactenus, quod ante monuimus.*

NOVIOMAGI. 10. *Rhenanus legit* NOVIOMAGUS. *Ortelius Noviomagium Neomagiũ & Numagam ſcribi annotavit: Cujus nominis permultas Germaniæ, Galliæ, Britanniæ civitates enumerat. Hæc inter primas clara. In qua Notitia* Præf. Letorum Batavorum Contraginenſium *conſtituit. Iunius lapidem laudat, in quo* NEOMA.

ARENACIO. 6. *Ant. hoc itinere* Herenatium, *alio* Aranatio *ſcripſit, legionis* X. *alam ſtativa ibi habuiſſe annotavit. Tacitus hiſt.* 5. Arenacum, Batavodurum, Grines, Vadamque *modicos vicos appellat, Arenaci Decimam legionem oppugnatam narrat. Qui Herenatium & Aranatium diſtinguunt ab invicem, collatione ſchedæ cum Ant. perſpicuè refelluntur. Itidem illi quibus Aranatium aut Arenacum* Arnhem *eſt. Quo exemplo diſcamus licet nominum affinitati in explicanda veteri chorographia non temerè fidendum eſſe.*

BURGINACIO. 5. *Rhenanus*, BURGIANTIUM. *Ant. ſemel cum ſcheda conſentit, iterum modicè diſſentit,* Burcinatium, *& leg.* VI. *alam ibi collocat.*

COLŌ. TRA. *Rhenanus, cui tabulam integram videre contigit,* COLONIA TRAIANA. XI. *non dubio numerorum errore, ſi ad Burginacium referas. Ant. M. P. V. aſcripſit. Aſſentior Pighio, qui in Hercule Prodicio multis oſtendit, præſertim ex Ant. & Ptolemæo, Caſtra legionis* XXX. *Ulpiæ ibi fuiſſe: Etſi alii aliter. Diverſa eſt Ptolemæi* Legio Trajana, *ad Rhenum prope Mocontiacum. In autographo Rhenanus ſignificat adverſo flumine ſequi,* VETERA. XIII. ASCIBURGIUM. XIV. NOVESIUM. XVI. AGRIPPINA. *In Veteribus vereor ne numeri parum correcti, ſi quidem ad Trajanam Coloniam ſpectant. Nam certis argumentis mihi veriſimile fit, quod Pighius valde contendit, Trajanam aut Ulpia Veteribus fuiſſe vicina, fere conjuncta. Et conjicio Trajanum in eum locum Coloniam deduxiſſe, quem Tacitus 4. hiſt. de Veteribus verba faciens deſcribit:* Vallum muroſque firmabant, ſubverſa longæ pacis opera, haud procul caſtris in modum municipii extructa. *Operæ pretium verò totum hoc iter ab Ant. & auctore noſtro conferre. Numeri proximè conveniunt, ut non aliâs: Si in noſtris ſummam colligas, quæ ob plures interpoſitas manſiones, in minutiores partes ſecta.*

Ant.

Ant.	*Scheda.*
A Lugduno.	Lugduno. 2.
	Prætorium Agrippinæ. 3.
	Matilone. 5.
Albimanis M.P.X.	Albamanis. 2.
	Nigro pullo. 5.
Trajecto M.P.XVII.	Lauri. 12.
Manaritio M.P.XV.	Fletione. 16.
	Levefano. 8.
Carvone M.P.XXII.	Carvone. 13.
	Caſtra Herculis. 8.
	Noviomagi. 10.
Herenatio M.P.XXII.	Arenatio. 6.
Burginacio M.P.VI.	Burginatio. 5.
Colonia Trajana M.P.V.	Colo. Tra.

Altero itinere Lugduno Noviomagum cum Ant. duce deſtituamur, minus etiam lucis ſchedis afferre poterimus. Prima à Lugduno manſio,

FORO ADRIANI. 17. *ſive ut poſt. S. habet,* FORUM HADRIANI. XII. *Non exſcribam, quæ alii de Foris generatim. Huic Hadrianus nomen indidiſſe videtur, cum in Galliam & Germaniam profectus (ut Spartianus ait) Britanniam petiit, atque iterum in Galliam regreſſus eſt. Homo gloriæ & honoris cupidiſſimus, quod Dio notavit, pleraſque civitates à ſuo nomine dictas voluit. A Spartiano exempla petas licet. In Batavis privatam forſan cauſſam ſpectavit, gentis fortitudinem ſcilicet. Nam miraculi vice fuit, Batavum equitatum illo imperante Danubium transnataſſe armatum, ut barbari obſtupefacti pacem peterent. Circumferuntur in hanc ſententiam ipſius Hadriani carmina de Sorano Batavo.*

FLENIO. 18. *Caveſis* Flevum *Taciti in Friſiis, aut* Philæum *ſive* Phleum *Germaniæ apud Ptolemæum accipere.*

TABLIS. 12. *Nihil, quod ad explicandum afferam, habeo. Nam quod Scaldim Ptolemæus* Tabudam, *nonnulli malè* Tabul, *aut* Tabulam *appellavere, nihil huc pertinere poteſt.*

CASPINGIO. 18. *An nomen paullò inconcinnius, corruptum videbitur, ut priores tres litteræ ſejungendæ, Caſtellum ſignificent?*

GRIMIBUS. 6. *Num Grinnes Taciti? Nequaquam. Cum Tacitus non obſcurè ſignificet, eum vicum extra Batavorum inſulam ſtetiſſe.*

AD DUODECIMUM. 18. *Nominis ratio in aperto. Ejusmodi apud Ant.* Ad Decimum. Ad Septimum decimum. Ad

Vigeſimum. Ad Centeſimum. *At quam urbem reſpiciat, à qua hæc manſio duodecimo lapide diſſita, nondum conſtituere potui.*

Numerus 3. *Noviomago ſubſcriptus fortaſſis ſignificat eam urbem tot paſſuum millibus à flumine Moſa, ſive Batavo, ut noſtræ ſchedæ habent, diſtare.*

BELGICA. Cap. V.

BELG. *Belgica à reliqua Gallia diſtinguitur Sequana, aut Sequana & Matrona. Ita Cæſar, Plinius, & Ptolemæus ſcriptum reliquere. Neque ejus quidquam ſub poſterioribus Imperatoribus mutatum, quantum quidem ex Ammiano Marcellino, Notitia provinciarum, Itinerario Ant. ac libello civitatum Galliæ colligere potui. Quorum aliquos auctore noſtro non multo antiquiores, aliquos ejus ipſius ævi eſſe, veriſimilis ſuſpicio. Hinc ſequitur neceſſariò, flumen, quod in ſchedis inter Belgicam & Lugdunenſem, nullo annotato nomine delineatum, pro* SEQUANA *habendum. Neque ſanè video, quid ex poſteriori S. ad repugnandum dici queat. In priori, non nego quædam ultra flumen deſcripta (nobis in Belgicâ conſtitutis ſermo eſt) quæ conſtanti auctorum conſenſu citra Sequanam poſita. Sueſſiones ſive Veſſones, Bel-*

Belgicæ populum, eoq; citra Sequanam colere, nemo unquam dubitavit: At in ſcheda AUG. SUESSOR. *ultra fluvium. Quæ cum conſidero, auctorem noſtrum culpa difficulter libero, niſi ad ruditatem, qua per omnem hanc deſcriptionem uſus, confugiamus: Nam ſi fluvium, qui unus continuus expreſſus eſt, ita diſtinguimus, ut partim Sequanam, partim verò Iſaram, aut Oiſam, qui à Sequana paullò infra Pariſiorum urbem recipitur, referat, non inconcinnè Sueſſionum ſitui conveniet: Cum inter Veromanduos & Sueſſiones non quidem Sequana, verùm Oiſa fluat. Sed fortaſſis ſimplicius & rectius facturi ſumus, ſi auctoris errorem fateamur. Montes ad fluvii fontem delineati, Vogeſum ſignificare videntur. Cæterum, quod præterito capite feci, ut explicarem omnia, quæ in Scheda Batavіæ nomine comprehenſa, etiamſi re ipſa ad Bataviam non ſpectarent, eadem ratione in Belgica & Lugdunenſi, atque Aquitania, auctoris diviſionem præ meo ſenſu ſequendam exiſtimo.*

OSISINU. *Poſt. S.* OSINI. *Plinius* Oromanſacos *pago, qui Geſſoriacus vocatur, junctos ſcribit; Verùm id nomen nimiopere à noſtro differt; Hic* Oſiſini *aut* Oſiſmii *ſignificantur; De quibus mox dicemus.*

VENETI. IO. *Strabo lib. 4. Oſiſmios & Venetos inter Belgas numerat.* Poſt dictas gentes Belgæ ſunt, ad Oceanum pertinentes. De his Veneti navali pugna cum Cæſare congreſſi ſunt. *Et paucis interjectis*, poſt Venetos ſunt Oſiſmii. *At ſciendum, Strabonem longè majus terrarum ſpatium Belgis tribuere, quàm ab alio quoquam factum ſit, ait enim eodem libro:* Primam laudem Belgis tribuunt, diviſis in XV. gentes, quæ habitant inter Rhenum & Ligerim. *Ex illorum ſententia, qui Sequanam Belgicæ terminum poſuere, quorum auctoritatem ſchedarum auctor ſaltem ex parte ſequitur, fieri non poteſt, ut vel Oſiſinorum vel Venetorum gentes Belgicæ tribuantur. Cæſar etenim, ut nemo alius obſtet, nimis diſertè repugnat. Quid ergò? Manſiones quandoq; à præſidiariis militibus nomen accipiebant. Unum aut alterum exemplum pro multis ſit,* Caſtra Germanorum *in Mauritania Cæſarienſi Ptolemæus habet*, Batava *in Rætis Notitia provinc. Ita Venetorum & Oſiſinorum præſidia, extra patrium ſolum, ubi à geographis deſcribuntur, in iſto littore fuiſſe dico. Juvat Notitiæ auctoritas; Quæ ſub diſpoſitione Ducis tractus Armoricani & Nervicani ponit* Præfectum militum Maurorum Venetorum Venetis: Præfectum militum Maurorum Oſiſmiacorum Oſiſmiis, *hi alio loco corruptè* Mauri Siſmiaci. *Neq; commodè ſenſurus eſt, qui* Venetis & Oſiſmiis, *de utriusq; gentis regione, potius quam de præſidiis ita appellatis interpretabitur. Armoricanum autem & Nervicanum limitem, extendi* per Aquitaniam primam

& ſecun-

& ſecundam, Senoniam, Secundam Lugdunenſem & Tertiam, *ex Notitia quidem cognoſcimus: Belgicum littus ad eundem pertinuiſſe D. Paulinus epiſt. 2. ad Victricium locuples teſtis eſt, utitur enim Morinorum & Nervici littoris nomine promiſcuè :* In terra Morinorum ſitu orbis extrema, quam barbaris fluctibus fremens tundit Oceanus. *Et non adeò multis interjectis :* In remotiſſimo Nervici littoris tractu. *Quibus verbis diſtineor Joſ. Scaligero viro magno & docto ſubſcribere. Is Auſon. lect. lib. 2. c. 6. & 14. Ebruicanum pro Nervicano tractu in Notitia reſtituit. Quod ſcilicet à Nerviis Nervianus dicendus fuerit, nequaquam Nervicanus: & quod Nervii remotiſſimi ab Aquitania, in Belgis cenſeantur. At de nomine tenue eſt argumentum, cum in Notitia derivationes longè ineptiores, pro temporum barbarie ſuperſint. De ſitu, Remoti quidem Belgæ à priſcis Armoricis, ſed neſcio, an item à poſterioribus. Illud interim ſcio ex Eutropii lib. 9. Carauſium apud Bononiam ſimul tractui Belgicæ & Armoricæ tuendo præfuiſſe, hoc eſt, ut ego interpretor, eum Armoricani & Nervicani tractus fuiſſe ducem. Procopius etiam belli Gothici lib. 1. Arborichos Francis finitimos fuiſſe oſtendit; quo loco Joan. Tilius, cujus permagna apud me eſt auctoritas, Armoricos intelligit; Abodriti profectò, quos mallet Divæus, accipi nullo modo poſſunt. Quomodo enim Abodritis Procopii verba conveniant :* Cum cætera Gallia atque item Hiſpania jampridem Romanis parebant. *Et mox :* Erant autem Arborichi Romanorum tunc milites. *Arborichi ergò aut Armorici, aut privatus populus exiſtimandus. Neq; valde mirum eſt (ſi rectè obſervavit Tilius, & ante eum nonnulli, Arboricam priſca Gallorum lingua Maritimam ſignificare) id nomen ex Aquitania, ubi Cæſar Armoricas civitates conſtituit, per omnia Gallici Oceani littora proſerpſiſſe.*

Gesogiaco quod nunc Bononia. *Pejus poſt. S.* gesogiaco qd nc bovilla. *Rhenanus*, gessoriaco quod nunc bononia. *Quæ vera lectio. Sequutus eam Joſ. Scaliger ex Rhenani fide, Auſon. lect. lib. 1. c. 23. Idem nomen in Ant. itinerario inquinatum:* A portu Geſorigenſi. *Alio loco,* Geſoriaco. *In itinerario maritimo,* A portu Geſorigiagenſi. *In Maximiani panegyrico*, Geſorigia. Geſoriacum Morinorum navale *apud Ptolemæum. Id diverſum eſſe à portu Iccio, Icio aut Itio, nondum mihi certis & manifeſtis argumentis planum fit : Et ſi quæ plerorumq; ſit ſententia, video : Immò Cæſare & Strabone potius perſuadeor unum eundem locum credere. Cùm primum Cæſar in Britanniam trajicere ſtatuiſſet, lib. 4 belli. Gall.* Cum omnibus copiis in Morinos proficiſcitur, quod inde erat breviſſimus in Britanniam trajectus. *Anno ſequenti, cum hanc expeditionem denuo tentaret lib. 5.* Omnes ad portum Iccium convenire jubet.

Quo ex portu commodiſſimum in Britanniam trajectum eſſe cognoverat, circiter millium paſſuum xxx. transmiſſum à continenti. *At Plinius certè eundem locum ſignificat, cum lib. 4. c. 16. à Geſſoriaco, Mormorum gentis littore, proximum in Britanniam trajectum eſſe ſcribit (quamquam in paſſuum numero diſſentit à Cæſare nonnihil largius Dion lib. 39.) & poſteriores etiā Imperatores fere à Geſſoriaco aut Bononia, quæ ſynonyma eſſe ex ſchedis diſcimus, in Britanniam trajecere.* De Claudio narrat Sueton. c. 17. *Et Mela, quem ſub Claudio ſcripſiſſe exiſtimant, Geſſoriacum notiſſimū portum appellat. De Maximiano, panegyricus paullò ante laudatus. De Lupicino Duce ſub Juliano Cæſare Ammianus lib. 20. De Theodoſio idem Ammian. lib. 27. De Conſtantino, qui ſub Honorio Imperator dictus, & ex Britannia Bononiam trajecit, Zoſim. lib. 6. atq; Sozomen. lib. 9. c. 11. quamquam hic corruptè Burboniam habet. Cur ergò Geſſoriacum diverſum à portu Iccio, unde Cæſar breviſſimum* & commodiſſimum trajectum eſſe ſcribit (quod ad illorum temporum opinionem referas) exiſtimem ? *Maximopere cum Strabo, cujus auctoritate plurimum moveor , prodiderit lib. 4. apud Morinos Menapiorum conterminos , eſſe Itium , quo navali D. Cæſar uſus in Britanniam transmittens , atque Ptolemæus*

mæus Geſſoriacum Morinorum navale appellet. Neq; ſane credendum ſit, duo Romanorum navalia in Morinis extitiſſe. Cauſſam autem diverſæ appellationis non difficulter ex Ptolemæo aſſequimur; Is Itium promontorium Geſſoriaco navali propinquum poſuit, inde à promontorio, uti ſit, portui nomen inditum. Quò tempore Bononiæ nomen acceperit, perſpectum non habeo. Eutropius in narratione de Carauſio, uti vidimus, panegyriſta Conſtantini in patris Conſtantii laude ejus meminit. Forſan à bene ominantibus militibus origine ductâ nam Leg. XXVI. *ſtativa ibi habuiſſe Ant. auctor eſt. Scio, à quibuſdam Geſſoriacum navale à portu Geſſoriaco diſtingui; Sed næ illi nodum in ſcirpo quærunt. Ego non hæc tantum, quæ enumeravi, Navale & Portum Geſſoriacum, Navale & Portum Iccium, atque Bononiam: Sed præterea Portum Morinorum Britannicum, cujus meminit Plinius lib. 4. c. 23. in idem recidere exiſtimo, Britannicum enim nomen, à frequenti trajectu ex ea inſula, inditum. Quod porrò Scaliger Pagum Geſſoriacum ſatis magnum agri modum interpretatur, non abnuo; Verùm interim idem nomen alicui ejus agri oppido convenire poſſe quis neget, tot paſſim hujus generis extantibus exemplis? Maximiani panegyriſta de Geſſorigia dubitare nos non patitur: Cùm obſidionem magni & miri operis, & obſeſſorum pertinaciam muris confiſam explicat. Schedæ itaque verba,* GESSORIACO QUOD NUNC BONONIA, *ſimpliciſſimè accipimus. Et ſi verò Bononiæ nomen invaluit, quod tot teſtimoniis productis liquet, Geſſoriaci tamen non penitus obſolevíſſe, ex Ant. colligimus.*

CASTELLO MENAPIO ℞. 12. *Ita etiam poſt. S.* CASTELLUM MENAPIORUM. *Conſentit Ant. in nomen, cognomine non addito. Verùm contra quam ſchedæ locum inter Geſſoriacum & Taruannam, ille inter Taruannam & Bagacum tribuit. Errore librariorum, ut mihi quidem videtur. Quem ex ipſo Ant. corrigimus. Habet is in itinere Geſſoriaco Bagacum,*

À portu Geſorigenſi
Taruenna M. P. XVIII.
Caſtello M. P. IX.
Viroviacum M. P. XVI.
Tornacum M. P. XVI.

En inter Caſtellum & Tornacum bina ſpatia, ſingula M. P. XVI. *in unum collata M. P.* XXXII. *Mox alio itinere, Caſtello per compendium Tornacum,*

A Caſtello
Minariacum M. P. XI.
Tornacum M. P. XXVII.

Quæ conficiunt M. P. XXXVIII. *At cum iter per compendium utique altero illo fuerit brevius, non ineptè conjicimus Ant. in priori*

Caſtel-

Caſtellum Tarvannæ præpoſuiſſe, ut ſummæ M. P. XVIII. *accreſcant, & M. P.* L. *colligantur : quæ ratio poſterius compendiarium iter M. P.* XII. *excedit : Cum aliâs longius à breviore (quod fieri neutiquam poteſt) M. P.* VI. *ſuperaretur. Vidit hoc Simlerus, & in compendiario itinere annotavit, quosdam inter Minariacum & Tornacum M. P.* XXVII. *ſignare, ut nos fecimus, alios M. P.* X. *demere, ut totum iter M. P.* XXVIII. *conſtet, & longiori (id M. P.* XXXII. *eſſe vidimus) cedat M. P.* IV. *Verùm hanc correctionem neque priores editiones, quas Divæus ſequutus, neque res ipſa admittit. Nam cum Ant. itinere Caſtello Coloniam, inter Minariacum & Camaracum M. P.* XXXIII. *deſcribat,*

Menariacum.
Nimetacum M. P. XIX.
Camaracum M. P. XIV.

Compertum autem ſit Tornacum & Camaracum fere æqualibus ſpatiis à Tarvanna diſtare : Conſequens ſit, etiam interſtitia à Tornaco & Camaraco Minariacum, quæ prima poſt Taravannam manſio, non immenſum differre, & ſi inter Camaracum & Minariacum M. P. XXXIII. *ſanè inter Tornacum & Minariacum facilius M. P.* XXVII. *quam M. P.* XVII. *admittimus. Quamquam non eſt, cur iſto argumentorum circuitu valde opus habeamus. Ant. litem diſertis verbis dirimit : Eo quod plus ſpatii à Caſtello Nimetacum & Camaracum, quam à Tarvanna aſcribit. In hoc enim id, de quo quærimus, prorſus recidit. Itinere Caſtello Coloniam,*

A Caſtello
Menariacum M. P. XI.
Nemetacum M. P. XIX.
Camaracum M. P. XIV.

Qui numeri collecti M. P. XLIV. *efficiunt. Itinere Tarvanna Durocortorum,*

A Tarvanna
Nemetacum M. P. XXII.
Camaracum M. P. XIV.

Hi conficiunt M. P. XXXVI. *Quæ cum ſe ita habeant : Quis porrò ambiget, num Ant. Caſtellum ante Tarvannam, num verò poſt eam poſuerit ? Corrumpendo autem Ant. Ptolemæus fuit. Is cum Moſam non ſuo loco deſcripſerit : Videtur Caſtellum ad Moſam inter Tarvannam & Baganum collocaſſe. Meminit Ammianus Marcellinus lib. 17. oppidi Caſtelli, quod fluvius Moſa præterlambit, eſtq; id ipſum, quod Ptolemæus rettulit. Verùm à noſtro & Ant. differre, nemo harum regionum tam ignarus eſt, quin ex intervallo à Geſſoriaco & Tarvanna ad Moſam, poſſit intelligere. Utrumque ad Menapios pertinuiſſe, nihil impedit, cum Menapiorum latiſſimi fuerint fines. Et neſcio quid, præter tenues conjecturas, ſequuti*

ſint, qui Ant. Caſtellum Morinis tribuêre : Nos ex ſchedis Menapiis vindicamus ; Quam in rem aptè obſervavit Divæus ex Gandenſium cœnobiorum archivis, etiam poſteriori ſeculo, cum Franci rerum in Gallia potirentur, Menapiſcum pagum à Scaldis ripa, ad Morinorum fines, haud procul Tarvanna extendi ſolitum. Quod ideò moneo, ne miremur, cum Bononia & Tarvanna Morinorum fuerint, qua ratione Caſtellum intermedium Menapiis poſſit tribui, fit enim perſæpe, ut qui in confinio diverſorum populorum iter habet, viciſſim ad utriuſque gentis oppida divertat.

TER-

TERVANNA. 22. *Ant.* Tarvenna. *Ptol.* Tarvanna.

VIROVMO. 11. *Ant.* Viroviacum.

TURNÆO. 12. *Reſtitue*, TURNACO. *Ant.* Tornacum. *Videtur in libello provinc. Galliæ*, Civ. Turiacenſium, *Belgicæ ſecundæ. In Notitia eſt*, Procurat. Cynegii Tornacenſis Belgicæ ſecundæ.

PONTES CALDIS. 10. *Legendum* PONTE SCALDIS. *Ant.* Ponti Scaldis.

BACA CONERVIO. 12. *Facilis correctio*, BAGACO NERVIORUM. *Ita Ant. habet. Ptolemæus* Baganum, *in quibusdam codi-*

codicibus Bajacum, *vel* Bavacum. *Qui hodie Tornacum dici opinantur, ſchedâ & Ant. itinerario apertè refelluntur; Item illorum ſolidis argumentis eſt exploſa ſententia, qui Cæſaris Belgium interpretati. Id non negaverim, Bagacum in Belgio conſtitutum eſſe. De Nerviorum gente mox aliqua. Iam totum hoc iter cum Ant. conferamus.*

Ant.	*Scheda.*
A portu Geforigenſi	Geſſoriaco, quod nunc Bononia.
	Caſtello Menapiorum. 12.
Tarvenna M. P. XVIII.	Tervanna. 22.
Caſtello M. P. IX.	
Viroviacum M. P. XVI.	Viroumo. 11.
Tornacum M. P. XVI.	Turnaco. 12.
Ponti Scaldis M. P. XII.	Pontes caldis. 10.
Bagacum M. P. XII.	Baga conervio. 12.

Reliquias viarum militarium his locis ſupereſſe, partim ſaxis grandibus, partim ſilice minuto & glarea ſtratas, intellexi ex Ortelii & Viviani itinerario.

VOGOBOGIACO. 16. *Lege* VOGOBORGIACO.

BEMMICO VICO. 43. *Reſtitue* GEMINIACO. *Notitia inter legiones Comitatenſes*, Geminiacenſes.

PERNACO. *Has tres manſiones paullò aliter nominat Ant. itinere à Caſtello Agrippinam, inter Bagacum & Advacam vel Advaticum Tungrorum,*

Vodgoriacum M. P. XII. *Al.* Vodogoriacum.
Geminiacum M. P. X.
Perniciacum M. P. XXII. *Al.* Perviciacum. *Al.* Perticiacum.

Longè petita, neq; ad meum guſtum eſt conjectura Simleri, de Præſidienſibus, qui in Notitia cum Magiſtro Equitum Galliarum.

Supra hoc iter, ſcheda quatuor nomina habet in via, quæ à Noviomago deſcendit,

CEUDUM. 22.

BLARIACO. 12.

CATVALIUM. 14.

FERESNE. 16. *Ad quæ, cum omnia mihi pariter ignota ſint, nihil, quod notem, habeo. Cur enim lectorum otio abutar, ut ad* CEUDUM & CATVALIUM, *de Ceutronibus ſive Centronibus & Catuacis planiſſimas nugas congeram?*

Infra Vogoborgiacum iter eſt, quod Bagaco Durocortum ducit, hiſce manſionibus diſtinctum,

11. DURONUM. 10. *Sic Ant.*

VIRONUM. 13. *Ant.* Verbinum. *Divæus ait ad Veromanduos pertinere.*

NINTICACI. 9. *Ant.* Minaticum.

AUXENA.

AUXENA. 10. *Ant. itinere Durocortoro Divodurum,* Auxuenna *vel* Axuenna. *Itinere Bagaco Durocordorum corruptè* Muenna: *Quod nomen hinc licet corrigere. Meminit Cæſar 2. de bello Gallico fluminis Axonæ, in extremis Rhemorum finibus, ab eo nomen oppido inditum credibile eſt.*

DUROCORTO. *Ant.* Durocortoro & Durocordoro. *Cæſar lib. 6.* Durocortum Rhemorum. *Ptolemæus* Durocottorum. *Strabo lib. 4.* Inter iſtas gentes Rhemi nobiliſſimi ſunt, & eorum urbs primaria Duricortora maximè incolitur, & Romanorum præfectis hoſpitium præbet. *Totum iter ex Ant. ſubjicimus.*

Ant.	*Scheda.*
A Bagaco Nerviorum	Baca conerio.
Duronum M. P. XII.	Duronum. 10.
Verbinum M. P. X.	Vironum. 13.
Catuſiacum M. P. VI.	
Minaticum M. P. VII.	Ninticaci. 9.
Muenna M. P. VIII. *Al.* XVIII.	Auxenna. 10.
Durocordoro M. P. X.	Durocorto.

RERVI *qui in extrema ſcheda, pro* NERVIIS *poſiti. Nervios maximè feros inter Belgas haberi Cæſar tradit. Ab iis Atrebates, Veromanduos, Ambianos, Treviros, Senones, Rhemos & Eburones contingi, ex eodem Cæſare & Strabone colligimus. Quæ fidem faciunt, latiſſimis finibus uſos eſſe. Eo etiam Cæſar pertinet, cum ſcribit, Centrones, Grudios, Levacos, Pleumoſios, Gordunos ſub illorum imperio fuiſſe.*

Jam ſi Belgicam à capite repetimus, proxime Geſſoriacum aut Bononiam, ſequuntur in itinere Auguſtam Sueſſ. nomina ſeptem, quæ à nemine alio, quod ſciam, relata.

GRAVINV.

LUCCOMAGI. 7. *poſt S.* LINTOMAGI.

ADULLIA. 11. *Numeri barbari undecim ſignificant, in poſt. S. numeri Roman.* 11. *duo.*

DUROICO REGV. 14.

IO. SETUCIS. 10.

RODIUM. 9.

JURA. 16. *Habent Cæſar, Plinius & Ptolemæus Juram aut Juraſſum montem, ſed qui ad hanc manſionem nihil pertineat.*

NEMETACO. 14. *Ant.* Nemetacum & Nimetacum, *Cum aliis itineribus, tum Tarvenna Tornacum. Videtur* Metacum *Ptolemæi, quod nonnulli codices* Rigiacum & Origiacum *appellant. Divæus pro* Nemetocerna *Cæſaris accipit.*

ERMANACO. 40.

HERMONACUM. 8. } *Ant. unam tantum manſionem inter Nemetacum & Bagacum habet,* Camaracum *ſcilicet. An ea in ſcheda Ermanacum ſit, nondum ſtatuo.*

13. Teucera. 12. *Iſtud etiam nomen , uti priora duo, ſchedæ debemus.*

Sammarobruia. 31. *Corrige* samarobrina, *ex Cæſaris aliquot locis, & Cicerone ad Trebatium lib. 7. ep. 11. 12. 16. Ant. promiſcuè* Samarobrina, Samarabriva, Samarabriga, *Ptolemæus* Samarobriga.

Auḡ. viro muduo ℞. 25. *Ant.* Auguſta Veromanduorum, *Ptolemæo* Rhomanduorum. *Ant. inter Nemetacum & Auguſtam habet Camaracum, Scheda Ermanacum.*

Ratumagus. 8. Latomagus *Ant. Noſtro affinitas inter* l. & r. *non ſemel impoſuit.*

Ritumagus. 12. *Ant.* Rotomago & Ratomago , *Ptolemæo* Rhatomagus *in Subanectis, aut Ubanectis, ut Latini codices præferunt. Græcos Nervios habere monet Ortelius.*

Mediolano aurerco ℞. 12. *Lege* aulercorum *ex Ant. cui inter Ratomagum & Mediolanum* Yggade *eſt, aut* Uggade. *Ptolemæus triplices* Aulercos , *ſive* Aulircios *(ut illi vocare uſus) numerat :* Aulircios Diaulitas, Aulircios Cenomanos, Aulircios Eburaicos , *omnes in Lugdunenſi Gallia, & in Eburaicis* Mediolanum. *Plinius duplices in Lugdunenſi* Aulercos, *qui cognominantur* Eburones, & *qui* Cenomanni. *At quidam ex Cæſare*

Cæſare Aulercos in Belgica conſtituunt: Qua de re mihi (verum fatebor) non admodum liquet. Et incertus feror an de Mediolano litem ſecundum ſchedam, an ſecundum Ptolemæi tabulas dare ſit æquius. Eo maximè, quod de Sequanæ delineatione jam antea ſcrupulum injecerim. Illud ex Ant. itinere, quod inferius dabimus, apparet, Mediolani nomen in ſcheda, inter Ritumagum & Durocaſſium, non alieno loco poſitum. Si quid erratum, in Sequanæ curſu erratum eſſe. Niſi malumus ad utramq; Sequanæ ripam duplex Mediolanum ſtetiſſe. Uti his ipſis locis apud Ptolemæum duplex Rothomagus. Aliâs minimum octo diverſas urbes Mediolani nomine apud geographos reperire eſt.

LUGDUNENSIA. Cap. VI.

Lugdunenſis à Belgica iis terminis diſtinguitur, quibus diximus. Ab Aquitania olim Garumna, uti Cæſar ſcripſit, & qui eum ſequuti Mela atque Plinius. Auguſtum autem populos, qui inter Ligerim & Garumnam, Aquitaniæ addidiſſe, Strabo refert, & Ptolemæus ita in tabulas rettulit. Idem poſterioribus temporibus obtinuiſſe, oſtendit libellus provinciarum Galliæ, qui Cadurcos, inter Ligerim & Garumnam poſitos, Aquitaniæ aſcribit. Æthicus etiam & Vib. Sequeſter id apertè confirmant. Hinc apud me oppidò certum, pro eo, quod in utraque ſcheda FL⁹. RIGER. *ſubſtituendum* FL⁹. LIGER. *quo pacto, decurtato nomine Ligerim appellabant. Tibullus lib. 1. eleg. 7.*

Carnoti & flavi cærula lympha Liger. *Auſon. edyll. 9.*

Non tibi ſe Liger anteferet --- *fortaſſis & Lucanus lib. 1.*

Et nunc tonſe Liger --- *Quamvis alii in Lucano* Ligur. *Quod verò auctorem noſtrum, in Sequanæ deſcriptione, dubiè & timidè defendere auſi fuimus, idem quin de Ligeri faciamus, errore ejus manifeſto impedimur. Et certè neſcio quid cauſæ ſubeſſe interpreter, cur in fluminum delineatione lapſus ſit potiſſimum: Ne à tranſcriptoribus erratum exiſtimem, ſchedarum conſenſu prohibeor. Illud interdum cogito: An fortaſſis itinera ab auctore nudè in tabulas relata, ab alio deinde aliquo fluviorum deſcriptiones additæ ſint. Sed quidquid cauſſæ, error in propatulo eſt. Eo loco, vel non multum diverſo, quo in ſchedis* Fl. Riger *in mare deſcendit, Ptolemæus Erium (Cænalis* Ferium *agnoſcit) deſcripſit, prope* Dariorigum *nimirum. Ligeris deinde oſtia meridiem verſus, poſt* Brivatem portum, *qui in ſcheda* Portu namnetu *videtur, unde Strabo ſcripſit,* Ligeris inter Pictones & Nannetas effluit.

ALAMA. 7. *Poſt. S.* ALANNA. *Reſtitue* ALAUNA *ex Ant. In adverſa Britannia eſt Ptolemæo fluvius* Alaunus, Alaunius, *aut* Halænus.

Coru-

Corucia connv. 21. *Poſt. S.* croucia connum *Ptolemæi* Crociatonum, *Ant.* Caracotino.

Augustoduro. 24. *S. poſt.* augustuduro. *Diverſum ab Auguſtoduno Æduorum.*

Aræ genue. *Poſt.S.* arargenue. *fortaſſis Ptolemæi* Ingena.

Nudionnu. *Videtur* Noviomagum *Ant. inter Breviodorum & Condate. Cum Novioduno Cæſaris in Sueſſionum finibus non confundendum.*

Juliobona. 18. *Conſentiunt Ptolemæus & Ant. Niſi quod Ptolemæus locum alieniorem tribuit.*

Brevoduro. 20. *Ant.* Breviodurum, Breviodorum, *aut* Brigaodorum. *Brevoduro Mediolanum Aulercorum, de quo præterito capite loquuti ſumus; Mediolano Condate rectam viam duxiſſe, ſchedæ lineæ oſtendunt: Sed hoc itinere flumen bis trajiciendum erat, id qui declinare cupiebant, Brevoduro Nudionnum aut Noviomagũ, inde Condate pergebant, ut ex Ant. cognoſcimus.*

Condate. 10. *Ita Ant. Aut Ptolemæus in ſitu valde errat, aut ejus* Condate *diverſum eſt.*

Durocassio. 13. Durocaſis *Ant. Cui in itinere Juliobona Durocaſim recte cum ſcheda convenit, præterquam quod Mediolani loco Noviomagum habet, ea de cauſſa quam diximus.*

Ant.	*Scheda.*
A Juliobona,	Juliobona. 18.
Breviodorum M. P. XVII.	Brevoduro. 20.
Noviomagum M. P. XVII.	Mediolano Aurercorum. 12.
Condate M. P. XXIV.	Condate. 10.
Durocaſis M. P. X.	Durocaſſio. 13.

Muricum. *Mendum ſuſpicor in prima littera, atque* auricum *legendum, pro* Autrico *Ptolemæi. Verùm ſi quorundam evincit opinio, Autricum eandem urbem cum Antiſſiodoro eſſe, manum ſuſtineo, cum mihi ſatis conſtet, Muricum noſtrum Antisſiodori locum occupare non poſſe. Ant. itinere Rotomago Luteciam, habet poſt Ratomagum, Yggade, Mediolanum Aulercorum, Durocaſim, Diudurum, inde Luteciam.*

Casaramago. *Reſtitue* cæsaromago. *Etſi in ſcheda nonnihil diſſidet à proxima linea, cui* Petrumuiaco *aſcriptum, ad eam tamen pertinet, & quidem ante Petrumviacum occurrere Ant. nos docet, quod ſcheda non ſatis fidè exprimit.*

Petruviaco. 15. *Petromantalium aut Petromantalum Ant. Is itinere Caracotino Auguſtobonam ſic habet.*

Ant.	*Scheda.*
A Caracotino	Coruci connu. 21.
Juliobona M. P. X.	Juliobona. 18.

Loium M. P. VI.
Latomago M. P. XIV. — Ratumagus. 8.
Rotomago M. P. VIIII. — Ritumagus. 12.
Petromantalum M. P. XVI. — Petrū viaco. 15.

BURUS ARA. 15. *Ant.* Briva Iſare, *aut* Iſaræ. *Sic autem* *Ant.* — *Scheda.*

A Cæſaromago — Caſaromago.
Petromantalium M. P. XVII. — Petrū viaco 15.
Briva Iſare M. P. XIV. — Buruſara. 15.
Luticiam M. P. XV.

AUG.

AUG. MAGUS. 16. *Ant.* Auguſtomago.

AUG. SUESSOR. 21. *Ant.* Auguſta Sueſſonum. *Et abſolutè* Sueſſonas. *Ptolemæo* Auguſta Veſſonum. *In Notitia inter fabricas*, Sueſſionenſis Scutaria, Baliſtaria, & Clibanaria. *Ex Ant. diſcimus hoc nomen in ſcheda paullò incurioſius, ut multa alia poſitum, in dextrum latus aliquantum promovendum eſſe; Nam inter Cæſaromagum & Sueſſonas, Auguſtomagus. Cujus culpæ facile tranſcriptorem reum ſtatuo, qui ſpatiis tantillum mutatis (quod in geographicis tabulis facillime contingit) ſymmetriam perturbarit. Iter à Samarabrivas Sueſſonem tale eſt,*

Ex

Ex Ant.	*Scheda.*
A Samarabrivas	Sammaro bruia. 31.
Carmiliaca M. P. XI.	Setucis. 10. *aut* Rodiū. 9.
Cæſaromago M. P. XIII.	Caſaromago.
Litanobrige M. P. XVIII.	
Auguſtomago M. P. III.	Aūg. mag᾽. 16.
Sueſſonas M. P. XII. *al.* XXIII.	Aūg. Sueſſorum. 21.

Ex itinere Tarovenna Durocortorum has etiam manſiones conferamus, quarum pleræq; priori capite explicatæ.

Ant.	*Scheda.*
A Tarovenna.	Tervanna. 22.
Nemetacum M. P. XXII.	Nemetaco. 14.
Camaracum M. P. XIV.	Ermanaco. 40.
Auguſta Veromanduorum M. P. XVIII. *al.* XII.	Aūg. viromuduorum. 25.
Conta Aginnum M. P. XIII.	
Auguſta Sueſſonum M. P. XII.	Aūg. Sueſſorum. 21.
Fines M. P. XIII.	
Durocortoro M. P. XII.	Durocorto.

Nunc retro redeundum, ad ea quæ in Lugdunenſi ſuperſunt. Mari proxima eſt manſio,

CORIALLE. 29. *poſt. S.* CORIALLO.

COSEDIA. 9. *poſt. S.* COSEBIA. *Ant.* Conſedie *vel* Coſedia.

LEGEDIA. 48. *poſt S.* LESEDIA. XLIX.

CONDATE. 16. *Ita Ant. Plura fuere hujus nominis oppida per Galliam & Britanniam.*

SIPIA. *Hujus, & proximè ſequentis manſionis nemo præterea meminit.*

REGINEA. 14. *poſt. S* REGINCA.

FANO MART. 25. *Conſentit Ant. Quæ Ortelius de Fano mantis, aut Fano Martis ex Notitia, & Sanctorum hiſtoriis collegit, ad hanc manſionem nihil ſpectant, cum Belgicam reſpiciant.*

BESOCRIBATE. 45. *S. poſt.* GESOCRIBATE.

VORGIV̄. 24. *S. poſt.* VORGIĀ. *Videtur* Vorganium *aut* Vargonium *Ptolemæi.*

SVL̄I. 20. *poſt. S.* SVLIM. *Et quoniam ab Ant. iter Ala una Condate deſcribitur: Id hic cum Scheda conferamus, etſi in ſchedis hac via linea nulla ducta eſt.*

Ant.	*Scheda.*
Ab Alauna	Alama. 7.
Conſedie M. P. XX.	Coſedia. 19.
Fano Martis M. P. XXXII.	Fano Martis. 25.

Ad

Ad fines M.P. XXVII.

Condate M.P. XIX. Condate. 16.

Ubi non fruſtra admoneo, illos, qui hæc loca omnia in Belgica conſtituunt, quod fecerunt viri docti, Ant. non optimos codices ſequuti, valde falli: Et quod neceſſario ſequitur, in explicatione nominum ad noſtri temporis rationem, mirè errare. Cujus erroris indicationem his ſchedis debemus.

AQUITANICA. Cap. VII.

A*Quitania ad occidentem ſolem mare attingit. Reliquos ejus limites, qui in ſcheda non expreſſi, nihil perſequi neceſſe. Mare Plinio & Ptolemæo* Oceanus Gallicus, *aut* Aquitanicus: *Æthico & Oroſio*, SINUS AQUITANICUS, *uti etiam poſterior ſcheda ſcribit, nam* AGUITANICUS *in priori, correctionem poſtulat. De ſinus verò ſpecie geographorum pinaces conſule, Schedis ne fidem habeas.*

CADURCI. *Hos populos habet Cæſar, Strabo, Ptolemæus. Strabo & Ptolemæus diſertè inter Ligerim & Garumnam conſtituunt.*

CONBARISTUM. 16. *A Condate & Sipia huc iter eſt. Conbariſti autem meminit nullus.*

JULIOMAGO. 17. *Ptolemæo etiam* Juliomagus.

DARCORTTURA. 20. *poſt. S.* BARTORITUM. *Ptolemæo* Darioritum *aut* Dariorigum.

DURECIE. 29. *poſt. S.* DURETIE.

PORTUNAMNETU. 18. *Namnetum portus.* Nannetes *habet Cæſar & Strabo. Ptolemæus* Namnetas *in mediterraneis procul à mari collocat. Si ad hos reſpexit, falsò. Hic verò portus* Brivatis portus *Ptolemæi videtur, uti dixi.*

SEGORA. 33. *Ptolemæo,* Secor portus.

LEMUNO. *Ptolemæo,* Limunum.

POSTERIORIS SCHEDÆ EXPLICATIO.

PARTITIO. Cap. I.

PLERAQUE *hujus ſchedæ, quod cum priori convenirent, jam antea ſumus exequuti: Britannica nimirum, Barbarica, Belgica, Lugdunenſia, & Aquitanica nonnulla: ea hic repetere non eſt animus. Superſunt Aquitanica alia, Hiſpanica, & Africana, quæ totidem capitibus abſolvemus.*

AQUITANICA. Cap. II.

A*Quitania verſus meridiem ad Pyrenæos montes pertinet. Horum perpetua juga in ſcheda expreſſa: quidquid ultra ea, ad Hiſpaniam ſpectat.*

In illa Aquitaniæ parte, quam nunc deſcribimus, cui etiam Narbonenſis Galliæ portio accenſa, duo flumina delineata ſunt, nullis additis nominibus. Primum, quod ſinui Aquitanico in ſcheda propius, videtur Canentèlus *Ptolemæi, Auſonius in Moſella* Carantonum *appellat. Alterum* Garumna *eſt, cujus Cæſar, Strabo, Mela, Plinius, Auſonius, Sidonius & Ptolemæus meminere, quamvis in quibuſdam Ptolemæi codicibus perperam* Garyna *ſcribitur. At verò cum non modo Carantonus & Garumna, ſed etiam Carantonus & Ligeris, quodammodo paralleli ſint reſpectu Pyrenæorum montium, uti Strabo lib. 4. tradit, & certum ſit hoſce tres fluvios; omnes eodem littore verſus occidentem ſolem in Aquitanicum Oceanum effluere, apparet, quam nulla auctori noſtro cura fuerit, tum in regionum, tum in fluminum deſcriptione veritatem aſſequi: Utpote qui habuerit ſatis, itinerum rationem, manſionum nomina, ordinem atq; interſtitia annotare: Ac in fluviis neq; fontes, neque oſtia, neque in decurſu flexus, verùm id ſpectarit unum, ut oſtenderet, quæ urbes eorum alveis ab invicem diſtinguerentur. Eum ferè in modum quo Notitia Nilum in Ægypto & Thebaide Jordanem in Palæſtina, Tigrim & Euphratem in Meſopotomia, Danubium in Scythia expreſſit. Quamvis noſter hac ipſa*

ipſa in re ſæpius aberravit; Niſi in alium quempiam culpam conjicere malumus, uti jam antea innuimus.

BURDIGALO. IX. *Lege* BURDIGALA. *Urbs plurimorum geographorum & hiſtoricorum monumentis nota. Quidam* Burdegalam, Burdigalliam, *libellus provinc. Galliæ*, Metrop. civ. Bordegalenſium. *Sed in eam, quam probavimus, lectionem fere omnes conſentiunt. Auſonius de urbibus 13.*

Burdigala eſt natale ſolum ------
Burdigala ancipiti confirmet vertice ſedem,
Diligo Burdigalam ------

Et ſæpiſſimè alibi. Eſt autem caput Biturigum Viviſcorum, impoſitum paludi marinæ, quam Garumnæ oſtium efficit, *ut Strabo ſcribit. Neque in ea Garumnæ ripa, qua nomen ſcriptum, ſed in adverſa ſita. In qua etiam Ptolemæus conſtituit. Neque fortaſſis aliter præferret tabula, ſi extaret integra: Nam ſæpe fit, ut geographi pro chartæ ſpatio in una fluminis ripa urbem delineent, ex adverſo nomen deſcribant.*

BLAVIA. XXII. *Ant.* Blanuto, Blauuto, *aut* Blavio. *Notitia* Blabia, *ubi* præfectus militum Carronenſium. *Auſonius epiſt. 10. ex Scaligeri editione* Militarem Blaviam *vocavit.*

LAMNUM. XIII. *Ant.* Tamnum.

MEDIOLANO SANCON. XVI. *Reſtitue* SANTON. Mediolanum Santonum *habent Ant. Strabo, Ptolemæus, Auſonius, alii. Libellus provinc.* Civ. Sanctonum.

AVEDONACO. VIII. *Ant.* Aunedonacum. *Videtur* Ducona *Ptolemæi, quibuſdam* Doveona.

BRIGIOSUM. XII. *Nihil de hac manſione apud alios invenio.*

RARAUM. XVI. *Ant.* Rauranum. *Ita Paulino epiſt. 3. ad Auſonium,*

Rauranum Auſonias huc veniſſe curules.

ubi quidam Raraunum, *quidam perperam* Romanum. *Conferamus Ant. in itinere Burdigala Auguſtodunum.*

Ant.	*Scheda.*
A Burdigala,	Burdigalo. IX.
Blanuto M. P. XIX.	Blavia. XXII.
Tamnum M. P. XVI.	Lamnum. XIII.
Novio regum M. P. XII.	
Mediolanum Santonum M. P. XV.	Mediolano Sãcon. XVI.
Aunedonacum M. P. XVI.	Avedonaco. VIII.
	Brigioſum. XII.
Rauranum M. P. XX.	Raraum. XVI.

LomounumM. P. XXI. *deinde in Ant. ſequitur, quod in priori S.* *Lemuno eſt. Atque hoc loco utraque ſcheda committitur.*

Alte-

Alterius itineris à Burdigala prima manſio eſt, ARATREDO XVIII. *Videtur* Anderidum *Ptolemæi in Tabulis Aquitanicis.*

CORTERATE. *Hoc nomen non memini præterea legere.*

CONDATE. X. *Non ſatis perſpectum habeo an in hoc itinere cenſendum ſit. Indicavi antea, nomen Condate ſæpius per Britanniam & Galliam occurrere. De portu Condate prope Burdigalam Auſonius epiſt.5.*

Unus Domnotini te à littore perferet æſtus,
Condatem ad portum, ſi modo deproperes.

Rectius fortaſſe accipimus Condatinum vicum, de quo Paulinus ad Auſon. epiſt.3.

In Condatino dicêris degere vico.

Niſi portus & vicus idem ſit, quod Eliæ Vineto videtur.

SARRUM. XX. *Iſtud etiam nomen mihi ignotum.*

VESONNA. XIV. *Alia à* Veſuna *Ant. quod ex itineris ratione liquet. Facilius cum Ptolemæi deſcriptione conveniat.*

SERMAMCOMAGO. XII. *Quid ſit, adhuc quæro.*

CASSINOMAGO. XVII. Videtur Caſſinogilum, *cujus Ivo & Floriacenſis in Aquitania meminere, Ortelio teſte: Floriacenſis inter flumina* Droch & Warumnam *conſtituit: prioris nomen mihi obſcurum eſt, poſterius Garumnam ſignificat. Caſſinogili villæ Regiæ bis mentionem facit auctor antiquus, qui vitam Ludovici Pii Imp. ſcripſit, à P. Pithœo emiſſus, & oſtendit haud procul à Garumna abſuiſſe.*

AUSTRITO. XIIII. *Hic quoque mihi tenebræ.*

Tertio itinere ſequitur primò loco poſt Burdigalam.

SERIONE. XX. *Ant.* Sirione.

VESUBIO. *Ant.* Uſſubium.

FINES. XV. *Ant. conſentit.*

AGINNUM. VI. *Quamquam mihi non admodum liquet, an hi numeri ad Aginni nomen pertineant. Meminere Aginni Ant. Ptolemæus, Auſonius. In libello provinc. Galliæ eſt* Civ. Agennenſium.

EXCISIUM. *Ant.* Excifum.

BROLINDV. *Hujus manſionis loco Ant. eſt* Travectus *vel* Trajectus. *Intelligimus Brolindi fuiſſe Trajectum, Garumnæ fortaſſis, etſi ſcheda eum non exprimat, ſed ego conjecturam ex Finei Gallica tabula capio.*

BIBONA. *Huc incidit Ant.* Veſuna *aut* Veſunna. *Num noſter, num verò Ant. rectius ſcripſerit, quî ego divinem? Indicabo tamen, Veſunæ nomen mihi jam antea, conferenti Ant. cum Ptolemæi tabulis, ſuſpectum fuiſſe. Ant. porrò in itinere Burdigala Argantomago ſic habet.*

Ex Ant.	Scheda.
A Burdigala	Burdigalo. IX.
Sirione M. P. XV.	Serione. XX.
Uſſubium M. P. XX.	Veſubio.
Fines M. P. XXIV.	Fines. XV.
Aginnum M. P. XV. *Al.* XII.	Aginnum. VI.
Exciſum M.P. XIIII.	Exciſium.
Travectus M. P. XXI.	Brolindu.
Veſunna M. P. XVIII.	Bibona.

XV. CLUSA. X. *Videtur* Clauſecia, *cujus meminit Sidonius epiſt. epiſt. lib. 5. Et ſi Ortelius pro eo nomine ex antiquo codice* claudus etiam *legit. Puto ad Pyrenæi fauces pertinuiſſe. Notum eſt caſtella faucibus impoſita poſteriori ævo* Clauſas, Cluſas, *atque etiam* Clauſuras *appellata.*

BESINO, XII. *Ant.* Berſino *aut Belſino.*

CLIBERRE. XV. *Ant.* Clembertum *aut* Climberrum.

CASINOMAGO. XIX. Salomaco *Ant. fortaſſis, in itinere ab Aquis Terrebellicis Burdigalam; Ut prima ſyllaba apud Ant. perierit, reliquæ luxatæ ſint, utrumq; non raro accidit. Fortaſſis hodie* Cauſalion. *Si quis etiam quæ de Caſſinogilo ſupra adduximus, huc revocanda judicaverit, non valde contenderim.*

TOLOSA.

Tolosa. *Fateor, diu in hoc nomine hæſitavi. Ne clariſſimam Tectoſagum urbem interpretarer, locorum ratio impediebat. Suſpicatus ſum aliquando Loſam Ant. eſſe. Is enim in itinere ab Aſturica Burdigalam, inter Summum Pyrenæum & Burdigalam eam manſionē habet, quod noſtræ convenire vides, & fieri potuit, ut in Ant. priores duæ litteræ exciderint. Sed neque ſic quoque itineris ordo ſatis conſtabat. Itaq; tandem mihi perſuaſi neceſſario, Toloſam noſtram ab utraque differre, neque ejus cæteroquin memoriam exſtare. Id ne cui incredibile videretur, obſervavi haud ita procul aliam etiam Toloſam in Cantabris, ad flumen ejusdem nominis, quam nonnullæ geographicæ tabulæ Toloſettam appellant.*

Lactora. *Ant.* Lactura. *libello princ.* Lattoracium *vel* Laſturacium. Lectorium & Lactorium *Golzio in theſ. ex vetuſtis inſcript.* Lactoratium *agnoſcit Scaliger, & producit inſcriptionem, quæ meminerit* CIVITATIS, LACTORATEN. *Nomen adhuc retinet. Ant. iter ab Agenno Lugdunum Convenarum aut Cuquenorum deſcribit: Et cum Lugdunum à Cluſa noſtra haud procul abfuerit, fit, ut eaſdem cum ſcheda manſiones habeat, eo tantum differens, quod Lacturâ rectâ Climberrum pergit, Toloſa & Caſſinomago omiſſis.*

Ant.	*Scheda.*
Ab Agenno	Aginnum.
Lactura M. P. XV.	Lactora.
	Toloſa.
	Caſinomago. XIX.
Clembertum M. P. XV.	Cliberre. XV.
Berſino M. P. X.	Beſino. XII.
Lugduno M. P. XXIV.	XV. Cluſa. X.

Toloſam inter & Bibonam duæ manſiones deſcribuntur,

FINE. *Et*

COSA. XX. *De quibus nihil compertum habeo, niſi Coſa Ptolemæi & Auſonii* Coſſium *ſit.*

Reliquæ item à Toloſa manſiones obſcuræ ſunt,

Budino.

Buromagi. *An* Bormannici *Plinii lib.3. c.4.?*

Sarcassione. XII. *Huic lucem dabimus unius litteræ immutatione,* CARCASSIONE, Carcaſſum, Carcaſonem, Carcaſionem, *Plinius, Ptolemæus & Procopius variè appellant.*

Aquis. *Ptolemæo* Aquæ Auguſtæ *in Tarbellis, Ant.* Aquæ Terrebellicæ.

HISPANICA. Cap. III.

Hiſpania Pyrenæos montes Septentrionem verſus habet; ad ortum mediterraneum mare, quod in ſcheda, ſuppreſſo nomine, expreſ-

expreſſum. Hinc perſpicuum fit, Pirenæos parallelorum rationem ad littus nequaquam habere, uti S. præfert. Verùm auctor oſtenſum voluit, Pyrenæos Galliam ab Hiſpania diſtinguere: Iter, quod deſcribit, ad Mediterraneum ſive Balearicum mare pertinere: Quæ inter montes & mare ſymmetria eſſet, neutiquam curavit.

VOCONI. XX. *Ant.* Aquæ Voconis. *Dubito an* Aquæ Calidæ *Ptolemæi ſint, ut Ortelius ſenſit.*

GERUNDA. XII. *Conſentiunt Ant. Plinius, Ptolemæus.*

SENVIANA. *Ant.* Cinniana.

LUNCURIA. XII. *Ant. & Ptolemæo latinè loquenti* Juncaria. *Ortelius in Græco codice* ἰυγαρία *obſervavit. Ait urbem mediterraneam eſſe Hiſpaniæ Tarraconenſis, hodie* Junquera. *Ego in tabulis geographicis* Jonqueras *ad littus reperio.*

BECLANA. IV. *Videtur* Deciana *Ptolemæi.*

IN SUMMO PYRENEO. V. *Sic Ant. Puto plura Pyrenæi juga, & proinde plures etiam manſiones hoc nomen habuiſſe.*

PROMONT. *Promontorium Pyrenæi, à quo Hiſpaniam incipere Plinius ſcripſit. Veneris templo inſigne, ex Strabone & Ptolemæo. Ant. iter à ſummo Pyrenæo retro ad Aquas Voconis ſic deſcribit.*

Ant.	*Scheda.*
Summo Pyreneo M. P. V.	In ſummo Pyreneo. V.
	Beclana.
Juncaria M. P. XVI.	Luncuria. XII.
Cinniana M. P. XV.	Senviana.
	Gerunda. XII.
Aquis Voconis M. XIV. *Al.* XXIV.	Voconi. XX.

Gerundæ nomen, quòd Ant. hic omiſit, alio itinere, Mediolano ad leg. VII. *geminam, proximè poſt Juncariam poſuit.*

AFRICANA. Cap. IV.

P*Rimò pars oræ Mauritaniæ Cæſarienſis ad mare mediterraneum deſcribitur. Inſula ſine nomine, una illarum eſt, quas multas habet hoc pelagus, fortaſſis* Balearis major.

Deinde, iter à Caſtris Tamaununam, cujus certum locum nondum conſtituere potui.

Tertiò, eſt à Præſidio ad oculum marium, Africæ propriæ pars. At hæc tria itinera ſe in ſcheda nullo certo ordine reſpiciunt, ſed ſingula per ſe conſideranda. Nam qui poſtremum iter valde mediterraneum, & cum primo parallelum eſſe exiſtimabit, uti ſcheda præfert, erret neceſſe eſt. Ego conjicio hæc rectò, & ſuo ordine in autographo deſcripta, pro ſchedarum ſpatio perturbatè enotata eſſe.

RUSIBRICARI. *Ant.* Ruſubbicari. *Ptolemæo* Ruſicibar.

MATIDIE. XXII. *lego* MATIDIÆ. *differt ab Ant.* Pactianis

Matidiæ. *Quam ille manſionem hoc eodem littore inter Igilgilem coloniam & Chulli municipium conſtituit.* *Cognomen* Pactianis *fortaſſis ad differentiæ notam additum. Noſtra videtur incidere in* Modungam *Ptolemæi.* *An* ΜΑΤΤΙΑΝΟΠΟΛΙΣ, *cujus meminit Golzius in theſauro ex Trajani nummo? Duplicem autem Matidiam fuiſſe, in notis ad inſcriptiones Auguſtanas primus oſtendi. Hæc ad majorem pertinere exiſtimo, quæ Auguſta dicta, poſt mortem in Divas relata eſt.*

CISSI MUNICIPIO. XII. *Ant.* Ciſi municipium. *Ptolemæo* Ciſſe *aut* Ciſſa.

Ruſuc-

RUSUCCURŪ COLON. XVIII. *Si tamen numeri huc pertinent, Ant.* Ruſuccuro colonia. *Ptolemæi codices non uno modo habent. Ortelius* Rhuſuncoræ *agnoſcit.* Ruſucurium *Plinio, ait civitate honoratum à Claudio.*

LOMIVIO. *Ant.* Lomnium municipium, Jomnium & Jonium *ambiguè. Ptolemæo* Jomnium. *Ant. primo per Africam itinere, manſiones iſtas hoc ordine poſuit.*

Ant.	*Scheda.*
Ruſubbicari M. P. XXIV.	Ruſibricari.
	Matidie. XXII.

Ciſi

Ciſi municipium M.P.XII. *Al.* XV. Ciſſi municipio. XII.
Ruſuccuro colonia M.P.XII. Ruſuccurū Colon. XVIII.
Lomnium municipium M.P.XVII. Lomivio.

TIGISI. *Ant. hanc primam manſionem habet itinere Ruſuccuro Saldim,& cum M.P.XII. aſcribat, ſuſpicor etiam in ſcheda numeros* XII. *qui non nihil diſſident, huc retrahendos. Ptolemæo* Tigis. *Etſi de ſitu Ptolemæo Ant. & ſchedæ non convenit.*

MONS. *Cui nullum præterea proprium nomen aſcriptum, forſan* Byren *Ptolemæi. Ortelius Græcè* Heren *legit.*

ICAMPENSES. *populi mihi nunquam auditi, Quid ſi prima littera* I, *extrema fuit alicujus nominis quod periit, ut reliqua,* Campenſes, *ſignificent gentem, quæ campos coleret, quod fortaſſis alii ejuſdem nominis montani: Latinius,* Campeſtres.

CASTRA. XX. *Plura per Mauritaniam caſtra proferre poſſim ex Ant. Notitia, Ptolemæo: quæ verò hic ſignificentur, conſtituere non poſſim.*

GALAXIA. *An* Gala *aut* Cala *Ant.? An* Galapha *Ptolemæi? Nam Galapham à Gala differre certus ſum, etſi aliter Simlerus. An* Gales Ammoniæ vicus, *cujus meminit Optatus Milevitanus?*

EQUELRETO. *Aliquot in Africa urbes ab equis dictæ. Et quidem in interiori* Hipponacram, *Equi arcem, Diodorus refert lib.* 20. Hippagretam *quidam appellavere. Ego ſuſpicor in ſcheda nomen ad latinum ſonum flexum, in Equelretum abiiſſe, corruptè.*

LEMELLI PSIDIŪ. VI. *Hoc præſidium Optatus Milevitanus lib.* 2. *Caſtellum Lemellenſe appellat, ubi Primoſus epiſcopus.*

TAMASTANI MUNICIPIUM. X. *Golzius meminit* TAMAΣITΩN *ex nummo, qui fortaſſe ad hoc municipium pertinuit.*

TAMAUNUNA MUNICIPIUM ET CASTELLUM. XXV. *fortaſſis* Tamulluma, *cujus mentio apud Victorem Uticenſem lib.* 2.

PRÆSIDIUM. L. *Videtur incidere in* Onellabam *Ant.*

SALINAS. *Oroſius* Salinarum lacum *in Africa nominat. Puto Ant. eſſe* ad Aquas.

NAUBONENS. XVI. *Cogitandum an* N *ſeparanda* Novis *ſignificent, Reliqua corruptè ſcripta ſint pro* Aquilonens. *Ant. his fere locis habet* Novis Aquilonis, *ſive* Aquilianis, *ſive* Novili Aquilianis: *Scriptura enim vacillat.*

VACCIS. XVII. *Salluſtius de bello Jugurth.* Oppidum Numidarum nomine Vacca, forum rerum venalium, totius regni maximè celebratum. *Videtur* Avacaria *vel* Avicaria. *Ant. Ineptè pro* A Vacaria.

XXV. TUBONIS. *Ant.* Tuburbo minus, *ut ego exiſtimo.*

AD OCULUM MARIUM. XI. XVIII. *Ant. inter Tuburbo & Car-*

& Carthaginem Cigiſam *poſuit. Cæterum itinere ab Hippone Regio Carthaginem ſic cum ſcheda convenit.*

Ant.	*Scheda.*
Onellaba M. P. L.	Præſidium, L.
Ad Aquas M. P. XXV.	Salinas.
Simitu Colonia M. P. V.	
Bulla Regia M. P. VII.	
Novis Aquilonis M. P. XXXIII.	Naubonens. XVI.
Vico Auguſti M. P. XVI.	
A Vacaria M. P. XXX.	Vaccis. XVII.
Tuburbo minus M. P. XVI.	XXV. Tubonis.
Cigiſa M. P. XXXVIII. *Al.* XXVIII.	Ad oculum marium.
Carthagine M. P. XVIII.	XL. XVIII.

Expoſui, quæ ad Schedarum interpretationem pertinere viſa. Hoc verò loco mihi teſtandum exiſtimo, ſi ipſius tabulæ autographum aliquando in noſtras manus pervenerit, cum ex eo multo certiores & uberiores fructus percipi poſſe cognitum habeam, me illius vulgandi laborem non invitum ſubiturum. Interea temporis fragmentis hiſce uti frui Reipub. litterariæ per nos liceat, Ut vel hinc cognoſcamus, quam multa in his ſtudiis ignorentur.

TESTIMONIA B. RHENANI, GER. NOVIOMAGI, ET FR. IRENICI, QUÆ AD HANC TABULAM PERTINENT.

Beatus Rhenanus Rerum Germanic. lib. 3. de Geſſoriaco.

DE hoc variæ ſunt conjecturæ, ſed tollit omnem nobis ambiguitatem charta militaris, quam apud Chunradum Peutingerum noſtrum Auguſtæ vidimus. In qua ſic ſcriptum, Geſſoriaco, quod nunc Bononia. Maritimam autem Bononiam intelligit.

G. G. N. *in hiſt. Batavica.*

GORCHEMUM, non procul à caſtris Herculis, una cum pagis aliquot vicinis, vetus nomen hodie retinet. Ager enim Herculis dicitur, Batavicè, Dat landt van Arckel. Horum caſtrorum fit mentio in charta illa vetuſtiſſima, quæ itinera Romanorum militum, ex provinciis nonnullis, depicta continet. Hanc mihi oſtendit Clariſſ. Vir D. Chuonradus Peutingerus U. J. Doctor, Patricius ac Cancellarius nobilis Auguſtæ Vindelicorum,

qui ſecundus à Celte cognomine ſuo, poëta laureato, patriam ſuam, totamque Germaniam illuſtrare cœpit.

Franciſcus Irenicus Germaniæ Exegeſos lib. 9. c. 6.

Bingum Bingen/ Hujus meminit Tacitus, Ptolemæus, Ant. & Itinerarium Auguſtanum. * Sacarbantia S. Pulten / hujus loci Ant. ac Itin. Auguſt. fecere mentionem. * Savaria Stein an der Angern / non Gretz / ut quidam volunt, Ant. Ptolemæo ac Itinerario Auguſtano teſtantibus. *Artobrigam Lechſgmind/ à Ptolemæo ac Itiner. Auguſt. dici perſuaſiſſimum habeo, non Ratiſponam. Teutoburgum Seva, ubi ingreditur fluvius Daros in Danubium, de eo loco Ptolemæus Ant. & Itiner. Auguſtanum. * Sirmium Agria, apud Ant. & Itiner. Auguſtanum.

Libro eodem c. 7.

Pervenit nuper ad nos itinerarium quoddam, ut antiquum, ita feſtiviſſimum, quod Auguſtanum vocabant, ubi repertum fuiſſe dixerunt. In quo civitates Danubianæ continebantur, quaſcumque vetuſtas viderat. Hujus igitur vocabula quædam urbibus Germanicis impoſita, licet obſcuriſſima, habita ratione ac ſup-

ac ſupputatione, ita luci protulimus. Regelſpurg primitus Rhegino ab ipſo dicitur. Patavium verò Caſtellum Bolodurum. Lambach præterea monaſterium non longè à flumine Drao, Ovilia ab eo appellatur, ab Antonini vero itinerario Ovilabis. Carnunto præterea Peternel eſſe juxta Namburgum conjectavimus. Taurinum ſimul ab ipſo Mœſiam ſuperiorem nominari putamus. Vetomanis quoque penes eum Pettau valuit, vel locus non longè à Petavione; licet paulò poſt, ubi Pannoniam ſuperiorem deſcribit, Petavionis meminerit. Vindoniſſam inde Kingsfeld ſignificare videtur. Seleſtadium verò nunc Hellum, nunc Helvetum nuncupavit, cujus vocabuli & Ant. meminit. Pontes præterea Saroi Sarbruck. Argentaria Colmar: Tabernis Zabern: Matricorum Metz: Argentorace Argentinã: Aventicum Habelſpurg: Juvaviam Saltzburgam: Solidurnum Solduru conjectura optima ab ipſo dici vidimus: quorum vocabulorum uſus tam apud Ptolemæum quam Ant. frequens eſt. Nomina præterea civitatum collegit, quæ & noſtri ſeculi rigorem ſervant. Veluti ſunt Colonia, Argentorace, Juliacum, Flevio, Noveſum, Bingium, Aſciburgum, Noviomagum, Auguſta Trevirorum, Auguſta Rauricorum, Confluentia, Bonna, Rigomagus, Moguntiacum, Bregetomagum, Auguſta Lyci, Aris Flavis, Lacus Bigrantinus, Sirmium, Murſa, Ponte Druſi, Brigantia, Ulmo: Et reliquarum urbium appellationes, quæ cuilibet privato conſtant. Quæ ideò adduximus, ut earum antiquitatem exigeremus, & has totius Germaniæ vetuſtiſſimas faceremus. Reliqua in illo itinerario ſepoſita, ſucceſſoribus noſtris relinquamus.

Hæc de itinerario Auguſtano ex Irenico enotavi, quod mihi perſuaſum ſit (uti in præfatione indicavi) integrum illud itinerarium ex autographo noſtræ tabulæ eſſe concinnatum.

Congruens credidimus monere, & indicium facere, integras omnes ſequentium tabularum partes, aliquot poſt annos repertas demum, nec temerario editionis honore vulgatas eſſe: Propterea velut quodam nexu continens opus in unum contulimus junximusque, ut, quid interſit, inter has & illas ſchedas, juſtus earundem æſtimator ſuo judicio conjecturæque committeret.

NOBI-

NOBILISSIMO VIRO

MARCO VELSERO,

R·P· AUGUSTANÆ SEPTEMVIRO

JOANNES MORETUS TYPOGRAPHUS ANTVERP.

S. P. D.

HANC TABULAM, Vir Nobiliſſime, non mittimus ad te, ſed remittimus, aquam ſcilicet è tuo fonte. Tu eam ad ORTELIUM noſtrum (heu,nuper cum dolore litteratorum defunctum) deſcriptam miſeras, tuâ curâ inter PEUTINGERI ſchedas repertam & erutam: ideoque jure ad te redit, Ipſe ORTELIUS, haud procul à fato, ita mihi mandaverat: & mea ſanè voluntas & tui cultus eôdem ducebant. Accipies igitur privatam olim tuam, nunc publicam per te omnium TABULAM: & ſi gratum carumque defunctum habuiſti, quæſo, ut etiam hoc poſtremum ab eo munus. ANTVERPIÆ è Typographejo noſtro. KAL. DECEMB, CIↃ. IↃ. XCVIII.

DISSERTATIO ANONYMA·

SPECTATORI S.

TABULAM damus, ex qua MARCUS VELSERUS Auguſtanæ Reip. VII. Vir, perpauca olim, quæ tum comparebant ſchidia, magno eorum applauſu vulgavit, quibus interiores litteræ ſeriò cordi. Integram pollicitus, ſi autographum aliquando in manus veniſſet: latebat enim & periiſſe erat ſuſpicio. Audiit FORTUNA OBSEQUENS, Velſerus voti damnatus eſt. Ad quem nuncium ABRAHAMUS ORTELIUS lætitia exiliens, quod per annos amplius viginti omnibus veſtigiis fruſtra indagaſſet, ſibi editionis provinciam depopoſcit. Et verò æquum bonum viſum, tanto candidato reliquos petitores concedere; primus ſe Welſerus facilem præbuit, fidem quam publico obſtrinxerat, curaſſe interpretatus, ſi per ORTELIUM ſolveret. Cum homo ſeptuagenario major, cui plus animi plusque in rem communem ſtudii, quàm vitæ ſuperfuit, operi ad finem decurrenti immoritur. Moriens--- non ille oblitus amorum, Joanni Moreto Veteri amico teſtamento legat, qui perficiendo, pietatem quam defuncti judicio debuit, præſtitit.

Velſerus de tabulæ auctore, ætate, uſu, aliis, ad ſchedas præfatus eſt, quæ nobis probantur. Addimus: Auctorem Chriſtianum fuiſſe id vel ex S.Petri nomine, & iis, quæ de Moiſe Iſraelitisque tradidit, intelligi. Magnitudinem tabulæ, præter Occidentis imperium tum æſtimari non potuiſſe, nunc conſtare hoc amplius, complexam orbem univerſum, quâ illo nimirum ævo cognitus, inter HERCULIS COLUMNAS & ALEXANDRI ARAS, ab extremo Occidente in Orientis ultima. Et apparere ſanè omnia, niſi quod initiò Columnas verſus, pauxilla quædam Britanniæ, Aquitaniæ, Hiſpaniæ, Africæ exciderint. Circum circa MARE ire, olim ATLANTICUM nomine. De Itinerariis tabulis, eſſe apud *Vegetium lib.3.c.6.* quæ legi etiam mereantur, & cogitandum videri, an provinciarum memoria, cujus P. Victor in Baſilica Antoniniana regione circi Flaminii meminit, eò pertineat. De Viarum ſtratura, apud *Galenum* eſſe, *Methodi lib.9.c.8.*

Explicando, Velſerum imitari erat animus, ſed vaſtum ſeſe & longum oſtendit negotium, non unius tantùm hominis induſtriam exercere natum, neque protrahenda per eum colorem doctorum deſideria.

Porrò ſi hæc quoque ſcire referat: Autographum membranaceum eſt, pelliculis accuratè conglutinatis, latum pedem Auguſtanum unum circiter, longum ultra viginti duos: ſcalptori ad iſtam menſuram contrahere viſum commodius. Litteræ in eo charactere Longobardico, quem cælo difficulter efformes: Scalptor Romanas reddidit. Cætera fidem coluit, ſanctè integrè, ut in permultis, quantumvis certis teſtatisque erroribus corrigendis, ſibi nunquam quidquam permiſerit, ab exemplari ſciens volens nuſquam abiverit. Nec ſcienti nec volenti, quin oculos ingeniumque maximè intendenti, id interdum uſu venire potuiſſe, neque ego dubito, neque quiſquam, cui hoc genus mediæ ætatis ſcriptiones cognitæ, in quibus litteras vi & pronunciatione diverſas omninò, figura plerumque non eſt internoſcere. Tu vale, bone Spectator boneque Lector, & fruere monumento, cui utut crebris nævis reſperſo, nihil par & nihil ſecundum ex antiquitate reliquum ſupereſt.

Inſtar additamenti integrum hoc *Cap. XXIII. ex Petri Bertii lib.1. Rer. German.* conſultò & de induſtria adſcripſimus; quoniam *ſex prope ſegmenta priora* quam apertiſſimè planiſſimeque inibi explicantur.

TAbula Peutingeriana, cujus editioni immortuus eſt Geographorum noſtri ævi Princeps Abrahamus Ortelius, non ad artem Mathematicorum exacta gradibusque accommodata, quales Ptolemaicæ, ſed Itineraria tantum, adnotatis ubique locorum intervallis. Tales convolutas habebant olim apud ſe belli Duces, quibus itinera ſua dirigebant: Itaque in his non latitudinum aut longitudinum ratio ex tabularum fundo ac dimenſione peti debet, collata cum regionibus, ſed ex numeris adſcriptis. Confunduntur enim mundi cardines, neque ulla habetur ratio Ortus, Occaſus, Septentrionis, Auſtri: viarum tantum ſpatia ſignantur & intervalla. Quod de Itinerariis Tabulis dixi, indicat manifeſtè Vegetius, libro tertio cap. 6. de re militari. Ejus hæc ſunt verba: Ideoque omni cura, omnique diligentia providere debet Dux, ne proficiſcens patiatur incurſum, ſed facile ac ſine damno repellat illatum. Primum itineraria omnium regionum, in quibus bellum geritur, pleniſſimè debet habere perſcripta: ita ut locorum intervalla non ſolum paſſuum numero, ſed etiam viarum qualitate perdiſcat: compendia, diverticula, montes, flumina, ad fidem deſcripta conſideret: usque eo, ut ſolertiores Duces itineraria provinciarum, in quibus neceſſitas geritur, non tantum adnotata, ſed etiam picta habuiſſe firmentur, ut non ſolum conſilo mentis, verum aſpectu oculorum viam profecturis eligerent. Ad hoc à prudentioribus & honoratis ac locorum gnaris, ſeparatim debet univerſa perquirere, & veritatem colligere de pluribus. Vidit autem Peutingerianam jam olim B. Rhenanus, qui ejus quoque in libris ſuis rerum Germanicarum mentionem facit, de Francis agens, his verbis. *In charta Provinciali quam apud Conradum Peutingerum amicum noſtrum Auguſtæ vidimus, ſub ultimis Impp. depictam, & à Celte in quadam Bibliotheca repertam, planè veterem, ſic leguntur hæc oppida ab oſtiis Rheni aſcendendo, Carvo* XIII. *Caſtra Herculis* VIII. *Noviomagus* VI. *Burginatium* V. *Colonia Trajana* XL. *Vetera* XIII. *Aſciburgum* XIIII. *Noveſium* XVI. *Agrippina ſupra Rhenum fluvium, quem linea protracta deſignat in dextero latere. Et à parte Germaniæ hoc vocabulum eſt adſcriptum litteris majuſculis*

Beatus Rhenanus Rer. Germ. lib. 1.

F R A N C I A.

verſus oſtia Rheni verò, hæc nomina leguntur, CHAMAVI * QUIELFRANCI. *Item* * CHAUCIVAPLAURII.

*QUIEL-FRANCI.
*CHAUCI. Item VAPLUARII

Ffff 2

Item (litteris inter has interjectis,) CHREPSTINI. *Unde manifeſte liquet, quod nos hic adſtruimus, in Tencterorum loca, qui Rheno tantum ab Ubiis diſcernebantur, ut Tacitus inquit, & teſtatur in Commentariis Cæſar, demigraſſe Francos.* Et rurſum alibi. *In charta itineraria illa, quæ eſt apud Chunradum Peutingerum, trans Rhenum ſupra Tenedonem, Juliomagum, Brigobannem, & Aras Flavias, nemus eſt depictum cum arboribus, & adſcriptum majuſculis literis*

S Y L V A M A R T I A N A

Et ſupra hæc verba,

A L A M A N N I A

In latere vero è regione Borbetomagi & Brocomagi ſuperadditum,

S V E V I A

Sed poſuit in latere pictor ille quod trans ſylvam melius locaſſet, nî vetuiſſet anguſtia membranæ, & Germanica velut aliena duxiſſet modicè attingenda, provincias tantum deſcribens. Eandem Tabulam deſignat Rhenanus nomine Cartæ Theodoſianæ, quum ſcribit. *Antiquiſſimus Tubonorum vicus eſt Helellum, quemadmodum in charta Theodoſiana legitur.* Fuit autem Celtes iſte, cujus mentionem facit Rhenanus, natione Francus, rei Geographicæ peritiſſimus, cujus quoque edidit epitomam, cum libro ſingulari de ſitu Germaniæ, & altero de ſitu Noribergæ: claruit autem Anno 1370. ſub Maximiliano Imperatore. Tabula ipſa in membranis erat deſcripta, charactere Longobardico, ſchedis accuratè conglutinatis, lata pedem Auguſtanum unum circiter; longa ultra viginti duos. Eam Moretus Antwerpiæ æri inciſam vulgavit paullò contractiorem, ex qua nos iſta expreſſimus. Ad Rheni latus dexterum nullum vides iter notatum: quod argumentum eſt, tabulam tum factam, quum nulla adhuc ibi eſſent itinera, aut quum adhuc eſſent Romanis ignota. A Rheno ad littus usque maris Oceani Germania magna eſt, quam claudit Oceanus Septentrionalis. In Germania Transrhenana ſtatim ad Rheni oſtia ſpectantur ſparſæ variè litteræ, quas B. Rhenanus, ut potuit, digeſſit; nos putamus legendum CHAUCI. AMPSIVARII. Et rurſum, CHERUSCI. Et, CHAMAVI, QUI ET FRANCI. A Lugduno quoque usque ad Fanum Levæ leguntur litteræ, quæ connexæ efficiunt PATAVIA: ſignificatur autem eum eſſe tractum Batavorum in Gallia Belgica. Vera enim & Transrhenana Germania hîc non deſcribitur, neque ulla in ea ponitur urbs, aut manſio. Quocirca operam ludunt, qui ob vocabulorum litterarumq; vicinitatem referunt loca quædam ripæ Gallicæ ad ripam Germanicam, quod à multis factum in Arenacio, Grinnibus,

An. 1598.

bus, vadaque conſtat, quæ putarunt eſſe Arnhem/Rhenen/Wageningen/ eo locorum poſitu, quo nunc cernuntur. Præſtat dicere, vel Rheni alveum mutatum eſſe, vel oppida iſta ex ripa Gallica in Germanicam eſſe translata. Itinera igitur Germaniæ ſuperioris & inferioris, ad lævam Rheni ripam hæc ſunt.

I. Itinera ab oſtio Rheni uſque Noviomagum.

Lugdunum,	Leyden.
Prætorium Agrippinæ,	Roomburgk.
Matilo,	Coudekerck / quod olim

Kirckwerba dictum fuit: Rhenus ei quondam fuit Septentrionalis.

Albamanis, Albiniana,	Alphen.
Niger pullus,	..... ubi nunc Woerden.

Fuit inſigne diverſorii: Talia in Mœſia, ad ſcrofulas, ad mulam, & in Sarmatia Caput bubali.

Lauri,	......
Fletio,	Vleuten.
Levæ Fanum,	Leewen.
Carvo,	Grave Simlero, quod non probo: forte Cellern.
Caſtra Herculis	......
Noviomagus,	Nimwegen.

Hic nulla mentio fit Trajectus, quod nunc eſt Utrecht/ Ammiano Utriceſium.

Alio itinere.

Lugdunum,	Leyden.
Forum Adriani,	Voorburgh.
Flenium,	Delft.
Tabli,	Alblaß.
Caſpingium,	Gieſſen.
Grinnes,	Non eſt Rhenen: niſi alveus Rheni probetur tranſpoſitus.
Ad Duodecimum,	......
Noviomagus,	Nimwegen.

Sequitur fl. Patabus, qui proculdubio eſt Moſa. Batavus verò dicitur à Batavis.

A caſtello Menapiorum ad Baganum Nerviorum.

Caſtellum Menapiorum,	Keſſel.	
*Virioviacum,	Werweke.	* Virobiacum.
Turnacum,	Dornicke.	
Pons Scaldis,	*Conde.	* Coude.
Baganum Nerviorum,	Bavay.	

Idem alio itinere.

Caſtellum Menapiorum,	Keſſel.
Tervanna,	Terwanen.
Nemetacum,	Arras.
Camaracum,	Cambray.
Hermomacum,	......
Baganum Nerviorum,	Bavay.

A caſtello Menapiorum Auguſtam uſq; Sueſſonum.

Caſtellum Menapiorum,	Keſſel.
Tervanna,	Tervanen.
Temera,	Tieure.
Sammarobrina,	Amiens,
Auguſta Veromanduorum,	S. Quintin, vel potius Vermand Abaye.
Auguſta Sueſſonum,	Soiſſon.

Vel

Sammarobrina,	Amiens.
Setucis,	. . . . . .
Rodium,	Roye.
Lura,	. . . . . .
Auguſta Sueſſonum,	Soiſſon.

Vel

Luttomagi,	Eſtaple vel Monſtreul.
Adlullia,	* Argoules.
* Argoulles. Duroicum Regum,	Rue.
Semcis,	. . . . . .
Rodium,	Roye.
Lyra,	. . . . . .
Auguſta Sueſſonum,	Soiſſon.

II. *A Noviomago ad Confluentes.*

Super Rhenum legitur FRANCIA, ut ſignificetur, veteres Francorum ſedes à Lævæ fano ad Aſciburgum uſque porrectas fuiſſe, ſed in ripa Germanica, tametſi poſtea ad Mœnum usq; *Burchuri. ſeſe extenderint. Vox*Bructuri, indicat Bructerorum regionem. Poſteriores eos vocant Boructuarios, exſtatq; inter Duisburgium & Werdam oppidum Brouck ejusdem originis. Hæc in Germania magna. In Ciſrhenana occurrunt iſta.

Noviomagum,	Nimwegen.

Arenatium, aliis Arenacum, non eſt Arnheim: nam hoc eſt in ripa Germanica: Arenatium in Gallica, niſi Rhenus alveum mutarit.

Burginatium,	Kranenburg.
Colonia Trajana,	Kelle.
* Santen. Vetera caſtra,	Zante.
Aſciburgium,	Aßburg.
Noveſium,	Nuys.
Agrippinenſis Colonia,	Keulen.
Bonna,	Bonne.
Rigomagus,	Reinnegen.
Confluentes,	Coblenz.

A Noviomago Coloniam per Atuacam.

Noviomagum,	Nieumegen.
Cevelum,	Grave.
*Blariacum * Blatiacum,	Blerick.
*Catualliū. * Catavillium,	. . . . . .
Fercſne,	Maſeyck.
Atuaca,	Maſtricht.
Cortovallium,	Aken.
Juliacum,	Gulick.
Agrippina,	Keulen.

A Colonia Treveros.

Colonia,	Keulen.
Marcomagus,	idē cum Marcoduro, Durē.
Icorigium,	Ruyt.
* Palle-ſcheid. Auſana,	Palleſchied.
Beda,	Bidburg.
Auguſta Trevirorum,	Triers.

III. *A Confluentibus uſque Argentuariam.*

In Germania Magna ad ripam Rheni dexteram legitur, SVEVIA, quæ Taciti ævo, nondum exortis Alemannis, longe admo-

dum

dum lateque extenſa fuit, ſicut ante diximus. Poſtea vero diſcrimen inter Suevos & Allemannos fieri cœpit. Etſi enim è Svevis orti ſint Allemanni, tamen creſcente potentia diſtincti ſunt populis & finibus. Sed cur Svevos Francis viciniores poſuit Allemannis? Crediderim voluiſſe autorem Tabulæ Suevos Allemannis interiores facere, ut inter ipſos & Rhenum Allemanni interjecti eſſent, ſed excluſum ſpatio, quod arctiſſimum eſſe res indicat, poſuiſſe eos ad latus majuſculo tamen charactere; ut ſignificaret ipſos Alemannis etiam majores ac potentiores eſſe. Hodie Suevi utramque Danubii ripam occupant.

Confluentes,	Coblentz.
Bodobrica,	Boppart.
Voſavia,	Oberweſel.
Bingium,	Bingen.
Moguntiacum,	Mentz.
Boncomica,	Oppenheim.
Borbetomagus,	Worms.
Noviomagus,	Speyer.
Tabernæ,	Rhein-Zabern.
Saletio,	Seltz.
Brocomagus,	Bruomat.
Argentoratum,	Straßburg.
Helellum,	Ell.

Vicus eſt hodie ignobilis, ad Elli fluminis ripā, quem pauculi piſcatores, pauciores incolunt agricolæ: ſed nullus eſt in vicinia locus, in quo plus antiquitatum ſpectetur. Muris templi inſerta ſunt ſimulacra Mercurii, Dianæ, & aliorum Deorum. Sæpe etiam agricolæ vomeres ſuos impingunt in teſtudines ſubterraneas. Numiſmata ærea, argentea, aurea, ſæpe erui narrant. Neq; eſt dubium quin hiberna illic fuerint Romanorum. Si in notitia Imperii recenſitæ eſſent diſpoſitiones Comitis Argentoratenſis, qui Duci Moguntiacenſi ſubditus fuit, pluſculum lucis huic tractui accederet. Porrò ad Helullum ferunt excitatum à mortuis Maternū, admoto ipſi ſcipione B. Petri à Valerio & Euchario, ipſius in diffundendo Evangelio collegis: quum accepiſſent hæc ab Apoſtolo mandata: *Hoc ſcipione defuncti Materni corpus contingite, hæc verba apprecati, ut* IN NOMINE IESU CHRISTI RESURGAT.

Argentuaria.	Horburg.

Vernaculum nomen poſt everſionem hibernorum Romanorum factum eſt à Germanis: ac veriſimile eſt initio dictum Argeburg / voce ſemilatina, ſemigermanica: ex qua poſtea adjecta adſpiratione factum eſt Horburg. Sicut Argentoratum à via decumana, per quam Allemanni cum Attila, profecti ſunt, quæq; adhuc nomen ſervat, die Straß / dictum fuit Straßburg.

Ab Auguſta Trevirorum Moguntiacum.

Auguſta Trevirorum,	Trier.
Noviomagus,	Nymag / pagus circa Bergkaſtel.
Belgium,	Baldenaw.

 Dumnum,

Dumnum,	Thaun.
Bingium,	Bingen.
Moguntiacus,	Mentz.

Ab Auguſta Trevirorum Argentoratum.

Auguſta Trevirorum,	Trier.
Noviomagum,	Numagen.
Decem pagi,	Douſe, in Lothar.

Meminit horum Ammianus in actis Juliani.

Pons Saravi,	Sarpruck.
Tabernæ,	Berg-Zabern.
Argentoratum,	Straßburg.

IV. Ab Argentuaria Vemaniam.

Ad dexteram Rheni ripam legitur.

A L A M A N I A.

anguſto admodum inter littus & characteres iſtos ſpatio : ut intelligas, Svevos Allemannis Orientem verſus oppoſitos. Inter Allemannos & Rhenum depicti ſunt montes cum ſilvis, additæque litteræ,

S I L V A M A R C I A N A

Hodie Silvam hanc vocant Schwartzwald / vel ſilvam nigram ; eſt autem Hercyniæ pars : Ptolemæus vocat Helvetiorum eremum, Ἑλουητίων ἔρημον. Suſpicor Germanis primis olim dictam, ut & hodie multis locis, Hartzwald. Eſt autẽ Hartz / reſina, Wald verò ſilva : in his enim ſilvis plurimum ex arboribus reſinæ colligitur. Ex Germanica voce alii Hartziniam, alii Orciniam teſte Cæſare, alii Herciniam, alii Martianam fecere.

Ab Argentorato ad Aras Flavias : qua itur Auguſtam Vindelicûm.

Helle um,	Hell.
Argentuaria,	Horburg.
Campete,	Kamps.
Arialbinum,	Pantzenheim.

Eſt in Sequanis hodie pagus proxime Othamer. Multa in eo antiquitatis monumenta eruuntur.

Auguſta Rauracûm,	Augſt.
Vindoniſſa,	Windiſch.

Inde transmiſſo Rheno,

Tenedo,	. . . . . .
Juliomagus,	Pfüllendorff.
Brigobannis,	. . . . . .
Aræ Flaviæ,	Nordling.

Ptolemæo Βωμοὶ Φλαύιοι.

Ab Auguſta Rauracûm ad Vemaniam, qua itur Auguſtam Vindelicorum.

Auguſta Rauracorum,	Augſt.
Ad fines,	Pfin.
Arbor felix,	Arbon.
Brigantium,	Bregnitz.
Ad Rhenum,	. . . . . .
Vemania,	Wangen.

Antonino Nemavia. Vide pag. 192.

Viaca,	. . . . . .

Puto eſſe Ptolemæi Vianam, Græcè ipſi dicitur ὔιανα ὐίανα.

Auguſta Vindelicum,	Augſpurg.

V. Afon-

V. A fonte Danubii uſque ad Germanicum.

In Tabula Peutingeriana ad lævam Danubii ripam legitur

ARMALAUSI

Quorum extra hanc tabulam nusquam terrarum fit mentio. Ego ignorantiam hic ingenuè profiteri malo, quam imprudenter divinare. Bene qui conjiciet, hunc vatem perhibebo optimũ.

Aræ Flaviæ,	Nordling.
Samulocenis,	❋ ❋

Forte ea eſt quæ Ptolemæo dicitur Alcimoennis ἀλκιμοεννίς. Obſtat hoc unicum, quod Ptolemæus eam in Germania Magna ponat, ultra Danubium, noſter iſte in Rhetia, ad dexteram fluminis ripam. x Rhætia.

Grinario,	Guaringen.
Clarenna,	Rain.
Ad Lunam,	❋ ❋
Aquilea,	❋ ❋

Alia hæc eſt ab ea, quæ ad mare Hadriaticum ſita eſt.

Opie,	❋ ❋
Septemiacum,	❋ ❋
Loſodica,	❋ ❋
Medianæ,	❋ ❋.
Iciniacum,	❋ ❋
Buricianæ,	Burchaym.
* Vitonianæ,	Winten.
Germanicum,	Foburg/ Cluverio.

*Vetonianæ

Ab Arbore Felice per Auguſtam Vindelicorum uſq; ad Oenum.

Arbor Felix,	Arbona,
Brigantium,	Bregnitz.
Ad Rhenum,	. . . . . .
Vemania,	Memmingen.

Vide quæ ad Antonini itinerarium notavimus p. 191.

Viacu,	. . . . . .
Auguſta Vindelicorum,	Augſpurg.

Hic iter lævorſum per Pomonem deflectit ad Lunam, via quæ ducit Gemimacum.

Rapæ,	Sconge.
Navoris,	. . . . . .
Cambodunum,	Freyſing.

Ptolemæo eſt καμβόδουνον: qui inter Lycum & Ænum illud locat. Quantum igitur à vero aberrant qui Kempten eſſe putant? cujus ſitus eſt haud procul ab Auguſta Rauracorum, accenſeturq; Algojæ, oppidum imprimis celebre monaſterio, quod ibi fieri fecit Hildegardis Caroli Magni uxor. Enimvero ab Auguſta ſequenti Danubium labentem non occurrit ea, quæ nunc dicitur Campidonia, ſed Monachium vel Friſinga: harum igitur eſt alterutra. Joannes Aventinus putat hodie vocari Bargen. Vide eruditam Vindeliciæ Tabulam ab ipſo Landshuti editam.

Eſcon,	. . . . . .
Abodiacum,	Happing.
Uruſa,	. . . . . .
Bratananium,	. . . . . .
Iſuniſca,	Iſen.

Antonino Iſiriſca eſt. Vide pag. 192.

Ad Ænum,

Haud dubie ad flumen fuit, etſi nullum tabula habeat depictum.

VI. A Germanico ad Arelate.

Ad lævam Danubii ripam Oceanũ verſus leguntur hæc verba,

MAR-

MARCOMANNI. Et infra majore littera VANDULI Marcomannorũ meminere Paterculus, Tacitus, Dio, Ptolemęus, Capitolinus, Lampridius, Vopiſcus, Eutropius, Victor, *Marcomannis Quadisq́,* inquit Tacitus, *uſq́; ad noſtram memoriam reges manſerunt ex gente ipſorũ, nobile Maroboduí & Tudri genus: jam & externos patiuntur.* Capitolinus autor eſt, eos, cum turbarent in limite Romano, bello petitos fuiſſe à Marco Antonino, Pannoniasq́; ab ipſo victis Marcomannis, Sarmatis, Vandalis, & Quadis ſervitio liberatas. Hodie Moravos eos vocant. VANDALI, qui & Vindeli & Winili ſupra Bojohæmum & Marcomannos habitarunt, ſedibus ſuis complexi plures populos, Gothones, Herulos, Longobardos, Theuringos, Anglos. Cis Danubium locantur, *Germanicum, Ceſenſum, Aruſena, Reginum.* Liber Notitiæ in Mœſia prima ponit Reginam. Sorviodurum, forte Sorviodunum, ſed diverſum longè ab eo, quod Antoninus in Anglia nominat. *Petrenſes, Caſtellum, Bolodurum,* Ptolemæus Βοιόδυρον agnoſcit in Vindelicia ad Danubium: Antoninus Boloderum vocat, Liber Notitiæ Bojodurum, ponitq́; in Pannonia prima vel Norico Ripenſi. Lazius putat poſtea dictum Pataviam à Batavorum cohorte: Tabula noſtra ſitum ejus indicat, qua * Juvarius fluvius, quem Juvanum vocat Antoninus, in Danubium ſe exonerat. Ultra eum ponitur *Ovilia*, quæ eſt ipſiſſima Antonini Ovilabis in itinere, quod Juvaviam ducit. Propius ad Danubium ponitur *Marinianium,* quod Antonin⁹ Marinianas vocat, Liber Notitiæ Mariniana; Marcellinus Caſtra Marciana; ſuntq́; in Pannonia, Lazius hodie vocari ait Margburg, *Blaboriciacum, Elegium, ad pontes Iſes, Arelate:* quorum locorum ſitum fatemur nos neſcire: niſi quod Ptolemæus Aredaten ponat in Noricis. Jam repetito novo itinere ducit nos tabula *à Ponte Æni, Bedajum,* cujus in itinerario Antonini mẽtio facta eſt: ſequitur vero fluvius *Afeſias,* eoq́; transmiſſo *Artobriga,* Ptolemæo Ἀρτόβριγα, qui eam facit Vindeliciæ urbem. Hodie vocatur Veltenburg/ quaſi arx Vindelicorum. Hanc excipit *Juvavia,* de qua diximus, tum *Tarnantonis, Laciacæ, Tergolape,* & ſæpius dicta *Ovilabis,* tum *Ventonianæ, Tutaſtio, Ernolatio,* de quibus divinandum eſt. Porro, quæ in Tabula ſequuntur, non duxi operæ eſſe depingere. Satis fuerit noſſe, in Germania Transdanubiana legi.

*Jubarus.

QUADI. Et litteris interſparſis LUTUGI Quados Ptolemæus quoq; & Arrianus & Tacitus ponunt in Germania, vicinos Marcomannis. Utrosq; Auguſtus Danubiũ transgreſſos in ſuas ſedes expulit. Zoſimus Bataviam quoq; à Quadis occupatam autor eſt. Lutugi nuſquam gentium leguntur: Ptolemæ⁹ Lingas nominat & Lutos, qui Omani, aliosq́;, qui Buri dicti ſunt. Ac fieri poteſt, ut iidem populi intelligantur. Poſſent videri eſſe Sileſii ob viciniam Marcomannorum & Quadorum. Loca memo-

memorabilia ſunt, *Vindobona, Æquinoctium, Carnuntum, Scarabantia, Sabaria, Arrabo, Brigantium, Aquincum, Vetuſavo, Siſcia,* de quibus ad Antonini itinerarium diximus. Infra Vindobonam legitur NORICO,

quo ſignificatur, Norico mediterraneo & Ripenſi priora loca cōtineri, nam poſteriora pleraq; pertinent ad Pannoniam ſuperiorē, itaq; diſertè legitur, PANNONIA SUPERIOR.

Adduntur autem prioribus Murſa minor & Murſa major, aliaque non magni momenti loca. Conſpicitur quoque, vicinior Iſtriæ, Emona, & fluvius Savo, & * Patavio oppidum. ** Petavio.*

Supra hæc omnia ultra Danubiū in Germania magna legitur

DUR

exeſis litteris antecedentibus & conſequentibus, nec dubium eſt, quin ſignificati ſint *Hermun* Duri, quos Tacitus aliiq; vicinos faciunt Marcomannis & Quadis. Infra hæc ſparguntur in longum hæ litteræ, MEDIA PROVI

ut intelligatur, PROVINCIA quæ inter Noricum & Pannoniam interjecta eſt, vel quæ inter has ipſas & Liburniam jacet. Supra Pannoniam ſuperiorem inter Danubium & Oceanum in Germania transamnana legitur, SARMATE VAGI

Cis Danubium verò PANNONIA INFERIOR

Oppida ponuntur, *Tuttoburgo,* quod eſt Teutoburgium, *Cornacum, Cuccium, Sirmium, Baſſianæ.* Tum ad Oceanum

SOLITUDINES SARMATARUM

Cis Danubium legitur, MESIA SUPERIOR

Et ponuntur oppida, *Taurunum, Confluentes, Singidunum, Tricornium, Mons Aureus,* de quo ad Antoninum quędā notavimus, ſi modo hic idem eſt cum illo; Ego ſane diverſum puto, neq; aliter pronunciabit, quisquis ſeriem & itinera Antonini cum iſtis contulerit. Sequitur poſtea minore littera

MESIA INFERIOR.

Et ſupra hæc ultra Danubium,

AMAXOBII SARMATÆ

Videntur autem ab hoc inde loco etiam ultra Danubium caſtella fuiſſe & oppida Romanorum: ponuntur enim *Arcidava, Centumputea, Berſovia, Ahibis, Caput bubali, Tiviſco, Tierva, ad medium, Prætorio, ad Pannonios, Gaganis, Maſclianis, Tiviſco, Agnaniæ, Ponte Auguſti, Sarmategte,* quod ego eſſe ſuſpicor, Sarmatæ Getæ, aliæq; ſtationes complures.

MANTISSA.

ANdreas *Schottus,* in præfatione ſua, ad *Hier. Suritæ,* Hiſpani doctiſſimi editionē, quæ Coloniæ Agrippinæ a. 1609. adornata, Antonii, ſive Antonini Auguſti Itinerarium complectitur, ſummis extollit laudibus Tabulas haſce Militares, quas Vir ille Celeberrimus *Marcus Velſerus,* Reip. Auguſtanæ Septem-Vir, ex *Conr. Peutingeri* bibliotheca in lucem protulit, & ſcholiis [illegible]; illuſtravit: Easdem verò Geographorum princeps, *Ortelius* æri curavit incidi, & edi typis *Joh. Moreti.* Cum his, Schotto judice, nihil ex antiquis monumentis, quæ extant, conferri, ne dum præferri poteſt. Qua re motus ipſe

Ber-

Bertius, editioni junxit *Ptolemai*, ceu ultimum ac verum venerandæ antiquitatis indicium; obſervante ac monente id ipſum Viro Illuſtri, *Wilh. Burtono*, Legum Baccalaureo, qui admirandæ eruditionis promus condus, perfectiſſimos ſanè in *Antonini Itinerarium*, in Itinera XV. ex editione Aldina, Suritana, & Simleriana diligenter diviſum, commentarios, Anglicè ſcriptos, Londini a. 1658. emiſit. Vegetii locum rurſus iterumq; repetit, quem integrum dare, ut autumo, haut erit dividiæ: *Primum*, inquit homo Romanus, *itineraria omnium regionum, quibus bellum geritur, pleniſſimè debet habere perſcripta; ita ut locorum intervalla, non ſolùm paſſuum numero, ſed & viarum qualitate, perdiſcat: Compendia, diverticula, montes, flumina, ad fidem deſcripta conſideret: Uſque eò, ut ſolertiores duces* Itineraria *provinciarum, in quibus neceſſitas gerebatur, non tantùm annotata, ſed etiam picta habuiſſe firmentur; ut non ſolùm conſilio mentis, verùm etiam aſpectu oculorum viam profecturis eligerent.* Lib. III. de Re Milit. cap. 6. Nec ovum ovo ſimilius, neq; lac lacti, quàm inſignis illa Ambroſii, non multò poſt florentis Epiſcopi, pericope; quam Burtono etiam, ſemper meliora monenti, jure ac merito ſuo debemus. *Miles, qui ingreditur iter*, ait, *viandi ordinem non ipſe diſponit ſibi, nec pro ſuo arbitrio viam carpit, nec voluntaria captat compendia, ne recedat a ſignis; ſed* Itinerarium *ab Imperatore accipit, & cuſtodit illud: Præſcripto incedit ordine, cum armis ſuis ambulat, rectaq; via conficit iter, ut inveniat commeatuum parata ſibi ſubſidia. Si alio ambulaverit itinere, annonam non accipit, manſionem paratam non invenit; quia Imperator iis jubet hæc præparari omnia: Qui ſequuntur, nec dextra, nec ſiniſtra, à præſcripto itinere declinant; meritoq; non deficit, qui Imperatorem ſuum ſequitur. Moderatè enim ambulat, quia Imperator, non quod ſibi utile, ſed quod omnibus poſſibile, conſiderat: Ideò & ſtativa ordinat, triduò ambulat exercitus, quarto requieſcit die. Eliguntur civitates, in quibus triduum, quatriduum, & plures interponantur dies, ſi aquis abundant, commerciis frequentantur; & ita ſine labore conficitur iter, donec ad eam urbem perveniatur, quæ quaſi regalis eligitur; in qua feſſis exercitibus requies miniſtratur.* Serm. V. in Pſ. 118. ex Hilario. Quid multa? Itinerarium *Manſiones*, ſive *Stationes* veteribus denotat; unde Ammianus: *Itinerarium ſonare lituos jubet.* lib. XXIV. Hiſt. Quapropter & Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ ad Oceanum, de itineribus Iſraëlitarum ex Ægypto verba faciens, vocat *Catalogum omnium manſionum, per quas de Ægypto egrediens populus, pervenit uſq; ad fluenta Jordanii.* Velut ex abundanti id quoq; innuimus, præeunte Burtono, tabulas Peutingerianas nihil aliud continere, niſi deſcriptionem ſtationum civitatumq;, ex Antonini & Ptolemæi Geographia collectarũ. Nec illud negligendum autumo, auctorem Itinerarii illius, quod forſan auctoritate Antonini Pii confecerat, iter ſuum ab ipſis *Britanniis* auſpicatum fuiſſe; uti hoc loco extrema *Britanniæ* ſtatim ab initio deſcribuntur: Quamobrem *Robertus* (qui ab Ortelio, in Synonymis geographicis, perperam *Johannes* nominatur) *Talbot*, Oxonienſis Studioſus, & Norwicenſis tandem Canonicus, regnante Henrico VIII. annotationes eruditiſſimas in id ipſum Britannicæ inſulæ Itinerarium, quod Antonini vocant, ſingulari concinnavit induſtria; tanquam *Antiquarius præſtabilis*, quo eundem nomine dignatur Cajus lib. II. Antiqq. Cantabr.

GERH. JOH. VOSSIUS

Lib. de Scientiis Mathem. Cap. XLIII. §. 9.

NUnc ſolùm clariſſimi & amiciſſimi olim Viri, *Pauli Merulæ*, judicium apponam, partim de Itinerario *Antonino Cæſari* tributo, quod alii volunt eſſe *Julii Oratoris*, alii *Æthici Iſtri*; partim de *Tabula*, quam *Peutingerianam* nuncupant, quia primò ex illuſtri Peutingerorum familia producta ſit in lucem. Verba *Merulæ* ſunt iſta, præfatione ea, quam Coſmographiæ ſuæ præmiſit: *Nec ſatis caret mendis Antonini, vel cujuscunq; cenſendum, Itinerarium; in quo emaculando, ſuoq; nitori reſtituendo, egregiam poſuerunt operam, cùm alii, tum vel maximè* Abrahamus Ortelius, *vir monſtris ex terrarum orbe emoliendis planè natus*; & Hieronymus Surita, Cæſarauguſtanus; *quo in hoc argumento Hiſpania neminem habuit feliciorem. Hinc factum, quod majore cum fructu illud uſurpârim; commiſſum cum ampliſſima tabula itineraria, quæ ductu* Joannis Moreti, *diligentiſſimi typographi, auſpiciis Viri nobi-* „ *liſſimi,* Marci Velſeri, *II. Viri Reip Auguſtanæ, ex illuſtri Peutingerorum bibliotheca in lucem* „ *produit. Plus habet illa in receſſu, quàm frons pollicetur. Licet infinita ibi ſint depravata, & tur-* „ *batioris ordinis; tamen comparata cum Antoninianis (quibus & hinc medicina non ſemel per* „ *me petita) nullo negotio poſſunt corrigi, & ad ſua revocari caſtra: quod non infeliciter à me fa-* „ *ctum in Gallia Italiaq; res ipſa docebit. Procurrit hæc tabula ab Occidentali Oceano per Con-* „ *tinentis totius longitudinem, ad Orientalem uſq;, ſingula notans loca, nec non locorum, indu-* „ *ſtria ſtupenda, diſtantias, & intervalla. Tota complectitur, quantus quantus eſt, Antoninum;* „ *alterumq; tantùm, & amplius apponit: Si civitates, urbes, oppida, pagi, fluvii, aliaq; talia, dili-* „ *genter examinantur, digna certè, quæ ſedulis doctorum, non magiſtellulorum, manibus te-* „ *rantur.*

MARCI VELSERI
EPISTOLÆ
AD
VIROS ILLUSTRES.

MARCI VELSERI EPISTOLÆ

AD

JOSEPHUM SCALIGERUM.

EX

BIBLIOTHECA HEINSIANA.

I.

SAlve, mi Hœſcheli. Præter quod proximè coram monui, ſalutem meis verbis V. Ill. Joſepho Scaligero aſcriberes, illiusque ingenium & doctrinam apud me in admiratione eſſe fidem faceres. Nunc etiam velim, ratione, quæ ſibi commodiſſima videbitur, ex eo intelligas, quibus potiſſimùm argumentis motus fuerit, ut verba Kalendarii Romani a. d. VI. K. Apr. HOC DIE CÆSAR ALEXANDRIAM RECEPIT, ad Auguſtum referenda, exiſtimaret; nam ego quidem Cæſari patri ſemper tribui, quod in ea eſſem ſententia, Alexandriam à patre hoc die, à filio K. Auguſti aut ſextilibus, ut tum adhuc temporis appellabantur, captam; & meminiſti, opinor, multa à nobis in hanc rem libro ſecundo rerum Auguſtanarum dicta, quibus nunc plura fortaſſe poſſim ſuperaddere, ſed nihil neceſſe. Tu, quæſo, quod peto, mihi præſta; Veritatem bona fide agnoſcere, & ſi quid prius erratum, retractare paratus ſum. Vale.

Jam conſi. natis literis, hanc à Velſero ſchedam accepi; qua mittenda non ingratum me A. T. facturum putavi: de quæſtione per ocium reſpondere, vir magne, haud dedignaberis.

II.

Salve Vir Illuſtris,

LEgi, quæ tibi viſum, *de quæſtione Alexandrina*, ad communem amicum ſcribere; aſperſa etiam honeſtiſſima nominis noſtri mentione: Et ſentio, me utraque de cauſa multum debere. Utinam referendæ gratiæ ſim aliquando. Interim animo iſto tibi ſatisfieri patieris. Qui quis in te ſit, quid dicam? Sciunt, qui me norunt, imò qui ſemel alloquuti ſunt, cujusmodi non nemo ex veſtris apud nos oris, redux ſermones noſtros referre potuit. Eos in os iterare, nihil opinor attinet; & ego à vulgari iſta verborum concinnitate natura ſum paullò alienior. In quæſtione quod erat, ſeriò affirmo, me, tua primùm auctoritate permotum, nutare incipere; & propè eſſe, ut defectionem à priori opinione ſpectem, niſi obſtent ea ipſa rationum auctoritatumque momenta, quæ me initio ad illam amplectendam induxerunt, & nunc ferè renitentem retinent. Capita, fuſius pertractata libris rerum Auguſtanarum, quos ex nundinis accipies, hîc enumerabo: Videri *Alexandriam* in Octavii poteſtatem veniſſe haud dubiè K. Sextilib. Quod Oroſius, quem auctor hiſtoriæ miſcellæ ſequitur, ſcriptum reliquerit, his K. claſſem Antonii ad Octavium tranſiiſſe; & verò ex Plutarcho manifeſtum ſit, quo die claſſis defecit, Alexandriam eſſe captam: Neque contemnendum Oroſium, ut ſolus eſſet. Sed eodem pertinere S. C. verba de ſextili in Auguſtum mutato apud Macrobium: *Quod Ægyptus hoc menſe in poteſtatem Pop. Rom. redacta:* Et Suetonii, etſi obſcurius; *Quia hoc ſibi & primus Conſulatus, & inſignes victoriæ obtigiſſent.* Alexandrinam Ræticamque interpretabar.

Itaque in faſtis municipalibus, quos Petrus Apianus primus vulgavit, BELLUM ALEXANDRINUM, inter K. Jul. & Eid. Septembr. quibus Ciceronis filius Conſul ſuffectus, notatum. Et eſſe apud Plinium, his Idibus Auguſtum à Senatu obſidionali corona donatum. Apud Plutarchum, Senatum Antonii ſtatuas Cicerone filio Conſule evertiſſe. Omninò aptè ad iſtam temporum rationem, haud item ad VI. K. April. Accedere Marianum Scotum & Sigebertum, ſi iis ſuffragii jus in hac curia, qui Antonium & Cleopatram K. Aug. victos eſſe palam profiteantur, Alexandria nimirum capta. Nam neque hunc locum, nec ſuperiores alios, Actiacam pugnam attingere, quæ IV. Non. Septembr. commiſſa.

Ad Julium ergò patrem Kalendarii verba pertinere eſſe probabile. Hunc initio Octobris in Ægyptum veniſſe, mox bellum motum, quod ut quinque ſex menſes duraverit, Martio finiri potuerit; aſſentiente Svetonio, geſtum eſſe neque loco neque tempore æquo, ſed hyeme anni. Quomodo tam *Capta*, quam *Recepta* rectè dicatur, exemplis explicare conatus ſum, certè Alexandriæ

& Ægy-

& Ægypti una ratio eſt; at tum Julii tum Auguſti nummi, ÆGYPTO CAPTA inſcripti, viſuntur.

Et quid ſit, quod Hirtius ſcripſit, *Cæſar Ægypto atq; Alexandria potitus, quam Cæſarem utramque ſive cepiſſe ſive recepiſſe?* Utra victoria clarior & Kalendario dignior, nihil diſputo, neque ii gradus à Kalendarii auctore obſervati, quidquid cauſſæ. Exemplo, Hiſpalim notavit, quam multa contra longè pulcherrima Julii opera præteriens, quorum Hiſpalis nec umbram referat. Hæc ſunt argumenta, Vir Illuſtris, ad quæ hæreo, & quorum te judicem capio. Tu priori beneficio magnum cumulum admetieris, ſi ſententiam de ſingulis diſtinctè perſcripſeris; ut Minerval privatim emerearis, ab homine, qui tibi publicè debere lubens fatetur atq; profitetur. Quod per virtutem humanitatemq; tuam te orans, me exoraturum confido: Patent nimirum Muſarum fores.

Si quid viciſſim, quod in rem tuam, tuorum ſit, ſciero, potero, non ſolùm officio, ſed & ambitioni meæ propemodum, ſatisfacere meminero. Vale. Auguſtæ Vind. v. Id. Sept. A. M. DIIC.

Vide Scalig. Lib. II. ep. 143.

III.

ETſi nihil erat, quod ſcriberem, de nihilo viſum ad te ſcribere; ut conjecturam caperes, quanti tuam de me exiſtimationem faciam. Legi in litteris, quas ad Hœſchelium noſtrum nuper dediſti, te ſuperioribus diebus alias mihi inſcriptas miſiſſe; eæ verò tot jam menſibus nunquam ſunt redditæ, ne me ceſſatorem, reſponſum procraſtinare ſuſpiceris. Tu vide, cui credideris, & quæſo ubi ubi latentes erue; quamquam enim intuta iſtic itinera, & iræ in dies recrudeſcunt, innocentes jugulatas non opinor. Cl. Cluſium ſalvere velim: Et Merulam item, quem reſponſum trahere ſpero, quod de explicanda itineraria tabula cogitet; tu ſi nutantem tua auctoritate eo impellas, rem te imprimis dignam, illi honorificam, publico utilem facias: Si vinci omninò non poteſt, circumſpice, cui porro tanta provincia demandetur. Vale, Vir Illuſtris, & amare perſevera. Auguſtæ Vind. XI. K. Majas Anno ſeſqui milleſimo undecenteſimo.

IV.

JOh. Jacobus Heinzelius, cognatus meus, filios iſtic habet; quibus aditum ad te, me quodammodo ſequeſtro, faciliorem futurum exiſtimat. Cum litteras eo nomine peteret, nihil fallo, titillavit me ambitiunculæ cujusdam ſenſus; placebat hoc credi, me aliquo apud te loco eſſe, itaque ſtatim aſſenſus, calamum arripui. Tuum eſt, adoleſcentes eo vultu complecti, ut commendationem noſtram ſibi profuiſſe ſentiant; quo fiet, ut de opinione, quam ego tantopere affecto, nihil decedat; quin indies accreſcat

plu-

plurimum. Id verò te per humanitatem tuam, per amorem mutuum, per & ipſam iſtam, quam dixi, ambitiunculam, enixè rogo, neq; plura addo, ne verborum prolixitati præ humanitate tua, quam appello, videar confidere.

Scaligerianum neſcio quid novum ex proximis nundinis amici promittunt, neſcio quam certi: Interim effecere ſanè, ut nos deſiderio incredibiliter torqueant. Vale, Vir Illuſtris, & me tui obſervantiſſimum amare perge, ſic ſaltem, dum vivimus; nam quod ſemel innuebas, te effecturum, ut tuæ in me propenſionis etiam apud poſteros extet memoria, vereor, ne improbiuſculum ſit exigere. Clariſſimi Merula & Cluſius ſalveant; ab utroq; reſponſum exſpectamus, ſed ab illo jam ætatem. Auguſtæ Vind. VII. Kal. Septembr. An. M DIC.

V. a

Litteræ illæ tuæ, menſe Januario ſcriptæ, quas dudum periiſſe ſuſpicabamur, tandem comparuere; neſcio à quo, aut unde redditæ. Hoc ſcio, diuturnam moram nihil illis dempſiſſe gratiæ; quin eo chariores viſas, quod etiam in amicis ſolet, quos aliquando pro mortuis luximus, cum ſuperſtites intuemur. In poſterum ſi quando placebit ſcribere, litteræ Antverpiam aut Amſterodamum miſſæ tutò ad nos perferentur; & ſi quidem Amſterodamum eliges: eam enim civitatem earundem partium commodiorem futuram opinor, aut Johanni Hungero, aut cuicumque mercatori Germano rectè curandæ tradentur; Antverpiæ ſive Matthæo & Davidi Langiis, ſive tabellariorum præfecto Carolo Taſſio: Nam te à ſcriptione abſtinere, quod non habeas, cui tutò litteras committas, ſanè nolim. Quam mihi proba ea, quæ in libris rerum Auguſtanarum notaſti, inde conjecturam facias, quod oræ mei libri omnia aſcripſi, & me tibi immenſum debere liberrimè profitear; qui tibi ab rebus tuis tantum velis eſſe otii, ut meis legendis & obſervandis vaces; Nam quod id libenter à te fieri, ob fructum, quem inde haurias, ſcribis, nimis ineptè me amem, ſi à judicio potius proficiſci, quam humanitatis tuæ ſchema eſſe exiſtimem. Ut *Auſonium de Urbibus* paullò aliter quam tu, & de *Conſulatu Romano* propriè caperem, illud etiam in cauſſa fuit, *ſellæ quòd curulis* meminit, quam neſcio an minutis iſtis provincialibus Conſulibus rectè tribuamus. De *Catomo*, quæ te fuſius diſputaturum & teſtimoniis veterum muniturũ ſignificas, lubens viſurus ſum, & perbonam certè naves operam eo modo explicando qui hactenus multorum ingenia exercuit. Cum commentarium *in Afræ paßionem* ſcriberem, me illud inter prima perplexum reddidit, quod eam vocem variè uſurpari animadvertebam; tot nimirum modis; *Cathomo*, aut *Catomo, eum ſuſpendi & verberari fecit. Juſſit miniſtris infantem in catomo levari & cædere. A Valeriano*

leriano judice catomis cæſus. Juſſit eam flagellari & catomis cædi per officium curatoris. Cumq; catomaretur corpus ejus. Catomis te cædi jubeam. In epiſtola ad Hoeſchelium de antiquitate tabulæ itinerariæ quærebas: Eam in exemplo, quo nos uſi ſumus, propter creberrimos & craſſiſſimos errores, ſummam præſtare vix auſim; etſi aſpectu talis eſt. Primum verò autographum concinnatum exiſtimabam Theodoſio juniore imperante, Conſulatu ejus decimo quinto. Cauſſam hujus ſententiæ cognoſces, ſi ineptiſſimum & mendoſiſſimum libellum *de menſura orbis terræ*, à *Dicuil* neſcio quo *Hiberno*, monacho, opinor, conſcriptum; quem Merulæ miſimus, legere voles; cui rei animum valde obfirmes oportet. Sed omninò inde eſt haurire, cujus alibi neque vola neque veſtigium extat, ut ſaltem mea memoria eſt, Theodoſii juſſu orbem terrarum deſcriptum---*ter quinis aperit cum faſcibus annum*: De XV. Conſulatu accipiebam, quæ ratio hanc gloriam neceſſario Theodoſio nepoti tribueret. Nunc inter ſcribendum in mentem venit, quod & *Dicuil* ſenſit, ea circumlocutione decimum quintum etiam imperii annum Theodoſii majoris potuiſſe deſignari, quod multis modis longè eſt credibilius, ejusq; Merulam, cui de juniore ſcripſi, velim admoneri. Octavus verſus mihi de pictura iſtius tabulæ planè viſus loqui: Quamquam niſi vobis auctoribus, nihil omnium horum velim affirmatum. Quæ amicus quidam meus de *Toliſto-Boiis* commentus an commentatus eſt, in ſcheda leges, Caſaubono non diſplicuiſſe viſa; ſed tuam omninò ſententiam exſpectamus, quo judice ea conjectura aut ſtatura aut caſura eſt. Vale Vir Illuſtris, & me amare perge. Auguſtæ Vind. Kal. Septembr. An. MDIC.

P.S. Cum ante octo annos *commentarium in nonnnullas hujus tabulæ ſchedas* ſcriberem, quem neſcio an videris, illis Theodoſii majoris & filiorum ætatem aſcripſi, nullo tunc teſtimonio, ſolis conjecturis nixus.

V. b

SEd magna vis hominum, viginti admodum millia, priusquam Brennus Græciæ ſolum contingeret, ſeditione in Dardanis orta, à reliquo exercitu abruperant, ſeceſſioneq; facta in Thraciam averterant. Ii *Toliſtobogii, Trocmi*, & *Tectoſages* fuiſſe memorantur, Lomnorio & Lutario regulis. *Toliſtobogiorum* longum contortuplicatumq; nomen eſt, & cum à ducis appellatione tractum Strabo ſcriptum reliquerit, etiam, alicubi prodiderit, nullos in tota Gallia citra ultrave Alpes Toliſtobogios populos reperiri; unde Aſiatici originem duxiſſe credendi ſint; quam tamen hinc manifeſtè traxerint, prope eſt, ut liquere pronunciem, primores ſyllabas ad ducem privatim pertinere. *Bogiorum* & *Bojorum* de cetero tam nullo diſcrimine, ut unam eam eandem gentem eſſe, nemo-

ne monendum quidem videatur. Neque longè Appianus atq; Stephanus abeunt, qui *Toliſtobios* vocaverunt, aut Ptolemæus, qui *Toliſtobogos*, ut Stephanus tamen *Toliſtobogios* ab Eratoſthene dictos eſſe annotaverit. Et quando nulla in aſſerendo eximio gentis ornamento auxilia ſpernenda, neq; graviſſimum teſtimonium ſpernendum eſt, Carolus Sigonius, homo noſtræ ætatis inprimis certus & diligens, obſervavit veteres libros, quorum præcipua debet eſſe auctoritas, *Toliſtobojorum* vocabulum totidem prorſus litteris planè & explicatè exaratum præferre. Quin illud tandem nonnihil eſt, quod *Bojos* & *Tectoſages* conterminos ad Hercyniam coluiſſe, nos anteriore libro oſtendimus; & quod Polybius circa paludem Lychnidiam in Illyrico Bojorum meminit, ad ipſam prope Dardaniam; quos non video, cur non reliquias exiſtimem eorum, qui longius inde profecti, gentile nomen, aſcita ducis appellatione, adauxerint. Quamquam & vernacula quoque nominis origo excogitari poterat: cum enim *Doll* ſive *Toll* ferocem & prope furentem, *Tolliſt* & *Tolliſte* ferociſſimum atq; ferociſſimos ſignificet, me verum ſcribere ſermonis periti ſciunt; quantum abeſt, ut ferociſſimi Celtarum *Boij*, quod ex Appiano ſupra attulimus, *Tolliſte-Boij*, & paullò inde mollius *Toliſto-Boij* fuerint appellati? Confido, conjecturam amatores reperire poſſe; nobis tamen calida, illa altera ex Strabone viſa potior. Sed utrovis modo, ad Bojos profectò pertinent, nihilominus quam aut Oſtro-Gothi aut Veſo-Gothi Gothorum nomine cenſeantur.

Toliſto-Boij ergò ſociiq; populi &c.

Toliſto-Boij *Æolida* atq; *Joniam* ſortiti ſunt: Horum urbes à Ptolemæo referuntur *Germa*, *Peſſinus*, *Vindi*, *Andrus*, *Vegiſtum*, *Tolaſta* vicus, ducis credo Toliſti monumentum: à Strabone *Blucium* additur, quod Cicero *Lucejum* appellavit & *Pejum*, à Memnone Tabia.

VI.

ITáne ante menſes tres copioſè ad me ſcripſiſti? At ego poſt eas, quas III. Eid. Febr. dederas, præter nunc poſtremas tuas iſtas, nullas vidi. Omnium aliarum rerum detrimenta ferre poſſum, litteris tuis, mi Scaliger, carere non poſſum. Inveſtiga, ubi lateant: cogita, cui credideris; ſi tamen planè nobis perierunt, & exemplum apud te ſupereſt, ab amanuenſe deſcriptum mitte. In Chronicis Euſebianis utinam te juvare poſſem, ut volenti eſſet; codicem quidem alienum mſ. utendum domi habeo, ſed prorſus mendoſiſſimum, quem tamen certis de cauſſis melioris notæ libri apographum ſuſpicor. Videbo, an eo conferendo operæ pretium fieri poſſit: Et plagas alibi quoq; per amicos diſponam. Quicquid erit, ſcies. Hœſchelius, ſi quid præterea ad Photium obſervas,

vas, avidè exſpectat, & quidem quam primùm; nam ex nundinis ſerum: cum Photius jamdudum exituriat, & nundinis proſtaturus ſit. Merula (cui, quas ipſi inſcriptas mitto, trades) reſcripſit; ſed longè certè aliter, quàm volebam. Si quid vos, deinde ad nos vultis, ſcis per Hungerum Amſterodamenſem rectè poſſe: Ego nunc feſtinus aliò avocor. Vale, & amare perge; tum quoque nos magneticis obſervationibus, de quibus neſcio quid inaudire videmur, bea: ut iſtud quoque huic ſæculo ornamentum, immortali cum tua gloria, accreſcat. Auguſtæ Vindel. VI. Id. Novembr. An. M. DC.

VIII.

EUſebium, de quo nuper, tua cauſſa diligentius inſpexi: Mendoſum, imò mendoſiſſimum eſſe, ſatis ſciebam. Suſpicabar interim, fieri poſſe, ut ex melioris notæ codice deſcriptus, nos quibusdam aliquando veſtigiis ad veritatis cubilia deduceret. Ut verò oculos admovi propiùs, hæc quoque ſpes fugit. Omni tibi aſſeveratione confirmo, nullam auri micam ex tam magno ſtercoris acervo legi poſſe. Non ergò viſum, operam conferendo ludere. M. Freherus indicem manuſcriptorum ad nos miſit, in quo primo loco, Chronicorum Euſebii duo exempla poſita; quanti pretii, ſanè neſcio: Ab humaniſſimo tamen viro utenda petas, cenſeo. Nam ego, ut id quamprimum ſcires, referre putavi; ea cauſſa fuit, cur ſtatim reſcriberem. Hœſchelius de Photianis gratias habet, quem ultra proximas nundinas tergiverſari non patiemur. Epiſtolæ tuæ, quæ nobis periit, ſi exemplum miſeris, gratum facies. Miror Hungherum, hominem in primis diligentem, adde mercatorem, quorum præcipua in litteris curandis fides eſſe ſolet, hîc nobis defuiſſe. Quid de Merula ad itinerariam tabulam ſperandum, ſcire diſcupio; ægrè enim illud monumentum jacere fero. Interim & Merula & Cluſius & Meurſius amantiſſimè ſalveant. De Scaligeris Boicis Meliſſus nonnulla petit, quæ ad ipſum curabuntur. Vale. Auguſtæ Vind. Idib. Decembr. An. MDC.

IX.

LItteras, quas te nudius ſextus ſcripſiſſe ſcribis, nondum accepi; vide, cui credideris. Alteris VI. Kal. Decembr. datis, reſpondeo. Nihil iſto ambitu opus, mi Scaliger, ego tibi quacumque in re, quandocumque potero, ſemper libens gratificaturus ſum: Tu porrò, quid poſſim, diſpice. *Gregorium monachum*, ex publica bibliotheca ſumptum, domi habeo, & mittendi occaſionem exſpecto, quæ extra nundinarum tempus, infrequens eſſe ſolet, hyeme præſertim, fluminibus gelu conſtrictis: Diligentiæ profectò non parcam, quo voti quam primùm compos fias. Apage autem fidejuſſores: Ut ego ullius fidei præ tua credam? Iti-

nerum me tantum pericula, quæ iſto tractu magna, ſollicitum habent: ſed tanti eſt. Codex *mediam, imò prope infimam antiquitatem* præfert, chartaceus, quod ex catalogo ſcire potuiſti; alicubi lacunoſus, præſertim à principio. Nuper in *rhapſodias* quasdam *rerum Francicarum* incidi, quibus præfigebatur *libellus chronicus, ſuppreſſo auctoris nomine,* ſed qui ſe ſcribere teſtetur, Anno XIII. Alexandri Severi, poſt paſſionem Chriſti CCVI. cum verò paſſionem in annum ætatis trigeſimum referat, fit ut decimus tertius Alexandri, in annum à Chriſto nato CCXXXVI. incidat. Librum monſtrosè corruptum, vix tibi futurum uſui ſuſpicabar; itaq; apographum non viſum mittere. Vale Auguſtæ Vind. XIV. Kal. Jan. Anno MDCI. *Merulæ* quæſo inſta, ut nundinis *Coſmographorum* ſpecimem omninò mittat.

X.

DUdum puto ad te ſcripſi, ſpem à Frehero factam, duorum Euſebii codicum; quorum unus membraneus, melioris ævi & manus: Neſcio an adhuc videris, an is fortaſſe ipſe, cujus exſpectatione editionem ſuſtineri ſignificas. Utut ſit, nolim per hunc colorem deſideria noſtra protrahi; nam quod in mora nihil detrimenti fore ais, mihi longè ſecus videtur: & ſi à luculentiſſimo & elegantiſſimo codice quidquam ornamenti laboribus tuis acceſſurum eſt, id malim omne in ſecundas curas rejici, quam nos tot bonis vel horula tardius frui. In *Vulcanii Gloſſario* nos nundinarum catalogi fefellere; id verò non ultra autumnum differendum ſuſpicor, aut multorum convitio vapulabit. *Procopio* interim quid fit? cui prope eſt, ut Hœſchelius animum adjiciat, Boici codicis fiducia, & ſubſidiorum, quæ ab amicis, te inprimis ſperat; niſi quod veretur, ne falcem in alienam meſſem. Operæ pretium itaque ſit, ſignificare, quo loco Vulcaniani labores? quid de iis ſive ſperandum ſive deſperandum? vix enim ferendum, rem litterariam iſto auctore diutius carere. *Photium* vidiſti haud dubiè. Hœſchelius in notis feſtinationem vehementer excuſat. De *Boica gentis Scaligeræ familia*, quædam ad Meliſſum miſi, quæ ad te puto perlata. *Gruteriano operi* Plantinianos typographos fruſtra opto; incredibiles labores vir optimus affecto corpore, &, ut videtur, animo exhaurit: Nos etiam, quas potuimus, ſymbolas contulimus. Vale Vir Illuſtris, & amantem redama, Auguſtæ Vind. XVII. K. Jun. An. MDCI.

XI.

POſt eas, quas tu menſe Martio dediſti, nihil veſtrum vidi. Alii, quæ nollem, narrant; nec Euſebii tui ſpem eſſe nundinis proximis, neque eorum fortaſſe quæ in *geographicis* molitur *Merula*. At ego incredibili utriusque operis deſiderio incenſus, fateor, perculſus ſum; neque ſuſtinere me potui, quin tibi ſignificarem, ſimul precarer atque adeò obteſtarer, ne nobis ſalivam fruſtra

move-

moveritis. Quid enim ſi eo uſque trahendum, quo addi nihil queat, ſatius fuerat, ne incipere quidem: Id enim fiet nunquam. Secundis nimirum etiam curis relinquendum aliquid. *Hœſchelii Phrynichum* videbitis.

Chryſoſtomi homiliæ adverſus Iudæos ſequentur, una auctiores. Minutus labor. Ego, ut *Procopio* manum admoveat, urgeo; & animus non abhorret. Sed de Vulcanio adhuc excipit; neque ego profectò vellem meo hortatu & conſilio doctiſſimi viri laboribus injuriam fieri. Sed quid ſi Vulcanius, quando tot jam annos moratur, hanc cogitationem depoſuit, Procopio hoc colore æternum carebimus? Quid ergò nobis hîc quoque ſperandum, quid deſperandum, fac ſciam. Et nos litteris interdum tuis non indignos exiſtima. Vale. Salutem Clariſſ. Merulæ & Cluſio aſcribo. Auguſtæ Vind. Non. Septembr. An. MDCI.

XII.

FReherus mihi bonitatem ſui codicis ita commendare eſt ſolitus, ut tibi narranti facile fidem habeam; & gratularer ſanè, te eum ante editionem nactum, niſi tibi hoc ipſo laborem duplicatum viderem. Quod iſtud, mi Scaliger, tam ardens in rem communem eſt ſtudium, ut integrum iterum Euſebium tua manu ſuſtinueris deſcribere, & quidem eo tempore, quo moleſtam & ærumnabilem operam inſcriptionum indicibus impendebas? Ita me Deus amet, quod ego ſacramentum non temerè ſoleo adhibere, ut ad utrumque obſtupui, & ſubiit animum cogitatio, quo cæteros exemplum iſtud vocaret. Sed typographis quàm iraſcar, non credas. Si noſtrorum hîc ea eſſet elegantia, quam tuæ lucubrationes merentur, certè non dubitarem evocare exemplar, correctionis laborem ipſe ſubiturus; prænimis enim barbarum ſit facinus, iſtos qui præſentario lucro omnia metiuntur, publicam utilitatem diutius morari. Id in Batavia, & quidem Lugduni, fieri omninò poſſe, præterquam tibi, affirmanti credidiſſem nemini. *Hœſchelius*, quid illi de *Procopio* auctor ſis, ad huc exſpectat. Etſi ad *Vulcanium* ſcribo, non viſum hoc caput tangere, quod quo animo accepturus eſſet, non ſatis ſcirem; tu nimirum per occaſionem exquires, &, cum commodum erit, ſignificabis: Omnibus enim modis cavebimus, hominem rectiſſimè de litteris merentem, ulla ratione offendere. Sed ſi Hœſchelius ceſſat, *Caſaubonus* Procopium daturus eſt. Vale V. Illuſtris & in amore perſta. Litterulas ad amicos, quæſo cura; ne enim diſparatæ perirent, huic faſciculo incluſi. Auguſtæ Vind. VII. Id. Novembr. An. MDCI.

XIII.

NUdius tertius verebar, ne difficilis & lenta occaſio *Syncelli* mittendi, hoc maximè anni tempore, deſideria tua morare-

tur. At ea ſe inſperatò obtulit. Tu quæſo fac, quam primum erit redditus, ſciam; incerta enim itinerum, quin me ſollicitum habeant, fieri non poteſt. Tum, ut intra quintum aut ſextum menſem ad nos redeat, cura; in eam enim rem fidem noſtris obligavi, quod per Francofurtenſes nundinas commodè poterit. Si Merulæ perſuadebis, ut ſpecimen operis, quod molitur, conjungat, Syncellus eo ſanè comitatu gratior & acceptior huc redibit. In Euſebio tuo diſputationem de anno & die captæ ab Auguſto Alexandriæ, accuratiſſimè tractatam & enucleatam exſpecto. Vale. Auguſtæ Vind. XII. K. Decembr. An. MDCI.

XIV.

Litteræ XIII. K. Decembr. à te ſcriptæ, via Heidelbergenſi tandem comparuere. Quibus quod reſpondeam unum eſt, occaſionem *Gregorii Monachi* mittendi oblatam, citius quam ſperaſſem. Biduò aut triduò poſtquam ſcripſi, viam iniit, ut ante exitum Februarii, Deo volente, omninò apud vos futurus ſit. Cujus me ſtatim certiorem facias, rogo; tum ut tutò redeat cures: Noſtram enim fidem Reipublicæ oppigneravimus. Quoties Euſebium inſpicio, toties novæ editionis creſcit deſiderium. Douſæ inſcriptas litteras tradas peto; gratias agunt pro honore, quem mihi nec merenti nec exſpectanti in annalibus habuit. Vale. Auguſtæ Vind. Poſtr. K. Jan. Anni MDCII. quem tibi felicem opto.

XV.

Alterum Georgii exemplum ex bibliotheca Bojorum Principis nactus ſum; quod, quoniam Hœſchelio præ noſtro probatur, recta mitterem, ſi per ejus Dominum liceret. Nunc unum reſtat, ſicubi in noſtro in locum aut corruptum, aut ſuſpicioſum, aut mancum incides, ut ejus nos admoneas, conſulturos Boicum iſtum codicem, ſi quid inde auxilii: Vale. Auguſtæ Vind. x. K. Febr. An. MDCII.

XVI.

Nic. Fabricius, elegantis ingenii adoleſcens, ex Narbonenſi Gallia, admiratione virtutis & doctrinæ ductus, tum occaſione nixus, quam ex ipſo intelliges, amicitiam tuam ambit. His ſuffragatoribus, etſi commendatione nulla opus eſſe intelligebam, petenti tamen, tria verba negare non debui. Unum eſt, quod te moneo, hominem mihi nunquam viſum, magnoperè à me amari: Cætera, cauſſam ipſe ſuam aget rectius. Vale. Et cum Gregorium accipies, ſignifica. Auguſtæ Vind. III. K. Feb. An. MDCII.

XVI.

Syngelum te accepiſſe confido. Revertenti, ſi, quod commodo tuo fiat, hæc enim mihi eſt perpetua in iis quæ ab amicis peto cautio, ſi ergò redeunti comites adjunxeris, *liturgias Gregorii*

gorii, Cyrilli & Ignatii, quas Ægyptiaca lingua conſcriptas, cum Arabica interpretatione apud te eſſe, ex lib. VII. de Emend. temp. didici, mirum quàm mihi gratum facies; quamq; ego tibi eo nomine debiturus ſum. Quod te nunc ſtatim ſcire volui, ne remiſſo in nundinas Syngelo, occaſio periret. Nic. Fabricius, qui te in oculis fert, ut tibi ſalutem aſcriberem, poſtremis ſuis iterum monuit: Tu, quæſo, amicis iſtic meis verbis nuntia. Vale. Auguſtæ Vind. x. K. Mart. An. MDCII.

XVIII.

IX. Kal. Martii & Non. ad me ſcripſiſti; utramque epiſtolam accepi. *Procopius* ex nundinis comparebit, quem Hœſchelius avidè exſpectat. Etſi enim aliud ex *Boica* bibliotheca exemplar nactus eſt, quod *Vulcaniano* præſtare, experimento fragmenti Jornandi adjecti conjicit, utrumque tamen conferre refert. Georgium te accepiſſe, confido; Hungerus enim Amſterodamo dudum curaſſe ſignificat: Nunc quoniam nundinarum tempus exiit, cum eo, quantum voles, uſus fueris, ad Hungerum, ſive Caſparum Quingettum Amſterodamum remittas licet, mihi inſcriptum; utervis cum fide curabit. De indice inſcriptionum, ita me Deus benè amet, miſeret me tui; ita laborem ærumnabilem eſſe ſcio. Sed tanto nimirum magis tibi omnes debebimus, qui boni publici reſpectu, te huc quoque non dedignatus fueris demittere. A Fabricio hoc ipſo temporis momento Scaligeriana iſta ceimelia cum litteris accepi, quæ Francofurtum ad Raphelengios tibi tradenda viſum mittere. Vale, & Clariſſimos Cluſium, Vulcanium & Meurſium ſalvere jube. A Douſa nihil reſponſi accepi. Auguſtæ Vind. IV. Id. April. An. MDCII.

XIX.

PRimum Procopius rectè redditus eſt, de quo Hœſchelium conjectura non fefellit; Boicum enim codicem multis ſpatiis ſequitur: Speramus tamen fore, ubi utriusque collatio uſui eſſe poſſit. Tum Georgium quoque monachum recepi, quem ego ad vos perveniſſe nondum intellexeram; eo magis reducem miratus, nec cauſſam ſatis diſputo, niſi quod exemplar ex Regis Galliarum bibliotheca ad vos allatum, iſtud ſupervacaneum feciſſe videri ſuſpicor. Erat verò cum Georgio liturgiarum libellus, de quo valdè te amo. Sed quænam eſt, quęſo, *Æthiopica illa lingua vetus*, quę Græca tam multa admixta habet? An ita vulgò, an in ſacris tantũ, quod opinor credibilius? Porrò libello nõ invitus aliquamdiu carebis, donec eum ab amico, cui ejus uſum gratificor, recipiam. Quod nec Procopium, nec Georgium & liturgias, ulla à te epiſtola comitaretur, valdè mihi mirum videri; cum præſertim minimum tribus meis reſponſum debeas: Fac corrigas, & ſi aliud nihil, ſaltem ſciam, quo loco Euſebius, quando eum nobis polliceri

ceri debeamus? In nundinas litteras Fabricii ad te, cum nummis aliquot Scaligerianis miſi, Chriſtophoro Raphelengio inſcriptas, quem jam antea obiiſſe, poſtea reſcivi: A reliquis tamen Raphelengianis omnia rectè curata confido. Vale, & amicos iſtic ſalvere jube. Auguſtæ Vind. Kal. Maji An. MDCII.

XX.

SErius binis tuis reſpondeo, nulla mea culpa: ſed epiſtolam excuſationibus fruſtra impleam. De Georgio nihil nunc miri narras. Imò cum petebas, ſeriò inter nos mirabamur, ego & Hœſchelius, quî tibi uſui futurus eſſet ſcriptor, in quo, *præter ſimpliciſſimam ruditatem, nihil* agnoſceremus. Venetiis venales proſtant *quinquaginta* circiter *codices Græci manuſcripti*, reliquiæ, quantum quibusdam indiciis ſuſpicor, *Victorianæ biblioth cæ*; quos mediocri nos pretio præſtinaturos ſpero; Inter eos eſt, *Georgii Syncelli Chronicon uſque ad Diocletiani tempora*, legitimus nimirum germani Syncelli partus, niſi ſpe decipimur: Verum nihil tibi jam eo opus, qui Regium ex Gallia exemplar habeas. Euſebium te iterum deſcribere, & quidem poſt ærumnabilem illum indicis laborem, ita me Deus benè amet, ut pænè indignor, *Vix Priamus tanti.* --- Nos tibi tamen eò magis debebimus. *Liturgias à Maronita Latinè redditas*, Roma ſcribunt, & ſpem eſſe, lacunas expleri poſſe, auxilio codicis integrioris, qui apud neſcio quem ibi repertus; interim libellus tuus cum cura aſſervatur. Quid Merulæ coſmographicis fiat, diu eſt, quod ſcire cupio; tum illud præſertim, qua mea noxa ego paginam adhuc nullam videndam exorare potuerim, cum primus tamen tomus ante duos tres totos annos integer ſit editus. A quo tempore cum ipſum Merulam, tum te quoque non ſemel, opinor, appellavi; non tantum fruſtrà, ſed etiam ſine reſponſo. At certè nihil decedebat inde operi; ſi aliquid acceſſurum fuiſſe dicam, tumidus videar, & vos rideatis, ſed immeritò; nam pumilio quoque in gigantis humeros ſublatus, gigante longius proſpiciat. *Margunius*, ſub finem ſuperioris menſis, Venetiis obiit. Bibliothecam græcam *monachis Cretenſibus*, Creta enim illi patria, legavit. Et præſagus inſtantis fati, paullò ante mortem novem ciſtas libris oppletas eo miſit. Hœſchelius de Procopio non mutat, cui cis paucos dies manum admovebit; dum charta moratur, minutum quiddam theologicum dedit, quod ex nundinis videbis. Vale. Auguſtæ Vind. Prid. K. Aug. An. MDCII.

An *manicare*, quo verbo *Lucæ interpretem* uſum eſſe noſti, Latinitatem antiquiori aliquo teſtimonio probare poſſet, amicus quidam meus quærebat; ſi quod occurrit, ne indicare, quæſo, gravêris. Clariſſimis Cluſio, Vulcanio, Meurſio multam ſalutem.

N. Douſæ

N. Douſæ etiam, à quo ad litteras quas, per te ante multos menſes miſi, nihil unquam accepi.

XXI.

EGo mihi pæne ipſi ſubiraſcor, cujus frigore, ſi verum fatendum, factum eſt, ut emptio codicum manuſcriptorum Græcorum Venetiis adhuc pendeat. Nunc poſtquam tuas accepi, ut Syncellum tibi cordi eſſe intellexi, ſtatim ad meos ſcribo; quamquam illi nuper ſignificarunt, venditorem licitatorem appoſuiſſe, Venetum Patricium, rem quovis pretio quamprimum conficiant, & Syncelli codicem quam celerrimè huc curent. Qui ſi is erit, quem ſperamus, ſiq; te operæ pretium ex eo facturum apparebit, recta iſtuc ibit: ſin aliter, ſcies tamen. Interim vide, an indicandum cenſeas, qua parte *Regius* codex *mutilus* ſit, quo nobis quantò iſte integrior, certius conſtare poſſit. Sed ſi me amas, mi Scaliger, ſi quid deinceps à nobis voles, ne precatores alios allega; cui enim tandem plus in me meaq; omnia, quam tibi uni licere exiſtimas. Codex liturgicus nondum rediit, verum diligenter aſſervari ſcribunt. De *Raderi Martiale*, itanè ſeriò, & ex animi tui ſententia? *Magnus liber eſt*, noſti quod ſequitur. Ut ut ſit, homo fiducia Scaligeriani judicii ſe non capit. Ex nundinis Boica mea ad te venient, duplici exemplo, quorum alterum Merulæ, cui litteræ his incluſæ inſcriptæ ſunt, tradi velim. Miraberis opinor. Cogita, potenter rogare, Principem, potentem, vicinum, amicum. Ego certè tam molli fronte ſum, ut negare non ſuſtinuerim.

--- facile labefecit loco
Viri excellentis mente clemente edita,
Submiſſa placidè blandiloquens oratio.

Unum moneo, cum Dejotarum, & neſcio quos alios, inter Bojos leges, ne prius riſu diſrumparis, quàm conjecturæ momenta expenderis, quæ Caſaubonum patronum habent; ſine quo nobis nunquam tantum permiſiſſemus. Vale. Auguſtæ Vind. Prid. Id. Septembr. An. MDCII.

XXII.

S. Cum ex Italia miſſus ſit nobis, Heros Illuſtris, Codex ille Syncelli; ne idem, quod antea, culpa admittatur, viſum eſt illius & principium & finem ad te curare; unde conjicias, utrum ἄνθρακες ἀντὶ θησαυρῶν. Illius igitur hæc eſt epigraphe, Γεωργίου, εὐλαβεστάτου μοναχοῦ καὶ συγκέλλου γεγονότος Ταρασίου τοῦ ἁγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, σύνταξις ἤτοι χρονογραφία ἐν ἐπιτόμῳ, ἀπὸ τῆς βασιλείας Ιουλίου καίσαρος ῥωμαίων, ἔτους ἀπὸ κτίσεως κόσμου ευχδʹ. μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ πρώτου ἔτους Διοκλητιανοῦ, κόσμου ἔτει ερ͵ψοζ. Initium, Πομπήϊος

πήιος πολιορκίᾳ λαβὼν τὰ ἱεροσόλυμα, Ἀριστόβουλον μὲν δέσμιον σὺν τοῖς παισὶν Ἀλεξάνδρῳ καὶ Ἀντιγόνῳ κατεῖχεν εἰς Ῥώμην ἀπιὼν, * θριαμβεύσων καὶ ἄλλων ἐθνῶν βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας. Ὑρκανῷ δὲ τῷ τούτου ἀδελφῷ τὴν ἀρχιερωσύνην ἐγχειρίσας, ὑποφόρους ἔταξε Ῥωμαίοις ἰουδαίους. καὶ Κικέρων ὁ ῥήτωρ καὶ συγκλητικὸς παρὰ ῥωμαίοις ἤκμαζεν. οὗτος καθεῖλεν * καθ' ἔλλινα, καὶ Κέθηγον, καὶ Λέντουλλον, συνομοσαμένους κατὰ τῆς συγκλήτου. Πομπήιος ἐλθὼν εἰς Ῥώμην, καὶ θριαμβεύσας ἐπὶ νίκαις πολλαῖς, ἐνοῦται φιλίᾳ Γαΐῳ Ἰουλίῳ Καίσαρι. Finis, τοῦ δὴ οὖν παύλου, σὺν καὶ τῆς πίστεως ὀρθοδοξίᾳ, τῆς ἐπισκοπῆς ἀποπεπτωκότος: Δόμνος ὡς εἴρηται, τὴν λειτουργίαν τῆς κατ' Ἀντιόχειαν ἐκκλησίας διεδέξατο. ἀλλὰ γὰρ μηδαμῶς ἐκστῆναι τοῦ παύλου τοῦ τῆς ἐκκλησίας οἴκου θελήσαντος: βασιλεὺς ἐντευχθεὶς Αὐρηλιανὸς αἰσιώτατα περὶ τούτου τοῦ πρακτέου * διηλῆφεν, τούτοις νεῖμαι προστάττων τὸν οἶκον, οἷς κατὰ τὴν ἰταλίαν καὶ τὴν ῥωμαίων πόλιν ἐπίσκοποι τοῦ δόγματος ἐπιστέλλειεν. οὕτω δῆτα ὁ προδηλωθεὶς ἀνὴρ μετὰ τῆς ἐσχάτης αἰσχύνης ὑπὸ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς ἐξελαύνεται τῆς ἐκκλησίας. Hinc ſequitur, Θεοφάνους ἁμαρτωλοῦ καὶ ἡγουμένου τοῦ ἀγροῦ καὶ ὁμολογητοῦ χρονογραφία, ἐτῶν φκή. ἀρχομένη ἀπὸ πρώτου ἔτους Διοκλητιανοῦ, ἕως δευτέρου ἔτους Μιχαὴλ καὶ Θεοφυλάκτου υἱοῦ αὐτοῦ. τουτέστιν. ἀπὸ τοῦ ͵εψόζ ἔτους τοῦ κόσμου, ἕως ἔτους ͵στέ κατὰ τοὺς ἀλεξανδρεῖς, κατὰ δὲ ῥωμαίους ͵στκά. Hic *Theophanes* profitetur, ſibi hoc oneris ſive laboris eſſe impoſitum, ut, quæ per fata *Georgius* Monachus *Syncellus* pertexere non potuerit, ipſe abſolveret. Qui duo Chronographi habentur etiam eodem juncti volumine, Heidelbergæ; ut ex alterutra Bibliotheca tuum poſſit deſiderium expleri. Nam in noſtro codice Syncelli numeros alicubi deſidero annorum. Cæterùm rectè conjeciſti, Eclogas πρεσβείων πέρι prelo jam ſubjectas eſſe: verùm ex iis codicibus, qui χθὲς καὶ πρώην exarati, pluribus mendis ſcatent. Corrigo quę poſſum, cętera tibi, Caſaubono, veſtrumque ſimilibus caſtiganda relicturus. Velim mihi ſignificare ne graveris, cum quo codice m. ſ. prima pagina Procopii tui cœpta ſit conferri; colligo enim ex pauculis illis perquam bonum illum eſſe, certè Bavarico reſpondentem. Quid porrò fieri cupias, ex proximis tuis facilè cognoſcemus. Ex nundinis accipies Iſagogen Adriani cum literis. Benè vale, Vir eximie, atq; à magnifico noſtro Dn. Velſero pl. ſalve. 13. Kal. Octobr. A. S. N. 1602. Auguſtæ Vind.

A. T. O.

David Hœſchelius.

* θριαμβεύσας.

* καλιλίναν.

* διείληφε.

Quæ

QUæ ſit ratio Veneti codicis,ex Hœſchelio intelliges. Cum verò ante quam multos menſes ſignificaveris, Syncellum, quem quæris, ab Adamo incipere; meritò ſuſpicatus ſum, noſtrum hunc vel planè alium, vel certè maxima ſui parte mutilum eſſe, in quo quippe omnis *ab Adamo ad Pompejum* hiſtoria deſideretur. Miſſionem itaque ſuſtinere viſum, cum hac cauſſa, quod mihi præſertim veriſimile fieret te integrando Euſebio antiquiſſima quæque, quæ hinc abſunt,maximè cupere; tum quod ſimile exemplar in Palatina bibliotheca haberi,ex Frehero intelligam,cujus tibi volenti propior erit copia: Noſtrum chartaceum eſt,à manu non antiquiſſima,quæ tamen centum annos ſuperare videatur; de Palatino in hoc genere nihil habeo affirmare. Sed ſi noſtrum adhuc omninò deſideras, verbo mone; nam ego tibi non in tantilla tantum re, ſed in omnibus, quæ unquam potero,ita gratificari cupio; ut,quicquid erit,animo certè meo nunquam ſatisfacturus ſim. Clariſſimos, meique amantiſſimos quæſo viros,Cluſium,Merulam,Vulcanium,Meurſium noſtris verbis ſalvere jube. Merulæ, quæ ille menſe Majo miſit, nuſquam comparent, ut ea periiſſe, neutiquam videatur dubitabile. Vale. Auguſtæ Vind. Poſtrid. Kal. Octobr. nam quid Hœſchelio XIII. Kal. ſcribenti in mentem venerit,neſcio. Anno MDCII.

Tuus

MARCUS VELSERUS.

XXIII.

Salve Vir Illuſtris,

ET perſuaſum habe, tuum de Syncello deſiderium mihi ſeriò curæ eſſe,quantum fieri poſſit maximè,ut profectò monitore non egeam. Pro iis quæ de verbo *manicare* annotaſti, gratias habeo. Nunc iſtas ad Merulam cures velim, cujus Coſmographica, quatenus adhuc edidit, dudum ad me miſſa, periiſſe,ægerrimè fero. Vale. Auguſtæ Vind. XIV.Kal.Octobr. An.MDCII.

XXIV.

JAm omnes mihi Gregorij,omnes Syncelli ſenio; poſtquam nos ſpes iterum deſtituit. Benè,quod tu benignè & humaniter interpretaris, me nihil eorum denegaſſe, quæ in noſtra poteſtate fuerint. Sic habet profectò, nec mutabo in poſterum. Itaque de libellis Arabicis,me omnem lapidem moturum ſcito; tantum ut editi ſint, eruemus amicorum opera. Interim Euſebium nobis concinnabis, cujus videndi deſiderio me acriter torqueri,cum ſæpè ſcripſi,tum tute facilè conjecturam capias. Diſpice, an Syncellum quoque in lucem proferre operæ; ne ſi quis caſus Francicum etiam exemplum intervertat,

 vertat,

vertat, laudatiſſimo auctore omni poſteritati carendum ſit; quæ ſanè mutilum & corruptum legere, quam eo carere malit. Neſcio, an non Euſebio tuo magnum inde momentum; quod ſi probas, lacunam à Valeriano ad Probum ex noſtro codice moniti ſupplebimus. Boica Raphelengiis Francofurti tradita opinor: ut perierint, jactura ſit, propter quam veſtem non mutes. Hœſchelius Procopio manum nondum admovit: adeò multæ interjectæ remoræ. Poſtremò *Deuxippi, Priſci, Petri, Eunapii, Menandri, Malchi, legationum eclogæ* interceſſere, quæ nundinis comparebunt. Quid vos iſtic de *ſtella in pectore cygni*, ab anni præteriti exitu, obſervata, valdè ſcire cupimus. Ad Clavium, cum eum tanti à te fieri videam, de illa nuper retuli. Vale, Vir Illuſtris, ab homine tui amantiſſimo. Auguſtæ Vind. XVIII. Kal. Decembr. An. MDCII.

Litterulas amicis ſcriptas, quæſo, cures.

XXV.

NEque an ego ſcripſerim, neque an tu reſcripſeris, ſatis memini, quis videatur auctor, quem Ingolſtadienſes *tomo ſecundo antiquæ lectionis* nuper in collectione chronica dederunt, qui ſe anno XIII. Alexandri, poſt Chriſti paſſionem CCVI. (Chriſtum autem ætatis XXX. paſſum aſſeverat) ſcripſiſſe, ſemel atque iterum teſtatur. Quæſo ſi quid vel hariolationis habes, ſignifica. Vellem nomina & numeros librarii tolerabiliter corrupiſſent, libellum ſanè non prorſus contemneremus. Neſcio, an tua ſcire interſit; mihi viſum, poſt proximas ad te datas litteras, catalogum Cæſareæ Viennenſis bibliothecæ, in quo, Georgii Syncelli Syntagma Chronicum *ab Adam ad Alexium Comnenum*. Etſi hujus te Simlerus etiam admonere potuit. Vide quid velis, quid jubeas, quid ego poſſim; aut ſi te negotii lentitudo deterret. Vale. Auguſtæ Vind. XII. Kal. Decembr. An. MDCII.

XXVI.

EX Italia amicus ad me ſcribit, ab *Arnoldo Pontaſo*, Vaſatenſi Epiſcopo, *Chronica Euſebii, Hieronymi, Proſperi*, Burdigalæ edi, emendatione bis mille errorum promiſſa. Quod quanquam tibi iſtic dudum innotuiſſe oportuit, tamen per me quoque ſignificandum exiſtimavi. Prelum jam fervere, primum in Italia folium viſum, amicus addebat. Vale. Auguſtæ Vind. V. Kal. Decembr. An. MDCII.

XXVII.

SErò fuere redditæ litteræ, quas tu Idib. Decembr. dederas. De libellis Arabicis, me dudum ſcripſiſſe, memini, quod nunc præterea addam, non habeo. Certè voluntas tibi gratificandi neque defuit, neque in poſterum deerit; ita de me es meritus. In Boicis bonas horas te malè collocare nolim, ad guſtum duæ

tres

tres pagellæ ſuffecerint. Ad *Toliſto-Boios* ſi perveniſti, quid conjecturæ videatur, ſcire aveam; an meliori ſaltem loco quam Becanicas habendam cenſeas: quod profectò velim, ut ſolicitus parentum in liberos amor eſt. Syncelli, quod petis, deſcriptum mitto, manu fideli, ſi minus eleganti; & additæ notæ iis, quæ vitiata videbantur, ne tu autographi errores librario tribueres. Si ergò Euſebium hæc una remora ſuſtinuit, nunc fauſta alite prodeat licet; & vix certè eſt, ut eum nobis diutius impune debere poſſis. Schema etiam ſtellæ, ſive novæ, ſive nuper certè obſervatæ, mitto; de qua vos nihil iſtic inaudiſſe, impensè miror, cum Batavi nautæ primi ejus obſervatores apud nos ferantur. Clavius nihil adhuc reſpondit; itaque nec Romæ adhuc obſervatam ſuſpicor. Vale. Auguſtæ Vind. XI. Kal. Jan. An. MDCIII.

XXVIII.

ME officio non defuiſſe, ſcheda tibi dicet, quam his litteris incluſi. Sed hîc quoque fortuna noverca; ne, quod unum maximè in votis erat, in tantilla etiam re tibi poſſem gratificari. Scripſerat amicus meus priori epiſtola, *Colloquium Muſulmannicum* decem aureis indicari; neque pretium deterruiſſet, ſed nunc hanc etiam ſpem, qua nihil videbatur certius, decollaſſe vides. Cum reſponſum ad aliquot ſuperiores meas accepero, uberiores à me exſpecta. Vale. Auguſtæ Vind. Kal. Jan. Ineunte An. MDCIII. quem tibi felicem precor.

XXIX.

LAciniam Syncelli, quam miſi, te dudum accepiſſe exiſtimo; ut per eam ſtaturum non ſit, quin Euſebius vel proximis nundinis prodeat. Nunc excerpta *Kalendarij veteris* affero; ab homine bonarum litterarum amante communicata. Autographum nondum videre licuit, quod ut quamprimum contingat, omni ope enitar; etſi enim nihil præterea in eo non vulgare, & hæc cum fide enotata eſſe aſſeveret; ego tamen meis oculis, quam aliorum verbis malo credere. Interim docebis nos, mi Scaliger, quid monſtra ſibi pleraque verborum velint, ſub quibus myſteria latere neutiquam ſanè dubito; ſed ut myſtagogo, qui ad ea levato velo introducat, opus habeam. Nam in paucis dilucebat. De Idibus Martiis Ovidius dubitare non patiebatur, *Idibus eſt Annæ feſtum geniale Perennæ.* XIII. Kal. April. Peluſia ſuſpicabar, quod Kalendarium vetus ruſticum, Iſidis navigium menſe Martio habet. V. Non. Julij. *Fugato Licinio*, ad Licinij fugam pertinet, quæ in eum diem incidit; quod ex Theod. Cod. l. 1. de Veteranis confirmari poteſt. Prid. Id. Aug. *Lychnapſia.* Idibus *Natalem Dianæ* Martialis diſertè tribuit. Si in his ipſis aberramus, dirige. Reliqua monſtra tu unus Her-

cules conficies. Et profectò debes nobis eam,pro indicio, gratiam. Clariſſimo Merulæ multam ſalutem, cujus ſecundum miſſum nihilo magis,quàm primum accepi,ut jam ſpes nulla ſit, ejus laboribus ante promiſcuum vulgus frui poſſe,quod utinam ex nundinis fiat. Optimum etiam Cluſium ſalvere jubeo. Vale. Auguſtæ Vind. XIV. Kal. April. An. MDCIII.

XXX.

LIturgiæ Elkupticæ Roma nondum redierunt, quod tamen brevi futurum ſpem faciunt; verſæ enim jam ſunt ab adoleſcente Maronita, lacunis expletis, ope alterius codicis, quem habet Ægyptius neſcio quis in Pontificia familia. Moram, quæſo, fer æquo animo, quam ego ſi tam diuturnam fore animo prævidere potuiſſem, librum profectò Romam nunquam miſiſſem. *Pſelli libellum* ab Hœſchelio accipies, *interpretis Xylandri* manu commendatiorem. De ſtella valdè adhuc hæremus; ſi nova non eſt, quî factum, ut eam nemo veterum,ne recentiorum quidem antehac quisquam obſervaverit; id enim propemodum aſſeverare poſſe videmur, cum nemo in litteras retulerit. Itaque muſſant adhuc harum rerum peritiſſimi diligentiſſimique,neque ego reperi,qui quid in utramvis partem ſentiret, liberè auderet promere. Euſebio moram non nocere, facilè perſuades; eam verò nobis permoleſtam eſſe, tu viciſſim credas velim: Si nos itaque amas, manum aliquando, quæſo, de tabula. Nunquam tibi pro re ſatis explicem, quam amicum illum inprimis, à quo Kalendarii excerpta nuper miſi, hæc exſpectatio torqueat atque adeò cruciet. Vale, & ſi quis nos iſtic amat, ſalvere jube. Auguſtæ Vind. IX. Kal. Majas Anno MDCIII.

XXXI.

PHilippus Gundelius Viennæ Auſtriæ anno, opinor, MDXIII. *faſtos Ovidianos* edidit; quibus *Kalendarium*, quod quærimus, & cujus excerpta ad te miſi, adjunxit, deſcriptum ex Joan. Cuſpiniani codice antiquo. Hoc nuper admodum reſcivi,editionem nondum nanciſci potui; ſed omnibus veſtigiis inquiro,quod tu item facies. De autographo etiam,quamquam vel nulla vel exigua admodum ſpes eſt, curam non depono: Tecum enim prorſus ſentio,negotium non negligendum eſſe. Sed ſi autographum omninò periit, fieri non poteſt, quin editionis Gundelianæ exempla alicubi ſuperſint. Interim querimur tot veterum ſcriptorum monumenta non extare, cum iſtud intra nonageſimum annum interciderit. *Giraldum* & *Junium* eo uſos conſtat,ſive integrum,ſive excerpta tantùm habuere. Verùm hæc litterarum peſtis eſt, cum, quæ parum intelligimus, publicò prodere veremur; adverſus inſcitiam ipſi noſtram teſti-

monium

monium quodammodo dicturi. Amico illi, de quo nuper, Euſebium ad ſequentes nundinas exſpectare, longum videtur. Vale. Auguſtæ Vind. Prid. K. Majas. An. MDCIII.

XXXII.

AMicus meus, magni nominis medicus, homo eleganter doctus, cujus rei tibi hæc narratio fidem faciet, cum neſcio quid *in Hippocratis epidemicorum libros* dudum moliatur, eum inſpiciundi codicis Græci manuſcripti cupido inceſſit. Quem quod nullibi certiùs, quàm aut apud Batavos, aut in Gallia reperiendum crederet, inſtitit, ut ad Scaligerum adque Caſaubonum ſcriberem. Vides publicam cauſſam agi, cum ejus privata laude, qui librum ſuppeditaturus eſt, conjunctam. Itaque plura non addo, ne toties mihi compertam humanitatem tuam in dubium revocare videar. Tantum moneo, nos ſive pretio præſtinaturos librum, quod tibi cumque pro ejus antiquitate & fide æquum videbitur; ſive ſi domino venalis non eſt, ut prece etiam uſum ad aliquot menſes impetremus, magni beneficii loco habituros. Si hujus nihil neque apud te, neque apud Vulcanium, neque inter Byzantinas G. Douſæ reliquias, neque apud quenquam alium amicorum eſt, id quoq;, quæſo, fac ſciam. Liturgiæ Roma reduces, ſalvæ ſcilicet & incolumes, occaſionem tutò iſtuc commeandi quærunt. Vale. Auguſtæ Vind. XIII. K. Decembr. MDCIII.

Non ſi Euſebii nomen omnibus epiſtolis non aſcribimus, nos moram æquo animo ferre interpretêris.

XXXIII.

GRatias tibi de indicio Hippocratei codicis, evangelia, de nuncio Euſebianæ editionis debeo. Si quis dubius in epidemiorum libris amico illi meo locus incidet; Caſaubonus, qua eſt humanitate, collationis laborem non defugiet. Sed in Euſebio, vis me ſeriò impudentem eſſe? Poſtquam lentitudinem typographi & operis molem incuſas, ſuſpicor finem autumnales nundinas ſpectare: Itaque audebo petere, ut his vernalibus folia, quotquot abſoluta erunt, non gravatè communices. Dicat aliquis, mi Scaliger, te hoc cum humanitati tuæ, tum amori meo debere, ſed tamen negare, per me quidem, liberrimum eſt; rectè enim vos Galli, quantum memini, vernaculo proverbio audaci flagitatori audacem negatorem opponitis. Liturgias *Elkupticas* per mercatores miſi. Hœſchelius *Origenem adverſus Celſum* abſolvit, nunc Latinum interpretem adjicit. *Theophanes* item, & Chronica, quibus *faſti Siculi Græci*, quos Sylburgius dedit, interjecti, interpretem reperiunt. Merulæ Coſmographia quando tandem lucem aſpiciet? Vale. Auguſtæ Vind. XII. K. Febr. An. MDCIV.

XXXIV.

PHilippus *Pigafetta* has Roma *inſcriptiones* mittit, tibi curandas; Ut magno operi, quod à te elaborari inaudiit, neque à Grutero jam editum eſſe reſcivit, inſereretur. Feci lubens, etſi hoc quidem ſine fruſtrà. *Recens inventas* eſſe addit, & cum fide deſcriptas marmorarii erroribus non diſſimulatis. FRUNITA & SCELERATA, peregrino ſenſu, obſervationem merentur: Euſebii tui exſpectatio nos vehementer torquet. Vale. Auguſtæ Vind. Cineralibus, An. MDCIV.

XXXV.

PRæter quas Idib. Junii dediſti, ego nudius ſextus demum accepi; nulla tuarum audita mihi neque viſa ſororum, ſaltem à menſibus octo. Itaque binas illas, ſcriptas ſtatim poſt Liturgias redditas, intercidiſſe dubium non eſt. Sed miror, cui credas; aut cur non via Amſtelrodamenſi, ſive ad Caſparum Quingettam, ſive ad Hanſum Hungerum mittas. Ego binis, quibus te quid de Liturgiarum interpretatione ſentires, aperuiſſe ſignificas, ægrè careo: Nam quod nunc quoque innuis, nullas ex altero codice lacunas expletas eſſe, quin quædam tui omiſſa eſſe, quædam præpoſterè vertiſſe interpretem, mihi & inexſpectatum valdè, & permirum accidit. Si non pigebit diſtinctiús perſcribere, valdè te amabo. Unum compertò ſcio, Maronitam interpretem crebrò ad *Gabrielem Negib* in Vaticanum commeaſſe, per collationis ſpeciem. Benè de Euſebio nuncias, ſi enim ante Junii initium duplici prælo admotus fuit, facilè conjecturam capio, fieri non poſſe, quin proximis tandem nundinis ſitim noſtram expleat. Feliciter. Burdigalenſis an in ſpongiam? Nos quidem nihil ejus vidimus. Quid Merula, ceſſat in magno illo opere? quod, verè fatendum, melius eſt jacere, quam ab occupato pertexi. Hœſchelius, præter ſalutem, nihil habebat, quod ſcriberet; nuper officio functus. Druſii Syracidem dudum vidit, in quo, quod inter nos ſit, plura ſe Hebraicæ quàm Græcæ litteraturæ veſtigia deprehendiſſe exiſtimat. Vale, Auguſtę Vind. III. Non. Septembr. An. MDCIV.

XXXVI.

MAgnam eſſe exſpectationem Euſebiani operis, ſæpè ex me intellexiſti. Ejus rei teſtem cito caput epiſtolæ, quod viſum ſubſcribere, ex libris amici cujusdam mei, hominis horum ſtudiorum amantis, excerptum. Id verò, ſi ſatis candorem tuum novi, eo animo, quo à me mittitur, accipies; neque ingenua libertate offendêris.

Scaligeri in chronicon Euſebii lucubrationes, non aliter exſpecto, quàm qui longam ſitim avet explere. Utinam vir ille, acri & igneo præditus ingenio, ad duo habuiſſet reſpectum, in vitæ Chriſti annis ritè ordinandis. Unum eſt, declaratio

ratio Apoſtolicæ ſedis, nomine Victoris Papæ, mille ſuper & quadringentos ante annos in Synodo Cæſarienſi facta, qua paſſus dicitur Dominus 23. Martii, & reſurrexiſſe 25. Qua data ſemel hypotheſi, nulla vel ab Archimede, vel ab Euclide afferri magis dilucida poteſt demonſtratio; digito indicans annum Julianum 76. Dionyſianum 31. Cyclo Solis XII. & Lunæ XIII. Indict. 4. Tiberio V. & Ælio Sejano Coſſ. quadrageſimo ante exciſam Hieroſolymam anno, 37. ante cædem Principum Apoſtolorum, 35. ante initium belli Judaici, trigeſimo ante necem Jacobi minoris, anno 7. Neronis. Superſtite tum adhuc Sejano, qui eodem illo anno ſui Conſulatus, XV. Kal. Novemb. in pœnam peccati, quo in Senatu divinitatem Chriſti, qui jam tum reſurrexerat, obſtinatiſſimè impugnaverat, miſerabiliter periit. Horum ſingula, ut alia prætercam innumera, irrefragabili apodixi annum delineant mortis & anaſtaſis Salvatoris. Aſſeruntur verò à S. Hieronymo plusquam decem in locis, ab Epiphanio in ſeptem, Clemente Alex. Euſebio, Tertulliano, Lactantio, Julio Africano, Apollinari, Cyrillo Alex. Philaſtrio, Severo Sulpitio, S. Auguſtino, Irenæo, Joan. Chryſoſtomo, Paulo Oroſio, & aliis; quos ſi perſequar, dabitur infinitum. Quod ſi aliqui ex iſtis interdum ab hoc calculo, atque adeò à ſeipſis & veritate diſſideant, non ob id falſa veris fidem derogant. Quare ſi illam collibitum fuiſſet inſiſtere viam, quam à ſuis calcatam majoribus, noſtri pariter majores tritam nobis reliquere, per univerſum Chriſti hodœporicon ultro citroque, non aliter atque Theſei aut Ariadnæ filo, per gyrum atque ambages Dædalei labyrinthi, liber ſe usque quaque progreſſus & regreſſus obtuliſſet. Juviſſet ad hoc quoque illud alterum, ſi præter Evangeliſtas in conſilium adhibuiſſet Joſephum, Joſippum, Hegeſippum, Dionem, Macrobium, aliosque plures, ex quorum certiſſima teſtificatione conſtat vita abiiſſe Herodem ante Paſcha anni 43. Juliani, quo Coſſ. erant Lentulus & Meſſalinus, quo itidem anno Cajus Cæſar liti præfuit Archelai & Antipæ, integra tum adhuc fama *Juliæ* filiæ Auguſti, in cujus honorem Philippus, initio mox tetrarchiæ, patriam Petri & Andreæ, *Bethſaida*, *Iuliada* nuncupavit. Quo rurſus anno, quinto die ante ſuum exceſſum, Herodes Antipatrum, & cum illo bimulos occidit Ephratæos, juxta tempus ortus Stellæ & Meſſiæ; juxta itidem vaticinium Iſaiæ cap. 7. & 8. ubi prædicitur Rex ille, cujus erunt ſpolia Samariæ, & Rex item Damaſci, vita & regno exuendi in ætate Chriſti infantili, antequam per ætatem nomen patris edere poſſit aut matris. Quod in Herode & Obodam Regibus adimple-

impletum. Obodam porrò Rex Damaſci, teſte Joſepho, in fata conceſſit paullò ante Herodem; quando Saturninus cenſus egit, quibus compaginatus eſt verus Emmanuel. Hæc paucis dici poſſunt, ſed paucis defendi non poſſunt ac conſtabiliri. Ego indicare tantum volui, tametſi non ſim neſcius, veritatem paucis comprehenſam, non tueri ſplendorem ſuum ac dignitatem. Utinam iſta Scaliger, & Illuſtriſſimus ſcriptor Annalium conſideraſſent: Nunquam ille Chriſtum dixiſſet paſſum nunc 79. anno Juliano, ut habet prima editio; nunc 78. ut ſecunda: Neque hic Chriſtum mortuum aſſeruiſſet 78. anno Juliano, 34. Dionyſiano; cum annus 34. Dionyſianus, uti probè novit Scaliger, ſit octogeſimus annus Julianus. Denique neuter Chriſti ortum ſignaſſet 43. Juliano, quo tempore jam mortuus erat Herodes. Hæc amicus meus, quæ etſi non magno tibi fortaſſe erunt uſui, libuit tamen communicare; tu in optimam partem interpretaberis. Vale. Auguſtæ Vind. IV. Id. Novembr. An. MDCIV.

XXXVII.

SItientes fontem petunt: Ut primùm nummum, cujus ectypon vides, nactus ſum, ſtatim ad te ire viſum; quod ejus interpretationem ſive à te exſpectandam, ſive planiſſimè deſperandam eſſe cenſerem. Nos quidem aut Triballorum, aut Bulgarorum, aut neſcio quos alios ejus oræ Crales, qui Conſtantinopolitanos Imperatores hactenus imitati fuerint, pertinere, ſuſpicabamur; ſed ſuſpicabamur tantùm: Quid enim conſtitueremus, qui partis averſæ ne unum quidem apicem agnoſceremus? Adverſa, niſi vehementer fallor, Conſtantinopolitanam viciniam loquitur. De Euſebio quando nos exhilarabis? Ultra nundinas diem produci jam nullâ ratione patiemur. Hœſchelius, chartæ penuria, Procopio manus necdum admovit: Ea eſt litterarum & litteratorum miſeria, ut ad hujusmodi etiam remoras hærere neceſſe habeant. Vale. Auguſtæ Vind. Non. Jan. Anni MDCV. quem tibi felicem precor.

XXXVIII.

QUæ eſt iſta Lugdunum & Amſtelrodamum inter Charybdis, cujus ingluvies tot nobis, ab aliquot jam annis, hauſit litteras? quidquid enim ultrò citroque periit, omne tantillo tractu interceptum eſſe certum habeo; cùm Amſtelrodamo litteras huc rectè & tutò perferri hebdomadatim experiamur. Neque fefellit Hungerus, cum tibi affirmavit, Liturgias in manus meas perveniſſe; dudum enim, ante menſes minimùm tres opinor, accepi, & ſtatim reſcripſi, actis prolixè gratiis; quas etſi nunc quoque repeto, ſcio me tamen verbis cum labore à te impenſo, paria facere non poſſe. De re ipſa memini, me ſcripſiſſe, qui ſibi arbitrium

trium ſumat, Arabici ſermonis peritiam neceſſariò profiteri debere; cujus ego ne unum quidem apicem diſtinctè intelligam; ſed eſſe nonnulla inter correctiones, tantæ probabilitatis, imò veritatis ſpecie, ut in quantavis Arabicæ linguæ ignorantia, tamen Latina rectè à te reſtituta eſſe, aſſerere neutiquam dubitem. Hæc litterarum ſumma, quas poſt Kal. Decembr. quibus tuas dediſti, ad te perveniſſe, non deſpero; cum tuarum exemplo fieri potuerit, ut ad tertium menſem in itinere hæſerint: Procopianam cauſſam Hoeſchelius aget, qui, quam nos ſperare jubeat, ex ſcheda etiam intelliges. Quod judicium de Chronologo liberrimè perſcripſeris, amo te; & verum tibi fatebor, hoc ipſo deſiderium Euſebii tui in dies magis acuis; neque ſatis ſcio quomodo ferendo futurus ſim, ſi ultra nundinas, quod abominor, differas. Conjicio, te de Boico Cancellario ſuſpicari: fruſtra; Cancellarius enim à Chronologo iſto fortaſſe magis adhuc, quam tu diſſentit. Non diu eſt, cum hic ſe mihi inſinuavit, & propediem in publicum prodibit, niſi conjectura decipior, Francofurtenſi mercatu: tum certius experiemur quid tanto hiatu dignum laturus ſit. Vale. Auguſtæ Vind. XIV. K. Mart. An. MDCV.

XXXIX.

MIrum, quam nos deſiderium Euſebii tui exerceat; eò quidem acrius, quò longiorem ſpem poſtremis litteris feciſti. Meminiſſe enim potes, te ſcripſiſſe, fruſtra tam citò exſpectari, nondum ad dimidium perventum eſſe, operas quæſtus ſui cauſſa plerumque alia interjicere. Prope erat, ut ad petitionem ſemel negatam redirem; ſi nundinis toto opere excludereris, ſaltem ne partem in guſtum invideres. Sed vicit pudor, &, ſi verum dicendum eſt, hoc potentior modeſtiæ magiſter, iteratæ repulſæ metus. Itaque, quando in hanc partem te obfirmaſti, & coronis omninò exſpectanda eſt, quod proximè conſequitur, impetrari patieris; ut extra etiam nundinas, librum à prælo adhuc calentem & madentem, Amſtelrodamenſi via ſtatim ad me mittas. Ingenioſum ſcriptum, funebrem Douſæ laudationem, ante aliquot menſes accepi, neſcio an auctoris miſſu; litteræ enim nullæ adjunctæ erant: Eò gratias agere abſtinui, ne ineptè aberrarem. Muſicum iſtic bellum gliſcere, mihi, ſupra quam facile credas, ægrè eſt. Utinam vel pugnantium manus continere, vel certè calamorum loliginem eluere, ego poſſim. Hoeſchelius Origenem abſolvit. Procopio manus admovit, lentas typographi culpa. Vale à tui amante. Aug. Vind. Prid. Non. Jul. An. MDCV.

XL.

NEceſſitas quam pertinax regnum tenet? Huic ergò nos quoque parebimus. Quando ratum, firmum, fixum tibi eſſe video, Euſebii conſpectum per partes non indulgere; id eò nobis

ſanè ægrius, quòd, quæ eſt alterius typographi lentitudo, coronidem ne proximis quidem nundinis ſecuro animo ſperare licet. Sed obdurabimus, & feremus, quod mutare in noſtra manu ſitum non eſt. Tu viciſſim fac fides tibi conſtet, qui me primum omnium Euſebium ex fornace calentem accepturum, fueris pollicitus. Præſtare tantò magis debes, quanto impenſius deſiderium ſingulis litteris acuis. De amphitheatro piget ſcribere, & ſunt omnium judicia in medio; etiam eorum, quos tu minimè ſuſpiceris. Caſaubonus certè nuper in hæc verba ad me ſcripſit, *Fronto Ducæus, vir eruditiſſimus & modeſtiſſimus, cum ſuperioribus diebus ad me veniſſet, librum illum & libri auctorem abominatus, non unius, ſed plurium facinoroſorum hominum opus eſſe confirmabat.* Sed ego nunc temporis anguſtiis, & occupationum multitudine impedior, ne compluſcula, quæ animo in hac cauſſa obverſantur, ſubjungam. Nonnulla in Putſchii ſinum, cum quo multus & ſuavis, per aliquot dies, quos apud nos agit, de te ſermo, effudi. Roſerii ineptiſſimas adverſus me nugas vidiſti? Quas ego, Caſauboni, Thuani, Bongarſii, aliorum conſilia ſequutus, ſilentio ſplendidè contemnendas cenſeo. Vale. Auguſtæ Vind. VII. K. Novembris. An. MDCV.

XLI.

MOnumenta *gentis Scaligeræ* quæ vides, Veronâ à *Cæſare Nicheſola*, homine mei amantiſſimo, tibi transmittenda accepi; neque quî id commodius, quam per nundinas fieri poſſet, reperi. Eæ niſi nobis Euſebium, tanto jam tempore exſpectatum, repræſentabunt, inamoenæ accident: Sed ſperemus, quod juvat. Erant, quæ præterea ſcriberem; ſed me podagra ab aliquot diebus lecto affixit, & decumbens hæc ſcribo; noſti autem opinor pedum manuumq; in hac cauſſa conſenſũ, cum illi odiosè otiantur, quam iſtæ longis ſcriptionibus exarandis parum promptæ eſſe ſoleant. Putſchium noſtrum pulchra & præclara minantem, in ætatis flore ſucciſum, quam dolui? ſed hac lege homines naſcimur. Valdè velim exſtare editionem novam auctorum, de limitibus agrorum; quæ niſi apud vos prodeat, ubi codices manuſcriptos eſſe ajunt, quid aliunde ſperem non habeo. Vale. Auguſtæ Vind. VI. Id. April. An. MDCVI.

XLII.

VAndermylius ad me ſcripſit, Euſebium tuum cis paucos dies abſolvendum, fortè ante exitum hujus menſis. Quod ſi ſic eſt, & tu promiſſi memor, in ſententia manes, quæſo, quamprimum ad Caſparum Quingettum mercatorem Amſtelrodamenſem mitte; is cum fide ad me curabit: Et ego aſpectu operis maximè cupiti, ante nundinas fruar. Cujus rei ſpem omnem depoſueram, conſpecto proximo catalogo; ſed Vandermylii litteræ iterum

iterum erexere. Hoeſchelii Procopius nundinis proſtabit. Caſaubono me Polybium membranaceum ex Boica bibliotheca impetraturum propè confido; optimæ notæ eſſe aſſeverant, qui diligenter inſpexere. Pro Vulcanii Cyrillo quorundam fores adhuc fruſtrà pulſavimus; nec tamen deſiſtimus. Vale. Auguſtæ Vind. Prid. K. Jun. An. MDCVI.

XLIII.

ORator ad vos venio, ait ille in Comœdia, ſinite exorator ut ſiem. Euſebii multi apud nos cupitores, rara adhuc ſunt exemplaria: inde fit, ut meum, quod tu miſiſti, jam non meum ſit; ita crebrò ejus uſum amicis cogor concedere. Horum unus, quod in prolegomenis hæc verba legerit: *Diſertè extat in parapegmate incerti auctoris, interprete Nic. Leonico, quod faſtis Ovidianis prætexi ſolet: ſed falsò attribuitur Ptolemæo: Nam aliud Ptolemæi Græcum longè huic diſsimile, penes nos habemus.* Cùm hæc, inquam, legerit, & me nihil non apud te poſſe ſibi perſuadeat, deſiderio Kalendarii Ptolemaici Græci genuini incenſus, vehementer inſtitit, ut apographum à te impetrarem. Puto paucarum pagellarum rem eſſe: Vide itaque, quid tibi faciendum cenſeas: Etſi enim amico magnopere gratificari cupio, tamen nihil præter commodum tuum volo: Sed magna in humanitate tua ſpes eſt. Vale. Auguſtæ Vind. XV. K. Nov. An. MDCVI.

XLIV.

NIſi tu joco quereris, ego quod ſeriò mirer, habeo; quid tribus meis epiſtolis factum ſit, quas ab autumnalibus nundinis ad te ſcribere, & homini expertæ fidei Caſparo Quingetto Amſtelrodamenſi, omnes commendare memini. Itáne fieri poteſt, ut iis itineribus miſellæ periclitatæ fuerint; quibus millenæ aliæ quotidiè tutò commeant? Vandermylij ergo operam experiamur, feliciori ſpero ſucceſſu; quod is ſe ante menſis hujus exitum, ipſum ad vos cogitare ſcripſerit. Francofurto nonnihil litterarij mercimonij allatum vidimus, cetera in dies expectamus; etſi profectò inter ea, quæ allata ſunt, jam quæ nollemus, vidimus: ſed utinam coram colloquendi facultas eſſet. Quod Vulcanium ſtrenuè in Procopio laborare ſignificas, beaſti Hoeſchelium; & eſt ſanè auctor dignus, in quo Agathiæ interpres nervos intendat. De patris in animalium hiſtoriam curis, tu quidem ſalivam moves; ſed omnis ſpes intercidit, poſtquam te veſtris Catonibus non contentum eſſe, alios typographos quærere oſtendis. Quid ſatis eſt, cui Roma parum? quæ officina ſatisfaciat, cui Plantiniana ſordet? nam de Baſſoniana tecum propemodum ſentio. Operis de emendatione temporum utriusque editionis ea majeſtas, ut cui Raphelengij domi ſunt, foris typographum circumſpicere non debeat. Vale. Aug. Vind. VI. Id. Jun. An. MDCVII.

P. S. *Nicheſolæ* velim ſignifices, te monumenta Scaligeriana dudum accepiſſe, ne fides mea laboret; nuper enim quid iis factum ſit, quod litteram nullam unquam à te acceperit, quæſivit. Vandermylio in eo, quod meo nomine à te petet, ne te difficilem præbeas, rogo.

XLV.

QUid Praga de cœli facie ad me perſcribatur, in ſcheda leges; noſtri hic Mathematici ſomniculoſiores, nihil hujus adhuc obſervarunt, ſed obſervabunt, à me moniti: quid veſtri ſentiant, fac, quæſo, ſciam. Procopium te ex nundinis accepiſſe, ſpero: Mirè adhuc ſterilis ille labor Hœſchelio, niſi longior mora grandius fœnus coquit. Verum pauci Græca intelligunt & ut non intelligentes, ament, prope ſtultum ſit petere. Heinſius ſi ad vos redijt inſta, quantum potes, ut verſioni manus admoveat; ne ineptus interpres, quod futurum prævideo, eam ſtationem occupet. Vale. Auguſtæ Vind. v. Non. Octobr. An. MDCVII. Vandermylius ante tres quatuor hebdomadas epiſtolam à te ad Cerutum ſcriptam miſit, ea probè curata eſt.

XLVI.

BInas à te accepi epiſtolas, Non. Martij & XIV. Kal. Maji datas; priorem Callipedes, opinor, pertulit: Utrique litteræ ad Cerutum adjunctæ erant, quarum unæ illi jam ſunt redditæ, quod ex reſponſo intelliges, alteræ mox reddentur. Euſebium etiam curabo, ſed occaſio exſpectanda eſt, ob voluminis magnitudinem. Interim Menippea ad Nicheſolam miſſà. De faſtorum inconſtantia, tu ſanè doctè & accuratè; tamen ego neſcio quomodo, lapidi meo adhuc faveo, qui Sept. Getam II. & Plautianum II. Conſules præfert. Subſcriptiones enim legum, numeros Conſulatuum Antonini & Getæ æquantes, meo animo palam corruptæ ſunt, & digitum ad fontem & originem erroris videor poſſe intendere. Cum correctores collegia Conſulum in faſtis ſic comparata reperirent,

Severus & Antoninus.
Geta & Plautianus.
Cilo & Libo.
Antoninus & Geta.
Albinus & Æmilianus.
Aper & Maximus.
Antoninus & Geta.

Conſulibus, quos aſteriſco notavi, præcipiti conſilio numeros II. & III. aſcribendos cenſuerunt, æque utrisque quod nimirum *Antoninum* primum Conſulatum cum patre geſſiſſe ſcirent, *Getam* cum Plautiano crederent. Sed fefellit homines audaciores quam circumſpectiores, *duos* fuiſſe *Getas Conſules*; Severi

fratrem

fratrem alterum, Plautiani ſcilicet collegam, alterum Severi *filium*, Antonini utroque Conſulatu collegam; itaque numeros inter patruum & fratris filium non rectè continuari. Ejus rei etiam alij lapides admonere poterant, in quibus Antoninus Aug.II.cum Sept. Geta Nob. Cæſ. nullo adſcripto numero, hoc eſt, tum I.Conſule, & Antoninus Aug.III.cum Sept.Geta Cæſ.II. comparantur, numeri nusquam æquantur. Adde tot *nummos*, quibus Geta Aug. Trib. Pot. III. adhuc Coſ. II. *ſcribitur*, Et *inſignem* unum *Philippi Fuggeri,* quo Trib. Pot.IV. Coſ.II. Deſ.III. ſed tertium Conſulatum ne iniret, fratris ſcelere effectum eſt. Getæ patrui Spartianus non ſemel meminit, ex quo *Cuſpinianus primùm diſtinctionem obſervavit*. De priori ejus Conſulatu, quandoquidem lapis *bis Conſulem* fuiſſe oſtendit, nihil præterea habeo, ſed Suffectorum infinitus numerus excidit. De gemma multa me doces, quæ cum primum vacabit, penſiculatè examinare eſt animus. Pro Satyra gratias habeo. Judicium aſcriberem, niſi dudum certum & conſtitutum haberem, polemica hæc nulla ex parte attingere. Vale. Auguſtæ Vind. Prid. Id. Majas An. MDCVIII.

XLVII.

EGo verò non unum patris tui panegyricum, ſed & reliqua, orationum atque epiſtolarum avidè evolvi. Sic ſoleo Scaligeriana. Quarum ne qua mihi elabatur pagina, planè cautio eſt. Itaque valdè te amo de munere. Verùm carmina, quæ Agrippinates dedere, an agnoſcitis? mone quæſo, ne alienum tollamus pro legitimo. Merulæ quid factum, ne hariolari quidem poſſum, à quo & publicè & privatim tam diu nihil compareat, cum utrumque exſpectaremus. Privatim reſponſum debebat. Publicè geographicum illud grande opus. De quo quotidie quærendo, quidam qui me illo amico uti putant, tantùm non enecant. Ego præter mirari, quod reſpondeam nihil habeo. Quæcunque eum cauſſa moratur, facile ſciamus. Et ſi nulla tabulæ itinerariæ explicandæ hîc ſpes ſupereſt, iſtud quoque ſciamus. Sane meliora omnia & ſpero & voveo! ſed tam diuturnum tamq; obſtinatum ſilentium quî non ſuſpectum ſit? ſaltem ſalutem tu ejus nomine aſcripſiſſes, ne plane ad ſilentes abiiſſe, quod abominor, neceſſe haberemus ſuſpicari. De catomo, nihil, quod contra jam moveam, habeo. In Toliſto-Bojis conjecturæ, quam Caſaubono probari video, non favere non poſſum, ita multa concurrunt, quæ tamen te diſſentiente nunquam ſatis firma exiſtimabo. Quàm ridicula pleraque populorum etyma, nec ipſe ignoro, neque quiſquam eſt, qui æquè ad Becceſelena nauſeet. Sed niſi fallor, alia eſt Toliſto-Bojorum ratio. Multa erant præterea, quæ ad tuas reſcriberem;

berem; ſed tempore excluſus neceſſariò ad proximas rejicio. Hoc unum, quod in ſcheda leges, amicus meus, cetera vir bonus, ſed ex illorum genere,qui,quod volunt,valde volunt,quin ex te quærerem,excuſari non paſſus eſt. Vale V.Illuſtris, & me inter homines tui cultores amatoresq; cenſere perge. Merulæ, ſi apud vos eſt, multam ſalutem. Multam item Meurſio. Cui ne ſcribam,ſatis cauſſæ eſſe exiſtimo, cum munera mea Calvi ad Catullum comparet,ita enim ejus litteræ loquuntur,quas Vandermylio coram oſtendi, ne ſcriptio quidem grata accidere poterat. Ille fortaſſe aliò ſcripſit: Interim. Porci illius Patavini quem dicis, nihil unquam ad nos. Et an Verres hic dignus iſto Hercule? nam & te tacente,qui fidem adhibeat; niſi ſui ſimilem reperiat neminem. Auguſtæ Vind.
XIX. Kal. Jul. An. MDC.

MARCI VELSERI
EPISTOLÆ
AD
JUSTUM LIPSIUM,
EX
BIBLIOTHECA HVGENIANA.

I.

Viro Clariſſimo & Præſtantiſſimo Juſto Lipſio, *Domino & Amico meo obſervando. Lovanium.*

NEmo bonas litteras amat, qui te non colat. Solus ego ceſſator. Manu quidem & ſtilo hactenus, non animo. Quem tui, Vir Chariſſime, amantem obſervantem diu habeo, & promere, ſæpe fuit impetus. Pudor frænos injecit. Quomodo ignotus ad Virum tantum, præſertim nulla occaſione ſubnixus! Eam nunc deniq; videor probam nactus, ideò lubens arripui. Has ſchedas inſpice, ſunt ex antiquo autographo, ſingulares iſtius generis ſuperſtites reliquiæ, multa hactenus nō viſa non audita proferunt, optimam veſtræ Belgicæ & Bataviæ partem deſcribunt. Quibus nominibus tibi acceptas futuras, non ſpero, ſed planè ſcio ex meo ſenſu. Quam cupidè enim exoſculer, ſi quod ſimile monumentum Germaniæ, aut Rætiæ & Vindeliciæ noſtræ ſe aperiat! Affectus ergò mei in te indices cape, & eum mihi cum multis hujus oræ communem ſcito. Neſcio enim quomodo, quod ille de virtute dixit, amicis inimicis æquè amabilem eſſe, geminum ego hic quotidie experior, quidquid à te litteratum prodit, omnes, non litteratos tantum, ſed nos illiteratos etiam mirificè tenet,

tenet, in tui amorem & admirationem rapit. Explicationes tibi probari valde velim, ſed ut eas minus, conſilium certè editionis ſchedarum probabis, quas adeò gratioſas apud eruditos futuras auguror, ut nonnihil favoris inde in explicationes ſit dimanaturum. Reliquum, ambitionem meam in primo iſto officii limine fateri, ea perſuaſit, tuas hac ſcriptione poſſe elici. Cogita, an tanti putes, me profecto eximio beneficio devincies, à quo tibi promitte, quidquid ab homine tui ſtudioſiſſimo proficiſci poteſt. Vale. Auguſtæ Vind. Prid. Kal. Mart. An. MDXCI.

II.

S. Me ante aliquot dies ad te ſcripſiſſe, Vir Clariſſime, ex Viviano cognoſces. Amor & obſervantia, quam tuæ virtuti & doctrinæ debemus omnes, à me impetraverat. Etſi difficulter: Subverebar enim, ne moleſtæ & impudentes viderentur interpellatrices, litteræ ab homine ignoto profectæ. Ac ſuſtinuiſſem me, niſi impuliſſet occaſio, quam tibi probandam ſperabam. Schedæ ſc. itinerariæ, quas ex antiquo autographo, ſingulari hujus generis ſuperſtite monumento, ſi tamen ſuperſtes eſt, deformatas, publicas feci. Hæ cum pleraque inviſa inaudita proferant, multam Belgicæ & Bataviæ veſtræ lucem inferant, quin facile aditum exoraturæ eſſent, dubitare non poteram. Conciliatrices itaque blandiuſculas præmiſi. Sed ecce in manus prædonum incidiſſe audio, quibus vel hoc nomine malè ſit, nec an poſtliminio in libertatem vindicandæ, conſtat. Quid ego facerem? Quando ardor ille tibi innoteſcendi non defervet, ſed --- creſcit in horas, aleam ſemel fruſtra jactam, viſum repetere. Tu ſive conſtantiam, ſive pertinaciam, in tuam amicitiam penetrandi, recti conſules, ſanè ſi doctrinam humanitas æquat, & me ſaltem in extrema tuorum cera ſcribes. Nam ſic omninò accipe, qui de ſcriptorum tuorum præſtantia acutius me uno judicare queant, multos eſſe, qui te plus ament & admirentur, neminem. Vale Vir præſtantiſſime. Aug. Vind. Pr. Non. April. MDXCI.

III.

S. Serius reſpondeo, non mea, tabellarii culpâ, cujus negligentia factum, ut tuas, Clariſſime Lipſi, ante non multos dies acceperim. Amorem, quem ſpondes, amplector exoſculor: quando ita à juventute inſtitutus ſum, præcipuum vitæ fructum in eorum benevolentia poſitum exiſtimare, quorum virtutem & doctrinam inprimis mirarer. De Vellejo gratias ago: næ tu in rependendo promptus & largus. Neque cenſuram, neque elogium expectas; ſed verbo dicam, eo loco hic apud nos, quo tua omnia, ſummo. Lazii fragmentum de bello in Suevos, quam rectè divinaſti nugas? Vulgatum tamen aliquoties admiratores invenit. Et verò digladiantur etiam, an Ciſara Auguſta noſtra,

an

an neſcio quod in vicina Bajoaria oppidum. Ego multis argumentis conjicio, narrationem totam luſum eſſe hominis malè feriati, qui Caroli M. aut Othonum tempore ſcripſerit : non multo recentiorem indicio Urſpergenſis & Friſingenſis, qui ſe famâ jam tunc vetuſtate inolitâ niti ſignificant : etſi Friſingenſis Varianam cladem interpretatus, quod multi imperitè ſequuti. Habes in ſcheda fragmentũ, & notas inter exſcribendum natas : inſpice, ſi tanti putas, & juva nos qua potes. Debes profectò : quandoquidem Vellejum ſemel illuſtrandum ſumpſiſti, tuâ intereſt, ne quid illi adulterini aſſuatur : noſtrâ, cum res Vindelicas præ manibus, & hoc ulcus tangere neceſſum habeamus, ſectionem tibi potiſſimum peritiſſimo chirurgo committere. Lazius hic deridiculo, non præter morem. Verè & medicè de homine medico medicus ſcripſit, ingeſſiſſe multa, digeſſiſſe pauca. Librum in Dialogiſtam vidimus, & legimus cum voluptate, execrati adverſarii impudentiam, dementiam, impietatem. Si vetus de te ad nos rumor, utinam autem verus, erit quod Diodoris acrius doleat, illi ringantur, boni omnes ſibi gaudeant, tibi gratulentur. In quo omine deſino, tu ratum præſta, ita te æternum ſalvum ſalus. Auguſtæ Vind. XVII. K. Junias. MDXCI.

IV.

ERuditionem in te, Clariſſime Lipſi, dudum amavi : humanitatem, ex quo tempore priores tuas accepi : nunc etiam pietatem, cum, quod antea rumor attulerat, animo tuo interiorem quietem & ſecuritatem partam, ex te intellego : Amorem tot acceſſionibus auctum perpetuum ominor, ſiquidem Funiculus triplex difficile rumpitur. Tu verò macte hac felicitate, quam tibi non ego unus, ſed quotquot hîc tui pietatiſque amantes vivunt, gratulantur. Ut enim ille de virtute ait, ſemper eſſe amabilem, ſed gratiorem in pulchro corpore, ſic habet pietas, ſibi ſola ſatis, non tamen eſt, quin litterarum ſplendore mirificè illuſtretur, nec omninò ulla rebus humanis utilior poteſt accidere conjunctio. Utinam tibi Deus mentem injiciat, velis hujus tuæ in rem Chriſtianam voluntatis publicum extare teſtimonium, magno multorum bono, *non* fallor, fiat : haud ſanè quod te fidei noſtræ càpita aut certius, aut uberius, aut ſubtilius, quam alii fecerunt, tractaturum exiſtimem, ſed quod aliquos, qui ut Theologorum ſcripta attingant, nunquam perſuaderi poſſent, auctoritas & exemplum, alios orationis tuæ ſiren, nihil blandior, in rectam viam ſint deductura. Ubi tu porrò rectius operam colloces? Nam ut neſcio quibus Chronologis & Weſtphalis, ineptiſſimis hominibus, reſpondere inducas animum, eiſque vel horulam largiaris, ſcio non facies. Oratione, quam de B. Virginis Mariæ laudibus à te habitam audivimus, fortaſſe id argumentum attigiſti :

giſti; quicquid eſt, ne quæſo nos cela, qui omnia tua ſuſpicimus, ut etiam litterulas inter cimelia condamus.

De Etruſca conditione rectè deliberabis: multum litteræ & litterati Mediceis debent, fatendum eſt, At vix ſcio, an præter unum aut alterum, Mureti inprimis, plura transalpinorum hominum exempla ſint obvia, quorum Ingeniis in Italiâ invidia & ambitio Italorum non obſtiterit. Pſeudo-Velleiana te mecum damnare video, nec præter opinionem.

In Cæſarem, Livium, Florum, & Cæſareos ſcriptores, hoc eſt, in omnem Romanam hiſtoriam, quæ promittis, utinam quamprimum repræſentes: magni alicujus Medici opem, multos infeliciter experti, diu eſt quod iſti flagitant. In Spartiani Caracallâ quærebam, quid ſibi hæc vellent, Circa Rætiam non „ paucos barbaros interemit: militesq; ſuos quaſi Syllæ milites „ cohortatus eſt & donavit. Quæ eſt iſta tam eximia Syllæ co- „ hortatio & donatio, quam reſpexit, doce nos; quæ apud Salluſtium & Appianum de Sylla legimus, huc vocare, frigidum opinor, peculiare quid voluit Spartianus, Vale, vir præſtantiſſime. Auguſtæ Vind. x. Kal. Febr. An. MDXCII.

V.

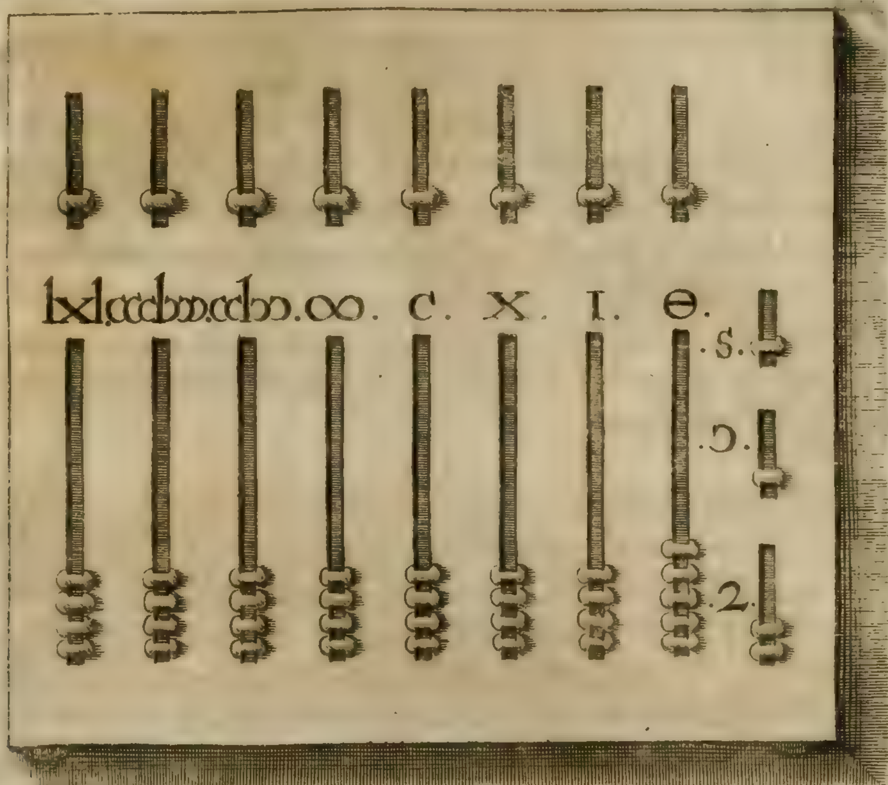
Mitto tibi, Clariſſime Lipſi, ſpeciem abaci ænei antiqui chartulâ expreſſam, quæ ſe commodum obtulit, cum neque tuarum deſiderium jam diutius ferre, neque eas præterquam ſcriptione poſſem elicere, & intelligerem eſſe hominis aut impudentis, aut imprudentis & ſanè importuni, inani ſcriptione cujusquam otium interpellare.

Scis ductis lineis & poſitis calculis rationes nunc vulgo ſubduci, eo propemodum abaci uſus recidit, ſed viâ, uti vides, diversâ, neſcio an ſimpliciori & expeditiori, quam valde velim firmari verbis ſcriptoris alicujus veteris, probi. Horatius,

Lævo ſuſpenſi loculos tabulamq; lacerto,

Parum huc opinor facit. Tu cogitabis, nos docebis, & quod unicè cupio, amare perges: nam ut amicitiæ noſtræ memoriam etiam ad poſteros propages, etſi inter prima in votis habeo, præ omnibus æris marmorisq; monumentis æſtimaturus, vereor tamen ne improbum ſit petere. Communis amicus Vivianus neſcio quid de face hiſtorica indicabat; An id eſt, quod ad me ſcripſiſti te in Cæſarem, Livium, Florum, Spartianum, & reliquos Auguſtæ hiſtoriæ ſcriptores meditari? Sive hoc, ſive aliud, ne, quæſo, differas, ſed rem litterariam quamprimum iſto quoque ſplendore illuſtres. Vale. Auguſtæ Vind. VI. Id. Mart. An. MDXCIII.

Abacus

Abacus æneus eſt, forma & magnitudine, quam chartula exprimit. Foramina ſcilicet, ordines ſive alveoli, in ſuperiori parte octo, totidem in inferiori parte. In ſuperioribus ſingulis alveolis ſinguli ſunt claviculi umbellati, ſive capitibus latioribus, ita ut hinc inde moveri queant, nec tamen excidant. In alveolis inferioribus ſingulis quaterni ſunt ſimiles claviculi ductiles & umbellati, præterquam in alveolo Θ. ſignato quinque claviculi ſunt: rurſus in tribus alveolis, qui extra reliquorum ordinem, in duobus quidem s. & ɔ. notatis ſinguli ſunt claviculi, in 2. verò duo ſunt. Claviculi itaque in univerſum XLV. omnes mobiles. Parte adverſa characteres inſcripti, quos dixi Θ. s. ɔ. 2. Dein numeri I. X. C. ∞. ccIɔɔ. cccIɔɔɔ. IxI. parte averſa nullæ notæ, claviculi tamen, quod neceſſe eſt, hinc quoque in alveolis conſpicui: ad angulos quatuor lunulæ paullo craſſiores, & magis quam claviculi extantes, annexæ ſunt, hæ abacum ſuſtinent, ne claviculorum uſus impediatur.

Uſus videtur fuiſſe hujusmodi, ut in XIV. alveolis, quibus numeri ſub vel ſupra ſcripti claviculi inferiorum alveorum ſinguli tot numeros, puta aſſes aut ſeſtertios notarent, quot character interjectus: ſuperiorum verò claviculi uno amplius quam inferiores claviculi ejus alveoli omnes. Quo poſito facile eſt intelligere, quomodo ductione claviculorum, quibus I. interjecta eſt, exprimerentur inferioribus omnibus quatuor, ſuperiori unico quinque, itaque collectim novem: fuerit addendus decimus, reducebantur hi claviculi, & movebatur primus inferioris

alveoli x. deinde ſecundus, tertius & quartus ad XL. uſque, ſuperioris alveoli claviculus addebat L. ut colligerentur XC. Deinceps in centenariis, millenariis & reliquis par ratio. Alveolus Θ. inferior quinque claviculos habet, totidem uncias ſignificantes, uti videtur. Jam ſi ſuperior una amplius, ſex nimirum uncias denotat, conficientur XI. unciæ, & ſi duodecimam adjicere voluerimus, reducemus hos claviculos, ducemusq; unicum inferioris alveoli I. quem integrum aſſem eſſe diximus. Idem uſu veniet in ſeſtertiis, ſiquidem XII. aſſes pro ſeſtertio accipimus, nam hic variatum. De alveolis s. c. 2. parum liquet, neque eorum uſum adhuc recte aſſequor.

VI.

S. Caſui, Vir Clariſſime, quicunq; ille fuit, qui priores tuas intercepit, admodum iraſci non poſſum. Etſi eas ſanè ſalvas, te moleſtia iterandi toties eadem caruiſſe vellem, mirificè tamen amoris conſtantia delectatus ſum, quam tertium repetita ſcriptio, non niſi deperditis prioribus litteris exercuiſſet. Quid quod diuturnum etiam ſilentium excuſas, & ſuſpicionem culpæ minus fidè cultæ amicitiæ purgas: ne vivam, ſi quidquam legi hoc anno ſuavius, amabilius, ipſa charta, ipſi litterarum characteres benevolentiæ auram redolere videbantur. Reperi tamen in tanta ſuavitate, quod me morderet, adeò nihil ſinceræ voluptatis largitur hominibus Deus. Vidi enim te manifeſtis amoris & benevolentię ſignis in me editis immenſum detrahere fidei ſententiæ, quam de libris meis rerum Auguſtanarum tuliſti perhonorificam; neque ego profectò, qui mihi malè nimis ſum conſcius, judicium iſtud unquam jactare auſim, in quo jus gratia flexum eſſe omnes intelligant. Romanam militiam ex Polybio avidè expectamus, fila item aliqua facis hiſtoricæ, quando te eam per partes daturum ſignificas. Sicubi noſtro nomini locus pateat, ut poſteris inde conſtet, me inter Lipſii amicos numeratum, id ex animi mei ſententia ambitioſis quorundam titulis longè anteponam.

A Fulvio Urſino duas inſcriptiones bene veteres Romæ nuper erutas accepi, quas ad Ortelium mitto, ea lege, ut tecum communes habeat. Vale, mi præſtantiſſime Lipſi. Auguſtæ Vind. XI. Kal. Jan. An. MDXCIV.

VII.

And. Schottus hac tranſiens me humaniſſimè complexus eſt, adeò profectò, ut qui ejus amore jã antea incaluerim, nunc ardeam medullitus: is cum abiens nunquid ad te litterarum interrogaret, ſe enim recta in Belgium ire, viſum piaculum, negare. Et verò commodùm in manibus erat Nicolai Serarii, qui Herbipoli vivit, epiſtola, & in ea hæc de te verba: In eo ipſo Machabæorum

bæorum libro ſunt id genus non pauca, quorum unum vel alterum Domino Lipſio, quem in iſta antiquitate facio plurimi, propoſui. Autumnus erat, hyems abiit, nobile lanigeri ſydus, quod cuncta ſequuntur, exſurgit, necdum tamen à Phœbo illo radiolus. Novi, adeoque, ubi ipſemet minimè ſcit, non ſemel, ſummam hominis humanitatem expertus ſum, ita ut vel ad eum meas non perveniſſe, vel occupatiſſimum eſſe ipſum ſuſpicer. Vales, & merito, apud ipſum auctoritate, tibi enim pæne plures quam Gallico illi Herculi catenæ. Rogo mihi ab eo, ſi qua ipſi fraternitatis & cognationis ejus, quæ lib. 1. Machab. cap. 12. v. 21. ſcribitur, veſtigia uſpiam notata, impetres. Iis quæ habeo non plura, ſed expreſſiora & certiora deſidero, neque quin habeat ambigo. A Prienenſi Mandroryto non eſt quod caveat, ut aliud nihil ſim, ſanctum tamen Hieronymum libenter audio, qui neſcio quem laudat, quod quæ à quibus didiciſſet, ingenuè profiteretur, & hodie meo in Paullo legebam, Reddite omnibus debita, cui honorem, honorem, honore invicem prævenientes. Sed egone ſatis pudens, qui tibi alieno etiam nomine negotium pergam faceſſere? Sic eſt, mi Lipſi, Serarius me à te amari exiſtimat, & mihi hanc illi demere opinionem cautio eſt, quid facerem? Audaciæ apud te periculum adire eligo, tu ad me deterrendum, vel doctus minus, vel minus humanus ſis oportet. De rerum noſtrarum ſtatu, Schottus fortaſſe aliqua coram; qui tibi adveniet ſpoliis utriusque Heſperiæ onuſtus, nam & nobis theſauros ſuos hîc explicuit. Vale dulce decus meum. Auguſtæ Vind. Prid. Non. Jun. An. MDXCVII.

VIII.

VAletudo tua mirificè me ſollicitum habet. Si jam confirmata, quod Deum omnibus precibus oro, quæſo, fac ſciam, ſaltem per amicos, Schottum aut Ortelium. Admiranda, crede mihi, in deliciis ſunt, omnibus, etiam iis, quos ab his litteris non putes tangi. Sed hic eſt librorum tuorum genius, livor audiat licet, ſine compare exemplo. Auguſtæ Vind. IV. Id. Jan. Anno MDIIC.

IX.

S. Diu eſt, Vir Clariſſime, quod manuum hoc officio inter nos ceſſamus, neutrîus credo culpa, dum tu quidem arbores ſeris alteri profuturas ſæculo, me meæ etiam occupatiunculæ diſtinent: Animis interim utrimque calentibus, nam de meo, ipſe mihi ſum rectè conſcius, tui, ſtricturas in litteris ad amicos vidi. Et caveſis credere, mi Lipſi, me ſuaviorem ullum in hac vita putare fructum, quam amari à tui ſimilibus. Significavit Ortelius, quid de cadavere apud nos nuper invento, deq; conjectura noſtra reſcripſeris, Ea Urſino planiſſimè arriſit. Ego recipio

cautionem, qua tu de antiquiſſima vetuſtate excipis, quod tum corpora uri, non humari ſolita; neque Corneliorum & Marii exemplis, aut ſi qua ſunt priva alia ejus generis, contra pugnem: ſed recentius ævum, poſt deſitam demum uſtrinam, ultro tribuam, Romanum tamen. Vidi, qui huic mori terminum in Antoninis figerent, neſcio quam firmis argumentis nixi, & num non credibilius, quod de cetero fere fit, exoluiſſe paullatim. Omnia profectò dubia, verum hariolari liceat; cum Aurelianum rem in Vindelicia geſſiſſe Vopiſcus ſcripſerit, & Zoſimus multa Alemannorum millia iis locis ab eo cæſa indicet, quid vetet militem interpretari, qui eo ipſo bello fortiter fecerit, abq; imperatore donatus fuerit? Niſi tibi ſanè hæ nugæ ſunt, quod vereor. Admirandorum tuorum mirifico tenebar deſiderio, ut primùm nomen & argumentum inaudii, id deinde Schottus noſter in immenſum adhuc auxit, qui illis dilaudandis, legit enim quæ typis hactenus deſcripta, ad quartum opinor librum, ſibi ipſi non ſatisfacit. Urge, quæſo, typographum, ne ſpem noſtram ultra nundinarum tempus trahat. Vale dulce decus noſtrum, & me, quod te ſeriò obteſtor, amare perge. Auguſtæ Vind. XII. K. Februarij Anno MDIIC.

X.

SEriò profectò amas me, Vir Clariſſime, qui quantumvis æger, ſcribere munusq; mittere ſuſtines. Breviores illæ tuæ ſolito, nihilo inſuaviores; quam putas me affecerunt extremæ duæ voculæ, Ama & reminiſcere! ſupervacuæ eæ quidem, ſi rem ſpectes, indices ſunt, imo teſtes, affectus in me calentis, quem juxta amo, & ita me Deus juvet, admiror. Librum aſpexi, nondum totum legi, neque per tempus potui, ſaltuatim quædam, quæ ipſa me multum docuerunt. Judicium ne expecta, non à me, non à quoquam hominum, olim de Lipſio, deque iis, quæ ille edidit, quæ edet, judicatum eſt. Sed nunc vetor plura, niſi quod unum addo, me pro ſalute tua vota facere nunquam deſtiturum, donec te confirmatum intellexero. Auguſtæ Vind. III. Id. Majas Anno MDIIC.

Tantum Lipſii amorem à poſteritate etiam ſciri, nimis quantum mea intereſt; ignoſce ambitiunculæ, ſiquidem tribus verbis me tam magno bono donare potes.

XI.

SEgetus ad me Patavio VIII. K. April. Totus præ gaudio extra me ſum, ita me beaſti evangeliis tuis. Lipſius ad nos? ô diem lætum! ô diem feſtum! ô diem exoptatum! ô diem! ô diem! Quando ego tibi vicem rependam mi Velſere? Lipſius in Italiã? Bene illi, bene tibi, bene mihi, bene Reip. Quidni enim in tanta lætitia propinare liceat? Dii viales adeſte eunti, adeſte redeunti,

Antonius

Antonius Poſſevinus etiam, à quo hæ litteræ, magnum tui deſiderium oſtendit. Quod te ſcire volui,ut expectationem hominum tibi eo minus trahendam exiſtimas. De noſtro opinor animo nihil dubitas,certe non debes. Vale. Auguſta Vind. Prid. K. April. An. MDIC.

XII.

O Gravem autumnum, qui omnem æſtatis ſpem intercipit. Nam nos quidem te manibus tantum non tenebamus, intuebamur, alloquebamur, complectebamur, ita ſuperiorum menſium litteris perſuaſi. Et ecce à Schotto, Lipſius de conſilio profectionis Italicæ,nutat. Ne quære,quam perculerit,ſuſtentabamur tamen,quod amici Romā nunciarent; ampliſſimus inprimis Dietrichſtenius Cardinalis, certum ibi tuum adventum haberi,eſſe admotas à viris magnis machinas, à Cardinale præſertim Sfortia, quæ vel invitum pertrahant. Cum alteræ à Schotto,tinniente illa littera, quam tu vocas,in mugientem male ſaginatâ, Lipſius mutat.Cauſſa,ſive invaletudo,ſive quod omnes, etiam ingratiis in Italia retinendum augurentur, ſive adventus Principum ex Hiſpania exſpectatio. Quicquid horum, graves te in conſtituendo cauſſas ſequutum, profectò nullus dubito, illisque etſi ignoratis facile aſſentior, hactenus ut approbem, ut ſine doloris ſenſu,qui poteſt? neque tu poſtules mi Lipſi. Feremus igitur,&nos tuo amore conſolabimur,quem,ſi mihi quidquam credis, multorum Principum magnificis pollicitationibus meritò ante ferimus, quod & hoc ævum & omnem poſteritatem ſcire cupimus, neque non fiet, ſi mihi pars æqua amoris tecum. Quod commodo tuo velim, interdum vel per Schottum fac intelligam, quid rerum agatur, quid ſub manu habeas, quid vetus;quid novum,primum ſecundum,publico dare pares, mirificè enim,ita me Deus amet, de te loquendo, cogitando, legendo recreor. Tabulæ itinerariæ me interpretem reperiſſe ſpero, ne nimirum diutius edita inedita maneat. Vale Auguſtæ Vind. Kal. Septembr. An. MDIC.

XIII.

BEne Schotto, quo ſequeſtro crebræ inter nos ſalutationes commeant. Sed num ſe iis noſter ſuſtentet amor? Credo, ut eſt quotidianorum officiorum uſus. Nunc,quoniam grandis cauſſa incidit, non magis feram vicaria manu tibi gratulari, quam alienum animum meum gaudium gaudere patiar. Ego verò tibi ipſus illum diem ſeriò gratulor,qui, ut non unus neque ex una Belgicæ civitate litteris ad me perlatum eſt, tibi pulcherrimus illuxit, quo Sereniſſ. Principes,ut te orantem audirent, & quidem imparatum , ſcholæ veſtræ tecta ſubire non dedignati ſunt,eo ſucceſſu, ut recedentes beneficium accepiſſe non dediſſe vide-

viderentur. Apage Pompejos, apage Poſidonios; alia erat illorum temporum ratio: hæc ætas, ſi omnia circumſpicias & expendas, nihil profecto vidit ſimile. Nos non tuam tantum, ſed litterarum vicem lætamur universè, quibus privata virtus hunc tantum honorem publicè exorarit. Perpetuas in Senecam notas eo expectamus animo, quo tua omnia, intendit deſiderium Senecæ nomen, quod mihi ab uſq; fere pueritia inter chariſſima, tum etiam expecto, an ego tibi de pilicrepo ineptiſſe videar. Vale, V. Præſtantiſſ. & hominem tuo amore non indignum, ſiquidem amorem amor meretur, amare perge. Auguſtæ Vind. VII. K. Febr. An. MDC.

XIV.

EN faſciculum à Puteano tuo. Ego de facilitate mea quod tibi querar habeo. Dum amicis panegyricum ambitioſius oſtendo, & legendum petentibus ſatis firma fronte negare non ſuſtineo, ipſe eo careo, ille per aliorum manus, perq; vicinas etiam urbes vagatur. Interim, quæ legi & intellexi, ſunt ſanè præclara, haud dubiè item reliqua. Et immortali nos beneficio affeceris, ſi perpetuam hanc in Seneca operam præſtiteris, cum præſertim multa in eo auctore adhuc jaceant, non alio quàm Lipſiano acumine erigenda. Diſſertatiunculam, quod te tamen facere video, cave extenues. Quod in illa verbum, judicij & prudentiæ non pleniſſimum? quæ ego in omnibus tuis ſcriptis, ita me Deus amet, ſupra etiam ingenium & eruditionem, quamvis utraque ſumma, admirari ſoleo. Me non blandiri, ipſe mihi conſcius ſum; tu ſi candorem iſtius pectoris noris, credas. At brevior eſt, quam pro majeſtate tantorum Principum. Nimirum expectabant Phormionem aliquem, qui aliquot horas de ipſorum officio, & omni ratione Reipubl. Belgicæ copioſè diſſereret. Quod iſti vellicant, mihi prima laus habetur. De imagine, gratias habeo. Ea jam in aliquot exempla, hîc, in Italia multiplicata eſt. A me, quando pro tua modeſtia cautum voluiſti. Artifices etiam noſtri publicabunt, addito emblemate, quod quantumvis illuſtre & magnificum, nemo niſi iniquus abjudicet. Nuncius de clade ad Oſtendam, nos nuper mirificè perculit. Erexit rurſus Principis incredibilis, etiam ab inimicis, quorum litteras legimus, laudata virtus, & ſupra fortunam animus. Veriſſimè elegantiſſimi poëtæ illi elogium ſubſcribetur,

Fù perdente, e vincente, e nelle averſe
Fortune, fù maggior, che quando vinſe.

Omnia hoc Duce Belgis ſperare licet. Spem Deus firmet. In quo voto finio. Te, præſtantiſſime Lipſi, precatus, ut tuum in me amorem velis eſſe perpetuum, quod eo vehementer recreer. Vale. Auguſtæ Vind. XIV. K. Aug. An. MDC.

Schon-

Schondonchus proximè innuebat, forte brevi futurum, ut Delrium, cujus Orientium legimus, complecterer. Quod profectò magnopere cupio, ſed ſi apud vos adhuc eſt, officiosè ſalveat.

Photius abſolutus eſt, ipſe quidem. Lucem ei appendices adhuc invident. In Geographicis dabit Hœſchelius noſter ad nundinas, quædam Scylacis, Artemidori, Dicæarchi, Iſidori, Marciani.

Et hoc pæne fugerat, quibus oſtenderim imaginem, gratulatos eſſe melioribus literis, Lipſium juveneſcere. Sic enim planè viſum, cum ea contendentibus, quæ ante annos opinor XIII. publicata eſt.

XV.

ICOnem nuper promiſſam habes. In qua artificis affectum probes, præquam quod manus effectum dedit, opinor. Delrium ſuaviſſimum hominem his diebus complexi ſumus. Viſit enim nos de via, & confirmandæ valetudinis cauſſâ aliquantum hîc temporis ſubſtitit, etſi videbatur feſtinare. Multa inter nos confabulatio, de rebus veſtris publicis, de tuis item privatis. Unum gratiſſimum fuit audire, te difficillimis quibusq; Senecæ abſolutis, jam ad epiſtolas emerſiſſe, quæ ut magna, ita planiſſima & expeditiſſima ſit pars totius operis, neque dubitandum, quin brevi Latinum philoſophum, tuo labore multis modis & meliorem & illuſtriorem, ſimus habituri. Plinii nuper me locus exercuit, de quo, niſi melioribus occupationibus tuis parcerem, te lubens legam judicem. Eſt libro XXXVI. cap. XII. de pyramidibus in hæc verba, *Ampliſſima, octo jugera obtinet ſoli, quatuor angulorum paribus intervallis, per octingentos octoginta tres pedes ſingulorum laterum.* At niſi me omnes rationes fallunt, area quadrati, cujus ſingula latera ſint DCCCLXXXIII. p. erit jugerûm ultra XXVII. Itaque eo fere prolabor, ut Plinium aliquanto plus ſcripſiſſe, quàm intellexiſſe exiſtimem. Quod ne iſto loco ſuſpicari temerarium videatur, facit ejus tot aliis incogitantia. Plures in pyramidum hiſtoria authores ſequutus eſt, proditis etiam nominibus. Primus Herodotus, maximæ pyramidi octo plethra tribuit, alius eorum qui deinde XI. ſequuntur, opinor, DCCCLXXXIII. aut ut quidam codices habent, & quæ meo ſenſu ſanior lectio, DCCLXXXIII. Has ergo ſententias Plinium ita confudiſſe exiſtimo, ut unam ad modum areæ, alteram ad lateris menſuram imperitè conferret. Cum Herodotus plethris certè latus menſus ſit. Familiare autem Latinis, etiam optimi ſæculi, jugera, quamvis tanto majora, pro plethris reddere. Sic enim Lucretius, Virgilius, Tibullus, Ovidius, Higynus, novem Tityi apud Homerum plethra, totidem

jugera interpretantur. Mela rem propius attigit, *Maxima, tres namque ſunt, quatuor fere ſoli jugera ſua ſede occupat, totidem in altitudinem erigitur.* Hero quippe Mathematicus, duo plethra unum jugerum conficere ſcripſit, quod & ipſum tamen rotundè magis quam vere dictum. Sed refert præterea obſervare, quod Plinius *octo jugera obtinet ſoli*, Melam eadem phraſi ſcripſiſſe, *quatuor fere ſoli jugera ſua ſede occupat.* Cum interim ex comparatione ad altitudinem conſtare poſſit, Melam longitudinem lateris haud quaquam ſoli ſuperficiem intellexiſſe. Verum, ego longius, quàm conſtitueram, progredior. Vale Vir Præſtantiſſ. & ama amantes. Auguſtæ Vind. Idib. Septembr. An. MDC. Litterulas Saſſenati inſcriptas Pinellus Patavio miſit.

XVI.

EN ineptias, quod dolenter addo, Italicas. O nationem, cui ego judicii laudem attribuere ſolitus! Sed hoc nimirum eſt, quod vulgari monemur proverbio, generoſiſſima vina in mordaciſſimum acetum corrumpi. Niſi quod iſti fæces, quàm acetum verius. Neque enim obſcurum qui coituri ſint. Si tamen tam ſtultum conſilium ullo unquam tempore ſucceſſum habiturum. Utut erit, te hæc quamprimum ſcire, tua intereſſe cenſui. De Seneca, omnes qui iſtinc ſcribunt, bene nos ſperare jubent. Ego verò quoties rei molem cogito, fidem quantumvis volens, illis accommodare vix poſſum. Interim promiſſam epiſtolarum chiliadem, quod vel nullo, vel exiguo tuo labore fieri poſſit, expleri deſideramus. Veſtam vidimus; in tantillo libello tantam bonarum rerum mirati copiam. Itali, ſi viri ſunt, nodum quem tu in eo nectis, ſolvant. Vale. Et me etiam ſilentem amare perge, nam quod nuper ad Schottum ſcripſi, inanes litteras, niſi quid incidat, quod vel tua vel mea interſit, mittere non placet. Auguſtæ Vind. Prid. Id. Novembr. An. MDCIII.

Robertus Titius Bononia XIV. K. Novembr. MDCIII.

AUdio eſſe nonnullos Italos, qui de compacto Lipſium adoriri meditentur: ſcriptumque adverſus eum valde acerbum edere cogitent. Ego ſane hominem unicè admiror, nihilq; dici poſſe perſuaſum habeo, quo ipſius gloriæ vel minimum officiatur: itaque me longiſſimè ab hac conſpiratione abeſſe volo, ac doleo vehementer has turbas excitari adverſum eruditiſſimum ac modeſtiſſimum virum, cujus ego ſcriptiones magno cum meo profectu aſſiduè in manibus habeo, quemque omni invidia longè majorem eſſe autumo, nec is fortaſſe alienum animum à me ſui ſtudioſiſſimo gerit, cujus etiam rei opinione ipſum ego viciſſim unicè diligo,

diligo, inque oculis aſſiduè fero. Denique ita cenſeo, neminem à multis annis extitiſſe, cui noſtræ litteræ magis debeant, ut omnis labor in ejus gloria deterenda prorſus inanis futurus ſit. Imo verò plurimum inde viri laus adaugebitur, quem totæ propemodum nationes aggredi neceſſe habent, ſi de ejus laude quidquam deminutum velint. Invidentiæ non obſcuræ indicia ſunt hæc; at ea, ut fulmen, non niſi ſumma afflat. Hoc te ſcire volui, ne me hujus conſilii participem eſſe unquam ſuſpicari poſſis.

XVII.

QUandoquidem me ſeriò & pro amico jubes dicere, Ego tibi valde affirmo, ſcriptionem Hallenſem, tot ingenii luminibus diſtinctam, omne, omne inquam ſine exceptione, punctum tuliſſe, non unum pietatis; ſed à piis. Quæ aliorum ſit ratio, ignorare non potes, quos illo ſpiritu agi, cujus Nicæna ſecunda Synodus actione quarta, ex Sophronii limonario meminit, ſi verum volumus, manifeſtum eſt, nihil enim æquè invitis auribus ac Virginis laudes admittunt. Tu contra audentior ito, Et quoniam ad Sichemenſem non à me uno vocaris, neque tibi hæ ſcriptiones graves, ut ais, hanc occaſionem bene de cœleſtibus merendi, perire non patere. At materies non tam uber. Scriptio ſit pro materie, vel epiſtola, vel commentariolus, quod ſi Saginare placet, promptum theſes ipſas libare, de miraculis, quod in Hallenſi obiter feciſti, de ſacris peregrinationibus, de divæ Virginis, & generatim imaginum cultu. Decorè & utiliter à te fiat, lecturis iis, qui omnes aliorum ſacras commentationes faſtidiunt, Lipſii verò nihil negligunt. Hiſtoriam Gallicanam aliquo ſchemate tangas cenſeo, cujus aliquando teſtimonium ad poſteros extet, quod de carmine in Jeſuitas, cent. epiſt. ad Germanos & Gallos epiſt. XLIX. aptè feciſti. Refert enim publicè intelligi Lipſio diſplicuiſſe. Vale. Auguſtæ Vindel. Poſtrid. Id. Decembr. An. MDCIV.

XVIII.

DIvam Sichemenſem accepi, & legi, quam avidè, quanto cum ſuavitatis guſtu; nihil attinet dicere. At tu jejunitatem & maciem argumenti excuſas, mihi contra videtur; Hallenſi nulla re, niſi temporis longinquitate, & pro ea hiſtoriæ modo, cedere. Quam illuſtre, quam certum, quod nec impudentia factum negare auſit, poſtremum in Johanne Clemente miraculum? Itaque eo ſe convertunt, dæmonis eſſe præſtigias, nimirum, *ſi patremfamilias Beelzebub vocaverunt, quantò magis domeſticos ejus*, & quidem inſignitè matrem. Nihil amabilius rejectiuncula ad finem, oppoſitâ Sannioni Batavo, quam cordatè, graviter ſimul & argutè, ita me Deus bene amet, exequutus es. Sed facere

 non

non potes, quin eundem honorem adverſitori Spirenſi, ita ajunt, paullò uberiùs habeas: meretur labor tanta cura exantlatus, non vulgarem aliquam coronam. Scaligerum ſe tibi de carminibus purgaſſe, P.Schottus ſignificat, gaudeo. Ut mirè contra doleo, ob ea,quæ in Serarium & Delrium, nihil impotentius dudum vidi, non in iis ipſis,quorum convitiari profeſſio eſt. Ut fallitur quisquis,impetu ablatus,his artibus famam ſive quærit, ſive retentat, ſive etiam tuetur? Frater an iſtuc ante abitum ex Belgia excurrerit,ſubdubito, ita in arctum cogebat tempus reditui præſcriptum, aulæ lentitudine vehementer præciſum: hanc qui curtam primus appellare auſus eſt, ſupra omnes ſycophantas hominibus impoſuit. A Mercuriali & Bonciario ſalutem aſcribere jubeor. Bonciarius judicium de ſcriptis ſuis à te expectare ajebat, ſed nimis miſera ſit Lipſii conditio; ſi ſe omnibus præbere cogatur. An noſti in Italia repertos, qui dentes in Politica tua acuerent, ſic,ut rem ad *Inquiſitores* etiam deferrent, duobus præcipuè capitibus nixi, ob ea,quæ de Judæis,& quæ de Savanarola ſcripſiſti utrobiq; una aut altera vocula notabatur. Verum amicis facile fuit calumniæ illam nubeculam veritatis luce diſſipare. Ut primùm ad me indicium, incalui, & ad hominem magnæ opinionis,qui jam in partes tranſierat,tanta animi & verborum contentione ſcripſi, ut jam omnes omnium offenſiones pro Lipſio ipſe ultrò ſuſcepturus videatur. Vale. Auguſtæ Vind. x. Kal. Jul. An. MDCV.

XIX.

IGnoſce, de Lampugnano, indici tuo nondum fidem habeo. Quam enim tenuis Titiani nominis conjectura? magis eſt, ut quidam contra interpretentur: qui latere velit, nunquam ſe tam diſertè prodat. Adde, quod tam illiberalis perfidiæ flagitium, in homine bonas litteras profitente, mihi ſanè nunquam fiet veriſimile. Rectè meminiſti, quæ ego olim Titianis verbis ad te non ſemel perſcripſi, nunc alterius epiſtolæ autographum accipe, quod commodùm in manus venit. Si certiora argumenta amicus tuus contra habet, manus invitus dabo,neque abſtinebo,ſaltem ſi tu pateris, quin homini tam impurum facinus in os quodammodo exprobrem, & amicitiam in omnem reliquam vitam renunciem. LOVANIUM tuum noli tenuare,& delicias facere. Satis novimus Lipſianum Genium: quod tu negas, nundinæ non invidebunt. Sed quid fit Hallenſi antagoniſtæ? quem ego ſic impune triumphare non poſſe ferre videor, neque capio,quodnam altius conſilium calamum contineat. Epiſtolam Photianæ editioni ornamento futuram,nuper accepi. Et Schotti prudentiam magnopere commendo, qui hanc unam facem, quam innumeras encomiaſticorum carminum ſcintillas prælucere maluit.

luit. Vale. Et fac quod facis, hoc eſt, perge amare. Auguſtæ Vind. VIII. K. Febr. An. MDCVI.

XX.

POſtquam de Titio ſcripſi, nihil litterarum à te accepi. Nunc mihi Bonciarium, imò Sebaſtianum Maccium iſtum vide: quid id nominis, quid hominis, mihi adhuc, tecum opinor, ignorare licuit: inſigniter litteratum Bonciarius ait. Sed planè ejus in te amor, atque adeò, ſi dicendum, pietas, non tam exempla aliorum, quàm etiam fidem ſuperat. Nam qui maxima tibi quæque coram in os polliceantur, affatim reperias, raros qui parem cineribus affectum præſtent, poſt omnem conſumtam ambitionis oſtentationem, quod Maccio equidem facere fuit animus. Cujus niſi te, transmiſſà epiſtola autographa, certiorem facerem, bis peccare videbar. Vale. Auguſtæ Vind. XIII. K. April. An. MDCVI.

MARCI VELSERI
EPISTOLÆ DUÆ
AD
PAULUM MERULAM.

XXI.

Salve Vir Clariſſime.

CUm te primum geographica meditari intellexi, animo linguaque ſtatim favi, ita me omnia Ennii tui, eruditio, diligentia, judicium pariter delectaverant. Favi autem eo impenſius, ne quid diſſimulem, quod te antiquitatem ſpectare animo neſcio quomodo conceperam. Itaque Schoppio, me per id tempus forte viſenti, auctor fui, de nobili tabula itineraria, tum opportunè manu quodammodo ex diuturna ſervitute miſſà, te admoneret, futuram quippe egregio operi magno ad omnia tum ſubſidio, tum ornamento. Qua de re ſcripſi ad Ortelium quoque, cujus manibus bene ſit. Is reſpondit, alio te campo decurrere, noſtri ævi argumentum eſſe. Mihi verò in mentem venit, id cujus in ipſo intuebar exemplum, fieri poſſe, ut animo ad geographiam ſemel inclinato defixoque, plus quam initio propoſuiſſes complecteteris, à nuperis ad vetera gradum faceres, & utramque ætatem ſumeres illuſtrandam. In quà ſententia, Ortelio nunc vita functo, confirmor quotidie magis, qui tibi hanc ab illo veluti lampadem traditam, certè relictam ominer. Ne quære quanto cum bono publico, quantaque cum nominis tui dignitate & gloria, horum enim nihil non in aperto eſt. Ego, ut me tibi totum

aperiam, ſerius & vehemens hortator accederem, niſi quod nonnihil vereor, ne tu, magno ſcilicet tuo jure, hominem peregrinum & ignotum ſubimpudenter officioſum, averſere, resque ſibi ſuas curare, de tuis æſtimandis tibi conſilium relinquere jubeas.

Vice ergò ſaltem indicis fungar, & quod excitando homini laudis occaſionem captanti ſatis ſit, digitum intendam, ubi ejus meſſis multo uberrima. Joannes Moretus tabulæ exemplum his litteris adjunget, juſſi enim ſimul ac abſoluta eſſet ad te mitteret. Ejus te primus aſpectus docebit, quam incredibiles, inde utilitates antiquitati geographicæ, hiſtoriis, & omni demum elegantiori litteraturæ proventuræ ſint, ſi peritus interpres acceſſerit, ſine quo in vulgus neglecta & contempta jaceat neceſſe eſt. Cæterum an tu tibi eam gratiam demerendam cenſeas, jam tui judicii eſt, ego nihil addo. Nam quanti à me fias, à quo tibi tam gravis tamq; luculenta provincia ultrò defertur, tute facile intelligis. Quam tuâ cauſſâ omnia cupiam, tum demum intelliges, ſi quâ in re voluntatis meæ periculum feceris. Ill. Scaligero quæſo multam à me ſalutem, à quo reſponſum exſpecto. Clariſſimus item Cluſius ſalveat, cui ego debeo. Tu ſi reſcribere voles, ad Moretum litteras mittes, vel ad Carolum Taſſis tabellariorum Antverpiæ præfectum, aut ad Matthæum & Davidem Langios mercatores, omnes rectè curabunt. Vale. Auguſtæ Vind. XIV. Kal. Decembr. An. MDIIC.

Veronæ ad Amphitheatrum ante paucos dies ſaxum grande effoſſum eſt, eâdem inſcriptione ex duobus lateribus bis inſcriptum,

NOMINE
Q. DOMITII. ALPINI
LICINIA. MATER
SIGNUM. DIANÆ. ET. VENATIO
NEM. ET. SALIENTES.
T. F. I.

Fide Federici Ceruti, qui miſit.

XXII.

O Svaves tuas litteras, quæ poſt ſeptimum etiam nunc menſem amorem ſpirant. Kal. enim Februarii datis nunc demum reſpondeo. Male illis ſit, qui nos iis tam diu carere voluere, ut ſuſpiciones interim commearent viciſſim, dum litteræ debebant & officia. Certè & ego ſubdubitabam, in quam partem immodicum tuum ſilentium, ſic mihi videbatur, interpretarer, & tu quin ſequius de me non reſcribente ſenſeris, fieri vix poteſt. Bene quod redditæ tandem, utrumque abſolverunt. Iſtas Antverpiam mitto, tu eâdem via, ſive Amſterodamenſi mavis, reſpondebis,

bis, cum ex utraque civitate quot hebdomadis tabellarii ad nos commeent. Verum ad tuas redeo. Quæ ut nimis de me magnificè, de te demiſſè ſcriptæ ſint, fero hanc blandiloquentiam in amicitiæ iſto limine & primo quodammodo congreſſu, utcunque, in poſterum quæſo abſtineamus. Cui enim bono? Ad populum phaleras, mi Merula, quod ego tam frequens uſurpare ſoleo, ut mihi jam propè ſymboli vice ſit. Tabulam itinerariam viſam tibi, quod profectò eſt, veris pretiis à te æſtimari, gaudeo: illud multò magis, ſtatim ac reddita, uſui fuiſſe & commodo, ſed maximè omnium, quod de ea illuſtranda ſeriò videris cogitare, utinam ſingulari opere, quod & ipſum innuis, quotidie magis experturus argumentum dignum eſſe, in quo excolendo ingenii nervos contendas, multum inde boni publicè, gloriæ privatim hauſturus. Niſi tamen opus, quod ſub manu habes, eâ forma eſt, ut illi commodè totius tabulæ explicatio poſſit inſeri, nam ego ejus ſpeciem, niſi forte ſpecimen ex nundinis mittis, animo non penitus capio, etſi ab eo, quod Ortelius ſcripſit, longè abeſſe facile intelligo. Sed quicquid futurum eſt, te tanto jam tempore decreviſſe veriſimile fit, neque ego ut mutes peto; illud peto, nos conſilii tui participes facias, quo ſaltem votis proſequamur. Quod ſuppetias petis, utinam par voluntati facultas eſſet. Interim libellum mitto, cum fide deſcriptum, hoc eſt repræſentatis autographi etiam vitiis, ex vetuſto codice membraneo, quo Notitia utriusque imperii, Itinerarium Antonini, & quædam alia, quæ plerumque conjungi ſolent, continebantur. Hunc tu valido ſtomacho concoquas velim, & id cogites, quod Virgilium in Ennio tuo feciſſe narrant. Nam aut ego valde fallor, aut XII. de Theodoſio verſus ad tabulam noſtram pertinent, & ſi in ſeptimo illud ſcribendi compendium ꝯ *quinis*, quod ex autographo eſt, *terquinis* ſignificat, nihil dubitem barbarum poëtam decimum quintum Theodoſii conſulatum, quo Valentinianum quartùm collegam habuit, notare. Quamquam tu hæc expendes rectius, ego animum tibi probare ſatis habeo. De hiſtoria Batavica ſignificabis tuo commodo explicatius, an res noſtri ævi, an ab omni antiquitate aggrediaris: nos inaudieramus Duſam Junio in eo munere, ſucceſſiſſe. Vale V. CL. & Clariſſimo Cluſio multam ſalutem nuncia. Auguſt. Vind. Kal. Septembr. Anno MDIC.

Autographum tabulam membraneam eſſe, quod in epiſtola ad ſpectatorem moneri debebat, neſcio an prioribus ad te perſcripſerim.

MARCI

MARCI VELSERI EPISTOLÆ,

AD

BON. VULCANIUM, CAR. CLUSIUM, JOH. MEURSIUM, DAVID. HOESHELIUM.

EX

BIBLIOTHECA LUGDUNO - BATAVA ET GRONOVIANA.

XXIII.

Salve, Vir Clariſſime,

ET macte hac virtute, hoc animo, atque publicum juvandi propenſione, nam me aſpectus Cyrilli tui vehementer exhilaravit: tùm planè præfatio pectus incredibili lætitia perfudit. O te felicem, qui tantos theſauros nactus, eos ſpargere quam condere prius ducas. Utinam hanc Deus mentem multis injiciat. Ego, ne neſcias, inter primos Cyrilli amatores, nomen profiteor: cujus rei hinc conjecturam capias licet, quod amico cuidam meo, homini Græcè & Latinè apprimè docto, author fui, commentarium in XII. Prophetas vertendi, is verò totum jam penſum abſolvit, & nunc maximè editionem adornat, cujus te certiorem facere, tua intereſſe putavi, ne actum ageres, cum præſertim induſtriæ latus adhuc extra iſtum campus pateat, Ezechiele maximè interpretando, quem facile æſtimare eſt, ingens volumen conficere. Prophetas minores X. ex Boica bibliotheca habuimus, reliquos duos ex Vaticana. Ezechielem etiam amicus ille meus aggredi parabat, ſed monitus ultrò deſiſtet, tui reverentiâ. Illi Scaligero, qui nos Euſebii exſpectatione cruciare pergit, multam ſalutem. Multam item Clariſſimo Merulæ, qui mihi reſponſum debet. Tu ſi reſcribere voles, quod mihi pergratum accidet, litteras ei, à quo has accipies, rectè trades. Vale. Auguſtæ Vind. XVII. Kal. Junias An. MDCI.

XXIV.

IN hac typographorum veſtrorum lentitudine, nihil verendum video, ne editionem Cyrilli, ut verſionem maximè matures, præcipites: Nam ſi in media Batavia, quæ omnis elegantiæ & politioris litteraturæ ſedes habetur ac domicilium, vinum iſtud hederam poſcit, & ne cum hedera quidem emptorem reperit, quid futurum cenſes alibi? itaque nuperis litteris, quas ante octiduum ad te dedi, ſcribendis ſuperſedere poteram. Vix diſceſſerat tabellarius, cum tuas XV. Aprilis die datas accepi. Ne quære, indigniſſima viſa Muſarum conditio, quarum triſtiſſimam ſortem,

tem,

tem,& fœdam ſæculi fatuitatem una miſeratus ſum. Eóne ſpes omnes recidiſſe, ut cum bono publico tot vigilias impenderis, prælum tibi tandem fere oſtiatim emendicandum ſit? Ego quod certò promittam non habeo, in magna præſertim hîc typographorum tenuitate, ſed omnes nervos contendam, & Hœſchelium quoque in conſilium advocabo, ſi votis tuis ulla ratione ſatisfieri queat. Quicquid autem exſculpemus ſcies, tum ratio mittendi per nundinas ſit promptiſſima & certiſſima. Procopii dodrans abſolutus eſt. Vos quid iſtic, viciſſim ſignifica, etſi omnium induſtriam in tanto litterarum neglectu, mirè flacceſcere neceſſe. Vale. Auguſtæ Vindel. IX. K. Jun. An. MDCVI.

XXV.

Salve Vir Clariſſime. *Ad Cluſium.*

QUam ſvaves mihi tuæ litteræ, quam multis nominibus acciderint, nolim quæras: Ejus enim ex prioribus meis, etiam ante quam ſcriberes, potuiſti conjecturam capere. Hoc tibi omni aſſeveratione confirmo, humanitatis & benevolentiæ adverſus me viſas pleniſſimas, neque hujus ullum certius teſtatiusque dari potuiſſe indicium, quam quod de rebus tuis tam familiariter viſum perſcribere. Quo profectò nomine amo te plurimum. Feres viciſſim hominem tui amantiſſimum te de quibusdam hortantem paullò liberius. Ut incertis nimirum caſuum connitaris te tuaque, quantum humanitus fieri poteſt, ſubducere, & tot vigiliarum lucubrationes in tuto collocare. Invitus dico, ſed ætatem tuam vides, corporis conſtitutionem item, & quid poſt fatalem horam poſterûm curæ credendum ſit, nimis quotidie experimur. Quid ſit igitur, cur non tute potiſſimùm matures extrudere bono publico, quæ editioni dudum parata habes? Moretus tergiverſatur. Eo acrius urgendus eſt, & ſanè vinci ſe patietur, Sin tamen, ambienda iſtic altera apud vos officina Plantiniana, quod omninò harum alterutram huic fœtui Levanam exoptem. Tu tibi modo negotium ſeriò cordi eſſe patere. Pinellus noſter diu eſt quod nihil reſpondet. Id in homine alias officioſo & perdiligente neſcio in quam partem accipiam, & prope eſt, ut gravius quiddam ſuſpicer. Horto meo quod tam prolixè cupis, gratias habeo, Si tuo commodo fieri poſſit, velim tibi debere de ſurculis roſarum, quas iſtic magnitudine ſpectabiles haberi audio, de Anemones item una aut altera rariore ſpecie, quas in Hiſpanicis retuliſti; & ſeminibus aliquibus exoticis, ejus generis, quæ cœlum noſtrum ferre exiſtimabis. Via Antverpienſi rectè curabuntur. Et delectatio quidem ad nos, honor omnis ad te rediturus eſt. Sed ego nimis fortaſſe impudens flagitator.

tator. Tu amoris fiduciam interpretare, & ſi qua in re opera mea tibi viciſſim uſui eſſe poteſt, cupienti impera. V. Ill. Joh. Scaligerum & Paullum Merulam meis verbis quæſo ſalvere jube. Auguſtæ Vind. III. K. Jan. An. MDIIC.

XXVI.

SAlve, Vir Clariſſime, ab homine ignoto. Cum Joanne Vincentio Pinello, quem ſplendor familiæ, virtus, doctrina juxta ornant, magna mihi intercedit, officiorum & benevolentiæ conjunctio: Is mihi his diebus proximis duos libellos de Theriaca ad te curandos transmiſit, quod ego duplex beneficium interpretor. Intellexi enim ex altero de herbariis tuis ſtudiis quæ prius neſciebam, quæque intellecta magno mihi fuere gaudio, haud dubiè futura etiam utilitati publicæ, niſi quis caſus adverſus ſpem ludat, quod omen abominor. Viſa præterea occaſio te ſalutandi, quæ mihi ne periret, fuit omninò cautio. Diu eſt enim Vir Clariſſime, nihil blandior, neque ſoleo, quod meus mirificus in te tuaque amor, qui auxit ab uno aut altero anno, poſtquam in hortos ſatis amplos migravi, ubi nunc habito, ea mihi videlicet occaſio ſæpius de te cogitandi, tuos libros in manus ſumendi, & verò avidè expetendi atque expectandi magni illius operis quod te nunc maximè elucubrare intelligo, cuique Pomonam & Floram propitias precor. Si quid de cætero in rem tuam ſcio, poſſum, mone tantum, experiere quam omnia tua cauſſa cupiam. Vale. Auguſtæ Vind. Non. Aprilis An. MDIIC.

XXVII.

SAmo te, Vir præſtantiſſime, de ſurculis roſaceis, & quidem merito tuo multùm, qui obiter interpellatus, rem tanta cura, tantaque circumſpectione temporis, tibi volueris cordi eſſe. Utinam humanitatem iſtam retaliare liceat, ſed tuum erit circumſpicere, an tibi opera mea alicubi uſui eſſe poſſit, ego recipio, me omni conatu anniſurum ne in ingratum beneficia congeſſiſſe querare. Surculi bene habiti redditi, & terræ ſtatim commiſſi, ut videbantur recentes & egregiè radicati, vitales fore nihil dubito. De Americanorum etiam tuberibus gratiam habeo, quorum hiſtoriam quod in plantarum hiſtoria à te deſcriptam ſignificas, eſt cur hanc ardentiùs deſideremus. Omninò tricones iſti interdum typographi, & in poſterum omnia impeditiora vereor, clauſis inter veſtros & Antverpienſes itineribus, ut quidem hìc audimus. Mihi quoque interdum ad Moretum ſcriptio, & monebo hominem per occaſionem, excitantur enim ſi libros à pluribus expeti intelligant. Quod ſi tergiverſatur adhuc, ſanè jus & æquum poſtulas, remittat ſaltem librum & icones, tua enim vel iſtic vel alibi typographum non difficulter reperient.

A Merula nihil dum vidi, an noſtram ille audaciam, niſi tenui-

tatem etiam, ſpernit, qui rem tantam ab ignoto auſi ſumus petere? At humanitatis erat reſpondere ſaltem, nihil enim prohibebat negare. An in illam potius partem moram interpretabimur, illum de explicanda tabula cogitare, & in eo ipſo nunc maximè verſari? Quæſo, quicquid eſt, quoniam litteras daturum ſemel pollicitus, inſta, ut promiſſa appareant. Interim à me amantiſſimè ſalveat. Vir Ill. item Joſ. Scaliger, de quo ſine amore & cultu nunquam cogito. Quod in prioribus tuis extremis erat, de Anemones aliquot generibus atque bulbaceis plantis non vulgaribus, menſe Julio & Auguſto mittendis, ſi in tempore non exciderit, multum tibi debebo. Si Antverpienſi minus poterunt, aut Agrippinenſi, aut Hamburgenſi etiam viâ licebit mittere. Vale V. Clariſſime. Auguſtæ Vind. Prid. K. April. An. MDIC.

XXVIII.

ROſæ centifoliæ quas tuo munere habeo, egregiè virent, ut de floribus etiam bene ſperandum ſit. Quod te nimirum ſcire oportere exiſtimavi, ut quoniam gratiæ referendæ nunc quidem rationem nullam ineo, te ſaltem apud memorem beneficium collocaſſe experireris, id enim etiam animus ingenuus interdum gratiarum loco æſtimare ſolet. De mittendis bulbaceis quibusdam rarioribus, hoc ipſo menſe, quo iſtas accepturus es, aut Auguſto proximè inſequenti, quam ſpem feciſti, ejus ſi te commoneam impudens videar, fortaſſe aliis, non tibi, cujus nota humanitas, & bene de omnibus promerendi ſtudium. Ego verò eſſem in hac cauſſâ paullò audacior, ſi tu viciſſim meâ hic operâ in ulla re animum induceres. Quod Moretus ſignificat, ſub prælo eſſe tuas lucubrationes, noli quæſo quærere quam gratum non mihi uni, ſed omnibus qui honeſtiſſimam hanc animi remiſſionem in deliciis habent, accidat. Vale Vir Præſtantiſſ. & Ill. Scaligero quæſo multam ſalutem, cujus litteras mihi inſcriptas periiſſe ægerrimè fero. Clariſſ. item Merulæ, qui quod me reſponſo nondum dignatur, velim ſaltem ſcire, quid de interpretanda tabula itineraria conſtituerit. Auguſtæ Vind. Prid. K. Jul. An. MDC.

XXIX.

ET bulbi, & varia Anemones genera rectè reddita. Pro quibus ſingulares gratias ago: Quod minus refero, nonnulla fortaſſe tua culpa fit; nam tu quidem indicare debebas, quâ tibi viciſſim gratificari poſſem, quod vel in poſterum facias rogo, tum omni ope & conatu annitar, ne te officiis priorem certaſſe pœniteat. Interim nemo in hortô meô pedem ponit, quin Cluſianam illi liberalitatem prædicem. De opere tuo grandi, bene ſpero, poſtquam Moretus manum ſemel admovit, nam perſequi ſuâ etiam intereſt, & ſi compoſitoris quem vocant, morbus pertinacior, alter ſubſtitui poterit, tu tantum urge hominem iden-

fidem, opportunè, importunè, quâ ratione nonnihil interdum profici, & ipſe expertus ſum: Neque ſanè mirum egere his ſtimulis, in negotiorum & occupationum illa ſtrue. Tu tibi ne deſis, vide. Litteræ à Scaligero & Merula tandem redditæ, ſexto aut ſeptimo menſe poſtquam datæ, itaque te cura eos ſubmonendi libero. Utrique reſcripſi ante perpaucos dies. Vale V. Præſtantiſſ. & me tui tuô meritô amantiſſimum eſſe omninò perſuaſum habe. Auguſtæ Vind. VI. Id. Septembr. An. MDIC.

Siquidem procraſtinat Moretus, delibera, an ſi quid rarioris aromatis ex Java allatum, illud ſingulario iſtic libello ſtatim publicare conſultius, mirum enim quam hoc genus hiſtorias omnibus fortunæ caſibus, qui in lenta editione multi eſſe poſſunt, ſubtractas cupiam.

XXX.

CUm apud Penam de hyſſopo Anglica legerem, illam dimidia ſui parte ita candicare, ut nivem & calcem provocet, ejus plantæ videndæ deſiderium inceſſit. Quod itaque tuo commodo fiat, pauxillum ſeminis ad me mittas rogo. Hui tam audacter, inquies, qui neque de præterito paria feceris? Sic eſt, mi Cluſi, me audacem in petendo prolixa iſta tua humanitas facit, tum conſcientia, quam ego tuâ cauſsâ omnia cupiam, & illud denique multò maximè, quod amicorum viciſſim beneficia nec appendenda neque annumeranda cenſeo. Si tibi tamen improbiuſcula petitio videtur; Etiam negare potes, nihil ea res de meo in te amore demet. Plantinus, ut video, ſeriò in opere tuo pergit. Ut mihi quidem perſuadeam, primum ſaltem tomum ad proximas nundinas proſtaturum, cui ſi commentarius de plantis & fructibus exoticis conjungetur, quod omninò enitêris, feremus deſiderium ſecundi tomi, in quem alienos libellos latino ſermone à te donatos, congeſſiſſe ſcribis, feremus, inquam, quocunque tandem modo. Illuſtri Scaligero nunciabis, me quotidie multa ex ejus Manilio diſcere. Clariſſ. Merulæ, me quid in tabulam itinerariam meditetur exſpectare. Libelli de menſura orbis terræ, quem ad illum miſi, meminiſſe Beatum Rhenanum, præfatione in Procopium ad Bonifacium Amerbachium, quæ in poſtrema etiam Leunclaviana editione recuſa eſt. Uterque à me ſalveat. Monerem de reſponſo ad meas, niſi quod eos antequam hæ ad te perferentur reſcripturos exiſtimo. Vale, Auguſtæ Vind. VI. Id. Decembr. An. MDIC.

David Hœſchelius, qui ſcribenti aſtat, ut Scaligero ſalutem ipſius nomine aſcriberem, voluit.

Clariſſ. etiam quæſo Meurſius per te ſciat, ſe ſuo merito valde à me amari.

XXX. Nam

XXXI.

NAm hoc quidem propemodum eſt, quod, nunc quidem, ad te ſcribam. Tu ſi mihi, Valere, reſponderis, officium feceris. Verùm ſeriò cùm ad complures iſtic amicos ſcriberem, te, quem inter primos, merito tuo numero, præterire non potui: Certè non debui. Quo loco reliqua botanica & exotica tua ſint, ſcire cupio. Niſi enim nos nimiopere amamus, non bene craſtino credimus, præſertim ſenes. Pinellum nuper ſeptuagenarium, mors inteſtatum oppreſſit, cum ea ipſa luce, quæ illi ſuprema fuit, teſtamentum dictare meditaretur. Sic nimirum ſumus homines. Ego te, mi Cluſi, ſi fas ſit, immortalem optem, ſed quoniam id nec per naturam, nec per naturæ dominum licet, poſteritati ſaltem immortalem te illa qua potes parte præſta. Quod ita fiet, ſi edendis tuis lucubrationibus, quas tibi inimitabili labore conſtitiſſe ex illis, quæ lucem aſpiciunt, planè apparet, ipſe præſis. Quo animo hæc ſcribo, eodem te accipere confido. Vale. Auguſtæ Vind. VII. Id. Novembr. MDCI.

XXXII.

ANnus abiit, ex quo ſecundi tomi plantarii operis edendi propinquam ſpem oſtendebas. In quem quoniam te exotica pleraque conjeciſſe ſcimus, non facile credas, quam acri & intenſo ejus deſiderio teneamur. Itaque in mentem venit, quem tandem expectationi modum figas, inquirere. Suſpicor quidem, unum typographum moræ culpam ſuſtinere. Sed aut is perpetuis monitionibus expugnari queat, aut ſi obduruit, quid non ad alium aliquem abeamus, in tanta horum copia? Profectò Wechelios non negaturos exiſtimem: Quibus ut Plantinianos nemo non præferat, ſatius tamen ſit ab iis edi, quam ab his premi. Quæſo te, ne tibi, ne famæ tuæ, ne bono denique publico in hac cauſſa deſis. Hortum meum quoties ſuperioribus menſibus aſpexi, toties Cluſianæ liberalitatis recordatio ſubiit, cui ſi gratiam ulla ex parte retuliſſem, non vererer nova, ſi minus plantarum, radicum, bulborum, certè ſeminum ſubſidia petere, nunc me conſcientia gratiæ, veteri beneficio non relatæ, modeſtiorem reddit. Vale. Aug. Vind. XVIII. K. Decembr. An. MDCII.

XXXIII.

Salve, Vir Clariſſime, *Ad Meurſium.*

LIbrum ſingularem *de luxu Romanorum* accepi. Qui me multa opinor docebit; necdum enim vacavit pellegere. Gratias interim habeo: Referam, ſi facultas ſit: Nunc mirum quàm noſtræ hìc Muſæ Acanthiis ſiccatis magis mutæ ſileſcunt. De codicibus Græcis, vellem ut vis. Sed ſpes nulla eſt, evectionem in tam longinquas & impacatas oras, iſto præſertim rerum ſtatu, impetrari poſſe. Unus ad Scaligerum Georgius Syncellus ante

annos aliquot miſſus eſt, quod iſti in exemplum trahi nolunt: Et ſanè alia tum erat temporum facies: Nunc intuta itinerum ſcimus, utroque metante ad Rhenum exercitu, ut de libris incolumibus reſtituendis, quod bibliothecæ præſcriptio habet, ſi in hoc periculum ſemel mittantur, nemo ſatis cavere poſſit. Si quid conferri aut excerpi cupies, Hœſchelius rogatus operam lubentem & diligentem puto navabit. Savilius, qui Chryſoſtomum quantum fieri poteſt integrum dare cogitat, quod nec ipſe codicum in Britanniam transvectionem ſe exoraturum ſperaret, librarium huc deſtinavit, qui cùm hîc, tum Monachii, pleraque Chryſoſtomiana deſcripſit. Vale. Auguſtæ Vind. XIV. Kal. Novembr. An. MDCV.

XXXIV.

Salve, mi Hœſcheli. *Ad Hœſchelium.*

PAraphraſes inſcriptionis Græcæ accepi, & gratias habeo. Baremium miror, & ceteros fortaſſis etiam, Caſaubono de Herode Rege ſic ſubſcribere, ut de Sophiſta ne ſuſpicio quidem ſubeat: Quem Bongarſius monitus, ultrò prætulit. Sed ſuavis Baremius, ambigit, an Herodes honorem uxori, an verò Palladi virgini habuerit: ſcimus enim ex Joſepho lib. 1. cap. 18. de Bello, inter uxores Herodis fuiſſe Palladem matrem Phaſaëli. r alior, an & nuptæ potiùs quàm Palladi honorem Hunc ſtatuit? nam cum multis & Pallada habebat Caſtus Idumæus. --- Riſi fateor ſimpliciſſimam conjecturam. Sequentium verò verſiculorum blaſphemiam abominatus ſum, -- Nec ſæclo monſtra priori Talia defuerant, faſtisq; haud pauca ſacratis 'ntruſa eſt meretrix effrons pro virgine ſacra. Sancti, mi Hœſcheli, ſunt exercitus DEI viventis, & Philiſtæus quisquis illis audet maledicere, DEUM aliquando ultorem ſentiet. Scilicet convicium in Virgines Sanctorum catalogo ab Eccleſia aſcriptas impunè jaciat, quod ſi vel uxori vel filiæ aliquis objiciat, cœlum terræ miſcendum cenſeat? En quos paullatim progreſſus priſcæ pietatis contemptus facit. Scio nec tibi probari hæc talia, ideò bilem effudi liberiùs. Vale.

XXXV.

CLariſſimo Caſaubono Sirmondianum apographum, cum interpretatione tua mittas cenſeo: In eo enim præ ceteris videor fidem, atque adeò religionem agnoſcere. Sirmondus aſſeverat, unum à ſe mutatum eſſe, quod in lapide vocabula perpetuo tenore, æqualibus literarum ſpatiis, nullo diſtinctionis veſtigio, deſcripta ſunt: -- Verſum, de quo Cardinalis Barberinus rectè monuit ---- nonnulla obſervabit, in quibus quorundam apographa vacillare video. Sed & quæ Pignorius Roma ad me ſcripſit, ipſum ſcire refert: Inventam unà cum inſcriptione arcam

cam lapideam, plenam aquæ, medicatæ odore aromatico: nam ego ex unguento degeneraſſe ſuſpicor, odorem autem tot centenis annis ſervaſſe, inprimis mirandum cenſeo: In aqua pannum laneum molliſſimum: De quo minùs diſtinctè ſciri potuit, quod maximam ejus partem aqua corruperat: Apparebat coloris fere praſini, virgatus purpura admodum vegeta. Reperti præterea annuli duo aurei magni ponderis, unus pulcherrimo Smaragdo, alter jaſpide ſculpta inſignis: Bulla ærea, & in ea Scylla extans, qualis à Virgilio deſcribitur. Hermæ cum Themiſtoclis & Socratis capitibus. Statuæ elegantiſſimæ Veneris & Adonidis, ſive quod Pignorio in mentem venit, Meleagri atque Æthiopis ex nigro marmore: Tum columnæ ex alabaſtro & nobiliſſimorum marmorum fragmenta. Vis verum ex me audire? hæc tanta, digna ſunt ſecundis Caſauboni curis. Saltem ne inſcriptio uno verſu manca ad poſteros tranſeat. Præterquam quod compertum habeo, ſi totum triduum iis impendere inducat animum, procuſurum libellum, cujus elegantia omnium politiorum ingeniorum amorem mereatur. De Herode neque te celem, ego in Atticum ſemper magis inclino. Meminiſſe potes, quæ nuper Palæſtino argumenta objeci: Nunc, quid illi quæſo rei ſit cum Themiſtocle & Socrate? quos ab homine Attico, & quidem Sophiſta, ornatos nemo mirabitur. Nam ſi Triopium extaret integrum, Miltiadem quoque & Cimonem, quos Herodes in majoribus numerabat, opinor conſpiceremus. Statuam, quam iſti Adonidis ſeu Meleagri eſſe exiſtimant, ego ſive Pollucis, ſive Achillis, ſive Memnonis interpretor. Diſertè enim Philoſtratus ſcribit, Herodem his alumnis - - - - *imagines venantium, & venatione functorum, & ad venandum paratorum*, erexiſſe, *partim in quercetis, partim in agris, partim ſuper fontibus, partim ſub umbris platanorum,* uti Morellus vertit, & quam prope hæc ad Triopium? fateor equidem, Philoſtratum de Græcia loqui, ſed idem Herodem conſilium Romæ ſequutum eſſe, nihil impedit. Quin animadverte etiam in precationibus, quas Philoſtratus Herodem adverſus illos, qui ſtatuas læderent, edere ait ſolitum, nempe eæ in inſcriptione, imò in inſcriptionibus, conſentit enim hac in parte columna Farneſiana, clariſſimè comparent, Æthiopem, Indus Calliſtrati referre alicubi fortaſſe videatur, ſed eo usque non abeo. Et ſi Caſaubonus de Herode Judæo pertendat, ego ad illius caſtra potius transfugiam, quàm ut me in ſuis literis quidquam quod ipſum lateat, pervidere poſſe exiſtimem.

Vale.

MARCI

MARCI VELSERI EPISTOLÆ

AD

JOACH. CAMERARIUM, CONR. RITTERSHUSIUM, MELCH. GOLDASTUM, &c.

XXXVI.

Viro Excellentiſſimo Joachimo Camerario, &c. Domino & Amico obſervandiſſimo. Norimbergam.

S. Legi tuas litteras, Vir Excellentiſſime, haud ita pridem ad Thalmannum ſcriptas, in quibus de me pleraque amica, nonnulla perhonorifica. Utraq; nullo meo merito, ſcio. Amorem tamen tuum mihi gratiſſimum accidere tibi perſuadeas velim, cum præſtantiſſimorum virorum benevolentiam inter præcipua vitæ bona, numerare ſoleam: Daturúmq; operam ſpondeo, ut te quoque, quantum excellens iſta humanitas meretur, à me amari & coli intelligas. Laudem ſi agnoſcam, improbus ſim: Illud ſine magna fortaſſis imprudentiæ nota fatebor, me nulla re alia tam ſuaviter falli, quam ferendis laudibus, quæ à laudatis viris. Judicium tuum de chartis Itinerariis magnopere avebam cognoſcere, verùm quoniam ſtatutum habes explicationem meam expectare, transmittetur tibi illa quidem, quamprimum exempla huc perferentur; ſed vereor, ne opinionem, quam præcepiſti, egregiè ſit deluſura. Interim, ſi pateris, altera tibi petitione litterariam moleſtiam exhibebo. Legiſti opinor, apud Lazium fragmentum hiſtoricum, cujus ille Auguſtum interdum, nonnunquam Paterculum auctorem laudat: Ad neutrum pertinere mihi planè conſtat. Neq; etiam Plinii xx. libros de bellis Germanicis (quo amicus meus inclinabat) ſuſpicor: Ad quem verò pertineat, cujus ætatis ſit, quorum temporum hiſtoriam narret, quæ falſa veris admiſceat, non ita conſtat: Nam totum fragmentum ante non multa ſecula confictum eſſe, ne perſuadear, certa argumenta obſtant. Et cum ad Auguſtanam hiſtoriam omnia diſtinctè cognoſci aliquantulum interſit, nam ex hoc uno fonte mirum quam multi fabularum rivuli profluxerint, maximum apud me beneficium collocabis, ſi obſcuriſſimas tenebras tuis judicii & doctrinæ facibus illuſtraveris. Deſcripſi ex neſcio quibus Commentariis hujus argumenti nonnulla, quæ animum minus explent; à te certiora ac firmiora expecto. Ne enim hanc provinciam defugias, neu excuſatione minimè probabili, quod in chartis Itinerariis feciſti, effugias, per fidem coale-

coaleſcentis amicitiæ te rogo. An etiam amicos, quos tibi permultos homines doctos eſſe cognitum habeo, in conſilium vocandos cenſeas, tui arbitrii facio. Vale Vir Excellentiſſime, & me inter tuos numera. Datæ Auguſtæ III. Kal. Decembr. Anno MDXC.

XXXVII.

QUod proximè pollicitus ſum, Vir Excellentiſſime, jam repræſento. Mitto exempla commentarioli noſtri in fragmenta tabulæ antiquæ, quæ his ipſis diebus Venetiis accepi. Si otium legendi erit, peto judicium & cenſuram, amicè, liberè. Neque enim in hoc genere amicum quidquam, quod non liberum; Et ut cordati patres, qui liberorum peccata corrigunt, eos proculdubio impensè amant, præ mollibus aliis, qui ad omnia connivent, ſic etiam amicorum animos ex libertatis conſcientia, non ex plauſu judico. Ab Albino ſententiam de Laziano fragmento expecto, ſi adhuc ceſſat, quæſo, ne monere grave ſit: Communicabis etiam, ſi quid ex aliis de hoc argumento intellexeris. Vale Vir Clariſſime, & me tui amantem redama. Auguſtæ Vindelicorum VI. Kal. Martias Anno MDXCI.

XXXVIII.

HAbeo tibi gratias Vir Clariſſime, de libello quem Thalmannus tuo nomine reddidit. Amo in te mei memoriam, laudo pietatem in patriam, atque profecto editionis conſilium, quando in ea jam tempora incidimus, quæ periculi magnitudine omnium auxilia manu, ſtylo, voce, ut ſe quiſque maximè valere ſentit, expetant: Quanto tu rectiùs, quam quos non obſcuris ad nos rumoribus perlatum eſt; præterito autumno, in illâ ipsâ, quæ hoſtibus proxima, eorum furori tota expoſita eſt, provinciâ, auſos de ſuperiore loco deprædicare, ſubſidia à Catholicis Principibus ſubmiſſa, haud quidem miſſa, ut barbaris obviam irent, quod prætenderetur, ſed ut ſplendorem Evangelii effulgentis opprimerent, & Pontificiam tyrannidem ſtabilirent.

En quo diſcordia cives
Perduxit miſeros — Num nos vel ſalus animis inter noſmet ita affectis ſervare queat! Non velle certò ſcio. Sed hæc nos deflere poſſumus, corrigere non poſſumus. Accipies his adjuncta exempla duo pavimenti teſſellati, eximii operis, apud nos inventi, ſed eorum incuriâ, in quorum poteſtate eſt valde vitiati; quatuor coloribus variegatum, lapillis candidis, luteis, rubris & nigricantibus conſtat, ſpecie de cætero quam pictor expreſſit. Agnoſces metas, quadrigas, tyronem ad palum, gladiatorum paria, plura aſcriptis nominibus, & quædam alia emblemata, de quibus in Commentariis rerum Auguſtanarum quam accuratiſſimè fieri poterit dicturi ſumus; gratum erit interim ſi nos in

gladiatorum præcipuè nominibus juvare queas, apud Suetonium in Claudio c. 21. eſt Palumbus quidam, in Nerone c. 30. Specillus mirmillo, quod nomen à ſpecio fortaſſe ductum, nam ſuſpicor in pavimento fuiſſe SPECIUS non SPICIUS. Sic eſt apud Juvenalem Sergius gladiator per blandiloquentiam etiam Sergiolus, plura quæ ſcriptorum teſtimonio confirmem, nondum reperio. Vale Auguſtæ Vindelicorum III. Idus Maji MDXCIII.

XXXIX.

S. De Symbolorũ & Emblematum libro V. C. gratias habeo, cœpi legere, nondum perlegi, ſed multa placuêre ex iis, quæ legi, neque deteriora cætera futura ſpero: placuit etiam filii elegia, quam præfixiſti, & gratulor tibi hunc gloriæ tuæ ſuccreſcentem ſurculum. Noſtri rerum Auguſtanarum libri ad umbilicum perducti jam ſunt, & typographo propediem tradentur, ſed vereor, non fallo, mi Camerari, ut expectationem tuam, quam nonnullam eſſe video, ſuſtinere poſſint; nam argumentum ipſum antiquitate perobſcurum eſt, neque nobis aut ingenii aut doctrinæ fiducia aliqua; diligentiam non diſſimulamus; & eo nos nomine æquiores lectores experturos ſperamus, quod amore & pietate in patriam, nullâ ambitionis aurâ impulſi, ad ſcriptionem acceſſimus. Mitto tibi ſpeciem abaci æneí antiqui, quam neſcio an jam antea videris, ſunt in eo foramina ſive alveoli XIX. & in iis claviculi, aut calculi, ut quibusdam appellandi videntur, umbellati ductiles: Quorum uſum fuiſſe exiſtimant, ut in XIV. alveolis quibus numeri interjecti, claviculi inferiorum alveolorum ſinguli tot numeros, aſſes aut ſeſtertios notarent, quot character interjectus, puta aut ſingulos, aut denos, aut centenos &c. ſuperiores uno amplius, quinos ſcilicet, quinquagenos, quingenos, &c. itaque unus, duo, tres, quatuor calculi ſub charactere I. ducebantur, ſi totidem aſſes repræſentandi, ſuperior addebat quinque, ut novem ſimul colligerent, ſi verò X. repræſentandi, reducebantur hi omnes, & unus in proximo alveolo ſub charactere X. movebatur, quâ ratione ad decies usque centena millia procedebatur. Claviculi ſub Θ ſinguli ſingulos, hoc eſt omnes ſimul quinque, ſuperior autem ſex uncias referebant, ſi addenda duodecima, ut integer aſſis expleretur, his omnibus reductis, ducebatur unus ſub I. in reliquis tribus alveolis minoribus unciæ fortaſſe partes, S. ſemuncia, Ɔ. Sicilicus, id eſt quarta unciæ pars, 2. ſextulæ duæ, tertiam ſimul unciæ partem conſtituentes. Tu has nugas, quando nunc aliud quod mittam ad manus non eſt, boni conſules, Vale Vir Præſtantiſſime, Auguſtæ Vind. XIV. K. Septembr. An. MDXCIII.

XL.

EN tibi Clariſſime Camerari, libros rerum Auguſtanarum Vindelicarum noſtros, his ipſis diebus Venetiis allatos, quos quoniam

niam te cupere antehac oſtendiſti,curę fuit,ut inter primos haberes,profectò ante eos,quibus inſcripti ſunt:Quam miſerè vereor, ut expectationi, quã inſcriptio præteritis nundinis me invito edita,apud quoſdam,uti audio,concitavit,pares eſſe poſſint:ſuſtento me tamen conſilii mei conſcientiâ;hoc enim probandum,rerum exitum neutiquam præſtandum eſſe ſcio, multò minus hominũ rumores. Conſilium autem nemo ſpero improbet, qui pietatẽ in patriam probandam exiſtimet.Aventinũ interdum acerbius tetigiſſe videri poſſum,ſed id, certus ſum,magno ſuo merito. Nomẽ ejus ſi diſſimulare licuiſſet,feciſſem omninò lubens;hanc quippe moderationem in reliquis à quibus diſſentiendum fuit, tenui, in hoc non licuit; cum enim is Vindelicum nobis cognomen abſtulerit;& cum hoc cognomine ornamenta ex antiqua hiſtoria propemodum omnia,quomodo non prævaricator haberer,ſi tectè& leviter pupugiſſe ſatis habens, abire permiſiſſem, cum præſertim in ejus ſententiã jam multi adeò pedibus irent; In totâ tamẽ cauſsâ modeſtiæ lineam me nõ prætergreſſum ſpero, quod tui judicii facio.Nunc ignoſce, admodũ feſtinanti, & Vale. Aug. Vind. VII. Id.April.An.MDXCIV.

XLI.

Librum de Aucupio, Vir Clariſſime,accepi,per otium,quo hactenus nullo uſus ſum, inſpecturus diligenter: Helluanti illum quodammodo, & tranſcurrenti viſus à Friderico ſcriptus, haudquaquam ad Fridericum,etſi ſcio Albertum magnum libro 23. de Animalibus niti aliquoties auctoritate falconariorum Friderici Imp. à quibus ſcriptus videri poſſit, ſed aut ego fallor, aut Albertus de hoc libro non ſenſit. Dignus profectò typis videretur, ſi maximè ad manus alter integrior codex eſſet, ex quo lacunæ iſtius explerentur; ſed nihil hujus ſine tuo conſilio, ſaltem conſenſu fiet,de quo obiter admonere poteris. Principem,apud quem hoc munus rectè colloces,neminem ſcio,niſi ſi fortè Mauritium Haſſiæ Landgravium, quem ſeriò litteras amare audio, is opinor rem ſuis momentis æſtimare poſſit: De paterno libro nuper edito magnas habeo gratias, etſi nolim me tam iratis Muſis natum exiſtimes,ut is non jam antea apud me fuerit.

Ab Urſino his diebus litteras accepi,& inſcriptiones ſimul duas, haud ita dudum Romę repertas,quas tecũ communes facio.Prior ſic habet,

MARTEI
M. CLAUDIUS. M. F.
CONSOL DEDIT

Quam obſervat antiquiſſimam eſſe, antiquiorem nimirum illa C. Duilii, quæ in Capitolio extat,fuit enim M. Claudius Coſ. An. V. C. CDLXVI. Pater Anno CDXXII. Nepos An. DXXXI. is ſpolia opima retulit. Monet apparere in lapide ſcriptum fuiſſe DOVIT pro DEDIT. antiquè, nimirum DONUM. DOVIT. Inventa eſt extra portam Capenam,ubi templum Martis. Altera hæc eſt,

VIA. QUÆ. DUCIT
PER. AGRUM
NONIANUM
A. M. XX. DEVERTIC
SINISTROSUS
PER. COMPITUM
SECUS. PISCINAM
IN. FUNDO
DECIMIANO
THALAMIANO
JUNCTIS. DEBETUR
ITA. UTI. HODIE
IN. USO. EST

Cum hac ait conjungendum Feſtum in, Mutini Titini ſacellum, ubi diverticuli meminit. Vale, Vir Præſtantiſſime, & hominem tui amantem redama. Auguſtæ Vind. Idibus Novembr. Anno Chr. MDXCIV.

XLII.

EGo me parum amicè facere exiſtimem, Vir Clariſſime, ſi qua in re amici mihi opera nullo illius incommodo commodare poſſit, ea uti negligam. Cum itaque Werdenſteinius proximis diebus Friderici II. Imp. libros duos de aucupio ad me miſerit, eosque eo autographo, quod beneficio Hieronymi Baumgartneri ampliſſimi apud vos II. Viri & tuo habuerit, deſcriptos ſignificaverit, mihi verò ii, ut ut barbarè ſcripti, lectione non indigni viderentur, viſum de autographo inſpiciendo cogitare, cum id præſertim neſcio quibus figuris exornatum eſſe intelligam. Si ergo apud te eſt, rogo pro amicitia noſtra & humanitate tua, mihi ejus uſum per aliquot dies concedas, ſartum tectum me reſtituturum, hoc ipſo chirographo ſpondeo. Sin verò apud Baumgartnerum, aut alium quemvis eſt, nolo te hujus gratiâ moleſtiam ullam capere, cum Werdenſteinii apographum eo caſu mihi ſit ſuffecturum. Ab Ortelio heri litteras accepi, miſit una typum navigationis Æneæ, ad priores ſex libros Æneidos Virgilii nuper à ſe concinnatum; ſub prælo habet novam editionem Theſauri Geographici, & quintum Theatri additamentum brevi promittit. Lipſium ſcribit totum eſſe in coemptis nuper ædibus inſtaurandis, & iis, quæ de Militia Romana collegit, perpoliendis. Vale Vir Præſtantiſſime & tibi de me omnia, quæ ab homine tui amantiſſimo proficiſci poſſunt, promitte. Auguſtæ Vind. VI. K. Novembr. An. MDXCIV.

XLIII.

S Vereor, Vir Clariſſime, ne me officii prorſus & pudoris omnis oblitum exiſtimes, qui codicem tuum de aucupio manuſcri-

nuſcriptum, tot jam menſibus detineam; Cum tu me præſertim ante aliquot dies, miſſo Onoſandro, pro quo tibi gratias retulit, puto, Hœſchelius noſter, nam id ſe meo rogatu facturum recepit, non obſcurè ſubmonueris. Excuſationi varios colores prætendere poſſem, ſed uno contentus ero, veriſſimo ſimul & honeſtiſſimo, Me, ſi quid peccatum hîc eſt, fiduciâ facilitatis & humanitatis tuæ peccaviſſe, eo liberiùs, quod mihi poteſtatem ipſe feceris, libro quamdiu vellem utendi. Nunc is quidem per me redire poſſit, quoniam tamen jam diu cogito, futurum operæ pretium, illum, quantumvis lacerum, dum de meliori nulla ſpes eſt, typis vulgandi, cupio ex te ſcire, quod me antea quoque ſcripſiſſe opinor, nec reſponſum accepiſſe memini, num id te volente fieri poſſit, nam ut invito fiat, neque ego auctor ſim, neque porrò profectò ſit æquum. Rogo, me ejus quamprimùm certiorem facias, Codicem ſtatim recepturus, niſi fine edendi hîc diutius hærere malueris. Vale, Vir Clariſſime, Et ſi amicitiam litterarum frequentia minus diligenter colere videor, id occupationibus meis tribuas, quæ plures ſunt, & alieniores à Muſis quàm vellem. Auguſtæ Vind. VI. K. Maji An. MDXCV.

XLIV.

GRatias tibi pro inſigni munere, ſecundo tuo ſymbolorum tomo, diu eſt quod debeo, Eas nunc demum ago maximas, moram confido in meliorem partem interpretaberis, & occupationibus noſtris nonnihil condonabis; hæ qua privatæ qua publicæ, ſunt plures quam vellem, & ingenium meum natura tardiuſculum, ita retundunt, ut de litteratis litteris vix cogitare liceat. Quo te retaliem, nunc nihil apud me eſt, niſi hæc myſtica etiam, quibus me Hœſchelius per hoſce dies honeſtare voluit; Cui caveſis de me ſcribenti fidem accommodes, homo nimium blandus eſt, qui facilè in errorem ducat conditionis rerúmque mearum minus peritos, ſive ille irridere ludum habet, ſive amore fallitur, quod malo exiſtimare. De Baſilicis quæ tu edi cupis, ſcribit ad te quod res eſt: Scire quoque refert, an eclogæ ex iis tantum Baſilii libris, qui vulgò habentur, an prætereà ex aliis qui perierint, excerptæ ſint. De poſteriore Friderici Imp. libro apographo, valde te amo; nondum mihi tantum otii fuit, ex quo accepi, ut cum autographo conferre, & deliberare potuerim, quomodo maximè editio inſtituenda, itaque autographum aliquot adhuc dies apud me eſſe patieris, ego viciſſim promitto, incolume ad te rediturum, meritò enim magni à te fieri video. Quod Ortelius in orcheſtra theatri ſui tibi mihiq; locum dederit, gratulor nobis, & an ille caſu proximos voluit, an ita amicis convenire putavit? Theſaurum geographicum ad proximas nundinas non abſolvet, ſpem mihi tamen fecit

transmittendi quicquid ejus abſolutum erit. Lipſium de militia Romana edidiſſe, & Philippi Regis filio inſcripſiſſe, te ſcire credo, nunc audio totum eſſe in bellicis antiquorum machinis, quod videtur futurum ſpiſſum opus & difficile. Joan. Lævineius Lævini Torrentii, qui proximè obiit, nepos ex ſorore, novam panegyricorum editionem adornat, cum aliqua doctorum expectatione. Vale, Vir Præſtantiſſime, & quoniam me à te amari non ſolum ex litteris tuis, ſed etiam ex ſermone quorundam, qui Noribergâ huc veniunt, intelligo, quæſo in eo affectu perge, à tui enim ſimilibus amari, felicitatis partem non vanè ſtatuo: Si quid contra à me proficiſci poteſt, quod tibi & tuis ornamento aut commodo, mone audacter, experieris hominem non minus promptum operâ, quam linguâ aut calamo. Auguſtæ Vind. XIII. K. Septemb. An. MDVC.

XLV.

EGo mihi faciendum exiſtimo quod debitores non peſſimi ſolent; ſi ſortem minus poſſunt, ſaltem fœnus ſolvunt; tu te, ſpero, pro creditore non moroſiſſimo geres, & cum tibi de ſorte cautum ſit, fœnore te aliquantisper ſuſtentabis, Typographus noſter in edendo Friderico adhuc moras nectit, neque ego autographum tuum niſi abſoluta editione poſſum è manibus dimittere, niſi tanto editionis malo, ut prorſus non edere conſultius exiſtimem, Rogo te itaque per humanitatem tuam, ut hoc beneficium integrum apud me ponere, libro tuo aliquot adhuc dies carere velis. Interim uſuram, quam dixi, mitto, Publilii Optatiani Porphyrii panegyricum operoſiſſimo carmine ſcriptum, quem ex Paulli fratris codice ut exprimendum curarem, antiquitas impetravit, & inenarrabiles ab auctore impenſi labores: Utilitatem vix audeo in partes vocare, ego tamen ſcio, magnum virum ſcripſiſſe, nullum librum eſſe tam malum, ex quo non aliquis fructus capi poſſit, & id in vetuſtis præſertim, multo veriſſimum eſſe experior. Ut non ſit, tot quotidie inutiles libri exeunt, ut iſte tantillus Rempublicam litterariam nihilo magis prægravaturus videatur, Vale, Vir Clariſſime, & perſuaſum habe, me humanitatem & eruditionem tuam mirificè colere. Iterum atque iterum Vale. Aug. Vind. VII. Id. Decembr. An. MDVC.

XLVI.

PErculere me extremæ tuæ litteræ, quibus te valetudine minus proſpera uti ſignificas, meliorem, imò optimam tibi à Deo precor. Interim tibi gratulor de prudentia & conſtantia tua, quarum auxilio te iſtud onus bene ferendo levius reddere oſtendis; nullam ego præterea prudentiam in rebus humanis novi, quæ cum hac conferri mereatur. Liber tuus ſub prælo eſt,

lo eſt, & ante proximas nundinas abſolvetur, interim liberalitate tua utendo autographo fruemur, nam apographum nimis quam multis locis corruptum, Werdenſteinii dico, tuum à ſecundo tantum libro incipit, neque id adhuc conferri cœptum. Cur de auctore dubites, velim quod tuo commodo fiat, aliquando doceri, nunc per invaletudinem non eſt, cur te hæc res exerceat. Mihi planè videtur à Friderico ſecundo conceptus, à Manfredo ejus filio editus. Cum autem à Friderico ſcriptum conceptumque dico, ejus ſaltem nomen huic rei prætenſum intelligo, alias ſatis ſcimus magnates, ſi quos libros ſcribant, ſua laude aliorum opera ſcribere, quamquam Fridericum egregiè litteratum fuiſſe, hiſtoricorum conſenſus eſt. Vide in ipſo operis prologo, an hæc verba cuiquam præterquam Friderico convenire poſſint, Quamvis arduis & inexplicabilibus fere negotiis præpediti eſſemus, circa regnorum & imperii regimina &c. Quid quod paullo poſt diſertè ſcriptum, auctorem eſſe Divum Auguſtum Fredericum ſecundum Romanorum Imperatorem, Jeruſalem & Siciliæ Regem. Et mox Libri titulus talis eſt, Liber Divi Auguſti Friderici Secundi Rom. Imp. &c. In his tamen duobus locis; Divi nomen me aliquamdiu ſuſpenſum habuit, vix enim credibile id ſibi Fridericum ipſi tribuiſſe: Sed facilis eſt conjectura, id adjectum à Manfredo filio, cujus eſſe additiones illas, quibus Regis nomen præſcriptum, omnino manifeſtum eſt; nam capite VIII. (numerum capitibus diſtinctionis & memoriæ cauſſa addendum duxi) ſic ſcriptum eſt: Sunt & aliæ rationes, quas Manfredus „ Rex Siciliæ, quondam Divi Auguſti Imperatoris hujus libri „ auctoris filius, addendas curavit, cum librum ipſum coram ſe „ legi mandavit. Item libro II. cap. XIII. ubi tamen Manfredi no- „ men non eſt additum. REX. Cum ſæpe legeremus & relege- „ remus hunc librum, ut fructum ſcientiæ caperemus, & ne vitio „ ſcriptoris aliquid remanſerit corrigendum, finito prooemio in- „ venimus, quod dominus pater noſter ſubſequenter, &c. Auctor „ etiam libro primo pſittacum album ſibi à Soldano Babyloniæ dono miſſum ſcribit, quod homini fortunæ privatæ vix conveniat, multo minus id, quod libro ſecundo ſcribit, Nos quando „ transivimus mare, vidimus, quod ipſi Arabes utebantur capello „ in hac arte. Reges namque Arabum mittebant ad nos falco- „ narios ſuos peritiores in hac arte, cum multis modis falconum „ præterea non negleximus ad nos vocare expertos hujus rei, „ tam de Arabia, quam de regionibus undecumque, ab eo tem- „ pore ſcilicet, in quo primitus propoſuimus redigere in librum „ ea quæ ſunt hujus artis, &c. Hieroſolomitanam prorſus expedi- „ tionem denotat. Albertus Magnus lib. XXIII. de animalibus cap. XX. de falconibus, citat experta Friderici Imperatoris, &

cap.

cap. priori XIX. dicta Falconariorum Friderici Imperatoris, neque pro uno eodem aliquo libro accepiſſe videtur. Verum ego jam nimis diu patientia tua abutor, nec morbi quidem habita ratione. Ignoſce. Et valetudinem tuam cura diligenter. Auguſtæ Vind. IX. K. Jan. An. MDXCVI. Quem tibi, tuis, fauſtum & felicem opto.

XLVII.

REdit ad te tandem, Vir Clariſſime, diuturnus emanſor, Fridericus tuus. Pro quo ego tibi, & privatim & publicè, magnas gratias habeo, quod uſuram, mihi uni gratificatus, omnibus communem feceris, Neque unquam erit, ſat ſcio, ut animum iſtum tuum benevolum, beneficum, humanum denique, ejus pœniteat. De inſcriptione quid conſtituerim, vides. Placuit deligere Principem aliquem juvenem, cujus ſplendor operi commendationem adderet, & qui cum argumento delectaretur, tum de ſcriptione judicare poſſet. Omnia in Ferdinando viſa concurrere; jam tunc, cum illi præterito anno, hîc aliquot dies agenti, Reipublicæ cauſſa affui. Nominis tui etiam meritò ratio habita. Parcius quam pro re, dicat aliquis: Sed me modeſtiæ tuæ recordatio repreſſit: Verum tamen elogium expreſſi, quod omnes boni magni æſtiment, adulatoriis præterea calamiſtris inurere, neque te, neque me profectò dignum. Habes conſilii mei rationes, quas tibi probari cupio. Sin minus, hoc tamen ſcito, optimo omnia animo, tibi tuis æternùm devoto, cogitata, acta, peracta eſſe. Vale. Auguſtæ Vind. VI. Non. Marc. An. MDXCVI. Quo loco tertia ſymbolorum tuorum centuria ſit, ſcire cupio.

XLVIII.

AUguſta Noribergâ tridui opinor itinere abeſt, & ego tamen tuas litteras XXVI. Februarii die ſcriptas, poſt menſem demum & eo amplius, quàm ſcriptæ fuere, accepi, quod ideo dico, ne me tam ſeræ reſponſionis reum agas. Pro ruſticis opuſculis, tu cave nugas dixeris, gratias habeo, & ſi chartaceis tibi ſatisfieri pateris, refero quoque; ecce enim Daciæ vicinarúmque regionum deſcriptionem geographicam, in qua viſum per occaſionem ornare Principem Bathoreum, qui ſe murum pro domo Domini oppoſuit; adjecta ea maximè Tartariæ pars, unde ii Tartari prodiere, qui altero abhinc anno Pannoniam infeſtam habuere, ut vulgus etiam harum rerum poſſet guſtum capere. Ajunt apud vos ejuſdem prope argumenti tabulam publicatam, verùm intereſt Reipublicæ Chriſtianæ, hæc variis etiam modis in hominum oculos incurrere. Redeo ad libellos, quos miſiſti; unum ſibi bibliotheca mea vindicavit, duos, uti volebas, Hœſchelio, quartum, etſi injuſſus, Adolpho Occoni doctiſſimo & huma-

humaniſſimo ſeni, tuo nomine tradidi; neque enim invitus patieris veterem amicum in hujus elogii communionem tecum venire. Tertium ſymbolorum tuorum tomum gaudeo jam lucem ſpectare, puto de avibus futurum, ſi ita eſt, videſis an aquilæ geminæ draconi inſultantes, & Dacica tabula eô quoque transferendæ, intelligis enim Cæſarem & Bathoreum in Mahometem pugnantes ea ſpecie deſignari. De filio tuo Ludovico nihil dum inaudivi, neque hac transiiſſe puto, quamprimum ejus adventum reſciero, complectar eum peramanter, cum tua cauſſa, nihil enim humanitati tuæ non debeo, tum etiam ſua, quippe qui egregia doctrinæ ſpecimina, quæ libris tuis præfixit, dudum obſervaverim. Cl. V. Conradum Rittershuſium amicum tibi eſſe intelligo, Eum in veteri rerum Germanicarum hiſtoria cum cura & judicio verſari dicunt: Valde itaque velim, quod tuo commodo fiat, ex eo quæras, an à Tacito ad Jornandem usque, quenquam unquam ſcriptorem legerit, qui Bojorum in Germania meminerit, (nam Auſonius in Gallia meminit) atque id quidem ſuæ ipſius ætatis reſpectu; Oroſius namque, & qui ejus præterea claſſis ſunt, vetuſtiorum exſcriptores, nihil nos juvant. Sin nullus eſt, gratiam ei magnam debebo, ſi conjecturam ſaltem aliquam probabilem protulerit, ubi terrarum Bojos per tot annos latuiſſe exiſtimet, adeo quidem ut illis nihil unquam cum Romanis negotii fuerit, vix enim alia Germanicarum gentium ulla eſt, cujus in Romanis hiſtoriis nulla extet mentio. An credibile eſt Bojos ſub alieno nomine delituiſſe? facile id ſanè dictu, ſed quodnam fuit, & quæ ejus rei argumenta ſuperſunt? Juvet nos quæſo, te interceſſore, vir, cujus politæ Jurisprudentiæ me favere, norunt omnes, qui me norunt. Sed ego nimis fortaſſe impudens, qui tibi hoc oneris imponam, ut epiſtolam, quam à gratiarum actione cœpi, excuſatione finire neceſſe habeam. Si quid me contra quod in rem tuam ſit, ſcire, poſſe exiſtimas, etſi utraque in me tenuia, impera audacter, homini qui tua cauſſa omnia cupit. Vale Vir Præſtantiſſ. Auguſtæ Vind. VII. Id. April. An. MDXCV.

Gratum etiam ſit ſcire ex Rittershuſio, qui fuerint Agilolfingi, & reliquæ illuſtres familiæ, quarum in Bojorum legibus nomina extant.

XLIX.

S. Gratias habeo, Vir Clariſſime, pro geographica tabula & libellis, quos miſiſti: nunc quod rependam nihil eſt, cum erit, experieris memorem debitorem, interea temporis moram æquo animo feres, ſpero. Vetus eſt fabula, ex tribus gratiis ire unam, redire duas, eam tu mihi in rem conferre videris, ita nihil unquam à me ad te proficiſcitur, quod non altero tanto auctius

 redeat.

redeat. Filius tuus Ludovicus ex Italia reverſus heri me convenit, quid impedimenti fuerit, quo minus humanitatis illi officia, pro tua in me benevolentia, mea in te obſervantia, exhibere potuerim, ex ipſo intelliges; ſcio vulgarem eſſe occupationum excuſationem, & proinde non ſatis probabilem; ſed profectò quibus rationes meæ notæ ſunt, illi nimis ſciunt me hoc colore non abuti. Ægrè fuit, quod neque confabulari paullò liberius potuimus, cum me ejus ſermo mirificè delectaret, & jucundiſſimam Italiæ memoriam revocaret; ille verò, qui me ſub ipſum fere cœnæ tempus conveniſſet, non condicere vellet roganti, quod Hopferos adhuc ſibi adeundos, & Laubium ad cœnam vocatum diceret. Nihil tibi blandior, neque enim ſoleo, ex guſtu quem cœpi viſus eſt docto patre digna propago, Et plane tibi illum filium gratulor. Si quid in utriusque veſtrum gratiam poſſum, monete tantum, ego polliceor me facturum quæ potero omnia. Vale Vir Præſtantiſſ. Auguſtæ Vind.x.Kal. Maji An. MDXCVI.

L.

S. Quæ de rebus Svecicis alienâ manu ſcripta miſiſti, remitto, quæ tuâ, retineo, quando ita vis, Et pro omnibus meo fratrúmque nomine gratias habeo. Quod ſi nos hoc in poſterum humanitatis genere perges proſequi, magno beneficio devincies, ita tamen ut tu deſcriptionis laborem ne ſubeas, mitte potius autographa aliquanto ſerius. Rittershuſii judicium de linteis Pontificum libris exſpectabimus. Ego planè tecum ſentio, hæc fragmenta neque coloris neque ſucci eſſe pro ætate, quum affectant. Occo noſter nummos tuos domum miſit, nullum eſt meum in his talibus judicium, ſed vereor neutrum antiquam eſſe. Commodus niſi valde fallor, omninò novitius, Alter minutus litteris Arabicis, credo, notatus, paullo quidem antiquior, & genuinus quidem, ſed qui rem Romanam nulla ex parte attingat. Occo cenſebit rectius. Ego hæc raptim ſcribebam, uti vides. Vale. Auguſtæ Vind. Prid. K. Jan. An. MDXCVII, Ineuntem annum tibi, tuis, filio præſertim Ludovico, ſalutarem precor.

LI.

S. Mi ſuaviſſime Camerari, quid ineptimus titulorum iſtis inanibus, ſaltem cum apud nos, cum ſoli ſumus, hoc eſt in litteris, nam extra, nihil veto cum vulgo & ſentire & ſcribere, ad populum ſcilicet phaleras, intus, quæ amore & candore utriusque noſtrûm digna ſint. Vides quam tibi præeo viam, eâ ſi placet ſequere, & quid ni placeat? niſi ſanè iſta tibi ſubruſtica videtur ſimplicitas; in quam partem ſi me interpretaris, ſed ſpero non facies, ſupereſt, ut culpam deprecer. Suecica lubens vidi, & pro

iis gra-

iis gratias habeo, quæ ad fratrem Friſingam miſi, te non nolente credo, recepturus cis paucos dies, inde cum fide reſtituam, & quæſo, ne nos celes quicquid præterea ab Arctoo orbe ad vos, nam nos profectò propemodum citius quæ apud Antarctoos, quam quæ in extrema Germania geruntur cognoſcimus. Pithæano quoque elogio, quod Hœſchelius communicavit, valde delectatus ſum. Quî te nunc quidem retaliem non invenio. Interim excerpta ex linteis Pontificum libris, Ortelii, aut Vivis, aut cujusvis potius fide mitto, fide, ut ego, vereor non optima: ſcis quam vani Hiſpani, præter alias omnes gentes, in confingendis inſcriptionibus quas antiquas credi volunt. Hoc quoque fragmentum illum opinor genium ſapit, ſed tu judicabis rectius, & lectum aut deſcriptum Joan. Hermanno procuratori iſtic noſtro remittendum reſtitues. Quis credat Pontifices in faſtos retuliſſe exempli cauſſa. IV. Kal. Aprileis, rixam ad Janum infimum in caupona, & cauponem ad Urſum galeatum graviter ſauciatum; aut ſi retulere hoc genus nænias, fuerit ſcilicet hæc una illa die rixa, quam magna Roma! Plura ſunt ad hunc modum, ſed & alia parum credibilia, certè ut meus ſenſus eſt. Fulvius Urſinus inſcriptionem hanc bene veterem nuper ex urbe miſit, interpretandam,

M. CLAUDIUS. M. F.
CONSOL
HINNAD. CEPIT

Amicus quidam meus acutè conjectat, HINNAD. eſſe ENNAM Siciliæ, quam Frontinus HENNAM, quidam Ptolemæi codices HINNAM nominent, HINNAD. pro HINNA, D. otiosè adjectã eſſe, more priſco, cujus multa exempla in Duilii roſtrata ſuperſunt. Sed ego non video, quis ad hunc modum unquam loquutus ſit; Hinna cepit, pro Hinnam cepit, quandoquidem Hinnad pro Hinna accipimus. Judicabis una cum Rittershuſio noſtro. Vale mi Camerari, & quod enixè facis, nos amare perge: filio Ludovico multam ſalutem precor. Auguſtæ Vind. XVI. K. Jan. An. MDXCVII.

LII.

LOngum inter nos videbamur ſilere, Vir Clariſſime, cum ab And. Schotto Roma hanc ſchedam accepi, deſcriptam uti vides ex tabula lapidea antiqua anno proximè præterito erutâ. Hoc ego condimento meas tibi non omninò inſipidas videri poſſe exiſtimabam, eſt enim profectò egregium monumentum, quo Conſulares faſti multipliciter juvari queant, quà ſupplendo quà corrigendo. Schottus cum fide deſcriptum affirmat, mihi tamen unus aut alter locus ſuſpectus eſt, imò nec ſuſpectus, quin erroris manifeſtus. Tu interim doce, cujus collegii aut corporis iſtæ adlectiones & cooptationes, quod me neſcire fateor. Amicus

cus quidam meus, homo eruditus, de Conſulibus ſuffectis cogitabat, quod non placet; quis enim credat inter ſuffectos & Cæſares fuiſſe relatos? Alter magis ad meum ſenſum de Sacerdotibus aut Flaminibus Auguſtalibus, & quid ſi Saliis, in quorum numerum primores civitatis aſpiraſſe ſcimus; Saliatum Antonini Philoſophi Capitolinus, puto, commemorat: ſed hos in decurias tributos fuiſſe, nullibi memini legere. Ut ergò ſimpliciſſimè dicam, veteri formula, N. L. ſi tibi lucet, viam nobis quoque quæſo oſtende, ſin minus, Rittershuſium etiam & Schoppium in conſilium voca, & quicquid exſculpſeritis communicate, ego vobis Minerval lubens debebo. A Bonavent. Vulcanio ex proximis nundinis Jornandem exſpectamus, & commentarium de litteris Gothicis. Lipſius opus magnum politicum præ manibus habet, eo abſoluto ad facem hiſtoricam reverſurus. Vale, Vir Clariſſime. Auguſtæ Vind. Non. Martii An. MDXCVII.

Ex prioribus meis ædibus in hortos ſatis amplos migro, eo diligentius poſthac Botanicos tuos labores perlecturus, quod ſi ex divitiis herbariis, quas tibi ingentes eſſe audio, granis aliquot rarioris alicujus ſeminis hoc tirocinium noſtrum ornare voles, inprimis gratum erit.

LIII.

JOan. Vincentius Pinellus Patavio duplex apographum vitæ Pythagoræ ad me miſit, ut tibi curarem alterum, quam fidem ecce nunc exſolvo. Auctorem ille Porphyrium exiſtimat, quem Malchum appellatum fuiſſe ex Plotino ſcimus & Eunapio. Lacunas ex antiquo exemplari imitatas ait, in quo ii verſus eraſi erant; ſed cum in ſententia nihil deſideretur, videri factum deſcriptoris oſcitantia, qui eadem verba temerè repetita coactus fuerit eradere. Quas tu præterea conjecturas habebis redintegrando & illuſtrando huic theſauro, quæſo, ne nos celes: ſignifica etiam, num quis veſtrum verſionem & editionem cogitet, ne quis fortaſſe hic imprudens falcem in alienam meſſem. Jamblichi Pythagorica quæ Franekera proximè præteritis nundinis promiſit, hîc nondum vidimus, ſi ad vos perlata ſunt, ne grave ſit ad aliquot ſaltem dies communicare. Vale, Vir Clariſſime, & lectiſſimo juveni, filio tuo Ludovico, multam à me ſalutem. Auguſtæ Vind. Non. Junii An. MDXCVII.

LIV.

JAm profectò nimia eſt iſta tua humanitas, qui in morbo etiam cubans, non de commodis, quod ipſum magnum eſſet, ſed de oblectationibus meis cogitas. Quas gratias agam? Vota ad Deum ſoſpitatorem pro ſalute tua fundam, rata utinam, uti ſperare atq; ominari juvat. Verum ſic habe, mi Camerari, omnes à te litteras mihi jucundas accidere, iſtas verò tanti in me amoris tam illu-

ſtres

ſtres indices, fuiſſe jucundiſſimas; interim nolle quidquam tuo incommodo fieri:cura,quæſo,valetudinem tuam,in iſta ætate,in iſta corporis imbecillitate diligenter,quo enim te cautiorem reddam, nec ſenectutis nec imbecillitatis admonere verear. Arctoa remitto. Poloni valde turgere videntur, mirum ni malo aliquo magno gravidi. Deus bone, quæ fera, qui baculus huic diademati invideat! Stephano illis, non adoleſcente hoc Rege opus ſit, in chamo & fræno ſcilicet maxillas eorum. De navigatione Batavorum ad Indos, valde amo te,ſed ita,ſi pretium indicaveris, nam tibi detrimento eſſe nolim, nec ſanè æquum ſit. Italicam ſcriptionem de fœdere Polonico, remittes, cum erit commodum,res ea feſtinationem non habet. Vidiſti Evangeliſtam Quatramium Alfonſi Ducis ſimpliciſtam, ut ſe vocat, de Theriaca, Ferrariæ ſuperiore anno editum? Is meminit magni operis,quod de herbis Clar.Cluſius brevi editurus ſit; Auctoris nomen quin exſpectationem excitet,fieri non poteſt; ſignifica, ſi quid inaudiſti. Monumentum Schwarzenbergicæ victoriæ chartaceum mitto,quod ex ære aut marmore ſtare debebat,ſi ſuus virtuti honos eſſet. Vale, Vir Præſtantiſſ. Et filium meo nomine ſalvere jube. Auguſtæ Vind. x. K. Maij An. MDIIC.

LV.

UT video unum idem perpetuò litterarum mearum ad te argumentum eſt, Gratias agere. Et quoniam tibi, quæ tua humanitas, verbis tam facile ſatisfieri pateris, audaciorem ad petendum, niſi ſubimpudentem etiam, reddis in poſterum. Amicus quidam meus, vir magnus, Conſilium de bello Turcico,cujus inſcriptionem in ſcheda leges, magnopere videre cupit, quod cum iſtic aut editum eſſe, aut certè haberi nobis renunciatum ſit, te per amicitiam noſtram oro,ut ſi quidem venale extat, ſex exempla quam primum huc mittas,pretium à Joanne Hermanno noſtro recepturus, ſin aliter, ſaltem unum vel prece vel quocunque modo undecunque eruas; nihil mihi nunc temporis poterit accidere gratius,verum ita, ut magna gratiæ pars in celeritate ſit poſita; ſcis ipſe quam impatienter hoc genus deſideria feramus. Arctoæ nubes magnam tempeſtatem minantur, niſi quod ſunt lenti illius plagæ motus. Reponam ſpero brevi aliquid ex Italia, ſic enim ſpes facta eſt. Vale mi Chariſſime Camerari. Auguſtæ Vind. Prid. Id. Febr. Anno MDIIC. Hœſchelius Maximi myſtagogiam edere cogitat.

LVI.

LIbelli de rebus Turcicis exempla, quæ promittis, quamprimum iſtic comparebunt,exſpecto, noſtri pretium liberaliter perſolvent: Interim ſi unum ſaltem ab amico aliquo, vel uſuarium impetrare potes, gratia erit cumulatior. Quod utilia quæ-

dam in eo contineri ſcribis, nullus dubito, nota eſt Plinii ſententia de omnibus omninò libris. Alterum quoque fit veriſimile, pleraque illius Platonicis ideis aſſimilari, ita ſanè peripateticis ut audio abſurda videntur, & eo lectionis deſiderium apud me creſcit. Quorum proximè ex Italia ſpes facta, non adeò magni momenti ſunt, mitto tamen, ut tibi vel voluntatem meam approbem, ipſa Italia planè pacata, aliquo Pannoniæ bono ſpero. Vale vir Præſtantiſſime, & ſalve, meo fratrumque nomine, qui te in oculis ferimus, ſeriò dico. Auguſtæ Vind. VIII. Kal. Mart. Anno MDIIC.

LVII.

BInæ tuæ me magnopere delectarunt, humanæ nimirum & ſuaviloquentes, ſed poſterior cum morſu. Cura, quæſo, valetudinem quantum potes, in iſto ætatis provectu, & conſtitutionis imbecillitatate. Etſi fortaſſe impudens monere medicum hæc talia, velim te tamen vires recolligere lenibus amicorum confabulationibus, non lectione aut ſcriptione, quæ meo ſenſu medicinæ paullò robuſtiores, præſertim ab incauto ægro largius ſumptæ, quod de te ſuſpicor. Pro Arctois ſcriptis gratias habeo, & valde rogo, ne hoc beneficii genus velis intermittere, etſi quid reponam vix invenio. Byzantina iſta fortaſſe legiſſe non nolis, quamquam neque nova, & imperitiſſima manu deſcripta, ut lectoris interdum acumen exerceant, ſed habent omninò quędam, obſervationem merentia. Ortelium noſtrum, cujus memoriæ benè precemur, deſiiſſe vivere, dudum intellexiſti, opinor. Lipſius jam aliquot menſes in languore eſt, poſtremis ſuis ad me ſcribit, ſe editionem epiſtolarum aliquot adornare, ſi vires erunt, ad alia iturum, & ſtatim quidem ad ADMIRANDORUM partem II. Faſciculum, quem miſiſti, Occoni tradidi. Hœſchelius totus in Photio eſt. Lentum opus, ſed quod ætatem feret. Nos in litteris, vix quod canes in Nilo, ita interturbamur. Miſeremini ſaltem vos amici. Vale V. Clariſſ. Auguſtæ Vind. a. d. Prid. Id. Aug. An. MDIIC.

Pro carminibus de Javarino ecce pictum antidoridion.

LVIII.

Salve Vir Clariſſime. *Conrado Rittershuſio.*

PAraphraſim Cynegeticorum Oppiani in bibliotheca Monachienſi extare, falsò opinor ad te relatum eſt. Certè Cancellarius, ad quem ſuper hac re ſcripſi, nihil illic ineditum Oppiani præter hæc ſcholia apparere reſcribit, quod etiam Catalogus ejus bibliothecæ, qui apud me eſt, confirmat, tu vide cui de cynegeticis credideris. Interim, quamquam te ſcholia in Halieutica jam vulgaſſe video, hæc quoque mitto, ſi uſui eſſe poſſint. Ea quamprimum contuleris, quæſo remitte, ita enim futurum, Cancellario

rio fidem meam obſtrinxi. Et de acceptis etiam, tribus verbis mone. Schoppius noſter ubi vivit, quid rerum agit? Ne me neſcire patere. Servium & Variantes Tertulliani lectiones nondum vidi, ſed omnia ſalva confido. Vale mi Rittershuſi. Auguſtæ Vind. Prid. Non. Febr. An. MDIIC.

LIX.

CUm jam haſce notas ad Typographum miſiſſem, venit ad me Epiſtola humaniſſima, à Marco Velſero, Exconſule, & Septem-Viro Auguſtano, quem Virum ſumma humanitate, in ſumma dignitate præditum, etiam alibi horum Commentariorum laudavi. Ea incluſum habebat Diploma Karoli Imperatoris, nuper in vetuſtiſſimo Libro repertum: quo non fruſtrà putavit egregius ille antiquitatis indagator ac vindex, hanc editionem Guntheri noſtri ornatiorem prodire poſſe, cùm ex ea ſumi poſſint non pauca, quæ ad illuſtrandam deſcriptionem *Roncaliarum*, quæ extat initio *Lib.* 2. *Guntheri* conducant. Id igitur ſup. omiſſum, hic ſubjiciendum putavi. *Epiſtola Domini Velſeri* hæc eſt: Ligurinum tuum, mi Rittershuſi, lucem nondum aſpicere exiſtimo. Ei itaque exornando, quo gratior in publicum prodeat, Karolinum hoc Diploma, in veteri manuſcripto libro nuper inventum, mitto. Tu animum iſtum, tibi in omnibus rebus gratificandi, boni nimirum conſules. Vale Auguſtæ Vind. XII. K. Octob. An. Chriſti. 1597.

Conr. Rittershuſ. in notis ad Günthe-rum p. 203.

LX.

P. JACOBO GRETSERO.

EGo cum de Fortunati mente ambigerem, conſului, *more meo* ampliſſimum Dominum Marcum Velſerum Reipubl. Auguſtanæ II. Virum: qui *in hæc verba* reſcripſit: In quo tu, & P. Browerus conſentitis, de eo ne mihi quidem dubium eſt, Gregorium nimirum templum in honorem S. Crucis condidiſſe. Etſi lectio, *hæc templa Gregorius*, retineatur, nemo opinor contra hiſcere audeat. Sed ſequens verſus in controverſia eſt. In eo ut verum tibi fatear, *cuperit*, ægrè admitto, cùm præſertim Browerus veterum Codicum conſenſum in *coperit* teſtetur, & criminatio potius, quam laus videatur, objicere Gregorio cupiditatem veſtis Epiſcopalis, hoc eſt, per circuitionem, ipſius Epiſcopalis muneris. Sed licet retineamus, *dum pallas coperit* non tamen aſſentior Browero, interpretanti de pallis, quibus palla illa Hieroſolymitana, cujus *Gregorius* meminit, *lib.1.cap.6.* de Martyribus, involuta fuerit; quin exiſtimo Fortunatum id voluiſſe, Gregorium condito Templo, cui ſacram eam pallam intulerit, illum hoc ipſo cooperuiſſe. *Signa gerendo Crucis* Fortunati Atticismus eſt, cujusmodi plures, puto, licet obſervare, ſive ad dedicationem, ſive aliò referamus. Templum verò ante Epiſcopa-

Lib. IV. Tom. III. de Cruce fol. 544. & 550.

ſcopatum poſitū eſſe, ſequentia ſatis oſtēdunt; quem *Voti pii*, hoc eſt, affectus, ſive veriùs, operis pii cauſſam appellat, cum in animo haberet dicere, votum piam cauſſam fuiſſe Epiſcopatus: Sed iſtiusmodi inverſiones frequentes ſunt in Fortunato. Reliqua, quæ ſequuntur, manifeſtè ad Pallium Epiſcopale pertinent. Et, ut rem in pauca contraham: Ego tuæ ſententiæ, cum una exceptione, cupiditatis Epiſcopatus ſubſcribo.

LXI.

Salve, Vir Clariſsime, *Melch. Haiminsfeldio Goldaſto.*

MEmini ab Alexandro Platonico olim proditum, nec crebrò, niſi neceſſariò, cuiquam ſive dicendum ſive ſcribendum, nos eſſe occupatos. Credo quod totum hoc excuſationis genus plerumque putidum, vacuis & otioſis hominibus parum etiam veriſimile videatur. Ego me alterum moniti caput religiosè adhuc ſervaſſe probè ſcio. In prius ſi coactus impingo, ipſe credo Alexander noxa eximat. Inter tot enim curas & negotia, quæ per caput & circa ſaliunt latus, cum amicorum officiis ſæpe deeſſe cogar, quidni quod res eſt, ſi uſus veniat, etiam centies iterem? Certè reſponſum ad ſuaviſſimas tuas literas aliunde auſpicari non licet. Eas VI. K. Decemb. datas his demum diebus neſcio quis Callippides attulit, tempore quo ego occupationum mole tantum non obruebar. Eo paucis tibi nunc quidem ſatisfieri patieris. Affectum, quem offers, obviis ulnis amplector, & redamantem à te amari tibi perſuadeas, quod factis quam verbis credas malo, ſi quid unquam erit, quod in rem tuam, tuorum, à me præſtari poſſit. De Geroldo abunde admetitus es, & quidem in tempore, quod omnium gratiſſimum; Geroldus enim tum maximè in hiſtoria Boica ſub ſtyli acumine erat. Et Theganus de geſtis Ludovici Pii, quem à Pithœo editum non neſcis, Hiltegardis matrem diſertè Immam appellat, tu Rhegardem Immæ filiam, ut Imma Hiltegardis fuerit avia. De theſauro illo Germanicæ antiquitatis, vellem ſcripſiſſes diſtinctius, nam ego quidem argumentum libri non ſatis capio, neque ſcriptionis genus, an CXLV. auctores, quorum ad XXXV. nomina poſuiſti, ſinguli partem aliquam ſcripsêre? cui fini, & quo collectore? quæſo fac ſciam explicatè. De Turone & Fridebrando nihil nunc in mentem venit. Neq; in Winsbekiis te juvo. Winsbekiorum familia nuper apud Bojos intercidit, quæ an huc quidquam faciat, cogitabis. Zappes Stifft & Oggewedel mihi cum ignotiſſimis ignota ſunt. P. Gretſerus oſtendebat, hac tranſciens, catalogum collectaneorum antiquorum, quæ in duos Tomos digeſta, te Moguntiaci brevi editurum ajebat; Te dignum erit, promiſſa repræſentare: tum alias præterea opes, quas ingentes apud te & apud Clariſſimum Schobingerum, cui amantiſſimam ſalutem reſcribo, condi video,

video, bono reipublicæ litterariæ promere. Vale & depropera-tæ ſcriptioni ignoſce; nam profectò hoc ipſum ſemihorium vix aliis negotiis ſuffuratus ſum. Aliàs prolixiores expecta. Interim meam brevitatem atque jejunitatem imitari noli, neque enim dubitare debes, literas Tuas, quò longiores, eò mihi chariores futuras. Auguſtæ Vind. Prid. Non. Febr. An. MDCIV.

LXII.

Quo tu Schobingeri memoriam cumulatius dilaudas, ego eo impenſius de ejus abitu doleo. Et debeo ſanè, ſiquidem ille me vivus amavit, ut narras, neq; viſum, neq; de illo quidquam unquam meritum. Sed mi Goldaſte, ſemel hæc omnibus via terenda eſt. XXXVIII. annos exegit, quid ſi altero tanto conduplicâſſet? curricula quidem plura abſolviſſet in circo, favente & plaudente opinor ſpectatore; huc tamen tandem devenien-dum fuit, hanc metam nemo mortalium effugit, nemo effugiet, omnium noſtrûm ad eam fracti currus impingunt. Et bene ſi currus tantum, nec auriga anima excidit, alliditur, trahitur. Intelligis, quid velim, & quoniam intelligis, fac tibi quæſo ſeriò cordi eſſe. De Parænetícis amo vos, etſi rubore perfuſus: nam ſi ærea frons ſit, non duret ad poſtremam dedicationis pagellam. At ego affectum, non rem, ſpecto, & quo longius à vero in hac cauſa abis, eo me tibi plus debere ſentio. Utinam aliquando reponere liceat; occaſioni, quæ ſe offeret, non deero, dices te beneficium apud memorem collocâſſe. Egi cum Willero diligenter, ſtatim annuit, ſe æquo pretio centum exemplaria redempturum. Ut verò intellexit heredes omnia ſimul velle divendere exemplaria, ad mille quingenta eſſe, pedem retulit, neque, ut tibi ſimpliciſſimè quod res eſt dicam, ſpem video vel Willerum vel noſtratem ullum bibliopolam omnia empturum, niſi viliſſimo pretio. Valde vellem exempla aliquot, ducenta trecenta puta, ad Francofordienſes nundinas miſiſſetis. Hiſtoricorum duplex volumen in Moguntinenſis typographi manibus dudum eſſe opinabar, & illam quercum adhuc excutiendam eſſe cenſeam. Ingolſtadienſes Caniſii ſequentibus tomis antiquæ lectionis ſumptus negant, ſextus nunc nundinis prodibit, opinor, ſed jam ad ſeptimum, imò octavum etiam, materia parata erat. Libros longi fori eſſe cauſantur, perpaucos capi hoc antiquario ſtudio, quod ideò moneo, ne in illis ſpem ponas. Auguſtani typographi tenuiores ſunt, quàm ut propriis ſumptibus paulò grandioris molis librum aggrediantur. Tyrole & Winsbekio imprimis delectatus ſum, & quam vellem totum illud carminum volumen ab homine docto & diligente, qui tua veſtigia ſecutus eruditas notas adderet, in vulgus dari? Principe aliquo viro ea cogitatio digna ſit, aut certè homine, qui animum Principe dignum gerat. Vale. Aug. Vind. VI. Id. Septembr. An. MDCIV.

Nunc literas à Frehero accipio, qui Nolgeri tertii Abbatis S.Galli verſionem barbaricam (ita inſcripſit) id eſt Germanicam Pſalterii totius, paraphraſi Willeramianæ ſimilem, apud ſe eſſe ait, & publico offert, ſi typographum reperiat.

LXIII.

TAbulaPeutingeriana neq; meis ſumptibus eſt edita,neq; ejus apud me ſunt exemplaria,quæ apud Plantinianos iſtic reperiri poſſe nullus dubito.Rerum autem Auguſtanarum volumen in nundinas lubens mittam,neq; ſanè res tanti,ut vicem,quod tu innuis,repoſcat; ea te itaq; curâ levo. Nihil jam avidius,quam Caſaubonianum Polybium,ſive expeto ſive exſpecto: utinam det mercatus proximus,quod vix futurum vereor. Vale. Auguſtæ Vind. XI. Kal. Octobr. MDCVII.

LXIV.

HIeroclis facetias ex codice Auguſtano auctas P. Pontanus jam pridem convertit,& edendi occaſionem expectat,quam brevi obventuram confidit: adjunget autem neſcio quæ alia etiam opuſcula,ex Græco à ſe converſa. Tu quod Germanicarum legum vetera monumenta promittis,valde te amo; quin quoq; conſilium laudo, quod quæ religionis mutationem reſpiciunt, odii nimirum & invidiæ ſeminaria, excludis. Utinam idem in Alamannicis ſequutus eſſes. In quibus quod tomo ſecundo p.196. vitæ Notingi Epiſcopi à S. Udalrico ſcriptæ meminiſti, ſi ejus apographum per te conſequi licebit, magno me beneficio auctum putabo. Vale. Auguſtæ Vind.

MARCI VELSERI LATINÆ ET ITALICÆ EPISTOLÆ, AD ROBERTUM TITIUM, ALIOSQUE ITALIÆ SEMONES CELEBERRIMOS.

LXV.

Salve, *Vir Clariſſime*,

BEnè de amicitia inter nos auguror, quos ſimili genio inter hæc ipſa initia ſcribere video. Summas tu temporis anguſtias excuſas, à Bindonio inopinatò deprehenſus: Et mihi ſanè negotia centum per caput, & circa ſaliunt latus, ita ut Bindonium in reditu nec alloquendi, nec omninò aſpiciendi fuerit copia. Tribus tibi ergo verſibus ſatisfieri patieris nunc quidem; erit cum utrique ſe effundere liceat. Amo amorem & affectum iſtum tam prolixum tuum, cujus ſignificatio, non fallo,quo minus ex-

nus exſpectata, eo mihi gratior accidit. Quid reponam? Verborum poſſim fortaſsè aliquid, rei pro tempore nihil. Tum verbis etiam abſtinere ſit ſatius. Interim ſic habe, me ſiquid unquam usquam, quod in rem tuam, tuorum, ſit, ſi verò potero, non commiſſurum, ut officium hominis tui amantiſſimi deſideres. Laudibus, quas neque more, neque modo, qui utrumque noſtrum deceat, immerenti ingeris, porrò ſi me amas, quæſo abſtine. Nam ego ſi harum ullam partem agnoſcam, tum non tantum tua, ſed verò bonorum omnium amicitia indignus ſim. Ad populum phaleras, mi Titi. Nos litteraria potius quæſtiuncula capiamur. Qualem ex Plinio ad te affero, qui libro XXXVI. cap. XII. de maxima Pyramide ſubobſcurè ſcripſiſſe viſus. *Ampliſſima octo jugera obtinet ſoli, quatuor angulorum paribus intervallis per octingentos octoginta trespedes.* Pedes enim DCCCLXXIII. aut etiam DCCLXXIII. in ſe ducti immane quantum aream octo jugerum ſuperant. Eſt in mente neſcio quid ad hujus loci interpretationem, quod pedarius ſenator, niſi majorum auctoritate confirmatus, proferre verecundor. Bindonius in itu dixit te in Cæſarem ſub incude habere: Tum alia quædam; quicquid eſt fac diſtinctè ſciam. Nam ne Italia, Urſino & Pinello clariſſimis hominibus extinctis, ſe orbam queratur, in te, & tui ſimilibus, ſi qui ſunt, ſitum eſt. Clariſſ. Aldrovando & Velio multam à me ſalutem Vale. Auguſtæ Vind. VII. Id. Octobr. An. MDCI.

LXVI.

HOmo Italus domo, - - - - - - pro-feſſione Juriſconſultus, nomine Joannes Caſelius, ut tum præ ſe ferebat, ante quatuor opinor menſes hic fuit, hinc ad Palatinum Comitem Neoburgenſem, inde ad Electorem Saxoniæ abiit, quod Italia ſe ob Catholicam Religionem deſertam profugiſſe profiteretur; deſertionis cauſas ſe ex Lutheri adverſus Eraſmum libro de ſervo arbitrio, qui eſt ſanè longè peſtilentisſimus, ut ejus ipſos Lutheranos pudeat, hauſiſſe ajebat. Poſtquam verò hinc abiit, audio ſpargere Caſelii nomen ideò à ſe fictum, quia cum Cardinalem Baronium à me amari & coli ſciret, periculum ſibi imminere vereretur, ſi, quod res ſit, ſe Cardinalis fratre natum genuino Brocardi Baronii nomine fateretur. Habes fabulam, ut mihi quidem videtur, planè enim ſuſpicor hominem ſceleſtiſſimum ob grande aliquod crimen extorrem, Baroniano nomine ad fucum faciendum & eo magis commendandam Apoſtaſiam abuti, quòd à Germanis etiam adverſariis Cardinalis virtutem & eruditionem maximi fieri ſciat. Ex te ergo magnoperè ſcire cupio, an quis apud vos unquam vel Joan. Caſelius vel Broc. Baronius Juris Doctor fuerit, qua exiſtimatione, quando & quas ob cauſas diſceſſerit. Vides

enim Religionis cauſam hîc agi, ut iſtiusmodi peſtibus exiſtimatio, quam ſibi mendaciis peperere, veritatis luce detrahatur. Vale. Præſtantiſſ. & Clariſſ. Mercurialem ſalvere jube. Auguſtæ Vind. x. Kal. Jan. MDCII.

LXVII.

IN Plinii loco *Ampliſſima octo jugera obtinet ſoli, quatuor angulorum paribus intervallis per octingentos octoginta tres pedes ſingulorum laterum:* Numeri, mea quidem ſententia ſive integri, ſive modici corrupti ſunt; nam non diſplicet, quod Dalechampius ſeptingentos pedes, ſe in quibusdam Codicibus repeiſſe ſignificat. Sed tantulum diſcrimen ſcrupulum non eximat: Fac latera fuiſſe pedum DCCLXXXIII. area ſupra viginti adhuc jugera conficiet. Si igitur pateris, alium huic nodo quæremus cuneum, malum planè, ſed malo. Plinium ipſum plura ſcripſiſſe, quàm intellexiſſe ſuſpicor, quod & alii tibi in illo obſervarunt, nec mirum in tanta tot rerum farragine. Cum ergo Herodotum pyramidi octo plethra rotundo numerò, deindè alium ex iis, quos permultos nominat, pedes DCCLXXXIII. aut DCCCLXXXIII. exacto tribuentem reperiſſet, utrumque exſcripſit. Verùm Herodotum duplici errore, plethra primum jugera interpretatus, quod optimi & antiquiſſimi item Latinorum fecerunt, tum deinde de area capiens, quod ad latus referendum erat. Hujus rei Mela me admonuit, cujus verba ſequuntur. *Quarum maxima, tres namque ſunt, quatuor ferè ſoli jugera ſua ſede occupat, totidem in altitudinem erigitur.* Ubi ex comparatione ad altitudinem liquidò apparet, jugera non pro area & ſuperficie, ſed pro longitudinis menſura poſita eſſe. Porrò Mela, quatuor jugera pro octo plethris vertens, rei veritatem propius conſectatus, non tamen attigit. Sed nimis jam multa de hoc loco, quæ niſi tibi probabuntur, meo quoque calculo damnata pronuncio. Bellonii nullam rationem habendam cenſeo, perquam rudem enim metiendi rationem ſequitur, quod & alii noſtra ætate in Ægyptum peregrinati fecere; itaque nullis duobus convenit. Tum mirum non ſit à Plinio ad Bellonium, menſuras, aggeſta humo mutatas & contractas eſſe, id enim pyramidalis figuræ fert ratio. Quæ te ſub incude perpolienda habere ſignificas, fac, matures edere bono publico; ſeriò enim tibi affirmo me magno eorum deſiderio teneri. Interim amare perge, & quod de ſolvendis amoribus meditaris, cavebis in me experiaris Vale. Auguſtæ Vind. Kal. Febr. An. MDCII.

LXVIII.

DUm Bindoniū ex nundinis expecto, dies plures abeūt, donec eum nunc maximè verſoriam per Galliam cepiſſe; Nos hic proximis quinque ſex menſibus non viſurum audio. Tuas Jacobo Pon-

bo Pontano communicavi : cujus manum in ſcheda vides ſatisfacientem, deprecantemque, ſi quid adhuc ab homine mitiſſimi ingenii,& cui quomodo verba ea,quibus te tactum, offenſumq; ſignificas,exciderint,planè miror,ſed ſi quid adhuc deſideras, fac ſciam. Nam ego ſimultates, imò etiam offenſiunculas inter earundem litterarum Conſectaneos longius procedere nolim.Diſſentire liceat,ut ſanè licuit ſemper,licebitque & id publicè teſtari, tantum ne cum alterius nota,etiam in manifeſto lapſu.Vetus cogitemus illud:

Cuivis poteſt accidere,quod cuiquam poteſt. Sed quis eſt quæſo Pompejus Lampugnanus, ille, qui ita acriter in Lipſium? Nos ne nomen quidem antehac audieramus, & vix tamen credibile, ejus commendationem ab hoc opuſculo auſpicari voluiſſe, quod Bergomi editum,ut titulus præfert,charta fidem non facit: poſteriores locorum controverſorum libros avidè expectamus. In quibus vide an hic quoque ſcrupus,qui me exercet, quemque ad te defero,locum inveniat.Plutarchus M. Antonio diſertè ſcribit Cleopatram à Cæſare, & Gnei Pompeii filio puellam adamatam fuiſſe.De Cæſare omnes ſcimus,de Gneo quis prætereà prodidit, aut quomodo omninò fieri potuit, ſi hiſtorias paullò diligentius excutimus? Mihi planè aqua hæret,nam nec illud fortasſe probabiliter dici poſſit memoriale peccatum in Plutarcho videri; quî enim hoc? cum non appareat in nomine,ſed tota narratione aberratum eſſe. Explica,& Minerval à nobis emerere. Bindonio ſalutem aſcribo. Vale Vir Præſtantiſſime Auguſtæ Vind. VI. Kal. Maij An. MDCII.

LXIX.

POntani ſchedam, quæ nuper feſtinantis manus neſcio quomodo fugit, nunc mitto: quo tibi nimirum fidem faciam, mihi ſeriò cordi eſſe, omnes inter nos offenſionum occaſiones tolli,ſemen ipſum extingui. Optimo ſeni Velio, qui in litteris ad Occonem mei ſæpè amantiſſimè meminit,ſalutem tuo commodo *nunciari* velim, Vale Auguſtæ Vind.V.Non.Maij An. MDCII.

Legi perlibenter, quod Robertus Titius pollicetur, & librum avidè expecto, ſperoque doctiſſimi Viri labores etiam in Symbolis Ovidianis, quæ meditor, & quæ mihi quidam eruditi Viri ſuaſerunt, quibus Virgiliana placuerunt, multum adjumenti allaturos.Doleo meam uno, & altero loco ab ipſo diſſenſionem, non tam apertam,quàm inſinuatam viſam contumeliam. Conſentire & diſſentire inter doctos (modeſtè tamen) res antiqua eſt,& cum ipſis nata litteris. Si quæ eidem in Symbolis Virgilianis non probantur,expecta quæſo dum iterum prodeant,& confido, ſecundas curas fieri meliores.

LXX.

CUm tibi Pontanus ipſe per Epiſtolam ſatisfaciat, mihi eo labore ſuperſedendum eſt. Locorum tuorum ſpem nuper tam certam feceras, ut eam animo jam devoraverimus, quo nunc durius dilationem accipimus: ſi me itaque amas, editionem quantum potes matura, ſive Venetiis, ſive etiam Florentiæ. De illo, quisquis eſt, qui Lampugnani nomine adverſus Lipſium abuſus, quis non tecum ſentiat? Ego verò inter primas Lipſii laudes cenſeo, adverſariis ſic terrori eſſe, ut non niſi ex inſidiis appetant. Si quid deinde compertius habebis, ſive de codice Mirandulano, ſive de ipſo ſcriptore, fac quæſo ſciam. Ad Suetonii Correctionem, *petiiſſe ſe* pro *periiſſe* aſſenſum ſuſtineo: quod mihi neſcio quo modo inſolens illud ſe petere: nec tamen Pſyllos mortuæ Cleopatræ admotos exiſtimo, neque hoc voluiſſe Suetonium, etſi ſanè eò verba ducere, non nego, ſed commodè interpretanda opinor. Ad Plutarchi locum malo Caſaubonum audias, qui mihi ſuperioribus diebus Lutetia in hæc verba reſcripſit. Quod quæris de Pompeji & Cleopatræ amoribus, cui potiſſimum tempori Plutarchi verba ſint accommodanda: de ea re ſic nobis videtur. Gn. Pompejus Magn. F. cujus ἐρωτικὰ συμβόλαια magno illi ſcriptori narrantur, Claſſi Ægyptiacæ præfuit bello civili Pompejano, quod ſcriptum eſt diſertè in tertia hiſtoria ejus belli Latina. Hanc Claſſem Pompejus à Rege puero, & Cleopatra per Legatos impetraverat, ut non obſcurè ſignificat libro II. Appianus. Nos autem putamus Legationem hanc non alium obiiſſe quàm Gn. Pompejum, Magn. F. Tunc igitur in Ægyptum venit, & eam cum Cleopatra conſuetudinem habuit, de qua loquitur, ὁ χαμωνον. Tibi ſi aliter videbitur, non præter opinionem acciderit, meram enim, ut vides, conjecturam afferimus. Quare ſi quid ſuper hoc habes exploratius, quæſo te benignus imperti. Nunc hoc etiam me velim doceas, quis ille Bojus ſit, cujus ſcriptor Rhetoricorum ad Herennium non longè à principio libri quarti meminit, *quomodo Ladas aut Bojus cum Sicyoniis curſitarint.* Quæ verba quo pertineant aut quam hiſtoriam tangant nondum reperi, qui ſe ſcire profiteretur. Vale Auguſtæ Vindel. III. Non. Jul. An. MDCII. Mercurialem & Angelium, illuſtria Italiæ veſtræ Lumina, quin hac peregrinatione convenias non erit, utriq; ergò per occaſionem rogo fidem facias, me virtutem & doctrinam ipſorum vehementer amare, admirari, colere.

LXXI.

EGo me ſententiam Caſauboni de Plutarchi loco non ſatis planè & dilucidè propoſuiſſe video. Cleopatram à Gneo Pompejo Filio eo tempore adamatam ſuſpicatur, quo is Ægy-

Ægyptiis Navibus bello Civili præfuit, ut tertio libro illorum Commentariorum proditum, Cleopatra adhuc planè puella; ut de ætate profecto huic opinioni controverſia ex Plutarcho moveri non poſſit. Illud me magis ſollicitum habet, quod hæc mera conjectura eſt, & ſi de cætero vero non abſimilis, inde tamen ſuſpecta, quod cum Cleopatræ tot veterum meminerint, Pompejanos amores nullus præter Plutarchum tangat. Sed hoc vide, mihi certè valdè arridet — ibi fas, ubi maxima merces. Codex membraneus ambiguus Monaſterii S. Udalrici hujus Urbis, legit — ibi fas, ubi proxima merces. Prorſus volente ſententia ſtatim enim conſequitur. Aere merent parvo — quod quomodo locum habeat, ſi maxima merces priori verſu maneat non intelligo. Lipſii reſponſum ad Lampugnanianas notas legiſtis, opinor. Ego Boica in gratiam vicini Principis dedi, cui petenti, qua negarem, frontem non habui. Mittam, ſi ſit occaſio, & ſi ſcriptum iſtius cœli elegantiæ parum reſpondens, in quo Dejotarum Bojum miraturi eſtis. Verum ego rem magnorum hominum auctoritate comprobatam proponere non ſum veritus. Salus à præſtantiſſimo Mercuriale aſcripta, ſupra quam facile tibi perſuadeas, grata fuit, quippe qui virum inter paucos hujus ævi veneror; itaq; enixè te rogo, ut illi officia quæcunque à me proficiſci poſſunt prolixè deferas, neque expectationem fallam, ſi experiri libeat. Vale V. Clariſſ. Ego ſerius reſpondeo quod te nunc demum Bononiam reverſum conjecturam capiam. Auguſtæ Vind. v. Id. Octobris. An. MDCII.

LXXII.

HEri ſub veſperam litteras Bindonius reddidit, quas tu III. Id. Mart. ſcripſeras, ſtatim ad Raderum miſi, qui querelam tuam de Martialis loco deferret, quid homo candidiſſimus reſponderit, in ſcheda leges quo commotiunculam illam totam tolli cupio. Animum peccandi abfuiſſe res loquitur, & tu ſanè iratus etiam ſi ſis, quod tamen non es, opinor, fateri neceſſe habeas graviſſimum negligentiæ & oſcitantiæ crimen eſſe. Ut benedictis iſti, Raderum & Pontanum intelligo, maledicta, quæ imprudentibus exciderunt, poſthac corrigant, mihi quoque curare cordi erit. Epigrammata legi, & te valdè de illis amo, ſunt enim egregia, itaq; de concerpendis, quod innuis, non audio. Boica mittantur: poſtquam te hæc pica gravidarum more exercet. Bindonius ut commendationem tuam apud me valuiſſe intelligat, efficiam. Has præſtantiſſimo Mercuriali cures rogo — Plura alias, hæc nunc occupatiſſimus deproperabam. Vale Auguſtæ Vind. Prid. Non. April. An. MDCIII.

LXXIII.

LXXIII.

Bindonium à Nundinis non vidi, neque eum ſanè Pragam & ad Sarmatas abiiſſe intellexeram. Nolim hoc ejus conſilium editioni lucubrationum tuarum fraudi eſſe. Wottonius Prid. Id. Majas Venetiis ad Hœſchelium ſcripſit, ſe huc feſtinare, quo magis, ubi tamdiu hæreat, miramur. Schoppii ſuſpectæ apud bibliopolas noſtros non amplius proſtant, meum itaque exemplum, quod tibi rem cordi eſſe videam mitto. Ad priores tuas dudum reſpondi incluſis literis præſtantiſſimo Mercuriali inſcriptis, quem amiciſſimè iterum ſalutari cupio. Quod proximè de Caſelio ſive is Baronius eſt quærebam, quæſo fac quamprimum commodo tuo fieri poterit diſtinctè ſciam. Et ſi quid præterea eſt, quod tibi in his oris gratificari queam, mone. Excell. etiam Ulyſſem Aldrovandum, ſi quando conveneris, meo nomine ſalvere jube. Vale. Auguſtæ Vind. VIII. Id. Junias An. MDCIII.

LXXIV.

POſtremas quoq; tuas literas Radero oſtendi; quid cenſes? homo gaudio exſiliit, ſanè meritò, ſi quid eſt à laudato laudari, ſi quid ab eo, quem paullò ante ſuboffenderis. Tum caſtigationes quidem expetit, atque ſi pateris promiſſas efflagitat. Cum quibusdam locis jam ipſe poſt editionem ſententiam mutaverit, plerisq; nec ſibi antehac ſatisfecerit, nec adhuc ſatisfaciat, ſed brevi opinor Raderi Pontanique copioſas litteras accipies, uterq; enim Titium in oculis fert, & ſingularem in magna doctrinæ copia humanitatem admirabundi prædicant, publicè aliquando effecturi, ne te officio certaſſe priorem pœniteat. Ego mihi ſerio gratulor, quod conciliandæ inter vos benevolentiæ ſequeſter interceſſerim. Bindonium à Nundinis non vidi. Sed Boica, via Veneta jam dudum miſi, quæ te accepiſſe velim: tum ſi tanti putabis inſpicere judicium perſcribas rogo. Cum enim Princeps nullam excuſationem quo minus in incepto curſu pergam, admittat, ſi quid pro noſtra amicitia, pro tuo candore monueris magnus ejus uſus erit. Catalogum Nundinarium librarium vides, quem perlectum ad præſtantiſſimum Mercurialem cum literis ipſi inſcriptis cures quæſo. Lipſius pænè fuit à Medicis depoſitus, tamen vivit. Syntagma de Veſta & Veſtalibus primo miſſu daturus: Sequentur, quæ in Senecam Philoſophum molitur, tribus libris manuductionis in Philoſophiam Stoicam, & primo Phyſices ejusdem Sectæ jam abſolutis. Tu ſpem quam nobis nuper faciebas, caveſis ne in longum ducas & me tui amantiſſimum redamare perge. Vale. Auguſtæ Vind. XVI. Kal. Junias An. MDCIII.

LXXV.

WOttonius nec dum comparuit, quid ergò litteris tuis fieri velis ſignifica. Occo vivit,& ſalutem à te dictam gratam acceptamq; habuit,quod ſanè ſcriptione teſtaretur,niſi ſenectus eum ab omni officii genere adverſus Amicos pleniſſimè excuſaret. De Boicis noſtris quæſo parcius,iſta enim & judicii tui exiſtimationem,& frontis noſtræ pudorem verberant.Bindonius ſaltem ſcribere debebat, quid ſpei, quid rei Francofurti: hic ſanè nihil video, ea typographorum noſtrorum tenuitate, ut propriis ſumptibus vix quidquam unquam evulgent. *Libyca teſta* in Martiali apud me dubitationem nullam habet, ſed ſi libertatem meam ferre potes in horas,ingenioſius, quam verius excogitatum, neſcio quomodo frigere videtur. Ita meus guſtus eſt; alii aliter fortaſſè ſentiant; noſti enim in hoc genere *quot capita*— ita ut quod uni inſipidum, aliis plerumque palmarium videatur. Raderus reſcribet, opinor. De Caſelio, an Baronio, quæſo, res cordi ſit, & ſi quidem Caſelius, quem ſuſpicaris, fugit, jam tenemus hominem, quo verò certioribus, non indiciis, ſed teſtimoniis, unam omninò epiſtolam ejus manu ſcriptam, cum plures apud te eſſe ſignifices,mitte.Baronius Cardinalis,inquam, cum reſcripſit, ſe unicum parentibus fuiſſe, ita ut quisquis ſe aut fratre aut ſorore ipſius natum profitetur, hoc ipſo impoſtor ſit oporteat.Vale & feſtinationi,rogo,ignoſce: Tum has ad Mercurialem cura. Auguſtæ Vind. v. Kal. Jul. An. MDCIII.

LXXVI.

SUſpectas Schoppii nihil redire opus,non ad hunc finem miſſas, Schoppium ipſum Romæ in magna principum virorum gratia agere, non neſcis opinor; ſi tamen neſcias, viſum monere. Quicquid inter homines eruditos offenſiunculæ ſuboritur,ut ſanè quisq; ſuos patimur manes, amica diſceptatione componi, quàm convitiorum acerbitate in immenſum augeri profectò malim. Wottonium an aliquando viſurus ſim neſcio,adhuc non vidi.De Caſelio,an Baronio, fac curam non deponas. Nihil præterea eſt quod te ex me ſcire nunc quidem oporteat.Vale Auguſtæ Vind. v. Id. Jul. An. MDCIII.

LXXVII.

CAtellinus,an Caſtellinus tuus,ne dubita,uti extra culpam, ita extra omnem etiam culpæ ſuſpicionẽ eſt, quin ego eum quẽ à te amari intelligam, jam hoc ipſo diligere incipio quantumvis ignotum. Alterum illum mores ſui brevi, opinor, prodent: nam ut tantum ſcelus diutius lateat, fieri certè non poteſt. Ego de toto negotio diligenter ad Cardinalem Baronium ſcripſi. Wottonius nunquam apparuit,& alia via in Patriam regreſſum eſſe pro certo habeo, itaque Epiſtolam tuam dudum in Angliam miſi. De tertio verſu primi Martialis epigrammatis,

niſi tibi aliud videtur, adhuc ampliemus, *ficu Libyca nihil* compertius: tu verò de Radero caveſis ſequius ſuſpicari, eum monitiunculam non in optimam partem accepiſſe: quis ille homo ſit, ſi ob beneficium iraſcatur, quid adverſus injuriam faciat? Perge ergò libertate, quæ utrumque decet, communicare reliqua. Nos pari ingenuitate, ubi uſus erit, reſpondebimus. Lipſium poſt Lampugnanum alium ex Italia adverſarium reperiſſe ajunt, quem ego nondum vidi, neque nomen quidem ſatis liquidò intelligere potui, tibi de re tota conſtare arbitror, itaque diſtinctè fac quæſo ſciam. Pontanus tuas accepit. Occo officio tuo admodum delectatus, te amantiſſimè ſalvere jubet. Tu viciſſim optimo Seni Aldrovando, & cum ad præſtantiſſimum Mercurialem ſcriptio erit, huic quoque multam ſalutem meis verbis nunciabis. Vale, Auguſtæ Vind. Prid. Id. Septembr. An. MDCIII.

LXXXIII.

WOttonius Lipſiæ viſus eſt, ut eum in Patriam nobis inſanitatis rediiſſe jam dubitationem nullam habeat. Pichenam ex paucis, quæ in Tacitum edidit, æſtimo. Itaque valdè velim Marmor Piſanum ab ipſo prius diligenter inſpici, quam de Inſcriptionis antiquitate quidquam conſtituamus. Tum magnopere referat, & ſi Pichena aliter exiſtimet, eam majoribus litteris ſumma religione, atque adeò ſuperſtitione non tantum ſyllabatim, ſed litteratim & apicatim etiam, ſi has vocum ineptias ferre potes, vides enim quid velim, deſcribi: Ut nunc eſt, habet ſanè nonnulla ad quæ hæreamus, quæ priusquam oculatus aliquis teſtis fidem firmet, nihil neceſſe enumerare. Occo viſam ſine reſponſo remiſit, ſi quid majoris momenti obſervaverit, ſcies cum primum me convenerit, quod ſæpè ſolet. Pichena quid poſt Tacitum, fac ſciam, hominem enim qui hæc veſtigia ſemel feliciter preſſit, alacriter progredi publicè intereſt. Caſelii, cujus Schoppius meminit, crebrā mentionē in Petri Victorii epiſtolis Roſtochii editis reperies. Eſt verò lōge alius à pſeudo-Baronio. Salineri hypercriticum tam non vidimus, ut ne nomen quidem audierimus ante hac, ſed alicunde eruere curæ erit. Lipſius de Veſta & Veſtalibus dedit perbreve ſcriptum, ut audio, nec ipſum nobis adhuc viſum, ſed in horas ex Nundinis expectamus. Quas an Bindonius veſter inviſerit neſcio, certè hic quod ſciam non comparuit. Sed lucubrationibus tuis moram Bindonii obeſſe nolim, invenies alium, ſi te hic faſtidit. Raderus ſecundam Martialis editionem, diſtractis primæ exemplaribus, quod brevi futurum videtur, ſtatim adornaturus eſt: quod ideò moneo, ut de obſervationibus tuis, quod videbitur, ſtatuas. Percharas Radero futuras cùm verborum honore commentario inſerendas ego tibi polli-

polliceor. Vale V. Clariſſime & me amare, literasque ſimul juvare perge. Auguſtæ Vind. v.Id. Octob. An. MDCIII.

LXXIX.

PIchenæ litteras per otium ruminabor, tum remittam, nunc enim mirificè ſum occupatus, ita ut veteris Poëtæ verſibus veriſſimè uti liceat;

At nos congeries obnubit turbida rerum
Ferratæque premunt milleno milite curæ
Legicrepi tundunt, latrant fora -- *An Pichiena, an is ſaltem, à quo Pichiena accepit, lapidem ipſum viderit, & de ejus antiquitate fidem faciat, nondum mihi conſtat, vellem factum. Nam ſuperioribus quoque litteris quæſivi, ſi ſatis memini.* Lucubrationes tuas tuo ære apud nos edendi, nunquam tibi auctor ſim. Ante omnia certum habe minoris conſtaturos Venetos Typos, quorũ tamen elegantiæ noſtros concedere vel cæco apparet, eadem eſt multo magis chartæ ratio. Ego certè in rerum Auguſtanarum [illegible] quem mihi cariſſimum fœtum fuiſſe facilè intelligis, quantovis meo incommodo Venetos prætuli, neque ejus pœnitet: Adde quod ſi quidẽ editio tuis ſumptibus procurabitur, exempla tibi omnia diſtrahenda erunt, damnoſa profectò Mercatura in tanta locorum longinquitate, ſed tu correctionis fide captus es. Ne fallaris, noſtræ operæ veſtris vel inſcitia vel negligentia vel deniq; ignavia, nulla ex parte cedunt. Si quid emendatius aut Pontani, aut Hœſchelii aut noſtrum denique prodiit, id præſentibus auctoribus omne debetur, ii ſi in Venetis, vel etiam Bononienſibus Typographiis eundem laborem extantlare volent, par erit ratio. Ego Venetiis Fabium Paulinum exoravi, de quo, quod querar, non habeo. Verùm Tu cum Bindonio de toto negotio rectius conſtitues: hunc nos in reditu nulli vidimus. De correctione liberè liceat, nunquam vidi ſtultius conſilium: inſunt cum ea, quæ tu accuratè enumeras, tum etiam omnia indigna nomine Italico, quam putas riſurum illum, qui petitur, quam alios populares ejus! ſed quorum res agitur, iis hęc curę ſint. Præſtantiſſimum Mercurialem à quo reſponſum expecto ſalvere jubeo. Vale Auguſtæ Vind. XVIII. K. Decemb. A. MDCIII.

LXXX.

Epiſtolæ II. R. Titii; prior ad Ad. Occonem, altera ad M. Velſerum.

LIberè tecum loquor mi Occo, ita enim natura mea fert ac ſtudia, quæ uterq; noſtrum profitetur, expoſcunt. Jamdiu eſt quod te ex tuis literarum monumentis amare cœpi, ita ut vehementer optarem particulam aliquam tui amoris viciſſim adipiſci: neſciebam tamen rationem invenire huic meo deſiderio aut potius cupiditati ſatisfaciendi. Rogavi non ſemel Julium Cæſarem Velium, ut ſe mihi aliquantulum daret ad hoc negocium,

tranſigendum, quod cum ſpiſſum eſſe viderem, ac lentè admodum procedere, tam diuturnæ moræ impatiens converti me ad Clariſſimum Velſerum timidè, fateor, & non ſine aliqua hæſitatione, proptereà quod vererer, ne arrogantiæ nomine tacitè inſimularer, qui prorſus obſcurus, & ignotus in amicitiam tuam obrepere conarer. Nunc poſtquam Velſeri opera compos factus ſum mei voti, fruor hac, vel facilitate Viri humaniſſimi, vel benignitate tua, vel utriusque errore, qui me aliquid eſſe exiſtimatis; certè ita occaſione hac utar, ut in eo, quod Dei benignitate ſemel adeptus ſum, retinendo mihi defuiſſe, videri non poſſim; quod niſi re quicquam effecero, cur amorem tuum promerear: certe animo & voluntate nemini unquam cedam in te colendo bonaque omnia à Deo Optimo Maximo tibi precando. Nec interim tamen negligens ero in captanda aliqua occaſione, qua hunc animi mei affectum ac ſtudium erga te re ipſa patefaciam. Erit etiam tuæ benignitatis hanc meam voluntatem juvare, & eam ipſam occaſionem, quam ſedulo perquiro, mihi præbere. Cognoſces profectò hominem tui valdè amantem ac perſtudioſum. Verum quoniam hæc tralaticia tibi fortè videri poſſunt, abrumpo libens ſermonem, tantumque addo, me amicitiam tuam plurimi facere, & in te diligendo nemini omninò concedere: puto his pauculis verbis, quæ, ita me Deus reſpiciat! ſine fuco & fallacia more majorũ è candido pectore proferuntur, omnia contineri, quæ quantumvis longo ſermone vix exprimi poſſent. Vale Vir præſtantiſſime, & quod te jam facere cœpiſſe cognovi, me amare perge. Bononia Kal. Jan. 1602.

LXXXI.

POſtquam fores ad amicitiam tuam tam liberaliter mihi patere voluiſti, audebo etiam in magis abdita loca me penetrare fretus præſertim conſcientia mea, quæ idem jus apud me tibi viciſſim tribuit. Nec verò delicias facere tibi videri debeo; nam niſi tu is eſſes, quem prioribus meis litteris innui, nulla profectò cauſſa fuiſſet cur benevolentiam tuam tantopere expeterem, ſiquidem, cum Urbs iſta præſtantibus ubique viris maximè abundet, eorum ego amicitiam non ambivi. Tui unius benevolentiæ deſiderio correptus fui, nulla certè alia de cauſſa, niſi quod te virum præ cæteris tum nobilem ac primarium eſſe audivi, tum verò, quod apud me plurimum valet, omni doctrinę genere perpolitum ex tuis ſcriptis ipſemet abundè cognovi. Ac quoniam hic ſermo tuam modeſtiam non mediocriter offendit, ne tibi moleſtus ſim, ad alia me convertam. Quod mendis adhuc ſcateant Pliniani Codices etiam poſt egregie ipſis navatam operam à Barbaro, Rhenano, Gelenio, Pinciano, Dalechampio, aliis, poteſt quilibet nullo negocio intelligere, & ego quoq; brevi planum

num me facturum ſpero; quod ſi mendæ usq; irrepſerunt, certè in numerorum notis præter modum eæ graſſatæ ſunt, ut facilè adducar ad ſuſpicandum inſinceram eſſe ſcripturam loci à te propoſiti; niſi fortè non de ſingulis lateribus loquatur Plinius, ſed de Univerſo Ambitu Areæ, qui ex quatuor illis frontibus in ſe ductis exurgit. Facit huc quod ſcriptum reliquit Petrus Bellonius libro 2. ſuar. obſerv. cap.42. ubi affirmat ſe ejus pyramidis baſin dimenſum eſſe. Eas, inquit, quatuor angulorum paribus intervallis cum ſit trecentos viginti quatuor paſſus habet in ſingula latera paululum extenſis cruribus, gradiendo ſingulos paſſus numerantes & reliqua. Paſſus itaque CCCXIV. computando conſtituunt nobis pedes CCMX. in ſingula latera, in ambitu verò MMMCCXL. quæ computatio, ſi cum Plinii vulgata lectione conferatur, non quadrabit, ait enim pedes fuiſſe CCMLXXXIII. Ex qua computatione exurgent pedes MMMDXXXII. Si verò ſeptingentos legatur, decem quidem pedes LXVIII. ſed tamen veritati magis accedunt: Fieri enim potuit, ut qui olim Pyramidem metitus fuit, paſſibus uteretur paulo brevioribus, ipſa fortaſſe ſtatura corporis etiam breviori. Nec longè hinc abiit, quod ſcribit Herodotus in Euterpe, unde ſuam deſcriptionem hauſiſſe Plinius videri poteſt. Locus certè difficultate non caret, quam vel tu, vel nemo ſatis extricabit. Equidem, quid aliud in præſentia dicam, non habeo; ſi quid præterea mihi ſuccurret, ſtatim ad te perſcribam: Tu interim tuam ſententiam ne me celaveris. Habeo quædam affecta, quædam etiam quotidiè perpolio, ſed hic typographum idoneum non reperio, cui ea imprimenda committam. Cogito Venetias, cum primum gymnaſium conticeſcet, illic fortaſſe tolerabilibus conditionibus tranſigam. Quæ nunc edere cogito ſunt decem poſteriores libri locor. Controv. longè quidem meliores, ſi quid judico, iis, qui mihi admodum adoleſcenti exciderunt. Habeo item commentarium de ſolvendis Amoribus, Coſmi Mileſii exemplo conſcriptum, certè eodem titulo, &, ut arbitror, argumento: pòſt ſequentur perpetui atq; uberes Commentarii ad Commentarios Cæſaris: Deinde Scholia in univerſa Problemata Ariſtotelis. Tu ſi quid conatum noſtrum juvare potes, benignè ſubveni, nunquam celabo, per quem profecerim, & hoc ſaltem grati animi indicium à me feres, ut me abs te adjutum eſſe ingenuè profitear. Vale. Kal. Januarii 1602. Bononia.

LXXXII.

Molt' Ill^re & Ecc^te Sig^re.

RENdo grazie à V. S. per la lettera del Sigr. Mercuriale inviatami; al quale mandarò duplicate quelle mie baie, poiche la prima mano hà havuto poca ventura. Dubito che coloro che

formando invettiva contro il Lipſio, le danno nome d' Apologia, troveranno duro inciampo, e ſe non forſe mai altro, mi par coſa difficile levar la riputatione ad uno che ſi ſia ſegnalato con l' armi in mano mille volte per via d' un ſemplice Cartello; fatti, fatti ci vorrebbero e non parole, come V.S. prudẽtemente accenna; mà di queſto ne laſcieremo il penſiero à chi ſi hà d' havere, potendo ſtare che ancora noi ci inganniamo, e che queſto diſcorſo non ſi fermi nella ſola vanità delle parole. Se V. S. non m' imputaſſe à preſonzione ch' io le parlaſſi delle coſe di Roma, à lei tanto più vicina, le metterei in conſideratione l' iſcrizzione appreſſo ſcoperta nuovamente in quella Città, e communicatami da un mio amico à punto come ſtà con qualche errore dello ſcarpellino.

TI. CLAUDIO. NICIATI
VIX. ANN. XII. M. X. D. XX. ET
CLAVDIÆ. NICE.
VIX. ANN. II. M. XI. D. XXIII.
CLAUDIA. AGAPOMENE
FILIIS
SUIS. INFELICISSIMIS. QUI. ETATE
SUA. NON. SUNT. FRUNITI. TECIT
MATER. SCELERATA. ET. SIBI. ET
LIBERT. LIBERTAB. Q. POST. Q. EORUM.

E rarò *fruniſci aetates* pro frui aut fruiſci, poiche di queſto fruniſci non ſi trovano ſalvo alcuni pochi, & antichiſſimi eſſempi. Et nuova è la fraſe di *Mater ſcelerata* pro meſta, o ver' altra parola ſimile, benche pare che in queſto vi vada una energia di più, volendo inferire à mio giudizio, ſe ſcelus admiſiſſe quadantenus, quæ filiis ſupervenerit. Et oſſervo che tutto al contrario di queſto Epitafio, che ſi ſerve della parola *ſcelerata* in vece di dolente, la lingua Italiana uſurpa il vocabolo *triſto* in luogo di *ſcelerato* M. à V. S. già debbe eſſere ſazia di leggere queſte ciancie. Reſto con bacciar la mano à lei & al Sig. Aldourandi. Iddio la colmi di benedizzione, e le faccia grazia di communicarci in breve le fatiche, che parmi, ſono gia pronte & apparecchiate per la ſtampa. d' Agoſta à 5. di Marzo 1604.

Deſidero che V.S. faccia al Sig. Mercuriale parte di queſta iſcrizzione, caſo nõ l' haveſſe ancora viſta, ricordandomegli Servitore.

LXXXIII.

POiche V. S. concorre meco à concludere, che non ci ſia ripugnanza per la quale ſi debba dire quella iſcrizzione non eſſere antica, nõ mi pare, che ſopra tal particolare accada trattar' altro. Il ſuo penſiero poi, che quell' Urſus, ſia ſtato veramente Orſo, e non huomo è vaghiſſimo, e non le ſaprei eſprimere quanto mi quadrò

quadrò ſubito à prima viſta, conſiderando che maggiori miracoli ſi ſono viſti ne' ſpettacoli di Roma, in particolare quello di ſei paia d' Elefanti à tempi di Tiberio raccontato da Eliano nel 2. lib. cap. 11. dove dice eſpreſſamente, che li maſchi erano veſtiti da huomo, e le femmine da donna, ſi che ſi potevano dire ſenza alcun ſcrupulo *Elephantes togati*, *& ſtolatæ.* Molte altre convenienze mi andavano per la mente. Mà per dire il tutto à V. S. ſendomi poi meſſo à leggere, e conſiderar di nuovo la iſcrizzione, vi trovai alcuni paſſi che à mio giudizio più ad huomo che ad Orſo ſi convengono; Sopra tutto mi fanno paſſare à queſta parte gli tre ultimi verſi, ne quali confeſſa eſſere ſtato vinto, da Vero ter-Conſole nō mi ſi facendo veriſimile, che un Conſole s' habbia meſſo à combattere con una beſtia, ò che l' Autore dell' iſcrizzione ne haveſſe voluto conſervar memoria. E vero ch'io non mi ricordo haver letto di queſto *giuoco* della palla di vetro *totidem verbis*, ſalvo che à tempi baſſi in Niceforo Gregor. à lib. 11. mà che anticamente foſſe in uſo ſi comprende da paſſi di Seneca e Statio, quali conferendo coll' iſcrizzione, non credo ſe ne poſſa dubitar gran fatto, anzi l' iſcrizzione iſteſſa lo dimoſtra parlando di *Pilicrepi* in numero Plurale, e *dicendo* di più *Urſum rogatum fuiſſe primum.* Ilche ſe bene ſi riferiſce all' eccellenza, e non al' ordine, come V. S. bene dice, e però coſa certa, che non hà luogo, ſe non dove ſi trovano più di quella profeſſione. Guſto aſſai le ſue oſſervationi, ſopra *Unguento marcido, & Unco, ac Videnti.* Mà ſopra l' *Exordiarius* non accade trattare, perche chi hà viſto il marmo m' afferma, che dice *Exodiarius.* Se V.S. auvertirà il P. Radero di qualche inciampo del ſuo Martiale, l' aſſicuro, che ſe lo riputerà à favore. La prego d' inviare al Sigr. Mercuriale l' incluſa letterina inſieme col diſegno d'un marmo che ſi ritrova in Roma, glielo mando per occaſione di quel giuoco di palle, da me à dire il vero non inteſo. Se V.S. vi troverà che diſcorrere, la prego di farne parte così ad eſſo Sigr. Mercuriale, come ancora à me. gli miei Nipoti dovran poi haver baciato la mano à V. S. eſſendo loro così ſtato commandato dal padre; farò l'imbaſciata al Sigr. Eſchelio quale ſò ſe ne pregiarà. Mi piace che V. S. per ſuo guſto viſiti tal volta le Muſe Toſcane, e ſe mi farà degno di qualche ſua compoſitione, mi ſtringerà di tanto maggior obligo; mà non vorrei che perciò faceſſe queſto torto alle Latine di dar loro bando, che ſicuramente eſſendo lei ſtata da lor favorita in tanti modi, meritamente ſi lamentarebbero di coſi grand' ingiuria, à me giova credere, che V.S. lo dica per vezzo, non mi parendo poſſibile, che mai vi fermi l' animo. Reſto con baciarle la mano, Iddio la feliciti. D' Agoſta à 13. d' Agoſto 1604.

LXXXIV.

LXXXIV.

Hò tardato di riſpondere alla lettera di V. S. di 6. Settembre per haver communicato quel paſſo di Frontino à due miei Amici, che fanno profeſſione di Mathematica. Viene alligato quanto vi hanno diſcorſo ſopra, mà in fine *Aqua hæret* per eſſere il paſſo troncato, & coſtoro confeſſano di non poterlo ſupplire. Prego V. S. ſia ſervita d' inviare al Sigr. Mercuriale la ſua lettera inſieme col Catalogo de' libri nuovi della fiera di Francoforto, quale hò voluto mandare coſi aperto, preſupponendo che lei guſtarebbe à dargli un' occhiata, prima che paſſi oltre. E con tale reſto baciandole le mani & offerendomele di tutto cuore. Iddio la feliciti. D' Agoſta à 8. d' Ottobre 1604.

LXXXV.

IN queſto punto ricevo un groſſo invoglio dal Sigr. Ambaſciad. Wottonio inviatogli ſecondo mi dice da V. S. per farmelo tenere, e giudico ſiino l' Oſſervationi del Sigr. Pompilio Amaſeo ſopra Polibio, alle quali darò un poco di scorſa communicandole poi al Sigr. Caſaubono. Et hò voluto dar ſubito auviſo à V. S. della ricevuta, rendendole infinite gratie di queſta ſua ingenua liberalità di tanto raro eſſempio à noſtri giorni. Aſpetto che mi dica con ſuo commodo gli diſcorſi di coteſti Signori Filoſofi & Aſtrologi ſopra la ſtella nuova. E con bacciarle le mani le prego aumento di veri beni. D' Agoſta a x. di Decembre 1604.

LXXXVI.

APerto l' invoglio che accuſai ultimamente à V. S. poſſo affermare d' havervi trovato un prezioſo teſoro. Mà perche in iſcontrando vengono à mancare parecchi fogli, anzi ternioni m' hà parſo doverlene dare ſubito auviſo à fine che ſe ſono ancora in eſſere viſi metta la mano ſubito à ricuperarli, prima che per negligenza vadino totalmente ſmarriti: Che certo la coſa merita d' uſarci diligenza. In caſo del contrario, e che non ci ſia ſperanza da rivenire altro, *hoc Catone contenti erimus*. Però aſpetto, che V. S. mene dica il fermo. Di più perche trovo in certi Catalogi che il Sigr. Pompilio fece ſtampare in Bologna l' Anno 1543. *Fragmenta dico, e ſexto libro Hiſtoriarum Polybii, de diverſis Rerum publicarum formis*, *deq; Romana præſtantia*, ſono entrato in ſoſpetto che ò prima, ò poi potrebbe ancora haver publicato in coteſte bande parte di queſti ſcritti, & ne deſidero eſſere aſſicurato da V. S. per non far errore. Publicandogli hora per coſa prima non viſta, con vergogna e riſa di chi ſapeſſe il contrario. Reſto con baciar la mano à V. S. Iddio la cuſtodiſca. Di Agoſta à 17. di Decembre 1604.

P. S. Il Sigr. Caſaubono accetta l' offerta delle oſſervationi del

del Sig. Pompilio Amaſeo B. M. e ne rende ſomme grazie. Se pare à V.S. le potrà inviare al Sig. Wottonio Ambaſciad. del Re d'Inghilterra à Venetia; che in tal modo mi perverranno ſicure.

LXXXVII.

D'Havere ricevuto parte delle fatiche del Sig. Pompilio Amaſeo ſopra Polibio, ho auviſato V.S. già due volte, e credo d'haverle ancora detto, che vennero ſenza ſue lettere, sì che in queſto propoſito non le poſſo ſoggiongere altro, ſalvo ricordarle di nuovo ſi degni d'haver cura, che li fogli, quali noi troviamo manchi non ſi ſmarriſcano caſo foſſero ancora in eſſere. Sopra il luogo gramatico sò d'haverle mandati due pareri, meſi fa, e vorrei poterla ſervire ancora della parafraſe ſopra le Morali d'Ariſtotile che hora mi richiede, mà non mi ricordo d'haverne viſta alcuna, tale quale me la dipinge; di non haverla io ſono certo, pure ne farò alcuna diligenza con qualche Amico. E V.S. mi favorirà à dirmi il nome di quel ſuo Amico, che mi honora, ſperando di poter ottenere col mio mezzo le coſe, che per altra via ſe gli rendono difficili. Che sò certo ſe in me foſſe il poter pari al volere, non viverebbe ingannato. Baccio à V.S. la mano con pregarle felice capo d'Anno. D'Agoſta à 31. di Decembre 1604.

LXXXVIII.

Hò ſentito la morte del Sig. Aldovrando con quel dolore, che la virtù del Soggetto merita. Iddio faccia bene all'anima. Coteſti Sig. per termine di gratitudine non douran mancare di ſpingere fuora in luce tutto quello di ſuo che ſarà trovato meritevole. Dal Sig. Lipſio paſſa due meſi non hò havuto lettere, mà per relatione d'Amici credo ſtia aſſai bene. Perche gli Vecheli di Francoforte habbian laſciato fuori nell'Editione delle opere del Sigonio la Vita del Cardinale Campeggio, & le Efemeridi del Robortello, non ſaprei accertar à V.S. mà le dirò mia opinione. Che forſe della vita del Cardinale non havevano notitia, ilche mi par tanto più credibile, quanto ne ancora à me non venne mai viſta. Et le Efemeridi furono laſciate come opera di altro autore. E vero che con queſta conſideratione potevano reſtare ancora le coſe del Chruchio. Circa la raccolta de' Poeti Italiani, ſono totalmente del parere di V.S. che ſimili farragini poco mi guſtano, tramezandoviſi ordinariamente molte coſe deboli per broglio, come ſi dice in Venezia. Nè vale l'argumentar' dal Fiorilegio Greco, il quale non tiene altra maggior commendatione, che l'eſſere periti gl'Autori, dal quale fù cavato. In ogni modo il Sig. Grutero è debitore d'aſſai alla corteſia di V. S. che ſe gl'offeriſce con tanta prontezza di far copiar il libro, quando ſi veniſſe à queſto, credo ſi potrebbe laſciare il penſiero allo ſtampatore; che volendone cavar l'utile, ragion vuole, faccia la ſpeſa egli. Aſpettaremo quello riſolverà e riſponderà il Sig. Pichena, al quale ſcriſſi con occaſione di mandare la lettera del Sig. Grutero, ſenza ſaperne il contenuto, & megli dedicai per ſervitore; mà m'accorgo, che mercé delle tenebre del mio nome, e per la ſtravaganza del carattere di mia mano, non mi ſeppi far conoſcere. Però ſarà bene, che V.S. ſupplichi per me col Sig. Curzio come la ne prego. Et reſto bacciandole le mani di tutto cuore. Iddio la feliciti. D'Agoſta à 20. di Maggio 1605.

P.S. Si ricorderà à tempo della promeſſa fatta, caſo che il Sig. Magino ſcriveſſe ſopra la Stella.

LXXXIX.

SE à V.S. piace leggere di paſſaggio queſto catalogo di libri nuovi, la prego d' inviarlo poi inſieme con l' allegata lettera al Sig. Mercuriale à buon ricapito. Poiche ne ſuole eſſere molto deſideroſo. Pochi giorni ſono che di quà habbiamo l' Ezechiele del P. Villalpando, quale formando paradoſſi circa le ricchezze di Davide, e Salomone, & altri, dà qualche occaſione di diſcorrere, Mi ſarà molto favore ſentire quello che in Italia ſene parla. Credo che proceda ſempre con buoni fondamenti, mà le perſone difficilmente reſtano capaci di coſe tanto diſcoſte dalla loro opinione. Bacio la mano à V. S. Iddio la feliciti. D' Agoſta à 7. d' Ottobre 1605.

P. S. Non ſo, ſe il Bindoni tornò mai à caſa, mà ſiaſi queſto come ſi voglia, non vorrei che perciò V. S. reſtaſſe di dar fuora le ſue fatiche, che parmi già due anni erano pronte per entrar ſotto il torchio; di grazia mene dica una parola.

XC.

RIſponderò con brevità, che così mi commanda la ſtrettezza del tempo ad una ben longa di V.S. ſenza tralaſciare però capo alcuno. Quanto al Catalogo di Francoforte, V.S. ſappia, che vi vengon meſſi molti Libri non mai uſciti in ſtampa, anticipando gl' Autori à mandar gli titoli de' Libri, l' editione de' quali reſta poi ò ritardata ò totalmente impedita per varie occorrenze. E ſi può dubitare che ancora alcuni gli facciano mettere per mera vanità, ſenza haver mai havuto intentione di ſcriver in tal materia. Et io dubito, che il più de' Libri che non arrivano coſtì, ſiano non mai ſtampati. Sopra il queſito Matematico ſcriſſi e riſcriſſi al Sig. Scaligero, ſenza haver havuto riſpoſta, ilche fù cauſa ſenza altro miſtero, che io non ne potei mai dir nulla à V. S. E comprendendo da queſto procedere, ch' egli ò non può ò non vuole ſcriverci, non mi pare à propoſito affaticar me, & importunar lui ſenza frutto. Spero che V.S. mi farà buona queſta ragione. Nell' Editione di Catullo Parigiano non è dubbio, che ſele hà fatto notabil torto. Mà queſte ſono ſaccenterie di perſone, che preſumono di correggere quello che non intendono. Già ne hò aviſato qualche mio Amico, che ne reſta maravigliato molto. Non credo, che tal opera ſi debba riſtampare in breve in Germania, mà ſe notitia mene perverrà, non mancarò di quello, che V. S. deſidera ſi faccia. Al Sig. Grutero ſcriverò circa gli Poeti Italiani. Che il Bindoni vada à Roma in negozi gravi del Duca di Baviera con me, hà pochiſſimo del veriſimile; mà queſto poco importa. Le fatiche di V. S. mi aſſicuro che in Venetia troverebbon luogo s' ella ſi riſolveſſe da ſenno. Io ci hò fatto ſtampare qualche coſa per il paſſato, e reſto mediocremente ſatisfatto della correzzione.

Se il

Se il Sigr. Paolini è paſſato all' altra vita, altro ſucceſſore ci debbe eſſere. Baccio per fine la mano à V. S. & al. Sigr. Mercuriale. Iddio gli cuſtodiſca, e benedica. d' Agoſta à 4. di Novembre 1605.

XCI.

L' Auviſo della morte del Sigr. Mercuriale mi rieſce tanto più doloroſo, quanto più fù inaſpettato, poiche havendo havute ſue lettere pochi giorni ſono, ſcritte con quella franchezza, che farebbe un giovane di trent' anni, mi pare d' haverlo tuttavia inanzi, e ſentitolo ragionare ſenza quaſi poter dar fede alla ſua morte. Non è dubbio che l' Italia hà perſo un gran lume, & io un Sigr. che ſi compiaceva d' amarmi ſenza mio merito. Mà di grazia V. S. ſi guardi di far torto à ſe & ad altri, dicendo che con queſta morte ſieno eſtinte in Italia affatto le belle lettere. Anzi ad imitatione de' valoroſi Soldati, che veggiono per terra un gran Capitano, che li conduceva, pigli tanto maggior animo à ſoſtener l' honor della patria, & ad aumẽtare quella del morto, che ſarà facendo buona cõſerva de' ſuoi ſcritti, che reſtano à dietro, & ajutando che venganoin luce. Diedi buon ricapito alla lettera del Sigr. Perſio, & haverò cura di ſollecitar la riſpoſta. E per fine reſto prontiſſimo à ſervigi di V. S. Iddio la feliciti. D' Agoſta à 13. di Gennaro 1606.

XCII.

RIngrazio V. S. d' haver ſanata la ferita fatta di ſua mano, e ſpero, che Iddio benedetto aggiongerà molti anni di vita, al Sigr. Mercuriale à confuſione della malignità, che, ſpargendo queſte voci falſe, fà conoſcere il veleno de' ſuoi deſiderii. Al Sigr. Eſchelio terrò ricordata la riſpoſta per il Sigr. Perſio, al quale frà tanto poſſo affermare, che queſti giorni à dietro eſſo Eſchelio mi commandò à bocca quello ſcritto della ſantiſſ. Vergine ſe V.S. mai foſſe in venuta notizia del Lampugnano, antagoniſta del Sigr. Lipſio e del Titiano del quale ſi fa mentione nella prefatione, molto caro mi ſarebbe ſaperlo. Bacciandole in tanto le mani. Iddio la feliciti. D' Agoſta à 3. Febr. 1606.

XCIII.

PEr ubbedire à V.S. le riſpondo ſubito, poiche così mi commanda, e per non toglier ſua ragione, queſto giorno ſacro lo faccio con brevità. Di quello V.S. dice, che il libretto ſtampato ſotto il nome del Lampugnano ſia manifattura Italiana, reſto totalmente perſuaſo; mà non già che poſſa eſſer fatica del Mureto buona memoria. Anzi queſto ſarebbe un contradirſi, poiche V. S. sà che il Mureto fù di nazione Franceſe, oltre molte altre ragioni che potrei addurre. Di ſuoi Auditori non voglio parlare, perche furono per maniera di dire infiniti,

ſi che queſta congiettura ſarrebe troppo nel generale. Gli penſieri del Sigr. Mercuriale e di V.S. ſopra quel paſſo di Seneca, confeſſo & atteſto, che ſono ingegnoſi: ſed ſi verum ingenuè dicendum eſt, vulgata Lectio, tam commodum ſenſum habet, ut mihi nullo modo ſollicitanda videatur. Nè ſi può dire, che li Cinghiali non foſſero in gran credito appreſſo i goloſi di Roma, poiche cene ſono Teſtimoni innumerabili, come il Sigr. Mercuriale c' inſegna nelle ſue *varie* lib. 2. cap. 22. Et il Lipſio copioſamente nel principio del 4. libro Poliorceticon. E vero, che erano aſſai communi, mà Seneca per ſegnalarle v' aggionſe il *milliarios*, come fece ancora Varrone, della qual ſorte ſi può credere che pochi s' incontraſſero, e che foſſero di gran ſpeſa, come pare Varrone addita. E queſto ſia detto ſenza pregiudicare à chi che ſia. Il Catalogo non mancarà di venire à tempo debito. Bacio la mano à V. S. Iddio le conceda felice Paſqua. D' Agoſta à 24. di Marzo 1606.

XCIV.

RESto maravigliato, che V.S. il giorno della data dell' ultima ſua non haueſſe ancora notizia della morte del Sig. Lipſio buona memoria. Poiche ſono paſſate tante ſettimane che io ne diedi auviſo al Sigr. Mercuriale pregandolo di communicarla con V.S. Et inſieme le mandai una lettera havuta di Fiandra in queſto propoſito, quale feci ſtampare in queſta Città e credo ſia ſtata riſtampata in Italia. Mà con queſta occaſione mi occorre di confidare in V.S. una coſa, che non haverei fatto in vita del Sigr. Lipſio, per non eſſere ſeminatore di Zizanie; hora paſſato il pericolo, le dico che egli era ſtato auviſato da perſonaggio di molto credito nelle lettere, che il Lampugnano era veramente la perſona di V. S. di che s' adduceua per qualche indizio l' alluſione del nome Titiano, e moſtrò coſtui meravigliarſi della ſcempiezza del Sigr. Lipſio, che moſtrandoſi tanto ſagace in molte altre coſe non ſi foſſe accortò di queſto tratto. E perche il perſonaggio detto affermava di ſapere queſta coſa fondatamente pareva che il Sigr. Lipſio cominciaſſe à vacillare circa il credere, dandomene parte. Jo gli replicai quello mi parve à propoſito, & à che credetti eſſere tenuto per carico di coſcienza, ſe bene non voglio ſpiegarlo inqueſta carta, per non parere d' adulare V. S. Hora mentre aſpetto la riſpoſta, per ſapere ſe le mie ragioni & argomenti haveranno fatto preſa. Ecco viene la nuova della morte, e poco appreſſo una letteta diretta à me ſcritta non molti giorni inanzi, quale ſi trovò tra le ſue ſcritture. Et in eſſa dice. *Ego libens tibi accredam innoxium eſſe illum à Bononia & pro urbe ſua bonum. Tamen qui indicium mihi fecit, & ſeriò affirmavit, is eſt è prima claſſe Teſtis. Libens tamen*

men inquam tibi annutanti accredam , quia ingenio ad mitiora inclino , & ſperno alios eſſe , qualem me nolim. Hanc in homine malitiam? Abdico : & præſertim quos vel levi oculo Muſa iſta melior adſpexit. Quid etiam ſi fecerit? ne iraſci id me cenſe & veniæ promptiorem eſſe, quam alios culpæ. Illud magis doleo, videre me, & hucusq; animam ducere, ut brevi omnis litteratura ludibrium ſit, & ſpiſſiores tenebræ quam in Ercinia veſtra olim oriantur. Apud nos quidem tibi affirmo : ſi vos meliore fato, gaudebo. Da tutta queſta Hiſtoria V. S. conoſcerà, che la malignità di qualch' uno non dorme. E per non uſcir del Lipſio, io le dirò liberamente, come mi ricerca, che quel paſſo di Diodoro intorno lo ſtile di Burgia ſi confà più à certi inetti imitatori e Diſcepoli del Lipſio che à lui proprio. Se bene hò confeſſato, e confeſſato più volte, che al poco mio giudizio, con tutto ſia ſtato Scrittore eccellente, anzi vaglia il vero, eccellentiſſimo: non hà però ſcritto in eccellentiſſimo Genere e con queſta diſtinzione credo ſi potrebbon accomodare le principali differenze, che vertono tra ſuoi ſeguaci & Adverſarii, che tal volta d'ambe le parti eccedono li termini del ragionevole. E perche trovai un motto degli indiſcreti imitatori del Lipſio, aggiongerò, che molto ſi confà quello ſcrive Seneca di Caſſio Severo, grand amatore di Publio Scio : *Ajebat non illius hoc vitium eſſe, ſed illorum qui illum ex parte, qua tranſire deberent, imitarentur: quæ apud eum melius erant dicta, quam apud quemquam Comicum Tragicumq; aut Romanum aut Græcum tranſeunt*, ſe bene queſt ultima parola manca nel teſto di Seneca. Circa il *miliarios* mi accordo al parere di V.S. che reſpiciat pondus, e non la paſtura di miglio, nè' importa che la l. ſi ſia meſſa ſemplice. Con che me l' offro. Iddio la feliciti. D' Agoſta à 2. di Giugno 1606. in fretta.

XCV.

SE il Catalogo di Franc. non pervenne à V.S. la colpa non fù mia, perche lo mandai al Sigr. Mercuriale ſecondo il ſolito, pregandolo di farne communicatione à Lei. Potrebbe eſſerſi ſmarrito con gli tempi che corrono, mà mi giova ſperar meglio, e che con un poco di tardanza finalmente ſarà comparſo. In cautela non mi gravarebbe inviarlo di bel nuovo , ſe non mi pareſſe hormai merce troppo fuor di ſtagione. Poi hò ricevuto la cara ſua di 13. del Corr. quale ſi diffonde molto in purgare l' imputazione datale appreſſo il Sigr. Lipſio buona memoria intorno il libretto del Lampugnano. Credo che per quanto gia le ſcriſſi & per l' ufficio fatto col Sigr. Lipſio in vita, e per la riſpoſta capitatami doppo ſua morte, V.S. reſti aſſai ben capace della mia opinione in queſto particolare, ſi che crederei di perder

carta & inchioſtro fuor di propoſito, ſe mi metteſſi à diſcorrerne copioſamente. Il Lipſio fù, quale sà e confeſſà il mondo, e la fama ne durerà con ſua gloria. Mà come errano à mio giudizio certi che lo idolatrano, per modo di dire, e lo fanno totalmente impeccabile. Così non è dubbio, che ſono aſſài più intolerabili coloro, che per qualche difettuccio, e qualche neo che pare loro di trovar ne' ſuoi ſcritti, gli vogliono far il maeſtro addoſſo, & lo vogliono ſpedire per ignorante. E pur vero, che queſte ſono colpe humane e colpe uſate. E difficil coſa è, che chi corre l' arringo di queſti ſtudi, ſi poſſa vantare di non havere inciampato mai. V. S. farà coſa degna di ſe, à crepacuore dell' invidia, ſe, come moſtra di voler fare, honorerà la gloria di queſto huomo doppo la morte, quanto hà fatto in vita, ſenza metterſi per queſto in obligo, di ſeguitare tutte le ſue opinioni alla cieca. Che conviene pur dire, non ſarebbe riſolutione di perſona ragionevole. Mi diſpiace che tiene tutta via difficoltà, quale dubito ſi aumentarà con gli preſenti diſturbi di Venetia nello ſpinger fuora le ſue fatiche come dice. Egli è pur vergogna e vaglia il vero che frà Roma, Firenze, Bologna, e tante altre Città principaliſſime d' Italia non ſi trovi perſona che ſi pigli cura, o habbia guſto di ſimil politezze. Vedo che il Sigr. Alberico Gentile in Inghilterra, fratello del Sigr. Scipione, che ſi trova in queſte noſtre bande, cita V. S. ne' ſuoi ſcritti con titolo d' Amico. Deſidero havere informatione da lei, che lo debbe ſapere, di che parte d' Italia ſono nativi, con che occaſione ſene ſono partiti loro, ò vero il Padre Matteo, ſe attengono nulla à Valentino Gentile, contro il quale sà che il Cardinale Bellarmino, e molti altri hanno ſcritto. E con far fine le baccio le mani. Iddio le dia ogni bene. D' Agoſta à 30. di Giugno 1606.

XCVI.

V. S. hà potuto conoſcer per le mie anteriori, e per quanto hò operato col Sigr. Lipſio buona memoria, che quel ſiniſtro ſoſpetto in me non preſe mai radice. E ſe pur fatto l' haveſſe, le tante ragioni da lei allegate baſtavano à ſbarbicarlo intieriſſimamente. Si che la prego ſe ne dia hormai pace. Di quanto mi dice in queſto propoſito, che gli libri *de Immortalitate animorum*, non furono mai ſcritti dal Paleario, reſtai ammirato, eſſendomi ciò coſa molto nuova, e ſe la ne sà altro particolare, mi ſarà molto caro intenderlo inſieme col nome del vero Autore. Circa la voce *Pilicrepus* difficilmente mi poſſo hormai diſcoſtare dall' interpretatione che lei fà. Il Capaccio non mi pare habbia fatto altro in quel paſſo, che confonder forſe inauvedutamente due opinioni già prima ben note al mondo, ciò è quella del Rodigino accettata da Eraſmo delle balle impegolate,

late, ſerventi ad accendere ò mantener' il fuoco, e l' altra del Pinciano de pelicavati. Se il Sigr. Mercuriale è in Roma, che io non lo ſapeva, ſi potrà informare, ſe l' inſcrittione d' *Urſo togato* hà viſta d' eſſere contrafatta, come moſtrava dubitare. Il mio libretto, che dice V. S. eſſere allegato dal Pignorio, fù ſtampato in Venezia l' Anno 1591. preſſo Aldo. con queſto titolo: *Fragmenta Tabulæ antiquæ, in queis aliquot per Rom. Provincias itinera, edente & explicante M. Velſero.* Con che reſto à bacciar le mani à V. S. Iddio la conſervi. di Agoſta à 28. di Luglio. 1606.

XCVII.

V. S. ſà che lo ſcriver delle lettere *inter abſentes*, è l' iſteſſo, che il parlare *inter præſentes*, onde io ſoglio dire, che ſe mala creanza ſi chiama, che l' huomo venendo ſalutato da un Amico non riſponda parola per infaccendato che ſia; mi pare, che l' iſteſſa ragion vaglia nello ſcrivere, e me l' hò ficcata tanto in teſta, che mai non mi ſcuſo ſopra l' occupationi per non ſcrivere, mà ſi bene per eſſer breve, e ſecco nello ſcrivere, come occorre ora in riſpoſta della grata ſua di ult. Settembr. E ſpero che mi farà buona queſta ſcuſa. De' Marmi di Piſa reſto ſincerato, e parmi che ci ſia ancora l' atteſtatione del Sigr. Lipſio in queſte ſue ultime epiſtole poſtume. Al Sigr. Pichena bacio le mani, e V. S. non manchi di tenerlo ricordato di quanto gli ſcriſſi intorno la Bibliotheca di coteſta A. S. Perche eſſequendo quel penſiero, ſono ſicuro, che ne' riſalterà beneficio al publico, & honore à S. A. La ringrazio dell Informatione delle lettere Eztruſche, e mi confermo col ſuo parere, che l' applicatione dell' Alfabeto ſia fatto à capriccio, e le parole meſſe inſieme mi pare habbiano un gran tuffo delle inventioni di quel buon Frate da Viterbo. Non dico che ſiano totalmente fattura ſua, ma certo vanno à quella ſtrada: Mi fù detto che in Piſa in certa Torre ſi vedevano figure hieroglifiche, delle quali mi ſarebbe gran favore havere un ritratto ben fedele. Ma dubito che chi me lo diſſe, non ſapeſſe quello ſi ſiano hieroglifici. Aſpetto l' occaſione, e verſi di V. S. con ogni ſuo commodo. A' queſti Padri Gieſuiti, & al Sigr. Eſchelio farò le ſue raccomandazioni. Pregandola di bacciar la mano à mio nome all Ecc. Facchineo come faccio io à lei, deſiderandole ogni bene. Di Agoſta à 19. Ott. 1607.

Dicami per corteſia, ſe non ſi vedrà altro in iſtampa delle fatiche filologiche della buona mem. del Sig. Mercuriale.

XCVIII.

MI trovo con più lettere di V. S. alle quali hò tralaſciato di riſponder' ordinatamente, dubitando che per cauſa del ſuo moto le lettere ſi poteſſero ſmarrire. Hora perche mi dice dover partire di Bologna fra pochi giorni, ſi che la giudico in Piſa

avanti

avanti queſt' hora, vengo à rallegrarmi ſeco di tutto cuore di coteſta honorevoliſſima condotta, pregando Iddió le conceda grazia di goderla molti e molti anni con ogni intiera ſodisfazzione. Jo ne ſento particolare contento, oltre il commodo che ne riſulta à V. S. quale ſtimo quanto il proprio, conſiderando, che queſta mutanza non le darà ſolo occaſione di far' uſcire in Firenze le ſue fatiche, come lei dice, mà la metterà, per modo di dire in neceſſità di farlo, perche ogni termine di creanza vorrà che la ſi moſtri grata, & à S. A. S. e forſe à qualche altro Sig. che haverà havuto parte in queſto negozio. Lodo poi infinitamente la modeſtia, che ſi propone d' uſare verſo la memoria del Sig. Lipſio. Il diſſentire in materia di queſte lettere è ſtato ſempre lecito, anzi lodato, quando ſia con buon fondamento, & à maggior lume della verità. Mà l' acerbità sà ben lei, quanto offende, tanto più, quando s' uſa verſo gl' amici, come V. S. profeſſa eſſerle ſtato il Lipſio, che certo non fù impeccabile, come molti moſtrano di credere, mà però grand' huomo. V. S. sà da quanti & in quanti modi è ſtato ripreſo il Vittorio, quaſi ſempre *cum præfatione* honoris, il che non sò, perche non ſi debba imitare in trattando delle coſe di Lipſio. Di quell' altro poi, il quale V. S. sfida à guerra aperta, non intercedo. *Unum rogo*, che non ſi facci troppo deſiderare le ſue fatiche, che parmi ſcriveſſe altre volte erano già in procinto da poterſi ſtampare. Il Sig Scioppio non credo ſi distaccarà facilmente da Roma. Del Pinelli non hò mai ſentito nulla, dicami V. S. dove ſi ritrova. E ſe qualche coſa di ſuo è in luce - - - - - - - -

Il Sig. Wottonio, mi ſcrive che in Venezia corre voce, che nel Regno di Napoli ſi ſiano ritrovati alcuni libri di Tacito non mai più viſti. Jo la tengo per una baja, parendo, che in Roma lo ſaprebbero. Alligato viene il Catalogo di Francoforte, quale V. S. letto che habbia, communicarà al Sig. Mercuriale, poiche gli ſono tenuto di queſto tributo due volte l' anno. Il noſtro Occone è paſſato all' altra vita, non molti giorni ſono, in età di 82. anni. Finiſco per la ſtrettezza del tempo, con offerirmi di tutto cuore à V. S. Iddio la feliciti. d' Agoſta à 20. d' Ottobre 1606.

XCIX.

COl preſuppoſito di mia ultima vengo ad accuſare la ricevuta della gratiſſima lettera di V. S. de 27. Ottobre. Et à ringratiarla dell' oratione mandata, quale leggerò curioſamente ſicuro di doverla trovare molto diverſa, da quello che la ſua modeſtia me la dipinge. Per contracambio le mando l' incluſo foglio per ſentire con ogni commodo il ſuo parere. A molti da faſtidio quella forma d' Elmi, che per quanto io ſappia, non s' incontra nè in Marmi nè in Medaglie antiche. Ben par credibile, che

che gli Andabati tali gli uſaſſero & Andabate credo ſiano queſti due gladiatori, che poſſono haver combattuto à piede, ſe ben l' ordine loro era di farlo à Cavallo. Nè fà forza l' oppoſizione ſe ciò vero foſſe, ſene trovarebbe pur qualche altra traccia. Perche ſappiamo, che Retiarii & Laquearii combattevano con la rete e col laccio, nè per queſto ſene vede alcun veſtigio in tante ſcolture antiche. Baccio à V. S. la mano, e le deſidero ogni vero bene. D' Agoſta à 9. di Novembre 1607.

C.

IL libro, che accennai, non è la vita d' Anna Comnena, ſe non in quel modo, che ſi dicono le Vite di Plutarco, per eſſerne egli l' Autore. Così ſcriſſe Anna Comnena la Vita ò Hiſtoria d' Aleſſio ſuo Padre. E perche ſono informato da più d' uno teſtimonio di veduta, che il libro ſi trova nella Libraria di S. Lorenzo, non ne poſſo dubitare. Mà per queſto non voglio, che ſene dia altro faſtidio al Sig. Pietrena, poiche non guſto d' incommodare gli Amici della libraria noſtra. Si vede un buon pezzo di queſta Iſtoria con titolo *Annæ Alexii Comneni F. Syntagma hiſtoriarum, Alexias ab ea nuncupatum*, mà perche ſi trova diffettoſo in molte parti, il diſegno era di ordinare la ſtampa, e forſe verſione coll' aiuto del libro Fiorentino: e l' honore ſarebbe ſtato del Sereniſſ. G.D. poiche in fronte s' haverebbe meſſo l' elogio: *Ex Bibliotheca Medicea*, o coſa ſimile, come più haveſſe piaciuto. Il Catalogo tengo per coſa diſperata, ſe Iddio non ci fà naſcere un altro Pietro Vittori. Paſſò di quà queſti giorni, chi mi affermò trovarſi in Firenze in mano del Sig. Riccardo Riccardi intiero tutto Diodoro Sicolo, che ſenza altro ſarebbe grandiſſimo Teſoro da ſtimar più, che tutta la preda portata da Bertoni di S. A. queſt' Anno. Mà per dirlo ingenuamente, non ne credo nulla, la fama potrebbe eſſere nata da Fragmenti, che ſi vedono in ſtampa, cavati dal libro del Sig. Ludovico Alemanni. Ne hò voluto dar' auviſo à V. S. ſe le pareſſe di farci qualche diligenza. Poiche queſta è impreſa, ſtò per dire, che merita l' huomo vi ſi affatichi etiandio indarno. Ebbi ultimamẽte l' orazione, la ringraziai: come faccio ora del ſuo Nereo che m' e parſo vago, e non accadeva che l' etá faceſſe ſua ſcuſa. Mà queſt' è modeſtia di V. S. Al Sig. Fachinei mille ribaciamani. Mi aſſicuro, che il ſuo Sig. Suocero, oltre le fatiche mediche, haveva frà mano qualche Galanteria filologica & antiquaria, perche molte ſue lettere che tengo, ne dañno indicio. Potrebbe eſſere, che non foſſe in termine di ſtampare. Mà V. S. farebbe gran carità, ſe viſitando il reſiduo delle ſue ſcritture, metteſſe inſieme li pezzi di queſto Ippolito, quãto ſarà poſſibile, à beneficio publico, & honor del defunto. Perche sò, che haveva parecchie belle conſiderationi in ſimil propoſito. Aſpettarò di vedere li Commentarii del Sig. Guaſtanini queſta fiera proſſima,

poiche lei mene da intentione. E con augurarle le buone feſte, reſto tutto ſuo. Iddio la feliciti. D'Agoſta à 21. Decemb. 1607.

CI.

SE bene sò aſſai meno della lingua Italiana di quello che V.S. moſtra credere, nón manco però di ſentir guſto della vaghezza di Componimenti poetici, onde le reſto con molto obligo per gli Sonetti mandatimi le ne rendo grazie. Circa *Andabatas* altro non m' occorre. Non hà dubbio che *Andabatarum more pugnare*, denota combattere alla cieca. Mà queſto non impediſce, che gli veri *Andabatæ* non lo portaſſero tale. Anzi lo conferma parendo poco veriſimile, che veniſſero nell' arena, ſimplicemente ad occhi chiuſi ſenz' altro ordegno. Sono di parere, che V. S. non ſi debba più affaticare per l' Iſtoria d' Anna Comnena, ſe non lo faceſſe per ſuo particolar guſto. Poiche ſtimo aſſai meglio laſciar imperfetti certi deſiderii non neceſſarii, che incommodar gl' Amici. Le bacio per fine la mano. Iddio la cuſtodiſca. d' Agoſta à 22. di Febr. 1608.

Trà le lettere del Padre Abbate

DON ANGELO GRILLO

Benedettino Caſſinenſe, vi ſono le ſeguenti ſcritte

Al Sig. MARCO VELSERO.

CII.

A carte 180. & 181. del primo volume dell'Edizione di Venetia del 1608. in 4.

LA lettera di voſtra Signoria di 13. di Giugno, è tutta ſua ſolita gentilezza, e mia nuova obligazzione: e maſſime dove ſcuſandomi, o compatendomi delle mie molte ſollecitudini, mi vien quaſi obligando più efficacemente à compiacerla de' componimenti, che deſidera in lodi di coteſti Santi. Veramente il far verſi, è opera di mente vacua; mà perche il petto non è vacuo d' amore, nè di deſiderio di ſervirla in così ſanta occupazione, poſſo e voglio ſperare un giorno, da poterle dar qualche ſodisfazzione. E ſe io non faceſſi mai altro, farò come il Medico, che poiche non può dar la ſanità, la pronoſtica. Mà s'un lume accende l' altro, qual lume può meglio accendermi, che la lezzione della nobiliſſima Iſtoria di voſtra Signoria? Sò ben'io il valore e 'l merito delle ſingolari opere ſue: ch' ella non può tanto ricoprirle ſotto il velo di un modeſto ſilenzio, che la fama non le riveli à tutti con infinite lingue. Parliamo dunq; di queſte, e laſciamo le mie. Troverolle io in Roma? ne farò diligenza particolare. Sò che piacciono, e 'l piacere è il condimento di tutte le cose, l' eſca dell' amore, l' incitamento dell' ingegno, il cibo della volontà, & un rinfrancamento, e forza della memoria. Così parmi d' haver letto. Mà à V.S. non biſogna dirlo. A me baſterà provarlo, ſi come

me ſpero. Che ſarà il fine di queſta, con pregarle quella perpetuità di contentezze, che più deſidera. Di Roma.

CIII.

LE ambaſciate Celeſti, (che tali ſtimo io le lettere di Voſtra Signoria) non deono eſſer portate da altri, che da gl' Angioli, perciò l' Angioletto Nipote di Voſtra Signoria m' hà reſo la ſua de 4. acciò che in un tempo medeſimo leggendo l'una, e rimirando l' altro, veniſſi conſequentemente à vedere, e udire V.S. in un punto iſteſſo; ond' io foſſi in queſta guiſa col beneficio di sì grata preſenza riſtorato del danno di sì diſcara lontananza. O come l'uno è ſtato angelico di volto, e l' altro celeſte di lingua. Queſte ſono tutte grazie, che mi fà Voſtra Signoria, delle quali poiche io non ſon baſtante à ringratiarnela ſe non con l' animo grato, la ſua medeſima liberalità e gentilezza ne la ringrazierà pienamente per me. Jo mi ſono offerto al giovinetto generalmente in quel ch' io vaglio, mà ſe in particolare occorreſſe à Voſtra Signoria impiegarmi in coſa, che gli poteſſe giovare, eccomi prontiſſimo. Col mezzo di lui invio la ſeconda, e l' ultima parte de' miei Pietoſi Affetti: che queſto è l' ultimo e forſe anco il final canto della mia Muſa. E vorrei volentieri, che foſſe come quello del Cigno, che ſoaviſſimamente riſuona nell' eſtremo di ſua vita. Che ſe bene io ſono ancora nell' età conſiſtente, la mia Poeſia però reſta sù l' occaſo, e tramonta l' Apollo mio che le gravi cure e i governi, non ammettono i ſoliti ſpiriti Pierii, anzi ſono un efficaciſſimo eſſorciſmo per diſcacciargli. Mà qualunque io mi ſia, per parerle ò Cigno o Grillo, ſon ſuo, e mele dedico per ſempre divotiſſimo. Così poteſs' io dire altrettanto eccellente di affetto, quanto ella è eccellente di merito, mà non poſſo dare in alcuno ecceſſo di amarla, e di oſſervarla, dove infinito ſtimo io il merito della bontà e del valore di Voſtra Signoria. Alla quale per fine prego da Dio il colmo di ogni più deſiderata contentezza. Di Roma.

A carte 993

CIV.

IL nome di Voſtra Signoria non è nuovo in Italia, nè incognito all' orecchie mie; nuova è ben ſempre la ſingolar virtù, e la rara gentilezza ſua, perche ſempre acquiſta nuovi meriti, e nuovi ſervitori: e maſſime quando viene expreſſa in sì corteſi lettere, & in sì grazioſe maniere: come appunto è ſeguito in queſta prima ſua. La quale è di tanto valore, che ſe non mi fà eſſere frà gl' altri, mi fà almeno parere à me ſteſſo il primo degli Uomini favoriti. Onde à raggione poſſo io chiamare, e fortunate inſieme, e felici peregrine, quelle umili creature mie, che vanno attorno: poiche da' ghiacci di coteſto lungo verno, anno potuto

A carte 332 e 333.

portarmi ſi gentil primavera di vaghi fiori, nel bel ſeno dell' umaniſſima lettera di Voſtra Signoria; e ſi ricco Autunno di frutti, nel pretioſo dono della ſua degniſſima amicizia. E 'n verità che io non mi ſono mai compiacciuto tanto delle debolezze mie, quanto al preſente, ch'io ne vengo à raccogliere meſſe ſi degna. E non ſolamente nella nobiliſſima perſona ſua mà nel corteſe amore di molti di coteſti Signori; ſi come piace à Voſtra Signoria di farmi ſapere. E di tutto queſto vengo io à reſtarlene con maggiore obligo; e tanto più, quanto in paeſe di così vario clima, e di ſi diverſo Idioma, ſarà ella ſtata per auventura benigno interprete, e della mente dell' Autore, e della favella iſteſſa dell' Opera, la quale in coteſte parti ſarebbe ò rimaſta muta frà gl' aſcoltanti, ò loquace frà ſordi, ſe Voſtra Signoria non aveſſe ſervito à lei di lingua, e à gl' altri d' orecchia. Così mi giova di credere, e credo di credere bene. Onde il Padre Don Arnoldo, mezzano di queſto virtuoſo contratto, non averà à meritar la pena del ſuo errore, mà il premio della ſua corteſia e della ſolita bontà ſua, ed io la grazia de' commandamenti di Voſtra Signoria. La quale non deve meno eſſer pronta à comandarmi per gratificarmi, di quel che s' è dimoſtrata umile per honorarmi: ch'io altrimenti direi, che ſaria ſtato per confondermi. Et in queſto caſo certo non ne laſcerei paſſare ſenza penitenza il Padre Don Arnoldo, col mezzo del quale invio queſta, e con queſta tutta quella parte di me ſteſſo, che già impreſſa dal vivo carattere dell' amor ſuo, può farle più certa fede dell' affezzionata divozione mia, con la quale reſto, pregandole da Dio felice fine di tutti i ſuoi ſanti proponimenti. Di Roma.

CV.

Nel ſecondo Volume à carte 258.

TArdo, mà fruttuoſo riſpondo alla lettera di V.S. Illuſt. perche ſtimo di corriſpondere in parte al ſuo deſiderio. Senta dunque l' amico Apelle naſcoſto doppo la Tavola, ciò che nel quì incluſo foglio dice delle ſue Oſſervazioni ſolari un valoroſo Protogene, e Principale Patricio di queſta Città, che può giudicare *ultra crepidam*. Naſcoſto anch' egli, mà ſotto 'l manto della ſua modeſtia. L' oſſervazione hà certo in ſe ſteſſa del pellegrino, e ſi come piace in univerſale, così e per dar materia à belliſſimi diſcorſi, & occaſione ad altre oſſervazioni, come ſuole auvenire aſſai ſpeſſo, che una invenzione naſce dall' altra. Il Sig. Andrea Chiocco, nel mio paſſaggio per Verona, m' haueva detto, come V.S. Illuſt. l' aveva favorito di queſta nobil curioſità, e che me ne aurebbe fatto partecipe; mà ella hà voluto in ciò prevenir lui, perche ſempre previene me nelle grazie e ne' favori. Conoſco il mio debito; mà lo conoſco ſolamente, perche non

poſſo

poſſo di vantaggio. Potrà la mia affezzione e la mia oſſervanza per me, e potrà molto,perche è fondata in ſuoi meriti, e ſarà felice, ſe potrà eſſerle di corriſpondente ſervigio, maſſime in queſta mia nuova ſtanza di Venezzia; La quale ſi come mi potrebbe render più atto à ſervirla, così mi fà più pronto à pregarla de' ſuoi comandamenti, che mi valeranno per care e neceſſàrie lettere.E Dio benedetto benedica ſempre V.S.Ill. e la colmi d' ogni maggior bene. Di Venezia.

CVI.

SE V.S.non dubita del mio giuditio,dee reſtar certa della mia fede,e creder,che amando e honorando io tanto la ſua Virtù, non poſſa dare alle ſue nobiliſſime azzioni diverſo ſenſo du quel che ſi conviene. E veramente le ſue richieſte fattemi,e fattemi fare gl' anni à dietro,in materia diverſi, per la glorioſa Santa Afra,ſono ſtate tanto modeſte,e limitate,che m' an più toſto obligato col non obligarmi,che ſe m' aveſſero ſtretto & anguſtiato ben bene. E però molte volte ſon rimaſo mal ſodisfatto di me ſteſſo, penſando al mio mancamento, e alla benignità e liberalità di V.S. la quale chiedendomi all' honore di sì venerabil Santa, non mi chieſe, mà mi donò, e donò in groſſo, onorandomi con titoli di pietoſo e ſingolare ingegno. Li quali titoli, hò ſtimati io tanto, quanta è la ſtima, che ſi fà univerſalmente de' Sigri. Velſeri,il qual non men nella Toſcana,che nella Latina favella ſcrive sì giudicioſamente, che non può laſciarmi dubbioſo, ſe ſpiando e comprendendo ottimamente come egli fà, le vaghezze e bellezze delle Poeſie Toſcane, ne viene conſequentemente à prender molto guſto, e che di più eſſo ſolo, quãdo tutto mancaſſe, non foſſe atto à farne capace gl' altri gentili ingegni d' Oltramonti,e però non hà V.S.à cavare altra cõcluſione dal mio modo di ſcrivere, ſe non ch' io voleſſi più toſto inferire, come in effetto voleva, che le Poeſie ordinarie, come le mie, e quelle di molt' altri Italiani, non erano tali, che doveſſero in coteſte parti togliere il pregio alle Latine. Comunq; ſi ſia,io ſtimerò ſempre ben impiegato quel tempo,e quell' opera,ch' io ſpenderò in lode della glorioſa ſanta Afra; e ſe bene con gli anni ſono creſciute, e precipitate le cure, & ora masſime, ch' io mi trovo il peſo * Generale della mia Religione; non mancherò con tutto ciò di rubar tant' ozio dalla proliſſità di queſti giorni eſtivi, ch' io poſſa mandarle in queſto propoſito, ſe non Poeſie perfette, almeno qualche tentativo poetico, o qualche nobile impazienza, o generoſo ſdegno di me medeſimo. Che perciò rileggerò di nuovo quel che V.S. ſcrive di queſta Santa, e potra ancor eſſer, ch' un fuoco accendeſſe l' altro, e che io al lume della ſua gran face accendeſſi una piccioletta facella:

Nell' iſteſſo ſecondo Volume à carte 300. e 301.

* Era allora l'Abbate D.Angelo Grillo Preſidente Generale della ſua Religione.

onde più toſto veniſſi à renderle il ſuo, che à donarle il mio. E Dio benedetto, donator d' ogni bene, à V.S.Ill. conceda il colmo d' ogni più vera e ſtabile contentezza. Di St. Benedetto di Mantova.

CVII.

Nel terzo Volume, dell' iſteſſo Abbate D. Angelo Grillo, à carte 51.

A Riſtorarmi del pericoloſo travaglio provato nel mio ritorno di Genova à Venezia per li peſſimi tempi, che ſono paſſati, e paſſano di quà tuttavia, niuno altro rimedio era più valoroſo, che la corteſe lettera di V.S. Ill. co i ſecondi diſcorſi del noſtro ſconoſciuto Apelle. Sì conoſciuto nondimeno ormai in queſto ſuo già tanto famoſo ſconoſcimento, che mi par più toſto un Apollo, che uno Apelle, cioè un Apollo per auvẽtura più viſibile, e più caro, ſotto l' velo d' una ſottil neuuoletta di modeſtia, che non è l' altro, qualora totalmente ſcoperto, e ignudo, per la ſua ſoverchia viſibilità, ſi rende quaſi inviſibile, intrattabile e ingrato à gl' occhi noſtri. Se ben non inviſibile e non intrattabile alla pellegrina induſtria di coteſto valoroſo Apelle, che anco Apelle mi giova di nominarlo, perche ſi come da quell' antico pareva ſolo che permetteſſe il Grande Aleſſandro di eſſer dipinto e rappreſentato, così pare, che dà queſto noſtro moderno ſolo, conſenta il Sole d' eſſer vivamente eſpreſſo à queſto preſente ſecolo, ſi che lo veggia tale, quale non fù dagli antichi forſe veduto già mai, così per le congiunzioni de' Pianeti, li quali quaſi ſuo Re lo corteggiano, come per le vere macchie ò nuvole, che come nuove à noi, danno così bella occaſione di filoſofare a gli Aſtronomici. Ora di queſta nobil fatica darò parte quanto prima al noſtro Veneziano Protogene, e quanto prima ne invierò il ſuo parere; ringraziando in tanto il corteſe Apelle, che con la meritevol lode, ſi moſtra oſſequente à queſto nobiliſſimo e dottiſſimo ſpirito molto più, che perche abbia voluto numerare un ombra qual ſon io, trà i chiari Lumi dell' età noſtra, maſſime in queſta Profeſſione; E ringraziando ſopra tutto Dio benedetto, che abbia voluto col mezzo d' alcuni ſingolari ingegni de' noſtri tempi, farne vedere, come oggi, con l' umile traſparente d' un picciol vetro ci vien dimoſtrato il Sole aſſai meglio del ſolito, la dove per mottegiare alcuno di ſoverchia e ridicola diligenza, pur ſogliam dire; Tenta coſtui con una facella di dimoſtrarne il ſole. E'l vero e ſempiterno Sole ci illumini nelle tenebre di queſta noſtra cieca umanità, ed à V. S. Ill. ed al ſuo dotto Apelle, conceda ogni maggior contentezza.

Di Venezia.

SAULI

SAULI MERCERI
Auguſtani Vindelici
VIRGILIUS PROTEUS

Helmæſtadii Anno 1600. inter Centones Virgilianos ſub finem poſterioris Tomi

ab

HENRICO MEIBOMIO

exhibitus,

Nunc, juſtis de cauſis, hoc loco, comparere juſſus.

Illuſtri

Illuſtri & Generoſo Viro

MARCO VELSERO,

Reipublicæ Auguſtanæ Ex-Conſuli & Septemviro &c.

PATRONO ET MÆCENATI MEO,

S. D.

HENRICUS MEIBOMIUS.

ANte triennium, Vir Illuſtris, cum propter magiſtratum, quem in Julia Academia gerebam, ordinariis laboribus vacare non poſſem, & nihilominus juventuti noſtræ prodeſſe cuperem, de operibus meis poëticis recenſendis edendisq; cogitare cœpi. Hortabantur amici, ut id facerem, neq; deerant aliæ cauſæ nonnullæ, quibus magis impellerer, & inflammarer. Initium autem feci à Centonibus Virgilianis, tum quod primi ingenii mei fœtus eſſent: tum quod minus laboris requirere viderentur. Ne verò ſoli exirent illi, utq; oſtenderem, quos ſecutus eſſem magiſtros, placuit meis præmittere Probæ Falconiæ & Auſonii Centones ingenioſiſſimos. His addidi ex recentioribus duos Capilupos Italos, Lælium dico & Julium: quorum hic, ut pio affectu decus familiæ ſuæ hereditarium conſervare voluit, ita nequaquam illius venuſtatem aſſecutus eſt. Minimè verò tum dubitabam, quin plura utriusq; in hoc genere extarent monumenta, ſed quantalibet rem agerem cura & diligentia, ulterius indagare nihil potui. Cum autem noſtri labores prodiiſſent, à nobiliſſ. & conſultiſſimo viro Dn. JACOBO MONAVIO, amico meo, admonitus ſum, Capiluporum Centones Romæ anno ſupra ſesqui milleſimum nonageſimo, uno volumine excuſos eſſe. Ibi continuò cœpi ardere incredibili deſiderio videndi hoc opus: omnemq; movi lapidem, ut in manus meas deveniret, ſed fruſtra. Recurrendum itaq; fuit ad Monavium: à quo tandem Centones iſtos amanuenſium manu deſcriptos impetravi. Qua autem aviditate oblatos percurrerim, explicare non poſſum: hoc maximoperè dolui, non genuinos me habere fœtus Lælii, ſed à Julio præpoſtera cura emendatos & interpolatos. Magnam ſibi ſumpſiſſe eum licentiam teſtis eſt Cento de Monachis omnium lepidiſſimus & ingenioſiſſimus, quem truncatum mutatumque de Ætate aurea & ferrea inſcripſit. In cæteris quid factum ſit, ignoramus; conjecturam facimus, optimo feliciſſimi Poëtæ genio vim & injuriam factam non exiguam: ſed acquieſcendum nobis erat in eo, quod fortuna obtulerat. Nolui autem ſtudioſis invidere hunc theſaurum, quod animadvertiſſem priores noſtros labores magna aviditate exceptos fuiſſe. Dum itaque editionem molior, commodùm accidit, Vir generoſe, ut internuncio CL. viro CUNRADO RITTERSHUSIO, Anteceſſore Altorfiano, amico meo veteri, Centones novos, per occaſionem edendos, ad me mitti curares. Hic exilui gaudio, gratulatus mihi de acceſſione iſta, equidem, ſi molem ſpectem, non magna, ſi artificium intuear, longè pulcerrima. Non autem hîc de auctore diſputabo: facilè enim quivis odorari poterit, cujus hæc ſint, cui excellens tuum ingenium & admiranda doctrina cognita eſt. Tantum tibi communi Reipubl. literariæ nomine pro communicatis iſtis deliciis gratias ago. Cumq; pro ſingulari benevolentia, quam literis humaniſſimè ſcriptis, ſimulque inſigni opere hiſtorico ad me miſſo, erga me declaraſti, plurimum tibi debeam, totum hoc Centonum opus, in Germania nunc primum excuſum, tuo nomini inſcribere volui. Erunt tuæ partes, hoſpites hoſce, non ignotos, neq; benevolentia indignos hilari fronte excipere & patrocinio liberali complecti. Quo officio & iſtos ipſos Triumviros, omnesq;, quibus hi magni ſunt, magis tibi devincies, famamque nominis, quam adeptus es magnam, incredibili cumulo augebis. Vale auguſtiſſimum Auguſtæ tuæ ſydus. Helmæſtadi in Julia Academia anno Chriſti 1599. 4. Decembr.

EPIGRAM-

EPIGRAMMA

CONRADI RITTERSHUSII
Brunſvic. JCti.

In laudem

CL. V. HENRICI MEIBOMII,
Poëtæ Cæſarii, & Hiſtoriar. Profeſſoris in illuſtri acad. JULIA, quæ eſt Helmæſtadii,

&

SAULI MERCERI
Auguſtani.

PRotea dum cecinit converſum in mille figuras,
Deſcripſit ſortem neſcius ipſe ſuam
VIRGILIUS: nam quæ non transformatus in ora eſt,
Aptatus rerum caſibus innumeris?
CENTONES varios divino è carmine cernis
Conſutos docta diſpoſitosque manu?
Ars ea MEIBOMIO ad ſummum ſubvecta cacumen
Permittet nunquam nomina clara mori.
AUSONIO par fama viri conſurgit ad aſtra,
Illuſtri congrex FALCONIÆQUE PROBÆ eſt.
Incluta MERCERI jam nunc ſe his nomina jungunt,
Fœcunda ingeniis ſeclaq; noſtra probant.
Creſcite CENTONES, & ſolo nomine veſti
Cedite, purpureo murice fulgiduli.

IN CENTONUM VIRGILIANORUM A CL. MEIBOMIO EDITORUM PARTEM II.

QUi primus hocce carminum pulchrum genus
Muſasque repperit Poëta ſutileis,
Felicioris ille prorſus ingenI
Limatioris prorſus idem judicI,
Exemplar edidit, modeſtiæ magis
Diis Caménis ſpecimen olim debitæ.
Non ille ſeris cogitata poſteris
GenI feracis tradier molimina
Forma venuſtiore prudens cenſuit
Poteſſe, quam Maronis auguſta, enthea,

Auroq; contra & aurichalco carmina
Si nexuiſſet aureis catenulis,
Ab officina Lemmia catenulis,
Queis haut Gradivus mœchus importunior
Solummodò queat volens- nolens capi.
Sed ipſe fallendi Magiſter admodum
Et artifex, ſalace cum nata Jovis,
Potiſſit impediri, & impotens volet.
Quid ſic ligatis aptius centonibus?
Non illi adornaſſint opus lectum magis
Ac eligantes haſce, Lector, paginas,
Bellis coloratas figuris paginas,
Quas jam ſecundas, & ſecundo Apolline,
Noſter Poëta dat, Poëta JULIUS,
Vatum ille ductor atq; cenſor optumus,
Quoi tot Poëtarum labores inclutos
Debes, amice lector, atque induſtriæ
Mirabile exemplum,&probum in FALCONIA,
LUPISQUE cæteris, honoratis LUPIS,
Hujusce magnis carminum parentibus.
Sed arbitrum omnium Poëtarum unicum,
Illum optimatem, *principem* illum denique
VELSERUM ab AUGUSTA, *poëtam nobilem*,
Manet ſuum à Phœbo ſuo palmarium,
Auctarium beat perennis gloriæ;
Qui dum Poëtas jure proſcribit malos,
Bonis Poëtas verſibus damnat malos,
Suopte vates ornat exemplo bonos.
Proinde honore par vel amplior cluet,
CentoniamqueLauream olli ſurripit,
Qui primus hocce carminum pulchrum genus
Muſasq; repperit Poëta ſutileis.

Gaſpar Arnoldius, Phil. & Med. D.
apud illuſtrem Juliam Phyſ. Pr. Ord.

------ Quamquam & melioribus actis
Quæritur æternum nomen, multoq; licebat
Clarius ingenium venturæ tradere famæ,
Attamen ad laudem quæcunque oblata facultas,
Egregium hanc rapere, & ſumma ad faſtigia niti.

CÆSARES.	VOTUM.
CORYDON.	DIDO.
ARGUMENTA.	PSALMUS.
NUPTIÆ.	DIRÆ.

VIRGI-

VIRGILIUS PROTEUS
SAULI MERCERI
Auguſtani Vindel.

CÆSARES AUSTRIACI.

Aen. 7. PAndite nunc Helicona Deæ, cantusque movete,
Aen. 7. Majus opus, major rerũ mihi naſcitur ordo,
Aen. 10. Audentes fortuna juvat. Ab origine Reges *Aen. 7.*
Geor. 2. Auſtrinos, veterum effigies ex ordine avorũ *Aen. 7.*
Aen. 6. Fataq; fortunasq; virûm moresq; manusq;
Geo. 4. Expediam, ſed ſumma ſequar faſtigia rerum. *Aen. 1.*
Eclo. 5. Nam neq; cuncta meis amplecti verſibus opto, *Geor. 2*
Aen. 6. Nec mihi ſi linguæ centum ſint, oraq; centum,
Aen. 12 Sufficiant vires per tot diſcrimina rerum. *Aen. 1.*
Aen. 5. Ore favete omnes, atque hæc exempla ſequuti, *Geo. 4.*
Aen. 6. Diſcite Juſtitiam moniti, verumq; laborem. *Aen. 12*

RUDOLPHUS ALBERTI F.

Aen. 8. SAlve vera Jovis proles, Tu cujus & annis *Aen. 8.*
Aen. 8. Et generi fatum indulget. Tu maximus ille es, *Aen. 6.*
Aen. 8. Flos veterum virtusque virûm, qui paupere terra *Aen. 6.*
Aen. 6. Miſſus in imperium magnum juſtiſſimus unus, *Aen. 7.*
Eclo. 8. A te principium ſceptrumq; ſacerq; tiaras. *Aen. 7.*

ALBERTUS RUDOLPHI F.

Aen. 12 NOmine avum referens, animo manibusq; parentem
Aen. 5. Proximus ingreditur, ſubito ferrumque retractat, *Aen. 7.*
Geo. 1. Non torpere gravi paſſus ſua regna veterno.
Aen. 4. Mortem animus meminiſſe horret luctuq; refugit. *Aen. 2.*
Eclo. 9. Heu cadit in quenquam dominorum fallere dextras! *Aen. 6.*

FRIDERICUS ALBERTI F. PULCHER.

Aen. 7. NEc tu carminibus noſtris indictus abibis
Aen. 6. Infelix, ut cumque ferent ea fata minores.
Aen. 8. Fortuna omnipotens & ineluctabile fatum
Aen. 6. His merſere malis. Manibus date Lilia plenis, *Aen. 6.*
Aen. 11. Exigua ingentis miſero ſolatia luctus.

ALBERTUS ALBERTI F.

Aen. 6. OStendunt terris hunc tantum fata, neque ultra
Aen. 9. Indulgent, duræ rapit inclementia mortis *Geo. 3.*
Aen. 6. Egregium forma juvenem, nova regna petentem, *Aen. 1.*
Aen. 1. Ante diem. Magnorum haud unquam indignus avorum *Aen. 11.*
Aen. 12 Ille quidem, nec vana fides, genus eſſe Deorum. *Aen. 4.*

FRIDERICUS ERNESTI F.

Aen. 3. CEntum urbes, tonſæ foliis ornatus olivæ *Geo. 3.*
Aen. 7. Jam ſenior longa placidas in pace regebat.
Aen. 9. Quin etiam bis tum Tiberini ad fluminis undam *Aen. 10.*
Aen. 3. Cœlicolûm Regi votum immortale ſacrabat. *Aen. 8.*
Aen. 11. Hic amor, hoc ſtudium, quo non præſtantius ullum. *Aen 12*

MAXIMILIANUS FRIDERICI F.

Aen. 7. JAm pridem reſides populos, deſuetaque rurſus
Aen. 7. Agmina in arma vocat. Validam vi corripit haſtam, *Aen. 12*
Aen. 12 Circumdat loricam humeris, quatit oppida bello. *Aen. 9*
Aen. 9. Omne ævum ferro teritur, nec tarda ſenectus *Aen. 9.*
Aen. 9. Debilitat vires, tantæ eſt victoria curæ. *Geo. 3.*

CAROLUS PHILIPPI F.

Aen. 6. HUc geminas nunc flecte acies. Hic inclytus armis,
Geo. 4. Magnanimosque duces, atque altæ mœnia Romæ, *Aen. 1.*
Aen. 8. Tum Reges ipſos, primum capita alta ferentes, *Geo. 1.*
Aen. 1. Imperio premit ac vinclis. Garamantas & Indos *Aen. 6.*
Aen. 8. Compoſuit, legesque dedit, ritusque ſacrorum. *Aen. 12*

FERDINANDUS PHILIPPI F.

Aen. 11. ARduus inſurgens reddi ſibi poſcit honorem, *Aen. 5.*
Aen. 11. Et ſellam regni, quæſitas ſanguine dotes, *Aen. 7.*
Geo. 1. Ecce inimicus atrox, flammantia lumina torquens, *Geo. 3.*
Aen. 9. Improviſus adeſt: urbem obſidione premebat, *Aen. 8.*
Aen. 4. Germani in ferrum pro libertate ruebant. *Aen. 8.*

MAXIMILIANUS FERDINANDI F.

HIc bello audacis populi vexatus & armis *Aen. 4.*
Geo. 2. Principio, placida compoſtus pace quieſcit *Aen. 1.*
Aen. 2. Ex illo, haud ulli veterum virtute ſecundus. *Aen. 11.*
Aen. 6. Felix prole virûm, quæ viribus occupet orbem, *Aen. 7.*
Quam pater ipſe ſuo Superûm jam ſignat honore. *Aen. 6.*

RUDOL-

RUDOLPHUS MAXIMILIANI F.

Aen.10. QUod votis optâſtis, adeſt: Labentibus annis *Aen. 2.*
Aen. 6. Auguſtus Cæſar divûm genus, aurea condet
Aen. 6. Sæcula qui rurſus; divini ſigna decoris, *Aen. 5.*
Aen. 5. Ardentesque notate oculos, qui ſpiritus illi,
Aen. 1. Os humerosq; Deo ſimilis, vel greſſus eunti. *Aen. 5.*

CORYDON.

Eclo. 7. FOrtè ſub arguta conſederat ilice paſtor *Eclo. 6.*
Eclo. 8. Propter aquæ rivum foliis ornatus olivæ: *Geo. 3.*
Aen. 9. Dum canit & mœſtum Muſa ſolatur amorem,
Aen. 6. Threicia fretus cithara, hæc incondita ſolus *Eclo. 2.*
Eclo. 2. Montibus & ſylvis ſtudio jactabat inani,
Aen. 5. Multa gemens; pulſæ referunt ad ſydera valles, *Eclo. 6.*
Eclo. 5. Ipſa ſonant arbuſta, ipſæ jam carmina rupes. *Eclo. 5.*
Aen. 8. Nunc ô nunc liceat crudelem abrumpere vitam,
Aen. 7. Quandoquidem noſtros in longum ducis amores, *Eclo. 9.*
Eclo. 8. Dumq; tibi eſt odio mea fiſtula, dumq; capellæ,
Geo. 2. Mugitusq; boum mollesq; ſub arbore ſomni,
Aen. 2. Atque humiles habitare caſas miſerosque penates. *Geo. 2.*
Eclo. 8. Præceps aërii ſpecula de montis in undas
Eclo. 8. Deferar, extrema moriens tamen alloquor hora. *ORA.*
Aen. 4. Ire iterum in lacrymas, iterum tentare jubebis *Geo. 2.*
Geo. 4. Orando humanis precibus manſueſcere corda *Geo. 4.*
Aen. 10 Neſcia, tanquam hæc ſit noſtri medicina furoris. IS. *Ecl. 10.*
Eclo. 6. Ah virgo infelix, quæ te dementia cepit, *Eclo. 2.*
Aen. 4. Solane perpetua mœrens carpere juventa!
Eclo. 6. Ah virgo infelix, Veneris nec præmia nôris, *Aen. 4.*
Aen. 4. Nec dulces natos: quæ te dementia cepit! *Eclo. 6.*
Aen. 4. Eſto, ægram nulli quondam flexere Hymenæi, *Geo. 4.*
Geo. 4. Nulla Venus: placitóne etiam pugnabis amori? *Aen. 4.*
Aen. 6. Vincet amor, ſi quod non æquo fœdere amantes *Aen. 4.*
Aen. 4. Curæ numen habet, juſtumq; memorq; doloris. *Aen. 9.*
Eclo. 9. Huc ades ô Galatea, habitarunt DI quoq; ſylvas, *Eclo. 2.*
Eclo. 5. Sive ſub incertas Zephyris motantibus umbras,
Eclo. 5. Sive antro potius, non adverſata petenti. *Aen. 4.*
Geo. 2. Hîc ver aſſiduum, varios hîc flumina circum *Eclo. 9.*
Eclo. 9. Fundit humus flores, Zephyriq; tepentibus auris *Geo. 2.*
Geo. 2. Laxant arva ſinus, hîc candida populus antro *Eclo. 9.*
Eclo. 9. Imminet, omnis ager, nunc omnis parturit arbos. *Eclo. 3.*
Aen. 2. Huc ades, hac mecum poteris requieſcere nocte, *Eclo. 1.*
Eclo. 1. Fronde ſuper viridi, ramorum protegat umbra. *Geo. 2.*
Eclo. 7. Huc ades, ò nobis placeant ante omnia ſylvæ; *Eclo. 2.*

Geo. 2. Speluncæ, viviq; lacus ac luſtra ferarum, *Geo. 2.*
Geo. 2. Et ſecura quies, & neſcia fallere vita. ITA.
Aen. 2. Tu modò promiſſis maneas, tua numina poſco, *Aen. 1.*
Aen. 12 Victus amore tui, dubiis ne defice rebus, *Aen. 6.*
Aen. 6. Siſte gradum, teque amplexu ne ſubtrahe noſtro.
Eclo. 9. Aſpice, ventoſi ceciderunt murmuris auræ,
Aen. 2. Intonuit lævum, & de cœlo lapſa, bonum ſit, *Eclo. 8.*
Aen. 1. Nî fruſtra augurium vani docuere parentes,
Aen. 2. Stella facem ducens multa cum luce cucurrit,
Eclo. 5. Neſcio quid certè eſt, Dî noſtra incepta ſecundent, *Aen. 7.*
Aen. 2. Viſus adeſſe pedum ſonitus, vox fertur ad auras, *Aen. 3.*
Eclo. 8. Credimus, an qui amant ipſi ſibi ſomnia fingunt? FIN-
Eclo. 2. Eheu quid volui? crudelis tu quoq; falſis (GUNT. *Aen. 1.*
Aen. 1. Ludis imaginibus? de te nil tale verebar, *Aen. 9.*
Aen. 5. Quam nec longa dies, pietas nec mitigat ulla,
Aen. 3. Et quæ vel cœlo poſſunt deducere lunam, *Eclo. 8.*
Aen. 4. Siſtere aquam fluviis & vertere carmina rupes. *Eclo. 5.*
Eclo. 2. Me tamen urit amor, quis enim modus adſit amori? MORI.
Aen. 9. Ergo tot incaſſum fuſos patiere labores, *Aen. 7.*
Aen. 12 O præſtans animi, ſola contenta Diana! *Aen. 11.*
Aen. 4. Egregiam verò laudem & ſpolia ampla puellæ? *Eclo. 1.*
Aen. 4. Si te nulla movet tantarum gloria rerum,
Aen. 4. Nec te noſter amor, nec te data dextera quondam;
Aen. 3. Eloquar, an ſileam? genuit te cautibus horrens *Aen. 4.*
Aen. 4. Caucaſus, Hyrcanæq; admorunt ubera tygres.
Aen. 4. Quin potiùs per ego has lacrymas, dextramq; tuam te, *Aen. 4.*
Aen. 4. Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quicquam
Aen. 4. Dulce meum, miſerere animi non digna ferentis, *Aen. 2.*
Aen. 6. Alma precor miſerere, potes namq; omnia, & iſtam
Aen. 4. Oro, ſi quis adhuc precibus locus, exue mentem.
Aen. 6. Quem fugis? Extremum fato quod te alloquor hoc eſt,
Aen. 12 Utere ſorte tua, noctem non amplius unam, *Aen. 1.*
Eclo. 7. Si qua tui Corydonis habet te cura, venito.
Aen. 4. Talibus orabat, ſpe multum captus inani, *Aen. 11.*
Aen. 1. Infelix puer, ac reſpondent omnia ſylvæ, *Eclo. 9.*
Geo. 4. Saxa ſonant, vocisque offenſa reſultat imago.

ARGUMENTA ÆNEIDIS.

PRIMO LIBRO.

Aen. 1. DEfecti Æneadæ Libyæ vertuntur ad oras.

SECUNDO.

Aen. 2. Hoſtis habet muros, ruit alto à culmine Troja.

TER-

TERTIO.

Aen. 3. Dardanidæ duri feriunt mare & æquora verrunt.

QUARTO.

Aen. 4. Ardet amans Dido, traxitque per oſſa furorem.

QUINTO.

Aen. 5. Mox tuba commiſſos medio canit aggere ludos.

SEXTO.

Aen. 6. Troius Æneas Erebi deſcendit ad umbras.

SEPTIMO.

Aen. 7. Æneadæ optato conduntur Tibridis alveo.

OCTAVO.

Aen. 8. Conjurat trepido Latium ſimul omne tumultu.

NONO.

Aen. 9. Turnus in arma viros, acies in prælia cogit.

DECIMO.

Aen. 10. Concurrunt Trojanæ acies, aciesque Latinæ.

UNDECIMO.

Aen. 11. Venatrix graditur bellum ad crudele Camilla.

DUODECIMO.

Aen. 12 Concurrunt Tros Æneas & Daunius heros.

NUPTIÆ
PAULI VELSERI, MATTHÆI F. ET ANNÆ VEHLINÆ, JOANNIS F.

Quod poſt Auſonium Centonem nuptialem ſcribat.

Livor creſcentem parcas mordere Poëtam.
Et poſt Mæonidem legimus Iliadas.

Aen. 9. VOs ô Calliope, Paullo majora canamus. *Eclo. 4.*
Geor. 3 Cetera quæ vacuas tenuiſſent carmina mentes,
Geo. 3. Omnia jam fama totum vulgata per orbem. *Aen. 1.*
Geo. 3. Cui non dictus Hylas puer, & Latonia Delos,

Et

Aen. 6.	Et quos durus amor crudeli tabe peredit.	*Aen. 6.*
Aen. 4.	Quin potius pacem æternam pactosq; Hymenæos,	
Aen. 10.	Fatidicæ Mantûs cithara fidibusque canoris	*Aen. 6.*
Geo. 1.	Hinc canere incipiam; precor, aſpirate canenti	*Aen. 9.*
Eclo. 7.	Nymphæ noſter amor, & Trojæ Cynthius auctor:	*Geo. 3.*
Geo. 1.	Tuque adeo famæ meritò pars maxima noſtræ,	*Geo. 3.*
Eclo. 1.	Fortunate ſenex, magnam cui mentem animumq;	*Aen. 6.*
Aen. 6.	Delius inſpirat, divino pectore vates,	
Eclo. 1.	Bis ſenos cui noſtra dies altaria fumant.	
Aen. 12	O præſtans animi, tua dum veſtigia luſtro,	*Eclo. 2.*
Geo. 1.	Da facilem curſum, atque audacibus annue cœptis.	
Aen. 9.	Ergò aderat promiſſa dies: longo ordine matres,	*Aen. 2.*
Aen. 6.	Matres atque viri, pueri, innuptæque puellæ	*Aen. 2.*
Aen. 5.	Undique conveniunt per limina læta frequentes.	*Aen. 1.*
Aen. 4.	Principio delubra adeunt delecta juventus,	*Aen. 3.*
Aen. 7.	Implorantque Deos incenſa altaria circum.	*Aen. 8.*
Aen. 7.	Primus init ipſe ante alios pulcherrimus omnes	*Aen. 4.*
Aen. 9.	Ora puer prima ſignans intonſa juventa.	
Eclo. 8.	Qualis ubi Oceani perfuſus Lucifer unda	
Aen. 7.	Extulit os ſacrum; ſed cunctis altior ibat,	*Aen. 8.*
Aen. 7.	Intentos volvens oculos, mollique fluentem	*Aen. 4.*
Aen. 4.	Fronde premit crinem fingens, it pectore ſummo	*Aen. 5.*
Aen. 5.	Flexilis obtorti per collum circulus auri.	
Aen. 11.	Succedunt matres. Veneris juſtiſſima cura	*Aen. 10.*
Aen. 7.	Ipſa inter medias, magna comitante caterva	*Aen. 2.*
Aen. 10	(Qualis gemma micat, fulvum quæ dividit aurum,	
Aen. 10	Aut collo decus aut capiti) ſe læta ferebat,	*Aen. 1.*
Aen. 5.	Ardentes dare viſa faces, mirabile viſu,	*Aen. 12*
Aen. 5.	Aera dimovit tenebroſum, lactea colla	*Aen. 8.*
Aen. 8.	Auro innectuntur, demiſſa monilia pendent,	*Aen. 7.*
Aen. 1.	Ambroſiæque comæ divinum vertice odorem	
Aen. 1.	Spiravere, ima verrit veſtigia cauda.	*Geo. 3.*
Aen. 7.	Illam omnis tectis agrisque effuſa juventus,	
Aen. 7.	Attonitis inhians animis proſpectat euntem.	
Geo. 7.	Hunc decus egregium formæ movet atq; juventæ,	
Aen. 7.	Hunc atavi, & pulchro veniens in corpore virtus,	*Aen. 5.*
Aen. 6.	Nec vidiſſe ſemel ſatis eſt; juvat uſq; morari.	
Aen. 6.	Ventum erat ad limen, cum virgo immania templa	*Aen. 6.*
Aen. 4.	Ingreditur, tacitum pertentant gaudia pectus.	*Aen. 1.*
Aen. 5.	Tum lecti juvenes media teſtudine templi	*Aen. 1.*
Geo. 4.	Circumſtant, alii fontemque ignemque ferebant,	*Aen. 12*
Aen. 9.	Ardentes tædas alii, nec ſacra morantur.	*Aen. 6.*
Aen. 12	Primus ibi ante omnes longa cum veſte ſacerdos,	*Aen. 6.*
Aen. 10.	Totus collucens, oculos ad ſidera lætus	*Aen. 2.*

Extu-

Aen. 2. Extulit & cœlo palmas cum voce tetendit,
Aen. 9. Multa Deos orans, oneravitque ætherea votis.
Aen. 1. Nate patris ſummi, cui vincla jugalia curæ, *Aen. 4.*
Æn. 12 Reſpice nos, ſi quid pietas antiqua labores *Aen. 5.*
Aen. 5. Reſpicit humanos, da dextræ jungere dextram, *Aen. 1.*
Geo. 2. O fortunatos nimium, æquo fœdere amantes. *Aen. 4.*
Aen. 4. Ad ſis ô placidus, & ſi pietate meremur, *Aen. 2.*
Aen. 8. Et nos & tua dexter adi pede ſacra ſecundo.
Aen. 2. Talia perſtabat memorans dextrasque tenebat *Aen. 6.*
Aen. 9. Amborum, magna medius comitante caterva.
Geo. 4. Illi inter ſeſe jungebant fœdera dictis.
Aen. 5. Et juvenis, magnum cui verſat in oſſibus ignem, *Geo. 3.*
Geo. 3. Durus amor, tacitum vivit ſub pectore vulnus, *Aen. 3.*
Aen. 12 Ut primum fari potuit, ſic incipit ore;
Aen. 2. O dulcis conjux, mea ſola & ſera voluptas, *Aen. 8.*
Aen. 6. Da dextram; comitem caſus complector in omnes.
Aen. 5. Vix hæc ediderat, veluti violaverit oſtro *Aen. 12*
Aen. 12 Si quis ebur, tales virgo dabat ore colores, *Aen. 12*
Aen. 12 Flagrantes perfuſa genas, dextraque prehenſum
Aen. 2. Continuit, roſeoque hæc inſuper addidit ore:
Eclo. 4. Teque adeò venerande puer, jam pectore toto *Aen. 9.*
Aen. 8. Accipio agnoſcoque libens, mea maxima cura. *Aen. 1.*
Aen. 8. Talibus inter ſe dictis ſacrisque litatis, *Aen. 4.*
Aen. 8. Una omnes juvenum primi, populusque patresq;, *Aen. 9.*
Aen. 12 Tum ſtudio effuſæ matres ad tecta ſubibant. *Aen. 8.*
Aen. 1. At domus interior regali ſplendida luxu
Aen. 1. Inſtruitur, intus famulæ, quibus ordine longo *Aen. 1.*
Æn. 1. Cura penum ſtruere, & flammis adolere penates.
Aen. 3. Aulai in medio læti convivia curant *Geor. 1.*
Aen. 11 Matronæ puerique omnes populusq; patresq;. *Æn. 9.*
Aen. 1. Poſtquam prima quies, libabant pocula Bacchi, *Aen. 3.*
Aen. 1. Crateras magnos ſtatuunt, paterasq; tenebant *Aen. 1.*
Aen. 7. Teutonico ritu, ferit aurea ſydera clamor *Aen. 2.*
Aen. 3. Lætitia, vocisque offenſa reſultat imago. *Geo. 4.*
Aen. 5. Jamq; exempta fames, & amor compreſſus edendi, *Aen. 8.*
Aen. 8. Conſurgunt menſis, biforem dat tibia cantum, *Aen. 9.*
Aen. 1. Fit ſtrepitus tectis, juvat indulgere choreis. *Aen. 9.*
Geo. 2. Non abſunt illis præſtanti corpore Nymphæ; *Æn. 1.*
Aen. 9. Ante omnes, magna juvenum ſtipante caterva, *Aen. 1.*
Aen. 1. Qualis in Eurotæ ripis aut per juga Cynthi
Aen. 1. Exercet Diana choros, ſic ora ferebat *Aen. 3.*
Aen. 4. Anna, trahens varios adverſo ſole colores, *Aen. 5.*
Aen. 12 Et nunc huc, inde huc, incertos implicat orbes,
Aen. 8. Devexo interea propior fit veſper Olympo,

Æn. 8.	Nox ruit & fuſcis tellurem amplectitur alis,	
Aen. 1.	Involvens umbra magna terramque polumque.	
Aen. 7.	Certatim inſtaurant epulas, luſtrantq; choreis	Aen. 10
Aen. 1.	Atria, dependent lychni laquearibus aureis	
Aen. 5.	Ardentes, noctem flammis funalia vincunt.	Aen. 1.
Geo. 2.	• Nec minus interea magno inflammatus amore,	Aen. 3.
Aen. 7.	Ceu quondam torto volitans ſub verbere turbo,	
Aen. 12	Haud aliter juvenis ſubita ſpe fervidus ardet,	Aen. 12
Geo. 3.	Stare loco neſcit, eſt mollis flamma medullas,	Aen. 4.
Aen 12	Præcipitatque moras omnes, cum virgine victor	Æn. 11
Aen. 4.	Ingreditur, curſúq; amens ad limina tendit.	Aen. 6.
Aen. 9.	Primorum manus ad portas comitatur euntem.	Aen. 7.
Geo. 4.	At chorus æqualis, primævo flore juventus,	Aen. 7.
Geo. 2.	Verſibus incomptis ludunt & carmina dicunt.	Aen. 6.
Eclo. 8.	Sparge marite nuces, tibi deſerit Heſperus Oetam,	
Eclo. 2.	Atque novas incide faces, tibi ducitur uxor	Eclo. 8.
Aen. 12	Cui genus à proavis ingens, gratiſſima conjux,	Aen. 10
Aen. 5.	Ore favete omnes, non hæc ſine lumine divûm	Aen. 2.
Aen. 1.	Eveniunt, cuncti læti celebremus honorem.	Aen. 5.
Eclo. 5.	Fortunate puer, quæ te tam læta tulerunt	Aen. 1.
Aen. 1.	Secula, qui tanti talem genuere parentes?	
Eclo. 5.	Fortunate puer, fugit irreparabile tempus,	Geo. 3.
Æn. 9.	Rumpe moras omnes, quid non ſperemus amantes?	Eclo. 8.
Æn. 1.	Jam dabit amplexus, atq; oſcula dulcia figet,	
Æn. 1.	Spemq; metumq; inter, flammantia lumina torquens,	Geo. 2.
Eclo. 2.	Huc ades ô formoſe puer, nunc tempus agi res.	Aen. 5.
Aen. 8.	Talia carminibus celebrant, collesque reſultant;	Aen. 5.
Geo. 3.	Illi alternantes linguis vibrantibus ora	Aen. 2.
Geo. 4.	Ore legunt, licito tandem ſermone fruuntur.	Aen. 8.

VOTUM JOLÆ,

Cui reſpondet oraculum per initia verſuum.

Geo. 1.	Lumina, labentem cœlo quæ ducitis annum	
Geo. 2.	Æternum, veſtros colui ſi ſemper honores,	Æn. 12
Geo. 2.	Bacchus & alma Ceres, veſtro ſi munere tellus	Geo. 1.
Æn. 3.	Obſcœnam pingui glandem mutavit ariſta,	Geo. 2.
Æn. 11	Rettulit in melius & plenæ pocula menſæ,	Aen. 1.
Æn. 1.	Oramus (redit agricolis labor actus in orbem,)	Geo. 2.
Geo. 1.	Multum adeo officiant lætis ne frugibus herbæ,	Geo. 1.
Geo. 1.	Neu tenues pluviæ, rapidive potentia Solis,	

Infe-

Aen. 4.	Infelixque inopi metuens formica ſenectæ,	*Geor. 1.*
Geo. 4.	Æſtatem pecori defendite, jam venit æſtas,	*Eclo. 7.*
Aen. 2.	Ultro jam læto turgent in palmite gemmæ,	*Eclo. 7.*
Geo. 2.	Jam vinctæ vites. Pomis exuberet annus.	*Geo. 2.*
Geo. 2.	Nec minus interea plenis vindemia labris,	*Geo. 2.*
Geo. 2.	Colaque prælorum. Fugiant examina taxos.	*Eclo. 9.*
Geo. 3.	Ingentes paſtæ diſtentent ubera vaccæ.	*Eclo. 9.*
Eclo. 6.	Tum verò Cererem pubes agreſtis adoret,	*Geo. 1.*
Eclo. 1.	Ipſi rite ſuum Baccho dicemus honorem.	*Geo. 2.*
Geo. 2.	Mox ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aram,	
Geo. 1.	Poculaque in fluctus & vina liquentia fundam,	*Aen. 5.*
Geo. 8.	Religione patrum. Divino carmine paſtor	*Eclo. 6.*
Aen. 7.	Ore refert, placidi ſtraverunt æquora venti,	*Aen. 5.*
Geo. 3.	Balatu pecorum & crebris mugitibus amnes,	
Aen. 11.	Vicinæque ſonant ripæ colleſq; ſupini	*Geo. 3.*
Geo. 2.	Sylvarum, & longè ſaltus lateque vacantes.	*Geo. 3.*

DIDO.

Aen. 6.	ERrabat ſylva in magna, per opaca viarum	*Aen. 6.*
Aen. 6.	Fortunatorum nemorum ſedeſque beatas	
Aen. 4.	Infelix Dido, conjux ubi priſtinus illi	*Aen. 6.*
Aen. 6.	Reſpondet curis, æquatque Sichæus amorem.	
Aen. 6.	Ecce autem primi ſub lumina ſolis & ortus,	
Aen. 6.	Per tacitum nemus ire, pedemque advertere magnum	
Geo. 4.	Illo Virgilium, medium nam plurima turba	*Aen. 6.*
Aen. 6.	Hunc habet, atq; humeris extantem ſuſpicit altis,	
Aen. 6.	Aut videt aut vidiſſe putat; diverberat auras,	*Aen. 6.*
Geo. 4.	Haud mora, continuo pernicibus ignea plantis,	*Aen. 11.*
Aen. 1.	Atque illi media ſeſe tulit obvia ſylva.	*Aen. 1.*
Aen. 6.	Ut primum juxta ſtetit, agnovitque per umbras	
Aen. 4.	Huc illuc volvens oculos adverſa tuetur	
Aen. 4.	Luminibus tacitis, acriq; incenſa dolore,	*Aen. 11.*
Aen. 9.	Sciſſa comam, mœſtis latè loca queſtibus implet.	*Geo. 4.*
Aen. 4.	Heu vatum ignaræ mentes! quid vivida virtus,	
Geo. 3.	Quid labor aut benefacta juvant? ſors omnia verſat.	
Aen. 4.	Quid primum deſerta querar: nil linquere inauſum	
Aen. 7.	Quæ potui, ne noſter honos infractavè cedat	*Aen. 7.*
Aen. 7.	Fama loco, medias acies medioſque per ignes	*Aen. 7.*
Aen. 7.	Quæ potui infelix crudelem abrumpere vitam?	*Aen. 8.*
Aen. 4.	Heu furiis incenſa feror tentare precando	*Aen. 4.*
Aen. 5.	Æneam, & ſupplex animos ſubmittere amori.	*Aen. 4.*
Geo. 4.	Ah miſeram, ſcis ipſe, nec eſt te fallere cuiquam,	*Geo. 4.*

Aen. 4.	Poſtquam primus amor deceptam morte fefellit,	
Aen. 2.	Vos æterni ignes, terram, mare, ſydera juro,	*Aen. 12*
Æn. 12	Vimq; Deûm infernam, & duri ſacraria Ditis,	
Geo. 4.	Nulla Venus, nullique animum flexere Hymenæi,	
Aen. 4.	Non Libyæ, non ante Tyro deſpectus Iarbas,	
Eclo. 9.	Nec tuus Æneas, quem Dardanio Anchiſæ	*Aen. 1.*
Aen. 1.	Alma Venus Phrygii genuit Simoentis ad undas.	
Aen. 6.	Sed me fata mea, & ſcelus exitiale tyranni	*Aen. 7.*
Aen. 6.	His merſere malis, cuncti ſe ſcire fatentur.	*Aen. 11.*
Aen. 6.	Namque ut ſupremam falſa inter gaudia noctem	
Aen. 6.	Infelix habuit thalamus, preſſitque jacentem	
Aen. 6.	Dulcis & alta quies, per amica ſilentia Lunæ,	
Aen. 7.	Tunc exaudiri voces & verba vocantis	*Aen. 4.*
Aen. 4.	Viſa viri, in ſomnis inhumati venit imago,	*Aen. 1.*
Aen. 2.	Horreſco, ora modis attollens pallida miris.	*Aen. 1.*
Aen. 2.	Hei mihi qualis erat, concretos ſanguine crines,	*Aen. 2.*
Aen. 2.	Squallentem barbam, trajectaq; pectora ferro	*Aen. 1.*
Aen. 5.	Oſtentans, nec me quærentem vana moratur:	*Aen. 2.*
Aen. 4.	Non fugis hinc præceps, dum præcipitare poteſtas,	
Aen. 4.	Nec quæ circumſtent te deinde pericula cernis!	
Aen. 3.	Heu fuge crudeles terras, gratiſſima conjux,	*Aen. 10*
Aen. 9.	Rumpe moras omnes, dum præcipitare poteſtas,	*Aen. 4.*
Æn. 12	Parcarumq; dies & vis inimica propinquat	
Aen. 3.	Surge age: Sic fatus nocti ſe immiſcuit atræ.	*Aen. 4.*
Aen. 3.	Nec ſopor illud erat, ſed coram agnoſcere vultus,	
Aen. 8.	Horrendum dictu, præſentiaque ora videbar.	*Aen. 3.*
Aen. 3.	Jamque rubeſcebat ſtellis aurora fugatis.	
Aen. 1.	Tum celerare fugam, ſcelerata excedere terra,	*Aen. 3.*
Aen. 3.	Linquere pollutũ hoſpitium, dare claſſibus auſtros	
Aen. 4.	Mens immota manet, rebus jam rite paratis.	*Aen. 4.*
Aen. 9.	Interea præmiſſi equites ex urbe Tyranni	*Aen. 7.*
Aen. 7.	Improviſi adſunt, ſeſe ad divortia nota	*Aen. 9.*
Aen. 9.	Objiciunt, omnemq; aditum cuſtode coronant,	*Aen. 9.*
Æn. 11	Compoſiti numero in turmas; ipſe ardua montis	*Aen. 11.*
Aen. 11.	Per deſerta jugo properans adventat ad urbem,	
Æn. 12	Quantus Athos, aut quantus Eryx, Gætulus Iarbas.	*Aen. 4.*
Aen. 6.	Hinc circum innumeræ gentes populiq; vagantur,	*Geo. 3.*
Aen. 4.	Et Numidæ infræni cingunt, lateque furentes	
Aen. 4.	Barcæi, pulſuq; pedum tremit excita tellus.	*Aen. 7.*
Aen. 2.	Ipſe inter primos mediisque in millibus ardet	*Aen. 1.*
Aen. 7.	Horridus, Herculeoq; humeros innixus amictu.	*Aen. 11.*
Æn. 11	Jamq; propinquabant, fundunt ſimul undiq; tela	*Aen. 12*
Æn. 11	Crebra nivis ritu, ſumma nituntur opum vi	*Aen. 10.*
Aen. 5.	Pro ſe, quisque viri, certatur limine in ipſo,	*Aen. 12*

Jam-

Aen. 1.	Jamq; faces & ſaxa volant, primosq; trucidant.	
Aen.12	Exoritur trepidos inter diſcordia cives,	
Aen.12	Pars gladios ſtringunt manibus, pars miſſile ferrũ	
Aen.12	Corripiunt cœci & pergunt defendere muros:	*Aen.12*
Aen.12	Urbem alii reſerare jubent & pandere portas.	
Geo. 3.	Nec mora, nec requies, campo ſeſe arduus infert,	*Aen. 9.*
Geo. 1.	Ecce inimicus atrox, horrendumq́; intonat armis,	*Aen.12*
Aen. 9.	Igneſcunt iræ, & duris dolor oſſibus ardet,	
Aen. 9.	Qua tentet ratione aditus, ſummasq; minatur	*Aen.12*
Aen.12	Dejecturum arces. Pugnæ conterrita ſorte,	*Aen.12*
Aen. 2.	Eripui, fateor, letho ſine crimine vitam,	*Aen. 4.*
Aen.12	Eſto nunc Sol teſtis, & iſtius inſcia culpæ	*Aen 12*
Aen. 4,	Vixi, & quem dederat curſum fortuna, peregi.	
Geo. 2.	Quin etiam infixum ſtridet ſub pectore vulnus	*Aen. 4.*
Aen. 2.	Infelix, conditque natantia lumina ſomnus	*Geo. 4.*
Æn. 11	Extrema jam in morte.	*Geo. 4.*
Aen. 2.	Non tamen abſtinui, vox ipſa & frigida lingua	*Aen. 1.*
Æn. 11	Conjugium optatum, magnum & memorabile nomen,	*Geo. 4.*
Aen. 4.	Lamentis gemituq; anima fugiente vocabat.	*Aen. 4.*
Æn. 11	Hæc mea magna fides cineri promiſſa Sichæo,	*Aen. 4.*
Æn. 11	Hic amor, hanc vocem extremam cum ſanguine fundo,	*Aen.12*
Aen. 4.	Te propter preſſa eſt inſignis gloria facti,	
Aen. 4.	Heu furiis incenſa feror, te propter eundem,	
Aen. 4.	Te propter ſupplex animos ſubmittere amori:	
Aen. 4.	Quæ quibus anteferam? jam jam te propter eundem	*Aen. 4.*
Aen. 4.	Extinctus pudor, & qua ſola ſydera adibam,	
Æn.12	Quam propter tantos potui perferre labores,	
Aen. 4.	Fama prior, virtus, animusq; in pectore præſens.	*Aen. 5.*
Æn. 10	Cœlicolæ magni, memores fandi atq; nefandi,	*Aen. 1.*
Aen. 7.	Si qua piis animis manet infelicis Eliſæ	*Aen. 5.*
Aen. 5.	Gratia, ſi eſt cœlo pietas, quæ talia curet,	*Aen. 2.*
Aen. 2.	Perſolvant grates dignas & præmia reddant,	
Aen. 8.	Regina ante omnes cui, vincla jugalia curæ,	*Aen. 4.*
Æn. 9.	Alma oro ſolare inopem & miſerere relictæ.	*Aen. 9.*
Æn. 4.	Spero equidem, hæc manes veniet mihi fama ſub imos.	
Æn. 4.	Talibus orabat, totoque ardentis ab ore	*Aen.12*
Æn.12	Scintillæ abſiſtunt, oculis micat acribus ignis.	
Æn. 1.	Obſtupuit primo aſpectu, & vox faucibus hæſit,	*Aen. 2.*
Æn. 3.	Infelix vates, quæ prima exordia ſumat,	*Aen. 4.*
Æn.12	Aut quid agat, quo nunc Reginam ambire furentem	*Aen. 4.*
Æn. 4.	Audeat affatu, curam ſub corde premebat.	*Aen. 4.*
Æn. 6.	Illa ſolo fixos oculos averſa tenebat.	
Æn. 9.	Tum quoq; proripuit ſeſe, atq; inimica refugit,	*Aen. 6.*
Æn. 4.	Linquens multa metu cunctantem & multa parantem.	

PSALMUS DAVIDIS
TERTIUS.

Aen. 5. SUmme Pater, glomerati hoſtes hinc cominus atq; hinc *Aen. 9.*
Aen. 9. Proturbant, inſtant, varia cinxere corona. *Aen. 11*
Aen. 10 2. Cernis ut inſultent? digna atq; indigna relatu *Aen. 9.*
Aen. 1. Ingeminant plauſu, Noſtraſne evadere demens *Aen. 9.*
Aen. 9. Speraſti te poſſe manus, moriturus & ipſe *Aen. 11*
Geo. 1. Nequicquam ducente DEO, flammam inter & hoſtes! *Aen. 2.*
Aen. 9. 3. At tu, oro, ſolare inopem, & ſuccurre relicto
Aen. 10 Omnipotens genitor, ſpes & ſolatia noſtri. *Aen. 8.*
Aen. 11 4. Nil moror, en ſupplex venio, tendoque ſupinas *Aen. 3.*
Aen. 3. Ad cœlum cum voce manus, de montibus altis *Geo. 4.*
Eclo. 5. Sis bonus ò felixque tuis, in vota preceſque. *Aen. 6.*
Aen. 5. 5. Vix primos inopina quies laxaverat artus,
Aen. 2. Excutior ſomno ſubitis exterritus umbris, *Aen. 4.*
Aen. 12 Dextera cauſſa tua eſt, ſummi regnator Olympi. *Aen. 7.*
Geo. 2. 6. Præcipuè hinc animuſq; ferox patienſq; pericli, *Aen. 10*
Geo. 3. Nec vanos horret ſtrepitus, turbante tumultu, *Aen. 9.*
Aen. 1. Millibus in mediis, media inter prælia belli. *Æn. 11*
Aen. 10 7. Tu mihi nunc pugnæ princeps 8. Te janitor orci *Aen. 7.*
Aen. 8. Te Stygii tremuere lacus, Titania pubes *Aen. 6.*
Eclo. 4. Te duce dejecti fundo volvuntur in imo. *Aen. 6.*
Aen. 4. 9. Eja in te ſuprema ſalus, miſerere tuorum, *Æn. 12*
Aen. 6. Da populum antiqua ſub relligione tueri. *Aen. 2.*

DIRÆ
IN MALOS POETAS.

Summos, mediocres, tangere non eſt animus, nunquam fuit.

Aen. 4. ACcipite hæc, meritumq́; malis advertite numẽ,
Geo. 3. Pallida Tiſiphone, *Aen. 6.*
Aen. 4. Et diræ ultrices, variarum monſtra ferarum, *Aen. 10.*
Aen. 6. Et Chaos & Phlegethon.
Eclo. 8. En erit, ut liceat calamos armare veneno? *Aen. 10.*
Eclo. 8. En erit ut liceat?
Aen. 4. Nam quid diſſimulo, ſceleratas ſumere pœnas *Aen. 2.*
Aen. 9. Quando aliter nequeo.
Geo. 3. Gens effræna virûm, magnum quæ ſparſa per orbẽ *Aen. 1.*
Aen. 3. Prima hominis facie,
Geor. 1. Scilicet & truncis, & duro robore nata, *Aen. 8.*
Geo. 2. (Tale dabit ſpecimen

In

Geo. 2. In quaſcunque voces artes) inviſa Minervæ, *Geo. 4.*
Aen. 1. Gens inimica mihi,
Aen. 8. Queis neque mos, neque cultus, non innoxia verba, *Geo. 3.*
Aen. 8. Pectora ſemiferi,
Aen. 6. Ferrea vox, omnes nil magnæ laudis egentes, *Aen. 5.*
Aen. 3. Peſtis & ira Deûm,
Aen. 8. Illa quidem in lucem Stygiis emiſſa tenebris, *Geo. 3.*
Æn. 10 Acta furore gravi,
Aen. 7. Per medias urbes, atque inter tuta domorum *Aen. 11.*
Aen. 8. Omnia pervolitat.
Aen. 3. Fas omne abrumpit, magnoq; ululante tumultu *Æn. 11*
Aen. 10 Dat ſine mente ſonum.
Aen. 7. Tartaream intendit vocem, nec viribus æquis *Aen. 5.*
Aen. 6. Obloquitur numeris.
Aen. 2. Qualis ubi ſeros exercet noctua cantus *Geo. 1.*
Geo. 4. Rupe ſub aërea:
Eclo. 7. Aut ſi culminibus ferali carmine bubo *Aen. 4.*
Aen. 7. Aſſiduò reſonat.
Geo. 4. Haud aliter, ſi parva licet componere, fœdant *Aen. 3.*
Eclo. 9. Omnia carminibus,
Aen. 7. Contra fata Deûm, foliiſq; ſub omnibus hærent, *Aen. 6.*
Aen. 4. Omnibus umbra locis.
Geo. 3. Non tam creber agens Autumni frigore primo *Aen. 6.*
Aen. 9. Verberat imber humum,
Geo. 4. Nec de concuſſa tantum pluit ilice glandis
Geo. 2. (Avia tum reſonant)
Geo. 3. Quam multæ pecudũ peſtes, juvenumq; ſenumq;,
Aen. 6. Quiſque ſuos patimur.
Aen. 5. Undiq; conveniunt, quoniã quæ maxima turba eſt, *Aen. 6.*
Aen. 4. Sævit inops animi,
Aen. 4. Sævit inops, ignotum argenti pondus & auri *Aen. 1.*
Aen. 8. Vipereo generi.
Geo. 4. Quod jam non dubiis poteris cognoſcere ſignis,
Aen. 8. Aſpice qui coëant,
Aen. 7. Paſtorum ex acie numerus, ſibi ſomnia fingunt *Eclo. 9.*
Eclo. 1. (Non equidem invideo)
Aen. 9. Sceptra. Palatini comites: qui ſigna ſequuti *Aen. 8.*
Aen. 11. Magna, trophæa ferunt
Aen. 6. Et levibus ventis volucrique ſimillima ſomno. *Aen. 2.*
Geo. 2. Nec minus interea,
Aen. 7. Heu ſtirpem inviſam! nodo dependet amictus *Aen. 6.*
Aen. 6. Sordidus ex humeris,
Geo. 4. Deformat macies, immundus olentia ſudor *Geo. 3.*
Aen. 5. Membra quatit gelidus.

Æn. 9. Quin etiam tentat rabies, ubi frigidus imber *Geor. 3*
Æn. 5. Colligere arma jubet.
Geo. 1. Contemplator item, domini cum divitis ædes *Aen. 12*
Geo. 3. (Omnibus idem animus)
Geo. 4. Circumſtant fremitu denſo, ſtipantq; frequentes
Æn. 5. Nec mora, continuò
Æn. 1. Suppliciter penetrant aulas & limina Regum, *Geo. 2.*
Æn. 1. Quà data porta ruunt,
Æn. 10 Argenti tantum notas odor attigit auras. *Geo. 3.*
Æn. 11 Hic amor, hoc ſtudium,
Æn. 7. Convectare juvat prædas & vivere rapto.
Æn. 7. Hæc erat illa fames,
Geo. 4. Hæc omnis morbi cauſa, hinc miſerabile vulgus *Aen. 2.*
Æn. 7. Deſeruere domos.
Geo. 1. Scilicet exhauſtos jam caſibus, omnium egenos, *Aen. 1.*
Geo. 3. (Dii meliora piis)
Æn. 7. Extremo veniens penuria adegit edendi *Aen. 7.*
Æn. 4. Degeneres animos,
Æn. 8. Ignotas tentare vias terraque marique, *Aen. 10.*
Geo. 3. Saxa per & ſcopulos.
Eclo. 1. Et penitus miſerum ſtipula diſperdere carmen *Eclo. 3.*
Æn. 10 Viribus imparibus.
Ecl. 10. Nam neque Parnaſſi percepit pectore flammam *Aen. 7.*
Geo. 2. Ferrea progenies,
Geo. 4. Nec verò ſtimulos ſub pectore vertit Apollo *Aen. 6.*
Æn 6. Monte ſub aëreo,
Eclo. 1. Non fontes ſacros inventaq; flumina monſtrat, *Aen. 6.*
Geo. 3. Flumina, muſcus ubi
Geo. 3. Speluncæque tegant, & ſaxea procubet umbra,
Aen. 11 Ordine cuncta ſuo.
Geo. 2. Vi propria nituntur opis, non arte magiſtra, *Aen. 8.*
Geo. 2. Sponte ſua veniunt.
Æn. 10 Non ulli ſomnos abrumpit cura ſalubres, *Geo. 3.*
Geo. 4. Omnibus una quies,
Æn. 8. Inſtaurant epulas, atque inter pocula læti, *Geo. 2.*
Geo. 1. Carmina læta canunt.
Eclo. 10 Carmina lucifugis congeſta cubilia blattis. *Geo. 4.*
Æn. 5. Proh ſcelus! Ecce etiam
Æn. 4. Ne quid inexpertum ſceleriſvè dolive fuiſſet, *Aen. 8.*
Æn. 7. Majus adorta nefas,
Eclo. 9. Quod nunquam veriti, terræ Titania pubes, *Aen. 6.*
Æn. 3. (Eloquar an ſileam?)
Eclo. 2. Jam pridèm cingit viridanti tempora lauro. *Aen. 5.*
Æn. 3. Dii prohibete minas,

Et

Aen. 3. Et placidi ſervate pios, avertite caſum ! *Aen. 3.*
Aen. 5. Quis furor iſte novus ?
Aen. 7. Heu miſeri, quæ tanta animum dementia cepit ? *Aen. 5.*
Eclo. 2. Nonne fuit ſatius
Geo. 3. Lanigeros agitare greges in montibus altis, *Aen. 3.*
Aen. 9. Et fluvium petere,
Geo. 3. Et campum horrentem fractis invertere glebis ?
Eclo. 2. Nonne fuit ſatius
Aen. 4. Saltem pauperiem, & duros perferre labores, *Aen. 6.*
Aen. 4. Multaq; præterea ?
Aen. 7. Laurus erat, non hos quæſitum munus in uſus, *Aen. 4.*
Aen. 2. Relligione patrum
Aen. 7. Sacra comam, multosque metu ſervata per annos,
Aen. 9. Fertilis Auſoniæ
Aen. 3. Dum fortuna fuit: pauci quos æquus amavit *Aen. 6.*
Aen. 2. Juppiter omnipotens :
Geo. 2. Aut ſi quos haud ulla viros vigilantia fugit, *Aen. 5.*
Aen. 2. Palladis auxiliis,
Aen. 6. Diis geniti potuere exortem ducere honorem. *Aen. 5.*
Eclo. 2. Nunc etiam pecudes
Aen. 3. (Horrendum & dictu video mirabile) Laurum *Eclo. 8.*
Aen. 2. Corripuere ſacram.
Aen. 4. Aſpicis hæc ſancti cuſtos Soractis Apollo *Aen. 11.*
Aen. 5. Tantane tam patiens ?
Aen. 10. Cernis ut inſultent ? Quo cura antiqua tuorum, *Aen. 7.*
Aen. 7. Quo tua ſancta fides ?
Aen. 4. Aſpicis. Obteſtor pro majeſtate tuorum, *Æn. 12*
Aen. 4. Eja age rumpe moras.
Aen. 11 Da pater hoc noſtris aboleri dedecus armis,
Aen. 4. Eja age rumpe moras.
Aen. 11 Quod ſi alios fines, aliamque capeſſere gentem, *Aen. 11*
Aen. 2. Exiliumque pati
Aen. 11 Eſt animus, poſſuntque ſolo decedere noſtro,
Aen. 12 Utere ſorte tua,
Aen. 11 Da pater in Rhodopen, atque in deſerta Getarum, *Geo. 3.*
Eclo. 10 Sithoniasque nives
Aen. 7. Flectere iter ſociis, da, non indebita poſco, *Aen. 6.*
Aen. 3. Da pater augurium,
Aen. 2. Da deinde auxilium. Ceſſas in vota precesque ? *Aen. 6.*
Aen. 3. Fata viam invenient.
Aen. 4. Ipſe Deûm dubitem haud equidem implorare quod usquam eſt, *Aen. 7.*
Aen. 7.
Aen. 6. Flectere ſi nequeo
Aen. 6. Omnes cœlicolas ſuperos, Acheronta movebo, *Aen. 7.*
Cœlicolæ valeant.

Tuque

Geo. 2. Tuque ades Alecto dirarum ab ſede ſororum, *Aen.* 7.
Eclo. 9. Incipe ſi quid habes,
Aen. 6. Intentans angues, virgo ſata nocte laborem *Aen.* 7.
Aen. 7. Hunc mihi da proprium,
Aen. 6. Tiſiphoneque ſedens palla ſuccincta cruenta,
Aen. 8. Præcipitate moras,
Aen. 8. Nunc manibus rapidis, omni nunc arte magiſtra,
Aen. 2. Ferte faces properè:
Aen. 12 Nî frænum accipere, & victi parere fatentur,
Geo. 3. Verbera lenta pati,
Geo. 3. Immanemque rotam, tortosque Ixionis angues, *Geo.* 3.
Geo. 3. Nec mora, nec requies,
Geo. 2. Aſſueſcāt. Dum ferre moror, cinis ipſe, bonum ſit, *Eclo.* 8.
Eclo. 8. Aſpice corripuit,
Eclo. 8. Neſcio quid certè eſt, tremulis altaria flammis. *Eclo.* 8.
Aen. 8. Audiit illa Deus.

MANTISSA TRIPLEX.

I.

MARCI VELSERI DEDICATORIA,

Reliquis librorum Friderici II. Imperatoris, de arte venandi cum avibus, præfixa.

MAXIMO PRINCIPI
FERDINANDO, CAROLI F.
AUSTRIÆ ARCHIDUCI,
GERMANIÆ SPEI.

MUnus, Ferdinande Sereniſſime, inexſpectatum credo, magnitudine tamen tua dignum affero. Audacter: ſi fortunam cogito, ſive tuam, ſive meam etiam. Verum ordine & ratione, ſi muneris intueor ſive materiam, ſive artificem. Materia venatio eſt, quam Deorum munus appellavit Xenophon, Chironi propter juſtitiam dono conceſſam, ab eo inde heroibus traditā: heroibus inquam, quorum ex iſto potiſſimùm tirocinio virtute patria defenſa, miſeri ubique terrarum, calamitatibus levati ſervati ſint. Atq; hoc pulcherrimum eſt venatoriæ elogium. Sed ejus genera terrâ, mariq; quodammodo, multa jam olim, quorum hîc nullum damus. Aërium damus, nec uſurpatum veteribus, nec cognitum, nec omninò cogitatum: adeò ſibi non omnia vindicat antiquitas. Miraculi iſthæc planiſſimè ſpecies, niſi frequentior uſus, quod amat fieri, admirationem minueret. Illud interim omnium conſenſione convenit, hanc præſtare venationes reliquas tanto intervallo, ut inter viros principes nulla habeatur prior, tenuioribus ad eam nec aditus pateat. Argumentum igitùr te profectò dignum. Auctor, multò deinde magis, Fridericus Henrici F. Ahenobarbi N. maximus Imperator: quem virtutibus magnis, vitiis itē magnis præditum fuiſſe, nemo tam amicus, nemo tantus hoſtis eſt, qui neget. Nunc cum eruditionis & ingenii monumentū ad illas pertineat, vitia hoc quidem loco prætereamus. Delectat in B. Antonino legere, magnanimum, liberalem, magnificum, judicio acrem, rerum civilium gnarum inter primos, prophanas litteras doctum, plerarumq; linguarum peritum fuiſſe, Latinæ puta, Græcæ, Italicæ, Gallicæ,

Arabica Germanica vernacula erat. Si quæ ſequuntur poſtea, ad laudē non æquè faciunt, ea commemorare nihil neceſſè. Adverſus litterarum ſanè ſtudia qualē ſe præbuerit, verba, quæ pluſcula præſcripſimus, oſtendunt: ſunt autem ex Epiſtola ad Bononienſem Academiam ſcriptâ, cum Ariſtotelis, & aliorum præterea philoſophorū libros, ex Græcis & Arabicis Latinos ſuo juſſu factos, eo examinandos mitteret. Commentariū etiam, quem Gregorius Nyſſenus de hominis natura ſcripſit, ejus hortatu Latinè redditum comperio. At quod ipſe elucubraverit, nihil ſupereſſe opinor, præter haſce reliquias, incredibili diligentia & accuratione elaboratas, ita ut eas cum cæteris rerum naturalium ſcriptoribus omnibus, contendere non verear. Quapropter, Ferdinande Princeps, rem clementiâ illâ, quæ gentis veſtræ faſtigio propria eſt, dignam feceris, cum mediocres aliorum in litteris conatus benignè fovere ſoleas, ſi fortiſſimi Imperatoris fœtum poſthumum (Manfredus enim filius, poſt patris demum mortem, obſtetricis in eo munere functus eſt) placido ſerenoq; vultu tuendum ſuſceperis. Illo videlicet, quo te præterito anno, cum huc animi gratia excurriſſes, per urbem vehi, atq; omnibus in te defixis oculis, intuentium pectora veneratione & amore juxta perfundere meminimus: Idq; cum tua indole, tum, ne quid diſſimulem, majorum etiam tuorum recordatione. Nam innumera ſunt veſtra in nos beneficia, quorum memoriâ nos magnopere commoveri neceſſè eſt, neq; erit ulla tam fera poſteritas, cujus ſitus illa oblivione poſſit tegere. Si contra hujus quoq; urbis aliquod in vos extare meritum pronunciem, levis multorū opinione habear: Si Auguſtam Auſtriaci nominis patriam nominare pergam (in veſtra quidem gente) pudorē funditus periiſſe propemodum omnes conclament. Sed prudentiam tuam appello. Patriæ non nullum meritum: Patria eſt quæ uniuſcujuſq; rei origo. Jam vos Habsburgii eratis, cum Rudolphus ille, invidia fatente Magnus, ſalutares Orbi Chriſtiano regendo manus admovit. Is anno poſt Chriſtum natum MCC. LXXXII. aut LXXXVI. (video ſcriptoribus parum convenire) Auguſtæ Albertum filium, qui poſtea imperavit, Auſtriæ principatu donavit: exinde quoniam Auſtriaci appellari cœpiſtis, quo nominis principium referendum ſit, nimirum apparet. Sed hæc fruſtra pluribus ad te, omnis externæ, nedum domeſticæ hiſtoriæ ſcientem. Vale ingens ſpes patriæ laborantis, id enim nulla blanditia itero. Auguſtæ Vindel. Kal. intercalaribus, Anno MDXCVI.

II.

MERICUS CASAUBONUS, IS. F.

In Pietate, contra maledicos Patrii nominis hoſtes, Part. III. De Vita Illius & moribus, pag. 87. ſeqq.

POſſem multorum literas in medium afferre, quæ vel ſolæ ſufficerent ad os maledicis, & malignis occludendum. Sed in re non neceſſaria nolo Lectoris patientia abuti. Unus mihi erit inſtar omnium Vir Illuſtriſſimus, & propter ſummam eruditionem merito ſuo omnibus venerabilis, Marcus Velſerus; tum quia nullam puto fieri illi injuriam, ſi quod ultro detulit vivo teſtimonium (ut teſtatur in literis) mortuo nunc mea opera dicat; tum etiam quia ipſum video tanti fieri ab adverſariis maledicentiſſimis Eudæmone & Scioppio (quorum, hujus *Symmachus* eſt illi nuncupatus, illius autem *Thomæ Brigthmanni Caſtigatio*) ut ejus authoritatem elevare, aut repudiare nulla ratione queant. Is igitur hunc in modum ad Patrem ſcripſit: *Salve Vir Clariſſime; Male ſit, ſive tabellariorum tarditati, ſive eorum, qui literas per tabellarios curant, negligentiæ, horum enim potius culpa fieri ſuſpicor, quod literis quas tu Kal. Aug. in villa ad flumen Eliam dediſti, nunc demum reſpondeā, cum me tibi quamprimum quam diligentiſſimè purgari permultum intereſſet; etſi hoc ne nunc quidē curis & occupationibus prorſus obrutus, ut vellem, præſtare poſſum Egone ut quicquam ad Savilium ſcripſerim, quo Caſaubonus, qui quo loco apud me ſit, non tam ego ipſe mihi teſtis ſum quam omnes præterea norunt, æqui iniqui, neq; enim ad amicos tantum provocare libet, quod eorum ſuſpectum plerumq; teſtimonium, merito offendi debeat? ego ut eum parum ſinceris coloribus pinxerim? Ita me Deus bene amet, ut nulla hujus criminis conſcientia tangor, nec omninò in memoriam eorum, quæ ſcripſi, redire, nec etiam conjectando poſſum aſſequi. Niſi quid joco forte, quod inter amicos tum ſolet, tum licet, liberius aſperſi. Memini Senecam ſcribere, quaſdam interpretando fieri injurias. Quæſo literas in manus reſume, & poſito offenſi animi præjudicio, vide, an malè auſpicata illa verba, quæcunq; ſunt, leniorem interpretationem admittant: tum enim facilè de*

æquitate

æquitate tua mihi polliceor te aſperiorem, ſi maximè quoq; locum invenire poſſit, non prælaturũ. Sin contra perſeveres, quid ego poſſum? arbitratu tuo jusjurandum dabo, indignum eſſe te injuria hac, me nolle dicta aut ſcripta quæ ſcripſi. Scis mi Caſaubone, quod in te deſiderem, unum eſſe; id neq; diſſimulavi unquam, neq; diſſimulaturus ſum, neq; niſi te tantopere amarem, valde deſiderarem; de eo autem cur ad Savilium ſcriberem, facile intelligis nihil fuiſſe: de cætero, obſervantiam, cultum, atq; admirationem, quæ virtute & doctrina ſummis noſtræ ætatis viris debetur, omnem tibi defero. Si fallo: ſed nolo plura, nam te quantumvis iratum, rectè de candore meo judicare arbitror. Erant præterea, quæ adderem ſed nunc temporis anguſtiis excludor. Ut te placatum ſciam, reſcribe; literas Savilius facilè curabit, aut tu ad quemcunq; amicorum Antverpiam mitte. Vale 26. die Octob. Anno 1611.

Tuus

Marcus Velſerus.

III.

MARQUARDUS FREHERUS,

De ſtatura (& barba) Caroli Magni, ſub finem.

ET hac etiam parte non poſſum diſſentire à ſummo viro, neque ſolum in Auguſtana Republica, ſed in omni regno literario ſummo & eminentiſſimo (quod elogium pro nomine eſſe poteſt) qui de hac re ita ad me nuper ſcripſit: *Ego plurimorum præjudicia non veritus, in ea ſum hæreſi, Carolum Barbam non paviſſe; ſaltem prolixam illam, qua plerunq; exornatur, ad eum nihil pertinere. Certè Eginhardus ejus non meminit: & eſt apud me moneta Carolina, vetus, niſi fallor, cujus ectypon mitto, puro mento. Non nego fieri potuiſſe, ut interdum tonſoris negligentia mentum, & labra pili nonnihil inumbrarent: hac enim ſpecie Romæ in muſivo opere illius ætatis conſpicitur. Sed prolixam & ſquallidam barbam abominor, &c.*

IN-

INDEX
RERUM ET VERBORUM,
IN
MARCI VELSERI
OPERIBUS MEMORABILIUM.

A.

Abaci *numerarii* ænei antiqui *forma.* 422.819.842
Abacus, *poculorum* menſa. 414
Abbas *Tegerenſis* nomen *Principis* ab imperatoribus tulit, *miniſter* ex equeſtri nobilitate ortus. 152
Abies in nummis *Germaniam* notans. 249.284
Abundi, Martyris *caput Auguſtam* delatum. 549
Abyſſi nomen quid ſignificet. 469
Acta publica conficiebantur *Romæ*, & in *provinciis*. 481. iis *Conſules & dies* prænotari ſolebant. 482
Actiaca victoria cum *Alexandrina* confunditur. 201
Actuariorum munus. 481
Actuarius limes, in agrorum dimenſione. 228
Adalbero, Epiſcopus *Auguſtanus*. 521. ejus apparitiones. 521.523.524
Adalbero: filius *Luitgardæ*, ſororis S. Udalrici. 525. ei *S. Udalricus* ab *Ottone Imp.* Epiſcopatum impetravit. 555. Synodus *Ingelheimenſis* adverſus eum coacta. 556. ſ. ejus *mors repentina* poſt Venæſectionem. 558.613. elogium. 559
Adalgerus Bojis, tempore Severi, præfuit. 67. fabula illius *moralis*. 68
Adalogerionis (qui Veliphonis filius fuit) regnum in Bojorum populos. 71. nomen id inſcita affectatione ex *Adalgero* natum. 72. fide caret. 78
Adalvaldus, filius *Theodelindæ*, Langobardorum Rex. 107. *mente* alienatus ex *regno* pulſus. 113
Adalulfus, *ſtupro* & *veneno* fruſtra rem agens ſuam. 115
Ad anſam, Ad anſani. 718
Adauctus, nomen martyris *ex eventu* excogitatum. 501
Ad Cōvecīn. 718
Ad duodecimum. 737
Adelſchalck, nobilis miniſter. 162
Adjutorius, Rom. Decurio. 372
Ad Mum. 717
Ad Oculum marium. 768
Adula, Iſtri filius, *per fabulam*. 190
Adullia. 749
Advocationis Eccleſiæ tradendæ ritus. 534
Advocatus Epiſcopatus. 567
Ædiles *bini quaternive* in coloniis. 273.274
Ægyptiorum Patrum vita *auſtera* & ſancta. 129
Ælia Auguſta. 299
Ælii *plures* ſunt dicti. 299
P. Æmilii elogium ſingulare. 76
Æmilius triumphavit de *Bojis*. 18
Æmilius diligens Scriptor. 138. error iſtius, *Bojos* & *Avares* & conſanguineos eorum *Hunnos* autumantis. 173
Æra cur ſupputatio appellata. 423
Ætas *doli* capax, ex Jure feudali, annus *decimus quartus*. 154
Æthici libellus, ob *vulgatiſſimum* uſum, *pejus* pleriſque aliis habitus. 214
B. Afer. 499
Afræ nomen unde. 447.464
Afræ *duæ* martyres. 447
S. Afræ & ſociarum martyrum hiſtoria. 355. 441. *quando* ſcripta 213. 214. earundem Paſſio. 477. ſeqq. 498
S. Afra videtur *Auguſtæ* nata. 460. Veneris Cypriæ ſacerdos. 461. iſtius converſio. 312. 450. habitatio. 458. cognati. 473. martyrium. 313. memoria anniverſaria 473. quæ non eodem die *Romæ* & *Auguſtæ* colitur. 493. corpus inventum. 503. quod hodienum colitur integrum. 492. particula hujus ab *Henrico IV. Imperat.* expetita. 440.

ta. 440. 503. Eccleſia ab Ungris *crema ta.* 544. à S. Udalrico *reædificata.* 547. ejusdem & Udalrici baſilica. 314
Afrævvald vulgò & corruptè *Affenvvald.* 223
Africa *duplex.* 185
Agaſonum *fortitudo* ſylveſtris. 10.11
Agaunenſe Cœnobium. 549
Aggeres quid olim? 712
Agiloſingorum vel *Agilolſingorum* familia apud Bojos. 78. 118. in regnum Boicum reducta. 101. ex his *Rodoaldus*, Auſtraſianæ regiæ Princeps. 117. *Theodibertus.* 131
Agilolfingorum imperii exitus. 173
Agilolfus leges *Theodorici* emendavit. 117
Agilulfus, Taurinorum dux, ducit *Theodelindam* viduam. 102
Aginnum. 761
Agreſtius monachus aliquandiu apud Bojos, ſine fructu, verſatus. 114.115
Agrorum, inter *milites*, diviſio. 13. & ipſos quoque *colonos.* 229. forma agrorum. 241
Agros militibus aſſignandi ratio. 229
Aguntum, Norici oppidum, pugna Garibaldi nobile. 109
Aha Germanis antiquitus fluvium notat. 193
AI, diphthongus pro AE. 297
Ala miliaria. 428
Alachis, Dux Tridentinus fugere coëgit Partharitum. 125. provocatur. 127. confoditur. 128
Aladaricus ſ. Ardaricus, Attilæ filius, fratrem aggreſſus eſt Chabam. 71
Alæ equitum unde dictæ? 391. *Alares* equites. 385
Alæ, quibus homo ad cœlum feratur. 455
Alama, *Alanna.* 752
Alawicus, Abbas Augienſis. 550
Albamanis, Albinianis. 734
Albis oritur ex *Vandalicis* montibus. 207
Alboini laudes *bellicas* Boji *carmine* celebrarunt. 97
Alcuini ſeu Albini epiſtola de ſanctitate Salisburgenſium. 155
Alemanni *Italiam* invadentes. 310. à *Maximiano* victi *capto* eorum Rege. 311. *Rhætiam* affligantes. 317. capti à Theodoſio & in *Italiam* ad Padum miſſi. 321. à Clodoveo victi. 75. hinc & conditionis duplicis. 85. reſidentes in *Alpibus.* 333. 334. Reges eorundem *Gibuldus* & *Chunimundus.* 335. tandem à *Childerico* & *Odoacre* victi. 336. in *Italiam* tandem translati. 337. à Francis victi. 342. *Suevorum* pars. 672
Alemannia *Sueviaq;* miſcentur. 318
Alemanniæ ſignificatio *duplex.* 73
Alemannorum nomen *Bojos Suevosq;* comprehendens. 72. hinc argumentum hiſtoricum de *Theodorico.* 82. illorum varia fortuna. 670.671
Alexandriæ *captæ* dies. 199.201.205.787.ſeqq.
Alexandrini belli *initium.* 199
Allame, Naſenur. 721
Alpes Juliæ *triplices.* 470
Alpinæ gentes per campos ad Danubium. 184. earum gentium devictarum trophæa. 202
Alpium difficultas Annibali exempta. 21. 22. *Rhæticarum* & *Noricarum* diſcrimen unde. 89. pars *ſeptendecim* provinciis *Gallicis* annumerata. 297. quinam Romanorum Alpes armis petierint. 198
Altachium ſuperius & inferius ab *Utilone* conditum, & à ſuperſtitione *quercuum* ita dictum. 151. Utilo ibi ſepultus, cum conjuge. 154
S. Amandi ædes Salisburg. in qua *S. Maximi & ſociorum* cadavera. 158
Ambigatus Rex *Celtarum.* 5
Ambroſius ſanctimoniæ laude *apud* ipſos *Marcomannos* celebris. 69
Amen. 459
Amicitiarum ſtudioſiſſimi Boji. 7
Amilcar in *Liguria* ſubſiſtens, exilio mulctandus. 26. multas Romanis clades intulit, ſed *vivus* in eorum *poteſtatem* venit. 28. qui prius *in prælio cecidiſſe* dicebatur. 27
Amphitheatra, *varia, nec ubivis* ædificata. 264
Amphora *Capitolina*, pro juſta & exacta. 243
Amurbiales hoſtiæ. 254
Amurbium ab ambitu ſ. circuitu luſtrationis dictum. 253
Amyntas, ſcriba modò ad *Antonium*, modò ad *Cæſarem* tranſiens. 56
Aneſus aut *Anaſſus*, Germ. Enſus, inter Bojos & Hunnos terminus. 86
Anianus S. Emmerammi Archidiaconus. 129
Anima pro *corpore*, item pro *vita* à probatis auctoribus adhibetur. 468
Annia gens, multis imaginibus nobilis. 224
Annona Rhætica apud Auguſtinum. 304
Annonarius. 432
Annorum numerus ab *initiis* Regum *Francicorum.* 165
Annuli *tres* à Gregorio Pontifice filiæ *miſſi Theodelindæ.* 107
Annulos ponebant loturi. 400
Anſibarii. 728
Anſprandus, tutor Liutberti, cum exercitu *cæſus.* 130. à Theodiberto *receptus.* 131
Antias, largus in *augendo.* 41
Antigonus *Gallos* in *Macedoniam* venientes excepit. 44. *inviolatus* revertitur. 45
Antiocho Regi auxilia præſtitére *Toliſto-Boji* contra Romanos. 40
Antipodas dari, docuit *Virgilius Hibernus*, à Zacharia Pontifice graviter *reprehenſus.* 148.149
Apollini cognomen *Granni* tributum. 406.407
Apollonii Tyrii hiſtoria. 679.ſeqq.
Apollonius, *primus* ad S. Emerani *Epiſcopus.* 129
Apparitiones Adalberonis. 522.523.524
Appiani *imperitia* de Rhætico bello notatur. 199. *error* de Actiaca victoria. 201

C. Appius,

C. Appius, *Bojorum fines* ingreſſus. 25
Apſivarii. 728
Apuleji *ſtudium*, circa ſermonis *proprietatem.* 232
Aquila ficto nomine *Johannes* appellatur Epiſcopus Salisburgenſis. 157
Aquilæ in *nummis* denotant legiones. 299
Aquis. 764
Aquisgranum, urbs unde dicta. 406
Aquitania. 752. 757. quomodo *incoluerint* eam *Boji.* 51. 52
Ara futuræ urbis ſeu novæ coloniæ. 252. 253
Aræ genuæ, *Arargenue.* 753
Aræ lapideæ *fines coloniarum* ac terminos demonſtrantes. 246
Aratro ambiri *territorium* conſueverat. 238
Aratrum, vomer, & boves in nummis colonicis. 253
Arbores *coniferæ*, item *olivæ, cydoniæ* pro ſignis terminorum. 247. in Alpibus quampluri-mæ. 249. 284
Arborichi quinam *apud Procopium.* 741
Arca lapidea reperta *plena aqua medicata.* 839
Arcecius, *Mercurii* cognomen. 431
Architectura *Corinthiaca*, vel *Italica.* 245
Area pro *cœmeteriis* uſurpata à veteribus. 314
Arenacio. 736. 778
Arenpekius, hiſtoriæ Boicæ ſcriptor. 80
Arialbinum. 780
Arianorum factio, contra *Catholicos*, gravis. 99. 103
Aribo, id eſt *heres*, ein Erb. 160. 161
Ariborus *fides* hiſtorica. 133
Arioaldus, Taurinorum Dux, in *Langobardico* regno *Adalvaldi* Succeſſor. 115
Aripertus (vel Charibertus) *primus Bojorum* apud *Langobardos* regnum tenuit. 109. 121. *fatale nomen* in Boico ſanguine. ibid.
Aripertus, Reginberti filius, poſt patrem *Langobardicum regnum* obtinuit. 130. *in flumine* periit. 132
Arma pro inſigniis priſcæ nobilitatis. 250
Armalauſi. 781
Armeni *Sagittarii*, in auxiliis *Aureliani*, apud Vopiſcum. 57
Armenia *antiquiſſimas* populorum *profectiones vulgò* ſuppeditans. 6. *Bojos* habuiſſe creditur 40. frequens eſt in priſca Bojorum hiſtoria. 56. *Rhæti* quomodo in Armenia? 57
Arminius Cheruſcus adverſum ſibi habuit *Maroboduum.* 62
Armoricanus & Nervicanus *limes quousq;* extendatur. 740. 741
Artobriga. 782
Aſchanaxes, *Celtarum* genitor. 3
Asdrubal *ad Senam* à Rom. Conſulibus cæſus. 25
Aſia *duplex.* 185
Aſſis pro *gradu* in metiendi ratione. 189
Aſtenſem Ducatum nactus *Gundoaldus.* 102. ſagitta *veneno illita* moritur. 109
Aſturum, oppidum. 666
Aſyli jus, *Eccleſiis* olim tributum. 118
Ate & *Galatus*, Reges duo Bojorum antiquiſſimi. 12
Atilia abiiſſe in *Azelburg* videtur. 215. 415
Attalus Marcomannorum Rex, Gallieni ſocer. 66. purpura ſæpe *indutus exutusq;* veluti *mimus Imperii.* 330
Attila fratrem *Bledam* cur occiderit? 70. ejus uxor & filii. 71. cum ingenti exercitu *in Galliam* movit. 331. quo anno obierit? 666. certamina inter filios ejus de regno. ibid.
C. Attilius Coſ. ex *Sardinia* reverſus, *Gallos* temerè invadens, cæditur. 17
Avares & *Bavari* pertinacibus odiis ſeſe exercentes, veluti *Scythæ* & *Celtæ.* 76. Avares non ſunt Boji. 173
de Aucupio libri à Friderico II. Imp. ſcripti. 843. 844. 847. Avedonaco. 760
Aventini *auctoritas* & *argumentum* de Vindelico *exploditur.* 193. ridiculus vocatur. 196. conjecturæ ejus frivolæ. 209. abſurdiſſima de ſitu Auguſtæ ſententia. 210. 447. novandi libido in Bojariæ tabula. 217. notatur in Rhætiæ præſidibus. 289. 667. *Annales* illius cujus *ætatis* & *fidei.* 291. 339. error in *Didio Juliano* commiſſus. 305. abſurditas ejus *in Rætiæ præfectis.* 308. conjectura & mixtura. 311. lapſus *in Anthemio.* 332. in Boici belli *eventis.* 340. gerræ de *Atilienſi* colonia. 416. perperam invertit *ordinem Eugippii.* 672. pro Jopio *Juvaviam* legit. ib. *Pierium* inter Vindeliciæ & Norici *præſides* refert. 675. ſuo merito acerbius tactus. 843
Aug. magus. 755
Aug. Sueſſorum. 755
Aug. Viromuduorum. 750
Auguſta *Prætoria* non alia eſt, quàm Prætoria *Salaſſorum.* 330. à Ter. Varrone condita. 202
Auguſta *Sicula* à Friderico II. condita. 212
Auguſta *Tiberii*, arx bello à Romanis lecta. 78. 79. 90
Auguſta *Vindelicorum*, quando colonia Romanorum ſit facta. 89. caput *Rhætiæ ſecundæ.* 91. ſine cognominis adjectione à Scriptoribus nominatur. 213. primitus *Vindelica* purè appellata. 426. verus ejus ſitus. 210. ſeqq. comparatio *veteris ac novæ*, quoad ſitum. 257. Symbolum urbis *Conus* ejusq; occaſio. 462. Spoliata ab Arnolfo. 540. ab *Ungris* oppugnata fortiter reſtitit. 544. quinam *primi* incolas *Evangelium* docuerint. 453. *prima ædicula* ſacra, husq; inſtauratæ *Inſcriptio.* 473. Eccleſiæ Auguſtanæ *diœceſis aucta.* 234. Epiſcopi poſt S. Udalricum proximi. 596. nova *Auguſtanarum Antiquitatum* editio, ac ejus cauſæ. 361. Auguſta, patria *Auſtriaci* nominis. 907
Auguſta, per Orbem Romanum, plurimæ *civitates*

tates dictæ. 447. dignitate ſic cognominandi ab Auguſto iis conceſsâ. 255
Auguſtæi *limites* & *termini*. 230.231
Auguſtales ponuntur inter *ſacerdotes*. 274. eorundem *officium* quale. 275
Auguſti *cognomen Diis* tributum. 368
Auguſti quinam *in Imperio Rom.* appellati. 370. 371
Auguſtinus *notatur*. 304
Auguſtodunum urbs *Auguſtalis* diſtingui debet ab *Auguſta*. 317
Auguſtoduro. 753
Auguſtus menſis, pro *Sextili*, quare ſic appellatus. 89
Aulerci, Ptolemæo *triplices*. 751
Aurelianus *quo ſenſu liberator* Vindelicorum. 310
Aureoli *tyrannis* quæ & qualis. 309
Aurum *Gallicum* in Capitolio *ſeptum ſaxo* quadrato. 11. pondus ingens *Gæſatorum* Regibus ob *fœdus* à Bojis miſſum. 13. Aurum & argentum *Gallis* dare, cur à *Romanis* prohibitum. 14. *Macedonicum* à Perſeo petunt Galli. 44. *Helveticum* quæſivére *Cimbri*, 45. Auri lavacris *Noreja* nobilis. 48. Auro *onuſtus* Aripertus flumine *hauritur*. 132
Auſonii puella *Sueva* unde? 320
Auſtraſiæ regnum ad Sigebertum ſpectans. 99
Auſtraſiorum Duciſſa, Plectrudis. 117
Auſtriaci quando dici cœperint, qui antea Habsburgii. 907
Auſtrito. 761
Autharis, Rex Longobardorum, in Italia. 99. poſt *Chlodoſindam* petit *Theodelindam*, Garibaldi filiam. 100. *viſendæ* Sponſæ gratia *Legatus* in Boicam profectus. ibid. Nuptias, in *campis Veronenſibus*, celebravit *inter tonitrua* & fulmina. 101. veneno ſublatus, 102
Auxena. 749

B.

BAut V. temerè à craſſiore pronunciatione interjectæ literæ. 75
Baca conervio. 747
Bacilli pro *faſcibus*, ante Duumviros. 272
Bæmi, apud Ptolemæum. 60
Bajarica & Bajaricum ſolum. 75
Bajona, urbs quaſi *Bojona*. 52
Balnearis exercitatio. 403.404
Baptiſmi formula à Sacerdote *Latinitatis ignaro* male prolata. 147
Baptizandorum exercitia. 460
Baptizatus ab *hæreticis* ſola *manus impoſitione* purgabatur. 147
Barbâ an prolixâ gaviſus ſit Carolus M. 908
Barbari qui *Romanis* dicti? 721. in munitiones recepti. 668
Barca, minoris navigii genus. 493
Barcarii *quales* fabri. 304
Baremii conjectura de *Pallade*, cui *Herodes* honorem habuit, ridetur. 838
Ang. *Bargæus* inter præcipuos *hujus ſeculi* poëtas refertur. 195
Baromaci. 718
Baronii ſplendida *elogia*. 103.423.481.732
Broc. Baronius, *Juris Doctor*. 859.864.865
Bartoritum. 757
Baſes, indicia *ſtatuarum* inſerviunt antiquitati. 300
Baſilicæ cur *foris* adjunctæ. 261.262
Baſſi Conſules recenſentur. 392. de C. Lecanio Baſſo error Caſſiodori. ibid.
Batavia Inſula. 729
Batavis, Batavia. vide Patavis.
Batavus, fl. 730
Bavari haud ſunt compoſiti ez *Bojis* & *Avaribus*. 7
Bavariæ nomen *longe poſterius*. 75.76
Bavarorum appellatio à Bojariis fluxit. 7
Becani *nova* & mira *originum* ratio. 492
Beclana. 765
Belgæ in re *militari* ſpiritus ſumunt. 46
Beliſarius fuit *Germanus*. 341
Belloveſus è Bojis, Italiam primùm ingreſſus. 4
Bellum Oroſio *difficillimum* quodnam? 27
Bemmico, vico. 748
Beneficiarii qui dicti. 388
Beneventi Princeps *primus*, Archiſus. 165
Berengarii Gerundenſis Epiſcopi *Epiſtola*. 475
Bertii *Cap.23. Libri 1.* Rerum Germ. 777. ſeqq.
Beſino. 763
Beſocribate. 756
Bibona. 761
Bii aut Bæi, *Pannoniæ* populus. 38
Blariaco. 748
Blavia. 760
Boæ, angues *miræ magnitudinis*. 470.471.472
Boamundus, *Armeniæ* Dux. 56
Bœrebiſta Rex Dacorum ſub Auguſto. 57
Boga, vox in Taurica Cherſoneſo uſitata. 39
Boger & *Bojer*, ab arcubus fruſtra formatur. 7
Bogiorum & *Bojorum* diſcrimen nullum. 38
Bogo-Diatorus, item Ado-*Bogio* Galatarum nomina. 47
Boja, urbs *Bojorum*, in agro *Æduorum*. 51.52
Bojæ nomine *Plautus jocatus* 35
Bojariæ tabula, *ab Aventino exhibita*, qualis? 217
Bojarii nomen Bojis debentes. 7
Boicæ *veteris* delineatio. 73
Boicum regnum cum terminis ſuis vetuſtiſſimis ampliſſimisq;. 86
Boicus ager *nomen* tenuit in poteſtate etiam *Romana*. 35
Boji, gens ampla *Celtarum*. 4. *intra* ſylvam *Herciniam* degentes. 5. illorum ex *Armenia* iter *incertum*. 5.6. in *Jobabo* ridiculè quæruntur. 6. *expeditio* illorum in Romanos. 10. *cæſi* à Romanis. 11. *Reges* eorundem antiquiſſimi. 12. in ſocios *perfidia*. 13. *victi* à Roma-

à Romanis. 18. *victores* Romanorum glorioſiſſimi. 24. viciſſim ab his duriter *victi.* 27.33. Romanis valde *obnoxii.* 34. poſt annos quadringentos, *Italia* ſponte ſua *exceſſerunt.* 35. & quando aliàs? 44. quando *Noricum* ingreſſi? 48. teſtimonium virtutis ab hoſte ipſis datum. 51. cur *picei* dicti. ibid. num *Francis obnoxii* fuerint? 72. leges ab his accepére. 101.108.118. cæduntur à *Slavis.* 106. & *Francis.* 145. Bojorum primus, *Aripertus*, Rex Langobardorum. 121. Boji Comites *Romanis* opitulati *contra Langobardos.* 153. *Boji* & *Suevi* an communi vocabulo *Alamanni* dicti. 673
Bojoarii nomen Bojis debentes. 115
Bojodurum, in adverſa Danubii ripa. 37.782
Bojohemia ſive *Bohemia* à Bojis ſic dicta. 5.37. 334. pulſi Bojohemia. 60. ab Attila *fabuloſè reducti.* 61
Bojon, oppidum in Taurica Cherſoneſo. 39
Bojonii *cognomen*, in M. Aurelio Antonino unde? 64
Bojorix (cum duobus fratribus) *Bojorum* regulus. 31. & *Cimbrorum.* 46
Bojorum *nomen* à Scriptoribus variè *corruptum.* 75. an aliquis Scriptor *à Tacito usq; ad Jornandem* Bojorum meminerit. 849. eorum *tribus* centum & duodecim. 7. *deſerta* ubi? 38.57
Boiſci, pro Bojis, ceu *Syriſci, Threciſci, Daciſci.* 61
Boitra, nomen *rivuli*, adhuc manens. 196
Boitro, Bojotro, Bojodurum. 671. *quot milliaribus* diſtet à Vindebona. 671
Bojus, *Herculis filius* inſcitè traditur. 6
Bojus Ladas, vel Boiſcus, *apud Ciceronem.* 176. 862
Bolodurum. 782
Bonifacius, *Germaniæ* Apoſtolus, è *Britannia* ortus. 140. in Friſia occiſus à latronibus. 150. ipſius *elogium* ſingulare. 151
Bononia, à Bojis dicta, olim *Felſina.* 29.35. vel potius *à bono omine.* 30. colonia Latina. 35
Bononia *portus*, unde breviſſimus *in Britanniam* trajectus. 741. ſeqq.
Bonoſi bibacitas. 310
Borani, ad *Iſtrum* populi, manus Bojorum, *Aſiam* invaſerunt. 66
Borbonii in Gallia à *Bojis* originem traxere. 51
Boruti principatus, & vires adverſus *Hunnos* exiguæ. 155
Brennus, Bojorum Rex *antiquiſſimus.* 12. cujus *ſtirpe* ſuperbivit *Chrixus.* 8. ejus exercitus *Delphos* aggreſſus. 38
Breones aut *Briones* qui fuerint. 339
Breones, in Rhæticis præſidiis, diſtinguuntur à Bojis. 83
Brevoduro. 753
Brigantium urbs, num *Rhetiæ* vel *Vindeliciæ* tribuenda? 66
Brigioſum. 760
Britanni in Eccleſiam *Boicam* irrepere auſi. 142
Britannicarum Virginum *cædes.* 732
Britomarus, Rex Bojorum. 19
Brivinenſes. 415
Brixiæ Longobardorum civitas, per *Cuniberti* preces, *Alachi* hoſti permittebatur. 125. 126
Brogitarus, *alter* Dejotari *gener.* 55
Brolindum. 761
Bructuri. 778
Bruſchius *notatur.* 553
Budino. 764
Bulgari patria pulſi, ſedes à Francis hoſtibus petunt, *una nocte* in Boica hyemantes *occiſi.* 117
Burchardus, Sueviæ Dux, *S. Udalrici avus* maternus. 519
Burdigalo. 760
Burginacio. 736
Burgum *malè* putat *Cuſpinianus* fuiſſe *Flaccithei regiam* ſedem. 667
Burgundiæ Reges. 549
Buri ſeu Burii. 432. *quaſi dicas* Bojeri, Boiri, vel Bojari. 60
Burolevo. 720
Buromagi. 764
Burtoni Commentarii *in Antonini Itinerarium* laudantur. 784
Byzantium obtinuerunt Toliſto-Boji. 39

C.

Cadaver *clavo trabali* transfixum. 314
Cadaverum cura. 494. *condiendorum ratio* quibus uſitata. 495
Cadurci. 757
Cæſares *quinam* dicti. 371
Jul. Cæſaris in magiſtratu *occiſi annus.* 199
Cambodunum. 781
Camina, locus amœniſſimus *inter Timonem & Finalem* amnes ſitus. 135. Eccleſiæ S. Mariæ Friſingenſis dono datus. 136
Camma, Sinati uxor *caſtiſſima.* 42. Dianæ *ſacerdos.* 43.108
Campi *lapidei* ad Rhodani oſtia *fabuloſi.* 167
Camuloduno. 718
Canes pane *benedicto*, quem Grimoaldus è menſa projecerat, *indigni.* 136
Caniſii Tomi antiquæ Lectionis. 857
Capillati, id eſt, vulgus *Gothorum.* 338. refer huc *crinitos* Reges. 354
Capillitio omnis gaudebat *Germania.* 68
Capitolium Romæ. 456. quare *menſuras* ſervârit. 243. *Capitolia* illuſtres Urbes habuere. 259. *crebra per* Romanas *colonias* inſtituta. 457. *Chriſtianis* templis *comparata.* 260
Capitula *Carolina.* 174
Captivi Toliſto-Boji & Tectoſages *catenas morſibus* tentantes. 43
Caput *Atilii* Coſ. abſciſſum, & *Gallorum* Regibus allatum. 17. *Poſtumii* templo à *Bojis* illa-

illatum. 24. *Centurionis Romani* ante pedes Ortiagontis abjectum. 42. *Vari* ducis Auguſto miſſum. 62. *Zenonis* diaconi, quem Alachis obtruncavit, falsò creditum *Cuniberti* caput eſſe. 127

Caracallæ *baſis manca* Auguſtæ. 306

Carantani à Thaſſilone *victi*. 160. hos fidem *Chriſtianam* Virgilius docuit. 170

Carantonus fl. 758

Carbones cur ſubdi *terminis* conſueverint. 244

Carmina *antiqua* de rebus *fabuloſis*, non ſine *riſu* legenda. 223. quanti facienda in re hiſtorica. 305

Carnificem *averſabantur* Romani. 498

Caro *in piſcis ſpeciem* verſa. 617

Caroli M. majores & *ſtirpis Carolinæ* origines 79. *patria* illius. 145. 146. ab Hadriano *in Italiam* evocatus *contra Langobardos*. 165. an prolixam barbam aluerit? 908

Carolomanni & Pipini *hæreditates*. 145. illius in rem Chriſtianam *propenſio*. 146. fit *monachus*. 147

Carolus Martellus *in Bojos* movit. 138. *bello*, quàm pace, *clarior*. 144

Carvone. 735.777

Caſaubono ſe diligenter purgat Marcus Velſerus. 907.908

Caſaramago. 753

Caſelius, *Italus*. 859.864.865

Caſilini coloniæ deductio, & *nummus*. 287

Caſinomago. 763

Caſpingio. 737

Caſſianus Epiſcopus *puerorum ſtylis* confoſſus. 93

Caſſinomago. 761

Caſſiodori, in rebus Gothicis, *fides* integra. 61

Caſtella & Oppida *diſtincta*. 669

Caſtellum Menapiorum. 744

Caſtitatis ſervandæ *ſtratagema* ſingulare, quo *filiæ quatuor Romildæ* ſunt uſæ. 108

Caſtor, Dejotari gener, cum *Caſtore* filio. 54. avum *Dejotarum*, apud *Cæſarem*, in capitis periculum adduxit. 55. *Caſtor* quisnam *Dejotaro* ſucceſſerit? 56

Caſtra. 768

Caſtra Herculis. 736

Caſtra Romanorum *varia*, velut Regina, Auguſtana, Quintana, Batava, ad Danubii ripam. 90

Cathomis cædi, quid? 488.489.790.791

Catualda juvenis *Bojohemum* ingreſſus. 62. in Foro Julio *exul* fuit. 63

Catualium. 748

Catulinus *non venit* in Pannonias oras. 668

Caunonio. 718

Cauſſalis particulæ, *Nam* magna apud *Horatium* efficacia. 205

Celeja, Pannoniæ municipium. 429

Cella & *Cellula* monaſteriorum antiquitus appellatio. 168

Celtarum regio *latè patens*. 2

Conr. Celtes, Poëta. 776

Celtiberia & Celtoſcythia. 2

Celtico vocabulum nullum *vetuſtius*. 3

Celticum & *Gallicum* nomen *promiſcuè* uſurpatum. 20

Celtus, ſive Herculis, ſive Polyphemi. 3

Ceneus, (ſive *Diceneus*) præſtigiator, *per Ægyptum* vagatus, & *pro Deo* habitus. 57

Cenſores, in *coloniis*. 273

Cenſoria Catonis nota, *poſt annos novem* adverſus Quinctium. 34

Cenſualis epitheton *Mercurio* tributum. 370

Centuriæ à Centurionum nomine dictæ. 384

Ceudum. 748

Chabas, Attilæ filius, *fratrum maximus*; cui ſuccenſuit Aladaricus. 71

Chaci, Chauci. 728

Chamavi qui Erpranci. 728.729

Chetimarus, à ſacerdote Lupo *baptizatus*. 155

Childeberti, Reges *duo*, unius nominis. 99. Meroveorum *ultimus & ignaviſſimus*. 149

Chiomara, Ortiagonis reguli uxor *formoſiſſima* capitur. 41. dolus, quo *centurionem* ſe violantem *occidit*. 42

Chriſti annorum ordinatio. 806.807

Chriſtiana religio innotuit Bojis. 63. 111. 113. Marcomannis. 65. 69. Francis. 75. Noricis. 91. Garibaldo & Theodelindæ. 101. Theodoni. 102. Longobardis. 103. Severo Imp. 306. Philippo. 307. ejus amplitudo. 453

Chriſtiani nominis præſtantia. 487

Chriſtiani nomine *Judæorum* intellecti. 269. plurimi ſub *Antonino Pio* in *utraque Rhætia*. 300. injuriis gentilium Judicum expoſiti. 483. 490. 493. 497. pro *magis* habiti, cùm precibus tempeſtatem impetraſſent. 65. 66. veterum *nocturnæ orationes* & cantus. 456. innocentia. 486. quibus nihil objici poterat, *præter nomen & religionem*. 454. 490. Edicta in illos crudeliſſima. 312. Conſtantius *illis favens*. 315. Leges *in commodum* illorum *latæ*. 316

Chritaſirus, Rex Bojorum ſub Auguſto. 57

Chrixus ſive *Crixus*, Dux Bojorum ex ſtirpe *Brenni*. 8. virtus illius *Annibali* probata. 22. à *Scipione* haſta configitur. ibid. à *Gellio* Coſ. oppreſſus. 48

Chronicus libellus authoris, qui ſe anno XIII. Alexandri Severi ſcripſiſſe teſtatur. 794. 802

Chunimundus, Suevorum Rex. 672

Ciceronis Oratio *pro Dejotaro* quâ occaſione ſcripta? 55

Cimbri ex Hercynia pulſi. 45. *Helvetiam* invaduſt atq; *Italiam* & victores & victi. 45. 46

Cimmerii & Cimbri de *innumerabilibus* gentibus. 3

Cinabri in *Hercynia* ſylva à Bojis *repulſi*. 45

Circorum ratio per provincias. 402

Ciſa ſive Ciſara non fuit *Iſis*, nec *Ceres*, nec *Cybele*, nec *Venus* Suevorum. 226. ejus collis & tem-

& templum. 222. qui dies ei ſacer. 258.
Ciſæ idolum perperam creditum, quæ imago Meduſæ eſt. 373
Ciſara urbs etiam dicta *Vindelica*. 219.225
Ciſſæa Minerva apud Pauſaniam. 226
Ciſſimunicipio. 766
Civis diverſarum urbium aliquis eſſe poteſt. 365
Civitas Dei Apocalyptica duodecim pretioſis lapidibus fundata. 538
Civitates non niſi *amicæ*, in nummis *ſtantes* cum cornu copiæ. 286. hoſtiles habuere *navium roſtra* vel *ſpicas ſub* equorum *pedibus*. 288
Claſſici, apud veteres Gallos, deſcriptio. 17
Clementis, Rhætiæ Procuratoris, *inſcriptiones*. 307
Cleopatram quî Plutarchus ſcribere potuerit à Gnei Pompeji filio adamatam fuiſſe. 861. 862. 863
Cleuphas, ſive *Cleophas*, celebre Judæi nomen Auguſtæ. 294.377
Cliberre. 763
Cloacarum *cauſſa* apud Romanos. 265
Clodoveus Rex conſilio & armis res auxit Francorum. 78. Alemannos vicit. 336
Clondicus, Gallorum regulus hos in Macedoniam deduxit. 44
Cluſium à Brennone duce *obſeſſum*. 7. à Celtis aliisq; repetitum. 15
Cochilarius, Rex Danorum occiſus. 79
Cœcatus ignitarum pelvium objectu falsò traditur Thaſſilo. 173
Cœmeteria olim *Synodis, myſteriis, ſermonibus* inſervientia. 314. extra urbes conſtituta. 502
Cœnæ ſepulchralis ſpecies. 414
Cœnæ Chriſtianorum veterum. 452
Cognomen Druſi unde? 9
Cognominum *ambitio* vel *adulatio*, in urbibus, poſt Auguſtum. 212
Cohortes Rhætorum à *juventute* diſtinctæ. 292. *Vindelicanæ* apud Tacitum 207. *Vindelicæ*, *Syriacæ*, aliæ quo ſenſu. 290
Collaudatio Epiſcoporum & Abbatum, in Bavaria *pro defunctis* fratribus. 163
Collegia *negotiatorum* aliorumq; *Auguſtæ* olim varia. 277.278
Colliculi in agro *Auguſtano*, ad rationem *limitum* pertinentes. 244
Colo. Tra. 736
Colonia *Agrippinæ* apud *Ubios*. 238. *Auguſta*. 211.212. nova Romanorum in Gallia, Senæ Gallicæ. 11. item Latinæ in Italia, *Placentia* & *Cremona*, perpetuæ ſervitutis compedes. 20. clauſtra ad cohibendos tumultus Gallicos. 26. Coloniarum ſupplementa petita, & novæ coloniæ duæ in Bojorum agrum deductæ. 35. ultrò ab ipſis oblatæ. 34. Mutina & Parma. 36. Coloniæ novæ Romanorum in agro Norico Boicoq; 89.90. Colonia una in Rhætia. 211
Coloniæ *definitio*. 210. Symbolum *nux pinea*. 376
Coloniæ plerunq; dictæ Municipia. 372. cur *Romæ effigies parvæ* appellentur. 252. miſſæ coloniæ vel in *veteres* vel in *novas* urbes. 218. coloniæ *militares* ad diſcrimen *Auguſtearum*. 227. 229. 232. ſplendidiſſimæ. 232
Coloniarum præcellens dignitas & municipia ſuperans. 226. 227. earundem auſpicia & ſacrificia. 252. numen tutelare. 254. immunitas quarundam. 231. 303. numerus & uſus ad firmitatem provinciæ. 237
Colonias deducendi lex fusè exponitur. 228. ſeqq.
Colonici nummi conditorum nomina exhibentes. 236.285
Colores inſignium ex *clypeis in ſaga* manantes. 9
Columna *Oſiridis fabuloſa*, in Ægypto. 190
Columna ad *pedem Græcorum*. 243.244
Columnæ ſtriatæ fruſtum deſcribitur. 262
Comagena caſtra hodie Holenburg dicta. 666
Comes *Gothorum* in *Suevia*, quis & qualis. 338
Comes rei militaris poſtea *Dux* nominatus. 298
Comites militares. 675
Commodus Imp. Marcomannis pacem conceſſit. 65
Conbariſtum. 757
Concilii à *Thaſſilone* Franciæ Duce celebrati, acta. 161.165
Condate. 753.756.761
Condi coloniæ dicuntur *duplici* ſenſu. 257
Confeſſio peccatorum olim commiſſorum rectè iteratur. 485
Conjugalis concordiæ ſimulachrum. 412. fidei exempla duo, in Toliſto-Boicis mulieribus. 42
Conjugium, inter *fratris prius nepoti nuptam & defuncti mariti magnum patruum*, per ſacras leges *prohibitum*. 98
Conſonantes *non aſpiratæ* velut *Graccus*, *Triumpus*. 2
Conſul quid *Auſonio?* 272
Conſulares, qui nunquam Conſules. 484
Conſulares Faſti juvantur monumento ab Andr. Schotto miſſo. 851
Contubernium & Contubernales. 371.372
Converſionis vox quid denotet apud Chriſtianos. 447
Convetroni. 18
Conus, arboris *reſiniferæ nucem* exprimens, apud Auguſtanos. 245.284.286
Corbinianus, in Gallia florens, monaſterium ad S. Germani eccleſiam condidit. 133. ſeqq. ejus ſanguis è pertuſo vaſculo miraculosè fluens. 169
Corialle, Coriallo. 756
Corinthiorum nummi, *ſine* eorum nomine. 284
Cornelius *Bojos* vicit, ſed *triumpho* caruit. 33
Corolamus, Bojorum Regulus. 29

Coro-

Coronæ, non ſunt Regum Reginarumq; propriæ. 461
Coronati dicti, quatuor ignoti martyres. 501
Corrodendi verbo ſignificanter uſus eſt *Beda* de Rhæticis urbibus ab *Attila* vaſtatis. 232
Corterate. 761
Corucia Connu. 753
Coſa. 764
Coſedia, Coſebia. 756
Coſtoboci, iidem qui *Toliſto-Boji.* 65
L. Craſſus *Alpinum* bellum fruſtrà affectavit. 198
Cremona, à Gallis obſeſſa. 26. à Furio liberanda. 27
Creta in balneis *cuti* curandæ adhibita. 397
Crhepſtini, Crepſtini. 728
Cromerus rerum *Polonicarum* Scriptor *accuratus.* 74
Crucis ſignum à vetuſtiſſimis Chriſtianis adhibitum. 457. à Juliano iisdem objectum. ibid. in veſte miſſali quid denotet. 94
Culina, locus epularum *funebrium.* 240
Cunibertus, Parthariti filius, *favet hoſti* Alachi. 125. regno ſpoliatus ab eodem in inſulam aufugere cogitur. 126. ex inſula in regnum revocatur. 127. filius ejusdem Liutpertus regno pulſus à Reginoberto. 130
Curia, *caput* Rhætiæ *primæ.* 91
Currui ſive *quadrigæ* triumphatoris *honeſtiſſima* quæq; impoſita. 288
Cuſpinianus notatur *Burgum* Flaccithei *regiam ſedem* opinans. 667
Cypriani *duo.* 92
Cypriorum luxus. 463. ratio colendi Venerem. ibid.
Cyriaci diaconi martyrium. 499
Cyrinus, Epiſcopus Ratiſpon. 671
Cyrinus *hæredem* denotans. 160. 161

D.

DAcicæ expeditionis *annus.* 57
Daciſci apud Jornandem pro *Dacibus.* 61
Dagobertus, regiæ *Auſtraſianæ* præfectus, ad *Clotarium* fugiens, *Treveris* obtruncatur. 117
Damaſia veluti arx Licationum, cis Lycum flumen. 196
Damianus, *Ticinenſis* Epiſcopus ab *Alachi* tyranno contemnitur. 126
Damnati ad ultimum ſupplicium *extra portas* urbium ducebantur. 491. *corpora* eorum petentibus ad *ſepulturam* permiſſa. 493
Danubius, *limes* inter Romanos ac barbaros *creberrima* cohortium *auxilia* habuit. 209 vetus *Germaniæ* ac *Rhætiæ* limes, ab Alemannis ruptus. 311. paruit *Romanis.* 321
Darcorttura. 757
Dea Aſculanorum *Ancaria*, Volſinienſium *Nurſica*, Otriculanorum *Valentia*, Sutrinorum *Nortia.* 226
Decempedator agri privati & publici, *L. Antonius.* 230
Decem priminati, & præſignis eorum dignitas. 266
Decumanus maximus, & *Kardo* maximus in agrorum aſſignatione quomodo adhibitus. 229. ob quam cauſam. 230
Decuriones, quinam in coloniis. 266. *pecuniam* erogantes *pro introitu*, eorum cenſus & ætas; quinam excluſi. 267. ordo quaſi *Senatorius.* 268. geminæ literæ D. D id eſt, Decurionum Decreto ibid. etiam *Chriſtiani*, hoc eſt, *Judæi* tales. 269. prærogativæ. ib. quibus ſuppliciorũ generibus exempti. 500
Dedicationis Librorum variæ *cauſæ.* 359
Defoſſi, in foro Boario *vivi* Galli. 24
Dejotari *duo* inter ſe diverſi, *Toliſto-Bojus* & *Paphlago.* 47. illius *fides* erga *Romanos.* ib. *Catoni* liberos & familiam ſuam commendat. 48. *auſpiciorum conjecturis* valde deditus. 53. *litterarum ſtudia* amans. ibid. Senex in *Pharſalico* & *Alexandrino* bello Cæſari ſemper adfuit. 54. regium habitum, quem exuerat, recepit. 55. interfecit generum *Caſtorem* cum filia ſua. ibid.
Delphica clades. 38
Deos *barbaros Romanis* & *Græcis* conferre, caſſus labor eſt. 226
Deos Deasq; loci nominare, *Romanus* mos. 364. 372
Deos *turpiter colentium* ſtupiditas. 488
Deſperationis malum. 487
Deudorix, idem qui Diethericus. 47
Deus audiens, nomen Marico *fanatico* inditum. 63
Diabolorum diſtincta *munia.* 465. 466. ordo *imperandi* & *parendi.* 466. impietas. 467
Diabolus cogitur à Deo, *fœdâ formâ* comparere. 464. *contra ſeipſum teſtimonium* dicere. 465. 466. quâ ratione *fur* dicatur. 467. non ſperat nec petit *reſtitutionem* ibid. cur depellendus ab *energumeno* corpora alia ingredi expetat. 468. ad *jusjurandum* ab exorciſta adigitur. 469. cur in *abyſſum* ire formidet. 469. proprio gladio jugulatur. 472
Diaconi olim *Epiſcoporum* & *Presbyterorum* miniſtri. 451
Diademata *Regum Reginarumq;* propria. 461
Diana à *Galatis* culta. 43
Diatorus idem, qui *Dejotarus.* 47
Dictionum *conciſè ſcriptarum* explicatio. 434. ſeqq.
Dicvil Libellus *de menſura orbis terræ* notatur. 791. ejus meminit *Rhenanus.* 836
Dicuntia. 667
Die eodem, quo Alexandria capta, etiam (poſt tria luſtra) Rhæti ſunt victi. 205. ſicut *eodem menſe.* 89
Diei *dominici* honos ac religio. 162
Dietherus, & *Dietus* & *Deudorix*, & *Diethericus* inter ſe conveniunt. 47. item *Dietbaldus*, *Dietmarus.* 77

Digna,

Digna, *martyr*. 455. 456. ejus *corpus* inventum. 504
Dignæ, *nonunæ*, memoratur. 456
Dingolvingæ Abbates tredecim. 161
Dingolvingenſe concilium, cum Epiſcopis ſuis. 160. ſeqq.
Dio & Tacitus, *omnium diligentiſſimi*. 207
Diocletiana *perſecutio* Chriſtianorum *inſigniſſima*. 448. ejus initium & finis. 448. ſeqq.
Dionyſius an primus *Auguſtæ* Epiſcopus 474. malè confunditur cum *Dionyſio Areopagita*. 499. ejus reliquiæ à *Carolo IV*. Imp. cultæ. ibid.
Dobda, inſula *Chimenſis*. 158
Dorulacus, Dux Inſubrum & Bojorum. 30
Draconum nomen *variè* accipitur. 470. *occiſorum* per viros ſanctos *exempla*. 472
Drudes. 572
Druſi cognomen à *Drauſo* cæſo. 9
Druſiana foſſa. 723. 725
Druſum pro *patrono* ſuo habuit *Auguſta*. 283
Dubris. 720
Ducarius ſive Bojus, ſive Inſuber, occidit *Flaminium*. 23
Ducatus *Rhætiarum* ejusq; *formula*. 338
Ducis titulus *ingratior*, quàm *Principis*. 165
Duelli vetus *judicium* in re incerta; in quo *propinquus vicarium* producere poterat. 115. *Dei judicium* vocabatur, quando controverſiæ *armis* dijudicatæ. 118. Cuniberti *vicarius*, Zeno *diaconus*. 127. quid ſit, *Wehadinc* & *Chaonſvvic*. 163
Duisburgum, aliàs *Diſpargum* caſtrum appellabatur. 334
Dur. 783
Duraverus, Duroaverus. 720
Durecie, Duretie. 757
Durocaſſio. 753
Durocorto. 749
Duroicoregum. 749
Durolevo. 720
Duronum. 748
Duumviri, *princeps coloniæ* magiſtratus. 236. 271. 272. 273
Dux & *Præſes*, voluntate Principum, unus interdum. 302

E.

E*Berhardus*, eremita à *S. Udalrico* viſitatus. 549
Eccleſiæ Chriſtianorum cur *navi ſimiles*. 262. quando non ſunt permiſſæ *publicæ*, in *privatis* ædibus fiebant *ſacra*. 473
Electra, Stratonicæ *ancilla*, marito Dejotaro conceſſa. 53
Eleemoſynæ *meretricum*. 487
Elephantiæ *fœdiſſimi morbi*, deſcriptio. 464. an conveniat cum *morbo Gallico?* 465
Emmerammus ſive *Heimerammus* Epiſcopus, ex Aquitania in Pannoniam & quidem *Reginoburgum* quare venerit? 119. illius corpus à Lantberto ob creditum ſororis ſtuprum, miſerè lacerabatur, ac *Aſchaimum*, poſtea *Reginoburgum* devehebatur. 120. *annus* mortis ex epitaphio 121. ejusdem fama & *templum*. 129. à Simberto abſolutum. 169
Enſis ſine capulo, denotat Regem ſine *benedictione Pontificali*. 525
Epiſcopatus nomen *incertum*. 129
Epiſcopi *Laureacenſes* plures, *deperditis* nominibus. 91. 93. *Civitatum* Epiſcopi paruerunt imperio. 233. 234. annuè debent *viſitare* diœceſes. 532. certæ ſedis denominati à tota provincia aut regione. 674. illorum *Sedes magnificè* extructæ 316. *Ordinatio à tribus* Epiſcopis fieri debet. 474
Epiſcopi & *Presbyteri* confunduntur. 93. diſtinxit illos Eugippius. 673
Epona, Dea *equili* præfecta, juxta Aventinum. 196
Epulones qui dicti. 426
Equelreto. 768
Equites *alares* à *legionariis* diſtincti. 385
Equites equo *publico*. 431
Equitum *alæ* unde dictæ. 391
Equitum *duo* genera, in re *militari* & in *civitate*. 276
Equitum magiſtri magna olim auctoritas *apud Francos*. 133
Equorum *decurſus*, antiquiſſimi Auguſtæ *ludi*. 258
Eraniſtæ qui. 421
Erenvvolfus, ob dogmata quædam *hæretica*, damnatus à Bonifacio. 141
Ermanaco. 749
Etruriæ *elogium* debitum ac *ſingulare*. 4. 5. eam invadunt ac depopulantur *Galli*. 15
Evangelii lux *Bojis* primum affulſit *Aſiaticis* 63. *Germanis* præterea & *Marcomannis*. 65. illius notitia tribuitur *Rhætiæ*. 291
Eugippius *quando* vixerit? 74. vitam *Severini* deſcripſit. 93. 633. 634. *duo Eugippii* Abbates. 632
Evinus *Tridenti* præfectus. 99
Euprepia. 455. 456
Euſebianorum Chronicorum Codices. 792. 793
Euſtaſius, monaſterii *Luxovienſis* Abbas. 114
Eutropiæ *plures*. 455. 456
Excidium. 761
Excuſationes munerum, ſub Gratiano &c. 323
Exercitus, juxta *Ulpianum*, quid dicebatur. 222
Exercitum *contrahendi* locus aptior, prope Auguſtam. 209
Expeditio *Belloveſi* & *Sigoveſi* in Italiam, *ſexcentis* ante Chriſtum annis. 5

F.

F*Abiana* caſtra, hodie *Vienna*, unde olim dicta. 667
Fabula Adalgeri *de cervo & vulpecula* in horto. 68. 81. de *Abuzaco* gigante, oppidum ſui nomi-

nominis condente. 216. de monte *ex oſſibus* compacto. 221. de colle & *templo Ciſæ.* 222
Fabularum fuligo veritati noxia. 84
Fabuloſa locorum *nomina* effingendi mos, poſt Carolum. 223
Faingæ nomen à Bajeniis. 407
Familiæ vox quid ſignificet. 465
Familiæ *claræ*, apud *veteres Bojos*, plures. 78
in Familias aliorum transeundi mos. 389
Fano Mart. 756
Fava, Rugiorum Rex. 668
Favianis, oppidum. 673
Feleĉteus, Rex Rugiorum. 668
Felices duo, martyres Gerundenſes. 451.452
Felicis nomen, olim Chriſtianis admodum familiare. 452
Felſina, à Bojis *Bononia* dehinc dicta. 29.35
Fere-ne. 748
Ferrum *primi* purgarunt *Norici* (hinc *Noricus enſis*) 48
Fides, principium Chriſtiani. 455. cur dicatur *lumen*. ibid. in cauſa Fidei *non ferenda* tergiverſatio aut *ſimulatio*. 484
Fine. 764
Fines. 761
Flacciteus Rugiorum Rex. 668
Flagellis verberari *viles* tantùm *perſonæ* ſolebant. 490
Flaminius in ipſo exercitu, *à Ducario Bojo*, trucidatus. 23
Flenio. 737
Fletione. 735
Flevo, Flevus. 724
Flores *cur ſepulchris* additi. 386
Florianus, militum tribunus, fit Chriſtianus & martyr. 92.93
Flori cognomen per *floſculum* in nummo ſubindicatum. 288
Flumina *ſpecubus hauſta*, *populis* quo ſenſu *ſimillima*. 61. *caſtris nomina* præbentia, ceu *Regen* & *Quintanica*. 90
Fœminæ *tres Regiæ* maritos *Reges* converterunt: *Chrotildis*, *Ingundis* & *Theodelinda*. 103
Font è *baculo* eliciens è *monte* Corbinianus. 137
in Foris poſitæ *illuſtrium* Virorũ *imagines*. 376
Forma *agrorum* quid. 241
Fortunati nomine *nullus* fuit Epiſcopus *Auguſtanus*. 523.524
Fortunatus ex Italia in Galliam ad *S. Martini tumulum* profectus, *verſus de eo* ſcripſit. 97 notatur libelli *impolitia*. 193. variæ illius *editiones*. ib. Locus de Gregorio referens, *pallas coperit*, expenditur. 855
Forum Hadriani. 737
Fragmentum hiſtoricum *de Ciſara* exhibetur. 219.35 .351. *illuſtratur*. 22 . 224. *judicia* de eo. 220.350.817.840
Franci, aliàs *Thuringi*, ſecus Rhenum. 334. *Bataviæ* proximi habitatores. 725. *piraticæ* incubuere. 727. veterum ſedes. 778. fabella de *antiquiſſimis* ſedibus ad *Mæotidem paludem* unde nata. 726. num iis *obnoxii* fuerint *Boji*. 72. Francica Bojorum cum Childerico & Clodoveo bella. 74. (vide, Galli) *occaſio* religionis *Chriſtianæ*. 75. majeſtas illorum *à Bojis conſervata*. 75. Clodoveus *Bojis*, ob auxilia, *egit gratias*. 78. à Francicis Regibus *Boji jus petiere*. 85. 101. 108. contra interpoſitam fidem *Langobardos aggreſſi*. 102. Francicorum Regum auctoritate *lecti Bojorum duces*. 108. 118. Franci vincunt Utilonem, *ob injuſtas nuptias*. 145. qui inde ad *nomen Ducis* redit. 146. Boji à Francis *pacem* muneribus *redimunt*. 149. in horum *tutelam ſe tradidit* Thaſſilo, & imperavit *Pipini juſſu*. 154. Regum apud Francos munus, *conventus* cogere, *leges* condere. 165. Franci Alemannos armis ſubegére. 342
Francicum nomen ſerò *Romanis* cognitum. 713
Franconiæ nomen antiquæ *Sueviæ* & *Alemanniæ* partem denotat. 337
Fratres conſanguineiq;, Rom. *ſervitutis* blanditiæ. 51. Fratres duo *fugitivi*, Aripertus & Gundebertus. 132
Fratrum appellatio frequens *in prima Eccleſia*. 486
Fratrum *Brixienſium* in facinore *concordia* ipſis *noxia*. 126.127
Fratrum *Langobardicorum* diſcordia regno periculoſa. 121.122
Friderici II. Imp. opus de *Aucupio*. 843.844 omninò ipſius eſſe docetur. 847. virtutes ejus ac amor literarum. 907
Friſinga Grimoaldi *regia*. 134. & ſedes *epiſcopalis* Corbiniani, olim *Maximiliani* martyris, poſtea SS. *Valentiniani* & *Zenonis* baſilica nobilis. 136
Fritigil, Marcomanorum regina, Chriſtianam religionem admiſit. 69
Fron/idem quod *ſacrum*. 669
Fronbote/cur ſic appelletur. 669
Frumenta in hoſtico demetenda. 25
Frumentarii qui. 421
Fuga in *perſecutione* an licita? 451
Fulminis, regium *tabernaculum* disjicientis *lætum* oſtentum in *nuptiis*. 101
Fulvius, cognomento *Bojus*. 64.66
Furio, Cremonam liberanti, triumphus, ob devictos Bojos decretus. 27

G.

GÆſati valida ad *Rhodanum* gens. 13. ſtolidè *nudantes corpora* ſua 17. vana eorundem *oſtentatio*. 18
Gaji *prænomen* unde deductum. 484
Gaila & Appa, *caſtiſſimæ* ſorores. 108
Galatia & Gallogræcia, *Bojorum regio*. 40. quando *in provinciæ* formam redacta fuerit? 56
Galatica Romanorum victoria. 44

Galati-

Galaticarum Eccleſiarum conditores, Paulus & Clemens. 63
Galatus, Rex *antiquiſſimus* Bojorum. 12
Galaxia. 768
S. Galli ædicula omnium *prima*, Chriſtianis *ſacris* Auguſtæ *dicata*. 257
Galli gallinacei aptum *Gladiaturæ* ſymbolū. 403
Galli virtute belli *omnibus* gentibus *prælati*. 10. vicére *Romanos*. 11. his *ſemper metuendi*. 14. Romanorum *lentitudine animati*. 28. *Galli* Livio communiter *pro Bojis*. 44. *prima* eorum expeditio, auſpiciis *Bojorum*, in Romanos *quando* facta? 10. iterata. 12. vid. Franci.
Gallieni inertia & ſocordia. 309
Gargenus, Rex Bojorum. 19
Garibaldus, *obſcuri nominis* ſcriptor. 78. vera falſis miſcuit. 80
Garibaldus *quidam* occupavit Boicam. 98. hunc bello aggreſſus eſt *Childebertus*, Francus. 101. Thaſſilonis filius. 108. ipſius nobile opus, *devictis Slavis*. 109. Reginbertus *ex* Garibaldi *ſtirpe ultimus*. 132
Garumna. 758
Gellius Coſ. à quo *cæſi ſunt Germani* & Crixus. 48
Gentiani & Baſſi *Inſcriptio* Auguſtana. 306
Gentium *exacta deſcriptio* ſperari nequit. 425
Gentium & *Gentilium* nomen nationibus *exteris* tributum. 67. tandem *dignitatis exiſtimationem* induit. 328
Gergobina & *Boja*, urbes Bojorum. 51. 52
Germani Gallia exacti à Floriano. 310
Germaniam pænè in *provinciæ formam* redegit *Tiberius*. 60
Germanorum Gallorumq; *unum nomen*, & idem ortus. 3. *Germanicum & Celticum* nomen promiſcuè uſurpatum. 20. illorum auxilia *Sequanis ingrata*. 51
Gerræ, ad dextram Danubii ripam. 184
Gerunda. 765. hodie Girona eſt. 474
Gerundenſes, Hiſpaniæ populi. 474
Geſocribate. 756
Geſogiaco. 741
Geſſoriacus portus non eſt diverſus ab *Iccio*. 741. ſeqq.
Geta, Severi filius, bis Conſul & collega Antonini fuit. 813
Getæ *duo Conſules* fuerunt. 812
Gibuldus, Alemannorum Rex. 671
Giphanii eruditio & *commentarii de Juſtiniano* valdè laudati. 341
Gladiatores *infames* habiti. 402. in *picturis* eos *repræſentandi* ratio. 400. 401
Gladiatoria munera *picta*, ac in *publico* expoſita. 400
Gladiatorii belli fortuna, & elogium. 48
Gladiatorum *nomina*. 402. 842. eorum princeps *Palus* dictus. 401
Glires abiguntur meritis S. Udalrici. 626
Golzii *fides* circa Inſcriptiones. 433
Gorbejum, Caſtoris *caſtellum* à Dejotaro ſocero *vaſtatum*. 55
Gorchemum. 769
Gothi Italiæ dominatu, ſub *Theodovalda* Rege, *dejecti*. 95. iis *opitulatum* in Italiam venit *Vacarus* ſive *Theodo*. 96. quando *Italiâ* à Theobaldo *exacti*. 97. *in Pannonia* conſederunt, volentibus Romanis. 668
Gothici Reges *poſt Theodoricum*. 84. in horum auctoritate *partim* fuere *Boji*. 85
Gracchus, in *nummo*, quis & qualis. 285. *aliquot* illius *nummi*. 287
Gradus ſive *Gratus*, vice Euſtachii Epiſcopi *Auguſtani*. 333
Græciam *vaſtarunt* Boji. 38. 40
Granni cognomen *Apollini* tributum. 406. 407
Gratianus obviam *Alemannis* ivit. 322. *prope Lugdunum*, in Gallia, *occiſus* eſt. 323
Gravinum. 749
Gregorii Monachi *codex Auguſtanus* qualis. 793. 798. alter *ex Bibliotheca Bojorum* Principis. 796
Gregorii Pontificis *Libri*, *ad Theodelindam*, de Italicorum Patrum vita & miraculis. 103
Gregorii II. Pontificis epiſtola ad Bojos & Alemannos. 141. ſimilis. 143
Grimibus. 737
Grimoaldus & Gundoaldus, *fratres* Theodelindæ. 101
Grimoaldus *dolo interfecit* Gundebertum Regem Langobardorum. 122. *perfidia* iſtius erga *Partharitum* eluſa 123. Theodonis alter filius. 133
Grinnes. 777
Gripho fratribus bellum indixit *ob teſtamentum patris*. 145. cuſtodia *elapſus* Saxones concitavit. 147. Bojos & ſororem Hiltrudem invaſit. 148
Gruteri Opus *laborioſum*. 794
Gundeberga, filia *Theodelindæ* caſtiſſima *carceri* mancipata. 115. genealogia ipſius *Francica*. 116. ſecundæ & infelices poſt *Arioaldum*, nuptiæ cum *Rothari*. ibid.
Gundebertus in *Franciam* fugitivus *exul* pervenit. 132
Guntheri *venatio* & *diploma*. 167
Guntienſis tranſitus in Panegyrico ad Maximianum. 215. à Rhenano reſtitutus pro *Cantinenſi*. 311. 317. 319
Guntruda, Theodiberti *filia*, Luitprandi *uxor*. 132

H.

HAbsburgi quando Auſtriacorum nomine appellari cœperint. 907
Hadrianus *plures* imperio ſubditas *urbes*, quàm ullus Imperatorum, *vidit*. 299. præcipuos honores *ſocrui* detulit. 389. ejus *ambitio*. 737
Hannibal, *Bojos ad defectionem* impellit, Romanos bello petiturus. 20

Heiden-

Heidenheimenſe monaſterium, à *Wunibaldo* conditum. 147
Helellum, *ignobilis* vicus, in quo tamen *plurima antiquitates.* 779
Helfendori nomen ab auxilio, quod *Emmerammus* à Deo impetravit, contra *Lantbertum*, perſecutorem ſuum. 120
Helvetii, *extra ſylvam Hercyniam* degentes. 5 *auri* divites. 45. ſedes per *Galliam* quærentes, obnitente *Cæſare*. 49. tumultuantes ſub *Vitellio*. 292
Henricus, Epiſcopus Auguſtanus, ejusq; geſta. 567. ſeqq.
Herculis Alemanni fabula, quem *Adalogerion* origine contigit. 71
Hercyniæ ſylvæ nomina populorum tria, *Tectoſages*, *Helvetii*, *Boji*. 5. olim dicebatur *Orcinia*, hujus longitudo & latitudo incredibilis. 37. *Cimbri* illam ſunt ingreſſi. 45. *Bojos* pepulit inde, poſt ſexcentos annos, *Marobodus*. 59
Herisclitz, id eſt, ſciſſio exercitus, de hoſte reverſio absque permiſſione Principis. 172
Hermelinda imprudenter marito ſuo *Cuniberto* formam *Theodotis* puellæ commendavit. 126
Hermonacum. 749
Herodis *Judæi*, an *Attici*, ſit *Inſcriptio* vetus *Græca*, ad Urbem, in via Appia effoſſa. 838 839
Heroldi libellus *de Romanorum in Rhætia littorali ſtationibus* notatur. 407
Heruli. 672
Hieroclis facetiæ. 858
Hieronymi *Epiſtola ad Heliodorum* quando ſcripta. 70
Hieroſolymæ *à Tito exciſæ* memoria. 294
Hilaria feſta. 458
Hilariæ *diverſæ*. 458. utriusque *idem* ferè *exitus*. 498
Hildegardis, Caroli uxor, *Sueva*, cujus mater *Regarda* vel *Imma*. 169
Hiltine, Epiſcopus Auguſtanus. 521. 522
Hiltrudis, *filia Martelli*, invitis fratribus, *Utiloni*, Bavariæ Duci nupſit. 145. fratres inter ſe conciliavit. 146. à *Griphone* fratre capitur. 148
Hinnad. 851
Hippodromi forma. 403
Hiſpania. 764. eam contra *Saracenos* infeliciter invaſit *Carolus*. 166
Hiſpanorum *vanitas*, in confingendis *Inſcriptionibus*. 851
Hiſtoria Cæſarum, *ad privatam* hiſtoriam *haud attinentium*, exploditur. 307
Hiſtoriæ uſus. 1. 2. *deperditæ* inanis *conjectura*. 4
Hiſtorica fides teſtium, *multis poſtea ſeculis natorum* qualis? 82. qualis illa Scriptorum *non vetuſtiſſimorum*. 315
Hiſtorici officium. 2
Honoriani, ſub *Honorio*, cur cognominati ſint *Marcomani*. 70
Hora *duodecima ædificare* dictus, per jocum, Dejotarus. 53
Horatius, victoriæ *Rhæticæ* præco, juſſu *Auguſti*. 89. 203. 204. *adulatio* illi objecta. 203
Horburg unde dicatur. 779
Hugibertus, *princeps Bojorum*, in annalibus cur *omiſſus*. 116. *Secundus*, Theodonis filius *tertius*. 133
Wig. Hundii *error* circa Scriptorem *vitæ Severini*. 666
Hungarorum *maxima clades* prope Auguſtam. 545. 608
Hunimundus, Suevorum Rex, *ingratus* erga Gothos. 672
Hunnorum gens fœda & fera, *quando* & *unde* ſit orta. 70. eadem cum *Avaribus*. 98. convertere illam ſtuduit *Emmerammus*. 119 premebat armis *Borutum*. 155: *Bojis* inimiciſſima à *Thaſſilone* in auxilium, contra *Carolum* evocata. 172. victa à *Bojis*. 173. invaſiones ejus & *vaſtationes per Attilam* graviſſimæ. 331. 332
Hymni quid ſint. 456
Hypata, urbs *Theſſaliæ* ſplendidiſſima. 232

I.

ICampenſes. 768
Iccius portus idem, qui *Geſſoriacus* fuit dictus. 741. ſeqq.
Jejunii laudes. 469
Ignis ſupplicio qui, apud Romanos, *exempti*. 500. frequenter eodem *affecti Chriſtiani*. 490. 491. quandoque *clavis affixi*. 491
Illyricum, continens Noricum & Pannoniam, *Galliæ Ciſalpinæ* adjectum fuit. 70
Ilmunſter translatum fuit *Monachium* ad B. Mariæ Virg. 153
Imagines illuſtrium Virorum *in foris* poſitæ. 376. cur *auro coronatæ* imagines. 462
Imbecillitatis conſcientia, diuturnus inter confines populos *fidei* cuſtos. 74
Imperator dictus Otto II. *vivente* adhuc *patre*. 556
Imperiorum *converſiones* à conſilio *Dei* pendent. 58
Indulgentiæ vox quid denotet. 486
Ingramus, *Armeniæ* dux. 56
Inſcriptio vetus *Græca Herodiana*. 838. 839
Inſcriptiones *Ebraicæ* apud Auguſtanos *unde*. 294
Inſcriptiones *pro alicujus ſalute*, ferè certis numinibus dicatæ. 391
Inſcriptiones vanè *finguntur ab Hiſpanis*. 851
Inſignia temporibus *Caroli M.* & *Henrici Aucupis* demum cœpére. 250. Bojorum *cæruleo & candido* alternata. 9
Inſoleſcentes cur in *duas* partes à Jove *ſecti*. 298
Inſubres, *Bojorum ſocii* contra Romanos. 15

Cenomanorum perfidia proditi & victi, qui antea *Cn. Bæbium Pamphilum* vicerant. 28. *Marcellus* in illos exercitum duxit. 29. & de illis triumphavit. 30
Inſtrumenta ſuppliciorum *cum martyribus ſepulta.* 315
Inſtrumentum imperii, de tabulis Capitolinis. 242
Inſula Lyci fluminis, pro capitalibus pœnis & martyrio. 491
In Summo Pyreneo. 765
Jobabus (vel Jobus) *Bojorum* conditor, ſi credere fas eſt. 6
Jocus duplex M. Craſſi & Dejotari de *veſpertino & matutino* tempore. 53. de *allato* Cuniberti *capite.* 127
Johannes *ſcriba* Occidentem invaſit. 330
S. Johannis Baptiſtæ *templum* & patrocinium, *Modiciæ* à Theodelinda inſtitutum. 106. *Ticini*, à Gundeberga, Theodelindæ filia. 115. hujus baſilicæ *diaconus Zeno.* 127. inibi ſepultus. 128. Reliquiæ. 652
Jonas, Euſtaſii diſcipulus, *ſcriptor vetuſtus* rerum *Boicarum.* 115
Jopia an *Juvavia*, hodie Saliſburgum. 672
Jornandes, avo *Candacis* ſcriba ortus. 72
Joſeppus Epiſcopus Ratiſponenſis. 671
Iper & *Illyricum* ad imperium *Orientis* pertinuere. 322
Iſara *Strabonis diverſa* ab illa, quæ in *tabula Velſeriana* occurrit. 196
Iſcadumnomorum, Iſcadumnoniorum. 721
Iſtri gentes *variis* appellationibus *confuſæ*. 66
Italia, occiſo Clephone Rege, *in triginta Duces* à Langobardis diſtributa 99. *olim variis* modis accepta. 183
Italici juris coloniæ. 231.232
Itineraria Tabula antiqua Peutingeri. 709. ejus *auctor*. 710. 711. 774. 791. *magnitudo*. 712 774. *Schedæ*. 713. 816. *Lineæ*. 714. numeri. 715. *integra* reperta. 773. *autographum* quale. 774. *doctorum* Virorum *teſtimonia*, ad ipſam ſpectantia. 769. ſeqq. 775. 776. 783. 784
Itineraria, *præſidiariorum* exercituum *uſui* præcipuè parata. 214. *pars Æthici* excerpta illuſtratur. 215. ſeqq. de Itinerariis militum *locus Ambroſii.* 711. 784
Itinerarium *Antonini* Auguſti. 347. 711
Juba oppidum à Lazio *Juvavia* fuiſſe ſtatuitur. 669
Jubillius, *victor* Catvaldæ. 63
Judæ proditoris damnatio, *in ſanctione horribili* Theodelindæ. 106
Judæi, *in hiſtoria Machabæorum*, Romanos æſtimant ob victoriam *Galaticam*. 41. Ratiſponenſium Judæorum *fabella de Codice Legis Moſaicæ*, quo Emmerammus ſit uſus. 221. *clades per* univerſum *orbem* Imperii Romani. 294. eorundem *Inſcriptiones* Auguſtæ. ibid.
Judicandi forma in re *capitali*, ex *Apulejo* allata. 277.278
Judicis olim munus, ſententiam *ſcribere & recitare.* 490
Judicum gentilium injuria *in Chriſtianos.* 483 490. 493. 497
Jugera *centena veterano* aſſignata. 241
Jugera, quamvis tantò majora, *pro plethris* reddunt Latini. 825
Juliæ, ad ſplendorem tantùm & pompam, multæ ſunt *cognominatæ* coloniæ. 286.287
Juliana martyr. 501
Juliani Didii officia in *Pannoniis*, *Carnunti* & in *Illyrico.* 305
Julianiorum *gens*. 376. C. Julianus Julius. 375
Juliobona. 753
Juliomago. 757
Jupiter *cum conjuge & filia, in Capitoliis* cultus. 259.260
Jura. 749
Juramenti teſtes ac vindices *Divi tutelares.* 154
Juriſdictio *Epiſcoporum* religioſa. 233.234
Juſtiniani Imp. epiſtola ſuppoſititia. 341. ejuſdem privilegium Titionum familiæ conceſſum. 355
Juthungi, *Alemannorum* pars. 318.324
Juvavia, à juvando, *Hadriani* colonia, nunc *Saliſburgum.* 90. 112. aliàs *Jopia*, cujus martyr Maximus. 94. ab Epiſcopo Ruperto inſtaurata. 111.112

K.

KAlendarium *vetus.* 803. editum à *Gundelio.* 804. Ptolemaicum *Græcum.* 811
Karoli Imp. Diploma. 855
Kreinhildes, Bojorum reguli filia, *Attilæ uxor.* 71
Kyburgenſium Comitum ſtemma. 589

L.

LActora. 764
Lacum *Brigantinum*, ſive Acronium, *ignoravit Ptolemæus* 189
Lambachum, olim *Ovilia*, M. Aurelii Antonini opus. 90
Lamnum. 760
Lampridii locus mendi ſuſpectus. 483
Lampugnanus, *Lipſii adverſarius.* 861.862
Matthæi Langi *dignitates.* 416
Langobardi quo ſenſu *à Francis Italia pulſi* dicantur. 61. *relicta Pannonia* Italiam ingreſſi. 97. *à Francis*, contra interpoſitam fidem, *abducti.* 102
Langobardici *regni finis* in Italia. 165
Lantbertus, Utæ *gravidæ* frater *Emmerammum* perſecutus eſt. 120
Lapides quatuor *L. Sept. Severo* & *filiis* ejus inſcripti. 213.214
Lapides *terminorum* rotundi. 230
Lapidum Capitol. *argumenta hiſtorica.* 20

Larii lacus inſula, *fugitivorum aſylum.* 126. 130

Larix alpina, ut *Romanis pro miraculo* fuerit. 249

Lateritiorum ædificiorum *major* copia cur Auguſtæ, quàm *lapideorum.* 264

Latina lingua *Italiam non* pervaſit. 190

Latitudinis locorum *error unde*, apud veteres. 189

Latium *Heſperium* quo ſenſu? 186

Latomagus. 750

Laureacum ſ. *Lauriacum*, colonia *Antonini*, vel *Aureliani.* hodie *Lorcha* ad Enſum. 90. 670. caput Norici riparii. 91. ab *Hunnis* vaſtatum. 98. ab Epiſcopo *Ruperto* ad fidem Chriſtianam perductum. 111. Archiepiſcopum habuit *Philonem.* 114. necnon *Vivilum* vel *Vivilonem.* 141. ex quatuor Boicæ ſacris ſedibus prima. 142

Laurentius quidam, *primus Norici* Apoſtolus. 91

Lauri. 735

Lauriſſa ad Rhenum differt à *Laureacenſi* monaſterio ad Danubium: illa Thaſſilonem unà cum filio accepit. 172

Laus Pompeja, *à Bojis* in Italia *condita.* 4

Lazii opinio de *Fragmento* hiſtorico, quod *Martiam legionem* cæſam narrat. 350. 817. 840. error *de Severino.* 667. de *Catulinis* caſtris. 668. de *Marciano* Epiſcopo facto. 669. de oppido, *Juba.* ibid. de *Sylvino* Epiſcopo. ibid. de *Lucillo* Epiſcopo. 671. de *Moderato* & *Maximo* Epiſcopis. 672

Legatos *exteros* excipiendi *prudentia.* 132

Legedia, Leſedia. 756

Leges Boicas tulit Rex *Theodoricus*, Clodovei filius. 75. *Dagobertus* Rex correxit eas & digeſſit. 78. 117. *pecuniæ* mulcta puniebantur *delicta*, ſola *Ducis cæde* capitali. 118. Leges *coloniarum* municipiorumq;. 231. Leges *municipales* quid JCtis denotent. 280

Legis *Regiæ* formula, qua Imperatoribus *omnia* ſubditi *concedunt.* 228. 229

Legis *tabellariæ* uſus. 277

Legio quot *equites peditésque* ſit complexa. 222. Legio *Dejotariana.* 427. *Retiaria.* 434. *Martia* unde cognomen honeſtum habuerit. 221. deleta. 222. de hac Fragmentum hiſtoricum. 350. 817. 840. nulla Legio *ſtativa* habuit *in Rhætia.* 209

Legiones ob provincias *parum tutas* inductæ. 91. integræ in *colonias* deductæ. 237

Legionum catalogus. 430

Lemavio. 721

Lemelli præſidium. 768

Lemuno. 757

Lentienſes pagi *Alemannorum.* 317. populus Alemannicus. 322

Leones duo, ex vana ſuperſtitione, *Danubio* certis ritibus cur immiſſi. 65

Leve fano. 735

Leugæ poſitæ, *militiarium loco*, in aliqua Inſcriptione. 496

Librarii. 391. Librarii *in caſtris.* ibid.

Libri æris, agrorum *formas* complexi. 241

Licates campi, ubi Auguſta colonia, & *Licatii* inter Vindelicos ferociſſimi. 218

Liezheimii nomen unde. 415

Liger, fl. 752

Limites, per *rotundos* diſtincti *colliculos.* 244

Linguæ Germanicæ *difficultas* unde. 76

Lintea de *mappis* agrorum uſurpata. 241

de *Linteis* libris *Pontificum* judicium. 850. 851

Lintomagi. 749

Lipſii *elogium* dignum. 77. *conſilium* profectionis *Italicæ* mutatum. 823. deliberatio de *Etruſca conditione.* 818. *honor* ei habitus à Sereniſſimis *Hiſpaniæ* Principibus. 818. 819. laudes *à Rob. Titio* tributæ. 26. 827. ejusdem *Diva Hallenſis* extollitur. 827. pariterque *Sichemenſis.* ibid. hoſtes in Italia. 82[illegible]. 828

Literarum *ſingularum*, & dictionum *conciſè ſcriptarum* explicatio. 434

Literarum uſus, in *hiſtoria* conſervanda, valdè *neceſſarius.* 45

Liturgiæ Gregorii, Cyrilli & Ignatii *Ægyptiaca lingua* conſcriptæ. 797. 798. 804. 806

Livius librum *centeſimum trigeſimum ſextum* propè ſolidè impendit *Rhætico* bello. 199. Livio *præeunte* majorum primordia *majora* fecerunt alii. 218

Liutbertus, Cuniberti *minorennis* filius, regno *pulſus.* 130

Lomivio. 767

Londinio ſignata pecunia. 285

Luccomagi. 749

S. Lucillus Presbyter. 671

Lucius, *Britanniæ* Rex, num ſine liberis deceſſerit. 304. *Auguſtanus*, *Britannicus* & *Cyrenenſis.* ibid.

Lucius, qui *Rhætos Evangelium* docuit. 453

Lucretia *Boja*, id eſt, Chiomara. 41

Lucullanum caſtellum. 675

Ludovicus *Saltator*, Thuringiæ comes, *unde* ſic *dictus.* 627

Lugduno. 731

Luitolfum, Ottonis Regis filium, inter & *Henricum*, Regis fratrem *diſcordia.* 539. 606

Luitprandus, Ariperti Regis filius, & ſucceſſor. 132. bis Romam obſedit & S. Petri baſilicam expugnavit. 152

Luitpurga, uxor *Thaſſilonis*, *Deſiderii* Langob. Regis filia. 159. ferox fœmina, à Carolo M. repudiata & ad vindictam patris concitata. 166. maritum ad rebellandum impulit. 169. ſeqq.

Luncuria. 765

Lupanaria *unde dicta.* 483

Lupi *duo confunduntur* Epiſcopi. 111
Lupodunum, ubi *moles contra Alemannos* fuit 321
Luſtoria, Hiſpaniæ oppidum, à *Luxia* & *Urio* fluminibus ita dictum. 194
Lutheri Liber de ſervo arbitrio notatur. 859
Luti, *Liudi*, *Leuti* & *Leudi* Germanis populos ſignificant. 60
Lutugi. 782
Luxus Romanorum circa *pavimenta*. 400
Lycus fl. aliter quoque appellatur *Lycius*, *Lycia*, *Licus*, *Lechus* & *Lecha*: Romani *Græcam ſignificationem*, ob rapacitatem & ingluviem *luporum* ſecuti videntur. 194. 220 ejus deſcriptio. 491

M.

M*Acedonibus* auxilio venere *Galli*, hoc eſt, *Boji*. 44
Macriani imago. 388
Madauræ elogium. 232
Maeus. 720
Magicæ artes, *in expugnandis hoſtibus*, ſæpe adhibitæ. 65. 67
Magiſtratus colonici *multiplices*. 270
Majæ, *ditionis Boicæ* caſtellum. 135. ad Langobardos recidit. 137. *Majenſia prædia* ad Friſingenſes relata. 138. illuc relatum *corpus Corbiniani*. 139
Majorani fortuna, in Occidente. 333
Malchus nomen Syriacum *Regem* notans, velut *Melchias*, *Melchon*, *Melchiſedech*, *Melchior*. 275
Mamers, id eſt, *Mars*, unde Mamertinus. 249
Mamertinus, *Tribunus*, pòſt *Epiſcopus*. 667
Mamertus, *Viennenſis* in Gallia *Epiſcopus*. 667
Manes qui dicti. 415
Manicare verbum an *Latinis* auctoribus *uſurpatum*. 798. 801
Manlius Bojos *imprudenter invaſit*. 21. Toliſto-Bojos in monte Olympo *vicit*. 40. 41 de Gallis Aſiaticis *triumphavit*. 44
Manſi, *orum*, id eſt, *villæ* & coloniæ ruſticæ, *ſylvæ* & *paſcua*, cœnobiis donata. 112
Manſiones interdum *à præſidiariis* militibus *denominatæ*. 740
Manus expandendi *mos in precibus*. 458
Marchionis *Antverpienſis* titulus quàm *antiquus*. 79
Marciana, in Divas relata, *non* fuit *ſocrus Hadriani*. 389
Marcianus, monachus cœnobii S. Severini. 669
Marcomani *Boicam* famam diu *preſſerunt*. 61 vincunt *Domitianum*. 64. multi *in Italiam* tranſlati 65. excurſionibus *Italiam & Græciam* concuſſerunt. 66. à Romanis *cæſi*. 67 ſub Romanis, tandem *meruére*. 90. ſub illis Boji *latuére*. 73. eorum mentio ap. Scriptores. 782
Marcomanicum *nomen* funditus *extinctum*. 73
Mares *in utero* cognoſcendi & occidendi *mos Rhætorum*. 88
Margunii *obitus & legatio* Bibliothecæ. 798
Maricus, è *Bojis* plebejus *fanaticam multitudinem* contra Romanos provocavit. 63. *feris* objectus. 64
Marinianium. 782
Marinus, S. Emmerammi Epiſcopus. 129. *martyrio* affectus. 130
Marius *Cimbros caſtigavit* victores. 46
Marmor Piſanum. 866
Maroboduus, Germaniæ Rex, in *aula Auguſti* educatus. 58. à Tiberio fruſtrà petitus *Varum vicit*. 62. Tiberii blanditiis *Ravennæ* conſenuit. 63
Martia Legio, vide Legio.
Martiis Calendis apud *Francos* conventus celebrabantur. 164
Martini templum & cultus, *apud Francos*. 312 313
Martyres religioſi, *ad Oeni pontes*, à Theodone cæſi. 79. 80. in *Norico*. 91. apud *Auguſtam* viginti quinque ſimul paſſi. 499. 501 omnia tormenta contemnebant. 490. frequenter *ignis ſupplicio* affecti. 490. 491 cremandi quandoque *clavis aut vinculis* affigebantur. 491. inter ſupplicia *Deo gratias* agebant. 492. 500
Martyrii *vis*. 486. 488. *dignitas*. 490
Martyris vox *cui competat*. 482
Martyrum *inſtrumenta* ſimul *ſepulta*. 315. relictæ *opes*: quid de his *Leges* ſtatuerint. 316. cultus: *Maximi* Taurinenſis de iſto *ſententia*. 439. geſta olim fideliter literis conſignata. 446. eáque deſumpta *ex Actis* publicis. 481. *neces* cur ab Eccleſia dicantur *Paſſiones*. 482. aliquorum *corpora* manſerunt à flammis *illæſa*. 492. 493. *non*, ut aliorum damnatorum, *conceſſa petentibus*. 493. à Chriſtianis, vel *capitis periculo* ſurrepta. 494. inſigne, *ramus Palmæ*. 493 Memoriæ. 496. conſtantia *pollicitationibus* tentata. 497. quas animosè contemnebant. 498. ingens *numerus*. 501. invocatio & *interceſſio*. 502. ignotis *ex eventu nomina* excogitata. 501
Matalus ſive *Magilus*, Bojorum regulus. 21
Maternus *à mortuis* excitatus. 779
Mathematicarum diſciplinarum peritiſſimus Ptolemæus. 187
Matidiæ. 765
Matidiæ *duæ*. 389. 766
Matilone. 734. 777
Matricularii Clerici. 526. 558
Maurberg, clivus Auguſtanus unde ſic dicatur. 257
Mauri *Libyci* quo ſenſu? 186
S. Mauricii reliquiæ S. Udalrico conceſſæ. 550
Maximiani Imp. mores. 449
Maximiliani *templum ac monaſterium* à Ruperto conditum. 112

Maximus, Jopienſis Epiſcopus, *ab Herulis ſuſpenſus.* 94. 672
Maximus cum *Theodoſio* pugnavit, & *Rhætiam* invaſit. 324
Media provi. 783
Medica, regio Thraciæ; *Deſuduba*, urbs illius celebris. 44
Medicorum Græcorum *pondera* à veteribus differentia. 243
Mediolani nomine *octo urbes* reperiuntur. 752
Mediolano Aurercorum. 751
Mediolano Sancon. 760
Mediomatrices, *regnum Auſtraſiæ.* 99
Meduſæ imago. 373
Melpa, oppidum in Tranſpadana à Bojis & Senonibus *deletum.* 7. bellum *Melpinum.* 8
Memoriæ ſignificatus. 496
Menchingen, caſtellum à S. Udalrico reædificatum & munitum. 540
Mendacii definitio. 472
Menſura morum, in milite, quid Caſſiodoro? 83
Mercator, Samo, *imperavit* Carantanis, per annos *triginta ſex.* 119
Mercurius *in foris* ferè *cultus.* 368. ejus *effigies.* 368. cognomen *Arcecius.* 431. item *Auguſtus.* 368. honor à *Germanis* ipſi habitus. 77. 368. *clava Herculis* eidem conſecrata. 371. ad aliquam Mercurii Inſcriptionem Notæ. 370
Meretricum eleemoſyna. 487
Merovea ſtirps in *Gallia* regnare deſinens. 149
Metatores qui? 710
Metelli monachi *carmen* operoſiſſimum, de *quirinalibus*, *parodiis* & *ſimiliter* cadentibus *ſyllabis* laborans. 92
Michael *Archangelus obequitans* Alachi perfido obverſatur. 128
Migrationes gentium *rationem limitum* valde impediunt. 334
Milliare Romanum, *quot paſſuum* fuerit ſpatium. 496
Milliares lapides. 409. 410. 420. 496. 714
Milliarium *aureum*, Columna *in foro* Romano. 496
Miraculorum uſus. 458
Miſericordia divina antecedit omne humanum meritum. 487
Miſſas *quot* liceat *uno die* celebrare Sacerdoti. 526
Mithridatici belli fortuna. 47
Modiciæ regiam & templum S. Joh. Baptiſtæ condidit *Theodelinda*, ubi *Theodericus* olim *prætorium* ſtruxerat. 106
Molani *error* notatur in *Quirinis.* 92
Monaſteria *octo* per omnem *Boicam.* 152. *initia* multorum ſæpe *incerta.* 168
Monetæ *procuratores*, in Notitia. 285. *ſignatæ* urbes additæ. 324
Moniales *in matrimonium*, contra decretum, ductæ. 162
Mons. 768
Mons aureus. 783
Montefeltre, Piceni Umbriæve oppidum. 675
Morbus Reip. *duplex*, vel *florentis* vel *languidæ.* 329
Mortuorum corpora *comburendi* mos quando *deſierit.* 822
Munatii triumphus. 425
Municipia, apud *ſequioris* ſeculi ſcriptores, pro minoris rei urbibus. 227. 669. ſuos habuére Dictatores atque Ædiles. 269. laxiore ſignificatione *colonias*, *præfecturas* & *fœderatas civitates* complectebantur. 279 280
Muricum. 753
Muſca, in feneſtra *cultro* petita, *pede præciſo* avolavit. 128
Muſcæ *S. Narciſſi.* 476
Mutina, *à Bojis* diu *obſeſſa.* 21

N.

NAamani, Bojorum Ducis, *cadaver in Galliam* revectum. 167. *nomen* iſtius *humile*, quaſi Nachmann. ibid.
Narciſſi *plures.* 448. quis ille, *à quo S. Afra converſa* fuit. 447. 448. *quâ occaſione* Auguſtam venerit. 312. ejus martyrium. 475. memoria. 476. tumulus miraculis illuſtratus. 476
Nariſci, inter Hercyniam ac Danubium. 74
Narrationes aliorum nec temerè recipiendæ, nec repudiandæ. 470
Narſes, *Theodibaldi* fœderatus. 95. Bojos profuſa liberalitate ambivit. 96
Cor. Naſicæ *ingens victoria* de Bojis. 34
Natales urbium dies, velut *Brunduſii*, *Bononiæ*, *Placentiæ* & *Saticulæ*, nec non *Auguſtæ.* 258
P. de Natalibus *error* de civitate Auguſta *in Creta.* 499
Nativitas Chriſti, ſub quibus Conſulibus. 62. 289
Naubonens. 768
Nemetaco. 749
Nepotum *ex fratre aut ſorore* appellatio. 389
Neronum *fratrum* virtus *bellica.* 202. 204. 206
Nervicum littus. 741
Nerviorum latiſſimi fines. 749
Neſcire aliquid, *virtus* eſt *Grammatici.* 192
Nicolai I. Pontificis *Epiſtola ad Tadonem* de S. Afræ & ſociarum reliquiis. 498
Nigro pullo. 735. 777
Ninticaci. 748
Ninus, Grimoaldi *miniſter ſcelerum* fidiſſimus, lancea *transfoditur* alvum levans. 138
Noctis *tempora* propriis *diſcreta* nominibus. 458
Nomen *fatale Ariperti*, in Boico ſanguine, apud Langobardos. 132. nec non *Theodonis.* 173
Nomina *bona in magnarum rerum initiis* deligere, Romanus mos erat. 380. *in luſtrationibus* coloniarum. 253

Nomina

Nomina ſibi olim frequenter *ab urbibus & populis* mutuabantur *homines*. 447. ignotis Martyribus *nomina ex eventu* impoſita. 501. *tribus* nominibus *unus* appellatus. 160

Nomina *diverſo* appellationis exitu *unam* perſonam aut rem denotantia, ut: *Agilolfus & Agilolfingus, Lotharienſes & Lotharingi, Caroli & Carolingi*. 117. non item *Emmeramus & Amramus*, ceu Judæi fabulantur. 121

Nomina *Caſtris* impoſita *à fluvio*. 90. Regionum, *duplicem ſignificationem* recipientia. 185. Urbium à *bono omine* petita, velut Bononia, Placentia &c. 30. 90. à *duobus fluviis* impoſita. 194. vel *aucta*, vel *mutata*, vel *ambitioſa* ſuperaddita. 218. 299. *fabuloſa* poſt Carolum, & *ridiculæ* eorundem *origines*. 223. *bina*, nempe *vulgare* & *religioſum*. 225

Nominis *Auguſti privatio*, inſtar pœnæ. 255

Nominum *affinitate*, in explicanda veteri Chorographia, *non temere fidendum*. 736

Nominum *effictorum luſus*, quo utebatur Albinus *in epiſtolis* ſuis. 157

Nonnarum *antiquum* vocabulum. 113

Norax, vel *Norix*, filius Herculis creditus. 49

Norbanus num *præſes Rhætiæ* habendus ſit. 295

Norea, urbs Tauriſcorum, & *interitus* ejus. 48. aliàs *Nora*. 49

Norici fines & regio apud Romanos. 48. 49. *Vindeliciam* & omnem cis Danubium *Boicam* complectebatur. 84. 220. ſumma illius *fertilitas*. 86. 87. apertè *à Rhætia* disjungitur. 206. *mediterraneum* & *riparium*. 91. *antiquum* & *poſterius*. 235. 669. 670. *ripenſe* quid contineat. 666

Norici *ſub Regibus* vixére. 88

Norico. 783

Noricorum & *Bojorum* appellationes promiſcuæ. 85

Normani vulgò à ſcriptoribus *Nort-leudi* & *Nort-liudi* vocantur. 60. ſunt *Daci*, nec *Norici*. 172

Noropes poſtea *Norici*; hinc etiam *æs Noropium* apud Homerum. 48

Nortgoja & *Norca*, pro Norico appellata. 85. 86

Notæ Romanorum explicantur. 434. ſeqq.

Notarii *regionarii* Romæ. 588

Notgeri *Verſio* totius *Pſalterii*. 858

Notingi Epiſcopi *Vita* à S. Udalrico ſcripta. 858

Notitia Imperii tantùm *dimidia* edita, cui nomen *Hadriani minus convenienter* aſcripſére. 296. ejus ſingula loca adducuntur, quæ res Rhæticas attingunt. 351. ſeqq.

Nova, Mœſiæ civitas. 675

Noviomagi. 736

Nudionnu. 753

Nummi: de *Germania* & *Sarmatia* victa. 64. *Auguſti* de Triumviris coloniam deducentibus. 235. 236. *Provinciales* variis animalibus atq; arboribus conſpicui. 248. 249. *Antonini* cum abiete Germaniæ, 249. *colonicus* cum aratri ſpecie. 253. 256. *Auguſti* cum cono, *Julii* cum Bellerophonte & Chimæra, *Antonii* Triumviri cum leone. 284. *Præſidum*. 285. *Damaſcenorum* ſub Antonino Pio, *Adrianopolitarum* ſub Caracalla. 286. Cl. Tib. Neronis *triumphalis*. 287. nec non *Aquilii Flori* cum floſculo. 288. item *Tiberii*. 291. æreus *Neronis*. 292. *Titi Veſpaſiani* & *Nervæ*. 295. *Hadriani* ſine aquila. 299. æreus *L. Ælii*. ibid. *Avanticorum*, præterea *Fauſtinæ* argenteus & æreus *Antonini Pii*. 300. Didii *Juliani*. 304. argentei *Severi*. 306. Juliæ *Mæſæ*. 306. *Galli*. 307. *Probi*. 311. *Conſtantini* Auguſtæ eruti. 316. *Joviani*. 319. *Gratiani*. 323. argenteus *Fl. Victoris*. 324. ſimilis *Athalarici*. 340

Nummus Alachi *è manibus* in terram *prolapſus*, ab Aldonis puerulo *ſublatus*. 126

Nundinæ pro vico. 668

Nuntii, *divinitus miſſi* vox audita *in littore*, de Partharito in regnum ſuum revocando. 124

Nurſini graviter mulctati à *Cæſare*. 426

Nux pinea, *vide* Pinus.

O.

OBlationarius. 588

Obſides *duodecim* ob jusjurandum dati, 169 nec non *tredecim*. 171

Occo *laudatus*. 421

Odoacer, *primus Italiæ* Rex. 335. quamdiu eam tenuerit. 673. *bis victus* à Theodorico. 336. maximâ *clade* affecit *Rugos*. 674. varia nominis ſcriptio. 668

Oenus fl. 667. *pontes* ejus *præſidio* muniti à *Tiberio*. 79. 90

Oetinga, antiquitùs *Huodinga* vocabatur. 81. 90. nec non *Utinum*. 97. ibi B. Virginis Mariæ ædes. 114

Olympum montem cepit *Toliſto Bojorum* civitas. 40

Omina, quæ *captam* præceſsére *Alexandriam*. 200. 201

Oppiani Cynegeticorum *Paraphraſis*. 854

Oppida & Caſtella *diſtinguit* Eugippius. 669

C. Oppius, *Viarum* curator. 714

Optiones qui olim. 374

Oratio *intenſa* dæmones *expugnat*. 468

Orator ut differat ab *Hiſtorico*. 319

Oratoriè res interdum *verbo augetur* ab Hiſtoricis. 309

Orientis *triplex* ſignificatio. 666

Origines urbium *ab Adamo* accitæ, admodum *fabuloſæ* 218. 219. urbium Italicarum *ridiculæ*. 223

Ornoſpades, Parthus, in bello *Dalmatico* & *Pannonico* Romanos juvit. 56

Oroſius à fide *Polybii* multis modis abſcedens. 15. grandis iſtius *error* de *Piſone* Vindelicos vincente. 284

Ortelii *laus*. 728.729

Ortiagon, regulus Toliſto-Bojorum, de *principatu Galatarum* in ſe unum transferendo ſolicitus. 40. evaſit è monte Olympo, *uxore* Chiomarâ *capta*. 41. filius ejus Pædopolites. 42

Oſculum *ori*, nec *manui* Theodelindæ ab Agilulfo admovendum. 102

Oſiſinu, Oſini. 740

Otfridus monachus, *linguæ Germanicæ* magiſter, quando vixerit? 76

Otto II. *vivente* adhuc *patre* appellatus *Imperator*. 556

Ottonem Regem inter & filium Luitolfum *diſcordia*. 540.606. compoſita & *pax reddita*. 543.607

Ovilia, ſive Ovilabis colonia *Antonini* hodie Lambachum. 90.782

P.

P. *Duplex*, *inſolenti* charactere expreſſum. 366

Pædopolites, filius Ortiagontis. 42

Palatini Comites in *Caroli M.* majoribus. 79

Palatinatus ortũ *dignitas* in Bojis. 86

Pallas inter *Herodis uxores* fuit. 838

Pallii *Epiſcopalis* ſignificatio *myſtica*. 94

Palmæ ramus *inſigne Martyrum*. 493

Palus, ad quem *exercebantur* milites, gladiatores, loturi. 401

Panes Pſammetichi, in *Boicis* inſigniis, *fabuloſi*. 9

Panvinii *fides* circa *inſcriptiones*. 433

Parentum nomine *cognati & affines* olim veniebant. 116

Partharitus & Gundebertus, *fratres diſcordes*. 121. 122. *illius fortuna* apud Grimoaldum. 123. *divina voce* in regnum *revocatus*, è navi. 124

Paſchaſius *neutiquam Severini vitam* ſcripſit. 666

Paſſionis nomine quid veniat. 482

Patabus fl. 777

Patavenſium Epiſcoporum catalogo *exulat Valentinus*. 674

Patavia, inſula. vide *Batavia*.

Patavis, Patavia, oppidum *unde dictum*. 670. bis *captum*. 673

Patroni coloniarum & ſociarum civitatum. 283

Pavimentum *teſſellatum*, egregii operis, repertum. 263. uberior illius deſcriptio. 397. ſeqq. 841

Pauli hiſtoria *Langobardica* valde *æſtimatur*. 298

Paulinus amanuenſis *Ambroſii*. 69

Paulinus *temerè* ſtatuitur *primus* Ratisponenſium Epiſcopus. 671.672

Pax diuturna, corrumpens juventutem. 12

Peccata *ſordium & luti nominibus* denotantur. 455. eorundem confeſſio. 454

Pecuniis etiam *corrumpebant* olim *Romani*. 64

Pedibus *accidendi* mos. 454.459

Pedum & *paſſuum* ratio vetus. 24 . *tres* pedum ſpecies, *Monetalis*, *Ptolemaicus* & *Druſianus*. 242. Romanorum *varii*. 243

Perleich, mons Auguſtæ, ex *oſſibus* nempe compactus. 221. à *per*nicie *leg*ionis, ridiculè. 223

Pernaco. 748

Perſecutionum diſtinctio *varia*. 448. numerus *denarius* ab aliquibus conſtitutus. 448.449 *Diocletiana*. 448. ſeqq. an *liceat fugere* tempore perſecutionis. 451. *duplici modo* Judices gentiles in perſecutionibus Chriſtianorum *injurii*. 483

Perſeus Gallis, in Macedoniam venientibus, obviam profectus. 44. malignæ *tenacitatis* vitio laboravit. 45

Pertinax *vindex Rhætiarum* quo ſenſu. 301

Pervigilia veterum 456

Petri epiſtola ad *diſperſionis* advenas. 63. quo *imperante* is *Romam* venerit. 291

Petrus ex *Luitberti* propinquitate, Epiſcopus tandem *Ticinenſis*. 131

Petruviaco. 753

Peutingerus, *patriæ* ſuæ & totius *Germaniæ illuſtrator*. 769.770. Tabula *Peutingeriana*. vide *Itineraria* tabula.

Pharnaces Mithridatis filius, *paternas* ditiones *reducens*, Romanis moleſtias dedit. 54. ad *Zelam* victus eſt. 55

Philippus Epiſcopus, *quando & ubi* martyrio affectus. 301. fama de eo obſcurior. 453

Philippus Imp *Chriſtianus* cum *filio*. 307

Philo, Eccleſiæ *Laureacenſis* Archiepiſcopus. 114

Philoromæus ab amore Romanorum *Caſtor*, Dejotari gener, ſic dictus. 55

Phraatis filiorum, qui Auguſto obſides dati, nomina. 426

Pila *vitrea* 404

Pileati, apud Gothos, *ſacerdotes*. 338

Pilidrudis, fratrum duorum, Theodibaldi & Grimoaldi *uxor*. 135. divortium ejus. 136. captiva *in Galliam* abducta. 138

Pinelli obitus. 837

Pinus varia apud veteres deſignans. 251. pinea nux in *nummo*. 286. locum percuſſi nummi denotat. 288. Symbolum *coloniæ*, item *mortis*. 376

Pipinus cum *Utilone* in gratiam reverſus, & *Rex Galliarum*, *Pontificis auctoritate*, appellatus. 149

Placentiæ invaſores Boji. 26

Plauti elogium & *artificium* ſingulare, res & *perſonas ejus temporis* aſpergendi. 35

Plectrudis, Grimoaldi vel potius Hugiberti filia, Pipino Heriſtallo nupta, *fœmina ſapientiſſima*. 116. Duciſſa *Auſtraſiorum*. 117

Plethra Græcorum Latini *jugera* interpretantur. 825.826

Pliniani Codices, adhuc *mendis ſcatent*, præſertim *in numerorum notis*. 868.869

Plinius

Plinius *notatur*, *de Pyramidibus* ſcribens. 825. 859. 860. 869
Poculum *ſacrum* ex *capite* Poſtumii. 24. vini poculum, *ex puellæ manu*, capiendi mos. 100. tale *Theodelinda* propinavit *Agilulfo*. 102
Polybii *Codex in Boica* Bibliotheca. 811
Polybius *explicatur*, in *numeris*. 14. 15
Polycarpus, *in rogo* conſtitutus, *Deo gratias* egit. 492
Pomœrii *menſuræ certæ* ſpatium, ante urbem. 240
Pompeji M. *natalis*. 199
Pondera & menſuræ *quando mutentur*. 243
Pontes caldis. 747
Pontifices *colonici*. 265
de Pontificum *linteis libris* judicium. 850. 851
Pontius Pilatus, Judææ *unus* Procurator, *ſine Præſide*. 208
Populorum *monſtra* leguntur apud *Jornandem*. 61
Porphyrii Panegyricus *operoſiſſimo carmine* ſcriptus. 846
Portunamnetu. 757
Poſtumius *in ſylva Litana*, cæſus & occiſus. 24
Prædatores Auguſtæ *divinitus puniti*. 542. 607
Præfecturæ *quinq;* legionis Italicæ. 203. 204
Prælium duplex, *Druſi & Tiberii*, cum Rhætis. 205
Præpoſitus *theſaurorum* in urbe *præcipua*. 212
Præſentalis magiſter *quis* & *cur* ita dictus. 303
Præſidium. 768
Præſidum provincialium *poteſtas* quæ? 91. 2 8. illorum appellationes cur *ſæpius mutatæ* ſub Impp. ibid. *Sedes* in *præcipua* coloniarum. 281. *nomina* in nummis *coloniarum*. 285. officium. 483
Prætores, poſterioribus temporibus, *Rectores provinciarum* nominati. 208
Prætorium Agrippinæ. 732
Preces *concludendi* formula. 492
Presbyteri & Epiſcopi in veteri hiſtoria *promiſcuè* uſurpantur. 93. 94
Principis nomen libentius quàm *Ducis* uſurpavit Thaſſilo. 165
Privilegium de *munere coloniæ* non præſtando. 241
Procopii *Codex Boicus*, Vulcaniano præſtantior. 797
Procurator non *Præſes*, ſed ex *Rationalium* claſſe fuit. 297. *in provinciis* interdum *ſine Præſide*. 208
Profeſſores olim dicti Chriſtiani, qui *ſeipſos denunciabant*. 483
Prolegatus diſtinguitur à *Procuratore*. 297. 301
Promont. 765
Proprætores & *Proconſules* in provincias miſſi. 208
Provinciæ *ſuſpectæ*, data opera *bifariam* à Romanis *ſectæ*. 89. 90. 91. 298. *continentes* quænam dictæ. 206. pro re nata aliàs *Conſulares*, aliàs *Prætoriæ*. 208
Provinciarum Rom. Libellus: ejus *inſcriptio & initium*. 354
Prudentius poëta *haud paulò melior* Metello. 92
Pſalmodiæ *regulares* commendantur. 156
Pſiathii vox *quid denotet*. 527
Ptolemæus rerum Mathematicarum peritiſſimus. 187. excellens illius ingenium 188. *errores* in deſcriptione *milliarium*. 189. magna iſtius imperitia ab *Ortelio* & *Mercatore* notata. 213. *Dictum* de Ptolemaicis regionibus *commodum*. ibid. *error* iſtius in ſitu Auguſtæ. 217. *error* de Bojoduro. 671
Publicanorum nomen exoſum. 486
Purpurariam factitans, *Cleuphas* Auguſtæ. 294
Pyr à *Pyramo*, termini *rotundi & acuti* appellatio. 250
de Pyramidibus *locus Plinii* notatur. 825. 859. 860. 869
Pyrminius, *Meldenſis* ſeu *Metenſis* Epiſcopus, (cujus conſilia ſecutus eſt Utilo) *tempore Martelli* in Germaniam venit. 151

Q.

Quadi *in Germania* ponuntur à Scriptoribus. 782. Conſtantius & Julianus cum iſtis congreſſi. 68
Quæſtor in libera Rep. qui *Procurator* aut *Rationalis*, ſub Impp. 208. Quæſtores in *coloniis* & *municipiis*. 274
Quaterni ex ſingulis ordinibus *lecti* ad imperium. 282
Quatuorviri in coloniis & municipiis. 271. 272
Quinctii *crimen barbarum*, in transfuga Bojo turpiter commiſſum. 34
Quinquennales cum *Duumviris* confuſi. 272. 273. 277
Quintana caſtra Romanorum. 90
Quintanis, *ſecundarum Rhætiarum* municipium. 669
Quirini *duo*, martyres, *Siſcianus* & *Laureacenſis*. 91. 92
S. Quirini corpus *Tegerenſi eccleſiæ* conceditur à Pontifice. 153

R.

Raderi *Martialis*. 799
Ramberti viſiones. 522. 523. 602. 603
Raraum. 760
Ratharius, Epiſcopus *Reginoburgi adventitius*, ante Emmerammi tempora. 139
Ratispona, *Norici* Ducatus *metropolis*. 970
Ratisponenſium Epiſcoporum *catalogo* Paulinus *eximitur*, at duo *genuini inſeruntur*. 971
Ratumagus. 750
Ravipis, Ratupis. 720
Rauracorum genti *Reges octo* præfuére. 318
Reges Bojorum duo *à ſuis* occiſi. 12
Regiæ *duæ* Langobardorum, *Mediolani* & *Ticini*, ex fratrum diſcordia. 121. Grimoaldus *utraque potitus*. 122

Reginbertus, Taurinorum dux, *regnum invaſit* Langobardicum *pulſo Liutberto.* 130
Reginbertus *alter*, in Franciam fugiens. *Aurelianenſem præfecturam* geſſit, ex *Garibaldi* ſtirpe *ultimus.* 132
Reginea. Reginca. 756
Reginoburgum, novo uxoris Tiberii nomine appellata *Auguſta Tiberii.* 79. 90. *Regina caſtra* à flumine *Regen* dicta. 90. ædes ibi B. Mariæ Virginis. 114. *ex quatuor* ſacris ſedibus, per Boicam, *ultima.* 142. illuc *aufugiens Erhardus* in monaſterio inferiore ſepultus. 150. Epiſcoporum eorundem Incertitudo. ibid. Simpertum amiſit. 170 *Reginaspurch* Leo III. Pontifex habuit *pro urbe*, quæ olim *Col. Tiberia Auguſta* dicta. 211
Reginodrudis, uxor *Chriſtiana* Theodonis, *Bojorum* Principis. 110
Reginonis locus *perperam diſtinctus.* 315. *error* ejusdem circa *tempus paſſionis* S. Afræ. 482
Regiones quænam dicantur. 233
Regis & Regni nomen à Thaſſilone, *Francorum Principe*, uſurpatum, *contra Carolum.* 165. 171
Relicta & *Extracluſa* pertinebant ad *ſubſeciva.* 239
Religionis opinio, ad *continendos* animos. 57
Religioſorum *parſimonia* & moderatio *priſci ævi* laudatur. 112
Reliquiæ ſacræ *à majoribus* diligentiſſimè *aſſervatæ.* 440. 493. 494. ſtudium earum in S. Udalrico. 549. 550
Rerui. 749
Reſcripta de *exemtionibus* munerum in *Rhætia.* 323. 326
Rhæti, à *Tuſcis* conditi. 88. 191. à Vindelicis quo ſitu differant. 184. Rhæti *Vindelici* quinam *Horatio*? 186. quo ſingulari elogio fuerint ab eodem ornati. 201. *Rhæti Vindeliciq́,* arte Romanorum *diviſi.* 202 Rhæti *duplices*, vile *commentum*, *ex Suetonii verbis* haud intellectis. 206. *Rhæti* & *Norici*, pro exemplo, *durius* à Romanis *habiti.* 207. *Rhæti* pro *Getis* accepti *prava lectione.* 327. in Gallia cæſi à Munatio. 425. 426. *quinam Romanorum* eos armis aggreſſi? 198
Rhætia cum *Creta* ab aliquibus confunditur. 447. ridiculè à *Rheno* vel à *retibus.* 191 accidit ei, *duplicem ſignificationem* recipere. 185. *prima* & *ſecunda.* 91. 188. 669 Italiæ *accenſa.* 291. 292. cur *Auguſto* ceſſerit. 207. ejus termini. 447. *inſuperabilia*, apud Auſonium. 322. *fertilitas* invitavit hoſtes. 323. invaſére eam primò *Alemanni.* 317. poſtea *Juthungi.* 318. rurſus *Alemanni.* 320. *Stilico.* 326. *Alaricus.* 327 *Rhætia* nomine Rhetos Vindelicosq́; *Dio* cōplectitur. 203. 205. qui *in unū* coivére. 206
Rhætiæ ac *Norici* provinciæ *duæ*, & Præſides earundem. 89. Catalogus horum vaniſſimus. 289
Rhætiæ in *plurali*, tempore *Hadriani.* 220. 296 297. 667
Rhætica annona. 671
Rhæticum bellum *Romanis* formidabile, & ab *Horatio* maximè celebratum. 89
Rhæticum cur aliàs *Gallico* nomine appellatum. 198
Rhætorum *bella in vicinos* ferè ignorantur. 197
Rhætus, dux, unde nomen Rhætiæ. 191
Rhenani *error* topographicus. 736
Rhenus, Romani *Imperii limes*, inter Gallos & Germanos. 723. à Rhætiis usque ad Oceanum, *molibus* magnis *communitus.* 320. 724 ejus *alveus olim*, ex utraque ripa, *liberrimus.* 4. oſtia. 723. 724. *ſiti* inter hæc *populi.* 925
Rhetoris nomen abſurdè ad *Rhætiam* tractum. 289
Rhodanus à *Rhodo*, Rhodus à *roſa*, ineptè. 191
Ricardus res geſtas *Maximiliani* deſcripſit verſibus. 193
Ricimeris *uxor*, *Marciani* Imp. nec Valentiniani *filia.*
Ridumo, Riduno. 721
Riger fl. 752
Riparioli, id eſt, *Briones*, ſive milites Romanorum auxiliatores. 339
Ritumagus. 751
Rivi, magno civium commodo, *in urbes* derivati. 264. 265
Robur Cuniberti, *oves* villo apprehenſas, extenſo *brachio* terra *ſuſtollens.* 127
Rodelinda, *fugitivi* Partharit uxor, *ab exilio in regnum* revocata. 122. 125
Rodium. 749
Roibis, Rorilus. 720
Romæ *capiendæ* & interfuére & præfuére *Boji.* 8. ob quas cauſas eam reliquerint. 9. *obſeſſa* Roma à *Luitprando.* 152. qui non poterant *Romæ*, in *ſplendidoribus urbibus* imperium auſpicabantur. 308
Romam, ad Apoſtolorum limina *religioſam peregrinationem* inſtituerunt *Angli* & *Boji.* 133
Romanorum cupiditas, in populis excindendis. 13. *incredibilis exercitus* contra Bojos. 15. omnes populi adverſus Romanos *bello inferiores.* 35. eorum gloria *virtuti ſociorum* debetur. 62. 96. Romani imperii *ſub Valente & Gratiano* ruina. 69. ejus majeſtas *per Attilam* valde *labefactata.* 74
Roſæ cur *lapidibus* inſculptæ. 388
Rota *fluvius monaſterio* nomen dedit. 130
Rotharis, alter *Gundebergæ* maritus & Rex Langobardorum. 116

Rudol-

Rudolphus Habſpurgicus, quando *Albertum* filium *Auſtriæ principatu* donaverit. 907
Rugiorum ſcriptio rectior, quàm *Rugorum*. 668
Rugiorum *regium ſtemma*. 674. clades. ibid.
Rumores de ſe *explorandi* prudentia Ariperti. 132
S. Rupertus, *Vangionum Epiſcopus* celeberrimus, *virgis cæſus* 99. celebris ejus ſanctimonia. 110. *Boicæ Apoſtolus* feſto Paſchatis expiravit. 114
Ruſibricari. 765
Ruſuccuru, Colon. 767
Rutupiæ. 720

S.

SAbionenſium Epiſcoporum catalogus. 160
Sacerdos *Latinam* linguam *ignorans*. 147
Sacerdotes *coronari* conſueverunt. 461. in coloniis *Reverendi*; horum *aurea corona*, trabeæ, prætextæ. 266
Sacrificia *impropriè* dicta. 485
Sacrificium novæ legis. 485
Salinarum inventio *incerta*. 112
Sagula *virgata* Gallorum (ad Caroli ætatem usq;) *verſicoloria* erant, ſive *teſſellata*. 8
Salinas. 768
Saliorum dignitas. 852
Salisburgum, olim *Juvavia*, Hadriani Imp. opus. 90. *incrementum* cœpit opera *Ruperti* Epiſcopi. 112. poſt hunc Salisburgenſes Epiſcopi. 142. 143. *Majoranus* presbyter ejus. 155. *Johannes*, *Virgilius*, alii. 158
Salonia Pipara, Marcomanorum Regis Attali filia, uxor Gallieni adamata. 66
Salve Epiſcope ſalve affinis! vox Lantberti ad Emmerammum. 120
Samarobrina. 750
Samo imperavit Carantanis. 155
Samulocenis. 781
Sancti nomen *latius* olim *patuit*, quàm hodie. 447
Sanctorum *contemptus* notatur. 838
Sarcaſſione. 764
Sarmategte. 783
Sarmaticæ in *Germaniam* irruptiones. 74
Sarmentitii unde dicti *Chriſtiani?* 492
Sarrum. 761
Satanæ nomen unde? 466. 467
Saxonia ſubacta *Franci* in res *Boicas* incubuerunt. 170
Saxum *quinquepedale* ad D. Udalrici. 245
S. C. hujus notæ *numiſmata non omnia* Romæ percuſſa. 287
Scaligeræ gentis *monumenta*. 810
Scaligeri *in Opere Euſebiano* quid nonnemo deſiderârit *circa annorum* vitæ Chriſti *ordinationem*. 806. 807
Scamari, latrones. 668
Scheirenſis familia *inter Bojos* floruit. 72
Schiri ſive *Scirri*, in minori *Scythia* & inferiori *Mœſia* conſederunt. 71
Schobingeri obitus. 857
Scribonia gens. 418
Sculptorum *lenocinia*. 247
Scuta *Gallorum* ex cortice, Romanorum ex tabulis. 18
Secula ſeculorum, precum clauſula. 492
Secures, inſigne mimici Regis, apud *Petronium*. 275
Securicula Autharis *arbori* cur *inflicta*. 100
Sedes ſacræ *per Boicam* quatuor: *Laureacum*, *Salisburgum*, *Friſinga*, *Reginoburgum*. 142
Segora. 757
Senæ Gallicæ, colonia nova Romanorum. 11
Senviana. 765
Sepeliendi certi ritus apud antiquiſſimos Chriſtianos. 494
Septentrionis hiſtoria *inexplorata*. 4
Sepulchra: erant *extra urbes*. 502. olim Chriſtianis pro *latibulo*. 497. à colonorum cupiditate *disjecta*. 231. iis *pedes* inciſi. 242 243. nomen *memoriæ* inditum. 496
Sequana diſtinguit *Belgicam* à reliqua Gallia. 738. 739
Serione. 761
Sermamcomago. 761
Serpentes: *miræ magnitudinis* 470. 471. halitu exanimantes. 471. *pro Diis culti* à gentilibus. 472
Servi *fides ſingularis* erga Partharitum aufugientem *dominum* ſuum. 124
Servi *ſeverius puniti*, apud Romanos, quàm liberi. 500
Servilius, Triumvir agrarius, *à Boicis captus*, & per *decem annos* inter hoſtes *vivere* creditus. 24. ex Bojorum ſervitute *liberatus* 25
Setucis. 749
S. Severini villa. 667
Severinus, *Noricorum* Apoſtolus. 93. 633. ejus Vita *ab Eugippio* deſcripta. 632. ſeqq. mors quem in annum incidat. 675
Severus, primus Imperatorum, *quomodo Chriſtianus*. 306. variè deſcribitur in Lapidibus. 389. ejus *favor* & *magnificentia* ædificiorum in Rhætia. 305
Sextilis menſis, ob geminam Romanorum victoriam, *Auguſtus* eſt appellatus. 89. 201
Sidonii *ſcabrities & obſcuritas* incredibilis. 331
Sigebertus *notatur*. 519
Sigonii *verum* elogium. 39
Sigoveſus, frater Belloveſi *ex regia ſtirpe*. 5
Signa *ſex Romanis* ademêre *Boji*, 21. Bojis *Romani ſeptuaginta*. 27. rurſus *ducenta duodecim*. 33. ſigna, ſigniferis ademta in *hoſtes jaciendi mos*. 31. 33
Signis *militaribus* deducti *coloni*. 238
Silii poëtæ *fides hiſtorica* laudatur. 8
Silva Marciana. 780. erat Alemannorum. 318
Silvanus in foro *lacticiniorum ridiculè* conſtitutus. 261

Silvanus martyr poſt mortem *in vitam revocatus.* 94
Simomagi, Sinomagi. 717
Simpertus, *tempore Caroli M.* Epiſcopus Auguſtanus. 234. 235
Sinatus & *Sinorix*, gentis Toliſto-Boicæ principes. 42. hic illum *necans* ad aram Dianæ *veneno* tollitur. 43
Sinenſium inſignia, tormenta bellica, & chalcographia unde? 250
Sipia. 750
Siſcia, (Sabariaq;) ad diœceſin *Laureacenſem* ſpectabant; hinc Quirinus *Siſciæ* Epiſcopus. 92. ad hanc ipſam *Pannoniæ* urbem *cum Theodoſio Maximus*, nec non *Rudolphus Imp. cum Turca* pugnarunt. 324
Slavos *vicit* Thaſſilo. 105. ab his rurſus *vincuntur Boji.* 106
Socrui *honores* præcipuos *Hadrianus* detulit. 389
Soluta loca, quænam in coloniis vocata. 234
Sonichildes, unà cum Pilidrude, *in Galliam abducta.* 138. aut *Suanahildes*, quæ *Utilonis* dicitur *neptis.* 144. artes iſtius. 145
Sorviodurum. 782
Spartacii belli fortuna. 48
Spartiani *locus expenſus.* 389
Species, id eſt, *fruges*, frumentum, vinum, oleum. 204
Spectabilis viri dignitas quæ? 303
Spolia quænam dicta à JCtis. 491
Sponſæ *viſendæ deſiderium* & conſilium. 100
Sponſalia Regum *levia*, & *incerta.* 100
Spiculatorum ſive *Speculatorum* munus. 498
Statii *adulatio perridicula* erga Domitianum. 64
Stella nova, *in pectore cygni*, obſervata. 802. 803. 804
Stiliconis iter per *Rhætiam.* 326. 327. 328
Stiri ſive *Stieri*, hoc eſt, *Tauriſci.* 44
Strabo præcurrens *Ptolemæum.* 188. *auctoritas* ejus ampliſſima. 213
Straßburg unde dicatur? 779
Stratæ, ſcilicet viæ, *quænam* dictæ. 306
Stratonicæ *ſterilis benevolentia* erga maritum Dejotarum, *ancillam* ipſi *concedentis.* 53
Strobilorum uſus in *lapideis* terminis. 247. *in ſymbolo* Auguſtano. 249. *in clypeo* rubri & candidi coloris. 251
Submerſio in flumen, inter ſupplicia ac mortes martyrum, velut *Quirini.* 92. & *Floriani.* 93
Subruncivus limes, in agrorum dimenſione. 229. ob quam cauſam. 230
Subſecivorum agrorum *duo genera.* 239
Sudergoja opponebatur *Nortgojæ.* 86
Suevi & Alemanni *diſtincti* 779. qui aliàs paſſim *confunduntur.* 73. 334. 341. Suevi & Boji *confines.* 342. Suevi *Rhætiæ* proximi, ad *Martianam.* 290. potens & *latè fuſa* natio. 85
Suevia ſive *Suavia* quomodo à *Rhætia* fuerit diſtincta. 337. 338. olim *longè extenſa.* 778. quinimò *incredibilis* illius *amplitudo.* 340
Suevorum *delineatio* juxta *Jornandem.* 73
Sulim. 756
Sulpitius, *Victor* Gallorum Bojorumque. 11
Suovetaurilia *majora.* 254
Supplicia ultima *extra urbes* irrogata. 491. à Romanis militibus. 498. *certis* illorum *generibus* aliqui *exemti.* 500. adeoque *diverſitas* eorundem obſervata *in diſtinctis perſonis.* 500. 501
Sylla *laudatus.* 306
Sylva Martiana, vide Silva.
Sylvarum inſidiæ militares *Manlio* ſtructæ. 21 & *Cornelio.* 32. & *Poſtumio*, in Sylva Litana, arboribus ex parte inciſis. 24. *Juventus Boja* in devias ſylvas recedens. 30. in Litana *Valerius Bojos* vicit. ibid. ſylvæ populationes impediunt. 32
Sylvinus *perperam à Lazio* Epiſcopus ſtatuitur 669
Symbola provinciarum & urbium. 248
Symmachi *litera ad Theodorum*, Laureacenſem Epiſcopum. 94
Syncelli Chronicon *usq; ad Diocletiani tempora*, partus legitimus. 798. ejus principium & finis. 799. 800. codex ejus *in Cæſarea Viennenſi* Bibliotheca. 802
Syneſii memoranda *prædictio*, in Oratione de regno ad Arcadium. 204
Synodi Conſtantinopolitanæ *capita tria*, & graves de his controverſiæ. 103. 104. *Chalcedonenſis* approbatio. 104
Synodus *quinta* cur à Gregorio *non commemorata?* 105
Syriæ Reges gentibus *Galaticis* ſtipendium dedére. 40

T.

TAbellarium Cæſaris, *agrorum formas* continens. 241
Tabernæ, *ob cladem* Romanis illatam à Bojis *clauſæ*, & Ædilium juſſu *apertæ.* 24
Tablis. 737
Tabulæ ex Capitolio. 364
Tabularum *in Capitolio*, *ærearum* aliquot *millia.* 242
Tacitus & Dio *omnium diligentiſſimi.* 207. ille à ſupino errore *defenditur.* 293
Talboti Annotationes *ad Antonini Itinerarium* Britannicæ Inſulæ. 784
Tamaſtani municipium. 768
Tamaununa municipium & caſtellum. 768
Tarcundarius, gener Dejotari. 54
Taſo, *Etruriæ Dux*, res novas molitus contra Reginam *Gundebergam.* 115
Taurini Ducis *perfidia* ab infimæ ſortis homine *punitur.* 122
Tauriſci, ad Iſtrum, ſunt *Stiri* ſive *Stieri*, hoc eſt, *Tauri.* 44

Tecto-

Tectoſages *extra* ſylvam *Hercyniam* degentes. 5
Tegerenſe monaſterium, *inſtar regiæ*, in omni Boica ſplendidiſſimum. 152
Tegerenſes Comites *Reges propinquitate* attigerunt. 152
Templa *gentilium* Auguſtæ *varia*. 261. veterum *Chriſtianorum magnifica*. 316
Terga *obverſa* præcipuus aciei *bifrontis* uſus. 17
Termini *Auguſtæi* per rotundos *lapides*, *caveas* & *foſſas*. 230. 246. vel *colliculos*. 244. ab oriente *os ſolis*, ab occidente *lunam cornutam* oſtendentes. 247
Terminorum *ſuperſtitioſa* religio à *Chriſtianis* ſublata. 248
Territorium idem quod *Regio*: etymologia illius varia. 233. *diviſio* illius *per ſortem*. 238
Tertulliani *elogium in antiquitate* perdiſcenda. 267. 490
Tervanna. 745. 747
Teſſerarii milites quinam. 432
Teſtimonia hiſtorica *Romanorum* & *Græcorum* cujus fidei *in rebus Boicis*? 36
Teſtimonium *unius nullum*. 339
Tetrarcharum controverſiæ *in Gallogræcia* adverſus Dejotarum. 55
Tetrarchia Francica, inter fratres quatuor. 99
Teucera. 750
Teuto Germanorum Deus, aliàs quoq; *Theutates* & *Theutanes*. 77
Textorum Auguſtanorum *virtus* bellica. 544
Thaſſilo *regnum Boicum* à Childeberto obtinet. 101. *Slavos* vincit. 105. fato conceſſit. 108
Thaſſilo II. Utilonis & Hiltrudis filius. 145 *uxor* ejus Luitpurga & *filii duo*, Guntherus ac Theodo. 159. in *tutelam Francorum* ſe aſſeruit, & hanc rurſus deſeruit. 154. ab Hadriano Pontifice diro anathemate perculſus. 170. in concilio *Ingelheimenſi* teſtimoniis *perjurus* premitur. 172. *inſcriptio* ſepulchri ejus. 171
Thaſſilonis nomen idem, quod *Theſſaloni*; plerique Bojorum principes hoc uſi ſunt. 38
Theatra *ludicrorum diverſoria* eleganter dicta, cur non in omnibus oppidis. 263
Theodelinda, & *Childeberto* & *Authari* deſponſa. 100. Langobardorum Regina nubit *Agilulfo*. 102. officii à Gregorio admonita. 104. *Romanos inter & Langobardos* pacem conciliavit. 105. 107. filia ipſius *Gundeberga*. 115
Theodemirus, ex *Amala* gente, *pater* Theodorici Veronenſis. 331. 332
Theodibertus, Theodonis filius, *in Boica* ſucceſſor. 113
Theodibertus II. *Bojis* præfuit. 131
Theodo, *primus ex Bojis*, Danubium trajecit. 77 78. cognomen ejus *Vacarus*. 96. duos reliquit filios, cognominem ſcil. & Utilonem 79. 84. mors illius. 79
Theodo II. ex virtute *Magnus* dictus. 79. *mors* illius, & regni *diviſio* in tres filios. 80
Theodo III. princeps Bojorum, *Evangelio oſtium* aperuit. 110. ejus *fratres crediti*, Uto & Theodibaldus. 112. annus mortis incertus. 113. *Suprema mandata*, quæ filio Theodiberto dedit. ibid.
Theodo IV. ad quem *Emmerammus* Epiſcopus venit, poſtea à filio illius Lantberto *crudeliſſimè necatus*. 119. 120. Georgii martyris *ædiculam* adjecto monaſterio *ampliat*, S. Petri & Emmerammi nomine indito. 129
Theodo V. pius, & *trium filiorum* pater, Romam profectus. 133. provinciam *in quatuor partes* diſtribuit, tres filiis procurandas cedens. ibid.
Theodones *quinque*, ab aliis *ſex* numerantur. 132. in ultimo Theodone, *ſtirps vetuſtiſſima* & nobiliſſima *extincta*. 175
Theodoricus, *Gothorum* Rex, diverſiſſimus à Theodorico *Scytha*. 331. num *ſub Attila* militarit? 332. obitus illius. 73. 340. cognomen *Veronenſis*. 82. 331. multæ virtutes. 82. 340
Theodorus, *Laureacenſis* Epiſcopus, ad quem *literæ Symmachi*. 94. incidit in *Theodonum* tempora. 95
Theodovalda, ſive *Theodibaldus*, Italiæ Rex. 95 Theodonis filius. 133
Thermarum veterum *indicia*. 397. ſeqq.
Theſaurorum *foſſores*, ſtolidi ac *ſuperſtitioſi*. 244
Theſſalonica à *Marcomannis* obſeſſa. 66
Theſſalonus, dux Bojorum. 38
Threciſci, apud Jornandem, pro *Threcibus*. 61
Thuringia, quæ olim *Francia*. 334
Thuringi & *Turcilingi*, an unus populus? 673
Tiberias in Judæa, *Tiberia* in Thracia. 211
Tiberii *navalis pugna* cum Vindelicis. 203 *nummi*, cum qua inſcriptione. 291
Tiberina ſeu *Tiburia*, ſic dicta à *Tiberio*, velut Auguſta ab Auguſto. 227
Tiburnia an, mutato nomine, ſuperſit? 670
Ticinum perfidè occupavit *Alachis*. 126. obſedit *Pipinus*. 153
Tigiſi. 767
Tigurina aut *Tiburnia* (an *Teurnia*?) Norici mediterranei caput. 91
Rob. Titii *ſcripta*. 869
Titiones *centum & viginti*, Gothos exoſi, *Romam* ſponte *reliquerunt*. 341. familiæ iſti *privilegium* ab Imperatore *Juſtiniano* conceſſum. 355
Toliſto, ſive *Toliſtus*; hinc populus *Toliſtobogiorum* 38. & *Toliſtobojorum*. 39. 791. 792. de Toliſtobojis *conjectura Caſaubono* probata. 813. eorum virtus ac *fides* erga Romanos *ſingularis*. 47
Tolliſt, ferociſſimus; *Tolliſte*, ferociſſimi. 39. 792
Toloſa. 764

Tortura *non* potuit *pro pœna* adhiberi. 490
Tranſcribere, verbum ſolenne in *coloniis*. 237
Tribuni *ſeptem cohortium* Legionis Italicæ, quæ in Rhætiis ſtativa habuit. 303
Tribunitia poteſtas *quando* ſit *inſtituta*. 236
Tribus *quatuor*, & *duodecim* gentium Galaticarum. 40
Tridentum *infeliciter obſeſſum* à Rege Pharharito. 125
Trimalcionis nomen regium, vel *triregium*. 275
Triumviri agrarii *Mutinæ* intercepti. 21. traduntur *Annibali*. 23. inter hos C. Servilius. 24
Triumphus *Æmilii* de ſuperatis Bojis. 18. *Cornelii* de Inſubribus Cenomanisq;; *Minutii* de Liguribus & Bojis. 29. *Marcelli* de Inſubribus & Comenſibus. 30. cur negatus *Cornelio*? 33. *Naſicæ* de Bojis. 34. 35. *Tiberii* de Rhætiis *negatur*. 283. 284. *biduus* de Mithridate. 199
Trochus *pueris tributus* à Martiali. 382
Trojanam originem multi, *per mendacium*, adſcivere. 237. 238
Trojani *in Rhætiam ſcilicet*, venêre. 191
Trophæi Alpium inſcriptio à *Plinio adducta*. 424
Tubonis. 768
Tudrus, Rex *Marcomanorum*. 64
Tunica ex plumbo pro cæde Epiſcopi, *auro* expenſa. 118
Turcilingi. 673
Turma *quot equites* habuerit. 391
Turnaco. 747
Turris regia, Auguſtæ, quale opus. 263
Tutelæ urbium & Geniis tot aræ inſcriptæ. 254
Tyrrheni Græcis, *Tuſci* Latinis. 190

V.

U. Litera *ter continuè* in *uno* vocabulo poſita. 562
Vacarus, vir bellicoſus. 95. cognomen militare Germanicum, *vvaker*; nomen ipſum *Theodonis*, qui *Gothis* opitulatum venit in *Italiam*. 96
Vaccis. 768
Vaifarius *Aquitanus* bellum indixit *Francis*. 149. Pipinum ſemper armis exercuit. 155
Valentinus, ex Abbate *Rhætiarum* Epiſcopus. 674. ab *Arianis* ejectus. 93. ejus corpus in Boicum caſtellum *Majas* delatum & cultum. 135. inde *Tridentum*, Tridento ad *Batava* translatum. 168
Valomarus, *Gothorum* Rex. 72
Vandali. 782. vulgò per errorem *Slavi* & *Veneti* ſunt dicti. 129. *Gallias* & *Hiſpanias* invaſére. 327
Vandalici montes apud Dionem, in *Vindelicos* malè mutati. 207
Vandalus, Vindelicorum *conditor fabuloſus*. 192
Vaplivarii, Vapluarii. 728
T. Varius *Rhætiæ* Procurator. 428. an *Pannoniæ* Præſes? ibid. ejus patria. 429. cur *Celejæ* in patria, vicinisq; locis ei tituli poſiti, potius quàm ubi honores geſſit & ponentes degebant. ibid.
Varni ſive *Varini*, item *Burni* valde differunt. 96
Vaſaticum, ſpecies *clientelæ* apud veteres. 154
Udalrici nominis *interpretatio*. 516
S. Udalrici Vita, *à quibus ſcripta*. 506. per annorum ſeriem breviter digeſta. 514. ejus *ortus*. 519 597. *ablactatio*. 519. 520. 597. *miſſio in monaſterium S. Galli* doctrinæ cauſa. 520. 598. *vocatio* ad Epiſcopatum. 521. 599. *viſio*. 524. 594. 603. 604. *mores & ſtudia*. 526. 527. 600. 601. celebratio *Quadrageſimæ*, *Hebdomadæ magnæ*, item *Paſchatis*. 527. ſeqq. *viſitatio* Diœceſis. 532. 605. *conſecratio Eccleſiæ* in Albegowe. 534. 535. *admonitiones* frequentes. 535. ſeqq. *pacificatio* inter diſcordes. 543. 607. *ædificatio* Eccleſiæ S. Afræ. 547. 609 *itinera*. 521. 548. 549. 554. ſtudium *reliquiarum*. 549. 550. 609. conſecratio *olei* poſtea *ſalubris*. 551. 595. 610. *miracula*. 548. 551. 552. 553. 573. ſeqq. 609. 611. 612. 620. ſeqq. animus *abdicandi ſe Epiſcopatu* 557. præſentia *in duabus Synodis* Ingelheimenſibus. 579. conſtructio Eccleſiæ *S Johannis Baptiſtæ*. colloquium de ſuo *obitu*. 561. 562. celebratio *ultimæ Miſſæ*. 563. 615. *mors*. 565. 616. *exequiæ*. 566. 567. 617. *canoniſatio*. 587. 588. corporis *inventio* & translatio. 618. Epiſtola *Nicolao Pontifici* inſcripta *ſpuria*. 511. 512
Vectigales agri. 239. 240
Vectis, *Vecta* inſula. 721
Vehiculorum præfecti. 427
Vellejanarum *nugarum conditor* notatur. 287. 817. 840
Chriſtoph. Velſerus, doctus ſummæ ædis Reginoburgi *Præpoſitus*. 373
Henr. Velſerus, inſtrumenti *teſtis*, imperante *Conrado*. 263
Veltenburgum monaſterium, an *Ruperti opus*? 113
Venatio *apri infelix* Günthero. 167
Venatoriæ elogium. 907
Venefica ruſticana *infantem* Pilidrudis *magico* reſtituens carmine. 137. 138
Veneris idolum *qua figura Paphi* in Cypro extiterit? 362. *cultus* ejusdem *diverſus*. 462. qualis in Cypro? 463
Veneti. 740
Vercingentorix turbas *Romanis* dedit in *Gallia*. 52
Verona à Theodorico *prima Italicarum* urbium occupata. 336
Veſonna. 761
Veſpaſiani *baſis* Auguſtæ *reperta*. 294
Veſtes Ariperti, cur *ex pellibus* tantùm. 132
Veſtes magiſtratus in *coloniis* vel *municipiis* quales. 270

Veſtitus *Miſſæ* quid *denotet.* 94
Veſubio. 761
Veſuna. 761
Viæ *Conſulares, Prætoriæ* & *Militares.* 306. duplex *militaris* ab Antonino deſcripta. 322. quæ olim dictæ *viæ publicæ?* 714. muniebantur *tribus* modis. 714. *Romanæ* aut *ſilice* aut *glarea* ſtratæ. 259
Viarum *columnæ milliares.* 409. 410. 420. 496. 714. illarum *curatores.* 714
Vicedominorum dignitas. 562
Vicelii *error* martyres *confundentis.* 499
Victor num *inter martyres* Auguſtanos. 315
Victor, filius *Maximi*, victus uterq;. 323. 324
Victoriæ *ara*, Romæ *reſtituta.* 325
Videntes noctu Celtæ. 2
Vienna olim dicta *Fabiana* caſtra. 667
Vigilius, *æqualis* S. Ambroſii. 95
Vinda fluvius, aliàs *Vindo* & *Virdo.* 193. item *Virido*, nec non *Vindex.* 194
Vindelica nomen à *Vindelicis* accepit. 225
Vindelici *nomen* ferme *obſolevit.* 187. Romanis *ſerò cognitum.* 190. *notio* illius nominis *varia.* 192. 193
Vindelici, *Amazonum* aut *Thracum* propago. 87. 191. vel *Rhætorum.* 88. hi ab illis quomodo *differant ſitu.* 184. 185. diverſæ de illis ſententiæ. 423. num *Piſo* illos *vicerit?* 284
Vindelicia & *Rhætia* coivére in *unam* provinciam. 206
Vindelicus Auguſta probè dicitur eo modo, quo Mediolanum Santonum *Santonus*, Lutetia Pariſiorum *Pariſius.* 215
Vindelus, Galliæ *Narbonenſis* oppidum, à quo *Vindelicus* præterfluens *fluvius.* 195
Vindo, in *compoſitis* nomen *appellativum.* 195. providè *adjicitur Auguſtæ* à Fortunato. 213
Vindoligi, apud *Strabonem*, nominis *obſcuriſſimi* populus. 187
Vindonis & Lyci *confluentium* deſcriptio. 225
Vinum *Rhæticum* Auguſto *gratum*, & à variis auctoribus *celebratum.* 289
Virdumarus, Rex Gæſatorum, *genus à Rheno* jactans. 20
Virgata ſagula, quænam veteribus ſic dicta. 8
Virgilio *nullum temerè* verbum excidit. 8
Virgilius, *gente Hibernus*, unà cum Sidonio *in Bavaria* docens. 147. inter illum & Bonifacium *diſcordia.* 149. illius *cura epiſcopalis* haud ingloria. 158. 159. leni morbo deceſſit. 169
Virginum *Britannicarum* cædes *ubi* & *à quibus* patrata. 732. 733
Virgo aliquando *ætatis*, non *integritatis* nomen. 452
Vironum. 748
Viroumo. 747
Viſiones Ramberti. vide Rambertus.
Viſiones S. Udalrici. vide Udalricus.
Vitalis, gratioſus homo & *ſucceſſor S. Ruperti*, in Boico Epiſcopatu. 114. *interpres* fuit *Emmerammi* in Germaniam venientis. 118
Vitechindus *Saxo*, nominis *Francici* acerrimus *hoſtis.* 172
Vitia *octo* principalia. 536
Vivarium peregrinorum, nomen monaſterii *Murbacenſis* ad *Vogeſum* montem. 151
Vivilo, an *Vivilus*, Laureacenſibus & Batavenſibus præfuit. 141. à Gregorio III. nec II. ordinatus. 143
Unguentorum uſus *in thermis.* 408
Unulfi *fides* & integritas erga amicum *Partharitum.* 122. 123. *ad baſilicam* Michaelis *fugiens* ab ipſo Parthariti hoſte Grimoaldo *laudatur*, & bonis ſuis *reſtituitur.* 124
Vocalium *uſus & interjectus*, in veteri *Germanorum* lingua *creberrimus.* 76. 160
Voccio, Rex Noricorum. 88
Voconi. 765
Vogoborgiaco. 748
Vorgium, Vorgia. 756
Votum inſolens Bojorum *de balteis* ſolvendis in *Capitolio*, & *thoracibus* ponendis. 18. à Ducario vindicatum. 23. Jovi *ædes vovere* re dubia, Romanorum *religio.* 27
Urbes *citra ultraq; Danubium* à Bojis captæ. 78 *nullæ* Germanis. 225. populis *cognomines*, ut Auguſta Vindelica. 227
Urbium cognomina *ambitioſa* vel *adulatoria*, poſt Auguſtum. 212. vel *aucta*, vel *mutata*, vel adjecta alia *ambitioſa.* 218. nomina bina, *vulgare* ac *religioſum.* 225
Urſulæ &c. *virginum Britannicarum* cædes perperam creditur *Coloniæ Agrippinæ* patrata. 732
Urſus pro clitellario *equo* miraculosè *inſerviens* Corbiniano. 134
Uta, Theodonis filia, *ſtuprum profeſſa*, id Emmerano *Epiſcopo imputavit.* 119. 120
Utilo ſive *Uto*, Theodonis filius, quando mortuus. 97
Utilo II. Hugiberti *ſucceſſor.* 142. *opera* ipſius & ædificia ſacra. 151. *Oſterhovæ*, vel *Altachii* potius, cum uxore conditus. 154
Utinum olim, nunc *Oetinga.* 97
Utonis genealogia *incerta.* 153
Vulcanii Gloſſarium. 794

W.

WAning, S. Udalrici præceptor. 520
Wehadinc ſive *Wehdinc*, pugna duorum. 163
Weregelda æſtimationis pretium. 162
Wiberat, *Virgo* apud S. Gallum, à S. Udalrico *conſulta.* 520
Wilthemii, S. J. *laus.* 369. 370
Winsbekiorum *familia intercidit.* 856
Wormatiæ conſilium coëgit *Pipinus.* 154
Wormatiam veniens *Thaſſilo*, ſe ſiſtit *Carolo*, & jusjurandum novat. 169
Wormatienſis conventus. 170

X.

XYſtus ampla *porticus*, ſive *baſilica*. 261

Y.

PRo Ypſilon *contra orthographicos* canones I. Latina ſcribitur in *Licatibus*, licet à *Lyco* veniat. 194

Z.

ZAchariæ Pontificis epiſtola ad Bonifacium de *Bojoaria* & *Gallis* ſibi conceſſit. 146. 147. illius ætate *Roma* nec *capta*, nec *obſeſſa*. 152

Zechi ſucceſsére *Marcomanis*, in interiore Hercynia. 74. *ad Slavos* referuntur, victi à Thaſſilone. 105

Zeno *diaconus*, in duello *pugnans pro Rege* Cuniberto ab Alachi *obtruncatur*. 127. in veſtibulo *baſilicæ S. Johannis* ſepultus. 128

Ziſa, vel *Ziſara*, quædam Dea. 219. 226

Zizenberg, clivus Auguſtæ inter D. Udalrici & D. Dominici. 223

Zizilia, Venus Sarmatica. 226

Zoſimi nomen *variè ſcribitur*. 474. an aliquis Epiſcopus Auguſtæ, qui *Zoſimi* nomen in *Dionyſium* mutârit. ibid.

Zotinge pro *Oetinga*. 168

Zuſem, *Zuſemek*, *Zuſemalten*, *Zuſmerhauſen*, agri Auguſtani fluvius & pagi. 223

Humane Lector,

Errata quædam, ſenſum fortaſſis impedientia, ſic lege: fol. 15. lin. 35. inſidias. 23,6 reciperent. 45, 19. perniciem. 134, 12. circiter. 14, cohiberi. 185, 32. quisquis. 188, 43. corruptus. 200, 3. ſic. 225, ult. certè. 236, 27. aliquâ. 528, 19. aceolo. 673. bis. 675, 27. plura. Ægyptiaca. 797, 37. Ægyptiaca. *Commatum minutias nec prætor nec lector curant.*

F I N I S.

PVBLILII

OPTATIANI PORPHYRII
PANEGYRICVS DICTVS CONSTANTINO AVGVSTO.

Ex codice manuſcripto

PAVLLI VELSERI
Patricii Aug. Vind.

D. Hieronymus in Chron. An. 23. Conſtantini M.

Porphyrius miſſo ad Conſtantinum inſigni volumine, exilio liberatur.

Fulgentius lib. II. mytholog. de Venere.

Hanc etiam in mari natantem pingunt, quod omnis libido rerum patiatur naufragia. Unde & Porphyrius in Epigrammate.

Nudus, egens, Veneris naufragus in pelago.

Fulgentius de expoſitione Virgilianæ continentiæ.

Exaltatus quis in ſuperbiam, duplum eliditur. Unde & Porphyrius in Epigrammate ait,

* Scalig. lib. I. Cat. Vet. poet. legit. Pauxillo & fronte.

** Pauxillum Fortuna tibi, res perfida, Quinte,*
*Extulit in * frontem grande ſupercilium.*
Nam ne aliud credam, puteum puto te quoque Quinte,
Quantò altus magis es, tam mage deſpiceris.

Beda de arte metrica.

Præterea ſunt metra alia perplura, quæ in libris centimetrorum ſimplicibus monſtrata exemplis, quisque cupiet, inveniet. Reperiuntur quædam & in inſigni illo volumine Porphyrij Poetæ, quo ad Conſtantinum Auguſtum miſſo, meruit de exilio liberari. Quæ quia pagana erant, nos tangere non libuit.

Magnentius Hrabanus Maurus de laudibus Sanctæ Crucis, in prologo.

Non recordor alicubi me feciſſe in ipſis verſibus punctos, niſi ubi QVÆ pronomen, vel QVE conjunctio fuit, vel VS finalis ſyllaba dictionis, quod idem & Porphyrius fecit, ſecundum cujus exemplar litteras ſpargere didici.

Joan. Cuſpinianus in Conſtantini vita.

Cum Porphyrius inſigne volumen Conſtantino miſiſſet, exilio eſt liberatus.

Subſcriptum carmini quod Viennæ editum, in adventum Imp. Maximiliani primi.

Joan. Stabius ad imitationem Publilij Optatiani Porphyrii, nuper à ſe reperti contexuit.

Lilius Greg. Giraldus de poët. hiſt. Dial. 4.

Conſtantini ætate Porphyrius Poëta quidam Latinus fuiſſe perhibetur, qui variijs de rebus poëmata ſcripſit: Inter quæ librum Conſtantino ipſi Cæſari dedit, quo munere ipſum relegatum ab exilio revocavit, ut eſt ab Hieronymo & Beda in Chronicis obſervatum. Meminit hujus & Fulgentius, qui ejus Epigrammata citat, ex quibus eſt hic verſiculus,

Nudus, egens, Veneris naufragus in tabula.

Citat item Rhabanus in mirabilium carminum prologo, eum enim ait punctis quibusdam verſus notare ſolitum, & propterea illius ſe exemplo verſus facturum pollicetur.

Inter fragmenta Petronii Arbitri, ad illud, *Crede ratem ventis &c.* neſcio quis annotavit.

Niſi ſit potius Porphyrij Poëtæ ſub Conſtantino in Exilium miſſi, cujus pleraque video Petronio noſtro vel à Criticis tribui.

VIRO ILLVSTRI ET NOBILI, HENRICO RANZOVIO, REGIS DANIÆ IN CIMBRICA CHERSONESO PRODVCI.

AMavit credo Vlyſſes Ithacam, quam per tot annorum, terra mariq́; exantlatas ærumnas, ſuſtinuit repetere, patria enim erat. Sed ludus ille tamen merus & nugæ, præ his quæ patriæ deſiderio Porphyrius iſte molitus eſt. Carmina dico, patientiæ miſerrimæ, temeritatis pæne incredibilis, certè, quod conſtet, nullius ante ſe exempli: quibus quod reditum impetravit exul, ſatis eo ſuperq́; pœnarum expendiſſe, nec inimicis quidem invidiam ultra debere videtur. Nam nulla crux unquam conferenda cum hac cruce, præ quâ cordatus aliquis validè inclamet, Exilium, ut Philoxenus ille olim latumias, ne Dionyſii verſibus aures præbere cogeretur: O mora, ô pœna, iteret, quisquis à limine inſpiciat. Indignum verò viſum, tam improbi laboris opus latere diutius, & auctori tantarum vigiliarum lucubrationem, poſterûm incuria perire. Itaque unico freti codice, eoq́; ſat multis locis corrupto, editionem tamen adornavimus, nævos, qui tutò poterant, ſuſtulimus, mala alia ulcera, quæ tractari reſpuerent, non attigimus. De auctore, quicquid ex Hieronymo & aliis obſervatum, præſcripſimus; Hieronymum enim, & Poëtam & librum hunc reſpexiſſe apparet, an Fulgentii itidem loca eo quoq; pertineant, etiam nunc ambigimus. Addimus præterea ex VI. Carmine, videri exilio fuiſſe mulctatum vel injuria, vel levi de cauſa, his enim Conſtantinum alloquitur,

Reſpice me falſo de crimine maxime Rector
Exulis afflictum pœna: nam cetera cauſæ,
Nunc objecta mihi, venia venerabile numen
Vince pia, & ſolito ſuperans fatalia nutu,
Sancte tui vatis Cæſar miſerere ſerenus.

Librum ante cædem Criſpi Cæſ. quæ in annum Chriſti CCCXXIV. Conſtantini XIX. incidit, ſcripſiſſe, Carmen XX. oſtendit; Etſi Hieronymus XXIII. Conſtantini demum ab exilio revocatum fuiſſe annotavit; ſed multa in Hieronymiano chronico eſſe perperam tranſpoſita, omnes vident; Criſpi enim ſic meminit,

Criſpe avis melior ————————

Inde multa in ejus & fratris Conſtantini laudem ſequuntur. Cur paganus adeò viſus Bedæ, ut ejus attactum illo nomine refugerit, non admodum ſcio: fabulæ intermixta ſunt, ſed & Chriſtianæ pietatis argumenta permulta, inprimis, irriſa Juliano in Miſopogone Chi littera, & crux Conſtantiniana omninò integra, ea prorſus forma, quam Euſebius deſcripſit, repetita ſunt toties, ut impietatis profectò notam deprecari debuerint, ſine etiam carmine IX. & quæ alia ſunt ejus generis non pauca, fuiſſet. De reliquo, Judicium ferre, lectoris potiſſimum partes: auſim tamen pronunciare & ego, Auſonianis propemodum verbis, eſſe hic, quod mireris (id nemo iniquus adeò negaturus) verum multò magis etiam eſſe, paucis litteris additis, cujus miſerearis, neq; æmulari velis: nam hoc poſtremum, omnes Muſarum pueros per ſpem ſtudiorum ſuorum, oratos volo enixè. Præſens & certa peſtis ingeniorum, imitari velle iſta talia, quæ recti ſpecie, & ipſa difficultatis illecebra, queant incautis lenocinari, non illis, qui veram Poëſeos pulchritudinem animo unquam conceperint. Porrò cum patronum Porphyrius quæreret, qui inſveta audacia conatum tueri, tum poſſet, tum vellet, & longè illi Conſtantinus Aug. longè Criſpus & Conſtantinus Caſs. eſſent, in tuam, Vir Illuſtris, ſibi clientelam putavit concedendum; quod in tua maximè virtute, humanitate, doctrina, ſatis ſibi præſidii ex utroq; capite eſſe intelligeret. Tuum jam erit, ſupplicem non negligere, qui ſcias, quanti hoc genus homines Plato faciundum cenſuerit, natura præterea ita ſis informatus, perpetuo benè omnibus faciendi uſu confirmatus, ut nemo quiſquam tuam opem unquam fruſtra imploraverit, eis qui Apollinis ſacris operati, manus etiam adjutrices ultro ſemper porrexeris. Vale.

Epiſtola Porphyrii ad Conſtantinum.

DOMINO CONSTANTINO MAXIMO PIO INVICTO ET VENERABILI SEMPER AVGVSTO.

FAteor Domine Conſtantine, Maxime Invicte, & non minus pietate quam virtute præcipue, quamvis avara, atque ultra meritum cupida parvitatis meæ vota, infatigabili clementiæ tuæ dignatione ſuperata. Quippe cui ſatis abundeq; ſuffecerat, carmen quod arctioribus Muſarum ligaveram vinculis, quo plus mihi ſinceræ devotionis ſtudium, quam ingenii mei parvitas præſtitit, in tuas Auguſtiſſime Imperator manus veniſſe victrices, legendum oculis tuis. In quo mihi[a] *pro Heliconis verticis nemore, pro Caſtalii fontis hauſtu verſifico, pro Apollinis lyræ Muſarum concinentibus choris, ceterisq; quæ Poëtis mos eſt carmen pangentibus invocare, tui mihi nominis æterna felicitas, & ejus multiformis cum ſua veneratione præfatio, incentivum cecinit ad*[b] *audendum, & ad expediendum pariter ingenium tribuit & effectum. Romanæ Muſæ antiſtes nobilis Mantuanus, ſerena lux vatum, & fons puri nectaris, vela fœcundus in carmina*[c] *exaltat, ac ſe plurimum jactat, & iterum ac ſæpius Mecœnatis teſtimonio gloriatur. Quid ego faciam tenui pauper ingenio, meriti nunc usq; perparvi? Cæleſtis judicii dignatione immenſum mihi pondus impoſitum eſt, ejus Imperatoris teſtimonio, qui inter belli pacisq; virtutes, inter triumphos & laureas, inter legum ſanctiones & jura, etiam Muſis tibi familiaribus*[d] *adeò vacas, ut inter tot Divinæ Majeſtatis*

a per Heliconis, & ſic deinceps.

b audiendum.

c exaltas.

d laude vacas.

inſignia, quibus invictus ſemper in primis es, hujus etiam ſtudii in te micet ſplendor egregius. Nimirum agere gratias audebo, [e] cum exili ſermone ne per minimis quidem referri dignè [f] poſſint, & tu pie Imperator tanta præſtiteris, ut iſtud pro beneſactis tuis ne facundiſſimis quidem poſſit impleri? Etenim ſi ita, ut ſapientibus placuit, Maxime Imperator, æſtimanda ſunt, non numeranda judicia, qui hujusmodi teſtimonium conſecutus ſum pietatis tuæ dignatione cœleſti, jam licet Parnaſſi juga ſecurus ingrediar, & ab ipſis Aonii verticis adytis deducere audeam Muſas, tutus quocumq; mens ibit in carmina, & divina judiciorum tuorum auctoritate munitus, atq; in mea blandimenta plus credulus, univerſo me orbi placuiſſe contendam, qui placere potui totius orbis Imperatori. Deniq; oratus Auguſtiſſime Domine, temeritati meæ da veniam, & quæ nunc quoq; pietatis tuæ favore auſus ſum illigare, dignanter admitte: Audaciæ meæ fomitem auctoritatis tuæ clementia ſuſcitavit. Vale.

[e] *cujus ex illius ſermone permin.*
[f] *poſſit.*

Epiſtola Conſtantini ad Porphyrium.

INVICTUS CONSTANTINUS AUGUSTUS MAXIMUS.

SI tantum pondus & gravitas ſpectarentur in carmine, & Græca poſt Chium Mæoniumve vatem, & Latina poſt ruſticum Mantuanum eloquentia ſiluiſſet, nec fruſtra culpabiles forent, qui ſibi materias pro ingeniorum qualitate ſumentes, inani opere ſudaſſent, cum penes primos facundiæ conditores gloria tota reſideret, Frater chariſſime. Sed quoniam ſemper in propatulo uſus iſtius fuit, nec ulli negatum eſt, id ex ea indicere, quod poſſit illos etiam quos poſterius ævum tulit delectare, non penitus à fructu favoris excludit, qui relictis gravioribus ſonis, modos ad leviora flexere: Illigavit alter cothurnis, & prope quotidianis ac moralibus verbis affectus hominum, Comœdiis locutus eſt quidam, inæquali pede elegia cantata eſt, multorum digitos ſemiloquacibus chordis amor

lyræ

lyræ jucundus inſervit pro æqualitate modulaminis. [a] *At non circa ſingulos quosque expetitæ laudis gratia redundavit. Defuit quorundam ingeniis Imperatorum favor, qui non ſecus doctrinæ deditas mentes irrigare atque alere conſuevit, quaſi clivoſi tramitis ſupercilio rivus elicitus, ſcaturientibus venis arva arentia temperavit. Sæculo meo ſcribentes dicentesque non aliter benignus auditus, quam lenis aura proſequitur, Denique etiam ſtudiis meritum à me teſtimonium non negatur. Liber aſſiduè curſus oratoribus fuit, eos verò qui verſibus dicerent, certis finibus lex metris ſtatuta continuit: quare non immeritò illud uſus invenit, ut hoc genere dicturis, Heliconis aut Parnaſſi juga peterentur, cum mortalis ingenii deficiente ſubſtantia, neceſſaria viderentur auxilia divina.* [b] *Gratum mihi eſt ſtudiorum tuorum facilitatem in illud exiſſe, ut in pangendis verſibus dum antiqua ſervaret, etiam nova nova lyra ſibi conderet. Vix hoc cuſtoditum pluribus fuit,* [c] *qui modis quibusdam arctis innexi litterarum, diſtinctionibus verſuum (qui ita medium corpus propoſiti* [d] *occultè intermeant, ut oculorum ſenſus interſtincta* [e] *colorum pigmenta delectent) hoc tenuere propoſitum, ut hæſitantiam carmini multiplex legis obſervantia non repararet. Gratum igitur hoc mihi dicationis tuæ munus fuit: Exercitatio mentis & naturæ facilitas comprobata eſt. Tu cum tibi videas operis tui gratiam, quam ex meis petiveras auribus non periſſe, & proventu præſentis temporis exultare debebis, & non indebitam laudem ingenii exercitatione captare.*

[a] *An circa.* [b] *Grata.* [c] *cus.* [d] *oculis.* [e] *culorum.*

PVBLILII

OPTATIANI PORPHYRII

PANEGYRICVS,

DICTVS CONSTANTINO

AVGVSTO,

INCIPIT FELICITER.

I.

QVæ quondam fueras pulchro decorata libello,
Carmen in Auguſti ferto Thalia manus.
Oſtro * aditura nitens, argento auroq; coruſcis
Scripta notis, picto limite dicta notans,
Scriptoris bene compta manu, meritoq; renidens,
Gratifici domini viſibus apta ſacris:
Pallida nunc atro chartam ſuffuſa colore,
Paupere vix minio carmina diſſocians,
Hinc trepido pede tecta petis venerabilis aulæ,
Horrida quod nimium * ſit tua nunc facie
Quos habitus vatis præſentia fata merentur,
Vix locus hoc ſaltem præbuit unde venis.
Suppliciter tamen ire potes, dominumq; precari,
Squalor & hæ ſordes conveniunt miſeris.
Cum dederit clemens veniam, natumq; laremq;
Reddiderit, comptis ibis & ipſa comis,
Purpureo fulgens habitu, radiantibus intus,
Ut quondam, ſcriptis ambitioſa tuis.

* aditum.

* ſit.

II.

1\. VIDESVTARASTEMDICATAPYTHIO
FABREPOLITAVATISARTEMVSICA
2\. SICPVLCHRASACRATISSIMAGENSPHOEBODECENS
HISAPTATEMPLISQVISLITANTVATVMCHORI
TOTCOMPTASERTISETCAMENAEFLORIBVS
HELICONIISLOCANDALVCISCARMINVM
NONCAVTEDVRAMEPOLIVITARTIFEX
EXCISANONSVMRVPEMONTISALBIDI
3\. LVNAENITENTENECPARIDEVERTICE
NONCAESADVRONECCOACTASPICVLO
ARTAREPRIMOSEMINENTESANGVLOS
ETMOXSECVNDOSPROPAGARELATIVS
EOSQVECAVTESINGVLOSSVBDVCERE
GRADVMINVTOPERRECVRVASLINEAS
4\. NORMATAVBIQVESICDEINDEREGVLA
VTORAQVADRAESITRIGENTELIMITE
VELINDEADIMVMFVSARVRSVMLINEA
TENDATVRARTELATIORPERORDINEM
MEMETRAPANGVNTDECAMENARVMMODIS
MVTATONVNQVAMNVMERODVNTAXATPEDVM
QVAEDOCTASERVATDVMPRAECEPTISREGVLA
ELEMENTACRESCVNTETDECRESCVNTCARMINVM
HASPHOEBESVPPLEXDANSMETRORVMIMAGINES
TEMPLISCHORISQVELAETVSINTERSITSACRIS

1\. *Stendicata.* 2. *Quos litant.* 3. *Coacta ſpicula.* 4. *Vt hora quadra,*

III.

ALME DECVS MVNDI SVMMVM, RECTOR PIVS ORBIS
AVGVSTE, INVICTA POPVLOS VIRTVTE GVBERNANS,
IVSTITIA IMPERIVM, NATIONVM CONSTANTINE
EFFRAENATARVM MODERAMINE PACIFICATOR,
QVEM DIVVS GENVIT CONSTANTIVS INDVPERATOR,
AVREA ROMANIS PROPAGANS SAECVLA NATO;
HEV NIMIS AD CAELVM PROPERANS, NI LIQVERIT ILLE
AETERNVM AVXILIVM INVICTVM IVSTVMQVE PIVMQVE,
ALME PATER PATRIAE NOBIS TE MAXIME CAESAR,
AVSONIAE DECVS, * O LVX PIA ROMVLIDVM. * ô lux ô pia.
EST PLACIDVM SVPERIS TVNC, HAEC IN GAVDIA MVNDI
PERPETVIS BENE SIC PARTIRI MVNERA SAECLIS,
SIDERA DANT PATRI, ET PATRIS IMPERIVM
SANCTE TIBI, MAGNAE DATA TV LVX AVREA ROMAE,
ISTA CANIT RVRIS TIBI VATIS ARDVA MVSA.

In hac pagina primus verſus ex diſſyllabis partibus orationis conſtat. Secundus ex triſyllabis. Tertius ex tetraſyllabis. Quartus ex pentaſyllabis. Quintus ex una, duabus, tribus, quatuor, quinque ſyllabis conſtat, qui dicitur Torpalius ſive Symphalicus. Sextus ex quinque partibus orationis conſtat, quarum manente ultima, ceteræ quatuor ordinem ſuum per vices mutant. Septimus de octo partibus orationis ſolus conſtat, nec bis ullam partem habet, nec minus aliquam. Octavus per omnes caſus declinatur. Nonus & ad directum heroicus, & reciprocus heroicus eſt. Decimus & ad directum pentameter eſt, & reciprocus æque. Undecimus & ad directum hexameter eſt, & reciprocus nulla exempta littera vel ſyllaba fit idem pentameter. Duodecimus heroicus eſt. Tertius decimus pentameter, fit heroicus, & heroicus pentameter. Quartus decimus & Quintus decimus ad directum heroici ſunt, dum redeunt Sotadici.

In hac pagina ſequenti à monogrammo Jeſu oritur principium lectionis; ut pectore levetur obſcuritas. In qua duo verſus græcè ſunt, incipientes à læva parte monogrammi, ex quibus unus ejusdem ſigni reliquis partibus functus, media littera N terminatur,

Τὴν ναῦν ἀεὶ, κοσμον κέ δὴ αρμενον εὐνοιχίζειν

Alter inde deſcendens ad alveum navis, ſpeciem gubernaculi partis ſuæ fine concludit. Qui eſt talis,

Οὔροις τεινόμενον ςης ἀρετῆς ἀνέμοις.

Verſus verò qui aut à prora incipiunt, aut à roſtro, aut à remis, aut ſub prora, extremo puppis acumine terminati, texta vicere, alii vota circumcludunt. Qui ſunt tales,

Navita nunc tutus contemnat ſumme procellas,

Nigras nunc tutus contemnat ſumme procellas,

Tutus contemnat ſummis cumulata tropæis.

Pulſa mente mala contemnat ſumme procellas.

Spe quoq; Roma boni contemnat ſumme procellas.

Roma felix floret ſemper votis tuis.

IV.

PRODENTVRMINIOCAELESTIASIGNALEGENTI
CONSTANTINEDECVSMVNDILVXAVREASAECLI
1. QVISTVAMIXTACANATMIRAPIETATETROPAEA
EXVLTANSDVXSVMMENOVISMEAPAGINAVOTIS
2. AEMVLAQVAMCLARIIGENITORISCALLIOPEAE
COMPOSVITTALINVNCMENSPERFVSALIQVORE
VERSIFICASHELICONINGAVDIAPROLVATVNDAS
3. CLEMENTIQVENOVVMNVMENDEPECTOREVERSET
NAMQVEEGOMAGNANIMIDICAMNVMEROSACANENDO
SCEPTRADVCISGARZAENOBISDATGRAECIADONA
SAECLAQVEBLEMMYICOSOCIALILIMITEFIRMAS
ROMVLALVXCONDIGNANOVISFLORENTIAVOTIS
VOTOSCRIPTACANOΘALIMARSCARDINETECTO
IAMBELLISTOTVMMYSEVMPERPLECTERECIVEM
VTPATEATRVBICONPARILIPETITAETHERAIVRE
NVNCFELIXPROPRIOSPACISMESCRVPEAVISVS
IAMSTIMVLATSIGNISEXVLTANSMVSANOTARE
GAVDIALAETVSNVNCPERMENOTATAVIAPHOEBVS
RETITOQVOQVETEXTANOVOCANELAVREAPLECTRO
ARTENOTISPICTAFELICIASAECVLAPLAVDENS
SICAESTVSVATISFIDODVCEPITHIECARPENS
NVNCTVTVSCONTEMNATSVMMEPROCAXEGOVERO
NVNCMARESIGAEVMVALEAMBENEFRANGEREREMO
CARBASANOCTIGERVMTOTVMSISCRVPEOTENDO
PVLPITADEPORTANSVISAMCONTEXERENAVEM
MVSASINITCONIVNCTATVOSPESINCLITAVOTO
MENTEMPERTORTVMFESSAMNONFRANGATHIVLCO
4. LAVSMEAFICTAPEDESTANSMAGNAMOLEDOCENDI
5. SIGNAPALAMDICAMLAETISSIMAFLVMINESANCTO
MENTEBONACONTEMNATSVMMISCVMSIBIAGONEM
VOTISPOSTFRVCTVMMARTEMCLEMENTIAREDDET
SICNOBISLECTOQVOCRESCVNTAVREASAECLA
6. MOXLATIOVINCENSIAMBISVICENNIAREDDES
CARMINAQVAEPICTASMIRODENOMINEFORMET
FLORENOTANSVOTVMVARIODATPAGINAFELIX
AVGVSTAESOBOLISMEMORANSINSIGNIAFATA
IVDICETEVELTESTEPIOCONDIGNAPARENTVR
IVNGENTVRTITVLISFELICIAFACTANEPOTVM

1. Trophaea. 2. Clara. 3. Verſo. 4. Laus mea fiſta. 5. Flumina. 6. Vince--ſiam.

Iſta ſequens pagina tricenas quinas litteras per omnes verſus habet. Et eſt primus verſus minio per amfractum, à prima littera usque ad ultimam litteram primi verſus,

Fingere Muſa queat tali ſi carmine vultus,

Simili amfractu per acroſtichidem in deorſum verſum à ſecunda littera usque ad penultimam,

Auguſti, & metri & verſus lege manente,

Item ſimili amfractu ultimus verſus à prima littera usque ad ultimam ſui,

Picta elementorum vario per muſica textu,

Adæquè iterum pari amfractu in teloſtichide à ſecunda littera ac deorſum verſum usque ad penultimam,

Vincere Apelleas ardebit pagina ceras.

Item ab octava decima primi verſus littera, ad directum per medium deorſum verſum deſcendens,

Grandia quærentur ſi vatis læta Camena

Item ad octavam decimam acroſtichidis per medium ad directum verſus,

Orſa juvet, verſu conſignans aurea ſæcla.

In hac pagina quatuor hexagona ſunt pari numero litterarum, & octo orthogona adæquè pari numero litterarum per ſingulas litteras creſcentia & decreſcentia.

V.

FINGEREMVSARVMFRAGRAREMNVMINEVVLTVS * Fraglarem.
ALMEPARENSORBISPERFECTAINMVNIAVERSV
VOTAQVESIRATIONONABNVATORDINEPHOEBI
GESTACANVNTQVOSAONIVMPLACABILENVMEN
VATISSORTEFRVIDATDONISCARMINISEXHOC
SVSTOLLENSETVERSVINSTIGANSORASONARE
TVMENTEMINSPIRASVATISTVGAVDIASEMPER
INTESANCTEVOCASTVQVIVISDOCTACAMENAE
EDEREDICTAFAVENSTVLAETVSVOTASECVNDA
VTRATASINTAVDISTVAMITISRECTOROLYMPI
TEMPORAPRAECIPVASERVATPIETATESERENA
AVREAIAMTOTOVICTORTVASAECVLAPOLLENT
CONSTANTINEPOLOHAECNEXVSLEGESOLVTIS * Solutis.
DICTVRVSMETRISMAGNOMOVETAGMINEMVSAS
ATMEAVIXPICTISDVMTEXITCARMINAPHOEBI
CALLIOPEMODVLISGAVDETSIVOTASECVNDET
DELIVSINTEXTAVTPARILISVBTRAMITEMVSA
ORSAIVVETVERSVCONSIGNANSAVREASAECLA
SEDTIBIDEVOTAMRAPIVNTADGAVDIAMENTEM
AVDENTERQVELOQVISVADENTPERDEVIAVOTA
AONIDESFRETAEETQVANTISSVAVERBATVERI * Frate.
LEGIBVSADSTRICTAETETOTAMENTEFIDEQVE
VATISVOCETVITVAPRINCEPSINCLITETANTA
BELLACANVNTETPEGASEONOVACARMINAPOTV
EXERCENTNEXVQVEVOLVNTNVNCRITESONARE
EGREGIVMIMPERIVMTANTOCVIMVNEREFVNGI * Cur munere.
ETPRAECELSAIVVATVERSVPERSCRVPEAFARI
MENTISOPVSMIRVMMETRISINTEXERECARMEN
ADVARIOSCVRSVSVIXARTOINLIMITECLAVSA
NODOSOSVISVSARTISCITOPERFERATEX HOC
ETTAMENAVSALOQVITANTOMENSAESTVATORE
NECDIGNVMVOTISCARMENSICREDDEREDETVR
TALILEGECANENSQVAENOSTRVMPAGINASOLA
EXHELICONELICETCONPLEBITMVNVSAMORIS
PICTAELEMENTORVMVARIOPERMVSICATEXTV

In hac pagina omnes verſus tricenarum quinarum litterarum ſunt, & primi verſus littera S communis eſt cum acroſtichide; ultima littera primi verſus, id eſt S communis eſt cum teloſtichide: Ultima littera acroſtichidis, id eſt S communis eſt cum ultimo verſu: Primi verſus media littera, id eſt decima octava S, caput eſt medii verſus deorſum deſcendentis per medium ultimi verſus: Acroſtichidis media littera, quæ eſt decima octava, S, caput eſt medii verſus ad directum: qui medii verſus vel ad directum ire poſſunt, vel à medio flecti, idem ſonantes. Eſt autem verſus qui per omnes partes has ſonat,

Sancte tui vatis Cæſar miſerere ſerenus.

Quadræ quatuor eodem verſu clauſæ, habent per omnes partes ſenas denas litteras, in quibus quadris mediis octonæ litteræ ad directum minio ſcriptum faciunt verſum,

Aurea ſic mundo diſponas ſæcula toto.

VI.

SANCTETVIVATISCAESARMISERERESERENVS
AVGVSTEOMNIPOTENSALMOMORTALIACVNCTA
NVMINELAETIFICANSNOBISDAGAVDIANOMEN
CONSTANTINETVVMFECVNDICARMINISEXHOC
TEDVCEDETMVSASNAMTRISTISCVRARECVSAT
EGREGIOSACTVSIAMSEDENTCRIMINAPARCAE
TVNCMELIVSDOMINVMTEVOXSECVRASONABIT
VIRTVTVMRECTORPOTVITVIXPANGEREVERSV
ISTAMODOETMOESTOSICSALTEMDICEREVATI
VIXMIHICALLIOPEPAVITANTICONSCIANVTV
ANNVITAVSAPRECEMVATISQVEEDICEREFATA
TRISTIASIGNATOPARTESVTLIMITECLAVDAT
IVREPARICARMENMEDIISVTCONSONAINOMNI
SITNOTAPRIMASVIETSITPARSEXTIMATALIS
CEVMEDIAEPRIMISOCCVRRENSAPTIVSISTIC
ADLATERVMFINESETPARSQVAEDIVIDITORSA
EMEDIOCAPVTESSEQVEATVERSVQVEREFERRE
SANCTETVIVATISCAESARMISERERESERENVS
ALMESALVSORBISROMAEDECVSINCLITEFAMA
REMELIORPIETATEPARENSADMARTIAVICTOR
MITIORADVENIAMPERMVLCENSASPERALEGVM
IVSTITIAAETERNAEVIRESETGLORIASAECLI
SPESDATAPLENABONISETFELIXCOPIAREBVS
EXIMIVMCOLVMENVETERVMVIRTVTEFIDEQVE
ROMAEMAGNEPARENSARMISCIVILIBVSVLTOR
ETSVMMILAVSGRATADEIMENSCLARASVPERNE
REBVSMISSASALVSPERTEPAXOPTIMEDVCTOR
ETBELLISSECVRAQVIESSANCTAOMNIAPERTE
SOLISIVRASVISFIDISSIMADEXTRAMARITIS
ETSOCIALEIVGVMPRAEBETCONSORTIAVITAE
RESPICEMEFALSODECRIMINEMAXIMERECTOR
EXVLISAFFLICTVMPOENANAMCETERACAVSAE
NVNCOBIECTAMIHIVENIAVENERABILENVMEN
VINCEPIAETSOLITOSVPERANSFATALIANVTV
SANCTETVIVATISCAESARMISERERESERENVS

* Sit nota prim- uſui.

In iſta pagina tricenæ quinæ litteræ ſunt. Sed acroſtichis cum teloſtichide juncta facit verſum,

Certa ſalus rerum, proles invicta tonantis.

In qua ſecunda littera noni verſus deſignat,

Orbi tu renovas felicis tempora ſæcli.

Item à ſecunda decimi verſus littera, ad penultimam ejusdem bis aſcendens & bis deſcendens rubrica, continet verſum hunc,

Aurea juſtitiæ terris inſignia donas.

VII.

CONSTANTINEPATERTVMVNDIGLORIACONSVL
ECCETVORENOVATADABISTOTAPERTALABORE
REGNAPERINNVMERASGENTESMOXCARVSEOIS
TOTPOPVLISPIAIVRAFERESETSOLVSINOMNI
AVGVSTVSMVNDOSPARGESETINVLTIMANOMEN
SOLTIBIFELICESFACIETSPESPERPETENVTV
ARSBONAIVSTITIAEETDIVVMVICINADECORI * Juſtitia & diuum
LARGIDONABONICAELOCAPITINFLVITILLVC
VOTAQVODOPTARINTPIETATISCANASVBIBIT
SANCTACERESTELLVSREDDITBACHEIALAPSA
RIVISDONASVISNONEVRIEFLAMINETVRBANT
ENORMESPELAGVSSTATMITISPRINCIPENOTO
RESPERIVSTAVIGENSORISSVASIGNABOOTEN
VLTIMACONSOCIATOLLVNTINSIDERADEXTRA
MAXIMEIVSTITIAELVMENCONCORDIAINOMEN
PACIFICVMTETOTACVPITIAMSAVCIAETORAT
RESFESSASCITOPACELEVESTVIVNGESERENI
ORBISVOTATVIGENTESSIBIIVNGEVOLENTES

In hac pagina acroſtichis habet ſcriptum,

Fortisſimus Imperator,

Quartæ decimæ litteræ,

Clementisſimus Rector,

Vltimæ,

Conſtantinus invictus.

VIII.

FORTIAFACTADVCISTOTODOMINANTIAIAMNVNC
ORBECANAMQVISLAETASVOSVBPRINCIPETANTO
RVRSVMROMATENETMVNDICAPVTINCLITACARMEN
TVVATEMTVDIVAMONELACERATACRVENTIS
IMPERIISPARSFESSAPOLODIVVLSAGEMEBAT
SCEPTRAETAVSONIAEMOEREBATPERDITAIVRA
SIQVAFIDESTANTISROMANVMGLORIANOMEN
INSIGNITTITVLISDOMINOSEDLIBERAQVAERVNT
MOESTAQVEIVRESVOTREPIDATPLAGAMAXIMAMVNDI
1. VNDEIVBARLVCISPRIMVMRADIANSHYPERION
SIDERIBVSPVLSISRVTILODIFFVNDITABORTV
INDETVVMNOMENMVLTVMVENERABILECVNCTIS
MAXIMEBELLANTVMDOMITORLVXVNICAMVNDI
PERPETVISVOTISCVPIVNTMEMORABILENVMEN
EXOPTANTSERVIREVOLVNTMIRABILEDICTV
REMQVELAREMQVESVVMTANTAESTTIBIGLORIAIVSTI
2. AVGVSTOIVVATECCETVOSVBFOEDEREIAMNVNC
TOTVMORBEMPOSTTOTCAEDESQVASFESSAGEMEBANT
OMNIANVNCNVLLOTANDEMTREPIDANTIAMOTV
ROMVLEISSERVIREPIISPATERINCLITEIVSSIS

1. Nyperion. *2. Auguſte-*

Omnipotens genitor, tuq́ ô diviſio mixtà,
Filius atque Pater, & ſanctus Spiritus, unum:
Faveas votis.

OQVITARTAREASPEDEFAVCESPROTERISALMO
OMISERATETVOSQVISIGNEATEMPLASVPREMI
ANNVISESSEPOLIPIALVCISREGNASVPERNAE
TVVIRTVSAETERNADEITECVMOMNIACHRISTE ** Æternaeij tecum.*
TVNCPATEREXORSVSCVMMOLESOBSITAPIGRO
SQVALOREEMERSITPOSITOQ;ADRISITOPERTO ** Poſitoque adriſi operto.*
ANTEORTVSHOMINVMSANCTOTVDIVETONANTI
SECRETAEVIRESQVEMTVDVMMENSGENITORIS
SOLATENENSPRVDENSQDEIDEVSINTERIORIS
PRINCIPIISOBOLEMNVLLIVSVASTACRVENTO
QVODMORSREGNABATLETORATAGAVDIAFVDIT
OREMEDVLLIFERONECPOENAPERPETEFRANGI ** Medilli-fero.*
DEPVLSOSHOMINESPLACVITNATALIBVSATRI
TVMTVPROSTRATISVITAEVIASEDTAMENOLIM
PRAESAGOADMONITVTEVATVMFATACANEBANT
TVQVIAFACVNDVSPORROORTVSERRORAGEBAT
CONSILIIVTSVMMAMRERVMSATOREDIDITORE
OVEREPATRISSAPIENTIACHRISTEOPVLENTO
EXERTVSVERBODETRVSVMINVINCVLAMORTIS
MOXHOMINEMSVMISQVAEQ;ESTVISVNASALVTI
INFIMADIGNAREQVODNATVRAEORDINERECTO
VTPERCVLSAIVVESINCLINEREIPSEIACENTI
NONETERRENOCORPVSTIBIPONDERETRACTVM ** Pondere trantum.*
PRAECELSOSEDVIRGOVTERVMDESEMINEFETA
NECSEGNICOITVNATVSSEDCONIVGECAELOES ** Nec ſigni.*
CORPOREVSVVLTVDEVSACTVCASVSVTRVMQVE
INVITANSIVSSAEXEMPLISHOMINIQ;DICATVS
AEQVALISDOMINVSQVIALISONEROSACADVCO
DICTASITHVMANOSPEREMVTDIVINAIMITATV
IPSEHOMINISTITVLOINCEDISTEQ;PROFANIS ** Incedit.*
MAXIMEIVDAEISPLECTENDVMPOSTPIAMILLE
MVNIAPERMITTISLETVMQVESALVBRELVISTI
MOXNECATHVMANASINSECAROPENDVLANOXAS
ATPATERINSEDESNATVMRECIPITQVEVEHITQ; ** Recipitque venitque.*
AETERNVMSALVISSIGNVMDATMACHINASACRA

In hac pagina acroſtichis habet ſcriptum,

Domino noſtro Conſtantino Perpetuo Auguſto.

Decimæ omnium verſuum litteræ, & nonæ decimæ, & viceſimæ octavæ, deſcendentes per directum, litteris græcis tres verſus habent. Et eſt in decimis omnium verſuum hic verſus,

Μεῖμεν σοι βασιλεῖ χριςὸς, καὶ σοῖς τεκέεσσι,

In nonis decimis hic,

Τίμιον εὐσεβίης κρατέειν ἀρετῆς τὲ, βραβεῖον:

In viceſimis octavis autem verſus hic,

Εὐνομίης ἄρχειν τὲ καὶ αὐσονίοισιν ἀνάσσειν.

Sed cum deorſum verſum hoc ordine græcè legantur, eædem litteræ per diverſum ordinem legentibus, verſibus latinis obſequium ſuum latinarum litterarum officio præbent: Ut ſit hæc diverſitas, ut cum græcè ſignificatus ſuos, tum exprimant & latinè.

X.

DISSONACONEXISAVDETCOMPONEREVERBIS
OMINEMENSELATABONOIVVATINCLYTALINGVAE
MVNERAGRAIORVMMVSAMODVLANTENOVARE
INQVEVICEMVERSVCECINITQVAEFORTELATINO
1. NVNCALIOTEXTVGRAECORVMINCARMINADVCI
ORDINEVTINDVPLICEMNECTATVRLITTERAVOCEM
2. NVNCAGEFECVNDAERESECENTPVLCHERRIMAMVSAE
ORESONETDOCILICHELYSINCLYTACARMINAPHOEBI
SPEMRERVMIVSTVMQVECANAMSVMMAMQVESALVTIS
TEDOMINVMBONADONADEITEMAGNEPARENTEM
ROMANVMGRAIVMQVEORBEMTIBIMAXIMERECTOR
OMNIAQVODCERTARESPIRANTMENTEQVIETEM
CONPLACIDISPECTENTHOSTILESMILLETRIVMPHOS
OMNIAPLENABONISTVACONSTANTINEQVIRITES
NILSIBICREDIDERINTKARVMMAGETEDECVSORBIS
SERVATOSTIRRISESEMPERVINDICEDEXTRA
TEDOMINOEXVLTANTTRANQVILLISCARIORVRBI
AFRICATEMPORIBVSPOTITVRSERVATAQVIETIS
3. NVNCSEFELICEMNVNCSESVBNVMINISARCE
TVTAMQVODCARTHAGODECVSVENERABILEGESTAT
IVREPVTATTANTVMFATISLVXINCLYTAPRAESTAT
NOBILETEDOMINONOMENSPESETDECVSALMVMEST
OMNISABARCTOISPLAGAFINIBVSHORRIDATAVRO
PACISAMATKANAETCOMPERTAPERENIAIVRA
ETTIBIFIDATVISSEMPERBENEMILITATARMIS
RESQVEGERITVIRTVTETVASPOPVLOSQ;FEROCES
PROPELLITCAEDITQVEHABENSTIBIDEBITACARA
ETTVAVICTORESSORSACCIPITHINCTIBIFORTES
TEQVEDVCEINVICTAEATTOLLVNTSIGNACOORTES
VNDIQVETECOMITATADEIPIANVMINASVMMI
OMNIBVSVLTOREMPRAEBENTETIVRAFIDEMQVE
ALMETVISPECTANTRESPONDENTOMNIAVOTIS
VNDIQVEPACATISSALVATORMAXIMAREBVS
GAVDIAPRAESTABISDABISOTIAVICTORINORBE
4. VIRTVTVMMERITISVICENNIAPRAECIPEVOTA
SAECLORVMCREVITGEMINOSPESCAESARECERTA
TVQVEOSANCTEPARENSOLIMPOSTMILLETROPHAEA
OLVXAVSONIDVMDISPONESCEPTRANEPOTVM

1. Reſekent. 2. Juſtumque ea nam. 3. Me felicem. 4. Vicannia.

In hac pagina à prima littera primi verſus rubrica deſcendens usque ad octavam octavi, & per amfractum aſcendens usque ad penultimam octavi ejusdem verſus habet minio ſcriptum,

Publilius Optatianus Porfirius hæc luſi.

Item à prima noviſſimi verſus usque ad octavam noni, per amfractum aſcendens & deſcendens, usque ad penultimam noni verſus, habet ſcriptum heroicum verſum, qui dum redit fit Sotadicus, & eſt hic,

Omne genus metri tibi pangens optime Baſſe.

Item à prima littera ſexti verſus ad tertiam octavi tres litteræ *Hic*, & à tertia decima octavi ad quintam decimam ſexti, *Ver*, & inde ad decimam ſeptimam octavi, *Su*, & inde à XXVII. octavi ad viceſimam nonam ſexti *Sua*, & inde ad triceſimam primam octavi *Ri*, & inde à XXXI. noni ad XXVIIII. undecimi, *Oco*, & inde ad XXVII. noni *Lo*, & inde à XVII. noni ad XV. undecimi *Red*, & inde ad XIII. noni *Is*, & inde à XIII. noni usque ad primam undecimi *Par*, facit hendecaſyllabum,

Hic verſus vario colore diſpar.

XI.

PAVCAQVIDEMCECINIFORSFRIVOLAHISQVOQIVNGAM
LVDICRASICNOSTRAPANGETTVAIVSSACAMOENA
AMBIITHAECPLAVDENSFELICISNVMINEPHOEBI
CALLIOPEPARTITANOVISSIBIVINCVLACVRIS
FLEXIBVSVTPRIMISDISCORDIREGVLACVLTV
HINCALIASONETARTESVPERPITHOIAFLEXVS
SICFACIESTOTIENSCVMCONFIRMAVERITAESTVS
SICANIMVSNECVICTVSINERSSEDSAVCIVSIRIM
IMPLERIVARIASMETRICAEGRAVIORISOBARTES
TANDEMNOSSEDEIMEDITANTEMVIXLICETAESTVS
RITEVELITMEDIODVMINAGMINECOLOCATASTRI
EFFIGIEMTREPIDOQVEPARANSSERMONELATENTER
DICERENECMETVENSVINCTOSICOMNIAABORTV
PANGERESEDRVRSVMBASSVSNVNCPRODERECARMEN
IMPERATHICDOCILISMVSAEDEFONTEMEABVNT
ORDINECASTALIOTEXTIPERNOMINAVERSVS:

Hæc fiſtula eſt verſuum heroicorum quindecim, à primo verſu usque ad ultimum per ſingulas litteras decreſcens.

XII.

PRAECELSAEQVERCVS FRONDENTI INVERTICEPENDENS
TESTORTEMPLALOCI FAVNOSCELEBRAREFREQVENTES
DISPARIBVSCOMPACTAMODIS TOTIDEMQVECICVTIS
DVLCI SONOPANVMOBLECTANSMODVLAMINESILVAS
1. NAIADVMDRYADVMQVECHOROSARCANAQVEBACCHI
2. ORGIAETHEVVANTESSATYROSPERMVSICATEMPE
3. MEPANADTHYASOSDOCVITMODVLAMINECANTVS
ETVARIATASONISVINXITCONSORTIAPRIMVS
ATTISALMVSAMANSTVAMAXIMACVRACYBELE
EROSEOTERITOREDEVSMOLLIQVELABELLO
ACCENDITQVETVOSIDAEOSMATERAMORES
INMEFELICESANIMAVITCARMINAMVSAS
MEIVDEXFORMAEALTAGESTAVITINIDA
MELAETISOCIAMVOTIVICINAMARITO
EOOLVCISCANITINVITATASVBORTV

1. Naidum Driadumque choros archanaque. 2. Hevvantis ſatiros. 3. Thiaſos.

XIII.

P rinceps beate placido ſub axe jam nun C
I uſtis ſerene populis favente mund O
V ictor triumpha tribuens ſalubre nume N
S æclis amore dominans perenne fauſti S
A uctor ſalutis oriens quietus ibi T
V otis favente dominis ſupernè dextr A
G audet ſubire placidum regentis ome N
V irtus vigore radians ſerena præſta T
S anctis videre ſuperis remota mund I
T otum ſub orbe moderans ſalubre nume N
Vincere. * *V inces ubique ſuperos favente nut V*
Sæculum. * *S æclum per omne dominans beate ſolu S*

Jam nunc ſub axe placido beate princeps,
Mundo favente populis ſerene juſtis,
Numen ſalubre tribuens triumpha victor,
Fauſtis perenne dominans amore ſæclis,
Ibit quietus oriens ſalutis auctor,
Dextra ſupernè dominis favente votis,
Omen regentis placidum ſubire gaudet.
Præſtat ſerena radians vigore virtus
Mundi remota ſuperis videre ſanctis,
Numen ſalubre moderans ſub orbe totum,
Nutu favente ſuperos ubique vinces,
*Solus beate dominans * per omne ſæclum.*

* *Omne per ſæculum.*

XIV.

I NGEMVI GRAVI TERGRAECVMMI SERATVSAMI CVM
CVI MEAMENSADMI S SADOLENSCVPI TOMNI AFARI
1. SOLVSVTHAECOCCVLTALEGENS SECONCITETIRA
VNDI QVEADFLI XVMVI NCLI S SONTEMQVETENERI
2. SEDVITANSMVLTOSQVOSFOEDAADI VRGI ACOI VX
VOLVERITTESTESNEVCANDIDAFEMI NAGRAECVM
3. MOXKARI SHEBETETTELI SNI HI LI MPROBACYGNI
DEPOSVI S SEVIDENSHELENAMCVI GRATI ABI NI S
MAI ORADVLTERI I SDONOMI NACVNCTALI BENTER
4. MVSASONATGRECI SFRI XCONI VXCREDECANENTI

1. Haec occulta legens ſe concitat tria. 2. Conjunx. 3. Telis minil. 4. Conjunx.

In hac pagina tricenæ quinæ litteræ per omnes verſus ſunt, & de minio ſcriptum eſt in medio corpore paginæ *AVG. XX. CAES. X.* Sed in lineis litterarum trium *AVG.* percurrit verſus,

Cum ſic ſcripta placent, audent ſibi devia Muſae

In duarum ſequentium, quæ ſunt, *XX,*

Per varios ſignare modos, devotaque mentis

Item trium litterarum, quæ ſunt, *CAE,*

Gaudia, quæ pingens loquitur mea Phoebe Camena.

In duarum quæ ſunt quarto loco, *S. X,*

Summe parens da voce pia tricennia fari.

XV.

VICTORSIDEREISPOLLENSVIRTVTIBVSIDIS
PERSICACVMNATISLATIOCONFINIAREDDENS
IAMNILIPRINCEPSLAETISORIENTERECEPTO
QVOSTIBIFIDADICATCONCORDIADIVESEOIS
IAMPOPVLISPARTHISMEDISVNIQVEDICATIS
AVGVSTOETNATISTVMAGNAADGAVDIASANCTE
CONSTANTINEFAVETETANTOINCARMINEMVSA
ETTVADESCRIPTISPINGITVICENNIAMETRIS
ATTVSVPPLICIBVSOLIMDVXCLARVSINARMIS
DAPIETATEFIDEMMAIORMOXGLORIAHONORVM
SITOTOSSERVAREQVEASPOSTVOIATROPAEIS
PARCEREIAMVERSISVIRTVSDENVNCIATALMA
INDVSARABSIAMVOTAFERVNTETMEDIADIVES
AETHIOPESGNARIRAPIDOCVMLVMINESVRGIT
TETHIOSEXGREMIOTITANSEDETOMNIALAETA
CONSTANTINEBONONVNCLVDENTOTIASAECLO
FELIXMVSATVISPOSCITQVAEDIGNAREFERRE
PRAEMIAVIRTVTVMMERITISVELVOCESONARE
QVIDVAGAPIERIOSVERSVSSVBVALLISOPACA
ILICECOMPONISLAVROQVIDCARMINACARPIS
CASTALIOSTOTARESPONDETVOCETRIVMPHOS
QVAMDATFONTESVOCLARIOTVCARMINAPROME
VATEDEODIGNAAVTSIQVODPERFERETAVDENS
MAIVSOPVSNECTENSMENSTOTAMOLESVBIBIT
SPEPINGETCARMENPANGATSICOEPTACAMENA
COMPLEATETVERSVVARIATADECENNIAPICTO
ORESECVNDAVOVENSSVBCERTOLIMITEMETRI
OTIACAESARIBVSPACISDEDITAVREASAECLA
INDVLGENSNATISPATRIAEPIETATISHONORE
MITISIVREDEVSSEDCRISTIINFORTIAVIRES
NONDVBIAERIPARHENVMRHODANVMQVETVERI * Rhodanumque.
VLTERIOREPARANTETFRANCISTRISTIAIVRA
IAMTVSANCTEPVERSPESTANTAERITEQVIETI
MISSAPOLOSAECLISDACONSTANTINESERENA
TEMPORASVMMEPIOTRICENNIASVSCIPEVOTO

In hac pagina tricenæ quinæ litteræ ſunt: In qua Chriſti monogrammum rubrica depictum eſt, per quam à primi verſus littera prima ad ultimam noviſſimi linea decurrens continet,

Summi Dei auxilio nutuq; perpetuo tutus,

Et à prima ultimi verſus littera ad noviſſimam primi per obliquum aſcendit ſcriptura hæc,

Orbem totum pacavit trucidatis tyrannis,

A media littera primi verſus usque ad mediam ultimi per directum deſcendit rubrica continens,

Conſtantinus pius & æternus Imperator,

Inflexio quæ græcam litteram facit ſcriptum habet,

Reparator orbis.

XVI.

SANCTEDECVSMVNDIACRERVMSVMMASALVTIS
LVXPIATERRARVMTESOLOPRINCIPESAECLIS
IMMENSVMGAVDEREBONISDATVRAVREAVENIT
SVMMOMISSADEOFVSISPATERALMETYRANNIS
IVSTITIAINTERRASETGLORIACANDIDAVERI
TEQVEDVCEMAGEGRATAFIDESETIVRARENATA
TOTAQVEPERCVLSISINGENTIMOLETYRANNIS *Tirannis.*
ASPERAVISPOSITAESTBELLIRESITALAIVRE
SCEPTRADABITPOPVLISVOTOPIVSORBISEOI
AVGVSTEINVICTASMVNDITRANSIBISINORAS
TEQVESVPLEXTOTISDVCIBVSSTIPATASYENE *Siene.*
ORATIVRACVPITLVCISSIBIGAVDIANOSTRAE
OPTATAMATFALLAXENPERFIDATELAFVGARVM
PARTHVSDEPOSVITRVITORISVNDIQVERVBRI
LITORISAETHERIOENVTVCERTAMINEAMORIS
MEDVSARABSMOXOMNISOVATLAVDARESERENI *Orbi, ſed apparebant veſtigia prius ſcriptum fuiſſe oris.*
ORISLVSTRATVIDATVERISSANCTETROPAEIS
HAECMAGEFELICESTITVLOSVINCASVTAMORE
AVREAPERPETVORESTAVRANSSAECVLAMVNDO
INDVSETAVRORAEMILESQVOSFLVMINENILVS
TANGITFECVNDISVENTVRVSFRVGIFERVNDIS
ORANTESPIAIVRAPETENTGENSNOBILISORTV
AETHIOPESCVNCTIPARENTOPTATAQVEMVNDI
TEMPORALAETADEDITNOBISFELICIVSAEVVM *Felicitas aevi.*
ENSVPLICESPERSAEIVRASIBIREGIANOLVNT
TEDOMINVMMALVNTFVSITVASEMPERADORANT *Sibi cedere.*
ORASVISCVPIVNTTOTISTIBICEDEREREGNIS
TVPIVSETIVSTIVEREMEMORINCLYTELAETIS *Sibi cedere.*
DARESPONSABONASEMPERMITISSIMVSORBIS
IMPERTIRETVVMCLEMENTERETADDITONVMEN
SINTMAGEFELICESPARITERQVOSALMETVERE
ETREPARATAIVGANSMAESTIDIVORTIAMVNDI *Et reparta iuganis.*
ORBESIVNGEPARESDETLEGESROMAVOLENTES
PRINCIPETEINPOPVLOSMITIFELICIVSAEVO
OMNIALAETENTVRFLORENTIBVSAVREAREBVS

In hac pagina omnium verſuum litteræ tricenæ quinæ ſunt, & per omnes partes laterum totidem. In qua à prima littera primi verſus ad noviſſimam ultimi verſus per obliquum deſcendit verſus,

Alme ſalutari nunc hæc tibi pagina ſigno.

Et rurſus à prima littera ultimi verſus usque ad noviſſimam primi verſus per obliquum aſcendit hic verſus,

Scripta micat, reſonans nominibus domini.

Rurſus prope medietatem hic acroſtichidis illic teloſtichidis, ſcriptæ litteræ utrimque ſeptenæ ad directum minio in duabus litteris *I* & *E*, & in medio, acroſtichide & teloſtichide in *S* litteræ lineam deformata, exprimitur per has tres partes verſus heroicus,

Nate Deo ſolus Salvator ſancte bonorum,

Rurſum in linea *V* litteræ, quæ eſt ad medietatem ultimi verſus, ſcriptus eſt,

Tu Deus es juſti, gratia tu fidei.

Rurſum per mediam græcam *X* litteram ad directum virgula deſcendens, quæ habet inflexuram quaſi *P* litteram græcam, habet ſcriptam proſam,

Sit victoria comes Aug. & natis ejus.

Quæ omnis pictura habet monogrammum Chriſti, & litteras ſcriptas, *IESVS.*

XVII.

ACCIPEPICTANOVISELEGISLVXAVREAMVNDI
CLEMENTISPIASIGNADEIVOTVMQVEPERENNE *Elementis.
SVMMEFAVETETOTAROGATPLEBSGAVDIARITE
ETMERITAMCREDITCVMSERVATIVSSATIMORE
AVGVSTOETFIDEICHRISTISVBLEGEPROBATA
GLORIAIAMSAECLOPROCESSITCANDIDAMITI
ADCVMVLANSCOETVSETTOTAORNATASERENIS
MVNERIBVSPRAESTANSNATISVTLAVREAVOTA
VIRTVTVMTITVLOSPRIMISIAMDEBEATANNIS
PROGENIETALIGENVITQVOSNOBILESAECLVM *Nobile ſæculum.
HISDECVSAPROAVOETVERAFCONSCIAPROLIS
ROMAFLVITPRINCEPSINVICTIMILITISALMA *Roma eluit.
OTIAPACISAMANSHAECSVNTMITISSIMADONA
HOCATAVIMERITVMVOTISPOSTEDITVSORBIS
ERVMPENSDOCVITNENORINTFRANGEREFIDEI
OPTIMAIVRAPARESCVRISSVBMARTISINIQVI
NVLLISLAESAFIDESHINCIVGISTAMINEFATA
VOBISFILALEGVNTPLACIDAPIETATESECVTA
ETRESCONSTANTINVNCEXERITINCLYTAFAMA
AVCTASTIRPEPIAVOTOACCVMVLATAPERENNI
SANCTATVASSEDESADMENTISGAVDIAMIGRAT
AETHERIORESIDENSFELIXINCARDINEMVNDI
IAMPATRIAEVIRTVTISOPESBELLINELABORE
ANIVSTIMERITISDICAMMENTISQVESERENAE *Dicam entiis ſerene.
ETPIADONACANAMFECVNDAQVEPECTORANOTO
RITEDEOSICMENTEVIGENTCVIGAVDIACASTA
CLAVDIVSINVICTVSBELLISINSIGNIAMAGNA
VIRTVTVMTVLERITGOTHICODEMILITEPARTA
FILIÆTATEPOTENSCONSTANTIVSOMNIAPACE *Pilietate potens Conſtantinus onta.
ACIVSTISAVCTVSCOMPLERITSAECVLADONIS
HAECPOTIOREFIDEMERITISMAIORIBVSORTA
ORBIDONATVOPRAESTASSVPERASQVEPRIORA
PERQVETVOSNATOSVINCISPRAECONIAMAGNA
ACTIBILEGEDEIIVSSISQVEPERENNIAFIENT
SAECLAPIISCEPTRITECONSTANTINESERENO *Serene.

I. *Mixta per amfractus diducunt carmina Muſæ,*

II. *Seu cancellatos ſpatia in contraria flexus.*

III. *Seriem paramus ordinare acrius,*

IV. *Amor poeſis ſpiſſa gaudet exigi.*

V. *Poſſit coire docta rerum limite.*

VI. *Opus tuetur non negata parcitas.*

VII. *Specioſa ſancta cultu.*

VIII. *Bene picta Muſa metris,*

IX. *Breviter fluas ut iſto*

X. *Opus eſt per arta cœtu.*

XI. *Audeo plenas*

XII. *Edere formas:*

XIII. *Picta notabo*

XIV. *Jura Camenis.*

XIIX.

I. III. VII. XII.

MIRVMOPVSESTCVNCTOSETTALESEDEREVERSVS
SICQVELOCAREHEDERISPAVLVMTVDIEROGATVS
MOXADESENQVORSVMRAPIESQVIPRAEBEOFINAS
SVMTVVSETPRIMISIVADISCIMVSVTTRIAFILIX
NECFALLAXTRIBVENSAVDACIINMVNERECLARVM
AEQVIPARESANIMVMNVNCCLIOCARMINAFIRMET
QVÆPOTERVNTPANGIPONAMCEVSTAMINANORMAS
QVALVERRANTSESEQVAEVINCVLAMITIACVRENT
TVSABISHASVIRESTVARVRSVMCŌSEREPRAEMIA
XI. IV. AVSIBVSINMAGNISLAETIADCONTRARIACVRRAS
SONIDVMNAMFONTEGRAVIMICATARSNOVAVENIS
IMMANESTPRORSVMAMPLEXVAVTTOTOCIVSONAS *
PROSPICEREPLANTAREMODOSINMITTATVTLTEM *
ETPROIIECTANECETCONSVMTOINGLORIALIBRO
SISAPIVNTETNOSTRACVISVCCRESCEREACVMEN
PRAESOLIDVMDENSVMQVEANIMIDEDVCEREVIVA
CONGRVERECERNANTSTVDIOSEQVIBONACALLES
LEGIB.ABSTRVSISQVODCARMINACONSPICORATI
VIII. IX. BLANDEANIMIIVDEXQVIMORIB.OMNIACISAVCTV *
PRAEMIROOSTENDISSTVDIAINRECTOREPOLITA * *Premiro*
TREVSICOLASQ.TVOSAVCTVSLAETABILESVMENS * *o ostendis*
INTVITVMQVOPROSPERAFACTAACGAVDIADONES
PVBLICANILPRIVSESTQVODVLETNOMINECVRAS * *Nil*
FASSITSIDONIISENSVMINPENETRALEPATRONI * *prius*
NOSCEREQVAEPOSSISILLICNITOROCITEREIVS
CONDITVRABSTRVSAGENEROSVMCOGERECENSVM
V XIII. PAVPERIEFLAGRANTGEMINISNOVAGAVDIAVOTIS * *Divers*
DIVESAPOLLINEISDEAVRATFOEDERAPLECTRIS *pol lineis*
HICNOVITLAVDESDOCTVSQVAEQVEOMINETANTO
SVNTPRAEVISABONISTVDEXTERPROTINVSESTO
CVMSANCTISINSISTEFIDEFESTINVSINAMPLVM
CLEMENTIHAECNVTVAVGVSTVSTIBIDONABEATA
LAVDATOTRIBVETTECONSVLEPRAEMIACŌMPLET
HINCTVATVNCFESTISNOTISEXNOMINAPLAVSVS
PLVRIMVSACPRVDENSRERVMQVISTORPEATVSVS
DEGENERIABSPEMOLITAPLVSINGRVITHINCIAM
SVSCIPEVOTOALACRIHOCMVNVSVIRBONECLARE

II. VI. X. XIV.

Alme tuas laurus ætas ſuſtollet in aſtra.
Aurea lux vatum ſilvæ mihi præmia ſerva.
Aucta Deo virtus Muſas magis ornat aperta.
Aurea victorem pietas ſonat ubere lingva.
Aonios latices pietas juvat armaque diva.
Auguſti florem pietas juvat arma tropæa.
Aonii frutices pietas juvat ubere glæba.

ALMETVASLAVRVSAETASSVSTOLLETINASTRA
LVCETVASIGNESFASTVSSINELIMITECONSVL
MARTESERENVSHABESREIECTOMVNIAGRAIVM
ETMEDIPRAESTASINCENSVMSCEPTRAREDIRE
TORVAGETASCAMPOCLARVSVTLVMINAPERDIT
VVLTCVRVOTVRMAEFELIXSVACOMMINVSICTV
ARMENIIDVXFERRELEVISSOLTEQVOQVEPILA
SICETVICTNREFERTEXORTOSDACIAFRANCOS
LEGETVVSTONSORHENVSTIBIGERMINATEXVL
AGMINATELORVMSVBEANTQVIMVRMVREBELLA
VINCEREFLORENTILATIALESSARMATADVCTV
REXTIBIPOSSEGETASVISODETLIMITEVLTOR
VIDITTESVMMVMCOLVMENQVAVERIFERAESTV
SERVSINOCEANIPRESSITIVGANYSIAPONLVS
ATQVERVDISRADIISCITLVXEXORTATROPAEA * Tro-
ENGAVDENTPIETATEALTISPARSPERPEREAGE phea.
TVVATEMFIRMESDICTVSTENVNCLYRACANTET *
AVCTADEOVIRTVSMVSASMAGISORNATAPERTA
SOLVMVOTANOTISLATESVAROMVLADATPLEBS
SANCTATVISCLIOPERMISCETVOTATROPAEIS * Tro-
VISITVRETCRESCITPICTORVMGRATIACANTV pheis.
SITVISVICENISPERTHILENGRATIAPOLLENS
TALISFAXASVISSIGNISLYRAMVNERAGESTAT
ORSAPARIVATESQVAEPERFERTDELIERITHMO
LVMINEMVRICEOVENERANDVSDVXERITVTSOL
LEGIBVSVTIANITENEASAVVSORBETRIBVNAL
EGREGIOSTITVLOSPIETATISHABEBISAMORE
TOTFRETAPACISAPEXMVTARIMVNEREGAVDET
INDIACLAVIGERILATIVMVVLTTANGERENAVI
NILEVSMESSORSVATRADITCASTRAVELAGMEN
ARCTOSQVAMCARPINOSCETVIXHACMVSINORA
SICISTOSCVLTVSINTERCVRVANTIBVSENSES * Sic iſtu
TENIVEAIVVATARCEFRVIPONTIDECVSAVGET cultus in
ROMASORORVETERESTVSCOSQVOSORETVEMVR rrcuur-
ALMETVASLAVRVSAETASSVSTOLLETINASTRA ſantibus enſis.

In hac pagina per omnes partes tricenæ ſeptenæ litteræ ſunt, & de minio ſcripta ſpecies palmæ, in qua palma duo primi rami quia breves videbantur, nec verſum poterant implere, adjuncta eſt linea per directum & per obliquum,

Caſtalides verſu docili concludite palmam.

Eadem littera prima communi manente, & M littera ultima primi verſus communi manente, ſecundus ramus per obliquum deſcendens & aſcendens, facit verſum,

Conſtantine fave, te nunc in carmina Phœbum

Per tertium ramum adæquè per obliquum deſcendit & aſcendit hic verſus,

Mens vocat, auſa novas metris indicere leges,

Per quartum ramum adæquè per obliquum deſcendit & aſcendit hic verſus,

Limite ſub parili creſcentis undique ramos,

Per medium truncum deſcendit à media littera primi verſus ad mediam ultimi hic verſus,

Reddat ut intextus Muſarum carmine verſus,

XX.

CASTALIDESDOMINOVIRTVTVMTRADITEPALMAM
CONSTANTINVSHABETBELLORVMIVRETROPAEVM * Tropæ-
VINDICESVLDEXTRAREDDENSFELICITERORBEM um.
CONSILIISITERVMSVADENSETCVNCTAREFERRE
ROMATIBIBELLISCVMSAEVAINNECTEREPOSSIT
VINCLAIVGIVIRTVSMITESNONARMATINHOSTEM
SICMAGNOPATIENSDOCVITCERTAMINEPARCENS
QVIDPIETASDONETPOSTDIRAPIAMINACLEMENS
NVNCMIHIIAMTOTODOCILESHELICONACAMOENÆ
MITTITECONPOSITASINTEMPORAMITIAPALMAS
NECTITEDEMETRISVIRTVTVMCARMINAETOMNES
CONCINITEVTFRVCTVFELIXETPRINCIPEDIGNA
DETSTIRPESGRATASTEXENSQVASPAGINAVERSV * Stirpe
HINCVOVEATTITVLOVOTORVMCARMINAPOLLENS grantæ.
PIERIOSMIHIPHOEBETVODENVMINEPRAESTENT
FONTESCASTALIAETVASILICETIREPERAGRANS
MENSIVGACELSAPETETMECVMSIPANGEREVERSV
MVSAVELITTANTOIAMNVNCSVBPRINCIPELAETA
LAVDISDONAFERENSRESONANSINSIGNIARAMIS
VINCENTVMIVSSOSAVDAXMIHIFIDATRIVMPHOS
ETMERITVMIVSSOSTOTREDDERENOBILEPALMAS
AONIDVMQVASVALLEFLVENSALITVNDARIGATAS
SANCTESALVSMVNDIARMISINSIGNIBVSARDENS
CRISPEAVISMELIORTECARMINELAETASECVNDO
CLIOMVSASONANSTVAFATVRPVLCHRAIVVENTAE
NOBILETVDECVSESPATRITVQVEALMEQVIRITVM
ETSPESVRBISERISHOSMENTISCARMINECAESAR
TVVINCENSPACISGRATISSIMAFOEDERASEMPER
INDVLGEETFACILISGENTESADIVNGEROGANTES
FACQVETVIIVRISGAVDENSVIRTVTIBVSAVCTIS
CONSTANTINVSITEMLAVSORBISGLORIASAECLI
ROMVLEVMSIDVSLVXCLEMENSINCLITAFRATRVM
NOBILITASPROAVISVERVMETMEMORABILEFAMA
RESTITVITVICTORCAESARNOMENQVEDECVSQVE
SANCTEPATERRECTORSVPERVMVICENNIALAETA
AVGVSTOETDECIESCRESCANTSOLLENNIANATIS * Solēnia.

In hac pagina triginta quinque litteræ per omnes partes ſunt. In qua à prima littera primi verſus ad ultimam noviſſimi, rubrica per obliquum deſcendens, habet ſcriptum,

Conſtantine Maxime Imperator & invicte.

Item à prima ultimi verſus per obliquum rubrica aſcendens, usque ad ultimam primi verſus, adæquè habet ſcriptum,

Æternæ pacis providentiſſimus cuſtos.

A ſeptima primi verſus ad ſeptimam à fine ejusdem verſus per anfractum aſcendens,

Pater imperas, avus imperes.

Item à ſeptima ultimi verſus, ad ſeptimam à fine ejusdem verſus, hoc idem habet. A tertia decima primi verſus ad tertiam decimam à fine ejusdem verſus, habet ſcriptum,

Pius & felix.

Eadem ratione & in ultimo verſu hoc idem ſcriptum eſt. A ſeptima acroſtichidis ad ſeptimam à fine acroſtichidis, habet ſcriptum,

Aurei ſæculi reſtaurator.

Hoc idem habet ſcriptum identidem à ſeptima teloſtichidis, ad ſeptimam à fine ejusdem teloſtichidis. A XIII. Acroſtichidis ad XIII. à fine ejusdem acroſtichidis habet ſcriptum,

Omnia magnus.

Teloſtichis hoc habet ſcriptum identidem à tertia decima teloſtichidis ad tertiam decimam ejusdem.

XXI.

CALLIOPECANEPLVRAPROCAXENORESERENVS
FONTESCASTALIIDEVSAVDIETINDECANOROS
MENSFVRITINNEXVSETFELIXCVRREREVOTIS
IAMSECREDETOVANSLIBETIREPERAVIASOLA
IMPETEQVOGRESSVSETFANDIOPTATACVPIDO
INVITATATVLITMENSTANTVMMAXIMECAESAR *Inclita-
AONIAENODOSAMPLECTITVRINCITVSAETHRA ſáchra.
FVNDEPATERCAEPTISMVSASADMVTVAVERSVS
SCRVPEAFINGENTEMTAMDVROCARMINAVERSV
LVDEREFASNOBISPRAESVMEREDICEREMETRA
GAVDIAVELTENVIMEAPANDERESITMIHIMVSA
TANTVSHONORMEIVRESVOPERSIDERASAECLO
ODECVSAVSONIAETVLERITSICPARVALOCVTO
AMPLIVSENIVDEXDOMINVSTOTMVNERASVMMA
TANTAQVECONCEDISTVMENTEMDICEREDONIS
INVITASLAVDISCVMMVNERESICVAGAPRIMIS
HAVDAVDITALEGASNECDICTISLAESACAMENA
AVDETMAGNANIMOVOTINOVAVINCVLAMENTIS
IVSSADARECREVITQVEMEOCORREPTAFAVORE
ENAGEIAMREDDITVOTISPIAPRAEMIAMAGNVM
CONCORDISAECLOROMAEDECVSETSIBIMVNDI
IVRASVITOTLVXPOPVLISORBIQVETROPAEVM *Trophe-
SICDATASVNTISTOMAIORTVAGLORIATERRIS um.
ENAVGVSTETVISPRAESENSETTANTVSVBIQVE
IMPERIISFECVNDEPARASNVNCOMINECRISTI
OCEANIINTACTASORASQVIBVSERVTAFRANCI
DATREGIOPROCVLECCEDEVMCVIDEVIALATIS
TOTAPATENTCAMPISVTCAESOLIMITEVICTOR
RITEATAVOSVMMOMELIORCVICLAVDIVSACER
MAGNANIMVMSIDVSDATCLARVMENVMINEDIVO
IMPERIVMVIRTVSQVEMFELIXOPTATALVMNVM
AVGESFLORETVONOSTRAETIBIDEBITAVITAE
ORTAMICATFRATRVMFATALISGLORIASAECLO
RESLATIAVTVOTICOMPOSSICGAVDEATAVCTA
ASPICEPACATOPARTAESTLVXLAETASVBORBE

In hac pagina per omnes verſus tricenæ quinæ litteræ ſunt: per quam paginam diſcurrunt duo verſus de minio ſcripti, utrique quinarum partium orationis, quæ ſingulæ ſeptenas litteras habent, quarum ultima manente, quatuor inter ſe vices mutant, ita ut prima ſi velis ſit quarta, & quarta rurſum prima, ſecunda cum velis ſit tertia, tertia cum velis ſit ſecunda, & manente ultima, fiat reciprocus multifariam verſus, non ſolum ipſe ſe mutans, ſed cum alio verſu eandem varietatis obtinens rationem, ordine ſervato partium, quem mutari velis, ut poſſis quam vis inde partem orationis per ordinem ſuarum partium mutare. Sunt autem verſus duo hi,

Diſſona Muſarum vinciri ſtamine gaudens,
Grandia conabor Phœbeo carmina plectro.

Idem verſus per anfractus varios ſurſum & deorſum diſcurrit. In hac eadem pagina quatuor quadrata in angulis ſunt ſenarum litterarum, duo trigona, & duo orthogona majora dimidiata, & unum hexagonum in medio, & ſcalena per angulos quatuor, omnia pari numero litterarum, & pari ordine creſcentia vel decreſcentia, id eſt omnia ſimilia, trigona trigonis, orthogona orthogonis, quadrata quadratis, ſcalena ſcalenis.

XXII.

MARTIAGESTAMODISAVDAXIMITATASONORIS
MVSAPEREFFIGIEMTVRMARVMCARMINATEXIT
ETNVNCAGMENAGITQVINOSVBLIMINERECTVM
MVSIGENOSPATIVMSEPTENOLIMITEDISTANS
NVNCEADEMVERSVRELEGENSVTCVMQVEMEATV
MITTITINAMFRACTVSNONVNALEGECATERVAS
DISSONACOMPONIDIVERSOCARMINEGAVDENS
GRATANIMISFLEXVDOCILIDEPERPETEMETRO
ORTAITERVMFINISOCIANSCONFINIACONTRA
PRAEPONENSORSISNVLLODISCRIMINEMETRI
QVINETIAMPARTESMEDIAESVAMVNIADOCTAE
EXPEDIVNTVERSISVICIBVSNAMFINESEDVNO
QVAMVISAMBIGVOSCVRSVSETDEVIACLAVDIT
OSTENTANSARTEMVINCIRISCRVPEAPRAEBET
SARMATICASVSVMSTRAGESSEDTOTAPERACTA
VOTAPRECORFAVEASSVBCERTOCONDITAVISV
FACTORVMGNARVMTAMGRANDIADICEREVATEM
IAMTOTIENSAVGVSTELICETCAMPONACRVORE
HOSTILIPOSTBELLAMADENSARTISSIMATOTO
CORPORAFVSASOLOSVBMERSASAMNEREPLETO
VICTRIXMIRETVRTVRBASACIEMQVEFEROCEM
PLVRIMACONABORPHOEBEOCARMINEGAVDENS
MARGENSISMEMORAREBONICAELESTIAFACTA
INTROITVSETBELLALOQVIPERCVLSARVINIS
QVISDEVICTAIACETGENSDVROMARTECADVCA
TESTISMAGNORVMVICINABONONIAPRAESENS
SITVOTICOMPOSEXCISAQVEAGMINACERNENS
DETIVGACAPTIVISETDVCARCETERAPRAEDAS
GRANDIAVICTORIMOLIMVRPRAELIAPLECTRO
DICERENECSATISESTVOTVMSICOMPLEATORE
MVSASVOQVAECVNQVEPARATSVBLEGESONARE
SCRVPOSISINNEXAMODISPERFECTACAMENIS
VVLTRESONAREMEISETTESTISNOTATROPAEA
DEPICTISSIGNAREMETRISCVMMVNERESACRO
MENTISDEVOTAEPLACARIINFATAPROCELLAS

** Quecunque parat ſub legee.*
** Trophea,*

In hac pagina tricenæ quinæ litteræ per omnes partes ſunt, in qua à prima littera primi verſus rubrica deſcendens usque ad quadraturam mediam, & de quadratura per obliquum ad ultimam primi verſus aſcendens, facit verſum,

Auſonium columen, lux alma, & gloria Romæ.

Rurſum ab Acroſtichidis tertia decima littera, quæ eſt V, per obliquum aſcendens usque ad primum verſum prope medietatem, & inde per obliquum deſcendens ad Teloſtichidis tertiam decimam litteram, quæ eſt I, facit verſum,

Virtutum ſpecimen, mitis clementia mundi,

Noviſſimæ autem partes orationum his duobus verſibus alternis utraque utrique verſui ſerviunt. Deinde per Acroſtichidem à quarta decima littera novem litteræ ad directum deſcendentes, & contra ſe pari ordine prope in media pagina aliæ novem, & item ultra mediam paginam pari ordine aliæ novem, & item in teloſtichide aliæ novem, faciunt verſum,

Juſtitiæq; parens, ſpes felix, otia rerum.

Rurſus à viceſima tertia littera Acroſtichidis, per obliquum ad ultimum verſum deſcendens, & inde paululum directa, & aſcendens per obliquum ad XXIII. teloſtichidis, facit verſum,

Ætherium munus nobis per ſæcula miſſum,

Litteræ ab ultima littera Acroſtichidis, à prima noviſſimi verſus per obliquum aſcendentes ad mediam quadraturam, & paululum directæ, & per obliquum deſcendentes, usque ad ultimam noviſſimi verſus litteram, faciunt verſum,

Rectoriſque Dei per te præſentia pollet.

In iſta pagina ſunt hexagona pari numero quatuor, trigona iſopleura numero litterarum octo, quadratum medium, omni parte pari numero litterarum, unum.

AVGVSTVMSPECIMENMITISCLEMENTIAMAGNE
AVSONIDVMVICTORTVAMAXIMEFORTIAMVSAE
CASTALIAEDEFONTECANVNTTVMVNERASVMMA
VOTORVMDAPHOEBEMIHINVNCPLENAFAVORIS
DAMENTEMSENSVSQVEPIOSINSIGNESERENVS
IMPERIVMNATISQVEPOTENSADMARTIAFELIX
PERPETVVMSAECLISPICTOSVBCARMINEFARI
AVDENTEMPRECORIPSEIVVAMEGLORIAVATVM *Ipſe ju-
DICTVRVMCARMENQVAMVISNVNCCOPIAMVSAE ba.
NONTALISPOSSITQVEMINVSSVBLEGEIVVARI
VERSOALIVDLIMOALIVDQVOPAGINAINOMNES
SIGNATVRMODVLOSDISCERNATSEMINAFANDI
VELLEIVVATNVMENLVXALMAETGAVDIAMVNDI
INSTITVVNTSEQVITVRCVRASINMVSICAVOTO
VIRTVTESQVETVASETMORESPANDEREGESTIT *Virtutes
SANCTETVOSCREVITNOSTRAEFIDVCIAMENTI que tuas.
TEDVCENAMQVEPIOGAVDENSSVBMVNERENOTA
INIVGAFESTINATMVSISVBIFRONDEASEMPER
TECTACANVNTARTESETNOTAEVATIBVSVNDAE
INDOMITOSREGESSEVPACISLVBRICAVICTOR
AVTBELLOSTERNENSAVTMITISFOEDERANVTV
ESSETVOSFACISAGROSQVEEXERCERETVORVM
AVCTIORALMADEIPERTEPRAESENTIAMVNDVM
RESPEXITREDDENSMOXAVREASAECVLAREBVS
OSTENDITQVEDEVSRECTORISTEMPORAIVSTI
AETHERIONVTVPLACIDISCLEMENTIAIVSTIS
PERTEPERQVETVOSSVNTOMNIAMITIAVICTOR
NATOSRESPOPVLIFLORENTADGAVDIAMENTIS
CAESARIBVSQVETVISTOTOVICTORIAINORBE *Cæſari-
SEMPERIVRECOMESFELIXINSAECVLAPOLLET bus.
TANTORVMMERITASTATVESCAPTIVATROPAEA *Trophea.
VICTORSARMATIAETOTIENSENACCIPECLARI
DVCTORVBIQVETVISVOTORVMREDDITAFELIX
DEBITAIAMCONPOSGAVDETTVAROMVLEPVBES
RECTORRITESVVSNOBISPERSAECVLAFLORET

XXIV.

POSTMARTIOSLABORES
ETCAESARVMPERENNES
VIRTVTIBVSPERORBEM
TOTLAVREASVIRENTES
Trophea. ETPRINCIPISTROPAEA
FELICIBVSTRIVMPHIS
AVGVSTARITESAECLIS
Exultat. EXSVLTATOMNISAETAS
VRBESQVEFLOREGRATO
ETFRONDIBVSDECORIS
TOTISVIRENTPLATEIS
HACORDOVESTECLARVS
CVMPVRPVRISHONORVM
FAVSTOPRECANTVRORE
FERVNTQVEDONALAETI
IAMALMACVLMENORBIS
DATMVNERAETCORONAS
AVROFERENSCORVSCAS
VICTORIASTRIVMPHIS
VOTAQVEIAMTHEATRIS
REDDVNTVRETCHOREIS
Theſis. MESORSINIQVATANTIS
SOLLENNIBVSREMOTVM
VIXHAECSONARESIVIT
TOTVOTAFONTEPHOEBI
VERSVQVECOMPTASOLO

Auguſto victore juvat rata reddere vota.

XXV.

OSIDIVISOMETIRILIMITECLIO
VNALEGESVIVNOMANANTIAFONTE
AONIOVERSVSHEROIIVREMANENTE
AVSVRODONETMETRIFELICIATEXTA
AVGERILONGOPATIENSEXORDIAFINF
EXIGVOCVRSVPARVOCRESCENTIAMOTV
VLTIMAPOSTREMODONECFASTIGIATOTA
ASCENSVIVGICVMVLATOLIMITECLAVDAT
VNOBISSPATIOVERSVSELEMENTAPRIORIS
DINVMERANSCOGENSAEQVARILEGERETENTA
PARVANIMISLONGISETVISVDISSONAMVLTVM
TEMPORESVBPARILIMETRIRATIONIBVSISDEM
DIMIDIVMNVMEROMVSISTAMENAEQVIPARANTEM
HAECERITINVARIOSSPECIESAPTISSIMACANTVS
PERQVEMODOSGRADIBVSSVRGETFECVNDACANORIS
AERECAVOETTERETICALAMISCRESCENTIBVSAVCTA
QVISBENESVPPOSITISQVADRATISORDINEPLECTRIS
ARTIFICISMANVSINNVMEROSCLAVDITQVEAPERITQVE
SPIRAMENTAPROBANSPLACIDISBENECONSONARITHMIS
SVBQVIBVSVNDALATENSPROPERANTIBVSINCITAVENTIS
QVOSVICIBVSCREBRISIVVENVMLABORHAVDSIBIDISCORS
HINCATQVEHINCANIMATQVEAGITANSAVGETQVERELVCTANS
COMPOSITVMADNVMEROSPROPRIVMQVEADCARMINAPRAESTAT
QVODQVEQVEATMINIMVMADMOTVMINTREMEFACTAFREQVENTIA
PLECTRAADAPERTASEQVIAVTPLACIDOSBENECLAVDERECANTVS
IAMQVEMETROETRITHMISPRAESTRINGEREQVIDQVIDVBIQVEEST

Hi verſus habent numerum Jambicum dimetrum catalecticum, omnes litterarum decemoctorum.

In hac pagina organi ſpecies eſt XXVI. verſibus depicta, in qua ſuperior pars omnis heroico metro ſcripta eſt, cujus primus verſus XXV. litterarum eſt, & inde ſinguli per ordinem, incrementis ſingularum litterarum, ad quinquaginta usque perveniunt, cujus numeri eſt ultimus verſus, qui primum verſum numero duplicat litterarum, cum ſit pari metro. Deinde per medium diverſa rubrica ſcriptus eſt verſus,

Auguſto victore juvat rata reddere vota.

Quæ quaſi regulam organi deſignant.

XXVI.

ARDVA COMPONVNT FELICES CARMINA MVSAE,
DISSONA CONNECTVNT DIVERSIS VINCVLA METRIS,
SCRVPEA PANGENTES TORQVENTES PECTORA VATES,
VNDIQVE CONFVSIS CONSTABVNT SINGVLA VERBIS.

Hi quatuor verſus omnes pari ratione conſcripti ſunt: Ita ut manente ultima parte orationis, ceteras partes omnes verſuum ordinibus tantum invicem mutatis, vel ad directum, vel ad reciprocum modum variare poſſis, ita duntaxat, ut primæ partes cum primis vel quartis vices mutent, ſecundæ cum ſecundis vel tertiis, & poſſis ſi velis, nulla parte orationis addita, ex his IIII. verſibus LXXII. facere, ita ut nullus ſui ſimilis ſit.

Ardua componunt felices carmina Muſæ,
Diſſona connectunt diverſis vincula metris,
Scrupea pangentes torquentes pectora vates,
Undique confuſis conſtabunt ſingula verbis.

Carmina felices componunt ardua Muſæ,
Vincula diverſis connectunt diſſona metris,
Pectora torquentes pangentes ſcrupea vates,
Singula conſtabunt confuſis undique verbis.

Ardua conſtabunt torquentes carmina Muſæ,
Diſſona componunt connectunt vincula metris,
Scrupea confuſis diverſis pectora vates,
Undique felices pangentes ſingula verbis.

Carmina torquentes conſtabunt ardua Muſæ,
Vincula connectunt componunt diſſona metris,
Pectora diverſis confuſis ſcrupea vates,
Singula pangentes felices undique verbis.

Undique connectunt conſtabunt ſingula Muſis,
Scrupea torquentes componunt pectora metris,
Diſſona confuſis felices vincula vates,
Ardua pangentes diverſis carmina verbis.

Singula conſtabunt connectunt undique Muſæ,
Pectora componunt torquentes ſcrupea metris,
Vincula felices confuſis diſſona vates,
Carmina diverſis pangentes ardua verbis.

Carmi-

Carmina diverſis felices ardua Muſæ,
Vincula pangentes connectunt diſſona metris,
Pectora torquentes componunt ſcrupea vates,
Singula confuſis conſtabunt undique verbis.

Ardua felices diverſis carmina Muſæ,
Diſſona connectunt pangentes vincula metris,
Scrupea componunt torquentes pectora vates,
Undique conſtabunt confuſis ſingula verbis.

Singula confuſis pangentes undique Muſæ,
Pectora diverſis felices ardua metris,
Vincula connectunt conſtabunt ſcrupea vates,
Carmina componunt torquentes diſſona verbis.

Undique pangentes confuſis ſingula Muſis,
Ardua felices diverſis pectora metris,
Scrupea conſtabunt connectunt vincula vates,
Diſſona torquentes componunt carmina verbis.

Diſſona torquentes conſtabunt vincula Muſæ,
Undique connectunt componunt ſingula metris,
Ardua diverſis confuſis carmina vates,
Scrupea pangentes felices pectora verbis.

Pectora connectunt pangentes ſcrupea Muſæ,
Carmina confuſis diverſis ardua metris,
Singula felices componunt undique vates,
Vincula conſtabunt torquentes ardua verbis.

Scrupea felices diverſis pectora Muſæ,
Ardua connectunt pangentes carmina metris,
Undique componunt torquentes ſingula vates,
Diſſona conſtabunt confuſis vincula verbis.

Vincula confuſis conſtabunt diſſona Muſæ,
Singula torquentes componunt undique metris,
Carmina pangentes connectunt ardua vates,
Pectora diverſis felices ſcrupea verbis.

Vincula componunt connectunt diſſona Muſæ,
Singula conſtabunt torquentes undique metris,
Carmina felices confuſis ardua vates,
Pectora pangentes diverſis ſcrupea verbis.

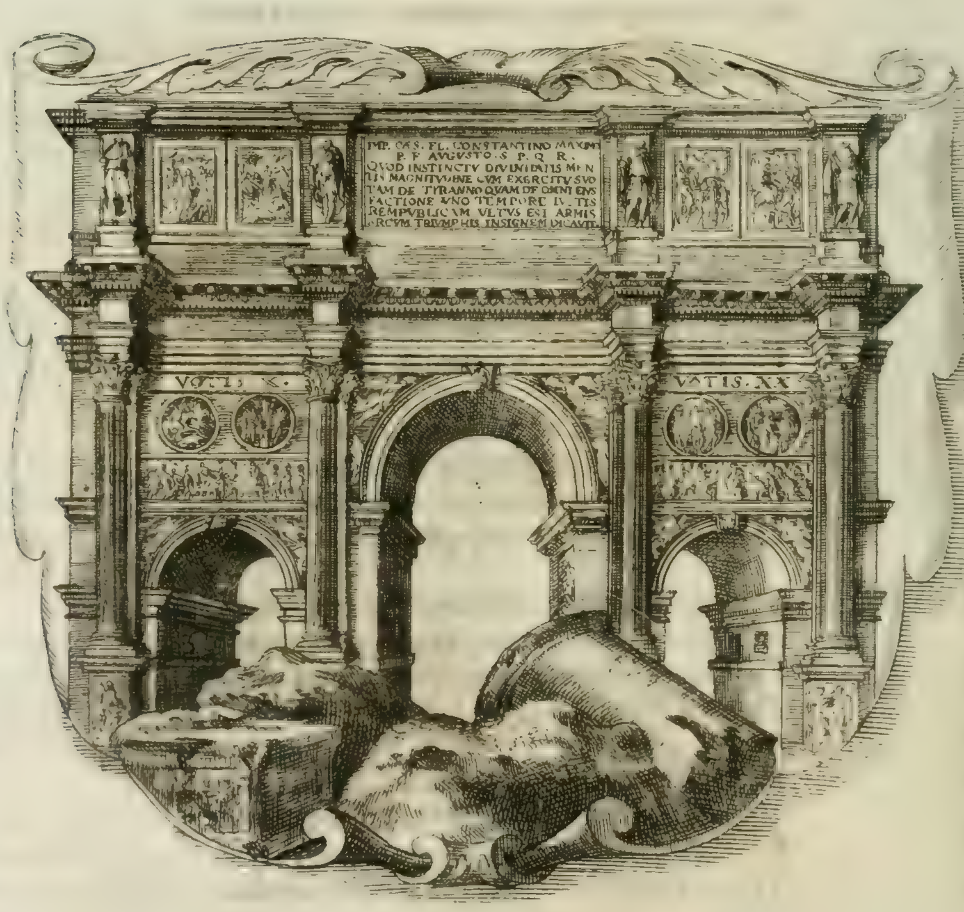
Scrupea diverſis pangentes pectora Muſæ,
Ardua confuſis felices carmina metris,
Undique torquentes conſtabunt ſingula vates,
Diſſona connectunt componunt vincula verbis.

Pectora pangentes confuſis ſcrupea Muſæ,
Carmina felices diverſis ardua metris,
Singula conſtabunt connectunt undique vates,
Vincula torquentes componunt diſſona verbis.

Diſſona componunt torquentes vincula Muſæ,
Undique connectunt conſtabunt ſingula metris,
Ardua diverſis felices carmina vates,
Scrupea confuſis pangentes pectora verbis.

PANEGYRICUS PUBLILII OPTATIANI PORPHYRII DICTUS CONSTANTINO AUGUSTO,

FINIT FELICITER.

V. C.

CHRISTIANI DAVMII SPICILEGIVM CRITICVM

AD EPISTOLAM PORPHYRII.

MAxime *Invicte*] Petri Pithœi Editio inter Veterum Epigrammata & Poëmatia, procurata Lugduni 1596. pag. 379. omittit *Maxime.*

Infatigabili clem.] Pith. *infatigabilis.*

Suffecerat] Pith. *ſuffecerit.*

Ligaveram] P. *illigaveram.*

Quo plus mihi] P. *quod prius mihi.*

Pro Heliconis] P. *pro Heliconii*, quod Barthius mavult, col. 1107.

Apollinis lyræ] P. *Apoll. lyra.*

Tui mihi nominis] P. *tui mini * nom.* Barthius legebat *tui divini nominis.*

Cum ſua veneratione præfatio] P. *cum ſua venerabili * * prælatio.*

Audendum, & exp.] τὸ *&* à P. abeſt.

Antiſtes nobilis Mant.] P *nobis.* Malè.

Nectaris, vela fœcundus] P. *nectaris fœcundus.* Malè omittit vocem.

In carmina exaltat] P. *in carmine exultat.*

Tenui pauper ingenio] P. *tenuis pauper ingenii.*

Immenſum mihi pondus] P. omittit *mihi.*

Etiam Muſis tibi familiaribus adeò vacas] P. *hæc à Muſis tibi familiaribus laudas.*

Quibus invictus ſemper in primis es] P. *quibus & invictus ſemper & primus es.*

Cum exili ſermone] P. *cujus exili ſerm.*

Ne per minimis q. r. d. poſſint] P. *pro minimis q. r. d. poſſit.*

Ne facundiſſimis q. p. impleri?] P. *ne à facund. q. p. impleri.* Absque interrogandi ſigno.

Jam licet Parnaſſi] P. *jam* omittit.

Quocunque mens ibit in carmina] P. *quacunque mens ibit, carmine.*

Auſus ſum illigare] P. *auſus ſum verſibus illigare.*

Vale] abeſt à Pith.

Barthius adſcripſerat:

Non ideò dubitandum de ingenuitate hujus Epiſtolæ, quod multi Conſtantiniano ævo melius Latine ſcripſerunt: Nam & alios licet notare, & ſic & pejus etiam, locutos; ut ſint exemplo, chorographia à Jacobo Gothofredo, Itinerarium Hieroſolymitanum à Petro Pithœo, promulgata Opuſcula. Nos in ſcriptis libris & plura talia ſupereſſe novimus, & vel omnium loco ponamus Commentaria in Pſalmos Arnobii alicujus, ætate certè minimè recentioris iſtis huc poſitis, titulum præferentia, &c.

AD EPISTOLAM CONSTANTINI.

AUguſtus *Maximus*] P. *maximus Auguſtus.*

Spectarentur in] P. *expectarentur.*

Et Græca poſt] P. omittit τὸ &.

Eloquentia ſiluiſſet] P. *eloq. vileſceret.*

Gloria tota reſiderat] P. *reſederit.*

Id ex ea indicere] P. *dicere.*

Ævum tulit delectare] P. τὸ *delectare* omiſit.

Favoris excludit] P. *fav. excluſit.*

Flexere] P. *flexerunt.*

Cothurnis, & prope quotid.] P. *cothurnos. Alter prope cotid.*

Verbis affectus] P. *verbis allectus.*

Locutus eſt quidam, inæq.] P. *locutus eſt: quibusdam inæquali.*

Elegia cantata eſt] P. *elegiaca cantata ſunt.*

Inſeruit pro æqu. modulaminis * *At non circa ſing.*] P. *inſeruit. Pro qualitate modulaminis ad ſingulos q.*

Ingeniis Imperatorum fav.] P. *ing. temporum favor.*

Irrigare] P. *rigare.*

Quaſi clivoſi] P. *quàm ſi cliv.*

Temperavit] P. *temperaverit.*

Non aliter ben.] P. *haud aliter b.*

Oratoribus fuit] P. *orationibus fuit.*

Ut hoc genere dict.] P. *ut in hoc g. d.*

Parn juga] P. *Parnaſſi ſacra.*

Etiam nova nova lyra ſibi] P. *etiam nova jura ſibi.*

Qui modis quibusdā arctis innexi litterarum, diſtinctionibus verſuum] P. *ut nodis quibusdam artis innexi citra interventum vitii inculpatum carmen effunderent. Tibi nominum difficultate propoſita, numero litterarum, diſtinctionibus verſuum:*

Propoſiti occultè intermeant] P. *propoſiti operis intermeant.* Fortè *propoſiti operis occultè int.*

Oculorum ſenſus] P. *ocul. ſenſibus.*

Hoc tenuere] P. *hoc tenere.*

Hæſitantiam carmini] P. *hæſitantia carmina.*

Non repararet] P. *non ſepararet.*

Dicationis] P. *dictationis.*

Comprobata eſt] P. *comprobata* *

Si tu cum videas] P. *Tu cum tibi videas.*

Auribus non periſſe, & prov.] P. *auribus**, *non petis, ſed prov.*

CARMINE I.

v. 3. *Oſtro aditura nit.*] Pith. pag. 347. *Oſtro tota nitens.*

v. 10. *Quod nimium ſit tua nunc facies*] P. *quo nimium ſit tua mundicies.*

v. 11. *Quos habitus*] P. *Hos habitus.*

v. 17. *Radiantibus intus*] Sic & Pithæi Editio. Barthius tamen legere imbibit pro *intus*, *uncis*, per quos intelligit umbilicos, quos *Menides* vocat Auſonius Prof. xxvi. Vide eum l. xxii. Adverſ. cap. xiix.

CARMEN II.

Abeſt à Pithæana Editione.

v. 10. *Spiculo*] Genus ferramenti marmorarii. *Barth.*

v. 15. *Normata ubique*] Exacta ad normam. *Barth.*

AD CARMEN III.

v. 2. *Auguſte*] Pith. p. 378. *Auguſti.*

v. 3. *Imperium*] P. *Imperii.*

v. 7. *Ni liquerit ille*] P. *ne linqueret illi.*

v. 9. *Nobis te*] P. *nobis tu.*

v. 10. *Decus o lux*] P. *decus & lux.*

v. 13. *Dant Patri*] P. *dant Patriæ.*

v. ult. *Vatis*] P. *Vates.*

Syllabis conſtat, qui dicitur Torp. ſ. Stymphalicus] Hæc non habentur in Pithœana.

Torpalius] Ropalicus. *Barth.*

Partibus orationis conſtat] P. omiſit τὸ *conſtat.*

Ordinem ſuum per vices] Pith *per vices ord. ſuum.*

Nonus & ad dir.] τὸ *&* omittit Pith.

Heroicus eſt] P. τὸ *eſt* omittit.

Decimus & ad dir. pent. eſt, & reciprocus æquè] P. *Decimus ad dir. pentameter, & reciprocus nulla adempta littera vel ſyllaba, fit idem Pentameter.*

Undecimus & ad dir. hexameter eſt, & reciprocus nulla exempta littera vel ſyllaba fit idem Pentameter] P. *Undecimus ad dir. exameter & reciprocus* *

Tertius decimus pentameter, fit heroic. & her. pentameter] P. *Et Tertius decimus pentameter: ſuntque recurrentes.*

Sotadici] P. *Sotadicis.*

CARMEN IV.

Non eſt in Pith.

AD CARM. V. LEMMA.

Iſta ſequens pagin.] Pith. p. 350. *Et ſeq. pag.*

Tali ſe carmine] P. *tuli ſi carm.* Malè.

Penultimam] P. *paene ultimam.*

Ad ultimam ſui] P. *ad ult. ſic.*

Penultimam] P. *paene ultim.*

Item ad octavam decim] P. *Iterum ab octava decima.*

Orthogona] P. *octogona.*

Et decreſcentia] P. *vel diſcreſcentia.*

AD CARMEN V.

v. 1. *Fragrarem*] Pith. p. 351. *flagrarem.*

v. 9. *Lætus*] P. *Jaetus.* Malè.

v. 20. *Devia vota*] P *d. voto.*

v. 26. *Tanto cui munere*] P. *t. cur mun.*

v. 30. *Cito perferat*] P. *cata perf.*

v. 32. *Reddere detur*] P. *r. retur.*

AD CARM. VI. LEMMA.

In hac pagina] P. pag. 348. *In ſequenti pag.*

Tricenarum] P. *trigenarum.*

Cum acroſtichide; ultima littera primi verſus, id eſt S communis eſt cum teloſtichide: ultima littera acroſtichidis, id eſt S communis eſt c. u. v.] P. *cum acroſtichidis prima littera, id eſt, S cum teleſtichidis ultima littera, communis eſt, id eſt, S communis eſt c. u. v.*

Decima octava] P. *octava decima.*

Deorſum deſc. p. m. ult. verſus] omittit P.

Decima octava S caput eſt medii verſus ad directum: q. m. v.] P. *octava decima in capitalium medium verſum, q. m. v.*

Partes has] P. *has partes.*
Clauſæ] P. *incluſæ.*
Scriptum fac.] P. *ſcriptæ ſ.*
Diſponas] P. *diſponis.*

AD CARMEN VI.

V. 3. *Nobis da gaudia*] P. pag. 349. *nobis ad gaudia.*
V. 9. *Mœſto ſic ſaltem*] P. *mœſtos hic ſaltim.*
V. 11. *Annuit*] P. *Adnuit.*
V. 16. *Ad laterum*] P. *Ac lat.*
V. 22. *Æternæ, vires &*] P. *æterna, cui res &.*
V. 26. *Et ſummi laus, grata*] P. *E. ſ. jus, grata.*
V. 29. *Dextra ſalutis*] P. *dextra maritis.*

AD LEMMA CARM. VII.

In iſta pag.] P. p. 363. *In hac pag.*

Litteræ ſunt] P. *Litteræ omnes ſunt.*

Noni verſus deſignat] P. *noni verſus per obliquum bis aſcendens & deſcendens lubrica* (l. rubrica) *ad penultimam ejusdem verſus, deſignat*, Orbi tu ren.

Rubrica, continet verſum hunc] P. *lubrica continet hunc verſum.*

AD CARM. VII.

V. 2. *Dabis*] Pith. ibid. *dabit.*
V. 3. *Mox carus*] P. *Mox rarus.*
V. 5. *Mundo*] P. *mundi.*
ibid. *Nomen*] P. *numen.*
V. 13. *Sua ſigna*] P. *qua ſigna.*
V. 15. *Concordia in omen*] P. *concordiæ omen.*
V. ult. *Sibi junge*] P. *tibi junge.*

AD CARMEN VIII.

V. 4. *Tu vatem*] Vide *Valeſium* ad Euſeb. H. E. pag. 169.
V. 5. *Polo divulſa*] P. p. 362 *polo diviſa.*
V. 8. *Libera quærunt*] P *liber* quærunt.*
V. 13. *Res*] i. e. *Reſpublica.* Sic v. 17.
V. 14. *Memorabile numen*] P. *memorabile dictu.* Malè.
V. 16. *Laremque*] P. *Laremve.* Malè.
V. 17. *Auguſto*] P. *Auguſti.*

CARMEN IX.

Abeſt à Pith.

AD CARM. X. LEMMA.

In hac pag.] P. p. 368. *In ſequenti pagina.*

Deſcend. per directum] P. *per diverſum deſcendentes per ordinem directum.*

Omnium verſuum hic verſus] P. *omnium verſuum litteris verſus hic Græcus.*

In nonis decimis hic] P. *In nonis decimis verſus eſt hic.*

In v. octavis autem] P. *In v. ſeptimis verſus eſt hic.*

Sed cum deorſum &c.] Pith. *Sed cum hoc ordine deorſum verſum Græcæ legantur, eædem litteræ per diverſum ordinem in legentibus rectum*

rectum dum in eadem pagina loquuntur verſibus Latinis, obſequium ſuum Latinarum litterarum officio præbent, ut ſit diverſitas, cum hac Græce.

AD CARM. X.

v. 7. *Fecundæ reſecent*] P. pag. 369. *fec. referent.*

v. 10. *Te dominum bona &c.*] P. *Te dominam, bona dona Dei, te magne parentem.*

v. 11. *Grajûmque orb. t. maxime Rector*] P. *gratumque orbem, ſibi maxima ſemper.*

v. 13. *Conplacidi ſp. hoſtiles*] P. *Cum placidi ſpectent nos tales.*

v. 14. *Tua Conſt.*] P. *tui Conſt.*

v. 16. *Servatores Tyrri*] P. *Serv. Tyrii.*

v. 17. *Carior orbi*] P. *Karior orbi.* Sic verſu 15. in utraque Edit. Ergo & hîc ita ſcribendum erat.

v. 18. *Quietis*] P. *quiete.*

v. 19. *Numinis*] P. *nominis.*

v. 23. *Tauro*] P. *Cauro.*

v. 27. *Cara*] P. *rata.* Malè.

v. 28. *Sors*] P. *Fors.*

v. 29. *Invictæ attollunt ſ. coortes*] P. *invictas attollant ſigna cohortes.*

v. 31. *Jura fidemque*] P. *Plura fidemque.*

v. 32. *Alme tui ſpectant*] P. *Alma tua ſpectant.*

AD CARM. XI. LEMMATE.

In hac pagina] P. p. 370. *In ſequenti pag.*

Rubrica] P. *Lubrica.* Malè.

Aſcendens usque ad p. octavi ejusdem verſus] P. *Aſcendens & deſcendens usque ad pæne ultimam ejusdem octavi verſus.*

Optime Baſſe] Sic & Pith. Sed ſcribendum eſt *optume.*

Decimam ſeptimam octavi] P. *ſeptimam decimam oct.*

Ad triceſimam primam] P. *ad viceſimam prim.* Malè.

Et inde à XVII. noni] P. *& inde ad ſeptimam decimam noni.*

Is, & inde à XIII. noni] P. *Is & inde ad tertiam decimam noni usque.*

Hendecaſyllabum] P. *hendecaſyllabum hunc.*

AD CARMEN XI.

3. *Ambiit*] Pith. p. 371. *ambigit hac claudens felicis nomine.*

6. *Pythola*] Rectè Pithœus *Pithoia.*

8. *Sed ſaucius*] P. *ſit ſaucius.*

11. *Velit medio*] P. *velit metro.*

ib. *Dum in agmine*] τὸ *M* non eliditur, ut apud alios ejus ævi & ſequentium paſſim.

ib. *Colocat*] P. *collocat.*

CARMEN XII.

Abeſt à Pith.

Edidit *Comelinus* ex *Velſeri* Editione ſub finem Notarum *Joſ. Scaligeri* ad Theocritum p. 29. Edit. 1596. in 8.

AD LEMMA CARM. XIII

Pithœi Editio p. 364. præponit hæc in Velſeriana omiſſa: *In pagina ſequenti verſus eſt ex dimidio jambico & dimidio trochaico conſtans:*

ſtans: trochaicam partem in jambicam vertit, & jambicam in trochaicam. Eadem pagina in acroſtichide habet,

Pius Auguſtus:

In teleſtichide,

Conſtantinus.

Verſus in Pithœana ſic collocantur pag. 365.

Princeps beate placide (l. placido) *ſub axe jam nunC.*

Jam nunc ſub axe placido beate princeps. Juſtis ſerene &c.

Mundo favente &c. Et ſic porro.

v. 6. *Dominis*] P. *domini.* Sic & v. 18.

v. 11. *Superos*] P. *ſupero.* Sic & v. 23.

CARMEN XIV.

Non eſt in Pith.

CARM. XV. LEMMATE.

In hac pagina] P. pag. 352. *Et in ſequenti pag.*

Item trium litterarum] P. *In tertiarum, quæ ſunt CAE.*

IN CARMINE.

v. 1. *Sidereis*] P. pag. 353. *ſideriis.*

v. 12. *Verſis*] P. *verſus.*

v. 15. *Sedet*] P. *ſedit.* Barthius legit *dedit.*

v. 17. *Poſcit*] P. *poſſit.*

v. 30. *Criſti in*] P. *Criſpi in.*

LEMMATE CARM. XVI.

In hac pagina] P. *In ſequenti pagina.*

In qua Chriſti] P. *In quæ Chriſti.*

Rubrica dep.] P. *lubrica dep.*

Per quam &c.] P. *per quem à prima primi verſus.*

Ultimi verſus littera ad nov.] P. *ult. verſus ad nov.*

Usque ad med.] in P. τὸ *usque* abeſt.

Rubrica] P. *lubrica.*

Litteram facit ſcriptum habet.] P. *litteram facit, habet ſcriptum per lubricum, Repar.*

CARM. XVI.

v. 5. *Verſus Juſtitia in terras*] hic verſus abeſt à Pith. pag. 367.

v. 7. *Itala*] Malè Pith. *Italia.*

v. 10. *Invictas*] P. *Invictus.*

v. 11. *Teque ſuplex*] Peſſimè Pith. *ſupplex* contra Metrum. Porphyrius imitatione Veterum longam poſitione Syllabam, omiſsâ unâ Conſonantium corripit, ut fecerunt in *ŏmitto*, pro *ommitto*, vel *obmitto*, *dĭſertus* pro *diſſertus*, *mămilla* à *mamma*, *ŏfella* ab *offa.* Et ſic uſi ſunt Damaſus Hymno Agathæ: *Pro miſero ſuplica Damaſo.* Sic Vett. Edd. ubi qui ignorarunt hoc, *rogita* ſubſtituerunt. Nec attendit id Operum Damaſi recenſitor Martius Mileſius Sarazanus. Sic Galterus Alexandreide lib. 1. v. 280. & lib. 8. v. 7. *Gul. Brito* l. 1. v. 1. v. 197. 428 799. lib. 6, 64. lib. 7. v. 587. lib. 9, 121. 326. l. 11, 523. &c. Noſter *Optatianus* iterum hoc Carmine, v. 25.

v. 16. *Serens*] Pith. *Serene.*

v. 18. *Vincas ut amore*] P. *ut vincat amore.* Fortè; *ut vincas amore.* Sic infra v. 24 hoc Carmine. *Tertullian.* l. 2. contra Marcion. v. 186 *Hilarius* Geneſi, v. 2. 95. 184. Ad quem videndus *Weitzius.* Sic pag. 109. Epigr. veter. Pith.

v. 23. *Optataque mundi*] P. *Opt. mundo.*

v. 24. *Felicius ævum*] P. *felicitas aevi.* Et ſic Velſ. MS. habuit, quod ex Nota ad oram vides. Vide jam ad 18. dicta.

v. 25. *En ſuplices*] P. *ſupplices*, quod neque metrum, neque Optatiani artificium tolerat. Vide ſupra hoc Carmine v. 11.

v. 27. *Tibi cedere*] P. *ſibi cedere.*

v. 29. *Da reſponſa bona*] P. *Da reſp. bono.*

v. 32. *Mœſti divortia mundi*] V. *Valeſium* ad Euſeb. p. 169.

v. antepen. *Volentes*] P. *volentis.* V. *Nic. Heinſii* Præfat. ad nuperrimam Virgilii Editionem.

v. penult. *mihi felicius*] P. *mitis felic.*

AD LEMMA CARM. XVII.

In hac pag.] Pith. p. 358. *Et in ſequenti pag.*

Tricenæ quinæ ſunt] P. *tric. quinæ litteræ ſunt.*

Laterum totidem. In qua] P. *laterum, in qua.*

Et rurſus à prima l. u. v. u. ad n. p. v. p. obl. aſc. hic verſus, Scripta micat, reſonans nominibus Domini.] Hæc deſunt in Pith.

Rurſus prope mediet] Pith. *Et rurſus à primo verſu prope medietatem utrinque ſeptenæ litteræ ad directum minio duabus litteris, quæ ſunt IE, & in media acroſtichide in S litteram linea deformata: exp. p. h. t. p. h.*

Ad mediet. ultimi verſus ſcriptus eſt] P. *ad mediet. u. verſus, & in linea litteræ S, quæ eſt in teleſtichidis medietate, Pentameter verſus ſcriptus eſt hic.*

Rurſus per med.] P. *Rurſum p. m.*

Habet ſcriptam proſam] P. *habet Scrituram proſa.*

Et literas ſcriptas JESUS] P. *& in imo litteras JESUS.*

AD CARM. XVII.

v. 2. *Perenne*] P. *perenni.*

v. 3. *Summe fave*] P. *Summa fave.*

v. 12. *Roma fluit*] P. *Roma cluit.*

v. 16. *Curis ſub*] P. *Curiis ſub.*

v. 18. *Pietate ſecuta*] P. *Pietate ſecura*, malè.

v. 21. *Tuas ſedes*] P. *ſuas ſedes.*

v. 23. *Opes*] P. *Opus.*

v. 27. *Claudius*] unde oriundus Conſtantinus. Infra Carm. XXI. v. 27. Vid. Trebell. Pollio.

v. 29. *Fili ætate potens*] P. *& pietate potens.* Benè.

v. ult. *Sæcla pii ſceptri te Conſt.*] P. *Saecla piis cepi rite C.*

C. XVIII. } Abſunt à Pith.
XIX. }

C. XX. LEMMATE.

In hac pagina per] P. *In ſequenti p. p.*

Et de minio ſcripta ſpecies palmæ] P. *& de minio ſcriptæ, & ſunt ſpecies palmae.*

Duo primi rami] P. *primi duo rami.*

Eadem littera pr.] P. *Eadem C littera pr.*

Facit verſum] P. *facit verſum hunc.*

Adæque per obliquum deſc.] Pith. *per obliquum* omittit.

Creſcentis undique] P. *creſcentes u.* Sed auctor ſcripſit *creſcentis.*

Verſus ad mediam] P. *verſus usque ad med.*

CARM.

CARM. XX.

v. 6. *Mites non arm.*] P. *mitis non ar.*
v. 7. *Sic magno*] P. *Sit magno.*
v. 8. *Donec poſt dira pia mina*] P. *donec poſt pia minacia clemens.* Barth. legebat: *poſt pila minacia.*
v. 9. *Helicona*] P. *Helicone.*
v. 10. *Conpoſitas*] Recte. Pith. malè *compoſitas.*
v. 13. *Texexs*] P. *texens.*
v. 14. *Carmina*] P. *carmine.*
v. 20. *Virtutum juſſos audax*] Pith. *Virtutum ju* ax.*
v. 21. *Juſſos tot*] P. *juſtis tot.*
v. 27. *Hos mentis carmina*] P. *nos mentis è.*
v. ult. *Collennia*] P. *ſolemnia.*

C. XXI. LEMMATE.

In hac pagina] Pith. p. 376. *In ſequente pagina.*
Rubrica] P. *lubrica.*
Ad ſeptimam à fine] P. omittit *a.*
Per anfractum aſcendens] P. *per amfractum aſcendens & deſcendens habet ſcriptum, Pater i. A.1.*
Ad ſeptimam à fine ej.] P. *ad ſeptimam fine ejusd.*
Tertiam decimam, à fine] P. τὸ *a* omittit iterum.
Eadem ratione & in ult.] Pith. omittit *&.*
A fine Acroſt.] P. *fine Acroſt.*
Hoc idem habet] P. Sic ordinat: *Mentidem è ſept. teleſtichidis ad ſeptimam fine ej. teleſtichidis, hoc idem habet ſcriptum.*
A fine ejusd.] P. *fine ejusd.*
Teloſtichi. hoc habet ſcr.] P. *Identidem tertia decima teleſtichidis in tertia decima ejusdem teleſtichidis hoc habet ſcriptum.*

CARMINE.

v. 2. *Fontes*] Pith. p. 377. *Fontis.*
v. 4. *Libet*] P. *licet.*
v. 9. *Tam duro*] P. *jam duro.*
v. 13. *Tulerit*] P. *tuleris.*
v. 14. *Amplius en*] P. *Amplius &.*
v. 15. *Tu mentem dicere*] P. *tu menti edicere.*
v. 17. *Legas nec dictis laſa*] P. *ligas nec dictis lata.*
v. 18. *Voti*] P. *vati.*
v. 20. *Magnum*] P. *magnus.*
v. 23. *Major tua gloria*] *Barth.* ad Claudian. p. 507. 2. Edit.
v. 25. *Criſti*] P. *Criſpi.*
v. 27. *Deum*] P. *dium.*
v. 28. *Campis ut cæſo*] P. *campi ſub cæſo.*

C. XXII. LEMMATE.

In hac pagina per] Pith. p. 354. *In ſequenti adæque pagina per.*
Utrique] P. *uterque.*
Sit tertia, tertia cum velis, ſit] P. *ſit tertia & tertia c. v. ſ.*
Per ordinem] P. *pro ordine.*
Vinciri ſtam.] P. *vincire ſtam.* Malè.
Idem verſus per anfractus varios ſurſum & d.] P. *Idem verſus & per varios amfractus ſurſum ac d.*
In hac eadem pag.] P. *In eadem pag.*
Orthogona] P. *octogona.*
Dimidiata] P. *dimidiatu.*

CAR-

CARMINE XXII.

V. 4. *Limite*] Pith. p. 355. *milite.*
V. 5. *Verſu*] P. *verſo.*
V. 14. *Vinciri*] P. *vincire.* Malè.
V. 15. *Sarmaticas uſum ſtr.*] P. *Sarmaticas ſummas ſtr.*
V. 19. *Artiſſima*] P. *arciſſima.*
V. 22. *Conabor Phœbeo*] P. *conarer Phœbæo.*
V. 24. *Ruinis*] P. *Ruinas.*
V. 25. *Duro Marte*] P. *durà Morte.*
V. 28. *Cetera*] P. *cætera.*
V. 31. *Quæcunque*] P. *quæcunque.*
V. ult. *Placari in fata pr.*] P. *placarint fata.*

CARM. XXIII. LEMMATE.

In hac pagina hic] P. p. 356. *Et in ſequenti pag.*

In qua à prima littera pr. v. rubrica deſcendens] P. *in qua prima littera primi v. per obliquum lubrica deſcend.*

Ad primum verſum prope medietatem] P. *ad primi verſus prope medietatem.*

Teloſtichidis] P. *Teleſtichidis.*

Alternis utraque utrique] *Utraque* abeſt à Pith.

Pagina aliæ novem] Poſt hæc inſeruntur in Pith. *& item ultra mediam paginam pari ordine aliæ novem, & item in teleſtichide aliæ novem fac. verſ.*

Ad XXIII. teloſtichidis f. v] Pith. *à viceſima tertia teleſtichidis littera faciunt verſum.*

Litteræ ab ultima littera Acroſtichidis] P. *Item ab ultima littera acroſtichidis.*

Aſcendentes] P. *aſcendens.*

Directæ] P. *directa.*

Deſcendentes] P. *deſcendens.*

In iſta pagina] P. *In hac pagina.*

CARMINE XXIII.

V. 2. *Victor*] P. p. 357. *ductor.*
V. 7. *Picto ſub carmine*] P. *pictor ſu Carmine.*
V. 8. *Vatum*] P. *vatem.*
V. 9. *Copia Muſæ*] P. *cœta Muſæ.*
V. 11. *Verſo aliud limo a. q. p. i. omnes*] P. *Verſu aliuo limo aliud quo pagina in omnis.*
V. 12. *Semina fandi*] P. *ſemita fandi.*
V. 13. *Juvat numen*] P. *jubet num.*
V. 21. *fœdera nutu*] P. *fœdere nutu.*
V. 25. *Deus*] P. *Deos.*
ibid. *Juſti*] P. *juſta.*
V. 28. *Mentis*] P. *mentes.*
V. penult. *Conpos*] Recte. Pith. malè *compos.*

CARM. XXIV. Pith. p. 375.

V. 7. *Auguſta rite ſæclis*] omittit hîc Pith. & ultimo loco ponit.
V. 12. *Hac ordo veſte clarus*] P. *Hinc ordo veſte clara.*
V. 16. *Tam Alma culmen Orbis*] P. *Jam Roma cul. Orbis.*
V. 22. *Iniqua tantis*] P. *iniqua lætis.*

V. 23.

v. 23. *Sollennibus*] P. *ſollemnibus.*

Hi verſus habent &c.] Omittit iſta Pithœus hîc, & ponit p. 374. ſed aliter ad finem Carminis 25. vide mox.

CARM. XXV.

v. 8. *Aſcenſu j. c. l. claudat*] P. ibid. *Aſcenſus j. c. l. cludat.*

v. 12. *Isdem*] P. *iisdem.*

v. 15. *Canoris*] P. *ſonoris.*

v. 17. *Suppoſitis*] P. *ſubpoſitis.*

v. 19. *Placidis*] P. *placitis.*

v. 22. *Animatque agitans*] P. *animæque agitant.*

v. 24. *Frequentia*] P. *frequenter.*

v. ult. *Quidquid*] P. *quicquid.*

In hac pagina organi] Pith. p. 374. *In ſequente pagina org.*

Qui primum verſum numero duplicat litterarum cum ſit pari metro] Pith. *qui duplicat numerum litterarum primi verſus, cum primus verſus ſit pari metro.*

Quæ quaſi r. o. deſignant] P. *Qui q. r. o. deſignat.*

Mox addit Pithœana Editio, quæ Velſerus ſubjecerat 24. Carmini:

*Incedunt verſus * qui * longuo cum labore poſiti ſunt, & habent metrum Jambicum diametrum catalecticum: omnes litterarum octonum denum.*

Ad hæc duo Carmina adhibe *Buchnerum* ad Hymnum Venantii Fortunati de Reſurr. Chriſti pag. 27. & *Barthium* ad Claudian. 2. Edit. p. 179.

CARM. XXVI.

v. 3. *Pangentes*] Pith. p. 372. *pangentis.*

ibid. *Vates*] P. *Vatis.*

Omnes verſuum ordinibus tant.] P. *omnium verſuum ordines t.*

LXXII. facere] P. *octaginta quattuor facere.*

Ardua componunt] Abſunt hæc omnia à Pithœana Editione.

TANTUM EST.